

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA

Petras Algirdas ČIOČYS, Jurgis JANUKEVIČIUS, Edvardas JASIULIONIS,
Eugenijus Simonas KISINAS, Robertas KOPŪSTAS, Robertas LAPINSKAS,
Jurgis NORGĖLA, Aleksandras VENCKUS, Pranas ŽARYS

ENCIKLOPEDINIS KARYBOS ŽODYNAS

Vilnius 2008

UDK 355(03)

En-14

Redaktorių kolegija:

vyriausiasis redaktorius dr. ats. br. gen. Zenonas Kulys
atsakingasis ir mokslinis redaktorius dim. plk. Eugenijus Simonas Kisinis
redaktorius dr. Vytautas Tininis

Recenzentai: dr. Jonas Klimavičius (Lietuvių kalbos institutas),
dr. Antanas Smetona (Vilniaus universitetas),
karybos, tikslųjų mokslų ir technikos specialistai – Žodyno gale

Lietuvių kalbos redaktorė Jolanta Budreikienė
Anglų kalbos redaktorės Marina Vasilčenko, Genovaitė Laugalienė, Milda Mironaitė

Maketavo Dalia Žukaitienė

Žodyno rengimą rėmė Valstybinė lietuvių kalbos komisija.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija neprieštarauja.

© Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008
© Petras Algirdas Čiočys, 2008
© Jurgis Janukevičius, 2008
© Edvardas Jasiulionis, 2008
© Eugenijus Simonas Kisinis, 2008
© Robertas Kopūstas, 2008
© Robertas Lapinskas, 2008
© Jurgis Norgėla, 2008
© Aleksandras Venckus, 2008
© Pranas Žarys, 2008

ISBN 978-9955-423-66-9

PRATARMĖ

Lietuvos Respublika įsipareigojo (*LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas*) standartizuoti pagal NATO reikalavimus karybos terminiją. Vykdamas šį įsipareigojimą, atliktas nemažas darbas. Išleistas NATO terminų žodynas, Apsaugos nuo naikinimo priemonių enciklopedinis žodynas, Artillerijos enciklopedinis žodynas, kiti norminiai dokumentai. Tačiau tai yra tik maža darbo, kurį reikia atlikti, dalis. Redaktorių taryba ir autorių kolektyvas, kurio branduolį sudarė Gen. J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos mokslininkai ir pedagogai, pabandė parengti Enciklopedinį karybos žodyną (*Žodyną*), kuris atitiktų NATO reikalavimus, šiuolaikinį karybos mokslo ir karo technikos lygį. Žodyno rengimą inicijavo ir finansavo Valstybinė lietuvių kalbos komisija.

Žodyne pateikti NATO kariuomenėse dažniausiai vartojami bendrosios valstybės karinės organizacijos, ginkluotųjų pajėgų ir jų rūšių, karinio valdymo struktūrų, kariuomenės komplektavimo ir karo tarnybos, karinių vienetų (junginių, dalinių ir padalinių) struktūros, taktikos, ginkluotės ir karo technikos, valdymo ir aprūpinimo, kovinės paramos, kovinio rengimo ir kt. terminai. Taip pat teikiama karinio administravimo ir karo teisės, tarptautinės humanitarinės teisės, kitų mokslo ir technikos sričių, glaudžiai susijusių su karyba, terminai. Iš viso žodyne yra daugiau kaip 8 000 terminų.

Žodynas skiriamas krašto apsaugos kariams, aukštųjų mokyklų studentams, studijuojantiems karo mokslus, visiems, kas domisi šiuolaikine karyba.

Rengėjai dėkoja visiems, padėjusiems rengti ir leisti Enciklopedinį karybos žodyną.

Redaktorių kolegija

ŽODYNO SANDARA

Žodyno straipsniai išdėstyti antraščių *abėcėlės tvarka*. Kai gimininis terminas turi kelias reikšmes, rūšiniai terminai rikiuojami po kiekvienos reikšmės, pvz., **ceñtras**. Antraštės spausdinamos mažosiomis raidėmis (išskyrus tikrinius vardus) pusjuodžiu šriftu, pvz., **abordāžas**. Visi antraštiniai žodžiai yra sukirčiuoti.

Kiekvienas terminas pateikiamas atskiru straipsniu: **abāko skālė**. Kai terminas turi kelias reikšmes, jos spausdinamos viename straipsnyje, o kiekviena reikšmė pradedama eilės numeriu: **radiomėtras** – 1, 2, 3, 4. Rūšiniai (polizdžiuose, pvz., **ginkluotė: apsauginė Δ, artilėrijos Δ, aviācijos Δ, ...**) ir porūšiniai (popolizdžiuose, pvz., **ginkluotė: aviācijos Δ – artilėrinė Δ, bōmbinė Δ, rakėtinė Δ, ...**) terminai jungiami į lizdą. Jeigu rūšiniai terminai turi daug porūšinių terminų, pvz., **apsinuōdijimo dōzė, apšvitōs dōzė, povandeninis laīvas**, arba jie yra labai reikšmingi, pvz., **nuodīngoji mėdžiaga, sprogstamōji mėdžiaga, kovōs rikiuotė, kovinė paramā**, arba gimininis straipsnis turi labai daug rūšinių terminų, pvz., **giñklai, rajōnas, sistemā, zonā**, rūšiniai terminai teikiami atskirais straipsniais.

Žodyne vartojamos nuorodos. Nuoroda yra kito Žodyno straipsnio kursyvu atspausdinta antraštė, prieš kurią dedama rodyklė (↑). *Antraštinė nuoroda* reiškia, kad objektas aprašytas kitame straipsnyje: **absoliūtūsis vadovāvimas** ↑ *vadovavimas*. *Tekstinė* ir *potekstinė nuoroda* iš vieno straipsnio į kitą reiškia, kad kitame straipsnyje galima rasti papildomos informacijos apie objektą (pvz., **Bodō aparātas** ↑ *telegrafo aparatas*). *Potekstinė nuoroda* pateikiama po aiškinamo teksto ir pradedama žodeliu „Dar“: **agrėsijs**, <...> Dar ↑ *nepriklausomybė*. Nuorofoje žymima ir atitinkama termino reikšmė: **jūrų laivynas** ↑ *laivynas I*. Nuoroda gali būti dvidalė – pirmiausia į gimininį terminą, pasakui į rūšinį: **absoliūtūsis skrỹdžio aukštis** ↑ *aukštis, skrydžio aukštis*.

Kai kur antraštėje lenktiniuose skliaustuose pateikiama termino santrumpa: **māsinio naikinimo giñklas** (MNG).

Žodyno straipsnių antraštės pateikiamos vienaskaita. Neradus straipsnio antraštės vienaskaitos forma, reikia ieškoti jos daugiskaitos formas.

Žodyno straipsnio pradžioje (greta lietuviškos antraštės) pateikiami termino atitikmenys anglų ir rusų kalbomis: **aerodrōmas**, aerodrome [airfield], аэродром. Laužtiniuose skliaustuose nurodomas termino sinonimas anglų arba rusų kalbomis.

Po antraštės mažosiomis raidėmis kursyvu spausdinami sinonimai ir paprastu šriftu – atitikmenys: **įsiveržimas**, *invāzija*, invasion, вторжение, инвазия. Skirtingų gimininio termino reikšmių kitakalbiai atitikmenys gali skirtis. Kiekvienas sinonimas dar pateikiamas nurodomuoju straipsniu: **invāzija** ↑ *įsiveržimas*. Pasenę terminai žymimi santrumpa *psn.*, istoriniai – *ist.*, nevartotini terminai – *ntk.*, pvz., **gilzė ntk.** = *tūta*.

Kai kurie žodžiai Žodyno straipsniuose trumpinami – keičiami *santrumpomis* (jų sąrašas lietuvių, anglų ir rusų kalbomis pateikiamas). Santrumpų vengiama tada, kai jos kliudo suprasti tekstą. Prieš kai kurių terminų aiškinimą kursyvu rašoma *pažyma* – santrumpa, rodanti, kurios karybos ar mokslo šakos srities yra aiškinamasis terminas, pvz., **batėrijos kovōs rikiuotė** – *art.*, **batėrijos valdymo ceñtras** – *rak.*, **tėchninis tikrinimas** – *techn.*, **regīstras** – *1. komp.*, **kāro veiksmū nutraukimas** – *tarpt. teis.*

Straipsnio *antraštės* terminas straipsnio tekste dažnai keičiamas ženklų Δ.

Skaičiai Žodyno straipsniuose dažnai apvalinami. Prieš skaičius prirėikus rašomi ženklai > (daugiau kaip), < (mažiau kaip), ~ (apie, maždaug).

Žodyno straipsniuose dažnai pasitaiko *nebaigtų vardijimų*: „ir kt.“, „ir pan.“, „pvz.“.

Žodyne dažniausia vartojami *Tarptautinės vienetų sistemos* vienetai.

Žodyno gale pateikti anglų–lietuvių, rusų–lietuvių kalbų žodynėliai, *Tarptautinės vienetų sistemos* vienetai, Žodyno straipsnių autorių ir recenzentų sąrašai.

LIETUVIŲ KALBOS ŽODŽIŲ SANTRUMPOS

a.	amžius	GP	ginkluotosios pajėgos
adm.	administracija, administracinis	GPS	globalinė padėties nustatymo sistema
AE	atominė elektrinė	IAE	Ignalinos atominė elektrinė
amer.	amerikanizmas, vart. anglų kalboje	IAP	individualiosios apsaugos priemonės
	JAV ir Kanadoje	inž.	inžinerija, inžinerinis
angl.	anglų kalba, angliškai	IP	interneto protokolas
ANP	apsauga nuo naikinimo priemonių	ist.	istorinis
aps.	apsauga	JTO	Jungtinių Tautų Organizacija
ARS	automatizuotoji ryšių sistema	jūr.	jūra, jūrininkystė
art.	artilėja, artilerinis	KAM	Krašto apsaugos ministerija
astr.	astronomija, astronominis	kar.	karas, karyba, karinis
atom.	atominis	kart.	kartografija, kartografinis
automob.	automobilis, automobilinis	KAS	krašto apsaugos sistema
av.	aviacija, aviacinis	KASP	Krašto apsaugos savanorių pajėgos
AVS	automatizuotoji valdymo sistema	KDTN	kovinės dienos tiekimo norma
biol.	biologija, biologinis	KJL	karinis jūrų laivynas
BM	biologinė medžiaga	KJP	karinės jūrų pajėgos
bomb.	bombardavimas	komp.	kompiuterija, kompiuterinis
brand.	branduolinis	KOP	karinės oro pajėgos
BS	biologinė sauga	kt.	kitas, kita, kiti
chem.	chemija, cheminis	laiv.	laivynas, laivyba
ChS	cheminė sauga	LDK	Lietuvos didysis kunigaikštis
ChŽ	cheminė žvalgyba	LĮ	leidimo įrenginys
CS	civilinė sauga	LKA	Lietuvos karo akademija
d.	diena	log.	logistika, logistinis
dažn.	dažniausiai	LR	Lietuvos Respublika
des.	desantas, desantinis	m.	metai
dgs.	daugiskaita	mat.	matematika
DK	didžioji kunigaikštienė	mech.	mechanika, mechaninis
DKM	desanto kovos mašina	med.	medicina, medicininis
d-metis	dešimtmetis	mėn.	mėnuo
egz.	egzempliorius	meteor.	meteorologija, meteorologinis
el.	elektra, elektrinis	min.	mina, mininis
elektr.	elektroninis	mln.	milijonas
EMI	elektromagnetinis impulsas	NATO	Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija
EMS	elektromagnetinė spinduliuotė	nav.	navigacija
energ.	energetika, energetinis	NG	nusitaikančioji galvutė
fiz.	fizika, fizinis	NM	nuodingoji medžiaga
fizik.	fizikinis	NP	naikinimo priemonės
fort.	fortifikacija	NR	nusitaikančioji raketa
fot.	fotografija, fotografinis	ntk.	neteiktinas
gelžk.	geležinkelis	NVS	Nepriklausomų Valstybių Sandrauga
geod.	geodezija, geodezinis	OEG	oro erdvės gynyba
geogr.	geografija, geografinis	oper.	operacijos
geol.	geologija, geologinis	or.	oras, orinis
gink.	ginklai	p.	pietūs, pietinis

pab.	pabaiga	skr.	skrydis
pad.	padegamasis	SM	sprogstamoji medžiaga
pagr.	pagrindinis	SP	sausumos pajėgos
pan.	panašiai	spec.	specialus, specialusis
pap.	papildomas	spr.	sprogimas
pas.	pasienio	SR	sparnuotoji raketa
pasaul.	pasaulinis	sraigt.	sraigtašparnis
PChM	pavojingoji cheminė medžiaga	stat.	statistika
PKM	pėstininkų kovos mašina	š.	šiaurė, šiaurinis
PLBR	povandeninio laivo balistinė raketa	šaudm.	šaudmenys
plg.	palygink, palyginti	šaul.	šauliai
PM	padegamoji medžiaga	šaun.	šaunamasis
po Kr.	po Kristaus gimimo	TATENA	Tarptautinė atominės energijos agentūra
ppr.	paprastai	TBR	tarpžemyninė balistinė raketa
pr.	pradžia, pradinis	t. y.	tai yra
PRG	priešraketinė gynyba	t. p.	taip pat
pr. Kr.	prieš Kristaus gimimą	t. t.	taip toliau
prk.	perkeltinė reikšmė	tarpt.	tarptautinis
psl.	puslapis	techn.	technika, techninis
psn.	pasenęs	teis.	teisė
PTRK	prieštankinis raketų kompleksas	THT	tarptautinė humanitarinė teisė
PTVR	prieštankinė valdomoji raketa	TNT	trinitrotoluenas
pvz.	pavyzdžiui	top.	topografija, topografinis
r.	rytai, rytinis	t-ra	temperatūra
rad.	radiacija, radiacinis	trian.	trianguliacija
radioakt.	radioaktyvusis, radioaktyvumas	TTCh	taktinės techninės charakteristikos
radiotech.	radiotechnika, radiotechninis	t-metis	tūkstantmetis
raj.	rajonas	UTB	ultratrumposios bangos
rak.	raketa, raketinis	v.	vakarai, vakarinis
RChB	radiacinis, cheminis ir biologinis	vad.	vadinamasis, vadinamas
RChBS	radiacinė, cheminė ir biologinė sauga	vand.	vanduo, vandenys, vandeninis
RChŽ	radiacinė ir cheminė žvalgyba	VES	Vakarų Europos Sąjunga
REP	radioelektroninė priemonė	vid.	vidurys, vidurinis, vidutinis
RET	radioelektroniniai trukdžiai	VNP	valdomoji naikinimo priemonė
ryš.	ryšiai	vnt.	vienetas
RLS	radiolokacijos stotis	vok.	vokiečių kalba, vokiškai
RLSS	radiacijos lygio stebėjimo sistema	zen.	zenitinis
RM	radioaktyvioji medžiaga	ZRK	zenitinis raketų kompleksas
RS	radiacinė sauga	ZVR	zenitinė valdomoji raketa
RSUS	reaktyvinė salvinės ugnies sistema	žm.	žmonės
rus.	rusų kalba, rusiškai	žr.	žiūrėk (nuoroda į sinonimą)
RŽ	radiacinė žvalgyba	žv.	žvalgyba
saus.	sausuma		
sen.	senovė, senovinis		

ŽENKLAI

- ↑ nuoroda į kitą terminą
Δ antraštinis žodis

ANGLŲ KALBOS ŽODŽIŲ SANTRUMPOS

AWACS	airborne warning and control system	aviacinė įspėjimo ir valdymo sistema (AĮVS)
C2	command and control	vadovavimas ir valdymas (V2)
CD	compact disk	kompaktinis diskas (KD)
CDOS	combat day of supply	kovinės dienos tiekimo norma (KDTN)
COA	course of action	veiksmų eiga (VE)
ETRS	European terrestrial reference system	Europos Žemės atramos sistema (EuŽATS)
EuREF	European reference frame	Europos atramos sistema (EuATS)
GEOREF	geographic reference system	geografinės atramos sistema (GEOATS)
GPS	global positioning system	globalinė padėties nustatymo sistema (GPS)
GRS	geodetic reference system	geodezinė atramos sistema (GATS)
IP	internet protocol	interneto protokolas (IP)
LITNET	Lithuania network	Lietuvos tinklas (LietTin)
NBC	nuclear, biological, chemical	radiacinis, cheminis, biologinis (RChB)
NORAD	North American Air Defence Command	Š. Amerikos OEG vadovybė (ŠAOEGV)
NPP	nuclear power plant	branduolinė jėgainė (BJ)
STANAG	standardization agreement	standartizacijos susitarimas (STS)
TCP	transmission control protocol	perdavimo valdymo protokolas (PVP)
TERCOM	terrain contour matching	vietovės reljefo atpažinimas (VIETRA)
UTM	universal transverse Merkatator	universalusis skersinis Merkatorius (USM)
WGS	world geodetic system	pasaulinė geodezijos sistema (PGS)

RUSŲ KALBOS ŽODŽIŲ SANTRUMPOS

АСС	автоматизированная система связи	automatizuotoji ryšių sistema (ARS)
АСУ	автоматизированная система управления	automatizuotoji valdymo sistema (AVS)
БМД	боевая машина десанта	desanto kovos mašina (DKM)
БМП	боевая машина пехоты	pėstininkų kovos mašina (PKM)
БРВ	боевое радиоактивное вещество	kovinė radioaktyvioji medžiaga (KRM)
ВВ	взрывчатое вещество	sprogstamoji medžiaga (SM)
ВВС	военно-воздушные силы	karinės oro pajėgos (KOP)
ВМС	военно-морские силы	karinės jūrų pajėgos (KJP)
ВМФ	военно-морской флот	karinis jūrų laivynas (KJL)
ЗОМП	защита от оружия массового поражения	apsauga nuo masinio naikinimo ginklo (AMNG)
ЗРК	зенитно-ракетный комплекс	zenitinis raketų kompleksas (ZRK)
ОВ	отравляющее вещество	nuodingoji medžiaga (NM)
ОМП	оружие массового поражения	masinio naikinimo ginklas (MNG)
ПВО	противовоздушная оборона	oro erdvės (priešlėktuvinė) gynyba (OEG)
ПТРК	противотанковый ракетный комплекс	prieštankinis raketų kompleksas (PTRK)
ПТУР	противотанковая управляемая ракета	prieštankinė valdomoji raketa (PTVR)
РВ	радиоактивное вещество	radioaktyvioji medžiaga (RM)
РЛС	радиолокационная станция	radiolokacijos stotis (RLS)
РСЗО	реактивная система залпового огня	reaktyvinė salvinės ugnies sistema (RSUS)
РЭС	радиоэлектронные средства	radioelektroninės priemonės (REP)
СВ	сухопутные войска	sausumos pajėgos (SP)
ТВД	театр военных действий	karo veiksmų teatras (KVT)

LITERATŪRA

1. ATP-35. Allied Tactical Publication (Platoon, Company, Battalion, Brigade).
2. Bytautas P. Artilerijos vadovėlis. Kn. 1, K., 1925.
3. Būrio taktika. II dalis. Kn. Nr. 45. V., 1999.
4. Chemijos terminų aiškinamasis žodynas. V., 2003.
5. Civilinės aviacijos terminų žodynas. Pagal ICAO. V., 1996.
6. Civilinės saugos pagrindai. V., 1996.
7. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, IV patais. ir papild. leidimas. V., 2003.
8. Dapkus A. Artilerijos panaudojimas kautynėse. K., 1937.
9. Didysis anglų–lietuvių kalbų žodynas, IV leidimas. V., 2002.
10. Eidintas N. Radiotechninių sistemų pagrindai. K., 1999.
11. Elektrotechnika. Terminai ir apibrėžimai. LST IEC 50. V., 1994.
12. Elektrotechnikos terminų žodynas. K., 1999.
13. English-Russian military dictionary, vol. 1–2. Moscow. 1987.
14. Fizikos terminų žodynas. V., 1979.
15. FM 100-5. Operations. Washington, 1986.
16. FM 21-75. Combat Skills of the Soldier. Washington, 1984.
17. FM 3-100. NBC Defence, Chemical Warfare, Smoke, and Flame Operations. Washington, 1991.
18. FM 3-19. NBC Reconnaissance. Washington, 1985.
19. FM 3-3-1. Nuclear Contamination Avoidance. Washington, 1994.
20. FM 3-7. NBC Handbook. Washington, 1994.
21. FM 7-8. The Infantry Platoon and Squad.
22. FM-3-4. NBC Protection. Washington, 1985.
23. FM-3-5. NBC Decontamination. Washington, 1985.
24. Ginkluotųjų pajėgų sutartiniai taktikos ženklai. V., 1997.
25. Glossary of Abbreviations. NATO SCOO (SHAPE). Oberammergau. Germany, 1994.
26. Yall E. J. Radiation and life. Second edition. New York, 1984.
27. Infantry Tactical Doctrine. Volume 1. The Infantry Company Group. Pamphlet No. 2. Infantry Company Group Tactics.
28. Kario aprangos ir ekipuotės dėvėjimo nuostatai. V., 2001.
29. Kartografijos ir geodezijos terminų žodynas. V., 2000.
30. Kisinąs E. Apsauga nuo naikinimo priemonių. V., 1996.
31. Kisinąs E. Apsaugos nuo naikinimo priemonių enciklopedinis žodynas. V., 2002.
32. Kisinąs E. Apsaugos nuo naikinimo priemonių organizavimo pagrindai. V., 1997.
33. Kisinąs E. Artilerijos ir raketų enciklopedinis žodynas. V. 2003.
34. Kisinąs E. Kario ugdymas. V., 2000.
35. Kovos statusas (batalionas, kuopa). Krašto apsaugos ministerija, V., 1995.
36. Kovos statusas (būrys, skyrius). Krašto apsaugos ministerija, V., 1995.
37. Krašto apsaugos statutai. V., 1993.
38. Land force tactical doctrine, ATP 35 (A). 1984.
39. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija, I–XIII. V., 1976–1985.
40. Lietuvių enciklopedija, I–XXXV. JAV, 1953–1956. + 2 papild. tomai 1969–1985.
41. Lietuvos higienos norma. Pagrindinės radiacinės saugos normos. HN 73-1997. V., 1997.
42. Lietuvos higienos norma. Visuomenės sveikatos priežiūros organizavimas cheminio užteršimo atvejais. HN 57-1995. V., 1995.

43. LR branduolinės energijos įstatymas 1996 11 14 Nr. I-1613.
44. LR civilinės saugos įstatymas 1998 12 15 Nr. VIII-971.
45. LR geodezijos ir kartografijos įstatymas 2001 06 28 Nr. IX-415.
46. LR kariuomenės drausmės statutas. V., 1999.
47. LR karo policijos įstatymas 1998 10 22 Nr. VIII-911.
48. LR karo prievolės įstatymas 1996 10 22 Nr. I-1593
49. LR krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas 1998 05 05 Nr. VIII-723.
50. LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas 1996 12 19 Nr. VIII-49.
51. LR nepaprastosios padėties įstatymas 2002 06 06 Nr. IX-938.
52. LR operatyvinės veiklos įstatymas 2002 06 20 Nr. IX-964.
53. LR radiacinės saugos įstatymas 1999 01 12 Nr. VIII-1019.
54. LR radijo ryšio įstatymas 1995 Nr. 1-1086.
55. LR ryšių įstatymas 1995 Nr. 1-1109.
56. Medicinos enciklopedija, I–II. V., 1991–1993.
57. Mikalajūnas M. Rusų–lietuvių kalbų meteorologijos terminų žodynas. V., 1975.
58. Minosvaidžių padalinių kovos statutas. K., 1997.
59. Motorizuotųjų šaulių būrio (skyriaus) taktika. V., 2001.
60. NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French) AAP 6.
61. NATO STANAG 2002 NBC. Warning Signs for the Marking of Contaminated or Dangerous Land Areas, Complete Equipments, Supplies and Stores. Brussels, 1980.
62. NATO STANAG 2150 NBC. NATO Standards of Proficiency for NBC Defence. Brussels, 1993.
63. NATO STANAG 2352. NBC Defence equipment – operational guidelines. Brussels, 1993.
64. NATO terminų žodynas, 3-asis pat. leidimas. V., 2006.
65. Nedveckaitė T. Radiacinė apsauga Lietuvoje. V., 1995.
66. Paulauskas K. V., Jasinevičius R. Aiškinamasis kompiuterijos žodynas. K., 1995.
67. Pėstininkų rengimas. Kuopos taktika. V., 2002.
68. Piesarskas B., Svecevičius B. Lietuvių–anglų kalbų žodynas. V., 1997.
69. Radijo ryšiai. Radijo ryšių valdymas. Terminai ir apibrėžimai. LST 1383. V. 1995.
70. Radioelektronikos terminų žodynas. V., 2000.
71. Rikiuotės ir karinių ceremonijų statutas. V., 2000.
72. Ryšių technikos terminų penkiakalbis žodynas. V. 1994.
73. Russian-English military & technical dictionary. Moscow, 1975.
74. Rusų–lietuvių kalbų politechnikos žodynas. V., 1984.
75. Rusų–lietuvių kalbų žodynas, I–IV. V., 1982–1985.
76. Sabaitis M., Balčiūnas A., Janukevičius J. Ryšiai, II d. V., 1999.
77. Smetona A. Karybos žodynas. V., 1995.
78. Stipriai veikiančių nuodingų medžiagų žinynas. V., 1994.
79. Tarptautinių žodžių žodynas, ats. redaktorius A. Kinderys. V., 2001.
80. Technikos enciklopedija, I–II tomai. V., 2000–2003.
81. The New Encyclopaedia Britannica. Volume 1–29. Chicago, 1998.
82. Vado atmintinė, 3-sis pat. ir papild. leidimas. V., 1999.
83. Vaitekūnas S. Enciklopedinis geografijos žodynas. K., 1994.
84. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas, A–K, L–Ž. V., 1999–2000.
85. Valatkaitė R., Kudirka Z. Informatika. Keturkalbis terminų žodynas. V., 1999.
86. Velička A. Jūreivystės, žvejybos ir politechnikos terminų žodynas, I–II. Klaipėda, 1992.
87. Visuotinė lietuvių enciklopedija, I–IV tomas. V., 2001–2004.
88. Žalkauskas V. Šiuolaikinių kompiuterių programų ir tinklų žodynas. V., 2003.

89. Александров В. Н., Емельянов В. И. Отравляющие вещества. Москва, 1990.
90. Большая советская энциклопедия, I-XXX. Москва, 1964–1978.
91. Военный энциклопедический словарь. Москва, 1984.
92. Военный энциклопедический словарь, I–II. Москва, 2001.
93. Волковский Н. Л. Энциклопедия современного оружия и боевой техники, I–II. Москва, 2002.
94. Защита от оружия массового поражения. Москва, 1989.
95. Словарь наиболее употребительных слов английского, немецкого и французского языков. Москва, 1960.
96. Словарь ракетных и артиллерийских терминов. Москва, 1968.
97. Современный словарь иностранных слов. Санкт-Петербург, 1994.
98. Химическая энциклопедия, I–V. Москва, 1988–1997.

A

abako skālė, abac scale, шкала абака – nomograma dviejų linijų susikirtimo kampui apskaičiuoti braižant pelengus (azimutus, rumbus), kurie trumpiausio maršruto kursą žymi pagal Merkatoriaus projekciją.

ABC pajėgos ↑ *pajėgos 1.*

abelitas, abelite, абелит – brizantinė SM, susidedanti iš amonio nitrato, dinitrobenzolo, natrio chlorido ir kt.

abipusiai radioelektroniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai.*

abipūsis ryšys ↑ *ryšys.*

aboneitas, subscriber, абонент – pareigūnas, karinis vienetas, kuris naudojasi pašto arba telekomunikacijų paslaugomis.

aboneito linija ↑ *linija 6.*

abordāžas, abordage, abordаж – *ist.* taktinis jūrų mūšio būdas irklinių ir burinių laivų laikais (iki XIX a.), kai atakuojantis laivas sukabinamas su priešo laivu ir jis užimamas artimajame mūšyje (kirstynėse). Δ kartu su taranu sudarė jūrų mūšio pagrindą. Dar ↑ *abordažo ginklai.*

abordāžo ginklai, abordage weapons, abordажное оружие – *ist.* šaltieji (ietys, kardai, kortikai, alebardos) ir šaunamieji ginklai (pistoletai, muškietos); naudoti irkliniuose ir buriniuose laivuose užgrobiant priešo laivus abordažu (susikabinus bortais).

ābrisas, description, sketch, абрис – scheminis vietovės brėžinys (kontūrinis planas), gaunamas sudarant topografinę vietovės nuotrauką. Vietovės objektai Δ žymimi sutartiniais ženklais (nebūtinai standartizuotais) arba nurodomi bendraisiais pavadinimais, atstumai – skaičiais, linijų kryptys – azimutais. Δ naudojamas sudarant topografinius vietovės planus, įvairias taktikos schemas.

abscisė, abscissa, абсцисса – pirmoji Dekarto koordinatė.

absoliučioji apsinuodijimo dozė ↑ *apsinuodijimo dozė.*

absoliučioji paklaidà ↑ *paklaida.*

absoliutūsis aukštis ↑ *aukštis 1.*

absoliutūsis filtras ↑ *filtras.*

absoliutūsis ginklas, absolute weapon, абсолютное оружие – ginklas, nuo kurio nėra apsaugos. Δ pirmą kartą paminėtas per II pasaul. karą Vokietijai bandant sukurti brand. ginklą.

absoliutūsis horizontalūsis šaudymo nūotolis ↑ *šaudymo nuotolis.*

absoliutūsis skrydžio aukštis ↑ *aukštis, skrydžio aukštis.*

absoliutūsis trajektōrijos nūotolis ↑ *nuotolis 1.*

absoliutūsis vadovāvimas ↑ *vadovavimas.*

adamsitas (DM), adamsite (DM), адамсит – dirginamoji NM, cheminė masinių neramumų malšinimo medžiaga; žali arba geltoni bekvapiai kristalai; lydymosi temperatūra 195 °C, virimo temperatūra 410 °C. Dirgina viršutinius kvėpavimo takus. Sąlyginė mirtinoji dozė 15–30 mg·min/l, žalojamoji – 0,02 mg·min/l. Dirginimas prasideda esant koncentracijai 0,0001 mg/l. Apsinuodijimo požymiai pasireiškia po 5–10 min. Nepakeliamoji koncentracija 0,0004 mg/l (per 1 min). Apsauga – dujokaukė.

adaptācija, adaptation, адаптация – 1. žmogaus organizmo prisitaikymas prie naujų dirgiklių arba prie veiklos ir gyvenimo sąlygų pokyčių. Δ gali būti dalinė, pakankamoji ir visiškoji. Skiriama biologinė, fiziologinė, psichologinė ir socialinė Δ.

2. techninių įrenginių arba sistemų prisitaikymas prie kintančių aplinkos sąlygų arba prie savo struktūros ar funkcionavimo algoritmo kitimo. Δ būdinga automatinio valdymo sistemoms, kurių valdomo objekto būseną (parametrai) dėl besikeičiančių išorinių poveikių kinta neapibrėžtai.

adatinis šautuvas ↑ *šautuvas.*

adjùnkta, adjunct, адъюнкт – karininkas, kuris adjunktūroje rengiasi pedagoginiam ar moksliniam darbui Rusijos Federacijos ir kai kurių NVS šalių aukštosiose karo mokyklose.

adjunktūrà, adjuncture, адъюнктура – kai kurių valstybių aukštosiose karo mokyklose mokslininkų ir dėstytojų rengimo forma. Analogiška doktorantūrai civilinėse aukštosiose mokyklose.

adjutàntas, adjutant, адъютант – karininkas, priskirtas vadui tarnybiniams pavedimams atlikti arba štabo darbui. Δ yra daugelio valstybių kariuomenėse.

administrācinė atsakomybė ↑ *atsakomybė*.

administrācinės pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

administrācinio vadovavimo grandis ↑ *vadovavimo grandis 1*.

administrācinis įsakymas ↑ *įsakymas*.

administrācinis pajėgų valdymas ↑ *valdymas 2, pajėgų valdymas*.

administrācinis plānas ↑ *planas 1*.

administrācinis žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

admiròlas, admiral, адмирал – KJP vyriausiųjų karininkų karinis laipsnis. Iš čia ir admiralitetas – KJP aukščiausiasis valdymo organas. Lietuvos KJP nustatyti tokie admiralų laipsniai: flotilės admiras, ↑ *kontradmirolas*, ↑ *viceadmirolas*; JAV, D. Britanijos KJP – komodoras (atitinka brigados generolą), kontradmirolas, viceadmirolas, admiras (atitinka generolą), laivyno admiras; Rusijos KJP atitinka generolą pulkininką. Atsirado XII a. Italijoje. Pagal burinio laivyno reglamentą Δ vadovavo kordebatalijai (vidurinei laivų kovos arba žygio rikiuotės daliai), viceadmirolas – avangardui, kontradmirolas – ariergardui.

flotilės Δ, flotilla admiral, адмирал флотилии – Lietuvos KJP pirmasis vyriausiųjų karininkų laipsnis; atitinka brigados generolą, kt. valstybių KJP – komodorą.

laivyno Δ, admiral of the fleet, fleet admiral (JAV), адмирал флота – JAV, D. Britanijos, Rusijos, Bulgarijos ir kt. valstybių KJP aukščiausiasis vyriausiųjų karininkų laipsnis; atitinka armijos generolą, kariuomenės rūšies maršalą.

aerodināminės charakteristikos, aerodynamic performance, аэродинамические характеристики – visuma rodiklių, apibūdinančių orlaivio arba bet kurio kūno sąveiką su oro (dujų) aplinka konkrečiomis santykinio judėjimo sąlygomis. Δ išreiškia per aerodinaminius jėgų koeficientus, momentus ir jų santykius. Δ naudojamos parenkant tinkamą kūno formą ir apskaičiuojant reikiamą aparato konstrukcijos atsparumą, jos deformaciją, nustatant trajektoriją, greitį, tinkamiausius ir saugiausius skriejimo (skrydžio, lėkimo) režimus, nuotolį, laiką ir kt. charakteristikas.

aerodròmas, aerodrome [airfield], аэродром – žemės ar vandens paviršiaus plotas (su statiniais ir įrenginiais), tinkamas orlaiviams kilti, tūpti, manevruoti, prižiūrėti. Pagal paskirtį Δ būna civilinis ir karinis. Civilinis Δ skiriamas pagal naudojimo trukmę – nuolatinis ir laikinasis; pagal dangą – dirbtinės dangos ir gruntinis. Karinis Δ skiriamas pagal kovinę paskirtį – pagr. (nuolat aviacijos vienetais dislokuotis), operatyvinis (aviacijos grupuotėms sudaryti ir kovos veiksmams vykdyti), išsklaidymo (laikini aviacijos vienetais išsidėstyti), užnugario (aviacijos vienetais sudaryti, orlaivių įguloms rengti, aviacinei technikai remontuoti ir kt.), pajėgų įlaipinimo (išlaipinimo) ir krovinių krovimo (iškrovimo) į transporto orlaivius. Bet kuris šis Δ gali būti naudojamas kaip atsarginis, perdislokavimo, manevro (trumpam bazuotis), sąveikos (įvairiems aviacijos vienetais bazuotis vykdant bendrą užduotį), šoksnių (tarpiniam tūpimui, kai orlaivių veiksmų spindulys neleidžia įvykdyti užduoties iš pagrindinio Δ), pasalos (naikintuvų aviacijai dislokuotis užtikrinant jų netikėtus veiksmus), priešakinis, degalų pripylimo ir kt.; pagal naudojimo specifiką – bandomasis, mokomasis, klaidinamasis ir kt.; pagal įrengimo lygį – nuolatinis (jame įrengti stacionarieji įrenginiai ir statiniai, o kilimo ir tūpimo takai, vairavimo takeliai ir orlaivių stovėjimo aikštelės turi dirbtinę dangą) ir lauko; pagal techninius rodiklius, kilimo ir tūpimo takų ilgį, takų dangos tvirtumą – pirmosios klasės (strateginės ir KJL aviacijos), antrosios klasės (taktinės, OEG ir transporto aviacijos), trečiosios ir ketvirtosios klasės (pagalbinės aviacijos, trumpojo kilimo ir tūpimo lėktuvų, sraigtasparnių) ir ↑ *tūpimo aikštelė*. Vandens lėktuvų (hidroplanų) Δ vad. vandens aerodromu (hidroaerodromu). Dar ↑ *oro uostas*.

atsarginis Δ, alternate [diversion] aerodrome, запасный аэродром – 1. skrydžio plane pažymėtas aerodromas, į kurį gali būti tęsiamas skrydis, jeigu nepatartina nutūpti tame aerodrome, kuriame buvo planuota. Δ gali būti ir išskridimo aerodromas; 2. aerodromas su minimaliais reikiamais įrenginiais, kuris gali būti panaudotas nelaimės atveju arba kai pagr. ar išsklaidymo aerodromas negali būti naudojamas, arba kad lengviau būtų atlikti taktines operacijas.

klaidinamasis Δ, dummy aerodrome, ложный аэродром – aerodromas, kuriame imituojamas aviacijos bazavimasis ir veikla. Δ gali būti nenaudojamas aerodromas. Aviacijos bazavimasis imituojamas nuolatos arba tikrai dieną (naktį).

laūko Δ, air strip, полевой аэродром – natūralus žemės paviršius, tinkamas orlaiviams pakilti ir nusileisti, ppr. minimaliai įrengtas.

pagrindinis Δ, main aerodrome, основной аэродром – taikos metu nuolatos veikiantis aerodromas, kurį galima naudoti karo atveju ir kuris turi pakankamai veikiančios įrangos, kad būtų panaudotas visas to aerodromo kovinis pajėgumas.

pérdislokavimo Δ, redeployment aerodrome, аэродром передислокации – aerodromas, kuris taikos metu nėra visu pajėgumu eksploatuojamas, bet prasidėjus karui gali būti tuojau pat perimtas ir naudojamas karinių vienetų, perdislokuotų iš taikos meto bazių, poreikiams. Turi turėti, kaip ir pagr. aerodromas, tų pačių standartų įrangą.

priešakinis Δ, advanced aerodrome, передовой аэродром – aerodromas, ppr. turintis tik minimalią įrangą, esantis užduoties rajone ar netoli jo.

sraigťasparnių Δ, heliport, вертолетный аэродром – įrengta aikštelė sraigťasparniams laikyti, kilti, tūpti ir jų techninei priežiūrai atlikti.

vandėns Δ, *hidroaerodrėmas*, hydrodrome, гидроаэродром – akvatorija su prigludusia pakrantės teritorija ir įrenginių kompleksu vandens lėktuvams kilti, tūpti, laikyti ir prižiūrėti. Pagal paskirtį skiriamas karinis, civilinis ir specialusis (gamyklinis, mokomasis, bandomasis ir kt.) Δ; gali būti nuolatinis ir laikinasis.

aerofotografavimas, air photography, аэрофотографирование, аэрофотосъемка – Žemės paviršiaus dalies fotografavimas iš orlaivių. Naudojamas sudarant ir atnaujinant topografinius žemėlapius, tiriant vietovę, atliekant žvalgybą iš oro (↑ *aerofotografinė žvalgyba*), sudarant grafinius ir fotodokumentus, nustatant objektų (taikinių) koordinates ir kt. atvejais. Δ pirmą kartą atliko prancūzų fotografas Nadaras 1858. Plačiai taikyti Δ topografiniams žemėlapiams sudaryti ir iš oro žvalgyti imta per I pasaul. karą. Priklausomai nuo Δ laiko, aerofotokameros optinės ašies kampo Žemės paviršiaus atžvilgiu, taikomo eksponavimo metodo ir naudojamų fotografinių medžiagų skiriamas dieninis ir naktinis, planinis, perspektyvinis ir panoraminis, vienetinis, maršrutinis ir plotinis, kadrinis ir plyšinis, nespalvotas, spalvotas ir spektrozoninis Δ. Pagr. Δ apibūdinantis parametras – fotografinis mastelis. Dar ↑ *spektrinis fotografavimas, žemėlapio mastelis*.

aerofotografijos aparatas, aerophotographic camera, аэрофотокамера, аэрофотоаппарат – fotografijos aparatas fotografuoti iš orlaivio regimaja šviesa arba infraraudonaisiais spinduliais. Δ skiriamas pagal naudojimo sritį – topografinis ir žvalgybinis; pagal fotografavimo laiką – dienos, nakties, universalusis; pagal veikimo principą – automatinis, pusiau automatinis, neautomatinis, skaitmeninis; pagal konstrukcijos ypatumus – kadrinis, plyšinis, panoraminis. Δ sudaro kamera, valdymo pultas, tvirtinimo ir stabilizavimo įtaisas. Daugeliu Δ galima fotografuoti skrendant bet kuriame aukštyje ir bet koku greičiu. Δ techniniai duomenys: objektyvo židinio nuotolis 50–2000 mm, eksponavimo trukmė 0,01–0,001 s, kadro formatas nuo 70x70 iki 300x300 mm, skiriamoji geba iki 100 linijų/mm. Įtaisomas orlaivio dugno liuke; galima sukioti apie skersinę ir išilginę orlaivio ašį ir visuomet išlieka horizontalus. Viename orlaivyje ppr. įrengiami 1–2 Δ (kartais gali būti iki 12).

aerofotografijos įranga, aerophotographic equipment, аэрофотооборудование – orlaivių ir antžeminių aerofotografavimo priemonių ir sistemų kompleksas. Orlaivių Δ – ↑ *aerofotografijos aparatas*, girostabilizacijos, ekspozicijos trukmės nustatymo, aukščio matavimo, globalinės padėčių nustatymo sistemos (↑ *globalinė padėties nustatymo sistema*) ir kt. įrenginiai. Antžeminė Δ – fotolaboratorijos, fotogrammetriniai, aerofotografinių nuotraukų dešifravimo prietaisai ir pan.

aerofotografinė nuotrauka ↑ *fotonuotrauka*.

aerofotografinė topografija ↑ *topografija 1*.

aerofotografinė žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

aerofotografinis topografinis kartografavimas ↑ *topografinis kartografavimas*.

aerofotografinių nuotraukų dešifravimas, air photograph interpretation, дешифрирование аэрофотоснимков – vietovės objektų (topografinis dešifravimas) ir karinių objektų (taktinis dešifravimas) atpažinimas aerofotografinėje nuotraukoje. Atliekamas pagal šiuos bendriausius požymius: objekto atvaizdo formą, dydį, spalvinį ryškumą, objektų tarpusavio padėtį, objekto veiklos požymius, objekto šešėlio formą. Naudojamas sudarant žemėlapius, apdorojant aerofotografinės žvalgybos duomenis ir pan.

aerofotogrammėtrija, aerial photogrammetry, аэрофотограмметрия – žemėlapių sudarymas iš aerofotografinių nuotraukų. Taikomi monofotogrammetriniai (žemėlapis daromas iš vienos aerofotografinės nuotraukos) ir stereofotogrammetriniai (vietovė fotografuojama iš oro iš 2 taškų; gaunamos 2 aerofotografinės nuotraukos – ↑ *stereofotografinė pora*, iš kurios daromas žemėlapis) metodai. Dažn. taikomas stereofotogrammetrinis metodas. Lietuvoje Δ metodus taiko Aerogeodezijos institutas, Gedimino technikos universiteto Geodezijos institutas, karinės oro pajėgos.

aerokėsminė erdvė ↑ *erdvė*.

aerokėsminė kryptis ↑ *kryptis 2*.

aerokėsminė fotonuotrauka ↑ *fotonuotrauka*.

aeromobilióji artilėrija ↑ *artilėrija 2*.

aeromobilióji divizija ↑ *divizija*.

aeromobilióji operácia ↑ *operacija 2*.

aeromobiliosios pajėgos ↑ *pajėgos 1.*

aeromobilumas, air mobility, аэромобильность – aeromobilių pajėgų vienetų gebėjimas būti skraidinamiems transporto aviacija ir stoti į mūšį sausumoje. Δ didina pajėgų kovinį pajėgumą ir leidžia smogti priešui netikėtus smūgius. Pajėgų Δ didinamas aprūpinant ginkluotąsias pajėgas tobulesnėmis transporto aviacijos priemonėmis, aerotransportabilia technika ir ginkluote, pajėgų parengimu perdislokuoti oru. Dar ↑ *pajėgos, vienetas 1.*

aeronautika, aeronautics, аэронавтика – žmonių skraidymas atmosferoje. Skirstoma į oreivystę ir aviaciją. Aviacijos ir oreivystės orlaiviais skraidoma Žemės atmosferoje iki 70 km aukščio. Didesniame aukštyje keliamosios jėgos dėl reto oro nepakankamos; ten skriejama erdvėlaiviais. Dar ↑ *aviacija, oreivystė.*

aeronavigacija, aeronavigation, аэронавигация – taikomasis mokslas apie tikslų, patikimą ir saugų orlaivių skrydį iš vieno punkto į kitą pagal nustatytą trajektoriją ir nustatytu laiku; kuria ir taiko metodus, naudoja navigacines priemones, kuriomis apskaičiuojama tinkamiausia trajektorija ir užtikrinamas orlaivio skrydis šia trajektorija, nustatoma skrydžio kryptis, greitis ir orlaivio buvimo vieta bet kuriuo skrydžio laiku.

aeroplānas, aeroplane, аэроплан – *psn.* lėktuvas.

aerorogės, aerosleigh, propeller-driven sledge, аэросани – rogės, varomos vidaus degimo variklio sukamu oro sraigtu. Turi 3–4 plačias slides. Vairuojamos pasukant priekines slides. Kėbulas uždaras, automobilinių Δ krovumas iki 600 kg, vidutinis greitis iki 100 km/h. Δ naudojamos kaip ryšių, krovinių vežimo, patruliavimo ir sužeistųjų evakavimo priemonė ten, kur gilus sniegas, nėra kelių. Kartais naudojamos ↑ *aerorogės amfibija.*

aerorogės amfibija, aerosleigh-amphibian, аэросани-амфибия – aerorogės, turinčios sandarų laivo formos kėbulą; kėbulo dugnas pritaikytas slysti sniegu. Jomis galima važiuoti sniegu, ledu, pelkės paviršiumi, plaukti vandeniui. Δ krovumas 600 kg ir didesnis, vidutinis greitis ant sniego iki 140 km/h, ant vandens – iki 80 km/h, eigos rezervas iki 500 km.

aerostātas, aerostat, аэростат – orlaivis, kurio keliamąją jėgą sudaro jame esančios lengvesnės už orą dujos (vandenilis, helis, karštas oras). Skiriamas laisvasis (valdomasis ir nevaldomasis) ir pririšamasis Δ. Valdomiesiems Δ priklauso dirizablis (skraidomasis aparatas su dujų pripildytu balionu ir varikliu). Karyboje naudojamas laisvasis (pilotuojamasis su įgula, automatinis, ↑ *radijo zondas, ↑ orpūslė* ir kt.) ir pririšamasis Δ, kuris naudojamas užtvarams ore daryti ir artilerijos ugniai koreguoti. Laisvasis stratosferos Δ – stratostatas.

aerotransportabilūs vienetas ↑ *vienetas 1, skraidusis vienetas.*

aerozolinė medžiaga ↑ *medžiaga 1.*

aerozolinė uždanga ↑ *uždanga 1.*

aerozolinės priemonės, aerosol devices, аэрозольные средства – įtaisai aerosoliui iš aerosolinių medžiagų gauti. Δ skirstomos šitaip: sprogstamosios priemonės – šaudmenys (sviediniai ir minos, aviacinės bombos, raketų kovinės dalys); pirotechninės priemonės; išliejimo priemonės, purškiančios chem. būdu sudarytus aerosolinius mišinius (nejudrieji ir judrieji įrenginiai, aviaciniai laistytuvai); terminės priemonės, išgarinančios karštųjų dujų sraute naftos produktus (terminės dūmijimo mašinos, nešiojamieji aerosolio generatoriai, specialiosios dėžės, laivų, kovos mašinų dūmijimo įranga ir kt.); rūkstančiosios priemonės, terminiu būdu sudarančios ir kondensuojančios lakias kietąsias medžiagas (dūmadėžės, padegamieji dūminiai šoviniai ir kai kurie šaudmenys – sviediniai ir minos, aviacinės bombos).

aerozolinio sprogiūmo šaudmuo ↑ *šaudmuo, erdvinio sprogiūmo šaudmuo.*

aerozolinis atoveiksmis, aerosol countermeasures, аэрозольное противодействие – maskavimo priemonės, kurių paskirtis – neleisti (apsunkinti) priešui optinės elektroninės žvalgybos priemonėmis rinkti informaciją, nutaikyti ginklus. Δ organizuojamas kartu su kt. maskavimo priemonėmis; naudojamos RChBS dūmų maskavimo ir karinių vienetų aerozolinės priemonės.

aerozolinis sprogiūmas ↑ *sprogiūmas, erdvinis sprogiūmas.*

aerozolinis užteršimo būdas, aerosol contamination method, аэрогенный способ заражения – ВМ purškimas žemutiniam oro sluoksniui užteršti aerosolio dalelėmis; pagr. ВМ kovinio naudojimo būdas. ВМ paverčiamos aerosoliu dviem būdais: sproginant biol. šaudmenį ir purškiant ВМ.

aerozolis, aerosol, аэрозоль – nevienalytės sistemos, sudarytos iš kietųjų ir skystųjų dalelių, kurių dydis 10^{-6} – 10^{-2} cm, plūduriuojančių dujose. Skiriamas kondensacinis (dūmai, rūkas, smogas) ir dispergencinis (dulkės ir skystosios dalelės) Δ. Karyboje naudojamas maskuojamasis ir apsauginis Δ, kurį sudaro iš aerosolinių medžiagų aerozolinėmis priemonėmis. Dar ↑ *aerozolinės priemonės, aerozolinis atoveiksmis, medžiaga 1, uždanga 1.*

āgentas, agent, агент – užverbuotas (arba priklausantis žvalgybos tarnybai), išmokytas, renkantis ir teikiantis žvalgybos informaciją asmuo.

agentūrą, agency, агентура – 1. grupė asmenų (agentų), renkanti ir apdorojanti žvalgybos informaciją.

2. įstaiga (tarnyba), turinti agentus, renkančius ir teikiančius jai žvalgybos ir kitą informaciją, pvz., žvalgybos tarnyba. Dar ↑ *agentas.*

centrinė paieškū Δ, central search agency, центральная розыскная агентура – Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komiteto iniciatyva neutralioje šalyje įkuriama organizacija visais oficialiais ar privačiais kanalais rinkti ir gauti informaciją apie karo belaisvius, civilius (ypač internuotus) ir dingusius be žinios asmenis. Δ kaip įmanoma greičiau šią informaciją perduoda valstybei, kurios piliečiais yra šie asmenys. Konflikto šalys privalo sudaryti agentūrai visas sąlygas perduoti šią informaciją.

agentūrinė žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

agitacinė bōmba ↑ *bomba 1*.

agitacinis sviedinys ↑ *sviedinys*.

agonistinė linija ↑ *linija 2*.

agregatinis karo tēchnikos remontas ↑ *karo technikos remontas*.

agrēsija, *užpuolimas*, aggression, агрессия – valstybės ginkluotosios jėgos naudojimas prieš kitą valstybę, jos teritorinę neliečiamybę ir politinę nepriklausomybę, nesuderinamas su JTO Įstatais. Tarptautinėje praktikoje skiriama netiesioginė (ardomosios veiklos prieš kitą valstybę skatinimas), ekonominė (ekonominis spaudimas kitai valstybei, sudarantis grėsmę jos suverenitetui), ideologinė (karo propaganda, tautinės ir rasinės neapykantos skleidimas) Δ. Δ yra sunkiausias nusikaltimas taikai ir žmonijos saugumui, už kurią numatyta tarptautinė teisinė atsakomybė. Ginkluota Δ yra pagrindas individualiai ir kolektyvinei gynybai organizuoti (numatyta JTO Statuto 51 str.). Besiginančios valstybės veiksmai, netgi puolamieji, tarptautinės teisės nevertinami kaip Δ. Dar ↑ *nepriklausomybė*.

aiškiai neteisėtas įsākymas ↑ *įsākymas, neteisėtas įsākymas*.

aiškinamasis rāštas, explanatory note, пояснительная записка – grafinio dokumento tekstinis priedas, kuriame būna papildymų, paaiškinimų, skaičiavimų ir kt. duomenų, kurių negalima pateikti grafiškai.

akcelerātorius, accelerator, акселератор – transporto mašinų vidaus degimo variklių sukimosi greičio ir sukimo momento reguliavimo įtaisas. Reguliuoja tiekiamą į variklio cilindrus degalų kiekį, elektros variklių srovės stiprį. Valdomas koja spaudžiant paminas, patraukiant arba pasukant šalia vairaračio arba prietaisų skydelio įtaisyta svirtelę, sujungtą su karbiuratoriumi. Automatinis Δ valdomas kompiuteriu; palaiko pastovų norimą greitį; jo veikimas nepriklauso nuo kelio profilio.

akcelerogrāfas, accelerograph, акселерограф – prietaisas judančių kūnų (orlaivio, raketos, erdvėlaivio, automobilio ir kt.) pagreičiui automatiškai matuoti ir įrašyti; akcelerometras su rašymo įtaisu.

akceleromētras, accelerometer, акселерометр – prietaisas judančių kūnų (orlaivio, raketos, erdvėlaivio, automobilio ir kt.) pagreičiui matuoti; vienas iš pagr. inertinių navigacijos sistemų elementų. Pagal matuojamą judesį Δ būna linijinis ir kampinis, pagal veikimo principą – mechaninis, elektromechaninis. Mechaninio Δ svyruoklė (įtvirtinta tarp spyruoklių), veikama pagreičio, pakrypsta ir per mechaninę sistemą pasuka rodyklę, rodančią jo dydį. Elektromechaninis Δ turi keitiklį, kurio elektriniai parametrai (varža, induktyvumas, talpa) kinta nuo mechaninės deformacijos, proporcingos pagreičiui. Atskirą Δ grupę sudaro vibracijų matuokliai. Δ su rašymo įtaisu – ↑ *akcelerografas*.

akių individualiōsios apsaugōs priemonēs ↑ *individualiosios apsaugos priemonės*.

āklojo bombardāvimo zonā, blind bombing zone, зона слепого бомбометания – oro operacijoms nustatyta zona (ore, sausumoje ar jūroje), kurios neriboja draugiškųjų pajėgų veiksmai ar galimas puolimas.

akmēnsvaidis, stone sling [stonethrower], камнемет – 1. įtaisas akmenims svaidyti. Įrengiamas 1,5–2 m gylio duobėje, turinčioje nuožulnumą į priešų pusę. Ant dugno dedamas SM užtaisas su sprogdikliu, pridengtas mediniu skydu, ant kurio dedami akmenys. Sprogimas išmeta akmenis 150–300 m nuotoliu. Dažn. naudojamas kalnuose.

2. *ist.* lygiavamzdis pabūklas akmeniniais sviediniais, akmenimis ir kt. šaudyti nedideliu nuotoliu (iki 150–200 m). Pasirodė XIV a., buvo naudojamas tvirtovių apgulai ir gynybai, t. p. lauko mūšiuose. Rusijos tvirtovių ir apgulties artilerijos ginkluotėje Δ buvo naudojamas iki XIX a., vėliau juos išstūmė mortyros, šaudančios sprogstamaisiais ir šrapneliniais sviediniais.

akmēnsvaidis fugāsas ↑ *fugasas*.

akselbāntas, aiguillette, aglet, аксельбант – kario aksesuarų dalis; pintų virvučių, pynučių (aukso, sidabro, kartais kt. spalvų) ir dekoratyvinių metalinių atgalių derinys. Ppr. adjutantų, generalinio štabo karininkų, žandarų, kai kurių dalinių karių uniformos dalis; dažnai tik paradinė. LR krašto apsaugos sistemoje ant uniforminio kostiumo Δ nešioja krašto apsaugos ministro ir kariuomenės vado adjutantai, gynybos atašė, garbės sargybos kuopos kariai ir karinių orkestrų muzikantai; yra trijų rūšių Δ: jaunesniųjų karininkų, vyresniųjų karininkų ir muzikantų.

aksesuārai, accessories, аксессуары – papildomi aprangos daiktai ar reikmenys. Būtinios karo tarnybos karių aprangos Δ: kelnų diržas, kailinės pirštinės ir nosinės; karininkų – ↑ *akselbantas*, paradinis diržas, kelnų diržas, movos antpečiams, kaklaraištis, kaklaraiščio segtukas ir odinės pirštinės.

aktyvėji radioelektrōniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

aktīvintosios aňglys, activated charcoal, активированный уголь – medžio anglys, naudojamos kaip gėriklis filtruojamosiose ir sugeriamosiose dujokaukių sistemose; sugeria kenksmingas dujas ir garus. Gerai sugeria daugelį medžiagų (ypač gerai – angliavandenilius ir jų darinius, silpniau – spirita, amoniaką, vandenį ir kt.). Labai higroskopiška medžiaga, todėl dujokaukių dėžutes reikia saugoti nuo drėgmės.

aktyvióji gynyba ↑ *gynyba*.

aktyvióji kliūtis ↑ *kliūtis*.

aktyvióji minà ↑ *mina 2*.

aktyvióji óro erdvės gynyba ↑ *oro erdvės gynyba 2*.

aktyvióji tãnko apsaugà ↑ *apsauga, papildomoji tanko apsauga*.

aktíviojo rezervo kãrio priėvolė, active reserve military conscription, воинская обязанность активного резерва – atsargos kario, įrašyto į aktyviojo kariuomenės rezervo įskaitą, priėvolė periodiškai arba atsižvelgiant į krašto apsaugos poreikius atlikti nenuolatinę karo tarnybą.

aktíviojo trajektòrijos rúožo pabaigà, burn-out, конец активного участка траектории – laiko momentas arba vieta raketos trajektorijoje, kai raketiniame variklyje sudegė kuras arba degimas buvo nutrauktas pagal programą.

aktíviosios apsaugòs nuo elektròninio aptikìmo priėmonės ↑ *apsaugos nuo elektroninio aptikimo priemonės*.

aktíviosios elektròninės saugòs priėmonės ↑ *elektroninės saugos priemonės*.

aktyvùmo indikãtorius ↑ *indikatorius 2*.

aktyvùsis granãsvaidis ↑ *granatsvaidis*.

aktyvùsis kariuomenės rezervas ↑ *rezervas 1, kariuomenės rezervas*.

aktyvùsis naktinio mãtymo prietaisas ↑ *naktinio matymo prietaisas*.

aktyvùsis nusitaikymas ↑ *nusitaikymas*.

aktyvùsis rakėtos trajektòrijos rúožas ↑ *ruožas 1*.

aktyvùsis reaktývinis granãsvaidis ↑ *granatsvaidis*.

aktyvùsis reaktývinis sviedinỹs ↑ *sviedinys*.

aktyvùsis ryšių palydòvas ↑ *ryšių palydovas*.

aktyvùsis sviedinỹs ↑ *sviedinys*.

akumuliãtorius, accumulator, аккумулятор – daugkartinio naudojimo antrinis cheminis elektros energijos šaltinis, kaupiantis elektros energiją, kurią vėliau galima panaudoti. Pirminis ir antrinis cheminis ↑ *elektros energijos šaltinis* yra elektros Δ. Mechaninę energiją kaupia hidraulinis Δ, šilumos – katilų Δ, kinetinę – inertinis (kietojo kūno) Δ. Dar ↑ *baterija 3*.

elėktros Δ, electric accumulator, электрический аккумулятор – antrinis daugkartinio naudojimo chem. elektros energijos šaltinis. Veikiamas elektros srovės kaupia cheminę energiją – yra įkraunamas. Iškraunant chem. energija virsta elektros energija. Sudarytas iš elektrolite panardintų teigiamojo ir neigiamojo elektrodų. Δ būna rūgštinis ir šarminis. Rūgštinio, arba švino, Δ neigiamasis elektrodas yra švinas, teigiamasis – švino dioksidas; elektrolitas – skiesta sieros rūgštis; naudingumo koeficientas 0,5–0,9, savaiminė iškrova 20–30% per mėnesį. Šarminio Δ elektrolitas – kalio, natrio arba ličio hidrokso tirpalas; neigiamasis elektrodas – geležis, kadmio, cinkas, teigiamasis – sidabro oksidas, nikelio (III) metahidroksidas. Didesnei įtampai gauti Δ jungiami į akumuliatorių baterijas nuosekliai, stipresnei srovei – lygiagrečiai. Kovos ir transporto mašinos dažn. naudojami rūgštiniai Δ, nes jie turi nedidelę vidinę varžą, didesnę elektrovarą ir yra pigesni. Įkrauto rūgštinio akumulatoriaus elektrovara 2 V, šarminio – ~1,2 V.

akumuliãtorių batèrija ↑ *baterija 3*.

akùstika, acoustics, акустика – mokslas apie garsą. Skiriama hidroakustika, bendroji, karinė, fiziologinė, atmosferinė, architektūrinė, muzikinė ir kt. Δ. Karinė Δ nagrinėja garsagaudės žvalgybos, garso maskavimo ir kt. problemas.

akùstinė bázė ↑ *bazė 2*.

akùstinė dangà, acoustic cover, акустическое покрытие – specialioji medžiaga, naudojama vibracijai ir triukšmui, kurį kelia patalpose veikiantys mechanizmai, mašinos ir sistemos, mažinti; išorinių triukšmo šaltinių energijai sugerti. Skiriama vibraciją sugeriančioji (kai kurie plastikai, guma, bitumuotas veltinis ir kt.), garsą sugeriančioji (mineralinė vata, poroplastas ir kt.) ir garsą izoliuojančioji (medžio pluošto plytos, stiklo vata, aktyoji guma ir kt.) Δ.

akùstinė jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

akùstinė jūrų minų ieškà ↑ *jūrų minų ieška*.

akùstinė nusitaikančioji galvutė ↑ *nusitaikančioji galvutė*.

akustinė

akustinė torpedà ↑ *torpeda*.

akustinė žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

akustinės bañgos ↑ *bangos*.

akustiniai radioelektròniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

akustinio kàro atòveiksmis, acoustic warfare counteraction, противодействие акустической войны – veiksmi, kurių tikslas – sumažinti priešo pajėgumą naudotis povandenine akustine energija arba jos išvengti. Atoveiksmiu povandeninė akustinė energija sąmoningai skleidžiama priešui apgauti ar jo veiklai slopinti.

akustinio kàro kontratóveiksmis, acoustic warfare counter-counteraction, контрпротиводействие акустической войны – veiksmi, kurių tikslas – pagerinti ir užtikrinti draugiškų akustinio karo veiksmų veiksmingumą nepaisant to, kad priešas kovoja akustinį karą. Akustinio karo kontratóveiksmį sudaro antiakustinio karo paramos veiksmi ir atoveiksmi, kuriems nebūtinai naudojamas akustinis spinduliavimas.

akustinio kàro paramòs veiksmi, acoustic warfare supporting actions, поддерживающие действия акустической войны – veiksmi, kuriais siekiama rasti, nutraukti, nustatyti vietą, pažymėti, analizuoti vandenyje sklindančią akustinę energiją ir pasinaudoti ja. Akustinio karo paramos priemonės neapima iš anksto suplanuoto povandeninio akustinio spinduliavimo ir ppr. priešò neaptinkamos.

akustinis àtšvaitas ↑ *atšvaitas*.

akustinis kàras ↑ *karas*.

akustinis naktinio màtymo priétaisas ↑ *naktinio matymo prietaisas*.

akustinis pelengàtorius ↑ *pelengatorius*.

akustinis tolimatis ↑ *tolimatis*.

akvatòrija, basin, акватория – 1. natūralaus arba dirbtinio vandens baseino paviršiaus plotas.

2. vandens paviršiaus plotas (pvz., į Klaipėdos uostą įeinanti Baltijos jūros ir Kuršių marių dalis), kurį juosia kokie nors įrenginiai.

3. vandens ruožas, kuriame kyla ir tūpia vandens lėktuvai.

akvedùkas, aqueduct, water conduit bridge, акведук – hidrotechninis tilto pavidalo statinys – vandentakio dalis, nutiesta virš natūralių ar dirbtinių kliūčių (slėnių, upių, kanalų, kelių).

alebàrda, battleaxe, алебарда – *ist.* senovinis kertamasis duriamasis ginklas. Ant ilgo medinio koto pritvirtintas ietigalis ir kovos kirvis. Europos šalių (Vokietijos, Prancūzijos, Šveicarijos) kariuomenėse pėstininkų ginkluotėje Δ buvo naudojama XIV–XVI a., ją pakeitė ietis. Kaip paradinis ginklas išsilaikė iki XVIII a. pab.

álfa dalėlė, alpha particle, альфа-частица – radioakt. izotopų alfa skilimo produktas; teigiamoji elektringoji dalelė, helio (He) atomo branduolys. Δ sudaryta iš dviejų neutronų ir dviejų protonų. Dėl didelės masės Δ turi didelę jonizacijos gebą (1 cm oro kelyje sukuria apie 50 000 jonų porų), todėl jos skvarbumas (atstumas, kuriuo ji išiskverbia į medžiagą) labai mažas – ne daugiau kaip 10 cm ore ir iki kelių dešimčių μm kūno audiniuose. Apsisaugoti nuo Δ nesudėtinga. Jas sugeria drabužiai, popieriaus lapas, netgi didesnis oro tarpas. Išorinės apšvitos atveju Δ tiesiogiai veikia tik odą ir akių gleivinę, atviras žaizdas, nudegusias ar nušalusias kūno vietas. Pavojingiausia vidinė apšvita, kai patekusios į organizmą su maistu, vandeniu ar kvėpuojant Δ gali labai sužaloti skrandžio gleivinę ir kitus organus. Dėl savo labai didelės jonizacijos gebos Δ buvo pavadintos *karštosiomis dalelėmis*.

álfa skilimas, alpha (-particle) decay, альфа-распад – savaiminis branduolio virsmas, kurio metu branduolys spinduliuoja alfa dalelę. Δ dviem vienetais sumažina medžiagos eilės numerį ir keturiais – masės vienetą. Virsmo metu gali atsirasti sužadintų branduolių, kurie, pereidami į stabilią būseną, spinduliuoja gama kvantus. Būdingas natūraliesiems radioakt. elementams, turintiems didelį masės skaičių (t. y. turintiems mažą ryšio energiją), pvz., ²²⁶Ra.

álfa spinduliuotė ↑ *spinduliuotė*.

álfa spinduòlis ↑ *spinduolis*.

aliàrmas, alarm, тревога – 1. priemonių ginkluotosiose pajėgose kompleksas, kurio tikslas – skubiai parengti karinius vienetus kovos užduotims vykdyti, t. p. veikti ekstremaliosiomis situacijomis. Δ gali būti kovinis ir mokomasis. Paskelbus aliarmą išvyksta visas karinio vieneto personalas su visa kovos technika, ginkluote, šaudmenimis ir kt. materialinėmis priemonėmis.

kovinis Δ, combat alarm, боевая тревога – 1. nedelsiamas karinio vieneto kovinės parengties įvedimas kovos užduočiai vykdyti. Δ skelbia vadas (viršininkas); 2. komanda, duodama balsu ar techninėmis priemonėmis kariniame vienete ir jo padaliniuose, skelbianti vykdyti priemones, numatytas karinio vieneto kovinės parengties nustatymo planuose.

2. signalas (komanda) kariuomenei veiksmams parengti. Aliarmo signalą vienetas gauna iš aukštesniųjų viršininkų

atitinkamais ryšių kanalais. Mokymo tikslais aliarmą skelbti gali dalinio vadas, apie tai informavęs savo viršininką. Dar ↑ *instrukcija*.

aliarmo instrukcija ↑ *instrukcija 3*.

alyvą, lubricant, маcла – klampus angliavandenilių ir įvairių priedų mišinys. Pagal paskirtį skiriama: tepimui naudojama (↑ *tepalai*) ir specialioji (pvz., energetinė – kompresorinė, turbininė, cilindrinė ir elektroizoliacinė; hidraulinė, apsauginė, technologinė, medicininė ir kt.) Δ. Naudojama karo technikos varikliuose, mechanizmuose, prietaisuose ir agregatuose. Dar ↑ *specialieji skysčiai*.

Alpių šauliai, Alpine troops, Alpine shooters, альпийские стрелки – daliniai (junginiai), aprūpinti specialia ekipuote ir ginklais, parengti mūšiumi kalnuose. Pirmieji Δ dariniai atsirado Prancūzijoje XVIII a. pab. kovos veiksams Alpėse (iš čia pavadinimas). Išliko Italijoje, Prancūzijoje ir kai kuriose kt. šalyse.

alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba ↑ *tarnyba 1, krašto apsaugos tarnyba*.

altitudė, altitude, альтитуда – taško atstumas nuo pasirinkto lygio paviršiaus. Aukštis matuojamas lygio paviršiumi statmena kryptimi: kai taškas virš lygio paviršiaus – Δ teigiama, kai žemiau – neigiama. Anglų kalboje Δ skiriama taškams ar objektams, esantiems virš Žemės paviršiaus; lietuvių kalboje – ir objektams, esantiems ant Žemės paviršiaus (t. p. absoliutiems Žemės paviršiaus taškų aukščiams apibūdinti).

amatolas, amatol, аматол – brizantinė amonio nitrato SM. Joje būna iki 60% trinitrotolueno. Labiausiai paplitusių Δ (80% amonio nitrato ir 20% trinitrotolueno) sprogdimo šiluma 4 MJ/kg. Jais užtaisomos aviacinės bombos, sviediniai, minos ir kt. šaudmenys, t. p. jie naudojami sprogdinimo darbams.

ambrazūrą, embrasure, амбразура – šaudymo ir stebėjimo anga fortifikaciniuose įrenginiuose, karo laivo, kovos mašinos (tanko, šarvuotio, PKM ir kt.) šarve, skirta šaudyti iš patrankų, minosvaidžių, kulkosvaidžių, granatsvaidžių, šautuvų. Δ dažnai uždaroma šarviniu ar kitokiu skydu.

amfibija, amphibian, амфибия – 1. kovos arba transporto mašina, galinti važiuoti sausuma ir plaukti vandeniu. Turi sandarų korpusą ir yra pakankamos vandentalpos. Vandenyje ją stumia vandens varytuvai (sraigtas, vandensvaidis, vikšrai ir kt.). Δ yra: plaukiamasis tankas, šarvuotis, pėstininkų kovos mašina ir kt. Kartais šios mašinos vad. plaukiamosiomis mašinomis. Dar ↑ *aerorogės amfibija*.

2. lėktuvas amfibija (vandens lėktuvas, hidroplanas), gebantis tūpti ir kilti sausumoje ir ant vandens. Turi sandarų laivo formos kūbulą, važiuoklę su sandariomis plūdėmis (kilti ir tūpti ant vandens) ir išleidžiamuosius ratus, slides (kilti ir tūpti sausumoje). Sparnas ir varikliai tvirtinami aukštai virš kūbulo. Dar ↑ *lėktuvas*.

3. laivas amfibija (su oro pagalve) gali judėti virš sausumos ir vandens. Dar ↑ *aparatas su oro pagalve, laivas*.

amfibinė operacija ↑ *operacija 2*.

amfibinės pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

amonėlas, ammonal, аммонал – brizantinė amonio nitrato SM, sudaryta iš amonio nitrato, trinitrotolueno ir aliuminio miltelių. Sprogimo šiluma 5,1–5,9 MJ/kg. Nedrėksta (pabuves vandenyje gali sprogti). Naudojamas sprogdinimo darbuose, kasyboje; šaudmenims retai.

amoniakas, ammonia, аммиак – dusinamojo ir neurotropinio poveikio PChM. Aštraus kvapo bespalvės, du kartus lengvesnės už orą dujos. Δ, padidinus slėgį, virsta skysčiu, žemesnėje negu -77 °C temperatūroje – bespalve kristaline mase. Lydymosi temperatūra -77,8 °C, virimo temperatūra -33,4 °C. Gerai tirpsta vandenyje (viename vandens tūrio vienetė 700 tūrių Δ). Pavojingas įkvėpus. Apsinuodijimo požymiai: kosulys, dusulys, smarkus širdies plakimas, širdies ritmo sutrikimas, šlapimo susilaikymas. Stipriai dirgina gleivinę ir odą, sukelia ašarojimą, patekęs ant odos nušaldo. Didelės koncentracijos dirgina centrinę nervų sistemą, atsiranda traukulių. Mirtinoji dozė įkvėpus 210 mg-min/1, žalojamoji – 72 mg-min/1. Apsauga – izoliuojamoji dujokaukė, pramoninė dujokaukė, filtruojamoji dujokaukė su papildoma dėžute, odos IAP. Trumpai apsaugo kvėpavimo organus sudrėkintas vandeniu arba 5% citrinų rūgšties tirpalu vatos ir marlės raištis.

amonio nitratas, ammonium nitrate, аммиачный нитрат – NH₄NO₃, bespalviai, lengvai sugeriantys drėgmę kristalai. Gerai tirpsta vandenyje (65%, 10°), skystame amoniake. Sausas Δ nuo smūgio ir deformavimo sprogsta. Gaunamas amoniaką leidžiant į azoto rūgštį. Naudojamas ↑ *amonitams* gaminti, kaip azoto trąša, chem. reagentas, aušalas.

amonio nitrato sprogstamoji medžiaga ↑ *sprogstamoji medžiaga*.

amonitas, ammonite, аммонит – brizantinė amonio nitrato SM. Amonio nitrato NH₄NO₃, sprogių nitrojunginių (nitroglicerolio, trinitrotolueno, heksogeno) ir degių medžiagų (medienos dulkių, durpių, alyvos) mišinys. NH₄NO₃ mišinys su degiosiomis medžiagomis vad. dinamonu, su trinitrotoluenu – amatolu, su aliuminio milteliais ir trinitrotoluenu – amonalu, su nitrogliceroliu ir kt. nitroesteriais – detonitu. Tankis 800–1500 kg/m³. Sprogimo šiluma 2,1–8,4 MJ/kg, detonacijos greitis 1500–6000 m/s. Palyginti atsparus smūgiams, chem. poveikiui, beveik nepavojingas laikyti ir gaminti. Higroskopiškas. Naudojamas sprogdinimo darbuose, kasyboje, šaudmenims retai. Dar ↑ *amatolas, amonalas, dinamonas*.

amortizatorius

amortizatorius, shock absorber, амортизатор – įtaisas smūgiams kovos technikoje slopinti. Δ pagal veikimo principą būna frikcinis (smūgio energija atlieka mechaninės trinties darbą), hidraulinis (skystį pervaro pro kalibruotą angą), pneumatinis (suslegia dujas), hidropneumatinis, spyruoklinis ar guminis; pagal veikimo kryptį – vienpusis (vienkryptis) ir dvipusis (dvikryptis); pagal paskirtį – transporto mašinų, atošliaužos, atritimo, minosvaidžių ir kt. Silpnina smūgius mašinose, kurias veikia smūginė apkrova, pvz., artilerijos pabūkluose, orlaiviuose, automobiliuose.

atošliaužos Δ, recoil absorbing gear, амортизатор отката – įtaisas, stabdantis pabūklo šliaužiamųjų dalių atošliaužą ir atritimą. Δ gali būti sudedamoji atošliaužos stabdžio dalis – ppr. hidropneumatinis. Dar ↑ *atošliaužos stabdys*.

automobilio Δ, automobile shock absorber, амортизатор автомобиля – įtaisas smūgiams slopinti automobiliui važiuojant; karo technikoje (automobiliuose, šarvuočiuose ir pan.) dažn. naudojami hidrauliniai Δ; jie būna stūmokliniai (teleskopiniai, svirtiniai-stūmokliniai) ir mentiniai. Vienpusiai, arba vienkrypčiai, Δ virpesius slopina tik ratui leidžiantis, dvipusiai, arba dvikrypčiai, – ratui kylant ir leidžiantis. Δ įrengiami tarp mašinos kėbulo (rėmo) ir tiltų (ratų).

gražos Δ, counterrecoil buffer, амортизатор наката – įtaisas šliaužiamosioms artilerijos pabūklo dalims gražinti į pirmąją padėtį. Δ gali būti sudedamoji atritiklio dalis – spyruoklinis, pneumatinis ir hidropneumatinis. Dar ↑ *gražiklis*.

minosvaidžio Δ, mortar buffer, минометный амортизатор – įtaisas minosvaidžio vamzdžio atatrakos jėgos poveikiui į lafetą mažinti, dvikojui į pradinę padėtį po šūvio gražinti. Δ susideda iš dviejų cilindru, pritvirtintų apkabos korpusė, kotų ir spyruoklių. Apkabos korpusas jungia Δ su minosvaidžio vamzdžiu.

amortizavimas, shock absorption, амортизация – smūgio poveikio silpninimas mašinose, statiniuose, kad nesusidarytų mechaninių perkrovų. Ilginama smūgio trukmė ir smūgio metu kūnų nueinamas kelias. Taip mažinamas kūnus veikiantis pagreitis ir inercijos jėga. Transporto mašinose (artilijos pabūkluose) slopinami nuo smūgio atsiradę pakabų svyravimai (atatrakos jėga). Jų sukeltoms jėgoms atsverti pakabose (atošliaužos stabdžiuose, atritikliuose) sukuriama pasipriešinimo jėga. Dar ↑ *amortizatorius*.

ampėras (A), ampere, ампер – vienas pagrindinių Tarptautinės vienetų sistemos matavimo vienetų – elektros srovės vienetas. Tai nuolatinė elektros srovė, kuriai tekant dviem be galo ilgais lygiagrečiais, nykstamai mažo apskrito skerspjuvio laidais, išdėstytais vakuume per 1 m vienas nuo kito, jų kiekvieną metrą veikia tolygiai pasiskirsčiusi 0,2 μN jėga.

ampermėtras, ammeter, ampermeter, амперметр – elektros srovės matuoklis. Pagal matavimo principą Δ būna elektromagnetinis, elektrodinaminis, magnetoelektrinis, termoelektrinis; pagal rodmenų įtaisą – analoginis ar skaitmeninis. Silpnų srovių Δ dar vad. miliampermetru, mikroampermetru ar galvanometru.

amplitudė, amplitude, амплитуда – didžiausias virpančiojo dydžio nuokrypis nuo pusiausvyros. Virpamasis dydis per kiekvieną virpesių pusperiodį amplitudę pasiekia tik 1 kartą. Hormoninių virpesių Δ pastovi. Dar ↑ *charakteristika 1, moduliavimas*.

amplitudės moduliavimas ↑ *moduliavimas*.

amplitudinė charakteristika ↑ *charakteristika 1*.

ámpulė, ampoule, ampule, ампула – mažas sandarus stiklinis indelis skystiesiems (rečiau biriesiems) chemikalams ir sprogmenims laikyti. Naudojama raketinėje technikoje, impulsvaidžiuose, t. p. medicinoje vienkartinėi vaistų dozei laikyti. Dar ↑ *impulsvaidis*.

ampulinė raketà ↑ *raketa*.

ámpulsvaidis, ampoule launcher, ампуломет – *psn.* padegamųjų medžiagų naudojimo priemonė. Stiklines ampules, kuriose buvo ~1 l užsiliepsnojančio skysčio, išmetamasis parako užtaisas išsviesdavo iš Δ vamzdžio iki 250 m atstumu. Sovietinė kariuomenė naudojo per II pasaul. karą iki 1942 vid. kovai su priešo tankais ir kariais uždaruose įrenginiuose.

amžinóji ugnis, eternal flame, вечный огонь – atminties apie kritusius didvyrius ir jų žygdarbius simbolis. Nuolatos palaikoma specialiuose degikliuose liepsna prie monumentų, memorialinių kompleksų, kapinėse. Pirmą kartą uždegta 1920 Paryžiuje ant Nežinomojo kareivio kapo. Lietuvoje Δ dega Kaune Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodėlyje ant Nežinomojo kareivio kapo.

analòginė informácija ↑ *informacija 1*.

anėksija, *prijungimas*, annexation, анексия – prievartinis svetimos valstybės teritorijos ar jos dalies prijungimas (užgrobimas) prie savosios. Δ yra šiurkštus suvereniteto pažeidimas ir vertinamas kaip agresija. JTO įpareigoja savo nares taikiai spręsti visus ginčus, gerbti lygiateisiškumo ir apsisprendimo principus.

angáras, hangar, ангар – pastatas orlaiviams laikyti, prižiūrėti ir taisyti. Būna antžeminis ir požeminis; tunelinis ir aklagalis (daugiaduris); nuolatinis, surenkamasis metalinis ir pripučiamasis. Angaruose įrengiamos saugyklos, remonto dirbtuvės, slėptuvės nuo brand. ir kt. ginklo.

angliės monoksidas, carbon monoxide, окись углерода – bespalvė, bekvapė nuodingosios dujos, kurios susidaro trūkstant deguonies degimo metu. Virimo temperatūra -192 °C. Apsinuodijimo požymiai: lengvai apsinuodijus –

spaudimas smilkiniuose, spengimas ausyse, šleikštulys, galvos skausmas, mieguistumas, silpnumas, sutrikusi eiseną, sunkus orientavimasis aplinkoje; sunkiau apsinuodijus – silpnumas ir nerimas, trumpas sąmonės netekimas, dusulys, odos paraudimas, silpnas kvėpavimas ir sutrikusi širdies veikla. Žalojami dozė įkvėpus 33 mg·min/l. Apsauga – izoliuojamoji dujokaukė, pramoninė dujokaukė, filtruojamoji dujokaukė su papildoma dėžute.

anhiliacija, annihilation, аннигиляция – elementariosios dalelės ir jos antidalelės susidūrimas, paverčiantis jas atitinkamo fizik. lauko kvantais arba kt. dalelėmis. Δ pobūdis priklauso nuo sąveikaujančios dalelės ir antidalelės energijos, jų sąveikos tipo (elektromagnetinė, silpnoji ar stiprioji sąveika), todėl dalelė ir antidalelė gali tiesiogiai virsti kitomis dalelėmis, pvz., fotonais. Δ pagrindu teoriškai įmanoma sukurti anihiliacinį (fotoninį) raketinį variklį. Dar ↑ *raketinis variklis*.

anhiliacinis rakėtinis variklis ↑ *raketinis variklis*.

anklāvas, enclave, анклав – ↑ *valstybės teritorija* arba jos dalis, iš visų pusių apsupta kitos valstybės teritorijos ir neturinti jūros kranto; turinti jūros krantą laikoma pusiau anklavu.

ankstyvėji branduolinės elektrinės avėrijos fāzė ↑ *branduolinės elektrinės avėrijos fāzė*.

antėnā, antenna [aerial], антенна – įtaisas laisvai sklindančioms radijo bangoms spinduliuoti (siuntimo Δ) arba priimti (priėmimo Δ). Δ yra keitiklis: aukštojo dažnio virpesius elektros grandinėje verčia erdvėje laisvai sklindančiomis radijo bangomis arba atvirkščiai – laisvai sklindančias radijo bangas verčia aukštojo dažnio virpesiais imtuvo įėjimo grandinėje. Kai kuriais atvejais ta pati Δ tinka bangoms spinduliuoti ir priimti (pvz., radijo, radiolokacijos stotyse). Δ skiriama pagal darbinio diapazono bangų ilgį – miriametrinė, kilometrė, hektometrė, dekametrė, metrė ir kt.; pagal paskirtį – radijo ryšio, radiofoninė, televizinė, radiolokacinė ir kt.; pagal spinduliavimo kryptingumą – visakryptė, nekryptinė, plačiakryptė, siaurakryptė; pagal darbinį dažnį juostos plotį – diapazoninė, plačiajuostė, superdiapazoninė; pagal sandarą – laidinė (bėgančiosios bangos, strypinė, rėminė, rombinė, magnetinė, teleskopinė ir kt.), interferencinė (bėgančiosios bangos, plyšinė, veidrodinė ir kt.) ir mišrioji (parabolinė, lėšinė ir kt.). Paprasčiausia antėna yra elementarus vibratorius (Herc vibratorius) – tai elektros laidininkas, kurio ilgis daug mažesnis už spinduliuojamų bangų ilgį. Dabar naudojamų Δ forma ir konstrukcija labai įvairi: laidų atkarpos, strypai, jų deriniai, radijo bangas atspindintys įvairios formos veidrodžiai, jas praleidžiantys lėšiai, metalinių bangolaidžių atkarpos su plyšiais ar angomis sienelėse, metalinės spirālės, dielektriniai strypai ar vamzdžiai ir kt. Pagr. Δ parametrai: spinduliuojamoji galia, spinduliuotės diagrama, naudingumo koeficientas, kryptingumo ir stiprinimo koeficientai, dažnio charakteristikos ir kt. Dar ↑ *antėnos kryptingumas, antėnų laukas*.

bėgančiosios bangōs Δ, travelling wave antenna, антенна бегущей волны – antėna, išilgai kurios sklinda šiek tiek sulėtinta paviršinė elektromagnetinė bėgančioji banga. Δ gali būti labai įvairios konstrukcijos: pavienis laidas arba laidų sistema, strypinė, direktorinė, rombinė, spiralinė antėna ir kt. Ppr. būna diapazoninė, spinduliuoja (priima) dekametrines bangas. Turi kryptingumo savybių, kryptingumo koeficientas neviršija 250.

antėninė jūrų minā ↑ *jūrų mina 2*.

antėnos kryptingūmas, antenna directivity, направленность антенны – antėnos savybė spinduliuoti (priimti) elektromagnetines bangas erdvėje nevienodai, dažn. viena kryptimi geriau negu kitomis. Antėnos kryptingumą apibūdina spinduliuotės charakteristika (antėnos ↑ *spinduliuotės diagrama*), kryptingumo ir stiprinimo ↑ *koeficientas*.

antėnų laūkas ↑ *laukas 1*.

antibaktėrinis preparātas, antibacterial preparation, противобактериальный препарат – vaistai, didinantys organizmo atsparumą užkrečiamosioms ligoms; plataus veikimo spektro antibiotikai. Individualiojoje kario vaistinėlėje yra Δ, kuris vartojamas susirgus užkrečiamosiomis ligomis, susižeidus ar nudegus; sutrikus skrandžio ir žarnyno veiklai, kai gauta apšvitos dozė.

anticiklōnas, anticyclone, антициклон – aukštesnio atmosferos slėgio sritis, vasarą nešanti atšilimą, žiemą – atšalimą. Anticiklone cirkuliuoja didžiulės oro masės. Horizontalūs Δ matmenys gali siekti kelis tūkstančius kilometrų. Didžiausias atmosferos slėgis stebimas Δ centre, o tostant nuo jo mažėja. Oras Δ juda: Šiaurės pusrutulyje – pagal laikrodžio rodyklę, Pietų – prieš laikrodžio rodyklę, pagal išsiskleidžiančias nuo centro spirales; juda daugiausia iš vakarų į rytus 25–30 km/h greičiu. Anticiklonui būdingas oro judėjimas iš viršaus į apačią (žemyn). Δ zonoje vyrauja giedras oras, šaltu metų laiku – žemieji sluoksniuoti debesys ir rūkas.

antidetonātorius, antidetonator, антидетонатор – junginys, gerinantis antidetonacinės benzino savybes (didinantis benzino oktanių skaičių (↑ *oktanių skaičius*)). Vienas iš veiksmingiausių ir ilgai naudotų Δ yra etilo skystis – tetraetilšvino (↑ *tetraetilšvinas*) ir halogeninių angliavandenilių mišinys. Kaip Δ naudojami kai kurie organiniai mangano junginiai ir ferocėnai.

antiepidėminės priėmonės, antiepidemic means, противоэпидемические мероприятия – specialiosios medicinos priėmonės, stabdančios užkrečiamųjų ligų plitimą, kai priešas naudoja biol. ginklą. Δ sudaro: padalinių veiksmų ir išsidėstymo rajonų sanitarinės epidėminės būklės stebėjimas; karių imunizavimas ir skubi profilaktika; karių bendravimo su vietiniais gyventojais ir kitų padalinių kariais ribojimas; dezinfekcija.

antifrīzas

antifrīzas, antifreeze, антифризы – medžiaga, mažinanti skysčio užšalimo temperatūrą. Dažn. Δ būna alkoholio (metanolio, etanolio), etilenglikolio, glicerolio, vandeninis kai kurių neorganinių druskų tirpalas su paviršinio aktyvumo medžiagomis ir antikoroziniais priedais. Δ užšalimo temperatūra 5–10 °C, žemesnė negu galima žemiausia aplinkos temperatūra. Kylant temperatūrai, Δ plečiasi labiau negu vanduo, todėl antifrizo į aušinimo sistemą reikia pilti mažiau. Užšalęs Δ virsta puria mase, jo tūris sumažėja, todėl jis negadina aušinimo sistemų. Antifrizu aušinamas vidaus degimo variklis, saugomi orlaiviai nuo apledėjimo ir pan. Kai kurie Δ, pvz., su etilenglikoliu, metanoliumi, labai nuodingi.

antikumuliacinis ekrānas, anticumulation screen, противоккумулятивный экран – papildomoji kovos mašinų šarvų apsauga, įtaisyta tam tikru atstumu priešais pagr. šarvą; jo paskirtis – susprogdinti kumuliacinį šaudmenį jam nepasiekus pagr. šarvo ir sumažinti jo kumuliacinį poveikį. Δ gaminamas iš lengvų šampūotų metalinių plokštelių, vielos tinklelių ir pan., turi būti pakankamai tvirtas, kad suveiktų šaudmenų sprogdikliai. Kovos mašinų apsaugai t. p. naudojami dinaminės apsaugos elementai. Dar ↑ *apsauga, šarvas*.

antiradiacinis preparātas, antiradiation preparation, противорадиационный препарат – medikamentas, didinantis organizmo atsparumą jonizuojančiosios spinduliuotės poveikiui arba gerinantis klinikinę spindulinės ligos eigą. Δ duodamas kiekvienam kariui ir jis vartojamas pagal bataliono vado potvarkį prieš įveikiant radioakt. taršos zoną arba veikiant taršos zonoje. Profilaktiškai nuo spindulinės ligos vartojamos cistamino tabletės, kurios yra individualiojoje vaistinėje. Δ vartojamas 30–40 min. prieš įeinant į užterštą zoną arba išeinant iš priedangų užterštoje vietovėje. Δ veikia 6–7 val. ir 1,3–1,5 karto silpnina radioakt. apšvitos poveikį. Jeigu Δ vartojamas po apšvitos, jis netenka apsauginio poveikio.

antiradiolokacinė priemonė, antiradiation means, противорадиолокационное средство – priemonė prieš radiolokacijos stočių normaliai veiklai trikdyti. Tai specialusis siųstuvas, kurio signalai užgožia radiolokatoriaus stebimų objektų signalus; ↑ *dipoliniai atšvaitai* išbarstomi erdvėje aplink maskuojamuosius objektus; klaidinantys įtaisai, kurie atspindi ar retransliuoja signalus, panašius į ieškomus. Saugomi objektai maskuojami dangomis, mažai atspindinčiomis radijo bangas, sprogdinant brand. užtaisus arba jonizuojant orą.

antiradiolokacinė raketa ↑ *raketa*.

antiradiolokacinis sviedinys ↑ *sviedinys*.

antitėchninė mėdžiaga ↑ *medžiaga 1*.

antitėchninė operācija ↑ *operacija 2*.

añptetis, shoulder-strap, погон – antpetinis kario skiriamasis ženklas, privaloma karių uniformos dalis. Δ rodo kario laipsnį, jo priklausomumą GP (pajėgų) rūšiai, tarnybai. Kiekviena kariuomenės rūšis turi savą antpečio spalvą ir formą. Dar ↑ *epoletas*.

añpuolis, attack, raid, налет – netikėtas priešo aerodromų, štabų, nedidelių įgulių, sandėlių ir kt. objektų užpuolimas. Puola sausumos pajėgų arba partizanų žvalgybos ir diversijų grupės bei padaliniai. Aviacija gali daryti oro antpuolius, artilerija – ugnies antpuolius. Dar gali būti biologinis, cheminis antpuolis ir kt. Dar ↑ *antskrydis, reidas*.

artilėrinis Δ, artillery [shell] attack, артиллерийский налет – artilerijos ugnies uždavinių atlikimo būdas, kuriam būdingas netikėtumas ir didelis ugnies tankis. Δ gali būti nustatytos ir nenustatytos trukmės, ugnis gali būti tankioji ir tolyginė.

biològinis Δ, biological attack, биологическое нападение – biol. karo kovos veiksmų forma; priešo karių naikinimas biol. šaudmenimis leidžiant raketas, bombarduojant, šaudant artilerijai.

chėminis Δ, chemical attack, химическая атака – chem. ginklo naudojimas mūšio lauke ir užnugaryje. Δ gali būti vykdomas aviacijos ir raketų smūgiais, artilerijos ugnimi, naudojant chem. šaudmenis. T. p. gali būti leidžiamos NM aerolio bangos. Dar ↑ *ataka, netikėtas cheminis užpuolimas*.

óro Δ, air attack, воздушный налет – aviacijos smūgis prieš objektams bombomis arba bombomis ir raketomis. Δ dalyvauja vienos ar kelių aviacijos rūšių pavieniai lėktuvai, lėktuvų grupė, kelios grupės (daliniai, junginiai). Dar ↑ *antskrydis, ataka*.

antrāsīs branduolinio įvykio lygmuõ ↑ *branduolinio įvykio lygmuo*.

antrāsīs ešelonas ↑ *ešelonas 6*.

antrāsīs kòsminis greitis ↑ *greitis, kosminis greitis*.

antrinė kúopos pozicija ↑ *pozicija*.

antriniai naikinamieji veiksniāi ↑ *naikinamieji veiksniai*.

antrinis ryšių tīnklas ↑ *ryšių tinklas*.

antrinis šaudmuõ ↑ *šaudmuo*.

añtsiuvas, chevron, stripe, нашивка – prie drabužio prisiuvas skiriamasis ženklas. Dažn. siuvama ant rankovių, atvartų, kartais – ant kelnų. Skirtingose GP antsiuvai labai skiriasi; jie būna įvairios formos ir spalvos (↑ *kilpinė*, ↑

ševronas, apyväskylä Δ). Dažn. žymi GP ir pajėgų rūšį, karinį dalinį, kario laipsnį, išstarnautų metų, sužeidimų skaičių ir kt. Lietuvos kariuomenėje nešiojami antsiuvai: **tarnybų ženklai** – skydo formos Δ, kuriuose pavaizduoti įvairūs simboliai. Kai kurie tarnybų ženklai siuvinėjami su nustatyta užrašu, pvz., GELEŽINIS VILKAS, ARSENALAS, MOKOMASIS PULKAS ir pan.; **tarnybos antsiuvai** – puslankio formos juostelė, kurioje išsiuvinėti nustatyti užrašai, pvz., AKADEMIJA, INSTRUKTORIUS, KARO POLICIJA ir pan., **kiti antsiuvai** – LIETUVA (LITHUANIA), LIETUVOS RESPUBLIKOS VĒLIAVA, tarnybos trukmės ženklai ir kt. Ant lauko uniformos tvirtinama juostelė su pavarde. Lietuvos karo akademijos kariūnai, -ės nešioja kurso skiriamuosius ženklus.

kėlnių Δ, trousers stripe [braid], лампас – plati kitokios spalvos negu kėlnių medžiagos juosta, prisiūta išilgai šoninių kėlnių siūlių. Įvairių karių kategorijų, dažn. vyriausiųjų karininkų, uniformos papuošalas ir skiriamasis ženklas.

añtskrydis, air raid, авиационный налет – aviacijos antpuolis; netikėtas priešo aerodromų, štabų, nedidelių įgūlių, sandėlių ir kt. nedidelių objektų užpuolimas iš oro.

antvandeninės laivyno pajėgos, surface naval forces, надводные силы флота – 1. visi valstybės KJL (vieno iš jos laivyno) antvandeniniai kovos laivai.

2. organizacinė JAV ir kt. valstybių kai kurių klasių antvandeninių kovos ir pagalbinių laivų jungimo forma (pvz., antvandeninės JAV Ramiojo vandenyno laivyno pajėgos).

antvandeninis laivas ↑ *laivas*.

antžeminė artilėrija ↑ *artilėrija* 2.

antžeminė rakėtų kompleksų įranga, ground missile system equipment, наземное оборудование ракетного комплекса – visuma specialiųjų techninių priemonių ir sistemų, sudarančių rakėtų kompleksą ir užtikrinančių rakėtų ir jų elementų transportavimą, laikymą įvairiomis parengtimis, perkrovimą ir techninį parengimą, t. p. rakėtų statymą į leidimo padėtį, taikymą ir leidimą, taikinių paiešką, palydą ir rakėtų taikymą į juos.

antžeminė situacija ↑ *situacija*.

antžeminė ūžtvara ↑ *ūžtvara*.

antžeminė žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

antžeminės artilėrinės žvalgybos stotis, ground artillery survey station, станция наземной артиллерийской разведки – radiolokacijos stotis judantiems antžeminiams (antvandeniniams) taikiniams žvalgyti. Δ paskirtis – tankams, šarvuočiams, PKM, automobiliams, laivams ir kt. judantiems taikiniams aptikti, jų koordinatėms nustatyti, ugniai koreguoti; t. p. naudojama antžeminiams žyminiams išaudyti ir brand. sprogimų epicentrus koordinatėms nustatyti.

antžeminiai oro erdvės stebėtojai, ground air observers, наземные наблюдатели за воздухом – stebėtojų grupė, išskleista atitinkamose vietose pranešti regimąją ir garsinę informaciją apie lėktuvų skridimą.

antžeminis oro ešelonas ↑ *ešelonas* 3.

antžeminis rakėtų kompleksas ↑ *rakėtų kompleksas*.

antžeminis sprogimas ↑ *sprogimas*.

antžeminis taikinys ↑ *taikinys* 1.

antžeminis transportas ↑ *transportas*.

antžeminis žyminys ↑ *žyminys*.

antžeminių sprogimų pėrsvara, mixed graze, преобладание наземных разрывов – *art.* taikytojo ar stebėtojo išvada, kad iš visų iššautų sviedinių daugiau sprogo ant žemės negu ore.

anuliāvimas, *panaikinimas*, nullification, annulment, анулирование – vienašalis tarptautinės sutarties nutraukimas, kai to nėra numatyta pačioje sutartyje. Δ netaikomas humanitarinio pobūdžio sutartims, ginančioms žmogaus teises, ir ypač sutartims, užtikrinančioms civilių ir karo belaisvių apsaugą ginkluotojo konflikto metu ir kitais atvejais.

apākinimas, blinding, dazzling, ослепление – 1. akių pažeidimas brand. sprogimo šviesos spinduliuote (vokų, priekinės akies obuolio dalies, akies rainelės nudegimas, laikinas apakimas, trunkantis kelias minutes ir valandas).

2. akių pažeidimas lazerio spinduliu, tikslingai naudojamu priešo stebėtojams, taikytojams, vairuotojams ir kt. kariams apakinti.

3. priešo stebėjimo, valdymo ir ugnies priemonių veiklos trikdymas darant dūmų ir aerosolines uždangas, naudojant apšvietimo priemones.

aparatas su oro pagalve, air-cushion vehicle, аппарат на воздушной подушке – aparatas, judantis virš palyginti lygaus paviršiaus (vandens, ledo, pelkių) ant suslėgtojo oro sluoksnio, kurį sudaro galingi ventilatoriai. Δ stumia propeleris arba vandens varytuvus. Oro pagalvei sudaryti sunaudojama apie 80% jėgainės energijos; aparato keliamoji galia 20–30% jo masės, vidutinis greitis iki 150 km/h (dėl labai mažos trinties). Daugiausia naudojamas jūrų desantui

aparėlė

išlaipinti. Labiausiai paplitę 20–300 t masės laivai. Kuriami orlaiviai su oro pagalve, kurie galėtų kilti ir tūpti minkšto grunto aerodromuose arba lauko aikštelėse.

aparėlė, access ramp, аппарель – 1. nuožulni iškasa apkaso ar priedangos šlaite kovos technikai įvažiuoti (įvežti) į apkasą (priedangą).

2. nuožulnus pylimas mašinoms įvažiuoti į vagonus ar užvažiuoti ant geležinkelio platformų.

3. priekinės laivo dalies įranga išvažiuoti (įvažiuoti) kovos technikai į krantą (laivą) ir išlipti (įlipti) kariams.

apartheidas, apartheid, апартеид – atskiras gyvenimas, kraštutinė ir žiauriausia rasinės diskriminacijos forma; rasinės diskriminacijos ir segregacijos politika Pietų Afrikos Respublikoje. Pasireiškia tam tikrų gyventojų rasinių grupių politinių, socialinių, ekonominių ir pilietinių teisių apribojimu, t. p. jų teritorine izoliacija. Δ ppr. yra susijęs su genocidu (↑ *genocidas*) ir laikomas sunkiu nusikaltimu, kurį ne kartą pasmerkė JTO 1973 priimdama Tarptautinę konvenciją dėl apartheido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį.

apatinis pabūklo stovas ↑ *pabūklo stovas*.

apdovanėjimas, decoration, award, награда – karių, karinių vienetų ir įstaigų nuopelnų karo ir taikos metu pripažinimo liudijimas. Δ gali būti: Lietuvos Respublikos ir kt. valstybių ordinarai ir medaliai, krašto apsaugos sistemos garbės ir pasižymėjimo ženklai, vardinis ginklas, garbės raštai, diplomai ir kt. Dar ↑ *garbės ir pasižymėjimo ženklai, skiriamasis ženklas, medalis, ordinas (1)*.

apėjimas, bypassing, turning movement, обход – 1. judėjimo būdas, kai paramos padaliniai apeina vienas kitą ar kitus padalinius pagal remiamų pajėgų judėjimo kryptį.

2. apsupimas, kai puolančios pajėgos apeina pagr. priešų gynybos pozicijas, kad užimtų objektus giliame priešų užnugaryje ir taip priverstų priešą palikti tas pozicijas ar nukreipti savo pagr. pajėgas grėsmei atremti.

3. manevras, atliekamas siekiant giliai prasiveržti į priešų gynybos zoną ir atakuoti jį iš užnugario. Atliekamas, kai yra atviri priešų kovos rikiuotės sparnai arba sandūros, kartu su veikiančiomis iš fronto pajėgomis. Ppr. derinamas su apglėbiu. Δ naudojamas priešų grupuotei apsupti ir sunaikinti, pajėgų valdymui sutrikdyti, svarbiems objektams (rajonams) jo atsisitraukimo keliuose užgrobti.

4. vienas iš taršos, sugriovimų, gaisrų ir užtvindymo zonų įveikimo būdų.

apgaulė, fraud, deception, falsehood, обман – THT veiksmas, kuriais siekiama įgyti priešų pasitikėjimą ir priversti patikėti, kad jis turi teisę į apsaugą remiantis THT normomis, taikomomis ginkluotųjų konfliktų metu tam, kad pasinaudojant šiuo pasitikėjimu būtų galima priešą užmušti, sužeisti arba paimti į nelaisvę.

apgaulingoji minà ↑ *mina 2*.

apglėbiančioji rinktinė ↑ *rinktinė*.

apglėbis, envelopment, охват – puolamasis manevras, kai pagrindinės puolančios pajėgos, siekdamos užimti priešų objektus, apeina priešų sparną ir smogia jam į sparną ir užnugarį sąveikaudamos su pajėgomis, puolančiomis iš fronto. Dar ↑ *rinktinė*.

apgulà, siege, осада – ist. kovos veiksmų būdas užimant tvirtovę (įtvirtintą miestą) arba kt. įtvirtintą punktą. Δ metu tvirtovę apsupdavo kariuomenė, aplink ją įrengdavo apgulos įtvirtinimus, įtvirtintas stovyklas, rengdavo atakas, kurios ppr. baigdavosi šturmu. Δ kartais vad. *apsiaustis*. Kartais Δ virsdavo ↑ *blokada*. Dar ↑ *padėtis 2, technika*.

apgulės artilèrija ↑ *artilèrija 2*.

apgulės padėtis ↑ *padėtis 2*.

apgulės tèchnika ↑ *technika*.

apibeñdrintasis Žemės paviršius, level surface, обобщённая поверхность Земли – ramus Pasaulinio vandenyno paviršius (kai nebanguoja, nėra potvynių ir atoslūgių), pratęstas po žemynais. Pasižymi ta savybe, kad kiekviename jo taške sunkio jėgos vektorius (svambalo linija) sudaro statų kampą su liestine. Dar ↑ *geoidas*.

apýlanka, detour, обходной путь – nukrypimas nuo maršruto siekiant užtikrinti judėjimą iki paskirties taško, aplenkiant vietas, kur judėti pasidaro sunku ar nebeįmanoma.

apýtikris galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas ↑ *šaudymo nuostatų skaičiavimas, galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas*.

apýtikris nuotolio nustatymas, distance judging, visual range determination, глазомерное определение расстояния – nuotolio nustatymas nenaudojant matavimo prietaisų. Apytikris nuotolis nustatomas pagal objekto matomumą dalijant žinomą atstumą į kelias dalis arba taikant tūkstantųjų formulę. Blogo matomumo sąlygomis, ypač naktį, atstumus galima nustatyti ir pagal garsą.

apýtikris topografinis kartografavimas ↑ *topografinis kartografavimas*.

āpkasas, trench, entrenchment, emplacement, окоп – atviras fortifikacinis įrenginys šaudyti, kariams ir kovos technikai nuo priešo apsaugoti. Būna šaulių, pabūklų, kovos mašinų (tankų, šarvuočių ir kt.) Δ. Δ maskuojami, iš jų patogiau šaudyti, saugo nuo kulkų ir skeveldrų, 1,5–2 kartus sumažina naikinamąjį brand. sproginimo poveikį. Dar ↑ *aparelė*, *pylimas*, *priedanga*.

kovos mašinos Δ, fighting vehicle cut, окоп для боевой машины – atviras fortifikacinis įrenginys kovos mašinai ir kariams apsaugoti. Pagr. dalys: duobė su aparele (nuovaža), plyšys arba blindažas, kartais ir nišos šaudmenims; turi drenažą.

pabūklo Δ, gun emplacement, орудийный окоп – atviras fortifikacinis įrenginys pabūklui (minosvaidžiui) ir jo skyriaus kariams apsaugoti. Δ sudaro pabūklo (minosvaidžio) aikštelė, grioveliai su nišomis šaudmenims ir plyšys (priedanga) arba blindažas kariams.

šaulio Δ, infantry entrenchment, dug-in personnel emplacement, стрелковый окоп – atviras fortifikacinis įrenginys šaudyti, stebėti ir kariams nuo kulkų, skeveldrų apsaugoti, NP poveikiui sumažinti. Būna pavienis ir grupinis (porinis, komandos arba skyriaus). Δ dalys: duobė arba griovys su pylimu iš priekio (↑ *brustveras*) ir iš užpakalio (↑ *traversas*), ↑ *berma* ir ginklo aikštelė. Tokius apkasus sujungus susisiekimo eigomis (↑ *susisiekimo eiga*, ↑ *tranšėja*), susidaro skyriaus apkasas, kuriame dar gali būti šaulių nišos, atsarginės kulkosvaidžio ir granatsvaidžio aikštelės, priedanga (↑ *plyšys*) arba ↑ *blindažas*, nišos ginklams, šaudmenims, maistui; kai kada įrengiamas drenažas. Dar ↑ *šaulio skyrelis*.

apkasų įrankiai, entrenching tools, шанцевый инструмент – įrankiai mūšio metu apkasams kasti, fortifikaciniams statiniams įrengti, manevravimo keliams tiesti, užtvarams įrengti. Δ būna nešiojamieji (kastuvėliai) ir vežiojamieji transporto ir kovos mašinomis [kastuvai, kirviai, laužtuvai, pjūklai, kirtikliai, ↑ *matavimo virvė* ir kt.].

apklausà, interrogation, опрос – informacijos, turinčios įtakos kovos užduočiai vykdyti, gavimo iš belaisvių, pėbėgėlių ir vietinių gyventojų apie priešą ir vietovę būdas. Belaisvius ir pėbėgėlius nedelsiant apklausia padalinio vadas, po to juos siunčia į dalinio (junginio) štabą, kur juos apklausia žvalgybos karininkas. Gauta informacija tikrinama ir gretinama su kitų šaltinių duomenimis. Elgesio normas su belaisviais apklausos metu reglamentuoja Hagos konvencijos (1889 ir 1907) ir Ženevos konvencijos (1949).

approvà, load, нагрузка – 1. *mech.* konstrukciją (statinį, įrenginį) veikiančios išorinės jėgos, nuo kurių kinta konstrukcijos vidinės jėgos ir deformacijos. Pagal veikimo pobūdį skiriama statinė (didumas, veikimo kryptis ir pridėties taškas nekinta) ir dinaminė (didumas, kryptis ar pridėties taškas nuolat kinta, todėl konstrukcijos dalys įgyja pagreičius) Δ. Projektuojant konstrukcijas, jų stiprumas, standumas ir stabilumas apskaičiuojamas pagal norminę Δ.

2. *energ.* galia, imama iš energijos šaltinio (energetinės sistemos, variklio, garo katilo, elektros generatoriaus). Ji lygi visų energijos imtuvų tuo momentu imamos galios ir visų galios nuostolių sumai. Elektros šaltinio (pvz., elektrinės) Δ yra mažesnė negu visų energijos imtuvų nominaliųjų galių suma, nes ne visi imtuvai dirba vienu metu ir didžiausia galia.

apledėjimas, icing, ice formation, обледенение – orlaivio (laivo) apšalimas ir apsitraukimas ledu veikiant hidrometeorologinėms sąlygoms. Kai kurių orlaivių elementų Δ intensyvumas gali siekti 30 mm/min, laivo – 6 mm/min ir daugiau; ledo sluoksnis gali būti atitinkamai iki 100 ir 1000 mm. Δ keičia orlaivio aerodinamiką, laivo masės centrą, gerokai didina jų masę. Nuo Δ saugo specialiosios orlaivio sistemos. Laivyboje keičiamas laivo kursas bangos atžvilgiu ir judėjimo greitis, laužomas ledas; povandeniniai laivai periodiškai pasineria.

apliūkinio sūtkio bókštas ↑ *bokštas*.

apliūkinis šaudymas ↑ *šaudymas*.

apliūkkelis, detour, окружная дорога – kelias, aplenkiantis tą maršruto dalį, kur eismas sunkus ar neįmanomas, kad būtų galima užtikrinti tolesnį judėjimą.

aprangà, clothing, одежда – drabužiai, apavas, galvos apdangalai, pirštinės ir įvairūs pagalbiniai daiktai ir reikmenys (rankinės, krepšiai, portfeliai, lagaminai, diržai, šalikai, skėčiai ir kt.), išskyrus juvelyrinius dirbinius, akinius, laikrodžius. Saugo nuo nepalankaus aplinkos poveikio, tenkina estetinius ir kitokius žmogaus poreikius. Skiriama kario, apsauginė ir specialioji Δ.

apsauginė Δ, protective clothing, защитная одежда – 1. specialios paskirties pagaminta ar apdorota (impregnuota) apranga, kuri turi apsaugoti personalą nuo pavojų, kuriuos sukelia ekstremalieji pokyčiai aplinkoje, pavojingos darbo sąlygos ar priešo veiksmai; 2. apranga, skirta odai ir drabužiams apsaugoti nuo įvairių NM, RM, BM ir PM. Δ būna filtruojamoji ir izoliuojamoji. Kario Δ sudaro: ↑ *apsauginis apsiaustas* (striukė ir kelnės), šalmo apdangalas, ↑ *apsauginės pirštinės* ir ↑ *apsauginės kojinės*. Dar ↑ *apsauginės aprangos komplektas*, *apsauginės aprangos parinkimas* ir *apsirengimas*, *individualios apsaugos priemonės*, *komplektas*.

filtruojamoji apsauginė Δ, filtering protective clothing, фильтрующая защитная одежда – apranga, sulaikanti NM, RM ir biol. aerozolių apsaugos laikas priklauso nuo aprangos savybių ir kenksmingų medžiagų koncentracijos.

impregnuotoji Δ, impregnated clothing, импрегнированная одежда – odos apsaugos nuo NM priemonė, pagaminta iš įmirkytų specialiaių tirpalais arba emulsijomis medvilninių audinių. Δ komplektą sudaro: striukė, kelnės ir pošalmis. Dar gali būti ↑ *impregnuotieji baltiniai*. Δ su absorbciniu įmirkymu saugo nuo NM garų, su chemosorbciniu – nuo NM aerozolio.

izoliuojamoji apsauginė Δ, impermeable unit, изолирующая защитная одежда – specialios paskirties (pvz., skirtas specialiojo švarinimo padalinių kariams) sandarus kostiumas, kuris apsaugo visą kūną nuo skystųjų NM, BM ir radioakt. dulkių. Apsaugos laikas priklauso nuo aplinkos temperatūros ir karių veiklos pobūdžio.

kario Δ, military clothing, военное обмундирование – karių uniforma, turinti skiriamuosius požymius (spalvą, sagas, skiriamuosius ženklus). Tai viršutiniai drabužiai (uniforminis kostiumas, lauko uniformos kostiumas, universalusis lauko uniformos komplektas, vakarinė uniforma; kasdieninė, lauko uniformos demisezoninė ir žieminė (KJP) striukės; liempaltis; megztinis; uniforminiai marškiniai; ↑ *palapinsiaustė*), apatiniai drabužiai, galvos apdangalai (beretė, pilotė, besnapė kepurė, lauko uniformos vasarinė ir žieminė kepurė, uniforminė kepurė, žieminė KJP kepurė), avalynė (uniforminiai pusbačiai, žieminiai batai, bateliai, lauko batai, sportiniai bateliai ir kt.), ↑ *aksesuarai*. Δ dėvėjimo ir gaminimo tvarką nustato Kario aprangos ir ekipuotės dėvėjimo nuostatai. Dar ↑ *kario uniforma*.

specialioji Δ, special clothing, специальная одежда – karių apranga arba tik atskiros jos dalys, dėvimos prižiūrint ir naudojant kovos techniką, dirbant aerodromuose, sandėliuose, technikos parkuose ir kt.; apranga maskuotis ir saugotis nuo užteršimo. Pagal savybes ir paskirtį būna: bendrosios paskirties (kombinezonas, striukė, šalmas ir kt.); maskuojamoji (kostiumas, chalitas), apsauginė (kostiumas, apsiaustas, prijuostė ir kt.), pvz., apsauginė, ugniai atspari ir kt. apranga.

ūgniai atspari Δ, flameproof clothing, fireproof clothing, огнезащитная одежда – specialus gaisrinis kostiumas, kurio medžiaga nebijo ugnies, rūgščių ir šarmų. Gesinant gaisrą ar gelbėjant žmones iš degančių pastatų ir neturint specialios Δ, galima naudotis karine apsaugine apranga arba gausiai sudrekintais viršutiniais drabužiais (tokia apsauga yra trumpalaikė).

aprangos impregnavimas, clothing impregnation, импрегнирование обмундирования – aprangos įmirkymas specialiomis chem. medžiagomis, kurios gerina jos apsaugines savybes.

aprangos tarnybos tuftas ↑ *turtas*.

aprėptis, coverage, обзорная площадь – Žemės plotas, pavaizduotas piešiniuose, fotografiniuose žemėlapiuose, fotoschemose, žemėlapiuose ir kituose grafiniuose dokumentuose.

aprupinamieji veiksmai, sustaining actions, обеспечивающие действия – NVS priemonės, užtikrinančios pagr. pajėgų grupuočių nuolatinę kovinę parengtį (kovos gebą) paskirtose kovos veiksmų juostose (atsakomybės zonoje). Δ yra šie: žvalgyba, brand., biol. ir chem. sauga, elektroninė kova, sauga, maskuotė ir inžinerinis pajėgų dengimas. Δ atlieka tam tikros specialiosios pajėgos, atskirais atvejais – pėstininkų, tankų ir artilerijos vienetai, o pajūrio kryptimis – ir laivyno pajėgos.

aprupinimas, supply, обеспечение – 1. materialinių priemonių tiekimas pajėgoms, kariniams vienetais ir kt. kariniams dariniams.

Δ **artilèrijos šaudmenimis**, artillery ammunition supply, обеспечение артиллерийскими боеприпасами – šaudmenų tiekimas artilerijos vienetais. Artilerijos šaudmenys atvežami į artilerijos padalinių ugnies pozicijas iš lauko artilerijos šaudmenų sandėlių vyresniojo vado transportu. Šaudmenų poreikis išreiškiamas koviniais komplektais. Dar ↑ *komplektas, sandėlis*.

Δ **RChB ekipuotė**, NBC warfare supply, обеспечение РХБ имуществом – vienas iš RChBS uždavinių. Karinius vienetus RChB ekipuote aprūpina RChB tarnyba. Kiekvienas karys turi turėti dujokaukę, odos apsaugos priemones, individualųjį cheminį paketą, individualųjį degazavimo paketą, pirmosios pagalbos reikmenis, individualųjį dozimetą, popierinių indikatorių rinkinį. Dar ↑ *ekipuotė*.

finansinis Δ, fiscal support, финансовое обеспечение – veiksmų ir priemonių sistema, kurios tikslas – laiku ir pagal nustatytus normatyvus patenkinti piniginius kariuomenės poreikius. Δ sudaro: finansinis planavimas ir finansavimas; pinigų išreikalavimas, gavimas, laikymas, taupus ir tikslingas eikvojimas; pinigų eikvojimo kontrolė; apskaita ir atsiskaitomumas.

karių Δ, personnel service, обеспечение военнослужащих – įstatymais ir kt. norminiais aktais numatytas karių fiziologinių, buitinių ir kt. poreikių tenkinimas, socialinių ir kt. garantijų užtikrinimas. Δ sudaro: karių tarnybinių atlyginimų, priedai ir išmokos, karių aprūpinimas apranga, maistu ir tarnybine gyvenamąja patalpa, karių pašto siuntos, kelionių ir persikėlimo išlaidos, karių sveikatos priežiūra, karių draudimas, kompensacijos kario žūties ar sveikatos sutrikimo atveju, socialinės ir kitos su karo tarnyba susijusios garantijos, karių pensijos. Dar ↑ *parama*.

karių Δ **āpranga**, clothing support, обеспечение военнослужащих вещевым имуществом – karių aprūpinimo rūšis. Δ sąlygas ir normas nustato Vyriausybė arba jos įgaliota institucija (Krašto apsaugos ministerija). Privalomosios pradinės karo tarnybos kariui išduodama: beretė, lauko uniformos vasarinė ir žieminė kepurė, lauko uniformos kostiumas, universalus lauko uniformos komplektas, lauko uniformos demisezoninė striukė, palapinsiaustė, lauko batai,

slepiamosios spalvos marškinaičiai ilgomis ir trumpomis rankovėmis, pusvilnonis megztinis, trumpikės, šilti apatiniai drabužiai, kojinės, trikotažinės ir lauko uniformos pirštinės, lauko uniformos kelnų diržas.

karių Δ **maistū**, food support, обеспечение военнослужащих продовольствием – karių aprūpinimo rūšis. Privalomosios karo tarnybos kariai aprūpinami maistu pagal nustatytas fiziologines mitybos normas. Profesinės karo tarnybos kariai, t. p. kariai savanoriai ir aktyviojo rezervo prievolinkai pratybų, mokymų ar tarnybos užduočių vykdymo laikotarpiu aprūpinami maistu pagal nustatytas normas arba jiems mokami nustatyto dydžio maistpinigiai.

karių Δ **tarnybine gyvenamąja patalpa**, living quarter support, обеспечение военнослужащих служебным жильем – karių aprūpinimo rūšis. Privalomosios pradinės karo tarnybos kariai, t. p. kariai savanoriai ir aktyviojo rezervo prievolinkai, pašaukti į pratybas, mokymus ar vykdyti tarnybos užduočių, aprūpinami bendra gyvenamąja patalpa kareivinėse. Profesinės karo tarnybos kariai, kurie patys ar jų šeimos nariai tarnybos vietovėje neturi nuosavybės teise buto, namo ar jo dalies, iš Krašto apsaugos ministerijos tarnybinių butų fondo aprūpinami tarnybiniais butais (viengungiai arba kariai, kurių šeimos negali persikelti į kario tarnybos vietą – atskira tarnybine gyvenamąja patalpa). Karys gali naudotis tarnybiniu butu (tarnybine gyvenamąja patalpa) tol, kol jis tarnauja profesinėje karo tarnyboje. Profesinės karo tarnybos karininkai ir puskarininkiai, su kuriais sudaryta neterminuota darbo sutartis ir kuriems iki išleidimo į atsargą termino liko bent 10 metų, gali pasinaudoti Vyriausybės garantija ir jos nustatytais lengvatomis gauti kreditą gyvenamajam būstui statyti ar pirkti.

2. kovos veiksmų ir kt. uždavinių parama, pvz., kovinis, operatyvinis, skrydžių, specialusis techninis ir kt.

aviacinis aprūpinimas, air support, авиационное обеспечение – *psn.* aviacijos veiksmai, kurių tikslas – padėti SP arba laivynui vykdyti jų kovos užduotis. Šiuolaikinėje karyboje – aviacinis rengimas, aviacinė parama, aviacinė palyda, aviacinis dengimas.

kovinis Δ, combat support, боевое обеспечение – *NVS* kovos veiksmų parama, kurios tikslas – neleisti priešui netikėtai užpulti draugiškąsias pajėgas; susilpninti priešo smūgių veiksmingumą; sudaryti draugiškosioms pajėgoms palankias sąlygas pradėti ir vykdyti kovos veiksmus. Skiriamos šios Δ rūšys: žvalgyba, apsauga nuo MNG (↑ *apsauga* nuo naikinimo priemonių), maskavimas, inžinerinis aprūpinimas ir sauga. Δ organizuoja karinio vieneto vadas. NATO šalyse atitinka ↑ *kovinė parama*.

kovos veiksmų Δ, combat action support, обеспечение боевых действий – *NVS* priemonės, kurių tikslas – palaikyti pajėgų kovinę parengtį, išsaugoti jų kovos gebą, sudaryti palankias sąlygas laiku ir sėkmingai įvykdyti kovos užduotis. Pagal vykdomų užduočių pobūdį skiriamas operatyvinis (kovinis), moralinis psichologinis, techninis, užnugario ir medicininis aprūpinimas.

navigacinis Δ, navigation support, навигационное обеспечение – priemonių kompleksas, užtikrinantis tikslų, patikimą ir saugų orlaivių skrydį, jų atskraidinimą laiku į skirtus objektus ir tikslų taikinių kovimą. Dar ↑ *navigatorius*.

operatyvinis Δ, operational support, оперативное обеспечение – *NVS* kovos veiksmų parama operatyviniu lygmeniu. Pagr. Δ rūšys: ↑ *žvalgyba*, ↑ *apsauga* nuo naikinimo priemonių, ↑ *maskavimas*, ↑ *elektroninė kova*, inžinerinis, RChB, topogeodezinis, hidrometeorologinis (meteorologinis) aprūpinimas. KOP ir KJP yra ypatingos Δ rūšys, pvz., navigacinis, radiotechninis, priešlaivinis ir kt. aprūpinimas. NATO šalyse ši terminą maždaug atitinka terminas „kovinė parama“ operatyviniu lygmeniu. Dar ↑ *aprūpinimas, parama*.

radiolokacinis Δ, radar support, радиолокационное обеспечение – priemonių, kurias vykdo radiotechninės pajėgos, kompleksas, skirtas laiku teikti informaciją apie oro situaciją, reikalingą nenutrūkstamam zenitinių raketų dalinių ir aviacijos valdymui; sudedamoji radiotechninio aprūpinimo dalis. Δ sudaro: radiolokacinė žvalgyba, pajėgų valdymo Δ, zenitinių raketų dalinių ir aviacijos kovos veiksmų Δ. Nuolat stebint oro erdvę (arba kovos lauką) Δ priemonės teikia vadavietėms informaciją apie priešą tokiu tikslumu, kuris reikalingas nukreipti zenitinės artilerijos ir zenitinių raketų padalinius ir savo aviaciją į oro (antžeminius) taikinius. Nuo XX a. 9 d-mečio pab. Δ – *žvalgybos ir kovos informacijos teikimas*.

skrydžių Δ, flying support, обеспечение полетов – priemonių kompleksas, užtikrinantis sėkmingą skrydžių užduočių atlikimą ir skrydžių saugumą. Δ priklauso: navigacinis, aerodrominis techninis, radiotechninis, meteorologinis, medicininis, paieškos ir gelbėjimo, parašiutinis gelbėjimo, ornitologinis aprūpinimas; aprūpinimas ryšių ir navigacine informacija; aviacinės technikos ir įgulos rengimas skrydžiams.

specialusis techninis Δ, special maintenance, специально-техническое обеспечение – veiksmų ir priemonių kompleksas, kurių tikslas – aprūpinti kariuomenę ginklais, kt. karo technika, šaudmenimis, užtikrinti jų tinkamą veikimą, t. p. greitą atkūrimą (remontą) ir sugadintos ginkluotės bei technikos grąžinimą kariniams vienetams; sudedamoji kai kurių valstybių GP materialinio techninio aprūpinimo dalis. Pagr. Δ rūšys yra: brand. techninis, raketinis techninis, techninis ir metrologinis aprūpinimas. Dar ↑ *parama*.

transporto Δ, transport service, транспортное обеспечение – veiksmų ir priemonių kompleksas, kurių tikslas – kelių ir vamzdynų priežiūra, techninis eksploatavimas ir remontas (atkūrimas); transporto priemonių kariuomenei, materialinėms priemonėms vežti ir evakuoti skirstymas ir ruošimas; sudedamoji logistinės paramos dalis.

ap rūpinimas

ap rūpinimas artilerijos šaudmenimis ↑ *ap rūpinimas 1.*

ap rūpinimas RChB ekipuotė ↑ *ap rūpinimas 1.*

ap rūpinimo j ūosta ↑ *juosta.*

ap rūpinimo j ūostos įveikimas ↑ *įveikimas.*

apsaugà, protection, защита – būdai, priemonės ir veiksmai, saugantys karius ir civilinius gyventojus, karo techniką ir kt. materialines priemones nuo įvairių naikinamųjų veiksnių, ekstremaliųjų situacijų padarinių, neigiamo gamtinio ir technogeninio poveikio.

Δ nuo ūpač taiklaūs gi ūklo, protection against high-precision weapon, защита от высокоточного оружия – operatyvinių-taktinių ir specialiųjų priemonių, atliekamų siekiant apsaugoti pajėgas ir užnugario objektus nuo ūpač taiklaus ginklo poveikio arba kiek įmanoma sumažinti šį poveikį, išsaugoti jų gebą vykdyti skirtus uždavinius, visuma. Pagr. Δ priemonės: maskuotė; atoveiksmis prieš ū žvalgybos ir ginkl ū taikymo techninėms priemonėms; didesnis padalinių išsklaidymas; greitas manevravimas m ūšio lauke; fortifikacinis vietovės įrengimas, jos apsauginių ir maskuojamųjų savybi ū naudojimas; karo technikos gaminimas pagal technologijas, kurios mažina jų aptikimą ir didina apsaugà nuo ūpač taiklaus ginklo (dinaminis, išslenkantis šarvas ir kt.).

Δ nuo kor ūzijos, rust prevention, corrosion prevention, антикоррозийная защита – visuma b ūd ū ir priemonių, padedančių sulėtinti ar visai sustabdyti metal ū koroziją. Karo technikos apsaugai nuo korozijos naudojami tokie b ūdai: metalo paviršiaus dengimas kit ū medžiag ū sluoksniais – metaliniais (cinkavimas, nikeliavimas, chromavimas, švinavimas ir t. t.), apsauginių da ū, stiklo emalio, oksid ū plėvelės ir kt.; dengimas guma, plastikais, konservaciniais tepalais ir kt. Dar ↑ *da ūymas.*

Δ nuo m ūsinio naikinimo gi ūklo, protection against mass destruction weapon, NBC defence, защита от оружия массового поражения – kompleksas taktinių ir specialiųjų priemonių, kuri ū tikslas kiek įmanoma sumažinti kariuomenės pa ūeidimą prieš ū brand., chem. ir biol. ginklais, išsaugoti jos kovos gebà ir užtikrinti sėkmingà kovos u ūduočių vykdymà; sudedamoji ANP dalis. Kit ū ūali ū kariuomenėse – viena iš pagr. kovinės paramos (kovinio ap rūpinimo) r ūši ū.

Δ nuo naikinimo priemonių, protection against destruction means, защита от средств поражения – taktinių ir specialiųjų priemonių kompleksas, kuri ū tikslas kiek įmanoma sumažinti prieš ū NP naudojimo ir ekstremali ūj ū situacij ū padarinius, išlaikyti karinių vienet ū kovos gebà ir užtikrinti sėkmingà kovos u ūduočių vykdymà; viena iš pagr. kovinės paramos r ūši ū. Δ sudaro: prieš ū NP ūvalgyba ir naikinimas; RChŪ; kari ū įspėjimas apie gresiant ū pavoj ū; vienet ū išsklaidymas ir periodi ūskas išdėstymo rajon ū keitimas; fortifikacinis rajon ū ir pozicij ū įrengimas; individualiosios ir kolektyvinės apsaugos priemonių, kovos technikos ir vietovės apsauginių savybi ū naudojimas; dozimetrinė ir chem. kontrolė; profilaktinės specialiosios medicinos priemonės; ↑ *specialusis ūvarinimas*; prieš ū NP naudojimo padarinių likvidavimas.

Δ nuo nusitaikančių rakėt ū ir torped ū, protection against homing missiles (torpedoes), защита от самонаводящихся ракет (торпед) – priemonės, padedančios išvengti objekt ū aptikimą, atrapinimą, gaudymà ir naikinimą prieš ū nusitaikančiosiomis raketomis (NR) ir torpedomis (NT). Pagr. apsaugos b ūdai: naikinamos NR (NT); maskuojami saugomi objektai ir mažinamas jų pa ūeidžiamumas; slopinamos nusitaikančiosios rakėt ū ir torped ū galvutės (NG); judrieji objektai manevruoja (išvengia susid ūrimo su NR ir NT). Skriejančias į objektà NR naikina zenitiniai rakėt ū kompleksai. Prieš NR, kurios priartėjo prie objekto arčiau kaip 2–3 km, naudojami greitašoviai zenitiniai ugnies kompleksai. NT jų judėjimo trajektorijoje gali b ūti naikinamos išsaunamosiomis iš reaktyvinių bombosvaid ūj ū reaktyvinėmis giluminėmis bombomis. Saugomi objektai maskuojami mažinant jų fizik. lauk ū (radiolokacinių, ūiluminių, optinių, akustinių, magnetinių ir kt.), atspindėjimo savybi ū ir kontrasti ūskumo lygį. Rakėt ū (torped ū) NG slopinamos skleidžiant radioelektroninius trukd ūjus. Objekt ū pa ūeidžiamumas NR (NT) mažinamas gerinant jų konstrukcijà (ūarvuojant, gaminant neatspindinčius pavir ūius), naudojant gamtines priedangas ir in ūineri ūkai įrengiant pozicijas.

Δ nuo padegamojo gi ūklo, incendiary defence, защита от зажигательного оружия – priemonių kompleksas, kurio tikslas išvengti arba kiek įmanoma sumažinti kariuomenės pa ūeidimą padegamuoj ū ginklu, neleisti kilti ir išplisti gaisrams. Δ sudaro: prieš ū padegamojo ginklo naudojimo ūvalgyba ir stebėjimas; galim ū gaisr ū rajon ū ir jų masto prognozavimas; pajėg ū ir priemonių skyrimas gaisrams gesinti; karinių vienet ū ap rūpinimas gaisro gesinimo priemonėmis; ginkluotės, kovos technikos, degal ū ir kit ū materialinių priemonių priedanga; aprangos, maskuojamųjų dang ū ir kit ū lengvai užsiliepsnojančių dang ū apdorojimas ugniai atspariais mi ūšniais; prieš ū padegamojo ginklo naudojimo padarinių likvidavimas.

Δ nuo trukd ūj ū, electronic anticountermeasures, помехозащитенность – priemonių, užtikrinančių REP veikimą trukd ūj ū sąlygomis, veiksmingumo rodiklis. Δ užtikrinama techninėmis (slopinant arba neutralizuojant trukd ūj ū poveikį, taikant įvairius selekcijos metodus ir kt.) ir organizacinėmis (reglamentuojant REP darbinis da ūnius ir tarpusavio išdėstymà, jų spinduliuavimo laikà, galià ir kryptingumà; keičiant pozicijas ir kt.) priemonėmis.

Δ nuo ūaibo, lightning protection, молниезащита – reikalavimai, taisyklės ir techninės priemonės kariniams ir civiliniams objektams nuo pavojingo atmosferos elektros išlyd ūio (ūaibo) poveikio saugoti. Ūaibas sukelia sprogimą,

gaisrà, suardo statinius. Žaibuojant pavojù kelia per labai trumpà (0,0001 s) laikà pratekanti labai stipri (~20 kA) elektros srovè ir elektros išlydžio (žaibo) kanale susidaranti labai aukšta (iki 25–30 tūkst. °C) temperatūra. Dažn. nuo žaibo saugoma strypiniais, lyniniais ar tinkliniais žaibolaidžiais (perkūnsargiais); jie iškeliami virš saugomo objekto. Pavojingi yra ne tik tiesioginiai žaibo smūgiai, bet ir antrinis jų poveikis arti esantiems objektams (jais prateka aukštos įtampos elektros srovè), dėl to pastatų, statinių ir įrenginių metalinės konstrukcijos, vamzdžiai turi būti patikimai sujungti ir įžeminti. Elektros įrenginiai nuo elektros linijose sukeltų viršįtampių saugomi elektriniais iškrovikliais. Δ taisyklės ir reikalavimai reglamentuojami norminiais dokumentais.

individualioji Δ nuo branduolinio, biologinio ir cheminio ginklo, individual nuclear, biological and chemical protection, индивидуальная защита от ядерного, биологического и химического оружия – visuma priemonių, kuriomis užtikrinama žmonių apsauga nuo brand., biol. ir chem. ginklo. Individualiąją apsaugà RChB situacijoje suteikia apsauginè ↑ *apranga* ir (arba) ↑ *individualiosios apsaugos priemonės*.

kolektyvinè Δ nuo branduolinio, biologinio ir cheminio ginklo, collective nuclear, biological and chemical protection, коллективная защита от ядерного, биологического и химического оружия – grupinè apsauga RChB situacijoje, kuri leidžia nenaudoti individualiosios RChB apsaugos. Dar ↑ *kolektyvinės apsaugos priemonės*, *kolektyvinės apsaugos sistema*.

kraūto Δ, coastal defence, береговая охрана – specializuota karinè tarnyba laivybos saugumui teritoriniuose vandenyse užtikrinti, žūklei prižiūrèti ir žūklės rajonams saugoti, su kontrabanda kovoti; organizuojama kai kuriose valstybèse. Δ naudoja sargybinius laivus, ledlaužius, vilkikus, patulinius katerius, lèktuvus, sraigtasparnius. Karo metu kai kuriose valstybèse, pvz., JAV, sudaro KJP rezervà ir gali būti naudojama kovai su povandeniniais laivais, pakrančių komunikacijų ir pačių pakrančių priedangai, bazių, uostų ir inkarviečių akvatorijų gynybai, paieškos ir gelbėjimo operacijų metu.

papildomoji Δ, additional protection, блинди́рование – įrenginių, traukinių, automobilių, laivų apsauga nuo kulku ir artilerijos sviedinių skeveldrų naudojant papildomas priemones (grunto pylimus, smèlio maišus, rąstus, plieninius lakštus ir pan.). Dar skiriama papildomoji tanko apsauga.

papildomoji tãnko Δ, additional tank protection, дополнительная защита танка – tanko apsaugos sistema tanko veiksniumi didinti; papildomosios apsaugos nuo prieštankinių šaudmenų priemonės, įrengtos ant tanko šarvo arba tanko viduje. Δ būna aktyvioji ir dinaminè.

aktyvioji tãnko apsaugà, active tank protection, активная защита танка – tanko apsaugos sistema, kurios veikimo pagrindà sudaro įrengtos ant tanko priemonės, skirtos lekiančiam šaudmeniui aptikti ir jį suardyti arba kaunamajai veikmei sumažinti, pvz., iššaukant į jį iš specialiojo granatsvaidžio.

dinaminè tãnko apsaugà, dynamic tank protection, динамическая защита танка – apsaugos sistema, kurios veikimo principas yra toks: kryptingas SM užtaiso sproginimas veikia pataikiusį į tanko šarvà šaudmenį (sviedinį, raketà) ir labai mažina jo pramušamàjà galià. Δ elementai (SM užtaisai) gali būti dedami į specialius šarvuotuosius konteinerius ant išorinio tanko paviršiaus (pakabinamoji Δ) arba šarvuotųjų mazgų viduje, kurie sudaro pagr. mišriosios šarvuotos dangos dalį (įmontuojamoji Δ). Pakabinamoji Δ mažina tik kumuliacinių šaudmenų veiksmingumą, įmontuotoji į šarvà Δ yra universali – veiksminga prieš visų tipų prieštankinius šaudmenis. Δ kartais vad. aktyviuoju arba reaktyviniu šarvu. Dar ↑ *šarvas*.

sprogdinamo objekto Δ, demolition guard, охрана разрушаемого объекта – pajègos, paskirtos užtikrinti, kad priešas neužgrobtù taikinio (objekto) iki jos gaus įsakymà jį sugriauti. Apsaugos vad. sprogdinimo vietoje yra atsakingas už operatyvinį vadovavimą visoms pajègoms, įskaitant ir griovimo komandà. Jis yra atsakingas už įsakymo griauti perdavimą griovimo komandai.

úosto Δ, port security, охрана порта – laivų, prielaukų ir krovinių apsauga nuo sugriovimo, sabotažo ar kitos ardomosios veiklos, nelaimingų atsitikimų, vagysčių ir pan.

valstybės sienos Δ, frontier protection, border protection, охрана государственной границы – teisès aktų nustatytos priemonės, skirtos: išvengti neteisètų valstybės sienos ženklinimo pakeitimų; užtikrinti, kad fiziniai ir juridiniai asmenys laikytųsi valstybės sienos teisinio režimo, pasienio teisinio režimo ir pasienio kontrolės punktų veiklos taisyklių; užtikrinti kitus gyvybiškai svarbius asmenų, visuomenės ir valstybės interesus pasienio kontrolės punktuose ir vietose, kur galioja pasienio teisinis režimas. Dar ↑ *pasienio teisinis režimas, tarnyba 1, valstybės sienos apsaugos objektai ir įrenginiai, valstybės sienos apsaugos zona, valstybės sienos teisinis režimas*.

apsaugà nuo ýpač taiklaūs ginklo ↑ *apsauga*.

apsaugà nuo korozijos ↑ *apsauga*.

apsaugà nuo mãsinio naikinimo ginklo ↑ *apsauga*.

apsaugà nuo naikinimo priemonių ↑ *apsauga*.

apsaugà nuo nusitáikančiųjų rakètų ir torpèdų ↑ *apsauga*.

apsaugà nuo pãdegamojo ginklo ↑ *apsauga*.

apsaugà

apsaugà nuo trukdžiū ↑ *apsauga*.

apsaugà nuo žaibo ↑ *apsauga*.

apsauginė aprangà ↑ *apranga*.

apsauginė ginkluotė ↑ *ginkluotė*.

apsauginė uždanga ↑ *uždanga 2*.

apsauginės aprangos kompleksas ↑ *komplektas*.

apsauginės aprangos parinkimas ir apsirengimas, adjustment of protective clothing, подгонка и надевание защитной одежды – individualus apsauginės aprangos parinkimas pagal kario ūgį, jo batų dydį ir plaštakos apimtį. Apsauginė apranga apsirengiama pagal tam tikrus signalus bei komandas ir dėvima įvairiais variantais. Pvz., JAV karių apsauginė apranga turi tokias padėtis: nulinė – apranga parengta apsirengti; Nr. 1 – apsivilkta striukė ir apsimaautos kelnės; Nr. 2 – apsivilkta striukė ir apsimaautos kelnės, ant batų apsimaautos kojines; Nr. 3 – apsirengta pagal padėtį Nr. 2 ir papildomai užmauta dujokaukė; Nr. 4 – apsirengta pagal padėtį Nr. 3 ir papildomai užsimaautos pirštinės.

apsauginės durys, sealed door, защитная дверь – sandarios slėptuvės durys, nepraleidžiančios dujų, garų, aerozolio ir atlaikančios projektinį (konkrečiai slėptuvės rūšiai numatytą) perteklinį slėgį. Standartinių filtravimo ir ventiliacijos agregatų komplekte yra dvejų stumdomosios Δ.

apsauginės kójinės, protective leggings, overboots, защитные чулки – kojines, maunamos ant batų; apsauginės aprangos dalis. Jeigu apsauginę aprangą sudaro striukė ir kelnės, Δ apsaugo tik kario apavą; jeigu apsauginis apsiaustas – ir kojas iki kelių. Δ gaminamos kelių dydžių ir individualiai parenkamos kiekvienam kariui pagal jo apavo dydį. Karinio apsauginio komplekto kojines yra trijų dydžių: I – apavas iki 40 dydžio; II – 41–42 dydžio; III – 43 dydžio ir didesnis.

apsauginės konstrukcijos, protective structures, защитные конструкции – karo technikos ir statinių elementai žmonėms ir įrangai nuo naikinimo priemonių saugoti. Δ priklauso: šarvuotasis korpusas, kovos mašinų sandarinimo įtaisai, apsauginiai aptvarai, dangos, apsauginės sandarios fortifikacinių įrenginių durys ir pan.

apsauginės pirštinės, protective gloves, защитные перчатки – apsauginės aprangos dalis. JAV kariai mūvi dvi Δ: vidines – juodas gumines; išorines – plonas baltas medvilnines. Karinio apsauginio komplekto Δ yra dvių rūšių: vasarinės (penkiapirštės, guminės) ir žieminės (dvipirštės, guminės su šiltu įdėklų). Pirštinės parenkamos pagal delno matmenis: vasarinės iki 21 cm – I dydžio; 21–23 cm – II; daugiau kaip 23 cm – III.

apsauginės vietovės savybės, protective terrain features, защитные свойства местности – reljefo ir vietinių daiktų savybės, silpninančios NP poveikį. Geriausias apsaugines savybes turi kalvota, slėniais, daubomis, grioviais išraižyta vietovė, pvz., priešinguose (nuo brand. sprogimo centro) aukštumos šlaituose smūgio bangos slėgis gali būti 2–2,5 kartų mažesnis negu lygumoje. Reljefo nelygumai ekranuoja brand. sprogimo šviesos spinduliuotę ir pirminę radioaktyviąją spinduliuotę. Miškai slopina smūgio bangą ne mažiau kaip 2 kartus, šviesos spinduliuotę – 6–8 kartus.

apsauginiai akiniai, safety goggles, защитные очки – akiniai, saugantys akis nuo radioakt. dulkių, biol. aerozolio ir NM lašų ir garų. Gali būti naudojami specialūs Δ akims apsaugoti nuo brand. sprogimo šviesos spinduliuotės.

apsauginiai impregnantai ↑ *impregnantai*.

apsauginiai įrenginiai ir statiniai, protective installations and constructions, защитные сооружения – fortifikaciniai įrenginiai ir statiniai kariams, kovos technikai ir kt. materialinėms priemonėms, civiliniams gyventojams nuo priešų ugnies ir NP saugoti. Δ būna atvirieji (karių ir kovos technikos priedangos) ir dengtieji (dengta ↑ *priedanga*, ↑ *blindažas*, ↑ *slėptuvė*, kovos technikos ir materialinių priemonių specialioji priedanga). Kariams ir civiliniams gyventojams saugoti gali būti naudojamos CS slėptuvės (radiacinės, cheminės, apkrovinės – atsparios tam tikram pertekliniam slėgiui), įvairių pastatų rūšiai, tuneliai, šachtos ir kt. Dar ↑ *apsauginės konstrukcijos, civilinės saugos statinys, požeminiai įrenginiai ir statiniai*.

apsauginis apsiaustas, protective cape, защитная накидка – gumotas apsiaustas, karinio apsauginio komplekto dalis. Gaminamas 5 dydžių: I – kariams iki 166 cm ūgio; II – 166–172 cm; III – 172–178 cm; IV – 178–184 cm; V – aukštesniems nei 184 cm. Δ gali būti dėvimas trejopai: užsisiaučiamas, apsivelkamas, kartu su apsauginėmis kojineėmis ir pirštinėmis vilkimas kaip kombinezonas. Vietoj Δ gali būti naudojamas bet kuris vandens nepraleidžiantis apsiaustalas.

apsauginis dāžymas ↑ *dažymas*.

apsauginis ekrānas, shielding, защитный экран – medžiaga, kurios tam tikras sluoksnis tinka žmonėms apsaugoti nuo jonizuojančiosios spinduliuotės gaminant, naudojant ir transportuojant skylančiąsias ir radioakt. medžiagas.

apsauginis šalmas ↑ *šalmas 1*.

apsauginis tepalas, protective ointment, защитная мазь – tepalas odai apsaugoti nuo NM, BM ir kt. Δ kartu gali būti ir maskuojamasis.

apsaugos lūgis ↑ *lygis 2*.

apsaugos nuo elektroniško aptikimo priemonės, protection means against electronic detection, защитные средства от электронного обнаружения – techninės priemonės ir medžiagos, mažinančios prieš radiolokacinių, optinių elektroninių ir akustinių žvalgybos ir ginklų valdymo priemonių veiksmingumą. Gali būti pasyviosios ir aktyviosios. Naudojamos stacionariomis sąlygomis ir judriuose objektuose (lėktuvuose, laivuose, raketose, kovos mašinos ir kt.).

aktyviosios Δ, active protection means against electronic detection, активные защитные средства от электронного обнаружения – trukdžių stotys ir siųstuvai; infraraudonojo spinduliavimo generatoriai ir lazeriai; klaidinamieji šviesos taikiniai; impulsinės lempos-blykstės; spinduliavimo ir signalų imitatoriai ir kt.

pasyviosios Δ, passive protection means against electronic detection, пассивные защитные средства от электронного обнаружения – radijo bangas sugeriančiosios ir antihidrolokacinės dangos ir medžiagos; kampiniai, linziniai radijo ir optiniai atšvaitai; perspinduliuojančiosios anteninės gardelės; išsklaidantieji elektromagnetinę energiją paviršiai; dipoliniai atšvaitai; aeroliniai dariniai; šilumos izoliacinės medžiagos ir ekranai ir kt.

apsaugos priemonės, protective means, средства защиты – priemonės kariams, ginkluotei ir kovos technikai apsaugoti nuo NP ir ekstremaliųjų situacijų padarinių poveikio. Kariams apsaugoti naudojamos ↑ *individualiosios apsaugos priemonės* ir ↑ *kolektyvinės apsaugos priemonės*.

apsaugos priemonių zona, protective measures zone, зона защитных мероприятий – tai aplink IAE nustatyta kontroliuojamoji zona, kurioje radioakt. apšvita AE normalaus eksploatavimo sąlygomis neviršija leidžiamųjų normų. Δ dar skiriama į prevencinių (per 5 km nuo IAE), skubių (per 30 km) ir ilgalaikių (per 50 km) apsaugos priemonių zonas. Įvykus IAE bendrajai rad. avarijai, prevencinių apsaugos priemonių zonoje skubios apsaugos priemonės vykdomos nedelsiant; skubių apsaugos priemonių zonoje – atsižvelgiant į aplinkos radioakt. užterštumo lygį; ilgalaikių apsaugos priemonių zonoje įgyvendinamos iš anksto parengtos apsaugos priemonės nuo ilgalaikių apšvitos dozių esant radioakt. vietovės ir maisto produktų taršai. Gyventojų apsaugos nuo jonizuojančiosios spinduliuotės priemonės yra šios: slėptuvių naudojimas, jodo profilaktika, gyventojų evakavimas.

apsaugotasis dažnis ↑ *dažnis*.

apsaugotasis sprogdiklis ↑ *sprogdiklis*.

apsaugotoji raketų bazė ↑ *bazė 1, raketų bazė*.

apsikasimas, self-entrenching, самоокапывание – apkasų (priedangų) įrengimas rengiantis mūšiu ir mūšio metu. Sau apkasus kasa pavieniai kariai, kovos mašinų igulos, pabūklų skyriai. Apsikasti naudojama pakabinamoji kovos mašinų įranga, žemkasės, žemrausės (mašinos) ir ↑ *apkasų įrankiai* (pėstininkų kastuvėliai, kastuvai ir kt.).

apsinuodijimo dozė, chemical dose, токсическая доза – nuodingųjų medžiagų, kurias sugėrė kūnas, kiekis, išreikštas miligramais. Skirtingų NM Δ dydis priklauso nuo medžiagos nuodingumo ir nuo jos patekimo į organizmą kelio. Δ skiriama pagal NM patekimo į organizmą kelią – inhaliacinė, rezorbcinė ir peroralinė; pagal NM poveikį – mirtinoji, žalojamoji ir ribinė, absoliučioji ir vidutinė.

absoliučioji Δ, absolute toxic dose, абсолютная токсическая доза – apsinuodijimo dozė, reiškianti, kad 100% apsinuodijusių karių gali gauti tam tikrų pakenkimų. Žymima Ct_{100} , D_{100} .

inhaliacinė Δ, inhalation toxic dose, ингаляционная токсическая доза – apsinuodijimo dozė, kurią gauna žmogus, kai NM patenka į organizmą pro kvėpavimo takus; jos dydis reiškiamas mg-min/l, žymima Ct (C – NM koncentracija, t – laikas).

mirtinoji Δ, lethal toxic dose, смертельная токсическая доза – patekusių į organizmą NM kiekis, sukkeliantis mirtiną tam tikros tikimybės apsinuodijimus. Žymima L (angl. – *lethal*). Gali būti absoliučioji (LC_{100} , LD_{100}) ir vidutinė (LC_{50} , LD_{50}).

peroralinė Δ, peroral toxic dose, пероральная токсическая доза – apsinuodijimo dozė, kurią gauna žmogus, kai NM patenka į organizmą pro virškinimo traktą; jos dydis reiškiamas mg/kg, žymima D .

rezorbcinė Δ, *įsiurbtiės* Δ, resorption toxic dose, резорбтивная токсическая доза – apsinuodijimo dozė, kurią gauna žmogus, kai NM patenka į organizmą pro odą; jos dydis reiškiamas mg/kg, žymima D .

ribinė Δ, primary [threshold] toxic dose, пороговая токсическая доза – NM kiekis, sukkeliantis tik pradinius apsinuodijimo požymius. Žymima P (angl. – *primary*). Gali būti absoliučioji (PC_{100} , PD_{100}) ir vidutinė (PC_{50} , PD_{50}).

vidutinė Δ, mean toxic dose, средняя летальная токсическая доза – apsinuodijimo dozė, reiškianti, kad 50% apsinuodijusių karių gali gauti tam tikrų pakenkimų. Žymima Ct_{50} , D_{50} .

žalojamoji Δ, incapacitating toxic dose, поражающая токсическая доза – NM kiekis, sukkeliantis mirtiną ir laikiną apsinuodijimus. Žymima I (angl. – *incapacitating*). Gali būti absoliučioji (IC_{100} , ID_{100}) ir vidutinė (IC_{50} , ID_{50}).

apsisukimo ciklas, turnaround cycle, цикл оборачиваемости – terminas, vartojamas nusakant transporto priemonės (automobilio, laivo, orlaivio ir kt.) pakrovimo išvykimo punkte, vykimo į paskyrimo punktą ir atgal, iškrovimo ir pakrovimo paskyrimo punkte, iškrovimo sugrįžimo vietoje ir planuojamą techninės priežiūros laiką, kartais ir laiką, praleidžiamą laukiant krovimo įrenginių.

apskaičiuotoji išmetimo vieta ↑ *vieta 1.*

apskritimo paklaidos tikimybė, circular error probability, круговая вероятность ошибки – raketos (sviedinio) pataikymo rodiklis, pagal kurį nustatoma tikima žala taikiniui. Tai yra apskritimo, į kurį tikimasi, kad pataikys pusė raketų (sviedinių), spindulys.

ąpsodas, stock, ложка – 1. medinė ar plastikinė šaulių ginklų (šautuvo, karabino, pistoleto kulkosvaidžio, automatinio šautuvo, lengvojo kulkosvaidžio ir kt.) dalis, skirta visoms ginklo dalims (vamzdžiui, mechanizmams) sujungti, patogiam šaudymui užtikrinti, šaulio rankoms nuo nudegimo saugoti. Kai kurių ginklų (senesnių šautuvų, karabinų) Δ yra vientisas, sudarytas iš ąpsodo lovelio ir buožės. Naujesnių ginklų Δ lovelis ir buožė yra atskiros dalys.

2. pagr. prietaiso dalis; jungianti ir laikanti detalė, pvz., peilio ar durtuvo Δ yra kriaunos.

ąpsodo lovėlis, forearm, fore end, цевье – medinė ar plastikinė automatinio šautuvo, kulkosvaidžio, pistoleto kulkosvaidžio dalis, gaubianti dalį vamzdžio; jo paskirtis – šaudant ginklui laikyti, šaulio rankoms nuo nudegimo saugoti. Kai kurių ginklų Δ ir buožė yra vientisa.

apsupimo padalinys ↑ *padalinys 1.*

apsupties frūntas ↑ *frontas 3.*

apsuptis, encirclement, окружение – priešo grupuotės izoliacija nuo pagr. pajėgų turint tikslą jį sunaikinti arba paimti į nelaisvę. Δ galima šiomis sąlygomis: susidarė galimybė įsiveržti į priešo sparnus ir užnugarį; svarbių rajonų ir susisiekimo kelių užėmimas priešo užnugaryje; oro erdvės virš ąpsupto priešo izoliavimas. Dar ↑ *frontas*.

apšvietimas, illumination, освещение – 1. apšvietimo priemonių naudojimas palankioms sąlygoms sudaryti kariuomenei kaunantis naktį. Δ padeda orientuotis, pastebėti taikinius, padidina šaudymo taiklumą ir akina priešą. Δ uždaviniai: priešų objektų ir vietovės apšvietimas, priešų akinimas ir jo apšvietimo priemonių slopinimas, šviečiamųjų orientyrų ir vedlinių (šviesos ↑ *vedlinė*) darymas, informacijos perdavimas šviesos signalais (ppr. perduodamos komandos, pranešimai, atpažinimo ženklai). Norint atpažinti taikinius, šviesos intensyvumas turi būti ne mažesnis kaip 2–2,5 lk, trukmė – kelios dešimtys sekundžių. Dar ↑ *apšvietimo priemonės, orientyras, šaudymas*.

artilėrijos šaudymo zonos Δ, artillery fire area illumination, освещение района стрельбы артиллерии – apšvietimas, naudojamas artilėrijai šaudant naktį. Δ naudojamas artilėrijos taikiniams žvalgyti, iššaudyti į taikinius, kaunamajai ugniai koreguoti. Δ gali būti periodinis ir nuolatinis.

nenutrūkstamasis Δ, continuous illumination, непрерывное освещение – 1. šaudymas šviečiamaisiais sviediniais (minomis) nurodytu laiko tarpsniu siekiant nenutrūkstamai apšviesti taikinį arba nurodytą rajoną; 2. apšvietimas šaudant nustatytu laiku tolygine pabūklo (būrio, baterijos) ugnimi; tolyginės ugnies ir salvių sparta: 20–25 s, kai vėjo greitis iki 10 m/s; 15 s – esant didesniai vėjo greičiui. Δ naudojamas remiant atakas, atremiant priešų atakas (kontratakas), sudarant galimybę šaudyti į šarvuotuosius taikinius tiesiogiai taikantis. Dar ↑ *ugnis*.

netiesioginis Δ, indirect illumination, не прямое [косвенное] освещение – mūšio lauko apšvietimas netiesiogine prožektorių ar pirotechninių priemonių šviesa sklaidant šviesą arba naudojant atšvaitą (šviesos atspindėjimą nuo žemo debesies).

periòdinis Δ, intermittent illumination, периодическое освещение – 1. šaudymas šviečiamaisiais sviediniais (minomis), kai šaudoma nereguliariais laiko tarpniais; 2. apšvietimas pabūklo (būrio, baterijos) pavieniais šūviais arba trumpomis tolyginės ugnies serijomis. Δ naudojamas taikiniams žvalgyti, prietaisams orientuoti, iššaudyti, kaunamajam šaudymui kontroliuoti.

tárpinis plóto Δ, intermediate area illumination, промежуточное освещение района – *art.* zonos apšvietimas nuo apšaudymo zonos pradžios (apie 2 000 m) iki didžiausios daugumos divizijos artilėrijos pabūklų šaudymo nuotolio (apie 10 000 m).

tiesioginis Δ, direct illumination, прямое [непосредственное] освещение – apšvietimas tiesiogine pirotechninių priemonių ar prožektorių šviesa.

vietòvės Δ, terrain illumination, освещение местности – apšvietimo priemonių naudojimas vietai apšviesti kaunantis naktį. Δ naudojamas priešų objektams (taikiniams) aptikti, savų ugnies priemonių veiksmingumui didinti, draugiškosioms pajėgoms orientuoti, priešui apakinti ir dezinformuoti.

2. automobilių, kovos ir kt. mašinų apšvietimo priemonių naudojimas.

įprastinis Δ, normal lighting, обычное освещение – autotransporto šviesų galingumas, nustatytas valstybės įstatymų ir neapribotas dėl karinių priežasčių.

pritėmdytasis Δ, reduced lighting, затемненное освещение – transporto priemonių šviesų prislopinimas sumažinant elektros energiją ar pridengiant šviestuvus, kad jie būtų silpniau matomi.

apšvietimo priemonės, illumination means, средства освещения – priemonės vietai, taikiniams ir kt. objektams

naktį apšviesti. Δ skiriami prožektoriai, šviečiamosios bombos, šviečiamieji sviediniai ir minos, signalinių pistoletų šoviniai ir reaktyviniai šoviniai, kuriuos galima iššauti be jokių specialių prietaisų. Dar \uparrow *bomba 1, signalinis pistoletas, sviedinys*.

apšvita, exposure, облученность – procesas, kurio metu jonizuojančiosios spinduliuotės srautas apšvitina žmogų ar aplinką; jonizuojančiosios spinduliuotės poveikis biol. ir kitiems objektams. Jonizuojančioji spinduliuotė kenkia, jei RM patenka į organizmą arba veikia jį iš aplinkos. Alfa ir beta dalelės, gama spinduliai ir neutronai jonizuoja ir sužadina ląstelių molekules; sutrinka medžiagų apykaita ir organizmas žūsta. \uparrow *Biologinis jonizuojančiosios spinduliuotės poveikis* priklauso nuo apšvitos dozės, švitinimo laiko, žmogaus fiz. būklės, švitinimo pobūdžio ir kt. Δ dozės iki 1 Sv gali sukelti lėtinę, o didesnės – ūminę spindulinę ligą. Apšvitintas didesne nei 6 Sv doze žmogus miršta. Dar \uparrow *alfa dalelė, apšvitos dozė, beta dalelė, neutronas, spindulinė liga, spinduliuotė*.

avarinė Δ , emergency exposure, аварийная облученность – jonizuojančiosios spinduliuotės srauto poveikis žmogui, įvykus rad. arba brand. avarijai.

branduolinė Δ , nuclear exposure, ядерная облученность – jonizuojančiosios spinduliuotės srauto poveikis žmogui, įvykus brand. sprogimui;

daugkartinė Δ , multiple exposure, многократная облученность – daug kartų gaunama arba ilgalaikė (ilgesnė kaip 4 paros) apšvita.

gamtinė Δ , natural exposure, естественная облученность – jonizuojančiosios spinduliuotės srauto iš gamtinių jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinių poveikis žmogui.

išorinė Δ , external exposure, внешняя облученность – išorinės jonizuojančiosios spinduliuotės srauto poveikis žmogui.

kontaktinė Δ , contact exposure, контактная облученность – RM, patekusių ant atviros odos arba gleivinių, jonizuojančiosios spinduliuotės poveikis žmogui (gali pažeisti neapsaugotas kūno dalis, sukelti radiacinį nudegimą).

lėtinė Δ , chronic exposure, хроническая облученность – ilgalaikė apšvita nedidelėmis dozėmis. Δ gali sukelti lėtinę spindulinę ligą.

mišrioji Δ , combined exposure, комбинированная облученность – apšvita, kai žmogų kartu veikia dvi arba trys apšvitos rūšys: išorinė, vidinė ir kontaktinė.

ūminė trumpalaikė Δ , acute exposure, сильная кратковременная облученность – trumpalaikė apšvita didelėmis dozėmis.

vidinė Δ , internal exposure, внутренняя облученность – jonizuojančiosios spinduliuotės srauto poveikis žmogui radioakt. medžiagoms patekus į organizmą kvėpuojant, su maistu arba pro odą.

vienkartinė Δ , single exposure, однократная облученность – trumpalaikė (ne ilgesnė kaip 4 paros) vieną arba daug kartų gaunama apšvita.

apšvitinimas, irradiation, облучение – veiksmas, kai vyksta apšvita. Δ gali būti išorinis ir vidinis.

išorinis Δ , external radiation, внешнее облучение – jonizuojančiosios spinduliuotės srautas, kurį sukelia brand. sprogimo pirminė ir liekamoji radioakt. spinduliuotė, RM, iškritusios vietovėje po rad. avarijos, ir kt. šaltiniai.

vidinis Δ , internal radiation, внутреннее облучение – jonizuojančioji spinduliuotė (alfa, beta dalelės ir gama spinduliai), atsirandanti dėl esančių žmogaus kūne RM.

apšvitės dozė, radiation dose, доза облучения – visa medžiagos ar audinių sugerta jonizuojančioji spinduliuotė, išreikšta Δ vienetais, pvz., centigrėjais (cGy).

didžiausioji leidžiamoji Δ , maximum permissible radiation dose, предельно-допустимая доза облучения – 1. apšvitos dozė, kurią vadas ar kitas atitinkamas vadovas gali nurodyti kaip ribinę bendrą apšvitos dozę, kurią gali gauti jo komandos nariai; ją nustatant atsižvelgiama į vykdomas kovos užduotis; 2. apšvitos dozė, kurią kasmet gali sugerti žmogaus organizmas ir kuri per 50 metų nesukelia pataloginių pakitimų, nustatomų šiuolaikinės medicinos diagnostikos metodais.

efektinė Δ , effective radiation dose, эффективная доза облучения – lygiavertė apšvitos dozė, pakoreguota atsižvelgiant į žmogaus organų ar audinių jautrį jonizuojančiajai spinduliuotei, t. y. padauginta iš tam tikro koeficiento (svorinis audinių jautrio \uparrow *koeficientas 3*).

ekspozicinė Δ , exposure radiation dose, экспозиционная доза облучения – 1. tam tikrame taške išmatuotos jonizuojančiosios spinduliuotės ir jos gebos jonizuoti aplinką santykis; 2. vieno ženklo jonų, susidariusių veikiant jonizuojančiajai spinduliuotei, krūvių suma oro masės vienetu; rentgeno ir gama jonizuojančiosios spinduliuotės dozė. Nusako oro jonizacijos lygį. Vienetas – kulonas kilogramui (C/kg), nesisteminis – \uparrow *rentgenas (R)*.

išvengtóji Δ , avertable radiation dose, предотвращающая доза – žmonių apšvitai apriboti taikyto apsaugos veikmens veiksmingumas, t. y. skirtumas tarp žmonių gautų apšvitos dozių netaikant apsaugos veikmens ir pritaikius apsaugos veikmenį.

lėtinė Δ , chronic radiation dose, хроническая доза облучения – jonizuojančiosios spinduliuotės dozė, gaunama nuolat (nepertraukiamai) arba protarpiais per ilgesnį laikotarpį. Δ gali būti gana didelė, kad sukeltų spindulinę ligą ir mirtį, tačiau jei gaunama maža apšvitės dozė, tai didesnė ūmiai pažeistų ląstelių dalis gali atsikurti.

liekamoji Δ , residual radiation dose, остаточная доза облучения – apšvitės dozės dalis (procentais), likusi organizme tam tikram laikui po apšvitės. Δ priklauso nuo laiko po apšvitės. Žmogaus organizmas sugeba atsigausti po pažeidimo, kurį sukėlė jonizuojančioji spinduliuotė, todėl kiekvieną parą (bet ne anksčiau kaip po 4 parų nuo apšvitės) organizmo pažeidimo lygis atitinka ne pirminę apšvitės dozę, o tikrai liekamąją dozę, pvz., po 4 savaitių nuo apšvitės Δ sudaro 50%, tai reiškia, kad iš pradinės apšvitės dozės (pvz., 100 rd) liko 50% (50 rd). Apskaičiuojant sukaupytą apšvitės dozę, reikia naudotis ne pirmine, o liekamąja dozė.

lygiavertė Δ , equivalent radiation dose, эквивалентная доза облучения – sugertoji apšvitės dozė, pakoreguota atsižvelgiant į biologinio jonizuojančiosios spinduliuotės poveikio ypatumus, t. y. padauginta iš tam tikro koeficiento (svorinis jonizuojančiosios spinduliuotės \uparrow koeficientas 3); rodo biologinį poveikį ir jonizuojančiosios spinduliuotės pavojingumą organizmui. Naudojama lėtinio apšvitinimo mažomis dozėmis atvejais. Vienetas yra \uparrow sivertas (Sv), nesisteminis – \uparrow biologinis rado ekvivalentas (rem).

slėnkstinė Δ , threshold radiation dose, пороговая доза облучения – dozė, kurios negalima viršyti tam tikrai žmonių grupei per tam tikrą laiką. Δ nustato „Pagrindinės radiacinės saugos normos“ (Lietuvos higienos norma HN 73 – 1997) atskirai profesionalams ir gyventojams. Dar \uparrow radiacinės saugos normos.

sugertoji Δ , absorbed radiation dose, поглощенная доза облучения – energijos kiekis, kurį perteikė brand. (ar jonizuojančioji) spinduliuotė sugeriančios medžiagos masės vienetai. Vienetas yra \uparrow grėjus (Gy), nesisteminis – \uparrow radas (rd).

sukauptoji Δ , total radiation dose, интегральная доза облучения – apšvitės dozių suma per visą jonizuojančiosios spinduliuotės poveikio laiką. Δ gali būti efektinė, lygiavertė arba sugertoji.

ūminė Δ , acute radiation dose, острая доза облучения – visa apšvitės dozė, gauta vienu metu per gana trumpą laiką, kai negali atsikurti biologinė organizmo būseną.

vidutinė mirtinoji Δ , mean lethal radiation dose, средняя летальная доза облучения – viso kūno jonizuojančioji apšvita, kuri per tam tikrą laikotarpį gali būti mirtina 50% apšvitintų žmonių.

apšvitės dozės galia, radiation dose rate, мощность дозы облучения – apšvitės dozė per laiko vienetą. Skiriama sugertosios, ekspozicinės ir lygiavertės Δ . Δ vienetai (SI): sugertosios dozės – grėjus per sekundę (Gy/s), centigrėjus per valandą (cGy/h); ekspozicinės – amperas kilogramui (A/kg); lygiavertės – sivertas per sekundę (Sv/s); nesisteminiai vienetai: sugertosios dozės – radas per valandą arba sekundę (rd/h, rd/s); ekspozicinės – rentgenas per valandą arba sekundę (R/h, R/s); lygiavertės – rem per valandą (rem/h).

didžiausioji leidžiamoji Δ , maximum permissible radiation dose rate, максимальная допустимая мощность дозы облучения – dozės galia, kuri nesukelia pavojaus neapsaugotiems žmonėms. Δ nustatoma tokia: rad. avarijos atveju – 0,3 μ Sv/h (30 μ rd/h); brand. sprogimo atveju – 5 mSv/h (0,5 rd/h). Jeigu dozės galia viršija šiuos rodiklius, skelbiamas signalas „Radiacinis pavojus“ ir vykdomos atitinkamos rad. saugos priemonės.

apšvitės dozės gėlios mažėjimas, dose rate level decrease, спад мощности дозы – jonizuojančiosios spinduliuotės intensyvumo mažėjimas per tam tikrą laiką po brand. sprogimo (rad. avarijos). Δ apibūdina dozės gėlios mažėjimo koeficientas. Dar \uparrow koeficientas 3.

apšvitės dozės gėlios riba, dose rate contour line, линия контура мощности дозы излучения – linija žemėlapyje, diagramoje ar plane, jungianti visus taškus, kuriuose apšvitės dozės galia tam tikrą laiką yra vienoda.

apšvitės dozės riba, radiation dose range, предел дозы облучения – apšvitės dozės dydis, kuris neturi būti viršijamas per metus. Gali būti efektinės, lygiavertės arba sugertosios Δ .

apšvitės dozių apskaitos kortelė, radiation dose status card, карточка учета доз облучения – individuali kortelė, kurioje įrašomos kario apšvitės dozės. Dozės įrašomos kiekvieną dieną didėjančia suma, atsižvelgiant į jų biologinio veiksmingumo mažėjimą. Δ pildo būrio vadas.

aptikimas, location, detection, обнаружение – stebėtojo (radiolokacijos stoties operatoriaus ir kt.) veiksmai nustatant objektą (objekto vaizdinį indikatorius ekrane), jo padėtį vietovėje, oro erdvėje (kosmose), ant vandens paviršiaus ar po vandeniu, t. p. veiksmų pobūdį. Dar \uparrow jonizuojančiosios spinduliuotės fono nustatymas, nuotolis 1.

branduolinių sprogimų Δ , nuclear detection, засечка ядерных взрывов – brand. sprogimų sekimas ir jų charakteristikų nustatymas. Aptinkami priešo ir draugiškųjų pajėgų brand. sprogimai. Batalione (kuopoje) brand. sprogimus gali stebėti RChB stebėjimo postas, aprūpintas paprasčiausiomis stebėjimo ir skaičiavimo priemonėmis. Dar \uparrow branduolinių sprogimų aptikimo ir įspėjimo apie juos sistema.

maskavimo fotografuojant, camouflage detection photography, обнаружение маскировки фотографированием

– fotografavimo būdas naudojant specialią maskavimui aptikti skirtą juostą (ppr. jautrią infraraudoniesiems spinduliams).

nuodūngųjū mēdžiagų Δ, chemical detection, химическое обнаружение – NM ir jų koncentracijos ore, vandenyje, žemėje, ant karo technikos ir kt. objektų nustatymas bei NM atpažinimas chem. žvalgybos prietaisais ar analizuojant mėginius laboratorijoje. Lauko sąlygomis NM aptinkamos dujų ieškikliais, signalizatoriais, analizatoriais ir kitais chem. žvalgybos prietaisais, chem. lauko laboratorijomis, paprasčiausiomis priemonėmis (popieriniais indikatoriais, indikatoriniais milteliais ir kt). Dar ↑ *žvalgyba, stebėjimas*.

radiolokācinis Δ, radio detection, радиолокационное обнаружение – objekto aptikimas radiolokatoriumi nenustatant tikslios jo buvimo vietos.

tolimāsis Δ, long-range radio detection, дальнее радиолокационное обнаружение – 1. tarpžemyninių balistinių raketų ir kosminių objektų aptikimas 3 000 km ir didesniu nuotoliu. Atlieka tolimojo aptikimo antžeminių stočių kompleksas, išskleistas svarbiausiomis pavojingomis raketų kryptimis, užhorizontinės radiolokacijos stotys ir kt. priemonės; 2. oro taikinių aptikimas iki 4 000 km nuotoliu užhorizontinėmis radiolokacijos stotimis, 300–500 km – radiolokacijos stotimis, išskleistomis antžeminiuose tolimojo aptikimo radiolokaciniuose postuose, ir kt. priemonėmis. Δ galimybės labai padidėja naudojant tolimojo radiolokacinio aptikimo orlaivius (pvz., AWACS sistemos, A-50) ir laivus.

aptikimo nuótolis ↑ *nuotolis 1*.

apžiūrā, inspection, смотр – kariuomenės tikrinimo, kurį atlieka vyresnieji vadai, forma; Δ tikslas – patikrinti ir gerinti kovinę parengtį. Apžiūros metu ir pasibaigus karinėms pratyboms atliekama rikiuotės Δ. T. p. atliekama kontrolinė karo technikos Δ.

kontròlinė Δ, control examination, контрольный осмотр – karo technikos tikrinimas iki išvažiuojant iš parko, žygyje (poilsio, sustojimo vietose), iki pradedant šaudyti (leisti raketą), prieš pradedant pratybas ir mokymus ir pan. Δ tikslas – patikrinti mazgų, mechanizmų, sistemų ir aparatūros tinkamumą, funkcionavimą ir parengtį naudoti.

rikiuotės Δ, formation inspection, строевой смотр – karių rikiuotės įgūdžių ir karinių vienetų rikiuotės darnos tikrinimas. Δ atlieka tiesioginiai viršininkai arba inspektuojantieji pareigūnai. Δ ceremonija susideda iš keturių dalių: karinių vienetų rikiuotės, rikiuotės pristatymo ir karinio pasisveikinimo, inspektavimo, žygiavimo pro asmenį, kuris priima Δ. Δ tvarką nustato Rikiuotės ir karinių ceremonijų statutas.

arbalėtas, *kilpinis lañkas*, arbalest, арбалет – *ist.* rankinis svaidomasis ginklas; sudarytas iš plieninio ar medinio lanko, medinio apsodo (dažnai su buože); turėjo templės įtempimo mechanizmą, paleidžiamąjį mechanizmą, taikiklį. Δ nusviesdavo trumpą su sunkiu plieniniu antgaliu strėlę iki 200 m. V. Europoje buvo naudojamas ilgasis Δ (iki 1,8 m), Art. Rytuose – trumpasis (iki 0,8 m). Iki XVI a. Δ naudojo pėstininkai ir raitininkai, iki XVIII a. – medžiotojai. Lietuvoje buvo naudojamas Art. Rytų tipo Δ. Δ su vamzdžiu, svaidantis strėles ir kulkas, V. Europoje buvo vad. ↑ *arkebuza*.

ařdymas, demolition, разрушение – įrenginių, objektų ir materialinių priemonių naikinimas ugnimi, vandeniu, SM, mechaninėmis ar kitomis priemonėmis.

táikinio Δ, target destruction, разрушение цели – toks taikinio pažeidimas, kai jis nebetinkamas naudoti. Ardomąja ugnimi ardomi priešo inžineriniai įrenginiai, užimtos gyvenamosios vietos ir kt. objektai. Δ tikslas: padaryti spragų inžinerinėse kliūtyse, išardyti svarbesnius priešo gynybos įrenginius ir sunaikinti užimtas gyvenamąsias vietas.

ařdomasis sviedinỹs ↑ *sviedinys*.

ařdomoji bõmba ↑ *bomba 1*.

ařdomoji sausumõs minā ↑ *sausumos mina 2*.

ařdomoji padegamõji bõmba ↑ *bomba 1*.

ařdomoji šaudmeñs veikmė ↑ *šaudmens veikmė*.

ařdomoji ugnis ↑ *ugnis*.

ařdomoji veiklā, subversion, подрывная деятельность – veiksmai, kurių tikslas – silpninti karinę, ekonominę ar politinę valstybės galią smukdant jos piliečių morale, lojalumą valdžiai ir pasitikėjimą. Dar ↑ *veikla prieš ardomąją veiklą*.

areštĩnė, guardroom, guardhouse, гауптвахта – speciali patalpa kariams, kuriems paskirta drausminė nuobauda – pataisos areštas, ir kariams, sulaikytiems statutų nustatyta tvarka ir sąlygomis, laikyti. Δ įrengiamos atskiros patalpos areštuotiesiems: privalomosios karo tarnybos kariams; profesinės karo tarnybos kariams; aukščiau nurodytu pagrindu sulaikytiems kariams. Δ veiklą ir tarnybos organizavimą, užtikrinant areštuotųjų karių apsaugą, reglamentuoja nuostatai.

ariergárdas, rearguard, арьергард – pėstininkų ar tankų vienetas, skirtas pagr. pajėgų priedangai jų atsitraukimo metu; žygio saugos organas. Δ sudėtį ir nuotolį nuo saugomų pajėgų nustato junginio (dalinio) vadas priklausomai nuo

užduoties, saugomų pajėgų, priešo padėties ir veiksmų pobūdžio, vietovės sąlygų. Δ uždaviniai: sulaikyti puolantį priešą, užtikrinti pagr. pajėgų atitrūkimą nuo persekiojančio priešo ir organizuotą pajėgų išėjimą iš mūšio. Dar ↑ *sauga*.

arkebužà, arquebus, harquebus, аркебуза – *ist.* dagtinis šautuvas, vienas iš pirmųjų rankinių šaunamųjų ginklų; arbaletas su vamzdžiu strėlėms ir kulkoms svaityti. Turėjo metalinį vamzdį, įtaisytą į medinę buožę. Buvo užtaisoma iš laibgalio, o drūtgalyje pro skylutę įkaitinta geležimi arba dagtimi padegamas užtaisas; šaudoma apvaliomis švininėmis kulkomis. Kalibras nuo 12,5 iki 18,5 mm, vamzdžio ilgis 1,2–2,4 m. Δ išrasta XIV a. Vokietijoje, XV a. jai pritaikytas dagtinis gaidukas. Buvo 2 rūšių: didžioji, skirta pilims ginti, ir mažoji, kuri vėliau virto pistoletu. XVI a. Δ pakeitė muškietą. Lietuvos kariuomenėje Δ buvo naudojama iki XVII a. vid., vėliau jas pakeitė tobulesni šautuvai, muškietos.

ármija, army, армия – operatyvinis junginys, didesnis už korpusą, tačiau mažesnis už armijų grupę. Ppr. susideda iš dviejų ar daugiau korpusų. Šiuolaikinėje kariuomenėje yra tokios armijos: atskiroji, lauko (bendrųjų pajėgų), tankų, raketų, oro, KOP ir OEG ir kt. XX a. įvairių šalių GP dar buvo dengimo, įsibrovimo, mechanizuotoji, observacinė, oro desanto, raitoji, tankų Δ ir kt. Atsirado kaip operatyvinis junginys XIX a. pr. Rusijoje, Prancūzijoje, vėliau – Prūsijoje, Japonijoje ir kt. valstybėse. I pasaul. kare Vokietijoje buvo 15 Δ, Prancūzijoje – 10, D. Britanijoje, Austrijoje–Vengrijoje ir Rusijoje – 15. II pasaul. karo pab. vien SSRS veikiančioje kariuomenėje buvo 76 bendrųjų pajėgų ir 10 tankų Δ. Po II pasaul. karo tobulėjo organizacinė Δ struktūra, didėjo jų kovinis pajėgumas vykdant uždavinius įprastinių ir masinio naikinimo ginklų naudojimo sąlygomis.

atskiróji Δ, separate army, отдельная армия – armija, nesanti armijų grupės (fronto) sudėtyje ir savarankiškai vykdanči kovos užduotį. Pavaldi vyriausiajam vadui karo veiksmų teatre arba vyriausiajam kariuomenės vadui.

bendrųjų pajėgų Δ, combined arms army, общевойсковая армия – armija, kurios paskirtis – vykdyti operacijas armijų grupės (fronto) sudėtyje arba savarankiškai (atskira operacine kryptimi). Δ sudėtyje gali būti kelios pėstininkų ir tankų divizijos (korpusai), artilerijos, raketų, aviacijos ir kt. junginiai (daliniai).

dengimó Δ, covering army, армия прикрытия – *ist.* valstybės GP dalis, iš anksto išskleista prie valstybės sienos priešo netikėtam įsibrovimui atremti, pagr. GP karo veiksmų teatre mobilizacijai, sutelkimui ir išskleidimui užtikrinti, agresoriaus triuškinimo sąlygoms sudaryti. Dabar Δ nenaudojama; priešo netikėtam įsibrovimui atremti naudojamos dengimo ↑ *pajėgos*.

įsibrovimó Δ, invasion army, армия вторжения – *ist.* valstybės GP dalis, kurios paskirtis – netikėtai užpulti kt. šalį, sutriuškinti dengimo pajėgas ir dalį pagr. pajėgų, sužlugdyti priešo GP mobilizaciją, sutelkimą ir išskleidimą, perimti strateginę iniciatyvą, užgrobti dalį teritorijos, o palankiomis sąlygomis ir priversti užpultąją šalį nutraukti karo veiksmus, pvz., kapituliuoti. Tokių armijų kūrimo idėja buvo praktiškai įgyvendinta prieš II pasaul. karą Vokietijos, Japonijos, Italijos ir kt. GP.

KOP ir OEG Δ, air forces and air defence army, армия ВВС и ПВО – Rusijos KOP junginys, įkurtas 1998 sujungus KOP ir OEG pajėgas į vieną GP rūšį. Sukurtos 4 Δ, kurios yra operatyviai pavaldžios karinių apygardų vadovybei.

laũko Δ, field army, полевая армия – pagr. NATO taktinis (kt. kariuomenėse – operatyvinis) junginys, kurio paskirtis – vykdyti kovos veiksmus armijų grupės sudėtyje arba savarankiškai viena operacine kryptimi. Δ sudaro 2–4 armijos korpusai (Japonijos Δ – 2–4 pėstininkų divizijos), artilerijos brigada, tankų grupė ir kt. Δ t. p. gali būti priskirti raketų, artilerijos, oro desanto, sraigtasparnių ir kt. daliniai (junginiai) iš armijų grupės arba vyriausiosios vadovybės rezervo. Ppr. sudaroma karo laikotarpiui. Kai kuriose valstybėse (JAV, Italija, Turkija ir kt.) Δ yra ir taikos metu. II pasaul. kare Vokietijos Δ turėjo 3–5 armijos korpusus (10–16 pėstininkų divizijų), 2–8 tankų ir motorizuotąsias divizijas, 5–8 artilerijos pulkus ir kt.; JAV Δ – 2–4 armijos korpusus (8–16 divizijų), tankų grupę (iki 230 tankų), 1–2 artilerijos brigadas ir kt. Veikė dažn. armijų grupės sudėtyje.

mechanizúotoji Δ, mechanized army, механизированная армия – *ist.* armija, kurios paskirtis – veikti fronto judriosios grupės sudėtyje. Buvo sudarytos SSRS GP po II pasaul. karo naudojant tankų armijas. Δ ppr. sudarė 2 tankų ir 2 mechanizuotosios divizijos, armijos artilerijos, reaktyvinės artilerijos, motociklų, inžineriniai ir kt. daliniai. Panaikintos XX a. 6 d-metyje.

observácinė Δ, observation army, обсервационная армия – *ist.* stebėjimo armija, kurią kariaujanti arba besiruošianti karui valstybė išskleisdavo prie sienos su nekariaujančia valstybe siekdama stebėti jos kariuomenės veiksmus ir atremti galimą puolimą. Kartais Δ būdavo dislokuojama prie sienos su nepatikimu sąjungininku, kad jį priverstų įsitraukti į karą savo pusėje arba laikytis neutraliteto. Δ buvo naudojama XIX–XX a. V. Europos šalyse ir Rusijoje.

óro Δ, air army, воздушная армия – armija, kurios paskirtis – veikti kartu su kt. GP rūšimis ir vykdyti savarankiškas operatyvines ir strategines užduotis. Δ sudaro aviacijos junginiai ir atskirieji daliniai, paramos ir aprūpinimo daliniai.

óro desánto Δ, airborne army, воздушно-десантная армия – *ist.* armija, kurios paskirtis – vykdyti dideles strategines (operatyvines) užduotis priešo užnugaryje. Pirmą kartą buvo sudaryta 1943 pab. Vokietijoje; jos sudėtyje buvo kelios oro desanto divizijos. 1944 anglų ir amerikiečių vadovybė t. p. sudarė tokią armiją, kurios sudėtyje buvo 2 oro desanto korpusai (5 oro desanto divizijos) ir keli transporto aviacijos junginiai. 1944 pab. SSRS oro desanto junginiai t. p. buvo

sujungti į atskirąją Δ (3 oro desanto korpusai ir 1 aviacijos korpusas). Šios armijos visos sudėties kovos veiksmuose nedalyvavo.

raitóji Δ, cavalry army, конная армия – *ist.* armija, kurią naudojo sovietinė kariuomenė pilietiniame kare (1919–1922). Jos sudėtyje buvo 3–4 kavalerijos divizijos, 5,5–18 tūkst. karių (tarp jų daugiau kaip 3/4 raitelių), 250–350 kulkosvaidžių, iki 55 pabūklų, 36 šarvuotieji automobiliai, 5 šarvuotieji traukiniai, 15 lėktuvų.

tánkų Δ, tank army, танковая армия – *ist.* armija, kurios paskirtis – vykdyti atskiras užduotis savarankiškai ir sąveikaujant su kt. fronto (armijų grupės) junginiais. Buvo naudojamos per II pasaul. karą. Vokietijoje buvo sudarytos 1941 pab. – 1942 pr. naudojant tankų grupes (1944–1945 Vokietijos sausumos kariuomenėje buvo 6 tankų armijos, kiekvienoje iš jų – 2–4 armijos ir tankų korpusai). Sovietinėje kariuomenėje Δ buvo sudarytos 1942 ir jose buvo 2 tankų, 1 mechanizuotasis ir atskirasis tankų korpusas, 1–2 savaeigės artilerijos brigados, artilerijos, zenitinės artilerijos, inžineriniai ir kt. junginiai ir daliniai. Tokioje armijoje buvo maždaug 800 tankų ir savaeigių artilerijos įrenginių, iki 750 pabūklų, minosvaidžių ir reaktyvinės artilerijos kovos mašinų; po II pasaul. karo Δ buvo pertvarkytos į mechanizuotąsias armijas.

ármijos aviácia ↑ *aviacija.*

ármijos artilèrija ↑ *artilèrija 2.*

ármijos generólas ↑ *generolas 1.*

ármijos gynybinė operácia ↑ *gynybinė operacija.*

ármijos grupė ↑ *grupė 1.*

ármijos kòrpusas ↑ *korpusas.*

ármijos puolamóji operácia ↑ *puolamoji operacija.*

ármijos užnugaris ↑ *užnugaris 2.*

ármijų grupė ↑ *grupė 2.*

ármijų grupės operácia ↑ *operacija 2.*

ármijų grupės užnugaris ↑ *užnugaris 2.*

armotà, armata, армата – *ist.* pirmųjų pabūklų pavadinimas XIV a. pr. (Rusija). Tai buvo įtvirtintas mediniame stovė vamzdis. Vamzdį gamindavo iš kaustytų geležies lakštų, kuriuos susukdavo į tūtą, suvirindavo kalvėje ir sutvirtindavo geležiniais lankais.

arsenàlas, arsenal, арсенал – įmonė, kurioje gaminami, taisomi ir laikomi ginklai ir šaudmenys. XX a., ginklų gamybai tapus atskira pramonės šaka, Δ išnyko. LDK pirmasis žinomas Δ buvo Lydoje (XIV a. pab.). Vilniuje Δ buvo nuo XV a. pabaigos. Jame XVI a. I pus. imta liedinti patrankas. Didelis Δ XVI a. buvo Tikocine. XVII a. Radvilos įsteigė arsenalus Biržuose ir Nesvyžiuje. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, 1992 krašto apsaugos sistemoje įkurtas Arsenalas. Daugelis dabartinių Δ atlieka ginkluotės bazių ir sandėlių funkcijas. Prancūzijoje ir JAV Δ vad. kai kurios laivų statyklos.

artilèrija, artillery, артиллерия – 1. SP rūšis, kurią sudaro artilerijos vienetai, esantys bendrųjų pajėgų vienetų sudėtyje, atskirieji artilerijos daliniai ir junginiai. Pagr. Δ vienetai: padaliniai (būriai, baterijos, divizionai pulko ar brigados sudėtyje), daliniai (atskirieji divizionai, pulkai) ir junginiai (brigados, divizijos, korpusai). Nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje (1939–1940) buvo 4 artilerijos pulkai, priešlėktuvinė rinktinė, raitosios artilerijos grupė. Kiekviename pulke – 3 artilerijos grupės (po 2–3 baterijas, kiekvienoje iš jų – 2–4 pabūklai). Artilerijos pulkų ginkluotė: 75 mm lengvosios lauko patrankos (2/3) ir 105 mm haubicos (1/3). Priešlėktuvinę rinktinę sudarė 3 baterijos (po 3 angliškus 75 mm „Vickers Armstrong“ pabūklus). Raitąją artilerijos grupę sudarė 3 baterijos (pagal kavalerijos pulkų skaičių), kurios buvo ginkluotos rusų gamybos 76,2 mm patrankomis. 2005 Lietuvos kariuomenėje yra minosvaidžių ir prieštankiniai būriai motorizuotųjų pėstininkų batalionų sunkiųjų ginklų kuopose, oro gynybos batalionas, nuolatinės parengties brigados „Geležinis Vilkas“ Generolo Romualdo Giedraičio artilerijos batalionas.

2. ginklų rūšis: pabūklai (haubicos, patrankos, minosvaidžiai ir kt.) ir jų judėjimo priemonės; šaudmenys; kovinio aprūpinimo (ugnies valdymo, žvalgybos, šaudymo aprūpinimo) priemonės. Rusijos ir kt. NVS šalių sausumos pajėgose artilerijai t. p. priklauso reaktyvinės salvinės ugnies sistemos ir prieštankinių valdomųjų raketų kompleksai.

Artilerija yra SP ir laivyne; aviacijoje – artilerinė aviacijos ↑ *ginkluotė*. SP Δ skiriama pagal paskirtį – antžeminė ir zenitinė Δ. NATO šalių SP yra lauko Δ [NVS šalių – pajėgų artilerija – armijos, korpuso, divizijos, brigados (pulko), bataliono]. Antžeminė Δ skiriama pagal kovines savybes – patrankų, haubicų, reaktyvinė, prieštankinė, kalnų ir minosvaidžių; pagal judėjimo būdus – judrioji, nejudrioji ir aeromobilioji; pagal kalibrą – lengvoji, sunkioji, didelės galios. Jūrų artilerijoje yra laivų ir kranto Δ. Pagal artilerijos sistemų konstrukcijos ypatumus skiriama graižtvinė ir lygiavamzdė, beatošliaužė, reaktyvinė (raketinė), kazematinė ir universalioji Δ. Norint išskirti vamzdinius pabūklus turinčią artileriją nuo kitų artilerijos rūšių (pvz., reaktyvinės artilerijos), kartais skiriama vamzdinė Δ. Operacijos (mūšio) metu Δ remia kt. pajėgų rūšis. Pagr. Δ kovos ypatumai: sutelktumas svarbiausiomis kryptimis; netikėta ir tiksli ugnis; sąveika su pėstininkais, tankais, aviacija ir kt. GP (pajėgų) rūšimis; nuolatinis ir lankstus Δ ugnies ir manevro valdymas.

Pirmą kartą žodis Δ buvo pavartotas italų mokslininko Nikolo Fontanos Tartaljos (Tartaglia; 1500–1557) veikale „Artillerijos šaudybos klausimai ir atradimai“ (1546) ir prigijo kaip bendras šaunamųjų ginklų pavadinimas. Šaunamąjį pabūklą pirmieji panaudojo arabai XIII a. pab. ar XIV a. pr. XIV a. šaunamąjį pabūklą perėmė Italija, Ispanija, Prancūzija, Vokietija, Anglija, Lietuva, Rusija. Pirmieji Δ pabūklai buvo primityvūs metaliniai vamzdžiai, įtvirtinti į medinę trinką. Vamzdis drūtgalyje aklinas, užtaisomas iš laibgalio. Šaudymo nuotolis 200–400 m, greitašauda – keli šūviai per dieną; sviediniai – akmenys, geležies, švino gabalai. Δ pabūklus gamino meistrai; kiekvienas pabūklas galėjo šaudyti tik jam pagamintais sviediniais. XIV–XV a. pabūklus pradėta lieti iš vario ir bronzos, o nuo XVII a. – iš geležies. XVI a. atsirado pabūklų vamzdžių keltuvai ir pabūklus imta nutaikyti pagal vamzdžio pakilimo kampą. Pabūklų gamybą pradėta standartizuoti pagal jų tipą ir kalibrą; tobulėjo Δ pabūklų lafetai, jiems pritaikyti ratai. Atsirado sprogstamieji sviediniai, vad. granatomis (\uparrow *granata*) ir bombomis (\uparrow *bomba*). Pirmieji pabūklai su graižtviniais vamzdžiais buvo pagaminti XVII a., tačiau pramoniniu būdu juos pradėta gaminti tik po 200 metų. Δ pabūklus pradėta skirstyti į patrankas, haubicas ir mortyras. Prancūzijoje 1732 Liudvikas XIV nustatė kalibrus pagal sviedinio masę (svarais) ir vamzdžio skersmenį (cm). 1757 Rusijoje buvo sukurtas pabūklas (vienaragis), kuris galėjo šaudyti lėkštąja (kaip patranka) ir iškiląja (kaip haubica) trajektorija. Šią konstrukciją perėmė daugelis Europos šalių. XIX a. vid. prasidėjo graižtvinės Δ epocha. XIX a. II pus. Prancūzija, Prūsija, Rusija, D. Britanija, JAV perginklavo savo kariuomenę graižtviniais pabūklais. XIX a. pab. išrastas bedūmis parakas, atsirado galingą sprogimą sukeliančių SM. Visa tai sudarė sąlygas didinti Δ šaudymo nuotolį ir ardomąją sviedinių galią, o metalų technologijos ir mašinų gamybos pažanga leido sukurti naujų, tobulesnių pabūklų. 1872–1877 buvo sukonstruotas greitašaudis pabūklas. Jo vamzdis turėjo atošliaužos stabdį ir gražiklį. Greitašaudžiai pabūklai buvo užtaisomi šoviniais (vientisiniais) šaudmenimis, turėjo optinį taikyklį ir stūmoklinę spyną su užsitaisančiu daužikliu, lafetą su sraigtiniais vertikalojo ir horizontalojo kreipimo mechanizmais. Prieš I pasaul. karą Δ buvo tobulinama: mažinama pabūklų masė, didinamas kalibras ir šaudymo nuotolis, tobulinami lafetai, spynų mechanizmai, šaudmenys. Pabūklai pasidarė judresni ir stabilesni šūvio metu. I pasaul. kare kariaujančių valstybių kariuomenėje labai padaugėjo automatinųjų ginklų ir Δ pabūklų. Pradėta naudoti kulkosvaidžius. Buvo sukurti lengvieji pabūklai (35–75 mm) pėstininkams lydėti. Atsiradus tankams ir aviacijai, buvo sukurta prieštankinė ir zenitinė Δ . Tobulėjo Δ žvalgybos prietaisai ir įrenginiai, t. p. prietaisai, padedantys nutaikyti pabūklą į judančius taikinius. Prieš II pasaul. karą pradėta kurti reaktyvinė Δ . Po II pasaul. karo visų valstybių kariuomenėje ginklai automatizuojami, didinamas Δ manevringumas, automatizuojamas ir mechanizuojamas šaudymo rengimas ir ugnies valdymas. Sukurta brand. Δ , šaudanti sviediniais su brand. užtaisais, prieštankinės valdomosios raketos, nauji savaeigiai pabūklai. Sparčiai tobulėja reaktyvinė, prieštankinė ir zenitinė Δ . Sukurtos zenitinės valdomosios raketos. Pėstininkai ir oro desantininkai ginkluojami granatsvaidžiais ir beatošliaučiais pabūklais.

Lietuvoje Δ pirmasis panaudojo kunigaikštis Kęstutis, kuris 1382 laivais Nemunu atplukdė bombardų (\uparrow *bombarda*) Georgenburgo piliai iš kryžiuočių vaduoti. Tais pačiais metais pabūklų Jogailai padovanojo kryžiuočiai. XIV a. pab. ties Vilniaus pilimi Vytautas įkūrė pabūklų liejyklą. Nuo to laiko lietuvių kariuomenė nuolat kautynėse naudojo Δ . XV a. vid. Vilniaus liejykloje imta lieti žalvarinius pabūklus. LDK pilys, kariuomenė ir įtvirtinimai prieš totorius prie Dniestro ir Dniepro žemupio buvo ginkluoti Δ . XVI a. Oršos (1514) ir Polocko (1579) kautynėse t. p. buvo naudojama Δ . Pabūklų liejyba Lietuvoje klestėjo Žygimanto Augusto (1544–1572) ir Radvilų (~1600) laikais. Vilniaus ir Nesvyžiaus liejyklose buvo gaminama daug ginkluotės. Nepriklausomybės kovų metais (1919–1920) Lietuvos kariuomenė buvo ginkluota vokiškais, prancūziškais, rusiškais Δ pabūklais. Tokia įvairi Δ ginkluotė išliko iki 1936. 1940 pr. Lietuvos kariuomenė turėjo 110 75 mm lauko patrankų „Shneider“, 19 76,2 mm lauko patrankų, 12 83,8 mm lauko patrankų, 4 toliašaudes 105 mm „Škoda P.z.1“ patrankas, 70 105 mm „Shneider“ haubicų, 2 155 mm „Shneider“ haubicas, 190 minosvaidžių, 9 zenitines patrankas „Vickers Armstrong“, 2 40 mm „W.Z. 36 Bofors“ zenitines patrankas, 151 20 mm šveicarišką automatinį „Oerlikon“ pabūklą, 150 20 mm „Flak 28“ automatinį pabūklą. 2005 Lietuvos kariuomenė ginkluota 120 mm minosvaidžiais ČM-120 (Čekija), 60 mm minosvaidžiais M60 (Rumunija), 90 mm prieštankiniais pabūklais (Švedija), 105 mm haubicomis M50 (JAV), zenitinės artilerijos pabūklais. Dar \uparrow *pabūklas, raketa, raketų kompleksas, reaktyvinė salvinės ugnies sistema*.

aeromobilióji Δ , airphibious artillery, *аэромобильная артиллерия* – skraidinama orlaiviais (lėktuvais, sraigtasparniais) artilerija. Tokią Δ ppr. turi oro desanto pajėgos arba lengvieji pėstininkų junginiai (daliniai); ji iškeliamą iš orlaivių jiems nusileidus arba nuleidžiama parašiuotais.

antžeminė Δ , ground artillery, *наземная артиллерия* – SP artilerija antžeminiams taikiniams naikinti; jos sudėtyje yra bendrosios paskirties artilerija (patrankos, haubicos, minosvaidžiai, RSUS) ir prieštankinė artilerija (patrankos, PTRK). Pagal priklausomumą skiriama lauko artilerija (NVS šalyse – pajėgų artilerija), kuri yra bendrųjų pajėgų junginių ir dalinių sudėtyje, ir vyriausiosios vadovybės rezervo artilerija.

apgulós Δ , siege (battering) artillery, *осадная артиллерия* – *ist.* artilerija, skirta tvirtovėms griauti ir jų gynėjams kauti. Pasirodė XV–XVI a. Δ ginkluotėje buvo didelio kalibro pabūklai. Prieš I pasaul. karą Δ buvo pertvarkyta į sunkiąją artileriją.

ármijos Δ , army artillery, *армейская артиллерия* – artilerijos vienetai, tiesiogiai pavaldūs armijos vadui. Ginkluotė: toliašaudžiai artilerijos pabūklai, RSUS, prieštankiniai pabūklai ir PTVR. Δ atlieka armijos masto artilerijos kovos

užduotis (dengia ugnimi, remia ir lydi vienetus, rengia atakas); kovoja su artilerija; stiprina veikiančias svarbiausiomis kryptimis divizijas ir korpusus.

atòminė Δ, atomic [nuclear] artillery, атомная артиллерия – *psn.* specialieji pabūklai tiktai brand. šaudmenimis šaudyti. Pirmuoju tokiu pabūklu buvo JAV 280 mm patranka (1951), kurios masė 42 600 kg. XX a. 6 d-metyje Δ kūrė ir SSRS (bandomieji pavyzdžiai – 406 mm patranka „Kondensator“ ir 420 mm minosvaidis „Oka“), tačiau dėl didelės pabūklų masės (~65 000 kg) ir atsiradus mažesnio kalibro brand. artilerijos sviediniams, kuriais galėjo šaudyti įprastiniai lauko artilerijos pabūklai, ji nebuvo priimta į ginkluotę. Kartais lauko artileriją, galinčią šaudyti brand. šaudmenimis, vadina branduoline artilerija.

bataliòno Δ, battalion artillery, батальонная артиллерия – etatiniai artilerijos padaliniai, tiesiogiai pavaldūs bataliono vadui. Ginkluotė: minosvaidžiai ir PTVR. Jie nedideli, greitašaudžiai, judrūs, skirti pėstininkų padaliniams tiesiogiai remti.

beatòšliaužė Δ, recoilless gun artillery, безоткатная артиллерия – artilerija, ginkluota beatošliaužiais pabūklais. Dar ↑ *pabūklas*.

branduolinė Δ, nuclear artillery, ядерная артиллерия – artilerija, galinti šaudyti brand. ir įprastiniais šaudmenimis. Δ priskiriamos brand. patrankos, haubicos, minosvaidžiai. Tiksliau būtų tokią artileriją vadinti *dvejopų galimybių artilerija*.

brigàdos Δ, brigade artillery, бригадная артиллерия – etatiniai arba laikinai priskirti artilerijos padaliniai, tiesiogiai pavaldūs brigados vadui. Ginkluotė: savaeigiai ir velkamieji pabūklai (minosvaidžiai) ir PTVR. Δ atlieka brigados masto artilerijos kovos užduotis (dengia ugnimi, remia ir lydi dalinius, rengia atakas); kovoja su artilerija; stiprina veikiančius svarbiausiomis kryptimis batalionus. Panašios struktūros, ginkluotės, pavaldumo ir vykdomų uždavinių apimties yra pulko artilerija.

didelės gàlios Δ, very heavy artillery, артиллерия большой мощности – antžeminė artilerija ypač tvirtiems įrenginiams griauti ir svarbiems objektams priešo gynybos gilumoje naikinti (slopinti). Δ ppr. priklauso 175–240 mm patrankos, haubicos ir minosvaidžiai, didelio kalibro RSUS.

divizijos Δ, division artillery, дивизионная артиллерия – etatiniai artilerijos vienetai, tiesiogiai pavaldūs divizijos vadui. Ginkluotė: savaeigiai ir velkamieji pabūklai, RSUS ir PTVR. Δ atlieka divizijos masto artilerijos kovos užduotis (dengia ugnimi, remia ir lydi dalinius, rengia atakas); kovoja su artilerija; stiprina veikiančias svarbiausiomis kryptimis brigadas (pulkus).

geležinkelinė Δ, railroad artillery, артиллерия на железнодорожных установках – *psn.* pabūklai, įtaisyti ant specialių geležinkelio platformų, ant kurių Δ su šaudmenų komplektu vežama, prižiūrima, ruošiama šaudyti, nutaikoma į taikinį ir šaudo. Δ skirta SP remti, pakrantėms nuo priešo laivų ir desantų saugoti, kt. užduotims geležinkelių rajonuose atlikti. Δ gali būti atviroji ir šarvuotoji (šarvuotieji traukiniai). Δ buvo naudojamos 130–520 mm kalibro patrankos ir haubicos. Pvz., vokiečiai iki 1944 kovai su sąjungininkų kariuomene Italijos placdarme naudojo dvi labai didelio kalibro patrankas, įtaisytas ant geležinkelio platformų. Dar ↑ „*Plonoji Berta*“.

graižtvinė Δ, rifled artillery, нарезная артиллерия – artilerija, ginkluota graižtviniais pabūklais. Šiuolaikinėse kariuomenėse naudojami graižtviniai ir lygiavamzdžiai pabūklai. Dar ↑ *pabūklas*.

háubicų Δ, howitzer artillery, гаубичная артиллерия – antžeminė artilerija, kurios ginkluotėje yra haubicos. Δ naikina (slopina) atvirai išdėstytus ir apsaugotus priedangose taikinius, griauna lauko inžinerinius įrenginius. Šaudant dvinariais ir trinariais artilerijos šaudmenimis galima dideliame plote keisti sviedinio lėkimo trajektoriją, todėl Δ galima šaudyti lėkštąja, iškiląja ir mortyrine trajektorija. Dar ↑ *šaudymas, šaudmuo*.

judrióji Δ, *mobilioji* Δ, mobile artillery, подвижная артиллерия – galinti judėti (manevruoti) artilerija; tokia artilerija yra: savaeigė, savijudė, velkamoji, vežiojamoji, nešiojamoji, geležinkelinė. Prie Δ galima priskirti laivų ir aviacijos artileriją. Dar būdavo raitoji artilerija.

jūrų Δ, naval artillery, морская артиллерия – laivuose ir kranto gynybos pajėgose esanti artilerija jūrų, oro ir antžeminiams taikiniams naikinti. Δ sudaro laivų ir kranto artilerija.

kalnų Δ, mountain artillery, горная артиллерия – antžeminė artilerija, naudojama kalnuose. Δ ginkluotė: Δ pabūklai (lengvosios patrankos, haubicos), minosvaidžiai ir reaktyvinės artilerijos įtaisai, velkami vilkikais, vežiojami jų kėbuluose, t. p. nešiojami nešuliuose. Pvz., 105 mm nešiojamoji nešuliuose haubica (italų gamybos 56 modelis) per 3 min. išrenkama į 11 pagr. mazgų (kiekvieno iš jų masė neviršija 122 kg), jos surinkimas trunka ne ilgiau kaip 4 min. (bendroji haubicos masė – 1 290 kg, didžiausias šaudymo nuotolis – 10,575 km, didžiausias nuleidimo/pakilimo kampas – $-5^{\circ}/+65^{\circ}$).

karinio vièneto Δ, organic artillery, артиллерия части (соединения) – 1. etatinė artilerija, esanti bendrųjų pajėgų dalinio (junginio) sudėtyje; 2. brigados, kuri nėra nuolatinės sudėties ir sudaroma tiktai konkrečiam mūšiui, artilerija.

kazemàtinė Δ, casemate artillery, казематная артиллерия – įtaisyti kazematuose nejudriosios artilerijos pabūklai. Šie pabūklai ppr. šaudo tiesioginiu taikymu ribotuose šaudymo sektoriuose.

klajójančioji Δ, roving artillery, кочующая артиллерия – artilerija, kurios padaliniai (pabūklai) atlieka klajojančiųjų baterijų (pabūklų) užduotis. Dar klajojančioji ↑ *baterija*.

kòrpuso Δ, corps artillery, корпусная артиллерия – artilerijos vienetai, tiesiogiai pavaldūs korpuso vadui. Ginkluotė: toliašaudžiai artilerijos pabūklai, RSUS, prieštankiniai pabūklai ir PTVR. Δ atlieka korpuso masto artilerijos kovos užduotis (dengia ugnimi, remia ir lydi dalinius, rengia atakas); kovoja su artilerija; stiprina veikiančias svarbiausiomis kryptimis divizijas.

krańto Δ, coastal artillery, seacoast artillery, береговая артиллерия – jūrų artilerija veikiančioms pakrančių vandenyse prieš laivams naikinti, saviems laivams ir SP remti. Δ skiriama pagal kalibrą – didelio (>130 mm), vidutinio (100–130 mm) ir mažo (<100 mm) kalibro; pagal judrumą – nejudrioji (kazematinė, bokštinė ir atviroji) ir judrioji (savaeigė ir velkamoji). Δ sujungta į baterijas, divizionus ir pulkus. Δ sudėtyje t. p. yra vadavietės, ugnies valdymo, taikinių aptikimo ir sekimo, šaudymo nuostatų rengimo priemonės.

laivų Δ, ship artillery, корабельная артиллерия – jūrų artilerija antvandeniniams, pakrančių ir oro taikiniams naikinti. Gali būti bokštinė ir denio (dengtoji ir atviroji). Ppr. skiriama didelio (pagr., >130 mm), vidutinio (80–130 mm) ir mažo (20–57 mm) kalibro artilerija. Atsiradus XX a. 6 d-metyje laivų raketiniam ginklui, didelio kalibro artilerijos vaidmuo sumažėjo; pagr. vaidmuo skiriamas universaliajai artilerijai, kuri gali naikinti oro, jūrų ir kranto taikinius (kalibras 20–130 mm). Dažn. naudojami bokštiniai arba denio automatiniai artilerijos įrenginiai (ppr. mažo kalibro – daugiavamzdžiai; didesnio nei 57 mm kalibro – vienavamzdžiai arba dvivavamzdžiai). Dar ↑ *bokštinis artilerijos įrenginys, denio artilerijos įrenginys*.

laūko Δ, field artillery, полевая артиллерия – bendrųjų pajėgų vienetų dalis. Δ būna: armijos, korpuso, divizijos, brigados (pulko) ir bataliono artilerija. Iš armijos, korpuso, divizijos ir brigados (pulko) artilerijos gali būti sudarytos atitinkamos artilerijos grupės. Rusijoje ir kt. NVS šalyse Δ vad. pajėgų artilerija.

lengvóji Δ, light artillery, легкая артиллерия – *psn.* antžeminė artilerija, tiesiogiai remianti pėstininkus mūšyje. Δ, galinti judėti kartu su pėstininkais mūšio lauke, buvo ginkluota lengvosiomis patrankomis, haubicomis ir minosvaidžiais (žygio masė iki 2,5 t). Dabar artilerija pagal jos pabūklų masę neklasifikuojama.

lygiavamzdė Δ, smooth-bore artillery, гладкоствольная артиллерия – artilerija, ginkluota lygiavamzdžiais pabūklais. Dar ↑ *pabūklas*.

mažakalibrė Δ, light artillery, артиллерия малого калибра – artilerija, ginkluota mažo kalibro (20–75 mm) vamzdiniais artilerijos pabūklais. Tai automatinės zenitinės ir aviacinės patrankos (techninė greitašauda iki 1000 šūvių/min iš vieno vamzdžio), turinčios taikinio paieškos, sekimo, koordinacinių nustatymo ir taikymo įrenginius ir prietaisus. Zenitinė Δ turi labai judrius zenitinius savaeigius pabūklus.

minósvaidžiu Δ, mortar artillery, минометная артиллерия – antžeminė artilerija, ginkluota minosvaidžiais. Δ naikina (slopina) atvirai išdėstytus ir apsaugotus priedangose taikinius. 120 mm ir didesnio kalibro minosvaidžiai gali griauti inžinerinius įrenginius.

nejudrióji Δ, stationary artillery, стационарная артиллерия – artilerija, kurios pabūklai įrengti ant nejudraus pagrindo. Šiuolaikinėmis sąlygomis Δ pabūklai statomi įtvirtintuose rajonuose, jais ginkluota kranto ir laivų artilerija. Ugnies pozicijose jie įtaisomi kazematuose, bokštuose, šarvuotuosiuose bokštuose arba atvirose aikštelėse.

nešiójamoji Δ, pack artillery, вьючная артиллерия – judrioji artilerija, kurios pabūklus, minosvaidžius, PTVR kovos (kalnų artilerijoje – ir žygio) padėtyje nešioja kariai (kalnų artilerijoje – ir nešuliniai gyvuliai: arkliai, asilai ir kt.).

palydóš Δ, accompanying artillery, артиллерия сопровождения – *psn.* bataliono ir pulko artilerijos bei specialiosios savaeigės artilerijos padaliniai (pabūklai), veikdavę II pasaul. karo metais pėstininkų ir tankų kovos rikiuotėje naikindami priešą, kuris trukdė jiems judėti. Ppr. šaudė tiesiogiai taikydami.

paramóš Δ, supporting artillery, поддерживающая артиллерия – artilerija, tiesiogiai pavaldi vyresniajam artilerijos vadui ir vykdanči remiamo bendrųjų pajėgų vieneto vado nurodytas kovos užduotis kiek leidžia skirti ištekliai. Δ gali būti: bendrosios ir tiesioginės paramos.

bendrósios Δ, general support artillery, артиллерия общей поддержки – artilerija, vykdanči vieneto, kuriam ji priklauso arba yra priskirta, vado skirtus ugnies uždavinius. Jos ugnis remia operaciją geriau nei specialaus pavaldumo vieneto parama.

tiesióginės Δ, direct support artillery, артиллерия непосредственной поддержки – artilerija, kurios pagr. užduotis remti ugnimi remiamą vieneta.

pastiprinimo Δ, reinforcing artillery, артиллерия подкрепления (усиления) – artilerijos vienetai, tiesiogiai pavaldūs bendrųjų pajėgų vieneto vadui ir vykdančys jo nurodytas kovos užduotis. Prireikus jie gali vykdyti vyresniojo artilerijos vado kovos užduotis.

patránkų Δ, gun artillery, пушечная артиллерия – artilerija, ginkluota patrankomis antžeminiams, antvandeniniams

ir oro taikiniams naikinti. Δ sudaro zenitinės, tankų ir laivyno artilerijos pagrindą. Δ t. p. naudojama prieš šarvuotajai technikai (prieštankinė artilerija), svarbiems taikiniams prieš gynybos gilumoje naikinti.

prieštankinė Δ, anti-tank artillery, противотанковая артиллерия – antžeminė artilerija tankams ir kitai šarvuotajai technikai naikinti. Ginkluotė – prieštankinės patrankos, beatošliaužiai pabūklai ir PTVR. Δ naikina tankus ir kitus šarvuotuosius taikinius tiesioginiu taikymu šarvamušiais ir kumuliaciniais sviediniais, raketomis.

raitoji Δ, horse artillery, конная артиллерия – *ist.* artilerija, kurios pabūklus vilko arkliai, o pabūklų skyrių kariai jojo. Δ buvo kavalerijos dalinių sudėtyje. Atsirado XV–XVI a. sandūroje Prancūzijoje, vėliau – ir kt. šalyse. Išliko iki XX a. 6 d-mečio vid.

reaktyvinė Δ, *rakėtinė* Δ, rocket artillery, реактивная артиллерия, ракетная артиллерия – 1. antžeminė artilerija, ginkluota reaktyvinėmis salvinės ugnies sistemomis. Reaktyvinėje artilerijoje yra reaktyviniai divizionai ir brigados (pulakai). Pagr. organizacinis vienetas – reaktyvinis divizionas (2–3 baterijos po 4–6 RSUS); 2. ginklai, kuriuose sviediniams svaityti naudojamas reaktyvinis variklis, įtaisytas pačiame sviedinyje; sviediniams leisti – leidimo įrenginiai.

savaeigė Δ, self-propelled artillery, самоходная артиллерия – judrioji artilerija, kurios pabūklai ir įtaisai turi savaeigę važiuoklę. Δ gali turėti savaeigės patrankas, haubicas, zenitinius ir beatošliaužius pabūklus, minosvaidžius, reaktyvinės artilerijos ir PTVR leidimo įtaisus. Pagal konstrukciją skiriami vikšriniai, ratiniai, ratiniai-vikšriniai savaeigiai pabūklai; visiškai arba iš dalies šarvuoti; bokštiniai ir be bokštų. Šiuolaikinė antžeminė ir zenitinė artilerija dažn. yra savaeigė. Dar ↑ *mašina 2, minosvaidis, pabūklas, savaeigis artilerijos įrenginys, savaeigis zenitinis įrenginys.*

savijudė Δ, auxiliary propelled artillery, самодвижущаяся артиллерия – judrioji artilerija, kurios velkamieji pabūklai turi įrangą (nedidelius variklius), leidžiančią pabūklui judėti mūšio lauke nenaudojant vilkikų.

sunkioji Δ, heavy ordnance, тяжелая артиллерия – *psn.* antžeminė artilerija, kuri, šaudydama dideliu nuotoliu, kaudavo priešą priedangose, naikindavo jo artileriją, griaudavo tvirtus inžinerinius įrenginius. Δ atsirado XX a. pr.; jai priklausė armijos korpusų artilerija (105 ir 107 mm patrankos; 152 ir 155 mm haubicos) ir vyriausiosios vadovybės rezervu artilerija (120–520 mm patrankos, haubicos ir mortyros). Δ išliko iki XX a. 3 d-mečio.

toliašaudė Δ, long-range artillery, дальнoбойная артиллерия – didelio šaudymo nuotolio artilerija, turinti patrankų ir kai kurių RSUS. Pirmiausia naudojama prieš objektams, kurių nesiekia haubicų ir minosvaidžių ugnis, naikinti.

tranšėjinė Δ, trench artillery, траншейная артиллерия – *psn.* artilerijos pabūklai prieš kariams, ugnies priemonėms ir lauko įtvirtinimams naikinti šaudant iš tranšėjų iškilija ugnimi ir nedideliais nuotoliais. Δ priklausė bombosvaidžiai (↑ *bombosvaidis*), minosvaidžiai (↑ *minosvaidis*) ir specialieji tranšėjiniai pabūklai. Ji buvo bataliono ir pulko artilerijos prototipu. Terminas „Δ“ atsirado I pasaul. kare ir buvo vartojamas kurį ne kurį laiką po jo.

ultratoliašaudė Δ, extended-range artillery, сверхдальнoбойная артиллерия – *psn.* kai kurie pabūklai, kurių šaudymo nuotolis viršijo 100 km, pvz., vok. patranka „Kolosal“ (kalibras 210 mm, šaudymo nuotolis 120 km) I pasaul. karo metais apšaudžiusi Paryžių. Dėl didelės sklaidos (iki 15% nuotolio) Δ nebuvo plačiau naudojama. Dar ↑ „*Didžioji Berta*“, „*Plonoji Berta*“.

universalioji Δ, universal artillery, универсальная артиллерия – artilerija, ginkluota įtaisais, galinčiais šaudyti į oro, jūrų ir antžeminius (kranto) taikinius. Dažn. naudojama įvairių klasių laivuose.

vamzdinė Δ, cannon [tube] artillery, ствольная артиллерия – artilerija, ginkluota pabūklais, kurių pagr. dalis yra vamzdis. Pagr. šiuolaikinės Δ pabūklai yra: patrankos, haubicos, beatošliaužiai pabūklai ir minosvaidžiai. Skiriama graižtvinė ir lygiavamzdė Δ. Lygiavamzdžiams Δ pabūklams priklauso beveik visi minosvaidžiai ir kai kurios tankų ir prieštankinės patrankos. Vamzdinės artilerijos antonimu yra reaktyvinė artilerija, kurios leidimo įrenginiuose vietoj vamzdžio yra kreipiklis.

velkamoji Δ, towed artillery, буксируемая артиллерия – judrioji artilerija, kurios pabūklai ir minosvaidžiai juda velkami automobilių, specialių artilerijos vilkikų, traktorių ir kitų vilkimo priemonių.

vežiojamoji Δ, vehicle-transported artillery, возимая артиллерия – judrioji artilerija, kurios pabūklai, minosvaidžiai, įtaisai žygio padėtyje vežami automobilių kėbuluose, šarvuotojoje ir kt. kovos technikoje. Δ šaudymui iškeliami iš transporto priemonių ir statoma ugnies pozicijoje ant žemės.

zenitinė Δ, *oro erdvės gynybos artilèrija*, anti-aircraft artillery, air defence artillery, зенитная артиллерия, артиллерия ПВО – artilerija oro taikiniams naikinti. Ji būna OEG, SP vienetuose, laivuose. Δ – tai velkamieji, savaeigiai, stacionarieji pabūklai ir zenitinės artilerijos prietaisai. Δ pabūklai būna mažo (20–60 mm), vidutinio (60–100 mm) ir didelio (daugiau kaip 100 mm) kalibro. Δ gali šaudyti ir į antžeminius (antvandeninius) taikinius.

3. karo mokslo šaka, tirianti šaunamųjų pabūklų sandarą, savybes ir naudojimą. Pagr. Δ mokslo kryptys: ↑ *balistika*, artilerijos ginklų ir šaudmenų sandaros pagrindai, SM ir parakai, Δ gamybos technologija, kovinis Δ naudojimas, šaudymo ir ugnies valdymo teorija, Δ istorija. Δ mokslas pradėjo kurtis XVI–XVII a. Italas Leonardas da Vinčis (Leonardo da Vinci) tyrinėjo šūvio atatrą, išrado titnaginį šautuvo degtuvą, tyrinėjo sviedinio trajektorijos formas ir priklausomybę

tarp jo lėkimo sąlygų ir nuotolio. Italas N. F. Tartalja savo darbuose nagrinėjo sviedinio lėkimo teoriją, trajektoriją, parako degimą, šūvį ir jo reiškinius; išrado kvadrantą. Rankraštyje „Riterių reikalas“ (1569) M. Belskis (Lenkija) rašė apie vamzdžio iš lydyto bronzos luito grėžimą. 1613 pasirodė D. Ufano (Ispanija) veikalas „Traktatas apie artileriją“, 1621 O. Michailovo (Rusija) – „Patrankų kovos statutas ir kiti karo mokslo reikalai“. G. Galilėjus (Galileo Galilei, Italija) veikale „Dviejų naujų mokslo sričių matematiniai įrodymai“ (1638) tyrinėjo sviedinio lėkimo parabolę teoriją, sudarė balistines lenteles. E. Toričelis (Torricelli) veikale „Apie sunkiųjų kūnų judėjimą“ aprašė parabolinę sviedinio lėkimo trajektoriją ir jo išrasto kvadranto sandarą ir naudojimą. Lietuvis, Vilniaus universiteto auklėtinis, artilerijos inžinierius Kazimieras Semenavičius (Simonavičius) 1650 Amsterdame lotyniškai išleido pirmąją veikalo „*Artis magnae artilleriae*“ („Didysis artilerijos menas“) dalį, kurią sudarė 5 knygos. Pirmojoje knygoje aiškino pabūklų kalibrą, konstrukciją, taikymo būdus, metalo lydinių sudarymo metodus; antrojoje – artilerijoje naudojamų medžiagų gamybos technologiją; trečiojoje („Apie raketą“) aiškino kietojo kuro raketų konstrukciją, jų sudėtį, gamybą, leidimo įrenginius, nagrinėjo to meto raketą, nustatė (pirmą kartą) raketos trajektorijos aukščio ir jos reaktyvinės tūtos pločio santykį, iškėlė daugiapakopės raketos ir raketinės artilerijos idėją, pateikė daugiapakopės raketos brėžinių, nustatė, kad raketą galima stabilizuoti sparneliais; ketvirtojoje analizavo artilerijos ir fejerverkų sviedinius; penktojoje nagrinėjo artilerijos sviedinių leidimo pabūklus ir įrangą (mašinas). Antroji veikalo dalis neišleista. Rankraštis buvo laikomas Sanguškų (netoli Liublino), vėliau Zaluskių (Varšuvoje) bibliotekoje, iš kur XIX a. išvežtas į Peterburgą. Šis veikalas ~150 metų buvo svarbiausias veikalas apie artileriją Europoje; jis išverstas ir išleistas prancūzų, vokiečių, anglų, olandų, danų, lenkų kalbomis. XVIII a. Δ pradėta klasifikuoti pagal galią į lengvąją, vidutinę, sunkiąją, didelės galios ir labai didelės galios, pagal kalibrą – į mažo (20–75 mm), vidutinio (75–175 mm) ir didelio (>175 mm). Per I pasaul. karą atsirado artilerinis puolimo rengimas, kurio tikslas – sunaikinti priešo ugnies priemonės, nuslopinti jo gynybą ir užtikrinti savo pėstininkams puolimo sėkmę. Prieš II pasaul. karą artilerijos vaidmuo mūšyje buvo vertinamas nevienodai: vienų šalių karo mokslas menkino artileriją, o kėlė aviacijos ir tankų vaidmenį, kitų – nemenkindamas aviacijos ir tankų vaidmens, artileriją laikė pagr. ugnies priemone. Puolamosiose II pasaul. karo operacijose buvo pradėtas praktikuoti artilerinis puolimas ir artilerinis atakos rengimas, o gynyboje – artilerinis kontrapengimas. Artilerijos mokslo pažangai daug padarė konstruktoriai ir mokslininkai, kurie sukūrė naujas artilerijos sistemas, atliko jų balistinius tyrimus, sukūrė naujus artilerijos naudojimo kautynėse ir valdymo metodus. Po II pasaul. karo, sukūrus raketą ir brand. ginklą, labai išstobulėjus karo aviacijai, Δ vis dėlto liko viena svarbiausių ugnies priemonių, užtikrinančių nuolatinę paramą mūšyje pėstininkams ir tankams, ypač kai mūšyje naudojamas tiksliai įprastinis ginklas.

artilėrijos balistinė stotis, artillery ballistic station, артиллерийская баллистическая станция – balistinė stotis pradiniam sviedinių (minų) greičiui lauko sąlygomis nustatyti. Δ nustato 100 mm ir didesnio kalibro pabūklų, 120 mm ir didesnio kalibro minosvaidžių pradinį greitį nuo 80 iki 2200 m/s. Δ, kurią valdo vienas operatorius, du kartus vieno šūvio metu matuoja sviedinio (minos) greitį. Greitašauda matuojant gali būti 5–6 šūviai/min. Stoties kovinė masė 50 kg, supakuotos – 110 kg. Stoties parengimas darbui trunka 5 min.

artilėrijos batalionas ↑ *batalionas*.

artilėrijos geodėzinis pūntas ↑ *pūntas 1*.

artilėrijos gūnklai, artillery weapons, артиллерийское оружие – vamzdiniai šaunamieji gūnklai, kuriuos sudaro artilerijos kompleksai (pabūklai su šaudmenimis ir šaudymo prietaisais), skirti priešui naikinti sausumoje, jūroje ir ore. Δ priklauso: patrankos, haubicos, minosvaidžiai, beatošliaužiai pabūklai, PTVR ir reaktyvinės artilerijos kovos mašinos (leidimo įtaisai).

artilėrijos ginkluotė ↑ *ginkluotė*.

artilėrijos grupė ↑ *grupė 1*.

artilėrijos išdėstymas ↑ *išdėstymas 1*.

artilėrijos kovinė parama ↑ *parama*.

artilėrijos kovinis rengimas ↑ *rengimas 2*.

artilėrijos kovos rikiuotė ↑ *kovos rikiuotė*.

artilėrijos manevravimo rajonas, artillery manoeuvre area, район маневрирования артиллерии – vietovė, kurioje artilerijai leista išsiskleisti, bet kuri nėra skirta vien jai.

artilėrijos poligonas ↑ *poligonas*.

artilėrijos prietaisai, artillery device, артиллерийский прибор – prietaisai artilerijos šaudymui ir raketų leidimui rengti (vietovei ir taikiniams žvalgyti, pabūklams ir raketoms nutaikyti), artilerijos ugniai koreguoti ir valdyti. Δ būna: optinis, optinis elektroninis, naktinio matymo prietaisas (žiūronas, tolimatis, busolė, pabūklų kampamatis, taikiklis, periskopas, teodolitas ir kt.), kompiuteris ir elektroninė skaičiavimo priemonė, radiolokacijos stotis (žvalgybos, pabūklų taikymo), meteorologinis, garsagaudis, topogeodezinis ir kt. prietaisai. Dar ↑ *optinis prietaisas, radiolokacijos stotis*.

artilėrijos sėlės masė ↑ *masė*.

artilèrijos skleidimas, artillery deployment, развертывание артиллерии – artilerijos padalinių perikiavimas iš žygio į kovos rikiuotę.

artilèrijos stebėtojas ↑ *stebėtojas*.

artilèrijos šaudymas ↑ *šaudymas*.

artilèrijos šaudymo lentelės ↑ *šaudymo lentelės*.

artilèrijos šaudymo tvarkà, artillery shooting order [procedure], порядок стрельбы артиллерии – nustatytas šaudančių pabūklų skaičius, šaudymo eiliškumas ir sparta. Atliekant ugnies uždavinius, šaudoma pavieniais šūviais (↑ *pavieniai šūviai*), tolygine ir tankiaja ugnimi (↑ *ugnis*) ir salvėmis (↑ *salvė*).

artilèrijos šaudymo zonos apšvietimas ↑ *apšvietimas*.

artilèrijos šaudmuo ↑ *šaudmuo*.

artilèrijos šovinys ↑ *šovinys*.

artilèrijos taikinys ↑ *taikinys 1*.

artilèrijos taktika ↑ *taktika*.

artilèrijos tañkis ↑ *tankis 2*.

artilèrijos ugniės galimybės, artillery fire capabilities, огневые возможности артиллерии – ugnies uždaviniai, kuriuos gali atlikti tam tikros sudėties artilerija konkrečioje kovos situacijoje. Δ nustatomos iš anksto ir naudojamos planuojant artilerijos ugnį ir valdant ją mūšyje. Δ priklauso nuo artilerijos sudėties (pabūklų, minosvaidžių, RSUS kalibro ir skaičiaus), šaudmenų skaičiaus, turimo laiko ir kt. veiksmų.

artilèrijos ugniės koregavimas, artillery fire adjustment, корректирование артиллерийского огня – sprogimų nuokrypių nuo taikinio nustatymas, nuotolio ir krypties korektūrų skaičiavimas ir šaudymo nuostatų tikslinimas. Sprogimų nuokrypiai nuo taikinio nustatomi tolimačiu, pagal sprogimų ženklus, iš sraigtasparnio arba artilerinės (šaudančios artilerijos žvalgybos) radiolokacijos stoties. Dar ↑ *įsišaudymas*.

Δ **iš sraigtasparnio**, helicopter spotting, корректирование артиллерийского огня с помощью вертолета – ugnies koregavimas nustatant sprogimų nuokrypius iš sraigtasparnio pagal pasaulio šalis (metrais) arba pagal sprogimų ženklus.

Δ **pagal sprogimų ženklus**, over-short adjustment, корректирование артиллерийского огня по наблюдению знаков разрывов – ugnies koregavimas nustatant nuotolio korektūras pagal sprogimų ženklus atsižvelgiant į taikinio gylį: taikinio gylis mažesnis kaip 100 m – 50 m, jei gauti visi perlėkiai (neprielėkiai), ir 25 m, jei gauta gaubiamoji grupė su perlėkių (neprielėkių) persvara; taikinio gylis 100 m ir didesnis – taikinio dydžio, jei gauti visi perlėkiai (neprielėkiai) nuo tolimos (artimos) taikinio ribos, 2/3 taikinio gylio, jei gauta daugiau perlėkių (neprielėkių) nuo tolimos (artimos) taikinio ribos. Dar ↑ *grupė 3, neprielėkis, perlėkis*.

Δ **tolimačiu**, range finder adjustment [spotting], корректирование артиллерийского огня с помощью дальномера – ugnies koregavimas nustatant sprogimų nuokrypius tolimačiu, o skaičiuojant korektūras t. p., kaip ir įsišaudant į taikinį.

artilèrijos ugniės koregavimas iš sraigtasparnio ↑ *artilèrijos ugnies koregavimas*.

artilèrijos ugniės koregavimas pagal sprogimų ženklus ↑ *artilèrijos ugnies koregavimas*.

artilèrijos ugniės koregavimas tolimačiu ↑ *artilèrijos ugnies koregavimas*.

artilèrijos ugniės netikėtumas, surprise artillery fire, внезапность огня артиллерии – netikėtai pradėtas taikinių naikinimas artilerijos ugnimi, kurį užtikrina slaptas artilerijos vienetų manevras ir išskleidimas į kovos rikiuotę; slaptas ugnies rengimas; tiksliausio ugnies paleidimo laiko parinkimas; slapto pajėgų valdymo taisyklių laikymasis. Δ ypač reikšmingas naikinant priešo brand. naikinimo priemonės, karius ir judriąją kovos techniką.

artilèrijos ugniės plānas ↑ *planas 1, ugnies planas*.

artilèrijos ugniės rūšys ↑ *ugnies rūšys*.

artilèrijos ugniės tikslumas, accuracy artillery fire, точность огня артиллерии – taiklus artilerijos šaudymas, kuris priklauso nuo tikslų galutinių šaudymo nuostatų. Δ užtikrina: laiku ir kruopščiai atliktos šaudymo ir ugnies valdymo rengimo priemonės; tiksliausių šaudymo nuostatų skaičiavimo būdų taikymas; kaunamosios ugnies koregavimas. Dar ↑ *ugnis*.

artilèrijos ugniės uždaviniai, artillery fire missions, огневые задачи артиллерии – priešo naikinimo arba savų pajėgų kovinės paramos uždaviniai, atliekami artilerijos ugnimi (šaudant). Δ yra šie: taikinio ↑ *naikinimas*, taikinio ↑ *slopinimas*, taikinio ↑ *ardymas*, ↑ *taikinio sekinimas*. Δ gali būti: apšvietimas, dūmijimas, agitacinės medžiagos skleidimas, žyminių sudarymas (įšaudymas), taikinių nurodymas ir kt. Δ gali būti planiniai ir neplaniniai.

neplaniniai Δ, opportunity artillery tasks, неплановые огневые задачи артиллерии – iš anksto neparengti

artilèrijos

artilèrijos ugnies uždaviniai. Tokie uždaviniai ppr. atliekami naikinant taikinius, kurie iš anksto nenumatyti ugnies plane (lentelėje).

planiniai Δ, planned artillery tasks, плановые огневые задачи артиллерии – iš anksto parengti ir ugnies lentelėje įrašyti artilèrijos ugnies uždaviniai. Tokie uždaviniai atliekami naikinant planuojamus taikinius nurodytu ugnies lentelėje laiku (pvz., atliekant artilèrinio rengimo ir artilèrinės paramos uždavinius) arba iškviečiant ugnį pagal poreikį (pvz., užtveriamąją ir kt. ugnį gynyboje).

artilèrijos ugniės valdymas ↑ *ugnies valdymas 2.*

artilèrijos ugniės valdymo punktas ↑ *punktas 1.*

artilèrijos ugniės veiksmingumas, efficiency of artillery fire, действительность огня артиллерии – šaudymo rezultatų ir užduočių atitikimas. Δ užtikrina: tikri ir tikslūs duomenys apie taikinių padėtį, dydį ir pobūdį; teisingas taikinio naikinimo priemonių parinkimas; ugnies tikslumas ir netikėtumas; tikslingos ugnies uždavinio atlikimo tvarkos ir šaudymo į taikinį būdo nustatymas.

artilèrijos ugnis ↑ *ugnis.*

artilèrijos vilkikas, artillery tractor, артиллерийский тягач – savaeigė vikšrinė arba ratinė mašina pabūklams (minosvaidžiams) vilkti.

artilèrijos viršininkas ↑ *viršininkas 2.*

artilèrinė aviacijos ginkluotė ↑ *ginkluotė, aviacijos ginkluotė.*

artilèrinė busolė ↑ *busolė.*

artilèrinė granatà ↑ *granata 1.*

artilèrinė laivo ginkluotė ↑ *ginkluotė, laivo ginkluotė.*

artilèrinė palydà ↑ *palyda 4.*

artilèrinė paramà ↑ *parama.*

artilèrinė radiolokacijos stotis ↑ *radiolokacijos stotis.*

artilèrinė žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

artilèrinės žvalgybos grupė, artillery reconnaissance group, артиллерийская разведывательная группа – laikinoji žvalgybos grupė, sudaroma ugnies pozicijoms, vadaviečių rajonams ir judėjimo maršrutams žvalgyti. Diviziono Δ ugnies pozicijoms žvalgyti ppr. sudaro: kiekvienos baterijos ugnies būrio vadas, topografinių darbų grandis ir 2–3 kariai, išmokyti ieškoti minų ir naudotis RChŽ prietaisais.

artilèrinis an̄tpuolis ↑ *antpuolis.*

artilèrinis kãteris ↑ *kãteris.*

artilèrinis kontrparengimas ↑ *kontrparengimas 2.*

artilèrinis koordinãčių tĩnklas ↑ *tĩnklas 1.*

artilèrinis laĩvas ↑ *laivas.*

artilèrinis puolimas ↑ *puolimas.*

artilèrinis rengĩmas, artillery preparation, артиллерийская подготовка – artilèrijos kovos veiksmai prieš pradèdant savo pajėgų atakà. Δ tikslas – iš anksto parengta ugnimi naikinti ir slopinti priešo brand. ginklo, artilèrijos, prieštankines ir kt. ugnies priemones, karius, mūšio pozicijas, vadavietes, kad priešas negalėtų pasipriešinti puolantiesiems. Δ prasideda nustatytu laiku ir baigiasi atakuojantiems padaliniais pasiekus atakos pradžios linijà. Δ laikà, struktūrą ir šaudmenų sąnaudas lemia operacijos (mūšio) tikslai, pajėgų grupuotė, priešo gynybos pobūdis ir reikiamas jo naikinimo lygis; t. p. reikia atsižvelgti į aviacijos, tankų, raketų ir kt. pajėgų rūšių atliekamas užduotis. Δ gali būti vieno ar kelių ugnies antpuolių. Δ elementai atsirado XIV–XVI a. šturmuojant tvirtoves. II pasaul. kare Δ trukdavo nuo keliasdešimties minučių iki kelių valandų ir buvo vienas iš artilèrijos puolimo etapų. Atsiradus raketoms, brand. ginklui ir ištobulėjus karo aviacijai, ataka rengiama visų ginklų rūšių ugnimi (smūgiais), o Δ yra sudedamoji rengimo ugnimi dalis.

artilèrinis stereoskopinis prietaisas, battery commander's telescope, stereoscopic [binocular] telescope, стереотруба – periskopinis prietaisas vietovei iš už priedangos stebėti, kampams ir atstumams matuoti. Sudaro du lanksčiai sujungti periskopiniai vamzdžiai su okuliariais, laikiklis, limbas ir vertikaliųjų kampų matavimo mechanizmas. Komplekte yra trikojis, optiniai antgaliai ir kt. Didina 10 kartų (su optiniais antgaliais – 20 kartų). Vertikaliuosius ir horizontaliuosius kampus galima matuoti 1,8' tikslumu.

artilèristas, artilleryman, gunner, артиллерист – artilèrijos vienetų ir štabų karys; artilèrijos karys kitų pajėgų rūšių štabuose.

artimàsis mūšis ↑ *mūšis.*

artimasis taikinys ↑ *taikinys 1.*

artimasis ugnies mūšis ↑ *mūšis.*

artimasis valdymas ↑ *valdymas 2.*

artimiąsiasis viršininkas ↑ *viršininkas 1.*

artimoji aviacinė parama ↑ *aviacinė parama 1.*

artimoji kovinė parama ↑ *kovinė parama.*

artimoji kovos užduotis ↑ *kovos užduotis.*

artimoji paramos ugnis ↑ *ugnis, paramos ugnis.*

artimoji sėksnio riba, tolimoji sėksnio riba near (distant) line of bracket, ближний (дальний) рубеж вилки – *art.* taikiklio nuostatos, kuriomis šaudant gaunamas neprielėkių (perlėkių) perviršis.

artimoji žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

artimoji mūšio priemonė, close combat means, средства ближнего боя – nešiojamieji šaunamieji ginklai (pistoletai, automatiniai šautuvai, kulkosvaidžiai ir granatsvaidžiai). Δ skirtos prieš karius ir šarvuotajai technikai iki 1000 m atstumu naikinti.

asagājus, assagai, асгаай – *ist.* svaidomasis kovos ir medžioklės ginklas. Medinis ~2 m ilgio kotas su geležiniu antgaliu. Naudojo Afrikos gentys, daugiausia bantai, XIX a. I pus. – zulų genties kariai.

asmeninis ginklas, personal weapon, личное оружие – individualus ginklas savignai ir puolimui nedideliu atstumu. Tai pistoletas, revolveris, kardas, kalavijas, durklas ir kt.

asmeninis kompiūteris ↑ *kompiūteris.*

asmeis bylā, personal records [file], личное дело – pagr. profesinės karo tarnybos karių apskaitos dokumentas. Asmens byloje yra tarnybos lapas, autobiografija, fotografijos, atestacijos ir kt. dokumentai.

asmeis higienā, personal sanitation, личная гигиена – taisyklės, padedančios saugoti žmogaus sveikatą. Apima kūno, skalbinių, drabužių, būsto, maisto gaminimo švarą, darbo ir poilsio režimą, racionalią mitybą. Kario Δ reikalavimai: reguliarus prausimasis, maudymasis, dantų valymas, baltinių, kojinių, patalynės keitimas, rankų plovimas prieš valgį ir atlikus gamtinius poreikius, tinkamas maisto gaminimas, tinkamų gerti vandens ir valgyti maisto produktų vartojimas, gamtinių poreikių atlikimas nustatytoje vietoje ir kt.

asmeis ženklas ↑ *ženklas 1.*

asmuo be pilietybės, apatrid, апатрид – asmuo, neturintis pilietybės, kuris ginkluotuosiuose konfliktuose naudojami THT numatyta globa.

astronāutas, *kosmonāutas*, astronaut, астронавт, космонавт – žmogus, turintis specialųjį medicininį biologinį ir techninį pasirengimą ir yra gavęs teisę kosminiam skrydžiui kaip astronautas tyrėjas arba astronautas bandytojas; kosminės erdvės skraidytojas. Terminai skiriasi pagal vartojimo šalis: *astronautas* – JAV ir kt. Vakarų šalys; *kosmonautas* – Rusija, kt. NVS šalys.

astronāutika, *kosmonāutika*, astronautics, астронавтика, космонавтика – skraidybos į kosminę erdvę mokslas ir praktika. Terminai skiriasi pagal vartojimo šalis: *astronautika* – JAV ir kt. Vakarų šalys; *kosmonautika* – Rusija, kt. NVS šalys.

astronomija, astronomy, астрономия – mokslas, tiriantis kosminių kūnų, jų sistemų ir apskritai Visatos materijos judėjimą, sandarą, kilmę ir raidą. Δ tyrimų rezultatai naudojami geofizikoje (↑ *geofizika*), geodezijoje (↑ *geodezija*), karo topografijoje (↑ *topografija*) ir pan.; karyboje – navigacinėse sistemose nustatant karinių objektų vietą erdvėje ir jūroje, orientuojantis vietovėje (aviacinė, laivybos, geodezinė ir kt. Δ).

aviācinė Δ, aviation astronomy, авиационная астрономия – astronomijos šaka, tirianti aeronavigacijos uždavinių sprendimo pagal dangaus šviesulius metodus ir priemones. Nustato orlaivio koordinatas ir jo kursą astronominiais metodais.

geodėzinė Δ, geodetic astronomy, геодезическая астрономия – astronomijos šaka, tirianti astronominių stebėjimų, atliekant geodezinius ir kartografinius darbus, teoriją ir praktiką, t. p. tų stebėjimo rezultatų apdorojimo būdus ir metodus. Astronominio stebėjimo metu nustatomos stebėjimo vietos geografinės koordinatės, kryptių azimutai ir vietinis laikas. Stebėjimo rezultatai naudojami sudarant geodezinį pagrindą, kontroliuojant kampinius matavimus, geodeziškai susiejant kovos rikiuotės elementus, teikiant topogeodezinę paramą. Lietuvoje Δ naudojosi 1542 Antanas Vidas, 1613 Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis ir kt. kartografai. Vilniaus astronominę platumą pirmą kartą 1756 nustatė Tomas Žebrauskas, astronominę ilgumą – 1763 Martynas Počobutas. Karyboje naudojama pirminiams geodeziniams duomenims gauti, linijoms orientuoti ir kt. Dar ↑ *geodezinis pagrindas, parama.*

laivýbos Δ , navigation astronomy, мореходная астрономия – astronomijos šaka, sprendžianti laivo buvimo vietos atviroje jūroje nustatymo uždavinius ir kurianti jų sprendimo būdus stebint dangaus šviesulius ir navigacinius Žemės palydovus; vienas iš pagr. laivavedybos dalykų. T. p. nustato kurso nustatymo prietaisų pataisas, nustato ir išsaugo laive tikslų laiką, sprendžia kt. pagalbinus laivybos uždavinius.

astronòminės koordinatės \uparrow *koordinatės*.

astronòminis āzimutas (A_a) \uparrow *azimutas*.

astronòminis dienóvidinis \uparrow *dienovidinis 1*.

astronòminis kòmpasas \uparrow *kompasas*.

ašarinės dūjos, lacrimator, tear gas, лакриматор – NM, dirginančios akių gleivinę. Δ priklauso chloracetofenonas, chlorpikrinas, CS. Naudoja policija kovai su masiniais neramumais.

ašinis āzimutas \uparrow *direkcinis kampas*.

ašinis dienóvidinis \uparrow *dienovidinis 1*.

ašinis kėlias \uparrow *kėlias, frontalusis kėlias*.

ašinis maršrūtas \uparrow *maršrutas*.

ašis, axis, ось – SP bendra planuojamo ar vykdomo judėjimo ar puolamųjų veiksmų kryptis, ribojama skiriamosiomis linijomis. Dar \uparrow *ryšių ašis*.

atakà, attack, атака – lemiamą puolimo fazę, kai koviniai vienetai, orlaiviai, laivai ar jų grupės, veržliai judėdami kovos rikiuote, intensyviai slopina ir naikina priešą visomis turimomis priemonėmis. Δ gali būti dieninė ar naktinė; pagal veiksmų kryptį – frontalią, į sparną arba į užnugarį; pagal veiksmų pobūdį – lanksčioji, staigioji, Δ iš žygio ir kt.; pagal vykdymo pajėgas – pėstininkų, tankų, kavalerijos, oro, oro desanto, jūrų, jūrų desanto ir kt.

Δ **į sparną**, flanking attack, фланговая атака – puolamasis manevras į priešų kovos rikiuotės vieną ar abu sparnus. Atakuojama į sparną, kai priešų kovos rikiuotėje yra atviri sparnai arba sandūros; ppr. naudojama vykdant apėjimą arba apglėbį.

Δ **į užnugarį**, rear attack, тыльная атака – ataka į priešų kovos rikiuotės užnugarį. Ppr. atakuojama į užnugarį įvykdžius apėjimą arba apglėbį, apsupus priešų grupuotę, atakuojant oro ar jūrų desantui.

Δ **iš žygio**, off-the-march attack, атака с ходу – puolamieji veiksmai vykdomi iš sutelkimo rajono artėjant prie priešų ir išsiskleidžiant į kovos rikiuotę be sustojimų arba tęsiant žvalgybą kaunantis.

dūjų Δ , gas attack, газовая атака – priešų naikinimo dujinėmis NM būdas. Δ gali būti naudojami dujų balionai, mechaniniai NM aerozolio generatoriai, chem. šaudmenys, užtaisyti nepatvariosiomis NM, ypač dvinariai chem. artilerijos šaudmenys. Pirmą kartą 1915 04 22 panaudojo Vokietijos kariuomenė per I pasaul. karą prie Ipro miesto (Belgija) prieš D. Britanijos ir Prancūzijos kariuomenę. Jos metu per 5 min. iš 6000 balionų buvo išleista 180 t chlo, kuris pasklido 5–8 km nuotoliu. Žuvo ~15 000 britų ir prancūzų karių. 1917 per atakas buvo išbandyti artilerijos chem. sviediniai ir dujų generatoriai. XX a. II pus. kariuomenės turėjo artilerijos ir aviacijos dvinarių šaudmenų, mechaninių NM aerozolio generatorių. 1925 Ženevos protokolu naudoti nuodingąsias dujas uždrausta. 1933 prie jo prisidėjo ir Lietuva.

frontalióji Δ , frontal attack, фронтальная атака – puolamasis manevras, kai pagr. veiksmai nukreipti į priešų kovos rikiuotės frontą plečiant puolimą į gilumą ir sparnus.

jūrų Δ , naval attack, морская атака – kovinis laivų ir taktinių laivų grupių manevravimas tuo pat metu smogiant atakuojamam objektui. Pagal ginklų rūšį Δ būna bombinė, mininė, raketinė, torpedinė ir mišrioji (naudojant kelias ginklų rūšis); pagal atlikimo būdą – pavienė (vieno laivo) arba bendroji (laivų grupės arba kelių grupių). Bendroji ataka atliekama vienu metu arba nuosekliai, iš vienos arba kelių krypčių.

bòmbinė Δ , naval bomb attack, бомбовая морская атака – jūrų ataka naudojant gilumines bombas. Atakuoja antvandeniniai laivai, priešlaiviniai lėktuvai ir sraigtasparniai. Antvandeniniai laivai naudoja bombosvaidžius ir bombų leidimo įrenginius. Siekiant padidinti povandeninių laivų naikinimo tikimybę, Δ atliekama leidžiant gilumines bombas serijomis (salvėmis) dirbtinai išskleidant sproginio taškus pagal plotą ir gylį.

mininė Δ , naval mine attack, минная морская атака – *psn.* jūrų ataka, kurioje atakuodavo minininkas arba minininkų taktinė grupė naikindama priešų laivą minomis. Nuo XX a. pr. – torpedinė ataka.

rakėtinė Δ , naval missile attack, ракетная морская атака – jūrų ataka, kurią atlieka raketos nešantis laivas (lėktuvas) arba jų grupė.

torpėdinė Δ , naval torpedo attack, торпедная морская атака – jūrų ataka, kurią atlieka laivai, lėktuvai (sraigtasparniai), nešantys torpedinį ginklą. Povandeniniai laivai ppr. atakuoja pavieniu, o antvandeniniai laivai gali atakuoti ir grupėmis.

jūrų desánto Δ , amphibious assault attack, морская десантная атака – pagr. jūrų desanto operacijų pajėgoms priešų

krante išlaipinti veiksmų rūšis.

kāro Δ, military attack, военная атака – THT prievartos veiksmai sausumoje, vandenyse ar oro erdvėje puolant priešą ir ginantis nuo jo puolimo. Rengiant puolimą, būtina imtis tokių saugumo priemonių: įsitikinti, kad puolamas karinis objektas, kurį pulti nėra draudžiama; parinkti puolimo metodus ir priemones, leidžiančius išvengti civilių aukų; atšaukti puolimą, kai paaiškėja, jog objektas nėra karinis ir t. t. Dar būna draudžiamoji Δ.

draudžiamoji Δ, restricted military attack, запрещенная военная атака – THT normų draudžiami puolamieji veiksmai naudojant bet kurias priemones prieš civilinius asmenis, medicinos ar civilinės gynybos personalą, karo ar civilinės medicinos įstaigas, sanitarinio transporto priemones, Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pasmėnulio draugijų personalą, neapsaugotą vietovę ar demilitarizuotą zoną, nepasirenkant konkretaus taikinio ir žinant, kad ji gali sukelti civilinių asmenų žūtį arba ypač didelį pavojų aplinkai ir žmonėms keliantį civilinio objekto sunaikinimą, arba prieš kombatantus, aiškiai pasitraukusius iš mūšio ir nesipriešinusius.

kavalèrijos Δ, cavalry attack, конная атака – *ist.* ataka, kurią plačiai naudojo kavalerijos padaliniai, daliniai ir junginiai ankstesnių karų metu. Per II pasaul. karą buvo rengiama kartu su tankais remiant artilerijai ir aviacijai prieš skubiai perėjusį į gynybą priešą, jam traukiantis, pasitiktiniame mūšyje.

lanksčioji Δ, suppleness attack, гибкая атака – priešo kovos rikiuotės dezorganizavimas ir paralyžiavimas draugiškosioms pajėgoms giliai įsikverbiant į priešo užnugarį ir naikinant jį dalimis.

neribóta cheminė Δ, total dosage attack, тотальная химическая атака – chem. operacija, kuriai, siekiant reikiamo apnuodijimo, neribojamas laikas.

oro Δ, air attack, воздушная атака – pavienių orlaivių ar aviacijos vienetų veiksmai, kurių tikslas aviacinėmis NP naikinti priešo judančius ir nejudančius taikinius (objektus). Prasideda atsikridus orlaiviui į galimų atakų rajoną.

oro desánto Δ, airborne forces assault phase, атака воздушного десанта – oro desanto operacijos etapas nuo atakos pajėgų ešelono atskraidinimo į objekto rajoną iki pradinio placdarmo įtvirtinimo.

pėstininkų Δ, infantry attack, атака пехоты – ataka, kurią vykdo pėstininkų vienetai pėsčiomis arba PKM (šarvuočiuose) kartu su tankais remiami artilerijos ir aviacijos. Pėsčioji ataka, remiama PKM (šarvuočių) ugnimi, ppr. vykdoma puolant, kai naudojamas tiksliai įprastinis ginklas ir priešo gynyba nepakankamai nuslopinta, turi daug prieštankinių priemonių, t. p. įrengta sunkiai prieinamoje PKM (šarvuočiams) vietovėje.

psichinė Δ, psychical attack, психическая атака – ataka, kuria siekiama bauginti besiginantį priešą, staigiai ir stipriai destabilizuoti jo psichiką, nuslopinti valią priešintis. Δ apima išorinio poveikio elementus, netikėtą naujų ginklų naudojimą ir kt.

staigioji Δ, hasty attack, поспешно подготовленная атака – ataka, kuriai neskiriama laiko pasirengti, o siekiama pasinaudoti susidariusia palankia padėtimi.

tánkų Δ, tank attack, танковая атака – ataka, kurią vykdo tankų padaliniai, daliniai ir junginiai, remiami artilerijos ir aviacijos. Tankai juda didžiausiu greičiu, kurį leidžia vietovės sąlygos, šauda nesustodami, naikina priešo ugnies priemones, karius ir techniką. Δ gali dalyvauti motorizuotųjų pėstininkų padaliniai.

atakà į spárną ↑ *ataka.*

atakà į užnugarį ↑ *ataka.*

atakà iš žygio ↑ *ataka.*

atākos atrémimas, repulsing of attack, отражение атаки – pajėgų, ginančių gynybos pozicijas, kovos veiksmai, kai siekiama sustabdyti puolantį priešą, padaryti jam nuostolių ir neleisti jam pralaužti gynybos pozicijų. Priešo ataka atremiama sutelktais aviacijos, artilerijos, raketų smūgiais, tankų, prieštankinių priemonių ir šaulių ginklų ugnimi, naudojant užtvaras, įnirtingu 1-ojo ešelono pajėgų priešinimusi, pajėgų ir priemonių manevravimu į pavojingas kryptis, ryžtingomis 2-ojo ešelono ar rezervo kontratakėmis.

atākos etāpas ↑ *etapas 2.*

atākos grupė ↑ *grupė 1.*

atākos naikintūvas ↑ *naikintuvas 2.*

atākos objèktas ↑ *objektas 1.*

atākos pradžiōs ribà ↑ *riba.*

atākos spartà ↑ *sparta.*

atākos sraigtāsparnis ↑ *sraigtasparnis.*

atākos tikslas ↑ *tikslas.*

ataskaitinis žemėlapis ↑ *žemėlapis.*

atašė, attaché, аташе – diplomatinio darbuotojo pareigos arba rangas. Tarptautinėje diplomatinėje praktikoje yra šios Δ kategorijos: karo, specialusis (prekybos, kultūros, technikos), spaudos, garbės. Karo Δ – paskyrusios šalies karinių žinybų atstovas prie akredituotos valstybės karinių organizacijų. Kartu jis yra diplomatinio atstovo patarėjas kariniais klausimais. Visų kategorijų Δ yra diplomatinio korpuso nariai ir naudojami diplomatinėmis privilegijomis ir imunitetais. Karo Δ Lietuvoje vad. ↑ *gynybos atašė*.

atātranka, recoil, отдача – šaunamojo ginklo parako dujų slėgio jėgos poveikis ginklo (pistoletu, šautuvu, kulkosvaidžio, artilerijos pabūklo) vamzdžio dugnui. Priklausomai nuo ginklo rūšies ir konstrukcijos Δ sukelia: pabūklo arba jo dalių (vamzdžio, spyonos) atošliaužą, pabūklo šoktelėjimą; didelę apkrovą pabūklo stovė arba lafete; ginklo rankenos arba buožės smūgį į šaulio ranką arba petį. Δ mažinama įvairiais įtaisais (laibgalio stabdžiais, atošliaužos įtaisais, amortizatoriais). Pusiau automatinio ir automatinio ginklo Δ dažnai naudojama jam užtaisyti; kartais naudojami ir Δ stiprintuvai. Dar ↑ *atatrankos slopintuvus, atošliauža, stiprintuvus 1*.

atātrankos slopintūvas, recoil suppressor, гаситель отдачи – įtaisas atatrakai mažinti; gali būti mechaninis (buožės pagalvėlė, guminė arba plastikinė tarpinė tarp buožės ir buožės pado; viena arba dvi spyruoklės uokse) arba dujinis (pusiau reaktyvusis – įtaisas vamzdžio laibgalyje, tam tikru kampu nukreipiantis dalį parako dujų atgal ir taip mažinantis atatraką). Dar ↑ *laibgalio stabdys*.

atātrankos stiprintūvas ↑ *stiprintuvus 1*.

atestācija, certification, аттестация – profesinės karo tarnybos kario tarnybinės veiklos, žinių lygio, gabumų, elgesio ir dalykinių savybių apibūdinimas. Karys atestuojamas dėl tinkamumo profesinei karo tarnybai ir jam nustatytoms pareigoms; perkeliant į kito vado pavaldumą; perduodant vadovavimą kitam vadui; praėjus tam tikram laikui nuo paskutinės atestacijos dienos.

atestātas, certificate, аттестат – dokumentas, kurį surašo profesinės karo tarnybos kario tiesioginis ar aukštesnysis vadas (viršininkas) vertindamas atestuojamą asmenį ir pateikdamas išvadas ir rekomendacijas dėl tolesnės kario tarnybos.

atgalinis laiko skaičiāvimas, countdown, обратный счет времени – pagal iš anksto sudarytą laiko lentelę nuoseklus vadovavimas raketai bandyti ir leisti.

atgrasinimas, deterrence, устрашение, сдерживание – būdas įtikinti galimą agresorių, kad kiekvieno ginkluotojo konflikto ar prievartos padariniai būtų daugiau neigiami nei naudingi. Atgrasinimui būtina turėti pakankamas karines pajėgas ir strategiją su aiškia politine nuostata.

atidėtoji tēchninė priežiūra ↑ *techninė priežiūra 5*.

atitrukimas nuo priešo, breaking of contact with the enemy, отрыв от противника – karinio vieneto išėjimo iš mūšio baigiamoji fazė. Atitrukstama dengiant ariergardams tokiu nuotoliu, kuris užtikrina pagr. pajėgoms laisvą manevravimą ir kai jų nesiekia priešo artilerija.

atkirtimo pozicija ↑ *pozicija*.

atkuriamoji tēchninė priežiūra ↑ *techninė priežiūra 5*.

atkuriamūmas, restoration, regeneration, восстанавливаемость – pažeistų arba sugedusių mūšyje ginklų ir karo technikos pritaikymo kovos gebai (veikimui) atkurti laipsnis. Pagr. Δ rodikliai: pažeidimų aptikimo ir šalinimo nustatytu laiku tikimybė; konstrukcijų atskirų detalių veiksnumas; vidutinis atkūrimo laikas ir kaštai.

atkūrimas, regeneration, [rehabilitation, re-establishment], восстановление – laiku atliekamas visiškas ar dalinis pajėgų ar infrastruktūros atkūrimas, įskaitant personalo, įrangos ar atsargų atkūrimą iki nustatytų lygių. Dar ↑ *atkūrimo galimybės, kovinių nuostolių likvidavimas, mobilizacija*.

kovos gebos Δ, battle [tactical] efficiency [combat effectiveness] regeneration, восстановление боеспособности – pajėgų, praradusių kovos gebą nuo priešo NP, tvarkymas ir jų rengimas vykdyti kovos užduotis. Δ sudaro: valdymo atkūrimas; nuostolių nustatymas ir kovos užduočių tikslinimas kariniams vienetais, nepraradusiems kovos gebos; karinių vienetų, praradusių kovos gebą, išvedimas į saugius ir neužterštus rajonus; karinių vienetų pastiprinimas kariais, ginkluote, technika ir kitomis materialinėmis priemonėmis; padalinių pertvarkymas arba laikinų darinių sudarymas; sugadintos ginkluotės ir technikos taisymas; medicinos pagalbos suteikimas, sužeistų ir nukautų karių, kovos technikos evakuacija; karių dvasinės stiprybės palaikymas. Pirmiausia atkuriamą kovos gebą tų karinių vienetų, kurie toliau vykdo kovos užduotis ir turi mažiausiai nuostolių. Dar ↑ *pajėgų kovos gebos atkūrimo rajonas*.

padėtiēs Δ, situation re-establishment, восстановление положения – besiginančių pajėgų veiksmams atlikus kontrataką (kontrsmūgį) ir sunaikinus įsiveržusį į ginamas pozicijas priešą. Δ sudaro: valdymo, ugnies ir užtvarų sistemos organizavimas, gynybos įrenginių ir vadaviečių atkūrimas, šaudmenų ir kitų atsargų papildymas, pasirengimas atremti galimas priešo atakas.

priešakinio gynybos krāšto Δ, forward edge re-establishment, восстановление переднего края обороны – priemonių, kurias vykdo gynybos pajėgos sėkmingai pasibaigus kontrasmūgiui (kontratakai) ir sutriuškinus įsiveržusį į

gynybą priešą, kompleksas. Sudaro: ugnies sistemos, užtvarų, gynybos įrenginių atkūrimas, šaudmenų ir kt. materialinių priemonių atsargų papildymas, pasirengimas atremti pakartotines priešo atakas. Pirmiausia atkuriamas prieštankinės ugnies sistema.

valdymo Δ, control re-establishment, восстановление управления – vadaviečių ir valdymo priemonių veiksmumo atkūrimas, kad jos sugebėtų toliau sėkmingai valdyti pajėgas operacijoje. Δ ppr. atliekamas pasibaigus vadaviečių ir valdymo priemonių atakoms, po brand. smūgio, aviacijos ir artilerijos smūgių. Δ pasiekiamas atkuriant ryšių sistemą, papildant vadavietes kariais ir techninėmis priemonėmis, perkeliančiomis valdymą į nepažeistas arba atsargines vadavietes.

atkūrimo galimybės, regeneration capabilities, восстанавливаемость – ginklų ir karo technikos pritaikymas kovos gebai atkurti, kai ji buvo sugadinta mūšyje. Pagr. Δ rodikliai: sugedimų aptikimo ir taisymo tikimybė per nustatytą laiką, konstrukcijos atskirų detalių veiksmumas, vidutinis atkūrimo laikas ir kaštai.

Atlanto karo teātras ↑ *karo teatras 1.*

ātlasas, atlas, атлас – sisteminis žemėlapių rinkinys, išleistas knygos pavidalu arba atskirais lapais sudėtas į aplanką. Į Δ įtraukti atskiri žemėlapiai parenkami taip, kad jų turinys atitiktų bendrą leidinio turinį. T. p. parenkami žemėlapių masteliai, kartografinės projekcijų sistemos. Visuose į Δ įtraukiamuose žemėlapuose vartojami vienodi sutartiniai ženklai, užrašai ir jų santrumpos, šifrai, spalvos. Δ naudojamas nagrinėjant karinę geografinę infrastruktūrą, pasaulio šalių ekonomiką ir karų istoriją. Δ skiriamas pagal turinį (karinis Δ) – karinis geografinis, karinis jūrinis, karinis istorinis, karinis kompleksinis ir kt.; pagal leidinio formatą – kišeninis, knygos formato ir stalinis (albumas); pagal aprėpiamą teritoriją – pasaulinis, atskirų šalių ir regioninis. Pirmieji Δ pasirodė Olandijoje XVI a. pab. – XVII a. pr. Šiuolaikiniai Δ dažn. yra kompleksiniai. Pirmą kartą (1595) paminėjo danų matematikas ir kartografas G. Merkatorius, pagerbdamas Atlasą – mitinį Libijos karalių, tariamai pirmą kartą padariusį dangaus gaublį. Šiuolaikinio Δ būdingas pavyzdys – 1971 JAV išleistas dvitomis „Hamond World Atlas“.

atleidimas iš pareigų, dismissal, relieving of post, отстранение от должности – drausminė nuobauda, skiriama kariui už šturkštų drausmės pažeidimą, nesuderinamą su jo pareigomis. Atleistas iš pareigų karys yra skiriamas į kitas, ppr. žemesnes pareigas.

atleidimas iš tarnybos, relieving of service, увольнение со службы – drausminė nuobauda, skiriama kariui už šturkštų drausmės pažeidimą, nesuderinamą su tikrąja karo tarnyba. Atleidžiant iš tarnybos, nutraukiama profesinės karo tarnybos ar kario savanorio tarnybos sutartis.

atleidimas nuo karo tarnybos, relieving of military service, освобождение от военной службы – įstatymu nustatytas tam tikrų piliečių kategorijų atleidimas nuo karo prievolės ir privalomosios karo tarnybos. LR nuo privalomosios pradinės karo tarnybos atleidžiami Lietuvos piliečiai, dėl sveikatos būklės netinkami karo tarnybai; dėl religinių ar pacifistinių įsitikinimų negalintys tarnauti su ginklu ir paskirti atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą; valstybės pripažintų tradicinių Lietuvoje religinių bendruomenių ir bendrijų dvasininkai. Asmuo, nuteistas už padarytą sunkų nusikaltimą, už kurį jam buvo paskirta laisvės atėmimo bausmė, negali būti šaukiamas atlikti privalomąją karo tarnybą. Dar ↑ *šaukimo atidėjimas*.

atleisti, the released, освобожденные – OEG įgula ar ginkluotė, atleista nuo užduočių ir parengties būklės. Tokiu atveju nurodomas laikas, kada vėl reikės grįžti į parengties būklę.

atmintis, memory, память – *komp.* įrenginys arba terpė informacijai (duomenims, programoms) įrašyti ir laikyti. Sudaro informacijos laikmena (terpė, kurioje saugoma informacija), valdymo įrenginys (atlieka laisvos vietos paiešką laikmenoje ir įrašo arba perskaito informaciją) ir ryšių kanalas (ryšio linija, kuria keičiamasi informacija su kt. kompiuterio įrenginiais). Yra vidinė ir išorinė Δ.

išorinė Δ, external memory, внешняя память – išoriniai kompiuterio įrenginiai – magnetiniai ir optiniai diskai, magnetinės kortos, holografiniai įtaisai. Dažn. naudojami magnetiniai diskai (standieji ir lankstieji) ir juostos.

laisvėsios kreipties Δ, Random Access Memory (RAM), оперативная память, память свободной направленности – pirminis atminties įrenginys, kuris laikinai laiko duomenis ir programas, kol jų pririekia mikroprocesoriui arba kol informacija bus išsaugota antriniame atminties įrenginyje. Pats atminties pavadinimas nusako tai, kad duomenys tiesiogiai laikomi ir atgaminami (iškviečiami) iš bet kurios elektroninės Δ vietos. Pagr. Δ funkcija – tarpininkas tarp mikroprocesoriaus ar centrinio procesoriaus ir likusių kompiuterinės sistemos dalių.

pastovióji Δ, Read Only Memory (ROM), постоянная память – atmintis, kuri neišnyksta išjungus kompiuterį ir išlieka kiek norima ilgai; joje laikomos įvairios programos, žemesniojo lygmens programinė įranga, kompiuterio aparatūros valdymo programos ir kt.

vidinė Δ, internal memory, внутренняя память – atmintis, įrengta kompiuteryje ir tiesiogiai susieta su centriniu procesoriumi; skirstoma pagal informacijos perrašymo galimybes į pastoviąją ir laisvosios kreipties atmintį.

atmosferà, atmosphere, атмосфера – Žemės rutulį gaubiantis oro sluoksnis. Δ masė $5,15 \cdot 10^{15}$ t. Jos slėgis į Žemės paviršių jūros lygyje lygus vid. 101,3 kPa (atmosferos ↑ *slėgis*). Svarbiausios sudedamosios žemutinių Δ sluoksnių dalys yra azotas

atmosfėros

ir deguonis; t. p. atmosferoje yra anglies dioksido, inertinių dujų. Vertikalia kryptimi skiriami keli atmosferos sluoksniai – sferos pagal vertikalųjį temperatūros pasiskirstymą: ↑ *troposfera*, stratosfera, mezosfera, termosfera ir egzozosfera. Viena sferą nuo kitos skiria pereinamasis sluoksnis – pauzė, kuriame temperatūra mažai keičiasi: ↑ *tropopauzė*, stratopauzė, mezopauzė. Stratosferos viršutinė riba yra ~55 km aukštyje. Stratosferoje nedaug vandens garų, retai susidaro debesys. Žemutiniuose stratosferos sluoksniuose temperatūra pastovi, o maždaug nuo 25 km pradeda kilti ir iki stratopauzės pasiekia 0 °C. 20–25 km aukštyje yra didžiausia ozono koncentracija. Tas sluoksnis vad. ozonosfera. Ozonas sugeria gyvybei pavojingus ultravioletinius spindulius. Mezosferoje (55–80 km sluoksnis) temperatūra, kylant aukštyn, mažėja ir iki mezopauzės nukrinta iki -75 – -90 °C. Žemutinėje termosferos dalyje (80–90 km aukštyje) temperatūra lieka pastovi, o aukščiau – didėja: 150 km aukštyje – 220–240 °C, 500–600 km – > 1500 °C, ties viršutine termosferos riba pakyla iki 2000 °C. Aukštesnieji mezosferos sluoksniai ir termosfera dažnai vad. ↑ *jonosfera*, nes jonų čia kur kas daugiau negu žemutiniuose Δ sluoksniuose. Egzosferoje Δ laipsniškai pereina į tarpplanetinę erdvę. Dujų tankis čia labai mažas. Δ dalelės įelektrintos, o jų temperatūra – keletas dešimčių tūkstančių laipsnių. Aukštutiniuose Δ sluoksniuose yra korpuskulinės radiacijos juostos. Vidinė juosta (1600–6000 km aukštyje) sudaryta beveik vien iš protonų. Išorinę juostą (15 000–25 000 km aukštyje) sudaro protonai ir elektronai. Už išorinės juostos yra dar viena juosta, kurioje elektronų koncentracija ir srautai dar didesni. Radiacijos juostas laiko Žemės magnetinis laukas. Δ vyksta įvairūs sudėtingi procesai: kinta vandens garų kiekis; nuolat susidaro ir vėl suyra natūralūs radioaktyvieji izotopai (atmosferos ↑ *radioaktyvumas*); cirkuliuoja sudėtinga oro srovių sistema (↑ *vėjas*, ↑ *pasatas*, musonai); vyksta elektriniai ir optiniai reiškiniai (žaižas, perkūnija, vaivorykštė, mirazas, ↑ *Šiaurės pašvaistė*, atmosferos švytėjimas, jonosferos magnetinės audros). Δ sulaiko gyvybei žalingus ultravioletinius Saulės ir kosminius spindulius, apsaugo Žemę nuo atšalimo ir didelių temperatūros svyravimų. Dar ↑ *frontas 7*, *slėgis*.

atmosfėros frontas ↑ *frontas 7*.

atmosfėros radioaktyvumas ↑ *radioaktyvumas*.

atmosfėros slėgis ↑ *slėgis*.

atódanga, rock exposure, геологический разрез – Žemės paviršiaus vieta, kurioje nei dūlėjimo produktai, nei dirvožemis nedengia uolienų sluoksnių. Būna gamtinė ir dirbtinė (technogeninė) Δ. Lietuvoje yra apytikriai 300 Δ. Daug jų Šventosios, Lėvens, Mūšos, Ventos ir kt. upių ir jų intakų slėniuose.

atòmas, atom, атом – smulkiusia chem. elemento dalelė, turinti visas jo savybes. Atomą sudaro ↑ *atomo branduolys* ir elektronų apvalkalas.

atòminė artilèrija ↑ *artilèrija 2*.

atòminė bòmba ↑ *bomba 1*.

atòminė elektrinė *ntk.* = *branduolinė elektrinė*.

atòminė enèrgija *ntk.* = *branduolinė energija*.

atòminės elektrinės avārija *ntk.* = *branduolinės elektrinės avarija*.

atòminis povandeninis laīvas ↑ *povandeninis laīvas*.

atòminis giñklas *ntk.* = *branduolinis ginklas*.

atòminis kāras *ntk.* = *branduolinis karas*, ↑ *karas*.

atòminis reāktorius *ntk.* = *branduolinis reaktorius*.

atòminis užtaīsas ↑ *užtaīsas 1*.

atòmo branduolīs, nucleus, атомное ядро – centrinė atomo dalis, kurioje sutelkta beveik visa atomo masė. Δ turi teigiamąjį krūvį, yra sudarytas iš teigiamąjį krūvį turinčių protonų ir neutralių dalelių – neutronų. To paties chem. elemento Δ turi vienodą protonų skaičių (atominis skaičius), protonų ir neutronų masė apytiksliai atitinka Δ masę (masės skaičius).

atòstogų liūdijimas, leave certificate, отпускное свидетельство (билет) – nustatytos formos dokumentas, išduodamas išleidžiamiems atostogų kariams.

atòšliauža, recoil, откат – pabūklo arba jo atšliaužiančių dalių judėjimas atgal dėl atitransmisijos jėgos. Δ prasideda, kai sviedinys pradeda judėti vamzdžiu, o baigiasi – jam išlėkus iš vamzdžio. Minosvaidžiai ir beatošliaužiai pabūklai atošliaužos beveik neturi, nes minosvaidyje atitransmisijos jėga per atraminę plokštę nukreipiama tiesiog į gruntą, o beatošliaužių pabūklų – kompensuojama išleidžiant dalį parako dujų pro angą spynoje. Pabūklo atošliaužą lėtina ir stabdo ↑ *atošliaužos stabdys*. Automatinių pabūklų atošliauža naudojama jiems iš naujo užtaisyti. Dar ↑ *amortizatorius*, *atošliaužos ilgis*, *atošliaužos įtaīsai*, *laibgalio stabdys*.

atòšliaužos amortizātorius ↑ *amortizatorius*.

atòšliaužos īlgis, recoil length, длина отката – stabdomosios atošliaužos kelias, atitinkantis stabdomosios atošliaužos pabaigos momentą ir skaičiuojamas nuo atošliaužos pradžios.

atošliaužos įtaisai, counterrecoil [recoil] mechanisms, противоткатные устройства – lafeto mechanizmai vamzdžio atošliaužai ir gražinimui stabdyti, vamzdžiui gražinti į pradinę padėtį ir jį išlaikyti tokioje padėtyje. Δ sudaro ↑*atošliaužos stabdys* ir ↑*gražiklis*.

atošliaužos stabdys, recoil brake, тормоз отката – atošliaužos įtaisų mechanizmas vamzdžio atošliaužai ir gražinimui lėtinti arba sustabdyti. Šiuolaikinis Δ yra hidraulinis; jis ppr. susideda iš cilindro, pripildyto verpstinės alyvos arba steolo, koto su stūmokliu, verpstės ir moderatoriaus. Dar ↑*laibgalio stabdys*.

atpažinimas, recognition, identification, challenge, опознавание, идентификация – 1. veiksmai, atliekami asmens arba karinio vieneto siekiant nustatyti, ar kitas asmuo (karinis vienetas) priklauso draugiškosioms ar priešo pajėgoms, ar atpažinti jį.

elektrūninis Δ, electronic recognition, электронное опознавание – priešo ar draugiškųjų pajėgų būdingų bruožų ar ypatumų nustatymas elektroninėmis priemonėmis.

stebėtojo Δ, observer identification, идентификация наблюдателя – *art.* pirmasis ugnies iškvietimo etapas, kuriuo užmezgamas ryšys ir atpažįstamas stebėtojas.

2. pastebėto žmogaus, objekto (orlaivio, laivo, pajėgų ir kt.) ar reiškinio draugiškumo ar priešiško (valstybinės arba žinybinės priklausomybės) nustatymas veiksmais, vaizdais ar kt. būdais.

lėktuvų Δ, aircraft identification, опознавание самолетов – lėktuvų valstybinio (koalicinio) priklausomumo atpažinimas. Atliekamas vizualiai (pagal atpažinimo ženklus, lėktuvo formą ir kt. žvalgybinius požymius) ir specialiomis radioelektroninėmis priemonėmis.

3. *THT* karo belaisvio pagal išduotą pažymėjimą arba medalioną asmenybės atitikimo pripažinimas, medicinos, civilinės gynybos tarnybų personalo, kultūros vertybių, pavojingų įmonių ir įrenginių, demilitarizuotų zonų, neapsaugotų vietovių ir kitų objektų pagal nustatytos formos skiriamuosius ženklus (emblemas) atpažinimas.

4. to paties tipo ar klasės objektų atskyrimas aiškinant vaizdus, pvz., šaudmens, taikinio ir kt. Δ. Dar ↑*atpažinimo prietaisas*, *atpažinimo sistema*.

chėminių šaudmenų Δ, chemical ammunition identification, идентификация химических боеприпасов – chem. šaudmenų ir juose užtaisytų NM rūšies nustatymas pagal išorinius šaudmens požymius: spalvą, išpaudus, skiriamuosius ženklus, sandaros ypatumus ir pan. Chem. šaudmenys dažomi tamsiai pilka spalva. Ant chem. šaudmens korpuso atitinkamais simboliais rašoma NM rūšis, t. p. masės ženklai, kalibras, šaudmens modelis, šifras ir partijos numeris. Spalvotais žiedeliais nurodoma NM rūšis pagal fiziologinį poveikį. Žaliais žiedeliais žymimi chem. šaudmenys, užtaisyti mirtinosiomis NM (trys žiedeliai – paralyžiuojamosios NM: VX, GD, GB; du žiedeliai – pūliuojamosios: HD, HN; vienas žiedelis – bendrosios ir dusinamosios: AC, CK, CG); raudonais – žalojamosiomis ir dirginamosiomis NM (du žiedeliai – žalojamosios NM: BZ, LSD; vienas žiedelis – dirginamosios: CN, DM, CS, CR). Kiekvienos šalies chem. šaudmenys gali turėti specifinius skiriamuosius ženklus, kurie pagal žvalgybos duomenis aprašomi tam tikruose žinynuose. Dar ↑*karinis cheminis simbolis*, *nuodingoji medžiaga*, *šaudmens dažymas*, *šaudmens išpaudavimas*, *šaudmenų skiriamieji ženklai*.

objekto Δ pagal nuotrauką, photographic reading, опознавание объектов по снимкам – gamtinių ir dirbtinių kartografinių objektų (elementų) atpažinimas iš nuotraukų netaikant vaizdų aiškinimo metodų.

šaudmenų Δ, ammunition identification, идентификация боеприпасов – atrastų (nesprogučių arba priešo paliktų) šaudmenų atpažinimas pagal išorės vaizdą, skiriamuosius ženklus (dažymą, išpaudavimą ir kt.) ir konstrukcijos ypatumus norint imtis priemonių jiems ištaisyti arba sunaikinti.

taikinio atpažinimas, target identification, опознавание цели – taikinio ar kariuomenės veiksmų atpažinimas pagal pagr. žvalgybinius požymius.

vietovės reljėfo Δ, terrain contour matching (TERCOM), отслеживание рельефа местности – JAV sparnuotųjų raketų trajektorijos koregavimo sistema. Jos esmė – pagal iš anksto žvalgybinių dirbtinių Žemės palydovų padarytas vietovės nuotraukas sudaromas sparnuotųjų raketų kelio iki norimo objekto žemėlapis; maršruto duomenys įvedami į raketos kompiuterį; trajektorijos koregavimo rajonuose tie duomenys lyginami su vietovės, virš kurios skriejama, reljefu ir automatiškai koreguojama skriejimo trajektorija. Dėl tokios taikymo sistemos sparnuotosios raketos gali skrieti labai žemai, trajektoriją priderinti prie vietovės nelygumų. Tai raketą padaro sunkiai aptinkamą, pasiekiamas labai geras taiklumas.

atpažinimo kòdas ↑*kòdas 1.*

atpažinimo prietaisas, selective identification feature, прибор выборочного опознавания – impulsinis imtuvas–siųstuvas, įtaisytas orlaivyje ir leidžiantis antžeminiams, aviacijos ar laivų atpažinimo įrenginiams automatiškai atpažinti draugiškųjų ar priešo pajėgų orlaivius.

atpažinimo signàlas ↑*signalas 1.*

atpažinimo sistema, identification [recognition] system, система опознавания – techninių priemonių ir būdų kompleksas valstybinei stebimų objektų (orlaivių, laivų, antžeminės technikos ir kt.) priklausomybei nustatyti. Labiausiai paplitusi radiolokacinė Δ , kurią sudaro klausiamieji ir atsakomieji įtaisai. Be radijo bangų, dar gali būti naudojami ir kt. signalai, pvz., lazerio spinduliai. Pagalbinė priklausomybės tam tikrai valstybei atpažinimo priemonė – atpažinimo ženklai.

atramà, foundation, base, опора – 1. koordinuoti ir koreliuoti matematiniai duomenys, naudojami geodezijoje (\uparrow *geodezija*) ir kartografijoje (\uparrow *kartografija*) taškų padėtimis ir aukščiams ant Žemės paviršiaus arba kartografiniame šio paviršiaus atvaizde nustatyti.

2. ant žemės, žemėlapyje arba fotografinėje nuotraukoje esančių ženklų, žymų ar objektų, kurių padėtys ar altitudės (arba abiejų) buvo ar bus nustatytos, sistema. Dar \uparrow *koordinacija*.

atraminė kryptis \uparrow *kryptis* 2.

atraminis elipsoidas \uparrow *elipsoidas*.

atraminis ryšių mazgo \uparrow *ryšių mazgas*.

atraminis ryšių tinklas \uparrow *ryšių tinklas*.

atramos taškas \uparrow *taškas* 2.

atramos punktas, support point, опорный пункт – NVS inžineriškai įrengtas, parengtas žiedinei gynybai ir kuopos (būrio) ginamas vietovės rajonas; gynybos rajono (gynybinės pozicijos) dalis. Per II pasaul. karą dar buvo įrengiamas prieštankinis kuopos atramos punktas.

būrio Δ , platoon support point, взводный опорный пункт – atramos punktas, kurį gina motorizuotųjų šaulių (tankų) būrys; jo gylis gali būti iki 400 m, plotis – iki 300 m. Sudaro pagr. ir atsarginės skyrių pozicijos, PKM (šarvuotųjų, tankų) ir priskirtų ugnies priemonių ugnies pozicijos. Tarpai tarp skyrių pozicijų gali būti iki 50 m.

kúopos Δ , company support point, ротный опорный пункт – atramos punktas, kurį gina motorizuotųjų šaulių (tankų) kuopa, jį sudaro būrių atramos punktai, etatinių ir priskirtų padalinių ugnies priemonių, tarpusavyje susietų bendra ugnies, užtvarų ir susisiekimo eigų sistema, pozicijos; gylis gali siekti iki 1500 m, plotis – iki 1000 m. Tarpai tarp kuopų atramos punktų gali būti iki 1000 m, būrių atramos punktų – iki 300 m.

prieštankinis kúopos Δ , company anti-tank support point, ротный противотанковый опорный пункт – *ist.* svarbiausia taktiniu pobūdžiu kuopos atramos punkto dalis, kurioje užimdavo ugnies pozicijas etatinės ir priskirtos kuopai prieštankinės priemonės; sudedamoji bataliono prieštankinio mazgo dalis. II pasaul. karo metu Δ plotas buvo: plotis – 700–1000 m, gylis – 500–1000 m.

atrankumas, selectivity, селективность, избирательность – tam tikrus požymius turinčių signalų išskyrimas iš daugybės kitų signalų, pvz., ryšių kanaluose einančių naudingųjų signalų išskyrimas iš triukšmo signalų.

atsakas, response, отзыв – žvalgyboje, saugoje, sargyboje ir kitų veiksmų metu savų ir draugiškųjų pajėgų karių atpažinimo priemonė – leidimas. Δ nustato karinio vieneto štabas. Δ reikalaujama iš asmenų (asmenų grupių), kurie pirmieji paklausė slaptazodžio–leidimo, t. p. iš asmenų, kurie perdavė įsakymą (paliepimą arba nurodymą).

atsakiklis, responder, transponder, ответчик – elektroninis prietaisas, kuriuo priimami elektroniniai atpažinimo signalai ir į juos atsakoma.

automatinis Δ , automatic responder, автоматический ответчик – prietaisas, automatiškai atsakantis į kvietimo signalus, pvz., apie radiolokacijos stoties aptikto objekto priklausomumą šiai atpažinimo sistemai. Įtaisomas oro, jūrų, antžeminiuose ir kt. objektuose.

atsakomybė, responsibility [liability], ответственность – asmens, žmonių grupės, institucijos įsipareigojimas atsakyti už padarinius, sukeltus jų poelgių, sprendimų ar įsitikinimų. Δ apima: apsvarstytą ir sąžiningą pasirinkimą, įsitikinimą, kad jis teisingas, ir jo padarinių pripažinimą. Δ gali būti *už ką* ir *prieš ką*. Pagal objektą ir raišką skiriama politinė, juridinė (teisinė), religinė bei dorovinė Δ .

administracinė Δ , administrative responsibility [liability], административная ответственность – kario teisinės atsakomybės rūšis, pagal kurią už padarytus administracines teisės pažeidimus, nesusijusius su tarnybinių pareigų atlikimu ir nesančiais nusikaltimais, tikrosios karo tarnybos kariai ir į mokymus pašaukti atsargos kariai atsako pagal kariuomenės drausmės statutą. Už kelių eismo taisyklių, medžioklės, žvejybos, maitų taisyklių pažeidimus, kontrabandą ir kitus įstatymais numatytus pažeidimus šie kariai administracinėn atsakomybėn traukiami bendrais pagrindais.

baudžiamoji Δ , criminal responsibility [liability], уголовная ответственность – teisinė asmens pareiga atsakyti valstybei už padarytą nusikaltimą, pasireiškianti baudžiamaisiais įstatymais apibrėžtų asmeninio ar turinio pobūdžio teismo skiriamų suvaržymų kaltininkui nustatymu. Kariai už padarytus bendrus nusikaltimus atsako vienodais su kitais piliečiais pagrindais. Δ už nusikaltimus krašto apsaugos tarnybai ir karo nusikaltimus, kuriuos įvykdė kariai, numatyta atitinkamuose Baudžiamojo kodekso skirsniuose.

drausminė Δ, disciplinary responsibility [liability], дисциплинарная ответственность – kario teisinė pareiga atlikti paskirtą drausminę nuobaudą atsakant už padarytą drausmės arba viešosios tvarkos pažeidimą. Dar ↑ *drausminė nuobauda*.

materiālinė Δ, material responsibility [liability], материальная ответственность – įstatymu nustatyta kario pareiga visiškai ar dalinai atlyginti materialinę žalą, padarytą krašto apsaugos sistemos institucijoms nevykdant arba nerūpestingai vykdant pavestas funkcijas. Kariai materialiai atsako už jiems perduotą, patikėtą ar skirtą saugoti tarnybos turta, materialines priemones, pinigines lėšas ir kt. vertybes; už tyčia ar dėl neatsargumo padarytą žalą krašto apsaugos sistemos institucijų turtui, už kurį kariai nėra tiesiogiai atsakingi; už padarytą tretiesiems asmenims žalą, kurią įstatymų nustatyta tvarka atlygino institucijos, kuriose jie tarnauja. Dar ↑ *sutartis 2*.

tarptautinė teisė Δ, international legal responsibility, международная правовая ответственность – THT teisinės pasekmės, atsirandančios tarptautinės teisės subjektui, padariusiam tarptautinį teisės pažeidimą, pasireiškiantį savo įsipareigojimų pagal tarptautines sutartis arba papročius nevykdymu. Δ formos yra politinė ir materialinė. Politinė atsakomybė – tarptautinė ↑ *sankcija* (karinė ir nekarinė), ↑ *retorsija*, ↑ *represalija*, ↑ *satisfakcija*. Materialinė atsakomybė – ↑ *reparacija* ir ↑ *restitucija*.

teisė Δ, legal responsibility, правовая ответственность – teisės normų nustatyta asmens pareiga už padarytą teisės pažeidimą patirti valstybinio poveikio priemones – įstatymų nustatytas sankcijas. Kario Δ būna: administracinė, baudžiamoji, drausminė ir materialinė.

atsakomybės zona ↑ *zona*.

atsākomieji radioelektrōniniai trukdžiai ↑ *radioelektrōniniai trukdžiai*.

atsākomojo smūgio galimybė, second strike capability, возможность ответного удара – galėjimas išlikti po pirmojo priešo smūgio su pakankamais ištekliais, kad būtų galima smogti atsakomąjį smūgį (ppr. siejama su brand. ginklo naudojimu).

atsākomojo smūgio strateginės pajėgos ↑ *pajėgos 2*.

atsargā, reserve, запас – karinėje įskaitoje esantys karo prievolinkai (↑ *karo prievolinkas*), atlikę tikrąją karo tarnybą (↑ *karo tarnyba*) ar atleisti nuo jos dėl įvairių priežasčių, tačiau tinkami tarnybai karo metu. Pagal įstatymus, priklausomai nuo amžiaus jie įrašomi į pirmosios ar antrosios parengties grupes, o medicinos ekspertizės komisijos pripažinti netinkamais tikrajai karo tarnybai arba atlikę alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą įrašomi į trečiosios parengties atsargos grupę. Ekologinių katastrofų, gaivalinių nelaimių metu, kai gresia pavojus valstybės saugumui, atsargos karo prievolinkai gali būti mobilizuojami įstatymu nustatyta tvarka. Dar ↑ *tarnyba 1*.

atsarginė dalis, spare part, запасная часть – dalis, pusagregatis ar agregatas, skirtas sistemai ar įrangai išlaikyti ir prižiūrėti.

atsarginė pozicija ↑ *pozicija*.

atsarginė sekyklā ↑ *sekykla*.

atsarginė ugnies pozicija ↑ *ugnies pozicija*.

atsarginė vadāvietė ↑ *vadāvietė*.

atsarginė ir priežiūros įranga, spare parts, tools and accessories, запасные части и инструмент (ЗИИ) – atsarginės dalys, papildoma įranga ir medžiagos, įrankiai, matavimo prietaisai karo technikai naudoti ir taisyti. Pagal paskirtį ir naudojimo ypatumus gali būti individualioji, grupinė ir remontinė. Dar ↑ *atsarginė dalis*.

atsarginės pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

atsarginis aerodromas ↑ *aerodromas*.

atsarginis maršrūtas ↑ *maršrūtas*.

atsarginis taikinys ↑ *taikinys 1*.

atsarginis ugnies pozicijų rajonas ↑ *ugnies pozicijų rajonas*.

atsarginis vanden reidas ↑ *vandens reidas*.

ātsargos, stocks, запасы – tam tikras ginklų, karo technikos, šaudmenų, degalų, maisto ir kt. karinio turto kiekis, laikomas atsargai GP užnugario sandėliuose, arsenaluose, bazėse, dalinių ir junginių sandėliuose, kovos mašinose. Δ būna strateginės, operatyvinės ir taktinės; naudojamosios ir neliečiamosios ir kt. Dar ↑ *atsargų ešelonavimas*, *atsargų papildymas*, *ištekliai*, *komplektas*, *kontrolė 1*, *nustatytasis branduolinių užtaisų skaičius*, *sandėliavimo terminas*.

bāzinės Δ, basic stocks, базовые запасы – atsargos, užtikrinančios patvirtintų operacijų planų vykdymą; skirtos pradiniam iš anksto nustatytam periodui.

būtiniaūsiosios Δ, critical supplies, необходимые запасы – atsargos, būtinos operacijai paremti ir kurių dėl įvairių priežasčių trūksta arba gali trūkti ateityje.

kāro Δ, war reserves, военные запасы – taikos metu sukaupti ištekliai padidėjusiems kariniams poreikiams prasidėjus karui patenkinti. Karo atsargų turėtų pakakti aprūpinti operacijoms, kol bus papildytos atsargos.

kāro veiksmū teātro operatīvinēs Δ, theatre operational stocks, оперативные запасы театра военных действий – atsargos, ppr. laikomos karo veiksmū teatre ten esančioms pajėgoms paremti.

mobilizācinēs Δ, mobilization reserve, мобилизационные запасы – ginklų, šaudmenų, ekipuotės, transporto ir kitokios technikos, kt. materialinių priemonių ir pinigų atsargos, medicininės paskirties ištekliai; jos kaupiamos arba apskaitomos taikos metu ir nustatyta tvarka naudojamos paskelbus mobilizaciją arba įvedus nepaprastąją padėtį.

naudójamiosios Δ, active [decremented] stocks, расходные запасы – taktinių, operatyvinių ir strateginių atsargų dalis, naudojama taikos metu einamiesiems kariuomenės poreikiams tenkinti, karo metu – dar ir kovos veiksmams aprūpinti.

neliēčiamosios Δ, non-expendable stocks, неприкосновенный запас – 1. taktinių atsargų dalis (šaudmenys, degalai, maistas), kurią galima naudoti tik ypatingais atvejais aukštesniajam viršininkui leidus; negreitai eikvojamos atsargos; 2. atsargos kariuomenei aprūpinti mobilizacijos metu; 3. specialiosios atsargos, laikomos povandeniniuose laivuose, orlaivuose ir skirtos panaudoti ištikus avarijai.

operatīvinēs Δ, operational stocks, оперативные запасы – 1. atsargų kiekis, reikalingas galimiems operatyviniams poreikiams patenkinti, viršijantis turimą (nustatytą) kiekį; 2. operatyvinio užnugario sandėliuose ir bazėse laikomos atsargos. Būna armijų grupės (fronto), armijos, ginkluotųjų pajėgų rūšies Δ.

palaiākomosios Δ, sustaining stocks, поддерживающие запасы – atsargos vykdomiems operatyviniams planams paremti pasibaigus pradiniam nustatytam iš anksto periodui, kurio metu naudojamos bazinės atsargos iki bus papildytos atsargos besitęsiančioms operacijoms paremti.

stratēginēs Δ, strategic stocks, стратегические запасы – materialinių priemonių atsargos, laikomos GP centriniuose sandėliuose, bazėse, arsenaluose. Dalis strateginių atsargų gali būti laikomos valstybės rezervo bazėse. Δ naudojamos aukščiausiosios karinės vadovybės potvarkiais.

šaudmenū Δ, supplies of ammunition, запас боеприпасов – nustatytas šaudmenų skaičius vienetais (koviniais komplektais), kurį privalo turėti karys (karinis vienetas). Skiriamos naudojamosios ir neliečiamosios Δ, jos gali būti vežiamosios ir nešiojamosios.

naudójamiosios Δ, consumption reserves of ammunition, расходный запас боеприпасов – vežiamosios (nešiojamosios) šaudmenų atsargos kovos veiksmams aprūpinti.

neliēčiamosios Δ, emergency supplies of ammunition, неприкосновенный запас боеприпасов – vežiamosios (nešiojamosios) šaudmenų atsargos, kurios naudojamos tikrai ypatingais atvejais ir leidžiant atitinkamiems vadams (viršininkams).

nešiojamosios Δ, man-carried ammunition, portable ammunition, носимый запас боеприпасов – nustatytas šaudmenų (šovinių, granatų, prieštankinių ir zenitinių valdomųjų raketų ir pan.), kuriuos kariai turi nešioti žygyje (vežioti su savimi, kai judama transporto priemonėmis) ir mūšyje, skaičius.

vežiojamosios Δ, ammunition in unit rolling reserves, возимый запас боеприпасов – šaudmenų atsargos, kurios laikomos etatinėse transporto priemonėse, kovos ir kitose mašinos, turi kariai ir yra vežiamos kartu su vienetais persigrupuojant ir kovos veiksmų metu. Δ būna naudojamosios ir neliečiamosios atsargos.

tāktinēs Δ, tactical stocks, тактические запасы – atsargos, laikomos dalinių ir junginių sandėliuose, kovos ir kt. mašinos, leidimo ir ugnies pozicijose, prie ginklų (pabūklų, minosvaidžių, kulkosvaidžių) ir laikomos karių. Būna divizijos, brigados (pulko), bataliono (diviziono), kuopos (baterijos) ir būrio atsargos.

atsargōs karýs ↑ *karýs* 2.

atsargōs kāro priēvolininkū pārengtys, degrees of readiness of reservists, степень готовности военнообязанных запаса – grupės, į kurias įrašomi atsargos kariai. Karo prievolės įstatymas nustato 3 parengties atsargos grupes: pirmosios parengties atsargos grupė – įrašomi pagal sveikatos būklę tinkantys tikrajai karo tarnybai atsargos karo prievolinkai (kareiviai, jūreiviai, seržantai ir puskarininkai – nuo 19 iki 35 metų imtinai; jaunesnieji atsargos karininkai – iki 45 metų; vyresnieji atsargos karininkai – iki 50 metų); antrosios parengties atsargos grupė – įrašomi pagal sveikatos būklę tinkantys tikrajai karo tarnybai atsargos karo prievolinkai (kareiviai, jūreiviai, seržantai ir puskarininkai – nuo 36 iki 45 metų imtinai; atsargos karo prievolinkės – nuo 19 iki 45 metų imtinai; jaunesnieji atsargos karininkai – iki 55 metų; vyresnieji atsargos karininkai – iki 60 metų); trečiosios parengties atsargos grupė – įrašomi atsargos karo prievolinkai, šauktinių medicinos ekspertizės komisijų pripažinti pagal sveikatos būklę netinkamais tikrajai karo tarnybai arba atlikę alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą.

atsargōs kāro priēvolininkū rengimo tvarkā, training procedure of reservists, порядок подготовки военнообязанных запаса – nustatytas atsargos karo prievolinkų šaukimo į mokymus ar pratybas eiliškumas ir trukmė.

Pirmosios parengties atsargos grupės karo prievolinkai į mokymus ar pratybas šaukiami: atlikę 12 mėnesių trukmės privalomąją pradinę karo tarnybą – 6 metus kasmet po 14 kalendorinių dienų; baigę iki 3 mėnesių trukmės bazinį kario rengimo kursą eiliniai – 12 metų kasmet po 14 kalendorinių dienų ir 3 savaitgalius; atlikę iki 6 mėnesių trukmės tarnybą atskiruosiuose mokomuosiuose kariniuose vienetuose pagal vadų rengimo programas karininkai ir puskarininkiai, t. p. studijų aukštesniose arba aukštesniosiose mokyklose metu baigę vadų kursus ir atlikę praktiką kariuomenėje karininkai ir puskarininkiai – 9 metus kasmet po 14 kalendorinių dienų ir 3 savaitgalius; kt. karininkai ir puskarininkiai – krašto apsaugos ministro nustatytais terminais. Asmenys, atlikę alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, į mokymus ar pratybas nešaukiami.

atsargų ešelonavimas ↑ *ešelonavimas 2.*

atsargų kontrolė ↑ *kontrolė 1.*

atsargų papildymas, resupply, пополнение запасов – procesas, kuriuo siekiama išlaikyti reikalingą atsargų lygį.

išankstinis Δ, early resupply, предварительное пополнение запасов – atsargų papildymas laikotarpiu nuo D dienos iki planuoto papildymo laiko pradžios.

planinis Δ, planned resupply, плановое пополнение запасов – nuolatinis atsargų transportavimas pagal iš anksto suplanuotą laiką.

atsiskyrimo vieta ↑ *vieta 1.*

atsitiktinė šaudymo paklaidà ↑ *paklaida, šaudymo paklaida.*

atsitiktinis minų išdėstymas, random mine laying, случайная раскладка мин – minų išdėstymas sausumoje nesilaikant schemas.

atsitiktinis šūvis ↑ *šūvis 2.*

atsitiktinis taikinys ↑ *taikiny 1.*

atsitraukimas, withdrawal, retreat, отход – užimamų pozicijų (rajonų) palikimas ir jų dalinių perdislokavimas į kitas pozicijas (rajonus) gynybos gilumoje. Atsitraukiama tik gavus aukštesniosios vadovybės įsakymą (nurodymą) ir siekiant išvengti priešų pranašesnių pajėgų triuškinamųjų smūgių, užimti patogesnes kitiems veiksmams pozicijas, laimėti laiko pajėgoms sutelkti, sutrumpinti fronto liniją arba perdislokuoti pajėgas kita kryptimi. Δ gali būti suplanuotas arba priverstinis, kai esamomis pajėgomis neįmanoma išlaikyti užimtos pozicijos ir kyla pajėgų apsupimo ir sunaikinimo pavojus. Vyresnioji vadovybė nurodo Δ ruožą (kartais tik bendrą veiksmų kryptį), tarpines ir galinę ariergardo ir pagr. pajėgų gynybos pozicijas. Ppr. atsitraukiama tamsiu paros laiku arba naudojant dūmų uždangą. Dar ↑ *demaskuojamieji požymiai 1, jūrų desanto pajėgų atsitraukimas, operacija 2, ruožas 1, zona.*

atsitraukimo demaskuojamieji požymiai ↑ *demaskuojamieji požymiai 1.*

atsitraukimo operacija ↑ *operacija 2.*

atsitraukimo ruožas ↑ *ruožas 1.*

atsitraukimo zona ↑ *zona.*

atskaità, sight, отчет – art. nutaikyto į orientyrą optinio prietaiso skalių rodmenys.

atskiràsis krovimas ↑ *krovimas.*

atskiràsis užtašymas ↑ *užtašymas.*

atskiróji ármija ↑ *armija.*

ãtskirojo užtašymo artilèrijos šaudmuõ ↑ *šaudmuo, artilerijos šaudmuo.*

ãtskleista, compromised, раскрыто – slaptoji medžiaga, kurią iš dalies ar visą sužinojo asmuo, kuris neturi teisės ją žinoti, ar buvo iškilęs pavojus, kad ją sužinos.

atskraidintas órlaiviu, air landed, доставленный по воздуху – atvežtas lėktuvu ir iškrautas (išlaipintas) lėktuvui nusileidus arba sraigtasparniui kabant.

atskridimo laikas ↑ *laikas 2.*

atsparióji sausumõs minà ↑ *sausumos mina 2.*

atsparūmas, resistance, стойкость – karo technikos (medžiagų) savybė veikti įvairiomis kovinio ir kt. naudojimo sąlygomis. Praktinę reikšmę turi atsparumas drėgmei, gaisrui, jonizuojančiajai spinduliutei, kaitrai, korozijai, oksidacijai, pleišėjimui, rūgštims (NM), smūgiui, sprogimui, dilimui, šalčiui, šviesai, trukdžiams, ugniai, vibracijai ir kt. veiksniams. Dar ↑ *atsparumo atsarga, karo technikos atsparumas.*

Δ **dilimui**, wear resistance, износостойкость – medžiagų, mašinų detalių ir kt. besitrinančių dirbinių pasipriešinimas dilimui, korozijai, erozijai ir pan. Nuo detalių ir mazgų Δ priklauso karo technikos patikimumas.

Δ **kaĩtrai**, heat resistance, жаростойкость – medžiagos savybė nesilydyti, neirti, nesideformuoti, nesioksiduoti aukštoje temperatūroje. Metalinių medžiagų Δ nusakomas temperatūra, kurioje išsilaiko kaitrai atspari plėvelė, susidariusi chemiškai atsparių kaitrai metalų paviršiuje; ilgalaikio stiprio riba (didžiausiu mechaniniu įtempimu, kurį metalas išlaiko tam tikrą laiką nustatytoje temperatūroje ir aplinkoje) ir valkšnumo riba (įtempimu, kuris bandymo temperatūroje rodo tam tikrą deformavimosi spartą). Nemetaliųjų medžiagų Δ ppr. nusakomas jų lydymosi, minkštėjimo, irimo temperatūra. Kaitrai atsparios medžiagos (daugiausiai geležies, nikelio, kobalto, titano, molibdeno ir kt. lydiniai) naudojamos gaminant įvairias karo technikos detales ir mazgus (garo ir dujų turbinų, kt. variklių detales), viršgarsinių orlaivių išorinę dangą ir pan.

Δ **smūgiui**, shock resistance, ударостойкость – karo technikos pavyzdžių ir jų dalių savybė išsaugoti darbingumą smūgių poveikio metu ir jiems pasibaigus. Pvz., automatinių ginklo spynos detalių Δ nusako jų normalus funkcionavimas, kai jas veikia daugkartinis funkcionalus smūgiavimas šaudant; valdomųjų raketų ir radiolokacijos stočių elektroninės ir kt. aparatūros Δ – darbingumo išsaugojimas po smūgių, patirtų transportuojant, ir pan.

Δ **sprogimui**, explosion [burst, blast] resistance, взрывоустойчивость – objekto savybė atlaikyti sprogimą. Δ kriterijai: sprogimų skaičius, reikalingas objektui sunaikinti; atstumas, kuriuo nepavojinga smūgio banga; didžiausias smūgio bangos perteklinis slėgis, kuris nesutrikdo objekto funkcijų. Vertinant objekto atsparumą SM sprogimui, atsižvelgiama į jos tipą, užtaiso masę ir formą.

Δ **šalčiui**, frost resistance, морозостойкость – medžiagos savybė išlikti stipriai daug kartų ją užšaldžius ir atšildžius. Plytų, betono, akmens Δ rodo, kiek užšaldymo ir atšildymo ciklą atlaiko vandens prisotinta medžiaga, išlaikydama formą ir prarasdama <15% stiprio ir <5% masės. Dauguma medžiagų atlaiko 100–200 ciklų. Kai kurie metalai, guma, plastikai žemoje temperatūroje darosi trapūs, pleišėja. Jų Δ nusako trapumo riba (temperatūra, žemiau kurios medžiaga pasidaro trapi), pvz., plienas darosi trapus žemesnėje negu -70 °C temperatūroje, gumos trapumo temperatūra yra nuo -20 iki -50 °C. Dar \uparrow atsparumo šalčiui netekimas.

Δ **trukdžiams**, noise immunity [stability], помехоустойчивость – 1. techninės įrangos (komplekso) gebėjimas funkcionuoti trukdžių poveikio sąlygomis. Pagr. Δ rodiklis – nustatyta įrangos užduoties įvykdymo tikimybė veikiant įvairaus intensyvumo trukdžiams. Kuo didesnis trukdžių lygis, kuriam esant įranga išsaugo darbingumą, tuo didesnis jo Δ ; 2. radijo imtuvo savybė atkurti neiškraipytą perduodamą signalą veikiant išoriniams trukdžiams ir neturint papildomų, nepriklausančių nuo imtuvo veikimo ir sudarymo principų, apsaugos priemonių nuo trukdžių. Atsparumas trukdžiams ppr. vertinamas signalo ir triukšmų santykiu (dB). Kad didėtų Δ , didinamas antenų kryptingumas, imtuvo atrankumas (selektyvumas), simetrinamos ar ekranuojamos maitinimo linijos, naudojamas ne amplitudės, o dažnio arba impulsų modeliavimas, kodavimas trukdžiams atspariais kodais.

Δ **ūgniai**, fire resistance, огнестойкость – nemetaliųjų medžiagų savybė nuo ugnies neirti, nesideformuoti ir neužsidegti. Pagal Δ skiriamos degiosios (dega atvira liepsna, palaiko degimą – medis, tolis), rusenančiosios (sunkiai užsidega, rusena, anglėja, bet degimo nepalaiko, pvz., asfaltbetonis) ir nedegiosios (neužsidega – metalas, plytos, betonas) medžiagos.

Δ **vibracijai**, vibration stability, виброустойчивость – karo technikos aparatūros (įtaisų, dirbinių) gebėjimas veikti vibracijos sąlygomis. Užtikrinamas įvairiomis konstrukcinėmis priemonėmis (naudojant amortizatorius, slopintuvus, duslintuvus ir kt.).

atsparumas dilimui \uparrow atsparumas.

atsparumas kaĩtrai \uparrow atsparumas.

atsparumas smūgiui \uparrow atsparumas.

atsparumas sprogimui \uparrow atsparumas.

atsparumas šalčiui \uparrow atsparumas.

atsparumas trukdžiams \uparrow atsparumas.

atsparumas ūgniai \uparrow atsparumas.

atsparumas vibracijai \uparrow atsparumas.

atsparumo atsargà, margin of safety, safety factor, запас прочности – ginklų ir karo technikos elementų gebėjimas pasipriešinti krūviams, viršijantiems darbinius krūvius. Δ nusako saugumo koeficientas, lygus didžiausio atlaikomo krūvio ir darbinio krūvio santykiui.

atsparumo šalčiui netekimas, cold brittleness, хладноломкость – metalų ir jų lydinų trapumo atsiradimas (didėjimas) mažėjant temperatūrai. Į Δ atsižvelgiama kuriant kovos technikos ir ginklų pavyzdžius, organizuojant jų eksploatavimą žemų temperatūrų sąlygomis.

atšpindžio gebà, reflectivity, отражательная способность – taikinio (objekto) savybė atspindėti (išsklaidyti) elektromagnetinių bangų energiją. Kiekybinė Δ charakteristika – \uparrow veiksmingasis sklaidos paviršius. Objekto atšpindžio gebai mažinti, jo paviršius dengiamas specialia bangų energiją sugėriamąja danga.

atstojamóji horizontálė ↑ *horizontalė*.

atstūmas, distance, range, расстояние – 1. nuotolis iki objekto (tarp objektų) vietovėje, išreikštas linijiniai matų vienetais. Tarptautinėje vienetų sistemoje pagr. atstumų matavimo vienetu yra ↑ *metras*. Dar ↑ *nuotolis, šaudymo nuotolis*.

Δ **tarp mašínų**, vehicle distance, дистанция между машинами – tarpas tarp transporto priemonių voroje, matuojamas nuo vienos transporto priemonės galo iki už jos važiuojančios priemonės priekio metrais.

Δ **tarp vorós ešelónų**, column gap, дистанция между эшелонами колонны – tarpas tarp dviejų vienas po kito važiuojančių tuo pačiu keliu (maršrutu) vienetų; gali būti išreiškiamas ilgio arba laiko vienetais skaičiuojant nuo vieno vieneto ar jo elemento galo iki paskui jį judančio vieneto ar jo elemento priekio.

kampinis Δ, angular distance, угловое расстояние – 1. kampų matavimo vienetais išreikštas skirtumas tarp dviejų krypčių, skaitmeniškai lygus kampui tarp dviejų linijų, pratęstų nurodytomis kryptimis; 2. jungiantis du taškus didžiojo apskritimo lankas, išreikštas kampiniais vienetais.

2. erdvinis du taškus jungiančios tiesės ilgis.

atstūmas tarp mašínų ↑ *atstumas 1*.

atstūmas tarp vorós ešelónų ↑ *atstumas 1*.

atstūmų vietovėje matávimas, terrain distance measurement, terrain ranging, измерение расстояний на местности – veiksmas, kuriais nustatomi linijiniai nuotoliai iki objektų vietovėje naudojant specialias matavimo priemones ir prietaisus. Atstumai matuojami atliekant topografinius darbus, inžinerines užduotis ir pan.; matuojami tiesiogiai ir netiesiogiai. Tiesiogiai matuojama mechaninėmis atstumų matavimo priemonėmis (skalinėmis ir brūkšninėmis matavimo juostomis ir ruletėmis); matavimo priemonė dedama tarp taškų. Netiesiogiai matuojama pastovaus kampo (pvz., siūlinis teodolitas) ir pastovios bazės (pvz., busolė) prietaisais, optiniais ir elektroniniais tolimačiais, sankirta iš dviejų (kelių) punktų ir kt. būdais.

atstūmų vietovėje vėrtinimas, terrain distance judging, eye work, глазомерное определение расстояний на местности – veiksmas, kuriais nustatomi linijiniai nuotoliai iki objektų (tarp jų) nenaudojant specialių matavimo prietaisų ir priemonių. Δ tikslumą lemia individualūs kario sugebėjimai ir stebėjimo sąlygos. Atstumai vertinami žygyje, nurodant taikinius, braižant vietovės schemas, vertinant kliūčių platumą ir pan. Atstumai nustatomi šiais būdais: dalijant atstumą lygiomis žinomo atstumo atkarpomis; naudojant individualią atstūmų vietovėje nustatymo skalę; pagal šūvio (sprogimo) blyksnį ir garsą; pagal garsą; pagal matomas (išskiriamas) objektų detales; pagal tūkstantųjų formulę; tiesiogiai vertinant; žingsnių poromis. Dar ↑ *tūkstantųjų formulė*.

atšvaitas, reflector, отражатель – įtaisas, atspindintis įvairiomis kryptimis sklindančias elektromagnetines arba akustines bangas (spinduliuotę), naudojamas priešui klaidinti.

akūstinis Δ, acoustic reflector, акустический отражатель – atšvaitas klaidinamiesiems akustiniams taikiniams, akustiniams trukdžiams (daugiausia hidroakustinėmis priemonėmis) sudaryti, objektų akustiniam aptikimui stiprinti arba silpninti.

dipòlinis Δ, chaff, дипольный отражатель – įkarpyta folijos, vielos arba metalizuoto stiklo pluošto juostelė ar atraiža elektromagnetinei energijai atspindėti, ppr. išmetama iš orlaivio arba iš artilerijos sviedinio, arba raketos, naudojama kaip radiolokacijos atoveiksmio priemonė.

òptinis Δ, optical reflector, оптический отражатель – įtaisas sklindančioms optinio diapazono elektromagnetinėms bangoms atspindėti. Naudojamas klaidinamiesiems šviečiantiems taikiniams, optinių-regimųjų stebėjimo priemonių trukdžiams sudaryti, objektų (taikinių) regimajam optiniam pastebimumui didinti arba mažinti.

radiolokācinis Δ, radar reflector, радиолокационный отражатель – įtaisas klaidinamiesiems taikiniams ir radiolokacijos stočių pasyviems trukdžiams sudaryti, objektų radiolokaciniam pastebimumui, įvairiems matavimams ir meteorologiniams stebėjimams stiprinti arba silpninti. Δ būna dipolinis, kampinis, lėšinis ir anteninis.

atvykimo laĩkas ↑ *laikas 3*.

atvirāsis dangùs, open sky, открытое небо – tarptautinis teisinis oro erdvės režimas, nustatytas siekiant kontroliuoti nusiginklavimo sutarčių vykdymą; viena iš pasitikėjimo priemonių. Nustato neginkluotų orlaivių skrydžius kontroliuojant karinę veiklą susitarusių atverti viena kitai savo oro erdvę šalių teritorijose. 1992 03 24 Helsinkyje pasirašyta daugiašalė atvirojo dangaus sutartis. Lietuva prie šios sutarties prisijungė, tačiau sutartis neratifikuota (2004). Dar ↑ *pasitikėjimo priemonės*.

atvirāsis jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis ↑ *jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis*.

atvirāsis miēstas ↑ *miestas*.

atvirāsis úostas ↑ *uostas*.

atvirkštinis āzimuthas (A_{atv}) ↑ *azimuthas*.

atvirkšt̃inis geodèzinis uždavinỹs ↑ *geodezinis uždavinys*.

atvirkšt̃inis šlaitas ↑ *šlaitas*.

atviróji jūra ↑ *jūra*.

atviróji ugnies pozicija ↑ *ugnies pozicija*.

atviróji vietovė ↑ *vietovė*.

audrà, storm, буря – labai smarkus vėjas, kurio stiprumas ne mažesnis kaip 9 balai (pagal Boforto skalę), o greitis siekia 20,8 m/s (74,8 km/h); 10 balų (vėjo greitis 24,5–28,4 m/s arba 88,2–102,2 km/h) – smarki audra; 11 balų (28,5–32,6 m/s arba 102,6–117,4 km/h) – labai smarki. Dar ↑ *kruša, vėtra*.

ugniès Δ, fiery storm, tornado, огненная буря, торнадо – ištisinio gaisro rūšis. Ji kyla tada, kai ištisai dega didelė miesto teritorija (ne mažesnė kaip 25 ha) ir iš visų pusių į gaisro centrą pučia smarkus vėjas (greitis 50–60 km/h). Δ sukelia brand. sproгимai ir masinis padegamojo ginklo naudojimas. Su Δ iš esmės neišmanoma kovoti.

áuklètinis, charge, воспитанник – 1. paauuglys, priimtas auklėti į karinį dalinį, ppr. karo metu.

2. karinio orkestro Δ – ikišaukutinio amžiaus jaunuolis, priimtas į karinį orkestrą.

aukščiámatis, altimeter, высотомер, альтиметр – 1. prietaisas, kuriuo matuojamas vertikalusis nuotolis nuo pasirinkto aukščio atskaitos (↑ *aukščio atskaita*).

2. prietaisas orlaivio skrydžio aukščiui nustatyti. Barometrinis (mechaninis) Δ, kuriuo matuojamas atmosferos slėgis, rodo vertikalų atstumą nuo orlaivio iki tam tikro (pradinio) lygio, pvz., iki jūros lygio (absoliutųjį aukštį), iki kilimo aerodromo lygio (santykinį aukštį). Radijo Δ matuoja laiko skirtumą tarp elektromagnetinių bangų išsiuntimo ir priėmimo, kuris atsiranda sklindant radijo bangoms iki Žemės paviršiaus ir atgal. Šis Δ rodo tikrąjį skrydžio aukštį nuo vietovės paviršiaus. Skiriamas orlaivio ir antžeminis Δ.

aukščiáusioji priédangos katerà ↑ *ketera*.

aukšchio atskaità, altitude datum, отсчет высоты – pasirinktas lygis, nuo kurio matuojamas vertikalus nuotolis. Aukščio matavimo atskaita yra Žemės paviršius tiesiog po orlaiviu ar kitas sutartas lygis: barometriniam aukščiui – 101,3 kPa arba 760 mm Hg (29,92 in Hg); tikrajam aukščiui – vidutinis jūros lygis. Dar ↑ *aukštis*.

aukšchio korektūra (Δ_H) ↑ *korektūra 2*.

aukšchio nuródymas, elevation guidance, указание высоты – informacija, kuri suteikia galimybę orlaivio pilotui arba autopilotui išlaikyti reikalingą sklendimo trajektoriją.

aukštàsis tiltas ↑ *tiltas*.

aukštėjimas, climb, набор высоты – orlaivio skrydžio etapas; laipsniškas orlaivio skrydžio aukščio didėjimas (nuo kilimo iki horizontaliojo skrydžio aukščio). Dar gali būti pakopinis Δ (aukštėjama nuo vienos iki kitos pakopos, nuo kitos – iki trečios ir t. t.), staigusis kilimas, dar vad. *žvake* (aukštėjama beveik vertikaliai, toks Δ būdingas naikintuvams), ir kt. Dar ↑ *sparta*.

aukštėjimo spartà ↑ *sparta*.

aukštesnióji vadovybė ↑ *vadovybė 3*.

aukštýbinė ligà, high altitude sickness, высотная болезнь – žmogaus organizmo funkcijų, pirmiausia centrinės nervų sistemos, sutrikimas dėl deguonies bado, kuris atsiranda kylant į didelį aukštį. Δ požymiai – nuovargis, skausmas ausyse, pasunkėjęs kvėpavimas, šleikštulys, apalpinimas ir kt. Pirmieji Δ požymiai pasireiškia 3,5–4 km aukštyje. Viena iš Δ formų – kalnų liga. Gydymas: nukentėjusiojo grąžinimas į mažesnę aukštį arba deguonies įkvėpimas.

aukštýbiniai reĩkmenys, flier high-altitude equipment, высотное снаряжение – lakūnų individualiojo naudojimo reikmenų komplektas, užtikrinantis normalias darbo sąlygas ir saugumą skrendant dideliame aukštyje, išsivardintus kabinai ir katapultuojant. Δ sudaro aukštýbinis jūrų gelbėjimo kostiumas, aukštýbinis kompensacinis kostiumas, aukštýbinis skafandras, sandari kaukė, deguonies kaukė. Δ naudojama įvairiais variantais kartu su skraidymo kostiumu, orlaivio deguonies ir specialiosiomis sistemomis. Dar ↑ *kostiumas*.

aukštýbinis branduolinis sproгимas ↑ *sprogimas, branduolinis sproгимas*.

aukštýbinis kompensácinis kostiũmas ↑ *kostiũmas*.

aukštis, altitude, height, высота – 1. vertikalus lygis, taško ar objekto, laikomo tašku, atstumas, matuojamas nuo nustatyto nulinio lygio, pvz., vidutinio jūros lygio. Skiriamas absoliutusias, santykinis ir kt. Δ.

absoliutũsis Δ, absolute altitude [height], абсолютная высота – bet kurio taško aukštis nuo lygio, sutampančio su jūros vandens paviršiaus vidutiniu lygiu. Nustatomas aukščiamačiais, niveliuojant, stereofotogrametriniais metodais ir pan. Įvairiose valstybėse Δ skaičiuojamas nuo skirtingų jūros vandens paviršiaus vidutinių lygių. Lietuvoje Δ skaičiuojamas nuo Kronštato vandens lygio matuoklės nulinio brūkšnio, rodančio Baltijos jūros vidutinį vandens

paviršiaus lygį, pažymėto varinėje plokštelėje, kuri įmontuota tilto per kanalą Kronštate atramoje. Δ naudojamas Žemės paviršiaus reljefui apibūdinti. Dar \uparrow vandens lygio matuoklė.

bombų mėtymo Δ , bombing height, высота бомбометания – aukštis, kuriame skrenda orlaivis tuo momentu, kai bombos metamos. Skiriamas labai mažas (mažesnis kaip 30,5 m, arba 100 pėdų), mažas (30,5–610 m, arba 100–2000 pėdų), vidutinis (610–3050 m, arba 2000–10000 pėdų), didelis (3050–15250 m, arba 10000–50000 pėdų) ir labai didelis (15250 m, arba 50000 pėdų ir didesnis) Δ .

didžiausiasis trajektòrijos Δ , maximum ordinate, максимальная высота траектории – aukščiausias sviedinio trajektorijos taškas virš horizontaliosios plokštumos, einančios per trajektorijos pradžios tašką.

išmetimo Δ , drop altitude [height], высота выброски – o. des.: 1. desantavimo aukštis virš vidutinio jūros lygio. Dar skiriamas parašiutų išskleidimo aukštis; 2. vertikalus atstumas tarp nusileidimo vietovės ir orlaivo.

parašiutų išskleidimo Δ , parachute deployment height, высота раскрытия парашюта – aukštis virš numatyto nusileidimo taško, kuriame parašiuotas ar parašiuotai visiškai išsiskleidžia.

santykinis Δ , relative height, относительная высота – dviejų taškų absoliučiuųjų aukščių skirtumas.

skrydžio Δ , flight altitude [height], высота полета – vertikalusis nuotolis nuo skrendančio orlaivio iki paviršiaus sąlyginio nulinio lygio. Skiriamas absoliutusias Δ , santykinis – nuo sutartinio lygio (išskridimo aerodromo arba izobarinio paviršiaus, kuris atitinka 101,325 kPa arba 760 mm Hg slėgį) ir kt. Gali būti labai mažas (iki 200 m), mažas (iki 1000 m), vidutinis (1000–4000 m), didelis (4000–12000 m), stratosferinis (12000–40000 m), mezosferinis (40 000–80000 m) Δ . Δ ppr. matuojamas pagal standartinį atmosferos slėgį. Jis gali būti barometrinis ir kalibruotasis. Pagal skrydžio sąlygas ir saugumą skiriamas kreiserinis, kritinis, mažiausias saugus absoliutusias Δ . Dar vartojami terminai \uparrow nulinis lygis ir \uparrow kreiserinis lygis.

absoliutusias Δ , absolute altitude [height], абсолютная высота полета – orlaivio skrydžio aukštis, skaičiuojamas tiesiogiai nuo paviršiaus, virš kurio jis skrenda, arba nuo jūros lygio.

barometrinis Δ , barometric altitude, барометрическая высота полета – aukštis, nustatytas barometriniais aukščiamatėmis atsižvelgiant į slėgio lygį ir apskaičiuotas remiantis standartinės atmosferos dėsniais.

kalibruotasis Δ , calibrated altitude, калиброванная высота полета – prietaiso aukštis su prietaisų ir instaliacijos paklaidų pataisomis.

kreiserinis Δ , cruising altitude, крейсерская высота полета – lygis, apibrėžiamas vertikaliuoju matmeniu nuo vidutinio jūros lygio, išlaikomas per visą skrydį ar jo dalį.

kritinis Δ , critical altitude, критическая высота полета – aukštis, virš kurio orlaivis (raketa), kurio varikliui reikia oro, tinkamai neveikia.

saugusis Δ , safety height, minimum safe altitude, безопасная высота полета – absoliutusias aukštis, žemiau kurio skristi yra pavojinga dėl aukštų antžeminių arba kitokių kliūčių.

Δ **pagal standartinį atmosferos slėgį**, pressure altitude, высота полета по стандартному атмосферному давлению – aukštis, atitinkantis tam tikrą atmosferos slėgį pagal standartinę atmosferą.

sprogimo Δ , height of burst, высота взрыва – vertikalus atstumas nuo žemės paviršiaus ar taikinio iki sprogimo taško (kampinis ar linijinis). Šaudant šaudmenimis su nuotoliniais sprogdikliais siekiama, kad sprogimai vyktų tinkamiausiame aukštyje. Gali būti matuojamas linijinis ir kampinis, nustatomas tinkamiausiasis, saugusis Δ .

kampinis Δ , angular burst height, угловая высота разрыва – kampas tarp sprogimo linijos ir taikinio linijos.

linijinis Δ , linear burst height, линейная высота разрыва – atstumas nuo sprogimo taško iki taikinio linijos.

saugusis Δ , safe burst height, безопасная высота взрыва – aukštis, kuriame ar virš kurio sproguos brand. užtaisai radioakt. kritulių ar žalos antžeminiams įrenginiams mastas būtų, vado nuomone, priimtinas.

tinkamiausiasis Δ , optimum burst height, оптимальная высота взрыва – aukštis, kuriame sprogimas padaro didžiausią žalojamąjį poveikį konkrečiam taikiniiui.

trajektòrijos aukštis, height of the trajectory, высота траектории – vertikalus atstumas tarp trajektorijos viršūnės ir pabūklo horizonto.

trajektòrijos pakilimo Δ , height difference of the trajectory, превышение траектории – sviedinio (kulkos) trajektorijos aukštis virš taikymo linijos pasirinktu atstumu nuo išlėkimo taško; vienas iš sviedinio (kulkos) trajektorijos parametrų, ypač svarbus šaudant tiesioginiu taikymu (iš šaulių ginklų ir pabūklų).

2. Žemės paviršiaus taško arba objekto atstumas nuo nulinio paviršiaus svambalo linijos (sunkio jėgos) kryptimi.

3. vertikalusis objekto matmuo.

áukštojo dāžnio ryšys \uparrow ryšys.

aukštumà

aukštumà, upland, hill, elevation, возвышенность – Žemės paviršiaus iškiluma be aiškiai išreikštos papėdės; absoliutusis aukštis nuo jūros lygio 200–500 m. Lietuvos aukštumų absoliutusis aukštis siekia 200–300 m. Δ paviršių ppr. sudaro kalvos, daubos, gūbriai, kloniai. Δ gali sudaryti masyvus (sistemas), pvz., Baltijos Δ. Pajėgos, užimančios Δ, turi geresnes stebėjimo ir šaudymo sąlygas.

ausinės, headset, headphones, головной телефон – elektroakustinis stereofoninis prietaisas, skirtas individualiai klausytis garso signalų. Susideda iš dviejų miniatiūrinių garsiakalbių telefonų, keičiančių sustiprintus elektrinius virpesius akustiniais. Būna išorinės ir vidinės.

autentiškas dokumentas ↑ *dokumentas*.

autentiškumo patvirtinimas, *tikrūmo patvirtinimas*, authentication, подтверждение подлинности – 1. paliudijimas atitinkamu parašu ar antspaudu, kad dokumentas tikras ir oficialus.

2. saugumo priemonė elektroninių ryšių sistemai apsaugoti nuo apgaulingų perdavimų.

autentiškumo ženklas ↑ *ženklas 1*.

autodromas, automobile track, autodrome, автодром – įrengta teritorija mokyti vairuoti, bandyti automobilius, rengti automobilių lenktynes. Vairavimo Δ sudaro kelių su kliūtimis, užtvaramis, gabaritinėmis perėjomis kompleksas, kontrolės sistema, eismo taisyklių mokymo, normatyvų laikymo ir treniruoklių vietos. Techninių bandymų Δ turi sudėtingą kelių profilį ir įvairių kliūčių, kurių tikslas – visapusiškai patikrinti automobilių taktines technines charakteristikas. Lenktynių Δ sudaro trekas, figūrinio vairavimo aikštelė, automobilių priežiūros patalpos, laikymo vietos ir kt.

autokolimātorius, autocollimator, tubular collimator, автоколлиматор – optinis prietaisas kampams tiksliai matuoti. Naudojamas karyboje optinių sistemų detalių lygiagretumui, leidimo įrenginių kreipiklių tiesumui ir plokštumui tikrinti ir kt.

automātas, assault [automatic] rifle, автомат – asmeninis, lengvas automatinis artimųjų kautynių šaunamasis ginklas, skirtas priešo kariams kauti. Šaudo pavieniais šūviais ir automatiškai serijomis nustatytą šūvių skaičių (dažn. 3) ar tol, kol dėtuveje bus šovinių. Pirmąjį Δ sukonstravo 1913 rusų konstruktorius V. Fiodorovas. Šiuolaikiniai Δ konstruojami šoviniams, kurie užima tarpinę padėtį tarp pistoletų ir šautuvų šovinių. Jų kalibras būna 5,45–7,62 mm, masė 2,5–4,5 kg, greitašauda 100 (šūvių serijomis) ir 40 (pavieniais šūviais) šūvių per minutę, veiksmingas šaudymo nuotolis 400–500 m. Labiausiai paplitę rusų konstruktoriaus M. Kalašnikovo Δ, pirmas iš jų AK buvo priimtas į ginkluotę 1949, 1959 modernizuotas (AKM), o XX a. 8 d-metyje – 5,45 mm mažojo kalibro Δ AK74, AKS74, AKS74U, nuo 1991 – AK74M; Nikonovo Δ A94 ir AN94 (taiklusis šaudymo nuotolis iki 900 m, gali pakeisti snaiperio šautuvą), Δ be atatranks AET971, AEG971, AEF971 ir kt. Priėmus į ginkluotę mažakalibrį Δ, beveik neliko skirtumo tarp automato (rusų 5,45 mm AK74) ir automatinio šautuvo (amerikiečių 5,56 mm M16 serijos automatinių šautuvų), nors jų pavadinimai skiriasi.

automātika, automatics, автоматика – 1. metodai ir techninės priemonės valdymo procesams, įrenginiams, ginklų sistemoms (kompleksams) automatiškai valdyti (žmogui tiesiogiai nedalyvaujant). Techninės Δ priemonės: automatiniai kontrolės prietaisai, automatiniai signalizacijos, apsaugos, automatinio ryšio ir telemechanikos įtaisai, automatiniai reguliatoriai, optimizatoriai, informacijos kaupimo ir apdorojimo įrenginiai, specializuoti valdymo įtaisai.

2. mokslo ir technikos šaka, tirianti automatines valdymo sistemas, jų kūrimo teoriją ir principus. Δ glaudžiai siejasi su kompiuterija.

automātikos sistemà, automatics system, система автоматики – mechanizmų ir įtaisų sistema, kuri automatiškai atlieka automatinio ginklo užtaisymą ir šūvį. Pagal veikimo principą Δ skiriama šitaip: Δ, kurioje naudojama vamzdžio atatranka (su trumpąja ir ilgąja vamzdžio eiga; automatinis ginklo veikimas pagrįstas sukabintos su judančiu vamzdžiu spynos atatranks naudojimu; dažn. naudojama pistoletuose ir kulkosvaidžiuose); Δ, kurioje naudojama spynos atatranka (su laisvąja ir pusiau laisvąja spyna; naudojama pistoletuose, pistoletuose kulkosvaidžiuose, kulkosvaidžiuose); Δ, kurioje naudojama parako dujų energija (išmetamų iš vamzdžio parako dujų slėgis veikia judančiąją ginklo dalį, susijusią su ginklo automatika, pvz., Kalašnikovo automatuose, automatiniuose šautuvuose M14, M16A1, kulkosvaidyje M60 ir kt.); Δ, kurioje naudojama kt. šaltinių energija.

automātinė patránka ↑ *patranka*.

automātinė sistemà, automatic system, автоматическая система – automatinio valdymo įrenginio ir valdomojo objekto sąveikaujančių mechanizmų kompleksas, kuris valdo objektus be žmogaus įsikišimo. Pagal valdymo principą skiriama uždarojo (naudojama valdymo užduoties ir jos vykdymo informacija) ir atvirojo ciklo Δ (naudojama tik valdymo užduoties informacija). Ypač dažnai Δ naudojama raketoms ir orlaiviams valdyti. Dar ↑ *valdymo sistema*.

automātinė spynà ↑ *spyna*.

automātinė telefōno stotis ↑ *telefono stotis*.

automātiniai giñklai, automatic weapons [arms], автоматическое оружие – šaunamieji ginklai, kuriuose parako dujų ir kt. šaltinių energija naudojama ginklui iš naujo užtaisyti ir iššauti (ginklai, kuriuose automatizuotas tik užtaisymas,

vad. pusiau automatiniams). Δ šauda didele sparta nepertraukiamai, trumpomis serijomis ir pavieniais šūviais. Šoviniai teikiami iš dėtuvės arba iš lanksčių grandinių juostų. Nuo šaudymo įkaitę vamzdžiai aušinami oru, vandeniu ar keičiami neįkaitusiais. Automatinį šaudymą užtikrina ↑ *automatikos sistema*. Δ yra: automatinis ↑ *pistoletas*, ↑ *pistoletas kulkosvaidis*, ↑ *automatas*, automatinis (šturmo) ↑ *šautuvas* ir ↑ *karabinas*, ↑ *kulkosvaidis*, automatinis granatsvaidis, minosvaidis, pabūklas. Pirmąjį Δ 1863 sukonstravo R. Pilonas (JAV). 1883 H. Maksimas (Maxim; JAV) sukonstravo sunkųjį kulkosvaidį, pavadintą jo vardu. Tai buvo pirmas Δ kariuomenės ginkluotėje. Dabar daugelio valstybių kariuomenės naudoja tik automatinius ir pusiau automatinius ginklus. Lietuvoje kariuomenės ginklavimui iki II pasaul. karo buvo naudojami 7,92 mm kalibro sunkieji ir lengvieji kulkosvaidžiai, 20 mm automatiniai pabūklai. Šiuolaikinė Lietuvos kariuomenė ginkluota pistoletais kulkosvaidžiais (pvz., „Uzi“, Izraelis), automatais (AKM, AK 74, Rusija), automatiniams šautuvais (M14 ir M16, JAV; AK4, Vokietija), kulkosvaidžiais (M63, Vokietija, 12,7 mm, JAV ir kt.). Dar ↑ *dvišovis įrenginys*, *granatsvaidis*, *keturšovis įrenginys*, *minosvaidis*, *patranka*, *šaudymas*.

automatinio reguliavimo sistemà, automatic regulation system, система автоматического регулирования – automatinio valdymo sistemos rūšis; Δ automatiškai palaiko tam tikro reguliuojamojo dydžio, kuris apibūdina darbo režimą (procesą), pokyčius pagal tam tikrą dėsnį arba reikšmes tam tikrose ribose. Δ skiriamos pagal funkcionavimą – stabilizavimo, programinio reguliavimo ir sekimo; pagal reguliuojamųjų dydžių skaičių – vienkanalė ir daugiakanalė; pagal valdymo principą – autonominė, neautonominė ir t. t. Δ naudojamos įvairiuose karo technikos kompleksuose ir pavyzdžiuose.

automatinio valdymo sistemà ↑ *valdymo sistema*.

automatinis atsakiklis ↑ *atsakiklis*.

automatinis bėmbų mėtymas ↑ *bėmbų mėtymas*.

automatinis dujų analizatorius ↑ *dujų analizatorius*.

automatinis dujų signalizatorius ↑ *dujų signalizatorius*.

automatinis minosvaidis ↑ *minosvaidis*.

automatinis padėtiės žymėklis, automatic position tracer [plotter], автопрокладчик – prietaisas laivo koordinatėms automatiškai skaičiuoti ir jo keliui grafiškai žymėti jūrlapyje ar planšetėje.

automatinis paleidiklis ↑ *paleidiklis*.

automatinis revolveris ↑ *revolveris*.

automatinis sunkusis granatsvaidis ↑ *granatsvaidis*.

automatinis šaudymas ↑ *šaudymas*.

automatinis šautuvas ↑ *šautuvas*.

automatinis ugnies valdymas ↑ *ugnies valdymas 2*.

automatinis užtaisymas ↑ *užtaisymas*.

automatinis valdymas ↑ *valdymas 2*.

automatizúotasis taktinio taikinio grāfikas, Automated Tactical Target Graphic (ATTG), автоматизированный график тактической цели – taktinių taikinių medžiaga, pateikta taikinio ir jį supančio riboto ploto aerofotografinių nuotraukų (tokio mastelio, kuris leidžia atpažinti taikinio detales) rinkiniu. Δ t. p. apima tekstinius žvalgybos duomenis atskirame nuo grafinės dalies lape. Kiekviena dalis gali būti peržiūrima nepriklausomai viena nuo kitos.

automatizúotasis ugnies valdymas ↑ *ugnies valdymas 2*.

automatizúotoji naikinimo priemonių valdymo sistemà ↑ *valdymo sistema*, *automatizuotoji valdymo sistema*.

automatizúotoji pajėgų valdymo sistemà ↑ *valdymo sistema*, *automatizuotoji valdymo sistema*.

automatizúotoji ryšių sistemà (ARS), automated communications system, автоматизированная система связи (ACC) – tarpusavyje susieti automatizuoti ryšių tinklai, mazgai, linijos ir valdymo sistema, išskleidžiami pagal bendrą planą pajėgų valdymui užtikrinti; sudedamoji pajėgų valdymo sistemos dalis. Δ operatyviai perduoda adresatams įsakymus, nurodymus ir grafinius kovinius dokumentus, keičiasi informacija automatizuotosiose pajėgų valdymo sistemose, automatiškai sujungia abonentus telefono tinklais. Perduodant slaptą informaciją, ji automatiškai išlaptinama. Skiriama stacionarioji (nuolatinės parengties; naudojama kasdieniam ir koviniam pajėgų valdymui taikos ir karo metu) ir lauko (išskleidžiama rengiant arba prasidėjus kovos veiksmais; užtikrina pajėgų valdymą operacijų metu, naudojama rezervuojant, papildant ir stiprinant stacionariąsias Δ ir jų elementus, atkuriant ryšį) Δ. Dar ↑ *valdymo sistema*.

automatizúotoji ugnies valdymo sistemà ↑ *valdymo sistema*, *automatizuotoji valdymo sistema*.

automatizúotoji valdymo sistemà (AVS) ↑ *valdymo sistema*.

automobilinis

automobilinis kėltuvas, vehicle lift, автоподъемник – bokštinis keltuvas, sumontuotas ant automobilio važiuoklės ar ant automobilinės priekabos krepšiui su žmonėmis, įrankiais iškelti. Kėlimo aukštis 5–10 m. Įžemintas. Krepšys 2–4 vietų su aptvarais, kilpomis, kabliais saugos diržams prisegti. Jį iškelia mechanizmas, kurį varo elektros variklis, maitinamas iš išorinio elektros tinklo arba iš automobilyje įtaisyto elektros generatoriaus, ar automobilio variklis. Kėlimo mechanizmas būna žirklinis (sukryžiuoti metaliniai strypai) arba teleskopinis. Valdo vairuotojas iš specialaus pulto ar kabinos. Naudojamas elektros tinklams tiesti, statybos darbams, medžiams genėti, didelių gabaritų karo technikai prižiūrėti ir pan.

automobilinis krānas ↑ *kranas*.

automobilinis krautūvas, lift truck, автопогрузчик – savaeigė mašina kroviniams krauti ir vežti. Turi važiuoklę, teleskopinį rėmą, kuriuo slankioja vežimėlis su keičiamaisiais padargais (kaušu, šakiniu ar kt. griebtuvais, dėže, apkaba, strėle). Δ valdomas hidrauline pavara. Varomas vidaus degimo (autokaras) ar elektriniu varikliu (elektrokaras). Naudojamas krovos darbams kariniuose vienetuose, aerodromuose, sandėliuose ir kt. mechanizuoti.

automobilinis rengimas ↑ *rengimas 2*.

automobilinis traukinys, autotrain, автопоезд – automobilis arba specialus vilkikas su keliomis priekabomis arba puspriekabėmis, turinčiomis bendrą su vilkiku ar automobiliu stabdžių sistemą. Puspriekabė ar priekaba gali turėti varančiuosius tiltus, sujungtus su vilkiko arba automobilio varikliu. Δ būna krovininis, keleivinis ir specialusis.

automobilio amortizatorius ↑ *amortizatorius*.

automobilio dinamiškūmas, dynamism of automobile, динамичность автомобиля – automobilio savybė per kuo trumpesnę laiką pasiekti didžiausią greitį. Priklauso nuo variklio galios, automobilio masės, transmisijos ir kelio ypatumų, vairuotojo patirties, padangų sukibimo su keliu, degalų kokybės, atmosferos sąlygų. Lengvųjų automobilių dinamiškumą apibūdina laikas, per kurį kelyje su kietąja danga pasiekiamas greitis nuo 0 iki 100 km/h. Lenktyniniai automobiliai šį greitį pasiekia per 6–9 s, sportiniai – per 10–12 s, didesnieji – per 15 s.

automobilio klāsė, automobile class, класс автомобиля – automobilio kategorija, nusakanti jo paskirtį, konstrukcinius ir eksploatacinius ypatumus, gamybos kokybę, patikimumą. Lengvieji automobiliai į klases skirstomi pagal savąją masę, darbinį variklio cilindrų tūrį, paskirtį, kėbulo konstrukciją. Skiriamos šios lengvųjų automobilių klasės: labai maža – cilindrų tūris <1,2 l, savoji masė <850 kg; maža – 1,2–1,8 l, 850–1150 kg; vidutinė – 1,8–3,5 l, 1150–1500 kg; didelė – 3,5–5,0 l, 1500–1700 kg; labai didelė – >5,0 l, >1700 kg. Sunkvežimiai į klases skirstomi pagal krovumą, krovininių dėžės paskirtį ir tipą, ašių skaičių. Pagal krovumą yra šios sunkvežimių klasės: labai maža – krovumas <0,5 t, maža – 0,5–2,0 t, vidutinė – 2,0–5,0 t, didelė – 5,0–15,0 t, labai didelė – > 15,0 t.

automobilio māsė ↑ *masė*.

automobilio rėmas, automobile frame, автомобильная рама – plokščia plieninė santvara, prie kurios tvirtinami automobilio tiltai, variklis, kėbulas, krovininių dėžė, platforma, vairo, stabdžių ir kiti agregatai. Δ dažn. sudaro dvi lovinio profilio išilginės sijos (lonžeronai), sujungtos skersinėmis sijelėmis; jos užpakalyje išlenktos į viršų, priekyje – į vidų tiltams, pakabai tvirtinti. Prie Δ apačios tvirtinamos gembės, plokštės kėlikliui įremti, užpakalyje – vilkimo įtaisai, priekyje – vilkimo kabliai. Berėmiame automobilyje rėmą atstoja sutvirtintos kėbulo grindys. Tokio lengvojo automobilio kėbulo priekyje dar yra tvirtinamas porėmis varikliui, pakabai, vairo mechanizmui.

automobilio traukà ↑ *trauka 2*.

automobilio variklis ↑ *variklis*.

automobilis, vehicle, motor car, autocar, automobile, автомобиль – *kar*: variklio varoma ratinė nebėginė mašina kariams, kariniams kroviniams vežti, ginklams ir karo technikai montuoti ir vežti, įvairioms priekaboms ir puspriekabėms vilkti. Skiriamas transportinis (krovininis, ratinis vilkikas, daugiaašė ratinė spec. važiuoklė, daugiaašis ratinis spec. vilkikas ir kt.) ir specialusis (ratinė karinė važiuoklė ginkluotei, valdymo priemonėms ir spec. technikai montuoti; judriosios remonto dirbtuvės ir kitos techninės priemonės, sumontuotos ant ratinių važiuoklių, ir kt.) Δ. Automobilių krovumas nuo 0,25 iki 10 t ir didesnis. Sunkieji vilkikai gali vilkti priekabas ir puspriekabas, kurių bendroji masė siekia 75 t. Vilikikas su priekaba arba puspriekabe vad. automobiliniu traukiniu. Automobilio svarbiausios dalys yra ↑ *važiuoklė*, kėbulas arba kabina, ↑ *variklis*, ↑ *transmisija*, vairavimo įtaisai, stabdžiai, elektros įrenginiai, kontrolės prietaisai, eismo saugos įranga, degalų bakas ir kt. Šiuolaikiniuose kariniuose automobiliuose ppr. visi ratai yra varantieji ir su oro slėgio padangose reguliavimo sistema; yra hidraulinė arba pneumatinė visų ratų stabdžių pavara; būna paleidimo šildytuvai automobiliams eksploatuoti esant žemoms temperatūroms. Svarbiausios Δ taktinės techninės charakteristikos yra didžiausias greitis, įsibėgėjimo trukmė, greitėjimo ir lėtėjimo pagreitis, aukščiausia įvažiuojama įkalnė, gebėjimas į įkalnę važiuoti stabiliu greičiu, degalų sąnaudos, ↑ *krovumas*, ↑ *važumas* ir kt. Projektuojant Δ, numatoma jo keliamoji galia arba keleivių skaičius, ratų formulė ir varančiųjų ratų vieta, didžiausias galimas važiavimo greitis, variklio galia ir cilindrų darbinis tūris. Dar ↑ *automobilinis traukinys*, *automobilio dinamiškumas*, *automobilio klasė*, *automobilio rėmas*, *masė*, *paleidimo šildytuvas*, *prošvaisa*, *trauka*.

šarvuótasis Δ, armoured car, броневомобиль – 1. šarvuotoji ratinė kovos mašina žvalgyboje, saugoje veikti, ryšiams palaikyti, priešo kariams kauti ir lengvai šarvuotajai technikai naikinti. Ginkluojamas kulkosvaidžiais, kartais patrankomis. Buvo naudojamas per I ir II pasaul. karą. Dėl didelių konstrukcijos pokyčių kai kurių valstybių GP šio termino atsisakė; 2. Kai kurių NATO šalių kariuomenių lengvasis šarvuotis, pvz., „Ferret“, „Saladin“, „Shoreland“ (D. Britanija), „Panar“ (Prancūzija) ir kt., Lietuvos kariuomenėje atitinka ratinį šarvuotį (↑ *šarvuotis*, žvalgybos šarvuotis ir kt.).

vikšrarātis Δ, half-track truck, полугусеничный автомобиль – automobilis su vikšrinio varytuvu vietoj užpakalinės ašies ratų ir valdomaisiais priešakinės ašies ratais. Važumui gerinti priekiniai ratai gali būti pastatyti ant slidžių. Δ buvo naudojami II pasaul. karo metais; pokario metais beveik nenaudojami.

automobilių daliniai, motor units, автомобильные части – specialūs įvairių junginių ir GP užnugario daliniai žmonėms ir kroviniams vežti, sužeistiesiems, ligoniams ir kariniam turtui evakuoti. Kai kurių valstybių GP gali sudaryti atskirą pajėgų rūšį.

automobilių keliai, [motor] highways [motorways], autoroads, автомобильные дороги – keliai keleiviams ir kroviniams automobiliais vežti; pagal svarbą skiriami valstybiniai ir vietiniai. Valstybiniai Δ būna magistraliniai (tarptautinio susisiekimo), krašto (jungia magistralinius Δ, administracinius centrus ir didžiuosius miestus arba vienus krašto Δ su kitais), rajoniniai (jungia krašto Δ, miestus ir kt. didelius objektus). Vietiniai Δ jungia rajoninius kelius, kaimus. Valstybiniai Δ pagal trasos padėtį vietovės atžvilgiu būna 3 grupių: A grupės Δ trasa nutiesta toliau nuo gyvenviečių, B grupės – neapstatytose gyvenviečių prieigose, C grupės – per kaimus. Pagal eismo intensyvumą yra 6 Δ kategorijos: M, I, II, III, IV, V. 1999 Lietuvos valstybinių Δ tinklą sudarė 21 164 km kelių. Tvirtos dangos Δ buvo 21 030 km, iš jų asfaltbetonio – 2734 km, kitokios dangos – 8318 km, plentų, grindinių ir žvyrkelių – 10 023 km. Vietinių Δ buvo 39 161 km, iš jų tvirtos dangos – 31 407 km. Dar ↑ *automobilių magistralė*.

automobilių magistralė, motorway, автомобильная магистраль – dviejų, skiriamąja juosta atskirtų, važiuojamųjų dalių automobilių kelias priešingų krypčių eismui. Skirta intensyviam ir greitam automobilių eismui. Būna AM ir AI kategorijos. AM kategorijos Δ turi 6 (projektinis eismo intensyvumas >30 000 automobilių per parą) arba 4 (15 000–30 000 automobilių per parą) eismo juostas. Šios Δ ppr. aplenkia miestus ir gyvenvietes. AI kategorijos Δ turi 4 eismo juostas, eismo intensyvumas 7000–15 000 automobilių per parą. Projektinis važiavimo greitis AM automobilių magistrale – 140–120 km/h, AI – 120–100 km/h.

automobilių poligonas ↑ *poligonas*.

automobilių tèchnika ↑ *technika*.

automobilių tèchninė ekspertizė, automobile technical examination, техническая экспертиза автомобилей – automobilių eismo įvykio (autoavarijos) aplinkybių nagrinėjimas siekiant atkurti įvykio eigą ir nustatyti jo priežastis, t. p. išaiškinti, ar įvykio dalyvių elgesys ir transporto mašinų techninė būklė atitiko kelių eismo taisyklių ir žinybinių instrukcijų reikalavimus. Nagrinėjami eismo įvykio vietos, transporto mašinų apžiūros duomenys, įvykio dalyvių ir liudytojų parodymai, kartais papildomi įvykio vietos, sugadintų mašinų, kelio įrenginių apžiūrų duomenys. Lietuvoje Δ (teisminę) atlieka Teismo ekspertizės instituto Autotechninių ekspertizių laboratorija.

automobilių transportas ↑ *transportas*.

autonòminė operācija ↑ *operacija* 2.

autonòminis davinys ↑ *davinys*.

autonòminis skrydis ↑ *skrydis*.

autopilòtas, automatic flight control system, automatic pilot, автопилот – sistema, kurią sudaro visa orlaivio skrydžio ar raketos skriejimo automatinio valdymo įranga, išlaikanti kursą ir padėtį erdvėje pagal vidaus ir išorės komandas. Šiuolaikiniai Δ užtikrina visus pilotuojamųjų ir bepiločių orlaivių skrydžio režimus, t. p. kilimą ir tūpimą.

autoritārinis, authoritarian, авторитарный – 1. paremtas vienvaldyste, diktatūra.

2. valdingas, siekiantis įtvirtinti savo valdžią, įtaką.

autoritarizmas, authoritarianism, авторитаризм – 1. totalitarinio valdymo forma; visuomenė valdžios organų nerenka, neturi teisės jų kontroliuoti ir pati nesaugoma nuo valdžios savivalės; aukščiausią valdžią turi vienas asmuo, kuris remiasi visišku valdinių paklusnumu.

2. viena moralinio dogmatizmo formų, reikalaujanti moralės pagrindu laikyti autoritetą.

autotèchninė paramà ↑ *parama*.

autotèchnikos tuřtas ↑ *turtas*.

autotranspòrto tarnýba ↑ *tarnyba* 2.

avangárdas, advanced guard, авангард – 1. priešakinis artėjančių pajėgų vienetas, kuris turi užtikrinti nepertraukiamą šių pajėgų judėjimą. Δ uždaviniai: užtikrinti pagr. pajėgoms nustatytą judėjimo greitį, apsaugoti jas nuo netikėto prieš

avanpòstas

užpuolimo, susidùrus su mažesnėmis priešò pajėgomis jas sunaikinti nesustojant, o sutikus pranašesnes – išsiskleisti ir užimti patogią mūšiui vietovę, sukaustyti priešą ugnimi ir užtikrinti pagr. pajėgų organizuotą išsiskleidimą ir jų įtraukimą į mūšį.

2. laikinasis vienetas, veikiantis pagr. pajėgų priešakyje. Ppr. Δ siunčiamas brigados (pulko) žygio metu, jeigu numatomas susitikimas su priešu, puolant ar persekiojant atsitraukiantį priešą.

avanpòstas, outpost, аванпост – sargybos postas. Buvo naudojamas rusų ir kt. kariuomenėse XVIII–XIX a.; išliko jose iki šių laikų.

avàrija, accident, авария – netikėtas įvykis, sukėlęs sprogimą, gaisrą, visišką ar dalinį statinių sugriovimą, nuostolingą technologinio proceso sutrikimą, sunkų grupinį nelaimingą atsitikimą, pavojingų medžiagų išsiveržimą į aplinką, kai padaroma žala žmonėms ar aplinkai įvykio vietoje ar už jo ribų.

branduolinė Δ, nuclear accident, ядерная авария – grandininės branduolių dalijimosi reakcijos aktyviojoje reaktoriaus zonoje kontrolės ir valdymo sutrikimas; kritinės masės susidarymas kraunant, perkraunant, pervežant ir saugojant brand. kurą; šilumos mainų sutrikimai, sukėlę kuro elementų pažeidimą, personalo ir (ar) gyventojų apšvita, viršijančią leidžiamąsias normas. Dar ↑ įvykis.

branduolinės elektrinės Δ, nuclear power plant accident, авария ядерной электростанции – brand. elektrinės naudojimo sutrikimas, dėl kurio radionuklidų kiekis viršija nustatytas saugaus naudojimo normas, o jonizuojančioji spinduliuotė pasklinda už projekte numatytų normalaus naudojimo ribų. Dar ↑ branduolinės elektrinės avarijos fazė.

branduolinio ginklo Δ, nuclear weapon accident, авария ядерного оружия – neplanuotas įvykis, sukėlęs nuostolių, sunaikinęs ar padaręs didelę žalą brand. ginklams ar jų komponentams. Jo padariniai – tikras ar potencialus pavojus gyvybei ar materialinėms priemonėms.

chèminė Δ, chemical accident, химическая авария – avarija chemiškai pavojingame objekte, transporto priemonėje, kai vietovė užteršiama NM. Δ gali būti: ribotoji (NM lokalizavosi objekto padalinyje, padariniai yra likviduojami objekto gelbėjimo pajėgomis arba pasitelkus kai kurias specialiąsias tarnybas), vietinė (NM paplito objekto teritorijoje, t. p. gali kelti grėsmę žmonėms ir aplinkai už teritorijos ribų, padariniai yra likviduojami pasitelkus objekto gelbėjimo pajėgas ir savivaldybės specialiąsias tarnybas) ir bendroji (NM išplito už objekto teritorijos ribų, sukėlė grėsmę žmonėms ir aplinkai, padariniai yra likviduojami pasitelkus gretimų savivaldybių specialiąsias ir kt. gelbėjimo pajėgas) Δ. Didžiausia Δ įvyko 1989 Jonavos „Azoto“ gamybiniame susivienijime (dabar AB „Achema“).

radiācinė Δ, radiological accident, радиационная авария – AE veiklos sutrikimas, kilęs dėl įrangos gedimo, klaidingų personalo veiksmų, technologinio proceso pažeidimų, gaivalinių nelaimių arba kitų priežasčių, kai galima nenumatyta personalo ir gyventojų apšvita, viršijanti didžiausias leidžiamąsias apšvitos dozes. Remiantis pagrindiniais Tarptautinės atominės energijos agentūros ir Europos Sąjungos rad. saugumą reglamentuojančiais dokumentais, nustatytos šios avarinės būklės klasės: ↑ išankstinė parengtis, vietinė (radionuklidų ir jonizuojančiosios spinduliuotės kiekio, viršijančio normalios eksploatacijos reikšmes, išsiveržimas į sanitarinę apsaugos zoną, neišplitęs už jos ribų. Galima AE personalo radioakt. apšvita ir pastatų tarša RM) ir bendroji (radionuklidų ir jonizuojančiosios spinduliuotės kiekio, viršijančio normalios eksploatacijos reikšmes, išplitimas už sanitarinės apsaugos zonos ribų. Rad. pavojus gresia ne tik AE personalui, bet ir gyventojams) Δ. Didžiausia Δ įvyko 1986 Černobylio AE (Ukraina). Dar ↑ įvykis.

avārinė apšvita ↑ apšvita.

avārinė dezaktyvācija ↑ dezaktyvacija.

avārinė inkarvietė ↑ inkarvietė.

avārinė situācija ↑ situacija.

avārinės orlaivio ĩgulòs gėlbėjimo priemonės, emergency flight crew recovery facilities, средства аварийного спасения летного экипажа летательного аппарата – specialieji įtaisai ir įranga orlaivio ĩgulai avarinėmis situacijomis gelbėti. Δ priklauso parašiotai ir katapultavimo priemonės. Dar ↑ katapultavimas, parašiotas.

avārinis bòmbų mėtymas ↑ bombų mėtymas.

avārinis rādiò švyturỹs ↑ švyturys.

avārinis viėtos nustātymo švyturỹs ↑ švyturys.

aviācija, aviation, авиация – kar. sunkesni už orą orlaiviai ir priemonės jiems naudoti (aerodromai, skrydžių valdymo centrai ir punktai, aviacinės technikos remonto ĩmonės); veiklos sritis, apimanti orlaivių projektavimą, konstravimą ir gamybą. Skiriama civilinė ir karo Δ (↑ karinės oro pajėgos). Karo Δ gali veikti savarankiškai ir kartu su kt. GP rūšimis; jos vienetai turi lėktuvus ir sraigtasparnius. Šiuolaikinės aviacijos pagrindą sudaro viršgarsiniai, skraidantys bet kuriomis meteorologinėmis sąlygomis lėktuvai, kurių ginkluotė sudaro įvairios aviacinės bombos, raketos, kulkosvaidžiai ir automatinės patrankos. Karo Δ skiriama pagal paskirtį – taktinė, strateginė, transporto, OEG ir kt. Δ; pagal kovos užduotis ir veiklos pobūdį – bombonešių, taktinių naikintuvų, naikintuvų, šturmo, transporto, vandens, žvalgybos,

laivyno, bepilotė ir kt. Δ. Kai kurių valstybių KOP dar skiriama tolimoji, fronto, armijos, specialioji ir kt. Δ; kartais – sausumos pajėgų, pagalbinė, raketnešė, smūgio.

Pirmą kartą lėktuvai karo tikslams panaudoti 1911–1912 Italijos–Turkijos kare, po to 1912–1913 Balkanų kare. Jie žvalgė ir koregavo artilerijos ugnį. I pasaul. karo pr. Rusija turėjo 263 kovos lėktuvus (daugiausia jų buvo pagaminta Prancūzijoje), Prancūzija – 156, D. Britanija – 30, JAV – 30, Vokietija – 232, Austrija–Vengrija – 65, Italija – 30. Lėktuvų greitis siekė 100–120 km/h, skrydžio aukštis – 2000–3000 m. Antžeminiams taikiniams, prieš kariams naikinti buvo sukurtas ↑ *bombonešis*, o gintis nuo žvalgybos ir bombonešių antskrydžių – ↑ *naikintuvas*. 1915–1916 daugiausia buvo naudojami vienviečiai naikintuvai, pvz., Prancūzijoje „Njupor“ ir „Spad“, Vokietijoje „Fokker“, D. Britanijoje – „Skaut D“. I pasaul. karo pab. KOP jau sudarė trys savarankiškos Δ rūšys: bombonešių, naikintuvų ir žvalgybos Δ. Išaugo lėktuvų skaičius. Karo pradžioje iš viso buvo tik 806 kovos lėktuvai, karo pabaigoje Vokietija jau turėjo 2730, Austrija–Vengrija – 622, Prancūzija – 3321, D. Britanija – 1758, JAV – 740, Italija – 842, Rusija – 590 lėktuvų. Pasikeitė ir kovinės lėktuvų galimybės, pvz., geriausių to meto naikintuvų greitis siekė 220 km/h, žvalgybos lėktuvų – 180 km/h, bombonešių – iki 170 km/h, skrydžio aukštis padidėjo iki 7000 m, o bombų masė – iki 2 t. Didžiųjų valstybių (Vokietijos, Prancūzijos, Italijos ir kt.) karinė doktrina reikalavo stiprinti ir plėtoti KOP teigdamas, jog aviacija bet kokiuose kariniuose konfliktuose vaidins svarbiausią vaidmenį. 1918–1939 didžiųjų valstybių Δ labai išaugo. II pasaul. karo pr. (1939) Vokietija turėjo 4093, JAV – 1576, Japonija – 3750, D. Britanija – 3891, Prancūzija – 3335, Italija – 2802 lėktuvus. Visų valstybių bombonešių aviacija išaugo 2,5 karto (lyginant su 1918), o naikintuvų ir žvalgybos aviacija – sumažėjo. SSRS 1930–1940 karo lėktuvų gamyba išaugo 6,5 karto. II pasaul. karo pr. Vokietijos KOP buvo suskirstytos į 5 operatyvinius junginius, kiekvienas jų turėjo po 800–1200 lėktuvų. D. Britanijoje KOP buvo savarankiška kariuomenės rūšis ir turėjo naikintuvų bei bombonešių aviacijos vadovybę, pavaldžių aviacijos ministrai; jūrų Δ buvo pavaldi kariniam jūrų ministrai. JAV KOP per II pasaul. karą neturėjo bendros vadovybės. Aviacijos daliniai ir junginiai, skirti kariuomenės kovos veiksmams remti, buvo jungiami į oro korpusus, pavaldžius kariuomenės vadovybei; jūrų aviacija buvo KJL sudėtyje. SSRS 1927 KOP buvo suskirstytos į aviacijos brigadas, o po 1936 imta kurti oro armijas; nuo 1939–1940 KOP reorganizuotos (jų svarbiausieji struktūriniai vienetai – oro divizijos ir pulkai). Pirmieji bepilotės aviacijos prototipai buvo kovinės raketos Fau I ir Fau 2 (Vokietija), naudotos per II pasaul. karą. Po II pasaul. karo Δ raidai būdingas perėjimas nuo sraigtinės aviacijos prie reaktyvinės. Pvz., per II pasaul. karą naudotų geriausių naikintuvų greitis siekė 650–720 km/h, o reaktyvinių lėktuvų greitis net kelis kartus didesnis už garso greitį. Buvo sukurti pirmieji sraigtasparnių daliniai. Pasikeitė ir lėktuvų kovinės galimybės, nes jie jau buvo ginkluojami valdomaisiais ir nevaldomaisiais reaktyviniais sviediniais. Kovos lėktuvuose įrengti radioelektroniniai ir navigacijos įrenginiai leido skraidyti bet kuriomis oro sąlygomis, dieną ir naktį, veiksmingai naudoti lėktuvus kovai. Atsiradus brand. ginklui, buvo kuriami tolímieji strateginiai bombonešiai, taktiniai naikintuvai (naikintuvai bombonešiai) ir naikintuvai, galintys nešti brand. ginklą. JAV, Vokietija ir Prancūzija visą dėmesį buvo sutelkusios į taktinės Δ plėtrą, nes taktinė Δ buvo laikoma pagr. priemone brand. ginklui nešti. Strateginiams objektams giliame prieš užnugaryje naikinti JAV, D. Britanija ir Prancūzija sukūrė ir apginklavo savo Δ naujais reaktyviniais (strateginiais) bombonešiais. Lėktuvų koviniam veiksmų spinduliui didinti buvo sukurti lėktuvai, galintys ore įpilti degalų į kitą skrendantį lėktuvą.

armijos Δ, army aviation, армейская авиация – JAV, D. Britanijos, Prancūzijos, Italijos ir kt. valstybių SP rūšis; paskirtis – tiesioginė pajėgų aviacinė parama. Yra Δ brigados (grupės), pulkai, batalionai, eskadronai (kuopos) bendrųjų pajėgų junginių ir dalinių sudėtyje arba Δ sudaro SP vadovybės zonoje (karo veiksmų teatre) rezervą. Δ buvo naudojama visuose XX a. II pus. ribotuose karuose. 1983 JAV (vėliau ir kt. valstybėse) pasidarė savarankiška pajėgų rūšis. Rusijoje nuo 1993 – sausumos pajėgų aviacija.

bepilotė Δ, unmanned aviation, беспилотная авиация – KOP rūšis, skirta iš oro ir žemės labai saugomiems dideliems ir svarbiems antžeminiams ir jūros taikiniams naikinti, t. p. radioakt. taršos rajonams iš oro žvalgyti. Δ priklauso bepiločiai orlaiviai ir sparnuotosios raketos. Į taikinį nusitaiko automatiškai pagal iš anksto nustatytą programą arba nutaikomi nuotoliniu būdu. Leidžiami nuo antžeminių ir laivuose ar lėktuvuose įrengtų leidimo įrenginių. Nuotoliniu būdu valdomi orlaiviai (pvz., bepilotis žvalgybos orlaivis) leidžiami vieną ir daugelį kartų. Jie turi jėgainę, navigacijos, taikymo, automatinio valdymo, tūpimo ir kt. įtaisų. Ginkluojami bombomis ir raketomis (pvz., bepilotis kovos orlaivis). Dar ↑ *orlaivis, raketa*.

bombonešių Δ, bombardment aviation, бомбардировочная авиация – aviacija prieš kariuomenės grupuotėms, jo antžeminiams ir jūrų objektams bombomis ir raketomis naikinti. Skiriama taktinė (fronto) ir strateginė (tolimoji) Δ. Dar ↑ *bombonešis*.

civilinė Δ, civil aviation, гражданская авиация – aviacija keleiviams ir kroviniams skraidinti ir įvairiems ūkio uždaviniams atlikti.

laivyno Δ, fleet aviation, авиация флота – laivyno pajėgų dalis prieš laivyno pajėgoms ir jūrų transporto priemonėms naikinti, laivų grupuotei jūroje dengti, žvalgybai iš oro jūroje ir kt. užduotims atlikti. Δ atlieka užduotis savarankiškai arba sąveikaudama su kitomis laivyno ir kt. GP rūšių pajėgomis. Δ sudėtyje gali būti raketnešių, priešlaivinė, naikintuvų, šturmo, žvalgybos ir specialioji aviacija. JAV KJL dar yra jūrų pėstininkų aviacija. Pirmą kartą aviacija kariniuose

veiksmuose jūroje buvo panaudota per I pasaul. karą. Ji žvalgė iš oro, koregavo karo laivų artilerijos ugnį, kovojo su priešo lėktuvais, buvo naudojama prieš laivus ir antžeminius pakrantės objektus. Lėktuvų veikimo spinduliui jūroje padidinti buvo naudojami specialūs laivai (lėktuvnešių prototipai), turėjo ant denio po kelis vandens lėktuvus (hidroplanus). Prieš kylant vandens lėktuvus nuleisdavo ant vandens, o kai jie nutūpdavo vėl buvo keliami ant laivo denio. Pirmieji Δ daliniai Rusijoje buvo sudaryti 1912–1914 Baltijos ir Juodosios jūros laivynuose. JAV, D. Britanijoje ir Japonijoje Δ priklausė laivynui kaip laivyno pajėgų rūšis. Tarp I ir II pasaul. karo stipriausiose Vakarų valstybėse sparčiausiai buvo plečiama denio (lėktuvnešių) aviacija, o buvusioje SSRS – bazinė (pakrantės) aviacija. Per šį laikotarpį ji išaugo dvigubai, pagerėjo lėktuvų taktiniai techniniai duomenys, ypač padidėjo greitis, skrydžio trukmė, aukštis ir ugnies (bombų, torpedų, minų ir kt.) galia. XX a. 9 d-metyje beveik visose valstybėse imta kurti lėktuvus ir sraigtasparnius konkrečioms užduotims jūroje vykdyti, todėl daugelio valstybių Δ buvo ginkluojama specialiai sukurta kovos su povandeniniais ir antvandeniniais laivais, lėktuvais smogiamąja ginkluote, kovos su minomis (minoms ieškoti ir naikinti) ginkluote, žvalgybos sistemomis (oro ir jūros akvatorijai ir pakrantėms žvalgyti). JAV laivyno aviacijos orlaivių pavyzdžiai: denio taktinis naikintuvas F/A 18C „Hornet“ (sparnų ilgis 11,4 m, ilgis 17,1 m, aukštis 4,7 m, didžiausia kilimo masė 22,3 t, didžiausias greitis 1900 km/h, 1 žm. įgula); denio daugiatikslis naikintuvas F 14E „Tomcat“ (atitinkamai 11,77 m, 19,2 m, 5,02 m, 26,3 t, 2300 km/h, 2 žm.); žvalgybos ir valdymo lėktuvas E 2C „Hawkeye“ (atitinkamai 24,56 m, 17,55 m, 5,58 m, 23,5 t, 598 km/h, 5 žm.: 2 lakūnai ir 3 operatoriai); transporto sraigtasparnis CH 46 (pagr. sraigtų skersmuo 15,55 m, ilgis su pagr. sraigtais 25,7 m, aukštis su pagr. sraigtais 5,18 m, didžiausia kilimo masė 10,9 t, didžiausias greitis 270 km/h, 2–3 žm. įgula). Δ bazuojasi aerodromuose (vandens aerodromuose), ant lėktuvnešių ir kt. laivų. Priklausomai nuo bazavimosi vietos (pobūdžio) skiriama laivų, lėktuvnešių ir bazinė aviacija.

bazinė aviacija, base aviation, базовая авиация – JAV, Prancūzijos, Japonijos ir kai kurių kt. šalių laivyno aviacija, kuri, kitaip nei lėktuvnešių aviacija, bazuojasi kranto (baziniuose) aerodromuose. Ppr. turi didelio nuotolio lėktuvus, ginkluotus torpedomis, giluminėmis bombomis ir valdomosiomis raketomis.

laivų aviacija, ship-based aviation, корабельная авиация – laivyno aviacijos lėktuvai ir sraigtasparniai, kurie bazuojasi ant laivų ir skraido nuo jų. Pagr. Δ dalį sudaro denio aviacija, kurią sudaro lėktuvai ir sraigtasparniai, galintys pakilti nuo laivo, neturinčio skraidymo denio. T. p. gali būti naudojami vertikalaus (trumpo) kilimo ir tūpimo lėktuvai.

lėktuvnešių aviacija, carrier aviation, авианосная авиация – laivyno aviacija, kuri bazuojasi turinčiuose kilimo ir tūpimo takus laivuose (lėktuvnešiuose, priešlaiviniuose kreiseriuose ir kt.).

naikintuvų Δ, fighter aviation, истребительная авиация – aviacija pilotuojamiems ir bepiločiams prieš orlaiviams ore naikinti; gali būti naudojama antžeminiams (antvandeniniams) taikiniams naikinti ir oro žvalgybai atlikti. Dar ↑ *naikintuvas*.

oro erdvės gynybos Δ, air defence aviation, авиация ПВО – aviacija svarbioms kryptims, rajonams ir objektams nuo oro priešo dengti, prieš puolimo iš oro priemonėms didžiausiu galimu nuotoliu nuo dengiamų objektų naikinti. Δ sudaro naikintuvų, transporto aviacijos ir sraigtasparnių vienetai.

pagalbinė Δ, auxiliary aviation, вспомогательная авиация – *ist.* aviacija kariuomenės valdymui užtikrinti, sužeistiesiems ir ligoniams skraidinti. Šią aviaciją sudarydavo ryšių, transporto ir sanitarinė aviacija.

raketnešė Δ, missile-carrying aviation, ракетноносная авиация – aviacija, turinti raketas nešančius lėktuvus – raketnešius; kai kurių valstybių karo aviacijos rūšis. Dar ↑ *raketnešis*.

sausumos pajėgų Δ, army aviation, авиация сухопутных войск – 1. *NVS* SP junginių aviacijos vienetai; aviacija SP vienetais paremti, taktinei oro žvalgybai atlikti, taktiniams oro desantams išlaipinti ir jų veiksmams remti, minų užtvarams daryti ir kt. uždaviniams atlikti. Pagal atliekamų uždavinių pobūdį Δ skiriama šitaip: šturmo, transporto, žvalgybos ir specialioji Δ; turi sraigtasparnius ir lėktuvus; 2. kai kurių valstybių korpuso, armijos aviacija.

smūgio Δ, attack aviation, ударная авиация – bombonešių, taktinių naikintuvų ir šturmo aviacija.

specialioji Δ, special aviation, специальная авиация – Rusijos KOP aviacijos vienetai, turintys specialiuosius lėktuvus (sraigtasparnius) – sanitarinius, transporto, koregavimo, papildymo degalais ir kt.; yra tolimosios, fronto, armijos ir transporto aviacijos sudėtyje.

stratèginė Δ, strategic aviation, стратегическая авиация – aviacija kariniams objektams tolimajame prieš užnugaryje, žemynų ir vandenynų (jūrų) karo veiksmų teatruose naikinti, operatyvinei ir strateginei oro žvalgybai atlikti. Δ naudoja raketnešius ir bombonešius, nešančius įvairios paskirties aviacines raketas ir bombas, t. p. su brand. užtaisais. Kai kurių valstybių karinėse oro pajėgose – tolimoji aviacija.

šturmo Δ, assault aviation, штурмовая авиация – aviacija mažiems ir judriems antžeminiams (antvandeniniams) taikiniams naikinti taktinėje ir artimiausioje operatyvinėje prieš kariuomenės rikiuotės gilumoje (ppr. skrendant mažame ir labai mažame aukštyje). Pagr. Δ uždavinys – sausumos ir laivyno pajėgų aviacinė parama. Kai kuriose valstybėse Δ skiriama lėktuvnešių arba jūrų pėstininkų aviacijai.

taktinė Δ, tactical aviation, тактическая авиация – aviacija operatyviniams taktiniams uždaviniams atlikti sąveikaujant su SP, laivynu ir savarankiškai. Δ yra pagr. КОР smogiamoji jėga. Δ turi naikintuvus, taktinius naikintuvus, žvalgybos ir transporto lėktuvus bei sraigatasparnius. Δ vienetai jungiami į taktines aviacijos vadovybes. Dalis NATO šalių taktinės aviacijos Europoje įtraukta į jungtinę taktinės aviacijos vadovybę (АТАС – Allied Tactical Air Command). Kai kurių valstybių karinėse oro pajėgose – fronto aviacija.

taktinių naikintuvų Δ, tactical fighter aviation, тактическая истребительная авиация – aviacija daugiausia mažiems ir judriems antžeminiams (jūrų) taikiniams prieš taktinėje ir artimiausioje operatyvinėje gilumoje naikinti, naudojant brand. ir įprastines NP; t. p. gali naikinti prieš oro taikinius, atlikti žvalgybą iš oro ir spręsti kt. uždavinius. Dar ↑ *naikintuvus*.

transporto Δ, transport aviation, транспортная авиация – aviacija oro desantams išmesti (išlaipinti), kariuomenei, ginkluotei, degalams, maisto produktams ir kt. materialinėms priemonėms skraidinti, sužeistiesiems ir ligoniams evakuoti. Δ naudoja didelio nuotolio ir įvairaus krovumo transporto orlaivius. Dar ↑ *lėktuvus*.

vandėnis Δ, *hidroaviacija*, water aviation, hydroaviation, гидроавиация – KJP vienetai, turintys ginkluotėje vandens lėktuvus.

žvalgybos Δ, reconnaissance aviation, разведывательная авиация – aviacija žvalgybai iš oro atlikti. Susideda iš žvalgybos aviacijos vienetų, kurie yra taktinės, strateginės ir laivyno aviacijos sudėtyje. Šiuolaikinė Δ turi pilotuojamuosius ir bepiločius žvalgybos orlaivius, kurie aprūpinti įvairiomis radioelektroninėmis ir kt. žvalgybos priemonėmis. Kai kurie žvalgybos orlaiviai turi NP ir gali naikinti aptiktus svarbius taikinius.

aviacijos bazavimasis ↑ *bazavimasis*.

aviacijos bazė ↑ *bazė*.

aviacijos divizija ↑ *divizija*.

aviacijos ešelonuoti veiksmai, aviation echeloned action, эшелонированные действия авиации – aviacijos vienetų veiksmų būdas, kai pavieniai orlaiviai arba nedidelės jų grupės per nustatytus laiko tarpsnius smogia kelis smūgius vienam ar keliems prieš objektams. Naudojami prieš objektams slopinti arba kariuomenei alinti nuolat veikiant prieš objektus.

aviacijos ginkluotė ↑ *ginkluotė*.

aviacijos grupė ↑ *grupė 1*.

aviacijos ir laivyno sąveikos zona, air-surface zone, зона взаимодействия авиации и флота – zona, kur antvandeniniams laivams ir orlaiviams negresia būti apšaudytiems draugiškųjų pajėgų ir kur, nekludomi savų povandeninių laivų, jie gali atlikti operacijas prieš prieš povandeninius laivus. Dar ↑ *ribojimų zona*.

aviacijos kovos veiksmų valdymo centras ↑ *centras 3*.

aviacijos nukreipimo postas ↑ *postas 4*.

aviacijos pasirengimo kovos veiksmams demaskuojamieji požymiai ↑ *demaskuojamieji požymiai 1*.

aviacijos perskridimo juosta, aircraft flying belt, полоса пролета авиации – oro erdvė, skiriama aviacijos junginiams ir daliniams perskrendant fronto liniją. Ppr. nustatoma pagal mažiausią nuotolį nuo bazavimosi aerodromų iki taikinio (desantavimo rajono) apeinant, jei galima, gerai prieš OEG dengiamus rajonus.

aviacijos poligonas ↑ *poligonas*.

aviacijos sąveikos kariniškas ↑ *sąveikos karininkas*.

aviacijos smūgis ↑ *smūgis*.

aviacijos smūgis bėmbomis ↑ *smūgis, aviacijos smūgis*.

aviacijos smūgis bėmbomis ir rakėtomis ↑ *smūgis, aviacijos smūgis*.

aviacijos smūgis rakėtomis ↑ *smūgis, aviacijos smūgis*.

aviacijos šaudmuo ↑ *šaudmuo*.

aviacijos tuftas ↑ *turtas*.

aviacijos užduotis ↑ *užduotis 2*.

aviacinė astronòmija ↑ *astronomija*.

aviacinė įspėjimo ir valdymo sistema, Airborne Warning and Control System (AWACS), авиационная система предупреждения и управления – JAV aviacinis kompleksas; jį sudaro lėktuvai E-3A („Boing-707“ bazės), turintys automatizuotas sistemas, kurios užtikrina radiolokacinę antžeminės, jūros ir oro erdvės situacijos kontrolę veikiant radioelektroninės kovos priemonėms; informacijos rinkimą, apdorojimą ir perdavimą; orlaivių kreipimą į antžeminius,

aviacinė

jūrų ir oro taikinius. Δ gali atpažinti pavienius ir grupinius oro taikinius iki 300–450 km nuotoliu bet kuriame aukštyje ir jiems skrendant įvairiu greičiu.

aviacinė jūrų minà ↑ *jūrų mina 2.*

aviacinė medicinà, aviation medicine, авиационная медицина – speciali medicinos sritis, susijusi su biol. ir psichologinėmis skraidymo problemomis.

aviacinė minavimo sistemà, airborne mining system, авиационная система минирования – lėktuvo (sraigatsparnio) įranga aviacinėms minoms norima tvarka mėtyti ir toli nuo savų pajėgų esantiems sausumos arba jūros plotams labai greitai užminuoti. Δ sudaro minų ir bombų kasetės, minos ir jų mėtymo valdymo aparatūra. Naudojama nuotoliniam minavimui.

aviacinė palydà ↑ *palyda 4.*

aviacinė paramà, air support, авиационная поддержка – 1. įvairi oro pajėgų parama (artimoji, netiesioginė, išankstinė, skubioji ir taktinė), teikiama sausumoje ir jūroje.

artimóji Δ, close air support, ближняя авиационная поддержка – veiksmai ore prieš priešo taikinius, esančius arti draugiškųjų pajėgų, reikalaujantys kiekvieno oro pajėgų uždavinio detalaus suderinimo su SP ugnimi ir manevravimu.

išankstinė Δ, preplanned air support, предварительная авиационная поддержка – aviacijos veiksmai pagal planą, parengtą dar prieš pradėdant operaciją.

netiesioginė Δ, indirect air support, косвенная авиационная поддержка – aviacinė parama sausumos ar jūrų pajėgoms atliekant veiksmus ne prieš priešo pajėgas, dalyvaujančias taktiniame mūšyje, o prieš kitus objektus. Ji apima pranašumo ore įgijimą ir išlaikymą, užtvaras ir užpuldinėjimo veiksmus.

skubióji Δ, immediate air support, срочная авиационная поддержка – specifinė aviacinė parama pagal pareikalavimą mūšio metu, kuri negali būti suplanuota iš anksto.

táktinė Δ, tactical air support, тактическая авиационная поддержка – suderintos su sausumos ir jūrų pajėgomis oro pajėgų operacijos, kuriomis tiesiogiai padedama sausumos ar laivyno operacijoms.

2. aviacijos smūgiai (atakos), kt. kovos veiksmai sausumos junginiams operacijoje (mūšyje) paremti; sudedamoji paramos ugnimi dalis. Δ prasideda kartu su SP vienetų atakos pradžia; ją atlieka taktinė ir strateginė aviacija. Pirmiausia naikinamos priešo brand. puolimo priemonės, besitartinantys artimiausi rezervai, vadavietės, gynybos pozicijos, ugnies priemonės.

aviacinė raketà ↑ *raketa.*

aviacinė tèchnika ↑ *technika.*

aviacinė torpedà ↑ *torpeda.*

aviacinės paramòs operácijų ceñtras ↑ *centras 3.*

aviaciniai degalài ↑ *degalai 1.*

aviacinis aprūpinimas ↑ *aprūpinimas 2.*

aviacinis benzinas ↑ *benzinas.*

aviacinis kulkósvaidis ↑ *kulkosvaidis.*

aviacinis laistytùvas, aircraft spray tank, выливной авиационный прибор – prietaisas skystoms NM arba BM iš orlaivio išlieti. Δ skirtas priešo kariams kauti, vietovei ir kovos technikai užteršti; per kelias sekundes gali sudaryti aerozolio debesį.

aviacinis minų trãlas ↑ *minų tralas.*

aviacinis puolimas ↑ *puolimas.*

aviacinis rakètų komplèksas ↑ *raketų kompleksas.*

aviacinis rengimas, air preparation, авиационная подготовка – aviacijos smūgiai (atakos) ir kt. kovos veiksmai prieš prasidedant SP atakai; sudedamoji atakos rengimo ugnimi dalis. Δ ppr. vyksta vienu metu ir derinama su artileriniu rengimu; ją atlieka taktinė ir strateginė aviacija. Pirmiausia naikinamos priešo brand. puolimo priemonės, vadavietės, tankai ir artilerija sutelkimo rajonuose ir pozicijose, gynybos pozicijos, artimiausių aerodromų orlaiviai, perkėlos.

aviacinis taikiklis ↑ *taikiklis.*

aviacinis variklis ↑ *variklis.*

aviacinis variomètras ↑ *variometras.*

aviacinis žemėlapis ↑ *žemėlapis.*

aviahorizòntas, horizontal situation indicator, artificial horizon, altitude indicator, авиагоризонт – 1. prietaisas, kuris gali rodyti kryptį ir atstumą iki navigacinio įrenginio, magnetinę kryptį, kursą ir kurso nukrypimą.

2. aeronavigacinis giroskopinis prietaisas, rodantis lėktuvo padėtį horizonto atžvilgiu. Jo giroskopas turi 3 laisvės laipsnius. Kintant giroskopo pagrindo padėčiai, vertikaliosios giroskopo ašies padėtis nekinta. Lakūnas aviahorizonte mato lėktuvo siluetą (jo padėtis prietaise nekinta) ir judantį rutulį, kuris vaizduoja dangų, žemę ir liniją tarp jų – dirbtinį horizontą. Pagal lėktuvo silueto padėtį dirbtinio horizonto atžvilgiu nustatoma lėktuvo padėtis žemės horizonto atžvilgiu.

āzimuthas (A), azimuth, азимут – kampas tarp stebėjimo taško dienovidinio plokštumos ir vertikaliosios plokštumos, einančios per stebėjimo liniją (stebėtojo ir stebimo objekto taškus). Δ būna astronominis, geodezinis ir magnetinis. Δ atskaitomas nuo šiaurinės dienovidinio krypties pagal laikrodžio rodyklę nuo 0 iki 360° (nuo 0 iki 6000 arba 6400 tūkstantųjų). Visi Δ gali būti tiesioginiai ir atvirkštiniai. Karyboje Δ reikalingas taikiniams nurodyti, vietovėje orientuotis, artilerijos šaudymo nuostatomis rengti, aeronavigacijoje ir jūrų navigacijoje. Dar \uparrow *kampas*.

astronòminis Δ (A_a), astronomical azimuth, астрономический азимут – kampas tarp astronominio (tikrojo) dienovidinio plokštumos, einančios per stebėtojo tašką, ir vertikaliosios plokštumos, einančios per stebimojo taško vertikale (svambalo liniją) ir stebėtojo tašką. Geodezijoje Δ atskaičiuojamas nuo šiaurinės dienovidinio krypties pagal laikrodžio rodyklę, astronomijoje – nuo pietinės dienovidinio krypties. Nustatomas iš astronominių matavimų specialiais prietaisais (busole, teodolitu ir pan.). Naudojamas aeronavigacijoje, jūrų navigacijoje, artilerijoje ir kt.

atvirkštìnis Δ (A_{atv}), back bearing [azimuth], обратный азимут – azimutas, išmatuotas priešinga ėjimui kryptimi (nuo objekto į stebėtoją). Tarp tiesioginio ir Δ galioja ryšys:

$$A_{atv} = A_{ties} \pm 180^\circ; \text{ „+“ , kai } A_{ties} < 180^\circ; \text{ „-“ , kai } A_{ties} > 180^\circ.$$

geodèzinis Δ (A_g), geodetic bearing [azimuth], геодезический азимут – kampas tarp geodezinio dienovidinio plokštumos, einančios per stebėtojo tašką, ir plokštumos, einančios per stebimojo taško normalę ir stebėtojo tašką. Astronominis (tikrasis) ir Δ yra skirtingi, nes stebėjimo taške nesutampa geodezinio ir astronominio dienovidinių plokštumos, o stebimame taške – normalė su vertikale. Δ gali būti matuojamas žemėlapyje (žemėlapių vidinio rėmelio vienos iš šoninių kraštinių arba per stebėtojo tašką nubrėžto geodezinio dienovidinio atžvilgiu). Naudojamas nustatant ir nurodant objektų vietą atraminio elipsoido paviršiuje ir žemėlapyje. Tarp Δ ir direkcinio kampo galioja ryšys $A_g = \alpha + (\pm\gamma)$, kur γ – dienovidinių artėjimas.

magnètinis Δ (A_m), magnetic [compass] bearing [azimuth], магнитный азимут – horizontalus kampas nuo šiaurinės magnetinio lauko dienovidinio krypties iki nustatomos krypties pagal laikrodžio rodyklę. Nuo geodezinio Δ skiriasi magnetinės deklinacijos kampu. Tarp geodezinio ir magnetinio azimutų galioja ryšys $A_m = A_g - (\pm\delta)$, kur δ – magnetinė deklinacija (įskaitant metinį magnetinės deklinacijos pokytį). Δ matuojamas magnetiniais prietaisais (kompasu, busole ir pan.) arba apskaičiuojamas pagal žemėlapyje išmatuotą direkcinį kampą. Naudojamas orientuojantis vietovėje, dirbant vietovėje su žemėlapiu, nurodant taikinius ir pan. Dienovidinių artėjimo, magnetinės deklinacijos ir metinio magnetinės deklinacijos pokyčio kampų skaitinės vertės nurodomos kiekviename žemėlapių lape (\uparrow *dienovidinių kryptių diagrama*).

tiesiòginis Δ (A_{ties}), forward bearing [azimuth], прямой азимут – azimutas, išmatuotas ėjimo kryptimi (nuo stebėtojo į objektą).

azimutìnis kam̃pas \uparrow *kampas*.

azòto dioksid̃as, nitrogen dioxide, двуокись азота – dusinamoji PChM. Rusvos dujos. Lydymosi temperatūra 11,2 °C, virimo temperatūra 21,3 °C. 1,5 karto sunkesnis už orą. Gerai tirpsta vandenyje. Sąlyginė žalojamoji dozė – 1,5 mg·min/l, mirtinoji – 7,8 mg·min/l. Nuodingas įkvėpus. Nudagina odą, gleivinę. Apsinuodijimo požymiai: kosulys, galvos skausmas, vėmimas, akių uždegimas, širpulys, karščiavimas, spartėnis širdies plakimas, plaučių paburkimas. Apsauga – izoliuojamoji dujokaukė, pramoninė tam tikro tipo dujokaukė, sudrėkintas vatos ir marlės raištis.

azòto iprit̃as (HN), nitrogen-mustard gas (HN), азотистый иприт – pūliuojamoji patvarioji kovinė NM. Šviežios žuvies kvapo geltonai rudas riebalingas skystis. Pagr. kovinė būseną – lašai. Lydymosi temperatūra -60 °C, virimo temperatūra 180 °C. Labai blogai tirpsta vandenyje, gerai – organiniuose tirpikliuose. Sąlyginė mirtinoji dozė įkvėpus 3 mg·min/l, pro odą – 10–20 mg/kg. Su neorganinėmis rūgštimis sudaro vandenyje tirpias nuodingąsias druskas; gali būti naudojamas vandens šaltiniams užteršti. Apsauga – dujokaukė, odos IAP, individualusis cheminis paketas.

B

báimė, fear, страх – emocinė būseną, kylanti kario arba karių grupės gyvybei pavojingose situacijose, susijusi su tikru ar įsivaizduojamu pavojumi. Δ išgyvenimo stiprumas ir specifika priklauso nuo pavojaus pobūdžio; prasideda nuo bėgštamumo, išgąščio ir sustiprėja iki siaubo. Δ, kai pavojaus šaltinis yra neaiškus arba nesuprantamas, vad. nerimu. Δ mažina kovinės veiklos veiksmingumą, gali sukelti paniką. Δ nėra silpnumo ar bailumo ženklas, o tik normali reakcija į grėsmingą ar pavojingą situaciją. Įveikti baime padeda tiksli informacija apie padėtį, psichologinė draugų parama, tvirtas vado vadovavimas ir jo asmeninis pavyzdys, rūpinimasis kariais. Dar ↑ *panika*.

báitas (B), byte, байт – informacijos kiekio vienetą. Jį sudaro aštuonių dvejetainių skilčių (bitų) grupė, kuria kompiuteris, perduodamas, saugodamas ir apdorodamas informaciją, naudojasi kaip nedalomu elementu. Kadangi 1 B atitinka labai mažą informacijos kiekį, daugiausia vartojami tokie vienetai: kilobaitas (1 kB = 1024 B = 2¹⁰ B), megabaitas (1 MB = 1024x1024 B = 2²⁰ B) ir gigabaitas (1 GB = 1024x1024x1024 B = 2³⁰ B).

bajonėtas, bayonet, байонет – *ist.* duriamasis ginklas; durtuvas, kurio kotas įstatomas į šautuvo vamzdžio kanalą. Šaudant Δ išimamas iš vamzdžio. Išrastas XVII a. Prancūzijoje.

baktèrija, bacterium, бактерия – vienaląstis mikrobas. Patogeninės (sukeliančios užkrečiamąsias ligas) Δ būna monopatogeninės (ligų sukėlėjai patogeniški tik žmogui) ir polipatogeninės (ligų sukėlėjai patogeniški ir žmogui, ir gyvūnams). Δ greitai žūva nuo saulės spindulių, dezinfekavimo medžiagų ir aukštos temperatūros (aukštesnės nei 60 °C). Nejautrios žemai temperatūrai ir atsparios šalčiui iki -25 °C ir žemesnei temperatūrai. Dalis bakterijų nepalankiomis sąlygomis geba virsti sporomis. Patogeninės Δ, patekusios į organizmą, sintetina toksinus (↑ *toksinai*), kurie nuodija organizmą, sutrikdo normalią medžiagų apykaitą, sukelia alergiją. Patogeninės Δ sukelia sunkias užkrečiamąsias žmonių (gyvulių) ligas: marą, juodligę, įnosę ir kt.

balañdžių pāštas ↑ *paštas*.

balāstas, ballast, балласт – laivo ar lėktuvo krovinys pusiausvyrai palaikyti. Povandeniniuose laivuose įrengiamos užpildomos vandeniū balasto cisternos. Dar ↑ *kingstonas*.

balistà, ballist, баллиста – *ist.* senovinė svaidomoji mašina. Buvo veikdinama susukto pluošto (sausgyslių, virvių ir kt.) stangrumo jėgos ir skiriama sienoms ardyti ir tvirtovių gynėjams kauti. Δ buvo naudojamos iki V a. pab. Akmenų (iki 30 kg), sunkiųjų strėlių, geležimi kaustytų rąstų (iki 3 m ilgio), statinių su degančia derva ir pan. svaidymo nuotolis siekė 400–800 m, lengvesnių strėlių – iki 1000 m.

balistika, ballistics, баллистика – mokslas, tiriantis sviedinių, minų, aviacinių bombų, kulku, nevaldomųjų raketų ir kt. iššautų (paleistų) kūnų judėjimo dėsnius. Pagr. Δ skyriai: vidinė ir išorinė Δ.

išorinė Δ, exterior ballistics, внешняя баллистика – balistikos šaka, tirianti sviedinių (minų, kulku, nevaldomųjų raketų), kai jie išlekia iš vamzdžio (leidimo įrenginio), judėjimo ore dėsnius ir veiksnius, veikiančius šį judėjimą. Pagr. Δ skyriai: jėgų ir momentų, veikiančių lekiantį sviedinį, tyrinėjimas; sviedinio masės centro judėjimo tyrinėjimas nustatant trajektorijos elementus; sviedinio judėjimo aplink masės centrą tyrinėjimas nustatant jo stabilumą ir sklaidą; pataisų teorija; šaudymo lentelių sudarymo metodika; sviedinio balistinis projektavimas.

vidinė Δ, internal ballistics, внутренняя баллистика – balistikos šaka, tirianti sviedinių (minų, kulku ir kt. šaudmenų), veikiamų parako dujų, judėjimą ir kt. procesus vamzdyje ir parakinių raketų degimo kameroje. Pagr. Δ skyriai: pirosatika (tyrinėja parakų degimo ir dujų susidarymo uždaroje erdvėje dėsningumą); pirodinamika (tyrinėja procesus vamzdžio kanale šūvio metu ir nustato ryšius tarp jų, konstrukcinių vamzdžio charakteristikų ir užtaisymo sąlygų); balistinis pabūklų, raketų, šaulių ginklų projektavimas; tarpinė balistika (tyrinėja procesus poveikiminiū šūvio laikotarpiu, kai pasibaigę parako dujų poveikis sviediniui); parakinių raketų Δ.

balistinė artilèrijos paramà ↑ *parama*.

balistinė raketa ↑ *raketa*.

balistinė rakėtos trajektòrija ↑ *trajektorija, raketos trajektorija*.

balistinė trajektòrija ↑ *trajektorija*.

balistinė trasà, ballistic track, баллистическая трасса – specialiai įrengtas artilerijos poligone vietovės ruožas

sviedinių (minų ir kt.) eksperimentiniams lėkimo bandymams. Balistinėje trasoje statomi įvairūs balistiniai prietaisai ir balistiniai bandomieji taikiniai, pagal kuriuos bandomuoju šaudymu nustatomas oro pasipriešinimo dėsnis, sviedinių \uparrow aerodinaminės charakteristikos, slenkamojo ir svyruojamojo judėjimo parametrai, išlėkimo pradinės sąlygos ir sklaidos charakteristikos. Dar \uparrow taikinys.

balistinės charakteristikos, ballistic performance, баллистические характеристики – pagr. rodikliai, lemiantys šūvio vyksmo ir sviedinio (kulkos) lėkimo vamzdžiu (vidinės balistikos) ir erdve (išorinės balistikos) dėsningumus. Pagr. vidinės balistikos charakteristikos: ginklo kalibras, užtaiso kameros tūris, užtaiso tankis, sviedinio slinkimo vamzdžio kanalu ilgis, santykinė užtaiso masė (jos santykis su sviedinio arba kulkos mase), parako jėga, didžiausias slėgis, greitinimo slėgis, parako degimo progresyvumo charakteristikos. Pagr. išorinės balistikos charakteristikos: pradinis \uparrow greitis, balistinis \uparrow koeficientas, sviedimo ir išlėkimo kampai, vidutiniai nuokrypiai.

balistinės rakėtos valdymo pėrėmimas, ballistic missile capture, перехват баллистической ракеты – 1. priemonių ir kovos veiksmų kompleksas, skirtas balistinėms raketoms arba jų kovinėms dalims naikinti skriejimo trajektorijoje. Δ sudaro: raketų aptikimas skriejant; netikrų taikinių atpažinimas trukdžių fone; skriejimo trajektorijos parametų nustatymas; naikinimas priešraketinėmis raketomis.

2. sudedamoji laivo OEG kovos veiksmų, kovojant su priešlaivinėmis sparnuotosiomis raketomis, kurias leidžia priešas iš orlaivių, povandeninių ir antvandeninių laivų, dalis.

balistinės šaudymo pėtaisos \uparrow šaudymo pataisos.

balistinės šaudymo sąlygos \uparrow šaudymo sąlygos.

balistinis bañdomasis taikinys \uparrow taikinys 1.

balistinis fotografijos aparėtas \uparrow fotografijos aparatas.

balistinis giñklo lankstumas, weapon ballistic flexibility, баллистическая гибкость оружия – šaunamojo ginklo savybės, leidžiančios išplėsti jo kovinį pajėgumą ir gerinti veiksmingumą keičiant balistines charakteristikas. Δ pasiekiamas keičiant balistinį koeficientą (pvz., naudojant stabdomuosius žiedus) ir pradinį sviedinio greitį (naudojant kintamuosius užtaisus). Taikant šias priemones ir kartu keičiant pakilimo kampą, galima gauti didesnius kritimo kampus ir mažesnę sklaidą (kai šaudoma tarpiniais nuotoliais).

balistinis koeficiėntas (C) \uparrow koeficientas 3.

balistinis projektėvimas \uparrow projektavimas.

balistinis skaičiuoklis, ballistic computer, баллистический вычислитель – elektroninis prietaisas, nustatantis šaudymo iš tankų, kovos mašinų, mažakalibrių zenitinių patrankų ir kt. (ppr. tiesioginiu taikymu) nuostatas. Skaičiuojant reikia žinoti savo objekto ir taikinio koordinatės ir greitį, vėjo greitį ir kryptį, oro temperatūrą ir slėgį, pradinį sviedinio greitį, išlėkimo kampą ir kt. duomenis.

balistinis sviedinys \uparrow sviedinys.

balistinis sviedinio añtgalis \uparrow sviedinio antgalis.

balistinis šaudymo rengimas \uparrow šaudymo rengimas.

balistinis taikinys \uparrow taikinys 1.

balistinis tapatumas, ballistic resemblance, баллистическое подобие – savybė, rodanti, kad yra tolygūs dėsningumai, apibūdinantys parako užtaiso degimo procesą įvairių pabūklų vamzdžių kanaluose. Δ sąlygas nustato vidinės balistikos lygtys, pagal kurias sudaromos balistinės lentelės, naudojamos balistiniame projektavime.

balistinis vėjas \uparrow vėjas.

balistinis pėrakas \uparrow parakas.

balistinis šaukinys \uparrow šaukinys.

baltėsis fėsforas, white phosphorus, белый фосфор – kietoji vaško pavidalo NM. Gerai tirpsta skystuose organiniuose tirpikliuose. Laikomas vandenyje. Ore savaime užsidega ir dega išskirdamas baltus nuodingus dūmus. Degimo temperatūra siekia 1000 °C. Plastifikuotas Δ turi sintetinio kaučiuko. Jis patvarus, naudojant suskyla į stambius, lėtai degančius gabalus, gerai limpa prie vertikalinių paviršių ir gali juos pradeginti. Degantis fosforas, patekęs ant odos, sukelia sunkius, ilgai negyjančius nudegimus. Naudojamas padegamiesiems ir dūminiams sviediniams, minoms, aviacinėms bomboms, rankinėms granatoms užtaisyti, t. p. kaip napalmo ir pirogelio degtuvas.

Báltijos jūra, the Baltic Sea, Балтийское море – Atlanto vandenyno tarpžemyninė jūra prie Šiaurės ir Vidurio Europos krantų. Báltijos sąsiauriai jungiasi su Šiaurės jūra. Plotas 419 tūkst. km², vidutinis gylis 50 m, didžiausias – 459 m. Krantai daugiausiai žemi, smėlėti, šiaurėje – aukšti, uolėti fiordų tipo. Kranto linija išraižyta, didelės įlankos: Botnijos, Suomų, Rygos. Daug salų, didelės: Zelandija, Gotlandas, Fiunas, Saarema, Elandas, Lolandas, Hijuma, Riugenas, Bornholmas. Daugybė seklumų. Vidutinė vandens temperatūra žiemą 1–3 °C, vasarą – 18–20 °C; sūrumas 6–11%.

Báltijos

Vidutiniškas kritulių kiekis – 500–1300 mm per metus. Ledai susidaro įlankose ir prie kranto, laikosi 20–54 dienas pietinėje ir vidurinėje, 130–210 dienų – šiaurinėje ir rytinėje jūros dalyse. Potvynio lygis siekia 0,2 m, potvynio ir atoslūgio svyravimai – 1,5–3 m. Δ veikia >80 geležinkelinių ir automobilių keltų. Pagr. uostai: Sankt Peterburgas, Vyborgas, Kaliningradas (Rusija); Talinas, Muuga (Estija), Ryga, Ventspilis (Latvija); Klaipėda (Lietuva); Gdanskas, Svinousce, Gdynė, Ščecinas (Lenkija); Liubekas, Rostokas, Zasnicas, Kylis (Vokietija); Kopenhaga, Orhusas (Danija); Geteborgas, Helsingborgas, Luleo, Stokholmas (Švedija); Helsinkis (Suomija). Pagr. karinės jūrų bazės: Voketijos – Kylis, Varnemiunde, Olpenicas, Flensburgas, Ekenfiordė, Noištadtas; Danijos – Korsioras, Frederikshavnas; Švedijos – Hors-Fiordas, Geteborgas, Karlskruna; Suomijos – Turku, Helsinkis; Lenkijos – Gdynė, Svinousce, Helis; Latvijos – Liepoja; Lietuvos – Klaipėda; Estijos – Talinas; Rusijos – Baltijskas, Sankt Peterburgas.

Báltijos laivynas, Baltic fleet, Балтийский флот – Rusijos KJP operatyvinis-strateginis junginys Baltijos jūroje. Pagr. bazės – Baltijskas (Kaliningrado sritis) ir Kronštatas. Δ sudėtyje yra antvandeninių laivų divizija, povandeninių laivų brigada, pagalbinių, paieškos ir gelbėjimo laivų junginiai, laivyno aviacija, kranto pajėgos, aprūpinimo daliniai. Δ 1994 įtrauktas į Kaliningrado ypatingąjį rajoną, kuriam vadovauja Δ vadas.

baltóji mēdziaga \uparrow medžiaga 1.

baltóji vēliava \uparrow vėliava.

banditizmas, gangsterism, бандитизм – organizuotas ginkluotas plėšikavimas; ginkluotų grupių sudarymas siekiant užpildinėti žmones arba organizacijas, dalyvavimas tokiose grupėse ir jų veiksmuose. Δ – ypač sunkus kriminalinis nusikaltimas. Tam tikromis sąlygomis prasiskverbia į politinių santykių sferą. Tai būna paaštrėjęs visuomenėje politiniams, nacionaliniams, religiniams ir kt. konfliktams, kai bandoma juos spręsti ginkluotosios prievartos būdais. Karo metu kariaujančios šalys kartais sukeldavo banditizmą siekdamos trikdyti priešo civilines ir karines priemones, dezorganizuoti jo kariuomenės užnugarį. Su banditizmu kovoja valstybės teisėsaugos organai, kartais šiam tikslui naudojama kariuomenė.

bañdomasis giñklo išáudymas \uparrow išaudymas 1, ginklo išaudymas.

bañdomasis minų tralāvimas \uparrow minų tralavimas 1.

bañdomasis šūvis \uparrow šūvis.

bañdomoji trasà, testing route, испытательная трасса – specialiai įrengtas vietovės ruožas karo technikos kovinėms, konstrukcinėms ir eksploatacinėms charakteristikoms nustatyti.

bangólaidis, waveguide, волновод – kanalas vienalytėje aplinkoje arba įrenginys, kuriame gali sklirti nukreiptosios bangos. Garso bangų Δ – vamzdis, strypas arba styga; superaukštojo dažnio elektromagnetinių bangų – vamzdis, dielektrinis strypas, laidas; šviesos – cilindro ar kūgio formos kūnų sistema; seisminių bangų – viršutiniai Žemės plutos sluoksniai.

bangólaužis, breakwater, cutwater, волнорыз – hidrotechninis statinys uosto akvatorijai, kanalų ir šliuzų prieigoms, priplaukoms, krantui apaugoti nuo bangų, srovių, kartais ir nuo nešmenų. Daromas ištisinis (akmenų pylimas, betoninių, gelžbetoninių masyvų, mūro, polių arba įlaidinė siena), plyšinis (nesiekiantys dugno ekranai ant atramų) ir kt. Dar \uparrow buna.

bangómatis, wavemeter, волномер – prietaisas elektromagnetinių bangų ilgiui (dažniui) matuoti. Pagal konstrukciją būna rezonansinis ir heterodininis. Rezonansinį Δ sudaro etaloninis virpesių kontūras, matavimo linija ar tūrinis rezonatorius su rezonanso indikatoriumi. Heterodininį Δ sudaro etaloninis virpesių generatorius-heterodinas, detektorius ir indikatorius. Jis veikia lyginimo principu, t. y. matuojant generatoriaus-heterodino ir tiriamojo generatoriaus virpesių dažniai sutapdinami.

bañgos, waves, волны – medžiagos būsenos ar lauko trikdžių sklidimas toje medžiagoje ar lauke. Tampriosios Δ (tamprioje aplinkoje sklindantys mechaniniai trikdžiai) garso greičiu sklinda kietosiose, skystosiose ir dujinėse terpėse. Tampriosios Δ yra akustinės Δ ir seisminės Δ . Elektromagnetinėmis bangomis sklinda kintamieji elektromagnetiniai laukai. Kintamojo šiluminio šaltinio aplinkoje sklinda temperatūros Δ . Mikrodalelių judesys kvantinėje mechanikoje apibūdinamas de Broilio bangomis. Δ neneša medžiagos, bet jomis perduodama energija. Dvi ar kelios Δ , kurių fazių skirtumas per laiką nekinta, yra koherentinės. Susikirtus koherentinėms bangoms, vyksta \uparrow bangų interferencija. Sutikusios neskaidrią kliūtį, Δ užlinksta (\uparrow bangų difrakcija), sklisdamos terpėje išsisklaido, atsispindi ir lūžta, išlinksta ir yra sugeriamos. \uparrow Bangos ilgi λ , jos dažni $f = 1/T$ (T – virpesių periodas – laikas, per kurį įvyksta vienas kitimo ciklas) ir sklidimo greitį v sieja ryšys: $\lambda \cdot f = v$. Dar \uparrow bangos ilgis, bazinė banga, bėgančioji banga, radijo bangos, smūgio banga, sprogimo banga.

akūstinės Δ , acoustic waves, акустические волны – tamprios medžiagos dalelių virpamojo judesio sklidimas. Pagal virpesių dažnį f Δ skirstomos šitaip: \uparrow infragarsas ($f < 16$ Hz), \uparrow garsas (f kinta nuo 16–18 Hz iki 18–20 kHz; dažninės garso ribos subjektyvios), \uparrow ultragarsas (f nuo 18–20 kHz iki 1 GHz), hipergarsas ($f > 1$ GHz). Δ sklinda kietajame kūne, skystyje ir dujose, bet negali sklirti vakuume. Sklidimo greitis įvairios agregatinės būsenos medžiagose yra skirtingas. Pvz., garso greitis dujose yra mažiausias (ore ~330 m/s), didesnis skysčiuose (vandenyje ~1400 m/s), didžiausias kietajame kūne (ketuje ~4500 m/s). Greitį lemia terpės tamprumo rodiklis ir jos masės tankis. Δ labiausiai slopsta dujose, mažiausiai

kietosiose medžiagose, pvz., metaluose. Δ greitis ir slopimas priklauso nuo terpės temperatūros. Δ labai svarbios. Žmogus kalba (šneka) ir suvokia garsus; garsu naudojamas radiofonijoje, televizijoje, kine. Δ plačiai naudojamos moksle ir technikoje (ultragarsas – medicinoje, defektoskopijoje, technologiniuose procesuose; hidrolokacijoje ir ryšiams jūroje; infragarsas – seismologijoje, karyboje). Didelio dažnio Δ naudojamos elektronikoje, informacijos apdorojimo sistemose (susikūrė akustoelektronika, pjezoelektronika).

elektromagnėtinės Δ , electromagnetic waves, электромагнитные волны – elektromagnetiniai virpesiai (tarpusavyje susiję sukuriniai elektriniai ir magnetiniai laukai), baigtiniu greičiu sklindantys erdve; vakuume jos sklinda šviesos greičiu (~300 000 km/s) į visas puses nuo spinduliuotės šaltinio. Priklausomai nuo bangos ilgio λ skiriamos šios Δ : \uparrow radijo bangos ($\lambda > 10^4$ m), optinė spinduliuotė (infraraudoji, regimoji ir ultravioletinė; λ nuo 10^{-3} iki 10^{-9} m), jonizuojančioji spinduliuotė (λ nuo 10^{-7} iki 10^{-12} m). Dar \uparrow spinduliuotė.

jūros Δ , sea waves, морские волны – viršutinio jūros vandens sluoksnio dalelių virpesiai, kuriuos sukelia vėjas, potvyniai ir atoslūgiai, ugnikalnių išsiveržimas, atmosferos slėgio svyravimas. Pagr. Δ charakteristikos: aukštis (vertikalusis atstumas tarp keteros ir papėdės), ilgis (atstumas tarp dviejų viena paskui kitą judančių bangų), bangos profilio judėjimo greitis.

seisminės sprogimo Δ , seismic explosion waves, сейсмозрывные волны – mechaniniai virpesiai grunte, kuriuos sukelia sprogimo (smūgio) banga; jie plinta dideliu nuotoliu nuo sprogimo centro. Δ susidaro galingų įprastinių sprogimų vietoje, požeminių ir antžeminių brand. sprogimų metu. Δ charakteristikos priklauso nuo sprogimo galios ir sprogstamojo užtaiso (sprogimo) gylio grunte.

bangos ilgis, wavelength, длина волны – atstumas tarp dviejų artimiausių vienodos fazės bangos taškų. Su virpesių periodu T ir bangos sklidimo greičiu v sieja ši priklausomybė: $\lambda = v \cdot T$.

bangų difrakcija, diffraction of waves, дифракция волн – bangų, einančių pro kliūčių kraštą ir sąveikaujančių su juo, užlinkimas, nuokrypis nuo tiesaus sklidimo. Dėl difrakcijos bangos aplenkia kliūtis ir patenka į geometrinę šešėlio vietą. Būdinga visoms bangoms; lengviau stebėti, kai aplenkiamos kliūtis dydis beveik lygus bangos ilgiui.

bangų interferencija, interference of waves, интерференция волн – dviejų ar kelių koherentinių bangų sudėtis. Dėl Δ suminė bangų amplitudė įvairiuose erdvės taškuose sustiprėja ar susilpnėja priklausomai nuo šių bangų fazių santykio. Didžiausią praktinę reikšmę turi šviesos interferencija, t. p. svarbi akustinių Δ . Δ principu veikia interferometras, radioteleskopas ir kt.

bangūotasis šlaitas \uparrow šlaitas.

bāras: 1. area, ground, region, section, sector, site, zone, участок – taktinės paskirties kovos veiksmų plotas, kuriame ppr. veikia brigada (pulkas); sudedamoji juostos (zonos, ruožo) dalis.

gynības Δ , defence section, участок обороны – *NVS* vietovės ruožas, kuriame ginasi brigada (pulkas); sudedamoji divizijos gynybos juostos dalis. Δ matmenys priklauso nuo pajėgų sudėties, jų kovinio pajėgumo, kovos užduoties, vietovės sąlygų ir priešo veiksmų pobūdžio. Δ ribose įrengiami batalionų gynybos rajonai; bendrojo ir prieštankinio (inžinerinio) rezervo, judriosios užtvarų rinktinės išsidėstymo rajonai; išsiskleidimo ir ugnies paleidimo ruožai; artilerijos ir OEG priemonių ugnies pozicijos, judriosios užtvarų rinktinės minavimo ruožai; užtvaros; atkirtimo pozicijos; vadavietės; klaidinamieji rajonai (pozicijos) ir manevravimo keliai.

komendantinis Δ , commandant zone, комендантский участок – pajėgų judėjimo maršruto dalis, kurioje organizuota komendantinė tarnyba. Δ ilgis ppr. būna apie 100 km. Kiekvienam Δ skiriamas komendantas su reikiamomis pajėgomis ir priemonėmis. Δ ribose skiriami komendantiniai postai, eismo reguliavimo postai, kontroliniai praleidžiamieji punktai. Jei maršrutas yra trumpesnis nei 100 km, Δ nesudaromas; šiuo atveju gali būti paskirtas maršruto komendantas.

kelių komendantinis Δ , road commandant zone, дорожно-комендантский участок – *NVS* karinio automobilių kelio ruožas, kurį prižiūri kelių komendantinis padalinys arba kt. pajėgų rūšių daliniai ir padaliniai. Δ ilgis 100–300 km. Δ išskleidžiami dispečeriniai ir kontroliniai praleidžiamieji punktai, priežiūros ir aptarnavimo punktai, skiriami eismo reguliavimo postai. Δ statomi kelio ženklai ir techninės reguliavimo priemonės.

2. bar, бар – nesisteminis slėgio vienetas. 1 bar = 10^5 Pa. Meteorologijoje vartojamas dalinis Δ – milibaras (mbar); 1 mbar = 100 Pa.

baražavimas, air patrolling, барражирование – *ist.* naikintuvų skrydžiai nustatytoje zonoje (rajone) nustatytaime aukštyje dengiant antžeminius objektus. Nuo XX a. 7 d-mečio – budėjimas ore. Dar \uparrow budėjimas.

barikadà, barricade, баррикада – dirbtinė kliūtis (ppr. rąstų, smėlio maišų, akmenų ir pan.), įrengiama skersai gatvių, kelių, prie tiltų, kalnų perėjų ginantis nuo puolančio priešo. Prieš Δ būdavo iškasami kanalai (grioviai), įtaisomos vielos užtvaros. Δ yra žinomos nuo senų laikų. Ppr. Δ naudojama gatvių mūšiuose.

bárkas, bark, барк – prekinis trijų penkių stiebų burlaivis su išstrižiosiomis burėmis ant galinio stiebo ir tiesiosiomis ant kitų. Buvo statomas iki XX a. 4 d-mečio, vandentalpa siekė 10 tūkst. t. Nuo XX a. pab. naudojamas kaip mokomasis ir sportinis turistinis burlaivis.

barkāsas

barkāsas, barkas, баркас – 1. didžiausia keturiolikos dvidešimt dviejų irklų valtis iš laivo susisiekti su uostu ar kt. laivu; juo plukdoma įgula, kroviniai.

2. nedidelis savaeigis laivas įvairioms uosto reikmėms ir pakrančių žvalgybai.

barkentinà, barkentine, баркентина – prekinis trijų penkių stiebų burlaivis su tiesiosiomis burėmis ant priekinio stiebo ir įstrižiosiomis ant kitų. Šiuolaikinė Δ dar turi pagalbinį variklį – dyzelį. Vandentalpa iki 5 tūkst. t. Iki XIX a. buvo naudojama kroviniams plukdyti ir moksliniam tiriamajam plaukiojimui, nuo XX a. – kaip mokomasis ir turistinis laivas.

barogrāfas, barograph, барограф – savaime rašantis meteorologinis prietaisas atmosferos slėgiui nuolatos registruoti (matuoti). Naudojamas meteorologijos stotyse.

barokāmera, hyperbaric chamber, барокамера – kamera, naudojama atmosferiniam slėgiui pakeisti iki tokio, kuris būna leidžiantis žemiau jūros paviršiaus ir ore. Ši kamera yra vienintelė priemonė kesoninei (dekompresinei) ligai, patirtai skrydžių ar nardymo metu, gydyti.

baromētras, barometer, барометр – meteorologinis prietaisas atmosferos slėgiui matuoti. Pagal veikimo principą Δ būna: gyvsidabrinis, metalinis, barometras aneroidas ir ↑ *barografas*. Naudojamas meteorologiniam stebėjimui.

Δ **aneroidas**, barometer aneroid, барометр-анероид – meteorologinis prietaisas atmosferos slėgiui matuoti nuo 600 iki 800 mm Hg; naudojamas ne aukščiau kaip 1500 m virš jūros paviršiaus.

baromētras aneroidas ↑ *barometras*.

baromētrinis skrydžio aukštis ↑ *aukštis, skrydžio aukštis*.

bārža, barge, баржа – laivas kroviniams plukdyti. Δ gali būti savaeigė ir velkamoji (stumiamoji). Pagal plaukiojimo rajoną skiriama upių, jūrų ir reidinė Δ. Dažnai naudojama kariniams kroviniams plukdyti. Statomos specialios savaeigės Δ jūrų desantui plukdyti ir neįrengtose pakrantėse išlaipinti.

bastiōnas, bastion, бастион – *ist.* penkiakampis ilgalaikis tvirtovės arba lauko gynybos įrenginys, prigludęs prie tvirtovės sienų kampų. Δ buvo naudojami vietai apšaudyti, tvirtovės sienoms ir grioviams prieš juos saugoti iš sparnų. Δ tipo įrenginiai atsirado tvirtovių gynyboje XV a. pr. ir buvo naudojami lauko fortifikacijoje iki XIX a. vid.

bataliōnas, battalion, батальон – pagr. sausumos, oro desanto, kranto ir kt. pajėgų taktinis vienetas. Ppr. yra brigados (pulko) sudėtyje arba būna atskirasis dalinys. Δ būna: pėstininkų (mechanizuotasis, motorizuotųjų pėstininkų, motorizuotųjų šaulių, šaulių, pėstininkų aeromobilusis), tankų, parašiotų desantinis, desantinis šturmo, jūrų pėstininkų, žvalgybos (žvalgybos aeromobilusis), armijos aviacijos, inžinerinis, ryšių, elektroninės kovos, automobilių, logistikos, medicinos ir kt. JAV motorizuotųjų pėstininkų (pėstininkų) batalione yra vadovybė, 3 motorizuotųjų pėstininkų (pėstininkų) kuopos, štabo ir ugnies paramos kuopos. Lietuvos motorizuotųjų pėstininkų Δ sudaro vadovybė, 3 motorizuotųjų pėstininkų kuopos, sunkiosios ginkluotės kuopa, aprūpinimo ir aptarnavimo padaliniai. Vokietijos SP yra mišrusis motorizuotųjų pėstininkų Δ (2 PKM kuopos ir tankų kuopa). D. Britanijoje motorizuotųjų pėstininkų Δ – pagr. taktinis dalinys, turi daugiau kaip 700 karių ir 100 šarvuočių ir šarvuotųjų automobilių. Rusijos motorizuotųjų šaulių Δ sudaro vadovybė, 3 motorizuotųjų šaulių kuopos, minosvaidžių, prieštankinis, granatsvaidžių, zenitinis, ryšių, aprūpinimo, techninio aprūpinimo padaliniai ir medicinos punktas; ginkluotas šaulių ginklais, granatsvaidžiais, minosvaidžiais, prieštankinių ir zenitinių raketų kompleksais; batalione yra iki 500 karių ir 50 PKM (šarvuočių). Pradžioje Δ (nuo *batalija*) reiškė kovos rikiuotę. XVII a. ši rikiuotė buvo suskaidyta į sudedamąsias dalis, kurios buvo pavadintos batalionais. Per II pasaul. karą dar buvo priešakinis Δ.

artilērijos Δ, artillery battalion, артиллерийский батальон – pagr. JAV ir kai kurių kt. šalių kariuomenių artilerijos taktinis vienetas. Ppr. yra brigados (pulko) sudėtyje arba būna atskirasis dalinys. Lietuvos kariuomenės nuolatinės parengties brigados „Geležinis Vilkas“ Generolo Romualdo Giedraičio Δ dydžiu maždaug prilygsta standartiniam pėstininkų batalionui; jį sudaro štabas, štabo ir aprūpinimo baterija, 3 ugnies baterijos. Δ gali kautis visa sudėtimi arba keliose vietose iš karto, suskirstytas į mažesnius kovinius vienetus. Ginkluotė: JAV gamybos 105 mm haubicos M50, gero važumo automobiliai „Unimog 416“ ir „Magirus Deutz“, visureigiai „Landrover 88“, šiuolaikinės stebėjimo, ryšių, šaudymo rengimo ir ugnies valdymo priemonės (stebėjimo sistema – GPS imtuvas, šiluminė kamera, lazerinis tolimatis, kompiuteris; pabūklų padėties nustatymo sistema GLPS – *Gun Laying Positioning System* – giroskopas, teodolitas ir tolimatis; meteorologinė radiolokacijos stotis; radijo stotys ir kt.). Ugnies pozicijų, vadaviečių ir sekyklų koordinatės nustatomos naudojant globalinę padėties nustatymo sistemą GPS.

Lietuvos didžiojo kunigaiškio Algirdo mechanizuotasis pėstininkų Δ, Grand Duke Algirdas Mechanized Infantry Battalion, Механизированный пехотный батальон великого литовского князя Альгирдаса – įkurtas 1991 gruodžio 4 d. – Greitojo reagavimo Vilniaus motorizuotasis desantinis batalionas. 1992 liepos 20 d. perdislokuotas į Šalčininkų raj. Rūdininkų karinį miestelį. 1993 pavasarį batalionas dalyvavo pirmosiose Lietuvos kariuomenės pratybose. 1993 rugpjūčio mėn. perdislokuotas į Ruklos karinį miestelį (Jonavos raj.). 1993 spalio 22 d. batalionui suteikiamas LDK Algirdo vardas. Batalionas perėmė prieškarinio 2-ojo LDK Algirdo pėstininkų pulko vėliavą ir simboliką. 1996 vasario 10 d. batalionui įteikiama kovinė vėliava. Nuo 1998 spalio 1 d. bataliono kariai dalyvauja

taikos palaikymo operacijose Bosnijoje ir Hercegovinoje. 2000 vasario 22 d. batalionui suteiktas pavadinimas – LDK Algirdo motorizuotųjų pėstininkų batalionas, 2001 spalio 12 d. – LDK Algirdo mechanizuotasis pėstininkų batalionas. Δ sudaro: vadovybė, štabas, 3 mechanizuotosios pėstininkų kuopos, sunkiųjų ginklų kuopa, paramos ir aprūpinimo padaliniai. Nuo 2003 bataliono kariai dalyvauja taikos palaikymo operacijose Irake. Kariai siunčiami į pusės metų taikos palaikymo operacijas LITCON-1, LITCON-2, LITCON-3 ir LITCON-4 sudėtyje. Nuo 2006 Δ turi būti parengtas vykdyti taikos įvedimo, taikos palaikymo ir kitas operacijas bataliono sudėtyje kartu su NATO pajėgomis.

priešakinis Δ, forward battalion, передовой батальон – *ist.* sustiprintas šaulių (motorizuotųjų šaulių) batalionas, kuris buvo skiriamas parengtos priešo gynybos žvalgybai mūšiu prieš pagr. pajėgų puolimą. Pirmą kartą buvo panaudotas 1942 siekiant neleisti vykdyti artilerinį ir aviacinį rengimą prieš priešo paliktas pozicijas, tikslinti priešo gynybos priešakinio krašto ribas, gynybos pobūdį ir kt. Ppr. Δ vykdė savo užduotis parą prieš prasidedant pagr. pajėgų puolimui arba puolimo dieną. Nuo XX a. 6 d-mečio nenaudojamas.

bataliòno artilèrija ↑ *artilèrija 2.*

bataliòno gynybos rajònas ↑ *gynybos rajonas.*

bataliòno medicinos pùnkta ↑ *medicinos punktas.*

bataliòno tåktinè grupè ↑ *tåktinè grupè.*

batèrija, battery, батарея – 1. artilerijos ugnies ir taktinis padalinys, atitinkantis kuopą ar panašų padalinį kitose pajėgų rūšyse. Gali būti atskiroji (brigados, pulko, kranto artilerijos) arba būti artilerijos divizionų (batalionų, brigadų, pulkų) sudėtyje. Δ sudaro 2–3 ugnies būriai, valdymo būrys arba skyrius; dar gali būti 3–4 priešakinių stebėtojų grupės ir rekognoskuotės grupė; gali turėti 2–8 pabūklus (minosvaidžius, reaktivinės artilerijos kovos mašinas arba PTVR). Δ t. p. vad. artilerinės žvalgybos (topografijos, garsagaudos, radiotechniniai ir kt.) padaliniai. Raketų daliniuose yra leidimo ir techninės Δ. Dar yra kranto gynybos Δ.

klajòjančioji Δ, roving battery, кочующая батарея – artilerijos padalinys, nuosekliai šaudantis iš kelių ugnies pozicijų ir klaidinantis priešą: daro klaidingą išpuolį apie artilerijos sudėtį, jos išdėstymą ir gynybos ugnies sistemą. Taikinius, šaudymo tvarką ir laiką, šaudmenų skaičių nustato vyresnysis artilerijos viršininkas. Panašiais tikslais gali būti skiriami klajojantieji pabūklai, tankai ir PKM.

krañto gynybos Δ, land battery, батарея береговой обороны – kranto artilerijos baterija, skirta kranto gynybai. Δ gali būti stacionarioji ir judrioji (savaeigė arba velkamoji).

leidimo Δ, launching battery, стартовая батарея – pagr. raketų dalinių ugnies vienetas raketoms parengti ir leisti. Δ sudaro 1–2 raketų leidimo įrenginiai ir valdymo priemonės.

minòsvaidžių Δ, mortar battery, минометная батарея – organizacinis minosvaidžių ugnies ir taktinis vienetas. Δ gali naikinti vieną du taikinius iš uždarųjų ugnies pozicijų vienu metu.

tèchninè Δ, technical battery, техническая батарея – *rak.* pagrindinis techninis padalinys raketų ir zenitinių raketų daliniuose raketoms ir jų komplektinėms dalims priimti, laikyti, transportuoti, raketoms tikrinti ir leidimo vienetais tiekti, reglamento darbams atlikti.

užmaskúotoji Δ, masked battery, замаскированная батарея – nešaudanti baterija, kurios negali pastebėti priešo antžeminė ir oro žvalgyba.

2. visos tokio pačio dydžio ar kalibro arba naudojamos tam pačiam tikslui patrankos, torpediniai vamzdžiai, prožektoriai ar raketų leidimo įtaisai, sumontuoti ant vieno laivo arba naudojami kartu.

3. keli vieno tipo prietaisai, aparatai ar įrenginiai, sujungti į vieną sistemą bendram technologiniam veikimui. Elektrotechnikoje galvaniniai elementai, termoelementai, fotoelementai, kondensatoriai, puslaidininkiniai elementai jungiami į Δ, kad būtų didesnė vieno elemento įtampa (jungiama nuosekliai), srovė ar talpa (jungiama lygiagrečiai).

akumuliatòrių Δ, accumulator [storage] battery, аккумуляторная батарея – chem. elektros energijos šaltinis, sudarytas iš nuosekliai sujungtų akumuliatorių. Kovos ir transporto mašinosse naudojama starterinė Δ, kurios pagr. paskirtis – tiekti elektros energiją elektriniam starteriui variklio paleidimo metu, t. p. maitinti likusius elektros energijos imtuvus, kai variklis neveikia arba veikia nedideliais sūkliais, kai generatoriaus įtampa mažesnė už Δ įtampą. Dažn. naudojama Δ, sudaryta iš 3, 6, 12 akumuliatorių, kurių elektrovara atitinkamai 6 V, 12 V, 24 V. 6 V Δ dažn. naudojama motocikluose, 12 V – motocikluose, lengvuosiuose automobiliuose, kai kuriuose sunkvežimiuose, 24 V – sunkvežimiuose, traktoriuose, PKM, šarvučiuose, tankuose ir pan.

4. **plåukiojamoji Δ**, floating battery, плавучая батарея – *ist.* kovos laivas, skirtas pajūrio tvirtovėms ir kt. kranto gynybiniais įrenginiais griauti, savo karinėms jūrų bazėms ginti. Išrado prancūzų inžinierius Arsonas; pirmą kartą panaudota Gibraltaro apguloje 1782. Δ raidą tęsė ↑ *kanonierè*, ↑ *monitorius 1*, kranto gynybos ↑ *šarvuotis 2*.

batèrijos ceñtras ↑ *centras 4.*

batèrijos fròntas ↑ *frontas 1.*

batėrijos

batėrijos kovos rikiuotė ↑ *kovos rikiuotė*.

batėrijos papliūpà ↑ *papliūpa 2*.

batėrijos šaudymas iš dešinės (iš kairės), battery right (left), батарея справа (слева) – šaudymo tvarka, kai ginklai iššauna vienas po kito iš dešinės (iš kairės) kas 5 sekundės, jei nenurodyta kitaip.

batėrijos ugnies valdymas ↑ *ugnies valdymas 2*.

batėrijos valdymo ceñtras ↑ *centras 3*.

batėrijų manėvras ↑ *manevras 2*.

batimėtrija, bathymetry, батиметрия – vandens telkinių (jūrų, ežerų, baseinų) gylio matavimas ir žymėjimas žemėlapyje. Taikoma jūrų ir upių navigacijoje sudarant batimetrinius jūrlapius ir kt. Dar ↑ *jūrlapis*.

batimėtrinis jūrlapis ↑ *jūrlapis*.

batiplānas, bathyplane, батиплан – povandeninis sklandytuvas; vienvietis velkamasis aparatas filmuoti ir stebėti po vandeniu; į vandenį nuleidžiamas iš laivo ir velkamas lynu, panirimo gylis iki 200 m. Gali kelias valandas būti po vandeniu.

batisferà, bathysphere, батисфера – metalinė rutulio formos kamera, lynu nuleidžiama po vandeniu, jūrų gelmėms stebėti. Didžiausias panirimo gylis 1360 m (1948). Gali būti naudojama ieškant nuskendusiu laivų.

batiskāfas, bathyscaphe, батискаф – savaeigis povandeninis laivas jūrų gelmėms tyrinėti; galintis panirti po vandeniu daugiau kaip 10 km; valdo 1–3 žmonių įgula. Pirmasis Δ pastatytas 1948. Karyboje gali būti naudojamas povandeniniams objektams (pvz., nuskendusiams laivams) žvalgyti, stebėti ir kt. tikslams.

batomėtras, bathometer, батометр – prietaisas semti vandeniui iš įvairaus gylio ir vandens temperatūrai matuoti.

baudžiamoji atsakomybė ↑ *atsakomybė*.

baudžiamosios ākcijos prieš sukilėlius, counter-insurgency actions, карательные акции против повстанцев – kariniai, politiniai, ekonominiai, psichologiniai ir civiliniai veiksmai, kurių imamasi sukilėliams nugalėti. Δ gali vykdyti karinės, sukarintosios ir kt. pajėgos.

bausmės dalinys ↑ *dalinys 2*.

bazāvimasis, basing, базирование – teritorijos, bazių, infrastruktūros ir komunikacijų naudojimas pajėgoms išdėstyti ir veikti taikos metu ir kovos veiksams atlikti karo metu.

aviācijios Δ, aircraft basing, базирование авиации – aerodromų, bazių, infrastruktūros ir komunikacijų naudojimas aviacijai išdėstyti ir veikti taikos ir karo metu. Aviacija ppr. bazuojasi aerodromuose, laivyno aviacija – ir laivuose. T. p. gali būti lėktuvų (sraigasparsių) mažų grupių ir vienetų laikinasis bazavimasis be aerodromų – naudojant mažai įrengtus vietovės rajonus – gruntines aikšteles, greitkelių ruožus, miško kirtimus ir pan.; naudojamas išskleidant aviaciją arba kai trūksta aerodromų.

laivyno pajėgū Δ, naval forces basing, базирование сил флота – iš anksto įrengtų vandenynų (jūrų) karo veiksmų teatrų pakrantėse ir salose karinių jūrų bazių, aerodromų, uostų ir kt. punktų naudojimas laivyno pajėgoms išdėstyti, jų nuolatinei kovinei parengčiai palaikyti, kovinei ir kasdieninei veiklai užtikrinti. Dar ↑ *laivyno bazavimosi rajonas*.

pajėgū Δ, forces basing, базирование войск – *ist.* užnugario aprūpinimo pajėgų ir priemonių bei teritorijos, kurioje išsidėstę operatyviniai junginiai, naudojimas jų kovinei parengčiai palaikyti taikos metu ir kovos veiksams vykdyti karo metu. Pradėtas taikyti XVIII a. pab., kai kariuomenės materialinio aprūpinimo sistemos pagrindą sudarė operacinės bazės. II pasaul. kare Δ sudedamieji elementai buvo: susisiekimo keliai ir transporto priemonės, sandėliai, bazės, arsenalai su materialinių priemonių atsargomis, remonto, evakuacijos, medicinos ir kt. užnugario daliniai, vietiniai gamtiniai ištekčiai, medicinos, remonto ir kt. civilinės įstaigos, kurias galėjo naudoti kariuomenė.

priešakinis Δ, forward basing, передовое базирование – ribotų pajėgų išskleidimas taikos metu kitos šalies teritorijoje (faktinio ar potencialaus ginkluotojo konflikto rajone). Tuo pačiu metu savo teritorijoje išsaugomi stiprūs rezervai, kurie gali būti panaudoti esančioms priešakinio bazavimosi grupuotėms sustiprinti ir naujoms sudaryti.

bāzė, base, база – 1. plotas ar vietovė, kurioje yra statiniai ir įrenginiai logistinei (materialinei techninei) ar kitokiai paramai; vietovė, iš kurios operacijos yra pradamos ar remiamos, kurioje išskleistos pajėgos. Dar ↑ *įgula*.

aviācijios Δ, air station, aviation base, авиационная база – vienas (ar keli) aerodromas (aerodromai) su remonto ir tiekimo baze karo aviacijos vienetams aptarnauti.

išskleidimo Δ, deployment operating base, база развертывания – taikos metu nenaudojama bazė, turinti minimalią pagr. aprūpinimo infrastruktūrą, kurią karinis vienetas gali panaudoti karo arba įtemptos situacijos metu.

karinė Δ, military establishment, military base, военная база – 1. operatyvinis vienetas, su personalu, technika ir kita įranga; 2. karinė įstaiga, įgula, punktas, kuris yra KAM jurisdikcijoje.

karinė jūrų Δ, naval base, военно-морская база – 1. įrengtas pakrantės ir šalia esančios jūros ruožo rajonas (zona) laivyno pajėgoms bazuotis ir manevruoti. Gali būti priešakinė ir užnugario Δ; 2. materialinės techninės paramos bazė, kuri gali būti kranto ir plaukiojamoji.

krašto Δ, coastal base, береговая база – specialus antvandeninių (povandeninių) laivų junginio materialinės techninės paramos vienetas. Sudaromas laivyno bazavimosi punktuose. Tiekia laivams visas materialines priemones; atlieka mažąjį laivų remontą ir palaiko jų kovinę parengtį; saugo bazės teritoriją; prižiūri visas plaukiojamąsias priemones ir laivų stovėjimo vietas; sudaro personalo kovinio rengimo ir poilsio sąlygas. Povandeninių laivų bazavimosi rajonuose gali būti povandeninių laivų bazė, teikianti logistinę (materialinę techninę) paramą povandeniniams laivams.

plaukiojamoji paramos Δ, floating support base, плавучая база поддержки – 1. bazė, teikianti logistinę (materialinę techninę) paramą, kai atsargos, remontas, priežiūra ir kt. paslaugos veikiančioms pajėgoms teikiamos uoste ar inkarvietėse iš laivų; 2. specialiai pastatytas (rekonstruotas) laivas povandeninių ir antvandeninių laivų materialinei techninei paramai teikti bazavimosi punktuose ir jūroje.

raketų Δ, missile base, ракетная база – specialiai įrengtas vietovės rajonas, skirtas keliems leidimo įrenginiams su raketomis išdėstyti ir laikyti jas parengtas leisti. Pagr. Δ elementai: leidimo įrenginiai su raketomis; raketų leidimo valdymo centrai (punktai); ryšių mazgai, materialinio techninio aprūpinimo ir remonto centrai; aerodromai, gyvenamieji miesteliai, laidų tinklas, apsaugos ir gynybos pajėgos; privažiavimo keliai, kelių tinklas ir pan. Raketinėse bazėse ppr. bazuojasi rakininiai daliniai (junginiai) su raketų, kuro, kovinių dalių ir būtinųjų materialinių techninių priemonių atsargomis. Raketų bazės yra JAV, Anglijos, Rusijos, KLR, Prancūzijos ir kt. šalių teritorijose. Pvz., Rusijos raketų bazėse yra judriųjų geležinkelinių TBR bazavimosi geležinkelio stotis, judriųjų TBR leidimo įrenginių kompleksas, viena ir daugiau šachtinių TBR leidimo įrenginių grupė, t. p. uostas, kuriame bazuojasi TBR ginkluoti povandeniniai laivai. Dar skiriama apsaugotoji ir neapsaugotoji Δ.

apsaugotoji Δ, hard missile base, защищенная ракетная база – raketų leidimo bazė, apsaugota nuo brand. sproginimo.

neapsaugotoji Δ, soft missile base, незащищенная ракетная база – raketų leidimo bazė, neapsaugota nuo brand. sproginimo.

tiekimo Δ, supply base, база снабжения – etatinė arba neetatinė materialinės paramos įstaiga; sudedamoji GP užnugario dalis. Δ sudaro valdymo organai, materialinių priemonių atsargų sandėliai ir materialinės paramos vienetai. Δ paskirtis – transportui racionaliai ir kompleksiskai naudoti, materialinėms priemonėms laiku tiekti, evakuotam turtui priimti ir kt. Δ būna stacionarioji, kilnojamoji ir plaukiojamoji.

2. *geod.*, žv. pagr. linija, kurios ilgis nustatomas tiesioginiu matavimu.

akustinė Δ, acoustic base, акустическая база – du ir daugiau garsagaudžių postų, iš kurių nustatoma kryptis į garso šaltinį.

geodėzinė bazė, geodetic base, геодезическая база – tiksliai išmatuotas atstumas (8–15 km) vietovėje tarp dviejų pažymėtų taškų (tarp dviejų geodezinių punktų). Naudojama trianguliacijos būdu sudaryto geodezinio pagrindo masteliui nustatyti. Iki XX a. vid. Δ buvo matuojamos specialiomis invaro vielomis, šiais laikais – tolimaisiais. Dar ↑ *punktas*, *trianguliacija*.

pagalbinė Δ, auxiliary base, вспомогательная база – etaloninga tiesios linijos vietovėje atkarpa. Kartu su išmatuotais kampais naudojama atstumams iki sunkiai prieinamų arba neprieinamų objektų apskaičiuoti.

sekėklų Δ, target area survey base, база сопряженного наблюдения – *art.* dvi ir daugiau sekėklų, iš kurių tiesiogine sankirta nustatomos taikinių koordinatės.

3. *tech.* pagrindas, pamatas.

važiuoklės Δ, wheelbase, база ходовой части – atstumas tarp transporto priemonės priešakinės ir užpakalinės ašies, triašio automobilio – tarp priešakinės ašies ir užpakalinių ašių centro; jei ašys įtaisytos po dvi greta, atskaitos taškas – atstumo vidurys tarp gretimų ašių.

bazės vadovybė ↑ *vadovybė* 3.

bazinė aviacija ↑ *aviacija*, *laivyno aviacija*.

bazinė banga, base surge, базисная волна – debesis, kylantis iš povandeninio (požeminio) brand. sproginimo kupolo apačios. Povandeninių sproginimų atveju Δ – smulkių skysčio lašelių debesis, turintis savybę pakilti net tuo atveju, jeigu jis būtų vienalytis. Požeminių sproginimų atveju Δ susidaro iš mažų kietųjų dalelių, bet veikia kaip skysčio banga. Iš slenkančio debesies išskrinta radioakt. krituliai – susidaro radioakt. tarša.

bazinė linija ↑ *linija* 4.

bazinė mašina ↑ *mašina* 2.

bazinės atsargos ↑ *atsargos*.

bāzinis karinių kelių tinklas ↑ *tinklas 1, kelių tinklas.*

bāzinis kario rengimas ↑ *rengimas 2.*

bāzinis komplėktas ↑ *komplėktas.*

bāzinis žemėlapis ↑ *žemėlapis.*

bazukà, bazooka, базака – *ist.* pirmasis JAV 60 mm rankinis prieštankinis reaktyvinis granatsvaidis M1. Masė ~7 kg, ilgis 1,5 m, granatos masė ~3,6 kg, taiklaus šaudymo nuotolis iki 450 m, pramuša iki 280 mm storio šarvus, kovai rengia ir šaudo 2 žmonės. JAV Δ pirmą kartą panaudojo 1942 Afrikoje, 1950–1953 naudojo Korėjoje. Kai kada „bazuka“ buvo vad. ir rankiniai prieštankiniai granatsvaidžiai, kuriais buvo ginkluojamos kai kurių NATO šalių kariuomenės po II pasaul. karo.

beatóšliaužė artilėrija ↑ *artilėrija 2.*

beatóšliaužis pabūklas ↑ *pabūklas.*

bebōkštis tãnkas ↑ *tãnkas.*

bebūtas, bebut, бeбyт – *ist.* kreivas dviašmenis kinžalas, nešiojamas medinėje, oda aptrauktoje makštyje. XVII–XIX a. bebutais rusų kariuomenėje buvo ginkluojami kulkosvaidžių, lengvosios ir kalnų artilėrijos pabūklų kariai.

bedūmis pãrakas ↑ *parakas.*

bėgančioji bangà, travelling wave, бeгyщaя волнa – banginis judesys, kai vienodų fazių paviršius sklinda baigtiniu greičiu, kuris vienalytėse terpėse yra pastovus. Tai banga, kuri sklisdama perneša energiją (priešingai stovinčiai bangai). Δ gali sklirti tiek laisvoje erdve, tiek linijomis, pvz., tamprijoji Δ – išilgai strypo, stygos, elektromagnetinė Δ – dvilaidė linija, kabeliu, bangolaidžiu. Dar ↑ *antena.*

bėgančiosios bangōs antenà ↑ *antena.*

begařsis giñklas, silent weapon, бeшyмнoе оpyжe – 1. šaulių ginklas (pistoletas, pistoletas kulkosvaidis, automatinis šautuvas), kurio šūvis beveik arba visiškai negirdimas. Tai specialusis ginklas, turintys duslintuvą. Paprasčiausias duslintuvas – metalinis vamzdelis, tvirtinamas ant vamzdžio su kamera ir anga, pridengta gumine membrana. Dar ↑ *duslintuvas.*

2. mažas pistoleto, portsigaro, plunksnakočio ar kt. formos ginklas, iššaukiantis parako dujomis, suslėgtuoju oru ar spyruoklėmis specialios konstrukcijos kulka, strėlę, nuodų, dujų ar skysčio srovę.

bekãpsulė sprogdinimo trinkėlė ↑ *sprogdinimo trinkelė.*

bekerėlis (Bq), becquerel, бeккeрeль – RM aktyvumo (kai per 1 s įvyksta 1 atomo branduolio dalijimasis) Tarptautinės vienetų sistemos vienetas. Su anksčiau vartotu kiurio (Ci) vienetu sieja tokia priklausomybė: 1 Ci = $3,7 \cdot 10^{10}$ Bq. Savitasis aktyvumas matuojamas Bq/kg, tūrinis – Bq/m³, Bq/l, paviršinis aktyvumas – Bq/m².

beliėpsnis pãrakas ↑ *parakas.*

beliėpsnis šūvis ↑ *šūvis.*

bendrãsis mūšis ↑ *mūšis.*

bendrãsis operãcijos plãnas ↑ *planas 1, operãcijos planas.*

bendrãsis rezėrvas ↑ *rezėrvas 2.*

bendrãsis šaukinys ↑ *šaukinys.*

bendrãsis štãbas ↑ *štãbas.*

bendrãsis teritōrinis junginys ↑ *junginys.*

bendrōji nuodìngoji mēdžiaga ↑ *nuodìngoji mēdžiaga.*

bendrōji kovinė paramà ↑ *kovinė parama.*

bendrōji operãcija ↑ *operãcija 2.*

bendrōji stratėgija ↑ *stratėgija.*

bendrōji tãktika ↑ *tãktika.*

beñdrosios kautynės ↑ *kautynės.*

beñdrosios pãjėgos ↑ *pãjėgos 1.*

beñdrosios paliãubos ↑ *paliãubos.*

bendrōsios paramōs artilėrija ↑ *artilėrija 2, paramos artilėrija.*

bendrōsios paramōs ugnis ↑ *ugnis, paramos ugnis.*

bendrōsios paskirtiės pãjėgos ↑ *pãjėgos 1.*

bendrōsios paskirtiēs sraigtāsparnis ↑ *sraigtasparnis*.

beñdrosios taktikos pratýbos ↑ *pratybos 2, taktikos pratybos*.

bendrūjū pajégū ármija ↑ *armija*.

bendrūjū pajégū vādas ↑ *vadas*.

bendrūjū pajégū žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

benzinas, petrol, gasoline, бензин – lengvoji naftos distiliavimo frakcija. Bespalvis, lengvai garuojantis ir užsiliepsnojantis skystis. Virimo temperatūra 35–195 °C, tankis 700–780 kg/m³, šilumingumas $Q_z = 49,3\text{--}44,8$ MJ/kg. Būna automobilinis ir aviacinis Δ. Svarbiausi rodikliai: ↑ *oktaninis skaičius*, švino kiekis g/dm³, g/kg (etiliuotų), frakcinė sudėtis, sočiųjų garų slėgis kPa, dervų kiekis mg/100 cm³, sieros kiekis %, spalva ir kt. Žymimas raidėmis, skaičiais ir žodžiais, kurie rodo Δ paskirtį, oktaninį skaičių ir priedus. Automobilinis Δ būna įvairių markių. Dažn. vartojamas 92, 95 ir 98 oktaninio skaičiaus Δ. Būna vasarinis ir žieminis, etiliuotas ir neetiliuotas. Δ vartojamas kaip degalai, lakų, dažų ir dervų tirpiklis ir pan. Δ (ypač etiliuotas) nuodingas, jei jo patenka į skrandį, duodama gerti aliejaus. Apsinuodijusiam reikia gryno oro, deguonies.

aviācinis Δ, aviation petrol, авиационный бензин – aviacinių karbiuratorinių variklių degalai. Dažn. vartojamas B-91/130 ir B-95/130 (pirmieji skaičiai reiškia oktaninį skaičių, antrieji – benzino rūšį) markių Δ. Frakcinė sudėtis panaši į automobilinio benzino, tik jame dar būna alkilato ir tolueno. Į Δ dedama antidetonatorių.

etiliuotas Δ, ethylated [leaded] petrol, этилированный бензин – benzinas, sumaišytas su tetraetilšvinu. Δ labai nuodingas, todėl daugelyje pasaulio šalių jį naudoti draudžiama. Δ dažomas ryškia spalva, kad būtų galima jį atskirti. Lietuvoje draudžiama prekiauti Δ, išskyrus prekybą nedideliais kiekiais (iki 0,5% bendro parduodamo benzino kiekio), kuris skirtas naudoti kai kuriuose automobiliuose. Šiuo atveju švino kiekis benzine neturi viršyti 0,15 g/l. Dar ↑ *tetraetilšvinas*.

benzīninis vidaūs degimo variklis ↑ *variklis, vidaus degimo variklis*.

benzīnvežis, petrol tank vehicle, бензовоз, автотопливозаправщик – automobilis, priekaba ar puspriekabė su degalų cisterna degalams vežti, karo technikai degalais ir tepalais pripildyti. Turi lygio matuoklę, apsauginį vožtuvą, sodintuvus su vandens skirtuvais, įpylimo ir išpylimo atvamzdžius su sklendėmis, apsaugos nuo gaisro priemonės, įžeminimą. Automobilio ar priekabos cisternos talpa 1200–8000 l, puspriekabės – 7000–30 000 l.

bepilōtė aviācija ↑ *aviacija*.

bepilōtis kovōs ōrlaivis ↑ *orlaivis, beilotis orlaivis*.

bepilōtis ōrlaivis ↑ *orlaivis*.

bepilōtis žvalgybos ōrlaivis ↑ *orlaivis, beilotis orlaivis*.

berdānas, berdan, берданка – *ist.* 10,67 mm (4.2 linijū) kalibro vienu šoviniu užtaisomas šautuvas; rusų kariuomenės ginkluotėje buvo XIX a. 8–10 d-metyje. Δ metaliniu šoviniu užtaisomas iš drūtgalio. Sukonstravo rusų inžinieriai plk. A. Gorlovas ir kpt. K. Gunuisas vadovaujant amerikiečių plk. H. Berdanui. JAV buvo vad. rusų šautuvu. Į ginkluotę buvo priimti Berdano N1 (1868) ir Berdano N2 (1870). Buvo 3 Berdano N2 tipai (pėstininkų, dragūnų ir kazokų), kurie skyrėsi ilgiu ir mase.

berētė, beret, берет – apvali kepuraitė be aplanko ir snapelio. Lietuvos kariuomenėje Δ yra atitinkančios kariuomenės rūšį spalvos: SP – žalia, karių savanorių – vyšninė, vidaus kariuomenės karių – juoda. KOP ir KJP kariai, LKA kariūnės vietoj Δ dėvi atitinkamos spalvos pilotes. Dar ↑ *pilotė*.

bėrma, bench, berm, banket, берма – horizontali aikštelė apkaso, užtvankos, kanalo, karjero ar kt. iškasos šlaite. Apkaso Δ – 10–15 cm pločio horizontali žemės juosta tarp apkaso griovio ir pylimo (brustvero). Laiko apkaso perdangos sijąs, neleidžia žemėms nuo pylimo byrėti į apkasą; šaudant ant Δ remiamasi alkūnėmis, dedami šoviniai, granatos ir kt. Dar ↑ *brustveras*.

besąlyginė kapituliācija ↑ *kapituliacija*.

besnāpė kepūrė, peakless cap, бескозырка – uniforminis jūreivių galvos apdangalas (be snapelio, su juostelėmis). Būna juoda ir balta. Lietuvos KJP Δ yra baltos spalvos su juodu lankeliu.

bėta dalėlė, beta-particle, бета-частица – radioakt. izotopų beta skilimo produktas; elektronas ir pozitronas; spinduliuojama beta skilimo metu. Δ masė yra apie 7000 kartų mažesnė už alfa dalelės masę, todėl Δ šimtus kartų silpniau jonizuoja aplinką (tik 50 jonų porų 1 cm oro kelio). Tačiau jos skvarbumas kur kas didesnis: ore – 17,8 m, vandenyje – 2,6 cm, aliuminyje – 9,8 mm, gyvuosiuose audiniuose – iki 1 cm. Δ pusiau sulaiko drabužiai, beveik sulaiko langų ir automobilių stiklai, bet koks kelių milimetrų metalinis ekranas. Tačiau patekusios ant odos arba į organizmą Δ t. p. pavojingos kaip ir alfa dalelės.

bėta skilimas, beta-decay, бета-распад – branduolio virsmas, kurio metu branduolys spinduliuoja elektroną arba pozitroną. Δ metu atsiranda naujo elemento branduolys, nepakitęs masės skaičiumi. Spinduliuodami beta daleles, atomų branduoliai gali būti sužadintosios būsenos. Jų perėjimas į stabiliąją būseną lydimas gama kvantų spinduliuavimo. Δ būdingas natūraliesiems ir dirbtiniams radionuklidams. Dar ↑ *beta dalelė*.

bèta spinduliuotė ↑ *spinduliuotė*.

bèta spinduolis ↑ *spinduolis*.

betònmušė bòmba ↑ *bomba 1*.

betònmušis sviedinys ↑ *sviedinys*.

betūtis šovinyš ↑ *šovinyš*.

betūtis užtaisas ↑ *užtaisas 1, šaunamasis užtaisas*.

betūtis užtaisymas ↑ *užtaisymas*.

bevėik tikras laikas ↑ *laikas 1*.

Bikfordo virvutė ↑ *padegamoji virvutė*.

binòklis, binoculars, field glasses, бинокль – optinis prietaisas nutolusiems daiktams stebėti abiem akimis. Kartais taip vad. žiūronai, turintys du tarpusavyje lygiagrečiai sujungtus regimuosius vamzdžius, kai norima pabrėžti skirtumą nuo monoklio, turinčio vieną regimąjį vamzdį. Dar ↑ *žiūronas*.

biològinė gynyba ↑ *gynyba*.

biològinė kovinė galvutė ↑ *kovinė galvutė*.

biològinė mēdžiaga (BM) ↑ *medžiaga 1*.

biològinė operācija ↑ *operacija 2*.

biològinė situācija ↑ *situacija*.

biològinė tarša ↑ *tarša*.

biològinė žvalgýba ↑ *žvalgyba*.

biològinio naikinimo židinys ↑ *naikinimo židinys*.

biològinis antpuolis ↑ *antpuolis*.

biològinis aviācijos šaudmuō ↑ *šaudmuo, aviācijas šaudmuo*.

biològinis giñklas, biological weapon, биологическое оружие – 1. ginklas, kuris paleidžia, išsklaido ir išplatina BM, įskaitant ir užkrečiamųjų ligų nešiotojus.

2. MNG, kurio naikinamasis poveikis pagrįstas užkrečiamosiomis BM savybėmis; sukelia užkrečiamąsias žmonių, gyvulių ir augalų ligas. Δ sudaro biol. šaudmenys, koviniai prietaisai ir jų siuntimo į taikinį priemonės. Δ naikinamojo poveikio pagrindą sudaro BM, kurios naudojamos biol. šaudmenyse. Δ siunčia į taikinį aviacija, artilerija, raketos, diversinės priemonės. Nuo Δ saugomasi individualiai (dujokaukėmis, respiratoriais, vatos ir marlės raiščiais, odos IAP) ir kolektyviai (sandariose slėptuvėse). Δ 1907 uždraudė Hagos IV konvencija, 1925 Ženevos protokolas, 1972 Konvencija dėl bakteriologinių ir toksinių ginklų kūrimo, gamybos ir saugojimo uždraudimo bei jų sunaikinimo. Vis dėlto Δ ne kartą buvo panaudotas. Per I pasaul. karą vokiečiai užkrėtė juodlige ir įnosėmis prieš arklius. 1939 japonai panaudojo Δ prieš Mongolijos ir Kinijos kariuomenę, o 1940 Ningbo rajone (Kinija) sukėlė marą. 1966–1968 JAV kariuomenė P. Vietname herbicidais ir defoliantais naikino ryžių ir kitus pasėlius. Įvairiose šalyse kuriamos pigios veiksmingos biol. kovos priemonės. 2001 teroristai JAV panaudojo juodligės užkratą. Dar ↑ *medžiaga, šaudmuo, toksinis ginklas*.

biològinis jonizuojančiosios spinduliuotės póveikis, biological radiation effect, биологическое воздействие радиации – apšvitos poveikis organizmui. Δ priklauso nuo apšvitos dozės, pobūdžio (išorinė, vidinė ar kontaktinė apšvita) ir laiko, žmogaus fiz. būklės ir kt. Didelės dozės (didesnės kaip 1,5 Sv) sukelia ūminę spindulinę ligą arba mirtį. Mažesnės dozės gali sukelti lėtinę spindulinę ligą, padidina įvairių ligų (vėžio, leukemijos, nevaisingumo, paveldimų pakitimų ir kt.) riziką. Dar ↑ *apšvita, spindulinė liga*.

biològinis kovinis priėtaisas, biological combat device, боевой биологический прибор – kovinis prietaisas BM skleisti. Δ yra: purškimo prietaisas, nešiojamasis diversinis BM naudojimo prietaisas. Diversinėmis priemonėmis slapta užkrečiami uždari vandens telkiniai ir oro ertmės, maisto produktai ir pašarai. Naudojant kompaktišką diversinę aparatūrą galima užkrėsti orą masinio žmonių telkimosi vietose: metropolitene, didelėse salėse, stotyse, oro uostuose, keleivinių traukinių vagonuose ir lėktuvų salonuose, karinės ir valstybinės reikšmės patalpose ir objektuose. Įmanomas miestų vandentiekio užkrėtimas.

biològinis rādo ekvivalēntas (rem), rad equivalent man (rem), биологический эквивалент рада (бр) – nesistemini lygiavertės apšvitos dozės vienetas. Δ – bet kurios jonizuojančiosios spinduliuotės energija, kurią sugėrė 1 g biol. audinių ir sukėlė tokį pat biol. poveikį kaip 1 rd etalonišės rentgeno spinduliuotės sugertoji dozė. 1 rem = 0,01 Sv. Jeigu matuojama tikrai gama arba rentgeno spinduliuotė, tai 1 R ~ 1 rd = 1 rem.

biològinis šaudmuō ↑ *šaudmuo*.

biològinių ligų sukėlėjų patekimo į organizmą būdas, mode of entry of biological agents, путь проникновения

биологических возбудителей болезни в организм – kelias, kuriuo BM patenka į organizmą: su oru pro kvėpavimo organus, su maistu ir vandeniu pro virškinamąjį traktą, pro sveiką odą, įkandus užkrėstiems kraujasiurbiams užkrečiamųjų ligų nešiotojams, per burnos, nosies, akių gleivinę ir pro sužeistą odą. Dar ↑ *užkrečiamųjų ligų nešiotojai*.

biològinių prièmonių kovinio naudòjimo būdai, methods of combat employment of biological agents, способы боевого применения биологических средств – būdai, kuriais skleidžiamos BM; tokie būdai yra: aerozolinis – BM skleidžiamos ore; transmisinis – platinami dirbtinai užkrėsti kraujasiurbiai vabzdžiai; diversinis – oras ir vanduo užkrečiamas diversinėmis BM.

bionavigācija, bionavigation, бионавигация – gyvūnų gebėjimas pasirinkti judėjimo kryptį sezoninės migracijos metu, orientuotis aplinkoje. Naudojama tiriant galimybes sukurti nedideles ir tikslias karinės paskirties navigacijos sistemas.

biònika, bionics, бионика – mokslas, tiriantis organizmų struktūros, jų gyvybinės veiklos principus naudojimo techniniams reikalams požiūriu. Taiko biologijos, chemijos, fizikos, matematikos, kibernetikos tyrimo metodus. Skiriama eksperimentinė ir techninė Δ (kuria biol. principu veikiančius prietaisus, aparatus, mašinas ir kt. techninius įrenginius). Karyboje yra daug problemų, kurias galima spręsti naudojant Δ: gausios informacijos priėmimas, apdorojimas ir perdavimas per ribotą laiką; įvairių karo technikos pavyzdžių tinkamo stabilumo ir patikimumo užtikrinimas; jų masės ir gabaritų mažinimas; sudėtingų priešų ginkluotės pavyzdžių atpažinimas ir kt.

bioòptika, biooptics, биооптика – biologijos sritis, tirianti reiškinius, susijusius su gyvųjų organizmų orientavimu naudojant šviesą (augalų šviesos jutimas, gyvūnų regėjimo organų sandara, gyvųjų organizmų optinės signalizacijos priemonės ir kt.). Δ laimėjimai gali būti naudojami karyboje kuriant vaizdų atpažinimo sistemas, televizines ir sekimo sistemas, naujas optinės signalizacijos rūšis ir kt.

biplānas, biplane, биплан – lėktuvas su dviem sparnais, išdėstytais vienas virš kito. Buvo naudojamas karo aviacijoje iki XX a. 4 d-mečio. Vėliau jį išstūmė viensparnis lėktuvas (monoplanas). Kai kurie Δ tipai naudojami šiuolaikinėje civilinėje ir sportinėje aviacijoje.

bitas, bit [binary digit], бит – 1. smulkiausias informacijos kiekio vienetas, koduojamas vienu dviejų būsenų elementu („taip“ arba „ne“; dvejetainiu kodu „0“ arba „1“). Bitais vertinami kompiuterinių žodžių ilgiai, atminties talpa. Δ seka sudaro didesnę informacijos kiekio vienetą – ↑ *bitą*.

2. pagr. informacijos vienetas, vartojamas informacijos teorijoje. Reiškia informacijos kiekį, gaunamą sužinojus, kuris iš dviejų vienodai tikėtinų įvykių įvyko.

blākštas, striker, кистень – *ist.* sen. smogiamasis ginklas, sudarytas iš trumpo medinio koto, prie kurio vieno galo pririštas, ant grandinės, diržo ar virvės pakabintas smogiamasis elementas (akmuo, svarelis, metalinė detalė), o prie kito pritvirtinta kilpa, užmaunama ant rankos riešo. Buvo naudojamas daugelyje Rytų šalių.

blindāžas, dugout, блиндаж – uždarysis lauko fortifikacinis įrenginys 4–8 kariams. Turi tvirtą denginį. Statomas iš vietinių medžiagų (medienos, klojinių ir kt.) ir pramoninės gamybos elementų (banguoto plieno, surenkamųjų gelžbetonio elementų, maišų su žemėmis ir pan.). Saugo nuo kulku, sviedinių, minų ir aviacinių bombų skeveldrų, PM ir naikinamųjų brand. sprogimo veiksmų. Pirmą kartą blindazai buvo įrengti Rusijoje per Sevastopolio gynybą 1854–1855. Buvo naudojami per I ir II pasaul. karus.

blokadà, blockade, блокада – prievartinis valstybės ar jos dalies (grupės valstybių), įprastinių ryšių ir veikslių apribojimas arba nutraukimas siekiant, kad būtų įvykdyti Δ organizatorių reikalavimai.

ekonòminė Δ, economic blockade, экономическая блокада – valstybės izoliacija siekiant pažeisti jos ūkinį gyvenimą. Atliekama nutraukiant (draudžiant) išorinius prekybinius, kreditinius, finansinius, mokslinius techninius ir kt. ryšius. Ppr. vykdoma kartu su politine, o dažnai ir su karine blokada.

jūrų Δ, sea blockade, морская блокада – *THT* uostų, sąsiaurių zonų, visos pakrantės ar jos dalies izoliavimas siekiant neleisti blokuojamai valstybei susisiekti jūra ir išplaukti jos laivynui už blokuojamo rajono ribų. Δ teisėtumo kriterijais yra visuotinai pripažinti tarptautinės teisės principai ir normos, kurie numatyti JTO Įstatuose ir agresijos apibrėžime. Δ teisėta tik dviem atvejais: prireikus imtis veikslių tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti ar atkurti pagal Saugumo Tarybos sprendimą; valstybėms vykdam jū neatskiriama teisę į individualiąją ir kolektyvinę savigyną. Bet kuriais kitais atvejais Δ (nepriklausomai nuo karo paskelbimo) yra neteisėta ir laikoma agresijos aktu. Δ gali būti karinė, nekarinė, ekonominė.

karinė Δ, military blockade, военная блокада – karo veikslių būdas, kai izoliuojama (sutrikdomi išoriniai ryšiai) priešiška valstybė, didelė kariuomenės grupuotė, miestas, uostas ir kt. objektai. Δ tikslas: valstybės karinės ekonominės galios griovimas, priešų grupuotės išsekimas ir tolesnis jos sutriuškinimas arba privertimas kapituluoti ir kt. Δ gali būti visiška arba dalinė, sausumos, jūrų, oro arba mišrioji. Priklausomai nuo masto, sprendžiamų uždavinių, naudojamų pajėgų ir priemonių skiriama strateginė ir operatyvinė Δ. Taktinio masto Δ ppr. vad. blokavimu (↑ *blokavimas*).

rādijo Δ, radio blockade, радиоблокада – elektroninės kovos būdas, pasireiškiantis masiniu blokuojamojo valdymo punkto radijo, radiorelinio, troposferinio ir kosminio ryšio linijų slopinimu trukdžiais, kai siekiama jį visiškai dezorganizuoti. Atliekamas elektroninio slopinimo jėgomis ir priemonėmis.

blokāvims

žemýniné Δ , continental blockade, континентальная блокада – *ist.* ekonominių ir politinių priemonių, kurias vykdė 1806–1814 Prancūzija prieš D. Britaniją, sistema. Šalims, pavaldžioms Prancūzijai, ar jos sąjungininkams buvo uždrausta prekyba, pašto ir kiti ryšiai su D. Britanija. Prancūzijai 1812 pralaimėjus karą su Rusija, Δ nebuvo vykdoma, o 1814 visai panaikinta.

blokāvims, blockage, блокирование – kovos veiksmų būdas, kai siekiama neleisti funkcionuoti kuriam nors kariniam objektui izoliuojant jį nuo išorinių ryšių: **1.** *SP* kurio nors objekto, pvz., ugnies taškų, atramos punkto, pasipriešinimo mazgų, priešo padalinių ir dalinių, izoliavimas taktinės operacijos metu turint tikslą jį sunaikinti arba užimti. Ppr. vykdo dalis 1-ojo ešelono pajėgų, oro desantas, blokavimo grupė. Dar \uparrow *grupė 1.*

kėlio Δ , road blockage, блокирование дороги – užtvara ar kliūtis (ppr. dengiama ugnimi) priešo transporto priemonių judėjimui keliu užblokuoti ar apriboti.

kryptiės Δ , direction blockage, блокирование направления – puolančių tam tikra kryptimi priešo pajėgų judėjimo stabdymas.

2. av. vienas iš kovos su priešo aviacija būdų, pvz., draudimas tam tikrą laiką kilti ir tūpti priešo lėktuvams savo aerodrome; vykdomas skraidant virš aerodromo naikintuvams, bombarduojant lėktuvus žemėje, kilimo ir tūpimo takus, minuojant aerodromą.

3. partizanų kovos veiksmuose netoli nuo atakuojamų objektų esančių priešo įgulų izoliavimas.

blokāvims ir pleištvims, blocking and choking, блокирование и клинование – kaiščių ir pleištvų naudojimas vežamam kroviniui tvirtinti, kad jis nepasislinktų.

blokavimo grupė \uparrow *grupė 1.*

blòkhauzas, blockhouse, блокгауз – *psn.* nedidelis gynybinis pastatas šaudyti į visas puses. Keturkampio, graikiškojo kryžiaus plano, su šaudymo angomis. Sienos rėstos iš rąstų, mūrytos iš akmenų, lietos iš betono, gelžbetonio. Blokhausų juosė griovys ir grunto pylimas. Skirtas artimai gynybai šaudant iš kulkosvaidžių ir patrankų. Buvo statomi prie tiltų, kalnų perėjose, miestų gatvėse, ilgalaikėse įtvirtinimų sistemose per I ir II pasaul. karus.

bòcmanas, boatswain, боцман – laivo jaunesniųjų vadų pareigybė. Laivuose gali būti vyriausiojo ir vyresniojo bocmano pareigybės.

bòdas, baud, бод – (pagal raidinio telegrafo išradėjo M. E. Bodo pavardę) ryšių sistemos įrenginio ar perdavimo kanalo veikimo spartos charakteristika. Δ lygus perduodamų impulsų (sistemos būsenos pasikeitimų) skaičiui per sekundę. Siunčiant duomenis dvejetainio perdavimo kanalu, 1 Δ lygus per 1 s perduodamų bitų (\uparrow *bitas*) skaičiui. Kartais vartojamas impulsų moduliacijos spartai nusakyti.

Bodò aparātas, Baudot apparatus, Бодо аппарат – *ist.* raidinis sinchroninis \uparrow *telegrafo aparatas* su penkių klavišų klaviatūra, kuria naudojantis telegramos perduodamos tam tikru ritmu. 1872 sukonstravo M. E. Bodas (Baudot; 1845–1903). Buvo naudojamas iki XX a. 6 d-mečio. Jį pakeitė starstopinis aparatas (\uparrow *teletaipas*).

Bòforto skālė, *vėjo greičio skālė*, Boffort scale, wind speed scale, Бофортова шкала, шкала скорости ветра – sąlyginė skalė balais (nuo 0 iki 12) vėjo jėgai (greičiui) vertinti pagal jūros bangavimą arba poveikį antžeminiams daiktams: 0 – tyka, štilis (be vėjo, vėjo greitis 0,2 m/s), 1 – dvelkis (0,3–1,5 m/s), 2 – švelnus vėjas (1,6–3,3 m/s), 3 – silpnas vėjas (3,4–5,4 m/s), 4 – vidutinis vėjas (5,5–7,9 m/s), 5 – apysmarkis vėjas (8,0–10,7 m/s) 6 – stiprus vėjas (10,8–13,8 m/s), 7 – labai smarkus vėjas (13,9–17,1 m/s), 8 – audringas vėjas (17,2–20,7 m/s) 9 – audra, vėtra (20,8–24,4 m/s), 10 – smarki audra (24,5–28 m/s), 11 – labai smarki audra (28,5–32,6 m/s), 12 – uraganas (32,7 m/s ir daugiau). Sudarė anglų karinis geografas kontradmirolas F. Boffort 1806. Priimta naudoti 1874, vėliau buvo keičiama ir tikslinama.

bókštas, turret, tower, башня – aukštas vertikalus statinys (medinis, akmeninis, gelžbetoninis, plieninis ir kt.). Jo konstrukcija stabili (jis neturi atotampų kaip stiebas). Pagal paskirtį skiriamas gynybinis (tvirtovės, sargybinis Δ), signalinis (švytury), stebėjimo (gaisrinės Δ), inžinerinis (televizijos, vandentiekio Δ , dūmtraukis ir kt.) ir specialusis (šarvuotasis – pabūklo, aplinkinio sūkio ir kt.). Dar \uparrow *bokštinis artilerijos įrenginys*.

apliñkinio sūkio Δ , full-revolving [360-degree traversing] turret, башня с круговым вращением – savaeigio pabūklo (tanko ir kt.) sukamasis bokštas, turintis neribotą posūkio kampą; galimas aplinkinis šaudymas.

pabūklo Δ , gun turret, орудийная башня – šarvuota sukamoji savaeigio pabūklo dalis, kurioje tvirtinamas pabūklo vamzdis ir kt. įranga; šiuolaikiniuose pabūkluose ppr. yra aplinkinio sūkio.

šarvúotasis Δ , armoured turret, броневая башня – uždaras šarvuotasis įrenginys (dažnai liejinys), statomas ant tankų, šarvuotųjų pabūklų, šarvuotųjų traukinių, laivų, įtvirtintų įrenginių ir statinių; skirtas šaudyti ir jame esantiems žmonėms, pabūklams, kulkosvaidžiams, stebėjimo prietaisams nuo ugnies apsaugoti. Δ kartais būna aplinkinio sūkio. Dar \uparrow *šarvuotasis gaubtas, turelė*.

tvirtòvės Δ , fortress turret, крепостная башня – *ist.* gynybinis įrenginys; dalis gynybinės tvoros. XVI–XVII a. ištobulėjęs artilerijai buvo pakeistas bastionu (\uparrow *bastionas*).

vandėntiekio Δ , water tower, водонапорная башня – statinys su iškeltu virš žemės paviršiaus vandens rezervuaru vandens atsargai kaupti ir slėgiui vandentiekyje palaikyti. Lietuvoje yra ~610 Δ . Miestų ir miesto tipo gyvenviečių Δ liemuo mūrinis arba gelžbetoninis, rezervuaras metalinis arba gelžbetoninis, vandens talpa 10–600 m³, aukštis iki 56 m. Kaimo vietovių Δ ppr. metaliniai. Lietuvoje nedidelius vandens bokštus pradėta statyti XIX a. pab. prie geležinkelio stočių. Jie buvo neaukšti, turėjo nedidelį rezervuarą ir ppr. buvo skirti stoties reikalams (1898 Utenoje). Pirmasis miesto Δ apie 1900 pastatytas Klaipėdoje. Karo metu turi būti ypač saugomas.

bókštėnis artilėrijos įrenginys, turret artillery mount, башенная артиллерийская установка – laivų arba kranto artilėrijos vienas arba keli pabūklai, sumontuoti šarvuotajame bokšte ant bendro pagrindo. Bokšte t. p. yra: valdymo prietaisai; šaudmenų laikymo ir padavimo, vamzdžių aušinimo ir ventilacijos sistemos; karių gyvenimo vietos ir kt. Laivų bokštiniams artilėrijos įrenginiui patalpinti naudojamas sukiojamas bokštas (kovinis skyrius), kuris yra viršutiniame denyje, skyrius žemiau bokšto ir patalpos po žemutiniu deniu. Kranto artilėrijos savaeigis arba nejudrusis Δ komponuojamas priklausomai nuo bazinių mašinų ir fortifikacinių įrenginių konstrukcinių ypatumų. Pirmieji Δ buvo panaudoti amerikiečių monitoriuose (1861–1862).

bolà, bola, праща – *ist.* svaidomasis ginklas, sudarytas iš odinio, medžiaginio ar kt. diržo, į kurio platesnę vidurinę dalį buvo dedamas mėtomasis sviedinys (akmuo, metalinis rutuliukas ar pan.). Įsukus bolą, sviedinys galėjo kauti priešą iki 150–160 žingsnių atstumu. Bolos veikimo principas buvo panaudotas frontiboloje (\uparrow *frontibola*).

bòmba, bomb, бомба – 1. aviacinė bomba, aerial bomb, авиационная бомба – aviacijos šaudmuo, metamas iš lėktuvo, sraigtasparnio ar kt. orlaivio. Δ susideda iš aptakaus korpuso, užtaiso, stabilizatoriaus, aerodinaminių vairų (gali jų ir neturėti), balistinio žiedo, sprogdiklio, stabdymo įtaiso (parašiuo, raketinio variklio, skėtinio stabilizatoriaus), kurį turi tik mėtoma iš nedidelio aukščio Δ , valdymo sistemos (turi tik valdomoji Δ). Aviacinėje Δ įtaisomi kontaktiniai, nuotoliniai ir bekontaktiniai sprogdikliai. Δ užtaisas: SM (ardomoji, skeveldrinė, skeveldrinė ardomoji ir kt. Δ), NM (cheminė Δ), brand. (brand., termobranduolinė Δ), BM (biol. Δ), PM (padegamoji Δ) ir kt. Δ būna: pagr. – priešo kariams ir objektams naikinti (ardomoji, skeveldrinė, šratinė, skeveldrinė ardomoji, prieštankinė, šarvamušė, betonmušė, priešlaivinė, padegamoji, ardomoji padegamoji, grafitinė ir kt.), pagalbinė – kovos veiksams aprūpinti ir kt. tikslams (šviečiamoji, dūminė, agitacinė, fotografinė, signalinė, imitacinė, mokomoji ir kt.) ir specialioji (atominė arba brand., chem., biol. ir kt.). Pagal valdymo ir sklendimo būdą Δ būna laisvojo kritimo (nevaldomoji) ir valdomoji. Valdomoji Δ gali nusklesti 5–65 km ir pataiko į taikinių tiksliai (tikimybinis nuokrypis nuo taikinio neviršija 3–5 m). Išbandytos ir naudojamos skvarbiosios ir elektromagnetinės (skleidžiančios elektromagnetinę energiją) aviacinės Δ . Δ kalibras skaičiuojamas kilogramais ir gali būti nuo 0,5 iki 20 000 kg. Δ pagal masę (kalibrą) skirstoma: mažo (<11,3 kg. JAV; <25 kg Rusijoje), vidutinio (12–100 kg JAV; 30–240 kg Rusijoje) ir didelio kalibro (> 107 kg JAV; >250 kg Rusijoje). Δ gali būti pavienė ir kasetinė. Kasetinės Δ (60–900 kg masės) paskleidžiamos iš bombų kasečių arba ryšulių juos išmetus iš skrendančio lėktuvo arba lėktuve esančių bombų konteinerių. Pirmą kartą Δ buvo numestos 1911 per Italijos ir Turkijos karą. Lietuvos karo aviacija 1919–1940 buvo ginkluota skeveldrinėmis (2–12 kg) ir ardomosiomis (50, 100 ir 250 kg) Δ . Dar \uparrow *kasetė 4, šaudmuo*.

agitācinė Δ , leaflet bomb, агитационная бомба – bomba agitacinei literatūrai skleisti. Δ užtaisyta agitacine literatūra. Δ sprogdinama nuotoliniu sprogdikliu.

arđomoji Δ , high-explosive [blast, demolition] bomb, фугасная бомба – bomba įvairiems kariniams ir pramoniniams objektams naikinti. Pagr. naikinamasis veiksnys – smūgio banga, iš dalies – skeveldros. Kalibras 50–2000 kg (kartais iki 20000 kg). Ardomojoje bomboje būna staigusis (antžeminiams taikiniams) arba delsusis kontaktinis sprogdiklis (sprogdinamiems iš vidaus arba įgilintiems taikiniams). JAV Vietname ir Afganistane naudojo 6 800 kg (15 000 svarų) Δ BLU-82 „Deizi Catter“ (ilgis 3,35 m, skersmuo 1,87 m, naikinimo spindulys 1 000 m).

arđomoji padegamoji Δ , incendiary high-explosive bomb, фугасно-зажигательная бомба – mišraus veikimo bomba įvairiems objektams griauti ir uždegti; užtaisyta SM ir pirotechniniais arba padegamaisiais mišiniais.

atòminė Δ , atomic bomb, атомная бомба – *psn.* aviacinė bomba su atominiu užtaisu, brand. šaudmens rūšis. Į taikinį neša naikintuvai, taktiniai naikintuvai, bombonešiai. Pagr. Δ dalys: sprogdinimo įtaisas, SM užtaisas su detonatoriais, atominis užtaisas, metalinis korpusas ir neutronų atšvaitas. Kai sprogdinimo įtaisas susprogdina užtaisą, atominio užtaiso dalys susijungia į vieną gabalą, kurio masė viršija kritinę. Atominį užtaisą gaubiantis neutronų atšvaitas atspindi dalį išlekiančių už reakcijos zonos ribų neutronų, grąžina juos į reakciją ir ją sustiprina. Δ masė – nuo kelių šimtų kilogramų iki kelių tonų. Δ galia įvairi: didžiausia neviršija 500 kt, mažiausia ~ 0,1 kt. Mažos galios bombose naudojamas ²³³U, nes jo kritinė masė kur kas mažesnė už ²³⁵U ir ²³⁹Pu kritinę masę. Δ veiksmingiausiai naikina sprogdama ore 300–400 m aukštyje. 1945 07 16 JAV išbandė pirmąjį Δ . 1945 08 06 ir 1945 08 09 amerikiečiai susprogdino Δ virš Hirosimos ir Nagasakio. Žuvo ~200 000 gyventojų. Pirmoji SSRS Δ išbandyta 1949, D. Britanijos – 1952, Prancūzijos – 1960, Kinijos – 1964. Dabar – *branduolinė bomba*. Dar \uparrow *užtaisas 1*.

betònmušė Δ , concrete-bursting [concrete-piercing] penetration bomb, бетонобойная бомба – bomba tvirtiems, turintiems betoninę ar gelžbetoninę apsaugą, objektams (ilgalaikiams fortifikaciniams įrenginiams ir priedangoms,

turintiems betoninę apdangą kilimo ir tūpimo takams) griauti. Kalibras 250–500 kg. Turi tvirtą korpusą, kuris pramuša betoną arba įsminga į jį ir tik tada sprogs. Kai kurioms Δ įtaisomi reaktyviniai varikliai kritimo greičiui ir pramušamajai galiai didinti. Δ gali būti su dvigubu koviniu užtaisu, pirmasis užtaisas kumuliacinis, antrasis – ardomasis. Tokia bomba gali pramušti iki 4,5 m storio betonines pertvaras. Dvigubų Δ masė 15–25 kg.

chėminė Δ , chemical bomb, химическая бомба – bomba vietai ir orui užteršti, žmonėms NM apnuodyti. Užtaisa įvairiomis kovinėmis NM ir komplektuojama nuotoliniais (sprogimas 200 m aukštyje) ir nekontaktiniais (sprogimas 50 m aukštyje) sprogdikliais. Yra žinomos Δ su plastikiniais korpusais (masė 0,4–0,9 kg), kurios montuojamos be sprogdiklių (sudūžta atsitrengusios į žemę).

dūminė Δ , smoke bomb, дымовая бомба – bomba maskuojamosioms arba akinamosioms dūmų uždangoms daryti. Δ užtaisa baltuoju fosforu, kuris, sprogdus bombai, išmėtomas 10–15 m spinduliu ir degdamas skleidžia baltus tirštus dūmus.

fotogrāfinė Δ , photoflash bomb, фотографическая бомба – bomba vietai, fotografuojant iš orlaivio naktį, apšviesti. Užtaisa fotografiniu mišiniu (aluminio ir magnio milteliais su oksidatoriais) ir sprogstamuoju užtaisu. Trumpalaikis blyksnis (0,1–0,2 s) duoda kelių mlrd. kJ šviesos impulsą.

grafitinė Δ , graphite bomb, графитная бомба – bomba elektrinėms, elektros pastotėms, kitiems aukštosios įtampos įrenginiams naikinti. Sudaryta iš kevalo, stabilizatoriaus, valdymo įrangos, nusitaikančiosios galvutės, sprogstamojo užtaiso, sprogdiklio, grafito. Veikimo principas: išmetus Δ iš lėktuvo, nusitaikančioji galvutė ir stabilizatoriai su valdymo įranga nukreipia bombą į aukštosios įtampos šaltinį, optimaliame aukštyje virš taikinio sprogdiklis susprogdina sprogstamąjį užtaisą, o šis – kevalą ir išsklaido grafitą virš taikinio. Grafito debesis, nusileidęs ant aukštosios įtampos įrenginių, trumpam sujungia jų srovines dalis, ir įrenginiai nustoja veikti.

imitācinė Δ , imitation bomb, имитационная бомба – bomba brand. sproгимui imituoti. Ji užtaisa sprogstamuoju užtaisu ir skystaisiais degalais, kurie sprogdami imituoja brand. sprogimo šviečiamąją zoną, o degantis baltasis fosforas – brand. sprogimo grybo pavidalo debesį.

kasėtinė Δ , cluster bomb, касетная бомба – kasėtė, pripildyta kovinių kasėtinių elementų (mažo kalibro aviacinių bombų arba aviacijos minų – skeveldrinių, betonmušių, prieštankinių ir kt.). Δ paskleidžiamos iš bombų kasečių (bombų ↑ *kasetė*) arba ryšulių, juos išmetus iš skrendančio lėktuvo. Δ masė 60–900 kg. Kartais naudojami nenumetami bombų konteineriai.

laisvojo kritimo Δ , gravity bomb, бомба свободного падения – laisvai krentančioji arba leidžiama parašiotu nevaldomoji bomba.

mókomoji Δ , training bomb, учебная бомба – bomba, kuria lėktuvo įgula mokoma mėtyti bombas. Susideda iš ketinio arba cementinio korpuso, užtaisyto pirotechninėmis medžiagomis, kurios žymi bombos kritimo tašką (naktį – blyksniu, dieną – dūmų debesėliu). Kai kurios Δ gali demonstruoti bombos kritimo trajektoriją besidriekiančia dūmų juosta.

padegamoji Δ , incendiary [fire, flame] bomb, зажигательная бомба – bomba gaisrams sukelti, žmonėms ir technikai deginti. Kalibras 0,5–500 kg. Mažo kalibro Δ pripildoma kietų degių mišinių, pvz., termito, kurių degimo temperatūra siekia 3000°C. Didelio kalibro Δ pripildoma lengvai užsidegančių tirštų medžiagų, pvz., napalmo. Milijonai Δ buvo numesta per II pasaul. karą, jos buvo naudojamos per Korėjos (1950–1953), Vietnamo (1964–1975), Afganistano (1979–1989) karus. JAV karo aviacija ginkluota įvairiomis Δ , kurių masė 0,9–10 000 kg.

priešlaivinė Δ , antisubmarine bomb, противолодочная бомба – bomba povandeniniams laivams naikinti. Konstrukcija panaši į ardomąją bombą. Bombos priekis gali būti formos, neleidžiančios atšokti nuo vandens. Sprogdiklis suveikia pataikius į povandeninį laivą arba tam tikrame gylyje.

prieštākinė Δ , anti-tank bomb, противотанковая бомба – bomba tankams, savaeigiams pabūklams, šarvuočiams, kovos mašinoms ir kt. šarvuotiesiems objektams naikinti. Kalibras 0,5–5 kg. Δ naikinamasis poveikis grindžiamas kumuliacijos efektu.

signālinė Δ , marking bomb, сигнальная бомба – pagalbinė bomba orlaivių grupių susirinkimo rajonui, skrydžio maršruto taškams žymėti, navigacinių ir bombardavimo uždavinių atlikimui lengvinti, ant žemės (vandens) ir ore signalizuoti.

skeveldrinė ardomoji Δ , fragmentation-demolition bomb, fragmentation-high-explosive bomb, осколочно-фугасная бомба – bomba atviriems, nešarvuotiesiems ir pusiau šarvuotiesiems taikiniams naikinti skeveldromis ir ardomuoju poveikiu. Kalibras 100–250 kg. Turi staigųjį kontaktinį arba nekontaktinį sprogdiklį, kuris sprogs 5–15 m virš žemės paviršiaus.

skeveldrinė Δ , fragmentation bomb, осколочная бомба – bomba žmonėms, neapsaugotiems, nešarvuotiesiems arba silpnai šarvuotiesiems objektams (kariams, raketų leidimo įrenginiams atvirose pozicijose, lėktuvams, automobiliams ir kt.) naikinti. Kalibras 0,5–100 kg. Pagr. naikinamasis veiksnys – skeveldros. Siekiant padidinti skeveldrų skaičių bombos paviršius daromas rantuotas. Viena iš Δ modifikacijų – šratinė bomba.

skvarbióji Δ, penetrating bomb, проникающая бомба – aviacinė bomba su delsiuoju ir jautriuoju sprogdikliu, pramušanti kelis pastato (inžinerinio įrenginio) aukštus ir sprogstanti nustatytame aukšte (lygyje). Tokias bombas JAV aviacija naudojo antiteroristinėje operacijoje Afganistane (2001–2002) ir Irako kare (2003).

šarvāmušė Δ, armour-piercing bomb, бронейная бомба – bomba šarvuotiesiems arba betoniniams (gelžbetoniniams) objektams naikinti. Kalibras 100–1000 kg. Objektą pramuša savo tvirtu korpusu ir sprogsa jo viduje.

šratinė Δ, pineapple [pellet] bomb, шариковая бомба – skeveldrinės bombos rūšis, kurios naikinamieji elementai yra plieniniai arba plastikiniai šratai.

šviečiamóji Δ, illumination [flare, candle] bomb, светящая бомба – bomba vietai apšviesti. Joje įtaisyti vienas arba keli pirotechniniai užtaisai su parašiuotais. Suveikus sprogdikliui, užtaisai padegami, išmetami lauk ir leidžiasi su parašiuotais 5–7 min. apšviesdami vietovę.

vaĩdomoji Δ, guided bomb, управляемая бомба – bomba, turinti stabilizatorių, vairus, kai kada sparnus, t. p. valdymo priemonės, kurios sudaro galimybes keisti jos kritimo (sklendimo) trajektoriją ir labai taikliai pataikyti į taikinį. Valdoma radijo bangomis arba lazerio spinduliu, gali ir savaime nusitaikyti.

2. šaudmuo povandeniniams laivams naikinti (giluminė Δ).

giluminė Δ, depth bomb, глубинная бомба – jūrų šaudmuo povandeniniams laivams ir kt. povandeniniams objektams (inkarinėms ir dugninėms minoms ir kt.) naikinti. Skiriamos aviacinės (išmetamos iš orlaivių) ir laivinės (iššaunamos iš reaktyvinių ir dujinių bombosvaidžių arba numetamos iš laivagalio bombų mėtytuvų) Δ. Šiuolaikinių reaktyvinių Δ kalibras 203–375 mm, bendroji masė 120–250 kg, SM užtaiso masė 40–100 kg, šaudymo nuotolis iki 4000 m, panirimo greitis iki 13 m/s, jos turi stabilizatorius. Δ gali turėti įprastinius ir brand. užtaisus, kontaktinius, nekontaktinius ir nuotolinius sprogdiklius. Pirmosios Δ buvo panaudotos 1915, intensyviai naudojamos per II pasaul. karą.

3. *psn.* rutulio pavidalo tuščiaviduris artilerijos sviedinys, užtaisytas paraku (XV–XVII a.); skeveldrinis ardomasis artilerijos sviedinys, kurio masė >40 svarų, arba 16 kg (XIX a. vid.; mažesnės masės sviedinys – granata). Iš pradžių Δ buvo naudojamos moryrose.

4. *psn.* skeveldrinis sviedinys iš bombosvaidžių (↑ *bombosvaidis*) šaudyti, naudotas per I pasaul. karą.

5. diversiniais ir teroristiniais tikslais pagamintas savadarbis sviedinys; rankinė granata ir mina.

bombārda, bombard, бомбарда – *ist.* vienas seniausių pabūklų. Pirmykštė Δ buvo viduramžių ↑ *katapulta* – apgulos akmenų mėtyklė, o XV–XVII a. Δ – trumpavamzdis pabūklas, šaudantis bombomis (akmeniniais arba geležiniais apvaliais sviediniais). Δ dažn. naudota tvirtovėms apgulti ir ginti. Didelių Δ kalibras iki 1000 mm, masė 14000–19000 kg, bombos masė 300–400 kg, vamzdžio ilgis 5–6 kalibrai. Iššaudavo keletą kartų per dieną, bombos nulėkdavo 400–700 m. Kartais to laikotarpio rankinis šaunamasis ginklas t. p. buvo vad. bombardomis. Δ turėta ir sen. Lietuvoje.

bombardāvimas, bombardment, bombing, бомбардировка – antžeminių arba jūrų objektų (taikinių) naikinimas bombomis.

kiliminis Δ, carpet bombing, ковровая бомбардировка – *psn.* bombų mėtymo visame numatytame plote, nesitaikant į jame esančius taikinius, metodus. Taikė JAV strateginė aviacija II pasaul. kare masinių smūgių prieš karinius ir pramoninius objektams metu. Toks bombų mėtymas nelabai veiksmingas lyginant su taikliuoju bombų mėtymu, t. p. labai didėja pajėgų ir priemonių sąnaudos.

plóto Δ, carpet bombing, бомбардировка площади – bombų mėtymas jas paskirstant taip, kad būtų padaryta žala visam nustatytam plotui.

rajõno Δ, area bombing, бомбардировка района – bombų mėtymas į taikinį, kurį sudaro tam tikro rajono plotas, o ne mažas ar tiksliai nustatytas taikinis.

táikinio Δ, target bombing, бомбардировка цели – bombų mėtymas į riboto dydžio taikinį siekiant jį sunaikinti.

bòmbinė aviācijas ginkluotė ↑ *ginkluotė, aviacijos ginkluotė.*

bòmbinė jūrų atakà ↑ *ataka, jūrų ataka.*

bòmbinė laivo ginkluotė ↑ *ginkluotė, laivo ginkluotė.*

bombonešis, bomber, бомбардировщик – kovos lėktuvas antžeminiams, požeminiams, antvandeniniams ir povandeniniams taikiniams bombomis ir raketomis naikinti. Neša bombas (įprastines ir brand.), torpedas ir valdomąsias raketas „oras–žemė“. Δ yra vienasparnis su trapeciniais (turbosraigtinis) ir strėliniais arba trikampaiais (turboreaktyvinis arba viršgarsinis) sparnais. Liemens viduje yra sekcijos bomboms (torpedoms), raketoms, didelės talpos degalų bakai (jų masė 40–60% lėktuvo kilimo masės), sandarios kabinos 4–10 žmonių įgulai, įranga degalams įpilti ore. Be to, turi specialią radioelektroninę įrangą, kompiuterius, kuriais programuojamas skrydis: tikslus Δ įskriejimas į taikinio rajoną, taikinio aptikimas, nusitaikymas, bombų mėtymas (raketų leidimas) ir grįžimas į aerodromą. Pagal atliekamas užduotis skiriamas strateginis (tolimasis ir tarpžemyninis) ir taktinis Δ. Dar buvo naudojamas pikiruojamasis Δ.

pikiruojamasis Δ, diving bomber, пикирующий бомбардировщик – *psn.* kovos lėktuvas mažiems antžeminiams (jūrų) taikiniams naikinti bombomis pikiruojant; toks bombų leidimas didina bombardavimo tikslumą ir buvo naudojamas per II pasaul. karą. Sukūrus valdomąsias raketas, brand. ginklą ir padidėjus kovinėms aviacijos galimybėms, Δ gamyba buvo nutraukta. Bombas leisti pikiruojant gali naikintuvai, taktiniai naikintuvai ir šturmo lėktuvai.

stratėginis Δ, strategic bomber, стратегический бомбардировщик – kovos lėktuvas objektams giliame priešų užnugaryje bombomis ir raketomis naikinti. XX a. pab. naudojami sunkieji Δ B-52, B-1B, B-2 (JAV); Tu-95M, Tu-160, (Rusija) ir kt.; vidutiniai – FB-111 (JAV); „Avro Vulcan“ (D. Britanija); „Mirage“ 4R (Prancūzija); Tu-22M (Rusija) ir kt. Pvz., JAV sunkusis Δ B-1B (didžiausia kilimo masė 216400 kg, didžiausias skrydžio greitis 1270 km/h, didžiausias skrydžio aukštis 15 km, skrydžio nuotolis be degalų papildymo 12 000 km, ginkluotė: iki 24 sparnuotųjų raketų su brand. kovinėmis galvutėmis arba brand. bombos); Rusijos sunkusis Δ Tu-160 (275000 kg, 2200 km/h, 15 km, 12300 km, 12 strateginių sparnuotųjų raketų, 12 aerobalistinių mažo nuotolio valdomųjų raketų su brand. ir nebrand. kovinėmis galvutėmis, kasetinės, brand. ir įprastinės bombos).

taktinis Δ, tactical bomber, тактический бомбардировщик – kovos lėktuvas priešų objektams mūšio lauke ir taktinėje operatyvinėje gilumoje bombomis ir raketomis naikinti. Didžiausia kilimo masė 35–70 t, skrydžio nuotolis iki 5000 km, bombų masė 3–4,5 t. Apginklavus Δ bombomis arba raketomis „oras–žemė“ su brand. kovinėmis dalimis, jis pasidarė panašus į vidutinį strateginį bombonešį, pvz., JAV FB-111, todėl dabar aviacinę paramą atlieka taktiniai naikintuvai ir šturmo lėktuvai.

bombonešių aviacija ↑ *aviacija.*

bombosvaidis, throwing mortar, бомбомет – 1. *ist.* artimojo mūšio pabūklas (20–152 mm); buvo naudojamas per I pasaul. karą kariams skeveldrinio veikimo bombomis ir granatomis iškilioju šaudymu kauti. Šaudymo nuotolis iki 850 m.

2. priešlaivinis antvandeninių laivų ginklas, svaidantis gilumines bombas į povandeninius laivus ir torpedas. Po II pasaul. karo daugiausia naudojami daugiavamzdžiai reaktyviniai Δ, pvz., norvegų 203 mm „Terne“ ir švedų 375 mm „Bofors“ turi 2, 4 arba 6 vamzdžius, šaudymo nuotolis 300–3600 m.

bombų kasėtė ↑ *kasetė 4.*

bombų kėkės pakabà, cluster bomb unit, подвеска связки бомб – orlaivio pakaba, susidedanti iš dalytuvo ir antrinių šaudmenų, skirta bombų kėkėms. Dar ↑ *dalytuvas.*

bombų krovà, bomb load, бомбовая нагрузка – pakabintų orlaivyje bombų masė. Δ siekia iki 25% didžiausios orlaivio pakilimo masės. Δ sudaro aviacinių bombų, padegamųjų bakų, vienkartinių bombų kasetių, bombų kekių masė.

bombų mėtymas, bombing, бомбометание – orlaivio įgulos veiksmų, nusitaikant ir numetant aviacines bombas į taikinį, visuma. Priklausomai nuo orlaivio padėties bombos metimo momentu skiriamas Δ iš horizontaliojo skrydžio, iš logaritminės trajektorijos, smingant (pikiruojant), išeinant iš smigimo ir žemu kampu kabruojant. Δ gali būti: pavienėmis bombomis, bombų serijomis, salvėmis ir salvių serijomis. Priklausomai nuo orlaivių (vienetų) skaičiaus Δ gali būti pavienis (atliekamas vieno orlaivio) ir grupinis (atliekamas orlaivių grupės). Dar ↑ *aukštis 1.*

automatinis Δ, automatic toss, автоматическое бомбометание – automatiškai valdomas bombų mėtymas.

avarinis Δ, emergency bombing, аварийное сбрасывание бомб – bombų išmetimas iš orlaivio pagal situacijos aplinkybes arba avarinėje situacijoje siekiant išsaugoti jo stabilumą ir valdomą. Mėtomos bombos gali būti nustatomos dvejopai: „Sprogimas“, „Nesprogimas“.

Δ **iš mažo aukščio**, laydown bombing, бомбометание с малой высоты – toks bombų mėtymas, kai lėktuvą gali paveikti bombos sprongimas. Todėl naudojami sprogdikliai su delsikliu, kad lėktuvas turėtų laiko pasitraukti iš bombos sprongimo poveikio zonos.

Δ **netiesioginiu taikymu**, offset bombing, бомбометание не прямой наводкой – bet koks bombų mėtymas, kai nusitaikoma pagal žemėlapyje nurodytą taikymo tašką, o ne į patį taikinį.

Δ **žemų kampų kabruojant**, low angle loft bombing, бомбометание под малым углом с кабрирования – bombų mėtymas, kai orlaiviui padidinus polinkio kampą virš horizonto (ne daugiau kaip 35°) metamos laisvai krintančios bombos. Dar ↑ *polinkis.*

giluminis Δ, depth bombing, глубинное бомбометание – giluminių bombų naudojimas povandeniniams laivams ir kt. povandeniniams objektams naikinti. Gilumines bombas mėto antvandeniniai laivai, priešlaiviniai lėktuvai ir sraigasparniai. Antvandeniniai laivai naudoja reaktyvinius bombų mėtymo įrenginius, dujų dinaminius bombosvaidžius ir laivagalio bombų numetimo įtaisus. Didinant povandeninio laivo naikinimo tikimybę, giluminės bombos mėtomos serijomis (salvėmis) išsklaidant sprongimo taškus pagal plotą ir gylį.

bombų mėtymas iš mažo aukščio ↑ *bombų mėtymas.*

bombų mėtymas netiesioginiu taikymu ↑ *bombų mėtymas.*

bombų mėtymas žemų kampų kabruojant ↑ *bombų mėtymas.*

bombų mėtymo aukštis ↑ *aukštis 1.*

bombų mėtymo kaĩpas ↑ *kampas.*

bombų mėtymo klaidos, bombing errors, ошибка бомбометания – 1. 50% apskritimo paklaida. Apskritimo, kurio centras – numatomas vidurinis pataikymo taškas ir kuriame yra pusė nepriklausomai nutaikytų į numatomą vidurinį pataikymo tašką bombų, spindulys.

2. 50% nuokrypio paklaida. Pusė nuotolio tarp dviejų linijų, nubrėžtų lygiagrečiai lėktuvo kursui ir vienodai nutolusių nuo numatomo vidurinio pataikymo taško, kuriame yra pusė bombų, nepriklausomai nutaikytų į numatomą vidurinį pataikymo tašką.

3. 50% nuotolio paklaida. Pusė nuotolio tarp dviejų linijų, nubrėžtų statmenai į lėktuvo kursą ir vienodai nutolusių nuo vidurinio pataikymo taško, kuriame yra pusė bombų, nepriklausomai nutaikytų į norimą tašką.

bombų mėtymo riba ↑ *riba.*

bombų mėtymo tãkas, bombing run, полоса бомбометания – *bomb.* skrydžio dalis, kuri, artėjant prie taikinio, ppr. prasideda pradiniame taške, apima taikinio nustatymą ir ppr. baigiasi bombų mėtymo taške.

bombų mėtymo tãškas ↑ *taškas 1.*

bombų pakabinimas, suspension of bombs, подвеска бомб – 1. orlaivio užtaisymo aviacinėmis bombomis procesas.

2. aviacinių bombų išdėstymo orlaivyje būdas. Skiriamas vidinis ir išorinis Δ. Išorinio bombų pakabinimo atveju bombos kabinamos ant bombų laikiklių po orlaivio sparnu (liemeniu); vidinio – bombų laikiklių, įtaisomų bombų skyriuje. Mažo kalibro (iki 15 kg) bombos ppr. dedamos į konteinerius, kasetes (daromos bombų kekės), kurios kabinamos ant išorinių ar vidinių pakabinimo įtaisų. Bombos (kasetės) tvirtinamos prie bombų laikiklių spynomis, kurios atidaromos nuotoliniu elektriniu ar pirotechniniu būdu.

bombų sãlvė ↑ *salvė 1.*

bombų smũgio taĩkis ↑ *tankis 3.*

bombų tãikymo sistėmos, bomb sighting systems, прицельно-бомбардировочные системы – taikymo sistemos, kurias sudaro įvairūs taikikliai: vektorinis taikiklis – taikymo sistema, pagrįsta vektorių principu ir apimanti mechaninį vektorių atvaizdavimą bombų mėtymo trikampyje: nustatytojo vektoriaus – aukščio, oro greičio ir vėjo duomenys nustatomi rankiniu būdu; nuolat nustatomo vektoriaus – aukščio, oro greičio ir deviacijos duomenys automatiškai ir nuolatos atnaujinami; tachometrinis ar sinchroninis taikiklis – taikymo sistema, kuri automatiškai paleidžia bombas tikslia kryptimi išlaikydama taikymo liniją į taikinį ir tuo nustatydamą greitį taikinio atžvilgiu ir kartais net trajektoriją; kampinio greičio taikiklis – taikymo sistema, kurioje tikslus paleidimo taškas nustatomas, kai taikinio kampinis greitis bombų taikiklio atžvilgiu pasiekia iš anksto apskaičiuotą dydį.

botulizmas, botulism, ботулизм – viena iš pavojingiausių užkrečiamųjų ligų, nekontaginė. Susergama valgius maisto, turinčio toksinų. Skleidimo būdai biol. karo sąlygomis: purškimas ore, vandens ir maisto produktų užkrėtimas. Inkubacinis periodas – 18–24 val. (kartais iki 10 parų). Mirtingumas – 60–70%. Užkrėsti kariai 30–60 parų netenka gebėjimo kovoti. Apsinuodijimo požymiai: bendras silpnumas, galvos skausmas, šleikštulys ir vėmimas, burnos džiūvimas, vidurių pūtimas, nenumalšinamas troškulys. Vėliau sutrinka rijimas, nudrimba viršutiniai akių vokai, stinga oro, pradeda skaudėti skrandį; atsiranda būdingi neurologiniai požymiai: svaigulys, dvejinimasis akyse, sutrikęs regėjimas, seilių skyrimasis, kvėpavimo ritmas, pulsas ir kt. Mirtis per 1–10 parų ištinka dėl širdies raumens ir kvėpavimo centro paralyžiaus. Ligonis turi sąmonę. Pagalbą gali suteikti tikrai gydytojas, tiksliai nustatęs ligos diagnozę. Specialus vaistas – antitoksiniai serumai nuo Δ.

branduolinė apšvita ↑ *apšvita.*

branduolinė artilėrija ↑ *artilėrija 2.*

branduolinė avãrija ↑ *avarija.*

branduolinė elektrinė, nuclear power plant (NPP), ядерная электростанция – visuma įrenginių ir pastatų, skirtų elektros arba elektros ir šilumos energijai gaminti naudojant brand. kurą.

branduolinė enėrgija, nuclear energy, ядерная энергия – vidinė atomo branduolio energija, susijusi su branduolio nukleonų (protonų ir neutronų) judėjimu ir sąveika. Išsiskiria vykstant brand. dalijimosi ir sintezės reakcijoms. Brand. ginklo Δ šaltinis – sprogstamosios brand. grandininės sunkiųjų branduolių (urano ir plutonio) dalijimosi reakcijos ir termobranduolinės lengvųjų elementų (deuterio ir tricio) sintezės reakcijos. Brand. jėgainėse naudojamos valdomosios brand. dalijimosi reakcijos, ateityje – valdomosios termobranduolinės sintezės reakcijos. Dar ↑ *reakcija.*

branduolinė gynyba ↑ *gynyba.*

branduolinė jėgainė ↑ *jėgainė 1.*

branduolinė kovinė galvutė ↑ *kovinė galvutė.*

branduolinė

branduolinė kovinė priemonė, nuclear means, ядерное боевое средство – kovinė sistema (įrenginys), turinti (turintis) brand. šaudmenų. Δ gali būti: orlaivis, raketų kompleksas, artilerijos vienetas, povandeninis ir antvandeninis laivas, diversinė priemonė. Dar ↑ *branduolinio ginklo naudojimo priemonė, branduolinis ginklas*.

branduolinė mėdžiaga ↑ *medžiaga 1*.

branduolinė minà ↑ *mina 2*.

branduolinė patranka ↑ *patranka*.

branduolinė radioaktyvioji spinduliuotė ↑ *spinduliuotė, radioaktyvioji spinduliuotė*.

branduolinė raketà ↑ *raketa*.

branduolinė reākcija ↑ *reakcija*.

branduolinė rizika ↑ *rizika*.

branduolinė saugà ↑ *sauga*.

branduolinė situācija ↑ *situacija*.

branduolinė spinduliuotė ↑ *spinduliuotė*.

branduolinė strategija ↑ *strategija*.

branduolinė užtvara ↑ *užtvara*.

branduolinė valstybė, nuclear nation, nuclear power, ядерное государство – valstybė, turinti karines brand. pajėgas ir civilinius brand. objektus. Dar skiriama pagr. Δ. Dar ↑ *nebranduolinė valstybė*.

pagrindinė Δ, major nuclear power, основное ядерное государство – valstybė, turinti smogiamąsias brand. pajėgas, galinčias kelti grėsmę bet kuriai kitai valstybei.

branduolinės, biologinės ir chėminės informācijas rinkimo cėntras ↑ *centras 3*.

branduolinės, biologinės ir chėminės kontrolės cėntras ↑ *centras 3*.

branduolinės elektrinės avārija ↑ *avarija*.

branduolinės elektrinės avārijos fāzė, accident phase, фаза аварии ядерной электростанции – periodai, į kuriuos sąlygiškai skirstoma brand. elektrinės avarijos (nuo jos pradžios iki rad. saugos priemonių taikymo pabaigos) trukmė. Yra trys Δ: iki radionuklidų išsiveržimo, ankstyvoji ir vėlyvoji.

ankstyvoji Δ, early accident phase, ранняя фаза аварии ядерной электростанции – laikas nuo radionuklidų išsiveržimo į aplinką pradžios iki išsiveržimo pabaigos, jis gali tęstis nuo kelių valandų iki keliolikos parų; išorinė apšvita sukelia iš praslenkančio debesies iškritę radionuklidai, o vidinė – debesyje esantys įkvepiami radionuklidai.

Δ **iki radionuklidų išsiveržimo**, pre-eruption of radiation accident phase, фаза аварии ядерной электростанции до извержения радиоизотопов – laikas iki radionuklidų išsiveržimo į aplinką, kurio metu brand. elektrinės technologiniai procesai yra taip sutrikę, kad išsiveržimas yra nebeišvengiamas.

vėlyvoji Δ, late accident phase, поздняя фаза аварии ядерной электростанции – laikas nuo radionuklidų išsiveržimo į aplinką pabaigos iki to momento, kai nebereikia taikyti rad. saugos priemonių, jis gali tęstis kelis ir daugiau metų; apšvita gaunama nuo ant žemės paviršiaus, ant pastatų esančių radioaktyviųjų iškritų, per užterštus maisto produktus, geriamąjį vandenį.

branduolinės elektrinės avārijos fāzė iki radionuklidų išsiveržimo ↑ *branduolinės elektrinės avarijos fazė*.

branduolinės energėtikos ciklas, cycle of nuclear energetics, цикл ядерной энергетики – operacijų, susijusių su brand. energijos gamyba ir naudojimu, visuma: urano rūdos kasimas ir perdirbimas, brand. kuro gamyba, brand. reaktorių naudojimas, radioakt. atliekų saugojimas.

branduolinės pratýbos ↑ *pratybos 2*.

branduolinės saugos priemonės, nuclear protection means, средства противоядерной защиты – priemonės, skirtos kariniams vienetais ir kariams saugoti nuo brand. ginklo naudojimo padarinių poveikio. Δ yra šios: ↑ *individualiosios apsaugos priemonės, ↑ kolektyvinės apsaugos priemonės, ↑ medicinos apsaugos priemonės*, apsauginių vietovės savybių naudojimas, kovos technikos apsauginių savybių naudojimas. T. p., likviduojant brand. ginklo naudojimo padarinius, atliekamas ↑ *specialusis švarinimas*.

branduolinės saugos ribà, nuclear safety line, рубеж ядерной безопасности – pagal galimybes parinkta linija, kuri nustatyta pagal tiksliai apibrėžtus topografinius požymius ir naudojama apsaugos priemonėms, draugiškųjų pajėgų pavojaus ar rizikos laipsniams nustatyti, t. p. riboms, ties kuriomis leidžiama išplėsti draugiškųjų pajėgų veiksmus, nurodyti.

branduoliniai núostoliai ↑ *nuostoliai*.

branduoliniai pažeidimai, nuclear injuries, ядерное поражение – karių, ginkluotės, kovos technikos, fortifikacinių

ir kitų įrenginių pažeidimai brand. ginklu. Δ gali būti mechaniniai (smūgio banga), šiluminiai ir šviesos (šviesos spinduliuote), radiaciniai (pirmine ir liekamąja radioaktyviąja spinduliuote), elektromagnetiniai (elektromagnetiniu impulsu) ir mišrieji (keliais ar visais naikinamaisiais veiksniais). Pagal pažeidimo sunkumą Δ gali būti lengvi, vidutiniai, sunkūs ir ypač sunkūs.

ypač suñkūs Δ, extremely severe [serious] nuclear injuries, чрезвычайно тяжелые ядерные поражения – nukentėjusieji dažn. miršta per 10 dienų nuo pažeidimo.

lengvi Δ, minor nuclear injuries, легкие ядерные поражения – pažeisti kariai tuoj pat arba po 2–4 savaitių (rad. pakenkimai) trumpam netenka gebėjimo kovoti ir paprastai išgyja.

suñkūs Δ, severe [serious] nuclear injuries, тяжелые ядерные поражения – visi kariai netenka gebėjimo kovoti tuoj pat po sprogimo arba praėjus kelioms dienoms, mirtingumas gali siekti 20–80%.

vidutiniai Δ, moderate nuclear injuries, средние ядерные поражения – visi kariai netenka gebėjimo kovoti tuoj pat arba praėjus 2–3 savaitėms po pažeidimo (rad. pakenkimai), mirti gali tik 5–15% nukentėjusiųjų.

branduoliniai šalutiniai nūostoliai ↑ *nuostoliai*.

branduolinio bendradarbiavimo programà, programme of nuclear cooperation, программа ядерного сотрудничества – JAV prezidento patvirtinti dvišaliai pasiūlymai, pagal kuriuos JAV tiekia brand. ginklą ir teikia konkrečią paramą valstybėms, kurios pasirengusios priskirti NATO savo pajėgas tiek brand., tiek ir visokeriopam kitokio pobūdžio naudojimui. Po prezidento principinio patvirtinimo prasidės derybos su pageidaujančiomis valstybėmis, kad būtų sudarytos detalios paramos sutartys.

branduolinio, biologinio ir cheminio stebėjimo rajonas ↑ *rajonas 1*.

branduolinio, biologinio ir cheminio stebėjimo zonà, nuclear, biological and chemical zone of observation, зона ядерного, биологического и химического наблюдения – geografinis rajonas, kuriame renkama ir pranešama informacija apie priešą arba apie neatpažintus brand. sprogimus, biol. ar chem. smūgius ir juos lydintį užteršimą. Brand., biol., chem. stebėjimo zonų, kurios gali iš dalies sutapti, ribas nustato atitinkamos suinteresuotos karinės struktūros.

branduolinio ginklo avārija ↑ *avarija*.

branduolinio ginklo bañdymai, nuclear weapon tests, испытания ядерного оружия – brand. užtaiso sprogdinimas moksliniais tiriamaisiais ir kariniais tiriamaisiais tikslais. Gali būti vykdomi atmosferoje, kosminėje erdvėje, po žeme ir po vandeni. Pirmąjį Δ atliko atmosferoje JAV 1945 07 16. Savo pirmuosius atominius ginklus išbandė: SSRS 1949, D. Britanija 1952, Prancūzija 1960, Kinija 1964, Indija 1974 ir Pakistanas 1998; termobranduolinius: SSRS 1953, JAV 1954, D. Britanija 1957, Kinija 1967, Prancūzija 1968. Iš viso atliko bandomųjų brand. sprogimų (1994 01 01): JAV – 954, SSRS – 936, Prancūzija – 192, D. Britanija – 44, KLR – 39, Indija – 1. 1963 pasirašyta sutartis dėl Δ uždraudimo atmosferoje, kosminėje erdvėje ir po vandeni. T. p. paskelbtas moratoriumas požeminiams brand. sprogimams.

branduolinio ginklo komplėksas ↑ *kompleksas*.

branduolinio ginklo liėkanos, nuclear weapon debris, остатки ядерного боеприпаса – sprogiusio brand. ginklo liekanos; t. y. likučiai medžiagos, naudojamos korpusui ir kitiems ginklo komponentams, t. p. neišėikvotas plutonis ar uranas kartu su skilimo produktais.

branduolinio ginklo naudójimas, nuclear action, применение ядерного оружия – kovinis brand. šaudmenų naudojimas, sankcionuotas tam tikrais statutais, nuostatais, instrukcijomis, įgaliotų vadų įsakymais. Pagr. Δ būdas – branduolinis ↑ *smūgis*. Naudojant brand. ginklą veiksmingai ir patikimai naikinamos priešų grupuotės, sudaromos masinių sugriovimų ir radioakt. taršos zonos. Dar ↑ *vadas*.

branduolinio ginklo naudójimo laĩkas ↑ *laikas 2*.

branduolinio ginklo naudójimo padarinių likvidāvimas, nuclear damage control, ликвидация последствий применения ядерного оружия – organizacinės ir praktinės priemonės, kuriomis siekiama atkurti karinių vienetų kovos gebą. Δ priklauso: brand. naikinimo židinio žvalgyba, gelbėjimo darbai, gaisrų ribojimas ir gesinimas (jeigu reikia), pirmoji medicinos pagalba nukentėjusiesiems, jų išvežimas (išnešimas) iš pažeidimo zonų ir evakavimas į medicinos punktus, dozimetrinė kontrolė, dezaktyvacija ir sanitarinis švarinimas.

branduolinio ginklo naudójimo pratybos ↑ *pratybos 2, branduolinės pratybos*.

branduolinio ginklo naudójimo priėmonė, nuclear delivery vehicle, средство доставки ядерного оружия – ginkluotės elementas, užtikrinantis brand. ginklo siuntimą į taikinį.

branduolinio ginklo naudójimo princĩpai, nuclear strategy, принципы применения ядерного оружия – princĩpai, kuriais remiantis planuojamas brand. ginklo naudojimas ir naudojamas brand. ginklas operacijoje (mūšyje, brand. kare). Pagr. Δ yra šie: masiškumas, netikėtumas, pirmojo brand. smūgio prevencija, svarbiausių priešų grupuočių ir objektų naikinimas svarbiausiomis kovos veiksmų kryptimis, nedelsiamas brand. smūgio rezultatų panaudojimas, brand. smūgio derinimas su kito masinio naikinimo ir įprastinio ginklo smūgiais.

branduolinio ginklo naudojimo vienetas ↑ *vienetas 1.*

branduolinio ginklo transportavimas ↑ *transportavimas.*

branduolinio įvykio lygmuo, nuclear accident level, уровень ядерного происшествия – Tarptautinės atominės energijos agentūros 1990 patvirtintos Tarptautinių brand. įvykių skalės vienetas. Skiriami 7 brand. įvykio lygmenys.

antrasis Δ, second nuclear accident level, второй уровень ядерного происшествия – įvykis, kai pažeidžiamos kai kurios daugiazonės saugos sąlygos ir galima nedidelė jonizuojančioji personalo apšvita. Abu šie lygmenys siejami su techninio pobūdžio gedimais. Padariniai šalinami objekto teritorijoje, RM į aplinką už objekto nepatenka.

ketvirtasis Δ, fourth nuclear accident level, четвертый уровень ядерного происшествия – avarija, kai sugedus brand. objekto įrangai objekto teritorijoje pažeidžiami radiologiniai aktyviosios zonos barjerai. RM patenka į aplinką. Personalo apšvitos dozės gali būti 1 Sv eilės (galima mirtina apšvita), gyventojų – keli mSv, bet nustatytų leidžiamųjų normų neviršija.

penktasis Δ, fifth nuclear accident level, пятый уровень ядерного происшествия – avarija, galinti turėti pavojingų padarinių, kai sunaikinama dauguma radiologinių aktyviosios zonos barjerų. Aplinkos tarša radioakt. jodu ¹³¹I siekia nuo šimtų iki tūkstančio TBq. Padariniai šalinami tik iš dalies, kaip numatyta valstybiniame avarijos likvidavimo plane.

pirmasis Δ, first nuclear accident level, первый уровень ядерного происшествия – sutrikusi brand. objekto veikla.

septintasis Δ, seventh nuclear accident level, седьмой уровень ядерного происшествия – didžioji avarija, kai, pvz., suirus brand. reaktoriui, į aplinką patenka daug ilgaamžių ir trumpaamžių izotopų, tarp jų >100 tūkst. TBq radioakt. jodo izotopo ¹³¹I. Avarijos padariniai gali turėti ypač žalingą poveikį žmonių sveikatai ir aplinkai labai didelėje teritorijoje. Šiam lygmeniui priskirta tik avarija, įvykusi 1986 Černobylio АЕ (Ukraina).

šeštasis Δ, sixth nuclear accident level, шестой уровень ядерного происшествия – pavojingoji avarija, kai į aplinką patenka nuo tūkstančio iki dešimčių tūkstančių TBq radioakt. jodo izotopo ¹³¹I. Padariniai šalinami įgyvendinant visą valstybinį avarijos likvidavimo planą.

trečiasis Δ, third nuclear accident level, третий уровень ядерного происшествия – pavojingas įvykis, kai objekto teritorijoje sunaikinami daugiazonės saugos barjerai. RM patenka į aplinką, viršijama normatyvuose numatyta leidžiamoji apšvita; didžiausios personalo apšvitos dozės yra dešimčių mSv dalių, gyventojų apšvita neviršija nustatytų normų.

branduolinio kaūpinimo reŕntgeno lāzeris ↑ *lazeris.*

branduolinio kuro atgamimas, nuclear fuel reproduction, воспроизводство ядерного топлива – dirbtinio gamavimo brand. reaktoriuose naujo (antrinio) brand. kuro (pvz., urano ²³³U ir plutonio ²³⁹Pu izotopų, kai žaliavinių medžiagų torio ²³²Th ir urano ²³⁸U branduoliai pagauna neutronus) procesas. Greitųjų neutronų brand. reaktoriuose gaunamo kuro kiekis gali viršyti panaudoto brand. reaktoriaus darbui kuro kiekį.

branduolinio naikinimo židinys ↑ *naikinimo židinys.*

branduolinio poveikio įvertinimas ↑ *įvertinimas.*

branduolinio sprogoimo blyksnio ir garso laikotarpis, flash-to-bang time, интервал засечки вспышки и звука ядерного взрыва – laikas, kuris praeina nuo brand. sprogoimo blyksnio iki jo garso.

branduolinio sprogoimo debesis ↑ *debesis.*

branduolinio sprogoimo energiją naudojantis ginklas, weapon using energy of nuclear explosion, оружие с использованием энергии ядерного взрыва – brand. ginklas, kuriame brand. sprogoimo energija keičiama kryptingais antriniais naikinamaisiais veiksniais. Δ sudaro nedidelės galios brand. užtaisas ir keitiklis. Keitikliu gali būti brand. kaupinimo rentgeno ↑ *lazeris*, radijo dažnio diapazono energijos spinduliuotuvai (↑ *labai aukšto dažnio ginklas*), didelės energijos įgreitintų dalelių generatoriai (↑ *pluoštinis ginklas*), specialus brand. užtaiso apvalkalas, sprogoimo metu sukuriantis kryptingo veikimo labai greitų metalinių dalelių (vad. „brand. šrapnelių“) srautą (↑ *kinetinis ginklas*). Šių rūšių ginklų kūrimo eksperimentai atliekami nuo XX a. 8 d-mečio.

branduolinio sprogoimo naikinamieji veiksniai ↑ *naikinamieji veiksniai.*

branduolinio sprogoimo naikinimo spindulys ↑ *spindulys 1.*

branduolinio sprogoimo padariniai, after-effect, последствия ядерного взрыва – pažeidimai (gadinimai, sugriovimai), kuriuos patyrė kariai (ginkluotė ir kovos technika, inžineriniai įrenginiai). Kariai gali būti pažeisti vieno naikinamojo veiksnio, pvz., smūgio bangos, arba gauti mišrių pažeidimų (traumų, nudegimų ir rad. pakenkimų). Dar ↑ *branduoliniai pažeidimai.*

branduolinio sprogoimo radioaktyvieji produktai, radioactive deposits, радиоактивные продукты ядерного взрыва – RM, susidariusios sprogoimo užtaisu. Tokios medžiagos yra: grandininės reakcijos skilimo produktai, neskilę brand. užtaiso elementai (²³⁵U, ²³⁹Pu, ²³⁸U – mišriuose brand. užtaisuose); t. p. RM, susidariusios grunte ir įvairiuose objektuose. Pagr. radioakt. spinduliuotės šaltinis yra Δ, kurie iškrinta iš radioakt. debesies.

branduolinio sprogimo stulpas, nuclear column, столб ядерного взрыва – tuščiaviduris vandens ir vandens purslų stulpas, susidaręs brand. povandeninio sprogimo metu; pro šį stulpą išsiveržia į atmosferą karštos aukšto slėgio dujos. Panašus purvo stulpas susidaro požeminio sprogimo metu. Dar ↑ *vandens kupolas*.

branduolinio užtaiso galią, nuclear yield, мощность ядерного боеприпаса – energija, išsiskirianti sprogus brand. užtaisui, prilygstanti tokiam trinitrotolueno kiekiui, kuriam sprogus išsiskirtų tokia pati energija. Matuojama kilotonomis ir megatonomis.

branduolinis aviācijas šaudmuo ↑ *šaudmuo, aviacijos šaudmuo*.

branduolinis, biològinis ir chėminis kãras (BBCh kãras) ↑ *karas*.

branduolinis ginklas, nuclear weapon, ядерное оружие – 1. sukomplektuotas (implozinio, patrankinio ar termobranduolinio tipo) įtaisas, kuris, užbaigus užtaisymą ir sužadinimą, gali sukelti brand. reakciją ir atpalaiduoti energiją.

2. sprogstamasis MNG, kurio veikimas pagrįstas vidinės brand. energijos naudojimu. Pagal brand. užtaisų rūšis gali būti atominis, neutroninis, ↑ *termobranduolinis ginklas* ir kt. Δ sudaro: brand. šaudmenys, jų valdymo ir siuntimo į taikinį priemonės. Δ – galingiausias ginklas, jo poveikis keleriopai didesnis už bet kurio kito ginklo poveikį. Δ galima naikinti ne tik taktinės ir operatyvinės svarbos, bet ir didelius strateginius objektus. Δ skiriamas pagal galią – subkilotoninis, kilotoninis, megatoninis ir nominalusis; pagal radioakt. vietovės taršos laipsnį – nešvarusis, švarusis ir mažiausiojo liekamojo radioakt. ginklas. Δ buvo sukurtas XX a. 5 d-metyje. JAV 1945 08 06 ir 08 09 numetė atomines bombas ant Japonijos Hirosimos ir Nagasakio miestų. Δ turi: JAV, Rusija, Prancūzija, D. Britanija, Kinija, Indija, Pakistanas; sukūrė ar gali sukurti dar ~12 valstybių. Dar ↑ *branduolinio ginklo naudojimo priemonė, šaudmuo, užtaisas*.

kilotoninis Δ, kiloton weapon, килотонное ядерное оружие – brand. ginklas, kurio galia matuojama tūkstančiais tonų trinitrotolueno; jo galia yra nuo 1 iki 999 kt.

mažiausiojo liekamojo radioaktyvumo Δ, minimum residual radioactivity weapon, ядерное оружие с наименьшей остаточной радиоактивностью – brand. ginklas, turintis tinkamiausią nepageidaujamą radioakt. dulkių, radioakt. kritulių ir sprogimo rajono radioaktyvumo poveikį.

megatòninis Δ, megaton weapon, мегатонное ядерное оружие – brand. ginklas, kurio galia matuojama milijonais tonų trinitrotolueno.

nešvarùsis Δ, salted nuclear weapon, грязное ядерное оружие – brand. ginklas, kuriame be įprastinių komponentų, dar yra atitinkami elementai ar izotopai, kurie sprogimo metu sulaiko neutronus ir skleidžia daugiau nei įprasta radioakt. produktų.

nominalùsis Δ, nominal weapon, номинальное ядерное оружие – brand. ginklas, kurio galia yra maždaug 20 kt.

rakėtinis Δ, nuclear missile weapon, ракетно-ядерное оружие – ginklas, kuriame NP yra brand. šaudmenys, o siuntimo į taikinį priemonė – raketos; viena iš MNG rūšių. Pagr. kovinės savybės: praktiškai neribotas veikimo nuotolis, milžiniška naikinamoji galia, netikėto panaudojimo galimybė, taikinių kludimo tikslumas, didelis greitis ir mažas pažeidžiamumas, naudojimo nepriklausomumas nuo meteorologinių sąlygų ir paros laiko, veikimo patikimumas. Δ – svarbiausia sudedamoji brand. ginklo dalis. Δ turi JAV, Rusija, Prancūzija, D. Britanija ir KLR. XX a. 10 d-mečio pr. 5 valstybės turėjo puolamojo Δ (brand. užtaisų): antžeminių balistinių raketų – JAV – 1000 (2450), Rusija – 1398 (6612), Prancūzija – 0 (0), D. Britanija – 77 (77), KLR – 99–130 (115–175); povandeninių laivų balistinių raketų – JAV – 672 (5760), Rusija – 940 (2804), Prancūzija – 48 (96), D. Britanija – 80 (400), KLR – 24 (26–38); aviacinių sparnuotųjų raketų – JAV – 1968, Rusija – 795, Prancūzija – ~200, D. Britanija – 83, KLR – >200.

subkilotòninis Δ, subkiloton weapon, субкилотонное ядерное оружие – brand. ginklas, kurio galia yra mažesnė nei 1 kt.

švarùsis Δ, desalted nuclear weapon, чистое ядерное оружие – brand. ginklas, kuriame gerokai sumažinta radioakt. produktų išeiga.

branduolinis incideñtas ↑ *incidentas 1*.

branduolinis įsipareigòjimas, nuclear commitment, ядерное обязательство – oficialusis NATO nario pareiškimas, kad specialiosios pajėgos buvo perduotos ar bus perduotos NATO žinion tiktai brand. ar dvejopos paskirties naudojimui.

branduolinis įvykis ↑ *įvykis*.

branduolinis kãras ↑ *karas*.

branduolinis kùras, nuclear fuel, ядерное топливо – brand. medžiaga, naudojama brand. energijai gaminti.

branduolinis nusiginklãvimas ↑ *nusiginklãvimas*.

branduolinis pabũklas ↑ *pabũklas*.

branduolinis

branduolinis paritetas ↑ *paritetas*.

branduolinis puolimas ↑ *puolimas*.

branduolinis rakėtinis kuras ↑ *rakėtinis kuras*.

branduolinis rakėtinis variklis ↑ *rakėtinis variklis*.

branduolinis reaktorius, nuclear reactor, ядерный реактор – įrenginys, kuriame vyksta sunkiųjų elementų branduolių dalijimosi valdomoji grandininė reakcija. Pagr. Δ konstrukcijos dalis – aktyvioji zona, kurioje yra skylančioji medžiaga, neutronų lėtiklis ir įtaisai, reguliuojantys dalijimosi procesą. Šiuolaikiniai Δ tipai: lengvojo vandens reaktorius (*Light Water Reactor – LWR*); lengvojo vandens reaktorius su grafitiniu lėtikliu (*Light Water Cooled Graphite Moderated Reactor – LWGR*). Šio reaktoriaus pavadinimo atitikmuo RBMK (rus. *реактор большой мощности канальный* – didelio galingumo kanalinis reaktorius); greituųjų neutronų reaktorius (*Fast Breeder Reactor – FBR*). IAE veikia du RBMK tipo reaktoriai (2004 12 nutraukta pirmojo reaktoriaus eksploatacija).

branduolinis saugūmas ↑ *saugūmas I.*

branduolinis smūgis ↑ *smūgis*.

branduolinis sprogūmas ↑ *sprogūmas*.

branduolinis sprogmūō, atomic demolition munition, ядерный взрывной боеприпас – brand. įtaisas, sukonstruotas ar pritaikytas naudoti kaip sprogstamasis šaudmuo.

branduolinis šaudmuō ↑ *šaudmuo*.

branduolinis ūžtaisas ↑ *ūžtaisas I.*

branduolinių mūnų ūžtvara ↑ *ūžtvara*.

branduolinių mūnų ūžtvary ūžvalgyba ↑ *ūžvalgyba*.

branduolinių nūostolių įvertinimas ↑ *įvertinimas*.

branduolinių sprogūmų aptikūmas ↑ *aptikūmas*.

branduolinių sprogūmų aptikūmo ir įspėjūmo apīē juōs sistemā, nuclear detonation detection and reporting system, система обнаружения ядерных взрывов и оповещения о них – sistema, kuri turi sekti draugiškųjų pajėgū išsidėstymo rajonus ir nustatyti brand. sprogūmų vietā, sprogūmo aukštį, galiā ir epicentro (antžeminio arba antvandeninio kontaktinio sprogūmo centro) koordinates.

branduolinių šaudmenū siuntūmo į tāikinį priėmonė, nuclear munition delivery vehicle, средство доставки ядерных боеприпасов к цели – kovinė priėmonė brand. raketū kovinėms dalims, brand. bomboms, sviediniams ir kt. šaudmenims gabenti į taikinį. Δ yra: įvairių klasiū raketos, orlaiviai, artilerijos pabūklai, diversinės priėmonės.

brānduolio dalijūmasis, fission, ядерное деление – procesas, kurio metu sunkiojo elemento branduolys ppr. skyla į du lengvesniū elementū branduolius išsiskiriant dideliām energijos kiekiui.

brastā, ford, брод – negili vandens kliūties vieta, per kuriā galima perbristi arba pervažiuoti dugnu. Klampus Δ dugnas gali būti tvirtinamas akmenimis, skalda ir kt. medžiagomis.

tānkū Δ, tank ford, танковый брод – brasta, skirta tankams važiuoti per vandens kliūtį jos dugnu arba iki 5 m gyliu po vandeniu (naudojant tanko povandeninio vairavimo įrangā).

brāuningas, Browning, браунинг – 1. pistoletas, sukurtas amerikiečių kilmės konstruktoriaus Džono Brauningo (Browning) ir pagamintas Belgijoje. Δ dėtuvė su šoviniais talpinama rankenoje; iššovus ginklui, iš naujo užtaisyti naudojama parako dujų energija. Δ sukonstruotas 1897, priimtas į belgū kariuomenės ir žandarmerijos ginkluotę 1900. Kalibras 7,65 mm, masė 625 g, dėtuvės talpa 7 šoviniai. Paplitę pagr. Δ modeliai: 1903 – karinis modelis 9 mm kalibro; 1906 kišeninis modelis – 6.35 mm kalibro; 1912 – 7.65 mm ir 9 mm kalibro, 1922 – 7.65 mm ir 9 mm kalibro, 1935 – 7.65 mm ir 9 mm kalibro. Δ buvo kopijuojami, tobulinami ir gaminami daugelyje pasaulio šaliū (pvz., JAV – 1911 modelio Koltas, Švedijoje – 07 modelis, Danijoje – 1910 ir 1922 modeliai, Kinijoje – 64 modelis ir kt.).

2. Brauningas (Browning) Džonas Mozeris (1855–1926), amerikiečių kilmės konstruktorius ir pramonininkas, dirbęs belgū firmoje FN (Gerstalis mieste, Lježo aps.). Sukūrė ir pagamino automatinius pistoletus, lengvąjį, stovinį ir didelio kalibro kulkosvaidžius.

brigadā, brigade, бригада – mažiausias daugelio valstybiū GP taktinis junginys. Ppr. būna didesniū junginiū sudėtyje, kartais ir atskirosios. Pagal kovinę sudėtį ūžima tarpinė padėtį tarp pulko ir divizijos. Δ sudaro: SP – keli pagr. pajėgū rūšiū (ginklū) batalionai (rečiau pulkai), divizionai, specialiųjų pajėgū, kovinės paramos, aptarnavimo ir aprūpinimo padaliniai; KOP – eskadrilės; OEG – divizionai (batalionai); KJP – laivai arba laivū divizionai; specialiosiose pajėgose – batalionai. Brigadinė kariuomenės organizacija labiausiai paplitusi SP, tačiau brigados yra ir KJP, o KOP buvo iki XX a. 8 d-mečio. Δ atsirado kaip kovinės rikiuotės forma, kuriā pirmā kartā panaudojo 1630 švedū karalius Gustavas II Adolfas. XVII a. II pus. Δ tampa pagr. pėstininkū ir kavalerijos taktiniu junginiu beveik visū Europos šaliū kariuomenėse, tačiau

taikos metu administraciniu vienetu lieka ↑ *pulkas*. Δ buvo laikoma pagr. karo meto dariniu, kurį sudarydavo būsimiems karo veiksams iš batalionų ir eskadronų. Brigadinė organizacija galutinai įsitvirtino XIX a., kai greta pėstininkų ir kavalerijos Δ buvo sukurtos artilerijos ir pionierių Δ. Δ yra arba buvo beveik visų šalių kariuomenėse. Labiausiai paplitusios SP Δ.

Sausumos pajėgose yra tokio tipo Δ: motorizuotųjų pėstininkų (pėstininkų, motorizuotųjų šaulių, šaulių, mechanizuotoji), tankų (šarvuočių ir tankų), oro desanto, artilerijos, zenitinės artilerijos, radiotechninė ir kt. Iki II pasaul. karo ir jo metu labiausiai buvo paplitusios pėstininkų brigados, jos išliko JAV ir kai kurių kt. šalių GP – pėstininkų divizijos sudėtyje ir atskirosios. Yra t. p. kalnų pėstininkų (Alpių šaulių) brigados. Motorizuotųjų pėstininkų brigados yra Vokietijos, Anglijos, Lietuvos ir kt. kariuomenėse; mechanizuotosios – JAV, Italijos, Turkijos ir kt.; tankų (šarvuočių ir tankų) – JAV, Vokietijos, Italijos, Turkijos ir kt.; oro desanto – JAV, D. Britanijos, Vokietijos; artilerijos – JAV, D. Britanijos, Japonijos, Rusijos ir kt. Žinomi šie artilerijos brigadų tipai: pagal artilerijos rūšis – haubicų, patrankų, minosvaidžių, reaktyvinės, prieštankinės; pagal priklausomumą – vyriausiosios vadovybės rezervo, armijos, korpuso, divizijos; pagal artilerijos ginkluotės galią (kalibrą) – didelės galios, sunkiosios; pagal sudėtį – vienarūšės ir mišriosios; pagal judėjimo būdą – savaeigės ir velkamosios. Zenitinės artilerijos, zenitinių raketų ir radiotechninės brigados yra bendrųjų pajėgų junginių sudėtyje ir sudaro jų OEG pagrindą. Δ sudėtis labai įvairi, pvz., Vokietijos motorizuotųjų pėstininkų brigadą sudaro 2 motorizuotųjų pėstininkų batalionai, tankų batalionas, artilerijos divizionas, paramos ir aprūpinimo padaliniai; JAV mechanizuotosios divizijos brigadoje gali būti 2–5 motorizuotųjų pėstininkų ir tankų batalionai, 1–2 artilerijos batalionai, paramos ir aprūpinimo padaliniai. JAV ir D. Britanijos SP Δ neturi nuolatinės struktūros ir sudaromos kovos veiksmų metu kaip brigadinės taktinės grupės. Lietuvos kariuomenėje yra ↑ *nuolatinės parengties brigada „Geležinis Vilkas“*. Daugelio valstybių KOP aviacijos brigados buvo XX a. 3–8 d-metyje; dabar yra tik JAV armijos aviacijoje. Rusijos KOP brigados yra OEG zenitinių raketų ir radiotechninėse pajėgose. Rusijos KJL yra antvandeninių laivų, povandeninių laivų, aprūpinimo laivų, jūrų pėstininkų ir kranto apsaugos pajėgų brigados. JAV KJP sudaromos ekspedicinės jūrų pėstininkų brigados tam tikroms kovos užduotims vykdyti.

nuolatinės parengties Δ „Geležinis Vilkas“, „Iron Wolf“ Standby Brigade, бригада постоянной готовности „Железный Волк“ – pradėta kurti 1990 birželio mėn., kai buvo sudarytas atskirasis apsaugos būrys; 1990 rudenį – garbės sargybos kuopa. Šie padaliniai 1991 sausio mėn. dalyvavo saugant LR Seimo, Spaudos rūmų, Ministrų Tarybos pastatus, televizijos bokštą ir kitus valstybės objektus. Po sausio įvykių 1991 02 22 įkurtas mokomasis junginys. 1991 11 14 Mokomojo junginio padaliniai pertvarkyti į Greitojo reagavimo motorizuotąją desantinę brigadą. 1992 01 02 brigadai suteiktas pavadinimas – Lauko kariuomenės 1-oji motorizuotoji desantinė brigada. 1992 pavasarį į privalomąją karo tarnybą pašaukti pirmieji šauktiniai kariai. Taip buvo sudaryti 6 pirmieji (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Tauragės) batalionai ir kuopos Alytuje ir Marijampolėje. 1992 06 06 brigadai suteiktas „Geležinio Vilko“ vardas. 1995 04 01 nuo brigados atskirti Kauno ir Klaipėdos batalionai. 1996 01 26 brigadai suteiktas pavadinimas Motorizuotoji pėstininkų brigada „Geležinis Vilkas“. 1999 10 27 nuo brigados atskirti Tauragės LDK Kęstučio ir Šiaulių kunigaikščio Vaidoto batalionai. 2003 09 30 LDK Vytenio batalionas perkeltas į Logistikos pajėgas. Nuo 2003 10 01 LDK Kęstučio batalionas vėl yra brigados sudėtyje. Brigadą sudaro (2004): vadovybė, štabas, ↑ *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotasis pėstininkų batalionas*, DK Birutės motorizuotasis pėstininkų batalionas, LDK Kęstučio motorizuotasis pėstininkų batalionas, Karaliaus Mindaugo motorizuotasis pėstininkų batalionas, Generolo Romualdo Giedraičio ↑ *artilijos batalionas*, paramos ir aprūpinimo padaliniai. Iki 2006 pab. brigada bus reorganizuota į nuolatinės parengties brigadą, galinčią vykdyti operacijas sausumoje ir atlikti užduotis kartu su NATO pajėgomis pagal NATO sutarties 5-ojo straipsnio reikalavimus.

brigados artilèrija ↑ *artilèrija 2*.

brigados generòlas ↑ *generolas 1*.

brigados tåktinė grupė ↑ *taktinė grupė*.

brìgas, brig, бриг – 1. dvistiebis XVII–XIX a. kovos burlaivis su tiesiosiomis burėmis abiejuose stiebuose. Buvo naudojamas žvalgybai, patruliavimui, prekinį laivų konvojavimui ir kt. tikslams. Vandentalpa 200–800 t, ilgis 30–36 m, plotis 8–11,5 m, grimzlė ~5,5 m, greitis iki 12 mazgų (22,2 km/h), 120–150 žmonių įgula. Ginkluotė – 10–28 patrankos. XVIII–XIX a. buvo visų karo laivynų sudėtyje.

2. prekinis dvistiebis burlaivis, vandentalpa iki 300 t, plačiai naudotas įvairiems krovinimas plukdyti, tolimajam plaukiojimui.

brikòlis, bricol, бриколь – *ist.* lėkštojo veikimo svaidomoji mašina. Δ sudarė stovas su vertikaliąja svirtimi, kurios viršutinėje dalyje buvo dedama sunkioji strėlė. Strėlė sviesdavo smogdami į jos galą lanksčia lenta, vertikaliai pastatyta šalia svirties ir įtvirtinta apatiniu galu. Laisvą viršutinį lentos galą įtemdavo lynais, blokais ar suktuku. Δ labiausiai buvo paplitęs XIII–XIV a.

brizántinė sprogstamòji mēdžiaga ↑ *sprogstamoji medžiaga*.

brizántinis sviedinỹs ↑ *sviedinỹs*.

brizantiškūmas, brisance, brisancy, бризантность – SM gebėjimas sprogdinti trupinti, ardyti sprogdinamas medžiagas (metala, uolieną ir pan.). Reiškiasi ne toliau kaip per 2–2,5 užtaiso spindulių atstumą nuo užtaiso. Δ tiesiogiai priklauso nuo SM tankio ir detonacijos greičio: kuo tankesnė SM ir kuo didesnis jos detonacijos greitis, tuo medžiaga brizantiškesnė.

brōliškasis kāpas, brotherly burial ground, братская могила – žuvusių mūšyje arba mirusių nuo žaizdų, žuvusių nuo gaivalinių nelaimių karių bendrojo laidojimo vieta. Kiekvienas Δ turi savo numerį, laidojimo datą ir žymimas topografiniame žemėlapyje.

bruceliōzė, brucellosis, бруцелиоз – sunki užkrečiamoji nekontaginė liga. Δ sukelia bakterijos, vad. brucelėmis. Brucelės nebijo žemos temperatūros. Vandenyje jos išlieka gyvybingos iki 5 mėn., dirvoje – iki 3 mėn. ir ilgiau. Skleidimo būdai – kontaktas su sergančiais gyvuliais, užkrėstų pieno produktų, mėsos vartojimas, užkrėstų dulkių įkvėpimas; biol. karo sąlygomis – purškimas ore, vandens ir produktų užkrėtimas. Inkubacinis periodas dažn. trunka 1–3 savaites, kartais iki 6 mėn. Mirtingumas – 2–5%. Užkrėsti kariai kelioms savaitėms netenka gebėjimo kovoti. Ligonis kelias dienas negaluoja, blogai miega, neturi apetito. Po to kyla karštis, ligonis labai prakaituoja, jam skauda galvą, sąnarius, raumenis. Dažnai padidėja kaklo ir pažastų limfmazgiai, kepenys ir blužnis. Karščiuojama 1–2 mėn. Laiku nepradėjus gydyti, liga gali tapti lėtine.

brūkšninė linija ↑ *linija 2.*

brūstveras, parapet, бруствер – fortifikacinio įrenginio pylimas, saugantis nuo kulku ir skeveldrų, dengiantis nuo priešo stebėjimo, skirtas patogiai šaudyti (kaip ginklo atrama). XVII–XIX a. naudotas lauko ir ilgalaikiuose tvirtovių įrenginiuose. Nuo XX a. ppr. nedidelis pylimas – apkaso, tranšėjos, priedangos su šaudymo angomis dalis.

brūto, gross weight, брутто – **1.** paruoštos transporto priemonės svoris (masė), į kurį įskaičiuojami degalai, tepalai, aušinimo skystis, įrankiai ir atsarginės dalys, įgula, jų asmeninis bagažas ir kroviny.

2. konteinerio ar padėklo svoris (masė), įskaitant krovinio ir krovinio tvirtinimo medžiagų svorį (masę); bendras krovinio ir taros svoris (masė).

budėjimas, duty, дежурство – **1.** dalinio (laivo), padalinio, karinės mokymo įstaigos ir kt. karinių įstaigų, budėjimo pajėgų ir padalinių dienos tarnybos ėjimas. Δ vyksta visų šalių kariuomenėse. Dar ↑ *budėtojas, padalinys 1.*

2. kovinis budėjimas.

Δ **orė**, airborne alert, дежурство в воздухе – orlaivių parengties būklė, kai kovai parengti orlaiviai skraido pasirengę skubiems veiksams. Dar ↑ *baražavimas, budėjimo ore zona, oro sargyba.*

Δ **žemėje**, ground alert, дежурство на земле – av. parengtų, apginkluotų, su įgulomis, pasiruošusiomis per nustatytą trumpą laiką (ppr. 15 min.) pakilti gavus užduotį (įsakymą), orlaivių padėtis aerodrome ar ant lėktuvnešio denio.

kovinis Δ, combat duty, боевое дежурство – specialiai paskirtų pajėgų ypatinga budėjimo rūšis; jo metu pajėgos yra nuolat pasirengusios vykdyti netikėtai iškilusias užduotis arba kovos veiksmus. Δ vykdomas karo ir taikos metu. Aviacijoje būna Δ ore ir žemėje. Budėjimo pajėgos veikia pagal aukštesniųjų viršininkų komandas ir signalus, o prireikus – budėjimo vienetų vadų sprendimu. Už Δ taisyklių pažeidimą priklausomai nuo atsiradusių neigiamų padarinių numatyta drausminė arba baudžiamoji atsakomybė.

budėjimas orė ↑ *budėjimas 2.*

budėjimas žemėje ↑ *budėjimas 2.*

budėjimo orė zonà, aerial picket zone, зона дежурства в воздухе – oro erdvė virš nustatyto rajono, kurioje skraido, laukdami kovos užduoties arba jos atlikimo komandos, budintys orlaiviai arba aviacijos vienetai. Tokios zonos skiriamos tokiose vietose, kurios užtikrina priešo lėktuvų gaudymą ir naikinimą nustatytuose ruožuose arba mažiausią budinčių pajėgų skrydžio laiką iki smūgio objektų. Δ gali būti virš savo teritorijos, o esant nuslopintai arba silpnai priešo OEG – ir už fronto linijos.

budėjimo padalinys ↑ *padalinys 1.*

budėjimo pajėgos ↑ *pajėgos 2.*

budėjimo režimas, cover, дежурный режим, дежурный радиоприем – nuolatinis budėjimas prie radijo imtuvo turint kalibruotą siųstuvą; pagalbinis radijo linijos darbo režimas, naudojamas siekiant greičiau nustatyti ryšį.

budėtojas, person on duty, дежурный – dienos tarnybos metu budintis ir atliekantis budėtojo pareigas karys. Skyrimą budėtoju ir jo pareigas nustato Tarnybos ir Sargybos statutai, konkrečios instrukcijos budėtojams, patvirtintos atitinkamo vado (viršininko). Karinių vienetų vadavietėse ir štabuose dar skiriamas operatyvinis budėtojas.

operatyvinis Δ, operational person on duty, оперативный дежурный – karininkas, atliekantis budėjimo metu karinio vieneto vadavietėje jam skirtas pareigas, kad būtų užtikrintas kariuomenės (pajėgų) valdymas. Ppr. skiriamas vienai parai. Pavaldus atitinkamam vadui, štabo viršininkui ir kt. pareigūnams, nurodytiems instrukcijoje. Kai kurių valstybių GP dideliuose štabuose Δ – etatinės pareigos.

būgnininkas, drummer, барабанщик – karys, duodantis nustatytus signalus mušdamas būgną; muzikantas, mušantis būgną (mušamuosius instrumentus).

bulātas, Damask steel, булат – 1. anglinis ginklų plienas, turintis savitą kristalinę sandarą ir paviršiaus išvaizdą (raštą). Raštas išryškėja išsėdinus gaminamo plieno paviršių rūgštinti. Yra labai kietas, tamprus ir stiprus. Sen. indų gamintas Δ vadinosi vutcas, persų – tabanas, chorasanas, arabų – ↑ *Damasko plienas*. Iš Δ senovėje, vid. amžiais, iš dalies ir gerokai vėlesniais laikais buvo kalami kalavijai, kardai ir durklai. Δ gamybos technologiją atkūrė ir jį pagamino XIX a. 5 d-metyje R. Anosovas (Rusija).

2. kalavijas (durklas), pagamintas iš to paties pavadinimo plieno.

buldozerinė įranga, bulldozer equipment, бульдозерное оборудование – žemkasė pakabinamoji įranga, įtaisoma kovos arba transporto mašinose (tankuose, vilkikuose, traktoriuose, automobiliuose ir kt.). Naudojama tankams ir artilerijos vilkikams apsikasti, t. p. judėjimo keliams tiesti, perėjoms per užvartas, griuvėsius ir gamtines kliūtis daryti.

bumerāngas, boomerang, бумеранг – *ist.* svaidomasis ginklas, dažn. pjautuvo formos. Kai kurių rūšių Δ, nepataikęs į taikinį, grįžta atgal apibrėždamas uždara kreivę. Kaip ginklas jis buvo paplitęs tarp Australijos genčių, Pietryčių Azijoje, Pietų Indijoje, Sen. Egipte, Meksikoje. Kai kur ir dabar naudojamas kaip medžioklės ir sportinis ginklas.

bunā, pier, волнорез – hidrotechninis statinys upės vagai reguliuoti, ežero, tvenkinio, jūros krantams saugoti, kad jų neardytų bangos ir tėkmė. Tai pusinė užtvanka (dažniausia jų grupė), įrengta statmenai arba beveik statmenai nuo kranto į jūrą, ežerą ar upę (per dalį jos pločio, prie vieno arba abiejų krantų). Statoma iš grunto, akmenų, betono, žabinių. Lietuvoje bunų yra Nemune ties Kaunu ir Smalininkais, Kuršių mariose ties Nida ir kitur. Karyboje Δ gali būti kliūtimi vandens navigacijai.

būndesveras, Bundeswehr, бундесвер – Vokietijos Federacinės Respublikos (VFR) ginkluotosios pajėgos, kurias sudaro SP, KOP ir KJP. Įkurtos 1955 VFR įstojus į Vakarų Europos Sąjungą ir NATO. Vyriausiasis GP vadas karo metu – federalinis kancleris, taikos metu – gynybos ministras.

būnkeris, bunker, бункер – 1. ilgalaikis fortifikacinis statinys, karių slėptuvė su įėjimu iš užnugario pro dengtą tranšėją. Būna požeminis, pusiau požeminis, antžeminis, tvirtovės ir lauko; pastarasis būna lengvasis (saugo nuo kulų ir skeveldrų), sustiprintasis (saugo nuo artilerijos sviedinių, minų ir aviacinių bombų), sunkusis (saugo nuo didelio kalibro artilerijos sviedinių ir sunkųjų aviacinių bombų). Statomas iš medienos, akmenų, plytų, betono ir gelžbetonio, kai kada su dvigubomis sienomis, tarp kurių pripilama grunto, akmenų. Tvirtovėse Δ imta statyti XVII a. Buvo naudojami per I ir II pasaul. karus.

2. laivo patalpa, ppr. greta katilinės, kietojo kuro atsargai (apskaičiuotai reisui) laikyti.

3. rezervuaras, dėžė nepakuotoms birioms medžiagoms, iškraunamoms per apatinę dalį, laikyti ir perpilti.

būožė, butt, gunstock, приклад – 1. šaunamojo ginklo (šautuvo, automato, karabino, lengvojo kulkosvaidžio, automatinio šautuvo ir kt.) dalis, įremiama į šaulio petį. Δ būna medinė, metalinė, plastikinė. Medinė Δ sutvirtinama metaline plokštele – padu. Metalinė Δ žygiui prilenkiama prie ginklo, o mūšiui atlenkiama. Dar ↑ *buožės kaklelis, buožės padas*.

2. *ist.* senovinis smogiamasis ginklas; akmeninė, vėliau metalinė apvali galvutė ant trumpo koto. Δ prototipas yra kuoka. Buvo naudojama neolito, žalvario amžiuje ir viduramžiais, Sen. Rytų šalyse, o XIII-XVII a. Rusijoje, Turkijoje, Lenkijoje, Ukrainoje buvo karvedžių valdžios ženklas. Lietuvoje rasta akmeninių ir geležinių (II a. pr.) Δ.

būožės kaklėlis, the small of the butt [stock], шейка приклада – siauresnė buožės dalis (patogi paimti ranka), jungianti buožę su uoksu. Po buožės kakleliu gali būti kyšulys nykščiui įsitverti (buožės ranktūris).

būožės pādas, butt plate, затыльник приклада – geležinė arba guminė buožės užpakalinė dalis. Buožės pade gali būti anga, už kurios yra lizdas su dagteliais ginklo reikmenims sudėti.

būrinis laivynas ↑ *laivynas*.

būrio atramōs pūntkas ↑ *atramos punktas*.

būrio pozicija ↑ *pozicija*.

būrio pozicijos schemā ↑ *schema*.

būr̥ys, platoon, взвод – kuopos (baterijos) struktūrinis taktinis vienetas; gali būti ir atskirasis Δ. Δ yra visose pajėgų rūšyse ir gali būti: motorizuotųjų pėstininkų, motorizuotųjų šaulių, parašiotų desantinis, tankų, artilerijos (pabūklų), minosvaidžių, prieštankinis, žvalgybos, inžinerinis, ryšių, valdymo, komendantinis, eismo reguliavimo, medicinos, materialinio ir techninio aprūpinimo ir kt. Δ sudėtyje gali būti 2–4 skyriai (komandos, įgulos). Motorizuotųjų pėstininkų (šaulių) Δ turi 2–4 šarvuočius (PKM) ir šaunamuosius ginklus.

minōsvaidžiū Δ, mortar platoon, минометный взвод – organizacinis minosvaidžių ugnies vienetas. Gali priklausyti minosvaidžių baterijai arba sunkiųjų ginklų kuopai. Minosvaidžių baterijos Δ atlieka ugnies uždavinius baterijos sudėtyje arba savarankiškai; sunkiųjų ginklų kuopos Δ – savarankiškai (visais arba pavieniais minosvaidžiais).

pabūklū Δ, gun platoon, огневой взвод – organizacinis pabūklų ugnies vienetas, susidedantis iš 2–4 pabūklų skyrių. Δ atlieka ugnies uždavinius baterijos sudėtyje arba savarankiškai.

būriū vorū eilė ↑ *eilė*.

būrlaivis, sailing vessel, парусник – vėjo varomas laivas, turintis burių įrangą. Skiriamas pagal stiebų skaičių (nuo 1 iki 7) ir pagal burių įrangą. Svarbiausios būrlaivių rūšys: ↑ *ketas*, ↑ *šliupas*, ↑ *tenderis*, ↑ *jolas*, ↑ *kečas*, ↑ *škuna*, brigantina, ↑ *barkentina*, ↑ *barkas*, ↑ *brigas*, pilnasis laivas – ne mažiau kaip 3 stiebai su tiesiosiomis burėmis. Linijinis Δ buvo karinis laivas, turėjo 3 stiebus ir 2–3 artilerijos denius, kuriuose pagal bortus (linijomis) buvo sustatytos patrankos. Iki garlaivių įsigalėjimo Δ buvo svarbiausias jūrų laivas. Burėmis pradėta naudotis apie V t-metį pr. Kr. Jūromis Δ ėmė plaukioti apie IV t-metį pr. Kr. XVIII a. kovose dėl viešpatavimo jūroje, pradėjus taikyti linijinę mūšio taktiką (kai priešininkų eskadros išsirikiuoja vorele paskui flagmaną), susidarė nauja karinių Δ rūšis – linijiniai laivai (↑ *linijinis laivas*). Kartu atsirado fregatos (↑ *fregata*), korvetės (↑ *korvetė*). Burės ant vieno stiebo buvo tvirtinamos jau 4 aukštais. Bendras jų plotas siekė 5000 m², laivų greitis – 14 mazgų (26 km/h). Dabar Δ naudojami kaip mokslinių ekspedicijų, sportiniai, lenktyniniai, mokomieji laivai. Daugiausia plaukiojama jachtomis.

buslėlė, azimuth circle, буссоль – geodezinis instrumentas horizontaliems kampams tarp magnetinio dienovidinio ir krypties į objektą matuoti. Pagr. dalys: magnetinė rodyklė, dioptrai arba žiūronas ir žiedas su padalomis nuo 0° iki 360° arba nuo 0° iki 90°. Kai žiūronas (dioptrai) pasuktas į objektą, Δ atskaita atitinka tos krypties azimutą arba rumbą. Naudojama geodezijoje, navigacijoje, artilerijoje. Dažnai jungiama su teodolitu ar kt. prietaisais.

artilėrinė Δ, artillery aiming circle, артиллерийская буссоль – artilerijos ugnies valdymo prietaisas, kuriame yra optiniai ir kampų matavimo prietaisai su magnetine rodykle. Δ paskirtis – taikiniams nurodyti, vietai, taikiniams ir šaudymui stebėti, pabūklams ir prietaisams orientuoti pagr. ar kt. kryptimi, vertikaliems ir horizontaliems kampams ir nuotoliams matuoti topografiškai siejant ugnies pozicijas ir stebėjimo punktus (sekyklas). Pagr. Δ dalys: sukamoji magnetinė rodyklė, žiedas su pabūklo kampamačio padalomis (nuo 0-00 iki 64-00 arba 60-00) ir optinis vamzdis; dar gali būti tvirtinamas periskopas.

būtinasis reikalingumas, necessity, обязательная необходимость – veiksmas, kuriais karys siekia pašalinti pavojų, gresiantį sau, kitiems asmenims ar jų teisėms, visuomenės ar valstybės interesams, jeigu šis pavojus negalėjo būti pašalintas kitomis priemonėmis ir jeigu padaryta žala yra mažesnė negu išvengtoji. Karys už tokius veiksmus neatsako.

būtiniausiasios atsargos ↑ *atsargos*.

būtinieji ištekliai ↑ *ištekliai*.

būtinieji kariniai mokymai ↑ *mokymai*.

būtinoji gintis, indispensable defence, необходимая оборона – kario veiksmas, padaryti ginant save, kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradeto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi, neperžengiant Δ ribų, t. y., kai gynyba aiškiai neatitinka kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo.

būtiniosios pajėgos ↑ *pajėgos 2*.

butpinigiai, housing allowance, квартирные деньги – pinigines išmokos gyvenamosios patalpos išlaikymo išlaidoms kompensuoti; mokami profesinės karo tarnybos kariams, kurie neaprūpinti tarnybiniu butu (viengungiai – atskira tarnybine gyvenamąja patalpa). Į kitą vietą tarnauti perkeliama šeima turintiems kariams, kurie tarnybos vietoje aprūpinami tik viengungiams skirta tarnybine gyvenamąja patalpa, kai jų šeimos gyvena ne tarnybiniame bute kitoje vietovėje ir negali persikelti į kario tarnybos vietą, mokama Vyriausybės nustatyto dydžio butpinigių dalis.

butų ūkio tuirtas ↑ *turtas*.

buvimo punkte laikas ↑ *laikas 2*.

buvimo užterštamė rajonė laikas ↑ *laikas 2*.

buvimo užterštamė rajonė leidžiamasis laikas ↑ *laikas 2*.

buvimo vietos nustatymas, position finding [fixing], определение точки стояния – veiksmas, kuriais siekiama nustatyti buvimo vietą žemėlapyje paklydus, tikslinant judėjimo maršrutą, nustatant kovos rikiuotės elementų koordinates ir pan. Buvimo vieta nustatoma paprasčiausiais būdais (artimiausių orientyrų atžvilgiu, matuojant nueitą kelią, pagal kryptį į orientyrą ir kt.), ↑ *sankirta*, nustatant jos koordinates geodeziniais būdais, naudojant globalinę padėties nustatymo sistemą ir kt. būdais. Dar ↑ *globalinė padėties nustatymo sistema, topogeodezinė sąsaja*.

BZ, BZ, Би-Зет – psichotropinė kovinė nepatvarioji NM. Kietoji kristalinė medžiaga, beveik netirpsta vandenyje, gerai tirpsta organiniuose tirpikliuose. Pagr. kovinė būsena – smulkus aerolis. Lydymosi temperatūra 190 °C, virimo temperatūra 412 °C. Žalojamoji dozė 0,11 mg-min/l, ribinė – 0,05 mg-min/l; slaptasis apsinuodijimo laikotarpis 0,5–2 val. Neapsaugotus žmones žaloja pro kvėpavimo organus ir virškinimo traktą. Apsinuodijimo požymiai: sausa ir paraudusi oda, išsiplėtę vyzdžiai, bendras silpnumas, prislėgta būsena, sutrikusi erdvės ir laiko orientacija, klausos ir regos haliucinacijos (dažnai siaubingos). Poveikio trukmė – nuo kelių val. iki paros. Apsauga – dujokaukė.

C

centigrėjus (cGy), centigray, сантигрэй – sugertosios apšvitos dozės vienetas. $1 \text{ cGy} = 10^{-2} \text{ Gy} = 1 \text{ rd}$.

centralizāvims, centralization, централизация – valdymo būdas, kai valdymo įgaliojimai telkiami (centralizuojami) vienoje vietoje ar vienose rankose. Dar ↑ *ugnies valdymas 2*.

centralizuotasis oro erdvės gynybos ugniės valdymas ↑ *ugnies valdymas 2, oro erdvės gynybos ugniės valdymas*.

centralizuotasis ugniės valdymas ↑ *ugnies valdymas 2*.

ceñtras, centre, центр – 1. крупіц, jėgų susikirtimo taškas.

patáikymo Δ, hitting centre, центр попадания – visų sviedinių (minų, kulku) kritimo taškų geometrinis centras.

sklaidōs Δ, centre of dispersion, центр рассеивания – vidurinių sviedinio (kulkos ir kt.) trajektorijų susikirtimo su ginklo horizontu (taikinio, kliūtis paviršiumi) taškas.

sprogimo Δ, centre of burst, центр взрыва – taškas žemės ar vandens paviršiuje (ore, po žeme, po vandeniu), kuriame yra įvykusio (tikrojo) ar planuojamo įprastinio ar brand. sprogimo centras; brand. antžeminio (antvandeninio) kontaktinio sprogimo centras. Dar ↑ *sprogimo epicentras*.

2. svarbiausi kovinio rengimo objektai.

mókomasis Δ, training centre, учебный центр – karinis vienetas su mokomųjų objektų, skirtų vienos ar kelių GP rūšių karių ir kovinių vienetų kovinio rengimo uždaviniams praktiškai vykdyti, kompleksu. Priklausomai nuo paskirties mokomajame centre gali būti mokytojai, poligonai, šaudyklos, tankodromai, autodromai, aerodromai, mokomosios vadavietės ir kt. objektai, t. p. administraciniai, gyvenamieji ir kt. pastatai mokomų karinių vienetų kariams apgyvendinti ir aprūpinti. Dar ↑ *laukas, mokomasis miestelis*.

rezervo rengimo Δ, reserve training centre, центр подготовки резерва – mokomasis centras, rengiantis rezervu karius ir karinius vienetus.

3. valdymo, vadovavimo, informacijos rinkimo ir pan. organas.

aviācijas kovōs veiksmų valdymo Δ, air combat operations control centre, центр управления боевыми действиями авиации – taktinės aviacijos kovos veiksmų valdymo organas. Išskleidžiamas jungtinės taktinės aviacijos vadovybės vadavietėje. Pagr. uždaviniai: informacijos apie oro, antžeminę ir meteorologinę situaciją rinkimas ir apdorojimas; aviacijos vienetų, aerodromų ir logistikos organų kovinės parengties kontrolė; taktinės aviacijos operatyvinių valdymo organų veiklos koordinavimas karo veiksmų teatre.

aviacinės paramōs operácijų Δ, air support operations centre, оперативный центр авиационной поддержки – taktinės skrydžių valdymo sistemos padalinys, veikiantis kartu su korpuso vadaviete arba atitinkama SP vadaviete, koordinuojantis ir valdantis artimąją ir kitokią taktinę aviacinę paramą.

batėrijos valdymo Δ, battery control centre, центр управления батарееi – *rak.* operacijų centras, iš kurio valdomos raketos baterijos lygmeniu.

branduolinės, biolōginės ir chėminės informācijas rinkimo Δ, nuclear, biological and chemical data collection centre, центр сбора ядерной, биологической и химической информации – organizacija, atsakinga už pranešimų apie brand. sprogimus, biol. ir chem. smūgius ir juos lydincią taršą priėmimą, analizę ir įvertinimą savo stebėjimo zonoje, t. p. už atitinkamų pranešimų rengimą, platinimą ir išpėjimą.

branduolinės, biolōginės ir chėminės kontrolės Δ, nuclear, biological and chemical control centre, центр ядерного, биологического и химического контроля – organizacija, atsakinga už brand., biol. ir chem. informacijos rinkimo centrų veiklą savo stebėjimo teritorijoje. Δ t. p. gali prisiimti informacijos centro funkcijas toje teritorijoje, kurioje pats yra išsidėstęs.

informacinis ryšių Δ, informational signals centre, информационный центр связи – organizacinis techninis ryšių padalinys su ryšių ir automatizuotomis valdymo priemonėmis; ryšių mazgo elementas. Sudaromas vadavietėse arba ryšių kanalų perjungimo punkte operacijos (mūšio) metu. Δ gali būti telefono, telegrafo, kosminio ryšio, ryšių kanalų sudarymo, automatinio perjungimo, automatizuotojo valdymo priemonių, elektros tiekimo centras, ryšių lėktuvų

ir sraigtasparnių kilimo ir tūpimo takas, techninės priežiūros grupė. Δ būna pagr. (vadavietės), pagalbinis, atraminis, nejudrusis, judrusis.

judėjimo valdymo Δ, movement control centre, центр управления движением – tarnyba, atsakinga už pajėgų ir krovinių judėjimo susisiekimo linijomis planavimą, maršrutų ir grafikų sudarymą ir judėjimo (vežimo) kontrolę.

kāro medicinos Δ, military medical centre, военно-медицинский центр – asmens sveikatos priežiūros įstaiga, teikianti kariams nustatytas pirminio ir antrinio lygio ambulatorines asmens sveikatos priežiūros paslaugas (būtiniosios medicinos pagalbos, specializuotos medicinos ekspertizės, karių laikinojo nedarbingumo ekspertizės, prevencinės medicinos).

kovinio valdymo Δ, combat control centre, центр боевого управления – pagr. visų GP rūšių junginių vadavietės kovinio valdymo grupės elementas. Δ skirtas nuolat valdyti pajėgas rengiant operaciją ir jos eigoje. Δ renka informaciją, priima sprendimą, duoda užduotis pajėgoms, planuoja operaciją ir tiesiogiai valdo pajėgas. Δ sudaro: vadovybės grupė; bendrojo operatyvinio planavimo grupė; ugnies planavimo grupė; kryptių grupė. Kovinio valdymo centre dirba tiksliai tam tikri pareigūnai (jų skaičius griežtai ribojamas): vadas, štabo viršininkas, operatyvinio skyriaus viršininkas su karininkų operatorių grupe. Priklausomai nuo uždavinių pobūdžio darbui centre gali būti pakviesti štabo skyrių ir tarnybų viršininkai. Pareigūnų, kurie yra įleidžiami į Δ, sąrašą tvirtina štabo viršininkas.

krizių valdymo Δ, crisis management centre, центр управления кризисной обстановкой – LR Vyriausybės įsteigtas pagr. valstybės įvairaus pobūdžio krizių valdymo strateginiu lygmeniu štabas. Δ uždavinius apibrėžia Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, strateginių krizių valdymo gaires nustato ↑ *Valstybės gynimo taryba*.

laivyno ugniės operacijų Δ, naval gun-fire operations centre, центр огневых операций флота – ugnies valdymo grupė, įsteigta laive laivyno paramos ugnimi planų vykdymui kontroliuoti, prašymams dėl laivyno ugnies svarstyti ir skirti laivus stebėtojams. Δ turėtų būti tame pačiame laive kaip ir paramos ugnimi koordinavimo centras.

mūšio informacijos Δ, combat information centre, боевой информационный центр – laive ar orlaivyje esantis postas, kur kaupiama, įvertinama ir platinama taktinė informacija, skirta flagmanui, vadui ir tam tikroms kontrolės žinyboms; vadovybė mūšio informacijos centrui gali pavesti tam tikras kontrolės, pagalbos ir koordinavimo funkcijas.

operacijų Δ, centre of operations, центр операций – sudedamoji vadavietės dalis, kur teikiama visa einamoji operacijos informacija ir duomenys. Δ informacija apdorojama ir pateikiama vadui, kuris priima atitinkamą sprendimą ir duoda reikiamus nurodymus ar leidžia įsakymus pajėgoms.

oro eismo valdymo Δ, air traffic control centre, центр управления воздушного движения – vienetas, atliekantis rajono valdymo ir skrydžių informacijos centrų funkcijas. Dar ↑ *skrydžių informacijos rajonas, valdymas 2*.

oro erdvės gynybos operacijų Δ, air defence operations centre, центр противовоздушных операций – OEG pajėgų vado taktinė vadavietė. Tai žinyba, kuriai pavesta rinkti ir įvertinti informaciją, išplatinti OEG žvalgybos informaciją ir vykdyti operatyvinį valdymą.

oro erdvės gynybos valdymo Δ, air defence control centre, центр управления ПВО – pagr. informacijos, ryšių ir operacijų centras, iš kurio valdomi ir koordinuojami visų orlaivių, OEG artilerijos, valdomųjų raketų veiksmai ir išankstinio įspėjimo operacijos.

paramos ugnimi koordinavimo Δ, fire support coordination centre, supporting arms coordination centre, центр координации огневой поддержки – vieta, kurioje yra centralizuotos ryšių priemonės ir personalas visų rūšių ugniai koordinuoti.

rādijo Δ, radio centre, радицентр – įrenginių, įrangos ir radijo priemonių kompleksas, skirtas radijo ryšiui arba radijo laidoms. Karyboje Δ – ryšių mazgo elementas. Δ skiriami pagal vartojamų radijo bangų diapazonus ir paskirtį (siuntimo ir priėmimo).

rajono valdymo Δ, area control centre, районный центр управления – vienetas, sukurtas teikti oro eismo valdymo paslaugas kontroliuojamiems skrydžiams kontroliuojamoje erdvėje, kuri priklauso jo jurisdikcijai. Dar ↑ *skrydžių informacijos rajonas*.

skaičiavimo Δ, computation centre, вычислительный центр – įstaiga (organizacija) skaičiavimo darbams, naudojant kompiuterius ir įvairias skaičiavimo mašinas, atlikti. Kaip įstaiga ir kaip automatizuotosios pajėgų valdymo sistemos posistemė yra daugumos valstybių GP.

skrydžių informacijos Δ, flight information centre, центр полетной информации – vienetas, teikiantis skrydžių ir įspėjimo informacijos paslaugas.

taktinis skrydžių valdymo Δ, tactical air control centre, тактический центр управления полетами – pagr. oro operacijų valdymo centras ant žemės ar laive, iš kurio visi orlaiviai yra valdomi ir įspėjami taktinių operacijų metu.

ugniės valdymo Δ, fire control centre, центр управления огнем – vadavietės dalis, kurią sudaro artileristai, ryšių personalas ir įranga, per kurią vadas duoda nurodymus ir (ar) valdo ugnį. Δ centras priima žvalgybos informaciją ir duoda nurodymus dėl ugnies paleidimo.

valdymo ir pranešimų Δ, control and reporting centre, центр управления и оповещения – sudedamoji skrydžių valdymo centro dalis, iš kurios vykdoma radiolokacinė kontrolė ir išpėjimo operacijos paskirtame atsakomybės rajone. Dar ↑ *valdymas 2*.

žiniasklaidos informavimo Δ, press information centre, центр информирования средств массовой информации – vieneto vadovybės nustatyta vieta, kur žiniasklaidai laiku pateikiama tiksli informacija apie valstybės ir sąjungininkų reikalus, įvykius ir operacijas, karo korespondentams teikiama kita parama, patarimai ir pagalba, įskaitant jų palydą.

4. vidurys.

batėrijos Δ, battery centre, центр батареи – *art.* Žemės paviršiaus taškas, kurio koordinatės nurodo baterijos buvimo vietą ir naudojamos apskaičiuojant šaudymo nuostatas.

táikinio Δ, target centre, центр цели – pavienio ar grupinio taikinio geometrinis centras.

centrāvimas, centring, alignment, центровка – orlaivio masės centro padėtis ir masės centro nustatymo procesas konstruojant orlaivius. Nuo Δ priklauso orlaivio stabilumas ir valdumas. Dar ↑ *centruotė*.

centrifugà, centrifuge, центрифуга – 1. aparatas skirtingo tankio medžiagoms (pvz., skystis–kietasis kūnas) atskirti iš jų mišinio išcentrine jėga. Turi greitai sukamą apie savo ašį būgną, kurio viduje sukuriama jėgų laukas paskirsto mišinio daleles. Pagal centrifugavimo principą Δ būna filtruojamoji, nusodinamoji ir perskiriamoji; pagal veikimo trukmę – nuolatinė ir periodinė.

2. speciali įranga ilgalaikėms perkrovoms iki 40 vienetų (pagreitis iki 400 m/s²) sukurti treniruojant lakūnus ir astronautus, atliekant medicininius tyrimus, bandant orlaivių aparatūrą. Ją sudaro pritvirtintas prie sukamosios aplink vertikaliąją ašį strėlės galo krėslas arba kabina, valdymo ir kontrolės aparatūra.

centrinė laivo vadāvietė ↑ *vadāvietė, laivo vadāvietė*.

centrinė paieškų agentūra ↑ *agentūra 2*.

Centrinė žvalgybos valdyba (CŽV), Central Intelligence Agency (CIA), Центральное разведывательное управление (ЦРУ) – pagr. JAV strateginės žvalgybos organas, vykdamas savo veiklą kaip savarankiška žvalgybos žinyba. Įkurta 1947. Centrinei žvalgybos valdybai vadovauja CŽV direktorius, kuris tiesiogiai pavaldus JAV prezidentui. Jis t. p. yra Centrinės žvalgybos direktorius. Jam kontroliuojant sudaromas nacionalinis žvalgybos biudžetas, rengiama svarbiausia žvalgybos informacija šalies aukščiausiai karinei politinei vadovybei. Δ centre turi 15–18 tūkst. darbuotojų, užsienyje – 4–5 tūkst. ir tūkstančius agentų šalies viduje, daugiau kaip 100 rezidentūrų ir regioninių atramos punktų užsienyje, t. p. daug įvairių objektų JAV teritorijoje. Metinis Δ biudžetas viršija 3 mlrd. dolerių. Δ žvalgybai naudoja ne tik savo, bet ir kt. žinybų ir organizacijų darbuotojus. Glaudžiai bendradarbiauja su kt. valstybių, pirmiausia NATO šalių, žvalgybos tarnybomis.

centrinis procesorius, central processing unit, центральный процессор – sudėtingiausia kompiuterinės sistemos dalis, atsakinga už kompiuterinės sistemos pagr. paskirtį – apdoroti duomenis, t. p. visą jos veiklą. Δ sudaro valdymo įtaisas (*Control Unit*), aritmetinis-loginis įtaisas (*Arithmetic and Logic Unit*) ir registrai (*Registers*). Kiekvienos vėlesnės kompiuterių kartos galia didėjo – Δ matmenys vis mažėjo, didėjo sparta ir standžiųjų diskų talpa. Kadangi mažėja kompiuterių matmenys, kuriami mikrokompiuteriai, kurių „smegenys“ – mikroprocesorius (*Micro Processing Unit*) telpa rankos nykščio nago dydžio silicio ar galio arsenido plokštelėje – didžiojoje arba labai didelės apimties integrinėje schemoje, sukurtoje ketvirtosios kartos kompiuteriams. Jis gali būti padedamas ant stalo, nešiojamas rankoje, kišenėje ar dėvimas ant kūno kaip rankinis laikrodis arba žiedas (pirmosios kartos kompiuterių Δ masė buvo apie 3 t ir užėmė didžiulį plotą). 1971 kompanija „Intel“ sukūrė pirmąjį mikroprocesorių „Intel 4004“. Tai buvo labai silpnas palyginti su šiuolaikiniais standartais 4 bitų mikroprocesorius, jo atmintis buvo 640 B, duomenų apdorojimo sparta – 0,06 MIPS. Šiuolaikinio mikroprocesoriaus „Intel Pentium Pro atmintis 4 GB“, duomenų apdorojimo sparta – 450 MIPS. Dar ↑ *milijonai operacijų per sekundę*.

centruotė, centre of gravity limits, центрование грузенного самолета – ribos, kuriose turi išlikti orlaivio masės centras, kad orlaivis galėtų saugiai skristi. Pakrauto orlaivio masės centras turi išlikti tose ribose kylant, ore ir tupiant. Kai kuriais atvejais kilimo ir tūpimo ribos gali būti nustatytos atskirai.

centūrija, century, центурия – *ist.*: 1. Sen. Romos 100, vėliau 60 kareivių būrys; žemiausias legiono organizacinis vienetas. Atsirado IV a. pr. Kr. Dvi Δ sudarė manipulą. Δ vadovavo centurionas (šimtininkas, centurijos viršininkas). Dar ↑ *legionas, manipula*.

2. Sen. Romos piliečių karinio politinio skirstymo vienetas VI–II a. pr. Kr. Visi Sen. Romos karo prievolinkai buvo suskirstyti pagal turtinę padėtį į šešias grupes, sudarančias tam tikrą centurijų skaičių. Šeštosios grupės piliečiai (bežemiai) pradžioje buvo atleisti nuo karo tarnybos, tačiau vėliau išsikovojo teisę tarnauti lengvaisiais pėstininkais.

cenzūra, censorship, цензура – 1. asmenų privataus gyvenimo neliečiamumo teisių karo padėties metu apribojimas – susirašinėjimo, pašto siuntų, telefono pokalbių klausymosi kontrolė, kurią siekdami, kad nebūtų platinama nepageidautina

ceremònijos

ir slapta informacija, gali atlikti operatyvinės veiklos subjektai, kvotos ir tardymo organai, karinės žvalgybos ir kontržvalgybos vienetai.

2. karo belaisvių siunčiamos korespondencijos tikrinimas. Paštą cenzūruoti gali tik valstybės – siuntėja ir gavėja, ir kiekviena jų – tik vieną kartą.

ceremònijos rikuòtės apžiūròs lìnija ↑ *linija 5.*

cetāninis skaičius, ketonic number, цетановое число – dyzelinių degalų (dyzelino) savaiminio užsidegimo variklio cilindre rodiklis; degalų kokybės rodiklis. Kuo trumpesnis laikas nuo degalų patekimo į cilindrą iki jų užsidegimo, tuo didesnis Δ . Nustatomas palyginus dyzelinius degalus su etaloniniais degalais, kurie susideda iš cetano (jis labai lengvai užsidega ir jo Δ lygus 100) ir metilnaftaleno (Δ lygus 0). Pvz., jei dyzeliniai degalai užsidega t. p. kaip 45% cetano ir 55% naftaleno mišinys, degalų Δ yra 45. Kuo didesnis Δ , tuo greičiau degalai užsidega. Šiuolaikinių dyzelinių degalų Δ lygus 40–55. Δ galima padidinti specialiais priedais.

cèzīs, caesium, цезий – ^{134}Cs , ^{137}Cs , radioakt. beta-gama aktyvusis chem. elementas. Pusėjimo trukmė ^{134}Cs – 2 metai, ^{137}Cs – 30 metų. Susidaro brand. sprogimų ir ypač rad. avarių metu. Δ chem. savybės panašios į kalio, patenka į organizmą pro kvėpavimo ir virškinimo traktą, greitai susigeria, patenka į kraują ir tolygiai kaupiasi minkštuosiuose audiniuose: raumenyse, smegenyse, kepenyse. Organizmas jį pasisavina su mėsa, daržovėmis, žuvimi, duona. ^{137}Cs šalinamas iš organizmo su šlapimu ir išmatomis. Biol. pašalinimo pusėjimas: iš žmogaus organizmo – 70 parų, iš raumenų, plaučių ir stuburo – 140 parų, iš vaikų organizmo priklausomai nuo amžiaus – 20–50 parų.

charakteristika, characteristics, характеристика – 1. apibūdinimas: skiriamųjų savybių, pranašumų nusakymas, pvz., amplitudinė, dažninė Δ ir kt. Dar ↑ *aerodinaminės charakteristikos, balistinės charakteristikos, hidrologinės charakteristikos, skrydžio taktinės charakteristikos, taktinės techninės charakteristikos.*

amplitudinė Δ , amplitude characteristic, амплитудная характеристика – kreivė, vaizduojanti radiotechnikos įrenginio (prietaiso) ar kt. sistemos (pvz., automatinio valdymo ir reguliavimo, sekimo sistemos) išėjimo elektrinių virpesių amplitudės priklausymą nuo įėjimo elektrinių virpesių amplitudės. Iš amplitudinės charakteristikos formos galima spręsti apie įrenginio (prietaiso) sukeltus netiesinius signalo iškraipymus.

dāžninė Δ , frequency response, частотная характеристика – sistemos (elektrotechnikos, automatikos, ryšių technikos įrenginių, elektros grandinės) kurio nors parametro (amplitudės, fazės, jautrio) priklausomybė nuo harmoninio signalo dažnio įrenginio įėjime, kai signalo amplitudė jame nekinta. Dažn. naudojamos amplitudės (įrenginio stiprinimo koeficiento arba išėjimo signalo amplitudės priklausomybė nuo signalo dažnio) ir fazės (fazių skirtumo tarp išėjimo ir įėjimo signalo priklausomybė nuo jų dažnio) Δ . Iš Δ sprendžiama apie įrenginio atrankumą (selektyvumą), perduodamų signalų dažnių juostos plotį.

2. oficialus dokumentas, apibūdinantis žmogų, jo darbą, visuomeninę veiklą.

chėminė avārija ↑ *avarija.*

chėminė, biològinė ir radiològinė operācija ↑ *operacija 2.*

chėminė bōmba ↑ *bomba 1.*

chėminė degazācija ↑ *degazacija.*

chėminė dėžė, candle, химическая шашка – įtaisas NM leisti; metalinis cilindras, užtaisytas kietuoju nuodingu mišiniu. Δ paskirtis – karių apnuodijimas dirginamosiomis ir žalojamosiomis NM. Naudojant Δ sudaromos nuodingųjų dūmų uždangos, veikiančios netoli jų esančius priešobjektus. Gali būti naudojama kaip masinių neramumų malšinimo priemonė.

chėminė gynyba ↑ *gynyba.*

chėminė granatā ↑ *granata 1.*

chėminė grėsmė, gas danger, химическая опасность – pavojus, kuris kelia grėsmę kariams (gyventojams) būti pažeistiems NM, kai priešas gali panaudoti chem. ginklą, kai gali būti sugriautas chem. pavojingas objektas, kai artėja NM debesis iš jau susidariusių chem. taršos rajonų. Dar ↑ *pavojus.*

chėminė kontrolė ↑ *kontrolė 1.*

chėminė kovinė galvūtė ↑ *kovinė galvutė.*

chėminė operācija ↑ *operacija 2.*

chėminė saugā ↑ *sauga.*

chėminė situācija ↑ *situacija.*

chėminė slėptūvė ↑ *slėptuvė.*

chėminė taršā ↑ *tarša.*

chėminė užtvāra ↑ *užtvāra.*

chėminė žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

chėminės saugos būdai, chemical protection methods, способы противохимической защиты – būdai žmonėms apsaugoti nuo NM poveikio. Pagr. Δ yra šie: individualiosios apsaugos priemonių naudojimas; kolektyvinės apsaugos priemonių, kovos technikos ir vietovės apsauginių savybių naudojimas; karių ir karinių vienetų išvedimas (gyventojų evakavimas) iš chem. taršos rajonų.

chėminės saugos priemonės, chemical protection means, средства противохимической защиты – priemonės žmonėms apsaugoti nuo apsinuodijimo ir įvairiems objektams nuo užteršimo NM. Pagr. Δ yra: ↑ *individualiosios apsaugos priemonės*, ↑ *kolektyvinės apsaugos priemonės*, ↑ *cheminės žvalgybos prietaisai*, ↑ *specialiojo švarinimo priemonė*, ↑ *priešnuodis*.

chėminės saugos užduotys, chemical protection missions, задания противохимической защиты – užduotys, kurių atlikimas turi užtikrinti žmonių apsaugą nuo NM poveikio. Δ yra šios: cheminė ↑ *žvalgyba*; cheminės situacijos ↑ *prognozavimas*; cheminės situacijos ↑ *įvertinimas*; karių ir gyventojų informavimas apie chem. pavojų; ↑ *aprupinimas* RChB ekipuote; individualiosios ir kolektyvinės apsaugos priemonių naudojimas; karių išvedimas (gyventojų evakavimas) iš chem. taršos rajonų; priešnuodžio vartojimas; cheminė ↑ *kontrolė*; karių ↑ *sanitarinis švarinimas*, ginkluotės, kovos technikos, fortifikacinių įrenginių ir vietovės degazavimas; neatidėliotina medicinos pagalba nukentėjusiesiems; chem. užteršimo padarinių šalinimas; karių saugumo užtikrinimas veikiant chem. užterštoje vietovėje; veiksmų chem. užterštoje vietovėje mokymas. Dar ↑ *specialusis švarinimas*.

chėminės situacijos įvertinimas ↑ *įvertinimas*.

chėminės situacijos prognozavimas ↑ *prognozavimas*.

chėminės taršos taškis ↑ *tankis 3, taršos tankis*.

chėminės taršos zona ↑ *taršos zona*.

chėminės žvalgybos prietaisai, chemical survey device, прибор химической разведки – prietaisai NM aptikti, vandens, oro, maisto, technikos chem. taršai nuolat stebėti. Δ yra: ↑ *dujų ieškiklis*, ↑ *dujų signalizatorius* ir ↑ *dujų analizatorius*. Dar ↑ *garų kontrolės prietaisai*, ↑ *indikatorius 1*.

chėminio ginklo naudojimo priemonė, chemical weapon employment means, средство применения химического оружия – chem. šaudmuo ar įrenginys NM skleisti. Δ yra šios: aviacija (aviacinė ↑ *bomba*, aviacinė ↑ *raketa*, ↑ *aviacinis laistytuvas*, aviacinis purkštuvai), artilerija (vamzdinė ir ypač reaktyvinė artilerijos chem. šaudmuo), raketa „žemė–žemė“, mechaninis NM aerolio generatorius, chem. fugasas, rankinė ir granatsvaiddžio granata. Dar ↑ *minosvaiddis*.

chėminio ginklo naudojimo principai, chemical weapon employment principles, chemical strategy, принципы применения химического оружия – principai, kuriais remiantis planuojamas chem. ginklo naudojimas ir naudojamas chem. ginklas operacijoje (mūšyje). Pagr. Δ yra šie: užpuolimo netikėtumas (chem. ginklo rengimo naudoti išsaugojimas paslaptyste, operatyvinė ir taktinė maskuotė, prieš dezinformavimas, chem. smūgių laiko parinkimas ir kt.), chem. smūgių masiškumas (didesnės chem. pajėgų ir priemonių dalies telkimas pagr. kryptimis, prieš svarbiausius rajonus bei objektus ir lemiamu mūšio ar operacijos momentu; chem. ginklas gali būti naudojamas ir šalutinėmis kryptimis, bet svarbiausioje vietoje, plačiu frontu ir dideliais kiekiais) ir derinimas su kitomis NP.

chėminio naikinimo židinys ↑ *naikinimo židinys*.

chėminio puolimo padarinių likvidavimas, chemical disaster control, ликвидация последствий химического нападения – organizacinės ir praktinės priemonės, kuriomis siekiama atkurti karinių vienetų kovos gebą. Δ darbai yra šie: chem. naikinimo židinio žvalgyba, gelbėjimo darbai, pirmoji medicinos pagalba nukentėjusiesiems, jų evakavimas į medicinos punktus ir įstaigas, chem. kontrolė, sanitarinis karių švarinimas, ginkluotės, kovos technikos, statinių ir vietovės degazavimas, karinių vienetų išvedimas iš chem. taršos zonos. Likviduojant chem. avarijos padarinius, dar ribojamas ir likviduojamas taršos šaltinis.

chėminis antpuolis ↑ *antpuolis*.

chėminis aviacijos smūgis ↑ *smūgis, aviacijos smūgis*.

chėminis aviacijos šaudmuo ↑ *šaudmuo, aviacijos šaudmuo*.

chėminis elektros energijos šaltinis ↑ *elektros energijos šaltinis*.

chėminis fugasas ↑ *fugasas*.

chėminis ginklas, chemical weapon, химическое оружие – MNG, kurio poveikis pagrįstas nuodijamosiomis chem. medžiagų savybėmis. Δ sudaro kovinės NM, jų siuntimo į taikinį (aviacija, artilerija, raketos) ir valdymo priemonės. Δ dar naudojami ↑ *toksinai* ir ↑ *fitotoksinai*. Δ naudojamas kariams ir civiliams naikinti arba žaloti, vietovei ir vandens telkiniams, technikai, maistui užteršti. Pirmą kartą Δ panaudotas 1915 Belgijoje. Δ naudoti draudžia 1925 Ženevos protokolas, 1993 Paryžiaus Konvencija dėl chem. ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir naudojimo uždraudimo bei jo sunaikinimo, kurią Lietuva pasirašė 1993, o ratifikavo 1998. Dar ↑ *šaudmuo, nuodingoji medžiaga, toksinis ginklas*.

chėminis

chėminis minósvaidis ↑ *minosvaidis*.

chėminis nuodīngujų mėdžiagų atpažinimo ir mėginių ėmimo komplėktas ↑ *komplėktas*.

chėminis pavōjus ↑ *pavojus*.

chėminis rakėtinis variklis ↑ *rakėtinis variklis*.

chėminis sprogimas ↑ *sprogimas*.

chėminis šaudmuō ↑ *šaudmuo*.

chėminis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

chėminių šaudmenų atpažinimas ↑ *atpažinimas 4*.

chėmiškai nelaidi dangà, chemical-proof cover material, химически непроницаемый материал покрытия – apsauginis audinys atsargoms, ginkluotei ir pan. uždengti; jis apsaugo paviršius nuo tiesioginio užteršimo skystosiomis NM, BM ir radioakt. dulkėmis.

chloracetofenonas (CN), chloracetophenon (CN), хлорацетофенон – dirginamoji NM (ašarinės dujos); masinių neramumų malšinimo cheminė medžiaga. Kristalinė, laki, bespalvė medžiaga. Lydymosi temperatūra 59 °C, virimo temperatūra 245 °C. Sąlyginė mirtinoji dozė įkvėpus 10–11 mg·min/l, žalojamoji 0,08 mg·min/l. Ašarojimas prasideda esant 0,0005 mg/l koncentracijai, nepakeliamoji koncentracija 0,002 mg/l. Esant tokiai koncentracijai, gali būti dirginama veido ir kaklo oda. Δ kariaujant nenaudotas. Apsauga – dujokaukė.

chlōras, chlorine, хлор – dusinamoji PChM. Aštraus kvapo gelsvai žalsvos dujos, 2,5 karto sunkesnės už orą. Lydymosi temperatūra -101 °C, virimo temperatūra -34 °C, chemiškai aktyvus (oksidatorius). Tirpsta vandenyje (viename vandens tūrio vienetė 2,5 tūrio Δ). Įkvėpus galima mirti. Garai dirgina gleivinę ir odą, esant didesnei koncentracijai, nudegina. Apsinuodijimo požymiai: aštrus skausmas krūtinėje, sausas kosulys, vėmimas, dusulys, judesių sutrikimas, akių peršėjimas, ašarojimas. Mirštama nuo plaučių paburkimo. Mirtinoji dozė įkvėpus 6–12 mg·min/l, žalojamoji 0,6–1,2 mg·min/l. I pasaul. kare buvo naudojamas kaip dusinamoji kovinė NM. Apsauga: izoliuojamasis kvėpavimo aparatas, pramoninė dujokaukė (filtruojamoji dujokaukė tinka trumpai), 2% geriamosios sodos tirpalu arba vandeniu sudrėkintas vatos ir marlės raištis, odos IAP.

chlorciānas (CK), cyanogen chloride (CK), хлорциан – bendroji nepatvarioji kovinė NM. Bespalvės dujos. Blogai tirpsta vandenyje, gerai – organiniuose tirpikliuose. Pagr. kovinė būseną – dujos. Lydymosi temperatūra -6,5 °C, virimo temperatūra 12,6 °C. Greitoji NM, neturi kumuliacinio poveikio ir slaptojo veikimo periodo. Ribinė dirginamoji koncentracija 0,002 mg/l, nepakeliamoji 0,06 mg/l, mirtinoji (poveikio laikas 10 min.) 0,4 mg/l. Sąlyginė mirtinoji dozė įkvėpus 11 mg·min/l; mirštama per 1–15 min. Apsauga – dujokaukė, priešnuodis.

chlōrkalkės, calcium hypochloride, calcium bleach, хлорная известь – balti, gerai tirpstantys vandenyje milteliai. Δ turi dezinfekuojamųjų savybių; naudojamos degazuoti, dezinfekuoti, vandeniui švarinti.

chlōrpikrinas (PS), chlorpicrin (PS), хлорпикрин – dirginamoji NM; masinių neramumų malšinimo cheminė medžiaga. Būdingo aštraus kvapo bespalvis skystis. Kaitinamas Δ virsta fosgenu. Lydymosi temperatūra -64 °C, virimo temperatūra 112 °C. Sąlyginė mirtinoji dozė 20 mg·min/l, žalojamoji 0,2 mg·min/l. Nuo tokių apsinuodijimo dozių pažeidžiami kvėpavimo organai; mirštama nuo plaučių paburkimo. Akių ir viršutinių kvėpavimo organų dirginimas prasideda esant 0,01–0,02 mg/l koncentracijai, nepakeliamoji koncentracija 0,05 mg/l. Apsauga – dujokaukė.

chōlera, cholera, холера – sunki ūminė kontaginė užkrečiamoji liga. Sukelia choleros vibrijonas. Sukėlėjas išsilaiko vandenyje iki mėnesio, maisto produktuose – 4–20 dienų. Skleidimo būdai – užkrėsto vandens, maisto produktų vartojimas; biol. karo sąlygomis – vandens, maisto produktų ir namų apyvokos daiktų užkrėtimas. Svarbiausias užkrėtimo šaltinis – viduriuojantis ligonis. Inkubacinis laikotarpis – 1–5 dienos, dažn. 1–2 dienos. Ligonis pradeda viduriuoti (išmatos be specifinio kvapo), vėliau vemti, dusti. Jį troškina, šąla rankos ir kojos, krinta kraujospūdis, mažėja šlapimo kiekis, atsiranda traukulių. Ligonis greitai išsenka, susiraukšlėja, pasidaro sausa ir šalta jo oda, įdumba akys, užkimsta balsas. Laiku nesuteikus medicinos pagalbos, gali mirti po kelių valandų. Mirtingumas (negydant) 10–80%. Užkrėsti kariai 5–30 parų netenka gebėjimo kovoti. Pasaulinė sveikatos organizacija (PSO) išbraukė cholera iš ypač pavojingų užkrečiamųjų ligų sąrašo, nes su ja galima kovoti elementariai prisilaikant sanitarinės saugos taisyklių.

chronomėtras, chronometer, stop watch, хронометр – 1. tikslus kilnojamas laikrodis su sandariu korpusu, saugančiu jį nuo aplinkos poveikio (temperatūros, slėgio, magnetinio lauko pokyčio). Δ varo spiralinė spyruoklė. Rodyklių judėjimą reguliuoja spyruoklinis balansyras. Δ turi valandinę, minutinę ir sekundinę rodykles. Sekundinė rodyklė juda kas 0,5 s su aiškiai girdimu net už kelių metrų smūgio garsu. Δ įtaisomas taip, kad net korpusui pakrypus, liktų horizontalus. Naudojamas giroscopinėse sistemose, navigacijoje, aeronavigacijoje, geodezijoje, laivyboje ir kt. Šiuolaikinis elektroninis mechaninis ir elektroninis kvarcinis Δ turi vidinę paros paklaidą apie ±0,01 s. Δ su specialiaja įranga gali fiksuoti parodymus juostoje, perduoti laiko signalus (elektros impulsus) į įvairius prietaisus.

2. kišeninis laikrodis laiko tarpniams ypač tiksliai matuoti. Matuoja minutes, sekundes ir jų dalis. Turi paleidimo ir stabdymo mechanizmą. Dar ↑ *sekundmatis*.

cianido rūgštis (AC), hydrocyanic acid (AC), синильная кислота – bendroji nepatvarioji kovinė NM. Karčiųjų migdolų kvapo bespalvis skystis, gerai tirpsta vandenyje, stiprus, greitai veikiantis nuodas. Pagr. kovinė būseną – garai. Lydymosi temperatūra -14 °C, virimo temperatūra 26 °C. Patekęs į organizmą su vandeniu, oru arba maistu, sukelia deguonies badą, nuo kurio sutrinka centrinės nervų sistemos funkcijos, paralyžiuojami gyvybiniai centrai. Pažeidimo sunkumas labai priklauso nuo Δ koncentracijos ir poveikio laiko. Sąlyginė mirtinoji dozė įkvėpus 1–5 mg-min/l, pro virškinimo traktą – 1 mg/kg. Galimi lėtiniai apsinuodijimai Δ, ypač nuolat dirbančių su įvairiais cianidais. Apsauga – dujokaukė ir priešnuodis (pentilnitrilas arba propilnitrilas).

ciklonas, cyclone, циклон – žemesnio už aplinkinį (tame pačiame horizontaliajame lygyje) atmosferos slėgio sritis, kurios centre slėgis yra mažiausias ir didėja periferijos kryptimis. Δ zonoje oras Šiaurės pusrutulyje juda centro atžvilgiu prieš laikrodžio rodyklę, Pietų pusrutulyje – pagal rodyklę. Meteorologiniuose žemėlapiuose Δ izobarės vaizduojamos uždaromis kreivėmis. Δ horizontalieji matmenys gali siekti nuo kelių šimtų iki kelių tūkstančių kilometrų, vertikalieji – 2–3 km, kartais siekia žemutinius stratosferos sluoksnius. Δ lydi krituliai, stiprus vėjas (kartais siekiantis audros ar uragano greitį), jūros bangavimas. Ppr. Δ praeina per kelias dienas. Pablogėjusios meteorologinės, stebėjimo, skrydžių ir plaukiojimo sąlygos daro įtaką kovos veiksams.

cisterna, cistern, tank, цистерна – metalinis rezervuaras skysčiams ir birioms medžiagoms gabenti ir laikyti. Dažn. cilindro formos. Stacionarioji Δ įrengiama žemėje ar virš žemės, transportinė – ant ratų (automobilinė, geležinkelio ir kt.), laivuose (pvz., tanklaivyje).

citadėlė, citadel, цитадель – *ist.* 1. nedidelė tvirtovė šalia viduramžių miesto. Joje buvo kareivinės, ginklų ir maisto sandėliai, ligoninė, kalėjimas. Δ supo atviras plotas (esplanada). Saugojo miestą nuo priešų. Buvo statoma strateginiu požiūriu patogiausioje vietoje. XIX–XX a. prarado gynybinę reikšmę.

2. labiausiai įtvirtinta, uždara tvirtovės dalis. Joje laikė neliečiamas ginklų, maisto atsargas, slėpėsi įgula per tvirtovės šturmą.

civilinė aviacija ↑ *aviacija.*

civilinė gynyba ↑ *gynyba.*

civilinė krašto apsaugos tarnyba ↑ *tarnyba 1, krašto apsaugos tarnyba.*

civilinė saugà, civil protection, гражданская защита – civilinė krašto apsaugos funkcija, apimanti valstybės institucijų, vietos savivaldos vykdomųjų institucijų, visų ūkio subjektų, visuomeninių organizacijų ir gyventojų pasirengimą ekstremaliajai situacijai ir veiksms jai susidarius, visų valstybės išteklių naudojimą gyventojams išgyventi, šalies ūkio gyvybingumui palaikyti, turtui ir aplinkai nuo susidariusios ekstremaliosios situacijos poveikio apsaugoti aktyviai šiuose procesuose dalyvaujant piliečiams. Lietuvos Respublikos Δ sistema pradėta kurti 1991 10 15 – įsteigta Krašto apsaugos departamento Gelbėjimo ir civilinės saugos tarnyba, 1992 03 09 reorganizuota į Krašto apsaugos ministerijos Civilinės saugos departamentą, kuris 2005 perduotas Vidaus reikalų ministerijai. Priėmus Civilinės saugos įstatymą, sukurta civilinės saugos ir gelbėjimo sistema, kurią sudaro: Vyriausybės ekstremaliųjų situacijų komisija; Ekstremaliųjų situacijų valdymo centras; ↑ *Civilinės saugos departamentas* prie Vidaus reikalų ministerijos; Valstybinė priešgaisrinė gelbėjimo tarnyba; ministerijų, apskričių, kitų valstybės valdymo institucijų ir savivaldybių priešgaisrinės, žmonių paieškos ir gelbėjimo, kitos teritorinės gyventojų išpėjimo ir informavimo, evakavimo ir Δ tarnybos, ūkio subjektų civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos institucijos; aplinkos stebėjimo ir laboratorinės kontrolės tinklas. Civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos pajėgos yra svarbiausi šios sistemos struktūros elementai, jas sudaro: Valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos padaliniai; bendrosios ir specialiosios paskirties profesionalieji ir savanoriškieji junginiai; savivaldybių priešgaisrinės tarnybos. Δ vadovauja Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Didelio masto ekstremaliųjų situacijų padarinių šalinimo darbus organizuoja LR Vyriausybės ekstremaliųjų situacijų komisija (apskirtyse, miestuose, rajonuose – apskričių ir savivaldybių ekstremaliųjų situacijų komisijos). Dar ↑ *Civilinės saugos įstatymas.*

civilinės gynybos organizacijos, civil defence organizations, гражданские оборонные организации – įstaigos ar vienetai, kurių paskirtis vykdyti tik civilinės gynybos užduotis. Šių organizacijų personalą sudaro asmenys, kuriuos paskiria konflikto šalis vadovauti Δ ir civilinės gynybos transporto priemonėms. Δ, jų personalas ir transporto priemonės privalo turėti kompetentingos konflikto šalies valdžios institucijos atitinkamus leidimus ir skiriamuosius ženklus. Civilinės gynybos personalas gali būti ginkluotas lengvaisiais asmeniniais ginklais, skirtais tvarkai palaikyti ar savignyti.

Civilinės saugos departameñtas, Civil Protection Department, Департамент гражданской защиты – sudedamoji civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos dalis. Δ vadovauja civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos veiklai, organizuoja ekstremaliųjų situacijų prevenciją, koordinuoja valstybės institucijų ir ūkio subjektų veiklą CS srityje bei planuoja valstybės pasirengimą CS užduotims įgyvendinti ekstremaliųjų situacijų atvejais taikos ir karo metu. 2005 reorganizuotas ir prijungtas prie Vidaus reikalų ministerijos Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento.

Civilinės saugos įstatymas, Law on Civil Protection, Закон о гражданской защите – teisinis aktas, kuris nustato Lietuvos Respublikos civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos organizavimo ir veikimo teisinius bei organizacinius

pagrindus, valstybės ir savivaldybių institucijų, ūkio subjektų, visuomeninių organizacijų bei gyventojų pareigas ir teises CS srityje. Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas priimtas 1998 12 15.

civilinės saugos statinys, civil protection public works, сооружение гражданской защиты – statinys, naudojamas kasdieniniame gyvenime, kuris nėra skirtas ekstremaliųjų įvykių padariniams šalinti, bet naudojamas ekstremaliojo įvykio metu civilinės saugos ir gelbėjimo sistemai valdyti ir gyventojams apsaugoti. Tokiems statiniams priklauso apsaugotas valdymo punktas ir CS ↑ *slėptuvė*.

civilinės saugos uždaviniai, tasks of civil protection, задачи гражданской защиты – uždaviniai, kuriuos sprendžia civilinės saugos ir gelbėjimo sistema. Pagr. Δ yra šie: gyventojų išėjimas apie gresiančias ekstremaliasias situacijas; ekstremaliųjų situacijų prevencija; gyventojų aprūpinimas individualiosios ir kolektyvinės apsaugos priemonėmis; pavojaus židinių žvalgyba ir žymėjimas; gaisrų gesinimas; ↑ *gelbėjimo darbai* ir ↑ *kiti neatidėliotini darbai*; viešosios tvarkos nelaimės rajone palaikymas; neatidėliotina medicinos pagalba; žmonių ir turto evakavimas iš pavojingos teritorijos; specialusis ir sanitarinis švarinimas; gyventojų laikinas apgyvendinimas ir aprūpinimas; žuvusiųjų laidojimas; nutrauktų būtinausių komunalinių paslaugų teikimas; gyvybiškai svarbiausių objektų išsaugojimas; gyvybiškai svarbių materialinių priemonių kaupimas; vadovų, darbuotojų, civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos pajėgų bei gyventojų mokymas veikti ekstremaliosiomis situacijomis.

civiliniai asmenys, civilians, гражданские лица – 1. *tarpt. teis.* asmenys, nepriklausantys GP ir tiesiogiai nedalyvaujantys karo veiksmuose; asmenys ginkluotojo konflikto arba okupacijos metu esantys okupavusios valstybės, kurios piliečiais jie nėra, valioje. Δ statusą reguliuoja Hagos (1907) konvencija apie karo įstatymus ir papročius, Ženevos (1949) konvencija apie Δ apsaugą karo metu. 1970 JTO Generalinė Asamblėja priėmė „Pagrindinius Δ apsaugos principus ginkluotųjų konfliktų periodu“. Δ naudojasi THT globa ir apsauga tol, kol tiesiogiai nedalyvaus karo veiksmuose.

2. visi asmenys, kurie pagal THT turi būti saugomi nuo pavojų, kylančių dėl karo veiksmų ir negali tapti puolimo objektu. Draudžiami smurto veiksmai ar grasinimai smurtu siekiant įbauginti Δ. Negalima versti juos palikti savo teritorijos dėl priežasčių, susijusių su konfliktu.

civiliniai neramumai, civil disturbance, гражданские беспорядки – grupiniai smurto veiksmai, kuriais pažeidžiami įstatymai ir viešojo tvarka.

civilinis laivas ↑ *laivas*.

civilinis objektas ↑ *objektas 2*.

civilinis parengimas kārui, civilian preparedness for war, военная подготовка гражданских лиц – visos valstybės ir sąjungininkų priemonės ir būdai, kurių imamasi taikos metu, kad valstybė galėtų išgyventi per priešo užpuolimą ir veiksmingai prisidėtų prie šalies gynimo.

civilinių asmenų ir kariškių bendradarbiavimas, civil-military cooperation, сотрудничество гражданских и военных – 1. NATO ir valstybių civilinių ir karinių institucijų bendradarbiavimas taikos ir karo metu ketinant laiduoti bendrą veiksmingą gynybą NATO zonoje.

2. norminiai aktai, kuriais remiantis reglamentuojami santykiai tarp civilinės valdžios ir kariuomenės vadovybės, kariškių ir civilinių gyventojų rajonuose, kur dislokuotos ar planuojamos dislokuoti GP. Δ apima ir bendradarbiavimą su nevalstybinėmis ir tarptautinėmis institucijomis, organizacijomis ir pan.

civilinių asmenų ir kariškių santykiai, civil-military relations, отношения гражданских и военных – visa NATO vadovybės veikla karo metu, tiesiogiai susijusi su santykiais tarp sąjungininkų GP ir ne NATO šalių, kuriose šios pajėgos yra dislokuotos, remiamos ar naudojamos, vyriausybių, civilinių asmenų ar institucijų.

CR, CR, Си-Ар – dirginamoji NM; masinių neramumų malšinimo cheminė medžiaga. Lydymosi temperatūra 72 °C, virimo temperatūra 339 °C. Sąlyginė mirtinoji dozė 350 mg-min/l, žalojamoji 0,005 mg-min/l. Gerokai nuodingesnė už CS, labai dirgina odą. Akių ir viršutinių kvėpavimo takų dirginimas prasideda esant 0,0002 mg/l koncentracijai, nepakeliamoji koncentracija 0,003 mg/l. Apsauga – dujokaukė.

CS, CS, Си-Эс – dirginamoji NM; masinių neramumų malšinimo cheminė medžiaga. Lydymosi temperatūra 95 °C, virimo temperatūra 315 °C. Sąlyginė mirtinoji dozė 61 mg-min/l, žalojamoji (pažeidžiami plaučiai) 2,7 mg-min/l. Mažos koncentracijos dirgina akis ir viršutinius kvėpavimo takus, didelės – nudegina atviras kūno dalis ir sukelia kvėpavimo organų paralyžių. Pirmieji pažeidimo požymiai pasireiškia esant 0,002 mg/l koncentracijai, nepakeliamoji koncentracija – 0,005 mg/l per 1 min. Apsauga – dujokaukė.

cunāmis, tsunami, цунами – milžiniškos bangos, kylančios vandenyno paviršiuje nuo stiprių povandeninių Žemės drebėjimų. Sklidimo greitis iki 800 km/h. Atvirame vandenyne Δ – lėkštos, nepavojingos bangos: laivai jų beveik nejunta, nes atstumas tarp bangų keterų labai didelis. Δ bangoms priartėjus prie kranto, atstumas tarp keterų labai sumažėja, o bangos aukštis padidėja iki 30–40 m. Griūdamos ant žemo kranto bangos gali nusiristi toli į krantą ir padaryti didelių nuostolių. Δ dažniausias Ramiajame vandenyne.

Č

čurkšlinis siurblys, *ežektorius*, ejector, эжектор – 1. *art.* įtaisas po šūvio parako dujoms iš pabūklo vamzdžio išsiurbti ir dūmų koncentracijai tankų, savaeigių artilerijos pabūklų koviniuose skyriuose ir laivų artilerijos bokšteliuose sumažinti. Δ sudaro slėgio skirtumą vamzdžio žiotyse ir drūtgalyje, dėl to išsiurbiami dūmai.

2. *tech.* įrenginys iš mašinų variklių oro filtrų dulkėms ištraukti.

Č laikas ↑ *laikas 1.*

D

D diena, D day, день Д – diena, kai prasideda ar turėtų prasidėti karo veiksmai (operacija).

dagà, dagger, дага – fechtuotojų (dvikovininkų) durklas priešininko dūriui špaga (rapyra) atremti (laužyti) kaire ranka.

Todėl Δ dar vad. kairiosios rankos ginklu. Dagos ↑ *geležė* panaši į rapyros geležtę. Trumpa rankena su ilga, retkarčiais su užlenktais į priekį galais kryžme (dažn. išorinė rankos apsauga). Atsirado Ispanijoje XVI a., paplito Italijoje. Tobulėjant Δ atsirado geležčių laužytuvai (XVI a. Ispanija), durtuvai su išsiskleidžiančiomis geležtėmis – ↑ *kutaras* (XVI a. Italija).

dągtinis giūklas, match weapon, фитильное оружие – *ist.* rankinis šaunamasis ginklas, kuriame šaunamasis užtaisas buvo uždegamas rusenančiu dagčiu. Buvo naudojamas XIV a., jį pakeitė titnaginį ginklas. Dar ↑ *dagtis*, *dagtinis uždegimas*.

dągtinis uždegimas, match ignition, фитильное воспламенение – *ist.* pagr. užtaiso įžiebimas iš išorės dagtimi pro uždegimo kiaurymę vamzdžio drūtgalyje.

dągtis, fuse, фитиль – lėtai rusenanti (1 cm per 1–3 min. priklausomai nuo vėjo greičio) 6–8 cm virvutė šaunamojo ginklo užtaisu ir padegamai virvutei (dirbant sprogdinimo darbus) uždegti. Gaminamas iš kalio salietroje išvirtų lininių (medvilninių) siūlų. Nuo XIV a. buvo naudojamas dagtinio ginklo užtaisas uždegti; artilerijoje degtuvo pavidalu (lazda su įterptu jos plyšyje dagčiu) buvo naudojamas iki XIX a. vid. Sprogdinimo darbams ir dabar naudojamas.

dalijimosi mēdžiagos, fission products, материалы деления – sudėtinis medžiagų mišinys, susidaręs po brand. dalijimosi.

dalijimosi reākcija ↑ *reakcija*.

dalijimosi sāntykis, fission to yield ratio, соотношение выхода продуктов деления – santykis tarp brand. dalijimosi produktų išeigos ir visos medžiagos kiekio; tai dažnai išreiškiama procentais.

dalỹkinis kāro laivų vizitas ↑ *karo laivų vizitas*.

dalinė degazācija ↑ *degazacija*.

dalinė dezaktyvācija ↑ *dezaktyvacija*.

dalinė dezinfekcija ↑ *dezinfekcija*.

dalinė kapituliācija ↑ *kapituliacija*.

dalinė mobilizācija ↑ *mobilizacija*.

dālinio šveñtė, unit holiday, праздник части – iškilminga diena, kurią pažymi daugelio valstybių kariniai vienetai.

Nustatoma žymint tam tikras istorines datas (dalinio vėliavos įteikimo, laivo priėmimo į LR KJP – pirmojo KJP vėliavos iškėlimo diena, reikšmingos pergalės ir kt.). Δ dienomis iškilmingai keliamos vėliavos, tos dienos skelbiamos ne darbo dienomis. Per Δ į dalinius (laivus) galima kviešti kt. dalinių (laivų) atstovus ir karių gimines.

dālinio išformāvimas, unit disbanding [disbandment], расформирование части – GP karinio vieneto likvidavimas.

Δ tvarka nustatoma įstatymais ir krašto apsaugos ministro įsakymais. Karinio laivo išformavimas atliekamas krašto apsaugos ministro įsakymu laivą išbraukus iš KJP sudėties.

dalinỹs, unit, часть, воинская часть – 1. batalionas arba jam prilygintas (susidedantis bent iš dviejų kuopų) patvirtintos nuolatinės struktūros kariuomenės karinis vienetas.

2. savarankiškas kovinis ir administracinis visų GP rūšių vienetas. Tai pulkas, laivas, atskirasis batalionas (divizionas, eskadrilė), atskiroji kuopa, karinė mokymo įstaiga. Lietuvos kariuomenėje Δ – ne tik atskirasis batalionas, bet ir batalionas brigados sudėtyje. Δ turi savo vėliavą, sutartinį ir tikrąjį pavadinimą, numerį. Dar ↑ *inžineriniai daliniai*, *medicinos daliniai*, *raketiniai daliniai*, *ryšių daliniai*, *šarvuočių ir tankų daliniai*, *tankų daliniai*, *techniniai daliniai*, *transporto daliniai*.

bausmės Δ, disciplinary unit, штрафная часть – karinis dalinys (padalinys), kuriame bausmę atlieka kariai už karinius ir kriminalinius nusikaltimus, padarytus karo metu. Δ turėjo daugelis valstybių. Naudojamas pačiuose pavojingiausiuose, sunkiausiuose karo veiksmų ruožuose. Gali būti sudaromas iš drausmės dalinių.

drausmės Δ, disciplinary unit, штрафная часть – speciali karinė įstaiga (NVS šalių GP), kur privalomosios karo tarnybos kariai siunčiami atlikti teismo paskirtą bausmę už tokius nusikaltimus, kaip įsakymo nevykdymas,

pasipriešinimas viršininkui arba smurtiniai veiksmai jo atžvilgiu, tarnybos statutų pažeidimas ir kt. Asmenys, atliekantys bausmę Δ , nenustoja būti kariais, tačiau laikas, kurį nuteistasis atlieka bausmę Δ , į privalomosios karo tarnybos laiką neįskaitomas. Kai kuriose valstybėse yra panašios bausmės atlikimo vietos, tarp jų ir su ypatingu režimu (JAV – karo kalėjimai, bausmės kareivinės ir kt).

kovōs Δ , fighting unit, боевая часть – 1. kai kurių valstybių kariuomenių daliniai, kurie mūšyje užima svarbiausias kovos rikiuotės vietas ir atlieka svarbiausias užduotis (skirtingai negu administraciniai, tiekimo ir kt. daliniai); 2. svarbiausia bundesvero SP dalis; tai pėstininkų ir tankų vienetai, kurie sudaro daugiau kaip 80% visų SP; kiti 20% – teritoriniai, valdymo, kovinės paramos ir užnugario aprūpinimo daliniai.

mažesnės sudėties Δ , reduced unit, understrength unit, часть сокращенного состава – dalinys, kuriame taikos metu yra visi struktūriniai karo meto padaliniai, tačiau kur kas mažesnės sudėties negu pagal karo meto etatus.

rezervinis Δ , reserve unit, резервная часть – dalinys, kuriame taikos metu užimta tiek etatų, kiek jų reikia išskleisti daliniui pagal karo meto etatus. Ginkluotės ir kt. karo technikos laikoma tiek, kiek reikia pagal karo meto etatus.

teritorinis Δ , territorial unit, территориальная часть – rezervinių pajėgų dalis karo metu GP papildyti, svarbiems rajonams ir objektams ginti, su oro desantais ir diversantais kovoti; ten, kur deklaruojama teritorinės gynybos koncepcija, – pagr. pajėgos karo metu. Taikos metu Δ gali būti pasitelktas ekstremaliųjų situacijų padariniams likviduoti. Komplektuojamas teritoriniu pagrindu. Prancūzijoje ir Italijoje – teritorinės gynybos dalinys, JAV – Nacionalinė gvardija, Lietuvoje – Krašto apsaugos savanorių pajėgų dalinys. Dar \uparrow *pajėgos 1.*

dalinis galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas \uparrow *šaudymo nuostatų skaičiavimas, galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas.*

dalinis sanitarinis švārinimas \uparrow *sanitarinis švārinimas.*

dalinis specialūs švārinimas \uparrow *specialūs švārinimas.*

dalytūvas, dispenser, распределитель – av. įtaisas antriniam šaudmenims nešti ir paleisti. Dar \uparrow *šaudmuo.*

Damāsko plīēnas, Damask steel, дамасская сталь – plieno (pagal Sirijos sostinės Damasko, kur buvo gaminamas, pavadinimą) rūšis, garsi savo kietumu, tamprumu ir elastingumu, kurio aplenkti nepajėgia ir modernioji plieno gamyba; vienas bulatų. Kalamas tam tikru būdu iš suvirintų į vieną juostą įvairaus anglingumo plieno gabalų arba supintų vielėlių. Gamintas ankstyvaisiais viduramžiais Indijoje, išstobulintas Damaske, per arabus paplito Europoje. Iš Δ daryti labai kieti ir lankstūs kardai ir durklai. Lietuvoje rasta vietinės gamybos (X–XI a.) ietigalių ir kalavijo geležtė. Jie buvo nukalti iš geležies ir anglinio plieno juostelių. Dar \uparrow *bulatas.*

dāmba, dam, дамба – neaukštas pylimo pavidalo hidrotechninis statinys, nepertveriantis vandens tėkmės ir skirtas vietai saugoti nuo užtvindymo arba upės tėkmei reguliuoti. Karo metu Δ sugriovimas ir jo sukeltas vietovės užtvindymas gali iš esmės apsunkinti kariuomenės veiksmus.

dangaūs sferā, celestial sphere, небесная сфера – įsivaizduojama neriboto spindulio sfera su dangaus šviesuliais, kurie tam tikru momentu matomi iš sferos centro. Δ gali būti: topocentrinė (centre yra stebėtojas arba stebėtojo instrumentas), geocentrinė (Žemės centras) arba heliocentrinė (Saulės centras). Dažn. naudojama topocentrinė Δ . Δ skersmuo, aplink kurį tariamai apsisuka dangaus skliautas per parą, yra dangaus ašis. Dangaus ašis kerta Δ Šiaurės ir Pietų ašigalyje. Ašigalis, iš kurio žvelgiant Δ tariamai sukasi pagal laikrodžio rodyklę, laikomas šiauriniu. Δ didysis apskritimas, kurio plokštuma statmena dangaus ašiai, vad. dangaus pusiauju. Dar \uparrow *deklinacija, dienovidinis.*

dangaūs sfēros dienovidinis \uparrow *dienovidinis 1.*

dangaūs pusiaujas \uparrow *pusiaujas.*

darbinė inkarvietė \uparrow *inkarvietė.*

darbinis kūnas, workbody, рабочее тело – dujos arba skystoji medžiaga, kurią vartoja mašinos energijai keisti ir pan. Dažn. Δ būna: degimo produktai (dujos) – vidaus degimo varikliuose, dujų turbinose; vandens garai – garo mašinos ir turbinose; amoniakas, anglies dioksidas, freonas ir kt. – šaldytuvuose. Darbinis kūnu t. p. vad. \uparrow *raketinis kuras.*

darbo laikas \uparrow *laikas 2.*

darinys, formation, формирование – iš naujo sudarytas arba veikiantis karinis vienetas; laikinasis Δ specialiai (atskirai) užduočiai vykdyti, pvz., rinktinė, jungtinė komanda, žygio padalinys ir kt.

jungtinis Δ , joint formation, объединенное формирование – neetatinis karinis darinys, kurį sudaro iš didelių nuostolių patyrusių karinių vienetų, kad būtų galima tęsti kovos veiksmus. Sudarant Δ siekiama atkurti tam tikros grupuotės kovos gebą (\uparrow *atkūrimas*).

dātos ir laiko grupė, data-time group, группа даты-времени – šešių skaitmenų grupė, kurioje pirmoji pora skaitmenų nurodo dieną, antroji – valandą, o trečioji – minutes (pvz., 021040 – antroji diena, 10 val. 40 min.). Po mėnesio santrumpos gali būti pridėta porą skaitmenų, reiškiančių metų dešimtis ir vienetus, pvz., 0302 – kovo mėnuo, 2002 metai.

dātos ir laīko žymėjimas, designation of days and hours, обозначение даты и времени – NATO valstybių kariuomenėse priimtas sutartinis datos ir laiko žymėjimas: D, E, G, K, M diena ir H valanda; Rusijos ir kt. NVS šalių kariuomenėse – Č laikas. Dar ↑ *D diena, E diena, G diena, H valanda, K diena, laikas I, M diena*.

daubà, basin, hollow, котловина – ppr. taisyklingos formos negilus, uždaras nuolaidžių šlaitų žemės paviršiaus įdubimas. Dažn. daubose susidaro pelkės ir ežerai. Mažų matmenų ir stačių šlaitų įdubimas vad. duobe.

daugiakanālis rādijo ryšys ↑ *radijo ryšys*.

daugiakanālis telegrafāvimas, multichannel telegraphy, многоканальное телеграфирование – kelių telegramų perdavimas ir priėmimas tuo pačiu metu vienu laidinio ar radijo ryšių kanalu. Dažn. telegrafuojama telefono ryšių kanalais (300–2700 Hz arba 300–3400 Hz dažnių diapazone), kurie elektriniais filtrais skaidomi į siauresnius telegrafo ryšių kanalus. Iš vieno telefono kanalo gaunama iki 18 telegrafo kanalų.

daugianāris šaudmuō ↑ *šaudmuo*.

daugiapakōpė raketà ↑ *raketa*.

daugiašōvis įrenginys, multiple tube mount, установка с несколькими стволами – kulkosvaidžių ar artilerijos įrenginys su keliais vamzdžiais, sumontuotais ant bendro pagrindo (stovo) ir turintis bendrus taikymo (ugnies valdymo) ir kreipimo mechanizmus. Labiausiai paplitę įrenginiai: dvivamzdžiai (dvišoviai), keturvamzdžiai (keturšoviai) ir šešiamamzdžiai (šešiašoviai). Naudojami antžeminėje ir zenitinėje artilerijoje, aviacijos ir laivų ginkluotėje. Dar ↑ *dvišovis įrenginys, keturšovis įrenginys*.

daugiašūvis šautuvas ↑ *šautuvas*.

daugiatikslis lėktūvas ↑ *lėktuvas*.

daugiamāzdis reaktyvīnis minōsvaidis ↑ *minosvaidis*.

daugkartinė apšvità ↑ *apšvita*.

daugkartinis erdvėlāivis ↑ *erdvėlāivis*.

daužiklio iškyša, protrusion, выход бойка – pabūklo spygnos daužiklio dalis, išlindusi pro pleišto (stūmoklio) skylutę; matuojama specialiu šablonu. Jeigu Δ mažesnė už normaliąją, pabūklas gali neiššauti, jeigu didesnė, užsikerta spyna arba deformuojamas daužiklis.

daužiklis, striker, striker pin, боек – priešakinė plona spygnos skiltuvo (gaiduko) dalis tūtos (padegamojo vamzdelio) kapsulei (kapsulinei įmovai) įskelti šaunant iš šaunamojo ginklo. Dar ↑ *daužiklio iškyša*.

davīklis, pick-up, sensor, transducer, transmitter, датчик – nuotolinis matavimo keitiklis; pirminis matavimo keitiklis, skirtas patalpinti tam tikru nuotoliu nuo kt. matavimo keitiklio elementų, t. p. ir tiesiogiai ant tiriamojo objekto. Dažnai davikliu pavadinamas pats matavimo keitiklis kaip matavimo priemonė, keičianti kontroliuojamąjį fizik. dydį (slėgį, temperatūrą, dažnį, greitį, elektros įtampą ir kt.) signalu (ppr. elektriniu), kurį patogų matuoti, perduoti, laikyti, apdoroti, registruoti ir valdymo procesams paveikti. Dažn. naudojami Δ, kurių veikimas pagrįstas elektros grandinės varžos, talpos, induktyvumo kitimu arba elektrovaros jėgos atsiradimu nuo mechaninio, šviesos, šilumos, jonizuojančiosios spinduliuotės ar kitokio poveikio. Δ naudojami karo technikos matavimo, kontrolės ir valdymo įtaisuose.

sprogdiklio Δ, detonator sensor, датчик взрывателя – sprogdiklio dalis, kuri, susidūrusi su taikiniu, siunčia signalą į sprogdiklio sužadavimo grandinę. Δ būna kontaktinis (reaguojantis į taikinio prisilietimą, spaudimą, tempimą ir kt.) ir nekontaktinis (reaguojantis į taikinio skleidžiamus spindulius arba laukus – akustinius, elektromagnetinius ir kt.).

davinys, rations, паек – maistas, kuriuo pagal nustatytas normas tam tikram laikotarpiui aprūpinami privalomosios karo tarnybos kariai, profesinės karo tarnybos kariai, kai jie maitinasi karinėse (lauko stovyklų ir kt.) valgyklose, kariai savanoriai ir aktyviojo rezervo prievolinkai pratybų, mokymų ar tarnybos užduočių vykdymo metu. Karo metu Δ duodamas visiems GP kariams. Kaip norma ir tiekimo vienetas Δ nustatomas vienai parai (paros davinys), kelioms dienoms arba mėnesiui. Dar būna lauko, papildomasis, vežiojamasis, autonominis Δ.

autonōminis Δ, autonomous rations, автономный паек – maisto davinys, kurį gauna povandeninių laivų įgulos, kai ilgam išplaukia į jūrą.

laūko Δ, field rations, полевой паек – maisto davinys, kurį gauna kariai, kai nėra galimybės tiekti karšto maisto. Δ sudaro maisto produktai, kuriuos lengva paruošti lauko sąlygomis ir kurie gali būti ilgai laikomi įprastinėmis sąlygomis. Ppr. paros sausąjį davinį sudaro: mėsos konservai su garnyru, duona (traškioji duonelė), riešutai, natūralus medus arba džemas, tirpusis gėrimas (natūralių sulčių koncentratas), šokoladas, arbata, cukrus, drėkinamoji servetėlė, degtukų dėžutė, sausasis kuras, padėklas maistui pašildyti, dirželis pakuotei užveržti.

papildomasis Δ, additional [complementary] rations, дополнительный паек – maisto davinys, duodamas kartu (ar atskirai) su pagr. maisto daviniumi. Δ priklauso kariams, kurių tarnyba susijusi su didesniu fiz. krūviu.

parōs Δ, daily rations, суточная дача – vidutinis paros maisto produktų rinkinys, skiriamas pagal fiziologines normas;

maisto tiekimo vienetas. Karinio vieneto Δ apskaičiuojamas pagal vieneto karių skaičių.

vežiojamas Δ , carrying rations, бортовой паек – maisto daviny, kurį gauna ilgai be tūpimo skraidančių lėktuvų įgulos, t. p. mažųjų laivų, kurie neturi kambuzų, įgulos, kai išplaukiama į jūrą parai ir ilgesniam laikui.

dāžymas, painting, окраска – fiz., chem. ir mech. procesai, kuriais medžiagai suteikiama spalva. Dažoma dažikliais, pigmentais ir dažais. Skiriamas apsauginis, deformuojamas ir maskuojamas Δ . Dar skiriamas šaudmens Δ .

apsauginis Δ , protective painting, защитная окраска – dažymas lakais ir dažais, saugančiais ginklus ir kovos techniką nuo neigiamo gamtinės ir kovinės aplinkos poveikio (saulės, jonizuojančiosios spinduliuotės, deguonies, drėgmės, rūgščių, šarmų, druskų, kuro, degalų ir kt.). Išorinių paviršių Δ turi būti maskuojamas.

deformuojamas Δ , deformation painting, деформирующая окраска – dažymas įvairių spalvų ir formų dėmėmis, kurios dera prie vietovės ir gerai maskuoja nudažytą techniką. Taip dažoma slepiamosios aprangos ir įvairių slepiamųjų dangų medžiaga.

maskuojamas Δ , mask painting, маскирующая окраска – vienas iš statinių ir technikos maskavimo būdų: objektų dažymas didelėmis dėmėmis, juostomis ir kt., priderintomis spalva (kartais ir forma) prie aplinkos. Sunkina objektų pastebėjimą, fotografavimą.

šaudmeis Δ , ammunition painting, окраска боеприпаса – šaudmens dengimas laku ir dažais. Δ būna dvejopas – apsauginis (saugoti metalą nuo rūdijimo) ir ženklinamasis (išstinis arba įvairiaspalviais žiedais – pažymėti šaudmens paskirti).

dāžninė charakteristika \uparrow *charakteristika 1.*

dāžnio moduliavimas \uparrow *moduliavimas.*

dāžnis, frequency, частота – periodiškai kintamojo proceso kitimo ciklų skaičius per laiko vienetą. Atvirkščiai proporcingas periodui: $f = 1/T$; čia f – dažnis, T – periodas (kitimo ciklo trukmė). Dažnio Tarptautinėje vienetų sistemoje vienetas – hercas (Hz). Didesni dažniai matuojami kilohercais (1 kHz = 10^3 Hz), megahercais (1 MHz = 10^6 Hz). Europoje visi elektros tinklai ir įrenginiai pritaikyti 50 Hz dažnio elektros srovei; JAV, Kanadoje, Japonijoje ir kai kuriose kitose šalyse – 60 Hz. Elektronikoje ir radiotechnikoje srovės dažniai esti daug didesni – jie siekia šimtus GHz (1 GHz = 10^9 Hz). Dar \uparrow *charakteristika 1, dažnių diapazonas, moduliavimas.*

apsaugotasis Δ , protected frequency, защищенная частота – draugiškųjų pajėgų dažnis, kurio trukdymas turi būti sumažintas.

netrukdomasis Δ , taboo frequency, беспомеховая частота – draugiškųjų pajėgų naudojamas dažnis, kurį yra draudžiama trukdyti, t. p. juo siųsti.

dāžnių diapazonas, frequency band, диапазон частот – dažnių (arba bangų ilgių) tarpas tarp didžiausio ar mažiausio dažnio (ilgiausių ir trumpiausių bangų), kuriuo gali būti suderintas radijo prietaisais. Dar \uparrow *radijo dažniai.*

debesis, cloud, облако – susitelkę vandens garai, dūmai, dulkės ir kt. dalelės atmosferoje.

branduolinio sprogo Δ , nuclear cloud, облако ядерного взрыва – karštos dujos, dūmai, dulkės ir kitos dalelės, sklindančios iš paties brand. šaudmens ir jo aplinkos ir kylančios aukštyn kartu su kylančiu ugnies kamuoliu, susidariusiu sprogo brand. užtaisui; grybo pavidalo debes. Δ dydis priklauso nuo brand. užtaiso galios (aukštis iki 10–20 km, skersmuo – keli km). Δ slenka kartu su oro srovėmis, pakeliui iš jo krinta radioakt. krituliai, o RM teršia aplinką.

dūmų Δ , smoke cloud, дымовое облако – debes, kurį sudaro dūmijimo priemonių skleidžiami dūmai.

nuodingųjų mēdžiagų Δ , chemical cloud, облако ОБ – pavojingos koncentracijos NM užteršto oro debes, slenkantis pavėjui iš chem. ginklo naudojimo rajono arba chem. avarijos vietos. Δ plitimo nuotolis priklauso nuo NM patvarumo, meteorologinių (oro temperatūra, vėjo kryptis, greitis, atmosferos stabilumas) ir vietovės (reljefas, miškingumas, vandens telkiniai ir pan.) sąlygų. Skiriamas pirminis ir antrinis Δ . Pirminį Δ sudaro NM, skleidžiamos tiesioginio chem. ginklo naudojimo arba PChM išsiveržimo metu; antrinį – garuojančios nuo užterštos vietovės ir esančios ant jos daiktų paviršių NM (išsiliejusios PChM). Panaudojus patvariusias NM, susidaro pirminis ir antrinis Δ , nepatvariusias – tik pirminis Δ . Įvykus chem. avarijai Δ darosi priklausomai nuo PChM virimo temperatūros ir saugojimo sąlygų. Jeigu PChM turi nelabai aukštą virimo temperatūrą (pvz., chloras ar amoniakas) ir jos saugomos didelio slėgio rezervuaruose arba izoterminėse saugyklose, avarijos atveju susidaro pirminis ir antrinis debes. Jeigu PChM turi aukštą temperatūrą (pvz., sieros rūgštis, tetraetilšvinas), susidaro tik antrinis Δ .

radiacinės avārijos Δ , cloud of radiological accident, облако радиационной аварии – po rad. avarijos atsiradęs RM prisotintas debes, slenkantis kartu su oro srovėmis ir RM teršiantis aplinką.

radioaktyvūs Δ , radioactive cloud, радиоактивное облако – brand. sprogo ir rad. avarijos debes. Dar \uparrow *radioaktyviojo debesies pėdsakas.*

sprogimo Δ , bursting cloud, облако разрыва – dūmų ir dulkių debes, kuris susidaro sprogo sviediniui (raketai, minai ir kt.). Δ forma, dydis, spalva priklauso nuo šaudmens kalibro ir rūšies, sprogo rūšies, grunto, meteorologinių

deblokāvimas

sālygu ir kt. Pagal savu šaudmenų Δ sprendžiama apie sprogoimo nuokrypį nuo taikinio, o pagal priešo – apie šaudmens kalibrą, tipą ir kt.

deblokāvimas, raising the blockade, деблокирование – kovos veiksmas, kai siekiama pralaužti apsupėtų pajėgų ar kurio nors objekto apsupties frontą.

decentralizāvimas, decentralization, децентрализация – valdymo būdas, kai dalis valdymo įgaliojimų perduodama žemesnėms valdymo grandims.

decentralizuotasis oro erdvės gynybos ugniės valdymas ↑ *ugnies valdymas 2, oro erdvės gynybos ugnies valdymas*.

dėdveitas, dead weight, дедвейт – masė kroviniių, telpančių į laivą (įskaitant plaukiojimui reikalingas atsargas – kurą, vandenį, tepalus, t. p. keleivius, jų bagažą ir įgula).

de facto riba, de facto boundary, разграничительная де факто линия – tarptautinė ar administracinė riba, kuri nėra teisiškai pripažinta, bet praktiškai egzistuoja tarp atskirų valstybių ar provincijų.

defektācija, defectation, дефектация – karo technikos agregatų ir detalių gedimo aptikimo procesas siekiant nustatyti jų techninę būklę ir tinkamumą naudoti. Remontuojant karo techniką, pirmiausia ji išrenkama, po to agregatai ir detalės apžiūrimi, tikrinami jų matmenys. Svarbiausi agregatai ir detalės dar tiriami ieškant plika akimi nematomų defektų. Dar ↑ *defektoskopija*.

defektoskopija, defectoscopy, дефектоскопия – metalinių medžiagų ar gaminių defektų (medžiagos chem. sudėties nevienodumų, neprojektinių matmenų, paviršiaus ir vidaus įtrūkų) aptikimo metodai. Defektų ieškoma šviesa, infraraudonoja, jonizuojančiaja ir ultravioletine spinduliuote, radijo bangomis, garsu ir ultragarsu, magnetiniu lauku, sūkurinėmis srovėmis, liuminoformais, dažalais, termoelektra ir kt. Pagal naudojamas priemones skiriama optinė, infraraudonoji, rentgeno, gama, ultravioletinė, radijo, akustinė, ultragarsinė, magnetinė, elektroindukcinė, liuminescencinė, kapiliarinė, termoelektrinė ir kt. Δ.

deflektorius, deflector, дефлектор – 1. kreiptuvas dujų, skysčio, biriųjų medžiagų, garso bangų kryptčiai keisti.

2. atšvaito pavidalo įtaisas reaktyvinio srauto kryptčiai reaktyviniame variklyje reguliuoti.

3. įtaisas šaltam orui tiekti vidiniams turbinos mentelių paviršiams.

4. traukos įtaisas, naudojantis vėjo energiją. Jį sudaro vamzdis, kurio vienas galas įleistas į patalpą, kitas iškeltas virš stogo; pastarasis galas praplatintas, apsaugotas stogeliu ir apjuostas apsauginiu žiedu. Oro srovės, aptekėdamos apsauginį žiedą, jo viduje išretina orą, todėl patalpos oras siurbiamas į išorę. Naudojamas užterštam orui siurbti iš patalpų, geležinkelio vagonų, kai kada švariam orui tiekti į patalpas, pvz., laivuose.

5. magnetinis prietaisas magnetinio kompasro deviacijai matuoti ir šalinti. Dar ↑ *deviacija*.

defoliāntai, defoliating agent, дефолианты – chem. medžiagos, kurias naudojant medžiai, krūmai ir kiti augalai prieš laiką numeta lapus.

defoliāntų naudójimo operācija ↑ *operacija 2*.

deformuojamasis dāžymas ↑ *dažymas*.

degalai, fuel, горючее, топливо – 1. vidaus degimo variklių skystos degiosios medžiagos (aviaciniai, dyzeliniai, reaktyviniai Δ, ↑ *benzinas* ir kt.); vienas iš svarbiausių materialinio aprūpinimo elementų.

aviāciniai Δ, aviation fuel, авиационное топливо – orlaivių variklių degalai. Pagr. Δ: aviacinis ↑ *benzinas*, žibalas, reaktyviniai degalai. Δ pasižymi šiluminiu stabilumu, turi įvairių priemaišų, kurios gerina jų eksploatacines savybes (mažina šiluminės aparatūros eroziją, lėtina oksidavimosi reakcijas laikant, mažina gaisro pavojų pripilant orlaivių degalų talpyklas ir kt.).

dyzeliniai Δ, *dyzelinas*, diesel fuel, дизельное топливо – naftos produktai, naudojami vidaus degimo varikliuose, kuriuose degusis mišinys ruošiamas variklio cilindre ir savaime užsidega nuo suslėgimo (dyzeliuose). Skirstomi į 2 grupes: distiliuotus ir liekaninius. Distiliuoti mažos klampos Δ skirti greitaveikiams (tankų, šarvuotųjų, automobilių) varikliams, kurių sukimosi greitis 1000 min⁻¹ ir didesnis. Liekaniniai yra didelės klampos ir skirti vidutinio sukimosi greičio (1000–500 min⁻¹) ir lėtasūkiams (<500 min⁻¹) dyzeliams. Pagal klimato juostas ir darbo sąlygas distiliuoti Δ gaminami 3 rūšių: arktiniai, žiemos ir vasaros. Pagr. Δ kokybės rodikliai – ↑ *cetatinis skaičius*, stingimo temperatūra, klampumas, sieros, vandens ir mechaninių priemaišų kiekis.

reaktīviniai Δ, jet fuel, реактивное топливо – degalai, vartojami reaktyviniuose varikliuose. Dažn. vartojami Δ: JET A–1, J+8P, RT, T–C–1, T–C–2, T–2, T–6, T–8 ir kt.

2. vienas iš raketinio kuro dėmenų. Dar ↑ *raketinis kuras, suskystintos naftos dujos*.

degalinė, filling point, заправочный пункт – statinys (įrengta vieta) su įrenginiais transporto mašinoms aprūpinti degalais, tepalais, vandeniu, suslėgtu oru. Δ gali būti stacionarioji ir lauko (judrioji). Degalinėje būna degalų ir tepalų

pilstytuvų, aptarnavimo ir pagalbinių patalpų, degalų saugyklų ir kt. įrenginių. Dar ↑ *degalų pilstytuvas*.

degalų bākas, fuel tank, топливный бак – rezervuaras degalams transporto mašinoje laikyti. Konstrukcija ir tvirtinimas priklauso nuo transporto mašinos rūšies. Degalų lygis kontroliuojamas bako viduje įtaisytu degalų lygio matuokliu, kuris sujungtas su elektromagnetiniu įtaisu (su skale ir rodykle), esančiu prietaisų skydelyje. Į maitinimo sistemą degalai tiekiami vamzdeliais. Δ būna minkštasis (neprotektoruotas ir protektoruotas – pagamintas iš kelių sluoksnių gumos degalų nuotėkiui išvengti baką pramušus kulkomis arba nedidelėmis skeveldromis) ir standusis (sudaro sandariųjų sekcijų konstrukcija). Orlaiviuose t. p. naudojamas pakabinamasis Δ.

degalų laikymas, fuel storage, хранение горючего – saugus ir technologiškai tvarkingas degalų atsargų laikymas nustatytą laiką. Degalai laikomi stacionariųjų ir lauko sandėlių cisternose (vertikaliose ir horizontaliose, požeminėse ir antžeminėse, plieninėse ir iš guma impregnuotos medžiagos), t. p. specialiose transporto priemonėse. Dar ↑ *cisterna, rezervuaras*.

degalų pilstytūvas, refueller, заправщик горючего – įrenginys degalams pilti į transporto mašinų degalų bakus. Pagr. dalys: siurblys, lanksti žarna, rankinio valdymo sklendė, apskaitos prietaisai. Degalai siurbiami iš rezervuarų ir per lanksčią žarną bei pistoleto pavidalo rankinio valdymo sklendę pilami į transporto mašinos degalų baką. Apskaitos prietaisai rodo degalų kiekį. Degalų tekėjimas reguliuojamas sklendės svirtimi ir apsaugos sistema, nutraukiančia degalų tiekimą, kai bakas pripilamas pilnas. Degalinėse Δ dažn. grupuojami po kelis, kurių kiekvienas skirtas skirtingai degalų rūšiai.

degalų pripylimas, filling, заправка – automobilių, orlaivių, tankų ir kt. karo technikos bakų pildymo degalais procesas. Dar ↑ *pripylimo įranga*.

Δ **skreīdant**, air refuelling, дозаправка самолетов в полете – degalų atsargų papildymas iš kt. specialiai įrengto orlaivio. Atliekamas naudojant sistemą su lanksčia žarna arba standžiu teleskopiniu vamzdiu, t. p. ir mišriąją degalų pripylimo sistemą.

degalų pripylimas skreīdant ↑ *degalų pripylimas*.

degalų sąnaudos, fuel consumption, расход горючего – degalų kiekis litrais, kurį sunaudoja kovos ar transporto mašina nuvažiuodama tam tikrą (dažn. 100 km) atstumą. Priklauso nuo mašinos konstrukcijos, variklio tipo, cilindro darbinio tūrio ir kelio sąlygų. Ppr. Δ skaičiuojamos mašinos važiuojant tvirtos dangos, grunto keliais ir be kelių.

degazācija, decontamination, degassing, дегазация – procesas, kai žmonės, objektai ar vietovė daromi saugūs sugeriant, naikinant, neutralizuojant, darant nekenksmingas ar šalinant NM, esančias ant jų ar aplink juos; specialiojo švarinimo dalis. Δ gali būti: dalinė, visišką ir savaiminę; cheminę, fizikinę, mechaninę ir mišrią. Dar ↑ *degazavimo prietaisais, medžiaga 1*.

chēminė Δ, chemical degassing, химическая дегазация – NM neutralizavimas degazavimo medžiagomis.

dalinė Δ, immediate degassing, частичная дегазация – degazacija, kurią atlieka kariai (padaliniai) savo priemonėmis, išėję iš chem. taršos zonos. Švarinamos tos ginkluotės, technikos vietos, kurias liečia žmonės vykdydami kovos užduotį (dirbdami). Asmeninis ginklas ir nedideli daiktai visiškai švarinami. Δ naudojami degazavimo prietaisai ir komplektai, individualieji chem. ir degazavimo paketai. Dar ↑ *degazavimo paketas, degazavimo prietaisais, individualusis cheminis paketas*.

fizikinė Δ, physical degassing, физическая дегазация – NM šalinimas nuo užterštų paviršių tirpinant, plaunant tirpikliais arba išgarinant.

mechāninė Δ, mechanical degassing, механическая дегазация – užteršto NM dirvos (sniego) sluoksnio šalinimas arba užklojimas.

mišrioji Δ, joint degassing, комбинированная дегазация – NM neutralizavimas cheminiu ir fizik. būdais: laistant, plaunant, šluojant, valant ir siurbiant specialiąją degazavimo techniką, gaisrinėmis mašinomis, smėlio barstytuvais, purkštuvais, keltiesėmis, Δ prietaisais ir komplektais.

savāiminė Δ, weathering, самодегазация – NM savaime degazuoja veikiant tikrai gamtiniams veiksniams (vėjui, oro temperatūrai ir kt.). Pvz., užteršta zarinu kovos technika savaime degazuoja per 4 val., kai oro temperatūra 0 °C, ir per 30 min., kai +20 °C.

visišką Δ, complete degassing, полная дегазация – degazacija, kurią atlieka specialieji ir kariuomenės vienetai (personalas) specialiojo švarinimo punktuose naudodami degazavimo medžiagas, specialiojo švarinimo techniką ir vietines priemones.

degazavimo komānda ↑ *komanda 2*.

degazavimo mašinā ↑ *mašina 2*.

degazavimo mēdžiaga ↑ *medžiaga 1*.

degazavimo miltėlių pakėtas ↑ *paketas*.

degazavimo pakėtas ↑ *paketas*.

degazavimo

degazavimo prietaisas, decontaminating device, дегазационный прибор – specialiojo švarinimo priemonė ginklams ir kovos technikai degazuoti, dezaktyvuoti ir dezinfekuoti. Δ gali būti nešiojamasis ir vežiojamasis, turintis kelių, keliolikos ar kelių šimtų litrų degazavimo medžiagų talpyklas. Pvz., amerikietiškas nešiojamasis aparatas M13 turi 14 l talpyklą ir gali būti naudojamas automobiliams ar kt. kovos technikai švarinti. Dar ↑ *komplektas*.

nešiojamasis degazavimo prietaisas, portable decontamination apparatus, носимый дегазационный прибор – lengvas prietaisas ginkluotės dalims greitai švarinti. Δ turi kiekviena mašina ar kita svarbi priemonė. Δ naudojamas švarinant nedidelius plotus: atskirus kario ekipuotės daiktus arba kovos technikos dalis, kurias kariai liečia jų kovinio naudojimo metu (pvz., vairas, vairalazdė, stabdžiai ir kt.). Δ pavyzdys – JAV kariuomenės *ABC-M11 portable decontaminating apparatus*. Ši prietaisą sudaro plieninis konteineris su aliumininio purškimo įtaisu ir cilindras su suslėgtu azotu. Pabaigus darbą, prietaisas pripildomas degazavimo skysčio DS2, keičiamas azoto cilindras ir prietaisas parengtas naudoti. Degazavimo skystis DS2 yra degus, pažeidžia odą ir akis. Švarinant šiuo skysčiu, reikia naudoti odos ir akių apsaugos priemones.

degazavimo punktas ↑ *punktas 2*.

degiklis, igniter, igniting fuse, combustor, воспламенитель – 1. įtaisas, kuriuo sukeliama liepsna ar kibirkštis sprogdinimo grandinei sužadinti.

2. įtaisas parako užtaisams, kietajam raketiniam kurui, padegamiesiems ir šviečiamiesiems mišiniam uždegti. Tai metalinis ritinėlis su plyšiais šonuose ir dugne, pripildytas PM (dūminio parako, pirotechninio mišinio) ir turintis pirminę uždegimo priemonę (padegamąją kapsulę, elektrinį sprogdiklį ir kt.). Kai kurių artilerijos šaudmenų užtaisų Δ yra ne metalinis ritinėlis, o medžiaginis maišelis. PM parenkamas taip, kad jų degimo temperatūra būtų 200°C didesnė negu uždegamos medžiagos įsiliepsnojimo temperatūra. Dar ↑ *sprogdiklis*.

elektrinis Δ, electric igniter, электровоспламенитель – elektrinio sprogdiklio žadinimo įtaisas. Tai detonuojančiąją kapsulę žadinantis užtaisas, kurį padega elektros kibirkštis arba įkaitusi elektros spiralė.

degimo kamera ↑ *kamera 2*.

deginiai, burned [exhaust] gas, выхлопной газ – vidaus degimo variklio degiojo mišinio degimo produktai, kurie šalinami į aplinką. Pagr. Δ komponentai – azotas, deguonis, anglies oksidas ir dioksidas, azoto oksidas, sieros oksidas, vandenilio sulfidas, aldehydai, vandens garai, vandenilis, švinas, manganas, suodžiai ir kt. Nuodingųjų junginių leidžiamosios koncentracijos ribojamos ir priklauso nuo degiojo mišinio paruošimo kokybės, degimo proceso, variklio darbo režimo. Nuodingieji junginiai neutralizuojami filtrais katalizatoriais, kurie įtaisomi išmetimo sistemoje prie duslintuvo.

degtūvas, fuse, primer, igniter, запал – 1. inžinerinių minų ir rankinių granatų sprogstamųjų užtaisų sužadinimo įtaisas. Susideda iš padegamosios kapsulės ir detonuojamosios kapsulės (detonatoriaus), įtvirtintų metaliniame arba plastikiniame vamzdelyje. Rankinių skeveldrinių granatų degtuve tarp kapsulės ir detonatoriaus dar būna parakinis delsiklis; padegamąją degtuvo kapsulę sužadina daužiklis, veikiamas spyruoklės.

2. įtaisas, kuris elektros srove sprogdina sprogstamuosius užtaisus (minų degtuvas).

elektrinis Δ, electric fuse [primer, igniter], электрозапал – elektrinis įtaisas SM užtaisams sprogdinti. Sudaro elektrinis ↑ *degiklis* ir detonuojamoji kapsulė (detonatorius); tarp jų gali būti įtaisytas parakinis delsiklis. Dar ↑ *detonatorius*.

3. XV–XVII a. artilerijos pabūklų vamzdžio drūgalyje esanti kiaurymė, pripildyta parako šaunamajam užtaisui uždegti. Dar ↑ *detonatorius*.

deguonies kvėpavimo aparatūra, oxygen respiratory apparatus, кислородно-дыхательная аппаратура – sudedamoji aukštybinės orlaivių įrangos dalis įgulai deguonimi aprūpinti skrydžio metu ir leidžiantis su parašiotais. Būna įtaisyta orlaivyje, nešiojamoji ir parašiotinė. Pagr. Δ elementai: deguonies kaukė (↑ *sandarasis šalmas*) ir deguonies tiekimo regulatorius, deguonies talpyklos, dujų tiekimo vamzdžiai.

de jure riba, de jure boundary, разграничительная дэ юре линия – tarptautinė ar administracinė riba, kuri yra teisiškai pripažinta.

Dekárto koordinatės ↑ *koordinatės*.

deklaracija, declaration, декларация – tarptautinės sutarties galią turintis dokumentas, kuriame išdėstomos šalių savitarpio teisės ir pareigos; tarptautinių organizacijų sprendimas. THT Δ ppr. būdavo priimamos XIX a. ir XX a. pr., pvz., 1856 Paryžiaus ir 1909 Londono Δ dėl jūrų karo, 1868 Peterburgo Δ dėl sprogstamųjų ir padegamųjų kulkų nenaudojimo ir kt.

dėklas, holster, кобура – nešiojamoji ekipuotės dalis pistoletui arba revolveriui laikyti. Karininkų ekipuotėje naudojamas odinis (nešiojamas po diržo) ir operatyvinis (nešiojamas po aprangą) Δ.

deklinacija, declination, деklinация – šviesulio kampinis nuotolis nuo dangaus pusiaujo pusiaujinėje astronominių koordinatinių sistemoje. Matuojama nuo 0° iki ±90° išilgai deklinacijos apskritimo; dangaus Δ Šiaurės ašigalio link teigiama, Pietų ašigalio link – neigiama. Lyginama su platumą Žemės sferoje. Naudojama oro navigacijoje, jūrų navigacijoje ir kt.

magnėtinė Δ , magnetic declination, магнитная деклинация – bet kurioje vietovėje esantis kampas (δ) tarp geografinio ir magnetinio dienovidinių šiaurės krypčių, išreikštas kampų matavimo vienetais. Matuojama nuo geografinio dienovidinio šiaurės krypties. Atitinkamai skiriama rytinė (teigiama) ir vakarinė (neigiama) Δ . Kinta laikui bėgant. Vaizduojamos teritorijos Δ dydis nurodomas kiekviename žemėlapyje (\uparrow dienovidinių krypčių diagrama). Dar \uparrow metinis magnetinės deklinacijos pokytis.

dekoderis, decoder, декодер – informacijos apdorojimo ir perdavimo įrenginio įtaisas, iššifruojantis gaunamą informaciją ir išverčiantis ją į priimančiai sistemai suprantamą kalbą. Kiekvieną signalą arba signalų kombinaciją Δ įėjime (įėjimuose) atitinka tam tikras signalas arba jų kombinacija Δ išėjime (išėjimuose). Telekomunikacijose Δ iššifruoja pranešimą pagal priimamų signalų, pvz., impulsų, požymius: poliškumą, dažnį, seką, skaičių, trukmę, amplitudę. Skaičiavimo technikoje Δ pakeičia vieną kodą kitu. Radiotechnikoje Δ atkuria perduodamą pranešimą (\uparrow detektorius).

dekonservavimas, deconservation, расконсервация – ilgai laikytos karo technikos parengimas naudoti. Δ turinys: dehermetinimas, konservavimo tepalų ir kt. konservantų nuvalymas, apsauginių antvalkėčių ir pakuotės nuėmimas, įrangos komplektavimas, akumuliatorių įkrovimas ir kt.

dekūrija, decury, декурия – *ist.* mažiausias organizacinis taktinis Sen. Romos kavalerijos padalinys, kurį sudarė 10 raitininkų; dešimtinė. Δ vadovavo dekūrijonai. Trys Δ sudarė turmą, kuri buvo legiono sudėtyje. Dar \uparrow legijonas, turma.

delimitacija, sienos nustatymas, delimitation, делимитация – valstybės sienos padėties ir krypties tarptautinėmis sutartimis nustatymas ir jos pažymėjimas stambaus mastelio žemėlapiuose. Δ pagrindu daroma \uparrow demarkacija.

delstinė sausumės minė \uparrow sausumos mina 2.

delstinis šūvis \uparrow šūvis.

delstinis kontaktinis sprogdiklis \uparrow sprogdiklis, kontaktinis sprogdiklis.

dėlta, delta, дельта – jūros ar ežero pakrantėje ties upės žiotimis iš jos šaunų susidariusi dažnai trikampė lyguma, kurioje upė skaidosi į šakas.

demarkacija, sienos žymėjimas vietovėje, demarcation, демаркация – valstybės sienos linijos nustatymas ir jos žymėjimas vietovėje pasienio ženklais. Δ atlikimas – tai valstybės sienos delimitacijos rezultatų perkėlimas į vietovę. Dar \uparrow delimitacija, linija 3, redemarkacija.

demarkacijos linija \uparrow linija 3.

demaršas, demarche, демарш – vienos valstybės vyriausybės arba žinybos diplomatinis kreipimasis (prašymas, teiravimasis, protestas ir pan.) į kt. valstybės vyriausybę siekiant daryti jai tam tikrą spaudimą. Δ gali būti išreikštas nota, memorandumu, pareiškimu ir kt.

demaskavimas, unmasking, disclosure, демаскирование – maskuotės pažeidimas, kuris sudaro priešui galimybę išanalizavus demaskuojamuosius požymius nustatyti kariuomenės buvimo ir išdėstymo vietą, jos grupuotę, pasirengimą kovos veiksams, ugnies sistemą, inžinerinio vietovės įrengimo pobūdį ir pan. Dar \uparrow demaskuojamieji požymiai.

demaskuojamieji požymiai, telltale signature, демаскирующие признаки – 1. požymiai, pagal kuriuos galima nustatyti galimus priešo veiksmus ir jų pobūdį. Pagr. Δ yra šie: ginkluotės, kovos technikos ir transporto priemonių pobūdis ir skaičius; pajėgų išdėstymo rajonų ir pozicijų skaičius, matmenys ir padėtis vietovėje, jų nuotolis nuo priešo ir vienas nuo kito; vorų ilgis ir sudėtis, judėjimo kryptis; žvalgybos ir ugnies režimas, REP padėtis ir darbo pobūdis; rajonų ir pozicijų inžinerinio įrengimo pobūdis ir intensyvumas, atsiradę nauji keliai, keleliai, nuovažos; virtuvių, laužų ir kt. dūmai, žibintų šviesa; judėjimo ir darbų triukšmas.

atsitraukimo Δ , withdrawal signature, демаскирующие признаки отхода – veiksmas ir priemonės, rodantys priešą pajėgų atsitraukimą: minų laukų perėjų minavimas, telefono linijų nuėmimas, sugedusios kovos technikos evakavimas į užnugarį, dalinis pajėgų išvedimas iš kovos veiksmų rajono, kovos veiksmų aktyvumo mažėjimas ir kt.

aviacijos pasirengimo kovos veiksams Δ , preparation for aviation combat actions signature, демаскирующие признаки подготовки авиации к боевым действиям – oro žvalgybos aktyvėjimas; aviacijos vienetų perbazavimas ir išsklaidymas operatyviniuose aerodromuose; materialinių priemonių atsargų kaupimas aerodromuose; padidėjęs radijo ryšio intensyvumas; orlaivių pakilimas vienu metu daugelyje aerodromų.

pasirengimo gynybai Δ , preparation for defence signature, демаскирующие признаки подготовки к обороне – pozicijų, atramos punktų, artilerijos ugnies pozicijų įrengimas; inžinerinių užtvarų įrengimas priešais priešakinį gynybos kraštą; pajėgų perdislokavimas į užnugarį ir jų ešelonavimas; aviacijos perbazavimas į labiau nutolusius aerodromus.

pasirengimo leisti raketą Δ , preparation for missile launch signature, демаскирующие признаки подготовки пуска ракет – kovinio valdymo signalų perdavimas; budėjimo pamainų sudėties stiprinimas; judriųjų raketų kompleksų išskleidimas pagr. leidimo pozicijose.

pasirengimo puolimui (kontrpuolimui) Δ , preparation for offensive (counter-offensive) signature, демаскирующие признаки подготовки наступления (контрнаступления) – aktyvesni žvalgybos ir rekognoskuotės

dėmėtoji

grupių veiksmi; pajėgų sutelkimas tam tikromis kryptimis ir tam tikruose rajonuose; aviacijos perbazavimas į priešakinius aerodromus; papildomų kelių įrengimas, materialinių priemonių telkimas; perėjų užtvartose darymas; laukimo pozicijų įrengimas ir tankų judėjimas prie priešakinio gynybos krašto; pajėgų pergrupavimas ir keitimas.

2. maskuotės trūkumai, kurie leidžia nustatyti ir rinkti informaciją apie priešą pajėgų išdėstymą, veiksmus, ugnies ir inžinerinės įrangos sistemą.

dėmėtoji šiltinė, typhus, сыпной тиф – labai sunki ūminė kontaginė užkrečiamoji liga. Δ sukelia riketsijos. Skleidimo būdai – užkrėstų utėlių įkandimas; biol. karo sąlygomis – biol. priemonių purškimas ore, dirbtinai užkrėstų utėlių skleidimas. Inkubacinis periodas – 10–14 parų. Ligoniu per 2–3 dienas pakyla karštis, skauda galvą, jį pykdina. Kamuuoja nemiga, nerimas. Paburksta ir parausta veidas, labai parausta akys (vadinamos triušio akys). Krinta arterinis kraujospūdis, mažiau išsiskiria šlapimo. 4–5 ligos dieną gausiai išberia visą kūną (neišberia tik veido). Kartais ligonis klieđi, jo kalba neraiški, elgesys agresyvus. Mirtingumas – 40%. Užkrėsti kariai 20–30 parų netenka gebėjimo kovoti.

demilitarizacija, demilitarization, демилитаризация – tam tikros teritorijos tarptautinis teisinis režimas, draudžiantis ja naudotis karo tikslais. Skiriama visiškoji (draudžiama turėti karinius įrenginius ir įtvirtinimus, statyti karines bazines, dislokuoti karinius dalinius, išskyrus nustatytą skaičių pajėgų, ginkluotų lengvaisiais ginklais, vidaus tvarkai palaikyti) ir dalinė (draudžiama statyti karinius įrenginius arba ribojamas kariuomenės ir karinių bazių skaičius) Δ. Dažn. demilitarizuojamos atskiros zonos prie valstybės sienų, kai kurie tarptautiniai kanalai, sąsiauriai, t. p. nebranduolinės zonos. Dar ↑ *demilitarizuotoji zona, nebranduolinė zona*.

demilitarizuotoji zonà, demilitarized zone, демилитаризованная зона – *tarpt. teis.* nustatyta zona, kurioje draudžiama vykdyti karines operacijas, laikyti karines pajėgas ir statyti karines bazines. Nustatoma konflikto šalims dėl tam tikros teritorijos susitarus (tiesiogiai ar tarpininkaujant valstybei globėjai arba bet kuriai nešališkai humanitarinei organizacijai).

demobilizacija, demobilization, демобилизация – 1. *paleidimas į atsargà* – karių paleidimas iš tikrosios karo tarnybos pasibaigus karui ar tarnybos laikui.

2. GP ir valstybės ekonomikos pertvarkymas taikos meto padėčiai: GP mažinimas iki taikos meto etatų išformuojant sudarytus karo metu karinius vienetus, štabus ir įstaigas, išleidžiant nereikalingus karius į atsargà, grąžinant į šalies ūkį mobilizuotą technikà ir materialines priemones.

demonstratyvėji veiksmai, demonstration actions, демонстративные действия – kariniai pajėgų ir kt. veiksmai, kurių tikslas – suklaidinti priešà dėl būsimų veiksmų pobūdžio, pagr. smūgio krypties (pagr. pastangų sutelkimo rajono) ir nukreipti jo pajėgas klaidinga kryptimi. Numatomi operacijos (mūšio) sumanyme. Vienas iš strateginės (operatyvinės) maskuotės būdų. Vykdomi kartu su slėpimo, imitacijos ir dezinformacijos priemonėmis. Dar ↑ *desantas, jūrų desantinė operacija 2, nukreipimas*.

demonstratyvioji jūrų desanto operacija ↑ *jūrų desanto operacija 2*.

demonstratyvūs desantas ↑ *desantas*.

demoralizacija, demoralization, деморализация – dorovės smukimas, tvarkos pakrikimas, nuotaikos ir drausmės smukimas. Demoralizuotoji kariuomenė netenka reikiamų kovinių savybių. Tiesioginės Δ priežastys: nepalanki karo eiga, dideli nuostoliai, per didelis kariuomenės nuovargis, nepatenkinamas materialinis aprūpinimas, ideologinis ir psichologinis priešo poveikis. Konkrečiam mūšyje Δ priežastys gali būti masinio naikinimo ar didesnės galios įprastinių ginklų naudojimas, didelė priešą pajėgų persvara ir kt. Demoralizuotus karinius vienetus gali apimti panika.

dengiamoji ugnis ↑ *ugnis*.

dengimas, cover, прикрытие – 1. sausumos, oro ar jūrų pajėgų veiksmai, kurių tikslas – apsaugoti puolant, ginantis arba demonstruojant ketinimą pulti, gintis, arba pulti ir gintis. Δ organizuojamas gynyboje (kai nėra sąlyčio su priešu), išeinant iš mūšio ar apsupties ir kt. atvejais. Dar ↑ *dengimo zona*.

Δ **ugnimi**, fire coverage, огневое прикрытие – karinių vienetų veiksmų, sparnų ir tarpų gynimo ugnimi būdas; jį pirmiausia atlieka artilerija ir minosvaidžiai. Padaliniai dengiami ugnimi, kai vykdo ieškomąją žvalgybà, daro perėjas per minų užtvartas, stato minų užtvartas prieš priešakinį gynybos kraštà ir kt. atvejais.

naikintuvų Δ, fighter cover, прикрытие истребителей – 1. pasirengusių atremti priešą oro antpuolius naikintuvų skraidymas virš nustatyto rajono ar pajėgų; 2. naikintuvų kovos veiksmai trukdant priešą oro pajėgoms žvalgyti ir pulti SP, laivynà, užnugarį, ginant kitų aviacijos rūšių orlaivius; viena iš pagr. naikintuvų vykdomų užduočių. Saugant dengiamus objektus naikintuvai, sąveikaudami su OEG zenitinių priemonių grupuote, aktyviai ir ryžtingai naikina priešą orlaivius ore. Dar skiriamas voros dengimas.

operatyvinis Δ, operational cover, оперативное прикрытие – sudedamoji valstybės gynybos organizavimo dalis netikėtam priešo puolimui atremti, svarbiems pasienio objektams ginti ir vietovės ruožams išlaikyti tuo suteikiant galimybę perorientuoti valstybės GP į visiškà kovinę parengtį, jas išskleisti ir užtikrinti jų organizuotà įtraukimą į kautynes.

sparnų ir sàndūrų Δ, flank and gap security, прикрытие флангов и промежутков – specialiai skirtos pajėgos ir

priemonės prieš galimą priešo puolimą į sparnus ir pajėgų sandūras. Šiuo tikslu rengiama priešo žvalgyba, numatomas 2-ojo ešelono ir rezervo manevras, artilerijos ir aviacijos smūgiai, įrengiamos inžinerinės užtvaros.

valstýbės sienos Δ, cover of the frontier, прикрыtie государственной границы – priemonės, kurias vykdo pasienio karinių apygardų vadovybė siekdama atremti arba susilpninti priešo smūgius iš sausumos, jūros ir oro, sudaryti palankias sąlygas pajėgoms išsikeisti ir kovoti, t. p. neleisti taikos ir karo metu prasiveržti per valstýbės sieną prieš agentūrai, diversinėms žvalgybos grupėms ir kt. specialiosioms pajėgoms.

vorós Δ, column cover, прикрыtie колонны – transporto priemonių voros apsauga nuo užpuolimo iš oro, palaikant radijo ryšį su orlaiviais, kurie stebi ir puola taikinius, keliančius grėsmę transporto judėjimui.

2. priemonės, reikalingos suteikti apsaugą asmeniui, planui, operacijai, išdėstymui arba karinei bazei nuo priešo žvalgybos veiksmų ir slaptosios informacijos nutekėjimo.

dengimas ugnimi ↑ *dengimas 1.*

dengimo ármija ↑ *armija.*

dengimo pájėgos ↑ *pájėgos 2.*

dengimo ruožas, cover area, рубеж прикрытия – vietovės ruožas, kur išsidėsto ir kaunasi padaliniai, dengiantys pagr. pajėgų išėjimą iš mūšio ir jų atsitraukimą.

dengimo zonà ↑ *zona.*

dengimo zónos įveikimas ↑ *įveikimas.*

dėnio artilerijos įrenginýs, deck artillery mount, палубная артиллерийская установка – laivų artilerijos vienas ar keli pabūklai, sumontuoti laivo denyje ant bendro pagrindo. Δ gali būti atvirasis arba dengtas skydu. Δ turi tokias pačias aprūpinimo priemones, kaip ↑ *bokštinis artilerijos įrenginys.*

dėnis, deck, палуба – vientisas perdengimas laive patalpoms, ginkluotei, mechanizmams, įrangai išdėstyti, korpuso stiprumui ir nepralaidumui užtikrinti. Δ būna pagr., viršutinis, vidurinis, apatinis, antstato, krovinių, keleivių, valčių ir kt. Δ gali būti šarvuotas. Kai kurie kariniai laivai, pvz., lėktuvnešiai, turi kilimo ir tūpimo denius.

denonsávimas, *sutartišs atšaukimas*, denunciation, денонсирование – paskelbimas, kad sutartis negalioja. Viena kuri nors šalis gali atsisakyti nuo dvišalės ar tarptautinės sutarties vykdymo arba pasitraukti iš daugiašalės sutarties. Δ tvarka ir terminai nurodomi pačioje sutartyje. Kai kurie sutarties straipsniai nedenonsuojami.

deportácija, deportation, депортация – 1. priverstinis civilinių gyventojų ištrėmimas iš nuolatinės gyvenamosios vietos ginkluotojo konflikto metu. THT draudžia gyventojus išvaryti ar deportuoti iš okupuotos teritorijos į okupavusios ar bet kurios kitos valstýbės teritoriją.

2. priverstinis kitų valstybių piliečių išsiuntimas iš šios šalies kompetentingų valdžios institucijų sprendimu už įstatymų nesilaikymą.

deratizácija, deratization, дератизация – žalingų graužikų naikinimas; specialiojo švarinimo dalis. Graužikų veisimosi vietoje dedama užnuodytų masalų arba prileidžiama (pvz., į laivą, rūši) nuodingųjų dujų (chem. metodas). Būna duonos, grūdų, įvairių košių, daržovių masalų. Graužikai gaudomi spąstais (mechaninis metodas), naikinami bakterijomis, naudojami jų natūralūs priešai: šunys, katės, plėšrieji paukščiai (biol. metodas). Lietuvoje Δ atlieka visuomenės sveikatos centrų profilaktinės dezinfekcijos skyriai.

derivácija, drift, деривация – nevertikalia kryptimi lekiančio greitai besisukančio sviedinio (kulkos) nuokrypis į šoną nuo vertikalosios vamzdžio ašies plokštumos dėl sviedinio sukimosi, oro pasipriešinimo ir Žemės traukos. Δ dydis tiesiog proporcingas šaudymo nuotoliui, trajektorijos statumui ir sviedinio (kulkos) sukimosi greičiui, o kryptis priklauso nuo sviedinio (kulkos) sukimosi krypties. Ginklų, kurių vamzdžio graižtvos sukasi iš kairės (dešinės) į viršų (dešinę) (kairėn), sviedinys nukrypsta dešinėn (kairėn). Ginklų šaudymo lentelėse yra Δ pataisa, į kurią atsižvelgiama rengiant šaudymo nuostatas.

deřliaus naikinimo operácija ↑ *operacija 2.*

deřliaus naikinimo priemonė, anticrop agent, средство уничтожения посевов – gyvas organizmas ar chemikalas, naudojamas maistingų ar techninių kultūrų ligoms sukelti ar jų derliui naikinti.

desántas, assault force [troops], landing force [troops] – kariniai vienetai, specialiai parengti ir išlaipinti (nuleisti) prieš teritorijoje kovos veiksmams atlikti. Δ pagal dydį, atliekamą užduočių pobūdį ir išsilaipinimo ar nusileidimo nuotolį gali būti strateginis, operatyvinis, taktinis, specialusis; pagal transportavimo ir išlaipinimo priemones – oro ir jūrų Δ. Dar būna demonstratyvusis, laivo ir kt. Δ. Dar ↑ *desantavimas, jūrų desantas, jūrų desanto operacija, oro desantas, oro desanto operacija.*

demonstratyvúsis Δ, demonstration assault force, демонстративный десант – karinis vienetas, išlaipinamas ar nuleidžiamas antraeiluose būsimos operacijos rajonuose priešui suklaidinti dėl tikrosios pajėgų sutelkimo ir kovos veiksmų krypties, prieš pajėgoms atitraukti iš planuojamų svarbių rajonų.

desantāvims

laīvo Δ, ship assault force, корабельный десант – iš laivo īgulos sudaromas kovinis vienetas, kuris gali būti išlaipinamas į krantą (naudojant tik laive esančias priemones) pavieniams svarbiems objektams užimti arba sunaikinti, ryšiui su SP užmegzti ir kt.

operatīvinis Δ, operational assault force, оперативный десант – desantas, naudojamas armijų grupės (fronto), armijos, laivyno operacijose svarbioms kovos užduotims atlikti: operatyvinėms–taktinėms brand. priemonėms naikinti, rezervams atkirsti, puolančioms pajėgoms, apsupančioms ir naikinančioms priešo grupuotes, padėti, saloms ir kranto ruožams užimti ir kt. Δ susideda iš oro desanto, pėstininkų, šturmo arba jūrų pėstininkų dalinių ir junginių.

specialūs Δ, special assault force, десант специального назначения – operatyvinio junginio vadovybei pavaldus vienetas diversijoms ir žvalgybai taktinėje ir operatyvinėje priešo gynybos (kovos rikiuotės) gilumoje vykdyti: žvalgyti ir naikinti priešo brand. puolimo priemones, kt. svarbius objektus, grobti naujausios technikos pavyzdžius ir kt. Ppr. tai būna skyrius, būrys arba kuopa. Transportuojamas ir nuleidžiamas ar išlaipinamas visomis įmanomomis priemonėmis.

stratėginis Δ, strategic assault force, стратегический десант – desantas, naudojamas strateginėse operacijose ypač svarbioms užduotims atlikti: svarbiems administraciniais ir pramonės centrams užimti, kariniams ir valstybiniam valdymui dezorganizuoti, naujam karo veiksmų frontui pradėti ir kt. Δ susideda iš įvairių pajėgų rūšių dalinių, junginių ir specialiųjų dalinių. Strateginės desantinės operacijos rengiamos ir vykdomos kaip oro arba jūrų desanto operacijos, kurias paremti gali visų GP rūšių vienetai.

tāktinis Δ, tactical assault force, тактический десант – desantas, naudojamas puolamajame mūšyje (operacijoje) svarbiems priešo objektams, esantiems taktinėje gynybos gilumoje, užimti ir naikinti, priešo pajėgų manevrui trukdyti, didelei puolimo spartai palaikyti ir kt. Ppr. tai būna sustiprinta bendrųjų pajėgų (jūrų pėstininkų) brigada (pulkas), batalionas arba kuopa. Δ skraidinamas ir išlaipinamas (nuleidžiamas) sraigtasparniais (lėktuvais) arba išlaipinamas laivyno desantinėmis priemonėmis.

tānkų Δ, tank-borne party, танковый десант – *ist.* pėstininkų padaliniai, pervežami ant tankų, bendriems su tankais kovos veiksams. Buvo naudojamas per II pasaul. karą puolimo spartai didinti. Ant tanko (savaeigio artilerijos įrenginio) ppr. išsidėstydavo 8–10 karių. Δ sudėtyje buvo šaulių (automatininkų) būrys (kuopa), kuris veikdavo su tankų kuopa (batalionu).

desantāvims, airborne landing, аirdrop, десантирование с воздуха – *or. des.* pajėgų perdislokavimas oro transportu ir jų išmetimas (išlaipinimas) iš orlaivių priešo užimtoje teritorijoje jiems skirtoms kovos užduotims vykdyti. Orlaiviais skraidinamų pajėgų (desanto) išlaipinimo priešo užimtoje teritorijoje būdai – parašiutinis, nuleidžiant desantą parašutais; išlaipinimas orlaiviui nusileidus ant žemės arba mišrusis, kai dalis desanto nuleidžiama parašutais, o kita išlaipinama nusileidus. Dar ↑ *desantavimo platforma, laisvasis krovininių išmetimas, oro desanto išmetimas, oro desanto nuleidimas, oro desanto nusileidimas, platformų nuleidimas, skraidinimas.*

parašiūtinis Δ, paradrop, парашютное десантирование – karių ar krovinio nuleidimas parašutais iš skrendančio lėktuvo. Dar ↑ *laisvasis kritimas.*

desantāvimo gylis ↑ *gylis 2.*

desantāvimo lėktūvas ↑ *lėktuvas.*

desantāvimo platforma, аirdrop platform, платформа для сбрасывания грузов с самолета – *or. des. 1.* platforma, išmetama ore ar ištraukiama iš lėktuvo skrendant nedideliame aukštyje, ant kurios sukrauta technika, kroviniai ar prietaisai. Tolygų ir pakankamai lėtą leidimąsi užtikrina prie platformos pritvirtinta ↑ *parašiučių sistema* ir specialūs pirotechniniai užtaisai.

2. platforma kovos technikai ir kariniams kroviniams nuo 1,5 iki 16 t iš transporto lėktuvo išmesti ir nuleisti. Dar ↑ *platformų nuleidimas.*

desantāvimo rajonas, assault force landing area, район десантирования – *1. or. des.* vietovė priešo užnugaryje, kurioje nusileidžia (išsilaipina) oro desantas. Δ būna viena arba kelios parašutininkų nusileidimo aikštelės arba kilimo ir tūpimo takai (sraigtasparnių tūpimo aikštelės).

2. jūr. des. kranto ir pakrantės vandens dalis, kurioje išlaipinamas jūrų desantas ir veikia išlaipinimą užtikrinantys laivai. Tokiame Δ turi būti pagr. ir atsarginis desanto išlaipinimo barai, išlaipinimą ugnimi remiančių laivų manevravimo rajonas, technikos ir karių perkėlimo iš transporto laivų į desantavimo priemones rajonas bei išsilaipinusių pajėgų taktinio išskleidimo rajonas.

desantāvimo spartà ↑ *sparta.*

desántinė eskadrà, amphibious squadron, десантная эскадра – *jūr. des.* taktinis ir administracinis vienetas, susidedantis iš desantinių atakos laivų kariams ir jų įrangai plukdyti į jūrų desanto operacijas.

desántinė operācija ↑ *operacija 2.*

desántinė pėrkėla ↑ *perkėla.*

desántinė priemonė, assault landing craft, десантное средство – *jūr. des.*: 1. išlaipinimo priemonė ar mašina amfibija kariams ir įrangai išlaipinti jūrų desanto operacijos metu.

2. transporto priemonė (kateris, barža, laivas su oro pagalve, sraigtasparnis) kariams, karo technikai, šaudmenims ir kt. transportuoti ir išlaipinti iš desantinių ir kt. laivų į neįrengtą pakrantę. Δ gali būti plukdoma laivais, laivais dokais, turinčiais specialiąją įrangą; jų krovumas siekia 170–200 t, greitis 10–20 mazgų (18,5–37 km/h). Dar ↑ *kateris, laivas, mašina 2.*

desántinė technika, airdrop materiel, воздушно-десантная техника – *or. des.* karių, karo technikos ir kt. materialinių priemonių desantavimo iš lėktuvų ir sraigtasparnių parašiutais priemonės. Pagr. priemonės: desantiniai parašiučiai – kariams; parašiučinės platformos su daugiakupolinėmis sistemomis – sunkiesiems kroviniams; parašiučinės reaktyvinės, parašiučinės beplatformės priemonės – vikšrinei oro desanto pajėgų technikai; parašiučinės krovininės sistemos – kroviniams iki 500 kg. Pagalbinės priemonės: krovininiai konteineriai, parašiučinė desantinė tara ir plaukiamosios gelbėjimo priemonės (valtys, liemenės).

desántinė transpórtó grupė ↑ *grupė 1.*

desántiniai šturmo veiksmai, airborne assault actions, десантно-штурмовые действия – organizuoti pagal bendrą sumanymą šturmo veiksmai, aviacijos, raketų ir artilerijos smūgiai prieš pajėgoms ir objektams, oro desanto (pėstininkų) padalinių išlaipinimas iš transporto ir kovos sraigtasparnių ir kovos veiksmai, oro desanto kovos veiksmų ir jų manevravimo ore ir ant žemės kaita vykdam tarpusavyje susietus operatyvinius-taktinius ir taktinius uždavinius prieš užnugaryje. Δ vykdomi armijų grupės (fronto) ir armijos (korpuso) puolamosiose operacijose siekiant padėti puolantiems triuškinėti priešais esantį priešą. Desantai skrenda į išlaipinimo rajonus (objektus) sraigtasparnių koridoriais, kuriuose iš anksto slopinama priešo OEG. Oro desantų skrydį, išlaipinimą ir kovos veiksmus dengia naikintuvų aviacija. Ppr. skrendama labai žemai – nuo kelių iki keliolikos metrų aukštyje; naktį ir sudėtingomis meteorologinėmis sąlygomis skrydžio aukštis didinamas. Prieš ataką raketiniai daliniai ir aviacija smogia priešui atakuojamo objekto (ruožo) rajone. Desantiniai šturmo padaliniai išlaipinami tiesiogiai atakuojamame objekte arba jo prieigose. Desantavę daliniai ir padaliniai po išlaipinimo (sraigtasparniams nutūpus) arba išmetimo (su parašiutais) užgrobia skirtus rajonus (ruožus, objektus), smogia smūgius pasitikdami puolančias priešo pajėgas, neleidžia priartėti ir išsiskleisti jo rezervams, vykdo kt. užduotis. Kovos sraigtasparniai iš oro remia desanto veiksmus.

desántinis jūrlapis ↑ *jūrlapis.*

desántinis kãteris ↑ *kateris.*

desántinis laivas ↑ *laivas.*

desántinių laivų talpà, amphibious lift, вместимость десантных кораблей – jūrų desanto atakos laivų talpumas, išreikštas personalo, technikos skaičiumi ir atsargų mase.

desántinių mašínų išleidimo zonà, amphibious vehicle launching area, зона выпуска десантных машин – *jūr. des.* į jūros pusę nuo pradinės linijos esanti vieta, kurioje išlaipinimo laivai išleidžia desantines mašinas (mašinas amfibijas).

desánto atãkos ešelonas ↑ *desanto ešelonas.*

desánto ešelonas, wave, landing echelon, десантный эшелон – *jūr. des.* pajėgų, desantinių ir išlaipinimo laivų, desantinių priemonių ar orlaivių darinys, kuris turi pasiekti krantą arba būti išlaipintas tuo pačiu laiku; desantuojamų pajėgų dalis, išlaipinama oro ar jūrų desanto operacijos metu atitinkamiems uždaviniams vykdyti. Jūrų desantas ppr. išlaipinamas keliais ešelonais ir gali būti skirstomas pagal tipą, paskirtį ar eigą: atakos, išlaipinimo, sekimo, pastiprinimo, sraigtasparnių, numeruotasis, planuotasis ešelonas, ešelonas pagal iškvietimą.

desánto atãkos ešelonas, assault wave [echelon], атакующий эшелон десанта – pajėgų dalis pradinei atakai desantavimo rajone; susideda iš atakos vienetų ir desantinių priemonių. Δ ppr. veikia desantinėse ir desanto kovos mašinos kartu su plaukiamaisiais tankais, artilerijos pabūklais, savaeigiais zenitinės artilerijos ir raketų kompleksais ir kt.

desánto išlaipinimo ešelonas, boat wave [echelon], эшелон высадки десанта – oro ir sausumos pajėgos, skirtos išlaipinti jūrų desantą. Tai yra didžiausias pajėgų ešelonas jūrų desanto operacijoje.

desánto pastiprinimo ešelonas, follow-up wave [echelon], эшелон усиления десанта – papildomieji vienetai ir atsargos išlaipintiems atakos ir sekimo ešelonams pastiprinti.

desánto sekimo ešelonas, follow-on wave [echelon], следующий эшелон десанта – pajėgų dalis, susidedanti iš atakos vienetų, transporto priemonių, orlaivių įrangos ir atsargų, kurios nereikalingos ataką pradedant, bet reikalingos jai paremti ir palaikyti.

desánto išlaipinimo ešelonas ↑ *desanto ešelonas.*

desánto kovõs mašinà (DKM) ↑ *mašina 2.*

desánto pajėgos, landing forces [troops], десант – specialiai parengtos pajėgos, sudarytos daugiausia iš sausumos, aviacijos ar jūrų pajėgų vienetų, kurie orlaiviais ar jūros laivais atgabenami į priešų užimtą teritoriją kovos veiksmams

vykdyti. Pagal desantavime dalyvaujančių pajėgų skaičių, skiriamų užduočių pobūdį ir išlaipinimo mastą Δ gali būti strateginės, operatyvinės, taktinės ar specialiosios. Pagal naudojamas išlaipinimo priemones Δ gali būti jūrų ar oro.

jūrų Δ , amphibious forces, силы морского десанта – 1. laivyno ir išlaipinimo pajėgos kartu su paramos pajėgomis parengtos, organizuotos ir aprūpintos taip, kad galėtų vykdyti jūrų desanto operacijas; 2. *laiv.* administracinis desantinės flotilės vienetas. Dar \uparrow *desanto ešelonas, grupė 1, rezervas.*

óro Δ , airborne forces, воздушно-десантные войска, силы воздушного десанта – 1. pajėgų rūšis kovoti prieš uždugaryje. Pagr. Δ vienetas – oro desanto (šturmo) divizija (brigada), kai kur korpusas. Oro desanto junginius sudaro parašiutininkų, tankų, artilerijos, savaeigės artilerijos ir kt. vienetai. Oro desanto kariai iš lėktuvų šoka kartu su savo asmeniniais ginklais; tankai, raketos, pabūklai, savaeigiai įrenginiai, šaudmenys ir kt. išmetami iš lėktuvų specialiaja desantavimo technika arba skraidinami į užimtus aerodromus. Pagr. Δ savybės: gebėjimas greitai pasiekti tolimus karo veiksmų teatrų rajonus, netikėtai smogti priešui, sėkmingai kautis bendrajame mūšyje. Δ naudojamos kartu su strateginiu, operatyviniu ir taktiniu oro desantu; kovos užduotis atlieka savarankiškai arba sąveikaudamos su įvairių GP ir pajėgų rūšių vienetais; 2. pajėgos, sudarytos daugiausia iš sausumos ir aviacijos vienetų, parengtų ir aprūpintų specialia desanto ekipuote. Išlaipinamos (desantuojamos) prieš uždugaryje iš lėktuvų, sraigtasparnių ar planerių.

desánto pradínis rajónas \uparrow *pradínis rajonas.*

desánto pastíprinimo ešelónas \uparrow *desanto ešelonas.*

desánto sekímo ešelónas \uparrow *desanto ešelonas.*

desánto sutelkímo rajónas \uparrow *sutelkimo rajonas.*

detalūsís fotográfínis pranešímás \uparrow *pranešimas 2.*

detalūsís galutínių šáudymo núostatų skaičiávimás \uparrow *šaudymo nuostatų skaičiavimas, galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas.*

detalūsís šáudymo rengímás \uparrow *šaudymo rengimas.*

detektávimás, detection, demodulation, детектирование – procesas, per kurį iš moduliuotojo signalo atkuriamas moduliavimo signalas, nešantis perduodamą informaciją; vyksta, pvz., automatinio reguliavimo sistemose. Detektuojama detektoriumi. Skiriamas amplitudės, dažnio, fazės Δ . Dar \uparrow *detektorius.*

detektorínis ímtúvas, detector, детекторный приемник – *psn.* paprasčiausias radijo imtuvas, neturintis stiprinimo elementų ir elektros energijos šaltinio. Imtuvo virpesių kontūras, susidedantis iš ritės ir kondensatoriaus, suderinamas priimamosios stoties nešlio dažniui (nešamajam dažniui). Detektoriaus išėjime gaunama žemojo dažnio srovė, sukelianti garsą telefone, o aukštojo dažnio srovė nuteka į žemę per blokavimo kondensatorių. Buvo plačiai naudojamas XX a. 2 d-metyje. Δ pakeitė lempinis, vėliau tranzistorinis imtuvas.

detèktoríus, detector, детектор – radijo imtuvo, matavimo prietaiso ir pan. mazgas, iš elektros virpesių išskiriantis žemojo dažnio dedamąsias (elektros signalų detektavimas). Dažn. Δ iš moduliuotųjų aukštadažnių virpesių išskiria moduliavimo signalą, pvz., garsinio dažnio virpesius ar vaizdo signalus. Pagr. sudedamoji Δ dalis yra elektroninis įtaisas (diodas, elektroninė lempa, tranzistorius) su netiesine voltamperine charakteristika arba tiesinis elementas, kurio parametrai periodiškai keičiami vietiniu generatoriumi. Plačiausiai paplitusi detektoriaus rūšis – Δ , detektuojantis moduliuotuosius aukštojo dažnio virpesius. Δ būna sudedamoji radiofoninių, ryšio ir televizijos imtuvų ir kai kurių radijo matavimo prietaisų dalis. Dar \uparrow *detektorinis imtuvas, poligrafas.*

detonácija, detonation, детонация – 1. *spr.* labai greito egzotermiško chem. virsmo sklidimas medžiaga viršgarsiniu greičiu. Chem. virsmas, kokio nors poveikio (pvz., liepsnos, elektros kibirkšties ir pan.) sukeltas viename SM taške, smūgio bangos pavidalu sklinda joje į visas puses. Jis vyksta ploname sluoksnyje, prigludusiame prie bangos fronto; už to sluoksniu lieka reakcijos produktai. Plečiantis suslėgtiems Δ produktams (dujose 1000–3500 m/s, kietuosiuose ir skystuosiuose kūnuose 8000–9000 m/s greičiu), įvyksta sproginimas. Taip sužadinas pagr. sprogstamojo (sprogdinamojo) užtaiso sproginimas sprogu sužadinajamajam SM (detonatoriui). Kartais gali įvykti netiesioginė detonacija. Dar \uparrow *detonatorius, detonavimo sistema, detonuojamoji virvutė, sprogstamoji medžiaga.*

2. *tech.* per greitas benzino ir oro mišinio sudegimas vidaus degimo variklio cilindre. Karbiuratoriniame vidaus degimo variklyje Δ yra žalinga; ji vyksta taip: nuo uždegimo žvakės einanti liepsna slėgio banga stumia aukštyn stūmoklį. Sąveikaujant slėgio bangoms ir joms atsitrenkiant į degimo kameros sienes, susidaro smūgio banga, kuri įkaitina dar neužsidegusį mišinį, ir jis staiga užsidega. Smūgio banga sklinda 2000–3000 m/s greičiu sukurdamą 70 kg/cm² slėgį; girdėti į metalo smūgį panašūs garsai, jaučiama vibracija. Δ metu degimo kameroje oksiduojantis degiojo mišinio angliavandeniliams susidaro nestabilūs ir sprogūs junginiai, kurie esant tam tikrai temperatūrai ir slėgiui savaime užsidega. Δ sukelia netinkama degalų sudėtis arba netinkamas variklio darbo režimas. Dėl Δ sumažėja variklio galia (daugiau kaip pusė energijos sunaudojama detonacijai), jis kaista, dėvisi, išdega stūmoklių dugnas, išmetimo vožtuvus ir kt. Benzino antidetonacinės savybės nusakomos oktaniniu skaičiumi, gerinamos dedant antidetonatorių. Dar \uparrow *antidetonatorius, oktaninis skaičius.*

netiesiogiņė Δ, sympathetic [induced] detonation, косвенная [индуцированная] детонация – užtaiso detonacija, sukelta šalia esančio kito užtaiso sproginimo.

detonācinis sproginimas ↑ *sprogimas*.

detonatorius, detonator, детонатор – brizantinės arba sužadinamosios SM užtaisas sviedinio, minos, bombos, raketos kovinės dalies pagr. užtaiso arba sproginimo (atliekant sproginimo darbus) sproginimui sužadinti; sprogdiklio dalis detonuojamosios kapsulės veikmei sustiprinti, sviedinio (minos, bombos, raketos kovinės dalies) pagr. užtaisui ir inžineriniam sprogstamajam užtaisui susprogdinti. Dažn. tai cilindro, kubo, rutuliuko formos supresuotas jautrus išoriniam poveikiui tetrilas, flegmatizuotas heksogenas, trinitrotoluenas ir kt. SM. Δ sprogsta nuo smūgio, padegamosios virvutės liepsnos, elektrinio degtuvo elektros impulso, detonuojamosios virvutės detonacijos, sproginimo bangos ir kt.

elektrinis Δ, electric detonator, электродетонатор – įtaisas SM užtaisams elektros srove sprogdinti. Sudaro elektrinis ↑ *degiklis* ir detonuojamoji kapsulė (detonatorius), esantys viename vamzdelyje; tarp jų dažn. yra įtaisytas delsiklis. Dažn. naudojamas minose, sproginimo darbuose ir kt.

detonavimo sistema, firing system, детонирующая система – sistema, kurios paskirtis – paveikti sproginimą elektros ar kita grandine sproginimo detonacijai sukelti.

detonuojamasis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

detonuojamoji kapsulė ↑ *kapsulė 1*.

detonuojamoji virvutė, detonating cord, детонирующий шнур – brizantinių SM pripildytas neperšlampamas, lankstus, medžiaginis vamzdelis, kuriuo perduodama kibirkštis sprogdikliui; gali būti naudojama keliems užtaisams iš karto sprogdinti. Δ virvutės šerdis dažn. pripildoma teno, oktogeno, heksogeno, tetrilo, sumaišyto su heksogenu arba sprogiuojų gyvsidabriu. 1 m Δ turi 10–13 g SM. Δ sprogdinama detonuojamąja kapsule, elektriniu sprogdikliu arba SM užtaisu. Detonacijos greitis 9000 m/s.

dėtuvė, magazine, магазин – speciali šaunamojo ginklo įranga šoviniams (šaudmenims) talpinti ir tolygiai juos stumti į ginklo imtuvą, o iš jo į vamzdį (šovinio, šaudmens lizdą). Δ skiriama pagal sujungimo su ginklu vietą – povamzdinė, pridėdama, vidinė; pagal sujungimo su ginklu pobūdį – keičiamoji, nekeičiamoji, universalioji; pagal formą – dėžutės, disko, būgno pavidalo; pagal šovinių išdėstymą – vienaeilė, daugiaeilė. Δ naudojamos automatinuose ir neautomatinuose šaulių ginkluose ir mažo kalibro zenitinėse automatinėse patrankose.

kovinė šaudmenų Δ, combat ammunition pack, боевая укладка (боеукладка) – įrenginiai ir mechanizmai šaudmenims kovos mašinoje išdėstyti. Kartu su šaudmenų padavimo ginklams arba į juos mechanizmais sudaro užtaisymo mechanizmą (automatą). Gali būti ir nemechanizuota Δ; tada šaudmenys išdėstomi lengvai prieinamose dėžėse, lentynose, laikikliuose ir kt. – tai paprasta ir patikima. Dar ↑ *užtaisymo mechanizmas*.

dėtuvinis giūklas, magazine weapon, repeater, repeating firearm, магазинное оружие – neautomatiniai šautuvai ir karabinai, kuriuose šoviniai į šovinių lizdą vamzdyje paduodami iš dėtuvės. Dėtuvės naudojimas didina šaudymo spartą nuo 7–8 iki 10–12 šūvių/min. Sukurtas XIX a. 9 d-metyje, kai buvo išrastas vientisinis šovinys su metaline tūta. Dar ↑ *dėtuvė*.

dėtuvinis užtaisyimas ↑ *užtaisyimas*.

dėuteris, deuterium, дейтерий – stabilusis vandenilio izotopas. Δ branduolys susideda iš vieno protono ir vieno neutrono. Δ naudojamas brand. reaktoriuose (neutronų lėtiklis), termobranduoliniuose užtaisuose.

„Davy Crockett“, „Davy Crockett“, „Дэви Крокетт“ – psn. amerikiečių lygiavamzdis beatožliaužis pabūklas brand. sviediniais šaudyti. Priimtas į ginkluotę 1961, šaudymo nuotolis iki 2 km (nešiojamasis variantas) ir iki 4 km (vežiojamas automobiliu). 279 mm superkalibrinio brand. šaudmens galia iki 0,1 kt. Nuo XX a. 7 d-mečio pab. nenaudojamas sukūrus brand. sviedinius 155 mm ir 203 mm haubicoms.

deviācija, deviation, девиация – 1. kompasas Δ – magnetinės rodyklės (judamosios girokompaso dalies) nuokrypis nuo magnetinio (geografinio) dienovidinio krypties. Atsiranda dėl magnetinių arba elektromagnetinių laukų poveikio, Žemės magnetinių audrų, magnetinės anomalijos, greito judėjimo, kompasas sūpavimo. Kompasas Δ šalinama pagalbiniais magnetais arba specialiais korektoriais. Dar ↑ *magnetinės rodyklės nuokrypis nuo tinklo*.

2. girokomposo judamosios dalies nukrypimas nuo geografinio dienovidinio krypties dėl kurso, greičio, geografinės platumos kitimo (greitinė Δ) ir dėl judėjimo su pagreičiu (balistinė Δ). Girokompasas Δ kompensuojama arba ribojama korektoriais.

3. laivo, lėktuvo nuokrypis nuo reikiamos krypties dėl išorinių priežasčių.

4. atsitiktinis artilerijos sviedinio nuokrypis nuo teorinės trajektorijos dėl sviedinio judėjimo sutrikimo vamzdyje (pvz., nuslydus sviediniui nuo graižtvos) arba ore (pvz., sugedus stabilizatoriui arba dėl staigiai pasikeitusių meteorologinių sąlygų).

5. lenkiamo konstrukcinio elemento skerspjūvio kampinis poslinkis, skerspjūvio pasisukimo kampas. Skaičiuojant

dezaktyvācija

konstrukcijas, skerspjuviu Δ nusako konstrukciju deformuotajā būsenā.

6. radijo stoties prieamu bangū sklido krypties nuokrypis nuo tikrosios krypties (pelenguojant pagal ateinančiu bangū didžiausią ir mažiausią intensyvumą) dėl aplinkinių daiktų (pvz., laivo, lėktuvo metalinių dalių), esančių pelengavimo vietoje, poveikio (antrinio spinduliavimo).

7. didžiausias elektromagnetinių virpesių dažnio nuokrypis nuo vidutinės reikšmės per dažninį moduliavimą.

dezaktyvācija, disactivation, decontamination, дезактивация – procesas, kai žmonės, objektai ar vietovė daromi saugūs pašalinant RM, esančias ant jų ar aplink juos; specialiojo švarinimo dalis. Dezaktyvuojama, kai užteršimas viršija leidžiamąsias normas. Δ gali būti dalinė ir visiškoji, mechaninė ir mišrioji, t. p. avarinė. Dar ↑ *dezaktyvavimo priemonė, medžiaga 1.*

avārinė Δ, emergency disactivation, аварийная дезактивация – dezaktyvacija, atliekama rad. avarijos atveju. Dezaktyvuojamas pastatų vidinis paviršius – dulkių siurbliais, plaunant šepėčiais; išorinis pastatų ir statinių paviršius – vandens srove, šepėčiais, smėlio srove; teritorija – nukasant grunto sluoksnį, betonuojant, asfaltuojant; inžinerinė technika – specialiojo švarinimo punktuose naudojant specialiojo švarinimo techniką.

dalinė Δ, immediate disactivation, частичная дезактивация – dezaktyvacija, atliekama užterštoje vietovėje arba tuoj pat išėjus iš jos. Kovos veiksmai nenutraukiami.

mechāninė Δ, mechanical disactivation, механическая дезактивация – RM šalinimas nuo užterštų paviršių (plauinama, šluojama, valoma, siurbiamą).

mišrioji Δ, joint disactivation, комбинированная дезактивация – RM plovimas dezaktyvavimo tirpalais.

visiškoji Δ, complete disactivation, полная дезактивация – dezaktyvacija, atliekama neužterštoje vietovėje kovos pozicijose arba specialiojo švarinimo punktuose, kai karinis vienetas įvykdė užduotį. Δ naudojama specialiojo švarinimo technika.

dezaktyvavimo medžiaga ↑ *medžiaga 1.*

dezaktyvavimo priemonė, decontamination equipment, средство дезактивации – specialiojo švarinimo priemonė ginklams, aprangai, ekipuotei, IAP, kovos technikai ir vietovei dezaktyvuoti. Dezaktyvavimui naudojama: degazavimo mašina, ginklų ir kovos technikos specialiojo švarinimo ↑ *komplektas*, ↑ *degazavimo prietaisas*, šiluminė specialiojo švarinimo mašina, šepėčiai, tamponai, skudurai ir kt. vietinės priemonės, t. p. dezaktyvavimo medžiaga.

dezertyrāvimas, desertion, дезертирство – privalomosios karo tarnybos kario pasitraukimas iš karinio dalinio arba tarnybos vietos turint tikslą išvengti krašto apsaugos tarnybos, t. p. turint tokį pat tikslą – neatvykimas į šią tarnybą. Tai vienas iš sunkiausių nusikaltimų krašto apsaugos tarnybai.

dezinfekavimo įrenginys, disinfection installation, дезинфекционная установка – įrenginys patalpoms, dirvoms ir kt. objektams dezinfekuoti. Dažn. naudojamas ant automobilio važiuoklės sumontuotas įrenginys. Jį sudaro šildytuvai, keli rezervuarai (koncentruotoms dezinfekavimo medžiagoms laikyti), cisterna (dezinfekavimo medžiagų tirpalui laikyti), siurbliai, žarnos, purkštuvai.

dezinfekavimo kamera ↑ *kamera 2.*

dezinfekavimo komanda ↑ *komanda 2.*

dezinfekavimo medžiaga ↑ *medžiaga 1.*

dezinfekavimo priemonė, decontamination equipment, средство дезинфекции – specialiojo švarinimo priemonė kariams sanitariškai švarinti, aprangai, ekipuotei ir IAP dezinfekuoti (dezinsekuoti). Δ yra: ↑ *dezinfekavimo įrenginys*, ↑ *dezinfekuojamasis dušo įrenginys*, dezinfekavimo ↑ *kamera*, civilinės ir karinės pirtys, dušai, skalbyklos, dezinfekavimo stotys, atviri vandens šaltiniai.

dezinfekcija, disinfection, дезинфекция – procesas, kai žmonės, objektai ar vietovė daromi saugūs sugeriant, naikinant, neutralizuojant, darant nekenksmingas ar šalinant ВМ, esančias ant jų ar aplink juos; specialiojo švarinimo dalis. Dažn. dezinfekuojama fizinėmis priemonėmis: plovimu, virinimu, kaitinimu, pasterizavimu, ultravioletiniais spinduliais, ultragarsu, aukštojo dažnio elektros srove. Δ naudojamos chem. medžiagos: chlorkalkių, chloramino, fenolio, lizolio, gyvsidabrio dichlorido, rečiau formalino, rūgščių ir šarmų stiprūs tirpalai, spiritas, chloras, sieros dioksidas ir kt. dujos. Biol. metodu dezinfekuojamos nuotekos. Δ atlieka specialiai parengti medicinos ir veterinarijos įstaigų, visuomenės sveikatos centrų darbuotojai, ligonį slaugantys asmenys, gyvulius prižiūrintys žmonės. Δ naudojami dezinfekavimo įrenginiai, dezinfekavimo kameros ir kt. Δ gali būti profilaktinė, dalinė ir visiškoji. Dar ↑ *dezinfekavimo priemonė, medžiaga 1.*

dalinė Δ, immediate disinfection, частичная дезинфекция – dezinfekcija, atliekama biol. taršos židinyje arba išėjus iš jo.

profilaktinė Δ, prophylactic [preventive] disinfection, профилактическая дезинфекция – dezinfekcija, atliekama nuolat (nors ir nėra sergančiųjų užkrečiamosiomis ligomis) žmonių susitelkimo vietose, gyvulininkystės fermose,

gyvulinės kilmės žaliavų perdirbimo įmonėse ir sandėliuose; chloruojamas ar ozonuojamas vanduo, pasterizuojamas pienas, šalinamos šiukšlės ir atliekos.

visiškoji Δ, complete disinfection, полная дезинфекция – dezinfekcija, atliekama specialiojo švarinimo punktuose.

dezinfekuojamasis dušo įrenginys, disinfection and shower installation, дезинфекционно-душевая установка – įrangos komplektas kariams visiškai švarinti arba maudyti, aprangai, ekipuotei ir IAP dezinfekuoti (dezinsekuoti). Δ montuojamas ant automobilio arba priekabos važiuoklės; jį sudaro garo katilas, 1–2 dezinfekavimo kameros, maišytuvai, siurblys ir kt., nešiojamoji įranga (dušo įtaisai, guminės žarnos ir kt.).

dezinformacija, misinformation, disinformation, дезинформация – operatyvinio (strateginio) maskavimo būdas; tyčinis neteisingų (klaidingų) duomenų apie savo pajėgas (sudėtį, apginklavimą, kovos veiksmų planus) sklaidymas siekiant suklaidinti priešą. Δ naudojamos priemonės: žiniasklaida, agentūrinės priemonės, perbėgėliai, vietiniai gyventojai ir kt. Δ derinama su demonstratyviaisiais veiksmais, imitavimu, maskuote. Dezinformacijos nedraudžia THT, jeigu ji nepažeidžia kurių nors tarptautinės teisės normų, taikomų ginkluotojo konflikto metu. Dar ↑ *maskavimas*.

dezinsėkija, disinsectization, дезинсекция – kenksmingų vabzdžių (blusų, utėlių, musių, blakių, tarakonų, uodų) ir erkių naikinimas; specialiojo švarinimo dalis. Žalingi vabzdžiai ir erkės naikinami mech., fizik., chem. ir biol. būdais.

diapozitīvas *ntk. = skaidrė*.

dichloretnas, dichlorethane, дихлорэтан – antrosios klasės pavojingumo PChM. Lydimosi temperatūra -35,8 °C, virimo temperatūra 83,7 °C. Sauginė žalojamoji dozė 67,5 mg·min/l. Apsinuodijimo požymiai: galvos svaigimas ir skausmas, mieguistumas, girtumo jausmas, judesių koordinacijos sutrikimas, traukuliai, skrandžio skausmas, šleikštulys, vėmimas, dusulys, kosulys, ašarojimas. Nuo didelių koncentracijų mirštama. Didžiausia leidžiamoji koncentracija darbo zonos ore – 10 mg/m³. Blogai tirpsta vandenyje, gerai – organiniuose tirpikliuose. Degi ir sprogi medžiaga. Dichloramino tirpalas dichlorethane naudojamas VX ir iprito tipo NM degazuoti. Apsauga – izoliuojamoji dujokaukė, pramoninė A tipo dujokaukė, 2% geriamosios sodos tirpalu sudrėkintas vatos ir marlės raištis.

didelės gālios artilerija ↑ *artilėrija 2*.

didelės radioaktyviosios taršos zona ↑ *taršos zona, radioaktyviosios taršos zona*.

dideli branduoliniai nuostoliai ↑ *nuostoliai, branduoliniai nuostoliai*.

didelio kalibro kulkosvaidis ↑ *kulkosvaidis*.

didelis poslinkis (> 5-00) ↑ *poslinkis*.

didelis sugriovimas ↑ *sugriovimas 2*.

didelis taikinys ↑ *taikynys 1*.

didelis vandeņs reidas ↑ *vandens reidas*.

didelių sugriovimų zona ↑ *sugriovimų zona*.

didesnės gālios įprastinis giūklas ↑ *įprastinis giūklas 2*.

didysis apskritimas, great circle, большая окружность – menamas apskritimas Žemės paviršiuje, kurio plokštuma eina per Žemės centrą.

didysis uostas ↑ *uostas*.

didžiausias greitis ↑ *greitis*.

didžiausias leidžiamasis aktyvumo lūgis ↑ *lygis 2*.

didžiausias leidžiamasis apšvitės lūgis ↑ *lygis 2*.

didžiausias mātymo nuotolis ↑ *nuotolis 1*.

didžiausias pakilimo kam̄pas ↑ *kam̄pas*.

didžiausias šaudymo nuotolis ↑ *šaudymo nuotolis*.

didžiausias trajektōrijos aukštis ↑ *aukštis 1*.

didžiausias veiksmingasis šaudymo nuotolis ↑ *šaudymo nuotolis*.

didžiausioji kalvā ↑ *kalva*.

didžiausioji leidžiamoji apšvitės dozė ↑ *apšvitės dozė*.

didžiausioji leidžiamoji apšvitės dozės galiā ↑ *apšvitės dozės galia*.

didžiausioji leidžiamoji koncentracija ↑ *koncentracija*.

„Didžioji Bērta“, „Big Bertha“, „Большая Бērта“ – *ist.* 420 mm kalibro mortyra, pagaminta I pasaul. karo metu Krupo fabrikuose (Vokietijoje). Naudota apšaudant tvirtoves ir įtvirtinimus prie Antverpeno, Ljezo ir kt. Vamzdžio ilgis 12 kalibrų, sviedinio masė apie 900 kg, šaudymo nuotolis iki 14 000 m.

dienos naikintuvas ↑ *naikintuvas 2.*

dienos tarnyba ↑ *tarnyba 3.*

dienos tiekimo norma (DTN) ↑ *tiekimo norma.*

dienos uzduotis ↑ *uzduotis 2.*

dienotvarkė, daily routine, daily schedule, распорядок дня – paros laiko paskirstymas kariniame dalinyje; nustato kasdieninę karių tarnybą, kovinį rengimą ir buitį. Dienotvarkė nustato dalinio vadas remdamasis Tarnybos statuto reikalavimais ir skelbia atskiru įsakymu.

dienovidinis, meridian, меридиан – 1. geodezinė kreivė, jungianti kosminio objekto ašigalius.

astronominis Δ, astronomic meridian, астрономический меридиан – geoido paviršiaus susikirtimo linija su plokštuma, išvesta stovėjimo taške per sunkio jėgos liniją, lygiagrečiai su Žemės sukimosi ašimi.

ašinis Δ, central meridian, осевой меридиан – šešių laipsnių zonos centrinis dienovidinis, statmenas pusiaujo linijai.

dangaūs sfėros Δ, celestial spheric meridian, меридиан небесной сферы – didysis dangaus sferos apskritimas, einantis per stebėjimo vietos zenitą ir jungiantis dangaus ašigalius.

geodėzinis Δ, geodetic meridian, геодезический меридиан – Žemės elipsoido paviršiaus susikirtimo linija su plokštuma, išvesta per stovėjimo tašką ir elipsoido sukimosi ašį.

geografinis Δ, geographic meridian, географический меридиан – dienovidinis, jungiantis Žemės ašigalius; visi jo taškai turi vienodą geografinę platumą.

pradinis Δ, *nūlinis* Δ, initial [base, basic] meridian, начальный [нулевой] меридиан – geografinis dienovidinis, pagal 1884 tarptautinį susitarimą einantis per senąją Grinvičo (Greenwich) observatoriją. Nuo šio Δ skaičiuojama geografinė ilguma. T. p. tai yra nulinės laiko juostos (Z – zulų laikas) ašinis dienovidinis.

2. sąlyginė linija, jungianti vienodos geografinės ilgumos taškus. Dar ↑ *plokštuma.*

dienovidinių artėjimas, convergence factor, grid convergence, сближение меридианов – kampas (γ) tarp geografinio ir šešių laipsnių zonos ašinio dienovidinių šiaurės krypčių. Matuojamas nuo geografinio dienovidinio šiaurės krypties. Atitinkamai skiriami rytinis (teigiamas) ir vakarinis (neigiamas) Δ. Kitimo ribos – nuo 0° iki $\pm 3^{\circ}$. Pastovus laiko atžvilgiu. Kiekvienam Žemės paviršiaus taškui Δ gali būti nustatytas analitiškai pagal ryšį $\gamma = \Delta_{\lambda} \cdot \sin \varphi$, kur Δ_{λ} – nagrinėjamo taško ir šešių laipsnių zonos ašinio dienovidinio geografinių ilgumų skirtumas, φ – nagrinėjamo taško ↑ *geografinė platumą*. Dar ↑ *geografinė ilguma*.

dienovidinių krypčių diagrama, meridian direction diagram, диаграмма направлений меридианов – informacija apatiniame žemėlapyje užrėmyje, kuriame grafiškai pavaizduoti ir tekstu nurodyti ↑ *dienovidinių artėjimas*, magnetinė ↑ *deklinacija* ir ↑ *metinis magnetinės deklinacijos pokytis*. Δ naudojama skaičiuojant azimutus, kompasu orientuojant žemėlapi, nustatant buvimo ir objektų vietą žemėlapyje ir kt. atvejais.

dienovidžio plokštumą ↑ *plokštumą.*

diėnpinigiai, travel pay, суточные деньги – išmokos profesinės karo tarnybos kariams, kompensuojančios išlaidas tarnybinėse komandiruotėse.

difereñcinis balistinis vėjas ↑ *vėjas.*

difosgenas (DP), diphosgene (DP), дифосген – dusinamoji nepatvarioji kovinė NM. Pūvančių vaisių ir suplėkusio šieno kvapo bespalvis skystis. Lydimosi temperatūra -57°C , virimo temperatūra 128°C . Turi stiprų dusinamąjį ir kiek silpnesnį dirginamąjį poveikį. Dirgina akis, kai koncentracija $0,005\text{ mg/l}$, nepakeliamoji koncentracija $0,075\text{ mg/l}$ (poveikio laikas 1 min), mirtinoji – $0,5\text{--}0,7\text{ mg/l}$ (15 min) ir 1 mg/l (1 min). Sąlyginė mirtinoji dozė įkvėpus $3,4\text{ mg}\cdot\text{min/l}$. Apsauga – dujokaukė.

diktofonas, dictaphone, диктофон – aparatas, įrašantis ir atkuriantis (diktuojantis) kieno nors kalbą, pranešimą, pokalbį. Labiausiai paplitęs Δ – specialusis magnetofonas; juo įrašoma į magnetines juostas, vielas, magnetinį popierių, diską, lapą, žiedines juostas, t. p. ir į didelės talpos atmintį. Magnetinė juosta juda nedideliu greičiu ir jos judesį galima valdyti (laikinaai sustabdyti, greitai persukti abiem kryptimis, gražinti dalį įrašo pakartotiniam klausymui). Garsas įrašomas per mikrofoną, telefoninį derintuvą ar komutacinį pultą. Įrašyta kalba atkuriamą (per vidinį ar išorinį garsiakalbį, mikrofoną garsiakalbį arba ausines), klausoma, užrašoma popieriuje arba atpažįstama kompiuteriu, išspausdinama. Įrašymo trukmė iki kelių valandų (specialiųjų ir moderniųjų Δ gerokai didesnė). Δ jungiamas į elektros tinklą arba maitinamas iš baterijos. Naudojamas pranešimams, paskaitoms, kalboms, dispečerių (pvz., transporte) ir telefono pokalbiams užrašyti. Δ būna orlaivių juodosiose dėžėse. Δ rūšis – telefono atsakiklis (atsako į kvietimą ir užrašo pranešimą).

dykumą, desert, пустыня – nepaprastai sausa zona su nuolatinio arba sezoninio karštu klimatu, nedideliais vandens ištekliais ir menka augalija. Apima gana didelę teritoriją tropinėje juostoje, pasitaiko subtropinėje ir vidutinėje juostose. Bendras Δ plotas $15\text{--}20\text{ mln. km}^2$. Klimatas su aukštomis vasaros temperatūromis ir jų didele paros amplitude, dažnas ir

stiprus vėjas; nedidelis kritulių kiekis – 100–250 mm, vietomis – 60–80 mm ir mažiau per metus. SP kovos veiksmai Δ vertinami kaip veiksmai upatingomis sąlygomis.

dīmisiija, resignation, димисия – kario išleidimas iš profesinės, kario savanorio tarnybos, kai jis dėl amžiaus ar dėl sveikatos būklės neįrašomas į atsargos karių įskaitą, arba atsargos kario išbraukimas iš atsargos karių įskaitos dėl tų pačių priežasčių.

dināminė tūnko apsaugà ↑ *apsauga, papildomoji tūnko apsauga*.

dināminės skrydžio lūbos ↑ *skrydžio lūbos*.

dināminis aktyvūmas, dynamic activity, динамическая активность – dujų arba garų masė, kurią sugėrė dujokaukės filtruojamoji ir sugeriamoji sistema (FSS) per visà apsauginio veikimo laikà. Nepalankiausiomis kovinio naudojimo sąlygomis FSS dinaminis aktyvumas sudaro: patvariosioms NM ne mažiau kaip 1,2 g, nepatvariosioms ne mažiau kaip 0,4 g. To pakanka karių apsaugai ne trumpiau kaip 7–8 paroms.

dinamitas, dynamite, динамит – brizantinė SM. Susideda iš nitroglicerolio, nitroglikolio, skystųjų ir miltelių priedų. Dalių santykis gali būti įvairus. Labiausiai paplitusiame Δ yra 62% nitroglicerolio. Δ sproginimo šiluma 5,03–6,5 MJ/kg, sproginimo bangos greitis – 6500 m/s. Tai galinga SM, ypač jautri smūgiams ir trinčiam; naudojama tvirtoms uolienoms sprogdinti (su tam tikrais priedais – kasyklose, kur nėra sprogiųjų dujų). Dėl didelio jautrumo smūgiams Δ labai nesaugus, todėl dabar jį pakeičia ↑ *amonitas* ir ↑ *dinamonas*. Karyboje beveik nenaudojamas. Δ 1867 išrado A. Nobelis (Nobel; Švedija).

dinamūnas, dynamone, динамон – amonio nitrato SM, amonitų rūšis. Be amonio nitrato, jame yra dar lengvai besioksiduojančių degiųjų priedų (aliuminio ir ferossilicio miltelių, medžio anglių ir kt.). Sproginimo parametrai priklauso nuo sudedamųjų dalių santykio – sproginimo šiluma 3–4,2 MJ/kg, sproginimo greitis 2500–4500 m/s. Naudojamas sprogdinimo darbams, karo metu dinamonais gali būti užtaisomi šaudmenys. Dar ↑ *amonitas*.

dīnges be žiniū, missing, пропавший без вести – asmuo (karys), kurio nebuvimas padalinyje taikos ar karo metu patvirtintas norminių dokumentų nustatyta tvarka.

diūdas, diode, диод – dviejų elektrodų elektroninis įtaisas, ppr. pasižymintis vienpusiu laidumu, t. y. gerai praleidžia elektros srovę viena ir blogai kita kryptimi. Yra vakuuminių, joninių ir puslaidininkių Δ . Naudojami kintamajai srovei lyginti, moduluotiesiems virpesiams demoduluoti, virpesių grandinėms perderinti, dažniams keisti, virpesiams generuoti, elektrinėms grandinėms perjungti.

dioksinas, dioxine, диоксин – fitotoksinas, ypač pavojingas augalams ir gyvuliams; technologinė ↑ *oranžinės medžiagos* priemaiša. Labai nuodinga medžiaga (mirtinoji dozė gyvuliams – $LD_{50}=10^{-4} - 10^{-3}$ mg/kg), lėtai veikianti organizmą, kuris per keletą savaičių žūva. Ryškus kumuliacinis poveikis. Sunkiai degazuojasi.

diūptras, diopter, диоптр – 1. paprasčiausia vaizdo paieškos priemonė, naudojama kai kuriuose netiksluose optiniuose prietaisuose. Tai du rėmeliai, įtaisyti pabūklo kampamačio ar kt. prietaiso galvutėje; pro priešakinį Δ plyšį akis turi matyti galinio Δ siūlelį (siūlelius) ir stebimąjį objektą.

2. šaulių ginklų taikymo įtaiso dalis – skrituliukas su skylute, pro kurią sutapdinami kryptukas ir taikiny.

diūptriija, diopter, диоптрия – lęšio ar akies lęšiuo laužiamosios gebos vienetas. Vienos Δ laužiamąją gebą turi lęšis, kurio židinio nuotolis lygus 1 m. Norint nustatyti Δ skaičių, reikia vieneta padalyti iš lęšio židinio nuotolio (*m*). Pvz., jeigu židinio nuotolis 0,5 m, lęšio laužiamoji geba 2 diūptrijos (1:0,5=2). Glaudžiamoji lęšio laužiamoji geba reiškia teigiamuoju (+) diūptrijų skaičiumi, sklaidomojo – neigiamuoju (–). Glaudžiamasis (teigiamasis) lęšis reikalingas toliaregės akies defektui ištaisyti; sklaidomasis (neigiamasis) – trumparegės akies.

diūptrijų skālė, diopter scale, диоптрийная шкала – padalos, nupieštos arba įrėžtos ant optinio prietaiso (žiūrono, artilerinio stereoskopinio vamzdžio ir kt.) okuliario apsodo. Δ nustatomas stebimo objekto ryškumas prisitaikant prie stebėtojo regos ypatumų.

diplomātija, дипломасу, дипломатия – oficialioji valstybių vyriausybės vadovų ir specialiųjų institucijų, palaikančių ryšius su užsienio valstybėmis, veikla vykdančią savo valstybės užsienio politiką, ginant jos interesus užsienyje. Δ neatsiejamai susijusi su karo ir taikos problemų sprendimu.

diplomatinė kovà karo metu, diplomatic fight in war, дипломатическая борьба на войне – kariaujančių šalių diplomatinis priemonių naudojimas, siekiant sudaryti sau palankią tarptautinę padėtį karui rengti ir kariauti. Δ – specifinė kovos forma, t. p. viena iš kariavimo priemonių, naudojamų ginkluotosios kovos tikslams. Δ sferos – politiniai, ekonominiai, teisiniai ir tiesioginiai kariniai valstybių santykiai. Δ naudojamos įvairios priemonės ir formos, taikomi skirtingi metodai, tarp jų įvairaus lygio dvišaliai ir daugiašaliai tarpvalstybiniai kontaktai, kurie palaikomi tiesiogiai arba per trečiąsias šalis (trečiuosius asmenis); diplomatinis susirašinėjimas; vizitai ir derybos; pasitarimai ir susitikimai; konferencijos ir kongresai; dvišalių ir daugiašalių sutarčių ir kt. dokumentų rengimas ir pasirašymas; dalyvavimas tarptautinių organizacijų ir jų organų veikloje ir kt. Δ taikomi atvirieji jos metodai, t. p. uždarnosios, slaptosios diplomatijos metodai.

dipòlinis ātšvaitas ↑ *atšvaitas*.

dirbtiniai vietovės objektai, culture objects, man-made objects, искусственные предметы местности – žmogaus sukurti vietovės objektai. Prie jų skiriamas ↑ *kelias*, pastatas, ↑ *kanalas*, ↑ *naftotiekis*, ↑ *tunelis*, ↑ *vandentiekis* ir t. t. Žemėlapyje – tai administracinės ribos, valstybių sienos, plačiąja prasme, visi pavadinimai ir paaiškinimai.

dirbtinis intelèktas, artificial intellect, искусственный интеллект – kibernetinių įtaisų, pavaduojančių žmogaus intelektualią veiklą, kompleksas. Karyboje sudaro automatizuotosios pajėgų valdymo sistemos pagrindą. Δ naudojimo sritys: informacijos paieška, atpažinimas ir analizė; rekomendacijų ir sprendimų rengimas; valdomųjų komandų perdavimas vykdomiesiems įtaisams, pvz., koviniams robotams arba atvaizdavimo įtaisams, kad žmogus priimtų galutinį sprendimą. Naudojant Δ sprendžiami uždaviniai, kuriuose neaiškūs ir prieštaringi pradiniai duomenys, sunku apdoroti įvairiareikšmę, nuolat kintančią informaciją, labai ribotas sprendimo priėmimo laikas. Dar ↑ *intelektinis ginklas*, *kovinis robotas*, *valdymo sistema*.

dirbtinis jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis ↑ *jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis*.

dirbtinis plūdrūsis taikinys ↑ *taikynys 1*.

dirbtinis radioaktyvumas ↑ *radioaktyvumas*.

dirbtinis užtvindymas ↑ *užtvindymas*.

dirèkcinis kampas, *ašinis āzimutas*, grid angle, grid azimuth, дирекционный угол, осевой азимут – kampas pagal laikrodžio rodyklę tarp linijos, lygiagrečios su žemėlapiu koordinačių tinklo vertikaliaja linija (ašiniu kartografinės projekcijos dienovidiniu), šiaurės krypties ir stebėjimo linijos. Skirtinguose stebėjimo linijos taškuose dirèciniai kampai yra lygūs, nes per kiekvieną stebėjimo linijos tašką galima išvesti liniją, lygiagrečią ašiniam dienovidiniui. Būna tiesioginis, atskaitomas pagal laikrodžio rodyklę nuo lygiagrečios ašiniam dienovidiniui linijos šiaurinės krypties iki stebėjimo linijos (α), ir atvirkštinis ($\alpha' = \alpha \pm 180^\circ$). Dirèciniais kampais naudojamosi geodezijoje, navigacijoje, kartografijoje, artilerijoje.

dirèktyvā, directive, директива – 1. karinės vadovybės pranešimas, kuriuo nustatomos tam tikros veiksmų taisyklės ar įsakoma atlikti veiksmą.

2. paskelbtas planas, kuris turi būti vykdomas, kai bus nurodyta arba kai susidarys nurodytos aplinkybės.

3. bet koks pranešimas, kuriuo inicijuojamas arba ribojamas veiksmas, elgesys ar tvarka.

4. kovinis arba tarnybinis dokumentas, kuriame yra nurodymai kovos veiksmų rengimo, atlikimo ir paramos, kovinio rengimo, pajėgų organizacinės struktūros, administravimo, logistikos ir kt. klausimais. Δ nurodomas veiksmų tikslas, užduotys, vykdymo tvarka ir laikas. Δ gali būti operatyvinė, administracinė, mobilizacinė, kovinio ir operatyvinio rengimo, logistinė ir kt. Δ, kurioje nustatomi kariuomenės kovos uždaviniai, yra kovinis dokumentas.

operatīvinė Δ, operational directive, оперативная директива – kovinis dokumentas, kuriame operatyviniu lygmeniu duodamos kovos užduotys pavaldiems junginiams. Δ nurodoma informacija, kuri reikalinga kovos užduočiai suprasti, priimti sprendimą, organizuoti sąveiką ir parengti pajėgas kovos veiksmams, pavaldžių junginių ir kt. dalyvaujančių operacijoje pajėgų uždaviniai ir kt. Su Δ supažindinamas tik griežtai ribotas asmenų ratas. Pavaldiems junginiams siunčiamas išrašas iš Δ.

dirèktrisė, directrix, директриса – 1. mokojo centro arba artilerijos poligono kryptis (vietovės juosta), paruošta karinių vienetų pratyboms ir šaudymui, t. p. taktikos pratyboms su koviniu šaudymu. Gali būti artilerijos, tankų, kovos mašinų ir kt. Δ įrengiamas taikinių laukas, stebėjimo ir valdymo punktai, ryšių linijos.

2. gynybos statinyje esančio pabūklų (kulkosvaidžio) šaudymo kryptis, einanti per ambrazūros centrą šaudymo sektoriaus viduriu.

dirginamoji nuodingoji mēdžiaga ↑ *nuodingoji mēdžiaga*.

dirizāblis, dirigible, airship, дирижабль – valdomasis aerostatas su varikliais. Įgula, varikliai, krovinys talpinami vienoje ar keliose gondolose. Pagal korpuso konstrukciją skiriamas standusis – korpusas turi metalinį karkasą (iki 200 tūkst. m³ talpos), pusstandis – apatinėje dirizablio dalyje yra metalinė santvara, kuri neleidžia deformuotis apvalkalui (7–35 tūkst. m³), ir minkštasis – korpusas, pagamintas iš gumoto audinio (iki 7 tūkst. m³). Δ pakyla į 3–6 km aukštį; skrydžio greitis iki 150 km/h, skrydžio trukmė iki kelių parų. Šiuolaikinėmis sąlygomis Δ gali būti naudojamas OEG tolimojo aptikimo radiolokacijos stotims nešti, kariniams kroviniams skraidinti ir kt. tikslams.

dīskas, disk, диск – *komp.* įtaisas informacijai įrašyti, laikyti ir skaityti. Duomenys laikomi bendracentriuose apskritimuose – takeliuose, kurie skirstomi į sektorius. Takelių ir sektorių skaičius priklauso nuo geometrinių Δ parametrų ir įrašymo tankio. Pagr. Δ charakteristikos yra jo talpa ir informacijos perdavimo sparta. Duomenų rašymui į Δ ir jų skaitymui iš jo gali būti naudojama keletas galvučių: abiem Δ paviršiams, kiekvienam takeliui. Δ būna magnetinis (kompaktinis, standusis, ↑ *diskelis*), optinis (kompaktinis) ir magnetinis optinis.

kompāktinis Δ, compact disk, компактный диск – *komp.* optinis ir magnetinis optinis diskas duomenims įrašyti,

laikyti ir skaityti. Optinis Δ , pagamintas iš aliuminio ar plastiko plokščių, kurių paviršiuje įrašydamos duomenis lazerio spindulys išdegina arba neišdegina mikroskopines dėmeles, iš kurių ir sudaromi takeliai. Δ naudojamas visų klasių kompiuteriuose. Asmeniniai kompiuteriai turi Δ įvedimo įrenginius, esančius kompiuterio sisteminiame bloke. Δ apibūdina šie parametrai: matmenys – 3,5–5,25 colio, talpa – nuo 650 MB iki kelių dešimčių GB, pvz., vieno CD-ROM disko talpa 650 MB = 450 diskelių (1,44 MB) talpai = 300 000 spausdintų puslapių (1 psl. = ~2 kB). Skiriamos šios Δ grupės: CD-ROM (*Compact Disk Read Only Memory*) – duomenys įrašomi tik vienoje disko pusėje, jie tik skaitomi – jų negalima naikinti, keisti ar naujai įrašyti (1988 sukurtas diskas CD-ROM XA, kuriame jau įrašomi tekstas, garsas, vaizdai); DVD (*Digital Versatile Disk* arba *Digital Video Disk*) – duomenys įrašomi abiejose disko pusėse vienu arba dviem sluoksniais; WORM (*Write Once Read Many*) – diskai, į kuriuos galima vieną kartą įrašyti ir daug kartų skaityti; WMRA (*Write Many Read Always*) – duomenys gali būti ne tik skaitomi, įrašomi, bet ir keičiami. Magnetiniuose optiniuose Δ duomenims įrašyti, skaityti, keisti naudojamos lazerio spindulio ir magnetinio lauko technologijos: įrašoma magnetine, skaitoma lazerine. Šiuose diskuose saugomi didelės apimties dokumentai, milžiniškos duomenų bazės, leidybos, grafikos, piešimo, projektavimo darbai, garsai, vaizdai. Asmeniniuose kompiuteriuose magnetiniai optiniai Δ turi išorinius įvesties įrenginius.

standūsis Δ , hard disk, твердый диск – *komp.* magnetinis diskas, kurio veikimo principas pagrįstas elektromagnetiniais reiškiniais, o duomenys saugomi t. p. kaip ir kituose magnetiniuose diskuose. Δ disko mechanizmą sudaro kelios aliuminio ar stiklo plokštelės, virš jų ir po jomis įtaisytos skaitymo ir rašymo galvutės, kurias valdo judanti mechaninė ranka. Plokštelės suvertos ant veleno, kurį suka \uparrow *diskasukis*. Plokštelėse takeliai vienas kito atžvilgiu išdėstyti koncentriniais apskritimais, kurie per visas plokšteles sudaro cilindrus. Δ gali turėti šimtus, o modernūs diskai – tūkstančius cilindrų. Δ konfigūruojami pagal parametrus: cilindrų skaičių, sektorių skaičių takelyje, talpą ir kt. Asmeninių kompiuterių Δ talpa – nuo kelių šimtų MB iki dešimčių GB, matmenys – nuo 1,5 iki 5,25 colio. Duomenų perdavimo sparta diskuose – dešimtys MB/s, diskasukio greitis – 3600–10000 apsisukimų per min. Ppr. Δ montuojami kompiuterių viduje (vidiniai Δ – *Internal Hard Disk*). T. p. gaminami nešiojamieji Δ (išoriniai Δ – *External Hard Disk*), kurie prijungiami prie kompiuterio atskiru kabeliu.

diskāsukis, disk drive, дисковод – *komp.* įrenginys magnetiniams, magnetooptiniams ir optiniams diskams sukti ir laikyti, informacijai į juos rašyti ir skaityti. Δ sudaro duomenų laikmena (diskas arba diskų paketas), įrašymo ir skaitymo galvučių blokas, disko sukimo mechanizmas.

diskėlis, *lankstūsis diskėlis*, floppy disk, дискета, гибкая дискета – *komp.* plokščias lankstaus plastiko diskas duomenims įrašyti, kopijuoti ir laikyti (išorinės atminties duomenų laikmena). Δ padengtas magnetine medžiaga. Dedamas į apsauginį vokelį, kuriame yra angos, pro kurias prie magnetinės medžiagos gali priartėti specialioji galvutė (miniatiūrinis magnetinio kaupiklio elektromagnetas). Tekanti šia galvute srovė įmagnetina arba išmagnetina magnetines medžiagos daleles ir šitaip įrašo skaitmeniniu kodu paverstą informaciją: skaitant duomenis, įmagnetintų dalelių kuriamas laukas galvutėje sužadina atitinkamo dydžio ir krypties elektrovarą. Rašymo arba skaitymo metu Δ sukamas aplink ašį (\uparrow *diskasukis*). Diskelio skersmuo gali būti įvairus, matuojamas coliais. Labiausiai paplitęs (2000) 3,5 colio skersmens Δ , į kurį gali tilpti 1,44 MB informacijos.

diskreditācija, discredit, дискредитация – kario vardą žeminantis arba krašto apsaugos sistemos ir kariuomenės, kaip valstybės ginkluotosios institucijos, pasitikėjimą ir prestižą griaunantis, nesuderinamas su kario statusu elgesys. Tai gali būti daroma tarnybos ar ne tarnybos metu tiek veiksmais, tiek ir neveikimu, jeigu pagal pareigas karys privalėjo tuos veiksmus atlikti. Už diskredituojančius veiksmus karys gali būti baudžiamas drausmine tvarka ir net atleidžiamas iš tarnybos.

dislokācija, deployment, дислокация – 1. pajėgų (karinių vienetų) išsidėstymas. Dar \uparrow *perdislokavimas*.

2. aviacijos vienetų išsidėstymas aerodromuose ir laivų (laivyno junginių) – karinėse jūrų bazėse ir kt. laivyno pajėgų bazavimosi punktuose.

dispanserizācija, dispensarisation, диспансеризация – nuolatinis medicininis karių sveikatos stebėjimas siekiant išvengti susirgimų, laiku išaiškinti ir gydyti ligonius. Sudaro karių medicininės profilaktikos ir gydymo pagrindą. Δ rezultatai įrašomi medicininėse knygelėse.

displėjus, display, дисплей – *komp.* ekraninis pultas informacijai (skaitmenimis, raidėmis, grafikais, vaizdais) įvesti į kompiuterinę sistemą ir iš jos išvesti (stebėti ekrane). Dažn. naudojamas vamzdinis Δ , kuriame vaizdas gaunamas taškiniu (vaizdas kuriamas iš mažiausių vaizdo elementų – taškelių) ir vektoriniu (vaizdas kuriamas naudojant judantį spindulį – vektorių). Vamzdinį Δ sudaro elektroninis vamzdis, sklaidžiantis elektronų emisiją, kurią valdo magnetinis laukas nukreipdamas elektronus į fosforu padengtą ekraną. Vaizdo kokybė priklauso nuo ekrano skiriamosios gebos ir spalvų skaičiaus (ekranas gali būti vienspalvis ir spalvotas). Sukurtas plokščiasis (skystakristalis, plazminis ir elektroluminescencinis) Δ nešiojamiesiems ir staliniams asmeniniams kompiuteriams.

judrūsis žemėlapis Δ , moving map display, подвижный дисплей карты – displėjus, kuriame transporto priemonę vaizduojantis simbolis išlieka nejudamas, o žemėlapis arba schemos vaizdas po juo juda ir atrodo, kad transporto

priemonė horizontaliai juda tuo žemėlapiu. Kartais displėjaus konstrukcija būna tokia, kad žemėlapis arba schema išlieka nejudama, o simbolis juda ekranu. Dar ↑ *žemėlapis*.

divėrsija, diversion, sabotage, диверсия – 1. sprogdinimai, padėgimai ar kitokie veiksmai, kuriais siekiama sunaikinti žmones, padaryti kūno sužalojimų ar kitaip pakenkti sveikatai, sunaikinti įmones, susisiekiimo kelius ir transporto priemones, naftos, dujų, elektros energijos tiekimo linijas, ryšių priemones arba kitą valstybinį ar visuomeninį turimą turint tikslą susilpninti valstybę, t. p. veiksmai, kuriais siekiama sukelti masinių apsinuodijimų, sukelti epidemijas ar epizootijas turint tokį patį tikslą. Dar ↑ *diversinis užteršimo būdas*.

2. pavienių asmenų, grupių (karinių vienetų, partizanų būrių) veiksmai prieš uždugaryje išvedant iš rikiuotės karinius, pramoninius ir kt. objektus, griauinant komunikacijas, naikinant karių ir karo techniką. Darant priešui tiesioginių nuostolių, sukeliama ir psichinė įtampa.

3. priešiški užsienio ar vidaus elementų ardomieji veiksmai, kuriais siekiama susilpninti valstybės ekonomiką, karinę galią, sukelti visuomenės neramumą. Δ itin pavojingas valstybinis nusikaltimas. Už Δ karo metu kai kuriose valstybėse numatyta mirties bausmė.

divėrsijų ir žvalgybos grupė ↑ *grupė 1*.

divėrsinis užteršimo būdas, sabotage contamination method, диверсионный способ заражения – oro, vandens ir maisto produktų arba pašarų užkrėtimas naudojant diversines BM. Oras užteršiamas žmonių masinio susitelkimo vietose, o vanduo – miesto vandentiekio sistemose. Gali būti naudojami maro, choleros, vidurių šiltinės sukėlėjai ir ypač botulizmo toksinas.

divizija, division, дивизия – taktinis junginys; taktinis struktūrinis vienetas (darinys), didesnis nei pulkas (brigada), bet mažesnis už korpusą. Δ yra daugelio šalių GP sausumos, oro ir jūrų pajėgose. Priklausomai nuo pajėgų rūšies, paskirties, organizacinės struktūros ir ginkluotės žinomos šios divizijų rūšys: sausumos pajėgose – pėstininkų (motorizuotųjų pėstininkų, motorizuotoji, mechanizuotoji, šaulių, motorizuotųjų šaulių, kalnų pėstininkų), tankų (šarvuočių ir tankų), artilerijos, aviacijos, oro desanto, oro šturmo, aeromobilioji ir kt.; karinėse jūrų pajėgose – laivų, jūrų aviacijos ir jūrų pėstininkų; karinėse oro pajėgose – aviacijos, OEG ir kt. Δ skirta kautis bendrajame (oro, oro erdvės gynybos, jūrų) mūšyje kaip sudedamoji didesnių vienetų (armijos, korpuso, eskadros ir kt.) dalis, kartais ir savarankiškai. Ppr. Δ gali sudaryti kelios brigados (pulkai), atskiri batalionai (divizionai), paramos, aprūpinimo ir aptarnavimo vienetai (padaliniai). Δ pirmiausia atsirado XVII a. kai kurių valstybių buriniuose laivynuose. SP Δ prototipu tapo Rusijos „generalitetas“ (1699), kuriame buvo 9 pulkai. XVIII a. I pus. Δ atsirado Prancūzijos, Austrijos, Prūsijos kariuomenėse, o XIX a. įsitvirtino daugelyje šalių. Atsiradus naujoms GP ir pajėgų rūšims, tobulėjant karo technikai, kūrėsi ir naujų tipų divizijos.

aeromobilioji Δ, airmobile division, аэромобильная дивизия – 1985 Prancūzijoje įkurta divizija, kurią sudaro 3 armijos aviacijos batalionai ir 1 motorizuotųjų pėstininkų aeromobilusis batalionas.

aviacijų Δ, air division, авиационная дивизия – pagr. aviacijos taktinis junginys SP remti, oro erdvėje vyravuti, kovos veiksmų rajonui izoliuoti, žvalgyti ir kt. Δ būna šios: bombonešių, taktinių naikintuvų, naikintuvų, šturmo, mišrioji, transporto aviacijos ir kt. Δ ppr. vienos ar kelių aviacijos rūšių sudaro keli aviacijos pulkai (sparnai, eskadros). Pvz., Vokietijos KOP yra aviacinės paramos ir OEG aviacijos divizijos. Aviacinės paramos Δ yra 4–5 taktinių naikintuvų eskadros; OEG Δ – naikintuvų aviacijos eskadra, 1–2 zenitinių raketų pulkai ir 2 radiolokacinės paramos pulkai. JAV KOP Δ neturi nuolatinės struktūros, jų kovinė sudėtis priklauso nuo divizijos paskirties.

laivų Δ, ship division, корабельная дивизия – pagr. KJP taktinis vienetas; yra tik Rusijos KJL, ją gali sudaryti keli I rango laivai arba kelios kt. rangų laivų brigados (divizionai). Skiriamos antvandeninių ir povandeninių laivų divizijos. Kitų šalių laivynus sudaro flotilijos, eskadros ir divizionai.

mechanizuotoji Δ, mechanized division, механизированная дивизия – kai kurių šalių divizijų rūšis. Pvz., JAV Δ sudaro 3 brigadų štabai, 5 motorizuotųjų pėstininkų batalionai, 5 tankų batalionai, divizijos artilerija (3 155 mm savaeigių haubicų divizionai, RSUS baterija), zenitinis divizionas, armijos aviacijos brigada, žvalgybos ir elektroninės kovos, ryšių, inžinerinis ir kt. batalionai.

motorizuotųjų pėstininkų Δ, motorized infantry division, мотопехотная дивизия – kai kurių šalių divizijų rūšis. Pvz., Vokietijos Δ sudaro 2 motorizuotųjų pėstininkų brigados ir 1 tankų brigada, artilerijos pulkas, zenitinės artilerijos pulkas, armijos aviacijos eskadrilė, žvalgybos, inžinerinis, ryšių batalionai, kt. daliniai ir padaliniai.

motorizuotųjų šaulių Δ, motorized rifle division, мотострелковая дивизия – pagr. Rusijos ir kt. NVS šalių SP divizijos rūšis. Rusijos Δ sudaro 3 motorizuotųjų šaulių pulkai, tankų, savaeigės artilerijos, zenitinių raketų pulkai, prieštankinis divizionas, kt. paramos ir aprūpinimo batalionai (kuopos).

oro desanto Δ, airborne division, воздушно-десантная дивизия – pagr. daugelio šalių kariuomenių oro desanto pajėgų taktinis junginys. Pvz., JAV Δ sudaro 9 parašiutiniai desanto batalionai, 3 105 mm haubicų divizionai, zenitinis divizionas, armijos aviacijos brigada, kt. daliniai ir padaliniai.

oro štuřmo Δ, air assault division, воздушно-штурмовая дивизия – oro desanto pajęgų taktinis junginys, kurį sudaro 9 pęstininkų aeromobilieji batalionai, kt. daliniai ir padaliniai (analogiški oro desanto divizijai). Iki 1975– aeromobilioji divizija.

pęstininkų Δ, infantry division, пехотная дивизия – pagr. bendrųjį pajęgų taktinis vienetas. Iki II pasaul. karo pagr. divizijos rųšis buvo Δ, ji išliko JAV, Vokietijos, Prancūzijos, Turkijos, Japonijos ir kt. šalių kariuomenėse. Pvz., JAV Δ sudaro 3 brigadų štabai, 8 pęstininkų batalionai, 1 motorizuotųjį pęstininkų ir 1 tankų batalionas, divizijos artilerija (155 ir 203,2 mm haubicų divizionas, 3 105 mm haubicų divizionai), zenitinis divizionas, žvalgybos aeromobilusis, žvalgybos ir elektroninės kovos, ryšių, inžinerinis ir armijos aviacijos batalionai. Apinklavus kariuomenę automobilių ir šarvuotąja technika, Δ buvo pertvarkytos į motorizuotųjį pęstininkų, motorizuotąsias, mechanizuotąsias, motorizuotųjį šaulių ir kt. divizijas, kurios yra daugelio šalių kariuomenėse.

šarvuočių ir tankų Δ, armoured division, бронетанковая дивизия – pagr. JAV, D. Britanijos, Prancūzijos, Italijos ir kt. šalių kariuomenių Δ rųšis. Ppr. Δ skiriasi nuo mechanizuotosios arba motorizuotųjį pęstininkų Δ tiktaai tankų ir motorizuotųjį pęstininkų batalionų skaičiumi, pvz., JAV Δ yra 6 tankų ir 4 motorizuotųjį pęstininkų batalionai.

tankų Δ, tank division, танковая дивизия – pagr. daugelio valstybių tankų pajęgų divizijos rųšis. Δ yra Vokietijos, Kinijos, Japonijos, Rusijos ir kt. šalių kariuomenėse. Pvz., Vokietijos Δ sudaro: 2 tankų brigados, motorizuotųjį pęstininkų brigada, artilerijos ir zenitinės artilerijos pulkai, 2 pęstininkų ir 5 atsargos batalionai, armijos aviacijos eskadrilė, kt. paramos ir aprūpinimo vienetai (analogiški motorizuotųjį pęstininkų Δ). Rusijos Δ sudaro 3 tankų pulkai, motorizuotųjį šaulių, savaeigės artilerijos ir zenitinių raketų pulkai, aprūpinimo daliniai ir padaliniai.

divizijos artilerija ↑ artilerija 2.

divizijos generolas ↑ generolas 1.

diviziõnas, battalion, дивизион – 1. pagr. raketų ir artilerijos taktinis ir ugnies padalinys (dalinis). Δ būna sudedamoji dalinio (junginio) dalis arba atskirasis. Žinomi tokie Δ: patrankų, haubicų, minosvaidžių, reaktyvinis, prieštankinis, savaeigės artilerijos, raketų, zenitinių raketų ir kt. Δ susideda iš 2–4 baterijų ir valdymo padalinių. Pvz., Vokietijos motorizuotųjį pęstininkų divizijos artilerijos Δ sudaro 2 203,2 mm haubicų ir 2 155 mm haubicų baterijos.

2. kai kurių šalių XIX–XX a. I pus. kavalerijos taktinis padalinys, kuriame buvo 2–3 kavalerijos eskadronai.

3. Lietuvos, Rusijos ir kai kurių kt. šalių KJP laivų Δ. Dar skiriamas mažųjų laivų Δ.

mažųjų laivų Δ, small ship division, дивизион малых кораблей – vienodų laivų pirminis taktinis junginys, pvz., Lietuvos KJP mininių laivų divizionas. Gali būti atskirasis arba brigados sudėtyje. Δ komplektuojamas laivais priklausomai nuo jo paskirties, ginkluotės ir veiksmų taktikos. Kiekvienas Δ turi etatinį valdymo organą.

dyzelinas ↑ degalai 1, dyzeliniai degalai.

dyzeliniai degalai ↑ degalai 1.

dyzelinis elektrinis agregãtas, diesel-electric unit, дизельэлектрический агрегат – energetinė įranga, jungianti dyzelinį variklį ir generatorių, valdymo ir kt. įtaisus, reikalingus autonominiam agregato darbui. Skiriamas judrusis ir nejudrusis Δ. Naudojamas elektros energijai kariniams vienetais, kariniams objektams, karo technikos kompleksams tiekti.

dyzelinis povandeninis laĩvas ↑ povandeninis laivas.

dyzelinis vidaũs degimo variklis ↑ variklis, vidaus degimo variklis.

dýzelis ↑ variklis, vidaus degimo variklis, dyzelinis vidaus degimo variklis.

dõkas, dock, док – 1. įrenginys, turintis specialius įtaisus ir sistemas laivams kelti nuo vandens paviršiaus į dokus-kameras ir nuleisti į vandenį, t. p. energetinę sistemą ir kranus. Skirtas laivų povandeninės dalies įrangos ir sistemų, esančių žemiau vaterlinijos, apžiūrai, remontui, valymui ir dažymui; laivams plukdyti sekliomis upėmis, vandens keliais. Δ skiriamas pagal konstrukciją – sausasis, plaukiojamasis (pvz., laivas dokas) ir užliejamasis; pagal paskirtį – statybinis, remontinis ir transportinis.

2. uosto baseinas (dokas-baseinas), atskirtas nuo išorinės akvatorijos molais su pertvara, kuri turi palaikyti doko nuolatinį vandens lygį. Skirtas laivams stovėti, jiems pakrauti ir iškrauti uostuose, kuriuose labai svyruoja potvynių ir atoslūgių jūros lygis. Laivai įplaukia ir išplaukia aukščiausio vandens lygio (potvynio) metu.

doktrina, doctrine, доктрина – kar.: 1. pagr. principai, kuriais savo veiksmuose vadovaujasi karinės pajęgos. Δ turi įsakymo galią, tačiau ją taikant reikia nuovokumo.

2. oficialus valstybės požiūris į tikėtino karo esmę, tikslus ir pobūdį, į valstybės ir GP rengimą karui ir kariavimo būdus. Δ pagr. nuostatas sąlygoja valstybės ir tikėtino priešo šalies politinė ir ekonominė santvarka, geografinė padėtis, GP struktūra, kariavimo priemonių tobulėjimo lygis ir kiti veiksniai. Δ turi dvi sudedamąsias dalis: socialinę-politinę ir karinę-techninę. Karinė-techninė dalis apima GP raidą, jos ginklavimo ir aprūpinimo, rengimo ir kovos veiksmų būdų teoriją. Lietuvoje Δ principai ir teiginiai įtvirtinti Nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme, kituose teisės aktuose, kariuomenės statuteuose.

spinduliavimo kontrolės Δ, emission control policy, доктрина контроля излучения – pagr. principai, kurie nustato leidžiamąjį elektromagnetinį ar akustinį spinduliavimą.

taktinė oro pajėgų Δ, tactical air doctrine, доктрина тактической авиации – pagr. principai, kuriais vadovaujama naudojant oro pajėgas taktinėse oro operacijose, kai siekiama nustatytų tikslų.

dokumeñtas, document, документ – *kar.* materialinis informacijos šaltinis, laikantis tam tikrus duomenis. Δ gali būti kovinis, tarnybinis, statutinis, geografinis. Pagal rengimo formą Δ gali būti rašytinis, grafinis, fotografinis ir formalizuotasis, parengtas popieriuje, žemėlapyje, fiksuojamas fotografinėse schemose, magnetinėse juostose ir kt. Pagr. Δ reikalavimai: aiškumas, konkretumas ir uždarojo pajėgų valdymo reikalavimų atitikimas.

auteñtiškas Δ, *tikras dokumeñtas*, authentic document, подлинный документ – dokumentas su parašu ar antspaudu, liudijančiais, kad jis yra tikras ir oficialus. Jei tai priešo dokumentas, jis gali būti parengtas apgaulės tikslais, o to dokumento, nors ir patvirtinto, tikrumas turi būti patvirtintas kt. informacija, pvz., kokiomis sąlygomis jis įgytas.

formalizuotasis Δ, form document, формализованный документ – standartizuotas tipinis kovinio valdymo dokumentas. Δ turi nesikeičiančią (standartine) dalį ir kitą dalį, kur rašomi padėties (situacijos) ir valdymo pokyčiai.

fotogrāfinis Δ, photodocument, фотодокумент – dokumentas, rengiamas pagal fotografavimo (nuo žemės, iš oro ar laivų) rezultatus ir skiriamas priešui ir vietai nuodugnai nagrinėti, objektų (taikinių) koordinatėms nustatyti, taikiniams nurodyti ir orientuotis. Δ priklauso aerofotografinė ↑ *nuotrauka*, ↑ *fotoschema*, ↑ *fotoplanas* ir fotografinis ↑ *žemėlapis*.

grāfinis Δ, graphic document, графический документ – kovinis arba tarnybinis dokumentas, kurio turinys išreikštas grafiškai. Be žemėlapių, schemų, grafikų, lentelių, grafiškai t. p. gali būti rengiamas kovinis įsakymas ir pranešimas. Δ rengiami prisilaikant tam tikrų reikalavimų (nurodomas linijinis mastelis, kilometrinio tinklo kvadratai, šiaurės ir pietų kryptys, nuoroda į žemėlapi, kurio pagrindu sudarytas Δ ir kt.).

karinis geogrāfinis Δ, military geographic document, военный географический документ – karinė geografinė informacija, kuri buvo surinkta, apdorota, apibendrinta ir išleista pagal karinius reikalavimus standartizuota forma.

kovinis Δ, combat document, боевой документ – dokumentas, rengiamas organizuojant ir vykdamas kovos veiksmus, organizuojant kariuomenės judėjimą ir išdėstymą, t. p. per mokymus ir pratybas. Δ priklauso: kariuomenės valdymo dokumentai (operacijos planas, sąveikos planas, kovinis įsakymas, direktyva, kovinis nurodymas ir kt.); ataskaitiniai informaciniai dokumentai (pranešimas, suvestinė, ataskaitinis žemėlapis, kovos veiksmų žurnalas ir kt.); darbo dokumentai (taktinis žemėlapis, operatyviniai taktiniai skaičiavimai, personalo ir kovos technikos žiniaraščiai, lentelės, grafikai, schemas, pažymos ir kt.). Dar ↑ *įsakymas, planas*.

statūtinis Δ, regulation document, уставной документ – normų ir taisyklių, reguliuojančių karių gyvenimą, buitį, mokymą ir auklėjimą, kariuomenės kovinį rengimą, t. p. kovos veiksmų rengimo ir vedimo pagrindus, suvestinė. Δ priklauso: kariniai statutai, nuostatai, taisyklės, instrukcijos ir kt.

tarnybinis Δ, official document, служебный документ – kasdieninio vadovavimo kariuomenei dokumentas. Δ priklauso: direktyva, įsakymas, potvarkis, nurodymas, pranešimas, raportas, ataskaita, aktas, pažymėjimas, pažyma, protokolas, raštas ir kt. Dar ↑ *direktyva, instrukcija, įsakymas, nurodymas, paliepimas, paraiška, potvarkis, raportas*.

dōnoras, donor, донор – žmogus, duodantis savo kraujo, audinių ar kurį nors organą ligoniui ar sužeistajam. Labiausiai paplitę kraujo donorai. Masinė ir neatlyginama donorstė kariuomenėje tenkina medicinos tarnybos kraujo ir jo komponentų poreikius.

Dōplerio radiolokacijos stotis ↑ *radiolokacijos stotis*.

Dōplerio reiškinyš, Doppler effect, эффект Доплера – spinduliuojamų akustinių ir elektromagnetinių bangų dažnio pokytis dėl bangų šaltinio ir stebėtojo (imtuvo) judėjimo. Elektromagnetinių bangų Δ lemia tik santykinis šaltinio ar imtuvo tarpusavio judėjimas, o akustinių bangų dažnio pokytis judant tik šaltiniui arba tik imtuvui yra skirtingas. Δ naudojamas hidrolokacijoje ir radiolokacijoje nustatant taikinio judėjimo greitį, kosminėje navigacijoje, radijo sprogdiklių, raketų nusiaikinančiųjų galvūčių konstrukcijose, judančių taikinių atpažinimo (selekcijos) įtaisuose ir kt. Dar ↑ *radiolokacijos stotis*.

dōzė, dose, доза – jonizuojančiosios spinduliuotės ar NM poveikio kiekybinis įvertinimas. Skiriama ↑ *apsėvitos dozė* ir ↑ *apsinuodijimo dozė*.

skvarbiōji nuodūngujų mēdžiagų Δ, canister penetrating dosage, доза ОБ, пробивающая коробку противогаса – patekusių į dujokaukės filtruojamąją ir sugeriamąją sistemą (FSS) dujų arba garų masė, kurią viršijus, NM prasiskverbia pro dujokaukės FSS (dėžutę); pagr. dujokaukės charakteristika, dar vad. dinaminis aktyvumas. Dar ↑ *dinaminis aktyvumas, laikas 2*.

dōzės apribōjimas, dose limitation, ограничение дозы – numatomas individualios dozės, kurią gali nulemti konkretus jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis, apribojimas, naudojamas optimizuojant planuojamą rad. saugą.

dòzės gālios matuòklis, dose-rate meter, измеритель мощности дозы – prietaisas, kuris gali nustatyti radioakt. taršos (įskaitant vandens) lygį arba kontroliuoti specialiojo švarinimo priemonių veiksmingumą; nustatyti liekamosios gama spinduliuotės dozės galią ir (arba) beta spinduliuotę užterštame rajone; anksčiau buvo vad. rentgenometru. Ppr. Δ sudaro jonizacijos ↑ *kamera* (skaitiklis), elektros signalų keitiklis, registravimo prietaiso ir maitinimo šaltiniai. Δ būna nešiojamasis, stacionarusis ir vežiojamasis. Pastarasis įrengiamas automobiliuose, kovos mašinos, laivuose, lėktuvuose, sraigtasparniuose. Dar gali būti nuotolinis Δ.

dòzės gālios mažėjimo koeficiēntas ↑ *koeficientas 3*.

dozimētras, dosimeter, дозиметр – prietaisas jonizuojančiosios spinduliuotės dozei matuoti. Δ kontroliuoja žmonių radioakt. apšvitą, pagal jo rodmenis diagnozuojami rad. pakenkimai, vertinamas žmonių darbingumas. Δ būna tiesiogiai rodantis arba matuoklių rodmenis registruoja specialus matavimo įtaisas – ↑ *dozių skaitytuvas*. Δ įkrovimui gali būti naudojamas ↑ *dozimetrų įkroviklis*. Ppr. dozimetre įtaisoma jonizacijos ↑ *kamera*. Δ veikimo principas yra toks: jonizuojančioji spinduliuotė veikia įkrautą dozės matuoklį, o jonizacijos kameroje atsiranda jonizacijos srovė, kuri mažina kondensatoriaus ir jonizacijos kameros potencialą. Potencialo mažėjimas proporcingas apšvitos dozei.

individualùsis Δ, individual dosimeter, индивидуальный дозиметр – 1. įteisintas gama ir neutronų spinduliuotės apšvitos dozės nustatymo prietaisas. Δ išduodamas kiekvienam SP kariui; 2. individualusis apšvitos dozės matavimo prietaisas. JAV kariuomenėje naudojami DT236/PD tipo Δ (panašūs į rankinį laikrodį), kurie nustato sukauptąją gama spinduliuotės ir neutronų apšvitos dozę. Prietaiso rodmenis nuskaito matavimo pultas (*CP696/UD radiaс computer-indicator*).

tāktinis Δ, tactical dosimeter, тактический дозиметр – tiesiogiai rodantis prietaisas, nustatantis grupės arba dalinio karių gama ir neutronų spinduliuotės apšvitos dozes.

dozimētrija, dosimetry, дозиметрия – 1. apšvitos dozių matavimo metodai; dozimetriniai prietaisai ir jų naudojimo metodika.

2. branduolio fizikos šaka, tirianti fizik. dydžius, kurie rodo jonizuojančiosios spinduliuotės sąveiką su gyvąja ir negyvąja gamta, tų dydžių matavimo metodus ir prietaisus, kuriais matuojamos jonizuojančiosios spinduliuotės dozės, RM aktyvumas. Δ nustato apšvitos dozes ir jos ribas. Skiriama taikomoji, darbo vietos apsaugos, individualioji, klinikinė, techninė, kosminių skrydžių, biol. ir kt. Δ.

dozimētrinė kontrolė ↑ *kontrolė 1*.

dozimētrinė liniuòtė, radiaс rule, дозиметрическая линейка, радиационная линейка – grafinis skaičiavimo įtaisas vietovės radioakt. taršai prognozuoti ir rad. situacijai vertinti.

dozimētrininkas, nuclear accountant, дозиметрист – specialiai parengtas karys, atliekantis karių jonizuojančiosios apšvitos, ginklų, kovos technikos, aprangos, maisto produktų, vandens, vietovės radioakt. taršos lygio kontrolę. Δ turi dozimetrinius prietaisus, veikia RChŽ padalinio sudėtyje arba savarankiškai.

dozimētrinis priētaisas, radiaс, дозиметрический прибор – prietaisas jonizuojančiosios spinduliuotės dozei ar dozės galiai matuoti. Δ apšvitos dozei matuoti vad. dozimetru (dozės matuokliu), apšvitos dozės galiai matuoti – dozės galios matuokliu. Dar gali būti ↑ *indikatorius*. Naudojamas rad. žvalgybai ir dozimetrinei kontrolei. Δ gali būti nešiojamasis, stacionarusis ir vežiojamasis. Pastarasis įtaisomas automobiliuose, kovos mašinos, laivuose ir orlaiviuose. Dar ↑ *dozės galios matuoklis, dozimetras*.

dozimētrinis skaičiuòklis, radiaс calculator, дозиметрический калькулятор – prietaisas brand. ginklo jonizuojančiosios spinduliuotės poveikiui apskaičiuoti ir įvertinti.

dozimētrų įkroviklis, dosimeter charger, устройство для зарядки дозиметров – prietaisas taktiniams dozimetrams įkrauti, kai jų konstrukcija numato tokį veiksmą.

dòzių skaitytúvas, dosimeter reader, устройство, считывающее показания дозиметров – prietaisas individualiųjų dozimetrų nustatytoms dozėms nuskaityti.

dragūnai, dragoons, драгуны – *ist.* XVII a. – XX a. pr. Europos valstybių kariuomenėse kavalerijos rūšis, ginkluota trumpų vamzdžių muškietomis. Prancūzijoje Δ vadino raitus pėstininkus. Δ pirmtakais buvo Aleksandro Makedoniečio dimachosai.

drąsà, courage, bravery, смелость – valios savybė, kuri padeda įveikti baimę pavojingomis situacijomis, veikti ryžtingai, vykdyti gyvybei pavojingus uždavinius. Drąsiai veikiama tik tada, kai įvertinamas gresiantis pavojus, žmogaus galimybės ir rezultatai, kurie gali būti pasiekti. Neprotinga drąsa, beprasmiška rizika pavojaus akivaizdoje nėra tikros drąsos požymiai.

draudimas pùlti, weapons hold, запрещение нападать – *OEG* ginklų valdymo įsakymas, pagal kurį ginklų sistema gali būti panaudota tik savigynai arba vykdant oficialų įsakymą.

draudžiamoji kāro atakà ↑ *ataka, karo ataka*.

draudžiamoji

draudžiamoji ugnis ↑ *ugnis*.

draudžiamoji zonà, prohibited area, запретная зона – 1. av. apibrėžta oro erdvės dalis virš valstybės sausumos teritorijos arba virš teritorinių vandenių, kurioje orlaivių skrydžiai yra uždrausti.

2. laiv. plotas, pažymėtas jūrlapiuose, kuriame draudžiama plaukti ar stovėti išmetus inkarą, išskyrus tuos atvejus, kai tai leidžia atitinkama vadovybė.

3. saus. vietovės ruožas, kuriame draudžiamas arba ribojamas civilinių asmenų ir transporto priemonių buvimas. Δ nustato ir skelbia: taikos metu – valstybės valdžios organai, o krašto apsaugos žemėse – karinė vadovybė; karo metu – karinė vadovybė. Δ žymima gerai matomais ženklais ir užrašais arba apie ją praneša žiniasklaida. Δ gali būti nuolatine ir laikinoji. Dar ↑ *zona*.

draugiškosios pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

draugiškųjų pajėgų įvertinimas ↑ *įvertinimas*.

drausmės dalinys ↑ *daliny 2*.

drausminė atsakomybė ↑ *atsakomybė*.

drausminė nuobauda, disciplinary punishment, дисциплинарное наказание – Kariuomenės drausmės statute numatyta atsakomybės įgyvendinimo priemonė, skiriama vado (viršininko) įsakymu kariui, pažeidusiam drausmę. Dar ↑ *papildomieji kovinio rengimo pratimai*.

drausminė praktika, disciplinary practice, дисциплинарная практика – nusistovėjusi drausminių nuobaudų taikymo kariuomenėje sistema. Δ grindžiama tiksliais įstatymų ir statutų laikymusi ir derinama su drausmės pažeidėjų orumo gerbimu ir rūpinimusi jais.

draustinis, preserve, reservation, заповедник – teritorija arba akvatorija, kurioje, stengiantis apsaugoti ar atkurti vieną arba keletą gamtos komponentų ar išlaikyti ekologinį balansą, ribojama ūkinė žmogaus veikla, galinti tiesiogiai ar netiesiogiai pažeisti saugomus objektus. Nuo rezervato skiriasi tuo, kad čia saugomas ne visas gamtos kompleksas, o tik kai kurie jo elementai ir objektai. Lietuvoje yra kraštovaizdžio, kraštovaizdžio istorinių, geologinių, botaninių, botaninių zoologinių, ichtiologinių, zoologinių ornitologinių, entomologinių, hidrologinių ir hidrogeologinių Δ (iš viso per 170), kurie užima bendrą 2165 km² plotą. Δ ribos žemėlapyje pažymėtos specialiu topografiniu sutartiniu ženklu. Taikos metu Δ ribojama ūkinė ir kariuomenės veikla. Dar ↑ *rezervatas*.

dreifas, drift, дрейф – 1. plaukiančio laivo nukrypimas nuo kurso dėl vėjo ir srovių jūrose ir vandenynuose. Apibūdinamas kampu tarp tikrojo kurso ir realios laivo judėjimo krypties. Apskaičiuojant laivo kelią, atsižvelgiama į Δ.

2. pasyvus laivo judėjimas dėl povandeninių srovių ir vėjo, kai laivo varikliai išjungti arba dirba tuščiąja eiga, o inkaras neišmestas arba slenka dugnu.

3. laivo laikymas vietoje kompensuojant vėjo ir srovių poveikį varikliu, burėmis, inkaru.

dreifuojančioji jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

drenāžas, drainage, дренаж – dirvožemio drėgmės pertekliaus šalinimas požeminiais dirbtiniais vandens takais (drenomis). Gerina dirvožemio struktūrą, fiz. savybes, vandens, oro, šilumos, maisto medžiagų režimą, lauko darbų mechanizavimo sąlygas, didina žemės ūkio augalų derlingumą. Δ vamzdžiai gali būti keraminiai, betoniniai, gelžbetoniniai, plastikiniai ar kitų medžiagų. Lietuvoje yra apytikriai 2,4 mln. ha drenuotų žemių. Δ gerina vietovės pravažumą.

drūtgalys, breech ring [piece], казенник – 1. užpakalinė, storesnioji šaunamojo ginklo vamzdžio dalis, tvirtinama apspode; jame yra šovinio lizdas, lizdo užrakinimo grioveliai.

2. pabūklo (minosvaidžio) vamzdžio užpakalinė dalis, kurioje yra pabūklo spyna. Šūvio metu Δ pro spyną priima parako dujų spūdj. Drūtgalyje vamzdis sujungiamas su priešatošliaužiu įtaisų (minosvaidžių Δ, dar vad. uoksu, – su atramine plokšte), kai kurių pabūklų Δ reikalingas sūpuoklinių (kilnojamųjų) dalių pusiausvyrai. Δ būna įsriegiamas ir užsriegiamas. Mažo kalibro pabūkluose Δ gaminamas išvien su vamzdžiu.

dubliāvimas, dubbing, duplication, дублирование – 1. dukartinis arba daugkartinis vienodų veiksmų atlikimas siekiant vieno tikslo. Karyboje ppr. dubliuojami ryšiai, įsakymų (nurodymų, signalų) perdavimas, perkėlos per vandens kliūtis, svarbiausių taikinių naikinimas ir kt.; taip didinamas pajėgų valdymo patikimumas, užduočių vykdymo tikimybė ir pan.

2. techninių įrenginių, agregatų ar sistemų patikimumo didinimas konstrukcinėmis priemonėmis, kai kartu su pagr. elementu (bloku, detale, mazgu) numatomas ir kt. jį pakeičiantis rezervinis elementas (antrininkas). Δ gali būti bendrasis (dubliuojama visa sistema) arba atskirasis (dubliuojami atskiri sistemos elementai). Δ – svarbi karo technikos veiksnio didinimo priemonė.

dugninė jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

dugninis minų tralāvimas ↑ *minų tralavimas 1*.

dugninis sprogdiklis ↑ *sprogdiklis*.

dūjinio išlydžio įtaisas, gas discharge device, газоразрядный прибор – elektroninis įtaisas, kurio veikimas pagrįstas elektros srovės tekėjimu dujose (elektros išlydis). Paprasčiausias Δ susideda iš katodo ir anodo, esančių stikliniame ar keraminiame inde, kuris pripildytas inertinių dujų arba gyvsidabrio garų. Esant tam tikrai elektrodų įtampai, kaitinamojo katodo emituoti elektronai, judėdami anodo link, jonizuoja dujas; kyla elektros išlydis. Naudojamos įvairių rūšių išlydžiu: lankiniu, rusenančiuoju, kibirkštiniu ir vainikiniu. Naudojami įtampai sužadinti ir stabilizuoti, kintamajai srovei lyginti ir keisti, elektrinei energijai šviesos energija keisti (dujinis išlydžio lazeris), radioakt. spinduliuotės indikatoriuose ir pan. Dar ↑ *indikatorius, kamera 2, lazeris.*

dujokaukė, gas mask, protective mask, противогаз – 1. priemonė, užtikrinanti bent jau akių ir kvėpavimo takų apsaugą nuo NM, BM ir tam tikru atžvilgiu nuo radioakt. dulkių įkvėpimo. Specialios papildomos savybės gali būti panaudotos specialioms funkcijoms (lėktuvo įgulos apsaugai ir pan.).

2. individualioji kvėpavimo organų, veido ir akių apsaugos nuo ore esančių kenksmingųjų medžiagų priemonė. Pagal veikimo principą Δ būna filtruojamoji ir izoliuojamoji. Dar ↑ *dujokaukės kaukė.*

filtruojamoji Δ , filtering gas mask, фильтрующий противогаз – dujokaukė, filtruojamojoje ir sugeriamojoje sistemoje (FSS) valanti įkvėpiamą orą. Prie Δ skiriama civilinė, karinė ir pramoninė dujokaukė. Karinė ir civilinė Δ apsaugo kvėpavimo organus, akis ir veidą nuo NM, radioakt. dulkių ir BM. Tačiau be papildomos dėžutės neapsaugo nuo anglies monoksido, amoniako ir kai kurių kitų PChM. Nuo tų ar kitų PChM apsaugo tam tikra pramoninė dujokaukė. Δ susideda iš guminės kaukės, filtruojamosios ir sugeriamosios dėžutės (elemento), kurie gali būti sujungti tiesiogiai arba jungiamąja žarna.

izoliuojamoji Δ , oxygen breathing gas mask, изолирующий противогаз – dujokaukė, skirta kvėpavimo organams visiškai izoliuoti nuo išorinio oro; kvėpavimui naudojamos Δ deguonies arba oro atsargos. Δ būna dvejopa: viena turi regeneravimo elementą, kuris kvėpuojant išskiria deguonį; kita turi balioną (-us) su suslėgtu deguonimi arba oru ir šarminį anglies dvideginio sugėriklį. Dar ↑ *izoliuojamasis kvėpavimo aparatas.*

dujokaukės kaukė, mask, лицевая часть противогаза – pagr. sudedamoji dujokaukės dalis. Δ saugo akis ir veidą nuo NM, radioakt. dulkių, biol. aerozolio, tiekia kvėpavimo organams išvalytą orą ir išmeta į atmosferą iškvėpiamą orą. Δ sudaryta iš korpuso, akinių, vožtuvų dėžutės, vėsintuvų ir tvirtinimo ant galvos sistemos. Gali būti t. p. įrengti pošalmis, pasikalbėjimo įtaisas ir skysčio gėrimo sistema. Δ gaminama iš pilkos arba juodos gumos ir gali būti dvejopa: kaukė (dengia tik veidą) ir šalminė kaukė (dengia galvą). Dar ↑ *vožtuvas.*

dujokaukės veikimo laikas ↑ *laikas 2.*

dujokaukių tikrinimo kamera ↑ *kamera 1.*

dujósvoidis, chemical projector, газомет – *psn.* specialus trumpavamzdis minosvoidis chem. minomis, užtaisytomis 9–27 kg NM (fosgeno, difosgeno, chlorpikrino, iprito), šaudyti. Šaudymo nuotolis 1,2 km. Pirmą kartą panaudojo anglų kariuomenė I pasaul. kare (1917).

dūjų analizatorius, gas analyser, газоанализатор – prietaisas oro sudėčiai kontroliuoti, nuodingosioms ir kt. kenksmingosioms medžiagoms ore, jų koncentracijai, pavojingumui ir kitoms charakteristikoms nustatyti. Δ gali būti nešiojamasis, vežiojamasis ir stacionarusis, rankinis, mechaninis ir automatinis. Paprasčiausias Δ nustato NM tipą ir koncentraciją pagal indikacinio vamzdelio užpildo spalvos pakitimą. Toks Δ yra ↑ *karinis cheminės žvalgybos prietaisas.* Dar ↑ *indikatorinis vamzdelis.*

automatinis Δ , automatic gas analyser, автоматический газоопределитель – prietaisas dujų sudėčiai automatiškai kontroliuoti, NM ir kitoms kenksmingosioms medžiagoms ore, jų koncentracijai, pavojingumui ir kitoms charakteristikoms nustatyti. Δ gali būti nešiojamasis, vežiojamasis ir stacionarusis.

dūjų atakà ↑ *ataka.*

dūjų balioninis giñklas, gas-balloon weapon, газобаллонное оружие – *psn.* metaliniai balionai, pripildyti suslėgtų iki skystosios būklės nuodingųjų dujų (chloro, fosgeno); I pasaul. karo metu chem. ginklo rūšis. Naudotas dujų atakai – vienu metu išleidžiant dujas iš daugelio balionų ir taip sudarant nuodingąjį debesį. Sukūrus pakankamai veiksmingus chem. sviedinius ir aviacines bombas, neteko savo reikšmės, tačiau Δ gali naudoti teroristai.

dūjų ieškiklis ↑ *ieskiklis.*

dūjų signalizatorius, gas alarm device, газосигнализатор – automatinis ChŽ prietaisas oro sudėčiai nuolat tikrinti ir signalizuoti, kai ore yra NM garų. Vietinis Δ kontroliuoja oro sudėtį prietaiso buvimo vietoje, nuotolinis Δ perspėja apie artėjančią nuodingąjį debesį. Šviesos ir garso signalais skelbia, kai pasiekama NM ribinė koncentracija.

automatinis Δ , automatic gas alarm, автоматический газосигнализатор – automatinis prietaisas dujų sudėčiai nuolat kontroliuoti ir signalams apie NM garus skelbti. Naudojamas vietovės ChŽ. Vietinis Δ kontroliuoja oro sudėtį prietaiso įtaisymo vietoje, o nuotolinis Δ praneša apie nuodingojo debesies artėjimą.

dūjų turbūninis variklis ↑ *variklis.*

dūlkės, dust, пыль – labai smulkios kietosios dalelės. Dar ↑ *aerolis, dūmai*.

radioaktyviosios Δ, fallout, радиоактивная пыль – 1. RM dalelių nuosėdos ant žemės iš brand. sprogo debesies; 2. brand. šaudmens ir grunto dalelės, užterštos RM, atsiradusiomis brand. sprogo metu. Radioaktyviausios yra vidutinės ir stambiosios dalelės, kurių ypač daug atsiranda antžeminių ir negilių požeminių sprogo metu. T. p. Δ atsiranda ir rad. avarių atvejais, kai jos išmetamos ir išgaruoja iš sugriauto reaktoriaus.

dūlkių filtras ↑ *filtras*.

dūmādėžė, smoke candle, дымовая шашка – įtaisas dūmų uždangoms daryti, signalizuoti ir dezinfekuoti; metalinis cilindras, pripildytas kietojo dūminio mišinio. Δ gali būti maskuojamoji (dūmija baltus arba baltai pilkus nenuodingus dūmus), signalinė (dūmija spalvotus nenuodingus dūmus), insekticidinė (naikina vabzdžius uždaroje patalpoje) ir nuodingoji (dūmija NM ir yra chem. šaudmuo). Δ su dirginamosiomis NM taikos metu naudoja policija.

dūmai, smoke, думы – 1. aerolis, susidarantis nevisiškai sudegant organiniams junginiams.

2. dirbtinis labai smulkių ore tvyrančių kietųjų arba skystųjų medžiagų dalelių aerolis. Δ naudojimo tikslas: maskuoti nuo priešų savo kariuomenės išdėstymą ir veiksmus; sunkinti priešų stebėjimą ir mažinti jo ugnies veiksmingumą; trukdyti priešų optinei elektroninei aparatūrai, stebėjimo ir ginklų taikymo priemonėms (lazerinėms, televizinėms ir kt.). Spalvotieji Δ naudojami signalinėse priemonėse. Nuodingieji Δ gali būti naudojami kaip chem. ginklas ar masinių neramumų malšinimo cheminė medžiaga. Dar ↑ *debesis*.

dumdūmas, dum dum, дум-дум – *ist.* kulkos su nepilnu ar įpjautu, žmogaus kūne lengvai apsisukančiu ar susiplojančiu apvalkalu, sukeliančios sunkius sužeidimus (padaro dideles žaizdas – išėjimo iš kūno anga didesnė (išdraskyta) už įėjimo angą). Pirmosios kulkos pagamintos Kalkutos (Indija) priemiesčio Damdame (Dumdume) ir pavadintos pagal gamybos vietos pavadinimą. Pirmieji 1899 panaudojo britai sukilėliams Indijoje malšinti. Tais pačiais metais Hagos konvencija uždraudė šias kulkas naudoti, tačiau kai kurios valstybės jas naudojo per I ir II pasaul. karą. Vėliau dumdumais pradėta vadinti ir sprogstamąsias kulkas.

dūmijimas, smoke screening, задымление – dūmų leidimas dūmų uždangai daryti, signalizuoti, taikiniams nurodyti, į taikinius išsaudyti; dūmų kovinio naudojimo būdas. Δ atliekamas dūmijimo priemonėmis. Dar ↑ *maskuotė*.

dūmijimo įranga, smoke-generating equipment, дымовая аппаратура – įranga dūmų uždangoms daryti ir ilgai jas palaikyti. Δ gali būti šarvuotuose, tankuose, automobiliuose, laivuose arba ant žemės. Pagal dūmų darymo būdus būna skystųjų dūminių medžiagų šiluminio garinimo įranga (karšti dūminių medžiagų garai kondensuojasi atmosferoje) ir skystųjų dūminių medžiagų mechaninio purškimo įranga (dūminės medžiagos savaimė garuoja, reaguoja su drėgnu oru, kondensuojasi ir sudaro dūmų debesį).

dūmijimo mašina ↑ *mašina 2*.

dūmijimo objektas ↑ *objektas 2*.

dūmijimo priemonė, smoke-making device, дымообразующее средство – šaudmuo, mašina ir įranga dūmyti. Pagal dūmijimo būdus skiriamos tokios Δ: sprogstamoji (dūminė aviacinė bomba, dūminis sviedinys ir dūminė mina, dūminis signalas), skystųjų dūminių medžiagų purškimo priemonė (dūmijimo ↑ *mašina*, ↑ *dūmijimo įranga*, aviacijos dūminis prietaisas), šiluminė (dūmijimo mašina, dūmijimo įranga, nešiojamasis dūmų generatorius) ir rūkstamoji (dūmadėžė, dūminė granata). Δ gali būti karo technikoje arba ant žemės. Dar ↑ *granatsvaidis, šaudmuo*.

dūmijimo riba ↑ *riba*.

dūmijimo rūožas ↑ *rūožas 1*.

dūmijimo židinys ↑ *židinys 1*.

dūminė bomba ↑ *bomba 1*.

dūminė granatà ↑ *granata 1*.

dūminė mēdžiaga ↑ *medžiaga 1*.

dūminis granatsvaidis ↑ *granatsvaidis*.

dūminis pàrakas ↑ *parakas*.

dūminis signālas ↑ *signalas 1*.

dūminis sviedinys ↑ *sviedinys*.

dūminis šaudmuō ↑ *šaudmuo*.

dūmų debesīs ↑ *debesis*.

dūmų filtras ↑ *filtras*.

dūmų maskuōtė ↑ *maskuotė*.

dūmų uždanga ↑ *uždanga 1*.

duōbkašė, trenching [ditching, pitting] machine, котлованная машина – žemkašė karo technikos priedangoms įrengti, slėptuvių ir blindazų duobėms kasti. Prie Δ priklauso specialiosios nuolatinio veikimo (rotorinės arba grandininės) inžinerinės mašinos ir vienakaušiai ekskavatoriai.

dūomenys, data, данные – kas duota, kuo remiamasi darant išvadas; bet kokia skaitinė ar geometrinė kiekybė, kuri gali būti panaudota kaip atskaita ar pagrindas kitoms kiekybėms sudaryti, pvz., geodezinio punkto koordinatės naudojamos kitų vietovės ar karinės situacijos objektų koordinatėms nustatyti; standartinės meteorologinių (balistinių) elementų reikšmės – nustatant šių elementų nuokrypius ir pan. Dar ↑ *duomenų apdorojimas*.

pradiniai dūomenys, basic information, исходные данные – duomenys, reikalingi operacijai (mūšiu) planuoti ir pajėgų veiksams apgūpinti.

duomenų apdorėjimas, data handling [processing], обработка данных – toks gaunamų duomenų tvarkymas, kuris sudaro galimybes patogiai jais naudotis valdant kariuomenę, ginklus ir technines priemones. Kariuomenės valdymo sistemoje ppr. apdorojama informacija, esanti įvairiuose koviniuose dokumentuose ir gaunama techninėmis priemonėmis. Šiuolaikinėse valdymo sistemose atliekamas automatinis arba automatizuotasis duomenų apdorojimas. Dar ↑ *automatizuotoji pajėgų valdymo sistema, ugnies valdymas*.

dūpleksas, duplex, дуплекс – 1. *rys.* telekomunikacinis dvipusio ryšio įrenginys: signalai tuo pačiu metu perduodami ir priimami ta pačia ryšio linija.

2. *art.* dviejų pavyzdžių artilerijos pabūklų sistema; ppr. turi unifikuotą lafetą ir skirtingo kalibro vamzdžius, pvz., SSRS ant vieno lafeto buvo sukurta 210 mm patranka (1939) ir 305 mm haubica (1939). Unifikuotų lafetų naudojimas trumpina pabūklo projektavimo laiką, prastina jų gamybą ir eksploataciją.

dūpleksinis ryšys ↑ *ryšys*.

duriamasis giñklas, dagger weapon, колющее оружие – rankinis ginklas, skirtas kauti priešą duriant. Prie duriamųjų ginklų priklauso ↑ *durklas*, ↑ *durtuvas*, ↑ *ietis*, ↑ *rapyra*, ↑ *špaga*, ↑ *kovos šakės* ir kt. Dar skiriamas duriamasis kertamasis (pvz., durklas, rapyra, špaga – tokiu ginklu ne tik duriamas, bet ir kertama) ir duriamasis svaidomasis (pvz., ietis – ne tik duriamas, bet ir svaidomas) ginklas.

dūrklas, dagger, poniard, кинжал – duriamasis (rečiau kertamasis) ginklas su trumpa tiesia ar lenkta dviašmene (vienašmene) smailia geležte ir kotu. Geležtė daroma iš metalo (anksčiau, kai kur ir dabar, iš akmens, kaulo, medžio), kotas – iš kaulo, rago, metalo. Nešiojamas puošniose medinėse, apkljuotose oda, ar metalinėse makštyse. Pagal formą Δ būna: trumpas dviašmenis smailėjantis – ↑ *kinžalas*; smailus apvalaus skerspjuvio, tribriaunis – ↑ *stiletas*; dviašmenis banguotas – ↑ *krisas*; dviašmenis tiesus briaunotas – ↑ *kortikas*; trumpas briaunotas su skersu kotu – ↑ *kutaras*; su trumpa rankena ir ilga kryžma – ↑ *daga*. Seniausių durklų iš titnago, rago, kaulo aptinkama jau paleolite. Manoma, kad Δ yra rytietiškos kilmės; pirmiausia paplito Irano, Turkijos, Indijos, Indonezijos, Japonijos tautose, iš kur pateko į Kaukazą, Vid. Aziją, o per kryžiaus karus – į V. Europą. Titnaginiai Δ buvo paplitę neolitinėje Š. Europoje. Žalvario amžiaus Δ pamažu išstūmė kalavijai. Romos imperatoriai Δ nešiojo kaip valdžios ir galios simbolį. XIII a. Δ buvo svarbus riterių ginklas ir nuo to laiko didikai kartu su kitais ginklais pradėjo nešioti Δ. Šiuo atveju Δ buvo naudojamas artimose durtyne kaip pagalbinis ginklas nugalėtam priešui pribaugti pro šarvų plokščių tarpus ar praduriant žiedinius šarvus (gailėstingumo ginklas). Į Rusiją Δ pateko XVIII a., XIX a. naudotas kaip suvenyras, o vėliau jį kaip ginklą naudojo kulkosvaidininkai ir kai kurių artilerijos rūšių kariai (↑ *bebutas*). Geležinių Δ su mediniais kotas randa Lietuvos kapinyuose. Dar ↑ *geležtė, makštis*.

dūrklinė ugnis ↑ *ugnis*.

durtynės, bayonet battle, штыковой бой – mūšis, kuriame priešo kariai naikinami šaltaisiais, lengvaisiais šaunamaisiais ginklais, granatomis, įvairiomis parankinėmis priemonėmis. Kartais Δ vad. *durtuvų mūšiu* (*durtuvų kautynėmis*).

durtuvas, bayonet, штык – artimų kautynių duriamasis ginklas, pritvirtintas prie šautuvo (automato, karabino, automatinio šautuvo). Atsirado Prancūzijoje (1641 Bajonoje) trumpos ieties (vėliau peilio) pavidalo (↑ *bajonetas*). Δ buvo dedamas į muškietos vamzdį ir trukdė šaudyti. 1676 išrastas Δ turėjo ant vamzdžio užmaunamą žiedą, tai leido šaudyti nenuėmus Δ, o nešaudant durti kaip ietimi. Nuo to laiko pėstininkai ginkluojami šautuvais su Δ, o jų padalinuose ietinėms išnyko. XVII–XVIII a. atsirado apvalaus skerspjuvio (grūstuvinis), tribriaunis, keturbriaunis adatinis, XIX a. pr., atsiradus štuceriams, – peilinis (špaginis, kardinis, jataganinis, durklinis, pjūklinis, žirklinis, atraminis) nuimamasis ir atlenkiamasis Δ, kuris žiedu ir fiksatoriumi tvirtinamas prie vamzdžio. Peilinius Δ iki II pasaul. karo naudojo Vokietijos, D. Britanijos, Japonijos kariuomenė, o atlenkiamuosius briaunuotus – Prancūzijos, Rusijos kariuomenė. Į Lietuvą Δ pateko iš V. Europos. Tarpukario Lietuvos kariuomenė pirmaisiais nepriklausomybės metais naudojo adatinis briaunotus atlenkiamuosius (tvirtinamus prie rusiškų ir prancūziškų šautuvų) ir durklinius nuimamuosius, nešiojamus makštyse (tvirtinamus prie vokiškų, anglišių, japoniškų šautuvų). 1936 Lietuvos kariuomenė buvo apginkluota Mauzerio belgų ir čekų gamybos šautuvais, kurių Δ buvo durkliniai nuimamieji, nešiojami makštyse.

dūsinamoji nuodingoji mēdžiaga ↑ *nuodingoji medžiaga*.

duslintūvas, noise suppressor, damper, silencer, muffler, глушитель – 1. *šauk. gink.* šaunamojo ginklo antgalis arba kitokia įranga, mažinanti šūvio garsą arba jį visiškai slopinanti. Δ mažina parako dujų, srūvančių paskui kulka ir prasiskverbusių prieš ją pro tarpą tarp kulkos ir vamzdžio sienelių, greitį, temperatūrą ir slėgį arba dujas visiškai uždaro šovinio tūtoje ar vamzdžio kanale. Pagal konstrukciją Δ būna: paprastas vienkameris, daugiakameris, ekscentrinis, sukūrinis, skaidomasis, nukreipiamasis skylutinis, ekscentrinis nukreipiamasis. Kuriami Δ , kuriuose parako dujoms atšaldyti naudojamos skystosios medžiagos ir įtaisai, pagrįsti parako dujų srauto energijos išskaidymo principu. Dažn. kuriami mišrieji Δ . Pirmuosius šūvio garso Δ , tvirtinamus ant vamzdžio laibgalio, sukūrė ir pagamino amerikiečių ginklų konstruktorius H. Maksimas (H. Maxim) XIX a. pab.

2. *automob.* įtaisas deginių keliamam triukšmui mažinti. Dujos iš automobilio variklio cilindrų išteka pulsuojančiu srautu ir dideliu greičiu. Δ mažinama srauto energija ir vienodinamas dujų slėgis. Paprasčiausias Δ sudarytas iš tuščiaidurio cilindro, kuriame įtaisytos skylėtos pertvaros ir sklaidos vamzdelis. Būna sudėtingesnių Δ , turinčių, pvz., papildomą sklaidos vamzdį, garsą sugeriančių medžiagų. Dujos dideliu greičiu verždamosios pro vamzdžio skylutes ir pertvaras į cilindro ertmę plečiasi, susiskaido į mažus srautelius, keičia tekėjimo kryptį. Taip sumažėja jų energija, suvienodėja slėgis, kartu ir triukšmas.

dvāsinis potenciālas \uparrow *potencialas.*

dvejetainė sistemā, binary system, двоичная система – pozicinė skaičiavimo sistema, kurios pagrindas yra skaičius 2, abėcėlė – skaitmenys 0 ir 1. Skaičius reiškiamas šiais skaitmenimis ir jų vieta – pozicija. Skaičius 2 laikomas II skirsnio vienetu ir užrašomas: 10 (skaitoma: vienas, nulis), nes $10_2 = 1 \cdot 2^1 + 0 \cdot 2^0 = 2_{10}$. Kiekvienas aukštesniojo skyriaus vienetas (100, 1000 ir kt.) yra 2 kartus didesnis už žemesniojo skyriaus vienetą, t. y. šie vienetai sudaro skaičių seką: 2, 4, 8, 16, ..., 2^n , ... Skaičių išreikštą dešimtaine sistema, galima išreikšti Δ nuosekliai jį dalijant iš 2 ir gaunamas liekanas 0 ir 1 užrašant paeiliui nuo paskutinės iki pirmosios. Pvz., $43 = 21 \cdot 2 + 1$; $21 = 10 \cdot 2 + 1$; $10 = 5 \cdot 2 + 0$; $5 = 2 \cdot 2 + 1$; $2 = 1 \cdot 2 + 0$; $1 = 0 \cdot 2 + 1$; taigi 43 užrašomas 101011 ($1 \cdot 2^5 + 0 \cdot 2^4 + 1 \cdot 2^3 + 0 \cdot 2^2 + 1 \cdot 2^1 + 1 \cdot 2^0$). Dvejetainėje sistemoje aritmetikos veiksmai supaprastėja. Δ vartojama atvaizduojant informaciją kompiuteriuose (elektroninėse skaičiavimo mašinos).

dvejūpų galimūbių vienetā \uparrow *vienetas 1.*

dviēilė, two-rowed formation, сдвоенный ряд – rikiuotė, kurioje vienos eilės kariai stovi už kitos eilės karių statuto ar vado nustatytu nuotoliu. Eilės vad. pirmąja ir antrąja. Rikiuotei apsisukus, eilių pavadinimai nesikeičia.

dviejū jūostū kēlias \uparrow *kelias.*

dvigubasis minōsvaidžio užtaīšymas \uparrow *užtaīšymas.*

dviguboji sprogdinimo grandinė \uparrow *sprogdinimo grandinė 2.*

dvināris artilērijos šaudmuō \uparrow *šaudmuo, artilerijos šaudmuo.*

dvināris chēminis šaudmuō \uparrow *šaudmuo, cheminis šaudmuo.*

dvišōvis įrenginys, twin mount, спаренная установка – kulkosvaidžių ir patrankų automatinis ginklas, turintis du kulkosvaidžius arba automatines patrankas (2 vienvamzdžius arba 1 dvivamzdį automata), sumontuotas ant vieno pagrindo su bendrais taikymo ir kreipimo mechanizmais. Kulkosvaidinių Δ kalibras – 12,7 ir 14,5 mm, patrankinių – 20, 23, 25, 30, 35, 40 ir 57 mm. Bendroji greitašauda (atitinkamai) 1100 ir 2000–240 šūvių/min. Dažn. tai zenitiniai įrenginiai; gali šaudyti į antžeminius ir antvandeninius taikinius. Laivuose ir lėktuvuose įrengiami stacionarūs, SP – savaeigiai arba vilkikų velkamose priekabose.

dvivañzdis šautuvas \uparrow *šautuvas.*

džāulis kilogrāmui, joule per kilogram (jpkg), джауль на килограмм – *psn.* sugertosios apšvitos dozės Tarptautinės vienetų sistemos vienetas; sugertoji apšvitos dozė, matuojama bet kurios jonizuojančiosios spinduliuotės vieno džaulio energija, kurią sugėrė vienas kilogramas švitinamos medžiagos. Δ pakeitė grėjus (Gy). $1 \text{ J/kg} = 1 \text{ Gy} = 100 \text{ rd}$.

džiūnglēs, jungle, джунгли – tropinių ir pusiaujo zonų tankūs pelkėti miškai ir krūmų sąžalynai, išraizgyti sumedėjusių lianų. Paplitę Azijoje (Indija, Indokinija), Afrikoje (Gvinėjos įlankos krantai, Kongo baseinas), P. Amerikoje (Amazonės baseinas) ir kt. rajonuose. Δ sunkiai įveikiamos, jose sunku orientuotis, šaudyti ir stebėti, mažėja radijo stočių veikimo nuotolis. Džiunglėse gali veikti specialiai parengti kariniai vienetai.

E

E dienà, E day, день E – diena, kai prasideda NATO pratybos.

efèktinė apšvitòs dòzè ↑ *apšvitos dozè*.

efèktinė pusèjimo trukmè, effective half-life, эффективный период – laikas, per kurį radionuklido kiekis žmogaus kūne sumažès perpus dėl radioakt. skilimo ir biol. šalinimo; kiekybinè radioakt. medžiagų šalinimo iš organizmo charakteristika. Δ priklauso nuo izotopo pusèjimo trukmès ($T_{1/2}$) ir jo šalinimo iš organizmo spartos (biol. pusèjimo trukmès T_b). Δ skaičiuojama pagal formulè:

$$T_{ef} = \frac{T_{1/2} \cdot T_b}{T_{1/2} + T_b}.$$

efektyvióji galià ↑ *galia*.

egzekùcija, execution, экзекуция – 1. teismo nuosprendžio (pvz., mirties baumès) įvykdymas.

2. kuri nors baudžiamoji akcija.

eigòs atsargà, fuel distance, запас хода – didžiausias atstumas (km), kurį gali, nepapildžius degalų, nuvažiuoti mašina. Skiriama Δ pagal kontrolines ir faktines degalų sąnaudas. Specialiosioms mašinoms, kurios ilgà laikà dirba vietoje (kranai, degalų pilstytuvai, autokompresoriai ir kt.), skaičiuojamas variklio darbo laikas (valandomis) suvartojant visus degalus, kurie buvo sklidinuose bakuose. Δ taikomas nustatant mašinos veikimo spindulį, apskaičiuojant žygį ir pan.

eilè, row [line, file], шеренга – vienas šalia kito stovintys kariai (mašinos, vienetai), pvz., būrių vorų eilè.

būrių vorų Δ , line of platoon order, линия взводных колон – prieškovinė pèstininkų rikiuotè, kai kuopos būriai juda eile voromis po tris. Tarpai tarp būrių vorų gali būti 300 m ir daugiau.

minų Δ , mine row, минный ряд – pavienių minų arba jų santalkų išdèstymas viena linija.

eilès nùmeris, serial number, порядковый номер – elementas ar grupè elementų, kurie patogumo dèlei žymimi skaitmenimis ar raidėmis planuojant, sudarant grafikus ir valdant.

eilìnis, -è, private, рядовой – žemiausio laipsnio karys; kareivis. Daugelio valsybių GP kareivių laipsnis; atitinka KJP jūreivį.

einamàsis kàro tèchnikos remòntas ↑ *karo technikos remontas*.

èĩsmas, traffic, движение транспорта – žmonių, transporto priemonių judèjimas sausumos, vandens ir oro keliais. Svarbiausieji Δ rodikliai yra jo intensyvumas ir greitis. Δ intensyvumà riboja automobilių kelio, geležinkelio, oro kelio, farvaterio, aerodromų, uostų, stočių, priežiūros įrenginių pralaidumas. Greitis ribojamas dėl Δ saugumo ir dėl blogų Δ sąlygų (kai bloga automobilių kelio danga, daug sankryžų ir kt. kliūčių, negilus ir siauras laivakelis, netinkamai išdèstyti kelio ženklai, signalai, netobulos reguliavimo priemonės, nekvalifikuotai valdomos transporto priemonės). Δ reguliuojamas laikantis taisyklių (pvz., kelių eismo taisyklių), nuostatų, tvarkaraščių. Automobilių keliuose Δ reguliuojamas techninėmis priemonėmis (kelio ženklais, ženklinimo linijomis, aptvarais, šviesoforais) ar reguliuotojų signalais, geležinkeliuose – geležinkelio signalizacija, iešmais, automatikos ir telemechanikos priemonėmis (signalizacija, centralizacija, blokuote), vandens keliuose – jūrų signalais, navigaciniais prietaisais, automatizuotomis sistemomis, oro keliuose – skrydžio taisyklėmis, geotechninėmis, astronominėmis, radiotechninėmis, šviesos priemonėmis ar automatizuotomis kompleksinėmis oro navigacijos sistemomis. Dar ↑ *eismo intensyvumas, kelio ženklai, kelių komendantiniai daliniai, postas 4*.

èĩsmo intensyvùmas, traffic density, интенсивность движения – transporto (kovos) mašinų skaičius, pravažiuojantis pro tam tikrà punktà per laiko vienetà. Δ ppr. nustatomas: automobilių keliuose – mašinų, pravažiuosiu abiejomis kryptimis per 1 val. (parà), skaičiumi; geležinkelyje – traukinių (ešelonų) porų per parà skaičiumi; vandens keliuose – laivų per parà skaičiumi; oro keliuose – orlaivių reisų per parà skaičiumi.

èĩsmo vàldymo pòstas ↑ *postas 4*.

ekipàžas *ntk.* = įgula.

ekipuotė, equipment, экипировка – 1. visi nevienkartinio naudojimo reikmenys kiekvienam kariui ar kariniam vienetai aprūpinti, pvz., karinio vieneto, RChB Δ ir kt.

karinio vieneto Δ, unit equipment, экипировка воинской единицы – ekipuotė, nustatyta karinio vieneto etatų sąrašė ir ekipuotės tabelyje. Dar ↑ *etatų sąrašas*.

RChB Δ, NBC protective equipment, имущество ПХБ защиты – RChBS tarnybos ginkluotė ir ekipuotė nuo NP saugoti, dūminėms ir padegamosioms medžiagoms naudoti. Δ sudaro: individualiosios apsaugos priemonės, kolektyvinės apsaugos priemonių filtravimo ir ventiliacijos įranga, RChB žvalgybos, dozimetrinės ir chem. kontrolės priemonės ir prietaisai, specialiojo švarinimo priemonės, dūmijimo priemonės, liepsnosvaidžiai ir kitos padegamojo ginklo naudojimo priemonės, Δ remonto ir priežiūros priemonės.

2. individualus kario inventorius – tai individualusis ginklas, kario ↑ *apranga*, asmeniniai daiktai (kuprinė, šalmas, diržai, dėtvės ir kt.), dujokaukė, individualiosios odos apsaugos priemonės ir kt. Skiriama žygio ir atakos Δ. Skirtingų GP rūšių Δ skiriasi. Rusijos kariuomenėje anksčiau buvo vad. *amunicija*. Dar ↑ *perpetė*.

ekocidas, ecocid, экоцид – masinis augalijos arba gyvūnijos naikinimas, atmosferos arba vandens išteklių nuodijimas, t. p. kiti veiksmai, galintys sukelti ekologinę katastrofą. Kai kuriose šalyse Δ laikomas pavojingu ekologiniu nusikaltimu ir griežtai baudžiamas.

ekologinė grėsmė ↑ *grėsmė*.

ekologinės ekstremališios situacijos priežastys ↑ *ekstremaliosios situacijos priežastys*.

ekologinis kėras ↑ *karas*.

ekologinis saugumas ↑ *saugumas 5*.

ekonòmikos mobilizacija ↑ *mobilizacija*.

ekonòmikinė blokadà ↑ *blokada*.

ekonòminis kėras ↑ *karas*.

ekonòminis potenciàlas ↑ *potencialas*.

ekonòminis saugumas ↑ *saugumas 5*.

ekranāvimas, screening, экранирование – objekto (elektros ir radiotechninės įrangos, informacijos perdavimo ir apdorojimo aparatūros ir kt.) ar aplinkos apsauga nuo elektrinio, magnetinio ar elektromagnetinio lauko poveikio. Δ atliekamas naudojant laidžiuosius (elektrinius ir magnetinius) įžemintus metalinius arba metalizuotus ekranus.

ekranoplānas, screenplane, экраноплан – skraidantis arti žemės arba vandens paviršiaus (ppr. 0,1–0,2 sparno pločio aukštyje) lėktuvas. Naudoja žemės (ekrano) poveikį, kuris gerokai didina keliamąją jėgą ir sparno aerodinamines savybes ir leidžia mažinti variklių galią. Tačiau mažas skrydžio aukštis sudaro kliūčių (pvz., aukštų bangų, stataus kranto, pylimų, medžių, statinių ir pan.) įveikimo problemą. Todėl buvo kuriamas Δ, kuris, įveikdamas tokias kliūtis, gali pakilti. Pirmieji Δ buvo pastatyti SSRS ir Suomijoje (1935). XX a. 9 d-metyje įvairiose valstybėse buvo pagaminta daugiau kaip 40 eksperimentinių Δ (kilimo masė 0,3–5 t, naudingasis krūvis iki 2 t, variklių galia iki 380 kW, skrydžio greitis 22–250 km/h). Praktikoje buvo panaudoti Rusijos laivai-ekranoplanai: raketinis projektas 903 (vandentalpa 380 t, variklių galia 2x200 kW, skrydžio greitis 500 km/h) ir desantinis projektas 904 (140 t, 120 kW, 360 km/h).

eksfiltrācija, exfiltration, эксфильтрация – slaptas, planuotas ar netikėtas infiltruotų į priešo teritoriją asmenų ar grupių atitraukimas.

ekskavātorius, excavator, экскаватор – savaeigė mašina gruntu ar kt. birioms medžiagoms kasti. Iškastą medžiagą Δ perkelia ir supila į krūvą ar transporto priemonę. Pagal važiuoklės tipą būna ratinis ir vikšrinis, pagal veikimo principą periodinis (vienakaušis – vienu metu atlieka tik vieną operaciją – kasa, perkelia, išpila gruntą, gražina kaušą) ir nuolatinis (daugiakaušis – vienu metu atlieka visas operacijas). Kariuomenėje labiausiai paplitę vienakaušiai Δ, kurie naudojami kasant apkasus, blindazų ir slėptuvių griovius, karo technikos priedangas, tiesiant kelius, statant aerodromus ir dirbant kt. darbus.

ekspānsija, expansion, экспансия – 1. valstybių, monopolijų grupių ir pavienių monopolijų įtakos ir viešpatavimo sferų plėtimas.

2. *kar.* įtakos sferų plėtimas ginkluotomis priemonėmis; svetimų teritorijų užgrobimas siekiant pavergti kt. tautas ir sustiprinti savo karinę strateginę padėtį.

3. *med.* plėtimasis, plitimas, pvz., ligos.

ekspedicinės pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

ekspozicinė apšvitės dozė ↑ *apšvitės dozė*.

eksteritorialūmas, exterritoriality, экстерриториальность – *tarpt. teis.* mokesčių, muitų, korespondencijos ir ryšių lengvatos, suteikiamos užsienio valstybių pareigūnams; tam tikrų asmenų ir patalpų, esančių svetimos valstybės

teritorijoje, nepriklausymas tos valstybės civilinei ir baudžiamajai jurisdikcijai. Δ teise t. p. naudojasi karo laivai užsienio uostuose, kariniai daliniai ir orlaiviai, esantys užsienio valstybių teritorijoje pagal specialius leidimus. Δ reguliuojamas valstybių tarpusavio susitarimais ir valstybių vidaus įstatymais.

ekstradīcija, *išduotis*, extradition, экстрадиция – tarptautinės teisės aktas, kuriuo viena valstybė perduoda jos teritorijoje sulaikytą nusikaltėlį tai valstybei, kurioje jis padarė nusikaltimą ir kurios pilietis jis yra arba kuriai nusikaltimu padarė žalos. Neperduodami kitai valstybei savi piliečiai, t. p. asmenys, persekiojami už politinius įsitikinimus. Nustatyta speciali karo nusikaltėlių Δ tvarka. Dar ↑ *karo nusikaltėliai*.

ekstrahāvimas, extraction, экстракция – 1. *šaun. gink.* iššautos tūtos šalinimas po šūvio iš artilerijos pabūklo vamzdžio kameros arba šaulių ginklo šovinio lizdo, t. p. šovinio arba tūtos ištraukimas ištaisant ginklą. Δ atliekamas specialiais spynų užtaisais: pabūkluose – ekstraktoriais arba tūtų išmetikliais, o šaulių ginkluose – išmetikliais.

2. *chem.* skystųjų mišinių (tirpalų) arba kietųjų medžiagų mišinių skirstymas į komponentus tirpikliu, gerai tirpinančiu atskiriamąjį komponentą ir netirpinančiu arba blogai tirpinančiu likusius komponentus. Atskiriamasis (ppr. naudingas) komponentas vadinamas ekstraktyvu, tirpiklis – ekstrahentu.

ekstremalióji situācija ↑ *situacija*.

ekstremāliojo įvykio kritėrijai, accident criteria, критерии экстремального события – stebėjimais ir skaičiavimais nustatyti ir tarptautinėje praktikoje naudojami fizik., chem. ar geograf. įvykio mastą ir padarinius apibūdinantys dydžiai, kuriuos pasiekęs ar viršijęs įvykis laikomas ekstremaliu. Δ nustato vyriausybė ar jos įgaliota institucija.

ekstremāliojo įvykio židinys ↑ *židinys 1*.

ekstremalióšios situācijos priežastys, causes of emergency, причины экстремальной ситуации – aplinkybės, kuriomis susidaro ekstremaliosios situacijos. Pagr. Δ priežastys yra gamtinės, techninės, ekologinės ir socialinės.

ekològinės Δ, ecological causes of emergency, экологические причины экстремальной ситуации – aplinkybės, sukeliančios sausumos būklės, atmosferos sudėties ir savybių, hidrosferos būsenos pakitimus.

gamtinės Δ, natural causes of emergency, природные причины экстремальной ситуации – gyškūs klimatinių sąlygų pakitimai, sukeliantys gaivalines nelaimes, masinius miškų ir durpynų gaisrus, geologiškai pavojingus reiškinius, ypač pavojingas epidemijas, epizootijas, epifitotijas.

sociālinės Δ, social causes of emergency, социальные причины экстремальной ситуации – masinės giaušės ir neramumai, blokados, provokacijos, diversijos, teroro aktai, t. p. karo veiksmai savos ar kaimyninės valstybės teritorijoje.

tėchninės Δ, technical causes of emergency, технические причины экстремальной ситуации – įvairių technologinių procesų sutrikimai, dėl kurių kyla gaisrai, įvyksta sprogimai, patenka į aplinką chem. ir radioakt. teršalai, griūva pastatai, įvyksta įvairių transporto rūšių avarijos, energetikos, magistralinių vamzdynų avarijos ir kt. ekstremalūs įvykiai, būdingi pramonės objektams ir komunikacijoms. Dar ↑ *objektas*.

ekstremaliųjų situācijų padarinių likvidāvimas, emergency damage control, ликвидация последствий экстремальных ситуаций – organizacinės ir praktinės priemonės, kuriomis siekiama išsaugoti žmonių gyvybę, sveikatą, turtą, apsaugoti aplinką nuo ekstremaliosios situacijos poveikio. Likviduojant ekstremaliųjų situacijų padarinius atliekami ↑ *gelbėjimo darbai* ir ↑ *kiti neatidėliotini darbai*.

ekstremalūsis įvykis ↑ *įvykis*.

ekvivalėntinis pavojingosios chėminės mėdžiagos kiėkis, equivalent amount of dangerous chemical agents, эквивалентное количество аварийного химически опасного вещества – toks chloro kiekis, kuris vienodomis sąlygomis užteršia aplinką tokiu pat mastu kaip ir atitinkama PChM. Δ naudojamas prognozuojant chem. avarijos padarinius, t. y. apskaičiuojant chem. taršos zonos ilgį; jis skaičiuojamas atskirai pirminiame ir antriniame NM debesyje.

elektrinė galiā ↑ *galia*.

elektrinė torpedā ↑ *torpeda*.

elektrinė vielų užtvara ↑ *užtvara, vielų užtvara*.

elektrinė, electric power plant [station], электростанция – įmonė, gaminanti elektros arba elektros ir šiluminę energiją (termofikacinė elektrinė) iš pirminių energijos šaltinių. Pagal vartojamos energijos rūšį skiriama: ↑ *branduolinė elektrinė* (vartoja brand. energiją), hidroelektrinė (vartoja vandens srauto energiją), Saulės elektrinė (vartoja Saulės spinduliuotės energiją), šiluminė elektrinė (vartoja kuro energiją, Žemės gelmių šilumą), vėjo elektrinė (vartoja vėjo energiją).

elektrinis degiklis ↑ *degiklis 2*.

elektrinis degtūvas ↑ *degtūvas 2*.

elektrinis detonātorius ↑ *detonatorius*.

elektrinis filtras ↑ *filtras*.

elektrinis keitiklis ↑ *keitiklis*.

elektrinis pabūklo stūmoklis ↑ *pabūklo stūmoklis*.

elektrinis paleidiklis ↑ *paleidiklis*.

elektrinis rakėtinis variklis ↑ *rakėtinis variklis*.

elektrinis ryšys ↑ *ryšys*.

elektrinis sprogdiklis ↑ *sprogdiklis*.

elektrinis sprogdinimas ↑ *sprogdinimas*.

elektrinis sprogdinimo įtaisas ↑ *sprogdinimo įtaisas*.

elektrinis sprogdinimo tūnklas ↑ *tūnklas 1*.

elektrinis sprogimas ↑ *sprogimas*.

elektromagnėtinė patranka ↑ *patranka*.

elektromagnėtinė situacija ↑ *situacija*.

elektromagnėtinė spinduliuotė (EMS) ↑ *spinduliuotė*.

elektromagnėtinės bangos ↑ *bangos*.

elektromagnėtinės spinduliuotės pavojus ↑ *pavojus*.

elektromagnėtiniai radioelektrėniniai trukdžiai ↑ *radioelektrėniniai trukdžiai*.

elektromagnėtinis gūnklas, electromagnetic weapon, электромагнитное оружие – ginklas, kurio naikinamasis veiksnys – galingas radijo dažnio elektromagnėtinės spinduliuotės impulsinis srautas. Kai tokia spinduliuotė veikia REP, jos grandyse atsiranda srovė, kuri laikinai arba visam laikui pažeidžia REP puslaidininkius elementus. Δ pagrindą gali sudaryti galingi elektromagnėtinės energijos šaltiniai – sprogdinamieji magnetiniai generatoriai ir spinduliuotuvai (virkatoriai, girotronai, magnetronai ir kt.), galintys koncentruoti šią energiją siauru pluoštu. Šie šaltiniai turi plg. mažus matmenis, todėl įmanoma sukurti elektromagnėtinis šaudmenis (raketų ir net artilerijos sviedinių kovines dalis).

elektromagnėtinis impulsas (EMI), electromagnetic impulse, электромагнитный импульс – galingi trumpalaikiai elektromagnėtiniai laukai, kurie atsiranda orinių ir aukštybinių brand. sprogimų metu; naikinamasis brand. sprogimo veiksnys, jam tenka ~1% visos sprogimo energijos. Δ gadina radioelektrėninę ir elektrotechninę aparatūrą. Δ yra ypač jautrios ryšių, signalizacijos ir valdymo linijos. Δ tiesiogiai žmogaus neveikia. Apsauga – elektros tiekimo, ryšių ir valdymo linijų ir aparatūros ekranavimas.

elektromagnėtinis pažeidžiamumas, electromagnetic vulnerability, электромагнитная уязвимость – sistemos savybė netekti veiksmingumo paveikus elektromagnėtiniam laukui.

elektromagnėtinis spinduliavimas ↑ *spinduliavimas*.

elektromagnėtinis suderinamumas ↑ *suderinamumas*.

elektrėnas, electron, электрон – 1. lengviausia neigiamąjį elektros krūvį turinti elementarioji dalelė, lengvesnė už protoną 1836 kartus. Δ sudaro atomo elektrėninį apvalkalą, kuriame normaliomis sąlygomis yra tiek Δ, kiek branduolyje protonų. Todėl normaliomis sąlygomis elektrėningumo atžvilgiu atomas yra neutralus. Netekęs Δ, atomas virsta teigiamuoju jonu, o prisijungęs Δ, neutralusis atomas – neigiamuoju jonu.

2. *pad. šaudm.* magnio (96%), aliuminio (3%) ir kitų elementų lydinys. Užsidega esant 600 °C temperatūrai ir dega akinamai balta arba melsva ugnimi, degimo temperatūra esti iki 2800 °C. Naudojamas mažo kalibro aviacinių padegamųjų bombų korpusams gaminti. Δ stipriai nudegina žmones, sukelia gaisrus, padega ginkluotė, kovos technika.

elektrėnika, electronics, электроника – mokslo ir technikos šaka, tirianti ir praktiškai naudojanti elektrėninių krūvininkų (elektronų, skylių ir jonų) judėjimo reiškinius, vykstančius vakuume, dujose, skysčiuose ir kietuosiuose kūnuose. Atsirado XX a. pr. 1920–1955 imta naudoti elektrėnines lempas – sparčiai plėtojosi vakuuminė Δ (radiofonija, radiotelefoniniai ryšiai, radionavigacija, radiolokacija, radiogeodezija, radioastronomija, televizija ir pan.). Nuo 1955 ėmė sparčiai plėtotis kietojo kūno Δ: elektrėninės lempos keičiamos puslaidininkiniais įtaisais; nuo 7 d-mečio pr. – viena iš perspektyviausių Δ šakų – mikroelektrėnika, jos sukurti įtaisai plačiai naudojami informacinėje elektrėnikoje ir radioelektrėnikoje. Kitos kietojo kūno elektrėnikos šakos: akustoelektrėnika, optoelektrėnika, krioelektrėnika, magnetoelektrėnika. 6 d-mečio pab. laikoma kvantinės elektrėnikos susikūrimo pradžia. Elektrėnikos svarbą lemia jos įtaisų ir įrenginių taikymas informacijai doroti, pvz., kompiuterijoje, ryšiuose, valdymo sistemose. Δ plačiai naudojama visų GP rūšių karo technikoje. Dar ↑ *mikroelektrėnika, radioelektrėnika*.

kvantinė Δ, quantum electronics, квантовая электроника – mokslo ir technikos sritis, tirianti radijo ir optinio diapazonų elektromagnėtinės spinduliuotės generatorių, stiprintuvų, dažnio keitiklių veikimo, konstravimo ir naudojimo principus naudojant priverstinio spinduliavimo reiškinius.

òptinè Δ , optoelectronics, оптоэлектроника – elektronikos sritis, tirianti optinių signalų vertimo elektroniais (ir atvirkščiai) teorijos ir praktinių naudojimo metodų klausimus. Yra dvi Δ kryptys – optinė ir elektrooptinė. Optinė kryptis remiasi optinės spinduliuotės ir kietojo kūno sąveikos magnetiniais, plastiniais, cheminiais ir kt. efektais; elektrooptinė sritis – optinio signalo fotoelektrinio vertimo principu (optronika). Optronikos esmė – elektroniniai ryšiai linijose verčiami optiniais. Optrono veikimo principas: spinduliuotuve elektroninis signalas verčiamas optiniu signalu ir perduodamas optiniu kanalu fotografiniam imtuvui, kur jis vėl verčiamas elektroniniu signalu. Perspektyvios Δ naudojimo sritys: optiniai ryšiai, elektroninės automatikos schemos, gamybinių procesų kontrolės įranga, judančiųjų objektų (t. p. karinių) sekimo sistemos, tolimetrija, analoginės ir skaitmeninės skaičiavimo mašinos, matavimo technika.

elektròninė kovà \uparrow *kova 1.*

elektròninė òptika \uparrow *optika.*

elektròninė saugà \uparrow *sauga.*

elektròninė situàcija \uparrow *situacija.*

elektròninė skaičiavimo mašinà, computer, электронная вычислительная машина – *psn.* analoginiai ir skaitmeniniai skaičiavimo įrenginiai, kurių pagr. elementai yra elektroniniai ir magnetiniai. Dar \uparrow *kompiuteris.*

elektròninė žvalgyba \uparrow *žvalgyba.*

elektròninės kovinės paramòs priemonės, electronic warfare support measures, электронные средства боевой поддержки – elektroninės kovos priemonės elektromagnetinei spinduliuotei ieškoti, aptikti, jos šaltiniams nustatyti siekiant nedelsiant įvertinti grėsmę. Šiais veiksmais gaunama reikiama informacija, kai būtina priimti skubius sprendimus dėl elektroninio puolimo (elektroninio atoveiksmio – elektroninio trukdymo, elektroninio klaidinimo, elektroninio neutralizavimo) ar gynybos (elektroninės saugos priemonių naudojimo, elektroninio maskavimo), kitos taktinės veiklos. Dar \uparrow *elektroninės saugos priemonės, elektroninis atoveiksmis, elektroninis klaidinimas, elektroninis neutralizavimas, elektroninis trukdymas, maskavimas.*

elektròninės saugòs priemonės, electronic protective measures, средства электронной защиты – elektroninės kovos elementas, apimantis veiksmus, atliekamus sudarant sąlygas draugiškosioms pajėgoms veiksmingai naudoti elektromagnetinio spektro spinduliuotės energiją. Δ yra dvejopos – aktyviosios ir pasyviosios.

aktīvjosios Δ , active electronic protective measures, активные средства электронной защиты – konkretūs veiksmai, tokie kaip siųstuvo parametrų pakeitimas, užtikrinantys veiksmingą ir nekenksmingą elektromagnetinio spektro spinduliuotės energijos naudojimą.

pasīvjosios Δ , passive electronic protective measures, пассивные средства электронной защиты – neaptinkamos priemonės (nustatyta techninė įranga arba jos eksploatavimo procedūros tam tikromis techninėmis sąlygomis), skirtos užtikrinti veiksmingą elektromagnetinio spektro spinduliuotės energijos naudojimą.

elektròniniai įtaisai, electronic devices, электронные приборы – įtaisai, kurių veikimas pagrįstas fizik. reiškiniais, susijusiais su elektrinio, magnetinio arba elektromagnetinio lauko veikiamų elektringųjų dalelių judėjimu. Jų labai didelė veikimo sparta. Pagal terpę, kurioje vyksta šie reiškiniai, Δ skirstomi į vakuuminius (elektrovakuuminius) – juose elektringosios dalelės juda vakuume; dujinius – elektringosios dalelės juda dujose jas jonizuodamos; puslaidininkinius – elektringosios dalelės juda tarp puslaidininkio atomų. Vakuuminiai Δ yra elektroninės lempos, bėgančiosios bangos lempos, klitronai, magnetronai, elektroniniai vamzdžiai ir kt.; dujiniai Δ – gyvsidabrio ventiliai, tiratronai; puslaidininkiniai Δ – puslaidininkiniai diodai, tranzistoriai, tiristoriai, puslaidininkiniai fotoelementai, oprtonai, mikroprocesoriai, akustoelektroniniai įtaisai ir kt. Atsižvelgiant į paskirtį, skiriami generatoriniai, stiprinantieji, jungikliniai Δ ir t. t. Naudojami radiotechnikoje, ryšiuose ir valdymo priemonėse, automatikoje (techninės žvalgybos, ginklų valdymo priemonėse ir pan.), fizikoje, medicinoje, kt. mokslo ir technikos srityse.

elektròninio slopinimo veiksmingumas, electronic suppression efficiency, эффективность радиоэлектронного подавления – REP funkcionavimo dezorganizavimo elektroninio slopinimo priemonėmis lygis. Skiriamas techninis ir kovinis Δ . Techninio veiksmingumo rodikliai – tikimybė, kad nebus priimtas ženklas, žodis arba pranešimas; veikimo nuotolio mažėjimo koeficientas; kovinio – papildoma pajėgų, priemonių ir ginklų persvara (arba nuostoliai), kuri užtikrina elektroninis slopinimas (sumažėjusi tikimybė, kad priešas aptiks ir sunaikins objektą; padidėjęs draugiškųjų pajėgų ir ginklų poveikio priešui veiksmingumas ir kt.).

elektròninis atòveiksmis, electronic countermeasures, электронное противодействие – elektroninės kovos elementas, kai naudojant elektromagnetinę energiją, atimama arba sumažinama priešo galimybė naudotis elektromagnetine energija. Δ būdai yra šie: \uparrow *elektroninis trukdymas*, \uparrow *elektroninis klaidinimas* ir \uparrow *elektroninis neutralizavimas*.

elektròninis atpažinimas \uparrow *atpažinimas 1.*

elektròninis keitiklis \uparrow *keitiklis.*

elektròninis klaidinimas \uparrow *klaidinimas 2.*

elektr̄oninis

elektr̄oninis maskāvimas ↑ *maskavimas*.

elektr̄oninis neutralizāvimas ↑ *neutralizavimas*.

elektr̄oninis ðptinis keitiklis ↑ *keitiklis*.

elektr̄oninis pāštas ↑ *paštas*.

elektr̄oninis slopinimas ↑ *slopinimas*.

elektr̄oninis trūkdymas, electronic jamming, создание электронных помех – tikslinis elektromagnetinės energijos spinduliavimas, antrinis spinduliavimas arba atspindėjimas siekiant apsunkinti priešui naudotis savo elektroninėmis priemonėmis, įrenginiais ar sistemomis. Dar ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

elektrooptika, electro-optics, электронная оптика – 1. optikos šaka, tirianti elektrinio lauko sukeltus medžiagos optinių savybių pakitimus ir šių pakitimų sukeltas šviesos ir medžiagos sąveikos ypatybes. Naudojant elektringųjų dalelių pluoštus gaunami vaizdai, kuriuos galima daryti regimais liuminescenciniuose ekranuose ir fotografinėse juostose (elektroniniai optiniai ir joniniai optiniai vaizdai). Naudojantis elektrooptiniais reiškiniais, kuriami šviesos valdymo prietaisai (moduliatoriai, kreiptuvai, vaizduokliai, elektroniniai optiniai keitikliai (↑ *keitiklis*), elektroniniai vamzdžiai, fotoelektriniai daigintuvai ir kt.), elementariųjų dalelių greitintuvai, matuojamas elektrinio lauko stipris, t. p. tiriamos medžiagų savybės;

2. technologija, susijusi su komponentais, įrenginiais ir sistemomis, suprojektuotais sąveikauti tarp elektromagnetinio (optinio) ir elektrinio lauko.

elėktros akumuliatorius ↑ *akumulatorius*.

elėktros enėrgijos šaltinis, electrical energy source, источник электроэнергии – įrenginys arba įtaisas elektros energijai gauti iš kitų energijos rūšių. Pagal verčiamos energijos rūšį Δ būna cheminis ir fizinis. Dar ↑ *baterija, dyzelinis elektrinis agregatas, elektrinė*.

chėminis Δ , chemical source of electrical energy, химический источник электрической энергии – energijos šaltinis, kuris cheminę oksidacijos–redukcijos reakcijų energiją verčia elektros energija. Būna pirminis (galvaniniai elementai ir jų baterijos), antrinis (elektros ↑ *akumulatorius*) ir kuro elementai. Pirminiai šaltiniai yra vienkartiniai, antriniai – daugkartiniai (juos galima įkrauti elektros srove).

fizinis Δ , physical source of electrical energy, физический источник электрической энергии – energijos šaltinis, kuris mechaninę, šiluminę, elektromagnetinio lauko ir aukštos temperatūros plazmos, šviesos, brand. reakcijos ar kitokią energiją verčia elektros energija. Prie šių Δ priskiriami elektros generatoriai, sukami įvairiausių tipų variklių. Dar ↑ *generatorius*.

elėktros įranga, electrical equipment, электрооборудование – lėktuvuose, mašinos, laivuose esančios įrangos kompleksas elektros energijai gaminti, keisti, skirstyti ir naudoti. Kovos ir transporto mašinų Δ : elektros tiekimo sistema (elektros šaltiniai, reguliavimo prietaisai ir tinklas), matavimo prietaisai, srovės ir įtampos keitikliai ir elektros imtuvai. Laivo Δ : 1–6 elektros stotys su garo ir dujų turbininiais arba dyzeliniais elektros generatoriais, skirstymo skydai, valdymo pultai, tinklas, imtuvai. Orlaivio Δ : fiz. ir chem. elektros šaltiniai, skirstymo sistema ir elektros imtuvai.

elėktros variklis ↑ *variklis*.

elipsòidas, ellipsoid, эллипсоид – sukiny, gaunamas sukant elipsę apie vieną jos ašį.

atraminis Δ , reference ellipsoid, опорный эллипсоид – teorinė figūra, kurios matmenys beveik priartėja prie geoido (↑ *geoidas*) matmenų. Naudojamas kaip atramos paviršius geodeziniams matavimams (sudarant žemėlapius). Tokie yra Eirio, Klarko, Hayfordo, Krasovskio ir kt. Δ .

Δ **WGS 84**, ellipsoid WGS 84, эллипсоид WGS 84 – globalinis elipsoidas (Žemės sferoidas), naudojamas kartografuojant Žemės paviršių (sudarant žemėlapius) pagal NATO standartus. Priimtas 1984. Δ didžiosios pusašės ilgis lygus 6 378 137 m, mažosios – 6 356 752 m. Pagal norminius dokumentus Lietuvos krašto apsaugos sistemoje sudarant (nurodant) geodezinius duomenis leidžiama naudoti tik elipsoidą WGS 84. ↑ *Globalinė padėties nustatymo sistema* (GPS) nurodo geodezines ir stačiakampes koordinates ant elipsoido WGS 84. Dar ↑ *Žemės sferoidas*.

sukìmosi Δ , sferòidas, ellipsoid of rotation, spheroid, эллипсоид вращения, сферòид – erdvinė figūra, gaunama sukant plokštuminę uždarają kreivę (elipsę) aplink jos mažąją ašį. Artimiausias geoidui Δ (globalinis Δ) arba tam tikrai jo daliai (↑ *atraminis elipsoidas*) naudojamas sudarant žemėlapius kaip kartografinis Žemės modelis. Dar vad. *sferòidu*. Dar ↑ *geoidas*.

elipsòidas WGS 84 ↑ *elipsoidas*.

embárgas, embargo, эмбарго – *tarpt. teis.* draudimas įvežti į šalį arba išvežti iš jos prekes, valiutą, ginklus. Δ karo metu pasireiškia kaip ekonominės blokados forma, taikos metu – ekonominio ir finansinio spaudimo priemonė. JTO įstatai Δ numato kaip kolektyvinę represinę priemonę prieš valstybę, kurios veiksmai kelia grėsmę tarptautiniam saugumui.

emblemà, emblem, эмблема – simbolinis ženklas, reiškiantis tam tikrą sąvoką ir žymintis karių ir įvairių daiktų priklausomybę tam tikrai GP arba pajėgų rūšiai. Kai kurių valstybių GP Δ turi kariniai daliniai (junginiai) ir atskirų karių specialistų kategorijos; kai kuriais atvejais Δ rodo GP valstybinį priklausomumą. Kaip vienas iš karių skiriamųjų ženklų Δ nešiojama ant kario aprangos daiktų (antpečių, kilpinių, kokardų ir kt.); gali būti vaizduojamas ant karinių vėliavų, karo technikos, karinių dokumentų ir kt. Lietuvos kariuomenėje prie paradinės, išėiginės ir kasdieninės uniformos švarko apykaklės tvirtinamas aukso (lauko uniformos – juodos) spalvos ženklas „Gediminaičių stulpai“, reiškiantis priklausomybę Lietuvos Respublikos kariuomenei.

Raudonojo Krūžiaus Δ, emblem of the Red Cross, эмблема Красного Креста – apsaugos ženklas karinio konflikto metu naudojamas medicinos personalui, medicinos daliniams ir medicinos transporto priemonėms, GP kapelionams, t. p. civilinių medicinos tarnybų ir civiliniam religiniam personalui žymėti. Draudžiami bet kokie priešiški aktai prieš asmenis ir objektus, pažymėtus Δ, t. p. šios skiriamosios emblemos naudojimas ne pagal paskirtį. Tos pačios taisyklės galioja ir Raudonojo Pusmėnulio emblemos atžvilgiu. Dar ↑ *neteisėtas Raudonojo Krūžiaus, Raudonojo Pusmėnulio, JTO emblemos naudojimas.*

entomològinis šaudmuõ ↑ *šaudmuo.*

epiceñtro núokrypis ↑ *nuokrypis 1.*

epidèmiija, epidemic, эпидемия – didelis užkrečiamosios ligos išplitimas. Sukelia greit plintančios ligos; per Δ serga labai daug žmonių. Δ apimtoje vietovėje gyventojų sergamumas bet kuria užkrečiamąja liga padidėja 3–10 kartų. Epidemijomis plinta cholera, maras, raupai, dizenterija, šiltinės, difterija. Kartais Δ apima keletą šalių ar net visą žemyną (↑ *pandemija*).

epidèminė saugà ↑ *sauga.*

epidèminė situācija ↑ *situacija.*

epifitòtija, epiphytotic, эпифитотия – masinis kurios nors užkrečiamosios augalų ligos paplitimas tam tikrame plote tam tikru laiku. Kyla ten, kur dėl palankių sąlygų (pvz., dėl palyginti aukštos labai drėgno oro temperatūros) susitelkia ypač daug ligos sukėlėjų. Δ gali sukelti ir fitotoksinų naudojimas. Dar ↑ *fitotoksinai, derliaus naikinimo priemonė, derliaus naikinimo operacija.*

epizoòtija, epizootic, эпизоотия – užkrečiamosios gyvulių ligos išplitimas tam tikru laiku ūkyje ar didesniame plote (šalies dalyje, visoje šalyje). Δ gali kilti savaime ir ją gali sukelti biol. medžiagų naudojimas biol. kare (operacijoje).

epolėtas, epaulet, эполеты – paradinis antpetis kai kurių valstybių GP.

erdvė, space, пространство – gibota trijų matmenų aplinka, pvz., oro Δ. Erdvę apibūdina objektų padėtis vienas kito atžvilgiu (objektų koordinatės), atstumai tarp jų, skirtingų objektų sąlytis, kampai tarp įvairių Δ krypčių.

aerokòsminė Δ, aerospace, воздушно-космическое пространство – Žemę supanti atmosfera ir erdvė virš jos. Tai dvi atskiros erdvės, laikomos viena sritimi leidžiant, valdant ir koordinuojant erdvėlaivius, kurie juda dviejose sferose.

kontroliúojamoji óro Δ, controlled air space, контролируемое воздушное пространство – nustatyto dydžio oro erdvė, kurioje teikiamos skrydžių valdymo paslaugos. Dar ↑ *valdymas, skrydžių valdymo rajonas.*

kòsminė Δ, space, космическое пространство – erdvė už Žemės atmosferos ribų. Δ sudaro aplinkžeminė, tarpplanetinė, tarpžvaigždinė ir tarpgalaktinė erdvė. Skriejimo Žemės atžvilgiu aukštį įvardija artimoji, tolimoji, arba atviroji, Δ.

lėkimo Δ, flight space, излетное пространство – poligono (šaudyklos, direktrisės) baras už mokomųjų taikinių lauko (mokomųjų taikinių lauko ruožo) ribos šaudymo saugumui užtikrinti. Δ gylis visoms šaulių ginklų rūšims nustatomas pagal didžiausią kulkos lėkimo nuotolį, o raketoms, sviediniams, minoms, granatoms (šaudant iš granatsvaizdžių), t. p. atsižvelgiant į galimą sprogimų nuokrypį ir saugų nuo jų nuotolį.

naikinimo Δ, danger area, поражаемое пространство – erdvė, kurioje įmanoma šaudant iš tam tikros ugnies pozicijos pažeisti taikinį tiesiogiai sviediniui (kulikai) pataikius. Δ ppr. nustatoma, kai šaudymo nuotolis viršija tiesiojo šūvio nuotolį. Δ gylis apskaičiuojamas pagal konkretaus ginklo šaudymo lenteles. Ji priklauso nuo taikinio aukščio, trajektorijos lėkštumo ir vietovės nuožulnumo kampo. Dar ↑ *nuotolis 1.*

NATO óro Δ, NATO airspace, воздушное пространство НАТО – oro erdvė virš bet kurios NATO valstybės ir jos teritorinių vandenų.

nenaikinamoji Δ, dead area [ground], sector without fire, мертвое [непоражаемое] пространство – 1. plotas, į kurį sviediniams (minoms) kristi trukdo priedangos ketera; 2. ginklo apšaudomas plotas, kuriame taikiny negali būti naikinamas iš šios ugnies (leidimo) pozicijos; Δ priklauso nuo ginklo konstrukcijos ir balistinių savybių, vietovės reljefo, priedangos, už kurios išsidėstė ginklas, aukščio ir ugnies pozicijos nutolimo nuo šios priedangos.

óro Δ, airspace, воздушное пространство – Žemę supanti atmosfera.

erdvėlaivis, spaceship, космический аппарат – kosminis laivas; techninis įrenginys skrieti kosmose, pakilti iš vieno kosminio kūno ir nusileisti į kitą. Geocentrinė orbita skriejantis Δ vad. dirbtiniu Žemės palydovu. Δ gali būti pilotuojamasis (turi astronautų įgula) ir bepilotis (skrieja be įgulos). Pagal skriejimo trajektoriją ir programos paskirtį skiriamas orbitinis ir transportinis erdvėlaivis. Būna bandomasis, mokslinis ir taikomasis (meteorologinis, navigacinis, ryšio ir kt.). Pirmieji pilotuojamieji Δ buvo vienkartiniai: „Vostok“, „Voschod“, „Mercury“, „Gemini“. Tarpplanetinis Δ ekspedicijai į Menulį – „Apollo“. Ilgalaikiams stebėjimams ir eksperimentams kosmose naudojamos orbitinės stotys. Astronautų įguloms ir kroviniams skraidinti tarp Žemės ir orbitinių stočių naudojami transportiniai Δ. Jie gali būti vienkartiniai (pvz., „Sojuz“) arba daugkartiniai (pvz., „Space Shuttle“). Δ paleidžiamas į kosmosą nešančiosios raketos. Yra trys erdvėlaivio skriejimo etapai: paleidimas, kreisavimas, priartėjimas prie kito Δ arba kosminio kūno. Dar ↑ *orbitinė stotis*.

daugkartinis Δ, shuttle spaceship, воздушно-космический корабль – daugkartinis orbitinis erdvėlaivis, naudojamas skriejimui kosminėje erdvėje ir nusileidimui pagal lėktuvinę schemą. Kitaip nei orlaivis-erdvėlaivis, leidžiamas kaip raketa (ateityje gali būti leidžiamas nuo lėktuvo arba erdvėlaivio). Turi aerodinaminį keliamąjį paviršių, skrydžio stabilizacijos ir valdymo įrenginius (sparną, uodegą ir kt.), važiuoklę, pilotavimo navigacinę sistemą. Skirtas transporto operacijoms, erdvėlaivių aptarnavimui orbitoje, kosminiams eksperimentams, Žemės gelmių išteklių žvalgybai ir kt. Nuo 1981 funkcionuoja JAV Δ „Space Shuttle“. Rusijos Δ „Buran“ 1988 2 kartus apskriejo Žemę ir nusileido aerodrome.

orlaivis-erdvėlaivis, space aircraft, воздушно-космический самолет – vienpakopis daugkartinis orlaivis, galintis skraidyti atmosferoje ir kosminėje erdvėje, kylantis ir tupiantis kaip lėktuvas. Ateityje gali atlikti tiriamuosius skrydžius, aptarnauti orbitoje erdvėlaivius, vykdyti kovines užduotis. Δ kuria JAV, D. Britanija ir kt. šalys. Darbus planuojama užbaigti XXI a. pr.

erdvės išvalymas, fighter sweep, очистка воздушного пространства – naikintuvų puolimo užduotis tam tikrame operacijų rajone ieškoti ir naikinti prieš orlaivius ir atsitiktinius taikinius.

erdvinių sprogių šaudmuo ↑ *šaudmuo*.

erdvinis sproginas ↑ *sprogimas*.

ergonomika, ergonomics, эргономика – mokslas, tiriantis dirbančiojo psichofiziologines galimybes, ribas ir elgesį darbo metu; sukaupią informaciją taiko objektams, procesams, darbo aplinkai projektuoti. Δ tyrinėjimų objektas dažn. būna žmogus. Siekiama sukurti optimalias darbo sąlygas (priemonės ir aplinka), kurios tausotų žmogaus sveikatą, laiduotų darbo saugumą ir našumą. Naudojasi technikos, inžinerinės psichologijos, estetikos, darbo higienos, fiziologijos, antropometrijos, biomechanikos duomenimis ir metodais. Karinė Δ tyrinėja žmogaus kovinės veiklos galimybes karinės paskirties sistemose (žmogus–mašina–aplinka) atsižvelgdama į antropometrinius (biologinius), biomechaninius (judesių) ir medicininius (higienos) rodiklius. Sudaro galimybes didinti ginklų ir kovos technikos naudojimo veiksmingumą, trumpinti sudėtingų sistemų įvaldymo laiką, mažinti avarių ir katastrofų skaičių.

eskadrą, squadron, flotilla, эскадра – 1. kai kurių valstybių KJP operatyvinis-taktinis junginys, skirtas veiksams tam tikruose vandenynų (jūrų) rajonuose, pvz., pastoviai veikianti NATO valstybių Δ Baltijos jūroje (*SNFA – Standing Naval Force Atlantic*). Δ sudėtyje gali būti kelios įvairių klasių antvandeninių ir povandeninių laivų divizijos arba brigados ir atskiri jų divizionai.

2. kai kurių NATO valstybių KJP taktinis junginys, kurį sudaro keli vienos klasės laivų divizionai.

3. antvandeninių laivų grupė (junginys) tolimajame plaukiojime arba ekspedicijoje.

4. kai kurių valstybių (Vokietijos, Prancūzijos ir kt.) KOP lėktuvų (24–100) arba operatyvinių-taktinių raketų (36 leidimo įrenginiai) taktinis junginys.

eskadrilė, air squadron, эскадрилья – 1. pagr. taktinis aviacijos padalinys, susidedantis iš kelių aviacijos grandžių (rinktinių) ir ppr. turintis vieno tipo orlaivius (nuo 10 iki 24 ir daugiau vienetų).

2. kai kurių valstybių (JAV, Vokietijos, Italijos) GP raketų (zenitinių raketų) padalinys.

eskādrinis minininkas, destroyer, эскадренный миноносец, эсминец – kovos laivas povandeniniams ir antvandeniniams prieš laivams naikinti, savo dideliems laivams (pvz., lėktuvnešiams) plaukiojime ir mūšyje saugoti, minų užtvarams daryti ir kt. uždaviniams vykdyti. Šiuolaikinio Δ vandentalpa ppr. siekia 2500–4500 t (kartais iki 8500 t), greitis iki 38–40 mazgų (70–74 km/h). Ginkluotė: artilerinė – 2–4 iki 130 mm pabūklai; torpedinė – 2 trivamzdžiai aparatai; raketinė – raketų „laivas–oras“, „laivas–laivas“ ir tolimojo nuotolio raketų kompleksai; gali nešti 1–2 sraigtasparnius; turi radiolokacinę, hidroakustinę ir kt. aparatūrą. Pvz., naujausio JAV Δ „Berk“ (1999) vandentalpa 9033 t, greitis 32 mazgai (59,3 km/h), ginkluotė: vertikaliojo leidimo įrenginys 96 raketoms (32 sparnuotosios raketos „Tomahawk“ ir 64 zenitinės raketos), priešlaivinės raketos „Asrok“, 127 mm automatinis artilerijos įrenginys, 2 trivamzdžiai torpediniai aparatai, 2 sraigtasparniai. Visų šalių (išskyrus Rusiją) karinėse jūrų pajėgose yra (1994) 250 Δ: JAV – 50, D. Britanijoje – 12, Prancūzijoje – 13, Japonijoje – 41 ir kt. Rusijoje iki 1995 pastatyti ir perduoti laivynui 17 Δ „Sovremenyj“. Pagal vykdomus uždavinius ir kovines galimybes Δ yra universaliausias kovos laivas.

eskadrònas, squadron, эскадрон – 1. *ist.* pagr. daugelio valstybių reguliariosios kavalerijos taktinis padalinys (iki XX a. vid.). XVI a. vid. Δ buvo vad. išrikiuota mūšiu kvadratinė 15–20 eilių raitelių vora (iki 400 raitelių).

2. kai kurių valstybių, pvz., Prancūzijos, kariuomenių tankų ir žvalgybos struktūrinis taktinis vienetas, tolygus batalionui.

eskárpas, scarp, эскарп – 1. prieštankinė užtvara; priešo atakuojamoje 15°–45° statumo įkalnėje arba upės krante nukasta žemės juosta, sudaranti į priešo pusę nukreiptą 2–3 m aukščio statų šlaitą, kurio negali įveikti tankai ir šarvuočiai. Priešais Δ vietovė minuojama, o išilgai jo šaudoma iš artilerijos pabūklų ir kulkosvaidžių. Naudotas per II pasaul. karą.

2. status vidinis ilgalaikio ir lauko įtvirtinimo (tvirtovės, forto ir kt.) griovio kraštas, naudotas iki XX a. pr. kaip užtvara, kliūtis puolančiam priešui. Dar ↑ *kontreskarpas*.

eskizinis žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

eskòrtinis laĩvas ↑ *laivas*.

estakadà, overhead road [crossing], elevated structure, эстакада – 1. ilgas tilto pavidalo statinys su daugeliu atramų transporto priemonėms važiuoti virš žemės (vandens). Konstrukcija sijinė, rėminė, arkinė. Statoma iš gelžbetonio, plieno, akmens, medienos. Δ daugiausia statoma transporto eismo saugumui gerinti, pvz., įrengiant kelių lygmenų sankryžą (geležinkelio, automobilių kelio ruožas, pėsčiųjų takas gali būti nutiestas ant Δ ir po ja). Ant Δ t. p. tiesiami vamzdiniai, kabeliai, vandentakiai (↑ *akvedukas*). Neretai Δ statomos tiltų per dideles upes prietilčiuose, karo technikos, šaudmenų krovimo (iškrovimo) vietų prieigose ir pan.

2. hidrotechninis statinys – prieplauka ant polių laivams švartuotis.

ešelònas, echelon, эшелон – 1. sudedamoji štabo dalis, pvz., priešakinis, užnugario Δ.

2. atskiras vadovavimo lygmuo. Divizija, palyginti su pulku, yra aukštesnis Δ, o batalionas – žemesnis.

3. pajėgų dalis pagal kovos užduotį.

antžemìnis óro Δ, ground air echelon, наземно-воздушный эшелон – *NVS* junginio pajėgų operatyvinės (kovos) rikiuotės elementas. Atsirado XX a. 10 d-mečio pr. kuriant Rusijos mobiliųjų pajėgų naudojimo koncepciją. Δ skirtas iš sausumos ir oro vykdyti užduotis pasirinktomis kryptimis (pasirinktuose rajonuose), greitai manevruoti naujomis kryptimis (į naujus rajonus) skraidinant pajėgas etatinės ir priskirtos aviacijos orlaiviais.

skrydžio Δ, flight echelon, летный эшелон – 1. lėktuvai (sraigtasparniai), perskraidinami į naują aerodromą keičiant aviacijos vienetų bazavimosi vietą. Šių vienetų aprūpinimo ir kt. padaliniai, vežami automobiliais arba traukiniais, sudaro antžeminį ešeloną; 2. orlaivių skrydžio aukštis nustatomas oro trasose siekiant užtikrinti skrydžių saugumą. Dar ↑ *orlaivių ešelonavimas*.

smũgio Δ, assault echelon, ударный эшелон – aviacijos operatyvinės rikiuotės, smogiant masinį aviacijos smũgį, elementas. Δ sudaro lėktuvai, skirti smũgiams į nurodytus taikinius, ir tiesioginio jų aprūpinimo lėktuvai (dengimo naikintuvai, elektroninės kovos lėktuvai). Kartais gali būti keli Δ.

stratėginis Δ, strategic echelon, стратегический эшелон – valstybės GP dalis. Skiriamas 1-asis ir 2-asis Δ. 1-ąjį Δ ppr. sudaro junginiai, skirti pirmosioms operacijoms; 2-ąjį – esantys šalies gilumoje (sudaromi) junginiai ir skirti 1-ojo Δ pastangoms stiprinti.

4. rikiuotė, kurioje padaliniai išdėstyti vienas už kito ir per vienodą tarpą į šoną.

5. valstybės GP grupuotės dalis strateginiams uždaviniams vykdyti – strateginis ešelonas.

6. operatyvinės (kovos) rikiuotės elementas; gali būti pirmasis, antrasis ešelonas, užnugario Δ ir pan. Dar ↑ *desanto ešelonas*.

antràsis Δ, second echelon, второй эшелон – operatyvinės (kovos) rikiuotės dalis, kurios paskirtis – didinti pajėgų pastangas operacijos (mūšio) eigoje; pakeisti 1-ąjį ešeloną, patyrusį didelių nuostolių ir negalintį toliau vykdyti jiems skirtas užduotis; naikinti priešo desantą, veikiantį pajėgų užnugaryje ir vykdyti kt. netikėtas užduotis.

pirmàsis Δ, assault echelon, первый эшелон – pajėgų operatyvinės (kovos) rikiuotės elementas, kuris pirmas stoja į kautynes (mūšį) ir ppr. operacijoje (mūšyje) vykdo pagr. uždavinius. Δ t. p. sudaromas strateginiu mastu išskleidžiant GP karui. 1-ojo ir 2-ojo ešelonų sudėtis ir uždaviniai nustatomi operacijos (mūšio) sumanyme.

ũznugario Δ, rear echelon, тыловой эшелон – pajėgų vienetai, kurių nereikia kovos zonoje ir kurie sutelkti už jos ribų. Δ ppr. sudaro aprūpinimo ir aptarnavimo vienetai.

7. karinis dalinys ar keli padaliniai, vežami vienu traukiniu ar laivu, pvz., karinis Δ. Dar ↑ *karinis traukinys*.

karinis Δ, military echelon, воинский эшелон – traukiniu arba laivu vežamas karinis dalinys arba keli padaliniai. Δ gali užimti ir visą traukinį, ir vieną vagoną; viename traukinyje gali būti keli ešelonai. Kiekvienas Δ kelionėje turi savo numerį.

ešelonāvims, echelonment, эшелонирование – 1. pajėgų išdėstymas vietovėje (ore, jūroje) į gilumą (orlaivių – pagal aukštį) kovos veiksmams vykdyti.

órlaivių Δ, aircraft echelonment, эшелонирование летательных аппаратов – orlaivių (jų grupių) paskirstymas pagal skrydžio aukštį, kurio tikslas – užtikrinti skrydžių saugumą. Skrendančių kovos rikiuote orlaivių ešelonavimui skiriami orlaivių aukščių skirtumai, nuotoliai ir tarpai tarp orlaivių.

2. materialinių priemonių (atsargų) skirstymas pagal skirtingus aprūpinimo lygmenis siekiant laiku aprūpinti kovojančias pajėgas šaudmenimis, degalais, maistu ir kitomis materialinėmis priemonėmis.

atsargū Δ, stock echelonment, эшелонирование запасов – atsargų skirstymas operacijos (mūšio) metu pagal užnugario grandis ir grupuotes. Δ siekiama reikiamu laiku patenkinti kariuomenės poreikius šaudmenimis, degalais, maistu ir kt. materialinėmis priemonėmis, apsaugoti atsargas nuo priešo poveikio.

etāpas, phase, этап – 1. nužygiuoto ar nuvažiuoto kelio dalis tarp dviejų sustojimų.

2. reiškinio, veiksmo raidos tarpsnis, stadija. Dar ↑ *linija, etapo zona*.

atākos Δ, assault phase, этап атаки – 1. *j. des.* laikotarpis nuo pagr. desanto pajėgų atvykimo į desantavimo rajoną iki uždavinio atlikimo; 2. *o. des.* etapas nuo atakos ešelono nuleidimo į desantavimo rajoną iki pradinio placdarmo įtvirtinimo.

3. punktas, kuriame žygiuojanti kariuomenė arba pavieniai kariai gauna maistą, nakvynę, medicinos pagalbą.

etāpinės pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

etāpinis gydymas, staging treatment, этапное лечение – sužeistųjų (ligonių) gydymas ir medicinos pagalba jiems bei jų judėjimas medicininės evakuacijos etapais. Iki XX a. sužeistieji buvo gydomi netoli nuo kautynių vietos. Padidėjus kovos veiksmų manevringumui, toks gydymas pasidarė neįmanomas. Nuo 1915 buvo įgyvendintas etapinio gydymo metodas. Medicininės evakuacijos etapais tapo evakuacijos keliuose išskleisti medicinos punktai ir gydymo įstaigos. I pasaul. kare Δ buvo taikomas tikrai iš dalies, II pasaul. karo metais – visos apimties. Todėl 72,3% sužeistų ir 90,6% sergančių kareivių ir karininkų grįžo į rikiuotę.

etāpo linija ↑ *linija 5*.

etāpo zonà, phase zone, зона этапа – pajėgų veiksmų viename iš operacijos etapų zona.

etātas, establishment [complement], штат – 1. etatų vienetą.

2. *dgs.* dokumentas, nustatantis karinio vieneto arba įstaigos organizacinę struktūrą, įvardijantis padalinius ir pareigybes, personalo, ginkluotės, kovos technikos ir kt. pagr. materialinių priemonių skaičių. Ppr. etatai būna taikos ir karo meto, nepaprastosios padėties ir kt. Dar ↑ *etatų sąrašas*.

nepaprastōsios padėties etātai, emergency establishment [complement], штаты чрезвычайного положения – patvirtintas perskirstymas vienetų, darinių ar štabų etatų nepaprastosios padėties sąlygomis.

taikōs mēto etātai, peacetime establishment [complement], штаты мирного времени – patvirtinti etatai, kurie nustato vieneto, darinio ar štabo vadovybės personalo poreikį taikos metu.

etātinė ginkluotė ↑ *ginkluotė*.

etātinės priemonės, standard equipment, organic means [equipment], штатные средства – materialinės priemonės (karo technika ir naudojamosios priemonės – šaudmenys, degalai, tepalai, maisto produktai ir kt.), esančios karinio vieneto etatų sąrašė. Jas sudaro ir etatinės, ir papildomosios priemonės. Naudojamosios priemonės įtraukiamos į etatų sąrašus pagal tiekimo normas ir kovinius kompleksus. Dar ↑ *etatų sąrašas, ginkluotė*.

etātinės artilėrijos priemonės, organic artillery, штатные артиллерийские средства – artilėrijos vienetai, esantys pėstininkų (tankų) vienetų sudėtyje. Dar ↑ *artilėrija*.

etātinės artilėrijos priemonės ↑ *etatinės priemonės*.

etātinis, -ė, organic, штатный, входящий в состав – sudarantis, -i neatskiriamą karinio dalinio (vieneto) dalį.

etātinis giñklas, organic weapon, штатное оружие – ginklas, priskirtas kariui pagal jo užimtą etatą kariniame vienete.

etātų sąrašas, table of organization, list of the staff, штатное расписание – dokumentas, nustatantis karinio vieneto arba įstaigos personalo skaičių, sudėtį ir jo finansavimą. Δ sudaromas remiantis patvirtintais etatais, finansiniais ištekliais, veiklos apimtimi ir kt. ekonominiais rodikliais. Δ reguliariai peržiūrimas ir tvirtinamas.

etiliúotas benzinas ↑ *benzinas*.

Euroatlāntinės Partnerystės Tarýba (EPT), Council of Euroatlantic Partnership, Совет Евроатлантического партнерства – NATO valstybių ir vyriausybų vadovų iniciatyva 1997 Portugalijoje įkurta organizacija (ankstesnis pavadinimas Šiaurės Atlanto Bendradarbiavimo Taryba), apimanti NATO ir visas buvusias Varšuvos pakto nares, kurios pagr. tikslas – dialogas ir konsultacijos politiniais ir saugumo klausimais.

Euròpos atramòs sistemà 1989, EuREF 89, European Reference Frame 1989, EuREF 89, Европейская опорная система 1989, EuREF 89 – 1989 sudarytas bendras pasaulinis padėties nustatymo sistemos tinklas. Jis pakeitė anksčiau buvusį nelabai tikslų ir šių dienų reikalavimų netenkinantį geodezinį pagrindą. Dar ↑ *geodezinis pagrindas*.

Euròpos kàro teàtras ↑ *karo teatras 1*.

Euròpos saugùmo ir bendradarbiàvimo organizàcija (ESBO), Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) – politinis konsultacinis organas (iki 1995 Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencija), kuriame dalyvauja daugiau kaip 50 Europos, Centrinės Azijos ir Šiaurės Amerikos valstybių. Pagr. Δ veiklos kryptys: valstybių saugumo stiprinimas (atsisakymas naudoti jėgà, nusiginklavimas, taikus konfliktų reguliavimas, nesikišimas į šalių vidaus reikalus), žmogaus teisių gynimas ir ekonominis bendradarbiavimas.

Euròpos saugùmo ir bendradarbiàvimo organizàcijos pasitarìmo Baigiamàsis Àktas, Final Act of the Conference of the Organization for Security and Cooperation in Europe, Заключительный Акт совещания Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе – 33 Europos valstybių, t. p. JAV ir Kanados vadovų 1975 Helsinkyje pasirašytas aktas, kuriame patvirtintas susidariusių Europoje sienų neliečiamumas, suformuluota 10 principų, kurie apibrėžė pasitarimo dalyvių tarpusavio santykius, bendradarbiavimo taisykles ir normas. Aktas sudarė palankias sąlygas tarptautinei įtampai mažinti, taikai ir taikiam sambūviui Europoje stiprinti, tarptautiniam bendradarbiavimui plėtoti.

Euròpos Žemės atramòs sistemà 1989, ETRS 89, European Terrestrial Reference System 1989, ETRS 89, Европейская земная опорная система 1989, ETRS 89 – bendra Europos geocentrinė koordinacių sistema, kuri yra Pasaulinės koordinacių sistemos 1984, *WGS 84* (angl. World Geodetic System, 1984), naudojamos globalinėje padėties nustatymo sistemoje (GPS), realizacija Europoje. Tarptautinė geodezijos asociacija rekomenduoja Δ naudoti visose Europos valstybėse. Lietuvoje pradėta naudoti 1992. Dar ↑ *globalinė padėties nustatymo sistema (GPS)*.

evakàvimas, evacuation, эвакуация – 1. organizuotas gyventojų, civilinių objektų iškeldinimas iš teritorijų, kurioms gresia priešo užpuolimas arba gaivalinė nelaimė, suteikiant stacionariąsias ar laikinąsias gyvenamąsias ar negyvenamąsias patalpas.

2. kariuomenės išvedimas iš jos užimtos teritorijos.

3. *THT* sužeistųjų ir ligonių, karo belaisvių, vaikų ir civilinių gyventojų išvedimas (išvežimas), sugadintos ginkluotės ir kovos technikos, karinių ir ūkio materialinių priemonių išvežimas iš kovos veiksmų zonos. Evakuojama antžeminėmis transporto priemonėmis, orlaiviais ir laivais. Dar ↑ *evakavimo priemonės, evakuojamieji, punktas 2*.

gyvèntojų Δ, evacuation of the population, эвакуация населения – organizuotas gyventojų iškeldinimas iš teritorijų, kuriose pavojinga gyventi, suteikiant jiems nuolatinės arba laikinos gyvenamąsias patalpas; skubi gyventojų apsaugos priemonė.

kàro tèchnikos Δ, evacuation of vehicles, эвакуация военной техники – pažeistos (sugedusios) arba įstrigusios (paskendusios) karo technikos išvilkimas (ištraukimas) ir jos gabenimas į remonto punktus (sugadintų mašinų surinkimo punktus), geležinkelio stotis, jūrą ar upių uostus, aerodromus. Dar ↑ *surinkimo punktas*.

krovinių Δ iš ūosto, port evacuation of cargoes, эвакуация грузов из порта – krovinių išvežimas iš uosto, kuriam gresia pavojus, į kitą sandėliavimo vietą.

medicìninis Δ **òrlaiviais**, aeromedical evacuation, медицинская эвакуация летательными аппаратами – ligonių (sužeistųjų) evakavimas orlaiviais į gydymo įstaigą ar iš vienos gydymo įstaigos į kitą. Skiriamas priešakinis (iš mūšio lauko į pirmosios pagalbos punktus ir į tolimesnius nuo fronto mūšio rajone esančius medicinos pagalbos punktus), taktinis (iš kovos zonos į vietas už kovos zonos ir iš vienu komunikacijų zonos punktų į kitus) ir strateginis (iš užjūrio rajonų ar operacijos vietų į savo bazes, kitas NATO valstybes ar į laikinai saugius rajonus) Δ. Dar ↑ *medicininio evakavimo orlaiviais sistema*.

sugadìntos įrangos Δ, evacuation of casualty equipment, эвакуация поврежденного оборудования – sugadintos įrangos perkėlimas tarp materialinio techninio aprūpinimo sistemos vienetų.

evakàvimo priemonės, evacuation means, эвакуационные средства – 1. specialiai įrengtos transporto priemonės (sanitariniai automobiliai, kariniai sanitariniai traukiniai, laivai, sanitarinė aviacija) sužeistiesiems ir ligoniams vežti į gydymo įstaigas.

2. *CS* įvairios transporto priemonės gyventojams evakuoti ir materialinėms priemonėms vežti iš ekstremaliųjų situacijų rajonų.

3. ratiniai ir vikšriniai vilkikai su specialiaja įranga įstrigusiai ar sugadintai kovos technikai evakuoti kovos veiksmų rajone.

evakàvimo pùnktas ↑ *punktas 2*.

evakuàcijos konvòjus ↑ *konvojus 1*.

evakuacinis

evakuacinis blòkas, evacuation block, эвакуационный блок – įrenginys mašinai išvilkti arba išsivilkti; jį sudaro ↑ *skridinys* ir prie jo ašies pritvirtintas kablys.

evakuacinis transportavimas ↑ *transportavimas*.

evakuojamieji, evacuees, эвакуируемые – gyventojai arba kiti asmenys, kuriems kompetentinga vadovybė leidžia ar įsako išvykti, planuoja, organizuoja ir kontroliuoja jų kelionę ir apgyvendinimą.

eventualūs neutralitėtas ↑ *neutralitetas*.

ežektorius ↑ *čiurkšlinis siurblys*.

ežeras, lake, озеро – vandens užpildytas sausumos paviršiaus pažemėjimas, tiesiogiai nesusisiekiantis su jūra ar vandenynu. Lietuvoje yra 2823 Δ, didesni kaip 0,5 ha, dar yra apytikriai 1600 Δ, mažesnių kaip 0,5 ha. Visi Δ užima beveik 1,5% Lietuvos teritorijos ploto. Daugiausia Δ yra Baltijos ir Žemaičių aukštumose, Dainavos ir Neries žemumose. Ežeringiausia Aukštaičių aukštuma; joje yra didžiausi (Drūkšiai ir Dysnai), giliausi (Tauragnas, gylis 60,5 m, Malkėstas – 57 m, Asveja – 50,2 m) ir ilgiausi (Asveja, ilgis 21,9 km, Sartai – 14,8 km) Lietuvos Δ. Daugiausia Δ yra Lietuvos šiaur rytiniame pakraštyje (Ignalinos ir Zarasų rajonuose Δ užima daugiau kaip 10% teritorijos ploto), mažiausia – Vidurio žemumoje (čia Δ užima iki 0,5% teritorijos ploto). Pagal pratakumą Δ skiriami – prakiniai (jų Lietuvoje yra 870), vandenskyriniai (300), nenutekamieji (80) ir akliniai (likusieji); pagal vandens cheminę sudėtį – gėlieji (visi Lietuvos Δ) ir mineraliniai. Δ yra gamtinės vandens kliūtys, vandens tiekimo šaltiniai, transporto magistralės, juose gali tūpti (kilti) vandens lėktuvai, kovoti ežerų karinės flotilės.

ežerų flotilė ↑ *flotilė 1*.

ežys, gooseberry, еж – nesprogstamoji kilnojamoji inžinerinė priemonė prieštankinėms, priešpėstinėms ir priešdesantinėms užtvarams įrengti. Iš Δ daromos užtvaros keliuose, gatvėse, patogiuose desantui išsikelti pakrantės ruožuose. Prieštankinis Δ virinamas arba kniedijamas iš statmenų vienas kitam trijų 2 m ilgio bėgių, gelžbetoninių arba geležinių sijų. Priešpėstinis Δ – panašus į ožį malkoms pjauti; daromas iš trijų kryžmių, kurios sujungiamos 3 m ilgio skersiniu statmenai viena kitai, o galai apjuosiami spygliuotąja viela. Kryžmių kuolų ilgis 1,5 m.

F

fáilas ↑ *rinkmena.*

fāksas ↑ *ryšys, faksimilinis ryšys.*

faksimilė, facsimile, факсимиле – 1. spaudos ar fotografijos būdu pagaminta tiksli originalo (parašo, rankraščio, dokumento) kopija.

2. *komp.* dokumentų, brėžinių, schemų ir fotografijų elektroninio perdavimo sistema.

faksimilinė mašinà ↑ *mašina 2.*

faksimilinis ryšys ↑ *ryšys.*

falánga, phalanx, фаланга – *ist.* glaudi sunkiai ginkluotų pėstininkų kovos rikiuotė. Naudota Sen. Graikijos, Sen. Makedonijos (iki IV a. pr. Kr.) ir Sen. Romos kariuomenėse. Δ gylis – 8–24 eilės po 800–1000 karių kiekvienoje. Turėjo didelę smogiamąją galią, tačiau buvo nejudri ir galėjo veikti tiksliai lygioje vietovėje. Buvo labai pažeidžiami Δ sparnai ir užnugaris, kuriuos turėjo dengti raitininkai ir lengvieji pėstininkai.

falkonėtas, falconet, фальконет – *ist.* 45–100 mm kalibro pabūklas. Šaudė švininiais sviediniais. XVI–XX a. Δ buvo ginkluota pulko, lauko (rečiau tvirtovių) artilerija ir laivai.

farvāteris ↑ *laivakelis.*

fašinà ↑ *žabinys.*

Fau, Fau, Фау – *ist.* Vokietijos tolimojo veikimo valdomasis raketinis ginklas, naudotas per II pasaul. karą. Pagamintos dvi modifikacijos: sparnuotoji raketa Fau-1 ir balistinė raketa Fau-2. Fau-1 buvo pulsuojančiojo variklio varomas viensparnis lėktuvas su stabilizatoriumi. Sparnas trapecinis arba tiesus. Trapecinio sparno ilgis 4,87 m, tiesaus – 5,3 m, raketos ilgis 7,9 m, liemens skersmuo 0,84 m, leidimo masė 2200 kg, nešė 850 kg sprogmenų, skriejimo greitis ~600 km/h, nuotolis iki 370 km; leidžiama nuo katapultos. Degalų buvo pilama tiek, kad nuskristų iki taikinio. Degalams pasibaigus, variklis užgesdavo ir raketa krisdavo į taikinį. Fau-2 (↑ *raketa*) ilgis 14 m, liemens skersmuo 1,65 m, leidimo masė ~13 000 kg, SM masė 800 kg, skriejimo greitis 1700 m/s, nuotolis 320 km, pakildavo į 80 km aukštį, skrisdavo viršgarsiniu greičiu; leidžiama leidimo įrenginiu. Fau-1 pirmą kartą paleista 1942, karo tikslais naudota prieš D. Britanijos miestus nuo 1944. Dėl mažo greičio buvo lengvai numušama; iš 10500 paleistų Fau-1 į D. Britanijos teritoriją nukrito 3200, o iš 4300 Fau-2 daugiau kaip 2000 sprogo leidžiant arba skriejant ir tik apie 500 nukrito į Londoną. Iš viso buvo pagaminta 34 000 vienetų. Nors buvo sugriauta daugiau nei 30000 namų, nukauta apie 33000 žmonių, Δ naudojimas karo eigai didelės įtakos neturėjo ir numatytos užduoties neįvykdė. Fau-2 tapo pirmųjų JAV ir SSRS valdomųjų balistinių raketų prototipu.

faustpatrōnas, Faustpatrone *vol.*, фаустпатрон – *ist.* artimojo mūšio vienkartinio naudojimo rankinis vamzdinis reaktyvinis ginklas kumuliacinio užtaiso granatomis šaudyti į šarvuotuosius taikinius. Sudarytas iš superkalibrinės kumuliacinės granatos, stabilizatoriaus, išmetamojo parako užtaiso ir iš abiejų galų atviro vamzdžio su smogiamuoju mechanizmu ir taikikliu. Buvo dviejų modifikacijų (F1 ir F2). Šaudymo nuotolis 30 m, F1 masė 5,35 kg, F2 – 3,25 kg, granatos masė atitinkamai 2,8 ir 1,65 kg. Galėjo pramušti 200 ir 140 mm storio šarvus. Šūvio metu atgal iš vamzdžio išsiverždavo iki 4 m liepsna. Naudotas vokiečių kariuomenėje II pasaul. karo pab. (nuo 1943).

fāzė, phase, фаза – 1. kokio nors reiškinio formos ar būvio kitimo momentas; kitimo stadija, tarpsnis.

2. *fiz.* dydis, apibūdinantis harmoninių virpesių proceso stadiją bet kuriuo laiko momentu. Harmoninių virpesių Δ matuojama kampo vienetais – laipsniais, radianais. Dar ↑ *moduliavimas.*

3. *el.* daugiafazės grandinės dalis, kuria teka kurios nors vienos fazės srovė.

fāzės moduliāvimas ↑ *moduliavimas.*

fejervērkeris, fireworker, фейерверкер – Lenkijos raketų ir artilerijos puskarininkio laipsnis.

feldfēbelis, sergeant major, фельдфебель – Vokietijos GP puskarininkio laipsnis.

feldmáršalas, field marshal, фельдмаршал – D. Britanijos ir kai kurių kt. valstybių kariuomenės vyriausiųjų karininkų aukščiausiasis laipsnis; atitinka armijos generolą.

figūrinis užtaisas ↑ *užtaisas 1.*

fiksavimas, fixing, фиксация – trukdymas priešui keisti išsidėstymą arba perdislokuoti savo pajėgas. Dar ↑ *minų lauko žymėjimas.*

filtras, filter, фильтр – įrenginys kietosioms dalelėms iš skysčių ar dujų (absolūtusis, dulkių, dūmų, oro, sugeriamasis Δ) išskirti, tam tikro dažnio elektromagnetinėms (fotografinis, šviesos Δ) ar garso (akustinis Δ) bangoms, elektriniams virpesiams (elektrinis Δ) praleisti, filtracijai hidrotechniniuose statiniuose sumažinti. Kietosios priemonės iš skysčių išskiriamos filtruojant mišinį pro akytą pertvarą arba grūdėtų medžiagų (smėlio, žvyro, anglių) sluoksnį. Tokiu principu vandens filtru valomas geriamasis vanduo, biofiltru – nuotekos, vidaus degimo variklio degalų filtru – degalai, alyvos filtru – tepimo alyva. Klampūs skysčiai filtruojami slėginiais ir vakuuminiais Δ, ypač klampūs – filtpresais ir pan. Iš dujų kietosios dalelės šalinamos jas įelektrinus elektriniame lauke (elektrinis Δ). Įvairūs Δ naudojami karyboje (filtravimo ir ventiliacijos įranga, vandens valymo, apsaugos nuo brand. sprogo šviesos spinduliuotės Δ ir kt.), t. p. įvairioje karo technikoje.

absolūtusis Δ, absolute filter, абсолютный фильтр – filtras, kuris gali sulaikyti visas kietąsias daleles, didesnes už mikroną.

dulkių Δ, dust filter, противопыльный фильтр – įrenginys dulkėms (t. p. ir radioakt. dulkėms) iš oro valyti. Δ yra sudedamoji filtravimo ir ventiliacijos įrangos dalis, t. p. įrengiamas visuose uždaruose apsauginiuose įrenginiuose ir statiniuose, neturintuose tokios įrangos. Pvz., pritaikant namo rūšį rad. priedangai, prie vieno rūšio lango įrengiamas ištraukiamasis vamzdis, prie kito paliekama neuždaryta anga, kurioje įrengiamas Δ, gaminamas iš marlės, maišų medžiagos, pjaustytų šiaudų ir kt. Oro įeinamasis ir ištraukiamasis vamzdžiai viršuje turi būti uždengti stogeliu, o apačioje (patalpose) uždaromi sandariomis sklendėmis; žemiau sklendžių įtaisoma kišenė patekusioms pro filtrą dulkėms surinkti. Kad susidarytų trauka, ištraukiamasis vamzdis turi būti įtaisytas 1,5–2 m aukščiau už įeinamąjį vamzdį.

dūmų Δ, smoke filter, противодымный фильтр – įtaisas dūmams ir aerozoliui iš oro valyti. Δ yra naudojamas dujųkaukės filtruojamojoje ir sugeriamojoje sistemoje (dėžutėje ar elementuose), papildomos dėžutės komplekte ir kt.

elektrinis Δ, electric filter, электрический фильтр – 1. įtaisas, galintis iš jo įėjime esančių skirtingo dažnio elektrinių virpesių išskirti tik tam tikrų dažnių virpesius; 2. įtaisas, praleidžiantis tik dalį gaunamos energijos ir tokiu būdu keičiantis energijos paskirstymą. Pagal praleidžiamosios juostos vietą dažnių skalėje skiriami žemutinių dažnių (praleidžia žemesnio nei parinkto dažnio energiją), aukštutinių dažnių (aukštesnio nei parinkto dažnio energiją), juostiniai (fiksotos dažnių juostos energija) ir užvariniai (nepraleidžia fiksuotos dažnių juostos energijos) Δ. Naudojami ryšių technikoje ir kt.

fotografinis Δ, photographic filter, фотографический фильтр – stiklo ar kitokios medžiagos sluoksnis atsitiktinės šviesos spektrui modifikuoti.

oro Δ, air filter [cleaner], воздушный фильтр, воздухоочиститель – filtras tiekiamam į variklio cilindrą orui valyti. Aplink variklį esančiame ore visada yra dulkių, kurių kiekis priklauso nuo vietovės ir klimatinų sąlygų. Dėl dulkių, kurios kartu su oru patenka į variklio cilindrą, smarkiau dyla cilindrai ir žiedai, todėl mažėja variklio galia, ilgaamžiškumas ir didėja degalų ir alyvos sąnaudos.

sugeriamasis Δ, absorbent filter, фильтр-поглотитель – dujųkaukės (filtravimo ir ventiliacijos įrangos ar agregato) filtruojamosios ir sugeriamosios sistemos pagr. dalis. Δ (dar vad. įgėrikliu) sudaro specialiai apdorotas aktyvintųjų anglių sluoksnis, vad. įkrova. Dar ↑ *aktyvintosios anglys.*

šviesos Δ, light filter, светофильтр – optinis elementas, pvz., stiklas, želatinas ar plastikas, nudažytas specialiu būdu ir sugeriantis tam tikro dažnio elektromagnetines bangas.

filtravimo ir ventiliacijos agregatas, filter-ventilator unit, фильтровентиляционный агрегат – įtaisas slėptuvėms, uždariems valdymo ir medicinos punktam ventiliuoti ir kenksmingoms oro priemonėms šalinti. Δ sudaro: filtras gėriklis (kurio pagr. dalis – sugeriamasis ↑ *filtras*), ventiliatorius su elektriniu varikliu ir rankine pavara, oro išėigos rodiklis. Dar ↑ *uždanga, apsauginės durys.*

filtravimo ir ventiliacijos įranga, filter-ventilator equipment, фильтровентиляционное оборудование – įtaisas kenksmingoms oro priemonėms šalinti ir išvalytam orui tiekti. Naudojamas lėktuvuose, laivuose, kovos mašinos, slėptuvėse žmonėms apsaugoti nuo radioakt. dulkių, NM ir BM. Δ neapsaugo nuo anglies monoksido ir kai kurių PChM (chloro, amoniako ir kt.). Δ sudaro: ↑ *filtravimo ir ventiliacijos agregatas*, oro ėmimo ir apsauginiai įtaisai, įeigų ir išėigų sandarinimo priemonės, vamzdynas, valdymo sistema, apsauginė reguliavimo aparatūra ir kontrolės prietaisai.

filtruojamoji apsauginė aprangà ↑ *aprangà.*

filtruojamoji dujųkaukė ↑ *dujųkaukė 2.*

finansinis aprūpinimas ↑ *aprūpinimas 1.*

fitotoksikai, phytotoxic agents, фитотоксиканты – nuodingosios chem. medžiagos augalams naikinti. Δ naudojami žemės ūkyje piktžolėms naikinti. Δ skirstomi šitaip: ↑ *herbicidai*, arbocidai, algicidai, ↑ *defoliantai* ir desikantai. Karo

tikslais naudojami trys pagr. junginiai: oranžinė, baltoji ir mėlynoji ↑ *medžiaga*, kurie naikina pasėlius, miškus ir pan. Daugelis Δ kenksmingi žmonėms ir gyvuliams.

fizikinė degazacija ↑ *degazacija*.

fizikinis dydis, physical unit, физическая величина – reiškinio, kūno arba medžiagos esmės savybės charakteristika, kurią galima nustatyti ir kiekybiškai įvertinti. Diduma Δ vartojami fizik. reiškiniams kiekybiškai išreikšti. Δ galima grupuoti į dydžių kategorijas ir juos tarpusavyje lyginti. Pvz., ilgis, skersmuo, atstumas, aukštis, bangos ilgis ir pan. sudaro vieną kategoriją. Tokie dydžiai vad. vienaarūšiais dydžiais. Jei pasirenkamas tos kategorijos atskaitos dydis, vadinamasis (matavimo) vienetas, tai bet kurį kategorijos dydį galima išreikšti šiuo vienetu, t. y. vieneto ir skaičiaus sandauga; ji vad. dydžio verte. Skaičius, esantis dydžio vertės išraiškoje, vad. skaitine verte. Pvz., sviedinio pradinis greitis $v = 494$ m/s; čia v – greičio (fizik. dydžio) simbolis, m/s – metro per sekundę (greičio vieneto) simbolis, 494 m/s – greičio vertė, 494 – skaitinė vertė. Fizik. dydžiai tarpusavyje yra susieti lygtimis, kurios matematiškai išreiškia tam tikrus dėsnius ar apibrėžia naujus dydžius. Skiriami vienas nuo kito nepriklausomi dydžiai – pagr. ir išvestiniai. Pagr. dydžiais apibrėžiami ar išreiškiami išvestiniai. Apibrėžtais ryšiais susietų Δ visuma sudaro dydžių sistemą.

fizinė geografinė zona, physical-geographical zone, физико-географическая зона – sausumos gamtinė zona; didelė geografinės juostos dalis, palaiptai ir dėsningai kintanti traukiantis nuo pusiaujo prie ašigalių ir nuo vandens į žemyno gilumą. Δ padėtis pirmiausia nusakoma šilumos ir drėgmės skirtumais. Zonomis būdingos bendrosios geografinių kraštovaizdžių (pvz., stepių zonos, dykumų zona ir pan.) charakteristikos; pagal jų vyravimą zonos ribose skiriamos fizinės geografinės pazonės.

fizinis elektros energijos šaltinis ↑ *elektros energijos šaltinis*.

fizinis rengimas ↑ *rengimas 2*.

fizinis senėjimas ↑ *senėjimas*.

flāgmanas, flag, flagship, flagman, флагман – 1. didelės karo laivų flotilės (eskašros, divizijos ir kt.) vadas.

2. laivas, kuriame yra flotilės vadas.

flegmatizatorius, deterrent, флегматизатор – keli įmirkyto specialiu mišiniu plono popieriaus sluoksniai vamzdžio veiksmumui didinti. Δ apgaubia kovinį užtaisą ir šaunant išpurškiamas per visą vamzdžio paviršių, apsaugodamas jį nuo aukštos parako dujų temperatūros kenksmingo poveikio. Kai kurių patrankų šaudmenų pilnieji užtaisai dar turi teptuvą (du dangtelius, tarp kurių yra vamzdžio tepalas), kuris šaunant tepa vamzdį; prieš šaunant teptavas dedamas ant sviedinio užjuostinės dalies.

flėšės, fleshes, флешы – *ist.* lauko, rečiau ilgalaikiai, įtvirtinimai, naudoti XVIII–XIX a. pr. Turėjo dvi iškyšas, sudarančias buką kampą, kurio viršūnė buvo nukreipta į priešų pusę (plane primindavo strėlės antgalį).

flotilė, flotilla, fleet, флотилия – 1. kai kurių valstybių KJP operatyvinis arba taktinis junginys. Pagal paskirtį būna jūrų, ežerų, upių Δ; pagal pavaldumą – atskiroji Δ arba Δ laivyno sudėtyje.

ežerų Δ, lake flotilla, озерная флотилия – flotilė, padedanti SP kovoti ežerų zonoje, trukdanti laivybai. Ppr. sudaroma karo metu iš įvairių karo laivų, aviacijos, artilerijos, jūrų pėstininkų vienetų.

jūrų Δ, sea flotilla, морская флотилия – flotilė, atliekanti operatyvines užduotis viena arba kartu su kitomis flotilėmis ar GP rūšimis. Sudaroma iš antvandeninių ir povandeninių laivų, aviacijos, jūrų pėstininkų vienetų, kranto artilerijos, raketų kompleksų ir kt. vienetų. JAV, D. Britanijos ir kt. valstybių Δ sudaromos iš kelių povandeninių laivų, eskadrinių minininkų, katerių ir kt. karo laivų.

ūpių Δ, river flotilla, речная флотилия – flotilė, padedanti SP kovoti upių baseinuose, trukdanti upių transportui ir atliekanti kt. užduotis. Sudaroma panašiai kaip ir ežerų Δ.

2. Prancūzijos KJP aviacijos kelių lėktuvų (sraigasparnių) padalinių darinys kovai su povandeniniais laivais.

3. pramoninių ir ekspedicinių ar sportinių laivų junginys.

flotilės admirōlas ↑ *admirōlas*.

fōno triukšmas ↑ *triukšmas*.

formalizūotasis dokumeñtas ↑ *dokumeñtas*.

forsāvimas ↑ *greitinimas*.

forsāvimo slėgis ↑ *slėgis, greitinimo slėgis*.

forsūotasis žygis ↑ *žygis*.

fõrtas, fort, форт – *ist.* gynybinis statinys, ppr. fortifikacinio įrenginio (tvirtovės, linijos) sustiprinta dalis. Antžeminėje dalyje turėjo stebėjimo punktų (bokštų), kulkosvaizdžių, artilerijos ir kt. ugniaviečių, apsaugotų 1–2 žemės volais, kai kada įrengtų šarvuotuosiuose bokštuose su ambrazūromis pabūklams, priedangų gynėjams. Požemyje buvo slėptuvės

fortifikacija

igulai, vadavietai, medicinos punktam, ginklų, maisto ir kt. sandėliai. Buvo skirtas ilgai žiedinei (apsuptyje) gynybai (šarvuotasis Δ), jungė kelias tvirtoves (jungiamasis Δ), saugojo svarbių kelių, perėjų prieigas (užtveriamasis Δ). Buvo statomas iš plytų ir akmenų mūro, nuo XIX a. pab. – ir iš betono, gelžbetonio. Δ imta statyti XVII–XVIII a. XIX–XX a. pr. fortai apjuosti miestai (pvz., Kaunas) buvo vad. tvirtovėmis. Po I pasaul. karo statyti įtvirtintuose rajonuose ir linijose (pvz., Mažino, Manerheimo linijose). Per II pasaul. karą kai kurių tvirtovių Δ buvo naudojami miestų gynybai. Po II pasaul. karo nebestatomi, o esamieji neteko karinės reikšmės. Lietuvoje Δ yra Kauno tvirtovėje (keli), Klaipėdoje.

fortifikacija, fortification, фортификация – karo inžinerijos šaka, apimanti gynybos įtvirtinimų, pozicijų, sutelkimo rajonų įrengimą, įtvirtintų statinių ir jų kompleksų projektavimą ir statybą. Δ būna lauko ir ilgalaikė. Iki XVII a. Δ objektas buvo pilys ir gynybinės sienos aplink miestus, vienuolynus ir dvarus, pylimai aplink kariuomenės stovyklas. S. Vobanas (Vauban; Prancūzija) XVII a. pab. suformulavo ilgalaikių fortifikacijos įrenginių mokslinius pagrindus. XVIII a., padidėjus lauko kautynių reikšmei, susidarė lauko pozicijų, įrenginių ir įtvirtinimų Δ. Nors po I pasaul. karo tvirtovių reikšmė ėmė blėsti, lauko Δ išliko pakankamai svarbi, dar buvo statomi ilgalaikiai fortifikacijos įrenginiai. Žymiausi jų: Mažino linija (Prancūzijoje), Zygfrido linija (Vokietijoje), Manerheimo linija (Suomijoje). Per II pasaul. karą naudojamų ginklų galia dar didesnė. Lauko fortifikacijos įrenginiai pasidarė dar reikšmingesni, juos ėmė statyti inžinerinės pajėgos. Po II pasaul. karo, padidėjus ginklų galiai ir kariuomenės manevringumui, atsiradus brand. ginklui, spartėjo ilgalaikių fortifikacijos įrenginių statyba. Jai naudojami surenkamieji gelžbetoniniai elementai. Sukurta ir tobulinama civilinės saugos Δ.

ilgalaikė Δ, permanent fortification, долговременная фортификация – fortifikacijos šaka, tirianti teorinius ir praktinius dalykus, susijusius su išankstine karo veiksmų teatro ir šalies teritorijos fortifikacine įranga (karo ir taikos metu).

lauko Δ, field [tactical] fortification, полевая фортификация – fortifikacijos šaka, tirianti teorinius ir praktinius dalykus, susijusius su pozicijų, juostų, ruožų, rajonų, pradinių ir išdėstymo rajonų fortifikacine įranga (karo metu), reikalinga operacijos (mūšio) metu. T. p. tiria lauko įrenginius ir statinius, reikalingus ginti civiliams nuo MNG.

fortifikacinės konstrukcijos, fortification constructions [structures], фортификационные конструкции – 1. sudedamosios fortifikacijos įrenginių dalys, kurioms priklauso apsauginė danga, nešančiosios ir užtvartinės konstrukcijos, įeigų, ambrazūrų apsauginė ir apsauginė sandarioji įranga ir kt.

2. elementai, naudojami statant fortifikacijos įrenginius: dangos, sienų, grindų detalės, apsauginiai ir sandarieji liukai ir kt. Jie gali būti pramoninės gamybos (banguoto plieno elementai, šarvuotosios durys, gelžbetoniniai rėmai ir pan.) arba gaminami iš vietinių medžiagų (medienos, akmens ir kt.).

fortifikacijos įrenginiai ir statiniai, fortification installations [emplacements], фортификационные сооружения – inžineriniai įtvirtinimai šaudyti, stebėti ir valdyti, kariams, karo technikai ir gyventojams nuo priešo NP saugoti, saugiai judėti. Pagal konstrukciją Δ būna atvirieji ir uždarieji; pagal statymo ir naudojimo ypatumus – lauko ir ilgalaikiai (atsparieji). Seniausi Δ yra gynybinės sienos. Jos juosė miestus, valstybes (Babilono, Kartaginos, Romos gynybinės sienos, Didžioji kinų siena). Viduramžiais atsirado pilys, įtvirtinti miestai. XIX a. imta statyti bastionus. Lietuvoje I t-metyje buvo statomos pilys slėptuvės, pvz., Aukaimio, Pūtvės (Šilalės raj.), Bebirvių (Raseinių raj.). Iki XV a., kol Pabaltijyje nebuvo šaunamųjų ginklų, statytos mūrinės storasienės pilys, pvz., Medininkų, Krėvės, Kauno, Lydos. Atsiradus artilerijai, statytos bastioninės pilys. Artilerijos smūgius atremdavo ne jų sienos, o puslankiu išsikišę žemių pylimai. Iš jų buvo galima šaudyti išilgai apsauginio griovio. Tokia buvo Biržų pilis. 1882–1915 Kaune ir jo apylinkėse pastatyta ir plėsta karinių įtvirtinimų sistema – Kauno tvirtovė Rusijos vakarinių sienų apsaugai. Dar ↑ *fortifikacijos įrenginio vidaus įranga, fortifikacinės konstrukcijos, gynybiniai įrenginiai ir statiniai, požeminiai įrenginiai ir statiniai, surenkamasis statinys, taškas I, ugnies įrenginys*.

ilgalaikiai Δ, bunker [fixed] fortification installations [emplacements], долговременные фортификационные сооружения – inžineriniai įtvirtinimai valstybės sienų, miestų ir kt. svarbių objektų gynybai; prg. įrengiami ir statomi taikos metu iš ilgaamžių ir tvirtų medžiagų (gelžbetonio, betono), juose įrengiamos elektros, ryšių, vandens tiekimo, kanalizacijos sistemos, filtravimo ir ventiliacijos įrenginiai. Tai gali būti gynybinė siena, pilis, ↑ *tvirtovė*, ↑ *fortas*, ↑ *bastionas*, ↑ *slėptuvė*, ilgalaikis ↑ *ugnies įrenginys* (ugnies ↑ *taškas I*), šaudmenų, maisto ir kt. karinės ekipuotės sandėlis, vadavieta, atramos punktas, ryšių centras ir kt. atsparūs kariniai ir civilinės saugos objektai.

lauko Δ, field fortification installations [emplacements], полевые фортификационные сооружения – inžineriniai įtvirtinimai, įrengiami ir statomi karo metu (ten, kur sustoja kariuomenė) iš vietinių (rašų, karčių, žabu, akmenų) ir pramoninių medžiagų. Δ gali būti atvirieji (↑ *apkasas*, ↑ *transėja*, ↑ *plyšys*, ↑ *priedanga* kariams ir karo technikai) ir uždarieji (dengta priedanga, ↑ *blindažas*, ↑ *slėptuvė*, lauko ↑ *ugnies įrenginys*, ugnies ↑ *taškas I* ir kt.).

fortifikacijos įrenginio vidaus įranga, fortification internal equipment, внутреннее оборудование фортификационного сооружения – įrangos kompleksas, užtikrinantis tinkamas sąlygas kariams kovos užduočiai atlikti, dirbti ir ilsėtis, karo technikai nenutrūkstamai veikti, fortifikacijos įrenginiams ir statiniams išsaugoti. Δ priklauso: filtravimo ir ventiliacijos, regeneracijos įranga, šildymo, energijos, vandens ir oro tiekimo, kanalizacijos sistemos, kovinė, buitinė ir priešgaisrinė įranga.

fosforas, phosphorus, фосфор – tamsoje šviečiantis, lengvai užsidegantis nuodingasis chem. elementas. Viena iš jo rūšių – ↑ *baltasis fosforas*, plačiai naudojamas karo tikslais kaip dūminė ar padegamoji medžiaga.

fosgėnas (CG), phosgene (CG), фосген – dusinamoji nepatvarioji kovinė NM. Bespalvės, pūvančių vaisių ir suplėkusio šieno kvapo, aukštesnėje negu 8 °C temperatūroje – 3,5 karto sunkesnės už orą dujos. Blogai tirpsta vandenyje, gerai – organiniuose tirpikliuose. Pagr. kovinė būseną – dujos. Lydymosi temperatūra -118 °C, virimo temperatūra 8 °C. Turi kumuliacinį poveikį. Sąlyginė ribinė apsinuodijimo dozė įkvėpus 0,24 mg-min/l, žalojamoji – 0,5–0,6 mg-min/l, mirtinoji – 3,2 mg-min/l. Slaptasis veikimo laikotarpis 2–8 val. Jeigu koncentracija ore viršija 5 mg/l, mirštama per 2–3 s nuo kvėpavimo organų paralyžiaus. Visi žmonės, atsidūrę užterštoje atmosferoje, sąlyginai laikomi nešiojamais ligoniais ir (nepriklausomai nuo jų savijautos) nedelsiant išnešami arba išvežami iš taršos židinio; išvedimas pėsčiomis draudžiamas. Apsaugos priemonė – dujokaukė.

fotografavimo kontrėlė ↑ *kontrėlė 1.*

fotogrāfinė bōmba ↑ *bomba 1.*

fotogrāfinė žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

fotogrāfinis dokumentas ↑ *dokumentas.*

fotogrāfinis filtras ↑ *filtras.*

fotogrāfinis žemėlapis mastėlis ↑ *žemėlapis mastėlis.*

fotogrāfinis žemėlapis ↑ *žemėlapis.*

fotogrammėtrija, photogrammetry, фотограмметрия – mokslas, tiriantis objektų formų, parametrų ir padėties erdvėje nustatymo būdus pagal jų fotografinius atvaizdus. Pagal fotografavimo būdus būna antžeminė Δ ir aerofotogrammėtrija. Δ reikalinga fotogrammėtrinei žvalgybai, specialiems žemėlapiams sudaryti, taikinių ir kariuomenės išdėstymo koordinatėms nustatyti. Teorinis Δ pagrindas – vietovės taškų koordinatėms ir jų atvaizdų santykinis ryšys. Dar ↑ *aerofotogrammėtrija.*

fotogrammėtrinė žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

fotogrammėtrinis koordinātinis tīnklas ↑ *koordinātinis tinklas.*

fotogrāfijos aparātas, photcamera, фотокамера – optinis mechaninis fotografavimo prietaisas. Būna buitinis mėgėjiškas (fotoaparatas) ir inžinerinis (aerofotografijos aparatas, balistinis Δ ir kt.). Aerofotografijos aparatu fotografuojamas žemės paviršius iš orlaivio, kitais Δ – nuo žemės paviršiaus. Apie XX a. 9 d-metį imta naudoti skaitmeninius Δ . Dar ↑ *aerofotografijos aparatas.*

balistinis Δ , ballistic photcamera, баллистическая фотокамера – specialus įtaisas šūvio vyksmui ir su juo susijusiems procesams vamzdžio kanalo viduje ir lėkimo trajektorijoje fotografuoti; pagal fotografijas nustatomos ginklo kokybinės ir kiekybinės balistinės charakteristikos. Δ užtikrina momentinį vienkartinį kurios nors tiriamojo proceso fazės arba nuoseklų greitą (daugiau kaip 10 tūkstančių kadrų per sekundę) įvairių fazių fotografavimą.

fotōnas, photon, фотон – elementarioji dalelė; šviesos kvantas. Rimties masė $m_0 = 0$, dėl to Δ greitis lygus šviesos greičiui vakuume. Δ yra neutralioji dalelė, neturinti nei elektros krūvio, nei magnetinio momento. Jis dalyvauja elektromagnetinėje sąveikoje su visomis elementariosiomis dalelėmis, turi ir bangos, ir dalelės savybių. Turėdamas pakankamai energijos (>1 MeV) Δ išoriniame lauke gali virsti elektrono ir pozitrono pora. Fotonus skleidžia spinduliai, rentgeno vamzdžiai, radioakt. izotopai, lazeriai, kosminių, rentgeno, gama ir kitokių spindulių šaltiniai, kosminiai foniniai spinduliai. Medžiagoje sugerti fotonai sukelia fotoelektrinius reiškinius.

fotōnika, photonics, фотоника – mokslo ir technikos šaka, tirianti šviesos ir giminingos spinduliuotės, kurios kvantai yra fotonai, generavimą ir naudojimą. Δ apima spinduliavimo vyksmus, spinduliuotės perdavimą, atspindėjimą, stiprinimą ir aptikimą optiniais įtaisais ir įrenginiais; kuria lazerių ir kitų šviesos šaltinių, šviesolaidžių, elektrooptinių įtaisų teorinius ir praktinius pagrindus. Δ išradimai lemia telekomunikacijų ir informacijos perdavimo ir apdorojimo technikos plėtrą; naudojami kariuomenės valdymo, naujausiose ginklų sistemose ir kt.

fotōninis rakėtinis variklis ↑ *raketinis variklis.*

fotōninis spinduliāvimas ↑ *spinduliāvimas.*

fotonuotrauka, nuotrauka, фотограф, фотоснимок – patvarus atvaizdas, gautas šviesai jautrioje medžiagoje, veikiamoje nuo daikto atsispindėjusių spindulių. Gali būti antžeminė, aerofotogrāfinė, aerokosminė ir kt.

aerofotogrāfinė nuotrauka, air photograph, аэрофотоснимок – Žemės paviršiaus dalies nuotrauka, padaryta specialiuoju fotografijos aparatu iš orlaivio. Pagal fotografijos aparato ašies orientavimą būna vertikaliąji arba įstrižojoji, pagal objektyvų skaičių – vienaobjektyvė ar daugiaobjektyvė, pagal spektrinį diapazoną – infraraudonoji, regimoji, radiolokacinė, pagal fiksavimo būdą – kadrinė, vientisoji, panoraminė, pagal spalvų spektrą – spalvotoji ir nespalvotoji. Sudarant ir atnaujinant topografinius žemėlapius, t. p. atliekant aerofotogrāfinę žvalgybą dažn. naudojama nespalvota

vertikalių Δ. Jei vietovė lygi, jos Δ pagal metrinį tikslumą maždaug atitinka topografinį žemėlapi. Pagr. Δ parametras yra jų mastelis. Dar ↑ *aerofotografinių nuotraukų dešifravimas, fotoplanas, žemėlapis mastelis, žemėlapis.*

įstrižoji Δ, oblique air photograph, наклонный аэрофотоснимок – fotonuotrauka, padaryta iš oro tuo metu, kai optinė aerofotografijos aparato ašis yra tarp horizontaliosios ir vertikaliosios plokštumų. Skiriamas didelis (aiškiai matyti horizontas) ir mažas (nematyti horizonto) įžambumas.

kartografinė Δ, air cartographic photograph, картографический аэрофотоснимок – Žemės paviršiaus fotonuotrauka iš oro kartografijos tikslams.

vertikalių Δ, vertical air photograph, вертикальный аэрофотоснимок – fotonuotrauka, padaryta iš oro, kai optinė aerofotografijos aparato ašis statmena Žemės paviršiu arba nukrypusi nuo svambalo linijos keliais laipsniais (ppr. <3°).

aerokosminė Δ, airspace photograph, аэрокосмический снимок – aerofotografinė nuotrauka, gauta fotografuojant Žemės paviršių (jo dalį) iš erdvėlaivių (dirbtinių Žemės palydovų). Δ naudojama 1:50 000 ir smulkesnių mastelių žemėlapiams sudaryti ir atnaujinti, t. p. žvalgybos duomenims gauti, pvz., pagal Δ sudarytas 1:50 000 mastelio kosminio Lietuvos vaizdo žemėlapis.

fotoplānas, photoplane, фотоплан – vietovės fotografinis atvaizdas; fotodokumentas, sudarytas iš tam tikro mastelio vertikaliųjų (planinių) aerofotografinių nuotraukų; nuotraukų su iš dalies tarpusavyje persidengiančiais vaizdais rinkinys, iš kurio sudaromas ištisinis Žemės paviršiaus dalies fotografinis vaizdas. Gali būti transformuotasis (sudarytas iš transformuotų nuotraukų, panaudojant geodezinį pagrindą; galima atlikti tikslus matavimus), iš dalies transformuotasis (sudarytas iš transformuotų ar netransformuotų nuotraukų, sudėtų taip, kad pagr. vietovės elementų pozicijos atitiktų jų geografines koordinates) ir netransformuotasis (sudarytas iš netransformuotų nuotraukų ir nesusietas su geodeziniu pagrindu; negalima atlikti tikslų matavimų) Δ. Dažn. gaminamas 1:10 000–1:50 000 mastelio atskirų svarbiausių objektų ir rajonų, kurių nėra stambaus mastelio topografinių žemėlapių, Δ. Jei fotoplane išbraižytas koordinatinis tinklas, yra vietovės elementų užrašai ir užrėmio informacija, jis tampa fotografiniu žemėlapiu. Dar ↑ *žemėlapis.*

fotoschemà, photoscheme, фотосхема – fotodokumentas, sudarytas iš artimų pagal mastelį dešifruotų ar nedešifruotų vertikaliųjų arba įstrižųjų panoraminių aerofotografinių nuotraukų. Gaminamas svarbiems rajonams arba ruožams priešui ir vietai nuodugnai išnagrinėti. Gali turėti vietovės elementų užrašus ir užrėmio informaciją. Δ tikslumas yra kur kas prastesnis už to paties mastelio fotoplano arba žemėlapis tikslumą, tačiau reikia mažiau laiko jam pagaminti (lyginant su fotoplanu).

foteodolinis topografinis kartografavimas ↑ *topografinis kartografavimas.*

fototopografinės priemonės, phototopographic means, фототопографические средства – topogeodezinės paramos priemonės topografinių ir specialiųjų žemėlapių (planų), fotoplanų originalams sudaryti ir vietovės objektų koordinatėms nustatyti. Dar ↑ *parama.*

frantirėrai, French tirailleurs, франтиреры – 1899 Hagos konvencijoje minimi kaip prieš okupuotoje teritorijoje pasipriešinimo kovotojai, dar laikomi partizanais. 1941–1944 stambiausia Prancūzijos pasipriešinimo fašistiniams okupantams karinė organizacija.

fregatà, frigate, фрегат – 1. karo laivas žvalgybai, eskadros apsaugai, kreisavimui, t. p. povandeniniams laivams aptikti ir naikinti, laivų priešlaivinei, priešlėktuvinei ir priešraketinei gynybai. Ginkluojama priešlaiviniais ir zenitiniais raketų kompleksais, artilerijos pabūklais, torpediniais aparatais, bombosvaidžiais, gali turėti 1–2 sraigtasparnius. Vandentalpa iki 8000 t, greitis >30 mazgų (55,5 km/val.). Δ – didžiausia antvandeninių laivų klasė; jos yra daugiau kaip 50 šalių karinėse jūrų pajėgose (1994 buvo daugiau kaip 400 fregatų, dar per 50 buvo statomos). JAV iki 1975 Δ buvo vad. atominiai 8600–10 000 t vandentalpos karo laivai. Vėliau jie pavadinti atominiais (raketiniais) kreiseriais. Δ atsirado XIX a. vid. Pirmosios Δ turėjo garu varomus ratus (fregatos-garlaiviai), vėlesnės – sraigta ir šarvuotą korpusą. Per II pasaul. karą fregatomis buvo vad. pereinamosios klasės (tarp lengvųjų kreiserių ir eskadrinių minininkų) karo laivai, pastatyti JAV 1943–1945. Vandentalpa iki 1500 t, greitis 20 mazgų (37 km/val.), ginkluotė: 127 mm universalios patrankos, 76 ir 20 mm automatiniai artilerijos įrenginiai, torpediniai aparatai, bombosvaidžiai. Lietuvos KJP yra 2 lengvosios Δ F 12 „Aukštaitis“ ir F 11 „Žemaitis“: vandentalpa 980 t, variklių galia 38 000 AG, greitis 30 mazgų (55,5 km/h), 48 žmonių įgula. Ginkluotė: zenitinių pabūklų kompleksas AK 630 (6 vamzdžiai, kalibras 30 mm, greitašauda 5000 šūvių/min); artilerijos kompleksas AK 725 (2 vamzdžiai, kalibras 57 mm, greitašauda 170–200 šūvių/min); 2 reaktyvinių bombų svaidyklės; 4 radiolokatoriai, hidroakustinė stotis.

2. *ist.* lengvoji ryšių galera, naudota iki XII a. Turėjo 4–5 poras irklų, įstrižąją burę.

3. *ist.* XVIII–XIX a. tristiebis karo burlaivis, antras pagal dydį po linijinio. Turėjo iki 62 patrankų, išdėstytų dviejuose deniuose. Iš pradžių fregatomis buvo vad. nedideli, bet greiti ir vikrūs burlaiviai su vienu patrankų deniu (keliomis dešimtimis pabūklų). Naudota žvalgybai, kreisavimui, jūrų prekybos kelių apsaugai.

frontalių atakà ↑ *ataka.*

frontalióji ugnis ↑ *ugnis*.

frontalùsis kėlias ↑ *kėlias*.

frontalùsis pėrsekiojimas ↑ *persekiojimas*.

fròntas, front, фронт – 1. pajėgų užimamas vietovės plotas, matuojamas nuo vieno sparno iki kito.

batėrijos Δ, battery front, фронт батареи – *art.* atstumas tarp kraštinių pabūklų pagal statmenį į pagr. pabūklo šaudymo kryptį.

táikinio Δ, target front, фронт цели – atstumas, matuojamas nuo vieno taikinio (pvz., būrio gynybos pozicijos) sparno iki kito.

vientisìnis Δ, all-round front, сплошной фронт – ilgas gynybinis ruožas, kurį užima pajėgos, ir tarpai, kuriuos dengia artilerijos, tankų, šaulių ir kt. ginklų ugnis bei inžinerinės užtarvos. Δ atsirado, kai buvo įkurtos masinės armijos, atsirado pozicinė ↑ *gynyba*. Tuomet reikėjo pralaužti tokią gynybą (↑ *gynybos pralaužimas*).

2. kryptis į priešų pusę.

3. dviejų priešų pajėgų sąlyčio riba, pvz., apsupties frontas.

apsuptiėš Δ, encirclement front, фронт окружения – pajėgų padėtis apsuptos priešų grupuotės atžvilgiu, užtikrinanti priešų izoliavimą ir vėlesnį sunaikinimą. Ppr. sudaromi išorinis ir vidinis Δ.

išorìnis Δ, external encirclement front, внешний фронт окружения – apsupties frontas, kurio tikslas – neleisti priešų rezervams pasiekti apsuptą grupuotę siekiant ją išlaisvinti. Δ ppr. yra judrus – puolančios pajėgos ryžtingai tęsia puolimą. Prireikus Δ pajėgos gali laikinai organizuoti gynybą.

vidìnis Δ, internal encirclement front, внутренний фронт окружения – apsupties frontas, kurio tikslas – izoliuoti priešų grupuotę nuo kt. jo pajėgų, neleisti jai išeiti iš apsupties rajono, užbaigti jos triuškinimą; ppr. yra vientisas. Palankiomis aplinkybėmis Δ sudaromas perimant pagr. priešų atsitraukimo kelius ir blokuojant jo grupuotę iš oro ir jūros.

4. vieneto kryptinė padėtis, kai nepaskelbta kovinė padėtis ar nėra kovinės situacijos.

5. priešakinė rikiuotės pusė.

6. *NVS* operatyvinis-strateginis GP junginys operatyvinėms-strateginėms užduotims vykdyti; ppr. sudaromas prasidejęs kariu. Vykdo operatyvines-strategines užduotis viena sausumos karo veiksmų teatro strategine kryptimi arba keliomis operacinėmis kryptimis. NATO šalyse frontui atitinka armijų grupę.

7. *meteor.* skirtingų oro masių riba, pvz., atmosferos frontas.

atmosfėros Δ, atmospheric front, атмосферный фронт – pereinamoji zona (skiriamasis paviršius) tarp dviejų skirtingų oro masių Žemės atmosferoje. Δ zonos plotis gali siekti kelias dešimtis kilometrų, aukštis – kelis šimtus metrų. Δ zonoje, pereinant iš vienos oro masės į kitą, meteorologiniai parametrai (temperatūra, slėgis, debesuotumas, vėjo greitis ir kt.) kinta šuoliškai. Skiriami šiltasis (juda besitraukiančios šalto oro masės link) ir šaltasis (juda besitraukiančios šilto oro masės link) Δ. Slenkant Δ stebimi sudėtingi meteorologiniai reiškiniai: didelis debesuotumas, krituliai, pablogėja matomumas, sustiprėja nepastovios krypties vėjas. Pastarieji daro įtaką kovos veiksams.

8. *fiz.* vienuodų bangos fazių paviršius, ribojantis tą aplinkos dalį, kurioje dar nėra virpesių.

smūgio bangòs Δ, shock front, фронт ударной волны – slėgio, kurį sukūrė orinis (paviršinis, povandeninis ar požeminis) sproginimas, riba sudrumstoje atmosferoje, vandenyje ar žemėje.

sprogìmo bangòs Δ, blast-wave front, фронт взрывной волны – priešakinė sproginimo bangos riba, skirianti nesujaudintą aplinką nuo aplinkos su padidėjusiu slėgiu, greičiu ir temperatūra.

frontibolà, frondeballo, фрондибола – *ist.* svaidomoji mašina, sudaryta iš nelygiapetės svirties, kuri sukiojasi vertikaliajoje plokštumoje. Ant jos ilgojo peties buvo tvirtinama laidyklės kilpa (fronda), o ant trumpojo peties – atsvara. Δ svaidė 100 kg akmeninius rutulius 40–70 m, o 30 kg – 140–210 m. nuotoliu. Atsirado viduramžių pradžioje ir buvo naudojama iki XV a. tvirtovių apguloje ir gynyboje.

frònto gynýbinė operācija ↑ *gynybinė operacija*.

frònto gynýbos rúožas ↑ *ruožas 1, gynybos ruožas*.

frònto operācija ↑ *operacija 2*.

frònto plėtimas, break-through expansion, расширение участка прорыва – pralaužimo ruožo plėtimas sparnų link.

frònto puolamóji operācija ↑ *puolamoji operacija*.

fròntų grupė, group of fronts, группа фронтов – kelių frontų pajėgų grupuotė, dalyvaujanti strateginėje operacijoje.

fròntų grupės operācija ↑ *operacija 2*.

fugāsas, fougasse, ground bomb [mine], фугас – šaudmuo su sprogstamuoju užtaisu, įtaisytas grunte, bet kurio objekto viduje arba po vandeniui. Δ sprogdinamas siekiant padaryti nuostolių priešui arba sudaryti kliūčių jam judėti. Labiausiai žinomi akmenšvaizdžiai ir skeveldriniai Δ. Kartais prie fugasų priskiriami panašūs įtaisai, užtaisyti PM (padegamasis Δ), NM (chem. Δ), brand. užtaisu (brand. Δ). Šiuolaikiniame mūšyje kaip fugasai naudojamos objektinės minos. Dar ↑ *inžinerinė mina, mina*.

akmenšvaizdis Δ, stone fougasse, камнеметный фугас – fugasas, įrengiamas 1,5–2 m gylio duobėje su nuožulnumu planuojamo poveikio kryptimi. SM užtaisas su sprogdikliu įleidžiamas į duobę ir pridengiamas mediniu skydu, ant kurio dedami akmenys. Užtaisu sproguos akmenys iššvaizdomi 150–300 m nuotoliu. Dažn. naudojamas kalnuose.

chėminis Δ, gas fougasse [mine], химический фугас – fugasas su chem. užtaisu. Δ sudaro: korpusas, užtaisytas NM; SM užtaisas NM išsviesti ir paskleisti; sprogdiklis. Gali būti dedamas atskirai, minų lauke ir kitose inžinerinėse užtvarose ir darant chem. užtvaras.

padegamasis Δ, incendiary fougasse, зажигательный фугас – fugasas, užtaisytas skystosiomis arba klampiosiomis PM metalinėse talpyklose (statinėse, kanistruose, bakuose ir kt.). Sprogstamasis užtaisas sviedžia PM, o jas padega specialios padegimo priemonės.

povandeninis Δ, underwater fougasse, подводный фугас – fugasas, turintis sandarų korpusą ir dedamas nedideliame gylyje po vandeniu arba į dugno gruntą. Juo daroma žala prieš objektams arba gadinamos brastos. Naudojamas priešdesantinėms užtvaroms daryti.

skeveldrinis Δ, fragmentation fougasse, осколочный фугас – fugasas, sudarytas iš korpuso, užtaisyto metalinėmis skeveldromis (metalo gabalais, sukarpyta viela). Skeveldroms svaityti naudojama SM ir sprogdiklis.

fūnkcinė vadovybė ↑ *vadovybė 3*.

fuzėja, fusil, фузья – *ist.* lygiavamzdis, titnaginis, iš laibgaliu užtaisomas šautuvas. Atsirado XVII a. V. Europoje pradėta naudoti vietoj muškietos. Lyginant su muškietą, fuzėjos didesnė šaudymo sparta, mažesnė atatranka, be to, ji lengvesnė, trumpesnė ir mažesnio kalibro. Kareiviškosios Δ ilgis buvo 1560 mm, masė su durtuvu – 5,69 kg, kulkos masė – 32,1 g, kalibras – 19,8 mm; dragūnų Δ ilgis – 1210 mm, masė su durtuvu – 4,6 kg, kulkos masė – 21,3 g, kalibras – 17,3 mm. Dar ↑ *muškietą*.

G

G diena, G day, день Г – diena, kai išleidžiamas įsakymas išskeisti (dislokuoti) vieneta.

gabaritas, clearance, габарит – 1. įrenginio, mašinos, transporto priemonių išoriniai matmenys (pvz., karo technikos – didžiausias plotis, ilgis ir aukštis) ar kontūrai, ppr. plokštumoje, statmenoje kelio ašiai, netrukdančios transporto priemonėms saugiai judėti. Į Δ atsižvelgiama organizuojant žygį, vežant kovos techniką ir ginkluotę, statant tiltus, tunelius ir kt. įrenginius.

2. ribinis statinių ar jų komplekso kontūras.

gaidukas, hammer, cock, cocking piece, курок, спусковой крючок – spygnos arba šaunamojo ginklo smogiamojo (ar skeliamojo) mechanizmo detalė, skirta kartu su kitomis detalėmis šaunamajam parako užtaisui uždegti šaunant. Dagtiniuose ginkluose prie gaiduko buvo tvirtinama dagtis; titnaginiuose ginkluose gaidukas smūgiavo į skiltuvą, o kapsuliniuose – į kapsulę. Neautomatiniuose ginkluose gaiduku vad. skiltuvo galvutė su kovine užkaba, o šiuolaikiniuose automatiniuose ginkluose – judanti detalė (spaudžiamasis Δ), kuri kovinės spyruoklės veikiamą smogia į skiltuvą (skeliamąjį Δ). Pistoletuose Δ daugiausiai smūgiuoja į skiltuvą, o skiltuvas įskelia kapsulę. Dar ↑ *gaiduko atlaužimas, gaiduko svirtelė, gaiduko svirtelės skliautelis.*

gaiduko atlaužimas, cocking, взведение курка – gaiduko padėties keitimas iš neutralios į kovos padėtį; šioje padėtyje nuspaudus gaiduko svirtelę, gaidukas, veikiamas kovos spyruoklės, smogia į skiltuvą. Gaidukas atlaužiamas ranka arba automatiškai.

gaiduko svirtelė, *nuleistukas*, firing trigger, спусковой крючок – nuspaudžiamasis šaulių ginklo įtaisėlis, kurį nuspaudus ginklas iššauna.

gaiduko svirtelės skliautėlis, *nuleistuko skliautėlis*, trigger guard, спусковая скоба – apsauginis lankelis gaiduko svirtelėi nuo pažeidimų ir atsitiktinio nuspaudimo saugoti.

gairė, stake, marker post, вежа – dirbtinis orientyras, rodyklė – stiebas arba specialus įtaisas su įvairiaspalvėmis geometrinėmis figūromis, vėliavėlėmis arba šviestuvais. Naudojama navigacinėms kliūtims (seklumoms, rifams ir kt.) riboti, judėjimo maršrutams, minų laukų perėjoms, fārvateriams, kanalams, įvairių rajonų riboms žymėti, traluojant minų laukus, dirbant topogeodezinius bei gelbėjimo darbus ir kt.

gaisras, fire, пожар – nekontroliuojamas degimas, žalojantis žmones ir naikinantis materialines vertybes. Δ sukelia brand. ir įprastiniai sprogimai, padegamasis ginklas, gamybinės avarijos ir katastrofos, gaivalinės nelaimės (uraganas, viesulas, audra, perkūnija ir kt.), buitinės priežastys, tyčinis padegimas ir pan. Δ gali kilti įvairiuose pastatuose, miškuose, durpynuose, energetinėse linijose, transporte, fortifikaciniuose įrenginiuose; t. p. gali degti kovos technika, karinių materialinių priemonių atsargų sandėliai ir pan.

gyvėnviētės Δ, settlement fire, пожар в населенном пункте – gaisras gyvenamuosiuose, gamybiniuose ir ūkiniuose pastatuose, technologiniuose įrenginiuose, sandėliuose ir kt. gyvenviečių objektuose. Δ gali būti trejopas: pavienis – dega vienas arba keli gyvenvietės pastatai; masinis – daugiau kaip 25% pastatų; ištisinis – daugiau kaip 90% pastatų. Dar ↑ *ugnies audra.*

miško Δ, wood fire, лесной пожар – medžių, krūmų, žolės ir kt. augalų degimas. Prie Δ priskiriamas ir durpynų gaisras. Δ būna trejopas: žemutinis – kai ugnis plinta tik apatiniame sluoksnyje 0,25–1 km/h greičiu; viršutinis – ugnis apima medžių viršūnes, lapus, šakas ir plinta 1–6 km/h greičiu; požeminis – ugnis plinta degančios medžiagos (dirvožemio, durpyno) sluoksniu 100–150 metrų per parą greičiu.

gaisrinė įranga, fire-extinguishing equipment, пожарное оборудование – techninių priemonių kompleksas gaisrui kovos mašinoje likviduoti. Skiriama rankinė (rankiniai gesintuvai) ir stacionarioji (sumontuota mašinoje speciali gaisrinė sistema, kurią sudaro keli balionai su gesinimo mišiniu, sujungti vamzdiniais su purkštais) Δ.

gaisro gesinimas, fire fighting [suppressing], пожаротушение – gaisro likvidavimas. Iš pradžių ribojamas gaisro plitimas, po to gaisras gesinamas. Gesinti naudojamos įvairios gaisro gesinimo priemonės. Gaisrai mūšyje ribojami ir gesinami tada, kai jie gresia kariams, ginkluotei, kovos technikai ir materialinėms priemonėms arba kliūdo atlikti užduotis. Šį darbą atlieka kariniai vienetai savo jėgomis, jiems talkina inžineriniai vienetai. Gaisrams riboti daromos priešgaisrinės juostos. Miško gaisro gesinimas priklauso nuo gaisro tipo, meteorologinių sąlygų, karių skaičiaus ir turimų

gesinimo priemonių. Žemutinis miško gaisras gesinamas užpilant ugnies pakraštį gruntu, užliejant vandeniu, chemikalų tirpalais, mušant liepsną lapuočių šakomis; viršutinis – gesinamas vandeniu, pasitelkus gaisrines mašinas, sraigtasparnius. Jiems riboti sudaromos užtvarų juostos arba paleidžiama pasitinkamoji ugnis. Gesinant požeminių durpių gaisrą, gaisro plotas apkasamas grioviais, iškertami augantys prie griovio krašto medžiai ir sumetami į gaisro pusę, užliejama vandeniu arba užpilama žemėmis griovio pakraščiuose smilkstanti augalija. Užgesinus miško arba durpyno gaisrą, skiriami gaisro stebėjimo postai. Gaisrams gesinti galima naudoti SM. Gyvenviečių gaisrus ppr. gesina ugniagesių padaliniai naudodami specialią gaisrinę techniką. Krašto apsaugos padaliniai gali padėti gesinti tokius gaisrus, ypač gelbėti gyventojus ir materialines vertybes. Dar ↑ *gaisro gesinimo priemonė*.

gaisro gesinimo priemonė, fire-extinguishing means, средство пожаротушения – nekilnojamoji ir kilnojamoji techninė priemonė gaisrams gesinti ar jų plitimui riboti. Dar ↑ *gesintuvus, gaisrinė įranga*.

kilnójamoji Δ, mobile fire-extinguishing means, передвижное средство пожаротушения – judrioji gaisro gesinimo priemonė, atvykstanti į gaisravietę gaisrui prasidėjus. Tai gaisrinis automobilis, laivas, traukinys ir kt.

nekilnójamoji Δ, stationary fire-extinguishing means, стационарное средство пожаротушения – gaisro gesinimo priemonė, montuojama pastatuose, laivuose. Tai aparatas, kuriame laikomos ar gaminamos gesinimo medžiagos, jų paleidimo įrenginys, vamzdynai ir įrenginiai gesinimo medžiagoms tiekti į gaisro židinį. Δ yra šios: gamtinis ir dirbtinis vandens telkinys, vandens rezervuaras, gaisrinis čiaupas su prijungta prie jo žarna, gesintuvus, dėžė su smėliu, kastuvus, statinė su vandeniu, kibiras, laužtuvus, kirvis, asbestinis apdangalas, gaisrinis hidrantas ir kt.

gaisrų griuvėsiuose zonà ↑ *gaisrų zona*.

gaisrų zonà, fire zone, зона пожаров – rajonas, kuriame kilo ir išplito gaisrai. Brand. naikinimo židinyje sąlygiškai skiriamos trys Δ: gaisrų griuvėsiuose, masinių ir ištisinių gaisrų, pavienių gaisrų.

gaisrų griuvėsiuose zonà, fire in ruins zone, зона пожаров в развалинах – rajonas, kuriame dega ir smilksta pastatų griuvėsiai; susidaro centrinėje brand. naikinimo židinio dalyje (visišku sugriovimų zonoje). Δ daug dūmų, dega kelias paras, jeigu užstatyta ugniai atspariais pastatais, ir labai greitai, jeigu tankiai užstatyta mediniais namais.

māsinių ir ištisinių Δ, mass and compact fire zone, зона массовых и сплошных пожаров – rajonas, kuriame kilo ir išplito masiniai ir ištisiniai gaisrai; susidaro silpnų, vidutinių ir iš dalies stiprių sugriovimų zonose; šioje zonoje gelbėjimo darbai neįmanomi, jeigu neribojami ir negesinami gaisrai. Jeigu gyvenvietė tankiai užstatyta mažo atsparumo ugniai pastatais, gali kilti ↑ *ugnies audra*.

paviėnių Δ, single fire zone, зона одиночных пожаров – rajonas, kuriame kilo ir išplito pavieniai gaisrai; didžiausia pagal plotą išorinė naikinimo židinio zona. Čia užsidega pavieniai pastatai ir statiniai. Δ gali susidaryti ir masiškai panaudojus padegamąjį ginklą, kilus miško gaisrams.

gaivalinė neláimė, *stichinė neláimė*, natural calamity, стихийное бедствие – neįprastas gamtos reiškinys, kuris apima daugiau negu trečdalį Lietuvos teritorijos. Dažniausios Δ būna: smarkus vėjas (umaras, ↑ *viesulas*, ↑ *uraganas*, ↑ *audra*), lietus, snygis, ↑ *pūga*, ↑ *lijundra*, šlapdriba, ↑ *potvynis*, miško ir durpyno gaisras.

gaivalinis reiškinys, *stichinis reiškinys*, natural phenomenon, стихийное явление – sunkiai valdomas ir įvaldomas, įprastas ribas viršijantis gamtos reiškinys. Skiriamos trys Δ grupės: vietinis Δ, ↑ *gaivalinė nelaimė* ir katastrofinis Δ. Δ t. p. būna tektoninis, meteorologinis ir hidrologinis.

hidrológinis Δ, hydrological natural phenomenon, стихийное гидрологическое явление – gaivalinis reiškinys vandens telkiniuose (hidrosferoje): potvynis, poplūdis, ledų sangrūda, ledonešis, laivų apledėjimas, bangavimas jūroje, žemas vandens lygis ir kt.

katastrófinis Δ, catastrophic natural phenomenon, стихийное катастрофическое явление – gaivalinis reiškinys, apimantys daugiau negu trečdalį Lietuvos teritorijos ir turintis katastrofinių padarinių.

meteorológinis Δ, meteorological natural phenomenon, стихийное метеорологическое явление – gaivalinis reiškinys atmosferoje: smarkus vėjas (↑ *audra*, ↑ *viesulas*, ↑ *uraganas*, taifūnas, ↑ *ciklonas* ir t. t.), lietus (liūtis), snygis, speigas, smarki ↑ *pūga* ir ↑ *lijundra*, tirštas ↑ *rūkas*, ↑ *kruša* ir kt.

tektóninis Δ, tectonic natural phenomenon, стихийное тектоническое явление – gaivalinis gamtos reiškinys Žemės plutoje (litosferoje). Δ yra šie: ↑ *žemės drebjimas*, ugnikalnio išsiveržimas ir ↑ *cunamis*.

viėtinis Δ, local natural phenomenon, местное стихийное явление – gaivalinis reiškinys, apimantis mažiau negu trečdalį Lietuvos teritorijos.

galera, galley, галера – *ist.* irklinis medinis karo laivas. Turėjo vieną eilę (iki 32 porų) irklų; pagalbinis varytuvas – 2 stiebai su įstrižomis burėmis. Δ irkludavo prikaustyti vergai, nusikaltėliai, kariai. Ilgis iki 60 m, plotis iki 7,5 m, greitis iki 7 mazgų (13 km/h); įgula su kariais iki 450 žmonių. Pagr. ginkluotė iki XIV a. vid.: antvandeninis taranas, svaidomosios mašinos, arbaletai, vėliau – patrankos. Δ kartais buvo naudojama prekyboje. Pirmieji Δ panaudojo venecijiečiai VII a. Naudota kai kuriuose laivynuose (Švedijos, Rusijos) iki XVIII a.

galèrinė gynyba ↑ *gynyba*.

galià, power, мощность – fizik. dydis, lygus darbo ir jo atlikimo laiko santykiui. Δ apibūdina naudojamų mašinų (variklių, generatorių ir kt.) pajėgumą.

efektyvóji Δ, effective power, эффективная мощность – galia, imama nuo variklio išeinamojo veleno. Stūmokliniuose varikliuose Δ mažesnė už galią cilindruose tokiu dydžiu, koks sunaudojamas trinčiai variklyje įveikti ir pagalbiniais agregatams veikdinti.

elektrinė Δ, electric power, электрическая мощность – elektros energijos keitimo kitomis energijos rūšimis arba kitų energijos rūšių keitimo elektros energija sparta. Matuojama vatais (W).

keliamóji Δ, bearing [carrying, load] capacity, грузоподъемность – 1. ↑ *krovumas*; 2. didžiausia masė, kurią gali išlaikyti tiltas. Tiltu Δ išreiškiama didžiausia bendraja vikšrinės mašinos masė, didžiausia leidžiamąja masė (t), kuri tenka vienai ratinės mašinos ašiai.

santykínė Δ, power-to-weight ratio, удельная мощность – mašinos energetinės galios rodiklis, reiškiamas variklio galios ir masės (arba kt. parametro) santykiu. Kai kurioms mašinoms (pvz., tankams, šarvuočiams, pėstininkų kovos mašinoms) Δ – variklio galia, tenkanti pakrautos mašinos masės vienetai (kW/t).

galimàsis núokrypis ↑ *nuokrypis*.

galimàsis vidutínis núokrypis ↑ *nuokrypis*.

galimybė šaudyti minósvaidžiu per priédangos kėterà, mortar capability to fire across the crest, возможность стрельбы миномета через гребень укрытия – galimybė šaudyti minosvaidžiu, kai priešais ugnies poziciją yra priedanga. Δ skaičiuojama pagal lenteles parenkant ugnies poziciją.

gàlimo susitikimo ribà ↑ *riba*.

gàlimojo naikinimo zonà ↑ *naikinimo zona*.

galimū atàkų sritis, area of possible attacks, область возможных атак – *av.* oro erdvės dalis, kurioje atakuojantis orlaivis gali manevruoti į taikinio trajektoriją ir taikliai šaudyti (leisti raketą, numesti bombas, torpedas) į antžeminius, antvandeninius, povandeninius ar oro taikinius.

galimū kovós núostolių įvèrtinimas ↑ *įvertinimas*.

galimū veiksmū plànas ↑ *planas 1*.

galingùmo èmimo dèžė, power take-off device, коробка отбора мощности – transmisijos elementas sukimo momentui papildomiems mašinos įtaisams (gervei, vandensvaidiniam varytuvui, savivarčių kėbulu kėlimo įtaisui ir pan.) perduoti. Δ ppr. montuojama prie pavarų dèžės ir gauna sukimo momentą nuo jos. Dar ↑ *transmisija*.

galinis telekomunikàcijų įrenginỹs, communications terminal, оконечная аппаратура связи – telefono, telegrafo, faksimilinis aparatas, vertiklis ir kt. telekomunikacijų paslaugų naudotojų įrenginys, prijungtas prie atitinkamo telekomunikacijų tinklo abonentinėmis linijomis.

galinis atsitraukimo rúožas ↑ *ruožas 1, atsitraukimo ruožas*.

galinis žygio tàškas ↑ *taškas 1*.

galiònas, galleon, галион – *ist.* tritiebis XV–XVII a. burlaivis su įstrižosiomis burėmis ant trečiojo stiebo ir tiesiosiomis – ant kitų. Naudotas kroviniams plukdyti ir kautis jūroje. Vandentalpa ~1550 t. Karo Δ turėjo iki 100 pabūklų ir iki 500 kareivių.

galiòtas, galleot, галиот – *ist.* dvitiebis XVIII–XIX a. burlaivis su tiesiosiomis burėmis ant priešakinio stiebo ir įstrižosiomis – ant galinio. Vandentalpa 200–300 t. Naudotas įvairiems kroviniams plukdyti.

galutinė kovós užduotis ↑ *kovos užduotis*.

galutinės šaudymo núostatos ↑ *šaudymo nuostatos*.

galutinis grèitis ↑ *greitis*.

galutinis operàcijos plànas ↑ *planas 1, operacijos planas*.

galutinis šaudymo núotolis ↑ *šaudymo nuotolis*.

galutinis šaudymo rengìmas ↑ *šaudymo rengimas*.

galutinis šaudmenų ruošìmas, final ammunition preparation, окончательная подготовка боеприпасов – šaudmenų techninis ruošìmas šaudyti.

galutinių šaudymo núostatų skaičiàvimas ↑ *šaudymo nuostatų skaičiavimas*.

galvàniné smūginė jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

galvós individualiòsios apsaugós prièmonės ↑ *individualiosios apsaugos priemonės*.

gamà aktyvùmas, gamma-activity, гамма-активность – aktyvumas, kuriam būdinga gama ↑ *spinduliuotė*. Toki aktyvumą turi kai kurie natūralūs (toris, radis, švinas, kalis ir kt.) ir dirbtiniai (jodas, cezis ir kt.) radionuklidai.

gamà spinduliuotė ↑ *spinduliuotė*.

gaminys, product, article, item, изделие – technikos kompleksas, pavyzdys, surinktas vienetas arba detalė. Dar ↑ *ginklo pavyzdys*.

gamtinė apšvita ↑ *apšvita*.

gamtinė jonizuojančioji spinduliuotė ↑ *spinduliuotė*.

gamtinė kliūtis ↑ *kliūtis*.

gamtinė maskuotė ↑ *maskuotė*.

gamtinė priedanga ↑ *priedanga 4*.

gamtinės ekstremaliosios situacijos priežastys ↑ *ekstremaliosios situacijos priežastys*.

gamtinis jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis ↑ *jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis*.

gamtiniai nuodai ↑ *toksinai*.

garantiniai techniniai ištekliai ↑ *ištekliai*.

garantuotas saugusis nuotolis ↑ *nuotolis 1*.

garbės ir pasižymėjimo ženklai, honour and distinction badges and medals, почетные знаки и знаки отличия – Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemoje nustatyti pasižymėjimo ženklai: Gedimino stulpai, Savanorio ženklas, Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos atminimo ženklas; skiriamieji ženklai: kariuomenės vado, KOP orlaivio vado, KJP laivo vado, Karo policijos, KJP plaukiojančiojo jūreivio; garbės ženklai: Lietuvos karo aviacijos garbės ženklas „Plieno sparnai“ (1932), Civilinės saugos departamento garbės ženklas, junginių ir dalinių garbės ženklai ir kt. Dar ↑ *karinių dalinių pasižymėjimo ženklai*.

garbės palydà ↑ *palyda 1*.

garbūgoji kapituliacija ↑ *kapituliacija*.

garinis laivynas ↑ *laivynas*.

gāro-dūjų torpedà ↑ *torpeda*.

garsāgauda, sound ranging, звукометрия – garso šaltinio vietos (koordinacijų) nustatymas iš kelių taškų. Pagal laiko skirtumą, kuris susidaro pasiekiant garsui du atskirtus erdveje taškus (akustinę bazę), nustatoma kryptis į garso šaltinį. Garso šaltinio koordinatės apskaičiuojamos pagal kryptis, nustatytas vienu laiku iš kelių akustinių bazių. Dar ↑ *bazė 2*.

garsāgaudė stotis, sound-ranging station, звукометрическая станция – akustinių, elektrinių ir elektroninių prietaisų sistema garso šaltinio buvimo vietai garsagaudos metodais nustatyti: **1. art. stotis**, naudojama pabūklams (minosvaidžiams) pagal jų šūvių garsą nustatyti, artilerijos ugniai pagal sviedinių (minų) sproginimo garsą koreguoti; pagr. garsagaudės žvalgybos priemonė. Δ veikimo nuotolis: nustatant šaudančius pabūklus 8–15 km, minosvaidžius – 3–5 km, sviedinių (minų) sproginimus – 8–12 km. Dar ↑ *žvalgyba*.

2. laiv. kranto stotis, naudojama patekusio į nelaimę jūroje laivo (orlaivio) koordinatėms pagal specialių užtaisų, išmestų iš laivo (orlaivio), sproginimo garsą nustatyti.

garsāgaudė žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

garsāgaudis pòstas ↑ *postas 4*.

garšas, sound, звук – aplinkos (terpės) mechaniniai virpesiai, kuriuos žmogus ir kt. gyvūnai junta klausos organais; akustinės bangos, kurių dažnis yra nuo 16 iki $2 \cdot 10^4$ Hz. Ausimis sugaunamas oro virpėjimas. Erdvės dalis, kurioje sklinda garsas, vadinama garso lauku. Pagr. Δ charakteristikos: stiprumas, garsumas ir aukštumas. Δ stiprumas matuojamas decibelais (dB); garsumas apibūdina klausos organų slėgio pojūtį; Δ aukštumą apibūdina virpėjimų dažnis, matuojamas hercais (Hz), kilohercais (1 kHz = 10^3 Hz). Harmoninių virpesių, į kuriuos galima išskaidyti garso bangą, visuma vadinama garso spektru, kuriame skiriamas ↑ *infragarsas* (dažnis nuo 1 iki 16 Hz), girdimasis garsas (nuo 16 Hz iki 16–20 kHz), ↑ *ultragarsas* (daugiau kaip 16–20 kHz). Girdimieji garsai yra tarp jutimo ribos (10 dB) ir skausmo ribos (120–130 dB). 80–85 dB triukšmas gana pavojingas, 120–130 dB – prie skausmo ribos, daugiau kaip 180–190 dB – mirtinas. Neperiodiniai garso virpesiai vadinami akustiniu triukšmu. Dar ↑ *garso barjeras, garso įrašymo aparatūra, garso slenkstis, greitis, hercas*.

garsiaikalbis, loudspeaker, громкоговоритель – elektroakustinis įtaisas, garsinio dažnio elektrinius virpesius verčiantis garsu. Susideda iš elektroakustinio keitiklio (vadinamosios garsiaikalbio galvutės, o iš esmės – telefono be membranės) ir pagalbinių įtaisų – ruporo, ekrano, dėžės. Naudojamas kine, radijo imtuvuose, televizoriuose, radijo transliacijos tinkluose, matavimo technikoje, įvairiose garsinės informacijos sistemose. Dar ↑ *telefono aparatas*.

garsiakalbis ryšys ↑ *ryšys*.

garsinis maskāvimas ↑ *maskavimas*.

garsinis signālas ↑ *signalas 1*.

garsinis taikinys ↑ *taikiny 1*.

gařso barjeras, sound barrier, звуковой барьер – staigus oro pasiprieřinimo didėjimas orlaivio skrydžio greičiui artėjant prie garso greičio ribos. Garso barjerą sukelia smūgio bangos ir atitinkamas banginis pasiprieřinimas, atsiradęs netoli orlaivio. Δ įveikimas pasidarė įmanomas tobulinant aerodinamines orlaivių formas (naudojant strėlės pavidalo sparnus) ir naudojant galingus reaktyvinius variklius.

gařso greitis ↑ *greitis*.

gařso irāřymo aparatūra, sound recording equipment, звукозаписывающая аппаратура – aparatūra garso virpesiams irāřyti į magnetinę juostą, vielą, diską, būgną (magnetinė Δ), kino juostą (mechaninė Δ), fotografinę (fotografinė Δ) siekiant išsaugoti ir vėliau atkurti irāřytą informaciją.

gařso ryšys ↑ *ryšys*.

gařso sleiņkstis, sound threshold, звуковой порог – mažiausias garso slėgis, kuriam esant řio daņnio garsą gali išgirsti žmogus. Standartiniu Δ laikomas 20 μPa garso slėgis, kai garso daņnis yra 1 kHz. Veikiant triukšmui ir kt. garsiniams trukdžiams, Δ řiam garsui didėja. Kiekvienam žmogui Δ yra kitoks. Į Δ atsižvelgiama atrenkant radistus, hidroakustikus ir kt. karo specialistus, naudojančius balsinį arba radiotelefono ryšį triukšmo trukdžių sąlygomis.

garų kontrolės prietaisas, vapour confirmation monitor, прибор для контроля паров – prietaisas NM garų buvimui pagal NATO sutartą koncentraciją (mg/m³), kuri gali sukelti neapsaugotų karių pažeidimą (nuostolius), patvirtinti.

gaubiamoji grupė ↑ *grupė 3*.

gaubimas, straddle, накрытие – *art.* salvė, kurios vieni sprogimai buvo už taikinio, o kiti – prieš taikinį. Δ laikomas normaliu, kai vidurinė trajektorija sutampa su taikinio kaunamojo ploto centru.

gaūbtas, casing, case, cover, guard, кожух – **1.** *art.* išorinis sutvirtintojo pabūklo vamzdžio vamzdis, užtikrinantis tolygią vamzdžio metalo įtampą šūvio metu. Ppr. Δ tvirtina tą vamzdžio dalį, kurioje susidaro didžiausias parako dujų slėgis. Dar ↑ *vamzdis*.

2. įtaisas mechanizmams nuo išorinio poveikio saugoti, saugumui prižiūrint užtikrinti, nuo šilumos izoliuoti ir pan. (pvz., Maksimo kulkosvaidyje Δ – šaldančio skysčio indas).

gāudantysis naikintūvas ↑ *naikintuvas 2*.

gāudymas, interception, перехват – naikintuvų veiksmai suartėjant su priešo orlaiviais, juos stebint ir naikinant. Gali būti Δ ore ir iš žemės valdomas Δ.

Δ **orė**, air interception, перехват в воздухе – veiksmai, kurių metu orlaiviai suartėja taip, kad gali vienas kitą stebėti tiesiogiai arba elektroninėmis priemonėmis. Skiriamas valdomasis, nuolat valdomas, radiju valdomas ir kt. Δ.

nuolat valdomas Δ, close-controlled air interception, постоянно управляемый перехват в воздухе – gaudymas, kurio metu naikintuvas visą laiką kreipiamas į poziciją, iš kurios taikiny ̄s tiesiogiai matomas ar sekamas radiolokatoriumi.

rādiuju valdomas Δ, broadcast-controlled air interception, радиоуправляемый воздушный перехват – gaudymas ore, kai gaudančiajam orlaiviui nuolat perduodama informacija apie priešo anpuolį ir jis gaudo taikinį toliau nevaldomas.

valdomasis Δ, controlled air interception, контролируемый перехват в воздухе – kontroliuojami gaudančiojo orlaivio veiksmai, kai draugiškųjų pajėgų orlaiviai yra valdomi iš žemės, laivo arba oro (skraidančiojo) valdymo centro.

iř žemės valdomas Δ, ground-controlled interception, управляемый с земли перехват – draugiškųjų pajėgų orlaivių ar valdomųjų raketų valdymas per atstumą, kai siekiama sunaikinti priešo orlaivį arba nutraukti jo skrydį.

gāudymas orė ↑ *gaudymas*.

Gāuso koordinātės ↑ *koordinatės*.

gavimo patvirtinimas, receipt, подтверждение получения – priimančiosios stoties patvirtinimas, kad siųstas praneřimas gautas.

gedimas, failure, fault, break-down, отказ – **1.** technikos vienetų (kompleksų) veikimo (kovos gebos) sutrikimas dėl neleistino jų parametruų nuokrypio, kurį sukėlė vidiniai fizik. ir chem. procesai, išorinis mechaninis, klimato ir kt. poveikis. Δ skiriamas pagal atsiradimo priežastis – konstrukcinis, gamybinis ir eksploatacinis; pagal atsiradimo pobūdį – staigus ir laipsniškas; pagal tarpusavio ryšį – nepriklausomas ir priklausomas; pagal padarinius – visiřkas, dalinis ir funkcinis.

2. šaunamojo ginklo veikimo sutrikimas dėl mechanizmų užteršimo, dalių susidėvėjimo ir prastos priežiūros šaudant. Skiriamos 3 automatinių šaulių ginklų gedimo grupės: gedimai užtaisant ginklą (judančioms dalims slenkant į priekį); gedimai šaudant; gedimai užtaisant ginklą iš naujo (judančioms dalims slenkant atgal).

gėlbėjimo darbai, rescue operations, спасательные работы – žmonių gėlbėjimo ir avarių padarinių šalinimo ir ribojimo darbai gaivalinių nelaimių, avarių, NP naudojimo zonos. Δ yra šie: judėjimo maršrutų ir darbų vietos žvalgyba; gaisrų ribojimas ir gesinimas judėjimo maršrutuose ir darbų ruožuose; gėlbėjimo darbai ant vandens ir po vandeniui; nukentėjusiųjų transporto įvykiuose gėlbėjimas; chem. ir rad. incidentų ribojimas ir slopinimas; nukentėjusiųjų paieška, gėlbėjimas iš apgriautų ir degančių pastatų, nukritusių orlaivių, skęstančių laivų, apsemtų, dujomis ir dūmais užterštų patalpų bei griuvėsių; sugriautų ir užverstų slėptuvių bei priedangų atkasimas, jose esančių žmonių gėlbėjimas; ventilacijos užtikrinimas užverstose slėptuvėse, jeigu yra sugadinta filtravimo ir ventilacijos sistema; pirmosios medicinos pagalbos suteikimas nukentėjusiesiems ir jų evakavimas į gydymo įstaigas; gyventojų perkėlimas iš pavojingų rajonų į nepavojingus.

gėlbėjimo liemenė, life jacket, life vest, спасательный жилет – liemenė žmogaus kūnui vandens paviršiuje išlaikyti. Δ naudojama: šarvuotųjų ir kitos plaukiamosios kovos technikos įgulų, laivų komandų nariams – gėlbėtis iš skęstančių objektų, gėlbėtojams – gėlbėjimo darbus užtvindymo zonos atlikti.

gėlbėjimo priemonės, survival equipment, спасательные средства – įrankiai ir įtaisai kariams ir gyventojams gėlbėti. Δ yra: užgriuvusių inžinerinių įrenginių ir statinių atkasimo, konstrukcijų ardymo priemonės (kastuvai, laužtuvai, elektriniai arba pneumatiniai skeliamieji laužtuvai ir kt.); kranai ir keltuvai; žmonių paieškos griuvėsiuose priemonės; oro tiekimo į užgriautas slėptuves ar namų rūsius priemonės (kompresoriai, kilnojamieji ventilatoriai ir kt.); žmonių iškėlimo iš kovos technikos, gėlbėjimo iš daugiaaukščių pastatų priemonės (gėlbėjimo diržai, virvės, kopėčios, specialūs automobiliai su gaisrinėmis kopėčiomis ir kt.); speciali apranga ir apsaugos priemonės, naudojami veikiant degančiuose pastatuose, chem., radioakt. ir biol. taršos zonos; sužeistųjų ir nukentėjusiųjų evakavimo priemonės (neštuvai, parankinės priemonės, sanitariniai ir kt. tam tikslui įrengti automobiliai); specialiosios gėlbėjimo priemonės, naudojamos veikiant užtvindymo zonos (gėlbėjimo valtys, plauštai, plaukiamoji kovos technika, ↑ *gėlbėjimo liemenė* ir kt.); ryšių ir signalinės priemonės ir kt.

geležinkelinė artilerija ↑ *artilėja* 2.

geležinkelio ardytuvas, track-destroyer, путеразрушитель – įranga geležinkeliams ardyti. Per II pasaul. karą vokiečiai naudojo Δ, sumontuotą ant geležinkelio platformos.

geležinkelio krovimo rąmpa, railway loading ramp, железнодорожная погрузочная рампа – nuožulni gale ar šalia bėgių esanti platforma, kylanti iki vagono grindų ir naudojama kroviniams pakrauti.

geležinkelio terminālas, railhead, железнодорожный терминал – vieta geležinkelyje, kur kroviniai iš traukinių perkraunami į kt. transporto priemones (ir atvirkščiai). Dar ↑ *geležinkelio krovimo rąmpa*.

geležinkelių linijos pralaidūmas, railway line capacity, пропускная способность железнодорожной линии – didžiausias skaičius traukinių, kurie gali nuriedėti per 24 val. konkretų ruožą abiejomis kryptimis.

geležinkelių transportas ↑ *transportas*.

gelėztė, cutting edge, blade, лезвие – kovinė duriamojo (kertamojo) ginklo (kalavijo, kardo, peilio ir kt.) dalis, skirta priešui durtyne kauti.

gėlintūvas, water-freshening equipment, опреснительная установка – įranga jūros (grunto) vandens druskų koncentracijai mažinti iki tinkamos gerti, ūkinėms ir techninėms reikmėms (0,05–100 mg/l). Gėlinimas atliekamas garinant ir vėliau kondensuojant vandenį (šiluminis Δ) arba naudojant elektromagnetinį lauką. Įvairūs Δ naudojami laivuose, kariuomenėje ir ūkyje.

geltonoji karštligė, yellow fever, желтая лихорадка – labai sunki ūminė užkrečiama liga. Δ sukelia virusai. Skleidimo būdai – įkandus uodams (nuo sergančių žmonių, laukinių gyvūnų); biol. karo sąlygomis – purškimas ore, dirbtinai užkrėstų uodų skleidimas. Inkubacinis periodas – 3–6 paros. Liga prasideda staiga: labai krečia šaltis, karštis pakyla iki 39–40 °C, skauda galvą, raumenis, ligoniui šleikštu, jis vemia, jam parausta veidas, kaklas, atsiranda nemiga, kliedėjimas. Po kelių dienų karštis mažėja ir ligooni būklė šiek tiek pagerėja. Praėjus porai dienų, karštis vėl pakyla, atsiranda gelta, ligoonis vemia ir tuština krauju, prasideda inkstų veiklos nepakankamumas. Mirtingumas – 15–40%. Užkrėsti kariai 30–45 paroms netenka gėlbėjimo kovoti.

generālinės kautynės ↑ *kautynės*.

generālinis inspėktorius, inspector general, генеральный инспектор – KAM generalinės inspekcijos vadovas; pavaldus krašto apsaugos ministrui. Prižiūri ir kontroliuoja bendrą ir kovinį kariuomenės vienetų pasirengimą, t. p. policijos pajėgų pasirengimą bendriems su kariuomene gynybos veiksams.

generālinis štābas ↑ *štabas*.

generālinis vikāras, vicar general, генеральный викар – kariuomenės vyriausiasis kapelionas, kurį skiria ↑ *kariuomenės ordinaras*, suderinęs su krašto apsaugos ministru.

generalisimas, generalissimo, генералисимус – aukščiausiasis kai kurių valstybių GP karinis laipsnis. Pradžioje kaip garbės titulas buvo suteikiamas (dažn. tik karo laikotarpiu) valstybės (valstybių koalicijos) GP vyriausiajam vadui, kartais karališkųjų šeimų asmenims ir valstybės veikėjams. Pasaulyje Δ ar panašus (pvz., Turkijos serdarekremas) laipsnis (titulas) buvo suteiktas daugiau kaip 70 žmonių.

generātorius, generator, генератор – agregatas visiems imtuvams (išskyrus elektrinio paleidimo sistemą) elektros energija maitinti ir akumulatoriams įkrauti; pagr. automobilių ir kt. karo technikos elektros energijos šaltinis. Δ keičia mechaninę energiją elektros energija. Gali būti nuolatinės ir kintamosios srovės. Automobiliuose dažn. naudojami kintamosios srovės Δ, kuriuose kintamoji srovė keičiama nuolatine.

kvāntinis Δ, quantum generator, квантовый генератор – monochromatinės poliarizuotosios spinduliuotės (optinio arba radijo diapazonų) šaltinis, kurio veikimas pagrįstas sužadintų kvantinių sistemų (atomų, molekulių, jonų ir kt.) priverstiniu spinduliavimu. Δ generuoja siaurą kryptingą didelės galios spindulių pluoštą. Δ priklauso ↑ *lazeris* ir ↑ *mazeris*.

generōlas, general, генерал – 1. GP vyriausiųjų karininkų laipsnis. Lietuvos kariuomenėje nustatyti tokie generolų laipsniai: brigados generolas, generolas majoras, generolas leitenantas; JAV, D. Britanijos – brigados generolas, generolas majoras, generolas leitenantas, generolas, armijos generolas (D. Britanijoje – ↑ *feldmaršalas*). Kai kurių šalių kariuomenėse dar yra divizijos generolas, generolas pulkininkas, ↑ *maršalas*, ↑ *generalisimas* ir kt. generolų laipsniai.

ārmijos Δ, general of the army, генерал армии – aukščiausiasis daugelio valstybių SP vyriausiųjų karininkų laipsnis. JAV kariuomenėje suteikiamas tik karo metu.

brigādos Δ, brigadier general, бригадный генерал – pirmasis Lietuvos ir kai kurių kt. valstybių kariuomenės vyriausiųjų karininkų laipsnis.

divīzijos Δ, division general, дивизионный генерал – kai kurių valstybių kariuomenės vyriausiųjų karininkų laipsnis, aukštesnis už brigados generolą.

Δ **leitenāntas**, lieutenant general, генерал-лейтенант – aukščiausiasis Lietuvos kariuomenės karinis laipsnis; daugelio valstybių GP vyriausiųjų karininkų laipsnis, aukštesnis už generolą majorą.

Δ **mājōras**, major general, генерал-майор – pirmasis daugelio valstybių GP vyriausiųjų karininkų laipsnis, aukštesnis už pulkininką; Lietuvos, JAV, D. Britanijos ir kai kurių kt. valstybių kariuomenės vyriausiųjų karininkų laipsnis, aukštesnis už brigados generolą.

Δ **pūlkininkas**, colonel general, генерал-полковник – kai kurių valstybių (Rusijos ir kt.) GP vyriausiųjų karininkų laipsnis, aukštesnis už generolą leitenantą.

2. JAV, D. Britanijos ir kai kurių kt. valstybių GP vyriausiųjų karininkų laipsnis, aukštesnis už generolą leitenantą.

generōlas leitenāntas ↑ *generolas 1*.

generōlas mājōras ↑ *generolas 1*.

generōlas pūlkininkas ↑ *generolas 1*.

genėtinis gīnklas, genetic weapon, генетическое оружие – galimas naujų fizikinių principų (netradicinis) ginklas, pažeidžiantis žmonių organizmo genetinę sistemą. Manoma, kad šiame ginkle gali būti naudojami kai kurie mutageniniai virusai, kurie gali sukelti paveldėjimo pakitimus veikdami ląstelės chromosomos DNR (deoksiribonukleorūgštį) – biopolimerą, saugantį ir perduodantį genetinę informaciją, ir gaunami iš gamtinių šaltinių chem. mutagenai. Toks poveikis gali sukelti sunkias ligas ir jų paveldimumą.

genocīdas, genocide, геноцид – veiksmai, kuriais ketinama visiškai ar iš dalies sunaikinti kurią nors nacionalinę, etninę, rasinę ar religinę grupę ir kurie pasireiškia tokių grupių narių žudymu, fiziniu ar psichiniu žalojimu, priemonių, kuriomis siekiama riboti gimstamumą, naudojimu, prievartiniu vienos žmonių grupės vaikų perdavimu kitai. Tarptautinės konvencijos (1948 ir 1968) numatė už Δ griežtą baudžiamąją atsakomybę. Prie šių konvencijų Lietuvos Respublika prisijungė 1992.

geocentrinės koordinātės ↑ *koordinatės*.

geodėzija, geodesy, геодезия – mokslo ir praktinės veiklos sritis, apimanti visos Žemės ar jos dalies formos ir dydžio tikslinimą, gravitacinio lauko ir erdvinės taškų padėties Žemės paviršiuje (virš ar žemiau šio paviršiaus) matavimus ir koordinacių nustatymą, inžinerinės, ūkinės ir karinės veiklos aprūpinimą. Δ Egipte buvo žinoma 4000 metų pr. Kr. Karyboje Δ duomenys naudojami aprūpinant kariuomenę astronominiais geodeziniais ir gravimetriniais duomenimis.

geodėzinė astronōmija ↑ *astronomija*.

geodėzinė atramōs sistemà GRS 80, Geodetic Reference System GRS 80, геодезическая система отчёта GRS 80 – geodezinė sistema, kurios pagrindą sudaro Žemės elipsoidas, kurio didžioji pusašė lygi 6 378 137 m, o mažoji

– 6 356 752,3141 m. Taikoma Europoje. Lietuvoje priimta 1994.

geodėzinė bāzė ↑ *bazė 2.*

geodėzinė līnija ↑ *linija 4.*

geodėzinės koordinatės ↑ *koordinatės.*

geodėzinės priėmonės, geodetic means, геодезические средства – mechaniniai, optiniai mechaniniai, elektroniniai optiniai ir radioelektroniniai įtaisai kampams, atstumams ir aukščių paviršiams matuoti sudarant astronominius, geodezinius ir niveliacinius tinklus, teikiant topogeodezinę paramą kariuomenei, atliekant topografinius matavimus, projektuojant ir statant inžinerinius įrenginius. Δ priklauso įvairaus tikslumo prietaisai: kampamačiai (teodolitai), linijų ilgio matavimo (optiniai ir radijo tolimačiai, matavimo juostos), aukščių paviršių matavimo (nivelyrai, baronivelyrai, barometriniai aukščiamatai, hidrostatiniai nivelyrai), autonominio astronominių azimutų nustatymo (giroteodolitai, girokompasai) prietaisai.

geodėziniai matāvimai, ground control, геодезические измерения – tikslų Žemės paviršiaus matavimų, kurie atliekami nustatant atstumus, kryptis (kampus) ir (ar) aukščio paviršius, sistema.

geodėzinis āzimuthas (A_g) ↑ *azimuthas.*

geodėzinis dienóvidinis ↑ *dienovidinis 1.*

geodėzinis kòsminis komplėksas, geodetic airspace system, геодезический космический комплекс – kosminė sistema labai tiksliai pasaulinei geodezinio pagrindo sistemai sudaryti, Žemės formai, dydžiui ir gravitaciniam laukui nustatyti, Žemei, Mėnuliui, Marsui ir kt. planetoms kartografuoti.

geodėzinis pāgrindas, geodetic control, геодезическая основа – geodezinių tinklų, jų koordinatų ir aukščių visuma. Tai yra bendros koordinatų ir aukščių sistemos pagrindas, pagal kurį nustatoma visų kitų taškų padėtis Žemės paviršiuje. Dar ↑ *punktas 1, tinklas 1.*

geodėzinis pūntas ↑ *punktas 1.*

geodėzinis pusiāujas ↑ *pusiaujas.*

geodėzinis tiñklas ↑ *tinklas 1.*

geodėzinis šāudymo nuótolis (N_p) ↑ *šaudymo nuotolis.*

geodėzinis uždavinỹs, geodetic task, геодезическая задача – taško koordinatų nustatymas pagal žinomas kitų taškų koordinates. Δ gali būti tiesioginis ir atvirkštinis. Karyboje naudojamas atliekant geodezinius darbus, rengiant šaudymo duomenis ir kt. atvejais.

atvirkštinis Δ, back geodetic task, обратная геодезическая задача – polinių koordinatų (du taškus jungiančios linijos ir jos orientavimo kampo) nustatymas pagal žinomas taškų stačiakampes koordinates.

tiesioginis Δ, forward geodetic task, прямая геодезическая задача – taško stačiakampių koordinatų nustatymas gretimo taško atžvilgiu, kai žinomos polinės koordinatės (taškus jungiančios linijos ilgis ir jos orientavimo kampas). Taikomas atliekant geodezinius darbus.

geodėzinis ženklas ↑ *ženklas 1.*

geodėzinių pūntų koordinatų katalògas, geodetic points coordinates catalogue, каталог координат геодезических пунктов – sisteminis leidinys, kuriame nurodytos geodezinių punktų stačiakampės ir geodezinės koordinatės, absoliutūs aukštis, t. p. kiti teritoriją apibūdinantys geodeziniai duomenys. Ppr. Δ sudaro schema, (kartais) žemėlapis ir priedai: aiškinamasis raštas su įtvirtintų geodezinių punktų centrų brėžiniais, valstybinio geodezinio pagrindo ir vietinių geodezinių tinklų punktų koordinatų ir aukščių sąrašas, kuriame nurodomi geodezinių punktų pavadinimai, jų numeriai, ženklų tipai, stačiakampės ir geodezinės koordinatės, absoliutūs aukščiai naudojamoje aukščių sistemoje, direkciniai kampai ir atstumai iki orientyrų. Karyboje naudojamas kaip pirminių geodezinių duomenų šaltinis. Dar ↑ *punktas 1.*

geofizika, geophysics, геофизика – kompleksas mokslų, tiriančių fiz. Žemės savybes ir fiz. procesus, vykstančius Žemės plutoje, hidrosferoje ir atmosferoje; siejasi su ↑ *geografija*, fizika, geologija, geochemija, ↑ *geodezija*. Dar ↑ *karinė geologija*.

geofizinė raketà ↑ *raketa.*

geofizinė žvalgýba ↑ *žvalgyba.*

geofizinės šāudymo pātaisos ↑ *šaudymo pataisos.*

geofizinės šāudymo sálygos ↑ *šaudymo sąlygos.*

geofizinis giñklas, geophysical weapon, геофизическое оружие – naujų fizik. principų (netradicinis) ginklas; įvairių priemonių, kuriomis sąmoningai veikiama gamtinė aplinka arba vykstantys Žemės atmosferoje, hidrosferoje ir litosferoje

fizik. procesai siekiant panaudoti negyvosios gamtos jėgas karo tikslams, visuma. Gali būti: tektoninis, meteorologinis, ↑ *klimatinis ginklas, ozoninis ginklas* ir kt. Δ gali būti naudojamas seisminiuose rajonuose žemės drebėjimams, jūrų ir vandenynų pakrantėse galingoms cunamio bangoms, ugnies audroms, kalnų griūtims, sniego lavinoms, nuošliaužoms, purvo srautams sukelti; radijo ryšiui dirbtinėmis magnetinėmis audromis ir ašigalių švytėjimui trikdyti; sausumos ruožams užtvindyti, sausroms, uraganams ir kt. reiškiniams sukelti keičiant temperatūros režimą, saulės rad. poveikį, žemės šiluminį spinduliavimą, kritulių režimą; pražūtingam kosminių spindulių ir saulės ultravioletinės spinduliuotės poveikiui ir kt. sukelti naikinant ozono sluoksnį. Aplinkos poveikio priemonės gali būti: brand. ir įprastinis (masiškai naudojant) ginklai, specialūs chem. reagentai, galingi elektromagnetinio spinduliavimo generatoriai ir kt. Δ kūrimą ir naudojimą draudžia 1977 ↑ *Konvencija dėl karinio ar kitokio priešiško poveikio gamtinei aplinkai uždraudimo*.

geofizinis variomėtras ↑ *variometras*.

geogrāfija, geography, география – mokslų sistema, apimanti gamtos ir visuomenės mokslų šakas, kurios tiria gamtinius (fizinė Δ) ir visuomeninius teritorinius (socialinė ekonominė Δ) kompleksus ir jų komponentus.

karinė Δ, military geography, военная география – geografijos šaka, tirianti šiuolaikines karines ekonomines, gamtines sąlygas ir operatyvinę karo veiksmų teatro, šalies, strateginio rajono įrangą, jų poveikį rengiant karo veiksmus ir kariaujant. Glaudžiai siejasi su taktika. Δ turinys: bendrieji dalykai (Δ turinys ir užduotys), karinė kraštotyra, karo veiksmų teatro tyrimas.

geogrāfinė ilgumà, geographic longitude, географическая долгота – viena iš geografinių koordinačių; horizontalusis dvisienis kampas, kurį sudaro pradinio dienovidinio ir nagrinėjamo Žemės paviršiaus taško dienovidinio plokštumos; jo reikšmę nustato geodeziniais stebėjimais ir skaičiuodami pagal atraminį elipsoidą. Pradine laikoma dienovidinė plokštuma, einanti per Grinvičą. Kampas matuojamas nuo pradinės dienovidinės plokštumos ir kinta nuo 0° iki 180°. Skiriama rytų ir vakarų Δ. Lietuva yra rytų geogrāfinėje ilgumoje apytikriai nuo 20°50' iki 26°50' r. ilg. Dar ↑ *elipsoidas*.

geogrāfinė mylià ↑ *mylia*.

geogrāfinė platūma, geographic latitude, географическая широта – viena iš geografinių koordinačių; vertikalusis kampas, kurį sudaro svambalo linija nagrinėjamame Žemės paviršiaus taške su pusiaujo plokštuma, skaičiuojamas nuo 0° iki 90° į abi puses nuo pusiaujo. Atitinkamai skiriama šiaurės ir pietų Δ. Lietuva yra šiaurės Δ apytikriai nuo 53°50' iki 56°20' š. pl.

geogrāfinės koordinatės ↑ *koordinatės*.

geogrāfinis dienóvidinis ↑ *dienovidinis 1.*

geogrāfinis pusiaujas ↑ *pusiaujas*.

geogrāfinis veiksnys ↑ *veiksny*.

geogrāfinis žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

geogrāfinių koordinačių tinkle ↑ *tinklas 1.*

geòidas, geoid, геοид – menama Žemės figūra, apribota Pasaulinio vandenyno lygio paviršiumi; trimatis kūnas, apribotas apibendrintojo Žemės paviršiaus. Dėl nevienodo Žemės tankio pasiskirstymo Δ yra gana komplikauta geometrinė figūra, primenanti kriaušę, suplota ties Šiaurės ašigaliu ir ištėsta ties Pietų ašigaliu. Todėl kartografuojant Žemės paviršių, Δ keičiamas artimiausiu jam sukimosi elipsoidu. Δ yra atraminis paviršius geodeziniam niveliavimui atlikti. Δ paviršiui būdingas sunkio jėgos potencialo pastovumas; nuo jo paviršiaus skaičiuojamas absoliutusias aukštis. Δ naudojamas teoriniams ir praktiniams geodeziniais uždaviniams spręsti; karyboje – nustatant objektų (taikinių) erdvines koordinates. Dar ↑ *apibendrintasis Žemės paviršius, elipsoidas*.

geomagnėtinis pusiaujas ↑ *pusiaujas*.

geopolitika, geopolitics, геοполитика – geografijos mokslas, tiriantis teorijos ir politikos santykius, valstybių, teritorijų, regionų politikos ir jų geogrāfinės padėties priklausomumą. Atsirado XIX a. pab. – XX a. pr. Teigė, kad valstybė yra viršbiologinis organizmas, kurio egzistavimui reikalingos „natūralios ribos“ ir „gyvenimo erdvė“. Tai buvo naudojama siekiant pateisinti išorinę, ypač fašistinės Vokietijos, ekspansiją. XX a. II pus. didėjo geopolitinių veiksnių (teritorinės padėties, gamtinių išteklių, klimato ir kt.) poveikis valstybių užsienio politikai. Palanki šalies geogrāfinė padėtis užėmė svarbiausią vietą ilgalaikėje užsienio ekonominėje ir politinėje veikloje. Atitinkamai pasireiškė siekis kompensuoti nepalankias geopolitines sąlygas išorinėmis techninėmis ekonominėmis ir karinėmis politinėmis priemonėmis (jungiantis į karinius blokus, steigiant bazes, griaunant potencialiai priešiškus ir palaikant potencialiai draugiškus režimus užsienio valstybėse ir kt.). XX a. pab., planuojant karines kosmines ir raketų gamybos programas, buvo atsižvelgiama į geopolitinį potencialaus priešo ginkluotės profilį. Geografiniai valstybių ypatumai pasireiškė sausumos ir karinių jūrų pajėgų, karo aviacijos, lėktuvnešių laivyno proporcinės raidos koncepcijose.

geostratėginė erdvė, geostrategic space, геοстратегическое пространство – Žemės paviršiaus teritorijos su visais joje esančiais objektais, vidaus jūrų ir Pasaulinio vandenyno akvatorijų, t. p. oro ir kosminės erdvės virš jų visuma, kurią

tiria ir į kurią atsižvelgia geopolitika ir karinė strategija. Δ sudaro žemynų ir vandenynų strateginių rajonų, regionų, rajonų, vandenynų ir jūrų zonų, strateginių krypčių, oro strateginių krypčių ir oro erdvės krypčių sistema. Dar ↑ *jūrų zona, kryptis, regionas, strateginis rajonas*.

geranōriškiosios p̄slaugos, benevolent services, доброжелательные услуги – *tarpt. teis.* teisinė procedūra, nustatanti kontaktus ir derybų pradžią tarp konfliktuojančių šalių siekiant pašalinti kilusius nesutarimus dėl Ženevos konvencijų nuostatų taikymo ir apsaugant nuo karo veiksmų padarinių civilinius gyventojus, sužeistuosius, ligonius ir belaisvius. Geranoriškas paslaugas konflikto šalims gali siūlyti valstybės globėjos ir tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas.

gerōris naikintūvas ↑ *naikintuvas 2.*

gesinamoji mēdžiaga, extinguishing material, огнетушащее вещество – ugnį gesinanti medžiaga, naudojama gesinant gaisrą (išvengiant gaisrų). Gesinamosios medžiagos skiriamos šitaip: izoliuojančiosios degimo zoną nuo atmosferos deguonies ir trukdančios ugniai plisti (chem. ir oro mechaninės putos, gesinamieji milteliai, nedegančios biriosios medžiagos, apdangalai ir kt.); mažinančios deguonies kiekį degimo zonoje (vanduo, vandens garai, dujų ir vandens mišiniai, inertinės dujos); šaldančios degimo zoną (vanduo, vandens druskų tirpalai, kietasis anglies dvideginis ir kt.); mažinančios chem. reakcijų greitį atomų ir molekulių lygmeniu (halogeninti angliavandeniliai).

gesintūvas, fire extinguisher, огнетушитель – techninis įrenginys gaisrui pirminėje jo pakopoje gesinti. Pagal gesinimo medžiagos rūšį skiriamas skysčio, putų, anglies dioksido (angliarūgštės), aerolio, miltelių ir mišrusis Δ. Skysčio Δ naudojamas gesinant kietąsias organines medžiagas: medieną, audinius, popierių ir kt.; gesinama vandeniu arba mineralinių druskų vandeniniais tirpalais. Putų Δ naudojamas daug plačiau, išskyrus tuos atvejus, kai putos skatina degimą arba kai gesinami neišjungti elektros įrenginiai. Anglies dioksido (angliarūgštės) Δ galima gesinti beveik visas degiąsias medžiagas, t. p. ir įjungtus elektros įrenginius. Aerolio Δ naudojamas liepsningiems ir degiesiems skysčiams, kietosioms medžiagoms, elektros įrenginiams gesinti, išskyrus šarminius metalus ir deguonies turinčias medžiagas. Miltelių Δ naudojamas gesinant visų tipų gaisrus.

gilioji operācija ↑ *operacija 2.*

gỹlis, depth, глубина – 1. gilumas, pvz., didžiausias upės Δ.

2. atstumas, matuojamas kovos, žygio veiksmuose ir kt. atvejais.

desantāvimo Δ, airborne landing depth, глубина десантирования – atstumas nuo fronto linijos iki desantavimo rajono. Δ priklauso nuo desanto dydžio, vietovės, priešo veiksmų pobūdžio ir jam skirtos užduoties.

gynybos Δ, depth of defence, глубина обороны – atstumas nuo priešakinio gynybos krašto iki karinio vieneto operatyvinės (kovos) rikiuotės elementų išdėstymo galinės ribos. Operatyvinio junginio gynybos zonoje ppr. skiriama taktinė ir operatyvinė zona; šias zonas kartais vadina taktiniu (operatyviniu) gynybos gyliu.

kovos rikiuotės Δ, depth of the battle order, глубина боевого порядка – atstumas nuo priešakinio iki toliausiai išdėstyto kovos rikiuotės elemento. Δ priklauso nuo kovos veiksmų būdų, priešo sudėties, vietovės, savo pajėgų sudėties ir kt. veiksmų.

kovos užduotiēs Δ, depth of the combat mission, глубина боевой задачи – atstumas nuo priešo priešakinio gynybos krašto iki vietovės rajono (ribos), kurį užėmus įvykdoma kovos užduotis.

naikinimo Δ, effective depth, глубина поражения – atstumas, kuriuo priešas gali būti naikinamas visomis NP.

rikiuotės Δ, depth of the formation, глубина строя – atstumas nuo pirmos iki paskutinės rikiuotės eilės.

sugriovimo Δ, collapse depth, глубина разрушения – projektinis gylis, nustatantis standartinį slėgį, kurį viršijus pralaužiama korpuso struktūra arba korpusas ir įmanoma, kad visiško griovimo taške įvyks turinti katastrofiškų padarinių avarija.

tāikinio Δ, target depth, глубина цели – atstumas (pagal stebėjimo liniją) tarp artimiausios ir tolimiausios taikinio ribos; linijinių taikinių – tarp labiausiai nutolusių taikinio vietų, pvz., voros pirmosios mašinos priekio ir paskutinės mašinos galo.

vorōs Δ, depth of the column, глубина колонны – 1. kelio ruožo, kurį užima juo važiuojanti vora arba vilkstinė, ilgis; 2. kelio dalis, skirta vorai ar jos užimama, išreikšta kilometrais (myliomis).

gilumà, depth [heart], глубина – nutolęs nuo priešakinio gynybos krašto, fronto linijos, valstybės sienos ir pan. rajonas, pvz., šalies, gynybos, operatyvinė, strateginė ir pan. Δ.

gilumìnė bōmba ↑ *bomba 2.*

gilumìnis bōmbų mētymas ↑ *bombų mētymas.*

gilumìnis minų laūkas ↑ *minų laukas.*

gilumìnis povandeninis aparātas ↑ *povandeninis aparatas.*

gilumìnis ūžtaisas ↑ *ūžtaisas 1.*

gilūsis mūšis ↑ *mūšis*.

gilzė *ntk.* = *tūta*.

gynyba, defence, оборона – kovos veiksmų rūšis, kurių tikslas sužlugdyti arba atremti pranašesnių priešų pajėgų puolimą, išlaikyti užimamus vietovės rajonus, tausoti pajėgas, sudaryti palankias sąlygas pereiti į puolimą ir galutinai sunaikinti priešą. Δ esmė – naikinti priešą sutelkimo rajonuose (pradinėse pozicijose), artėjant (išsiskleidžiant) ir atakuojant priešakinį gynybos kraštą ir jam prasiveržus į ginamąjį ruožą visomis turimomis priemonėmis: aviacijos ir raketų smūgiais, artilerijos, tankų ir kitų šaunamųjų ginklų ugnimi, inžinerinėmis užtvaramis, vykdant kontrparengimą, tvirtai išlaikant lemiamas gynybines pozicijas ir rajonus bei ryžtingomis kontratakėmis. Δ naudojama taktiniu, operatyviniu ir strateginiu lygmeniu, kai ji neišvengiama arba siekiama tam tikrų tikslų, pvz., sutaupti jėgas kuria nors kryptimi, išsekinti priešų pajėgas ir pan. Δ turi būti tvirta ir aktyvi, būtina kiek įmanoma pasinaudoti visų turimų ginklų galimybėmis, vienetų manevru, ugnies ir inžinerinių užtvaramų perkėlimu. Priklausomai nuo užduoties ir turimų pajėgų gynyba gali būti mobilioji ir rajono Δ (NVS šalyse – manevrinė arba pozicinė). Pagal gynybos tikslus, organizavimo ir atlikimo būdus, turimą laiką, sąlytį su priešu ir kt. veiksniais Δ dar gali būti: aktyvioji, improvizuotoji, išankstinė, sekinamoji, parengtoji, uždaroji, židininė, žiedinė, Δ į gilumą, plačiu frontu, pereinanti į puolimą; Δ ypatingomis sąlygomis (dykumoje, kalnuose, šiauriniuose rajonuose, kranto; įtvirtinto rajono, uosto, galerinė Δ ir kt.); karinė, operatyvinė, strateginė, taktinė, teritorinė ir kt. Dar ↑ *gynybos aktyvumas, gynybos gylis, gynybos išdėstymas, gynybos pajėgumas, gynybos stabilumas, oro erdvės gynyba*.

aktyvioji Δ, aggressive defence, активная оборона – kai kuriose NATO valstybių kariuomenėse bataliono (divizijos) lygmeniu naudojamas gynybos būdas, numatantis tolygų pajėgų išdėstymą per visą gynybos ruožą (rajoną). Prsidėjus priešų puolimui ir paaiškėjus pagr. smūgio kryptį, padaliniai ir rezervas greitai atlieka manevrą tuo sudarydami būtiną gynybos apimtį, pajėgų ir priemonių pavojinga kryptimi pranašumą.

biologinė Δ, biological defence, биологическая защита – būdai, planai ir veiksmai, kuriais remiantis nustatomos ir naudojamos gynybinės priemonės nuo biol. puolimo.

branduolinė Δ, nuclear defence, ядерная оборона – metodai, planai ir veiksmai, kuriais nustatomos ir vykdomos gynybinės priemonės nuo brand. ginklo smūgių ar kovinių RM naudojimo padarinių. Δ apima šių metodų, planų ir veiksmų rengimą ir įgyvendinimą. Dar ↑ *sauga*.

chėminė Δ, chemical defence, противохимическая защита – metodai, planai ir veiksmai, apimantys nustatytas ir vykdomas apsaugas nuo chem. smūgių priemonės. Dar ↑ *sauga*.

civilinė Δ, civil defence, гражданская оборона – kai kurios ar visos humanitarinės užduotys, skirtos civiliniams gyventojams nuo pavojų apsaugoti ir padėti jiems pašalinti tiesioginius karo veiksmų ar katastrofų padarinius, t. p. sudaryti sąlygas, būtinas jiems išlikti. Tokios užduotys yra: išpėjimas, evakavimas, slėptuvių įrengimas ir jų tvarkymas, šviesos maskavimo priemonių naudojimas, gelbėjimo operacijos, medicininė pagalba, kova su gaisrais, pagalba siekiant išsaugoti būtinus objektus ir kt.

galėrinė Δ, gallery defence, галерейная оборона – pozicinė gynyba, kurios pagrindą sudaro galerijų – požeminių koridorių, jungiančių artilerijos pabūklų, tankų, kulkosvaidžių ir kt. ugnies priemonių pozicijas ir stebėjimo punktus su požeminėmis slėptuvėmis ir priedangomis – naudojimas apsaugai nuo sunkiosios artilerijos ir didelių aviacinių bombų. Galerijos buvo naudojamos dar viduramžiais tvirtovių apguloje. XX a. II pus. Δ buvo naudojama Korėjos kare (1950–1953), Izraelio–Arabų kare (1967), Vietnamo karuose (1945–1954 ir 1959–1975). Galerijų matmenys: plotis – 1,5–7 m, aukštis – 1,8–3 m. Apsauginis žemės sluoksnis virš galerijų siekė 30–50 m. Slėptuvės ir priedangos buvo prijungtos prie pagr. galerijos. Tokiai gynybai parengti reikia daug jėgų, priemonių ir laiko. Kai kuriose kariuomenėse manoma, kad galerijos gali būti naudojamos brand. karo sąlygomis.

Δ **dykumoje**, desert defence, оборона в пустынных районах – gynyba nepaprastai sausos zonos su nedideliais vandens ištekliais ir menka augalija sąlygomis; ppr. organizuojama plačiu frontu. Kryptimis, kurios dengia gyvybiškai svarbius rajonus, ji organizuojama t. p., kaip ir įprastinėmis sąlygomis. Čia sudaromos savarankiškos pajėgų grupuotės, sutelkiami stiprūs rezervai, kurie išdėstomi didesnėje nei ppr. gilumoje. Sunkiai prieinamomis kryptimis rengiami aviacijos smūgiai ir artilerijos ugnis. Ypač sudėtinga dykumoje aprūpinti karius vandeniu, todėl vandens tiekimas – vienas iš svarbiausių aprūpinimo uždavinių.

Δ **į gilumą**, defence in depth, оборона в глубину – gynybinių pozicijų sistema, išdėstyta į gilumą taip, kad galima būtų slopinti ir laipsniškai silpninti priešų puolimą, neleisti priešui nustatyti gynybinės sistemos ir leisti vadui manevruoti savo rezervu.

Δ **ypatingomis sąlygomis**, defence in special conditions, оборона в особых условиях – gynybos organizavimas ir rengimas ypatingomis fizinėmis geografinėmis sąlygomis (dykumoje, kalnuose, šiauriniuose rajonuose ir kt.). Ypatingoms gynybos rūšims dar priklauso įtvirtinto rajono, kranto, uosto, galerinė Δ ir kt.

Δ **kalnuosė**, mountain defence, оборона в горах – gynyba kalnuotoje vietovėje; organizuojama kryptimis, kuriomis įmanomas priešų puolimas. Kariuomenės pajėgų pastangos sutelkiamos kalnų perėjų, vyraujančių aukštumų, slėnių,

plokščiakalnių, gyvenviečių gynybai. Priešakinis gynybos kraštas įrengiamas kalnų nuokalnėse, kurios užtikrina gerą matomumą ir šaudymą. Ypatingas dėmesys skiriamas žiedinei gynybai, sparnų ir sandūrų dengimui. Sunkiai įveikiamomis kryptimis rengiami atskiri atramos punktai (pozicijos). Kariuomenės neužimtus tarpus dengia užtvaros. Nuolat naudojamas pajėgų ir ugnies manevras.

Δ plačių frontu, extended position defence, оборона на широком фронте – baro (ruožo, rajono, pozicijos, atramos punkto) gynyba, kurią frontas ir gyulis viršija įprastinius statutų nustatytus normatyvus. Δ taikoma kalnuose, dykumoje, miškuose ir šiauriniuose rajonuose, ginant pakrantes. Pagr. pajėgos sutelkiamos kryptimis, kurios veda prie gyvybiškai svarbių rajonų ar objektų. Sunkiai pereinamoje vietovėje (kryptimis) įrengiami atskiri atramos punktai su inžinerinėmis užtvaromis, parengiami aviacijos ir artilerijos ugnies smūgiai, sudaroma pajėgų grupuotė, galinti savarankiškai atremti pranašesnių pajėgų puolimą.

Δ nuo sraigtasparnių, antihelicopter defence, противовертолетная оборона – organizacinių priemonių kompleksas ir kovos veiksmai, skirti prieš sraigtasparniams aptikti ir naikinti; sudedamoji pajėgų OEG dalis. Organizuojama visuose kovos veiksmuose, operacijose (mūšiuose), judant ir išsidėstant vietovėje. Δ sudaro: prieš kovos sraigtasparnių, taktinių desantų, aeromobilijų grupių aptikimas ore ir pajėgų išpėjimas apie juos; kovos sraigtasparnių naikinimas, jų veiksmų trukdymas iš pasalų; pajėgų, ypač tankų vienetų, dengimas jiems judant ir manevruojant; prieš sraigtasparnių palydos ir ugnies paramos dezorganizavimas; kova ore su prieš sraigtasparnių pajėgomis ir desantais; prieš žvalgybos ir antžemių pajėgų valdymo iš sraigtasparnių nutraukimas.

į puolimą pereinanti Δ, defensive-offensive, оборона, переходящее в наступление – pajėgų veiksmai, kai operatyviais taktiniais sumetimais silpnesnių prieš pajėgų puolimas atremiamas ginantis, tuo padarant priešui reikšmingų nuostolių, ir nedavus jam įsitvirtinti, pereinama į puolimą, kad galutinai sutriuškintų priešą, kol priartės jo 2-asis ešelonas (rezervas).

išankstinė Δ, preliminary defence, заблаговременная оборона – gynyba, kuri organizuojama nesant tiesioginio sąlyčio su priešu ginamos teritorijos gilumoje, kai puolamieji veiksmai neveiksmingi ar nėra pakankamų pajėgų juos atlikti.

įtvirtintojo rajono Δ, defence of the fortified area, оборона укрепленного района – gynyba, organizuojama iš anksto įrengtame ilgalaikiais ir lauko fortifikacijos įrenginiais vietovės rajone; šiame rajone ginasi specialiai paskirtos pajėgos (savarankiškai arba kartu su pėstininkų vienetais, kurie gina tarpus tarp fortifikacinių įrenginių). Δ organizuojama keliais ešelonais. Aprūpinimo juosta, priešakinė pozicija ir kovinės saugos pozicija įrengiamos pagal bendrus gynybos principus. Pagr. gynybos rajonas gali turėti kelias gynybos pozicijas, artilerijos ir OEG priemonių pozicijas, tankų vienetų ugnies ruožus ir prieštankinių rezervų išsiskleidimo ruožus, tarpines ir kirtimo pozicijas. Jame sudaroma užtvarų sistema.

karinė Δ, military defence, военная оборона – valstybės gynyba karinėmis priemonėmis. Karinei valstybės gynybai naudojamos visos GP. Jos privalo būti parengtos greitam reagavimui, gerai tarpusavio sąveikai ir greitam pergrupavimui. Kariuomenė turi būti išmokyta ir partizaninės kovos veiksmų prieš užimtose teritorijose ir pasirengusi tęsti partizaninį karą.

krašto Δ, coastal defence, береговая оборона – laivyno ir kranto gynybos pajėgų veiksmai karinėms jūrų bazėms, uostams, kranto ruožams, saloms, sąsiauriams nuo prieš užpuolimo iš jūros ir oro ginti. Δ tikslas – atremti prieš smūgius iš jūros, sužlugdyti jo jūros ir oro desantų išlaipinimą, išlaikyti užimamą pakrantę ir salas. Δ vykdo laivynas, SP.

manėvrinė Δ, manoeuvre defence, маневренная оборона – NVS gynyba, kurios tikslas sunaikinti puolantį priešą, išsaugoti pajėgas ir laimėti laiko traukiantis į teritorijos gilumą. NATO kariuomenėse atitinka *mobiliają gynybą*.

mininė Δ, mine defence, минная оборона – pozicijos, zonos ir pan. gynimas inžinerinėmis arba jūrų minomis. Tokios gynybos sistema t. p. apima personalą ir įrangą, reikalingą minų laukams įrengti, kontroliuoti, prižiūrėti ir saugoti.

mobiliąji Δ, mobile defence, мобильная оборона – NATO gynyba, kurios metu atakuojančios prieš pajėgos įviliojamos į gynybos gilumoje paruoštus rajonus, kur įmanoma jas kontratakuoti, apsupti ir sunaikinti. Šiuose rajonuose sutelkiami aviacijos ir artilerijos smūgiai, įrengiamos užtvaros ir minų laukai. Didžioji pajėgų dalis laikoma rezerve (2-ajame ešlone). Δ taikoma: kai yra prieš pajėgų persvara, kai rajono gynyba yra netikslinga; besiginančios pajėgos yra manėvringos, palankios vietovės sąlygos ir turima aviacijos pajėgų persvara.

neparengtoji Δ, *improvizuotoji* Δ, nonorganized defence, improvised defence, неподготовленная оборона – skubus ir neparengtas inžineriniu atžvilgiu gynybos pozicijų užėmimas.

operatyvinė Δ, operational defence, оперативная оборона – operatyvinio masto gynybiniai veiksmai, kuriuos vykdo armijų grupė (frontas), armija, korpusas.

parengtoji Δ, organized [prepared] defence, подготовленная оборона – iš anksto rengiama gynyba galima prieš puolimo kryptimi, kai nėra sąlyčio su priešu. Vietovei įrengti naudojama inžinerinė ir kt. technika; įrengiamos pozicijos, išdėstomos pajėgos, parengiamos ugnies ir užtvarų sistemos, organizuojamas valdymas ir žvalgyba.

pozicinė Δ, position defence, позиционная оборона – NVS: 1. gynybinių veiksmų būdas, kurio esmė – tvirtas ir ilgalaikis užimamų ruožų (rajonų) gynimas. Δ ypatumai: ištisinis (labai platus) gynybos frontas, didelė gynybos

giluma, gerai inžineriškai įrengta, pagr. pajėgos sutelkiamos 1-ajame ešelone. Δ naudota iki II pasaul. karo pab. NATO kariuomenėse maždaug atitinka *rajono gynyba*; 2. kai kuriose NATO valstybių kariuomenėse divizijų taikomas gynybos būdas siekiant išlaikyti užimamą vietovės ruožą, atremti priešų puolimą ir padaryti jam kuo daugiau nuostolių.

priešdesantinė Δ, anti-amphibious defence, противодесантная оборона – pakrantės juostos gynyba, kurią rengia bendrųjų pajėgų junginiai sąveikaudami su laivyno, aviacijos ir OEG pajėgomis; tikslas – neleisti priešui išlaipinti jūrų ir oro desantus. Rengiant Δ sudaroma gynybinė pajėgų grupuotė; įrengiami gynybos ruožai ir pozicijos, inžinerinės užtvartos; sudaroma ugnies sistema; organizuojama kova su oro desantais. Dar ↑ *operacija 2*.

priešrakėtinė Δ, antimissile defence, противоракетная оборона – pajėgų ir priemonių kompleksas, t. p. priemonės ir kovos veiksmai atremiant priešų brand. raketų smūgi – naikinant jo balistines raketas arba jų kovines dalis skriejimo trajektorijoje. Δ sudaro: balistinių raketų tolimojo aptikimo priemonės; įvairaus veikimo nuotolio priešrakėtiniai kompleksai; skaičiavimo centrai; informacijos perdavimo priemonės. Priklausomai nuo paskirties Δ gali būti: šalies – visos šalies gynybai; zoninė – didelių rajonų gynybai; objektinė – svarbių administracinių, pramonės ir karinių objektų gynybai; strateginė – apsaugai nuo strateginių balistinių raketų (tarpžemyninių balistinių raketų, povandeninių laivų ir vidutinio nuotolio raketų) – ir nestrateginė (takinė) apsaugai nuo vidutinio nuotolio balistinių raketų, operatyvinių-taktinių ir taktinių raketų (karo veiksmų teatro Δ).

prieštankinė Δ, anti-tank defence, противотанковая оборона – pajėgų suplanuotos specialiosios priemonės ir kovos veiksmai prieš tankų ir kt. šarvuotųjų kovos mašinų atakoms atremti, jiems naikinti; sudedamoji gynybos dalis. Δ sistemą sudaro: iš anksto parengti aviacijos, raketų ir artilerijos smūgiai į iš anksto suplanuotus rajonus; karinių vienetų prieštankinės ginkluotės ir kt. priemonių išdėstymas; visų rūšių prieštankinės ugnies sistema prieš priešakinį gynybos kraštą, sparnuose, sandūrose ir gynybos gilumoje; prieštankinių inžinerinių ir kitų užtvartų sistema; prieštankiniai rezervai ir judriosios užtvartų rinktinės.

rajono Δ, area defence, оборона района – NATO gynybinių veiksmų, kurių tikslas – ryžtingai ginti lemiamus vietovės rajonus (objektus), naikinti priešą stabdant jo puolimą, rūšis. Didžioji pajėgų dalis skiriama rajonui išlaikyti. Pajėgų veiksmus remia artilerija ir minosvaizdžiai, prieš pozicijas įrengiamos minų ir kt. inžinerinės užtvartos. Gynyba ppr. būna žiedinė.

rakėtinė kosminė Δ, space-missile defence, ракетно-космическая оборона – pajėgų ir priemonių, žvalgybos informacinių ir kovos veiksmų, vykdomų siekiant laiku perspėti aukščiausiąją valstybės ir karinę vadovybę apie brand. raketinį puolimą, atskleisti kovos veiksmų kosminėje erdvėje pradžią ir atremti smūgius strateginiams objektams, kompleksas; sudedamoji oro kosminės gynybos dalis. Δ pagrindą sudaro: išpėjimo apie raketinį puolimą sistema, kurioje t. p. yra orbitinė karinių erdvėlaivių grupuotė, registruojanti balistinių raketų leidimą; antžeminis užhorizontinių radiolokacijos stočių tinklas, nustatantis balistinių raketų skriejimo trajektorijų parametrus.

sėkinamoji Δ, exhausting defence, изнуряющая оборона – nuoseklus prasiveržusių ar įleidžiamų į gynybos gilumą priešų pajėgų naikinimas.

stratėginė Δ, strategic defence, стратегическая оборона – GP karo veiksmų rūšis, naudojama siekiant atremti priešų strateginės grupuotės puolimą, padaryti jai didelių nuostolių, išlaikyti gyvybiškai svarbius savo valstybės (valstybių koalicijos) teritorijos rajonus, sudaryti sąlygas strateginei iniciatyvai perimti (pereiti į puolimą) arba laikui, kuris reikalingas GP išskleisti, pajėgų kovos gebai atkurti, laimėti, t. p. taupyti pajėgas antraeiluose karo veiksmų teatruose (strateginėmis kryptimis) sudarant persvarą pagrindiniame. Δ gali būti rengiama karo pradžioje arba jo eigoje, visu frontu arba strategine kryptimi.

taktinė Δ, tactical defence, тактическая оборона – taktinio masto gynybiniai veiksmai, kuriuos vykdo divizija, brigada (pulkas), batalionas, kuopa, būrys, skyrius jų atsakomybės rajonų ribose.

teritorinė Δ, territorial defence, территориальная оборона – kai kurių valstybių gynybos koncepcija, kai reguliariosios GP skiriamos tik pirmajam priešų smūgiui atremti ir tuo sudaryti sąlygas teritorinės gynybos pajėgoms išsiskleisti ir pasirengti kovai. Teritorinės gynybos pajėgos kovoja taikydamos manevrinės gynybos taktiką ir partizaninės kovos būdus.

uosto Δ, harbour defence, оборона порта – uosto ar inkarvietės ir jų vandens prieigų gynyba nuo išorės grėsmės: povandeninių laivų, iš povandeninių laivų paleidžiamų priemonių ar mažų antvandeninių laivų užpuolimo; priešų minavimo operacijų; sabotazų. Uosto gynyba nuo valdomųjų raketų ar paleistų raketų, kol jos dar skrieja, yra laikoma OEG dalimi. Dar ↑ *apsauga*.

uždaroji Δ, strong-point defence, глухая оборона – gynybos būdas, kurios tikslas neleisti priešui kirsti tam tikrą liniją arba įsiskverbti į tam tikrą rajoną.

židininė Δ, focus [discontinuous] defence, очаговая оборона – gynybos būdas, kurio pagrindą sudaro pavienės pozicijos (atramos punktai), batalionų gynybos rajonai arba didesnių vienetų atskiri gynybos ruožai, nesusiję bendromis šaunamųjų ginklų ir prieštankinės ugnies sistemomis.

gynyba

žiedinė Δ, all-round defence, круговая оборона – gynybos būdas, kai vienetas ar padalinys pasirengęs atremti priešo puolimą iš bet kurios krypties ir gali pakankamai ilgai ginti užimamas pozicijas, apsuptas priešo. Tai pasiekama atitinkamu padalinių, ugnies priemonių ir inžinerinių užtvarų išdėstymu, ugnies sistemos ir valdymo organizavimu.

gynyba dykumoje ↑ *gynyba*.

gynyba į gilumą ↑ *gynyba*.

gynyba ypatingomis sąlygomis ↑ *gynyba*

gynyba kalnuose ↑ *gynyba*.

gynyba plačiu frontu ↑ *gynyba*.

gynyba nuo sraigtasparnių ↑ *gynyba*.

gynybinė ugnis ↑ *ugnis*.

gynybinė gebà, defence capability, обороноспособность – valstybės pasirengimo gintis nuo galimos agresijos vertinimo rodiklis. Šis rodiklis apima materialinį valstybės ir dvasinį tautos pasirengimą, kuris susideda iš ekonominio, karinio, mokslo, socialinio ir moralinio potencialo. Δ įtaką daro valstybės teritorijos operatyvinis įrengimas, GP kovinės ir mobilizacinės parengties ir civilinės saugos lygis. Dar ↑ *potencialas*.

gynybinė operacija, defence operation, оборонительная операция – suderintos laiku, tikslu ir uždaviniais, vienijamos vieno sumanymo pajėgų operacijos, kautynės, mūšiai ir smūgiai, siekiant nutraukti arba atremti priešo pranašesnių pajėgų puolimą (įsiveržimą), padaryti jam nuostolių, išlaikyti svarbius vietovės rajonus (objektus); laimėti laiko, sutaupyti pajėgų ir sudaryti sąlygas savo pajėgoms pereiti į puolimą (kontrpuolimą). Pagal mastą Δ gali būti strateginės ir operatyvinės, armijos, fronto ir kt. Rengiamos didesniais kaip divizija junginiais. Kartais gynybinėmis operacijomis vad. visi gynybiniai karinių vienetų kovos veiksmai.

armijos Δ, army defence operation, армейская оборонительная операция – lauko (bendrujų pajėgų, tankų) armijos operacija, kurios tikslas – sužlugdyti turinčių persvarą priešo pajėgų puolimą, padaryti joms nuostolių, išlaikyti svarbius rajonus (ruožus), laimėti laiko ir sudaryti sąlygas pereiti į puolimą. Δ ppr. yra armijų grupės (fronto) gynybinės (kartais ir puolamosios) operacijos dalis ir vykdoma sąveikaujant su kt. armijų grupės (fronto) pajėgomis, o pajūrio kryptimis – ir laivyno pajėgomis; atskiromis operacinėmis kryptimis armija gali vykdyti savarankišką operaciją. Δ sudaro pajėgų 1-ojo ir 2-ojo ešelonų gynybos veiksmai, armijos kontrsmūgiai, artilerijos ugnis, aviacijos ir raketų smūgiai, OEG pajėgų, specialiųjų pajėgų ir armijos rezervų veiksmai. Δ būdingi bruožai: pajėgų ešelonavimas į gilumą, jų išsklaidymas, gynybos būdų įvairumas, ryžtingas ir įvairus manevras ugnimi, užtvaromis ir pajėgomis, kovos veiksmų rengimas tuo pačiu metu keliomis kryptimis, aktyvumas. Gynybos sistema sudaro: dengimo zona (aprūpinimo juosta), pagr. gynybos juosta (1-asis gynybos ruožas), armijos gynybos ruožai (juos sudaro gynybos pozicijos ir rajonai), tarpiniai ir kirtimo ruožai ir pozicijos. Priešo naikinimo ugnimi sistema apima parengtus artilerijos, aviacijos, raketų ir kt. ugnies priemonių ugnies smūgius. Ugnies sistema derinama su inžinerinių užtvarų sistema, o naudojant brand. ginklą – ir su brand. smūgiais. Δ prasidėjo XIX a., kai buvo sukurtos armijos (kaip operatyviniai junginiai). Pirmieji Δ požymiai pasireiškė Rusijos Tėvynės kare su Napoleonu (1812), frankų–prūsų kare (1870–1871), kt. XIX a. karuose.

fronto Δ, front defence operation, фронтовая оборонительная операция – *NVS* fronto operacija, kurios tikslas – sužlugdyti puolamąją priešo operaciją tam tikra strategine kryptimi, padaryti didelių nuostolių jo puolančioms pajėgoms, išlaikyti tam tikrus rajonus su svarbiais objektais, laimėti laiko, sutaupyti pajėgų ir priemonių, sudaryti sąlygas pajėgoms pereiti į kontrpuolimą arba tęsti puolamuosius veiksmus. Δ gali būti sudedamoji strateginės operacijos karo veiksmų teatre dalis arba vykdoma savarankiškai. Fronto gynyba turi būti parengta taip, kad operacijos tikslai būtų pasiekti naudojant ir nenaudojant brand. ginklo. Operatyvinę fronto rikuotę gali sudaryti 1–2 ešelonai, raketų ir artilerijos grupuotė, fronto aviacija, OEG, specialiųjų pajėgų junginiai ir daliniai, įvairios paskirties rezervai ir judrosios užtvarų rinktinės. Fronto gynyboje gali būti rengiama pagr. gynybos juosta (1-asis gynybos ruožas), armijų (korpusų) ir fronto gynybos ruožai, kuriuos užima 2-ieji ešelonai ir rezervai iš anksto arba gynybos operacijos eigoje. Jeigu nėra tiesioginio sąlyčio su priešu, gali būti įrengta ↑ *aprūpinimo juosta*.

gynybinė raškinė granatà ↑ *granata 1, rankinė granata*.

gynybinė taktika ↑ *taktika*.

gynybinė ugnis ↑ *ugnis*.

gynybiniai įrenginiai ir statiniai, defensive installations [emplacements], оборонительные сооружения – fortifikacijos įrenginiai ir statiniai kariuomenei gintis, jos nuostoliams mažinti ir priešo puolimui sunkinti. Δ skirti šaudyti (apkasai, tranšėjos, ugnies priemonių aikštelės ir kt.), žmonėms ir karo technikai saugoti (atvirosios ir dengtosios priedangos, dengtosios tranšėjų dalys, blindažai, slėptuvės ir kt.); stebėti ir valdyti (stebėjimo punktai, vadavietės); saugiai judėti (susisiekimo eigos, slaptatakliai, tranšėjos, perėjos ir kt.). Δ t. p. gali būti skiriamos pagal gynybines savybes, naudojamas medžiagas, įrengimo sąlygas ir kt. Δ statybai naudojamos vietinės medžiagos ir pramoninės ↑ *fortifikacinės konstrukcijos*.

gynybinis minų laukas ↑ *minų laukas*.

gynybinis mūšis ↑ *mūšis*.

gynybos aktyvumas, defence activity, активность обороны – vienas iš pagr. reikalavimų, teikiamų gynybai, kurio esmė – nuolatinis besiginančių pajėgų poveikis priešui. Δ pasiekiamas: nuolatinė priešo žvalgyba; aviacijos ir ugnies smūgiais priešui rengiantis pulti, artėjant ir atakuojant; rezervų ir ugnies manevru į pavojingiausias rajonus (kryptimis); ugnies pasalomis, kontratakoms, kontrsmūgiais ir kt. būdais.

gynybos atašė, defence attaché, военный атташе – krašto apsaugos ministro į užsienio valstybę paskirtas profesinės karo tarnybos karininkas, pagal KAM kompetenciją padedantis įgyvendinti LR gynybos politikos uždavinius ir atstovaujantis krašto apsaugos sistemai valstybėje, kurioje jis akredituotas. Δ buvimo valstybėje metu yra LR diplomatinio personalo narys, tiesiogiai pavaldus krašto apsaugos ministrui ir diplomatinės atstovybės vadovui. Kitose valstybėse Δ vad. karo atašė.

gynybos bāras ↑ *baras 1*.

gynybos gylis ↑ *gylis 2*.

gynybos išdėstymas ↑ *išdėstymas 1*.

gynybos juosta ↑ *juosta*.

gynybos mūzgas ↑ *mūzgas*.

gynybos pajėgumas, defensive power, возможности обороны – bendras karinio vieneto kovos, manevravimo, techninis ir aprūpinimo pajėgumas ginti užimamą objektą ar vietovę nuo tam tikros priešo grupuotės tam tikrą laiką.

gynybos pakankamumas, defence sufficiency, достаточность обороны – valstybės (valstybių koalicijos) karinės galios būseną, kuri sulauko potencialų priešą nuo agresijos ir užtikrina jos atėmimą, bet nesudaro galimybės netikėtai pulti ir vykdyti didelio masto puolamųjų operacijų be papildomo GP išskleidimo ir kt. kovinės galios didinimo priemonių; karinės raidos principas, kuris reikalauja vykdyti visas karinės srities priemones taip, kad jos tiksliai atitiktų realią karo grėsmę ir valstybės ekonomines galimybes. Realizuojant Δ principą, reikia suteikti karinei doktrinai gynybinį pobūdį; prisilaikyti sutartų kvotų dėl strateginių brand. pajėgų; atsisakyti pirmiesiems panaudoti brand. ginklą; apriboti puolamuosius darinius bendrosios paskirties pajėgose ir kt.

gynybos parengtiės būklė, defence readiness condition, состояние готовности обороны – skaičius ar kodas, rodantis karinio vieneto parengties operacijoms ar pratyboms būklę.

gynybos politika ↑ *politika*.

gynybos pozicija ↑ *pozicija*.

gynybos pralaužimas ↑ *pralaužimas*.

gynybos priėgosis, approach defence area, подступы к обороне – vietovė, nusidriekianti nuo priešakinio gynybos krašto prieš link didžiausiu nuotoliu, kiek gali pasiekti ugnies priemonių ugnis.

tólimosios Δ, deep approach defence area, дальние подступы обороны – 1. vietovės rajonai, kuriuose puolancio prieš pajėgos dėl didelio nuotolio gali būti naikinamos tik aviacijos ir raketų smūgiais, toliašaudės artilerijos ugnimi; 2. rajonai (zonos, juostos), kuriuose būdama (praskrisdama) aviacija dėl didelio nuotolio dar negali panaudoti savo priemonių prieš pajėgoms ir kt. objektams naikinti.

gynybos rajonas, defence area, район обороны – NATO vietovės rajonas, kuriame ginasi korpusas, divizija ar brigada; NVS bataliono ginamas rajonas. Skiriamas pagr. ir užnugario Δ.

bataliòno Δ, battalion defence area, батальонный район обороны – brigados (pulko) gynybos ruožo dalis, ginama bataliono su jam priskirtais padaliniais. Δ sudaro kuorų pozicijos (atramos punktai), parengtos žiedinei gynybai ir sujungtos bendra ugnies ir užtvarų sistema. Δ t. p. yra bataliono artilerijos, minosvaidžių, tankų, PTVR kompleksų, zenitinių priemonių pozicijos ir vadavietės. Δ frontas – iki 5 km, gylis – iki 3 km.

pagrindinis Δ, main defence area, основной район обороны – JAV ir kitų NATO valstybių kariuomenių 1-ojo ešelono gynybos juosta (zona). Pajėgos, paskirtos šiame rajone vykdyti mobiliosios gynybos kovos veiksmus, turi užduotį – sulaukyti puolancias prieš pajėgas ir nukreipti jas į suplanuoto naikinimo brand. smūgiais bei ugnimi ir rezervų kontratakų rajonus; rajono gynyboje – išlaikyti ginamą rajoną (šiuo atveju į pagr. rajoną skiriamos pagr. pajėgos ir priemonės).

ūznugario Δ, rear area of defence, тыловой район обороны – sudedamoji NATO valstybių GP junginio kovos rikiuotės gynyboje dalis. Δ išsidėsto 2-asis ešelonas arba rezervas. Jis yra už pagr. (priešakinio) gynybos rajono.

gynybos ruožas ↑ *ruožas 1*.

gynybos sistema ↑ *sistema 2*.

gynybos stabilumas, defence stability, устойчивость обороны – pajėgų gebėjimas atlaikyti prieš smūgius, atremti pranašesnių pajėgų puolimą ir išlaikyti užimamas pozicijas; vienas iš pagr. gynybos reikalavimų. Δ pasiekiamas:

Šiuolaikinės ginkluotės ir kovos technikos naudojimu; inžineriniu vietovės įrengimu; palankių vietovės ir gamtinių sąlygų naudojimu; sumaniu gynybos organizavimu; patikima pajėgų apauga nuo MNG; gerai organizuota ir suderinta ugnies ir užtvarų sistema; patikima oro erdvės, prieštankine ir priešdesantine gynyba; padalinių manevravimu ir kontratakomis; greitu kovos gebos atkūrimu; geru visapusišku pajėgų aprūpinimu ir tvirtu, nepertraukiamu pajėgų valdymu; tvirtu moraliniu ir psichologiniu karių pasirengimu.

gynýbos štąbas ↑ *štąbas*.

gynýbos užnugario júosta ↑ *juosta*.

gynýbos zoną ↑ *zona*.

gińklai, weapons, оружие – įrankiai ir priemonės priešui mūšyje naikinti. Δ sudaro ↑ *naikinimo priemonės* ir naikinimo priemonių siuntimo į taikinių priemonės; sudėtingesnius dar sudaro valdymo ir taikymo prietaisai ir priemonės. Šiuolaikiniai Δ skiriami pagal pažeidimo pobūdį – ↑ *masinio naikinimo ginklas*, ↑ *įprastinis ginklas* ir ↑ *naujieji netradiciniai ginklai*; pagal sprendžiamų kovos užduočių mastą – strateginiai, operatyviniai-taktiniai ir taktiniai; pagal paskirtį – vientiksliai (priešlėktuvinis, prieštankinis, priešlaivinis, priešpalydovinis ir kt.) ir daugiataksliai, arba universalieji; pagal NP siuntimo į taikinių būdus – šaunamasis, reaktyvinis ir raketinis, Δ, kuriuose NP siunčia į taikinių lėktuvai, karo laivai (aviacinės, giluminės bombos ir kt.), elektriniai, stūmokliniai arba turbininiai varikliai (torpedos), naudojami mišrūs siuntimo būdai (raketa torpeda, mina raketa, mina torpeda, aktyvusis reaktyvinis sviedinys ir kt.), žmogaus raumenų jėga (pvz., ietis, rankinė granata), Δ, įtaisomi galimose priešų veiksmų vietose (sausumos ir jūrų minos); pagal manevravimo lygį – nejudrieji su nejudriuoju pagrindu (šachtinis raketų kompleksas, kazematinis artilerijos pabūklas ir kt.), nejudrieji su judriuoju pagrindu (aviacijos, laivų, tankų ir kt.), savaeigiai, savijudžiai, velkamieji, vežiojamieji, nešiojamieji; pagal personalo skaičių – individualieji ir grupiniai; pagal šaudymo proceso automatizavimą – automatiniai, pusiau automatiniai ir neautomatiniai; pagal NP lėkimo (skriejimo) iki taikinio trajektorijos keitimo galimumą – nevaldomieji ir valdomieji. Ginklų veiksmingumą lemia jų veikimo nuotolis, taiklumas, greitašauda, manevringumas, taikinių kliudymo ir naikinimo plotas.

Pirmieji Δ buvo rankiniai: kuokos, peiliai, kirviai, dalgiai, kalavijai, durklai, ietys, lankai su strėlėmis, t. p. padedantys apsiginti – skydai, šalmai, šarvai. Įvairiose šalyse jie skyrėsi forma ir skirtingai vadinosi: kuokos – buožėmis, bulavomis, buzdiganais; kirviai – bardišiais, alebardomis (kirvio ir ieties derinys); kalavijai – akinakais, jataganais, rapyromis; durklai – stiletais, kortikais. Δ buvo daromi iš medžio, akmens, kaulo, vėliau – iš bronzos, ketaus ir plieno. Buvo išrasti svaidomieji Δ akmenims, strėlėms, ietims arba specialiems sviediniams mėtyti. Svaidomieji Δ buvo asmeniniai (lengvi, parankūs naudoti vienam žmogui) ir kolektyviniai (sunkūs, sudėtingi pabūklai, valdomi kelių ar keliolikos žmonių). Parakas XIV a. panaudotas šaunamiesiems Δ (↑ *šaunamasis ginklas*); jie iki XVII a. pab. visiškai pakeitė mechaninius svaidomuosius. Rankiniai Δ pradėti vadinti šaltaisiais ginklais, asmeniniai šaunamieji – šaulių ginklais, o kolektyviniai – artilerijos pabūklais. Didinant ginklų šaudymo greitį, buvo išrastas automatinis ginklas. Pirmąjį automatinį Δ – kulkosvaidį 1883 sukonstravo H. Maksimas (JAV). XX a. pr. kulkosvaidžiais, o vėliau ir kitais automatiniais Δ buvo apginkluotos visų šalių kariuomenės. XX a. pr. automatinis Δ pradėta įrengti šarvuotosiose mašinose, vadinamose tankais, karo laivuose ir lėktuvuose. Prieš II pasaul. karą tankus, karo laivus ir karo aviaciją pradėta ginkluoti specialiai jiems skirtais Δ.

XX a. karuose paplito įvairūs liepsnosvaidžiai, minosvaidžiai, granatsvaidžiai, chem. ginklas. Per II pasaul. karą buvo pradėtas naudoti ↑ *reaktyvinis ginklas*, pirmosios sparnuotosios ir balistinės raketos, atominės bombos. Kariuomenių apginklavimas pokario metais raketiniu brand. Δ (XX a. 6 d-metis) iš esmės pakeitė visas karybos sritis. Tačiau buvo tobulinami ir įprastiniai ginklai. Šiuolaikiniai Δ nuolat atnaujinami (Δ pavyzdžių pakaitos ciklas, lyginant su XX a. pr., sutrumpėjo 2–3 kartus ir sudaro maždaug 10 metų).

Lietuvos teritorijoje XI–IX t-mečiais pr. Kr. (paleolitas) buvo naudojamos ietys su kauliniais antgaliais, IX–V t-mečiais pr. Kr. (mezolitas) – lankas ir strėlės su titnaginiais ir kauliniais antgaliais, kauliniai durklai peiliai. III t-mečio pr. Kr. pab. į Pabaltijį atėję indoeuropiečiai naudojo akmeninius laivinius kovos kirvius, akmenines buožes. Nuo XVI a. pr. Kr. plito žalvario Δ – durklai, vad. baltiškieji kirviai, ietys, kalavijai (nuo IV–V a.), dideli peiliai, siauraašmeniai kirviai, lankai ir strėlės su geležiniais antgaliais, mediniai skydai su metaliniais apkaustais. X–XII a. Δ tobulėjo, darėsi įvairesni. XII a. pradėta naudoti šalms iš geležinės skardos, nuo XIII–XIV a. – lanksčius iš geležinių žiedelių pintus ir odinius šarvus, apkaustytus metalo plokštėmis, nuo XV a. – vien metalo plokščių šarvus; nuo XIII a. naudotas ↑ *arbaletas*. Pilių sienoms griauti LDK nuo XIII a. naudotos įvairios svaidyklės (↑ *balista*), siendaužiai (taranai), pristumiamieji bokštai. Nuo XIV a. pab. LDK kariuomenė naudojo šaunamuosius Δ bombardas (↑ *bombarda*), patrankas, nuo XVI a. pab. – muškietas. Nuo XVI a. pėstininkų ir raitelių Δ darėsi lengvesni, šarvus dėvėjo tik sunkioji kavalerija. Δ gamino amatininkai, gyvenę miestuose, pilyse, feodalų dvaruose. XVI–XVII a. Vilniuje, Valkininkuose, Nesvyžiuje ir kitur veikė LDK kariuomenės patrankų liejyklos. Savos gamybos Δ neužteko, todėl jie buvo perkami užsienyje. Ginklų pirkliai būdavo atleidžiami nuo maito; eksportuoti Δ buvo draudžiama. Nepriklausomos Lietuvos kariuomenė (1918–1940) buvo ginkluota daugiausia užsienyje (Vokietijoje, Čekoslovakijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Anglijoje) pirktais Δ. Kaune ir Linkaičiuose (Radviliškio raj.) veikė Δ gamyklos, kuriose buvo gaminami šoviniai, šautuvų ir kulkosvaidžių vamzdžiai, remontuojami kiti Δ.

1990 atkurta Lietuvos kariuomenė ginkluota užsienyje (NATO šalyse, Rusijoje ir kt. valstybėse) pirktais šaunamaisiais ginklais, pastatyta šaudmenų gamykla. Dar ↑ *abordažo ginklai, absoliutusias ginklas, ginkluotės sistema, individualusis ginklas, intelektinis ginklas, grupinis ginklas, kosminis ginklas, kovos ginklas, mokomasis ginklas, naikinimo priemonių siuntimo į taikinį priemonė, raketinis ginklas, sportinis ginklas, valdomasis ginklas.*

ginklanešys, armour-bearer, оруженосец – jaunas (14–21 metų) dvarininkas, kuris tarnavo riteriui viduramžių V. Europos šalyse. Pirmuosius 5–7 metus riteris mokė ginklanešį karybos meno. Δ visur lydėdavo riterį, jį saugodavo ir gindavo mūšyje. Sulaukęs 20–21 metų, galėjo gauti riterio laipsnį.

ginklāvimas, armament, вооружение – kariuomenės aprūpinimas ginklais ir jų naudojimui reikalingomis priemonėmis.

giūklo ařdymas, disassembly [dismantling, stripping] of the weapon, разборка оружия – giūklo išrinkimas į atskiras dalis ir mechanizmus valant, tikrinant ar remontuojant. Δ gali būti dalinis ir visiškasis. Iš dalies giūklas išardomas valant ir tikrinant. Visiškai išardomas, kai reikia išvalyti labai užterštą giūklą, keičiant tepalą, t. p. giūklą remontuojant.

giūklo horizontas ↑ *horizontas.*

giūklo išaudymas ↑ *išaudymas 1.*

giūklo kalibras, weapon calibre, калибр оружия – 1. vidinis šaunamojo giūklo vamzdžio skersmuo; didžiausias sviedinių (minų, kulku) skersmuo. Kalibro matavimas įvairiose valstybėse kiek skiriasi: vienose (Rusija) graižtvinio Δ matuojamas neatsižvelgiant į graižtvos gylį, kitose (JAV, D. Britanija) matuojamas atstumas tarp priešpriešinių graižtvų dugno. Δ skaičiuojamas įvairiais vienetais: coliais (1 colis=25,4 mm), linijomis (1 linija=2,54 mm), milimetrais, šimtosiomis (JAV) ir tūkstantosiomis (D. Britanija) colio dalimis – .22=5,6 mm, .380=9 mm. Pats Δ dažnai naudojamas kaip mato vienetas santykiniams dydžiams nusakyti, pvz., vamzdžio ilgis lygus 25 jo kalibras. Δ priklauso nuo giūklo paskirties, pvz., kranto artilerijos pabūklų Δ didesnis už tvirtovės pabūklų, o pastarųjų Δ didesnis už lauko artilerijos pabūklų kalibrą. Artilerijos pabūklų Δ 20–420 mm, šaulių giūklų – 5,45–14,5 mm. Dar ↑ *pagrindinis kalibras.*

2. medžioklinio šautuvo kulku, išlietu iš vieno anglų svaro (453,6 g) švino, skaičius. Pvz., jeigu išlieta 12 tokių kulku, tai to vamzdžio Δ yra 12, jeigu 16 ar 20 – 16 ar 20. Kuo didesnis medžioklinio šautuvo Δ numeris, tuo mažesnis jo vamzdžio skersmuo (12-asis Δ – 18,4 mm, 16-asis – 16,8 mm, 20-asis – 15,8 mm).

3. aviacinių bombų masė kilogramais.

giūklo kovinis veiksmingumas, weapon combat effectiveness, боевая эффективность оружия – giūklo tinkamumo lygis kovos užduotims vykdyti įvairiomis mūšio sąlygomis; pagr. giūklo charakteristika. Δ lemia priešo objektams daroma žala naudojant tam tikrą materialinių priemonių skaičių per tam tikrą laiką ir atsižvelgiant į giūklo patikimumą, veiksnumą ir kovinę parengtį. Δ ppr. vertina pagal laukiamo rezultato tikimybę (pvz., objekto naikinimo tikimybę, pataikymo į taikinį tikimybę ir pan.). Dar ↑ *ugnies veiksmingumas.*

giūklo pavyzdys, weapon sample, образец оружия – konkreti kurios nors giūklo rūšies konstrukcija, veikianti savarankiškai arba su ginkluotės kompleksu. Δ pavadinimu nusakomas giūklo tipas, kalibras ir priėmimo į ginkluotę metai (7,62 mm 1891 pavyzdžio šautuvas; 20 mm aviacinė patranka M61 „Vulkan“) arba indeksas (7,62 mm automatas AK; 5,56 mm automatinis šautuvas M16). Po giūklo modernizacijos prie pagr. indekso pridedami specialūs ženklai (pvz., 7,62 mm automatas AKM; 5,56 mm automatinis šautuvas M16A2) arba nurodomi modernizacijos metai (trupmena prie priėmimo į ginkluotę metų – 7,62 mm 1891/30 šautuvas).

giūklo užsikirtimas, hang fire, misfire, задержки оружия – nepageidaujamas giūklo sistemos veikimo uždelsimas. Dar ↑ *neiššovimas.*

giūklo vālymas, cleaning of the weapon, чистка оружия – parako nuodegų, rūdžių, purvo ar seno tepalo valymas nuo visų giūklo dalių. Tai svarbiausia priemonė laikyti giūklą nuolat parengtą kovai. Ginklas valomas prieš šaudymą, po šaudymo, po lauko pratybų su giūklų, laikant padaliniuose ir sandėliuose, atliekant techninę priežiūrą; kovos veiksmų metu – pertraukose tarp mūšių.

giūklų ir kovos tēchnikos speciāliojo švārinimo komplēktas ↑ *komplēktas.*

giūklų ir kovos tēchnikos veiksnūmas ↑ *veiksnūmas.*

Giūklų fōndas, Arms Fund, Фонд вооружения – prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės veikianti valstybinė įstaiga, kurios pagr. uždavinys – aprūpinti krašto apsaugos sistemą ir valstybės institucijas ginklais, karo technika, šaudmenimis ir sprogmenimis. Δ gamina ir remontuoja kariuomenei ir kt. valstybės institucijoms reikalingą ginkluotę, šaudmenis ir sprogmenis. Δ t. p. atlieka vyriausybės agentūros funkcijas, kai perkami ginklai iš užsienio. Δ veiklą reglamentuoja įstatymai.

giūklų naudōjimas, weapons employment, применение оружия – kovinis karių ir karinių vienetų etatinių giūklų naudojimas, kurį sankcionuoja atitinkami statutai, instrukcijos, t. p. vadų (viršininkų) įsakymai (komandos). Taikos metu Δ griežtai reglamentuojamas.

ginklą naudojimo apribojimas, weapons tight, ограничение применения оружия – OEG įsakymas, kuriuo nustatoma, kad ginklą sistemos gali būti panaudotos tik prieš taikinį, kuris atpažintas kaip priešo. Dar ↑ *draudimas pulti*.

ginklą naudojimo zona, weapons engagement zone, зона применения оружия – OEG apribota oro erdvė, kurioje ginklą naudojimas siejamas ppr. su tam tikra ginklą sistema.

ginklą paskirstymas, weapons assignment, распределение оружия – OEG tvarka, pagal kurią ginklai yra skirstomi uždaviniui įvykdyti.

ginkluotasis konfliktas, armed conflict, вооруженный конфликт – tiesioginis abipusis ryšys tarp valstybių naudojant ginkluotą jėgą savo politiniams, etniniams, regioniniams, ekonominiams, teritoriniams ir kitiems tikslams pasiekti. THT pripažįsta dvi Δ rūšis, kurių skiriamasis požymis yra valstybės siena: tarptautinis ir netarptautinis.

netarptautinis Δ, noninternational armed conflict, немеждународный вооруженный конфликт – susidūrimai vienos kurios nors valstybės teritorijoje tarp vyriausybinių GP ir disidentų GP arba kitų organizuotų ginkluotų grupių, paklusnių atsakingai vadovybei, kurios kontroliuoja jos teritorijos dalį, leidžiančią joms įgyvendinti nenutrūkstamus ir suderintus karo veiksmus.

tarptautinis Δ, international armed conflict, международный вооруженный конфликт – ginkluotoji kova tarp valstybių, tarp nacionalinių išsivaduojamųjų judėjimų ir kolonizatoriaus, tarp okupantų ir okupuotos teritorijos gyventojų.

ginkluotasis neutralitetas ↑ *neutralitetas*.

ginkluotė, armament, weaponry, вооружение – įvairių ginklą rūšių ir jų naudojimo priemonių kompleksas; sudedamoji karo technikos dalis. Δ sudaro: ↑ *ginklai*, jų leidimo, taikymo, valdymo ir kt. techninės priemonės, kuriomis ginkluojami kariniai vienetai, laivai, įvairių pajėgų rūšių junginiai. Skiriama pagal priklausomybę tam tikrai pajėgų rūšiai, kariniam vienetai – artilerijos, inžinerinė, šarvuočių ir tankų, OEG, SP, prieštankinė, strateginė, armijos, divizijos, brigados (pulko), bataliono, kuopos ir pan. ginkluotė; pagal siuntimo į taikinį priemones – raketų, artilerijos, aviacijos, laivo ir kt. ginkluotė. Atskiros Δ rūšys t. p. skiriamos pagal veikimo principą, paskirtį, konstrukcinius ypatumus, siuntimo į taikinį būdus ir kt. požymius. Dar ↑ *ginkluotės sistema, kompleksas*.

apsauginė Δ, protective armament, защитное вооружение – karių apsaugos mūšyje priemonės. Iki atsirandant šaunamajam ginklui, Δ saugojo nuo svaidomojo ir šaltojo ginklo; Δ priklausė: šalmai, šarvai, šarviniai marškiniai, skydai ir kt. Nuo XVIII a. sunkioji Δ buvo panaikinta ir iki XIX a. išliko tik lengvoji Δ (šalmas ir ↑ *kirasa*). Apsaugai nuo šaunamojo ginklo nuo I pasaul. karo pradėti naudoti plieniniai šalmai, kolektyvinė Δ (tankų, šarvuočių, savaeigės artilerijos įrenginių šarvai, pabūklų ir kulkosvaidžių skydai ir kt.). Kai kurių šalių šiuolaikinėje kariuomenėje t. p. naudojamos neperšaunamosios liemenės. Dar ↑ *apsauga, neperšaunamasis stiklas, neperšaunamoji liemenė, skydas, šarvas, šalmas, šarviniai marškiniai*.

artilėrijos Δ, artillery armament, артиллерийское вооружение – vamzdinio šaunamojo ginklo rūšis, kurios pagrindą sudaro artilerijos kompleksai (artilėrijos pabūklai su šaudmenimis, ugnies valdymo prietaisais ir priemonėmis) priešui naikinti ant žemės, jūroje ir ore. Tokia Δ ginkluojami artilėrijos vienetai ir karo laivai. Kartais prie Δ skiriami šaulių ir šaltieji ginklai, granatsvaidžiai, reaktyvinės salvinės ugnies sistemos, jų šaudmenys, prietaisai, radiolokacijos stotys, nesančios artilėrijos kompleksų sudėtyje; judriosios artilėrinės remonto priemonės, arsenalų, bazių, sandėlių ir poligonų įranga, atsarginės dalys, eksploataavimo medžiagos.

aviacijos Δ, aerospace weapons, авиационное вооружение – orlaiviuose nešami arba įtaisyti ginklai ir jų kovinį naudojimą užtikrinančios sistemos. Skiriamos tokios Δ rūšys: artilėrinė, bombinė, raketinė, specialioji, torpėdinė ir mininė.

artilėrinė Δ, aircraft gunnery armament, артиллерийское авиационное вооружение – aviacinės patrankos ir kulkosvaidžiai, įmontuoti orlaiviuose kartu su tvirtinimo, valdymo ir taikymo įranga, jų šaudmenys. Ppr. įtaisomos 20–45 mm aviacinės patrankos (greitašauda 300–1800 šūvių/min, veiksmingas šaudymo nuotolis 2000–2500 m) ir 7,62–14,5 mm kulkosvaidžiai (600–3000 šūvių/min ir 500–1200 m). Ugnies paramos sraigtasparniuose gali būti granatsvaidžių.

bombinė Δ, aircraft bomb armament, бомбовое авиационное вооружение – aviacinės bombos, bombų kasetės, lėktuvų taikikliai ir bombų leidimo įranga.

raketinė Δ, aircraft missile armament, ракетное авиационное вооружение – lėktuvų ir sraigtasparnių aviaciniai raketų kompleksai (↑ *raketų kompleksas*) ir reaktyviniai įrenginiai (antžeminiams taikiniams naikinti nevaldomosiomis raketomis) ir kt.

specialioji Δ, aircraft special armament, специальное авиационное вооружение – brand., chem., biol. ir specialieji (šviečiamieji, padegamieji ir kt.) šaudmenys, jų taikymo, leidimo ir kt. pagalbinė įranga.

torpėdinė-mininė Δ, aircraft torpedo-mine armament, торпедно-минное авиационное вооружение – priešlaivinių lėktuvų ir sraigtasparnių torpedos ir minos, jų pakabinimo, taikymo ir leidimo įranga.

etātinė Δ, organic armament [weapons], штатное вооружение – ginkluotė ir kt. naudojama technika, nustatyta karinio vieneto etatuose. Ją sudaro ir etatų sąrašė nurodyta ginkluotė, ir papildomos techninės priemonės, reikalingos jai panaudoti, kovos veiksmams rengti, atlikti ir aprūpinti.

inžinèrinė Δ, engineer armament, инженерное вооружение – 1. inžinèrinė ↑ *technika* ir įrankiai, naudojami kariuomenės inžinèrinei paramai; 2. inžinèrinių užtvarų ir kliūčių įrengimo ir perėjų jose darymo bei griovimo (sprogdinimo) priemonės – inžinèriniai šaudmenys ir jiems naudoti reikalinga įranga (minų dėtuvai, klotuvai ir išminavimo įrenginiai).

laivo Δ, ship armament, корабельное вооружение – laive įrengti ginklai ir jiems naudoti reikalingos priemonės. Δ priklauso artilèrinė, bombinė, mininė, priešlaivinė, raketinė, raketinė torpedinė, torpedinė ginkluotė; techninėms priemonėms – elektroniniai, hidroakustiniai, navigaciniai kompleksai, automatizuotosios NP valdymo sistemos, radijo ryšio kompleksai ir įvairūs prietaisai. Aviacijos ginkluotė neša laivų bazavimosi lėktuvai ir sraigtasparniai.

artilèrinė Δ, ship gunnery armament, артиллерийское корабельное вооружение – artilèrinių įrenginių kompleksai – pagr. (didelio) kalibro, universalieji (vidutinio kalibro) ir zenitiniai (mažo kalibro) pabūklai. Įrengiami antvandeniniuose laivuose. Dar gali būti salutiniai pabūklai. Povandeniniai laivai artilèrijos neturi. Dar ↑ *artilèrija 2*.

bombinė Δ, ship bomb armament, бомбовое корабельное вооружение – giluminės bombos, jų rengimo, svaidymo ir valdymo įranga. Dar ↑ *bomba 2, bombosvaidis*.

mininė Δ, ship mine armament, минное корабельное вооружение – aviacinės ir jūrų minos, jų rengimo ir leidimo įranga.

priešlaivinė Δ, ship antisubmarine armament, противолодочное корабельное вооружение – priešlaiviniai laivo raketų kompleksai, bombinė laivo ginkluotė, torpediniai aparatai su priešlaivinėmis torpedomis, techninės povandeninių laivų aptikimo, taikymo ir ginklų valdymo sistemos. Dideli priešlaiviniai laivai turi sraigtasparnius (lėktuvus) su savo povandeninių laivų aptikimo ir naikinimo priemonėmis (aviacinėmis priešlaivinėmis torpedomis ir giluminėmis bombomis).

raketinė Δ, ship missile armament, ракетное корабельное вооружение – balistinių raketų kompleksai antžeminiams taikiniams naikinti (povandeniniuose laivuose); sparnuotųjų raketų kompleksai antvandeniniams laivams ir antžeminiams kompleksams naikinti (antvandeniniuose ir povandeniniuose laivuose); zenitiniai raketų kompleksai oro taikiniams naikinti (antvandeniniuose laivuose); universaliosios raketos oro ir antvandeniniams taikiniams naikinti (antvandeniniuose laivuose).

raketinė-torpedinė Δ, ship missile-torpedo armament, ракетное и торпедное корабельное вооружение – raketų kompleksai, kurių raketos neša nusitaikančiąsias priešlaivines torpedas; iššauamos iš antvandeninių laivų leidimo įrenginių arba povandeninių laivų torpedinių aparatų (raketos torpedos).

torpedinė Δ, ship torpedo armament, торпедное корабельное вооружение – torpedos, torpedų aparatai, taikymo ir kt. įranga. Ginkluojami visi povandeniniai ir daugelis antvandeninių laivų.

mininė Δ, mine weapons, минное вооружение – visa ginkluotė, kuri gali būti naudojama minų kare.

prieštankinė Δ, anti-tank armament, противотанковое вооружение – įvairių rūšių ginklai ir jų naudojimo priemonės tankams ir kt. šarvuotiesiems taikiniams naikinti. Δ gali būti naudojama ir prieš kariams kauti, ugnies priemonėms naikinti. Δ priklauso: specialiosios prieštankinės priemonės – artimojo mūšio prieštankinės priemonės (granatsvaidžiai, rankinės granatos), prieštankinės patrankos ir beatošliaužiai pabūklai, prieštankiniai raketų kompleksai, prieštankinės aviacinės bombos, bombų kasetės, prieštankinės aviacinės raketos, prieštankinės minos; bendrosios paskirties priemonės – lauko artilèrija, šarvuotųjų ir tankų ginkluotė ir kt. Kovai su tankais (tankų grupuotėmis) dideliu nuotoliu gali būti naudojamos RSUS, antžeminių raketų kompleksai, kurių raketos (reaktyviniai sviediniai) turi prieštankinius kasetinius kovinius elementus arba nuotolinio minavimo minas. Veiksmingai su tankais kovoja lauko artilèrijos pabūklai, šaudydami nusitaikančiaisiais sviediniais. Šiuolaikinių prieštankinių ginklų veiksmingasis šaudymo nuotolis: granatsvaidžių – iki 800 m, beatošliaužių pabūklų – iki 1500 m, prieštankinių patrankų – iki 2000 m, PTVR – iki 6000 m. Pagr. Δ kovinė ypatybė – pramušamo šarvo storis, kuris didinamas didinant ginklo kalibrą, pradinį šarvamušių (subkalibrinių) sviedinių greitį, naudojant kumuliacinius šaudmenis. Šiuolaikinių prieštankinių pabūklų kalibras 90–120 mm; subkalibrinių sviedinių pradinis greitis 1500 m/s ir didesnis. Subkalibrinis sviedinys 500 m nuotoliu pramuša 350 mm šarvą, 1000 m nuotoliu – 200 mm; kumuliacinis sviedinys – iki 400 mm; prieštankinė valdomoji ↑ *raketa* – 500 mm ir storesnį nepriklausomai nuo nuotolio. Bendrosios Δ tobulinimo tendencijos yra šios: pramušamo šarvo storio, šaudymo nuotolio ir tikslumo, greitašaudos ir ugnies manevringumo didinimas, konkrečių ginkluotės pavyzdžių masės ir matmenų mažinimas ir kt.

stratèginė Δ, strategic armament, стратегическое вооружение – įvairios ginklų rūšys, specialiosios informacinės valdymo sistemos ir aprūpinančios techninės priemonės strateginiams uždaviniams vykdyti. Skiriama stratèginė puolamoji (antžeminiai TBR ir vidutinio nuotolio raketų kompleksai, stratèginiai povandeniniai laivai ir stratèginiai bombonešiai) ir stratèginė gynybinė (priešraketinės, oro erdvės, priešlaivinės ir raketinės kosminės gynybos raketų

kompleksai) ginkluotė. Informacinės valdymo sistemos: kovinio valdymo ir ryšių, informacinė skaičiavimo, įspėjimo apie raketinį puolimą, kosminės ir oro erdvės kontrolės, kosminės žvalgybos ir kt. sistemos. Šiuolaikinės strateginės ginkluotės pagrindą sudaro brand., raketinis brand. ir ypač taiklus ginklas; jų raidos pagrindą sudaro didelio nuotolio valdomosios antžeminio ir jūrų bazavimosi balistinės raketos, kurias turi JAV, Rusija, D. Britanija, Prancūzija ir Kinija. Galimi globaliniai katastrofiniai puolamosios strateginės ginkluotės naudojimo padariniai reikalauja ieškoti karinių konfliktų išvengimo būdų ir formų. Dar ↑ *strateginės ginkluotės ribojimas ir mažinimas*.

šarvuočių ir tánkų Δ, armoured armament, бронетанковое вооружение – NP, automatinių sistemų ir ugnies valdymo prietaisų kompleksas, įrengiamas tankuose ir šarvuočiuose. Δ sudaro: tankų patrankos, raketų ir reaktiviniai leidimo įrenginiai, kulkosvaidžiai, šaudmenys, taikikliai, ginklo kreipimo mechanizmai, raketų valdymo sistemos ir kt. Labiausiai paplitusi Δ: tankų – 115 ir 125 mm lygiavamzdės patrankos, PTRK, 7,62 ir 12,7 mm kulkosvaidžiai; kitų kovos mašinų – 20–30 mm automatinės patrankos, PTRK, 7,62, 12,7 ir 14,5 mm kulkosvaidžiai ir granatsvaidžiai. Δ veiksmingumą užtikrina ginklų stabilizatoriai, balistiniai skaičiuokliai, aktyvieji tolimačiai ir kt. Dar ↑ *balistinis skaičiuoklis, stabilizatorius 4, tolimatis*.

ginkluotės kompleksas ↑ *kompleksas*.

ginkluotės sistemà, weapons system, система вооружения – 1. vienos ar kelių rūšių ginklų derinys su visais jiems priklausančiais šaudmenimis, medžiagomis, priežiūra, personalu ir siuntimo į taikinį priemonėmis, t. p. su savarankišku išdėstymu (jeigu tai pritaikoma).

2. GP ir jų rūšių, pajėgų rūšių ginkluotės vienetų (kompleksų) visuma tam tikroms užduotims vykdyti. Ją gali sudaryti vienos arba skirtingų ginkluotės rūšių vienetai, pvz., artilerinės Δ, priešlėktuvinės Δ. Δ gali reikšti visumą priemonių tam tikroms užduotims atlikti, pvz., povandeninę brand. raketų sistemą sudaro povandeninis laivas, brand. raketų kompleksas, valdymo ir aprūpinimo sistemos. Nuo XX a. 8-ojo d-mečio ginkluotės kūrimas ir tobulinimas planuojamas daugiausia pagal kompleksines programas. Dar ↑ *kompleksas*.

ginkluotoji kovà ↑ *kova 1*.

ginkluotosios pajėgos, armed forces, вооруженные силы – 1. valstybės arba valstybių grupės karinė organizacija.

Kartais GP vad. kariuomene, pvz., Lietuvos ↑ *kariuomenė*. Pagr. Δ paskirtis – ginti šalies suverenitetą, teritorijos vientisumą, politinę nepriklausomybę ir jos piliečius nuo kitos šalies ginkluoto užpuolimo; galima jas naudoti gaivalinių nelaimių metu. Tačiau nedemokratiškose valstybėse Δ naudojamos svetimoms teritorijoms grobti ir prieš savo piliečius. Kai kuriose valstybėse Δ gali saugoti įkalinimo įstaigas. GP struktūrą ir naudojimą lemia valstybės ekonominė ir politinė padėtis. Δ sudaromos prievolės, samdos ir mišriuoju būdu. Iki XX a. Δ sudarė SP ir KJL. Daugelio valstybių šiuolaikinės ginkluotąsias pajėgas sudaro įvairios ↑ *ginkluotųjų pajėgų rūšys*, ↑ *pajėgų rūšys*, aukščiausieji valdymo ir užnugario organai. Kai kurių valstybių Δ sudėtyje yra nacionalinio saugumo pajėgos (JAV), ↑ *nacionalinė žandarmerija* (Prancūzija), ↑ *nacionalinė gvardija* (KLR), Krašto apsaugos savanorių pajėgos (Lietuva) ir kt. Skiriamos nacionalinės (pvz., Lietuvos), koalicinės (pvz., NATO), Jungtinių Tautų Organizacijos ir kt. Δ. Dar ↑ *pajėgos 1*.

JTO Δ, UN forces, вооруженные силы ООН – šalių – JTO narių kariniai kontingentai, skiriami pagal JTO įstatus tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti, jeigu kt. ginčo (konflikto) sprendimo priemonės yra nepakankamos. Naudoja Saugumo Taryba per JTO Karinio štabo komitetą (pvz., Kipre, Libane, Irake, buv. Jugoslavijoje ir kitur) priešingoms GP išskirti, įsiveržimui į kitų valstybių teritorijas užkirsti, taikos palaikymo ir atkūrimo operacijoms vykdyti.

koalicinės Δ, coalition forces, коалиционные вооруженные силы – laikinasis dviejų ar kelių valstybių GP, kurioms vadovauja viena bendra vadovybė, junginys koaliciniam karui rengti arba kitiems koalicijos tikslams taikos metu siekti. Ppr. koalicinėms pajėgoms skiriama nacionalinių GP dalis. Dar ↑ *karinė koalicija*.

Lietuvōs Δ, Lithuanian Armed Forces, вооруженные силы Литвы – Lietuvos kariuomenė (taikos metu). Įvedus karo padėtį ar ginkluotos gynybos nuo agresijos (karo) metu GP priskiriama: pasienio policija, kiti specializuotieji policijos daliniai, Lietuvos karo akademija, koviniai Šaulių sąjungos būriai, savanorių piliečių ginkluoto pasipriešinimo (partizanų) būriai.

2. *THT* valstybės ir konflikto šalies visi ginkluoti dariniai ir jų nariai (↑ *kombatantai*), kuriems vadovauja asmuo, atsakingas už savo pavaldinių elgesį. Δ organizuojamos sutinkamai su nacionalinio saugumo ir gynybos reikalavimais, paklūsta vidaus drausmės sistemai, kuri privalo užtikrinti tarptautinės teisės normų, taikomų ginkluotųjų konfliktų metu, laikymąsi.

ginkluotųjų pajėgų mobilizācija ↑ *mobilizacija*.

ginkluotųjų pajėgų rūšis, branch of the armed forces, вид вооруженных сил – sudedamoji GP dalis (Lietuvos

Respublikoje – kariuomenės dalis, todėl galima vadinti – *kariuomenės rūšis*) kovoti tam tikroje aplinkoje – sausumoje, jūroje, ore. Dažn. valstybėje (pvz., JAV, Vokietijoje, Italijoje, Japonijoje, Turkijoje, Lietuvos Respublikoje ir kt.) yra trys Δ: ↑ *sausumos pajėgos*, ↑ *karinės oro pajėgos* ir ↑ *karinės jūrų pajėgos* (karinis jūrų laivynas). Kai kur SP dar vad. armija. Svarbiausia Δ – SP. Gali būti ir kt. Δ. Pvz., SSRS GP buvo 5 Δ: strateginės raketų pajėgos, SP, priešlėktuvinės

pajėgos, KOP ir KJL. Rusijos Federacijos GP 1998 priešlėktuvinės pajėgos ir karinės oro pajėgos sujungtos į vieną Δ – karines oro pajėgas. D. Britanijoje dar yra strateginės pajėgos, Prancūzijoje – nacionalinė žandarmerija, KLR – strateginės raketų pajėgos ir pan. Kiekvieną Δ sudaro \uparrow *pajėgų rūšys*, specialiosios pajėgos ir užnugaris. Kiekvienai Δ rūšiai vadovauja vyriausiasis GP rūšies vadas ir štabas.

ginklųotųjų pajėgų teisės patarėjas, legal adviser of the armed forces, советник права в вооруженных силах – GP kompetentingas asmuo, kuris ginkluotojo konflikto metu prirėikus gali atitinkamu lygiu patarti karo vadui, kaip taikyti THT normas, ir šiuo klausimu tinkamai instruktuoti GP.

ginklųotųjų pajėgų užnugaris \uparrow *užnugaris 2*.

girdimumas, audibility, слышимость – subjektyvus ryšio kokybės įvertinimo rodiklis. Vertinama pagal priimto garsinio signalo stiprumą (stiprus, geras, silpnas, labai silpnas, silpstantis) ir aiškumą (aiškus, suprantamas, nesuprantamas, iškraipytas, su trukdžiais, nutrūkstantis).

giroāzimuthas, gyroazimuth, ги́роазиму́т – prietaisas bet kuriai azimuto krypčiai, pagal kurią buvo orientuojama pagr. Δ ašis, išlaikyti, objekto posūkiu apie vertikaliąją ašį kampams matuoti. Pagr. jo dalis \uparrow *giroskopas*. Naudojamas kaip kurso rodyklė lėktuvuose, laivuose, mašinos. Kurso kryptis, arba objekto direkcinis kampas, iš anksto nustatomas kurso skalėje. Dar naudojamas automatiškai stabilizuoti lėktuvų, raketų, torpedų, antžeminių navigacijos sistemų (topografinių susiejimo mašinų, kurso rodyklių ir kt.) kursą ir laivų šaudymo valdymo sistemose.

girohorizontas, pitch control gyro, ги́рогоризо́нт – giroskopinis įtaisas, matuojantis judančio tech. objekto išilginio pokrypio (tangažo kampo) nuokrypį nuo programoje numatytų pokrypio reikšmių siekiant stabilizuoti šio pokrypio kitimą. Δ jautrusis elementas yra trijų laisvės laipsnių \uparrow *giroskopas*. Išilginio pokrypio (tangažo kampo) kitimas matuojamas elektromech. įtaisu. Δ naudojamas raketose, pilotuojamuose ir bepiločiuose lėktuvuose, sraigatarniuose, erdvėlaivuose, laivuose, tankuose.

girokompasas \uparrow *kompasas, giroskopinis kompasas*.

giromagnėtinis kompasas \uparrow *kompasas*.

giroskòpas, gyroscope, ги́роско́п – greitai besisukantis rotorius (vilkiukas, diskas ir kt.), kurio sukimosi ašis gali keisti padėtį erdvėje. Labiausiai paplitęs kardaninis Δ , užtikrinantis tris laisvės laipsnius pagal tris sukimosi ašis. Jeigu neveikia išorinės jėgos, tokio Δ ašis išsaugo pirmąją kryptį, suteiktą paleidžiant rotorį. Veikiant išorinėms jėgoms, Δ ašis sukasi pastoviu kampiniu greičiu. Δ yra pagr. girokompasų, įvairių stabilizatorių, padėties erdvėje matuoklių ir kt. giroskopinių prietaisų dalis.

giroskòpinė stabilizuojamoji platforma, gyro-stabilized platform, ги́ростабилизи́рующая платформа – rėmas (prietaiso elementas), kurį nustatytoje padėtyje laiko giroskopai. Naudojama tiksliose inertinėse orlaivių (pvz., nešančiųjų raketų ir erdvėlaivių) valdymo sistemose, kurios turi užtikrinti nekintamą pagreičio matuoklių orientavimą ir nustatyti orlaivių kampinę padėtį.

girovertikālė, roll stabilizer, ги́ровертикант – giroskopinis prietaisas, nustatantis bet kurio objekto padėtį vertikalojoje ir horizontaliojoje plokštumoje arba horizonto plokštumą. Pagr. Δ įtaisas yra \uparrow *giroskopas* su švytuokline korekcija. Δ naudojama raketinėje ir kosminėje technikoje, aviacijoje, laivuose ir kt. išilginiam ir skersiniam orlaivio, erdvėlaivio ar laivo nuokrypiui nustatyti.

giroskòpinis kompasas \uparrow *kompasas*.

giroskòpinis prietaisas, gyroscopic instrument, ги́роскопическое устройство – prietaisas, kurio pagr. dalis yra \uparrow *giroskopas*. Δ reikalingas kampiniam objekto nuokrypiui (giroāzimuthas, girohorizontas, girovertikantas), kampiniams greičiams ir pagreičiams (girotachometras, girotachoakselerometras), linijiniams greičiams (linijinių pagreičių integratorius) matuoti; objektams arba juose esantiems prietaisams stabilizuoti (girostabilizatorius), navigacijos užduotims spręsti (girokompasas, giromagnetinis kompasas, girovairas ir kt.). Yra Δ , galinčių atlikti kelias užduotis vienu metu (inertinė navigacinė sistema). Naudojami aviacijoje, raketose, kosminiuose aparatuose, laivuose, tankuose ir kt. kovos mašinos.

giroteodolitas, gyrotheodolite, ги́ротеодо́лит – prietaisas tikriesiems (geodeziniams) krypčių azimutams nustatyti; jį sudaro giroskopas, fiksuojantis tikrąjį azimutą, ir teodolitas su autokolimaciniu okuliaru, pro kurį stebima giroskopo ašies padėtis. Naudojamas raketų taikymo sistemose, tiesiant tunelius ir statant šachtas, plečiant geodezinį atramos tinklą ir pan.

gitarà, quadrant, гита́ра – *techn.* tanko mechanizmas variklio sukimo momentui pagr. frikcionui perduoti; greitintis krumpliaratinis reduktorius, kurį sudaro trys cilindriniai krumpliaraičiai. Δ naudojimas leidžia sumažinti apkrovas pagr. frikционе, pavarų dėžėje, posūkiu mechanizmuose ir sumažinti šių mechanizmų gabaritus.

gyvāsis taikinys \uparrow *taikinys 1*.

gyvėntojų evakāvimas \uparrow *evakavimas 3*.

gyvėntoju karinis rengimas ↑ *rengimas 2.*

gyvėnvietė, settlement, населённый пункт – žmonių gyvenimo ir veiklos vieta. Lietuvoje skiriami 6 Δ tipai: ↑ *miestas*, miesto tipo Δ, miestelis, kaimas, ↑ *sodyba*, ↑ *vienkiemis* ir geležinkelio stoties Δ. Lietuvoje yra 92 miestai, 19 miesto tipo Δ, 295 miesteliai ir apytikriai 21 500 kaimo tipo Δ. Δ tankis – apytikriai 60 Δ 100 km². Dabar stebima tendencija, kad mažėja kaimų skaičius, tačiau daugėja didelių Δ ir vienkiemų.

gyvėnvietės gaisras ↑ *gaisras.*

gyvėbiškai svarbì vietovė ↑ *vietovė.*

glisadà *ntk. = tūptinė*

gliseris, glider, глиссер – greitas, plokščiadugnis, trumpas, nedidelės grimzlės kateris; plaukioja slysdamas vandens paviršiumi. Buvo naudojamas kaip torpedinis, artilerinis, sargybinis (patrulinis, pasienio) kateris. Gliserio veiksmų rajonas ribojosi jūrų pakrančių rajonais, ežerais ir upėmis dėl blogų laivybos charakteristikų (laivo korpuso smūginių perkrovų banguojant). Dabar Δ daugiausiai naudojamas kaip sportinis lenktyninis laivas; jame gali būti įtaisyti reaktyviniai varikliai.

globà, guardianship, wardship, protection, опеку́нство – *THT* gyventojų, kurie netapo ginkluoto konflikto aukomis, tačiau yra priešo pusės valdžioje, apsaugos forma.

globàlinė padėties nustatymo sistemà (GPS), Global Positioning System (GPS), глобальная система определения места нахождения – specializuotų dirbtinių Žemės palydovų ir prietaisų visuma, skirta padėtimis nustatyti, pasauliniams ir valstybinams geodeziniams tinklams sudaryti, atnaujinti, navigaciniams ir kt. teoriniams ir praktiniams uždaviniams spręsti. Jos esmę sudaro tai, kad keturiose orbitose apytikriai 20 000 km aukštyje beveik apskritiminėmis orbitomis skrieja po šešis palydovus. Orbitų plokštumos parinktos taip, kad palydovai erdvėje būtų paskirstyti kiek įmanoma tolygiai. Kiekvienas palydovas nuolat siunčia signalus, kuriuose yra duomenys apie siuntimo laiką ir palydovo padėtį tuo momentu. Žemėje esantis vartotojas signalą priima registruodamas jo atėjimo momentinį laiką. Nustačius signalo sklaidimo trukmę, galima nustatyti atstumą iki palydovo. Šitaip išmatavus atstumus iki trijų skirtingų palydovų, galima rasti imtuvo padėtį trijų matmenų sistemoje. Δ naudojama taškų (objektų) padėčiai Žemės paviršiuje nustatyti, kartografijos ir kt. tikslais.

globalùsis kàras ↑ *karas.*

globójamasis asmuõ, protected person, опекаемое лицо – Ženevos konvencijų saugomas asmuo, jeigu jis ginkluotojo konflikto ar okupacijos atveju patenka į konflikto šalies ar okupuojančios valstybės, kurios piliečiu jis nėra, rankas. Globa suteikiama be jokios Δ diskriminacijos. Dar ↑ *Ženevos konvencijos.*

gondolà, gondola, гондола – 1. plokščiadugnė irklinė valtis be vairo, riestais puošniais galais, plaukiojanti Venecijos kanalais nuo XI a.; ilgis – 10 m, plotis – 1,3 m.

2. aerostato kabina, kurioje būna įgula, įranga ir balastas; pirmosios kabinos buvo gondolos formos.

3. lėktuvo korpusas, prie kurio nepritvirtinti aukščio ir posūkio vairai (jie pritvirtinti prie sijų uodegoje).

goniomėtras, goniometer, гониометр – 1. prietaisas kristalų ir prizmių kampams matuoti.

2. prietaisas polikristalų sandarai tirti.

3. prietaisas žmogaus kūno kampams matuoti: matuojami horizontalieji ir vertikalieji kaukolės ir galvos kampai, stuburo išlinkimas, sąnarių paslankumas.

4. *fiz.* prietaisas, elektros būdu keičiantis radiopelengatoriaus antenos kryptingumą, kuriuo nustatoma kryptis į sklindančių radijo signalų šaltinį.

grāfinis dokumeñtas ↑ *dokumentas.*

grāfinis įsākymas ↑ *įsakymas.*

grāfinis žemėlapiø mastėlis ↑ *žemėlapiø mastelis.*

grāfinis žemėlapiø tikslumas, graphical accuracy of the map, графическая точность карт – leidžiamoji objekto vietos žemėlapyje nuokrypio nuo tikrosios vietos paklaida. Pvz., sudarant 1:50 000 Lietuvos topografinius žemėlapius, leidžiamoji grafinė paklaida 0,2 mm. Vietovėje tai atitinka 10 m. Δ reglamentuoja žemėlapių tikslumo standartai (*Map Accuracy Specifications*).

grāfitas, graphite, графит – kristalinė alotropinė, patvariausia įprastinėmis sąlygomis anglies rūšis. Riebi, juoda arba pilkai juoda (su metaliniu blizgesiu) medžiaga. Naudojamas brand. reaktoriuose (↑ *grāfitinis neutronų lėtiklis*), raketinėje technikoje ir kt.

grāfitinė bõmba ↑ *bomba 1.*

grāfitinis neutronų lėtiklis, graphite moderator, графитный замедлитель нейтронов – brand. reaktorių neutronų lėtiklis, pagamintas iš grafito. Tokie neutronų lėtikliai naudojami LWGR (*Light Water Cooled Graphite Moderated*

Reactor) – lengvojo vandens reaktorius su grafitiniu lėtikliu) reaktoriuose. Jie dar vad. RBMK (rus. *реактор большой мощности канальный* – didelio galingumo kanalinis reaktorius) reaktoriais; šie reaktoriai veikia IAE.

graiškų ugnis ↑ *ugnis*.

graižtva, rifling groove, нарез – srieginis griovelis vamzdyje, suteikiantis kulkai (sviediniui) sukamąjį judesį; graižtvinė įvairių šaunamųjų ginklų vamzdžio kanalo dalis. Δ forma ir skaičius skiriasi: vieni ginklai turi nuolatinio nuožulnumo graižtvas, t. y. vienodą Δ pakrypimą per visą vamzdį, kiti – progresyviojo nuožulnumo (palaiptamui didėjančio). Δ būna: stačiakampė ir daugiakampė (poligoninė) – pranašesnė, nes neturi aštrių kampų ir lėčiau dyla; 4 ir daugiau (būtinai lyginis skaičius). Kai kuriose šalyse skiriasi ir Δ kryptis (daugelyje valstybių – iš kairės į viršų ir į dešinę, o pvz., Prancūzijoje – iš dešinės į viršų ir į kairę). Graižtvoje yra sienelės, dugnas ir laukai. Vamzdžio kanale Δ daro 5–10 mm, o laukus (iškilimus) tarp gretimų Δ – 2–4 mm pločio. Δ gylis priklauso nuo vamzdžio ir sviedinio kreipiamąjo žiedelio konstrukcijos ir gali būti nuo 1/50 iki 1/70 ginklo kalibro (0,7–2 mm). Pirmuosius vamzdžius su srieginėmis graižtvomis pagamino Augustinas Koteris (Augustinus Kotter) XVI a. pab. V. Europos šalių (Vokietijos, Italijos) kariuomenėse pavieniai graižtviniai šautuvai (štuceriai) pasirodė XVI a., o plačiai naudoti – XVII a. Rusijoje graižtviniai šautuvai atsirado 1854, o pabūklai – 1860. Dar ↑ *graižtvos laukas, graižtvos žingsnis*.

graižtvinė artilerija ↑ *artilėja 2*.

graižtvinis ginklas, rifled-bore weapon, нарезное оружие – šaunamasis ginklas, kurio vamzdyje ištekintos graižtvos. Δ – tai graižtviniai šautuvai, karabinai, kulkosvaidžiai, pistoletai, patrankos, haubicos, kai kurie minosvaidžiai ir beatošliaužiai pabūklai. Sviedinio arba kulkos sukimasis lemia jų stabilumą, didina šaudymo glaustumą ir nuotolį. Šiuolaikiniuose pabūkluose graižtvomis šliaužia ne pats sviedinys, o ant jo esantis kreipiamasis žiedelis, kuris padarytas iš gerokai minkštesnio metalo negu pabūklo vamzdis. Daugelio Δ graižtvos sriegis yra kairinis, o prancūzų pabūklų – dešininis. Dar ↑ *ginklo kalibras, graižtva*.

graižtvinis minosvaidis ↑ *minosvaidis*.

graižtvinis pabūklas ↑ *pabūklas*.

graižtvinis šautuvas ↑ *šautuvas*.

graižtvos laūkas, top of land, rifling land, поле нареза – tarpas tarp gretimų graižtvų.

graižtvos žiūgnis, pitch of rifling, шаг нареза – atstumas, kuriuo graižtva padaro visą apsisukimą; dažn. 200–360 mm; kulka graižtvinio šautuvo vamzdyje, priklausomai nuo jo ilgio ir graižtvų žingsnio, apsisuka 2–3 kartus.

gramzdiklis, antiwatching device, погружатель – prietaisas, įmontuotas į inkarinę jūrų miną, ją paskandinantis, kai išskyla pavojus, kad ji bus pastebėta. Tokiu būdu nuslepia minos ar minų lauko vieta. Gali būti nekontaktinės minos paleidimo (laiko inkarinę ar kylančiąją jūrų miną jūros dugne ir ją paleidžia reaguodamas į kokį nors laivo poveikį, pvz., elektromagnetinį lauką, akustinį spinduliavimą) ir uždelstojo veikimo (laiko jūrų miną nustatytą laiką jūros dugne) Δ.

granatà, grenade, граната – 1. sprogstamasis šaudmuo kariams kauti ir karo technikai naikinti artimajame mūšyje. Δ skiriama: pagal naudojimą būdą – rankinė, šautuvinė ir granatsvaidžio (iki XIX a. vid. buvo naudojamos artilerinės Δ); pagal paskirtį – priešpėstinė, prieštankinė, padegamoji ir specialioji (dūminė, šviečiamoji, signalinė, cheminė ir kt.). Δ sudaro korpusas, sprogstamasis užtaisas ir sprogdiklis (degtuvas). Pirmasis rankinės Δ konstrukciją ir gaminimo būdus aprašė 1523 B. Della Vale. XVI a. pr. buvo pradėtos gaminti pirmosios rankinės Δ iš geležies, ketaus ar vario; jos turėjo medinį vamzdelį su paraku tam tikrą laiką degti.

artilèrinė Δ, artillery grenade, артиллерийская граната – *ist.* granata, šaudoma iš patrankų ir haubicų. Skeveldrinių ir ardomųjų Δ korpusas buvo gaminamas iš ketaus, o jame buvo SM ir degtuvas; šarvamušų Δ korpusas buvo daromas iš atspariojo ketaus arba plieno. Šarvamušė Δ degtuvo neturėjo (užtaisas sprogdavo nuo smūgio į šarvą). Δ šaudyti iš pabūklų buvo pritaikytos XVI a. pab., o XVIII a. pradėtos plačiai naudoti. Tuo metu atsirado pabūklas granatomis šaudyti (↑ *granatsvaidis*). XIX a. vid. atsiradus graižtviniams pabūklams, Δ pasidarė artilerijos sviediniu. Iki XX a. vid. skeveldrinių (ardomųjų) sviedinių su nuotoliniu sprogdikliu (brizantinį sviedinį) vadino *nuotoline granata*. Tarpukario Lietuvos kariuomenėje granatomis vadino beveik visus artilerijos sviedinius, išskyrus šrapnelius (distancinė granata, brizantinė granata, rikošetuojanti granata, granata be gaištuko – delsiklio ir kt.).

chėminė Δ, chemical grenade, химическая граната – granata su chem. užtaisu; jos paskirtis – pažeisti priešo karius NM artimajame mūšyje. Δ užtaisyta dirginamosiomis ir žalojamosiomis NM. Gali būti rankinė ir šaunama iš granatsvaidžio. Kartais naudojama kaip masinių neramumų malšinimo priemonė.

dūminė Δ, smoke grenade, дымовая граната – granata su dūminiu užtaisu. Δ gali būti baltų arba juodų dūmų, nenuodinga ir užtaisyta dirginamosiomis NM. Gali būti rankinė ir iššaunama iš granatsvaidžio arba šarvuotosios technikos dūminių granatų svaidytuvo. Rankinėmis Δ maskuojami maži padaliniai artimajame mūšyje; maskuojamas įgulų išėjimas iš įvairios kovos technikos; juodų dūmų granatomis imituojamas tankų, kovos mašinų ir šarvuotųjų degimas. Δ intensyvaus dūmijimo trukmė – 1–2 min, nepermatomos dūmų uždangos ilgis – 10–40 m.

granatsvaidžio Δ, grenade launcher grenade, гранатометная граната – granatsvaidžio šaudmuo. Δ sudaro granata

ir šaunamasis (parako) užtaisas (reaktyvinis variklis). Skiriama prieštankinė (kumuliacinė), priešpėstinė (skeveldrinė, skeveldrinė ardomoji ir skeveldrinė kumuliacinė), padegamoji, dūminė, šviečiamoji ir signalinė Δ; aktyvioji, aktyvioji reaktyvė ir reaktyvė Δ. Δ sudėtis: galvutė su koviniu arba pirotechniniu užtaisu, sprogdiklis, stabilizatorius ir reaktyvusis variklis (aktyvioji granata neturi). Šaunamąjį užtaisą su padegimo priemone turi aktyvioji ir aktyvioji reaktyvė Δ. Kalibras 30–112 mm, masė 0,2–5 kg, pramuša iki 400 mm storio ir storesnį šarvą.

padegamoji Δ, incendiary grenade, зажигательная граната – granata su padegamuoju užtaisu. Δ yra rankinė ir svaidoma iš granatsvaidžio. Rankinė Δ užtaisa termitu ir kt. PM, svaidoma ranka iki 40 m, iššaunama iš standartinių šaulių ginklų 150–200 m. Pagr. užtaisas dega iki 1 min. Reaktyvė Δ iššaunama iš granatsvaidžio ir taikliai pažeidžia mažus taikinius iki 200 m nuotoliu, užimančius didelį plotą – iki 700 m.

priešpėstinė Δ, antipersonnel grenade, противопехотная граната – granata žmonėms kauti skeveldromis. Skiriama rankinė, šautuvinė ir granatsvaidžio Δ. Skeveldrų kaunamajai veikmei stiprinti kai kurių skeveldrinių granatų korpusas pagamintas taip, kad sprogas susidaro kaunamosios skeveldros; t. p. kai kurios Δ gali po smūgio į žemę pašokti ir sprogti ore.

prieštankinė Δ, anti-tank grenade, противотанковая граната – granata šarvuotiesiems taikiniams naikinti sprogstamojo užtaiso kumuliacine srove. Skiriama rankinė kumuliacinė ir granatsvaidžio Δ; reaktyvė Δ.

reaktyvinė Δ, anti-tank rocket grenade, реактивная противотанковая граната – šaudmuo, leidžiamas iš vienkartinio, dažnai teleskopiškai sudedamo vamzdžio; turi mechaninį taikiklį. Kalibras 66–205 mm, masė 2,5–4,0 kg, veiksmingas šaudymo nuotolis 200–400 m. Šiuolaikinės Δ: JAV 66 mm M72A3, M72E4-6; Izraelio 82 mm B300; Rusijos RPG-18, RPG-22, RPG-27; Čekijos 68 mm RPG-75, Švedijos 84 mm AT4 HEAT, AT4CS, AT4 LMAW, 120 mm AT12-T ir kt.

rankinė Δ, hand grenade, ручная граната – šaudmuo ranka mėtyti. Skiriama priešpėstinė (skeveldrinė), prieštankinė ir specialioji (dūminė, padegamoji, chem. ir kt.) Δ. Skeveldrinė Δ atsirado XVI a., prieštankinė – II pasaul. karo metais.

gynybinė Δ, defensive hand grenade, ручная оборонительная граната – skeveldrinė nuotolinio veikimo rankinė granata priešui naikinti gynybiniame mūšyje. Masė ~0,6 kg, degtuvo degimo laikas 2–4 s, skeveldrų lėkimo nuotolis iki 200 m. Tokios Δ yra EMO1 (Graikija), RGO ir F-1 (Rusija), DF37 (Prancūzija); pvz., Rusijos gynybinės Δ RGO masė 0,53 kg, patikimo kovimo zona 200 m².

priešpėstinė Δ, antipersonnel hand grenade, противопехотная ручная граната – rankinė granata žmonėms kauti skeveldromis; būna puolamoji, gynybinė ir puolamoji gynybinė (turi keičiamąjį skeveldrinį apvalkalą), nuotolinio (sprogsta praėjus nustatytam laikui po metimo; uždelsimas 3–5 s) ir smūginio (sprogsta atsimušusios į kliūtį) veikimo. Vidutinis Δ metimo nuotolis 35–45 m, jai sprogas susidaro iki 3000 skeveldrų, kurių lėkimo nuotolis 15–200 m. Δ atsirado XVI a.

prieštankinė Δ, anti-tank hand grenade, ручная противотанковая граната – kumuliacinė smūginio veikimo rankinė granata prieš šarvuotiesiems taikiniams naikinti. Δ smogia į taikinį korpuso dugnu. Ją taip nukreipia stabilizatorius, kuris išsiskleidžia išmetus Δ. Δ masė ~1 kg, pramuša iki 200 mm šarvus; pvz., Rusijos Δ RKG-3 masė 1,07 kg, vidutinis metimo nuotolis 15–20 m, pramuša iki 220 mm šarvus. Δ atsirado II pasaul. karo metais.

puolamoji Δ, offensive hand grenade, ручная наступательная граната – skeveldrinė nuotolinio veikimo rankinė granata priešui naikinti puolamajame mūšyje. Masė 0,2–0,35 kg degtuvo degimo laikas 3–4,5 s, skeveldrų lėkimo nuotolis ~25 m, vidutinis metimo nuotolis 35–45 m. Tokios Δ yra LU213, L216 (Prancūzija), RGN, RGD-5 (Rusija), M68, M560 (JAV); pvz., Rusijos puolamosios Δ RGN masė 0,31 kg, patikimo kovimo zona 90 m².

šautuvinė Δ, rifle grenade, винтовочная граната – granatsvaidžio šaudmuo iš šautuvinio granatsvaidžio šaudyti. Būna kumuliacinė, skeveldrinė ir skeveldrinė kumuliacinė Δ. Kai kurios Δ turi reaktyvąjį variklį, veikiantį pradiniame trajektorijos ruože. Kalibras 40–75 mm, masė 200–800 g, šaudymo nuotolis iki 500 m, pramuša iki 300 mm šarvą. Šiuolaikinių Δ pavyzdžiai: Belgijos 75 mm kumuliacinė Δ „Super Energa“; Prancūzijos 73 mm kumuliacinė Δ M.50 ir 40 mm skeveldrinė kumuliacinė Δ M.56; JAV 66 mm kumuliacinė Δ M31 ir kt.

2. *psn.* artilerijos skeveldrinis ir skeveldrinis ardomasis sviedinys, kurio masė buvo iki 1 pūdo (16,38 kg).

granātsvaidis, grenade launcher, гранатомет – šaunamasis ginklas šarvuotiesiems taikiniams, kovos technikai naikinti, kariams kauti granata (granatsvaidžio šaudmeniu). Δ skiriamas pagal konstrukciją – lengvasis, sunkusis (automatinis ir pavienių šūvių), šautuvinis ir kt.; pagal veikimo principą – aktyvusis, aktyvusis reaktyvusis ir reaktyvusis; pagal užtaiso automatizavimą – neautomatinis (tarp jų ir vienkartinis), pusiau automatinis ir automatinis; pagal paskirtį – prieštankinis ir priešpėstinis; pagal vamzdžio konstrukciją – graižtvinis ir lygiavamzdis, su išardomu ir lankstomu vamzdžiu. Δ sudaro vamzdis (lygus arba graižtvuotas; teleskopinis ar išardomas; reaktyviųjų prieštankinių granatų – vienkartinis), taikymo įranga (mechaninė optinė, elektroninė optinė), paleidžiamasis mechanizmas, stovas (sunkiųjų granatsvaidžių). Pirmieji granatsvaidžių pavyzdžiai pasirodė per II pasaul. karą: 60 mm Δ ↑ *bazuka* (JAV, 1942) ir vienkartinio naudojimo dinaminis reaktyvusis įrenginys ↑ *faustpatronas* („Panzerfaust“, Vokietija, 1943), juos vadino

pagrindiniai Δ. Pokario metais sukurta labai daug įvairių šautuvinių, rankinių ir stovinių Δ. Dar ↑ *granata*.

aktyvūsis Δ, active grenade launcher, активный гранатомет – granatsvaidis, skirtas šaudyti granatomis, kurioms pradinį greitį suteikia vamzdyje sudegusio užtaiso dujų energija. Granatsvaidžio atitrūkimą kompensuoja sruvančių pro atvirą spygnos reaktyvinę tūtą dujų reaktyvinė jėga.

aktyvūsis reaktyvūsis Δ, rocket-assisted grenade launcher, активно-реактивный гранатомет – granatsvaidis, skirtas šaudyti reaktyvinėmis granatomis, turinčiomis reaktyvinį variklį. Granata iššaunama iš spygna sandariai uždaryto vamzdžio, o trajektorijoje ją varo reaktyvinis variklis.

automatinis sunkūsis Δ, automatic heavy [mounted] grenade launcher, автоматический тяжелый [станковый] гранатомет – granatsvaidis, skirtas prieš karius ir nešarvuotoms priemonėms naikinti skeveldrinėmis granatomis. Pradėtas naudoti 1970. Kalibras 30–40 mm, masė 30–35 kg; kovinė greitašauda 100 šūvių/min; veiksmingasis šaudymo nuotolis 1500–1800 m. Jie gali būti įrengiami tankuose, kovos mašinos, sraigtasparniuose. Tokie Δ yra 40 mm AGS-17, 40 mm ТKB-722K, AGS-30 (Rusija), 40 mm Mk19 (JAV). Pvz., Rusijos Δ AGS-30 (didžiausias šaudymo nuotolis 2000 m, greitašauda 400 šūviai/min, masė 16 kg).

dūminis Δ, smoke discharger, дымовой гранатомет – 1. granatsvaidis, šaudantis dūminėmis granatomis; 2. papildoma tanko, PKM, šarvuotiesi ginkluotė dūmų uždangoms daryti. Dūminių granatsvaidžių blokai ppr. stacionariai įrengiami ant šarvuotosios technikos bokštelių ir turi elektros grandinę šaudyti. Dūminės granatos iššaunamos reikiama kryptimi tam tikru atstumu nuo šarvuoto objekto.

lengvūsis Δ, light grenade launcher, легкий гранатомет – granatsvaidis, pritaikytas šaudyti užsidėjus ant peties arba nuo atamos. Susideda iš vamzdžio su taikymo įtaisu ir paleidžiamojo smogiamojo mechanizmo. Kalibras 30–112 mm, masė iki 8 kg (kartais ir didesnė), veiksmingasis šaudymo nuotolis iki 500 m, pramuša iki 400 mm šarvus. Δ: 40 mm M79, 66 mm M72, 90 mm M67, 94 mm LAW-80 (JAV); 40 mm RPG-7, 58,3 mm RPG-16, šešiavamzdis Δ 6-G30 – masė 6 kg, per 10–15 s sunaikina grupinį taikinį iki 400 m nuotoliu (Rusija); 60 mm Pzf3 (Vokietija); 84 mm „Carl Gustaf“ M2 ir M3 (Švedija); 82 mm B300 (Izraelis). Lietuvos kariuomenė turi Švedijos 84 mm lengvąjį granatsvaidį „Carl Gustaf“, Rusijos 40 mm rankinį granatsvaidį RPG-2 ir RPG-7V.

pabūklinis Δ, gun grenade launcher, орудийный гранатомет – *ist.* granatsvaidis, šaudantis mažais atstumais (200–300 m) ir labai stačia trajektorija. Δ buvo graižtvinis ir negraižtvinis, 50, 70, 120 ir 150 mm kalibro, trumpavamzdis, užtaisomas iš priekio, nešiojamasis. Δ buvo sukonstruotas po Rusijos ir Japonijos 1904–1905 karo, per I pasaul. karą mažai naudojamas; jį pakeitė minosvaidis. Δ buvo naudojamas per II pasaul. karą. Tai vienkartinis prieštankinis reaktyvinis granatsvaidis (faustpatronas, Vokietija, 1943), 60 mm Δ „bazuka“ (JAV, 1942).

reaktyvūsis Δ, rocket grenade launcher, реактивный гранатомет – beatošliaužis granatsvaidis, skirtas šaudyti reaktyvinėmis granatomis, kurias išmeta iš vamzdžio ir trajektorijoje varo reaktyvinis variklis.

sunkūsis prieštankinis Δ, anti-tank heavy [mounted] grenade launcher, тяжелый [станковый] противотанковый гранатомет – granatsvaidis, turintis lengvą (pėstininkų) stovą; gali būti įtaisytas kovos mašinoje, sraigtasparnyje, laive ir pan. Susideda iš vamzdžio su taikymo įtaisu, šaudymo mechanizmo, skydo ir stovo su ratais. Kalibras 30–107 mm, masė 57–400 kg, veiksmingasis šaudymo nuotolis: iki 1400 m tiesioginiu taikymu prieštankine reaktyvine granata ir iki 8000 m iš uždarųjų ugnies pozicijų skeveldrine granata. Δ: 90 mm M67, 106 mm M40, 82 mm M59A (JAV); 73 mm SPG-9, 107 mm B-11 (Rusija).

šautuvūnis Δ, rifle grenade launcher, винтовочный гранатомет – šaulių ginklų (šautuvo, automato, automatinio šautuvo) įrenginys, skirtas šaudyti prieštankinėmis ir skeveldrinėmis šautuvinėmis granatomis naudojant tuščio ar granatos išmetamojo užtaiso energiją. Δ būna: užmaunamas ant ginklo vamzdžio (šaudo tiesioginiu taikymu) ar tvirtinamas po vamzdžiu (povamzdžio granatsvaidis). Kalibras 40 mm, šaudymo nuotolis iki 300–400 m, pramuša iki 300 mm šarvus. Δ: RAW, Olin RAAM, M203 (JAV); HK79 (Vokietija); HG40 (D. Britanija); GP-25, GP-30, OC-14 (Rusija).

vienkartinis reaktyvūsis Δ, single-shot grenade launcher, одноразовый реактивный гранатомет – šaudmuo, leidžiamas iš vienkartinio, dažnai teleskopinio vamzdžio. Kalibras 66–205 mm, masė 2,5–4,0 kg, veiksmingasis šaudymo nuotolis 200–400 m. Δ: 66 mm M72A3, M72E4 (JAV); 64 mm RPG-18, 72,5 mm RPG-22 ir RPG-26, 105 mm RPG-27 (Rusija), 68 mm RPG-75 (Čekoslovakija).

granatsvaidžio granatà ↑ *granata 1.*

grandinė dalijimosi reākcija ↑ *reakcija, dalijimosi reakcija.*

grandinis, section leader, ефрейтор – kareivių ir jūreivių laipsnis, pakopa aukštesnis už eilinį; kai kur atitinka SP jefreitorių, KJP vyresnįjį jūreivį. Dar ↑ *jefreitorius*.

grandis, section, звено – 1. mažiausias aviacijos 3–4 lėktuvų padalinys.

2. 2–3 katerių padalinys laivyne.

3. pėstininkų kovos rikiuotės rūšis (šaulių grandis). Dar ↑ *kovos rikiuotė.*

šauliū Δ , skirmish line, стрелковая цепь – SP padalinių kovos rikiuotės rūšis, kai kariai išdėstyti frontu viena linija 6–8 m arba 8–12 žingsnių atstumu vienas nuo kito. Ppr. naudojama puolamajame mūšyje atakos metu. Rikiuotės tvarka ir veiksmai nurodyti Kovos statute.

gravimėtras, gravimeter, гравиметр – prietaisas santykiniam laisvojo kritimo pagreičiui matuoti, kai vieno jų pagreitis žinomas, pvz., tiriant Žemės formą, jos gelmių sandarą.

gravimėtriija, gravimetry, гравиметрия – geodezijos šaka, tirianti Žemės pagreitį, jo matavimo metodus ir prietaisus; rezultatai naudojami Žemės formai, gravitaciniam laukams, jos gelmių ir viršutinio sluoksnio sandarai, ryšiai tarp įvairių geodezinių koordinatinių sistemų nustatyti, dirbtinių Žemės palydovų ir balistinių raketų trajektorijoms skaičiuoti (geodezinė gravimetrija), naudingoms iškasenoms žvalgyti ir kt. Dar ↑ *gravimėtras, punktas 1.*

gravimėtrinis punktas ↑ *punktas 1.*

gravitācija, gravitation, гравитация – visų gamtos kūnų tarpusavio trauka pagal visuotinės traukos dėsnį, kurį atrado I. Niutonas; visuotinė trauka, pvz., gravitacijos laukas, gravitacijos konstanta. Žinant Δ dėsnius, galima nustatyti dangaus kūnų masę, apskaičiuoti jų padėtį dangaus sferoje, spręsti navigacinius uždavinius, nustatyti balistinių raketų skriejimo trajektorijas, sudaryti jūrų ir vandenynų potvynio ir atoslūgio reiškinų lenteles ir kt.

gražiklis: 1. retracking mechanism, возвратный механизм – pistoleto, pistoleto kulkosvaizdžio, automato, automatinio šautuvo, kulkosvaizdžio ir automatinės patrankos mechanizmas spynos rėmui stumti į priešakinę padėtį. Pagr. Δ dalis – gražinamoji spyruoklė. Kai kuriuose ginkluose gali būti spyruoklę laikančių ir kreipiančių dalių. Ginklų, turinčių skiltuvinius skeliamuosius mechanizmus, gražinamoji spyruoklė yra ir skeliamoji spyruoklė.

2. counterrecoil mechanism, накатник – pabūklo atošliaužos įtaisų mechanizmas atšliaužamosioms dalims gražinti į pradinę padėtį ir joms išlaikyti tokioje padėtyje esant bet kuriam vamzdžio pakilimo kampui. Δ būna spyruoklinis, hidropneumatinis ir pneumatinis. Ppr. susideda iš trijų tarpusavyje sujungtų cilindrų ir koto su stūmokliu. Δ pripildomas steolo ir oro arba azoto (iki tam tikro slėgio). Dar ↑ *negražinimas, pabūklo gražinimas.*

gražinimas ↑ *restitucija.*

gražios amortizatorius ↑ *amortizatorius.*

greičiausiai sunaikintas, probably destroyed, вероятнее всего уничтожен – *or. oper.* žalos, padarytos nutraukusiam kovą priešo lėktuvui, įvertinimas, kai manoma, kad jis buvo sunaikintas, bet nepastebėta, kad būtų nukritęs.

greitai išnūkstantis taikinys ↑ *taikiny 1.*

greitasis kāras ↑ *karas.*

greitāšauda, rate of fire, скорострельность – šaudmenų (sviedinių, minų, kulų ir kt.), kuriuos galima iššauti iš ginklo per minutę, skaičius; viena iš pagr. ginklo taktinių techninių charakteristikų, lemiančių jo galią ir šaudymo veiksmingumą. Skiriama kovinė ir techninė Δ .

kovinė Δ , practicable rate of fire, боевая скорострельность – praktinė greitašauda kovos sąlygomis, t. y. atsižvelgiama į taikymo, užtaisymo ir ugnies perkėlimo laiką. Δ dažnai vad. praktine greitašauda. Δ didinimas yra pagr. ugnies tankinimo sąlyga.

tėchninė Δ , cyclic rate of fire, техническая скорострельность – didžiausia techniškai įmanoma greitašauda. Δ lemia laikas tarp dviejų šūvių (užtaisymo ir vieno iššovimo laikas). Kai kalbama apie automatinį ginklą, turima galvoje didžiausias nepertraukiamo šaudymo šūvių skaičius per minutę. Dar ↑ *šaudymo režimas.*

greitāšaudis pabūklas ↑ *pabūklas.*

greitėjančiai dėgantis pārakas ↑ *parakas.*

greitininimas, *forsāvimas*, forcing, форсаж – reaktyvinio variklio traukos didinimas daugiau nei didžiausios traukos dydis orlaivio skridimo greičiui ir aukščiui staigiai padidinti, kilimo ridos ilgiui sutrumpinti ir kt. Ppr. Δ pasiekiamas deginant kurą specialiose degimo (forsavimo) kamerosė. Dar ↑ *traukos forsavimas.*

greitininimo slėgis ↑ *slėgis.*

greitis, speed, velocity, rate, скорость – nueitas per laiko vienetą kelias; matuojamas metrais per sekundę (m/s), kilometrais (myliomis) per valandą (km/h).

didžiausiasis Δ , maximum sustained speed, максимальная скорость – toks įmanomas greitis, kuriuo be gedimo gali saugiai važiuoti transporto priemonė ilgą laiką autostrada su nustatytos masės kroviniu.

galutinis Δ , terminal velocity, конечная скорость – sviedinio (minos) greitis kritimo taške.

garso Δ , speed of sound, скорость звука – greitis, kuriuo garsas sklinda tam tikra aplinka savitomis sąlygomis. Garso greitis jūros lygyje Standartinėje tarptautinėje atmosferoje yra 1215 km/h (337,5 m/s). Δ priklauso nuo aplinkos medžiagos tankio: dideliame aukštyje mažėja, nes mažėja oro tankis, o vandenyje ir metale didėja. Garsas nesklinda tuštuma – nėra virpančių molekulių. Greitis, viršijantis garso greitį, vad. viršgarsiniu greičiu.

Δ aktvijo trajektorijos ruožo pabaigojė, burn-out velocity, скорость в конце активного участка траектории – raketos greitis aktyviojo trajektorijos ruožo pabaigoje.

Δ išjungimo metu, cut-off velocity, скорость в момент выключения – greitis, kuriuo skrieja raketa variklio išjungimo momentu.

išminavimo Δ , clearing rate, темп разминирования – plotas, kuris gali būti išvalytas per laiko vienetą išlaikant nustatytą minimalų procentinį išvalymo santykį, naudojant tam tikrus minų ieškos arba tralavimo būdus.

iššokimo Δ , jump speed, скорость во время прыжка – skrydžio greitis, tinkamas parašutininkams saugiai iššokti iš lėktuvo.

kosminis Δ , space speed, космическая скорость – kritinis erdvėlaivio greitis pasiekiant orbitą Žemės traukos lauke. Skiriamas pirmasis, antrasis ir trečiasis Δ .

antrasis Δ , second space speed, вторая космическая скорость – mažiausias pradinis greitis, kuriuo erdvėlaivis, pradėjęs skrydį netoli Žemės paviršiaus, palieka jos traukos veikimo sferą: prie Žemės paviršiaus – 11,186 km/s, 200 km aukštyje – 11,01 km/s.

pirmasis Δ , first space speed, первая космическая скорость – mažiausias pradinis greitis, kurį reikia suteikti erdvėlaiviui, kad jis taptų dirbtiniu Žemės palydovu: prie Žemės paviršiaus – 7,91 km/s, 200 km aukštyje – 7,78 km/s.

trečiasis Δ , third space speed, третья космическая скорость – mažiausias greitis, kuris suteikia erdvėlaiviui, pradėjusiam skrydį prie Žemės paviršiaus, galimybę palikti Saulės sistemą: Žemės paviršiaus atžvilgiu – 16,67 km/s.

pradinis Δ , muzzle [initial] velocity, начальная скорость – didžiausias sviedinio (kulkos) greitis. Suteikiamas sviediniui (kulka) judant vamzdžio kanalu ir parako dujų poveiksmio periodu, t. y. tam tikru nuotoliu nuo vamzdžio. Δ yra 1–2% didesnis už žiotinį greitį. Δ – viena iš svarbiausių šaunamojo ginklo charakteristikų; nuo jo priklauso sviedinio (kulkos) lėkimo nuotolis, kaunamoji veikmė, šaudymo tiesioginiu taikymu veiksmingumas ir kt.

radioaktyviojo skilimo Δ , radioactive decay rate, скорость радиоактивного распада – RM skilimo per tam tikrą laiką greitis.

saugūs plaukimo Δ , safe speed, безопасная скорость плавания – *jūr. min. kar.* greitis, kuriuo laivas gali plaukti pažeidimo plotu nesusprogdindamas nekontaktinių minų, kurios yra tam tikrame gylėje.

skrydžio Δ , flight speed, скорость полета – atstumas, kurį nuskrido orlaivis per laiko vienetą; skrydžio taktinė charakteristika. Δ gali būti ikigarsinis, transgarsinis, viršgarsinis ir hipergarsinis. Dar skiriamas didžiausias, mažiausias, kreiserinis, artėjimo tūpti, atotrūkio, atsiplėšimo, aukštėjimo, kilimo, tūpimo ir kt. greitis, t. p. greitis, kuris atitinka didžiausią skrydžio nuotolį, didžiausią skrydžio trukmę, didžiausią aukštėjimo greitį ir kt. Balistinės raketos skriejimo greitis būna didžiausias aktyviojo trajektorijos ruožo pabaigoje, toliau jis kinta kaip ir paprasto artilerijos sviedinio greitis.

hipergarsinis Δ , hypersonic flight speed, гиперзвуковая скорость полета – orlaivio skrydžio greitis, daugiau kaip 5 kartus viršijantis garso greitį ($M > 5$, kur M – Macho skaičius).

ikigarsinis Δ , undersonic flight speed, дозвуковая скорость полета – orlaivio skrydžio greitis, neviršijantis garso greičio ($M < 1$).

kreiserinis Δ , cruising flight speed, крейсерская скорость полета – orlaivio horizontalaus skrydžio greitis, tinkamiausias konkrečiai užduočiai atlikti; ppr. sudaro 0,7–0,8 didžiausio greičio.

transgarsinis Δ , transonic flight speed, трансзвуковая скорость полета – orlaivio skrydžio greitis, maždaug atitinkantis garso greitį ($M \approx 1$).

viršgarsinis Δ , supersonic flight speed, сверхзвуковая скорость полета – orlaivio skrydžio greitis, ne daugiau kaip 5 kartus viršijantis garso greitį ($1 < M < 5$).

smūgio bangos Δ , shock velocity, скорость распространения ударной волны – greitis, kuriuo plinta smūgio bangos frontas.

sviedinio Δ , shell [projectile] velocity, скорость снаряда – vienas iš pagr. sviedinio (kulkos, minos) lėkimo rodiklių; sviedinio (kulkos, minos) masės centro nulėktas atstumas per laiko vienetą. Matuojamas metrais per sekundę (m/s), kartais \hat{M} *Macho skaičiumi*. Praktinę reikšmę turi sviedinių (kulka, minu) pradinis ir galutinis greitis; reaktyvinių ir aktyviųjų reaktyvinių sviedinių didžiausias greitis aktyviojo trajektorijos ruožo pabaigoje.

taikinio Δ , target speed, скорость цели – taikinio judėjimo greitis. Į Δ atsižvelgiama nustatant poslinkio tašką, poslinkio laiką, šoninį poslinkį ir galutines šaudymo į judantį taikinį nuostatas. Dar \hat{t} *laikas 2, poslinkis, taškas 1*.

vidutinis Δ , average speed, средняя скорость – nukeliauto per valandą nuotolio aritmetinis vidurkis, apskaičiuotas visai kelionei, išskyrus nustatytus sustojimus poilsiui ar techninei priežiūrai.

greitis

žygio Δ , marching speed, скорость марша – norminiais dokumentais nustatytas žygio vorų vidutinis greitis: tankų ir mišrių vorų – 25–30 km/val., automobilių ir ratinių šarvuočių – 30–40 km/val., slidėmis – iki 7 km/val., pėsčiomis – 5 km/val.

žiotinis $\Delta(v_z)$, muzzle velocity, дульная скорость – santykinis sviedinio (kulkos ir pan.) greitis išlėkimo iš vamzdžio metu (sviedinio, kulkos greitis vamzdžio atžvilgiu). Δ lemia sviedinio (kulkos) žiotinę energiją. Δ yra 1–2% mažesnis už pradinį greitį. Dar \uparrow žiotinė energija.

greitis aktỹviojo trajektõrijos rúozo pabaigojè \uparrow greitis.

greitis išjungimo metu \uparrow greitis.

greitõji nuodingõji mèdžiaga \uparrow nuodingõji medžiaga.

greitõjo išskleidimo pãjègos \uparrow pãjègos 1, greitõjo reagavimo pãjègos.

greitõjo reagavimo pãjègos \uparrow pãjègos 1.

grèjus (Gy), grey, грей – naujas sugertosios dozès Tarptautinès vienetų sistemos vienetas. NATO šalyse vartojamas \uparrow centigrèjus. 1 grèjus prilygsta vienam džauliui, sugertam viename medžiagos kilograme:

1 Gy = 1 J/kg = 100 rd.

grèsmè, menace, threat, угроза – potencialus pavojus, kuris atsiranda kaip atskirų veiksmų ar jų visumos sąveikos padarinys. Gali būti nacionalinio, ekonominio, visuomeninio ir kt. saugumo, ekologinè, karinè, cheminè ir kt. Δ .

ekolõginè Δ , ecological threat, экологическая угроза – supanèios aplinkos suardymas dèl nekontroliuojamų ar neapgalvotų asmenų, visuomenès ar valstybès veiksmų.

Δ **ekonõminiam saugũmui**, threat to economic security, угроза экономической безопасности – galima esminių ekonomikos grandžių, jos valdymo sistemos suirutè, negrįžtamas technologinis atsilikimas, mokslinis, kultūrinis ir socialinis regresas, asmenų grupių, bendrijų interesų supriešinimas, pilietinès visuomenès irimas.

Δ **nacionãliniam saugũmui**, threat to national security, угроза национальной безопасности – galima įvykių raida, kuri sukelia pavojų valstybei egzistuoti, jos politinei ir ekonominei nepriklausomybei.

Δ **visũomenès saugũmui**, threat to social security, угроза общественной безопасности – įvykių raidos galimybè, kai nėra garantijos, kad bus apgintos pilieèių ir juridinių asmenų teisès, teisèti interesai nuo nusikalstamų ar kitokių neteisètų kèslų.

karinè Δ , military threat, военная угроза – tarpvalstybinių ir tarptautinių santykių bũklè, apibũdinama karo grèsmè. Δ sukelia valstybių, koalicijų arba socialinių grupių, siekianèių savo ekonominių, politinių, nacionalinių ir kt. tikslų karinèmis priemonėmis, politika. Gali būti potencialioji ir realioji. Potencialioji Δ kyla tuomet, kai į valdžią ateina politinès grupuotès, siekianèios sprèsti vidaus ir užsienio problemas jègos priemonėmis. Realioji Δ kyla tuomet, kai šios grupuotès pradeda realizuoti savo siekius rengdamos valstybè (koalicijà) karui. Konkretūs Δ požymiai: tarptautiniuose santykiuose – įtampos ir konflikto židinių atsiradimas, karinių blokų sudarymas ir aktyvinimas, karinio buvimo didinimas galimuose karo veiksmų teatruose; psichologinis karas; žvalgybinès veiklos stiprèjimas ir kt.; vidaus politikoje – ekonomikos ir visuomenès dvasinio gyvenimo militarizacija, karinių biudžetų didèjimas, „priešo įvaizdžio“ kũrimas; karinèje srityje – papildomas GP komplektavimas kariais ir puolamajà ginkluote, strateginis GP išskleidimas, atitinkamos pratybos ir manevrai, pãjègų kovinio rengimo kryptingumo keitimas ir kt. Tiktai ekonominių, politinių, dvasinių ir karinių požymių visuma gali objektyviai apibũdinti Δ šaltinį ir lygì.

grèsmè ekonõminiam saugũmui \uparrow grèsmè.

grèsmè nacionãliniam saugũmui \uparrow grèsmè.

grèsmè visũomenès saugũmui \uparrow grèsmè.

grèsmingas laikõtarpis \uparrow laikõtarpis.

gretà, file, ряд – du kariai dveileje vienas už kito. Jeigu antroje eileje nėra kario, tokia greta vad. nepilna. Dveilei apsisukus, nepilnos gretos karys pereina į priekinę eilè.

gretinàsis viènetas \uparrow viènetas 1.

gretimieji žemèlapio lãpai, adjoining sheets, сопряженные листы карты – konkretaus žemèlapio lapo iš vienos ar visų pusių ir kampų gretimi žemèlapiai. Lietuvoje leidžiamuose topografiniuose žemèlapiuose Δ schematiškai pateikti apatiniame užrèmyje.

gretimų pãjègų įvertinimas \uparrow įvertinimas.

gretutinè zonà, adjacent zone, сопредельная зона – tarpt. jũr. teis. greta teritorinès jũros esanti teritorijos dalis, kurios pakrantèje valstybè gali atlikti muitų, mokesèių, imigracijos, sanitarinè kontrolè. Pagal 1982 Jũros teisès konvencijà, Δ plotis negali būti didesnis kaip 24 jũrmylès skaièiuojant nuo bazinių linijų, nuo kurių matuojamas teritorinès jũros plotis. Kitaip nei teritorinès jũros režimui, gretutinei zonai netaikomas pakrantès valstybès suverenitetas. Dar \uparrow jũra.

gręžimo įrenginys, drill installation, буровая установка – įrangos komplektas gręžiniams gręžti. Δ sudaro: gręžimo stovas, jėgainė ir kt. įranga. Judrusis Δ (savaeigis, nešiojamasis) naudojamas vandens tiekimui lauko sąlygomis ir sprogdinimo darbams.

griebtuvas, hammer catch, sear, sear-notch lug, шептало – paleidžiamojo smogiamojo (paleidžiamojo) mechanizmo detalė gaidukui, skiltuvui arba visai spynai į kovos arba saugos padėtį nustatyti. Kai kuriuose šautuvuose ir pistoletuose kulkosvaidžiuose griebtuvo funkcijas atlieka nuleistuko kyšulys.

Grinvičo laikas ↑ *laikas 1.*

griovà, ravine, овраг – siauras, tįsus Žemės paviršiaus įdubimas stačiais šlaitais. Ilgis gali siekti kelis (keliolika) km, plotis viršuje iki 50 m, gylis – 30 m ir daugiau.

grioviãkasė, ditching [entrenching] machine, trencher, траншейная машина – žemkasė mašina tranšėjoms ir susisiekimo eigoms kasti inžineriškai įrengiant vietovę. Viena iš labiausiai paplitusių Δ – vikšrinis (ratinis) rotorinis daugiakaušis ekskavatorius. Šio ekskavatoriaus kasamos tranšėjos profilis: gylis 110–150 cm, plotis dugne 60 cm, viršuje – 90–110 cm; našumas 150–400 m/h ir didesnis.

pľūginė Δ, plough trencher, trench [mechanical] plough, плужный траншекопатель – prikabinamas agregatas tranšėjoms ir perėjoms kasti inžineriškai įrengiant vietovę, tiesiant požemines ryšių linijas. Δ traukia tankas arba vikšrinis vilkikas. Kasamo griovio gylis 60–100 cm.

griovimo įranga, demolition kit, оборудование разрушения – griovimo komplektas (įrankiai, medžiaga ir priedai, reikalingi sprogmėnims paruošti) ir sprogmėnys.

griovimo komanda ↑ *komanda 2.*

griovimo objektas ↑ *objektas 2.*

griovỹs, ditch, trench, pit, ров – nesprogstamoji inžinerinė užtvara; gili ir plati iškasa grunte. Δ naudojamas kartu su kt. užtvaramis ir gamtinėmis kliūtimis siekiant sulaukyti priešą arba sulėtinti jo judėjimą ir sudaryti sąlygas jį sunaikinti ugnies priemonėmis. Senovėje buvo naudojamas tvirtovės Δ, šiuolaikiniame mūšyje – prieštankinis Δ.

prieštãnkinis Δ, anti-tank ditch, противотанковый ров – prieštankinė užtvara, įrengiama pavojingą tankų kryptimi. Skiriamas trikampio ir trapecinio profilio Δ: gylis iki 2 m, plotis viršuje 5–7 m. Δ prieigos minuojamos ir dengiamos visų rūšių, ypač prieštankinių priemonių, ugnimi.

tvirtovės Δ, moat, крепостной ров – *ist.* griovyvys, kuris buvo kasamas iki I pasaul. karo prieš tvirtovių ir įtvirtintų rajonų sienas arba pylimus. Buvo sausas arba pripildomas vandens.

griuvėsių rajono įveikimas ↑ *įveikimas.*

grįžimo ribà ↑ *riba.*

grįžtamasis ryšỹs ↑ *ryšỹs.*

grįžtamieji koviniai nuostoliai ↑ *nuostoliai, koviniai nuostoliai.*

gruñtiniai vãdenys ↑ *vandenys.*

gruñtkelis, unsurfaced road, грунтовая дорога – kelias, kurio važiuojamosios dalies dangà yra iš grunto, dažn. vietinio. Būna natūralus (iš natūralaus grunto, be griovių), profiliuotas (su grioviais, gruntas išlygintas ir sutankintas), profiliuotas pagerintas (gruntas sumaišytas su smėliu, žvyru, šlauku, moliu, cementu, bitumu, dervomis). Dažn. tai vietiniai arba laikini keliai; juos galima naudoti tik palankiomis oro sąlygomis (sausu oru dulka, lietingu – pabjūra). Jie smarkiai dyla, todėl juos nuolat būtina profiliuoti, remontuoti. Iki plentų atsiradimo (XIX a. pr.) visi Lietuvos keliai buvo Δ.

grūpė, group, party, группа – 1. laikinasis arba etatinis karinis darinys, pavaldus vienai vadovybei (vadui) ir skirtas atlikti tam tikras užduotis operacijos (mūšio) metu. Dar ↑ *taktinė grupė.*

ãrmijos Δ, army group, армейская группа – laikinas bendrasis armijos tipo junginys, kurį sudaro įvairių pajėgų rūšių junginiai. Δ sudaroma atskiroms operatyvinėms užduotims savarankiškai arba fronto (armijų grupės) sudėtyje atlikti. Pagal I ir II pasaul. karų patirtį Δ sudarė 2–4 šaulių (pėstininkų, tankų), 1–2 kavalerijos divizijos, 1–2 tankų brigados, keli artilerijos pulkai. Kai kuriuose frontuose Δ vadindavo operatyvine grupe.

artilėrijos Δ, artillery group, артиллерийская группа – operacijos (mūšio) metu sudaroma ir bendrai valdoma artilerijos vienetų grupė. Δ pavaldi bendrųjų pajėgų vieneto vadui ir vykdo jo užduotis. Δ sudėtis operacijos (mūšio) metu gali keistis. Gali būti armijos ir korpuso (keli artilerijos daliniai), divizijos, brigados ir pulko (keli artilerijos divizionai).

atãkos Δ, attack group, атакующая группа – jūrų pajėgoms pavaldžios jūrų desanto pajėgos. Jas sudaro atakos laivai ir laivyno paramos vienetai, skirti transportuoti, apsaugoti, išlaipinti išlaipinamąją grupę ir jai suteikti pradinę paramą.

aviãcijos Δ, air group, авиационная группа – 1. kai kurių valstybių (pvz., Rusijos) laikinasis kelių aviacijos vienetų (vienos arba kelių aviacijos rūšių) junginys, vadovaujamas vyresniojo aviacijos viršininko, specialioms kovos užduotims

atlikti; 2. kai kurių valstybių (D. Britanijos, Japonijos, Kanados) nuolatinis aviacijos dalinys arba junginys. Jame būna 60–100 lėktuvų; 3. kai kurių valstybių aviacijos dalinių kovos rikiuotės ore dalis.

blokāvimo Δ, blockage group, группа блокирования – laikinasis skirtingų pajėgų rūšių padalinių darinys nedideliems priešo objektams izoliuoti ir jiems sunaikinti.

desántinė transpòrto Δ, amphibious transport group, транспортная группа десанта – sudedamoji jūrų desanto pajėgų dalis, sudaryta daugiausiai iš transporto laivų.

divèrsijų ir žvalgybos Δ, diversion and reconnaissance group, разведывательно-диверсионная группа – specialiai parengtas padalinys žvalgyti ir vykdyti diversijas priešo užnugaryje.

judrióji Δ, *mobilioji* Δ, mobile group, подвижная группа – *ist.* fronto (armijos) operatyvinės rikiuotės elementas, kurio paskirtis – spartinti sėkmingai vykdomą puolamąją operaciją. Buvo veiksmingai naudojama per II pasaul. karą. Armijos Δ ppr. sudarė tankų arba mechanizuotasis korpusas, fronto – tankų armija, kavalerijos mechanizuotoji grupė. Daugelyje operacijų judriosios grupės kartu su 1-ojo ešelonu pajėgomis baigdavo pralaužti priešo gynybos taktinę zoną, po to ryžtingai verždavosi į gilumą, išeidavo į priešo pagr. grupuotės atsitraukimo kelius, triuškindavo priešo rezervus, užtikrindavo, kad savo pajėgos pasiektų galutinį operacijos tikslą.

judrióji paramòs Δ, *mobilioji paramòs* Δ, mobile support group, мобильная группа поддержки – grupė, teikianti logistinę (materialinę techninę) paramą laivams, stovintiems inkarvietėse; iš tikrųjų t. y. plaukiojamoji karinė jūrų bazė, nors tam tikri jos elementai gali būti ant kranto.

jūrų desánto Δ, amphibious group, группа морского десанта – jūrų desanto pajėgų vadovybė, kurią sudaro vadas ir jo štabas, skirtas operatyviai vadovauti visiems divizijos lygmens jūrų desanto operacijos etapams.

jūrų desánto operācijas valdymo Δ, amphibious control group, группа управления морской десантной операцией – personalas, laivai ir lėktuvai, skirti judėjimui iš laivų į krantą jūrų desanto operacijos metu kontroliuoti.

kariuomenės Δ, group of forces, группа войск – GP strateginis, operatyvinis ar taktinis junginys, kuris sudaromas tam tikriems uždaviniams vykdyti. Ppr. sudaroma jungiant kelių junginių ar dalinių, veikiančių izoliuotomis kryptimis, atitrūkus nuo kitų pajėgų grupuočių arba vykdant specialiąsias užduotis, pastangas. Δ gali būti sudaroma pralaimėjusių karą valstybių teritorijose, vykdant okupacinį režimą, taikos metu – sąjunginių valstybių teritorijose, vykdant sąjunginius įsipareigojimus. Varšuvos sutarties valstybių teritorijose buvo sovietinės kariuomenės grupės: sovietinės kariuomenės grupė Vokietijoje, Šiaurinė kariuomenės grupė (Lenkijoje), Centrinė kariuomenės grupė (Čekoslovakijoje), Pietinė kariuomenės grupė (Vengrijoje).

káustomoji Δ, fixing [holding] group, сковывающая группа – *ist.* junginio (dalinio) kovos rikiuotės elementas priešo pajėgoms sukaustyti ir trukdyti pergrupuoti pajėgas svarbiausiomis kryptimis. Puolime Δ (iki 1/3 pajėgų) turėjo užtikrinti sėkmingus smogiamosios grupės veiksmus; gynyboje (2/3 pajėgų) – sustabdyti priešo prasiveržimą ir sudaryti sąlygas smogiamosios grupės kontratakai.

kovinė Δ, combat group, боевая группа – etatinis arba laikinasis karinis darinys kovos užduočiai vykdyti. Pirmą kartą buvo sudarytos 1917 Vokietijos ir Prancūzijos kariuomenių pėstininkų būriuose. Po I pasaul. karo – mažiausias daugelio kariuomenių taktinis padalinys, kurį sudarydavo kulkosvaidžių ir šaulių skyriai arba grandys (10–20 karių su 1 rankiniu kulkosvaidžiu). XX a. 4 d-metyje daugelyje kariuomenių Δ buvo panaikinta ir mažiausiu pėstininkų padaliniu pasidarė skyrius. 1957–58 JAV ir kai kurių kt. šalių pėstininkų ir oro desanto divizijose vietoj pulkų buvo sudarytos kovinės grupės (panaikintos 1962). Δ yra Kanados, Filipinų GP, Argentinos jūrų pėstininkų pajėgose.

kovinio valdymo Δ, combat control team, группа боевого управления – specialiai oro transporto operacijoms parengta grupė, kurią galima desantuoti, kad atliktų vietinių skrydžių valdymą ir patartų visais karių išlaipinimo, desantavimo ir (arba) išmetimo zonos reikalavimų klausimais.

krańto Δ, shore party, береговая группа – *j. des.* išlaipinimo pajėgų vienetas, sukurtas karių išlaipinimui, technikos bei atsargų iškrovimui ir judėjimui nuo kranto į teritorijos gilumą palengvinti, žuvusiesiems, sužeistiesiems ir karo belaisviams evakuoti; t. p. laivų įplaukimui, išplaukimui ir jų gelbėjimui palengvinti. Δ sudaroma iš jūrų ir išlaipinimo pajėgų.

laivyno pakránčių Δ, naval beach group [unit], прибрежная группа флота – *j. des.* nuolatinis desantinių pajėgų laivyno vienetas, kurį sudaro vadovybė, pakrančių vienetas, jūrų desanto batalionas, puolamųjų laivų vienetas, administravimo grupė. Δ taktiniai elementai gali būti perduoti puolimo pajėgų ir desanto pajėgų išlaipinimo vadui vienos divizijos (pastiprintos) išlaipinimui paremti.

laivyno pastiprinimo Δ, naval augmentation group, группа поддержки флота – grupė, sudaryta laivų konvojui, plaukiančiam per vietas, kuriose gresia arba numatomas priešo pavojus, lydėti.

laivų Δ, naval group, отряд кораблей – laikinasis vienos arba kelių klasių laivų junginys operatyvinei, taktinei arba specialiajai užduočiai vykdyti; operatyvinės (kovinės) rikiuotės elementas. Δ sudėtis ir jos pavadinimas priklauso nuo

užduoties ir situacijos aplinkybių. Jūrų desantinėse operacijose sudaromos desanto grupės, ugnies paramos Δ; kitose jūrų operacijose – užtvartų laivų (katerių) grupės, priedangos, transporto, tiekimo dengimo Δ ir kt.

laūko artilèrijos Δ, field artillery group, группа полевой артиллерии – etatinis JAV SP artilerijos taktinis junginys, skirtas stiprinti veikiančius svarbiausiomis kryptimis korpusus ir divizijas. Δ sudėtis: štabas, štabo baterija ir 2–6 artilerijos divizionai; dar gali būti valdomųjų raketų divizionai. Δ gali būti vyriausiosios vadovybės rezerve, armijų grupės (lauko armijos) arba armijos korpuso sudėtyje.

lèktūvnešių aviācijios Δ, carrier air group, авианосная авиационная группа – lèktūvnešyje besibazuojančios dvi ar daugiau orlaivių eskadrilių, kurių administracinį ir taktinį valdymą atlieka vienas vadas.

lèktūvnešių smogiamóji Δ, carrier striking force, авианосная ударная группа – laivyno vykdymo pajėgos, sudarytos iš vieno ar daugiau lèktūvnešių, paramos antvandeninių kovos laivų ir povandeninių laivų, galinčios atlikti puolamąsias operacijas.

minų tralāvimo Δ, mine warfare group, группа траления мин – minų tralavimo vienetas minavimo arba minų tralavimo operacijoms vykdyti.

NATO branduolinio planāvimo grupė, NATO Nuclear Planning Group, группа ядерного планирования НАТО – Branduolinės gynybos komiteto darbo organas, kuris užsiima brand. ginklo panaudojimo planavimu ir naudojimu. Sudaryta 1966. Jos sudėtyje 4 nuolatiniai nariai (JAV, D. Britanija, Italija ir Vokietija) ir 3–4 nariai (iš kt. Aljanso šalių), kurie keičiasi kas 18 mėn. Δ sprendimus ir rekomendacijas svarsto Branduolinės gynybos komitetas, kuris teikia juos tvirtinti Karinio planavimo komitetui.

operatūvinė Δ, operations group, оперативная группа – karininkų grupė, siunčiama aukštesniojo vado, atskirai (nuo pagr. pajėgų) veikiančių pajėgų veiksmams koordinuoti.

operatūvinė manèvrinė Δ, operations manoeuvre group, оперативная маневренная группа – NVS fronto (armijos) operatyvinės rikiuotės elementas puolamojoje operacijoje, skirtas greitai didinti smūgio jėgą ir rengti operatyvinius reidinius veiksmus atitrūkus nuo pagr. pajėgų. Buvo operatyvinėje pajėgų rikiuotėje XX a. 8–9 d-mečiuose. Δ prototipu buvo fronto (armijos) judriosios grupės II pasaul. karo puolamosiose operacijose. Δ uždaviniai: brand. puolimo priemonių naikinimas; svarbių objektų ir rajonų užėmimas; smūgiai artėjantiems rezervams; pajėgų valdymo ir operatyvinio užnugario darbo trukdymas; mobilizacinių priemonių dezorganizavimas ir kt. Judėjimo sparta iki 100 km per parą, atitrūkimas nuo pagr. pajėgų – iki 200 km. Didelę problemą sudarė Δ veiksmų užnugario aprūpinimas. XX a. 8 d-mečio pab. – 9 d-mečio pr. SSRS kai kuriose karinėse apygardose buvo įsteigti armijos korpusai veiksmams operatyvinėje manèvrinėje grupėje, pvz., 5 atskirasis armijos korpusas Baltarusijos karinėje apygardoje. Nuo 9 d-mečio II pus. Δ, kaip operatyvinės rikiuotės elementas, buvo panaikinta ir dauguma armijos korpusų buvo likviduoti.

paieškōs ir gèlbėjimo Δ, search and rescue group, поисковая и спасательная группа – etatinis arba specialiai sudarytas padalinys nelaimės ištiktų arba pamuštų lèktuvų ir laivų įguloms ieškoti ir gelbėti.

parašiūtinkū Δ, stick, группа парашютистов – parašiutininkai, kurie išsoka pro tą pačią orlaivio angą ar duris vieno skrydžio metu virš išmetimo zonos.

rekognoskuōtēs Δ, reconnaissance detail, рекогносцировочная группа – karių grupė, vieneto vado įsakymu paskirta dalyvauti rekognoskuotėje.

remōnto ir evakāvimo Δ, repair and retrieval group, ремонтно-эвакуационная группа – neetatinis darinys sugadintoms mašinoms iš mūšio lauko evakuoti arba gedimo vietoje (artimiausioje priedangoje) remontuoti. Sudaroma iš batalionų techninės priežiūros ir brigadų remonto padalinių.

smogiamóji Δ, strike group, ударная группа – 1. *ist.* SSRS GP junginių (dalinių) kovos rikiuotės elementas (XX a. 4 d-metyje – 5 d-mečio pr.); paskirtis – pagr. smūgis puolime, kontrataka gynyboje. Nuo 1942 kovos rikiuotė jau nebuvo skiriama į smogiamąją ir kaustomąją; 2. *KJP* laikinasis darinys, laivyno kovos rikiuotės elementas, kurio paskirtis – dalinės užduoties vykdymas operacijos (mūšio) metu; 3. *KOP* pagr. taktinės paskirties grupė; pagr. aviacijos vieneto kovos rikiuotės (naikinant priešo antžeminius, jūros ir oro objektus) elementas.

sraigťasparnių paramōs Δ, helicopter support team, группа поддержки вертолетов – darinys, sudarytas ir aprūpintas veiksmams sraigťasparnių tūpimo zonoje, karių, įrangos ir atsargų skraidinimui sraigťasparniais bei sužeistųjų ir karo belaisvių evakavimui palengvinti.

šarvūotosios tèchnikos Δ, armour group, бронегруппа – vienas iš SP padalinių kovos rikiuotės elementų. Δ ppr. sudaro 1–2 tankai, 3–5 kovos mašinos ir savaeigė artilerija ar savaeigiai minosvaidžiai. Grupė skirta netikėtam ugnies smūgiui smogti, priešo šarvuotajai technikai ir ginkluotei naikinti, yra labai judri, sėkmingai naudojama gynybiniame mūšyje ir priešo užnugaryje.

šťurmo Δ, assault group, штурмовая группа – laikinasis darinys, ppr. sudaromas atskiriems uždaviniams vykdyti – puolimui gyvenvietėse arba įtvirtintiems rajonams šťurmuoti. Ppr. Δ sudaro pėstininkų kuopa, tankų būrys, artilerijos

pabūklų ar minosvaidžių, liepsnosvaidžių skyrius, išminuotojų ir sprogdintojų skyrius.

tāktinė laivų Δ, tactical ships group, тактическая группа кораблей – laikinasis kelių vienos arba skirtingų klasių laivų junginys kovos užduočiai vykdyti. Iš antvandeninių laivų sudaromos puolamosios ir paieškos puolamosios laivų grupės, iš povandeninių laivų – taktinės povandeninių laivų grupės.

tāktinė skrydžių valdymo Δ, tactical air control party, тактическая группа управления полетами – operatyvinis taktinės skrydžių valdymo sistemos komponentas SP su aviacija ryšiui palaikyti ir orlaiviams valdyti.

ugniēs Δ, fire group, огневая группа – *ist.* pėstininkų (šaulių) dalinio kovos rikiuotės elementas, kurį sudarydavo artilerijos padaliniai arba pavieniai pabūklai ir sunkieji kulkosvaidžiai. Jos paskirtis – pastiprinti smogiamąją arba kaustomąją grupę ir vykdyti daliniui reikalingas užduotis. Nuo XX a. 4 d-mečio pr. Δ nesudaromos.

ugniēs valdymo Δ, fire-control team, группа управления огнем – karių grupė su ugnies valdymo ir ryšių priemonėmis ugniai planuoti, koreguoti ir jos rezultatams kontroliuoti. Δ sudaromos ugnies valdymo punktuose.

ūžtvarų Δ, obstacle group, группа заграждения – padalinys arba laikinasis vienetas užtvaroms įrengti, keliams, tiltams ir kt. objektams minuoti ir sprogdinti. Δ dažn. sudaroma iš inžinerinių padalinių traukiantis arba stabdant puolanti priešą.

ūžtvarų ařdymo Δ, obstacle-clearing detachment, группа разграждения – laikinasis vienetas perėjoms per užtvaras, griuvėsius ir užvartas daryti. Δ sudaroma iš inžinerinių padalinių. Joje gali būti RChB žvalgybos, motorizuotųjų pėstininkų, tankų padaliniai.

valdymo Δ, command group, группа управления – specialiai skraidinimo operacijoms parengta grupė, kurią galima nuleisti iš oro, kai reikia valdyti vietinius skrydžius ir patarti kitais karių nusileidimo, išmetimo iš oro ir kitais susijusiais su pajėgų skraidinimu klausimais.

vėliavų Δ, flag group, знаменная группа – karių grupė Valstybės ir dalinio vėliavoms nešti. Δ sudaro keturi kariai: du seržantai neša Valstybės vėliavą ir dalinio vėliavą, kt. du kariai (pvz., eiliniai) yra vėliavininkų asistentai. Vėliavininkai būna neginkluoti. Vėliavininkas, kuris neša Valstybės vėliavą, duoda komandas vėliavininkų asistentams atlikti rikiuotės veiksmus. Žemesnis pagal laipsnį vėliavininkas neša dalinio vėliavą ir visada stovi (žygiuoja) Valstybės vėliavą nešančio vėliavininko kairėje. Tais atvejais, kai nešama tik Valstybės vėliava, vėliavų grupėje būna tik vienas vėliavininkas. Veiksmai su vėliava ir Δ veiksmams nurodyti Rikiuotės ir karinių ceremonijų statute. Kai kurių valstybių GP vėliavai nešti skiriamas vėliavos būrys.

žvalgybos Δ, reconnaissance group, разведывательная группа – taktinės žvalgybos organas, siunčiamas žvalgybai prieš užnugaryje. Pagr. Δ uždaviniai: brand. ginklo ir kt. NP prieš pajėgų sutelkimo rajonuose ir judėjimo maršrutuose, vadaviečių, aerodromų, radioelektroninių priemonių ir kt. svarbių objektų buvimo vietos nustatymas. Įprasta Δ sudėtis – žvalgybos skyrius. Δ perkeliama į prieš užnugarį sraigtasparniais, povandeniniais laivais, mašinomis arba pėšiomis.

2. etatinis karinis darinys, pvz., armijų grupė.

ārmijų Δ, group of armies, группа армий – didžiausias strateginis kai kurių valstybių sausumos pajėgų junginys, ppr. susidedantis iš dviejų ar daugiau armijų. NATO jungtinėse pajėgose (Joint NATO forces) Δ sudaro armijos korpusai, kt. junginiai ir daliniai; su Δ ppr. sąveikauja jungtinė taktinė aviacijos vadovybė (JTAC) arba taktinė aviacijos vadovybė (TAC).

laūko Δ, field group, полевая группа – D. Britanijos SP junginys, kurio paskirtis – vykdyti kovos veiksmus pagalbinėmis kryptimis. Δ sudaro: 3 motorizuotųjų pėstininkų batalionai, žvalgybos, artilerijos ir inžinerinis pulkai, valdymo, paramos ir aprūpinimo daliniai ir padaliniai.

3. panašių daiktų, ypatybių, reiškinių elementų visuma, pvz., gaubiamoji, taikinių, kraujo ir kt. Δ.

gaubiamoji Δ, mixed salvo, bracketing salvo, накрывающая группа – *art.* skirtingų sprogimo ženklų grupė, kai šaudoma vieno taikiklio nuostata.

kraūjo Δ, blood group, группа крови – kraujo tipas, kuris skiriasi pagal imunines biologines savybes. Vienos Δ individai skiriasi nuo kt. Δ individų tuo, kad jų kraujo eritrocituose yra ar nėra tam tikrų antigenų (A ir B), o kraujo plazmoje – antikūnių (a ir b). Priklausomai nuo šių veiksnių žmonių Δ žymimos: I, arba 0ab; II, arba Ab; III, arba Ba; IV, arba AB0. Kiekvienas žmogus turi žinoti savo Δ, nes kraujo perpylimas atliekamas atsižvelgiant į Δ suderinamumą.

taikinių Δ, group of targets, группа целей – du ar daugiau taikinių, į kuriuos norima šaudyti tuo pačiu metu. Taikinių grupė žymima raidžių, skaičių deriniu arba turi sutartinį pavadinimą.

grùpinė radioaktyviōsios apšvitōs kontrōlė ↑ *kontrolė 1, radioaktyviosios apšvitės kontrolė.*

grùpinė tāktika ↑ *taktika.*

grùpinės pratýbos ↑ *pratybos 1.*

grùpinio naikinimo įprastinis giūklas ↑ *įprastinis ginklas 2.*

grūpinis aviācijas smūgis ↑ *smūgis, aviācijas smūgis.*

grūpinis branduolinis smūgis ↑ *smūgis, branduolinis smūgis.*

grūpinis giņklas, crew-served weapon, групповое оружие – ginklas, kuriuo kovoja dviejų ir daugiau žmonių grupė (komanda, įgula). Tai pabūklai, tankai, kai kurie kulkosvaidžiai ir kt.

grūpinis kilimas, formation takeoff, групповой взлет – lėktuvai, kylantys viena linija vienas paskui kitą.

grūpinis skrydis ↑ *skrydis.*

grūpinis taikinys ↑ *taikinys 1.*

grupuotė, grouping, группировка – pagal tam tikrą sistemą sujungti ir išskleisti (išdėstyti) įvairių GP (pajėgų) rūšių kariniai vienetai kovos užduotims operacijos (mūšio) metu vykdyti. Δ sudaroma karo veiksmų teatre (strategine, operatyvine kryptimi arba kurioje nors juostoje, rajone). Δ skiriama: pagal pajėgų rūšis – aviacijos, OEG, artilerijos ir kt.; pagal mastą – strateginė, operatyvinė, taktinė; pagal paskirtį – pagr., smogiamoji, dengimo, blokavimo, kontrsmūgio, užnugario ir pan.

kontrsmūgio Δ, counterattack grouping, контрударная группировка – operatyvinio junginio pajėgos, dalyvaujančios gynybinės operacijos kontrsmūgyje. Ją gali sudaryti 2-ojo ešelono (rezervo) junginiai ir dalis 1-ojo ešelono pajėgų.

operatyvinė Δ, operational grouping, оперативная группировка – grupuotė, kurią gali sudaryti keli įvairių pajėgų rūšių junginiai ir daliniai.

pagrindinė Δ, main force grouping, главная группировка – grupuotė, kuriai priklauso didesnioji junginio dalis ir kuri veikia pagr. smūgio kryptimi; vykdo pagr. pajėgų užduotį. Δ sudėtis priklauso nuo užduoties, mūšio sumanymo ir kt. veiksmų. Δ sudaro etatiniai, pastiprinimo ir paramos vienetai.

smogiamoji Δ, attack [assault] grouping, ударная группировка – junginio pajėgos ir priemonės, skirtos priešui sutriuškinti puolamosios operacijos pagr. ir kt. smūgių kryptimis. Sudarant smogiamąsias grupuotes, siekiama ryžtingai (masiškai) sutelkti pajėgas ir priemones svarbiausiomis kryptimis.

stratèginė Δ, strategic grouping, стратегическая группировка – grupuotė, kurią sudaro vienas arba keli operatyviniai strateginiai ir operatyviniai junginiai ir įvairių pajėgų rūšių atskirieji junginiai.

tàktinė Δ, tactical grouping, тактическая группировка – grupuotė, kurią sudaro keli daliniai ir padaliniai su pastiprinimo pajėgomis (priemonėmis).

ùznugario Δ, rear grouping, группировка тыла – vietovėje išsidėsčiusios kariuomenės užnugario pajėgos. Tai įvairūs užnugario vienetai, tarnybos ir įstaigos.

grūstūvas, ramrod, wiping [cleaning] rod, шомпол – metalinis, medinis arba mišrus strypas ginklo vamzdžio kanalui ir kt. dalims valyti. Nešiojamas kartu su ginklu. Tvirtinamas po automato (automatinio šautuvo, karabino) vamzdžiu, prie stovo kojelės (kulkosvaidžio), prie dėklo (pistoletu) arba gali būti surenkamas iš atskirų jungčių ir nešiojamas ginklo buožėje. Prie Δ gali būti tvirtinami įvairūs reikmenys. Dar būna pabūklo Δ.

pabūklo Δ, cleaning rod, банник – priemonė vamzdžiui valyti, tepti ir šaudmeniui išimti. Δ sudaro ilgas medinis kotas (sujungiamas iš kelių dalių) ir cilindrinis šepetys, t. p. specialus medinis prisriegiamas ištaisiklis (inertiniam sviediniui išstumti iš užtaisyto pabūklo vamzdžio). Dar naudojamas vandens grūstūvas, leidžiantis mechanizuoti pabūklo vamzdžio plovimą ir valymą.

gulsčiāvimas, levelling, горизонтирование – skersinio ir išilginio (rutulinio) gulsčiuko nustatymas į horizontalią padėtį.

gulsčiūkas, level, уровень – optinių prietaisų ir taikiklių įtaisas.

guoliai, cradle trunnions, цапфы – *art.* cilindriniai pusašių pavidalo atraminiai įtaisai, kuriais lopšys remiasi į artilerijos pabūklo viršutinį stovą. Guoliai ir viršutinio stovo lizdai suteikia galimybę keliamuoju mechanizmu sukiooti sūpuoklinę pabūklo dalį vertikalia plokštuma.

H

H valandà, H hour, час H – nustatytas laikas, kai operacija ar pratybos prasideda ar turėtų prasidėti. Šis žymėjimas t. p. vartojamas apibūdinant dienas (valandas) prieš ar po įvykio: prieš (H -..) ir po įvykio (H +..).

Hāgos taikōs konferenčijos, Hague Peace Conferences, Гаагские мирные конференции – 1899 ir 1907 konferencijos, kuriose buvo parengti daugiašaliai susitarimai dėl karo įstatymų ir papročių. 1899 konferencija, kurioje dalyvavo 27 šalys, priėmė 3 konvencijas ir 3 deklaracijas, apribojančias kariavimo priemones. 1907 II Konferencija (dalyvavo 44 valstybės) peržiūrėjo 1899 konvencijas ir priėmė 10 naujų. Iš viso buvo priimta 13 konvencijų. Šie dokumentai t. p. žinomi kaip 1889 ir 1907 Hagos konvencijos, kurių nuostatas išstobulino 1949 ↑ *Ženevos konvencijos* ir jų 1977 Papildomi protokolai.

Hāgos téisė ↑ *teisė*.

hālsas, hals, галс – 1. burlaivio kursas vėjo krypties atžvilgiu, pvz., burlaivis plaukia dešiniuoju Δ, kai vėjas pučia į dešinįjį bortą.

2. kelio dalis, kurią, pučiant vėjui, burlaivis nuplaukia nuo posūkio iki posūkio. Δ gali būti paeilui numeruojamas: 1-asis, 2-asis ir t. t.

3. virvės, skrysciai, laikantys reikiamoje padėtyje apatinį (halso) burės kampą vėyje.

hārtlis, hartley, хартли – *komp.* logaritminis informacijos kiekio vienetas, kurio apibrėžime vartojamas dešimtainis logaritmas.

hastātai, hastate, гастаты – *ist.* Sen. Romos V–II a. pr. Kr. sunkieji pėstininkai. Hastatais buvo renkami jauniausieji legionieriai (iki 30 metų), kurie sudarė 1-ąją manipulos, vėliau (III a. pr. Kr. I pus.) – legiono kovos liniją. Ginkluotė: lengvoji ietis (hasta, iš čia pavadinimas), trumpas dviašmenis kardas ir 2 pilumos (svaidomosios ietys). Apsauginė ginkluotė: metalinis šalmas, skydas, metalinių plokščių šarvai. Mūšio pradžioje Δ svaidydavo į priešą pilumas, toliau kaudavosi kiristynėse. Dar ↑ *legionas, manipula*.

hāubica, howitzer, гаубица – pabūklas su trumpesniu negu patrankos vamzdžiu, šaudantis iškilija trajektorija (pakilimo kampas iki 70°). Šiuolaikinės Δ yra 105–203 mm kalibro, vamzdžio ilgis 15–40 kalibrų, palyginti nedidelis pradinis greitis (300–800 m/s), kovinė greitašauda iki 10 šūvių/min, šaudymo nuotolis iki 24 km (su aktyviaisiais reaktyviniais sviediniais iki 30 km). Δ būna velkamosios ir savaeigės. Dabar visose kariuomenėse yra Δ. JAV 105 mm Δ M102 [sviedinio masė 15 kg, pradinis greitis 494 m/s, šaudymo nuotolis 11,5 km, aktyviaisiais reaktyviniais sviediniais (ARS) – 15,1 km, kovinė greitašauda 10 šūvių/min, kovinė masė 1470 kg]; JAV 155 mm Δ M198 (43,6 kg, 827 m/s, 22,2 km, ARS – 30 km, 4 šūviai/min, 7076 kg; gali šaudyti brand. 0,8 kt sviediniais 14 km nuotoliu); JAV 203,2 mm Δ M115 (90,72 kg, 594 m/s, 16,8 km, 1 šūvis/min, 113470 kg); Vokietijos, D. Britanijos, Italijos 155 mm Δ FH 70 (43,6 kg, 827 m/s, 24 km, ARS – 30 km, 6 šūviai/min, 9300 kg); Rusijos 122 mm Δ D-30 (21,8 kg, 690 m/s, 15,4 km, 6–8 šūviai/min, 3150 kg, gali šaudyti ratu). JAV, Rusijos ir kt. 155 (152) mm ir 203 mm Δ savo komplekte gali turėti brand. šaudmenis. Pirmosios Δ pasirodė Europoje XV a.

hāubica-patrānka, howitzer gun, гаубица-пушка – pabūklas, turintis haubicos ir patrankos ypatumų; haubicos ypatumai dominuoja. Kalibras 87,6–152 mm, sviedinio masė 11–45 kg, šaudymo nuotolis iki 20 km. D. Britanija gamina 105 mm lengvasias Δ, Čekija – 152 mm savaeigės Δ, Rusija II pasaul. kare turėjo 152 mm Δ ML-20 – velkamasias ir savaeigės.

hāubica-patrānka ↑ *haubica*.

hāubicų artilērija ↑ *artilērija 2*.

heimvērņai, heimverns, хеймверны – Skandinavijos valstybėse sukarinti nenuolatiniai dariniai, komplektuojami savanorišku pagrindu, kurių paskirtis taikos metu saugoti valstybines įstaigas ir kitus strateginius objektus, kovoti prieš diversijas, padėti likviduoti gaivalinių nelaimių padarinius, spręsti pagalbinius gynybinio pobūdžio uždavinius. Δ taikos metu tiesiogiai pavaldūs gynybos ministru, prasidėjus karui – GP vadui.

heksīlas, hexil, гексил – brizantinė SM. Geltoni kristaliniai milteliai. Sprogimo šiluma 4,5 MJ/kg, tankis 1650 kg/m³, detonacijos greitis >7000 m/s. Naudojamas šaudmenims užtaisyti ir detonatoriams gaminti.

heksogēnas, hexogen, гексоген – brizantinė SM. Bepalviai kristaliniai milteliai. Įsiliepsnojimo temperatūra ~ 230 °C, sprogoimo šiluma 5,4 MJ/kg, tankis 1700 kg/m³, detonacijos greitis 8350 m/s. Kai Δ peršauna kulka (skeveldra), jis detonuoja. Naudojamas šaudmenims užtaisyti, detonatoriams gaminti ir sprogdinimo darbams (dažn. mišiniuose su trinitrotoluenu, aliuminiu, amonio nitratu arba flegmatizatoriais).

heliocentrinės koordinatės ↑ *koordinatės*.

heliogrāfas, heliograph, гелиограф – 1. *rys.* prietaisas Morzės abėcėlės signalams siųsti nuo veidrodžio atspindėtai šviesos spinduliais. Siuntimo greitis 2–3 žodžiai per min., veikimo nuotolis, naudojant saulės spindulius, 18–40 km (naktį mėnulio pilnatyje – 3–8 km).

2. *meteor.* prietaisas, registruojantis Saulės švytėjimo trukmę, t. y. laiką, kai virš horizonto esančios Saulės neuždengia debesys.

3. *astr.* teleskopas Saulei ar jos disko daliai fotografuoti.

herbicidai, herbicides, гербициды – chem. medžiagos augalijai naikinti. Bendrojo veikimo Δ pažeidžia visų rūšių augalus, atrankinio (selektyviojo) veikimo – naikina vienus augalus ir nepažeidžia kitų. Daugelis Δ nuodija žmogaus organizmą, neigiamai veikia paveldimumą. Naudojami karo tikslais, t. p. kartu su defoliantais, pasėliams, medžių lapams ir kt. naikinti.

hèrcas (Hz), Hertz (Hz), герц – [pagal vokiečių fiziko H. R. Herco (Hertz; 1857–1894) pavardę] periodiškų procesų dažnio Tarptautinės vienetų sistemos vienetas, lygus vienam periodinio proceso ciklui per 1 s: 1 Hz = 1 s⁻¹. Dažnai vartojami kartotiniai vienetai – kilohercas (1 kHz = 10³ Hz); megahercas (1 MHz = 10⁶ Hz), gigahercas (1 GHz = 10⁹ Hz).

hibridinis rakėtinis variklis ↑ *rakėtinis variklis*.

hidráulika, hydraulics, гидравлика – mokslas, tiriantis skysčių pusiausvyros ir tekėjimo dėsnius, tų dėsnių taikymą inžinerijoje. Δ metodai taikomi projektuojant karo techniką, eksploatuojant hidrotechninius įrenginius, hidraulines sistemas, įtaisus ir pavaras.

hidráulinis stiprintūvas ↑ *stiprintūvas 1.*

hidroaerodrōmas ↑ *aerodromas, vandens aerodromas.*

hidroakūstika, hydroacoustics, гидроакустика – akustikos skyrius, tiriantis fizik. reiškinius, susietus su garso bangų spinduliavimu, plitimu ir priėmimu vandenyje. Sudaro teorinį pagrindą kuriant karines hidroakustines, povandeninio stebėjimo ir ryšių priemones.

hidroakūstinė paieška ↑ *paieška 3.*

hidroakūstinė stotis, hydroacoustic station, гидроакустическая станция – akustinių, elektrinių ir elektroninių prietaisų kompleksas jūrų taikiniams (objektams) ieškoti, aptikti ir klasifikuoti, kryptims ir nuotoliams iki jų nustatyti, šaudymo valdymui reikiamiems duomenims teikti, ryšiui tarp laivų palaikyti ir jiems atpažinti, prieš hidroakustinėms priemonėms trukdyti, plaukiojimo saugumui užtikrinti. Δ gali būti sudedamoji hidroakustinio komplekso dalis. Δ skiriamos pagal veikimo principą – aktyvioji ir pasyvioji; pagal įrengimo vietą – laivinė, aviacinė ir kranto. Dar ↑ *kompleksas*.

hidroakūstinė žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

hidroakūstinės priemonės, hydroacoustic means, гидроакустические средства – įtaisai ir prietaisai objektams vandens terpėje (povandeniniams ir antvandeniniams laivams, minoms ir kt.) žvalgyti, aptikti, buvimo vietai ir judėjimo parametrams nustatyti; povandeniniam garso ryšiui palaikyti; laivams atpažinti; taikiniams nurodyti; plaukiojimo saugumui užtikrinti ir kt. Prie Δ priklauso hidroakustiniai kompleksai, hidrolokacinės ir triukšmo pelengavimo stotys, ginklų nusitaikymo sistemos, povandeninio atoveiksmio priemonės ir kt. Δ skiriamos pagal veikimo principą – pasyvosios ir aktyviosios; pagal įtaisymo vietą – laivinės, aviacinės, stacionariosios (kranto, dugno) ir pozicinės (hidroakustiniai švyturiai ir kt.). Dar ↑ *hidroakūstinė stotis, kompleksas*.

hidroakūstinis kompleksas ↑ *kompleksas*.

hidroakūstinis kontaktas, hydroacoustic contact, гидроакустический контакт – objekto fiksavimas (žymėjimas) hidroakūstinės stoties rodytuvu. Δ gali būti palaikomas su judančiais ar nejudančiais povandeniniais ir antvandeniniais objektais.

hidroakūstinis maskāvimas ↑ *maskāvimas*.

hidroakūstinis ryšys ↑ *ryšys, povandeninio garso ryšys*.

hidroakūstinis slopinimas ↑ *slopinimas*.

hidroaviācija ↑ *aviacija, vandens aviacija*.

hidrodināmika, hydrodynamics, гидродинамика – mokslo šaka, tirianti skysčių tekėjimą ir sąveiką su kietaisiais kūnais; antvandeninių, povandeninių laivų ir torpedų projektavimo, vandensraigčių, hidroturbinų ir siurblių, vamzdinių

hidrodināminē

tiesybos ir hidrotehniņu iřrengiņu statybos, degalų tiekimo, tepimo ir auřinimo sistemu, įvairių hidraulinių įtaisų, naudojamų įvairioje karo technikoje, projektavimo teorinis pagrindas.

hidrodināminē jūrų minā ↑ *jūrų mina 2.*

hidrofiziniai įtaisai, hydrophysical devices, гидрофизические устройства – aparatai ir įtaisai įvairių Žemės hidrosferos (vandenynų, jūrų, ežerų, upių ir kt.) procesų ir reiřkinių parametrms ir charakteristikoms matuoti ir nustatyti, jų būsenai kontroliuoti. Δ naudojami povandeniniams laivams aptikti, ryřiui tarp povandeninių laivų palaikyti, povandeninei situacijai stebėti, povandeninių laivų triukřmingumui kontroliuoti ir kt. tikslams.

hidrofōnas, hydrophone, гидрофон – prietaisas akustinėms bangoms vandenyje priimti ir elektriniais virpesiais versti; hidroakustinių iřrengiņu (hidrolokatorių, triukřmo pelengatorių, akustinių minų sprogdiklių) įtaisas. Priimtas ir pakeistas signalas yra stiprinamas ir patenka į hidroakustinio iřrenginio valdymo arba indikacinių įtaisų. Naudojamas hidroakustinėse priemonėse.

hidrogrāfija, hydrography, гидрография – hidrologijos šaka, tirianti ir aprařanti vandenynų, jūrų, ežerų, upių, vandens saugyklų ir jų užtvankų dalių vietą, dydžius, režimus, fizines ir geografines sąlygas, iš dalies tai siejant su aprařymų naudojimu navigacijos reikmėms. Δ rezultatai naudojami statant įvairius hidrotehnius iřrenginius, sudarant specialiuosius jūrlapius (žemėlapius), locijas, aprařant pakrantes. *Dar* ↑ *hidrologija, hidrotechninis iřrenginys.*

hidrogrāfinė žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

hidrokostiūmas, hydrooveralls, гидрокостюм – lengvoji narų ekipuotė, kurią sudaro šalmas, marřkiniai su pirštinėmis (arba be jų) ir kelnės su botais; prie šalmo prijungiami kvėpavimo aparato vamzdeliai. Δ skirtas panirti į vandenį iki 20 m. Yra specialusis Δ (tankisto, desantininko), naudojamas kaip individualioji gelbėjimosi priemonė.

hidrolōgija, hydrology, гидрология – mokslas, tiriantis Žemės vandenį, jų savybes, kitimą, tekėjimą. Skiriama vandenynų (jūrų), sausumos (pavirřinių vandenų) Δ ir hidrogeologija (požeminių vandenų Δ). Antvandeniniai ir povandeniniai laivai naudoja jūrų Δ duomenis laivybai ir atliekant kovos veiksmus. Sausumos Δ išvados reikalingos rengiant ir vykdant SP operacijas, susietas su vandens kliūčių įveikimu. Požeminių vandenų Δ duomenys naudojami iřrengiant įvairias priedangas ir požeminius statinius, organizuojant kariuomenės aprūpinimą vandeniui.

hidrolōginė prognozė, hydrologic forecast, гидрологический прогноз – moksliskai pagrįstas hidrosferos procesų ir reiřkinių numatymas, jų laiko ir parametrų nustatymas pagal hidrometeorologinius stebėjimus. Skiriama trumpalaikė (iki 15 parų) ir ilgalaikė (iki 6 mėn. ir ilgesnė) Δ. Pagal tikslinę paskirtį skiriama ledų (upių, ežerų ir jūrų užšalimo ir išsilaisvinimo nuo ledų laiko; ledo storio, sutelktumo, formos) ir vandens (sezoninio ir potvynio vandens polaidžio laiko ir apimties ir kt.) Δ; hidroenergetikos tikslams (vandens telkinio pasipildymo) ir laivams (temperatūros, sūrumo, srovių, jūros bangavimo laukų pasiskirstymo ir kt.) Δ.

hidrolōginės charakteristikos, hydrologic characteristics, гидрологические характеристики – vandens aplinkos skiriamosios ypatybės: pavirřinių ir giluminių srovių kryptis ir greitis, jūros vandens temperatūra ir sūrumas, hidrostatinis slėgis, garso greitis vandenyje, dugno būklė, atmosferos ir hidrosferos sąveika, vandens sudėtis ir radioaktyvumas, elektrinės ir optinės vandens savybės ir kt. Hidrolōginėmis charakteristikomis naudojamasi atliekant hidroakustinį stebėjimą; pagal jų reikšmes nustatomi hidroakustinių priemonių charakteristikų reikalavimai; hidrometeorologijoje pagal Δ sudaromos orų ir vandens režimo prognozės. Δ sezoniniai ir paros pokyčiai naudojami ieřkant povandeninių laivų hidroakustinėmis priemonėmis.

hidrolōginis gaivalinis reiřkinys ↑ *gaivalinis reiřkinys.*

hidrolōginis režimas, hydrologic regimen, гидрологический режим – dėsningas vandens objekto (vandenyno, upės ir kt.) būklės, jo hidrolōginių charakteristikų kitimas. Pasireiřkia daugiamečiais, sezoniniais ir paros vandens lygio, debito, ledų reiřkinių, vandens temperatūros, sudėties ir medžiagų koncentracijos vandenyje pokyčiais, upės vagos ir vandens telkinio krantų pokyčiais ir kt. Δ sąlygoja baseino fizik. geografiniai ypatumai, pirmiausia – klimatinės sąlygos. Vandens objekto Δ charakteristikos spausdinamos locijose, kariniuose klimato aprařuose, žinynuose.

hidrolokācija, hydrolocation, гидролокация – esančių vandenyje objektų buvimo vietos nustatymas spinduliuojant vandenyje akustinę energiją (garso impulsus) ir priimant (registruojant) atspindėtą nuo objekto energiją (aktyvioji Δ). Kryptį į aptiktą objektą nustato pagal akustinės antenos padėtį, o nuotolį iki objekto – pagal laiko tarpą nuo signalo siuntimo iki jo grįžimo. Pasyvioji Δ tiksliai registruoja objekto spinduliuojamus signalus.

hidrolokācijas stotis, hydrolocation station, гидролокационная станция – hidroakustinės stoties rūšis; radioelektroninės aparatūros kompleksas, skirtas informacijai apie antvandeninius ir povandeninius objektus pagal atspindėtą nuo jų hidroakustinį signalą gauti. Naudojama jūrų taikiniams (objektams) ieřkoti, aptikti, klasifikuoti, jų koordinatėms ir judėjimo parametrms nustatyti, pradiniams duomenims gauti ir juos ginklų valdymo sistemoms perduoti, plaukiojimo navigacijos saugumui užtikrinti ir kt. Δ skiriama pagal iřrengimo vietą – laivo, aviacijos, stacionarioji ir pozicinė; pagal paieřkos būdą – diskretinė (žingsninė), aplinkos nenutrūkstamo aplinkinio arba sektorinio stebėjimo (skenavimo). Δ gali būti po kiliu, nuleidžiamoji, velkamoji ir autonominė (plūduras). Hidrolokatoriaus rūšis t. p. yra

echolotas ir ledo echomatuoklis.

hidromechānika, hydromechanics, гидромеханика – mechanikos šaka, tirianti skysčių pusiausvyrą ir judėjimą, skysčio ir kietojo kūno sąveiką, skystį traktuojanti kaip nespūdžią ir nenutrūkstamą (tolydžią) aplinką. Δ šakos: hidrodinamika ir hidrostatika.

hidrometeorològija, hydrometeorology, гидрометеорология – hidrologijos šaka, tirianti atmosferos vandenį, jų garavimą, vandens garų kondensaciją atmosferoje ir atmosferos kritulius; mokslų apie Žemės hidrosferą ir atmosferą (hidrologijos ir meteorologijos) duomenų apibendrinimas. Karyboje planuojant ir remiant kovos veiksmus visapusiškai atsižvelgiama į hidrometeorologinę situaciją. Pajėgų hidrometeorologinę paramą atlieka hidrometeorologinė tarnyba. Dar ↑ *hidrologija, meteorologija*.

hidrometeorològinė paramà ↑ *parama*.

hidrometeorològinė situācija ↑ *situacija*.

hidrometeorològinė žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

hidrometeorològinės priemonės, hydrometeorological means, гидрометеорологические средства – Žemės atmosferos ir hidrosferos parametrų matavimo priemonės, reikalingos jose vykstantiems procesams analizuoti ir vertinti. Karyboje naudojamos hidrometeorologiniam pajėgų veiklos aprūpinimui. Δ yra: meteorologinės, aerologinės ir hidrologinės – atitinkamai priežemės atmosferos, laisvosios atmosferos įvairiuose lygiuose ir vandens masių įvairiuose gyliuose parametrų matuoti.

hidrooptika, hydrooptics, гидрооптика – optikos šaka, tirianti šviesos sklaidimo dėsningumus vandenyje (hidrosferoje). Δ taikoma kuriant panirusių povandeninių laivų, nuskendusius laivų, jūrų minų ir kt. povandeninių objektų aptikimo metodus, t. p. kuriant ir eksploatuojant šioms tikslams skirtą aparatūrą.

hidroplānas ↑ *lėktuvas, vandens lėktuvas*.

hidrotèchnika, hydromateriel, гидротехника – 1. mokslo ir technikos šaka, tirianti ir naudojanti vandens išteklius ir apsaugos nuo žalingo vandens veikimo būdus naudojant inžinerinius įrenginius.

2. *kar.* priplaukimo ruožo sudarymas jūrų desantų išlaipinimo vietoje; apsaugotų nuo bangų ir srovių akvatorijų, plaukiojančių ir stacionariųjų priplaukų, laivų kėlimo ir kt. įrenginių įrengimas karinėse jūrų bazėse ir uostuose; laivų apsaugos nuo NP priedangų įrengimas ir kt.

hidrotèchninis įrenginys, hydrotechnical installation, гидротехническое сооружение – *kar.* specialusis inžinerinis įrenginys (statinys) laivams ir vandens aviacijai bazuotis, laivyno ir SP kovai užtikrinti. Δ yra šie: priplauka, krantinė, ↑ *molas*, ↑ *užtvanka*, tvirtosios dangos nuolaida vandens lėktuvams, užtvartinis laivų bazavimosi įrenginys, sausasis ir plaukiojamasis dokas, apsaugotoji bazė (povandeninių ir antvandeninių laivų priedanga), kranto įtvirtinimas, t. p. užtvanka, damba, kuri gali būti pastatyta vandens užtvarams įrengti arba vietovės ruožams užtvindyti. Dar ↑ *bangolaužis*.

higromètras, hygrometer, гигрометр – prietaisas oro, rečiau dujų, drėgnumui matuoti; yra aparatai (higrografai), kurie automatiškai užrašo oro drėgnumą.

hipergarsinis lėktuvas ↑ *lėktuvas*.

hipergarsinis skrydžio greitis ↑ *greitis, skrydžio greitis*.

hipotèzė, hypothesis, гипотеза – 1. mokslškai neįrodytas, patikrinimo reikalingas spėjimas ir juo paremtas ko nors aiškinimas.

2. *kar.* esamos ar galimos situacijos ir galimų priešų veiksmų vertinimas.

hipsomètrijs, hipsometric, гипсометрия – Žemės paviršiaus reljefo vaizdavimo žemėlapyje horizontalėmis būdas. Horizontalės brėžiamos reljefo (horizontalių) laiptu, nustatoma priklausomai nuo reljefo pobūdžio, žemėlapijo mastelio ir paskirties. Didinant vaizdumą, reljefas papildomai šešėliuojamas ir tarpai tarp horizontalių spalvinami pagal tamsinančią (kuo aukščiau, tuo tamsiau) arba šviesinančią (kuo aukščiau, tuo šviesiau) spalvų skalę. Dar ↑ *horizontalė, reljefo vaizdavimas*.

hologrāfija, holography, голография – objekto erdvinio vaizdo įrašymo ir atgaminimo metodas, pagrįstas šviesos, rentgeno, radijo, korpuskuliinių, akustinių ir kitokių bangų interferencija. Vaizdo Δ gaunama registruojant ne tik šių bangų amplitudes (kaip fotografijoje), bet ir fazes šioms bangoms jautrioje medžiagoje (hologramoje). Δ naudojimo sritys: optika, kompiuteriai, radioelektronika, informacijos kodavimo ir perdavimo (t. p. ir atpažinimo) sistemos ir kt. Karo technikoje labiausiai paplitę holografinės radiolokacijos stotys. Dar ↑ *holograma*.

hologrāfinė radiolokācijas stotis ↑ *radiolokacijos stotis*.

hologramà, hologram, голограмма – erdvinis objekto atvaizdas, gautas holografijos būdu; holografinį atvaizdą galima įrašyti didelės skiriamosios gebos medžiagoje. Kiekvienas hologramos elementas turi informaciją apie visą objektą. Hologramoms gauti ir atkurti naudojami lazeriai.

hopkalitinė dėžutė, hopcalite cartridge, гопкалитовый патрон – skardinė dėžutė, pripildyta sausinimo miltelių ir katalizatoriaus; paverčia anglies monoksidą (CO) nenuodingu dioksidu (CO₂). Δ kartu su dujokauke apsaugo kvėpavimo organus nuo anglies monoksido (pvz., šaudant saveigiais pabūklais, kai uždujintas pabūklo kovinis skyrius), t. p. naudojama anglies monoksido atmosferoje kontrolės prietaisuose.

hoplītai, hoplites, гоплиты – *ist.* kariai, kurie sudarė Sen. Graikijos valstybių-miestų kariuomenių pagrindą. Buvo ginkluoti ilgomis (2,5–3 m) sunkiomis ietimis, trumpais kardais ir turėjo visą metalinę apsauginę ginkluotę (skydą, šalną, šarvus, pakojus). Kovėsi falangos kovos rikiuotėje. Dar ↑ *falanga*.

horizontālė, contour line, горизонталь – linija žemėlapyje, jungianti vienodo absoliučiojo aukščio taškus. Naudojama reljefui žemėlapyje vaizduoti ir tirti. Dar ↑ *horizontalės žyma, kalnabrūkšnis, reljefo formų linijos*.

atstojamoji Δ, supplementary contour, замещающаяся горизонталь – pavienė horizontalė (vietoje dviejų ar daugiau horizontalių), naudojama vertikaliems arba beveik vertikaliems topografiniams objektams, pvz., statiems šlaitams ir skardžiams, vaizduoti.

pagalbinė Δ, auxiliary contour, вспомогательная горизонталь – ruda sutankinta brūkšninė kreivė, jungianti taškus, kurių absoliutusis aukštis nesiejamas su reljefo laiptu.

pagrindinė Δ, principal contour, основная горизонталь – ruda ištisinė uždaroji kreivė, jungianti taškus, kurių absoliutusis aukštis yra nustatyto reljefo laipto kartotinis.

pastorintoji Δ, index contour, утолщенная горизонталь – pastorinta ruda ištisinė uždaroji kreivė, jungianti taškus, kurių absoliutusis aukštis yra penkių reljefo laiptų kartotinis. Pagalbinė, tarpinė ir pastorintoji Δ braižoma siekiant išryškinti reljefo formas ir palengvinti reljefo skaitymą žemėlapyje.

tárpinė Δ, intermediate contour, промежуточная [половинная] горизонталь – ruda brūkšninė uždaroji kreivė, jungianti taškus, kurių absoliutusis aukštis yra pusės nustatyto reljefo laipto nelyginis kartotinis.

horizontālės žymė, contour value, отметка (высота) горизонтали – rudas skaičius ant horizontalės, rodantis, kokio absoliučiojo aukščio taškus jungia ši horizontalė. Δ žemėlapyje rašoma taip, kad skaičių apačia nukreipta aukščio mažėjimo kryptimi. Naudojama tiriant vietovės reljefą pagal žemėlapi. Vietovės reljefo aukštėjimo (žemėjimo) kryptį rodo ↑ *kalnabrūkšnis*.

horizontalioji projėkcija, horizontal projection, map contour distance, горизонтальная проекция, заложение горизонталей – atstumas žemėlapyje tarp dviejų gretimų pagr. (arba pastorintųjų) horizontalių nagrinėjama kryptimi. Naudojama šlaitų statumui pagal žemėlapi nustatyti. Apatiniame žemėlapio lapo užrėmyje spausdinama ↑ *šlaitų diagrama*, pagal kurią, naudojant išmatuotą Δ, nustatomas šlaito statumas laipsniais.

horizontalių láiptas, contour interval, ступень горизонталей – dviejų pagal aukštį gretimų pagr. horizontalių absoliučiąjų aukščių skirtumas.

horizontalūs kreipimas ↑ *kreipimas*.

horizontalūs krovimas ↑ *krovimas*.

horizontalūs šaudymo nuotolis ↑ *šaudymo nuotolis*.

horizontalūs taikinys ↑ *taikiny* 1.

horizontas, horizon, горизонт – akiratis – matomoji dangaus su Žeme ar su jūros paviršiumi ribojimosi linija; kreivė, ribojanti lygioje atviroje vietovėje arba jūroje esančiam stebėtojui matomą Žemės paviršiaus dalį. Dar ↑ *linija 3*.

giūklo Δ, weapon horizon, горизонт оружия – horizontali plokštuma, kurioje yra sviedinio (kulkos) išlėkimo taškas. Šiuo tašku sutarta laikyti vamzdžio žiočių centrą.

regimasis Δ, visible [apparent, terrestrial] horizon, видимый горизонт – linija, kuria atrodo dangus susilieja su žeme, t. y. nuotolis iki tolimiausių stebėtojui matomų Žemės paviršiaus taškų. Δ nuotolis atviroje vietovėje apytikriai gali būti apskaičiuotas pagal formulę $D = 4,1 \cdot h^{1/2}$, kur D – nuotolis iki regimojo Δ, m, h – stebėtojo aukštis virš vietovės, m. Naudojamas vietovės apžvalgos (stebėjimo) sąlygoms įvertinti.

tikrasis Δ, sensible horizon, истинный горизонт – didysis dangaus sferos apskritimas, kurio plokštuma statmena nagrinėjamo taško svambalo linijai ir eina per stebėtojo akį.

horizonto linija ↑ *linija 3*.

husārai, hussars, гусары – *ist.* Europos šalių kariuomenių kavalerijos rūšis. Δ pirmiausiai atsirado Vengrijoje (1458), XVI a. – Lenkijoje; kaip sunkioji kavalerija Žečpospolitoje egzistavo iki XVIII a. XVII a. pab. – XVIII a. pr. buvo sudaromi Δ pulkai Prancūzijoje, Austrijoje, Rusijoje ir Prūsijoje. Ginkluotė: kardas, karabinas, pistoletas. Δ naudoti kautis kariuomenės sparnuose, žvalgybai, priešui persekioti ir veiksams prieš uždaryje. Vėliau skirtumas tarp kavalerijos rūšių išnyko. Nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje buvo husarų kavalerijos pulkas.

I

įduba, hollow, впадина – ilga, siaura neigiama reljefo forma. Lietuvoje daugiausia Δ yra Baltijos, Švenčionių aukštumose ir Dainavos žemumoje. Pasitaiko ir Žemaičių aukštumoje. Bendras Δ ilgis Lietuvoje apytikriai 6000 km. Zarasų, Molėtų, Ignalinos ir Lazdijų raj. Δ vidutinis tankis 22 km 100 km². Ilgiausia Asvejos Δ (ilgis >70 km), giliausia – Tauragnų (gylis >100 m). Įdubose yra ilgų, siaurų ežerų.

ieškiklis, detector, selector, seeker, искатель, определитель – prietaisas dujoms, minoms, taikiniams ir pan. aptikti.

dūjų Δ , gas detector, газоопределитель – chem. žvalgybos prietaisas NM ore aptikti. Karinis Δ aptinka ir atpažįsta NM; būna rankinis, pusiau automatinis ir automatinis, t. p. individualusis (\uparrow *popierinis indikatorius*). Pagr. dujų ieškiklio dalis – siurblys, kuriuo oras siurbiamas pro indikacinius vamzdelius. NM tipas ir koncentracija nustatomi pagal indikacinio vamzdelio užpildo spalvos pakitimą (lyginama su etalonu). Naudojant specialias užmovas NM galima aptikti dirvoje ir ant technikos. Dar \uparrow *indikatorinis vamzdelis, karinis cheminės žvalgybos prietaisas*.

kabelio Δ , cable selector, кабеленскатель – įtaisų komplektas požeminiam ar povandeniniam kabeliui ieškoti, jo klojimo gyliui arba gedimo vietoms nustatyti pagal magnetinio lauko stiprio pakitimus. Δ susideda iš rėminės antenos, garsinio dažnio stiprintuvo ir ausinių. Δ galima aptikti kabelius iki kelių šimtų metrų gylyje.

minų Δ , mine detector, миноискатель – prietaisas ieškoti žemėje, sniege arba po vandeniu padėtų minų. Naudojamas žvalgant minų laukus, darant juose perėjas ir visiškai išminuojant vietovę. Δ būna indukcinis, reaguojantis į metalines minų dalis ir radijo dažnio, aptinkantis metalines ir nemetalines minas, infragarsinis ir kt.; nešiojamas ir įtaisytas automobiliuose ir kt. mašinos. Sprogiųjų įtaisų paieškos priemonės t. p. priklauso SM ieškiklis, aptinkantis jas labai jautriais dujų analizatoriais; elektroninis stetoskopas, klausantis laikrodinio mechanizmo eigos; optinis elektrinis prietaisas ir kt. Dar \uparrow *minų ieškiklis-naikiklis, minų zondas*.

infragarsinis Δ , infrasound mine detector, инфразвуковой миноискатель – minų ieškiklis, kuriame minų paieškai naudojamas infragarsas. Toks minų ieškiklis aptinka 100% minų, paieškos laikas nuo kelių iki keliolikos kartų trumpesnis negu tradicinių minų ieškiklių.

lazerinis Δ , laser seeker, лазерный определитель – prietaisas atspindinčiai nuo lazerio pažymėto taikinio energijai aptikti ir taikinio krypčiai įtaiso atžvilgiu nustatyti.

ieškomasis minų tralāvimas \uparrow *minų tralāvimas 1.*

ietis, spear, lance, pike, копье – 1. *ist.* svaidomasis arba duriamasis ginklas, sudarytas iš ilgo koto ir smailaus akmeninio, kaulinio ar metalinio antgalio (ietigalio). Δ buvo naudojama kaip kovos ginklas ir medžioklės įrankis. Atsirado ankstyvajame paleolite (sen. akmens amžiuje) ir buvo pagr. pėstininkų ir raitininkų ginklas senajame pasaulyje ir viduramžiais. Seniausia Δ buvo smailus medinis strypas. Priešistoriniais laikais Δ ilgis buvo 1,5–2 m, o skersmuo apie 2 cm. Vėlesniajame akmens amžiuje ietigaliai buvo daromi iš akmens ir titnago. Žalvario amžiuje ietigalius gamino iš žalvario, o geležies amžiuje – iš geležies. Graikų ir romėnų Δ ilgis 2–3 m. Viduramžiais Δ ilgis siekdavo net 8 m. Tai buvo vienas iš būdingiausių riterių ginklų. Nuo X a. prie iečių koto, žemiau ietigalio, būdavo prikabinamos nedidelės vėliavėlės, dažn. trikampės. Lazdos galas dažnai baigdavosi metaline buožele. Δ buvo laikoma karingumo ir didvyriškumo ženklu, todėl ji pasidarė daugelio šventųjų atributu. Išradus šaunamuosius ginklus, Δ neteko reikšmės, tačiau dar ilgai buvo naudojamos kavalerijos daliniuose. Δ iki šiolei naudoja kovai ir medžioklei kai kurios Afrikos, Polinezijos ir kt. gentys. Lietuvoje daugiausiai buvo naudojamos Δ su geležiniais ietigaliais, jų randama II–XIII a., retkarčiais ir XVI a. kapavietėse. Dar \uparrow *končaras, protazanas, runka*.

2. lengvosios atletikos įrankis, metamas į tolį. Medinis strypas su aštriu metaliniu antgaliu ir virvelės apvija ties svorio centru. Būna ir metalinė. Vyrų Δ ilgis 2,6–2,7 m, masė – 0,8 kg; moterų Δ – 2,2–2,3 m ir 0,6 kg.

3. žemiausiasis organizacinis taktinis Rusijos XII–XIV a. kariuomenės (apie 10 raitelių) ir V. Europos VIII–XVI a. riterių kariuomenės (nuo 4–10 iki kelių dešimčių karių) vienetas.

ietisvaidis, spear-thrower, копьеметалка – *ist.* paprasčiausia įranga ietims svaidyti. Δ sudarė 5–12 cm pločio ir 30–150 cm ilgio lentelės su grioveliu iečiai ir atrama kotui. Vėliau Δ buvo stulpas su išpjova iečiai ir ieties svaidymo mechanizmui. Šaudoma buvo taikliai ir stipriai, tačiau nuo šūvio iki kito šūvio praeidavo daug laiko. Δ išrastas paleolito laikotarpiu. Naudojo Australijos ir Okeanijos aborigenai ir Amerikos indėnai, kai kurių Š. R. Azijos tautos. Viduramžiais buvo naudojamas V. ir Vid. Europoje, dažn. per tvirtovių apsiaustį.

įgaliójimai, authority, command, mandate, полномочия – teisė, suteikta GP pareigūnui, duoti nurodymus karinėms pajėgoms, jas koordinuoti ir valdyti. Dar ↑ *įgaliójimų perdavimas*.

įgaliójimų pėrdavimas, delegation of authority, передача полномочий – veiksmas, kuriuo atsižvelgdamas į paskirtą užduotį, vadas perduoda dalį savo įgaliójimų pavaldžiam vadui. Visa atsakomybė niekada negali būti perduota, tačiau įgaliójimų perdavimas yra ir tam tikros atsakomybės paskyrimas. Įgaliójimų ribos turi būti aiškiai nustatytos.

įgaubtàsis šlaĩtas ↑ *šlaitas*.

įgula: crew, экипаж – 1. pirminis (žemiausiasis) daugumos valstybių GP vienetas, tiesiogiai valdantis tanką, PKM, lėktuvą ir kt. savaeigę techniką. Ppr. tanko Δ – 3–5, PKM – 2–3, lėktuvo – 1–10 žmonių.

2. laivo personalas; kai kurių karo laivų komanda.

3. kai kurie krante išdėstyti laivyno vienetai.

4. garrison, гарнизон – kai kurių valstybių karinė organizacinė struktūra; kariniai vienetai ir įstaigos, išsidėstę nuolat arba laikinai gyvenvietėje, mieste arba vietovėje; turi nustatytas ribas. Δ turi savo viršininką, joje organizuojama įgulos tarnyba ir sargybos.

5. garrison, гарнизон – kariniai vienetai, ginantys įtvirtintą poziciją (tvirtovę, įtvirtintą gynybinį statinį).

įgulos pājėgos ↑ *pājėgos* 2.

įgulos tarnýba ↑ *tarnýba* 3.

įkaitas, hostage, заложник – THT kariaujančios šalies atskirų ginkluotų padalinių ar kovotojų grupių neteisėtai sulaikytas, ppr. karo veiksmuose nedalyvaujantis asmuo, kurį priešas grobia siekdamas užtikrinti savo kariuomenės saugumą, nuslopinti okupuotos teritorijos gyventojų pasipriešinimą ar kitais tikslais. Δ laikomi šantažuojant grasinimu susidoroti, kai siekiama gauti išpirką, išlaisvinti karo belaisvius, pakeisti Δ į priešo paimtus asmenis, sutrukdyti priešo veiksmus ir pan. Imti ir žudyti Δ draudžia 1907 Hagos ir 1949 Ženevos konvencijos.

įkasa, blast [shot] hole, bore, borehole, шурп [шурф] – 1. dirbtinis cilindrinis įdubimas tvirtame grunte (akmenyje, granite, betone). Naudojama sprogdinimo užtaisams patalpinti atliekant sprogdinimo darbus ir kt.

2. dirbtinis kvadratinis arba apvalus įdubimas (šulinys) tvirtame grunte (akmenyje, granite, betone), kurio šonų matmenys arba skersmuo leidžia patalpinti apskaičiuotą SM masę.

ikigarsĩnis skrydžio greĩtis ↑ *greitis, skrydžio greitis*.

ikikrĩtinė mãsė ↑ *masė*.

ikišaukiamàsis àmžius, under-recruit age, допризывной возраст – žmogaus (vyro) gyvenimo tarpsnis nuo 16 iki 19 metų. Kai LR piliečiui sukanka 16 metų, jis privalo per 2 mėnesius nustatyta tvarka pasitikrinti sveikatą ir iš sveikatos priežiūros įstaigos gautą išrašą pateikti vietinei teritorinei karinei įstaigai. Ikišaukiamojo amžiaus jaunuolis įrašomas į karinę įskaitą, jam išduodamas nustatyto pavyzdžio šauktinio liudijimas.

įkvėpimo vožtuvas ↑ *vožtuvas*.

įlaipĩnimas, embarkation, посадка – žmonių su transporto priemonėmis, atsargomis ir įranga persikėlimas į laivus, orlaivius, geležinkelių ir kelių transportą, pvz., jūrų desanto Δ. Dar ↑ *krovimas*.

jūrų desànto Δ, amphibious embarkation, посадка морского десанта – karių su ginkluote, kovos technika ir atsargomis persikėlimas į laivus; atliekamas desanto įlaipinimo rajonuose, į kuriuos desanto pajėgos atvyksta iš sutelkimo (tarpinių sutelkimo) rajonų. Baigus desanto įlaipinimą, transporto ir desantiniai laivai plaukia į desanto sutelkimo rajoną. Dar ↑ *punktas, įlaipinimo rajonas, sutelkimo rajonas*.

įlaipĩnimo išàkymas ↑ *įsakymas*.

įlaipĩnimo pũntas ↑ *pũntas* 1.

įlaipĩnimo rajõnas, embarkation area, район посадки – jūr. des. kranto rajonas, susidedantis iš įlaipinimo punktų, kuriame galutinai pasiruošiama įlaipinimui ir į kurį atvyksta įlaipinamas personalas ir atgabenami kroviniai.

įlanka, gulf, залив – į sausumą įsiterpusi vandenyno, jūros ar ežero dalis, kurios vanduo laisvai susisiečia su pagr. baseinu. Kai kuriais atvejais pavadinimas „Δ“ įsitvirtino atskiroms Pasaulinio vandenyno dalims, kurios pagal savo hidrologinį režimą yra jūros (Kalifornijos, Meksikos, Gudzono, Persų). Δ ribas nustato jos krantai ir tiesė, jungianti įeinamuosius iškyšulius. Pagal 1958 Ženevos konferencijos jūrų teisės klausimais konvenciją, Δ, kurios įėjimo plotis neviršija 24 jūrmylių, skiriama vidiniams vandenims, jeigu jos krantai priklauso vienai valstybei.

ilgaamžĩškũmas, longevity, durability, service life, долговечность, срок службы – technikos įrenginio savybė išlaikyti darbingumą iki kritinės būsenos, įskaitant pertraukas priežiūrai ir remontui. Taisytinas įrenginys yra pasiekęs kritinę būseną, kai jo tolesnis eksploatavimas neveiksmingas, remontas brangus, jis dažnai genda. Netaisomų įrenginių kritinė būseną sutampa su pirmuoju gedimu. Kartais šios būsenos kriterijus yra saugumo reikalavimai.

ilgabañgis rãdijo ryšys ↑ *radio ryšys*.

ilgalãkė fortifikãcija ↑ *fortifikacija*.

ilgalãkiai fortifikãcijos įrenginiai ir statiniai ↑ *fortifikacijos įrenginiai ir statiniai*.

ilgalãkis gydymas, expectant treatment, длительное лечение – sužeistų, nukentėjusių ir susirgusių karių gydymas gydymo įstaigose (ligoninėse, ligoninių bazėse).

ilgalãkis ugnies įrenginys ↑ *ugnies įrenginys*.

ilgalãkis ugnies tãškas ↑ *taškas 1, ugnies taškas*.

ilgosios rãdijo bañgos ↑ *radio bangos*.

imitãcija, simulation, imitation, имитация – 1. operatyvinio (taktinio) maskavimo, kuris atliekamas imitacinėmis priemonėmis ir derinamas su demonstraciniais veiksmais, slėpimu, dezinformacija, būdas.

2. šiuolaikinio mūšio, ginklų ir kovos technikos naudojimo įvaizdžio kūrimas per kovinio rengimo pratybas. Δ naudojamos ↑ *imitacinės treniravimosi priemonės* ir ↑ *imitacinės priemonės*.

imitãcinė bõmba ↑ *bomba 1*.

imitãcinė minã ↑ *mina 2*.

imitãcinės priemonės, simulants, имитационные средства – aparatūra ir įtaisai sprogimams, taršos zonoms, karo technikos veikimui, degimui ir pan. imituoti; naudojamos mokant karius ir karinius vienetus. Δ priklauso: klaidinamieji įrenginiai, kovos technikos maketai, tuštieji šaudmenys, pirotechninės, šviesos ir garso imitavimo, dūminės ir kt. priemonės.

imitãcinės trenirãvimosi priemonės, training simulants, имитационно-тренировочные средства – aparatūra ir įtaisai karo technikos veikimui, išoriniam poveikiui šaudant iš šaulių ginklų, artilerijos sviedinių (minų), aviacinių bombų ir brand. šaudmenų sprogimui imituoti; naudojamos mokant karius ir karinius vienetus. Δ yra tokios: techninio rengimo priemonės; kovos ir transporto mašinų valdymo mokymo priemonės; kovinio rengimo (šaudybos ir taktikos) aprūpinimo priemonės. Δ gali būti: veikiančios technikos maketai, mokomieji ginklai, standai, dozimetrinių prietaisų treniruokliai ir maketai, ↑ *imitacinės priemonės*. Ypač svarbus vaidmuo tenka treniruokliams.

imitãcinis poligõnas ↑ *poligonas*.

imituojamieji radioelektroniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

implõzinis atõminis užtaisas ↑ *užtaisas 1, atominis užtaisas*.

impregnãntai, impregnates, impregnators, пропитка – medžiagos audiniams apdoroti arba įsotinti (impregnuoti). Tai joms suteikia naujų savybių. Karo tikslams naudojami trejopi Δ: apsauginiai, ugniai atsparūs ir skysčių sulaikomieji. Apsauginiais Δ įmirkyti audiniai nepraleidžia NM garų ir aerozolio, BM aerozolio. Ugniai atsparūs Δ apsaugo nuo PM, brand. sprogimo šviesos spinduliuotės ir kt. Skysčius sulaikantys Δ padaro audinius neperšlampamus. Jais impregnuojami audiniai, iš kurių siuvami apsiaustai, palapinės, palapinsiaustės, specialieji drabužiai ir kt. Dar ↑ *apraga, aprangos impregnavimas, apsauginiai impregnantai, impregnuotieji baltiniai*.

apsauginiai Δ, protective impregnators, защитные пропитки – medžiagos audiniams įmirkyti (impregnuoti). Impregnuoti audiniai įgauna naujų savybių. Δ sugeria NM garus ir sulaiko jų aerozolį.

impregnuõtieji baltiniai, protective underwear, импрегнированное белье – specialiais tirpalais arba emulsijomis įmirkyti baltiniai; naudojami kartu su individualiosios apsaugos priemonėmis.

impregnuõtoji aprangã ↑ *apraga*.

improvizuoõtasis sprogðinimo užtaisas ↑ *užtaisas 1, sprogðinimo užtaisas*.

improvizuoõtoji gynyba ↑ *gynyba, neparengtoji gynyba*.

impulsas, impulse, pulse, импульс – trumpas (10^{-2} – 10^{-9} s) elektros srovės stiprio arba įtampos pokytis, apibūdinamas amplitude, trukme ir kartojimusi. Aukštosios įtampos Δ naudojami elektros įrenginiams bandyti, vaizdo Δ – televizijoje, radiolokacijoje, automatikoje, radijo Δ – daugiausia ryšiuose. Dar ↑ *moduliavimas*.

impulsinė tèchnika ↑ *technika*.

impulsinė valdymo sistemã ↑ *valdymo sistema*.

impulsinis spinduliãvimas ↑ *spinduliãvimas*.

impulsų moduliãvimas ↑ *moduliãvimas*.

imtūvo atrankumas, receiver selectivity, избирательность приемника – imtuvo geba išskirti naudingą signalą (informaciją) iš priimtų virpesių visumos. Atrankumas nusako imtuvo savybę slopinti trukdančių stočių signalus, dirbančius artimais dažniais. Δ kartais vad. išderinimu. Atrankumas vertinamas pagal imtuvo elementų rezonansinę charakteristiką ir matuojamas decibelais (dB). Atrankumą užtikrina filtrai (kontūrai).

imunitėtas, *neliečiamybė*, immunity, иммунитет – 1. kai kurių bendrųjų įstatymų netaikymas ypatingą padėtį valstybėje užimantiems pareigūnams, pvz., diplomatiniam korpusui (tarp jų ir karo atašė).

2. THT taisyklių taikymas ypač saugomiems asmenims ir objektams (medicinos įstaigoms ir jų personalui, civilinės gynybos organizacijoms ir jų personalui, dvasininkams, kultūros vertybėms, pavojingoms įmonėms ir įrenginiams). Δ ir apsaugos teisę gali prarasti kultūros vertybės išimtiniais atvejais dėl karinio būtinumo, t. p. pavojingos įmonės ir įrenginiai, jei jie naudojami karo tikslais.

kāro laivų Δ, immunity of military ships, иммунитет военных кораблей – *tarpt. jūr. teis.* valstybės karo laivų neliečiamumas, visiškas ar dalinis atleidimas nuo užsienio valstybės jurisdikcijos. Visišku imunitetu naudojasi karo laivai ir laivai, kuriais plaukia valstybės ar vyriausybės vadovai ir tik taikos sąlygomis. Δ taikomas taikiai plaukiant kitos valstybės teritorine jūra ir dėl priverstinių priežasčių įplaukus į užsienio valstybės teritorinius ir vidaus vandenius, tačiau karo laivas privalo laikytis pakrantės valstybių įstatymų ir taisyklių. Priešingu atveju pakrantės valstybė gali pareikalauti, kad jis nedelsdamas paliktų šios šalies teritoriją.

imunizāvimas, immunization, иммунизация – imuniteto sukėlimas organizme. Δ atliekamas leidžiant skiepus ir kitus preparatus. Δ būna profilaktinis (imunizuojami asmenys, kuriems yra didžiausias pavojus užsikrėsti gamtiniuose tų ligų sukėlėjų židiniuose prasidėjus užkrečiamųjų ligų epidemijai arba iškilus jos grėsmei) ir skubusis (kai pablogėja epideminė situacija, pvz., žmonėms ėmus sirgti maru, imunizuojami visi tos teritorijos gyventojai).

incideñtas, incident, инцидент – 1. nemalonus, nesusipratimą sukėlęs įvykis, atsitikimas, ginčas, kivirčas, pvz., brand., pasienio Δ.

branduolinis Δ, nuclear incident, ядерный инцидент – netikėtas įvykis su brand. ginklu, įtaisu ar komponentu, nesukeliantis branduolinės avarijos.

pasienio Δ, frontier incident, пограничный конфликт – įvykis prie valstybės sienos (pasienio ruožo ribose), kuris pažeidžia tos valstybės ir (arba) gretimos valstybės saugumo, ekonominius, ekologinius ir kt. interesus. Δ tiria ir nagrinėja valstybės sienos įgaliotiniai (↑ *valstybės sienos įgaliotinis*).

2. trumpalaikių kovos veiksmų forma. Δ gali būti atsitiktinis ar suplanuotas, pvz., karinis Δ.

karinis Δ, military incident, военный инцидент – viena iš trumpalaikių karo veiksmų formų. Gali būti atsitiktinis ir specialiai organizuotas. Δ naudojamas aštrinant tarptautinę padėtį, ieškant dingsties (progos, priežasties) karui pradėti.

iñdeksas, index, индекс – 1. abėcėlinis temų, mokslo terminų, pavardžių, vietovardžių sąrašas, ppr. rašomas kurio nors veikalo gale nurodant, kuriame puslapyje jie pavartoti.

2. sutartinis ženklas ar jų grupė klasifikacijos skyriams ar šiaip kam nors žymėti (pvz., pašto Δ).

3. *mat.* pagalbinis raidinis arba skaitmeninis rodiklis, skiriantis ta pačia raide žymimus matematinius reiškinius ar cheminius simbolius, rašomas raidės šone, viršuje ar apačioje, pvz., a_1, a_2, a_3 .

4. raidžių junginys, kurį naudojant sudaromi šaukiniai.

5. santykinis dydis, kiekybiškai apibūdinantis socialinio ekonominio reiškinių kitimą laiko ir erdvės atžvilgiu.

indikātorinis vamzdėlis, detector tube, индикаторная трубка – iš abiejų galų užlydytas stiklinis cilindras, kuriame yra užpildas ir gali būti stiklinės ampulės su reagentais. Siurbiant siurbliu užterštą orą pro Δ, jame keičiasi užpildo spalva. Pagal spalvos kitimą ir jos intensyvumą arba spalvos kitimo laiką sprendžiama apie NM ir jų apytikrę koncentraciją. Δ naudojamas ChŽ prietaisuose.

indikātorius, indicator, индикатор – 1. *chem.* medžiaga, sudaranti nuosėdas, keičianti spalvą ar kt. parametrus pasikeitus tirpalo tiriamojo komponento koncentracijai, pvz., paralyžiuojamųjų nuodingųjų medžiagų garų, popierinis ir kt. Δ. Dar ↑ *indikatorinis vamzdelis*.

paralyžiuojamųjų nuodingųjų mēdžiagų garų Δ, nerve agent vapour detector, индикатор паров ОБ нервно-паралитического действия – įtaisas paralyžiuojamųjų NM garams ir jų pavojingai koncentracijai nustatyti. Δ nustato tikslai: yra arba nėra NM garų. Δ gauna kiekvienas karys.

popierinis Δ, detector paper, бумажный индикатор – 1. popieriaus rinkinys, kuris rodo popieriaus paviršiaus užteršimą skystosiomis NM. Δ rinkiniu apgūpinamas kiekvienas karys; 2. specialus popierius, kuris, paveikus tam tikromis NM, keičia spalvą. JAV kariuomenėje naudojamas dviejų tipų Δ: ABC-M8 – nustato ir identifikuoja skystas VX, zarino ir iprito tipų NM; kiekvienas karys turi 25 lapų tokio popieriaus knygele; ABC-M9 – tiksliai nustato, kad ore yra skystųjų NM. M9 Δ tvirtinamas ant aprangos: dešiniojo peties, kairiojo rankogalio ir kairiosios ar dešinėsios kulkšnies. Jeigu jis paraudonuoja, NM tipą nustato M8 Δ.

2. *tech.* prietaisas (įtaisas) stebimų procesų ar objekto būsenai vaizduoti žmogui suvokiama forma. Δ gali būti: regimasis (liuminescencinis, signalinė lemputė, rodyklinis ir skaitmeninis prietaisas), girdimasis (skambutis, sirena), uodžiamasis ir juntamasis. Skaitmeninis Δ leidžia operatoriui greitai suvokti kiekybinę informaciją; regimasis – atvaizduoja objekto padėties kitimą erdvėje per tam tikrą laiką, pvz., cheminis posto, tiesioginis minos sprogimo Δ; rodyklinis – dažn.

rodo matuojamus ar kontroliuojamus dydžius (laiką, masę, atstumus ir kt.) skaitmenimis skalėje. Rodyklinis Δ plačiai naudojamas karyboje, pvz., aktyvumo, radioaktyvumo Δ , dujų \uparrow *iešklis*, \uparrow *dujų analizatorius* ir kt.

aktyvumo Δ , activation detector, индикатор активности – prietaisas neutronų srautui ir jo tankiui nustatyti pagal neutronų sukeltą radioaktyvumą.

radioaktyvumo Δ , radioactivity indicator, индикатор радиоактивности – RŽ prietaisas gama ir beta jonizuojančiajai spinduliotei aptikti ir dozės galiai apytiksliai įvertinti. Δ turi paprasčiausias elektrines schemas su šviesos ir garso signalais. Gali nustatyti dozės galios mažėjimą arba didėjimą.

tiesioginis minos sproginimo Δ , visual mine firing indicator, визуальный индикатор взрыва мины – prietaisas, naudojamas su mokomosiomis minomis; rodo, kad mina būtų sprogusi, jeigu būtų buvusi kovinė.

3. *tech.* prietaisas, nustatantis stūmoklinės mašinos cilindro slėgio priklausomybę nuo stūmoklio atstumo.

4. *komp.* įtaisas regimajai informacijai pateikti; duomenų elementas, atspindintis duomenų arba įtaiso būsenos pokyčius kompiuterio darbo procese.

individualioji apsaugà nuo branduolinio, biologinio ir cheminio giūnko \uparrow *apsauga*.

individualioji radioaktyviosios apšvitės kontrolė \uparrow *kontrolė 1, radioaktyviosios apšvitės kontrolė*.

individualioji savigyna \uparrow *savigyna*.

individualioji vaistinėlė, personal first aid kit, индивидуальная аптечка – karių medicininės apsaugos priemonių rinkinys. Δ gali būti priešnuodis, antiradiacinis preparatas, antibiotikai, skausmo malšinimo priemonė ir kt. JAV kariuomenėje kario pirmosios pagalbos priemonėje (*First Aid Equipment*) yra du autonominiai švirkštai su atropinu (mažasis švirkštas) ir chlorido pralidoksimu (didysis švirkštas), kurie vartojami apsinuodijus paralyžiuojamosiomis NM.

individuāliojo naikinimo įprastinis giūnklas \uparrow *įprastinis giūnklas 2*.

individuāliojo rezervo kario prievolė, individual reserve military conscription, воинская обязанность индивидуального резерва – dėl amžiaus ar dėl kt. priežasčių atleisto nuo prievolės tarnauti aktyviajame rezerve ir perkelta į individualųjį rezervą atsargos kario prievolė atlikti karo tarnybą mobilizacijos atveju.

individualiosios apsaugos priemonės, individual protective equipment, средства индивидуальной защиты – asmeninė apranga ir ekipuotė, skirta saugoti brand., biol. ir chem. kare nuo biol., chem. pavojaus ir kai kurių brand. sproginimo naikinamųjų veiksnių (brand. poveikio).

akių Δ , individual eye protective [protection] equipment, средства индивидуальной защиты глаз – nuo dulkių saugantys akiniai. Dar \uparrow *apsauginiai akiniai*.

galvės Δ , individual head protective [protection] equipment, средства индивидуальной защиты головы – priemonės galvai saugoti nuo kulų, skeveldrų, įvairių smūgių ir pan.; joms priklauso plieniniai ir kt. šalmai. Dar \uparrow *šalmas 1*.

kvėpavimo organų Δ , individual respiratory protective [protection] equipment, средства индивидуальной защиты органов дыхания – priemonės, skirtos kvėpavimo organams saugoti nuo įvairių kenksmingų medžiagų poveikio. Δ yra šios: \uparrow *dujokaukė*, \uparrow *respiratorius*, \uparrow *papildomosios dėžutės komplektas*, paprasčiausios priemonės (\uparrow *vatos ir marlės raištis*, \uparrow *medžiaginė dulkių kaukė*).

liemenis Δ , individual body protective [protection] equipment, средства индивидуальной защиты туловища – priemonės liemeniui saugoti nuo kulų, skeveldrų, smūgių ir pan. Δ priklauso \uparrow *neperšaujami liemenė*.

odos Δ , individual skin protective [protection] equipment, средства индивидуальной защиты кожи – priemonės karių odai, aprangai ir ekipuotei saugoti nuo NM, radioakt. dulkių, BM ir tiesioginio šiluminio poveikio. Δ priklauso filtruojamoji ir izoliuojamoji apsauginė \uparrow *apranga*.

individuāliosios elektrinio slopinimo priemonės, individual electronic suppression means, индивидуальные средства электронного подавления – orlaivių, laivų, tankų ir kt. karo technikos sistemų ir priemonių įtaisai, skirti apsaugoti nuo radijo bangomis valdomo giūnko; apsauga užtikrinama sunkinant arba aktyviaisiais ir pasyviaisiais trukdžiais slopinant prieš radioelektroninių sistemų (raketų taikymo ir gaudančiųjų naikintuvų radiolokacijos stočių, pabūklų taikymo stočių, lėktuvų radiolokacinių taikiklių, giūnklų valdymo optinių elektroninių priemonių ir kt.) veikimą.

individualūs chėminis pakėtas \uparrow *pakėtas*.

individualūs dozimetras \uparrow *dozimetras*.

individualūs giūnklas, individual weapon, индивидуальное оружие – kario tarnybiniam ar koviniam naudojimui skirtas šaunamasis ar šaltasis giūnklas. Δ priklauso: automatinis šautuvas, karabinas, lengvasis kulkosvaidis, granatsvaidis ir kt. Savigynos giūnklai (pistoletas, revolveris ir kt.) vad. asmeniniais giūnklais. Dar \uparrow *asmeninis giūnklas, etatinis giūnklas*.

individualūs kariuomenės rezervas \uparrow *rezervas 1, kariuomenės rezervas*.

individualūs

individualūs nešiojamasis skraidymo aparatas, individual portable flight vehicle, индивидуальный ранцевый летательный аппарат – nedidelis įtaisas žmogui nedideliams atstumams (5–15 km) įveikti. Δ sudaro vienas ar keli reaktyviniai varikliai specialioje pakuotėje, kuri diržais tvirtinama už nugaros. Masė iki 60 kg, skrydžio greitis iki 100 km/h. Gali būti naudojamas sunkiai įveikiamoje vietovėje.

individualūs specialiojo švarinimo rinkinys, decontamination set, индивидуальный набор специальной обработки – lengva įranga, kuria galima atlikti individualųjį odos, aprangos dalių, ekipuotės ir asmeninio ginklo specialųjį švarinimą. Δ aprūpinamas kiekvienas karys. Dar ↑ *paketas*.

individualūs tvárstymo pakėtas ↑ *paketas*.

indukcinė jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

induktorius, inductor, индуктор – 1. *psn. ryš.* ranka sukamas kintamosios srovės generatorius, naudojamas kaip vietinio maitinimo telefono aparatų ir komutatorių šaukimo įtampos šaltinis.

2. elektros mašinos dalis, kurioje sukuriama pagr. magnetinis srautas; nuolatinės srovės mašinose Δ yra statorius, sinchroninėse – dažn. rotorius.

3. įtaisas elektrai laidams kūnams kaitinti naudojant elektromagnetinę indukciją.

inèrtinė minà ↑ *mina 2*.

inèrtinė valdymo sistemà ↑ *valdymo sistema*.

inèrtinis kontaktinis sprogðiklis ↑ *sprogðiklis, kontaktinis sprogðiklis*.

inèrtinis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

infiltrācija, infiltration, инфильтрация – 1. slaptas pavienių karių ar nedidelių grupių įsiskverbimas į (per) priešų pozicijas nesusiduriant su juo.

2. žvalgybos ir kt. agentų įsiskverbimas į įvairias kt. valstybių ar organizacijų struktūras.

3. *med.* kenksmingų medžiagų įsiskverbimas į organą ar audinį, pvz., pūlinė Δ.

4. *geol.* kritulių arba vandens baseinų vandens skverbimasis į gilesnius žemės sluoksnius pro uolienuų poras ar plyšius.

informācija, information, информация – 1. žinios, perduodamos vienu asmenų kitiems žodžiu arba per spaudą, radiją, televiziją ir kt. būdais (sutartiniais signalais, techninėmis priemonėmis). Δ, perduodama techninėmis priemonėmis, gali būti analoginė, skaitmeninė ir kt. Pagal informacijos šaltinius gali būti operatyvinė, kovinė, karinė (karinė geografinė ir kt.), meteorologijos, navigacijos, žvalgybos (pagr., mūšio lauko, žmonių ir kt.) ir kt. Δ. Dar skiriama įslaptintoji ir neįslaptintoji, papildomai atspausdinta ir kt. Δ. Dar ↑ *dezinformacija, informacijos apdorojimas, informacijos įslaptinimas, informacijos išslaptinimas, informacijos kiekis, informacijos masyvas, informacijos rinkimas, informacijos sistema, informacijos teorija, informacijos vaizdavimo įtaisas, nacionalinis informacijos biuras, punktas 1, vietas 2*.

analòginė Δ, analogue information, аналоговая информация – informacija, kurios nešlio (signalų) parametrai tam tikrame intervale turi bet kokias reikšmes.

įsláptintoji Δ, classified matter, секретная информация – bet kokios rūšies ar pavidalo tarnybinė informacija ar medžiaga, kurią reikia saugoti valstybės saugumo interesais.

karinė geogrāfinė Δ, military geographic information, военная географическая информация – geografinė informacija, reikalinga operacijoms planuoti ir rengti.

karinė Δ, military information, военная информация – karinio pobūdžio duomenys, reikalingi vadams, štabams, tarnybų viršininkams karo ir taikos metu kariuomenei valdyti arba valstybės vadovybei kariniams klausimams spręsti, t. p. jų gavimo ir perdavimo procesas. Δ priklauso duomenys apie valstybės karinę doktriną, karinį ekonominį potencialą; GP raidą ir jų kovinę parengtį; kariuomenės skaičių, sudėtį ir padėtį, jos kovines galimybes; mobilizacinius resursus; karo technikos ir ginkluotės skaičių, kokybę ir raidos perspektyvas; karo meno lygį ir tobulinimo perspektyvas ir t. t. Δ šaltiniai: vadai ir valdymo organai, visų rūšių žvalgyba, sąveikaujančių pajėgų vadovybė, belaisviai, perbėgėliai, pagrobti priešų dokumentai ir technika, vietiniai gyventojai, žinynai, aprašai, žemėlapiai ir kt. Δ skiriama pagal tikrumą – patikima, tikėtina, abejotina ir melaginga; pagal reikšmingumą – labai svarbi, svarbi ir paprasta; pagal duomenų pobūdį – ypatinga, skubi ir einamoji. Δ fiksuojama grafiniuose ir tekstiniuose dokumentuose, magnetinėse juostose, nuotraukose, įvairiuose prietaisuose, ekranuose ir kt.

kovinė Δ, combat information, боевая информация – kovojančių dalių surinkti ar jiems pateikti duomenys, kuriais gali būti tuoj pat naudojama kovoiant arba situacijai įvertinti; svarbūs duomenys iškart patenka į žvalgybos ryšių kanalus. Dar ↑ *stebėjimas*.

meteorològijos Δ, meteorological information, метеорологическая информация – duomenys apie ↑ *meteorologines sąlygas*. Naudoja vadai ir štabai siekdami didinti pajėgų veiksmų, ginklų ir techninių priemonių naudojimo veiksmingumą.

užtikrinti aviacijos skrydžių saugumą, įgyvendinti pajėgų apsaugos nuo MNG priemonės ir pan. Δ apima 3 pagr. informacijos rūšis – faktinę, prognozuojamąją ir informacinę. Dar ↑ *meteorologijos biuletenis*.

navigacinė Δ, navigation information, навигационная информация – duomenys apie navigacinės situacijos sąlygas ir jos pokyčius. Δ šaltiniai – locijos, įvairūs aprašymai, reglamentai, įvairių techninių priemonių darbų sąrašas, laivybos priemonės ir žinynai, jūrlapiai ir aeronavigaciniai žemėlapiai, meteorologinės suvestinės.

neįslāptintoji Δ, unclassified matter, незасекреченная информация – oficiali informacija, kuriai nėra taikomos apsaugos priemonės, bet kurios sklaidymas gali būti kontroliuojamas dėl kitų priežasčių.

operatyvinė Δ, operational information, оперативная информация – operatyvinės veiklos subjektų gauti ir teisės aktų nustatyta tvarka užfiksuoti duomenys; Δ renkama atliekant operatyvinius veiksmus, sprendžiant operatyvinės veiklos uždavinius.

papildomai atspāusdinta Δ, overprint, дополнительно отпечатанная информация – svarbi informacija, kuri yra papildomai išspausdinta ar atspausta žemėlapyje, plane ar kitame spaudinyje.

skaitmeninė Δ, digital information, цифровая информация – informacija, kurios nešlio (signalu) parametrai tam tikrame intervale turi baigtinį reikšmių skaičių.

žvalgybos Δ, intelligence information, разведывательная информация – žvalgybos duomenys, gaunami apdorojus informaciją apie priešiškas ar potencialiai priešiškas kitų valstybių pajėgas ir vykstančių ar numatytų operacijų rajonus. Δ gali būti gaunama iš įvairių šaltinių: mūšio lauko, pagr., ryšių, žmonių ir kt.

mūšio laūko Δ, combat intelligence, разведывательная информация о поле бое – žvalgybos duomenys apie priešą, oro sąlygas ir vietoje, reikalingi vadui planuojant ir vykdamas kovos operacijas.

pagrindinė Δ, basic intelligence, основная разведывательная информация – informacija, kuri gali būti naudojama kaip pagrindas planuojant operaciją arba vėlesnei informacijai įvertinti.

ryšių Δ, communications intelligence, разведывательная информация связи – žvalgybos informacija, gaunama elektromagnetiniu ryšiu ir ryšių sistemomis slapčia nuo šių sistemų vartotojų.

žmonių Δ, human intelligence, разведывательная информация, собранная у населения – žvalgybos duomenys, surinkti iš žmonių apklausos.

2. nuo XX a. vid. – žinių keitimasis tarp žmonių, automatų, žmonių ir automatų; signalų keitimasis gyvūnų ir augalų pasaulyje, požymių perdavimas organizmo (ląstelės) organizmui (ląstelei). Δ gali būti mokslinė, visuomeninė, politinė, techninė.

3. kurių nors duomenų visuma.

informācijas apdorėjimas, information processing, обработка информации – gaunamos karinės informacijos keitimas į tokią būseną, kad būtų patogu valdyti pajėgas, ginklus ir technines priemones. Pajėgų valdymo sistemose ppr. apdorojama informacija, esanti įvairiuose koviniuose dokumentuose ir gaunama techninėmis ryšių priemonėmis. Šiuolaikinėse ginklų ir techninių priemonių valdymo sistemose informacija apdorojama automatiškai arba pusiau automatiškai.

informācijas įslāptinimas, information classification [restricting], засекречивание информации – duomenų priskyrimas valstybės ar tarnybos paslaptims, atitinkamų slaptumo žymų (visiškai slaptai, slaptai, konfidencialiai, riboto naudojimo) ir apsaugos suteikimas.

informācijas išslāptinimas, information declassification, рассекречивание информации – slaptumo žymų, informacijos apsaugos ir įslāptinimo terminų, numatytų įstatymais, panaikinimas.

informācijas kiēkis, information quantity, количество информации – situacijos neapibrėžtumo pokyčio, kurį sukelia informacijos perdavimas, teorinis matas. Statistinėje informacijos teorijoje reiškiamas situacijos neapibrėžtumo mažėjimu. Matuojamas dvejetainiais vienetais (baitais, bitais), natūriniais vienetais (natais), dešimtainiais vienetais (hartliais). Dar ↑ *baitas, bitas*.

informācijas laikmenà, informatikon-carrying medium, носитель информации – *komp.* materialus kūnas (fiz. terpė) informacijai įrašyti, laikyti, atgaminti ir perduoti. Δ būna popierinė (lapas, perforacinė juosta, korta), magnetinė (magnetinė juosta, būgnas, diskas, viela, korta, magnetinis sluoksnis), dielektrinė (talpinė), fotografinė (mikrofilmas, mikrokorta), holografinė (holograma).

informācijas masīvas, information massif, массив информации – vienos pagal struktūrą ir vartojimo būdą įrašų (duomenų) rūšies visuma. Kiekvienam Δ ppr. suteikiamas kodas. Kuriant valdymo užduotis skiriami tokie Δ: nuolatinis; kintamasis; laikinasis (darbinis); lentelė. Naudojamas automatizuotosiose valdymo sistemose.

informācijas priėmimo ir vaizdavimo pūntkas ↑ *pūntkas 1.*

informācijas rinkimas, information collection, сбор информации – duomenų, reikalingų vadovybei sprendimui priimti ir pajėgoms valdyti operacijos (mūšio) metu, gavimas, kaupimas ir rengimas. Δ tvarką nustato dalinio (junginio)

informācijas

štabo viršininkas vadovaudamasis vado nurodymais. Δ būdai: vadovybės (vado), štabo karininkų asmeninis pajėgų veiksmų stebėjimas; visų rūšių žvalgyba; pareigūnų pranešimai; pranešimų ir suvestinių analizė; belaisvių (perbėgėlių) kvota ir vietinių gyventojų apklausa; priešo dokumentų, užgrotų kovos technikos pavyzdžių analizė ir kt.

informacijos sistemà ↑ *sistema 2.*

informacijos teorija, information theory, теория информации – matematikos šaka, tirianti informacijos laikymo, keitimo ir perdavimo procesus. Karyboje naudojama tiriant kai kuriuos pajėgų valdymo procesus (kuriant optimalius ir atsparius trukdžiams kodus pranešimams perduoti; analizuojant informacines, valdymo ir prognozavimo sistemas).

informacijos vaizdavimo įtaisas, information display unit, устройству отображения информации – galinis įtaisas skaitmeninei, analoginei ar vaizdinei informacijai išvesti iš kompiuterio (ESM) ir pateikti patogiu žmogaus regėjimui pavidalu. Δ indikatoriumi gali būti displejus, monitorius, televizoriaus ekranas ir kt.

informacijos vienetas ↑ *vienetas 2.*

informacinė valdymo sistemà, management information system (MIS), информационная система управления – komp. valdymo sistema, kuri organizacijos viduje atlieka vadovavimo, administravimo ir valdymo darbą, reguliuoja santykius, žmonių bendravimą, žmonių ir mašinų sąveiką, išdėsto tikslus ir siekius, nubrėžia strategiją ir taktiką, tobulina planus ir tvarkaraščius, kontroliuoja organizacijos plėtros tendencijas.

informacinis ryšių centras ↑ *centras 3.*

informatika, informatics, информатика – mokslo ir technikos sritis, nagrinėjanti informacijos kaupimo, saugojimo, perdavimo, apdorojimo ir pateikimo vartotojui metodus bei technines ir programines priemones. Terminas pradėtas vartoti XX a. 7 d-metyje buvusioje SSRS, kiek vėliau – Vokietijoje, Prancūzijoje ir kt. Europos šalyse. Pats žodis *informatika* susijęs su žodžiu *informacija*. Anglosaksų šalyse ši tyrimų sritis vad. *kompiuterių mokslas ir inžinerija (computer science and engineering)*.

karinė Δ , military informatics, военная информатика – mokslo šaka, tirianti karinės informacijos gavimo, apdorojimo, laikymo ir teikimo procesus. Sprendžia visas informacinės technikos ir technologijos kūrimo, diegimo ir naudojimo visose karinės veiklos ir pajėgų valdymo sferose problemas.

infragarsas, infrasound, инфразвук – negirdimos žemojo dažnio (mažesnio kaip 16 Hz) garso bangos. Nuo stipraus Δ svaigsta galva, darosi šleikštu. Net silpni Δ svyravimai sukelia jūros ligos požymius, o stipresni – skrandžio sutrikimus. Žmogus negirdi 15–17 Hz dažnio garso, tačiau toks garsas sukelia skausmingą pojūtį. Kai dažnis mažesnis nei 15 Hz, poveikis stiprėja: pakenkiama ne tik ausų būgneliams, bet ir sutrinka regėjimas. Δ žmogus jaučia ne tik klausos, bet ir kitais organais, pvz., virpa krūtinės ląsta ar pilvo ertmė. Esant 1–3 Hz dažniui galimas deguonies nepakankamumas, dusimas, kvėpavimo ritmo sutrikimas. Esant 5–9 Hz dažniui, virpa vidaus organai, esantys po diafragma, todėl jaučiamas skausmas apatinėje pilvo dalyje ir krūtinės ląstoje. Skausmas juosmenyje atsiranda esant 8–12 Hz dažniui. Esant dar didesniam dažniui, jautresni pasidaro šlapimo pūslė, tiesioji žarna ir pan. Esant mažesniam kaip 7 Hz dažniui, žmogus miršta. Δ silpnai sugeriamas, todėl plinta dideliu nuotoliu. Remiantis Δ žalojamosiomis savybėmis sukurtas ↑ *infragarsinis ginklas*.

infragarsinis giūklas, infrasound weapon, инфразвуковое оружие – galimas nemirtinas ginklas, kuris veikia žmogų naudojant galingų infragarsinių virpesių kryptingą spinduliavimą. Δ veikia centrinę nervų sistemą, orientavimosi ir virškinimo organus, sukelia galvos ir vidaus organų skausmus, trikdo kvėpavimo ritmą; gali svaigti galva, prasidėti vėmimas, netenkama sąmonės, žmogus gali apakti. Δ veikia ir žmogaus sąmonę (žmogus nebecontroliuoja savo veiksmų), sukelia neapsakomą siaubą, nuo kurio kartais mirštama. JAV kuria Δ masinėms demonstracijoms išvaikyti; jis gali sukelti baimę, kurtumą, kartais ir mirtį. Apsauga nuo Δ : mechaninis infragarso bangų dažnio didinimas specialiomis sirenomis; individualiosios ir kolektyvinės apsaugos priemonių naudojimas. Apsaugai nuo Δ reikia labai atsargiai rinktis individualiosios apsaugos priemones (ausines, diržus, liemenes), nes kai kuriais atvejais infragarso poveikis ne silpninamas, o atvirkščiai, stiprinamas.

infragarsinis minų ieškiklis ↑ *ieškiklis, minų ieškiklis*.

infrastruktūrà, infrastructure, инфраструктура – kar. nekilnojamas turtas ir stacionarieji įrenginiai, statiniai ir bazės, kurios priklauso GP arba užtikrina jų apgūpinimą ir valdymą.

iniciatyvą, initiative, инициатива – siekimas operacijos (mūšio) metu savarankiškai aktyviais veiksmais įvykdyti skirtą kovos užduotį susiklosčiusioje situacijoje ir pagal vadovybės sumanymą. Δ pasireiškia tuo, kad aplenkiant priešą smogiamas smūgis, išskleidžiamos pajėgos, ryžtingai puolama, primetama priešui savo valia. Iniciatyvos perėmimas ir išlaikymas – svarbūs pergalės operacijoje (mūšyje) veiksniai.

stratėginė Δ , strategic initiative, стратегическая инициатива – strateginės vadovybės veiksmai, kuriais primetama savo valia priešui, jis aplenkiamas išskleidžiant GP ir rengiant strateginio masto karo veiksmus, sudaromos sąlygos, neleidžiančios priešui pereiti prie aktyvių veiksmų karo veiksmų teatre (stratėgine kryptimi) arba visu frontu ir ilgą laiką.

injèkcija, injection, инъекция – nedidelio skysčio kiekio įšvirškštimas į kūną švirškštu. Švirškščiamas kraujas, vaistai ir pan. Dažn. Δ daroma į raumenis arba į veną, rečiau – į odą, po ja, į arteriją, į kūno ertmę, į organą. Sterilizuoti švirškštą ir adatas, švirškšti vaistus po odą ir į raumenis gali išmokti kiekvienas; kitokias Δ turėtų daryti tik medicinos darbuotojas. Δ naudojama imunizuojant karius, suteikiant sau pirmąją medicinos pagalbą apsinuodijus NM, susileidžiant preparatą nuo skausmo ir pan. Dar ↑ *individualioji vaistinė, tubelinis švirškštai*.

inhaliacinė apsinuodijimo dėžė ↑ *apsinuodijimo dozė*.

inžkaras, anchor, якорь – tam tikros formos kablys laivui tvirtinti prie dugno; jungiamas su laivu inkaro grandine.

inžkaravimo įrenginys, anchor device, якорное устройство – mechanizmų ir įtaisų kompleksas inkarui nuleisti, patikimai išlaikyti laivą stovėjimo vietoje ir inkarui pakelti. Δ sudaro: inkarai, inkarų grandinės, kliuzai ir kaiščiai, inkaro mechanizmai (špiliai, brašpiliai – veleniniai lyno suktuvai inkarui pakelti, laivui prisvirtuoti), grandinių kliuzai (ovalios ar apskritos angos laivo borte, pro kurias iškišama inkaro grandinė švirtuojant laivą prie kranto), grandinių dėžės, greitojo inkaro grandinės paleidimo įtaisas ir kt.

inžkarinė jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

inžkarvietė, anchorage, якорная стоянка – apsaugota nuo vėjo vieta laikinai laivams stovėti išmetus inkarą. Naudojama laivams išsklaidyti, išskleisti, parengti kovinei užduočiai, vykdyti kovinį rengimą, pasislėpti nuo štormo ir kt. tikslams. Patartinos Δ vietos pažymėtos jūrlapiuose ir aprašytos locijose.

avārinė Δ, emergency anchorage, аварийная якорная стоянка – avarinė inkaro išmetimo vieta, turinti ribotą gynybos sistemą kariniams, judriesiems apgūpinimo, pagalbiniais ar prekiniais laivams.

darbinė Δ, working anchorage, рабочая якорная стоянка – inžkarvietė, kurioje į laivus kraunami ar iškraunami kroviniai naudojant pakrančių laivus ar baržas.

išorinio reido Δ, external rout anchorage, якорная стоянка внешнего рейда – inžkarvietė laivams, laukiantiems leidimo įplaukti į uostą.

laikinóji Δ, holding anchorage, временная якорная стоянка – inžkarvietė, kurioje laivai gali stovėti tais atvejais, kai susitelkimo ar darbinė inžkarvietė arba uostas, į kuriuos laivai paskirti, yra užpildyti; išvykimas į tolesnę kelionę yra atidėtas dėl priešų grėsmės pavojaus ar dėl kt. priežasčių; laivai yra išsklaidyti iš uosto siekiant išvengti brand. puolimo poveikio.

priešakinė laivyno Δ, advanced fleet anchorage, передовая якорная стоянка – saugi vieta nuleisti inkarą daugeliui karo laivų, juos remiantiems judriesiems vienetais ir pagalbinėms pajėgoms operacijų rajone ar arti jo.

susitelkimo Δ, assembly anchorage, якорная стоянка сосредоточения кораблей – laivų sutelkimo ir stovėjimo vieta, iš kurios jie siunčiami toliau.

inkubācinis laikótarpis ↑ *laikotarpis*.

inósės, bacterium mallei, сап – labai sunki, beveik nekontaginė užkrečiamoji liga. Δ sukelia bakterijos. Skleidimo būdai – kontaktas su sergančiais gyvuliais, vilna, oda, sukėlėjais užkrėstų dulkių įkvėpimas; biol. karo sąlygomis – purškimas ore, vandens, maisto produktų ir namų apyvokos daiktų užkrėtimas. Ligos požymiai: krečia šaltis, kyla karštis, skauda galvą, raumenis, sąnarius; raumenyse susidaro gilių pūlinių ir ilgai negyjančių fistulių. Inkubacinis periodas – 1–5 paros. Užkrėsti kariai 21–28 paroms netenka gebėjimo kovoti. Mirtingumas negydant – 90–100%.

insekticidai, insecticides, инсектициды – chem. medžiagos, kuriomis naikinami kenksmingi vabzdžiai. Labiausiai paplitę organiniai fosforo, chloro ir kt. junginiai. Vartojami dezinfekuoti purškiant, dūmijant ir kt. Δ veikimo trukmė – nuo paros iki kelių metų. Saugumo tikslais Δ vartojimą nustato tam tikros instrukcijos.

instrùkcija, instruction, инструкция – 1. dokumentas, reglamentuojantis kurią nors GP veiklos sferą arba nustatantis ginkluotės ar technikos eksploataavimo tvarką, pvz., saugaus elgesio su ginklais, personalo apskaitos ir kt.

2. nurodymas, kaip atlikti tam tikrą darbą, naudotis kuriuo nors prietaisu, mašina.

3. dokumentas, kuriuo nustatomos normos ir taisyklės, reguliuojančios tam tikros veiklos tvarką ir sąlygas, pvz., aliarmo Δ.

aliārmo Δ, alarm instruction, инструкция по тревоге – norminis vienetų dokumentas, nustatantis vykdomas priemones, jų eiliškumą, skirtą laiką, vykdytojus, apgūpinimą ir vykdomų priemonių vietas paskelbus aliarmą.

instruktāžas, instructing, инструктаж – karių rengimo eiti tam tikras tarnybines pareigas ir vykdyti užduotis forma; gali būti viena iš mokymo organizavimo formų. Vykdo aukštesnysis viršininkas arba jo paskirtas asmuo.

instrùktorius, instructor, инструктор – 1. asmuo, nurodantis kaip reikia dirbti ar tvarkyti kokį nors reikalą.

2. etatinis pareigūnas, mokantis karius tam tikros karinės specialybės, pvz., šaudybos, tankų vairavimo Δ, lakūnas instrùktorius, naras instrùktorius, RChBS instrùktorius ir kt.

RChBS Δ, NBC instructor, инструктор РХБ защиты – RChB saugos tarnybos pareigūnas, kuris gali būti bataliono

integrātorius

ar kuopos etatuose. Tokias pareigas gali užimti atitinkamai parengtas ir turintis kvalifikaciją puskarininkis (seržantas). Jeigu kuopoje pagal etatus nėra RChBS personalo, kuopos vadas skiria vieną puskarininkį (seržantą), kad, be tiesioginių pareigų, atliktų saugos funkcijas (NATO standartizacijos sutartis Nr. 2150).

3. *THT* kariniai patarėjai ir instruktoriai (gali būti ir civiliniai asmenys), kurie duoda kariaujančios valstybės politinei ar karinei vadovybei patarimus arba pagal tarptautinius susitarimus moko užsienio valstybių karius, kaip elgtis su nežinoma technika ir ginkluote. Kariniai patarėjai ir instruktoriai nelaikomi kombatantais.

integrātorius, integrator, интегратор – skaičiavimo įtaisas uždaviniams spręsti integravimo metodais. Naudojamas šiuolaikiniuose karo technikos pavyzdžiuose, raketų valdymo sistemose, povandeninių ir antvandeninių laivų, orlaivų, erdvėlaivų navigacinėse sistemose.

integrinė mikroschemà, integrated microcircuit, интегральная микросхема – mikrominiatiūrinis elektroninis įtaisas, kurio elementai (tranzistoriai, diodai, rezistoriai, kondensatoriai ir kt.) neatskiriamai sujungti visais atžvilgiais (konstrukcijos, technologijos ir elektrinės schemos). Viename Δ kristale patalpinta iki 0,5 mln. elementų. Pagal gamybos būdą skiriama puslaidininkė, plėvelinė, hibridinė, daugiakristalė ir kt. Δ . Δ naudojama raketų, erdvėlaivų, kovos priemonių ir pajėgų valdymo sistemų radioelektroninėje aparaturoje, kompiuteriuose, karinės paskirties automatikos ir telemchanikos įrangoje.

integrūotasis štābas ↑ *štābas*.

integrūotasis vadovāvimas ↑ *vadovavimas*.

intelēktinis giņklas, intellect weapon, интеллектуальное оружие – ginklas, kuris, ieškant taikinį, gali keisti savo charakteristikas. Toks ginklas gali būti: nusitaikančioji bomba arba raketa, bepilotis orlaivis ar nuotolinio valdymo antžeminė transporto priemonė, nusitaikančioji kulka ir kt. Yra 3 „intelektinių“ bombų ir raketų kartos. 1-osios kartos ginklas turi intelektą, bet naikinant taikinį, nuolat turi dalyvauti žmogus (JAV raketos „Bulldog“ ir „Harpoon“, naudotos Persų įlankos konflikte 1990–1991). 2-osios kartos ginkluose, paleidus raketą arba bombą ir aptikus taikinį, ginklas pats pasirenka skriejimo trajektoriją ir savarankiškai pasiekia taikinį (pvz., JAV raketa „oras–oras“ „Amraam“ – geriausias ginklas kovai su oro taikiniais). 3-osios kartos ginklams žmogus jau nereikalingas (pvz., JAV sparnuotoji raketa „Tomahawk“ gali kontroliuoti teritoriją 1500 km spinduliu; paleista už tūkstančių kilometrų nuo taikinio raketa savarankiškai aptinka objektą, kontroliuoja skriejimą ir pataiko į taikinį kelių metrų tikslumu; raketa turi vaizdo kamerą, kuri suteikia galimybę pasirinkti naują taikinį ir pakeisti raketos kursą jai skriejant). **Naujausia raketa „Local“**, kurios ilgis 1 m ir skersmuo 17 cm, pagal savo galimybes nenusileidžia raketai „Tomahawk“, bet jos gamyba kainuoja kelias dešimtis kartų mažiau (tikrai 30 tūkst. JAV dolerių); raketos reaktyvinio variklio masė 2,5 kg, skersmuo 10 cm, raketos greitis 90 km/h. Tokiomis raketomis gali būti ginkluojami bepiločiai orlaiviai (pvz., „Predator“ – „Plėšrūnas“ – Bosnijoje kontroliavo 600 km teritoriją būdamas ore iki 30 val.). Sukurtas naujo tipo **ginklas, kuris gali iš karto atakuoti kelis taikinius** – tai bomba su jautriuoju sprogdikliu. Ši bomba pati neša 40 mažų bombų, turinčių nusitaikymo sistemą (infraraudonąjį detektorių, kuris gali atpažinti taikinius). **Naujos kartos pėstininkų ginklai** gali panaudoti kario intelektą. XXI a. kovinė kario ekipuotė leidžia kariui matyti viską, kas vyksta mūšio lauke; jis žino, kur yra pats ir kur yra priešas. Tokią ekipuotę sudaro: balistinis šalmas su moduliatoriumi ir specialioji liemenė. Už kario nugaros tvirtinamas globalinio matymo prietaisas, įjungtas į bendrą tinklą kompiuteris, ir specialioji radijo sistema. Globalinio matymo prietaisas rodo šalme įtaisytyame ekrane skaitmeninį žemėlapi. Kario ginklas gali turėti šiluminį įtaisą, kuris leidžia aptikti taikinį bet kuriuo dienos ar nakties metu 1100 m nuotoliu. Ginklas t. p. gali turėti vaizdo kamerą, kuri rodo skaitmeninį mūšio lauko vaizdą (jį galima siųsti į štābą). Tokiu ginklu galima šaudyti neįšeinant iš priedangos ir nerizikuojant būti apšaudytam. **Nusitaikančioji kulka** turi įveikti sunkio jėgą ir vėjo poveikį; iššauta kulka seka pagal lazerio spindulį tiksliai į tą vietą, kurią nurodo spindulys. Tokia kulka, nutaikyta į tanko šaudmenų dėtuve, pirmuoju šūviu sunaikins tanką. Šaudant tokiomis kulkomis nereikia prigrūsti dėtuve šovinių ir šaudyti serijomis. Δ sudaro galimybę išsaugoti žmonių gyvybes. Šis ginklas gali sunaikinti objektą nenukovus nei vieno žmogaus.

intendāntas, quartermaster, интендант – pareigūnas, kuris rūpinasi karinių objektų funkcionavimu (infrastruktūros priežiūra) ir materialinių priemonių tiekimu tam tikrame rajone (bazėje) dislokuotiems kariniams vienetams. Kai kurių valstybių GP intendantų funkcijas atlieka užnugario atskirų tiekimo rūšių ir aprūpinimo tarnybų viršininkai.

intendantūrà, quartermaster's office, интендантура – karinė įstaiga, tarnyba, tvarkanti tiekimą ir buitines paslaugas karinės infrastruktūros objektuose. Kai kurių valstybių GP intendantūrų funkcijas atlieka atskiros tarnybos (maisto, aprangos tarnyba ir kt.). Dar ↑ *intendantas*.

interēsų zonà ↑ *zona*.

internāvimas, internment, интернирование – *THT* kariaujančios valstybės vykdomas jos teritorijoje gyvenančių priešo valstybės piliečių (ne karių) laisvės apribojimo ypatingas režimas iki karo pabaigos; neutralios valstybės valdžios atliekamas kariaujančios šalies karinių dalinių ir karių, patekusių į jos teritoriją, sulaikymas ir nuginklavimas. Δ režimą reglamentuoja 1899 ir 1907 Hagos ir 1949 Ženevos konvencijos.

internètas, the Internet [international network], интернет – tarptautinis keitimosi duomenimis kompiuterių tinklas.

1962 JAV Gynybos departamento agentūra ARPA (*The Advanced Research Project Agency*) pradėjo kompiuterių tinklo projektą ARPA, kuris 1981–1983 buvo įteisintas kaip internetas. 1997 prie Δ prisijungė apie 170 šalių. Δ tinklai pagal paskirtį skirstomi – valstybiniai, akademiniai, komerciniai, kariniai. Plačiausiai paplitęs Δ tinklas Lietuvoje – akademinis tinklas LITNET (*Lithuanian Network*). Δ tinklo tarnybinė stotis vad. pagr. arba (tinklo) mazginiu kompiuteriu. Kiekvieną interneto tarnybinę stotį apibūdina du pagr. kompiuterio adresai: žodinis (sudarytas iš raidinių simbolių ir skirtas žmonėms) ir skaitmeninis (sudarytas iš skaitmeninių simbolių ir skirtas kompiuteriams). Internetui priklausančių tinklų pagr. kompiuterių adresus skirsto specialūs centrai: JAV ir Amerikos žemynui (*Network Information Centre – NIC*), Europai – RIPE. Dar ↑ *internetu protokolus*.

interneto protokòlas (IP), Internet Protocol, протокол интернета – pasaulinių tinklų duomenų perdavimo ir priėmimo ryšių linijomis taisyklių rinkinys; protokolas TCP/IP (*Transmission Control Protocol/Internet Protocol*), kurį suprojektavo JAV gynybos departamentas. Nors TCP/IP yra vientisas protokolas, jo funkcijos paskirstytos šitaip: TCP rūpinasi, kad perduodami duomenys būtų gaunami paskirties vietoje (nurodytu adresu); IP nukreipia duomenis reikiamu maršrutu. TCP/IP – maršrutinis protokolas. Visi pranešimai turi ne tik konkrečios stoties adresus, bet ir konkretų tinklą. Todėl TCP/IP gali siųsti pranešimus į viso pasaulio organizacijas, jei jų kompiuteriai įjungti į pasaulinį interneto tinklą. TCP/IP yra daugiasluoksnis protokolas. Jį sudaro šie pagr. protokoliai: Telnet (*Tele Network*) – prisijungimo prie nutolusio kompiuterio protokolas; FTP (*File Transfer Protocol*) – bylų persiuntimo tinklais protokolas; SMTP (*Simple Messages Transmission Protocol*) – interneto elektroninio pašto protokolas; DNS (*Domain Name System*) – suteikiami pagr. kompiuteriams suprantami pagal standartą vardai; WAIS (*Wide Area Information Server*) – pasaulinė informacijos paieškos sistema; HTTP (*Hyper Text Transfer Protocol*) – informacinės sistemos WWW protokolas; HTTPS (*Hyper Text Transfer Protocol Secure*) – saugus informacinės sistemos WWW protokolas; WAP (*Wireless Application Protocol*) – belaidžių ryšių protokolas.

interveñcija, *įsikišimas*, intervention, интервенция – vienos ar kelių valstybių įsikišimas į kitų valstybių vidaus reikalus arba į jų ryšius su trečiosiomis šalimis. Δ gali būti karinė (↑ *agresija*), ekonominė, politinė, diplomatinė, pagal dalyvaujančių valstybių skaičių – individuali ir kolektyvinė. Visas Δ rūšis draudžia tarptautinė teisė, kaip prieštaraujančias JTO įstatams.

intuicija, *nūojauta*, intuition, интуиция – gebėjimas greitai ir teisingai įvertinti situaciją ir žaibiškai priimti teisingą sprendimą be išankstinio logiško svarstymo. Δ pagrindą sudaro geras profesinis pasirengimas, asmeninė patirtis, įgimtos savybės. Δ tobulinama per pratybas, mokymus, karo žaidimus.

invāzija ↑ *įsiveržimas*.

inžinèrinė ginkluotė ↑ *ginkluotė*.

inžinèrinė minà ↑ *sausumos mina*.

inžinèrinė paramà ↑ *parama*.

inžinèrinė situācija ↑ *situacija*.

inžinèrinė tèchnika ↑ *technika*.

inžinèrinė užtvarų ir kliūčių ařdymo mašinà ↑ *mašina 2*.

inžinèrinė vietovės žvalgyba ↑ *žvalgyba, vietovės žvalgyba*.

inžinèrinė žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

inžinèrinė žvalgybos mašinà ↑ *mašina 2*.

inžinèrinės vietovės savybės, engineering terrain characteristics, инженерные свойства местности – vietovės savybės, sąlygojančios vietovės inžinerinio įrengimo būtinybę, lygį, galimybes ir sąlygas. Priklauso nuo vietovės raižytumo, vyraujančio grunto, augalijos (statybinių medžiagų), įdirbimo, gyvenviečių ir pramonės išplėtimo.

inžinèriniai daliniai, engineer units [troops], инженерные части – specialieji daliniai kariuomenės veiksmams inžineriškai paremti. Jų yra daugelio valstybių GP. Šiuolaikiniai Δ būna tokie: pionierių, šturmo, užtvarų darymo ir ardymo, kelininkų, tiltininkų, kelių komendantiniai, poziciniai, maskavimo, pontoniniai, desantinių perkėlų, vandens gavimo ir kt. Kai kurių šalių kariuomenėje dar yra brand. minų dėjimo, žvalgybos ir naikinimo padaliniai ir daliniai. Inžineriniai daliniai (padaliniai) yra pajėgų rūšių junginių (dalinių) sudėtyje arba būna savarankiški. Kai kur sudaro atskirą pajėgų rūšį. Mūšyje ir operacijoje atlieka sudėtingus darbus, reikalaujančius specialiosios technikos (inžinerinė ↑ *technika*, inžinerinė ↑ *ginkluotė*) ir parengimo. Δ atsirado Prancūzijoje XVII a. Nepriklausomoje Lietuvoje Δ pradėti kurti 1919. Nuo 1935 buvo sudaryti 2 inžineriniai batalionai, pėstininkų ir kavalerijos pulkuose – pionierių būriai. Šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje yra Juozo Vitkaus inžinerijos batalionas, pavaldus lauko pajėgų vadui, motorizuotųjų pėstininkų batalionuose – inžineriniai būriai.

kėlininkų daliniai, road units, дорожные части – specialieji daliniai keliams tiesti ir prižiūrėti, tiltams statyti. Skiriami kelių komendantiniai, kelių tiesybos, tiltų statybos ir kt. daliniai.

kelių komendantiniai daliniai, road commandant's units, дорожно-комендантские части – kelių daliniai, kurių paskirtis – eismo reguliavimas, eismo kontrolė, nustatytos tvarkos palaikymas, kelių eismo taisyklių ir maskuotės reikalavimų vykdymo kontrolė kariniuose keliuose, kelių priežiūra.

maskavimo daliniai, masking units, маскировочные части – inžineriniai daliniai sudėtingam svarbių objektų maskavimui, kuriam reikia specialaus karių parengimo, inžinerinės technikos ir specialių inžinerinių maskavimo priemonių, atlikti.

pioniėrių daliniai, combat engineer units, инженерные части – inžinerinių dalinių tam tikros specializacijos vienetai pirmojo būtinumo inžineriniams darbams mūšio lauke, priešakiniuose gynybos rajonuose atlikti. Dažnai Δ vad. inžineriniais arba minuotojų daliniais

tiltininkų daliniai, bridge units, мостостроительные части – specialieji kelininkų, geležinkelininkų ir inžineriniai daliniai tiltams per vandens ir kt. gamtines kliūtis pajėgų judėjimo maršrutuose, intensyvaus eismo kelių sankryžose statyti, stiprinti ir atstatyti.

inžinèriniai įrenginiai ir statiniai, engineer installations, инженерные сооружения – įrenginiai ir statiniai, statomi inžineriškai įrengiant vietovę operacijoje (mūšyje). Tai ↑ *fortifikaciniai įrenginiai ir statiniai*, kariniai keliai (↑ *keltas*), tiltai (↑ *tiltas*), aerodromai (↑ *aerodromas*), klaidinamųjų objektų maketai. Būna gelžbetoniniai, betoniniai (monolitiniai arba surenkamieji), metaliniai, mediniai, mišrieji; ilgalaikiai ir laikinieji. Dažn. naudojami surenkamųjų (daugkartinių) konstrukcijų Δ. Juos stato ir įrengia bendrųjų pajėgų ir inžineriniai padaliniai. Dažnai pasitelkiami ir vietiniai civiliniai gyventojai.

inžinèrinio vietovės įrengimo eiliškumas, organization of the ground [entrenchment] sequence, очередность инженерного оборудования местности – pozicijų, gynybos rajonų, pradinių ir sutelkimo rajonų inžinèrinio įrengimo seka. Pirmiausia įrengiami apkasai visoms ugnies priemonėms, priedangos kariams, statomi svarbiausi valdymo ir medicinos punktų statiniai, įrengiamos užtvaros prieš priešakinį gynybos kraštą numatomomis prieš puolimo kryptimis, įrengiami manevravimo keliai, vandens tiekimo punktai. Vėliau įrengiami skyrių apkasai, ugnies priemonių apkasai atsarginėse pozicijose, blindažai ir slėptuvės kariams, baigiamas valdymo ir medicinos punktų įrengimas, įrengiami ugnies ir išskleidimo ruožai, papildomosios užtvaros prieš priešakinį gynybos kraštą, minuojami svarbūs objektai, reikalingi griauti traukiantis arba mūšio metu, baigiami tvarkyti keliai.

inžinèrinis rengimas ↑ *rengimas 2.*

inžinèrinis šaudmuo ↑ *šaudmuo.*

inžinèrinis tankas ↑ *tankas.*

inžinèrinis tuftas ↑ *turtas.*

inžinèrinis užtaisas ↑ *užtaisas 1.*

inžinèrinis vietovės įrengimas, organization of the ground, инженерное оборудование местности – 1. gynybos pozicijos įrengimas stiprinant natūralias gynybines vietovės savybes ir paskirstant pajėgas į konkrečias vietas.

2. vietovės taktinių savybių keitimas sudarant palankias sąlygas savo kariuomenės veiksmams ir apsunkinant priešo veiksmus. Δ ppr. apima fortifikacinę pozicijų ir rajonų įrengimą (↑ *fortifikaciniai įrenginiai ir statiniai*), maskuojamųjų vietovės savybių gerinimą karo inžinerijos priemonėmis, kariuomenės judėjimo ir manevravimo kelių įrengimą ir priežiūrą, inžinerinių užtvartų ir kliūčių įrengimą, vandens tiekimo punktų įrengimą ir kt. Dar ↑ *inžinèrinio vietovės įrengimo eiliškumas.*

inžinèrinis žvalgybos patrulis ↑ *patrulis, žvalgybos patrulis.*

ypač pavojingos radioaktyviosios taršos zona ↑ *taršos zona, radioaktyviosios taršos zona.*

ypač saugomi asmenys ir objektai, highly protected persons and objects, особо охраняемые лица и объекты – THT 1949 Ženevos konvencijose ir jų papildomuose protokoluose numatyta tam tikrų kategorijų asmenų ar objektų (karinio ir civilinio medicinos ir religinio personalo, civilinės saugos tarnybos darbuotojų, kultūros vertybių ir religinių apeigų objektų, pavojingų įmonių ir įrenginių, demilitarizuotų zonų, kurie negali būti puolimo objektai) ypatinga apsauga.

ypač suikūš branduoliniai pažeidimai ↑ *branduoliniai pažeidimai.*

ypač taiklūs ginklas, high-precision weapon, высокоточное оружие – didesnės galios įprastinis ginklas; valdomasis ginklas, kuriuo taikiny sunaikinamas pirmuoju šūviu (raketos paleidimu); pataikymo tikimybė ne mažesnė kaip 0,9 visu ginklo siekiamu nuotoliu. Didelę pataikymo tikimybę užtikrina specialiosios taikymo sistemos: autonominė raketų trajektorijų koregavimo sistema; nusitaikančių kovinių galvūčių radijo, televizinės, infraraudonosios ir kt. valdymo sistemos; įvairūs antžeminiai, aviacijos ir laivų raketų kompleksai; valdomieji bombų mėtymo ir artilerijos kompleksai ir kt. Pirmajame Irako kare (1991) Δ sudarė tik 10% visų sunaudotų NP, antrajame (2003) – jau 40–85%. Nuolat didėja Δ pataikymo tikslumas: pirmosios kartos buvo 100 m, naujausiųjų – 3 m. Tai sudarė galimybę mažinti šaudmenų galią, vietoj didelio kalibro bombų ir raketų naudoti mažo kalibro šaudmenis. Dar ↑ *kompleksas.*

ypatingasis geležinkelių transportas ↑ *transportas, geležinkelių transportas.*

ypatingasis maršrutas ↑ *maršrutas.*

ypatingos gąlios pabūklas ↑ *pabūklas.*

įprastinė kovinė galvutė ↑ *kovinė galvutė.*

įprastinė sprogstamoji mėdžiaga ↑ *sprogstamoji medžiaga.*

įprastinis apšvietimas ↑ *apšvietimas 2.*

įprastinis geležinkelių transportas ↑ *transportas, geležinkelių transportas.*

įprastinis ginklas, conventional weapon, обычное оружие – 1. ginklas, kuris nėra nei brand., nei biol., nei chem. ginklas.

2. tradicinės ginklų rūšys, kurių kovinis naudojimas tiesiogiai nesukelia masinių nuostolių ir sugriovimų. Terminas pradėtas vartoti XX a. 6 d-metyje, kuomet kai kurių šalių kariuomenės buvo apginkluotos brand. ginklu, ir todėl atsirado terminas ↑ *masinio naikinimo ginklas*. Įprastiniam ginklui priklauso ↑ *šaunamasis*, ↑ *reaktyvinis*, ↑ *raketinis*, ↑ *padegamasis* ir ↑ *ypač taiklus ginklas*, ↑ *sausumos* ir ↑ *jūrų minos* bei kt. ginklai, kurių NP užtaisytos brizantinėmis sprogstamosiomis arba padegamosiomis medžiagomis, arba visai neturi užtaiso (pvz., vientisieji šarvamušiai sviediniai, paprastosios kulkos). Įprastiniam ginklui t. p. priklauso ↑ *šaltasis* ir ↑ *svaidomasis ginklas*. Δ naikina ir žaloja priešo karius, ginkluotę ir kovos techniką, griaua ir naikina fortifikacinius įrenginius bei kitus objektus. Δ nuolat tobulinamas ir kai kurios jo rūšys pagal naikinimo pobūdį priartėjo prie MNG. Δ sąlyginai galima suskirstyti į individualiojo ir grupinio naikinimo, t. p. didesnės gąlios ginklus. Dar ↑ *šaudmuo*, *kasetinis ginklas*.

didės gąlios Δ, conventional increased-power weapon, обычное оружие повышенного могущества – įprastinis ginklas, kuris savo naikinamosiomis savybėmis priartėja prie MNG. Tokiems ginklams skiriami: ↑ *ypač taiklus ginklas*, ↑ *padegamasis ginklas* (kai jis masiškai naudojamas), erdvinio sprogimo ir kasetiniai šaudmenys, labai didelės ardomosios bombos, RSUS ir kt.

grupinio naikinimo Δ, conventional group-destruction weapon, обычное оружие группового поражения – įprastinis ginklas, kuriuo naikinami grupiniai taikiniai, pvz., pėstininkų, tankų padaliniai, artilerijos pozicijos ir kt. Δ skiriami: aviacijos ginklai, ↑ *artilijos ginklai*, reaktyvini, raketini, torpedini, padegamasis ginklai, naujausios priešpėstinės minos.

individualiojo naikinimo Δ, conventional individual destruction weapon, обычное оружие индивидуального поражения – įprastinis ginklas, kuris dažn. vienu šūviu (viena raketa, mina) naikina vieną taikinį (vieną karį, tanką, lėktuvą ir pan.). Δ priklauso šaulių, tankų ir priešlėktuviniai ginklai, granatsvaiddžiai, sausumos ir jūrų minos. Dar ↑ *granatsvaiddis*, *jūrų mina*, *sausumos mina*, *šaulių ginklai*.

įprastinis šaudmuo ↑ *šaudmuo.*

ipritas (HD), mustard gas (HD), иприт – rūliuojamoji patvarioji kovinė NM, dar vad. garstyčių dujos. Pirmą kartą panaudojo vokiečiai prie Iro upės I pasaul. karo metu. Garstyčių arba česnako kvapo, bespalvis, riebus, sunkesnis už vandenį skystis, blogai tirpsta vandenyje ir gana gerai – organiniuose tirpikliuose. Lydymosi temperatūra 14,5 °C, virimo temperatūra 217 °C. Visapusiško poveikio NM, turi slaptą poveikio laikotarpį, kumuliacinį poveikį, smarkiai veikia akis. Kovinė būseną – garai, aerosolis ir lašai. Sąlyginė mirtinoji dozė įkvėpus 1,5 mg·min/l (slaptasis laikotarpis nuo 4 val. iki paros), pro odą – 70 mg/kg, pro virškinimo traktą – 1–2 mg/kg. Apsauga – dujokaukė, odos IAP, individualusis cheminis paketas.

į puolimą pereinanti gynyba ↑ *gynyba.*

įrklinis laivas ↑ *laivas.*

įrklinis laivynas ↑ *laivynas.*

įsakymas, order, приказ – 1. raštu, žodžiu ar signalu perduodamas vado nurodymas (paliepimas), pagal kurį privaloma pavaldiniams atlikti ar neatlikti tam tikrus veiksmus.

2. pagr. karinio valdymo priemonė. Įsakymais skelbiamos kovos ir kitos užduotys, jais reglamentuojama kasdieninė kariuomenės veikla. Δ būna administracinis ir operacijos (kovinis). Gali būti įsakymai tam tikriems pajėgų veiksams, pvz., įlaipinimo, žygio Δ ir kt. Pagal rengimo, perdavimo tvarką ir kt. požymius t. p. skiriamas grafinis, išankstinis Δ ir pan. Įsakymo nevykdymas – sunkus nusikaltimas, karo metu galintis užtraukti net mirties bausmę. Dar ↑ *įsakymo nevykdymas*, *užduočių skyrimas*.

administracinis Δ, administrative order, административный приказ – įsakymas dėl vežimo, tiekimo, aptarnavimo, techninės priežiūros, remonto, evakuacijos, personalo ir kt.

grafinis Δ, graphic order, графический приказ – operacijos įsakymas, papildytas operatyvine informacija naudojant žemėlapi arba schemą, kurių užrėmyje ar prieduose rašoma tekstinė informacija.

įlaipinimo Δ, embarkation order, приказ на посадку – įsakymas, kuriuo nurodoma informacija apie laiką, kelius, krovimo planus, karių ir jų technikos judėjimo laivo ar orlaivio link būdus.

įspėjamasis Δ, warning order, предупредительный приказ – išankstinis pranešimas apie įsakymą ar tolesnius veiksmus ir galimas užduotis, kurias vykdyti reikia pasiruošti.

neteisėtas Δ, unlawful order, незаконный приказ – vado (viršininko) įsakymas, verčiantis karį sulaužyti kario priesaiką, pažeisti įstatymus, pripažintus tarptautinės teisės principus ir normas, t. p. įsakymas, verčiantis asmenis tarnauti kitam asmeniui ar asmenų grupei, išskyrus oficialių pareigų atlikimą.

aiškiai neteisėtas Δ, clearly illegal order, явно незаконный приказ – akivaizdžiai prieštaraujantis galiojantiems teisės aktams ir kario priesaikai įsakymas. Karys neprivalo vykdyti Δ ir apie tai turi pranešti aukštesniajam vadui (viršininkui). Karys, neįvykęs Δ, atsakomybėn netraukiamas. Pagal statutus Δ – vado (viršininko) įsakymas, verčiantis karį atlikti veiką, už kurią numatyta baudžiamoji atsakomybė.

operacijos Δ, operation order, оперативный приказ – 1. oficialus vado nurodymas pavaldiems vadams, ppr. raštiškas, siekiant koordinuoto (suderinto) operacijos vykdymo; 2. viena iš kovos užduočių davimo pavaldiems vadams (pajėgoms) formų. Δ ppr. nurodoma: situacija; operacijos (mūšio) sumanymas ir užduotys pavaldiems (pastiprinimo ir paramos) vienetams; logistikos užduotys; valdymo ir ryšio organizavimas; vadavietė ir kt.

žygio Δ, march order, приказ на марш – oficialus vado paliepmas (nurodymas), nustatantis vieneto judėjimo, perdislokavimo ar vežimo tvarką.

įsakymo nevykdymas, non-execution of order, невыполнение приказа – įžūlus atsisakymas žodžiu, raštu ar kitais demonstratyviais veiksmais tiek vieni vieną prieš vadą (viršininką), tiek ir matant kitiems pavaldiniams vykdyti teisėtą įsakymą ar netinkamas jo vykdymas. Δ užtraukia drausminę ar baudžiamąją atsakomybę. Dar ↑ *atsakomybė*.

įsibrovimo armija ↑ *armija*.

įsikišimas ↑ *intervencija*.

įsriedėjimas kylant, take-off run, разбег при взлете – lėktuvo greitėjantis riedėjimas kilimo ir tūpimo taku kylant. Δ pabaigoje, pasiekus atsiplėšimo greitį, lėktuvas atsiskiria nuo kilimo ir tūpimo tako. Šio skrydžio etapo charakteristikos – atsiplėšimo greitis, įsriedėjimo ilgis ir laikas.

įsiskverbimo rūožas ↑ *rūožas 1*.

įsišaudymas, adjustment, пристрелка – *art.* veiksmas, kuriuo nustatoma teisinga šaudymo kryptis, nuotolis ir aukštis (jei naudojami nuotoliniai sprogdikliai) šaudant į matomus taikinius (įsišaudymas į taikinį ir žyminį), kai nėra galimybės kauti taikinį neįsišaudant.

Δ **į taikinį**, adjustment of fire, пристрелка цели – *art.* kaunamųjų nuostatų nustatymas šaudant. Šaudymą į matomus taikinius ppr. sudaro Δ ir kaunamasis šaudymas. Δ skiriamas pagal kaunamųjų šaudymo nuostatų nustatymo būdą – įsišaudymas tiesiogiai į taikinį arba įsišaudymas į žyminį, vėliau perkeliant ugnį į taikinį; pagal sprogimų nuokrypių nuo taikinio nustatymo būdą – įsišaudymas pagal išmatuotus nuokrypius ir įsišaudymas pagal sprogimo ženklus. Įsišaudant galimas taikinio pažeidimas, o kaunamasis šaudymas koreguojamas (jeigu reikia). Priklausomai nuo šaudymo sąlygų ir stebėjimo rezultatų įsišaudant galima pereiti nuo vieno Δ būdo prie kito. Įsišaudoma kiek įmanoma greičiau, ypač į gyvus taikinius.

Δ **į žyminį**, record adjustment, пристрелька репера – *art.* įsišaudymas nustatant įšaudytas žyminio nuostatas, pagal kurias perkeliama ugnis į taikinį. Įsišaudoma į tikrąjį žyminį, jeigu poslinkio kampas ne didesnis kaip 5-00, sieksniuojant. Jeigu neįmanoma įsišaudyti į tikrąjį žyminį, sudaromas netikrasis žyminys (antžeminis arba orinis); sprogimų sankirtai naudojamas tolimatis, sektyklų bazė, garsagaudė arba radiolokacijos stotis. Dar ↑ *žyminys*.

Δ **pagal išmatuotus nuokrypius**, magnitude adjustment, пристрелка по измеренным отклонениям – *art.* įsišaudymas, kai sprogimo (sprogimų grupės) nuokrypis nuo taikinio matuojamas prietaisais: tolimačiu, sekundmačiu, naudojant sektyklų bazę. Įsišaudant į taikinį, kai ugnies uždavinį atlieka divizionas (kelios baterijos), sprogimų nuokrypius nuo taikinio galima matuoti garsagaudėmis priemonėmis, radiolokacijos stotimi, naudojant sraigtasparnį. Pagal išmatuotą nuokrypį apskaičiuojamos taikymo įtaisų nuostatų korektūros siekiant priartinti vidurinę trajektoriją prie taikinio.

Δ **pagal sprogimų ženklus**, bracketing adjustment, пристрелка по наблюдению знаков разрывов – *art.* įsišaudymas į taikinį, kai ugnis koreguojama pagal sprogimų nuokrypio nuo taikinio ženklus: perlėkį ir neprielėkį; t. p., jei galima, nustato ir perlėkio (neprielėkio) dydį metrais. Įsišaudoma sieksniuojant arba (esant palankioms šaudymo sąlygoms – gerai žinoma vietovė taikinio rajone, taikiny yra ant nukreiptos į sektyklos pusę nuokalnės, sektykla yra gerokai aukščiau nei taikiny ir kt.) pagal įsišaudymo su tolimačiu taisykles. Dar ↑ *neprielėkis, perlėkis*.

Δ **sieksniuojant**, bracketing adjustment, пристрелка захватом цели в вилку – *art.* įsišaudymas, kai taikiny apgaubiamas skirtingų ženklų sprogimais nuosekliai siaurinant sieksnio (↑ *sieksnis*) žingsnius.

įsišaudymas į taikinį ↑ *įsišaudymas*.

išišaudymas į žyminį ↑ *išišaudymas*.

išišaudymas pagal išmatuotus nūokrypius ↑ *išišaudymas*.

išišaudymas pagal sprogimų ženklus ↑ *išišaudymas*.

išišaudymas sieksniuojant ↑ *išišaudymas*.

išišaudymo ugnis ↑ *ugnis*.

išišaudyti į taidinį, adjust fire, пристрелять цель – *art.*: 1. kontrolės metodas, pagal kurį stebėtojas ar taikytojas, perduodamas reikalavimą šaudyti, nurodo, kad jis kontroliuos išišaudymą.

2. įsakymas ar reikalavimas pradėti išišaudymą.

įsiurbtiė apsinuodijimo dozė ↑ *apsinuodijimo dozė, rezorbcinė apsinuodijimo dozė*.

įsiveržimas, *invazija*, invasion, вторжение, инвазия – 1. ginkluotas įsiveržimas į kitos valstybės teritoriją; įsiveržti gali ir puolančioji, ir užpultoji šalis.

2. vienos ar kelių valstybių GP įsibrovimas sausuma, jūra ar oru į kitos valstybės teritoriją (oro erdvę) be jos sutikimo. Valstybės sienos pažeidimas GP t. p. traktuojamas kaip Δ. Δ yra agresijos (↑ *agresija*) aktas.

3. NATO strateginio masto ↑ *jūrų desanto operacija*, rengiama karo veiksmų teatre, siekiant perkelti karo veiksmus į priešų teritoriją, sudaryti ten naują frontą ir užgrobti visą jo teritoriją arba didelę jos dalį. Įsiveržimo pajėgose gali būti viena ar kelios lauko armijos, kelios jūrų pėstininkų, oro desanto divizijos, didelės laivyno ir aviacijos pajėgos.

įslāptintasis ryšys ↑ *ryšys*.

įslāptintoji informācija ↑ *informācija 1*.

įspėjamasis įsakymas ↑ *įsakymas*.

įspėjamasis signālas ↑ *signalas 1*.

įspėjimas, warning, оповещение – 1. įspėjamųjų signalų apie oro pavojų, radioakt., chem. ir biol. taršą, gaivalines nelaimes ir kt. perdavimas valdymo organams, kariuomenei ir gyventojams; KJL – t. p. apie priešų, jo minų užtvartų, plaukiojančiųjų minų aptikimą, apie savo pajėgas jūroje, apie štormą ir kt. Δ būna strateginis, taktinis, išankstinis ir kt.; jam naudojamas radijas, telefonas, automatizuotasis signalinis ryšys, signalinės priemonės. Dar ↑ *įspėjimo sistema*.

Δ **apie branduolinį puolimą**, nuclear strike warning, оповещение о ядерном нападении – įspėjimas apie draugiškųjų pajėgų brand. ginklo naudojimą ar gresiantį priešų brand. puolimą.

Δ **apie cheminį puolimą**, gas warning, оповещение о химическом нападении – įspėjimas apie gresiantį ar prasidėjusį priešų chem. puolimą; pranešamas skelbiant signalą „Cheminis pavojus“.

Δ **apie oro pavojų**, air-raid warning, оповещение о воздушной тревоге – įspėjimas apie gresiantį ar prasidėjusį priešų aviacijos antskrydį, artilerijos ir raketų anpuolį; pranešamas skelbiant signalą „Oro pavojus“.

Δ **apie RChB taršos pavojų**, fallout warning, предупреждение об опасности РХБ заражения – įspėjimas apie galimą ar esamą radioakt., chem. ir biol. taršą; pranešamas skelbiant signalus „Radiacinis pavojus“, „Cheminis pavojus“.

Δ **apie smarkią āudrā**, storm warning, штормовое предупреждение – informācija apie štormą arba stiprų vėją. Įspėjami laivai jūroje, bazėse ir uostuose. Atlieka pagal meteorologinės tarnybos duomenis laivyno (flotilės, karinės jūrų bazės) štabai ir prekinį uostų valdybos.

išankstinis Δ, early warning, предварительное предупреждение (оповещение) – pranešimas apie neatpažintų ginklų naudojimą ar artėjimą (transportavimą).

stratėginis Δ, strategic warning, стратегическое предупреждение – pranešimas apie artėjančius (neišvengiamus) karo veiksmus. Šis įspėjimas gali būti praneštas tam tikru laiku prieš prasidedant karo veiksmams.

taktinis Δ, tactical warning, тактическое предупреждение – pranešimas apie neišvengiamą ribotą priešų anpuolį. Šis pranešimas, nustačius galimą anpuolį, skelbiamas bet kuriuo laiku; turi būti pranešta iki smūgio į taikinį arba jo vietos užėmimo.

2. caution, предупреждение – prevencinė drausminio poveikio priemonė. Δ yra žodinis vado (viršininko) arba laipsniu viršesnio kario nurodymas žemesnio laipsnio kariui dėl jo daromų klaidų ir būtinumo pasitaisyti.

įspėjimas apie branduolinį puolimą ↑ *įspėjimas 1*.

įspėjimas apie cheminį puolimą ↑ *įspėjimas 1*.

įspėjimas apie oro pavojų ↑ *įspėjimas 1*.

įspėjimas apie RChB taršos pavojų ↑ *įspėjimas 1*.

įspėjimas apie smarkią āudrā ↑ *įspėjimas 1*.

įspėjimo apie rakėtinį branduolinį smūgį sistemà, nuclear missile strike warning system, система предупреждения о ядерно-ракетном ударе – sudedamoji JAV bendrosios karinės organizacijos dalis. Δ sudaro: kosminės priemonės; balistinių raketų leidimo aptikimo sistema ir antžeminė radiolokacinė skriejančių balistinių raketų aptikimo sistema. Taikos metu šių priemonių dalis naudojama kosminės erdvės kontrolei ir žvalgybai.

įspėjimo ribà ↑ *riba*.

įspėjimo sistemà, warning system, система оповещения – valdymo punktų ir techninių priemonių kompleksas kariniams vienetams ir kariams (gyventojams) apie priešo veiksmus, NP naudojamą ir ekstremaliąsias situacijas įspėti. Įspėjimo sistemą sudaro: vadavietės, štabai, budinčiosios priemonės, visų rūšių ryšių ir signalinės priemonės. Gyventojų įspėjimo ir informavimo sistemą sudaro: Civilinės saugos valdybos ir teritorinės civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos institucijos, ryšių sistema, įspėjamųjų sirenų sistema, žiniasklaida (radijas, televizija, vietinis radijo tinklas). Be centrinės valstybinės įspėjimo ir informavimo sistemos, dar veikia dvi vietinės sistemos: viena veikia katastrofinio užtvindymo atveju, pralaužus Kauno hidroelektrinės užtvanką, ir apima Kauno miesto, Kauno, Šakių, Jurbarko ir Šilutės rajonų gyventojus; kita – IAE įspėjimo ir informavimo sistema, apimanti 30 km zonoje gyvenančius žmones.

įspėti ir apsaugoti, warned protected, предупреждены и защищены – draugiškųjų pajėgų pažeidžiamumo brand. ginklo naikinamaisiais veiksniais lygis. Esant tokioms sąlygoms, kariai turi tam tikrą apsaugą nuo šiluminio poveikio, sprogo ir jonizuojančiosios spinduliuotės. Tokia apsauga gali būti: dengtos šarvuotosios kovos mašinos, dengti šaulio apkasai. Dar ↑ *neįspėti ir neapsaugoti, įspėti ir neapsaugoti*.

įspėti ir neapsaugoti, warned exposed, предупреждены и незащищены – draugiškųjų pajėgų pažeidžiamumo brand. ginklo naikinamaisiais veiksniais lygis. Esant tokioms sąlygoms kariai turi atsigulti kniūbsčia, užsidengti visas atviras kūno dalis ir apsisaugoti nuo šiluminio poveikio bent jau dviejų sluoksnių vasarine apranga. Dar ↑ *įspėti ir apsaugoti, neįspėti ir neapsaugoti, signalas 1*.

įstatymas, law, закон – valstybės aukščiausiojo atstovaujamojo organo (Lietuvoje – Seimo) arba tautos referendumu priimtas aukščiausiąją teisinę galią turintis norminis aktas, reguliuojantis svarbiausius visuomeninius (tarp jų ir karinius) santykius. Sudaro valstybės teisės sistemos pagrindą. Dar ↑ *Civilinės saugos įstatymas, karo įstatymai ir papročiai, karo meto įstatymai*.

įstrižoji aerofotografinė nuotrauka ↑ *fotonuotrauka, aerofotografinė nuotrauka*.

iš daliės suplanuotas žygis ↑ *žygis*.

išankstinė aviacinė paramà ↑ *aviacinė parama 1*.

išankstinė gynyba ↑ *gynyba*.

išankstinė parengtis ↑ *parengtis*.

išankstinis atsargų papildymas ↑ *atsargų papildymas*.

išankstinis įspėjimas ↑ *įspėjimas 1*.

išankstinis įspėjamasis signālas ↑ *signalas 1*.

išankstinis įspėjimas ir valdymas iš oro, airborne early warning and control, раннее воздушное оповещение и управление – oro erdvės stebėjimas ir valdymas išankstinio įspėjimo orlaiviais, turinčiais paieškos ir aukščio nustatymo radiolokatorius ir ryšių įrangą ginklų sistemoms valdyti. Dar ↑ *oro sargyba*.

išankstinis minų tralāvimas ↑ *minų tralavimas 1*.

išankstinis šaudymo rengimas ↑ *šaudymo rengimas*.

išařdomasis pabūklas ↑ *pabūklas*.

išařdomasis vamzdis ↑ *vamzdis*.

įšaudymas, adjustment [registration], пристрелка – 1. šaunamojo ginklo taikymo įtaisų ir šaudymo tikslumo tikrinimas ir tikslinimas; ppr. šaudymu tikrinami šaulių, tankų ginklai, prieštankinės artilerijos pabūklai.

giūnklo Δ, weapon zeroing, приведение оружия к нормальному бою – vidurinio pataikymo taško (VPT) sutapdinimas su kontrolinio taikinio kontroliniu tašku (KT), kuris yra nustatytas konkrečiam ginklo pavyzdžiui norminiuose šaudybos dokumentuose. Ginklą išaudo geriausi šauliai. Šaudoma vienos partijos šoviniai. Pagal VPT nuokrypį nuo KT horizontaliaja ir vertikaliaja kryptimi keičiama ginklo kryptuko ir taikiklio padėtis. Ginkluose su optiniu taikikliu dar tikrinamas taikiklis. Dar skiriamas bandomasis Δ.

bañdomasis Δ, weapon calibration fire, отстрел оружия – eksperimentinis šaunamojo ginklo ir šaudmenų kurių nors charakteristikų nustatymas arba tikrinimas šaudant. Δ metodu nustatomas pradinis sviedinių greitis, reikalingi šaudymo lentelėms sudaryti duomenys ir kt.

pabūklo Δ, calibration [adjustment] fire, сострел орудий – sviedinio pradinio greičio nuokrypio dėl pabūklo vamzdžio išdilio nustatymas šaudant ir naudojant artilerijos balistinę stotį; sudedamoji balistinio rengimo dalis. Įšaudomi visi

diviziono pabūklai ir nustatomi sviedinio pradinio greičio dėl pabūklo vamzdžio išdilimo nuokrypiu nuo kontrolinio diviziono pabūklo ir baterijų pagr. pabūklų. Išaudant iš kiekvieno pabūklo iššaunama po 3–4 sviedinius naudojant vienos ir tos pačios partijos užtaisus.

2. *art.* procesas, kurio metu šaudymu nustatomos artilerijos pabūklų kaunamosios nuostatos. Išaudoma kryptis, nuotolis ir sprogimų aukštis. Nuotolio ir krypties korektūros nustatomos korektūrų skaičiavimo arba ugnies valdymo prietaisais, o jeigu poslinkio kampas mažesnis kaip 5-00, – korektūros ir apskaičiuojamos. Dar ↑ *išišaudymas, pabūklas*.

kryptiės Δ, direction adjustment, пристрелка направления – kaunamųjų krypties nuostatų nustatymas. Šoninius sprogimų nuokrypius matuoja pabūklinio kampo padalomis (tūkstantosiomis) nuo taikinio centro. Išišaudant į matomus taikinius, krypties korektūrai apskaičiuoti taikomas nuotolio ↑ *koeficientas* ir ↑ *krypties žingsnis*.

nuotolio Δ, range adjustment, пристрелка дальности – kaunamųjų nuotolio nuostatų nustatymas. Sprogimų nuokrypius į tolį metrais matuoja prietaisais. Jeigu negalima sprogimų nuokrypių nustatyti metrais, vertinami sprogimų ženklai. Pagal nuokrypį į tolį nustatoma taikiklio korektūra. Dar ↑ *ženklas 1*.

iššaudyta pataisà ↑ *pataisa*.

iššaudyta kryptiės pataisà ↑ *pataisa, iššaudyta pataisa*.

iššaudyta nuotolio pataisà ↑ *pataisa, iššaudyta pataisa*.

iššaudytas nuotolis ↑ *šaudymo nuotolis*.

iššaudytas pakilimo kam̄pas ↑ *kampas*.

iššaudomasis pabūklas ↑ *pabūklas*.

iššaudomasis sviedinys ↑ *sviedinys*.

išbaūndymas priūmant į tarnybà, servicing test, испытание при приеме на службу – būtinoji kario tarnybos sutarties sąlyga, kurios tikslas patikrinti kario ar savanorio tinkamumą skiriamoms pareigoms. Bandomasis laikotarpis ppr. nustatomas: profesinės karo tarnybos kariams ne ilgesnis kaip 3 mėn.; kandidatams į savanorius – nuo 3 iki 6 mėn. Jei bandomojo laikotarpio rezultatai įvertinami neigiamai, tarnybos sutartis nutraukiama.

išcentruotoji kulkà ↑ *kulka*.

išdėgintos žėmės taktika ↑ *taktika*.

išdėstymas, disposition, deployment, расположение – 1. karinių vienetų išskleidimas tam tikrame rajone. Dar ↑ *išdėstymo rajonas, išdėstymo rajonų keitimas*.

artilėrijos Δ, artillery placement, размещение артиллерии – artilerijos vienetų vieta SP kovos rikiuotėje. Artilerijos divizionui skiriamas ugnies pozicijų rajonas ir vadaviečių (sekyklų) rajonas (ruožas). Baterijai skiriamas ugnies pozicijos rajonas (↑ *ugnies pozicija*) ir vadavietės (sekyklos) vieta. Ugnies pozicijų rajone kiekvienai baterijai ruošiamos dvi trys ugnies pozicijos. Artilerijos vienetams skiriami pagr., atsarginiai ir laikinieji ugnies pozicijų rajonai. Priklausomai nuo artilerijos vienetų priklausomybės, pabūklų (minosvaidžių) toliašaudos pagr. ugnies pozicijų rajonas skiriamas 1–6 km nuotoliu nuo priešakinių draugiškųjų pajėgų pozicijų. Skiriamas pabūklų išdėstymas ugnies pozicijoje.

gynybos Δ, defence formation, построение обороны – gynybos elementų sudarymas ir jų išskleidimas vietovėje. Organizuojant gynybą sudaroma: pajėgų grupuotė ir jos operatyvinė (kovos rikiuotė); gynybos ruožų, rajonų ir pozicijų sistema; ugnies sistema; prieštankinės, oro erdvės ir priešdesantinės gynybos sistema; inžinerinių užtvarų sistema. Δ nustato vadas. Δ atliekamas iš anksto (nesant sąlyčiui su priešu) arba atremiant priešo smūgius. Išdėstant gynybą, pagr. pajėgų pastangos telkiamos priešo pagr. smūgio kryptimi ir svarbiausių rajonų gynybai. Pajėgų grupuotė ir jos operatyvinė (kovos) rikiuotė sudaroma taip, kad ji atitiktų gynybos operacijos (mūšio) tikslą. Pagal II pasaul. karo patirtį, išdėstant gynybą buvo sudaroma: pagr. ir antroji gynybos juostos, armijos gynybos juostos (ruožai), fronto gynybos ruožai, kirtimo ruožai ir pozicijos. Didelis dėmesys buvo skiriamas užtvarų sistemoms sudaryti.

pabūklų ugniės pozicijoje, battery ground pattern, порядок расположения орудий на огневой позиции – pabūklų išsklaidymas ir pastatymas šaudymui nustatyta tvarka. Ppr. pabūklai ugnies pozicijoje išdėstomi eilės tvarka (pagal pabūklų numerius) iš dešinės į kairę. Tarpai tarp pabūklų priklauso nuo taktinės situacijos, vietovės sąlygų ir vado sprendimo ir gali būti 15–50 m. Pabūklai gali būti išdėstyti linija, lanku pirmyn (atgal), pakopomis pirmyn (atgal). Galimas ir kitoks pabūklų išdėstymas. Pageidautina, kad pabūklų aukštis virš jūros lygio skirtųsi nedaug, o tarpai ir atstumai būtų vienodi.

2. pajėgų išskirstymas pradiniam, sutelkimo, poilsio ir kt. rajone.

išdėstymo rajonas, disposition [deployment] area, район расположения – teritorija, kurioje išsidėsto (susitelkia) pajėgos. Δ skiriamas visų rūšių kovos veiksmų ir taikos metu. Δ parenkamas vietovėje su palankiomis išsidėstymo ir patogiomis manevruoti sąlygomis. Pajėgos išdėstomos išreintai, kad galėtų išsiskleisti į kovos rikiuotę arba išeiti iš užimamo rajono. Ppr. skiriamas ir atsarginis Δ.

išdėstymo rajonų keitimas, deployment disposition area, смена районов расположения – organizuotas pajėgų perdislokavimas į atsarginį ar kitą rajoną siekiant pagerinti operatyvinę (taktinę) padėtį, išvesti iš pavojingų rajonų ar gaisrų zonos, užmaskuoti ar suklaidinti priešą.

išdėstymo saugà ↑ *sauga*.

išdirbis, non-failure operation time, наработка – karo technikos komplekso (gaminio) funkcionavimo trukmė arba darbo apimtis per tam tikrą laiką; vienas iš patikimumo rodiklių. Matuojamas valandomis, darbo ciklais, važiavimo km, tūrio, masės ir kt. vienetais. Gaminio Δ ppr. fiksuojamas specialiais skaitikliais (kompleksuose gali būti matuojamas atskirų sistemų, agregatų, blokų ir pan. Δ). Skiriamas garantinis, gedimo Δ, Δ iki pirmo gedimo ir pan.

išduotis ↑ *ekstradicija*.

išeitinė pašalpà, leaving allowance, выходное пособие – vienkartinė pinigų suma, išmokama kariui, kai vadovybės iniciatyva ar valia nutraukiama tarnybos sutartis ne dėl kario kaltės. Δ dydis priklauso nuo tarnybos krašto apsaugos sistemoje stažo (gali būti nuo 1 iki 4 mėnesių tarnybinio atlyginimo dydžio), tarnybos sutarties nutraukimo pagrindo, kario teisės gauti valstybinę pensiją, išankstinio išėjimo, auginamų vaikų iki 14 metų skaičiaus.

išėjimas iš apsupties, breakout of encirclement, выход из окружения – kovos veiksmai apsupčiai pralaužti ir apsuptyje esančioms pajėgoms išvesti. Vykdomas gavus vyresniojo vado įsakymą arba savarankiškai, remiant nesančioms apsuptyje pajėgoms ar kai nėra tokios paramos. Išėjimui iš apsupties skiriama tokia kryptis, kuria įmanoma greičiausiai susijungti su pagr. pajėgomis. Tuo tikslu atliekami demonstratyvieji veiksmai, sudaroma sustiprinta apsupties žiedo pralaužimo ir išėjimo koridorius priedangos grupuotė; nustatoma pajėgų išvedimo ir sąveikos su pagr. pajėgomis tvarka. Prasiveržiančių iš apsupties pajėgų veiksmai remiami pagr. pajėgų aviacijos ir artilerijos smūgiais. Priedangos padaliniai iš apsupties išeina paskutiniai.

išėjimas iš mūšio, withdrawal of combat, выход из боя – pajėgų kovos veiksmai, siekiant išeiti iš tiesioginio sąlyčio su priešu, kad galėtų laisvai manevruoti ir nebūtų tiesiogiai veikiamos tiesiogine priešu ugnimi. Δ vykdomas vyresniojo vado įsakymu ir ppr. riboto matomumo sąlygomis. Δ yra pirmoji pajėgų atsitraukimo ir pergrupavimo fazė. Δ pradedamas smogiant sutelktą smūgį pavojingiausiai priešų grupuotei, o retkarčiais ir kontratakuojant priešą. Δ dengia tam skirti padaliniai, kurie gina užimamas pozicijas plačiu frontu iki jiems nustatyto laiko ar vyresniojo vado įsakymo.

išgaubtasis šlaitas ↑ *šlaitas*.

iškilioji sviedinio trajektorija ↑ *trajektorija, sviedinio trajektorija*.

iškrovimas, unloading, выгрузка – krovinių išėmimas iškraunant iš antžeminių, oro ar vandens transporto priemonių.

rūšiujamasis Δ, selective unloading, сортировочная выгрузка – *jūr. des.* kontroliuojamas iškrovimas iš atakos laivų ir nustatytų krovinių perkėlimas į krantą pagal desanto vado prašymą.

iškvėpimo vožtuvas ↑ *vožtuvas*.

iškviečiamoji ugnis ↑ *ugnis*.

išlaipinimas, landing, высадка – žmonių su transporto priemonėmis, atsargomis ir įranga perkėlimas iš laivų, orlaivų, geležinkelių ir kelių transporto. Dar ↑ *krovimas, perkrovimas*.

Δ **iš mašinių**, dismounting, спешивание из машин – pėstininkų perėjimas nuo kovos veiksmų šarvuotuose (kovos mašinos) prie kovos veiksmų pėsčiomis. Dar ↑ *riba*.

jūrų desanto Δ, amphibious debarkation, высадка морского десанта – jūrų desanto operacijos (taktinio desanto veiksmų) etapas. Iš nedidelių desantinių laivų išsilaipinama (išlipama) tiesiogiai į jūros pakrantę, o iš didelių laivų – naudojant desantines priemones, įskaitant sraigtasparnius, į kuriuos kariai persikelia (išsikelia) ir technika perkraunama jūrų desantui atvykus į išlaipinimo rajoną. Jūrų desanto operacijos sėkmę lemia patikimas priešų gynybos slopinimas, didelė išlaipinimo sparta ir ryžtingi kariuomenės veiksmai. Dar skiriamas papildomasis išlaipinimas. Dar ↑ *išlaipinimo rajonas, judėjimas iš laivo į krantą, rengimas 1*.

papildomasis Δ, subsidiary landing, дополнительная высадка – *jūr. des.* išlaipinimas už nustatyto pagr. pajėgų išlaipinimo rajono ribų siekiant paremti pagr. pajėgų išlaipinimą.

išlaipinimas iš mašinių ↑ *išlaipinimas*.

išlaipinimo iš mašinių ribà ↑ *riba*.

išlaipinimo kraūtas, landing beach, берег высадки – *jūr. des.* jūros kranto dalis, kurioje išlaipinamos bataliono dydžio pajėgos. Tačiau tai gali būti kranto dalis, sudaranti taktinę vietovę (pvz., įlankos krantas), kurioje gali būti išlaipinamos pajėgos, mažesnės ar didesnės kaip batalionas.

išlaipinimo placdārmās ↑ *placdarmās 3*.

išlaipinimo plānas ↑ *planas 1*.

išlaipinimo pūntas ↑ *pūntas 1*.

išlaipinimo rajonas, landing area, район высадки – 1. *jūr. des.* desantavimo rajono dalis, kurioje vyksta jūrų desanto pajėgų išlaipinimas. Δ apima krantą, kranto prieigas, transportavimo zonas, ugnies paramos zonas, oro erdvę, kurioje yra artimosios (tiesioginės) aviacinės paramos orlaiviai, ir sausumos dalį pakeliui į pirmąjį desanto užduoties objektą sausumoje.

2. *jūr. des.* pakrantės ir šalia esančios akvatorijos dalis, kurioje išlaipinamas jūrų desantas ir veikia išlaipinimą užtikrinantys laivai. Tokiame Δ turi būti pagr. ir atsarginis desanto išlaipinimo barai, išlaipinimą ugnimi remiančių laivų manevravimo rajonas, išsilaipinusių pajėgų taktinio išskleidimo rajonas, technikos ir karių perkėlimo iš transporto laivų į desantavimo priemones rajonas. Šiame rajone skiriamas ↑ *išlaipinimo krantas*, išlaipinimo vieta, išlaipinimo punktas ir ↑ *išlaipinimo trasa*, ↑ *desantinių mašinų išleidimo zona*, pradinė ↑ *linija* ir kt. Dar ↑ *punktas 1, vieta 1*.

3. *or. des.* desantavimo rajonas, kuriame kariai ir materialinės priemonės išmetami parašūtais ar išlaipinami nutupiant (iškraunami nutūpus).

išlaipinimo trasà, boat lane, трасса высадки – jūrų desanto atakos išlaipinimo priemonių judėjimo ruožas, kuris tęsiasi į jūrą nuo pakrantės iki pradinės linijos. Išlaipinimo trasos tako plotis priklauso nuo atitinkamos pakrantės ilgio.

išlaipinimo vietà ↑ *vieta 1*.

išlaisvintoji teritorija, liberated territory, освобожденная территория – bet koks neutralios ar draugiškos valstybės rajonas, kuris buvo okupuotas prieš ir atgautas draugiškųjų pajėgų.

išleidimas iš kareivinių, let-out from barracks, увольнение из расположения части – trumpalaikis (kelioms valandoms) privalomosios pradinės karo tarnybos karių išleidimas iš kareivinių. Išleisti iki vakarinio patikrinimo ar iki vėlyvo laiko kariai gauna asmens ženklą ir leidžiamuosius raštelius. Dar ↑ *leidžiamasis raštelis, ženklas 1*.

išlėkimo kãmpas (γ) ↑ *kãmpas*.

išlėkimo tãškas ↑ *taškas 3*.

išlikimas mūšio laukė, combat survival, выживание на поле боя – priemonės, kurių turi imtis kariai, atskirti nuo draugiškųjų pajėgų kovos lauke, įskaitant veiksmus, susijusius su asmens išlikimu, priešo išvengimu, pabėgimu ir elgesiu nelaisvėje.

išmetamasis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

išmetiklis, shell extractor, выбрасыватель – 1. *šaul. gink.* įtaisas, skirtas iššautoms tūtomis iš šovinio lizdo ištraukti.

2. *art.* pabūklo spynos įtaisas iššautai tūtai iš vamzdžio kameros (atidarant spyną po šūvio) išmesti. Pabūkluose su automatinu ir pusiau automatinu užtaisymu spyna atidaroma ir tūta išmetama automatiškai; pabūkluose su rankiniu užtaisymu – tūta išmetama atidarant spyną rankomis.

išmetimo aukštis ↑ *aukštis 1*.

išmetimo zonà, extraction zone, зона выброски – paramos arba įrangos nuleidimo, taikant ištraukimo iš skrendančio orlaivio labai arti žemės metodą, zona.

išmėtytosios minos, jettisoned mines, разбросанные мины – minos, kurios dedamos kaip galima greičiau siekiant išmesti jūrų minas iš minininko, kai nepaisoma jų būklės ir padėties viena kitos atžvilgiu.

išminãvimas, mine-clearing, разминирование – minų, užtaisų, nesprogusių šaudmenų ir kt. sprogstančių daiktų vietovėje, akvatorijoje, statiniuose radimas ir ištaisyimas arba sunaikinimas radimo ar specialioje naikinimo vietoje. Tai atlieka inžineriniai arba specialiai parengti padaliniai rankomis arba techninėmis priemonėmis, minų traleriais. Dar ↑ *greitis, išminavimo priemonės*.

Δ **nãrdant**, clearing diving, разминирование с погруженем – naug naudojimas minoms surasti, atpažinti ir pašalinti.

išminãvimas nãrdant ↑ *išminãvimas*.

išminãvimo greitis ↑ *greitis*.

išminãvimo priemonės, mine-clearing equipment, средства разминирования – įrenginiai ir prietaisai inžinerinėms minoms ir kt. šaudmenims išminuojamoje teritorijoje žvalgyti, rasti, naikinti arba išnešti (išvežti). Išminuojant rankomis naudojami žvalgybos ir išminavimo komplektai, minų iešikliai, bombų iešikliai ir kt.; mechaniniu būdu – plačiajuosčiai minų iešikliai ir peiliniai, voliniai, plūduriniai, lyniniai, hidroakustiniai, elektromagnetiniai minų tralai; sprogdinimo būdu – SM ir sprogdinimo priemonės. Sprogdinant naudojami sutelktieji ir pailgieji (paprasti arba kumuliaciniai) užtaisai. Dar minos gali būti sprogdinamos skystosiomis SM ir erdviniais (aeroliniiais) sprogdinimo mišiniais.

išminãvimo užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

išorės degimo variklis ↑ *variklis*.

išorinė apšvità ↑ *apšvità*.

išorinė atmintis ↑ *atmintis*.

išorinė balistika ↑ *balistika*.

išorinio reido inkarvietė ↑ *inkarvietė*.

išorinis apsupties frontas ↑ *frontas 3, apsupties frontas*.

išorinis apšvitinimas ↑ *apšvitinimas*.

išorinis žemėlapių rėmėlis ↑ *žemėlapių rėmėlis*.

išrėtintoji rikiuotė ↑ *rikiuotė 1*.

išsėkinimas, exhaustion, изматывание – priešo aktyvių veiksmų tam tikroje zonoje ar tam tikra kryptimi suvaržymas puolant jį iš pasalų, ugnimi, rengiant užtvaras ar trumpus anpuolius. Dar ↑ *artilėrijos ugnies uždaviniai*.

išsilaikymas, sustainability, живучесть – pajėgų gebėjimas išlaikyti reikiamą kovos gebą tiek laiko, kiek reikia tikslams pasiekti.

išsisklaidančioji rakėtos galvutė ↑ *raketos galvutė*.

išskirstymas, allocation, распределение – 1. av. skrydžių skaičiaus pagal turimus išteklius nustatymas skirtingiems orlaivių tipams kiekvienai operacijai ar užduočiai.

2. *brand. kar.* konkretus brand. ginklų skaičius ir tipai, laikinai priskirti vadui tik kaip planavimo veiksnys.

išskirtasis padalinys ↑ *padalinys 1*.

išskirtinė ekonominė zona, exceptional economic zone, исключительная экономическая зона – *tarpt. jūr. teis.*

1982 Jūrų teisės konvencijoje numatytas ne platesnis kaip 200 jūrmylių pločio rajonas už ir greta teritorinės jūros; matuojama nuo tų pačių bazinių linijų, nuo kurių matuojamas teritorinės jūros plotis. Išskirtinėje ekonominėje zonoje galioja specialusis teisinis režimas, pagal kurį pakrančių valstybėms suteikiama suvereni teisė tyrinėti, eksploatuoti, saugoti ir valdyti gyvuosius išteklius ir negyvuosius gamtos turtus tuose vandenyse, kurie dengia jūros dugną, t. p. kitos, numatytos konvencijoje, teisės. Pakrantės valstybė šioje zonoje gali kontroliuoti ir užtikrinti savo šalies įstatymų, kurie atitinka konvenciją, vykdymą; pažeidimų atveju turi teisę reikalauti užsienio laivų atitinkamos informacijos, atlikti jų faktinį patikrinimą ar laivą sulaikyti. Lietuvos Δ kontroliuoja KJP.

išsklaidymas, dispersion, рассредоточение – 1. ppr. sutelktos ribotame plote kariuomenės, mantos, įrenginių ar veiklos išskirstymas ar padalijimas, kad būtų sumažintas jų pažeidžiamumas. Dar ↑ *ešelonavimas*.

pajėgų Δ, dispersion of troops, рассредоточение войск – pajėgų koncentracijos mažinimas, siekiant sumažinti nuostolius nuo priešo NP. Pajėgos išsklaidomos išdėstant karinius vienetus pradinuose (sutelkimo, gynybos) rajonuose dideliame plote; žygyje – parenkant gretimus maršrutas tam tikru atstumu vienas nuo kito, nustatant tam tikrus atstumus tarp mašinų ir vienetų. Δ priklauso nuo jų vykdomų uždavinių, vietovės ir kovos technikos apsauginių ir maskuojamųjų savybių, fortifikacinio rajono (pozicijų) įrengimo, priešo naudojamų NP ir kt. aplinkybių; jis turi kiek įmanoma sumažinti nuostolius, bet neapsunkinti sąveikos bei kovos veiksmų. Kariniai vienetai išsklaidomi taip, kad vienu (tam tikros galios) brand. arba įprastinio ginklo smūgiu (viena raketa, vienu artilėrijos diviziono arba baterijos anpuoliu, vieno lėktuvo, sraigtasparnio arba jų grandies smūgiu) nebūtų sunaikinti du gretimi kariniai vienetai.

2. *or. des.* žmonių arba technikos išsklaidymas išmetimo zonoje.

3. *laiv.* laivų perplukdymas į kitą vietą, kad būtų sumažinta jų pažeidimo tikimybė.

išsklaidytoji kovos rikiuotė ↑ *kovos rikiuotė*.

išsklaidytoji ugnis ↑ *ugnis*.

išsklaidytos kovos rikiuotės veiksmų taktika ↑ *taktika*.

išskleidimas, deployment, развертывание – 1. pajėgų (grupuotės) pergrupavimas tam tikriems veiksams. Dar ↑ *išskleidimo riba*.

operatyvinis pajėgų Δ, operational deployment of forces, оперативное развертывание войск – pajėgų operatyvinių grupuočių sudarymas karo veiksmų teatruose, strateginėmis ir operatyvinėmis kryptimis. Pagr. Δ priemonės: pajėgų pergrupavimas ir pradinių puolimo rajonų arba gynybos juostų, ugnies ir leidimo pozicijų užėmimas; aviacijos ir laivyno pajėgų perbazavimas; valdymo ir ryšių sistemų išskleidimas; visų rūšių paramos ir aprūpinimo organizavimas ir kt. Priklausomai nuo situacijos Δ gali vykti vienu metu arba nuosekliai.

stratėginis Δ, strategic deployment, стратегическое развертывание – priemonių kompleksas pertvarkant GP į karo padėtį, sudarant GP grupuotes karo veiksams, baigiant tiesioginį pasirengimą karui. Sudaro: GP pertvarkymas iš taikos į karo padėtį (visiškos kovinės parengties įvedimas rengiant mobilizaciją); operatyvinis pajėgų grupuotės išskleidimas karo veiksmų teatre; strateginis pajėgų pergrupavimas iš šalies gilumos ir tarp karo veiksmų teatrų, strateginių rezervų išskleidimas. Priklausomai nuo karinės politinės situacijos, valstybės tikslų kare ir kt. veiksmų Δ gali būti vykdomas

vienu metu arba nuosekliai, slapta arba atvirai. Strateginį išskleidimą laiku užtikrina: optimalus planavimas; nuolatinė pajėgų kovinė ir mobilizacinė parengtis; išankstinis šalies teritorijos (karo veiksmų teatrų) operatyvinis parengimas; visapusiškas GP aprūpinimas; sklandus pajėgų valdymo organizavimas ir patikimas jų operatyvinis dengimas.

užnugario Δ, rear deployment, развертывание тыла – visų užnugario grandžių pertvarkymas iš taikos į karo būseną; užnugario grupuočių sudarymas remiamų (aprūpinamų) pajėgų veiksmų kryptimis; materialinių priemonių atsargų pervežimas į junginių kovos veiksmų zonas (rajonus).

2. pajėgų perrikiavimas į prieškovinę ar kovos rikiuotę. Dar ↑ *riba*.

Δ **į kovos rikiuotę**, combat deployment, развертывание в боевой порядок – pajėgų perrikiavimas mūšiu iš žygio ar prieškovinės rikiuotės.

Δ **į prieškovinę rikiuotę**, prebattle deployment, развертывание в предбоевой порядок – nuoseklus pagr. pajėgų žygio voros skaidymas pradžioje į batalionų, po to į kuorų ir būrių (skyrių) žygio voras turint tikslą išretinti pajėgas, kad sumažėtų nuostoliai nuo priešo ugnies ir būtų užtikrintas greitas pajėgų išskleidimas į kovos rikiuotę. Galí būti kampu pirmyn (atgal), įžambiai kairėn ar dešinėn.

3. *laiv.* laivų išdėstymo pakeitimas iš plaukiojimo į kovinę padėtį; laivų išsidėstymas į atitinkamą rikiuotę bendriems ar atskiriems kovos veiksams ir pratyboms.

išskleidimas į kovos rikiuotę ↑ *išskleidimas 2.*

išskleidimas į prieškovinę rikiuotę ↑ *išskleidimas 2.*

išskleidimo bazė ↑ *bazė.*

išskleidimo laikas ↑ *laikas 2.*

išskleidimo riba ↑ *riba.*

išskleistóji kovos rikiuotė ↑ *kovos rikiuotė.*

išskleistóji vėduoklė ↑ *vėduoklė.*

išskleistósios kovos rikiuotės taktika ↑ *taktika.*

išskridimas, sortie, самолето-вылет, вертолета-вылет – 1. *or. oper.* operacinis vieno orlaivio skrydis.

2. apskaitos vienetas, pagal kurį nustatoma aviacijos kovinės veiklos, orlaivių ir aviacijos vienetų kovinės įtampos apimtis per tam tikrą laiką (dieną, parą, mėnesį) arba planuojama jos veikla operacijoje (mūšyje). T. p. taikomas mokomosios praktikos metu. Planuojant skraidymo resursas t. p. gali būti apskaičiuojamas eskadrilių ir kt. aviacijos vienetų išskridimu.

kovinis Δ, mission sortie, боевой вылет – 1. orlaivio skrydis kovinei užduočiai atlikti. Δ atliktas, jeigu atlikta kovinė užduotis (pagal objektyviosios kontrolės duomenis); 2. kiekvieno orlaivio įgulos nario, aviacijos vieneto kovinė veiklą per tam tikrą laiką (mėnesį, metus), operaciją ir visą karą.

išslāptinimas, declassification, рассекречивание – įslaptintos medžiagos saugumo klasifikacijos panaikinimas. Dar ↑ *slaptumo mažinimas.*

iššautóji tūtà ↑ *tūta.*

iššókančioji sausumós minà ↑ *sausumos mina 2.*

iššokimo greitis ↑ *greitis.*

ištarnáuti mėtai, *tarnybos stāžas*, years of service, length of service, годы выслуги, выслуга лет – įstatymuose numatytas terminas, kuriam sukakus profesinės karo tarnybos kariams, kariams savanoriams ir aktyviojo rezervo kariams suteikiamos tam tikros privilegijos ir lengvatos nustatant tarnybinių atlyginimų dydžius, pailginant kasmetinių atostogų trukmę, padidinant išeitinių pašalpų, skiriamų pensijų dydį ir kt.

įstekliai, supplies, ресурсы, запасы – lėšos, resursai, santaupos, atsargos.

būtinieji Δ, essential supplies, необходимые запасы – būtini kariauti arba karo metu valstybei išgyventi reikmenys, kurie turi būti išdalyti kaip galima greičiau – maistas, benzinai, alyva, tepalai, medicinos priemonių atsargos.

garántiniai tēchniniai Δ, guaranteed technical life, гарантийный технический ресурс – karo technikos pavyzdžio išdirbis, iki kurio pabaigos gamintojas (gamykla, įmonė, bazė) garantuoja, kad pavyzdys atitiks nustatytus reikalavimus, jeigu bus laikomasi eksploataavimo sąlygų.

skirtieji tēchniniai Δ, allocated technical life, назначенный технический ресурс – karo technikos pavyzdžio išdirbis, kuriam pasibaigus jo eksploatavimas turi būti nutrauktas nepriklausomai nuo jo techninės būklės (pvz., išdirbis iki techninės priežiūros Nr. 1 arba 2, įstekliai mokymo tikslams ir pan.).

skrydžių Δ, flight life, летный ресурс – lėktuvo (sraigasparnio), aviacijos vieneto skrydžių skaičius, nustatytas kovos užduočiai atlikti. Δ nustatomas atsižvelgiant į užduoties turinį, aviacijos vieneto kovinę sudėtį, jo kovinį pajėgumą

ištraukiamasis

naikinti priešo objektus (taikinius), leidžiamą kovinę įtampą ir įgūlių parengimo lygį, t. p. degalų, šaudmenų ir kt. materialinių priemonių atsargas.

tarpremontiniai tèchniniai Δ, interrepair technical life, межремонтный технический ресурс – karo technikos pavyzdžio išdirbis nuo eksploataavimo pradžios iki pirmojo planinio remonto arba tarp kito, vienas po kito atliekamo remonto (pvz., vidutinio ir kapitalinio).

tèchniniai Δ, technical life, технический ресурс – karo technikos pavyzdžio funkcionavimo trukmė arba atlikto darbo apimtis nuo eksplotavimo pradžios (eksploataavimo atnaujinimo po kapitalinio arba vidutinio remonto) iki tokios būklės, kai neįmanomas tolesnis jo naudojimas. Δ išreiškiamas metais, valandomis, kilometrais, tonomis, įjungimo skaičiumi ir kt. vienetais. Skiriami garantiniai, skirtieji, tarpremontiniai ištekliai; gali būti skrydžių, variklio ir kt.

variklio Δ, motor life, моторресурс – nustatyta variklio (mašinos) darbo trukmė iki kapitalinio remonto; vienas iš variklio (mašinos) ilgaamžiškumo rodiklių. Δ matuojami variklio darbo valandomis arba eigos kilometrais.

ištraukiamasis parašiuatas ↑ *parašiuatas*.

ištvermė, endurance, stamina, стойкость – kario moralinės psichologinės ir kovinės savybės, kurios jam leidžia išsaugoti kovinę dvasią ir jėgas vykdyti kovos užduotį ypatingo pavojaus sąlygomis. Δ pagrindą sudaro: pareigos suvokimas, tvirta valia, kovinis meistriškumas, kolektyviškumas.

išvados, conclusions, выводы – glaustos santraukos, daromos įvertinant susiklosčiusią situaciją apie priešą ir draugiškąsias pajėgas, vietovę ir kt. sąlygas, kurios turi įtakos priimant sprendimą.

išvalytasis rúožas, swept path, разминированный участок – *jūr. min. kar.* ruožas, išvalytas ne giliau kaip tralavimo gylyje, mechaniniu būdu.

išvedžiojas, corporal of the guard, разводящий – karys iš sargybos sudėties, skirtas jam pavaldiems postų sargybiniams išvedžioti į postus, juos keisti ir tikrinti jų tarnybą. Išvedžiotojais skiriami seržantai arba gerai parengti grandiniai. Sargybose, turinčiose vieną postą, Δ neskiriamas, jo pareigas atlieka sargybos viršininkas.

išvengtóji apšvitós dòzė ↑ *apšvitós dozė*.

išvykimo tãškas ↑ *taškas 1*.

iš žėmės vãldomas gãudymas ↑ *gaudymas*.

ítakos zonà ↑ *zona*.

ítraukiamo į mūšį vïeneto bũklė, status of the incoming unit, состояние вводимой в бой части – faktinis stojančio į mūšį vieneto karių, technikos, ginkluotės skaičius ir materialinių priemonių atsargas.

ítraukimas į mūšį, engagement for battle, ввод в бой – organizuotas 2-ojo ešelonu ar rezervų artėjimas prie sąlyčio su priešų linijos, išsiskleidimas į kovos rikiuotę ir kovos veiksmų pradžia siekiant sustiprinti 1-ojo ešelonu pastangas puolant priešą gynybos gilumoje, kad būtų įvykdyta tolesnė užduotis arba pakeisti netekę kovos gebos 1-ojo ešelonu kariniai vienetai. 2-ieji ešelonai (rezervai) gali būti įtraukiami į mūšį vienu metu arba nuosekliai (nuoseklus Δ). Dar buvo įtraukimas į pralaužtą gynybą ir kt. Dar ↑ *ítraukiamo į mūšį vïeneto bũklė, ítraukimo į mūšį tvarka, riba*.

nuoseklũsis Δ, subsequent engagement for battle, последовательный ввод в бой – laipsniškas suplanuotas pajėgų įtraukimas į mūšį stiprinant 1-ajame ešelone kovojančių karinių vienetų kovinį pajėgumą ar plečiant puolimą numatyta kryptimi.

ítraukimas į pralãužtã gynybã, committing to break, ввод в прорыв – *ist.* specialiai išskirtų pajėgų arba 2-ųjų ešelonų (rezervų) priartėjimas, išsiskleidimas ir kovos veiksmų pradžia puolamojoje operacijoje siekiant padidinti priešą gynybos pralaužimą į gilumą ir sparnus. Buvo vykdomas, kai 1-ojo ešelonu pajėgos pralauždavo priešą gynybos taktinę zoną. Nuo XX a. 6 d-mečio „Δ“ netaikomas. Dar ↑ *ítraukimas į mūšį*.

íttraukimo į mūšį ribà ↑ *riba 1*.

íttraukimo į mūšį tvarkà, order of engagement for battle, порядок ввода в бой – vado sprendimu nustatytas pajėgų įtraukimo į mūšį eiliškumas ir sąlygos.

ítvirtintasis rajõnas, fortified area, укрепленный район – vietovės rajonas, kuriame įrengti ir pastatyti ilgalaikiai ir lauko fortifikaciniai įrenginiai ir statiniai, įvairios inžinerinės užtvartos ir kuris parengtas ilgai ir atkakliai specialiujų pajėgų savarankiškai gynybai arba kartu su lauko pajėgų bendraisiais daliniais.

ítvirtintojo rajõno gynybã ↑ *gynyba*.

ítvirtintojo rajõno pralãužimas ↑ *pralaužimas*.

ítvirtintojo rajõno sėktorius ↑ *sektorius*.

ítvirtintoji pozicija ↑ *pozicija*.

ítvirtintoji stovyklà ↑ *stovykla*.

įtvirtintųjų rajonų pajėgos ↑ *pajėgos 2.*

įvadas, situation to occur, вводная – nauji duomenys apie taktinę (operatyvinę) situaciją, kuriuos pateikia pratybų vadovas (tarpininkai) pratybų dalyviams, pagal kuriuos tęsiamos pratybos.

įvairių degalų vidaus degimo variklis ↑ *variklis, vidaus degimo variklis.*

įveikimas, negotiation [passage], преодоление – pajėgų judėjimas ypatingomis sąlygomis, pvz., per užtvartas ir kliūtis, taršos ir griuvėsių rajonus (zonas) ir kt.

aprūpinimo juostos Δ, negotiation [passage] of the covering zone, преодоление полосы обеспечения – gynybos juostos įveikimas priešakiniais vienetais (priešakinėmis rinktinėmis) ir avangardais. Priešakiniai vienetai (priešakinės rinktinės), neįsiveldami į mūšį su priešo pajėgomis, besiginančiomis aprūpinimo juostoje (dengimo zonoje), apeina jo gynybos pozicijas (atramos punktus), greitai priartėja prie pagr. gynybos ruožo siekdami jį įveikti nesustoję. Avangardai naikina dengimo pajėgas ir užtikrina pagr. pajėgų išsiskleidimą. Priešakinių vienetų (rinktinių) ir avangardų veiksmus remia aviacijos smūgiai ir artilerijos ugnis. Pagr. puolančiosios grupuotės pajėgos juda paskui priešakinius vienetus (priešakines rinktines) ir avangardus prieškovine rikiuote ir yra pasirengusios išsiskleisti ir pastiprinti priešakinių padalinių pastangas įveikti gynybos ruožus nesustojus.

dengimo zonos Δ, negotiation [passage] of the cover zone, преодоление зоны прикрытия – priešakinių pagr. pajėgų padalinių ir avangardų veiksmas. Šie padaliniai, nestodami į mūšį su priešo padaliniais, besiginančiais dengimo zonoje, apeina jų atramos punktus, greitai artėja prie pagr. gynybos ruožo, stengdamiesi jį užimti nesustodami. Avangardai, prasiverždami pro dengimo zoną, naikina aptiktus priešo padalinius ir, remiami aviacijos ir artilerijos, užtikrina pagr. pajėgų išsiskleidimą ir įtraukimą į mūšį.

griuvėsių rajono Δ, negotiation [passage] of the demolition area, преодоление зоны разрушений – pajėgų judėjimas kovos, prieškovine ar žygio rikiuote per griuvėsių ir kliūčių rajonus (zonas), jeigu neįmanoma jų apeiti. Perėjoms daryti, vorų keliams tiesiti naudojama inžinerinė technika, sprogstamieji užtaisai ir kt. priemonės. Inžineriniai vienetai daro perėjas per griuvėsius, tiesia vorų kelius, įrengia ir prižiūri perkėlas, veikia užtvartų ardymo ir judėjimo paramos būriuose.

minų lauko Δ, negotiation [passage] of the mined area, преодоление минного поля – minų lauko žvalgyba, perėjų juose darymas ir pajėgų judėjimas padarytomis perėjomis. Dar ↑ *perėja 1.*

oro erdvės gynybos Δ, air defence negotiation, преодоление ПВО – aviacijos veiksmai dezorganizuojant priešo OEG sistemą, kurie turi užtikrinti, kad orlaiviai (aviacijos vienetai) nuskristų iki skirtų taikinių ir atakuotų juos. Δ sudaro: priešo OEG sistemos žvalgyba; jos pajėgų ir priemonių naikinimas skrydžio ruože ir kovos veiksmų rajone; elektroninis OEG sistemos slopinimas; aviacijos vienetų kovos rikiuotės dengimas nuo priešo naikintuvų atakų; jo aerodromų blokavimas; demonstraciniai ir nukreipiamieji veiksmai; taktiniai orlaivių įgulų veiksmai (OEG rajonų apėjimas, priešraketinis, priešženitinis manevras ir manevras prieš naikintuvus); skrydis tinkamiausia kovos rikiuote, tinkamiausiame aukštyje ir tinkamiausiu greičiu prisitaikant prie vietovės reljefo ir meteorologinių sąlygų.

priešdesantinių užtvartų Δ, negotiation [passage] of anti-amphibious obstacles, преодоление противодесантных заграждений – organizuotas desantinių laivų ir desantinių priemonių judėjimas per užtvartas į išlaipinimo punktus, t. p. desanto padalinių judėjimas ant kranto; pradinė mūšio už jūrų desanto išlaipinimą fazė. Užtvartas ant vandens ardo traleriai ir laivų (katerių, sraigtasparnių) užtvartų ardymo komandos, naudojamos virvinius (ilguosius) užtaisais, išstampydamos užtvartas ir jas sprogdindamos SM užtaisais. Užtvartas ant kranto desantas įveikia tais pačiais būdais, kuriuos taiko SP.

priešraketinės gynybos Δ, negotiation [passage] of antimissile defence, преодоление противоракетной обороны – priemonių kompleksas ir kovos veiksmai siekiant sumažinti priešo priešraketinės gynybos veiksmingumą, kai jo objektams smogiami balistinių raketų smūgiai. Skiriamas strateginis Δ (naudojant TBR ir PLBR) ir Δ karo veiksmų teatre. Strateginį Δ sudaro: priešo priešraketinės gynybos informacijos perpildymas; kosminių balistinių raketų leidimo aptikimo priemonių slopinimas; priešraketinių kompleksų aptikimo ir nutaikymo radiolokacijos stočių slopinimas; priešo priešraketinės gynybos sistemos REP ekranų apšvietimas; radiolokacijos stočių ir priešraketinių raketų naikinimas. Δ karo veiksmų teatre sudaro: balistinių raketų leidimo aptikimo priemonių slopinimas; priešraketinių kompleksų naikinimas pozicijose; klaidinamųjų taikinių naudojimas; priešo kosminės žvalgybos silpninimas.

taršos zonu Δ, negotiation [passage] of contaminated zones, преодоление зон заражения – pajėgų judėjimas kovos, prieškovine ar žygio rikiuote per taršos zonas, išsaugantis jos kovos gebą ir užtikrinantis kovos užduočių atlikimą. Taršos zonos įveikiamos, kai neįmanoma jų apeiti arba perkelti pajėgas lėktuvais ir sraigtasparniais. Radioakt. taršos zonos įveikiamos nesustojant arba palaukus, kol sumažės dozės galia. Chem. ir biol. taršos zonos ppr. apeinamos. Jei negalima tai padaryti arba laukti, judama per jas nesustojant ir nekeičiant pajėgų rikiuotės.

užtvartų ir kliūčių Δ, negotiation [passage] of barriers and obstacles, преодоление заграждений и препятствий – pajėgų judėjimas per užtvartas ir natūralias kliūtis, kai neįmanoma jų apeiti. Tankai su tralais įveikia minų užtvartas kovos (prieškovine) rikiuote; tankai be tralų ir kt. technika – perėjomis; pėstininkai pėsčiomis – perėjomis arba tankų

padarytomis vėžėmis. Natūralios kliūtys ir nesprogios užtvaros įveikiamos įrengtomis perėjomis. Joms įrengti naudojami tiltų klotuvai, tankai ir kt. mašinos su buldozerine įranga, mechanizuotieji tiltai, sprogstamieji užtaisai. Prireikus per vandens kliūtis tiesiami žemieji tiltai. Perėjos griuvėsiuose daromos inžinerinėmis užtvarų ardymo mašinomis ir kt. priemonėmis. Dar ↑ *perėja 1*.

vandens kliūtis Δ, water obstacle crossing, форсирование водной преграды – puolančių pajėgų kėlimasis per vandens kliūtį, kai jos priešingą krantą gina prieš pajėgos. Δ naudojami plaukiamieji tankai, PKM, šarvuočiai, t. p. savaeigiai keltai ir kt. perkėlos priemonės. Vandens kliūtis ppr. įveikiama nesustojant: naikinamas besiginantis prieš vandens kliūtį priešas; priešakinės rinktinės (avangardai) kartu su oro desantais užgrobia tiltus ir perkėlas arba įveikia vandens kliūtį savomis priemonėmis; vandens kliūtį įveikia 1-ojo ešelonu pagr. pajėgos. Kai sėkmingai vyksta puolimas kitame krante, persikelia 2-ojo ešelonu pajėgos ir rezervai, naudodami savo priemones arba nutiestais tiltais, pasirenkę plėtoti 1-ojo ešelonu sėkmę. Jeigu nepavyko įveikti vandens kliūtis nesustojus, tai pagr. pajėgos išsiskleidžia prie vandens kliūtis ir rengia Δ iš tiesioginio sąlyčio su priešu padėties arba pajėgoms artėjant iš gilumos. Prieš Δ organizuojamas rengimas ugnimi, o prasidėjus įveikimui – parama ugnimi. Jūros sąsiaurių įveikimą remia laivynas. Dar ↑ *kėlimasis per vandens kliūtį, pradinis rajonas, ruožas 1*.

įvėrtinimas, assessment, оценка – analizė ir vertės nustatymas. Ppr. įvertinama situacija ir jos elementai, naikinimo priemonių poveikis, nuostoliai ir kt.

branduolinio poveikio Δ, nuclear vulnerability assessment, оценка степени уязвимости от ядерного оружия – galimo brand. smūgio prognozuojamo poveikio gyventojams, kariuomenei ir ištekliams nustatymas. Jis pirmiausia atliekamas prieš smūgį; tačiau gali būti tęsiamas smūgio metu ir po jo.

branduolinių nuostolių Δ, nuclear damage assessment, оценка поражающего действия ядерного оружия – brand. smūgio padarytos žalos gyventojams, kariuomenei ir ištekliams nustatymas. Δ atliekamas brand. smūgio metu ir po jo. Nuostolių dydis į šį įvertinimą neįeina.

cheminės situacijos Δ, chemical situation estimate, оценка химической обстановки – prieš chem. smūgio arba chem. avarijos poveikio kariuomenei ir gyventojams nustatymas. Δ atliekamas chem. smūgio (avarijos) metu ir po jo. Įvertinant chem. situaciją nustatomas taršos rajonų dydis, užteršto oro debesies slinkimo laikas, taršos trukmė, galimos apsinuodijimo dozės ir karių (gyventojų) nuostoliai.

draugiškųjų pajėgų Δ, estimate of friendly forces, оценка дружеских войск – savo, priskirtų, remiančių ar kitaip sąveikaujančių draugiškųjų pajėgų kovinio ir kt. pajėgumo analizė prieš operaciją ir operacijos metu planuojant jas veiksmingai panaudoti skirtam uždaviniui įvykdyti.

galimų kovos nuostolių Δ, assessment of probable battle damage, оценка вероятных боевых потерь – vienas iš operatyvinių taktinių skaičiavimų, atliekamų planuojant operacijas, nustatantis reikiamas pajėgas vienetams pakeisti ar reikiamas atsargas jiems papildyti ir kt.

gretimų pajėgų Δ, neighbouring forces assessment, оценка соседних частей – pajėgų įvertinimas siekiant nustatyti gretimų pajėgų kovinį ir kitus pajėgumus, jų galimą įtaką vykdant skirtą uždavinį.

logistinis Δ, logistic assessment, тыловая оценка – reikiamos, esamos ir (ar) potencialios logistinės paramos tam tikroms karinėms operacijoms paremti karo veiksmų teatre, valstybėje ar rajone, įvertinimas.

priešo Δ, enemy assessment, оценка противника – prieš pajėgų išsidėstymo, jo kovinės galios ir galimų veiksmų būdų ir krypčių įvertinimas.

radiacinės situacijos Δ, assessment of the radiation situation, оценка радиационной обстановки – rad. situacijos, susiklosčiusios po brand. ginklo naudojimo (rad. avarijos), išsiaiškinimas ir įvertinimas. Rad. situacija nustatoma ir vertinama naudojant rad. žvalgybos duomenis. Vertinant rad. situaciją, nustatomos apšvitos dozės, kurias gali gauti kariai veikdami užterštoje vietovėje, apskaičiuojamas leidžiamasis buvimo joje laikas (kad nebūtų viršytos rad. saugos normų nustatytos apšvitos dozės), nustatomos rad. saugos užduotys ir sprendžiami kt. uždaviniai. Toliau analizuojami uždavinių sprendimo rezultatai ir numatomi veiksmai, kurie turi užtikrinti karių apsaugą nuo jonizuojančiosios spinduliuotės ir karinių vienetų kovos gebą.

situacijos Δ, estimate of the situation, оценка обстановки – vado loginis mąstymo procesas įvertinant visas aplinkybes, turinčias įtakos esamai padėčiai, ir priimant sprendimą, kurį veiksmų eigos variantą įgyvendinti, kad uždavinys būtų įvykdytas. Δ apima informacijos apie priešą, draugiškąsias pajėgas, kovos veiksmų rajoną, meteorologines ir klimatinės sąlygas, radioakt., chem. ir biol. taršą bei kt. situacijos elementus nagrinėjimą ir analizę.

táikinio póslinkio Δ, target prediction assessment, оценка предупреждения цели – atsižvelgimas į judančio taikinio poslinkį iki poslinkio taško per poslinkio laiką. Dar ↑ *laikas 2, poslinkis, taškas 1*.

žvalgybinis Δ, intelligence estimate, разведывательная оценка – raštiškas ar žodinis turimos žvalgybos informacijos, susijusios su specifine padėtimi ar sąlygomis įvertinimas, norint nustatyti priešą galimus veiksmų eigos variantus ir jų įgyvendinimo tikimybę.

įvalgybinis mūšio laūko Δ, intelligence estimate of the battlefield, разведывательная оценка поля боя – 1. analitiniai metodai, taikomi neaiškumams apie priešą, jo padėtį ir vietovę sumažinti; 2. kintanti duomenų, kuriuose detaliam įvertintam priešo įtaka draugiškųjų pajėgų veiksmams, bazė.

įvykis, event, происшествие – reikšmingas visuomenės arba asmens gyvenimo reiškinys. Neviršijantis nustatytų kriterijų gamtinio, techninio, ekologinio ar socialinio pobūdžio reiškinys, turintis ribotą vietinį poveikį žmonėms, turtui, ūkiui ir aplinkai.

branduolinis Δ, nuclear accident, ядерное происшествие – brand. energetikos ir RM transportavimo objektų veiklos sutrikimas, per kurį į aplinką patenka RM. Įvykis, nedarantis poveikio saugai, vad. nuokrypiu. Dar ↑ *avarija, branduolinio įvykio lygmuo, incidentas*.

ekstremalusis Δ, accident, экстремальное событие – norminiais dokumentais nustatytus kriterijus (pvz., didžiausiąjį leidžiamąjį radioaktyviosios taršos lygį ir pan.) pasiekęs ar viršijęs gamtinio, techninio, ekologinio ar socialinio pobūdžio įvykis, keliantis pavojų žmonėms, jų fiziologinėms ar socialinėms gyvenimo sąlygoms, turtui, ūkiui ir aplinkai. Dar ↑ *ekstremaliojo įvykio kriterijai, židinys*.

nepaprastasis Δ, accident, чрезвычайное происшествие – įvykis, susijęs su ekstremaliąja situacija, viešosios tvarkos, nustatytos tvarkos ir drausmės kariniuose daliniuose pažeidimu ir pan.

izobarą, isobar, изобара – linija, jungianti žemėlapyje ar diagramoje vienodo atmosferos slėgio tam tikru metu taškus; atmosferos slėgio izolinija. Sudaromi daugiamečio vidutinio mėnesinio slėgio, kurio nors laikotarpio vidutinio slėgio ir slėgio tam tikram laiko momentui Δ žemėlapiai. Sudarant Δ žemėlapius, atmosferos slėgis ppr. perskaičiuojamas pagal barometrines formules (nuo jūros lygio).

izobatą, isobath, изобара – žemėlapio linija, jungianti vandens baseinų (ežero, jūros, vandenyno) vienodo gylio taškus ir rodanti dugno reljefą; vandens baseinų gylio izolinija. Gylio atskaita daroma: jūrose be potvynių – nuo vidutinio jūros gylio; jūrose su potvyniais – nuo mažiausio didžiausio atoslūgio lygio; upėse ir ežeruose – nuo sąlyginio vandens lygio matuoklės nulio. Dar ↑ *vandens lygio matuoklė*.

izogoną, isogonal, изогона – kurio nors fizik. dydžio orientavimo izolinija: kartografijoje – žemėlapyje ar jūrlapyje nubrėžta linija, jungianti vienodo magnetinio nuokrypio taškus kuriuo nors laiku; meteorologijoje – tos pačios krypties vėjo linija.

izokliną, isoclin, изоклина – žemėlapio linija, jungianti vietas, kuriose yra vienoda magnetinė inklinacija (kampas tarp horizonto plokštumos ir Žemės magnetinio lauko stiprumo vektoriaus).

izoliatorius, insulator, изолятор – specialiai įrengta patalpa, kurioje laikomas ligonis, sergantis užkrečiamąja liga, arba žmogus, bendravęs su tokiu ligoniu.

izoliavimo ir apribojimo priemonės, isolation and restriction measures, изоляционные и ограничительные мероприятия – biol. naikinimo ir epidemijų židiniuose vykdomos priemonės. Tokios priemonės yra: ↑ *stebėjimas ir karantinas*.

izolinija, isoline, isogriv, изолиния – linija, jungianti žemėlapio, schemas taškus, turinčius vienodus kiekybinius kurio nors dydžio rodiklius, pvz., paviršiaus vienodo aukščio (izohipsė), vienodos temperatūros (izoterma), vienodo atmosferos slėgio (↑ *izobara*), vandens baseino (ežero, jūros, vandenyno) vienodo gylio (↑ *izobata*), vienodo magnetinio nuokrypio (↑ *izogona*), vienodo gyventojų tankumo taškus ir t. t. Dar ↑ *izoklina*.

izoliuojamasis kvėpavimo aparatas ↑ *kvėpavimo aparatas*.

izoliuojamoji apsauginė aprangą ↑ *aprranga*.

izoliuojamoji dujųkaukė ↑ *dujųkaukė 2*.

izoliuotasis padalinys ↑ *padalinys 1*.

izotopas, isotope, изотоп – to paties chem. elemento atomas, turintis vienodą protonų, bet skirtingą neutronų skaičių. Tas pats chem. elementas gali turėti keletą izotopų, pvz., uranas turi 12 izotopų, kurie žymimi taip: U 233, U 235, U 238 (arba ²³³U, ²³⁵U, ²³⁸U) ir t. t.

įžėminimas, grounding, заземление – išankstinis elektros grandinės dalių prijungimas prie bendro bazinio laidininko, vad. „žemė“. Žemė visada turi nulinių potencialą ir todėl naudojama grandinės įtampai matuoti. Šiuolaikinėje elektros instaliacijoje yra laidininkas, prijungiamas prie žemės.

J

jatagānas, yataghan, ятаган – *ist.* kertamasis duriamasis ginklas; Art. ir Vid. Rytų tautų lenktas kardas. Δ ašmenys yra įgaubtoje geležtės pusėje (atvirkštinis lenkimas), kotas be rankos apsaugos su paplatėjimu gale plaštakos atramai. Žinomas nuo XVI a.

jaunesnysis kariniškas ↑ *karininkas*.

jaunesnysis vadas ↑ *vadas*.

jaūtris, sensibility [sensitivity], чувствительность – imtuvo geba iš silpnų signalų išskirti perduodamą informaciją. Kiekybiškai Δ vertinamas mažiausia naudingo signalo įtampa antenoje, kuri leidžia galinėje aparatūroje išskirti iš triukšmo informaciją. Imtuvo Δ priklauso nuo antenos ir imtuvo vidinio triukšmo, stiprinimo, naudingojo signalo ir triukšmo galingumo santykio.

jefreitorius, lance corporal, ефрейтор – kai kuriose valstybėse SP, KOP ir KJP kareivių laipsnis, viena pakopa aukštesnis už eilinį arba jūreivį; kai kur atitinka KJP vyresnįjį jūreivį. Lietuvos kariuomenėje atitinka grandinį; Čekijoje – *svobodník*, Vengrijoje – *őrvezető*, Lenkijoje – *starszy szeregowiec*, Rumunijoje – *soldat-fruntas* ir pan.

jėgainė, power plant [station], двигательная [силовая] установка – 1. įrenginys energijai gauti, pvz., branduolinė Δ.

branduolinė Δ, nuclear facility, ядерная силовая установка – energetinis kompleksas, kurį sudaro brand. energetinis įrenginys ir energetinės jėgos mašinos mechaninei energijai gauti. Skiriama reaktorių ir radioizotopų Δ. Ji gali būti transportinė, stacionarioji ir judrioji. Transportinės Δ plačiai naudojamos povandeniniuose ir antvandeniniuose laivuose, stacionariosios – branduolinėse elektrinėse. Δ buvo projektuojamos bei bandomos ir lėktuvams. Dar ↑ *branduolinė elektrinė*.

2. judrios kovos mašinos arba transporto priemonės mechaninės energijos šaltinis. Susideda iš variklio ir jo darbui įvairiomis eksploatacijos sąlygomis reikalingų sistemų.

jėgeriai, jaegers, егеря – 1. lengvieji pėstininkai ir raitininkai kai kurių Europos valstybių kariuomenėse (XVII–XIX a.). Atsirado Trisdešimtmetyje kare (1618–1648).

2. austrų, prūsų ir rusų kariuomenės specialiojo darinio rinktiniai kariai (šauliai), kurie buvo naudojami kavalerijai remti, veikti sparnuose, priešui apeiti. Ginkluoti graižtviniu šautuvu, durklu ir peiliu. Kai kurių valstybių, pvz., Lietuvos, kariuomenėje taip vad. žvalgybos vienetų kariai.

3. medžioklės ūkio pareigūnai; medžiotojai specialistai, padedantys medžiotojams mėgėjams.

jėgūs demonstravimas, demonstration of power, демонстрация силы – valstybės ar valstybių grupės veiksmai kitos ar kitų valstybių atžvilgiu siekiant politinio, ekonominio ar karinio spaudimo. Gali pasireikšti nustatant aukštesnes GP kovinės parengties pakopas, perdislokuojant pajėgas prie valstybės sienos, rengiant dideles pratybas (manevrus), intensyvinant orlaivių skrydžius ar laivų manevravimą ir kt.

jodo profilaktika, iodine prophylactic, иодная профилактика – skydliaukės išotininimas patvariuoju jodu, kad į ją nepatektų radioakt. jodas; profilaktinė medicinos priemonė. Atliekant Δ, skydliaukė išotinama patvariuoju jodu ir nepriima jo radioakt. izotopų. Didžiausias apsaugos rezultatas pasiekiamas vartojant patvarųjį jodą iš anksto arba kartu su radioakt. jodo patekimu į organizmą. Profilaktiškai jodas vartojamas kalio jodido tabletėmis, kurios gaminamos po 250, 125 ir 40 mg, arba geriant jodo vandens spiritinį tirpalą.

jòlas, jol, иол – dvistiebis burlaivis su įstrižosiomis burėmis, kurio bizanstiebis (užpakalinis stiebas) daug mažesnis už fokstiebi (priešakinį stiebą) ir yra už vairo ašies. Bizanstiebis dažn. turi tik vieną (pagalbinę) burę, skirtą manevruoti.

jònas, ion, ион – elektringasis atomas arba atomų grupė. Neutraliam atomui netekus elektronų susidaro teigiamieji Δ, o prisijungus – neigiamieji Δ. Dar ↑ *jonizacija*.

jonizacija, ionization, ионизация – jonų susidarymas elektronams pasišalinant ar jiems prisijungiant prie atomų ar molekulių; neutralaus atomo skilimas į priešingo krūvio daleles: elektroną ir atomo likutį (teigiamąjį joną). Dujų Δ vyksta dėl išorinio poveikio atplėšiamų nuo atomo ar molekulės vieno ar kelių elektronų. Δ lygis – jonų ir neutraliųjų dalelių santykis tūrio vienetė. Δ vyksta veikiant atomus ultravioletine, rentgeno, gama spinduliuote (fotojonizacija),

labai įkaitinus dujas (termojonizacija), veikiant elektros laukams, susiduriant dalelėms su elektronais ir sužadintomis dalelėmis (smūginė jonizacija) ir kt. būdais. Dar ↑ *jonizacijos geba*.

jonizacijos kamera ↑ *kamera 2*.

jonizacijos gebà, ionizing power, ионизирующая способность – elektromagnetinių bangų ir dalelių gebėjimas jonizuoti atomus ir molekules. Δ turi didelės energijos elektromagnetinės bangos (rentgeno ir gama spinduliai), alfa, beta dalelės, neutronai ir kt. Didžiausią Δ turi alfa dalelės.

jonizuojančioji spinduliuotė ↑ *spinduliuotė*.

jonizuojančiosios spinduliuotės fònas, background radiation, фон ионизирующего облучения – 1. brand. radioakt. spinduliuotė (jonizuojančioji spinduliuotė), kurią skleidžia kūnas ir aplinka ir kuri visada veikia individualiai.

2. jonizuojančioji spinduliuotė, kurią sudaro: gamtinė ir technogeninė jonizuojančioji ↑ *spinduliuotė*. Iš visų jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinių Žemės gyventojai kasmet vidutiniškai gauna 2–3 mSv apšvitos dozę. Vidutinis Δ Lietuvoje – 0,1–0,2 μSv/h (10–20 μR/h).

jonizuojančiosios spinduliuotės fòno nustatymas, background count, определение фона ионизирующего облучения – veiksmai jonizuojančiosios spinduliuotės fono charakteristikoms nustatyti; jais nustatomi radioakt. indikatorius rodmenys, kurie skiriasi nuo tų, kuriuos pageidaujama aptikti. Nustatant jonizuojančiosios spinduliuotės foną, ppr. nustatoma jonizuojančioji spinduliuotė, kurią sukelia natūralusis radioakt. ir kosminiai spinduliai.

jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis, ionic radiation source, источник ионизирующего облучения – įrenginys ar radioakt. medžiaga, kuri sukelia jonizuojančiąją spinduliuotę arba išmeta radionuklidus, kai spinduliuotės intensyvumas viršija nustatytą lygį.

atvirasis Δ, open ionic radiation source, открытый источник ионизирующего излучения – šaltinis, kurį naudojant į aplinką gali patekti jame esančių RM.

dirbtinis Δ, artificial ionic radiation source, искусственный источник ионизирующего излучения – žmogaus sukurtas jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis.

gamtinis Δ, natural ionic radiation source, естественный источник ионизирующего излучения – šaltinis, egzistuojantis natūraliomis sąlygomis: kosminė spinduliuotė, veikianti žmones jiems skrendant orlaiviais dideliame aukštyje, ir žemės jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniai, esantys statiniuose, šachtose, mineralinio vandens šaltiniuose ir kt.

uždarys Δ, closed ionic radiation source, закрытый источник ионизирующего излучения – šaltinis, sandariai uždarytas kapsulėje arba apvalkale, kuris tinkamai naudojamas, apsaugo žmogų nuo tiesioginio kontakto su RM visais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinio naudojimo atvejais.

jonizuojantysis spinduliavimas ↑ *spinduliavimas*.

jonosferà, ionosphere, ионосфера – jonizuoti viršutiniai Žemės atmosferos sluoksniai (nuo 50–80 iki kelių šimtų km virš Žemės paviršiaus), kur susidaro daug laisvų elektronų ir jonų, sukeliančių radijo bangų lūžimą, atspindį, absorbciją ir poliarizaciją; Δ susidaro Šiaurės pašvaistės. Dar ↑ *jonosferinė prognozė, jonosferinis zondavimas, sklaida 5, Šiaurės pašvaistė*.

jonosferinė prognozė, ionospheric prognosis [forecast], ионосферный прогноз – pagrįstas jonosferos būsenos ir jos poveikio radijo bangų sklidimui numatymas. Sudaroma ilgalaikė (mėnesiui, trims mėnesiams, metams) ir trumpalaikė (parai, dešimčiai parų) Δ. Δ duomenys naudojami radijo dažnių atrankai palaikant radijo ryšį.

jonosferinė sklaidà ↑ *sklaida 5*.

jonosferinis rādijo ryšys ↑ *radijo ryšys*.

jonosferos zondāvimas, ionosphere sounding, зондирование ионосферы – duomenų apie atmosferos sluoksnio (nuo 50–80 km iki 400–500 km) jonizacijos charakteristikų pasiskirstymą gavimas. Atlieka jonosferinės stotys, meteorologinės raketos, dirbtini Žemės palydovai. Δ duomenys naudojami išrenkant optimaliausius tolimojo radijo ryšio dažnius.

JTO Generālinė Asamblėja, United Nations General Assembly, генеральная ассамблея ООН – vienas iš svarbiausių JTO organų, kurį sudaro visos valstybės – JTO narės. Pagal JTO Įstatus Δ sprendžia bendrus tarptautinio bendradarbiavimo palaikant taiką ir saugumą klausimus, nustato nusiginklavimo ir ginkluotės reguliavimo principus, teikia rekomendacijas JTO nariams ir Saugumo tarybai.

JTO ginkluotosios pajėgos ↑ *ginkluotosios pajėgos 1*.

JTO Įstatai, United Nations Charter, Устав ООН – tarptautinė sutartis, kurią 1945 parengė 50 valstybių vyriausybių atstovai, numatanti JTO ir jos pagr. organų tikslus, principus, narystę, struktūrą, veiklos formas ir tvarką. Δ yra svarbiausias tarptautinės teisės šaltinis, tarptautinės taikos ir saugumo palaikymo ir įgyvendinimo įrankis. Kai kuriuose leidiniuose Δ vad. Jungtinių Tautų Chartija.

JTO kariniai stebėtojai, United Nations military observers, военные наблюдатели ООН – JTO Saugumo Tarybos Karinio štabo komiteto organas (įkurtas 1948), kurio pagr. funkcijos: stebėti, kaip vykdomos paliaubų ir ugnies nutraukimo sąlygos atskiruose regionuose, nustatyti faktines incidentų aplinkybes ir informuoti Saugumo Tarybą. Δ funkcijas atlieka Saugumo Tarybos nuolatinų narių skiriami valstybių atstovai – karininkai.

JTO nusiginklavimo komisija, United Nations Disarmament Commission, комиссия по разоружению ООН – JTO Generalinės Asamblėjos patariamasis organas, įkurtas 1952. Nuo 1959 į Δ įeina visi JTO nariai. Δ rengia rekomendacijas įvairiais nusiginklavimo klausimais; prižiūri kaip vykdomi JTO Generalinės Asamblėjos specialiųjų sesijų nusiginklavimo klausimais sprendimai; nustato nusiginklavimo (brand. ir įprastinės ginkluotės srityse) derybų bendro pobūdžio pozicijas ir kt. Sprendimai Δ priimami konsensusu.

JTO prievartos priemonės, United Nations forced measures, насильственные меры ООН – JTO narių kolektyvinės priemonės, vykdomos Saugumos Tarybos sprendimu tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti. Pagal JTO įstatus Δ gali būti diplomatinio, ekonominio ir pan. pobūdžio, tačiau prireikus gali būti panaudotos JTO ↑ *ginkluotosios pajėgos*.

JTO Saugumo Taryba, United Nations Security Council, Совет безопасности ООН – vienas iš 6 svarbiausių nuolatinų JTO organų, atsakingas už tarptautinės taikos ir saugumo palaikymą. Δ – vienintelis JTO organas, kuris nustato, kad taikai kilo grėsmė, kad taika yra pažeista, kad įvyko agresija ir duoda rekomendacijas arba nusprendžia, kokių priemonių reikia imtis, kad tarptautinė taika ar saugumas būtų atkurti. Δ suteikti dideli įgaliojimai taikiai reguliuoti ginčus tarp valstybių, o išimtiniais atvejais leidžiama naudoti GP. Tik Δ, rekomendavus JTO Generalinei Asamblėjai, gali priimti naujus JTO narius, pašalinti iš JTO narių, sustabdyti JTO narių teises ir privilegijas, skirti JTO generalinių sekretorių. Δ nutarimai privalomi visiems JTO nariams. Δ gali sudaryti laikinus ir nuolatinus pagalbinus organus – Karinio štabo komitetą, Ekspertų komitetą, Naujų narių priėmimo komitetą. Δ žinioje yra JTO ↑ *ginkluotosios pajėgos*.

JTO Tarptautinis Teismas ↑ *teismas*.

judančioji jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

judančioji minà ↑ *mina 2*.

judėjimas iš laivo į kraštą, ship-to-shore movement, движение с корабля на берег – jūrų desanto operacijos atakos etapas, apimantis pajėgų išlaipinimą iš desantinių laivų į nustatytas išlaipinimo vietas.

judėjimo apribojimas, movement restriction, ограничение движения – laikinai taikomas apribojimas, neleidžiantis išvažiuoti ir įvažiuoti į tam tikrą kelio ruožą siekiant išvengti transporto spūsties.

judėjimo grafikas, movement table, график движения – lentelė, kurioje pateikiami išsamūs judėjimo nurodymai arba duomenys. Prireikus tikslinama judėjimo rūšis (kelių, geležinkelių, jūrų, oro ir pan.). Ppr. išleidžiamas kaip žygio įsakymo ar instrukcijų priedas.

judėjimo paramos rinktinė ↑ *rinktinė*.

judėjimo pirmumas, movement priority, приоритетное движение – pirmumo teisė, suteikiama atsižvelgiant į judėjimo poreikius.

judėjimo valdymas ↑ *valdymas 2*.

judėjimo valdymo centras ↑ *centras 3*.

judėjimo valdymo kariniškasis, movement control officer, офицер управления движением – judėjimo valdymo centro karininkas, atsakingas už karių ir krovininių vežimo visomis transporto priemonėmis valdymą.

judrioji artilerija ↑ *artilėrija 2*.

judrioji grupė ↑ *grupė 1*.

judrioji jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

judrioji minų užtvara ↑ *užtvara*.

judrioji paramos grupė ↑ *grupė 1*.

judrioji sekyklà ↑ *sekykla*.

judrioji ugnies zonà, mobile fire zone, подвижная огневая зона – NVS artilerijos ugnies rūšis; artilerinės paramos metodas. Δ – gili vientisa sprogimų zona, kurią vienu metu trijuose ir daugiau ruožuose sudaro priešais atakuojančių pajėgų frontą ir perkelia į gilumą pajėgoms judant į priekį. Δ taikoma pagr. smūgio kryptimi pralaužiant parengtą gynybą, turinčią daug prieštankinių priemonių, bei turint daug artilerijos ir šaudmenų. Gali būti rengiama per priešų 1-ojo ešelono batalionų gynybos gylį. Rusijos GP pirmasis Δ ruožas skiriamas pagal priešų priešakinį gynybos kraštą, kiti – 150–200 m atstumu vienas nuo kito. Visi ruožai skirstomi į ruožų grupes, kiekvienai iš jų duodamas pavadinimas pagal plėšriųjų žvėrių pavadinimus, pvz., „Liūtas“, „Tigras“ ir kt. Kiekvienos grupės ruožai numeruojami pradėdami nuo artimojo, pvz., „Tigras-1“, „Tigras-2“ ir t. t. Δ teorija buvo sukurta Rusijos GP XX a. 8 d-mečio pab. – 9 d-mečio pr.

judrioji užtvary rinktinė ↑ *rinktinė*.

judrioji užtveriamoji ugnis ↑ *ugnis, užtveriamoji ugnis.*

judrioji vadavietė ↑ *vadavietė.*

jūdriniojo rādijo ryšio sistėmos, mobile radio communication systems, системы подвижной радиосвязи – radijo ryšio sistėmos, kuriose palaikomas ryšys tarp judriosios ir fiksuotosios stoties arba tarp judriųjų stočių. Δ pagal išdėstymą gali būti: nešiojamosios, vežiojamosios ir stacionariosios. Nešiojamųjų Δ maži matmenys, maža spinduliuojamoji galia (≤ 1 W), mažas veikimo nuotolis; vežiojamųjų – didesni matmenys, spinduliuojamoji galia (dešimtys W), veikimo nuotolis (iki dešimčių km), kur kas didesnės funkcinės galimybės. Stacionariosios Δ daugiausia skirtos nešiojamosioms ir vežiojamosioms Δ aptarnauti, t. y. abonentams sujungti tarpusavyje ir su kitomis ryšių sistemomis. Δ skiriamos pagal tarpusavio ryšio pobūdį – vienpusės (vienos yra tik informacijos šaltiniai, kitos – informacijos gavėjos) ir dvipusės (Δ kartu yra informacijos šaltinis ir gavėjas); pagal sujungimą su pagr. sistemomis – palaikančios ryši tarpininkaujant dispečeriui, pusiau automatinės (informacija abonentui perduodama automatiškai, o nuo abonento – tik dispečeriui padedant); automatinės (be dispečerio tarpininkavimo); pagal paskirtį – bendrojo naudojimo (aptarnauja abonentus nepriklausomai nuo jų žinybinės priklausomybės, pvz., radiotelefoninė sistema, turinti ryši su bendrojo naudojimo telefono tinklais) ir specialiosios paskirties (dispečerinės radiotelefoninės ir duomenų perdavimo sistėmos).

Lietuvoje veikia analoginė daugiakanalė NMT-450 standarto Δ (450 MHz), kurią aptarnauja COMLIET įmonė. Paplitusi skaitmeninė daugiakanalė GSM standarto Δ (900 MHz); šio standarto paslaugas teikia dvi firmos: OMNITEL ir BITĖ GSM. Nuo 1998 pradėta diegti ir DSC-1800 standarto Δ (1800 MHz), kurią aptarnauja įmonė TELE2. Δ perduodami pranešimai – dažn. kalba. Šiam reikalui abonentai naudoja portatyvines radijo stoteles (nešiojamuosius mažų gabaritų radiotelefono aparatus). Dar ↑ *radijo ieška, radiotelefonas.*

jūdriosios ryšių priėmonės, mobile communications facilities, подвижные средства связи – transporto priėmonės operatyviniams dokumentams ir kt. tarnybinei dokumentacijai vežti. Δ gali būti: ryšių traukiniai, šarvuočiai, automobiliai, motociklai, orlaiviai ir kateriai, tam tikrais atvejais – kovos lėktuvai, sraigtasparniai, tankai ir laivai. Δ turi išskirtinę judėjimo teisę kariniais keliais ir privalo turėti specialius skiriamuosius ženklus arba leidimą.

judrumas, *mobilumas*, mobility, подвижность, мобильность – pajėgų (priėmonių) gebėjimas greitai judėti iki operacijos (mūšio) pradžios ir kovos veiksmų metu neprarandant pajėgumo atlikti savo pagr. uždavinį. Δ apibūdina vidutinis judėjimo greitis ir išsiskleidimo į kovos (prieškovinę) rikiuotę (kovinę padėtį), t. p. suskleidimo (pozicijų palikimo) laikas. Ypatingą reikšmę turi strateginis Δ. Dar ↑ *aeromobilumas.*

stratėginis Δ, strategic mobility, стратегическая мобильность – GP galėjimas greitai pergrupuoti junginius ir dalinius į tolimus karo veiksmų teatrų arba iš vieno karo veiksmų teatro į kitą siekiant sustiprinti esančias arba sudaryti naujas pajėgų gruputes. Δ užtikrina: aukštas pergrupuojamų SP, jūrų pėstininkų, taktinės aviacijos junginių ir dalinių kovinės parengties lygis; transporto aviacijos ir laivyno parengtis vežti pajėgas ir krovinius; ginkluotės ir karo technikos atsargos pergrupuojamoms pajėgoms svarbiausiuose karo veiksmų teatruose ir plaukiojamosiose bazėse ir kt. sąlygos.

judrūsis grūntinis rakėtų komplėksas ↑ *raketų komplėksas.*

judrūsis leidimo įrenginys ↑ *leidimo įrenginys.*

judrūsis ryšių mązgas ↑ *ryšių mązgas.*

judrūsis taikinys ↑ *taikiny 1.*

judrūsis žemėlapiο displėjus ↑ *displėjus.*

jungiamasis kėlias ↑ *kėlias.*

junginys, large unit, formation, соединение – karinis darinys, kurį sudaro keli mažesnės sudėties įvairių pajėgų rūšių daliniai ar junginiai, paramos ir aptarnavimo daliniai (padaliniai). Δ turi nuolatinę arba laikinąją (kintamąją) organizacinę struktūrą. Priklausomai nuo sudėties ir vykdomų uždavinių Δ gali būti: strateginis, operatyvinis ir taktinis; NVS šalių GP – operatyvinis-strateginis, operatyvinis, operatyvinis-taktinis ir taktinis. Dar yra bendrasis teritorinis Δ. Įvairių pajėgų rūšių Δ – *bendrujų pajėgų* Δ.

bendrasis teritėrinis Δ, combined arms territorial large unit, территориальное общевойсковое объединение – junginys, kuris sudaromas nustatytoms tam tikroms operatyvinėms uždutims ir karinėms administracinėms funkcijoms, susijusioms su šalies ir GP rengimu karui, vykdyti. Tokiems junginiams priklauso karinės apygardos.

operatėvinis Δ, operational large unit, оперативное объединение – junginys, kurį sudaro keli įvairių pajėgų, bet vienos GP rūšies junginiai ir daliniai. Tokie junginiai sudaromi taikos ir karo metu. Jie ppr. vykdo operatyvines uždutis rengdami bendrąsias, savarankiškas arba jungtines operacijas. Δ yra šie: ↑ *armija*, ↑ *flotilė*, ↑ *eskadra*, laivyno aviacija, taktinė aviacijos vadovybė ir kt. Pagal organizacinę priklausomybę Δ gali būti savarankiškas arba būti strategiųjų junginių sudėtyje.

operatėvinis-stratėginis Δ, operational-strategic large unit, оперативно-стратегическое объединение – NVS frontas, armijų grupė, laivynas ir kt. Sudaromi karo ir taikos (pvz., laivynas) metais.

operatyvinis-taktinis Δ, operational-tactical large unit, оперативно-тактическое объединение – NVS junginys, kurį sudaro vienos pajėgų rūšių įvairūs junginiai ir daliniai. Jie vykdo operatyvines-taktines ir taktines užduotis, ppr. operatyvinių-strateginių, o kartais ir operatyvinių junginių sudėtyje. Δ priklauso korpusas. Per II pasaul. karą ir po jo dar buvo mechanizuotieji, kavalerijos korpusai ir kt. Ppr. būna bendrųjų pajėgų armijos arba OEG armijos, fronto sudėtyje; taikos metu – karinės apygardos sudėtyje.

stratèginis Δ, strategic large unit, стратегическое объединение – junginys, kurį sudaro keli operatyviniai junginiai, atskiri įvairių GP (pajėgų) rūšių junginiai ir daliniai. Tokie junginiai yra: armijų ↑ *grupė* (JAV, D. Britanija, Prancūzija ir kt.), ↑ *frontas* (NVS šalys, Japonija), ↑ *laivynas* (JAV, Japonija, Rusija ir kt.). Ppr. sudaromi karo metu, kai kurie egzistuoja ir taikos metu, pvz., laivynas. Δ, tokie kaip frontas ir armijų grupė, buvo sudaryta I pasaul. karo pr. NVS šalių GP vad. *operatyvinis-stratèginis junginys*.

taktinis Δ, tactical large unit, соединение – karinis darinys, kurį ppr. sudaro keli mažesni įvairių pajėgų rūšių daliniai arba junginiai, paramos ir apgūpinimo daliniai (padaliniai). Taktiniams junginiams priklauso armijos korpusas (korpusas), divizija, brigada, flotilė ir kt.

jungtinė jūrų desanto operacija ↑ *jūrų desanto operacija 2.*

jungtinė taktinė aviacijos vadovybė ↑ *vadovybė 2.*

jungtinė vadovybė ↑ *vadovybė 2.*

jungtinis, -ė, joint, combined, объединенный – terminas, įvardijantis veiklą, operacijas, organizacijas ir t. t., kuriose dalyvauja daugiau negu vienos tos pačios valstybės GP rūšių vienetai. Kai ne visos GP rūšys dalyvauja, dalyvaujančiosios turi būti įvardijamos, pvz., jungtinės sausumos ir laivyno pajėgos.

jungtinis darinys ↑ *darinys.*

jungtinis štābas ↑ *štābas.*

jungtinių pajėgų operacija ↑ *operacija 2.*

Jungtinių Tautų Organizacija (JTO), United Nations Organization (UNO), Организация Объединенных Наций (ООН) – tarptautinė organizacija, įkurta suverenių antihitlerinės koalicijos valstybių 1945 San Francisko konferencijoje tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti ir įtvirtinti. ↑ *JTO Įstatuose* (Chartijoje) įtraukti tokie tarptautinio bendradarbiavimo principai: suvereni narių lygybė, sąžiningas įsipareigojimų vykdymas, taikus ginčų sprendimas, atsisakymas tarptautiniuose santykiuose naudoti jėgą arba ją grasinti, nesikišimas į kitų valstybių vidaus reikalus. Svarbiausi organai ↑ *JTO Generalinė Asamblėja*, ↑ *JTO Saugumo Taryba*, JTO Tarptautinis ↑ *teismas* ir kt. Būstinė Niujorke. JTO yra priėmusi daug svarbių nutarimų ir deklaracijų nusiginklavimo ir tarptautinio saugumo klausimais. Lietuva JTO nare priimta 1991 kartu su Latvija ir Estija.

júodligė, anthrax, malignant pustule, сибирская язва – sunki užkrečiamoji nekontaginė gyvulių liga, kuria serga ir žmonės; Δ sukelia sporas gaminančios bacilos; sukėlėjai aplinkoje išsilaiko kelerius metus. Perduodama įkvepiant užkratą, per užkrėtus maisto produktus, namų apyvokos daiktus; nuo ligonių sveikiesiems praktiškai neperduodama. Biol. karo sąlygomis Δ sukėlėjai purškiami ore, jais užkrečiami namų apyvokos daiktai. Inkubacinis laikotarpis – 2–3 paros. Dažn. pasitaiko Δ odos forma. Sukėlėjų patekimo vietoje, ppr. ant rankų, kaklo ar veido, atsiranda raudonos niežtinčios dėmelės, kurios vėliau virsta skysčio pilnomis pūslelėmis. Aplinkiniai audiniai patinsta. Pūslelės trūksta, susidaro opos, kurios greit apsitraukia tamsiai vyšninės spalvos šašais. Padidėja limfmazgiai, apnuodijamas organizmas. Ligonį krečia šaltis, pakyla karštis. Labai sunkiai sergama plaučių, žarnų arba odos formomis; mirtingumas – 100%.

júosta, zone, strip, band, bar, belt, полоса – operatyvinės-taktinės paskirties kovos veiksmų ruožas, kuriame ppr. veikia kariuomenės junginiai (išskyrus brigadą).

aprupinimo Δ, covering zone, полоса обеспечения – vietovės ruožas, kurį sudaro kelios gynybos pozicijos (rajonai, atramos punktai) ir kliūčių sistema. Δ įrengia operatyviniai junginiai organizuodami gynybą (kai nėra sąlyčio su priešu) prieš 1-ojo ešelono pajėgų gynybos frontą, kartais ir prieš gynybos ruožus gilumoje siekdami suklaidinti priešą dėl tikrojo gynybos išrikiavimo, sulaukyti jo judėjimą ir laimėti laiko gynybai organizuoti, priversti priešą anksčiau nustatyto laiko išskleisti pagr. pajėgas, laiku nustatyti jų sudėtį ir pagr. smūgio kryptį, padaryti priešui nuostolių iki priartės prie priešakinio pagr. gynybos juostos (ruožo) krašto. Δ gina priešakiniai arba dengimo pajėgų vienetai. JAV ir kai kurių kt. šalių kariuomenėse Δ yra dengimo zonos dalis. Dar ↑ *dengimo zona*.

gynýbos Δ, defence zone [belt], полоса обороны – NVS vietovės ruožas, kurį gina operatyvinis junginys (armija ir didesnis). Δ įrengiama priešo puolimui atremti ir užimamai teritorijai išlaikyti. Δ išsidėsto pajėgų grupuotės, organizuojama ugnies sistema, statomi fortifikaciniai įrenginiai ir uštvaros. Δ įrengiami keli gynybos ruožai: pirmasis gynybos ruožas (pagr.), keli tarpiniai gynybos ruožai, o gilumoje – armijos (fronto) gynybos ruožas. Gynybos juostoje ppr. sudaroma pagr. ir antroji gynybos juosta.

pagrindinė Δ, main defence action zone, главная полоса обороны – pirmoji gynybos juosta, kurią gina armijos

ar armijos korpuso 1-ojo ešelono junginiai. Ppr. Δ sudaro trys keturios gynybos pozicijos, artilerijos, raketų dalinių, rezervo pozicijos ir 2-ojo ešelono (rezervo) išsiskleidimo pozicijos, atkirtimo pozicijos, užtvarų sistema, atsarginiai ir klaidinamieji rajonai, manevravimo keliai.

gynybės užnugario Δ, defence rear zone, тыловая полоса обороны – *ist.* vietovės juosta armijos (fronto) gynybos operatyvinėje gilumoje, parengta fortifikacijos atžvilgiu ją užimti gynybos kautynių metu, jeigu priešas prasiverš į gynybos gilumą. Δ užimdavo atvykusios pastiprinimo arba atsitraukiančios pajėgos.

minų Δ, mine strip, минная полоса – *saus. min. kar.* dvi lygiagrečios minų eilės, išdėstytos tolygiai šešių metrų (arba šešių žingsnių) atstumu.

minų tralavimo Δ, mine sweeping zone, минная тральная полоса – jūros (ežero, upės) akvatorijos juosta, traluojama vienu traleriu arba jų grupės nustatyta rikiuote vienu halsu (nuo posūkio iki posūkio).

pafrontės Δ, near the front zone, прифронтная полоса – vietovės juosta, prigludusi prie fronto linijos, kurioje išsidėstę operatyvinio junginio užnugario vienetai ir objektai. Δ gylis priklauso nuo karo veiksmų teatro ypatumų, pajėgų operatyvinės rikiuotės, priešo naudojamų NP ir kt. veiksmų. II pasaul. kare Δ gylis buvo 25–50 km. Δ nustatomas ypatingas civilinių gyventojų režimas.

pasienio Δ, borderland, пограничная полоса – prie valstybės sienos esanti pasienio ruožo žemės ar vidaus vandenų dalis, skirta valstybės sienos ženklams, pasienio patrulio takui, inžinerinėms užtvaroms, signalizacijos sistemoms, kitiems valstybės sienos objektams ir įrenginiams statyti ir prižiūrėti. Lietuvoje Δ plotis turi būti ne mažesnis kaip 5 metrai į teritorijos gilumą.

puolimo Δ, belt of attack, полоса наступления – vietovės ruožas, kuriame junginiai ir daliniai puolimo metu vykdo operatyvines užduotis. Δ ribas iš šonų žymi junginių atribojimo linijos. Δ plotis ir gylis priklauso nuo pajėgų sudėties, vykdomų užduočių pobūdžio, kovos gebos, pastiprinimo priemonių, vietovės ypatumų ir priešo veiksmų pobūdžio, klimato ir oro sąlygų.

stebėjimo Δ, observation zone, полоса наблюдения – vietovės (akvatorijos) juosta ir oro erdvė virš jos, kurioje stebimas priešas (norint gauti informaciją apie jo pajėgas ir priemones, grupuotę ir jos pakitimus, veiksmų pobūdį ir t. t.) ir draugiškosios pajėgos (renkant reikalingą valdymui informaciją). Δ ribojama vietovės elementais (orientyrais).

tarpinė Δ, intermediate zone, промежуточная полоса – *ist.* gynybos juosta, kuri buvo sudaroma tarp pagr. juostų siekiant padidinti gynybos atsparumą ir aktyvumą.

užnugario Δ, rear zone, тыловая полоса – vietovės juosta, kurią vyresnysis viršininkas skiria užnugario vienetais išskleisti ir jų užduotims vykdyti. Šioje juostoje t. p. nustatoma atsakomybė už užnugario vienetų išdėstymą ir perdislokavimą, kelių ir vietinių išteklių naudojimą ir tvarkos palaikymą pafrontės rajone. Δ sudaro teritorija nuo atitinkamo vieneto atsakomybės užnugario ribos iki priešakyje esančio pavaldaus vieneto atsakomybės galinės ribos. Skiriama armijos (armijų grupės), korpuso, divizijos užnugario juosta (rajonas).

ženklinimo Δ, marking panel, различающая полоса – medžiagos juosta, naudojama kaip regimojo ryšio palaikymo, dažn. tarp draugiškų karinių vienetų, priemonė.

žvalgybos Δ, reconnaissance zone, полоса разведки – vietovės priešo užimtoje teritorijoje juosta, kurią riboja iš dešinės ir iš kairės skiriamosios linijos ir kurioje turi būti vykdoma žvalgyba junginio (dalinio) pajėgomis ir priemonėmis. Δ ppr. skiriama platesnė negu junginio (dalinio) kovos veiksmų juosta, o žvalgybos apimtis turi būti ne mažesnė negu junginio (dalinio) kovos užduoties apimtis.

júostinis pontoninis tiltas ↑ *tiltas, pontoninis tiltas.*

jūra, sea, море – sausumos arba povandeninio reljefo paaukštėjimo atskirta vandenyno (Pasaulinio vandenyno) dalis, kuri skiriasi nuo atvirojo vandenyno hidrologinėmis, meteorologinėmis ir klimatinėmis savybėmis. Pagal atskyrimo laipsnį ir hidrologinio režimo pobūdį skiriama vidaus, pakraštės ir tarpusalių Δ. Viduržemio jūrą pagal geografinę padėtį skiria į tarpžemynines ir žemynines. Jūromis vad. kai kurie dideli ežerai (Aralo, Kaspijos, Negyvoji), kai kurios įlankos (Hudzono, Meksikos). Sąlyginai jūromis vad. kai kurios atvirojo vandenyno dalys (Sargaso ir kt.). Pagal tarptautinę teisę skiriama atviroji, uždaroji ir teritorinė Δ. Dar ↑ *Baltijos jūra, bangos, jūros drebėjimas, potvynis ir atoslūgis, šelfas, vidutinis jūros lygis.*

atviróji Δ, open sea, открытое море – už valstybės teritorinės jūros išorinės ribos esantys jūrų plotai, kuriais lygiomis teisėmis gali naudotis visos valstybės laisvai laivybai, žvejybai, skraidymams virš Δ, nekludomai kloti povandeninius kabelius ir vamzdynus, atlikti mokslinius tyrimus, statyti dirbtines salas ir kitus įrenginius. Δ teisinis režimas įtvirtintas 1958 Ženevos Konvencijoje dėl atvirosios jūros.

teritòrinė Δ, territorial sea, территориальное море – jūros juosta, esanti prie kranto ar už pakrantės valstybės vidaus vandenų ir įeinanti į šios valstybės teritoriją, priklausanti jos suverenitetui pagal tarptautinės teisės reikalavimus. Kiekviena valstybė turi teisę nustatyti Δ plotį, ne didesnį kaip 12 jūrmylių. LR Δ yra 12 jūrmylių pločio vandenys nuo kranto.

uždaroji Δ, closed sea, закрытое море – jūra, kuri plauna vienos arba kelių valstybių krantus ir pagal savo geografinę padėtį negali būti panaudota išėjimui per ją į kitą jūrą. Δ teisinis režimas ppr. leidžia ne pakrantės valstybių prekinę laivybą ir riboja arba visiškai draudžia karo laivų plaukiojimą.

vidaūs Δ, inland [internal] sea, внутреннее море – jūra, giliai įsirežusi į sausumą ir susijungusi su vandenynu sąsiauriu arba prigludusia jūra. Pagal hidrologinį režimą skiriama tarpžemyninė (Viduržemio, Raudonoji) ir pusiau uždaroji (Juodoji, Baltoji, Baltijos) Δ.

jūrėivis, seaman, матрос – 1. pirmasis daugelio valstybių KJP karių laipsnis; atitinka kt. GP rūšių karių eilinį. Kai kurių valstybių KJP dar yra jaunesniojo, vyresniojo jūrėivio, jūrėivio naujoko, 1-osios, 2-osios, 3-iosios klasės jūrėivio ir kt. laipsnis.

2. jūrininkas.

3. civilinio laivyno laivo įgulos (komandos) narys.

jūrėiviška striukė, sailor's jacket, бушлат – kai kurių valstybių KJP jūrėivių uniforminės aprangos rūšis. Lietuvos KJP jūrėiviai dėvi lauko uniformos demisezoninę (tamsiai mėlynos spalvos), kasdieninę ir žieminę (juodos spalvos) striukę.

jūrinė galià, naval power, морская мощь – valstybės (valstybių koalicijos) galimybės karo veiksams vandenynų (jūrų) karo veiksmų teatruose vykdyti; sudedamoji valstybės (valstybių koalicijų) karinės galios dalis. Δ lemia KJP kokybinė ir kiekybinė sudėtis, jų personalo kovinis ir moralinis psichologinis parengimas, transporto (prekinio) laivyno, kuris gali būti panaudotas karo metu, sudėtis ir būklė. Δ pagrindą sudaro valstybės ekonomika, jos žaliavų ištekliai, laivų statybos, aviacijos ir kt. šakų pramonės gamybinis pajėgumas.

jūrinės laivo savybės, ship navigation characteristics, мореходные качества корабля – ypatumai, lemiantys vandens pasipriešinimo jėgų santykį laivo eigumui įvairiomis plaukiojimo sąlygomis, t. p. jo inerciją, vairumą, susietą su greičio praradimu, siūbavimą, plūdrumą, stovumą, neskandumą, užliejamumą ir kt.

jūrinikė, shirt, тельняшка – trikotažiniai megzti marškinaičiai su baltomis ir mėlynomis horizontaliomis juostomis, gali būti baltos ar tamsios vientisos spalvos; tradicinė kai kurių šalių karo jūrėivių uniformos dalis. Lietuvos KJP jūrėiviai dėvi juodadryžę trikotažinę Δ ilgomis rankovėmis ir be rankovių.

jūrlapis, hydrographic [nautical] chart, морская карта – jūrinis žemėlapis, rodantis gylius, dugno ypatumus, dugno ir pakrantės reljefą, potvynius ir sroves tam tikrose jūros ar jūros ir žemyno srityse. Skiriamas generalinis (laivybai atviroje jūroje, jūrų operacijoms planuoti ir kt.), navigacinis (laivybai pagal jūros pakrantes nutolus nuo kranto), dalinis (laivybai sudėtingomis navigacinėmis sąlygomis), kontūrinis, batimetrinis, desantinis, kliūčių antvandeniniams laivams, minų lauko ir kt. Δ.

batimėtrinis Δ, bathymetric chart, батиметрическая карта – kurios nors akvatorijos dalies jūrlapis, vaizduojantis povandeninį reljefą izobatomis ir gylių skaitmeninėmis žymomis. Dar ↑ *izobata*.

desantinis Δ, amphibious chart, морская десантная карта – specialus jūrlapis, sudarytas pagal reikalavimus, keliamus išsilaipinimo operacijoms ir pasyviajai kranto (pakrančių) gynybai. Jis yra 1:25 000 ar didesnio mastelio ir jame pateikta išsamesnė negu kovos žemėlapyje informacija apie pakrančių ir kranto ypatybes.

kliūčių antvandeniniams laivams Δ, non-submarine contact chart, карта препятствий для надводных кораблей – specialus 1:100 000–1:1 000 000 mastelio jūrlapis, rodantis jūros dugno charakteristikas, duomenis apie nuskendusius laivus ir kliūtis antvandeniniams laivams pakrantės ir gilesniuose vandenyse. Δ yra parengtas naudoti per operacijas prieš povandeninius laivus; t. p. gali naudoti povandeniniai laivai.

kontūrinis Δ, nautical plotting chart, контурная морская карта – jūrlapis be hidrografinės informacijos, neturintis jokio apibrėžto mastelio ir projekcijos. Ppr. jame būna atvaizduotas dienovidinių ir lygiagrečių tinklelis, kompaso linijos, nurodytos tikrosios ir magnetinės kryptys. Jis sudaromas kaip pagalbinė medžiaga standartiniam (įprastiniam) jūrlapiui ir gaminamas arba atskirais lapais, arba komplektais (serijomis).

minų laūko Δ, mine warfare chart, морская карта минных полей – specialus jūrlapis, kurio mastelis 1:50 000 arba didesnis (geriau 1:25 000 arba stambesnis), skirtas minų operacijoms planuoti ir vykdyti. Δ sudarytas standartinio jūrlapio pagrindu arba pagal specialius reikalavimus.

jūrligė, seasickness, морская болезнь – liguistumas, pasireiškiantis kai kuriems žmonėms plaukiojant laivu (laivui siūbuojant), skraidant orlaiviais (kai jie staigiai keičia savo padėtį erdvėje), t. p. greitai važiuojant automobiliais ar kt. antžeminio transporto priemonėmis vingiuotu ir nelygiu keliu. Pagr. požymiai: svaigulys, padidėjęs seilėjimasis, šleikštulys, vėmimas.

jūrmylė ↑ *jūrų mylia*.

jūros bangos ↑ *bangos*.

jūros drebėjimas, seaquake, моретрясение – staigūs ir stiprūs jūrų ir vandenynų vandens virpesiai, kuriuos sukelia

žemės drebėjimas, kai jo židiny (hipocentras) yra po jūros (vandenyno) dugnu arba sausumos pakrantės rajonuose. Kartais Δ lydi ↑ *cunamis*.

jūros stebėjimas ↑ *stebėjimas 1*.

jūros stebėjimas iš krašto ↑ *stebėjimas 1*.

jūrų artilèrija ↑ *artilèrija 2*.

jūrų atakà ↑ *ataka*.

jūrų blokadà ↑ *blokada*.

jūrų desántas, amphibious assault, морской десант – desantas, vežamas desantiniais ir transporto laivais ir išlaipinamas priešo užimtame krante. Iš desantinių laivų išlipama tiesiai į krantą, iš transporto laivų – desantinėmis priemonėmis. Iš pastarųjų laivų gali būti išlaipinama ir sraigtasparniais. Δ branduolys – bendrieji ir jūrų pėstininkų vienetai. Jeigu Δ vežamas ir išlaipinamas amfibinėmis priemonėmis, toks desantas vad. *amfibiniu desantu*. Dar ↑ *desantas, jūrų desanto operacija*.

jūrų desánto atakà ↑ *ataka*.

jūrų desánto grupė ↑ *grupė 1*.

jūrų desánto įlaipinimas ↑ *įlaipinimas*.

jūrų desánto išlaipinimas ↑ *išlaipinimas*.

jūrų desánto išlaipinimo rengimas ugnimi ↑ *rengimas 1*.

jūrų desánto išlaipinimo spartà ↑ *sparta*.

jūrų desánto operācija, amphibious operation, морская десантная операция – 1. laivyno ir išlaipinimo pajėgų operacija priešo ar potencialaus priešo krante.

2. suderinti ir bendru sumanymu ir planu tarpusavyje susieti veiksmai išlaipinant jūrų desantą į priešo ginamą krantą ir atliekant desanto uždavinius krante. Δ ppr. yra sudedamoji strateginės (armijų grupės, fronto arba laivyno) operacijos dalis. Δ tikslas: užimti sąsiaurių zonas, svarbius pakrančių rajonus ir dideles salas, karines jūrų bazes ir kt. priešo objektus; sutriuškinti priešais esančias priešo gruputes ir paremti puolančias pajūrio kryptimis pajėgas; pagerinti laivyno bazavimosi sąlygas. Δ etapai: 1. priešo aviacijos ir laivyno grupuotės, kuri kelia grėsmę desantui ir jo uždavinių vykdymui, triuškinimas arba silpninimas; 2. desanto pajėgų įlaipinimas į desantinius ir transporto laivus; 3. desanto perplaukimas jūra; 4. priešo priešdesantinės gynybos slopinimas; 5. atakos ↑ *etapas 2*. Dar gali būti rengiama jūrų desanto demonstratyvioji operacija. Dar ↑ *ataka, desanto ešelonas, desanto pajėgos, jūrų desanto įlaipinimas, jūrų desanto išlaipinimas, jūrų desanto pajėgų atsitraukimas, jūrų desanto veiksmų rajonas, parama ugnimi, pasirengimas operacijai, reidas, sutelkimas, žvalgyba*.

demonstratyvióji Δ, amphibious demonstration [deception] operation, демонстративная морская десантная операция – jūrų desanto operacija priešui suklaidinti demonstruojant jėgą ir siekiant, kad jis pradėtų veiksmus, kurie jam nepalankūs.

jungtinė Δ, joint amphibious operation, объединенная морская десантная операция – jūrų desanto operacija, kurioje dalyvauja gana dideli dviejų ar daugiau GP rūšių padaliniai.

jūrų desánto operācijas valdymo grupė ↑ *grupė 1*.

jūrų desánto pajėgos ↑ *desanto pajėgos*.

jūrų desánto pajėgų atsitraukimas, amphibious withdrawal, отход десантных сил – jūrų desanto operacija, kai pajėgos iš priešo ar potencialaus priešo teritorijos atitraukiamos jūra karo laivais ar orlaiviais.

jūrų desánto paramà ugnimi ↑ *parama ugnimi 2*.

jūrų desánto reidas ↑ *reidas 1*.

jūrų desánto veiksmų rajonas, amphibious objective area, район действий морского десанта – pirminiame nurodyme vadovavimo ir valdymo tikslais apibrėžtas geografinis rajonas, kurį turi užimti jūrų desanto pajėgos. Rajonas turi būti pakankamo dydžio, kad užtikrintų desanto pajėgų uždavinio įvykdymą ir kad pakaktų vietos reikiamoms jūrų, oro ir sausumos operacijoms.

jūrų desánto žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

jūrų flotilė ↑ *flotilė 1*.

jūrų gynybos sėktorius ↑ *sektorius 1*.

jūrų kampānija ↑ *kampanija*.

jūrų kapitōnas ↑ *kapitonas 2*.

jūrų kāras ↑ *karas*.

jūrų karo veiksmų teātras ↑ *karo veiksmų teatras.*

jūrų kautynės ↑ *kautynės.*

jūrų laivynas ↑ *laivynas 1.*

jūrų mylià ↑ *mylia.*

jūrų minà, naval mine, морская мина – 1. sprogstamasis įrenginys, padėtas į vandenį siekiant sugadinti arba nuskandinti laivus, arba sutrukdyti laivams įplaukti į tam tikrą rajoną, neįskaitant prietaisų, kurie narų tvirtinami prie laivo dugno arba uosto įrenginių, ir prietaisų, kurie sprogsa po tam tikro nustatyto laiko.

2. jūrų šaudmuo prieš antvandeniniams ir povandeniniams laivams naikinti ir laivybai trukdyti. Δ pagr. dalys: korpusas, SM užtaisas, sprogdiklis, minos nardinimo ir laikymo tam tikrame gylyje įrenginys. Δ gali dėti antvandeniniai ir povandeniniai laivai, lėktuvai ir sraigtasparniai. Δ būna pagal paskirtį – priešdesantinė, priešlaivinė, priešralinė ir kt.; pagal laikymo vietoje būdą – dugninė, inkarinė (nepakilusi inkarinė), stiebinė ir kt.; pagal judrumą – dreifuojančioji, judančioji, judrioji, kylančioji, laisvoji, pasirodančioji, plūdrioji, reaktyvinė išnyrančioji, savaeigė, svyruojančioji, velkamoji ir kt.; pagal sprogdiklio veikimo principą – akustinė, anteninė, galvaninė smūginė, hidrodinaminė, indukcinė, kontaktinė, magnetinė, nekontaktinė, traukiamoji ir kt.; pagal valdymo galimybes po padėjimo – valdomoji, nevaldomoji, nusitaikančioji. Dar ↑ *gramzdiklis, išmėtytosios minos, laivų skaitiklis, mina raketa, mina torpeda, minu ryšulys, ragas, skandiklis, trukdiklis.*

akustinė Δ, acoustic naval mine, акустическая морская мина – nekontaktinė jūrų mina su akustiniu sprogdikliu, reaguojanti į laivo akustinį lauką. Naudojama prieš povandeninius ir antvandeninius laivus.

antėninė Δ, antenna naval mine, антенная морская мина – kontaktinė inkarinė jūrų mina, kurios sprogdiklis suveikia, kai metalinė minos antena paliečia plieninę laivo dalis. Ppr. naudojama prieš povandeninius laivus.

aviacinė Δ, aircraft-droppable naval mine, авиационная морская мина – jūrų mina, kurią deda sraigtasparnis (lėktuvas). Gali būti dugninė, inkarinė ir plūdrioji. Minai stabilizuoti jos trajektorijos oro ruože naudojami stabilizatoriai ir parašiutai. Krentančią krante arba seklumoje Δ sprogdina susinaikinimo įtaisais.

dreifuojančioji Δ, drifting naval mine, дрейфующая морская мина – nutrūkusi nuo inkaro (dėl štormo arba minu tralo veikmės), išplaukusi į vandens paviršų ir pavėjui arba pasroviui dreifuojanti inkarinė jūrų mina.

duginė Δ, bottom naval mine, донная морская мина – nekontaktinė neplūdrioji jūrų mina, liekanti gulėti ant jūros dugno. Tokios minos dėjimo gylis neviršija 50–70 m. Sprogdikliai suveikia, kai jų imtuvus veikia vienas ar keli fiz. laivo laukai. Naudojama prieš antvandeninius ir povandeninius laivus.

galvaninė smūginė Δ, horn [electrochemical] naval mine, гальваноударная морская мина – kontaktinė jūrų mina su galvaniniu smūginiu sprogdikliu, kuris suveikia laivui smogus į išsikišusį iš minos korpuso dangtį.

hidrodinaminė Δ, pressure naval mine, гидродинамическая морская мина – nekontaktinė jūrų mina su hidrodinaminio sprogdikliu, kuris suveikia nuo laivo judėjimo sukkelto slėgio kitimo (hidrodinaminio lauko).

indukcinė Δ, induction naval mine, индукционная морская мина – nekontaktinė jūrų mina su indukcinio sprogdikliu, suveikiančiu nuo laivo magnetinio lauko įtampos kitimo. Sprogdiklis suveikia tiksliai laivui plaukiant.

inkarinė Δ, moored naval mine, якорная морская мина – kontaktinė arba valdomoji plūdrioji jūrų mina, kurią po vandeniui laiko ↑ *minos laikiklis, gramzdiklis arba inkaras.*

judančioji Δ, creeping naval mine, движущаяся морская мина – plūdrioji jūrų mina, svarmens, dažn. grandinės, laikoma po vandeniui, galinti judėti palei jūros dugną nešama vandens srovės.

judrioji Δ, mobile naval mine, мобильная морская мина – jūrų mina, kurią kaip torpedą galima nuplukdyti į nustatytą minavimo poziciją su varikliu. Priplaukusi poziciją ji paskęsta ir veikia kaip mina.

Δ **su sprogstamuoju užtaisu**, explosive-filled naval mine, морская мина с разрывным зарядом – jūrų mina, turinti sprogstamąjį užtaisą, bet nebūtinai detonuojamąjį mechanizmą.

kylančioji Δ, rising naval mine, всплывающая морская мина – plūdrioji jūrų mina, kuri praplaukiančio laivo ar lauko regulatoriaus paveikta atsikabina nuo gramzdiklio ir kyla į paviršų. Mina sprogsa dėl kontakto, slėgio pasikeitimo ar kitokio poveikio.

laisvoji Δ, free naval mine, свободная морская мина – inkarinė jūrų mina, kurios inkaras yra nutrūkęs ar perkirstas.

nekontaktinė Δ, influence [non-contact] naval mine, неконтактная морская мина – jūrų mina su nekontaktiniu sprogdikliu, kuris sužadinamas kokio nors fizinio laivo lauko ar pačios minos spinduliavimo. Pagal sprogdiklio veikimo principą skiriamos magnetinės, indukcinės, akustinės, hidrodinaminės ir mišriosios jūrų minos. Δ yra atsparios tralavimui, todėl jose įtaisomi ↑ *laivų skaitikliai* ir laiko delsikliai.

nesuveikusi inkarinė Δ, married failure, несработавшая якорная морская мина – jūros dugne gulinti jūrų mina, kuri liko pritvirtinta prie savo inkaro dėl sugedusio paleidimo mechanizmo.

nusitáikančioji Δ, homing naval mine, самонаводящаяся морская мина – jūrų mina, turinti variklį, kuris ją nukreipia į taikinį.

parengtáji Δ, fitted naval mine, подготовленная морская мина – jūrų mina, turinti SM užtaisą, detonatorių ir detonavimo sistemą.

pasiródančioji Δ, watching naval mine, показывающаяся морская мина – jūrų mina, pririšta taip, kad ji matoma paviršiuje tik tam tikrais potvynio ir atoslūgio atvejais.

plūdrióji Δ, floating naval mine, плавающая морская мина – 1. jūrų mina, matoma vandens paviršiuje; 2. beinkarė jūrų mina, plaukianti po vandeniu tam tikrame gylyje; minos plūdrumą užtikrina hidrostatinis prietaisas ir kt. įtaisai. Δ juda veikiamą giluminių jūros srovių.

pratýboms parengtà Δ, exercise filled naval mine, подготовленная для занятий морская мина – jūrų mina, turinti inertinį užtaisą ir indikacinį prietaisą.

priešdesántinė Δ, anti-amphibious naval mine, противодесантная морская мина – jūrų mina desantinėms, išlaipinimo ir perkėlimo priemonėms naikinti jūroje netoli kranto arba įveikiant kt. vandens kliūtis (upes, ežerus). Jos būna dugninės ir inkarinės. Dugninės dedamos 1–4 m gylyje ant dugno, inkarinės prie dugno tvirtinamos inkarais (lyno ilgis iki 12 m) ir plūduriuoja 0,3–1 m gylyje. Naudojamos priešdesantinėms užtvarams įrengti.

priešlaivinė Δ, antisubmarine mine, противолодочная морская мина – jūrų mina povandeniniams laivams naikinti įvairiame panirimo gylyje. Δ ppr. įtaisomi nekontaktiniai sprogdikliai, kurie reaguoja į povandeninių laivų fiz. laukus.

prieštrálinė Δ, antisweeper naval mine, противотральная морская мина – jūrų mina, kuri taip padėta ar kurios mechanizmas sukonstruotas ar nustatytas taip, kad sugadintų minų tralerius.

reaktývinė išnýrančioji Δ, propelled-rocket ascent naval mine, реактивно-всплывающая морская мина – inkarinė jūrų mina, išplukdoma iš gilumos veikiant reaktyviniam varikliui; naikina laivus povandeniniu užtaiso sprogitu. Veikiamas praplaukiančio virš minos laivo fiz. laukų, paleidžiamas minos reaktyvinis variklis ir mina atsiskiria nuo inkaro.

savaėigė Δ, self-propelled naval mine, самодвижущаяся морская мина – *ist.* pirmųjų torpedų, naudotų XIX a. II pus., pavadinimas.

stiebinė Δ, pole naval mine, шестовая морская мина – *ist.* kontaktinė jūrų mina, naudota XIX a. 7–9 d-mečiuose. SM užtaisas metaliniame apvalkale su sprogdikliu buvo tvirtinamas prie išorinio ilgo stiebo galo ir prieš minų ataką iškišamas mininio katerio pirmagalįje.

svyróujančioji Δ, oscillating naval mine, колеблющаяся морская мина – hidrostatiškai valdoma jūrų mina, visą laiką išliekanti nustatytame gylyje po vandeniu nepriklausomai nuo jūros potvynio ar atoslūgio.

traukiamóji Δ, snagline naval mine, морская мина тянущего действия – kontaktinė jūrų mina, detonuojama plūduriuojančio lino, kuris pajudintas laivo ar jo sraigto, patraukia minos jungiklį.

užtaisýta Δ, poised naval mine, взведенная морская мина – jūrų mina, kurios laivų skaitiklis nustatytas ties rodmeniu „1“ ir kuri sprogs kito sužadavimo atveju.

velkamóji Δ, towed naval mine, буксируемая морская мина – *ist.* kontaktinė jūrų mina, kurios sprogstamasis užtaisas ir sprogdiklis įtaisytas aptakiame korpuse ir gali būti laivo velkamas nustatytame gylyje. Buvo naudojama per I pasaul. karą povandeniniams laivams naikinti.

jūrų minà su sprogstamóju užtaisu ↑ *jūrų mina 2.*

jūrų minų ieškà, naval minehunting, поиск морских мин – laivų, aviacinių įrenginių ir (arba) narų naudojimas atskiroms minoms surasti ir pašalinti. Δ gali būti akustinė, magnetinė ir optinė. Dar ↑ *magnetinė minų ieška.*

akústinė Δ, acoustic naval minehunting, акустический поиск морских мин – sonaro naudojimas minoms ar panašioms objektams, kurie gali būti jūros dugne, kyšoti ar būti užkasti, aptikti.

óptinė Δ, optical naval minehunting, оптический поиск морских мин – gulinčių jūros dugne ar kyšančių iš jūros dugno minų ar panašių objektų ieškojimas ir klasifikavimas naudojant optines priemones.

jūrų mūšis ↑ *mūšis.*

jūrų operácija ↑ *operacija 2.*

jūrų patrūlis ↑ *patrulis.*

jūrų péstininkai, marines, морская пехота – KJP rūšis, specialiai parengta kautis jūrų desanto sudėtyje (savarankiškai ar kartu su SP vienetais), ginti pakrantės objektus (karines jūrų bazes, uostus) ir kt. Δ yra pagr. NATO valstybių, Rusijos ir kt. valstybių GP sudėtyje. Daugiausiai Δ yra JAV (apie 200 000 karių). Ginkluotė: automatiniai ir kt. šaulių ginklai, tankai ir šarvuočiai (kovos mašinos), artilerija, prieštankiniai ir zenitiniai įrenginiai.

jūrų

jūrų poligonas ↑ *poligonas*.

jūrų rajonas ↑ *rajonas 1.*

jūrų signālas ↑ *signalas 1.*

jūrų situācija ↑ *situacija.*

jūrų šaudmuo ↑ *šaudmuo.*

jūrų taikinys ↑ *taikinys 1.*

jūrų teisė ↑ *teisė.*

jūrų tvirtovė ↑ *tvirtovė.*

jūrų užtvara ↑ *užtvara.*

jūrų zonà, sea zone, морская зона – vienos arba kelių strateginiu ir ekonominiu požiūriu svarbių vidaus ir prie žemyno prigludusių jūrų akvatorija su salomis, pakrantės sausumos juosta ir oro erdve virš jų, kur pasireiškia arba gali būti paliesti valstybės nacionaliniai interesai. Δ – šiuolaikinio taikos meto geostrateginio Pasaulinio vandenyno skirstymo fragmentas; sudedamoji strateginio vandenyno rajono dalis. Jūrų zonos ribas nustato valstybės karinė politinė vadovybė, ppr. geografinėse vienos arba kelių jūrų ribose.

jūrų žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

K

K diena, K day, день K – diena, kai pradeda ar turėtų pradėti veikti laivų konvojavimo sistema bet kuriuo konvojų maršrutu.

kabamasis tiltas ↑ *tiltas*.

kabelinė ryšių linija ↑ *linija 6*.

kabelio ieškiklis ↑ *ieškiklis*.

kabelio klotūvas, cable packer, кабелеукладчик – velkamas arba savaeigis mechanizmas požeminiam (povandeniniam) kabeliui kloti (išimti). Pagal darbinio įtaiso konstrukciją žinomas peilinis, rotorinis ir hidraulinis Δ. Δ judėjimo greitis klojant kabelį 4–6 km/h.

kābelis, cable, кабель – vienas arba keletas izoliuotų lanksčių laidų bendrame izoliaciniame apvalkale (kuris ppr. dar turi apsaugines dangas), naudojamas elektros energijai tiekti, telefono linijoms tiesti ir kt. reikalams. Δ skiriamas pagal paskirtį – jėgos (elektros energijai tiekti), kontrolinis (fizik. parametrų kontrolės ir nuotolinio matavimo grandinėms sujungti), valdymo (nuotolinio valdymo, relinės apsaugos ir automatikos grandinėms sujungti), ryšio (ryšio elektros signalams perduoti), radijo dažnio (antenoms su siunčiamaisiais ir priimamaisiais įrenginiais, elektroninės ir radiotechnikos aparatūros įrenginiams sujungti). Dar ↑ *ieškiklis, kabelio klotuvas*.

kābeltovas (cab), cable (cab), кабельтов – 1. nesisteminis ilgio vienetas, vartojamas jūreivystėje; 1 cab lygus 0,1 jūrmylės (185,2 m).

2. laivų artilerijos vienetas, lygus 182,87 m, vartojamas nuotoliui matuoti.

3. augalinio pluošto lynas (150–350 mm storio) laivams švartuoti, vilkti.

kablỹs, grapnel, крюк – *jūr. min. kar.* grandinės įtaisas, skirtas tralui sugriebti, kai nukertama minos grandinė.

kablogramà, cablegram, каблограмма – telegrama, siunčiama povandeniniu kabeliu.

kabotāžas, cabotage, каботаж – 1. jūrų laivyba tarp tos pačios šalies uostų toje pačioje jūroje (mažasis Δ) arba skirtingose jūrose (didysis Δ).

2. laivyba išilgai jūros kranto (pakrantėse).

kabrāvimas, nosing-up, кабрирование – orlaivių manevras aukštėjant vertikalia plokštuma. Naudojamas mėtant bombas (ppr. iš mažo aukščio), užtikrina orlaivio saugumą nuo paleistų NP poveikio.

kadėtas, cadet, кадет – 1. daugelio užsienio valstybių (D. Britanijos, Ispanijos, JAV, Prancūzijos) karo mokyklos klausytojas (auklėtinis).

2. Rusijos ir kai kurių kt. valstybių sukarintų mokymo įstaigų auklėtinis.

kalavijias, sword, меч – tiesus dviašmenis (retai vienašmenis) kertamasis ir duriamasis ginklas. Geležtės galas gali būti aštrus arba bukas; kotas su galvute atskirtas nuo geležtės kryžma. Žalvarinis Δ atsirado II t-mečio pr. Kr. vid., geležinis – I t-mečio pr. Kr. pr. Lietuvoje atrasti žalvario amžiaus vid. (apie 1000 m. pr. Kr.) įvežtiniai Δ; Lietuvoje Δ daugiausiai buvo naudojami IX–XII a. Pradžioje jie buvo įvežami ir atimami kaip karo grobis, o netrukus pradedami gaminti ir vietoje. Vietiniai VIII a. Δ buvo vienašmeniai, trumpi (geležtės ilgis 60–70 cm), o IX–XII a. – vienašmeniai ir dviašmeniai. Δ buvo naudojamas pėstininkų ir kavalerijos ginkluotėje iki XVI a. pr. Išnykus riterių šarvams ir jiems pavirtus tik tradicine didikų aprangos dalimi, kalavijai neteko reikšmės. Jų vietoje įsigali lenktas kardas, o kalavijas išliko kai kurių šalių kariuomenėse tik kaip uniformos dalis. Dar ↑ *makštis*.

kalavijuōčių ōrdinas ↑ *ordinas 2*.

kalbōs koduotūvas ↑ *koduotuvas*.

kālcio hipochloritās, perchloron, гипохлорит кальция – gerai tirpstantys vandenyje bespalviai kristalai. Δ vartojamas degazavimui, dezinfekavimui, nuotekų kenksmingumui šalinti ir kt.

kalendōrinis operācijos rengimo plānas ↑ *planas 1*.

kalibrātorius, calibrator, калибратор – prietaisas matavimo prietaisams, aparatūrai tikrinti ar jų paklaidai nustatyti; matuojamasis dydis (įtampa, dažnis) lyginamas su etaloniniu.

kalibrinis

kalibrinis sviedinys ↑ *sviedinys*.

kalibrúotasis skrydžio aukštis ↑ *aukštis, skrydžio aukštis*.

káلكė, overlay, калыка – sprausdintas ar nupieštas ant permatomos medžiagos tokio pat mastelio kaip žemėlapis vaizdas, skirtas detalėms, nesančioms originale, vaizduoti.

kalnābrūkšnis, elevation stroke, высотная черточка – statmenas horizontalei rudas brūkšnelis žemėlapyje, nukreiptas aukščio mažėjimo kryptimi. Tiriant reljefą žemėlapyje pagal Δ atpažįstamos teigiamos ir neigiamos reljefo formos.

kalnāgūbris, mountain ridge, горный хребет – kelių, keliolikos arba keliasdešimties kilometrų ilgio ištiesusi kalnų grandinė. Takoskyrinė Δ dalis vad. ketera, o pažemėjimas tarp dviejų viršūnių – balnakalniu. Būdingas pavyzdys Lietuvoje – Žemaičių vandenskyrinis kalvynas. Dar ↑ *ketera*.

kalnai, mountains, горы – Žemės paviršiaus rajonai, labai iškilę virš aplinkinės vietovės; jiems būdingas staigus aukščio kitimas, didelis šlaitų statumas. Skiriami žemieji (absoliutūs aukštis 500–1000 m), vidutiniai (1000–2000 m) ir aukštieji (>2000 m) Δ. Pirmieji apgyventuose rajonuose ppr. turi platų kelių tinklą; antriesiems būdingos patogios kalnų perėjos; tretieji ppr. sunkiai prieinami ir turi retą kelių tinklą. Tai nusako kariuomenės veiksmų ypatumus: žemuosiuose Δ galima veikti plačiu frontu; vidutiniuose – atskiromis kryptimis; aukštuosiuose – tiktai per retas kalnų perėjas naudojant specialiai parengtas pajėgas, aprūpintas alpinistine įranga. Dar ↑ *perėja 1*.

kalnų artilèrija ↑ *artilèrija 2*.

kalnų pabūklas ↑ *pabūklas*.

kalnų pājėgos ↑ *pājėgos 1*.

kalnų pérėja ↑ *perėja 1*.

kalvā, hill, холм – kūgio formos lėkštasis šlaitais palyginti neaukštas Žemės paviršiaus iškilimas su aiškia papėde ir viršūne. Lyginamasis aukštis iki 200 m. Aukščiausia Δ Lietuvoje – Kruopinės (Medininkų aukštuma); absoliutūs aukštis 259,7 m. Dar ↑ *ketera, topografinė viršūnė*.

didžiausioji Δ, highest hill, командная высота – aukščiausia tam tikros vietovės kalva, nuo kurios patogu stebėti ir šaudyti; jos viršūnės absoliutūs aukštis žemėlapyje nurodomas stambesniu šriftu. Δ naudojama ugnies taškams, stebėjimo postams ir pan. įrengti.

kalvóta vietóvė ↑ *vietovė*.

kāmera, chamber, камера – 1. specialiosios paskirties patalpa, pvz., ↑ *barokamera*, dujokaukių tikrinimo Δ.

dujókaukių tikrinimo Δ, gas chamber, камера испытания противогаров – uždara patalpa arba palapinė, kurioje tikrinamas dujokaukės sandarumas. Δ dujokaukė tikrinama chlorpikrino garais arba dirginamųjų NM aerozoliu. Tokia kamera turi būti ne arčiau kaip 100 m nuo gyvenamųjų patalpų. Chlorpikrino koncentracija Δ turi būti 8,5 mg/m³, kurią sudaro išgarinus 5–6 ml skysto chlorpikrino 1 m³ patalpų, kai temperatūra 15 °C ir didesnė, ir 9–10 ml – kai temperatūra nuo 10 iki 15 °C. Šaltuoju metų laiku patalpų oras šildomas iki 15 °C. Griežtai draudžiama šildyti chlorpikriną, nes stipriai įkaitęs jis skyla sudarydamas fosgeną.

2. tam tikros paskirties prietaiso, mechanizmo ertmė, pvz., degimo, dezinfekavimo, jonizacijos, minų, užtaiso ir kt. Δ.

degìmo Δ, combustion chamber, камера сгорания – variklio dalis, skirta kurui sudeginti. Skiriama periodinio (pvz., vidaus degimo stūmoklinių variklių) ir nepertraukiamo (pvz., dujų turbininių ir raketinių variklių) veikimo Δ.

dezinfekāvimo Δ, disinfection chamber, дезинфекционная камера – įrenginys drabužiams, patalynei, kailiams, vilnai, tvarsliaivai, vatai ir kt. daiktams dezinfekuoti ir dezinsekuoti. Pagal naudojamas priemones gali būti: sauso karšto (80–105 °C) oro, karštų (100–120 °C) vandens garų, formalino garų ir dujų (formalino, etileno oksido, vandenilio sulfido, chlorpikrino). Būna stacionarioji (įrengiama dezinfekavimo stotyse, ligoninėse, pramonės įmonėse) ir kilnojamoji (įrengiama automobiliuose, naudojama lauko sąlygomis, dažn. infekcijos židiniuose).

jonizācijas Δ, ionization chamber, ионизационная камера – įrenginys jonizuojančiajai spinduliuotei registruoti ir tirti. Jos veikimas pagrįstas elektros krūvio, kuris atsiranda per tam tikrą laiką pavienėmis dalelėmis arba jų srautu jonizuojant dujas, matavimu. Naudojama dozimetriuose ir kt. prietaisuose.

minų Δ, mine [blasting, burster] chamber, минная камера – priešakinė ↑ *minų galerijos* dalis SM užtaisui patalpinti.

užtaiso Δ, breech [charge] chamber, зарядная камера – *art.*: 1. pabūklo vamzdžio drūtgalio ertmė, į kurią prieš šūvį įleidžiamas ir užrakinamas šaudmuo. Į pabūklo Δ įleidžiama tūta arba užtaiso maišas ir sviedinio dalis iki pirmo kreipiamojo žiedelio; 2. sviedinio ertmė, kurioje būna sprogstamasis užtaisas, naikinamieji elementai arba šviečiamosios, dūminės ir kt. medžiagos.

kamikādzė, kamikaze, камикадзе – japonų aviacijos lakūnų mirtininkų pavadinimas II pasaul. kare. Δ valdė nešanti bombą ar SM užtaisytą lėktuvą, kol jis susidurdavo su taikiniu. Pirmasis Δ skrydis buvo 1944 10 21. Veiksmingais buvo ne daugiau kaip 20% Δ skrydžių. Pagal amerikiečių duomenis, jie paskandino 45 ir sugadino maždaug 300 kovinių laivų.

Po karo „specialiųjų atakų“ praktika buvo pasmerkta pačioje Japonijoje ir už jos ribų.

kampāmatis, aiming circle, углоизмерительный прибор – prietaisas kampams matuoti. Artilerijoje naudojami tokie Δ : busolė, teodolitas, girokompasas, pabūklo Δ , taikiklis, žiūronas su tūkstantųjų tinkleliu ir kt. Ppr. artilerijos kampamačiai kampus matuoja tūkstantosiomis; girokompasai ir teodolitai – laipsniais, minutėmis ir sekundėmis.

pabūkle Δ , panorama sight [telescope], орудийная панорама – pabūklo optinis prietaisas stebėti ir kampams matuoti; sudedamoji taikymo įtaiso dalis. Δ turi sukamąją galvutę ir kampamatį. Kampamatis susideda iš sukamojo žiedo, padalyto į 60 (64) padalų, ir būgnelio, padalyto į 100 padalų. Δ naudojamas pabūklui nutaikyti ir jo nutaikymo krypčiai taikymo taško atžvilgiu pažymėti. Pagr. optiniai duomenys: didinimas – 4 kartai; regėjimo kampas – 10° ; šviesos stiprumas – 16, įeigos ir išeigos vyzdžio skersmuo – 16 ir 4 mm, periskopo aukštis (periskopiškumas) – 180 mm.

kampānija, campaign, кампания – kelios strateginės ir kt. karinės operacijos sausumos ir jūrų karo veiksmų teatruose, vienijamos bendro sumanymo ir siekiančios svarbių karinių politinių tikslų. Sudaro tam tikrą karo etapą, ppr. žymima kalendoriniais rėmais (metais, metų laiku ir pan.), ir turi pavadinimą, pvz., „vasaros kampanija“.

jūrų Δ , naval campaign, морская кампания – operacija arba keletas operacijų, kurias vykdo laivyno pajėgos, įskaitant visas antvandenines, povandenines, oro ir desanto pajėgas, siekdamos įgyti, išplėsti arba išlaikyti jūros kontrolę.

kampas, angle, угол – vieta, kur susikerta dvi linijos ar plokštumos; plokštumos dalis, apribota dviem spinduliais, išeinančiais iš vieno taško. Plokščiasis Δ matuojamas radianais (rad), laipsniais ($^\circ$), minutėmis ($'$), sekundėmis ($''$), tūkstantosiomis, erdvinis – steradianais (sr). Dar ↑ *pabūklinis kampas*.

azimutinis Δ , azimuth angle, азимутный угол – kampas, išmatuotas horizontalioje plokštumoje pagal laikrodžio rodyklės tarp atraminės krypties ir bet kurios kitos krypties.

bombų mėtymo Δ , bombing angle, угол бомбометания – kampas tarp vertikalės ir linijos, jungiančios orlaivį su tašku, kuris būtų bombų nukritimo taškas, jeigu bomba būtų tuo momentu numesta.

didžiausias pakilimo Δ , limiting elevation, предельный угол возвышения – 1. didžiausias pabūklo (minosvaidžio) vamzdžio pakilimo kampas; 2. pakilimo kampas, atitinkantis didžiausią šaudymo nuotolį.

išaudytas pakilimo Δ , adjusted elevation, пристрелянный угол возвышения – *art.* išaudytą taikiklį ir vietos kampą atitinkantis pakilimo kampas; pakilimo kampas, kuriuo baigtas iššaudymas.

išlėkimo Δ (γ), jump angle, угол вылета – kampas tarp vamzdžio ašies krypčių iki šūvio ir šūvio momentu (pakilimo ir sviedimo linijų); kampas, kurį sudaro sviedimo ir pakilimo kampų skirtumas $\gamma = \theta_0 - \varphi$.

kritimo Δ (θ), angle of fall [grazing], угол падения – kampas tarp trajektorijos liestinės kritimo taške ir pabūklo horizonto.

kūurso Δ , course angle, курсовой угол – 1. *art.* kampas tarp taikinio linijos ir taikinio judėjimo krypties; matuojamas nuo 0 iki 180° artėjant ir tostant taikinui nuo pabūklo. Pagal Δ skiriamas frontalusis (Δ nuo 0° iki 30° ir nuo 150° iki 180°), sparninis (Δ nuo 60° iki 120°) ir tarpinis (Δ nuo 30° iki 60° ir nuo 120° iki 150°) judėjimas; 2. *laiv.* laivo Δ – kampas tarp laivo judėjimo krypties ir linijos nuo laivo iki kurio nors objekto; 3. *av.* lėktuvo Δ – kampas tarp lėktuvo išilginės ašies ir linijos nuo lėktuvo iki kurio nors orientyro (taikinio). Artilerijoje, aviacijoje ir laivyboje Δ reikalingas šaudymo nuostatoms skaičiuoti, taikiniams nurodyti, laivui manevruoti, bomboms mėtyti.

nuleidimo Δ , angle of depression, угол склонения – *art.* kampas, kuriuo gali būti nuleistas nuo horizontaliosios padėties pabūklo vamzdis nekeičiant lafeto padėties. Nuo Δ priklauso galimybė šaudyti iš pabūklo į taikinius, esančius žemiau pabūklo horizonto (ypač kalnuose).

nuolydžio Δ , angle of depression, угол наклона – vertikali plotmės kampas tarp horizontalės ir nuolydžio linijos.

pakilimo Δ (φ), elevation [fire] angle, угол возвышения – kampas tarp nutaikyto pabūklo vamzdžio ašies (šūvio linijos) ir pabūklo horizonto. Δ matuojamas nuo 0 iki 90° . Dar skiriamas galutinis Δ – pabūklo (minosvaidžio) vamzdžio pakilimo kampas, atitinkantis taikiklio nuostatas, apskaičiuotas pagal galutinį šaudymo nuotolį.

paralāksinis Δ , parallax angle, параллактический угол – kampas, kurį sudaro dviejų prietaisų optinės ašys, pvz., stebint tą patį objektą pro teleskopą ir jo vaizdo iešiklį arba pro pabūklo taikiklį ir pabūklo vamzdį.

póslinkio Δ (P_k), angle T, поправка на смещение – *art.*: 1. kampas, kurį sudaro pabūklo–taikinio linijos susikirtimas su stebėtojo–taikinio linija; 2. kampas prie taikinio tarp krypčių ir ugnies poziciją ir vadavietę (sekyklą). Pagal Δ skiriamas didelis ir mažas poslinkis.

pósuķio Δ , switch angle, угол доворота – *art.* apskaičiuotas pabūklo posūķio į taikinį nuo pagr. krypties (žyminio, išaudyto taikinio) kampas.

priedangos Δ , crest angle, угол укрытия – *art.* kampas prie pabūklo, kurį sudaro pabūklo horizontas ir kryptis į priedangos keterą.

sánkirtos Δ , crossing [target] angle, угол засечки – 1. kampas, kuriuo susikerta dvi padėties, kursų, krypčių linijos ir pan.; 2. *art.* kampas prie taikinio tarp krypčių ir sekyklų bazės sekyklas.

saugūmo Δ , angle of safety, угол безопасности – mažiausias leidžiamasis sviedinio trajektorijos kampinis aukštis virš draugiškųjų pajėgų karių. Δ nustatomas taip, kad garantuotų karių saugumą.

susidūrimo Δ (η), impact angle, угол встречи – kampas tarp trajektorijos liestinės susidūrimo taške ir žemės paviršiaus liestinės tame pačiame taške. Δ matuojamas nuo 0 iki 90°.

sviedimo Δ (θ_0), departure angle, угол бросания – kampas tarp sviedimo linijos ir pabūklo horizonto.

táikymo Δ (α), tangent angle, угол прицеливания – kampas tarp šūvio linijos ir taikinio linijos.

táikinio sánkirtos Δ , observing angle, obliquity, угол засечки цели – kampas tarp dviejų sekyklų (akustinių bazių ir kt. stebėjimo priemonių) stebėjimo plokštumų. Matuojamas nuo 0 iki 180°.

táikinio viētos Δ (ε), position [site] angle, угол места цели – kampas tarp taikinio linijos ir pabūklo horizonto ($\varepsilon = \varphi - \alpha$).

trajektōrijos liestinės svýrio Δ , arrival [descent] angle, угол наклона касательной к траектории – kampas tarp trajektorijos liestinės tam tikrame trajektorijos taške ir pabūklo horizonto.

vėjo Δ , wind [wind-fire] angle, угол ветра – 1. taikinio ir balistinio vėjo direkcinų kampų skirtumas; 2. *zen. art.* taikinio kurso ir balistinio vėjo azimutų skirtumas.

vertikáliojo šáudymo Δ , elevation range, угол вертикального обстрела – kampas, kurį sudaro kraštinės pabūklo (įrenginio) sūpuoklinės dalies padėtys ant lafeto arba kito įrenginio (kovos mašinos).

kampinis atstūmas \uparrow *atstumas 1.*

kampinis láipsnis, degree of angle, угловой градус – kampų matavimo vienetas. Kampe laipsnis – tai skritulio centrinis kampas, atkertantis vieną trys šimtai šešiasdešimtąją apskritimo ilgio dalį. Vienas laipsnis (1°) lygus šešiasdešimčiai minučių (60′) ir trims tūkstančiams šešiams šimtams sekundžių (3600″). Karyboje vartojamas horizontalių ir vertikalų kampų, azimutų ir kampinių atstumų skaitinei vertei nurodyti.

kampinis síeksnis \uparrow *sieksnis.*

kampinis sprogimo aukštis \uparrow *aukštis 1, sprogimo aukštis.*

kamuflietas, camouflet, камуфлет – 1. SM užtaiso požeminis sprogimas, kai gruntas neišmetamas į paviršių. Naudojamas požeminėms komunikacijoms ir statiniams griauti, erdmėms daryti, tvirtai uolienai smulkinti.

2. įsmigusį į žemę sviedinių (minų, bombų) sprogimas, kai neišmetamas gruntas ir nesusidaro sprogimo duobė.

kanálas, canal, channel, канал – vandens telkinių, perskirtų žemyno, dirbtinis sujungimas; taisyklingos formos dirbtinė atvira vaga (perkasa) vandeniui be slėgio tekėti; kanalai būna laivybos (Sueco, Panamos), energetiniai (pvz., Lietuvoje Antalieptės hidroelektrinės Δ), drėkinimo (Karakumų), vandens tiekimo, sausinimo, plukdymo, žuvivaisos ir kt., bet dažn. kanalų vanduo naudojamas kompleksiskai. Kanaluose, kurie jungia skirtingo vandens lygio vandens telkinius, įrengiami šliuzai arba laivų (žuvies) keltuvai. Teisės atžvilgiu išskiriami \uparrow *tarptautiniai kanalai.*

kanálo pralaidà, channel capacity, пропускная способность канала – greitis, kuriuo įmanoma perduoti informaciją šiuo kanalu. Matuojama bit/s.

kanjōnas, canyon, каньон – gilus upės slėnis labai stačiais šlaitais ir siauru dugnu, susidarantis dėl intensyvos gilinamosios erozijos horizontaliuose uolienų sluoksniuose arba tektoniniuose plyšiuose; jo gylis ppr. būna didesnis už plotį, pvz., Kolorado upės slėnyje JAV yra Didysis Δ ; jo ilgis 320 km, gylis 1800 m. Jūrų ir vandenynų dugne yra povandeninių Δ .

kanonadà, cannonade, канонада – *art.* stiprus, ilgai trunkantis artilerijos šaudymas; daugelio šūvių gausmas.

kanoniērė, gun-boat, канонерская лодка – artilerinis laivas kovos veiksams upėse, ežeruose ir jūrų pakrančių rajonuose. Pirmosios irklinės ir burinės Δ pasirodė XVII a. XIX a. jau buvo statomos garinės Δ . Skiriamos upių ir jūrų Δ . Jūrų Δ vandentalpa iki 2500 t, greitis iki 20 mazgų (37 km/h), ginkluotė: 2–5 76–152 mm pabūklai, automatinės zenitinės patrankos ir kulkosvaidžiai; upių Δ – vandentalpa iki 1200 t, greitis 8–15 mazgų (15–28 km/h), ginkluotė: 1–4 47–102 mm pabūklai, automatinės zenitinės patrankos ir kulkosvaidžiai. Nuo XX a. 8 d-mečio vid. laivynuose nėra Δ .

kanoniērius, cannoneer, канонир – kai kurių valstybių GP artilerijos arba raketų žemiausiasis kareivių laipsnis; artilerijos eilinis.

kapeliōnas, chaplain, капеллан – turintis karininko laipsnį ir savo pareigas atliekantis kariuomenėje kunigas. Lietuvoje Δ skiria ir atleidžia \uparrow *kariuomenės ordinaras* suderinęs su vietos vyskupu. Svarbiausios Δ pareigos: karinių vienetų lankymas, šv. Mišių aukojimas ir vadovavimas kitoms apeigoms, sakramentų teikimas, tikybos ir dorovės dėstymas ir kt. sielovadinė veikla. Sutinkant kariuomenės ordinarui, krašto apsaugos ministras Δ gali suteikti specialųjį tarnybinį statusą ir pirminį kapitono laipsnį. Dar \uparrow *personalas.*

kapitálinis káro tèchnikos remōntas \uparrow *karo technikos remontas.*

kapitōnas, captain, капитан – 1. sausumos ir KOP jaunesniųjų karininkų laipsnis. Kapitoną atitinka KJP kapitonas leitenantas.

Δ leitenántas, lieutenant-commander, *amer.* lieutenant commander, капитан-лейтенант – KJP jaunesniųjų karininkų laipsnis; atitinka SP kapitoną.

2. kai kurių valstybių KJP vyresniųjų karininkų laipsniai – pirmojo, antrojo ir trečiojo rango kapitonas; atitinka Lietuvos KJP jūrų kapitoną, komandorą leitenantą ir komandorą, SP – pulkininką, pulkininką leitenantą, majorą.

jūrų Δ, captain, морской капитан – KJP vyresniųjų karininkų laipsnis; atitinka SP pulkininką, kai kurių valstybių KJP pirmojo rango kapitoną.

3. prekybos ir žvejybos laivyno laivo įgulos aukščiausiosios pareigos.

kapitonas leitenántas ↑ *kapitonas 1.*

kapituliācija, capitulation, surrender, капитуляция – karo veiksmų nutraukimas ir nugalėtosios šalies GP arba jų dalies pasidavimas nugalėtojui ir sutikimas su jo padiktuotomis sąlygomis. Kapituliavusios šalies kariai tampa karo belaisviais. Δ gali būti dalinė (paprastoji arba garbingoji) ir besąlyginė (visuotinė).

besąlyginė Δ, unconditional capitulation [surrender], безоговорочная капитуляция – upatinga bendrosios Δ forma, kai visuotinai nutraukiami karo veiksmai visiškai sutriuškinus kitos valstybės GP, joms pasidavus ar jas nuginklavus ir karius paėmus į nelaisvę, be jokių sąlygų ar išlygų pasirašant Δ aktą; 2. sutartis, nustatanti privilegijuotą užsieniečių padėtį vietos gyventojų atžvilgiu.

dalinė Δ, partial capitulation [surrender], частичная капитуляция – dalinis kovos veiksmų nutraukimas atskirame fronto ruože; apsuptos GP grupuotės kapituliavimas.

garbingoji Δ, honourable capitulation [surrender], почетная капитуляция – karo veiksmų nutraukimas pagal susitarimą, kai kapituliuojanti šalis turi teisę palikti savo pozicijas arba apsuptą zoną su vėliavomis, technika ir ginkluote ir vėliau prisijungti prie savo šalies GP galėdama tęsti tolesnius kovos veiksmus.

paprastoji Δ, usual capitulation [surrender], простая капитуляция – karo veiksmų nutraukimas atskirame fronto ruože (tvirtovės, miesto, karinės jūrų bazės pasidavimas) nuginkluojant kapituliuojančiuosius ir paimant juos į nelaisvę.

visuotinė Δ, total capitulation [surrender], полная капитуляция – visuotinis bendras kovos veiksmų nutraukimas kapituliuojančiai valstybei pripažįstant savo pralaimėjimą kare.

kaponiērius, caronnier, капонир – *ist.* fortifikacinis įrenginys šaudyti į sparnus dviem kryptimis (pusiau Δ – viena kryptimi). Iki XIX a. Δ buvo įrengiami tvirtovėse išilgai tvirtovės griovių šaudyti. Per I pasaul. karą buvo naudojamas lauko pozicijų ir įtvirtintų rajonų sistemose ir buvo įrengiamas priešingose aukštumų nuokalnėse arba už įvairių vietovės elementų.

kaprālas, corporal, капрал – kai kurių valstybių GP (pvz., D. Britanijos, Italijos, JAV, Prancūzijos) jaunesniųjų vadų (puskarininkių) laipsnis.

kāpsulė: 1. cap, primer, percussion cap, капсюль – sužadinimo priemonė šaunamiesiems užtaisams padegti arba sprogstamųjų (sprogdinamųjų) užtaisų detonacijai sukelti. Δ – tai plonas metalinis arba plastikinis gaubtelis su įpresuotu greitai sprostančiu arba padegamuoju mišiniu. Skiriama padegamoji ir detonuojamoji Δ. Δ atsiradimas XIX a. pr. sudarė galimybę pereiti nuo titnaginio prie kapsulinio ginklo, sukurti artilerijos sviedinių smogiamosios veikmės sprogdiklius. Dar ↑ *kapsulinė įvorė.*

detonójuojamoji Δ, detonator, detonating [blasting] cap [primer], primer-detonator, капсюль-детонатор – kapsulė, kurioje sužadinamoji SM nuo kibirkšties, smūgio ar slėgio detonuoja ir sukelia šaudmens (artilijos sviedinio, minos, bombos, torpedos, raketos kovinės dalies, granatos) sprogstamojo užtaiso detonaciją ir sproginimą. Dar ↑ *detonatorius.*

padegamóji Δ, percussion primer, flash igniter, капсюль-воспламенитель – kapsulė, kurioje nuo daužiklio smūgio sprogsi sužadinamoji SM uždega šaudmens šaunamąjį užtaisą, o šis sukelia šūvį.

2. capsule, капсула – nuleidžiamoji erdvėlaivio kabina astronautams nuleisti ant Žemės (naudingiems kroviniams nuleisti iš orbitos ant dangaus kūnų); turi šiluminę apsaugą, minkšto tūpimo priemones ir kt. sistemas.

3. capsule, капсула – sandari atskiriamoji kabina, kurioje avarinėmis situacijomis katapultuojasi viršgarsinio lėktuvo įgulos nariai.

kapsulinė įvorė, percussion primer, капсюльная втулка – įtaisyta šaudmens tūtoje ↑ *kapsulė* šaunamajam užtaisui padegti. Δ įsriegiama į tūtos dugną. Padegama skeliant kirtikliui į jos ploną dugną (dugno vidurį), kuris perduoda smūgį kapsulei. Artilerijos šaudmenyse tikrinama, ar gerai (ne per daug ar per mažai) įsukta Δ. Jei neiššaunama, Δ gali būti pakeista.

kapsulinis giñklas, cap [primer] weapon, капсюльное оружие – *ist.* rankinis šaunamasis ginklas su kapsuline spyna. Atsirado kariuomenės ginkluotėje XIX a. 5 d-mečio pr. Buvo skiriamas laibgalinio užtaisymo lygiavamzdis, laibgalinio užtaisymo graižtvinis ir drūtgalinio užtaisymo graižtvinis Δ. Kapsulinė spyna ir laisvas kulkos dėjimas į graižtvas padidino laibgalinių graižtvinių Δ greitašaudą iki 1–2 šūvių/min, o užtaisyimas iš drūtgalo – iki 5 šūvių/min. Tolesnis šaulių ginklų raidos etapas – šautuvų su popieriniu šoviniu (adatinių šautuvų), vėliau – metaliniu, atsiradimas.

karabinas, carbine, карабин – 1. lengvas trumpavamzdis šautuvas. Δ būna neautomatinis, pusiau automatinis ir automatinis, lygiavamzdis ir graižtvinis. Vidutinė masė 3–4 kg, kalibras 6,5–8 mm. Daugelio Europos valstybių kariuomenėse Δ atsirado XV a. XVIII–XX a. vid. Δ naudojo kavaleristai ir artileristai, kuriems ilgavamzdis šautuvas buvo nepatogus. Kai kuriose arabų šalyse ir Vokietijoje karabinais buvo vad. bet kurio ilgio, bet pritaikyti naudoti kavalerijai šautuvai. Po II pasaul. karo daugelio šalių kariuomenė ginkluojama automatiniais Δ. Paplitus automatams (šturmo šautuvams), daugelyje kariuomenių Δ neteko reikšmės.

2. kai kurių sistemų graižtvinis medžioklinis šautuvas.

karabiniėriai, carabineers, карабинеры – 1. karabinais ginkluoti kareiviai: nuo XVII a. pr. rinktiniai šauliai daugelyje Europos valstybių; XVII a. pab. – XVIII a. vid. – privilegijuoti kavalerijos ir pėstininkų daliniai.

2. Italijos ir kai kurių L. Amerikos šalių žandarmerijos pareigūnai.

karantinas, quarantine, карантин – priemonės, neleidžiančios plisti iš epidemijos židinio užkrečiamosioms ligoms; antiepideminės ir režimo bei izoliavimo priemonės, kuriomis visiškai izoliuojami užkrėsti kariai (gyventojai) ir likviduojami užkrečiamieji susirgimai biol. naikinimo (užkrečiamųjų ligų) židinyje. Δ įvedamas nustačius ypač pavojingų ligų (maro, choleros, raupų ir kt.) sukėlėjus. GP Δ režimas gali būti įvestas pavieniams kariams, jų šeimų nariams, kariniams vienetams (laivams), kariniams ešelonams ir t. t. Δ atveju vykdomos stebėjimo priemonės, t. p. papildomos priemonės: visiškai izoliuojami padalinių kariai, kuriems skirtas Δ, nuo kt. vienetų ir vietinių gyventojų; išorines Δ zonos ribas saugo ginkluoti kariai; užkrėsti kariai išdėstomi mažomis grupėmis, nustatomas griežtas jų elgsenos, mitybos ir Δ taisyklių laikymosi režimas; organizuojama komendanto tarnyba, patruliavimas ir eismo reguliavimas; vienetai, kuriems skirtas Δ, aprūpinami pagal specialų režimą. Δ trukmė nustatoma priklausomai nuo užkrečiamosios ligos inkubacinio periodo (nuo paskutinio ligonio izoliavimo ir dezinfekcinių priemonių baigties taršos židinyje momento). Jeigu nėra susirgimo atvejų, Δ, pasibaigus nustatytam laikotarpiui, nutraukiamas įvedusio Δ vado potvarkiu.

kāras, war, warfare, state of war, война – ginkluotas susidūrimas tarp valstybių, valstybių koalicijų ar visuomenės sluoksnių; santykiai tarp dviejų valstybių po kurios nors valstybės (valstybių koalicijų) karo paskelbimo arba nuo karo veiksmų pradžios. Jie pasireiškia diplomatinių, prekybos, finansinių ryšių nutraukimu, prieš valstybinio turto konfiskavimu, prekybos laivų revizavimu, internavimu ir kt. Pagr. kovos forma karo metu – ↑ *ginkluotoji kova*. Apie Δ pranešama neutralioms šalims. Δ ppr. baigiasi sudarius taikos sutartį arba kuriai nors valstybei (valstybių koalicijai) kapituliavus. Skiriami tokie karų tipai: Δ tarp valstybių, pilietinis, partizaninis, nacionalinis išsivadavimo Δ. T. p. karai skiriami pagal karinius techninius požymius – naudojant įprastinius ginklus (nebranduolinius), masinio naikinimo ginklus (pvz., brand. ginklą – brand.); pagal karo veiksmų būdus – manevrinis ir pozicinis; pagal mastą – visuotinis (globalusis), pasaulinis, ribotasis ir mažasis, karinis konfliktas; pagal trukmę – greitis; pagal kariaujančių valstybių sudėtį – dvipusis ir koalicionis. Šiuolaikiniame pasaulyje labiausiai paplitę subregioniniai, ribotieji Δ ir karai valstybės viduje. Nauja karinės priešpriešos forma – taikos paramos operacija. Dar ↑ *elektroninė kova, grėsmingas laikotarpis, karo veiksniai, operacija 2, pradinis karo laikotarpis*.

akūstinis Δ, acoustic warfare, акустическая война – povandeninės akustinės energijos naudojimas prieš skleidžiamai po vandeniu akustinei energijai nustatyti ir (arba) sumažinti, t. p. veiksmai, padedantys tą energiją panaudoti savo tikslams. Yra trys Δ elementai: paramos veiksmai, atoveiksmis ir kontratoveiksmis. Dar ↑ *akustinio karo atoveiksmis, akustinio karo kontratoveiksmis, akustinio karo paramos veiksmai*.

branduolinis, biologinis ir cheminis (BBCh kāras), NBC warfare, ядерная, биологическая и химическая война – karas, kuriame naudojami visi masinio naikinimo ginklai: ↑ *branduolinis ginklas, ↑ biologinis ginklas ir ↑ cheminis ginklas*.

branduolinis Δ, nuclear warfare, ядерная война – karas, kuriame naudojamas brand. ginklas. Δ gali būti: visuotinis (pasaulinis arba globalinis) ir ribotasis. Dar ↑ *puolimas*.

ekològinis Δ, ecological warfare, экологическая война – žalos priešui darymas veikiant jo aplinką (oro, vandens, dirvos teršimas, augalijos ir gyvūnijos naikinimas ir pan.). Tokį karą kariavo JAV Vietname (XX a. 7 d-mečio vid. – 1973). Kariavimo ekologinėms priemonėms ir metodams skirta JTO 1977 ↑ *Konvencija dėl karinio ar kitokio priešiško poveikio gamtinei aplinkai uždraudimo*.

ekonòminis Δ, economic war, экономическая война – kovos sritis, kurioje kariaujančios valstybės (koalicijos) siekia veiksmingai panaudoti turimus ir potencialius karinius išteklius, įgyti karinį ekonominį ir karinį techninį pranašumą. Δ tikslas: dezorganizuoti priešą karinę gamybą, jo ekonominę mobilizaciją ir ekonominį potencialą, sustiprinti savo ekonominį užnugarį ir apsaugoti ekonominę bazę. Pagr. Δ formos: karinių biudžetų didinimas; karinės ekonominės bazės plėtimas; ekonomikos veiksnų užtikrinimas; karinės paskolos ir mokesčiai; ekonominis embargas, ekonominė blokada; prieš pramonės centrų bombardavimas ir raketų smūgiai ir kt.

globalūsis Δ, *visuotinis* Δ, global war, total war, глобальная война, тотальная война – 1. pasaulinis karas, apimantis visą Žemės rutulį ir aplinkinę kosminę erdvę, kai naudojami visų rūšių MNG; globalusis (visuotinis) branduolinis karas; 2. karas, kuriame karo tikslams pajungiamos visos visuomenės gyvenimo materialinės ir dvasinės sferos ir naudojamos

visos priešo GP karių ir taikių gyventojų masinio naikinimo priemonės ir būdai. Δ koncepciją naudojo per II pasaul. karą hitlerinė koalicija.

greitasis Δ, transient warfare, скоротечная война – karas, kurio tikslai pasiekiami per gana trumpą laiką, ppr. esant ir sumaniai išnaudojant kokias nors ypač palankias aplinkybes (ryški pajėgų persvara, palanki operatyvinė situacija ir kt.). Pasižymi dideliu karo veiksmų intensyvumu. Δ teorijos atsirado ir rutuliojosi didėjant NP galiai, pajėgų judrumui. Pradžioje jos naudojo generalinių kautynių idėją, vėliau – žaibo karo.

jūrų Δ, naval warfare, морская война – 1. karo veiksmai jūroje. Dar skiriamas povandeninis karas; 2. *THT* karo veiksmai atviroje ir teritorinėje jūroje ir vidaus vandenyse. Jūrų karo įstatymai ir papročiai įtvirtinti ir susisteminti specialiose tarptautinėse konvencijose ir sutartyse (Paryžiaus 1856 jūrų karo deklaracija; Hagos 1907 konvencijos ir Londono 1909 deklaracija dėl jūrų karo teisės, 1971 sutartis, draudžianti dislokuoti jūrose ir vandenyuose brand. ir kt. masinio naikinimo ginklą ir kt.). Dar skiriamas akustinis karas, karas prieš povandeninius laivus.

Δ **prieš povandeninius laivus**, antisubmarine warfare, противолодочная война – operacijos, kurių tikslas – neleisti priešui veiksmingai naudoti povandeninius laivus. Dar ↑ *veiksmai prieš povandeninius laivus*.

koalicinis Δ, coalition war, коалиционная война – karas, kurį kariauja ir dažn. rengia viena valstybių koalicija prieš kt. koaliciją ar valstybę. Atskirų valstybių dalyvavimo Δ pobūdis ir forma priklauso nuo jų politinių tikslų, karinių ir ekonominių galimybių, geografinės padėties ir kt. sąlygų. Didžiausių koalicinių karų pavyzdys – I ir II pasaul. karai.

kolonijinis Δ, colonial war, колониальная война – karas, kuriame siekiama užgrobti ir išlaikyti kolonijas. Buvo ypač paplitęs XV a. pab. – XVIII a.

lokalūs Δ, *vižtinis* Δ, local war, локальная война – ribotas politiniais tikslais ir savo mastu karinis konfliktas (kovos ir kiti veiksmai) tarp dviejų ar daugiau valstybių dėl jų teritorinių, ekonominių ar kitų interesų ar religinių priežasčių. Δ labai paplito po II pasaul. karą, kai daugiau nei 200 kartų įsiplieskė Δ ir kariniai konfliktai.

mažasis Δ, small war, малая война – nedidelių pajėgų kovos veiksmai siekiant išsekinti priešą ir užtikrinti savo pajėgoms palankias sąlygas lemiamoms kautynėms. Terminas „Δ“ atsirado XVIII a. ir apėmė kariuomenės saugą, priešo žvalgybą, kavalerijos reidus ir kt. atskirų dalinių veiksmus, atliekamus tarp kampanijų ir generalinių kautynių, pagr. pajėgų naudai. XIX a. mažiesiems karams buvo skiriamas partizaninis karas ir nedideli KJL veiksmai. Nuo XX a. – kolonijinis ir ribotasis karas, nedidelis karinis konfliktas.

minų Δ, mine warfare, минная война – *saus. min. kar.*: 1. strateginis ir taktinis sausumos minų ir jų kontrapriemonių naudojimas, sprogstamųjų minų užtvartų įveikimas. Dar ↑ *minavimo užtvartieji veiksmai, puolamieji veiksmai prieš minavimą*; 2. *ist.* kovos veiksmų būdas, kai naudojami įkasti SM užtaisai (požeminės minos) ir požeminiai įkasai. Naudojo puolančioji kariuomenė siekdama priartėti prie tvirtovės, išsprogdinti spragas sienose ir pro jas įsiveržti į tvirtovę. Apgultoji kariuomenė t. p. naudojo įkasus ir kontrminas sprogdindama požemines priešo galerijas.

nebranduolinis Δ, non-nuclear warfare, безъядерная война – karas, kuriame nenaudojamas brand. ginklas. Dar skiriamas ribotasis Δ – karas, kuriame naudojami tikslai įprastiniai ginklai.

nepaskelbtasis Δ, nondeclared war, необъявленная война – priešiški veiksmai, kuriuos viena valstybė (valstybių koalicija) organizuoja ir rengia ppr. naudodama ginkluotąsias priemones ir metodus prieš kt. tautas ir šalis nebūdama kariaujančiąja šalimi. Rengiamas įvairiais būdais, pvz., ekonominė blokada, diplomatinė izoliacija, politinė konfrontacija, išprovokuoti pasienio incidentai ir konfliktai, jėgos demonstravimas, karinio buvimo didinimas, grasinimas jėga, separatinių, nacionalistinių ir kt. judėjimų palaikymas ir kt. Dar ↑ *blokada, jėgos demonstravimas, kariaujančioji šalis, karinis buvimas*.

oro Δ, air warfare, воздушная война – 1. karinė koncepcija, kuri skyrė KOP svarbiausių vaidmenį karo veiksmuose, pripažino, kad aviacija gali savarankiškai lemti karo baigtį. Atsirado XX a. 4 d-metyje, bet praktiškai nepasiteisino per II pasaul. karą ir vėlesniuose karuose; 2. KOP veiksmai, pvz., strateginis oro karas; 3. *THT* kariaujančių šalių karo veiksmai naudojant bet kokio tipo orlaivius. Δ galioja visi karo įstatymai ir papročiai, nustatantys bendras taisykles, taikomas kovos veiksmams bet kuriame karo teatre. Orlaivių naudojimą kariniais tikslais reglamentuoja Hagos deklaracijos (1899 ir 1907), draudžiančios iš oro balionų ir kitų orlaivių bombarduoti nesaugomus miestus, gyvenvietes ir statinius. Ženevos konvencijos (1949) ir jų papildomi protokolai reguliuoja sanitarinės aviacijos režimą, draudžia bombarduoti civilinius asmenis, civilinius objektus, kultūros įstaigas, istorijos paminklus ir maldos namus.

partizaninis Δ, guerilla warfare, партизанская война – karinės ir pusiau karinės operacijos priešo užimtoje arba nedraugiškoje teritorijoje, atliekamos nereguliarių, daugiausia iš vietinių gyventojų sudarytų, kovos būrių. Δ gali dalyvauti ir reguliarioji kariuomenė, veikianti priešo užnugaryje. Partizaninio karo formomis dažnai vyksta pilietinis ar nacionalinis išsivadavimo karas. Δ pagr. tikslas – smulkiais išpuoliais alinti ir silpninti priešą, o sustiprėjus – organizuoti savo reguliarius karinius darinius, pajėgius rengti dideles puolamąsias operacijas. Δ taisyklės įtvirtintos Hagos konvencijoje (1907), Ženevos konvencijose (1949) ir jų papildomuose protokoluose. Dar ↑ *veiksmai prieš partizanus*.

pasaulinis branduolinis Δ, nuclear world conflict, мировая ядерная война – pasaulinis karas, kuriame pagr. naikinimo priemonė – brand. ginklas. Δ ypatingas dėmesys kreipiamas į pirmąjį prevencinį (nuginkluojamąjį) brand.

smūgī, kuris turi sunaikinti priešo strategines pajėgas, kad išvengtų naikinamojo atsakomojo smūgio. Pagr. vaidmenį šiame kare vaidina strateginės pajėgos: tarpžemyninės ir vidutinio nuotolio raketos, povandeninių laivų raketos, strateginiai bombonešiai.

pasaulinis Δ, world war, мировая война – pasaulio valstybių koalicijų (sajungų, blokų) kova naudojant ginkluotosios kovos priemones, apimanti didelę pasaulio valstybių dalį. Δ valstybių koalicijos siekia stambių politinių, ekonominių ir karinių tikslų naudodamos visas kovos formas – karines, politines, ekonomines, diplomatinės ir ideologines. Δ pobūdį lemia kariaujančių valstybių tikslai. Per I ir II pasaul. karus žuvo dešimtys mln. žmonių, buvo sunaikinta nepaprastai daug materialinių vertybių. Ateities Δ karo veiksmų teatras gali apimti keletą žemynų, vandenynų ir apie Žemę esančią kosminę erdvę naudojant, be įprastinių ginklų, ir MNG.

piliētinis Δ, civil war, гражданская война – organizuota ginkluota kova už valstybinę valdžią tarp socialinių ir politinių grupių šalies viduje. Didžiausi Δ buvo JAV (1861–1865), Rusijoje (1918–1920), Ispanijoje (1936–1939), Kinijoje (1946–1949). Būdingi šiuolaikinių Δ bruožai: tiksliai apibrėžtas politinis pobūdis; ilga ir nesutaikoma kova; plataus masto kovos veiksmai; valstybės teritorijos pasidalijimas tarp kariaujančių šalių; reguliariųjų ir nereguliariųjų armijų ir jų karinio valdymo organų naudojimas; ginkluotos kovos formų įvairovė – nuo GP ir partizaninio judėjimo kovos veiksmų iki ginkluotų sukilimų ir spontaniškų gyventojų akcijų. THT Δ prilygina netarptautiniams ginkluotiesiems konfliktams. Dar ↑ *baudžiamosios akcijos prieš sukilėlius*.

povandeninis Δ, submarine warfare, подводная война – povandeninių laivų kovos veiksmai prieš transportavimui vandenynuose (jūrose) trukdyti ir jo laivams jūroje ir bazėse naikinti. Terminas atsirado per I pasaul. karą, kai Vokietija pirmą kartą panaudojo povandeninius laivus Antantės valstybių laivams ir laivų vilkstinėms naikinti. 1936 buvo pasirašytas Londono protokolas, reglamentuojantis povandeninių laivų veiksmus karo metu prekinį laivų atžvilgiu. Tačiau per II pasaul. karą šis susitarimas buvo nuolatos pažeidžiamas. Dar skiriamas karas prieš povandeninius laivus. Dar ↑ *veiksmai prieš povandeninius laivus*.

preveñcinis Δ, preventive war, превентивная война – karas, pradėtas užbėgant už akių akivaizdžiam priešo užpuolimo pavojui ar norint jo išvengti.

ribótasis branduolinis Δ, local nuclear warfare, ограниченная ядерная война – karas, kuriame naudojami nedidelės galios brand. šaudmenys siekiant ribotų tikslų atskiruose regionuose.

stratėginis óro Δ, strategic air warfare, стратегическая воздушная война – oro pajėgų operacija, kuria siekiama palaipsniui sunaikinti ir susilpninti priešo pajėgumą kariauti.

šaltasis Δ, cold war, холодная война – strateginės kovos, balansavusios ant naujo karo ribos, tarp priešingų politinių sistemų – stambiausių Vakarų valstybių, vadovaujamų JAV, ir buvusių socialistinių valstybių, vadovaujamų SSRS, forma. Δ tarp abiejų pusių vyko politinėje, ekonominėje, ideologinėje, karinėje, informacinėje ir kitose srityse nuo II pasaul. karo pab. iki žlugus Europos socialistinėms valstybėms ir SSRS.

žaižo Δ, lightning war, молниеносная война – greitaieigio karo teorija, kurią sukūrė XX a. pr. Vokietijos kariniai strategai ir naudojo kurdami I ir II pasaul. karų strategiją. Δ teorijos pagrindą sudarė siekimas užpildyti kariavimo pajėgų ir priemonių trūkumą geresniu jo rengimu ir atitinkamais kariavimo būdais – anksčiau priešo išskleisti kariuomenę, netikėtai pulsti smogiant ypač galingą pirmąjį smūgį ir pan. Δ teorija nepasiteisino, nes neatitiko neribotų karo tikslų ir realios jų pasiekimo galimybės.

kāras prieš povandeninius laivus ↑ *karas*.

karavėlė, caravel, каравелла – vieno denio XIII–XVIII a. burlaivis, aukštų bortų, trijų stiebų, kurių galinis turėjo įstrižą burę, kiti – rėjines. Vandentalpa 20–400 t, ilgis 13–35 m, plotis 4,3–9 m. Plačiai naudojo italų, ispanų ir portugalų jūreiviai XIII–XVII a. Plaukiojant karavelėmis buvo atlikta daugelis XV–XVI a. geografinių atradimų. Buvo naudojama iki XVIII a.

karbiuratorinis vidaus degimo variklis ↑ *variklis, vidaus degimo variklis*.

kārdas, sword, сабля – kertamasis ir duriamasis ginklas lenkta geležte. Nešiojamas makštyje. Δ sudaro plieninė lenkta geležtė su ašmenimis išgaubtoje pusėje ir aštriu galu bei kotu su apsaugos kryžma (Rytų Δ) arba kotu su lankeliais ir skydeliais (Europos Δ, nuo XVIII a.). Skiriamas persiškasis (geležtė siaura, lengva, siaurėja į smaigalį) ir turkiškasis (geležtė ties smaigaliu platesnė). Pirmieji Δ, kaip ir kalavijai, buvo ilgi (100–120 cm su 100–110 cm geležte), vėliau buvo daromi trumpesni (85–95 cm, geležtė 70–85 cm) iš gero plieno, kai kurie net iš Damasko plieno ar bulato. Δ atsirado Rytuose, kur labai paplito VII–VIII a. XIV a. Δ paplito Persijoje, Turkijoje, V. Europoje. XV a. išstūmė sunkųjį kalaviją. XVI a. pab. lietuvių, rusų, lenkų kavalerija buvo ginkluota Δ. Lietuvoje Δ naudotas nuo XVI a. vid. Lietuvos kariuomenėje iki II pasaul. karo Δ buvo ginkluojami karininkai, raiteliai ir artileristai.

karė, care, kape – *ist.* kvadrato (stačiakampio) pavidalo pėstininkų kovos rikiuotė, kurios kiekvieną šoną sudarė išskleista į išorę rikiuotė arba vora. Δ paskirtis – atremti raitelių smūgius. XIX a. II pus. pradėjus masiškai naudoti graižtvinius šaunamuosius ginklus, Δ naudojimas padarė daug nuostolių. Todėl nuo XIX a. pab. Δ tipo kovos rikiuotė nenaudojama.

karėivinės, barracks, казарма – statinys, kuriame gyvena karinių vienetų kariai; jame yra miegamosios, mokomosios, tarnybinės, sanitarinės, buitinės, šaulių ginklų laikymo ir kt. patalpos. Dažn. karėivinėse gyvena privalomosios pradinės karo tarnybos kariai, mokymų ir padidintos kovinės parengties metu – visas karinio vieneto personalas. Dar ↑ *karėivinių gyvenamasis fondas*.

karėivinių gyvėnamasis fondas, barracks housing resources, казарменно-жилищный фонд – kariuomenės butų ūkio turtas, kurį sudaro karėivinės, štabų, įstaigų, karinių mokymo įstaigų, įmonių, dirbtuvių, saugyklų, sandėlių ir kt. patalpos, t. p. gyvenamieji namai, bendrabučiai, medicinos, sporto, mokytojai, kultūriniai, buitiniai ir kt. pastatai ir įrenginiai.

karėivis, -ė, soldier, солдат – 1. GP pagr. ir gausiausia, užimanti žemiausią tarnybinę padėtį, karių kategorija (↑ *eilinis*, ↑ *grandinis*, ↑ *jefreitorius*, ↑ *kanonierius* ir kt.). Kai kurių šalių GP prie karėivių t. p. skiriami seržantai ir viršilos (dažnai privalomosios tarnybos).

2. kai kurių valstybių SP karėivių pats žemiausias kario laipsnis; kitur atitinka eilinį.

3. karys.

kariáujančioji šalis, warring party, party at war, воюющая сторона – *tarpt. teis.* šalis, dalyvaujanti paskelbtame ar nepaskelbtame kare (tarptautiniame konflikte) arba netarptautiniame ginkluotajame konflikte (pilietinis karas ir kt.). Kariáujančiosios šalies padėtis sukelia šiai ir kitoms valstybėms tam tikrų padarinių. Neutralios šalys privalo laikytis neutraliteto abiejų Δ atžvilgiu. Δ tarptautinis statusas tarptautiniame konflikte atsiranda prasidėjus karui, o vidaus konflikte – tarptautiniu mastu pripažinus Δ pilietinio karo puse. Toks šalies pripažinimas suteikia jai galimybę naudotis visu kompleksu santykių su tarptautinės teisės subjektais. Δ ir neutralios valstybės privalo laikytis karo įstatymų ir papročių.

karýba, warfare, военное дело – 1. karinė teorija ir praktika, apimanti GP organizavimą, rengimą ir veiklą karo ir taikos metu, civilinių gyventojų rengimą karui.

2. žinių, mokėjimų ir įgūdžių, reikalingų kariui ir karo prievolinkui tarnybinėms pareigoms eiti ir kovos užduotims atlikti, sistema.

karýbos enciklopėdija, military encyclopaedia, военная энциклопедия – mokslinis informacinis leidinys, sisteminis karybos žinių ir kt. mokslo sričių, turinčių karinės reikšmės, duomenų rinkinys. Δ leidžiama daugelyje šalių. Lietuvoje Δ nebuvo išleista.

karýbos lėksika, military vocabulary, военная лексика – sudedamoji bendrosios leksikos dalis, jungianti karinius terminus. Dar ↑ *karybos terminija*.

karýbos terminijà, military terminology, военная терминология – karybos terminų – žodžių ir jų junginių, pavadinančių tam tikras karines sąvokas, visuma; pagr. karybos leksikos dalis. Δ atitinka karinių žinių lygį ir įvardija įvairius specifinius terminus, įteisintus veikiančiuose statuteose, nuostatuose ir kt. oficialiuose dokumentuose ir apimančius visas karybos sritis.

karýbos žodýnas, military dictionary, военный словарь – glaustai aiškinamų karybos terminų rinkinys, ppr. pateikiamas abėcėles tvarka. Skiriami bendrieji (enciklopediniai) ir teminiai (atskirų karybos sričių) žodynai. Lietuvoje buvo išleistas NATO terminų žodynas (2001), A. Smetonos „Karybos žodynas“ (1993), E. Kisino „Apsaugos nuo naikinimo priemonių enciklopedinis žodynas“ (2002), E. Kisino „Artilerijos enciklopedinis žodynas“ (2004). Šis enciklopedinis leidinys rengiamas pirmą kartą.

karinė administrācija, military administration, военная администрация – 1. sudedamoji valstybės administracijos dalis, kurią sudaro: valstybės karinio administravimo organų sistema (↑ *Krašto apsaugos ministerija*, ↑ *karinė apygarda*); laikinai karo veiksmų metu okupuotų teritorijų karinio valdymo organai (↑ *okupacija*). Dar ↑ *karinis administravimas*.

2. karinių juridinių žinių sritis; mokomasis dalykas, nagrinėjantis GP struktūros, valdymo, kariuomenės tarnybos ir buities bei kt. veiklos teisinio reguliavimo klausimus.

karinė apýgarda, military district [command], военный округ – teritorinis karinių vienetų, karinių mokymo įstaigų ir įvairių vietinių karinių įstaigų junginys. Šalies teritorijos skirstymas į karines apygardas praktikuojamas daugelyje valstybių ir turi tikslą – užtikrinti šalies ir GP rengimo karo atvejui priemonių vykdymą, tikslingai organizuoti kariuomenės ir štabų rengimą.

karinė apkrovōs klasifikācija ↑ *klasifikacija*.

karinė bāzė ↑ *bazė*.

karinė blokadà ↑ *blokada*.

karinė buitìs, military life, воинский быт – statutų ir įsakymų reglamentuojama kasdieninė karių ir karinių vienetų veiklos tvarka ir gyvenimo sąlygos. Δ turinys – karių materialinių ir dvasinių poreikių tenkinimas, poilsio ir laisvalaikio organizavimas ir pan. siekiant palaikyti karinių vienetų kovinę parengtį. Dar ↑ *karių aprūpinimas*.

karinė

karinė dainà, military song, военная песня – muzikinės poezinės kūrybos rūšis. Skiriasi paprasta poezine ir muzikine kalba, ritmiškumu, kupletiniu eilaviumu, savarankiška vokaline melodija, kurią galima atlikti be instrumentinės palydos. Skiriama žygio rikiuotės, patriotinė, epinė, lyrinė, satyrinė ir kt. Δ. Prie karinės dainos t. p. skiriamos autorinės, saviveiklinės dainos, kurias kuria patys kariai arba kt. neprofesionalūs autoriai. Δ vaidina svarbų vaidmenį patriotiškai auklėjant karius.

karinė didaktika, military didactics, военная дидактика – sudedamoji karinės pedagogikos dalis; karių mokymo mokslas. Nagrinėja keturias mokymo problemas: karių mokymo tikslą; karių mokymo principus; karių mokymo turinį (ko mokyti); karių mokymo organizavimą (kaip mokyti).

karinė diktatūra, military dictatorship, военная диктатура – neribota valdžia, garantuojanti klasės ar grupės politinį viešpatavimą karinėmis valdymo formomis. Įvedus Δ, panaikinamos piliečių demokratinės teisės ir laisvės, įvedama karinė valdžia, siaučia kariškių savivalė, teroras.

karinė ekonómika, military economy, военная экономика – specifinė šalies ūkio dalis, tenkinanti valstybės karinius poreikius. Δ, kaip ūkio dalis, apima materialinę techninę bazę, darbo jėgos išteklius ir karinius finansus, skiriamus kariniams poreikiams tenkinti. Δ struktūra: karinė (gynybinė) pramonė; bazinės ūkio šakos, aprūpinančios karinę pramonę gamybos priemonėmis, o darbo jėgą ir GP karius – vartojimo reikmenimis; transportas, ryšiai, materialinio techninio tiekimo sistema, mokslas, sveikatos apsauga, švietimas ir kultūra – aptarnaujantys karinės produkcijos gamybą ir GP funkcionavimą. Δ egzistuoja taikos ir karo metu. Ji glaudžiai susijusi su civiline ekonomika ir priklauso nuo bendros valstybės ekonominės galios. Dar ↑ *kompleksas, potencialas*.

karinė galià, military power, военная мощь – valstybės materialijų ir dvasinių pajėgų visuma bei sugebėjimas jas mobilizuoti siekiant karo tikslų ir sprendžiant kt. problemas. Δ lemia valstybės ekonominės, socialinės, politinės, mokslinės, techninės galimybės. GP, jų sugebėjimas vykdyti politinės vadovybės duotas užduotis – tiesioginė valstybės Δ išraiška. Δ apibūdinama karinės parengties padėtimis – potencialiaja (kariniu potencialu), aktualiąja (veikiančiąja) ir tarpine. Δ aprūpinimo sferos pagrindą sudaro ↑ *karo pramonės kompleksas*. Δ lygio kriterijai yra istoriškai paslankūs. Jeigu iki XX a. vid. valstybės Δ pirmiausia lėmė GP sudėtis, ginkluotės skaičius arba išlaidos ginkluotei, tai XXI a. pr. Δ vertinimo pagrindą sudaro karinių technologijų, visų valstybės karinės organizacijos elementų tobulumo lygis. Dar ↑ *jūrinė galia, kovinės parengties padėtis, kovinė galia, potencialas*.

potencialioji Δ, potential military power, потенциальная военная мощь – didžiausios valstybės galimybės, kurios gali virsti tikrove arba veiksmingais karo veiksniais, jeigu bus dedamos visos karinės organizacijos pastangos. Pastarosios gebėjimas pertvarkyti Δ iš potencialiosios padėties į aktualiąją nusako jos mobilumą. Dar ↑ *karinė organizacija*.

karinė garbė, military honour, воинская честь – vidinės dorovinės savybės, kario (karinio kolektyvo) orumas, apibūdinantys jo elgesį, santykius su kolektyvu, kario pareigų atlikimą. Pagr. Δ turinys – karių dorovinė atsakomybė už tėvynės gynimą, pasirėngimas žygdarbiui ir pasiaukojimui mūšio lauke.

karinė geogrāfija ↑ *geografija*.

karinė geogrāfinė informācija ↑ *informacija 1*.

karinė geológija, military geology, военная геология – taikomosios geologijos šaka, tirianti vietovės geologinę sandarą ir hidrogeologines sąlygas siekiant aprūpinti kovos veiksmus. Geologiškai įvertina fortifikacinių, hidrotechninių ir kt. karinių įrenginių, aerodromų, karinių kelių ir tiltų išdėstymą, vietovės pravažumą, žvalgo ir ieško požeminius vandenis ir gamtines statybines medžiagas.

karinė gynyba ↑ *gynyba*.

karinė grėsmė ↑ *grėsmė*.

karinė higienà, military hygiene, военная гигиена – higienos sritis, tirianti įvairių aplinkos veiksnių poveikį karių sveikatai ir kovingumui; kurianti kovos su šių veiksnių neigiamu poveikiu kariuomenės kovos gebai priemones; formuojanti moksliskai pagrįstas sanitarinės higienos normas. Dar ↑ *asmens higiena*.

karinė informācija ↑ *informacija 1*.

karinė informācinė ryšių sistemà (KIRS), military information communications system, военная информационная система связи – išdėstytos vietovėje ryšių ir informacinės priemonės, užtikrinančios ryši tarp kariuomenės valdymo sistemos elementų taikos ir karo metu. Δ sudaro: atraminis ryšių tinklas; ryšių informaciniai centrai; tiesioginio ryšio linijos; linijos, jungiančios ryšių informacinius centrus su atraminiu tinklu; ryšių ir automatizuotojo valdymo sistemų techninio aprūpinimo sistema; ryšių valdymo sistema; ryšių pajėgų ir priemonių rezervas. Δ būna stacionarioji ir lauko (mobiliosios). Sudedamos stacionariosios Δ pagr. dalys: stacionarieji kariuomenės ryšių informaciniai centrai, linijos ir valstybės ryšių tinklas. Lauko Δ sudaroma iš lauko (mobiliųjų) ryšių ir informacinių priemonių. Pagr. Δ reikalavimai: nuolatinė kovinė parengtis, pastovumas, perduodamos informacijos slaptumo ir uždarumo užtikrinimas. Dar ↑ *centras 3, judriojo radijo ryšio sistemos, ryšių mazgas, ryšių sistemos pralaidumas, ryšių tinklas, saugumas 2, veiksnumas*.

karinė informātika ↑ *informatika*.

karinė inspekcija, military inspection, военная инспекция – 1. organas, atliekantis kariuomenės kovinės parengties ir kovinio rengimo kontrolę. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemoje karinės inspekcijos funkcijas atlieka KAM Generalinė inspekcija. Dar ↑ *generalinis inspektorius*.

2. kai kurių valstybių karinio valdymo organas, vadovaujantis GP rūšiai, tarnybai ir pan.

karinė ir politinė sąjunga, military political alliance [union], военно-политический союз – dviejų ar kelių valstybių susijungimas, susivienijimas siekiant politinių tikslų karinėmis priemonėmis. Δ pobūdis gali būti arba grobuoniškas, baudžiamasis, agresyvusis, arba gynybinis, išsilaisvinamasis, taikdariškas. Konkretūs Δ sudarymo tikslai gali būti: savigny, taikdarystė, kova su terorizmu, masinių priešvyriausybių judėjimų slopinimas, regioninis arba pasaulinis vyravimas ir kt. Ppr. Δ kūrimo iniciatoriumi ir jos kreipiamąja jėga buvo galingiausios valstybės, kurios siekia vyrauti regioniniuose arba pasauliniuose kariniuose politiniuose procesuose. Kitų valstybių dalyvavimą Δ sąlygoja ideologinis solidarumas, etnis arba religinis bendrumas, ekonominė priklausomybė ir kt. Priklausomai nuo sąjungos tikslų, jų atitikimo tarptautinės teisės normoms Δ gali būti atviroji, pusiau atvira ir slaptoji. Dar ↑ *karinė koalicija*.

karinė ir politinė situācija ↑ *situacija*.

karinė įskaita, military registration, воинский учет – karo prievolintinkų apskaita, jų įrašymas į ikišauktinių, šauktinių ir atsargos karo prievolintinkų sąrašus ir išbraukimas iš jų. Δ vykdo vietinė teritorinė karinė įstaiga Karo prievolės įstatymo nustatyta tvarka.

karinė jūrų apygarda, naval district, военно-морской округ – kai kurių valstybių (JAV, D. Britanija ir kt.) jūros ir pakrantės sausumos juostos rajonas su įvairiais KJP objektais (karinėmis jūrų bazėmis, bazavimosi punktais, mokomaisiais centrais, sandėliais ir kt.). Vadovauja vadas, tiesiogiai pavaldus KJP štabo viršininkui.

karinė jūrų bazė ↑ *bazė 1*.

karinė jūrų vėliava ↑ *vėliava*.

karinė jūrų zonā, naval zone, военно-морская зона – vandenyno (jūrų) karo veiksmų teatro dalis, apimanti svarbią operatyvinių-strateginių požiūriu akvatoriją su salomis, pakrančių sausumos juostomis, t. p. aerokosminę erdvę virš jų. Δ ribose bazuojasi, skleidžiasi ir veikia KJP (ir kt. pajėgų) grupuotės vykdydamos operatyvines ir operatyvines-strategines užduotis. Δ ribas nustato aukščiausioji (nacionalinė arba koalicinė) vadovybė.

karinė kibernetika ↑ *kibernetika*.

karinė koalicija, military coalition, военная коалиция – laikinoji karinė politinė valstybių sąjunga, kuri sudaroma kovojant prieš agresiją arba rengiant karą ir kariaujant. Remiantis koalicijos susitarimais ppr. koordinuojama valstybių dalyvių ekonominė, politinė ir karinė veikla, kartais sudaromos koalicinės GP, turinčios bendrą vadovybę. Tokia valstybių sąjunga yra ↑ *Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija*.

karinė komendantūrā, commandant's headquarters, военная комендатура – įgulos, tvirtovės, stoties, uosto ir pan. karinio komendanto valdymo organas.

karinė kontrabānda, military contraband, военная контрабанда – *tarpt. teis.* daiktai ir medžiagos, kuriuos kariaujančioji šalis draudžia neutraliai valstybei pervežti aprūpinant priešingą kariaujančiąją šalį. Δ nelaiškomi daiktai, skirti ligonių ir sužeistųjų priežiūrai. Δ ir jos vežimo priemonės konfiskuojamos, o prireikus ir sunaikinamos.

karinė medicinos ekspertizė, military medical examination, военно-врачебная экспертиза – 1. specialus šauktinių, karių ir karo prievolintinkų sveikatos tikrinimas siekiant įvertinti jų sveikatos būklę ir fizinį pasirengimą, nustatyti tinkamumą karo tarnybai; prireikus siūsti šauktinius į sveikatos priežiūros įstaigas ištirti papildomai. Lietuvos kariuomenėje karinę medicinos ekspertizę atlieka šauktinių medicinos ekspertizės komisijos ir Centrinė karinės medicinos ekspertizės komisija. Dar ↑ *mišrioji medicinos komisija, specializuotoji medicinos ekspertizė, šauktinių medicinos ekspertizės komisija*.

2. gydytojų specialistų išvados apie sveikatos tikrinimo rezultatus.

karinė meteorologija ↑ *meteorologija*.

karinė metodika, military methods, военная методика – sudedamoji karinės didaktikos dalis; mokslas apie įvairių karinių struktūrų, karių kategorijų ir kovinio rengimo dalykų mokymo ypatumus. Yra karių, vadų, karinių vienetų, štabų, karinių mokymo įstaigų, atskirų kovinio rengimo dalykų, taktikos pratybų ir kt. metodikos. Dar ↑ *kovinio rengimo metodika*.

karinė metrológija, military metrology, военная метрология – bendrosios metrologijos sritis, tirianti matavimų, atliekamų siekiant užtikrinti ginklų ir karo technikos kovinę parengtį ir patikimumą, karinių vienetų kovos gebą, vienovės ir tikslumo klausimus. GP metrologinei paramai, karinių vienetų ir kt. karinių struktūrų aprūpinimui šiuolaikinėmis matavimo priemonėmis, norminės techninės dokumentacijos kūrimui, metrologinių organų veiklai vadovauja metrologinė tarnyba.

karinė

karinė misija, military mission, военная миссия – vienos valstybės karinės žinybos atstovas (grupė, delegacija), siunčiamas į kt. valstybę (gavus jos sutikimą) atlikti tam tikrų savo vyriausybės įpareigojimų. Turi diplomatinį statusą. Δ teisinę padėtį reguliuoja 1969 Konvencija dėl specialiųjų vizų.

karinė mokyimo įstaiga, military educational institution, военно-учебные заведения – vidurinės ir aukštosios mokyimo įstaigos GP vadams, inžineriniams techniniams ir kt. specialistams rengti, jų kvalifikacijai kelti. Δ priklauso ↑ *karo mokykla*, ↑ *karo akademija*, karo ↑ *koledžas*, institutai, įvairūs kursai ir pan. Lietuvos kariuomenėje veikia Lietuvos karo akademija ir ↑ *puskarininkių mokykla*. Karininkai mokosi ir kelia kvalifikaciją įvairiose NATO valstybių Δ, Baltijos gynybos koledže (Estijoje).

karinė muzika, military music, военная музыка – muzika, skirta GP karių rikiuotės rengimui, kariniams ir estetiniams auklėjimui; svarbus karinių ceremonijų elementas. Pagr. Δ žanras – maršas (rikiuotės, žygio ir kt.). Prie Δ priklauso specialiai parašytos pjesės karinėms ceremonijoms (pvz., „Sutikimo maršas“, „Klausykit visi!“, „Vėliavą gerbk!“ ir kt.), t. p. koncertiniai muzikiniai karinio patriotinio turinio kūriniai ir karių dainų muzika. Dar ↑ *karinė daina*.

karinė operacija ↑ *operacija 2*.

karinė organizacija, military organization, военная организация – valstybės ginkluotųjų, karinių politinių, karinių ekonominių, karinių mokslinių ir kt. organų, įstaigų ir institucijų, vykdančių karinę veiklą, visuma. Pagr. Δ elementai: valstybės ginkluotoji organizacija, kurią sudaro įstatymais numatyti ginkluotieji dariniai, t. p. kariniai administraciniai ir kariniai teisiniai organai. Karinės organizacijos branduolį sudaro ↑ *ginkluotosios pajėgos*; valstybės karinės organizacijos veiklos aprūpinimo sistema (karo pramonės ↑ *kompleksas*, kt. ekonomikos ir mokslo šakų, dirbančių karinėje srityje, dalis); valstybinės valdžios organai ir įstaigos, politiniai organai ir organizacijos, tiesiogiai sprendžiančios šalies gynybos ir saugumo klausimus. Δ struktūrą ir funkcijas nustato valstybės valdžios organai priklausomai nuo valstybės karinės doktrinos, karinės politinės situacijos pasaulyje ir regione, ekonomikos būsenos, istorinių ir nacionalinių tradicijų ir kt. veiksmų.

karinė pagalba, military assistance, military help, военная помощь – užsienio pagalba, kurią teikia valstybei, kt. tarptautinės teisės objektui arba ginkluotąjį sukilimą sukėlusioms pajėgoms kuriant ir tobulinant GP arba kovos veiksmuose. Δ teikiama pagal dvišales arba daugiašales tarptautines sutartis ir susitarimus įvairiomis formomis: kreditų teikimas; ginkluotės, karinių technologijų, technikos ir įvairių materialinių priemonių pardavimas arba neatlyginamas perdavimas; karinių patarėjų, specialistų ir instruktorių siuntimas; karinių kadrų rengimas ir kt. Δ teikia ne tik valstybės, bet ir privatus asmenys (privачios grupės), visuomeninės organizacijos. Gali būti samdomi ir siunčiami samdiniai.

karinė parengtis ↑ *parengtis*.

karinė paslaptis ↑ *paslaptis*.

karinė pedagogika, military pedagogics, военная педагогика – sudedamoji bendrosios pedagogikos dalis; mokslas apie jaunuolių karinį rengimą ir vadovavimą jiems karinėje srityje. Δ glaudžiai siejasi su karo mokslu, bendrąja ir karine psichologija, fiziologija.

karinė politika ↑ *politika*.

karinė politinė krizė, military political crisis, военно-политический кризис – aštri tarptautinių santykių fazė, apibūdinama dviejų ir daugiau valstybių vadovybių konfrontacija, vykstančia didelės karo arba ginkluoto konflikto tikimybės situacijoje. Δ pasireiškia, kai jos dalyviai (arba vienas iš jų) kelia grėsmę kt. šalies svarbiausiems nacionaliniams interesams, naudoja karinę jėgą kaip politinio spaudimo įrankį, jeigu oponentas nepaklūsta keliamiems reikalavimams. Karinė jėga gali būti naudojama potencialiai (didinama GP kovinė parengtis; rengiamos karinės pratybos ir manevrai; pajėgos juda ir išsiskleidžia prie valstybės sienos ir kt.) ir iš dalies faktiškai (iš anksto užimami ginčytini rajonai; pažeidžiama oro erdvė ir įsiveržiama į teritorinius vandenis; bombarduojami atskiri objektai priešiškos valstybės teritorijoje; provokuojami kariniai incidentai ir kt.). Pagr. Δ bruožai: išorinių grėsmių skaičiaus ir masto didėjimas; karinės politinės situacijos dinamiškumas ir užsienio politinės situacijos netikrumas; informacijos prieštaravimas; galimų oponento veiksmų prognozavimo sunkumas; pasunkėjusios valstybės vadovybės įvykių kontrolės procedūros, kai reikia skubiai priimti svarbius politinius ir karinius sprendimus. Tokia situacija lemia nuolatinę ir vis didėjančią ginkluotojo konflikto grėsmę. Δ peraugimo į ginkluotąjį konfliktą požymiai: laipsniškas karinės politinės vadovybės karinės jėgos naudojimo kontrolės praradimas; atkaklus vieno iš krizės dalyvių nenoras siekti susitaikymo kompromisų; karinės vadovybės reikšmingumo priimant krizinius sprendimus didėjimas; GP naudojimo ginkluoto konflikto atveju planų koregavimas ir kt.

karinė prokuratūra, military prosecutor's office, военная прокуратура – kai kurių šalių valstybinis organas, prižiūrintis kaip GP laikosi įstatymų. Lietuvoje Δ nėra; karinės teisėsaugos specializuotieji padaliniai ir pareigybės steigiami bendrosios prokuratūros ir tardymo institucijose, karo policijoje.

karinė provokacija, military provocation, вооруженная провокация – agresyvūs veiksmai siekiant sukelti ginkluotąjį konfliktą, pateisinti įsikišimą į kt. valstybės vidaus reikalus. Gali būti atliekama užpuolant pasienio apsaugos pajėgas, pažeidžiant valstybės sieną, užgrobian objektą, įsiveržiant į valstybės teritoriją, jos teritorinius vandenis ir oro erdvę, vykdam diversijas ir kt.

karinė psichologija, military psychology, военная психология – sudedamoji bendrosios psichologijos dalis; mokslinė praktinė disciplina, tirianti kario ir karių kolektyvo psichikos ir elgsenos pokyčius mokomosios, tarnybinės ir kovinės veiklos sąlygomis. Δ tikslas – kariuomenės kovinės parengties, remiantis psichologijos mokslo laimėjimais, stiprinimas. Δ rengia karių pažinimo, atrankos, mokymo, auklėjimo ir vadybos, kt. karinių ir karinių techninių problemų tobulinimo rekomendacijas. Δ glaudžiai susieta su karine pedagogika, karine ergonomika.

karinė refôrma, military reform, военная реформа – esminis valstybės karinės sistemos pertvarkymas, atliekamas vyriausiųjų valdžios organų sprendimu. Δ lemia nauji valstybės politiniai uždaviniai, naujų ginklų atsiradimas, ekonominiai sumetimai, gamybos lygio, ginkluotos kovos priemonių ir būdų pakitimas ir kt. Δ įteisinama įstatymais, statutais ir kt. dokumentais.

karinė sociologija, military sociology, военная социология – specialioji sociologinė teorija, tirianti karinius sociologinius santykius ir procesus, kurie klostosi GP. Δ tiria visuomenės ir kariuomenės, t. p. kariuomenės struktūrinių grandžių, karinių kolektyvų ir karių taikos ir karo meto santykių dėsningumą ir mechanizmą. Δ taiko bendruosius teorinius metodus, t. p. specialiuosius matematikos, kibernetikos, statistikos metodus, empirinių tyrimų techniką ir procedūras. Δ – sociologijos sritis, glaudžiai susijusi su karo mokslu, socialine ir karine psichologija, karine profesijologija ir kt. žinių ir veiklos sritimis.

karinė spaudà, military press, военная печать – spausdinta produkcija, skirta įvairiems karinės tematikos klausimams; svarbi visuomenės informavimo priemonė, pirmiausia skirta kariškiams ir besidomintiems karine literatūra. Karinei spaudai priklauso kariniai laikraščiai, žurnalai, knygos, plakatai ir kt. Lietuvoje leidžiami kariniai žurnalai „Karys“, „Kardas“, kt. Δ leidiniai.

karinė strategija ↑ *strategija*.

karinė šaudyklà ↑ *šaudyklà*.

karinė teisësauga, military justice, воинская правозащита – kariuomenės specializuotųjų padalinių (institucijų) veikla, skirta karių teisės pažeidimams išvengti tarnybos metu arba susijusiems su tarnyba teisės pažeidimams tirti, juos padariusiems kariams atsakomybën traukti. Δ institucijos – ↑ *karo policija*, kvotos ir parengtinio tardymo institucijos, o įvedus karo padëtį ir karo lauko ↑ *teismas*.

karinė teisëtvarka, military law and order, воинский правопорядок – visuomeniniai santykiai, kariuomenėje reguliuojami bendrųjų ir karinių įstatymų, statutų, viršininkų ir vadų įsakymų; neatskiriama bendrosios teisëtvarkos dalis, teisëtumo įgyvendinimo rezultatas.

karinė teritorija, military territory, военная территория – krašto apsaugos sistemos institucijų valdoma ar jų naudojama teritorija (lauko teritorija, pastatas ar patalpa), kitokia aptverta ar kt. suprantamu būdu pažymëta teritorija, priskirta ir (ar) naudojama krašto apsaugos sistemos institucijų reikmëms, t. p. suprantamu būdu pažymëta vietovë, kurioje kariuomenë atlieka karinius mokymus ir pratybas, sprogmenų kenksmingumo šalinimo, gelbëjimo ar kt. valstybës saugumo ir gynybos reikmëms skirtus darbus šių pratybų, mokymų ar darbų metu.

karinë ûztvanka ↑ *ûztvanka*.

karinë valiutà, military currency, военная валюта – valiuta, paruošta valstybës ir paskelbta jos karinio vado teisëta atsiskaitymo priemone, skirta civiliams ir (arba) kariškiams naudoti okupuotose teritorijose nustatyta tvarka. Savo išvaizda ji turi skirtis nuo oficialiųjų tų šalių valiutų, tačiau piniginis vienetas gali vadintis taip pat. Dar ↑ *kariniai pinigai*.

karinë veiklà, military activities, военная деятельность – socialinės politinės veiklos rengiant, o prirėikus ir naudojant, ginkluotosios kovos priemones ir kt. valstybës karinės galios elementus, kai siekiama tam tikrų valstybës ar socialinių grupių tikslų, rûšis. Δ užsiima asmenys, kurie pagal savo funkcijas ir užimamas pareigas yra valstybës karinėje organizacijoje: GP ir kt. karinių darinių kariai; valstybës valdžios ir valdymo pareigûnai, kurie tiesiogiai tvarko šalies gynybos ir saugumo reikalus; įmonių ir organizacijų, kurios kuria ir gamina ginklus, kovos techniką ir ja aprûpina GP, darbuotojai. Δ subjektais t. p. yra valstybës karinės organizacijos organai ir įstaigos. Dar ↑ *karinë galia, karinë organizacija*.

karinės ceremônijos, military ceremonies, воинские церемониалы – iškilmingos ceremônijos, atliekamos kasdieninėmis sąlygomis, švenčių metu ir kt. atvejais. Δ skiriama: ↑ *karinis sveikinimasis*, sargybų išskirstymas, rikiuotës ↑ *apžiûra*, ↑ *rikiuotës apžiûra*, ↑ *karinis paradas*, saliutavimas, karių priesaikos ceremônija, valstybës vëliavos pakëlimas ir nuleidimas, iškilminga vëliavų nešimo ceremônija, garbës palydos veiksmai, laidotuvių ceremônija ir kt. Ceremônijų atlikimo tvarka įtvirtinta Rikiuotës ir karinių ceremônijų, Sargybų ir kt. statuteose.

karinės gamybos konvërsija, conversion of military production, конверсия военного производства – dalinis arba visiškasis išlaisvinamų gynybinių pramonës šakų gamybinių pajëgumų, mokslinio techninio potencialo ir darbo jëgos išteklî perorientavimas iš karinės į civilinę gamybą. Vykdamas Δ, gerokai mažinami karinės produkcijos kûrimo ir gamybos mastai ir intensyvumas. Buvo vykdoma pasibaigus pasauliniams karams, t. p. ir šaltajam karui beveik visose šalyse.

karinės gudrybės, stratagems, war ruses, военная хитрость – *ТНТ* nedraudžiami veiksmai, kuriais siekiama suklaidinti priešą arba paskatinti jį veikti neapgalvotai, tačiau jie nepažeidžia jokių tarptautinės teisės normų, taikomų ginkluotųjų konfliktų metu, ir nėra išdaviški, nes nepasinaudojama prieš šalis pasitikėjimu, saugumu, kurį užtikrina šios teisės. Pvz., tokių gudrybių veiksmai yra šie: maskuotė, pasalos, klaidinamosios operacijos ir dezinformacija. Dar ↑ *apgaule*.

karinės išlaidos, military expenditure, военные расходы – valstybės išlaidos GP ir šaliai karui rengti ir kariauti. Gali būti tiesioginės (GP išlaikymas) ir netiesioginės (karių pensijų mokėjimas, išmokos pagal karines paskolas ir pan.).

karinės jūrų pajėgos (KJP), Naval Forces, военно-морские силы – GP rūšis; KJP paskirtis – teritorinės jūros ir išskirtinės ekonominės zonos kontrolė, apsauga ir gynyba, pakrančių ir laivybos apsauga, konvojus, evakuacija, paieškos, gelbėjimo ir kitų specialiųjų užduočių vykdymas. JAV ir kai kuriose kt. šalyse Δ vad. kariniu jūrų laivynu (↑ *karinis jūrų laivynas*).

Lietuvės Δ, Lithuanian Naval Forces, военно-морские силы Литвы – sudedamoji Lietuvos kariuomenės dalis; jų paskirtis – teritorinės jūros ir išimtinės ekonominės zonos kontrolė, apsauga ir gynyba, pakrančių ir laivybos apsauga, konvojus, evakuacija, paieškos, gelbėjimo ir kt. specialiųjų užduočių vykdymas.

Lietuvos karinis laivynas pradėtas kurti perkeliant iš pakrančių policijos į karinę žinybą mokomąjį laivą „Prezidentas Smetona“. Lietuvos KJP atkurtos 1992 07 04. Jų pradžią sudarė mokomasis laivas „Vėtra“ ir keletas uosto katerių. 1992 iš Rusijos įsigytos dvi lengvosios fregatos F 11 „Žemaitis“ ir F 12 „Aukštaitis“ (pastatytos 1980–1981). 1997 Norvegija padovanojo greitaeigį patulinį katerį P 31 „Dzūkai“ (pastatytą 1968). 1999 Vokietija padovanojo minų medžiotuvą M-52 „Sūduvis“ (pastatytą 1956). 2000 iš Norvegijos įsigyti 2 patuliniai kateriai „Storm“ (pastatyti 2000). Lietuvos KJP sudaro (2005): vadovybė, flotilė (kovinių laivų divizionas – dvi lengvosios fregatos F 11 „Žemaitis“, F 12 „Aukštaitis“; mininių laivų divizionas – aprūpinimo laivas A 41 „Vėtra“, du minų medžiotuvai M 51 „Kuršis“, M 52 „Sūduvis“; patulinių laivų divizionas – trys patuliniai kateriai P 31 „Dzūkai“, P 32 „Ex-Storm“, P 33 „Ex-Storm“; katerių grupė – kateriai H 21, H 22, SK 23); jūros ir pakrančių stebėjimo tarnyba; logistikos tarnyba ir kt.

karinės medicinos ekspertizės komisija, military medical examination board, комиссия военно-медицинской экспертизы – neetatinė ir etatinė (centrinė) gydytojų komisija, kurios pagr. funkcija – nustatyti, ar karo prievolininkai ir kiti asmenys pagal sveikatos būklę tinka tikrajai karo tarnybai. Dar ↑ *šauktinių medicinos ekspertizės komisija*.

karinės oro pajėgos (KOP), Air Force, военно-воздушные силы – GP rūšis; KOP paskirtis – oro erdvės kontrolė, apsauga ir gynyba, parama sausumos pajėgoms, jūrų pajėgoms ir specialiųjų operacijų vykdymas. JAV, Prancūzijos, D. Britanijos Δ susideda iš aviacijos vadovybių, kuriose yra taktinių naikintuvų, šturmo, žvalgybos ir transporto lėktuvų, sraigtasparnių junginių ir dalinių, strateginės aviacijos ir balistinių raketų junginių. JAV turi aviacines vadovybes ir KOP įvairiuose Žemės rajonuose. JAV KOP Europoje sudaro NATO jungtinių KOP kovinės galios pagrindą. Rusijos Δ sudaro valdymo organai, aviacijos pajėgos (bombonešių, bombonešių naikintuvų, naikintuvų, šturmo, žvalgybos, karo transporto aviacija), priešlėktuvinės gynybos pajėgos, specialiosios pajėgos ir kt. Δ dalis dažnai yra OEG daliniai ir junginiai. Dar ↑ *pajėgos 1*.

Lietuvės Δ, Lithuanian Air Force, военно-воздушные силы Литвы – sudedamoji Lietuvos kariuomenės dalis; jų paskirtis – oro erdvės kontrolė, apsauga ir gynyba, parama sausumos ir jūrų pajėgoms, specialiųjų operacijų vykdymas. Δ įkurtos 1919 03 12: pirmasis aviacijos būrys sukurtas 1919 01 30, kuris 1919 03 12 pertvarkytas į savarankišką aviacijos kuopą (jai vadovavo P. Petronis). To meto Δ lėktuvų parką sudarė daugiausia vokiški lėktuvai („Albatros“, LVC C VI, Rumper C I, Halb CL IV, Fiat CR 20, Ansaldo A 120). 1922 pagamintas pirmasis lietuviškas lėktuvas DOBI 1 (konstruktorius J. Dobkevičius – pirmasis Lietuvos aviacijos inžinierius). 1930–1940 Δ buvo ginkluotos daugiausia lietuviškais lėktuvais ANBO IV, ANBO V, ANBO VI, ANBO 41, ANBO 51, t. p. „Gloster Gladiator I“ (pagamintais D. Britanijoje), Dewoitine D 501 L (pagamintais Prancūzijoje). Prieš sovietinę okupaciją Lietuvos karo aviaciją sudarė keturios grupės: naikintuvų, žvalgybos, lengvųjų bombonešių ir mokomoji; jose buvo 117 lėktuvų (34 naikintuvai, 49 žvalgybos ir 34 mokomieji). Atkūrus nepriklausomybę, Δ atkurtos 1992 06 18. Δ sudaro (2005): vadovybė, Aviacijos bazė, Oro erdvės stebėjimo ir kontrolės valdyba, Oro gynybos batalionas ir kt. Kuriamos aviacijos paieškos ir gelbėjimo darbai, Baltijos šalių oro erdvės saugumo sistemos.

karinės tradicijos, military traditions, боевые традиции – istoriškai kariuomenėje ir laivyne susiklosčiusios ir perduodamos iš kartos į kartą taisyklės, papročiai ir karių elgesio normos, susijusios su pavyzdingu kovos užduočių vykdymu, karo tarnybos ėjimu. Pagr. Δ yra: meilė tėvynei, ištikimybė kario priesaikai, pagarba vadui ir jo gynimas mūšyje, draša, pasiaukojimas ir kt. Be bendrųjų Δ, dar yra GP rūšių, karinių dalinių, laivų tradicijos. Δ – svarbi karių patriotinio auklėjimo ir kovinio ugdymo priemonė. Dar ↑ *dalinio šventė, karinės ceremonijos, karinio dalinio istorija*.

karinės žinios, military knowledge, военные знания – informacijos, kuri gaunama mokantis karybos, visuma. Δ yra tai, ką karys žino ir gali prisiminti; turi būti tokios, kad jas būtų galima taikyti praktiškai. Jeigu karys neturi galimybių taikyti įgytų žinių praktiškai, mokymasis pasidaroma bevaisis ir beprasmis.

kariniai atsiminimai, military memoirs, военные мемуары – karo įvykių dalyvių raštiški prisiminimai, pagrįsti asmeniniais išpūdžiais, dienoraščiais, laiškais, t. p. oficialiais dokumentais. Δ dažnai yra autobiografinio pobūdžio.

kariniai erdvės ir laiko elementai, military space and time elements, военные элементы пространства и времени – teritorija arba vieta, kurioje vyksta (gali vykti) karo (kovos) veiksmai, išdėstyti (gali būti išdėstyti) kovos (operatyvinės) rikiuotės elementai, kovos, valdymo ir kt. priemonės, užnugario ir kt. objektai. Δ priklauso: ↑ *karo teatras*, ↑ *karo veiksmų teatras*, ↑ *juosta*, ↑ *zona*, ↑ *regionas*, ↑ *baras*, ↑ *ruožas*, ↑ *rajonas*, ↑ *mazgas*, ↑ *sektorius*, ↑ *postas*, ↑ *pozicija*, ↑ *kryptis*, ↑ *riba*, ↑ *linija*, ↑ *laikas*, ↑ *laukas*, ↑ *punktas*, ↑ *taškas*, ↑ *vieta* ir kt. NATO šalių GP daugiausiai vartojami terminai: zona, rajonas, regionas, sektorius; NVS šalių GP – juosta, ruožas, baras, rajonas, sektorius (kartais – mazgas). Terminai „zona“, „juosta“, „ruožas“, ypač kovos veiksmų atžvilgiu, gali būti vartojami kaip sinonimai. Atitinkamai gali būti vartojami ir terminai „rajonas“, „baras“.

kariniai ir civiliniai medicinos postai, military and civilian medical posts, военные и гражданские медицинские посты – THT visi pastatai ar stacionarūs įrenginiai (ligoninės ir kt. panašūs statiniai), kraujo perpylimo ir profilaktinės medicinos centrai, medicinos saugyklos ir sandėliai, kilnojantieji postai (lauko ligoninės, palapinės, atviri įrenginiai), pastatyti medicinos tikslams. Jie neturi būti puolami ar gadinami, jiems neturi būti trukdoma dirbti net tuo metu, kai juose nėra sužeistųjų ar ligonių.

kariniai pinigai, military money, военные деньги – specialieji popieriniai piniginiai ženklai, kuriuos išleidžia į apyvartą vienos valstybės karinė valdžia kitos valstybės teritorijoje. Dar vad. *okupaciniai pinigai*.

kariniai profesionalai, military professionals, военные кадры – labiausiai pasirengę profesinės karo tarnybos kariai, turintys reikiamą išsilavinimą kt. kariams mokytį ir auklėti, vadovauti įvairiems kariniams vienetams taikos ir karo metu. Δ gali būti tikrojoje karo tarnyboje arba kariuomenės rezerve. Lietuvos kariuomenės Δ priklauso generolai, admiralai, karininkai, puskarininkiai ir seržantai.

kariniai rizikos veiksniai, military risk factors, военные факторы ризики – pavojaus ir rizikos veiksniai, kurie Lietuvai nepalankiomis sąlygomis neginčijamai gali pasireikšti. Δ yra šie: karinis potencialas netoli Lietuvos sienų; karinis tranzitas per Lietuvą; nelegalių ginkluotų būrių kūrimasis ar skverbimasis į Lietuvos teritoriją; atvira agresija.

kariniškas, officer, офицер – GP, policijos, milicijos vadas (viršininkas), turintis kario arba specialųjį laipsnį. Kai kuriose kariuomenėse yra jaunesnieji, vyresnieji ir vyriausieji Δ; Lietuvos kariuomenėje – jaunesnieji ir vyresnieji Δ, generolai ir admiralai. Lietuvos Δ yra Lietuvos kariuomenės atstovas, pagal savo kompetenciją veikiantis kaip karinis pareigūnas. Karininko vardas reiškia atsakomybę ir įpareigoja saugoti karininko garbę. Δ privalo laikytis karininko etikos kodekso. Dar ↑ *karininkija*, *generolas*, *admirolas*.

jaunesnysis Δ, junior officer, младший офицер – GP karininkų kategorija. Lietuvos kariuomenėje nustatyti tokie jaunesniųjų karininkų laipsniai: ↑ *leitenantas*, vyresnysis leitenantas, ↑ *kapitonas* (KJP – kapitonas leitenantas); JAV – antrasis leitenantas, pirmasis leitenantas, kapitonas, D. Britanijoje – antrasis leitenantas, leitenantas, kapitonas, Rusijoje – jaunesnysis leitenantas, leitenantas, vyresnysis leitenantas, kapitonas (KJP – kapitonas leitenantas) ir pan. Kai kurių šalių kariuomenėse dar yra ↑ *poručikas*, *podporučikas* ir kt.

vyresnysis Δ, senior officer, старший офицер – GP karininkų kategorija. Lietuvos, JAV ir kai kurių kt. valstybių kariuomenėse nustatyti tokie vyresniųjų karininkų laipsniai: ↑ *majoras* (KJP – komandoras leitenantas), pulkininkas leitenantas (KJP – ↑ *komandoras*), ↑ *pulkininkas* (KJP – ↑ *jūrų kapitonas*).

karininkija, the officers, офицерский состав – karininkai, jų visuma; administracinė teisinė asmenų, turinčių karinį arba karinį specialųjį parengimą (išsilavinimą) ir asmeniškai suteiktą karininko laipsnį, kategorija; pagr. valstybės karinių kadro dalis. Karininkai gali būti tikrosios karo tarnybos, atsargos arba dimisijos.

karininkų treniruotė ↑ *treniruotė 2*.

karininkų žvalgybos patrulis ↑ *patrulis*, *žvalgybos patrulis*.

karinio dalinio istorija, military unit history, история воинской части – karinio dalinio raidos ir veiklos aprašymas nuo jo įkūrimo dienos. Rašoma remiantis istoriniu formuliariu (kovos veiksmų žurnalu) ir kt. patikima medžiaga. Δ nušviečiamas dalinio (laivo, junginio) kovos kelias, koviniai ir kt. nuopelnai, pažymėti valstybės apdovanojimais; karių, ypač apdovanojimų ordinais ir medaliais, meistriškumas ir žygdarbiai. Δ naudojama auklėjant karius pasididžiavimo savo daliniu, vyriškumo ir ištvermės, aktyvumo atliekant kario pareigą, dvasia.

karinio dalinio medicinos punktas ↑ *medicinos punktas*.

karinio dalinio vėliava ↑ *vėliava*.

karinio koordinacinio tinkle atramės sistema, military grid reference system (MGRS), опорная система военной координатной сетки – sistema, naudojanti standartinio dydžio koordinacinio tinklo kvadratų sistemą; remiasi Žemės paviršiaus projekcijoje esančiu pradžios tašku ir leidžia tiksliai ir nuolat nustatyti ir apskaičiuoti kryptį bei atstumą tarp koordinacinio tinklo taškų. Nurodant tinklo taško vietą (koordinates), ppr. nurodoma: ↑ *projekcijos zona*, 100 km kvadratas, sutrumpinta taško horizontalioji (Y) koordinatė, sutrumpinta taško vertikalioji (X) koordinatė. Karyboje naudojama kaip pagr. būdas taškų (objektų) padėčiai Žemės paviršiuje arba žemėlapyje nustatyti ir nurodyti. Dažn. naudojamos sutrumpintos nuorodos: keturženklė (1 km tikslumu), šešiaženklė (100 m tikslumu) ir aštuonženklė (10 m tikslumu). Dar ↑ *koordinatinis tinklas*, *tinklo koordinacių sistema*.

karinio

karinio vieneto artilerija ↑ *artilėrija 2.*

karinio vieneto ekipuotė ↑ *ekipuotė 1.*

karinio vieneto krovimas ↑ *krovimas.*

karinio vieneto pajėgumas, unit capability, возможности воинской единицы – draugiškųjų pajėgų ar priešo vieneto personalo skaičius, atsargų dydis, ginkluotė, įranga, transporto priemonės, visos logistikos galimybės ir kt. objektyvios charakteristikos.

karinio vieneto vaidmuo operacijoje, unit's role in the operation, роль воинской части в операции – karinio vieneto operacijoje atliekami uždaviniai, kurie turi tam tikrą įtaką kitiems kariniams vienetais, atliekantiems jiems skirtus uždavinius.

karinis administracinis suskirstymas, military administrative distribution, военно-административное деление – atsakomybės ribų (zonų), kuriose funkcionuoja strateginiai (operatyviniai) teritoriniai junginiai, nustatymo sistema. Δ suartina karinę vadovybę su kariuomenės pajėgomis per vietinius karinio valdymo organus, užtikrina valdymo pajėgoms operatyvumą, sudaro galimybę veiksmingai naudoti pajėgas ekstremaliosiomis situacijomis. Δ neretai sutampa su šalies administraciniu teritoriniu suskirstymu ir siejamas su teritorine gyvybe.

karinis administravimas, military administration, военное администрирование – 1. karinių reikalų, išskyrus taktiką ir strategiją, tvarkymas ir vykdymas daugiausia logistikos ir personalo srityse.

2. vidinis karinių vienetų tvarkymas.

3. teritorijos, užimtose (okupuotos) vykstant karo veiksams, karinis valdymas.

4. mokomasis karinio rengimo dalykas, nagrinėjantis santykių, susietų su GP struktūra, valdymu, kariuomenės tarnyba ir buitimi, teisinio reguliavimo klausimus.

karinis apsauginis komplektas ↑ *komplektas.*

karinis bendradarbiavimas, military cooperation, военное сотрудничество – dviejų ar daugiau valstybių ir jų GP dalyvavimas bendroje karinėje veikloje siekiant bendrų karinių politinių tikslų. Δ vyksta taikos ir karo metu. Pagr. Δ sritys: bendro požiūrio į karybos raidą ir karinės politikos įgyvendinimą nustatymas; karinės politikos koordinavimas; bendri kariniai (kovos) veiksmai; pasikeitimas kovinio rengimo patirtimi; tarpusavio parama rengiant karinius profesionalus ir kt. Karinio bendradarbiavimo formos: karinių politinių sąjungų sudarymas ir jų funkcionavimas; valstybių karinių doktrinų derinimas; abipusis karo technikos ir ginkluotės tiekimas; keitimasis karine informacija; mokslinių tiriamųjų darbų koordinavimas; bendros strateginės, operatyvinės, taktinės ir štabų pratybos ir kt. Lietuva aktyviai bendradarbiauja įvairiose karinės veiklos srityse su daugeliu NATO valstybių ir jų GP.

karinis biudžetas, military budget, военный бюджет – valstybės biudžeto dalis, naudojama tiesioginėms karinėms išlaidoms. Kartais karinės išlaidos būna ir netiesioginės, kai jos dengiamos civilinių žinybų lėšomis.

karinis buvimas, military presence, военное присутствие – valstybės (valstybių koalicijos) GP grupuočių dislokacija už savo teritorijos ribų siekiant tam tikrų karinių politinių tikslų. Iki XX a. svetimų šalių kariuomenė būdavo kt. valstybių teritorijoje rengiant karus, okupuojant nugalėto priešo teritoriją, įsitvirtinant kolonijose, t. p. siekiant atremti agresiją valstybių koalicijos jėgomis. XX a. kai kurios valstybės naudojo Δ sudarydamos dar taikos metu karo veiksmų teatruose reikiamas GP grupuotes jūrų ir oro komunikacijoms saugoti, karinei galiai rodyti ir pan. Plačiai paplito tokios Δ formos: nuolatinė GP kontingentų dislokacija svetimų šalių teritorijose; KJP patruliavimas Pasaulinio vandenyno vandenyse; laikinasis GP buvimas už savo teritorijos ribų per pratybas, manevrus, taikos palaikymo operacijas; karinių bazių įrengimas ir kt. Δ būdingas turinčioms didelę karinę galią ir vaidinančioms aktyvų vaidmenį pasauliniame gyvenime valstybėms. Δ pobūdis priklauso nuo valstybės, kurios kariuomenė yra svetimoje teritorijoje, politikos ir jos tarptautinės teisės normų ir principų atitikimo.

karinis cheminės žvalgybos prietaisas, combat chemical survey device, войсковой прибор химической разведки (БПХР) – chem. žvalgybos prietaisas paralyžiuojamosioms, pūliuojamosioms ir bendrosioms NM ore, vietovėje, ant ginkluotės, kovos technikos ir ekipuotės, t. p. VX ir BZ garams ore nustatyti. Δ t. p. gali nustatyti ore amoniaką. Δ darbo principas yra toks: siurbiant rankiniu siurbliu užterštą orą pro indikatorinius vamzdelius, juose keičiasi užpildo spalvos. Pagal užpildo spalvų kitimą ir jų intensyvumą arba spalvų kitimo laiką sprendžiama apie NM ir jų apytikrą koncentraciją. Dar ↑ *indikatorinis vamzdelis.*

karinis cheminis simbolis ↑ *karinis simbolis.*

karinis eksperimentas, military experiment, военный эксперимент – ypatinga karinės praktikos forma; tyrimo metodas, kai tikslingai ir kontroliuojamai veikiami kariniai reiškiniai, procesai ir aplinka. Skiriamas karinis socialinis, karinis techninis, operatyvinis-taktinis ir kt. Δ. Δ gali būti: natūrinis, modelinis, laboratorinis tyrimas; lauko bandymai naudojant bandomuosius karinius darinius; karo technikos poligoniniai bandymai; pajėgų arba štabų pratybos ir žaidimai; kompiuterinis karo veiksmų modeliavimas ir kt.

karinis ešelonas ↑ *ešelonas 7.*

karinis etalonas, military standard, военный эталон – pamatinė medžiaga ar matavimo sistema dydžio vienetui (pagr. ar išvestiniam), vienai ar kelioms vertėms, kaip pamatinėms, tiksliai išreikšti, realizuoti, saugoti ar atkurti. Δ skirtas kokiems nors fizik. reikšmių vienetams išreikšti, saugoti ir jų dydžiams perduoti karinių vienetų pavyzdinėms, o nuo jų ir darbinėms, matavimo priemonėms, užtikrinti matavimų vienovę ir reikiamą tikslumą.

karinis geografinis aprašymas, military geographical account, военно-географическое описание – apibendrinta karo veiksmų teatrų, atskirų šalių, regionų ir krypčių politinių, ekonominių, karinių ir gamtinių sąlygų, teritorijos operatyvinės įrangos charakteristika. Naudojama nagrinėjant ir vertinant teritorijas (akvatorijas) operatyviniu-strateginiu atžvilgiu. Gali būti bendrasis ir specialusis Δ.

karinis geografinis dokumeintas ↑ *dokumentas*.

karinis geografinis rajonas, military geographical area, военно-географический район – geografiškai apribota Žemės teritorijos dalis, apimanti tam tikrą žemyną (žemyno dalį) su prigludusia akvatorija, vidaus jūromis ir aerokosmine erdve virš jų. Δ ribos, skirtingai nei karo veiksmų teatrų ribos, nustatomos pirmiausiai atsižvelgiant į karines geografines sąlygas. Kiekvienam Δ būdinga specifinė ir palyginti pastovi fiz. geografinė, karinė politinė, karinė ekonominė ir etnografinė situacija, galinti daryti įtaką galimiems karo veiksams.

karinis gubernatorius, military governor, военный губернатор – karinis vadas arba kitas paskirtas asmuo, turintis aukščiausius įgaliojimus valdyti civilinius gyventojus okupuotoje teritorijoje pagal karo laiko įstatymus ir direktyvas, gaunamas iš vyriausybės arba aukštesniojo vado.

karinis incideintas ↑ *incidentas 2*.

karinis išsilavinimas, military education, военное образование – sisteminių karinių žinių, mokėjimų ir įgūdžių, reikalingų įvairių kategorijų kariams karo tarnybos pareigoms eiti, įgijimas. Lietuvos kariuomenėje Δ gauna: pradinį – atlikdami tikrąją (privalomąją ir savanorių) karo tarnybą, Puskarininkų mokykloje, specialiuose kursuose ir kt.; vidurinį – Lietuvos karo akademijoje, civilinėse aukštosiose mokyklose ir specialiuose mokymo centruose (rengiant arsargos karininkus); aukštesnįjį – Lietuvos karo akademijos kapitonų kursuose; aukštąjį – Baltijos gynybos koledže, kt. valstybių karo koledžuose ir kt.

karinis jūrų laivynas, Navy, военно-морской флот – valstybės GP rūšis kautis jūroje. Δ gali brand. ir įprastine ginkluote naikinti antžeminius, jūrų ir oro taikinius, kovoti su priešo laivynu jūroje ir bazėse, naikinti priešo jūrų komunikacijas ir ginti savas, paremti SP, išlaipinti savus ir atremti priešo desantus, plukdyti įvairius krovinius ir kt. Šiuolaikinis laivynas turi galingą raketinę brand. ginkluotę, labai judrius ir autonomiškus laivus ir aviaciją. Δ susideda iš mažesnių laivynų, pvz., JAV kariniame jūrų laivyne yra Atlanto vandenyno laivynas, Ramiojo vandenyno laivynas ir kt., Rusijos – Šiaurės laivynas, Baltijos laivynas, Juodosios jūros laivynas, Ramiojo vandenyno laivynas ir kt. Δ irgi turi tam tikras pajėgų rūšis. JAV, D. Britanijos, Prancūzijos Δ yra strateginės pajėgos, bendrosios paskirties pajėgos, aviacija ir jūrų pėstininkai; Rusijos Δ – antvandeninės pajėgos, povandeninės pajėgos, jūrų aviacija ir kranto pajėgos (kranto artilerija ir raketos, jūrų pėstininkai, kranto gynybos pajėgos). Kiekviename laivyne dar yra pagalbinių laivų, specialiųjų dalinių ir tarnybų. Antvandeniniai karo laivai: lėktuvnešiai, kreiseriai, fregatos, eskadriniai minininkai kovoja su nedidelėmis Δ pajėgomis, lydi ir saugo laivų eskadras ir konvojus, raketų smūgiais ir artilerijos ugnimi remia jūrų desantus; minų traleriai ieško ir naikina minas; priešlaiviniai ir OEG laivai seka ir naikina priešo povandeninius laivus, lėktuvus; sargybos laivai saugo lėktuvnešius, kreiserius, transporto laivus, konvojus, gina jūrų bazių ir uostų prieigas; raketiniai ir torpediniai kateriai atakuoja raketomis ir torpedomis karo ir transporto laivus; patuliniai kateriai saugo uostus, karines bazes, pakrantes; desantiniai laivai gabeną jūrų desantus su ginklais ir karo technika, gali plaukti atviroje jūroje ir negiliose pakrančių vandenyse. Povandeniniai laivai ginkluoti raketomis, torpedomis, minomis. Raketos iš po vandens leidžiamos į taikinius jūroje ir sausumoje. Torpedomis naikinami laivai, o minomis minuojami priešo jūrų keliai. Jūrų aviacija (laivyno ↑ *aviacija*) žvalgo ir naikina priešo laivus, minuoja jūrų kelius, naikina pajūrio objektus, skraidina jūrų desantą, ginklus ir karo techniką. Kranto artilerija ir raketos gina pajūrio objektus nuo priešo Δ antpuolių. Jūrų pėstininkai, naudojami kaip jūrų desantas, gali veikti savarankiškai arba kartu su SP. Pagalbiniai laivai: plaukiojamosios laivų bazės, laivai ligoninės, gelbėjimo mokomieji ir kt. laivai. Specialieji daliniai ir tarnybos atlieka tolimąją žvalgybą (lėktuvais, laivais, žvalgų grupėmis, dirbtiniais Žemės palydovais), elektroninį stebėjimą, organizuoja ryšius, jūrų bazių apsauga ir kt.

Laivus karo tikslams jau naudojo sen. kinai, egiptiečiai, finikiečiai. Δ istorijoje skiriami irklais, burėmis ir varikliais (garo, vidaus degimo, branduoliniomis) varomų karo laivų laikotarpiai. Irkliniai karo laivai naudoti Sen. Graikijoje ir Romos imperijoje dar V a. pr. Kr. Jie buvo ginkluoti katapultomis, balistomis, o laivapriekis turėjo vieną ar kelis iškyšulius – taranus, kuriais įsibėgėję laivai smogdavo į priešo laivo šoną. VII a. Venecijoje pradėta statyti tobulėsi (su deniu) irkliniai laivai galeros, iki XIV–XV a. naudotos daugelio valstybių kariniuose laivynuose. XV–XVI a. geografiniai atradimai ir prasidėjęs kolonijų grobimas skatino tobulinti burlaivius. Vietoj svaidyklių pradėta naudoti artileriją. XVII a. D. Britanijoje, Prancūzijoje, Japonijoje ir Olandijoje buvo sukurti nuolatiniai Δ. XVIII a. II pus. D. Britanija, Prancūzija, Olandija ir Ispanija pradėjo inirtingai kovoti dėl kolonijų ir pirmavimo jūrų komunikacijose. Padidėjo laivų vandentalpa, padaugėjo artilerijos pabūklų. Linijiniai laivai turėdavo iki 130 patrankų. 1777 JAV kautynėse prieš D. Britanijos laivą pirmą kartą panaudojo (nesėkmingai) povandeninį karo laivą. XIX a. pr. statyti povandeninius laivus pradėjo ir kt. valstybės. 1830

daugelio valstybių Δ jau turėjo garinių fregatų. XIX a. I pus. išrasta jūrų mina. XIX a. II pus. jūrų valstybės pradėjo statyti karo laivus tik su garo turbinomis. Pagr. kovos laivu tapo eskadrinis šarvuotis. XIX a. išrasta savaeigė mina (torpeda). XIX a. pab. atsirado naujos laivų klasės: kreiseriai (maži šarvuočiai), minininkai. Laivų korpusą imta daryti iš metalo.

XX a. pr. pagr. kovos laivu vėl tapo linijinis laivas (D. Britanijoje drednutas). Kovai su minomis sukonstruoti specialūs minų naikinimo laivai traleriai. Visų valstybių kariniuose laivynuose eskadriniai šarvuočiai buvo pakeisti linijiniais laivais. Vidaus degimo variklių (dyzelių) naudojimas laivuose leido ištobulinti povandeninių laivų navigacines ir kovines savybes, išplėsti jų statybą (ypač Vokietijoje). I pasaul. kare (1914–1918) dalyvavo povandeniniai karo laivai, lengvieji kreiseriai, eskadriniai minininkai; linijiniai laivai naudoti mažiau, nes juos lengvai skandino povandeniniai laivai. Sukurtos naujos karo laivų klasės: lėktuvnešiai (D. Britanija, JAV), sargybos laivai, torpediniai kateriai. Pradėta naudoti jūrų aviacija. Po I pasaul. karo visų valstybių laivų dyzelių ir garo turbinų kurui imta vartoti nafta (mazutas). II pasaul. karo operacijose jūrose ir vandenynuose dalyvavo >6000 karo laivų ir ~14 000 lėktuvų. Kariaujančios šalys II pasaul. kare neteko >2000 karo laivų. Šiame kare ypač išryškėjo povandeninių karo laivų, lėktuvnešių, jūrų aviacijos reikšmė. Sukurtos naujos karo laivų klasės: oro erdvės gynybos (priešlėktuviniai) ir priešlaiviniai laivai. Po II pasaul. karo jūrų valstybės tobulina Δ ir jo ginkluotę. Karo laivuose patrankos keičiamos raketomis „laivas–laivas“, „laivas–žemė“, „laivas–oras“ ir kt. JAV, D. Britanija, SSRS sukūrė povandeninius ir antvandeninius laivus su brand. jėgainėmis, ginkluotus balistinėmis ir sparnuotosiomis raketomis. Dar ↑ *Baltijos laivynas, burlaivis, eskadrinis minininkas, fregata, galera, ginkluotė, karinės jūrų pajėgos, kateris, kreiseris, laivas, laivynas, lėktuvnešis, linijinis laivas, minų traleris, povandeninis laivas.*

karinis jūrų rajonas, naval area, военно-морской район – teritorinis įvairių karinių vienetų ir įstaigų junginys, skirtas laivyno pajėgų bazavimuisi aprūpinti, laivyno mobilizacinėms priemonėms vykdyti, bazių ir įlankų gynybai iš jūros organizuoti, palankiam operatyviniam režimui skirtoje zonoje palaikyti.

karinis kolektīvas, military collective, воинский коллектив – karių grupė, kurią vienija karo tarnyba, kariuomenės funkcijomis sąlygojamų uždavinių atlikimas; įvairūs pagal paskirtį ir karių skaičių kariniai dariniai. Kariuomenėje skiriami pirminiai (skyriaus, būrio, kuopos) ir didesnio karinio vieneto (bataliono, brigados) kolektyvai.

karinis konfliktas, military conflict, военный конфликт – nacionalinių-etninių, religinių, politinių, teritorinių ir kitų tarpusavio nesutarimų sprendimo būdas naudojant GP kaip valstybės viduje, taip pat ir kaimyninėse valstybėse neskelbiant karo padėties. Šiuose konfliktuose gali dalyvauti atskiros ginkluotosios grupuotės, pasienio pajėgų dariniai, GP daliniai, taktiniai ar operatyviniai-taktiniai junginiai, nereguliariosios (sukarintos) pajėgos. Δ yra: pasienio konfliktai, karinės akcijos (veiksmai), kariniai incidentai ir vidiniai kariniai konfliktai. Pastaruoju metu atsirado nauja Δ rūšis, kuriai būdinga tai, kad viena, turinti žymią jėgų persvarą konflikto dalyvė bando priversti kitą įvykdyti pirmosios teikiamus reikalavimus. Tokius veiksmus pradėta vadinti *karinėmis akcijomis*.

karinis konvojus ↑ *konvojus 1.*

karinis koordinatinis tinkle ↑ *koordinatinis tinklas.*

karinis mātlinkis, military protractor, военный угломерный транспортир – priemonė kampams matuoti, kryptims žymėti ir taško vietai žemėlapyje nustatyti. Tai permatoma plastikinė kvadratinė arba apvali plokštelė, kurioje pagal perimetrą pažymėtos dvi kampatės skalės: išorinė padalyta laipsniais (nuo 0° iki 360°), skalės padalos vertė 1°; vidinė – tūkstantosiomis (nuo 0 iki 6000 arba 6400), skalės padalos vertė 20 tūkstantųjų. Plokštelės viduryje pažymėtos trys koordinatinės skalės taškų vietoms 1:25 000, 1:50 000, 1:100 000 ir 1:250 000 mastelių žemėlapiuose nustatyti ir nurodyti.

karinis meistriškūmas, military proficiency, воинское мастерство – aukštas profesinis ir specialusis kario ir karinio vieneto pasirengimas kovos užduotims atlikti ir karo tarnybos pareigoms eiti. Pasireiškia greitai, ekonomiškai, tiksliai ir kokybiškai nustatytų pareigybinių funkcijų (normatyvų) atlikimu įvairiomis sąlygomis. Pasiiekiamas tikslingu mokymu, nuolatinėmis treniruotėmis, formuojančiomis nuolatiniais psichinius ir fizinius ryšius.

karinis miestelis, garrison town, военный городок – teritorija su esančiais joje pastatais ir statiniais vienam ar keliems GP kariniams daliniams, įstaigoms, karinėms mokymo įstaigoms dislokuoti. Ppr. susideda iš tarnybinės, techninės ir gyvenamosios zonų.

karinis objektas ↑ *objektas 2.*

karinis orkestas, military band [orchestra], военный оркестр – specialus etatinis karinis padalinys muzikiniams kūriniams groti mokant kariuomenę rikiuotės, atliekant iškilmingas ceremonijas ir koncertuojant. Δ būna vienalytis, kurį sudaro variniai ir mušamieji instrumentai, ir mišrusis, kuriame t. p. yra medinių pučiamųjų instrumentų grupė. Δ vadovauja karinis dirigentas.

karinis paradas, military parade [review], военный парад – iškilminga kariuomenės apžiūra valstybinių ir karinių švenčių proga, kartais po didelių pratybų. Gali būti sausumos, jūrų ir oro pajėgų paradas. Ppr. Δ susideda iš trijų pagr. dalių: karių išsirikavimas nustatyta rikiuote, karinio parado karinių vienetų rikiuotės pristatymas ir sveikinimasis su apžiūros viršininku, žygiavimas pro Δ priimančius asmenis. Δ rengimo ir atlikimo tvarką reglamentuoja Rikiuotės ir karinių ceremonijų statusas ir vadų įsakymai.

karinis pareigūnas, military official, военное должностное лицо – 1. valstybės GP pareigūnas, turintis vado ar karinius administracinius įgaliojimus.

2. karinės teisėsaugos institucijų pareigūnas.

karinis paritėtas, military parity, военный паритет – maždaug vienoda skirtingų valstybių (koalicijų) karinės galios lygybė, kuriai esant kiekviena pusė, užtikrindama savo saugumą vienodomis sąlygomis, negali pasiekti lemiamos karinės persvaros. Taikos metu Δ palaikomas šalims sudarant ir griežtai laikantis tam tikrų susitarimų dėl apribojimų karinėje srityje arba nepalaujamomis ginklavimosi varžybomis.

karinis patarėjas, military adviser, военный советник – vienos valstybės karys (ppr. karininkas), pasiūstas pagal dvišalę sutartį į kt. valstybę padėti kurti GP, rengti karinį personalą, mokyti kariuomenę, įvaldyti valstybės pirktą kt. šalyje ginkluotę ir karo techniką, kai kada ir padėti organizuoti bei vykdyti kovos veiksmus. Dar \uparrow *ginkluotųjų pajėgų teisės patarėjas*.

karinis personālas \uparrow *personalas*.

karinis perversmas, military coup d'etat, военный переворот – valstybinės valdžios prievartinis pakeitimas, kai politinį valstybės valdymą perima kariuomenė.

karinis poreikis, military requirement, военные потребности – nustatytas poreikis, kuriam patenkinti reikia laiku paskirstyti išteklius, kad būtų galima įgyti pajėgumą, leidžiantį įvykdyti patvirtintus karinius tikslus, uždavinius ar užduotis. Dar \uparrow *materialinių priemonių poreikis*.

karinis potenciālas \uparrow *potencialas*.

karinis rengimas \uparrow *rengimas 2*.

karinis rengimas iki šaukimo \uparrow *rengimas 2*.

karinis režimas, military regime, военный режим – GP politinis viešpatavimas valstybėje. Totalitarinėse valstybėse kariškiai, užgrobdami valdžią, leidžia pagr. įstatymus, skiria centrinės ir regioninės administracijos vadovus, skelbia karo ir nepaprastąją padėtį, draudžia politinių partijų veiklą. Δ ppr. pasireiškia: tiesioginiu GP valdymu, kai valdžia sutelkiama vieno karinio vado rankose (Togo valstybė 1967); perduodant politinius įgaliojimus ir patikint vykdomąją valdžią patogiam tarpininkui (Nigerija 1978); susiliejant karinei ir civilinei valdžiai (Indonezija, Tailandas).

karinis sąmokslas, military conspiracy, военный заговор – slaptas nedidelės asmenų grupės susitarimas apie ginkluotą išpuolį siekiant nuversti arba susilpninti valdžią, pakeisti esamą santvarką.

karinis saugūmas \uparrow *saugumas 5*.

karinis simbolis, military symbol, военный символ – 1. grafinis ženklas (ppr. žemėlapyje, diagramoje ir pan.), vaizduojantis tam tikrą karinį vienetą, bazę, veiklą arba kitą karinių interesų objektą.

2. sutartinis pavadinimas, pvz., karinis cheminis simbolis.

karinis cheminis Δ , chemical warfare symbol, военно-химический символ – sutartinis kovinių NM pavadinimas: VX (dvigubasis variantas – VX–2), BZ, CR, CS, LSD, zarinas – GB (dvigubasis variantas – GB–2), zomanas – GD, ipritas – HD, azoto ipritai – HN–1, HN–2, HN–3, cianido rūgštis – AC, chlorcianas – CK, fosgenas – CG, chloracetofenonas – CN, adamsitas – DM ir kt.

karinis svėikinimasis, salute, saluting, воинское приветствие – pagarbos rodymas; karinis ceremonias. Lietuvos kariuomenėje sveikintis privalo visi kariai; pavaldiniai ir jaunesnieji pagal karinį laipsnį sveikinasi pirmieji. Sveikinamasi lauke (gatvėje, karinio miestelio teritorijoje), patalpose (kareivinėse, štabuose), stovint vietoje ar judant, su galvos apdangalu ir be jo, su ginklu ir be ginklo. Sveikinasi ir visi kariniai vienetai. Karių ir karinių vienetų sveikinimosi taisyklės ir tvarką nustato Rikiuotės ir karinių ceremonijų statutas.

karinis tèchnikos tuřtas \uparrow *turtas*.

karinis transpòrtas \uparrow *transportas*.

karinis transpòрто lèktūvas \uparrow *lèktuvas*.

karinis traukinỹs, military train, воинский поезд – traukinys kariuomenei ir kariniams kroviniams vežti. Vežant kariniais traukiniais didelius karinius vienetus, organizuojami kariniai ešelonai. Dar \uparrow *ešelonas 7*.

karinis tuřtas \uparrow *turtas*.

karinis vīnetas \uparrow *vīnetas 1*.

karinis žaidimas, war game, военная игра – karinės operacijos imitavimas apimant dvejus ar daugiau priešingų pajėgų, taikant taisykles ir procedūras, naudojant duomenis tikrai ar tariamai padėčiai parodyti.

karinių dalinių pasižymėjimo ženklai, distinction badges of military units, знаки отличия воинских частей – ženklai, įteikiami pasižymėjusiems kovose kariniams daliniams ir jų kariams. Dar \uparrow *apdovanojimas*.

karinių

karinių vienetų apgyvendinimas, billeting [accommodation], расквартирование войск – karinių vienetų įstaigų išdėstymas ir karių apgyvendinimas jiems skirtose vietose (gyvenvietėse, kariniuose miesteliuose, mokyimo centruose, stovyklose, poligonuose ir kt.), turinčiose būtinas kasdieninės veiklos ir kovinės parengties palaikymo sąlygas.

kario aprangą ↑ *aprasa*.

kario laipsnio atėmimas, deprivation of military rank, лишение воинского звания – drausminė nuobauda, taikoma atleidžiant karį iš profesinės karo tarnybos, kai jis netenka LR pilietybės; tyčiniaus veiksmais atskleidžia valstybės ir tarnybos paslaptis; nuteisiamas už tyčinį nusikaltimą ar jam skiriama bausmė, dėl kurios negalima tęsti tarnybos. Laipsni iki pulkininko leitenanto (komandoro) imtinai turi teisę atimti krašto apsaugos ministras, o aukštesniems karininkams – Respublikos Prezidentas. Kai kuriose kitose valstybėse kario laipsni atimti gali tik teismas.

kario laipsnio pažėminimas, reduction in military rank, demotion, снижение воинского звания – drausminė nuobauda, skiriama kariui už šiuurkštų drausmės pažeidimą, nesuderinamą su jo laipsniu. Kario laipsnis žėminimas tik viena pakopa. Laipsni pažėminti gali pareigūnas, pagal pavaldumą aukštesnis už tą, kuris turi teisę atitinkamą laipsni suteikti. Kariams, kuriems krašto apsaugos ministras suteikia laipsni, jis jį gali ir pažėminti, o pulkininkams (jūrų kapitonus) ir generolams (admirolams) pažėminti laipsni turi teisę tik Respublikos Prezidentas. Iki pažėminimo turėtas laipsnis statutų nustatyta tvarka gali būti grąžintas kariui ne anksčiau kaip po 6 mėnesių, jeigu jo tarnyba vertinama teigiamai.

kario laipsnis, military rank, serviceman rank, воинское звание – asmeniškai kariui (karo prievolinkui) suteikiamas laipsnis pagal jo tarnybė padėti, karini arba specialųj išsilavinimą, tarnybos trukmę, priklausomybę GP rūšiai. Δ reguliuoja karių tarpusavio santykius, žymi tarnybos patirtį ir kvalifikaciją. Karių laipsnių sistema skirtingų valstybių GP šiek tiek skiriasi. Skirtumus lemia GP organizavimo principai, karinės ir tautinės tradicijos. Lietuvoje Δ gali turėti tik krašto apsaugos sistemos tikrosios karo tarnybos ir atsargos karys, t. p. dimisijos karys. Kario laipsnius, jų suteikimo, pažėminimo ir atėmimo sąlygas reglamentuoja įstatymas. Skiriamos 6 karių pagal turimus laipsnius kategorijos: kareiviai, jūreiviai; seržantai; puskarininkiai; jaunesnieji karininkai; vyresnieji karininkai; generolai ir admirolai. KJP (kt. karinių ir sukarintų darinių) karių laipsniai dažnai kitaip vad., nors ir atitinka SP kario laipsnius. Dar ↑ *admirolas, generolas, jūreivis, kareivis, karininkas, kario laipsnio atėmimas, kario laipsnio pažėminimas, puskarininkis, seržantas*.

kario priesaika, oath of allegiance, воинская присяга – piliečio, pradėjusio tikrąją ar rezervu karo tarnybą, iškilmingas pasižadėjimas ištikimam tarnauti Tėvynei, negailint jėgų ir gyvybės ginti jos laisvę, nepriklausomybę, sąžiningai vykdyti Konstituciją, įstatymus, vadų įsakymus. Lietuvos kariuomenėje numatyti atskiri Δ tekstai kareiviams, karininkams, kariuomenės vadui. Δ ceremoniją reglamentuoja Rikiuotės ir karinių ceremonijų statusas. Δ svarbus teisinis, moralinis ir politinis aktas, nes priesaiką sulaužęs karys atsako pagal įstatymus.

kario savanorio tarnybos sutartis ↑ *sutartis 2*.

kario stātusas, serviceman's status, статус военнослужащего – karo teisių ir laisvių, pareigų ir atsakomybės, nustatyti LR įstatymais, visuma. Kario statuso teisiniai aktai yra LR Konstitucija, Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, krašto apsaugos statutai, kt. šalies įstatymai ir norminiai aktai, tarptautinės teisės ir LR tarptautinių sutarčių normos. Δ apima visą karių teisių, laisvių ir pareigų kompleksą ir oficialiai nustato jų teisinę padėti visuomenėje. Piliečiai įgyja kario statusą nuo karo tarnybos pradžios ir jo netenka pasibaigus karo tarnybai. Kario statusą išsaugoja paimti į nelaisvę, pagrobti įkaitais ir internuoti kariai. Pagal kario statusą kariai yra LR piliečiai, t. p. jie eina karo tarnybos pareigas. Įstatymais nustatyta, kad bendrapilietinės karių teisės ir pareigos yra šiek tiek apribotos, tačiau kartu Δ numato tam tikras karių kompensacijas, garantijas ir lengvatas.

kario sulaikymas, serviceman's detention, задержание военнослужащего – veiksmai, kuriais suvaržoma kario laisvė siekiant užkirsti kelią karių drausmės pažeidimams, apsaugoti karį nuo žalos padarymo sau ir aplinkiniams, t. p. užtikrinti, kad drausmės pažeidimas būtų laiku iširtas. Karys sulaikomas iki išnyks sulaikymo pagrindas, bet ne ilgiau kaip 24 val. Sulaikyti tikrosios karo tarnybos karininkus turi teisę atitinkamo rango karininkai.

kario unifōrma, military uniform, военная форма одежды – karinės aprangos, ekipuotės ir skiriamųjų ženklų komplektas, nustatytas kiekvienos valstybės GP kariams. Δ būna paradinė, išeiginė, kasdieninė ir lauko. Δ gaminimą ir dėvėjimą reglamentuoja Kario aprangos ir ekipuotės dėvėjimo nuostatai. Skirtingų valstybių GP uniformos ypatumus lemia GP organizavimas, tradicijos, šalies ekonominės galimybės, klimatas ir kt. Dėvėti Δ turi teisę: privalomosios pradinės karo tarnybos kariai; profesinės karo tarnybos kariai; kariai savanoriai – vykdamai į tarnybos vietą ir grįždami iš tarnybos vietos, tarnybos vietoje, tiesiogiai vykdydami jiems pavestą užduotį, dalyvaujant pratybose ir mokymuose; atsargos ir dimisijos kariai, atsargos savanoriai, kuriems suteikta teisė dėvėti unifōrmą iškilmingomis progomis. Draudžiama dėvėti: nepatvirtinto pavyzdžio kario unifōrmą ir atskiras jos dalis; atskiras Δ dalis kartu su civiliniais drabužiais; netvarkingą Δ. Lietuvos kariuomenėje Δ skiriama pagal kariuomenės reguliariųjų pajėgų rūšis – sausumos pajėgų, KOP, KJP, LKA; pagal paskirtį – išeiginė, vakarinė (iškilmingiems priėmimams skirta), kasdieninė ir lauko. Dar ↑ *aprupinimas 1*.

karỹs, serviceman, warrior, military man, воин, военнослужащий – 1. ginkluotoje kovoje dalyvaujantis arba GP kareiviu, seržantu, puskarininkiu ar karininku tarnaujantis žmogus. Visi kariai suskirstyti į kelias kategorijas pagal tarnybini

pavaldumą; kareiviai (jūreiviai), seržantai, puskarininkiai, karininkai ir generolai. Šis skirstymas įvairiose valstybėse šiek tiek skiriasi, tačiau tai iš esmės yra čia paminėtų kategorijų smulkinimas.

2. LR pilietis, atliekantis privalomąją (pradinę ar aktyviajame rezerve – atsargos Δ), profesinę ar savanorių (Δ savanoris) karo tarnybą. Dar ↑ *karo tarnyba*, ↑ *liktinis*, ↑ *rezervas 1*.

atsargos Δ, reservist, военнообязанный запаса – 1. asmuo, esantis GP atsargoje. Pagal įstatymus Δ periodiškai kviečiami į pratybas ir būtinuosius karinius ↑ *mokymus*, jiems suteikiami karių laipsniai. Paskelbus mobilizaciją, jie atvyksta nurodytu laiku į nurodytus punktus. Platesne prasme prie Δ skiriami ikišaukiamojo ir šaukiamojo amžiaus vyrai (kai kuriose šalyse ir moterys). Kai kuriose šalyse Δ vad. rezervistais; 2. LR pilietis, atlikęs pradinę privalomąją karo tarnybą ar kario savanorio tarnybą, arba kitokiu būdu įgijęs reikalingą pagr. kario parengimą, arba išleistas iš profesinės karo tarnybos į atsargą ir įrašytas į aktyviojo ar individualiojo rezervu įskaita.

Δ **savanōris**, volunteer, воин-доброволец – LR pilietis, įstojęs į nenuolatinę (neetatine) savanorių ↑ *karo tarnybą* krašto apsaugos savanorių pajėgose.

karys savanōris ↑ *karys 2*.

karių aprūpinimas ↑ *aprūpinimas 1*.

karių aprūpinimas āpranga ↑ *aprūpinimas 1*.

karių aprūpinimas maistū ↑ *aprūpinimas 1*.

karių aprūpinimas tarnybine gyvėnamąja pātalpa ↑ *aprūpinimas 1*.

karių atostogas, military leave, отпуса военнoслужащих – laikas, suteikiamas karių poilsiui, gydymuisi arba asmeniniams ir šeimos reikalams, per kurį jie atleidžiami nuo tarnybinių pareigų išsaugant tarnybinį atlyginimą ir kt. aprūpinimą. Atostogų trukmė priklauso nuo jų paskirties, tarnybos sąlygų ir trukmės. Privalomosios pradinės karo tarnybos kariui du kartus per tarnybos metus suteikiama po 9 kalendorines dienas atostogų, įskaitant kelionės dienas. Profesinės karo tarnybos karys turi teisę į kasmetines 30 kalendorinių dienų mokamas atostogas, kurios gali būti pailgintos atsižvelgiant į tiesiogiai Lietuvos krašto apsaugos sistemoje ištaunatą laiką ir tarnybos pobūdį (ne daugiau kaip 10 kalendorinių dienų). Be kasmetinių atostogų, profesinės karo tarnybos kariams gali būti suteikiamos šios tikslinės atostogos – nėštumo ir gimdymo; vaiko priežiūros; mokymosi ir nemokamos atostogos. Δ suteikimo tvarką nustato įstatymas.

karių draudimas, insurance of servicemen, страхование военнoслужащих – valstybės kariams nustatytų socialinių ekonominių priemonių sistema, numatanti kompensacijas nuo nelaimingų atsitikimų tarnyboje privalomai draudžiant karių gyvybę ir sveikatą valstybės biudžeto lėšomis.

karių drausmė, military discipline, воинская дисциплина – įstatymų, kariuomenės statutų ir kitų teisės aktų laikymasis, sąžiningas ir tinkamas tarnybos pareigų ir vadų (viršininkų) įsakymų vykdymas.

karių drausmės pažeidimas, breach [violation] of military discipline, нарушения воинской дисциплины – kariuomenės drausmės statuto numatyta veika (veikimas ar neveikimas), pažeidžianti karių drausmę, už kurią numatyta ↑ *drausminė nuobauda*. Δ laikomi ir administraciniai pažeidimai, už kuriuos nustatyta drausminė ↑ *atsakomybė*. Δ laikomas padarytu tyčia, jeigu jį darydamas karys suprato, kad savo veika pažeidė karių drausmę, numatė žalingas pasekmes ir jų norėjo. Δ laikomas padarytu dėl neatsargumo, jeigu jį padaręs karys numatė, kad jo veika gali pažeisti karių drausmę ir sukelti žalingų pasekmių, bet lengvabūdiškai tikėjosi, kad jų bus išvengta, arba nenumatė, kad gali atsirasti tokių pasekmių, nors turėjo ir galėjo jas numatyti.

šurkštus Δ, gross violation of military discipline, грубое нарушение воинской дисциплины – Kariuomenės drausmės statute numatyta karių drausmę pažeidžianti veika, kuria padaroma esminė žala krašto apsaugos sistemos institucijoms arba nustatytai karo tarnybos tvarkai. Už tokius drausmės pažeidimus numatytos pačios griežčiausios drausminės nuobaudos: ↑ *pataisos areštas* privalomosios karo tarnybos kariui; ↑ *atleidimas iš tarnybos*.

karių kāpinės, military cemetery, военное кладбище – specialiai skirta vieta žuvusiems mūšyje arba mirusiems nuo žaizdų ir ligų kariams laidoti. Δ gali būti nuolatinės ir laikinosios. Dar ↑ *broliškasis kapas*.

laikinosios kāpinės, temporary cemetery, временное место захоронения (кладбище) – kāpinės, kurių paskirtis yra: pradinis palaikų laidojimas, jei sąlygos leidžia, ar palaikų, ekshumuotų iš skubaus laidojimo vietų, perlaidojimas.

karių kompensācijas, compensations for servicemen, компенсации военнoслужащим – išmokos, kuriomis atlyginamos kario turėtos papildomos išlaidos, susijusios su tarnyba. Įstatymu numatytos šios kompensācijas: kariams, su kuriais nutraukiama profesinės karo tarnybos sutartis ne dėl jų kaltės ir kai jie apie tai iš anksto neįspėjami; profesinės karo tarnybos kariams, neaprupintiems tarnybiniais butais; maitinimosi išlaidų pinigine kompensacija išmokama atleidžiant karius nuo tarnybos su teise išvykti iš dalinio; užsienyje tarnaujantiems kariams; perkeliama į kitą vietovę profesinės karo tarnybos kariams; kario žūties ar sveikatos sutrikimo atveju ir kt.

karių laidojimas, warrior burial, погребение военнoслужащих – gedulingos apeigos, atliekamos prisilaikant nustatytos tvarkos ir karinių ceremonijų, laidojant žuvusiuosius mūšyje, mirusiuosius nuo žaizdų, ligų ir žuvusiuosius nuo kt. priežasčių karius. Palaidotų karių vardai ir pavardės, laidojimo vieta ir data įrašomi specialiose knygoje.

skubūs Δ, emergency warrior burial, срочное погребение военнослужащих – laidojimas, prg. karo lauke, kai nėra sąlygų laidoti kapinėse ar pagal tautines ar tarptautines normas.

kariū laipsnio skiriamieji ženklai, military rank insignia, military rank distinctive signs, знаки различия воинских званий – aukso spalvos žvaigždutės, ažuolo lapų pusvainikiai ir juostelės, tvirtinami ant kasdieninės ir paradinės uniformų antpečių ir movų. Lauko uniformos laipsnių skiriamieji ženklai – juodos žvaigždutės, ažuolo lapų pusvainikiai ir juostelės, tvirtinami prie specialaus uniformos antsiuvo. Lietuvos kariuomenės generolų laipsnius žymi aukso spalvos šešiakampė žvaigždutė (brigados generolo – viena, generolo majoro – dvi, generolo leitenanto – trys), kurios viduryje įkomponuota rubino spalvos akutė, ir dvigubas ažuolo lapų pusvainikis, kurio centre tvirtinamas baltas Vyčio ženklas raudono skydo fone. Vyresniųjų karininkų laipsnių skiriamuosius ženklus sudaro aukso spalvos šešiakampės žvaigždutės (pulkininko – trys, pulkininko leitenanto – dvi ir majoro – viena) ir ažuolo lapų pusvainikiai; jaunesniųjų karininkų – šešiakampės žvaigždutės (kapitono – trys, vyresniojo leitenanto – dvi, leitenanto – viena). Puskarininkų laipsnių skiriamuosius ženklus sudaro aukso spalvos 100 laipsnių kampu į viršų laužtų juostelių, tiesių juostelių ir lygiakraštės trikampės žvaigždutės deriniai: vyresniojo puskarininkio – viena žvaigždutė, viena laužta ir trys tiesios juostelės; puskarininkio – viena žvaigždutė, viena laužta ir dvi tiesios juostelės; jaunesniojo puskarininkio – viena žvaigždutė, viena laužta ir viena tiesi juostelės. Seržantų laipsnių skiriamuosius ženklus sudaro plačios tiesios, siaurų tiesių ir laužtų juostelių deriniai: viršilos – viena laužta ir viena plati tiesi juostelė; vyresniojo seržanto – viena laužta ir trys tiesios siauros juostelės; seržanto – viena laužta ir dvi tiesios siauros juostelės; jaunesniojo seržanto – viena laužta ir viena tiesi siaura juostelė; grandinio – viena laužta juostelė. Eilinis dėvi antpečius be skiriamųjų ženklų. Lietuvos karo akademijos kariūno antpečiai apjuosti aukso spalvos juoste, lygiagrečia su antpečių šoniniais kraštais. KJP kariū laipsnių skiriamieji ženklai žymimi ant antpečių ir rankovių įvairiais juostelių deriniais. Atsargos ir dimisijos karininkų, turinčių teisę nešioti kario uniformą, karinių laipsnių ženklai yra baltos spalvos.

kariū lengvatos, privileges of servicemen, льготы военнослужащих – įstatymų ir statutų numatytos ypatingos teisės ir pirmenybės, suteikiamos tikrosios karo tarnybos kariams. Δ apimtis ir turinys priklauso nuo kariū kategorijos, jų karinio laipsnio, tarnybos trukmės ir kitų tarnybos ypatumų. Pagr. kariams suteikiamos lengvatos: karo tarnybos stažas įskaičiuojamas į bendrą darbo stažą; privalomosios karo tarnybos kariams išsaugoma ankstesnė darbo vieta, jie turi pirmumo teisę būti priimti į valstybines bendrojo ar specialiojo (karo, policijos) mokymo įstaigas, t. p. į tarnybą kai kuriose teisėsaugos institucijose ir kitose įstaigose; išleidžiami į atsargą kariai savanoriai premijuojami už pavyzdingą tarnybą; privalomosios ir profesinės karo tarnybos kariams du kartus per metus mokamos šventinės premijos ir kt.

kariū mokyimo metodai, methods of personnel training, методы обучения воинов – mokymo būdai, kuriais instruktoriai ir vadai perteikia kariams žinias, formuoja mokėjimus, įgūdžius ir teigiamą kariū požiūrį, tobulina karinių vienetų kovinį rengimą. Priklausomai nuo žinių šaltinio – žodžio, vaizdo ar praktinės veiklos – skiriami žodiniai (pasakojimas, aiškinimas, pokalbis, paskaita), vaizdiniai (demonstravimas ir stebėjimas, ekskursija, savarankiškas stebėjimas), praktiniai (pratimai, treniruotė, konkursas, užduočių metodas, programuotasis mokymas, grupinis darbas) metodai ir savarankiškas darbas. Taikant bet kuriuos kariū mokymo metodus, naudojamosi vadinamaisiais loginiais mokymo metodais – analizės ir sintezės, indukcijos ir dedukcijos, tiesioginio (arba funkcionalaus) ir netiesioginio (arba formalaus) mokymo metodais.

kariū mokyimo organizavimo būdas, organization method of personnel training, способ организации обучения воинов – kariū suskirstymas mokymui. Skiriami keturi Δ: padalinio (skyriaus, būrio, kuopos) mokymas, grupinis mokymas, mokymas poromis (partnerių mokymas), individualusis mokymas.

kariū mokyimo organizavimo forma, organization form of personnel training, форма организации обучения воинов – įvairūs mokomieji užsiėmimai, kurių esmė ir eiga sąlygoja besimokančiųjų sudėtis, mokymo vieta ir laikas, kariū veiklos ir mokymo vadovų (instruktorių) vadovavimo pobūdis. Pagr. Δ yra šios: ↑ *pratybos*, ↑ *pamoka*, paskaita, seminaras, konsultacija, ekskursija, savarankiškas darbas. Taktikos rengimo organizavimo formos gali būti: taktikos pratybos, ↑ *taktikos treniruotė*.

kariū mokyimo priemonės, means of personnel training, средства обучения воинов – reikmenys, naudojami mokymo procese siekiant plėtoti kariū pojūčius, suvokimą, vaizdinius, mąstymą ir sugebėjimus, praktinio darbo mokėjimus ir įgūdžius. Δ gali būti etatinės (spausdinti šaltiniai, etatinė ginkluotė ir kovos technika) ir pagalbinės (vaizdinės, garsinės, garsinės ir vaizdinės, techninės, imitacinės ir treniravimosi priemonės, mokomieji objektai).

kariū mokyimo principai, personnel training principles, принципы обучения воинов – esminiai reikalavimai, kuriais vadovaujamosi karinėje pedagoginėje veikloje parenkant mokymo turinį, mokymo metodus ir organizuojant mokymą. Skiriami bendrieji ir specifiniai Δ. Pagr. bendrieji (bendrosios didaktikos) Δ yra šie: mokymo moksliskumas; mokymo prieinamumas; teorijos ir praktikos ryšys; mokymo vaizdumas; mokymo sistemingumas ir nuoseklumas; mokymo sąmoningumas ir aktyvumas; mokymo nuodugnumas; išmokimo tvirtumas; humaniškasis mokymas ir kt. Specifiniai Δ yra šie: mokymas to, kas būtina kare; mokymas didžiausiu krūviu; mokymo kompleksiskumas; kolektyviškumas; bendradarbiavimas. Dar ↑ *taktikos rengimo principai*.

kariū mokyimo procesas, process of personnel training, процесс обучения воинов – ilgalaikė instruktoriaus ir

kario pažintinė ir praktinė sąveika, per kurią kariai įgyja teorinės ir praktinės patirties, pasirengia savarankiškai veikti konkrečiomis mūšio sąlygomis. Mokymo procese instruktorius siekia mokymo tikslų perteikdamas kariui mokymo turinį, t. y. mokydamas. Instruktorius remiasi mokymo principais, taiko įvairius mokymo metodus ir mokymo organizavimo būdus, naudoja mokymo priemones. Kario veiklą apibūdina jo mokymasis, išmokimas ir bendravimas su instruktoriumi. Pasibaigus tam tikram mokymo etapui, instruktoriaus kontrolė ir kario savikontrolė nustato, kaip pasiekti mokymo tikslai. Svarbų vaidmenį mokymo procese vaidina ir grįžtamoji informacija. Δ organizuojamas keturiomis fazėmis: mokymo planavimas, mokymo rengimas, mokymas, mokymo kontrolė. Dar ↑ *karių mokymo metodai, karių mokymo organizavimo būdas, karių mokymo organizavimo forma, karių mokymo principai*.

karių núostoliai ↑ *nuostoliai*.

karių peñsijos, pensions of servicemen [military persons], пенсия военнослужащих – atsargos karių periodiškai gaunami pinigai įstatymų numatytais atvejais. Turi teisę gauti Δ: profesinės karo tarnybos kariai, išstarnavę įstatymo numatytą metų skaičių ir išleisti į atsargą – valstybinę kario pensiją; dėl priešasčių, susijusių su tarnyba, tapę invalidais kariai – valstybinę kario invalidumo pensiją; mirusio kario sutuoktiniai arba jo šeimos nariai – našlių ir našlaičių pensiją. Pensijų skyrimo ir mokėjimo karius sąlygas bei tvarką nustato įstatymas.

karių reagavimo laikas ↑ *laikas 2*.

karių rotacija, rotation of servicemen, ротация военнослужащих – periodinis karių perkėlimas iš vienos tarnybos vietos į kitą keičiant pareigas ar tarnybos pobūdį. Lauko pajėgų vadai, KOP, KJP ir KASP vadai eina pareigas ne ilgiau kaip 5 metus; kiti vadai ir kariniai pareigūnai – ne ilgiau kaip 3 metus nuo paskyrimo. Jei dėl kario išskirtinės specialybės, tarnybos būtinumo ar sąlygų jo perkėlimas negalimas ar netikslingas, rotacija nevykdoma. Rotacijos sąlygas nustato krašto apsaugos ministras.

karių saugumo užtikrinimas, protective security assistance, обеспечение безопасности воинов – veiksmai ir priemonės, užtikrinantys karių saugumą veikiant taršos, sugriovimų, gaisrų ir užtvindymo zonose. Karių saugos priemonės yra šios: nuolatinė RChB ir inžinerinė žvalgyba; laiku ir sumanus individualiosios ir kolektyvinės apsaugos priemonių, ginkluotės, kovos technikos, vietovės apsauginių savybių ir specialiųjų profilaktinių medicinos priemonių naudojimas; tikslingiausių pavojingų zonų įveikimo būdų pasirinkimas; griežtas elgesio taisyklių užterštoje vietovėje laikymasis. Tokių priemonių apimtis ir turinys priklauso nuo konkrečių aplinkybių.

karių skiriamieji ženklai, distinctive signs of servicemen, знаки различия военнослужащих – ženklai ant karių aprangos, kuriais žymimi asmeniniai karių laipsniai, priklausomumas GP (kariuomenės) rūšims, tarnyboms, kariniams daliniams ir kt. Lietuvos kariuomenėje skiriami ↑ *karių laipsnio skiriamieji ženklai*, ↑ *tarnybų ženklai*, krašto apsaugos sistemos ↑ *garbės ir pasižymėjimo ženklai*, ↑ *kvalifikacijos ženklai*, ↑ *tarnybos trukmės ženklai* ir kt. Δ priklauso: ↑ *antpečiai*, kilpinės, epoletai; ↑ *antsiuvai*, ševronai; ↑ *spitė*, ↑ *emblema*, žvaigždutės; įsiuvai.

karių socialinės garantijos, social guarantees of servicemen, социальные гарантии военнослужащих – įstatymuose numatytos priemonės, užtikrinančios realų karių socialinių interesų, susijusių su karo tarnyba, apsaugos esant tam tikroms sąlygoms, įgyvendinimą. Prie Δ priskiriamos ligos ir laikinojo nedarbingumo, nėštumo, gimdymo ir vaiko priežiūros pašalpos, laidojimo ir antkapinio paminklo statymo išlaidos ir kitos garantijos.

karių sveikatos priežiūra, medical supervision of servicemen, охрана здоровья военнослужащих – veiksmų ir priemonių, kurių tikslas – išaugoti karių sveikatą ir jų kovos gebą taikos ir karo meto sąlygomis, kompleksas. Δ apima karių sveikatos tikrinimą, sanitarinės higienos ir profilaktikos, specialiosios profilaktikos, antiepidemines, izoliavimo ir apribojimo priemones, asmens ir kolektyvinės higienos taisyklių laikymąsi, karių imunizavimą ir medicinos pagalbos suteikimą. Δ organizuoja ir vykdo visi vadai (viršininkai) ir medicinos tarnyba. Dar ↑ *antiepideminės priemonės, asmens higiena, imunizavimas, izoliavimo ir apribojimo priemonės, medicinos pagalba, sanitarinės higienos priemonės, sanitarinės profilaktikos priemonės*.

karių tarnybiniai atlyginimai, military service pay, служебные оклады военнослужащих – įstatymais ir kt. norminiais aktais nustatyti karių atlyginimai, priedai ir išmokos. Privalomosios pradinės karo tarnybos karius kiekvieną mėnesį mokama Vyriausybės nustatyto dydžio išmoka buitinėms išlaidoms; du kartus per metus (Kalėdų ir Velykų proga) jiems išmokamos Vyriausybės nustatyto dydžio šventinės premijos. Profesinės karo tarnybos kario tarnybinio atlyginimo dydis priklauso nuo kario laipsnio ir pagal šį laipsnį išstarnautų metų (operatyvinėse tarnybose tarnaujančių karių – nuo pareigų, karinio laipsnio ir tiesioginės tarnybos krašto apsaugos sistemoje išstarnauto laiko); du kartus per metus (Kalėdų ir Velykų proga) išmokamos iki vieno mėnesinio tarnybinio atlyginimo (be pareiginio priedo) dydžio šventinės premijos. Tam tikroms profesinės karo tarnybos karių pareigoms, susijusioms su didesne vadų (ne žemesne kaip bataliono vado) atsakomybe ar ypatinga pareigų specifika, nustatomi pareiginiai tarnybinio atlyginimo priedai. Dar karius mokami ↑ *butpinigiai*, ↑ *dienpinigiai*, ↑ *išeitinė pašalpa*, ↑ *maistpinigiai* ir kt. išmokos.

kariūnas, cadet, military school student, курсант – karys, besimokantis Lietuvos arba užsienio mokymo institucijose, kurią baigusiems suteikiamas karininko laipsnis. Kitose valstybėse Δ vad. kadetais, kursantais ir kt. Dar ↑ *kadetas, kursantas*.

kariuomenė, Armed Forces, Army, вооруженные силы – valstybės ginkluotos gynybos institucija. Δ daugelyje valstybių (pvz., NATO valstybėse) vad. ginkluotosiomis pajėgomis; Šveicarijoje, Austrijoje – armija; Latvijoje ir Estijoje – gynybos pajėgomis, Japonijoje – savignos pajėgomis. Kai kada kariuomenė vad. valstybės GP – Lietuvos, Rusijos Δ. Kartais skiriama masinė, linijinė, okupacinė, samdomoji, vidaus Δ. Dar ↑ *ginkluotosios pajėgos*.

Lietuvės Δ, Lithuanian Army, Литовская армия – pagr. krašto apsaugos sistemos dalis, sauganti valstybės suverenitetą, jos teritorijos ir oro erdvės neliečiamumą, ginklų ginanti valstybę nuo agresijos ar kitokio ginkluoto užpuolimo, vykdanči karines užduotis pagal LR tarptautinius įsipareigojimus. Kariuomenę sudaro: reguliariosios pajėgos (sausumos pajėgos, karinės oro pajėgos, karinės jūrų pajėgos), savanorių pajėgos, aktyvusis rezervas. Taikos metu Δ saugo valstybės teritoriją, oro erdvę, teritorinius vandenius, išimtinę ekonominę zoną ir karinius objektus; palaiko kovinę parengtį; rengiasi ir, Seimui nutarus, savanoriškumo pagrindais dalyvauja taikos operacijose ir misijose už Lietuvos ribų; nepaprastosios padėties atveju gali būti pasiūsta padėti policijai, kai reikia užkirsti kelią antikonstituciniams smurtiniams veiksams ar juos stabdyti. Δ t. p. gali būti panaudota gelbėjimo darbams avarių, katastrofų atvejais ir pasiūsta į pagalbą pasienio policijai, kai reikia sustiprinti valstybės sienos apsaugą. Dar ↑ *karinės jūrų pajėgos, karinės oro pajėgos, pajėgos 1, rezervas 1*.

linijinė Δ, linear forces, линейные войска – 1. *ist.* kai kurių valstybių kariuomenės sunkiujų pėstininkų ir sunkiosios kavalerijos (kirasirų) junginiai, daliniai ir padaliniai linijinės taktikos laikotarpiu; 2. *ist.* XIX–XX a. pr. Rusijos kariuomenės pajėgos (linijiniai batalionai), kurios saugodavo valstybės sienas ir pasienio įtvirtintas linijas; 3. kitaip nei atsarginiai (rezerviniai) dariniai, kariniai dariniai, skirti kovos veiksams vykdyti.

māsinė Δ, mass army, массовая армия – labai didelės GP, kurias valstybė išskleidžia karo metu pašaukdama į karo tarnybą didelę atsargos karių dalį. Taikos metu daugumos valstybių GP yra nedidelės (reguliariosios ↑ *pajėgos*). Karo metu (pagal mobilizaciją) išskleidžiama Δ atsižvelgiant į valstybės mobilizacines galimybes. Dar ↑ *mobilizacinės valstybės galimybės*.

okupācinė Δ, occupation army, оккупационные войска – vienos valstybės kariuomenė, laikinai užimanti kt. valstybės teritoriją ir įvedanti joje okupacinį režimą.

rīterių Δ, knight army, рыцарское войско – sunkiaisiais ginklais ginkluota raitija, kuri sudarė VIII–XVI a. V. Europos feodalinių kariuomenių pagrindą. Δ buvo komplektuojama sušaukiant riterius. Žemiausiasis organizacinis taktinis vienetas ↑ *ietis*, aukščiausiasis – ↑ *vėliava*. Mūšyje ppr. riteriai kaudavosi vienas su kitu. XVI a. vid., atsiradus nuolatinėms samdomosioms kariuomenėms ir paplitus šaunamajam ginklui, Δ neteko savo reikšmės.

saūdomoji Δ, professional army, наемная армия – kariuomenė, sudaryta iš samdinių.

vidaūs Δ, internal army, внутренние войска – 1. Vidaus reikalų ministerijos kariniai daliniai; sudedamoji valstybės GP dalis. Δ paskirtis – saugoti valstybinius objektus, kalinius įkalinimo įstaigose ir konvojuojant, atlikti kt. tarnybinius kovos uždavinius; 2. LR specializuotieji policijos daliniai, kurių paskirtis – slopinti riaušes kalėjimuose, kovoti su teroristais ir nusikaltėlių gaujomis, vykdyti sulaikymo ir kt. policijos operacijas, saugoti svarbius valstybės objektus; karo metu – sudedamoji krašto apsaugos sistemos dalis, pavaldi kariuomenės vadui. Policijos daliniai sudaromi tik profesinės tarnybos pagrindu. Privalomoji karo tarnyba policijoje neatliekama.

Kariuomenės drausmės statūtas, Army Disciplinary Regulations, Дисциплинарный устав – oficialus norminis teisės dokumentas, apibrėžiantis karių drausmės esmę ir pagrindus, karių drausmės pažeidimus, jų tyrimo tvarką, drausminės atsakomybės sąlygas, vadų teises ir pareigas drausmei užtikrinti, drausminės nuobaudas, jų skyrimo ir apskundimo tvarką. LR Δ yra patvirtintas Seimo ir turi įstatymo galią.

kariuomenės grupė ↑ *grupė 1*.

kariuomenės komplektāvimas, manning armed forces, комплектование вооруженных сил – GP papildymo kariais, ginklais, karo technika ir materialinėmis priemonėmis sistema; svarbiausia sudedamoji kariuomenės organizavimo dalis. Δ uždaviniai: taikos metu – karinių vienetų, įstaigų ir kt. institucijų papildymas kariais ir materialinėmis priemonėmis iki nustatytų etatais normų; parengtų rezervų ir materialinių priemonių kaupimas; karo metu – nuostolių dengimas ir naujų darinių aprūpinimas kariais ir materialinėmis priemonėmis. Istorijoje žinomi keli Δ būdai: savanoriška feodalų, liaudies šauktinių kariuomenė, samdinių verbavimas, rekrutų prievolė, karo prievolė. Šiuolaikinė kariuomenė komplektuojama trimis būdais: samdos (pagal sutartį) – samdomoji arba profesinė kariuomenė; prievolės – šauktinė kariuomenė; mišriuojų (samdos ir prievolės) – mišrioji kariuomenė. Profesinės samdomosios kariuomenės turi apie 60 valstybių, tarp jų kai kurios NATO šalys (JAV, D. Britanija, Belgija, Kanada, Liuksemburgas ir Olandija). Lietuvos kariuomenė komplektuojama mišriuojų būdu: Konstitucijos nustatytos privalomosios karo tarnybos (prievolės), t. p. profesinės karo tarnybos (samdos) pagrindais.

kariuomenės kovės dvasiā, morale, fighting spirit, боевой дух армии – dvasinis kariuomenės pasirengimas ir gebėjimas įveikti karo išbandymus ir nugalėti priešą.

kariuomenės ordināras, army ordinary, военный ординар – Katalikų Bažnyčios, besirūpinančios Lietuvos kariuomenėje tarnaujančių katalikų sielovada, Šventojo Sosto skiriamas aukščiausiasis pareigūnas. Δ, suderinęs su vietos vyskupu, skiria ir atleidžia karo kapelionus, turi teisę duoti jiems nurodymus, prižiūrėti juos tarnystės vietoje; suderinęs

su krašto apsaugos ministru, skiria generalinį vikarą, kuris tuo pačiu metu yra ir kariuomenės vyriausiasis kapelionas. Dar ↑ *generalinis vikaras, kapelionas*.

kariuomenės organizacinė struktūra, army organizational structure, организационная структура вооруженных сил – tinkamiausia karinių vienetų sudėtis, užtikrinanti jų suderinamumą, pajėgų rūšių, ginkluotės ir technikos veiksmingą naudojimą vykdant jiems skirtus uždavinius. Daugelio valstybių GP žinomos tokios Δ formos: sausumos (jūrų pėstininkų) pajėgose – ↑ *skyrius, būrys, kuopa, baterija, batalionas, divizionas, brigada, divizija, korpusas, armija*; KOP – ↑ *grandis*, aviacijos ↑ *grupė (1), eskadrilė, pulkas (sparnas, eskadra)*, divizija, korpusas, oro armija, taktinė aviacijos vadovybė; KJP – ↑ *laivas*, laivų divizionas, laivų brigada, laivų divizija, eskadra, flotilė, laivynas.

kariuomenės rezervas ↑ *rezervas 1*.

kariuomenės sėkinimas, army exhaustion [harassment], изнурение войск – ilgalaikis nuoseklus poveikis priešo kariuomenei įvairių rūšių ginklų ugnimi ir aviacijos smūgiais gynybai ir kt. darbams trukdyti, kariams demoralizuoti ir kovos gebai silpninti.

kariuomenės teismas ↑ *teismas*.

kariuomenės tikrinimas, army inspection, инспектирование войск – svarbiausia kariuomenės kovinės parengties kontrolės forma. Δ atlieka generalinis inspektorius arba asmuo, paskirtas krašto apsaugos ministro (kariuomenės vado). Δ tikslus, turinį ir laiką, tikrinamų karinių vienetų skaičių nustato krašto apsaugos ministras arba kariuomenės vadas. Δ metu atliekama rikiuotės apžiūra, rengiamos taktikos ir štabų pratybos, taktikos pratybos su koviniu šaudymu ir kt. Dar ↑ *kovinės parengties tikrinimas, kovinio rengimo tikrinimas, rikiuotės tikrinimas*.

kariuomenės vadas ↑ *vadas*.

kariuomenės vado skėptras ↑ *skeptras*.

kariuomenės vienetas ↑ *vienetas 1*.

kāro akadēmija, military academy, военная академия – aukštoji karinė mokymo įstaiga karininkams su aukštuoju arba viduriniu kariniu išsilavinimu rengti; mokslinis karinių problemų tyrimo centras, t. p. rengia mokslinius pedagoginius darbuotojus. Δ atsirado XVIII–XIX a., kai kuriose valstybėse vad. karo institutais, universitetais, koledžais ir kt.

Lietuvės Δ (LKA), Military Academy of Lithuania, Литовская военная академия – LR valstybinė karininkų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo aukštoji karo mokykla – sudedamoji krašto apsaugos sistemos dalis, pavaldi krašto apsaugos ministrai. Svarbiausieji Δ uždaviniai: rengti kvalifikuotus karininkus, karinių vienetų vadus ir štabų jaunesnius karininkus; kelti karininkų kvalifikaciją. Δ studijuoja kariūnai, karininkai ir karininkai klausytojai. Į Δ priimami vidurinį išsilavinimą turintys kariai arba šauktiniai ir moterys, atitinkantys priėmimo į ją sąlygas. Priimami į Δ šauktiniai kartu pašaukiami ir į privalomąją karo tarnybą, kurią atlieka mokymosi Δ metu. Kariūnams studijų Δ metu suteikiami kariūnų laipsniai. Valdymo pagrindus, studijų organizavimą, studijuojančiųjų statusą, mokymo personalo ir kt. klausimus reglamentuoja Vyriausybės patvirtintas Δ statusas ir kiti teisės aktai. Valstybės užpuolimo (karo) ar karo padėties atveju Δ kaip GP dalis yra pavaldi Lietuvos kariuomenės vadui. 1998 Δ suteiktas gen. Jono Žemaičio vardas.

kāro atakà ↑ *ataka*.

kāro ātsargos ↑ *atsargos*.

kāro aūkos, war casualties, жертвы войны – žmonių nuostoliai (tiesioginiai ir netiesioginiai) kovojančių valstybių fronte ir užnugaryje. Tiesioginėms aukoms skiriami koviniai ↑ *nuostoliai*, netiesioginėms – žuvę ir dėl karo sąlygų netekę sveikatos žmonės. Δ statusą ir jų apsaugą nustato Ženevos (1949) konvencija.

kāro aviācijas rūšys, classes of military aviation, виды военной авиации – priimtas kai kuriose valstybėse karo aviacijos skirstymas pagal paskirtį ir pavaldumą. Skiriama SP, taktinė (fronto), strateginė (tolimoji), OEG, laivyno (laivų ir kranto bazavimosi) ir transporto (karinė transporto) aviacija. Dar ↑ *aviacija*.

kāro belaisvis, prisoner of war, военнопленный – ↑ *kombatantas*, patekęs į priešo nelaisvę. Δ statusą t. p. turi: asmenys, teisėtai lydintys GP, bet nesantys jų nariai (civiliniai KOP orlaivių igulų nariai, karo korespondentai, tiekėjai, aptarnaujančių tarnybų nariai); prekybos laivyno igulų nariai, tarp jų locmanai ir jungos, konflikto šalių civilinės aviacijos orlaivių igulų nariai; kitų savignos ir savanorių būrių ginkluoti nariai, veikiantys tiek savo teritorijoje, tiek už jos ribų; neokupuotos šalies gyventojai ginklu besipriešinantys artėjančiam priešui. Δ statusas negalioja samdiniams. Δ režimą reguliuoja Ženevos konvencija (1949) ir kt. tarptautiniai susitarimai. Per II pasaul. karą dar buvo vartojamas terminas *kontrolinis belaisvis*.

kontròlinis Δ, identification prisoner of war, контрольный военнопленный – priešo karys, paimtas į nelaisvę siekiant patvirtinti (patikslinti) turimą žvalgybos informaciją arba nustatyti įvykusius priešo grupuotės pakitimus.

kāro belaisvių informācijas biūras, inquiry office for prisoners of war, информационное бюро военнопленных – kiekvienoje konflikto šalyje įsteigtas nacionalinis biuras, kuris gauna iš savo valdžios duomenis apie karo belaisvius, sužeistuosius, ligonius ir kitas konflikto aukas ir nedelsdamas šią informaciją perduoda suinteresuotoms valstybėms.

kāro belaisvių stovyklà ↑ *stovykla*.

kāro belaisvių surinkimo pūntas ↑ *surinkimo pūntas*.

kāro būtinybė, military necessity, военная необходимость – *THT* sąvoka, pateisinanti karo teisės nedraudžiamų, priešui sunaikinti būtinų priemonių vykdymą. Δ negali būti aiškinama išplėstinai ir neleidžia pažeisti karo teisę atsižvelgiant į nustatytus šios teisės apribojimus.

kāro būvis, state of war, состояние войны – valstybių santykiai nuo karo paskelbimo arba nuo faktinių karo veiksmų pradžios momento iki jų pabaigos. Paskelbus Δ, nutraukiami diplomatiniai, prekybiniai, finansiniai ryšiai, konfiskuojamas priešo valstybės (išskyrus diplomatinį atstovybių) turtas, rekvizuojami prekiniai laivai ir kt. Apie Δ pranešama neutralioms valstybėms. Δ nutraukimo pagr. teisine forma yra taikos sutartis, vienašalė ar dvišalė deklaracija. Δ metu šalies viduje gali būti įvesti karo meto įstatymai, apribojamos piliečių teisės, jiems pavedamos papildomos pareigos. Dar ↑ *karo pabaiga, karo paskelbimas, sutartis 1*.

kāro eskalācija, escalation of war, эскалация войны – karo grėsmės didinimas, aštrėjimas; nuoseklus karinio politinio konflikto plėtimas iki krizinės arba karo padėties.

kāro gydytojas, medical officer, военный врач (военврач) – 1. gydytojas, turintis karininko laipsnį.

2. asmuo, turintis galiojančią pirminės medicinos praktikos gydytojo licenciją arba specializuotą medicinos praktikos gydytojo licenciją ir išėjęs bazinį kario kursą (arba atlikęs privalomąją karo tarnybą) ir gavęs specialiojo karo medicinos gydytojo kurso baigimo sertifikata.

kāro ideologija, military ideology, военная идеология – idėjų, kuriose pasireiškia politikos subjektų požiūris į karą ir kt. ginkluotos prievartos formas, t. p. į kariuomenę, kaip pagr. karinės politikos įrankį, sistema. Δ – sudedamoji bendrosios ideologijos dalis. Δ pasireiškia šalies konstitucijoje ir karinėje doktrinoje, kariuomenės statuteuose, kt. dokumentuose, kurie reglamentuoja valstybės karinės organizacijos veiklą. Δ, priklausomai nuo valstybės užsienio politikos kurso, gali pateisinti ir plėtoti militarizmą, kurstyti nesantaiką tarp tautų; tačiau esant taikdariaiškam kursui, Δ skleidžia idėjas, kurios padeda išvengti karo, užtikrinti nacionalinį ir tarptautinį saugumą.

kāro invalīdai, disabled military personnel, инвалиды войны – kariai, netekę darbingumo dėl sužeidimo, kontūzijos arba kt. sužalojimo mūšyje arba atliekant kt. karo tarnybos pareigas, t. p. dėl ligos, susijusios su buvimu fronte.

kāro įstatymai ir papročiai, laws and customs of war, законы и обычаи войны – *tarpt. teis.* moralinių ir teisinių normų, reguliuojančių kariaujančių šalių tarpusavio santykius ir nustatančių neutralių valstybių karo metu padėtį, visuma. Δ turi pašalinti žiauriausias karo veiksmų formas, pagerinti sužeistųjų ir sergančiųjų padėtį, nustatyti humaniško elgesio su karo belaisviais taisykles, saugoti taikius gyventojus. Svarbiausiais Δ tarptautiniais dokumentais yra Hagos konvencijos (1899, 1907), Ženevos protokolas (1925), Ženevos konvencijos (1949) ir 2 jų papildomi protokolai (1977). Po II pasaul. karo Δ pažeidimas buvo pripažintas vienu iš sunkiausių nusikaltimų taikai ir žmonijai.

kāro istorija, military history, военная история – 1. karybos raida nuo seniausių iki šių laikų.

2. mokslas, tiriantis praeities karus ir GP; sudedamoji istorijos mokslo dalis. Sudedamosios Δ dalys: ↑ *karų istorija*, ↑ *karo meno istorija*, GP organizavimo istorija, karo technikos istorija ir kt. Dar ↑ *karinio dalinio istorija*.

kāro laīvas ↑ *laivas*.

kāro laivų imunitėtas ↑ *imunitetas 2*.

kāro laivų vizītas, visit of military ships, визит военных кораблей – karo laivų lankymasis užsienio valstybių uostuose. Skiriamas oficialus ir neoficialus vizitas. Oficialūs vizitai organizuojami valstybėms susitarus, siekiant stiprinti draugiškus tarpusavio ryšius; numato ypatingas pagarbos išraiškas ir ceremonijas. Dar būna dalykinis Δ.

dalỹkinis Δ, working visit of military ships, деловой заход военных кораблей – karo laivų lankymasis užsienio uostuose atsargoms papildyti, mechanizmams remontuoti, personalui suteikti poilsį ir pan. Kitaip nei priverstiniam įplaukimui be išankstinio leidimo, Δ reikia gauti išankstinį leidimą.

kāro laūko teīsmas ↑ *teismas*.

kāro lygmuō, level of war, уровень войны – lygmuo, kuriuo planuojami, vykdomi ir aprūpinami karo veiksmai. Skiriami trys karo lygmenys: taktinis, operatyvinis ir strateginis.

operatỹvinis Δ, operational level of war, оперативный уровень войны – 1. karo lygmuo, kuriuo kampanijos ir pagr. operacijos planuojamos, vykdomos ir aprūpinamos siekiant įvykdyti strateginius tikslus operacijų rajone ar karo veiksmų teatre; 2. pagr. operacijos ir kautynės siekiant strateginių tikslų.

stratėginis Δ, strategic level of war, стратегический уровень войны – karo lygmuo, kai valstybė ar grupė valstybių nustato valstybės ar tarptautinio saugumo tikslus ir sutelkia nacionalinius išteklius, įskaitant karinius, tiems tikslams pasiekti.

tāktinis Δ, tactical level of war, тактический уровень войны – 1. karo lygmuo, kuriuo mūšiai yra planuojami ir vykdomi taktinių vienetų ir darinių tikslams pasiekti; 2. baziniai (pradiniai) nedidelių pajėgų (iki brigados imtinai) mūšiai, kurie sudaro sąlygas įtraukti didesnes pajėgas į mūšį, kurios spręš aukštesnio lygmens užduotis.

kāro ligōninē, military hospital, военный госпиталь – medicinos īstaiga stacionariai gydyti kariams, kai jiems reikia ilgo ir sudėtingo gydymo. Δ būna įgulos, lauko, GP rūšies ir kt. Lietuvos kariuomenės medicinos tarnyboje yra viena Δ, esanti Kaune. Dar ↑ *laivas ligoninė, lauko ligoninė, medicinos punktas*.

kāro medicinā, military medicine, военная медицина – karių sveikatos apsaugos ir GP medicininės paramos taikos ir karo metu teorija ir praktika; sudedamoji medicinos ir sveikatos apsaugos dalis. Δ skiriamos savarankiškos sritys: karo lauko chirurgija, karo lauko terapija, medicinos tarnybos organizacija ir taktika, karinė epidemiologija, karių veiklos fiziologija, karinė toksikologija, farmacija ir kt. Sudedamosiomis Δ dalimis yra aviacinė, kosminė, karo laivyno medicina. Praktinės veiklos srityje Δ privalo visapusiškai ir veiksmingai užtikrinti karių sveikatos priežiūrą ir padėti išlaikyti tinkamą kariuomenės kovinę parengtį. Karo metu pagr. Δ uždavinys – medicinos pagalba sužeistiems ir sergantiems kariams. Dar ↑ *aviacinė medicina*.

kāro medicinos ceñtras ↑ *centras 3*.

kāro medicinos tarnýba ↑ *tarnyba 2*.

kāro mēnas, art of war [warfare], военное искусство – karo veiksmų sausumoje, jūroje ir ore rengimo ir vykdymo teorija ir praktika; sudedamoji karo mokslo dalis. Δ sudaro karinė ↑ *strategija*, ↑ *operatyvinis menas* ir ↑ *taktika*. Pagr. Δ principai pasireiškia objektyviais karo dėsniais, kurie yra bendri strateginio, operatyvinio ir taktinio masto karo veiksmams.

kāro mēno istorija, history of the art of war, история военного искусства – sudedamoji karo istorijos dalis. Tiria ginkluotosios kovos formų ir būdų atsiradimą ir raidą. Δ apibendrina buvusių karų patirtį, rodo karo meno raidą ir atskleidžia jo dėsningumus taip padėdama tobulėti šiuolaikinei karybos teorijai.

kāro mēto įstātymai, wartime laws, законы военного времени – teisiniai aktai ir normos, kurių veikimas ribojamas karo metais. Gali būti priimti iki karo arba valstybei pradėjus karą. Reglamentuoja civilinius, administracinius, baudžiamuosius ir kt. teisinius santykius. Leidžia rekviziciją, gyventojų mobilizaciją darbui, civilinių gyventojų naudojamą įvairioms prievolėms, griežtesnes bausmes negu taikos metu už karinius nusikaltimus (įsakymų nevykdymą, mobilizacinio šaukimo vengimą, dezertyravimą ir kt.). Dar ↑ *rekvizicija, mobilizacija*.

kāro mokyklā, military school, военное училище – karinė mokyimo įstaiga kariuomenės vadams, įvairių karybos sričių specialistams su aukštuoju ir viduriniu kariniu išsilavinimu rengti ir jų kvalifikacijai kelti. Δ būna aukštosios ir aukštesniosios: akademija (JAV, RF), koledžas (D. Britanija), karo mokykla (Prancūzija, VFR, Japonija, tarpukario Lietuva, atkurta Lietuvos Respublika – 1992–1994), aukštieji karininkų kursai, karininkų kursai ir kt. Lietuvoje yra ↑ *karo akademija* ir ↑ *puskarininkų mokykla*.

kāro mōkslas, science of war, военная наука – mokslas, tiriantis valstybių pasirengimą ginkluotai kovai, prognozuojantis bendrus tokios kovos dėsnius ir kariavimo būdus, rengiantis valstybės GP organizacijos pagrindus ir praktines rekomendacijas, nustatantis karo priemonių tobulinimo, naujų ginklų ir karo technikos kūrimo kryptis. Δ plėtrą sąlygoja karų praktika ir juos apibendrinančios išvados, karo priemonių raida, naujų ginklų naudojimo perspektyvos, GP praktinė veikla taikos metu ir visapusiškas potencialus priešo nagrinėjimas, tarptautinių santykių raidos tendencijos. Δ tiria karo eigos ir baigties priklausomumą nuo politikos, ekonomikos, kariaujančių šalių moralinių, politinių, mokslinių, techninių ir karinių galimybių santykio, t. p. karinio techninio karo rengimo ir kariavimo būdus, kurie priklauso nuo jo masto, dalyvių sudėties, ginkluotosios kovos priemonių; pagr. Δ tyrimo objektas – ginkluotoji kova karo metu. Pagr. sudedamosios Δ dalys yra: karo meno (strategijos, operatyvinio meno ir taktikos) teorija; kariuomenės plėtros (GP sudėties ir organizacinės struktūros, techninio aprūpinimo ir ginklavimo taikos ir karo metu, mobilizacijos, komplektavimo ir išskleidimo, rezervų rengimo, karo tarnybos organizavimo sistemos ir kt. klausimų) teorija; karių mokymo ir auklėjimo teorija (operatyvinio ir kovinio rengimo, karių ugdymo formų ir metodų kūrimas ir kt.); karinės ekonomikos ir GP užnugario teorija. Δ tiria GP vadovavimo ir valdymo strateginiu, operatyviniu ir taktiniu lygmeniu problemas. Karą, kaip sudėtingą socialinį politinį reiškinį, tiria daug mokslų: ginklų ir kovos technikos konstravimas, karinė ↑ *geografija*, ↑ *karinė pedagogika*, ↑ *karinė psichologija*, ↑ *karo istorija*, ↑ *karo meno istorija* ir kt. Δ duomenys naudojami rengiant karinę doktriną. Δ pradmenys atsirado senovės valstybėse – Egipte, Persijoje, Kinijoje, Graikijoje, Romoje. Δ ilgainiui tobulėjo. Pastaruoju metu Δ labiausiai plėtojamas JAV, D. Britanijoje, Prancūzijoje. Šių valstybių teoriniai teiginiai ir praktinės rekomendacijos įdiegiamos ir NATO šalių kariuomenėse.

kāro nelāisvė, military captivity, военный плен – patekusio į priešo valdžią kario, partizano, pasipriešinimo judėjimo dalyvio būklė. Δ prasideda: individualiai ar kolektyviai (paprastoji ar bendroji kapituliacija) pasidavus priešo kariuomenei; paėmus į nelaisvę sužeistą ir negalintį priešintis kombatantą; nesuspėjusiems laiku pasitraukti su savo daliniais. Δ baigiasi: pabėgimu; repatriacija karo veiksmų metu ar po jų nutraukimo; mirtimi. Asmens, patekusio į Δ, statusą reglamentuoja 1949 ↑ *Ženevos konvencijos*, jų du papildomi protokolai ir tarptautiniai susitarimai. Dar ↑ *karo belaisvis*.

kāro nusikaltėliai, war criminals, военные преступники – asmenys, kalti padarę karo nusikaltimus, t. y. pažeidę karo įstatymus ir papročius, planavę, rengę, sukėlę ir vykdę agresyvių karų. Po II pasaul. karo, kurio metu buvo padaryta ypač pavojingų karo nusikaltimų, buvo suformuluoti tarptautinės teisės principai dėl Δ veiksmų vertinimo ir jų baudžiamumo.

kāro

Tai buvo įtvirtinta Tarptautinių karo tribunolų, nuteisusių svarbiausius Δ (↑ *Niurnbergo procesas*, ↑ *Tokijo procesas*), įstatuose ir kituose tarptautiniuose dokumentuose. Pagal JTO Generalinės Asamblėjos 1973 rezoliuciją, Δ turi būti suieškomi, areštuojami ir traukiami teisminei atsakomybėn. Δ netaikomi baudžiamosios atsakomybės senaties terminai, jiems nesuteikiama prieglobsčio teisė.

kāro nusikaltimai, war crimes, военные преступления – tyčinė, pavojinga veikla, pažeidžianti visuotinai pripažintas kariavimo taisykles ir papročius arba elgesio su civiliais, karo belaisviais ar kitais asmenimis, kuriems suteikiama tarptautinė apsauga, taisyklės, padaryta karo, tarptautinio ginkluotojo konflikto ar okupacijos metu. Atsakomybę už Δ, kaip ir nusikaltimus taikai ir žmonijai, nustato tarptautinės teisės aktai ir valstybių baudžiamieji įstatymai. LR atsakomybę už Δ reglamentuoja Baudžiamasis kodeksas.

kāro pabaigà, end of war, окончание войны – galutinis karinės-politinės situacijos, susiklosčiusios dėl karo, rezultatas. Δ pasireiškia vienos iš šalių pergale, kitos pralaimėjimu arba kompromisu, ppr. žymimu taikos sutartimi.

kāro padėtis ↑ *padėtis 2*.

kāro paskelbimas, declaration of war, объявление войны – valstybės vyriausybės pareiškimas kitai šaliai ar koalicijai apie taikių santykių nutraukimą ir perėjimą į karo būvį; karo padėties įvedimas, karo įstatymų ir papročių įsigaliojimas. Δ teisinėmis pasekmėmis yra anksčiau sudarytų sutarčių veikimo, diplomatinių ir konsulinių santykių nutraukimas ir sustabdymas. Pagal kai kurių valstybių (JAV, Šveicarijos, Liuksemburgo, Austrijos ir kt.) senąsias konstitucijas teisė skelbti karą turėjo parlamentas. 1907 Hagos konvencija draudžia pradėti karo veiksmus nepaskelbus karo. Tačiau ši reikalavimą ne kartą yra pažeidusios agresyvios valstybės (Vokietija, Japonija, Irakas ir kt).

kāro policija ↑ *policija*.

kāro policininkas, military policeman, военный полицейский – karys, tarnaujantis karo policijoje ir vykdamas įstatymų nustatytas funkcijas, turintis specialų statusą, apibrėžiantį jo teises, pareigas ir atsakomybę. Daugelyje valstybių Δ skiriami savanoriai: JAV, VFR – karininkai, baigę bendrąsias karo ar specialiąsias karo policijos mokyklas; D. Britanijoje ir Prancūzijoje – specializuotuosius mokymo centrus ir civilines policijos mokyklas ir pan. Lietuvoje Δ gali būti skiriami atrankos būdu ne jaunesni kaip 21 metų profesinės karo tarnybos kariai, pagal išsilavinimą, asmenines savybes, fizinį pasirengimą ir sveikatos būklę tinkami šiai tarnybai.

kāro prāmonės komplėksas ↑ *komplėksas*.

kāro priėvolė, military conscription, воинская обязанность – Konstitucijoje numatyta LR piliečio pareiga atlikti tikrąją karo tarnybą arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą ir pasirengti ginti valstybę nuo agresijos. Δ atlikimo ir jos užtikrinimo tvarką nustato Karo priėvolės įstatymas. Dar ↑ *karo priėvolės administravimas, karo priėvolininkas*.

kāro priėvolės administrāvimas, administration of military conscription [service], администрирование воинской обязанности – karo priėvolininkų šaukimo į pradinę privalomąją karo tarnybą ir alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą organizavimas. Karo priėvolė tiesiogiai administruoja dviem pakopomis: pirmojoje pakopoje – vietos savivaldos institucijos ir regioniniai karo priėvolės centrai, apimantys vieną ar kelias apskritis; antrojoje – Administravimo tarnyba prie Krašto apsaugos ministerijos, kuri įgyvendina karo priėvolę; organizuoja šaukimą į privalomąją pradinę karo ir alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, karo priėvolininkų sveikatos patikrinimą ir tinkamumo karo tarnybai nustatymą; skirsto šauktinius į dalinius ir siunčia į tarnybos vietą; inicijuoja asmenų, nevykdančių karo priėvolės įstatymo reikalavimus, traukimą baudžiamojon atsakomybėn.

kāro priėvolininkas, conscript, военнообязанный – karo priėvolę turintis atlikti LR pilietis nuo 16 metų – ↑ *ikišaukiamojo amžiaus* jaunuolis.

kāro princīpai, principles of war, принципы ведения войны – pagr. bendro pobūdžio karo ir kovos veiksmų planavimo ir vykdymo taisyklės, kurios plėtojasi laikui bėgant ir daro įtaką doktrinų, karinių strategijų, technikos ir ginkluotės raidai. Skiriami mūšio principai, valdymo principai ir kt.

kāro propagānda, military propaganda, пропаганда войны – vieši raginimai sukelti karą, pasireiškiantys agresyvių militaristinių idėjų, kurstančių, skatinančių, lenkiančių bet kurią valstybę (valstybes) spręsti savo santykius su kita valstybe ginkluotuoju konfliktu, propagavimu. 1947 JTO Generalinė Asamblėja pasmerkė bet kurią karo propagandą. Lietuvoje karo kurstymas laikomas itin pavojingu valstybiniu nusikaltimu, už kurį baudžiamojon atsakomybėn traukiami LR piliečiai, asmenys be pilietybės ir užsieniečiai (jeigu tai daro Lietuvos teritorijoje ir neturi diplomatinio imuniteto).

kāro relikvijos, military relics, военные реликвии – branginami, saugomi daiktai ar dalykai (vėliavos, ginklai, apdovanojimai, dokumentai ir pan.) – karinių veikėjų ar karinių istorinių įvykių atminimas.

kāro rezėrvo būsena, war reserve mode, состояние резерва войны – įrangos ar sistemų, kurios laikomos karo ar krizės atvejui, charakteristikos ar eksploataavimo tvarka.

kāro taryba, military council, военный совет – kolegialus karinės vadovybės organas, skirtas svarstyti, kartais ir spręsti, principinius karybos, kovos veiksmų organizavimo, kariuomenės valdymo, rengimo ir aprūpinimo klausimus. Nuolatinės patariamojo pobūdžio Δ yra beveik visų valstybių aukščiausiose karinėse instancijose.

kāro tarnýba, military service, военная служба – įstatymu nustatytos piliečių karo prievolės arba savanoriškai įsipareigotos tarnybos GP atlikimas. Δ įvairiomis formomis numatyta daugelyje valstybių. Lietuvoje yra tikroji karo tarnyba ir alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba. Dar ↑ *tarnyba*.

Δ **aktyviąjame rezèrve**, active reserve military service, военная служба в активном резерве – privaloma nenuolatinė iki įstatymu nustatyto amžiaus atsargos karių atliekama (periodiškai arba atsižvelgiant į krašto saugumo aplinkybes) karo tarnyba.

priválomoji Δ, compulsory military service, обязательная воинская служба – konstitucinė valstybės piliečio karo tarnybos atlikimo forma; vienas iš kariuomenės komplektavimo būdų. LR Δ sudaro įstatymu nustatytos trukmės nuolatinė privalomoji pradinė karo tarnyba, periodiškai atliekama nenuolatinė karo tarnyba aktyviajame rezerve ir tarnyba mobilizacijos atveju.

priválomoji pradinė kāro tarnýba, compulsory basic military service, обязательная начальная военная служба – privaloma nuolatinė įstatymu nustatyto amžiaus piliečių atliekama karo tarnyba; į Δ gali būti pašaukti LR piliečiai nuo 19 iki 26 metų (savanoriškai tarnybą galima pradėti ir nuo 18 metų). Δ kariai tarnybą atlieka LR krašto apsaugos sistemoje, o Seimui nutarus – ir kitose LR institucijose. Δ trunka 12 mėn.; į tarnybos laiką neįskaitomas laikas, kurį privalomosios pradinės karo tarnybos karys buvo savavališkai palikęs dalinį, be pateisinamos priežasties pavėlavo sugrįžti iš komandiruotės ar atostogų, išbuvo areštiniėje. Išstarnavęs nustatytą laiką karys paleidžiamas iš tarnybos į atsargą ir įrašomas į aktyvųjį kariuomenės rezervą.

profèsinė Δ, professional military service, профессиональная воинская служба – piliečio savanoriškai įsipareigota rašytine sutartimi ir teisės aktų nustatytais sąlygomis bei tvarka atliekama nuolatinė karo tarnyba kariuomenėje arba kitose krašto apsaugos sistemos institucijose, arba tarptautinėse struktūrose. Δ Lietuvoje reglamentuojama įstatymu ir yra vienas iš kariuomenės komplektavimo būdų. Dar ↑ *sutartis 2*.

savanòrių Δ, voluntary military service, добровольная военная служба – LR piliečių savanoriškai įsipareigota (rašytine sutartimi su KAM) ir teisės aktų nustatytais sąlygomis bei tvarka atliekama nenuolatinė karo tarnyba krašto apsaugos savanorių pajėgose.

tikróji Δ, full military service, действительная военная служба – LR piliečių nuolatinė privalomoji ir profesinė karo tarnyba, nenuolatinė karių savanorių ar atsargos karių tarnyba pratybų (mokymų), gynybos, apsaugos ar kitokių karinių užduočių vykdymo laikotarpiu.

kāro tarnýba aktyviąjame rezèrve ↑ *karo tarnyba*.

kāro tarnýbos saugùmas ↑ *saugumas 1*.

kāro teátras, theatre, theatre of war, театр войны – 1. sausumos teritorija, vandenyno akvatorija ir oro erdvė virš jų, kurioje valstybių (valstybių koalicijos) GP gali vykdyti arba vykdo strateginio masto karo veiksmus, pvz., Europos, Atlanto, Ramiojo vandenyno ir kt. Δ. Neturi griežtai nustatytų ribų; ppr. Δ priskiriamas vienas žemynas su gretima akvatorija arba vienas vandenynas su pakrančių zona, salynais ir salomis; Δ gali apimti kelis karo veiksmų teatrus. Jeigu karo veiksmai yra riboti, Δ teritorija gali sutapti su karo veiksmų teatro teritorija. Dar ↑ *karo veiksmų teatras*.

Atlánto Δ, Atlantic theatre of war, Атлантический театр войны – šiaurinės Atlanto vandenyno dalies (nuo Arktikos iki š. atogrąžų) akvatorija su salomis, salynais, žemynų pakrančių zonomis ir oro erdve virš jų, kurioje pagal NATO karinės vadovybės požiūrį gali vykti strateginiai karo veiksmai; vienas iš svarbiausių vandenyno teatrų. Δ turi užtikrinti strateginį pajėgų ir krovininių perkėlimą vandenyno ir jūrų komunikacijomis iš Amerikos į Europą, jų pastiprinimą ir aprūpinimą materialinėmis priemonėmis. Δ suskirstytas į 3 vandenyno zonas: Vakarų Atlantiką, Rytų Atlantiką ir Iberijos Atlantiką (faktiškai savarankiškus karo veiksmų teatrus), kurie t. p. padalyti į rajonus. Prie Δ šliejasi Europos karo teatras. Δ ribose sudaryta Vyriausioji jungtinių NATO GP (JGP) Atlantikoje vadovybė, kontroliuojanti ~42 mln. km² vandenyno akvatorijos. NATO JGP Atlantikoje sudėtyje yra JAV, D. Britanijos, Kanados, Nyderlandų ir Portugalijos laivynai, kurie išskleidžiami kovos veiksams vyriausiųjų vadovybių Vakarų, Rytų ir Iberijos Atlantikoje ribose (taikos metu yra tiktai štabai), smogiamojo laivyno Atlantikoje ir jungtinių povandeninių pajėgų vadovybės. Į NATO JGP Atlantikoje sudėtį tam tikromis sąlygomis gali būti paskirti Prancūzijos, Ispanijos ir Vokietijos KJL laivai. Atlantikos karo teatre įrengtos KJL bazės, logistikos ir techninio aprūpinimo, stebėjimo ir žvalgybos, valdymo ir ryšių, radionavigacinio aprūpinimo sistemos.

Európos Δ, European theatre of war, европейский театр войны – NATO karo teatras, apimantis Europos teritoriją nuo Nordkiūno kyšulio Š. Norvegijoje iki Š. Afrikos pakrantės ir nuo Atlanto vandenyno (be Ispanijos ir Portugalijos teritorijos) iki R. Europos valstybių vakarinių sienų. Δ jungia Šiaurės Vakarų Europos, Centrinės Europos ir Pietų Europos karo veiksmų teatrus. Vadovauti GP Δ sudaryta Strateginė (Vyriausioji) NATO vadovybė Europoje (štabas Kastro mieste, Belgija). Sausumos pajėgas teatre sudaro >60 divizijų ir 112 atskirųjų brigadų. Bendras kariuomenės skaičius ~2 mln. žmonių (1993). SP ginkluotėje yra >20 000 tankų, 28 000 artilerijos pabūklų ir minosvaizdžių, 6700 PKM, 2400 kovos lėktuvų, 14 400 OEG priemonių. Stipriausia SP grupuotė dislokuota Centriniam karo veiksmų teatre. Karinėse oro pajėgose yra >6000 lėktuvų, 550 aerodromų, kuriuose gali bazuotis iki 11 000 lėktuvų. KJP Δ turi ~80 karinių jūrų bazių

ir bazavimosi punktų, >400 didelių ir vidutinių uostų. Δ veikia Jungtinė NATO OEG sistema. Δ parengties lygis užtikrina didelių puolamujų ir gynybinių operacijų rengimą naudojant visas GP rūšis.

2. *tarpt. teis.* kariaujančių valstybių sausumos teritorija, atviroji ↑ *jūra* ir oro erdvė.

kāro tēchnika ↑ *technika*.

kāro tēchnikos atsparūmas, military materiel stability, устойчивость военной техники – karo technikos komplekso (vieneto) geba atlikti savo funkcijas ir išsaugoti pagr. parametrus pagal nustatytus normatyvus veikiant išoriniams arba vidiniams veiksniams. Δ vertinamas tikrinant karo technikos veiksnumą įvairiais eksploatacijos (laikymo, transportavimo, kovinio naudojimo ir pan.) etapais. Judriųjų kompleksų (vienetų) Δ t. p. suvokiamas kaip galėjimas pasipriešinti šoniniam slydimui ir apsvertimui.

kāro tēchnikos baņdymai, military materiel testing, испытания военной техники – eksperimentinis bandomųjų arba serijinių karo technikos pavyzdžių (vienetų) kiekybinių ir kokybinių charakteristikų nustatymas norint nustatyti, ar jos atitinka taktinę techninę užduotį arba norminę techninę dokumentaciją. Δ skiriami pagal tikslus – tiriamieji, kontroliniai, lyginamieji; pagal bandomojo pavyzdžio įdirbį ir įdiegimą gamyboje – bandomųjų ir serijinių pavyzdžių bandymai; pagal poveikio veiksnių rūšį – mechaniniai, elektriniai, akustiniai, šiluminiai, hidrauliniai, pneumatiniai, radiaciniai, elektromagnetiniai, magnetiniai, biologiniai, klimatiniai; pagal trukmę ir intensyvumą – normalieji, greitieji, forsuo tieji, trumpieji; pagal vertinamas savybes – patikimumo, išteklių, veiksnumo, eksploataciniai. Δ apimtį ir tvarką nustato bandymų programos ir metodika.

kāro tēchnikos eksploatāvīmas, military materiel operation, эксплуатация военной техники – karo technikos naudojimas pagal paskirtį, jos ↑ *techninė priežiūra*, laikymas, transportavimas, remontas ir evakavimas. Dar ↑ *evakavimas, išdirbis, karo technikos eksploatavimo normos, karo technikos eksploatavimo trukmė, karo technikos evakavimas, karo technikos garantinis terminas, karo technikos laikymas, karo technikos remontas, karo technikos transportavimas, senėjimas, techniniai ištekliai, variklio ištekliai*.

kāro tēchnikos eksploatāvīmo nōrmos, operation [service] of military materiel allowance list, нормы эксплуатации военной техники – oficialiai nustatyta didžiausia karo technikos rūšies eksploatacijos apimtis įvairiais režimais (darbo režimas, techninė priežiūra, laikymas, transportavimas). Δ nurodomos įsakymuose ir eksploatacijos dokumentuose.

kāro tēchnikos eksploatāvīmo trukmē, operation [service] of military materiel time, продолжительность эксплуатации военной техники – laikotarpis nuo techninio įrenginio eksploatacijos pradžios iki ribinės būsenos, kurią apibrėžia norminiai dokumentai, atsiradimo arba iki visiško įrenginio sugedimo. Δ aprėpia įrenginio išdirbį ir technikos priežiūros, remonto, laikymo trukmę. Jei įrenginys eksploatuojamas visą laiką, jo Δ sutampa su techniniais ištekliais. Dar ↑ *išdirbis, karo technikos eksploatavimo normos, techniniai ištekliai*.

kāro tēchnikos evakāvīmas ↑ *evakavimas 3*.

kāro tēchnikos garantinis tērminas, warranty period of military materiel, гарантийный срок военной техники – bendras kalendorinis karo technikos laikymo, transportavimo ir eksploatavimo terminas, per kurį tiekėjas garantuoja, kad gaminy s atitinka nustatytus reikalavimus. Per šį laiką tiekėjas privalo neatlyginamai šalinti aptiktus trūkumus arba keisti gaminius, jeigu buvo laikomasi eksploatavimo, laikymo, transportavimo ir montavimo taisyklių. Priklausomai nuo karo technikos gaminių savybių ir paskirties gali būti nustatyti laikymo, eksploatavimo ir tinkamumo garantiniai terminai.

kāro tēchnikos kovōs gebā ↑ *kovos geba*.

kāro tēchnikos laīkymas, materiel storage, хранение военной техники – saugus techniškai tvarkingos, nenaudojamos pagal paskirtį ir specialiai paruoštos karo technikos išdėstymas ir tinkama priežiūra; prireikus per nustatytą laiką ją galima parengti naudoti (pasiekti kovinę parengtį). Δ gali būti trumpalaikis (iki vienerių metų) ir ilgalaikis (daugiau negu metus). Trumpalaikiam laikymui skiriama karo technika, kuri nebus naudojama ne trumpiau kaip tris mėnesius. Karo technika laikoma karinių vienetų, sandėlių, bazių, arsenalų specialiose ir universaliose patalpose (šildomose ir nešildomose), t. p. įrengtose ir neįrengtose atvirose aikštelėse. Tam tikrų technikos rūšių laikymo sąlygos ir ypatumai nurodomi eksploatacijos dokumentuose.

kāro tēchnikos makētas ↑ *maketas*.

kāro tēchnikos parāmetrai, military materiel parameters, параметры военной техники – dydžiai, apibūdinantys įvairių karo technikos kompleksų (pavyzdžių, vienetų) kovines savybes ir galimybes, įskaitant jų taktines technines charakteristikas. Komplekso (pavyzdžio) parametrai leidžia spręsti apie jo funkcijų (žvalgybos, valdymo, priešo naikinimo ugnimi, judėjimo, meteorologinio, balistinio ir topogeodezinio parengimo, gebėjimo pasipriešinti priešo poveikiui ir kt.) atlikimo kokybę. Kiekvienai vertinamai komplekso funkcijai atitinka savas apibendrintų ir dalinių parametrų rinkinys. Δ skiriami jos patikimumas ir kaštai.

kāro tēchnikos patikīmūmas ↑ *patikimumas*.

kāro tēchnikos remontas, military materiel repair [maintenance], ремонт военной техники – karo tehnikos gedimų ir pažeidimų šalinimas ir nustatytų tarpremontinių išteklių, technikos vienetų, jų agregatų, mechanizmų, prietaisų ir t. t. eksploatacinių charakteristikų atkūrimas; svarbiausias techninės paramos elementas. Δ skiriamas pagal remontavimo vietą – gamyklinis, pajėgų arba lauko; pagal kokybinio poveikio objektui lygį – einamasis, vidutinis ir kapitalinis; pagal planavimo lygį – planinis, neplaninis, avarinis; pagal techninę būklę – periodinis ir kt.; pagal taisymo metodus – agregatinis, individualusis, mišrusis ir kt. Δ atlieka remonto organizacijos. Karo metu Δ ppr. atliekamas tokios apimties, kuri užtikrina jos greičiausią ir saugų naudojimą kovos veiksmuose. Dar ↑ *remonto priemonės, technikos remontas mūšio sąlygomis, vienetas*.

agregātinis Δ, military materiel unit repair, агрегатный ремонт военной техники – karo technikos remontas, kai sugedę agregatai (unifikuoti mazgai) keičiami naujais arba iš anksto suremontuotais.

einamasis Δ, routine maintenance of military materiel, permanent repair, текущий ремонт военной техники – gedimų šalinimas keičiant arba taisant atskiras technikos vieneto dalis ir atliekant reguliavimo darbus. Atlieka eksploatuojantysis personalas ir remonto padaliniai, ppr. karo technikos naudojimo vietoje.

kapitālinis Δ, major [complete] repair [overhaul] of military materiel, капитальный ремонт военной техники – karo technikos vienetų taisymas visiškai juos išrenkant ir defektuojant, keičiant arba taisant sugedusias dalis, surenkant, kompleksiškai tikrinant, reguliuojant ir bandant. Δ paskirtis – atkurti taisomo vieneto tinkamumą ir visišką arba jam artimą techninį išteklių. Atlieka stacionariosios remonto organizacijos.

vidutinis Δ, medium maintenance [repair] of military materiel, средний ремонт военной техники – karo technikos vienetų techninių charakteristikų atkūrimas keičiant arba taisant sugadintas (sudilusias) dalis, tikrinant visų kitų dalių techninę būklę ir šalinant gedimus. Atlieka judrieji ir stacionarieji remonto vienetai, ppr. kartu su jį eksploatuojančiu personalu.

kāro tēchnikos transportāvimas ↑ *transportavimas*.

kāro tēisē ↑ *teisē*.

kāro tēismas ↑ *teismas*.

kāro topogrāfija ↑ *topografija 1*.

kāro topogrāfijos tarnýba ↑ *tarnýba 2*.

kāro trofējus, spoils of war, военные трофеи – 1. karo grobis; užgrobto, priešo paliktos mūšio lauke arba atiduotos kapituliuojant vėliavos, karo technika ir kt. materialinės vertybės. Δ, priešui kapituliojus, įforminamas tarptautiniais dokumentais ir gali būti naudojamas tik leidus aukštesniajai vadovybei po to, kai jį apžiūrės specialistai. Vietoje nepanaudotas Δ evakuojamas į užnugarį. Dar ↑ *prizas*.

2. *ist.* paminklas pergalės garbei. Tai buvo stulpas su pakabintais priešų ginklais. Ant kiekvieno Δ buvo kabinamas užrašas, kuriame buvo aprašomos kautynės, išvardijami nugalėtojų ir pralaimėjusiųjų vardai. Vėliau paminklai buvo statomi ne pergalių vietose, o laimėjusiųjų valstybių sostinėse ir kt. miestuose (triumfo vartai, arkos ir kt.).

kāro veiksmāi, military actions, военные действия – 1. šalių priešprieša kare.

2. GP rūšių, strateginių ir operatyvinių grupuočių karo veiksmų teatruose pajėgų ir priemonių organizuotas naudojimas siekiant politinių ir karinių tikslų. Δ vyksta sausumoje, ore ir jūroje. Pagr. Δ formos yra: operacijos, kautynės, ↑ *kovos veiksmāi* (mūšis, smūgis). Δ gali būti gynybiniai ir puolamieji. Pagr. Δ, kai naudojamas tiktai įprastinis ginklas, būdas – nuoseklus priešo grupuočių triuškinimas. Pagr. vaidmenį vaidina naikinimas ugnimi, pajėgų ir priemonių sutelkimas, pastangų svarbiausiomis kryptimis didinimas, tiksliai ir nenutrūkstama pajėgų sąveika, tvirtas valdymas. Kartais Δ tapatinami su kovos veiksmāis. Dar ↑ *karo veiksmų formos, karo veiksmų rūšys, vykdomieji veiksmāi*.

nekonvenčiniai Δ, unconventional warfare, неконвенционные военные действия – veiksmāi, kurie atliekami turint karinių, politinių ir ekonominių tikslų priešo okupuotoje teritorijoje naudojant vietinius gyventojus ir išteklius.

kāro veiksmų fōrmos, forms of military actions, формы военных действий – veiksmų būdai, kuriuos GP naudoja priklausomai nuo ginkluotosios kovos masto, pajėgų galimybių, karo veiksmų tikslo ir vykdomų uždavinių pobūdžio. Δ priklauso: ↑ *operacija, ↑ kautynės, ↑ mūšis, ↑ smūgis* (t. p. ir brand.).

kāro veiksmų koordināvimas ↑ *koordinavimas 2*.

kāro veiksmų nutraukimas, cessation of hostilities, прекращение военных действий – *tarpt. teis.* kariaujančių šalių kovos operacijų pabaiga visame fronte arba jo dalyje. Nutraukus karo veiksmus, nutraukiama ugnis, tačiau šalys išlieka karo padėtyje. Pagr. Δ formos: bendrosios arba vietinės paliaubos ir kapituliacija. Specifinė Δ forma – JTO Saugumo Tarybos rezoliucijos dėl ginkluotosios kovos nutraukimo ir kariaujančių šalių derybos dėl konflikto sureguliuavimo pradžios.

kāro veiksmų rūšys, kind [type] of military actions, виды военных действий – veiksmų būdai, kuriuos GP taiko priklausomai nuo ginkluotosios kovos veiksmų tikslo ir pajėgų galimybių. Δ yra šios: ↑ *gynyba* ir ↑ *puolimas*.

kāro veiksmų teātras, theatre, theatre of operations, combat [tactical] theatre, театр военных действий – 1. žemyno dalis su greta esančiais vandenynais, jūromis, salomis ir oro erdve virš jų, kur išskleidžiamos GP strateginės grupuotės ir vykdomi strateginio ar operatyvinio masto kovos veiksmai; sudedamoji karo teatro dalis, pvz., Europos karo teatre skiriami trys Δ: Vidurio, Šiaurės ir Pietų Europos. Δ gali būti keli operacijos teatrai. Per II pasaul. karą sausumos Δ plotis siekė 300–600 km, gylis – 800–1000 km. Dar gali būti jūrų ir vandenyno Δ.

jūrų Δ, sea theatre of operations, морской театр военных действий – prigludusi prie žemyno vienos ar kelių jūrų akvatorija (kuri nepriklauso vandenyno karo veiksmų teatrui), su salomis, pakrančių sausumos juosta, oro ir kosmine erdve virš jų. Δ bazuojasi, skleidžiasi ir gali rengti operacijas (mūšius) KJP (KJL) grupuotė kartu su kt. GP rūšių junginiais, kai vykdomi strateginiai arba operatyviniai uždaviniai. Δ ribas nustato valstybės karinė politinė vadovybė. Teatre gali būti skiriamos kryptys ir operatyviniu požiūriu svarbūs rajonai (zonos).

Pietų Euròpos Δ, South European theatre of operations, Южно-Европейский ТВД – Europos karo teatro dalis; apima Italijos, Graikijos, Turkijos, Vengrijos teritoriją, Viduržemio ir Marmuro jūrų, pietinės Juodosios jūros dalies akvatorijas. Δ tęsiasi iš Vakarų į Rytus >4000 km, iš Šiaurės į Pietus – iki 2000 km, bendras plotas >4,5 mln. km² (iš jų 2/3 – jūrų akvatorija). Sudaryta vyriausioji Pietų Europos jungtinių NATO GP vadovybė (štabas Neapolis, Italija); jos sudėtyje yra pagr. pavaldžios vadovybės: Pietų Europos jungtinių SP (Verona, Italija), jungtinių SP Vidurio Europos pietuose (Larisa, Graikija, 1998 neveikė), Pietryčių Europos jungtinių SP (Izmyras, Turkija), Pietų Europos jungtinių KOP, Pietų Europos jungtinių KJP ir smogiamųjų KJP (štabai Neapolis, Italija). NATO jungtinių GP Pietų Europos teatre grupuotė (1998): ~800 000 žmonių; ginkluotė – >7000 tankų, ~12 000 lauko artilerijos pabūklų ir minosvaidžių, iki 1800 kovos lėktuvų (tarp jų 110 nešančių brand. ginklą), 280 ZVR leidimo įrenginių, iki 300 kovos laivų ir >400 jūrų aviacijos lėktuvų ir sraigatsparnių. Teatro OEG vykdo NATO jungtinės OEG sistemos Europoje pietų zonos pajėgos.

Šiaurės Vakarų Euròpos Δ, Northwest European theatre of operations, Северо-Западный Европейский ТВД – Europos karo teatro dalis; apima Norvegijos, D. Britanijos teritoriją ir gretimąsias jūras. Sudaryta vyriausioji Šiaurės Vakarų Europos jungtinių NATO GP vadovybė (štabas Hai Uikomas, D. Britanija); jos sudėtyje yra pagr. pavaldžios vadovybės: Šiaurės Europos jungtinių GP (Stavangeris, Norvegija), Šiaurės Vakarų Europos jungtinių KOP (Hai Uikomas) ir Šiaurės Vakarų Europos jungtinių KJP (Nortvudas, D. Britanija). SP grupuotė: 5 divizijos ir iki 10 atskirųjų brigadų, kuriose yra iki 105 000 žmonių (1999); jų ginkluotėje yra ~500 tankų, 1700 artilerijos pabūklų ir minosvaidžių, ~1300 prieštankinių priemonių. KOP grupuotė: iki 56000 žmonių, ~450 kovos lėktuvų (>50 nešančiųjų brand. ginklą), ~200 zenitinių valdomųjų raketų leidimo įrenginių. KJP grupuotė: ~64 000 žmonių, >200 kovos laivų, 110 kovos katerių ir ~200 kovos lėktuvų ir sraigatsparnių. Geografinė teatro padėtis leidžia kontroliuoti jūrų komunikacijas tarp Europos ir JAV, žvalgyti Šiaurės Rytų Europą.

vandenyno Δ, ocean theatre of operations, океанский ТВД – geografiškai ribota Pasaulinio vandenyno akvatorijos su salomis, prigludusia žemynų juosta ir aerokosmine erdve virš jų dalis, kurioje bazuojasi, skleidžiasi, o karo metu gali rengti kovos veiksmus kariaujančių šalių GP grupuotės (KJP, kt. GP rūšių junginiai) vykdydamos strateginius ir operatyvinius uždavinius. Istorikai susidarė Atlanto, Arktikos, Ramiojo ir Indijos vandenynų karo veiksmų teatras. Kartais vandenynų akvatorija dėl jų didumo skiriama ne karo veiksmų teatrui, o karo teatrui. Δ ribas nustato valstybės (valstybių koalicijos) karinė politinė vadovybė atsižvelgdama į politinius, ekonominius, geografinius ir tiesioginius karinius veiksnus. Δ ribose gali būti skiriami svarbūs operatyviniu požiūriu rajonai (zonos) ir atskiros kryptys.

Vidurio Euròpos Δ, Central European theatre of operations, Центральнo-Европейский ТВД – Europos karo teatro dalis; apima Vokietijos, Danijos, Belgijos, Nyderlandų, Liuksemburgo, Lenkijos, Čekijos teritoriją ir gretimą jūrų akvatoriją. Prancūzijos, Ispanijos ir Portugalijos teritoriją planuojama panaudoti užnugario rajonui ir karo metu jame išskleisti strateginius rezervus. Δ plotis (iš šiaurės į pietus) 1100 km, gylis >2000 km, bendras plotas ~2 mln. km². NATO planuose Δ skiriamas pagr. vaidmuo; jo ribose išskleista didžiausia Aljanso GP grupuotė – 45% visų pajėgų. Įkurta Vyriausioji jungtinių GP Vidurio Europoje vadovybė (štabas – Briunsiumas, Nyderlandai); jos sudėtyje yra pagr. pavaldžiosios vadovybės: Jungtinių sausumos pajėgų (JSP) Vidurio Europoje (štabas – Geidelbergas, Vokietija), Jungtinių KOP (JKOP) Vidurio Europoje (štabas – Ramšteinas, Vokietija), Jungtinių GP Baltijos priegose (štabas – Karunas, Danija). NATO jungtinės GP Δ sudaro 1,2 mln. žmonių (1998). SP: maždaug 900 tūkst. žmonių; 8 armijos korpusų štabai, 31 divizija, daugiau kaip 30 atskirųjų brigadų; jų ginkluotėje yra >9600 tankų, >13 000 pabūklų ir minosvaidžių, ~8000 prieštankinių priemonių, >1400 kovos sraigatsparnių. KOP grupuotė: >300 tūkst. žmonių; ~2100 kovos lėktuvų (tarp jų 400 brand. ginklą nešančiųjų), ~700 zenitinių valdomųjų raketų leidimo įrenginių. Δ sudarytos materialinių priemonių atsargos maždaug 30 kovos veiksmų parų.

2. *tarpt. teis.* sausumos teritorija, jūrų akvatorija ir oro erdvė, kurioje galima kariauti. Draudžiama kariauti neutralių valstybių teritorijose, t. p. tarptautinėmis sutartimis demilitarizuotose ar neutralizuotose zonose. Dar ↑ *karo veiksmų teatro įrengimas, karo veiksmų teatro talpa, operacijos teatras.*

kāro veiksmų teatro įrengimas, establishment [entrenchment] of the theatre of operations, оборудование театра военных действий – prieš operaciją karo veiksmų teatre vykdomų priemonių visuma siekiant sudaryti palankias sąlygas pajėgoms išskleisti ir veikti. Pagr. Δ priemonės yra šios: infrastruktūros ir komunikacijų įrengimas; bazių įrengimas;

aerodromų ir laivyno bazių įrengimas; ginkluotės, kovos technikos, šaudmenų, degalų ir kt. materialinių priemonių atsargų sudarymas, topogeodezinė, hidrografinė, navigacinė parama ir kt. Gali būti iš anksto įrengiamos gynybos juostos (ruožai, zonos), vadavietės ir kt.

kāro veiksmų teātro operatīvines ātsargos ↑ *atsargos*.

kāro veiksmų teātro talpā, theatre of operations capacity, емкость театра военных действий – vietovės charakteristika, apibūdinanti pajėgų ir kovos priemonių, galinčių joje išsiskleisti ir vykdyti jiems skirtas užduotis, skaičių.

kāro veiksniai, war factors, факторы войны – suveikintos kovojančių šalių materialinės ir dvasinės galios, nuo kurių priklauso karo eiga ir baigtis. Bendriausieji ir lemiamieji Δ – realizuoti potencialai: kovinis, karinis, mokslinis, socialinis ir ekonominis. Dar ↑ *potencialas*.

karonadā, carronade, карронада – *ist.* lygiavamzdis didelio kalibro, turintis trumpą vamzdį pabūklas. Pavadintas pagal Karonos liejyklą Škotijoje. Buvo naudojamas laivų ir kranto artilerijoje šaudyti į priešo laivus nedideliu atstumu vientisiais arba sprogstamaisiais sviediniais. Pirmą kartą panaudota anglų laivyne 1774, rusų – 1805. Rusų Δ kalibras buvo nuo 24 iki 96 svarų (nuo 150 iki 220 mm).

karštōji dėmė, hot spot, горячее пятно – taršos zonos rajonas, kuriame radioakt. tarša yra kur kas didesnė nei gretimuose tos pačios zonos rajonuose.

kartėcė, canister, case shot, картечь – 1. kulku pripildytas sviedinys priešo kariams atviroje vietovėje kauti iki 300 m nuo pabūklo nuotoliu. Šūvio metu kulkos, veikiamos inercijos ir išcentrinės jėgos, sudraskydavo sviedinio korpusą ir pluoštu išlėkdavo iš pabūklo vamzdžio. Pradžioje Δ turinį sudarydavo smulkūs akmenukai arba gelžgaliai, sudėti į audeklinius maišelius, kurių kitame gale būdavo supilamas parako užtaisas. Tam naudota ir cilindro formos skardinė. XVI a. pab. atsirado Δ su ketaus ir švino kulkomis; šie sviediniai pasidarė pagr., jų šaudymo nuotolis siekdavo iki 600 m. XVII a. atsirado vad. rištinė Δ, dengta vielos tinklu. Vėliau Δ sviediniai buvo tobulinami, sviedinio kulkos buvo įvairaus dydžio, masė 25–100 g. Jas pakeitė ↑ *šrapnelis*.

2. didesni negu 5 mm medžioklinio šautuvo šratai.

kartėčinė, case shot weapon, картечица – *ist.* daugiavamzdis šaunamasis ginklas, skirtas intensyviai šaudyti. Didelę greitašaudą (iki 600 šūvių/min) užtikrino didelis vamzdžių skaičius (iki 25 vnt.) ir užtaiso greitinimas panaudojus vientisinius šovinius. Atsirado XIX a. 7 d-metyje amerikiečių, prancūzų, rusų kariuomenėse. Δ prototipas buvo V. Europos ↑ *vargonai* ir rusų ↑ *šarka*. Pagal savo sandarą Δ buvo artima kulkosvaidžiui, tačiau dar nebuvo naudojama parako dujų energija automatiniam veikimui. Δ kalibras nuo 11–12 iki 25,4 mm; 25 vamzdžių Δ masė iki 800 kg.

kartogrāfija, cartography, картография – geografinio pažinimo metodas, mokslo ir praktinės veiklos sritis, apimanti erdviųjų gamtinių ir dirbtinių objektų, reiškinių vaizdavimą grafinais metodais plokštumoje, gaunamų kartografinių kūrinių (žemėlapių, schemų, planų ir kt.) gamybą ir leidybą, geografinių informacinių duomenų bazių sudarymą. Kartografijai taikomi specialūs matematikos metodai, tiriantys, kaip vaizduoti Žemės rutulio paviršių plokštumoje (žemėlapyje) arba gaublyje; perkeliant Žemės rutulio paviršių į plokštumą, negalima išvengti iškraipymų, bet galima sumažinti jų mastą kartografuojant nedidelius Žemės plotus; kartografuojant didesnes teritorijas, naudojamos įvairios kartografinės projekcijos (↑ *kartografinė projekcija*).

kartogrāfinė aerofotogrāfinė nūotrauka ↑ *fotonuotrauka, aerofotogrāfinė nuotrauka*.

kartogrāfinė projėkcija, cartographic projection, картографическая проекция – Žemės elipsoido arba jo dalies paviršiaus vaizdavimo plokštumoje būdas, naudojamas sudarant žemėlapius. Δ, kaip ir žemėlapių mastelis, koordinatiniai tinklai yra geografinių žemėlapių matematinis pagrindas, sąlygojantis jų geometrines savybes, t. y. dienovidinių ir lygiagrečių tinklo tipą, taip pat iškraipymų pobūdį ir dydį. Δ klasifikuojamos pagal iškraipymų pobūdį (lygiakampės, lygiaplotės, lygiatarpės, laisvosios), pagal naudojamų sferinių koordinatų pradžios vietą (statmenosios arba tiesiosios, skersinės ir įstrižosios), pagal dienovidinių ir lygiagrečių tinklo vaizdavimo pobūdį (cilindrinės, azimutinės, kūginės, pseudocilindrinės, polikūginės). Lietuvoje sudarant topografinius žemėlapius naudojama Universalioji skersinė cilindrinė kirstinė Merkatoriaus Δ.

kartogrāfinės priemonės, cartographic means, картографические средства – prietaisai, įrankiai, mašinos ir įranga, naudojama sudarant, rengiant leidimui, leidžiant ir mikrofilmuojant geografinius žemėlapius ir kt. dokumentus apie vietovę.

kartogrāfinis apibeñdrinimas, cartographic generalization, картографическая генерализация – vietovės objektų atranka vaizduojant juos įvairių mastelių žemėlapiuose. Δ atliekama dažn. pagal du požymius: pagal objektų dydį ir pagal objektų karinę, ūkinę ar kitokią svarbą.

kartogrāfinis objektas ↑ *objektas 2*.

kartomėtrinis matāvimas, cartometric measurement, картометрическое измерение – geografinių arba stačiakampių (tinklo) koordinatų tikslus matavimas pagal mastelį žemėlapyje arba jūrlapyje. Naudojamas taškų vietoms, padėtimis pažymėti arba nustatyti.

kartotūvas

kartotūvas, repeater, повторитель – *komp.* įrenginys, kuris po tam tikro atstumo atkuria perduodamų linijomis duomenų signalus, siunčiamus dideliais nuotoliais. Tinkluose Δ naudojamas sujungti du vienodo tipo vietinius tinklus ar jų segmentus.

kartūzas ↑ *užtaiso maišas*.

karų istorija, history of wars, история войн – sudedamoji karo istorijos dalis. Tiria chronologine seka konkrečius karus atskleidžiamą jų specifinius ypatumus; sudaro karinio istorinio mokslo faktinį pagrindą. Δ tiria kiekvieno karo kilimo priežastis ir socialines ekonomines sąlygas, karų politinius tikslus ir pobūdį; nušviečia kovojančių šalių jėgas ir planus, karinių kampanijų, operacijų ir mūšių eigą; analizuoja politinius ir karinius rezultatus, atskleidžia pergalių ir pralaimėjimų priežastis; nustato šio karo poveikį visuomenės raidai; daro reikiamas išvadas iš karų patirties. Δ suteikia turtingą medžiagą šiuolaikinėms problemoms spręsti.

karvedys, military leader, полководец – karo vadas, sumaniai vadovaujantis valstybės GP arba dideliu (ppr., operatyviniu ar strateginiu) kariniu junginiu, įvaldęs kovos veiksmų rengimo ir kariavimo meną. Karvedžiai – tai talentingos, kūrybiškai mąstančios asmenybės, sugebančios numatyti karinių įvykių eigą, turinčios valios ir ryžto, turtingos kovinės patirties, ypatingų organizacinių gabumų, intuícijos ir kt. savybių, kurios leidžia veiksmingiausiai panaudoti turimas pajėgas ir priemones pergalei pasiekti.

kasdieninė techninė priežiūra ↑ *techninė priežiūra 5*.

kasėtė, cassette, кассета – 1. šviesos nepraleidžiantis įtaisas fotografijos filmui, kino juostai, fotografijos plokštelei laikyti ir eksponuoti.

2. dėžutė su įtaisyta magnetofono juosta arba vaizdajuoste.
3. atminties kaupimo įtaiso dalis tam tikram informacijos kiekiui laikyti.
4. dėžutė kam nors laikyti, pvz., bombų Δ.

bombų Δ, bomb cluster, бомбовая кассета – aviacijos šaudmuo; plonasis apvalkalas, į kurį sudedamos mažo kalibro (iki 10 kg) aviacinės minos arba bombos (prieštankinės, priešpėstinės, padegamosios ir kt.). Vienoje kasėtėje gali būti daugiau kaip 100 minų (bombų). Dažn. naudojamos vienkartinės Δ. Jos iš lėktuvo metamos skrydžio metu ir, sprogdus specialiam užtaisui, paskleidžia aviacines bombas ir minas ore. Daugkartinės Δ (liekantis lėktuve apvalkalas, iš kurio iškrinta bombos) retai naudojamos. Vienas lėktuvas gali skraidinti keletą kasėčių. Į bombų kasėtes panašūs aviacinių bombų ryšuliai – įtaisai su keliomis pakabintomis aviacinėmis bombomis. Jie paskleidžia bombas tiesiog iš lėktuvo arba ryšuliui atsiskyrus nuo lėktuvo.

kasėtinė bomba ↑ *bomba 1*.

kasėtinis giūklas, canister-effect weapon, cluster weapon, кассетное оружие – ginklas, kurio šaudmuo sudarytas iš kelių ar daugelio vienetinių prieštankinių (kumuliacinių), padegamųjų, skeveldrinių, erdvinio sprogdimo kovinių elementų (antrinių šaudmenų), sudėtų į raketos kovinės dalies, aviacinės bombos, artilerijos ir reaktyvinio sviedinio kasėtes. Tokie šaudmenys virš taikinio ar netoli jo iššviedžiami iš šaudmens korpuso išmetamuoju užtaisu, kuris susprogdinamas nuotoliniu sprogdikliu. Antriniai šaudmenys pasiskleidžia netvarkingai arba, turintys nusitaikančiąsias kovines galvutes (pvz., raketų kovinės galvutės), nusitaiko į atskirus taikinius. Kasėtinių šaudmenų naikavimo plotas gerokai didesnis negu vienetinių. Dar ↑ *šaudmuo*.

kasėtinis kovinis elementas, canister combat element, кассетный боевой элемент – kasėtinių šaudmenų (artilijos ir reaktyvinių sviedinių, raketų kovinių dalių, aviacinių bombų) naikinamasis elementas. Skiriamas nevaldomasis ir nusitaikantysis Δ; gali būti prieštankinis (kumuliacinis), skeveldrinis, ardomasis, padegamasis ir kt. Visų tipų Δ turi korpusą, užtaisą (SM, padegamųjų mišinių ir kt.), sprogdiklį ir stabilizatorių. Nusitaikantysis Δ dar turi nusitaikančiąją galvutę. Kiekviename šaudmenyje yra nuo kelių iki kelių šimtų Δ. Prieštankinio Δ masė 0,5–3 kg, skeveldrinio – 0,07–10 kg, kumuliacinio ardomojo – 10–20 kg, padegamojo – 1,6–5 kg.

kasėtinis šaudmuo ↑ *šaudmuo*.

katamarānas, catamaran, катамаран – polineziečių burlaivis, sudarytas iš dviejų korpusų, sujungtų tilteliu, arba iš vieno korpuso su plūduru; t. p. burinė dviejų korpusų jachta, skirta regatomis, vandens turizmui, kartais ir buriuoti vandenyne. Naudojamas kroviniams ir keleiviams plukdyti, gelbėjimo darbams ir kt.

katapulta, catapult, катапульта – 1. įrenginys, kuris suteikia papildomą pagreitį raketai arba orlaiviui, apima nukreipimo ir greitinimo funkcijas; atlieka tokią pat funkciją kaip pabūklų vamzdis sviediniui.

2. *ist. sen.* graikų ir romėnų svaidomoji mašina, skirta rąstams, akmenims, padegamosioms statinėms, rutuliams svaidyti į apgultą tvirtovę. Naudota nuo V a. pr. Kr. (Sen. Graikija, Sen. Roma) iki XIV–XV a. (Europa). Sviedinio masė 30–480 kg, svaidymo nuotolis 250–850 m. Δ sudarė medžio rėmai, svirtis ir tamprūs tą svirtį įtempiantys lynai, pagaminti iš susuktų gyvulių sausgyslių, plaukų, pluošto, odos. Lietuvoje kovų su kryžiuočiais metu Δ naudojo tiek lietuviai, tiek kryžiuočiai.

katapultāvimas, ejection, катапультирование – 1. žmogaus, esančio katapultuojamajame krėslė, atsiskiriančiojoje

kabinoje, arba katapultuojamosios kapsulės išmetimas iš orlaivio, erdvėlaivio arba nuleidžiamojo modulio naudojant specialiuosius įtaisus. Katapultuojama nebegalint tęsti skrydžio ir nutūpti, t. p. nuleidžiant astronautus ar prietaisus. Δ įtaisai įrengiami lėktuvuose, kovos sraigtasparniuose, pilotuojamuose erdvėlaiviuose, jų nuleidžiamuosiuose aparatuose. Dar ↑ *katapulta, katapultavimo sistema*.

2. pilotuojamo arba bepiločio lėktuvo pakilimas nuo lėktuvnešio ar kito laivo denio, t. p. nuo kt. riboto ilgio paviršių naudojant pakilimo katapultą.

3. orlaivio pakabos atskyrimo nuo orlaivio procesas.

katapultavimo sistema, ejection system, система катапультирования – įranga, kuria naudojamos katapultuojantis.

Yra 4 rūšių Δ: valdomoji (lėktuvo pilotas ar kitas įgulos narys ją panaudoja pradėdamas visų kitų įgulos narių katapultavimą), valdomoji pasirenkamoji (leidžia perduoti įgulos katapultavimo komandą ir automatiškai katapultuoti visus jos narius), savarankiškoji (veikia nepriklausomai nuo kitų lėktuve esančių katapultavimo sistemų) ir nuoseklioji (katapultuoja lėktuvo įgulos narius vieną po kito ir tarp išmetimų užtikrina saugų laiko tarpą, kad neįvyktų susidūrimų).

katastrofà, catastrophe, катастрофа – didelė netikėta nelaimė, įvykis, kurio padariniai tragiški: griūva pastatai, statiniai, naikinamos materialinės vertybės, žalojami ir žūva žmonės.

katastròfinio užtvindymo zonà ↑ *užtvindymo zona*.

katastròfinis gaivalinis reiškinys ↑ *gaivalinis reiškinys*.

katastròfinis užtvindymas ↑ *užtvindymas*.

katastròfų medicinà, catastrophic medicine, медицина катастроф – medicinos sritis, tirianti gamtinių, technogeninių ir antropogeninių avarių ir katastrofų medicininius sanitarinius padarinius, kurianti jų likvidavimo principus. Δ t. p. organizuoja ir įgyvendina gydymo ir medicininės evakuacijos, sanitarinės higienos ir priešepideminės priemonės; tiekia medicinos ir sanitarinius reikmenis ypatingosios situacijos rajone.

kāteris, cutter, boat, катер – mažas laivas (vandentalpa 10–400 t) savarankiškomis kovos užduotims vykdyti ir laivyno veiksmams remti. Pagal povandeninės dalies konstrukciją Δ būna kilinis ir plokščiadugnis; pagal plūdrumo principą – vandentalpos, slystamasis (glisuojamasis), su povandeniniais sparnais ir su oro pagalve; pagal variklio tipą – garinis, motorinis, irklinis, burinis ir kt. Kovos Δ būna: artilerinis, desantinis, kateris traleris, mininis, narų, patrulinis, priešlaivinis, raketinis, torpèdinis ir kt.

artilèrinis Δ, artillery boat, артиллерийский катер – kateris nedideliems jūros ir kranto taikiniams artilerijos ugnimi naikinti. Ginkluotė: 56–76 mm universalieji artilerijos įrenginiai ir 12,7–14,5 mm kulkosvaidžiai. Viena Δ rūšis – sargybinis kateris.

desàntinis Δ, amphibious boat, десантный катер – kateris desantui išlaipinti. Vandentalpa 10–20 t, greitis 10–20 mazgų (18,5–37 km/h), ginkluotė: 1–2 20 mm patrankos arba 1–2 kulkosvaidžiai. Telpa 30–40 žmonių.

Δ **tràleris**, boat-minesweeper, катер-тральщик – kateris jūrų minoms reiduose, įlankose, upėse, kanaluose, ežeruose ieškoti ir naikinti, laivams per pavojingus ruožus lydėti. Vandentalpa iki 100 t, greitis iki 12 mazgų (22,2 km/h). Ginkluotė: minų tralas, 1–2 kulkosvaidžiai. Traleriais gali būti naudojami specialiai įrengti civiliniai upių kateriai.

mìninis Δ, mine boat, минный катер – *ist.* garinis kateris prieš laivams lazdinėmis arba velkamomis minomis atakuoti. Vidutinė vandentalpa 14–16 t, ilgis iki 20 m, greitis iki 14 mazgų (26 km/h). Buvo naudojamas nuo XIX a. pab. kaip kovos laivas. Δ buvo šiuolaikinių torpèdinių katerių prototipu.

narų Δ, divers boat, водолазный катер – motorinis reidinis kateris narų darbams bazės akvatorijos ribose atlikti. Turi patalpas įgulai, narų ekipuotei, siurblius narams orui teikti ir narų nuleidimo trapą.

patrùlinis Δ, patrol boat, патрульный катер – kateris pakrančių rajonams ir karinių jūrų bazių prieigoms patruluoti ir saugoti. Vandentalpa 25–100 t, greitis iki 25 mazgų (46,3 km/h). Ginkluotė: 1–2 20–57 mm pabūklai, 1–2 kulkosvaidžiai.

priešlaivìnis Δ, antisubmarine boat, противолодочный катер – kateris povandeniniams laivams naikinti. Vandentalpa iki 300 t ir didesnė. Padidėjus povandeninių laivų (ypač atominių) greičiui, buvo sukurti greitaiegiai Δ (su povandeniniais sparnais ir oro pagalve). Ginkluotė: hidroakustinės stotys, bombosvaidžiai, priešlaivinės raketos.

rakètinis Δ, missile boat, ракетный катер – kateris antvandeniniams laivams raketomis naikinti. Pagr. kovos priemonė – raketos „laivas–laivas“. Vandentalpa 60–400 t, greitis (su povandeniniais sparnais) iki 50 mazgų (92,6 km/h), plaukiojimo nuotolis iki 600–2000 mylių (1100–3700 km), 10–40 žmonių įgula. Ginkluotė: 2–6 raketos (skriejimo nuotolis iki 100 km) ir 1–2 pabūklai (iki 76 mm) savignybai; kartais turi 2–4 torpèdinių aparatų vamzdžius. Pvz., Rusijos Δ ant oro pagalvės „Boria“, vandentalpa 1000 t, greitis 50 mazgų (92,6 km/h), ginkluotas raketomis „Moskit“.

torpèdinis Δ, torpedo boat, торпедный катер – kateris prieš laivams torpèdomis naikinti. Vandentalpa 80–240 t, greitis iki 50 mazgų (92,6 km/h), su povandeniniais sparnais ir oro pagalve – iki 70 mazgų (130 km/h). Ginkluotė: 2–6 torpèdų aparatai su 450–533 mm torpèdomis, 2–6 20–40 mm automatiniai pabūklai, kulkosvaidžiai, giluminės bombos; gali turėti jūrų minų.

kāteris trāleris ↑ *kateris*.

katilīnių kūras, boiler fuel, котельное топливо – kuras, naudojamas transportinėms ir stacionariosioms garo jėgainėms (garo katilams), pramoninėms krosnims kūrenti, pastatams ir statiniams šildyti. Δ priklauso kietasis kuras, naftos perdirbimo skysti liekamieji produktai (mazutas), gamtinės dujos ir kt.

„**Katiušà**“, „Katiusha“, „Катюша“ – SSRS reaktyvinės artilerijos kovos mašinų pavadinimas šnekamojoje kalboje.

kaučiūkas, rubber, cautchouc, каучук – liaunagrandis, labai elastingas polimeras, vulkanizacijos metu virstantis guma. Skiriamas natūralusis ir sintetinis Δ. Guma iš natūralaus ir sintetinio Δ naudojama karo technikoje. Δ t. p. yra kai kurių rūšių parako, kietojo raketų kuro sudėtyje.

kaunamóji kułkos veikmė ↑ *kulkos veikmė*.

kaunamóji skeveldros veikmė, casualty-producing effect of splinter [fragment], убойное действие осколка – smūginis sviedinio (granatos, bombos, minos) skeveldros poveikis kariui, dėl kurios karys netenka gebėjimo kovoti – sužeidžiamas, nukaunamas. Δ priklauso nuo skeveldros masės, formos ir greičio; gali būti skverbiamoji ir smogiamoji. Manoma, kad skeveldros kauna, kai jų masė ne mažesnė kaip 4 g, o kinetinė energija, susidūrus su žmogaus kūnu, – ne mažesnė kaip 98 J.

kaunamóji ugnis ↑ *ugnis*.

káunamojo šaudymo sekimas, observation effective fire, наблюдение стрельбы на поражение – *art.* kaunamojo šaudymo tikslumo tikrinimas.

káunamosios nuóstatos, fire-mission setting, установки для стрельбы на поражение – *art.* įšaudytos arba apskaičiuotos (detaliai arba perkeliant ugnį pagal žyminius) taikiklio (vietos kampo, pabūklo kampamačio) nuostatos.

káustomoji grùpė ↑ *grupė 1*.

káustomoji kryptis ↑ *kryptis 2*.

kautynės, battle, сражение – kovos veiksmų forma; sudedamoji operacijos dalis; svarbesniųjų mūšių ir smūgių, vykdomų tam tikros grupuotės pagal bendrą sumanymą siekiant įvykdyti vieną operatyvinę užduotį, visuma. Operacijos metu gali vykti keletas Δ vienu metu ar vienos po kitų, visu frontu ar atskiromis kryptimis. Δ gali būti puolamosios ar gynybinės. Šiuolaikinių Δ ypatybės: veiksmų ryžtingumas ir ataklumas, platus užmojis ir dinamiškumas. Skiriamos bendrosios, oro, jūrų ir OEG Δ. Iki XX a. pr. buvo skiriamos generalinės ir dalinės Δ.

beñdrosios Δ, combined battle, общевойсковое сражение – kautynės, kurias sąveikaudami su kt. GP rūšių junginiais, vykdo SP bendrieji junginiai siekdami sutriuškinti priešų SP grupuotę.

generálinės Δ, general battle, генеральное сражение – *ist.* XVIII–XIX a. kariaujančių šalių pagr. pajėgų kautynės, kurios ppr. lemdavo kampanijos arba karo baigtį (Poltavos kautynės 1709, kautynės prie Kunersdorfo 1759, Austerlico kautynės 1805 ir kt.). Sukūrus masines kariuomenes, Δ neteko reikšmės. Tačiau jos turėjo daug pasekėjų, pvz., K. Klauzevicą, A. Žominius ir kt. tobulino Δ teoriją.

jūrų Δ, naval battle, морское сражение – kautynės, kurias vykdo laivyno pajėgos siekdamos sutriuškinti priešų antvandeninių laivų ir lėktuvnešių aviacijos junginius (grupes). Vykdomos savarankiškai arba sąveikaujant su kt. GP rūšių junginiais.

óro erdvės gynybos Δ, air defence battle, противовоздушное сражение – kautynės, kurias savarankiškai arba sąveikaudamos su aviacija vykdo OEG pajėgos siekdamos sužlugdyti (atremti) priešų oro puolimą tam tikra kryptimi ir sunaikinti jo aviacijos grupuotę.

óro Δ, air battle, воздушное сражение – kautynės, kurias vykdo naikintuvų aviacija (kartais ir taktinių naikintuvų aviacija) glaudžiai sąveikaudama su OEG pajėgomis; oro kautynių tikslas – sunaikinti priešų aviaciją ore.

kavalèrija, cavalry, кавалерия – pajėgų rūšis, kurioje kovos veiksmams ir judėjimui buvo naudojami balnojantieji arkliai. Reguliarioji Δ pirmą kartą atsirado Sen. Graikijoje. II pasaul. karo metu Δ dalyvavo kai kuriose didelėse operacijose. Δ, visiškai motorizavus kariuomenę, neteko reikšmės ir XX a. 6 d-mečio vid. kaip pajėgų rūšis buvo likviduota.

kavalèrijos atakà ↑ *ataka*.

kavalèrijos kòrpusas ↑ *korpusas*.

kavitācija, cavitation, кавитация – garų ar dujų burbuliukų susidarymas tekančiame skystyje dėl slėgio vietinio sumažėjimo žemiau kritinio lygio. Skiriama hidrodinaminė (slėgis mažėja dėl didelio vietinio greičio skysčio srovėje) ir akustinė (slėgis mažėja dėl akustinių bangų judėjimo skystyje) Δ. Patekę į aukšto slėgio sritį, burbuliukai sprogsa sukeldami smūgines apkrovas, kurios ardo vandensraigčių, siurblių ir hidroturbinų darbinį ratų menčių, povandeninių sparnų ir kt. paviršių. Akustinė Δ sudaro daugumos ultragarso praktinio taikymo sričių pagrindą.

kazemātas, casemate, каземат – uždarytų fortifikacinių statinių patalpa žmonėms ir ginkluotei saugoti nuo priešų ugnies priemonių. Δ būna kovinis, stebėjimo, gyvenamasis, sviedinių ir kt. Pirmieji Δ, saugantys nuo artilerijos ugnies, atsirado XVI a., labiausiai paplito XVIII a. pab. – XIX a. pr. Šiuolaikiniai fortifikaciniai įrenginiai, kuriuose yra Δ, vad. kazematiniais.

kazematinė artilèrija ↑ *artilerija 2.*

kėčas, ketch, кеч – nedidelis dvistiebis burlaivis su įstrižosiomis burėmis, pritvirtintomis prie dviejų stiebų, kurių užpakalinis yra daug žemesnis už priekinį; tokio burlaivio burės.

keitiklis, converter, преобразователь – įtaisas vienokiam fizik. ar matematiniam dydžiui keisti kitokiu arba to paties dydžio parametrui keisti. Veikimas pagrįstas įvairiais fizik. ir chem. reiškiniais, pvz., elektrocheminiais, elektroniniais, termoelektroniniais ir kt. Pagal paskirtį būna jėgos (dažnio Δ, transformatorius, srovės lygintuvas ir kt.) ir informacijos (analoginis skaitmeninis, skaitmeninis analoginis) Δ. Δ ir jų kombinacijos naudojami elektros pavarose, matavimo ir skaičiavimo technikoje, ryšiuose, kompiuteriuose, automatikoje ir kt.

elektrinis Δ, electric transducer [converter], электрический преобразователь – įrenginys elektrinių dydžių parametrui keisti. Kintamoji srovė keičiama nuolatine srovės lygintuvais, nuolatinė kintamąja – inverteriais. Elektromašininiais keitikliais keičiama kintamoji srovė nuolatine ir atvirkščiai, keičiamas elektros srovės dažnis, fazių skaičius. Kintamoji įtampa keičiama daugiausia elektros transformatoriais, nuolatinė įtampa – įtampos dalytuvais. Kintamosios srovės dažnis keičiamas dažnio keitikliais.

elektrūninis Δ, electronic transducer [tube], электронный преобразователь – elektroninis įtaisas (įrenginys) neelektriniams dydžiams keisti elektriniais; elektrinių dydžių parametrui ar pobūdžiui keisti, t. p. parametrui, pvz., fazei, dažniui ir kt. keisti elektriniu dydžiu ir atvirkščiai. Δ veikimas pagrįstas elektroninių įtaisų (elementų) naudojimu. Plačiąja prasme daugelis radiotechninių įtaisų yra elektroniniai keitikliai: pvz., lygintuvas, dažnio daugintuvas. Elektroniniu optiniu keitikliu neregimasis (pvz., infraraudonųjų, ultravioletinių spindulių) objekto vaizdas keičiamas regimuoju. Δ naudojami elektronikoje, matavimų technikoje, automatinio reguliavimo sistemose, elektrotechnikoje (pvz., elektrotechnikoje naudojami elektros srovės dažniui keisti). Superheterodininuose radijo imtuvuose priimamieji aukštojo dažnio signalai dažnio keitikliu keičiami žemesniojo tarpinio dažnio signalais.

elektrūninis òptinis Δ, image converter [tube], электронно-оптический преобразователь – vakuuminis fotoelektroninis prietaisas nematomajam (infraraudonųjų, ultravioletinių arba rentgeno spindulių) vaizdai keisti matomuoju, vaizdo skaisčiui stiprinti. Karinėje technikoje Δ naudojamas naktinio matymo, žvalgybos ir vairavimo prietaisuose bei naktiniuose taikikliuose. Dar ↑ *naktinio matymo prietaisas.*

kėkė, cluster, связька – 1. ugnies signalas – grupė vienu metu šviečiančių žvaigždžių.

2. grupė bombų, numestų kartu. Tai dažn. skeveldrinės ar padegamosios bombos.

3. du ar daugiau parašutų, naudojamų lengviems ar sunkiems kroviniams išmesti.

keliamóji galià ↑ *galia.*

keliamóji jėgà, lift, подъемная сила – dujų arba skysčio aplinkos slėgio į judantį joje objektą pilnutinės jėgos sudedamoji, statmena judėjimo krypčiai (horizontaliai judant nukreipta vertikaliai).

keliamóji transpòrto mašinà ↑ *mašina 2.*

kėlias, road, дорога – *kar.* sausumos kelias (be geležinkelių) kariuomenei judėti, manevruoti, materialinėms priemonėms vežti ir evakuoti, esantis kovos veiksmų zonoje. Δ skiriamas pagal reikšmę – strateginis, operatyvinis ir taktinis, pagal paskirtį – manevravimo, evakavimo, tiekimo, pagr. ir pagalbinis (privažiavimo, apvažiavimo – aplinkkelis ir pan.), netikrasis (klaidinamasis arba imitacinis) ir laikinasis; pagal judėjimo kryptį – frontalusis (ašinis) ir rokada; pagal judėjimo srautų skaičių – vienpusio eismo, dviejų juostų ir kt.; pagal pavaldumą – kuorų, batalionų, pulkų, brigadų. Būna automobilių, vikšrinės technikos ir mišraus eismo Δ. Dar buvo Δ per pelkes. Ppr. ratinė ir vikšrinė technika važiuoja skirtingais keliais. Ppr. SP naudojasi esamu kelių tinklu. Kur kelių trūksta, juos tiesia inžineriniai daliniai arba bendrųjų pajėgų padaliniai. Karinius kelius saugo, prižiūri, gina ir tvarko eismą karo policija (kelių komendantūros tarnyba), kelių tiesimo daliniai ir OEG pajėgos. Dar ↑ *akvedukas, aplinkkelis, automobilių keliai, automobilių magistralė, estakada, klasifikacija, klojinys, komunikacijos, manevravimo, tiekimo ir evakavimo keliai, oro kelias, viadukas, žabinyš.*

dviejų júostų Δ, double flow route, двухрядная дорога – mažiausiai Δ, leidžiantis vienu metu važiuoti dviem transporto priemonių voroms viena kryptimi ar priešingomis kryptimis.

frontalùsis Δ, *ašinis* Δ, frontal road, axial road, фронтальная дорога, осевая дорога – kelias, einantis iš užnugario į priešakinę zoną (fronto link). Reikalingas kariuomenei manevruoti, šaudmenims tiekti, sužeistiesiems, ligoniams, technikai evakuoti.

jungiamàsis Δ, connecting route, соединительная дорога – kelias, jungiantis pagr. ir (ar) šalutinius kelius.

Δ **be tvirtòs dangòs**, dirt [earth, natural] road, грунтовая дорога – žemiausios techninės kategorijos kelias, įrengiamas profiluojant gruntą. Tokių kelių priežiūra ir taisymas reikalauja daug jėgų ir priemonių.

Δ **per pėlkes**, corduroy road, гать – *ist.* slaptas vingiuotas kelias per pelkę, ežerą ar upę, grįstas medžiais. Baltų kraštuose Δ būta 4–6 m pločio, 0,5 km ir daugiau ilgio. Jos dažn. vedė į piliakalnius. Lietuviai daugiausia tiesė Δ ankstyvojo feodalizmo laikotarpiu. Δ buvo naudojamas ir per II pasaul. karą, pvz., operacijoje „Bagrationas“ (Baltarusija, 1944).

lýnu Δ, ropeway, канатная дорога – mechanizmų ir įrangos (atramų, lynų, vagonėlių, variklių ir pan.) kompleksas, skirtas žmonėms ir kroviniams kelti per vandens kliūtis, kalnuotoje, išraižytoje ir sunkiai praeinamoje vietovėje traukiant lynais.

laũko Δ, country road, полевая дорога – neįrengtas (išvažinėtas) kelias be tvirtos dangos, kuriuo ppr. juda kovos technika mūšyje (žygyje). Taikos metu per pratybas ir manevrus tokiais keliais juda vikšrinė technika.

operatývinis Δ, operational road, оперативная дорога – armijų grupės (fronto, armijos, korpuso) kelias, tiesiamas operatyvinių junginių baruose; Δ susisiečia su užnugariu ir manevruoja operatyvinio pavaldumo kariniai vienetai ir rezervai.

rąstu Δ, corduroy road, гать – kuolų, rąstų, žabinių ir kt. klojinys. Naudojamas įrengiant vėžių kelius pelkėtoje vietovėje arba klampiose vietose (per birų gruntą, smėlį ir kt.), taisant sugriautus kelių ruožus.

stratėginis Δ, strategic road, стратегическая дорога – automobilių magistralė, pirmosios kategorijos plentas ir kt. pagerinti keliai, jungiantys karo veiksmų rajonus su valstybės užnugariu.

táktinis Δ, tactical road, тактическая дорога – kovos veiksmų rajonuose esantis kelias, kuriuo mūšyje kariuomenė juda į pozicijas, sutelkimo rajonus, aprūpinama ir kuriuo evakuojami sužeistieji ir karo technika.

vėžių Δ, trackway, коле́йная дорога – laikinasis kelias su dviem vėžių pravažiuojamąja dalimi. Įrengiamas pelkėtuose ruožuose naudojant surenkamąją kelio dangą arba medieną.

vienpúsio ėismo Δ, single flow route, дорога с односторонним движением – mažiausiai pusantros juostos pločio kelias, kuriuo gali važiuoti transporto priemonių vora, o pavienės transporto priemonės gali ją aplenkti ar prasilenkti su ja tam tikrose vietose.

vorų Δ, cross-country track, колонный путь – kariuomenės judėjimo maršrutas vietove, kur nėra kelių. Ppr. tiesiamas atskirai ratinėms ir vikšrinėms mašinoms.

kėlias be tvirtos dangos ↑ *kėlias*.

kėlias per pėlkes ↑ *kėlias*.

kėlimasis per vandeñs kliūtį, tactical river crossing, переправа через водную преграду – karinių vienetų ir technikos kėlimasis per vandens kliūtį perkėlomis, kai priešingame krante nėra priešo pajėgų. Dar ↑ *perkėla*.

kėlininkų daliniai ↑ *inžineriniai daliniai*.

kėlio blokavimas ↑ *blokavimas 1*.

kėlio dangà, pavement, road surface, дорожное покрытие – įtvirtintas viršutinis kelio sluoksnis, kurį sudaro dėvimasis (nuolat atnaujinamas) sluoksnis ir pagr. danga. Skiriama pagerintoji kapitalinio tipo (cemento betoninė, asfalto betoninė ir kt.), pagerintoji lengvojo tipo (iš bitumu apdoroto žvyro ir skaldos), pereinamoji (iš žvyro, skaldos ir kt. akmens medžiagų), žemiausioji (iš pagerinto įvairiais priedais grunto ir medienos). Tiesiant karinius kelius t. p. naudojamos surenkamosios kelių ir tiltų konstrukcijų Δ.

kėlio klotùvas, track-laying machine, путеукладчик – mašina kelio dangai sustiprinti arba laikinam keliui tiesti. Kloja kelio grindinį. Priklausomai nuo grindinio konstrukcijos gali vežioti ir kloti į ritinį suvyniotą metalinį ar kitokį kelio grindinį arba atskiras grindinio sekcijas. Naudoja daugelio šalių inžineriniai vienetai.

kėlio ruožas ↑ *ruožas 2*.

kėlio ženklai, road [traffic] signs, дорожные знаки – tam tikros formos, matmenų ir spalvos figūros, statomos automobilių keliuose, gatvėse, vorų keliuose, saugiam eismui užtikrinti ir vairuotojams informuoti apie kelių būklę ir kt. Skiriami įspėjamieji, pirmumo, draudžiamieji, nukreipiamieji, nurodomieji ir informaciniai Δ. Papildoma informacija kartu su Δ rašoma lentelėse. Žygiuojant kariuomenei, be visuotinai priimtų Δ, gali būti naudojamos savadarbės rodyklės. Rodyklėse, orientuojančiose konkrečius junginius (dalinius), piešiami jų skiriamieji ženklai. Dar ↑ *ženklas 1*.

kelių ir tiltų konstrúkcijos, road and bridge constructions, дорожно-мостовые конструкции – statybiniai elementai kariniams keliams tiesti (surenkamieji kelio dangos elementai, žemųjų ir aukštųjų tiltų, vandentakių vamzdžių ir kt. elementai).

kelių įrenginiai, road makings, дорожные сооружения – inžinerinės konstrukcijos, sudarančios galimybę mašinoms judėti keliais nustatytu greičiu ir intensyvumu. Pagr. Δ: žemės pylimas (grandinys), ↑ *kėlio danga*, atraminės sienelės, tuneliai, galerijos, viadukai, kelių hidrotechniniai įrenginiai ir kt.

kelių klasifikácia ↑ *klasifikácia*.

kelių komendántiniai daliniai ↑ *inžineriniai daliniai*.

kelių komendántinis bāras ↑ *baras 1*.

kelių komendántinis rajònas ↑ *komendantinis rajonas*.

kelių tañkis ↑ *tankis 3*.

kelių tiesybos mašina ↑ *mašina 2.*

kelių tiñklas ↑ *tinklas 1.*

kėlnių añtsiuvas ↑ *antsiuvas.*

kėltas, ferry, ferry boat, паром – plaukiamoji priemonė kariams, ginklams ir karo technikai per vandens kliūtis kelti, ant vandens dirbti, plūdriesiems tiltams surinkti.

savaeigis Δ, motor [self-propelled] ferry, самоходный паром – keltas, kurio konstrukcijoje yra varytuvus savarankiškai judėti vandeniui. Būna amfibinis Δ, kuris gali judėti ir sausuma, ir vandeniui, pvz., vikšrinis savaeigis keltas – savaeigė plaukiamoji mašina su vikšrine važiuokle judėti sausuma ir vandens sraigtu – plaukiant; kelia per vandens kliūtis tankus ir kt. karo techniką, kurių masė neviršija 52 t.

tiltinis Δ, pontoon bay, мостовой паром – ant vandens iš pontonų ir tiltų konstrukcijų surinkto plūduriuojančio tilto dalis.

vežiojamasis Δ, ferry boat, перевозной паром – keltas, surenkamas ant atskirų plaukiamųjų atramų (iš pontoninio parko elementų, savaeigių pontoninių-tiltinių mašinų, desantinių valčių, vietinių priemonių), arba juostinis keltas, kuriame visi pagr. elementai sujungti į vieną grandį. Δ velka (stumia) kateris arba jį varo savas varytuvus. Keldo, surenkamo iš šiuolaikinių pontoninių parkų, krovumas 20–360 t, judėjimo ant vandens greitis 6–15 km/h, surinkimo laikas 6–15 min.

visurėigis Δ, all-terrain ferry, вездеходный паром – vikšrinė arba ratinė savaeigė plaukiamoji mašina, galinti kelti karo techniką ir kt. krovinius per vandens kliūtį ir važiuoti sausuma. Išskleista keliamoji platforma kelis kartus platesnė už važiuoklę, todėl norint važiuoti sausuma, platforma kelis kartus sulenkama ir pritvirtinama ant važiuoklės. Iš kelių Δ galima surinkti didelės keliamosios galios keltą arba plūdrujį tiltą.

kėltiesė, tracklayer, путепрокладчик – mašina kelių tiesimo ir taisymo darbams mechanizuoti. Tai galingas ratinis arba vikšrinis vilkikas, turintis įvairią pakabinamąją įrangą, kuria galima atlikti įvairiausių žemės ir kai kuriuos miško darbus; gali būti sumontuotas kranas. Keltiese galima daryti perėjas tranšėjose, grioviuose ir kitose kliūtyse, valyti vietovę, įrengti perkėlų prievazas ir t. t.

kėltinė pėrkėla ↑ *perkėla.*

kėltinė-tiltinė mašina ↑ *mašina 2.*

kėltinis tiltas ↑ *tiltas.*

kėltuvas, hoist, подъемник – sraigtasparnio mechanizmas, kuriuo keliami ir nuleidžiami išoriniai kroviniai.

kenksmingumo šalinimas, sterilization, обезвреживание – minos mechanizmų perjungimas į saugią padėtį.

kenksmingumo šalinimo įtaisas, sterilizer, обезвреживающее устройство – minos dalis, kuri po tam tikro nustatyto laiko automatiškai daro miną nekenksmingą.

kepklà, bakery, хлебозавод, хлебопекарня – argūrinimo padalinys duonai kepti ir ją tiekti kariniams vienetams (laivams); gali būti stacionarioji ir judrioji (lauko) Δ.

kertamasis giñklas, hacking weapon, cutting and thrusting weapon, рубящее оружие – šaltasis rankinis ginklas su aštriais ašmenimis. Kertamiesiems ginklams priklauso ↑ *kalavijas*, ↑ *kardas*, ↑ *špaga*, ↑ *kovos kirvis*, ↑ *kovos dalgis* ir kt. Dar skiriamas kertamasis duriamasis ginklas (pvz., ↑ *alebarda*, kardas, kalavijas, ↑ *palašas*, ↑ *jataganas*); tokiu ginklu ne tik kertama, bet ir duriama.

kertamasis smūgis ↑ *smūgis.*

kesòninė ligà, decompression sickness, кесонная болезнь – liga, pasireišianti žmogui, kai greitai mažėja aplinkos (oro, vandens) slėgis. Gali atsirasti greitai keliant narą į vandens paviršių, pažeidus orlaivio sandarumą didesniame nei 8000 m aukštyje (aukštybinė dekompresinė liga), gelbėjant nuskendusią povandeninių laivų įgulas ir kai kuriais kt. atvejais. Požymiai: sąnarių ir raumenų skausmai, svaigulys, šleikštulys ir kt.

kėtas, cat, кот – viensiebis burlaivis, turintis vieną skersinę burę; tokio burlaivio burė.

keterà, crest, гребень – kalno viršūnė.

aukščiausioji priedangos Δ, crested, максимальный гребень укрытия – pranešimas, kuriuo nurodoma, kad dėl priedangos keteros neįmanoma šaudyti į taikinį arba stebėti vietovę.

kovinė Δ, military crest, tactical ridge, боевой гребень – sąlyginė linija išgaubto šlaito išlinkime, nuo kurios matomas visas šlaitas nuo viršūnės iki papėdės, tačiau kuri, žiūrint nuo papėdės, yra nematoma. Δ įrengiamos gynybos pozicijos, stebėjimo postai ir pan.

priedangos Δ, crest, гребень укрытия – vietovės nelygumas, kuris yra tokio aukščio, kad riboja šaudymą ar stebėjimą. Todėl susidaro nenaikinamoji erdvė arba/ir ribojamas mažiausias vamzdžio pakilimo kampas. Dažn. vartojamas terminas „aukščiausioji Δ“, kuriuo nurodoma, kad dėl Δ neįmanoma šaudyti į taikinį arba stebėti vietovę. Dar ↑ *kampas*.

topogrāfinė Δ, topographic crest, топографический гребень – išstos aukštumos (kalvagūbrio) aukščiausia dalis, sutampanti su vandenskyros linija. Karyboje naudojama stebėjimo postams įrengti, reljefui žemėlapyje tirti.

keturšōvis įrenginys, quadruple mount, счетверенная установка – kulkosvaidžių ir patrankų automatinis ginklas, turintis 4 kulkosvaidžius arba automatines patrankas (4 vienvamzdžius, 2 dvivamzdžius arba 1 keturvamzdį automata), sumontuotas ant vieno pagrindo su bendrais taikymo ir kreipimo mechanizmais. Tai zenitinis įrenginys greitai ir žemai skrendantiems (netikėtai pasirodantiems) oro taikiniams naikinti. Kulkosvaidžių kalibras 12,7–14,5 mm, patrankų – 23 ir 30 mm, bendroji kovinė greitašauda 1800–2200 ir 2600–4000 šūvių/min. Δ laivuose ir orlaiviuose būna stacionarusis, SP – savaeigis ir velkamasis.

ketvirtasis branduolinio įvykio lygmuo ↑ *branduolinio įvykio lygmuo*.

kibernėtika, cybernetics, кибернетика – valdymo ir informacinių ryšių gamtoje ir visuomenėje mokslas; grįžtamojo ryšio sudėtingose sistemose ir organizmuose mokslas. Pagr. tyrimo objektai – valdymo procesai biologinėse, administracinėse, socialinėse ir kt. sistemose. Δ mokslinį pagrindą sudaro tikimybių, operacijų tyrimo, informatikos, algoritmų, automatinio valdymo, vaizdų atpažinimo ir kt. teorijos; techniniai – kompiuteriai, universaliosios ir specialiosios elektroninės skaičiavimo mašinos. Šiuolaikinėje Δ išsiskyrė savarankiškos mokslinės kryptys, tarp jų karinė, techninė, ekonominė, biologinė, medicininė ir kt. Δ.

karinė Δ, military cybernetics, военная кибернетика – kibernetikos šaka, tirianti bendruosius kariuomenės ir kovos priemonių valdymo dėsnius remiantis bendromis kibernetikos sąvokomis; teorinis kariuomenės ir kovos priemonių valdymo automatizavimo pagrindas. Pradėjo plėstis nuo XX a. 6 d-mečio pab. Δ kuria vieningą GP valdymo teoriją naudojant automatizuotąsias valdymo sistemas. Teorinį Δ pagrindą sudaro karo meno, operacijų tyrimo, karinių uždavinių algoritmų, informatikos teorijos. Glaudžiai susijusi su kt. mokslo sritimis. Naudojama vadų ir štabų veikloje visais pajėgų valdymo etapais, kuriant informacines sistemas, tobulinant ginkluotę ir rengiant karinius kadrus.

tėchninė Δ, technical cybernetics, техническая кибернетика – kibernetikos šaka, tirianti technines valdymo sistemas. Svarbiausias Δ praktinis uždavinys – automatinių ir automatizuotųjų sistemų kūrimas ir diegimas visose valdymo srityse. Tiriant ir automatizuojant valdymo procesus, Δ kompleksiskai nagrinėja visus jų etapus – nuo informacijos rinkimo ir analizės iki sprendimo priėmimo, komandų siuntimo valdymo organams ir vykdymo kontrolės (grįžtamoji informacija). Viena iš pagr. yra problema „žmogus-mašina“, kurioje nagrinėjami racionalaus žmogaus ir automatiškai veikiančių įtaisų funkcijų paskirstymo klausimai. T. p. svarbus automatizuotųjų sistemų programinis, matematinis, informacinis ir lingvistinis aprūpinimas. Dar ↑ *sistema 1*.

kibernėtinis įtaisas, cybernetic device, кибернетическое устройство – įtaisas valdymo sistemų informacijai gauti, apdoroti ir perduoti. Δ karo technikoje sudaro ginkluotosios kovos pajėgų ir priemonių valdymo sistemų techninį pagrindą. Δ priklauso: pajėgų ir kovos priemonių automatizuotojo valdymo sistemose – kompiuteris, elektroninė skaičiavimo mašina, įvairūs informacijos rinkimo ir perdavimo, žmogaus bendravimo su kompiuteriais ir kt. įtaisai; ginklų pavyzdžiuose – raketų, torpedų ir bombų nusitaikančioji galvutė, autopilotas, autošturmanas ir pan.

kiėkinis naikinimo dėsnis, digital law of destruction, числовой закон поражения – taikinio naikinimo priklausomybė nuo pataikiusių į taikinį sviedinių, raketų ir bombų skaičiaus. Taikomas šaudymo (bombų mėtymo) į inžinerinius įrenginius ir statinius, laivus, tankus ir kt. taikinius, kurie naikinami keliais tiesioginiais pataikymais, veiksmingumui įvertinti.

kietasis rakėtinis kūras ↑ *rakėtinis kūras*.

kietojo kūro rakėtinis variklis ↑ *rakėtinis variklis*.

kylančioji jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*

kylantysis trajektōrijos rūožas ↑ *rūožas*.

kilimas, take-off, взлет – orlaivio greitėjantis riedėjimas nuo įsiriėdėjimo pradžios (horizontalusis Δ) arba nuo atspilėšimo nuo paviršiaus (vertikalusis Δ) iki pasiekus instrukcijos nustatytà standartinį kliūties aukštį (15–25 m) ir saugų skridimo greitį. Įsiriėdėjimas kylant būdingas lėktuvams. Įsiriėdėjimui reikalingas kilimo ir tūpimo takas. Kartais įsiriėdėdami gali kilti ir sraigtasparniai (Δ kaip lėktuvo). Dar vartojami terminai skubusis Δ, staigusis Δ arba žvakė. Dar ↑ *aukštėjimas, kilimo ir tūpimo takas, nuotolis 1, trumpasis kilimas ir tūpimas, vertikalusis kilimas ir tūpimas*.

skubūsis Δ, scramble, немедленный взлет – įsakymas orlaiviui kiek įmanoma skubiau pakilti, ppr. su užduoties nurodymais.

kiliminis bombardāvimas ↑ *bombardāvimas*.

kilimo ir tūpimo tākas, runway, взлетно-посадочная полоса – staėiakampis aerodromo plotas, parengtas orlaiviams kilti ir tūpti. Nustatant aerodromų reikalavimus, vartojamas terminas *minimalusis kilimo ir tūpimo takas*.

minimalūsis Δ, minimum operating strip, минимальная взлетно-посадочная полоса – aerodromo kilimo ir tūpimo takas, tenkinantis mažiausius reikalavimus, kad tuo aerodromu galėtų naudotis paskirti ir (arba) jame išdėstyti orlaiviai su didžiausia ar kovine bendrąja mase.

kilimo nuotolis ↑ *nuotolis 1*.

kilis, keel, киль – 1. laivo dugno išilginė sija nuo priekio iki galo, jungianti abi dalis; pagr. išilginis ryšys, užtikrinantis bendrąjį laivo stiprumą.

2. lėktuvo uodegos nejudri vertikaloji dalis.

kilnojamoji gaisro gesinimo priemonė ↑ *gaisro gesinimo priemonė*.

kilotonà (kt), kiloton (kt), килотонна – trinitrotoluenu (trotilo, TNT) ekvivalento vienetas, prilygstantis tūkstančiui tonų TNT (1 kt = 1000 t). Kilotonomis matuojama subkilotoninio, kilotoninio ir nominaliojo brand. ginklo galia.

kilotoninis branduolinis ginklas ↑ *branduolinis ginklas*.

kilpa, loop, петля Нестерова – akrobatinio skridimo figūra, kurią atlikdamas lėktuvas skrenda uždara kreive vertikaloje plokštumoje ir išeina iš figūros nekeisdamas skrydžio krypties ir šoninių posvyrių.

kilpinė, button-hole, петлица – stačiakampės ar kt. formos spalvotos medžiagos antsiuvas ant karių uniformos apykaklės, rodantis jų priklausomybę tam tikrai GP rūšiai; vienas iš karių skiriamųjų ženklų. Lietuvos kariuomenėje nenaudojama.

kilpinis laūkas ↑ *arbaletas*.

kilvaterio rikiuotė ↑ *rikiuotė 2*.

kilvateris, wake, кильватер – praplaukusio laivo pėdsakas vandenyje. Kilvateryje intensyviai maišosi vandens sluoksniai ir kinta įvairūs fizik. laukai. Tai išduoda antvandeninius ir ypač povandeninius laivus.

kineskopas, kinescope, кинескоп – elektroninis vamzdis elektriniams signalams versti optiniais (nespalvotais arba spalvotais); naudojamas televizoriuose, oscilografuose, vaizduokliuose (vaizdo monitoriuose) ir prietaisuose, kuriuose elektros signalas verčiamas regimuoju vaizdu.

kinėtinis ginklas, kinetic weapon, кинетическое оружие – ginklas, kuriame naudojama naikinamųjų elementų, kurių susidūrimo su kliūtimi greitis viršija 1000 m/s, kinetinė energija. Naikinamieji elementai gali būti: valdomosios ir nevaldomosios raketos, sviediniai, metalinės dalelės (↑ *branduolinio sproginimo energiją naudojantis ginklas*). Δ tikslingiausia naudoti priešraketinės ir priešlėktuvinės gynybos sistemose.

kingstonas, kingston, кингстон – vožtuvas laivo dugne jūros vandeniui į laivo korpusą prileisti, pvz., gaisro atveju, sanitariniams reikalams, varikliams aušinti, diferentui, krenui (avarijos atveju) išlyginti ir pan., o povandeniniuose laivuose – pagr. balasto cisternai užpildyti (prapūsti). Δ atidaromas ir uždaromas nuotoliniu būdu arba rankomis.

kintamasis šaunamasis užtaisas ↑ *užtaisas 1, šaunamasis užtaisas*.

kinžalas, dagger, кинжал – duriamasis kertamasis ginklas su trumpa tiesia ar lenkta dviašmene (vienašmene) smailėjančia geležte ir kotu. Atsirado XVI a. pab. kaip abordazinis ginklas. Nešiojamas makštyje. Rusų kariuomenėje kulkosvaizdžių, lengvosios ir kalnų artilerijos kariai buvo ginkluojami kreivais kinžalais – bebutais (↑ *bebutas*). Šiuolaikinėje kariuomenėje Δ gaminamas kaip nuimamas nuo šautuvo vamzdžio durtuvas. Dabar Δ – karių aprangos (dažn. paradinės) dalis, pvz., įvairių šalių jūreivių ↑ *kortikas*. Δ yra turkų, kaukaziečių ir kt. tautinės aprangos dalis. Dar ↑ *daga*.

kirasa, cuirass, кираса – *ist.* apsauginė ginkluotė liemeniui saugoti; dvi pagal nugaros ir krūtinės formą išlenktos plokštės, sujungtos tarpusavyje. Rečiau buvo naudojama tik krūtininė Δ. Senovėje buvo daroma iš veltinio ir odos, vėliau – iš metalo.

kiti neatidėliotini darbai, other urgent operations, другие неотложные работы – darbai, kurie atliekami likviduojant ekstremaliųjų situacijų padarinius; jų tikslas – sudaryti sąlygas gelbėjimo darbams. Δ yra šie: kelių, pervažų įrengimas griuvėsiuose ir užterštoje vietoje; avarių ir jų padarinių šalinimas elektros, vandentiekio, kanalizacijos ir kt. technologiniuose tinkluose; nesaugių konstrukcijų ir statinių, trukdančių gelbėjimo darbams ar keliančių pavojų žmonėms, sutvirtinimas arba nugriovimas; nesprogusių sprogmenų paieška, kenksmingumo šalinimas ar sprogmenų naikinimas; sanitarinis žmonių ir veterinarinis gyvulių švarinimas, drabužių, IAP, technikos dezaktyvacija, degazacija ir dezinfekcija; užterštos vietovės, statinių, maisto produktų ir vandens kenksmingumo šalinimas. Dar ↑ *gelbėjimo darbai*.

kiūris (Ci), curie, кюри – nesisteminis aktyvumo vienetas – radionuklido aktyvumas šaltinyje, kuriame per 1 s įvyksta $3,7 \cdot 10^{10}$ savaiminių branduolio virsmų. $1 \text{ Ci} = 3,7 \cdot 10^{10} \text{ Bq}$. Savitasis aktyvumas matuojamas Ci/kg, tūrinis aktyvumas – Ci/l, Ci/m³, paviršinis aktyvumas – Ci/km². Dar ↑ *bekereelis*.

klaidinamasis aerodromas ↑ *aerodromas*.

klaidinamasis minų laūkas ↑ *minų laukas*.

klaidinamasis objektas ↑ *objektas 2*.

klaidinamasis puolimas ↑ *puolimas*.

klaidinamasis rajūnas, dummy area, ложный район – vietovė, kurioje įrengti klaidinamieji objektai ir yra kt. imitavimo priemonių. Juo siekiama klaidinti priešą – teikti netikrų žinių apie pajėgų ir užnugario objektų išdėstymą ir veiklą. Dirbti su imitavimo priemonėmis skiriami specialūs padaliniai.

klaidinamasis taikinys ↑ *taikiny 1*.

klaidinamasis ugnies perkėlimas ↑ *ugnies perkėlimas 2*.

klaidinamieji radioelektroniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

klaidinamieji

klaidinamieji veiksmai, dummy actions, обманные действия – netikri veiksmai; kovos ir kiti kariuomenės veiksmai priešui suklaidinti: nuslėpti būsimų kovos veiksmų pobūdį, pagr. smūgio kryptį ir priversti priešą pergrupuoti savo pajėgas netikromis kryptimis. Δ numatomi operacijos sumanyme. Tai vienas iš strateginio (taktinio) maskavimo būdų. Δ derinami su slėpimu, imitacija ir dezinformacija. Dar ↑ *slėpimas*, ↑ *imitacija*, ↑ *dezinformacija*.

klaidinamoji pėrkėla ↑ *perkėla*.

klaidinamoji pozicija ↑ *pozicija*.

klaidinamoji ugniės pozicija ↑ *ugnies pozicija*.

klaidingas sprogimo ženkle nustatymas, missensing, неправильное определение знака разрыва – *art.* nustatymas tokio sviedinio (minos) sprogimo ženkle, kuris neatitinka tikrovės. Δ priežastys yra šios: nepatyręs stebėtojas, blogos stebėjimo sąlygos, abejotinių sprogimo ženklų įvertinimas ir kt. Sprogimai, dėl kurių abejojama, atmetami.

klaidinimas, deception, ввод в заблуждение – 1. priemonės, kurių tikslas – suklaidinti priešą naudojant klastojimą, iškraipymą, kad priešas reaguotų tokiu būdu, kuris kenkia jo interesams.

2. maskuotės rūšis; draugiškųjų pajėgų, jų kovos technikos ir ginkluotės (valdymo punktų) veiksmų ar veiklos požymių imitavimas. Dar ↑ *klaidinimo priemonės*, *planas 1*.

elektrūninis Δ, electronic deception, электронные обманные действия – elektroninio atoveiksčio būdas prieš elektroninėms sistemoms trikdyti spinduliavimu, antriniu spinduliavimu, keitimu, elektromagnetinės energijos absorbuavimu arba atspindėjimu.

klaidinimo plānas ↑ *planas 1*.

klaidinimo priemonės, deception means, средства введения в заблуждение – tam tikri veiksmai, jų būdai, technikos ir ginkluotės maketai, pajėgų maskuotė ir dezinformacija priešui klaidinti.

klajūjančioji artilėrija ↑ *artilėrija 2*

klajūjančioji baterija ↑ *baterija 1*.

klasifikācija, classification, классификация – kurios nors rūšies objektų, daiktų, reiškinių, procesų, sąvokų skirstymas į susijusias klases (skyrius, grupes) pagal kuriuos nors bendrus požymius, būdingus vienai ar kitai gamtinių, visuomeninių objektų ir reiškinių grupei, pvz., laivų skirstymas pagal jų paskirtį, vandentalpą, pagr. ginkluotę ir pan.

karinė apkrovūs Δ, military load classification, военная классификация нагрузки – standartinė sistema, pagal kurią kiekvienam keliui, tiltui ar keltui priskiriama tam tikra klasė (numeris), rodanti, kokios masės krovinį juo galima gabenti. Transporto priemonėms t. p. priskiriami numeriai, rodantys žemiausią kelių, tiltų ar keltų, kuriais jos turi teisę naudotis, klasę (numerį).

keliū Δ, route classification, классификация дорог – kelių skirstymas pagal jų pagr. požymius: mažiausią kelio plotį, blogiausią tipą, tiltų skaičių, atraminių polių ar karinių krovinių klasifikaciją ir judėjimo kliūtis.

laivū Δ, ship classification, классификация кораблей – laivų, priklausomai nuo jų taktinės paskirties, vandentalpos, ginkluotės, šarvavimo, plaukimo greičio ir kt. charakteristikų, skirstymas į klases, poklases ir tipus. Klasė – vienuodų pagal paskirtį ir pagr. ginkluotę laivų grupė (pvz., raketiniai povandeniniai laivai, torpediniai povandeniniai laivai, priešlaiviniai, desantiniai laivai, traleriai ir kt.). Poklasė – vienos klasės laivai, kurie skiriasi vandentalpa ir ginkluote (pvz., sudarantys tralerių klasę mininiai laivai, jūrų traleriai, bazių traleriai ir kt.). Tipas – laivai, kurie skiriasi išvaizda, konstrukcinėmis detalėmis ir technine įranga. Dar ↑ *laivo rangas*.

saugūmo Δ, security classification, классификация безопасности – kategorija ar laipsnis, nustatytas gynybinei informacijai ar materialinėms priemonėms, kuris nurodo pavojaus laipsnį NATO (valstybės) saugumui, jei ši informacija būtų neteisėtai atskleista, ir būtiną apsaugos nuo neteisėto atskleidimo standartą. NATO ir Lietuvoje yra 4 slaptumo žymos: 1. riboto naudojimo (*Restricted*); 2. konfidencialiai (*Confidential*); 3. slaptai (*Secret*); 4. visiškai slaptai (*Top Secret*).

klaūsymasis, interception, подслушивание – žvalgybos būdas, kurį taiko stebėtojai, specialūs klausymosi postai, visi prieš užnugaryje veikiantys žvalgybos padaliniai. T. p. klausomasi pokalbių ir pranešimų, perduodamų prieš techninių ryšių priemonėmis, naudojami visi prieš veiklos garsiniai demaskuojamieji požymiai. Dar ↑ *postas 4*.

klaūsymosi pūstas ↑ *postas 4*.

klaūsytojas, student, слушатель – profesinės karo tarnybos karys, kuris mokosi karo akademijoje, kt. karinio mokymo įstaigoje, kvalifikacijos kėlimo kursuose ir pan.

klaviatūrà, keyboard, клавиатура – muzikos instrumentų, rašomųjų mašinėlių, kompiuterių, skaičiavimo mašinėlių, linotipų ir kt. įtaisų klavišų arba mygtukų eilė ar kelios eilės.

klīmatas, climate, климат – daugiametė orų seka tam tikroje vietoje ties Žemės paviršiumi arba tam tikrame atmosferos aukštyje. Δ apibūdina šie pagr. meteorologiniai elementai: Saulės radiacija, atmosferos slėgis, vėjo greitis ir kryptis, oro ir dirvožemio temperatūra, drėgnumas, krituliai, debesuotumas, sniego danga, įvairūs kt. reiškiniai – rūkas, rasa,

matomumas, perkūnija, pūga. Klimatui nustatyti reikia 25–50 metų meteorologinių stebėjimų. Δ kinta nuo pusiaujo į ašigalius. Skiriamos 5 pagr. Δ juostos: karštoji, 2 vidutinės ir 2 šaltosios; be to, gerokai skiriasi jūrinis ir žemyninis Δ. Δ – vienas iš svarbiausių gamtinių sąlygų elementų, darančių įtaką rengiant ir vykdant karo veiksmus; objektyvus operatyvinės-strateginės situacijos elementas.

klimatinis ginklas, climate weapon, климатическое оружие – meteorologinis ginklas; galima geofizinio ginklo rūšis, skirta dirbtinai keisti orus ir klimata žiekiant padaryti priešui nuostolių. Šiame ginkle galima pasinaudoti dalelių, sudarančių debesis ir laisvai tvyrančių atmosferoje, mikroskopiniu nestabilumu. Globalinį klimato pakitimą gali sukelti vėją skiriančių kalnagūbrių sugriovimas, kai kurių sąsiaurių užtvėnkimas, brand. sprogimai ir kt. Kurti Δ draudžia tarptautinė konvencija.

kliūperis, clipper, клипер – 1. tristiebis XIX a. burlaivis arba burlaivis–garlaivis, skirtas sargybai, žvalgybai, ryšiui ir veiksmams prieš komunikacijose. Vandentalpa 1300–1650 t, ilgis 63–70 m, plotis iki 10 m, grimzlė iki 6 m, greitis iki 15 mazgų (27,8 km/h). Ginkluotė iki 15–24 mažo kalibro pabūklų. Δ buvo labai naudojamas tolimajame plaukiojime ir vandenyno mokslinėse tiriamosiose ekspedicijose.

2. greičiausias XIX a. jūrų burlaivis, grakštaus korpuso su labai aukštais stiebais; juo buvo plukdomos arbatžolės ir vaisiai bei kt. greitai gendantys produktai. Vandentalpa 470–2000 t, greitis iki 18–20 mazgų (33,3–37 km/h).

3. geležinis XIX a. II pus. burlaivis–garlaivis.

4. JAV XX a. I pus. pramoninės žvejybos laivas.

kliūrensas ↑ *prošvaiva*.

kliūčių antvandeniniams laivams jūrlapis ↑ *jūrlapis*.

kliūčių ruožas, obstacle course, полоса препятствий – įrengtas vietovės ruožas, kuriame kariai mokomi įveikti įvairias, sutinkamas mūšio lauke kliūtis. Būna bendrasis ir specialusis Δ. Bendruosiuose Δ mokomi visų GP rūšių kariai. Tokiame ruože atliekami atraminiai ir beatramiai šuoliai, šuoliai į gilumą, perlipimai ir pralindimai, judama siaura atrama, mėtomos granatos, atliekami specialieji veiksmai, kontroliniai pratimai ir kt. Specialiuosiuose Δ mokomi atskirų GP (pajėgų) rūšių ar specialybių kariai, pvz., jėgeriai, artileristai ir kt.

kliūtis, obstacle, barrier, препятствие, преграда – užtvara prieš kariuomenės judėjimui stabdyti arba kliudyti. Δ būna gamtinė ir dirbtinė (įvairios užtvaros, statiniai ir kt.). Dirbtinė Δ dar būna aktyvioji ir pasyvioji.

aktyvioji Δ, active obstacle, активное препятствие – inžinerinė ir jūrų mina ar jų laukas (pvz., prieštankinis, priešpėstinis, prieštransportinis, priešlaivinis minų laukas).

gamtinė Δ, natural obstacle, естественное препятствие – vietovės objektai ir reljefo elementai, ribojantys kariuomenės judėjimą, kovos veiksmus ir manevravimo galimybes. Tai ↑ *upė*, ↑ *kanalas*, ↑ *ežeras*, pelkė, ↑ *kalnai*, skardis, ↑ *griova*, tankus ↑ *miškas*, ↑ *gyvenvietė* ir statinys, pylimas ir kt. Δ savybės ir pobūdis kinta priklausomai nuo metų laiko ir meteorologinių sąlygų. Pvz., užšalusios pelkės žiemą yra pereinamos, kariniai vienetai be kovos technikos gali judėti ledu, kai jo storis siekia 15–20 cm, o kai ledo storis viršija 50–60 cm, juo gali važiuoti tankai. 30 cm ir storesnė sniego danga riboja pėstininkų judėjimą, 50 cm ir storesnė – tankų judėjimą.

пасыvioji Δ, passive obstacle, пассивное препятствие – prieštankinis ↑ *griovys*, gelžbetonio, metalo ar medžio stulpas, įtvirtintas žemėje ir nukreiptas į priešą, medžių ir akmenų ↑ *užtvara*, ↑ *ežys*, pylimas, vilkduobė (nupjautinio kūgio formos duobė prieš pėstininkus), spygliuotosios vielos ir elektrinė tvora. Saugant nuo povandeninių laivų savo laivus uostuose, prielaukose ištiesiami lynų tinklai, dugne įtvirtinami stulpai. Prieš lėktuvus iškeliami priirišamieji aerostatai, tarp jų ištempiami tinklai.

vandėnis Δ, water obstacle, водная преграда – natūralus ar dirbtinis vandens telkinys, trukdantis kariuomenei manevruoti. Tai ↑ *upė*, ↑ *ežeras*, ↑ *tvenkinys* ir kt. Δ apibūdinama pločiu, gyliu, srovės greičiu, dugno ir krantų pobūdžiu, brastų, tiltų, hidrotechninių įrenginių, patogių įveikimo vietų buvimu. Pagal plotį Δ skiriama siaura (<60 m), vidutinė (60–150 m) ir plati (>150 m). Labiausiai paplitusios Δ – upės. Pvz., V. Europoje kas 40–60 km sutinkamos siauros upės, tekančios dienovidinių kryptimis, kas 100–150 km – vidutinės, kas 250–300 km – plačios. Lietuvoje yra apytikriai 29 900 upių, ilgesnių kaip 250 m, (bendras jų ilgis apytikriai 63 700 km), 2823 ežerai, didesni kaip 0,5 ha (jų bendras užimamas plotas 876 km², t. y. beveik 1,5% Lietuvos teritorijos ploto), 246 000 ha pelkių (apytikriai 3,8% Lietuvos teritorijos ploto).

klojinys, flooring, planking, boarding, decking, deck floor, настил – vorų (vėžių, rąstų) kelių dangą iš žabų, rąstų, karčių ir kt., klojama klampiose vietovėse (pelkėse, smėlynuose).

koalicinės ginkluotosios pajėgos ↑ *ginkluotosios pajėgos 1*.

koalicinis kàras ↑ *karas*.

kòdas, code, код – 1. sutartinių ženklų (simbolių) sistema slaptoms žinioms perduoti techninio ryšio priemonėmis. Sutartiniai ženklai: skaičių, raidžių ir kt. simbolių deriniai, reiškiantys tam tikrą iš anksto sutartą informaciją. Baigtinė

kodavimas

Δ simbolių seka (simbolių kombinacija) vad. žodžiu. Kode vartojamų simbolių prasmių skaičius vad. kodo pagrindu. Pvz., kode, kurio pagrindas 2, vartojami tik 2 simboliai; toks Δ vad. dvejetainiu. Jei visi žodžiai yra vienodo ilgio, Δ yra tolygusis; kai žodžių ilgiai skirtingi – netolygusis. Dažn. kodo simboliai yra skaičiai arba dar ir aritmetiniai skrybės ženklai. Δ būna bendras (visų GP rūšių) ir specialusis (pvz., KOP, KJP). Paprasčiausias Δ – šifruotų pokalbių ar radijo signalų lentelės, sudarytos tam tikram laikui.

atpažinimo Δ, identification code, код опознавания – nustatytas tam tikram laikui koduotos informacijos (elektros impulsų ir pauzių tarp jų rinkinio) siuntimas siekiant nustatyti oro (kosminių), antžeminių ir jūrų objektų valstybinį priklausomumą ir individualius požymius.

koregavimo Δ, correcting code, корректирующий код – specialus kodas, užtikrinantis (tam tikru tikslumu) informacijos perdavimo, laikymo ir apdorojimo sistemos klaidų aptikimą ir ištaisymą. Sudaromas pagal papildomos informacijos įvedimo principą, kuris pagr. informacijai suteikia atsparumo trukdžiams savybių.

meteorologinis Δ, meteorological code, метеорологический код – sistema perduodamiems ryšių priemonėmis meteorologinių stebėjimų rezultatams, hidrometeorologinės situacijos analizės ir prognozės informacijai koduoti. Informacija koduojama pagal tam tikrą schemą, pvz., skaičių, ppr. penkiaženklį, grupėmis. Veikia tarptautinis, nacionalinis, regioninis ir žinybinis Δ.

rėgimojo ryšio Δ, panel [surface] code, код зрительной связи – iš anksto nustatyta regimojo ryšio signalų sistema, kuria ppr. naudojasi draugiškųjų pajėgų kariniai vienetai tarpusavio ryšiui palaikyti. Dar ↑ *juosta*.

telegrafo Δ, telegraph code, телеграфный код – *psn.* kodinių žodžių (sudarytų iš elektros impulsų), atitinkančių raides, skaitmenis ir kitus telegrafo ryšio ženklus, rinkinys. Kodinio žodžio elementarių impulsų skaičius būna skirtingas (netolygusis kodas, pvz., ↑ *Morzės abėcėlė*) arba vienodas (tolygusis kodas). Plačiausiai vartojamas 5 elementų tolygusis kodas. Kodiniai žodžiai perduodami dvejetainiais signalais.

trumpumo Δ, brevity code, код краткости – kodas, kuris neužtikrina saugumo, tačiau naudojamas, kai norima labiau sutrumpinti pranešimus negu nusiųpti turinį.

2. elektros impulsų ir tarpelių tarp jų deriniai, naudojami ryšių, atpažinimo, automatinio valdymo sistemose, skaičiavimo technikoje ir telemechanikoje.

kodavimas, coding, кодирование – 1. įprasto teksto keitimas slaptu naudojant kodus, kai siekiama įslaptinti perduodamą ryšių kanalais informaciją. Koduoti galima rankiniu būdu ir techninėmis priemonėmis.

2. vieno kodo simbolių (ar jų grupės) keitimas kito kodo simboliais (ar jų grupe); tikslas – pritaikyti informacijos formą prie turimo ryšių kanalo arba prie informaciją apdorojančio ar laikančio įtaiso, pvz., telegrafo aparato, raidinę ir skaitmeninę informaciją verčiančio telegrafo kodu (elektrinių impulsų kombinacijomis). Dar ↑ *kodas, kodinis žodis, kodograma, koduotavas*.

kodinis žodis, code word, кодовое слово – 1. žodis, kurio reikšmė įslaptinta ir kuriam suteiktas atitinkamas slaptumo laipsnis, kad nebūtų atskleisti ketinimai ir informacija, susijusi su slaptu planu ar operacija.

2. kriptonimas, vartojamas žvalgybos įslaptintiems duomenims atpažinti.

kodogramà, codegram, кодограмма – *psn.* pranešimas, užkoduotas ir sutvarkytas pagal nustatytas taisykles techninėmis ryšių priemonėmis perduoti.

koduotùvas, coder, кодирующее устройство – įrenginys, keičiantis informaciją kodo signalais ar jų sistema. Δ naudojamas ryšių technikoje, telemechanikoje, automatizuotosiose valdymo sistemose, skaitmeniniuose matavimo prietaisuose, skaičiavimo technikoje ir kt.

kalbõs Δ, voicecode, устройство кодирования речи – įtaisas, keičiantis kalbos signalus į koduotuosius elektros impulsus ir atvirkščiai; Δ leidžia tuo pat metu perduoti ryšio linija daug telefono pokalbių.

koeficieñtas, coefficient, factor, коэффициент – 1. *mat.* pastovusis dydis, kuris yra kito (dažnai kintamojo arba nežinomojo) dydžio skaitinis arba raidinis daugiklis.

2. *stat.* kokybinis rodiklis, reiškiamas santykiniu dydžiu (vieneto dalimi, procentu, promile).

3. *tech.* daugiklis (kiekybinė, dažniau santykinė, charakteristika).

balistinis Δ (C), ballistic coefficient, баллистический коэффициент – viena iš pagr. sviedinio (raketos) išorinės balistikos charakteristikų, apibūdinanti jo formos koeficiento (*i*), kalibro (*d*, m) ir masės (*q*, kg) poveikį oro pasipriešinimui įveikti lekiant (skriejant). Nustatomas pagal formulę

$$C = \frac{i \cdot d^2}{q} 10^3,$$

Kuo mažesnis Δ, tuo sviedinys lengviau įveikia oro pasipriešinimą.

dòzės gālios mažėjimo Δ , decay factor, коэффициент уменьшения мощности дозы – koeficientas, apibūdinantis dozės galios mažėjimo dydį (kartais) tam tikrą laiką po brand. sproginimo (rad. avarijos). Pvz., praėjus 7 val. po sproginimo, dozės galia sumažės 10 kartų ($\Delta = 10$), 49 val. (2 paroms) – 100 kartų ir t. t. Kitokie (apytikriai) Δ yra po rad. avarijos: po 1 paros – 2 kartai, 1 mėn. – 5 kartai, 12 mėn. – 85 kartai ir t. t. Tikslus Δ rad. avarijos atveju gali būti nustatytas tik atlikus po avarijos dozimetrinius matavimus.

kryptingumo Δ , directivity factor, коэффициент направленности – fiktyvios izotropinės ir realios antenos spinduliuojamų galių, kai priėmimo taške sukuriamas vienodo stiprio elektromagnetinis laukas, santykis. Paprasčiausios ir dažn. naudojamos antenos – pusbangio vibratoriaus – Δ 1,64; kryptinės antenos su $5,7^\circ$ adatine spinduliuotės charakteristika – 1200, palydovinės TV priėmimo antenos – 10 000 ir pan.

naudingumo Δ , efficiency factor, коэффициент полезного действия – sistemos (mašinos, įtaiso) veiksmingumo energijos keitimo arba jos perdavimo atžvilgiu rodiklis; nustatomas naudingai panaudotos energijos ir visos energijos, kurią gavo sistema, santykiu. Ppr. išreiškiamas dešimtaine trupmena arba procentais. Bendras sistemos Δ prilygsta atskirų koeficientų sandaugai (pvz., tanko Δ lygus variklio, transmisijos ir vikšrų Δ sandaugai; šis koeficientas naudojamas nustatant tanko traukos galią).

nuotolio Δ (K_N), line factor, коэффициент удаления – art. sekimo nuotolio ir šaudymo nuotolio santykis.

parengtiės Δ , readiness factor [coefficient], коэффициент готовности – karo technikos pavyzdžio (vieneto) patikimumo kompleksinis rodiklis. Nustatomas vieneto buvimo darbingos būklės laiko ir tam tikro suminio laiko (darbingos būklės ir atkūrimo po gedimų) santykiu, pvz., per 10 mėn. automobilis 8 mėn. buvo darbingos būklės ir 2 mėn. buvo taisomas po įvairių gedimų (automobilio parengties koeficientas = $8:10 = 0,8$). Naudojamas vertinant dalinio (padalinio) karo technikos kovinę parengtį (vidutinis tinkamų naudoti vienodų kovos technikos vienetų skaičius lygus visų vienetų skaičiaus ir parengties koeficiento sandaugai). Įskaitant techninės priežiūros ir planinio remonto laiką, Δ vad. *techninės priežiūros koeficientu*.

saugos Δ , safety factor [coefficient], коэффициент безопасности – detalės didžiausios įmanomos apkrovos ir realiai veikiančios detalę apkrovos santykis. Δ įskaito veiksmų, kurių neįmanoma tiksliai įvertinti, poveikį. Naudojamas projektuojant karo techniką, įvairius įrenginius ir mechanizmus pagal atitinkamus normatyvus.

slopinimo Δ , attenuation factor, коэффициент ослабления – apšvitos dozės ar dozės galios mažėjimo koeficientas, rodantis, kiek kartų apsauginė medžiaga (apsauginis įrenginys), pro kurią praėjo jonizuojančioji spinduliuotė, sumažino dozę ar dozės galią, pvz., atvirasis nedezaktyvuotas apkasas – 4, blindazas – 130, slėptuvė – 1200 kartų ir pan. Dar \uparrow *pusinio slopimo sluoksnis*.

stiprinimo Δ , amplification factor, коэффициент усиления – antenos kryptingumo ir naudingumo koeficientų sandauga.

svorinis audinių jautrio Δ (w_T), tissue weighting factor, весовой коэффициент чувствительности тканей – daugiklis, apibūdinantis žmogaus kūno organų ar audinių jautrį jonizuojančiajai spinduliuotei. Padauginę iš šio daugiklio lygiavertės dozės dydį, gauname efektingą dozę. Audinių ir organų svoriniai jautrio daugikliai yra šie: lytinės liaukos – 0,20, raudonieji kaulų čiulpai, storoji žarna, plaučiai, skrandis – 0,12, šlapimo pūslė, krūtys, kepenys, stemplė, skydliaukė – 0,05, oda, kaulų paviršius – 0,01, kt. organai – 0,05.

svorinis jonizuojančiosios spinduliuotės Δ (w_R), radiation weighting factor, весовой коэффициент ионизирующего излучения – daugiklis, apibūdinantis biol. audinio jautrį įvairioms jonizuojančiosios spinduliuotės rūšims. Padauginę sugertosios dozės dydį iš svorinio daugiklio, gauname lygiavertę dozę. Spinduliuotės rūšių svoriniai jonizuojančiosios spinduliuotės daugikliai yra šie: visų energijų fotonai ir elektronai – 1; neutronai – 5–20; protonai – 5; α -dalelės – 20.

kohòrta, cohort, когорта – *ist.* Sen. Romos pėstininkų dalinys, sudarantis 1/10 legiono; Δ sudarė 3 manipulai (6 centūrijos), turėjo 360–600 karių. Atsirado 107 m. pr. Kr.

kolaborántai, collaborators, коллаборационисты – asmenys, išdavę savo tėvynės interesus ir bendradarbiavę su okupantais. Dar vad *kvislingai*.

kolaborávimas, collaboration, коллаборанство, сотрудничество – piliečio parama priešškai valstybei vykdyti veiklą, nukreiptą prieš savo šalį karo, okupacijos ar aneksijos atvejais, slopinti gyventojų pasipriešinimą arba kitaip talkinti neteisėtai valdžiai. Terminas pradėtas vartoti per II pasaul. karą tėvynės išdavikų atžvilgiu Prancūzijoje, vėliau Norvegijoje, Belgijoje, Olandijoje ir kitur. Lietuvos, kaip ir kitų valstybių, įstatymai už Δ numato baudžiamąją atsakomybę.

kòledžas, college, коледж – bendrojo lavinimo ar karinė mokymo įstaiga (vidurinė, aukštesnioji arba aukštoji) dažn. anglakalbėse šalyse. Kai kur Δ yra aukštųjų mokyklų (karo akademijų) sudėtyje fakultetų teisėmis. Kariniuose Δ , pvz., Baltijos gynybos koledže, ppr. rengiami karininkai.

kolektyvė apsaugà nuo branduolinio, biològinio ir cheminio ginklo \uparrow *apsauga*.

kolektyvinė

kolektyvinė baismė, collective punishment, коллективное наказание – THT draudžiamas baudžiamųjų, administracinių, procesinių ir kitų prievartos priemonių skyrimas tam tikrai žmonių grupei, esančiai konflikto šalies valioje, už vieno ar kelių jos narių padarytus teisės pažeidimus (teroro priemonių naudojimas, išvaymas iš gyvenamosios vietos ar perkeldinimas ir pan.).

kolektyvinė savigyna ↑ *savigyna*.

kolektyvinės apsaugos priemonės, collective protection equipment, средства коллективной защиты – sandarūs ir nesandarūs judrieji (tankai, kovos mašinos, šarvuočiai, automobiliai) ir stacionarieji (↑ *apsauginiai įrenginiai ir statiniai*) objektai, skirti žmonėms saugoti nuo įvairių ginklų poveikio. Judrieji ir stacionarieji objektai, aprūpinti ↑ *filtravimo ir ventiliacijos įranga*, yra sandarūs ir saugo nuo RM, NM ir BM. Nesandariuose objektuose būtina naudoti kvėpavimo organų apsaugos priemones.

kolektyvinės apsaugos sistemą, collective protection system, система коллективной защиты – sistema, skirta karių grupei saugoti brand., chem. ir biol. ginklų naudojimo aplinkoje, kuri suteikia galimybę nusiimti ir nusivilkinti individualiosios apsaugos priemones. Gali būti naudojami du tipai Δ: perteklinio slėgio ventiliacijos sistema, kuri neleidžia patekti neišvalytam (užterštam) orui; kaukių ventiliacijos įtaisas, pro kurio lanksčias žarneles tiekiamas išvalytas oras nepaisant, ar jis suporintas su karine dujokauke ar su specialiaja kauke.

kolektyvinio saugumo sutartis ↑ *sutartis 1*.

kolektyvinis saugumas ↑ *saugumas 5*.

kolimātorius, collimator, коллиматор – optinis prietaisas lygiagretiems šviesos spinduliams gauti. Sudarytas iš objektyvo arba įgaubto veidrodžio, kurio židinio plokštumoje yra šviesos šaltinis arba apšviestas daiktas (diafragma, plyšys, kryžmė, skalė). Šviesos šaltinio spinduliai, praėję objektyvą arba atsispindėję nuo veidrodžio, yra lygiagretūs. Δ naudojamas spektriniuose, optiniuose, mechaniniuose prietaisuose. Karyboje Δ naudojamas vizavimui ir artilerijos pabūklų taikymui. Be to, Δ naudojamas mažojo kalibro zenitinių pabūklų ir minosvaidžių taikikliuose, aviaciniuose optiniuose taikikliuose. Δ yra sudedamoji daugelio matavimo ir kontrolės prietaisų dalis.

pabūklo Δ, gun collimator, орудийный коллиматор – *art.* optinis prietaisas pabūklui, kai nėra natūralių taikymo taškų arba blogomis matomumo sąlygomis (naktį, rūke, sningant, dūmijant ugnies poziciją ir kt.), horizontaliai nutaikyti. Δ statomas netoli pabūklo (prp. 6–8 m) ir pakeičia nutolusį taikymo tašką.

kolonijinis kāras ↑ *karas*.

kolonizācija, colonization, колонизация – svetimos valstybės užgrobimas ir jos pavertimas kolonija apgyvendinant okupuojančios šalies gyventojus okupuotoje teritorijoje. Δ draudžia tarptautinė teisė.

kōltas, Colt, кольт – I. S. Kolto (Colt, JAV) firmos konstruojamas ir gaminamas šaunamasis ginklas (revolveris, pistoletas, pistoletas kulkosvaidis, automatinis šautuvas, kulkosvaidis). Pirmasis Δ (1835) buvo konstruktoriaus I. Pirsono (I. Pirson) patobulintas revolveris (kalibras 7,65–11,43 mm, būgno talpa 5–6 šoviniai). Konstruktoriaus Brauningo (Browning) Kolto sistemos 1911 modelio pistoleto kalibras 11,43 mm, užtaisytu 7 šoviniais masė 1,25 kg. Jo modifikacija M1911A1 bei 9 mm kalibro 2000 modelio ir 11,43 mm kalibro (1992) Δ OHWS naudojami JAV kariuomenėje. Kolto sistemos sunkiojo 7,62 mm kalibro karabiną (1914) per I pasaul. karą naudojo JAV, iš dalies D. Britanijos, Prancūzijos, Rusijos kariuomenės. 1967 į JAV kariuomenės ginkluotę priimtas Kolto sistemos 5,56 mm kalibro automatinis šautuvas M16A1, o vėliau M16A2 (masė 3,4 kg, greitašauda 800 šūvių/min, dėtuvės talpa 20 ar 30 šovinių), M16A3 Kolto sistemos automatiniai šautuvai ir M4 bei M4A1 karabinai.

2. Samuelis Koltas (1814–1862) amerikiečių ginklų konstruktorius ir pramonininkas. Išstobulino revolverį, įkūrė šaunamųjų ginklų firmą.

komānda, command, team, party, crew, команда – 1. trumpas vado įsakymas žodžiu, pvz., „Lygiuok!“, „Ramiai!“, „Ugnis!“ ir kt.; Δ formą ppr. nustato statutai.

ugniēs leidimo Δ, initial fire order, команда для открытия огня – komanda (signalas), pagal kurią (-į) leidžiama ugnis (raketa).

2. etatinis arba laikinasis kariuomenės organizacinis vienetas iš 3 ir daugiau žmonių, atliekantis kokias nors tarnybines užduotis arba darbus.

degazāvimo Δ, decontamination squad, дезгазационная команда – specialiojo švarinimo padalinys, esantis RChBS padalinio sudėtyje. Kiekvienoje kuopoje sudaroma RChBS grupė (STANAG Nr. 2150), kurioje turi būti kariai, išmokyti atlikti specialųjį švarinimą, mokantys naudoti ir prižiūrėti specialiojo švarinimo įrangą.

dezinfekāvimo Δ, disinfection squad, дезинфекционная команда – specialiojo švarinimo padalinys, atliekantis dezinfekciją, dezinfekciją ir deratizaciją daliniuose (laivuose) ir užkrečiamųjų ligų židiniuose. Yra medicinos tarnybos sudėtyje. Jeigu Δ turi specialųjį dezinfekuojamąjį dušo įrenginį, gali atlikti visiškąjį sanitarinį karių švarinimą.

griovimo Δ, demolition firing party, команда разрушения – komanda, techniškai atsakinga už griovimą paskirtoje vietoje. Dar ↑ *apsauga*.

leidimo Δ, launching crew [section], стартовый расчет – karių grupė, tiesiogiai prižiūrinti leidimo įrenginį, rengianti leisti ir leidžianti raketą.

valdymo Δ, steering command, команда управления – 1. nustatytos formos įsakymas žodžiu; 2. nedidelis karinis padalinys, sudarytas atskirai užduočiai vykdyti.

žymėjimo Δ, marking team, обозначающая команда – išlaipinimo rajone išlaipinta komanda, kurios užduotis – išskleisti ten navigacijos priemones. Dar ↑ *orlaivis*.

3. vieną grupinį ginklą valdančių karių grupė – pabūklo Δ, kulkosvaizdio, leidimo Δ ir kt. Savaeigio pabūklo komanda ppr. vad. įgula.

komandoras, commander, командор – KJP vyresniųjų karininkų laipsnis; atitinka SP majorą, kt. valstybių KJP trečiojo rango kapitoną. Kai kurių valstybių KJP vartojamas kartu su kt. karių laipsniais, pvz., Lenkijos KJP: komandoras podporučikas, komandoras poručikas, komandoras.

komandoras leitenantas, lieutenant-commander, *amer.* lieutenant commander, командор лейтенант – KJP vyresniųjų karininkų laipsnis; atitinka SP pulkininką leitenantą, kt. valstybių KJP antrojo rango kapitoną.

komandoras leitenantas ↑ *komandoras*.

komandòsai, commandos, командос – D. Britanijos jūrų pėstininkų ir oro desanto ypatingosios (specialiosios) paskirties pajėgų dariniai diversiniams žvalgybos veiksams prieš ugnugaryje atlikti. JAV tokie dariniai vad. reindžeriais. Atsirado II pasaul. karo metu.

kombatantas, combatant, комбатант – *THT* asmuo, veikiantis kariaujančios valstybės GP sudėtyje, dalyvaujantis karo veiksmuose, išskyrus karo žurnalistus, juristus, medicinos, religinį ir kt. aptarnaujančią personalą. Δ laikomi ir neokupuotos teritorijos civiliniai gyventojai, jeigu jie apsiginkluoja priartėjus prieš ugnugaryje, t. p. pasipriešinimo judėjimų nariai ir partizanai. Pagal 1949 Ženevos konvencijas į nelaisvę patekusiems Δ taikomas karo belaisvio statusas.

komendantas, commandant, комендант – *kar.* įvairių valstybių GP pareigūnas (karininkas), atsakingas už drausmę, tarnybos vykdymą atitinkamame kariniame vienete. Gali būti didelių įgulų, geležinkelio (vandens kelių) ruožų, oro uostų, jūrų uostų, kai kurių štabų, karinių įstaigų ir pan. etatiniai komendantai. Organizuojant komendantinę tarnybą kariuomenės judėjimo maršrutuose, išsidėstymo rajonuose, atliekant mūšio veiksmus ir pan., gali būti skiriami maršrutų, maršrutų ruožų, rajonų, vandens kliūčių įveikimo ruožų ir perkėlų, o jūrų desantinių operacijų metu – įlaipinimo (išlaipinimo) punktų neetatiniai komendantai. JAV KJP yra jūrų pėstininkų komendanto, karinio jūrų rajono komendanto ir kt. pareigos. Karo padėties metu Lietuvos karinėse apygardose ar apskrityse veikia kariuomenės vado skiriami Δ, kurių sprendimai yra privalomi veikiančioms vietos savivaldos institucijoms, o kai šios institucijos negali veikti – organizuoja jų funkcijų atlikimą. Vyriausybei sustabdžius apskričių viršininkų įgaliojimus, jų funkcijas atlieka komendantūros. Δ įgaliojimus, veiklos tvarką nustato ir jų veiklos priežiūrą atlieka kariuomenės vadas. Tarpukario Lietuvoje buvo Kauno m., Klaipėdos krašto apskričių Δ; karo padėties metu turėjo neribotą administracinę valdžią.

komendantinė tarnýba ↑ *tarnýba 3*.

komendantinis bāras ↑ *baras 1*.

komendantinis pòstas ↑ *postas 4*.

komendantinis rajònas, commandant area, комендантский район – pajėgų kovos veiksmų (pergrupavimo) rajonas (baras, juosta) arba jų užimta teritorija, kurioje organizuota komendantinė tarnýba. Sudaromas dalinio (junginio) kovos veiksmų ribose; išlaipinant jūrų desantą – pajėgų laukimo rajonų ir įlaipinimo punktų ribose, t. p. jūrų desanto išlaipinimo bazės rajone; pergupuojant pajėgas, apima kelis maršrutus paros žygio gilumoje.

kelių Δ, road commandant's area, дорожно-комендантский район – *NVS* rajonas, apimantis kelis karinius kelius; jo ribose kelių komendantinis dalinys organizuoja ir atlieka kelių komendantinę tarnybą. Šio dalinio vadas yra Δ komendantas.

komendanto valandà, curfew, комендантский час – paros laikas, kai teritorijoje, kurioje įvesta nepaprastoji padėtis, draudžiama būti viešose vietose be specialaus leidimo (išduoto viešosios tvarkos apsaugos komendantūros, apskrities viršininko ar savivaldybės mero) ir asmens dokumentų. Be specialaus leidimo šioje teritorijoje gali būti tik LR prezidentas, Seimo ir Vyriausybės nariai, apskričių viršininkai, savivaldybių merai, vidaus reikalų sistemos ir prokuratūros pareigūnai, krašto apsaugos sistemos institucijų kariai ir kt. asmenys, išvardyti LR nepaprastosios padėties įstatyme.

kompāktinis dīskas ↑ *diskas*.

kòmpasas, compass, компас – prietaisas kursui arba krypčiai į orientyrą (azimutui, pelengui) nustatyti, orientuotis pasaulio šalių atžvilgiu. Naudojamas laivuose, lėktuvuose, artilerijoje, atliekant topografinius ir geodezinius darbus, orientuojantis vietovėje ir kt.

astronòminis Δ, astronomic compass, астрономический компас – kompasas, kurio pelengatorius nuolatos nukreiptas į kurį nors dangaus šviesulį (pvz., į Saule). Žinant savo koordinates ir laiką, galima nustatyti geografinio dienovidinio kryptį.

giromagnėtinis Δ, gyromagnetic compass, гиромангнитный компас – kompasas, pagrįstas giroskopo krypties korekcija, remiantis magnetinio kompasu rodmenimis. Δ rodo lėktuvo arba laivo kursą magnetinio dienovidinio krypties atžvilgiu.

giroskòpinis Δ, *girokòmpasas*, гирокòmpass, гироскопический компас, гирокомпас – kompasas, kurio veikimas pagrįstas giroskopo (kurio centras yra žemiau nei pakabinimo taškas) ašies pasisukimu išilgai dienovidinio plokštumos dėl Žemės sukimosi apie savo ašį. Naudojamas laivo arba lėktuvo kursui geografinio dienovidinio krypties atžvilgiu ir įvairių objektų azimutams nustatyti.

magnėtinis Δ, magnetic compass, магнитный компас – kompasas, kurio veikimas pagrįstas magnetinės rodyklės pasisukimu išilgai magnetinio dienovidinio; rodo kryptį iš pietų į šiaurę. Δ netikslus, prastai veikia šalia magnetinių anomalijų, naudojantis reikia atsižvelgti į magnetinio ir geografinio dienovidinių nesutapimą.

radiokòmpasas Δ, radio compass, радиокòmpас – orlaivių navigacijos prietaisas kampams tarp orlaivio išilginės ašies ir linijos, einančios radijo stoties arba radijo švyturiu link, matuoti ir rodyti.

kòmpaso kryptis ↑ *kryptis 2.*

kòmpaso ròžė, compass rose, роза компаса – apskritimas, suskaidytas laipsniais, rodantis pasaulio šalių kryptis.

kòmpaso šiaurė, compass north, север по компасу – nekoreguota kompasu rodyklės kryptis į šiaurę. Δ ir ↑ *magnetinė šiaurė* skiriasi, nes pirmąją gali paveikti kitas nei Žemės magnetinis laukas, pvz., dideli metaliniai daiktai.

kompensācija, compensation, компенсация – konflikto šalies, pažeidusios THT nuostatas, įpareigojimas, jeigu reikia, atlyginti nukentėjusiems asmenims padarytus nuostolius. Konflikto šalis yra atsakinga už visus asmenų, įeinančių į jos GP, padarytus veiksmus.

kompiutėrija, computer technology, computer engineering, вычислительная техника – 1. mokslo dalykų ir technikos sričių, kurių dėmesio objektas yra automatizuotas duomenų apdorojimas, visuma.

2. kompiuterių, išorinių įtaisų, abonentinų punktų, duomenų perdavimo įtaisų uždavinių sprendimui automatizuoti visuma.

3. mokslo ir technikos sritis, apimanti kompiuterių projektavimą, gaminimą ir naudojimą.

kompiuterinis vīrusas, computer virus, компьютерный вирус – programa, kurią tyčia rašo programuotojai, norėdami pakenkti kitiems vartotojams. Δ neigiamai veikia kompiuterius, jų programinę įrangą, duomenis: užima atmintį, standžiojo disko talpą, naudoja mikroprocesoriaus išteklius, mažina duomenų apdorojimo spartą. Egzistuoja tūkstančiai Δ, kurie turi tendenciją automatiškai daugintis. Δ tipai: programų (užkrečia sisteminės ir kt. programines bylas, įsikuria atmintyje ir laukia, kol vartotojas paleis veikti kurią nors programą); pakrovimo (išrašo standžiojo disko tam tikroje vietoje ir pasidaro aktyvūs pakraunant kompiuterį); makrovirusai (vartoja makrokalbą, kuri įtraukta į kai kuriuos programų paketus); daugiaveiksmiai (užkrečia disko pakrovimo sektorius, programų bylas); polimorfiniai (daugindamiesi pasikeičia, todėl antivirusinė programa, ieškodama virusų pagal tam tikrą jų formą, visų variantų aptikti nesugeba). Prieš Δ naudojamos antivirusinės programos, pvz., *Norton Antivirus*, *Panda Antivirus* ir kt.

kompiutėris, computer, компьютер – įrenginys, gebantis priimti duomenis, atlikti su jais nurodytus veiksmus ir teikti skaičiavimų rezultatus. Δ būna stalinis, nešiojamasis, kišeninis ir planšetinis; t. p. asmeninis, profesionalusis, spartusis. Pagal kompiuterių tinkle atliekamas funkcijas būna pagr. Δ, tinklo Δ, terminalas, ↑ *tarybinė stotis*. Δ sudaro ↑ *techninė įranga* ir ↑ *programinė įranga*. Pagr. Δ dalys: procesorius (atlieka aritmetines ir logines operacijas, valdo kompiuterio darbą) ir periferiniai įrenginiai (įveda, išveda, laiko duomenis ir programas). 1971 Intel korporacija (JAV) sukūrė pirmąjį 4 bitų mikroprocesorių 4004. 1975 MITS kompanija (JAV) pagamino mikrokompiuterį Altair 8800.

asmeninis Δ, personal computer, персональный компьютер – galinga nedidelių matmenų, mažos maitinimo galios, universalios paskirties elektroninė skaičiavimo mašina. Δ sudaro: operatyvioji ↑ *atmintis*, ↑ *displėjus*, standusis ↑ *diskas*, lanksčiųjų magnetinių diskelių (↑ *diskelis*) ↑ *diskasukis*, kompaktinių kaupiklių (CD-ROM) įrenginys, ↑ *modemas*, jungtis išoriniams įrenginiams (↑ *spausdintuvas*, ↑ *vaizdo skaitytuvas* ir kt.). Skiriami šie Δ tipai: darbo stotis, ↑ *tarybinė stotis* (serveris), namų, tinklo, nešiojamasis, kišeninis, kabinetinis kompiuteris, skaitmeninė valdymo sistema, asmeninis skaitmeninis asistentas. Šiuolaikinio Δ operatyvinės veiklos talpa 16–32 MB, „Pentium“ arba lygiavertis kt. firmos procesorius.

kompiutėrių tīnklas ↑ *tinklas 1.*

komplėksas, complex, комплекс – susijusių daiktų, veiksmų, reiškinių, ypatybių visuma. Dar ↑ *raketų kompleksas*.

branduolinio gīnklo Δ, nuclear weapons system, система ядерного оружия – sudedamųjų ginkluotės dalių visuma, užtikrinanti kovinį brand. ginklo naudojimą. Ppr. Δ sudaro brand. šaudmenys, jų parengimo ir laikymo bazės, transportavimo priemonės, siuntimo į taikinį, valdymo ir ap rūpinimo priemonės (pvz., brand. taktinių raketų sistema sudaro taktinės raketos, leidimo įtaisai, transporto mašinos, valdymo priemonės).

ginkluòtės Δ, complex of armament [weapons], комплекс вооружения – tarpusavyje susijusių ir kartu naudojamų kovos uždutims atlikti karo technikos vienetų visuma. Kiekviename Δ būtinai turi būti ginklai taikiniams naikinti.

Labiausiai paplitę strateginiai, operatyviniai ir taktiniai antžeminiai raketų kompleksai, aviaciniai ir zenitiniai raketų kompleksai, zenitinės artilerijos kompleksai, laivų artilerijos, torpedų ir raketų kompleksai, tankų Δ ir kt.

hidroakustinis Δ , hydroacoustic system, гидроакустический комплекс – įvairių hidroakustinių priemonių, kurių galiniai įtaisai sujungti bendrame informaciniame valdymo pulte, visuma; įrengiamas laivuose ir skirtas reikiamai informacijai apie povandeninę situaciją gauti, informacija su laivais, sraigtasparniais, kranto postais ir pan. keistis. Δ sudaro galimybės ieškoti, aptikti ir klasifikuoti objektus (taikinius), nustatyti jų koordinatas, teikti reikiamus duomenis ginklams naudoti, palaikyti povandeninį garso ryšį, užtikrinti plaukiojimo saugumą ir kt.

karo pramonės kompleksas, military industrial complex, военно-промышленный комплекс – šalies (šalių grupės) pramonės kompleksas dalis, kuri specializuojasi kuriant ir gaminant ginklus ir karo techniką, aprūpinant jais GP ir kt. valstybės ginkluotąsias struktūras. Rengiant II pasaul. karą ir jo metu, konfrontuojant dviem socialinėms politinėms sistemoms pokario (šaltojo karo) metais, susiklostė galingiausi šiuolaikiniai Δ : JAV ir SSRS (dabar Rusijos). Δ pagrindą sudaro ginklų gamybos monopolijos, pvz., JAV XX a. 10 d-mečio pr. 100 kompanijų ir firmų teko 2/3 visų karinių užsakymų. Moksliniams tiriamiesiems ir bandomiesiems konstruktorių darbams karinėje srityje 7–9 d-mečiuose buvo naudojama daugiau kaip 50% visų mokslui skiriamų valstybės lėšų.

leidimo Δ , launching complex, стартовый комплекс – vienas arba keli \uparrow *leidimo įrenginiai* su raketomis ir tam tikra pagalbine įranga. Dar \uparrow *leidimo platforma*.

priešraketinis Δ , antimissile system, противоракетный комплекс – priešraketinės gynybos ugnies kompleksas, skirtas atakuojančioms raketoms ir jų kovinėms galvutėms naikinti saugiu nuo saugojamų rajonų (objektų) nuotoliu. Δ yra priešraketinės gynybos dalinių ginkluotėje. Δ lydi ir atpažįsta paleistas raketas; atpažįsta kovines galvutes; paskirsto taikinius; rengia, leidžia, nutaiko priešraketines raketas ir susprogdina jų kovines dalis; įvertina kovinės užduoties įvykdymą. Δ būna: antžeminis, kosminis, aviacinis ir laivinis; perbazuojamasis ir stacionarusis; didelio (>200 km), vidutinio (60–200 km) ir mažo (iki 60 km) veikimo nuotolio. Ppr. Δ sudaro: vadavietė su skaičiavimo priemonėmis, leidimo įrenginys su priešraketinėmis raketomis, daugiafunkcinė radiolokacijos stotis, duomenų perdavimo ir pagalbinės priemonės. Δ atsirado XX a. 7 d-mečio pr.

radiolokacinis Δ , radar system, радиолокационный комплекс – radiolokacijos stočių, tarpusavyje sujungtų bendram darbui, visuma. Gali būti daugiafunkcinis, daugelio režimų, daugiakanalis ir kt. Naudojamas pajėgose siekiant gauti visapusišką ir patikimą informaciją apie dabartinę kovos situaciją.

savaeigis zenitinės artilerijos ir raketų Δ , antiaircraft self-propelled gun and rocket system, самоходный зенитно-артиллерийский и ракетный комплекс – antžeminis zenitinės artilerijos ir raketų kompleksas, kurio ginklų sistema sudaro bendrai valdomi artilerijos ir raketų ginklai. Δ vykdo karinių vienetų OEG visuose kovos veiksmuose ir lengvai pažeidžia bet kuriuos žemai skraidančius oro taikinius; neturi mirties zonų. Naudojamas bet kuriomis oro sąlygomis, gali taikliai šaudyti judėdamas ir priklausomai nuo trikdžių automatiškai pereiti iš optinio į radiolokacinį darbo režimą. Toks yra Rusijos Δ „Pancyr-S1“: kovos mašina, sumontuota ant ratinės važiuoklės; ginkluotė – dvi dvivamzdės 30 mm automatinės patrankos ir 6 zenitinių raketų leidimo įtaisai; naikavimo zona: į tolį – raketomis 1–15 km, patrankomis 0,2–6 km, į aukštį – 0–6 km; kovinis komplektas – 12 raketų ir 750 sviedinių; per 1 min. gali apšaudyti 8–12 taikinių.

taikinių Δ , target complex, комплекс целей – ribotame geografiniame rajone sutelktų taikinių grupė.

uostų Δ , port complex, комплекс портов – kompleksas, kurį sudaro vienas ar daugiau įvairios svarbos uostų rajonų, geografiškai sujungtų dėl to, kad juos jungia bendras sausumos transporto tinklas arba kad jie yra laivų konvojų paskirstymo punktas.

zenitinės artilerijos Δ , antiaircraft artillery system, зенитный артиллерийский комплекс – zenitinių patrankų ir įvairių pagalbinių techninių priemonių oro taikiniams naikinti visuma. Pagr. sudedamosios dalys: zenitinės patrankos su šaudmenimis, \uparrow *pabūklų taikymo stotys*, zenitinės artilerijos ugnies valdymo prietaisas arba skaičiavimo įrenginys, sinchroninė sekimo ir perdavimo sistema, elektros šaltiniai. Δ dalys gali būti sumontuotos vienoje bazėje (savaeigis zenitinis įrenginys) arba atskirai išdėstytos. Pastaruoju atveju pabūklų taikymo stotis, zenitinės artilerijos ugnies valdymo prietaisas ir energijos šaltinis gali būti sumontuoti kartu – tai radijo prietaisų kompleksas. Lietuvos KOP oro gynybos batalione yra švedų gamybos 40 mm zenitinių pabūklų L70 kompleksas. Dar \uparrow *patranka*.

žvalgybos ir smūgio Δ , reconnaissance-strike system, разведывательно-ударный комплекс – automatizuotasis ginkluotės kompleksas naujai aptiktiems svarbiausiems prieš antžeminiams ir antvandeniniams objektams nedelsiant naikinti smogiamosiomis (raketinėmis, aviacinėmis) priemonėmis. Δ sudaro žvalgybos ir kreipimo, naikinimo (\uparrow *ypač taiklus ginklas*), elektroninio slopinimo, navigacinio aprūpinimo, valdymo priemonės. JAV sukurtas Δ PLSS (1986) radiolokaciniais taikiniams naikinti iki 500 km pločio ir gylio juostoje; jį sudaro: 10 žvalgybos ir retransliacijos lėktuvų (budėjimo pamaina – 3 lėktuvai); antžeminiai valdymo centrai; 12 antžeminių radijo navigacinių tinklų; iki 100 smogiamųjų lėktuvų borto kompleksų ir iki 500 „oras–žemė“ ir „žemė–žemė“ ginklų valdymo kompleksų. Tokiuose kompleksuose t. p. jungiamos antvandeninių ir povandeninių laivų NP siuntimo į taikinį priemonės (balistinės ir sparnuotosios raketos), jūrų kosminė žvalgybos ir taikinių nurodymo sistema.

komplėktas

žvalgėybos ir ugnies Δ, reconnaissance-fire system, разведывательно-огневой комплекс – greitai veikiantis autonominis artilerijos kompleksas, kuriame buvo numatoma sujungti artilerinės žvalgėybos, naikinimo (naudojant nusitaikančius šaudmenis), automatizuotojo ugnies valdymo ir šaudymo aprėpinimo priemonės. Δ turėjo siaurą paskirtį, kuri leido vykdyti tiksliai ribotus ugnies uždavinius (naikinti tankų voras, šaudančią artileriją ir radijo bangas spinduliuojančias priemones), todėl praktiškai nebuvo realizuotas.

komplėktas, set, kit, outfit, комплект – kokių nors vienos paskirties objektų, daiktų, elementų, įrankių, sudarančių visumą, rinkinys; atsarginių dalių, instrumentų ir kai kurių karinio turto rūšių apskaitos ir tiekimo vienetas.

apsauginės aprangos Δ, protective ensemble, комплект защитной одежды – apranga, sauganti kūną, kad pro odą nepatektų NM, BM, radioakt. dulkių alfa ir beta dalelės. Δ gali būti vientisas arba sudarytas iš atskirų dalių, tokių kaip kombinezonas, pirštinės, batai ir pan. Specialios karių kategorijos gali turėti specialiuosius apsauginius komplektus. Δ gali būti vilkimas ant aprangos arba po apranga. Δ 24 val. turi užtikrinti karių apsaugą chemiškai užterštoje aplinkoje. Dar ↑ *karinis apsauginis komplektas*.

bazines Δ, basic load, базовый комплект – atsargų kiekis, kurį reikia turėti parengtą ir kurį galėtų transportuoti karinis vienetas. Nustatomas pagal karinio vieneto karo meto etatus ir palaikomas nustatyto lygio.

cheminis nuodėngųjė mėdžiagų atpažinimo ir mėginijė emimo Δ, chemical identification and sampling kit, химический комплект для идентификации ОВ и набора проб – komplektas tiriamų NM tipams nustatyti ir mėginijėms imti. Dar ↑ *cheminės žvalgėybos prietaisai, karinis cheminės žvalgėybos prietaisai*.

ginklų ir kovos tėchnikos speciālijojo švārinimo Δ, weapons and materiel decontamination equipment, комплект специальной обработки техники и вооружения – specialiojo švārinimo įrenginys, kurį sudaro autonominiai nešiojamieji prietaisai (metalinis rezervuaras, dvi skysčio žarnos su purkštais ir šepėčiai); šiuos prietaisus vežioja krovininis automobilis.

karinis apsauginis Δ, field protective clothing, общевойсковой защитный комплект – izoliuojamoji odos IAP atviroms kario kūno dalims, aprangai ir apavui saugoti nuo NM, radioakt. dulkių ir biol. aerozolio. Δ – daugkartinio naudojimo apsaugos priemonė, užterštas komplektas švārinamas ir vėl naudojamas apsaugai. Δ sudaro ↑ *apsauginis apsiaustas, ↑ apsauginės kojines ir ↑ apsauginės pirštinės*. Yra penkios Δ padėtyys: I (žygio); II (parengties); III (kovos – apsisiaučiamas apsauginis apsiaustas); IV (kovos – apsiselkamas apsauginis apsiaustas įsimaunant į apsiausto rankoves, užsimaunamos apsauginės kojines ir pirštinės); V (kovos – apsauginis komplektas apsiselkamas kaip kombinezonas). III padėtyje Δ dėvimas, kai priešas netikėtai panaudoja chem. ar biol. ginklus. IV ir V padėtyse Δ apsiselkamas iš anksto (IV padėtyje taip pat ir nedelsiant – iš III padėties po chem. ar biol. ginklų panaudojimo arba iš I ar II padėties tuoj pat po brand. sprogdimo, kai veikiama pėščiomis).

kovinis Δ, combat ammunition load, боевой комплект – šaudmenų skaičius, nustatytas vienam ginklui (automatiniam šautuvui, pistoletui, pabūklui ir kt.) arba kovos mašinai (šarvuočiuvi, tankui, lėktuvui ir kt.); tiekimo vienetas šaudmenims, reikalingiems kovos užduočiai atlikti, skaičiuoti ir tiekti.

vežiojamasis Δ, ammunition load, возимый боевой комплект – šaudmenų, sudėtų kovos mašinoje (tanke), skaičius; šaudmenų (šovinių), kuriems tanke, pėstininkų kovos mašinoje, šarvuotyje numatyta vieta išdėstyti, skaičius.

nešiojamasis meteorolėginis Δ, pack meteorological set, носимый метеорологический комплект – meteorologinis prietaisas atmosferos slėgiui, temperatūrai, santykinei oro drėgmei, vėjo greičiui ir krupėčiai matuoti. Δ naudojamas artilerijos padaliniuose meteorologiniam šaudymo rengimui.

papildomosios dėžutės Δ, carbon monoxide protection kit, комплект дополнительного патрона – komplektas, kartu su dujokauke saugantis kvėpavimo organus nuo anglies monoksido ir radioakt. dulkių. Δ naudojamas pagal paskirtį su bet kuria filtruojamąja dujokauke, turinčia filtruojamosios ir sugeriamosios dėžutės (FSD) prijungimo mazgą. Δ sudaro: papildoma dėžutė, aerzolinis filtras, jungiamoji žarna ir krepšys. Kai kuriose NATO šalių kariuomenėse, pvz., Vokietijos bundesvere, vietoj Δ naudojama dėžutė, sauganti nuo anglies monoksido, kuri yra dujokaukės komplekte (dvi FSD ir viena dėžutė nuo CO).

kompresorinė, compressor station, компрессорная станция – stacionarusis arba judrusis agregatų ir įrangos komplektas suslėgtajam orui (dujoms) gauti. Karyboje stacionariosios Δ naudojamos vartotojams (remonto įmonėms, dirbtuvėms, karo technikos parkams, antvandeniniams ir povandeniniams laivams ir kt.) aprėpinti dideliu suslėgtųjų dujų kiekiu; judriosios – aviacijoje, artilerijoje, raketų ir inžineriniuose daliniuose ir pan. Dar ↑ *kompresorius*.

kompresorius, compressor, компрессор – prietaisas suslėgti ir ne mažiau kaip 0,2 MPa suslėgtoms dujoms tiekti (mažesnio slėgio prietaisas – ventilatorius). Skiriamas mažo (iki 1 MPa), vidutinio (1–10 MPa) ir didelio (daugiau kaip 10 MPa) slėgio Δ. Δ būna erdvinis (stūmoklinis ir rotorinis), mentinis ir srovinis. Naudojamas automobiliuose, lėktuvuose, laivuose, tankuose ir kt.

komunikācijas, lines of communication, коммуникации – 1. visi sausumos, vandens ir oro keliai, kurie jungia veikiančias karines pajėgas su viena ar daugiau operatyvinių bazių ir kuriais vykdomas aprėpinimas ir pastiprinimas.

2. susisiekimo keliai, trasos, vamzdynai ir jiems veikti reikalinga įranga, skirti kariuomenei judėti, įvairiems krovinijėms

vežti. Nuo komunikacijų buvimo ir būklės karo veiksmų teatre labai priklauso karo veiksmų rengimas ir vykdymas. Δ būna sausumos, oro ir vandens; jos skiriamos pagal svarbą – strateginės, operatyvinės ir taktinės; pagal priklausomybę – GP (pajėgų) rūšies arba karinio darinio; pagal kryptį – frontalsios (nukreiptos į frontą) ir rokados (einančios išilgai fronto). Δ tiesiamos iš anksto arba vykstant karo veiksmams. Dar \uparrow *komunikacijų zona*.

komunikacijų zona \uparrow *zona*.

komutacija, commutation, switching, коммутация – 1. elektros laidų, kabelių, prietaisų ir kt. perjungimas elektros energiją gaminančiuose, skirstančiuose ir vartojančiuose įrenginiuose.

2. elektros srovės krypties automatinis keitimas grandinėje.

3. ryšių organizavimo būdas, kai ryšyje taikomi nepastovūs, o laikinieji sujungimai. Skiriama ryšių linijų, kanalų (telefono tinkluose) ir signalų (kompiuterių tinkluose; pranešimų ir paketų Δ) Δ . Δ atliekama rankiniu būdu ar automatiškai per skirstiklius (komutatorius).

koncentracija, concentration, концентрация – NM kiekis užteršto oro tūrio vienetė. Δ matuojama mg/l, g/m³, mg/m³. NM Δ ir ekspozicijos (neapsaugoto žmogaus buvimo laiko užterštoje vietovėje) sandauga vad. įkvepiamąja apsinuodijimo doze ir matuojama mg·min/l. Δ gali būti: nepakeliamoji (kai pasireiškia pirmieji apsinuodijimo požymiai), žalojamoji, mirtinoji, leidžiamoji, kovinė ir kt.

didžiausioji leidžiamoji Δ , maximum permissible concentration, максимальная допустимая концентрация – NM (tam tikro radionuklido) koncentracija, kuri nuolat gali būti ore arba vandenyje ir kuriai esant žmogus gali veikti visą laiką ir ilgai nebus patologinių pakitimų organizme. Dar gali būti vidutinė paros ore, vienkartinė ore, produktuose, vandenyje ir kt. Δ .

kovinė Δ , combat concentration, боевая концентрация – NM koncentracija ore, reikalinga tam tikram koviniam poveikiui pasiekti, pvz., kariams iš rikiuotės išvesti arba naikinamo karinio vieneto kovos gebai tam tikrą laiką sumažinti. Δ – oro taršos NM garais ir aerozoliu kiekybinė charakteristika. Δ išreiškiamą (kaip ir koncentracija) NM kiekiu oro tūrio vienetė ir matuojama mg/l, mg/m³ arba g/m³. Kiekviena NM apibūdinama Δ diapazonu priklausomai nuo to, kokią kovos užduotį turi atlikti ši NM. Jeigu NM yra mirtinojo poveikio, tai jos Δ diapazonas bus nuo minimalios koncentracijos, per trumpą laiką sukeliančios pirmuosius apsinuodijimo požymius ir pagaliau – mirtį, iki koncentracijos, kuriai esant žmogus miršta per trumpą laiką (1 min). Pvz., zarino koncentracija 0,0002 mg/l per 1–2 min. sukelia pirmuosius apsinuodijimo požymius (akių vyzdžių susiaurėjimą), o būnant parą tokioje atmosferoje, mirštama. Mirštama per kelias min., jeigu 1 min. kvėpuojama oru su zarino koncentracija maždaug 0,1 mg/l. Taigi zarino Δ diapazonas yra 10⁻⁴–10⁻¹ mg/l.

leidžiamoji Δ , permissible concentration, допустимая концентрация – NM koncentracija, kuri nesukelia organizme patologinių pakitimų. Skiriama vidutinė ribinė ir didžiausioji leidžiamoji koncentracija.

vidutinė ribinė Δ , mean threshold concentration, средняя пороговая концентрация – mažiausia NM (tam tikro radionuklido) koncentracija, kuri gali sukelti pastebimą fiziologinį poveikį (žmonės patiria tik nedidelius sveikatos sutrikimus – išbėrimus, kosulį, dusulį ir pan.).

koncentracijos stovyklą \uparrow *stovykla*.

koncentratorius, concentrator, концентратор – *komp.* funkcinis įtaisas, leidžiantis duomenų perdavimo įrenginiui aptarnauti daugelį duomenų šaltinių per nedaugelį duomenų perdavimo kanalų.

koncėpcija, concept, концепция – 1. tam tikra karinių reiškinų samprata, požiūrio į būsimą karo pabūdį, GP organizavimą ir t. t. sistema. Δ kartais tapatinama su \uparrow *doktrina*, \uparrow *strategija*.

2. trumpai apibrėžta samprata – kas turi būti padaryta ir kurias priemones naudojant turi būti pasiektas tam tikras tikslas.

nacionalinio saugumo Δ , concept of national security, концепция национальной безопасности – valstybės nuostatos dėl gyvybiškai svarbių šalies interesų gynimo nuo išorinių ir vidinių grėsmių, kuriomis apibrėžiamos nacionalinio saugumo sąlygos, priemonės ir būdai. Δ įtvirtino LR nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas (1996).

stratėginė Δ , strategic concept, стратегическая концепция – priimtas veiksmų eigos variantas įvertinus strateginę situaciją. Bendroji formuluoatė, nusakanti, kas turi būti atlikta, bet pakankamai lanksti, kad ja būtų galima naudotis rengiant karinę, diplomatinę, ekonominę, psichologinę ir kt. veiklą.

taktinė Δ , tactical concept, тактическая концепция – pareiškimas, apibrėžiantis ir duodantis bendrą pagrindą taktinei doktrinai plėtoti.

končaras, contchar, кончар – *ist.* Sen. Rytų ir sen. rusų duriamasis raitelio ginklas su tiesia ilga (iki 1,5 m) siaura trijų ar keturių briaunų geležte. Buvo naudojamas XIV–XVI a. priešui kauti po žiedinius šarvus.

kondensacinis pėdsakas, condensation trail, конденсационный след – regimasis pėdsakas, kurį palieka lėktuvas, skrendantis tam tikromis meteorologinėmis sąlygomis viršutiniuose troposferos ir žemutiniuose stratosferos sluoksniuose. Pagr. Δ susidarymo priežastis – atmosferos oro papildymas vandens garais ir medžiagomis, susidarantiomis degant aviaciniams degalams. Δ susidaro, kai oro temperatūra -40°C ir žemesnė. Demaskuoja lėktuvus dideliame aukštyje (8000–12 000 m).

kondensatoriaus

kondensatorius, condenser, конденсатор – 1. elektrodų tarp kurių yra plonas dielektriko sluoksnis, sistema. Kondensatoriuje, kai prie jo prijungiama elektros įtampa, susikaupia elektrinis krūvis. Δ savybė kaupti krūvį apibūdinama jo elektrine talpa (elektrinės talpos Tarptautinės vienetų sistemos vienetas – faradas), kuri lygi sukaupto krūvio ir kondensatorių veikiančios įtampos santykiui. Δ dažnai jungiami į baterijas. Būna pastoviosios ir kintamosios talpos Δ. Naudojamas radiotechnikos, laidinio ryšio, skaičiavimo technikos, impulsinės technikos įrenginiuose, elektros matavimų prietaisuose, energetikoje.

2. įrenginys, kuriame medžiaga iš dujinės (garų) būsenos pereina į skystąją arba kietąją (kristalinę).

konflikto prevencija, conflict prevention, превентивные меры по предотвращению конфликта – diplomatiniai, politiniai ar ekonominiai veiksmai siekiant sustabdyti bręstančio konflikto raidą.

konfrontacija, confrontation, конфронтация – 1. ginčas, konfliktas ideologiniu ar politiniu pagrindu.

2. prieštaravimų, įtampos, kovos su kuo nors aštrinimas, santykių bloginimas.

3. dviejų valstybių arba koalicijų priešingumo didėjimas, tarpusavio politinių santykių aštrėjimas, galintis sukelti karinį konfliktą; dar vad. *karinė konfrontacija*.

konkordatas, concordat, конкордат – valstybės sutartis su popiežiumi, apibrėžianti katalikų bažnyčios padėtį toje valstybėje. Lietuva 2000 sudarė su Vatikanu ir ratifikavo Δ – LR ir Šventojo Sosto sutartį dėl kariuomenėje tarnaujančių katalikų sielovados.

konservavimas, slushing, conservation, corrosion-proofing, консервация – apdorojimas įvairiomis priemonėmis kokio nors daikto, kad jis negestų ir nekistų; karo technikos ↑ *apsauga* nuo korozijos ją gaminant ir laikant. Δ metodai yra šie: gaminių izoliacija nuo išorės veiksnių poveikio (hermetizacija, apsauginis ↑ *dažymas*, dengimas apsauginėmis plėvelėmis); korozijos procesų lėtinimas naudojant inertines dujas arba lakiuosius inhibitorius (chemines reakcijas lėtinančias medžiagas). Konservuojant naudojami inhibitoriniai konservavimo tepalai, alyvos, tepalai, eksploataciniai skysčiai ir priemonės; nemetalinėms detalėms – pesticidai. Δ priemonės šalinamos ruošiant techniką naudoti arba paliekamos, jeigu jos netrukdo ją naudoti pagal paskirtį.

kontaginė ligà, contagious disease, контагиозная болезнь – užkrečiama liga, kuri gali plisti nuo užkrėstųjų sveikiesiems (jiems kontaktuojant) pro odą ir gleivines. Lengviausiai perduodamas maras, raupai, cholera, dėmėtoji šiltinė ir kt.

kontaktinė apšvita ↑ *apšvita*.

kontaktinė minà ↑ *mina 2*.

kontaktinis minų tralavimas ↑ *minų tralavimas 1*.

kontaktinis sprogdiklis ↑ *sprogdiklis*.

kontaktinis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

konteineris, container, контейнер – standartinė medinė ar metalinė dėžė įvairiems neįpakuotiems kroviniams vežti. Pagal paskirtį skiriamas universalusis, specializuotasis ir specialusis Δ.

kontradmiròlas, rear-admiral, rear admiral (*JAV*), контрадмирал – daugelio valstybių KJP pirmasis vyriausiųjų karininkų laipsnis; atitinka generolą majorą.

kontratakà, counterattack, контратака – dalies ar visų besiginančių pajėgų puolimas prieš puolančias priešo pajėgas siekiant atgauti prarastą teritoriją arba suskaidyti ar sunaikinti priešo priešakinius dalinius, neleisti priešui pasiekti savo puolimo tikslo. Įgalaike gynybinėse operacijose kontratakos tikslas – atkurti kovos pozicijas, o ji taikoma tik ribotiems ruožams. Priešo prasiveržusi grupuotė naikinama aviacijos ir raketų smūgiais, artilerijos ugnimi ir po to ryžtinga 2-ojo ešelono (rezervo) ataka. Kontratakoje kartais dalyvauja ir 1-ojo ešelono pajėgos. Ppr. Δ vadovauja aukštesniojo karinio vieneto vadas. Δ ppr. vykdoma, kai prasiveržę priešo padaliniai sustabdyti ir dar nespėjo įsitvirtinti arba priešo puolimas sulėtėjo, o rezervai išnaudoti arba jų naudojimas neįmanomas (blokuojamas). Δ gali būti sėkminga, kai yra bent nedidelis kontratakuojančių pajėgų pranašumas, palanki vietovė išskleisti pajėgas kontratakai, draugiškųjų pajėgų aviacijos vyravimas ore ir kt. Δ baigiasi, kai užimamas ir išlaikomas nurodytas ruožas. Kartais kontratakuojama ir atsitraukiant.

Δ **atsitraukiant**, offensive riposte, контратака при отходе – dalies ar visų besiginančių pajėgų puolamieji veiksmai prieš puolančias priešo pajėgas siekiant sunaikinti priešo priešakinius dalinius ir sulaukyti jo judėjimą ir turint tikslą sudaryti palankias sąlygas pasitraukti iš mūšio pagr. pajėgoms ir atitrūkti nuo persekiojančio priešo.

kontratakà atsitraukiant ↑ *kontrataka*.

kontreskàrpas, counterescarp, контрэскарп – 1. nesprogstamoji prieštankinė užtvara, įrengta aukštumos šlaite, nukreiptame į besiginančiųjų pusę, nukasant 5–6 m pločio ruožą taip, kad į priešo pusę nukreipta (priekinė) sienelė būtų 3–4 m aukščio. Gali turėti 60° nuolydį. Tankas, važiuodamas žemyn, ppr. apsiverčia arba jam nukritus nuo smūgio žalojama igula.

2. į priešo pusę nukreiptas tvirtovės apsauginio griovio šlaitas. Dažnai sutvirtintas mediena, plytų arba akmens mūru. XIX a. buvo naudojamas kaip prieššturminė užtvara.

kontribūcija, contribution, контрибуция – karo metu priešo priverstinai imamos rinkliavos iš okupuotos teritorijos civilinių gyventojų pinigais arba natūra, o po karo – piniginės išmokos, kurias pagal taikos sutartį nugalėtoji šalis priverstinai sumoka nugalėjusiai valstybei. Karo padarytos žalos atlyginimo forma yra ↑ *reparacija*.

kontranėvras, countermove, контрманевр – operacija, vykdoma reaguojant į priešo judėjimą arba užbėgiant už akių priešo judėjimui.

kontrmināvimas, countermining, контрминирование – pagr. minos užtaiso sprogdinimas naudojant netoliese esančios kitos minos arba sprogstamojo užtaiso sprogdimo jėgą. Pagr. užtaiso sprogdimas gali būti sukeltas gretimo sprogdimo arba per sprogdimų grandinę ir (ar) per minos sprogdimo užtaisą.

kontrmināvimo operācija ↑ *operacija 2*.

kontrolė, monitoring, control, контроль – 1. priežiūra; ko nors patikrinimas; lyginimas faktinės padėties su reikalaujama.

atsargū Δ, stock control, контроль запасов – inventurizacijos duomenų apie gautų, turimų ir išduotų materialinių priemonių ir įrangos skaičių, sandėliavimo vietą ir tiekimo sąlygas apskaita, tvarkoma norint nustatyti turimų materialinių priemonių ir įrangos skaičių ir (ar) išdavimo poreikius, palengvinti jų išdavimą ir vadybą.

chėminė Δ, chemical monitoring, химический контроль – nuolatinis ar periodinis procesas, kurio metu nustatoma, yra ar nėra nuodingųjų medžiagų. Dar ↑ *žvalgyba*.

dozimėtrinė Δ, radiological monitoring, дозиметрический контроль – 1. esamos jonizuojančiosios spinduliuotės aptikimas ir matavimas dozimetriniais prietaisais; 2. veiksmai ir priemonės technikos, maisto produktų, vandens ir kt. objektų radioakt. užterštumui nustatyti ir žmonių radioakt. apšvitai kontroliuoti. Kontroliuoja RChBS padaliniai, radiologinės laboratorijos, specialiai tam parengti kariai. Skiriama radioaktyviosios apšvitos ir radioaktyviojo užterštumo kontrolė.

fotografāvimo Δ, photographic control, фотоконтроль – kontrolės būdas fiksuojant NP naudojimo (kovinio šaudymo, raketų leidimo, bombų mėtymo ir kt.) rezultatus, t. p. imituojant ginklo naudojimą stenduose ir treniruokliuose karių mokymo metu. Δ atliekama naudojant fotografavimo kulkosvaidžius, planinio ir perspektyvinio fotografavimo aparatus, radiolokacinių, optinių, infraraudonųjų ir kt. indikatorių bei taikiklių fotografavimo priedėlius.

kòsminės erdvės Δ, space control, контроль космического пространства – priemonių kompleksas, kurio tikslas – gauti, rinkti, apdoroti ir analizuoti informaciją apie kosminius objektus ir sistemas, laiku perduoti informaciją apie juos (sudėti, padėti, būseną, paskirti ir kt.) ir apie bendrąją kosminę situaciją. Pagr. kosminės erdvės kontrolės etapai: kosminių objektų aptikimas, analizė ir informacijos perdavimas į informacijos apdorojimo centrą; kosminių objektų katalogizavimas ir katalogizuotų objektų sekimas, atpažinimas, reikiamos informacijos apie kosminius objektus perdavimas. Δ atliekama visomis techninėmis priemonėmis, kurios gali sekti kosminius objektus ir sudaro kosminės erdvės kontrolės sistemą su bendru informacijos priėmimo ir apdorojimo centru.

materiālinių priėmonių Δ, inventory [stock] control, контроль материальных средств – karinės logistikos dalis, apimanti vadybą, katalogizavimą, reikalavimų nustatymą, supirkimą, išdalijimą, kapitalinį remontą ir nurašymą.

medicinos Δ, medical control, медицинский контроль – nuolatinis karių sveikatos stebėjimas siekiant įvertinti karių fizinę būklę, stiprinti jų jėgas ir sveikatą. Δ organizuoja ir atlieka medicinos tarnyba. Δ sudaro: ↑ *sveikatos tikrinimas*, gydymo profilaktinių priemonių vykdymo tikrinimas ir jų veiksmingumo įvertinimas; karių apgyvendinimo, mitybos, vandens tiekimo, darbo ir buities sanitarinių higienos normų vykdymo kontrolė.

òro erdvės Δ, airspace control, контроль воздушного пространства – procedūros, kurios apima valdymo ir kontrolės funkcijas ir kiek įmanoma sumažina riziką bei padeda visoms tarnyboms, dalyvaujančioms oro, sausumos ir jūrų operacijose, veikti veiksmingai ir lanksčiai. Dar ↑ *oro erdvės kontrolės rajonas*, *oro erdvės kontrolės sistema*, *oro erdvės režimas*, *oro erdvės ribojimai*, *riba*, *stebėjimas 1*, *vadovybė 3*.

rādijo Δ, radio monitoring, радиоконтроль – 1. nustatytos radijo ryšio darbo tvarkos stebėjimas; tikslas – patikrinti kariuomenės slaptojo valdymo reikalavimų, darbo režimų, radijo maskavimo priemonių, radijo ryšio techninio eksploatavimo normų ir palaikymo taisyklių laikymąsi. Atlieka radijo kontrolės punktai per visus kariuomenės veiksmus; 2. nuolatinė radijo bangų aplinkos parametrų kontrolė; kontroliuojamas ir analizuojamas radijo dažnių diapazono užimtumas įvairių radijo stočių spinduliuote; spinduliuotės spektrų naudojamose dažnių juostose ir pramoninių radijo trukdžių atitikimas leidžiamas normas, o radijo stočių nejuostinės, šalutinės ir trukdinės spinduliuotės – ribines normas.

radioaktyviòsios apšvitòs Δ, radiation monitoring, контроль радиоактивного облучения – apšvitos dozių matavimas siekiant nustatyti karių rad. pažeidimo lygį. Skiriama grupinė ir individualioji Δ.

grūpinė Δ, group radiation monitoring, групповой контроль радиоактивного облучения – apšvitos kontrolė, nustatanti karinio vieneto kovos gebą radioakt. apšvitos sąlygomis. 1–2 taktiniai dozimetrai duodami žmonių, kurie veikia maždaug vienodomis radioakt. apšvitos sąlygomis, grupei; pagal šių matuoklių rodmenis sprendžiama apie visų grupės žmonių radioakt. apšvitą.

individualioji Δ, individual radiation monitoring, индивидуальный контроль радиоактивного облучения – apšvitos kontrolė, nustatanti kiekvieno žmogaus apšvitos dozę. Δ atliekama pirminei rad. pažeidimų diagnostikai ir apšvitintų karių rūšiavimui medicininės evakuacijos metu individualiaisiais dozimetrais. Dar ↑ *nuostoliai*.

radioaktyviojo užterštumo Δ, radioactive contamination control, контроль радиоактивного заражения – karių, kovos technikos, statinių, maisto produktų, vandens ir kt. objektų radioakt. užterštumo lygio matavimas siekiant nustatyti karinių vienetų specialiojo švarinimo ir vietovės, kelių ir statinių dezaktyvacijos poreikį; sudedamoji dozimetrinės kontrolės dalis. Kontroliuoja RChŽ padaliniai, radiometrinės laboratorijos, RChB stebėjimo postai (RChB stebėtojai), tam parengti kariai. Δ atliekama išėjus iš užterštos vietovės ir atlikus specialųjį švarinimą; kontroliuojama įvairiais dozės galios matuokliais ir radiometrais. Dar ↑ *radioaktyviosios taršos lygis*.

radioaktyvumo Δ, radioactivity monitoring, контроль радиоактивности – 1. jonizuojančiosios spinduliuotės aptikimas ir matavimas dozimetriniais prietaisais; 2. sistemingas dozės galios arba taršos, susijusios su apšvitos arba radioakt. užteršimo poveikiu, matavimas ir gautų rezultatų vertinimas.

radiolokacinė Δ, radar control, радиолокационный контроль – priemonių kompleksas, kurį atlieka radiotechninių dalinių (padalinių) pajėgos, naudojamos tam tikras priemonės orlaivių valstybinei priklausomybei pagal radiolokacinę atpažinimo sistemą nustatyti, oro erdvės naudojimo pažeidimams išaiškinti. Atliekant Δ reikia, kad KOP vadaviečių personalas nuolat žinotų orlaivių padėtį oro erdvėje; laiku nustatytų orlaivius, kurių priklausomybė nenustatyta, t. p. užsienio orlaivius, pažeidusius valstybės sieną; teiktų pagalbą netekusiems orientacijos ir nelaimės ištiktiems orlaiviams.

spinduliavimo Δ, emission control, контроль излучения – pasirinktinė elektromagnetinės ar akustinės energijos spinduliavimo kontrolė. Jos tikslas gali būti dvejopas: sumažinti priešo gebėjimą sekti spinduliavimą ir galėjimą pasinaudoti tokiu būdu įgyta informacija; sumažinti elektromagnetinius trukdžius ir tokiu būdu pagerinti priėmimo įrangos funkcionavimą. Dar ↑ *doktrina 2*.

štābo Δ, staff supervision, контроль штабом – vado nurodymu atliekamas vienetų veiklos tikrinimas siekiant nustatyti realią padėtį padaliniuose vada dominančiais klausimais. Kontroliuojant pavaldžius vienetus, gali būti organizuojamas ↑ *štābo karininkų lankymasis daliniuose*.

taršos Δ, contamination control, контроль заражения – veiksmai, kuriais stengiamasi laikinai ar visam laikui išvengti, sumažinti, pašalinti, padaryti nekenksmingą RChB taršą. Šių veiksmų tikslas – palaikyti arba padidinti karinių operacijų veiksmingumą. Dar ↑ *punktas 2, riba*.

zōnos Δ, zone control, контроль зоны – trukdymas priešui laisvai naudotis tam tikru vietovės rajonu – neleisti priešui įeiti, manevruoti ir atlikti bet kokius kitus veiksmus.

2. ryš. savų arba sąjungininkų pajėgų radijo siunčiamos informacijos klausymas, sekimas ir (ar) įrašymas siekiant palaikyti ir pagerinti procedūrų standartus ir apsaugą arba nustatyti reikiamą informaciją.

3. ryš. priešo radijo siunčiamos informacijos klausymas, sekimas ir (arba) įrašymas žvalgybos tikslais.

kontrolės punktas ↑ *punktas 1*.

kontrolės zonà, control zone, контрольная зона – kontroliuojama oro erdvės zona nuo žemės paviršiaus iki apibrėžtos viršutinės ribos. Dar ↑ *kontroliuojamoji oro erdvė, oro kelias, skrydžių valdymo rajonas*.

kontrolinė žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

kontrolinė apžiūra ↑ *apžiūra*.

kontrolinis karo belaisvis ↑ *karo belaisvis*.

kontrolinis minų tralāvimas ↑ *minų tralāvimas 1*.

kontrolinis prōfilis, check profile, контрольный профиль – pagal lauko matavimų rezultatus nubraižytas profilis, naudojamas profiliui, sudarytam pagal topografinius žemėlapius, patikslinti. Dviejų profilių lyginimas leidžia patikrinti topografiniame žemėlapyje nubraižytų horizontalių tikslumą.

kontrolinis skrydis ↑ *skrydis*.

kontroliuojamasis maršrūtas ↑ *maršrūtas*.

kontroliuojamasis prasilenkimas, controlled passing, контролируемый разъезд – eismo judėjimo tvarka, kai dviem priešingomis kryptimis judančiam transportui leidžiama pakaitomis pervažiuoti kelio vietą ar ruožą, kuriuo vienu metu galima važiuoti tik viena kryptimi.

kontroliuojamasis skrydis ↑ *skrydis*.

kontroliuojamasis ūostas ↑ *uostas*.

kontroliuojamoji ōro erdvė ↑ *erdvė*.

kontroliuojamoji zonà, control zone, контролируемая зона – teritorija, kurioje vykdomas pasirengimas rad. avarijos padariniams likviduoti. Kontroliuojamajai zonai priklauso ↑ *sanitarinė apsaugos zona* ir ↑ *apsaugos priemonių zona*.

kontroliuojamosios materiālinės priemonės ↑ *materialinės priemonės*.

kontrparengimas, counterpreparation, контрподготовка – 1. iš anksto suplanuota ugnis, leidžiama sužinotus apie gresiamą priešą puolimą.

2. sutelktas raketų, aviacijos ir artilerijos dalinių smūgis į pagr. priešų grupuotę. Δ tikslas – sutrukdyti arba susilpninti priešų grupuotės smūgį. Rengiamas armijų grupės (fronto) vadovybės sprendimu.

artilèrinis Δ, artillery counterpreparation, артиллерийская контрподготовка – sutelktas artilerijos ugnies smūgis pagr. priešų grupuotei, ypač jo artilerijai; sudedamoji kontrparengimo dalis. Ppr. planuojami keli Δ variantai, kurie priklauso nuo galimų priešų veiksmų. Δ turi prasidėti netikėtai ir anksčiau nei priešas pradės atakos rengimą ugnimi (artilerinį rengimą).

kontrpuolimas, counter offensive, контрнаступление – besiginančių pajėgų puolimas priešų puolimo metu arba tuoj po jo atėmimo. Δ tikslas – sunaikinti priešų puolančią grupuotę, sužlugdyti jo puolimą, užimti svarbius vietovės rajonus ir perimti operatyvinę ar strateginę iniciatyvą.

kontrsabotāžas, countersabotage, контрсаботаж – veiksmai, kurių tikslas – atskleisti ir neutralizuoti sabotāžą. Dar ↑ *sabotažas*.

kontrsmūgio atrėmimas, repulsion of counterstroke, отражение контрудара – puolančių pajėgų veiksmai smogiamosioms pajėgoms atremti ir sudaryti palankias sąlygas tęsti puolimą.

kontrsmūgio grupuotė ↑ *grupuotė*.

kontrsmūgis, counterstroke, контрудар – armijų grupės ar armijos gynybinės operacijos metu smogiamas smūgis siekiant sutriuškinti prasiveržusią priešų grupuotę, atkurti prarastą padėtį ir sudaryti puolimui (kontrpuolimui) palankias sąlygas. Δ vykdo viena ar keliomis kryptimis 2-asis ešelonas, rezervas ir 1-ojo ešelonu dalis bei pajėgos, perkeltos iš kitų kryptų. Teikiami reikalavimai, analogiški kontratakai. Dar ↑ *grupuotė*.

kontršnipinėjimas, counter-espionage, контршпионаж – veiksmai, kurių tikslas – atskleisti ir neutralizuoti šnipinėjimą.

kontržvalgyba, counter-intelligence, контрразведка – valstybės specialiųjų tarnybų veikla išaiškinant ir neutralizuojant savo teritorijoje užsienio žvalgybos tarnybų ir specialiųjų organizacijų, t. p. pavienių asmenų, užsiimančių šnipinėjimu, sabotāžu, ardomąja veikla arba terorizmu, veiklą, nukreiptą prieš valstybės saugumą, konstitucinę santvarką, politinę nepriklausomybę, teritorinį vientisumą. Dar ↑ *kontrsabotažas, kontršnipinėjimas, saugumo liudijimas, veikla prieš ardomąją veiklą*.

kontūrinis jūrlapis ↑ *jūrlapis*.

kontūrinis žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

kontūzija, contusion, контузия – žmogaus organizmo pažeidimas (pataloginė būseną), kai kūnas sumušamas veikiant oro smūgio bangai, susidariusiai sprogo metu. Kontūzijai būdingas sąmonės netekimas, galvos skausmas, svaigulys, klausos ir kalbos sutrikimas.

konveñcija, convention, конвенция – tarptautinė sutartis, reguliuojanti tam tikros srities (tarp jų ir karinės) tarpvalstybinius santykius. THT srityje Lietuva yra šių Δ ir tarptautinių sutarčių dalyvė: Ženevos konveñcija dėl sužeistųjų ir ligonių padėties pagerinimo veikiančiose armijose (1906); Protokolas dėl dusinamųjų, nuodingųjų ir kitokių dujų, taip pat bakteriologinio karo vedimo metodų uždraudimo (1925); Konveñcija dėl sužeistųjų ir ligonių padėties pagerinimo veikiančiose armijose ir Konveñcija dėl elgesio su karo belaisviais (1929); Protokolas dėl povandeninio karo vedimo taisyklių (1936); ↑ *Ženevos konveñcijos dėl karo aukų apsaugos ir papildomi protokolai*; ↑ *UNESCO kultūros vertybių apsaugos ginkluotojo konflikto metu konveñcija*; ↑ *Konveñcija dėl bakteriologinių ir toksinių ginklų kūrimo, gamybos ir saugojimo uždraudimo ir jų sunaikinimo*; ↑ *Konveñcija dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo*; ↑ *Konveñcija dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo ir jo sunaikinimo*; Konveñcija dėl priešpėstinių minų naudojimo, kaupimo, gamybos ir perdavimo uždraudimo ir dėl jų sunaikinimo (1997).

Konveñcija dėl bakteriologinių ir toksinių ginklų kūrimo, gamybos ir saugojimo uždraudimo ir jų sunaikinimo, Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological [Biological] and Toxin Weapons and on their Destruction, Конвенция о запрещении разработки, производства и накопления запасов бактериологического (биологического) и токсинного оружия и об их уничтожении – Ženevos konveñcija (1972), įpareigojanti jos dalyvius negaminti, netobulinti, nekaupiti ir kaip nors kitaip neįsigyti ir neturėti mikrobinių ar kitų BM ar toksinų kiekiais, viršijančiais taikių tikslų poreikius, t. p. ginklų, įrenginių ar siuntimo į taikinių priemonių, skirtų tokių medžiagų naudojimui priešiškiems tikslams arba per ginkluotąjį konfliktą; sunaikinti arba pritaikyti taikiems tikslams minėtas medžiagas ir priemones; neperduoti jų kitoms valstybėms, neskatinti ar neraginti jas gaminti ar įsigyti. LR Δ ratifikavo 1997.

Konveñcija dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo ir jo sunaikinimo, Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Employment of Chemical Weapons and on their Destruction, Конвенция о запрещении разработки, производства, накопления запасов и применения химического оружия и об его уничтожении – Paryžiaus konveñcija (1993), pagal kurią valstybės dalyvės įsipareigojo nekurti, negaminti, kitokiu būdu neįsigyti, nekaupiti, neišsaugoti ir nenaudoti ir kam nors

Konveñcija

kitam neperduoti chem. ginklo, sunaikinti jį ir jo gamybos objektus. Δ nedraudžia naudoti nuodingąsias chem. medžiagas pramonės, žemės ūkio, tyrimų, medicinos, farmacijos ar kt. taikiems tikslams, t. p. kariniams tikslams, nesusijusiems su chem. ginklo, kaip kariavimo priemonės, naudojimu. LR Δ ratifikavo 1998.

Konveñcija dėl karinio ar kitokio priešiško poveikio gamtinei aplinkai uždraudimo, Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile use of Environmental Modification Techniques, Конвенция о запрещении военного или любого иного враждебного использования средств воздействия на природную среду – Konveñcija (1977), įpareigojanti jos dalyves nenaudoti kariniais arba bet kokiais kitais priešiškais tikslais bet kurias priemones, kuriomis galima būtų sąmoningai reguliuoti gamtinių procesų dinamiką ir keisti Žemės sandarą ar struktūrą (įskaitant biosferą, litosferą ir atmosferą) arba kosminę erdvę. Δ neklaido paveikti gamtinę aplinką taikiems tikslams.

Konveñcija dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kuriė gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba vėikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo, Convention on the Prohibition or Restrictions on the use of Certain Conventional Weapons which may be Deemed to be Excessively Injurious or to have Indiscriminate Effects, Конвенция о запрещении или ограничении применения некоторых видов обычного оружия, которые могут считаться слишком поражающими или действуют неизбирательно – Ženevos konveñcija (1980) ir jos papildomi protokolai, kurie draudžia naudoti bet kokius ginklus, kurie ppr. sužeidžia skeveldromis (dalelėmis) ir kurių žmogaus kūne negalima aptikti rentgeno spinduliais; apriboja lauko minų ir visiškai draudžia apgaulingųjų minų, kurios pradeda veikti palietus ar prisitartinus prie tariamai nežalingo objekto, naudojimą; visiškai draudžia padegamojo ginklo naudojimą prieš civilinius gyventojus ir civilinius objektus, apriboja jo naudojimą prieš gamtos objektus, kuriais prisidengia ar užsimaskuoja kombatantai, t. p. prieš karinius objektus, esančius civilių susitelkimo vietoje; draudžia naudoti apakinamąjį lazerinį ginklą, sukeltantį visišką apakimą (LR Δ ratifikavo 1998).

konvertoplānas, convertiplane, конвертоплан – 1. statmenai kylantis ir tūpiantis lėktuvas; vieni Δ kyla ir tūpia stačiu, o skrenda gulsčiu liemeniu, kiti – kyla, skrenda ir tūpia gulsčiu liemeniu.

2. kintamasis aparatas; turintis sparnus ir sraigtus orlaivis, kurio keliamoji sistema, priklausomai nuo skrydžio režimo, gali keisti savo funkcijas arba keliamosios jėgos sudarymo būdą; pvz., kilti ir tūpti vertikaliai (kaip sraigtasparnis) naudojant oro sraigtų trauką, o juos pasukus – sraigtai pasidaro traukiamaisiais ir užtikrina horizontalųjį skrydį (kaip lėktuvas). JAV eksperimentinis tokio tipo Δ V-22 (1989) turi 2 turbosraiginius variklius pasukamosiose gondolose; sparno ilgis 14 m, kilimo masė 21,5 t, kreiserinis skrydžio greitis 510 km/h.

konvojaus krovimas ↑ *krovimas*.

konvojaus palydà ↑ *palydà 1*.

konvojus, convoy, эскорт – 1. prekiniai laivai arba (ir) pagalbiniai karo laivai, ppr. su karo laivų ir (arba) orlaivių palyda, arba vienas prekinis laivas, arba pagalbinis karo laivas su karo laivo palyda, surinkti ir organizuoti į bendrą grupę plaukti kartu.

evakuācijoj Δ, evacuation convoy, эвакуационный конвой – grupė laivų sužeistiesiems evakuoti iš pavojingo jūros rajono.

karinis Δ, military convoy, военный конвой – sausumos ar jūrų vilkstinė, kuri valdoma ir registruojama kaip karinis vienetas. Jūrų vilkstinė gali sudaryti bet koks prekinį laivų, pagalbinių ir kitų karinių vienetų derinys.

pagrindinis Δ, main convoy, основной конвой – laivų vilkstinė kaip visuma, kuri plaukia iš konvojaus rinkimosi uosto (inkarvietės) į paskyrimo vietą. Prie jos gali prisijungti kiti konvojai ir ją gali palikti atsiskiriantieji konvojai.

pakrātės Δ, coastal convoy, прибрежный конвой – laivų vilkstinė, kuri plaukia arčiau žemyno šelfo ir pakrančių vandenyse.

prėkinių laivų Δ, merchant convoy, торговый конвой – laivų vilkstinė, sudaryta daugiausia iš prekinį laivų, kurią kontroliuoja karinio laivyno žinybos.

vandenyno Δ, ocean convoy, океанский конвой – vilkstinė, kuri plaukia už žemyno šelfo.

2. organizuota autotransporto grupė, kuri juda su palyda arba be jos.

koordinācija, coordination, координация – tikslus, suderintas veikimas; veiksmų, sąvokų darinimas.

koordināčių nustātymo tīnklas ↑ *tīnklas 1*.

koordināčių sistemà, coordinates system, система координат – taškai, linijos arba plokštumos, kurių atžvilgiu nustatoma objektų padėtis plokštumoje arba erdvėje. Linijiniai ir kampiniai dydžiai, nurodantys objekto padėtį tam tikroje Δ, vad. objekto koordinatėmis. Karyboje dažn. naudojamos Δ: plokštuminių stačiakampių Δ (Gauso koordinatės), plokštuminių polinių ir bipolinių Δ (polinės koordinatės), geografinių Δ (geografinės koordinatės), geodezinių Δ (geodezinės koordinatės), astronominių Δ (↑ *dangaus sfera*), tinklo Δ (tinklo koordinatės), stačiakampė Δ erdvėje. Lietuvoje naudojama Lietuvos Δ 1994 (LKS 94). Dar ↑ *koordinatės*.

Lietuvos koordināčių sistemà 1994 (LKS 94), Lithuanian coordinates system 1994, (LCS 94), Система координат Литвы 1994 – 1994 09 30 Lietuvos Vyriausybės nutarimu Nr. 936 priimta geodezinių koordināčių sistema,

sukurta \uparrow *Europos Žemės atramos sistemos 1989, ETRS 89*, pagrindu. Tai geocentrinė koordinatė sistema. Jos pradžia sutampa su Žemės masės centru. Viena koordinatė ašis nukreipta į sutartinį Žemės ašigalį, kitos dvi yra pusiaujo plokštumoje. Naudojamas \uparrow *elipsoidas WGS 84*.

tiūklo Δ , grid coordinates system, система координат сетки – stačiakampių koordinatė tinklo (plokštumoje) sistema, sudaryta atsižvelgiant į žemėlapių projekciją ir matematiškai su ja suderinta taip, kad taško geografinės koordinatės lengvai keičiamos į stačiakampes koordinates plokštumoje, su kuriomis gali būti atliekami įprastiniai geodeziniai skaičiavimai.

koordinatė tinklo brūkšneliai, grid ticks, метки координатной сетки – trumpi brūkšneliai ant žemėlapių vidinio ir (ar) išorinio rėmelio, rodantys papildomas koordinatė sistemas. Kartais, siekiant palengvinti naudojimąsi žemėlapyje esančių koordinatė tinklu, tokie brūkšneliai vaizduojami ant tinklo.

koordinatės, coordinates, координаты – linijiniai arba kampiniai dydžiai, kurie rodo taško padėtį pagal tam tikrą atskaitos ar nuorodų sistemą.

astronominės Δ , astronomic coordinates, астрономические координаты – skaičiai, nusakantys kosminių kūnų arba sutartinių taškų padėtį dangaus sferoje tam tikrų plokštumų, linijų ar taškų atžvilgiu. Pagal pasirinktą pagr. plokštumą yra astronominių koordinatė horizontinė (horizonto plokštuma), pusiaujinė (dangaus pusiaujo plokštuma), ekliptinė (ekliptikos plokštuma), galaktinė (galaktikos pusiaujo plokštuma) sistema.

Dekarto Δ , Cartesian coordinates, координаты Декарта – koordinatė sistema, kurioje taškų padėtis erdvėje išreiškiama ją susiejant su trimis tarpusavyje statmenomis plokštumomis, vad. koordinatė plokštumomis. Šių plokštumų sankirtoje susidaro trys tiesės, vad. koordinatė ašimis. Plokštuminės Δ karyboje naudojamos taškų (objektų) vietai Žemės paviršiuje ir žemėlapyje nustatyti ir nurodyti (plokštuminės stačiakampės koordinatės).

Gauso Δ , Gauss coordinates, координаты Гаусса – zoninė plokštuminių stačiakampių koordinatė sistema. Pavadinta vokiečių matematiko K. Gauso (1777–1855) vardu. Šioje sistemoje vertikaloji (X) ašis nukreipta išilgai šešių laipsnių zonos ašinio dienovidinio, teigiama kryptis – šiaurės kryptis; horizontalioji (Y) ašis nukreipta išilgai pusiaujo, teigiama kryptis – rytų kryptis. Koordinatė pradžia – šešių laipsnių zonos ašinio dienovidinio ir pusiaujo susikirtimo taškas. Žemėlapyje nurodoma ne tikroji horizontaliosios koordinatės vertė, o prie tikrosios pridėjus 500 km. Be to, prie horizontaliosios koordinatės iš kairės pusės rašomas šešių laipsnių zonos, kurioje yra lape vaizduojama teritorija, numeris. Tai Rusijos valstybinė koordinatė sistema, pagrįsta Gauso žemėlapių projekcija. Δ naudojamos sudarant topografinius žemėlapius, nustatant geodezinių punktų koordinates.

geocentrinės Δ , geocentric coordinates, геоцентрические координаты – koordinatė sistema, kurios pradžia yra Žemės centre.

geodėzinės Δ , geodetic coordinates, геодезические координаты – Žemės paviršiaus taškų kampinės koordinatės ir aukščiai ant Žemės sferoide (atraminio elipsoido); naudojamos sudarant žemėlapius, nustatant ir nurodant taškų (objektų) koordinates pagal žemėlapius ir pan.

geogrāfinės Δ , geographic coordinates, географические координаты – kampinė koordinatė sistema, kurioje bet kurio taško padėtis Žemės paviršiuje nusakoma geografinės platumos ir geografinės ilgumos kampais. Naudojamos taškų padėčiai Žemės paviršiuje nustatyti ir nurodyti. Dar \uparrow *geogrāfinė platumą, geogrāfinė ilgumą, tinklas 1*.

heliocentrinės Δ , heliocentric coordinates, гелиоцентрические координаты – koordinatė sistema, kurios pradžia yra Saulės centre.

momeitinės Δ , instantaneous coordinates, текущие координаты – taikinio, laivo, orlaivio ir kt. judančių objektų padėtis bet kuriame paviršiuje arba erdvėje, kuri atitinka kiekvieną laiko momentą.

plokštuminės stačiakampės Δ , plane rectangular coordinates, плоские прямоугольные координаты – zoninė koordinatė sistema, kurioje vertikaloji ašis (X) nukreipta išilgai šešių laipsnių zonos ašinio dienovidinio, teigiama kryptis – šiaurės kryptis; horizontalioji ašis (Y) nukreipta išilgai pusiaujo, teigiama kryptis – rytų kryptis. Koordinatė pradžia – šešių laipsnių zonos ašinio dienovidinio ir pusiaujo susikirtimo taškas. Koordinatė fizinė prasmė: vertikaloji koordinatė ($X - \uparrow$ *abscise*) nurodo taško (objekto) nuotolį nuo pusiaujo, horizontalioji ($Y - \uparrow$ *ordinate*) – taško (objekto) nuotolį nuo zonos ašinio dienovidinio. Naudojamos taškų (objektų) planimetrinei padėčiai nustatyti ir nurodyti. Δ skiriamos Dekarto, Gauso ir tinklo koordinatės. Gali būti sutrumpintosios ir vietinės.

plokštuminės vietinės Δ , plane local coordinates, плоские местные координаты – vietinė plokštuminių koordinatė sistema, sudaryta matininko patogumui. Pagr. ašys ppr. parenkamos taip, kad visos koordinatės būtų pirmame kvadrante. Y ašis gali būti sutapdinta su astronominės šiaurės, geodezinės šiaurės, magnetinės šiaurės arba priimtos šiaurės kryptimi. Karyboje naudojama sudarant vietovės planus, schemas ir pan.

pōlinės Δ , polar coordinates, полярные координаты – 1. koordinatė sistema, kurioje bet kurio taško padėtį plokštumoje nustato (nusako) du dydžiai: kampas tarp polinės ašies teigiamos krypties (karyboje dažn. – krypties į šiaurę) ir krypties į nagrinėjamą tašką, matuojamas pagal laikrodžio rodyklę; vektoriaus, jungiančio pasirinktą polių ir nagrinėjamą tašką, ilgis; 2. *art.* kryptis, nuotolis ir vertikalus nuokrypis nuo stebėtojo į taikinį.

sutrum̃pintosios stačiakamp̃ės Δ , rectangular reduced coordinates, прямоугольные сокращенные координаты – taško (objekto) plokštuminė stačiakampė koordinatė, be tūkstančių ir šimtų kilometrų. Naudojama taškų (objektų) padėčiai kariniame koordinatiniame tinkle nustatyti ir nurodyti.

táikinio Δ , target coordinates, координаты цели – 1. kampiniai arba linijiniai dydžiai, rodantys taikinio (objekto) buvimo plokštumoje arba erdvėje vietą pasirinktos koordinatinių sistemos atžvilgiu. Judančių taikinių koordinatės nustatomos tam tikru laiku (koordinatinių nustatymo arba sankirtos momentu); 2. taikinio centro stačiakampės arba polinės koordinatės.

tĩnklo Δ , grid coordinates, координаты сетки – koordinatės, nustatytos naudojantis tinklo koordinatinių sistema (tinklo langeliai sužymėti raidėmis ir numeriais), kuri leidžia rasti taško vietą nuotraukoje, žemėlapyje ar jūrlapyje. Dar ↑ *koordinatinis tinklas*.

koordinatinis naikinimo dėsnis, target destruction coordinate law, координатный закон поражения – taikinio naikinimo tikimybės priklausomybė nuo taikinio buvimo vietos (koordinatinių) sprogo centro atžvilgiu. Reikalingas šaudymo veiksmingumui įvertinti, kai šaudoma į pavienius taikinius, kuriuos galima naikinti ne tik tiesiogiai pataikius, bet ir kitais šaudmens naikinamaisiais veiksniais. Artilerijos šaudmens naikinamosios savybės apibūdinamos tikrojo naikinimo zona. Dar ↑ *naikinimo zona*.

koordinatinis tĩnklas, roamer, координатная сетка – tinklas žemėlapyje, sudarytas atsižvelgiant į žemėlapio mastelį. Naudojamas objektų koordinatėms žemėlapyje nustatyti. Dar ↑ *koordinatinių tinklo brūkšneliai*.

fotogrammėtrinis Δ , photogrammetric grid, фотограмметрическая координатная сетка – fotogrammetriniais metodais sudarytas geodezinio pagrindo taškų tinklas, išsiskiriantis iš įprastais geodeziniais metodais sudaromų tinklų.

karinis Δ , military grid, военная координатная сетка – dvi sekos lygiagrečių linijų, susikertančių stačiais kampais ir sudarančių kvadratus. Δ braižomas žemėlapiuose, jūrlapiuose ir kituose panašiuose Žemės paviršiaus atvaizduose, kad būtų galima tiksliai ir nuolat nustatyti sausumos objektų vietas kitų objektų atžvilgiu, apskaičiuoti kryptis ir atstumus iki kitų taškų. Δ Žemės paviršius nuo pusiaujo šiaurės ir pietų kryptimis padalytas į kvadratus, kurių kraštinių ilgis vietovėje lygus 100 km, o šių kvadratų viduje nubrėžtas universalusis skersinis Merkatoriaus tinklas. 100 km kvadratai žymimi dviem lotynų abėcėlės didžiosiomis raidėmis. Kvadrato žymoje užšifruoti apatinės kvadrato kraštinės nuotolis nuo pusiaujo tūkstančiais ir šimtais kilometrų ir kairiosios kvadrato kraštinės nuotolis nuo šešių laipsnių zonos ašinio dienovidinio šimtais kilometrų. Naudojamas taškų (objektų) padėčiai Žemės paviršiuje arba žemėlapyje nustatyti ir nurodyti. 100 km kvadrato identifikavimas nurodytas kiekvieno žemėlapių lapo nuorodų lentelėje. Dar ↑ *dienovidinis, žemėlapių užrėmis*.

laisvąsis Δ , arbitrary grid, несвязанная координатная сетка – bet kokia atraminė sistema, sudaryta naudoti ten, kur koordinatinis tinklas neišbraižytas arba kur geodezinė atrama turi būti įslaptinta, pvz., kariuomenėje naudojamas žemėlapių nuorodų kodavimas.

perspektĩvinis Δ , perspective grid, перспективная координатная сетка – nubraižytas ar ant nuotraukos uždėtas linijų tinklas, vaizduojantis Žemės paviršiaus ar geodezinio pagrindo plokštumos tinklo perspektyvą.

taškų nũorodos Δ , point designation grid, сетка обозначения точек – su tikru masteliu nesusietas, padalytas į kvadratus tinklas, nubraižytas žemėlapyje, jūrlapyje ar aerofotografinėje nuotraukoje, leidžiantis lengviau surasti reikiamus taškus (objektus).

universalusis skersinis Merkatoriaus tĩnklas, Universal Transverse Mercator (UTM) grid, универсальная поперечная сетка Меркатора – 1. karinis koordinatinis tinklas, sudarytas remiantis skersine Merkatoriaus projekcija; naudojamas objektų vietai žemėlapyje nustatyti ir nurodyti; 2. lygiagrečios šešių laipsnių zonos ašiniui dienovidiniui bei pusiaujui ir lygiais tarpais nubrėžtos linijos (žemėlapyje – vertikaliosios ir horizontaliosios tinklo linijos). Horizontaliosios linijos jungia taškus, vienodai nutolusius nuo pusiaujo, vertikaliosios – nuo šešių laipsnių zonos ašinio dienovidinio. Linijos brėžiamos taip, kad tarpusavyje susikirsdamos sudaro kvadratus, kurių kraštinių ilgiai vietovėje atitinka sveiką kilometrų skaičių. Todėl Δ dar vad. kilometriniu arba koordinatiniu tinklu. Labiausiai naudojamų žemėlapių kvadrato kraštinės ilgis (cm) yra toks: 1:10 000 – 10 cm; 1:25 000 – 4 cm; 1:50 000 – 2 cm; 1:100 000 – 1 cm. Šioms kraštinėms vietovėje atitinka 1 km. 1:250 000 – 4 cm, jai vietovėje atitinka 10 km; 3. Valstybinės koordinatinių sistemos, pagrįstos skersine Merkatoriaus žemėlapių projekcija, oficialus pavadinimas.

koordinatogrąfas, coordinatograph, координатограф – prietaisas, naudojamas stačiakampėms koordinatėms braižyti. Jis gali būti stereoskopinio braižomojo įrankio dalis, kai vizavimo žymos (markės) planimetriniais (X ir Y) judesiais braižomos tiesiogiai.

koordināvimas, coordination, координирование – 1. pastangų derinimas pajėgų grupuočių arba sąjunginių valstybių GP lygmeniu siekiant bendrų tikslų operacijose arba strateginių tikslų koaliciniame kare.

2. pasikeitimas operacijų metu informacija apie vykdomus veiksmus turint tikslą informuoti, suderinti bendrą veiksmų planą laiko atžvilgiu, kad būtų išvengta tarpusavio konfliktinių situacijų.

kāro veiksmū Δ, coordination of military actions, координация военных действий – pastangų derinimas: 1. valstybės GP grupuočių siekiant tam tikrų tikslų strateginėse operacijose. Ppr. vykdo vyriausioji kariuomenės vadovybė ir jos atstovai junginiuose; 2. sąjunginių valstybių GP siekiant bendrų karinių politinių ir strateginių tikslų koaliciniame kare. Δ pagrindus nustato valstybių vadovai, o konkrečias priemones rengia atitinkami gynybos (generaliniai) štabai.

paramos ugnimi Δ, fire support coordination, координация огневой поддержки – ugnies planavimas ir leidimas siekiant, kad į atitinkamus taikinius būtų šaudoma reikiamu skaičiumi ginklų ar ginklų grupių. Dar ↑ *centras 3, riba*.

koordinavimo taškas ↑ *taškas 1*.

KOP ir OEG armija ↑ *armija*.

kōpos, dunes, дюны – vėjo supustytos smėlio kalvos. Pagal susidarymo vietą skiriamos žemyninės ir pajūrio Δ. Lietuvoje daugiausia Δ yra Baltijos pajūryje, ypač daug jų Kuršių nerijoje. Lietuvoje daugiausia kopagūbrių, išėjusių statmenai vyraujančiai vėjo krypčiai.

kordūtinis pārakas ↑ *parakas*.

kordonas, cordon, кордон – *ist.* tolygus kariuomenės išdėstymas nedideliais būriais išilgai tam tikros linijos arba valstybės sienos, pvz., įtvirtintų postų linija Romos imperijos pakraščiuose ir kt. Terminas „Δ“ išliko Prancūzijos ir kai kurių kt. šalių kariuomenėse. Dar ↑ *kordoninė strategija*.

2. pasienio sargyba, kariuomenės arba policijos postai išilgai valstybės sienos jai ginti ir pasienio zonai kontroliuoti.

kordūninė strategija ↑ *strategija*.

koregavimas, correction, корректирование – 1. *rus.* sutartinis žodis, kuriuo nurodoma, kad duomenyse yra klaida ir kad po jo eis ištaisyti duomenys.

2. šaudymo nuostatų keitimas atsižvelgiant į šaudymo (išišaudymo į taikinį, kaunamojo šaudymo) rezultatus, pvz., ugnies Δ.

ugniēs Δ, adjustment of fire, корректирование огня – 1. tiesioginis ar elektroninis stebėjimas nustatant šaudymo tikslumą pagal stebėjimo liniją, koreguojant ugnį ar analizuojant jos rezultatus. Koreguojant ugnį nustatomos kaunamosios šaudymo nuostatos arba jos tikslinamos kaunamojo šaudymo metu; 2. *art.* veiksmai teisingai krypčiai, nuotoliui ir sprogimo aukščiui (jei naudojamas nuotolinis sprogdiklis) nustatyti, kai šaudoma į matomą taikinį ir stebimi ugnies rezultatai; 3. *art.* šaudymo nuostatų keitimas siekiant, kad kritimo ar sprogimo taškas būtų arčiau taikinio. Dar ↑ *artilėrijos ugnies koregavimas, ugnies koregavimo postas*.

koregavimo kōdas ↑ *kodas 1*.

korektūrā, spotting correction, корректура – *art.*: 1. ↑ *nuokrypis* su priešingu ženklu.

2. nuostatų keitimas atsižvelgiant į šaudymo (išišaudymo į taikinį, kaunamojo šaudymo) rezultatus.

aūkšcio Δ (Δ_H), adjustment in height, корректура высоты – sprogimų aukščio nuokrypis nuo tinkamiausio sprogimų aukščio (nuotolinio šaudymo metu) su priešingu ženklu.

kryptiēs Δ (Δ_K), adjustment in direction, корректура направления – sprogimų nuokrypis į šoną su priešingu ženklu.

nuotolio Δ (Δ_N), adjustment in range, корректура дальности – sprogimų nuokrypis į tolį su priešingu ženklu.

korektūrų skaičiavimo prietaisas, correction device, прибор для расчета корректур – *art.* prietaisas šaudymo korektūroms apskaičiuoti.

korespondeñtas, correspondent, корреспондент – 1. asmuo, susirašinėjantis su kuo nors, rašantis laiškus kam nors.

2. žiniasklaidos bendradarbis, siunčiantis korespondencijas iš kurios nors vietos.

3. tarnautojas, susirašinėjantis įstaigos ar įmonės reikalais.

4. asmuo arba įstaiga, atliekanti finansinius, komercinius pavedimus kt. asmeniui arba įstaigai.

5. asmuo (karys) arba karinis vienetas, palaikantis ryšį ryšių priemonėmis.

koridoriūs, corridor, коридор – *av.* siauras oro erdvės ruožas.

ōrlaivio kilimo Δ, aircraft climb corridor, воздушный коридор набора высоты – kontroliuojama vertikaliai ir horizontaliai apibrėžta oro erdvė virš aerodromo.

ōro Δ, air corridor, воздушный коридор – apribotas oro kelias, skirtas draugiškųjų pajėgų orlaiviams, kad jie nebūtų apšaudyti tų pačių pajėgų.

sraigatšparniū Δ, helicopter lane, вертолетный коридор – saugus oro koridorius, kuriuo sraigatšparniai per sraigatšparnių operacijas skrenda į paskyrimo vietą ir iš jos.

kōrpusas, corps, корпус – taktinis junginys; darinys, didesnis negu divizija, bet mažesnis negu armija ar armijų grupė. Dažn. susideda iš dviejų ar daugiau divizijų kartu su kovinės paramos ir aptarnavimo vienetais. Gali būti sudedamoji didesnių junginių dalis arba savarankiškas karinis vienetas, galintis vykdyti kovos užduotis savarankiškai arba

sąveikaudamas su kitais junginiais. Pirmas Δ buvo sudarytas Rusijoje (1701). XVIII a. Δ buvo sudaromi Rusijos ir kai kurių kt. šalių kariuomenėse tikrai karo veiksmų laikotarpiui. XIX a. pab. armijos (pėstininkų) ir kavalerijos Δ įsitvirtino beveik visų šalių kariuomenėse. Pėstininkų ir kavalerijos korpusų analogais tapo šaulių ir raitininkų Δ . Karybos istorijoje t. p. žinomi mechanizuotasis, motorizuotasis, oro desanto, tankų, raketų, aviacijos, priešlėktūvinis ir kt. Δ . XXI a. pr. Δ daugiausiai išliko SP, t. p. yra kai kurių valstybių kitose GP rūšyse.

ármijos Δ , army corps, армейский корпус – bendrasis SP junginys operatyviniams-taktiniams, kartais ir operatyviniams uždaviniams vykdyti armijos (armijų grupės, fronto) operacijose. Atsirado susikūrus masinėms kariuomenėms. I ir II pasaul. karuose buvo daugelio valstybių kariuomenėse (SSRS – šaulių Δ). Šiuolaikinio Δ kovinę sudėtį sudaro 2–4 ir daugiau divizijų (tarp jų 1–2 šarvuotųjų ir tankų), pajėgų rūšių, paramos ir užnugario daliniai ir padaliniai.

kavalèrijos Δ , cavalry corps, кавалерийский корпус – *ist.* korpusas, kurio paskirtis – plėsti sėkmingai vykstančias puolamąsias operacijas. Pirmą kartą buvo sudarytas Prancūzijoje 1804. Buvo naudojamas I ir II pasaul. karų metu.

mechanizúotasis Δ , mechanized corps, механизированный корпус – *ist.* bendrasis SSRS GP junginys, kuris buvo naudojamas per II pasaul. karą. 1946 Δ buvo pertvarkytas į mechanizuotąją diviziją.

motorizúotasis Δ , motorized corps, моторизованный корпус – *ist.* Vokietijos GP bendrasis junginys II pasaul. karo metu. Jį sudarė 1–2 tankų, 1–2 motorizuotosios arba lengvosios divizijos, kartais ir pėstininkų divizijos. Ppr. būdavo lauko armijos arba tankų grupės (armijos) sudėtyje ir galėjo turėti iki 60–70 tūkst. žmonių, 350–700 tankų ir kt. ginkluotę.

óro desánto Δ , airborne corps, воздушно-десантный корпус – *ist.* oro desanto pajėgų bendrasis junginys; II pasaul. kare buvo skirtas vykdyti užduotis prieš užnugaryje per oro desanto operacijas. Sovietinės kariuomenės Δ (1941) sudarė 3 oro desanto brigados ir korpuso daliniai (apie 8 000 žm.). Vokietijos kariuomenės Δ sudarė parašiuotų desanto, išlaipinimo desanto divizijos ir korpuso daliniai. JAV kariuomenėje Δ buvo sudaromi tikrai pasirengimo desantavimui ir kovos veiksmų prieš užnugaryje laikotarpiui.

óro erdvės gynýbos Δ , air defence corps, корпус ПВО – korpusas, kurio paskirtis – svarbiems administraciniais politiniams, ekonominiams centrams ir rajonams ginti nuo oro prieš smūgių.

péstininkų Δ , infantry corps, пехотный корпус – *ist.* kai kurių valstybių GP bendrasis junginys, skirtas kovos veiksams vykdyti operatyvinio junginio sudėtyje arba savarankiškai siauroje operacinėje kryptyje. Ppr. jį sudarydavo 2–4 pėstininkų divizijos, kartais t. p. 1–2 kavalerijos divizijos ir korpuso daliniai. Kovinė sudėtis svyravo nuo 30 iki 100 tūkst. žmonių. Vėliau buvo pavadintas armijos korpusu.

priešlėktúvinis Δ , air defence corps, корпус ПВО – SSRS korpusas, skirtas svarbiems šalies administraciniais, pramonės ekonominiams centrams ir rajonams, GP grupuotėms ir kariniams objektams saugoti nuo oro smūgių. Δ buvo įsteigti 1937. Δ sudarė 1–3 zenitinės artilerijos pulkai, 4–8 zenitinės artilerijos divizionai, 1–2 zenitinių kulkosvaizdžių pulkai (atskirieji batalionai), 2–3 prožektorių pulkai, 2–3 užtvarų aerostatų pulkai, 2–4 oro erdvės stebėjimo, išpėjimo ir ryšių batalionai ir kt. II pasaul. karo pab. buvo 14 Δ ; 5 Δ vykdė uždavinius ir po karo.

šauliū Δ , rifleman corps, стрелковый корпус – *ist.* SSRS GP junginys (XX a. 3–6 d-mečio). Jo sudėtyje buvo kelios šaulių divizijos ir įvairūs korpuso daliniai, pvz., 1944 turėjo 3 šaulių divizijas, artilerijos pulką (27 batalionus, 300–500 sunkiųjų kulkosvaizdžių, 750–900 artilerijos pabūklų ir minosvaizdžių). XX a. 6 d-metyje šaulių korpusai buvo likviduoti.

tánkų Δ , tank corps, танковый корпус – *ist.* bendrasis junginys, kurio paskirtis – veikti judriosios grupės sudėtyje armijos (fronto) operacijoje. Per II pasaul. karą Δ turėjo SSRS (3 tankų, 1 motorizuotųjų šaulių brigada, 6 įvairūs artilerijos pulkai; Δ buvo daugiau kaip 12 tūkst. žmonių, 207 tankų, 63 savaeigiai artilerijos įrenginiai, 182 artilerijos pabūklai ir minosvaizdžiai) ir Vokietijos (2 tankų ir 1 motorizuotoji divizija; apie 500 tankų ir šturmo pabūklų) GP.

kòrpuso artilèrija ↑ artilerija 2.

kòrtikas, dagger, кортик – duriamasis ginklas su tiesia dviašmene (rečiau keturašmene) 200–300 mm geležte ir kotu su kryžma ir galvute. Atsirado XVI a. pab. kaip abordažinis ginklas, o XVIII a. žinomas ir kaip medžioklės ginklas. Δ pirmiausia atsirado laivyne ir ilgą laiką priklausė tik jūreiviams, vėliau juo buvo ginkluojami ir kt. kariuomenės rūšių puskarininkiai, karininkai, generolai ir maršalai. T. p. kaip uniformos dalį nešiojo ir kai kurių valstybių, pvz., Vokietijos, Rusijos ir kt. valdininkai (valstybinių įstaigų tarnautojai, diplomatai, muitininkai ir kt.). Δ buvo puošiamas herbais, karūnomis, ereliais, svastikomis, užrašais ir pan. Dabar Δ yra daugelio valstybių KJP karininkų uniformos, o kai kur sudedamoji GP puskarininkų, karininkų ir generolų paradinės uniformos dalis.

korvétė, corvette, корвет – *ist.* 1. XVII–XIX a. pr. artilerinis burlaivis naudotas žvalgybai, ryšiams ir pagalbai teikti. Pirmosios Δ – viensiebis burlaivis, vandentalpa iki 200 t; vėliau – tristesiebis burlaivis, vandentalpa 400–600 t, ginkluotė 20–30 pabūklų. Nuo XIX a. vid. burinis garlaivis, vandentalpa iki 3500 t, greitis iki 14 mazgų (26 km/h), ginkluotė 32 pabūklai.

2. JAV, D. Britanijos ir kai kurių kt. valstybių laivynuose per II pasaul. karą naudotas priešlaivinis ir OEG laivas. Vandentalpa 900–1600 t, greitis iki 20 mazgų (37 km/h); ginkluotas viena trimis 76–102 mm patrankomis, 2–6 zenitiniais automatiniais 20–40 mm pabūklais, giluminėmis reaktyvinėmis bombomis, radiolokacijos ir hidroakustinėmis stotimis.

Šiuolaikinė Rusijos Δ „Stereguščij“ pagaminta pagal „Stealth“ („Nepastebimas“) technologiją.

kòsminė erdvė \uparrow *erdvė*.

kòsminė navigācija \uparrow *navigacija 1*.

kòsminė navigācijos sistemà \uparrow *sistema 1, navigacijos sistema*.

kòsminė sistemà \uparrow *sistema 1*.

kòsminė situācija \uparrow *situacija*.

kòsminė tèchnika \uparrow *technika*.

kòsminė téisė \uparrow *teisė*.

kòsminė trianguliācija \uparrow *trianguliacija*.

kòsminė žvalgyba \uparrow *žvalgyba*.

kòsminės erdvės kontrolė \uparrow *kontrolė 1*.

kòsminės pājėgos \uparrow *pajėgos 1*.

kòsminio táikinio vāldymo pėrėmimas, space target capture, перехват космической цели – kovos veiksmas siekiant aptikti ir sunaikinti (išvesti iš rikiuotės) priešo kosminius taikinius (objektus). Kosminį taikinį (objektą) aptinka kosminės erdvės kontrolės priemonės. Kosminį taikinį (objektą) naikina (išveda iš rikiuotės) specialieji automatiškieji gaudančiųjų palydovų leidimo ir taikymo kompleksai, aviacijos raketų sistemos, priešraketiniai kompleksai. Dar \uparrow *kosminės erdvės kontrolė*.

kòsminis fotografāvimas, space photography, космическая съемка – fotografavimas, atliekamas prietaisais, esančiais už Žemės atmosferos ribų. Pirmosios kosminės nuotraukos iš raketų buvo padarytos 1946, iš bepiločių erdvėlaivių – 1960, iš pilotuojamų erdvėlaivių – 1961. Šiuolaikinės Δ naudojimo sritys: meteorologija, okeanologija, geologija, kartografija ir kt. Dar \uparrow *žvalgyba*.

kòsminis giñklas, space weapon, космическое оружие – kosminės sistemos ir priemonės, kurios gali būti naudojamos kosminiams ir antžeminiams (antvandeniniams) objektams naikinti.

kòsminis greitis \uparrow *greitis*.

kòsminis rakėtų komplėksas \uparrow *raketų kompleksas*.

kòsminis skrydis \uparrow *skrydis*.

kòsminis sprogiimas \uparrow *sprogimas*.

kòsminių objektų atpažinimas, space object identification, идентификация космических объектов – stebimojo kosminio objekto atitikimas žinomam objektui (pavyzdžiui). Atpažįstami kosminiai objektai pagal rūšį – gamtiniai ar dirbtiniai; pagal klasę – planeta, asteroidas, kometa ar erdvėlaivis; pagal tipą – Saulės sistemos planeta ar dirbtinis Žemės palydovas „Explorer“; pagal pavyzdį – planeta Uranas ar dirbtinis Žemės palydovas „Explorer-78“ ir pan. Atpažįstama pagal informacinių požymių (erdvės, laiko, spinduliavimo, atspindėjimo, konstrukcinių ypatybių ir kt.) visumą.

kosmonáutas \uparrow *astronautas*.

kosmonáutika \uparrow *astronautika*.

kostiūmas, suit, костюм – drabužių komplektas, susidedantis iš švarko ir kelnių, kartais ir megztinio, dėvimo po švarku. Dėvimas ppr. su marškiniiais. Skiriamas kasdieninis, lauko, paradinis ir specialusis Δ . Dar \uparrow *apranga, kario uniforma*.

aukštýbinis kompensācinis Δ , high altitude compensating suit, высотный компенсирующий костюм – specialus kostiumas, saugantis lakūną nuo žalingo žemo barometrinio slėgio poveikio išsivandarinus kabinai arba katapultuojantis 12–15 km aukštyje. Kai skrydžio aukštis viršija 14 km, o greitis – 900 km/h, naudojamas kartu su sandariuoju šalmu, mažesniame aukštyje – su deguonies kauke. Dar \uparrow *šalmas*.

maskúojamasis Δ , camouflage suit, маскировочный костюм – speciali apranga kariams nuo priešo žvalgybos ir stebėjimo paslėpti. Δ dažomas pagal vietovės foną. Δ naudoja žvalgai, snaiperiai, ryšininkai ir kt. kariai, veikiantys tiesioginiame sąlytyje su priešu. Šiuolaikinės lauko uniformos kostiumai dažomi maskuojamosiomis spalvomis, t. y. kamufliuojami.

skraĩdymo Δ , flight suit, летный костюм – specialus kostiumas, užtikrinantis optimalią organizmo ir aplinkos šiluminę apykaitą, apsaugo nuo kai kurių atmosferinių veiksnių priverstinai palikus lėktuvą. Naudojamas kartu su aukštybine ekipuote; jį sudaro striukė, kelnės, šalmo fonas, megztinis, pirštinės, specialus apavas.

specialùsis Δ , special suit [overalls], специальный костюм – specialiosios aprangos rūšis žmogui nuo nepalankių sąlygų, atliekant specifines funkcines pareigas, t. p. uniforminei aprangai nuo priešlaikinio susidėvėjimo ir užteršimo apsaugoti. Gali būti skraidymo, aukštybinis kompensacinis, šilumą reguliuojantis, maskuojamasis kostiumas, \uparrow *hidrokostiumas* ir kt.

šilumą reguliuojantis Δ, thermoregulated suit, терморегулирующий костюм – specialus kostiumas žmogaus organizmui nuo perkaitimo arba peršalimo saugoti. Tarp viršutinės medžiagos ir pamušalo yra šilumą reguliuojantys paneliai. Šilumos reguliavimas gali būti skystinis, orinis ir elektrinis (nuo lėktuvo tinklo arba akumulatoriaus). Apsivelkamas virš apatinių drabužių ir aukštybinės ekipuotės arba skraidančiojo ir inžinerinio techninio personalo aprangos.

kovà, warfare, fighting, struggle, борьба – 1. priešų susirėmimas, mūšis, kautynės.

elektròninė Δ, electronic warfare, электронная борьба – kariniai veiksmai naudojant elektromagnetinio spektro spinduliuotę: elektromagnetinės spinduliuotės šaltinių paieška, aptikimas ir atpažinimas; elektromagnetinės energijos, pvz., kryptingosios energijos, naudojimas siekiant sumažinti arba pašalinti galimybę priešui naudoti elektromagnetines bangas; veiksmai, sudarantys sąlygas veiksmingai naudoti šias bangas draugiškosioms pajėgoms; sudedamoji kovinės (operatyvinės) paramos dalis. Dar ↑ *elektròninės kovinės paramos priemonės, elektròninės saugos priemonės, elektròninis atoveiksmis, maskavimas, žvalgyba.*

ginklúotoji Δ, armed struggle, вооруженная борьба – pagr. kovos forma karo metu; GP naudojimas siekiant politinių ir karinių tikslų; įvairaus masto karo veiksmai. Δ – pagr. karo mokslo dalykas. Ginkluotieji konfliktai, kai tarp dviejų konfliktuojančių šalių nepaskelbtas karas (karo padėtis), yra Δ rūšis.

Δ **su priešo žvalgybos divèrsinémis grúpémis**, fighting with enemy reconnaissance and diversion groups, борьба с разведывательно-диверсионными группами противника – vienas iš pajėgų rezervo uždavinių, kurio tikslas – laiku aptikti išmetamas iš orlaivių ar kt. būdu prasiskverbiančias į draugiškųjų pajėgų užnugarį žvalgybos diversines grupes ir jas sunaikinti.

priešlaivinė Δ, antisubmarine warfare, противолодочная война – NATO priemonių, kurias vykdo visos GP rūšys siekdamos aptikti ir sunaikinti priešo povandeninius laivus ir jų kovos veiksmų aprūpinimo priemonės, kompleksas. Organizuojama visuose jūrų ir vandenyno karo veiksmų teatruose ir remiasi nuolatinio priešlaivinio stebėjimo sistema. Yra vienas iš svarbiausių KJP uždavinių įgyjant vyravimą jūroje ir siekiant išvengti atsakomojo raketinio brand. smūgio svarbiausiems antžeminiams objektams iš vandenynų ir jūrų krypčių, sudaryti palankias sąlygas antvandeninių kovos laivų junginiams veikiant priešakinuose rajonuose, apsaugoti vandenynų ir jūrų komunikacijas.

2. veikimas norint pasiekti kokį tikslą, pvz., ↑ *laivo veiksmo palaikymas.*

kovà su priešo žvalgybos divèrsinémis grúpémis ↑ *kova 1.*

kõvai pàrengtas órlaivis ↑ *orlaivis.*

kõvai tiñkamas órlaivis ↑ *orlaivis.*

kovimas, killing, destruction, поражение – priešo karių naikinimas įvairiomis NP. Kariai gali būti nukauti arba sužeisti, visiškai arba iš dalies netekti gebos kautis.

kovinė galià, combat power, боевая мощь – 1. naikinimo priemonių, kurias karinis vienetas gali panaudoti kovoje su priešu tam tikru laiku, visuma.

2. dvasinių ir materialinių veiksnių visuma, lemianti GP būseną ir gebą vykdyti kovos užduotis; pagr. valstybės karinės galios dalis. Δ rodikliai: kariuomenės ↑ *kovinė ir skaitinė sudėtis*, karių kovinis parengimas ir dvasinė būsena; ginklų ir kt. karo technikos bei materialinių priemonių skaičius ir kokybė; karo mokslo lygis; gerai parengta karinė vadovybė.

kovinė galvūtė, warhead, боеголовка – raketos, sviedinio, torpedos ar kito šaudmens dalis, turinti brand. ar termobranduolinę sistemą, sprogstamąją sistemą, NM, BM ar inertinių medžiagų, kuriomis daroma žala, užtaisą. Dar ↑ *kovinės galvutės dalis.*

biològinė Δ, biological warhead, биологическая боеголовка – šaudmens kovinė galvūtė (kovinė dalis) su biol. užtaisu.

branduolinė Δ, nuclear warhead, ядерная боеголовка – šaudmens kovinė galvūtė (kovinė dalis) su brand. užtaisu.

chèminė Δ, chemical warhead, химическая боеголовка – šaudmens kovinė galvūtė (kovinė dalis) su chem. užtaisu. Ppr. raketos Δ yra kasetinė, ją sudaro korpusas, sprogdiklis ir įtaisas, užtikrinantis korpuso atidarymą reikiamame raketos skriejimo taške; korpusas užtaisomas antriniais šaudmenimis (mažo kalibro bombomis), kuriuose yra NM.

įprastinė Δ, conventional warhead, обычная боеголовка – šaudmens kovinė galvūtė (kovinė dalis) su brizantinių SM užtaisu.

kovinė greitāšauda ↑ *greitāšauda.*

kovinė grúpė ↑ *grupė 1.*

kovinė informācija ↑ *informacija 1.*

kovinė ir skaitinė sudėtis, strength, боевой и численный состав – etatinis, pagal sąrašą ir faktinis karių, ginklų ir kovos technikos skaičius kariniame vienete, GP rūšyje ir GP. T. p. atspindi karinių vienetų (padalinių, dalinių ir junginių) skaičių konkrečiame darinyje. Δ nepastovi ir priklauso nuo karinės politinės situacijos ir valstybės karinės galios.

Vyriausybės nutarimais, aukščiausiosios karinės vadovybės įsakymais Δ nustatoma tam tikrai taikos ir karo meto datai. Karinio vieneto (įstaigos) Δ nustatoma etatais (etatų sąrašais). Duomenys apie faktinę Δ naudojami rengiant ir tikslinant operatyvinius ir mobilizacinius planus, GP organizavimo dokumentus. Dar ↑ *kovinė sudėtis*.

kovinė keterà ↑ *ketera*.

kovinė koncentracija ↑ *koncentracija*.

kovinė kosminė stotis, space-based battle station, боевая космическая станция – pagr. kovinės kosminės sistemos komponentas. Ateities Δ gali patikimai naikinti priešo balistines raketas aktyviajame trajektorijos ruože, jų kovinius blokus – pasyviajame. Pagr. ginkluotė: naikinimo priemonės (raketos, kinetinis, lazerinis, greitinamasis ir kt. naujasis netradicinis ginklas), informacinė valdymo sistema, funkcionavimo apsaugos ir aprūpinimo priemonės. Δ kūrimas – labai sudėtingas mokslinis techninis uždavinys, kuriam įgyvendinti reikia daug išlaidų ir laiko. Dar ↑ *gynyba*.

kovinė nuodingoji mėdžiaga ↑ *nuodingoji medžiaga*.

kovinė paramà, combat support, боевая поддержка – koviniams vienetais teikiama parama ugnimi ir operatyvinė pagalba. Skiriama hidrometeorologinė, inžinerinė, RChB, ryšių, topogeodezinė ir kt. parama. Dar ↑ *parama*.

artimóji Δ, close support, ближняя поддержка – paramos pajėgų veiksmai prieš taikinius ar objektus, kurie yra arti remiamų pajėgų, derinant juos su remiamų pajėgų ugnimi, judėjimu ar kitais veiksmais.

bendróji Δ, general support, общая поддержка – remiamam vienetai, o ne jo sudedamosioms dalims teikiama parama.

savitarpio Δ, mutual support, взаимная поддержка – parama, kurią vienetai, priklausomai nuo jiems skirtų užduočių, išsidėstymo savų ir priešo pajėgų atžvilgiu ir savo galimybių, teikia vieni kitiems kovodami su priešu.

tiesióginė Δ, direct support, непосредственная поддержка – prioritetinga parama, kurią teikia kariuomenės vienetai remiantis vienetas, nebūdamas jam priskirtas ar pavaldus.

kovinė parengtis ↑ *parengtis*.

kovinė patirtis, combat experience, боевой опыт – kovos veiksmų metu įgytos žinios ir įgūdžiai. Δ analizuojama ir naudojama vėlesniuose mūšiuose ir kautynėse. Δ apibendrinama įsakymuose, instrukcijose ir statutuose.

kovinė radioaktyvióji mėdžiaga ↑ *medžiaga 1*.

kovinė saugà ↑ *sauga*.

kovinė spyruóklė, main spring, firing spring [lock], боевая пружина – 1. neautomatinių šautuvų spygnos dalis, stumianti daužiklį smūgio į kapsulę metu.

2. trumpųjų ginklų smogiamojo paleidžiamojo mechanizmo dalis, dažn. plokščia (plunksninė).

kovinė sudėtis, fighting strength, боевой состав – faktinis karinio vieneto (etatinių pajėgų ir priskirtų pastiprinimo priemonių) karių, ginkluotės ir kt. karo technikos skaičius kovos užduotims vykdyti. Dar ↑ *kovinė ir skaitinė sudėtis*.

kovinė šaudmenų dėtuvě ↑ *dėtuvě*.

kovinės dienòs tiekimo nòrma (KDTN) ↑ *tiekimo norma*.

kovinės galvutės dalis, warhead section, секция боеголовки – sukomplektuotas, parengtas individualiai nusitaikyti ir sunaikinti jam skirtą taikinį, kovinės galvutės elementas, įskaitant apdangą ir kitus komponentus.

kovinės pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

kovinės paramòs pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

kovinės parengtiès padėtis, alert, состояние боевой готовности – laikotarpis, kai kariuomenė yra pasirengusi veikti pagal aliarmo signalą.

kovinės parengtiès pakópa, level of combat readiness, степень боевой готовности – atitinkamu dokumentu nustatyta pajėgų būsenà, iš kurios jos gali nustatyti laiku pasirengti vykdyti skirtas užduotis. Δ nustatoma siekiant palaipsniui kelti pajėgų (junginių, dalinių ir padalinių) parengtį vykdyti joms skirtas užduotis nuosekliai aukštinant Δ. NATO valstybės naudoja daugiapakopę kovinės parengties sistemą, kurioje karinis vienetas gali vykdyti kovos ar kitas užduotis iki 2 ar po 365 parų.

kovinės parengtiès priemonės, means of combat readiness, мероприятия боевой готовности – priemonės, numatytos vykdyti kariniame vienete įtraukiant aukštesnes kovinės parengties pakopas. Šios priemonės apima keturias pagr. veiklos sritis: planavimas ir pasiruošimas, kovinės galimybės, aprūpinimas ir išsilaikymo galimybės.

kovinės parengtiès tikrinimas, inspection of combat readiness, проверка боевой готовности – veiksmai, kuriais nustatomas karių, karinio vieneto ar kovos technikos pasirėngimas vykdyti kovos užduotis. Kovinę parengtį tikrina visi vyresnieji vadai ir Generalinė inspekcija tikrindama (inspektuodama) karinius vienetus arba pagal ypatingą planą.

kovinės saugòs linija ↑ *linija 5*.

kovinės saugos pozicija ↑ *pozicija*.

koviniai nuostoliai ↑ *nuostoliai*.

koviniai plaukikai, fighting underwater swimmers, боевые пловцы – KJP (KJL) lengvieji narai, atliekantys diversines žvalgybos ir antidiversines užduotis jūrų pakrančių zonoje. JAV, D. Britanijos, Vokietijos ir kt. valstybių KJL Δ yra povandeninių diversinių pajėgų padaliniuose, Rusijos KJP – sudaro kovos su povandeninėmis diversinėmis pajėgomis ir priemonėmis būrius. Ginkluotė – sandarūs sprogdinamieji sviediniai ir specialiosios minos, povandeniniai reaktyviniai šautuvai, pneumatiniai pistoletai, šaltieji ginklai. Dar ↑ *pajėgos 1*.

kovinio rengimo metodika, combat training methods, методика боевой подготовки – mokymo būdų ir metodų sistema, kurios tikslas – padėti karinių vienetų vadams ir štabams organizuoti ir vykdyti karių ir karinių vienetų kovinį rengimą. Skiriama kiekvieno kovinio rengimo dalyko, bazinio kario rengimo, skyriaus, būrio, kuopos ir kt. vienetų Δ. Δ pagrindą sudaro karinė metodika.

kovinio rengimo struktūrą, structure of combat training, структура боевой подготовки – kovinio rengimo sandara: karių ir karinių vienetų rengimo turinio ir mokymo laiko suskirstymas etapais. Lietuvos kariuomenės SP privalomosios pradinės karo tarnybos karių kovinis rengimas skirstomas taip: bazinis kario rengimas Mokomajame pulke – 11 savaitių; specialistų – 2; skyriaus – 11; būrio – 11; kuopos – 8 savaitės.

kovinio rengimo tikrinimas, inspection of combat training, проверка боевой подготовки – karių ir karinių vienetų mokymo rezultatų tikrinimas ir vertinimas. Δ gali būti parengiamasis, einamasis ir baigiamasis. Parengiamasis tikrinimas turi tikslą nustatyti karių žinių, mokėjimų ir įgūdžių lygį, kai jie atvyko į mokomąjį pulką (karinį vienetą); jį atlieka padalinių vadai norėdami turėti patikimos informacijos apie karių gebėjimus ir ankstesnes žinias. Einamasis tikrinimas vyksta visą kovinio rengimo laiką; jį atlieka instruktoriai, padalinių vadai ir vyresnieji vadai siekdami nustatyti, kaip vyksta mokymo procesas, laiku ištaisyti pastebėtus trūkumus. Baigiamasis tikrinimas rengiamas arba baigus temą ar skyrių, arba kovinio rengimo etapo pabaigoje, arba pasibaigus mokslo metams; jį ppr. atlieka vyresnieji vadai siekdami nustatyti karinių vienetų kovinio rengimo ir kovinės parengties lygį. Junginių ir dalinių kovinį rengimą tikrina ir Generalinė inspekcija.

kovinio užtaiso māsė ↑ *masė*.

kovinio valdymo ceñtras ↑ *centras 3*.

kovinio valdymo grupė ↑ *grupė 1*.

kovinio veiksmingumo kritėrijus, combat effectiveness criterion, критерий боевой эффективности – skaitinis rodiklis, rodantis ginklo, kt. kovos technikos, kariuomenės veiksmų veiksmingumą. Dažn. Δ būna laukiamojo rezultato tikimybė (pvz., taikinio naikinimo tikimybė, pataikymo tikimybė). Naikinimo priemonių Δ gali būti didžiausia (mažiausia) tikėtina žala. Įvertinti pajėgų veiklos veiksmingumą naudojama kriterijų sistema, visapusiškai apibūdinanti pajėgų veiklą per operacijas (mūšyje). Dar ↑ *ginklo kovinis veiksmingumas*.

kovinis aktyvumas, combat activity, боевая активность – karių, karinių vienetų ir pajėgų ryžtingi veiksmai siekiant užvaldyti ir išlaikyti iniciatyvą, padaryti priešui didžiausių nuostolių visomis turimomis priemonėmis ir sėkmingai įvykdyti kovos užduotį; svarbi pergalės iškovojimo sąlyga. Dar ↑ *gynybos aktyvumas*.

kovinis aliármās ↑ *aliarmās 1*.

kovinis aprūpinimas ↑ *aprūpinimas 2*.

kovinis budėjimas ↑ *budėjimas 2*.

kovinis dárbas, combat work, боевая работа – karių pareigų atlikimas rengiant ginkluotę ir kovos techniką kovai (žygiui), rengiant ir leidžiant ugnį pagal instrukcijų ir statutų reikalavimus. Δ vertinimo rodikliai – normatyvų vykdymo laikas ir kokybė.

kovinis dokumentas ↑ *dokumentas*.

kovinis geležinkelinis rakėtų kompleksas ↑ *rakėtų kompleksas*.

kovinis išskridimas ↑ *išskridimas 2*.

kovinis kompleksas ↑ *komplektas*.

kovinis krovimas ↑ *krovimas*.

kovinis kùrsas ↑ *kùrsas 1*.

kovinis naudójimas, combat employment, боевое применение – organizuotas karinių vienetų naudojimas vykdamas kovos užduotis savarankiškai arba sąveikaujant tarpusavyje.

kovinis nuródymas ↑ *nurodymas*.

kovinis óro patrùlis ↑ *patrùlis*.

kovinis pasirengimas, combat skills, боевая выучка – karių žinių, mokėjimų ir įgūdžių kompleksas; karių ir karinių

vienetų pasirengimas kovos veiksmams įvairiomis sąlygomis ir pagal jų paskirtį; vienas iš svarbiausių pajėgų kovinės parengties rodiklių. Dar ↑ *lauko pasirengimas*.

kovinis paskirstymas ↑ *paskirstymas 1*.

kovinis potenciālas ↑ *potencialas*.

kovinis pranešimas ↑ *pranešimas 2*.

kovinis rōbotas, combat robot, боевой робот – daugiafunkcinis techninis įrenginys, imituojantis žmogaus elgseną, savybes, iš dalies arba visiškai pavaduojantis žmogų, kai reikia atlikti sunkias ir rizikingas kovos užduotis. Δ sudaro: priimanti informaciją sensorinė sistema (davikliai), valdymo sistema ir vykduojantieji įtaisai. 1-osios kartos Δ su programiniu ir nuotoliniu valdymu gali veikti tikrai organizuotoje aplinkoje. 2-osios kartos Δ – adaptyvusis, turi tam tikrus „jausmų“ organus ir gali veikti iš anksto nežinomomis sąlygomis, t. y. prisitaikyti prie kintančios situacijos. 3-iosios kartos Δ – intelektualusis, turi valdymo sistemą su dirbtinio intelekto elementais (sukurti tikrai laboratoriniai maketai). Paprasčiausiems robotams galima priskirti tiesiogiai žmogaus nevaldomą tanką ir torpedinį katerį, robotą–kareivį ir pan., naudojamus aprūpinant kariuomenės veiksmus ir žmogui netinkamomis sąlygomis. Dar ↑ *dirbtinis intelektas*.

kovinis sąlytis, combat contact, боевое соприкосновение – 1. toks kariaujančių šalių SP išdėstymas, kai viena kitą gali apšaudyti artilerijos, tankų ir šaulių ginklų ugnimi. Dar ↑ *sąlytis su priešu*.

2. *or.* priešišku orlaivių suartėjimas raketų „oras–oras“ leidimo arba aviacinių patrankų (kulkosvaidžių) tikrosios ugnies nuotoliu.

3. *jūr.* trumpas laivų (jų grupių) kovinis susidūrimas naudojant ginklus.

kovinis savarankiškūmas, battle independence, боевая самостоятельность – pajėgų gebėjimas savarankiškai (autonomiškai) turimomis etatinėmis priemonėmis ir atsargomis vykdyti kovos užduotis tam tikrą laiką. Δ priklauso nuo karinio vieneto organizacinės struktūros, personalo, ginklų, karo technikos komplektavimo, paramos ir pastiprinimo priemonių, kovinio pajėgų ir štabų parengimo, valdymo sistemos patikimumo ir aprūpinimo materialinėmis priemonėmis.

kovinis skrydis ↑ *skrydis*.

kovinis sudėrinimas, combat compatibility, боевое слаживание – karių mokymas suderintų veiksmų karinio vieneto sudėtyje; vienas iš kovinio rengimo elementų. Kovinio suderinimo metu kariai įgyja mokėjimų ir įgūdžių, moralinių, kovinių ir psichologinių savybių, reikalingų sklandžiai atlikti kovines pareigas, teisingai veikti prie grupinio ginklo, suderintai vykdyti kovos užduotis. Δ pasiekiamas per taktikos pratybas ir treniruotes, šaudant koviniais šaudmenimis (leidžiant raketą) ir kt.

kovinis šaudymas ↑ *šaudymas*.

kovinis šūolis, combat jump, боевой прыжок – parašiutininko šūolis kovinei užduočiai atlikti (padalinio sudėtyje arba pavieniui). Atliekamas nusileidžiant parašiutiniam desantui, žvalgybos grupei ir kt.

kovinis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

kovinis žvalgybos patrūlis ↑ *patrulis, žvalgybos patrulis*.

kovinių nuostolių likvidāvimas, battle casualties recovery, восстановление боевых потерь – kovos veiksmų metu patyrusių nuostolių karinių vienetų papildymas personalu, kovos technika ir ginkluote, šaudmenimis ir kitomis reikiamomis priemonėmis, kad jie galėtų toliau vykdyti kovos ir kt. užduotis. Dar ↑ *personalo papildymas*.

kovos dalgis, combat scythe, боевая коса – *ist.* kertamasis ginklas; dalgis, pritaikytas kautynėms. Pirmieji Δ buvo daromi iš valstiečių paprastų dalgų, uždėtų ant koto. Δ kaip ginklas daugiausia buvo naudojamas valstiečių sukilimuose Tirolyje 1703, 1805 ir 1809, Lenkijoje ir Lietuvoje 1830 ir 1849. Kai kur Δ antgalis ant peties turėjo smailią ilgą atšaką, nukreiptą aukštyn (pirmyn).

kovos dalinys ↑ *dalinys 2*.

kovos galimybės, combat capabilities, боевые возможности – kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai, rodantys karinių vienetų pajėgumus vykdyti kovos užduotis konkrečiomis sąlygomis per nustatytą laiką. Pagr. rodikliai: ugnies galia, smogiamoji jėga ir manevringumas. Kiekviena GP rūšis turi savo specifinius kovos galimybių rodiklius. Dar ↑ *atsakomojo smūgio galimybė, gynybos pajėgumas, maršruto važumas, puolimo galimybės, ugnies galimybės, žygio galimybės*.

raketinių dalinių Δ, combat capabilities of missile troops, боевые возможности ракетных войск – kokybiniai ir kiekybiniai rodikliai, kurie apibūdina raketinių dalinių galimybes vykdyti kovos uždavinius raketų smūgiais. Tokie rodikliai yra: raketų skriejimo nuotolis, raketinių smūgių rengimo laikas ir jų skaičius, priešo objektų naikinimo galimybės raketomis su įvairiais užtaisais, raketinių vienetų manevrinės galimybės, raketinių techninių vienetų galimybės ruošti raketą ir kovines jų dalis.

sausumos pajėgų Δ, combat capabilities of land forces, боевые возможности сухопутных войск – kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai, kurie rodo karinių vienetų galimybes konkrečioje situacijoje vykdyti tam tikras kovos užduotis

per tam tikrą laiką. Δ apibūdina: priešų pajėgų grupuotę, kurią jos gali sutriuškinti (sunaikinti) puolime (atremti smūgi gynyboje); pajėgų kovos užduoties gylys, jų judėjimo sparta; priešų objektų naikinimo gylys; NP veikimo spindulys; pasirėngimo smūgiui laikas ir kt. Atskirai gali būti nustatomos ugnies galimybės, vienetų manevringumas, jų galimybės naikinti priešų tankus, lėktuvus ir kt. Kovos galimybės gali būti nustatomos pagal NP (raketos, aviacija, tankus, artilerija ir kt.), t. p. karinio vieneto galimybes sudaryti pajėgų ir priemonių tankį viename fronto km.

kovos gebà, battle [tactical] efficiency, combat effectiveness, боеспособность – kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai, apibūdinantys pajėgų (karinių vienetų) pajėgumą vykdyti kovos užduotis pagal paskirtį nustatytu laiku; vienas pagr. kovinės parengties elementų. Δ priklauso nuo pajėgų struktūros, jų komplektavimo, kovinio parengimo, ginkluotės ir kovos technikos galimybių, vadovybės gebėjimo valdyti pajėgas, nuo patirtų nuostolių lygmens ir sugebėjimo juos likviduoti, aprūpinimo, vietovės ir meteorologinių sąlygų ir priešų veiksmų būdo. Δ išsaugojimas (atkūrimas) – svarbiausias vadų ir štabų uždavinys. Dar ↑ *atkūrimas, gynybinė geba, kovos gebos praradimas*.

kāro tèchnikos Δ, fighting efficiency of military materiel, боеспособность военной техники – karo technikos geba funkcionuoti su eksploatacinės techninės dokumentacijos nustatytais parametrais; lemiamas karo technikos kovinės parengties elementas. Karo technikos kovos gebą užtikrina tinkama jos eksploatacija.

kovos gebos atkūrimas ↑ *atkūrimas*.

kovos gebos praradimas, combat noneffectiveness, потеря боеспособности – karinio vieneto būsenà, kai jis nesugeba kautis ir vykdyti kovos užduočių pagal savo paskirtį. Δ gali būti dalinis (išsaugotas valdymas, o nuostoliai siekia iki 50–60%) ir visiškas (sutrikęs valdymas ir nuostoliai viršija 50–60%).

kovos giñklas, combat weapon, боевое оружие – ginklas, naudojamas krašto apsaugos sistemos uždaviniams įgyvendinti, t. y. priešui, jo karo technikai, įrenginiams ir statiniams naikinti kovos metu. Taikos metu krašto apsaugos sistemoje naudojami tik sertifikuoti šaunamieji kovos ginklai ir šaudmenys ir nešaunamasis kovos ginklas – durklas–peilis (durtuvas), kuris yra sudedamoji (nuimamoji) kariuomenės ginkluotėje esančio šautuvo dalis. Dar ↑ *kovos ginklo naudojimas*.

kovos giñklo naudojimas, use of combat weapon, применение боевого оружия – 1. veiksmų su kovos ginklu visuma: kovos ginklų apskaita, saugojimas, priežiūra, rengimas naudoti, išdavimas, laikymas, nešiojimas, įspėjamieji veiksmai ir naudojimas. Už elgesio su ginklais, šaudmenimis ir karo technika taisyklių pažeidimą įstatymai ir statutai numato drausminę atsakomybę, o už ginklų ir kito krašto apsaugos turto pasisavinimą, praradimą, tyčinį sunaikinimą ar sužalojimą – baudžiamąją atsakomybę.

2. veiksmas turint tikslą sunaikinti ar kitaip mechaniškai paveikti taikinį. Karių ir civilinių krašto apsaugos sistemos pareigūnų ir tarnautojų teisę naudoti kovos ginklus, jų naudojimo tvarką ir atvejus reglamentuoja įstatymai ir statutai. Už neteisėtą kovos ginklo naudojimą numatyta drausminė ir baudžiamoji atsakomybė.

kovos kaplÿs, combat pick, боевая мотыга – *ist. sen.* smogiamasis ginklas, kovos kūjo atmaina. Δ panašus į paukščio snapą, todėl buvo vad. „sakalo snapu“ ir „papūgos snapu“ ar tiesiog „papūga“. XVI a. kiekvienas italų kavalerijos raitelis turėjo nedidelį kaplį su geležiniu kotu, kurį nešiojo pritvirtintą prie diržo. XV a. buvo įprotis Δ daužyklę daryti iš keturbriaunių piramidės formos dyglių, įvairių figūrų, monogramų ir užrašų, kad ant nukauto kūno liktų nugalėtojo ženklas (ar vardas). Vengrų kariuomenėje Δ išsilaikė iki XVII a., kol jį pakeitė durtuvas. Lietuvoje rasti neolito, žalvario a. įtveriamieji Δ be skylės kotui, baltiškojo tipo su skylė kotui ir V–VIII a. geležiniai Δ.

kovos kirvis, combat axe, боевой топор – *ist. kertamasis*, kai kada smogiamasis ginklas; kirvis, pritaikytas kautynėms. Kaip ginklas ir įrankis atsirado vėlyvajame paleolite. Δ pirmiausia pradėjo naudoti šiaurės tautos, o jau V a. pasidarė nacionaliniu germanų ginklu. Jų ilgas kotas ir platus išgaubti ašmenys rodo, kad jie buvo naudojami kaip kertamasis ginklas prieš rikiuotėje spragoms prakirsti. Iš pradžių Δ buvo pėstininkų ginklas, bet ištobulėjus šarvams, jį pradėjo naudoti ir raitininkai. XIII a. Δ, ypač raitininkų, buvo lengvesni, puošnesni. Dažnai ant koto galo buvo pritvirtinamas ieties antgalis, kablys, kūjis; jie buvo derinami ir su pistoletais. Nuo XVI a. Δ pakeitė alebarda. Turų kavalerijoje jie buvo naudojami ir XVII a. Lietuvoje Δ randami nuo IV a. pr. Kr. – kauliniai, titnaginiai su pragrežtomis skylėmis kotui (baltiškieji); nuo V a. – geležiniai trumpi kirvukai su siaurais ašmenimis, kirvukai su apvaliomis pentimis ir stambieji. IX–XII a. gaminami plačiaašmeniai; jie buvo ornamentuojami, bet ne tokie puošnūs, kaip Vid. Europoje ir Turkijoje.

kovos kūjis, combat hammer, боевой молот – *ist. sen.* smogiamasis ginklas, skirtas kauti kariams su sunkiais šarvais. Atsirado germanų gentyse; iki X a. Δ naudojo vokiečiai, XIII a. ir kt. šalių (Prancūzijos, Ispanijos) kariai. Δ turėjo privalumą prieš buožę ir kirvį, nes jis buvo sunkesnis. Δ buvo ginkluojami pėstininkai ir raitininkai. Pirmieji Δ buvo be snapo (kaplio) trumpu daužikliu. XIV a. prancūzų pėstininkai buvo ginkluoti Δ su kapliu ir ilgesniu daužikliu ant ilgo koto panašiu į alebardą (Liutticho miesto Δ), jis svėrė apie 14 kg. XV a. viduryje Δ buvo kavalerijos ginklas. Vėliau kaplys (snapas) buvo daromas ilgesnis ir šį ginklą pradėjo vadinti „papūgos snapu“ ar „papūga“, o vėliau Lietuvoje – kapliu. Dar ↑ *kovos kaplys*.

kovos lėktuvas ↑ *lėktuvas*.

kovos linija ↑ *linija* 5.

kovos mašina ↑ *mašina 2.*

kovos mašinos apkasas ↑ *apkasas.*

kovos mašinos apsikavimo įranga, self-entrenching equipment of the combat vehicle, оборудование для самоокапывания боевой машины – pakabinama žemkasė (buldozerinė) įranga kovos mašinos (tanko, šarvuotio ir kt.) apkasui ir priedangai iškasti. Įrangą valdo neišeidamas iš mašinos mechanikas vairuotojas.

kovos mašinos tinkamumas įgulai, combat vehicle suitability for the crew, обитаемость боевых машин – veiksmų, apibūdinančių kovos mašinos ir jos skyrių (kabinų ir kt.) pritaikymą įgulos kovinei veiklai per reikiamą kovos užduočiai įvykdyti laiką, visuma. Δ užtikrina: apsaugos nuo žalingų mikroklimatinių (kaitra, drėgmė), mechaninių (triukšmas, vibracija ir kt.), elektromagnetinių, cheminių (uždujinimas) ir kt. veiksmų prietaisai; atitinkama darbo vietų įranga; vartojamų priemonių (maisto, vandens ir pan.) atsargos; inžinerinės psichologijos reikalavimų vykdymas.

kovos padėtis ↑ *padėtis 2.*

kovos patrūlis ↑ *patrūlis.*

kovos pozicija ↑ *pozicija.*

kovos priemonių valdymas ↑ *valdymas 2.*

kovos rajonas, combat zone, район боевых действий – 1. rajonas, kuriame kovinės pajėgos vykdo operacijas.

2. teritorija prieš armijų grupės užnugario ribą; skirstoma į priešakinę kovos zoną, apimančią teritoriją į priekį nuo korpuso užnugario ribos; užnugario kovos zoną, apimančią teritoriją tarp korpuso užnugario ribos ir armijų grupės užnugario ribos.

kovos rikiuotė, battle order [formation], боевой порядок – karių, karinių vienetų ir technikos išdėstymas mūšiu. Δ turi atitikti kovos veiksmų sumanymą, užtikrinti sėkmingą kovos užduočių įvykdymą naudojant visas ginklų rūšis; patvarumą ir aktyvumą gynyboje; pastangų sutelkimą ir didinimą pasirinkta kryptimi (pasirinktame rajone) ir manevringumą; ryžtingą priešo naikinimą puolamajame mūšyje per visą kovos rikiuotės gylį; galimybę atremti priešo oro atakas, sunaikinti jo aeromobiliąsias ir diversines žvalgybos grupes; mažiausią pajėgų pažeidimą įprastiniu, ypač taikliu ir masinio naikinimo ginklais; nuolatinę sąveiką ir nenutrūkstamą pajėgų valdymą.

Δ atsirado nykstant pirmykštei gentinei santvarkai. Tai buvo eilės ir gretos, kuriomis rikiuodavosi kariai. Sen. pasaulio vergvaldystės valstybėse kariuomenė kovėsi giliomis glaustomis rikiuotėmis – voromis. Sen. Graikijoje (VI a. pr. Kr.) Δ pagrindą sudarė ↑ *falanga*. Dideliu žingsniu į priekį buvo legionas, skaidomas Sen. Romoje (IV a. pr. Kr.) į manipulas, kurios vėliau buvo jungiamos į kohortas. R. Slavai IX–XI a. naudojo „sieną“, o nuo XI a. – kovos rikiuotę, kurią sudarė pulkai – saugos, priešakinis, didysis, dešinės ir kairės rankos, rezervas ir kt. Lemiamą reikšmę kovos rikiuotei turėjo atsiradęs V. Europoje ir Rusijoje šaunamasis ginklas (XIV a.). Atsirado linijinė Δ (linijinė ↑ *taktika*). Tobulėjant šaunamajam ginklui XVIII a. atsirado Δ, kurioje buvo derinamos voros ir išskleistoji rikiuotė. XIX a. II pus. kariuomenė buvo apginkluota graižtviniu šaunamuoju ginklu, kuris šaudė toliau, greičiau ir taikliau, todėl XIX a. pab. atsirado šaulių grandys, o I pasaul. kare – šaulių grandžių bangos. I pasaul. karo pab. šaulių grandys jau skaidydavosi mažomis pėstininkų grupėmis.

Tarp I ir II pasaul. karų, apginklavus kariuomenę tankais, artilerija, automatiniais šaulių ginklais, prieštankinėmis priemonėmis, greitai plečiantis aviacijai, keitėsi ir Δ. Divizijos ir korpuso kovos rikiuotėje atsirado smogiamosios ir kaustomosios grupės, puolamajame mūšyje buvo sudaroma gili Δ, artilerijos grupės (pėstininkų paramos, tolimojo veikimo, griovimo, zenitinės), tiesioginės pėstininkų paramos tankų grupės, rezervai (bendrasis, tankų ir prieštankinis).

II pasaul. kare didėjo Δ gylis, atsirado jos naujų elementų. Masiškai naudojant tankus, atsirado prieštankiniai rezervai, judriosios užtvarų rinktinės, prieštankiniai rajonai. Siekiant glaudesnės pėstininkų, tankų ir artilerijos sąveikos, tolimojo veikimo ir pėstininkų paramos grupės pakeitė pulko, divizijos ir korpuso artilerijos grupės. Junginiuose dažnai buvo naudojamos priešakinės rinktinės. Po II pasaul. karo atsirado naujos kovos priemonės – brand. ginklas, raketų kompleksai, PKM, PTVR, kovos sraigtasparniai ir kt., tobulėjo visų rūšių ginklų kovinės savybės. Tai veikė ir kovos rikiuotės raidą – išstobulėjo jos seni elementai, atsirado nauji.

Daugelio valstybių šiuolaikinių kariuomenių bendrųjų pajėgų junginių Δ sudaro 1-asis ešelonas, 2-asis ešelonas arba bendrasis rezervas, raketų, artilerijos, zenitinių priemonių daliniai, įvairios paskirties specialieji rezervai (prieštankiniai, inžineriniai ir kt.). Specialiesiems uždaviniams atlikti kovos rikiuotėje gali būti sudaromi avangardai, priešakinės, žvalgybos, šturmo, reidinės, apeinamosios ir specialiosios rinktinės, taktiniai oro desantai, aeromobiliųjų pajėgų ir aviacijos padaliniai.

Pėstininkų (tankų) bataliono Δ sudaro vienas arba du ešelonai (vienas ešelonas ir rezervas); pėstininkų (tankų) kuopos – vienas ešelonas ir rezervas; motorizuotųjų pėstininkų (tankų) būrio – gynyboje – vienas ešelonas, puolime – kovos linija, kurioje tarpai tarp kovos mašinų iki 100 m, pėstininkams puolant pėsčiomis – grandis. Δ gali būti kampu pirmyn, kampu atgal, nuokrypiu į dešinę (į kairę), žiedinė, trikampė (pleištinė), kvadratinė, linijinė ir t. t. T. p. naudojama išsklaidytoji ir mišrioji Δ. Dar ↑ *gylis 2, kohorta, kovos rikiuotės elementų išžvalgymas, kovos rikiuotės plotis, kovos rikiuotės sutankinimas, legionas, manipulas, rikiuotė.*

artilèrijos Δ, artillery combat formation, боевой порядок артиллерии – artilerijos vienetų išdėstymas mūšyje. Artilerijos diviziono kovos rikiuotė sudaro: baterijų ir artilerinės žvalgybos padalinių kovos rikiuotė, diviziono stebėjimo vadavietė, ugnies valdymo punktas, o prirėikus ir sekyklos – priešakinė arba šoninė.

batèrijos Δ, battery battle formation, боевой порядок батареи – art. baterijos išsidėstymas mūšyje. Δ sudaro: ugnies pozicijos, vadavietės, sekyklos ir ugnies valdymo punktai.

išsklaidytoji Δ, scattered order of battle, рассредоточенный боевой порядок – kovos rikiuotė, kurios gylis ir plotis viršija nustatytus kovos statutais normatyvinius reikalavimus.

išskleistoji Δ, dispersed order of battle, рассыпной строй – 1. *ist.* išskleista pagal frontą pėstininkų ir nulipusių nuo arklių raitininkų padalinių kovos rikiuotė (XVIII–XIX a.). Derinant su voromis pakeitė linijinę kovos rikiuotę (linijinė ↑ *taktika*). Šaliai išskleistoje rikiuotėje veikė vorų arba išskleistų batalionų (eskadronų) linijų priekyje ir pradėdavo mūši. Δ t. p. naudojo kavalerija.

linijinė Δ, linear order of battle, линейный боевой порядок – *ist.* XV–XVIII a. SP naudotas tolygus pajėgų išdėstymas frontu 2–3 linijomis (po 3–4 eiles kiekvienoje, atstumas tarp linijų nuo 50 iki 200 žingsnių) kovos veiksams vykdyti.

mišrioji Δ, combined order of battle, комбинированный боевой порядок – rikiuotė, kurioje suderintos veikiant pėsčiomis arba su technika dvi ar daugiau kovos rikiuotės rūšys.

skersoji Δ, slanting order of battle, косой боевой порядок – *ist.* linijinės kovos rikiuotės, kurioje vienas iš sparnų buvo sustiprintas papildoma linija (batalionai rikiavosi pakopomis), o pajėgos judėdavo ir atakuodavo kampu į priešą kovos rikiuotė, atmaina. Pirmą kartą buvo panaudota prūsų karaliaus Fridricho II kariuomenėje Septynmečio kare (1756–1763).

kovos rikiuotės elementų išžvalgyimas, reconnaissance for position, разведка элементов боевого порядка – karinio vieneto vado atliekama vieneto padalinių kovos pozicijų, judėjimo maršrutų, išsiskleidimo ir ribojimo linijų, vadaviečių ir kt. kovos rikiuotės elementų išdėstymo vietovėje apžiūra tikslinant priimtą sprendimą dėl mūšio.

kovos rikiuotės gylis ↑ *gylis 2.*

kovos rikiuotės plötis, width of battle order, ширина боевого порядка – atstumas tarp karinio vieneto kovos elementų dešiniojo ir kairiojo sparnų.

kovos rikiuotės skleidimo vieta ↑ *vieta 1.*

kovos rikiuotės sutankinimas, tightening of battle order, уплотнение боевого порядка – vienas iš būdų sustiprinti pajėgų, kurios vykdo operaciją pagr. kovos veiksmų kryptimi, kovinių pajėgumą. Jo esmė yra ta, kad nustatytame kovos rikiuotės plotyje išdėstoma dvigubai ar daugiau pajėgų, kovos technikos ir ginkluotės, negu ppr. numatyta kovos statutų reikalavimais.

kovos sraigtasparnis ↑ *sraigtasparnis.*

kovos statutas, combat manual, боевой устав – norminis dokumentas, apibrėžiantis teorines nuostatas ir praktines įvairių pajėgų rūšių rengimo ir naudojimo mūšyje, kovos veiksmų vykdymo, valdymo, paramos ir kt. užduočių vykdymo rekomendacijas.

kovos šakės, combat pitchfork, боевые вилы – *ist.* sen. duriamasis ginklas priešą kariams durti; ant medinio koto pritvirtinti du (rečiau trys) dantys. Δ atsirado XVI a. Italijoje. Tai buvo palyginti silpnas ginklas, bet jas naudojo iki XV a., dažn. sukilėliai, savanoriškieji kariuomenės daliniai. XVI a. buvo aptinkamos tik Italijoje. Lietuvių gentys Δ naudojo gintis nuo agresyvių kaimynų.

kovos technika ↑ *technika.*

kovos užduoties gylis ↑ *gylis 2.*

kovos užduotis, combat mission, боевая задача – 1. aukštesniosios vadovybės aiški, glausta užduotis ir tikslo formuluotė, skelbiama žodžiu arba raštu.

2. aukštesniojo vado skirta užduotis vienetui tam tikru laiku pasiekti tam tikrą tikslą mūšyje. Kovos užduotis ppr. yra: sunaikinti, užimti ar ginti objektą ar rajoną. Δ priklauso nuo kovos veiksmų būdo, dalinio paskirties, jo sudėties ir struktūros, kovinio pajėgumo ir vietovės sąlygų. Δ gali būti: artimoji, paskesnioji ir galutinė. Kartais skiriama užduotis nenumatytiems tikslams arba nenustatytu laiku vykdoma užduotis, mūšio eigoje – neplaninė užduotis. Anksčiau dar buvo vartojamas terminas dienos užduotis. Dar ↑ *gylis 2, užduotis 2.*

artimoji Δ, initial combat mission [immediate objective], ближайшая боевая задача – priešą pajėgų sutriuškinimas tam tikrame rajone ir to rajono užėmimas; tai turi užtikrinti tolesnį sėkmingą puolimą ir paskesnės (galutinės) užduoties įvykdymą.

galutinė Δ, final [terminal] combat mission, конечная боевая задача – užduotis, skiriama kovos veiksmų pabaigoje JAV kariuomenės SP vienetams, įvykdžiusiems artimąją užduotį. Δ esmė – įtraukus į operaciją (mūši) 2-ojo ešelono pajėgas, užimti (sunaikinti) priešą objektus taktinėje gilumoje.

Δ **nenumatytiems atvejams**, be-prepared mission, задача „быть в готовности“ – užduotis, kuri bus vykdoma, jeigu nepasisieks įvykdyti plano arba nebus pasiektas nustatytas tikslas.

nenustatytu laikų vykdoma Δ, on-order mission, задача, выполняемая в неустановленное время – užduotis, kuri bus vykdoma ateityje (dar nenustatytu laiku). Vienetas, gavęs tokią užduotį, laikomas įtrauktas į operaciją, tačiau užduotyje nenustatytas konkretus jos vykdymo laikas.

neplaninė Δ, impromptu mission, non-planned mission, неплановая боевая задача – netikėtai iškilusi užduotis, kuri nebuvo planuojama iš anksto.

paskesnioji Δ, follow-on [next] combat mission, последующая боевая задача – užduotis, kurią vykdo puldamas karinis vienetas, kai įvykdyta artimoji kovos užduotis. Δ esmė – užbaigti triuškinėti priešą nurodytame rajone, išplėsti puolimą į gilumą ir užimti tam tikrą rajoną (objektą) priešo gynybos gilumoje. Daugelyje kariuomenių Δ įvykdytas reiškia, kad pasiektas mūšio tikslas. JAV kariuomenėje Δ atitinka galutinę kovos užduotį.

kovos užduotis nenumatytiems atvejams ↑ *kovos užduotis*.

kovos veiksmai, combat actions, боевые действия – 1. visų GP rūšių dalinių ir junginių organizuoti veiksmai vykstant kovos (operatyvines) užduotis. Pagr. Δ rūšys – ↑ *gynyba* ir ↑ *puolimas*. Δ vyksta sausumoje, ore ir jūroje. Pagr. Δ formos yra: ↑ *operacija*, ↑ *kautynės*, ↑ *mūšis*, ↑ *smūgis* naudojant įprastinius ir masinio naikinimo (arba tik įprastinius) ginklus. Šiuolaikiniai Δ pasižymi drąsiais tikslais ir vyksta didelėje erdvėje, juose dalyvauja didelės kariuomenės grupuotės, naudojamos visos ginklų ir kovos technikos rūšys. Δ būdingas manevringumas, dinamiškumas ir greita eiga, staigūs situacijos pasikeitimai, didelės materialinių priemonių sąnaudos. Dar ↑ *aprupinamieji veiksmai*, *demonstratyvieji veiksmai*, *reidiniai veiksmai*, *stabdomieji veiksmai*, *trikdomieji veiksmai*.

2. GP rūšių junginių operatyvinio naudojimo operacijoje arba tarp operacijų, vykstant kelias nuosekliai keliamas operatyvines, taktines užduotis, forma.

kovos veikslių aprūpinimas ↑ *aprupinimas* 2.

kovos veikslių rajono izoliacija, isolation of combat area, изоляция района боевых действий – priešo pajėgų judėjimo iš užnugario arba iš kt. fronto barų ir materialinių priemonių transportavimo sausuma (jūra arba oru) nutraukimas. Pasiekama sudarant brand. užtvanas; griauinant kelius, tiltus, užverčiant kalnų perėjas; smogiant smūgius artėjančioms pajėgoms jų sutelkimo rajonuose ir judėjimo maršrutuose. Δ – vienas iš pagr. aviacijos uždavinių karo veikslių teatre. Δ gali būti strateginė ir taktinė.

kovos veikslių zona ↑ *zona*.

kovos veikslių žurnālas, operations record book, журнал боевых действий – atskaitinis informacinis dokumentas, kuriame žymimas pasiruošimas kovos veiksliams ir kovos veikslių eiga. Pildomas dalinio (junginio) štabe. Δ įrašoma: bendra pajėgų padėtis prieš mūšį (operaciją), padalinių užduotys, priimti sprendimai, kovos veikslių eiga, nuostoliai ir kt. Δ gali turėti priedus: žemėlapius, mūšių epizodų schemas, aprašymus ir nuotraukas.

kovos vežimas, combat cart, боевая колесница – *ist.* vežimas, kuriuo naudojama kovos lauke. Sen. Rytų kariuomenėje buvo dviejų ar keturių ratų Δ, kinkyti vienu, dviem ar keturiais arkliais. Mūšyje Δ buvo iečių metikai ir lauko šauliai. Viduramžiuose V. Europos kariuomenėje buvo naudojami Δ su aukštais stipriais bortais, už kurių slėpėsi šauliai ir net lengvieji pabūklai, šaudantys pro angas.

kovos žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

krānas, hoisting crane, подъемный кран – keliamoji ciklinio veikimo mašina kroviniams kelti ir perkelti nedideliais atstumais. Δ būna stacionarusis ir judrusis (pvz., automobilinis). Kariuomenėje dažn. naudojamas automobilinis strėlinis Δ su hidraulinėmis arba elektrinėmis krano mechanizmų pavaromis. Tokio Δ keliamoji galia 4–16 t. Naudojamas krovimo ir iškrovimo darbams, montuojant karo techniką, rengiant raketas leisti, statant fortifikacinius ir kt. įrenginius ir statinius.

automobilinis Δ, crane truck, cranmobile, автомобильный кран – savaeigė kėlimo mašina, sumontuota ant automobilio važiuoklės. Turi gembinę strėlę su kabliu (ar kaušu), papildomą sekciją strėlei pailginti, gervių ir skryščių strėlei kilnoti. Δ mechanizmų pavara – elektrinė, hidraulinė arba mechaninė; ją varo automobilio variklis. Kranininko kabina, strėlė ir visi svarbiausi mechanizmai sumontuoti ant sukamosios platformos. Δ keliamoji galia 2,5–16 t. Δ stabilumą keliant krovinį didina papildomos išorinės atramos. Naudojamas kroviniams krauti ir iškrauti, karo technikai montuoti, raketoms surinkti, statybos darbuose ir kt.

krašto apsaugà ↑ *apsauga*.

krašto artilerija ↑ *artilėrija* 2.

krašto artilerijos šaudymas ↑ *šaudymas*.

krašto bāzė ↑ *bazė* 1.

krašto gynyba ↑ *gynyba*.

kraĩto gynybos batèrija ↑ *baterija 1.***kraĩto grupè** ↑ *grupè 1.***kraĩto įtvirtinimai**, coastal fortifications, береговые укрепления – fortifikacinių įrenginių ir statinių sistema; sudedamoji kranto gynybos dalis. Δ daromi svarbiausiuose kranto ruožuose atsižvelgiant į statomų objektų strateginę reikšmę, kranto linijos konfigūraciją, vietovės reljefą. XVI–XVII a. kai kuriose V. Europos valstybėse, Rusijoje pajūrio tvirtovės buvo įrengtos Baltijos, Baltosios, Kaspijos, Azovo jūrų pakrantėse.**kraĩto refrākcija**, coastal refraction, береговая рефракция – paviršinės radijo bangos krypties pasikeitimas, kai ji pereina iš sausumos į jūrą ar iš jūros į sausumą.**Kraĩsto apsaugõs ministèrija (KAM)**, Ministry of National Defence, Министерство национальной обороны – LR vykdomosios valdžios institucija, vykdanči įstatymų ir kitų teisės aktų jai pavestose kraĩsto apsaugos valstybės valdymo funkcijas ir įgyvendinanti šioje srityje valstybės politiką. Δ nuostatus, reglamentuojančius jos uždavinius, funkcijas, teises ir darbo organizavimo tvarką, tvirtina Vyriausybė. Δ vadovauja ministras. Dar ↑ *kraĩsto apsaugos ministras.***kraĩsto apsaugõs ministras**, Minister of National Defence, министр национальной обороны – KAM vadovas, Vyriausybės narys, civilinis pareigūnas, kurį pagal LR Konstituciją Ministro Pirmininko teikimu skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas. Δ atsakingas už kraĩsto apsaugos sistemai priskirtų uždavinių ir funkcijų vykdymą, kariuomenės ir kitų pavaldžių institucijų veiklą; jis vadovauja gynybos politikos įgyvendinimui, kraĩsto apsaugos sistemos institucijų plėtrai ir jų parengimui gynybai, tarptautiniam bendradarbiavimui gynybos srityje; valdo kraĩsto apsaugai ir gynybai skirtus finansinius išteklius, kariuomenės aprūpinimą ginkluote ir technika, vykdo kitus įstatymų, Vyriausybės ir Ministro Pirmininko jam suteiktus įgaliojimus.**Kraĩsto apsaugõs savanõrių pājėgos (KASP)** ↑ *pājėgos 1.***kraĩsto apsaugõs sistemà** ↑ *sistema 3.***kraĩsto apsaugõs tarnýba** ↑ *tarnýba 1.***kraũjo grupè** ↑ *grupè 3.***kreipimas**, laying, наводка – art. pabũklo vamzdžio nukreipimas į taikinį (žyminį), pagr. kryptį ir pan.; nustatytų taikymo įtaisuose vertikaliųjų ir horizontaliųjų kreipimo kampų sutapatinimas su tokiais pačiais kampais vietovėje. Kreipiant pabũklą, atliekamas horizontalusis ir vertikalusis, tiesioginis ir netiesioginis Δ. Dar ↑ *kreipimo mechanizmai.***horizontalũsis** Δ, laying for line, горизонтальная наводка – pabũklo vamzdžio kreipimas reikiama kryptimi horizontalioje plokštumoje. Pabũklo Δ atliekamas naudojant taikiklį (pabũklo kampamatį) ir sukamąjį mechanizmą.**netiesiõginis** Δ, indirect laying, непря́мая наводка – pabũklo nutaikymas į kurį nors fiksuotą objektą, vadinamą taikymo tašku, o ne tiesiogiai į taikinį, arba pagal pabũklo vado komandas, kai taikinytis nėra matomas iš pabũklo pozicijos. Δ taikomas šaudant iš uždarujų ir pusiau uždarujų ugnies pozicijų. Δ pabũklo vamzdžiui suteikiamas pakilimo kampas, atitinkantis šaudymo nuotolį ir taikinio aukštį (nutaikymui naudojamas taikiklis ir keliamasis mechanizmas); horizontalioje plokštumoje taikomas kreipiant taikiklio, kuriame nustatytas taikinio pabũklinis kampas, optinę ašį į taikymo tašką arba kolimatorių (nutaikymui naudojamas taikiklis ir sukamasis mechanizmas).**vertikalũsis** Δ, laying for elevation, вертикальная наводка – pabũklo vamzdžio kreipimas pakilimo kampu (naudojant taikiklį ir keliamąjį mechanizmą), kuriuo sviedinys nulėks reikiamą nuotolį.**kreipimo mechanizmai**, laying [pointing] devices, aiming mechanism, механизмы наводки – įtaisai ginklo vamzdžiui (leidimo įrenginio kreipikliui, leidimo įrenginiui) reikiamai padėčiai erdvėje suteikti ir ją išlaikyti prieš šūvį. Juos sudaro judamosios dalys, judesio perdavimo mechanizmas, vertikaliai ir horizontaliai besisukančios dalys. Todėl jie kartais atskirai vad.: vertikalojo kreipimo (keliamasis) mechanizmas; horizontaliojo kreipimo (sukamasis) mechanizmas.**kreiserinis lýgis** ↑ *lygis.***kreiserinis skrýdžio aukštis** ↑ *aukštis, skrydžio aukštis.***kreiserinis skrýdžio greĩtis** ↑ *greitis, skrydžio greitis.***kreĩseris**, cruiser, крейсер – didelis kovos laivas povandeniniams, antvandeniniams laivams, prieš jūrų komunikacijoms naikinti, jūrų mūšyje kautis, savoms komunikacijoms ginti, desanto išlaipinimui dengti ir remti, minų užtvarams daryti. Pirmąjį Δ pastatė D. Britanija XIX a. 7 d-metyje. Δ buvo naudojamas įvairių valstybių karo laivynuose (ypač per I ir II pasaul. karus). Δ buvo: šarvuotasis, sunkusis, lengvasis. Pagr. ginkluotė – artilerijos pabũklai, be to, Δ turėjo iki 170 minų, o kai kurie – torpedinius aparatus. Kai kuriuose laivynuose buvo linijiniai, mininiai ir priešlėktuvinės gynybos Δ. XX a. 7 d-mečio pr. artilerinius Δ pakeitė raketomis ginkluoti laivai (raketiniai Δ) su atominėmis, dujų turbinų ir garo energetinėmis jėgainėmis. Daugelyje Δ yra 1–2 lengvieji lėktuvai arba sraigtasparniai. Išbulėjęs laivų aviacijai, atsirado Δ sraigtasparnešiai, priešlaiviniai Δ ir sunkieji Δ lėktuvnešiai. Šiuolaikinius Δ turi JAV KJL ir Rusijos KJP. JAV KJL yra (1991) 31 Δ, pvz., atominis Δ „California“ – vandentalpa 11 000 t, greitis 39 mazgai (72,2 km/h), 563 žm. įgula, ginkluotė: 2 keturleidžiai leidimo įrenginiai „Tomahawk“, 2 keturleidžiai leidimo įrenginiai „Harpoon“ su 8 raketomis, 2

vienetiniai zenitinių raketų komplekso „Standard“ įrenginiai su 80 raketų, 1 aštuonleidis priešlaivinių raketų įrenginys su 24 raketomis, 2 127 mm pabūklai, 2 20 mm artimojo mūšio įrenginiai ir 4 324 mm torpediniai aparatai su 16 torpedų.

lengvąsiai Δ, light cruiser, легкий крейсер – laivas, kurio artilerijos pagr. kalibras siekė 180 mm. Buvo skirtas įvairiems uždaviniams mūšyje (operacijoje) vykdyti. Vandentalpa iki 12 000 t, greitis iki 42 mazgų (78 km/h). Ginkluotė: šeši penkiolika 130–180 mm pabūklų, aštuoni dvylika 75–127 mm universaliųjų pabūklų, šešiolika dvidešimt 20 ir 40 mm zenitinių automatinį įrenginių. Kai kurie Δ turėjo torpedinius aparatus ir 1–2 vandens lėktuvus. XX a. 9 d-metyje Δ buvo kai kuriuose laivynuose, dalis jų buvo ginkluojama raketiniais kompleksais vietoj vidutinio kalibro artilerijos pabūklų.

linijinis Δ, linear cruiser, линейный крейсер – *ist.* laivas, kurio artilerijos pabūklų galia mažesnė nei linijinio laivo, o greitis didesnis. Vandentalpa iki 40 000 t, greitis 27 mazgai (44 km/h). Atsirado XX a. pr. Buvo naudojamas tolimajai žvalgybai, jūrų antpuoliams. Nuo 1940 nebenaudojamas.

mininis Δ, mine cruiser, минный крейсер – *ist.* didelis minininkas su galinga artilerijos ir minų ginkluote prieš minininkams naikinti. Vandentalpa iki 700 t, greitis 25 mazgų (46,3 km/h), ginkluotė iki penkiolikos ≤47 mm pabūklų, arba du trys 75 mm pabūklai. Δ buvo statomi nuo XIX a. pab. iki XX a. pr., vėliau jie pakeisti eskadriniais minininkais.

pagalbinis Δ, auxiliary cruiser, вспомогательный крейсер – *ist.* kovai pritaikytas greitaeigis laivas, kuris I ir II pasaul. kare naikino ir grobė priešo transporto laivus, darė minų užtvaras, patruliavo.

priešlaivinis Δ, antisubmarine cruiser, противолодочный крейсер – kreiseris povandeniniams laivams naikinti. Ginkluotė: priešlaiviniai sraigtasparniai, torpedos, giluminės bombos, kt. povandeninių laivų paieškos ir naikinimo priemonės. Savignai nuo priešo puolimo iš oro Δ turi zenitines artilerijos ir raketų įrenginius.

rakėtinis Δ, missile cruiser, ракетный крейсер – kreiseris visų tipų antvandeniniams laivams, krante ir ore esantiems objektams naikinti. Ginkluotė: įvairios raketos, daugiausia sparnuotosios, galinčios nešti įprastinius ir brand. užtaisus. Δ būna su brand. ir įprastinėmis jėgainėmis. Vandentalpa iki 14 200 t, greitis iki 34 mazgų (63 km/h).

sunkūsiai Δ, heavy cruiser, тяжелый крейсер – *ist.* laivas, kurio pagr. kalibro artilerijos pabūklai buvo 203 mm. Standartinė vandentalpa (nustatyta 1921–1922 Vašingtono konferencijos normomis) 10 000 t. Buvo skirtas įvairiems uždaviniams operacijoje (mūšyje) vykdyti. Vandentalpa (pažeidžiant nustatytas normas) iki 21 000 t, greitis iki 33 mazgų (61 km/h), ginkluotė: šeši devyni 203 mm (kai kurie, pažeidžiant nustatytas normas, iki 280 mm) pabūklai, aštuoni dvylika 127 mm pabūklų, dvylika dvidešimt du 76 ir 100 mm pabūklai, daug zenitinių automatinį įrenginių; 2–3 vandens lėktuvai. Tokie 2 Δ liko tik JAV karinėse jūrų pajėgose (1982).

šarvuotasis Δ, armoured cruiser, броненосный крейсер – *ist.* laivas, kuris buvo skirtas kreiserinėms operacijoms, žvalgybai, jūrų mūšiui kartu su kitais kovos laivais. Didesniųjų vandentalpa 16 000 t, greitis 21 mazgas (39 km/h), ginkluotė – keturi 254 mm, aštuoni 203 mm ir dvidešimt 120 mm kalibro pabūklų. Jų šarvai saugojo nuo artilerijos pabūklų ugnies. Šarvuotojo kreiserio su šarvuotais deniais šarvai saugojo tik denius ir pabūklus.

kreivėmatis, curvimeter, курвиметр – prietaisas kreivų linijų ilgiams žemėlapyje matuoti. Skalės pažymėtos centimetrais ir coliais.

kriūta, splash, падает – *art.* pranešimas žodžiu stebėtojai, kad po 5 sekundžių reikia laukti šaudmens sprogdimo.

kriūtantysis trajektūrijos rūožas ↑ *ruožas 1.*

krioelėktrōnika, cryogenic electronics, криогенная электроника – žemųjų temperatūrų elektronika; elektronikos šaka, tirianti ir kurianti elektroninius prietaisus, kurių veikimas remiasi žemoje temperatūroje (apie 120 K = -153,15 °C) vykstančiais reiškiniais: metalų ir lydinių superlaidumu, metalų virtimu puslaidininkų savybių medžiagomis; pradėta plėtoti 1954 JAV. Krioelėktronikos išradimų įdiegimas karo technikoje sudaro galimybes didinti radiolokacijos stočių ir ryšių priemonių veikimo nuotolį, mažinti ypač aukšto dažnio sistemų gabaritus ir energijos naudojimą.

kriotėchnika, cryogenic technology, криогенная техника – techninių priemonių kompleksas, užtikrinantis labai žemų temperatūrų (žemesnių nei 120 K arba -153,15 °C) gavimą, išlaikymą ir naudojimą. Naudojant kriogenines temperatūras kai kuriose mokslo ir technikos srityse atsirado savarankiškos Δ kryptys: ↑ *krioelėktronika*, krioelėkrotechnika, kriomedicina ir kt. Karyboje Δ naudojama radiolokacijoje, laivų ir orlaivių navigaciniuose prietaisuose, elektroenergetinėse sistemose ir kt.

krypāvimas, yaw, рыскание – nedideli orlaivio išilginės ašies nuokrypiai nuo nustatytos skrydžio krypties. Δ priežastys – varomosios jėgos ir priešinimosi judėjimui jėgos nuokrypiai nuo masės centro, vėjas, virpesiai metant bombas, leidžiant raketas ir kt. Δ pastebimas ir plaukiojamuosiose, antžeminėse kovos ir transporto priemonėse (laivuose, tankuose, automobiliuose ir kt.).

kryptiės blokāvimas ↑ *blokavimas 1.*

kryptiės išāudymas ↑ *išāudymas 2.*

kryptiės korektūrā (Δ_k) ↑ *korektūra 2.*

kryptiės pataisā ↑ *pataisa.*

kryptiės žiūnsnis (K_z), elevation difference correction, шаг угломера – *art.* pabūklinio kampo pataisa sprogimams stebėjimo linijoje išlaikyti, kai keičiamas šaudymo nuotolis.

kryptingasis sprogimas ↑ *sprogimas*.

kryptingieji radioelektroniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

kryptingos enėrgijos giūnklas, directing energy weapon, оружие направленной энергии – naujasis netradicinis ginklas, kuriame naikinamąjį poveikį sukelia siaurame pluošte koncentruota spinduliuojamoji energija. Skiriamas ↑ *spindulinis ginklas*, ↑ *labai aukšto dažnio ginklas* ir ↑ *infragarsinis ginklas*. Visos Δ rūšys beveik neįnertiškos (išskyrus infragarsinį ginklą), veikia žaibiškai (energija sklinda šviesos greičiu).

kryptingumo koeficientas ↑ *koeficientas 3*.

kryptinis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

kryptis, direction, направление – 1. judėjimo linija, linkmė, pvz., vadaviečių judėjimo Δ ir kt.

vadaviečių judėjimo Δ , command axis, направление перемещения командных пунктов – linija, kurios kryptimi planuojamas vadaviečių perdislokavimas operacijos metu.

2. veiksmo, reiškinio linkmė, pvz., puolimo, ryšių, šaudymo Δ ir kt.

aerokosminė Δ , aerospace direction, воздушно-космическое направление – aerokosminės erdvės juosta, kurioje smogiamosios aviacijos ir raketų pajėgos išvedamos trumpiausiu keliu iš bazavimosi (skleidimo) vietų prie svarbiausių karinių objektų ir pramonės centrų.

atraminė Δ , reference direction, опорное направление – kryptis, naudojama kaip pagrindas kitoms kryptims su ja lyginti.

káustomoji Δ , fixing [holding] direction, сковывающее направление – *ist.* pagalbinė kryptis, kurioje ppr. veikė kaustomoji ↑ *grupė 1*.

kòmpaso Δ , compass direction, компасное направление – horizontali kryptis, išreikšta kaip kampinis dydis (laipsniais, minutėmis, sekundėmis), matuojamas pagal laikrodžio rodyklę nuo kompasno šiaurės krypties.

operācinė Δ , operational direction, операционное направление – strateginės krypties dalis, kuri apima vietovės juosta su greta esančia jūrų akvatorija ir oro erdve, kurioje yra išsidėstę svarbūs operatyviniai objektai. Δ ribose išsidėsto, išsiskleidžia, o karo metu rengia operacijas (kovos veiksmus), GP junginiai ir daliniai.

pagálbinė Δ , auxiliary direction, вспомогательное направление – *ist.* vietovės (vandens ar oro erdvės) juosta, kurioje kariuomenės pajėgos vykdė kovos veiksmus operacijoje mažesne pajėgų dalimi siekdamos sudaryti sąlygas sėkmingai vykdyti kovos užduotis pagr. kryptimi, sukaustyti priešo pajėgas ir neleisti jam perkelti rezervus pagr. smūgio kryptimi. Operacijos eigoje, priklausomai nuo susiklosčiusios situacijos, Δ kartais tapdavo pagr.

pagrindinė Δ , main direction, главное направление, основное направление – 1. kryptis, kuria vadas sutelkia pagr. pajėgas ir priemones kare, operacijoje, mūšyje. Gali būti pagr. puolimo, šaudymo, pagr. smūgio, pagr. pastangų sutelkimo kryptis ir kt.; 2. kryptis į šiaurę, pietus, rytus ir vakarus. Pagr. kryptys – pasaulio šalys.

pagrindinė puolimo Δ , main direction of advance, главное направление наступления – kryptis, kur operacijos metu sutelkiamos pagr. pajėgos ir priemonės.

pagrindinio smūgio Δ , direction of the main effort, направление главного удара – pagr. puolimo kryptis, kur vadas sutelkia pagr. puolamąją galią ir kuri nukreipta į svarbiausią objektą ar priešą grupuotė.

pagrindinių pastangų sutelkimo Δ , direction of the main effort concentration, направление сосредоточения основных усилий – kryptis, kur sutelkiamos pagr. grupuotės pajėgos operacijoje (mūšyje). Dar ↑ *sutelkimas 1*.

pavojingoji tákų Δ , critical avenue of tanks, танкоопасное направление – vietovės juosta, kurioje pagal pravažumo sąlygas ir talpumą galimas masinis priešo tankų (šarvuočių ir tankų) pajėgų naudojimas. Ppr. nustatoma gynyboje ir dažn. sutampa su priešo pagr. smūgio tikėtina kryptimi. Δ kryptimi sudaroma stipri prieštankinė gynyba, rengiamas prieštankinių rezervų, judriųjų užtvarų rinktinių ir 2-ųjų ešelonų (rezervų) manevras.

rādijo Δ , link, radio direction, радионаправление – 1. radijo ryšio tarp dviejų vadaviečių (vadų, štabų) organizavimo būdas. Palyginus su radijo ryšiu radijo tinkle, užtikrina didesnę informacijos perdavimo patikimumą ir operatyvumą, tačiau tokiam ryšiui organizuoti reikia daugiau radijo priemonių; 2. ryšių priemonės ryšiui tarp dviejų taškų palaikyti.

ryšių Δ , communications direction, направление связи – ryšio tarp dviejų vadaviečių (korespondentų) pagal juos tiesiogiai jungiančią ryšio liniją (kanalą) organizavimo būdas. Gali būti naudojama organizuojant radijo (radiorelinį, troposferinį, kosminį), laidinį, pašto ryšį.

stratėginė Δ , strategic direction, стратегическое направление – karo veiksmų teatro dalis, kuri apima plačią vietovės juosta ir greta esančių jūrų (vandenynų) akvatoriją su oro ir kosmine erdve. Δ ribose išsidėsto ir išsiskleidžia, o karo metu rengia operacijas (kovos veiksmus) didelės GP rūšių grupuotės, vykdančios operatyvines-strategines užduotis.

stratèginè oro Δ, strategic air space direction, стратегическое воздушное направление – sąlyginè oro ir kosminè erdvè, Žemè teritorijos ir akvatorijos juosta, kurioje bazuojasi ir stovi viena prieš kità puolamosios ir gynybinè strateginiø brand. raketø ir oro kosminiø pajègø grupuotès. Δ atsirado karyboje, kai buvo priimti ÷ ginkluotè strateginiai bombonešiai, brand. raketinis ginklas ir kovinè kosminè priemonè. Vienos ar keliø Δ ribose gali bûti rengiamos strateginiø brand. pajègø operacijos, oro kosminè puolamosios ir gynybinè operacijos. Δ apima oro ir kosminè erdvè virš 1–2 žemyniniø (vandenynø) karo veiksmø teatrø teritorijos (akvatorijos); jà sudaro kelios operatyvinè oro kryptys.

šaudymo Δ, fire [firing] direction, направление стрельбы – pagr. kryptis, kuria leidžiama šaudyti iš įvairiø ginklø rûšiø. Dar skiriama pagr. šaudymo kryptis. Dar ↑ *riba*.

pagrindinè Δ, zero fire line, основное направление стрельбы – *art.* viena kryptis, kuria orientuojami keliø artilerijos vienetø pabûklai ir prietaisai. Δ artilerijoje nustatoma direkcinio kampu.

tànkø įveikiamà Δ, avenue of tank approach, танкопроходимое направление – vietovè ar judèjimo kryptis, kur įmanoma pravažiuoti pavieniams tankams ar tankø vienetams. Dar ↑ *pavojingoji tankø kryptis*.

tikètina puolimo Δ, possible attack direction, вероятное направление наступления – vietovè, kurios upatumai priešui leidžia labiausiai išnaudoti savo smogiamąsias galimybes, išskleisti, sutelkti pajègas ir greičiausiai pasiekti puolimo tikslà.

3. *art.* terminas, kurį vartoja iškviečiantis ugnì stebètojas arba taikytojas, nurodydamas taikymo kryptį.

kryptùkas, front [muzzle] sight, foresight, мушка – šaunamojo ginklo mechaninio taikiklio priekinè dalis, tvirtinama ant vamzdžio laibgali (dažn. iš viršaus), reikalinga ginklui ÷ taikinį nutaikyti. Δ bûna reguliuojamas ir nereguliuojamas; apvalus, stačiakampis, piramidès, kùgio formos. Bûna atvejø, kai Δ tvirtinamas ant vamzdžio šono, pvz., anglø Lee-Metfordo šautuvas. Kai kurie kranto artilerijos pabûklai turèjo du Δ ir du taikiklius: iš kairès ir dešinès. Pradèjus naudoti optinius taikiklius, Δ artilerijoje nenaudojamas. Pirmaisiais tarpukario Lietuvos kariuomenès metais Δ buvo vad. *sargiu*.

krìsas, cris, крис – *ist.* duriamasis ginklas; dviašmenis durklas banguotos formos geležte ir meniškai inkrustuotu arba išpjaustytu kotu. Δ geležtè prie koto platèja ir puošiama raižytu ornamentu, jos ilgis >300 mm. Kotai iš medžio, dramblio kaulo, rago, sidabro. Jie vaizduodavo žmogaus liemenį su gyvulio ar paukščio galva ar bûdavo kitokios formos. Δ atsirado iš Jemene naudotø liepsninè geležtès kinžalø. Δ daugiausia naudojo malajiečiai ir indoneziečiai.

kritimo kam̃pas ↑ *kampas*.

kritimo linija ↑ *linija 4*.

kritimo tàškas ↑ *taškas 3*.

kritinè branduolinè rizika ↑ *rizika*.

kritinè māsè ↑ *masè*.

kritinis skrydžio aukštis ↑ *aukštis, skrydžio aukštis*.

krizè, crisis, кризис – staigus persilaužimas; sunki pereinamoji padètis, kai įtampa gali peraugti ÷ konfliktà.

kriziø valdymas ↑ *valdymas 2*.

kriziø valdymo ceñtras ↑ *centras 3*.

kriziø valdymo operācija ↑ *operācija 2*.

kryžiuočiø òrdinas ↑ *ordinas 2, Vokiečių ordinas*.

kryžminè ugnis ↑ *ugnis*.

kroki, sketch, кроки – 1. greitosiomis sukurti brèžinio (piešinio) apmatai.

2. *top.* greitosiomis nubraižytas vietovès planas, pvz., maršruto Δ.

krovimas, loading, погрузка – medžiagø, atsargø ir produktø perkèlimas ÷ laivus, orlaivius, sausumos transporto priemonès (traukinius, automobilius ir kt.). Δ skiriamas pagal kroviniø taktinį priklausomumą – kovinis, konvojaus, karinio vieneto ir tinkamiausias; pagal kroviniø išdèstymo transporto priemonèje bûdà – atskirasis, horizontalusis; pagal paskyrimo vietà – rûšiuojamasis ir vertikalusis. Dar ↑ *blokavimas ir pleištavimas, įlaipinimas, išlaipinimas, krovimo vieta, kroviniø diržas*.

atskirasis Δ, commodity loading, раздельная погрузка – krovimo bûdas, kai įvairūs kroviniai, pvz., šaudmenys, maisto atsargos ar įpakuotos transporto priemonès, sukraunami kartu taip, kad bûtø galima iškrauti konkretø kroviniø nejudinant kitø.

horizontalùsis Δ, horizontal loading, горизонтальная погрузка – panašaus pobûdžio kroviniø krovimas sluoksniais arapatinèse laivø patalpose.

karinio vieneto Δ, unit loading, погрузка воинской единицы – karinio vieneto ekipuotès ir atsargø krovimas ÷ tuos pačius laivus, orlaivius ar sausumos transporto priemonès, kuriose vežamas karinio vieneto personalas.

konvòjaus Δ, convoy loading, погрузка конвоя – karinių vienetų su jų įranga ir atsargomis įlaipinimas į tos pačios plaukimo grupės laivus, bet nebūtinai į tą patį laivą.

kovinis Δ, combat loading, боевая погрузка – personalo su įranga ir atsargomis perkėlimas į transporto priemonę, atitinkantis konkrečią numatomą taktinę operaciją; kiekvienas atskiras daiktas kraunamas taip, kad būtų galima jį iškrauti reikiamu laiku.

Δ **pagal paskyrimo vietą**, block stowage loading, погрузка по месту назначения – krovimo būdas, kuriuo visi kroviniai, skirti tai pačiai vietai, kraunami kartu, kad būtų lengviau iškrauti juos paskyrimo vietoje ir kiek galima mažiau būtų judinami kroviniai, skirti kitoms vietoms.

rūšiuojamasis Δ, selective loading, сортировочная погрузка – technikos (įrangos) išdėstymas laive pagal jos priklausomumą kariniams vienetams; tai palengvina jos iškrovimą ir išsaugo karinių vienetų kovos gebą.

tinkamiausias Δ, administrative loading, оптимальная погрузка – krovimo būdas, kai nepaisant taktinių sumetimų, pirmiausia stengiamasi kaip galima geriau išnaudoti vietos galimybes kariams sulaipinti ir kroviniams pakrauti. Krovinyms prieš panaudojant turi būti iškrautas ir išrūšiuotas.

vertikalūsis Δ, vertical loading, вертикальная погрузка – krovimo būdas, kuriuo vienetų charakteristikų kroviniai sukraunami aukštais laivo triume, kad pageidaujami kroviniai bet kada galėtų būti iškrauti.

krovimas pagal paskyrimo vietą ↑ *krovimas*.

krovimo vieta ↑ *vieta 1*.

króvinio māsė ↑ *masė*.

krovinys, cargo, груз – 1. vežami reikmenys ir atsargos.

2. priklausanti GP transportuojama karo technika, šaudmenys, maisto produktai, degalai ir kt. materialinės priemonės.

Δ gali būti vienietinis, kraunamas vienas ant kito, pilstomas, birus, sunkiasvoris, negabaritinis ir kt.; pavojingas ir nepavojingas; laikomas specialiose arba paprastose uždarose patalpose, arba atvirame lauke; vežamas antžeminio, oro ir jūrų transporto priemonėmis. Dar ↑ *bombų krova, evakavimas 3, komplektas, masė, padėklas*.

krovinių diržas, cargo sling, грузовой ремень – diržas, grandinė ar pan. medžiaga, naudojama kroviniams, kurie turi būti pakelti, nuleisti arba pakabinti, saugiai pritvirtinti.

krovinių evakāvimas iš ūosto ↑ *evakavimas 3*.

krovinių išmetimas, drop, выброска грузов – įrangos ar atsargų pašalinimas iš orlaivio metant.

Δ **dideliu greičiu**, high velocity drop, скоростная выброска грузов – toks krovinių išmetimas, kai kritimo greitis yra didesnis negu 9,1 m/s (30 pėdų per sekundę), bet mažesnis negu laisvojo kritimo greitis.

Δ **ištraukiamuoju parašiotu**, extraction drop, выброска с вытяжным парашютом – krovinių išmetimas vienu ar keliais ištraukiamaisiais parašiotais.

Δ **mažū greičiu**, low velocity drop, замедленная выброска грузов – toks krovinių išmetimas, kai kritimo greitis yra mažesnis negu 9,1 m/s (30 pėdų per sekundę).

laisvāsīs Δ, free drop, беспарашютная выброска грузов – įrangos ar atsargų išmetimas iš orlaivio be parašiotų; būna išmetimas dideliu, mažū greičiu ir išmetimas ištraukiamuoju parašiotu. Dar ↑ *krovinių ištraukimas mase*.

krovinių išmetimas dideliu greičiu ↑ *krovinių išmetimas*.

krovinių išmetimas ištraukiamuoju parašiotu ↑ *krovinių išmetimas*.

krovinių išmetimas mažū greičiu ↑ *krovinių išmetimas*.

krovinių ištraukimas masė, gravity extraction, вытягивание массой – krovinių ištraukimas iš lėktuvo pasinaudojant jų mase.

krovūmas, bearing [carrying, load] capacity, грузоподъемность – didžiausia krovinio masė, kurią leidžiama transportuoti mašina, laivu, lėktuvu. Tai pagr. transporto priemonių naudojimo rodiklis.

krušā, hail, град – ledai, krintantys šiltuoju metų laiku iš liūtnių kamuolinių debesų; dažn. būna su perkūnu ir liūtimi. Δ ledėkai yra nuo mažų žirnelių iki riešuto didumo; atogrąžose pasitaiko ir iki 2–3 kg. Ppr. Δ eina siauru (2–3 km), bet ilgu (iki 1000 km) ruožu. Vidutinė jos trukmė vienoje vietoje ppr. būna ne ilgesnė kaip 10–15 min. (didžiausia – 1–1,5 val.). Lietuvoje Δ registruojama 1–3 kartus per metus (retai 7–10 kartų).

Ku karštligė, Q fever, лихорадка Ку – labai sunki ūminė, nekontaginė užkrečiamoji liga. Δ sukelia riketsijos. Skleidimo būdai – sukėlėjais užkrėstų dulkių arba lašų įkvėpimas, užkrėsto maisto ir nevirinto pieno produktų vartojimas, erkių įkandimas; biol. karo sąlygomis – purškimas ore, dirbtinai užkrėstų erkių skleidimas. Ligos požymiai: karščiavimas, šaltkrėtis, blužnies padidėjimas, smarkus galvos, raumenų skausmas, nemiga. Inkubacinis periodas – 12–18 parų. Mirtingumas 1–4%. Užkrėsti kariai 18–45 paroms netenka gebėjimo kovoti.

kūbrikas, cuddly, кубрик – 1. nedidelė kajutė; gyvenamoji patalpa laive keliems laivo įgulos jūreiviams.

2. vienas senovinio karinio burlaivio denių.

kulevrinà, culevrin, кулеврина – *ist.* 1. prancūzų rankinis šaunamasis ginklas. Turėjo geležinį ar varinį vamzdį, kuris buvo tvirtinamas prie medinio apsodo geležiniais žiedais (ppr. penkais), ir išlenktą buožę. Kalibras 12,5–22 mm, Δ ilgis 1,2–2,4 m, vamzdžio ilgis 60 cm, masė iki 28 kg. Buožė siaura, išlenkta, šaudant buvo suspaudžiama po pažastimi, vėliau – dedama ant peties. Ant buožės ir kaklelio buvo išilginiai grioveliai ginklui palengvinti. Šaudydavo du kariai: vienas laikydavo ir nutaikydavo Δ, o kitas uždegdavo parako užtaisą, padėdavo užtaisyti ir nešioti Δ. Atsirado Prancūzijoje XIV a. pab. Kitose šalyse (Italijoje, Vokietijoje) toks ginklas buvo vad. ↑ *arkebuza*. XVI a. Δ pakeitė ↑ *muškieta*.

2. ilgavamzdis (18–50 kalibrų) pabūklas. Pagal kalibrą (sviedinio masę) Δ buvo skirstoma: 12,4 cm kalibro (sviedinio masė 15 svarų) didžioji Δ, 9,7 cm kalibro (7 svarų) Δ bastarda ir 7 cm kalibro (2 svarų) vidutinė Δ. Atsirado Prancūzijoje XV a. Naudota Europos šalių kariuomenėse ir kariniame laivynėse iki XVII a. pab.

kulkà, bullet, пуля – iššaunamoji šovinio dalis. Δ būna paprastoji ir specialioji. Paprastosios Δ skirtos prieš karius ir nešarvuotai technikai naikinti. Specialiosios kulkos yra šios: trasuojamoji (trasuojamasis užtaisas šaudant užsidega ir palieka matomą kulkos trajektorijos pėdsaką); šarvamušė (šarvuotiems taikiniams naikinti); padegamoji (degioms medžiagoms padegti); šarvamušė padegamoji (plonai šarvuotiems taikiniams naikinti); sprogstamoji (susidūrus su taikiniu sprogstą); strėlinė (strėlės pavidalo kulka stabilizuojama sparneliais); išcentruotoji (su tuščia ertme priekyje ir svorio centru prie dugno, Rusijos 5,45 mm AK-74 Δ; smūgio metu kulkos švininė šerdis juda pirmyn į tuščią ertmę, keičiasi trajektorija ir kulkos padėtis; didėja žaizdos skersmuo); Δ su nepilnu ar įpjautu apvalkalu (JAV Δ M855; kliudžius apvalkalas susiploja, pasisuka 90° kampu ir sulūžta, skeveldros prasiskverbia į raumenų audinius iki 7 cm ir kai kuriais atvejais žaizda būna iki 7 cm skersmens; tokias kulkas uždraudė naudoti 1899 Hagos deklaracija). Kariškų ginklų Δ būna mažojo (iki 6,5 mm), vidutinio (6,5–9 mm) ir didelio (9–14,5 mm) kalibro. Medžioklinių graižtvinių šautuvų Δ dažn. būna panašios į paprastąsias kariškų šautuvų Δ. Medžioklinių negraižtvuotų šautuvų Δ būna švininės, apvalios arba pailgos. Pailgos Δ turi kreipiančiuosius iškyšulius (sparnelius), kurie įsuka lekiančią Δ apie jos išilginę ašį ir taip stabilizuoja lekiant trajektorija. Dar ↑ *kulkos apvalkalas*, *kulkos veikmė*.

išcentruotoji Δ, noncentre bullet, пуля со смещенным центром тяжести – kulka, kurios geometrinis centras nesutampa su masės centru; Δ įgyja daug sudėtingesnį sukamąjį judesį ir skverbdamasi pro kūną vis keičia kryptį. Pvz., šoviniai 5,45×39 mm ir 5,56×45 mm turi išcentruotas kulkas.

kulkos āpvalkalas, bullet jacket, оболочка пули – iš žalvario, vario ir nikelio lydinio, plieno ar kito kokio nors atsparaus metalo gaminamas kulkos dangalas.

kulkos veikmė, bullet effect, действие пули – poveikis, kurį sukelia pataikiusi į taikinį (kliūtį) kulka. Δ gali būti: gyviesiems taikiniams – kaunamoji, stabdomoji ir šoninė (geba gyvojo organizmo raumenis pažeisti šalia žaizdos kanalo); kliūtims – pramušamoji, prasiskverbiamoji (geba prasiskverbti į įvairias kliūtis tam tikru gyliu) ir padegamoji.

káunamoji Δ, bullet killing effect, убойное действие пули – kulkos geba mirtinai kauti gyvuosius taikinius arba taip juos sužeisti, kad jie netektų kovos gebos. Žmogui nukauti vidutinio kalibro (6,5–9 mm) kulka, jos kinetinė energija susidūriant su taikiniu turi būti ne mažesnė kaip 78,5 J. Šaulių ginklo kulkos Δ beveik išlieka iki didžiausiojo šaudymo nuotolio.

pramušamóji Δ, bullet piercing effect, пробивное действие пули – kulkos geba pramušti įvairias kliūtis. Šaudybos nuostatuose kiekvienam šaulių ginklų pavyzdžiui nurodomas tipiškų kliūčių storis, kurį kulka pramuša tam tikru nuotoliu.

stābdomoji Δ, bullet braking effect, останавливающее действие пули – kulkos geba staigiai išvesti iš rikiuotės (sustabdyti) gyvuosius taikinius. Pasireiškia stipriu smūgiu, kuris atima galimybę naudoti ginklą ir judėti. Tokia veikmė ypač svarbi pistoletams ir revolveriams. Pasiekama naudojant trumpas bukas kulkas ir didinant jų kalibrą; tai didina energiją, kurią kulka perduoda taikiniui.

kulkosvaidis, machine-gun, пулемёт – automatinis šaulių ginklas, skirtas antžeminiams, oro ir jūrų taikiniams naikinti kulkomis. Juo šaudoma ilgomis (~30), trumpomis (~10) šūvių serijomis ir nepertraukiamai nuo kojelių, stovo ar įrenginio kovos technikoje. Greitašauda ~300 šūvių per minutę. Šoviniai tiekiami iš dėtuvės arba juostos. Kulkosvaidžio automatikos veikimas pagrįstas vamzdžio atatrunkos arba parako dujų, išleidžiamų pro angą vamzdžio sienelėje, energijos naudojimu. Pirmųjų kulkosvaidžių vamzdis buvo aušinamas vandeniu, o šiuolaikinių – oru. Skiriamas lengvasis, sunkusis pėstininkų, zenitinis, tankų, šarvuočių, kazematinis, laivų, aviacinis, universalusis, daugiavamzdis ir kt. Δ. Pirmieji Δ atsirado JAV pilietinio karo metais 1860–1864 ir vokiečių–prancūzų kare (1870–1871). Jie buvo netobuli ir greitai išnyko. Tobulesnį kulkosvaidį išrado amerikietis A. S. Maksimas (Maxim, 1883), kuris pirmiausiai buvo panaudotas anglų–būrų kare (1899–1902). XX a. pr. atsirado lengvieji rankiniai Δ, 1918 – didelio kalibro. Tuomet daugiausia paplito Hotchiss (prancūzų), Maksimo (vokiečių, rusų), Lewis, Vickers, Browning (anglų ir amerikiečių) sistemų Δ; juos masiškai naudojo I ir II pasaul. karo metais visos kariuomenės. Po II pasaul. karo ginkluotėje atsirado nauji Δ su geresnėmis charakteristikomis. Lietuvos kariuomenė 1919–1920 naudojo Maksimo sistemos rusų ir vokiečių gamybos sunkiuosius ir lengvuosius Δ, vėliau buvo palikti tik vokiečių gamybos sunkieji Δ, o lengvieji pakeisti Čekoslovakijos gamybos Brno sistemos Δ. Dar ↑ *dvišovis įrenginys*, *keturšovis įrenginys*, *kulkosvaidžio apvalkalas*.

aviacinis Δ , aircraft machine-gun, авиационный пулемет – kulkosvaidis, įtaisomas lėktuve, sraigtasparnyje; tvirtinamas judančiuose ir nejudančiuose įrenginiuose (po 1–6 kulkosvaidžius). Pagal išdėstymo vietą Δ gali būti įtaisytas fiuzelaže arba sparnuose, pakabinamasis arba nešiojamasis. Kalibras 7,62–14,5 mm, masė 8–25 kg, greitašauda 600–3000 šūvių/min, veiksmingas šaudymo nuotolis 500–1200 m. Rusija turi 7,62 mm Δ GŠG, 12,7 mm Δ JKB; JAV – 7,62 mm šešiavamzdį Δ „Minigun“ ir kt.

didelio kalibro Δ , large calibre [heavy] machine-gun, крупнокалиберный пулемет – sunkusis kulkosvaidis oro ir lengvai šarvuotiems antžeminiams ir jūrų taikiniams naikinti. Δ ginkluojami motorizuotųjų pėstininkų (pėstininkų, motorizuotųjų šaulių) vienetai, jie t. p. įtaisomi tankuose, šarvučiuose, lėktuvuose, laivuose ir kt. Kalibras 9–14,5 mm, masė 28–47,5 kg, greitašauda 400–600 šūvių/min, kovinė greitašauda 70–125 šūvių/min, veiksmingas šaudymo nuotolis iki 2000 m. Lietuvos kariuomenė turi Rusijos 12,7 mm Δ DŠKM, 14,5 mm Δ KPVT; JAV 12,7 mm Δ M2HB.

lengvąs Δ , light machine-gun, легкий пулемет – kulkosvaidis, skirtas šaudyti nuo atramos ir įremiant buožę į petį. Galingas motorizuotųjų pėstininkų (pėstininkų, motorizuotųjų šaulių) skystas ginklas. Naudoja 2 kariai (kulkosvaidininkas ir jo padėjėjas), kalibras 5,45–8 mm, masė 5–10 kg, greitašauda iki 750 šūvių/min, kovinė greitašauda 150–200 šūvių/min, taiklusis šaudymo nuotolis 1000–1500 m. Daugiausiai paplitę JAV 5,56 mm Δ Mk23, D. Britanijos 5,56 mm Δ XL73E2 ir 7,62 mm Δ „Bren“ L4A2, Rusijos 5,45 mm Δ RPK–74 ir kt. Lietuvos kariuomenė turi Δ RPK, RPK-74 (Rusija).

sunkusis Δ , heavy machine-gun, тяжелый пулемет – kulkosvaidis, įstatomas į specialųjį stovą, kuris užtikrina ginklo stabilumą, šaudymo patogumą ir didelį taiklumą šaudant į antžeminius ir oro taikinius. Tai grupinis ginklas, transportuojant išardomas į keletą dalių. Stovai būna trikojai (labiausiai paplitę) arba ratiniai. Juostos talpa iki 250 šovinių. Vamzdžiai aušinami skysčiais arba keičiami. Kalibras 6,5–8 mm, masė 15–20 kg (su stovu 40–65 kg), greitašauda 500–700 šūvių/min, taiklusis šaudymo nuotolis 3000 m, veiksmingos ugnies nuotolis iki 1000 m. Δ pavyzdžiai: rusų gamybos 7,62 mm Maksimo kulkosvaidis, Rusijos 7,62 mm – SG-43 ir kt. Dar ↑ *maksimas*.

universalusis Δ , general purpose machine-gun, универсальный пулемет – kulkosvaidis, iš kurio galima šaudyti pastačius ant kojelių arba įstacius į stovą. Jais ginkluojamos motorizuotųjų pėstininkų (pėstininkų, motorizuotųjų šaulių) kuopos (būriai, kartais ir skyriai). Kalibras 6,5–8 mm, masė 9–15 kg (su stovu 17–27 kg), greitašauda 550–1300 šūvių/min, kovinė greitašauda 100–300 šūvių/min, juostos talpa 50–250 šovinių, taiklusis šaudymo nuotolis 1000–2000 m. Lietuvos kariuomenė turi Vokietijos 7,62 mm Δ MG-3, Rusijos 7,62 mm Δ PK, Švedijos 7,62 mm Δ MG-58 ir kt.

zenitinis Δ , anti-aircraft machine-gun, зенитный пулемет – kulkosvaidis, skirtas oro taikiniams (esantiems iki 2000 m aukštyje), t. p. antžeminiams ir antvandeniniams taikiniams naikinti. Δ įstatomas į universalius stovus arba į specialiuosius įrenginius, kuriuose ginklą galima sukinti vertikaliaja plokštuma iki 90°, horizontaliaja – 360°; turi zenitinius taikiklius (kolimatorinius, rakursinius). Kalibras 12,7–14,5 mm, greitašauda 550–1000 šūvių/min, kovinė greitašauda 70–150 šūvių/min. Labiausiai palitę: Rusijos 12,7 mm Δ NSV, 14,5 mm – KPV; JAV 12,7 mm Δ M2HB ir kt.

kulkosvaidžio apvalkalas, radiator casing, кожух пулемета – metalinis kulkosvaidžio vamzdžio apdangalas, skirtas vamzdžiui tvirtinti ir kreipti, vamzdžiui ir uoksui sujungti, vamzdžio judėjimui riboti. Ppr. turi ovalias arba apskritas angas, pro kurias oras aušina vamzdį.

kulonas kilogrāmui (C/kg), coulomb per kilogram (C/kg), кулон на килограмм – ekspozicinės apšvitos dozės Tarptautinės vienetų sistemos vienetas. Δ prilygsta tokiai ekspozicinei dozei, kai viename kilograme oro visi fotonų išlaisvinti elektronai ir pozitronai sukuria nešančius abiejų ženklų jonus, turinčius vieno kulono elektros krūvį. Jeigu ekspozicinė dozė matuojama ore,

1 C/kg = 33,85 J/kg = 33,85 Gy (biol. audiniuose 1 C/kg = 36,9 Gy).

kultūros vertybės, cultural values, культурные ценности – pagal 1954 Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvenciją kultūros vertybėmis laikomos: ypač svarbūs kiekvienos tautos kultūros ir paveldo objektai (religiniai ir pasaulietiniai architektūros, dailės ir istorijos paminklai, archeologinės vietovės, istorinės arba meninės vertės pastatų ansambliai, meno kūriniai, istorinės ar archeologinės reikšmės rankraščiai, knygos ir kt.); pastatai, skirti tinkamai saugoti ir eksponuoti nurodytas kilnojamasias Δ (muziejai, didelės bibliotekos, archyvų saugyklos ir slėptuvės); Δ sankaupos centrai. THT draudžia vykdyti kokius nors karo veiksmus, nukreiptus į Δ ir maldos namus, naudoti tokius objektus kariniams tikslams, paversti tokius objektus represalijų objektais.

kumuliacija, cumulation, кумуляция – sprogimo energijos kreipimas reikiama kryptimi. Energija kumuliuojama žiediniais, pailgiaisiais, sutelktaisiais kumuliaciniais užtaisais; jų SM daroma išėma, kuri nukreipiama į sprogdinimo objektą. Žiedinio užtaiso SM (dažn. plastinė) išdėstoma ant sprogdinimo objekto pagal reikiamą pramuštį figūrą arba žiedą. Pailgojo kumuliacinio užtaiso SM ilgis >5 kartus viršija skersmenį, o išėma yra smaili, buka ar cilindrinė. Naudojamas plieninėms, gelžbetoninėms konstrukcijoms perpjauti, karyboje – pailguosiuose išminavimo užtaisuose. Sutelktojo kumuliacinio užtaiso SM ilgis, plotis ir aukštis beveik vienodas; turi kūgio, paraboloido, pusrutulio formos išėmą, nukreiptą į sprogdinimo objektą. Ginkluotėje daugiausia naudojami sutelktieji kumuliaciniai užtaisai su kūgine išėma. Kumuliacinio užtaiso detonacijos banga susitelkia apie kūgio aukštinę ir jos kryptimi smogia į sprogdinimo objektą. Kumuliacijos poveikis būna didesnis, kai kūgio vidus aptrauktas ~1 mm storio metalo sluoksniu: detonacijos

bangą (jos slėgis $\sim 10^{10}$ Pa) suardo metalinę kūgio dangą ir apie kūgio aukštinę sutelkia dujų ir dangos sluoksnio ~ 1 mm skersmens čiurkšlę, kuri trykšta $\sim 12\text{--}15$ km/s greičiu. Čiurkšlė pramuša objektą gyliu, proporcingu išėmos kūgio sudaromosios ilgiui. Kumuliacijos poveikis didžiausias, kai kumuliacinis užtaisas sprogsta per optimalų atstumą nuo objekto paviršiaus. Jei užtaisas sprogsta per toli nuo objekto paviršiaus, čiurkšlė išsisklaido, jei per arti, tai nespėja susidaryti ir jos pramušamoji galia sumažėja. Sutelktieji kumuliaciniai užtaisai naudojami šarvamušiuose šaudmenyse (sviediniuose, minose, granatose, bombose, raketose), sprogdinimo darbuose.

kumuliacinė šaudmeiš veikmė ↑ *šaudmens veikmė*.

kumuliacinis sviedinys ↑ *sviedinys*.

kumuliacinis šaudmuo ↑ *šaudmo*.

kumuliacinis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

kúoka, бат, булава, дубинка – *ist.* 1. smogiamasis ar svaidomasis ginklas. Patvaraus medžio sunkus vėzdas pastorintu, geležimi kaustytu arba vinių prikalinētu galu; kai kada su akmeniniu, nuo žalvario amžiaus su sunkiu 12 kg metaliniu antgaliu. Atsirado paleolite, naudota daugumos pasaulio tautų. Iki šiol naudojama kai kurių Afrikos, P. Amerikos, Okeanijos tautelių. Lietuvoje Δ buvo gaminama ir naudojama net prieš geriau ginkluotą priešą miškingos, pelkėtos vietovės sąlygomis. Žinoma, kad Δ buvo naudota Saulės, Durbės, Karūzės kautynėse.

2. Turkijos, Lenkijos ir Ukrainos karo vadų valdžios ženklas (iki XIX a).

kúopa, company, pora – taktinis sausumos pajėgų vienetas. Gali būti pėstininkų (motorizuotųjų pėstininkų), šaulių (motorizuotųjų šaulių), tankų, jūrų pėstininkų, minosvaidžių, pionierių, automobilių, štabo ir kt. Δ yra bataliono (pulko) sudėtyje arba gali būti atskiroji. Pirmą kartą Δ buvo sudarytos XV a. pab. – XVI a. pr. V. Europos samdomose kariuomenėse. Pėstininkų Δ sudarė 4 būriai ir taikos metu joje buvo 100–150 žm.; karo metu – 200–250 žm. Šiuolaikinių kariuomenių įvairiose kuopose yra 3–4 būriai. JAV motorizuotųjų pėstininkų Δ sudaro vadovybė, 3 motorizuotųjų pėstininkų būriai, sunkiosios ginkluotės būrys. Skirtingų valstybių kariuomenėse pėstininkų (motorizuotųjų pėstininkų, motorizuotųjų šaulių) Δ yra 100–150 karių, 10–15 šarvuotųjų (kovos mašinu), 3–6 prieštankinės priemonės, kulkosvaidžiai, granatsvaidžiai ir kt. ginklai. Tankų Δ sudaro 3 tankų būriai po 3–5 tankus kiekviename.

kúopos atramōs pūntas ↑ *atramos pūntas*.

kúopos medicinos pōstas ↑ *postas 4*.

kúopos pozicija ↑ *pozicija*.

kúopos pozicijos schemà ↑ *schema*.

kúopos taktinė grupė ↑ *taktinė grupė*.

kúopos vėliavėlė, company flag, ротный флажок – kuopos atpažinimo ženklas; nešama ceremonijų metu ir kt. dalinio vado nurodytais atvejais. Δ yra dvipusė, stačiakampio formos (horizontalusis ilgis – 60 cm, vertikalusis plotis – 30 cm). Dalinio dislokacijos vietoje Δ gali būti kabinama prie kuopos vadavietės, išskyrus atvejus, kai yra blogas oras arba kai ji turi būti nešama rikiuotėje. Vėliavininku skiriamas karys, išsiskiriantis iš kitų išvaizda, laikysena ir gebėjimais.

kursántas, cadet, student, курсант – kai kurių valstybių karo mokyklų auklėtinis. Lietuvoje vad. kariūnu.

kūrsas, course, курс – 1. taikinio arba bet kurio judančio objekto (pvz., tanko, orlaivio laivo ir kt.) judėjimo kryptis (azimutas, pelengas). Dar ↑ *kampas, kurso brėžiklis*.

kovinis Δ , action course, боевой курс – kryptis, kuria kovos lėktuvai (sraigatšparniai), antvandeniniai ir povandeniniai laivai juda į taikinį ir naudoja ginklą. Transporto lėktuvai koviniame kurse suranda nusileidimo aikšteles ir išmeta desantą ir desantuojamąją techniką.

órlaivio Δ , aircraft course, курс летательного аппарата – kampas horizontalioje plokštumoje tarp dienovidinio šiaurinės krypties ir išilginės orlaivio ašies projekcijos į šią plokštumą; matuojamas laipsniais laikrodžio rodiškių sukimosi kryptimi nuo 0 iki 360°. Priklausomai nuo dienovidinio, nuo kurio daroma atskaita, Δ gali būti tikrasis (astronominis), geodezinis arba magnetinis.

táikinio Δ , target course, курс цели – taikinio judėjimo kryptis stebėtojo atžvilgiu; reiškia kurso kampų.

vidutinis Δ , average heading, средний курс – *av.* įvairių kurso kryptių, kurių buvo laikomasi tam tikrą skrydžio laiką, rodmenų aritmetinis vidurkis.

2. kurios nors mokslinės disciplinos, mokomojo dalyko išdėstymas (mokymas).

3. norminis dokumentas (mokymo priemonė), nustatantis karių rengimo tvarką ir turinį, pvz., šaudybos Δ , vairavimo Δ .

šaudýbos Δ , gunnery course, курс стрельб – norminis dokumentas, nustatantis karių mokymo sumaniai ir veiksmingai naudoti etatinį ginklą ir rankines granatas mūšyje tvarką ir turinį. Nustato šaudymo rūšis, šaudyklos, direktrisės, taktinio mokymo lauko rengimo tvarką, šaudymo ir taktikos pratybų su koviniu šaudymu organizavimo ir rengimo tvarką. Šaudymo kurse t. p. nurodoma, kaip įvertinti karių šaudymą ir karinius vienetus, šaudymo vadovo pareigos, saugumo taisyklės šaudant.

vairāvīmo Δ, driving course, курс вождения – norminis dokumentas, nustatantis karių mokymo vairuoti tankus, PKM, šarvuočius ir kt. mašinas tvarką ir turinį. Vairavimo kurse nurodyta: kovos mašinų vairavimo pratimai, metodiniai pratybų organizavimo ir tankodromo (autodromo) parengimo nurodymai, karių ir padalinių vertinimo kriterijai ir metodika, vairavimo vadovo pareigos, saugumo taisyklės ir kt.

4. aukštųjų ir vidurinių mokymo įstaigų mokymo periodas, ppr. atitinkantis mokymo metus.

5. karinių mokymo įstaigų kariūnų (klausytojų) mokomasis padalinys.

kūorso brėžiklis, course plotter [recorder], курсопрокладчик – sudedamoji topografinės sąsajos mašinos specialiosios įrangos dalis automatiškai mašinos judėjimo keliui žemėlapyje brėžti; turi skaičiavimo įtaisą, nuolat skaičiuojantį mašinos koordinates pagal duomenis, kuriuos nenutrūkstamai teikia giroskopinis kurso rodiklis ir kelio daviklis. Dar ↑ *mašina 2*.

kūorso kamīpas ↑ *kampas*.

kūorso rādījo švyturys ↑ *švyturys 2*.

kutāras, cuttar, куттар – *ist.* duriamasis ginklas; trumpas briaunotas durklas su tiesia, plačia, dažnai pleišto formos geležte. Metalinis kotas su geležtės išilgine ašimi sudaro statų kampa; prie abiejų jo galų lygiagrečiai su geležte tvirtinamos dvi metalinės plokštelės, fiksuojančios ir saugančios ranką nuo smūgių iš viršaus ir apačios. Kai kurių Δ kotai su plačia metaline plokšte, saugančia plaštakos išorinę pusę nuo smūgių. Kotas ir geležtė iš vienos medžiagos – plieno ir bulato. Δ dažn. naudoti kaip kairės rankos ginklas fechtuojant dvikovose (↑ *daga*).

kvadrāntas, quadrant, квадрант – 1. sen. kampų matavimo prietaisas; sektorius su centriniu 90° kampu, kurio lankas padalytas į laipsnius ir minutes (tūkstantąsias).

2. artilerijos prietaisas pabūklų taikymo įtaisams tikrinti, pabūklų pakilimo kampams nustatyti. Δ susideda iš rėmelio su dviem abipusiai statmenomis atraminėmis aikštelėmis ir dantytu sektoriumi, kreipiamo lanko ir judiklio su gulsčiu. Δ dedamas ant pabūklo kontrolinės aikštelės atraminėmis aikštelėmis priklausomai nuo pakilimo kampo: nuo 0 iki 7-50 arba nuo 7-50 iki 15-00.

kvalifikācijas ženklai, qualification badges, квалификационные знаки – ženklai, žymintys kario kvalifikaciją: šaudymo kvalifikacijos ženklas – segamas tik prie kasdieninės uniformos; karo mokslo ženklas, privalomosios pradinės karo tarnybos bazinių kursų instruktoriaus kvalifikacijos ženklas, kiti specialybės Δ (kovinio plaukiko, parašutininko, sprogdintojo išminuotojo, lakūno, lėktuvo įgulos nario, karo policijos ir kt.) – segami prie kasdieninės ir išėginės uniformų.

kvāntinė elektrōnika ↑ *elektronika*.

kvāntinis generātorius ↑ *generatorius*.

kvėpavimo aparātas, respiratory apparatus, дыхательный аппарат – aparatas, kuriuo jo nešiojas gali kvėpuoti nesinaudodamas aplinkos oru.

izoliūojamasis Δ, self-contained respiratory apparatus, изолирующий дыхательный аппарат – universali apsaugos priemonė kvėpavimo organams nuo visų kenksmingų medžiagų ir įvairios jų koncentracijos saugoti. Kai kuriuose Δ derinamas deguonies regeneravimas ir papildymas iš deguonies balionų, su kai kuriais galima dirbti po vandeniu. Dar ↑ *regeneravimo dėžutė*.

kvėpavimo ōrganų individualiōsios apsaugōs priemonės ↑ *individualiosios apsaugos priemonės*.

kvotà, inquiry, дознание – parengtinio tyrimo rūšis, kurią be kitų valstybės institucijų atlieka ir karo policija jos kompetencijai pagal baudžiamojo proceso įstatymus priklausančiose bylose. Karo padėties metu, kai kvotos ir parengtinio tardymo organai, tarp jų ir karo policija, negali atlikti jiems pavestų funkcijų, jas atlieka karo komendantas ar vietinio karinio dalinio vado paskirti asmenys.

L

labai aukšto dažnio giūnklas, super-high frequency weapon, сверхвысокочастотное оружие – kryptingos energijos giūnklas, kurio naikinamasis veiksnys yra labai aukšto dažnio elektromagnetinė spinduliuotė. Skirtas karo technikai naikinti gadinant jos elektroninius elementus, kurie yra jautrūs elektromagnetiniams laukams. Δ sudaro spinduliuavimo šaltiniai (galingi labai aukšto dažnio generatoriai, ciklotroninio rezonanso mazeriai), apertūrinės antenos (veidrodinės, ruporinės) arba fazinės anteninės gardelės, taikinių aptikimo ir spinduliuavimo valdymo priemonės. Δ priklauso vad. elektromagnetinė bomba, kurioje SM energija keičiama labai aukšto dažnio elektromagnetiniu spinduliuavimu (sprogstamasis magnetinis generatorius).

labai aukšto dažnio ryšys ↑ *ryšys*.

labai aukšto dažnio tēchnika ↑ *technika*.

labai sunkūs ligōnis ↑ *ligonis*.

labilūsīs (L) temperatūros gradieūntas, lapse temperature gradient (Unstable-U), нестабильный температурный градиент – nepastovi žemutinių atmosferos sluoksnių būseną, kai jie yra šiltesni už viršutinius; oro vertikalojo stabilumo laipsnis. Δ ppr. būna giedrą dieną, kai vidutiniai ir žemieji debesys apima iki 30% dangaus, o vėjo greitis neviršija 5 km/h. Δ yra mažiausiai palanki priešui naudoti chem. ir biol. giūnkla.

lafētas, carriage, лафет – 1. judrioji arba stacionarioji pabūklo atrama. Kartais turi vertikalaus ir horizontalaus kreipimo mechanizmus.

2. stovas, ant kurio tvirtinamas artilerijos pabūklo vamzdis. Δ paskirtis – kreipimo mechanizmais suteikti vamzdžiui vertikalūs ir horizontalūs kampus; atošliaužos įtaisais slopinti šūvio atatrakos energiją ir perduoti atsirandančias jėgas gruntu (arba įrenginio pagrindu); važiuokle vežti pabūklą. Δ būna judrusis (su ratine arba vikšrine važiuokle), pusiau stacionarus (turi nejudamą pagrindą, įtvirtintą tanke, savaeigiame įrenginyje, lėktuve, laive) ir stacionarusis (ant nejudančio pagrindo – kranto ir įtvirtintų rajonų artilerijos). Δ dar būna stangrusis ir standusis. Standusis Δ su vamzdžiu jungiamas standžiai, o visos vamzdį veikiančios jėgos tiesiogiai perduodamos lafetui. Stangrusis Δ su vamzdžiu jungiamas atošliaužos įtaisais, kurie kompensuoja atatraką ir lafetui tenka tik 30–40 kartų mažesnės jėgos. Iki XIX a. pab. artilerijos pabūklų vamzdžiai buvo tvirtinami ant Δ tik standžiai. Šūvio metu jų artilerinis Δ priimdavo šūvio atatrakos energiją ir pabūklas atriedėdavo atgal. Pagr. Δ dalys: viršutinis ir apatinis stovai, kreipimo mechanizmai, lopšys, atrama, atošliaužos įtaisai, pusiausvyros mechanizmas. Dar ↑ *atošliaužos įtaisai, kreipimo mechanizmai, pabūklo atrama, pabūklo lopšys, pabūklo stovas, pusiausvyros mechanizmas*.

minōsvaidžio dvikōjis Δ, mortar bipod mount, двунога-лафет – pagr. sudedamoji minosvaidžio dalis vamzdžiui kovos padėtyje atremti ir nutaikyti horizontalia ir vertikalia plokštuma. Ant dvikojo sumontuoti keliamasis ir gulsčiuojamasis mechanizmai, sukutis su sukamuoju mechanizmu, amortizatorius su apkaba.

laibgalio kūgis, muzzle blast, задульный конус – kūgis, kurį sudaro ↑ *laibgalio liepsna* priešais šaudančio pabūklo vamzdį, demaskuoja šaudančius pabūklus, o ypač kai ugnies pozicijos išsidėsčiusios apsnigtoje arba su sausa augalija vietovėje.

laibgalio liepsnà, muzzle flash [blast], дульное пламя – liepsna prieš pabūklo laibgalį, kuri atsiranda užsiliepsnojant oro ir degių medžiagų (anglies oksido, vandenilio ir metano) mišiniui. Δ demaskuoja ugniavietes ir akina pabūklo tarnybą, todėl ją stengiamasi slopinti liepsną slopinamosiomis medžiagomis ir įtaisais. Dar ↑ *liepsnos gesiklis*.

laibgalio stabdys, muzzle brake, recoil compensator, дульный тормоз – prie artilerijos pabūklo vamzdžio laibgalio pritvirtintas įtaisas šliaužiamųjų pabūklo dalių energijai 20–70% kompensuoti. Veikimo principas: išlėkus sviediniui iš vamzdžio, Δ keičia dalies parako dujų tekėjimo kryptį ir greitį taip, kad atsiranda reaktyvinės jėgos, veikiančios priešinga kryptimi negu atšliaužiančios pabūklo dalys, ir jas stabdo. Δ mažina lafeto apkrovas, todėl galima sumažinti bendrą pabūklo masę. Δ vienas nuo kito skiriasi kamerų skaičiumi, šoninių plyšių forma ir eilių skaičiumi.

laibgalys, muzzle, дульная часть ствола – 1. laibasis, priešingas drūtgaliiui, vamzdžio galas

2. artilerijos pabūklo vamzdžio dalis nuo žiočių iki lopšio kakliukų ašies.

laidynė, sling [slingshot], металка – *ist.* svaidomasis giūnklas; praskelta lazda arba tam tikra virvelė, naudota kovai ir medžioklei. Daugiausia buvo paplitusi Δ iš virvelės ar diržo (~1,5 m; diržinė Δ) su išpintu viduriu sviediniui (100–400

g masės akmeniui, vėliau kulkai iš švino, žalvario, geležies). Δ buvo daroma ir iš virvelės su metaliniu žiedu metaliniam sviediniui, pritvirtintos prie koto (rimbinė Δ), ir praskeltos lazdos pavidalo (lazdinė Δ), į kurių plaišą išspraudžiamas sviedinys, bet jos buvo mažiau naudojamos. Sviediniai buvo nešiojami krepšelyje prie diržo. Taikliai kaudavo priešą iki 100 žingsnių nuotoliu. Kaip kovos ginklas Δ atsirado Sen. Egipte, iš kur pateko izraeliečiams, graikams, persams, romėnams. Išliko Europos šalių kariuomenės ginkluotėje iki XVI a. pab.; buvo pakeistos šaunamuoju ginklu.

laidininkas, conductor, проводник – medžiaga, gerai praleidžianti (palyginti su dielektrikais) elektros srovę. Gerų Δ , pvz., sidabro, savitasis elektrinis laidumas yra $\sim 10^8$ S/m (gerų dielektrikų – $\sim 10^{-17}$ S/m; simensas metrui – savitojo elektrinio laidžio vienetas). Medžiagų elektrinis laidumas tuo didesnis, kuo daugiau joje yra krūvininkų ir kuo jie judresni. Kietųjų kūnų krūvininkai yra elektronai ir skylys, elektrolitų – jonai ir elektronai. Δ naudojami kaip elektros (ryšių) kabelių gyslos, laidai, transformatorių, elektros mašinų apvijų, elektros akumuliatorių elektrolitai ir kt.

laidinys ryšys \uparrow ryšys.

laikas, time, время – 1. viena pagr. materijos būties formų, kuriai būdinga trukmė, nuoseklumas, nenutrūkstama ir negrįžtama tėkmė. Dar \uparrow *datos ir laiko žymėjimas, operatyvinio laiko šuolis, operatyvinio valdymo pasikeitimas.*

beveik tikras Δ , near-real time, почти реальное время – laikas, susijęs su informacijos perdavimo uždelsimu persiunčiant duomenis elektroniniu būdu.

Č Δ , time Tch, время Ч – *NVS* sutartinis laikas: kada atakuojantieji daliniai (padaliniai) pasieks prieš gynybos priešakinį kraštą; kada prasidės vandens kliūtis įveikimas (nuplauks nuo savojo kranto 1-ojo ešelono padaliniai); oro desanto išmetimo pradžia; jūrų desanto išlaipinimo (desanto priešakinių būrių išsilaipinimo į krantą) pradžia. Nustatomas siekiant suderinti veiksmus ir užtikrinti vienalaikį įvairių pajėgų smūgį. Nuo Č, tarsi nulinės laiko atskaitos, planuojamas pajėgų veiksmų, kai tikras jų pradžios laikas dar nenustatytas arba užtikrinant slaptumą jis neviešinamas, rengimo laikas. Veiksmų pradžia žymima Č-t (pvz., Č-1 h 20 min), o pabaiga – Č+t (pvz., Č+1 h 20 min). Nustačius tikrąjį pajėgų veiksmų pradžios laiką, sutartinis laikas pajėgų valdymo dokumentuose keičiamas tikruoju laiku.

Grinvičo Δ , Z (Zulū) Δ , Greenwich Mean Time, zulu time, гринвичское среднее время, время по Гринвичу – Grinvičo dienovidinio vidutinis Saulės laikas. Nuo 1884 vartojamas astronominiams įvykiams vienodu laiku visoje Žemėje žymėti. Δ t. p. vartojamas ryšiuose. Konkrečioje vietovėje ppr. vartojamas vietinis vidutinis laikas. Karyboje dar vartojamas beveik tikras, tikrasis laikas. Dar \uparrow *dienovidinis.*

operatyvinis Δ , imaginary time, оперативное время – sąlyginis laikas (data, valandos, minutės), naudojamas kovinio rengimo pratybų metu. Dar \uparrow *operatyvinio laiko šuolis.*

realusis Δ , real time, реальное время – vietinis astronominis laikas.

tikrasis Δ , real time, реальное время – duomenų ar informacijos perdavimo, uždelsto tik tiek, kiek trunka jų perdavimas elektroninio ryšio priemonėmis, laikas.

vičtinis vidutinis Δ , local mean time, среднее местное время – laikas, kurio atskaitai naudojamas vietinis dienovidinis, o ne standartinės laiko juostos ar Grinvičo dienovidinis.

2. trukmė, jos dalomas, matuojamas tarpsnis. Dar \uparrow *laikymo terminas, lazerinio impulso trukmė, pusėjimo trukmė, sandeliavimo terminas.*

atskridimo Δ , flying time, подлетное время – 1. *OEG* prieš ogo puolimo priemonių skrydžio laikas nuo jų artikimo momento iki jos pasieks zenitinių raketų kompleksų kovos veiksmų zonos ribą arba nuo kurios oro taikinius naikina gaudantieji naikintuvai; 2. *KOP* orlaivio skrydžio nuo aerodromo (raketos – leidimo rajono) iki numatyto taikinio laikas.

branduolinio ginklo naudojimo Δ , nuclear weapon employment time, время на применения ядерного оружия – laikas, reikalingas brand. ginklui nusiųsti į taikinį po to, kai buvo priimtas sprendimas jį panaudoti.

buvimo pūnkte Δ , turnaround, время пребывания в пункте – laikas nuo atvykimo į punktą iki pasirengimo išvykti. Ppr. apima sausumos priemonių, orlaivių, laivų pakrovimą, iškrovimą, degalų papildymą, kai kuriais atvejais ir ginkluotės (kovinio komplekto) papildymą. Dar \uparrow *apsisukimo ciklas.*

buvimo užterštame rajone Δ , stay time, время пребывания в зараженном районе – laikas, kurį kariai būna radioakt., chem. ar biol. taršos rajonuose. Jis skaičiuojamas nuo įėjimo į taršos rajoną (užteršimo pradžios, jeigu kariai jau išsidėstę šiame rajone) iki išėjimo iš jo (užteršimo pabaigos, kai apšvitos dozės galia sumažėjo iki leidžiamos arba savaiame suiro NM). Δ priklauso nuo vykdomos kovos užduoties, naudojamų apsaugos priemonių, buvimo užterštame rajone leidžiamojo laiko ir kt. aplinkybių.

buvimo užterštame rajone leidžiamasis Δ , allowable stay time, допустимое время пребывания в зараженном районе – toks buvimo radioakt. taršos zonoje laikas, per kurį kariai gali gauti apšvitos dozės, neviršijančias leidžiamųjų apšvitos dozių. Δ priklauso nuo rad. situacijos (dozės galios veiksmų zonoje tam tikram laikui po brand. sprogdimo ar rad. avarijos), nustatytų didžiausių leidžiamųjų apšvitos dozių, karių ankstesnės apšvitos, kovos užduočių pobūdžio, karių

aprupinimo individualiosios ir kolektyvinės apsaugos priemonėmis ir kt. aplinkybių. Įvertinęs rad. situaciją, kuopos (bataliono) vadas nustato Δ.

dárbo Δ, command and loading time, рабочее время – *art.* laiko tarpnis nuo pradinio momento (pvz., taikinio aptikimo arba komandos jam sunaikinti) iki šūvio (raketos paleidimo).

dujókaukės veikimo Δ, life of the respirator, мощность противогаса – laikas nuo NM dujų arba garų patekimo į dujokaukės filtruojamosios ir sugeriamosios sistemos (FSS) sugeriamąjį sluoksnį iki atsiradimo prasiskverbusių NM koncentracijos už šio sluoksnio. Δ priklauso nuo sugeriamojo sluoksnio masės ir dinaminio aktyvumo. Šiuolaikinės dujokaukės patikimai saugo kvėpavimo organus nuo visų žinomų NM, radioakt. dulkių ir biol. aerozolio. Dar ↑ *dinaminis aktyvumas*.

išskleidimo Δ, time to emplace, время на развертывание – *art.* laikas nuo komandos persirikiuoti iš žygio į kovos rikiuotę iki artilerijos (raketų) vienetų pasirengimo šaudyti (leisti raketas).

karių reagavimo Δ, personnel reaction time, время реагирования личного состава – laikas, reikalingas kariams, kad gavę įspėjimą apie brand. pavojų spėtų panaudoti nurodytas apsaugos priemones.

mažiausias įspėjimo apie branduolinį pavojų Δ, minimum nuclear warning time, минимальное время оповещения о ядерной опасности – įspėjimo sistemos reagavimo laiko ir karių reagavimo laiko suma.

NATO įspėjimo Δ, NATO warning time, время предупреждения НАТО – laiko tarpnis nuo momento, kai vienas iš NATO vadų arba aukštesnioji NATO vadovybė nustatė artėjančią puolimą, iki puolimo pradžios.

NATO pasirengimo Δ, NATO preparation time, время подготовки НАТО – laiko tarpnis nuo pagr. NATO vadų įgaliojimų gavimo iš NATO politinės vadovybės iki kovos veiksmų artėjančiam puolimui atremti arba puolimui pradėti vykdymo.

pabūklo rengimo Δ, striking interval, оружейное время – *art.* laikas nuo to momento, kai pabūklo vadas gavo paskutinę šaudymo nuostatą, iki to momento, kai pabūklas parengtas šaudyti.

pakartotinio užtašymo Δ, reloading time, время перезаряджания – *art.* laikas nuo paskutinio šūvio (leidimo) iki pabūklo (leidimo įrenginio) parengties kitam šūviui.

parengtiės Δ, preparedness time, время готовности – aukštesniosios vadovybės nustatytas pasirengimo operacijai laikas.

pérvažiavimo Δ, road clearance time, время проезда – laikas, per kurį vora pervažiuoja ir pralaisvina kelio ruožą.

póslinkio Δ, prediction interval [time], предупредительное время – laikas, per kurį judantis taikinyš atsiduria pasitikimo taške; šūvio rengimo ir šovimo laikas (t. y. laikas, kurį taikinyš nueina nuo jo vietos – koordinacių nustatymo momento iki šaudmens susidūrimo su taikiniu).

pravažiavimo Δ, pass time, время проезда – laiko tarpnis, nuo momento, kai pirmoji voros transporto priemonė pravažiuoja nustatytą punktą, iki momento, kai jį pravažiuoja paskutinė transporto priemonė.

rakėtos skriejimo Δ, missile flight time, полетное время ракеты – laikas sekundėmis nuo momento, kai paleidžiama raketa iš ginklo ar sistemos, iki to laiko, kai raketa pataiko ar sprogsta.

sekimo Δ, observion interval, наблюдательное время – laiko tarpnis tarp judančio taikinio dviejų nuoseklių koordinacių nustatymo (dviejų sankirtų) momentų.

skrýdžio parengtiės laikas, station time, время подготовки летательного аппарата к вылету – *av.* laikas, kai įgula, keleiviai ir kroviniai turi būti orlaivyje ir visiškai pasiruošę (paruošti) skrydžiui.

sviedinio lėkimo Δ, projectile flight time, полетное время снаряда – laikas sekundėmis nuo momento, kai iššaukiamas sviedinys, iki to laiko, kai sviedinys pataiko ar sprogsta.

visas skrýdžio Δ, block time, полное время полета – laiko tarpnis nuo stabdymo trinkelį patraukimo ir stabdžių atleidimo ar švartavimo lynų atkabinimo iki sustojimo sugrįžus ar švartavimo lynų užkabinimo po skrydžio.

3. terminas kam nors atlikti, momentas. Dar ↑ *vykdymo data*, ↑ *žygio pradžia*.

atvykimo Δ, arrival time, время прибытия – apskaičiuotas ar aukštesniosios vadovybės nustatytas laikas, kada pajėgos ar jų vienetas turi atvykti į nustatytą rajoną.

táikinio puolimo Δ, time of target, время поражения цели – laikas, kai pirmas šūvis (raketa, bomba, torpeda ir pan.) pasiekia taikinį.

laikymo tẽrminas, shelf life, срок хранения – laikas, per kurį gendančios materialinės priemonės, kurios negali būti pataisytos ar atnaujintos, yra laikomos tinkamomis sandėliuoti.

laikinas pasišálinimas iš tarnýbos, temporary absence without leave, временное оставление службы – vienas iš nusikaltimų krašto apsaugos tarnybai. Dar ↑ *savavališkas pasišálinimas*.

laikinasis

laikinasis maršrutas ↑ *maršrutas*.

laikinasis profesinės karo tarnybos personalo rezervas ↑ *rezervas 1*.

laikinasis sándėlis ↑ *sandėlis*.

laikinasis ugniės pozicijų rajonas ↑ *ugnies pozicijų rajonas*.

laikinasis vienetas ↑ *vienetas 1*.

laikinóji inkarvietė ↑ *inkarvietė*.

laikinóji taktinė grupė ↑ *taktinė grupė*.

laikinóji ugniės pozicija ↑ *ugnies pozicija*.

laikinosios kápinės ↑ *karių kápinės*.

laikýsena, posture, выправка – 1. sudedamoji kario išvaizdos ir bendrojo pasirengimo dalis: stovėseną, rikiuotės veiksmų mokėjimas ir įgudimas, pasitempimas, aprangos tvarkingumas ir kt.

2. rikiuotės laikysena – pavienių karių rikiuotės mokymo dalis. Jos metu kariai (dažnai individualiai) mokomi tiksliai, greitai, vienodai ir darniai atlikti rikiuotės veiksmus žygiuojant, su ginklu, mašinos ir prie jų.

laiko sprogdiklis ↑ *sprogdiklis*.

laikótarpis, period, период – laiko tarpsnis, apimantis tam tikrą procesą.

grėsmingas Δ, menacing period, угрожаемый период – įvairios trukmės laiko tarpsnis, kuris ppr. būna prieš prasidedant karui. Apibūdinamas nepaprastu tarptautinės padėties ir priešpriešos tarp galimų priešų paastrėjimu. Δ naudojamas GP kovinei parengčiai stiprinti, jų strateginiam skleidimui ir ekonomikos perorientavimui į karo padėtį. Turint šiuolaikinių kovos priemonių ir išskleistas karo veiksmų teatruose dideles kariuomenės grupuotes, Δ gali nebūti.

inkubácinis Δ, incubation period, инкубационный период – laikas, kuriam praėjus pasireiškia užkrečiamųjų ligų poveikis. Δ trukmė priklauso nuo patekusių į organizmą mikrobu rūšies ir kiekio, fiz. organizmo būklės. Dažn. Δ trunka 2–5 paras (rečiau 1 parą ir trumpiau). Beveik visą šį laikotarpį kariai gali kovoti, kartais jie net neįtaria esą užsikrėtę.

póveiksmio Δ, after-effect period, период последействия – paskutinis šūvio vyksmo laikotarpis nuo sviedinio (kulkos) išlėkimo iš vamzdžio kanalo iki parako dujos nustoja veikti sviedinį (kulką). Δ tiria tarpinė balistika, kuri nustato pabūklo atšliaužiančias dalis veikiančią jėgą, šių dalių judėjimo kelią ir greitį, sviedinio pagreitį ir kelią, parako dujų veikimo laiką, nagrinėja pirminių sviedinio judėjimo ore sąlygų formavimo procesą, laibgalio stabdžių veikimą ir kt.

pradínis káro Δ, initial period of war, начальный период войны – laikas, kurio metu kariaujančios valstybės kovoja išskleistomis iki karo pradžios GP grupuotėmis siekdamas artimiausių strateginių tikslų arba sudarydamos palankias sąlygas pagr. pajėgoms karo veiksmus pradėti ir karo veiksmams tęsti. Pagal karų patirtį Δ trukmė svyravo nuo kelių savaičių iki kelių mėnesių.

slaptásis apsinuódiavimo Δ, chemical latent period, скрытый период отравления – laikotarpis, per kurį organizme, gavusiame tam tikrą apsinuodijimo dozę, nepasireiškia išoriniai apsinuodijimo požymiai. NM, turinčios Δ, vad. lėtosiomis NM, neturinčios – greitosiomis NM.

slaptásis spindulínės ligós Δ, radiological latent period, скрытый период лучевой болезни – spindulinės ligos tariamojo sveikimo laikotarpis; antrasis (po pirminių reakcijų į apšvitą) laikotarpis. Δ trukmė priklauso nuo ūminės spindulinės ligos sunkumo (apšvitos dozės): lengvos spindulinės ligos atveju – 3–5 savaitės, vidutinio sunkumo – iki 15–20 parų, sunkios – iki 5–10 parų (jau pirmą savaitę gali pasireikšti ligos požymiai), labai sunkios ligos atveju Δ neryškus. Atlėgus pirminėms reakcijoms, apšvitintas žmogus jaučiasi geriau. Jis dar gali jausti šioki toki silpnumą, prakaituoti, neturėti apetito, bet organizme atsiranda ir kraujo pakitimų. Labai apšvitinti ligoniai nenustoja viduriuoti. Labai didelės apšvitos dozės sukelia ūminę spindulinę ligą be Δ: po pirminės reakcijos iš karto prasideda trečiojo (ryškių klinikinių požymių) laikotarpio reiškiniai.

láipsnio ílgis, length of degree, длина градуса угла – geografinės platumos, išmatuotos išilgai geografinės ilgumos dienovidinio, vieno laipsnio lanko ilgis. Jis nežymiai kinta priklausomai nuo platumos. Arčiau ašgalio esantys vieno laipsnio lankai būna ilgesni, arčiau pusiaujo – trumpesni. Δ apytikriai lygus 111 km.

laisvásis koordinátinis tínklas ↑ *koordinatinis tinklas*.

laisvásis kritimas, free fall, свободное падение – parašiutininko manevras, kai parašiuotas išskleidžiamas rankiniu ar automatinio būdu nustatytame aukštyje.

laisvásis krovinių išmetimas ↑ *krovinių išmetimas*.

laisvásis maršrutas ↑ *maršrutas*.

laisvásis rádijo tínklas ↑ *radio tinklas*.

laisvóji júrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

laišvojo kritimo bõmba ↑ *bomba 1.*

laisvõs fõrmos pranešimas ↑ *pranešimas 1.*

laisvõsios kreiptiõs atmintis ↑ *atmintis.*

laivãkëlis, *farvãteris*, waterway, фарватер – paženklintas saugus vandens kelias laivams tarp įvairių kliūčių (salų, povandeninių kliūčių, minų užtvartų ir kt.); žymimas navigacinio ribojimo priemonėmis. Karo metu laivų plaukiojimas pavojinguose (dël minų) rajonuose atliekamas kariniais farvateriais, kurie skiriami į veikiančius (pagr.), atsarginius ir apeinamuosius.

laivas, ship, корабль – plaukiojantis statinys su vandeniui nelaidžiu korpusu, naudojamas kroviniams ir keleiviams plukdyti, naudingosioms iškasenoms gauti, sportui, karo tikslams ir kt. reikmëms. Būna civilinis ir karo Δ. Pagal variklio tipą Δ būna: irklinis, ↑ *burlaivis*, motorlaivis, ↑ *garlaivis*, dujų turbininis, elektrolaivis ir atominis ir kt.; pagal grimzlę – mažos, didelės ir labai didelės grimzlės; pagal ilgį – mažasis (50 m ir trumpesnis) ir didysis (ilgesnis negu 50 m) Δ; pagal plaukiojimo būdą – hidrostatinis (palaikomas hidrostatinių jëgų), hidrodinaminis (slystamasis, ↑ *gliseris*), Δ su povandeniniais sparnais ir aerostatinis (Δ su oro pagalve). Dar gali būti skiriamas pagal vandentalpą, keliamąją galią ir kt. Tos pačios paskirties Δ gali skirtis plaukiojimo rajonu (jūriniai, upiniai), varytuvu (sraigtiniai, ratiniai, hidrosrautiniai, rotoriniai, buriniai). Kiekvienam laivui, atsižvelgiant į jo eksploatacinius požymius, suteikiama ↑ *laivo klasë*, o karo laivams – ↑ *laivo rangas*.

antvandeninis Δ, surface ship, надводный корабль – plaukiantis ant vandens paviršiaus laivas. Terminas „Δ“ vartojamas nuo XX a. pr., kai laivynuose pradëjo naudoti povandeninius laivus. Šiuolaikiniai Δ turi atomines, garines, dujų turbinines, dyzelines ir mišriąsias jëgaines. Jų ginkluotėje yra raketiniai, raketiniai torpediniai, artileriniai kompleksai, OEG priemonës. Δ turi automatizuotas ir trukdžiams atsparias ryšių ir stebëjimo priemones, tikslias navigacijos priemones, jie pasižymi labai geromis laivinėmis charakteristikomis, yra autonomiški. XX a. 7–8 d-mečiu buvo pradëta laivų statyba naudojant dinaminį palaikymo ant vandens principą (su povandeniniais sparnais, povandenine pagalve ir kt.). Pagal paskirtį ir ginkluotę skiriamas kovos (lëktuvnešis, raketinis, artilerinis, priešlaivinis, desantinis, oro erdvës gynybos, patulinis, sargybinis, eskortinis, žvalgybos, pasienio laivas, minų traleris ir kt.) ir specialusis laivas. Dar ↑ *barža*, *eskadrinis minininkas*, *fregata*, *galera*, *kanonierë*, *korvetë*, *kreiseris*, *lëktuvnešis*, *linijinis laivas*, *minininkas*, *minų traleris*, *sraigtasparnešis*, *šarvuotis 2*, *trirema*.

artilërinis Δ, artillery ship, артиллерийский корабль – kovos laivas, kurio pagr. ginkluotë yra artilerija. Iki XX a. vid. Δ priklausë linijinis laivas, monitorius, kreiseris, kanonierë; šiuolaikiniuose laivynuose, apginklavus laivus raketiniu ginklu, išliko tik nedaug linijinių laivų (tik JAV) ir kreiserių, pastatytų 1940–1950.

civilinis Δ, civil ship, гражданский корабль [судно] – civilinë plaukiojamoji transporto priemonë. Skiriami transporto (↑ *tanklaivis*, ↑ *barža* ir kt.), verslo, specialieji techniniai (↑ *ledlaužis*, ↑ *vilkikas* ir kt.), tarnybiniai, gelbëjimo, mokslinių tyrimų, sanitariniai, mokomieji, sportiniai laivai. Kai kurie Δ gali būti naudojami karo tikslams.

desãntinis Δ, landing [amphibious] ship, десантный корабль – specialios konstrukcijos kovos laivas desantui į pakrantę plukdyti ir išlaipinti; turi specialiąją įrangą ir išlaipinimo priemones, kurios sudaro galimybes desantui išlaipinti tiesiogiai į krantą arba naudojant išlaipinimo priemones. Plukdoma technika išdëstoma laivo triume, o kariai – specialiose patalpose. Ginkluotë: raketų kompleksai ir artilerijos pabūklai desantui ugnimi remti ir savignybai. NATO šalių laivynuose Δ skiriami šitaip: desantinis transporto laivas (atakos laivas, laivas dokas, ↑ *sraigtasparnešis* ir kt.), desantinis (desantinis išlaipinimo laivas, išlaipinimo laivas, tankų desantavimo laivas ir kt.), desantinis valdymo laivas (jūrų desantinës operacijos vadovavimo laivas, žymintysis laivas ir kt.), universalusis desantinis laivas. Šioje klasifikacijoje nėra griežtos ribos tarp laivų grupių, pvz., atakos laivas plukdo jūrų desantą į desantavimo rajoną ir jį išlaipina į krantą; tankų desantavimo laivas plukdo ir pakrantėje iškrauna kovos mašinas [jo vandentalpa 8000–10 000 t, greitis iki 20 mazgų (37 km/h), ginkluotë: 1–2 universalieji 76–127 mm artilerijos įrenginiai, 4–7 40 mm ir 2–14 20 mm zenitinių automatų; plukdo 10–15 tankų ir iki 430 jūrų pëstininkų (desantininkų)] ir pan. Daugiausiai Δ turi JAV KJL. Jie gali vienu metu priimti ir perplukdyti per vandenyną iki 64 tūkst. desantininkų su ginklais, kovos technika ir ekipuote, išlaipinti juos etatinėmis desantinėmis priemonėmis.

eskõrtinis Δ, escort ship, эскортный корабль – kovos laivas, kurio paskirtis lydëti ir saugoti transporto laivų konvojus ir desantinių laivų grupes nuo priešo atakų. Per II pasaul. karą eskortinių laivų užduotis atliko specialiai pastatyti minininkai, korvetës, fregatos ir kt. laivai. Šiuolaikinėmis sąlygomis Δ funkcijas atlieka eskadriniai minininkai, fregatos, korvetës, priešlaiviniai ir sargybiniai laivai.

irklinis Δ, oared ship, гребной корабль – *ist.* antvandeninis kovos laivas, kurio pagr. varytuvas – irklai, pagalbinis – burës. Iki atsirandant artilerijai, Δ buvo įtaisomi taranai, įvairūs svaidomieji pabūklai (balistos, katapultos ir kt.). Vandentalpa 80–300 t, ilgis 20–40 m, plotis 5–8 m, grimzlë 1–2 m. Laive būdavo iki 300 irklininkų ir iki 170 karių. Nuo VII a. pagr. irklinis laivas buvo ↑ *galera*. XVIII a. II pus. irklinius laivus išstūmë buriniai laivai.

kãro Δ, naval [military] ship, военный корабль – kovos ir specialusis laivas kovinėms ir paramos užduotims vykdyti; turi karinę jūrų vëliavą. Priklausomai nuo paskirties karo laive įrengiama įvairi ginkluotë: raketinis, torpedinis,

artilnerinis, priešlaivinis, mininis ir bombinis ginklas, kt. kovinės ir techninės priemonės. Kai kurie Δ neša lėktuvus ir sraigtasparnius. Jeigu Δ įrengtos kelios ginklų rūšys, tai viena iš jų yra pagr., kitos – pagalbinės arba skirtos savignynei. Skiriamas antvandeninis ir \uparrow povandeninis laivas.

Δ **ligóninė**, military ship-hospital, военный корабль-госпиталь, плавучий военный госпиталь – specialiai pastatytas arba įrengtas laivas, skirtas išimtinai teikti pagalbą sužeistiesiems, ligoniams ir asmenims, patyrusiems laivo sudužimą, juos gydyti ir gabenti. Δ jokiais aplinkybėmis negali būti puolami ar užgrobiami, jei konflikto šalims per 10 dienų iki jo panaudojimo bus praneštas laivo pavadinimas ir jo charakteristika.

Δ **māsalas**, decoy ship, Q-ship, корабль-приманка – karo laivas, užmaskuotas taip, kad neatrodytų kaip karo laivas, su ginkluote ir kt. kovos ar specialiaja įranga, kurią būtų galima greitai panaudoti.

Δ **rakėtnėšis**, missile carrier ship, корабль-ракетоносец – antvandeninis ar povandeninis laivas, turintis raketas kaip šaudmenų siuntimo į taikinių priemones.

Δ **su oro pagálve**, air-cushion ship, корабль на воздушной подушке – laivas, kurį kelia oras, pučiamas tarp laivo ir vandens (grunto, ledo) paviršiaus. Būna su oro kamera (į ją pučiamą orą sulaiko dugno kraštai) ir su oro žiedu (oras pučiamas pro tūtas, išdėstytas dugno perimetru). Δ visiškai arba iš dalies pasikelia virš vandens, o skirta judėjimui energija eikvojama tiktai oro pasipriešinimui įveikti. Toks laivas gali plaukti 120–180 km/h greičiu. Visiškai atsiplėšiantis nuo vandens paviršiaus Δ gali įveikti lygius sausumos ruožus, judėti virš ledo, pelkių ir gali būti naudojamas kaip desantinė priemonė.

Δ **su povandeniniais sparnaĩs**, hydrofoil ship, корабль на воздушных крыльях – laivas, kurio po korpusu esantys sparnai, veikiami hidrodinaminės jėgos, iškelia korpusą virš vandens, sumažina vandens pasipriešinimą, bangų smūgius, leidžia plaukti dideliu, viršijančiu 100 km/h, greičiu. Įvairių šalių KJL Δ naudojami kaip rakiniai ar patuliniai kateriai pakrančių rajonams patruliuoti ir saugoti.

oro erdvės gynýbos Δ , air defence ship, корабль ПВО – kovos laivas laivų junginiams nuo oro priešo puolimo saugoti. Ginkluotė: radiolokacinė įranga saugomai zonai stebėti, zenitinių raketų ir artilerijos kompleksai, radioelektroninės kovos priemonės. Δ funkcijas t. p. gali atlikti rakinis kreiseris, eskadrinis minininkas, fregata ir kt. kovos laivas.

pasienio Δ , offshore patrol ship, пограничный корабль – kovos laivas valstybės sienai, teritoriniams ir vidaus vandenims jūroje (upėje, ežere) pasienio zonos ribose saugoti. Pagal savo taktines technines charakteristikas Δ analogiškas patuliniam laivui (kateriui). Δ turi valstybės vėliavą.

patulinis Δ , patrol ship, дозорный корабль, патрульный корабль – nedidelis laivas (kateris) patruliuoti, eskortuoti ir atlikti kt. užduotis pakrančių vandenyse. Kai kuriose valstybėse Δ priklauso kovos laivų klasei. Rusijos laivyne Δ atitinka sargybinis laivas.

priešlaivinis Δ , antisubmarine ship, противолодочный корабль – kovos laivas priešo povandeniniams laivams ieškoti ir naikinti. Veikia pavieniui arba paieškos ir smūgio grupėse (pajėgose). Priklausomai nuo vandentalpos ir ginkluotės skiriamas priešlaivinis kreiseris (didysis ir mažasis) ir kateris. Povandeninių laivų paieškai turi hidroakustines ir kt. aptikimo priemones. Dideliuose Δ yra priešlaiviniai sraigtasparniai. Ginkluotė: raketos–torpedos, nusitaikančiosios torpedos, reaktyvinės giluminės bombos, savignynei – rakiniai artileriniai arba artileriniai ginklai. Δ – dinamiškiausia laivų klasė.

rakėtinis Δ , missile ship, ракетный корабль – kovos laivas, kurio pagr. ginkluotę sudaro raketų kompleksai. Prie Δ priklauso įvairių klasių laivai – nuo katerių iki kreiserių ir povandeninių laivų. Dar skiriamas *laivas rakėtnėšis*.

sargýbinis Δ , guardship, сторожевой корабль – kovos laivas, skirtas patruliuoti, laivams nuo povandeninių ir antvandeninių laivų, katerių ir orlaivų atakų jūroje, pakrančių vandenyse ir atviruose reiduose saugoti. Ginkluotė: 76–127 mm pabūklai, zenitiniai įrenginiai (iki 10 automatinių 20–40 mm patrankų), reaktyviniai bombosvaidžiai, torpediniai aparatai. Kai kuriose laivynuose Δ vad. korvete ir patulinio laivu.

specialūs Δ , special ship, корабль специального назначения – valdymo (vadavietėms įrengti), radiolokacinio stebėjimo (priešo oro puolimo priemonėms iš anksto aptikti ir apie oro antpuolį įspėti), mokomasis, aprūpinimo laivas ir kt. Δ t. p. priklauso: gelbėjimo, išpėjimo apie oro antpuolį, laivas taikiny, laivas masalas, laivas ligoninė, plaukiojamoji bazė, plaukiojamoji techninė bazė ir kt. Dar \uparrow *sanitariniai laivai ir plaukiojamosios priemonės*.

vėdantysis Δ , lead ship, головной корабль – plaukiantis pirmuoju žygio (kovos) rikuotėje laivas. Ppr. tai yra \uparrow *flagmanas*.

žvalgybos Δ , surveillance [monitoring, scout] ship, разведывательный корабль – kovos laivas priešo laivyno pajėgoms ir karo veiksmų teatrui žvalgyti. Tokiu laivu gali būti skiriamas eskadrinis minininkas, fregata ir kt. laivas, turintis radioelektroninę, hidroakustinę ir kt. ginkluotę, pvz., radiolokacinio stebėjimo laivas.

laivas ligóninė \uparrow *laivas*.

laivas māsalas \uparrow *laivas*.

laīvas rakètnešis ↑ *laivas*.

laīvas su óro pagálve ↑ *laivas*.

laīvas su povandeniniaiis sparnaīs ↑ *laivas*.

laivavedýba, ship navigation, кораблевождение – laivų valdymo teorija ir praktika; mokslas apie tikslų ir saugų laivo plaukimo pasirinktu kursu valdymą, laivo vietos vandenyne (jūroje) nustatymo būdus, bendrus manevravimo pagrindus ir praktinius šių uždavinių sprendimo metodus. Δ priklauso: navigacija, jūreivystės astronomija, locija, techninės laivavedybos priemonės, radiolokacija, okeanografija, bendroji manevravimo teorija. Δ glaudžiai susijusi su hidrometeorologija ir okeanografija, kurių duomenys naudojami vairuojant laivus.

laivýba, navigation, мореходство – reguliarus susisiekimas vandens keliais. Skirstoma į jūrų, vidinę (kai plaukiojama upėmis, ežerais, kanalais) ir mišriąją.

laivýbinės laīvo savýbės, ship navigable characteristics, ходовые качества корабля – laivo savybių, apibūdinančių jo galimybes plaukioti ir manevruoti, visuma. Δ priklauso laivo eigumas, vairumas, stabilumas nustatytu kursu, greičio praradimas banguojant, t. p. inercijos slopinimo laikas ir atstumas, kurį nuplaukia laivas po pagr. mechanizmų reverso.

laivýbos astronómija ↑ *astronomija*.

laivýnas, fleet, флот – 1. laivų, jungiamų pagal priklausomumą (valstybei, laivininkystės įmonei) ir funkcinę paskirtį (prekybos, žvejybos, karo), visuma. Skiriamas jūrų, upių ir kt. Δ. Dar buvo irklinis, burinis ir garinis Δ. Dar ↑ *karinis jūrų laivynas*.

bùrinis Δ, sailing fleet, парусный флот – *kar.* laivynas, kurį sudaro burlaiviai (↑ *burlaivis*). Daugelį amžių burės buvo irklinių karinių ir transporto laivų pagalbinė varomoji priemonė (irklinis laivynas). Tobulėjant artilerijai, prekiniai burlaiviai buvo pertvarkomi į karo laivus. Pirmasis specialusis karinis burlaivis („Didysis Harris“) buvo pastatytas D. Britanijoje (1520). V. Europos jūrinių valstybių (Portugalijos, Ispanijos, Olandijos, D. Britanijos) tarpusavio kova už vyravimą jūroje XVII a. sukūrė nuolatinį burinį karo laivyną. XVIII a. pr., priklausomai nuo artilerijos pabūklų skaičiaus ir vandentalpos, buvo 6 burlaivių rangai; jie buvo jungiami į eskadrą, kurias sudarė kelios laivų divizijos. Pirmųjų trijų rangų laivų (linijinių laivų) vandentalpa buvo iki 5000 t, jie turėjo 60–130 pabūklų. Δ ypač suklestėjo XIX a. vid. XIX a. II pus. paplitus gariniam šarvuotajam laivynui, Δ reikšmė ėmė menkėti. Paskutinės didelės Δ kautynės buvo Sinopo jūrų kautynės (1853).

garinis Δ, steamer fleet, паровой флот – *kar.* laivynas, kurio laivų pagr. jėgainė – garo mašinos arba turbinos, veikiančios nuo garo katilų. Atsirado XIX a. I pus. keisdamas burinį laivyną. Pirmąjį garlaivį (plaukiojančiąją bateriją „Demologos“) pastatė JAV 1814–1815. XIX a. 4 d-metyje Europoje ir JAV statė garlaivius su irkliniais vandens ratais ir burėmis, kuriuos vadindavo garlaiviais fregatomis. Atsiradus vandensraigčiams, pradėjo statyti įvairių klasių vandensraigčius laivus (burinius–garinius linijinius laivus, fregatas, korvetes ir kt.). Pirmasis garlaivių mūšis įvyko Juodojoje jūroje 1853. XIX a. II pus. atsirado pirmieji šarvuotieji garlaiviai. Atsižvelgiant į rusų–japonų karo (1904–1905) patirtį, paplito laivų, kurie turėjo galingą artileriją, sustiprintą šarvą ir didesnį greitį (pvz., D. Britanijos „Drednout“), statyba. I pasaul. karo pab. buvo pastatyti lėktuvnešiai. XX a. 3–4 d-mečiuose visuose dideliuose laivuose buvo statomos garo turbinos, traleriuose ir kateriuose – vidaus degimo varikliai. Po II pasaul. karo kurį ne kurį laiką dar buvo statomi dideli antvandeniniai laivai (lėktuvnešiai, fregatos, eskadriniai minininkai) su garo energetinėmis jėgainėmis, tačiau greitai juos pakeitė atominiai laivai su brand. energetinėmis jėgainėmis.

irklinis Δ, oared fleet, гребной флот – *ist.* laivynas, kurį sudarė irkliniai laivai (irklinis laivas). Atsirado Sen. Egipte, Kartagene, Sen. Graikijoje, Sen. Romoje ir kt. antikinėse valstybėse. Egzistavo beveik 3 000 metų. Pagr. irklinio laivyno kovos veiksmų būdai buvo ↑ *taranas* ir ↑ *abordažas*.

jūrų Δ, sea fleet, морской флот – vandenyno (jūros) laivai ir plaukiojamosios priemonės. Skiriamas transporto (prekinis), verslo (pvz., žvejybos), mokslinių tyrimų laivynas, t. p. laivai mineralinių išteklių gavybai iš jūros dugno ir kt. Karo metu Δ labai svarbus karo pramonės veiklai aprūpinti, materialiniams ištekliams GP tiekti, kariuomenei plukdyti; sudaro karinio jūrų laivyno rezervą.

ùpių Δ, river fleet, речной флот – laivai ir plaukiojamosios priemonės keleiviams ir kroviniams plukdyti vidiniais vandens keliais (upėmis, ežerais, kanalais, tvenkiniais ir kt.), t. p. tiesiogiai plukdyti upėmis ir jūromis (klasės „upė–jūra“ laivais). Karo metu Δ laivai naudojami kariams, ginklams, karo technikai, šaudmenims ir kt. plukdyti, o kai kurie iš jų gali būti mobilizuojami, ginkluojami ir kreipiami į karines upių ir ežerų flotiles.

2. operatyvinis KJL junginys. Jį sudaro povandeniniai ir antvandeniniai laivai, jūrų aviacija, jūrų pėstininkai, kranto artilerija ir raketos. Turi štabą, kitus valdymo organus, įvairias tarnybas ir karines jūrų bazes. Svarbiausi uždaviniai: ginti savo šalies ir sąjungininkų krantus, griauti priešo antžeminius objektus, naikinti jo laivyno pajėgas bazėse ir jūroje; plukdyti ir laipinti jūrų desantus; naikinti priešo komunikacijas ir ginti savas; remti kitų GP rūšių veiksmus.

laivinė torpedà ↑ *torpeda*.

laivinis

laivinis minų trālas ↑ *minų tralas*.

laivinis rakėtų komplėksas ↑ *raketų komplėksas*.

laivyno admirōlas ↑ *admirōlas*.

laivyno aviācija ↑ *aviacija*.

laivyno bazāvimosi rajōnas, naval basing area, район базирования флота – pakrantės ir šalia esančios akvatorijos ruožas, įrengtas laivyno pajėgoms bazuotis. Jam priklauso karinės laivyno bazės, pagr. ir manevriniai bazavimosi punktai, laivų inkarvietės ir aerodromų mazgai.

laivyno pajėgų bazāvimasis ↑ *bazavimasis*.

laivyno pakrānčių grūpė ↑ *grupė 1*.

laivyno paramà ugnimi ↑ *parama ugnimi*.

laivyno paramōs rajōnas, naval support area, район корабельной поддержки – nustatyta vieta jūroje karinio laivyno laivams, paskirtiems paremti desantines operacijas.

laivyno pastiprinimo grūpė ↑ *grupė 1*.

laivyno ugniės operācijų ceñtras ↑ *centras 3*.

laivyno vādas ↑ *vadas*.

laivo desāntas ↑ *desantas*.

laivo fizikiniai laukai, ship physical areas, физические поля корабля – erdvė, kurioje pasireiškia fizik. savybės, būdingos laivui, kaip materialiam objektui, arba atsiradusios jam sąveikaujant su aplinka. Pagr. Δ: akustinis, hidroakustinis, magnetinis, elektromagnetinis, šiluminis, hidrodinaminis, gravitacinis, optinis, radiacinis ir kt. Δ naudojami ieškant ir aptinkant antvandeninius ir povandeninius laivus, nutaikant į juos kovines naikimo priemones (torpedas, minas, raketas ir kt.), veikiant jų nekontaktiniams sprogdiškiams.

laivo ginkluotė ↑ *ginkluotė*.

laivo grimzlė, ship draught, осадка корабля – atstumas nuo horizontaliosios plokštumos, kertančios žemutinį laivo ilgio vidurio tašką, iki ramaus vandens paviršiaus. Δ priklauso nuo laivo krovinio masės ir jūros vandens tankio.

laivo klāsė, ship class, класс корабля – kategorija, kurią laivui suteikia klasifikacinė bendrovė. Jūriniai laivai klasifikuojami pagal šiuos kriterijus: paskirtį, korpuso stiprumą, mechanizmų patikimumą, gebėjimą plaukti leduotame vandenyje (tam tikro storio leduose, su ledlaužiu ar be jo), gebėjimą plaukti, kai keli gretimi skyriai prisipildo vandens, apsaugą nuo gaisro (normali, sustiprinta), automatizavimo lygį, nuo uosto leidžiamą plaukti nuotolį (neribotai toli, iki 370 km, 90 km ar tik reide). Šie duomenys simboliais įrašomi laivo pažymėjime. Vidaus vandenų laivai skirstomi į 4 klases: prie pirmosios klasės priskiriami silpnosio korpuso ir blogesnių jūrinių savybių laivai, antrosios – upių laivai, trečiosios – ežerų, ketvirtosios – didelių ežerų ir jūrų pakrančių laivai.

laivo navigācinis tinkamūmas, ship navigation usability, мореходность корабля – laivo gebėjimas saugiai plaukioti ir išsaugoti galimybę panaudoti visų rūšių ginklus ir technines priemones sudėtingomis hidrometeorologinėmis sąlygomis. Δ lemia ↑ *laivybinės laivo savybės* ir užtikrina jo svarbiausią matmenys, apvadai, korpuso stiprumas ir sandarumas, ginkluotės ir techninių priemonių išdėstymas ir kt.

laivo neskandūmas, ship unsinkability, непотопляемость корабля – laivo gebėjimas išsaugoti plūdrumą, kai užlietus kai kurios patalpos. Δ užtikrina plūdumo ir stovumo atsargos, kurios sudaromos dalijant laivo korpusą į nepralaidžius vandeniui skyrius ir įrengiant galingas vandens šalinimo sistemas.

laivo palikimas, leaving the ship, ship crew evacuation, оставление корабля – įgulos veiksmai, kai laivui gresia nuskendimas ir tolesnė kova už jo veiksnumą neįmanoma. Pirmiausiai palieka laivą ligoniai (kai yra keleivių – moterys ir vaikai), po to kariai, nedalyvaujantys kovoje už laivo veiksnumą. Laivo vadas palieka laivą paskutinis. Paliekant laivą gelbėjami laivo, budėjimo ir navigaciniai žurnalai, kt. svarbūs tarnybinių dokumentai, t. p. jūrlapiai, magnetinis kompasas, minimalios vandens ir maisto atsargos ir kt.

laivo patalpà, ship compartment, отсек корабля – vidinis antvandeninio (povandeninio) laivo skyrius (vidinė sekcija). Skiriama viena nuo kitos skersinėmis arba išilginėmis nepralaidžiomis vandeniui pertvaromis.

laivo plūdrumas, floatation, плавучесть корабля – transporto priemonės galėjimas plūduriuoti vandenyje nustatytoje padėtyje ir turint krovinį pagal jos paskirtį. Apibūdinamas plūdumo atsarga, nuo kurios labai priklauso laivo navigacinis tinkamumas ir neskandumas. Laivo padėtis vandens paviršiuje nusakoma laivo grimzle, posvyriu, diferentu ir priklauso nuo krūvio ir jo paskirstymo bei panirusios korpuso dalies formos.

laivo pōveikis, ship influence, воздействие корабля – magnetinis, akustinis ar slėgiamasis laivo ar minų tralerio, imituojančio laivą, poveikis, kurį pajunta jūrų mina ar kitas jutiklis.

laivo rągas, ship grade, ранг корабля – karo laivo kategorija. Pagal paskirtį, pagr. ginkluotę, vandentalpą, įgulos skaičių, jėgainės tipą ir kt. požymius kiekvienam karo laivui suteikiamas tam tikras rągas. Pvz., Rusijos KJP yra 4 laivų rangai: 1-asis (aukščiausias) – atominiai povandeniniai ir antvandeniniai laivai, kreiseriai, eskadriniai minininkai, didieji priešlaiviniai, desantiniai, žvalgybos ir kt. laivai; 2-asis – didieji ir vidutiniai dyzeliniai povandeniniai laivai, sargybiniai laivai, vidutiniai žvalgybos laivai, kai kurie specialiosios paskirties laivai; 3-iasis – kai kurie sargybiniai laivai, traleriai, mažieji raketiniai, priešlaiviniai ir žvalgybos laivai, priešdiversiniai laivai, raketiniai kateriai ir kt.; 4-asis – torpediniai, artileriniai, desantiniai ir kt. kateriai, reidiniai traleriai. Aprūpinimo laivai ir kateriai rangų neturi.

laivo statūtas, ship manual, корабельный устав – oficialus norminis ir teisinis dokumentas, nustatantis tokį laivo tarnybos organizavimą, kuris užtikrina nuolatinę laivo kovinę parengtį ir saugumą jūroje ir bazėje. Δ t. p. nustato pareigybines funkcijas, laivų kovinio rengimo organizavimą, laivo tarnybos taisykles. Δ reikalavimai privalomi visai laivo įgulai ir visiems laikinai esantiems laive asmenims.

laivo švartavimas, ship mooring, швартовка корабля – 1. laivo tvirtinimas lynais prie krantinės, plūdūro ar kito laivo.

2. laivo priplaukimo, pastatymo ir tvirtinimo priplaukoje arba prie kt. laivo borto manevras naudojant švartavimo įtaisą. Laivas gali būti švartuojamas bortu arba laivagaliu.

3. dviejų erdvėlaivių sujungimas orbitoje susijungimo įtaisais.

laivo vadāvietė ↑ *vadāvietė*.

laivo vandeņs līnija ↑ *vaterlinija*.

laivo veiksnūmo palaikymas, ship damage control, борьба за живучесть корабля – veiksmāi, kurių būtina imtis, kad būtų išlaikomas ir atkuriamas laivo stabilumas, manevringumas ir puolamoji galia, kontroliuojama laivo pusiausvyra, greitai pataisoma įranga, ribojamas ugnies plitimas, laivas apsaugomas nuo užteršimo NM ar jų plitimo, suteikiama pagalba sužeistiesiems.

laivų artilērija ↑ *artilērija 2*.

laivų artilērijos šāudymas ↑ *šāudymas*.

laivų aviācija ↑ *aviacija, laivyno aviacija*.

laivų divīzija ↑ *divīzija*.

laivų grūpė ↑ *grupė 1*.

laivų klasifikācija ↑ *klasifikācija*.

laivų kovōs rikiuotė ↑ *rikiuotė 2, laivų rikiuotė*.

laivų rikiuotė ↑ *rikiuotė 2*.

laivų skaitiklis, ship counter, счетчик кораблей – įtaisas jūrų minoje, kuris neleidžia minai sprogti, kol nėra pasiektas nustatytas sužadinių skaičius. Kai kurių tipų jūrų minose galima nustatyti sužadinių skaičių nuo 0 iki 80.

laivų žiburiai ir ženklai, lights and signs of ships, огни и знаки кораблей – techniniai įtaisai (žibintai ir juodosios figūros – rutuliai, kūgiai, cilindrai, rombai), naudojami laivuose informuojant vienas kitą apie savo padėtį, dydį, judėjimo kryptį ir būdą, veiklos pabūdį ir manevrines galimybes. Δ išdėstymas, jų spalva, techninės charakteristikos ir naudojimo tvarka reglamentuojami Tarptautinėmis laivų susidūrimo jūroje išvengimo taisyklėmis (1972). Kai kuriuose karo laivuose (lėktuvnešiuose, povandeniniuose laivuose, kateriuose ir kt.) gali būti įtaisomi papildomi Δ, kurių charakteristikos ir naudojimo tvarka pranešami laivybos dalyviams.

laivų žygio rikiuotė ↑ *rikiuotė 2, laivų rikiuotė*.

laivūnas, petty officer, мичман – Lietuvos KJP puskarininkių laipsnis; atitinka SP viršilą.

lākštīnė sprogstamōji mēdžiaga ↑ *sprogstamoji mēdžiaga*.

lakūnas, pilot [flyer, fier], летчик, пилот – asmuo, išėjęs atitinkamą teorinį ir praktinį rengimą ir valdantis orlaivį. Civilinės aviacijos lakūnas ppr. vadina pilotais.

lakūnas bandytojas, test pilot, летчик-испытатель – lakūnas, atliekantis bandomuosius skrydžius tikrinant naują aviacijos techniką ir serijinius orlaivius.

lampāsas *ntk.* = *kelnių antsiuvas*, ↑ *antsiuvas*.

lándsknechtas, landsknecht, ландскнехт – samdytas vokiečių kariuomenės pėstininkas (XV–XVII a.). Atsirado Švabijoje (P. Vokietija), nuo XVI a. paplito Prancūzijoje, Austrijoje, Ispanijoje ir kt. valstybėse. Δ kariuomenė buvo komplektuojama nuskurdusiais dvarininkais, amatininkais, valstiečiais, miestiečiais. Mūšyje veikdavo didelėmis masėmis glaustoje kovos rikiuotėje – viena keturkampe didele vora. Nuo XVII a. II pus., kuriant Europos valstybėse nuolatinės nacionalines kariuomenes, išnyko. Landsknechtais kartais vad. svetimšaliai samdiniai.

lándšturmas

lándšturmas, landsturm, ландшатурм – trečiosios eilės atsargos karo prievolinkai ir karo metu iš jų sudaromi pagalbiniai kariniai daliniai XIX–XX a. I pus. Prūsijoje, Vokietijoje, Austrijoje-Vengrijoje ir kt. valstybėse. Daugiausiai buvo naudojamas valstybės sienai, komunikacijoms, sandėliams ir kt. objektams saugoti. Fašistinėje Vokietijoje 1944 landšturmą pakeitė ↑ *folkšturmas*. Δ išliko Šveicarijoje.

lándveras, landwehr, ландвер – antrosios eilės atsargos karo prievolinkai ir karo metu iš jų sudaromi antrosios eilės rezerviniai daliniai XIX–XX a. pr. Prūsijoje, Vokietijoje, Austrijoje-Vengrijoje, Šveicarijoje. Buvo 2 Δ šaukimai (eilės). Asmenys nuo 15 iki 60 metų, netarnavę kariuomenėje ir nesantys landvere, buvo įtraukiami į landšturmą. Dar ↑ *landšturmas*.

lañkas, bow, лук – *ist.* rankinis svaidomasis ginklas strėlėms leisti. Naudojamas kare ir medžioklėje nuo gilos sen. iki XVIII a. (kai kurios tautos lanką naudojo ir XX a.). Viduramžiais konkuravo su šaunamuoju ginklu. Veiksmingas šaudymo nuotolis iki 200 m. Kaip sportinis ginklas naudojamas nuo XIX a. pab.

lanksčioji atakà ↑ *ataka*.

lankstaūs reagavimo strategija ↑ *strategija*.

lankstūsis diskėlis ↑ *diskėlis*.

laringofonas, laryngophone, ларингофон – specialios konstrukcijos mikrofonas, žmogaus gerklų virpesius paverčiantis į elektros virpesius. Dažn. du Δ būna pritvirtinti prie šalmo dirželių ir prispaudžiami prie gerklų dirželių užsegus. Jais patogu naudotis ten, kur didelis triukšmas – lėktuvuose, tankuose, nes Δ nejautrūs oro virpesiams, o reaguoja tik į besiliečiančių daiktų (gerklų) virpesius.

laūkas, field, поле – 1. vieta, kurioje kas daroma, kuriai kas būdinga. Dar ↑ *minų laukas*.

antėnų Δ, antenna field, антенное поле – priėmimo ir siuntimo antenų su jų maitinimo linijomis grupė, išdėstyta ribotoje teritorijoje.

mókomasis Δ, training field, учебное поле – vietovė, įrengta karinių vienetų taktikos, inžinerijos ir kt. pratyboms. Δ įrengiamas netoli nuolatinės karinių vienetų dislokacijos vietos. Δ gali būti sudedamoji mokomojo centro, poligono dalis.

mókomųjų taikinių Δ, training targets field, мишенное поле – parengta koviniam šaudymui ar taktikos pratyboms vietovė, kurioje išdėstyti taikiniai ir įrenginiai jų judėjimui mūšio lauke arba ugniai imituoti, taikiniams naktį apšviesti siekiant parodyti priešo sudėtį, jo išdėstymą ir taktinių veiksmų eigą. T. p. įrengiamos ryšių ir elektros linijos, agregatų ir operatorių priedangos, dekoratyviniai įrenginiai ir orientyrai.

mūšio Δ, battlefield, поле боя – vietovė ir oro erdvė virš jos, kur vykdomi kovos veiksmai.

radiolokācinis Δ, radar field, радиолокационное поле – erdvė, kurioje radiolokacijos stočių grupuotė užtikrina (su tam tikra tikimybe) priešo ir savųjų objektų aptikimą, palydą ir charakteristikų nustatymą. Δ gali būti ištisas ir židininis, daugiaaukštis ir vienaaukštis; jo matmenys ir struktūra priklauso nuo radiolokacijos stočių skaičiaus ir charakteristikų. Δ ppr. sudaro aktyviosios ir pasyvosios radiolokacijos laukai.

šaudymo Δ, field of fire, поле стрельбы – laukas, kurį galima apšaudyti iš vienos pozicijos vienu ar keliais ginklais.

tāktinis šaudymo Δ, tactical range, тактическое стрельбище – laukas, kuriame koviniam šaudymui naudojami realūs taikiniai ir vykdantiems kovos užduotis vienetams yra galimybė manevruoti.

2. erdvė, kurioje reiškiasi jėgos, sąveika, pvz., elektrinis, magnetinis, jėgų, bangų, slėgio Δ ir kt.

laukimo pozicija ↑ *pozicija*.

laukimo rajōnas: 1. assembly area, район ожидания – vietovės rajonas netoli nuo įlaipinimo punktų (aerodromų) jūrų (oro) desanto pajėgoms slaptai sutelkti, desantavimui galutinai pasirengti, t. p. specialiajam švarinimui (jeigu reikia) atlikti.

2. waiting area, выжидательный район – *ist.* II pasaul. kare – inžineriškai įrengtas vietovės rajonas, kurį prieš puolimą užimdavo šarvuotųjų ir mechanizuotųjų pajėgų daliniai ir junginiai. Po karo Δ skirdavo puolant iš gilumos. Nuo XX a. 8 d-mečio terminas „Δ“ oficialiuose dokumentuose nevartojamas.

laūko aerodrōmas ↑ *aerodromas*.

laūko ārmija ↑ *armija*.

laūko artilērija ↑ *artilērija* 2.

laūko artilērijos grūpė ↑ *grupė* 1.

laūko davinys ↑ *davinys*.

laūko fortifikācija ↑ *fortifikacija*.

laūko fortifikācijos įrenginiai ir statiniai ↑ *fortifikacijos įrenginiai ir statiniai*.

laūko grupė ↑ *grupė 2.*

laūko kėlias ↑ *kėlias.*

laūko ligoninė, field hospital, полевой госпиталь – karo ligoninė, teikianti medicinos pagalbą lauko sąlygomis. Δ gali būti rūšiuojamoji, daugiaprofilė, chirurginė, terapeutinė, infekcinė, lengvai sužeistiesiems gydyti ir kt. Turinti etatinį transportą Δ vad. judriąja lauko ligonine.

laūko pajėgos ↑ *pajėgos 1.*

laūko pajėgų vadas ↑ *vadas.*

laūko pasirengimas, field skills, fieldcraft, полевая выучка – karių įgūdžių kompleksas, karinių vienetų ir valdymo organų parengimas ir suderinamumas, gebėjimas pagal savo paskirtį vykdyti kovos veiksmus įvairiomis sąlygomis; sudedamoji kovinio pasirengimo dalis, svarbiausias SP kovinės parngties rodiklis. Karių Δ sudaro mokėjimas tinkamai veikti ir veiksmingai naudoti ginklus ir techniką mūšyje; karinių vienetų – gebėjimas suderintai veikti prieš stiprų priešą naudojant visas šiuolaikines kovos priemones; vadų ir štabų – gebėjimas per trumpą laiką organizuoti kovos veiksmus ir tvirtai valdyti pajėgas mūšyje (operacijoje).

laūko paštas ↑ *paštas.*

laūko pašto numeris, field post number, номер полевой почты – sąlyginis skaitinis visų karinių dalinių pavadinimas karo metu.

laūko pratybos ↑ *pratybos 1.*

laūko sienėlė, end wall, field wall, напольная стенка – fortifikacinio įrenginio siena, nukreipta į priešo pusę.

laūko statutas, field manual, полевой устав – oficialus dokumentas, nustatantis vienetų veiksmų, vadovavimo ir valdymo tvarką bendrajame mūšyje; bendrojo mūšio rengimą, judėjimą, išdėstymą, paramą ir kt. klausimus.

laūko tarnyba, service of the piece, боевая работа – *art., rak.* baterijos personalo veiksmai su pabūklais ir prietaisais žvalgant, įrengiant, užimant ugniavietes, ruošiant šaudmenis ir pabūklus šaudyti, pasiruošiant šaudyti ir šaudant.

laūko ugniės įrenginys ↑ *ugnies įrenginys.*

laūko ugniės taškas ↑ *taškas 1, ugnies taškas.*

laūko vėjamatis, field windmeter, полевой ветромер – prietaisas priežemio vėjo greičiui ir krypciai matuoti. Δ susideda iš judriosios sistemos, limbo ir vertikaliosios ašies. Prietaiso komplekte t. p. yra sudedamasis stiebas vėjamačiui pastatyti ir kompasas limbui orientuoti. Vėjo greitis nustatomas 0,5 m/s, o kryptis – 1-00 (6°) tikslumu.

laūko virtuvė, field kitchen, полевая кухня – karšto maisto virimo lauko sąlygomis ir gabenimo priemonė. Δ skiriama pagal eksploataavimo sąlygas – vežiojamoji ir nešiojamoji; pagal montavimo bazę – automobilinė, vikšrinė, prikabinamoji ir kt.; pagal virimo katilų skaičių – vieno, dviejų, trijų ir keturių katilų. Vežiojamuosiose virtuvėse maistą galima virti nesustojant. Kūrenama skystuoju, kietuoju kuru ir dujomis.

lavà, lava, лава – *ist.* skleistinė kavalerijos kovos rikiuotė priešui apsupti iš sparnų ir užnugario, glaustai kovos rikiuotei ardyti. Eskadrono (šimtinės) lavą sudarydavo jo priešakinė dalis ir parama. Priešakinė dalis veikdavo plačiu frontu grandimis (pusiau būriais) kartu arba nuosekliai išsiskleisdama į eilę. Parama šaudydavo būriais arba grandimis, ppr. nulipdama nuo arklių. Pulko lavą sudarė vienas ar keli eskadronai (šimtinės), pasiūsti pirmyn, ir rezervas. Šią kovos rikiuotę taikė kazokų pajėgos, o nuo 1912 – visa rusų kavalerija.

lazerinė ginklų valdymo sistema, laser weapon control system, лазерная система управления оружием – techninių priemonių, kurios ginklams valdyti naudoja lazerio spinduliuotę, visuma. Δ naudojama nusitaikymo (aktyviojo ir pusiau aktyvaus) ir nuotolinio valdymo (komandinio ir su teleorientacija) sistemose, raketų kovinių dalių, aviacinių bombų, artilerijos sviedinių ir kt. sprogdinimo momento davikliuose. Δ užtikrina tikslų ir taiklų šaudymą (raketos leidimą) ir mažų (taškinių) taikinių naikinimą vienu šūviu (raketos leidimu).

lazerinė žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

lazerinio impulso trukmė, laser pulse duration, продолжительность лазерного импульса – laikas, per kurį lazerinio impulso galia nuolat išlieka didesnė nei pusė didžiausios vertės.

lazerinis ginklas, laser weapon, лазерное оружие – kryptingos energijos ginklas, kurio veikimas pagrįstas lazerio spinduliuotės naudojimu žmonėms kauti ir technikai (pirmiausia orlaiviams, žvalgybos ir ginklų valdymo optinėms elektroninėms sistemoms) naikinti. Δ naikinamieji veiksniai – šiluminis mechaninis ir smūginis impulsinis poveikis karo technikai ir žmogui. Δ gali apakinti ir nudeginti žmogų; uždegti, išlydyti, išgarinti, jonizuoti kovos technikos medžiagas. Δ pagrindą sudaro galingi optinio diapazono elektromagnetinės energijos spinduliuotuvai (optiniai kvantiniai generatoriai), ypač tikslios taikymo, spindulio kreipimo ir išlaikymo taikinyje sistemos. Δ gali būti naudojami kietojo kūno, puslaidininkiniai ir cheminiai lazeriai (kosminiam Δ gali naudoti brand. sprogdymo energiją). Δ gali būti antžeminio, jūrų, oro ir kosminio bazavimo, įvairaus galingumo ir veikimo nuotolio. Δ spinduliuoja siauru pluošteliu, turi didelę

lazerinis

koncentruotą energiją, veikia nepastebimai, labai tiksliai ir žaibiškai. Palankiomis sąlygomis Δ gali pažeisti oro taikinius iki 6 km nuotoliu (kosminėje erdvėje – iki kelių tūkst. km). XX a. pab. labiausiai išbandytas Δ optinėms elektroninėms priemonėms ir žmogaus regėjimo organams pažeisti. Δ poveikis gerokai silpnėja rūke, lyjant, sningant, dulkėse. Įvairių šalių kariuomenės naudoja lazerinius prietaisus, kurie gali pažeisti stebėjimo ir žvalgybos optines priemones, priešo karius (stebėtojus, žvalgus, vairuotojus, taikytojus, lakūnus ir kt.), įvairių tipų orlaivius ir raketas. Apsauga nuo Δ : maskavimasis, įvairūs atšvaitai, dūmų uždangos, nuolatinis judančių objektų manevravimas, apsunkinantis taikymą į šaudymo, vairuotojų stebėjimo angas. 1995 prasidėjo įvairių pasaulinių organizacijų renginiai, kurių tikslas uždrausti naudoti Δ . Dar ↑ *lazeriu valdomas ginklas*.

lazerinis ieškiklis ↑ *ieškiklis*.

lazerinis sekiklis, laser tracker, лазер сопровождения – prietaisas taikinio krypčiai (pagal lazeriu pažymėto ar nurodyto taikinio atspindėtą energiją) savo atžvilgiu nustatyti.

lazerinis šviestūvas, laser illuminator, лазерная подсветка – prietaisas apšvietimui veikimo zonoje, kai spinduliuojamas lazerio spindulys, stiprinti.

lazerinis taikiklis ↑ *taikiklis*.

lazerinis taikinio rodiklis, laser target designator, лазерный целеуказатель – prietaisas lazerinės energijos spinduliui, kuris naudojamas specifinei vietai ar objektui žymėti, skleisti.

lazerinis tolūmatis ↑ *tolūmatis*.

lazerinis valdymo prietaisas, laser guidance unit, лазерный прибор управления – prietaisas raketų, sviedinių ar bombų valdymo sistemai valdymo komandoms perduoti. Δ turi lazerinį taikymo taikiklį, kuriuo perduodamos valdymo komandos.

lāzeris, laser, лазер – galingas optinio diapazono elektromagnetinės energijos spinduliuotuvas. Δ veikimo principas pagrįstas elektromagnetinio lauko ir darbinės medžiagos atomų ir molekulių elektronų sąveika. Lazerio spindulys sklinda siauru pluošteliu ir turi labai didelę (koncentruotą) energiją. Δ gali būti: pagal darbinę medžiagą – kietojo kūno, puslaidininkiniai, skysčio ir dujų; pagal spinduliavimo pobūdį – nuolatinio, impulsinio ir dažninio impulsinio spinduliavimo; pagal kaupinimo pobūdį – su optiniu, šiluminiu, elektroniniu ir brand. kaupinimu, dujų išlydžio, injekciniai ir chem. Karyboje Δ naudojamas lokacijos, ryšio, navigacijos, žvalgybos tikslais, ginklų valdymo sistemose, mokant šaudyti, saugant svarbius objektus, kuriant specialiąsias kovos priemones ir pan. Δ pagrindu sukurtas ↑ *lazerinis ginklas*.

branduolinio kaupinimo reŋtgeno Δ , nuclear-pumped roentgen laser, рентгеновский лазер с ядерной накачкой – galima lazerinio ginklo, kurio veikimas pagrįstas brand. užtaiso energijos naudojimu, rūšis. Tai gali būti kovinė galvutė su keliais strypais, užpildytais didelio tankio aktyviaja medžiaga, kuri, veikdama brand. sprogo, virsta plazma ir staigiai atšaldoma sukuria spinduliuotę kiekvieno strypo ašies kryptimi šimtų ir net tūkstančių kilometrų atstumu (naudojant kosminėje erdvėje). Smūginis impulsinis poveikis taikiniui (pvz., tarpžemyninei balistinei raketai) yra labai trumpas ir turi baigtis anksčiau nei sprogoimas sunaikins patį ginklą. Δ pradėjo kurti JAV. Pirmasis sėkmingas bandymas buvo atliktas požeminėje šachtoje XX a. 9 d-mečio pr. Tačiau specialistai neturi vieningos nuomonės dėl šio ginklo kūrimo perspektyvų.

lāzeriu valdomas gūnklas, laser guided weapon, оружие с лазерной системой наведения – nusitaikantis ginklas, kuris aptinka lazerio energiją, atspindinčią nuo lazerio pažymėto taikinio, ir į valdymo sistemą perduoda valdymo komandas, nukreipiančias ginklą į tašką, nuo kurio atspindėjo lazerio energija. Dar ↑ *lazerinis ieškiklis*

lėdlaužis, ice-breaker, ледокол – ledams laužyti laivas; specialiai pastatytas laivas navigacijai užšalanciuose baseinuose palaikyti. Δ laužo ledus savo korpuso mase užšliauždamas priešakinę laivo dalimi ant ledo krašto. Skiriamas jūrų (tarp jų ir linijinis tolimiesiems reidams arktinėse jūrose), ežerų ir upių Δ . Linijinių ledlaužių ilgis iki 150 m, grimzlė iki 11 m, vandentalpa iki 23 500 t, pagr. mechanizmų galia iki 55,2 MW.

ledų situācija ↑ *situācija*.

ledų žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

legendā, legend, легенда – trumpas grafinių dokumentų sutartinių ženklų tekstinis aiškinimas. Duomenys, kurių neįmanoma išreikšti grafiškai, rašomi schemų ar žemėlapių užrėmyje. Gali būti pridedama prie grafinių dokumentų kaip aiškinamasis raštas. Δ pateikiami duomenys, kurie negali būti pavaizduoti grafiškai (pajėgų santykis, kovos situacijos analizės išvados ir kt.). Pvz., lietuviškų topografinių žemėlapių legendoje vaizduojami ir aiškinami pagr. topografiniai sutartiniai ženklai, objektų kokybinės ir kiekybinės charakteristikos (apibūdinimas), naudojamos santrumpos ir užrašai. Δ bendriausiu atveju turi būti trumpa ir neturi užgožti žemėlapio turinio.

legiōnas, legion, легион – 1. pradžioje (iki VI a. pr. Kr.) legionu vadinta visa Sen. Romos kariuomenė, vėliau pagr. organizacinis ir taktinis jos vienetas; nuo IV a. pr. Kr. Δ sudarė 10 manipulų ir 10 turmų. Karių skaičius legione nesikeitė – 4500 žm. (tarp jų 300 raitininkų). Nuo II a. pr. Kr. pab. Δ sudarė 10 kohortų, sienų griovimo ir svaidomosios mašinos ir

gurguolė (iš viso 3 000–4 500 žm.). I a. po Kr. Δ sudėtis išaugo iki 7 000 karių (tarp jų ~800 raitininkų). Dar ↑ *kohorta, manipulas, turma*.

svetimšalių Δ, foreign legion, иностранный легион – profesinis karinis junginys Prancūzijoje ir Ispanijoje, daugiausia sudarytas iš įvairių tautybių užsieniečių. Prancūzijos Δ (įkurtas 1831) pradžioje dalyvavo kolonijiniuose karuose Afrikoje ir Azijoje, vėliau Krymo kare, XIX a. kare Meksikoje, XX a. ginkluotuosiuose konfliktuose Indokinijoje, Alžyre, Persų įlankoje, Balkanuose. Ispanijos Δ (įkurtas 1920) padėjo šiai šaliai įsitvirtinti Maroke; 1936–1939 kartu su Italijos ir Vokietijos fašistais kovojo Franko pusėje prieš Ispanijos Respubliką.

2. XVIII–XX a. nenuolatinės sudėties kariniai dariniai Prancūzijoje, Ispanijoje, Vokietijoje ir kitur.

leidimas, identification card, пропуск – dokumentas (dažnai su nuotrauka), suteikiantis teisę jo turėtojui įeiti į karinio dalinio, saugomo objekto ir kt. uždarytų objektų teritoriją. Tokią teisę gali suteikti ir slaptažodžio žinojimas. Tai t. p. gali būti raštiškas dokumentas, suteikiantis teisę atidaryti ir uždaryti saugomą objektą, nustatantis atidarymo ir uždarymo, materialinių priemonių įvežimo ir išvežimo tvarką. Δ gali atstoti slaptažodį. Dar būna Δ dirbti su slaptais dokumentais ir pan. Dar ↑ *atsakas, leidimo režimas, slaptažodis*.

leidimas pūlti, weapons free, разрешение нападать – OEG ginklų valdymo įsakymas, kuriuo nustatoma, kad ginklų sistemos gali būti panaudotos prieš bet kurį taikinį, kuris nėra atpažintas kaip draugiškas. Dar ↑ *draudimas pulti*.

leidimas žygiui, movement credit, разрешение на марш – leidimas, duotas vienai ar kelioms transporto priemonėms, kad jos galėtų važiuoti kontroliuojamu maršrutu nustatytu laiku vadovaudamiesi judėjimo instrukcijomis.

leidimo batèrija ↑ *baterija 1*.

leidimo greitiklis, booster, стартовый ускоритель – raketinis variklis, skirtas raketai leisti ir suteikti jai tokį greitį, kuris užtikrina skriejimo variklio paleidimą, arba kaip pagalbinis, veikiantis kartu su pagr. varikliu siekiant įgreitinti paleistą raketą. Ypač svarbu greitai pasiekti reikiamą greitį leidžiant priešraketines ir zenitines valdomąsias raketas. Ppr. Δ naudojami kietojo kuro raketiniai varikliai. Panaudotas Δ ppr. numetamas.

leidimo įrenginio kreipiklis, launching rack [rail], направляющая пусковой установки – įtaisas raketai (reaktyviniam sviediniui) leisti tam tikra kryptimi (užtikrinant įgreitinimą iki reikiamo greičio), tvirtinti ją vežant. Δ gali būti bėgių, vamzdžių ir kt. konstrukcijos. Leidimo įrenginys gali turėti vieną arba kelis kreipiklius arba kreipiklių paketą.

leidimo įrenginio pakartotinis užtašymas ↑ *užtašymas, pakartotinis užtašymas*.

leidimo įrenginys, *leistūvas*, launcher, пусковая установка – raketų laikymo, taikymo, rengimo ir leidimo įrenginys; kovinė raketų komplekso priemonė. Δ susideda iš leidimo platformos (arba leidimo įrenginio kreipiklių), taikymo mechanizmų, gulsčiavimo priemonių, dujų atšvaitų, kontrolės ir leidimo aparatūros, elektros šaltinių ir kt. Δ būna vertikalusis ir nuožulnis, nejudrusis, pusiau judrus (surenkamasis) ir judrusis. Dar ↑ *leidimo įrenginio kreipiklis, leidimo platforma, leidimo–užtašymo įrenginys*.

judrūsis Δ, mobile launcher, подвижная пусковая установка – leidimo įrenginys, įtašytas ant specialios transporto priemonės. Δ gali būti aviacijos (lėktuvuose ir sraigtasparniuose), laivų (antvandeniniuose ir povandeniniuose laivuose) ir antžeminės (automobiliuose ir ant geležinkelio platformų). Antžeminis Δ turi kabiną įgulai, krana raketos korpusui su kovine galvute sujungti ir pan.

nejudrūsis Δ, stationary launcher, стационарная пусковая установка – leidimo įrenginys, įtašytas stacionariuose statiniuose. Δ yra strateginiuose, priešlėktuvinės, priešraketinės ir prieškosminės gynybos ir kranto priešlaiviniuose kompleksuose. Δ gali būti šachtinis ir antžeminis.

šachtinis Δ, silo launcher, шахтная пусковая установка – nejudrusis leidimo įrenginys, skirtas nuolat parengtomis leisti strateginėms raketoms laikyti ir joms saugoti nuo brand. smūgių. Įrengiamas iš metalinių ir gelžbetoninių konstrukcijų; raketa ir kt. įranga stovi ant specialių amortizatorių.

leidimo komanda ↑ *komanda 2*.

leidimo kompleksas ↑ *kompleksas*.

leidimo platforma, launch pad, пусковая платформа – betono ar kitokios kietosios dangos aikštelė, ant kurios stovi raketos leidimo įrenginys. Δ skirta vertikaliai leisti kosmines, balistines (vidutinio nuotolio ir tarpžemynines) ir kai kurias raketas „žemė–oras“.

leidimo pozicija ↑ *pozicija*.

leidimo raketa ↑ *raketa*.

leidimo režimas, pass performance [condition], clearance regime, пропускной режим – 1. taisyklės, nustatančios įėjimo į saugomus, karinius ir kt. uždaruosius objektus, išėjimo iš jų, buvimo juose, krovinių įvežimo ir išvežimo tvarką. Δ nustato karinių dalinių ir įstaigų vadovai.

leidimo

2. veiksmy rajono vadovybės nustatytas karių, asmenų ar transporto priemonių judėjimo tam tikrame rajone apribojimo būdas.

leidimo-užtaisyimo įrenginys, launcher-loader, пускозаряжающая установка – OEG savaeigė zenitinio raketų komplekso (ZRK) kovinė priemonė raketoms leisti, užtaisyti (ištaisyti), transportuoti ir laikyti. Yra ZRK sudėtyje. Δ sudaro leidimo įrenginys, krovimo ir iškrovimo įtaisai, ryšių priemonės, autonominis elektros energijos šaltinis, navigacijos, topografinio susiejimo, orientavimo ir kt. priemonės.

leidimosi trajektorija ↑ *trajektorija*.

leidžiamasis radioaktyviosios taršos lygis ↑ *lygis*.

leidžiamasis raštėlis, liberty pass, увольнительная записка – dokumentas, duodamas privalomosios pradinės karo tarnybos kariui, trumpam laikui išleidžiamam iš karinio dalinio. Δ forma, turinys ir išdavimo tvarka nustatyta Tarnybos statute.

leidžiamasis vādas ↑ *vadas*.

leidžiamoji koncentracija ↑ *koncentracija*.

leistūvas ↑ *leidimo įrenginys*.

leitenāntas, lieutenant, лейтенант – Lietuvos ir kai kurių kt. valstybių GP jaunesniųjų karininkų pirmasis laipsnis. Kt. valstybių kariuomenėje – jaunesniųjų karininkų laipsnis, aukštesnis už jaunesnįjį leitenantą (Rusija) arba už antrąjį leitenantą (D. Britanija) ir pan. Kai kuriose valstybėse dar yra tokie jaunesniųjų karininkų laipsniai: jaunesnysis leitenantas, vyresnysis leitenantas, pirmasis leitenantas, antrasis leitenantas.

lėkimo erdvė ↑ *erdvė*.

lėkštōji sviedinio trajektorija ↑ *trajektorija, sviedinio trajektorija*.

lėktūvas, aircraft, aeroplane, самолет – *kar.* sunksnis už orą orlaivis, kurį stumia į priekį varikliai, o keliamąją jėgą sukuria sparno plokštuma. Pagr. konstrukcijos dalys: sparnas, liemuo, uodega, jėgainė, kilimo ir tūpimo įrenginiai (važiuklė, stabdžiai ir kt.) ir įvairi vidaus įranga. Ginkluotės skaičių ir kokybę lemia lėktuvo tipas ir paskirtis. Δ skiriami pagal paskirtį – kovos ir specialūs (karinis transporto, sanitarinis, koregavimo ir kt.); pagal greitį – įprastinis ir viršgarsinis (hipergarsinis); pagal važiuklės tipą – ratinis ir vandens Δ, Δ amfibija; pagal kilimo ir tūpimo pobūdį – paprasto kilimo ir tūpimo, trumpojo kilimo ir vertikalojo tūpimo, vertikalojo ar trumpojo kilimo ir tūpimo ir kt.; pagal variklio tipą – stūmoklinis ir reaktyvinis. Dar vartojamos sąvokos: nešantysis Δ, ↑ *raketnešis*, Δ taikins, ↑ *monoplanas*, ↑ *biplanas*, ↑ *triplanas*, ↑ *ekranoplanas*, ↑ *konvertoplanas* ir kt. Anksčiau buvo naudojami lėktuvai lėktuvnešiai ir pan.

daugiatikslis Δ, general-purpose [multimission] aircraft, многоцелевой самолет – kovos lėktuvus labai skirtingoms užduotims vykdyti. Pvz., JAV taktinis naikintuvas F4 „Fantom“ gali naikinti antžeminius taikinius, kautis oro mūšyje ir žvalgyti.

desantāvimo Δ, assault aircraft, десантный самолет – galingas kovos lėktuvus, kuris skraidina desantą į išlaipinimo rajoną.

hipergarsinis lėktūvas, hypersonic aircraft, гиперзвуковой самолет – lėktuvus, galintis skristi atmosferoje daugiau kaip 5 kartus greičiau už garsą (hipergarsiniu greičiu).

karinis transporto Δ, military transport aircraft, военно-транспортный самолет – specialūs lėktuvus oro desantui išlaipinti (išmesti), pajėgoms, karo technikai ir kroviniams skraidinti. Transporto lėktuvai klasifikuojami pagal skrydžių atstumą – nedidelio (skrendantis normaliomis sąlygomis ne toliau kaip 2222 km arba 1200 jūrmylių), vidutinio (2222–6482 km arba 1200–3500 jūrmylių) ir didelio (toliau kaip 6482 km arba 3500 jūrmylių) nuotolio; pagal paskirtį – strateginis (kroviniams ir personalui dideliais nuotoliais skraidinti) ir taktinis (mažu ir vidutiniu nuotoliu); pagal krovumą – sunkusis (krovumas > 40 t), vidutinis (10–40 t) ir lengvasis (iki 10 t). Pvz., Rusijos strateginis didelio nuotolio sunkusis Δ Il-76 – didžiausiasis skrydžio greitis 850 km/h, skrydžio nuotolis 6700 km, krovumas 40 t.

kovōs Δ, combat aircraft, боевой самолет – karo lėktuvus kovinėms užduotims atlikti. Δ yra šie: ↑ *naikintuvas*, taktinis naikintuvas, atakos naikintuvas, ↑ *bombonešis*, priešlaivinis, šturmo, žvalgybos, desantavimo, daugiatikslis, nešantysis lėktuvus ir kt.

Δ **amfibija**, amphibian aircraft, самолет-амфибия – lėktuvus, galintis kilti ir tūpti sausumos aerodromuose ir ant vandens paviršiaus.

Δ **lėktuvnešis**, carrier aircraft, самолет-авианосец – *ist.* lėktuvus, galintis nešti vieną arba kelis mažesnius ir lengvesnius už save lėktuvus, atsiskiriančius nuo Δ ore. XX a. 4 d-metyje toks lėktuvus t. p. buvo vad. motininis lėktuvu.

Δ **sraigatāsparnis**, combined [compound] helicopter, gyroplane, винтокрыл – orlaivis, galintis skristi kaip sraigatasparnis ir kaip lėktuvus. Turintis keliamąjį sraigatą (sraigtus) ir sparną, Δ kyla, tupia, skrenda mažu greičiu ir kybo kaip sraigatasparnis, o pasiekęs greitį, kuriame yra veiksmingi aerodinaminiai vairai, skrenda kaip lėktuvus naudodamas sparno keliamąją jėgą ir traukiančią (stumiančią) sraigatų arba reaktyvinio variklio trauką. Δ pasiekia didesnį greitį negu

sraigtasparnis, tačiau vienodos su sraigtasparniu keliamosios galios Δ yra sudėtingesnis ir sunkesnis už sraigtasparnį. XX a. pab. buvo naudojami Δ : Ka 22 (Rusija – 2 keliamieji sraigčiai, 2 turbosraigčiai varikliai su traukiamaisiais sraigtais, didžiausias greitis 375 km/h, keliamoji galia 16,4 t), AH 56A „Chaen“ (JAV) ir kt.

Δ **taikinys**, aircraft-target, самолет-мишень – bepilotis lėktuvas, naudojamas mokymo tikslais kaip oro taikinyš šaudant zenitinei artilerijai, leidžiant zenitines ir aviacines raketas. Naudojami specialiai pagaminti arba perdaryti pasenę vienkartinio arba daugkartinio naudojimo lėktuvai.

nėšantysis Δ , carrier aircraft, самолет-носитель – kovos lėktuvas brand. bomboms, raketoms, torpedoms į taikinį nešti.

šturmo Δ , assault aircraft, штурмовой самолет – kovos lėktuvas nedideliams ir judriems antžeminiams ir jūrų taikiniams bombomis, raketomis, aviacinėmis patrankomis iš nedidelio aukščio naikinti. Jis būna šarvuotasis, naudojamas taktinėje zonoje (mūšio lauke) SP ir laivynui tiesiogiai remti. Ypač buvo paplitęs II pasaul. karo metu, vėliau jį pakeitė taktinis naikintuvas; dabar vėl jų turi daugelio valstybių kariuomenės: A 10 „Thunderbolt“, AV 8 „Harrier“ (JAV); „Alfa-Jet“ (Vokietija ir Prancūzija); „Hawk“ (D. Britanija); Su-25 (Rusija) ir kt. Jų kilimo masė 7,5–25 t, ginklų ir šaudmenų masė 2,7–7 t, didžiausias greitis 720–1000 km/h, veikimo spindulys 480–1000 km. Šiuolaikiniai Δ būna vertikalaus kilimo ir tūpimo; naudojami įvairiuose lėktūvnešiuose. Δ funkcijas dažnai atlieka sraigtasparniai.

trušpojo kilimo ir vertikalojo tūpimo Δ , short take-off and vertical landing aircraft (STOVL), самолет укороченного взлета и вертикальной посадки – 1. lėktuvas, kuris gali pakilti virš 15 m (50 pėdų) aukščio kliūtis, nuriedėjęs tik 450 m (1 500 pėdų) ilgio taką ir vertikaliai nutūpti; 2. lėktuvas, turintis kur kas trumpesnę kilimo (tūpimo) ridą negu paprastasis lėktuvas. Rida mažinama sudarant papildomą keliamąją jėgą: pasukant pagr. variklio trauką, įjungiant specialų keliamąjį variklį, naudojant variklį sparno apipūtimui stiprinti ir specialiuosius lėktuvo įtaisus (daugiatikslis ežektorius ir kt.). Tūpimo rida mažinama naudojant stabdžių parašiuotus, traukos reversavimą ir kt. Δ ppr. bazuojasi laivuose.

vandėnis Δ , hidroplānas, seaplane, hydroplane, гидросамолет – lėktuvas, kylantis nuo vandens, tupiantis ir stovintis ant jo. Δ skiriami šitaip: skraidomoji valtis (valties formos vandens nepraleidžiantis liemu), plūdurinis vandens lėktuvas (cigaro pavidalo plūdurai atstoja įprastinio lėktuvo važiuoklę) ir lėktuvas amfibija (skraidomoji valtis su sudedamąja ratine važiuokle nutūpti sausumoje). Δ manevruoja ant vandens traukiamas buksyru arba naudodamas variklius, oro ir vandens vairus. Skrydžio techninės charakteristikos dėl konstrukcijos ypatumų šiek tiek prastesnės negu įprastinių lėktuvų. Karinis Δ atlieka žvalgybą iš oro jūroje, ieško ir naikina povandeninius laivus, kovoja su antvandeniniais laivais, gelbėja žmones jūroje.

vertikalojo ar trušpojo kilimo ir tūpimo Δ , vertical/short take-off and landing aircraft (V/STOL), самолет вертикального (укороченного) взлета и посадки – 1. lėktuvas, galintis vertikaliai pakilti ir nutūpti, atlikti trumpąjį pakilimą ir nutūpimą arba atlikti šių veiksmų derinį; 2. lėktuvas, kylantis be įsriedėjimo ir tūpantis be riedėjimo. Keliamajai jėgai sudaryti tokiam lėktuve gali būti naudojama: jėgainė su kintamu traukos vektoriumi; sukamojo sparno su oro sraigtais sistema; keliamieji reaktyviniai varikliai; keliamieji turboventiliatoriniai įtaisai. Ppr. Δ t. p. atlieka sutrumpintą kilimą ir tūpimą.

lėktuvas amfibija ↑ *lėktuvas*.

lėktuvas lėktūvnešis ↑ *lėktuvas*.

lėktuvas sraigtasparnis ↑ *lėktuvas*.

lėktuvas taikinys ↑ *lėktuvas*.

lėktūvinė rakėtos trajektorija ↑ *trajektorija, rakėtos trajektorija*.

lėktūvnešis, air-capable [aviation-capable] ship, авианосец – antvandeninis kovos laivas, kurio pagr. smogiamąją jėgą sudaro denio lėktuvai ir sraigtasparniai. Vienas iš didžiausių šiuolaikinių laivų, pvz., JAV Δ „Abraham Lincoln“ vandentalpa 102 000 t; brand. jėgainės galia iki 206 MW (280 000 AG); greitis iki 35 mazgų (64,8 km/h); iki 6300 žmonių įgula. Δ įranga – skrydžio (tūpimo ir kilimo) denis; 4 katapultos; podeniai angariai; orlaivių pakėlimo ir nuleidimo liftai; šaudmenų (tarp jų ir brand.) saugyklos ir pan. – užtikrina 86 lėktuvų išdėstymą, kilimą ir tūpimą. Δ savignyrai turi 3 zenitinius raketų kompleksus ir 4 20 mm zenitinės artilerijos kompleksus. JAV KJL Δ pagal paskirtį skiriami – daugiatikslis, smogiamasis ir priešlaivinis; pagal jėgaines – įprastinis ir atominis. Kartu su povandeniniais laivais Δ tenka pagr. vaidmuo naikinant prieš laivyną ir užtikrinant vandenynų (jūrų) komunikacijų naudojimą. JAV turi 12 Δ ; kai kuriose kitose valstybėse (D. Britanija, Prancūzija, Italija, Ispanija, Rusija, Indija, Argentina, Brazilija) yra po vieną ar kelis lengvuosius Δ , galinčius nešti kelias dešimtis lėktuvų ir sraigtasparnių. Pvz., Rusijos sunkiojo lėktūvnešio kreiserio „Admirolas Kuznecovas“ vandentalpa 65000 t, garo turbinų jėgainės galia 147 MW (200 000 AG), greitis 32 mazgai (59,2 km/h); ginkluotė: 52 orlaiviai (po 18 naikintuvų MiG-29K ir Su-27K, 16 sraigtasparnių Ka-27), 12 priešlaivinių raketų leidimo įrenginių, 8 zenitinių raketų leidimo įrenginiai, 8 šešiavamzdžiai 30 mm automatai, 2 reaktyviniai bombosvaidžiai.

lėktūvnešių

lėktūvnešių aviacija ↑ *aviacija, laivyno aviacija.*

lėktūvnešių aviacijos grupė ↑ *grupė 1.*

lėktūvnešių smogiamoji grupė ↑ *grupė 1.*

lėktuvo pėrskridimas, aircraft flight through the air defence zone, самолето-пролет – **1.** priešo lėktuvo skrydis per OEG dengiamą zoną (rajoną, ruožą). Pagal Δ nustatoma priešo aviacijos kovinės veiklos apimtis per tam tikrą laiką.

2. lėktuvo skrydis iš vieno aerodromo į kitą.

lėktūvų atpažinimas ↑ *atpažinimas 2.*

lemiamasis taškas ↑ *taškas 1.*

lemiamieji veiksniai, centres of gravity, определяющие факторы – pajėgų charakteristika, galimybės ir vietovės pobūdis, nuo kurių priklauso veiksmų laisvė, kovos geba ir pasiryžimas kovoti.

lemiamoji vietovė ↑ *vietovė.*

lemiamoji zona, vital zone, решающая зона – nustatyta zona ar bazė, kurie turi būti ginami OEG vienetų.

lemtingasis mūšis ↑ *mūšis.*

lengvasis granatsvaidis ↑ *granatsvaidis.*

lengvasis kulkosvaidis ↑ *kulkosvaidis.*

lengvasis kreiseris ↑ *kreiseris.*

lengvasis liepsnosvaidis ↑ *liepsnosvaidis.*

lengvasis tãnkas ↑ *tãnkas.*

lengvì branduoliniai pažeidimai ↑ *branduoliniai pažeidimai.*

lengvòji artilèrija ↑ *artilèrija 2.*

lengvùjù narù rengimas ↑ *rengimas 2.*

lètèjančiai dègantis pãrakas ↑ *parakas.*

lètinë apšvità ↑ *apšvità.*

lètinë apšvitòs dòzè ↑ *apšvitòs dozè.*

lètinë spindulinè ligà ↑ *spindulinè liga.*

lètòji nuodingoji mèdžiaga ↑ *nuodingoji medžiaga.*

liekamoji apšvitòs dòzè ↑ *apšvitòs dozè.*

liekamoji radioaktyvioji spinduliuotè ↑ *spinduliuotè.*

liekamoji tarša ↑ *tarša.*

liemeñs individualiòsios apsaugòs priemonès ↑ *individualiosios apsaugos priemonès.*

liepsnòs gesiklis, blast reducer, flash hider, пламегаситель – **1.** šaul. g. laibgalio įranga šūvio liepsnos švytėjimui mažinti; daroma kūgio, cilindro su išilginiais plyšiais arba uždaro tūrio su anga kulka išlėkti formos.

2. *art. šaudm.* liepsną gesinančios druskos maišelis liepsnai šūvio metu slopinti; naudojamas tiktai šaudant naktį ir laikomas atskirai nuo užtaiso.

liepsnòsvaidis, flame-thrower, огнет – ginklas PM svaidyti ir sudaryti sąlygas joms užsiliepsnoti. Dar ↑ *tãnkas.*

lengvasis Δ, light flame-thrower, легкий огнет – liepsnosvaidis, nešiojamas vieno kario; degiojo mišinio rezervuarai – vienas ar keli balionai ant nugaros. Padegamąjį mišinį svaiddo atskirame balione esančios suspaustosios dujos arba parako užtaisai. Balionuose būna 15–20 l padegamojo mišinio (3–5 pliūpsniai). Svaidymo nuotolis iki 70 m. Pvz., Rusijos lengvasis Δ LPO-50 (užtaisyto liepsnosvaidžio masė 23 kg, padegamojo mišinio tūris 10,2 l, svaidymo nuotolis 50–70 m).

reaktyvinis Δ, reaction flame-thrower, реактивный огнет – lengvasis liepsnosvaidis, susidedantis iš reaktyvinio granatsvaidžio ir reaktyvinių granatų, pripildytų padegamojo mišinio. Granata lekia 400–800 m. Pvz., Rusijos vienkartinis reaktyvinis Δ RPO-A arba RPO-3 (užtaisyto liepsnosvaidžio masė 11 kg, padegamojo mišinio tūris 2,1–2,4 kg, svaidymo nuotolis 1000 m), rankinis Δ „Šmelj“ (svaidymo nuotolis 600 m, sukelia erdvinį sprogimą). Dar ↑ *sprogimas.*

savaeigis Δ, self-propelled flame-thrower, самоходный огнет – liepsnosvaidis, sumontuotas savaeigės važiuoklės bokštelyje. Padegamojo mišinio rezervuarai yra mašinos viduje. Svaidymo nuotolis iki 180 m.

sunkùsis Δ, heavy flame-thrower, тяжелый огнет – liepsnosvaidis, kurį nešioja ir naudoja keli kariai; susideda iš kelių keičiamų balionų. Kiekviename balione yra žiotys, parako sviedimo užtaisas, padegamasis įtaisas, mechaninis arba

elektrinis šovimo mechanizmas. Užtaisyto Δ masė siekia 200 kg, vienu šūviu iššaunama apie 20 l padegamojo mišinio, svaidymo nuotolis ~200 m.

liepsnósvaidis tánkas \uparrow *tankas*.

liepsnósvaidžio pozicija \uparrow *pozicija*.

liepsnósvaidžių naudójimas, flame warfare, применение огнеметно-зажигательных средств – liepsnosvaidžių ir jų vienetų kovinis naudojimas mūšyje. Liepsnosvaidžių vienetai veikia pėstininkų vienetų sudėtyje ir vykdo šiuos uždavinius: gynybos metu – naikina priešo karius, ginkluotę ir kovos techniką artimose priešakinio gynybos krašto prieigose, iš pasalų, rengdami kontratakas ir naikindami oro desantus, stiprina užtvaras, remia gynybos ugnį, dengia pavojingus rajonus ir spragas kovos rikiuotėje ir kt.; puolimo metu – naikina priešo karius blindažuose, statiniuose, atvirose ir dengtose pozicijose, gadina kovos techniką ir naikina lengvai užsiliepsnojančius daiktus, amuniciją ir medžiagas.

Lietuvós didžiojo kunigáikščio Aĭgirdo mechanizúotasis pėstininkų bataliònas \uparrow *batalionas*.

Lietuvós ginkluotosios pājėgos \uparrow *ginkluotosios pajėgos 1*.

Lietuvós karinės jūrų pājėgos \uparrow *karinės jūrų pajėgos*.

Lietuvós karinės óro pājėgos \uparrow *karinės oro pajėgos*.

Lietuvós kariúomenė \uparrow *kariuomenė*.

Lietuvós kariúomenės vādas \uparrow *vadas, kariuomenės vadas*.

Lietuvós kāro akadēmija (LKA) \uparrow *karo akademija*.

Lietuvós koordināčių sistemā 1994 (LKS 94) \uparrow *koordināčių sistema*.

Lietuvós Raudónojo Kr̥žiaus draugijā, Red Cross Society of Lithuania, Общество Красного Креста Литвы – humanitarinė visuomeninė organizacija, priklausanti Tarptautinio Raudonojo Kr̥žiaus ir Raudonojo Pasmėnlio judėjimui. Pagr. draugijos tikslas – apsaugoti žmones nuo kančių ir jas palengvinti, būti valstybės pagalbininke humanitarinės veiklos srityje.

lygiagrečióji operācija \uparrow *operacija 2*.

lygiagrečióji vėduoklė \uparrow *vėduoklė*.

lygiāgretė, parallel, параллель – sąlyginė linija aplink Žemę, lygiagreti pusiaujui. Visų Δ taškų geografinė platumą yra vienoda. Lygiagretės kartu su dienovidiniais sudaro Žemės laispnių tinklą (\uparrow *tinklas 1*). Žemėlapiuose (planuose) prr. naudojama standartinė Δ .

standártinė Δ , standard parallel, стандартная параллель – lygiagretė žemėlapyje ar plane, pagal kurią mastelis yra toks, koks pažymėtas žemėlapio pakraštyje (įvairiose žemėlapio ar plano vietose masteliai skiriasi nuo pažymėto pakraštyje; šie svyravimai atsiranda dėl išgaubto paviršiaus projektavimo plokštumoje, tačiau palei vieną platumos lygiagretę, kuri naudojama projekcijai apskaičiuoti, mastelis lieka pastovus).

lygiagretūsis kėlias, lateral route, рокадная дорога – kelias, einantis lygiagrečiai su mūšio lauko priešakiniu kraštu, kuris kerta frontaliuosius (ašinius) kelius ar susijungia su jais.

lygiagretūsis operācijos planāvimas \uparrow *operacijos planavimas*.

lygiagretūsis pėsekiojimas \uparrow *persekiojimas*.

lygiagretūsis štābas \uparrow *štabas*.

lygiavañzdė artilèrija \uparrow *artilèrija 2*.

lygiavañzdis giñklas, smooth-bore weapon, гладкоствольное оружие – šaunamasis ginklas, kurio vamzdyje nėra graižtvų. Tai minosvaidžiai, beatošliaužiai pabūklai, kai kurios prieštankinės ir tankų patrankos. Iki XIX a. vid. vyravo Δ , kurį vėliau išstūmė graižtvinis ginklas. Sukūrus patikimą sviedinių ir minų stabilizavimo būdą (įtaisant sparminius stabilizatorius), Δ vėl paplito. Tai skatino Δ gamybos ir naudojimo paprastumas, geresnis kumuliacinių šaudmenų veiksmingumas ir galimumas pasiekti didelį subkalibrinių šaudmenų pradinį greitį.

lygiavañzdis pabūklas \uparrow *pabūklas*.

lygiaveřtė apšvitós dòzė \uparrow *apšvitós dozė*.

l̥gis, level, уровень – 1. pakilimo aukštis.

kreiserinis Δ , cruising level, крейсерский уровень – l̥gis (aukštis), ilgiausiai išlaikomas skrydžio metu. Dar \uparrow *skrydžio aukštis*.

nūlinis Δ , datum level, нулевой уровень – paviršius, su kuriuo žemėlapiuose siejamos iškilumos, aukščiai ir gyliai. Dar \uparrow *skrydžio aukštis*.

vidutinis jūros Δ , mean sea level, средний уровень моря – jūros lygio vidurkis tam tikroje vietoje, apskaičiuojamas remiantis daugelio stebėjimų, periodiškai vykdomų ilgą laiką, rezultatais.

2. kokybės, dydžio, raidos laipsnis.

apsaugōs Δ , protective level, степень защиты – karių apsaugos nuo NP rodiklis. Jis priklauso nuo naudojamų NP ir karių apsaugos priemonių. Karių Δ gali būti trejopas: visiškai apsaugoti, iš dalies apsaugoti ir neapsaugoti. Dar \uparrow *ispėti ir apsaugoti, ispėti ir neapsaugoti, neispėti ir neapsaugoti*.

didžiausias leidžiamasis aktyvūmo Δ , tolerable activity level, максимально допустимый уровень активности – didžiausias leidžiamas maisto žaliavos ar maisto produktų užterštumo radionuklidais lygis. Matavimo vienetas – bekerelis kilogramui (Bq/kg) ar bekerelis litrui (Bq/l).

didžiausias leidžiamasis apšvitōs Δ , maximum permissible radiation level, максимально допустимый уровень облучения – leidžiamas karių (darbuotojų) ir gyventojų apšvitos lygis, kurį pasiekus arba viršijus, turi būti atliekami tyrimai ir imamasi papildomų saugos priemonių.

leidžiamasis radioaktyviōsios taršōs Δ , acceptable level of radioactive contamination, допустимая степень радиоактивного заражения – higienos normų nustatyta įvairių paviršių ir medžiagų radioakt. tarša (atskirai brand. sprogamų ir rad. avarijų atvejams). Nustatomas kūno paviršiaus, aprangos, IAP, ginklų ir kovos technikos, maisto produktų, vandens ir kt. Δ . Atliekant dozimetrinę kontrolę nustatoma, ar faktinė tarša neviršija Δ ; jeigu viršija – atliekamas karių sanitarinis švarinimas ir kovos technikos, maisto produktų, geriamojo vandens ir kt. dezaktyvavimas.

radioaktyviōsios apšvitōs Δ , radiation exposure state, степень радиоактивного облучения – karinio vieneto ar išimties atvejais žmogaus būseną, susidariusi dėl visų gautų apšvitos dozių. Tai išreiškiama simboliu, kuris nurodo pajėgumą būsimiems veiksams ir rizikos laipsnį, jeigu tektų patirti papildomą apšvitą. Dar skiriamas didžiausias leidžiamasis lygis.

radioaktyviōsios taršōs Δ , degree of radioactive contamination, степень радиоактивного заражения – vietovės, vandens, oro, karo technikos, karių ir kt. objektų radioakt. taršos charakteristika. Δ matuojamas dozimetriniais prietaisais ir vertinamas apšvitos dozės galia arba radioaktyviosios medžiagos aktyvumu. Dar skiriamas leidžiamasis radioaktyviosios taršos lygis. Dar \uparrow *apšvitos dozės galia, radioaktyviosios medžiagos aktyvumas*.

taršōs Δ , degree of contamination, степень заражения – vietovės, vandens, oro, karo technikos, karių ir kt. objektų užteršimo RM ir NM kiekybinė charakteristika. Δ nustatomas RChŽ prietaisais.

ligónis, patient, sick person, больной – nesveikas, sergantis žmogus.

labai sunkūs Δ , very seriously sick person, очень тяжело больной – ligonis, sergantis tokio sunkumo liga, kad jo gyvybei gresia pavojus.

sunkūs Δ , seriously sick person, тяжело больной – ligonis, sergantis tokio sunkumo liga, kai reikia jam nedelsiant suteikti medicinos pagalbą, bet jo gyvybei negresia pavojus.

váikščiojantis Δ , walking patient, ходячий больной – ligonis, kurio nereikia nešti neštuvais.

lygumà, plain, равнина – lygus arba mažai kalvotas Žemės paviršiaus plotas, kurio gretimų taškų aukščiai mažai tesiskiria. Skiriama Δ , gulinti žemiau jūros lygio, žemoji (\uparrow *žemuma*; absoliutusias aukštis iki 200 m), aukštoji (\uparrow *plokščiakalnis*; 200–500 m) ir kalnų (>500 m). Būdingos reljefo formos – neaukštos (iki 25 m) kalvos lėkštais šlaitais, tarpinių plokštumos. Δ – būdingas Vid. Lietuvai ir pajūriui vietovės tipas. Lietuvos Δ absoliutusias aukštis neviršija 300 m. Taktinės savybės priklauso nuo vyraujančios augalijos, raižytumo ir įdirbimo laipsnio.

lygūs šlaitas \uparrow šlaitas.

lijūndra, freezing rain, гололед – lietus, dulksna, rūko lašeliai, užšalantys ant žemės paviršiaus ir įvairių daiktų (medžių, laidų). Δ ppr. būna kai oro temperatūra nuo 0 iki -3°C; dažnesnė ir intensyvesnė aukštesnėse reljefo vietose. Smarkios Δ apšalimas (20 mm skersmens ir storesnis) laužo medžius, išvarto elektros, telefono linijų atramas, nutrauko laidus. Gali griūti įvairios apledėjusios konstrukcijos ir nutrūkti laidai. Lietuvoje Δ būna 6–17 kartų per metus.

liktinis, noncommissioned officer, сверхсрочнослужащий – 1. karys, po privalomosios karo tarnybos tarnaujantis kariuomenėje pagal sutartį. Tai būna eilinis, seržantas, viršila ir puskarininkis. Įstatymu ir sutartyje numatomas tarnybos laikas ir kt. sąlygos.

2. Lietuvos Respublikos pilietis, per 60 dienų po privalomosios pradinės karo tarnybos atlikimo įstojęs į profesinę karo tarnybą. Tarpukario Lietuvos kariuomenėje Δ buvo priimami tik puskarininkiai ir viršilos.

limbas, limb, лимб – 1. astronomijos, geodezijos, fizikos kampų matavimo prietaisas su padalomis (pvz., laipsniais, minutėmis, sekundėmis; tūkstantosiomis ir pan.), rodantis kampų didumą; ginklų taikymo įtaisų, astronominių, geodezinių, artilerijos, fizikinių ir kt. prietaisų dalis kampams matuoti.

2. plokščias metalinis žiedas su padalomis (laipsniais arba tūkstantosiomis). Matavimų tikslumui didinti dar naudojamas

↑ *vernieras*, mikrometras, atskaitos mechanizmai ir kt.

l̄ynas, rope, wire rope, трос – stora kanapinė, plieninė arba dirbtinio pluošto virvė; naudojama laivuose (takelažas, švartavimas, vilkimas, keliamoji, tralavimo ir kt. įranga), įvairiose kovos ir transporto mašinos (vilkimas, keliamoji ir kt. įranga).

lingiāvimas, springing, подрессоривание – tamprus ryšio tarp kovos (transporto) mašinos atraminių ritinėlių (ratų) ir korpuso (rėmo) sudarymas siekiant sumažinti dinaminę korpuso apkrovą judant vietovės (kelio) nelygumais ir gesinti susidarančius mašinos virpesius. Lingiavimą užtikrina pakabos elementai.

l̄inija, line, линия – 1. *art.* ugnies stebėtojo pranešimas, kad sviedinio sprogimo vieta buvo stebėjimo linijoje.

2. ilgio matą teturinti taškų aibė, vaizduojama brūkšniu, taškais, brūkšneliais.

agonistinė Δ, agonic line, агонистическая линия – linija žemėlapyje, jungianti nulinio laipsnio magnetinės deklinacijos nustatytu laiku taškus. Įvairiuose Žemės paviršiaus taškuose deklinacija skirtinga, t. p. laikui bėgant ji kinta (vad. amžių svyravimas).

brūkšninė Δ, pecked line, пунктирная линия – simbolis (ženklas) iš trumpų su lygiais tarpeliais brūkšnelių linijos.

3. matoma ar įsivaizduojama riba, apybrėža. Dar ↑ *reljefo formų linijos, vaterlinija.*

demarkācijas Δ, demarcation line, демаркационная линия – 1. linija (juosta), skirianti kariaujančias šalis paliaubų metu; 2. linija, skirianti zonomis nugalėtos valstybės teritoriją; 3. linija (juosta), nustatoma gretimų valstybių ginčijamojoje teritorijoje iki kol bus nustatytos nuolatinės sienos ribos.

horizonto Δ, apparent horizon, линия горизонта – matoma linija, skirianti žemę (jūrą) ir dangų.

pradinė Δ, line of departure, исходная линия – 1. *saus. oper.* linija, nustatyta atakos dalinių išžygiavimui suderinti; 2. *j. des.* jūroje arti kranto pažymėta linija atakos laivams koordinuoti, kad jie pasiektų nustatytas krante vietas nustatytu laiku.

tarptautinė demarkacinė parōs laiko Δ, international date line, международная демаркационная линия суточного времени – linija, apytiksliai sutampanti su 180° dienovidiniu (priešingas Grinvicho dienovidiniui) ir aplenkianti tam tikras gyvenamąsias teritorijas. Kertant šią liniją, data keičiasi viena diena.

4. matoma ar įsivaizduojama du objektus (pvz., stebėtoją ir taikinį) ar vyksmo taškus (pvz., išlėkimo ir susidūrimo taškus) jungianti tiesė.

bāzinė Δ, baseline, базовая линия – 1. *top.* kruopščiau ir tiksliau nei ppr. išmatuota linija, kuri naudojama topografijos darbams; 2. *trian.* vieno iš keleto suderintų trikampių kraštinė, kurios ilgis išmatuotas nustatytu tikslumu ir pagal kurį apskaičiuojami kitų trikampių kraštinių ilgiai.

geodėzinė Δ, geodetic line, геодезическая линия – trumpiausia linija, jungianti du bet kurios plokštumos (t. p. ir kreivo paviršiaus, pvz., Žemės rutulio) taškus, rodanti mažiausią atstumą tarp jų. Δ navigacijoje ir kartografijoje vad. *ortodroma.*

kritimo Δ, line of fall, линия падения – trajektorijos liestinė kritimo taške.

Δ **pabūklas–taikinys**, gun-target line, линия орудие-цель – *art.* sąlygiškai tiesi linija nuo ginklo iki taikinio.

matomumo Δ, visibility line, линия видимости – tiesi linija, užtikrinanti tiesioginį matomumą tarp dviejų taškų.

nūlinė taikymo Δ, zero sighting line, нулевая линия прицеливания – *art.* taikymo linija, kuri, esant nulinėms taikiklio nuostatoms, yra lygiagreči vamzdžio kanalo ašiai.

pakilimo Δ, elevation line, линия возвышения – nutaikyto ginklo vamzdžio ašies tęsinys.

sprogimo Δ, line of burst, линия разрыва – *art.* tiesė, jungianti pabūklą su sprogimu.

stebėjimo Δ, spotting line, линия наблюдения – *art.* bet kuri tiesi linija, pagal kurią stebėtojas nustato sviedinių kritimo vietą ir koreguoja ugnį.

sviedimo Δ, line of departure, линия бросания – vamzdžio ašies tęsinys sviedinio (kulkos) išlėkimo momentu. Δ yra trajektorijos liestinė išlėkimo taške.

taikymo Δ, line of aim [sight], линия прицеливания – taikymo įtaisų nutaikymo linija, užimanti tam tikrą padėtį vamzdžio ašies atžvilgiu kiekvienu ginklo taikymo momentu. Šaudant tiesioginiu taikymu Δ sutampa su taikinio linija.

taikinio Δ, sighting line [line of target], линия цели – tiesė, jungianti ginklą su taikiniu.

vizāvimo Δ, sighting line, линия визирования – nuo matavimo (stebėjimo) prietaiso einanti linija, išilgai kurios pro žiūroną ar kitą prietaisą (kompasė – pro vizavimo įrenginį) matomi tolimi objektai.

5. eilė, virtinė, ruožas.

ceremonijos rikuōtės apžiūrōs Δ, ceremony formation inspection line, линия церемониального строевого смотря – dalinių (padalinių) pirmos eilės karių rikuōtės eilės linija.

etāpo Δ, phase line, линия этапа – karinių operacijų valdymo ir koordinavimo linija, einanti skersai veiksmų zonos pagal aiškiai matomus vietovės upatumus, nustatoma aukštesniosios vadovybės.

kovinės saugos Δ, combat outpost line, линия боевого охранения – priešakinė linija, išilgai kurios išsidėsto kovinės saugos pozicijos ar atramos punktai.

kovos Δ, assault formation line, боевая линия – pėstininkų (tankų) padalinių kovos rikiuotė, kai jie puola neišlipdami iš kovos mašinų (šarvuočių).

ugniės Δ, fire line, линия огня – *psn.* apkasos brustvero aukščiausia dalis, už kurios išsidėstydavo šauliai, kulkosvaidžiai, pabūklai; bet kuri linija, nuo kurios šaudydavo.

6. ryšių, telefono, susisiekimo, tiekimo kelias, pvz., ryšių Δ.

aboneito Δ, subscriber's line, абонентская линия – ryšio linija, jungianti galinį abonto telekomunikacijų įrenginį su informaciniu ryšių centru (telekomunikacijos tinklu). Dar ↑ *galinis telekomunikacijų įrenginys*.

kabelinė ryšių Δ, cable line, кабельная линия связи – ryšio linija, kurią sudaro kabelis ir pagalbiniai įrenginiai. Būna požeminė, kabamoji, povandeninė, lauko. Kariuomenėje naudojama kabelinė lauko linija. Ji tiesiama žemės paviršiuje, kabinama ant medžių, atramų arba 15–20 cm įleidžiama į gruntą. Δ naudojamos telefono, telegrafo ir kompiuteriniam ryšiui televizijoje, radiofonijoje, telemechanikoje.

radiorelinė ryšių Δ, radiorelay line, радиорелейная линия связи – radijo ryšio linija, turinti daug siunčiamųjų priimamųjų radiorelinių stočių. Kiekviena tokia stotis-retransliatorius priima gretimos stoties radijo signalą, jį stiprina, apdoroja ir perduoda tolesnei stotčiai. Δ perduoda telefono, telegrafo, televizijos, skaitmeninės informacijos signalus UTB diapazonu. Radiorelinės stotys išdėstomos tiesioginio matomumo atstumu. Kaip tarpinės stotys naudojami ir dirbtiniai Žemės palydovai su atitinkama aparatūra. Δ būna daugiakanalės ir mažakanalės. Mažakanalės radiorelinės linijas ppr. naudoja kariuomenė.

ryšių linija, line of communications, линия связи – techniniai įrenginiai ir signalų sklaidimo aplinka, sudarantys vieną arba kelis ryšių kanalus (vienkanalė arba daugiakanalė Δ). Pagal naudojamus signalus Δ būna elektrinė, garsinė (akustinė), optinė (šviesinė). Pagal naudojamas priemones ir aplinką elektrinės Δ skirstomos į radijo linijas (radiorelines, troposferines, jonosferines, meteorines, kosmines), laidines ir mišriasias. Laidinės Δ skirstomos į oro ir kabelines, o kabelinės – į požemines, povandenines ir karines lauko linijas. Veikia tiesioginio ryšio linijos ir Δ su retransliaciniais stiprinimo ir komutacijos punktais. Dar skiriama abonto linija.

linija pabūklas-taikinys ↑ *linija*.

linijinė kariuomenė ↑ *kariuomenė*.

linijinė kovos rikiuotė ↑ *kovos rikiuotė*.

linijinė taktika ↑ *taktika*.

linijinis kreiseris ↑ *kreiseris*.

linijinis laivas, battleship, линейный корабль, линкор – 1. *ist.* didelis tristiebis karo burlaivis, kurio patrankos išdėstytos linijomis pagal bortus 2–3 deniuose. Vandentalpa iki 5 000 t. Turėjo galingą artilerinę ginkluotę (80–130 patrankų) jūrų mūšiui kilvaterinėje rikiuotėje, t. y. linijoje (iš čia ir pavadinimas – *linijinis*). Įgula iki 600 žmonių. Buvo naudojamas XVII–XIX a. įdiegus garo mašinas ir patobulinus artileriją, burinius linijinius laivus pakeitė šarvuotieji garlaiviai.

2. turintis galingą artileriją didelis šarvuotas karo laivas visų klasių laivams jūros mūšyje ir kranto objektams artilerijos ugnimi naikinti. Tokių laivų prototipu buvo D. Britanijos Δ „Drednout“. Δ – didžiausias I ir II pasaul. karo laikų laivas; vandentalpa 20–65 tūkst. t, greitis iki 33 mazgų (61 km/h), šarvo storis iki 483 mm, ginkluotė: aštuoni dvylika 280–457 mm pabūklų, iki 20 universaliųjų 100–152 mm pabūklų, iki 140 zenitinių patrankų; iki 2 800 žmonių įgula. Turėjo 1–3 lėktuvus ir įtaisus jiems pakilti ir tūpti. Δ nesunkiai sunaikindavo sustiprėjusi aviacija ir povandeniniai laivai. Po II pasaul. karo Δ prarado savo reikšmę. Nebestatomi.

linijinis sproginimo aukštis ↑ *aukštis 1, sproginimo aukštis*.

linijinis taikinys ↑ *taikinys 1*.

linijų kirtimas, passage of lines, прохождение рубежей – operacija, kai pajėgos juda į priekį arba atsitraukia per kitų draugiškųjų pajėgų kovos pozicijas, kad sueitų į sąlytį su priešu arba jį nutrauktų.

lūnų kėlias ↑ *kelias*.

liuftvafė, Luftwaffe, люфтваффе – Vokietijos (iki 1945) ir Vokietijos Federacinės Respublikos KOP. Δ atsiradimas siejamas su rišamųjų aerostatų rinktinės įsteigimu (1884). Pirmasis aviacijos dalinys sudarytas 1912; I pasaul. karo pab. Δ buvo 1 730 lėktuvų, 1939 – 4 093 lėktuvai, 9 300 zenitinių pabūklų ir 373 tūkst. karių, 1941 06 – >10 tūkst. lėktuvų. Šiuolaikinėje VFR Δ – savarankiška GP rūšis. Dalis Δ priklauso NATO jungtinėms KOP.

liuizīts (L), lewisite (L), люизит – pūliuojamoji patvarioji kovinė NM. Riebus tamsus skystis, blogai tirpsta vandenyje, gerai – organiniuose tirpikliuose, kitose NM. Kovinė būseną – garai, lašai. Lydimosi temperatūra $-2,4\text{ }^{\circ}\text{C}$, virimo temperatūra $196,6\text{ }^{\circ}\text{C}$. Veikia visą organizmą, neturi slaptojo laikotarpio. Δ garai žeidžia akis ir kvėpavimo organus. Sąlyginė mirtinoji dozė įkvėpus $1,2\text{ mg}\cdot\text{min}/\text{l}$, pro odą – $20\text{ mg}/\text{kg}$, pro virškinimo traktą – $5\text{--}10\text{ mg}/\text{kg}$. Apsauga – dujokaukė ir odos IAP.

liuminoforas, *švytatas*, luminofor, люминофор – medžiaga, švytinti dėl išorinių veiksnių, pvz., šviesos (fotoluminoforas), radioakt. spinduliuotės (radioluminoforas), rentgeno spinduliuotės (rentgenoluminoforas), elektroninio srauto (katodoluminoforas), elektros lauko (elektroluminoforas) ir kt. poveikio. Δ naudojami elektroniniuose optiniuose keitikliuose (naktinio matymo prietaisuose), jonizuojančiosios spinduliuotės indikatoriuose ir dozės matuokliuose, radiolokacijos stočių ekranuose, švytinčiose rodyklėse ir kelio ženkluose, liuminescencinėse lempose, kineskopuose, rentgeno ekranuose ir kt.

liunetas, lunette, люнет – atviras iš užnugario lauko arba ilgalaikis gynybinis statinys (įtvirtinimas), sudarytas iš 1–2 frontalių pylimų ir šoninių pylimų. Δ buvo statomas XVII a. vid. – XX a. pr. svarbiausiuose gynybinių pozicijų baruose.

liūtis, heavy shower, ливень – labai smarkus lietus (iki $3,5\text{ mm}/\text{min}$). Δ staiga prasideda ir baigiasi, dažnai būna kartu su perkūnija, umaru.

Livonijos ordinas \uparrow *ordinas 2*.

lòcija, coastal pilot, лoция – 1. laivavedybos šaka, tirianti ir aprašanti navigacines hidrografines ir hidrometeorologines plaukiojimo vandenynuose, jūrose, ežeruose ir upėse sąlygas.

2. pagalbinis laivavedybos žinybas, teikiantis informaciją apie plaukiojimo rajoną (vandens baseiną). Δ leidžia oficialios valstybinės institucijos, atsakingos už laivybos saugumą; t. p. leidžiamos karinės ir pokarinės Δ (pastarosios reglamentuoja plaukiojimo po karo išlikusių minų aplinkoje sąlygas).

lòcmanas, pilot, лoцман – uosto tarnybos specialistas, patariantis laivo kapitonui, kaip manevruoti įplaukiant į uostą, išplaukiant iš jo, plaukiojant sudėtingais jūros rajonais (upių ruožais), kanalais, sąsiauriais, uostų (laivų bazavimosi punktų) prieigomis ir jų akvatorijomis. Karo metu uostuose (karinėse jūrų bazėse) sudaromi karinių locmanų punktai.

logìstika, logistics, материально-техническое обеспечение и обслуживание – mokslas, susijęs su pajėgų judėjimo ir išlaikymo planavimu ir vykdymu; karinių operacijų aspektai, susiję su: materialinių priemonių projektavimu, kūrimu, įsigijimu, sandėliavimu, transportavimu, paskirstymu, priežiūra (remontu), evakavimu ir nurašymu; personalo transportavimu; pastatų (įrenginių) įsigijimu, statyba, išlaikymu, eksploatavimu ir nurašymu; paslaugų įsigijimu ir teikimu; medicinos ir sveikatos priežiūros paslaugomis.

logìstinė paramà \uparrow *parama*.

logìstinė situācija \uparrow *situacija*.

logìstinės paramòs operācija \uparrow *operacija 2*.

logìstinės paramòs óro operācija \uparrow *operacija 2*.

logìstinis įvėrtinimas \uparrow *įvertinimas*.

lokācija, location, локация – taikinių (objektų) buvimo vietos nustatymas pagal taikinių spinduliuojamus signalus, pvz., garso ir elektromagnetines bangas (pasyvioji Δ), arba pagal atspindėtus nuo jų signalus, kuriuos siunčia specialioji įranga (aktyvioji Δ). Pagal bangų pobūdį būna garsagaudė lokacija (\uparrow *hidrolokacija*, \uparrow *žvalgyba*), optinė lokacija ir \uparrow *radiolokacija*. Lokacijos prietaisuose naudojamos prietaisų ar stebimų objektų spinduliuojamos arba atspindėtos bangos.

lokālùsis kāras \uparrow *karas, vietinis karas*.

lokātorius, radar, лoкатор – lokacijos įtaisas, skirtas objektų padėčiai, taikinių judėjimo parametrų nustatyti, taikiniams atpažinti ir lydėti, raketoms ir orlaiviams kreipti. Priklausomai nuo virpesių fizinės prigimties skiriami radiolokatoriai (\uparrow *radiolokacijos stotis*), optiniai lokatoriai (šiluminis lokatorius, \uparrow *šiluminis radiolokatorius*) ir hidrolokatoriai (\uparrow *hidrolokacijos stotis*).

òptinis Δ , laser [optical] radar, оптический лoкатор – įtaisas objektams (taikiniams) aptikti, jų koordinatėms nustatyti, formai atpažinti ir kt. uždaviniams spręsti naudojant elektromagnetinių bangų optinį diapazoną. Δ zonduojamosios spinduliuotės šaltinis – \uparrow *lazeris*, kuris tiksliau, lyginant su radiolokacijos stotimi, nustato kampines koordinates (paklaida $<1'$) ir turi geresnę skiriamąją gebą pagal tolį (keli cm). Δ , nustatantis tiksliai atstumą iki objektų, vad. lazeriniu tolimačiu. Dar \uparrow *tolimatis*.

šilumìnis Δ , thermal radar, тепловой лoкатор – optinis elektroninis prietaisas objektams (taikiniams) aptikti, atpažinti, jų buvimo vietai nustatyti naudojant taikinių skleidžiamas infraraudonojo diapazono elektromagnetines bangas; optinio lokatoriaus rūšis.

loksodromà

loksodromà, loxodrom, локсодромия – sferos ar kito sukimosi paviršiaus linija, visus dienovidinius kertanti tuo pačiu kampu. Naudojama navigacijoje apskaičiuojant ir brėžiant žemėlapiuose (jūrlapiuose) kursą, išlaikant nustatytą kursą pagal kelio kampą.

lonžeronas, sper, longeron, лонжерон – pagr. orlaivio konstrukcijų (sparno, liemens, uodegos, sraigtasparnio keliamojo sraigto mentės), krovininių automobilių, geležinkelio vagonų ir kt. laikantysis elementas. Aviacijoje naudojamos vieno arba daugelio lonžeronų konstrukcijos.

lošimų teorija, theory of games, теория игр – matematikos šaka, tirianti formaliuosius optimalių sprendimų priėmimo konfliktinėse situacijose modelius; sudedamoji operacijų tyrimo dalis. Naudojama kiekybiškai pagrindžiant optimalius sprendimus neaiškiais aplinkybėmis, ypač sprendžiant uždavinius, kurių rezultatai priklauso ne tik nuo operacijos dalyvių veiksmų, bet ir nuo jos vykdymo sąlygų. *Lošimas* suvokiamas kaip formalus konflikto (konfliktinės situacijos) – veiksmo, kuriame dalyvauja 2 ir daugiau šalių, siekiančių skirtingų tikslų ir turinčių galimybę pasirinkti joms prieinamus veiksmus, – aprašymas (modelis). Karyboje Δ gali būti naudojama rengiant operacijos (mūšio) sprendimą, pasirenkant naujas ginklų sistemas ir kt.

LSD (el es dė), LSD, Эл-Эс-Дэ – psichotropinė nepatvarioji kovinė NM. Δ – kietoji kristalinė medžiaga; lydymosi temperatūra 83°C, vandenyje netirpsta. Kovinė būsena – aerosolis. Mirtinoji dozė 1–5 mg/kg, žalojamoji – 0,002 mg/kg, ribinė – 0,0005 mg/kg. Apsinuodijama pro kvėpavimo organus, virškinimo traktą, patenkant į kraują per žaizdas ir odą. Neturi slaptojo periodo ir kumuliacinio poveikio. Skiriamos 3 apsinuodijimo stadijos: pirminė (40 min–1,5 h), psichozės (5–8 h) ir baigiamoji (16–18 h, kartais – 1,5–2 paros). Pirmieji apsinuodijimo požymiai: nuovargis, baimė, galvos svaigulys ir skausmai, skausmai širdies srityje, rankų šalimas ir drebėjimas, odos paraudimas arba pabalimas, kūno temperatūros svyravimas (tai karšta, tai šalta), prakaitavimas, seilėtekis ir ašarojimas, šleikštulys. Išsiplečia akių vyzdžiai, nerišli kalba, padažnėja pulsas ir sulėtėja kvėpavimas, sutrinka judesių koordinacija. Psichozės stadijoje pasireiškia depresija arba euforija, haliucinacijos, asmenybės dvejinimasis, dažnai keičiasi nuotaika, padidėja jautrumas, atsiranda persekiojimo baimė, agresyvumas ir pan. Apsauga – dujokaukė.

M

M diena, M day, день M – diena, kai prasideda ar turėtų prasidėti mobilizacija.

Mācho skaičius (M), Mach number, число Маха – vienas iš pagr. dujų srauto rodiklių – $M=v/a$, v – dujų srauto greitis, a – garso greitis tame pačiame dujų srauto taške. Kai $M<1$, laikoma, kad srauto greitis mažesnis už garso greitį; kai $M=1$, srauto greitis lygus garso greičiui; kai $M>1$, srautas yra viršgarsinis, t. y. jo greitis didesnis už garso greitį. Δ dažnai vartojamas pasakyti kurio nors objekto (lėktuvo, raketos, sviedinio) greitį garso atžvilgiu, ypač kai objektas skrenda viršgarsiniu greičiu. Pvz., naikintuvo greitis gali būti $M=2$, t. y. naikintuvas skrenda du kartus greičiau už garsą (E. Mach – austrų fizikas). Dar vad. *skaičius M*.

magnėtinė anomaliija, magnetic anomaly, магнитная аномалия – reiškinys, kai \uparrow *magnėtinė deklinacija* tam tikroje vietovėje netvarkingai kinta didelėse ribose. Δ Lietuvoje stebima Rokiškio raj. Tumasonių apylinkėse. Dar \uparrow *magnėtinės anomalijos rajonas*.

magnėtinė deklinacija \uparrow *deklinacija*.

magnėtinė inklinacija, magnetic inclination, магнитная инклинация, магнитное наклонение – kampas tarp horizontaliosios plokštumos ir Žemės magnetinio lauko stiprio vektoriaus.

magnėtinė minà \uparrow *mina 2*.

magnėtinė minų ieškà, magnetic minehunting, магнитный поиск мин – minų ir panašių objektų paieška po vandeniu ir po žeme naudojant magnetinius minų ieškiklius. Dar \uparrow *minų ieškiklis*.

magnėtinė šiaurė, magnetic north, магнитный север – kryptis, kurią rodo laisvai besisukanti ant ašies įmagnetinta adata, veikiama tikrai Žemės magnetinio lauko; šiaurės krypties rodyklė.

magnėtinė variācija, magnetic variation, магнитная вариация – **1.** *nav.* horizontalus kampas konkrečioje vietovėje tarp tikrosios ir magnėtinės šiaurės krypčių, matuojamas į rytus arba vakarus, priklausomai nuo magnetinio šiaurės ašigalio krypties tikrojo šiaurės ašigalio atžvilgiu.

2. *kart.* krypties į Žemės magnetinį ašigalį pokytis per tam tikrą laiko tarpą. Dar \uparrow *metinis magnėtinės deklinacijos pokytis*.

magnėtinės anomalijos rajonas \uparrow *rajonas 1*.

magnėtinės rodyklės nuokrypis nuo tīnklo \uparrow *nuokrypis 3*.

magnėtinis āzimuthas (A_m) \uparrow *azimuthas*.

magnėtinis kōmpasas \uparrow *kompasas*.

magnėtinis pusiaujas \uparrow *pusiaujas*.

magnetofōnas, tape recorder, cassette recorder [player], магнитофон – prietaisas garsui įrašyti ir jam atkurti specialioje magnėtinėje juostoje, padengtoje plonu feromagnetinės emulsijos sluoksniu. Dar \uparrow *diktofonas*.

vaizdo Δ , video recorder, видеоманитофон – aparatas vaizdui ir garsui įrašyti ir atgaminti magnetiniu būdu. Pagal veikimo principą Δ panašus į magnetofoną, bet vaizdo signalas užima platesnę dažnių juostą, o magnėtinės juostos judėjimo greitis didesnis.

magnetomētras, magnetometer, магнитометр – prietaisas Žemės magnetinio lauko charakteristikoms ir medžiagu magnetinėms savybėms matuoti. Naudojamas magnetometriniėje žvalgyboje, automatikoje ir valdymo priemonėse matuojant laivų magnetinius laukus, defektoskopijoje, brand. fizikoje ir kt. Δ , automatiškai registruojantis kintančius dydžius, vad. *magnetografu*.

magnetomėtrinė žvalgýba \uparrow *žvalgyba*.

magnetomėtrinis maskāvimas \uparrow *maskavimas*.

magnetronas, magnetron, магнетрон – generatorinė mikrobanginio dažnio virpesių elektroninė lempa, kurioje magnetinio ir elektros lauko veikiami elektronai juda sudėtingomis trajektorijomis. Δ naudojamas radiolokacijos, navigacijos, kosminio ryšio ir kt. įrenginiams.

maįstpiningiai, food allowance, продовольственные деньги – išmokos už maistą privalomosios karo tarnybos kariams už laisvas nuo tarnybos dienas, kai jie išleidžiami iš dalinio daugiau nei vienai parai; išmokos už maistą profesinės karo tarnybos kariams, kai jie neapgrūpinami maistu.

maitinimo pūntas ↑ *pūntas 2.*

majōras, major, майор – pirmasis SP ir KOP vyresniųjū karininkū laipsnis; atitinka KJP komandas, kai kuriose valstybēse – trečiojo rango kapitonas.

makētas, mock-up, макет – pagal mastelį sukurtas mašinos, aparato arba ginklo modelis, naudojamas mokant jų sandaros arba išbandant naujus gaminius, mokant personalą eksploatuoti mašinas, aparatus ar ginklus. Dar ↑ *modelis.*

kāro tēchnikos Δ, dummy [simulated] military materiel, макет военной техники – kokios nors erdvinės kompozicijos, pvz., karo technikos ar ginklū komplekso (pavyzdžio), pastato, įrenginio ir pan., pagamintū iš medžio, gipso ar kartono, išorės modelis, ppr. mažesnis už patį objektą.

maksīmas, Maxim, максим – pirmasis pasaulyje automatinis ginklas – sunkusis kulkosvaidis, kurį 1883 sukūrė amerikietis H. S. Maksim (1840–1916). Rusijos kariuomenės ginkluotėje buvo angliškas Δ variantas, nuo 1910 – modernizuotas su A. A. Sokolovo stovu (kalibras 7,62 mm, masė su stovu 63,6 kg, greitašauda iki 300 šūvių/min, taiklusis šaudymo nuotolis 3 000 m, juostoje buvo 250 šovinių). Buvo sovietinės kariuomenės ginkluotėje iki II pasaul. karo pab.

makštīs, sheath, case, ножны – dėklas ar įmova peiliui, durklui, kalavijui įdėti.

malūnsparnis, helicopter, автожир – lėktuvas, kurio sparnus atstoja viršutinis laisvai besisukantis sraigtas, o traukia priekinis sraigtas. Kitaip nei sraigtasparnis, Δ negali vertikaliai pakilti ir tūpti, pakibti ore, tačiau turi mažą tūpimo (kilimo) greitį ir ridą. Skrydžio greitis 30–240 km/h. Galėjo turėti nedidelį sparną arba būti besparnis. Išrado ispanas Huanas de lia Sierva 1922. Paplitus sraigtasparniams Δ raida buvo nutraukta.

Mānerheimo linija, Mannerheim line, линия Маннергейма – ilgalaikių įtvirtinimų sistema Karelijos sąsmaukoje 32 km nuo Leningrado (Sankt Peterburgo). Įrengė 1927–1939 Suomijos vyriausybė, kuriai padėjo vokiečių, anglų, prancūzų ir belgų specialistai. Pavadinta K. Mannergeimo vardu. Turėjo kelias ešelonuotas užtvartų ir atramos pūntų linijas su ilgalaikiškais ir lauko ugnies taškais. Sovietinė kariuomenė bandė pralaužti Δ sovietų–suomių karo metu (1939–1940) ir pralaužė II pasaul. kare (1944). Vėliau visi linijos įrenginiai buvo sugriauti.

manėvrai ↑ *manėvras 6.*

manėvras, manoeuvre, маневр – 1. karinių pajėgū naudojimas mūšio lauke, suderintas su parama ugnimi ar ugnies galia, siekiant įgyti pranašumą priešo atžvilgiu ir įvykdyti užduotį.

2. pajėgū judėjimas arba jų organizuotas perdislokavimas kovos veiksmū metu į kitą rajoną (kryptį) turint tikslą užimti palankesnę padėtį, sudaryti reikiamą pajėgū grupuotę, išvesti pajėgas iš priešo smūgių rajonų ir kt.; ugnies, aviacijos ir raketų smūgių perkėlimas koncentruojant poveikį svarbiausiems taikiniams arba naikinant naujus taikinius; materialinių priemonių transportavimas (perdavimas) siekiant geriausiai aprūpinti veikiančią pagr. kryptimi pajėgū grupuotę. Δ tikslai puolant: didinti ar perkelti pastangas naujomis kryptimis, atremti kontratakas, apeiti užterštas zonas ir kt.; ginantis – stiprinti pavojingas (silpnas) kryptis, atitraukti pajėgas iš galimos priešo smūgio krypties ar užimti kitą gynybos rajoną. Skiriamas strateginis, operatyvinis ir taktinis Δ. Δ vykdo pajėgos, manevruojama ugnimi ir materialinių priemonių atsargomis. Dar ↑ *apėjimas, apglėbis, atitraukimas, kontrmanėvras.*

batėrijū Δ, battery manoeuvre, маневр батарей – art. baterijų pozicijų keitimas išilgai fronto ir į gilumą siekiant užimti patogesnę padėtį kovos užduotims atlikti.

Δ į **sparną**, flanking manoeuvre, маневр во фланг – organizuotas pajėgū perkėlimas sparno link siekiant atremti priešo smūgį į sparną arba smogti jam smūgį į sparną ir užnugarį.

Δ **materiāliniū priemoniū atsargomis**, stocks of supplies manoeuvre, маневр запасами материальных средств – manėvras, kuris atliekamas perdislokuojant logistinius vienetus, naudojant materialinių priemonių rezervas, peradresuojant krovinis, perskirstant atsargas, keičiant pajėgū tiekimo šaltinius.

operatīvinis Δ, operational manoeuvre, оперативный маневр – manėvras, kuris vykdomas pagal operatyvinio junginio vado sprendimą siekiant įvykdyti operacijos kovos užduotis. Manevruojama GP ir pajėgū rūšiū junginiais (dalinais), nukreipiami aviacijos ir operatyvinių–taktinių raketų smūgiai, perskirstomos junginio materialinės techninės priemonės.

pajėgū Δ, forces manoeuvre, маневр войсками – manėvras, kurį atlieka padaliniai, daliniai ir junginiai naudodami etatines kovos ir transporto priemones, t. p. automobiliū, geležinkeliū, oro ir vandens transportą. SP kovos veiksmū rajone ppr. manevruoja žygiuodamos, o tiesiogiai mūšio lauke – kovos, prieškovine arba žygio rikiuote. Naudojant manėvrą puolime, perkeliamos pastangos kita kryptimi, apsupamas priešas apeinant jį arba apglėbiant iš sparnū ir kt.; gynyboje – stiprinamos gresiamos kryptys, sudaromos kontrsmūgiū (kontratakū) grupuotės, išvengiama stipresniū priešo pajėgū smūgio atsitraukiant ir užimant naujus gynybos ruožus ir kt.

stratėginis Δ, strategic manoeuvre, стратегический маневр – manėvras, kurį vykdo vyriausioji karinė vadovybė

viename arba keliuose karo veiksmų teatruose. Manevruojama strateginėmis brand. pajėgomis, didelėmis SP, KOP, KJP, OEG pajėgų grupuotėmis, strateginiais rezervais siekiant strateginių tikslų.

taktinis Δ, tactical manoeuvre, тактический маневр – manevras, kuris vykdomas pagal taktinio junginio (dalinio, padalinio) vado sprendimą siekiant įvykdyti mūšio kovos užduotį. Manevruojama įvairių pajėgų rūšių daliniais (padaliniais), artilerijos ugnimi, nukreipiami taktinių raketų smūgiai.

ugniūs Δ, fire manoeuvre, маневр огнем – manevras, kuris atliekamas operacijoje (mūšyje) perkeliama karinių vienetų ugnį pagal frontą ir gilumą iš vienu taikinių (objektų, ruožų, barų) į kitus nekeičiant ugnies (leidimo) pozicijų. Δ tikslas – sutelkti ugnį, kad patikimai ir per trumpą laiką būtų sunaikinti (nuslopinti) svarbūs objektai arba išskirstyta ugnis, kad vienu smūgiu naikinti (slopinti) kelis objektus.

3. laivų ar orlaivių judėjimas į vietą, suteikiančią pranašumą prieš atžvilgiu.

oro taikinio Δ, air target manoeuvre, маневр воздушной цели – oro taikinio skrydžio parametru (krypties, aukščio, greičio) kitimas siekiant sumažinti pažeidimo OEG priemonėmis tikimybę. Skiriamas priešzenitinis, priešnaikintuvinis, priešraketinis ir kt. manevras.

4. laivo, orlaivio ar transporto priemonės valdymo veiksmai norint pakeisti jų judėjimo kryptį.

5. taktinės pratybos jūroje, ore, sausumoje ar pratybos naudojant žemėlapi, imituojant kovos veiksmus.

6. **manėvrai**, field exercises, маневры [учение] – abipusiai strateginio masto mokymai dalyvaujant kelių karinių apygardų pajėgoms ir įvairių GP rūšių junginiams. Tai aukščiausia kariuomenės, vadų ir štabų mokymo, kovinės parengties gerinimo forma. Manevrų metu t. p. tiriamos karo meno ir kariuomenės organizavimo problemos, tikrinamos statutų ir įvairių instrukcijų nuostatos, ginklų ir kt. karo technikos naudojimo būdai ir ypatumai, tiriamos karo veiksmų teatro savybės.

manėvras į spaŋną ↑ *manevras 2.*

manėvras materiālinių priemonių atsargomis ↑ *manevras 2.*

manevrāvimo zonā, manoeuvring area, маневренная зона – av. aerodromo dalis, skirta orlaiviams kilti ir tūpti, riedėti žeme, kai tai susiję su kilimu ir tūpimu. Dar ↑ *orlaivių sutelkimo aikštelė.*

manevrāvimo, tiekimo ir evakāvimo keliai, manoeuvring, supply and evacuation routes, пути маневра, снабжения и эвакуации – keliai, įrengti iš komunikacijų (užnugario) zonos ar sparnų fronto link pajėgoms manevruoti, šaudmenims ir kitoms materialinėms priemonėms tiekti, sužeistiems ir sergantiems kariams, sugedusiai ir nereikalingai ginkluotei, karo technikai, kariniam turtui evakuoti. Δ priklauso pagr. ir atsarginiai frontalieji ir lygiagretieji keliai, privažiuojamieji prie karinių vienetų išdėstymo rajonų keliai, nepravažių ir nelabai pravažių kelių ruožų aplinkkeliai, vorų keliai sunkiai vikšrinei technikai judėti (evakuoti).

manėvrinė gynyba ↑ *gynyba.*

manėvrinė taktika ↑ *taktika.*

manevringūmas, manoeuvrability, маневренность – 1. įvairių GP rūšių junginių (vienetų) ir kovos technikos savybė, rodanti jų judrumą (mobilumą) ir gebėjimą greitai persidislokuoti ir išsiskleisti kovos ar kitoms užduotims vykdyti taikos ir karo metu. Δ išreiškiamas laiku, per kurį atliekamas reikiamas manevras.

2. karo technikos galimybės greitai keisti judėjimo greitį ir kryptį (orlaiviams – ir skrydžio aukštį, povandeniniams laivams – ir panirimo gylį); sugebėjimas judėti keliais ir be jų.

manevruojančioji rakėtos galvūtė ↑ *raketos galvūtė.*

Manhātano projėktas, Manhattan project, Манхэтенский проект – JAV brand. ginklo kūrimo programa. Priimtas 1942 metų rugpjūčio mėn. Administracinis vadovas generolas L. Grows, mokslinis vadovas profesorius R. Oppenheimer. Darbai buvo vykdomi Naujosios Meksikos valstijos Los Alamos plokščiakalnyje, kur buvo įkurtas brand. fizikos, chemijos, biologijos ir kt. mokslo šakų mokslinis tiriamasis institutas. 1945 16 07 buvo atliktas pirmasis istorijoje brand. užtaiso sprogimas. 1946 visa projekto medžiaga buvo perduota civilinei atominės energijos komisijai.

manipulas, manipul, манипула – *ist.* Sen. Romos kariuomenės padalinys, susidedantis iš dviejų centurių ir sudarantis 1/3 kohortos; pakeltas ant ieties šieno kuokštas, reiškiantis karių susirinkimo vietą. Atsirado IV a. pr. Kr., kai iš falangų sudarytas legionas buvo padalytas į 10 Δ. Tai labai padidino legiono manevringumą. III a. pr. Kr. Δ skaičius legione išaugo iki 30-ties. Manipuloje buvo 120 karių. II a. pr. Kr. 3 Δ sudarė kohortą. Dar ↑ *centurija, kohorta.*

māras, plague, чума – labai pavojinga ūminė, greitai plintanti kontaginė užkrečiamoji žmonių ir gyvūnų liga. Δ sukelia bakterijos, kurios yra atsparios šalčiui, bet neatsparios aukštai temperatūrai. Skleidimo būdai – per orą užkrėstais lašais, įkandus užkrėstoms blusoms; biol. karo sąlygomis – purškiant ore, užkrečiant vandenį, maisto produktus ir namų apyvokos daiktus, skleidžiant užkrėstas blusas. Ligos požymiai: karščiavimas, šaltkrėtis, jaudulys, sutrikusi sąmonė, sumažėjęs arterinis kraujospūdis, padidėjęs kepenys ir blužnis. Inkubacinis laikotarpis trunka 2–3 dienas. Mirtingumas – 30–100%, gydant – iki 10%. Užkrėsti kariai 42–56 paroms netenka gebėjimo kovoti.

marodieriāvims

marodieriāvims, marauding, looting, мородерство – slaptas ar atviras grobimas savanaudiškais tikslais daiktų tiek iš savo, tiek iš priešų nukautų ar sužeistų kautynių lauke karių ar civiliųjų asmenų. Δ pripažįstami ir tokie veiksmai, kai grobiami daiktai iš sužeistųjų, vežamų ar nešamų iš kautynių lauko į medicinos įstaigas. Įsakymas grobti ir Δ laikomas karo nusikaltimu.

máršalas, marshal, маршал – aukščiausiasis kai kurių valstybių GP karinis laipsnis. Kai kur tai atitinka feldmaršalą. Prie laipsnio ppr. pridedamas GP (pajėgų) rūšies pavadinimas – aviacijos maršalas, artilerijos maršalas ir pan.

máršalo skėptras ↑ *skeptras*.

máršas, march, марш – muzikos kūrinys, pagal kurį per paradus žygiuoja kariuomenė.

maršrūtas, route, маршрут – nustatytas kariuomenės ir transporto priemonių judėjimo kelias. Δ žymimas žemėlapyje nurodant pagr. punktus, kuriuos privalu kirsti, arba azimutus. Δ neturi kirsti didelių gyvenviečių ir miestų, didelių kelių mazgų, būti netoli geležinkelio stočių. Vikšrinių transporto ir kovos priemonių maršrutai nustatomi atskirai. Dar ↑ *klasifikacija, manevravimo, tiekimo ir evakuacijos keliai, maršruto pralaidumas, maršruto važumas*.

ašinis Δ, axial route, осевой маршрут – kelias, einantis iš užnugario į priešakinę zoną.

atsarginis Δ, reserve route, запасный маршрут – kelias, rezervuotas išimtinai tam tikrai vadovybei ar vienetai.

ypatingasis Δ, dispatch route, особый маршрут – kelias, kuriame eismas yra visiškai kontroliuojamas atsižvelgiant į naudojamo transporto prioritetus ir į eismo grafiką. Leidimas yra būtinas net ir atskiroms transporto priemonėms.

kontroliuojamasis Δ, supervised [controlled] route, контролируемый маршрут – 1. kelias, kuriame yra tam tikras kontrolės postų, kelių patrulių skaičius ar teikiama mišrioji pagalba. Leidimas važiuoti juo reikalingas tik transporto priemonių vorai arba išskirtinio gabarito ar masės transportui; 2. kelias, kuriame taikomi apribojimai transportui ir judėjimui.

laikinasis Δ, provisional route, временный маршрут – trumpalaikis ir ribotais tikslais naudojamas maršrutas ar jo dalis.

laisvasis Δ, open route, свободный маршрут – kelias, kuriam netaikomi eismo ar judėjimo apribojimai.

pagrindinis Δ, main route, основной маршрут – kelias, kuriuo juda (manevruoja) pagr. pajėgos.

pagrindinis tiekimo Δ, main supply route, основной маршрут подвоза – kelias arba keliai, kuriais nustatytame operacijos rajone vykdoma didžiausia aprūpinimo ir paramos dalis.

ribotasis Δ, limited access route, ограниченный маршрут – vienpusio eismo kelias, su vienu ar keliais apribojimais, kurie neleidžia kariniam transportui visu greičiu vykti nurodyta kryptimi.

skrydžio Δ, flight route, маршрут полета – orlaivio judėjimo kelio projekcija į Žemės paviršių. Δ išrenkamas (nustatomas) taip, kad orlaivis, atsižvelgiant į įgulos orientavimosi sąlygas, nepastebimą ir saugų skrydį virš priešų teritorijos, netikėtą ir tikslų atskridimą į taikinį ir nuskridimą nuo jo, tiksliai patektų į taikinį arba nustatytą punktą.

maršruto parinktuvas, router, маршрутизатор – *komp.* tinklų kompiuteris, kuris laiko ir nukreipia duomenis nuo vienu vietinių tinklų į kitus, t. p. iš vietinio tinklo į teritorinį ir iš teritorinio į vietinį. Δ perskaito tinklo adresą ir parenka geriausią duomenų perdavimo ir priėmimo kelią.

maršruto pralaidumas, route capacity, пропускная способность маршрута – 1. didžiausias transporto srautas, judantis viena kryptimi labiausiai apribotoje judrioje kelio vietoje.

2. didžiausia krovinių masė (t), vežama viena kryptimi tam tikru keliu per vieną valandą, apskaičiuojama padauginus didžiausią pravažiuojančių per valandą automobilių skaičių iš vidutinės naudingosios apkrovos. Dar ↑ *geležinkelių linijos pralaidumas*.

maršruto žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

maršruto važumas, route capacity, проходимость маршрута – maršruto charakteristika, apibūdinanti transporto priemonių galėjimą judėti šiuo maršrutu nustatytu greičiu. Skiriamas važus, nelabai važus ir nevažus maršrutas. Dar ↑ *vietovė*.

māsė, mass, масса – fizik. dydis, apibūdinantis inercines ir gravitacines kūno savybes. Pagr. Tarptautinės vienetų sistemos masės vienetas – kilogramas (kg). Dar leidžiami vartoti vienetai – tona (t), atominės masės vienetas (u). JAV ir D. Britanijoje vartojamas nemetrinis vienetas – svaras (Ib = 0,453592 kg).

artilėrijos sálvės Δ, weight of artillery fire, масса артиллерийского залпа – 1. bendroji sviedinių (minų), naudojamų (planuojamų naudoti) vienoje artilerijos salvėje, masė; 2. bendroji visų dalinio (junginio) artilerijos ginklų kartu iššaukamų (leidžiamų) sviedinių (minų) masė; vienas iš ugnies galios rodiklių. Apskaičiuojant reaktyvinės Δ masę imama ne visa reaktyvinio sviedinio masė, o tiksliai jo kovinės dalies (kovinės galvutės) masė.

automobilio Δ, automobile mass, масса автомобиля – automobilio rodiklis, reiškiamas masės vienetais (kg, t). Ppr. nurodoma savoji (nepakrauto) Δ, krovumas (didžiausioji leidžiamoji krovinių masė) ir pakrauto Δ, ašių apkrova.

Lengvųjų automobilių ir autobusų krovumą nusako keleivių skaičius ir bagažo masė, sunkvežimių, priekabų – krovinių masė. Δ be degalų, tepalų, aušinimo skysčio vad. savąja. Krovumo santykis su savąja mase rodo konstrukcijos patvarumą. Kuo lengvesnės medžiagos ir tobulesnė gamybos technologija, tuo šis santykis didesnis. Lengvųjų automobilių jis būna 0,25–0,6, sunkvežimių – 0,6–1,6. Didžiausią krovumą ir pakrauto automobilio masę nustato kelių eismo ir kelių eksploatavimo taisyklės pagal dangos (ypač pavasario polaidžio metu), tiltų tvirtumą, automobilio keliamą triukšmą, ašių skaičių. Kai pakrauto automobilio masė >40 t arba vienos ašies apkrova >100 kN, reikia kelio savininko (komendantinės arba autotransporto tarnybos – karo metu) leidimo.

ikikritinė Δ , subcritical mass, подкритическая масса – mažesnė už kritinę skylančios medžiagos masė. Brand. užtaisų skylančios medžiagos masė visuomet turi būti ikikritinė, kitaip gali įvykti savaiminis brand. sproginimas. Tai pasiekama mažinant skylančios medžiagos tankį (implozinis atominis užtaisas) arba ją suskaidant į kelis gabalus (patrankinis atominis užtaisas).

kovinio užtaiso Δ , weight of powder charge, масса боевого заряда – šaudmens pagr. užtaiso (sprogstamojo, brand., chem., biol., šviečiamojo, dūminio ir kt.) masė.

kritinė Δ , critical mass, критическая масса – mažiausioji skylančiosios medžiagos masė, kuriai esant tam tikromis sąlygomis įmanoma savaiminė grandininė branduolių dalijimosi reakcija. Δ priklauso nuo medžiagos rūšies, jos tankio, užtaiso formos, priemaišų kiekio ir sudėties, neutronų atšvaito konstrukcijos ir kt. Brand. sproginimui sukelti skylančiosios medžiagos masė turi būti virškritinė. Kai Δ nepakankamai viršijama, dalijimosi reakcija gali sustoti dėl skylančių branduolių skaičiaus ir užtaiso tankio sumažėjimo, kai reakcijos metu padidėjus temperatūrai ir slėgiui išsisklaido skylančioji medžiaga.

króvinio Δ , cargo weight, масса груза – 1. kroviny (kroviniai išreiškiami tonomis, skysčiai – litrais arba galonais, keleiviai – skaičiais), kuri gali vežti transporto priemonė pagal nustatytas eksploatavimo sąlygas; 2. bendra keleivių ir krovinio masė, kuri orlaivis gali skraidinti; 3. transporto priemonės masė. Dar \uparrow *bruto, neto*.

órlaivio Δ , aircraft weight, масса самолета – masė, kurią sudaro parengtas kovai orlaivis (bendroji konstrukcijos, ginkluotės, aviacijos šaudmenų, degalų, krovinio ir ekipažo masė). Praktinės reikšmės turi didžiausioji kilimo ir didžiausioji tūpimo masė.

pabūklo kovinė Δ , gun weight in firing position, масса орудия в боевом положении – *art.* parengto šaudyti pabūklo masė.

pabūklo žygio Δ , full march weight of gun, масса орудия в походном положении – *art.* parengto žygiui pabūklo masė. Δ visuomet didesnė negu pabūklo kovinė masė.

rakėtos Δ , missile weight, масса ракеты – pagamintos, parengtos leisti, paleistos ar pasiekusios tikslą raketos masė. Skiriama konstrukcijos, naudojimo krūvio, leidimo arba pradinė (visa Δ prieš leidimą) ir galutinė (Δ aktyviojo trajektorijos ruožo pabaigoje, t. y. išjungus variklį).

santykinė variklio Δ , specific mass of the engine, удельная масса двигателя – variklio masės ir jo galios arba kurios nors kitos charakteristikos, pvz., traukos, santykis; variklio tobulumo rodiklis. Automobilių Δ yra 1,1–6,8 kg/kW, tankų – 1,0–4,8 kg/kW, aviacijos stūmoklinių – 0,5–0,7 kg/kW, aviacijos turbosraigtinių – 0,14–0,4 kg/kW, laivų – 0,7–9,5 kg/kW. Δ – atvirkštinis sąlyginės galios dydis.

sūrinkto sviedinio Δ , weight charged, вес снаряженного снаряда – sviedinio korpuso, pagr. užtaiso ir sprogdiklio masė.

virškritinė Δ , supercritical mass, надкритическая масса – didesnė už kritinę skylančios medžiagos masė. Kai skylančios medžiagos masė tampa virškritinė, įvyksta savaiminis brand. sproginimas. Δ sudaroma sprogdinant brand. užtaisus.

māsinė kariuomenė \uparrow *kariuomenė*.

māsinė ugnis \uparrow *ugnis*.

māsiniai nuostoliai \uparrow *nuostoliai*.

māsinio atpildo strategija \uparrow *strategija*.

māsinio naikinimo ginklas (MNG), mass destruction weapon, оружие массового поражения (ОМП) – ypač didelę naikinamąją galią turintis ginklas; jo naudojimas daro masinių nuostolių ir griovimų. Δ pasižymi didele naikinamųjų veiksmų gausa ir ilga jų trukme – tai turi ypač didelį neigiamą moralinį ir psichologinį poveikį. Δ priklauso \uparrow *branduolinis ginklas*, \uparrow *cheminis ginklas* ir \uparrow *biologinis ginklas*. Gali atsirasti ir kt. MNG rūšys, pagrįstos kitais veikimo principais (\uparrow *naujieji netradiciniai ginklai*), bet pagal veiksmingumą prilygstančios tradiciniams Δ . Prie Δ pagal savo veiksmingumą priartėja įprastinis didesnės galios ginklas. Δ tarptautiniais susitarimais iš dalies uždraustas. 1925 Ženevos protokolas uždraudė naudoti dusinamąsias ir nuodingąsias dujas ir biol. medžiagas. Po II pasaul. karo pasirašyta daug tarptautinių susitarimų, saugančių žmoniją ir gamtą nuo Δ : 1963 – sutartis, draudžianti brand. ginklo bandymus atmosferoje, kosmose ir po vandeniu; 1967 – sutartis dėl kosmoso naudojimo taikiais tikslais; 1968 – sutartis

dėl brand. ginklo neplatino; 1972 – konvencija, draudžianti bakteriologinį ginklą; JAV ir SSRS sutartys: 1972 – dėl priešraketinės gynybos sistemų apribojimo (JAV 2002 vienašališkai nutraukė šią sutartį), 1972 – dėl strateginės puolamosios ginkluotės apribojimo (SGA-1); 1974 – dėl brand. ginklo požeminių bandymų apribojimo; 1977 – dėl bendradarbiavimo naudoti kosmosą taikiais tikslais; 1979 – dėl strateginės puolamosios ginkluotės apribojimo (SGA-2, sutartis neįsigaliojo, nes nebuvo ratifikuota); 1980 – Ženevos protokolas, draudžiantis naudoti padegamąjį ginklą prieš taikius civilinius gyventojus; 1987 – JAV ir SSRS sutartis dėl vidutinio ir mažesnio nuotolio raketų sunaikinimo; 1991 – JAV ir SSRS sutartis dėl strateginės puolamosios ginkluotės mažinimo ir apribojimo (START-1) – balistinių raketų ir sunkiųjų bombonešių skaičius mažinamas iki 3200 (po 1600 kiekvienoje valstybėje), o brand. užtaisų – iki 12 000 (po 6 000 – kiekvienoje valstybėje); 1993 – Paryžiaus konvencija dėl chem. ginklo gamybos uždraudimo ir jo atsargų sunaikinimo, JAV ir Rusijos sutartis dėl strateginės puolamosios ginkluotės mažinimo ir apribojimo (START-2) – brand. užtaisų skaičius turi būti sumažintas 3 kartus; 2002 – JAV ir Rusijos sutartis dėl brand. ginkluotės mažinimo koncepcijos – brand. užtaisų skaičius per 10 metų turi būti sumažintas kiekvienoje šalyje iki 1800–2200. Lietuvos kariuomenė Δ neturi ir nežada turėti. Dar ↑ *raketinis branduolinis ginklas, RChB ginklai*.

māsinio naikinimo ginklo naudojimas, mass destruction attack, применение оружия массового поражения – MNG naudojimas karo veiksmuose, kurių nustato tam tikri statutai, nuostatai, instrukcijos, įgaliotų vadų įsakymai. MNG gali būti naudojamas bet kuriuose karo etapuose, tačiau didžiausia jo naudojimo tikimybė karo pradžioje, kai siekiama padaryti didžiausių nuostolių prieš pajėgoms, kariniam ekonominiam potencialui. Pagr. MNG naudojimo būdai – ugnies smūgiai (antpuoliai). Smūgiui gali būti naudojamas tik brand. ginklas arba kelios MNG rūšys, arba masinio naikinimo ir įprastinis ginklai. Naudojant MNG, veiksmingai ir patikimai naikinamos prieš grupuotės, sudaromos masinių sugriovimų, gaisrų, RChB taršos zonos. Pagr. Δ principai yra šie: masiškumas, netikėtumas, pirmojo smūgio prevencija, svarbiausių prieš grupuočių ir objektų naikinimas svarbiausiomis kovos veiksmų kryptimis, nedelsiamas brand. ir chem. smūgių rezultatų naudojimas, brand. smūgių derinimas su kitų masinio naikinimo ir įprastinių ginklų smūgiais.

māsinio naikinimo ginklų naudojimo padarinių prognozavimas ↑ *prognozavimas*.

māsinis aviācijas smūgis ↑ *smūgis, aviācijas smūgis*.

māsinis branduolinis smūgis ↑ *smūgis, branduolinis smūgis*.

māsinis naudojimas, mass employment, массовое применение – sutelktas pajėgų, kovos technikos ar kitų priemonių naudojimas ribotoje vietovėje.

māsinų ir ištisinių gaisrų zona ↑ *gaisrų zona*.

māsinų neramumų malšinimo cheminė medžiaga ↑ *medžiaga 1*.

maskāvimas, masking [camouflage], маскировка – vykdomų priemonių kompleksas naudojant natūralias ar dirbtines medžiagas žmonėms, technikai, stacionariesiems ar laikiniams objektams arba taktinėms pozicijoms paslėpti siekiant suklaidinti priešą arba likti jo nepastebėtam; kovinės (operatyvinės) paramos rūšis. Δ padeda pasiekti pajėgų veiksmų netikėtumą, išsaugoti kovos gebą, padidinti veiksnumą. Pagal mastą ir uždavinių pobūdį skiriamas strateginis, operatyvinis ir taktinis Δ; pagal žvalgybos priemones, nuo kurių maskuojama, – elektroninis, garsinis (akustinis), hidroakustinis, magnetometrinis, optinis elektroninis, radiacinis, radiolokacinis, radijo, radiotechninis, šiluminis (infraraudonasis), šviesos ir kt. Veiksmingiausias toks Δ, kuris nukreiptas prieš visas prieš žvalgybos priemones. Maskuojama rengiantis kovos veiksmams ir jų metu. Maskavimo būdai: ↑ *slėpimas*, ↑ *demonstratyvieji veiksmai*, ↑ *imitacija*, ↑ *dezinformacija*, ↑ *klaidinamieji veiksmai*. Dar ↑ *dažymas, maskavimo drausmė*.

elektrōninis Δ, electronic camouflage [masking], электронная маскировка – kontroliuojamas elektromagnetinės energijos spinduliavimas draugiškųjų pajėgų dažniais siekiant apsaugoti draugiškųjų pajėgų ryšius ir elektronines sistemas nuo prieš elektroninės paramos priemonių (ryšių žvalgybos), netrikdant draugiškųjų pajėgų sistemų veikimo. Δ sudaro radijo, radiotechninis, radiolokacinis, optinis elektroninis, hidroakustinis maskavimas. NVS šalių GP – radioelektroninis Δ.

garsinis Δ, sound camouflage, звукомаскировка – priemonių kompleksas, skirtas sumažinti demaskuojamojo triukšmo lygį ir sukurti triukšmo šaltinius, trukdančius prieš akustinei žvalgybai; sudedamoji taktinio maskavimo dalis. Maskuojamas pajėgų pergrupavimas, keitimas ir manevras, kovos veiksmų rengimas ir kt.

hidroakūstinis Δ, hydroacoustic [antisonar] camouflage, гидроакустическая маскировка – povandeninių ir antvandeninių laivų slėpimas nuo prieš hidroakustinės žvalgybos priemonių; sudedamoji elektroninio maskavimo dalis. Atliekamas naudojant garsą izoliuojančius ir sugeriančius įtaisus, silpnagarsį povandeninių laivų plaukimo greitį, išjungiant triukšmą keliančią pagalbinę įrangą, naudojant triukšmo prietaisus ir kt.

magnetometrinis Δ, magnetometric camouflage, магнитометрическая маскировка – maskavimas nuo prieš magnetometrinės žvalgybos priemonių, atliekamas imituojuojant SP karo technikos, povandeninių laivų judėjimą, jūrų minas ir kt. objektus, ieškant ir naikinant išmėtytus prieš magnetometrus (↑ *magnetometras*) draugiškųjų pajėgų veiksmų rajonuose.

operatyvinis Δ, operational masking, оперативная маскировка – maskavimas, kuris atliekamas demonstratyviaisiais veiksmais, imituojant pajėgų, kt. karinių objektų sutelkimą ir išdėstymą, klaidinant priešą apie savo pajėgų būseną ir būsimų veiksmų pobūdį, rengiant ir atliekant operacijas. Δ planuoja armijų grupės (fronto) štabas remdamasis vado operacijos sprendimu.

optinis elektrinis Δ, optical electronic camouflage, оптико-электронная маскировка – priemonių kompleksas, skirtas kariniams objektams slėpti nuo priešo optinių (optinių elektroninių) žvalgybos priemonių; sudedamoji elektroninio maskavimo dalis. Maskuojamasi naudojantis maskuojamosiomis vietovės savybėmis, tamsiu paros laiku ir meteorologinėmis sąlygomis, ribojančiomis šių žvalgybos priemonių naudojimą; maskuojant šviesos šaltinius; naudojant priedangas, dirbtinę maskuotę, dūmus, aerozolį; įrengiant klaidinamuosius įrenginius ir objektus.

radiacinis Δ, radiation camouflage, радиационная маскировка – veiksmi brand. šaudmenims nuslėpti nuo priešo radiacinės (radiometrinės) žvalgybos prietaisų. Maskuojamasi naudojant reljefo nelygumus, ekranuojant slepiamus objektus, laikant brand. šaudmenis požeminiuose statiniuose, įrengiant klaidinamuosius objektus. Imituojant brand. šaudmenų saugyklas ir siuntimo į taikinį priemonių pozicijas gali būti naudojami dirbtinieji radioakt. izotopai.

radijo Δ, radio camouflage, радиомаскировка – veiksmi ir priemonės prieš radijo žvalgybos veiksmingumui mažinti; sudedamoji elektroninio maskavimo dalis. Tai savo siųstuvų darbo ribojimas, spinduliavimo galios mažinimas, siuntimo spartos didinimas, klaidinamųjų radijo tinklų kūrimas ir kt.

radiolokacinis Δ, radar camouflage, радиолокационная маскировка – radiolokacijos stočių bangas sugeriančių ar atspindinčių medžiagų naudojimas radiolokacinio atspindėjimo nuo objekto paviršiaus savybėms pakeisti; sudedamoji elektroninio maskavimo dalis. Tai pasiekama naudojant menką radiolokacijos stočių skiriamąją gebą ir naudojant atšvaitus. Maskuotei naudojamos reljefo nelygumais, statiniais ir kt. objektais; prie aplinkos fono atšvaitais derinami slepiamų objektų kontūrai.

radiotėchninis Δ, electronic engineering camouflage, радиотехническая маскировка – veiksmi prieš radiotėchninės žvalgybos veiksmingumui mažinti; sudedamoji elektroninio maskavimo dalis. Tai radiotėchninių priemonių veikimo ribojimas, apgaulingųjų priemonių kūrimas ir kt.

stratėginis Δ, strategic masking, стратегическая маскировка – maskavimas, atliekamas pagal vyriausiosios vadovybės sprendimą; jį sudaro priemonių kompleksas išsaugant paslapyje stratėginės operacijos, kampanijos rengimą, klaidinant priešą dėl GP grupuotės, kovinės parengties ir užmačių. Planuoja ir organizuoja generalinis (gynybos) štabas.

šiluminis Δ, heat camouflage, тепловая маскировка – objektų slėpimas nuo priešo šiluminės (infraraudonosios) žvalgybos priemonių ir saugojimas nuo šaudmenų su šiluminėmis nusitaikančiosiomis galvutėmis; sudedamoji elektroninio maskavimo dalis. Maskuojamasi naudojantis vietovės maskuojamosiomis savybėmis, ekranuojant šilumą skleidžiančius paviršius nelaidžiomis šiluminei spinduliutei medžiagomis, kuriant klaidinamuosius šiluminės spinduliuotės šaltinius.

šviesos Δ, blackout, светомаскировка – karinių ir civilinių objektų, skleidžiančių šviesą tamsiu paros laiku, demaskuojamųjų požymių slėpimas nuo priešo oro ar antžeminės žvalgybos. Maskavimosi tikslais naudojami įvairūs automobilių ir kovos mašinų žibintų, specialiųjų mašinų, įrenginių ir statinių langų ir durų šviesą maskuojantys įtaisai. Judėjimo maršrutuose nustatomos užtamsinimo ribos (↑ *riba*), įvairūs Δ režimai (įprastinis, pritemdytasis apšvietimas ir kt.). Dar ↑ *apšvietimas 2*.

taktinis Δ, tactical masking, тактическая маскировка – maskavimas, kuris atliekamas slepiant nuo priešo savo pajėgų, artilerijos ir raketų ugnies (leidimo) pozicijų perdislokavimą ir padėtį, vadaviečių ir kt. svarbių objektų išdėstymą. Tai pasiekama naudojantis vietovės maskuojamosiomis savybėmis, riboto matomumo sąlygomis ir naudojant maskavimo priemones, t. p. įrengiant klaidinamas pozicijas ir rajonus. Atliekamas pagal junginių (dalinių, padalinių) vadų sprendimą. Δ atlieka visi GP kariai be jokių papildomų nurodymų.

maskavimo aptikimas fotografuojant ↑ *aptikimas*.

maskavimo daliniai ↑ *inžineriniai daliniai*.

maskavimo drausmė, camouflage discipline, маскировочная дисциплина – savalaikis ir tikslus visų maskavimo priemonių naudojimas ir visų rūšių maskuotės reikalavimų vykdymas. Δ lygis priklauso nuo karių drausmės, jų taktinio parengimo, gerai organizuotos ir nuolat veikiančios komendantinės tarnybos, veiksmingos maskavimo vykdymo kontrolės.

maskavimo priemonė, camouflage means, маскировочное средство – reikmenys, technika, šaudmenys ir kt. įranga kariniams objektams maskuoti. Tai maskavimo apranga, maskavimo tinklai, karo technikos maketai, radiolokaciniai atšvaitai, radijo bangas sugeriančios dangos, šviesos maskuotės įtaisai, šiluminiai ekranai, duslintuvai, dūmai, maskuojamojo dažymo priemonės ir kt.

maskuojamasis dažymas ↑ *dažymas*.

maskuojamasis kostiumas ↑ *kostiumas*.

maskuojamieji radioelektroniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

maskuojamoji dangà, camouflage cover, маскировочное покрытие – apdangalas karo technikai, inžineriniams įrenginiams ir statiniams slėpti. Tai medvilninis arba sintetinis tinklas, prie kurio pritvirtintos maskuojamųjų spalvų audinio skiautės, juostelės, šakelės ir kt. Gali būti maskavimo komplekto dalis. Dar ↑ *akustinė danga*.

maskuojamosios vietovės savybės, masking terrain characteristics, маскировочные свойства местности – vietovės savybės, kuriomis naudojamos norint paslėpti nuo priešo pajėgų buvimo vietą. Δ lemia vietovės reljefas, augalija, gyvenviečių tankis. Pagal stebėjimo ir maskavimosi sąlygas skiriama atviroji, pusiau uždara ir uždaroji vietovė.

maskuotė, camouflage, mask, маска – gamtinių arba dirbtinių medžiagų naudojimas žmonėms, objektams arba taktinėms pozicijoms maskuoti siekiant klaidinti priešą arba likti jo nepastebėtam. Dar ↑ *maskuotės raštas*.

dūmų Δ, smoke screening, дымовая маскировка – kariuomenės vienetų ir jų veiksmų maskuotė naudojant dūmijimo priemones; taktinės maskuotės dalis. Dar ↑ *uždanga*.

gamtinė Δ, natural screen, естественная маска – vietovės elementai, padedantys maskuotis nuo priešo stebėjimo iš oro ir antžemiųjų stebėjimo punktų. Δ gali būti: augalija (miškas, krūmai, sodai), gyvenvietės, gilios reljefo raukšlės (grioviai, daubos ir kt.).

maskuotės rāštas, disruptive pattern, форма маскировки – suderintų spalvų netaisyklingų formų derinys.

mašinà, vehicle, машина – 1. mechanizuota susisiekimo priemonė, pvz., transporto Δ (↑ *transporto priemonė*).

2. įrenginys (mechanizmas), atliekantis kokį nors darbą. Skiriama pagal paskirtį – kovos, specialioji, transporto ir valdymo Δ; pagal važiuoklės rūšį – ratinė, vikšrinė ir vikšraratė Δ; pagal gebėjimą plaukti – neplaukiamoji ir plaukiamoji Δ.

bāzinė Δ, basic vehicle, базовая машина – mašina, kurios važiuoklė naudojama įvairios paskirties kovos mašinoms kurti. Šios mašinos turi vienodą važiuoklę, bet dažn. skiriasi ginkluote, šarvais, įranga. Vokiečiai, pvz., vienos vikšrinės Δ pagrindu yra sukūrę PKM „Marder“, savaeigę prieštankinę patranką „Jagdpanzer“, valdymo, ryšio, OEG ir kt. mašinas.

degazavimo Δ, decontamination vehicle, дегазационная машина – specialiojo švarinimo įrenginys, sumontuotas ant automobilio važiuoklės. Δ yra šios: plovimo ir neutralizavimo mašinos, degazavimo stotys ir įvairios civilinės laistymo, pylimo, purškimo mašinos. Švarinimui naudojami įvairūs tirpalai, garų ir dujų mišiniai ir kt. Kai kurios Δ gali šildyti vandenį ir specialiuosius tirpalus, gesinti gaisrus, vežti degazavimo tirpalus, pripildyti tirpalų specialiojo švarinimo kompleksus. Degazavimo mašinoje sumontuota cisterna, mechaninis ir rankinis siurbliai, vamzdynas ir purkštuvai.

desanto kovos Δ (DKM), combat airborne vehicle, боевая машина десантная – o. des. ratinė ar vikšrinė šarvuotoji mašina, galinti judėti sausuma ir vandeniui, desantuojama iš orlaivių parašiuotais. Δ turi Rusijos ir Vokietijos oro desanto daliniai. Techninės ir kovinės galimybės artimos pėstininkų kovos mašinai. Pvz., Rusijos Δ BMD-3 didžiausias judėjimo greitis 70 km/h, ant vandens – 10 km/h, kovinė masė – 12,9 t, 7 žmonių įgula (2+5 desantininkai); ginkluotė: 30 mm automatinė patranka, 7,62 mm kulkosvaidis, automatinis granatsvaidis AGS-17 „Plamia“, 4 PTVR. Vokietijos Δ „Vizef“ didžiausias judėjimo greitis 85 km/h, kovinė masė – 2,75 t, 2 žmonių įgula, ginkluotė – 20 mm automatinė patranka.

dūmijimo Δ, smoke machine, дымовая машина – speciali mašina dūmų uždangoms daryti; dūmijimo mašinoje sumontuota ↑ *dūmijimo įranga*.

faksimilinė Δ, facsimile apparatus, факсимильный аппарат – įrenginys dokumentų, brėžinių, nuotraukų vaizdams perduoti ryšių kanalais. Dokumento originalas leidžiamas į Δ, čia jo vaizdas verčiamas koduotaisiais signalais, kurie dažninio telefono linijomis patenka į priimamąją Δ. Joje priimtas užkoduotasis vaizdas verčiamas faksimiline originalo kopija.

inžinerinė užtvary ir kliūčių ařdymo Δ, counterobstacle [obstacle removal] vehicle, инженерная машина разграждения – tanko ar šarvuotojo pagrindu sukurta mašina, turinti buldozerinį verstuvą, kraną strėlę su specialiuoju manipulatoriumi. Kai kurios Δ turi ir perėjų minų laukuose darymo priemones (išminavimo užtaisus arba tralus). Ppr. naudojama valant miškų užtvarys, griuvėsius, ardant kitokias pasyviąsias inžinerines užtvarys, darant perėjas per prieštankinius griovius, prieštankinius minų laukus, gaisrų zonas ir tiesiant kelius priešakiniam mūšio ruože. Gali dirbti radioakt. ir chem. taršos zonose. Kai kurios Δ apginkluotos kulkosvaidžiais. Kai kuriose šalyse Δ vad. pionierių arba inžineriniu tanku.

inžinerinė žvalgybos Δ, engineer reconnaissance vehicle, инженерная разведывательная машина – visureigė šarvuotoji, plaukiamoji mašina, turinti minų ir vandens kliūčių žvalgybos priemones. Δ esanti aparatūra aptinka į gruntą padėtas minas su metaliniais korpusais, nustato vandens kliūties plotį ir gylį, tēkmės greitį, krantų nuolydį ir vandens kliūties dugno charakteristikas. Δ gali turėti kulkosvaidį arba nedidelio kalibro patranką.

keliamoji transporto Δ, crane transport vehicle, подъемно-транспортная машина – įranga kroviniams ir žmonėms kelti vertikalia ir horizontalia plokštuma. Skiriama periodinio (kranas, liftas, gervė) ir nenutrūkstamojo (konvejeris, eskalatorius) veikimo Δ, t. p. antžeminio ir pakabinamojo transporto įranga (pvz., funikulierius), kuri gali būti periodinio ir nenutrūkstamojo veikimo.

kelių tiesybos Δ, road-building machine, дорожная машина – mašina keliams ir vorų keliams tiesti, prižiūrėti ir taisyti, kt. žemės darbams atlikti; naudojama kovos veiksmų inžinerinėje paramoje. Daugelyje šalių šiam tikslui naudojama civilinė technika – buldozeris, greideris, skreperis, sniego valytuvas. Karinė Δ būna savaeigė ir velkamoji – inžinerinis tankas, prikabinamasis tanko buldozeris, inžinerinė užtvarų ardymo mašina, kelių klotuvas. Dar naudojama prikabinamoji (pakabinamoji) buldozerinė įranga.

kėltinė-tiltinė Δ, pontoon-bridging vehicle, floating assault-bridge vehicle, паромно-мостовая машина – savaeigė amfibinė perkėlimo priemonė; gali būti naudojama keltu arba jo elementu, arba sudedamąja plūdriojo tilto dalimi. Tai ratinė arba vikšrinė visureigė inžinerinė mašina, ant kurios surinkta kėltinė-tiltinė konstrukcija; turi hidraulinių varytuvą. Pvz., Rusijos Δ PMM-2 masė 36 t, judėjimo greitis sausuma (ant vandens) 50 (10) km/h, keliamoji galia ant vandens – 1 tankas.

kovos Δ, combat vehicle, боевая машина – visiškai arba iš dalies šarvuota ratinė arba vikšrinė mašina su ginkluote, navigacijos, žvalgybos, ryšių, veiksnumo palaikymo ir kt. įranga, skirta vykdyti kovos užduotis mūšio lauke, kovos veiksams paremti ir kariuomenei valdyti. Skiriamos šarvuotosios Δ (↑ tankas, pėstininkų kovos mašina, desanto kovos mašina, ↑ šarvuotis ir kt.), artilerijos Δ (savaeigis pabūklas, ↑ savaeigis artilerijos įrenginys, reaktyvinės artilerijos kovos mašina, ↑ savaeigis aviadesantinis artilerijos įrenginys ir kt.), oro erdvės gynybos Δ (savaeigis zenitinės artilerijos ir raketų ↑ kompleksas, ↑ savaeigis zenitinis įrenginys ir kt.), raketinių dalinių Δ (raketų „žemė–žemė“ leidimo įrenginys) ir kt. Dar ↑ kovos mašinos tinkamumas įgulai, pabūklas.

mokomoji kovos Δ, training combat vehicle, учебно-боевая машина – kovos mašina kariams ir mašinų įguloms mokyti kautis ir vairuoti. Naudojama per technines, vairavimo, taktikos ir kt. pratybas. Mokyti skiriamos kovos mašinos, kurių naudojimo išteklių jau baigiasi.

pėstininkų kovos Δ (PKM), infantry combat vehicle, боевая машина пехоты (БМП) – motorizuotųjų pėstininkų (motorizuotųjų šaulių) šarvuotoji mašina kariams judėti ir kautis. Didina karių manevringumą, ugnies galią ir apsaugą. Šiuolaikinė PKM – vikšrinė (rečiau ratinė) didelio važumo ir judrumo mašina, dažn. plaukiamoji, skraidinama oro transportu ir desantuojama parašiuotais, turi filtravimo ir ventiliacijos, naktinio matymo ir kt. įrangą. Didžiausias judėjimo greitis: vikšrinės – 65–75 km/h, ratinės – iki 100 km/h, ant vandens – 6–10 km/h. Kovinė masė – 13–28 t, ilgis 5,8–6,8 m, plotis 2,7–3,3 m, aukštis 2,0–2,8 m. Be įgulos (2–3 žm.), PKM išsidėsto šaulių skyrius (8–9 žm.), kurie gali šaudyti mašinai judant pro ambrazūras, o prireikus išsilaipinti. PKM ginkluotė: 20–30 mm automatinė patranka, 1–2 kulkosvaidžiai, gali būti didesnio kalibro patranka ir PTVR. Šarvai apsaugo nuo kulku ir skeveldrų. Pagr. PKM pavyzdžiai: Vokietijos „Marder“ A1, A2, A3; JAV AIFV, M2 „Bradley“; D. Britanijos MCV-80 „Warrior“; Prancūzijos AMX-10P; Rusijos BMP-1, BMP-2, BMP-3 ir kt.

plaukiamoji Δ, amphibious vehicle, плавающая машина – transporto ir kovos ratinė ar vikšrinė mašina (šarvuotis, PKM, savaeigis artilerijos pabūklas, lengvasis tankas ir kt.), gebanti be specialaus parengimo plaukti per vandens kliūtis. Δ turi sandarų korpusą, vandens varytuvą (jo funkcijas gali atlikti ratai ir vikšrai), vairavimo vandenyje mechanizmą, vandens siurblių ir kt. Judėjimo ant vandens greitis 10–16 km/h (kai varoma ratais arba vikšrais – 5–8 km/h). Δ gali turėti povandeninius sparnus arba oro pagalvę – jos greitis iki 70 km/h. Dar ↑ šilumokaitis.

ratinė Δ, wheeled vehicle, колесная машина – mašina, varoma ratiniu varytuvu: visų tipų automobiliai, ratiniai šarvuočiai, vilkikai ir traktoriai. Skiriama kovos, kovos mokomoji, transporto ir mokomoji Δ. Pagr. Δ charakteristikos: ↑ ratų formulė, ↑ keliamoji galia, priekabos (puspriekabės) masė, greitis ir kt. Δ būna menko, vidutinio ir labai gero važumo. GP daugiausiai naudojamos vidutinio ir labai gero važumo Δ su ratų formule 4 x 4, 6 x 4, 6 x 6 ir pan. Kai kurios Δ yra plaukiamosios. Dar ↑ santykinis slėgis, važumas.

RChB žvalgybos Δ, NBC survey [reconnaissance] vehicle, разведывательная РХБ машина – speciali kovos mašina, įrengta RChB žvalgybai. Δ yra: rad., chem. ir paprastosios biol. žvalgybos prietaisai, navigacinė aparatūra, ryšių priemonės, taršos zonų žymėjimo priemonės, reaktyviniai chem. pavojaus signalai, meteorologinis komplektas, filtravimo ir ventiliacijos agregatas ir kt. įranga. Δ gali būti įrengta automobilyje, šarvuotyje ar kitoje transporto priemonėje. Δ turi RChBS padaliniai.

reaktyvinės artilerijos kovos Δ, multiple rocket launcher vehicle, боевая машина реактивной артиллерии – SP savaeigis reaktyvinis leidimo įrenginys, skirtas reaktyvinių sviedinių salvėmis šaudyti. Susideda iš artilerinės dalies (leidimo įrenginio) ir gero važumo savaeigės važiuoklės. Artilerinė dalis susideda iš keliolikos arba kelių dešimčių kreipiklių (bėgių, plonasienuų vamzdžių), sukamojo rėmo kreipiklių paketui keisti padėtį horizontalioje plokštumoje, taikymo ir pusiausvyros mechanizmą, taikiklio ir leidimo įrangos. Dar ↑ leidimo įrenginio kreipiklis.

sienu ardymo Δ, wall destroying machine, стенобитная машина – ist. apgulos technikos priemonė tvirtovių sienoms griauti. Δ priklausė lėkštosios veikmės svaidomosios mašinos (↑ balista, ↑ brikolis), ↑ taranas ir kt.

specialioji Δ, special vehicle [machine], специальная машина – mašina, kurioje įrengta specialioji įranga. Tai valdymo, kovinio, techninio, specialiojo ir užnugario aprūpinimo mašinos. Ppr. Δ perdaromos iš kitų kariuomenėje paplitusių mašinų – transporto mašinų, tankų, šarvuočių, visureigių ir kt.

sv̄aidomoji Δ, projectile [flinging] machine, метательная машина – *ist.* kovos mašina sunkiems įrankiams (str̄el̄ems, akmenims, r̄astams, rutuliams, degiesiems mišiniams ir kt.) m̄etyti; ji skirta priešui priedangose kauti ir jo gynybiniam įrenginiams griauti. Buvo skiriama iškiliojo (↑ *kataputla* ir ↑ *frondibola*) ir l̄ekštojo (↑ *balista* ir ↑ *brikolis*) veikimo Δ. Δ buvo žinoma dar Sen. Rytų valstybėse, Sen. Graikijoje ir Sen. Romoje. Δ m̄et̄e 0,4–500 kg sviedinius atitinkamai 1100–75 m nuotoliu. Dar ↑ *akmensvaidis*.

šarv̄uotoji rem̄onto ir evak̄avimo Δ, armoured breakdown and retrieval vehicle, бронированная ремонтно-эвакуационная машина – šarvuotoji mašina sugadintai technikai iš m̄ušio lauko evakuoti, ją remontuoti ir techniškai prižiūr̄ėti, t. p. žemkasiams ir krovinių k̄l̄imo darbams atlikti. Specialioji Δ įranga: traukos gerv̄s, evakuacinis blokas, keliamoji įranga, buldozerinė įranga, virinimo aparatas, demontavimo, montavimo prietaisai ir apkasų įrankiai. Ginkluot̄e: 1–2 kulkosvaidžiai, dūminis granatsvaidis.

šilum̄in̄ė specīaliojo šv̄arinimo Δ, thermal decontamination device, тепловая машина специальной обработки – specialiojo šv̄arinimo įrenginys, kuriame naudojamas aviacinis reaktyvinis variklis; šv̄arinama dujų ir lašų arba tikrai dujų srautu. Gali b̄uti naudojama kietosios dangos keliams degauoti ir dezaktyvuoti.

t̄echnin̄s paḡalbos Δ, recovery [rescue] vehicle, машина технической помощи – šarvuotoji vikšrin̄ė arba ratin̄ė mašina sugadintoms mašinoms iš m̄ušio lauko išvilkti ir įguloms technin̄ę param̄ą suteikti. Δ ppr. turi k̄l̄imo, metalų pjaustymo ir virinimo, tepalų pildymo įranḡą, įrankīų ir prietais̄ų mašinoms reguliuoti ir remontuoti komplekt̄ą.

t̄echnin̄s prīežiūros Δ, maintenance vehicle, машина технического обслуживания – visureiḡė ratin̄ė mašina technikai lauko sąlygomis prižiūr̄ėti ir taisyti. Δ ppr. turi k̄l̄imo, degalų ir tepimo sistem̄ų plovimo ir pildymo įrenginius, įrankīų ir prietais̄ų komplekt̄ą mašinoms reguliuoti ir taisyti.

topogr̄afin̄s s̄asajos Δ, surveyor, топопривязчик – specialioji ratin̄ė arba vikšrin̄ė mašina, kurioje įtaisyta antžemin̄s navigacijos aparatūra; paskirtis – leidimo (ugnies) pozicij̄ų, artilerijos sekyc̄l̄ų ir kt. punkt̄ų topogeodezin̄ė s̄asaja; apytikr̄ė artilerijos kovos rikiuot̄ės element̄ų topogeodezin̄ės s̄asajos kontrol̄ė; paj̄ḡų jud̄ėjimo maršrut̄ų rekognoskuot̄ė ir kt. Δ darbo principas – nuolat sprendžiamas tiesioginis ↑ *geodezinis uždavinys*, t. y. nustatomos Δ momentin̄s koordinat̄ės pradinio taško atžvilgiu. Uždavinį automatiškai sprendžia pagr. mašinos elementai: giroskopinis kurso rodiklis, kelio daviklis ir ↑ *kurso br̄ežiklis*.

transp̄ortin̄ė užtaisymo Δ, transporter-loader, транспортно-заряжающая машина – technin̄ė raket̄ų komplekso priemon̄ė raketoms laikinai laikyti, vežti ir leidimo įrenginiams užtaisyti (ištaisyti). Δ ppr. sudaro transporto priemon̄ė, įrengtas ant jos keliamasis mechanizmas (kranas), tvirtinimo mazgai ir kt.

tranš̄ėjin̄ė Δ, trench excavator, trencher, траншейная машина – žemkas̄ė mašina tranš̄ėjoms (susisiekimo eigoms) kasti inžineriškai įrengiant vietov̄ę. Iš Δ labiausiai paplit̄ęs vikšrinis (ratinis) daugiakaušis rotorinis ekskavatorius. Jo kasamos tranš̄ėjos profilis: gylis 110 (150) cm, plotis dugne 60 cm, plotis žem̄ės paviršiuje 90 (110) cm; darbo našumas 150–400 m/h ir daugiau.

ūzvart̄ų ārdymo Δ, obstacle removal vehicle, машина разграждения – šarvuotasis vilkikas su specialiaja įranga perėjoms per užvartas ir griuv̄sius daryti. Turi įvairius manipulatorius, žem̄ės stumdymo, purenimo ir kasimo įranḡą ir kt.

val̄dymo Δ, control vehicle, control machine [computer], машина управления, управляющая машина – 1. mašina, kurioje įrengtos technin̄s priemon̄ės paj̄goms arba ginklams valdyti. Paj̄ḡų Δ naudojama judriosioms vadaviet̄ms arba jų elementams. Ginkl̄ų Δ ppr. yra sudedamoji ginkl̄ų komplekso (sistemos) dalis; jos paskirtis – įvairīų NP kovinio naudojimo rengimas ir kontrol̄ė, leidimas (šūvis) ir skriejimo (l̄kimo) valdymas. Δ gali b̄uti ratin̄ė arba vikšrin̄ė, šarvuotoji ir nešarvuotoji, plaukiamoji ir aeromobilioji; 2. kompiuteris (skaičiavimo mašina) techniniams įrenginiams, sistemoms, technologiniams procesams valdyti. Nuo kit̄ų kompiuterīų (skaičiavimo mašin̄ų) skiriasi tuo, kad turi operatyvaus ryšio su valdymo objektu įrenginīų komplekt̄ą. Δ naudojama pramon̄ėje, automatin̄ėse ir automatizuotosiose sistemose, ja valdomi orlaiviai, laivai, raketos, erdv̄elaiviai.

vikšrar̄at̄ė Δ, convertible [combined wheeled and track-laying] vehicle, колесно-гусеничная машина – kovos ir transporto mašina su mišriaja (ratin̄ė ir vikšrin̄ė) važiuokle, kuri gerina mašinos važumą.

vikšrin̄ė Δ, tracked vehicle, гусеничная машина – mašina, varoma vikšrin̄iu varytuvu: kovos (↑ *tankas*, ↑ *šarvuotis*, p̄st̄inink̄ų kovos mašina, ↑ *savaeigis artilerijos įrenginys* ir kt.) ir transporto (vilkikas, transporteris vilkikas ir transporteris) mašinos; vikšrin̄ės važiuokl̄s ginkluotei, valdymo priemon̄ms ir specialiajai technikai montuoti; judriosios remonto ir evakavimo mašinos ir kitos technin̄s priemon̄ės, sumontuotos ant vikšrin̄īų važiuoklīų. Δ ppr. būna labai gero važumo, kuris priklauso nuo santykinio *sl̄egio*. Kai kurios Δ yra plaukiamosios. Dar ↑ *sl̄ėgis, važumas, vilkikas 1*.

m̄atai, measurements, меры – matavimo priemon̄ės fizik. dydžio (ilgio, tūrio, ploto, mas̄ės, laiko) skaitinei vert̄ei nustatyti. Dažnai matu vad. ir atitinkami matavimo vienetai. Lietuvoje pirmieji ilgio Δ (sprindis, p̄da, uolektis, sieksnis) buvo antropologiniai. Pagr. tūrio Δ javams seik̄ėti buvo statin̄ė, mas̄ės – bronzin̄ės svarstykl̄s su svareliais. Δ dydis buvo nustatomas valstybiniais aktais, mat̄ų etalonai buvo laikomi rotuš̄ėje. 1919 Lietuvoje įsteigti Mat̄ų, saik̄ų, svarstyklīų ir

prabavimo rūmai, kurie 1920 įgyvendino metrinę vienetų sistemą. Nuo 1963 Lietuvoje vartojami pavyzdiniai etalonai, sutikrinti su tarptautiniais darbo ir antriniai etalonais.

matāvimas, measurement, surveying, измерение – nežinomojo dydžio palyginimas su žinomuoju, priimtu matavimo vienetu. Karyboje naudojami linijiniai (atstumų, objektų matmenų ir pan.) ir kampiniai (horizontalieji – azimutų, regimų objektų kampų; vertikalieji – regimų objektų kampų, kampų į dangaus šviesulius arba skraidančiuosius objektus) Δ. Dar ↑ *matavimo prietaisai, vienetų sistema.*

matāvimo virvė, measuring rope, трассировочный шнур – įrankis kasamoms fortifikacinių įrenginių ir statinių duobėms matuoti ir žymėti; medvilninė 20 m ilgio virvė (sužymėta metrinėmis padalomis) su žiedu viename gale ir kabliu kitame.

matāvimo paklaidà ↑ *paklaida.*

matāvimo prietaisai, measuring instruments, измерительные приборы – techninės priemonės, turinčios normuotas metrologines savybes ir leidžiančios tiesiogiai nuskaityti (registruoti) matuojamų fizik. dydžių reikšmes. Labiausiai paplitę tiesioginio veikimo Δ, kuriuose keičiamas matuojamasis dydis, ir lyginamieji Δ, kuriuose matuojamasis dydis lyginamas su atitinkamu matu. Karinėje praktikoje skiriami universalieji pajėgų ir specialieji (priežiūros) Δ, naudojami konkrečiam kontroliuojamam objektui ir turintys ribotą matavimo diapazoną bei kt. technines ir eksploatacines charakteristikas.

matāvimo viėnetas ↑ *vienetas 3.*

materiālinė atsakomýbė ↑ *atsakomybė.*

materiālinė paramà ↑ *parama.*

materiālinės atsakomýbės sutartis ↑ *sutartis 2.*

materiālinės priemonės, supplies, материальные средства – 1. visos medžiagos ir daiktai, naudojami GP aprūpinti, paremti ir išlaikyti.

2. GP aprūpinimui naudojama produkcija. Δ skiriamos visos ginklų ir kt. karo technikos rūšys, šaudmenys, įvairios kuro rūšys, degalai, maisto produktai, apranga, inžinerinis, medicininis ir kt. turtas. Dar ↑ *kontrolė 1, materialinių priemonių poreikis, materialinių priemonių sunaudojimas, materialinių priemonių tiekimas, turtas.*

kontroliuojamosios Δ, regulated items, контролируемые материальные средства – bet koks gaminy, inventori, kurio išdavimas ar naudojimas yra kontroliuojamas atitinkamos vadovybės dėl įvairių priežasčių – kainos, nepakankamo kiekio, techninių pavojingų savybių ar operatyvinės svarbos.

nesunaudojamosios Δ, non-expendable supplies and materiel, нерасходуемые материальные средства – ilgalaikio (daugkartinio) naudojimo materialinės priemonės (inventori), kurios nesunaudojamos jas vartojant ir kurios nepraranda savo tapatumo jų naudojimo laikotarpiu, pvz., ginklai. Už jas ppr. reikia atsiskaityti.

sunaudojamosios Δ, expendable supplies and materiel, расходуемые материальные средства – medžiagos ar daiktai, kurie sunaudojami veiksmų metu, pvz., šaudmenys, ar kurie praranda savo formą, arba kurie yra tokios nedidelės vertės, kad jų neverta įtraukti į galutinę apskaitą.

materiāliniai nuostoliai ↑ *nuostoliai.*

materiālinių priemonių kontrolė ↑ *kontrolė 1.*

materiālinių priemonių poreikis, supplies demand, потребность в материальных средствах – materialinių priemonių kiekis, sunaudojamas operacijos (mūšio), pergrupavimo ir kt. kariuomenės veiksmų metu arba per tam tikrą laiką. Reikalingas žinoti aprūpinant kariuomenę materialinėmis priemonėmis. Gali būti matuojamas sutartiniais apskaitos ir tiekimo vienetais (pvz., šaudmenų komplektais, baziniais komplektais), tūrio, masės ir kt. vienetais.

materiālinių priemonių sunaudojimas, supplies expenditure, расход материальных средств – kariuomenės turimų materialinių priemonių naudojimas ir vežimas vykdant kovos ir kt. užduotis. Yra nustatytos materialinių priemonių sunaudojimo normos. Dar ↑ *materialinių priemonių poreikis.*

materiālinių priemonių tiekimas, supplies delivery, подвоз материальных средств – materialinių priemonių vežimas kariuomenei siekiant sudaryti atsargas, papildyti sunaudotas materialines priemones ir padengti nuostolius; materialinės paramos uždavinys. Δ priklauso: krovinių ruošimas gabenti, jų krovimas į transporto priemones, vežimas nuo laikymo (gaminimo, gavimo, remonto) vietos iki paskyrimo punktų, iškrovimas. Dar ↑ *materialinių priemonių tiekimo eiliškumas, šaudmenų tiekimas, tiekimas oru, tiekimo klasės, tiekimo norma, tiekimo organai.*

materiālinių priemonių tiekimo eiliškumas, sequence of supplies delivery, очередность подвоза материальных средств – tvarka, pagal kurią kariuomenei tiekiamos materialinės priemonės. Δ nustato vadas remdamasis priimtu operacijos (mūšio) sprendimu ir kariuomenės aprūpinimo lygiu. Pirmiausia materialinės priemonės tiekiamos veikiančioms svarbiausia kryptimi pajėgoms.

mātomasis taikinys ↑ *taikynys 1.*

mātomųjų taikinių šaudymo būdai, observed fire procedure, способы стрельбы по наблюдаемой цели – *art.*

matomumo

matomų iš antžemiųjų vadaviečių ir sekųjų taikinių kaunamojo šaudymo rengimo ir šaudymo į taikinius būdai. Kaunamasis šaudymas rengiamas įsishaudant į taikinį, perkeliant ugnį nuo išaudytų taikinių (žyminių), detalai apskaičiuojant galutinės šaudymo nuostatas. Galutinės šaudymo nuostatos tikslinamos kaunamojo šaudymo metu. Šaudoma į taikinį tol, kol bus įvykdyta ugnies užduotis. Dar ↑ *koregavimas, šaudymas*.

matomumo linija ↑ *linija 4*.

matomumo matuoklis, visibility meter, измеритель видимости – optinis prietaisas meteorologinio matomumo atstumui, atmosferos skaidrumui ir objektų kontrastiškumui matuoti, orientyrų, kelio ir navigacinių ženklų matomumo laipsniui, maskuotės kokybei nustatyti ir pan.

máuzeris, Mauser, мазер – 1. šaulių ginklų, sukurtų V. Mauzerio ir P. P. Mauzerio, pavyzdžiai. Žinomi Mauser sistemos šautuvai, revolveris ir pistoletai.

2. vokiečių inžinieriai, ginklų konstruktoriai broliai Vilhelmas Mauzeris (Mauser) ir Peteris Paulis Mauzeris (Mauser), nuo 1874 Oberndorfo ginklų gamyklos savininkai. 1859 broliai Mauzeriai pradėjo dirbti ginklų tobulinimo srityje. Pirmasis išradimas buvo nedidelė iš drūtgalio užtaisoma patranka (dabar Štutgarto muziejuje). 1864–1898 patobulino adatinės sistemos šautuvą, užraktą, pagamino vieno užtaiso šautuvą ir revolverį, iš drūtgalio užtaisomą pistoletą ir revolverį, sukonstravo 10 mm šautuvą su 7 šovinių dėtuve ir 8 šovinių karabiną, 9,5 mm šautuvą ir karabiną, 5 šovinių 7,65 mm šautuvą, automatinį pistoletą (mauzerį), pirmąjį automatinį šautuvą ir kt. Mauser sistemos ginklais buvo ginkluota daugelio valstybių kariuomenė. Tarpukario Lietuvos kariuomenėje buvo vokiečių gamybos 7,65 mm ir 6,35 mm Mauser sistemos pistoletai, 7,92 mm kalibro 1898 Mauser sistemos šautuvai ir 1904 Mauser sistemos karabinai, belgų ir čekoslovakų gamybos 1924 Mauser sistemos šautuvai. Šie ginklai Lietuvos kariuomenėje išliko iki 1940.

māzeris, maser [*m(icrowave) a(mplification) by s(timulated) e(mission) of r(adiation)*], мазер – mikrobangų stiprinimas indukuotuju spinduliavimu – bendras radijo dažnių diapazono kvantinių generatorių ir stiprintuvų pavadinimas; centimetrinių ypač aukšto dažnio radijo bangų kvantinis generatorius. Naudojamas radijo ryšiu, radioastronomijoje, radiolokacijoje ir kt. mokslo ir technikos srityse.

māzgas, assembly, узел – 1. susikirtimo, susijimo, ryšio vieta, pvz., geležinkelių, kelių, ↑ *ryšių mazgas*.

2. į vieną vietą sutelktų bendros paskirties ugnies priemonių, užtvarų ir pan. visuma, pvz., gynybos, prieštankinis, užtvarų Δ.

gynybos Δ, defence assembly, узел обороны – *ist.* 1. svarbiausia bataliono gynybos rajono dalis, kurioje sutelkta didesnė pagr. kuopų atramos punktų dalis, rezervo atramos punktas ir bataliono ugnies priemonių pozicijos, jungiamos bendra ugnies sistema. Δ buvo rengiamas žiedinei gynybai ir dengiamas užtvaromis. Tankams prieinamoje vietovėje Δ arba vienas iš kuopų rajonų buvo įrengiamas kaip prieštankinis ir vadindavosi prieštankiniu mazgu. Δ būdavo sudaromas per II pasaul. karą; 2. sudedamoji įtvirtinto rajono dalis, kurią sudarydavo keli atramos punktai su ilgalaikiais ugnies įrenginiais. Gynybos mazgai turėjo tarpusavio ugnies ryšį ir bendrą vadovybę. Nuo XX a. 6 d-mečio terminas „gynybos mazgas“ oficialiuose dokumentuose nevertojamas.

prieštánkinis Δ, anti-tank assembly, противотанковый узел – *ist.* tiesiogiai pavaldūs šaulių bataliono vadui, bendrąja ugnies ir užtvarų sistema sujungti, kuopų prieštankiniai atramos punktai ir prieštankinės priemonės. Buvo sudaromas II pasaul. karo metu. Pasikeitus kovos su tankais priemonėms ir būdams, apginklavus pėstininkų padalinius prieštankinėmis priemonėmis, bataliono gynybos rajonas tapo prieštankiniu, todėl nebereikia jame sudaryti Δ.

ūztvarų Δ, obstacle junction, узел заграждений – vietovės ruožas, kuriame parengti sprogdinti kelių įrenginiai, sankryžos ir kt. objektai, įrengtos įvairios užtvaros. Δ ppr. dengiamas ugnimi.

3. knot, узел – nesisteminis laivų greičio vienetas; per valandą nuplaukiamų jūrmylių skaičius (1 kn = 1852 m/h).

mažakalibrė artilèrija ↑ *artilèrija 2*.

māžakalìbris šaulių giñklas ↑ *šaulių ginklai*.

māžas póslinkis (< 5-00) ↑ *poslinkis*.

māžas sugriovìmas ↑ *sugriovimas*.

mažàsis kàras ↑ *karas*.

mažàsis rakètìnis varìklis ↑ *rakètìnis varìklis*.

mažàsis šaunamàsis ūžtaìsas ↑ *ūžtaìsas 1, šaunamàsis ūžtaìsas*.

mažàsis taikinỹs ↑ *taikiny 1*.

mažàsis úostas ↑ *uostas*.

mažesnės sudėtiės dalinỹs ↑ *daliny 2*.

mažì branduolìniai nuostoliai ↑ *nuostoliai, branduolìniai nuostoliai*.

mažiausiasis branduolìnio saugùmo nuotolis ↑ *nuotolis 1*.

- mažiausiasis įspėjimo apie branduolinį pavojų laikas** ↑ *laikas 2.*
- mažiausiasis šaudymo nuotolis** ↑ *šaudymo nuotolis.*
- mažiausiojo liėkamojo radioaktyvumo branduolinis giėklas** ↑ *branduolinis ginklas.*
- māzo impulso šovinyė** ↑ *šovinyė.*
- māzo jaūtrio nekontāktinė minā** ↑ *mina 2.*
- mažū sugriovimū zonā** ↑ *sugriovimū zona.*
- mažūjū laivū diviziōnas** ↑ *divizionas 3.*
- mechānikas vairuotojas**, driver mechanic, механик-водитель – tanko, šarvuočio, PKM ir kt. kovos maėinos įgulos karys, vairuojantis kovos maėinā.
- mechāninė degazācija** ↑ *degazacija.*
- mechāninė dezaktyvācija** ↑ *dezaktyvacija.*
- mechāninė traukā** ↑ *trauka 2.*
- mechāninis minū trālas** ↑ *minū tralas.*
- mechāninis minū tralāvimas** ↑ *minū tralavimas 1.*
- mechāninis nuodingūjū mēdžiagū aerozolio generātorius**, gas generator, механический генератор аэрозоля
OB – įrenginys orui terėti dirginamūjū NM aerozoliu. Δ sudaro rezervuaras, slėgio šaltinis (suslėgtojo oro balionas arba kompresorius) ir purėkimo įtaisas. Δ gali būti vežiojamas automobiliu, įtaisytas sraigtasparnyje ir neėiojamas. Vienas sraigtasparnis su Δ gali sudaryti žalojamājā koncentracijā 2 km ilgio ir 0,5 km pločio juostoje. Neėiojamieji generatoriai (purkėtuvai) naudojami kariams pažeisti tranėjose, priedangose, tuneliuose, statiniuose ir rūsiuose.
- mechāninis pabūklo stūmōklis** ↑ *pabūklo stūmoklis.*
- mechanizūotasis kōrpusas** ↑ *korpusas.*
- mechanizūotasis tiltas** ↑ *tiltas.*
- mechanizūotasis užtaėsimas** ↑ *užtaėsimas.*
- mechanizūotoji ārmija** ↑ *armija.*
- mechanizūotoji divizija** ↑ *divizija.*
- medālis**, medal, медаль – valstybinio ar žinybinio apdovanojimo už ypatingus nuopelnus ženklas, viena iš aukėčiausių, greta ordinū ir kitū pasižymėjimo ženklū, forma, paplitusi ir daugelio valstybiū kariuomenėse. Tarp įvairiū kariniū Δ rūėiū įsteigtas specialusis Lietuvos kariuomenė kūrėjū savanoriū Δ, kuriuo apdovanojami asmenys, pasižymėję kuriant Lietuvos kariuomenę 1918–1920, dalyvaujant ginkluotame pasiprieėinime okupacijai 1940–1990 ir po 1990 03 11 kuriant ir stiprinant LR kraėto apsaugā. Kiekvienas Δ turi savo statutā, kuriame nurodomas Δ apraėymas, jo įteikimo ir neėiojimo tvarka. Netekti Δ galima tik teismo sprendimu. Dar ↑ *ordinas.*
- medicininė paramā** ↑ *parama.*
- medicininė situācija** ↑ *situacija.*
- medicininė žvalgyba** ↑ *žvalgyba.*
- medicininio evakāvimo ōrlaiviais sistemā**, aeromedical evacuation system, система медицинской эвакуации летательными аппаратами – visuma veiksniū, susijusiū su sužeistūjū (ligoniū) skraidinimo oro transportu kontrole; medicinos personalo ir medicininio aptarnavimo įrangos skrydžio metu parūpinimu; daline medicinos pagalba atvykstantiems ar išvykstantiems sužeistiesiems (ligoniams), įrenginiais bazėse ar nusileidimo ruožuose arba netoli jų; ryėio su priimančiajā ir tarpine medicinos įstaigomis, kai reikia pasikonsultuoti dėl oro transportu skraidinamū sužeistūjū (ligoniū), palaikymu.
- medicininis evakāvimas ōrlaiviais** ↑ *evakavimas 3.*
- medicininis rūėiāvimas**, triage, sorting, медицинская сортировка – sužeistūjū būklės įvertinimas ir jų skirstymas gydymo ir evakavimo tikslais. Šiame etape jie rūėiuojami pagal sužeidimo laipsnį, tipą ir galimybę išgyventi, nustatomas gydymas ir evakavimo pirmenybė užtikrinant, kad geriausią medicinos priežiūrā ir paslaugas gautū kuo daugiau sužeistūjū.
- medicininis tuėrtas** ↑ *turtas.*
- medicinos apsaugōs priėmonės**, medical protection equipment, средства медицинской помощи – kariū pirmosios medicinos pagalbos priėmonės; Δ yra šios: ↑ *individualioji vaistinėlė*, individualusis cheminis paketas, individualusis tvarstymo paketas, ↑ *antibakterinis prepatas*, ↑ *prieėnuodis*, ↑ *antiradiacinis prepatas*, neutraliojo jodo prepatas, naudojamas jodo profilaktikai. T. p. gali būti naudojamos įvairios parankinės priėmonės ir medžiagos. Dar ↑ *paketas.*

medicinos

medicinos daliniai, medical units, медицинские части – karinės ir civilinės įstaigos ar kt. daliniai, sukurti medicinos tikslais ieškoti, surinkti, vežti, diagnozuoti ir gydyti, įskaitant ir pirmosios pagalbos teikimą, sužeistuosius, ligonius ir asmenis, patyrusius laivo sudužimą, arba ligoms išvengti. Δ apima ligonines, kraujo perpylimo stotis, medicinos profilaktikos centrus ir institutus, medicinos saugykla ir tokių dalinių medicinos bei farmacijos sandėlius. Δ gali būti stacionarieji arba judrieji, nuolatiniai arba laikinieji.

medicinos kontrolė ↑ *kontrolė 1.*

medicinos pagalba, medical aid, медицинская помощь – gydymo profilaktinės priemonės, kurių tikslas – išsaugoti gyvybę sužeistiesiems ir ligoniams, padėti jiems greičiau pasveikti. Skiriama pirmoji Δ; Δ, kurią suteikia medicinos punkto personalas; pirmoji gydymo pagalba – medicinos punktų, medicininio evakavimo įstaigų gydytojai; kvalifikuota ir specializuota Δ – karo ligoninių, ligoninių bazių medicinos personalas.

pirmoji Δ, first medical aid, первая медицинская помощь – skubios paprasčiausios medicinos priemonės, tiesiogiai atliekamos sužeidimo (pakenkimo) arba ekstremaliojo įvykio vietoje. Δ kariai suteikia patys sau arba vieni kitiems, t. p. sanitarai. Δ sudaro: išorinio kraujavimo stabdymas, įtvarų ir tvarsčių dėjimas, dirbtinio kvėpavimo atlikimas, priešnuodžio ir priemonės nuo skausmo suleidimas. Dar ↑ *medicinos apsaugos priemonės, pirmosios medicinos pagalbos susiteikimas.*

medicinos personālas ↑ *personalas.*

medicinos punktas, medical aid station, медицинский пункт – karinio dalinio medicinos tarnybos padalinys, teikiantis kariams ambulatorinę ir stacionarinę medicinos pagalbą. Dar ↑ *postas 4.*

bataliono Δ, battalion aid station, батальонный медицинский пункт – medicinos punktas, kurio paskirtis – ieškoti, surinkti, išnešti (išvežti) sužeistuosius ir ligonius iš kovos lauko, iš masinio naikinimo židinių, suteikti jiems pirmąją medicinos pagalbą, ruošti tolesniam evakavimui, atlikti batalione sanitarinės higienos ir antiepidemines priemones, atlikti medicininę žvalgybą, aprūpinti karius ir kuorų sanitarus instruktorius medicinos priemonėmis.

karinio dalinio Δ, unit medical post, медицинский пункт воинской части – asmens sveikatos priežiūros įstaiga, teikianti pirminio lygio ambulatorines ir kt. paslaugas (būtinąją medicinos pagalbą, prevencinės medicinos paslaugas, karių laikinojo nedarbingumo ekspertizę) kariams ir įgyvendinanti visuomenės sveikatos priežiūros priemones jų tarnybos vietoje. Δ vadovauja viršininkas – karo medicinos gydytojas, turintis pirminės medicinos praktikos gydytojo licenciją.

nuolatinis Δ, fixed medical treatment facility, стационарный медицинский пункт – gydymo punktas, kuris vienoje vietoje veikia ilgesnį laiką.

pirminis Δ, originating medical facility, первичный медицинский пункт – medicinos punktas, iš kurio ligonis perkeliamas į kitą medicinos punktą.

tarpinis Δ, aeromedical staging unit, промежуточный медицинский пункт – medicinos padalinys, krovimo bazėse, prie tūpimo aikštelių arba šalia jų aptarnaujantis tranzitu vežamus ligonius (sužeistuosius) – priimančias juos, kaupiantis duomenis, maitinantis, teikiantis transporto paslaugas ir ribotą medicinos pagalbą.

mėdikas, -ė, medic, medical student, медик – 1. medicinos specialistas. Dar ↑ *paramedikas.*

2. medicinos fakulteto studentas.

mėdžiaga, agent, material, substance, вещество – 1. daiktas ar daiktai, žaliava, iš kurios kas sudaryta ar daroma: antitechninė, baltoji, biologinė, branduolinė, dūminė, mėlynoji, ↑ *nuodingoji*, oranžinė, padegamoji, radijo bangas sugerianti, radijo bangas praleidžianti, radioaktyvioji, specialiojo švarinimo, sprogioji, ↑ *sprogstamoji mėdžiaga* ir kt.

aerozolinė Δ, aerosol agent, аэрозолеобразующий состав – mėdžiaga arba mėdžiagų mišinys aerozoliui sudaryti. Pagr. Δ: pirotechninės (fosforo, metalo chloridų ir chlorato antracenu), termokondensacinės (pagamintos iš naftos produktų), chemokondensacinės (sieros anhidrido ir chloro sulfoninės rūgšties tirpalas, titano, alavo, kremnio ir kt. tetrachloridai).

antitechninė Δ, antimateriel agent, противотехнический материал – mikroorganizmas ar chem. mėdžiaga technikos gedimui sukelti ir (ar) jai pakenkti.

baltoji Δ, white agent, белая рецептура – fitotoksinas, naudojamas karo tikslais; miltelių pavidalo baltas mišinys, nedegantis ir netirpstantis tepaluose. Nelabai lakus. Naudojamas vandeninis tirpalas. Universalus poveikio herbicidas. Miškui sunaikinti pakanka vieno apdorojimo. Vartojimo norma – 8–15 kg/ha.

biologinė Δ (BM), biological agent, биологическое средство – 1. bakterinė mėdžiaga; mikroorganizmai, kuriais užkrečiami žmonės, gyvuliai, augalai ir kurie neigiamai veikia kovos techniką; 2. specialiai koviniams tikslais atrinkti užkrečiamųjų ligų sukėlėjai, toksiniai jų gyvybinės veiklos produktai, genetinė mėdžiaga, pagaminta iš mikrobus ir virusus. Dar ↑ *užkrečiamosios ligos sukėlėjas.*

branduolinė Δ, nuclear substance, ядерное вещество – naudojama brand. reakcijose radioakt. mėdžiaga. Δ yra: ↑ *plutonis*, ↑ *uranas* (natūralusis, sodrintasis ²³⁵U arba ²³³U izotopų ir nesodrintasis) ir toris, esantis metalo lydinio chem.

junginio ar koncentrato pavidalo arba kt. medžiagų mišinyje. Termobranduolinėse reakcijose naudojamas ↑ *deuteris*, ↑ *trititis* ir kt. lengvosios medžiagos ar jų junginiai.

degazavimo Δ, decontamination agent, decontaminant, дегазирующее вещество – chem. medžiaga ir chem. medžiagų mišinys, kuris pašalina NM kenksmingumą. Pagal chem. sudėtį ir veikimą Δ yra oksiduojančioji – chloruojančioji (hipochloritas, chloraminas, peroksidas, nitratai); hidrolizuojančioji – šarminė (šarmas, šarminių metalų karbonatas, sulfidas, amonio hidroksidas, etanolaminas). Pvz., hipochloritų vandeniniai tirpalai ir suspensijos degazuoja ipritą VX, zariną, zomaną; dichloramino 2% tirpalas dichloretane – VX ir ipritą; natrio šarmo ir etanolamino vandens arba amoniakinio vandens tirpalas – zariną, zomaną. Naudojamos tiek grynos chem. medžiagos, tiek jų mišiniai su šarminiu dirvožemiu, durpėmis, klintinėmis medžiagomis, pelenais. Jeigu nėra Δ, naudojami tirpikliai (benzinas, dichloretanas ir kt.), kurie lengvina NM šalinimą nuo užterštų paviršių. Degazuojama ir vandeniu, pvz., chloras, amoniakas. Dar ↑ *dichloretanas*.

dezaktyvavimo Δ, decontamination agent, дезактивирующее вещество – medžiaga ir mišinys, kuris šalina RM nuo užterštų paviršių. Dezaktyvavimui naudojamas vanduo (naudojimo norma – 3,5 l/m²); Δ, kurios pagrindą sudaro paviršinės aktyviosios medžiagos (pvz., sulfanolas), kompleksus sudarantieji junginiai (pvz., natrio tripolifosfatas) ir sorbentai (gamtinis molis, medžio anglis); muilo ir skalbiklių vandens tirpalas; tirpiklių naudojimo norma – 1,5–3 l/m².

dezinfekavimo Δ, decontamination agent, дезинфицирующее вещество – chem. medžiaga ir tirpalas, kuris naikina užkrečiamųjų ligų sukėlėjus. Dezinfekavimui naudojamos chlorkalkės, kalcio hipochlorito vandens tirpalas arba pasta, amoniakinio vandens tirpalas, natrio vandenilio karbonato, vandenilio peroksido, chloramino, formalino, lizolio, fenolio ir kt. medžiagų dezinfekavimo tirpalai. T. p. gali būti naudojami vandens ir muilo (įvairių skalbiklių) tirpalai ir skiedikliai.

dūminė Δ, screening [smoke] agent, дымообразующее вещество – dūmus skleidžianti medžiaga dūmijimo priemonėms užtaisyti: ↑ *fosforas*, kietieji ir skystieji pirotechniniai, savaime dūmijantys ir naftos produktų mišiniai. Fosforas naudojamas aviacijos ir artilerijos šaudmenyse, kietieji mišiniai – dūmadėžėse ir dūminėse granatose, skystieji – purškimo ir šiluminėse dūmijimo priemonėse.

kovinė radioaktyvioji Δ, radiological agent, боевое радиоактивное вещество – RM, specialiai naudojama žmonėms pakenkti jonizuojančiąja spinduliuote, radioaktyviai užteršti aplinką, kovos techniką ir kt. objektus. Pagr. Δ šaltinis – radioakt. brand. reaktorių darbo atliekos; Δ gali būti ir specialiai gaminama. Δ sudaro radiologinio ginklo pagrindą.

māšinių neramumų malšinimo cheminė Δ, riot control agent, химическое средство подавления массовых беспорядков – medžiaga, sukelianti laikiną dirginantį ar žalojantį fizinį poveikį, kuris išnyksta per minutes, kai pasibaigia jos naudojimas. Ji nesukelia rizikos būti sužalotam ir realiai gydymas nėra reikalingas. Ši medžiaga dar vad. policine priemone. Δ naudojamos dirginamosios NM: CR ir CS.

mėlynoji Δ, blue agent, синяя рецептура – karo tikslais naudojamas fitotoksinas. Išdžiovina ir suskleidžia lapus. Augalas per 2–4 paras žūva. Žemės ūkio kultūrų naikinimo norma – 3–8 kg/ha. Siekiant visiškai sunaikinti augalus, reikia juos pakartotinai apdoroti.

oránžinė Δ, orange agent, оранжевая рецептура – karo tikslais naudojamas fitotoksinas; tamsiai rudas riebus skystis. Su vandeniu nesimaišo. Nelabai lakus. Kietėjimo temperatūra žemesnė negu -40 °C. Visiškai sunaikina daržovių pasėlius, žaloja medžius ir krūmus. Vartojimo norma – 15–50 kg/ha. Naikinant žolę, norma didinama.

padegamoji Δ, incendiary agent, зажигательное вещество – specialus mišinys, degantis labai aukšta temperatūra, naudojamas padegamiesiems šaudmenims, liepsnosvaidžiams užtaisyti. Naudojamos šios Δ: ↑ *napalmas*, ↑ *pirogelis*, ↑ *savaime išiliepsnojantis mišinys*, ↑ *termitas*, ↑ *baltasis fosforas*, ↑ *elektronas* (2). Δ būna kietoji ir skystoji. Vienoms Δ (napalmui, pirogeliui, baltajam fosforui, elektronui) degant reikalingas atmosferos deguonis, kitos (termitas ir mišiniai su juo, deguonies turinčios druskos) turi oksidatorių ir gali degti be deguonies. Napalmas, savaime išiliepsnojantis mišinys ir pirogelis gerai limpa prie įvairių paviršių, lengvai išiliepsnoja, sunkiai gesinamas ir šalinamas.

pavojingoji cheminė Δ (PChM), dangerous chemical agent, аварийное химически опасное вещество (АХОВ) – 1. chem. medžiaga, pasižyminti dideliu nuodingumu ir esant tam tikroms sąlygoms galinti sukelti masinius apsinuodijimus, užteršti aplinką; 2. dideliais kiekiais naudojami ir vežami nuodingi chem. junginiai; chem. pavojingų objektų avarijose lengvai patenka į atmosferą ir gali masiškai apnuodyti žmones. Pagal nuodingumą skiriamos 2 Δ grupės: labai nuodinga (poveikis pro virškinimo traktą – LD₅₀ ≤ 25 mg/kg; pro odą – LD₅₀ ≤ 50 mg/kg; pro kvėpavimo takus – LC₁ ≤ 0,5 mg·min/l); nuodinga (poveikis pro virškinimo traktą – 25 < LD₅₀ ≤ 200 mg/kg; pro odą – 50 < LD₅₀ ≤ 400 mg/kg; pro kvėpavimo takus – 0,5 < LC₁ ≤ 0,5 mg·min/l). Pagr. Δ yra šios: ↑ *amoniakas*, ↑ *anglies monoksidas*, ↑ *azoto dioksidas*, ↑ *chloras*, ↑ *chlorcianas*, ↑ *chlorpikrinas*, ↑ *cianido rūgštis*, ↑ *dichloretanas*, ↑ *fosgenas*, ↑ *tetraetilšvinas* ir kt.

rādijo bangas pralėidžianti Δ, radar clarifying [nonabsorbent] material, радиопрозрачный материал – konstrukciniai dielektrikai, kurie be ypatingų nuostolių ir nuokrypių pralėidžia elektromagnetinius radijo dažnio diapazono virpesius. Dažn. naudojama saugant antenas nuo aplinkos poveikio. Šioms medžiagoms ppr. naudojamos monolitinės (stiklo plastiko, keraminės) ir puriosios (putų plastikų ir kt.) medžiagos.

rādijo bangàs sùgerianti Δ, radar absorbent material, радиопоглощающий материал – dielektrikai, turintys labai didelę rādijo bangų sugėrimo ir mažą atspindžio koeficientą. Naudojama įvairiems objektams nuo radiolokacinio aptikimo maskuoti, nuo galingos rādijo bangų spinduliuotės saugoti, rādijo imtuvams ekranuoti, radioelektroninių prietaisų bandymų kameroms įrengti ir kt.

radioaktyvióji Δ, radioactive agent, радиоактивное вещество – 1. tokia medžiaga, kaip plutonis ir tam tikri urano izotopai, kurie gali palaikyti grandininę branduolių dalijimosi reakciją; 2. bet kuri medžiaga, kurioje yra vienas ar daugiau radionuklidų, į kurių aktyvumą reikia atsižvelgti laikantis rad. saugos. Labai daug Δ susidaro sprogus brand. užtaisams ir dirbant brand. reaktoriams. Δ yra jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis ir pavojinga organizmui. Kai Δ patenka ant atviro odos arba gleivinių, atsiranda rad. nudegimų. Δ patenka į organizmą kvėpuojant ir pro virškinimo traktą su maistu ir vandeniu, kaupiasi kai kuriuose audiniuose ir organuose (ypač skydinėje liaukoje, kepenyse, stubure); labai pavojingos alfa daleles spinduliuojančios Δ (Pu, Ra, Rn, Am ir kt.). Δ užteršia vietovę ir esančius joje objektus, žmogaus kūno paviršių, aprangą ir kt. Kai kurios Δ (↑ *uranas*, ↑ *plutonis*, ↑ *trititis*, litis) naudojamos brand. užtaisuose ir brand. reaktoriuose.

skystóji sváidomoji Δ, projectile [flinging] liquid agent, жидкое метательное вещество – skystoji degioji medžiaga, galinti pakeisti paraką šaunamuosiuose ginkluose. Labiausiai šiems tikslams tinka vienalytė (hidrozinas arba hidrozino nitratas) arba dviejų komponentų (oksidatorius – azoto rūgštis arba vandenilio peroksidas ir degalai – monometilas arba hidrozinas). Pagr. Δ privalumai: išsiskiria daug energijos (maždaug 10 kartų daugiau nei parako); didėja greitašauda, kovinis komplektas; paprastas ginklo užtaisymas (taigi ir automatika). Tačiau iki šiolei neišspręsta, kaip nustatyti tikslų Δ dozavimą (norint gauti reikiamą taiklumą ir šaudymo nuotolį).

speciállojo švárinimo Δ, decontaminant, вещество для специальной обработки – medžiaga, veiksmingai ir greitai švarinanti nuo ginkluotės ar įrenginių radioakt. daleles, BM ar NM. Skiriama degazavimo, dezaktyvavimo ir dezinfekavimo medžiaga.

sprogióji Δ, explosive agent, explosive, взрывоопасное вещество – medžiaga arba mišinys, kurie dėl išorinio poveikio gali sprogti ir paskleisti energiją šilumos ir dujų pavidalu.

2. kuriam nors reikalui surinkti duomenys: stebėjimų, informacinė, žvalgybinė ir kt. Δ, pvz., registruotoji medžiaga.

registrúotoji Δ, registered matter, зарегистрированный материал – kiekviena slaptoji medžiaga, įregistruota numeriu, už kurią periodiškai atsiskaitoma.

3. audinys, audeklas.

4. *fiz.* kokybiškai apibrėžto konkretaus materijos pasireiškimo gamtoje forma.

medžiaginė dūlkių káukė, dust mask, противопыльная маска – dulkėms nelaidi audeklinė kaukė; paprasčiausia kvėpavimo organų apsaugos priemonė, sauganti kvėpavimo organus nuo radioakt. dulkių ir biol. aerozolio. Δ gamina patys gyventojai. Δ gaminamos įvairių dydžių.

medžióklinis šáutuvas ↑ *šautuvas*.

mėdžių užtvára ↑ *užtvára*.

megafónas, megaphone, мегарфон – garsintuvas, koncentruojantis balso garsą tam tikra kryptimi. Elektroakustinis Δ sudarytas iš mikrofono, stiprintuvo ir garsiakalbio, sudarančių vieną visumą. Per Δ skelbiamos komandos paraduose, uostuose, stadionuose ir kt. triukšmingose vietose.

megatonà (Mt), megaton (Mt), мегатонна – trinitrotolueno (trotilo, TNT) ekvivalento vienetas, prilygstantis milijonui tonų TNT (1 Mt = 1000 000 t). Megatonomis matuojamas megatoninio brand. ginklo galingumas.

megatóninis branduolinis giñklas ↑ *branduolinis ginklas*.

mėlynóji mėdžiaga ↑ *medžiaga 1*.

mėlynųjų pājėgos ↑ *pajėgos 3*.

mėlynųjų vādas ↑ *vadas*.

mėlo detėktorius ↑ *poligrafas*.

meñzula, plane-table, мензула – lauke naudojamas braižymo stalelis vietovės planui braižyti. Ant stalelio dedamas kipregelis (prietaisas taškų padėčiai erdvėje nustatyti darant menzulinę vietovės nuotrauką).

menzulinis topogrāfinis kartografāvimas ↑ *topografinis kartografavimas*.

meteorogrāfas, meteorograph, метеорограф – meteorologinis prietaisas, automatiškai registruojantis oro temperatūrą, atmosferos slėgį ir drėgnumą, kartais ir vėjo greitį. Δ iškelia ↑ *orpūslė*, ↑ *aerostatas*, lėktuvas, raketa.

meteorològija, meteorology, метеорология – geofizikos šaka, tirianti atmosferos sandarą, savybes, šilumos ir vandens balansą, oro masių judėjimą, rūko ir debesų atsiradimą, oro temperatūrą ir kritulius, vykstančius procesus, tiesiogiai veikiančius ją ir orus. Mokslas atsirado XVII a., kai buvo išrasti barometras ir termometras. Lietuvoje, Vilniaus

universitete, pradėta stebėti 1770 vadovaujant Martynui Počobutui. 1926 Lietuvoje pradėjo veikti orų prognozių tarnyba. 1941 įkurta Lietuvos hidrometeorologijos tarnyba, 1983 – Hidrometeorologijos centras. Šiuolaikinėje Δ plačiai naudojami duomenys, gaunami iš meteorologinių erdvėlaivių. Esamos (prognozuojamos) meteorologinės sąlygos daro įtaką planuojant kovos veiksmus ir jų eigai.

karinė Δ, military meteorology, военная метеорология – meteorologijos sritis, tirianti meteorologinių sąlygų poveikį kariuomenės veiksmams, ginklų ir karo technikos naudojimui, t. p. karo veiksmų teatrų ir kariuomenės bazavimosi rajonų meteorologines ir klimatinės savybes. Δ kuria karo veiksmų meteorologinės paramos priemonės ir būdus. Skiriama aviacinė, artilerinė, jūrų, karo chemijos Δ, karinė klimatologija. Dar ↑ *meteorologijos biuletėnis, meteorologinės sąlygos, meteorologiniai elementai, meteorologiniai prietaisai, meteorologinis minimumas, stebėjimas 1, sutartiniai ženklai, šaudymo rengimas, šaudymo sąlygos.*

meteorologijos biuletėnis, meteorological message [bulletin, report], метеорологический бюллетень – 1. operatyvinė meteorologinė informacija (orų tam tikram laikui apžvalga arba prognozė, klimatiniai ir kt. duomenys), pateikiama teksto, grafiko, lentelės arba žemėlapio pavidalo pagal tam tikrą schemą ir formą. Δ gali būti faktinė, prognozuojamoji ir informacinė meteorologinė informacija.

2. *art., rak.* duomenų suvestinė apie antžeminio atmosferos slėgio ir temperatūros pakitimą, oro temperatūros įvairiuose aukščiuose balistinį nuokrypį, balistinio vėjo kryptį ir greitį. Δ – koduota radiograma. Radiogramos grupių išsidėstymas ir skaičius kiekvienoje grupėje yra nuolatinis. Δ perduodamas cirkuliarinėmis radiogramomis nepatvirtinant priėmimo, perdavimas kartojamas du tris kartus iš eilės. Δ tinka naudoti detaliam galutinių šaudymo nuostatų apskaičiavimui 4 val. Apytikris Δ, sudarytas pagal diviziono meteorologinio posto duomenis, galioja 1 val.

meteorologijos informacija ↑ *informacija 1.*

meteorologijos prietaisai, meteorological devices, метеорологические приборы – pagr. meteorologinių elementų reikšmių matavimo ir registravimo prietaisai. Oro temperatūra matuojama įvairių tipų termometrais ir termografais; drėgnumas – psichrometrais, higrometrais, higrografais; slėgis – gyvsidabrio barometrais, aneroidais ir barografais; vėjo kryptis ir greitis – anemometrais, anemorumbometrais, fluigeriais, anemografais. Dar ↑ *barometras, kompletas.*

meteorologijos stotis, meteorological station, метеорологическая станция – 1. hidrometeorologijos tarnybos struktūrinis padalinys meteorologiniams elementams matuoti ir atmosferos reiškiniams meteorologinėje aikštelėje stebėti; punktas, kuriame tam tikru laiku ir tam tikru nuoseklumu atliekami standartinė aparatūra meteorologiniai stebėjimai. Kas 3 val. matuoja meteorologinius elementus ir stebi atmosferos reiškinius meteorologinėje aikštelėje. Lietuvos Δ atlieka agrometeorologinius stebėjimus, o Kauno ir Šilutės Δ dar matuoja Saulės spinduliavimą. Duomenys iš stočių perduodami į hidrometeorologijos informacijos priėmimo centrą. Lietuvoje yra 22 Δ.

radiolokacinė Δ, meteorological radar, weather station, метеорологическая радиолокационная станция – radiolokacijos stotis, skirta atmosferos būsenai nuolat stebėti ir reikiamiems duomenims (meteorologijos biuletėniam) tiksliai nustatyti laiku vartotojams perduoti. Δ seka radiozondus (pūsinius zondus su radiolokaciniais atšvaitais), nustato jų koordinates erdvėje, priima ir registruoja radiozondo signalus. Meteorologinius duomenis apdoroja kompiuteris. Δ veikimo nuotolis – 300–500 km. Dar ↑ *meteorologijos biuletėnis.*

2. karinis vienetas, teikiantis kariuomenei meteorologinius duomenis.

3. techninių priemonių kompleksas meteorologiniam stebėjimui atlikti ir jo duomenims apibendrinti.

meteorologijos sutartiniai ženklai ↑ *sutartiniai ženklai.*

meteorologijos suvestinė, meteorological report, метеорологическая сводка – duomenys apie šalies (tam tikro regiono) meteorologijos stočių arba tam tikros trasos meteorologinio stebėjimo rezultatus, t. p. tam tikro laikotarpio orų prognozė.

meteorologijos tarnyba ↑ *tarnyba 2.*

meteorologinė artilėrijos parama ↑ *parama.*

meteorologinė raketą ↑ *raketa.*

meteorologinė žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

meteorologinės sąlygos, meteorological conditions, метеорологические условия – atmosferos būseną tam tikram laikui; apibūdinama oro temperatūra, drėgnumu ir skaidrumu (matomumu), atmosferos slėgiu, Saulės radiacijos intensyvumu ir kt. meteorologiniais elementais (↑ *meteorologiniai elementai*).

meteorologinės šaudymo pataisos ↑ *šaudymo pataisos.*

meteorologinės šaudymo sąlygos ↑ *šaudymo sąlygos.*

meteorologiniai elemeñtai, meteorological elements, метеорологические элементы – atmosferos būseną apibūdinantys elementai: oro temperatūra, slėgis ir drėgnumas, vėjo kryptis ir greitis, debesuotumas, krituliai, matomumas,

meteorologinis

t. p. dirvos ir vandens paviršiaus temperatūra, Saulės radiacija, Žemės ir atmosferos ilgabangė spinduliuotė. Δ priskiriami įvairūs atmosferiniai reiškiniai – audra, pūga ir kt.

meteorologinis gaivalinis reiškinys ↑ *gaivalinis reiškinys*.

meteorologinis kòdas ↑ *kòdas 1*.

meteorologinis minimumas, minimum weather, минимум погоды – av. mažiausia tikrojo debesų pado (apatinės debesuotumo ribos aukščio) ir matomumo reikšmė, užtikrinanti saugų lėktuvų ir sraigtasparnių kilimą ir tūpimą sudėtingomis meteorologinėmis sąlygomis dieną ir naktį. Δ nustatomas aerodromui, orlaivių tipui ir įgulos vadui (lakūnui). Nustatomas trijų kategorijų Δ: I kategorija – debesų padas ≥60 m, matomumas kilimo ir tūpimo take ≥800 m; II kategorija – atitinkamai 30 m ir 400 m; III kategorija – <30 m ir <400 m.

meteorologinis stebėjimas ↑ *stebėjimas 1*.

meteorologinis stebėtojas ↑ *stebėtojas*.

meteorologinis šaudymo rengimas ↑ *šaudymo rengimas*.

mėtinė patekimo ribà, annual absorbed limit, годовая норма поступления – į žmogaus organizmą per metus patekęs tam tikrų radionuklidų kiekis, kuris apšvitina žmogų doze, lygia didžiausiai leidžiamajai lygiavertei arba efektinei dozei.

mėtinis magnėtinės deklinacijos pòkytis, annual magnetic variation, годовое изменение магнитной деklinации – šimtmečio magnetinės deklinacijos pokyčio, tenkančio vieneriems metams, dydis. Ppr. neviršija 5–6′.

metòdinis rengimas ↑ *rengimas 2*.

mėtòmoji sausumòs minà ↑ *sausumos mina 2*.

mėtras, metre, метр – pagr. Tarptautinės vienetų sistemos linijinių matavimų vienetas. Δ, kaip ilgio matas, buvo priimtas 1790 05 08 Prancūzijos nacionaliniame susirinkime. 1874 iš 90% platinos ir 10% iridžio lydinio buvo pagamintas Δ etalonas, kuris saugomas Sevre (Prancūzija). 1983 10 20 Generalinėje matų ir svorių konferencijoje buvo priimtas toks metro apibrėžimas: „Δ – tai linijos ilgis, kurį šviesa vakuume nueina per 1/299 792 458 sekundės“.

mėtrinė sistemà, metric system, метрическая система – dešimtainė sistema; matų sistema, kurios pagr. vienetai yra metras (ilgio vienetas) ir kilogramas (masės vienetas). Atsirado Prancūzijoje XVIII a. pab. Pradžioje Δ apėmė tikrai ilgio, pločio, tūrio ir masės vienetus. Kartiniai ir daliniai Δ vienetai būdavo sudaromi naudojant dešimtainius priešdėlius (kilo, hekto, deka, deci, mili, mikro ir kt.). Tobulinant Δ buvo sukurtos šakinės metrinės vienetų sistemos (mechanikos, elektros, magnetizmo, šiluminiam, akustiniam ir šviesos dydžiams). Metrinės sistemos pagrindu 1960 priimta Tarptautinė vienetų sistema, apimanti visas mokslo ir technikos šakas.

metrològinė paramà ↑ *parama*.

mėtų laikai, seasons, времена года – pavasaris, vasara, rudenis ir žiema. Jų kaitą sukelia Žemės skriejimas aplink Saulę ir Žemės sukimosi ašies posvyris į orbitos plokštumą. Astronominiai Δ visame Žemės pusrutulyje prasideda kasmet tuo pačiu momentu – per lygiadienius ir saulėgrįžas (pvz., Šiaurės pusrutulyje astronominis pavasaris prasideda apie kovo 21 d., astronominė vasara – birželio 22 d., astronominis rudenis – rugsėjo 23 d., astronominė žiema – gruodžio 22 d.). Fenologiniai Δ susiję su sezoniniu gamtos reiškinų kitimu. Δ ir su jais susiję hidrometeorologiniai reiškiniai daro įtaką karo veiksmams ir jų logistinei paramai.

mezosferà, mesosphere, мезосфера – atmosferos sluoksnis maždaug nuo 50–55 iki 80–85 km aukščio tarp stratosferos ir termosferos. Δ būdinga žema temperatūra (0–90°C). Oras juda 80–120 m/s greičiu. Giedromis vasaros naktimis Δ matomi sidabriniai debesys, sudaryti iš vulkaninių ir meteorologinių dulkių arba ledo kristalų. Viršutinis Δ sluoksnis daro įtaką radijo bangų plitimui.

mìčmanas, master chief petty officer, mitchman, мичман – 1. kai kurių valstybių KJP puskarininkių laipsnis; atitinka SP puskarininkį, poručiką, praporščiką.

2. JAV ir D. Britanijos karinių jūrų koledžų, akademijų kariūnų laipsnis.

miėstas, town, city, город – gyvenvietė, kurioje tankiau gyvenama, pastatai išdėstyti kompaktiškai ir dauguma gyventojų dirba pramonėje, statybose, prekyboje, valdymo, aptarnavimo, švietimo ir kultūros sferose. Lietuvoje yra 92 Δ (11 respublikinio ir 81 rajoninio pavaldumo): 5 didieji (per 100 tūkst. gyventojų), 1 vidutinis (50–100 tūkst. gyventojų) ir 86 mažieji (mažiau kaip 50 tūkst. gyventojų). Respublikinio pavaldumo Δ yra šie: Vilnius (584,4 tūkst. gyventojų, teritorijos plotas 287 18 ha – 1994 duomenys), Kaunas (atitinkamai 423,9 tūkst., 11 600 ha), Klaipėda (204,6 tūkst., 6706 ha), Šiauliai (146,6 tūkst., 6933 ha), Panevėžys (131,6 tūkst., 2610 ha), Alytus (77,4 tūkst., 3350 ha), Marijampolė (51,9 tūkst., 2002 ha), Druskininkai (24,5 tūkst.), Palanga (21,7 tūkst.), Neringa (2,7 tūkst.), Birštonas (4,4 tūkst.). Dar ↑ *planas 2*.

atviràsis Δ, open town, открытый город – karo metu kariaujančių valstybių paskelbtas demilitarizuotas ir neginamas miestas, kuris, vengiant sugriovimų ir gyventojų aukų, pagal 1907 V Hagos konvenciją paverčiamas neutralia teritorija ir negali būti bombarduojamas. Per II pasaul. karą Δ buvo paskelbti Paryžius, Roma.

miėsto plānas ↑ *planas 2.*

mikrobauginė žvalgyba ↑ *žvalgyba, šiluminė radijo žvalgyba.*

mikroelektronika, microelectronics, микроэлектроника – elektronikos šaka, tirianti, kurianti ir gaminanti patikimas ir ekonomiškas integralines mikroschemas. Δ naudojama erdvėlaivių, orlaivių, raketų sistemose, kur ypač svarbu turėti patikimą ir mažų gabaritų aparatūrą.

mikrofōnas, microphone, микрофон – elektroakustinis įtaisas radiofonijoje, televizijoje, telefonuose ir kitur, verčiantis garso virpesius elektriniais virpesiais.

mikroformātas, microform, микроформат – bendras terminas, kuriuo vad. bet kuris (fotografinės juostos, popieriaus ar kitos informacijos laikmenos) formatas, pateikiantis labai sumažintus vaizdus, kurių neįmanoma suprasti be specialių prietaisų.

mikromōdulis, micromodul, микромодуль – *psn.* neardomas, miniatiūrinis elektroninės aparatūros mazgas, sudarytas iš kompaktiškai sudėtų detalių, atliekantis kokią nors savarankišką funkciją. Δ plačiai buvo naudojami aviacijos, raketų ir kosminėje elektronikos aparatūroje. Dabar vietoj Δ dažniau naudojamos integrinės mikroschemos.

mikroorganizmas, germ, микроорганизм – smulkiausias organizmas, matomas tik per mikroskopą. Kai kurie Δ yra patogeniniai (ligas sukeliantys) ir naudojami biol. ginklui kaip biologiniai užkrečiamųjų ligų sukėlėjai.

myliā, mile, миля – nesisteminis ilgio vienetas, įvairiose šalyse skirtingas: Anglijoje sausumos Δ – 1609 m; Lenkijos Δ seniau – 7146 m, o po 1819 metų – 8534,31 m; Lietuvoje vartota Δ – 7467,7 m (7 varstai); Sen. Romos Δ – 1000 dvigubų žingsnių (apie 1,5 km). Dar ↑ *kabeltovas.*

geogrāfinė Δ, geographical mile, географическая миля – Žemės pusiaujo lanko 1 minutės ilgis (ant 1866 Klarko elipsoido) arba 1855,3 m (6087,08 pėdų).

jūrų Δ, *jūrmylė*, nautical [sea] mile, морская миля – geografinio dienovidinio vienos minutės lanko 45° geografinėje platumoje ilgis (1,85318 km). Nuo 1929 metų pakeista tarptautine Δ (žymima *n. mile*), kuri prilygsta 1,852 km arba 6076,11549 pėdoms.

milicija, militia, милиция – 1. Šveicarijoje ir kai kuriose L. Amerikos šalyse nereguliari atsargos kariuomenė, komplektuojama teritorinių principu. Karo metu Δ nariai, patekę į priešo rankas, įgyja karo belaisvio statusą.

2. kai kurių NVS valstybių (Rusijos Federacijos, Baltarusijos ir kt.) policija.

milijōnai operacijų per sekundę, Million Instructions Per Second (MIPS), миллионы операций в секунду – kompiuterinių sistemų duomenų apdorojimo greičio vienetas. Centrinio procesoriaus (mikroprocesoriaus) greitis matuojamas milijonais kompiuterio ciklų (bitų) per sekundę (MHz). Dar vartojami vienetai: bilijonai operacijų per sekundę (*Billion Instructions Per Second*), slankiojo kablelio operacijos per sekundę (*Floating Point Operations Per Second*).

milinė, overcoat, шинель – prp. iš milo siuvama panaši į palatą karių uniformos dalis. Įvairių valstybių GP Δ turi nustatytą spalvą, skiriamuosius ženklus, skiriasi sukirpimu. Lietuvos kariuomenėje nedėvima; profesinės karo tarnybos kariai dėvi striukes ir lietpalčius, privalomosios karo tarnybos kariai – striukes.

militarizācija, militarization, милитаризация – karinės organizacijos formų ir metodų perkėlimas į civilinių santykių ir ūkio sritį. Dažnai Δ lydi ginkluotės varžybos, demokratinių laisvių ir teisių slopinimas, o kartais – ir totalitarinio režimo įvedimas. Dar ↑ *demilitarizacija, remilitarizacija.*

militarizmas, militarism, милитаризм – 1. ginklavimosi, karinės ekonominės galios didinimo ir rengimosi karui politika.

2. politinis kariaunos viešpatavimas ir šalies ūkio pertvarkymas grobikiško karo tikslams. Δ terminas pirmą kartą pavartotas XIX a. vid. Napoleono III režimui Prancūzijoje apibūdinti. Ypač sustiprėjo pagilėjus didžiųjų valstybių prieštaravimams. Neregėtai išaugo bendras dalyvavusių kariuomenių skaičius ir karinės išlaidos I ir II pasaul. karų metais. Δ ypač pavojingas padidėjęs brand. ginklo atsargoms. Dar ↑ *militarizacija.*

minā, mine, мина – 1. minosvaizdžio ir beatošliaužio pabūklo šaudmuo. Dar ↑ *minosvaizdžio šaudmuo.*

2. šaudmuo antžeminėms ir jūrų užtvarams daryti. Skiriamos sausumos ir jūrų Δ (↑ *sausumos mina*, ↑ *jūrų mina*), kurios turi savo klasifikaciją ir joms būdingas charakteristikas. Δ (sausumos ir jūrų) skiriamos pagal jų bendras charakteristikas – aktyvioji ir pasyvioji, kontaktinė ir nekontaktinė (pvz., mažo jautrio), valdomoji ir nevaldomoji, veikiančioji ir neveikiančioji, inertinė, judančioji, magnetinė, mišrioji, apgaulingoji, mokomoji, perjungta į saugos padėtį ir kt. Pradžioje Δ vadindavo prakasą po tvirtovės siena, atsiradus parakui – SM užtaisa, įtaisyta tam tikrame gylyje. XVI–XIX a. tvirtovių gynyboje buvo naudojamos priešmininės minos. XVIII a. pab. kovai su priešo laivais buvo sukurtos plaukiamosios ir inkarinės jūrų Δ. Nuo XIX a. II pus. buvo naudojamos savijudės Δ (↑ *torpeda*) ir savaime sprogstantys lauko fugasai – šiuolaikinių priešpėstinių minų prototipas. Rusų japonų 1904–1905 kare pirmą kartą buvo panaudotos minosvaizdžio Δ (↑ *minosvaizdžio mina*), I pasaul. kare atsirado prieštankinės Δ, II pasaul. kare – jūrų nekontaktinės (akustinės, magnetinės ir kt.), aviacinės jūrų ir sausumos Δ. Pokario metais buvo sukurtos reaktyvinės išnyrančiosios

jūrų Δ, brand. Δ, atspariosios sausumos Δ ir kt. Dar ↑ *kenksmingumo šalinimo įtaisais*.

aktyvióji Δ, active mine, активная мина – mina, kuri suveikia nuo savo pačios siūsto signalo, atspindėto nuo taikinio.

apgaulingoji Δ, booby- [mine-] trap, мина-ловушка – inžinerinė arba jūrų mina, turinti nepavojingo daikto (portsigaro, lėlės, rašiklio, muzikos instrumento, jūroje plaukiojančios dėžės, plausto, valtės ir kt.) pavidalą ir sprogstanti ją pajudinus, atlikus įprastinį saugų veiksmą ar priartėjus prie jos.

branduolinė Δ, nuclear land mine, ядерная мина – brand. šaudmuo branduolinėms užtvarams daryti. Δ sudaro: brand. užtaisas, sužadavimo sistema, saugikliai, leidimo sistema ir maitinimo šaltiniai. Įtaisomas grunte (gręžiniuose) ir po vandeniu; sprogdinama naudojant autonominius laiko įtaisus arba valdymo (radijo arba laidines) linijas.

imitācinė Δ, imitation mine, имитационная мина – mina su inertiniu užtaisu, prie kurios tvirtinamas sprogdiklis ir prietaisas parodyti, ar ji sužadinta. Naudojama mokymo tikslais.

inèrtinė Δ, inert mine, инертная мина – mina ar tikslus minos maketas be sprogmėnų.

jùdančioji Δ, moving mine, движущаяся мина – bendras judančiųjų minų, pvz., plukdomųjų, svyruojančiųjų, judriųjų, kylančiųjų ir kt. pavadinimas.

kontāktinė Δ, contact mine, контактная мина – mina, kuri detonuoja nuo kontaktinio sąlyčio su taikiniu.

magnètinė Δ, magnetic mine, магнитная мина – mina, reaguojanti į taikinio magnetinį lauką.

māžo jautrio nekontaktinė Δ, coarse mine, неконтактная мина малой чувствительности – labai jautri nekontaktinė mina.

mišrióji Δ, combination [combined] influence mine, мина комбинированного действия – mina, detonuojanti tik tada, kai du (ar daugiau) skirtingi poveikiai, pvz., magnetinis ir slėginis, gaunami iš karto arba iš anksto nustatyta tvarka.

mókomoji Δ, drill mine, учебная мина – mina be sprogmėnų arba daiktas, atrodantis kaip mina, naudojamas mokantis transportuoti, minuoti ar išminuoti.

nekontaktinė Δ, influence mine, неконтактная мина – mina, kuri sužadinama kokio nors taikinio fizinio lauko (elektromagnetinio, magnetinio, šiluminio ir pan.) ar pačios minos spinduliavimo.

nevaldomoji Δ, independent mine, неуправляемая мина – mina, perjungta į kovos padėtį, suveikia nuo tiesioginio kontaktinio ar nekontaktinio poveikio ir negali būti valdoma nuotoliniu būdu.

nevėikiančioji Δ, dead mine, недействующая мина – mina, kuri buvo išjungta, neutralizuota ar kitaip padaryta saugi.

pasvyvióji Δ, passive mine, пассивная мина – 1. mina su veikiančiu inertiniu grandinės pertraukikliu, neleidžiančiu minai suveikti. Mina prp. būna pasyvi tik trumpą laiką; 2. mina, kuri nespinduliuoja signalo, kad galėtų aptikti taikinį.

pérjungta į saugós pādėtį Δ, disarmed mine, мина, установленная в безопасное положение – mina, kurios užtaiso procesas sustabdytas ir kuri grąžinta į pradinę padėtį taip ją padarant neveiksmingą, saugią kilnoti, vežioti. Prireikus ji vėl gali būti lengvai perjungta į kovos padėtį.

priešmininė Δ, countermine, контрмина – *ist.* 1. SM užtaisas, įtaisytas požeminėje tranšėjoje (5–15 m gylyje) puolančio priešo minų galerijoms sprogdinti. Naudotos XVI–XIX a. tvirtovių ir lauko įtvirtinimų gynyboje; 2. didelės SM masės inkarinė mina, naudota XIX a. pab. – XX a. pr. kovai su priešo jūrų minomis; praktinės reikšmės neturėjo.

valdomoji Δ, command detonated [controllable] mine, управляемая мина – 1. mina, kuri padėta gali būti valdoma taip, kad būtų saugos ar kovinės padėties arba suveiktų; 2. mina, kuri sužadinama nuotolinio valdymo priemonėmis.

vėikiančioji Δ, service mine, действующая мина – galutinai parengta ir įjungta į kovos padėtį mina, kuri gali sprogti nuo tam tikro poveikio.

minà raketà, mine-missile, мина-ракета – jūrų mina, kurios kovinę dalį sudaro nusitaikančioji raketa su povandenine arba povandenine oro trajektorija. Skiriama antvandeniniams ir povandeniniams laivams naikinti. Ją sudaro tarpusavyje sujungtas kovinis ir inkaro modulis. Modulių sudėtyje yra: kovinis modulis – povandeninė raketa arba konteineris su priešlaivine raketa su kontaktiniu ir nekontaktiniu sprogdikliais, akustinė taikinio aptikimo ir atpažinimo sistema, speciali skaičiuoklė taikinio judėjimo parametrams nustatyti; inkaro modulis – inkaras, minos laikiklis, hidrostatinė ir kt. aparatūra, užtikrinanti modulių išsiskyrimą ir jų pastatymą ant dugno (inkaro), t. p. nustatytą gylį. Δ deda povandeniniai ir antvandeniniai laivai, lėktuvai. Kai Δ aparatūra aptinka taikinį, kovinis modulis nutaikomas į pasitikimo su taikiniu tašką, paleidžiamas raketos variklis (konteineris su priešlaivine raketa išnyra į paviršių arba povandeninio leidimo gylį), raketa juda (skrieja) į taikinį pagal povandeninę (povandeninę oro) trajektoriją, nusitaiko ir sunaikina taikinį. Atsirado KJP (KJL) ginkluotėje XX a. 9 d-metyje. Δ tobulinamos didinant jų kovinį veiksmingumą, judėjimo (skriejimo) nuotolį ir greitį, didinant nusitaikymo ir valdymo sistemų patikimumą ir tikslumą.

minà torpedà, mine-torpedo, мина-торпеда – jūrų mina, kurios kovinę dalį sudaro nusitaikančioji torpeda. Skirta povandeniniams laivams naikinti povandeninėje padėtyje. Ją sudaro tarpusavyje sujungtas kovinis ir inkaro modulis. Modulių sudėtyje yra: kovinio modulio – konteineris su nusitaikančiąja torpeda, taikinio aptikimo, klasifikacijos ir

atpažinimo sistema, speciali skaičiuoklė taikinio judėjimo parametrus nustatyti; inkaro modulio – inkaras, minos laikiklis, hidrostatinė ir kt. aparatūra, užtikrinanti modulių išsiskyrimą ir jų pastatymą ant dugno (inkaro), t. p. nustatytą gylį. Gali dėti povandeniniai ir antvandeniniai laivai, lėktuvai. Kai Δ budėjimo kanalas aptinka taikinį, jis klasifikuojamas ir atpažįstamas, nustatomi judėjimo parametrai, kovinis modulis nutaikomas į pasitikimo su taikiniu tašką. Išleista iš konteinerio torpeda suartėja su taikiniu, nusitaikymo sistema ieško ir gaudo taikinį, taikiny sunaikinamas. Δ atsirado KJP (KJL) ginkluotėje XX a. 8 d-mečio pr. Δ tobulinamos didinant jų kovinį veiksmingumą, kompleksiskai naudojant įvairius (akustinius, magnetinius, hidrodinaminius ir kt.) kovinio modulio valdymo kanalus ir sistemas, didinant nepastebimumą ir kovinį patvarumą nuo priešų minų tralavimo techninių ir kovinių priemonių.

mināvimas, mining, минирование – minų laukų, minų grupių ir pavienių minų dėjimas siekiant priešui padaryti nuostolių, trukdyti jam manevruoti, griauti statinius. Minuoja inžineriniai daliniai; kovos veiksmų metu – judriosios užtvartų rinktinės. Minuojama rankomis arba minininkais, automobiliais, šarvuočiais, lėktuvais, sraigtasparniais su specialiaja įranga, raketomis ir sviediniais. Dar \uparrow *atsitiktinis minų išdėstymas, eilė, ginkluotė, juosta, kamera 2, karas, mina, minavimo priemonės, minininkas, minų dėjimas, minų galerija, ruožas 1, skubusis minų išmetimas.*

nuotolinis Δ , distant mine-laying, дистанционное минирование – inžinerinių minų dėjimas artilerijos ir aviacijos minavimo sistemomis. Minuoti naudojamos specialiosios minos, kurios savaime užsitaiso nuo smūgio į žemę, o sprogs tik paveiktos sprogdinamo objekto.

skubūsis Δ , urgent mining, поспешное минирование – karo laivyno minavimo veiksmas, kai minos dedamos tiksliais tarpais, bet nenurodytose arba neplanuotose pozicijose. Minos gali būti dedamos leidžiamoje zonoje arba už jos ribų, tokiose vietose, kad labiau trukdytų priešui negu savų pajėgų judėjimui.

stratėginis Δ , strategic mining, стратегическое минирование – ilgalaikė minavimo kampanija, kurios tikslas – neleisti priešui pasinaudoti tam tikrais sausumos ar jūrų rajonais ir jūrų keliais.

šablūninis Δ , pattern mine-laying, шаблонное минирование – *saus.* minavimas nustatytu tarp minų (pagal šablona) atstumu.

taktinis Δ , tactical mining, тактическое минирование – minų dėjimas siekiant padaryti įtaką tam tikrai operacijai ar pasipriešinti žinomam ar spėjamam taktiniam priešui tikslui.

mināvimo priemonės, minefield equipment, средства минирования – specialiosios mašinos, įranga ir šaudmenys minų laukams įrengti. Būna inžinerinių dalinių, aviacijos ir artilerijos Δ . Inžinerinių dalinių Δ – savaeigiai ir prikabinamieji minininkai, specialieji nuotolinio minavimo kompleksai, dedantys minas į žemę arba ant žemės. Aviacijos Δ – specialioji sraigtasparnių ir lėktuvų įranga, įtaisyta krovinių kabinoje arba išorinėje pakaboje, pakabinami minų konteineriai. Artilerijos Δ – pabūklai ir RSUS su kasetiniais šaudmenimis, užtaisytai inžinerinėmis minomis. Pvz., JAV universalioji minavimo sistema GEMSS (prikabinamasis minų klotuvas, 800 prieštankinių arba priešpėstinių minų, minavimo greitis 3,5 km/h); JAV artilerinė minavimo sistema ADA TM arba ADAM (155 mm savaeigė arba velkamoji haubica, sviediniai su 9 prieštankinėmis arba 36 priešpėstinėmis minomis, šaudymo nuotolis 18–24 km); JAV sraigtasparnių minavimo sistema M 56 (sraigtasparnis UH-1H, 2 standartinės bombų kasetės po 80 minų); Vokietijos raketinė minavimo sistema „Lars“ (RSUS „Lars“, nevaldomosios raketos su 5–8 prieštankinėmis minomis).

mināvimo ruožas \uparrow *ruožas 1.*

mināvimo užtvėriamieji veiksmai, closure mining actions, миннозаградительные действия – laivyno kovos veiksmai įrengiant minų užtvartas. Δ uždaviniai: vandenynų (jūrų) komunikacijų pažeidimas ir priešui laivyno pajėgų bazavimosi rajonų blokavimas; savo jūrų pakrančių komunikacijų dengimas, priešlaivinių ir jūros pakrančių gynybos ruožų įrengimas (stiprinimas). Δ naudojami antvandeniniai ir povandeniniai laivai, antžeminio bazavimosi lėktuvai. Pirmą kartą Δ panaudojo rusų laivynas Krymo kare (1853–1856).

miniatiūrizāvimas, miniaturizing, минятюрзация – radioelektroninės aparatūros detalių matmenų ir masės mažinimo metodai, kurie numato kurti elektronines schemas, blokus ir įtaisyti naudojant miniatiūrinius ir mikrominiatiūrinius radioelementus bei didinant jų montažo tankį (mikroelektronika). Miniatiūrizavimui naudojami puslaidininkiai prietaisai, spausdinto montažo technika, įvairių rūšių moduliai (\uparrow *modulis*) ir mikromoduliai, integrinės mikroschemos. Δ ypač naudojamas aviacijos, raketų ir erdvėlaivių elektroninėje aparatūroje.

minimalūs is kilimo ir tūpimo tãkas \uparrow *kilimo ir tūpimo takas.*

mininė gynyba \uparrow *gynyba.*

mininė ginkluotė \uparrow *ginkluotė.*

mininė jūrų atakà \uparrow *ataka, jūrų ataka.*

mininė laivo ginkluotė \uparrow *ginkluotė, laivo ginkluotė.*

minininkas, minelayer, минный заградитель – 1. laivas minų užtvartoms įrengti. Buvo naudojamas per I ir II pasaul. karus. Šiuolaikinių Δ vandentalpa iki 3 000 t, greitis iki 20 mazgų (37 km/h), ginkluotė: iki 400 minų, keli 76–127 artilerijos pabūklai ir 20–40 mm zenitinės patrankos.

2. inžinerinės ginkluotės įrenginys greitai į žemę (sniegą) prieštankinėms minoms dėti.

3. torpedo boat, миноносец – *ist.* kovos laivas prieš laivams torpedomis naikinti. Atsiradus eskadriniams minininkams ir mininiams kreiseriams (prieš I pasaul. karą), Δ statybą buvo nutraukta.

mininis kăteris ↑ *kateris.*

mininis kreiseris ↑ *kreiseris.*

minos laikiklis, mine-holder [mine-adapter], минреп – lynas inkarinei minai laikyti tam tikru atstumu nuo vandens paviršiaus.

minosvaidis, mortar, миномет – pabūklas minomis mortyrine trajektorija šaudyti. Tai galinga karių ir karo technikos, esančios atviroje vietovėje ir už priedangų, naikinimo, inžinerinių įrenginių ir statinių ardymo priemonė. Vamzdžio pakilimo kampas 45–85°. Δ skiriamas pagal kalibrą – lengvasis (iki 60 mm), vidutinis (60–120 mm) ir sunkusis (>120 mm); gali būti lygiavamzdis (daugiausia) ir graižtvinis (dažn. automatinis); užtaisomas pro laibgalį arba drūtgalį; nešiojamasis, vežiojamasis, velkamasis ir savaeigis. II pasaul. karo metais dar buvo daugiavamzdis reaktyvinis Δ. Kuriami mišrieji graižtviniai pabūklai, kurie šaudo minomis ir sviediniais. Šaudantys chem. minomis Δ vad. cheminiais. Labiausiai paplitę velkamieji Δ. Pagr. Δ dalys: vamzdis, atraminė plokštė, lafetas su atrama, kreipiamieji ir taikymo mechanizmai. Pirmasis Δ buvo sukurtas rusų kariuomenėje 1904 ir panaudotas ginant Port Artūrą. Δ buvo masiškai naudojami per I ir II pasaul. karus. Šiuolaikiniai Δ: JAV 106,7 mm Δ M 30 (minosvaidžio masė 300 kg, minos masė 12,3 kg, didžiausias šaudymo nuotolis 5,65 km, greitašauda 5–10 šūvių/min); 60 mm Δ M 224 (20,4 kg, 1,7 kg, 3,5 km, 15 šūvių/min); Prancūzijos graižtvinis 120 mm Δ MO-120-RT.61 (580 kg, 15,7 kg, 8,3 km, aktyviaja reaktyvine mina – ARM – 13 km, 10–12 šūvių/min); Izraelio 120 mm Δ M 65 (365 kg, 12,9 kg, 6,2 km, 6 šūviai/min); Rusijos 82 mm Δ 2B14-1 (39 kg, 3,1 kg, 4,27 km, 24 šūviai/min); 120 mm Δ 2S12 (210 kg, 16 kg, 7,1 km, 12 šūvių/min). Tarpukario Lietuvos kariuomenėje buvo naudojami 81 mm švedų ir suomių gamybos Δ, pvz., švedų gamybos 81,4 mm Stokes-Brandt m/29 Δ (kovinė masė 60 kg, minos masė – 3,5 kg, pradinis minos greitis 190 m/s, didžiausias šaudymo nuotolis 2,9 km, greitašauda 15–18 šūvių/min; juo ir dabar apginkluota švedų kariuomenė). Dabar Lietuvos kariuomenės ginkluotėje yra lenkų, bulgarų, čekų gamybos 120 mm Δ ČM-120 ir rumunų gamybos 60 mm Δ M60. Dar ↑ *lafetas 2, minosvaidžio atraminė plokštė.*

automatinis Δ, automatic mortar, автоматический миномет – ypatingos konstrukcijos minosvaidis, kuriame parako dujų energija šūvio metu naudojama ne tik minos pradiniam greičiui suteikti, bet ir iš naujo minosvaidį užtaisyti, ir iššauti be tiesioginės žmogaus veiklos, o tik jam kontroliuojant. Toks minosvaidis yra Rusijos 82 mm Δ 2B9M „Vasilio“ (šaudymo nuotolis 0,8–4,7 km, greitašauda 120 šūvių/min, sprogsi mina duoda 400–600 ne mažesnių kaip 1 g skeveldrų; veiksmingasis naikinimo spindulys 18 m).

cheminis Δ, chemical mortar, химический миномет – minosvaidis, skirtas šaudyti chem. minomis. Dažn. vidutinio ir didelio kalibro (ne mažesnio kaip 106,7–120 mm) minosvaidis.

daugiamamzdis reaktyvnis Δ, multibarreled rocket mortar, многоствольный реактивный миномет – *ist.* vokiečių RSUS leidimo įrenginys, naudotas II pasaul. kare. Pirmiausia buvo skirtas šaudyti chem. šaudmenimis, tačiau karo metu buvo naudojami ardomieji, skeveldriniai ardomieji, padegamieji ir dūminiai sviediniai. Labiausiai žinomi Δ: šešiavamzdis velkamasis ir dešimtvamzdis savaeigis (kalibras 158,5 mm, sviedinio masė 34,15 kg, šaudymo nuotolis 6,7 km); penkiavamzdis velkamasis (210 mm, 111 kg, 7,8 km); šešiavamzdis velkamasis (300 mm, 127 kg, 4,5 km). Δ nusileido sovietiniam leidimo įrenginiui „Katiuša“ pagal salvės galią, šaudymo nuotolį ir manevringumą.

graižtvinis Δ, rifled mortar, нарезной миномет – minosvaidis, turintis vidiniame vamzdžio kanalo paviršiuje graižtvias. Tokie minosvaidžiai ppr. gali šaudyti ne tik minomis, bet ir sviediniais (tiesioginiu taikymu).

savaeigis Δ, self-propelled [mobile] mortar, самоходный миномет – vikšrinė kovos mašina, susidedanti iš minosvaidžio ir šarvuotos vikšrinės važiuoklės. JAV 106,7 mm Δ M106A1 (kovinė masė 12 000 kg, didžiausias šaudymo nuotolis 5,6 km, greitašauda 8–10 šūvių/min, kovinis komplektas 93 minos, didžiausias greitis 65 km/h); Rusijos 240 mm Δ 2S4 „Tiulpan“ (27 500 kg, 9,65 km, ARM – 19 km, 1 šūvis/min, šaudo skeveldrinėmis ardomosiomis, betonmušėmis ir kasetinėmis minomis; gali šaudyti brand. ir chem. minomis); D. Britanijos šarvuotoji minosvaidžio sistema AMS (3000 kg, 8,5 km, ARM – 12 km, 4 šūviai/min, arba 8 šūviai/min kas 3 min, arba 3 šūviai/15 s; gali šaudyti švedų gamybos sviediniais „Strix“, turinčiais šarvamušę infraraudonąją nusiaikantįją galvutę).

užtaisomas pro drūtgalį Δ, breech-loaded mortar, казнозарядный миномет – didesnis kaip 120 mm minosvaidis, užtaisomas pro vamzdžio drūtgalį. Užtaisant tokį minosvaidį, reikia jį nustatyti į užtaisymo padėtį, atsklęsti spyną, įdėti miną į vamzdžio drūtgalį, užsklęsti spyną ir vėl gražinti minosvaidį į kovos padėtį.

užtaisomas pro laibgalį Δ, muzzle-loaded mortar, дульнозарядный миномет – mažo ir vidutinio kalibro (ne didesnio kaip 120 mm) minosvaidis, užtaisomas nuleidžiant miną pro vamzdžio laibgalį. Δ turi turėti apsaugą nuo dvigubojimo užtaisymo. Dar ↑ *užtaisymas.*

minosvaidžio amortizatorius ↑ *amortizatorius.*

minosvaidžio atraminė plōkštė, mortar base plate, опорная плита миномета – minosvaidžio vamzdžio atrama, į kurią šūvio metu nukreipiama atatranks jėga. Tai suvirinta stangri konstrukcija, kurios viduryje yra atraminis dubuo, į kurį įstatomas vamzdžio drūtgalys. Δ, rengiantis žygiui, prikabinama prie ratinės važiuoklės rėmo.

minosvaidžio dvikōjis lafetas ↑ *lafetas 2.*

minosvaidžio minà, mortar mine, минометная мина – pagr. sudedamoji minosvaidžio šaudmens dalis įvairiems objektams naikinti (slopinti, ardyti) ir kitiems uždaviniams (dūmijimo, apšvietimo, mokymo ir kt.) atlikti. Δ skiriama pagal korpuso formą – lašo ir cilindro (didelio talpumo) pavidalo; pagal stabilizavimo pobūdį lekiant – sparnuotoji (dauguma) ir sukamoji; pagal paskirtį – pagr. (skeveldrinė, ardomoji, skeveldrinė ardomoji ir padegamoji), specialioji (chem., dūminė, šviečiamoji ir agitacinė) ir pagalbinė (mokomoji, mokomoji treniruojamoji). Didelio kalibro minosvaidžiams, pvz., 240 mm, gali būti naudojamos ir brand. mina. Δ susideda iš korpuso, užtaiso, sprogdiklio ir stabilizatoriaus arba sparnų (išsiskleidžiančių minai išlėkus iš vamzdžio). Sukamoji Δ ppr. turi iškilimus kreipiamajame žiedelyje, kurie, užtaisant minosvaidį, įeina į vamzdžio graižtvas. Didinant šaudymo nuotolį, naudojama aktyvioji reaktyvinė Δ su reaktyviniu varikliu. Minų skeveldrinė kaunamoji veikmė didesnė negu tokio pat kalibro sviedinių (dėl didelių susidūrimo kampų minų skeveldrinis kaunamasis plotas artimas apskritimui); smūginė minų veikmė mažesnė negu sviedinių (mažesnė minų masė ir jų lėkimo greitis). Todėl pagr. Δ paskirtis – taikinių kovimas skeveldromis. Sukurtos valdomosios Δ su nusitaikančiąja galvute ir kumuliaciniu užtaisu šarvuotiesiems taikiniams naikinti, pvz., D. Britanijos gamybos 81 mm Δ „Merlin“, Švedijos gamybos Δ „Strix“ ir kt.

minosvaidžio saugiklis nuo dvigubo užtašymo ↑ *saugiklis 1.*

minosvaidžio skýrius ↑ *skyrius.*

minosvaidžio šaudmeñs užtaisas ↑ *užtaisas 1.*

minosvaidžio šaudmuō ↑ *šaudmuo.*

minosvaidžio taikiklis ↑ *taikiklis.*

minosvaidžio úoksas, mortar base cap, казенник миномета – vamzdžio drūtgalys vamzdžiui su atramine plokšte sujungti, šaudymo įtaisui patalpinti, sandariai vamzdžiui šūvio metu iš drūtgalio pusės uždaryti. Δ susideda iš korpuso ir jame sumontuoto šaudymo įtaiso. Δ užsriegiamas ant vamzdžio ir rutuliniu kulnu įstatomas į atraminės plokštės atraminį dubenį. Dar ↑ *sandarinimas.*

minosvaidžio vañzdis ↑ *vamzdis.*

minosvaidžio važiuōklė ↑ *važiuoklė 1.*

minosvaidžių artilèrija ↑ *artilèrija 2.*

minosvaidžių batèrija ↑ *baterija 1.*

minosvaidžių būrýs ↑ *būrys.*

minosvaidžių šaudymas ↑ *šaudymas.*

minų aptikimo plōtis, characteristic detection width, ширина обнаружения мин – tralavimo paieškos ar skenavimo tako, kuriame minos gali būti aptiktos vienu tralavimu, plotis.

minų aptikimo tikimýbė, characteristic detection probability, вероятность обнаружения мин – aptiktų per vieną tralavimą minų ir minų, kurios galėjo būti aptiktos minų sužadavimo plote, santykis.

minų dèjimas, mine laying [planting], минная постановка – *jūr. min. kar.* antvandeninių ir povandeninių laivų, lėktuvų veiksmas dedant minas skirtame rajone (vietoje), kai siekiama įrengti aktyviasias (gynybines) minų užtvaras.

minų eilė ↑ *eilė.*

minų galèrija, mine gallery [tunnel], минная галерея – *ist.* dirbtinė, požeminė eiga, kuria slaptai priartėjama prie priešo įtvirtinimų, siekiama juos sugriauti sprogdinant padėtą minų kameroje (↑ *minų kamera*) didelės galios miną. Δ skersmuo ppr. neviršydavo 1x1,5–2 m. Naudotos XVI–XIX a. tvirtovių apguloje – požeminėje minų kovoje; ribotai naudotos I pasaulyje. karo poziciniuose fazėse, t. p. per II pasaul. karą (pvz., sovietinės kariuomenės – Stalingrado gynyboje).

minų ieškiklis ↑ *ieškiklis.*

minų ieškiklis-naikiklis, mine-hunter, искатель-уничтожитель мин – velkamoji arba nuotolinio valdymo savaeigė sistema jūrų minoms aptikti ir sunaikinti. Δ gali būti hidroakustinis, optinis, magnetinis, elektromagnetinis, elektrinis arba lazerinis. Δ prie aptiktos minos pritvirtina SM užtaisą ir jį susprogdina.

minų juosta ↑ *juosta.*

minų juostos žymėklis, strip marker, указатель минной полосы – natūraliais, dirbtiniais ar specialiai įkaltais žymekliais pažymėta minų juostų išdėstymo pradžia ir pabaiga.

minų kàmera ↑ *kamera 2.*

minų k̄aras ↑ *karas*.

minų laūkas, minefield, минное поле – žemės (vandens) plotas, kuriame yra minų, išdėstytų tam tikra tvarka arba be jos. Δ pagal paskirtį gali būti priešpėstinis, prieštankinis, priešdesantinis, priešlaivinis, mišrusis, pakrantės, taktinis, trikdomasis, klaidinamasis ir kt.; pagal sprogdinimo būdą – valdomasis ir nevaldomasis. Jūrų Δ dar gali būti gynybinis ir puolamasis, giluminis, nuolat papildomas, sekinamasis, užtveriamasis, klaidinamasis ir kt. Pagr. Δ charakteristikos: minavimo norma 1 fronto kilometrui; gylis ir plotis; galimieji priešo nuostoliai ir jo sulaikymo laikas. Δ gali būti įrengiamas iš anksto arba mūšio metu, rankomis arba naudojant mechanizacijos priemones. Dar ↑ *jūrlapis, minų lauko formuliāras, minų lauko ženklinimas, minų lauko žymėjimas, minų užkardas, perėja, tankis 3, tarpas*.

giluminis Δ, deep minefield, глубинное минное поле – giliai po vandeniu esantis priešlaivinis minų laukas, nekeliantis pavojaus antvandeniniams laivams.

gynybinis Δ, defensive minefield, оборонительное минное поле – *s. m. kar.* minų laukas, rengiamas prie gynybos pozicijų siekiant sulėtinti priešo ataką jos baigiamojoje fazėje. Jis turi būti dengiamas lengvųjų artilerijos ir prieštankinių ginklų ugnimi. Δ nustato bataliono vadas, koordinuoja brigados lygmeniu, įrengia patys padaliniai.

klaidinamasis Δ, dummy minefield, ложное минное поле – minų laukas, kuriame nėra kovinių minų; jo tikslas – imituoti minų lauką ar jo dalį siekiant suklaidinti ar atgrasinti priešą. Δ žymimi t. p., kaip ir tikrieji minų laukai.

mišrūs Δ, mixed minefield, смешанное минное поле – minų laukas, sudarytas iš prieštankinių ir priešpėstinių minų.

nevaldomasis Δ, uncontrollable minefield, неуправляемое минное поле – minų laukas, kuriame dedamos minos, sprogdinančios nuo tiesioginio sprogdinamo objekto sąlyčio su minų sprogdikliais.

nuolat papildomas Δ, sustained attrition minefield, пополняемое минное поле – *jūr. min. kar.* minų laukas, kuris yra papildomas, kad išliktų pavojus priešui, kai vykdomos atoveiksmio priemonės.

pakrantės Δ, beach minefield, береговое (противодесантное) минное поле – minų laukas sekliame vandenyje galimo jūrų desanto išlaipinimo kranto prieigose.

priešdesantinis Δ, anti-amphibious minefield, противодесантное минное поле – minų laukas, įrengtas ant vandens kliūties, jūrų pakrantės ruože (nedideliame gylyje) siekiant naikinti priešo plaukiamąją techniką, desantines ir išlaipinimo priemones. Δ įrengti naudojamos specialios priešdesantinės minos. Dar ↑ *inžinerinė mina*.

priešlaivinis Δ, antisubmarine minefield, противолодочное минное поле – minų laukas, įrengtas specialiai prieš povandeninius laivus. Minos gali būti padėtos sekliai ir pavojingos visiems laivams, įskaitant povandeninius, arba giliai, kad būtų nepavojingos antvandeniniams laivams.

priešpėstinis Δ, antipersonnel minefield, противопехотное минное поле – minų laukas priešo kariams naikinti priešpėstinių minų skeveldromis arba smūgio banga. Δ dedamos skeveldrinės ir ardomosios priešpėstinės minos ir fūgasai. Minavimo norma: 2000 ir daugiau ardomųjų arba 200 ir daugiau skeveldrinių minų 1 fronto kilometrui.

prieštankinis Δ, anti-tank minefield, противотанковое минное поле – minų laukas tankams, šarvuotiems ir kt. karo technikai naikinti. Minavimo norma: nuo 300 iki 1000 ir daugiau prieštankinių minų 1 fronto kilometrui.

puolamasis Δ, offensive minefield, наступательное минное поле – *jūr. min. kar.* minų laukas, įrengtas prieš teritoriniuose ar jo kontroliuojamuose vandenyse.

sėkinamasis Δ, attrition minefield, изнуряющее минное поле – *jūr. min. kar.* minų laukas, įrengtas padaryti nuostolių prieš laivams.

taktinis Δ, tactical minefield, тактическое минное поле – minų laukas, įrengiamas siekiant stabdyti, žlugdyti priešo puolimą ar pakeisti jo kryptį; sudedamoji užtvartų sistemos dalis.

trikdomasis Δ, nuisance minefield, беспокоящее минное поле – minų laukas, įrengiamas siekiant pristabdyti ir išsklaidyti priešą (ypač žvalgybos patrulius, sukelti jiems netikrumo ir atsargumo jausmą). Šiam minų laukui naudojamos visų rūšių minos.

užtveriamasis Δ, closure minefield, заградительное минное поле – jūrų minomis užminuota zona, kurios tikslas – kelti grėsmę, kad laivai negalėtų per ją plaukti.

valdomasis Δ, controlled minefield, управляемое минное поле – minų laukas, kuriame dedamos minos, kurių kovinė ir nekovinė padėtis gali būti keičiama, gali būti norimu momentu susprogdinamos visos arba tik pasirinktos minos. Tai daroma laidais arba radijo bangomis. Nustačius minas į saugos padėtį, per jas gali judėti sava kariuomenė. Δ daromi numatytose savos kariuomenės manevravimo vietose, gynybos gilumoje vadavietėms ir kt. svarbiems objektams pridengti.

minų laūko formuliāras, minefield record, формуляр минного поля – dokumentas, kuriame pažymėta visa esminė informacija apie minų lauką ir kurį karininkas, atsakingas už minavimo operacijas, pateikia standartiniame blanke.

minų laūko įveikimas ↑ *įveikimas*.

mìnų laūko jūrlapis ↑ *jūrlapis*.

mìnų laūko perėja ↑ *perėja 1*.

mìnų laūko perėjos įrengimas, minefield breaching, оборудование минного прохода – *s. m. kar.* procesas, kurio metu įrengiama pėstininkams ar technikai perėja per minų lauką esamomis taktinėmis aplinkybėmis.

mìnų laūko tañkis ↑ *tankis 3*.

mìnų laūko ženklìnimas, minefield marking, обозначение минного поля – standartizuota ženklìnimo sistema minų lauko vietai ir plotui parodyti.

mìnų laūko žymėjimas, minefield recording, фиксация минного поля – minų lauko ribų susiejimas su orientyrais vietovėje ir žemėlapyje; reikalingas minų lauko riboms tiksliai nustatyti, greitai ir saugiai joms rasti, perėjoms daryti, išminuoti. Dar ↑ *minų juostos žymeklis, ženklas 1*.

mìnų medžiotùvas, minehunting ship, минный охотник – Lietuvos KOP mininių laivų diviziono laivas, pvz., Δ M 52 „Sūduvis“: vandentalpa 463 t, variklių galia 4000 AG, greitis 16,5 mazgų (30,6 km/h), 42 žmonių įgula. Ginkluotė: 40 mm kalibro pabūklas (didžiausiasis šaudymo nuotolis 4,5 km, greitašauda 120 šūvių/min); akustinė sistema DSQS 11; minų paieškos robotas DVR.

mìnų naikintùvas, mine destroyer, минный прорыватель – *psn.* didesnio veiksnumo ir neskandumo laivas, kurio paskirtis – naikinti jūrų minas ir užtikrinti, kad kovos, transporto ir desantiniai laivai prasiveržtų pro minų užtvartas. Δ kontaktines minas sprogdindavo savo korpusu, nekontaktines – veikiant minų sprogdikius magnetiniu, akustiniu, hidroakustiniu ir kt. fiz. laukais. Δ naudojo per II pasaul. karą kai kurių valstybių laivynai.

mìnų neutralizāvimas, mine disposal, обезвреживание мин – tinkamai parengto personalo vykdoma operacija, kurios tikslas – perjungti minas iš kovinės padėties į saugos padėtį, neutralizuoti, pašalinti iš vietos ir (arba) sunaikinti.

mìnų ryšulỹs, bouquet mine, связка мин – *jūr. min. kar.* mina, kurią sudaro keletas prie vieno inkaro prikabintų plūduriuojančių minų. Kai viena pririšta mina nupjaunama, kita mina pakyla nuo gramzdiklio į nustatytą aukštį.

mìnų rúožo ženklas ↑ *ženklas 1*.

mìnų situācija ↑ *situācija*.

mìnų stebėjimas ↑ *stebėjimas 1*.

mìnų sužadìnimo tikimybė, characteristic actuation probability, вероятность инициирования мин – vidutinė tikimybė, kad tam tikro tipo mina bus sužadinta vienu tralavimu minų sužadìnimo plotyje.

mìnų trālas, mine sweeper, минный трал – įrenginys minoms ieškoti ir naikinti. Δ skiriamas pagal paskirtį – paieškos, ištaisymo ir naikinimo; pagal poveikį minoms – kontaktinis ir nekontaktinis; pagal nešimo priemonę – aviacinis, laivinis ir tanko.

aviācinis Δ, aerial mine sweeper, авиационный минный трал – minų naikinimo iš oro įrenginys. Tai įtaisas, veikiantis miną elektromagnetiniais, magnetiniais, akustiniais ir kt. laukais.

laivìnis Δ, ship mine sweeper, корабельный минный трал – specialusis tralerio traukiamas įrenginys minoms ieškoti ir naikinti. Δ būna kontaktinis, nekontaktinis ir ieškiklis. Kontaktinis Δ naikina inkarines minas ir jų apsaugą vilkdamas plieninį lyną su plūdėmis ir specialiaisiais minų naikinimo įrenginiais. Nekontaktinis Δ naikina nekontaktines dugnines ir inkarines minas imituodamas laivų fizik. laukus ir taip veikdamas minų sprogdikius; gali būti elektromagnetinis, akustinis, hidrodinaminis ir mišrusis.

mechāninis Δ, armed sweeper, механический минный трал – minų tralas su įmontuotais pjautuvėliais ar kitokiais įtaisais, didinančiais galimybę nupjauti minų grandines.

nekontāktinis Δ, influence sweeper, неконтактный минный трал – tralas, kuris sukelia tokį pat nekontaktinį poveikį kaip ir laivas, ir tuo sužadina miną.

solenòidinis Δ, solenoid sweeper, соленоидный минный трал – magnetinis tralas, susidedantis iš horizontaliosios spiralės, susuktos ant plūdraus geležinio vamzdžio.

tānko Δ, tank mine sweeper, танковый минный трал – tanko pakabinamoji įranga prieštankinėms minų užtvartoms įveikti. Tai įvairūs volai, plūgai ir jų deriniai. Labiausiai paplitę tokie Δ, kurie suaria arba suvoluoja tankams vėžias (plotis 1,2 m, tralavimo greitis 8–12km/h).

mìnų tralāvimas, mine sweeping, минное траление – *1. jūr. min. kar.* minų paieška ir naikinimas siekiant užtikrinti saugų laivų plaukiojimą. Traluojaama naudojant mechaninius įrenginius ar sprogstamuosius užtaisus, kuriais mina fiziškai pašalinama arba sunaikinama, arba sukuriant poveikio lauką, kurio reikia minoms detonuoti. Tralavimui naudojami minų traleriai, minų medžiotuvai, sraigtasparniai traleriai, įvairūs tralai, sprogdinimo priemonės (virviniai užtaisai, giluminės bombos) ir minų ieškikliai-naikikliai. Priklausomai nuo minų tipo ir naudojamų tralų skiriamas kontaktinis, nekontaktinis ir mišrusis Δ. Ieškant minų užtvartų ir nustatant jų ribas atliekamas ieškomasis, bandomasis ir kontrolinis Δ. Nustatytose minų

užtvarese pirmiausia traluojami laivakeliai (laivams plaukti). Visiškas minų naikinimas atliekamas vėliau, atsižvelgiant į situaciją. Dar skiriamas dugno, išankstinis, mechaninis, sekinamasis ir kt. Δ. Dar ↑ *grupė 1, juosta, kablys, minų ieškiklis-naikiklis, minų medžiotuvas, minų tralas, minų traleris, minų tralo trasa, pjoviklis, plaustas, tarpas 2, ūdra.*

bañdomasis Δ, exploratory mine hunting, пробное минное траление – *jūr. min. kar.* minų tralavimui analogiška operacija, kai nedideliame ruože tikrinama, ar nėra minų.

dugnìnis Δ, bottom mine sweeping, минное донное траление – tralavimas naudojant vielas ar grandines, minoms, esančioms prie dugno, sunaikinti arba pašalinti velkant.

íeškomasis Δ, search mine sweeping, поисковое минное траление – *jūr. min. kar.* tako dalies ar rajono tralavimas siekiant nustatyti, ar yra tykojančių minų.

išankstìnìs Δ, initial path mine sweeping, precursor mine sweeping, предварительное минное траление – *jūr. min. kar.:* 1. pirmasis minų tralo perplaukimas saugesniam keliui iš paskos plaukiantiems minų tralams padaryti; 2. zonos tralavimas saugiais būdais siekiant sumažinti pavojų traluotojams vėlesnėse operacijose.

kontāktinis Δ, contact mine sweeping, контактное минное траление – inkarinių minų tralavimas kontaktiniu tralu, velkamu nustatytame gylyje. Užkabinęs tralu minų laikiklius (lyną, jungiantį miną su jos inkaru), traleris velka minas į seklius rajonus, kur jos atsipalaiduoja nuo tralo ir išnyra į paviršių. Jeigu tralas turi pjoviklius, jie perpjauna minų laikiklius, ir minos t. p. išnyra. Visais atvejais plūduriuojančios minos naikinamos mažo kalibro pabūklais arba sprogdinamaisiais šoviniiais.

kontròlinis Δ, check mine sweeping, контрольное минное траление – minų tralavimas siekiant patikrinti, ar po ankstesnių valymo operacijų nėra likusių plūduriuojančių minų.

mechānìnis Δ, mechanical mine sweeping, механическое минное траление – minų tralavimas kontaktiniais minų tralais.

mišrùsis Δ, mixed mine sweeping, комбинированное минное траление – minų su nežinomos konstrukcijos sprogdikliais arba mišriaisiais sprogdikliais tralavimo būdas. Traluojama kartu naudojant velkamuosius elektromagnetinius, akustinius, magnetinius-hidrodinaminius arba akustinius-hidrodinaminius tralus.

nekontāktinis Δ, non-contact mine sweeping, неконтактное минное траление – nekontaktinių dugninių minų tralavimo būdas naudojant tralus, kurie generuoja energiją, analogišką laivų fizik. laukų energijai, sužadina minų sprogdiklius (magnetinius, indukcinis, akustinius, hidrodinaminius, mišriuosius) ir jas sprogdina.

sėkinamasis Δ, attrition mine sweeping, изнуряющее минное траление – nuolatinis minų laukų tralavimas siekiant kiek galima sumažinti minų pavojų visiems laivams.

2. perėjų minų laukuose darymas tankų tralais. Dar ↑ *minų tralas.*

mìnų tralāvimo grùpė ↑ *grupė 1.*

mìnų tralāvimo júosta ↑ *juosta.*

mìnų trāleris, minesweeper, минный тральщик – kovos laivas jūrų minoms ieškoti ir naikinti, laivams vesti paskui tralus per minų užtvaras, kartais ir jūrų minoms statyti. Skiriamas jūros (vandalta 660–1300 t), bazinis (iki 600 t), reidinis (iki 250 t) ir upių (iki 100 t) Δ. Turi įrengtus laivinius tralus, hidroakustinę ir kt. aparatūrą, užtaisus minoms sprogdinti, nuotolinius valdomuosius minų ieškiklius-naikiklius. Ginkluotė: zenitiniai automatiniai įrenginiai, kartais 1–2 universalieji ≤100 mm pabūklai. Dar ↑ *minų medžiotuvas.*

mìnų trālo trasà, mine hunter track, минная тральная трасса – kelias, kuriuo turi plaukti jūrų minų paieškos laivas ar traleris siekdamas užtikrinti, kad paieškos (tralavimo) įrenginys eitų per juostos, ruožo centrą.

mìnų užkardas, mine chain [road block], минный шлагбаум – savadarbis kelių prieštankinių ar priešpėstinių minų įtaisas minų lauko perėjai uždaryti. Tai lynas (virvė, trosas) su pritvirtintomis kas 1–1,2 m prieštankinėmis, priešvikšrinėmis minomis. Δ ilgis turi būti lygus minų lauko perėjos ilgiui arba šiek tiek ilgesnis.

mìnų užtvara ↑ *užtvara.*

mìnų zòndas, mine probe, минный щуп – užaštrintas plieninis strypas minoms, sviediniams, aviacinėms bombos ir kt. šaudmenims žemėje mechaniškai aptikti. Δ yra 0,8 m ilgio veikiant gulomis ir 1,5–2 m – stacionis. Δ gali būti montuojamas ant minų ieškiklių. T. p. naudojami iki 6 m ilgio giluminiai Δ.

mìnų žvalgýba ↑ *žvalgyba.*

minúotojas, miner, mineman, минер – 1. karo specialistas, mokantis minuoti, žvalgyti ir išminuoti vietovę, statinius ir kt. objektus.

2. specialiai parengtas KJP karys, kuris naudoja ir prižiūri mininę ir priešmininę ginkluotę.

minúotojo virvė, miner cord, минный шнур – speciali virvė minoms žymėti, kai jos dedamos rankomis naktį netoli priešo. Tai 35 m ilgio virvė su keliomis 2–4 m atšakomis, prie kurių prikabinami žiedai arba minas žymintys ženklai.

Patraukus Δ, ištraukiami iš minų lauko minas žymintys ženklai.

miòzė ↑ *vyzdžio susiaurėjimas.*

mìręs, -usi nuo mūšyje gautų žaizdų, died of wounds received in action, умер от полученных в бою ран – kovinių netekčių rūšis; prie kovinių netekčių priskiriami tie, kurie mirė nuo žaizdų ar kitų sužalojimų mūšyje po suteiktos medicinos pagalbos.

mirties bausmė, death penalty, смертная казнь – valstybės teisė savo įstatymuose nustatyti aukščiausią bausmę už veiksmus karo metu arba atsiradus neišvengiamam pavojui kilti karui. Tokia bausmė gali būti taikoma tik įstatymų numatytais atvejais ir pagal jų nuostatas. Tai numatyta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokole Nr. 6 dėl mirties bausmės panaikinimo (Strasbūras, 1983), kurį LR ratifikavo 1999 panaikindama mirties bausmę tiek taikos, tiek karo metu.

miřtinas poveikis, lethal effect, смертельное действие – NP naikinamųjų veiksmų poveikis, kuris nepalankiomis sąlygomis gali baigtis mirtimi. Δ gali būti: mechaninės arba šiluminės traumos, keliančios grėsmę žmogaus gyvybei, mirtinos apšvitos arba apsinuodijimo dozės, užkrėtimas mirtinomis ligomis ir pan. Δ tikimybę didina mišrieji pažeidimai.

mirtinoji apsinuodijimo dozė ↑ *apsinuodijimo dozė.*

mirtinoji nuodingoji mēdžiaga ↑ *nuodingoji mēdžiaga.*

miřkas, forest, лес – augalijos tipas (kraštovaizdžio elementas), kurio svarbiausią bendrųjų dalių sudaro sumedėję augalai. Be sumedėjusių augalų (medžių ir krūmų), Δ yra žolių, samanų, kerpių, grybų, gyvūnų, mikroorganizmų. Jam būdingas savitas dirvožemis, oro drėgnumo, šviesos ir temperatūros režimai. Δ skirstomas pagal vyraujančias medžių rūšis – vienarūšis (pvz., beržynai ar pušynai) ir miřrusis; pagal vyraujančią lapiją – lapuočių ir spygliuočių. Lietuvoje auga ~1 830 000 ha Δ. Lietuvos vidutinis miřkingumas (Δ apaugusio ploto ir visos teritorijos santykis) ~30%. Daugelis didžiųjų Δ susitelkę pietrytinėje Lietuvos dalyje, todėl šios Lietuvos dalies administraciniai rajonai miřkingiausi: Varėnos raj. miřkingumas 62%, Švenčionių 48,9%, Šalčininkų 39,7%. Mažiausia miřkų Vilkaviškio raj. (miřkingumas 7%), Skuodo (15,7%), Pasvalio (15,2%). Didžiausi Lietuvos Δ masyvai yra šie: Dainavos giria (Druskininkų–Varėnos miřkai) – 135,0 tūkst. ha; Labanoro–Pabradės giria – 91,1 tūkst. ha; Kazlų Rūdos miřkai – 58,7 tūkst. ha; Karšuvos giria (Smalininkų–Viešvilės miřkai) – 42,7 tūkst. ha; Rūdininkų miřkai – 37,1 tūkst. ha. Miřke patogu maskuotis ir slaptai išdėstyti karinius vienetus. Δ saugo nuo įprastinio ginklo, brand. sprogimo atveju slopina smūgio bangos ir šviesos spinduliuotės poveikį, mažina pirminės jonizuojančiosios spinduliuotės dozės galią, tačiau apsunkina kariuomenės valdymą, sąveiką ir manevrą.

miřkinga vietovė ↑ *vietovė.*

miřko gaisras ↑ *gaisras.*

miřrioji apšvita ↑ *apšvita.*

miřrioji degazacija ↑ *degazacija.*

miřrioji dezaktyvacija ↑ *dezaktyvacija.*

miřrioji kovos rikiuotė ↑ *kovos rikiuotė.*

miřrioji medicinos komisija, mixed [joint] medical commission, смешанная медицинская комиссия – THT trijų narių (du skiria Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas iš neutralios šalies, trečiąjį – laikanti belaisvius šalis) komisija, kuri sudaroma prasidėjus karo veiksmams sergantiems ir sužeistiems karo belaisviams apžiūrėti ir atitinkamiems sprendimams dėl jų priimti. Jeigu įmanoma, vienas iš neutraliųjų narių esti chirurgas, o kitas – terapeutas. Δ yra nuolatinė ir kiekvienoje belaisvių stovykloje lankosi ne rečiau kaip kartą per 6 mėn.

miřrioji minà ↑ *mina 2.*

miřrioji operacija ↑ *operacija 2.*

miřrioji ūžtvara ↑ *ūžtvara.*

miřrioji vorà ↑ *vora.*

miřriojo naikinimo židinys ↑ *naikinimo židinys.*

miřrusis branduolinis ūžtaisas ↑ *ūžtaisas, branduolinis ūžtaisas.*

miřrusis kontaktinis sprogdiklis ↑ *sprogdiklis, kontaktinis sprogdiklis.*

miřrusis minų laukas ↑ *minų laukas.*

miřrusis minų tralavimas ↑ *minų tralavimas 1.*

miřrusis naikinimas ↑ *naikinimas 1.*

miřrusis rakėtinis kuras ↑ *rakėtinis kuras.*

miřrusis rakėtinis variklis ↑ *rakėtinis variklis.*

mišrusis tiltas ↑ *tiltas*.

mišrusis žygis ↑ *žygis*.

mobilióji artilèrija ↑ *artilèrija, judrioji artilèrija*.

mobilióji gynyba ↑ *gynyba*.

mobilióji grupè ↑ *grupè 1, judrioji grupè*.

mobilióji paramòs grupè ↑ *grupè 1, judrioji paramos grupè*.

mobilióji sekykla, ↑ *sekykla, judrioji sekykla*.

mobilióji užtvarų rinktinè ↑ *rinktinè, judrioji užtvarų rinktinè*.

mobilióji vadàvietè ↑ *vadavietè, judrioji vadavietè*.

mobìliosios pàjègos ↑ *pajègos 1*.

mobilizàcija, mobilization, мобилизация – valstybės priemonių visuma aktyvinant ir sutelkiant visus išteklius, jėgas ir priemones, kai siekiama karo tikslų. Vykdamant mobilizaciją GP, šalies ekonomika ir valstybinės institucijos keičiamos į karo padėtį. Δ gali būti visuotinė arba dalinė, kuri gali būti vykdoma atvirai ar slapta. Dar ↑ *demobilizacija, mobilizacijos komisija, mobilizacinės valstybės galimybės, parengtis, planas 1, rezervas 1*.

dalinė Δ, limited mobilization, частичная мобилизация – mobilizacija, kuri aprėpia dalį valstybės valdymo, savivaldybių ir ūkio sistemos, ribotą karinių dalinių ir civilinės saugos darinių bei GP rezervo dalį.

ekonòmikos Δ, economic mobilization, мобилизация экономики – sudedamoji bendrosios šalies mobilizacijos dalis, kurios tikslas – pradėti masinę ginklų, karo technikos, šaudmenų, aprangos, ekipuotės ir kt. materialinių priemonių gamybą siekiant visapusiškai aprūpinti GP. Δ sudaro: karinės gamybos išskleidimas; ekonominių proporcijų pakeitimas siekiant visapusiškai didinti karinės produkcijos gamybą; ryšių ir transporto struktūrų pertvarkymas karo reikmėms tenkinti; šalies ekonomikos veiksnio ir patvarumo užtikrinimas; mokslo ir tiriamųjų įstaigų veiklos pritaikymas GP poreikiams ir kt.

ginkluotųjų pajėgų Δ, armed forces mobilization, мобилизация вооруженных сил – GP arba jų dalies pertvarkymas į karo meto struktūrą ir sudėtį. Didėja GP sudėtis pašaukiant į karo tarnybą atsargos karius; papildomi kariniai vienetai iki karo meto etatų; išskleidžiami ir rengiami nauji kariniai dariniai. GP mobilizacijos sėkmė priklauso nuo rezervo karių, iš kurių komplektuojami išskleidžiamieji kariniai daliniai, parengimo; taikos metu sukauptų technikos, ginkluotės, šaudmenų ir kitų materialinių priemonių atsargų; gerai organizuotos atsargos karių apskaitos, iškvietimo ir jų surinkimo sistemos.

slaptóji Δ, secret mobilization, скрытое отмобилизование – vienas iš mobilizacijos būdų, kai prisidengiant pratybomis, manevrais ar kt., siekiama užtikrinti jos organizavimo ir vykdymo slaptumą.

visuotinė Δ, total mobilization, всеобщая мобилизация – ypatingų priemonių sistema pertvarkant valstybės išteklius iš taikos meto į karo padėtį. Δ aprėpia visą valstybės valdymo, savivaldybių ir ūkio sistemą, GP, jų rezervą ir civilinės saugos darinius.

mobilizàcijos komisija, mobilization commission, мобилизационная комиссия – prie LR Vyriausybės sudaryta komisija, kurios paskirtis koordinuoti ministerijų, kitų Vyriausybės įstaigų, apskričių viršininkų administracijų ir savivaldybių veiklą, susijusią su mobilizacija ir mobilizacinio rezervo rengimu ir naudojimu.

mobilizàcijos plànas ↑ *planas 1*.

mobilizàcinè parengtis ↑ *parengtis*.

mobilizàcinès àtsargos ↑ *atsargos*.

mobilizàcinès valstýbès galimýbès, state mobilization possibilities, мобилизационные возможности государства – žmonės ir materialiniai ištekliai, kuriuos valstybė gali naudoti fronto ir užnugario reikmėms karo metu. Sudedamosios Δ: žmonių naudojimo galimybės, visų ūkio šakų gamybinis galingumas, strateginių žaliavų ir medžiagų atsargos, energetiniai ir finansiniai ištekliai ir pan. Ypatingą reikšmę turi žmonės. Nuo žmonių skaičiaus ir pasirengimo (bendrojo, profesinio, moralinio, politinio ir kt.) priklauso GP komplektavimas ir kovos geba, karinės pramonės aprūpinimas darbo jėga ir pan. Δ pagrindą sudaro ekonomika.

mobilizàcinis rezèrvas ↑ *rezervas 1*.

mobilizàcinis transportàvimas ↑ *transportavimas*.

mobilizúojamosios pastiprinimo pàjègos ↑ *pajègos 1*.

mobilùmas ↑ *judrumas*.

mobilùsis ryšių mázgas ↑ *ryšių mazgas, judrusis ryšių mazgas*.

mòdelis, model, модель – fizinis, vaizdinis ar mišrusis operacijos (mūšio) analogas, atkartojantis kovos veiksmų tendencijas ir jų sąveiką, pvz., ↑ *stereoskopinis modelis, ↑ vietovės modelis*.

stereoskòpinis Δ , stereoscopic model, стереоскопическая модель – erdvinis vietovės arba objekto atvaizdas, matomas stereoskopinėse nuotraukose.

vietovės Δ , terrain model, модель местности – sumažintas erdvinis vietovės ruožo atvaizdas, kuriame tiksliai vaizduojamas vietovės reljefas ir objektai. Naudojamas rengiant kovos veiksmus, t. p. mokant karius per taktikos, karo topografijos ir kt. kovinio rengimo pratybas. NATO šalių kariuomenėse dažnai naudojamas Δ , vad. „smėlio dėžė“ arba *vietovės maketu*.

modėmas, modem, модем – *komp.* įtaisas informacijos pavidalui keisti (pvz., skaitmeniniam analoginiu arba atvirkščiai), tinkantis konkrečiai ryšių linijai; signalus moduliuojantis ir demoduliuojantis funkcinis įtaisas. Δ tiesiogiai jungia kompiuterį prie telefono tinklų. Δ gali dirbti įvairia sparta – 300, 1 200, 2 400, 9 600, 14 400, 28 800, 33 300 ir 56 000 bitų per sekundę, tačiau tik du paskutiniai naudojami dažn. Visi šiuolaikiniai Δ turi įdiegtą klaidų paieškos, taisymo ir bylų suspaudimo programinę įrangą, kuri perduodamas bylas suspaudžia ir, jei jos yra per mažos perduoti, koreguoja, papildomai prideda trūkstamų duomenų. Δ turi automatinę priderinimo prie kitų modemų spartos ir ryšių protokolų galimybę. Gaminami vidiniai (įmontuojami į asmeninį kompiuterį ir maitinami iš jo maitinimo šaltinio) ir išoriniai (jungiami kompiuterio išorėje ir turi atskirą maitinimo šaltinį) Δ .

modernizāvimas, modernization, модернизация – moraliai senstančių karo technikos pavyzdžių atnaujinimas keičiant konstrukciją, medžiagas arba gamybos technologiją, siekiant pagerinti jų charakteristikas ir padidinti naudojimo veiksmingumą. Prie modernizuotų pavyzdžių pagr. pavadinimo pridedamos papildomos raidės, skaičiai ar jų kombinacijos, pvz., 5,56 mm automatinis šautuvas M16 po modernizavimo vad. M16A1, M16A2; 7,62 mm automat AK – AKM ir pan.

modfā, modfa, модфа – *ist.* vienas iš pirmųjų rankinio šaunamojo ginklo pavyzdžių; naudojo arabai XII–XIII a. Tai buvo trumpas metalinis vamzdis su pritvirtintu prie ilgo koto dugnu; užtaisomas pro žiotis, parako užtaisas padegamas įkaitintu geležies strypu arba dagtimi. Ppr. buvo šaudoma nuo stovo nedideliais metaliniais rutuliukais.

modifikāvimas, modification, модификация – vienos rūšies karo technikos (pvz., orlaivio) pavyzdžių konstrukcinių variantų, kurie gali būti naudojami kitomis sąlygomis nei pagr. (bazinis) pavyzdys, kūrimas. Modifikuojant gali būti keičiamos pavyzdžio savybės ir kokybė, kai kurios jo taktinės techninės charakteristikos. Modifikuoti pavyzdžiai papildomai žymimi raidėmis, skaičiais, rečiau gauna naują pavadinimą.

òrlaivio Δ , aircraft modification, модификация летательного аппарата – orlaivio fiz. ypatybių keitimas, padarytas pakeitus gamybos specifikacijas arba jau pagamintus komponentus.

moduliātorius, modulator, модулятор – įrenginys, kuris pagal valdymo signalą keičia reguliariojo proceso (dažn. elektros, rečiau akustikos, šviesos) parametrus. Tai sudedamoji ryšių siųstuvo dalis. Pagal keičiamą parametą būna amplitudės, dažnio, fazės, trukmės Δ ir kt.; pagal konstrukciją – mechaninis ir elektroninis.

moduliāvimas, modulation, модуляция – tolygiai ir taisyklingai vykstančio proceso parametų keitimas pagal tam tikrą dėsnį laiko atžvilgiu, taip perduodama informacija. Pagal keičiamą parametą būna amplitudės, dažnio ir fazės Δ . Perduodant skaitmeninę informaciją moduluotaisiais signalais naudojama impulsų moduliavimu. Δ naudojamas informacijai perduoti elektromagnetinėmis bangomis. Dar \uparrow *moduliatorius*.

amplitudės Δ , amplitude modulation, амплитудная модуляция – aukštojo dažnio virpesio amplitudės keitimas pagal perduodamojo signalo dėsnį. Δ naudojama ryšių technikoje, radiofonijoje (ilgųjų, vidutinių ir trumpųjų bangų diapazonuose), tačiau dėl riboto perduodamų dažnių spektro (iki 10 kHz) moduluotos amplitudės virpesiais perduodama informacija nėra labai geros kokybės.

dāžnio Δ , frequency modulation, частотная модуляция – nešlio (nešančiojo virpesio) dažnio keitimas pagal perduodamo signalo dėsnį. Nešlio dažnio nuokrypis proporcingas perduodamojo (harmoninio) signalo amplitudei ir nepriklauso nuo šio signalo dažnio. Nešlio amplitudė išlieka pastovi. Įvairūs trukdžiai moduliotojo dažnio virpesius veikia silpniau nei moduluotosios amplitudės virpesius. Δ leidžia kokybiškai perduoti informaciją elektromagnetinėmis bangomis.

fāzės Δ , phase modulation, фазовая модуляция – nešlio (nešančiojo virpesio) fazės keitimas pagal perduodamojo signalo dėsnį. Fazės nuokrypis proporcingas perduodamojo (harmoninio) signalo amplitudei ir nepriklauso nuo jo dažnio. Nešlio amplitudė išlieka nepakitusi. Faze moduluotasis virpesys visuomet yra moduluotas dažniu, ir atvirkščiai. Naudojamas informacijai perduoti elektromagnetinėmis bangomis.

impūlsų Δ , impulse modulation, импульсная модуляция – impulsų amplitudės, pasikartojimo dažnio, trukmės, fazės keitimas pagal perduodamojo signalo kitimo dėsnį. Naudojamas daugiakanalėse ryšių sistemose.

mòdulis, module, модуль – 1. neardomas elektroninės aparatūros mazgas, atliekantis kokią nors savarankišką funkciją elektroniniuose ir kt. techniniuose įtaisuose. Miniatiūrinis Δ , sudarytas iš kompaktiškai sudėtų detalių, vad. mikromoduliu (\uparrow *mikromodulis*).

2. kuris nors ypač svarbus koeficientas arba dydis (pvz., kompleksinio skaičiaus Δ).

3. sudedamoji erdvėlaivio dalis (pagr. Δ , Mėnulio Δ , nuleidžiamasis Δ).

modžahėdai

modžahėdai, modgaheds, муджахеды, муджахиды, муджахидины – titulas, pagal islamo tradicijas suteikiamas žmonėms, aktyviai dalyvaujantiems politiniuose religiniuose judėjimuose arba įnešusiems indėlį stiprinant islaminę valstybę. Δ Afganistane sudarė ginkluotosios opozicijos, kovojusios Afganistano kare (1973–1999) prieš vyriausybės pajėgas ir sovietinę kariuomenę, pagrindą.

mókymai, exercise, учения – 1. kariniai manevrai arba kompiuteriais imituojama karinė operacija, kurią reikia planuoti, pasiruošti ir vykdyti. Δ atliekami mokymo ir įvertinimo tikslais. Gali būti bendrieji, jungtiniai arba vienos GP rūšies (pajėgų rūšies) Δ, priklausantys nuo dalyvaujančių dalinių.

2. pagr., veiksmingiausias būdas ugdyti karinių vienetų, valdymo organų igūdžius veikti mūšio lauke, jūroje, ore, treniruoti vadus ir štabų karininkus. Δ rengiami visiems kariniams vienetams (pradedant nuo dalinio), štabams ir vadovybei; yra viena iš svarbiausių priemonių jų kovinei parengčiai gerinti. Δ būna pagal mastą – strateginiai, operatyviniai ir taktiniai; pagal paskirtį (tikslą) – kalendoriniai (planiniai), kontroliniai, parodomieji, tiriamieji ir bandomieji; pagal dalyvių sudėtį – pajėgų, vadų ir štabų; pagal metodiką – vienpusiai ir dvipusiai (yra dvi kovojančios šalys), vieno, dviejų ir daugelio lygių. Δ gali būti su koviniu šaudymu ir be kovinio šaudymo. Terminas dažn. vartojamas NVS šalių ginkluotosiose pajėgose, NATO – pratybos.

būtinieji kariniai Δ, necessary military training, обязательное воинское обучение – mokymai, kurie skiriami karo prievolinkams nuo 19 iki 35 metų. Δ skiriami: neatlikusiems privalomosios pradinės karo tarnybos; stojantiems arba įstojusiems į tarnybą policijoje; atleistiems iš pradėtos privalomosios pradinės karo tarnybos, jiems išstarnavus mažiau kaip 6 mėn. Δ vyksta kariuomenės teritoriniuose daliniuose arba vietinėse teritorinėse krašto apsaugos ar kt. mokymo institucijose, kuriose organizuojami tokie mokymai; jie trunka nuo 60 iki 150 parų per 3 metus, bet ne mažiau kaip 20 parų per metus.

mókomasis ceñtras ↑ *centras 2.*

mókomasis giñklas, training weapon, учебное оружие – specialiai pagamintas arba netinkamas naudoti ginklas, skirtas ginklo sandarai pažinti ir mokytis juo naudotis. Nedera naudoti mokymo tikslams kovinį ginklą. Specialiai pagamintas Δ gali būti tinkamas jo skerspjūviui demonstruoti.

mókomasis antžeminiš taikinys ↑ *taikyns 1.*

mókomasis jūrų taikinys ↑ *taikyns 1.*

mókomasis óro taikinys ↑ *taikyns 1.*

mókomasis laũkas ↑ *laukas 1.*

mókomasis miestėlis, training ground, учебный городок – vietovė, specialiai įrengta mokyti taktikos, šaudybos, inžinerijos ir kt. kovinio rengimo dalykų. Δ gali būti sudedamoji mokomojo centro dalis. Jame būna inžinerinių įrenginių ir statinių, mokomosios įrangos, ginkluotės ir kt. karo technikos pavyzdžių ir maketų, vaizdinių priemonių ir kt.

mókomasis pabũklas ↑ *pabũklas.*

mókomasis poligõnas ↑ *poligonas.*

mókomasis sprogdĩklis ↑ *sprogdĩklis.*

mókomasis sviedinys ↑ *sviedinys.*

mókomasis šaudymas ↑ *šaudymas.*

mókomasis šaudmuõ ↑ *šaudmuõ.*

mókomasis taikinys ↑ *taikyns 1.*

mókomasis trenirãvimosi skrydis ↑ *skrydis.*

mókomasis užtaisas ↑ *užtaisas 1.*

mókomoji bõmba ↑ *bomba 1.*

mókomoji kovõs mašina ↑ *mašina 2.*

mókomoji minã ↑ *mina 2.*

mókomoji sistemã, training system, обучающая система – techninių ir programinių priemonių, metodinių būdų, automatizuojančių mokymo procesą siekiant gerinti jo veiksmingumą, visuma. Kuriama naudojant kompiuterius. Δ skiriama šitaip: universalioji ir specializuotoji; lavinanti teorines žinias ir ugdanti praktinius igūdžius (treniruoklis); individualioji (dažn. mokomoji mašina) ir grupinė. Karyboje naudojama rengiant visų GP rūšių vadus, specialistus, kurie eksploatuoja sudėtingiausią karo techniką (raketų kompleksus, orlaivius, laivus, kosminius objektus, kovos mašinas ir kt.).

mókomųjų taikinių laũkas ↑ *laukas 1.*

mókslinis bañdomasis poligõnas ↑ *poligonas.*

mókslinis potenciãlas ↑ *potencialas.*

mòlas, pier, breakwater, мол – hidrotechninis pailgas statinys, kurio pamatai žemiau nei vandens lygis, o viršus – aukščiau. Statomas uosto akvatorijai apsaugoti nuo bangavimo, ledo lyčių, užnešimo sąnašomis. Vienu galu (šaknimi) remiasi į krantą, antruoju (galva) išsikiša į vandens baseiną. Klaipėdos jūrų uoste yra du lygiagretūs Δ: pietinis, 920 m ilgio (pirmą kartą pastatytas 1749) ir šiaurinis, 250 m ilgio (pirmą kartą pastatytas 1752). Dar yra Δ Nidoje, Šventojoje. Palangos Δ, Palangai netapus uostu, paverstas tiltu.

momeñtinės koordinatės ↑ *koordinatės*.

monitorius, monitor, монитор – 1. *ist.* nedidelis šarvuotas karo laivas, skirtas kovoti su priešo kranto artilerija, griauti priešo kranto įtvirtinimus, naikinti laivus jūrų pakrantėse, ežeruose ir upėse. Pavadintas pagal pirmąjį bokštinių šarvuotąjį laivą „Monitor“, pastatytą JAV 1862. Rusijoje 1863–1865 buvo pastatyta 11 Δ: vandentalpa 1500 t, greitis iki 7 mazgų (13 km/h), ginkluotė – du 229 mm pabūklai, turėjo 127–280 mm šarvus. D. Britanijos KJP, priklausomai nuo vandentalpos ir ginkluotės, buvo skiriamas sunkusis ir mažasis Δ. SSRS 1934–1936 statė upių Δ. Δ aktyviai dalyvavo I ir II pasaul. karuose. Nuo XX a. 5 d-mečio Δ statyba buvo nutraukta.

2. *komp.* kompiuterinė programa, stebinti, kontroliuojanti, tvarkanti ir valdanti sistemos duomenų apdorojimo procesą; displėjus su klaviatūra ar be jos sistemai valdyti ir jos procesams kontroliuoti.

monoplānas, monoplane, моноплан – vienos keliamosios plokštumos (vieno sparno) lėktuvas.

montāvimas, mounting, wiring, монтаж – įrenginių ir statinių, technologinės įrangos, mašinų, prietaisų, radioelektroninės aparatūros ir kt. įrangos surinkimas iš gatavų elementų ir įrengimas. Karinės paskirties objektų (šachtinių leidimo įrenginių, vadaviečių, bazių, arsenalų, tiltų, surenkamųjų fortifikacinių įrenginių ir kt.) montavimą atlieka kariniai vienetai arba specializuotosios gamyklinės brigados. Atvirkštinis montavimui procesas vad. demontavimu.

morālinės kovinės savybės, moral combat features, морально-боевые качества – dvasinės karių savybės, pvz., drąsa, ištvermė, pasiaukojimas, ryžtas, iniciatyva ir kt.

morālinis senėjimas ↑ *senėjimas*.

mortyrà, short gun, мортира – *psn.* didelio kalibro (ppr. 230–420 mm) trumpavamzdis (2–4 kalibrų ilgio) artilerijos pabūklas, šaudantis mortyrine trajektorija. Atsirado XV a. Buvo šaudoma 50–75° pakilimo kampu. Pagr. Δ paskirtis – ypač tvirtų gynybinių įrenginių griovimas. Nuo 1895 Rusijos lauko artilerija naudojo 152 mm graižtvinę Δ. 1939 SSRS buvo sukurta 280 mm Δ Br-5 (šaudė ardomaisiais ir betonmušiais sviediniais, sviedinio masė 246 kg, šaudymo nuotolis 10 700 m). II pasaul. kare Δ mažai naudojo, jas pakeitė minosvaidžiai ir haubicos. Šiuolaikinėse kariuomenėse nenaudojama. Dar ↑ „Didžioji Berta“.

mortyrinė sviedinio trajektōrija ↑ *trajektorija, sviedinio trajektorija*.

Mòrzės abėcėlė, Morse code, азбука Морзе – [pagal S. Morzės (Morse; 1791–1872), žymaus JAV menininko ir išradėjo, 1837 išradusio elektromagnetinį rašančią telegrafo aparatą ir 1838 sukūrusio telegrafo kodą – Morzės abėcėlę] – netolygus telegrafo ar šiaip informacijos perdavimo kodas; ženklų (raidžių, skaitmenų, skyrybos ženklų) sistema, kurios kiekvieną ženklą atitinka derinys iš trumpų (taškas) ir triskart ilgesnių (brūkšnys) elektros srovės, šviesos, garso impulsų, atskirtų trumpais (kaip taškas) tarpais; raidės žodyje ir skaitmenys daugiaženkliai skaičiuje atskiriami trigubu tarpu, žodžiai – penkiagubu. Δ perduodama tekstą galima skaityti popieriaus juostoje (↑ *Morzės aparatas*), atpažinti iš klausos (radijo ryšiuose), matyti (laivyno šviesos signalai).

Morzės abėcėlė:

Aa	..	Mm	--	Yy	----
Bb	Nn	..	Zz	----	,	-----
Cc	Oo	----	1	-----	;	-----
Dd	...	Pp	----	2	-----	:	-----
Ee	.	Qq	----	3	-----	?	-----
Ff	Rr	...	4	-----	!	-----
Gg	---	Ss	...	5	-----	”“	-----
Hh	Tt	-	6	-----	()	-----
Ii	..	Uu	...	7	-----	‘	-----
Jj	----	Ww	---	8	-----	-	-----
Kk	---	Vv	-----	9	-----	/	-----
Ll	Xx	----	0	-----	Nr.	-----
Perdavimą baigiau	Tarpelis	-----				
Perdavimą pradėdu	-----	Klaidos ištaisymas				
Priimti pasirengęs	-----	Laukite				
Veiksmų pradžia	-----	Supratau				

Morzės aparatas, Morse apparatus, аппарат Морзе – *psn.* elektromagnetinis rašomasis telegrafo aparatas pranešimams Morzės abėcėle siųsti ir priimti. Elektros srovės impulsus siunčia telegrafo raktas, o priima elektromagnetas. Elektromagneto šerdis pritraukia ir atleidžia svirtį, ant kurios galo yra rašiklis, rašantis tolygiai traukiamoje popieriaus juostoje Morzės abėcėlės ženklus. Δ 1837 išrado S. Morze (JAV).

motociklas, motorcycle, мотоцикл – dviratė arba triratė mechaninė transporto arba kovos (kai turi ginkluotę) priemonė be kėbulo, su didesniu negu 49,8 cm³ tūrio vidaus degimo varikliu, vienam ar dviem asmenims važiuoti sausuma. Δ būna kelioninis, sportinis ir specialusis. Kelioniniai ir specialieji Δ daugelio valstybių kariuomenėse naudojami kaip ryšio, žvalgybos ir kovos priemonė. Ginkluotė įtaisoma lopšyje – kulkosvaidis, prieštankinis įrenginys, minosvaidis. Δ masė 60–250 kg, lopšio – 60–130 kg, didžiausias greitis 130–145 km/h.

motorizavimas ir mechanizavimas, motorization and mechanization, моторизация и механизация – *ist.* masinis GP ginklavimas motorais varoma karo technika (tankais, šarvuočiais, PKM ir kt.) ir įvairiais mechanizmais. Δ gerokai padidino pajėgų mobilumą ir smogiamąją jėgą, jų manevravimo operacijoje (mūšyje) galimybes; nepaprastai išaugo puolimo sparta ir pagėrėjo įvairių pajėgų rūšių sąveiką.

motorizuotasis kòrpusas ↑ *korpusas*.

motorizuotasis vėienetas ↑ *vienetas 1*.

motorizuotosios pājėgos ↑ *pājėgos 1*.

motorizuotųjų pėstininkų divīzija ↑ *divīzija*.

motorizuotųjų pėstininkų pājėgos ↑ *pājėgos 1*.

motorizuotųjų šaulių divīzija ↑ *divīzija*.

mundūras, dress coat, мундир – kai kurių valstybių karių uniforminis švarkas.

mūšio informācijas ceñtras ↑ *centras 3*.

mūšio laūkas ↑ *laukas 1*.

mūšio laūko stebėjimas ↑ *stebėjimas 1*.

mūšio laūko žvalgybos informācijas ↑ *informacija 1, žvalgybos informacija*.

mūšio rezultatų suvestinė ↑ *suvestinė*.

mūšis, battle, бой – suderinti pagal tikslą, vietą ir laiką karinių vienetų smūgiai, ugnis ir manevras siekiant sunaikinti (sutriuškinti) priešą, užimti svarbius rajonus (ruožus) arba išlaikyti juos, t. p. per trumpą laiką ir ribotame rajone įvykdyti kt. taktines užduotis; pagr. SP, aviacijos ir laivyno taktinių veiksmų forma. Δ gali būti bendrasis, oro erdvės gynybos, oro ir jūrų. Pagal kovos veiksmų rūšį skiriamas gynybinis, puolamasis, pasitiktinis Δ ir Δ apsuptyje.

Kovos veiksmų būdai mūšyje keitėsi kintant ginkluotosios kovos priemonėms. Kai nebuvo šaunamojo ginklo, mūšyje kaudavosi atskiros karių grupės, ginkluotos šaltuoju ginklu. Atsiradus ir tobulėjant šaunamajam ginklui, Δ prasidėdavo prieš kovimu ugnimi ir baigdavosi kirstynėmis. Dar XVIII–XIX a. pr. Δ vyko ribotoje teritorijoje. Didėjant ginklų greitašaudai, šaudymo nuotoliui ir taiklumui, didėjo ir mūšio erdvė. I pasaul. kare, kai kariuomenė buvo masiškai ginkluojama kulkosvaidžiais ir artilerija, atsirado aviacija ir tankai, mūšį laimėti buvo galima tikrai suderintais visų pajėgų rūšių veiksmis. II pasaul. kare pasiteisino giliojo mūšio teorija, pagal kurią priešas vienu metu buvo naikinamas per visą kovos rikiuotės gylį bendromis visų dalyvaujančių mūšyje pajėgų pastangomis. XX a. 6 d-metyje, apginklavus kai kurių valstybių GP brand. ginklu ir raketomis, labai pasikeitė mūšio bruožai. XX a. 8–9 d-mečiuose kariuomenė ginkluojama naujais, visais atžvilgiais tobulesniais tankais ir kt. šarvuotosiomis mašinomis, lėktuvais ir sraigtasparniais, žvalgybos smogiamaisiais kompleksais, OEG, žvalgybos, valdymo, elektroninės kovos priemonėmis, įvairiomis raketomis, ypač taikliu ginklu, erdvinio sprogimo ir didesnės galios įprastiniais šaudmenimis ir kt. Todėl labai išaugo pajėgų sąveikos mūšyje reikšmė, padidėjo jų galimybės ryžtingiau ir didelėje gilumoje naikinti priešą. Dabar sėkmę mūšyje lemia pajėgų ir priemonių sutelkimas, jų glaudi sąveika, priešų naikinimas vienu metu per visą kovos užduoties gylį, pajėgų išsklaidymas, nuolatinė kova su masinio naikinimo ir ypač taikliu ginklu, pajėgų kovos gebos laiku atkūrimas, patikima OEG ir visapusiška kovos veiksmų parama. Bendrajame mūšyje nepaprastai išaugo santykinis svoris veiksmų, apimančių žemutinį oro erdvės ešeloną ir visą kovojančių šalių pajėgų išsidėstymo gylį. Δ vyksta ore ir ant žemės (orinis–antžeminis Δ); tai sudaro prielaidas taikyti naujus, priešui netikėtus, taktinius būdus, pvz., apglėbį ore, mišriuosius antžeminius ir oro smūgius iš fronto ir sparnų, derinant su smūgiais iš užnugario ir kt. Dar ↑ *operacijos bruožai, operacijos dinamika, operacijos eiga, operacijos principai*.

artimasis Δ, close combat, ближний бой – būdingas pėstininkų, tankų ir desanto pajėgų kovos veiksmų būdas naikinant priešą objektus, kovojant miške ir gyvenvietėse. Dabar šis terminas nevertojamas.

artimasis ugnies Δ, close-in fire battle, ближний огневой бой – ugnies mūšis, kurį rengia gynyboje 1-ojo ešelono pėstininkų, tankų, oro desanto (desanto šturmo) padaliniai, derindami visų etatinių ginklų, ypač tiesioginio taikymo, ugnį. Tam tikromis sąlygomis Δ gali virsti kirstynėmis, kur besikaunantieji priešininkų kariai naikina vienas kitą šaltuoju

ginklu, granatomis ir tiesiogine šaulių ginklų ugnimi.

bendrasis Δ, combined arms battle, общевойсковой бой – mūšis, kuriame dalyvauja skirtingos pajėgų rūšys, turinčios bendrą veiksmų planą ir sumanymą, kurie suderinti pagal laiką, vietą ir tikslus. Δ gali būti puolamuoju arba gynybiniu.

gilūsis Δ, deep battle, глубокий бой – *ist.* visos priešo taktinės gynybos slopinimas vienu ir tuo pačiu metu, jos pralaužimas didele sparta, kurį atlieka artilerijos ir aviacijos remiami pėstininkai ir tankai. Sudėtingiausi Δ etapu buvo laikomas taktinės gynybos zonos pralaužimas. Gynybai pralaužti buvo sudaroma gili pajėgų kovos rikiuotė: junginiuose ir daliniuose – koviniai ešelonai, kuriuose buvo smogiamosios ir kaustomosios grupės; pėstininkų paramos artilerijos grupės (divizijose pagal 1-ojo ešelonu pulkų skaičių), tolimojo veikimo artilerijos grupės (korpusuose pagal 1-ojo ešelonu divizijų skaičių), kartais ir artilerijos griovimo grupės; tankų paramos grupės ir rezervai (bendrasis, tankų, prieštankinis). Ypatinę reikšmę turėjo tankai, kurie buvo skiriami į 3 grupes: tiesioginės pėstininkų paramos, tolimosios pėstininkų paramos ir tolimojo veikimo.

gynybinis Δ, defence battle, оборонительный бой – taktiniai veiksmai, kuriais siekiama nutraukti arba atremti pranašesnių priešo pajėgų puolimą padarant jam reikšmingų nuostolių, išlaikyti svarbius vietovės objektus (ruožus, rajonus) ir sudaryti palankias sąlygas pulti.

jūrų Δ, naval [maritime] combat, морской бой – organizuotas kariaujančių laivynų junginių (dalinių, laivų) ginkluotas susidūrimas ribotame rajone ir per palyginti trumpą laiką; laivyno taktinių veiksmų rūšis. Δ gali vykti atviroje jūroje ir pakrančių vandenyse; jo tikslas – sunaikinti priešo laivyno grupuotę arba padaryti kuo didesnių nuostolių. Δ etapai: pajėgų išskleidimas; smūgiai priešui ir atakos; priešo smūgių (atakų) atrėmimas; sėkmės plėtojimas ir persirikiavimas tolesnėms užduotims. Δ gali būti puolamasis ir gynybinis; jame gali dalyvauti ir kt. GP rūšių vienetai.

lemtingasis Δ, decisive battle, решающий бой – mūšis, kuriame nugalėjusi kovojančioji šalis įgauna pranašumą siekdama galutinių operacijos tikslų ar vykdydama skirtus uždavinius.

Δ **apsuptyje**, encirclement battle, бой в окружении – mūšis, kuris vyksta sąlygomis, kai priešui pavyko sudaryti aplink pajėgas apsupties frontą. Gali būti: gynyboje – priešui prasiveržus sparnuose arba gretimų vienetų juostose, išlaipinus oro ar jūrų desantą pajėgų gynybos užnugaryje; atsitraukiant – kai priešo pajėgų judėjimo greitis didesnis už atsitraukiančių pajėgų greitį; puolime – padaliniams, daliniams ir junginiams veikiant atitrūkus nuo pagr. pajėgų, nepavykus pasitiktiniam mūšiui. Mūšio apsuptyje baigtis daugiausiai priklauso nuo vadų ištvermės, iniciatyvos ir ryžtingumo, pajėgų ryžto ir atakumo, netikėtų ir aktyvių veiksmų, sumanaus ugnies, pajėgų ir priemonių manevravimo. Dar ↑ *frontas 3.*

Δ **ypatingomis sąlygomis**, battle in special conditions, бой в особых условиях – mūšio organizavimas ir vykdymas tam tikromis geografinėmis, meteorologinėmis ir klimatinėmis sąlygomis. Prie Δ skiriamas mūšis mieste, miške, žiemos sąlygomis ir kt. Dar ↑ *gynyba, puolimas.*

Δ **miestė**, urban warfare, fighting in built-up-areas, бой в городе – mūšis, turintis šiuos kovos veiksmų ypatumus: kovos veiksmų skaidymas į atskirus mūšius, centralizuoto valdymo sudėtingumas, šturmo grupių naudojimas, manevravimo sunkumas dėl didelių sugriovimų, užtvartų ir gaisrų židinių, tankų ir kt. šarvuotosios technikos naudojimo sudėtingumas.

Δ **miškė**, battle in wooded area, бой в лесу – mūšis, kurio ypatumai yra: pajėgų manevravimo, stebėjimo, orientavimo, valdymo ir sąveikos palaikymo sudėtingumas. Miške puolama atskiromis kryptimis (keliais ir prosynomis) naudojant apėjimus ir plačius apglėbius.

Δ **naudojant branduolinį ginklą**, nuclear battle, бой с применением ядерного оружия – mūšis, kuriame brand. ginklo naudojimas padaro didelių karių netekčių ir kovos technikos nuostolių, didelio ploto užvartų, radioakt. užteršia vietovę, psichologiškai ir fiziškai veikia pajėgas, vykdančias kovos uždavinius šiomis sąlygomis.

Δ **naudojant įprastines naikinimo priemones**, conventional battle, бой с применением обычных средств поражения – mūšis, kurio metu visos turimos ugnies priemonės šaudo įprastiniais ir padegamaisiais šaulių ginklų ir artilerijos šaudmenimis.

Δ **žiema**, winter battle, бой зимой – mūšis, kurio ypatumai yra: sunkiai pravažiuojami ir praeinami keliai; sudėtingas inžinerinių fortifikacinių įrenginių įrengimas, maskavimas ir orientavimasis vietovėje; žema oro temperatūra ir gilus sniegas.

oro erdvės gynybos Δ, air defence battle, противовоздушный бой – tikslu, vieta ir laiku suderinti zenitinių raketų ir zenitinės artilerijos vienetų veiksmai savarankiškai arba kartu su naikintuvais priešo skraidantiems objektams naikinti. Trunka labai trumpai, gali būti sudedamoji OEG operacijos dalis.

oro Δ, air battle, воздушный бой – mūšis, kuriame, padedant OEG vienetams, kaunasi naikintuvų ir taktinių naikintuvų vienetai, pavieniai lėktuvai ir sraigtasparniai. Δ tikslas – sunaikinti priešo aviaciją. Naikintuvų mūšis susideda iš artėjimo, vienos arba kelių atakų, manevravimo tarp atakų ir išėjimo iš mūšio. Bombonešių mūšio su naikintuvais esmė – gynybos manevrų ir šaudymo derinys. Būna artimasis manevrinis ir tolimasis raketinis Δ. Artimojo manevrinio Δ metu manevruojama siekiant užimti pradinę poziciją, iš kurios patogu išvengti priešo atakų arba atakuoti. Toks mūšis būdingas

naikintuvams. Tolimojo raketinio Δ metu kaunasi raketomis „oras-oras“ vienas nuo kito labai nutolę lėktuvai. Toks Δ prasideda 150–200 km nuotoliu. Siekiama sunaikinti priešą iki jis pastebės ir sugebės pasipriešinti. Tolimąjį raketinį Δ pradėję naikintuvai palaipsniui pereina į artimąjį manevrinį Δ.

pasitiktinis Δ, meeting [accidental] engagement, встречный бой – kovos veiksmų rūšis, kai tuo pačiu laiku abi kovojančios šalys siekia įvykdyti savo užduotis puolimu. Δ gali prasidėti: netikėtai susidūrus su priešu žygyje; puolime – atremiant priešo kontratakas ir kontrasmūgius, susidūrus su artėjančiu priešu, kuris stengiasi pridengti spragas gynyboje ar užimti svarbius ruožus; gynyboje – kontratakuojant ir veikiant prieš oro ar jūros desantus. Δ pasižymi greitu kovojančių šalių suartėjimu ir stojimu į mūšį nesustojant; įtempta kova už iniciatyvos užvaldymą ir išlaikymą; kovos veiksmams plačiu frontu; situacijos neaiškumu, dažnais ir staigiais jos pokyčiais; laiko stoka mūšiui organizuoti; didele mūšio įtampa. Pagr. Δ sėkmės sąlygos: nenutrūkstama žvalgyba; laiku priimtas sprendimas ir greitas jo perdavimas pajėgoms; išankstini reikiamos pajėgų ir priemonių grupuotės sudarymas; gebėjimas aplenksti priešą smogiant ugnies smūgius, išskleidžiant pagr. pajėgas ir joms atakuojant, smogiant smūgius į pagr. priešo grupuotės sparnus ir užnugarį. Δ gali peraugti į pasitiktines kautynes.

puolamasis Δ, offensive battle, наступательный бой – viena iš pagr. GP taktinių kovos veiksmų formų, lemianti strateginę ar taktinę pergalę. Δ siekiama sutriuškinti priešo taktinę grupuotę ir užimti svarbų vietovės rajoną ar objektą. Δ sėkmės sąlygos: priešo naikinimas ugnimi, įnirtinga ataka, priešo karių kovimas (paėmimas į nelaisvę), ginklų, karo technikos ir teritorijos užgrobimas, ryžtingas ir greitas pajėgų veržimasis į priešo gynybos gilumą.

stābdomasis Δ, halt battle, сдерживающий бой – mūšis, kuriame kaunasi atsitraukiantys vienetai; tikslas – neleisti priešui nesustojant pralaužti stabdymo pozicijas ir padaryti jam didžiausių nuostolių. Nerekomenduojama įsivelti į ilgalaikį mūšį. Nustatytu laiku, kai pagal vyresniojo vado įvertinimą tolesnis eilinės pozicijos išlaikymas yra netikslingas, atsitraukiama į kitą poziciją.

tánkų Δ, armoured combat, танковый бой – mūšis, kuriame pagr. kovos priemonė yra tankai.

tolimasis ugniės Δ, long-range fire battle, дальний огневой бой – toliašaudžių naikinimo priemonių, tarp jų – ypač taiklaus ginklo, žvalgybos smogiamųjų kompleksų ir SP aviacijos, skirtų bendrųjų pajėgų junginiams ir daliniams pastiprinti, kovinio naudojimo forma. Rengiamas siekiant sunaikinti svarbiausius priešo objektus ir sukaustyti jo manevrą. Δ gali būti rengiamas: puolamojoje operacijoje – remiant ugnimi pajėgų artėjimą iš gilumos; gynybinėje operacijoje – naikinant ugnimi artėjančią priešo grupuotę tolimosiose gynybos priegose; pereinant iš gynybos į puolimą – atakos rengimo ugnimi metu, kai jis pagal laiką sutampa su besiginančių pajėgų kontrparengimu.

mūšis apsuptyjė ↑ *mūšis.*

mūšis ypatingomis sąlygomis ↑ *mūšis.*

mūšis miestė ↑ *mūšis.*

mūšis miškė ↑ *mūšis.*

mūšis naudojant branduolinį giñklą ↑ *mūšis.*

mūšis naudojant įprastinės naikinimo priemones ↑ *mūšis.*

mūšis žiēmą ↑ *mūšis.*

muškietà, musket, мушкет – *ist.* iš laibgalio užtaisomas, daugiausia su dagtine spyňa, rankinis šaunamasis ginklas.

Atsirado XVI a. 3 d-metyje Ispanijoje, vėliau kt. V. Europos šalyse ir Rusijoje. Kalibras iki 23 mm, masė 8–20 kg, šaudymo nuotolis iki 250 m. Δ durtuvo neturėjo, ja buvo ginkluojami muškietininkai. Šaudant muškietos vamzdį atremdavo į tam tikrą atramą, o ant peties dėdavo odinę pagalvėlę. Kiekvienas muškietininkas turėjo padėjėją, kuris žygio metu nešiojo Δ ir atramą. Vėliau buvo sukurta mažesnio kalibro Δ, kuri svėrė 6 kg, todėl nereikėjo padėjėjo ir atramos. Ši patobulinta Δ XVII a. pab. buvo pakeista titnaginiais šautuvais (kartais nekeičiant senojo muškietos pavadinimo). Lengvas ir trumpas Δ, kurios šaudė šratais, naudojo kavalerija; jas vadindavo muškietonais. Lietuvoje t. p. buvo naudojamos Δ, kurios išliko dar ilgiau, pvz., 1830 ir 1836 sukilimuose, trūkstant šautuvų, naudojo Δ. Dar ↑ *muškietonas.*

muškietininkai, musketeers, мушкетеры – *ist.* 1. muškietomis ginkluoti kareiviai.

2. Prancūzijos karališkosios gvardijos specialiųjų dalinių kareiviai XVII–XVIII a.

muškietònas, mousqueton, мушкетон – *ist.* titnaginis begraižtvīs šautuvas. Šaudė šratais, kuriuos paskleisdavo laibgalyje praplatintas vamzdis. Masė 3,5–4 kg. XVIII–XIX a. muškietonus naudojo Prancūzijos, Rusijos, Prūsijos, Žečpospolitos kavalerija. XIX a. pr. buvo pakeistas štuceriais – graižtviniiais šautuvais. Dar ↑ *štuceriai.*

mūštras, drill, муштра – karių mokymo metodas, kuris remiasi mechanišku veiksmų rikiuotėje ir kt. sąlygomis mokymu (kartojimu). Bet Δ gali būti nenuobodus, jei tai nėra tik bukas kartojimas. Muštravimas reikalingas, jeigu jis tinkamai organizuotas (motyvuotas ir prasmingas, pvz., kovos menų treniruotės).

N

nacionālinė gvardija, National Guard, национальная гвардия – 1. JAV ir kai kurių kt. valstybių kariniai vienetai, sudaromi teritoriniu principu kaip valstybės GP rezervas. Dar ↑ *pajėgos*.

2. *ist.* Prancūzijos liaudies pašauktinių kariuomenė, sukurta 1789 prasidėjus Prancūzijos didžiajai revoliucijai. Δ dalyvavo Prancūzijos ir Prūsijos karo metu ginant Paryžių, 1871 buvo paleista.

nacionālinė vadovybė ↑ *vadovybė 3.*

nacionālinė žandarmėrija ↑ *žandarmerija.*

nacionālinio saugumo koncepcija ↑ *koncepcija 2.*

nacionālinio saugumo politikos tikslas, purpose of national security policy, цель политики национальной безопасности – valstybės ir piliečių siekis sutelktomis pastangomis plėtoti ir stiprinti demokratiją, užtikrinti tautos ir valstybės saugų būvį, atgrasyti kiekvieną potencialų užpuoliką, ginti Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ir konstitucinę santvarką.

nacionālinio saugumo sistema ↑ *sistema 3.*

nacionālinio saugumo strategija ↑ *strategija.*

nacionālinis informacijos biūras, National Inquiry Office, национальное информационное бюро – konflikto šalies įsteigtas (nuo pat konflikto pradžios ir visais okupacijos atvejais) oficialus informacijos biuras, atsakingas už informacijos apie jos valioje esančius THT saugomus asmenis rinkimą ir perdavimą suinteresuotiems asmenims.

nacionālinis saugumas ↑ *saugumas 5.*

nāftos produktai, oil products, нефтепродукты – bendrasis naftos ir jos produktų, kuriuos vartoja GP, terminas. Dar ↑ *alyva, degalai, naftos produktų didmenos, naftos produktų mažmenos, specialieji skysčiai, tepalai.*

nāftos produktų didmenos, bulk petroleum product, оптовые нефтепродукты – skystieji degalai, vežami įvairiomis priemonėmis ir laikomi didesnės kaip 250 l talpos talpyklose.

nāftos produktų mažmenos, packaged petroleum product, розничные (упакованные) нефтепродукты – naftos produktai (degalai, mašininė alyva, tepalai ar kt. specialūs naftos produktai), gamintojo supakuoti, laikomi sandėlyje, vežami ir išduodami 250 l ar mažesnėmis talpyklomis.

naftotiekis, pipeline, нефтепровод – įrenginių sistema naftai arba jos produktams tiekti iš verslovės arba perdirbimo vietos į perdirbimo, naudojimo arba plukdymo vandens keliais vietos. Viena Δ atšaka (Novopolocas–Biržai–Mažeikiai) nafta tiekama „Mažeikių naftai“. Atšakos ilgis 442 km (Lietuvoje – 265 km), vamzdžių skersmuo 1020 ir 1220 mm. Per Lietuvos teritorija t. p. eina Δ atšaka Biržai–Ventspilis (Lietuvoje – 40 km).

naikinamieji veiksniai, destruction factors, поражающие факторы – fizik. procesai ir reiškiniai, kurie atsiranda panaudojus kokias nors NP ir nulėmia jų naikinamąjį poveikį.

antriniai Δ, destruction side effects, вторичные поражающие факторы – naikinamieji veiksniai, kuriuos sukelia pagr. (pirminiai) NP naudojimo ir ekstremaliųjų situacijų padariniai. Δ priklauso: radioakt., chem., biol. vietovės, ginklų ir karo technikos, materialinių priemonių, maisto produktų atsargų ir vandens šaltinių tarša, geofiziniai Žemės paviršiaus, jūrų ir vandenynų dugno poslinkiai. Pavojingiausius ir ilgai veikiančius Δ gali sukelti AE, didelių chem., naftos chem., dujų, kuro ir kt. pramonės šakų objektų sugriovimas.

branduolinio sproginimo Δ, nuclear target response, поражающие факторы ядерного взрыва – brand. sproginimo smūgio, šilumos, šviesos ir brand. radioakt. spinduliuotės poveikis žmogui, medžiagai ir ginkluotei. Δ yra šie: ↑ *smūgio banga*, šviesos spinduliuotė, pirminė radioakt. spinduliuotė, liekamoji radioakt. spinduliuotė (radioakt. tarša) ir ↑ *elektromagnetinis impulsas*. Δ pobūdis, veikimo lygis ir trukmė priklauso nuo brand. šaudmens galios, sproginimo rūšies, nuotolio nuo jo centro, kariuomenės apsaugos lygio, meteorologinių sąlygų ir vietovės ypatumų. Dar ↑ *spinduliuotė*.

naikinamoji ugnis ↑ *ugnis.*

naikinimas, destruction, уничтожение – 1. tokių nuostolių prieš objektui (taikiniui) darymas, dėl kurių jis visiškai netenka galimybės vykdyti kovos užduotis, o kovos technika ar ginkluotė pasidaro netinkama naudoti mūšyje. Dar ↑

naikinimas

ardymas, erdvė, gylis 2, naikinimo laipsnis, naikinimo patikimumas, naikinimo tikimybė, naikinimo zona, slopinimas, spindulys 1, taikinio sekimas, tankis 3.

mišrūsis Δ , combined destruction, комбинированное поражение – toks naikinimas, kai žmogų, kovos techniką, statinius ir materialines priemones veikia keli šaudmens sprogoimo naikinamieji veiksniai. Didžiausias ir stipriausias Δ būna brand. sprogoimo metu dėl brand. ginklo naikinamųjų veiksnių gausos ir naikinamosios galios. Dar \uparrow *naikinimo židinys*.

Δ **ugnimi**, fire destruction, огневое поражение – priešo naikinimas įvairių rūšių ginklų ugnimi, raketų ir aviacijos smūgiais naudojant įprastinius šaudmenis. Ugnimi naikinama per visą operaciją (mūšį). Δ puolimo metu organizuojamas pagal periodus (\uparrow *rengimas ugnimi*, \uparrow *parama ugnimi*, \uparrow *palyda ugnimi*). Gynybos metu priešo naikinimui ugnimi sudaroma ugnies sistema.

táikinio Δ , target destruction, уничтожение цели, поражение цели – **1.** kaunamasis šaudymas į taikinį; **2.** toks taikinio pažeidimas, kai jis visiškai praranda kovos gebą. Naikinamąją ugnimi naikinami matomi atvirai išdėstyti taikiniai arba taikiniai neįrengtose priedangose. Δ tikslas: padaryti priešui tokių nuostolių, kad taikiny visiškai prarastų savo kovinę galią.

2. pataikymas į taikinį, kai taikiny visiškai arba laikinai netenka gebėjimo atlikti savo funkcijų. Jei taikiny po pataikymo ir toliau atlieka savo funkcijas, jis yra ne nukautas, ne sunaikintas, ne nuslopintas, o tik kliudytas.

naikinimas ugnimi \uparrow *naikinimas 1.*

naikinimo erdvė \uparrow *erdvė.*

naikinimo gylis \uparrow *gylis 2.*

naikinimo laipsnis, destruction degree, kill ratio, степень поражения – netekusių kovos gebos ir visų išsaugojusių kovos gebą karių, ginklų, kovos technikos, statinių santykis. Ppr. išreiškiamas procentais.

naikinimo patikimumas, destruction [kill] reliability, надежность поражения – nustatyto taikinio naikinimo rezultato tikimybė. Δ rodikliai yra šie: pavienio (mažo) taikinio – \uparrow *naikinimo tikimybė*; grupinio taikinio – garantuota tikimybė, t. y. tikimybė padaryti taikiniui ne mažesnių kaip numatyta nuostolių. Δ rodikliai dar gali būti: kovos priemonių (pabūklų, lėktuvų) naudojimo normos ir šaudmenų sąnaudos taikiniams naikinti.

naikinimo priemonės (NP), destruction means, средства поражения – priemonės, kuriomis ginkluotos kovos metu tiesiogiai kaunami priešo kariai ir naikinama kovos technika, statiniai ir kt. objektai; sudedamoji ginklo dalis. Pagal naikinamąją galią skiriamos įprastinės ir masinio NP. Kai kuriais atvejais Δ atitinka ginklų (kai nėra siuntimo į taikinį priemonių, pvz., šaltasis ginklas, rankinės granatos, fugasai, diversinės priemonės, rankiniu būdu dedamos prieštankinės ar priešpėstinės minos ir kt.). Dar \uparrow *ginklai*.

naikinimo priemonių naudojimo padarinių likvidāvimas, post-attack recovery operations, ликвидация последствий применения средств поражения – veiksmai, kuriuos atlieka kariuomenė, kartu atkurdama ir kovos gebą. Pagr. Δ priemonės yra šios: naikinimo židinių žvalgyba; gelbėjimo ir kiti neatidėliotini darbai; gydymo ir medicininės evakavimo priemonės; gaisrų ribojimas ir gesinimas; judėjimo ir manevravimo kelių valymas ir atkūrimas; dozimetrinė ir chem. kontrolė; pajėgų išvedimas iš RChB taršos, sugriovimų, gaisrų ir užtvindymo zonų (rajonų); karių dvasinės būsenos stiprinimas; skubios profilaktikos, izoliavimo ir ribojimo priemonės biol. naikinimo židiniuose; karių sanitarinis švarinimas, materialinių priemonių, vietovės, kelių ir statinių degazavimas, dezaktyvavimas ir dezinfekavimas. Δ vykdo kariniai vienetai savo jėgomis, t. p. naudodami specialiuųjų vienetų paramą. Dar \uparrow *atkūrimas, branduolinio ginklo naudojimo padarinių likvidavimas, cheminio puolimo padarinių likvidavimas, gelbėjimo darbai, kiti neatidėliotini darbai*.

naikinimo priemonių siuntimas į táikinį, weapon delivery, placing, доставка средств поражения к цели – naikinimo priemonių iššovimas, leidimas, skraidinimas ir kt. nukreipimas į taikinį. NP siunčia į taikinį \uparrow *naikinimo priemonių siuntimo į taikinį priemonės*.

naikinimo priemonių siuntimo į táikinį priemonė, destruction means delivery vehicle, средство доставки средств поражения к цели – ginklų sistemos dalis, užtikrinanti NP siuntimą į taikinį. Δ yra: šaulių, tankų ir artilerijos ginklai bei granatsvaizdžiai (iššaunantys kulkas, sviedinius, minosvaizdžių minas, granatas), orlaiviai (numetantys bombas, leidžiantys raketas, iššaunantys šovinius ir sviedinius), raketos, torpedos, reaktyviniai sviediniai (nešantys į taikinį kovines galvutes), diversinės priemonės, žmogus, naudojantis savo raumenų energiją rankinėms granatoms mėtyti, ir kt. Dar \uparrow *branduolinio ginklo naudojimo priemonė*.

naikinimo spindulys \uparrow *spindulys 1.*

naikinimo taškis \uparrow *tankis 3.*

naikinimo tikimybė, destruction [kill] probability, вероятность поражения – skaitinis dydis, apibūdinantis taikinio naikinimo galimybę tam tikromis šaudymo (bombų mėtymo ir pan.) sąlygomis; pavienių (taškinių) taikinių naikinimo veiksmingumo rodiklis. Išreiškiamas skaičiumi nuo 0 iki 1 (nuo 0 iki 100%). Jeigu Δ yra 0, taikiny negali būti sunaikintas,

jeigu 1 – taikinio sunaikinimas visiškai užtikrintas. Priklauso nuo taikinio pobūdžio, šaudmenų skaičiaus ir galingumo, sklaidos dydžio ir kt. veiksmų.

naikinimo zonà, destruction [kill] zone, зона поражения – 1. erdvė (plotas) aplink šaudmens sprogo centrà (epicentrà), kurioje (kuriame) užtikrinamas taikinio naikinimas; šaudmenų (raketų, sviedinių, bombų ir pan.), kuriais naikinant nereikia tiesiogiai pataikyti į taikinį, naikinamojo poveikio charakteristika. Ppr. nustatoma mišraus naikinimo zona, kurioje pasireiškia įvairių naikinamųjų veiksmų [pvz., skeveldriniams šaudmenims – skeveldrų (skeveldrų sklaidos zona – erdvė, kurioje skeveldros išsaugo kaunamąją jėgà) ir smūgio bangos] poveikis. Naikinimo zonoje skiriamos tikrojo ir galimojo naikinimo zonos. Δ apibūdina patikimojo naikinimo zonos matmenys.

gàlimojo Δ, probable destruction [kill] zone, зона вероятного поражения – naikinimo zona, kurioje taikinio naikinimas – atsitiktinis reiškinys.

pàtikimojo Δ, given destruction [kill] zone, приведенная зона поражения – plotas, kuriame taikinas naikinamas su tam tikra (duota) tikimybe, pvz., įvertinant sviedinio skeveldrinį poveikį, Δ yra plotas, kuriame, sprogu vienam sviediniui, vidutiniškai skeveldromis pažeidžiama ne mažiau kaip 50% taikinių (jeigu 152 mm artilerijos sviedinio Δ nustatyta tikimybė 50% ir šios zonos plotas kariui stovint yra 950 m², tai šiame plote, sprogu vienam sviediniui, pažeidžiama ne mažiau kaip 50% karių).

tìkrojo Δ, effective destruction [kill] zone, зона действительного поражения – naikinimo zona, kurioje sunaikinamas taikinas.

2. zenitinio raketų komplekso (ZRK) Δ – erdvė aplink ZRK, kurioje garantuojamas taikinio naikinimas su nustatyta (duota) tikimybe.

naikinimo židinys, destruction area, очаг поражения – teritorija, kurioje, panaudojus masinio naikinimo ir kai kuriuos įprastinius ginklus, gali būti daromi masiniai žmonių, karo technikos ir kt. materialinių priemonių nuostoliai, didelė žala gamtai ir pan.

biològinio Δ, biological destruction area, очаг биологического поражения – teritorija, kurioje panaudojus biol. ginklą, žmonės ir gyvuliai gali susirgti (susirgo) užkrečiamosiomis ligomis, t. p. gali būti pažeisti augalai. Δ apibūdina BM rūšis, užkrėstų žmonių, gyvulių ir augalų skaičius, naikinamojo ligų sukėlėjų poveikio trukmė.

branduolinio Δ, nuclear destruction area, очаг ядерного поражения – teritorija, kurioje, veikiant brand. sprogo naikinamiesiems veiksmams, masiškai žalojami žmonės, gyvuliai ir augalai, griaunami pastatai ir statiniai, kyla gaisrai, vietovė užteršiama RM. Δ sąlygiškai skirstomas į keturias sugriovimų zonas: mažų, vidutinių, didelių ir visišku sugriovimų. Antžeminio ir požeminio brand. sprogo židinyje susidaro ir radioakt. taršos zonos. Dar ↑ *sugriovimų zona, gaisrų zona, radioaktyviosios taršos zona.*

chèminio Δ, chemical destruction area, очаг химического поражения – teritorija, kurioje, panaudojus chem. ginklą (išsiliejus PChM), gali būti masiškai žalojami žmonės, gyvuliai ir augalai. Chem. taršos zonoje gali būti vienas arba keli Δ.

mìšriojo Δ, combined destruction area, очаг комбинированного поражения – teritorija, kurioje, veikiant dviem ir daugiau MNG arba kitoms priešo NP, susidarė sudėtinga situacija, reikalaujanti atlikti gelbėjimo ir kitus neatidėliotinus darbus kartu su vietovės ir esančių joje daiktų specialiuoju švarinimu. Δ apibūdinamas mišriais karių pažeidimais (traumomis, šiluminiais, rad. pažeidimais, apsinuodijimais ir kt.), RChB taršos zonomis ir jų mastu, įvairiais kovos technikos pažeidimais, pastatų ir statinių sugriovimais.

naikintùvas, fighter, истребитель – 1. greitas ir manevringas lėktuvas, kuris gali būti naudojamas taktinėse oro operacijose prieš oro ir (ar) antžeminius taikinius.

2. kovos lėktuvas pilotuojamiems ir bepiločiams priešo orlaiviams naikinti. T. p. gali būti naudojamas antžeminiams (jūrų) taikiniams naikinti ir žvalgybai iš oro. Pagr. Δ kovos veiksmų būdas – oro mūšis. Šiuolaikinis Δ – reaktyvinis viršgarsinis kovos lėktuvas, galintis raketomis naikinti oro taikinius dideliais nuotoliais, kautis artimajame oro mūšyje aviacinėmis patrankomis, kulkosvaidžiais ir raketomis dieną ir naktį bet kokiomis meteorologinėmis sąlygomis. Bombomis ir raketomis gali naikinti antžeminius ir jūrų taikinius. Pagal sprendžiamus uždavinius skiriamas atakos, gaudantysis, taktinis Δ (NVS šalyse – naikintuvas-bombonešis) ir kt. Dar būna visoris, geroris, dienos ir kt. Δ.

atàkos Δ, attack fighter, истребитель-перехватчик – naikintuvas pilotuojamiems ir bepiločiams oro taikiniams aptikti ir naikinti. Yra vienvietis (rečiau dvivietis) reaktyvinis viršgarsinis lėktuvas, turintis sudėtingą taikymo ir navigacijos įrangą, galingą radiolokacijos stotį, kuria aptinkami oro taikiniai dideliu atstumu. Manevringas. Ginkluotas aviacinėmis greitašaudėmis patrankomis ir aviacinėmis valdomosiomis raketomis su nusitaikančiosiomis galvutėmis. Δ kilimo masė 16 000–22 000 kg, didžiausias skrydžio greitis 2200–2350 km/h, didžiausias skrydžio aukštis 16–18 km, skrydžio nuotolis iki 2500 km. XX a. pab. buvo naudojami F-14A „Tomcat“, F-15 „Eagle“, F-16 „Fighting Falcon“ (JAV); „Panavia Tornado“ (Vokietija, Italija, D. Britanija); „Mirage F1C“, „Mirage 2000 C“ (Prancūzija); MiG-31, Su-157, Su-27 (Rusija) ir kt. Δ.

dienōs Δ, day air defence fighter, дневной истребитель противовоздушной обороны – naikintuvas su įranga ir ginklais, kuriuo gali pulti oro taikinius geromis meteorologinėmis sąlygomis ir tik dieną.

gáudantysis Δ, fighter interceptor, истребитель-перехватчик – naikintuvas skraidomiesiems objektams atpažinti ir su jais kovoti; OEG kovos lėktuvas prieš oro puolimo priemonėms naikinti. Δ gali veikti bet kuriomis meteorologinėmis sąlygomis dieną ir naktį; turi didelio veikimo nuotolio radiolokacinius taikiklius ir valdomąsias raketas. Vykdo užduotis iš budėjimo ore ar žemėje padėties. Pagr. šiuolaikiniai Δ: F-15A „Eagle“, F-16A „Fighting Falcon“, F-4E „Fantom-2“, F-14A „Tomcat“ (JAV); MiG-25P, MiG-31, Su-27 (Rusija) ir kt. Iš jų, pvz., JAV F-15A „Eagle“ didžiausia kilimo masė 30 800 kg, didžiausias skrydžio greitis 2650 km/h, praktinis skrydžio aukštis 18,3 km, didžiausias skrydžio nuotolis 4600 km, ginkluotė: šešiavamzdė patranka „Vulcan“, valdomosios raketos „Sparrow“, AIM 9, AIM 120 AMRAAM, kurių bendroji masė iki 10 000 kg; Rusijos MiG-31 (atitinkamai 46 200 kg, 3000 km/h, 20 km, 3300 km, šešiavamzdė patranka GŠ-23-6, 4 didelio nuotolio ir 2 vidutinio nuotolio valdomosios raketos, iki 4 artimojo mūšio raketų; didžiausia kovinė krova 3000 kg).

gerōris Δ, clear weather fighter, истребитель, действующий в несложных погодных условиях – naikintuvas su įranga ir ginklais, kurie leidžia atakuoti oro taikinius dieną ir naktį, bet tik nesudėtingomis oro sąlygomis.

naikintūvas-bombōnešis, fighter-bomber, истребитель-бомбардировщик – kovos lėktuvas mažiems ir judriems antžeminiams (antvandeniniams) taikiniams naikinti. Gali kautis ore su prieš lėktuvais, sraigasparniais ir bepilotėmis priemonėmis. Terminas „Δ“ pirmą kartą pavartotas JAV XX a. 5 d-mečio pab., SSRS KOP – nuo 6 d-mečio (iki šiol vartojamas NVS šalių KOP). 8 d-mečio pr. JAV ir V. Europos literatūroje terminą „Δ“ pakeitė terminas „taktinis naikintuvas“.

táktinis Δ, tactical fighter, тактический истребитель – kovos lėktuvas mažiems ir judriems antžeminiams ir jūrų taikiniams naikinti. T. p. gali būti naudojamas kovai su prieš pilotuojamais ir bepiločiais orlaiviais ore. XX a. pab. buvo naudojami F-4E „Fantom-2“, F-5A „Freedom-Faiter“, F-16A „Fighting Falcon“, F-111, F-117 (JAV); „Harrier“ GR3 (D. Britanija); „Mirage 2000“ (Prancūzija); Su-27, Su-31 (Rusija) ir kt. Δ. F-111 kilimo masė 41 500 kg, didžiausias skrydžio greitis 2650 km/h, didžiausias skrydžio aukštis 18,3 km, skrydžio nuotolis 6100 km, ginkluotė: 20 mm šešiavamzdė patranka „Vulcan“, bombos ir raketos, kurių bendroji masė 13 600 kg. Naikinant antžeminius (jūrų) taikinius, Δ naudoja brand. ir įprastines aviacines bombas, padegamuosius bakus, nevaldomąsias ir valdomąsias raketas „oras–žemė“ („oras–laivas“). Oro taikiniams naikinti naudoja raketas „oras–oras“. Aviacinės patrankos ir kulkosvaidžiai gali būti naudojami prieš bet kuriuos taikinius. Taktiniuose naikintuvuose įtaisyti radiolokaciniai ir optiniai taikikliai, trukdžių darymo priemonės, galinga navigacinė aparatūra.

visōris Δ, all-weather fighter, всепогодный истребитель – naikintuvas su įranga ir ginkluote, kuri leidžia jam vykdyti OEG užduotis bet kokiomis oro sąlygomis, dieną ir naktį.

naikintūvas-bombōnešis ↑ *naikintuvas 2.*

naikintūvų aviācija ↑ *aviacija.*

naikintūvų dengimas ↑ *dengimas 1.*

naikintuvūs nukreipiantis orlaivis ↑ *orlaivis.*

naktiēs póveikis, night effect, ночной эффект – poveikis, sukeltas bangų atspindžio poliarizacijos, kartais galintis iškreipti orientaciją. Šis poveikis dažn. būna temstant.

naktiniai kovōs veiksmāi, night battle, ночные боевые действия – kovos veiksmai, kurių tikslas – daryti netikėtą ir nenutrūkstamą poveikį prieš pajėgoms. Rengiant Δ, organizuojamas vietovės ↑ *apšvietimas*, naktinio matymo prietaisų ir navigacinės aparatūros naudojimas. Puolimo (kontratakos) kryptis numatoma pagal mažiausią atstumą ir vietovėje, turinčioje mažiausiai natūralių kliūčių, numatomas paprasčiausias pajėgų manevras. Ppr. nurodomas judėjimo azimutas, skiriamas priešakinis vienetas. Δ gali vykdyti pagr. pajėgos arba dalis pajėgų. Gynyboje ruošiamos ugnies priemonės šaudyti naktį, stiprinama žvalgyba, sauga, sparnų ir sandūrų dengimas, t. p. vadaviečių ir užnugario objektų sauga ir gynyba. Organizuojama šviesos maskuotė ir kova su prieš naktinio matymo priemonėmis. Dar ↑ *vienetas*.

naktinio mātymo priētaisas, night observation device, прибор ночного видения – prietaisas, skirtas objekto spinduliuojamiems (arba atspindėtiems) akustiniams, radiolokaciniams arba optiniams (infraraudoniesiems) signalams keisti jo regimuoju vaizdu; tai sudaro galimybę tamsoje matyti įvairius objektus, taikinius ir vietovę. Pagr. Δ elementai: objektyvas, elektroninis optinis keitiklis, okuliaras, maitinimo įranga (maitinimo šaltinis, aukštosios įtampos keitiklis). Skiriamas pasyvusis ir aktyvusis; akustinis, optinis ir radiolokacinis Δ. Pagal paskirtį Δ skiriamas: stebėjimo ir žvalgybos prietaisas (pvz., naktinis žiūronas), naktinis taikiklis (šaulių ginklų, prieštankinių ir tankų pabūklų, PTVR kompleksų ir kt.), mašinų vairavimo prietaisas; pagal konstrukciją – periskopinis (artilėrijos stebėjimo prietaisas, tanko taikiklis) ir teleskopinis (žiūronas, šaulių ginklų ir artilėrijos pabūklų taikiklis).

aktyvūsīs Δ, active night observation device, активный прибор ночного видения – naktinio matymo prietaisas, kuris turi infraraudonųjų spindulių prožektorių, impulsinį lazerinį šviestuvą arba ultragarsinių bangų šaltinį, kurie

spinduliuoja infraraudonųjų spindulių kvantinę energiją, lazerio spindulius arba ultragarsines bangas. Atspindėję nuo objektų signalai pro objektyvą patenka į elektroninį optinį (akustinį) keitiklį, kuris keičia juos į regimąjį stebimų objektų vaizdą, matomą pro okuliarą.

akūstinis Δ, acoustic night observation device, акустический прибор ночного видения – naktinio matymo prietaisas, kuris turi impulsinį ultragarsinių bangų šaltinį. Atspindėtos nuo objekto ultragarsinės bangos patenka į elektroninį akustinį keitiklį, kuris elektroniniame ekrane sukuria regimąjį vaizdą.

pasyvūsis Δ, passive night observation device, пассивный прибор ночного видения – naktinio matymo prietaisas, kuris priima objektų (vietovės) skleidžiamus neregimus (infraraudonuosius) signalus, juos stiprina ir keičia regimuoju vaizdu.

naktinis skrydis ↑ *skrydis*.

naktinis taikiklis ↑ *taikiklis*.

napálmas, napalm, напалм – padegamasis mišinys iš sutirštintų degalų ir įvairių priedų. Klampis, lipni, rožinė, geltona arba ruda medžiaga. Lengvai užsiliepsnoja. Dega lėčiau už benzina, išskirdamas tirštus juodus gailius dūmus. Δ gali būti sutirštintas ir nesutirštintas. Nesutirštintą Δ gamina iš benzino, dyzelino ir alyvos. Sutirštintas Δ gaunamas į degalus (benziną, žibala, benzeną) pridėjus 2–6% tirštiklio – organinės rūgšties aliuminio druskos, sintetinio kaučiuko, polistireno ir kt. Veiksmingiausias padegamasis mišinys – Δ B; gaunamas į benziną arba benzeną pridėjus 50% polistirolo. Gerai liepsnoja ir limpa. Δ liepsnos temperatūra 1000–1200 °C. Δ naudojamas aviacinių bombų ir padegamųjų talpyklų, liepsnosvaizdžių, įvairių ugnies fugasų užtaisams; juo naikinami priešo kariai ir kovos technika, keliami gaisrai. Δ poveikis žmonėms pasireiškia: odos ir gleivinių, viršutinių kvėpavimo takų gleivinės nudegimais, šiluminiais smūgiais; apsinuodijimu Δ ir degųjų medžiagų degimo nuodingais produktais (anglies monoksidu, angliavandeniliais ir kt.); uždegimu dėl dalinio deguonies išdegimo ore, ypač uždaroje patalpose. Patekus degančiam Δ ant drabužių, jie greitai nusimetami arba liepsna gesinama: degantis paviršius uždengiamas bet kokia standžia medžiaga, užpilamas smėliu, žemėmis, gesinamas gesintuvais; atsigulama ant žemės ir prie jos prispaudžiamos degančios drabužių dalys; voliojantis numušama liepsna. Patekę ant odos Δ gabalai nuimami neišterliojant jų po visą kūną.

nárdymas, diving, водолазное дело – veikla, susieta su darbais po vandeniu naudojant nardymo techniką. Karyboje nardoma statant hidrotechninius įrenginius, tiekiant paramą laivams, keliant ir remontuojant paskendusius laivus, inžineriškai remiant perkėlas per vandens kliūtis, ieškant ir naikinant minas, torpedas, žvalgant ir ardant povandenines užtvaras ir kt. atvejais. Skiriamas negilusis (iki 20 m), vidutinis (iki 60 m) ir gilusis (iki 300 m ir gilesnis) Δ. Dar ↑ *technika*.

nárdymo įranga, diving equipment, водолазное снаряжение – kvėpavimo po vandeniu priemonės (kvėpavimo aparatai, šalmai ir žarnos), kūno dalinės ar visiškos izoliacijos nuo vandens ir šiluminės apsaugos priemonės (kostiumai ir hidrokombinezonai), normalaus plūdrumo, judėjimo, ryšių ir kt. priemonės. Δ būna lengvoji ir sunkioji. Pagal dujų tiekimo būdą skiriama žarninė (skafandras su standžiu nario šalmu) ir autonominė (akvalangas); pagal dujų mišinio sudėtį – oro (iki 60 m gylio), oro ir deguonies (iki 100 m) ir helio deguonies (>100 m).

nárdymo tèchnika ↑ *technika*.

nárdymo vařpas, diving bell, водолазный колокол – įrenginys povandeniniams darbams aprūpinti ir nuskendusio povandeninio laivo įgulai gelbėti. Šiuolaikinis Δ – plieninis cilindras su uždaroma įėjimo anga apatinėje jo dalyje ir vientisa sferine viršutine dalimi; skersmuo apie 1,5 m, aukštis apie 3 m, vidinis tūris apie 4,5 m³, masė apie 3000 kg; galima patalpinti 7–10 žmonių be skafandrų. Į Δ paduodamas kvėpuojamasis mišinys. Gali sandariai susijungti su povandeninio laivo avariniu liuku.

narų kãteris ↑ *kãteris*.

NATO ↑ *Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija*.

NATO branduolinio planãvimo grùpė ↑ *grupė 1*.

NATO ispėjimo laĩkas ↑ *laikas 2*.

NATO jungtinė OEG sistemà, NATO Joint Air Defence System, объединенная система ПВО НАТО – koalicinė šalių – dalyvių OEG sistema Europos karo teatre. Sudaryta 1961. Sistemą sudaro 4 zonos, padalytos į rajonus ir sektorius: Šiaurės (operatyvinis centras Kolsos, Norvegija), Centrinė (Briunsium, Nyderlandai), Pietų (Neapolis, Italija), Atlanto (Stanmor, D. Britanija) ir 2 atskirieji sektoriai – Maltos ir Kipro. Trijų pirmųjų zonų ribos atitinkamai sutampa su Šiaurės Vakarų Europos, Vidurio Europos ir Pietų Europos karo veiksmų teatrų ribomis. Atlanto zona apima D. Britanijos teritoriją, Šetlando, Farerų salas (Danija) ir gretimų jūrų akvatorijas. XX a. 10 d-mečio pr. Δ kovinėje sudėtyje buvo ~1700 zenitinių valdomųjų raketų (ZVR) leidimo įrenginių ir >600 OEG naikintuvų. Iki 70% ZVR leidimo įrenginių ir ~30% naikintuvų sutelkta Vidurio Europoje. Δ organizacinė struktūra sudaro galimybę centralizuotai (pagr. metodas) ir decentralizuotai valdyti OEG pajėgų ir priemonių kovos veiksmus. Δ pajėgas ir priemones per savo štabą valdo NATO jungtinių pajėgų Europoje vadas. Vyriausieji NATO jungtinių pajėgų karo veiksmų teatruose vadai valdo OEG pajėgas

ir priemonės atitinkamos zonos, D. Britanijos KOP vadai – Atlanto zonoje, jungtinių taktinių aviacijos vadovybių ir taktinių aviacijos vadovybių vadai – OEG rajonuose. Δ valdymo organai: operatyviniai OEG zonų, rajonų ir sektorių centrai, valdymo ir išėjimo centrai ir postai, radiolokaciniai postai. Valdymo pagrindą sudaro automatizuotoji sistema, kuri turi pranešti NATO vadovybei apie oro situaciją ir nukreipti naikintuvus ir ZVR į oro taikinius. Δ glaudžiai sąveikauja su Š. Amerikos OEG vadovybe (NORAD), Prancūzijos, Ispanijos ir Portugalijos nacionalinėmis OEG sistemomis, JAV 6 laivyno Viduržemio jūroje laivų OEG priemonėmis.

NATO karinė vadovybė ↑ *vadovybė 3.*

NATO karinis komitetas, NATO Military Committee, военный комитет НАТО – aukščiausias vykdomasis NATO karinis organas, rengiantis rekomendacijas kariniais klausimais NATO karinio planavimo komitetui, koordinuojantis strateginius ir operatyvinius planus, kuriuos teikia strateginės vadovybės. Sudarytas 1949. Į šį komitetą įeina Aljanso karinės organizacijos šalių generalinių štabų viršininkai ir NATO jungtinių GP Europoje vyriausiosios vadovybės atstovas (Islandija neturi GP, todėl jai atstovauja civilinis asmuo). Komitetas posėdžiauja 2 kartus per metus prieš NATO tarybos sesiją. Pirmininku paėliui skiriamas (vieneriems metams) vienas iš komiteto narių.

NATO kodo numeris, NATO code number, кодовый номер НАТО – kodas, susidedantis iš raidės ir skaičiaus, suteikiamas gaminiui, kuris atitinka NATO standartizacijos sutarties reikalavimus.

NATO narė, NATO member nation, член НАТО – šalis, pasirašiusi Šiaurės Atlanto Aljanso sutartį.

NATO oro erdvė ↑ *erdvė.*

NATO pajėgos ↑ *pajėgos 1.*

NATO pajėgų ir laivynų pratybos ↑ *pratybos 2.*

NATO pasirengimo laikas ↑ *laikas 2.*

NATO paskirtos pajėgos ↑ *pajėgos 1, NATO pajėgos.*

NATO pavaldžios pajėgos ↑ *pajėgos 1, NATO pajėgos.*

NATO standartai, NATO standards, стандарты НАТО – NATO institucijų nustatytų bendrų principų, norminių dokumentų ir standartų, reglamentuojančių NATO narių karinių ir kitokių gynybos struktūrų, t. p. su jomis susijusių kt. institucijų veiklą, visuma. Dar ↑ *sutartis 1.*

NATO standartizacijos sutartis ↑ *sutartis 1.*

natūralusis radioaktyvumas ↑ *radioaktyvumas.*

naudingumo koeficientas ↑ *koeficientas 3.*

naudojamosios atsargos ↑ *atsargos.*

naudojamosios šaudmenų atsargos ↑ *atsargos, šaudmenų atsargos.*

naujieji netradiciniai ginklai, new nontraditional weapons, оружие на новых физических принципах – naujos galimos ginklų rūšys, kurių naikinamųjų veiksnių pagrindą sudaro iki šiolei ginkluose nenaudoti procesai ir reiškiniai. XX a. pab. įvairiose tyrimo, bandymo ir gamybos stadijose buvo ↑ *genetinis*, ↑ *geofizinis*, ↑ *infragarsinis*, ↑ *klimatinis*, ↑ *lazerinis*, ↑ *lazeriu valdomas*, ↑ *nemirtinasis*, ↑ *ozoninis*, ↑ *radiologinis*, ↑ *labai aukšto dažnio*, ↑ *elektromagnetinis* ir kt. *ginklas*. Daugelį šių ginklų draudžia naudoti Konvencija dėl karinio ar kitokio priešiško poveikio gamtinei aplinkai uždraudimo (1977) ir kt. tarptautinės sutartys.

naujokas, recruit, новобранец – ↑ *šauktinis*, naujokų šaukimo komisijos sprendimu paskirtas į dalinį (mokymo centrą), nuo paskyrimo į jį iki atvykimo į dalinį (mokymo centrą) dienos.

naujokų šaukimo komisija, recruit call-up commission, призывная комиссия – savivaldybės mero vieneriems metams tvirtinama komisija, kurią sudaro savivaldybės, vietinės teritorinės karinės įstaigos, policijos ir šauktinių medicinos ekspertizės komisijos atstovai, karo prievolinkams į tarnybą pašaukti, tarnybai atidėti ar nuo jos atleisti. Dar ↑ *šauktinių medicinos ekspertizės komisija, vyriausioji naujokų šaukimo komisija.*

naujos mėsinio naikinimo ginklų rūšys, new types of mass destruction weapons, новые виды оружия массового поражения – *psn*. ↑ *naujieji netradiciniai ginklai.*

navigacija, navigation, навигация – 1. laivybos teorija ir praktika; sudedamoji laivavedybos dalis. Δ uždaviniai: tikslaus ir saugaus laivų plaukiojimo užtikrinimas; įvairūs skaičiavimai, reikalingi laivų manevravimui plaukiant junginio sudėtyje, sutinkant priešą (arba išvengiant susitikimo su juo), naudojant ginklus ir vykdant kt. kovos užduotis; laivo koordinacinių ir plaukimo kurso nustatymas ir žymėjimas; krypčių ir atstumų jūroje matavimas; laivo plaukimo tikslumo įvertinimas, jo manevravimo elementų nustatymas ir kt. Δ naudojamos geotechninės, radiotechninės, šviesinės, astronominės ir kt. priemonės. Atsiradus aviacijai susikūrė ↑ *aeronavigacija*, išstobulėjus astronautikai – kosminė Δ. Dar ↑ *aprupinimas 2, informacija, laivavedyba, laivyba, navigacijos sistema, navigacinė įranga, navigaciniai prietaisai, navigacinis kurso brėžimas, navigatorius, radionavigacija, situacija.*

kòsminė Δ, space navigation, космическая навигация – erdvėlaivių skriejimo valdymo būdų ir metodų teorija ir praktika. Tiria, kuria ir taiko erdvėlaivių skriejimo trajektorijų (orbitų) apskaičiavimo, padėties erdvėje ir pataisų reikalingų laiku pasiekti nustatytą tašką, pereiti iš vienos orbitos į kitas, susitikti su kitais erdvėlaiviais, nustatymo metodus ir priemones.

2. reguliarus susisiekimas vandens keliais (jūrų laivyba, vidaus laivyba).

3. laikotarpis, pagal meteorologines sąlygas palankus laivybai upėmis, jūromis ir vandenynais.

navigācijas sistemà ↑ *sistema 1.*

navigācinė informācija ↑ *informacija 1.*

navigācinė įranga, navigation equipment, навигационное оборудование – *laiv.* dirbtinių įrenginių ir įtaisų laivybos saugumui užtikrinti sistema; paskirtis – laivo padėties jūroje nustatymas, teisingas orientavimasis plaukiojant pakrantės ir sekliuose rajonuose. Δ priemonės: kranto ir plūdrieji švyturiai, navigaciniai šviečiamieji ir nešviečiamieji ženklai, žiburiai ir vedlinės, plūdrieji išpėjami ženkliai (plūdurai ir gairės), hidroakustiniai ir radiolokaciniai švyturiai, radionavigacinių sistemų antžeminės stotys ir kt.

navigācinė situācija ↑ *situacija.*

navigāciniai prietaisai, navigation devices, навигационные приборы – įtaisai laivo, orlaivio, kt. judančio objekto judėjimo elementams matuoti, navigaciniams parametrams, kurie reikalingi nustatant objekto buvimo vietą ir apskaičiuojant pradines ginklo naudojimo nuostatas, nustatyti. Δ yra šie: kompasai (girokompasai), giroazimutai, automatiniai kurso brėžikliai, aukščiamučiai, lotai, echolotai, sekstantai ir kt.

navigācinis aprūpinimas ↑ *aprūpinimas 2.*

navigācinis kURSO brėžimas, navigation course plotter [recorder], навигационная прокладка – matavimų, skaičiavimų ir braižymo ant navigacinių jūrlapių kompleksas; atliekamas nustatant laivo plaukimo kelią, jo faktinio judėjimo kursą, buvimo vietą. Skiriamas kovinis, išankstinis (atliekamas rengiant laivą plaukiojimui), žygio ir atskaitinis Δ.

navigātoriaus instrumeñtas, navigator's instrument, прокладочный инструмент – specialios liniuotės, matlankiai, matavimo skriestuvai ir kt. įtaisai, kuriais šturmanas brėžia pelengus, kursus, atstumus, kampus ir kt. linijas (geometrinės figūras), sprendamas navigacinius, astronominius ir kt. uždavinius ant jūrlapių ir schemų.

navigātorius, navigator, штурман – specialiai parengtas laivyno ir aviacijos pareigūnas; laivo (daugiaviečio orlaivio) vado (kapitono) padėjėjas, nustatantis kursą ir įvairius vairavimo duomenis. Δ yra atsakingas už tikslų ir saugų laivų plaukiojimą ir kovinį manevravimą arba pilotuojamųjų orlaivių skrydį, navigacinių prietaisų techninę būklę ir teisingą naudojimą, duomenų rengimą ginklams naudoti. Daugiaviečiuose orlaiviuose Δ valdo pagr. ginklą.

neapsaugotoji rakėtų bazė ↑ *bazė 1, raketų bazė.*

neapsaugotoji vietovė ↑ *vietovė.*

neautomātinė spynà ↑ *spyna.*

nebranduolinė valstybė, non-nuclear country, неядерное государство – valstybė, neturinti brand. ginklo.

nebranduolinė zonà, non-nuclear [atom-free] zone, безъядерная зона – *tarpt. teis.* zona, kurioje negaminamas ir neišdėstomas raketinis brand. ginklas. Δ sudarymas turi apriboti brand. ginklo platinimą ir sumažinti brand. konflikto galimybę. Nebranduolinėmis zonomis buvo paskelbtas Antarktikos rajonas (1959), Afrika (1961) ir Lotynų Amerika (1964).

nebranduolinis kãras ↑ *karas.*

negilūsĳs taikinys ↑ *taikynys 1.*

negražĳnimas, failure to return to battery, недокат – *art.* artilerijos pabūklo vamzdžio po atošliaužos negrižĳimas į pradinę vamzdžio padėtį (iki šūvio).

negrižtamieji koviniai nuostoliai ↑ *nuostoliai, koviniai nuostoliai.*

neįslãptintoji informācija ↑ *informacija 1.*

neįspėti ir neapsaugoti, unwarned exposed, непредупреждены и незащищены – draugiškųjų pajėgų pažeidžiamumo brand. ginklo naikinamaisiais veiksniais lygis. Esant tokioms sąlygoms kariai sprogo metu yra atvirai išsidėstę, bet turi kristi ant žemės kniūbsčia, kol priartės smūgio banga. Jų atviros kūno dalys neapsaugotos nuo tiesioginio šviesos spinduliuotės poveikio, o kai kurie kariai gali būti apakinti. Dar ↑ *įspėti ir apsaugoti, įspėti ir neapsaugoti.*

neiššovĳmas, *užsikirtĳmas*, misfire, failure to fire, осечка – 1. neįvykęs šūvis dėl šaudmens padegamojo įtaiso (kapsulės), šaunamojo užtaiso arba ginklo skeliamojo mechanizmo gedimo ir kt. priežasčių.

2. dalinis arba visiškasis sviedinio užtaiso detonatoriaus nesuveikimas.

neištaísomoji sausumòs minà ↑ *sausumos mina 2.*

nejudrióji

nejudrióji artilèrija ↑ *artilèrija 2.*

nejudrióji šóninè žýgio saugà ↑ *sauga, žýgio sauga.*

nejudrióji užtveriamóji ugnis ↑ *ugnis, užtveriamoji ugnis.*

nejudrùsis leidimo įrenginỹs ↑ *leidimo įrenginys.*

nejudrùsis pabūklas ↑ *pabūklas.*

nejudrùsis ryšių mázgas ↑ *ryšių mazgas.*

nejudrùsis taikinỹs ↑ *taikinys 1.*

nejudrùsis taškìnis taikinỹs ↑ *taikinys 1.*

nekariáujančioji valstýbè, nonbelligerent state, невоюющее государство – *ist.* II pasaul. karo valstýbè, vienašališkai paskelbusi, kai ji nesilaikys neutraliteto, bet ir nekariaus kieno nors pusėje. Tarptautinè teisè nenustatè tikslaus Δ statuso. Daugelis valstybių (Ispanija, Italija 1939–1940, Turkija – po to, kai Vokietija užpuolè SSRS, Japonija – iki Perl Harboro), paskelbè save nekariaujančiomis valstybėmis, padėjo Vokietijai. Kai kurios L. Amerikos valstýbès, pasiskelbusios nekariaujančiomis, prijautè antihitlerinès koalicijos kovai.

nekarìnis objèktas ↑ *objektas 2.*

nekartografúotoji teritòrija, unurveyed area, некартографированная территория – žemèlapio dalis, kuriai neturima nei reljefo, nei planimetrinių duomenų. Tokia teritorija ppr. žymima „*neišmatuota*“. Taip žymima ir žemèlapio ar plano dalis, kurioje dėl trūkstamos informacijos pateikta per mažai duomenų.

nekilnojamoji gaisro gesinimo priemonè ↑ *gaisro gesinimo priemonè.*

nekombatántas, noncombatant, некомбатант – asmuo, kuris tiesiogiai nedalyvauja kovos veiksmuose (medikas, teisininkas, aprūpinimo ir aptarnavimo specialistas). Patekus priešò nelaisvèn nekombatantams, kaip ir kombatantams, taikomas karo belaisvio statusas.

nekontáginè ligà, noncommunicable disease, неконтагиозная болезнь – užkrečiamoji liga, kuri nuo ligonių sveikiesiems praktiškai neperduodama. Tipinès Δ – juodligè, tularèmija, bruceliozè, botulizmas ir kt.

nekontáktinè jūrų minà ↑ *jūrų mina 2.*

nekontáktinè minà ↑ *mina 2.*

nekontáktinis minų trálas ↑ *minų tralas.*

nekontáktinis minų tralávimas ↑ *minų tralavimas 1.*

nekontáktinis sprogðiklis ↑ *sprogðiklis.*

nekontáktinis užtaisas ↑ *užtaisas 1.*

nekonveñciniai káro veiksmáĩ ↑ *karo veiksmáĩ 2.*

nekovinè parengtìs ↑ *parengtis.*

nekoviniai núostoliai ↑ *nuostoliai.*

nelabaĩ važi vietòvè ↑ *vietovè.*

neláimès signálai jūroje, emergency signals in sea, Mayday signal, сигналы бедствия на море – signalai, kuriuos, norint atkreipti į save dėmesį ir sulaukti pagalbos, perduoda nelaimè patyrè laivai ir vandens lèktuvai; patvirtinti 1972 Tarptautinès konvencijos ir negali būti naudojami kt. tikslais. Laivuose įrengiami automatiniai siųstuvai ir imtuvai nelaimès signalams skubiai perduoti (priimti), kurie nuolat veikia avarinėmis bangomis (tarptautinis ryšių kanalas VHF 16).

neláisvè, captivity, плен – priešò paimto ar netekusio laisvès kario, partizano, pasipriešinimo judėjimo dalyvio būklè. Patekusio į nelaisvè kario statusas nustatytas tarptautiniais susitarimais. Patekè į nelaisvè samdiniai jokių teisių neturi. Dar ↑ *karo belaisvis.*

neléisti įsitvirtinti, keep the enemy on the run, недать закрепиться – vienas iš šiuolaikinio mūšio vedimo principų, taikomų gynyboje ir puolime.

neliečiamýbè ↑ *imunitetas.*

neliečiamosios átsargos ↑ *atsargos.*

neliečiamosios šaudmenų átsargos ↑ *atsargos, šaudmenų atsargos.*

nemátomasis plótas, hidden area, поле невидимости – stebètojo nematoma vietovès dalis. Nustatomas žvalgant vietovè, braizant profilius arba lyginant vietovè ir žemèlapį. Į Δ atsižvelgiama vertinant vietovès taktines savybes iš savo ir priešò pozicijų, įrengiant gynybos pozicijas, šaudymo taškus, stebėjimo postus ir pan.

nemátomasis taikinỹs ↑ *taikinys 1.*

nematomųjų plótų schemà ↑ *schema*.

nematomųjų taikinių šaudymo būdai, invisible targets firing techniques, способы стрельбы по ненаблюдаемым целям – *art.* nematomų iš antžeminių vadaviečių ir sekyklų taikinių kaunamojo šaudymo rengimo ir kovimo būdai. Nejudamus nematomus taikinius naikina arba slopina. Kaunamasis šaudymas rengiamas detaliai apskaičiuojant galutines šaudymo nuostatas, perkeltant ugnį nuo žyminių, išišaudant į taikinį (naudojant radiolokacijos stotį, garsaugaudės žvalgybos padalinį arba sraigtasparnį). Taikiny s kaunamas tol, kol bus paleisti visi ugnies uždaviniui skirti sviediniai trimis taikiklio nuostatomis ir viena arba dviem kampamačio nuostatomis priklausomai nuo taikinio pobūdžio ir matmenų. Kaunamosios nuostatos gali būti tikslinamos kaunamojo šaudymo metu, jeigu yra tinkamos žvalgybos priemonės.

nemirtinàsis giñklas, nonlethal weapon, оружие несмертельного действия – ginklas trumpam arba ilgam laikui sukaustantis priešą (jis nebegali kautis) jam nesukeliant negrįžtamųjų nuostolių. Skirtas naudoti, kai įprastinio ir juo labiau masinio naikinimo ginklo naudojimas yra nepriimtinas politiniais ar kt. sumetimais. Terminas atsirado XX a. 10 d-metyje, nes pagausėjo taikos paramos operacijų ir regioninių konfliktų. Δ skiriamas ginklas, veikiantis tik žmones (↑ *masinių neramumų malšinimo cheminė medžiaga*, šoviniai su nekaunamosiomis kulkomis, psichotropiniai preparatai, ↑ *infragarsinis ginklas* ir kt.), ir ginklas, naikinantis arba gadinantis materialines priemones (↑ *elektromagnetinis ginklas*, elektroninių priemonių slopinimo REP, biol. ir chem. medžiagos, ardančios naftos produktus ir kt. medžiagas). Pvz., JAV kuria Δ, kurio skleidžiamos elektromagnetinės bangos sukelia priešo kariams pojūtį lyg degtų jų oda. Į radiolokatorių panašus prietaisas gali būti montuojamas ant karinių visureigių automobilių ir naudojamas taikos paramos operacijose bei tada, kai tarp priešo karių yra išimaisę civilinių asmenų. Ginklo poveikis pajaučiamas per kelias sekundes, o odą deginti nustoja arba išjungus siųstuvą, arba priešui pasitraukus į saugų atstumą.

nenaikinamoji erdvė ↑ *erdvė*.

nenormalùsis sprogiimas ↑ *sprogimas*.

nenuimamóji sausumòs minà ↑ *sausumos mina 2*.

nenustatýtas sprogiimas ↑ *sprogimas*.

nenustatýtu laikù vykdoma kovòs užduotìs ↑ *kovos užduotis*.

nenutrùkstamasis artilèrijos ugniès valdymas ↑ *ugnies valdymas 2, artilerijos ugnies valdymas*.

nenutrùkstamasis apšvietimas ↑ *apšvietimas*.

nenutrùkstamoji ugnìs ↑ *ugnis*.

nepalankióji pozicija ↑ *pozicija*.

nepaprastàsis ívykis ↑ *ívykis*.

nepaprastóji padètis ↑ *padėtis 2*.

nepaprastóji padètis kàro metu ↑ *padėtis 2*.

nepaprastòsios padètiès etàtai ↑ *etatas 2*.

neparengtóji gynyba ↑ *gynyba*.

nepaskelbtàsis kàras ↑ *karas*.

nepastebétas sprogiimas ↑ *sprogimas*.

nepatàikymas, off the target, промах – *art.*: 1. atvejis, kai sviedinio (minos, raketos) kritimo (sprogimo) taškas yra tokiu nuotoliu nuo taikinio, kad taikiny s lieka nepažeistas.

2. atvejis, kai sviedinys nekludė taikinio, kurį galima sunaikinti tik pataikius tiesiai į taikinį.

3. pranešimas apie nepataikymą į taikinį.

nepatvarióji nuodìngoji mēdžiaga ↑ *nuodingoji medžiaga*.

nepavýkēs rakètòs leidìmas ↑ *raketos leidimas*.

nepéršaunamasis stiklas, bullet-resistant glass, пуленепробиваемое стекло – šarvinis stiklas; specialusis organinis stiklas, kuriuo stiklinamos kovos mašinos, orlaiviai ir kt.; saugo įgulą nuo kulku ir skeveldrų. Dar ↑ *tripleksas*.

nepéršaunamoji liemēnė, bulletproof jacket, body [ballistic] armour vest, бронежилет – kai kurių kategorijų karių apsauginė ginkluotė; nailoninė, stiklo plastiko arba kt. tvirtų medžiagų liemenė arba plieninis ankrūtinis pridengtoms kūno dalims nuo kulku, durtinių smūgių, nedidelių skeveldrų, lekiančių daiktų, nuolaužų saugoti. JAV sukurta 5–6 kg lengvesnė už įprastą ir neperšaunama net kulkosvaidžių kulkomis Δ; išbandyta kovos veiksmuose (2002 antiteroristinėje akcijoje Afganistane).

nepilnàsis šaunamàsis užtaisas ↑ *užtaisas 1, šaunamasis užtaisas*.

neplaninė ugnìs ↑ *ugnis*.

neplaninė kovos užduotis ↑ *kovos užduotis*.

neplaniniai artilėrijos ugniės uždaviniai ↑ *artilėrijos ugniės uždaviniai*.

neplaninis taikinys ↑ *taikinys 1*.

neplanuotasis tarpas ↑ *tarpas 2*.

neplanuotasis žygis ↑ *žygis*.

neprielėkis, short, недолет – *art.*: 1. sekimo ženklas; sprogimas prieš taikinį.

2. stebėtojo pranešimas, kad sprogimas pagal stebėjimo liniją įvyko nepasiekęs taikinio.

nepriimtini nuostoliai ↑ *nuostoliai*.

nepriklausomybė, *suverenitetas*, independence, sovereignty, независимость, суверенитет – valstybės teisė savarankiškai tvarkyti vidaus ir užsienio reikalus. Δ gerbimas – pagr. šiuolaikinės tarptautinės teisės ir tarptautinių santykių principas, įtvirtintas JTO Įstatais ir kitais tarptautiniais aktais.

neprisijungusioji šalis, nonaligned state, неприсоединившаяся страна – valstybė, kuri laikosi nesijungimo į jokiais sąjungas, blokus, aljansus ir pan. politikos.

nepuolimas, nonaggression, ненападение – šiuolaikinės tarptautinės teisės norma, reiškianti, kad bet kuri valstybė neturi teisės pradėti karą ar kitaip naudoti GP prieš kt. valstybę pagal kokias nors politinio, ekonominio ar strateginio pobūdžio priežastis. Šį principą deklaruoja JTO Statutas, JTO Tarptautinės teisės principų deklaracija (1970), Baigiamasis Helsinkio pasitarimo aktas (1975).

nereguliariosios pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

nereikšminga branduolinė rizika ↑ *rizika*.

neribota cheminė ataka ↑ *ataka*.

nerikošetas, nonricochet, нерикошет – *art.*: 1. sviedinio sprogimas ant žemės (vandens) rikošetinio šaudymo metu.

2. pranešimas apie sprogušį ant žemės (vandens) sviedinį rikošetinio šaudymo metu.

nesaugiklinis kontaktinis sprogdiklis ↑ *sprogdiklis, kontaktinis sprogdiklis*.

nesikišimas, noninterference [nonintervention], невмешательство – vienas iš pagr. šiuolaikinės tarptautinės teisės principų, įpareigojantis neleisti tiesioginio ar netiesioginio valstybės (tarptautinės organizacijos) kišimosi į kt. valstybių vidaus reikalus, neprimesti joms savo visuomeninės ar valstybinės santvarkos, savo ideologijos, gerbti suverenitetą.

nesistėminiai vienetai, nonsystem units, внесистемные единицы – fizik. dydžių vienetai, neįeinantys nei į vieną vienietų sistemą. Pvz., jūrmylė, mazgas, karatas, gyvsidabrio (stulpelio) mm.

nesprogę sprogmenys, unexploded explosive ordnance, невзорвавшиеся боеприпасы – užtaisyti ar kitaip parengti veikti sprogmenys (šaudmenys), kurie buvo iššauti, nusviesti, numesti ar kitaip padėti, kad sukeltų pavojų operacijoms, statiniams, personalui ar materialinėms priemonėms, bet liko nesprogę nesuveikus sprogdikliui (užtaisui) ar dėl kitų priežasčių. Dar ↑ *žvalgyba*.

nesprogęs, blind shell, неразрыв – *art., rak.*: 1. neįvykęs sviedinio (minos, raketos) sprogimas kritimo taške (trajektorijoje – nuotolinio šaudymo atveju).

2. pranešimas apie nesprogusį sviedinį (miną, raketą).

3. burst on impact, ground [graze] burst, клевок – *art.* rikošetavęs ir nesprogęs sviedinys.

nesprogstamoji užtvara ↑ *užtvara*.

nesprogusių sprogmenų žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

nesunaudojamosios materialinės priemonės ↑ *materialinės priemonės*.

nesutvirtintasis vamzdis ↑ *vamzdis*.

nesuvėikusi inkarinė jūrų mina ↑ *jūrų mina 2*.

nesvarumas, weightlessness, невесомость – materialaus kūno būseną, kai jį veikiantis išorinis traukos laukas nesukelia kūno dalių tarpusavio slėgio ir jų deformavimo. Δ atsiranda kūnui laisvai judant traukos lauke. Nesvarumo būsenoje yra visi judantys už Žemės atmosferos ribų nesukamieji kosminiai aparatai ir visi juose esantys kūnai. Trumpalaikes Δ sąlygas galima sukurti orlaiviuui skrendant specialia paraboline trajektorija ir antžeminėje įrangoje (pvz., hidrobazine), kuri naudojama treniruojant astronautus ir bandant kosminę techniką.

nėšančioji raketą ↑ *raketa*.

nėšantysis lėktūvas ↑ *lėktūvas*.

nešiojamasis degazavimo prietaisas ↑ *degazavimo prietaisas*.

nešiojamasis meteorologinis komplektas ↑ *komplektas*.

nešiojami artilerija ↑ *artilėrija 2*.

nešiojamosios šaudmenų atsargos ↑ *atsargos, šaudmenų atsargos*.

nešulys, pack, вьюк – *art.* supakuota artilerijos ginkluotė ant gyvulių (arklių, asilų ir pan.) nugarų nešti sunkiai praeinamojoje vietovėje. Ppr. tai kalnų artilerijos pabūklai ir leidimo įrenginiai, kurių konstrukcija numato greitą išrinkimą sudedamosiomis dalimis (kurių masė neviršija 120 kg), šaudmenys ir atsarginės dalys. Pakuojama specialiuose nešulių įtaisuose, kurie tvirtinami prie nešulinių balnų.

nešvarusis branduolinis ginklas ↑ *branduolinis ginklas*.

netaiklūs šūvis ↑ *šūvis*.

netaisyklingoji priešakinė minų laūko riba ↑ *riba*.

netarptautinis ginklūotasis konfliktas ↑ *ginkluotasis konfliktas*.

neteisėtas įsākymas ↑ *įsākymas*.

neteisėtas Raudonojo Krūžiaus, Raudonojo Pūsmėnūlio, JTO emblėmos naudėjimas, unlawful [illegal] use of the emblems of the Red Cross, the Red Crescent, the UNO, незаконное использование эмблем Красного Креста, Красного Полумесяца, Организации Объединенных Наций – bet koks minėtu emblemų naudojimas karo ar tarptautinio ginkluotojo konflikto metu, neatitinkantis Ženevos konvencijū (1949), JTO Įstatū, Raudonojo Krūžiaus ir Raudonojo Pūsmėnūlio nuostatū, kitū visuotinai pripažintū tarptautinių susitarimū, pasireiškiantis šiū emblemų iškėlimu ant karo laivū, nešiojimu ant uniformos asmenū, neturinčių tokios teisės, kovinių transporto priemoniū žymėjimu ir pan. Tokie veiksmai laikomi karo nusikaltimu, kurio subjektu gali būti bet kuris karys.

netýčiniai radioelektrōniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

netiesiōginė aviācinė parama ↑ *aviacinė parama 1*.

netiesiōginė detonācija ↑ *detonacija*.

netiesiōginė ugnis ↑ *ugnis*.

netiesiōginis apšvietimas ↑ *apšvietimas*.

netiesiōginis kreipimas ↑ *kreipimas*.

netiesiōginis pabūklo tāikymas ↑ *pabūklo tāikymas*.

netiesiōginis patāikymas ↑ *pataikymas 2*.

netikėtai pasirōdęs taikinys ↑ *taikinys 1*.

netikėtas chėminis užpuolimas, surprise dosage attack, внезапное химическое нападение – chem. operacija, kuri padaro norimū nuostoliū taikiniui, kol kariai spėja užsimauti dujokaukes ar kitaip apsisaugoti.

netikėtoji ugnis ↑ *ugnis*.

netikėtumas, surprise, внезапность – vienas iš karybos meno principū. Δ pasiekiamas priešō klaidinimu, mūšio sumanymo, planavimo ir rengimo slaptumu, naujū kovos priemoniū ir būdū naudojimu, priešui netikėto laiko ir veiksmū krypties pasirinkimu, manevrū greitumu, veiksmū ryžtingumu ir maskavimu, sumaniu vietovės ir orū sąlygū, metū ir paros laiko panaudojimu. Δ būna strateginis, operatyvinis ir taktinis.

netikrāsis žyminys ↑ *žyminys*.

nėto, net weight, нетто – 1. visiškai parengtos transporto priemonės svoris (masė), įskaitant degalū, tepalū, aušinimo skysčio, įrankiū ir atsargū svorį (masė), neįskaitant įgulos ir krovinio svorio (masės).

2. konteinerio ar padėklo svoris (masė) be krovinio ir be tvirtinimo medžiagos; krovinio be taros svoris (masė).

netrukdomasis dāžnis ↑ *dažnis*.

neutraliōji zona, neutral zone, нейтральная зона – geografinis rajonas, kuriame pagal tarptautinį susitarimū arba valstybės, kuriai jis priklauso, sprendimū draudžiama išdėstyti karinius objektus, rengti ir vykdyti karo veiksmus. Gali būti nuolatinė (Magelano sąsiauris, Sueco ir Panamos kanalai, Špicbergeno salynas, Antarktika, teritorija tarp Irako ir Saudo Arabijos, Mėnulis ir kt.) ir laikinoji (karo, derybū laikotarpiui). Dar ↑ *demilitarizuotoji zona*.

neutralitėtas, neutrality, нейтралитет – tarptautinis teisinis valstybės statusas, susijęs su jos politika nedalyvauti kitū valstybiū kare, o taikos metu – karinėse sąjungose ar blokuose. Dar ↑ *neprijungusioji šalis, nesikišimas, neutraliōji zona*.

eventualūsīs Δ, eventual neutrality, эвентуальный нейтралитет – neutralitetas, suprantamas kaip tam tikros valstybės pareiškimas nedalyvauti kilusiam konkrečiam kare jokios valstybės puseje nei savarankiškai. Vadovaujantis THT aktais, neutraliū valstybiū teritorija neliečiama, o jos užpuolimo atveju turi teisę gintis. Kariaujančios šalys negali

neutralizavimas

naudoti neutralios valstybės teritoriją kariuomenei, karinei technikai ir ginkluotei pervežti.

ginkluotasis Δ , armed neutrality, вооруженный нейтралитет – *tarpt. teis.* valstybės paskelbta parengtis GP ginti savo neutralitetą ir prekinius laivus jūroje nuo kariaujančių valstybių. Δ principai pažymėti Hagos konvencijoje (1907), Londono protokole (1937), Tarptautinės juristų demokratų asociacijos VII kongreso rezoliucijose (1960).

nuolatinis Δ , permanent neutrality, постоянный нейтралитет – neutralitetas, kylantis iš tarptautinių susitarimų, nacionalinių įstatymų, kuriais valstybė išsipareigoja nedalyvauti jokiam kare, nepriklausyti jokioms karinėms sąjungoms ar blokams, neleisti savo teritorijoje steigti užsienio karinių bazių. Nuolatinį Δ savo laiku yra pareiškusios Šveicarija, Austrija, Malta, tradiciškai Δ laikosi Švedija.

neutralizavimas, neutralization, нейтрализация – tokių nuostolių priešui darymas, dėl kurių jis priverčiamas laikinai trumpam atsisakyti aktyvių veiksmų. Dar skiriamas elektroninis Δ .

elektroninis Δ , electronic neutralization, электронная нейтрализация – tikslinis elektromagnetinės energijos naudojimas siekiant laikinai ar visiškai pažeisti elektroninius priešo įrenginius.

neutralusis (N) temperatūros gradientas, neutral temperature gradient (Neutral-N), нейтральный температурный градиент – atmosferos žemutinių sluoksnių būseną, kai maždaug vienoda oro sluoksnių temperatūra; oro vertikalojo stabilumo laipsnis. Δ ppr. būna apsiniaukusią dieną ar naktį 1–2 valandos iki saulėlydžio arba 1–2 valandos po saulėtekio, kai vidutiniai ir žemieji debesys apima daugiau nei 30% dangaus. Nepriklausomai nuo debesuotumo ir paros laiko Δ būna, kai vėjo greitis viršija 5 km/h. T. p. normali Δ sąlyga – krituliai. Δ yra labai palanki priešui NM naudoti.

neutrūnas, neutron, нейтрон – neutrali elementarioji dalelė; sudedamoji atomo branduolio dalis. Δ masė beveik 2000 kartų didesnė už elektrono masę. Δ , pvz., skleidžia urano ir plutonio atomų branduoliai vykstant jų dalijimosi reakcijoms. Δ stabiluosius atomus gali paversti radioakt., dėl to yra ypač pavojingi. Pagal energijos lygį Δ skiriami į lėtusius (šaltuosius su mažesne nei 0,025 eV energija ir šiluminius – 0,025–0,5 eV) ir greituosius (0,5–20 eV). Šiluminiai Δ gali suskaidyti tik ^{233}U , ^{235}U , ^{239}Pu ; greitieji Δ – ir gamtinį uraną ^{238}U . Apsisaugoti nuo Δ poveikio yra labai sunku. Geriau už kitas medžiagas Δ sulaiko lengvosios medžiagos: vanduo, ledas, polietilenas ir kt.

neutrūninis šaudmuo ↑ *šaudmuo*.

neutrūninis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

neutrūnų sukeltas aktyvumas, neutron-induced activity, наведенная нейтронами активность – radioaktyvumas Žemėje arba ant objekto, kurį sukėlė neutrūnų spinduliavimas.

neutrūnų šaltinis, neutron source, источник нейтронов – sudedamoji brand. užtaiso dalis, skleidžianti bet kurios energijos neutrūnus, stiprinančius brand. grandininę reakciją.

nevaīdomasis minų laūkas ↑ *minų laukas*.

nevaīdomoji minā ↑ *mina 2*.

nevaīdomoji raketā ↑ *raketa*.

nevaī vietovē ↑ *vietovė*.

nevienalūgtis kietāsis rakētinis kūras ↑ *raketinis kuras*.

neveīkiančioji minā ↑ *mina 2*.

nevīsiškasis sproģimas ↑ *sproģimas*.

ne visōs sudētiēs vīenetas ↑ *vīenetas 1*.

nišā, niche, recess, bay, housing, ниша – paprasčiausia priedanga, įrengiama apkasuose po brustveru (kt. įrenginiuose – sienose ar nuožulnumuose) kariams (ginkluotei, šaudmenims, maistui ir kt.) saugoti nuo kulų, sviedinių (minų) skeveldrų, PM ir brand. ginklo naikinamųjų veiksmų.

nitroglicerōlis, nitroglycerine, нитроглицерин – galinga sužadinoji SM. Riebus bespalvis skystis; yra kelių modifikacijų: kristalizuojasi nestabiliai (lydymosi temperatūra 2,8 °C) ir stabiliai (lydymosi temperatūra 13,5 °C); jautrus smūgiui, trinčiai, ugniai. Sprogimo šiluma 6,3 MJ/kg, detonacijos greitis 7700 m/s, įsiliepsnojimo temperatūra ≈200 °C. Naudojamas dinamito ir bedūmio parako gamyboje. T. p. vartojamas medicinoje stenokardijos priepuoliams šalinti.

Niūrnbergo procēsas, Nuremberg process, Нюрнбергский процесс – Niurnberge (Vokietija; 1945–1946) vykęs teismo procesas, kuriame Tarptautinis karinis tribunolas nuteisė kaip tarptautinius karo nusikaltėlius 24 buvusius fašistinės Vokietijos vadovus ir pripažino nusikalstamomis svarbiausiąsias fašistines organizacijas. Δ pirmą kartą žmonijos istorijoje agresija buvo pripažinta sunkiausiu tarptautiniu nusikaltimu, o jos organizatoriai kaip kriminaliniai nusikaltėliai griežtai nubausti už tai, kad 1939–1945 sukėlė agresyvius karus, rengė ir vykdė nusikalstamus milijonų nekaltų žmonių naikinimo ir ištisų tautų pavergimo planus.

niveliāvimas, levelling, нивелирование – aukščių skirtumo tarp žemėje įtvirtintų taškų nustatymas geodeziniais matavimo prietaisais (geodezinis Δ) arba skaičiuojant pagal vizavimo iš vieno taško į kitą linijos nuožulnumo kampą ir

atstumą tarp tų taškų (trigonometrinis Δ). Δ naudojamas statant aerodromus, tiesiant kelius ir atliekant kt. tiriamuosius bei inžinerinius darbus vietovėje. Dar \uparrow *nivelyras*.

niveliavimo pagrindas, levelling base, основа нивелирования – įrengtų ar projekte numatytų įrengti tam tikrų aukščių reperų ar kitų taškų visuma.

nivelyras, level, alignment sight, нивелир – geodezinis prietaisas dviejų Žemės paviršiaus taškų aukščių skirtumui nustatyti geometrinio niveliavimu naudojant vertikaliasias niveliavimo matuokles.

nominalūsis branduolinis giūklas \uparrow *branduolinis giūklas*.

nomogramà, nomogram, номограмма – brėžinys, iš kurio neskaičiuojant galima greitai rasti apytikslį lygties sprendinį; brėžinys, rodantis kelių kintamųjų ir ieškomos funkcijos dydžių ryšį. Karyboje naudojama vertinant brand. smūgių ir artilerijos ugnies veiksmingumą, ginklų kompleksų ir sistemų kovines galimybes ir pan.

normalūsio dangtėlis, normal card-board, нормальная крышка – *art.* įtaisas užtaisui tūtoje uždengti. Δ neleidžia prasiveržti dujos pro tarpelį tarp dangtelio ir tūtos krašto, prispaudžia parako užtaisą prie tūtos dugno.

normalūsio sproginimas \uparrow *sproginimas*.

normatūvas, norm, standard, норматив – 1. suapvalinti operatyviniai taktiniai skaitiniai rodikliai, apibūdinantys pajėgų užduočių ir veiksmų rajonų erdvę ir laiką – kovos užduoties apimtį, jos vykdymo terminus, kovos veiksmų zonų (juostų, ruožų, rajonų) matmenis, žygio atstumą, puolimo spartą, vorų judėjimo greitį ir kt.

2. laiko, kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai, apibūdinantys karių ir padalinių užduočių ir veiksmų, susijusių su ginkluotės ir technikos naudojimu kovos metu, atlikimą.

nudegimas, burn, ожог – šiluminis kūno audinių pažeidimas, kurį sukelia šviesos (šilumos) spinduliuotė, padegamasis giūklas, kiti šilumos šaltiniai; atsižvelgiant į kūno audinių patologinius pakitimus, skiriami 4 nudegimo laipsniai: pirmasis – sukelia skausmingą odos paraudimą ir pabrinkimą; antrasis – iškyla pūslės; trečiasis – sukelia gilių odos sluoksnių žūtį; ketvirtasis – sukelia odos, poodinio ląstelių, kartais ir gilesnių audinių suanglėjimą. Šiluminis žmogaus pažeidimas priklauso nuo nudegimo laipsnio ir ploto, t. p. nuo nudegimo vietos.

radiacinis Δ , radiation burn, радиационный ожог – rad. kūno audinių pažeidimas, kurį sukelia kontaktinė apšvita. Skiriami 3 rad. nudegimų laipsniai: pirmasis – sukelia nestiprius, tarsi saulės nudegimus, po kelių dienų jie išnyksta; antrasis – iškyla pūslės, visiškai pagyjama po 4–6 savaitių; trečiasis – sukelia audinių žūtį, paprastomis priemonėmis neišgydoma. Gyjama labai lėtai (iki 6 mėn.), dažnai lieka randai, o vėliau gali atsirasti piktybinių pažeidimų. Dar \uparrow *apšvita*.

spindulinis Δ , flash burn, лучевой ожог – nudegimas, kurio priežastis yra per daug didelis šviesos spinduliuotės poveikis neapsaugotai odai.

nuginklavimas, disarmament, разоружение – ginklų, šaudmenų ir kovos technikos vienetų atėmimas iš priešų karių ar karinių vienetų.

nuimamoji įranga, removable equipment, съемное оборудование – įtaimai, prietaisai ir detalės, laikinai įtaisomos ant karo technikos pavyzdžių (vienetų) atskiroms taktinėms techninėms charakteristikoms gerinti, naudojimo galimybėms išplėsti, kai kurioms specifinėms užduotims atlikti. Δ priklauso: papildomieji kuro bakai, įtaisomi orlaiviuose ar kovos mašinose veiksmų spinduliui (eigos atsargoms) didinti; nuimamoji povandeninio tankų vairavimo įrangos dalis; mašinų važumo gerinimo priemonės, mokomieji treniravimosi įtaimai ir kt. Kai kurios inžinerinės technikos rūšys turi iki 15 įvairių Δ rūšių. Δ gali vežti mašina, kuriai ji skirta, arba ją galima atskirai vežti.

nukreipimas: 1. enemy canalization, вынуждение противника двигаться в определенном направлении – tikslingas puolančių priešų pajėgų judėjimo krypties nukreipimas siekiant įvilioti į iš anksto parengtą ugnies „maišą“, kur numatyta sutelkti artilerijos ugnis, aviacijos ir raketų smūgiai, pėstininkų ir tankų vienetų kontratakos turint tikslą sunaikinti įsiveržusį į gynybos rajono gilumą priešą.

2. diversion, переадресовка – *av.* skrydis į aerodromą (pvz., atsarginį), kuris nebuvo numatytas kaip tūpimo arba galutinio kelionės tikslo vieta. Dar \uparrow *aerodromas, orlaivių nukreipimas*.

nuleidimo kam̃pas \uparrow *kam̃pas*

nuleidžiamasis aparatas, fly-back apparatus, спускаемый аппарат – erdvėlaivio dalis, kurioje, išvedant erdvėlaivį į orbitą, susijungiant su kt. kosminiu objektu ir leidžiantis ant Žemės, yra įgula (arba įgulios dalis). Nuleidžiamajame aparate yra erdvėlaivio valdymo prietaisai ir aparatūra, konteineriai su pagr. ir atsargine parašiotų sistema, amortizacinės įgulios kėdės, maisto ir vandens atsargos ir kt. Δ turi išorinę šiluminę apsaugą. Nusileidimui valdyti įrengti mikroraketiniai varikliai. Δ nusileidžia parašiotais naudojant „minkštojo tūpimo“ sistemą.

nuleistukas *ntk.* = *gaiduko svirtelė*.

nuleistuko skliautėlis *ntk.* = *gaiduko svirtelės skliautelis*.

nūlinė nuostata, zero setting, нулевая установка – pradinė (gamyklinė) sprogdiklio arba skalės nuostata.

nūlinė pabūklo kampamačio nuostata, zero deflection, нулевая установка угломера – kampamačio nuostata, atitinkanti nūlinę taikymo liniją [ppr. 30-00 (32-00)].

nūlinė padalà, zero gradation, нулевое деление – *art.* pradinė taikiklio, vietos kampo mechanizmo arba pabūklo kampamačio padala. Δ ppr. būna: taikiklio – 000 [minosvaizdžio taikiklio – 7-50 (8-00)], vietos kampo mechanizmo ir pabūklo kampamačio –30-00 (32-00).

nūlinė táikymo línija ↑ *linija 4.*

nūlinis dienóvidinis ↑ *dienovidinis, pradinis dienovidinis.*

nūlinis lýgis ↑ *lygis.*

numátymas, prediction, предвидение – *kar.* galimų pakitimų pažinimo procesas, jos tolesnės raidos perspektyvų nustatymas. Mokslinio numatymo elementai yra: prognozavimas, planavimas, valdymas (valdymo sprendimai). Δ karinėje srityje ypač sudėtingas todėl, kad čia labiau negu kt. srityse veikia įvairūs atsitiktinumai, visuomet trūksta informacijos apie priešą ir jo veiksmus. Gebėjimas numatyti – svarbiausia karinių vadų savybė.

numatýtasis sprogdinimo objektas ↑ *objektas 2, sprogdinimo objektas.*

numatýtasis taikinýs ↑ *taikinys 1.*

numatýtas sunaikinti taikinýs ↑ *taikinys 1.*

numestàsis pranešimas ↑ *pranešimas 2.*

numizmátika, numismatics, нумизматика – pagalbinė istorinė disciplina, tirianti monetų kalimo ir pinigų naudojimo istoriją pagal materialines liekanas (monetas, pinigų liejinius ir kt.) ir rašytinius šaltinius. T. p. tiria popierinius pinigus (bonistika), medalius, žetonus (medalių menas), ordinus, ankrūtinius ženklus, ženklelius (faleristika). Teikia medžiagą tiriant tautų ir valstybių istoriją, karinę praeitį, prekybą, tarptautinius ryšius ir kt.

nuódiujamosios savýbės, toxic properties, токсические свойства – kenksmingos organizmui NM savybės. Apsinuodijama NM kvėpuojant, pro odą, žaizdas ir virškinimo traktą. Visais atvejais NM, patekusios į kraują, išnešiojamos po visus organus ir audinius, dažn. nuodojamas visas organizmas (bendrasis apnuodijimas). Liesdamosios su odos paviršiumi, viršutinių kvėpavimo takų ir akių gleivine, NM žaloja odą, dirgina kvėpavimo organus, silpnina regėjimą (vietinis apnuodijimas). Ilgą laiką veikdamos nedidelėmis dozėmis, NM sukelia vėžį, išsigimimus, didina organizmo alergiskumą, keičia paveldimumą, veikia lytines liaukas, gemalą ir kt.

nuódingoji mēdžiaga (NM), chemical agent, отравляющее вещество (OB) – chem. medžiaga, kuri dėl savo neigiamo fiziologinio poveikio naudojama karinėse operacijose kariams žudyti, smarkiai sužaloti ar išvesti iš rikiuotės. Šis terminas neapima masinių neramumų malšinimo chem. medžiagas, herbicidus, dūmus ir liepsną sukeliančias medžiagas. Δ, naudojama chem. ginklui, vad. *kovinė nuodingoji medžiaga*, o Δ, naudojama ūkyje, – *pavojingoji cheminė medžiaga*.

Pirmą kartą ir dideliu mastu Δ buvo panaudotos I pasaul. kare 1915 04 22 prie Ipro upės (Belgija). Veiksmingiausias to meto kovinės Δ buvo fosgenas, difosgenas, ipritas (pavadintas garstyčių dujomis). Karui baigiantis, buvo išrastas liuizitas, adamsitas ir chloracetofenonas. Per I pasaul. karą nuo Δ nukentėjo ~1 mln. žmonių. 1925 Ženevos protokolas uždraudė naudoti Δ. Tačiau 1936 Italijos kariuomenė naudojo ipritą kare su Etiopija, nuo 1937 – Japonijos kariuomenė kare su Kinija. XX a. 4 d-metyje buvo susintetinti tabūnas, zarinas ir zomanas, 6 d-mečio pabaigoje – VX. II pasaul. kare Δ nebuvo panaudotos. 1993 Rusijoje buvo 40 tūkst. t kovinių Δ, JAV – 29 tūkst. t. 1993 Paryžiaus konvencija uždraudė kurti, gaminti, kaupti chem. ginklų ir numatė, kad visos jo atsargos bus sunaikintos. Dar ↑ *koncentracija, nuodingųjų medžiagų kovinė būseną, patvarumas, periodas, pirmieji pažeidimo nuodingosiomis medžiagomis požymiai.*

bendróji Δ, blood agent, OB общеядовитого действия – chem. junginys, taip pat ir cianidai, kurie neleidžia kūno audiniams normaliai panaudoti deguonį kūno funkcijoms. Nuodingiausias Δ – ↑ *cianido rūgštis* ir ↑ *chlorcianas*. Nuo Δ atsiranda labai įvairių apsinuodijimo požymių. Mirštama sustojus kvėpavimui. Apsaugos priemonė – dujokaukė.

dirginamoji Δ, irritant, OB раздражающего действия – NM, veikianti akių gleivinę (ašarinės dujos, pvz., ↑ *chloracetofenonas*) ir viršutinius kvėpavimo takus (pvz., ↑ *adamsitas*). Veiksmingiausias mišraus poveikio Δ ↑ *CS*, ↑ *CR*. Dar yra chlorpikrinas, arsinais ir kt. Δ priklauso prie masinių neramumų malšinimo chem. medžiagų ir NATO šalių kariuomenėse neskiriamos prie kovinių NM. Kai kurių šalių kariuomenėse, pvz., Rusijos kariuomenėje, Δ sudaro kovinių NM grupę. Apsaugos priemonė – dujokaukė.

dūsinamoji Δ, choking agent, suffocating agent, OB удушающего действия – labai laki NM, kurios įkvėpus pažeidžiami viršutiniai kvėpavimo takai ir plaučių audiniai, atsiranda plaučių paburkimas. Pagr. Δ: ↑ *fosgenas*, ↑ *difosgenas*, ↑ *chlorpikrinas* ir ↑ *chloras*. Dėl palyginti mažo nuodingumo Δ yra atsarginė kovinė NM. Apsaugos priemonė – dujokaukė.

greitóji Δ, fast acting chemical agent, быстродействующее OB – neturinti slaptojo veikimo laikotarpio NM; apsinuodijus Δ mirštama arba netenkama gebėjimo kovoti per kelias min. Δ yra: zomanas, zarinas, cianido rūgštis.

kovinė Δ (NM), chemical warfare agent, боевое отравляющее вещество – chem. junginys, turintis tam tikrų nuodijamųjų, chem. ir fizik. savybių; apnuodija priešo karius ir gyventojus, užteršia orą, vietovę, ginkluotę, kovos techniką, aprangą, įvairius daiktus, apnuodija maisto produktus ir vandenį. Fizik. ir chem. Δ charakteristikos: agregatinė būseną, tirpumas, tankis, hidrolizė, sočiųjų garų slėgis, lakumas, didžiausioji koncentracija, lydymosi ir virimo temperatūra, klampumas ir kt. Svarbiausia Δ savybė – ↑ *nuodingumas*. Δ skiriamos pagal fiziologinį poveikį – paralyžiuojamoji, pūliuojamoji, bendroji, dusinamoji ir psichotropinė; pagal taktinę paskirtį – mirtinoji ir žalojamoji; pagal žalojamojo poveikio spartą – greitoji ir lėtoji; pagal patvarumą – patvarioji ir nepatvarioji. Daugelis Δ turi kumuliacinį poveikį (kaupiasi organizme). T. p. gali būti skiriama imitacinė ir mokomoji Δ. Δ paskleidžia chem. šaudmenys. Δ veikimą mažina ar naikina degazacija. Nuo Δ apsaugo dujokaukė, odos apsaugos priemonės, slėptuvės su veikiančia filtravimo ir ventilacijos įranga.

lėtoji Δ, slow acting chemical agent, медленнодействующее ОБ – turinti slaptąjį veikimo laikotarpį NM. Δ yra: VX, ipritas, fosgenas, BZ.

mirtinoji Δ, lethal chemical agent, ОБ смертельного действия – NM kariams naikinti. Šią NM grupę sudaro paralyžiuojamoji, bendroji, dusinamoji ir pūliuojamoji NM.

nepatvarioji Δ, non-persistent agent, нестойкое ОБ – labai žemos virimo temperatūros NM; orą užteršia labai trumpai – nuo kelių minučių iki 1–2 valandų. Trumpalaikis vietovės užteršimas paaškinamas dideliu Δ chem. aktyvumu. Būdingosios Δ yra šios: fosgenas, cianido rūgštis, chlorocianas. Kai kurios NM (priklausomai nuo naudojimo sąlygų) gali būti patvariosios ir nepatvariosios, pvz., zarinas žiemą gali būti patvarus, o vasarą – nepatvarus.

pagrindinė Δ, standard chemical agent, основное ОБ – NM, esanti ginkluotėje. Tokioms NM priklauso: ↑ VX, ↑ zarinas, ↑ ipritas, ↑ BZ, ↑ CS ir ↑ CR. Kitos NM (šiuo metu negaminamos, bet prireikus jas gali pagaminti chem. pramonė) yra atsarginės; šioms NM priklauso: ↑ cianido rūgštis, ↑ fosgenas, ↑ azoto ipritas, ↑ chloracetofenonas, ↑ adamsitas.

paralyžiuojamoji Δ, nerve agent, ОБ нервно-паралитического действия – mirtinoji NM, kurios veikimas pagrįstas nervų impulsų perdavimo trukdymu; pagr. mirtinųjų NM, kurioms priklauso labai nuodingos fosforo organinės NM, grupė. Pagr. Δ yra šios: ↑ VX, ↑ zarinas, ↑ zomanas, ↑ tabūnas. Patekusios į organizmą, Δ paveikia fermentus, reguliuojančius nervų impulsų perdavimą, ypač kvėpavimo centro, kraujotakos ir širdies veiklos sistemų. Būdingi apsinuodijimo požymiai: ↑ *vyzdžio susiaurėjimas*, seilėtekis, pasunkėjęs kvėpavimas, krūtinės skausmai. Sunkiai apsinuodijus, greitai pasireiškia pažeidimo požymiai, atsiranda traukuliai ir kvėpavimo paralyžius. Apsaugos priemonės: dujokaukė, odos IAP.

patvarioji Δ, persistent agent, стойкое ОБ – aukštos virimo temperatūros NM, kuri išsaugo nuodijamąjį poveikį nuo kelių valandų iki kelių dienų ir net savaičių. Δ lėtai garuoja, atsparios oro ir drėgmės poveikiui. Naudojama karių kvėpavimo takams ir odai pažeisti, t. p. vietovei ir įvairiems objektams užteršti. Pagr. Δ yra šios: ↑ VX, ↑ zomanas, ↑ ipritas.

psichotropinė Δ, psychochemical agent, психотропное ОБ – žalojamoji NM, sukelti laikinas psichozes dėl centrinės nervų sistemos chem. reguliavimo pažeidimo. Patekusi į organizmą, Δ gali sukelti būdingus šizofrenijai arba maniakinei-depresinei psichozei požymius. Pagr. Δ yra šios: ↑ BZ, ↑ LSD, apomorfinas. Apsaugos priemonė – dujokaukė.

pūliuojamoji Δ, blister agent, ОБ кожно-нарывного действия – patvariųjų mirtinųjų NM, žeidžiančių akis, kvėpavimo ir virškinimo organus, deginančių odą arba sukeliančių pulinius, grupė; t. p. turi ir bendrąjį nuodijimo poveikį. Priklausomai nuo koncentracijos slaptasis apsinuodijimo laikotarpis trunka nuo 2 iki 12 valandų. Mirtinosios dozės gana didelės, tačiau kvėpavimo organų ir odos pažeidimai gali ilgam išvesti iš rikiuotės. Pagr. Δ yra šios: ↑ ipritas, ↑ liuizitas, ↑ azoto ipritas. Apsaugos priemonės: dujokaukė, odos IAP.

žalojamoji Δ, incapacitating agent, выводящее из строя ОБ – 1. NM, laikinai sukelti poveikį, kuris (skirtingai nuo masinių neramumų malšinimo chem. medžiagų) gali būti fiz. ar psichinis ir gali išsilaikyti valandas ar dienas (kai baigėsi buvimas užterštoje NM aplinkoje). Medicinos pagalba ppr. nereikalinga, tačiau padeda greičiau pasveikti; 2. psichotropinė NM.

nuodingųjų mėsčių aptikimas ↑ *aptikimas*.

nuodingųjų mėsčių debesis ↑ *debesis*.

nuodingųjų mėsčių kovinė būseną, chemical agents combat condition, боевое состояние ОБ – NM būseną, kuri žalojamai veikia priešo karius; ji būna trejopa: garai, aerosolis ir lašai. Δ susidaro sprogdinant chem. šaudmenis, terminiu būdu (garinant), mechaniniu būdu (purškiant, išliejant skystąsias NM ir kt.).

nuodingumas, toxicity, токсичность – pagr. NM savybė, pasireiškianti jų geba sukelti organizmo patologinius pokyčius, dėl kurių prarandamas gebėjimas kovoti arba organizmas žūva. Δ vertinamas ↑ *apsinuodijimo doze*.

núojauta ↑ *intuicija*.

núokalnė, forward slope, передний скат – šlaitas, nusileidžiantis priešo pusėn.

núokrypis, deviation, отклонение, девиация – 1. sprogimų nukrypimas nuo taikinio (taikymo linijos). Δ matuojamas metrais arba tūkstantosiomis.

epicentro Δ , offset distance, отклонение эпицентра – *brand. kar.* nuotolis, kuriuo nurodoma, ar tikrasis sprogimo epicentras yra nutolęs nuo taikinio rajono centro arba taikinio taško.

galimàsis Δ , probable error, вероятное отклонение – galimas sviedinio (minos, raketos) nuokrypis nuo taikymo taško. Δ priklauso nuo galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimo tikslumo, šaudymo sąlygų ir sviedinio (minos, nevaldomosios raketos) sklaidos arba valdomųjų šaudmenų nutaikymo į taikinį tikslumo.

galimàsis vidutinis Δ , medium probable error, срединное вероятное отклонение – atstumas tarp sklaidos ašies ir geriausių pataikymų pusės ruožo krašto.

Δ į tólį, range error, отклонение по дальности – sprogimų nukrypimas nuo taikinio pagal stebėjimo liniją arba sprogimai prieš taikinį (už taikinio). Δ prp. matuojamas metrais arba įvertinamas pagal sprogimo ženklus.

Δ tūkstantosiomis, mils error, отклонение в тысячных – sprogimų nukrypimas nuo taikinio (taikymo linijos) į aukštį (šoną), išmatuotas tūkstantosiomis.

šóninis Δ , deflection, lateral deviation, боковое отклонение – sprogimų nukrypimas nuo stebėjimo linijos arba sprogimai į kairę (dešinę) nuo taikinio. Δ matuojamas tūkstantosiomis.

vidutinis Δ , mean deviation, срединное отклонение – sviedinių (minų, kulku, raketų, bombų ir kt.) sklaidos matas; toks nuokrypio dydis, nuo kurio yra vienoda (0,5) tikimybė gauti tiek didesnius, tiek mažesnius nuokrypius. Δ žymimas: pagal nuotolį – V_N , pagal šoninę kryptį – V_K , pagal aukštį – V_A . Didžiausias galimas Δ pagal kiekvieną kryptį prilygsta keturiems Δ nuo sklaidos centro. Sklaidos elipsės pagal nuotolį, kryptį ir aukštį dydis lygus aštuoniems Δ . Tiksliau skaičiuojant galimi nuokrypiai prilyginami penkiems Δ .

2. šaudymo sąlygų nukrypimas nuo standartinių.

pabūklo pradinio greičio Δ , calibration error, разнoбой орудий – *art.* reiškinys, kai šaudant pabūklams iš vienos ugnies pozicijos į vieną taikinį ir esant vienodoms taikiklio nuostatoms, skiriasi sviedinių vidurinės trajektorijos ir kritimo taškai. Δ priežastis – nevienodas sviedinių pradinis greitis (nevienodas pabūklų vamzdžių išdilimas, skirtinga užtaisų temperatūra ir kt.) arba nesuderinti taikikliai ir prietaisai. Apskaičiuojant galutines šaudymo nuostatas atsižvelgiama į pradinio greičio nuokrypį nuo pagr. pabūklo.

3. magnetinės rodyklės nukrypimas nuo magnetinio dienovidinio krypties arba girokompasso judamosios dalies – nuo geografinio dienovidinio krypties. Magnetinė rodyklė nukrypsta dėl arti esančių įmagnetintų kūnų (pvz., laivo plieninio korpuso), elektros ir radijo įrenginių sukeliama elektromagnetinių laukų, Žemės magnetinių audrų ir magnetinės anomalijos. Δ matuojamas deviomtru; šalinamas papildomais magnetais, sukuriančiais kompensuojamuosius magnetinius laukus. Girokompassas nukrypsta dėl kurso, greičio, geografinės platumos kitimo ir dėl judėjimo su pagreičiu. Girokompasso Δ kompensuojamas arba ribojamas korektorais.

magnetinės rodyklės Δ nuo tiūklo, grid magnetic angle, grid variation, grivation, отклонение магнитной стрелки от координатной сетки – kampas tarp koordinačių tinklo krypties į šiaurę ir magnetinės krypties į šiaurę; matuojamas į rytus (vakarus) nuo koordinačių tinklo šiaurės krypties.

núokrypis į tólį ↑ *nuokrypis 1.*

núokrypis tūkstantosiomis ↑ *nuokrypis 1.*

nuolat papildomas minų laūkas ↑ *minų laukas.*

nuolat valdomas gáudymas orė ↑ *gáudymas, gáudymas ore.*

nuolatinės parengtiės brigadà „Geležinis Vilkas“ ↑ *brigada.*

nuolatinis medicinos pūntas ↑ *medicinos punktas.*

nuolatinis neutralitėtas ↑ *neutralitetas.*

nuolatinis šaunamàsis užtaisas ↑ *užtaisas 1, šaunamasis užtaisas.*

nuolatinis taikiklis ↑ *taikiklis.*

núolydžio kaūpas ↑ *kampas.*

núolydžio matuōklis, grademeter, уклономер – prietaisas vietovės linijų (nuokalnių, kelių ir kt.) nuolydžio kampams apytikriai matuoti. Gali būti mechaninis (puslankis su vizyru ir laipsnių padalomis; prie jo centro tvirtinamas svambalas).

nuoseklūs is aviācijas smūgis ↑ *smūgis, aviācijas smūgis.*

nuoseklūs is įtraukimas į mūšį ↑ *įtraukimas į mūšį.*

nuoseklūs ugniės sutelkimas ↑ *sutelkimas 1, ugnies sutelkimas.*

nuoseklūs operacijos plānas ↑ *planas 1, operacijos planas.*

nuoseklūs operacijos planāvims ↑ *operacijos planavims.*

nuoseklūs sprogdinims ↑ *sprogdinims.*

núostatai, regulations, наставление – statutinis dokumentas, kuriame pateikiami nurodymai ir reikalavimai kovos veiksmams rengti, vykdyti ir remti (ap rūpinti), ginklams ir kovos technikai naudoti, kariams rengti. Δ rengia ir leidžia centriniai GP valdymo organai. Dar ↑ *štabų tarnybos nuostatai.*

nuo stebėjimo linijos nukrypęs sprogimas ↑ *sprogimas.*

núostoliai, military casualties, военные потери – *kar.* karių praradimas mūšio lauke ir užnugaryje ir materialiniai nuostoliai, patirti karo metu ir dėl karo rezultatų. Skiriami koviniai ir nekoviniai, karių ir materialiniai nuostoliai; brand. kare – brand., brand. šalutiniai, rad. ir nepriimtini nuostoliai.

branduoliniai Δ, nuclear damage, ядерные потери – žala, kurią padarė ginkluotei ar įrangai prieš brand. ginklas.

Δ gali būti maži, vidutiniai ir dideli, nepriimtini. Dar ↑ *branduoliniai pažeidimai.*

dideli Δ, severe nuclear damage, тяжелые ядерные потери – žala, kuri visam laikui neleidžia naudoti ginkluotę ar įrangą.

maži Δ, light nuclear damage, легкие ядерные потери – žala, kuri nekludo tiesiogiai naudoti ginkluotę ar įrangą pagal jos paskirtį; gali prirėkti atlikti nedidelį remontą, kad būtų galima visiškai naudotis ginkluote ar įranga.

vidutiniai Δ, moderate nuclear damage, средние ядерные потери – žala, kuri kludo naudoti ginkluotę ar įrangą, kol bus atliktas didelis remontas.

branduoliniai šalutiniai Δ, nuclear collateral damage, побочные ядерные потери – nepageidaujama žala, kurią padarė draugiškųjų pajėgų brand. ginklas.

karių Δ, casualties, потери личного состава – terminas vartojamas kalbant apie karius, kurie paskelbti žuvusiais, sužeistais, ligoniais, sulaikytais, paimtais į nelaisvę arba dingusiais.

koviniai Δ, battle casualties, боевые потери – 1. bet kurie nuostoliai, patirti dėl tiesioginių priešo veiksmų mūšyje, vykstant į kovos užduotį arba grįžtant iš kovos užduoties; 2. karių, ginklų, kovos technikos, materialinių priemonių nuostoliai nuo visų rūšių priešo ginklo poveikio ir jų naikinamųjų veiksmų. Δ t. p. skiriami netekę gebėjimo kovoti kariai dėl nušalimų, nudegimų, apnuodijimų, ligų ir traumų, susijusių su kariuomenės kovos veiksmis, t. p. kariai, dingę be žinios ir patekę į nelaisvę. Δ gali būti: negrįžtamieji, grįžtamieji ir sanitariniai.

grįžtamieji Δ, replaceable losses, возвратные потери – tokie kovos nuostoliai, kai kariai pasveikę grįžta į rikiuotę, o suremontuota kovos technika ir atkurtos materialinės priemonės vėl gali būti panaudotos pagal tiesioginę paskirtį. Karių Δ yra sudedamoji sanitarinių nuostolių dalis.

negrįžtamieji Δ, irreplaceable losses, безвозвратные потери – kovos nuostoliai, kuriems skiriami: žuvę, dingę be žinios, patekę į nelaisvę, mirę nuo žaizdų ir demobilizuoti dėl invalidumo kariai; t. p. ginklai, kovos technika ir kt. materialinės priemonės, kurios negali būti atkurtos ir panaudotos kariuomenės reikalams.

sanitariniai Δ, medical losses, санитарные потери – kovos nuostoliai, kuriems skiriami netekę gebėjimo kovoti ilgesniam kaip viena para laikui ir patekę į medicinos punktus arba gydymo įstaigas sužeisti ir susirgę kariai.

māsiniai Δ, mass casualties, массовые потери – karių nuostoliai per trumpą laiką, kurie viršija turimas medicinines ir logistines paramos galimybes.

materiāliniai Δ, material damage, материальный ущерб – nuostoliai, kuriuos ginkluotei, kovos technikai, šaudmenims, ekipuotei, kitoms materialinėms priemonėms sukėlė prieš NP naudojimas.

nekoviniai Δ, non-battle casualties, небоевые потери – 1. nuostoliai, kurie nepriskiriami prie kovinių nuostolių; žmonės, dingę dėl ligos ar sužeidimo, įskaitant asmenis, mirusius nuo ligos, sužeidimo, vykdydami užduotį, kuri nesusijusi su kovine veikla, būnant internuotiems; 2. ginkluotė ir karo technika, prarasta ne dėl kovos veiksmų, bet dėl avarių, katastrofų, gaivalinių nelaimių, eksploatacinių pažeidimų ir kt.

nepriimtini Δ, unacceptable casualties, неприемлемый ущерб – *brand. kar.* toks galimų valstybės nuostolių nuo priešo atsakomojo brand. smūgio lygis, dėl kurio neįmanoma (netikslinga) pradėti karą. Apskaičiuojant Δ lygį, atsižvelgiama į labiausiai pažeidžiamus ekonominio ir karinio potencialo, valstybės ir aukščiausiųjų karinio valdymo sistemų objektus, kuriuos sunaikinus, šalis nesugeba tenkinti pagr. gyventojų poreikių ir kariauti vykdydama strateginius uždavinius.

radiāciniai Δ, radioactive losses, радиационные потери – nuostoliai, kuriuos sukėlė pirminė ir liekamoji radioakt. spinduliuotė. Δ gali būti negrįžtamieji ir sanitariniai. Priklausomai nuo apšvitos dozės kariai tam tikram laikui netenka gebėjimo kovoti arba miršta. Kariai, gavę vienkartinę apšvitos dozę iki 150 rd, gali kovoti; 150–250 rd – suserga pirmojo

nuotolinio

laipsnio spinduline liga ir netenka gebėjimo kovoti per 2–4 savaites; 250–400 rd – susergera antrojo laipsnio spinduline liga ir netenka gebėjimo kovoti per 1–14 parų; 400–600 rd – susergera trečiojo laipsnio spinduline liga ir netenka gebėjimo kovoti per 1–2 paras; daugiau kaip 600 rd – susergera ketvirtojo laipsnio spinduline liga ir netenka gebėjimo kovoti per kelias valandas po apšvitos. Dar ↑ *spindulinė liga*.

nuotolinio minavimo sausumės minà ↑ *sausumos mina 2*.

nuotolinis minavimas ↑ *minavimas*.

nuotolinis rādijo vāldymas ↑ *valdymas 2, nuotolinis valdymas*.

nuotolinis sprogdiklis ↑ *sprogdiklis*.

nuotolinis vāldymas ↑ *valdymas 2*.

núotolio išaudymas ↑ *išaudymas 2*.

núotolio koeficieñtas (K_N) ↑ *koeficientas 3*.

núotolio korektūra (Δ_N) ↑ *korektūra 2*.

núotolis, distance, range, дистанция – 1. erdvės tarpas tarp objektų. Dar ↑ *atstumas, šaudymo nuotolis*.

absoliutūsias trajektōrijos Δ , absolute range, полная горизонтальная дальность – atstumas, išmatuotas nuo išlėkimo taško iki kritimo taško ginklo horizontu.

aptikimo Δ , detection range, дальность обнаружения – didžiausias atstumas, kuriuo radiolokacijos stotis, hidrolokatorius ir kt. priemonė gali aptikti taikinį ir reikiamu tikslumu nustatyti jo koordinatas.

didžiausiasias mātymo Δ , maximum observed range, наибольшая дальность наблюдения – didžiausias nuotolis, kuriuo lygioje atviroje vietovėje esantis stebėtojas gali matyti objektus. Priklauso nuo stebėtojo ir objekto iškilimo virš Žemės paviršiaus, atmosferinių sąlygų. Apytikriai gali būti apskaičiuotas pagal formulę $D = 4.1 \cdot K \cdot (\sqrt{h_1} + \sqrt{h_2})$, kur D – didžiausias matymo nuotolis, m; K – atmosferos skaidrumo koeficientas ($K=1$, esant giedrai, $K=0,3$ silpname rūke, $K=0,1$ tirštame rūke); h_1, h_2 – stebėtojo ir objekto iškilimas virš vietovės (santykinis aukštis), m. Dar ↑ *aukštis*.

garantuotas saugūsis Δ , buffer distance, гарантированное безопасное расстояние – *brand. kar.*: 1. horizontalusis nuotolis, kurį pridėjus prie saugos spindulio garantuojama, kad nebus viršytas nurodytas rizikos laipsnis. Δ ppr. išreiškiamas kiekybiniais sklandos kartotiniai; 2. vertikalusis nuotolis, pridedamas prie saugaus radioakt. dulkių nusėdimo aukščio, garantuoja, kad neįvyks reikšmingas kariniu požiūriu radioakt. dulkių nusėdimas. Ppr. tai kiekybiškai išreiškiama vertikaliosios sklandos kartotiniai.

kilimo Δ , take-off distance, взлетная дистанция – 1. horizontaliai kylant (kylant su įsiriėdėjimu) – atstumas, kurį orlaivis įveikia žemės (vandens) paviršiuje nuo įsiriėdėjimo pradžios iki pasieks nustatytą aukštį (standartinės kliūties aukštį), kuriame užtikrinamas saugus skridimo greitis; susideda iš įsiriėdėjimo ir oro ruožo ilgio; 2. vertikaliai kylant – atstumas, kurį įveikia orlaivis iki pasieks mažiausią leidžiamąjį skridimo greitį; susideda tikrai iš oro ruožo ilgio.

mažiausiasias branduolinio saugūmo Δ , minimum nuclear safe distance, минимальное расстояние ядерной безопасности – saugos spindulio ir garantuoto saugaus nuotolio suma. Dar ↑ *spindulys*.

Δ **iki tākinio**, target range, дальность до цели – trumpiausias atstumas nuo ginklo iki taikinio.

rādijo rýšio Δ , radio communications range, дальность радиосвязи – atstumas tarp dviejų radijo stočių, kuriuo užtikrinama informacijos kaita.

rakētos skriejimo Δ , missile range, дальность полета ракеты – matuojamas pagal Žemės paviršų raketos kelias nuo leidimo iki kritimo (sprogimo) vietos.

saugūsis Δ , safety distance, безопасное удаление – 1. mažiausias atstumas nuo brand. sprogimo centro (epicentro), sviedinių (bombų, torpedų ir kt.) su įprastiniais užtaisais sprogimų, kulkų kritimo taškų iki priešakinių savų padalinių, kuriuo savi kariai yra saugūs, nekaunami. Δ priklauso nuo šaudmens naikinimo spindulio, galimo sprogimų nuokrypio nuo numatytų taikinių (dėl sklaidos, šaudymo ir bombų mėtymo rengimo ir nutaikymo paklaidų ir pan.), karių apsaugos laipsnio ir kt. veiksmų. Δ t. p. nustatomas nuo sprogmenų gamyklų ir sandėlių – tai reikalinga gretimų objektų saugumui užtikrinti; 2. *jūr. min. kar.* horizontalus nuotolis nuo sprogimų zonos iki minų tralerio centro. Dar ↑ *spindulys*.

sekimo Δ (N_S), observation range, дальность наблюдения – *art.* atstumas nuo sekyklos iki taikinio.

skrydžio Δ , flight range, дальность полета – nuotolis, kurį gali įveikti orlaivis nuo skrydžio pradžios iki pabaigos; vienas iš svarbiausių orlaivio kovinių galimybių rodiklių. Δ priklauso nuo orlaivio konstrukcinių ypatumų ir aerodinaminių savybių, jo santykinės masės, degalų atsargų ir sąnaudų, skrydžio režimo, meteorologinių sąlygų ir kt. veiksmų. Didinant skrydžio nuotolį naudojamos papildomos talpyklos, pripildoma degalų ore.

sprogimo Δ , burst range, дальность разрыва – *art.* nuotolis nuo pabūklo iki sprogimo taško projekcijos į taikinio liniją.

táikymo Δ , sighting range, прицельная дальность – 1. nuotolis nuo išlėkimo taško iki trajektorijos susidūrimo su taikymo linija; 2. *art.* šaudymo nuotolis, atitinkantis šaudymo sąlygas ir išreikštas pabūklo taikiklio nuostatų padalomis.

tīėsiojo šūvio Δ , point-blank [battle] range, дальность прямого выстрела – šaudymo nuotolis, kuriame sviedinio (kulkos) trajektorijos aukštis neviršija taikinio aukščio. Δ priklauso nuo taikinio aukščio ir šio pabūklo trajektorijos lėkštumo. Kuo aukštesnis taikinytis ir kuo lėkštesnė trajektorija, tuo didesnis Δ nuotolis. Šiame šaudymo nuotolyje sudaromos geriausios taikinio naikinimo sąlygos, nes taikinytis per visą sviedinio (kulkos) trajektoriją, atitinkančią šią (nekintančią) taikiklio nuostatą, yra naikinimo zonoje.

tūpimo Δ , landing distance, посадочная дистанция – kelias, kurį nurieda orlaivis žemės paviršiumi tūpdamas nuo vietos, kur sklendimo aukštis lygus vad. standartinės kliūties aukščiui, iki visiško sustojimo nutūpus (arba pradėdant išriedėti nuo kilimo ir tūpimo tako). Mažinant tūpimo nuotolį naudojamas variklių traukos reversas, stabdymo parašiutai ir kt.

veikimo Δ , operating [operational] range, range of action, дальность действия – nuotolis, kurį gali įveikti transporto priemonė važiuodama kietu paviršiumi, pakrauta jai nustatytu krovinium, sunaudodama degalus, esančius jos bake ir kanistruose, vežamuose kaip tos transporto priemonės įrangos komplekto dalis.

2. atstumas tarp dviejų karių (mašinų, karinių vienetų) į rikiuotės gylį. Ppr. tarp dviejų karių būna vieno žingsnio Δ .

núotolis iki táikinio \uparrow *nuotolis 1.*

núotrauka \uparrow *fotonuotrauka.*

nuožulnūsis šáudymo núotolis \uparrow *šaudymo nuotolis.*

nuródymas, command, direction, instruction, распоряжение – vienas iš pajėgų valdymo operacijoje (mūšyje) būdų; rašytinis Δ – kovinis arba tarnybinis dokumentas. Vadas skiria kovos užduotis koviniais Δ . Kai stinga laiko rengti operaciją (mūši), po vado sumanymo parengimo gali būti paskelbtas išankstinis vado Δ , kuriame apytikriai nurodoma, kurias užduotis reikia būti pasirengus vykdyti. Padalinių vadų Δ būna tik žodiniai.

kovinis Δ , operations instruction, боевое распоряжение – vyresniojo vado aiški, glausta karinio vieneto užduoties ir tikslo formuluoatė, perduodama mūšio metu žodžiu.

táikinio Δ , target designation, целеуказание – pranešimas apie taikinių vietą ir jų apibūdinimas, perduodamas į ugnies valdymo punktus ar vadavietes. Taikiniai nurodomi pagal orientyrus, koordinates žemėlapyje ar aerofotografinėje nuotraukoje, nukreipiant taikymo prietaisą ar ginklą taikinio link, trasuojamosiomis kulkomis ar sviedinių sprogimais.

nuródomoji ugnis \uparrow *ugnis.*

nusiginklāvimas, disarmament, разоружение – priemonių, nukreiptų į kariavimo priemonių likvidavimą ar mažinimą, sistema; svarbiausia karo grėsmės likvidavimo prielaida. Visuotinis ir visiškas Δ numato paleisti GP ir likviduoti karines institucijas; nutraukti visų rūšių ginkluotės ir kovos technikos, t. p. ir MNG gamybą ir sunaikinti jų atsargas paliekant valstybės rankose tik ribotas pajėgas visuomeninei tvarkai palaikyti. Dalinės Δ priemonės – atskirų ginklų rūšių sunaikinimas arba mažinimas, GP mažinimas, kokybinis ginkluotės gamybos ribojimas ir pan. Δ – viena iš svarbiausių pasaulinių problemų, kurią išsprendus gali būti užtikrinta taika ir užkirstas kelias brand. karui. XX a. II pus. didžiausios pasaulio valstybės pasirašė keletą susitarimų, ribojančių ginklavimosi varžybas. Dar \uparrow *JTO nusiginklavimo komisija, konvencija, sutartis 1.*

branduolinis Δ , nuclear disarmament, ядерное разоружение – priemonių, apribojančių ginklavimąsi ir nusiginklavimą brand. srityje, visuma. Δ klausimais pasirašyta nemaža tarptautinių sutarčių, viena iš paskutiniųjų – \uparrow *Visuotinė branduolinių bandymų uždraudimo sutartis.*

nusikaltimai krášto apsaugós tarnýbai, crimes against national defence service, преступления против воинской службы – Baudžiamojo kodekso numatytos veikos (dažn. tyčinės), pažeidžiančios nustatytą krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarką, kurias padaro LR piliečiai, krašto apsaugos ar vidaus reikalų sistemose atliekantys privalomąją (pradinę ar aktyviajame rezerve), profesinę arba savanorių karo tarnybą (kariai savanoriai – per karinius mokymus, pratybas ar atlikdami specialiąsias užduotis). Visi Δ sąlygiškai gali būti suskirstyti šitaip: nusikaltimai, kuriais kėsiamasi į karių tarpusavio pavaldumo ir statutinius santykius (įsakymo nevykdymas, grasinimas ir pasipriešinimas viršininkui ir kt.); krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarkos pažeidimas (savavališkas pasišalinimas, dezertyravimas, kovos vėliavos praradimas ar išniekinimas ir kt.); krašto apsaugos turto naudojimo tvarkos pažeidimas (turto pasisavinimas, praradimas, sunaikinimas ar sužalojimas); specialių tarnybų (vidaus tarnybos, sargybų, konvojaus ir patrulio tarnybų ir kt.) taisyklių ir atlikimo tvarkos pažeidimas.

nusikaltimai táikai ir žmonijai, crimes against peace and humanity, преступления против мира и человечества – asmenų veikos, susijusios su valstybių tarptautiniais nusikaltimais, keliančiais pavojų tarptautinei taikai ir valstybių bei tautų laisvai plėtrai. Baudžiamosios atsakomybės už Δ ir karo nusikaltimus pagrindai buvo suformuluoti Tarptautinio karo tribunolo Niurnberge Įstatuose. Dar \uparrow *karo nusikaltimai, kolonizacija, tarptautinis nusikaltimas.*

nusikaltimai taikai, crimes against peace, преступления против мира – agresyvių karų planavimas, rengimas, sukėlimas ir vykdymas, kiti agresijos pasireiškimai.

nusikaltimai žmonijai, crimes against humanity, преступления против человечества – civilinių gyventojų naikinimas, rasizmas, ↑ *genocidas*, ↑ *apartheidas*, visos kolonializmo formos. Minėtiems nusikaltimams senaties terminai netaikomi.

nusikaltimai taikai ↑ *nusikaltimai taikai ir žmonijai*.

nusikaltimai žmonijai ↑ *nusikaltimai taikai ir žmonijai*.

nusileidimo tūškas ↑ *taškas 1*.

nusileidimo zonà, drop zone, зона приземления – *or. des.* vietovės plotas kuriame nusileidžia parašiutininkai, numetama įranga ar atsargos.

nusileidimo sistemà, landing system, система приземления – erdvėlaivio sistema, kuri turi užtikrinti, kad nusileis ant Žemės erdvėlaivis arba jo dalis (↑ *nuleidžiamasis aparatas*). Δ sudaro: greičio gesinimo atmosferos ruože priemonės; greičio gesinimo ir amortizacijos, atsimušus į Žemės paviršių, priemonės; valdymo sistemos. Labiausiai paplitusi parašiutinė sistema, kurioje dar naudojami „minkštojo tūpimo“ reaktyviniai varikliai, kurie suveikia paskutiniu nusileidimo momentu. Didinant nusileidimo patikimumą, Δ ir atskiri jos elementai dubliuojami.

nusitáikančioji galvūtė (NG), homing head, головка самонаведения – automatinis prietaisas, įrengtas valdomojoje naikinimo priemonėje (VNP – raketose, torpedose, bomboje, sviedinyje ir pan.), jai tiksliai į objektus (taikinius) nutaikyti. Pagr. Δ elementai: koordinavimo įrenginys, imtuvas (kartais ir siųstuvas), kompiuterinė sistema. Koordinavimo įrenginys užtikrina taikinio aptikimą, žymėjimą ir sekimą. Kompiuterinė sistema apdoroja koordinavimo įrenginio informaciją ir kuria valdymo signalus. Pagal veikimo principą Δ būna pasyvioji (priima taikinio spinduliuojamą energiją), pusiau aktyvi (priima atsispindinčią nuo taikinio energiją, kurią išspinduliuoja koks nors išorinis spinduliuotuvus) ir aktyvioji (priima atsispindinčią nuo taikinio energiją, kurią spinduliuoja pati Δ). Pagal priimamos energijos rūšį būna radiolokacinė, optinė, akustinė ir kt. Δ.

akùstinė Δ, acoustic homing head, акустическая головка самонаведения – NG, suveikianti nuo girdimo garso ir ultragarso. Veiksmingiausia vandenyje, kur garso bangos mažiau slopinamos nei elektromagnetinės bangos. Δ naudojama jūros taikinių VNP (akustinėse torpedose ir kt.).

òptinė Δ, optical homing head, оптическая головка самонаведения – NG, suveikianti nuo optinio diapazono elektromagnetinių bangų. Δ naudojama oro, antžeminių ir jūrų taikinių VNP, kurios nutaikomos pagal infraraudonosios spinduliuotės šaltinį arba atspindėtą lazerio spindulį. Nekontrastinių antžeminių taikinių VNP naudojamos pasyvosios Δ, nusitáikančios pagal vietovės optinį vaizdą. Δ gali būti šiluminė, lazerinė, televizinė ir kt.

radiolokācinė Δ, radar homing head, радиолокационная головка самонаведения – NG, suveikianti nuo radijo diapazono elektromagnetinių bangų. Aktyvioji, pusiau aktyvi ir pasyvioji Δ naudojama oro, antžeminių ir jūrų taikinių VNP. Nekontrastinių antžeminių taikinių VNP naudojama aktyvioji Δ, nusitáikanti pagal atspindėtus nuo vietovės signalus, arba pasyvioji, veikianti priklausomai nuo vietovės šiluminės spinduliuotės.

nusitáikančioji jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

nusitáikančioji raketà ↑ *raketa*.

nusitáikantysis sviedinỹs ↑ *sviedinys*.

nusitáikymas, homing guidance, самонаведение – valdomųjų naikinimo priemonių (VNP – raketų, torpedų, sviedinių ir kt.) judėjimo automatinio valdymo būdas – jų vidinės sistemos pačios kreipia naikinimo priemonę į taikinį. Taikyti naudojama taikinio skleidžiama arba atspindima energija. Pagal pirminį energijos šaltinį Δ būna trejopas: aktyvusis, pusiau aktyvus ir pasyvusis. Dar ↑ *nusitáikančioji galvūtė*.

aktyvùsis Δ, active homing guidance, активное самонаведение – automatinio taikymo sistema, kurioje pirminis energijos šaltinis (radijo siųstuvas, elektroakustinis keitiklis, lazeris ir kt.) įrengtas VNP (pats spinduliuoja taikinio kryptimi energiją ir pagal nuo taikinio atspindėtą energiją koreguoja lėkimo trajektoriją). VNP, priimdama nuo taikinio atspindėtą energiją, pasidaro visiškai autonomiška. Šio taikymo pagr. trūkumas – pagal spinduliuojamą energiją lengvai aptinkamas ją skleidžiantis šaltinis; privalumas – energija skleidžiama palyginti nedideliu atstumu.

pasyvùsis Δ, passive homing guidance, пассивное самонаведение – taikymo sistema, kurioje VNP bangų imtuvas reaguoja į taikinio spinduliuotę. Pirminę energiją (šviesą, šilumą, garsą, radijo bangas) spinduliuoja taikiny, ją priima VNP ir pagal tai koreguoja judėjimą. Šio taikymo pagr. privalumas – VNP valdymo sistemų slaptumas.

pusiáu aktyvùs Δ, semi-active homing guidance, полуактивное самонаведение – taikymo sistema, kurioje VNP imtuvas naudoja spindulius, sklindančius iš taikinio, apšviesto kito spinduliuotės šaltinio. Pirminis energijos šaltinis yra valdymo punkte – ant žemės, laive, lėktuve. Iš jo energija spinduliuojama į taikinį, o VNP priima atspindėtą nuo taikinio energiją ir pagal ją koreguoja judėjimą. Pagr. privalumas – didelis taikymo nuotolis, nes galima turėti labai galingus

siųstuvus; trūkumas – reikia švitinti taikinį visą VNP skriejimo laiką, o tai labai mažina NP leidimo spartą.

nuskaitymas, scan, сканирование – *komp.* vaizdinės informacijos apie tiriamus objektus gavimas arba atgaminimas dėsningai kreipiant elektromagnetinių (akustinių) bangų arba elektronų srauto spindulį. Naudojamas televizijos, fototelegrafijos, lokacijos, kompiuterių ir kt. įrenginiuose, elektroniniuose, akustiniuose mikroskopuose.

nustatytasis branduolinių užtaisų skaičius, prescribed nuclear load, установленное количество ядерных зарядов – nustatytas vežamų brand. užtaisų skaičius brand. ginklo į taikinį siuntimo vienetė. Šį skaičių nustato ir po jo sunaudojimo papildo vadovybės sprendimu priklausomai nuo taktinės situacijos, brand. aprūpinimo situacijos ir vieneto vežimo bei panaudojimo galimybių. Šis skaičius panašiuose vienetuose kasdien gali keistis.

nustatytos formos pranešimas ↑ *pranešimas 1.*

nušalimas, frostbite, обморожение, отморожение – organizmo audinių pažeidimas veikiant žemoms temperatūroms. Skiriami 4 nušalimo laipsniai: pirmasis – patinimas, dygčiojimas, peršėjimas, odos jautrumo mažėjimas; antrasis – odos pūslės; trečiasis – odos ir poodinio sluoksnio apmirimas; ketvirtasis – odos, minkštųjų audinių ir kaulų apmirimas. Pirmoji pagalba – pabalusi oda trinama spiritu tol, kol paraudonuos; galūnės šildomos šiltame vandenyje. Sunkiais atvejais ant pažeistų odos vietų dedami sterilūs tvarščiai ir nukentėjusieji vežami į gydymo įstaigas.

nušalinimas nuo pareigų, suspension from office, отстранение от должности – aukštesniojo vado teisė laikinai sustabdyti pareigų ėjimą siekiant užtikrinti karių drausmę, o karininkams – ir pažeidus etikos normas arba jei susidaro tarnybos interesams prieštaraujančių aplinkybių. Nušalintas nuo pareigų profesinės karo tarnybos karys gali būti perkeltas į laikinąjį profesinės karo tarnybos personalo rezervą ne ilgiau kaip vienam mėnesiui, o jeigu pažeidimui ar kitoms tarnybos aplinkybėms iširti reikia ilgesnio laiko, – iki ištyrimo pabaigos ir 2 savaitėms po jo.

nutācija, nutation, нутация – laisvai besisukančio sviedinio ašies svyravimas plokštumoje. Svyravimo ašis – masės centre. Sviedinio judėjimas jo masės centro atžvilgiu vienu metu apibūdinamas trimis sąvokomis – Δ , ↑ *precesija* ir ↑ *sukimasis*. Dėl Δ , precesijos ir sukimosi sviedinio smaigalys erdvėje brėžia kiek pasuktą į šoną kilpinės spiralės kreivę. Tai sukelia sviedinio šoninių nuokrypį – derivaciją (↑ *derivacija*). Δ ir precesija kyla dėl netolygaus jėgų poveikio šūvio metu, dėl asimetriško masių ir jėgų veikimo, dėl vėjo; gali būti viena iš sklaidos priežasčių. Δ ir precesija t. p. pasireiškia sukamiesiems reaktyviniams sviediniams ir raketoms. Tik Δ gali būti būdinga ir nesukamiesiems sviediniams. Δ ir precesija tiriama specialiu fotografavimu ir filmavimu. Dar ↑ *nuokrypis, sklaida*.

nutraukimas, abort, прерывание – **1.** uždavinio vykdymo sustabdymas dėl kokių nors priežasčių, išskyrus priešo veiksmus, bet kuriuo momentu nuo uždavinio vykdymo pradžios iki jo pabaigos. Dar ↑ *ugnies nutraukimas*.

2. orlaivio kilimo ar raketos leidimo nutraukimas.

O

objektas, object, объект – 1. tam tikra taktinė vieta, kurios užėmimas ar laikymas yra svarbus įgyvendinant vado planą, pvz., atakos Δ.

atākos Δ, attack objective, объект атаки – priešo vadavietės, atramos punktai, pavienės pozicijos, technika, ginkluotė, šaudmenų tiekimo punktai ar karių grupė, išsidėstę ar veikiantys tam tikrame rajone. Dar ↑ *objekto rajonas*.

2. kiekvienas daiktas, dalykas, reiškinys; žmogaus pažinimo ar veiklos dalykas. Dar ↑ *valstybės sienos apsaugos objektai ir įrenginiai*.

civilinis Δ, civilian object, гражданский объект – THT objektas, nesantis kariniu objektu ir nenaudojamas karo tikslams. Tai sanitarinės zonos, neapsaugoti miestai, medicinos įstaigos, pavojingi įrenginiai (užtvankos, pylimai ir brand. elektrinės), kurie neturi tapti puolimo objektu, net jei jie yra kariniai objektai, jei toks puolimas gali išlaisvinti pavojingas jėgas, dėl ko žūtų daug civilinių gyventojų. Draudžiama pulti, naikinti, išvežti ar sugadinti objektus, kurie būtini civiliniams gyventojams išlikti, pvz., maisto produktus, pašarus, galvijus, geriamojo vandens tiekimo įrenginius ir jo atsargas, t. p. irigacinius mechanizmus.

dūmijimo Δ, smoke object, объект задымления – savos arba priešo kariuomenės objektas, prieš kurį ar aplink kurį daroma dūmų uždanga. Δ gali būti mažas (tiltas, perkėla, raketų leidimo ir artilerijos ugnies pozicija ir kt.) ir didelis (karinių vienetų sutelkimo ir gynybos rajonas, aerodromas, geležinkelio mazgas ir kt.). Priešo kariuomenės Δ gali būti: vadavietė, stebėjimo ir ugnies valdymo punktas, PTVR kompleksas ir kt.

griovimo Δ, demolition target [site], объект разрушения – numatytas sugriauti karinis objektas.

karinis Δ, military object, военный объект – THT GP, išskyrus karines medicinos tarnybas ir karinį religinį personalą ir jų turtą; įstaigos, pastatai, kuriuose dislokuojami ginkluotieji dariniai ir jų turtas (kareivinės, sandėliai, pozicijos); kiti objektai, kurie dėl savo pobūdžio, vietos, paskirties ar naudojimo veiksmingai padeda karo veiksmams ir kurių visiškas ar dalinis sugriovimas, paėmimas ar neutralizavimas tuometinėms aplinkybėmis suteikia aiškų karinį pranašumą.

kartogrāfinis Δ, cartographic feature, картографический объект – gamtinis arba kultūrinis objektas, pavaizduotas žemėlapyje arba jūrlapyje.

klaidinamasis Δ, dummy object, ложный объект – neturintis kovinės reikšmės objektas, įrengiamas, statomas, plukdomas ar skraidinamas priešui suklaidinti, tikrų ir svarbių objektų išdėstymui ir veiklai slėpti, prieš smūgiams į klaidinamuosius objektus nukreipti. Δ yra šie: apkasai, tranšėjos, susisiekimo eigos, slėptuvės, blindažai, perėjos, priedangos ir kiti statiniai su karo technikos ir ginkluotės maketais. Klaidinamasis radiolokacinis objektas – kampiniai ir kt. atšvaitai, elektromagnetiniai spinduliuotuvai, įvairūs imitavimo prietaisai ir įtaisai.

nekarinis Δ, non-military objective, невоенный объект – objektas, neturintis karinės paskirties ir nenaudojamas kariniais tikslais.

pavojingasis Δ, dangerous object, опасный объект – įmonė, sandėlis arba kt. statinys, kuriame nuolat arba laikinai gaminama, perdirbama, laikoma, perkraunama, naudojama, sandėliuojama arba neutralizuojama viena arba kelios pavojingos medžiagos ar jų atliekos, kurių kiekis yra didesnis už nustatytą šios medžiagos ribinį kiekį, t. p. hidrotechniniai įrenginiai. Tokie Δ yra: Ignalinos AE, chem. pavojingi objektai (gaminantys, naudojantys ir gabenantys PChM), gaisringi objektai, magistraliniai naftotiekiai ir dujotiekiai, Kauno hidroelektrinė. Objektas priskiriamas prie chem. pavojingų, jeigu naudojamų pavojingų medžiagų kiekiai viršija nustatytus ribinius kiekius, kurie klasifikuojami pagal tris medžiagų reagavimo lygius. Tokie ribiniai kiekiai yra: amoniakas – I lygis – 1 t, II – 10 t, III – 250 t; chloras – I lygis – 0,1 t, II – 10 t, III – 25 t ir pan. Dar ↑ *pavojingos įmonės ir pavojingi įrenginiai*.

sprogdinimo Δ, charged demolition target, объект разрушения – parengtas sprogdinti objektas, į kurį įmontuoti visi užtaisai. Jis gali būti 1-osios (sprogstamieji užtaisai parengti; sprogdinimo tinklai gali būti parengti, bet uždegimo priemonės ir detonatoriai neprijungti) arba 2-osios (sprogstamieji užtaisai, sprogdinimo tinklas ir detonatoriai įmontuoti ir visas parengta sprogimui) parengties būklės. Dar skiriamas numatytasis Δ.

numatytasis Δ, uncharged demolition target, намеченный для разрушения объект – griovimo objektas, kuriam užtaisai yra apskaičiuoti, parengti ir laikomi saugioje vietoje ir iš anksto nustatytos vykdymo procedūros.

užnugario Δ, rear objective, тыловой объект – užnugario vienetas, komunikacijos, transporto priemonė, materialinio aprūpinimo aerodromas, laikinasis perkrovimo rajonas, oro desanto aprūpinimo bazė, vietinė karinės ekonominės bazės pramonės įmonė ir kt. objektas, naudojamas kariuomenės užnugario paramos tikslais.

vietovės Δ, ground feature, местный предмет – dirbtinis ir natūralus objektas Žemės paviršiuje, naudojamas vietai nagrinėti, taikiniams nurodyti, pajėgoms orientuoti kovos veiksmų metu. Δ skiriamos gyvenvietės, pramonės ir žemės ūkio įmonės, augalija, dirvos ir grunto danga, didelių akvatorijų kranto linija, upės, ežerai, kanalai, kelių ir ryšio objektai. Žemėlapiuose žymimi sutartiniais ženklais.

objektinė sausumės minà ↑ *sausumos mina* 2.

objekto atpažinimas pagal nūotrauką ↑ *atpažinimas* 4.

objekto rajonas, objective area, район объекта – apibrėžtas geografinis rajonas, kuriame yra objektas, kurį pajėgos turi užimti ar pasiekti. Šį rajoną nustato kompetentinga vadovybė vadovavimo ir valdymo tikslais.

objektų griovimas, demolition of objectives, разрушение объектов – objektų (įvairių inžinerinių įrenginių) naikinimas; toks jų gadinimas, kad jie darosi visiškai netinkami naudoti. Dar ↑ *griovimo įranga*.

objektų kontrastiškumas, object contrast, контрастность объектов – stebimų objektų (taikinių) pastebimumo vietovės, vandens, aplinkinių daiktų fone lygis. Skiriamas optinis, šiluminis (infraraudonasis), radiolokacinis ir magnetinis Δ. Naudojamas objektams (taikiniams) aptikti tiesiogiai stebint ir naudojant infraraudonuosius prietaisus, radiolokacijos stotis, magnetometrus ir kt. technines žvalgybos priemones.

objektų vietos žemėlapyje nustatymas, determination of object location on the map, определение места положения объекта на карте – veiksmai, kuriais siekiama nustatyti vietovėje esančių, tačiau žemėlapyje nepažymėtų, objektų (pvz., taikinių) vietą žemėlapyje. Atliekamas poliniais (naudojant tolimačius ir kampamačius prietaisus) ir sankirtos būdais bei paprasčiausiais metodais (nuo orientyrų, žinomų kartografinių objektų ir kt.).

observacinė armija ↑ *armija*.

odos individualiosios apsaugos priemonės ↑ *individualiosios apsaugos priemonės*.

oktāninis skaičius, octane number [value], октановое число – benzino atsparumo detonacijai rodiklis. Nustatomas lyginant benzino detonavimo savybes su specialaus mišinio savybėmis (mišinys susideda iš izooktano, kurio Δ lygus 100, ir heptano – 0). Vienodų savybių benzino ir mišinio Δ lygus mišinyje esančio izooktano kiekiui procentais. Δ nurodomas benzino pavadinime – A–80, A–92, A–95, A–98, AVGAS–100LL ir kt. Δ galima padidinti priemaišomis, turinčiomis antidetonatorių, pvz., tetraetilšvinu.

oktogėnas, octogene, октоген – brizantinė SM, pagal sprogstamąsias charakteristikas ir jautrumą artima heksogeniui. Bepalviai kristalai, lydymosi temperatūra 278,5–280°C, tankis 1840 kg/m³, sprogo šiluma 5,7 MJ/kg, detonacijos greitis 9100 m/s. Atsparus šilumai. Naudojamas šaudmenims, kurie įkaista eksploatuojant ir naudojant mūšyje, užtaisyti, kalnakasyboje esant aukštai temperatūrai.

okupacija, occupation, оккупация – laikinas kitos valstybės visos teritorijos ar jos dalies užėmimas ir kontrolė, vykdomi GP. Teritorija laikoma okupuota, net jeigu okupacijai nespriešinama ginklu. Δ režimas nustatytas Hagos (1907) ir Ženevos (1949) konvencijomis dėl civilių apsaugos karo metu. Pagal THT normas, okupavusioji valstybė turi imtis visų priemonių, užtikrinančių okupuotoje teritorijoje viešąją tvarką ir normalų gyvenimą, žmonių teisių laikymąsi. Okupavusiai valstybei draudžiama iškelti gyventojus iš jų gyvenamųjų vietų, taikyti kolektyvines bausmes ir kitas prievartos priemones. Δ režimo pažeidimas laikomas karo nusikaltimu. Dar ↑ *kariuomenė* 1.

okupacinė kariuomenė ↑ *kariuomenė* 1.

ombudsmenas, žmogaus teisių gynėjas, ombudsman, омбудсмен – 1. įgaliotinis, turintis rinkėjų mandatą; žmonių teisių gynėjas. Lietuvoje vad. Seimo kontrolieriumi.

2. kai kuriose valstybėse parlamento komisaras, kurio paskirtis ginti karių teises, nagrinėti jų skundus įstatymu nustatytų parlamentinių procedūrų tvarka. Pvz., VFR bundestago (parlamento) įgaliotinį bundesvero (federalinės kariuomenės) reikalams renka parlamentas 5 metams suteikdamas jam didelius įgaliojimus ginant karių teises.

O–O ribà ↑ *riba*.

operacija, operation, операция – 1. kariniai veiksmai arba strateginio, taktinio, pratybų ar administracinio karinio uždavinio vykdymas; kovos veiksmų vykdymas, įskaitant žygį, paramą, puolimą, gynybą ir manevravimą, kai siekiama mūšio ar kampanijos tikslų.

2. suderinti pagal laiką, vietą, tikslą, užduotis ir pagal vieną sumanymą ir planą įvairių GP rūšių vienetų vykdomi mūšiai (kautyinės), smūgiai ir manevrai vykdant strategines ar operatyvines užduotis karo veiksmų teatre, strategine (operacine) kryptimi arba rajone (zonoje) per tam tikrą laiką; karo veiksmų forma. Δ pagal mastą būna strateginė (armijų gupės, fronto ir frontų grupės) ir operatyvinė (armijos, korpuso); pagal dalyvaujančių pajėgų rūšis – bendroji, oro, oro–antžeminė, priešlėktuvinė, jungtinė, mišrioji, savarankiškoji, autonominė; pagal kovos veiksmų rūšį ir pobūdį

– puolamoji, gynybinė, gilioji, desantinė (oro ir jūrų), amfibinė, priešdesantinė, aeromobilioji, atsitraukimo, prieš ataką, stabdomoji, lygiagrečioji, paramos, pirmoji, paskesnioji, sąlyčio ir kt. Δ pagr. rodikliai: pajėgų skaičius ir sudėtis, veiksmų zonos plotis, veiksmų trukmė ir sparta. Kartais operacijomis vad. visi karinių vienetų kovos veiksmai. Dar ↑ *gynybinė operacija, jūrų desanto operacija, karo veiksmų teatras, operacijos etapas, operacijos užmojis, oro desanto operacija, puolamoji operacija, tikslas.*

aeromobilioji Δ, airborne operation, *аэромобильная операция* – 1. operacija, kurios metu kovinės pajėgos ir jų įranga manevruoja aplink kautynių lauką orlaiviais, kad būtų įtrauktos į kautynes sausumoje; 2. aeromobilijų pajėgų kovos veiksmai, kurių metu jos greitai ir netikėtai skraidinamos orlaiviais į priešo užnugarį, netikėtai žemėje ir iš oro atakuoja priešo objektus ir juos naikina, greitai manevruoja į kitą rajoną; aeromobilijų pajėgų kovos veiksmų forma. Δ uždaviniai: tam tikrų vietovės rajonų užėmimas ir išlaikymas; svarbių objektų prieš užnugaryje naikinimas; placdarmų prie didelių vandens kliūčių užėmimas; prieš organizuoto atsitraukimo trikdymas; jūrų desanto rėmimas ir kt. Rengiant Δ, sudaromos taktinės (brigadų ir batalionų) aeromobiliosios grupės. Iki jų išlaipinimo gali būti smogiami brand. ir aviacijos smūgiai. Aeromobilijų grupių veiksmus remia paramos sraigtasparniai, kartais ir lėktuvai. Dar ↑ *aeromobilumas, pajėgos I.*

amfibinė Δ, amphibious operation, *амфибийная операция* – kovos veiksmai, susiję su jūrų desanto išlaipinimu, kuriuose naudojamos amfibinės ↑ *pajėgos*. Vykdo JAV, D. Britanijos ir kai kurių kt. šalių GP. Δ gali būti: ↑ *jūrų desanto operacija*, demonstratyvioji jūrų desanto operacija, reidas į priešo pakrantę, pajėgų evakavimas jūra. Didelėse Δ sudaromos grupuotės, kuriose yra visų GP rūšių pajėgos; nedidelėse operacijose ppr. dalyvauja amfibinių pajėgų junginiai, SP ir jūrų pėstininkų desantas, taktinė aviacija.

antitėchninė Δ, antimateriel operation, *противотехническая операция* – ginklų ar priemonių naudojimas karinėse operacijose technikai naikinti. Dar ↑ *medžiaga I.*

armijų grupės Δ, group of armies operation, *операция группы армий* – suderintų pagal tikslą, vietą ir laiką mūšių ir kautynių, kurias vykdo armijų grupės pajėgos, visuma; ppr. yra sudedamoji GP strateginės operacijos karo veiksmų teatre dalis. Δ gali būti puolamoji ir gynybinė. Armijų grupės puolamojoje operacijoje ppr. siekiama sutriuškinti priešo operatyvinę (strateginę) grupuotę ir užvaldyti operatyvinės (strateginės) reikšmės rajonus ir ruožus; operacijos mastas (pagal pratybų patirtį): puolimo frontas 300–400 km, gylis 400–500 km; operacija trunka 10–12 parų ir ilgiau, vidutinė puolimo sparta – 30–40 km per parą. Gynybinėje operacijoje siekiama atremti priešo puolimą, išlaikyti svarbius operatyvinius (strateginius) rajonus ir sudaryti palankias sąlygas pereiti į puolimą. Armijų grupė gali gintis zonoje, kurios frontas 250–450 km ir gylis 300 km ir didesnis.

atsitraukimo Δ, withdrawal operation, *операция отхода* – suplanuota operacija, kuria atitraukiamos sąlytyje su priešu esančios pajėgos (kai yra poreikis trauktis).

autonominė Δ, autonomous operation, *автономная операция* – operacija, kurioje karinio vieneto vadas prisiima visą atsakomybę už operacijos vykdymo eigą ir gauto uždavinio įvykdymo sėkmę. Šis veiksmų būdas gali būti nurodytas aukštesniosios vadovybės arba taikomas praradus su ja ryšį.

bendroji Δ, combined operation, *общевойсковая операция* – operacija, kurioje vienu metu dalyvauja skirtingos GP rūšių pajėgos, vadovaujamos bendros vadovybės, vykdydamos operatyvines ir strategines užduotis.

biològinė Δ, biological operation, *биологическая операция* – BM naudojimas siekiant žmonių ar gyvulių nuostolių ir žalos augalams ar karo technikai; arba gynyba nuo tokio naudojimo.

chėminė, biològinė ir radiològinė Δ, chemical, biological and radiological operation, *химическая, биологическая и радиологическая операция* – bendroji chem., biol. ir radiologinė operacija.

chėminė Δ, chemical operation, *химическая операция* – NM naudojimas žmonėms ir gyvuliams žudyti, žaloti ar išvesti iš rikiuotės, riboti tam tikrų rajonų kovos technikos ir įrenginių naudojimą; arba apsauga nuo tokio naudojimo. Dar ↑ *ataka, netikėtas cheminis užpuolimas.*

defoliántų naudójimo Δ, defoliant operation, *операция по применению дефолиантов* – defoliantų naudojimas augalijai naikinti, norint paremti karines operacijas.

deřliaus naikinimo Δ, anticrop operation, *операция по уничтожению посевов* – javų naikinimo priemonių naudojimas karinėse operacijose, siekiant sunaikinti priešo maistinių ar techninių kultūrų išteklius.

desántinė Δ, landing operation, *десантная операция* – jūrų ir oro desanto vykdoma operacija. Δ būna jūrų, oro, oro ir jūrų. Dar ↑ *jūrų desanto operacija, oro desanto operacija.*

frònto Δ, front operation, *фронтальная операция* – NVS suderintų pagal tikslą, vietą ir laiką operacijų, kautynių, mūšių, smūgių ir manevro, kuriuos pagal vieningą sumanymą ir planą vykdo fronto pajėgos sąveikoje su įvairių GP rūšių junginiais, visuma. Δ gali būti puolamoji ir gynybinė. „Δ“ atitinka NATO GP terminas „armijų grupės operacija“. Dar ↑ *gynybinė operacija, puolamoji operacija.*

frontų grupės Δ, group of fronts operation, операция группы фронтов – *ist.* SSRS II pasaul. karo strateginė puolamoji ar gynybinė operacija, kurią, siekdamas strateginių tikslų, vykdavo 2–3 frontų pajėgos pagal vyriausiosios vadovybės planą ir jai vadovaujant. Frontų grupės puolamosios operacijos tikslas – sutriuškinti priešo strateginę grupuotę, užvaldyti svarbius strateginius rajonus (ruožus), išvesti iš karo prieš koalicijos valstybes. Šios operacijos vykdavo 300–1000 km juostoje, jos gylis siekdavo 200–600 km, o trukmė – 12–30 parų. Frontų grupės gynybinės operacijos tikslas – sustabdyti priešo grupuotės puolimą, išlaikyti svarbius strateginius rajonus (ruožus) ir sudaryti sąlygas puolimui (kontrpuolimui). Šios operacijos vykdavo 500–800 km juostoje ir trukdavo nuo 20 iki 100 parų ir ilgiau. Svarbiausios Δ buvo: Maskvos, Stalingrado ir Kursko kautynės, Baltarusijos, Rytų Prūsijos, Vyslos–Oderio, Berlyno ir Mandžūrijos operacijos.

gilioji Δ, deep operation, глубокая операция – *ist.* visos prieš gynybos slopinimas naikinimo priemonėmis vienu ir tuo pačiu metu, jos taktinės zonos pralaužimas pasirinkta kryptimi, taktinės sėkmės peraugimas į operatyvinę sėkmę įtraukiant į kautynės sėkmės raidos ešeloną (tankus, motorizuotuosius pėstininkus, kavaleriją) ir išlaipinant oro desantus, kad greičiau pasiektų numatytą tikslą. Fronto operatyvinę grupuotę sudarė: stiprus 1-asis ešelonas, kuriame buvo bendrųjų pajėgų armijos, judrioji grupė iš tankų, mechanizuotųjų ir kavalerijos junginių, aviacijos grupė ir rezervai. Terminas „gilioji operacija“ nevertojamas, tačiau Δ principais grindžiamos šiuolaikinės puolamųjų operacijų teorijos, pvz., JAV GP oro–antžeminės operacijos koncepcija.

jungtinių pajėgų Δ, combined operation, операция объединенных сил – operacija, vykdoma dviejų ar daugiau sąjungininkų pajėgų siekiant įvykdyti vieną uždavinį.

jūru Δ, naval [maritime] operation, морская операция – 1. pajėgų veiksmai, vykdomi ant vandens, po vandeniu ar virš vandens siekiant valdyti jūros rajoną arba neleisti juo naudotis priešui. Dar ↑ *jūrų desanto operacija*; 2. paieškos ir gelbėjimo operacija jūroje, civilinių žmonių evakuacija jūros transportu ir kt.

karinė Δ, military operation, военная операция – kariniai veiksmai vykdamas strategines, taktines ar administracines karines užduotis (misijas) ir pratybas.

kontrminavimo Δ, countermine operation, контрминная операция – operacija, kurios tikslas – sumažinti arba pašalinti minų ar minų laukų poveikį.

krizių valdymo Δ, crisis response operation (CRO), операция по управлению кризисов – politiniai, diplomatiniai, humanitariniai ir kariniai veiksmai, skirti pagal krizių valdymo teoriją valdyti konfliktus valstybės viduje, regione ar regionuose. Naudojant visas šias priemones siekiama sustabdyti konfliktą jam neprasidėjus.

lygiagrečioji Δ, parallel operation, параллельная операция – operacija, vykdoma ne pagr. pajėgų sutelkimo kryptimi ar rajone, bet turinti su ja taktinį (operatyvinį) ryšį ir daranti įtaką jos galutiniam rezultatui.

logistinės paramos Δ, logistics support operation, тыловая операция – operacija, kurios tikslas – paskirstyti ar papildyti personalą, ginkluotę ir kt. karo techniką, kt. materialines priemones; teikti kariniams vienetams materialinę ir techninę paramą, paslaugas.

logistinės paramos oro Δ, air logistics support operation, тыловая воздушная операция – oro operacija, išskyrus oro desanto operacijas, vykstanti skirstant ar papildant personalą, įrangą ir kt. priemones.

mišrioji Δ, combined operation, комбинированная операция – operacija, vykdoma bendromis SP, KOP ir KJP pastangomis.

Δ **prieš ataką**, preassault operation, операция перед атакой – operacija, vykdoma veiksnių rajone prieš ataką. Šią operaciją sudaro žvalgyba, išminavimas, bombardavimas, apšaudymas, povandeniniai sprogdinimai ir pakrančių kliūčių naikinimas.

oro-antžeminė Δ, air-ground operation, воздушно-наземная операция – suderinti pagal tikslą, vietą ir laiką manevriniai antžeminių pajėgų, oro desantų ir KOP kovos veiksmai naudojant įvairius ginklus, kovos techniką ir elektroninės kovos priemones; JAV bendrojo SP ir KOP kovinio naudojimo koncepcija. Oro-antžeminėje operacijoje siekiama vienu metu sunaikinti priešą per visą jo 1-ojo ešelonu armijų operatyvinės rikiuotės gylį. Pasiiekti tokius tikslus galima ryžtingais bendrųjų pajėgų junginių (dalinių) ir taktinės aviacijos veiksmais naikinant artimajį priešą, kartu ugnies (brand.) smūgiais naikinant jo 2-uosius ešelonus (rezervus). Δ koncepcijos materialinį pagrindą sudaro veiksmingos žvalgybos ir taikinių nurodymo priemonės; galingos, labai tikslios toliašaudės ugnies priemonės; automatizuotosios valdymo ir ryšių sistemos, užtikrinančios pajėgų valdymą ir duomenų perdavimą realiu laiku. Pagr. Δ principai: iniciatyva, gilūs, greitai ir suderinti veiksmai.

oro erdvės gynybos Δ, air defence operation, противовоздушная операция – tikslais, vieta ir laiku suderinti ir susiję priešlėktuviniai smūgiai ir mūšiai, vykdomi pagal bendrą sumanymą ir planą siekiant sužlugdyti priešo oro operaciją, sunaikinti pagr. puolančias jo oro pajėgas, neleisti iš oro atakuoti draugiškųjų pajėgų objektų. Jai būdinga didelė veiksnių erdvė, greitis, operatyvinių manevrų svarba, sudėtingas pajėgų valdymas. Δ susideda iš priešo oro antpuolio rengimo ir jo pradžios nustatymo, oro prieš žvalgybos, oro ir OEG mūšių, smūgių ir antpuolių, visų rūšių paramos organizavimo. Dar gali būti puolamoji Δ. Dar ↑ *oro erdvės gynybos operacijų rajonas*.

oro ir jūrų desanto Δ, air and naval landing operation, воздушно-морская десантная операция – suderintų pagal tikslą, vietą, laiką ir vykdomų pagal bendrą užmojų ir planą veiksmų išlaipinam mišrųjį operatyvinį (strateginį) jūrų ir operatyvinį oro desantą prieš teritorijoje bei vykdam duotas užduotis krante visuma; sudedamoji armijų grupės (fronto) operacijos arba strateginės operacijos karo veiksmų teatre dalis. Δ vykdo turinti bendrą vadovybę SP ir laivyno junginių grupuotė sąveikaudama su KOP. Δ tikslai: sąsiaurio zonų, svarbių pakrantės rajonų užėmimas; parama puolančiosioms pajėgoms triuškinant prieš pajūrio grupuotes. Δ sudaro: kovos veiksmai užtikrinant operacijos rajone vyravimą ore ir jūroje; oro desanto išlaipinimas (↑ *oro desanto operacija*); jūrų desanto išlaipinimas (↑ *jūrų desanto operacija*); oro ir jūrų desanto uždavinių vykdymas savarankiškai arba bendrais veiksmais.

oro Δ, air operation, воздушная операция – tikslu, laiku ir vieta susiję ir suderinti aviacijos smūgiai, oro mūšiai, kuriuos pagal vieną sumanymą ir planą vykdo KOP junginiai savarankiškai arba su kitų GP rūšių junginiais ir atlieka strategines arba operatyvines užduotis. Būdingi Δ bruožai: įvairių tipų aviacijos naudojimas, didelis aktyvumas ir įtampa, kovos veiksmų būdų įvairovė, visapusiškas aprūpinimas, nenutrūkstamas vadovavimas pajėgoms rengiant operaciją ir jos metu. Skiriama oro–antžeminė, taktinė, specialioji ir kt. Δ.

oro transporto Δ, air transport operation, воздушно-транспортная операция – personalo ir krovinų skraidinimas transporto aviacijos orlaiviais. Būna strateginė ir taktinė.

paramos Δ, supporting operation, операция поддержки – *jūr. des.* operacija, kurią vykdo pajėgos, nepriskirtos jūrų desanto pajėgoms. Tokia operacija vykdoma aukštesniojo vado įsakymu ppr. už to rajono, už kurį atsakingas jūrų desanto pajėgų vadas, ribų.

paskesnioji Δ, next operation, последующая операция – puolamoji operacija, kai pasiekti pirmosios operacijos tikslai. Δ planuojama ir rengiama pirmosios operacijos metu, kad be pertraukos būtų tęsiama kita operacija.

pirmoji Δ, first operation, первая операция – operacija, vykdoma karo pradžioje arba naujame ginkluotosios kovos fronte.

priešdesantinė Δ, anti-amphibious operation, противодесантная операция – bendra SP, laivyno, aviacijos ir remiančių pajėgų operacija, rengiama pagal vieną sumanymą ir planą, kurios tikslas – sutrukdyti prieš jūrų desanto pajėgoms įsiveržti iš jūros, neleisti išsilaipinti jūrų ir oro desantams, išlaikyti ginamą jūros pakrantę. Δ etapai: prieš desanto kovimas sutelkimo, įlaipinimo ir desanto sudarymo rajonuose; desanto pajėgų ir priemonių naikinimas plaukiant jūra (skrendant); jūros ir oro desantų išlaipinimo atėmimas; išsilaipinusio desanto naikinimas ant kranto; evakavimo trukdymas ir atsitraukiančio į jūrą desanto naikinimas; prieš oro smūgių atėmimas visos operacijos metu.

priešlėktūvinė Δ, counter-air operation, противовоздушная операция – oro pajėgų operacija prieš oro prieš puolamąjį ir gynybinį pajėgumą siekiant įgyti ar išlaikyti norimą pranašumą ore.

psichologinė Δ, psychological operation, психологическая операция – taikos ar karo metu suplanuota veikla, taikoma siekiant politinių ir karinių tikslų priešiškosios, draugiškosios ir neutraliosios visuomenės grupės nusistatymui ir elgesiui pakeisti. Apima strateginę psichologinę, psichologinio stiprinimo ir konsolidacijos psichologinę veiklą mūšio lauke.

puolamoji oro erdvės gynybos Δ, offensive counter-air operation, наступательная противовоздушная операция – operacija, vykdoma prieš aviacijai sunaikinti, sutrukdyti ar jos veiksams apriboti kuo arčiau jos bazių.

radiologinė Δ, radiological operation, радиологическая операция – RM ar jų skleidimo prietaisų naudojimas siekiant padaryti nuostolių ar apriboti vietovės naudojimą. Šis terminas t. p. apima sąmoningą brand. sprogimų sukeltų radioakt. dulkių naudojimą.

sąlyčio Δ, close operation, операция соприкосновения – pajėgų, jau esančių sąlytyje su priešu, ir pajėgų, įtraukiamų į sąlytį su priešu, operacija.

savarankiškoji Δ, independent operation, самостоятельная операция – operacija, kurią vykdo vienos GP rūšies junginys savarankiškai arba sąveikaudamas su kitų GP rūšių junginiais, kai vykdomi vienas arba keli panašūs operatyviniai uždaviniai. Δ yra sudedamoji bendrųjų pajėgų, laivyno, mišriosios arba bendrosios operacijos dalis. Δ gali būti: oro, OEG, kai kurios jūrų operacijos.

skraidinimo sraigtasparniais Δ, helicopterborne operation, операция по переброске на вертолетах – karinio darinio ar vieneto operacija, kurioje sraigtasparniai teikia paramą skraidindami karius, atsargas ar (ir) įrangą.

specialioji oro Δ, special air operation, специальная воздушная операция – operacija, vykdoma bet kokio konflikto atveju paremiant nekonvencinius karo veiksmus, slaptą ir psichologinę veiklą.

stabdomoji Δ, halt operation, сдерживающая операция – veiksmai mobiliojoje gynyboje atsitraukiant, kai siekiama sulaikyti prieš puolimą, priversti jį pakeisti puolimo kryptį ir nukreipti jo pajėgas kryptimi, kur sutelktos pagr. besiginančios pajėgos, bei priversti jį įtraukti į mūšį rezervą anksčiau laiko jam nenaudinga kryptimi ir nepalankioje vietoje.

strateginė Δ, strategic operation, стратегическая операция – suderintų ir tarpusavyje susietų pagal tikslą, vietą ir laiką operacijų, smūgių ir kovos veiksmų, kuriuos pagal vieną sumanymą ir planą vykdo visų GP rūšių junginiai

siekdami strateginių tikslų, visuma; GP strateginių veiksmų forma. Pagr. strateginių veiksmų forma šiuolaikiniame kare – Δ karo veiksmų teatre; Δ gali dalyvauti kelios armijų grupės (frontai, laivynai), strateginės brand. pajėgos, aviacijos ir OEG junginiai. Strateginėje operacijoje kiekviena armijų grupė (frontas) gali surengti dvi ar daugiau nuoseklias armijų grupės (fronto) operacijas. Δ gali būti ir gynybos tikslais.

stratėginė oro transporto Δ, strategic air transport operation, стратегическая воздушно-транспортная операция – personalo ir krovinų skraidinimas iš vieno karo veiksmų teatro į kitą; planuoti skrydžiai, specialieji skrydžiai, logistinės paramos oro operacijos, sužeistųjų ir ligonių evakuavimas orlaiviais.

taikūs paramos Δ, peace support operation, операция по поддержанию мира – plataus spektro veiksmai, įskaitant konflikto išvengimą, taikos palaikymą, humanitarinę pagalbą, taikos stiprinimą ir taikos kūrimą. Dar skiriama tarptautinė Δ.

taktinė oro Δ, tactical air operation, тактическая воздушная операция – su sausumos ir jūrų pajėgų veiksmis suderintas oro pajėgų naudojimas siekiant įgyti ir išlaikyti pranašumą ore; neleisti judėti prieš pajėgoms į (per) kovos rajoną, t. p. joms ir jų paramos bazėms susekti ir sunaikinti; padėti įgyvendinti sausumos ar jūrų pajėgų tikslus bendrose ir jungtinėse operacijose.

taktinė oro transporto Δ, tactical air transport operation, тактическая воздушно-транспортная операция – personalo ir krovinų skraidinimas kovos veiksmų rajone: oro desanto operacijos (išmetimas su parašiuotais, išlaipinimas iš lėktuvų ir sraigasparnių), logistinės paramos oro operacijos, specialieji skrydžiai, sužeistųjų ir ligonių evakuavimas orlaiviais.

tarptautinė taikūs paramos Δ, international peace support operation, международная операция по поддержанию мира – taikos operacija, kuriai vykdyti kitos valstybės teritorijoje pagal JTO mandatą arba vykdamas kitus tarptautinius įsipareigojimus naudojami kariuomenės vienetai. Lietuvos kariuomenės vienetų dalyvavimą tokiose operacijose reglamentuoja įstatymas.

operacija prieš ataką ↑ *operacija 2.*

operacijos apibėndrinimas, operation analysis, разбор, [подведение итогов] операции – vado (pratybų vadovo) veiksmai pasibaigus operacijai (pratyboms), kuriais siekiama apibendrinti kovos veiksmų patirtį, analizuoti ir įvertinti vadų, štabų ir karinių vienetų veiksmus, išsiaiškinti ir laiku pašalinti pajėgų ir valdymo organų kovinio (operacinio) rengimo trūkumus. Δ susideda iš trijų dalių: nustatoma, kaip vyko operacija (pratybos); nustatoma, kas iš to, kas vyko, buvo teisinga ir klaidinga; nustatoma, kaip uždavinys turėtų būti kitaip vykdomas.

operacijos bruožai, operation features, черты операции – pagr. sausumos operacijos kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai: veiksmai didelėje teritorijoje ir dinamiškumas, manevringumas, greiti ir staigūs situacijos pokyčiai, netolygi kovos veiksmų eiga pagal frontą ir į gilumą, kovos veiksmų įvairovė, kovos veiksmai plačiu frontu sausumoje (ore, jūroje), karių moralinės psichologinės ir fizinės įtampos didėjimas, dideli karių, ginkluotės ir kovos technikos nuostoliai.

operacijos dināmika, dynamics of operation, динамика операции – karo veiksmų eiga, susijusi su pajėgų padėties ir situacijos pasikeitimu. Puolamosios operacijos dinamika apima prieš naikinimą ugnimi, pajėgų judėjimą prasidėjus kovos veiksmams, jų išsiskleidimą, ataką, puolimą prieš gynybos gilumoje, prieš atakų atrėmimą, svarbių rajonų (ruožų) užvaldymą. Gynybinės operacijos dinamika apima prieš naikinimą jam artėjant ir išsiskleidžiant, atakos atrėmimą, įsiskverbusio prieš naikinimą ugnimi ir kontratakoms.

operacijos eigā, dynamics of operation, ход операции – besikeičiančios situacijos ir pajėgų padėties kovos veiksmuose dinamika. Dar ↑ *operacijos dinamika.*

operacijos etāpas, operation phase, этап операции – operacijos dalis, kurioje junginio pajėgos vykdo tam tikrą operatyvinį uždavinį, dėl ko iš esmės keičiasi bendroji situacija ir sudaromos palankios sąlygos tolesniems kovos veiksmams. Operacijos ppr. planuojamos pagal uždavinius, o bendrosios operacijos – pagal etapus. Δ t. p. išskiriami tiriant ir aprašant jau surengtas operacijas. Dar ↑ *atakos etapas, pratybų etapas.*

operacijos išākymas ↑ *isākymas 2.*

operacijos organizāvimas, organization of operation, организация операции – sudedamoji operacijos rengimo dalis. Apima operacijos sprendimo priėmimą; uždauočių pajėgoms skyrimą; operacijos planavimą; sąveikos, valdymo, paramos ir aprūpinimo organizavimą.

operacijos plānas ↑ *planas 1.*

operacijos plānas susiklōščius nenumatytoms aplinkybėms ↑ *planas 1, operacijos planas.*

operacijos planāvimas, planning of operation, планирование операции – pajėgoms skirtų uždauočių ir jų vykdymo būdų eigos, pastangų paskirstymo veiksmų kryptimis ir valdymo, paramos ir aprūpinimo išsamus išaiškimas ir išdėstymas dokumentuose. Operacija planuojama remiantis vado priimtu sprendimu ir aukštesniojo vado ir jo štabo nurodymais. Δ – sudedamoji operacijos rengimo dalis. Δ gali būti lygiagretusis ir nuoseklusis, operatyvinis ir perspektyvinis. Dar ↑ *isākymas, planas 1, ugnies planavimas.*

operācijas

lygiagretūsis Δ, parallel planning of operation, параллельное планирование операции – toks operācijas planavimas, kai planavimo veiksmi vienu metu vyksta visų lygmenų štabuose dar negavus aukštesniojo vado įsakymo. Trūkstant laiko, vadas numato veiksmų sumanymą, kuriuo remiantis rengiami ir siunčiami pavaldiems padaliniais išpėjamieji įsakymai (nurodymai), kad jie laiku spėtų pasirengti būsimiems veiksams ir pradėtų planuoti operaciją.

nuoseklūsis Δ, subsequent planning of operation, последовательное планирование операции – toks operācijas planavimas, kai pavaldžių vienetų vadai pradeda planuoti operaciją tik tada, kai planavimas baigiamas aukštesniajame štabe ir gaunamas vyresniojo vado operacijos įsakymas (sprendimas).

operatyvinis Δ, operating planning of operation, оперативное планирование операции – manevro ar veiksmų sumanymo rengimas, remiantis realia situacija ir jos įvertinimo išvadomis, sprendimo priėmimas ir įsakymo operacijai išleidimas.

perspektūvinis Δ, advanced planning of operation, перспективное планирование операции – kovos veiksmų ir aprūpinimo planavimas paskesniuose operacijos etapuose, už kurį atsakingas štabo operatyvinio skyriaus padalinys.

operācijas principai, principles of operation, принципы операции – karo principai, kuriais grindžiami pagr. operacijos rengimo ir vykdymo nuostatai. Pagr. šiuolaikinės operacijos principai yra: gera pajėgų kovinė parengtis; kovos veiksmų aktyvumas, ryžtingumas ir nepertraukiamumas; veiksmų netikėtumas; nuolatinė ir gerai organizuota sąveika; ryžtingas ir savalaikis pagr. pajėgų sutelkimas pagr. veiksmų kryptimi; ugnies ir manevro derinimas; greitas pajėgų manevravimas; visapusiška operacijos parama; kovos gebos palaikymas ir greitas jos atkūrimas; tvirtas ir nenutrūkstamas karinių vienetų valdymas; nustatytų tikslų siekimas ir skirtų uždavinių vykdymas laiku; visapusiškas aprūpinimas, atsižvelgimas į karių moralinę psichologinę būseną siekiant nustatytų tikslų. Dar ↑ *branduolinio ginklo naudojimo principai, cheminio ginklo naudojimo principai, taktikos principai.*

operācijas rengimas ↑ *rengimas 1.*

operācijas saugumas ↑ *saugumas 2.*

operācijas sprendimas ↑ *sprendimas 2.*

operācijas sumanymas, concept of operation, замысел операции – aiškiai ir trumpai išdėstytas vado pasirinktas veiksmų užduočiai atlikti variantas; operacijos sprendimo pagrindas. Δ nustatoma: pagr. ir kitų smūgių kryptys (pagr. pajėgų sutelkimo rajonai); priešo naikinimo nuoseklumas ir būdai; priešo pajėgų naikinimo ugnimi tvarka, pajėgų grupuotė ir kovos rikiuotė.

operācijas teātras, theatre of operation, театр операции – geografinė erdvė, kurioje atliekama strateginio ar operatyvinio lygmens užduotis. Gali būti sausumos ir jūrų Δ. Operacijos teatre gali būti skiriami rajonai, pvz., jūrų operacijos teatre – jūrų rajonas. Dar ↑ *rajonas 1.*

operācijas tikslas ↑ *tikslas.*

operācijas užmojis, scope of operation, размах операции – pagr. operaciją apibūdinantys rodikliai: veiksmų zonos frontas ir gylis, jos trukmė, vidutinė puolimo sparta ir kt. Δ lemia operacijos tikslas ir junginio užduotys; jis priklauso nuo draugiškųjų pajėgų sudėties ir galimybių; pajėgų komplektavimo; materialinių priemonių atsargų ir kovos veiksmų paramos ir aprūpinimo galimybių; vietovės pobūdžio ir kt. situacijos aplinkybių.

operacijų „oras–žemė“ sistema, air-ground operations system, система операций „воздух-земля“ – sausumos ir (arba) oro pajėgų sistema, suteikianti SP vadui galimybių gauti, įforminti ir perduoti pavaldžių SP vienetų vadų prašymus dėl aviacinės paramos uždavinių ir dėl greito žinių ir žvalgybos informacijos paskleidimo.

operacijų centras ↑ *centras 3.*

operacijų rajonas, area of operations, район операций – 1. kovos veiksmų teritorijos dalis, reikalinga karinėms operacijoms ir jų administravimui.

2. aukštesniojo vado nustatyta ir skiriamosiomis linijomis apribota geografinė vietovė (įskaitant oro erdvę), skirta vieneto kovos veiksams.

operacinė kryptis ↑ *kryptis 2.*

operacinė parengtis ↑ *parengtis.*

operacinė sistema, operating system, операционная система – *komp.* svarbiausia kompiuterinės sistemos dalis, kuri vadovauja kompiuterinės sistemos darbui: paleidžia taikomas programas, tvarko techninius išteklius, nurodo vartotojui, koku būdu bendrauti su kompiuteriu, atlieka įvestų duomenų ir gautų rezultatų laikymo operacijas atminties įrenginiuose, užtikrina kompiuterinės sistemos techninių išteklių ir vartotojų duomenų ir informacijos saugumą. Δ yra pirmoji programinė įranga, kuri iš standžiojo disko kopijuojama į laisvosios kreipties atmintį, kai tik įjungiamas kompiuteris. Ši sistema iš atminties įrenginių iškviečia į laisvosios kreipties atmintį kiekvieną reikalingą pagalbinę ir taikomąją programas. Δ vidinės komandos įjungus kompiuterį automatiškai kopijuojamos iš standžiojo disko į laisvosios kreipties atmintį, kur lieka tol, kol kompiuteris išjungiamas. Δ išorinės komandos nenaudojamos paleidžiant taikomas programas ir todėl laikomos

antriniuose atminties įrenginiuose, dažn. standžiajame diske; kopijuojamos į laisvosios kreipties atmintį tik tada, kai jų prireikia atlikti pagalbinę Δ funkciją (pvz., rūšiuoti, sujungti, kopijuoti, naikinti bylas, formatuoti diskus ir kt.).

operacinių interesų rajonas, area of operational interest, район оперативных интересов – OEG rajonas, kuriame dominuojančių skrydžių kursų perdavimo tuo pačiu lygmeniu informacija automatiškai perduodama šalia esantiems OEG vienetams pagal nustatytus kriterijus, pvz., tapatybę ir vietą.

operatyvinė direktyvą ↑ *direktyva 4.*

operatyvinė gynyba ↑ *gynyba.*

operatyvinė gynybos zona ↑ *zona, gynybos zona.*

operatyvinė grupė ↑ *grupė 1.*

operatyvinė grupuotė ↑ *grupuotė.*

operatyvinė informacija ↑ *informacija 1.*

operatyvinė manėvrinė grupė ↑ *grupė 1.*

operatyvinė pauzė, lull, оперативная пауза – 1. laikas tarp nuosekliai vykdomų puolamųjų operacijų, kuris reikalingas pajėgoms ir atsargoms papildyti prieš kitą operaciją.

2. laikas, kuriam per pratybas sustabdomi pajėgų veiksmai, kad galima būtų išanalizuoti pratybų etapo rezultatus ir suderinti ar patikslinti kito pratybų etapo veiksmų tvarką. Per pratybas taktinius veiksmus sustabdo pratybų vadovas. Δ skelbiama, kai reikia išskirti pajėgas, atlikti žygį, susitelkti nustatytuose rajonuose ir kt. atvejais.

operatyvinė rikiuotė ↑ *rikiuotė 1.*

operatyvinė sąveika ↑ *sąveika 1.*

operatyvinė sėkmė ↑ *sėkmė.*

operatyvinė situacija ↑ *situacija.*

operatyvinė suvestinė ↑ *suvestinė.*

operatyvinė užduotis ↑ *užduotis 2.*

operatyvinė užtvara ↑ *užtvara.*

operatyvinė veiklą, operational activities, оперативная деятельность – specialius valstybės įgaliojimus turinčių operatyvinės veiklos subjektų (krašto apsaugos – Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie KAM, vidaus reikalų, muitinės sistemų, Valstybės saugumo departamento, Specialiųjų tyrimų tarnybos padalinių) vieša ir slapta žvalgybinio pobūdžio veikla, vykdoma LR operatyvinės veiklos įstatymo (2002 06 20, Nr. IX-964) nustatyta tvarka. Operatyvinės veiklos uždaviniai: nusikaltimų prevencija; nusikaltimų išaiškinimas; asmenų apsauga nuo nusikalstamo poveikio; veikų, keliančių grėsmę valstybės konstitucinei santvarkai, jos nepriklausomybei, ekonominiams saugumui, valstybės gynybinei galiai užtikrinti ar kitiems svarbiems nacionalinio saugumo interesams, prevencija ir išaiškinimas; valstybės paslapčių apsauga ir kt. Operatyvinės veiklos metodai: operatyvinė apklausa, operatyvinė apžiūra, operatyvinis patikrinimas, slaptas sekimas, agentūrinis metodas, elektroninė ↑ *žvalgyba.*

operatyvinė žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

operatyvinės atsargos ↑ *atsargos.*

operatyvinė-taktinė raketą ↑ *raketa.*

operatyvinio išskleidimo plānas ↑ *planas 1.*

operatyvinio išskleidimo rajonas, operational deployment area, район оперативного развертывания – vieta, kur numatytas operatyvinių grupuočių išskleidimas kovos veiksams vykdyti.

operatyvinio laiko šūolis, operational time leap, скачок оперативного времени – mokymo tikslu operatyvinio laiko perkėlimas astronominio laiko atžvilgiu į vėlesnį pratybų laiką užbaigus vieno etapo klausimus, kad pereitų prie kitų pratybų etapo klausimų.

operatyvinio manėvro formos, forms of operational manoeuvre, формы оперативного маневра – *ist.* terminas, kuriuo iki XX a. 7 d-mečio buvo įvardijami priešo grupuočių triuškinimo būdai puolamosiose ir gynybinėse operacijose. Δ buvo skiriamos: smūgis iš fronto viena arba keliomis kryptimis; priešo grupuotės operatyvinis apėjimas arba apglėbis; smūgiai sueinančiomis kryptimis siekiant apsupti ir sunaikinti didelę priešo grupuotę; smūgiai siekiant atkirsti priešo pajėgas nuo atsitraukimo kelių ir priremti prie sunkiai įveikiamos vietovės ir kt. Kai kuriose kariuomenėse vartojamas terminas „manevro formos“.

operatyvinio vadovavimo grandis ↑ *vadovavimo grandis 1.*

operatyvinio valdymo pasikeitimas, change of operational control, смена оперативного руководства – data ir laikas (Grinvičo laikas), kada pajėgų ar vieneto operatyvinio valdymo įgaliojimai yra perduodami kitai vadovybei.

operatīvais

operatīvais aprūpināms ↑ *aprūpināms 2.*

operatīvais budžetotājs ↑ *budžetotājs.*

operatīvais dengīms ↑ *dengīms 1.*

operatīvais desants ↑ *desants.*

operatīvais junginys ↑ *junginys.*

operatīvais karo lygmuo ↑ *karo lygmuo.*

operatīvais kēlijs ↑ *kēlijs.*

operatīvais laiks ↑ *laiks 1.*

operatīvais manēvras ↑ *manēvras 2.*

operatīvais maskāvims ↑ *maskāvims.*

operatīvais mēnas, operational art, оперативное искусство – sudedamoji Rusijas ir kitu NVS šaliu karo meno dalis, apimanti įvairių GP rūšių junginių operacijų rengimo ir vykdymo teoriją ir praktiką. Šis dalykas užima tarpinę padėtį tarp taktikos ir karinės strategijos. Kai kuriose šalyse kartais Δ vad. didžiaja taktika arba mažąja strategija. Teoriniai Δ tikslai: tirti šiuolaikinių operacijų ir kt. junginio operatyvino naudojimo formų dėsningumus, turinį ir pobūdį; kurti naujus operacijų rengimo ir vykdymo, sąveikos organizavimo ir palaikymo, operacijos pajėgų aprūpinimo ir valdymo būdus ir metodus; rengti rekomendacijas apie karo veiksmų teatro operatyvinę įrangą; tyrinėti galimo priešo požiūrį į operatyvino masto kovos veiksmus. Δ praktinė išraiška – vadų, štabų ir junginių veikla rengiant ir vykdant operacijas, vadovaujant pajėgoms ir visapusiškai jas aprūpinant. Šiuolaikinis Δ atskirai tyrinėja bendrųjų pajėgų junginių ir skirtingų GP rūšių junginių veiklą.

operatīvais operacijos planavimas ↑ *operacijos planavimas.*

operatīvais pajėgų išskleidimas ↑ *išskleidimas 1.*

operatīvais pajėgų tañkis ↑ *tankis 2, pajėgų tankis.*

operatīvais pajėgų valdymas ↑ *valdymas 2, pajėgų valdymas.*

operatīvais pavaldumas, operational subordination, оперативное подчинение – laikinas junginių ir dalinių pavaldumas kovos užduoties vykdymo metu vadui, rengiančiam operaciją ir tiesiogiai jai vadovaujančiam.

operatīvais rengimas ↑ *rengimas 2.*

operatīvais rezervas ↑ *rezervas 1.*

operatīvais skėrius, operational section, оперативный отдел – karinio vieneto štabo padalinys, atsakingas už karinio vieneto kovos veiksmų planavimą ir dalinių (padalinių) pasiruošimo vykdyti kovos veiksmus kontrolę.

operatīvais-stratėginis junginys ↑ *junginys.*

operatīvais-taktinis junginys ↑ *junginys.*

operatīvais-taktinis skaičiavimas, operational and tactical calculation, оперативно-тактические расчеты – veiksmas, kuriais nustatomi kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai, būtini priimti sprendimą planuojant operaciją ir valdant pajėgas kovos veiksmų eigoje. Pagr. rodikliai yra: draugiškųjų pajėgų ar priešo kovinis pajėgumas; operatyvinis ar taktinis pajėgų tankis; pajėgų ir priemonių santykis; reikiamas laikas – judėti, užimti pradinį rajoną, įvykdyti kovos užduotį ir kt.; reikiamas naikinimo (kovos) priemonių skaičius; žygio ir transportavimo rodikliai; galimi nuostoliai priešui panaudojus MNG ir kt.

operatīvais transportavimas ↑ *transportavimas.*

operatīvais užnugaris ↑ *užnugaris 2.*

operatīvais vadovavimas ↑ *vadovavimas.*

operatīvais veikimo spindulys ↑ *spindulys 1.*

operatyvūs artilėrijos ugnies valdymas ↑ *ugnies valdymas 2, artilėrijos ugnies valdymas.*

operatyvūs specialūs švārinimas ↑ *specialūs švārinimas.*

operatyvūs valdymo ryšys ↑ *ryšys.*

operātorius, operator, оператор – 1. pareigūnas, einantis funkcinės pareigas kai kuriuose techniniuose įrenginiuose (radiolokacijos stotyse, taikymo stotyse ir kt.).

2. neoficialus štabų operatyvinių skyrių (poskyrių, valdybų) karininkų specialybės pavadinimas.

optika, optics, оптика – fizikos šaka, tirianti šviesos ypatybes, jos sklaidimą įvairioje aplinkoje, sąveiką su įvairiomis medžiagomis; vienas seniausių mokslų, pvz., kvantinė Δ – Δ, nagrinėjanti reiškinius, kuriuose, sąveikaujant šviesai

ir medžiagai, reiškiąsi elementariųjų sistemų kvantinės savybės. Δ tyrinėja elektromagnetines bangas: regimąsias, ultravioletines ir infraraudonąsias. Skiriama elektroninė, pluoštinė Δ , \uparrow biooptika, \uparrow elektrooptika, \uparrow hidrooptika.

elektrėninė Δ , electronic optics, электронная оптика – elektronikos šaka, tirianti elektronų arba jonų pluošto sąveiką su elektriniais ir magnetiniais laukais (pluošto sudarymą, fokusavimą, krypties keitimą). Δ tyrimų pagrindu sukurtas elektroninis lęšis, naudojamas elektroniniuose mikroskopuose, elektringųjų dalelių greitintuvuose, masių spektrometruose.

pluoštinė Δ , fibrous optics, волоконная оптика – optikos sritis, tirianti šviesos ir vaizdų perdavimą šviesolaidžiais [tuščiaviduriais metaliniais vamzdeliais su poliruotu vidiniu paviršiumi arba skaidriais dielektriniais strypais arba siūlais (pluoštais), susidedančiais iš šerdies ir apvijos]. Šviesa plinta šviesolaidžiais dėl visiško vidinio atspindžio šviesolaidžio paviršiuje. Δ principų naudojimo sritys: pluoštinis optinis ryšys, vaizdų šifravimas ir dešifravimas, optinės elektroninės žvalgybos priemonės, automatinio taikinių atpažinimo įtaisai, skaičiavimo technika, hidroakustinė aparatūra, karo medicina ir kt.

optinė elektrėnika \uparrow elektronika.

optinė jūrų minų ieškà \uparrow jūrų minų ieška.

optinė nusitaikančioji galvutė \uparrow nusitaikančioji galvutė.

optinė žvalgyba \uparrow žvalgyba.

optiniai elektrėniniai elementai, optical electronic elements, оптико-электронные элементы – skaičiavimo, ryšių technikos elementai, kurių veikimas pagrįstas optiniais ir elektros reiškiniais: lazeriai, šviesos diodai, fotodiodai, fotovaržos, optronai, šviesolaidžiai. Δ turi plačią dažnio juostą, praleidžia labai aukšto dažnio signalus. Optinės informacijos apdorojimo sistemos (sudarytos iš Δ) jungiamos su kompiuteriu. Kompiuteriuose naudojami informacijos fotoelektrinio skaitymo, įvedimo, atminties, spausdinimo ir informacijos perdavimo, laikymo ir apdorojimo įrenginiuose. Dar \uparrow lazeris, optronas.

optinis atšvaitas \uparrow atšvaitas.

optinis elektrėninis maskāvimas \uparrow maskavimas.

optinis elektrėninis prietaisas, optical electronic device, оптико-электронный прибор – prietaisas savo arba atspindėtai nuo objekto optinei spinduliutei priimti ir keisti į regimąjį vaizdą, skirtas žvalgomiesiems (stebimiems) objektams aptikti ir atpažinti ir, jei reikia, jų koordinatėms nustatyti. Skiriami infraraudonieji prietaisai, priimantys infraraudonąją spinduliute, ir televizinė technika, naudojanti silpną (Mėnulio, žvaigždžių) regimąjį spinduliavimą. Δ priklauso: stebėjimo ir žvalgybos prietaisai (naktiniai akiniai, žiūronai ir kt. stebėjimo prietaisai, aktyvieji šviesos tolimaciai, šiluminiai pelengatoriai, lokatoriai ir kt.), naktiniai taikikliai ir ginklų valdymo priemonės (infraraudonosios, televizinės ir lazerinės nusitaikančiosios galvutės, nekontaktiniai optiniai sprogdikliai, lazeriniai ir pluoštiniai optiniai girokopai ir kt.).

optinis elektrėninis slopinimas \uparrow slopinimas.

optinis lazerinis ryšys \uparrow ryšys, optinis ryšys.

optinis lokātorius \uparrow lokatorius.

optinis prietaisas, optical instrument, оптический прибор – prietaisas, kurio veikimas pagrįstas šviesos bangų savybėmis. Vaizdas gaunamas įvairiomis lęšių, prizmių, veidrodžių ir kt. sistemomis. Pagr. Δ dalys – objektyvas ir okuliaras. Δ skiriami: \uparrow stebėjimo ir žvalgybos prietaisai, \uparrow optiniai elektrėniniai prietaisai, tolimaciai (\uparrow tolimatis), pakilimo ir krypties kampų matuokliai (\uparrow kampamatis), taikikliai (\uparrow taikiklis) ir taikymo prietaisai, navigacijos, optinio ryšio, fotografavimo aparatai.

optinis ryšys \uparrow ryšys.

optinis spinduliāvimas \uparrow spinduliavimas.

optinis taikiklis \uparrow taikiklis.

optinis tinklėlis, optical reticle, оптическая сетка – optinio prietaiso (pvz., žiūrono) židininėje plokštumoje esanti skalė, skirta objektams ar dydžiams matuoti.

optinis tolimatis \uparrow tolimatis.

optronas, optron, оптрон – elektrėninis prietaisas elektrėniniams signalams paversti optiniais signalais ir atvirkščiai, kai reikia juos apdoroti, stiprinti ir perduoti. Sudarytas iš šviesos spindulio ir šviesos imtuvo. Spindulis elektrinį įėjimo signalą paverčia šviesos signalu, kuris optiniu kanalu perduodamas šviesos imtuvui, o šis signalą paverčia vėl elektriniu. Svarbiausi Δ pranašumai: elektrėškai atskirtos įėjimo ir išėjimo grandinės, signalai praleidžiami tik viena kryptimi, plati dažnių juosta, ilgas veikimo laikas, maži matmenys ir masė. Naudojamas skaičiavimo, matavimo, automatikos įrenginiuose.

oraĩ, weather, погода – tam tikras meteorologinių elementų (oro temperatūros, drėgnumo, slėgio, vėjo, debesuotumo, kritulių) derinys vienoje vietoje kuriuo nors metu. Δ kinta periodiškai (per parą, metu laikais) ir neperiodiškai – dėl atmosferos cirkuliacijos. Neperiodinį Δ kitimą lemia į Lietuvą atslenkančios jūrinės ir žemyninės arktinio, vidutinių platumų ir tropinio oro masės. Dažn. Lietuvoje yra vidutinių platumų oro masės. Jūrinės oro masės neša drėgnus Δ, palyginti aukštą oro temperatūrą žiemą ir žemą – vasarą; žemyninės – žiemą – žemą oro temperatūrą, vasarą – aukštą; arktinės – nelabai drėgną orą, šalnas pavasarį ir rudenį, labai žemą oro temperatūrą žiemą (iki -40°C; absoliuti žemiausioji temperatūra – Utenoje -43°C); tropinės – šiltus orus, ankstyvą pavasarį, karštį vasaros pradžioje, ilgesnę vasarą. Δ daro įtaką vietovės taktinėms savybėms, todėl į juos atsižvelgiama planuojant, organizuojant ir vykdant kovos veiksmus.

oránžinė mėdžiaga ↑ *medžiaga 1.*

oránžinių pajėgos ↑ *pajėgos 4.*

oránžinių vadas ↑ *vadas.*

orbitinė stotis ↑ *stotis.*

òrdinas, order, орден – 1. aukščiausias valstybinio apdovanojimo už ypatingus nuopelnus, tarp jų ir už karinius, pasižymėjimo ženklas. Kiekvienas Δ turi savo statutą, kuriame nurodoma, kas ir už kokius nuopelnus gali būti apdovanotas tuo Δ, nustatoma jo nešiojimo tvarka. Pvz., Vyčio Kryžiaus ordinu apdovanojami asmenys, pasižymėję didvyrišku narsumu ir ištverme ginant LR laisvę ir nepriklausomybę; kariai, savanoriai ir kt. piliečiai, įvykdę itin reikšmingus žygdarbius kovos aplinkybėmis, sumaniai vadovaujantys krašto apsaugos daliniams kovinėse operacijose, nepriklaistingai atliekantys krašto apsaugos tarnybos pareigas. Δ steigia LR Seimas, skiria – Respublikos Prezidentas.

2. *ist.* viduramžių karinė katalikų vienuolių riterių organizacija, pvz., kalavijuočių, Livono, Vokiečių Δ.

kalavijuočių Δ, Swordbearers Order, орден меченосцев – vokiečių katalikiškasis dvasinis riterių ordinas, įkurtas 1202 Rygos episkopato teritorijoje ir skirtas R. Pabaltijui užgrobti ir plėsti. Pavadinimas „Δ“ kilęs nuo pavaizduoto ant balto apsiausto gaudono kryžiaus su kalaviju. Δ turėjo nuolatinę riterių kariuomenę, kuri nuo XIII a. pr. dalyvavo Kryžiaus žygiuose prieš lybius, žemgalius, estus ir kt. Pabaltijo gentis. 1236 Saulės mūšyje (ties Šiauliais) Δ kariuomenė pralaimėjo jungtinėms lietuvių ir žemgalių pajėgoms. Δ ordino likučiai 1237 prisijungė prie Vokiečių ordino ir R. Pabaltijyje įkūrė Livonijos ordiną. Dar ↑ *riterių kariuomenė.*

Livònijos Δ, Livonian Order, Ливонский орден – katalikiškasis vokiečių riterių valstybinis ir karinis politinis darinys R. Pabaltijo latvių ir estų žemėse (1237–1562). Įkurtas susijungus kalavijuočių ordino likučiams ir daliai Vokiečių ordino. Δ karinių rinktinių pagrindą sudarė sunkioji riterių raitija. Karinėse pajėgose t. p. buvo samdiniai ir vasalų raitija. Δ kariavo grobikiškus karus prieš Lietuvą ir Rusiją, engė latvių ir estų valstiečius. Ordiną triuškino lietuvių, lenkų, rusų pajėgos Ledo kautynėse (1242), Žalgirio mūšyje (1410). Δ buvo visiškai sutriuškintas per Livonijos karą (1558–1583).

Vòkiečių Δ, *kryžiūočių* Δ, Teutons Order, Crusaders Order, Тевтонский орден, орден крестоносцев – vokiečių vienuolių karinė organizacija, įkurta 1190 per Akos (Izraelis) apsiaustį kryžiaus žygio į Palestiną metu. Nuo XIII a. Pabaltijyje, iš prūsų, lietuvių, lenkų užgrobtose žemėse, buvo Δ valstybė. 1237 prie Δ prisijungė sutriuškinto kalavijuočių ordino likučiai. 1410 Žalgirio mūšyje Δ buvo sutriuškintas. Nuo 1426 Lenkijos vasalas. 1525 Δ valdos Pabaltijyje pasidarė savarankiška Prūsijos hercogyste. 1809 Δ buvo panaikintas. Atkurtas Austrijoje (1834), turi nedaug narių.

ordinātė, ordinate, ордината – antroji Dekarto koordinatė.

oreivýstė, aeronautics, воздухоплавание – skraidymas lengvesniais už orą orlaiviais (↑ *dirizablis*, ↑ *aerostatas* ir kt.), keliamais statinės keliamosios jėgos. Δ praktinės reikšmės nebeturi (oro balionai dažn. naudojami sportui ir pramogoms). Oreivystės pradžia – 1783, kai broliai J. ir B. de Montgolfier (Prancūzija) pagamino ir išbandė šilto oro prileistą aerostatą (juo pirmą kartą skrido žmogus).

orientāvimas, orientation, ориентирование – informacija apie susiklosčiusią kovos veiksmų situaciją, pajėgų padėtį ir jų užduotis, kurią praneša aukštesnioji vadovybė pavaldiems daliniams, kad jie laiku ir visapusiškai pasiruoštų vykdyti jiems skirtas kovos užduotis. Δ gali būti vykdomas organizuojant ir palaikant sąveiką tarp pajėgų junginių ir dalinių. Δ būna taktinis ir topografinis, pabūklų, stebėjimo prietaisų, žemėlapių ir kt. Dar ↑ *orientavimosi sąlygos, orientyras.*

pabūklo Δ, gun orienting, ориентирование орудий – *art.* pabūklo nukreipimas į taikinį arba pagr. kryptimi.

stebėjimo prietaisų Δ, orientation of surveillance instruments, ориентирование приборов наблюдения – optinės prietaiso ašies žymėjimas pagal direkcinį kampą ar kt. atramos kryptį. Tai reikalinga žvalgant, nurodant ir aptinkant taikinį (orientyrą, žyminį), valdant ugnį. Pagr. Δ būdai: pagal orientavimo arba pagr. šaudymo krypties direkcinį kampą, pagal bendrą orientyrą, pagal dangaus šviesulį ir kt.

tāktinis Δ, tactical orientation, тактическое ориентирование – vienas iš būdų greitai supažindinti pavaldžius vadus su priešo ir savo karinių vienetų išsidėstymu vietovėje ir jų vykdomais kovos veiksmais. Ppr. organizuojamas kartu su topografiniu orientavimu ant vietovės maketo ar lauko sąlygomis.

topogrāfinis Δ, topographic orientation, топографическое ориентирование – savo, topografinių ir taktinių objektų

buvimo vietos nustatymas pasaulio šalių, vietovės reljefo ir objektų, savo ar priešo pajėgų atžvilgiu. Atliekamas pagal Saulę, Šiaurinę žvaigždę, kartografinius objektus, pagal žemėlapi, aerofotografinę nuotrauką, kompasą, navigacinę aparatūrą, radijo, šviesos ir garso signalus, t. p. naudojant ↑ *globalinę padėties nustatymo sistemą*.

žemėlapis Δ, map orientation, ориентирование карты – suteikimas žemėlapiui tokios padėties, kad jo šiaurinis kraštas (lapo viršus) būtų nukreiptas į geografinę šiaurę. Žemėlapis orientuojamas sutapdinant žemėlapyje ir vietovėje linijinį orientyrą arba kryptį į tą patį orientyrą arba pagal kompasą.

orientāvimosi sąlygos, orientation conditions, условия ориентирования – vietovės savybės, padedančios nustatyti buvimo vietą, išlaikyti judėjimo kryptį pasaulio šalių arba kartografinių objektų atžvilgiu. Δ apibūdina joje esantys gamtiniai, dirbtiniai objektai ir orientyrai.

orientyras, orientation point, ориентир – gerai matomas, išsiskiriantis vietovės objektas arba reljefo elementas, pagal kurį susitarta nustatyti buvimo vietą, judėjimo kryptį, mūšio metu vadovaujama padaliniais, valdoma ugnis, nurodomi taikiniai ir kt. Δ turi būti pažymėtas žemėlapyje arba schemeje. Skiriamas taškinis (užimantis vietovėje palyginti mažą plotą, pvz., bokštas, pavienis medis, stulpas ir t. t.), linijinis (siauras, bet ilgas, pvz., upė, kelias, geležinkelis, magistralinė elektros linija ir t. t.) ir plotinis (užimantis vietovėje palyginti didelį plotą, pvz., gyvenvietė, ežeras, pelkė, miško masyvas ir t. t.) Δ. Orientyrus nurodo vyresnysis vadas. Dar ↑ *schema*.

pagrindinės kryptiės Δ, zero point, ориентир основного направления – orientyras, rodantis pagr. šaudymo kryptį.

šviečiamasis Δ, illuminated reference point, световой ориентир – šviečiamųjų bombų (minų, sviedinių ar raketų) sprogimai prieš gynybos gilumoje arba virš jo priešakinių pozicijų, rodantys bendrąją puolimo kryptį puolantiems vienietams. Δ atpažįstamas pagal iš anksto sutartą sprogimų skaičių ir spalvą.

orientyrų schemà ↑ *schema*.

orinis branduolinis sprogimas ↑ *sprogimas, branduolinis sprogimas*.

orinis sprogimas ↑ *sprogimas*.

orinis žyminys ↑ *žyminys*.

orinis šautuvas ↑ *šautuvas*.

orinių ir antžeminių sprogimų lygybė, mixed, равенство воздушных и наземных – *art.*: 1. maždaug vienodas sprogusių ore ir ant žemės sviedinių skaičius nuotolinio arba rikošetinio šaudymo metu.

2. taikytojo ar stebėtojo nustatyti šaudymo rezultatai, kad ore ir ant žemės sprogo vienodas iššautų sviedinių skaičius.

orinių sprogimų pėrsvara, mixed air, преобладание воздушных – *art.*: 1. daugiau sprogusių ore negu ant žemės sviedinių skaičius nuotolinio arba rikošetinio šaudymo metu.

2. taikytojo ar stebėtojo nustatyti šaudymo rezultatai, kad iš visų iššautų sviedinių daugiau sprogo ore negu ant žemės.

órlaivio kilimo koridorius ↑ *koridorius*.

órlaivio kùrsas ↑ *kùrsas 1*.

órlaivio liemuõ, fuselage, фюзеляж – orlaivio dalis, jungianti sparnus, variklius, vairus, važiuoklę. Orlaivio liemenyje įrengiamos įgulos ir keleivių kabinos, degalų talpyklos, krovinių ir ginkluotės skyriai ir kt. įranga.

órlaivio manevrāvimas, aircraft manoeuvre, маневрирование летательного аппарата – vieno ar kelių orlaivio skrydžio parametrų (krypties, aukščio, greičio) keitimas paskirtos kovos užduoties atlikimui užtikrinti. Manevruojama naudingai padėčiai atakuojant taikinį užimti, prieš smūgiams išvengti, jo OEG įveikti, t. p. orlaivių ar jų grupių tarpusavio padėčiai keisti.

órlaivio māsė ↑ *masė*.

órlaivio modifikāvimas ↑ *modifikavimas*.

órlaivio padėklas, aircraft flat pallet, поддон летательного аппарата – padėklas, pajėgus atlaikyti ir stabilizuoti nustatytą krūvį, sukonstruotas specialiai pritvirtinti orlaivyje.

órlaivio pakabà, aircraft store, подвеска летательного аппарата – įtaisas orlaivio viduje ar jo išorėje, prirėkus tinkamas prikabinti ir nukabinti įrangą orlaiviui skrendant ar stovint ir galintis atsiskirti nuo orlaivio skrydžio metu. Δ būna dvejopa: išmetamoji – ppr. atskiriama nuo orlaivio skrydžio metu (šaudmenys, raketos, bombos, minos, torpedos, pirotechnikos prietaisai, hidroakustiniai plūdurai, povandeniniai signalizatoriai ir kt. panašūs daiktai); neišmetamoji – ppr. nuo orlaivio skrydžio metu neatskiriama (degalų bakas, konteineriai, lentynos, taikikliai, krovinio išmetimo konteineris ar panašūs daiktai). Dar ↑ *krovinio masė*.

órlaivio vādas ↑ *vadas*.

órlaivis, aircraft, летательный аппарат – aparatas skristi atmosferoje. Orlaivis gali būti lengvesnis už orą (↑ *dirizablis*, ↑ *aerostatas* ir kt.) ir sunkesnis už orą (↑ *sklandytuvas*, ↑ *lėktuvas*, ↑ *sraigatasparnis*, ↑ *malūnsparnis*, ↑ *konvertoplanas*). Dar ↑ *erdvėlaivis*.

bepilòtis Δ, unmanned aerial vehicle, беспилотный летательный аппарат – valdomas be įgulos orlaivis. Δ gali būti: autonomiškai arba nuotoliniu būdu valdomas lėktuvo schemos orlaivis, automatinis erdvėlaivis. Skiriamas bepilotis kovos ir žvalgybinis orlaivis, t. p. vienkartinis ar daugkartinis orlaivis taikinys. Plačiaja prasme bepiločiams orlaiviams priskiriamos ir įvairios paskirties valdomosios raketos. Δ turi tam tikrą intelektą ir puikias eksploataavimo savybes. Pvz., JAV Δ SL-327 – skrydžio greitis 150 km/h, sparnų ilgis 1,5 m; pakibęs vietoje gali saugoti teritoriją, o turėdamas judėjimo detektorius ir ginklus – budriai saugoti valstybės sieną ir atakuoti bet kurį judantį taikinį. JAV Δ „Predator“ („Plėšrūnas“) iki 20 valandų gali kontroliuoti 600 km teritoriją; buvo naudojamas Bosnijoje. Rusijos Δ „Pčelka-1D“ pagamintas pagal „Stealth“ („Nepastebimas“) technologiją.

bepilòtis kovòs Δ, unmanned combat aircraft, беспилотный боевой летательный аппарат – automatiškai (autonomiškai arba nuotoliniu būdu) valdomas orlaivis antžeminiams ir jūrų objektams naikinti. Δ priklauso: sparnuotoji raketa, planeris su koviniu užtaisu, bepilotis nuotolinio valdymo orlaivis ir kt. Veikimo nuotolis nuo kelių dešimčių iki kelių tūkstančių km, skrydžio aukštis nuo 50–100 m iki 25–30 km, greitis – nuo ikigarsinio iki viršgarsinio. Δ gali nešti įprastinį arba brand. užtaisą. Leidžiamas iš antžeminių leidimo įrenginių, laivų ir lėktuvų.

bepilòtis žvalgýbos Δ, unmanned reconnaissance aircraft, беспилотный разведывательный летательный аппарат – automatiškai valdomas orlaivis strateginei, operatyvinei ir taktinei oro žvalgybai sausumos ir jūrų karo veiksmų teatruose. Turi specialią įrangą, kuri sudaro galimybes žvalgyti įvairiais būdais (fotografuojant, stebint radiolokacijos metodais ir kt.) dieną ir naktį.

kòvai pàrengtas Δ, combat-ready aircraft, боеготовый летательный аппарат – pripildytas degalų, ginkluotas kovos orlaivis su kovos parengties būklės įgula.

kòvai tìnkamas Δ, combat-available aircraft, боеспособный летательный аппарат – orlaivis, pajėgus įvykdyti kovos uždavinį. Jo pagr. ginklų sistema turi veikti, bet jam gali reikėti degalų papildymo, apginklavimo arba kovai parengtos įgulos.

naikintuvùs nukreìpintis Δ, fighter-directing aircraft, направляющий истребителей летательный аппарат – orlaivis, turintis įgulą ir įrangą naikintuvams nukreipti.

sanitàrinis órlaivis, medical aircraft, санитарный летательный аппарат – *tarpt. teis.* oro transporto priemonės, išskirtinai naudojamos sužeistiesiems, ligoniams ir asmenims, nukentėjusiems sudužus laivui, evakuoti, medicinos personalui ir inventoriui gabenti, kurios negali būti puolamos ir turi būti konflikto šalių gerbiamos, kai skrenda suinteresuotų konflikto šalių susitarimu specialiai nustatytame aukštyje, laiku ir maršrutu. Priešingais atvejais Δ draudžiama skristi virš priešo ar jo okupuotos teritorijos. Priverstinai nusileidę gali būti tikrinami. Δ leidžiama skristi virš neutralių šalių teritorijos.

vadovàujantysis Δ, lead aircraft, управляющий летательный аппарат – orlaivis, kuriam pavestos vadovavimo ir valdymo funkcijos.

vedamàsis Δ, wingman, trail aircraft, ведомый летательный аппарат – orlaivis, skrendantis nustatytu atstumu nuo vedančiojo orlaivio, vykdamas jo vado komandas ir užtikrinantis jo priedangą.

vėdantysis Δ, lead aircraft, ведущий летательный аппарат – orlaivis, skrendantis priekyje dviejų ar daugiau orlaivių. Jo vadas valdo lėktuvų (sraigatasparnių) grupę (pora, grandį, eskadrilę ir pan.), skrendančią vienoje su juo kovos rikiuotėje.

žymėjimo Δ, pathfinder aircraft, обозначающий летательный аппарат – orlaivis su specialiai išmokyta įgula, skraidinantis parašiuotais nu(si)leidžiamas orlaivių nutūpimo zonų ženklintojų komandas, taikinių ženklintojus ar pagalbines navigacijos priemones prieš atvykstant pagr. pajėgoms į nusileidimo (nutūpimo) zoną ar taikinį. Dar ↑ *žymėjimo komanda*.

órlaivis-erdvėlaivis ↑ *erdvėlaivis*.

órlaivių ešelonàvimas ↑ *ešelonavimas 1*.

órlaivių išsklaidymo rajònas, aircraft dispersal area, район рассредоточения авиации – rajonas žemėje stovintiems orlaiviams išsklaidyti mažinant jų pažeidžiamumą prieš oro antpuolio metu.

órlaivių kòvos rikiuòtė ↑ *rikiuotė 2, orlaivių rikiuotė*.

órlaivių nukreipìmas, aircraft direction, наведение летательных аппаратов – valdymo būdas, kai orlaiviui nurodomi judėjimo parametrai (kryptis, greitis, aukštis ir kt.), kurie nukreipia jį į numatytus priešo naikinimo objektus. Δ gali būti pagal prietaisus (automatinis) ir tiesioginis. Atliekamas iš valdymo punktų, kol taikinį perims orlaivio radiolokacijos stotis arba tiesiogiai pastebės orlaivio įgula. Naikintuvai kreipiami tiesiai į oro taikinį. Kreipiant orlaivį į antžeminį (antvandeninį, povandeninį) taikinį, galima naudoti pagalbinį orientyrą taikinio rajone.

órlaivių pakrovimo lentelė, aircraft loading table, таблица загрузки самолетов – duomenų apie krovinį, esantį kiekviename orlaivyje, lapas. Tokią lentelę naudoja kiekvieno skraidinamo orlaiviais karinio vieneto vadas.

órlaivių rikiuotė ↑ *rikiuotė 2.*

órlaivių sutelkimo aikštėlė, aircraft marshalling area, площадка сосредоточения самолетов – vieta, kurioje orlaiviai gali būti išrikiuoti prieš pakildami ar surinkti nutūpę.

órlaivių valdymo vienetas ↑ *vienetas 1.*

óro aňtpuolis ↑ *antpuolis.*

óro-antžeminė operacija ↑ *operacija 2.*

óro ármija ↑ *armija.*

óro atakà ↑ *ataka.*

óro desántas, airborne assault, воздушный десант – **1.** kariai, parengti atlikti operacijas juos nuleidus parašiutais arba nutūpdžius orlaivį.

2. desantas, skraidinamas į priešų užnugarį lėktuvais, sraigtasparniais arba sklandytuvais. Δ nuleidžiamas trejopai: parašiutais, nutūpdžius orlaivį ir mišriai. Parašiutais Δ leidžiamas iš transporto lėktuvų. Toks desantas ppr. priešų užnugaryje kaunasi, užima aerodromus ir sudaro sąlygas lėktuvams su papildomu desantu nusileisti. Daugelio valstybių kariuomenėse yra oro desanto pajėgos, kurių vienetai sudaro operatyvinių ir strateginių desantų branduolį. Taktinių desantų branduolys – oro desanto padaliniai ir bendrųjų pajėgų daliniai (junginiai), kurie išlaipinami tik nutūpdžius lėktuvus. Dar ↑ *desantavimas, desanto pajėgos, oro desanto išmetimas, oro desanto nuleidimas, oro desanto nusileidimas, oro desanto operacija.*

óro desánto ármija ↑ *armija.*

óro desánto atakà ↑ *ataka.*

óro desánto divizija ↑ *divizija.*

óro desánto išmetimas, paratroop of airborne assault, выброска воздушного десанта – karių ir krovinio išmetimas su parašiutais iš skrendančio orlaivio.

óro desánto kórpusas ↑ *korpusas.*

óro desánto nuleidimas, lowering of airborne assault, выброска воздушного десанта – karių nuleidimas virvėmis iš žemai skrendančio sraigtasparnio, krovinio išmetimas be parašiučių.

óro desánto nusileidimas, landing of airborne assault, посадка воздушного десанта – karių išlaipinimas ir krovinio iškrovimas iš nusileidusių orlaivių.

óro desánto operacija, airborne operation, воздушно-десантная операция – **1.** kovinių pajėgų ir jų logistinės paramos skraidinimas į desantavimo rajoną kovos ar kt. užduotims vykdyti.

2. suderinti ir susiję vienu sumanymu ir planu oro desanto, aviacijos ir pajėgų rūšių junginių skraidinimo, desantavimo ir kovos užduočių atlikimo priešų užnugaryje veiksmai siekiant operatyvinių arba strateginių tikslų. Δ tikslai: užimti priešų užnugaryje svarbius karinius strateginius objektus ir rajonus, trikdyti priešų vadovavimo sistemą, padėti SP kovoti su besipriešinančiomis priešų grupuotėmis ir rezervais. Δ reikšmė ypač padidėjo po II pasaul. karo dėl išaugusių transporto aviacijos galimybių ir sukūrus daugelyje valstybių oro desanto pajėgas arba junginius. Rengiant Δ desantuojamoms pajėgoms ir transporto aviacijai skiriami desanto pradiniai rajonai; pajėgoms išlaipinti (išmesti) priešų užnugaryje – ↑ *desantavimo rajonas.* Oro desantui skraidinti į desantavimo rajoną nustatoma transporto aviacijos skrydžio juosta. Prieš pat desantavimą ir jo metu aviacija ir kt. NP slopina priešų OEG objektus ir pajėgas, esančias skrydžio juostoje, desantavimo ir gretimuose rajonuose. Transporto aviaciją su desantu skrydžio metu dengia OEG pajėgos (virš savo teritorijos) ir naikintuvai (virš priešų teritorijos). Oro desantas kovos veiksmus atlieka kiek galėdamas ryžtingiau ir aktyviau. Δ laikoma baigta oro desanto pajėgoms susijungus su puolančiosiomis pajėgomis.

óro desánto pãjėgos ↑ *desanto pajėgos.*

óro desánto placdármas ↑ *placdarmas 1.*

óro desánto sãveikos kariniňkas ↑ *sãveikos karininkas.*

óro eĩsimo valdymo ceňtras ↑ *centras 3.*

óro erdvė ↑ *erdvė.*

óro erdvės gynyba, air defence, противовоздушная оборона (ПВО) – **1.** visi veiksmai priešų oro pajėgų veiksmingumui nuslopinti arba sumažinti.

2. valstybės masto priemonės ir kariuomenės veiksmai pramonės rajonams, administraciniams centrams, gyventojams, GP grupuotėms apsaugoti nuo užpuolimo iš oro. Puolimui iš oro atremti kuriama OEG sistema. Ji susideda iš oro erdvės

kontrolės sistemos, aviacinio dengimo, zenitinių raketų ir zenitinės artilerinės priedangos sistemų, elektroninės kovos, valdymo ir informavimo apie oro pavojų sistemų ir kt. Skiriama aktyvioji ir pasyvioji Δ. Δ pobūdį lemia tikėtino priešų oro pajėgų veiksmų pobūdis. Kariuomenėje visų rūšių kovos veiksmų metu t. p. organizuojama Δ. Įvairių pajėgų rūšių vienetai turi etatinių arba paramos priemonių oro taikiniams naikinti. Dar ↑ *artilèrija 2, aviacija, kautynės, oro erdvės gynybos antžeminės priemonės, oro erdvės gynybos atpažinimo zona, pajėgos 1, rajonas 1, regionas, sektorius, ugnies valdymas 2, vadas, vienetas.*

aktyvioji Δ, active air defence, активная ПВО – tiesioginiai gynybiniai veiksmai priešų oro pajėgų veiksmų veiksmingumui slopinti ar mažinti naudojant orlaivius, OEG priemones, ginklus (nebūtinai OEG) ir elektroninės kovos priemones.

pasyvioji Δ, passive air defence, пассивная ПВО – visos priemonės, neapimančios aktyviosios OEG, kuriomis mažinamas priešų aviacijos veiksmų veiksmingumas: klaidinimas, išsklaidymas ir priedangų naudojimas.

óro erdvės gynybos antžeminės priemonės, air defence ground environment, наземные средства ПВО – antžemiųjų radiolokacijos stočių, vadovavimo ir valdymo centrų tinklas konkrečiame operacijų teatre taktinėms OEG operacijoms valdyti.

óro erdvės gynybos artilèrija ↑ *artilèrija 2, zenitinė artilèrija.*

óro erdvės gynybos atpažinimo zonà, air defence identification zone, зона опознавания ПВО – nustatyta oro erdvė, kurioje skrendantis orlaivis turi būti pastebėtas, atpažintas ir perimtas valdyti. Dar ↑ *oro erdvės gynybos operacijų rajonas.*

óro erdvės gynybos aviacija ↑ *aviacija.*

óro erdvės gynybos įveikimas ↑ *įveikimas.*

óro erdvės gynybos kautynės ↑ *kautynės.*

oro erdvės gynybos kòrpusas ↑ *korpusas.*

óro erdvės gynybos laivas ↑ *laivas.*

óro erdvės gynybos mūšis ↑ *mūšis.*

óro erdvės gynybos operacija ↑ *operacija 2.*

óro erdvės gynybos operacijų ceñtras ↑ *centras 3.*

óro erdvės gynybos operacijų rajònas ↑ *rajonas 1.*

óro erdvės gynybos pajėgos ↑ *pajėgos 1.*

óro erdvės gynybos rajònas ↑ *rajonas 1.*

óro erdvės gynybos regiònas ↑ *regionas.*

óro erdvės gynybos sèktorius ↑ *sektorius 1.*

óro erdvės gynybos ugnies valdymas ↑ *ugnies valdymas 2.*

óro erdvės gynybos vadas ↑ *vadas.*

óro erdvės gynybos vadovybė ↑ *vadovybė 3.*

óro erdvės gynybos valdymo ceñtras ↑ *centras 3.*

óro erdvės gynybos veiksmų rajònas ↑ *rajonas 1.*

óro erdvės gynybos vienetas ↑ *vienetas 1.*

óro erdvės kontrolė ↑ *kontrolė 1.*

óro erdvės kontrolės rajònas, airspace control area, район [зона] контроля воздушного пространства – oro erdvė, kurią apibrėžia horizontaliosios operacijų rajono ribos. Δ gali būti padalytas į dalis.

óro erdvės kontrolės ribà ↑ *riba.*

óro erdvės kontrolės sistemà, airspace control system, система контроля воздушного пространства – suderinta vienetų, personalo, nuostatų, procedūrų ir įrenginių, reikalingų oro erdvės kontrolės funkcijoms vykdyti, visuma.

óro erdvės kontrolės vadovybė ↑ *vadovybė 3.*

óro erdvės režimas, airspace regime [routine], режим воздушного пространства – teisės normų, kurios nustato valstybių teises naudoti oro erdvę, orlaivių judėjimo tvarką, orlaivių, jų įgulų ir keleivių teisinę padėtį, visuma. Pagal 1944 Čikagos Tarptautinės civilinės aviacijos konvenciją (Lietuva prie jos prisijungė 1991) kiekviena valstybė turi visišką ir išskirtinį suverenitetą oro erdvei virš tos valstybės sausumos, vandenių teritorijos ir teritorinės jūros. Δ reguliuoja nacionaliniai įstatymai ir tarptautinės sutartys. LR kaip ir kai kurių kitų valstybių oro erdvės kontrolę, apsaugą ir gynybą vykdo KOP.

óro erdvės ribojimai, airspace restrictions, ограничения воздушного пространства – specialūs apribojimai, taikomi nustatyto dydžio oro erdvės dalims.

óro erdvės stebėjimas ↑ *stebėjimas 1.*

óro erdvės stebėjimo kariniškas, air surveillance officer, офицер наблюдения воздушного пространства – asmuo, atsakingas už esamos situacijos stebėjimą ir koordinavimą nustatytame oro erdvės rajone.

óro erdvės stebėjimo lentà, air surveillance plotting board, доска наблюдения воздушного пространства – atitinkamos vietovės smulkaus mastelio OEG žemėlapis su koordinacijų tinklu. Jis braižomas skrydžių valdymo centre. Žemėlapyje žymimas visų draugiškų ir priešų lėktuvų, kurie pasiekiami radiolokacijos stotimi ir antžeminio stebėjimo įranga, skaičius, buvimo vieta ir aukštis.

óro erdvės žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

óro filtras ↑ *filtras.*

óro greičio spūdis, air velocity pressure, скоростной напор – dinaminis krūvis, kurį sudaro smūgio bangos oro srautas; vienas iš pagr. smūgio bangos parametrų. Δ apibūdina smūgio bangos svaidomąjį poveikį ir yra pavojingiausias ginkluotei ir kovos technikai. Δ matuojamas paskaliais (Pa) arba kilogramais jėgos kvadratiniam centimetre (kgf/cm²).

óro ir jūrų desanto operacija ↑ *operacija 2.*

óro kãras ↑ *karas.*

óro kautynės ↑ *kautynės.*

óro kãlias, airway, воздушная трасса – 1. nustatyta kontroliuojama koridoriaus formos oro erdvės dalis, pažymėta radijo navigacijos priemonėmis. Dar ↑ *skrydžių valdymo rajonas, kontrolės zona, valdymas 2.*

2. navigacinė oro linija tarp dviejų punktų, kur turi būti laikomasi nustatytų skrydžio taisyklių.

óro koridorius ↑ *koridorius.*

óro mūšis ↑ *mūšis.*

óro operacija ↑ *operacija 2.*

óro pagãlvė, air cushion, воздушная подушка – didelio slėgio oro zona tarp žemės paviršiaus ir laivo arba lėktuvo keliamosios plokštumos, arba tarp judamų ir nejudamų kai kurių prietaisų elementų (giroskopų, guolių ir kt.). Dar ↑ *aparatas su oro pagãlve.*

óro pasalà ↑ *pasala 2.*

óro pavõjus ↑ *pavõjus.*

óro sargýba ↑ *sargýba.*

óro situãcija ↑ *situãcija.*

óro stebėjimo põstas ↑ *postas 4, stebėjimo postas.*

óro stebėtojas ↑ *stebėtojas.*

óro štuřmo dariniaiã, airborne assault formations, воздушно-штурмовые формирования – skraidinami sraigtasparniais aeromobilūs junginiai (daliniai, padaliniai), skirti oro štuřmo (desantiniam štuřmo) veiksmams. Buvo sudaryti XX a. 7 d-metyje JAV, vėliau ir kt. šalyse (aeromobiliosios ↑ *pajėgos*). JAV 101 aeromobilioji (oro desanto) divizija 1974 buvo pertvarkyta į oro štuřmo diviziją, kurios pagr. smogiamąją jėgà sudarė armijos aviacijos brigada. Divizija gali vienu išskridimu išlaipinti priešų užnugaryje 1/3 kovinių pajėgų, smūgiuoti iš oro, veikti kaip sraigtasparnių remiami pėstininkai.

óro štuřmo divizija ↑ *divizija.*

óro táikinio manėvras ↑ *manėvras 3.*

óro táikinio gãudymas, air target interception, перехват воздушной цели – naikintuvų skrydis pasitinkant ir atakuojant oro priešą, siekiant neleisti jam skristi prie dengiamo objekto, kai skrydis valdomas ar nevaldomas žemėje. Δ gali būti iš padėties ↑ *budėjimas žemėje* ir ↑ *budėjimas ore*. Dar ↑ *gãudymas*.

óro táikinio palydà, air target tracking, проводка воздушной цели – 1. nenutrūkstamas radiolokacinis oro taikinio skrydžio sekimas.

2. nuoseklus oro taikinio skrydžio maršruto vaizdavimas vadavietės stebėjimo lentoje (žemėlapyje, indikatoriuje) pagal įvairių žvalgybos (radiolokacinės ir kt.) rūšių duomenis.

óro taikinýs ↑ *taikinýs 1.*

óro téisė ↑ *téisė.*

óro tãltas, air lift, воздушный мост – specialiai organizuota oro trasa pajėgoms papildyti, apsuptoms arba blokuotoms

grupuotėms evakuoti, naujoms grupuotėms stiprinti arba kurti, įvairiems kroviniams skraidinti oro transporto priemonėmis. Δ aprūpinamas ryšio ir navigacijos priemonėmis, turi krovimo aerodromus; tiltą dengia OEG pajėgos.

oro transportas ↑ *transportas*.

oro transporto operacija ↑ *operacija 2*.

oro transporto sąveikos kariniškas ↑ *sąveikos karininkas*.

oro trasà, airway, air-route, воздушная трасса – ribota pagal aukštį ir plotį oro erdvė įvairių žinybų orlaiviams skraidyti.

Oro trasai skiriami trasos aerodromai, įrengiamos radionavigacijos, oro eismo kontrolės ir valdymo priemonės. Δ plotis ikigarsiniams skrydžiams – 10 km, viršgarsiniams – 20 km. Atstumas tarp gretimų Δ ašių turi būti ne mažesnis: esant radiolokacinei kontrolei – 30 km; be radiolokacinės kontrolės – 60 km; skrendant virš vietovės be orientyrų ir virš vandenyno – 150 km. Skiriama vidinė ir tarptautinė Δ.

oro ūostas, air terminal, воздушный порт – aerodromo pastatai su įranga orlaiviams pakrauti ir iškrauti, keleivių, bagažo, krovinių ir pašto judėjimui tvarkyti.

oro užkarda ↑ *užkarda 1*.

oro vadavietė ↑ *vadavietė*.

oro vālymas, air cleaning, очистка воздуха – dulkių, dujų ir kt. kenksmingų priemaišų šalinimas iš oro. Taikomas įvairiuose kariniuose objektuose (kovinėse ir transporto mašinos, orlaiviuose, laivuose, fortifikaciniuose įrenginiuose ir kt.). Oras valomas ventiliatoriais, filtravimu ir ventiliacijos įrenginiais, kondicionieriais.

oro vertikāliojo stabilūmo lāipsnis, atmospheric stability chart, степень вертикальной устойчивости воздуха – atmosferos žemutinių sluoksnių (20–30 m nuo žemės paviršiaus) vertikalojo judrumo charakteristika. Priklausomai nuo paros laiko, debesuotumo, vėjo greičio ir oro temperatūros (išmatuotos 50 ir 200 cm nuo žemės paviršiaus) skirtumo skiriami trys Δ: ↑ *stabilusis (S) temperatūros gradientas*, ↑ *neutralusis (N) temperatūros gradientas* ir ↑ *labilusis (L) temperatūros gradientas*. Δ naudojami prognozuojant ir įvertinant radiacinę ir cheminę situaciją.

oro žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

or̄pūslė, pilot balloon, шар-пилот – aerologinis prietaisas vėjo ir debesų parametrams žemutinėje troposferoje matuoti.

Tai vandenilio pripildyta 75–250 cm skersmens guminė pūslė, kylanti beveik pastoviu greičiu. Kai kada prie Δ pritaikomas žibintas, kad būtų matoma naktį, ir metalinis atšvaitas, kad jos skrydį būtų galima sekti radiolokacijos stotimi (radiopūslė). Naudojama vėjo greičiui ir kryptčiai atmosferoje, debesų žemutinei ribai nustatyti. Šie duomenys naudojami orams prognozuoti, artilerijos šaudymui rengti, aviacijos skrydžiams kontroliuoti ir pan. Dar ↑ *radiozondas*.

orū prognōzė, weather forecast, прогноз погоды – mokslinis būsimo oro kitimo numatymas. Δ gali būti teikiama tam tikram kariuomenės veiksmų, jūros, vandenyno punktui, maršrutui, rajonui, zonai ir pan. Skiriama trumpalaikė (nuo kelių valandų iki 1–2 parų) ir ilgalaikė (nuo 3–10 parų iki 1 mėn. ir ilgesnė) Δ. Lietuvoje nuo 1953 Δ daroma 3 ir 5–6 paroms. Δ skelbiama per radiją, televiziją, spaudą, kasdieniniuose biuleteniuose ir kt. Karyboje naudojama planuojant ir vykdant kovos veiksmus.

orū stebėjimas ↑ *stebėjimas 1*.

òzas, crest, озовая гряда – ilgas siauras kalvagūbris, panašus į pylimą, dažnai siekiantis keliasdešimt metrų aukščio; ilgis nuo keliolikos iki 500 m ir ilgesnis, plotis nuo kelių iki 200–300 m. Δ susideda iš smėlio, žvirgždo, žvyro sluoksnių, kartais ir riedulių. Daug Δ yra Suomijoje, Švedijoje, Rusijos europinėje dalyje. Lietuvoje Δ nedaug; žymesnieji Vilniaus Šeškinės Δ (ilgis ~1 km, pamato plotis ~50 m, viršūnės – 3–12 m, santykinis aukštis 3–18 m), Vyžuonų, Žagarinės apylinkių Δ. Karyboje gali būti naudojamas pozicijoms arba stebėjimo postams įrengti arba kaip natūrali priedanga.

ozōninis giñklas, ozone-destroying weapon, озоное оружие – galimas geofizinis ginklas, skirtas iš esmės pakeisti biol. procesus ir organinę gyvybę tam tikrame geogr. rajone sudarant palankias sąlygas tam tikro ilgio bangų ultravioletiniam spinduliavimui prasiskverbti pro Žemės atmosferą. Tokios sąlygos gali atsirasti sąmoningai lėtinant (greitinant) ozono sluoksnio atmosferoje susidarymo (irimo) procesus. Δ gali sudaryti chem. reagentai (vandenilio, azoto oksido ir kt. junginiai), jų nešimo (raketos, lėktuvai, aerostatai, erdvėlaiviai ir kt.) ir skleidimo (sprogdinimo įtaisai, specialieji generatoriai) priemonės. Nors nėra techninių kliūčių sukurti Δ, tačiau sunku numatyti jo naudojimo padarinius ne tikrai kovojančioms šalims, bet ir visai Žemei.

ožys ↑ *tūpimas*.

P

paaiškinimas, interpretation, пояснение – žv. paskutinis žvalgybos duomenų apdorojimo etapas, kurio metu informacijos reikšmė ar (ir) žvalgybos duomenys yra įvertinami, remiantis turimų žinių visuma.

pabaigūs signālas ↑ *signalas 1.*

pabėgėlis, refugee, беженец – THT asmuo, kuris dėl tikro ar įsivaizduojamo pavojaus savo iniciatyva, stichiškai ar verčiamas karo tęsimo politikos traukiasi savo valstybės viduje (tautiniai pabėgėliai) ar per valstybių sienas (tarptautiniai pabėgėliai). Dar ↑ *evakuojamieji, perkeltasis asmuo.*

pabūklas, piece, gun, cannon, орудие – šaunamasis vamzdinis ginklas (didesnio negu 20 mm kalibro) sviediniais (minomis) šaudyti; priešo kariams, ugnies priemonėms naikinti arba slopinti, gynybos įrenginiams ir statiniams ardyti ir kt. Veikimo principas pagrįstas vamzdyje degančio parako užtaiso energijos virtimu sviedinio lėkimo energija. Δ sudaro vamzdis su drūtgaliumi ir spyra, lafetais (viršutinis ir apatinis stovas, lopšys, atošliaužos įtaisai, kreipimo mechanizmai – keliamasis ir sukamasis, pusiausvyros mechanizmas ir taikiklis). Pagr. Δ kovinės charakteristikos: sviedinio galia, šaudymo taiklumas, nuotolis ir greitašauda, judrumas, pasirengimo šaudyti ir ugnies pobūdžio keitimo greitis, patikimumas ir priežiūros paprastumas. Δ skiriami pagal paskirtį ir veikimo vietą – antžeminis, zenitinis (OEG), aviacijos, tankų, laivų ir kranto; pagal vamzdžio konstrukciją – graižtvinis ir lygiavamzdis; pagal judrumą – nejudrusis ir judrusis (velkamasis, savaeigis, savijudis, nešiojamasis ir vežiojamasis). Δ būna mažo (20–74 mm), vidutinio (75–155 mm) ir didelio (didesnio nei 155 mm) kalibro. Yra keli Δ tipai: ↑ *patranka*, ↑ *haubica*, ↑ *mortyra*, ↑ *minosvaidis*, beatošliaužis pabūklas, universalusis pabūklas. Dar skiriamas brand., parengtas kovai, pagr. ir kt. Δ. Dar ↑ *akmensvaidis*, *armota*, *bokštas*, *bombarda*, „*Didžioji Berta*“, *dupleksas*, *falkonetas*, *karonada*, *kulevrina*, *pabūklo automatas*, *pabūklo sukamoji dalis*, *pabūklo sūpuoklinė dalis*, *pabūklo taikymas*, *pabūklo taikymo įtaisai*, „*Plonoji Berta*“, *tripleksas*, *vargonai*, *važiuklė 1*, *vienaragis*.

beatošliaužis Δ, recoilless gun, безоткатное орудие – pabūklas, kurio vamzdis neatšliaužia šūvio metu. Tai pasiekama išleidžiant pro plyšį drūtgalyje dalį parako dujų kryptimi, priešinga atošliaužos kryptimi. Pagr. Δ charakteristikos: kalibras 57–120 mm, tiesiojo šūvio nuotolis 1000–1500 m, pramuša iki 400 mm šarvą, pabūklo masė 50–310 kg, greitašauda 5–6 šūviai/min. Privalumai: daug mažesnė masė už tokio pat kalibro atošliaužinių pabūklų, nesudėtinga konstrukcija. Trūkumai: pro angą besiveržiančios dujos demaskuoja pabūklą, už angos yra 20–30 m pavojinga zona, naudojami dideli parako užtaisai. Δ pavyzdžiai: JAV 106 mm Δ M40, D. Britanijos 120 mm Δ L6 „Vombat“.

branduolinis Δ, nuclear piece, ядерное орудие – pabūklas (patranka, haubica, minosvaidis), galintis šaudyti brand. šaudmenimis (sviediniais, minomis). Δ gali būti tikrai didelio kalibro (ne mažesnio kaip 152–155 mm). Dar ↑ *patranka*.

graižtvinis Δ, rifled gun, нарезное орудие – pabūklas, turintis vidiniame vamzdžio kanalo paviršiuje graižtvas. Δ yra visos haubicos, daugelis patrankų, mortyrų ir kai kurie minosvaidžiai.

greitašaudis Δ, rapid-fire [quick-firing] gun, скорострельное орудие – automatinis (pusiau automatinis) pabūklas, turintis didelę greitašaudą (dešimtys šimtai šūvių/min). Visi zenitiniai ir kai kurie prieštankiniai pabūklai yra greitašaudžiai.

ypatingos gālios Δ, superheavy gun, орудие особой мощности – 175–240 mm patranka, haubica arba minosvaidis ypač tvirtiems fortifikaciniams įrenginiams ardyti ir svarbiems objektams prieš gynybos gilumoje naikinti (slopinti).

išardomasis Δ, screw gun, разборное орудие – pabūklas, kurio konstrukcija leidžia jį greitai išardyti, vežti (nešti) išardytą ir greitai surinkti koviniam naudojimui. Δ ppr. naudoja kalnų artilerija.

įšaudomasis Δ, reference gun, пристрелочное орудие – *art.* specialiai skirtas pabūklas, pagal kurio iššaudymą nustatomos nuotolio ir krypties pataisos meteorologinėms šaudymo sąlygoms. Δ naudojamas, kai neįmanoma laiku gauti meteorologijos biuletenių.

kalnų Δ, mountain gun, горное орудие – lengvoji patranka, haubica, lengvasis minosvaidis, kurių konstrukcija leidžia juos vežti išrinktus (nešuliuose). Δ gali šaudyti dideliu pakilimo kampu iš uždarytų ugnies pozicijų ir tiesioginiu taikymu. Δ kalibras 76–105 mm.

kōvai pārengtas Δ, targeted gun, орудие, приведенное к нормальному бою – visiškai techniškai parengtas artilerijos pabūklas. Prieštankinės artilerijos ir tankų Δ dar turi būti išaudyti.

pabūklinis

lygiavamzdždis Δ, smooth-bore gun, гладкоствольное орудие – pabūklas, kurio vamzdžio kanalas neturi graižtvų. Δ yra daugelis minosvaidžių, kai kurie prieštankiniai ir tankų pabūklai.

mókomasis Δ, drill gun, учебное орудие – specialiai pagamintas arba netinkamas koviniam naudojimui pabūklas, naudojamas mokymo tikslais. Δ gali būti nesupjaustytas ir supjaustytas. Ant pagr. Δ dalių išspauduojama „Mokomasis“.

nejudrùsis Δ, fixed gun, стационарное орудие – artilerijos pabūklas, įtaisytas ant nejudraus pagrindo (kranto ir įtvirtintų rajonų artilerija).

pagrindinis Δ, base piece, основное орудие – pabūklas, kurio koordinatės laikomos ugnies pozicijos koordinatėmis. Δ turi turėti vidutinį vamzdžio išdilmą palyginus su kitais baterijos pabūklais. Δ skiriamas: antrasis – keturių pabūklų baterijoje, trečiasis – šešių, ketvirtasis – aštuonių.

pusiáu automātinis Δ, semiautomatic gun, полуавтоматическое орудие – pabūklas, kuriam šaudant naudojama pabūklo atošliaužos energija spynai automatiškai atrakinti ir užrakinti, iššautai tūtai išmesti. Δ ppr. turi pleištinę spyną.

saliùtinis Δ, saluting gun, орудие для салютов – pabūklas, skirtas saljutams; gali būti specialiai pagamintas pabūklas šaudyti salvėmis arba saljutui naudojamas kovinis pabūklas.

savaeigis Δ, self-propelled gun, самоходное орудие – vikšrinė antžeminė artilerijos kovos mašina. Susideda iš pabūklo ir šarvuotos vikšrinės važiuoklės. Užtikrina glaudžią artilerijos, tankų ir šarvuočių sąveiką, tiesioginę karinių vienetų paramą ir palydą mūšyje. Δ daugelio valstybių GP sudaro antžeminės artilerijos pagrindą. Šiuolaikiniai Δ: JAV 105 mm haubica M108, 155 mm haubica M109A6, 175 mm patranka M107, 203 mm haubica M110A2, 106,7 mm minosvaidis M106A1; Prancūzijos 155 mm haubica GCT, 155 mm patranka F3; Rusijos 122 mm haubica 2S1, 152 mm haubica 2S3 ir 2S19, 152 mm patranka 2S5, 203 mm patranka 2S7 ir 240 mm minosvaidis 2S4. Labiausiai paplitę Δ: JAV 155 mm savaeigė haubica M109A6 „Paladin“ (kovinė masė 24 950 kg, didžiausias šaudymo nuotolis 30 km, greitašauda 4 šūviai/min, kovinis komplektas 28 šaudmenys, didžiausias greitis 56 km/h); JAV 203 mm savaeigė haubica M110A2 (28 350 kg, 22,9 km, ARS – 29 km, brand. sviediniu – 18 km, 0,5–1,5 šūvio/min, 2 šaudmenys prie pabūklio ir 148 transporto mašinoje, 55 km/h); JAV 106,7 mm savaeigis minosvaidis M106 (12 000 kg, 5,5 km, 20 šūvių/min, 93 minos, 68 km/h); Rusijos 152 mm savaeigė haubica 2S3 „Akacija“ (28 200 kg, 27 km, ARS – 40 km, 3 šūviai/min, 60 šaudmenų, 50 km/h); Rusijos 152 mm savaeigė haubica 2S19 „MSTA-S“ (24,7 km, 10–12 šūvių/min, 50 šaudmenų, 60 km/h).

savijudis Δ, auxiliary propelled gun, самодвижущееся орудие – pabūklas, turintis agregatą, kuriuo galima važiuoti nedideliu atstumu mūšio lauke. Dideliems atstumams reikalingas vilkikas. Galėjimas savarankiškai judėti mūšio lauke leidžia nuolat būti pėstininkų kovos rikiuotėje ir šaudyti tiesioginiu taikymu. Judėjimo įrenginys – ant lafeto sumontuotas ir šarvu dengtas variklis, transmisija, valdymo ir vairavimo mechanizmai. Δ yra šie: vokiečių, anglų ir italų 155 mm haubica FH70 (kovinė masė 9300 kg, variklio galia 50AG, didžiausias savijudžio judėjimo greitis 15 km/h); prancūzų 155 mm patranka TR (9500 kg, 32 AG, 10 km/h); švedų 155 mm haubica FH77 (11 000 kg, 80AG, 8 km/h); rusų 57 mm prieštankinė patranka SD-57 (1300 kg, 15 AG, 35 km/h), 85 mm patranka SD-44 (2500 kg, 15 AG, 25 km/h), 125 mm prieštankinė patranka 2A45 (6400 kg, 40 AG, 10 km/h).

štuřmo Δ, assault gun, штурмовое орудие – *ist.* šarvuotas ↑ *savaeigis artilerijos įrenginys*, naudotas kai kurių valstybių GP per II pasaul. karą. Δ remdavo tankus ir pėstininkus ugnimi ir juos lydėdavo. Δ kalibras buvo didesnis negu tankų pabūklų (75–150 mm).

toliašaũdis Δ, long-range gun, дальнoбойное орудие – didelio šaudymo nuotolio (kelios dešimtys km) pabūklas – patranka ir kai kuri reaktyvinė sistema. Δ ppr. naudojamas naikinant tuos taikinius, kurių nesiekia haubicų ir minosvaidžių ugnis.

universalùsis Δ, dual-purpose gun, универсальное орудие – pabūklas, galintis šaudyti į įvairius antžeminius, antvandeninius ir oro taikinius, pvz., jūrų artilerijos pabūklas – į antvandeninius ir oro taikinius; zenitinės artilerijos pabūklas – į oro ir antžeminius taikinius ir pan.

velkamàsis Δ, towed gun, буксирное орудие – vilkiko velkamas artilerijos pabūklas.

pabūklinis granãtsvaidis ↑ *granatsvaidis*.

pabūklinis kaĩpas, deflection, firing angle, угломер – taikiklio horizontalaus nutaikymo nuostata; horizontalaus kampo pavadinimas artilerijoje. Šis kampas nustatomas (prieš laikrodžio rodyklę) nutaikyto pabūklo vietoje tarp atvirkštinės vamzdžio krypties ir krypties į taikymo tašką.

pagrindinis Δ, base deflection, основной угломер – horizontalaus taikymo pagr. kryptimi taikiklio nuostata.

pavojingos kryptiẽs Δ, safety limit, угломер опасного направления – krypties pabūklinis kampas, užrašomas ugnies pozicijoje visų būrių (pabūklų) vadų šaudymo knygelėse ir ant pabūklų skydų (nuostatų į taikinius užrašų skydų) žymint pavojingą šaudymo kryptį.

pabūklo aikštėlė, barrette, орудийная площадка – įrengta už įtvirtinimų brustvero (pylimo) aikštėlė artilerijos pabūklams arba kulkosvaidžiams pastatyti.

pabūklo āpkasas ↑ *apkasas*.

pabūklo atramà, trail, carriage sidepiece [side plate], станины – pabūklo lafeto dalis, skirta apatinio stovo mechanizmams ir dalims susieti, šūvio metu atsirandančioms jėgoms žemei perduoti. Antžeminėje artilerijoje labiausiai paplitę dvikojai lafetai. Trikojė ir keturkojė atrama reikalinga pabūklams, galintiems šaudyti ratu (prieštankinė ir zenitinė artilerija, kai kurie kt. pabūklai). Δ įtvirtinama grunte atramsčiais (↑ *pabūklo atramstis*).

pabūklo ātramstis, trail spade, сошник – pabūklo atramos (kartais kulkosvaidžio stovo) dalis, šūvio metu sulaikanti lafetą (stovą) nuo išilginio šliaužimo šaudymo ašies atžvilgiu. Δ būna žieminis (nejudamai tvirtinamas prie atramos) ir vasarinis (atlenkiamas arba nuimamas).

pabūklo automātas, automatic gun device, артиллерийский автомат – automatiškai veikianti automatinio pabūklo dalis – vamzdis, spyna, atošliaužos įtaisai ir kt. mechanizmai, reikalingi ginklui iš naujo užtaisyti ir iššauti. Δ priverčia veikti parako dujų arba išorinių šaltinių energija. Pagr. Δ rodiklis – greitašauda. Dar ↑ *atošliaužos įtaisai*.

pabūklo bókštas ↑ *bokštas*.

pabūklo formulīaras, gun book, формуляр орудия – pabūklo pasas, kuriame nurodyti pabūklo taktiniai techniniai duomenys, gamykliniai duomenys apie pabūklo gaminimą ir šaudymo bandymus. Naudojant pabūklą kariniuose daliniuose, Δ žymimas šūvių skaičius (nurodant sviedinius ir užtaisus), visi šaudymo gedimai. Lauko artilerijoje t. p. žymimas pabūklo nuvažiuotas atstumas.

pabūklo gražinimas, counterrecoil, накат – pabūklo atšliaužiamųjų dalių gražinimas į pradinę padėtį (iki šūvio). Dar ↑ *negražinimas*.

pabūklo grūstūvas ↑ *grūstūvas*.

pabūklo išaudymas ↑ *išaudymas 1*.

pabūklo kampāmatis ↑ *kampamatis*.

pabūklo kolimātorius ↑ *kolimatorius*.

pabūklo kovinė māsė ↑ *masė*.

pabūklo lopšys, gun cradle, люлька – pabūklo lafeto dalis vamzdžiui atošliaužos ir gražinimo metu nukreipti, vamzdį su atošliaužos įtaisais sujungti. Kartu su vamzdžiu, spyna ir atošliaužos įtaisais sudaro sūpuoklinę pabūklo dalį. Δ savo guoliais tvirtinamas ant lafeto viršutinio stovo ir keliamuoju mechanizmu gali būti pasukamas vertikaliajame plokštumoje. Stangriuose lafetuose lopšio grioveliais vyksta vamzdžio atošliauža ir gražinimas. Dar ↑ *guoliai*.

pabūklo orientāvimas ↑ *orientavimas*.

pabūklo pradinio grėčio nuokrypis ↑ *nuokrypis 2*.

pabūklo rengimo laikas ↑ *laikas 2*.

pabūklo skýrius ↑ *skyrius*.

pabūklo stōvas, gun carriage, орудийный станок – pabūklo sukamosios ir sūpuoklinės dalies pagrindas; sudedamoji pabūklo lafeto dalis. Δ sudaro apatinis ir viršutinis stovas.

apatinis Δ, bottom carriage, нижний станок – pabūklo sukamosios dalies pagrindas. Jo paskirtis – sujungti sukamąją pabūklo dalį su atrama ir kovine važiuokle.

viršutinis Δ, upper [top] carriage, верхний станок – pabūklo sūpuoklinės dalies pagrindas. Jis remiasi į apatinį stovą ir sujungtas su juo kaiščiu. Ant Δ sumontuoti: keliamasis, sukamasis ir pusiausvyros mechanizmai, šarvinis skydas ir taikymo įtaisai. Šūvio metu Δ atatranka persiduoda apatiniam stovui.

pabūklo stūmōklis, rammer, ramming device, досылатель – pabūklo įtaisas šaudmens (sviedinio) įstūmimui į vamzdžio kamerą palengvinti ir pagreitinti. Δ būna mechaninis, pneumatinis ir elektrinis. Pneumatiniai ir elektriniai Δ daugiausia naudojami laivų ir didelio kalibro antžeminėje artilerijoje.

elektrinis Δ, electrical rammer, электрический досылатель – pabūklo stūmoklis, kurio veikimui naudojamas elektrinis variklis.

mechāninis Δ, power rammer, механический досылатель – pabūklo stūmoklis, kurį veikia spyruoklė (spyruoklinis stūmoklis) arba žmogaus raumenys (rankinis stūmoklis). T. p. Δ gali būti naudojama vamzdžio atošliaužos energija.

pneumātinis Δ, spring rammer, пневматический досылатель – pabūklo stūmoklis, kurio veikimui naudojamas suslėgtasis oras.

pabūklo sukamōji dalis, gun rotating part [unit], вращающаяся часть орудия – pabūklo dalys (vamzdis, lopšys, atošliaužos įtaisai, viršutinis stovas su kreipimo ir pusiausvyros mechanizmais, taikymo įtaisais ir šarvinis skydas), judančios horizontalia plokštuma, kai sukamuoju mechanizmu vamzdžiui suteikiamas horizontaliojo taikymo kampas.

pabūklo sūpuōklinė dalis, gun tipping part [unit], качающаяся часть орудия – pabūklo dalys (vamzdis, lopšys ir

pabūklo

atošliaužos įtaisai), judančios vertikaloje plokštumoje, kai keliamuoju mechanizmu vamzdžiui suteikiamas pakilimo (nulinkimo) kampas.

pabūklo taikiklis ↑ *taikiklis*.

pabūklo táikymas, sighting, aiming, pointing, laying, наводка орудия – suteikimas pabūklui prieš šūvį tokios padėties, kuri užtikrintų sviedinio pataikymą į taikinį. Δ sudaro: apskaičiuotų horizontaliųjų ir vertikaliųjų kreipimo kampų nustatymas pabūklo taikymo įtaisuose.

netiesiöginis Δ, indirect pointing [laying], непряма наводка – pabūklo (minosvaidžio) taikymas naudojant pagalbinį taikymo tašką, o ne taikinį. Δ šaudoma iš uždarytų ir pusiau uždarytų ugnies pozicijų. Δ pabūklo vamzdžiui suteikiamas pakilimo kampas, atitinkantis šaudymo nuotolį ir taikinio aukštį (naudojamas taikiklis ir keliamasis mechanizmas); horizontalioje plokštumoje taikoma kreipiant taikiklio, kuriame nustatyta pabūklo kampamačio nuostata, optinę ašį į taikymo tašką arba kolimatorių (naudojamas taikiklis ir sukamasis mechanizmas).

pusiáu tiesiöginis Δ, semi-direct pointing [laying], полупрямая наводка – pabūklo (minosvaidžio) nutaikymas: horizontalia kryptimi – sutapatinant pabūklo kampamačio optinę ašį (taikiklio žymeklį) tiesiogiai su taikiniu (atsižvelgiant į krypties pataisą); vertikalia kryptimi – pagal taikiklio ir vietos kampo nuostatas, apskaičiuotas pagal nuotolį iki taikinio ir taikinio bei pabūklo (minosvaidžio) aukščių skirtumus. Δ ppr. šaudoma iš minosvaidžių (ir iš pabūklų, kai taikiny matomas iš ugnies pozicijos).

tiesiöginis Δ, direct pointing [laying], прямая наводка – pabūklo taikymas tiesiai į taikinį. Δ šaudoma iš atvirųjų ugnies pozicijų į judančius ir nejudančius taikinius.

pabūklo táikymo įtaisas, pointing equipment, sighting device, прицельные приспособления – *art.* įranga pabūklui į taikinį taikyti. Δ sudaro kampinis ir optinis taikiklis arba tiktai kampinis. Kampinį taikiklį sudaro ↑ *pabūklo kampamatis* ir pabūklo taikiklis. Dar ↑ *taikiklis*.

pabūklo táikymo stotis, gun-laying radar, gun locator, станция орудийной наводки (СОН) – radiolokacijos stotis kintamosioms oro taikinių koordinatėms nuolat nustatyti. Kartu su zenitinės artilerijos ugnies valdymo prietaisu užtikrina veiksmingą zenitinės artilerijos šaudymą bet kuriomis meteorologinėmis sąlygomis, t. p. naktį.

pabūklo vamzdžio išdilimas, gun tube wearing [erosion], разгар (износ) ствола – pabūklo vamzdžio vidinio paviršiaus metalo fizik. ir chem. pokyčiai dėl nuolatinio šilumos, parako dujų, slėgio poveikio ir mechaninės trinties. Dėl vamzdžio kanalo išdilimo graižtvų pradžioje didėja užtaiso kameros apimtis, mažėja užtaisymo tankis ir sviedinio pradinis greitis. Δ mažinamas naudojant šaunamuosiuose užtaisuose flegmatizatorius, taikant tinkamą graižtvų ir kreipiamųjų žiedelių konstrukciją ir kt.

pabūklo važiuöklė ↑ *važiuöklė 1.*

pabūklo veiksnūmas ↑ *veiksnumas.*

pabūklo vilkikas ↑ *vilkikas 1.*

pabūklo žygio māsė ↑ *masė.*

pabūklų aukščių skirtumas (Δh), difference in gun height, разность высот орудий – pabūklų absoliučiąjų aukščių virš jūros lygio skirtumas.

pabūklų būrys ↑ *būrys.*

pabūklų išdėstymas ugniės pozicijoje ↑ *isdėstymas 1.*

pacifizmas, pacifism, пацифизм – antimilitaristinis judėjimas, kurio dalyviai pasisako prieš bet kokius karus. Pacifistų organizacijų atsirado XIX a. pab. D. Britanijoje ir JAV. Po II pasaul. karo dalis pacifistų dalyvauja taikos šalininkų judėjime jungdami kovotojus už taiką neatsižvelgiant į jų tautiškumą, politines ir religines pažiūras. Δ šalininkų judėjimo pastangas koordinuoja Pasaulio Ministrų Taryba, susikūrusi 1981.

pādalinio žymėjimas, designation zone of contact, обозначение подразделения – veiksmi ir priemonės, užtikrinantys draugiškų pajėgų ir jų priemonių atpažinimą vietovėje, jūroje ar oro erdvėje tam skirtais specialiais signalais (kodais). Atliekama prieš kovos veiksmus, kad būtų išvengta nuostolių nuo savo pajėgų ugnies. Signalams perduoti naudojamos garsinės, radiotechninės ir kt. priemonės.

padalinys, subunit, element, подразделение – 1. karinis vienetas, ppr. turintis nuolatinę organizacinę struktūrą ir vienalybę sudėtį; padalinyje gali būti ir įvairių specialybių karių bei ginkluotės tipų, o mažesniuose padaliniuose taip būna tada, kai jie pastiprinami galingsnėmis ugnies priemonėmis arba kitų tipų padaliniais. Padalinių esama visuose GP ir pajėgų rūšių vienetuose. Iš padalinių sudaromi daliniai ir didesni padaliniai. Δ yra šie: batalionas, divizionas, eskadrilė, kuopa, baterija, grandis, laivo kovinė dalis, būrys, skyrius, komanda, igula ir kt. Jų organizacinė struktūra ir ginkluotė nurodoma etatų sąrašuose ir priklauso nuo kovinės paskirties. Dar ↑ *Šaulių sąjungos padaliniai.*

apsupimo Δ, encirclement subunit, оцепление – išskleista tam tikruose ruožuose (punktuose) karių grupė (komanda,

padalinys), kurios tikslas neleisti pašaliniams patekti į saugomą rajoną (objektą) arba išeiti iš jo. Δ skiriamas saugumui užtikrinti rengiant kovinį šaudymą, taktikos pratybas su koviniu šaudymu, bombų mėtymu ir raketų leidimu, aviacijai skraidant iš lauko aerodromų ir kt. atvejais. Δ aprūpinami ryšių ir signalinėmis priemonėmis.

budėjimo Δ, duty unit, дежурное подразделение – padalinys (kuopa, būrys), esantis dalinio dienos tarnybos sudėtyje. Skiriamas dalinio vado įsakymu parai siekiant sustiprinti sargybas, t. p. gaisro ar kitų gaivalinių nelaimių padariniams likviduoti. Pavaldus dalinio budėtojai ir jų viršininkams.

išskirtasis Δ, detachment subunit, выделенное подразделение – 1. karinio vieneto dalis, atskirta, kad atliktų užduotį kitoje vietoje; 2. laikinasis sausumos ar jūrų padalinys, sudarytas iš kt. karinių vienetų ar jų dalių.

izoliuotasis Δ, isolated subunit, изолированное подразделение – vienetas, kovojantis be paramos pajėgų paramos prieš apsuptyje.

pasienio tarnybos Δ, border guard detail, подразделение пограничной службы – pasienio policijos padalinys, saugantis ir ginantis jam skirtą valstybės sienos ruožą.

sargybos Δ, guard detail [duty], наряд караулов – padalinys, skirtas eiti sargybą.

žygio Δ, march subunit, маршевое подразделение – *kar.* laikinasis karinis darinys (padalinys, komanda), siunčiamas veikiančiajai kariuomenei papildyti. Sudaromas iš parengtų mokomuosiuose ir atsarginiuose daliniuose, mokomuosiuose centruose ir poligonuose karių. Prieš siunčiant žygio padalinio kariai gauna visą ekipuotę ir aprūpinami maisto produktais kelionei.

2. karinės įstaigos mažesnis organizacinis vienetas – departamentas, valdyba, skyrius ir kt.

padarinių likvidavimas nelaimės rajone, area damage control, ликвидация последствий в районе бедствий – priemonės, atliekamos iki priešo veiksmų, natūralios ar žmogaus sukeltos nelaimės, jų metu arba po jų, kad sumažintų galimus nuostolius ir jų apimtį. Dar ↑ *ekstremaliųjų situacijų padarinių likvidavimas, kovinių nuostolių likvidavimas, naikinimo priemonių naudojimo padarinių likvidavimas.*

padegamasis butelis, incendiary bottle, бутылка с зажигательной смесью – stiklinis butelis, pripildytas lengvai išsiliepsnojančio skysčio. Δ gali būti pripildytas benzino, o jo uždegimą (sudužus nuo susidūrimo su taikiniu) užtikrina įvairios išsiliepsnojimo priemonės (pvz., Bertoleto druska įmirkytas audeklas, į kurį įvyniojamas butelis ir kt.).

padegamasis fugąsas ↑ *fugasas.*

padegamasis ginklas, incendiary weapon, зажигательное оружие – ginklas priešo kariams kauti, kovos technikai naikinti, gaisrams kelti, kurio poveikis pagrįstas padegamosios medžiagos naudojimu. Δ sudaro padegamieji šaudmenys ir mišiniai bei jų siuntimo į taikinį ir svaidymo priemonės. Padegamuosius šaudmenis ir mišinius naudoja aviacija (padegamosios bombos, kasetės), artilerija (padegamieji sviediniai, minos), pėstininkai (padegamosios granatos, šoviniai, fugasai, liepsnosvaidžiai). Apsaugai nuo Δ naudojami: uždarieji fortifikaciniai įrenginiai; kovos technika; gamtinės ir kitos natūralios priedangos; mūriniai pastatai; įvairios medžiagos; kvėpavimo organų ir odos apsaugos priemonės; viršutinė apranga. Patekusios ant aprangos ir atvirų kūno dalių PM gėsinamos, nusimetama apranga ir apsaugos priemonės. Δ buvo naudojamas II pasaul. kare, Korėjoje ir Vietname. Δ pagal savo veiksmingumą gali prilygti brand. ginklui. Pvz., Nagasakyje nuo atominės bombos sprogimo žuvo 70 tūkstančių žmonių, Tokijoje nuo Δ vieno aviacijos antskrydžio metu – 120 tūkstančių. Todėl 1980 Ženevos konvencija uždraudė Δ naudoti prieš taikius gyventojus. Dar ↑ *liepsnosvaidis, medžiaga 1, padegamųjų medžiagų naudojimo priemonė.*

padegamasis sviedinys ↑ *sviedinys.*

padegamasis šaudmuo ↑ *šaudmuo.*

padegamasis vamzdėlis, safety fuse igniter, firing assembly, fuse unit, зажигательная трубка – detonuojamoji kapsulė ir prie jos pritvirtinta padegamoji virvutė SM užtaiso detonacijai sužadinti. Kartais prie padegamojo virvutės galo tvirtinamas trinamasis arba skeliamasis degiklis. Δ būna pramoninės gamybos arba gaminami padaliniuose.

padegamoji bomba ↑ *bomba 1.*

padegamoji granatà ↑ *granata 1.*

padegamoji kapsulė ↑ *kapsulė 1.*

padegamoji mėdžiaga ↑ *medžiaga 1.*

padegamoji priemonė, primer, средство воспламенения – įtaisas parako, raketų kuro užtaiso ir pirotechninių mišinių degimui sužadinti. Δ priklauso: šovininė duriamojo arba smogiamojo veikimo padegamoji (šautuvinių šovinių, artilerinių ir inžinerinių išsviedžiamųjų minu) ↑ *kapsulė*, artilerijos šaudmenų ↑ *kapsulinė įvorė* ir smogiamasis ↑ *padegamasis vamzdelis*, elektrinis ↑ *degiklis* ir elektrinė kapsulė, ↑ *padegamoji virvutė*, ↑ *piropatronas* ir reaktyvinių sviedinių (artilерinių, inžinerinių), raketų ir reaktyvinių variklių degiklis.

padegamoji šaudmeñs veikmė ↑ *šaudmens veikmė.*

padegamóji

padegamóji virvūtė, *Bickfordo virvūtė*, common fuse, safety [time] fuse, Bickford [blaster] fuse, огнепроводный шнур, бикфордов шнур – iš galo uždegama lėtai deganti virvūtė, kuria padegamas SM sprogdiklis (kapsulė) arba parako užtaisas. Δ sudaro parako šerdis su kreipiamuoju siūlu ir drėgmės nepraleidžiantis apvalkalas. Dažn. naudojama Δ, kurios skersmuo 5–6 mm, degimo greitis 1 cm/s; po vandeniu dega greičiau. Naudojama sprogdinimo darbams ir kaip sprogimo delsiklis. 1831 užpatentavo U. Bickfordas (W. Bickford; Anglija).

padegamūjų mēdžiagų naudójimo priemonė, incendiary weapon, средство применения зажигательных веществ – ginkluotės elementas, užtikrinantis PM siuntimą į taikinį ir jų išliėpsnojimą. Δ yra: aviacijos ir artilerijos padegamieji ir dūminiai šaudmenys, granatsvaizdžiai, liepsnosvaizdžiai, padegamieji fugasai, granatos, šoviniai, padegamosios plytelės, padegamieji buteliai.

padėklas, pallet, поддон – plokščias pagrindas, prie kurio tvirtinamas krovinys. Δ yra pritaikytas mechanizuotoms krovimo priemonėms.

padėtiės atkūrimas ↑ *atkūrimas*.

padėtiės žymėjimas, situation marking, нанесение положения – duomenų apie savo, draugiškųjų ir priešo pajėgų padėti, veiksmų pobūdį ir būklę žymėjimas žemėlapyje (schemeje ar skaidrėje).

padėtis, state, condition, position, location, situation, положение – 1. kieno nors buvimo vieta, pvz., taikinių Δ.

taikinių Δ, target location, положение целей – taikinių išdėstymas vietovėje (erdvėje). Taikiniai gali būti atviroje vietovėje, įvairiose priedangose, statiniuose, ant medžių, ant vandens, ore. Priklausomai nuo taikinių padėties skiriami antžeminiai, oro (kosminiai) ir jūrų taikiniai.

2. būklė, kurią lemia įvairios aplinkybės, pvz., apgulos, kovos, pradinė, žygio Δ ir pan. Dar ↑ *atkūrimas, padėties žymėjimas*.

apgulós Δ, state of siege, осадное положение – karo padėties rūšis, numatyta kai kurių valstybių konstitucijose (Ispanijos, Portugalijos, Kolumbijos). Ppr. įvedama karo metu strateginiu požiūriu svarbiuose regionuose prieš užpuolimo grėsmės atvejų.

ekstremalióji Δ, emergency, экстремальное положение – padėtis, susijusi su ekstremaliąja situacija, viešosios tvarkos, nustatytos tvarkos ir drausmės kariniuose daliniuose pažeidimu ir pan.

kāro Δ, state of war, военное положение – Konstitucijos ir įstatymų nustatyta ypatinga teisinė padėtis, kuri įvedama prireikus ginti valstybę ginkluoto užpuolimo ar jo grėsmės valstybės suverenumui ir jos teritoriniam vientisumui atveju arba prireikus vykdyti valstybės tarptautinius įsipareigojimus siekiant užtikrinti valstybės gynybą ir kitas svarbiausias valstybės funkcijas karo metu. Pasireiškia karinės valdžios įgaliojimų išplėtimu, piliečių papildomomis pareigomis ir tam tikrais apribojimais. Δ gali būti įvesta visoje šalyje arba jos dalyje. LR Δ įveda Seimas, o ginkluoto užpuolimo atveju sprendimą priima Respublikos Prezidentas, kuris šį sprendimą teikia tvirtinti artimiausiame Seimo posėdyje arba nedelsdamas šaukia neeilinę Seimo sesiją. Tarpukario Lietuvoje Δ buvo įvesta 1919 ir su neilgomis pertraukomis galiojo iki 1940 metų.

kovós Δ, combat [firing] position, боевое положение – tokia kovos technikos būseną, kai ji parengta mūšiui (šaudyti, leisti raketas ir pan.).

nepaprastóji Δ, emergency, state of emergency, чрезвычайное положение – ypatingas teisinis režimas valstybėje ar jos dalyje, leidžiantis taikyti LR Konstitucijoje ir Nepaprastosios padėties įstatyme (toliau – Įstatyme, 2002 06 06 Nr. IX-938) nustatytus laikinus naudojimosi fizinių asmenų teisėmis ir laisvėmis apribojimus ir laikinus juridinių asmenų veiklos apribojimus. Δ gali būti įvedama, kai dėl valstybėje susidariusios ekstremaliosios situacijos kyla grėsmė LR konstitucinei santvarkai ar visuomenės rimčiai ir šios grėsmės neišvengiamai pašalinti nepanaudojus Konstitucijoje ir Įstatyme įtvirtintų nepaprastųjų priemonių. Δ gali būti įvedama visoje LR teritorijoje ar jos dalyje vieną (ar ne vieną) kartą, tačiau kiekvienu atveju jos trukmė negali būti ilgesnė kaip 6 mėn. Δ įveda: Seimo sesijos metu – Seimas; tarp Seimo sesijų – Respublikos Prezidentas, kurio sprendimą turi patvirtinti Seimas. Δ metu visoje LR teritorijoje veikia Konstitucijos ir kitų įstatymų nustatytos bei nustatyta tvarka įsteigtos valstybės ir savivaldybių institucijos. Savivaldybės (-ių) teritorijoje, kur Δ įvesta, gali būti įvestas tiesioginis valdymas, t. p. prireikus sudarytos viešosios tvarkos apsaugos komendantūros. Δ metu gali būti įvesti naudojimosi teisėmis ir laisvėmis apribojimai bei kitos nepaprastosios priemonės, kurios negali prieštarauti LR įsipareigojimams pagal tarptautinę teisę. Δ metu gali būti įvesta ↑ *komendanto valanda*. Dar ↑ *situacija*.

nepaprastóji Δ **kāro metu**, emergency in war, emergency state in war, особое положение в военное время – nenumatytas kritiškai pablogėjęs kovos operacijos atvejis konkrečiame rajone, reikalaujantis valstybės ar sąjungininkų vadovybės specialių ir neatidėliotinių veiksmų. Nepaprastąją padėti įveda sąjungininkų vadas, atsakingas už konkretų rajoną, konsultuodamasis su valstybės, kurioje yra tas rajonas, vadovu.

pradinė pabūklo vamzdžio Δ, battery position, исходное положение ствола орудия – padėtis, kurioje atsidūrė pabūklo vamzdis po šūvio, kai jis buvo grąžintas į pradinę padėti ir parengtas naujam šūviui.

pradinė Δ, departure position, исходное положение – padėtis, kurią užima pajėgos, esančios tiesioginiame sąlytyje su priešu prieš puolimą. Pajėgos slapta išdėstomos puolimo kovos rikiuote laikantis įprasto ankstesnės gynybinės padėties ar iš anksto nustatyto pajėgų veiklos režimo. Šioje padėtyje baigiamas pajėgų pasiruošimas pulti.

žygio Δ, travelling [stowed] position, походное положение – tokia kovos technikos būseną, kai ji parengta žygiui. Δ turi būti tokia, kad būtų galima greitai pereiti į kovos padėtį.

pafrontės juosta ↑ *juosta*.

pagálbinė aviacija ↑ *aviacija*.

pagálbinė bázė ↑ *bazė 2*.

pagálbinė horizontálė ↑ *horizontalė*.

pagálbinė kryptis ↑ *kryptis 2*.

pagálbinė sekyklà ↑ *sekykla*.

pagálbinė ugniės pozicija ↑ *ugnies pozicija*.

pagálbinė vadáviétė ↑ *vadavietė*.

pagálbinis kreiseris ↑ *kreiseris*.

pagálbinis ryšių mázgas ↑ *ryšių mazgas*.

pagálbinis smūgis ↑ *smūgis*.

pagálbinis sviedinys ↑ *sviedinys*.

pagálbinis úostas ↑ *uostas*.

pagálbinis vandeñs reidas ↑ *vandens reidas*.

pagrindinė branduolinė valstýbė ↑ *branduolinė valstybė*.

pagrindinė gynýbos júosta ↑ *juosta, gynybos juosta*.

pagrindinė grupuotė ↑ *grupuotė*.

pagrindinė horizontálė ↑ *horizontalė*.

pagrindinė kryptis ↑ *kryptis 2*.

pagrindinė nuodingoji mēdžiaga ↑ *nuodingoji medžiaga*.

pagrindinė pavarà, main gear, главная передача – transmisijos mechanizmas pavarų dėžės sukimo momentui didinti ir išilginių velenų sukamajam judesiu skersiniams velenams perduoti. Δ ppr. būna krumpliartinės. Δ, kurią sudaro viena krumpliaračių pora, vadinama vienguba, jeigu dvi – dviguba. Viengubą Δ dažniausiai sudaro viena pora pastoviai sujungtų kūginių krumpliaračių, o dvigubą – viena pora kūginių ir viena pora cilindrinų pastoviai sujuntų krumpliaračių.

pagrindinė pozicija ↑ *pozicija*.

pagrindinė puolimo kryptis ↑ *kryptis 2*.

pagrindinė sekyklà ↑ *sekykla*.

pagrindinė šaudymo kryptis ↑ *kryptis 2, šaudymo kryptis*.

pagrindinė ugniės pozicija ↑ *ugnies pozicija*.

pagrindinė žvalgybos informācija ↑ *informacija 1, žvalgybos informacija*.

pagrindinės kryptiės orientýras ↑ *orientyras*.

pagrindinio smūgio kryptis ↑ *kryptis 2*.

pagrindinis aerodròmas ↑ *aerodromas*.

pagrindinis chėminis šaudmuõ ↑ *šaudmuo, cheminis šaudmuo*.

pagrindinis frikciónas, engine [master, main] clutch, главный фрикцион – tankų ir kitų vikšrinių mašinų daugiadiskė sausos (plieno į plieną) trinties sukabinimo mova (sankaba), sukimo momentą nuo gitaros pavarų dėžei perduoti. Δ atjungia variklį nuo pavarų dėžės perjungiant pavaras; apsaugo variklio ir jėgainės detales nuo lūžimo, staigiai pasikeitus varančiųjų žvaigždučių apkrovai; atjungia variklį nuo pavarų dėžės, palengvindama variklio paleidimą. Dar ↑ *gitara, pavarų dėžė*.

pagrindinis gynýbos rajònas ↑ *gynybos rajonas*.

pagrindinis kalibras, main calibre, главный калибр – *laiv.* laivo artilerijos dalis, turinti didžiausią kalibrą ir vykdanči pagr. uždavinius, būdingus šiai laivo klasei. Anksčiau jis siekė 457 mm. Apginklavus laivus raketomis, pasikeitė laivų artilerijos uždaviniai – ji pasidarė universalioji, t. y. gebanti naikinti jūrų, oro ir kranto taikinius; sumažėjo ir jos kalibras iki 127–130 mm.

pagrindinis

pagrindinis konvojus ↑ *konvojus 1.*

pagrindinis kovinis tankas ↑ *tankas.*

pagrindinis maršrutas ↑ *maršrutas.*

pagrindinis minosvaidžio šaudmeiš užtaisas ↑ *užtaisas 1, minosvaidžio šaudmens užtaisas.*

pagrindinis pabūklas ↑ *pabūklas.*

pagrindinis pabūklinis kaĩpas ↑ *pabūklinis kampas.*

pagrindinis smūgis ↑ *smūgis.*

pagrindinis taikinys ↑ *taikinys 1.*

pagrindinis tiekimo maršrutas ↑ *maršrutas, pagrindinis maršrutas.*

pagrindinis ugnies pozicijų rajonas ↑ *ugnies pozicijų rajonas.*

pagrindinis veiksnyš ↑ *veiksnyš.*

pagrindinių pastangų sutelkimas ↑ *sutelkimas 1.*

pagrindinių pastangų sutelkimo kryptis ↑ *kryptis 2.*

paieškà, search, поиск – 1. *SP* žvalgybos būdas, kai žvalgybos vienetas slaptai priartėja prie nustatyto objekto ir netikėtai jį užpuola siekdamas paimiti i nelaisvę priešo karius, svarbius kovinius dokumentus ar ginkluotės ir technikos pavyzdžių.

2. *KOP* pavienio orlaivio ar orlaivių grupės savarankiški veiksmai (medžioklė) aptinkant ir naikinant priešo orlaivius arba svarbius antžeminius objektus; priešo numuštų ar patyrusių avariją orlaivių aptikimo būdas. Dar ↑ *paieška ir gelbėjimas.*

3. *KJP* vandenyno (jūros) rajono žvalgybos būdas, kurį taikydamos specialiai skirtos aviacijos pajėgos, antvandeniniai ir povandeniniai laivai aptinka, klasifikuoja, atpažįsta, seka arba naikina priešo laivus arba suteikia pagalbą savo pažeistam laivui. Dar ↑ *jūrų minų ieška.*

hidroakustinė Δ, hydroacoustic search, гидроакустический поиск – vandens aplinkos stebėjimas hidroakustinėmis priemonėmis povandeniniams laivams, jūrų minoms ir kt. povandeniniams objektams (pvz., nuskendusiams laivams ir orlaiviams) aptikti. Atlieka antvandeniniai ir povandeniniai laivai, lėktuvai, sraigtasparniai, stacionariosios (kranto) hidroakustinės stotys (kompleksai). Dar ↑ *hidroakustinė stotis, kompleksas.*

4. *OEG* oro taikinių aptikimo, jų atpažinimo, skrydžio koordinacijų ir parametrų nustatymo, t. p. priešo radioelektroninių priemonių žvalgybos būdas.

5. *radiotech.* priešo radiotechninių priemonių aptikimo ir fiksavimo būdas. Dar ↑ *radijo ieška.*

6. *pas. aps.* valstybės sienos pažeidėjų aptikimo ir sulaikymo būdas.

paieškà ir gėlbėjimas, search and rescue, поиск и спасение – orlaivių, antvandeninių ir povandeninių laivų specialių gelbėjimo komandų ir įrangos naudojimas nelaimės ištiktam personalui ieškoti ir gelbėti sausumoje ir vandenyje. Paieškai ir gelbėjimui sudaryta speciali laivyno, aviacijos ir OEG vienetų tarnyba, naudojami etatiniai arba specialiai sudaryti padaliniai. Dar ↑ *grupė 1, tarnyba 2.*

paieškòs ir gėlbėjimo grupė ↑ *grupė 1.*

paieškòs ir gėlbėjimo tarnýba ↑ *tarnyba 2.*

pailgàsis užtaisas ↑ *užtaisas 1.*

pàjėgos, forces, troops, войска – 1. GP rūšis (pvz., ↑ *sausumos pajėgos, ↑ karinės oro pajėgos, ↑ karinės jūrų pajėgos*, kosminės pajėgos, oro erdvės gynybos pajėgos ir kt.) arba jų sudedamoji dalis (pvz., raketinės pajėgos ir kt.). Kai kuriose valstybėse yra ABC, administracinės, atsarginės, bendrosios paskirties, greitojo reagavimo, lauko, pasienio, reguliariosios, neruliariosios, kovinės, kovinės paramos, mobiliosios, rezervinės, specialiosios paskirties, specialiųjų operacijų, povandeninės diversinės, teritorinės ir kt. Δ. Dar skiriamos aeromobiliosios, amfibinės, bendrosios, ekspedicinės, etapinės, mobilizuojamosios pastiprinimo, sąjungininkų, strateginės, taikos palaikymo, draugiškosios ir kt. Δ. Dar ↑ *pajėgos ir priemonės, pajėgų rūšis, vidaus kariuomenė.*

ABC Δ, ABC forces, войска ABC – Vokietijos GP specialiosios pajėgos, skirtos organizuoti junginių ir dalinių karių apsaugà nuo MNG, likviduoti jo panaudojimo padarinius. Yra armijos korpusų (batalionas) ir divizijų (kuopa) sudėtyje. T. p. naudojamos dūmų uždangoms daryti.

administràcinės Δ, administrative forces, административные войска – bendrasis kai kurių valstybių GP įvairios paskirties pagalbinių karinių vienetų (karinės administracijos, karo policijos, karo cenzūros ir kt.) pavadinimas.

aeromobiliosios Δ, airmobile forces, аэромобильные силы – specialiai parengti kai kurių valstybių (JAV, Prancūzijos ir kt.) sausumos koviniai, paramos ir oro transporto vienetai aeromobiliosioms operacijoms rengti. Ppr. yra greitojo išskleidimo pajėgų sudėtyje ir jungiamos i divizijas ir brigadas. Pagr. kovos vienetas – batalionas (pulkas). Yra daug etatinių sraigtasparnių, prieštankinių priemonių, jos ginkluotos lengvaisiais ginklais ir gali gerai kautis su šarvuotosiomis

priešo pajėgomis. Kovos veiksmų metu aeromobiliajame batalione (pulke) ppr. sudaromos aeromobiliosios taktinės grupės. Dar ↑ *operacija 2*.

amfibinės Δ, amphibious forces, амфибийные силы – 1. kai kurių valstybių KJL desantiniai laivai, desantavimo priemonės, kovinės paramos ir valdymo laivai, skirti desantui plukdyti jūra (vandenynu) ir išlaipinti į priešo užimtą krantą; 2. operatyvinis junginys, skirtas jūrų desantinei operacijai. Δ yra bendrosios paskirties jūrų pajėgų sudėtyje. Rusijos KJP sudaromos desantinių laivų brigados.

atsarginės Δ, spare forces, запасные войска – GP rūšių kariniai vienetai, sudaromi prieš karą ir karo metu veikiančiai kariuomenei ir laivynui papildyti. Atsarginėse pajėgose rengiami įvairių specialybių kariai ir kariniai vienetai. Δ gali sudaryti įvairios paskirties ir pavaldumo junginiai (divizijos, brigados) ir daliniai.

beįdrosios Δ, integrated combined arms forces [mixed forces], общевойсковые силы – pajėgos, kurios rengia bendrąjį mūšį – pėstininkų, tankų, šarvuotųjų ir tankų, oro desanto, jūrų desanto pajėgos.

bendrųsios paskirties Δ, general-purpose forces, силы общего назначения – JAV ir kai kurių kt. valstybių GP dalis, kurių paskirtis – rengti ribotą karą nenaudojant brand. ginklo ir naudojant taktinį brand. ginklą; vykdyti kovos veiksmus sausumos ir jūrų karo veiksmų teatruose visuotinio brand. karo metu kartu su strateginėmis pajėgomis. Δ sudaro SP, taktinė aviacija ir KJP (be atominių povandeninių raketinių laivų).

draugiškosios Δ, friendly forces, дружеские войска – pajėgos, kurias sudaro savos pajėgos, sąjungininkų pajėgos, bendros, koalicinės, partizanų ir daugianacionalinės pajėgos. Taktiniu lygmeniu – tai savos pajėgos, gretimos pajėgos, esančios sparnuose, priešais savas pajėgas ar jų užnugaryje, t. p. visos jų veiksmus remiančios pajėgos.

ekspedicinės Δ, expeditionary forces, экспедиционные войска – valstybės (koalicionių valstybių) GP dalis, ppr. nuvežta jūros ar oro transportu į kitos valstybės teritoriją užimti svarbų rajoną, paremti sąjungininkų veiksmus ar vykdyti kt. uždavinius.

etāpinės Δ, phase forces, этапные войска – *ist.* specialieji kariniai dariniai veikiančios kariuomenės kariniams keliams saugoti ir prižiūrėti. Nuo XX a. 5 d-mečio kelius prižiūri kelių komendantiniai daliniai (padaliniai).

greitojo reagavimo Δ, *greitojo išskleidimo* Δ, rapid reaction forces, rapid deployment forces, силы быстрого реагирования, силы быстрого развертывания – specialiai parengti NATO šalių nacionaliniai ir jungtiniai dariniai, kurie gali būti greitai panaudoti strategiškai svarbiuose pasaulio rajonuose ten susiklosčiusi krizinei situacijai. Δ sudarytos JAV, D. Britanijos, Prancūzijos, Vokietijos, Italijos, Ispanijos GP, t. p. jungtinėse NATO pajėgose. Δ sudaro SP, KOP, KJP junginiai ir daliniai. Δ yra nuolatinės kovinės parengties, mobilios ir pasirengusios kautis silpnai įrengtuose karo veiksmų teatruose, sudėtingomis geografinėmis sąlygomis; pavaldžios aukščiausiai vadovybei. Δ įkurtos JAV XX a. 8 d-mečio pab., D. Britanijoje, Prancūzijoje ir Italijoje 9 d-mečio pr., kt. šalyse 10 d-metyje. Jų sudėtis kiekvienoje šalyje – nuo kelių dešimčių tūkst. iki kelių šimtų tūkst. (JAV). 10 d-mečio pr. NATO nutarta įkurti jungtines Δ, kurių pagrindą turi sudaryti vad. „Eurokorpusas“ (5 divizijos: 3 mechanizuotosios, 1 tankų ir 1 aeromobilioji). Δ permetamos į kovos veiksmų rajoną aviacijos ir jūrų transportu, jų veiksmus remia KJP lėktuvnešiai ir kt. pajėgos, strateginė aviacija. Δ, ypač JAV GP, ne kartą dalyvavo didelėse karinėse operacijose, pvz., „Dykumos skydas“ ir „Audra dykumoje“ (Persų įlanka, 1990–1991), „Vilties atgimimas“ (Somalis, 1992–1993), antiteroristinė operacija (Afganistanas, 2001–2002) ir kt.

kalnų Δ, mountain troops, горные войска – bendrieji, artilerijos, inžineriniai ir kt. vienetai, paskirti ir specialiai parengti kovos veiksmams kalnuose. Kai kurių šalių kariuomenėse Δ vienetai turi ypatingą organizacinę struktūrą ir vadinami Alpių (Prancūzija, Italija ir kt.), kalnų pėstininkų (Vokietija, Graikija), lengvųjų pėstininkų (KLR ir kt.) vienetais. Δ vienetai ppr. apginkluojami lengvesniais nei įprasta ginklais, mažų gabaritų ir didelio važumo karo technika ir transporto priemonėmis, o artilerijos ir zenitinės artilerijos padaliniai – kalnų artilerijos pabūklais.

kòsminės Δ, space forces, космические силы – pajėgos, kurių paskirtis rengti kovos veiksmus kosminėje erdvėje naudojant kosmines ir prieškosmines priemones ir sistemas. Kosminės pajėgas sudaro kosminė grupuotė (žvalgybos, ryšių, navigacijos ir kt. dirbtinieji Žemės palydovai ir erdvėlaiviai, ateityje gali būti ir koviniai), erdvėlaivių ir raketų išvedimo į orbitą priemonės, valdymo, informacijos rinkimo ir apdorojimo kompleksai. Δ yra JAV (KOP sudėtyje). SSRS raketinės kosminės gynybos pajėgos įkurtos 1967 šalies priešlėktuvinės gynybos pajėgų sudėtyje. 9 d-mečio pr. sudarė GP rūšį – raketinės kosminės gynybos pajėgas. 1997 įjungtos į Rusijos raketinių strateginės paskirties pajėgų sudėtį; jas sudaro perspėjimo apie raketinį puolimą, priešraketinės gynybos, kosminės erdvės kontrolės ir kt. pajėgos ir priemonės.

kovinės Δ, combat forces, боевые войска – 1. kai kurių valstybių pajėgos, kurios operacijoje sudaro kovinės (operatyvinės) rikiuotės pagrindą ir vykdo pagr. užduotis (skirtingai nuo aprūpinimo, administracinių ir tiekimo pajėgų); 2. bundesvero SP pagr. rūšis. Jas sudaro pėstininkai ir tankai – daugiau kaip 80% pajėgų kovinės sudėties; likusią dalį sudaro valdymo, kovinės paramos ir užnugario aprūpinimo pajėgos.

kovinės paramos Δ, combat support forces, войска боевой поддержки – Vokietijos GP pajėgos kovos veiksmams remti. Δ priklauso: artilerija, OEG pajėgos, armijos aviacija, inžinerinės ir ABC (atominės, biol. ir chem. saugos) pajėgos. Δ yra junginių, vadovybių, kovinių pajėgų karo veiksmų teatre sudėtyje arba skiriamos joms sustiprinti.

Krašto apsaugos savanorių Δ (KASP), National Volunteer Defence Forces, Добровольные силы национальной обороны – sudedamoji Lietuvos kariuomenės dalis. Sudaromos iš karių savanorių ir profesinės karo tarnybos karių. Δ vienetai sudaromi kiekvienoje teritorinėje apygardoje, rengiami bendriems veiksams su reguliariųjų pajėgų vienetais. Taikos metu Δ funkcijos yra: karių savanorių rengimas, šių pajėgų vienetų rengimas gynybai savo teritorijoje ir bendriems gynybos uždaviniams vykdyti, gynybos infrastruktūros ir strateginių objektų apsauga, pagalba gaivalinių nelaimių ir katastrofų atvejais. Karo metu Δ daliniai vykdo jiems duotas gynybos užduotis. Δ vadą, kuris yra pavaldus Lietuvos kariuomenės vadui, skiria ir atleidžia krašto apsaugos ministras.

lauko Δ, field forces, полевые войска (силы) – karinėms operacijoms vykdyti sudaryti sausumos ir kitų pajėgų kariniai ir kitokie vienetai, kariuomenės vado paskirti lauko pajėgų vado operatyviniam vadovavimui.

mobiliesios Δ, mobile forces, мобильные силы – labai judrus daugianacionalinis darinys, tiesiogiai pavaldus NATO jungtinių pajėgų Europoje vyriausiajam vadui. Jų paskirtis – pastiprinti jungtines ir šalių – Aljanso narių nacionalines GP kilus ribotam ginkluotam konfliktui Europos karo teatre. Δ dariniai gali būti skraidinami oru ir gali vykdyti kovos veiksmus naudodami įprastinius ginklus ir brand. ginklą. Δ yra nuolatinės kovinės parengties būklės.

mobilizuojamosios pastiprinimo Δ, mobilizable reinforcing forces, мобилизуемые силы усиления – bet kurios dar neegzistuojančios pajėgos, kurias mobilizavus jos skiriamos NATO pajėgoms sustiprinti.

motorizuotosios Δ, motorized forces, моторизованные войска – apibendrinantis SP vienetų, apginkluotų kovos, specialiomis ir transporto mašinomis, turinčiomis mechaninę trauką, pavadinimas. Terminas „motorizuotosios pajėgos“ labiausiai buvo vartojamas XX a. 3–4 d-mečiuose, kai daugumoje kariuomenių išsiplėtė pajėgų motorizacija ir mechanizacija.

motorizuotųjų pėstininkų Δ, motorized rifle forces, мотопехотные войска – Vokietijos ir kai kurių kt. šalių SP rūšis. Gali vykdyti kovos veiksmus savarankiškai arba kartu su kt. pajėgų rūšimis ir specialiosiomis pajėgomis. Δ sudaro motorizuotųjų pėstininkų junginiai, daliniai ir padaliniai. Motorizuotųjų pėstininkų junginio (dalinio) sudėtyje t. p. yra tankų, kovinės ir užnugario paramos daliniai (padaliniai). JAV, D. Britanijos ir kt. valstybių analogiškos pajėgos vadinamos mechanizuotųjų pėstininkų arba pėstininkų pajėgomis; NVS šalių GP – motorizuotųjų šaulių pajėgomis.

NATO Δ, NATO forces, силы НАТО – pajėgos, kurias valstybės paskyrė (taikos metu) arba sutinka paskirti (karo atveju) NATO vado operatyviniam vadovavimui arba valdymui. NATO vadovybei pavaldūs kariniai vienetai sukomplektuoti pagal karo meto etatus ir laikomi nuolatinės kovinės parengties būklės, o kariniai vienetai, paskirti NATO karo atveju, yra įvairiai sukomplektuoti ir turi skirtingą kovinę parengtį. Visa NATO zona, apimanti Aljanso šalių teritoriją ir Viduržemio jūros bei Šiaurės Atlanto akvatoriją, suskirstyta į 4 vadovybių atsakingumo zonas: 2 strateginės vyriausiosios vadovybės (Europoje ir Atlanto vandenyno zonoje), vyriausioji vadovybė Lamanšo sąsiaurio zonoje ir regioninė JAV–Kanada strateginio planavimo grupė. Taikos metu tikrai vyriausioji NATO vadovybė Europoje turi paskirtus jos operatyviniam vadovavimui SP ir KOP vienetus.

NATO paskirtos pajėgos, NATO-assigned forces, силы предназначенные НАТО – pajėgos, kurias valstybės sutinka paskirti NATO vado operatyviniam vadovavimui ar valdymui pagal konkrečią NATO parengties sistemos pakopą, padėtį ar priemonę, arba kaip nustatyta specialiomis sutartimis.

NATO pavaldžios pajėgos, NATO command forces, силы подчиненные НАТО – pajėgos, kurias valstybės paskyrė NATO vado operatyviniam vadovavimui ar valdymui.

nereguliariosios Δ, irregular forces, нерегулярные силы – pajėgos, neturinčios vieningos nuolatinės struktūros arba turinčios skirtingą nuo reguliariųjų pajėgų komplektavimo, tarnybos tvarką ir pan. Lietuvos kariuomenėje nereguliariosioms pajėgoms priklauso krašto apsaugos savanorių pajėgos ir aktyvusis rezervas, kt. valstybėse – nacionalinė gvardija ir kt.

oro erdvės gynybos Δ, air defence forces, войска ПВО – pajėgos, kurių paskirtis – kova su oro priešu, administracinių ir politinių, pramoninių ir ekonominių centrų (rajonų) apsauga nuo smūgių iš oro, GP grupuočių, svarbių karinių ir kt. objektų dengimas. Savo uždavinius vykdo savarankiškai ir sąveikaudamos su kt. GP ir pajėgų rūšimis.

pasienio Δ, border security forces, пограничные войска – pajėgos, kurių paskirtis – saugoti valstybės sausumos ir jūros (upių, ežerų) sienas. LR ir daugelyje kt. valstybių valstybės sienas saugo pasienio policija, NVS šalyse – pasienio pajėgos.

povandeninės diversinės Δ, underwater diversion forces, подводные диверсионные силы – kai kurių valstybių KJP diversiniai žvalgybos padaliniai (žvalgų diversantų, narų sprogdintojų rinktinės), t. p. specialiųjų operacijų pajėgų specialieji padaliniai, skirti veiksams prieš jūrų ir kranto objektus (karinėse jūrų bazėse, uostuose, bazavimosi punktuose, reiduose, inkarvietėse, pakrančių rajonuose ir kt.). Pagr. Δ uždaviniai: didelių antvandeninių ir povandeninių laivų, kranto raketų kompleksų, hidrotechninių įrenginių ir kt. priešdesantinių užtvartų naikinimas; agentūrinių grupių išsilaipinimo į krantą ir grįžimo į laivą aprūpinimas; kova su priešo povandeninėmis diversinėmis pajėgomis ir kt. Naudotos I ir II pasaul. karuose, visuose pokario ribotuose karuose ir kariniuose konfliktuose.

rakėtinės Δ, missile-throwing arm, ракетные войска – kariniai dariniai, kurių ginkluotės pagrindą sudaro įvairios paskirties ↑ *rakėtinis ginklas*. Δ yra tikėtai Rusijos ginkluotosiose pajėgose (strateginės paskirties Δ, SP taktinės ir operatyvinės paskirties Δ, zenitinės Δ, kranto raketų ir artilerijos pajėgos). NATO valstybių kariuomenėse rakėtiniai daliniai (junginiai) yra SP, KOP ir KJL sudėtyje.

reguliariosios Δ, active [regular, standing] forces, регулярные войска – 1. nuolatinės pajėgos, taikos metu esančios GP sudėtyje, turinčios nustatytą organizacinę struktūrą, tipinę ginkluotę, komplektavimo būdą, tarnybos ir kovinio rengimo tvarką, aprangą, centralizuotą valdymo ir aprūpinimo sistemą; 2. sudedamoji Lietuvos kariuomenės dalis; sudaromos privalomosios karo tarnybos ir profesinės karo tarnybos pagrindais. Δ sudaro: SP, KOP ir KJP.

rezėrvinės Δ, reserve troops, резервные войска – taikos metu egzistuojančios pajėgos, kurias, prasidėjus karui arba esant karo grėsmei, galima greitai mobilizuoti ir taip išskleisti visas GP. Ppr. tai būna teritoriniai daliniai, sienos ir kranto apsaugos, valstybės saugumo, žandarmerijos ir kt. pajėgos. Jose tarnauja žmonės, jau atlikę privalomąją karo tarnybą arba išėję atitinkamą karinį rengimą. Δ ginkluojamos šiuolaikiniais ginklais ir kt. karo technika, gali būti panaudotos išskleisti rezerviniams daliniams. Kai kuriose valstybėse, pvz., Šveicarijoje, teritorinių dalinių kariai lengvuosius šaulių ginklus ir ekipuotę laiko namuose. Taikos metu teritoriniai daliniai gali būti pasitelkti įvairiems objektams saugoti, gaivalinių nelaimių metu; nuolat vykdomos pratybos, mokymai, tikrinama kovinė parengtis. Dar ↑ *dalinys*.

sąjungininkų Δ, allied forces, войска союзников – valstybių, su kuriomis sudarytos karinio bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos sutartys, pajėgos.

speciāliosios Δ, special forces, специальные войска – kariniai vienetai, kurių paskirtis – vykdyti specialiuosius uždavinius (pvz., inžinerinės, RChB paramos, radiotechninio aprūpinimo, ryšio įrengimo ir jo naudojimo, kelių statybos ir priežiūros ir kt.), užtikrinant GP kovinę ir kasdieninę veiklą. Δ darinių pavadinimą, sudėtį, organizacinę struktūrą, ginkluotę ir techninį aprūpinimą lemia jų paskirtis. Daugelio šalių GP yra tokios Δ: inžinerinės, chem. (RChBS), ryšių ir kt. Specialiosioms pajėgoms t. p. priklauso įvairūs daliniai ir padaliniai, pvz., radiotechniniai, topogeodeziniai, meteorologiniai ir kt.

specialiōsios paskirtiēs Δ, special operating forces, войска специального назначения – ypatingieji kai kurių valstybių GP vienetai, kurių paskirtis – žvalgybinė, diversinė ir teroristinė veikla priešo užnugaryje, psichologinio karo rengimas. Naudojamos ir taikos metu, pvz., kovai su tarptautiniu terorizmu ir pan. Δ sudarytos JAV, Rusijoje ir kt. šalyse; jos apginkluotos šaulių ginklais, minosvaidžiais, lengvaisiais artilerijos pabūklais ir specialiaja diversine įranga. Δ kariai rengiami specialiūose mokyklose.

specialiūjų operacijū Δ, special operations forces, силы специальных операций – specialiai sudaryti, apmokyti ir aprūpinti kai kurių valstybių SP, KOP ir KJP dariniai, skirti žvalgybos diversiniams ir teoristiniams veiksams, propagandai ir ardomiesiems veiksams, sukilėlių veiklos organizavimui užsienio šalių teritorijoje ir priešo užnugaryje, psichologiniam karui. Yra nuolatos pasirengusios, gali būti nedelsiant panaudojamos ir gali vykdyti uždavinius taikos metu, konfliktinėse situacijose ir karo metu veidamos karo veiksmų teatre kitų įvairių pajėgų darinių sudėtyje arba savarankiškai. Didžiausios Δ yra JAV, kurių sudėtyje yra reguliariai daliniai ir padaliniai, SP rezervo ir nacionalinės gvardijos dariniai. Sudaro jungtinę specialiūjų operacijū vadovybę. Ginkluotė: šaulių ginklai, sprogstamųjų įtaisų komplektai, optinė elektroninė aparatūra, radijo ir palydovinio ryšio priemonės, lengvieji automobiliai, parašiutinės desantinės priemonės, techninės propagandos priemonės. Δ kariai rengiami specialiūose centruose ir mokyklose.

sraigėtasparniū atākos Δ, helicopter assault forces, вертолетные ударные силы – pajėgos, kurias sudaro sraigėtasparniū, paramos ir sraigėtasparniū desanto vienetai sraigėtasparniū puolamosioms operacijoms vykdyti.

stratėginės Δ, strategic forces, стратегические силы – kai kurių valstybių GP dalis strateginėms užduotims vykdyti.

šarvuoėčių ir tānkū Δ, armoured forces, бронетанковые войска – JAV, D. Britanijos ir kt. šalių SP rūšis. JAV Δ sudaro šarvuoėčių ir tankū divizijos, šarvuoėčių kavalerijos pulkai, mechanizuotųjų ir pėstininkū divizijų tankū batalionai. D. Britanijoje yra šarvuoėčių ir tankū divizijos ir atskirieji tankū pulkai.

šauliū Δ, rifle forces, стрелковые войска – *ist.* bendras daugelio Europos šalių (Rusija, Prūsija, Austrija-Vengrija, Prancūzija, Anglija ir kt.) GP kai kurių pėstininkū padalinių, dalinių ir junginių pavadinimas (XVIII–XX a. I pus.); SSRS kariuomenėje – visų pėstininkū pavadinimas (1918 – XX a. 7 d-meėčio pr.).

taikdarystės Δ, peacekeeping forces, миротворческие силы – 1. ↑ *JTO ginkluotosios pajėgos*, „žydrieji šalmi“. Pirmą kartą įkurtos 1956 Egipto ir Izraelio kariuomenių paliauboms ir išskyrimui stebėti. Vėliau (iki 2000) buvo sudaromos 25 JTO taikdariškose operacijose (8 dar nebaigtos). Šiose operacijose dalyvavo >650 000 įvairių šalių karių ir civilinių asmenų; 2. NVS taikdariškosios pajėgos; laikinieji koalicioniai kariniai dariniai, sudaromi taikdariškū operacijū metu. Įkurtos 1993: Rusijos 201 motorizuotųjų šauliū divizija ir Kazachstano, Kirgizijos, Uzbekistano padaliniai (kuopa–batalionas); 3. Rusijos taikdariškosios pajėgos; specialusis karinis kontingentas Rusijos GP sudėtyje. Įkurtos 1996 dalyvauti palaikant arba atkuriant tarptautinę taiką ir saugumą (Jugoslavija, Padniestrė, P. Osetija, Abchazija, Tadžikistanas ir kt.).

taikės palaikymo Δ, peacekeeping forces, силы по поддержанию мира – specialiai parengtos taikos paramos operacijoms tarptautinės karinės ir kt. pajėgos, pvz., Tarptautinės taikos palaikymo pajėgos.

taktinės oro Δ, tactical air forces, тактическая авиация – oro pajėgos, turinčios vykdyti taktines oro pajėgų operacijas koordinuodamos jas su sausumos ir jūrų pajėgomis.

tankų Δ, tank forces, танковые войска – Vokietijos, Japonijos, NVS šalių ir kai kurių kt. valstybių SP rūšis, kurių paskirtis – vykdyti kovos veiksmus savarankiškai arba sąveikaujant su kt. pajėgų rūšimis ir specialiosiomis pajėgomis; ginkluotos įvairių tipų tankais. Daugelyje šalių (JAV, D. Britanija ir kt.) pajėgos, analogiškos Δ, vad. šarvuotųjų ir tankų pajėgomis. Δ sudaro tankų (šarvuotųjų ir tankų) junginiai, daliniai ir padaliniai; jų sudėtyje, be tankų (šarvuotųjų ir tankų), dar yra mechanizuotieji (motorizuotųjų pėstininkų, motorizuotųjų šaulių), raketų, artilerijos, zenitinės artilerijos, zenitinių raketų, specialiųjų pajėgų ir užnugario daliniai ir padaliniai. Tankų daliniai (padaliniai) t. p. yra mechanizuotųjų (motorizuotųjų pėstininkų, motorizuotųjų šaulių) ir jūrų pėstininkų pajėgose. Δ sudaro pagr. SP smogiamąją jėgą.

tarptautinės taikės palaikymo Δ, international peace forces, international peacekeeping forces, международные силы по поддержанию мира – JTO GP taikai palaikyti „karštuose“ žemės taškuose. Komplektuojamos iš valstybių nacionalinių GP ir vykdo užduotis įvairiuose ginkluotų konfliktų rajonuose pagal JTO mandatą.

teritorinės Δ, territorial forces, территориальные войска – kai kurių valstybių GP dalis, kurios paskirtis – papildyti reguliariosios kariuomenės vienetus karo metu, saugoti ir ginti rajonus, svarbius objektus šalies teritorijos gilumoje (aerodromus, bazes, valdymo punktus, sandėlius), kovoti su oro ir jūrų desantais, diversinėmis grupėmis ir vykdyti kt. uždavinius. Taikos metu Δ dažnai naudojamos tvarkai palaikyti, atlikti įvairias užduotis ekstremaliomis situacijomis. Δ dažniausiai komplektuojamos pagal teritorinį principą. Δ vadinamos: Prancūzijoje ir Italijoje – teritorinės gynybos pajėgos, JAV – ↑ *nacionalinė gvardija* ir t. t. D. Britanijoje Δ sudaro teritorinę kariuomenę ir vad. „Olsterio gynybos pulkas“. Lietuvos kariuomenėje teritorinių pajėgų uždavinius vykdo Krašto apsaugos savanorių pajėgos.

valdymo Δ, control troops, войска управления – Vokietijos kariuomenės SP dalis; jas sudaro: ryšių pajėgos, karo policijos, giliosios žvalgybos ir psichologinio karo padaliniai. Pagal organizacinę struktūrą ir pavaldumą – tai padaliniai, kurie yra korpusų ir divizijų sudėtyje.

2. nuolatinis arba laikinasis karinis darinys, sudaromas karo veiksmų metu ir kt. atvejais, pvz., budėjimo, paramos, pastiprinimo, užduoties ir kt. Δ. Dar ↑ *kariuomenė*.

atsakomojo smūgio strateginės Δ, strategical retaliatory forces, стратегические силы ответного удара – pajėgos, skirtos smogti priešui atsakomąjį smūgį. Ppr. jų sudėtyje yra pajėgos, naudojančios brand. ginklą, ir strateginė aviacija.

budėjimo Δ, duty forces, дежурные силы – laukiamų ar vykstančių kovos veiksmų metu budėti paskirtos pajėgos ir priemonės. Kovos veiksmų metu (gynyboje) 1-ojo ešelono padaliniai skiria budinčias ugnies priemones netikėtam priešui puolimui atremti.

būtiniosios Δ, necessary forces, необходимые силы – pajėgos, vykdančios skirtą uždavinį ar užduotį.

dengimo Δ, covering forces, войска прикрытия – 1. pajėgos, veikiančios atskirai nuo pagr. pajėgų, kurių užduotis – užkirsti kelią priešui, įtraukti jo pajėgas į mūšį, sulaikyti, dezorganizuoti ir klaidinti prieš jam puolant pagr. pajėgas; 2. bet kurie kariniai vienetai, saugantys didesnes pajėgas ir atliekantys stebėjimo, žvalgybos, puolimo ar gynybos veiksmus arba šių veiksmų derinį. JAV kariuomenėje dengimo pajėgomis vadinami junginiai ir daliniai, kurie dengia pagr. pajėgas žygyje, išeinant iš mūšio ir dengimo zonoje; 3. pasienio karinių apygardų junginiai ir daliniai, išskleisti netoli valstybės sienos netikėtam priešui puolimui atremti, t. p. neleisti priešui agentūrai, diversinėms grupėms ir kt. spec. pajėgoms kirsti valstybės sieną (valstybės sienos dengimas). Δ buvo pradėtos naudoti XVI a.; nuo XX a. pr. jų sudėtyje atsirado įvairių pajėgų rūšių junginiai ir daliniai. Dar ↑ *dengimas 1*.

įgulos Δ, garrison forces, силы гарнизона – visi kariniai vienetai, priskirti bazei ar rajonui ginti, operacijoms plėtoti ir įrenginiams bei įrangai išlaikyti.

įtvirtintųjų rajonų Δ, fortified areas forces, войска укрепленных районов – padaliniai ir daliniai, kurių paskirtis – savarankiškai arba sąveikaujant su lauko pajėgomis atkakliai ir ilgai ginti atskirus svarbius valstybės sienos barus, parengtus kaip įtvirtintus rajonus. Δ sudėtyje ppr. yra: kulkosvaidžių ir artilerijos (artilijos ir kulkosvaidžių), tankų, inžineriniai, ryšių ir kt. daliniai ir padaliniai. Artilerijos, prieštankinę ir kulkosvaidžių ginkluotą Δ naudoja ilgalaikiuose ugnies įrenginiuose ir vietovėje.

paramos Δ, support [supporting] forces, войска поддержки – įvairių pajėgų rūšių ir specialiųjų pajėgų daliniai (padaliniai) aukštesniosios vadovybės įsakymu skirti SP daliniams ir junginiams paremti. Jos priskiriamos tam tikrai operacijai arba jos etapams (etapui) ir atlieka specialias užduotis pagal aukštesniosios vadovybės planą arba pagal remiamų vienetų vadų komandą ar prašymą.

pastiprinimo Δ, reinforcing forces, войска подкрепления [усиления] – 1. Vyriausiajam NATO vadui valstybių suteiktos pajėgos vietoje papildyti vienetais greitojo pastiprinimo planavimo atveju; 2. įvairių pajėgų rūšių ir specialieji

vienetai, laikinai pavaldūs bendrųjų pajėgų vienetų vadams ir didinantys šių pajėgų kovos pajėgumą.

placdārmo priėdangos Δ, bridgehead cover forces, войска прикрытия плацдарма – pajėgos, skirtos ginti užimamą placdarmą iki bus išlaipintos pagr. pajėgos.

pralaužimo Δ, breakthrough forces, войска прорыва – pajėgos, skiriamos gynybos (apsupimo) frontui pralaužti ir išeinančioms iš apsupties pajėgoms dengti.

priėdangos Δ, cover forces, войска прикрытия – 1. pajėgos, dengiančios pralaužto apsupimo fronto pralaužą, per kurią išeina draugiškosios pajėgos. Dar skiriamos placdarmo Δ; 2. padaliniai, skiriami atsitraukiančioms pagr. pajėgoms dengti.

priešakinės Δ, advance forces, передовые силы – jūrų desanto pajėgų grupė, iš anksto atvykstanti į desantavimo rajoną pagr. pajėgų puolimui parengti. Δ atlieka rekognoskuotę, užima atramos punktus, išminuoja vietovę ir atlieka kt. veiksmus.

rėmiančiosios Δ, supporting forces, приданные силы – 1. bet kokios pajėgos, valstybės skiriamos savo GP stiprinti; 2. daliniai (padaliniai), priskirti bendrųjų pajėgų junginių (dalinių, padalinių) vadams kovos užduočiai vykdyti. Δ laikinąjį pavaldumą nutraukia vyresnysis viršininkas.

sujungtosios Δ, combined forces, объединенные силы – pajėgos, susidedančios iš dviejų ar daugiau valstybių karinių vienetų.

užduotiės Δ, task forces, силы для выполнения задачи – vienam vadui laikinai pavaldūs vienetai operacijai ar kitai specialiajai užduočiai vykdyti.

3. pratybų (manevrų) ir kt. mokomųjų renginių dalyvių pavadinimas, pvz., mėlynujų, oranžinių, priešiškosios ir kt. Δ.

mėlynujų Δ, blue forces, войска синих – pajėgos, atliekančios draugiškųjų pajėgų vaidmenį NATO pratybose.

oranžinių Δ, orange forces, силы оранжевых – pajėgos, atliekančios priešiškiųjų pajėgų vaidmenį NATO pratybose.

priešiškosios Δ, opposing forces, противостоящие силы – pajėgos, skirtos atlikti priešo vaidmenį NATO pratybose.

pājėgos ir priėmonės, forces and means, силы и средства – karinių vienetų personalas ir karo technika kovos veiksmams vykdyti ir aprūpinti. Šia prasme t. p. vartojamas terminas „pājėgos“, pvz., išlaipinimo pajėgos. Atliekant operatyvinius taktinius skaičiavimus (pvz., skaičiuojant pajėgų ir priemonių santykį) atskirai skaičiuojamos pajėgos (padaliniai, daliniai, junginiai) ir priemonės (ginkluotė – pabūklai, tankai, lėktuvai, leidimo įtaisai, šaudmenys ir kt.).

tāktinės Δ, tactical forces and means, тактические силы и средства – ginkluotė, šaudmenys, technika ar kovinis vienetas taktinio lygmens uždaviniams vykdyti.

pajėgū bazāvimasis ↑ *bazavimasis*.

pajėgū ir priėmonių sāntykis, strength ratio, соотношение сил и средств – sąlyginis kovojančių šalių galios rodiklis, rodantis kovos priemonių pranašumą. Δ nustatomas lyginant savo ir priešo padalinių, dalinių ir junginių kiekybinius ir kokybinius vienetų, ginkluotės ir technikos duomenis. Δ skaičiuojamas visoje veiksmų zonoje, pagr. ir kt. kryptyse naudojant skaičiavimo techniką, lenteles ir kt. reikalingas tam priemonės ir duomenis.

pajėgū išsklāidymas ↑ *išsklāidymas 1*.

pajėgū išvedimas, withdrawal troops, вывод войск – pajėgų išvedimas iš užimamų sutelkimo (gynybos) rajonų ar pozicijų ir jų perdislokavimas į kitus rajonus siekiant išvengti pranašesnių priešo pajėgų smūgio nepalankiomis sąlygomis, išsaugoti pajėgų kovinę galią ir sudaryti palankias sąlygas paskesnėms kovos užduotims vykdyti. Vykdomas taktiniu arba operatyviniu mastu aukštesniajai vadovybei leidus.

pajėgū judėjimas į frōntą, movement of forces to the front, выдвижение войск – pajėgų judėjimas iš užnugario į frontą siekiant sudaryti naujas arba pastiprinti esančias grupuotes karo veiksmų teatruose, strateginėmis arba operatyvinėmis kryptimis. Pajėgų judėjimu į priekį (artėjimu) t. p. vad. jų judėjimas prie atakos pradžios ribos puolant iš gilumos, prie įtraukimo į operaciją (mūšį) ribos, prie išsiskleidimo ruožų, atremiant kontrsmūgius (kontratakas). Artėjant (judant į frontą) pajėgos žygiuoja, vežamos geležinkelių, oro ar vandens transportu arba juda mišriuotu būdu.

pajėgū keitimas, replacement of troops, смена войск – organizuotas pajėgų vienetų užimamų pozicijų (rajonų) priėmimas ir perdavimas kovos sąlygomis. Keičiantiesiems vienetams skiriami pradiniai rajonai, o keičiamiesiems – surinkimo rajonai. Keičiantis pajėgoms, atvykusiesiems perduodamos užimamos pozicijos, rajonai, pranešami duomenys apie priešą, ugnies sistemos organizavimą ir valdymą, duomenys apie vietovę ir jos inžinerinį įrengimą, pabūklų topografinio susiejimo ir išaudymo duomenys ir kt. Prieš keičiant pajėgas, išskleidžiamos keičiančiųjų pajėgų vadavietės. Jeigu keičiantis pajėgoms priešas pradėjo pulti, pajėgos atremia puolimą vadovaujant keičiamųjų pajėgų vadui.

pajėgū kovōs gebōs atkūrīmo rajōnas, rehabilitation area of fighting efficiency, район восстановления боеспособности войск – vietovės rajonas, kur išvedami pajėgų vienetai jų kovos gebai atkurti.

pajėgū manėvras ↑ *manevras 2*.

pajėgų

pajėgų paskirstymas ↑ *paskirstymas 1.*

pajėgų pólisis, rest of forces, отдых войск – pajėgų veiksmų nutraukimas kariams pailsėti, pamaitinti, ginklams ir kovos technikai prižiūrėti, materialinių priemonių atsargoms papildyti, vienetais pertvarkyti arba papildyti ir kt. tikslais. Δ organizuojamas sustojant tam tikram laikui tolimojo žygio metu arba išvedant iš kovos veiksmų rajono į užnugarį pajėgas, ilgą laiką vykdžiusias kovos užduotis. Dar ↑ *poilsio rajonas, žygio poilsis.*

pajėgų rengimas kovós užduočiai vykdyti ↑ *rengimas 1.*

pajėgų rúšis, arm, род войск – sudedamoji GP rúšies dalis, kurią sudaro kariniai dariniai, turintys tik jiems būdingą pagr. ginkluotę ir karo techniką, t. p. ir jų kovinio naudojimo būdus. Δ skiriama: SP – motorizuotųjų pėstininkų (pėstininkų), tankų pajėgos, raketos ir artilerija, OEG, oro desanto, inžinerinės, RChB saugos, ryšio pajėgos ir kt. (kai kurių šalių, pvz., Lietuvos ir kt., ginkluotosiose pajėgose OEG pajėgos yra KOP sudėtyje); KOP (aviacijos rúšys) – bombonešių, taktinių naikintuvų, naikintuvų, šturmo, transporto, žvalgybos ir kt. aviacija; KJP – povandeninės ir antvandeninės pajėgos, jūrų aviacija, jūrų pėstininkai, kranto raketų ir artilerijos pajėgos. Operacijoje ir mūšyje Δ ppr. naudojamos glaudžiai sąveikaujant vienai su kita. Kai kuriose valstybės Δ kovos veiklai remti yra specialiosios pajėgos. Vokietijos GP yra kovinės paramos pajėgos.

pajėgų sėkinimas, harassing [harassment] of forces, изнурение войск – ilgalaikis tolyginis poveikis, kurį daro priešo pajėgoms įvairių ginklų ugnis ir aviacijos smūgiai siekiami suardyti gynybinę ar kt. veiklą, palaužti karių kovinę dvasią ir sumažinti jų kovos gebą (kovingumą).

pajėgų skraidinimas ↑ *skraidinimas 2.*

pajėgų smūgis ↑ *smūgis.*

pajėgų susitikimo vieta ↑ *vieta 1.*

pajėgų sutelkimas ↑ *sutelkimas 1.*

pajėgų tañkis ↑ *tankis 2.*

pajėgų valdymas ↑ *valdymas 2.*

pajėgų valdymo automatizāvimas, automatization of troops control, автоматизация управления войсками – kompiuterinės technikos, sujungtos su didelio našumo techninėmis priemonėmis, turinčiomis galingą informacinį ir matematinį aprūpinimą, kūrimas ir naudojimas pajėgų valdymo procesuose. Δ tikslas – padidinti pajėgų valdymo stabilumą, nenutrūkstamumą, operatyvumą ir slaptumą siekiant veiksmingai panaudoti jų kovinį potencialą vykdant užduotis operacijos ir mūšio metu. Techninį Δ pagrindą sudaro įvairios kompiuterinės sistemos, turinčios informacijos įvedimo ir išvedimo įtaisus, jos vaizdavimo aparatūrą, dokumentų dauginimo įrangą, automatizuotus informacijos daviklius, telekodinę siuntimo ir priėmimo aparatūrą ir kt. Δ principai: vienalaikis visų informacijos perdavimo grandžių (nuo duomenų apie situaciją rinkimo iki pajėgų užduočių vykdymo kontrolės) automatizavimas; kompleksinis techninio, organizacinio ir metodologinio pobūdžio uždavinių sprendimas; centralizuoto ir necentralizuoto valdymo, valdymo perdavimo iš vieno punkto į kitą, valdymo, praleidžiant vieną ar kelias instancijas, galimumo užtikrinimas; Δ sistemų tobulinimo ir sąveikaujančių pajėgų sistemų sujungimo galimybė; matematinio, programinio, lingvistinio ir informacinio aprūpinimo lygio atitikimas sprendžiamų valdymo užduočių apimčiai; techninių priemonių unifkavimas; perėjimo nuo automatizuotojo valdymo prie neautomatizuotojo galimybė ir kt. Dar ↑ *valdymo sistema.*

pajėgų valdymo mechanizāvimas, mechanization of troops control, механизация управления войсками – įvairių mechanizmų ir įtaisų, greitinančių ir lengvinančių operatyvinius-taktinius ir kt. skaičiavimus, situacijos žymėjimą žemėlapyje (schemeje, planšete ir pan.), dokumentų rengimą, dauginimą ir kt. darbų atlikimą, kūrimas ir panaudojimas.

pajėgų valdymo pėrdavimas, reallotment of forces [troops], переподчинение войск – pavaldžių karinių vienetų, bazių ir kt. institucijų perdavimas kitam vadui pagal vyresniojo vado nurodymus. Vykdomas siekiant sudaryti reikiamą pajėgų grupuotę, o kovos veiksmų eigoje – pagal pasikeitusią situaciją ir naujus pajėgų uždavinius.

pajėgų veiksnūmas ↑ *veiksnūmas.*

pakabà, suspension, подвеска – *techn.* įmontuoti tarp ratų ir mašinos korpuso (rėmo) mechanizmai smūgiams, važiuojant kelio nelygumais, švelninti ir lingiavimui slopinti. Tai torsionai, spyruoklės, lingės, amortizatoriai, kreipiantieji prietaisai ir kt. Dažniausiai tankuose ir kitose kovos mašinosse naudojama individualioji torsioninė pakaba su hidrauliniiais amortizatoriais. Dar ↑ *lingiavimas, torsionas.*

pakabinamoji įranga, detachable equipment, навесное оборудование – mechanizmai, tvirtinami ant kovos ir transporto mašinų, inžineriniams darbams dirbti. Δ yra: tralai, buldozerinė, ekskavatorinė, sniego valymo ir kt. įranga.

pakartótinio užtaisyimo laĩkas ↑ *laikas 2.*

pakartótinis užtaĩsymas ↑ *užtaĩsymas.*

pakeičiamūmas, interchangeability, взаимозаменяемость – 1. vienos specialybės kario gebėjimas pakeisti kitos specialybės karį koviniame vienete arba įguloje; neatskiriama kovinės parengties dalis.

2. tam tikros rūšies ginklo ir karo technikos savybė, leidžianti juose keisti to paties tipo mechanizmus, mazgus, detales be papildomo jų pritaikymo.

pakeitimas ↑ *substitucija*.

pakeitimas vietoje, relief-in-place, замена на месте – operacija, kurioje aukštesnės vadovybės nurodymu visas karinis vienetas ar jo dalis pakeičiami nauju vienetu. Atsakomybė už uždavinį ir operacijos rajoną perduodama atvykusiam kariniam vienetui, kuris toliau vykdo operaciją.

pakėtas, kit, пакет – nedidelis daiktų ryšuliukas, pvz., individualusis cheminis, individualusis tvarstymo, degazavimo, degazavimo miltelių, sprogstamasis ir kt. Δ.

degazavimo miltėlių Δ, decontamination powder kit, дегазирующий силикагелевый пакет – specialiojo švarinimo priemonė aprangai, apavui ir kario ekipuotei degazuoti. Sudarytas iš polietileno paketo, šepečio, dviejų degazavimo miltelių paketų ir polietileno krepšelio su atmintine. Vienu Δ galima apdoroti du aprangos komplektus. Kai kurios Δ rūšys naudojamos ir atvirų kūno paviršių, užterštų NM, sanitariniam švarinimui. Dar ↑ *silikagelis*.

degazavimo Δ, decontamination kit, дегазационный пакет – specialiojo švarinimo priemonė patvariosiomis NM užterštiems ginklams ir aprangai degazuoti. Δ sudaro: metalinis balionėlis su degazavimo skysčiu ir dangtelis; degazavimo milteliai vandeniui nelaidžiame krepšelyje. Ant balionėlio korpuso uždėtas polietileno šepetys, ant kurio išliejamas degazavimo skystis ir įtrinamas į degazuojamą paviršių. Skystis dirgina odą ir lengvai užsidega. Milteliais degazuojama apranga. Dar ↑ *silikagelis*.

individualusis cheminis Δ, individual decontamination kit, индивидуальный противохимический пакет – pirmosios medicinos pagalbos nuo pažeidimo NM priemonių rinkinys. Δ atliekamas dalinis sanitarinis švarinimas tuojau pat po užteršimo NM. JAV kariuomenėje Δ (*M258A1 skin decontamination kit*) sudaro: plastikinė dėžutė su trimis komplektais švarinimo priemonių; kiekviename komplekte yra du tamponai su skirtingo degazavimo skysčio ampulėmis. Dar gali būti Δ, kuriuose vartojamas degazavimo tirpalas arba degazavimo milteliai.

individualusis tvirstymo Δ, individual first-aid kit, индивидуальный перевязочный пакет – sterilus tvarstis, įpakuotas į guma įmirkytą neperšlampamą medžiagos skiautę. Naudojamas susižeidus, nudegus. Įmirkyta skiaute galima užspausti peršautą plautį.

sprogstamasis Δ, smoke-puff charge, взрыв-пакет – sviedinių, minų ir granatų sproginimo imitavimo priemonė, naudojama per pratybas. Δ yra 30–80 g dūminio parako užtaisas. Sprogsta padegus padegamąją virvutę (dega 7–9 s). Dar būna elektrinis Δ, kuris sproginamas elektriniu būdu. Naudojant Δ reikia laikytis saugumo priemonių.

pakilimo kam̃pas (φ) ↑ *kampas*.

pakilimo linija ↑ *linija 4*.

pakilimo plokštumà ↑ *plokštuma*.

paklaidà, error, ошибка, погрешность – apskaičiuoto ar matuojamo dydžio reikšmės nukrypimas nuo tikrosios reikšmės. Naudojama matavimo tikslumui įvertinti. Dar ↑ *bombų mėtymo klaidos*.

absoliučioji Δ, absolute error, абсолютная погрешность – išmatuoto rezultato nuokrypis nuo tikrojo dydžio, išreikštas matų vienetais.

matavimo Δ, measuring error, погрешность измерения – dydis, kuriuo matavimo rezultatas matų arba santykiniais vienetais skiriasi nuo tikrojo matuojamojo dydžio.

santykiniė Δ, relative error, относительная погрешность – dydis, kuriuo matavimo rezultatas santykiniais vienetais (procentais, dalimis) skiriasi nuo tikrojo matuojamojo dydžio.

sklaidōs Δ, dispersion error, ошибка рассеивания – atstumas nuo sproginimo (kulkos pataikymo) taško iki vidurinio sproginimų (kulku pataikymų) taško.

šaudymo Δ, error of shooting, ошибка стрельбы – sviedinio (kulkos ir kt. šaudmenų) kritimo taško arba kritimo (sproginimo) taškų grupės centro nesutapimas su taikymo tašku. Δ atsiranda dėl šaudymo rengimo ir taikymo klaidų, sklaidos ir kt. Kartais dėl įvairių priežasčių pasitaiko atsitiktinės Δ.

atsitiktinė Δ, random error of shooting, случайная ошибка стрельбы – tokia paklaida, kuri esamomis sąlygomis gali būti, o gali ir nebūti; jos pavyzdžiai: šaudymo paklaida, kai pirmo šūvio sviedinio kritimo taškas nukrypsta nuo taikymo taško toliau nei didžiausia galima galutinių šaudymo nuostatų apskaičiavimo klaida arba kaunamojo šaudymo sproginimo taškai išeina iš sklaidos elipsės ribų. Tokių Δ priežastys: galutinių šaudymo nuostatų apskaičiavimo, taikymo ir kt. klaidos.

pakōpinis šlaitas ↑ *šlaitas*.

pakrântės gynybos zonà, defensive coastal area, береговая зона обороны – pakrantės ar jūrų rajono (šalia kranto linijos) dalis ir oro erdvė virš jų, kurioje gynybinėse operacijose gali dalyvauti sausumos, jūrų ir oro pajėgos.

pakrąntės konvòjus ↑ *konvojus 1.*

pakrąntės minų laũkas ↑ *minų laukas.*

pakrąntės patrũlis ↑ *patrulis.*

pakrovimo plānas ↑ *planas 1.*

pąktas, pact, пакт – svarbi politinė tarptautinė sutartis, reguliuojanti savitarpio ir kolektyvinio saugumo, savitarpio pagalbos, nepuolimo ir kt. svarbius klausimus. Lietuva 1990 prisijungė prie Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto, kaip universalių sutarčių dėl žmogaus teisių apsaugos taikos ir karo metu.

palaĩkomosios ātsargos ↑ *atsargos.*

palanki situācija ↑ *situacija.*

palapinė, shelter, tent, палатка – išardomas įrenginys iš brezento (gali būti su mediniu pagrindu) kariams lauko sąlygomis gyventi, kai kurių rūšių technikai laikyti, medicinos punktams, sandėliams įrengti ir kt. Δ būna: žygio (vasarinė ir žieminė), stovyklų (vasarinė) ir universalioji (bet kuriam metų laikui), įvairių dydžių. Kartais Δ gali būti daroma ir iš šakų.

palapĩnsiaustė, poncho, shelter-half, raincoat shelter, плащ-накидка – margintas miškingos vietovės piešiniu apsiaustas su gobtuvu; kario aprangos dalis. Gali būti naudojama kaip apsiaustas drėgno oro sąlygomis, kaip palapinė vienam kariui arba, jas sujungus po 2 arba 4, keliems kariams darganotais orais aprangai nuo drėgmės ir purvo saugoti. T. p. gali būti naudojama kaip specialus maišas ar neštuvai sužeistiesiems ir ligoniams nešti (tempti).

palāšas, broadsword, палаш – *ist.* kertamasis duriamasis ginklas, kurį sudaro vienašmenė (į galą dviašmenė) tiesi ir ilga (apie 85 cm) geležtė ir kotas su apsauga. Atsirado XVI a., XVIII–XIX a. buvo sunkiosios kavalerijos ginklas. Jūrų Δ turėjo trumpesnę geležtę ir priklausė prie abordąžo ginklo.

paleidĩklis, trigger device, спусковое устройство – sudedamoji paleidžiamojo mechanizmo dalis skeliamajam mechanizmui suveikdinti; gali būti mechaninis, automatinis, elektrinis ir kt.

automātinis Δ, automatic trigger, автоспуск – automatinų ginklų mechanizmas, skirtas automatiškai paleisti gaiduką šaudant serijomis.

elektrinis Δ, electric trigger, электроспуск – sudedamoji paleidžiamojo mechanizmo dalis skeliamajam mechanizmui suveikdinti elektros srove; ppr. elektromagnetas. Suveikia šaunant vieną šūvį arba pradėdant ir stabdant automatinį šaudymą, kai veikiamas elektros srovės paleidiklis išlaisvina gaiduką. Elektros srovės impulsą siunčia laidais šaulys, esantis tam tikru atstumu nuo ginklo. Naudojamas įvairiuose savaeigiuose ir kt. įrenginiuose, pvz., šarvuočių bokšteliuose sumontuoti kulkosvaidžiai turi Δ.

paleidĩmas, release, сброс – *av.* laisvai krintančios orlaivio pakabos atkabimas (numetimas) nuo jį laikančios įrangos, turint tikslą tą pakabą panaudoti.

paleidĩmo šildytũvas, starting heater, пусковой подогреватель – įtaisas varikliui prieš jį paleidžiant šildyti. Naudojamas esant žemai oro temperatūrai. Δ sudaro dvigubų sienelių katilas (sumontuotas prie variklio ir vamzdeliais bei žarnomis sujungtas su Δ ventilatoriumi, variklio galvute ir cilindrų bloko aušinimo erdmėmis), benzino bakelis, deginių išmetimo vamzdis ir variklio karterio deflektorius. Degant katile benzinui, šildomas variklio aušinimo skystis, o degimo deginiai šildo alyvą variklio karteryje.

paleidĩmo vieta ↑ *vieta 1.*

paleidžiamasis mechanĩzmas, trigger mechanism, спусковой механизм – šaunamojo ginklo mechanizmas skeliamajam mechanizmui suveikdinti iššaunant pavienį šūvį arba automatiniam šaudymui pradėti ir sustabdyti. Paleidžiamąjį mechanizmą valdo šaulys spausdamas arba paleisdamas gaiduko svirtelę. Parengto šaudyti ginklo gaidukas (spyna) yra užkibęs už viršutinės paleidiklio dalies – skeliamosios užkabos. Spaudžiant gaiduko svirtelę, gaidukas (spyna) išsilaisvina iš skeliamosios užkabos ir, veikiamas skeliamosios (arba gražiklio) spyruoklės, pradeda judėti. Šaudant serijomis veikia automatinis paleidiklis, kuris sulaukia gaiduką skeliamosios užkabos padėtyje iki šovinyso įstumiamas į lizdą ir lizdas užrakinamas; baigdamas judėti į priekį spygnos rėmas paspaudžia automatinį paleidiklį, o jis – gaiduką. Dar ↑ *griebtuvą, paleidiklis.*

paliąubos, armistice, перемирие – *THT* karo veiksmų sustabdymas arba nutraukimas kariaujančių šalių susitarimu. Δ reglamentuoja Hagos konvencija (1907).

beĩndrosios Δ, general armistice, общее перемирие – tai visiškas kariaujančių šalių karo veiksmų nutraukimas vyriausiųjų karo vadų, gavusių savo vyriausybių pavedimus, susitarimu. Šios Δ ppr. baigiasi taikos sutarties sudarymu ar konflikto taikiu sureguliuavimu. Bet koks rimtas bendrųjų paliąubų pažeidimas laikomas agresijos aktu.

viėtinės Δ, local armistice, местное перемирие – paliąubos, sudaromos atskiruose fronto ruožuose tarp atskirų kariaujančių šalių dalinių vadų pagal jų kompetenciją tam tikram laikui (pasikeisti belaisviais, surinkti ir evakuoti sužeistuosius ir ligonius ir pan.).

palydà, escort, эскорт – 1. kovinis vienetas, paskirtas lydėti ir saugoti kitas pajėgas ar konvojų. KJL Δ skiriama tiesiogiai saugoti konvojus, t. p. lydėti (dengti) pavienius antvandeninius, povandeninius laivus ar laivų vilkstines; palydai skiriami eskadriniai minininkai, fregatos, kt. laivai, kartais ir lėktuvai. Dar skiriama garbės Δ.

garbės Δ, escort of honour, почетный эскорт – palyda aukšto laipsnio (aukšto rango) kariams (civiliams) sutikti ir išlydėti. Garbės palydos veiksmus ir ceremonijas nustato Rikiuotės ir karinių ceremonijų statusas. Daugelyje valstybių skiriama Δ laidojant karius ir kt. asmenis.

konvòjaus Δ, convoy escort, эскорт конвоя – 1. karo laivas(-ai) arba orlaivis(-iai), judantis drauge su konvojumi ir atsakingas už jo apsaugą; 2. palyda autotransporto konvojui apsaugoti nuo išsklaidymo, sunaikinimo ar užgrobimo.

2. orlaivis, paskirtas vykdantiems užduotį orlaiviams saugoti.
3. ginkluotų sargybinių, kurie lydi vorą, traukinį ar belaisvius, grupė.
4. *NVS* priešų naikinimo periodas: Δ ugnimi, artilerinė, aviacinė Δ.

artilèrinė Δ, artillery accompaniment, артиллерийское сопровождение – *NVS* puoliančių pajėgų palyda artilerijos ugnimi; artilerijos kovos veiksmams plečiant puolimą priešų gynybos gilumoje. Δ atliekama artilerijos ugnimi ir raketų smūgiais naujai pastebėtiems ir atgijusiems priešų objektams, kurie trukdo tolesniam puolimui, naikinti. Prasideda iš karto po artilerinės paramos ir tęsiasi iki pajėgos įvykdo kovos užduotis. Δ metu gali būti atliekamas artilerinis rengimas ir artilerinė parama (pvz., kai nesustojant pralaužiami priešų gynybos ruožai ir pozicijos jo gynybos gilumoje), artilerinė priešų kontratakų atrėmimo parama, artilerinė taktinio oro desanto veiksmų parama ir kt. Δ – sudedamoji palydos ugnimi dalis.

aviacinė Δ, air accompaniment, авиационное сопровождение – *NVS* aviacijos vienetų kovos veiksmams nuolat puoliančioms pajėgoms priešų gynybos gilumoje paremti; sudedamoji palydos ugnimi dalis. Aviacinės palydos metu naikinami priešų rezervai, tankai, artilerija, raketų leidimo įrenginiai ir gynybos pozicijos; ją atlieka strateginė ir taktinė aviacija. NATO šalių kariuomenėse Δ tapatinama su aviacine parama ir dengimu.

Δ **ugnimi**, fire accompaniment, огневое сопровождение – *NVS* priešų naikinimo ugnimi periodas, kurį sudaro artilerijos ugnis, raketų ir aviacijos smūgiai, kai kariuomenės vienetai puola priešų gynybos gilumoje. Δ tikslas – nepertraukiamas besipriešinančių puoliančių kariuomenei priešų karių ir ugnies priemonių, t. p. jo artimiausių rezervų naikinimas. Δ prasideda tuoj pat po paramos ugnimi ir tęsiasi, kol bus atlikta kovos užduotis. Sudedamosios Δ dalys – artilerinė ir aviacinė palyda.

palydà ugnimi ↑ *palyda 4.*

palydòs artilèrija ↑ *artilèrija 2.*

palydòvinis ryšys ↑ *ryšys.*

paliepimas, order [command], приказание – tarnybinis dokumentas arba žodinė komanda, kuriais duodamos užduotys pavaldiniams atskirais klausimais.

pamokà, lesson, урок – pagr. karių teorinio mokymo organizavimo forma. Per pamoką ppr. įgyjamos, įtvirtinamos ir tikrinamos žinios. Pradiniai įgūdžiai gali būti įgijami ir tobulinami tik per mišrias pamokas. Δ vyksta klasėje ir ppr. tęsiasi 50 min.

panaikinimas ↑ *anuliavimas.*

pandèmija, pandemic, пандемия – užkrečiamosios ligos paplitimas keliose šalyse ar net žemynuose; visuotinė epidemija. Įvairiais laikais kildavo maro, choleros, raupų, maliarijos, dėmėtosios šiltinės, gripo Δ. Žinomos 3 maro Δ: pirmoji kilo VI a., per ją mirė ~100 mln. žmonių; antroji, nuo kurios mirė ketvirtadalis Europos gyventojų, buvo XIV a.; trečioji, apėmusi Kiniją, Indiją, V. Europą ir Ameriką, kilo XIX–XX a. Žinomos 7 choleros Δ. 2–3 kartus per šimtmetį kyla pasaulį apimančios gripo Δ. 1918–1919 per vad. ispaniškojo (prasidėjo Ispanijoje) gripo Δ pasaulyje mirė ~20 mln. žmonių. XX a. 9 d-mečio vid. prasidėjo ŽIV Δ.

pānika, panic, паника – neigiama emocinė reakcija į pavojų ekstremaliomis sąlygomis; daugelį žmonių apimanti baimė, išgąstis, siaubas, sąmyšis; viena iš negatyvaus minios elgesio rūšių. Δ sukelia stiprus išgąstis, neišvengiamos nelaimės nuojauta, pavojaus gyvybei suvokimas, informacijos stoka, gandai, neveiklumas, nerimastingas laukimas, pasyvumas, prastas vadovavimas, nepasitikėjimas vadovybe. Pasireiškia susiklosčiusių aplinkybių nesuvokimu ir negebėjimu įvertinti, noru išvengti pavojaus. Skiriamos dvi Δ rūšys: Δ netikėtai kilus labai dideliame (beveik neišvengiamam) pavojui gyvybei; Δ, kilusi ilgai laukiant pavojaus, pervargus, dėl gando, klaidingos informacijos, įsivaizduojamo pavojaus, klaidingo suvokimo (iluzijų ar haliucinacijų). Panikos išvengimo prielaidos: karių kovinis grūdinimas, jų įsitikinimų, drausmingumo, susiklausymo formavimas. Δ nutraukia ryžtingi vadų veiksmai.

papeikimas, reprimand, выговор – švelniausia drausminė nuobauda, kuri skiriama kariui, padariusiam drausmės pažeidimą. Pagal Kariuomenės drausmės statutą Δ gali skirti: kareiviams, seržantams ir puskarininkams kuopos vadas; jaunesniesiems karininkams – bataliono vadas; majoro (komandoro leitenanto) laipsnį turintiems karininkams – brigados

papildymo

arba karinės apygardos vadas; pulkininko (jūrų kapitono) laipsnį turintiems karininkams – reguliariųjų pajėgų rūšių arba savanorių pajėgų vadai; generolams (admirolams) – kariuomenės vadas; atsargos kariams – krašto apsaugos ministras.

papildymo vienetas ↑ *vienetas 1.*

papildomai atspausdinta informacija ↑ *informacija 1.*

papildomasis davinys ↑ *davinys.*

papildomasis išlaipinimas ↑ *išlaipinimas.*

papildomasis minosvaidžio šaudmeiš užtaisas ↑ *užtaisas 1, minosvaidžio šaudmens užtaisas.*

papildomasis šaudymo sėktorius ↑ *sektorius 2, šaudymo sektorius.*

papildomieji kovinio rengimo pratimai, additional combat training, дополнительные занятия по боевой подготовке – poveikio priemonė kariams, neįgijusiems pagal kovinio rengimo programą būtinų įgūdžių; Δ (pagal Kariuomenės drausmės statutą) skiria skyrininkai ir viršesni vadai jiems pavaldiems kariams iki 4 valandų per dieną; jie atliekami laisvu nuo tarnybos laiku, iki karys išmoks nustatytą pratimą. Karininkams Δ neskiriami.

papildomoji apsaugà ↑ *apsauga.*

papildomoji tãnko apsaugà ↑ *apsauga.*

papildomosios dėžutės komplektas ↑ *komplektas.*

papliūpà, burst, salvo, очередь – 1. šaudymas iš automatinių ginklų automatiškai trumpomis (5–10 šūvių) arba ilgomis (10–30 šūvių) serijomis.

2. art. skirto šūvių skaičiaus iššovimas šaudant iš artilerijos pabūklų tolygine arba tankiaja ugnimi. Dar skiriama baterijos Δ.

batėrijos Δ, battery salvo, батарейная очередь – nustatyto komandoje pabūklų (minosvaidžių) šūvių skaičiaus paleidimas, šaudant tolygine arba tankiaja ugnimi.

paprastasis žygis ↑ *žygis.*

paprastoji biologinė žvalgýba ↑ *žvalgyba, biologinė žvalgyba.*

paprastoji kapituliãcija ↑ *kapituliacija.*

paprastoji strėlė ↑ *strėlė.*

paprastumo principas, simplicity principle, принцип простоты – vienas iš karybos principų. Vadų ir štabų rengiami planai turi būti paprasti, aiškūs ir nesudėtingai įgyvendinami. Aiškūs ir trumpi įsakymai mažina nesusipratimo ir painiavos galimybę, skatina veiksmingą uždavinio vykdymą.

parà, day, сутки – Žemės arba kito dangaus kūno vieno apsukimo apie jo ašį trukmė.

parabėlis, parabellum, парабеллум – vienas iš pirmųjų pasaulyje automatinių pistoletų. Parabelį sukonstravo vokiečių inžinierius Georgas Liūgeris (Georg Liuger) 1900 pagal Hugo Borhardto (Borchardt) pistoleto sandaros principą. Parabėlio automatinis veikimas pagrįstas trumpa vamzdžio atošliauža veikiant šūvio dujų atitrankai. Kalibras 7,65 mm (1900, 1917 modelių) ir 9 mm (1902, 1904, 1908 ir kt. modelių). Dėtuvės talpa – 8 ir 32 (artilerinio parabėlio) šoviniai. Buvo naudojamas Vokietijos kariuomenėje nuo 1904. Δ buvo gaminamas prieš I pasaul. karą, ypač per II pasaul. karą ir šiek tiek po jo. Parabėliais buvo ginkluotos Šveicarijos, Graikijos, Bulgarijos, Portugalijos, Suomijos, Olandijos ir kt. šalių kariuomenės.

paraiškà, requisition, заявка – teisėtas pareikalavimas personalo, atsargų ar paslaugų, kurie yra privalomi skirti, bet neskiriami be tokio pareikalavimo.

pãrakas, powder, порох – daugiakomponentis kietas sprogušis mišinys, degantis be deguonies sluoksniais. Išsiskiria dujos, kurios stumia iš vamzdžio sviedinius, kulkas, raketas ir t. t. Parako degimas sluoksniais leidžia reguliuoti dujų susidarymo greitį. Pagr. parako charakteristikos: degimo šiluma (Q); susidarančių dujų tūris (W) sudėgus 1 kg parako; dujų temperatūra (T) tokiomis sąlygomis, kai parakas dega pastoviam tūryje be šiluminių nuostolių; parako tankis (δ); parako jėga (f) – vieno kilogramo parako dujų darbas, atliekamas joms plečiantis nuo 0° iki degimo temperatūros, esant 101,3 kPa slėgiui). Δ būna nitroceliuliozinis, arba bedūmis (balistinis, korditinis ir piroksilininis), ir dūminis (mišininis). Δ, naudojamas raketų varikliuose, priskiriamas prie kietojo raketinio kuro.

balistinis Δ, ballistite powder, баллиститный порох – bedūmis parakas, turintis 50–60% koloksilino, 25–40% tirpiklio, kuris paraką daro plastišką. Tirpikliai: nitroglicerinas (nitroglicerininis parakas), dietileno glikolio dinitratas (glikolinis parakas) arba jų mišinys. Pagr. artilerinio ir raketinio Δ charakteristikos: $Q=2,7-6,5$ MJ/kg, $W=750-860$ dm³/kg, $T=2550-2790$ °K, $\delta=1,56-1,65$ kg/dm³, $f=1-1,2$ MJ/kg. Δ privalumai (lyginant su piroksiliniu paraku): mažesnis higroskopiškumas, greitesnė gamyba, naudojamas dideliuose užtaisuose (iki 1 m skersmens), didelis fizik. stabilumas ir pastovios charakteristikos; trūkumas – pavojingas gaminant (turi nitroglicerino). Naudojamas kietajam raketiniam kurui gaminti (raketinis parakas), artilerijos ir minosvaidžių šaudmenims užtaisyti (artilėrinis ir minosvaidinis parakas).

bedūmis Δ, black-fire powder, бездымный порох – parakas, pagamintas iš celiuliozės nitratų (piroksilino, koloksilino) ir plastifikavimo tirpiklių, neišskiriantis dūmų; gali būti beliepsnis, lėtėjančiai ir greitėjančiai degantis.

beliėpsnis Δ, flashless powder, беспламенный порох – bedūmis parakas, turintis specialių priedų (vazelino, kalio sulfato, chloruoto kalio ir kt.), kurie šūvį daro beliepsnį.

dūminis Δ, black [brown] powder, дымный порох – kalio salietros, medžio anglių ir sieros mechaninis grūdėtas mišinys (santykis 75:15:10). Pagr. Δ charakteristikos: $Q=2,7-3,0$ MJ/kg, $W=300$ dm³/kg, $T=2400$ °K, $\delta=1,5-1,9$ kg/dm³, $f=0,3$ MJ/kg. Naudojamas padegamosioms virvutėms (virvinis Δ), degikliams ir išmetamiesiems užtaisams (šautuvinis Δ), sprogdiklių stiprintuvams ir delsikliams (vamzdelinis Δ) gaminti, t. p. sprogdinimo darbams (mininis Δ) ir medžiokliniuose šautuvuose (medžioklinis Δ).

greitėjančiai dėgantis Δ, progressive-burning powder, порох прогрессивного горения – bedūmis parakas, kuriam degant greitėja dujų susidarymas dėl degimo greičio arba parako degimo paviršiaus didėjimo. Tai pasiekama paraką flegmatizuojant, šarvuojant arba pasirenkant parako elementų atitinkamą formą. Toks parakas, esant vienodam didžiausiam parako dujų slėgiui vamzdyje, didina sviedinio pradinį greitį.

korditinis Δ, cordite powder, кордитный порох – bedūmis parakas, pagamintas iš daug azoto turinčio piroksilino ir plastifikavimo tirpiklio – nitroglicerino, spirito ir eterio mišinio. Pagr. Δ charakteristikos: $Q=2,7-5,4$ MJ/kg, $W=990$ dm³/kg, $T=2900$ °K, $\delta=1,6$ kg/dm³, $f=1$ MJ/kg. Sudėtis panaši į balistinio parako, tačiau Δ labiau išdegina ginklo vamzdį ir ilgiau gaminamas. Naudojamas šaunamuosiuose užtaisuose.

lėtėjančiai dėgantis Δ, degressive-burning powder, порох дегрессивного горения – parakas, kuriam degant lėtėja dujų susidarymas dėl parako degimo paviršiaus mažėjimo (pvz., juostinis parakas). Naudojamas tada, kai reikia labai greitai sudegančio parako, t. y. šaudant tuščiaisiais šaudmenimis, trumpavamzdžiais ginklais, minosvaizdžio šaudmenimis.

piroksilininis Δ, pyropowder, пироксилиновый порох – bedūmis parakas, pagamintas iš piroksilino (91–96 %) ir plastifikavimo tirpiklio – spirito ir eterio mišinio. Pagr. Δ charakteristikos: $Q=3,0-4,5$ MJ/kg, $W=900-1000$ dm³/kg, $T=2270-2900$ °K, $\delta=1,55-1,58$ kg/dm³, $f=0,9-1$ MJ/kg. Trūkumai: nestabilios charakteristikos dėl tirpiklio kiekio ir drėgnumo kitimo ilgai laikant, ilgas gaminimas (nuo 6–10 dienų iki 1 mėn.). Naudojamas šaulių ginklų ir artilerijos šaunamiesiems užtaisams gaminti.

paralāksas, parallax, параллакс – 1. *astr.* kosminio kūno padėties kitimas dangaus sferoje dėl stebėtojo vietos kitimo; naudojamas apskaičiuojant Saulės, Mėnulio bei kt. planetų ir artimųjų žvaigždžių atstumą.

2. *fol.* matomo objekto pozicijos pokytis dėl stovėjimo vietos pakeitimo.

3. *kar.* klaida skaičiuojant prietaisų, turinčių skalę, rodmenis, kuri atsiranda dėl akies netinkamos padėties skalės atžvilgiu. Dar ↑ *paralaksinis kampas, poslinkis.*

paralāksinis kaĩpas ↑ *kampas.*

paralyžiuojamoji nuodingoji mēdžiaga ↑ *nuodingoji medžiaga.*

paralyžiuojamųjų nuodingųjų mēdžiagų garų indikātorius ↑ *indikatorius 1.*

paramà, support, поддержка – pajėgų arba jų dalies veiksmas, kuris padeda, apsaugo, papildo arba remia pajėgas. Būna kovinė ir užnugario Δ. Dar ↑ *aviacinė parama, kovinė parama, parama ugnimi.*

artilėrijos kovinė Δ, artillery combat support, боевая поддержка артиллерии – kryptinga priemonių sistema, kurios tikslas – išvengti priešo netikėto puolimo, sumažinti jo ugnies ir smūgių veiksmingumą ir sudaryti sąlygas saviems padaliniams sėkmingai vykdyti užduotis ir laiku tiksliai šaudyti. Δ rūšys: artilerinė ↑ *žvalgyba, tiesioginė sauga ir savignyba*, apsauga nuo naikinimo priemonių, maskavimas, inžinerinė, topogeodezinė, meteorologinė ir balistinė parama.

artilėrinė Δ, artillery support, артиллерийская поддержка – artilerijos kovos veiksmai draugiškųjų pajėgų atakos pradžioje ir atakuojant. Šių kovos veikslių esmė – nepertraukiamas nuoseklus priešo pažeidimas ugnimi priešais atakuojančiųjų frontą ir sparnus sudarant jiems sąlygas judėti be sustojimo. Kartu priešas naikinamas jo gynybos gilumoje. Δ prasideda po artilerinio rengimo. Pagr. Δ metodai: ugnies banga, sutelktoji ugnis, šaudymas į pavienius taikinius, judrioji ugnies zona, įvairių ugnies rūšių derinimas. Δ metu artilerijos ugnis derinama su motorizuotųjų pėstininkų ir tankų judėjimu; ugnis perkeliama pagal batalionų, brigadų (pulkų) vadų komandas. Δ – sudedamoji paramos ugnimi dalis.

autotėchninė Δ, autotechnical support [maintenance], автотехническое обеспечение – priemonės ir veiksmai aprūpinti karinius vienetus automobilių technika ir palaikyti jos nuolatinę kovinę parengtį; techninės paramos rūšis. Tai atlieka autotransporto tarnyba; organizuoja autotransporto tarnybos viršininkas remdamasis vado operacijos (mūšio) sprendimu ir aukštesniųjų viršininkų nurodymais.

balistinė artilėrijos Δ, artillery ballistic support, баллистическое обеспечение артиллерии – priemonių kompleksas pabūklų taiklumui didinti. Δ tikslas – laiku nustatyti balistines sąlygas, į kurias atsižvelgiama šaudant. Δ sudaro: pradinio sviedinio greičio nuokrypio dėl vamzdžio išdilimo nustatymas; pradinio sviedinio greičio dėl vamzdžio išdilimo nuokrypio nuo kontrolinio diviziono pabūklo ir pagr. baterijos pabūklo nustatymas; kontrolinio diviziono pabūklo ir pagr. baterijų

pabūklų bendro pradinio sviedinio greičio nuokrypio (dėl vamzdžio išdilimo ir dėl užtaisų partijos ypatumų) nustatymas; sviedinių rūšiavimas ir jų skirstymas pabūklams; šaudmenų balistinių charakteristikų nustatymas; šaudmenų laikymas vienodomis temperatūros sąlygomis. Δ vykdo artilerijos padaliniai. Dar ↑ *šaudymo rengimas*.

hidrometeorologinė Δ, hydrometeorological support, гидрометеорологическое обеспечение – priemonių, kurios naudojamos renkant, analizuojant ir perduodant SP, aviacijai ir laivynui informaciją apie hidrologines ir meteorologines sąlygas kovos veiksmų rajone, kompleksas; sudedamoji kovinės paramos dalis. Δ tikslas – didinti kariuomenės ir laivyno pajėgų, ginklų ir technikos naudojimo veiksmingumą, užtikrinti aviacijos skrydžių (meteorologinis aprūpinimas) ir laivų plaukiojimo saugumą. Hidrometeorologinę paramą teikia hidrometeorologinės tarnybos padaliniai. Kai kurių valstybių GP Δ atitinka *hidrometeorologinis aprūpinimas*. Teikiant informaciją tiksliai apie meteorologines sąlygas, teikiama meteorologinė parama.

inžinerinė Δ, engineer support, инженерная поддержка – inžineriniai veiksmai savos kariuomenės palankioms veiksmų sąlygoms sudaryti, karių ir įvairių objektų saugumui ir atsparumui didinti, priešui pakenkti ir jo veiksmams sunkinti inžineriniais šaudmenimis; sudedamoji kovinės paramos dalis. Δ sudaro: inžinerinė žvalgyba, ↑ *inžinerinis vietovės įrengimas*, inžinerinių užtvarų ir kliūčių įrengimas, perėjų užtvarose darymas, karinių kelių tiesyba, karinių tiltų statyba, perkėlų per vandens kliūtis įrengimas, maskavimasis inžinerijos priemonėmis, vandens tiekimo punktų įrengimas, vietovės išminavimas, brand. fugasų (minų) naikinimas. Daugelį Δ uždavinių atlieka kovojančios SP; inžineriniai daliniai atlieka sudėtingus uždavinius ir teikia inžinerinę ginkluotę. Kai kurių valstybių GP Δ atitinka *inžinerinis aprūpinimas*.

logistinė Δ, logistic assistance [support], материально-техническая поддержка – parama, teikiama koviniams vienetams materialinio techninio aprūpinimo ir aptarnavimo srityse. Δ sudaro materialinė, techninė, medicininė parama ir aptarnavimas (paslaugos): transporto, medicininis ir kt. aptarnavimas, lauko paslaugos (maitinimas, maudymasis, skalbimas, dezinfekcija ir kt.), pašto paslaugos ir kt. Kai kurių valstybių GP Δ – *užnugario aprūpinimas*.

materiālinė Δ, material support, материальная поддержка – GP (pajėgų) ginkluotės ir karo technikos, šaudmenų, degalų, maisto, aprangos, medicinos, techninių ir kt. materialinių priemonių poreikių tenkinimas; pagr. sudedamoji logistinės paramos dalis. Δ sudaro: materialinių priemonių gavimas ir jų atsargų kaupimas, laikymas, sunaudotų ar prarastų atsargų papildymas, siuntimas ir tiekimas vartotojams, atsargų skirstymas (manevravimas) ir kt. Kai kurių valstybių GP materialinę paramą atitinka *materialinis aprūpinimas*.

medicininė Δ, medical support, медицинская поддержка – priemonių kompleksas, kurių tikslas – išsaugoti karių kovos gebą, stiprinti jų sveikatą, laiku suteikti medicinos pagalbą sužeistiesiems ir ligoniams, atkurti jų kovos gebą; sudedamoji logistinės paramos dalis. Δ sudaro: gydymo ir profilaktikos priemonės, sanitarinės higienos ir antiepideminės priemonės, o karo metu papildomai – gydymo ir evakavimo priemonės, medicininės karių apsaugos nuo MNG priemonės, medicininis tiekimas. Δ atlieka medicinos tarnyba. Kai kurių valstybių GP medicininę paramą atitinka *medicininis aprūpinimas*.

meteorologinė artilerijos Δ, artillery meteorological support, метеорологическая поддержка артиллерии – priemonių kompleksas ugnies uždavinių veiksmingumui didinti, neigiamų oro sąlygų poveikiui karies, ginkluotei, technikai mažinti. Δ tikslas – reikiamu laiku pateikti duomenis apie meteorologinę situaciją kovos veiksmų rajone; nedelsiant įspėti padalinius apie pavojingus meteorologinius ir hidrologinius reiškinius. Dar ↑ *šaudymo rengimas*.

metroliginė Δ, metrological support, метрологическое обеспечение – priemonių kompleksas reikiamai ginkluotės ir technikos parametrų matavimo ir instrumentinės kontrolės kokybei ir tikslumui užtikrinti; sudedamoji techninės paramos dalis. Δ sudaro: matavimo priemonių patikra, reguliavimas ir remontas; kariuomenės aprūpinimas bendromis matavimo priemonėmis (aparātūra); karinių metrologų rengimas. Δ atliekamas visose GP rūšyse naudojant bendrąsias ir tikslias matavimo priemones ir automatizuotąsias matavimo sistemas. Kai kurių valstybių GP Δ atitinka *metrologinis aprūpinimas*.

RChB Δ, NBC corps support, РХБ поддержка – specialiujų priemonių kompleksas, kurio tikslas – sudaryti sąlygas kariuomenės veiksmams RChB taršos sąlygomis; sudedamoji kovinės paramos dalis. Δ sudaro: ↑ *branduolinių sprogimų aptikimas*, RChB ↑ *žvalgyba*, RChB ↑ *stebėjimas*, dozimetrinė, cheminė ↑ *kontrolė*, ↑ *specialusis švarinimas*, kariuomenės ↑ *aprūpinimas* RChB ekipuote; dūmų, aerozolio ir padegamojo ginklo naudojimas. Δ atlieka visų pajėgų rūšių vienetai organizuojant ANP. Sudėtingiausias užduotis vykdo RChBS vienetai. Kai kurių valstybių GP Δ atitinka *RChB aprūpinimas*.

ryšių Δ, signals support, поддержка связи – aprūpinimas personalu ir įranga iš kitų pajėgų įsteigiant specialią ar papildomą ryšių sistemą; sudedamoji kovinės paramos dalis.

tėchninė Δ, maintenance [technical] support, техническая поддержка – veiksmai kariuomenei aprūpinti karo technika, šaudmenimis, kt. kariuomenės techninėmis priemonėmis; technikai evakuoti, taisyti ir grąžinti; sudedamoji logistinės paramos dalis. Δ sudaro autotechninė, metrologinė ir kt. parama. Kai kurių valstybių GP Δ atitinka terminas *techninis aprūpinimas*. Dar ↑ *sugadintų mašinų surinkimo punktas*, *techninės pagalbos mašina*, *techninio stebėjimo punktas*.

topogeodėzinė artilerijos Δ, artillery topogeodetic support, топогеодезическая поддержка артиллерии – priemonių kompleksas, teikiantis artilerijos vienetų vadams topogeodezinius duomenis apie vietovę sprendimams

priimti, kovos veiksmams planuoti, sąveikai, valdymui ir taikinių žvalgybai organizuoti, galutinėms šaudymo nuostatomis apskaičiuoti. Δ sudaro: topografinių žemėlapių, geodezinių duomenų žemėlapių, topogeodezinio tinklo punktų koordinacių sąrašų padaliniais teikimas; darbų, kurie užtikrina greitą ir tikslų koordinacių nustatymą, atlikimas; ugnies pozicijų, vadaviečių, sektyklų koordinacių nustatymas ir koordinacių nustatymo kontrolė. Koordinatės nustato ir kontrolę atlieka padalinių laikinosios topografinių darbų grandys (topogeodezijos padaliniai). Nustatytos koordinatės tikslinamos.

topogeodėzinė Δ, topogeodetic support, топогеодезическая поддержка – topogeodezinių duomenų, reikalingų kovos ir kt. užduotims, rinkimas, rengimas ir teikimas kariniams vienetams ir štabams; sudedamoji kovinės paramos dalis. Δ sudaro: topogeodezinė žvalgyba, topografinių ir specialiųjų žemėlapių atnaujinimas ir tiekimas pajėgoms; pajėgų aprūpinimas pradiniais astronominiais geodeziniais ir gravimetriniais duomenimis; štabų ir pajėgų aprūpinimas grafiniiais ir fotografiniiais dokumentais apie vietovės pokyčius. Kai kurių valstybių GP Δ atitinka terminas *topogeodezinis aprūpinimas*. Artilerijoje teikiama topogeodezinė artilerijos parama.

ūžnugario Δ, combat service support, тыловое обеспечение – 1. parama, teikiama kovinėms pajėgoms pirmiausia administravimo lauko sąlygomis ir logistikos srityse; 2. visuma priemonių kariuomenės materialiniams, transporto, buitiniams ir kt. poreikiams patenkinti ir taip palaikyti kariuomenės kovinę parengtį. Sudedamosios Δ dalys: logistinė parama, administravimas lauko sąlygomis ir kt. Kai kurių valstybių GP Δ atitinka *ūžnugario aprūpinimas*.

paramà ugnimi, fire support, огневая поддержка – 1. su manevravimo pajėgomis suderinta ugnis priešui naikinti, slopinti ar stabdyti siekiant padėti ar apsaugoti kovojantį vienetą.

2. nuoseklus priešo naikinimas prieš atakuojančias pajėgas artilerijos ugnimi, raketų ir aviacijos smūgiais. Δ tikslas: paremti ataką, išlaikyti puolančiųjų ugnies pranašumą, trukdyti priešui šaudyti ir manevruoti. Δ pradeda pėstininkų ir tankų padaliniais perėjus į ataką ir tęsiama iki bus užimti pulkų (brigadų) 1-ojo ešelono gynybos rajonai. Skiriama ↑ *artilerinė parama* ir ↑ *aviacinė parama*.

jūrų desanto Δ, amphibious fire support, огневая поддержка морского десанта – desanto veiksmų parama aviacijos smūgiais ir laivų bei desanto artilerijos ugnimi. Δ prasideda desantinėms priemonėms su atakos ešelono priešakiniais padaliniais pasiekus ribą, nuo kurios priešas gali veiksmingai juos veikti ugnies priemonėmis. Δ dalyvauja paskirta aviacija, ugnies paramos laivai ir desanto artilerija. Pagr. pastangos telkiamos priešui naikinti ant kranto ir artimiausioje jo gynybos gilumoje.

laivyno Δ, naval fire support, корабельная огневая поддержка – parama ugnimi, kurią teikia karo laivai.

paramėdikas, -ė, paramedic, парамедик – 1. asmuo, išėjęs bazinį kario kursą (arba atlikęs privalomąją pradinę karo tarnybą) ir baigęs specialųjį medicinos kursą Karo medicinos mokymo centre. Dar vadinamas slaugytojo padėjėju.

2. vidurinio medicinos personalo darbuotojas: medicinos sesuo, felčeris, laborantas ir pan.

parāmetras, parameter, параметр – 1. dydis, apibūdinantis proceso, reiškinių, sistemos savybes ir jos veiklą. Dar ↑ *karo technikos parametrai*.

2. mat. raidinis koeficientas, turintis pastovią reikšmę tik konkrečiame uždavinyje.

paramōs artilėrija ↑ *artilėrija* 2.

paramōs operācija ↑ *operacija* 2.

paramōs pājėgos ↑ *pājėgos* 2.

paramōs smūgis ↑ *smūgis*.

paramōs ugnimi koordināvimas ↑ *koordinavimas* 2.

paramōs ugnimi koordināvimo ceñtras ↑ *centras* 3.

paramōs ugnimi koordināvimo ribà ↑ *riba*.

paramōs ugnimi rajōnas, fire support area, район огневой поддержки – *jūr. des.* atitinkama manevravimo zona, skirta ugnies paramos laivams, iš kurios gali būti paleista ugnis remiant desantines operacijas.

paramōs ugnis ↑ *ugnis*.

parašiūtas, parachute, парашют – prietaisas laisvai krantančiam ar šiaip judančiam ore objektui stabdyti. Naudojamas iššokusio iš orlaivio žmogaus, išmestų krovinių, šviečiamųjų aviacinių bombų greičiui mažinti, riedančiam tūpimo taku lėktuvui stabdyti. Pagr. dalys: kupolas su virvėmis, pakabinimo sistema, kuprinė, ištraukimo ir išskleidimo prietaisai. Δ būna žmonių (gelbėjimo, treniruočių, sportinis ir desantinis), krovinių ir specialusis (ištraukiamasis, stabdomasis, uodegos ir kt.). Δ išsiskleidžia automatiškai arba jį išsiskleidžia žmogus. Dar ↑ *parašiutų sistema*.

ištraukiamasis Δ, extraction parachute, вытяжной парашют – pagalbinis parašiutas kroviniams parašiotams išlaisvinti ir iš skrendančio orlaivio ištraukti bei išskleisti.

parašiutinės desantinės priemonės, air delivery equipment, парашютно-десантные средства – karių, karo

parašiutininkų

technikos, ginklų, šaudmenų ir kt. desantavimo priemonių kompleksas. Pagr. Δ: parašiutai, parašiatų sistemos, parašiatų reaktyvinės sistemos; kroviniai (desantiniai) konteineriai; desantavimo platformos. Dar ↑ *desantavimo platforma, parašiatas, parašiatų sistema*

parašiutininkų grupė ↑ *grupė 1.*

parašiutinis desantavimas ↑ *desantavimas.*

parašiatų išskleidimo aukštis ↑ *aukštis 1.*

parašiatų sistema, parachutes system, парашютная система – įrenginys reikalingam metamos iš lėktuvų ir pritvirtintos ant platformų technikos leidimosi greičiui užtikrinti. Δ susideda iš 4–5 ir daugiau parašiatų blokų. Pagr. kupolų plotas 760–1400 m², masė 700–2500 kg, metamo krovinio masė 8–16 t. Prie pat žemės dažniausiai parašiatai atskiriami nuo platformos ir suveikia „švelnaus nuleidimo“ sistema. Dar ↑ *desantavimo platforma.*

parengiamoji ugnis ↑ *ugnis.*

parengimas skrydžiui, flight preparation, подготовка к полету – priemonių kompleksas, užtikrinantis skrydžio užduoties atlikimą saugiai ir laiku. Prieš skrydį rengiamas orlaivis, įgula, skrydžio valdymo ir aprūpinimo priemonės. Δ gali būti išankstinis, prieš skrydį ir tiesioginis. Dar ↑ *laikas 2.*

pàrengtas sprogstamàsis ùžtaisas ↑ *ùžtaisas 1.*

pàrengtas ùžtaisas ↑ *ùžtaisas 1.*

parengtiès koeficièntas ↑ *koeficientas 3.*

parengtiès laikas ↑ *laikas 2.*

parengtis, readiness, готовность – pasirengimo būklė. GP skiriama kovinė, nekovinė, mobilizacinė, operatyvinė Δ, civilinėje saugoje – išankstinė Δ. Dar ↑ *atsargos karo prievolinkų parengtis.*

išankstinė Δ, preliminary readiness, предварительная готовность – CS AE darbo sutrikimai, kai dėl neišaiškintų priežasčių kyla rad. pavojus AE personalui ir gyventojams.

karinė Δ, military readiness, военная готовность – karinės organizacijos (↑ *karinė organizacija*) būseną, apibūdinanti jos pasirengimą nedelsiant vykdyti savo paskirties uždavinius. Δ komponentai: GP kovinė parengtis; kt. karinės organizacijos elementų ir visuomenės institucijų parengtis kovoti kare ginkluotomis, ekonominėmis, diplomatinėmis ir kt. priemonėmis, vykdyti civilinės saugos (gynybos) uždavinius. Δ labai priklauso nuo mobilizacinės parengties. Kompleksinis Δ kriterijus – valstybės karinės galios lygis.

kovinė Δ, combat readiness, боевая готовность – 1. karinis vienetas ar technika, pasirengę kovos operacijoms. 2. personalas, pasirengęs vykdyti kovos užduotis vienetė, į kurią jis paskirtas. 3. pajėgų gebėjimas bet kuriomis sąlygomis pradėti kovos veiksmus nustatytu normatyviniais aktais laiku ir sėkmingai įvykdyti skirtas kovos ar kt. užduotis. Taikos metu Δ turi užtikrinti greitą pajėgų pertvarkymą į kovos padėtį, o karo metu – gebėjimą nedelsiant vykdyti skirtingą užduotį. Δ lemia: pajėgų kovos geba, teisingas užduočių suvokimas, pasirengimas būsimiems veiksams, galimų padėties pokyčių numatymas. Dar ↑ *gynybos parengties būklė, kovinės parengties pakopa, kovinės parengties tikrinimas.*

mobilizācinė Δ, mobilization readiness, мобилизационная готовность – GP, jų rezervo, valstybės ekonomikos, pajėgų ir gyventojų pasirengimas pereiti iš taikos į karo padėtį. Δ įvertinimo rodiklis yra laikas, būtinas pertvarkyti GP veiklą karo padėties režimu. Pasirengimą mobilizacijai užtikrina atsargos karinių dalinių ir civilinės saugos darinių sudarymas, valstybės ūkio pertvarkymo gynybos reikmėms planavimas.

nekovinė Δ, low readiness, небоготовен – karinis vienetas, kuris negali vykdyti jam numatytos (skirtos) kovos užduoties.

operācinė Δ, operational readiness, оперативная готовность – karinio vieneto, darinio, laivo, ginklų sistemos ar technikos (įrangos) pajėgumas atlikti uždavinį ar funkcijas, dėl kurių jie buvo sudaryti ar suprojektuoti. Šis terminas gali būti vartojamas bendrąja prasme pasirengimo lygmeniui arba laipsniui išreikšti. Dar skiriama visiškoji operatyvinė Δ.

tèchnikos kovinė Δ, combat readiness of military materiel, боеготовность военной техники – karo technikos būklė, lemianti jos parengtį naudoti vykdant kovos užduotis. Pagr. Δ rodikliai: karo technikos ↑ *kovos geba*, ↑ *karo technikos patikimumas*, techniniai ištekliai; parengtas personalas (įgula); turimas kovos komplektas, transportavimo ir aprūpinimo priemonės; komplektavimas atsargine ir priežiūros įranga bei eksploatacine dokumentacija; keitimo į kovinę parengtį laikas bet kuriomis situacijos aplinkybėmis. Priklausomai nuo eksploatacijos režimo atskiroms karo technikos rūšims nustatomi keli kovinės parengties lygiai, t. p. jų keitimo trukmė ir tvarka.

visiškoji operācinė Δ, immediate operational readiness, полная оперативная готовность – kovinė parengtis, kai GP yra pasirengusios visais šiuolaikinio mūšio atžvilgiais. Dar ↑ *pratybos.*

parengtòji gynyba ↑ *gynyba.*

parengtòji jūrų minà ↑ *jūrų mina 2.*

paritėtas, parity, паритет – 1. lygaus šalių atstovavimo principas, pvz., reguliuojant pasienio incidentus ar kitus ribotus konfliktus.

2. įvairių santykių, vienodos rūšies GP ir karinės ginkluotės lygybės principas, pvz., brand. Δ.

branduolinis Δ, nuclear parity, ядерный паритет – maždaug vienodo priešingų valstybių (valstybių grupių ar sąjungų) brand. pajėgų ir ginklų sistemų potencialo išlaikymas; jo tikslas – vienodo saugumo užtikrinimas. Δ principo buvo laikomasi sudarant JAV ir SSRS sutartis dėl brand. ginkluotės apribojimo.

párkas, park, парк – *kar.*: 1. pajėgų, karinio vieneto arba apskritai vienos rūšies karo technikos visuma (vikšrinių mašinų Δ, automobilių Δ, tankų ir šarvuotųjų Δ ir kt.).

pontònu Δ, pontoon train, понтонный парк – techninės priemonės pontoniniams tiltams tiesti ir keltams surinkti. Δ būna lengvasis (keliamoji galia iki 25 t), vidutinis (40–80 t) ir sunkusis (180–240 t). Pastarasis naudojamas ir geležinkelio tiltams statyti. Δ susideda iš tiltų ir keltų konstrukcijų (pontona, tiltų atramos ir važiuojamosios dalys, prieplaukų elementai), transporto priemonių (visureigiai automobiliai ir vilkikai), katerių ir jų varytuvų, pagalbinės įrangos (kranų, inkarų, lynų, gervių ir kt.). Savaeigis Δ susideda iš savaeigių pontoninių mašinų (amfibijų), kurių keliamoji galia siekia 40–50 t. Visi pagr. savaeigio Δ elementai sujungti į mašiną amfibiją. Priklausomai nuo pontonų konstrukcijos iš Δ gali būti surenkami plūdrieji tiltai ant atskirų plūdriųjų atramų arba plūdrieji juostiniai tiltai (tiltas-juosta). Dažnai iš Δ komplektų surenkami 340–400 t keliamosios galios keltai.

2. karo technikos laikymo, priežiūros ir remonto vieta. Tai aptverta ir saugoma teritorija, dengti garažai, dirbtuvės, atsarginių dalių ir eksploatacinių medžiagų sandėliai, degalinė, atviros aikštelės ir pastogės karo technikai laikyti, plovykla ir kt. Δ būna nuolatinis ir lauko. Dar ↑ *punktas 1, 2.*

parlamentàras, parliamentarian, парламентар – vienos iš kariaujančių šalių atstovas, vadovybės siunčiamas tartis su priešu karo veiksmų zonoje, jo privalomasis atributas – baltoji ↑ *vėliava*. Δ teisinį statusą numato Hagos konvencijos (1907) Sausumos karo įstatymų ir papročių nuostatai, o jūrų kare – šiems Nuostatams analogiški papročiai ir normos. Δ ir jį lydintys asmenys yra neliečiami, išskyrus atvejus, jeigu jie, pasinaudodami savo padėtimi, šnipinėja.

paròdomosios pratýbos ↑ *pratybos 2.*

paròs davinýs ↑ *davinys.*

paròs núostolių suvestinė ↑ *suvestinė.*

paròs žýgis ↑ *žygis.*

partizànas, partisan, guerilla, партизан – savanoris ginkluotos kovos dalyvis, veikiantis prieš użnugaryje; asmuo, savanoriškai kovojantis už savo tėvynę ir nepriklausomybę organizuotų ginkluotų darinių sudėtyje prieš użimtoje arba reakcinių režimų kontroliuojamojoje teritorijoje. Δ laikomi kombatantais, jeigu jie atitinka pastariesiems taikomas pagr. sąlygas. Dar ↑ *piliietinis pasipriešinimas.*

partizàninis kàras ↑ *karas.*

partnerýstė taikòs lãbui, partnership for peace, партнерство во имя мира – pagr. NATO iniciatyva, kurios tikslas – plėtoti ir stiprinti politinį ir karinį bendradarbiavimą visoje Europoje, didinti stabilumą ir stiprinti saugumą. Ši programa skirta valstybėms, dalyvaujančioms Euroatlantinės partnerystės taryboje, t. p. Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos šalims. Šių saugumo institucijų nare yra ir Lietuva.

pasalà, ambush, засада – 1. nedidelių padalinių kovos veiksmų būdas, kai slaptai išsidėstoma użdaroje vietovėje ir netikėtai użpuolamos nedidelės prieš grupės turint tikslą użgrobti svarbius operacijos dokumentus, technikos ir ginkluotės pavyzdžių, paimti prieš karius į nelaisvę arba sunaikinti priešą.

2. iš anksto ir slaptai išdėstytas karinis (partizanų) padalinys, kurio paskirtis – netikėtai smogti prisiartinusiam priešui.

òro Δ, air ambush, воздушная засада – pavienis orlaivis arba nedidelė jų grupė, skraidanti tikėtinuose prieš orlaivių skrydžių, tankų ir kt. technikos bei pajėgų judėjimo maršrutuose ir siekianti juos sunaikinti netikėtu smūgiu. Δ organizuojama tokiaame rajone, kurio priešas nemato arba neaptinka radioelektroninėmis priemonėmis.

priešlėktùvinė Δ, anti-aircraft ambush, противовоздушная засада – zenitinis pabūklas arba raketa „žemė–oras“ (būrys, baterija), slaptai išsidėsčiusi tikėtina prieš aviacijos puolimo (taktinio oro desanto skridimo) kryptimi ir netikėta ugnimi naikinanti jo žemai skrendančius lėktuvus (sraigatasparnius). Įrengia ugnies poziciją tokiose vietose, kurios yra patogiausios priešui nepastebimai priskristi prie dengiamų objektų (kalnų tarpekliuose, slėniuose ir kt.).

prieštànkinė Δ, anti-tank ambush, противотанковая засада – pasala, pagr. organizuojama prieš priešakinį gynybos kraštą ir gynybos rajono gilumoje prieš tankams ir kitai šarvuotajai technikai naikinti.

tànkų Δ, tank ambush, танковая засада – slapta išdėstytas tikėtino prieš puolimo (judėjimo) kryptimis (vietose) tankų padalinys, kuris iš nedidelio atstumo netikėtai paleidžia ugnį, sunaikina prieš šarvuotąją techniką, pėstininkus ir netikėtai greitai atsitraukia iš anksto numatytais ir paruoštais atsitraukimo maršrutais.

pasātas, trade-wind, пассат – Žemės atogrāžņu sričļu vējas, ištisus metus pučiantis pusiaujo link iš paatogrāžio aukšto slēgio juostu (esančļu ties 25–30° geografine platuma). Šiaurēs pusrutulyje Δ pučia iš šiaurēs rytu į pietvakarius, o Pietu pusrutulyje – iš pietryčļu į šiaurēs vakarus. Toki Δ nukrypimą į vakarus sukēlia Žemēs sukimasis iš vakaru į rytus.

pasāulinē geodēzijos sistemā, World Geodetic System (WGS), мировая геодезическая система (WGS) – nuosekli eilē parametru, apibūdinančļu Žemēs dydi ir formā, atramos tašku padētis Žemēs masēs centro atžvilgiu ir Žemēs potencialā. Dar ↑ *elipsoidas*.

pasāulinē geogrāfinēs atramōs sistemā, World Geographic Reference System, GEOREF, мировая система географической основы – pasāulinē padēčļu atramos sistema, kuri gali būti taikoma bet kokiam žemēlapiui ar jūrlapiui, suskirstytiems pagal geografine platumā ir ilgumā (su pradiniu Grinvičo dienovidiniu) neatsižvelgiant į projekcijā. Tai yra būdas išreikšti ilgumas ir platumas greitam perdavimui ir braižymui patogia forma. Terminas sudarytas pagal žodžļu junginį „The World Geographic Reference System“ [*GEO(graphic) REF(erence)*].

pasāulinis branduolinis kāras ↑ *karas*.

pasāulinis kāras ↑ *karas*.

pasāulinis vandenynas ↑ *vandenynas*.

pasīenio incideņtas ↑ *incidentas 1*.

pasīenio jūosta ↑ *juosta*.

pasīenio kontrolēs pūnkta ↑ *punkta 1*.

pasīenio laivas ↑ *laivas*.

pasīenio pājēgos ↑ *pājēgos 1*.

pasīenio rinktinē ↑ *rinktinē*.

pasīenio sutartis ↑ *sutartis 1*.

pasīenio tarnyba ↑ *tarnyba 1*.

pasīenio tarnybos padalinys ↑ *padalinys 1*.

pasīenio tēisinis režimas, border regime by law, пограничный правовой режим – valstybēs sienos apsaugos užtikrinimas pasienio ruože ir teritorinēje jūroje, įstatymais ir kt. teisēs aktais nustatant asmenų buvimo, gyvenimo, veiklos, sienos kirtimo, judėjimo ir kitokių jų teisų realizavimo tvarkos ir elgesio taisykles.

pasīenio užkarda ↑ *užkarda 2*.

pasīenio vāndenys ↑ *vandenys*.

pasīenio zonā, border zone, пограничная зона – nuo valstybēs sienos į teritorijos gilumą einanti sausumos ir (ar) vidaus vandenų juosta (LR iki 5 km pločio), kurios ribos ppr. žymimos išpėjamaisiais ženklais. Δ galioja pasienio teisinis režimas, joje draudžiama būti be asmens tapatybę patvirtinančļu dokumentų. Dar ↑ *juosta, valstybēs sienos apsaugos zona*.

pasīenio ženklai, border signs, пограничные знаки – iš gretimų valstybių teritorijos aiškiai matomi ženklai, kuriais žymima valstybēs sienos linija. Sausumoje naudojami stulpai (gali būti dvipusiai), piramidēs, jūrų įlankose ir dideliuose ežeruose – plūdurai, vizuojamosios gairēlēs. Δ rūšis, formā, matmenis ir statymo tvarkā nustato gretimos valstybēs tarptautiniuose susitarimuose.

pasikalbėjimo įtaisas, conversational device, talk-back equipment, переговорное устройство – objekto (tanko, orlaivio, šarvuočio ir kt.) vidaus ryšio laidiniai arba radijo įrenginiai, kuriuos naudodami įgulos nariai keičiasi informacija didelio aplinkos akustinio triukšmo ir vakuumo sąlygomis. Kai kuriuos Δ galima prijungti prie išorinio laidinio ir radijo tinklo.

pasikeitimas kāro belaisviais, exchange of prisoners of war, обмен военнопленными – *THT* abipusis karo (ginkluotojo konflikto) dalyvių karo belaisvių grāžinimas vykstant arba pasibaigus karo veiksmams. Δ numatytas Hagos (1907) ir Ženevos (1949) konvencijų kaip viena iš tarptautinēs teisēs normų. Dar ↑ *repatricija*.

pasiklaūsyimo stotis, listening [interception] station, станция подслушивания – informacijos perēmimo stotis; įtaisas perduodamai ryšļu linijomis arba tiesiogiai balsu informacijai perimti (klaustyti). Skiriama akustinē (priima garso signalus, kuriuos skleidžia šnekamoji kalba, technikos judėjimas, šaudymas ir kt.), indukcinē (perima perduodamus laidais arba kabeliais elektrinius signalus), radiotechninē (perima perduodamā radijo linijomis ir kanalais informacijā), lazerinē (priima garso virpesius, veikiančius virpančią membranā, pvz., lango stiklą) Δ.

pasirengimas operācijai, mounting, подготовка к операции – pasiruošimas, vykdomas nustatytuose rajonuose prieš numatomā operacijā: pajēgų sutelkimas ir parengimas; kovos technikos priežiūra ir remontas ir kt. Desantinēse operacijose pajēgos dar perkeliamos į įlaipinimo punktus, kur kariai ir kroviniai perkeltami į laivus ar orlaivius.

pasirengimo gynybai demaskuojamieji požymiai ↑ *demaskuojamieji požymiai 1.*

pasirengimo léisti rakétas demaskuojamieji požymiai ↑ *demaskuojamieji požymiai 1.*

pasirengimo puolimui (kontrpuolimui) demaskuojamieji požymiai ↑ *demaskuojamieji požymiai 1.*

pasiródančioji jūrų minà ↑ *jūrų mina 2.*

pasiródatysis taikinys ↑ *taikinys 1.*

pasitikėjimo priemonés, confidence means, меры доверия – kolektyvinés ir vienašalés akcijos, kurias vykdo valstybė siekdama, kad kita valstybė patiktų, jog šios valstybés (šių valstybių) veiksmai nesiekia pažeisti jos nacionalinio saugumo ir nepažeidžia jo. Šiais laikais Δ gali būti prevencinés ir sulaukomosios: keitimasis karine informacija (pvz., apie ginklų ir karo technikos sistemų skleidimo planus); išankstinis perspėjimas apie tam tikros karinės veiklos rūšis ir tam tikros karinės veiklos stebėjimas; bendradarbiavimas karinės gamybos konversijos srityje ir kt. Dar ↑ *karinės gamybos konversija.*

pasitikimas, lead, упреждение – atstumas (linijinis ar kampinis), kurį nueina judantis taikinys per tam tikrą pasitikimo laiką. Dar ↑ *laikas 2, taškas 1.*

šóninis Δ, lateral lead, боковое упреждение – atstumas, kurį sparnu praeina judantis taikinys per sviedinio (kulkos) lėkimo laiką. Δ įskaičiuojamas nustatant kampinę šaudymo nuostatą arba perkeliant taikymo tašką į priekį pagal taikinio judėjimo kryptį (į pasitikimo tašką).

táikinio Δ, target lead, упреждение цели – 1 sviedinių (raketų) susidūrimas su judančiu taikiniu praėjus pasitikimo laikui, kai taikinys pagal skaičiavimus turi atsidurti pasitikimo taške. 2 šaudymas (raketos leidimas) į judantį taikinį atsižvelgiant į pasitikimo laiką.

pasitikimo taškas ↑ *taškas 1.*

pasitikimo vietà ↑ *vieta 1.*

pasitiktinis mūšis ↑ *mūšis.*

pasiuntinys, messenger, посольный – skirtas karys (eilinis) įvairiems pranešimams, įsakymams perduoti mūšyje, per pratybas. Dalinio dienos tarnybos sudėtyje skiriami pasiuntiniai.

pasyvėji radioelektroniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai.*

pasyvióji kliūtis ↑ *kliūtis.*

pasyvióji minà ↑ *mina 2.*

pasyvióji óro erdvės gynyba ↑ *oro erdvės gynyba.*

pasýviosios apsaugós nuo elektróninio aptikimo priemonés ↑ *apsaugos nuo elektroninio aptikimo priemonés.*

pasýviosios elektróninės saugós priemonés ↑ *elektroninės saugos priemonés.*

pasyvùsis naktinio mātymo priétaisas ↑ *naktinio matymo prietaisas.*

pasyvùsis nusitáikymas ↑ *nusitaikymas.*

pasyvùsis rakétos trajektòrijos rúožas ↑ *ruožas 1.*

pasyvùsis ryšių palydóvas ↑ *ryšių palydovas.*

pasizýmėjimas, recording, отмечание – ↑ *vizavimas* į nurodytą orientyrą.

paskesnióji kovós užduotis ↑ *kovos užduotis.*

paskesnióji operácija ↑ *operacija 2.*

paskyrìmas, assignment, назначение – 1. karinių vienetų ar karių paskyrimas į nuolatinę tarnybą ir (ar) struktūrą, kuri administruoja karinius vienetus ir personalą, jų pagr. funkcijas ar didžiąją jų dalį.

2. asmens paskyrimas į konkrečias nuolatinés pareigas.

paskirstymas, allocation, распределение – 1. užduočių skyrimas kariams, karinių vienetų skirstymas pagal užduotis, kovos rikiuotés elementus arba ešelonus.

kovìnis Δ, combat distribution, боевой расчет – padalinio karių ypatingų (papildomų) užduočių nustatymas kovos situacijoje, per taktikos pratybas, aliarmo atveju, sargyboje ir pan. Pagal Δ gali būti skiriami stebėtojai, ryšininkai, šaudmenų nešėjai ir kt. Dar gali būti štabo Δ.

pajėgū Δ, allotment of troops and weapons, распределение войск – vado numatyta pajėgų sudėtis operacijos (mūšio) sprendime, kuriame nurodoma pajėgų grupuotė, kuri veiks pagr. ir kt. kryptimis; 1-ojo ir 2-ojo ešelono pajėgos, rezervas ir kt. kovos rikiuotés elementai.

paskutinis

štābo kovinis Δ, staff duties, боевой расчет штаба – norminiais dokumentais nustatytas štabo personalo tarnybinių pareigų, atliekamų funkcijų ir atsakomybės paskirstymas atsižvelgiant į štabo struktūrą, turimą karių skaičių ir skirtas užduotis.

2. *av.* skrydžių skaičiaus pagal turimus išteklius nustatymas atskirų tipų orlaiviams kiekvienai operacijai ar užduočiai.

3. *brand. kar.* konkretaus brand. ginklų, laikinai priskirtų vadui tik kaip planavimo veiksnys, skaičiaus ir rūšies nustatymas.

paskutinis sieksnis ↑ *sieksnis*.

paslaptis, secret, тайна – kas slepiama nuo kitų, ne visiems skelbiama. Skiriama valstybės, karinė ir tarnybos Δ.

karinė Δ, military secret, военная тайна – neskelbtina karinio pobūdžio informacija ir duomenys; valstybės ar tarnybos paslapties dalis. Už karinės paslapties atskleidimą įstatymai numato baudžiamąją atsakomybę.

tarnybos Δ, professional secret, служебная тайна – politiniai, ekonominiai, kariniai, teisėtvarkos, mokslo ir technikos duomenys, kurių platinimas ribojamas dėl valstybės ir jos institucijų interesų, t. p. siekiant apsaugoti žmogaus konstitucines teises. Pagal LR valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymą Δ krašto apsaugos sistemoje gali sudaryti: detalizuoti duomenys apie Lietuvos kariuomenę, KAM sistemos institucijų padalinių aprūpinimą ryšių technika, šaudmenų, RChB saugos, specialiųjų degazavimo priemonių, inžinerinės technikos saugojimo ir apskaitos normas, paskirstymą ir apsaugos organizavimą ir kt. Už Δ sudarančios informacijos pagrobimą ir (ar) neteisėtą atskleidimą, praradimą, sunaikinimą, rinkimą, pardavimą, laikymą ar platinimą atsakoma pagal LR įstatymus.

valstybės Δ, state secret, государственная тайна – politiniai, ekonominiai, kariniai, teisėtvarkos, mokslo ir technikos duomenys, kurių praradimas arba neteisėtas atskleidimas gali pažeisti LR suverenitetą, gynybinę ar ekonominę galią, pakenkti konstitucinei santvarkai, politiniams interesams, sukelti pavojų žmogaus gyvybei ir sveikatai, jo konstitucinėms teisėms. Δ nacionalinio saugumo srityje gali sudaryti: informacija apie valstybės gynybinį rezervą; valstybės institucijų veiklos karo padėties sąlygomis planai; informacija apie naujausius mokslo ir technikos pasiekimus, leidžiančius kokybiškai tobulinti ginkluotę, specialiąją ir karinę techniką; valstybės gynybos, GP išdėstymo planai; karinės paskirties žemėlapiai ir kt. Už Δ atskleidimą numatyta baudžiamoji atsakomybė.

pastangų didinimas, accumulation of effort, наращивание усилий – 1-ojo ešelonu pajėgų stiprinimas įtraukiant į mūšį (kautynes) 2-ojo ešelonu, rezervo, kt. fronto ruožų pajėgas, panaudojant oro (jūrų) desantus, smogiant priešui brand., ugnies ir kt. smūgius.

pastangų perkėlimas, transfer of effort, перенос усилий – pagr. pajėgų grupuotės veiksmų krypties keitimas operacijos (mūšio) eigoje. Vykdomas: puolime – kryptimi, kuria sėkmingai puolama; gynyboje – kur priešas smogia pagr. smūgį ir reikia pastiprinti besiginančias pajėgas. Δ atliekamas manevruojant pajėgomis, įtraukiant į kautynes (mūšį) 2-uosius ešelonus (rezervus), nukreipiant nauja kryptimi aviacijos ir kt. NP veiksmus.

pastangų telkimo ruožas, point of the main effort, полоса сосредоточения усилий – junginio gynybos zonos dalis, tikėtina priešų pajėgų pastangų sutelkimo kryptimi, kur ginasi didžioji pagr. pajėgų dalis, siekianti atremti pranašesnės priešų grupuotės puolimą. Δ telkiama visų rūšių ginklų ugnis, numatomas pastangų didinimas, inžinerinių ir kt. užtvarų tankinimas.

pastebėtasis sprogimas ↑ *sprogimas*.

pastiprinimas, reinforcement, reinforcing, подкрепление – 1. pajėgos, skiriamos vykdančių kovos veiksmus pajėgų kovos pajėgumui kelti. Pastiprinimui skiriamos rezervo, naujai sudarytos ir perkeltos iš kitų kovos veiksmų kryptį ar rajonų pajėgos.

2. *art.* taktinė užduotis, kai vienas artilerijos vienetas sustiprina kito artilerijos vieneto ugnį.

pastiprinimo artilerija ↑ *artilèrija 2.*

pastiprinimo pajėgos ↑ *pajėgos 2.*

pastórintojo horizontālė ↑ *horizontalė.*

pastovióji atmintis ↑ *atmintis.*

pašalintų minų sántykis, clearance percentage, соотношение удаленных мин – apytikriai apskaičiuota iš paviršiaus ploto ar kanalo pašalintų nurodyto tipo minų dalis (procentais).

pāštas, post, почта – įstaiga, per kurią siunčiami ir gaunami laišakai, siuntiniai, laikraščiai ir kt., pvz., lauko, elektroninis, balandžių Δ ir kt.

balañdzių Δ, military homing pigeons post, военно-голубинная почта – *ist.* gyšių būdas, kai rašytinius pranešimus atgabendavo pašto balandžiai. Žinomas nuo senovės laikų; buvo plačiai paplitęs viduramžių karuose.

elektróninis Δ, electronic mail, электронная почта – *komp.* duomenų laikymo ir siuntimo programa žinutėms siųsti ir priimti iš bet kurioje pasaulyje esančio kompiuterio nepriklausomai nuo jo tipo ir naudojamos operacinės sistemos. Δ

sistema sudaryta iš trijų pagr. dalių: parengtinio apdorojimo sistemos (ja kuriamos, adresuojamos, siunčiamos, gaunamos ir persiunčiamos žinutės), tarnybinės elektroninio pašto stoties (persiunčia žinutes iš siuntėjo gavėjui) ir Δ vartotojų adresų sistemos (laiko vartotojų adresus). Naudoti Δ galima turint elektroninio pašto programą ir tarnybinės stoties adreso pašto dėžutę, įėjimo į dėžutę slaptažodį, elektroninio pašto adresą. Išsiųsta žinutė elektroniniame pašte gaunama beveik tuo pačiu metu, kai išsiunčiama. Kartu su Δ siunčiama žinute galima siųsti įvairaus pobūdžio informaciją, pvz., įvairias bylas, sukurtas tekstų redaktoriams, piešinius, suglaudintas bylas. Δ galima siųsti žinutę vienam vartotojui arba jų grupei; gautą žinutę išsaugoti standžiajame diske, persiųsti kitiems vartotojams.

laūko Δ , field postal services, field post, полевая почта – specialioji tarnyba kariniam pašto ryšiui užtikrinti; jos tikslas – užtikrinti kariniams vienetams ir įstaigoms tarpusavio pašto ryšį, t. p. ryšį su civilinėmis žinybomis bei organizacijomis ir gyventojais. Dar ↑ *lauko pašto numeris*.

pāšto ryšys ↑ *ryšys*.

pataikymas, hit, попадание – 1. sviedinio (raketos) kritimas į pavienį taikinį arba grupinio taikinio plotą.

2. šaudmens atsitrengimas į taikinį arba nukritimas ir sproginimas šalia taikinio atstumu, kurio pakanka, kad smūgio banga, skeveldros paveiktų taikinį (kautų, žėistų, naikintų, ardytų, kliudytų, liestų ir pan.). Terminas vartojamas, kai nereikia įvardyti naikinimo laipsnio arba jo visiškai nėra. Kartais vartojami terminai ↑ *kovimas*, ↑ *naikinimas*, kliudymas, sužeidimas. Dar ↑ *centras 1*, *pataikymo tikimybė*, *taškas 3*.

netiesioginis Δ , indirect hit, непрямоe попадание – toks pataikymas į taikinį, kai naikinimo laipsnis labai menkas – kulkos (sviedinio, skeveldros) kliudytas taikinytis nepraranda kovos gebos, nesutrinka jo funkcijos. Kai nereikia pasakyti naikinimo laipsnio arba jo visai nėra, vartojamas terminas „pataikymas“.

tiesioginis Δ , direct hit, прямоe попадание – šaudmens (sviedinio, bombos) pataikymas tiesiai į taikinį; būtina šarvuotų ir gerai įtvirtintų gynybos įrenginių ir statinių naikinimo arba slopinimo sąlyga. Šaudant iš artilerijos pabūklų didžiausia Δ tikimybė yra, kai šaudoma tiesioginiu taikymu tiesiojo šūvio nuotoliu. Pataikymas į taikinį po rikošeto nelaikomas Δ .

pataikymo ceñtras ↑ *centras 1*.

pataikymo tāškas ↑ *taškas 3*.

pataikymo tikimybė, probability of hitting, вероятность попадания – skaičius, apibūdinantis pataikymo į taikinį galimybę esamomis šaudymo (raketos leidimo) sąlygomis. Δ išreiškiama paprastąja arba dešimtaine trupmena (arba procentais) ir keičiasi nuo 0 iki 1 (nuo 0 iki 100%). Kai Δ lygi nuliui, pataikyti neįmanoma. Kai Δ lygi vienetui, pataikymas neišvengiamas. Δ priklauso nuo taikinio matmenų, sviedinių (kulų ir kt.) sklaidos skaitinių charakteristikų, sklaidos centro (vidurinės trajektorijos) padėties taikinio atžvilgiu ir kt. sąlygų. Teoriniai Δ skaičiavimai atliekami remiantis tikimybių teorija; praktikoje Δ prilygsta pataikymų skaičiaus ir visų iššautų šūvių (paleistų raketų) skaičiaus santykiui, kai nesikeičia šaudymo (raketų leidimo) sąlygos. Norint padidinti Δ , reikia: sutapatinti vidurinį sviedinių (raketų) pataikymo tašką su taikinio centru, mažinti sklaidą (kiek įmanoma), stengtis naikinti taikinį tuomet, kai jis yra labiausiai pažeidžiamas. Dar ↑ *taškas 3*, *tikimybių teorija*.

pataisà, correction, поправка – *art.* pradinių duomenų arba nuostatų keitimas atsižvelgiant į šaudymo sąlygas (meteorologines, balistines, topogeodezines, technines) ir rezultatus (iššaudymo į žyminį ir kt.).

išāudyta Δ , trial-shot correction, пристрелянная поправка – *art.* apskaičiuotų ir iššaudytų nuostatų skirtumas. Būna iššaudyta krypties ir nuotolio pataisà.

išāudyta kryptiēs pataisà, trial-shot deflection correction, пристрелянная поправка направления – apskaičiuotų ir iššaudytų pabūklinių kampų skirtumas.

išāudyta nuotolio pataisà, trial-shot range correction, пристрелянная поправка дальности – apskaičiuoto ir iššaudyto pakilimo kampo skirtumas.

kryptiēs Δ , direction correction, поправка направления – *top.* kampas tarp šešių laipsnių zonos ašinio dienovidinio (žemėlapyje – vertikaliosios koordinatinio tinklo linijos) ir magnetinio dienovidinio (pažymėto magnetinio kompas rodyklės galo) šiaurės kryptį. Matuojama nuo šešių laipsnių zonos ašinio dienovidinio šiaurės krypties. Skiriama rytinė (teigiama) ir vakarinė (neigiama) Δ . Naudojama orientuojant žemėlapi pagal kompasą, perskaičiuojant direkcinis kampus į magnetinius azimutus ir atvirkščiai, rengiant šaudymo duomenis ir pan. Dar. vad. *magnetinės rodyklės nuokrypis nuo tinklo*. Pastarasis terminas vartojamas lietuviškuose topografiniuose žemėlapiuose.

pataisōs āreštās, correctional [disciplinary] arrest, исправительный (дисциплинарный) арест – drausminė nuobauda, pasireiškianti kario laisvės suvaržymu iki 10 parų, atliekamu karinio vieneto (įgulos) areštinėje griežto izoliavimo sąlygomis. Δ laikas į tarnybos laiką neįskaitomas; neskiriamas kariams moterims ir karininkams. Dar ↑ *areštinė*.

pātikimojo naikinimo zonà ↑ *naikinimo zona*.

patikimūmas, reliability, надежность – gyšių ir valdymo priemonių geba funkcionuoti ir išlaikyti nustatytus parametrus tam tikromis sąlygomis ir tam tikrą laiką; vienas iš pagr. reikalavimų, teikiamų pajėgų valdymui.

kāro tēchnikos Δ, military materiel reliability, надежность военной техники – karo technikos kompleksų (pavyzdžiui, vienetų) arba jų sudedamųjų dalių savybė atlikti nustatytas funkcijas, tam tikrą laiką išsaugant nustatytus eksploatacinius rodiklius tam tikrose ribose, kurios atitinka technikos naudojimo sąlygas ir režimus (kovinis naudojimas, transportavimas, laikymas). Δ ppr. apima negendamumą, ilgaamžiškumą, tinkamumą remontuoti, išsaugojimą. Δ apibūdinti taikomi vienetiniai (darbo be gedimų tikimybė, gedimo išdirbis, nustatyti techniniai ištekliai, vidutinė naudojimo trukmė, vidutinis atkūrimo laikas, vidutinis išsaugojimo laikas ir kt.) ir kompleksiniai (parengties koeficientas, techninio naudojimo koeficientas, operacinės parengties koeficientas ir kt.) rodikliai. Rodiklių skaičiavimas remiasi gedimų apskaita.

patikrinimas po skrydžio, after-flight inspection, post-flight inspection, проверка после полета – bendras orlaivio apžiūrėjimas po skrydžio, atliekamas jo įgulos. Atkreipiamas dėmesys į akivaizdžius defektus, jų pataisymas, atsargų papildymas ir saugus visų sistemų išjungimas.

patikrinimas prieš skrydį, before-flight inspection, pre-flight inspection, предполетная проверка летательного аппарата – orlaivio saugumo ir sunaudojamojo krovinio, pvz., degalų, kovos įrangos ir kt., tinkamo sutvarkymo tam tikrai operacijai ar skrydžiui tikrinimas rengiantis skrydžiui.

patikrinti, verify, проверить – užtikrinti, kad pasiūsto pranešimo prasmė ir tekstas tiksliai perduoda siuntėjo ketinimą.

patranka, gun, cannon, пушка – pabūklas, šaudantis lėkštąja trajektorija į antžeminius, antvandeninius arba oro taikinius. Patranka turi ilgą vamzdį (40–80 kalibrų), didelį pradinį greitį (didesnį negu 700 m/s), didesnį už visus kitus artilerijos pabūklus šaudymo nuotolį. Pagal paskirtį gali būti lauko, prieštankinė, zenitinė, o pagal konstrukciją ir vežimo būdą – graižtvinė, lygiavamzdė, automatinė, elektromagnetinė, velkamoji, savijudė, savaeigė, stacionarioji ir įrengta objekte (tanke, laive, lėktuve). Kai kurios laivų Δ vad. universaliosiomis, nes gali šaudyti į antžeminius, jūrų ir oro taikinius. Labai didelė patrankų sviedinių įvairovė. Iki XVII a. bet koks artilerijos pabūklas buvo vad. Δ. Vėliau patrankomis imta vadinti tuos pabūklus, kurių vamzdžio ilgis didesnis nei 16 kalibrų. I pasaul. kare buvo naudojamos 37–152 mm, II pasaul. kare – 20–305 mm Δ. Po II pasaul. karo sukurtos savaeigės, lygiavamzdės Δ. Kai kurios Δ šaudo aktyviaisiais reaktyviniais sviediniais, kai kurios turi brand. sviedinius. Šiuolaikinių Δ kalibras 20–210 mm, sviedinių masė 0,1–130 kg, tiesiojo šūvio į tankus nuotolis iki 2000 m, didžiausias šaudymo nuotolis: 75–85 mm – 13–16 km, 100–122 mm – 17–20 km, 127–155 mm – 22–27 km, 175–210 mm – daugiau kaip 33 km; antžeminių velkamųjų Δ kovinė masė: 77–85 mm – 1000–2000 kg, 100–122 mm – 3500–7000 kg, 127–155 mm 8000–12 000 kg; savaeigių Δ kovinė masė: 70–105 mm – 5500–23 000 kg, 155–175 mm – 17 000–53 000 kg. Tankuose, aviacijoje, prieštankinėje, zenitinėje, laivų ir kranto artilerijoje naudojamos tik Δ. Šiuolaikinės lauko Δ: JAV 175 mm savaeigė Δ M107 (sviedinio masė 66,8 kg, didžiausias šaudymo nuotolis 32,7 km); D. Britanijos 105 mm savaeigė Δ FV433 „Abot“ (16,1 kg, 17 km); Prancūzijos 155 mm savaeigė Δ F1 (GCT) (43,2 kg, 23,5 km, aktyviuoju reaktyviniu sviediniu – 30,5 km); Rusijos 152 mm savaeigė Δ 2S5 ir velkamoji Δ 2A36 (46 kg, 28,5 km); Rusijos 203 mm savaeigė Δ 2S7 (110 kg, 37,5 km).

automatinė Δ, automatic cannon, автоматическая пушка – ypatingos konstrukcijos 20 mm ir didesnio kalibro automatinis pabūklas, kuriame parako dujų energija šūvio metu naudojama ne tik suteikti sviediniui judėjimą, bet ir iš naujo užtaisyti pabūklą ir iššauti eilinį šūvį be tiesioginės žmogaus veiklos, tik jam kontroliuojant. Δ turi didelę greitašaudą ir naudojama daugiausiai oro taikiniams naikinti.

branduolinė Δ, nuclear gun, ядерная пушка – patranka, šaudanti brand. sviediniais. Tokia patranka gali būti didelio kalibro (152–155 mm ir didesnio).

elektromagnetinė Δ, electromagnetic gun, электромагнитная пушка – galimas pabūklas, kuriame sviedinį svaiddo elektromagnetinio lauko energija. Šaunamajame ginkle naudojami ribotų galimybių parako užtaisai, o Δ sviedinys įgauna nuolatinį pagreitį ir, esant pakankamai stipriam elektromagnetiniam laukui, gali pasiekti kelių tūkst. metrų per sekundę greitį. Pvz., JAV XX a. 9 d-mečio eksperimentiniame artilerijos įrenginyje 1 kg masės sviedinys įgavo 2800 m/s pradinį greitį. Šūvio energija viršijo 4 MJ. Tačiau didelės energijos sąnaudos šūviui, ganėtinai dideli įrenginio matmenys ir masė yra nepriimtini praktiniam naudojimui.

patranka-haubica, gun-howitzer, пушка-гаубица – pabūklas, turintis patrankos ir haubicos savybių; patrankos savybės vyrauja. Kalibras 152–155 mm, sviedinio masė 43–46 kg, didžiausias šaudymo nuotolis 17–25 km. Δ būna velkamoji, savijudė ir savaeigė. Pagr. Δ savybės: kiek trumpesnis už patrankos vamzdį; didesni vamzdžio pakilimo ir sviedinio kritimo kampai; šaudoma lėkštąja ir iškiliaja trajektorija; šaudymo nuotolis didesnis už haubicos. Δ ppr. naudojamos lauko artilerijoje.

prieštankinė Δ, anti-tank cannon, противотанковая пушка – pabūklas tankams ir kt. judriems šarvuotiesiems taikiniams naikinti. Δ kalibras 37–100 mm ir didesnis. Ppr. Δ yra greitašaudė, pusiau automatinė, užtaisyta šovininiais šaudmenimis, velkamoji ir savaeigė. Velkamųjų Δ lafetai daromi su dideliais horizontalaus šaudymo kampais – nuo 60 iki 360° – ir mažu ugnies linijos aukščiu. Δ gaminamos palyginti nedidelės masės, tai užtikrina jų judrumą žygyje ir mūšyje. Δ turi optinius taikiklius, kuriais greitai ir tiksliai nutaikoma į greitai judančius taikinius. Δ koviniame komplekte yra šarvamušiai (kalibriniai ir subkalibriniai), šarvamušiai trasuojamieji, kumuliaciniai sviediniai, pramušantys storus šarvus. Dar ↑ *prieštankinis savaeigis įrenginys*.

tánko Δ, tank gun, танковая пушка – patranka, įrengta tanke; pagr. tanko ginklas. Šiuolaikiniuose tankuose naudojamos 90–120 mm lygiavamzdės arba graižtvinės patrankos. Kai kuriuose tankuose Δ gali ne tik šaudyti sviediniais, bet ir leisti PTVR.

zenitinė Δ, antiaircraft gun, зенитная пушка – patranka šaudyti į oro taikinius; gali šaudyti ir į antžeminius taikinius. Δ būna mažo (20–60 mm), vidutinio (61–100 mm) ir didelio (didesnio negu 100 mm) kalibro; automatinė ir pusiau automatinė. Δ kartu su zenitinės ugnies valdymo prietaisais ir pabūklų taikymo stotimi sudaro zenitinės artilerijos kompleksą. Dabar visų valstybių GP naudojami kartu veikiančių mažo kalibro dviejų, keturių ir šešių patrankų savaeigiai zenitiniai įrenginiai. Jų techninė greitašauda iki 1000 šūvių/min iš vieno pabūklo. Lietuvos KOP oro gynybos batalione yra švedų 40 mm zenitinės patrankos L70 (šaudymo nuotolis 4 km). Dar ↑ kompleksas, pabūklo taikymo stotis, savaeigis zenitinis įrenginys.

patránka-háubica ↑ patranka.

patránkininkas, gunsmith, armourer, оружейник – ist. amatininkas – patrankų gamintojas, taisytojas ir aptarnautojas. XV–XVII a. Lenkijoje ir LDK buvo valdovo (karaliaus ar didžiojo kunigaikščio) ar feodalų privatus Δ. Valdovo Δ teisės ir pareigos buvo nustatytos Žygimanto Augusto patrankininkų artikuliu (1557), Vladislavo Vazos artilerijos artikuliu (1634). Iki 1638 Δ buvo pavaldūs krašto išdininkui, vėliau artilerijos generolui. Aptarnavo patrankas pilyse ir žygyje, per karą. Valdovo Δ buvo Vilniaus pasienio (Polocko ir kt.) pilyse, Vilniaus ir Valkininkų valstybinėse liejyklose, privačių Δ – Biržų pilyje, Nesvydžiaus (Radvilų), Vyšniavo (Minsko) liejyklose. Atlyginimą gaudavo pinigais, apranga, kai kur žeme; tarnyba buvo paveldima.

patránkinis atòminis užtaisas ↑ užtaisas 1, atominis užtaisas.

patránkų artilèrija ↑ artilerija 2.

patriotizmas, patriotism, патриотизм – atsidavimas, meilė, pasiaukojimas savo tėvynei, savo tautai, troškimas tarnauti jos interesams, ginti nuo priešų. Patriotinis auklėjimas – viena iš svarbiausių karių auklėjimo krypčių.

patruliāvimas, patrolling, патрулирование – 1. patrulio veiksmai stebint priešą, saugant ir dengiant savo pajėgas nuo netikėto priešo užpuolimo.

Δ **orè**, air policing, патрулирование в воздухе – naikintuvų naudojimas nustatytos oro erdvės vientisumui išsaugoti taikos metu. Nuo 2004 03 29 Lietuvos oro erdvę patruliuoja NATO KOP naikintuvai.

2. objektų saugojimo sargyboje metodas.

3. laivų, vykdančių duotą užduotį, veiksmai (manevravimas) nustatytame jūros rajone (ruože, linijoje).

4. patrulio veiksmai įgulos arba karinio miestelio teritorijoje karių drausmei užtikrinti. Δ atliekamas einant, važiuojant nustatytais maršrutais įgulos arba karinio miestelio teritorijoje.

patruliāvimas orè ↑ patruliavimas 1.

patrūlinis káteris ↑ kateris.

patrūlinis laivas ↑ laivas.

patrūlio tarnýba ↑ tarnyba 3.

patrūlis, patrol, patroller, патрульный, патруль – sausumos, jūrų ar oro pajėgų padalinys, išsiųstas rinkti informaciją arba vykdyti naikinimo, trukdymo, valymo ar apsaugos užduotis. Gali būti siunčiamas kovos (kovinis oro ir kt.), žygio (priešakinis žygio ir kt.), žvalgybos (inžinerinis, RChB, kovinis, karininkų, radiolokacinis ir kt.), jūrų (pakrantės ir kt.) ir kt. Δ.

jūru Δ, offshore patrol, морской дозор – jūrų apsaugos patrulis, plaukiojantis toliau nuo pakrantės vandenų. Jis yra vietinių jūrų apsaugos pajėgų dalis. Susideda iš laivų ar orlaivų, veikiančių už rajonų, paskirtų kranto apsaugos pajėgoms, ribų. Dar būna pakrantės Δ.

kovinis óro Δ, combat air patrol, боевой воздушный патруль – orlaivų patrulis, skraidantis virš objekto rajono, saugomų pajėgų, lemiamo kovos zonos rajono arba virš oro gynybos rajono. Šio patrulio tikslas – sunaikinti priešo orlaivius prieš jiems pasiekiant taikinį.

kovòs Δ, combat patrol, боевой дозор – sudedamoji SP taktinio vieneto dalis, skirta kovojant apsaugoti savo pajėgas nuo galimo užpuolimo iš fronto, sparnų ar užnugario.

pakrántès Δ, inshore patrol, прибрежный патруль – laivyno sargybos patrulis, veikiantis pakrantės gynybos zonoje, kurioje yra visi uosto gynybos elementai, pakrantės stebėjimo sistema, sargybos orlaivų paramos bazės, orlaiviai ir pakrančių apsaugos stotys.

radiolokácinis Δ, radar patrol, радиолокационный патруль – specialiosios paskirties laivas (lėktuvas) su sustiprinta radiolokacine ginkluote, išsiųstas į priekį radiolokaciniam laukui padidinti (sudaryti) tikimiausia oro priešo skrydžio, savo aviacijos veiksmų kryptimi, pagal konvojaus arba jūrų desanto judėjimo maršrutą, kt. uždaviniams vykdyti.

žygio Δ, patrol [picket], походный дозор – sudedamoji SP žvalgybos ir žygio saugos dalis. Jo uždaviniai yra: rinkti duomenis apie vietovę ir priešą, rad. ir chem. situaciją; neleisti priešui netikėtai užpulti žygiuojančias pajėgas. Δ sudėtis priklauso nuo skirtos užduotės ir vietovės ypatumų. Ppr. jį gali sudaryti 2–3 kariai, viena žvalgybos mašina (tankas, šarvuotis, kovos mašina) ar motorizuotųjų pėstininkų (tankų) būrys. Gali būti skiriamas priešakinis žygio patulius.

priešakinis Δ, forward patrol, головной дозор – žygio saugos organas, kurį siunčia priekinė žygio sauga (PŽS). Δ užduotis – neleisti priešui netikėtai užpulti, sudaryti palankias sąlygas PŽS stoti į mūšį ir neleisti prasiskverbti prie saugos pajėgų prieš antžeminei žvalgybai. Δ ppr. skiriamas skyriaus (būrio) sudėtyje ir siunčiamas tokiu atstumu, kad būtų galima stebėti jo veiksmus ir paremti ugnimi.

žvalgybos Δ, reconnaissance [information, scouting] patrol, разведывательный дозор – taktinės žvalgybos organas, siunčiamas bataliono (kuopos), kuris veikia žvalgybos rinktinėje. Δ, siunčiamas junginio (dalinio), vad. atskiruoju žvalgybos patuliu. Ppr. Δ sudėtis – būrys, sustiprintas pionieriais ir kt. specialistais. Δ žvalgybai gauna kryptį arba objektą ir užduotį. Δ savo uždavinį vykdo stebėdamas, pasalomis, antpuoliais, o prireikus ir mūšiu. Δ gali būti: kovinis, inžinerinis, RChB, karininkų ir kt.; 2. karių grupė, patuliuojanti įguloje arba kariniame miestelyje. Ppr. Δ būna dienos arba įgulos tarnybos padalinio dalis; tarnybos padalinyje gali būti keli patuliai; 3. karys (ppr., kareivis, seržantas), veikiantis patulio sudėtyje.

inžinerinis Δ, engineer reconnaissance patrol, инженерный разведывательный дозор – žvalgybos patulius inžinerinės žvalgybos duomenims apie priešą ir vietovę rinkti. Δ sudėtis – pionierių skyrius–būrys. Žvalgydamas prieš teritoriją veikia kartu su bendrųjų pajėgų junginių (dalinių) žvalgybos padaliniais.

kariniškų Δ, officer reconnaissance patrol, офицерский разведывательный дозор – žvalgybos patulius, siunčiamas staigiai ir netikėtai pasikeitus situacijai, kai siekiama gauti apie ją patikimą informaciją, patikslinti prieštarigus duomenis ir kt. Jo sudėtyje gali būti vienas arba keli karininkai su ryšių priemonėmis ir 2–3 kareiviai. Gali veikti sraigtasparnyje, tanke, šarvuotyje ir kt. priemonėse, ppr. savo dalinio (junginio) kovos rikiuotės ribose.

kovinis Δ, combat reconnaissance patrol, боевой разведывательный дозор – žvalgybos patulius, siunčiamas pėstininkų (tankų, oro desanto, jūrų pėstininkų) bataliono arba kuopos mūšio eigoje ir kai nėra tiesioginio sąlyčio su priešu. Veikia savo padalinio kovos rikiuotės priešakyje arba sparne.

RChB Δ, NBC survey [reconnaissance] patrol, дозор ПХБ разведки – žvalgybos organas, siunčiamas iš bataliono, kad nustatytų RChB taršos pobūdį ir mastą žygio arba kovos veiksmų kryptimi. Į Δ ppr. skiriamas žvalgybos skyrius (grandis) arba RChB stebėjimo postas. Δ gali veikti savarankiškai arba kitų žvalgybos ir žygio saugos padalinių sudėtyje, šarvuotyje, RChB žvalgybos mašinoje, kitoje transporto priemonėje arba pėsčiomis.

patvarióji nuodingoji mēdžiaga ↑ *nuodingoji medžiaga*.

patvarumas, persistency, стойкость – 1. *biol., chem. kar.* NM ar BM charakteristika, apibūdinanti jų veiksmingo veikimo trukmę priklausomai nuo medžiagų paskleidimo sąlygų (meteorologinių, topografinių ir kt.).

2. naikinamojo poveikio trukmė, kurią sudaro NM buvimo vietovėje (nepakitus jų savybėms) ir atmosferos taršos (dėl jų garavimo nuo dirvos ir paviršių arba kylant dulkėms) trukmė. NM Δ vietovėje priklauso nuo jų chem. aktyvumo, fizik. ir chem. savybių (virimo temperatūros, sočiųjų garų slėgio, lakumo, klampumo ir lydymosi temperatūros), klimatinių ir meteorologinių sąlygų, kurios greitina arba lėtina NM garavimą. Ypatingą reikšmę turi oro ir dirvos temperatūra, oro vertikalusis stabilumas ir vėjo greitis.

pavarų dėžė, transmission gear box, коробка передач – agregatas automobilio traukos jėgai, judėjimo greičiui ir kryptčiai keisti, transmisijai nuo variklio ilgesniam laikui atjungti. Pagal perdavimo skaičiaus keitimo būdą Δ būna laipsninė, belaipsnė ir mišrioji. Automobilių Δ dažn. būna laipsninės krumpliaratės. Laipsninės Δ skiriamos: pagal pavarų važiuoti pirmyn skaičių – trijų, keturių, penkių ir t. t. pavarų; pagal pavarų perjungimo būdą – su slankiojančiais krumpliaratėmis, su paslankiomis perjungimo movomis (be sinchronizatorių ir su sinchronizatoriais), su perjungimo sankabomis; pagal velenų įtaisymą ir jų skaičių – su nejudančiais velenais, su judančiais velenais (planetinės), su išilgai ir skersai išdėstytais velenais, dviejų, trijų ir daugelio velenų; pagal vienu metu sujungtų krumpliaratėjų porų skaičių – vienporės, dviporės ir daugiaporės; pagal valdymo būdą – tiesioginio valdymo (mechaninės), nuotolinio valdymo, pusiau automatinės ir automatinės. Pavarų dėžėje pavaros gali būti perjungiamos atjungus variklį nuo transmisijos ir jo neatjungus. Dar ↑ *sinchronizatorius*.

pavėjinė pusė, leeward side, подветренная сторона – vietovės pusė, į kurią pučia vėjas. Pavėjinėje nuo brand. sprogo (rad. avarijos šaltinio ar chem. ginklo naudojimo rajono) pusėje susidaro radioakt. (chem.) taršos zona.

paviėnė ugnis ↑ *ugnis*.

paviėniai reaktyvines artilėrijos šūviai ↑ *pavieniai šūviai*.

paviėniai šūviai, single fire, single shots, одиночный огонь – šaudymas, kai pabūklas (minosvaidis) šaudo po vieną šūvį. Skiriami pavieniai reaktyvines artilėrijos šūviai.

paviėniai reaktyvines artilėrijos šūviai, single launching, одиночная стрельба реактивной артиллерии – šaudymas pavieniais šūviais iš reaktyvines artilėrijos kovos mašinų arba įrenginių.

paviēnis aviācijas smūgis ↑ *smūgis, aviācijas smūgis.*

paviēnis branduolīnis smūgis ↑ *smūgis, branduolīnis smūgis.*

paviēnis rakētos leidīmas ↑ *raketos leidīmas.*

paviēnis skrīdis ↑ *skrydis.*

paviēnis taikinys ↑ *taikinys 1.*

paviēniū gaisrū zonā ↑ *gaisrū zona.*

pavīršinis branduolīnis sproģīmas ↑ *sproģīmas, branduolīnis sproģīmas.*

pavojīngas artūmas, dangerous closeness, опасная близость – *art.*: 1. šaudymas ī taikinius, kurie yra arčiau kaip 600 m nuo draugiškūjū pajėgū.

2. ugnies iškvietimo duomenys, nurodantys, kad draugiškosios pajėgos yra arčiau kaip 600 m nuo taikinio.

pavojīngasis objėktas ↑ *objektas 2.*

pavojīngoji chėminė mėdžiaga (PChM) ↑ *medžiaga 1.*

pavojīngoji ōro zonā, airspace danger area, опасная воздушная зона – *av.* nustatyta oro erdvė, kurioje tam tikru metu gali vykti veiksmai, pavojingi orlaiviū skrydžiams.

pavojīngoji tánkū kryptis ↑ *kryptis 2.*

pavojīngos įmonės ir pavojīngi įrenginiai, dangerous enterprises and equipment, опасные предприятия и оборудование – *ТНТ* užtvankos, pylimai ir brand. elektrinės, kurios negali būti puolimo objektu netgi tada, kai šie objektai yra kariniai, jei dėl jų puolimo gali kilti pavojus ir labai nukentėti civiliniai gyventojai. Δ žymimos specialiu ženklū – trimis ryškiai oranžiniais apskritimais, išdėstytais ant tos pačios ašies.

pavojīngos kryptiės pabūklinis kaīpas ↑ *pabūklinis kampas.*

pavojīngos radioaktyviōsios taršos zonā ↑ *taršos zona, radioaktyviosios taršos zona.*

pavõjus, alarm, alert, тревога – GP atliekamos priemonės, turint tikslą skubiai pasirėngti vykdyti tam tikras užduotis upatingomis, pvz., oro ar gaisro pavojaus, sąlygomis.

chėminis Δ, chemical [gas] alert, химическая тревога – 1. kariū (gyventojū) apsaugos nuo NM priemoniū parengimas ir naudojimas, atliekamas pagal signalā „Cheminis pavojus“ arba prasidėjus chem. priešū antpuoliui; 2. krašto apsaugos arba civilinės saugos įspėjamas signalas, skelbiamas esant tiesioginiam chem. ar biol. taršos pavojui arba nustačius tokiā taršā. Gavę šį signalā, kariai užsimauna dujokaukes, o atviroje vietovėje (atvirose mašinose) apsirengia ir apsauginę aprangā; esantys šarvuočiuose (kovos mašinose, tankuose) uždaro liukus, duris, šaudymo angas. Paskelbus šį signalā taikos metu (chem. avarijos atveju), kariai (gyventojai) užsideda kvėpavimo organū apsaugos priemones ir slepiasi chem. slėptuvėse ar kovos technikoje arba nurodyta kryptimi išeina iš užterštos vietovės. Jeigu vietovė užteršta PChM ir neįmanoma išeiti iš užterštos zonos, kariai (gyventojai) pasilieka gyvenamosiose ar tarnybinėse patalpose, kovos technikoje, kruopščiai jas sandarina. Slėptuvėse ir kovos technikoje įjungiamā filtravimo ir ventiliacijos įranga (ten, kur ji yra).

elektromagnėtinės spinduliūotės Δ, electromagnetic radiation hazard, опасность электромагнитного облучения – sąlygos, kuriomis gali būti kariai, ginkluotė, šaudmenys ar kuras, esant pavojingam elektromagnetinės spinduliūotės intensyvumui.

ōro Δ, air alert, воздух – 1. signalas, duodamas esant užpuolimo iš oro grėsmei arba priešui jau užpuolus; įspėjamas signalas apie priešū grupinio ir masinio NP naudojimo pavojū, aviacijos, raketū ir artilerijos smūgius. Įspėjamas signalas „Oro pavojus“ skelbiamas techninėmis priemonėmis arba balsu esant puolimo pavojui arba prasidėjus puolimui. Gavę šį signalā, kariai slepiasi fortifikaciniuose įrenginiuose, šarvuotojoje kovos technikoje ir vietovės nelygumuose. Padaliniai (kariai), atliekantys kovos užduotis, tęsia jas. Kovos su oro taikiniais priemonės rengiamos paleisti ugnį. Žygio metu pėstieji padaliniai išsidėsto artimiausioje priedangoje ir vado nurodymu paleidžia ugnį ī oro taikinius; mechanizuotieji – didina judėjimo greitį ir atstumus tarp mašinū (padaliniū). Signalas „Oro pavojus“ gali būti trejopas: baltasis, geltonasis ir raudonasis; 2. OEG priemoniū ir pajėgū veiksmai puolimui iš oro atremti ar sumažinti galimus nuostolius nuo aviacijos smūgiū; 3. kariū ir civiliniū gyventojū pasirėngimas visomis įmanomomis priemonėmis apsisaugoti nuo smūgiū iš oro.

radiācinis Δ, radiation alert, радиационная тревога – 1. situacija, kai reikia imtis skubiū kariū (gyventojū) rad. saugos priemoniū; 2. krašto apsaugos (civilinės saugos) įspėjamas signalas, skelbiamas esant tiesioginiam radioakt. taršos pavojui arba nustačius tokiā taršā. Gavę šį signalā, kariai užsideda respiratorius (užsimauna dujokaukes), o atviroje vietovėje (atvirose mašinose) apsirengia ir apsauginę aprangā; esantys šarvuočiuose (kovos mašinose, tankuose) uždaro liukus, duris, šaudymo angas ir įjungia filtravimo ir ventiliacijos įrangā (pūstuvus). Paskelbus šį signalā taikos metu (IAE bendrosios avarijos atveju), kariai (gyventojai) užsideda kvėpavimo organū apsaugos priemones ir nedelsdami eina ī rad. slėptuvę arba rūšį; jeigu pasilieka gyvenamosiose patalpose, uždaromos ir sandarinamos durys, langai, vėdinimo angos; atliekama jodo profilaktika. Signalas Δ skelbiamas, kai dozės galia viršija: brand. sproģimo atveju – 0,5 rd/h, rad. avarijos atveju – 30 μrd/h.

pažymà

pažymà, mark, отметка – nutaikyto į taikinį (orientyrą, pagr. kryptį) pabūklo taikiklio (optinės dalies), optinio prietaiso atskaita į taikymo tašką (orientyrą).

pėlengas, bearing, пеленг – kryptis nuo stebėtojo į orientyrą; kampas tarp stebėjimo taško dienovidinio plokštumos ir vertikaliosios plokštumos, einančios per šį tašką ir stebimąjį objektą. Priklausomai nuo dienovidinio, nuo kurio skaičiuojama, Δ gali būti astronominis, geodezinis ir magnetinis. Δ skaičiuojamas nuo dienovidinio šiaurinės krypties pagal laikrodžio rodyklę nuo 0 iki 360°. Δ nuo objekto į stebėtoją (laivą) vad. atvirkštiniu ir skiriasi nuo tiesiojo Δ 180°.

pelengãtorius, direction finder, пеленгатор – prietaisas krypčiai (\uparrow *pelengas*) į objektą nustatyti. Skiriamas vizualinis (naudojant optinius prietaisus), akustinis, hidroakustinis, šiluminis Δ , t. p. Δ , kuris yra sudedamoji garsagaudės, hidroakustinės, šiluminės pelengacijos ir radiopelengacijos stoties dalis. Vizualinis (2 matlankiai ir 2 taikikliai) ir optinis (teleskopinė sistema pelengavimui ir mikroskopinė – atskaitai) Δ įtaisomas magnetiniame arba giroskopiniame kompase; akustinis ir radijo Δ veikia garso lokacijos arba radiolokacijos principais; šiluminis – aptinkant objektus pagal jų sklaidžiamą šiluminę spinduliotę (šiluminį kontrastą).

akùstinis Δ , acoustic direction finder, акустический пеленгатор – prietaisas krypčiai į povandeninį triukšmo šaltinį nustatyti. Pagr. dalys: antena, stiprintuvas, indikatorius, registruojantysis prietaisas. Antena priima garso virpesius ir joje įrengtais elektroakustiniais keitikliais (hidrofonais), kurie dažn. veikia pjezoelektroninio efekto principu, keičia šiuos virpesius elektriniais. Juos stiprina elektroninis stiprintuvas ir užrašo registruojantysis prietaisas. Naudojamas karyboje (akustinė žvalgyba ir kt.), žvejojboje (ieškant žuvų telkinių), okeanografiniuose tyrimuose.

radiopelengãtorius, radio direction finder, радиопеленгатор – įrenginys elektromagnetinių spindulių šaltinio krypčiai (pelengui) pagal to šaltinio spinduliuojamas bangas nustatyti. Susideda iš kryptinių antenų sistemos ir imtuvo (indikatoriaus). Δ gali būti įrengtas ant žemės, lėktuvuose, automobiliuose, laivuose ir kt. Naudojamas radionavigacijos ir radijo žvalgybos tikslais. Gali veikti 6000 km iki pelenguojamo objekto nuotoliu, matavimo tikslumas 0,7–3°.

šiluminis Δ , thermal direction finder, тепlopеленгатор – optinis elektroninis infraraudonojo diapazono įrenginys, objektams (taikiniams) pagal jų šiluminį kontrastiškumą aptikti ir jų kampinėms koordinatėms nustatyti. Esant geram aplinkos infraraudonajam skaidrumui, Δ dieną ir naktį aptinka ir tiksliai lydi (seka) taikinius dideliais nuotoliais.

pelengãvimas, direction finding, пеленгование – pelengo nustatymas techninėmis priemonėmis. Garso šaltinius (pabūklus, povandeninius laivus ir pan.) pelenguoja akustiniais pelengatoriais, vandenyje – hidroakustinėmis stotimis; vizualinį pelengavimą atlieka optiniais prietaisais. Objektų, turinčių intensyvių šiluminį spinduliuojamumą (lėktuvų, laivų ir kt.), pelengavimui naudojami šiluminiai pelengatoriai. Turinčius radioelektronines spinduliuojamąsias priemones objektus pelenguoja radijo pelengatoriai. Pelenguojama daugiausia navigacijoje laivo (lėktuvo) buvimo vietai ir judėjimo krypčiai (kursui) nustatyti. Pelengavimu nustatoma žemėje, jūroje, ore ir kosmose esančių objektų vieta, jų trajektorijų parametrai. Δ padeda nustatyti navigacijos prietaisų ir sistemų įvairias pataisas, nutaikyti ginklus. Pelenguojant dreifuojančius jūroje objektus, nustatomos vandens srovių, o pelenguojant į atmosferą paleistus radiozondus, – oro srovių kryptys ir jų greičiai. Dar \uparrow *pelengas*, *pelengatorius*.

pelkėta vietovė \uparrow *vietovė*.

penktàsis branduolinio įvykio lygmuo \uparrow *branduolinio įvykio lygmuo*.

Pentagònas, the Pentagon, ПЕНТАГОН – 1. JAV gynybos ministerijos pastatas (penkiakampis) Arlingtone (Virginijos valstijoje), kuriame yra JAV karinės vadovybės aukščiausieji organai – gynybos ministras ir jo aparatas, \uparrow *Štabų viršininkų komitetas* su jungtiniu štabu, kai kurios gynybos ministerijos, SP (armijos), KJP ir KOP ministerijų valdybos.

2. JAV karinė žinyba.

per ankstývas šūvis \uparrow *šūvis 2*.

pėrbėgėlis, deserter, defector, перебежник – karys, savo noru perėjęs į priešo pusę ir jam pasidavęs.

pėrbėgimas, bound, перебежка – *saus. kar.* judėjimo būdas, greitas bėgimas, ppr. nuo priedangos iki priedangos.

Dažnai taip juda kariai, apšaudomi priešo; trumpas ir greitas karių ar padalinių perbėgimas iš vienos vietos į kitą.

perchlorãtinė sprogstamóji mēdžiaga \uparrow *sprogstamoji medžiaga*.

pėrdislokavimas, redeployment, передислокация – 1. pajėgų perkėlimas į pageidaujamą veiksmų rajoną žygiuojant, vežant geležinkelių, skraidinant oro, plukdant jūrų ar upių transportu, arba mišriuoju būdu. Δ būdas nustatomas priklausomai nuo pajėgų sudėties, perdislokavimo nuotolio, turimų transporto priemonių, kelių ir kt. sąlygų. Karinis vienetas gali būti perdislokuotas iš karto arba ešelonais (nesustabdant pagr. uždavinio vykdymo).

vadãviečių Δ , displacement of command posts, перемещение пунктов управления – valdymo punktų (vadaviečių) vietos keitimas. Planuojamas iš anksto ir vykdomas atsižvelgiant į situacijos aplinkybes. Vadavietės perdislokuojamos leidus vyresniajam štabui, nenutraukiant ryšio su pavaldiniais ir sąveikaujančiomis pajėgomis, vyresniuoju štabu ir gretimais vienetais. Dalis valdymo punkto personalo, ypač operatyvinėje grandyje, gali būti skraidinami sraigtasparniais ir lėktuvais. Apie judėjimo pradžią ir atvykimą į naują rajoną nedelsiant pranešama vyresniajam štabui, informuojami

pavaldžių, sąveikaujančių ir gretimų pajėgų štabai.

2. karinių vienetų, įstaigų, karinių mokymo įstaigų dislokacijos vietos keitimas taikos metu. NVS šalių GP karo metu terminas „perdislokacija“ taikomas kariniams vienetams ir įstaigoms, kurios neįeina į veikiančios kariuomenės ir laivyno sudėtį.

pérdislokavimo aerodròmas ↑ *aerodromas*.

péreinanti į puolimą gynyba ↑ *gynyba*.

pérėja: 1. pass, passage, way, breach, lane, gap, проход – pereinamoji vieta, pvz., kalnų, minų lauko, užtvarų Δ. Dar ↑ *perėjos ženklas*.

kalnų Δ, mountain pass, перевал, горный проход – 1. žemiausia ir tinkama perėjimui keteros arba kalnų masyvo vieta, ppr. turinti kelią arba takelį. Yra balnakalniuose, rečiau keteros nuožulniuose dalyse. Δ aukštis priklauso nuo kalnagūbrių aukščio (Urale – iki 400 m, Himalajuose – 5700–6600 m). I Δ ir jų prieigų pobūdį, kelių būklę atsižvelgiama planuojant, organizuojant ir vykdant kovos veiksmus kalnuose; 2. natūralus kalnų sistemos pažemėjimas, patogiausias jį įveikti. Δ sudaro balnakalnis, turintis palyginus nedidelį aukštį (pvz., Moravos perėja), kiauryminiai slėniai (pvz., Geležiniai vartai), siauri tarpekliai ir siaurumos (pvz., Kilikio vartai).

minų laūko Δ, gap, minefield lane, минный проход – 1. minų lauko ruožas, kuriame nėra kliūčių ir kurio nepasieka sprogstančios minos, o jo plotis ir kryptis tokie, kad draugiškos pajėgos gali judėti taktine rikiuote; 2. išminuotas ir paženklintas takas per minų lauką. Dar ↑ *minų lauko perėjos įrengimas*.

ūztvarų Δ, obstacle breach, проход в заграждениях – iš anksto palikta arba specialiai įrengta juosta užtvarose savoms pajėgoms pereiti per užtvaras. Perėjos per sprogstamąsias užtvaras daromos sprogdinant, mechaniniu arba rankiniu būdu; per nesprogstamąsias – keltiesėmis, inžinerinėmis užtvarų ardymo mašinomis, SM užtaisais, tankais su pakabinamąja įranga; prieštankiniai grioviai, eskarpai (kontreskarpai) užverčiami sprogdinant SM užtaisus arba per juos permetami šturmo tiltai.

2. defile, дефиле – siaura pereinamoji vieta per sudėtingą gamtinį ruožą (vietovės rajoną). Gali būti kalnų, ežerų, miško ir kt. Δ.

pérėjimas, transition, переход – *psn.* atstumas, kurį kariuomenė nužygiuodavo per parą. Terminas „Δ“ buvo vartojamas XVII–XX a. Dabar vartojamas terminas *paros žygis*. Dar ↑ *žygis*.

pérėjos ženklas ↑ *ženklas 1*.

perforācinė juosta, punched [perforated] tape, перфолента – *psn.* kelių centimetrų pločio popieriaus ar kt. juosta informacijai įrašyti; informacijos laikmena. Dar ↑ *perforacinė kortelė*.

perforācinė kortelė, punched [perforated] card, перфокарта – *psn.* plono elastinio kartono stačiakampė kortelė: informacijos laikmena, turinti tikslų skylių pozicijų tinklėlį; tų skylių kombinacijomis perforacinėje kortelėje įrašomi duomenys. Δ anksčiau buvo plačiai vartojamos duomenims skaičiavimo mašinose ar programinio valdymo įrenginiuose įvesti, išvesti ir laikyti.

perforātorius, puncher, perforator, перфоратор – *psn.* įtaisas duomenų kodo skylėms perforacinėje kortelėje arba perforacinėje juostoje pramušti (informacijai įrašyti ir perskaityti). Anksčiau buvo plačiai naudojamas skaičiavimo technikoje.

pérgalė, victory, победа – priešų pajėgų sutriuškinimas, operacijos (mūšio) tikslų pasiekimas, kovos sėkmė.

pérginklavimas, rearmament, перевооружение – kariuomenės apginklavimas nauja tobulesne karo technika. Šiuolaikinėms sąlygoms būdingas greitesnis karo technikos atsinaujinimas (lyginant su XX a. pr. atnaujinimo ciklas sutrumpėjo 2–3 kartus ir dabar sudaro maždaug 10 metų). Δ prasideda nuo karo technikos pavyzdžių serijinės gamybos. Pasenusi ginkluotė ir kovos technika keičiama nemažinant pajėgų kovinės parengties.

pérgrupavimas, reorganization, перегруппировка – organizuotas pajėgų perdislokavimas iš vieno rajono į kitus naujoms grupuotėms sudaryti ar jau esančioms grupuotėms sustiprinti, priešų puolimui atremti, pajėgumui perkelti kita kryptimi.

periceñtras, pericentre, перицентр – *astr.* dvinarės sistemos kiekvieno nario orbitos taškas, mažiausiai nutolęs nuo sistemos masės centro, pvz., ↑ *perigėjus*.

perigėjus, perigee, перигей – *astr.* aplink Žemę skriejančio dangaus kūno, pvz., Mėnulio, orbitos taškas, mažiausiai nutolęs nuo Žemės centro.

periòdas, period, период – 1. laiko tarpsnis, per kurį pasikartoja periodinio proceso, pvz., automatinio ginklo šaudymo (užtaisymo, šūvio, tūtos išmetimo), visos fazės.

2. *radiotech.* mažiausia trukmė, per kurią pasikartoja visų virpesių apibūdinančių fizik. dydžių vertės; atvirkštinė virpesių dažnio vertė. Per vieną virpesių Δ įvyksta vienas virpesys.

periòdinis apšvietimas ↑ *apšvietimas*.

periskòpas, periscope, перископ – optinis prietaisas objektams iš priedangos (apkasos, blindažo), kovos mašinos, vidinių antžeminio laivo patalpų, povandeninio laivo, esančio periskopinėje gilumoje, stebėti. Skiriamas artilerijos, tankų, apkasų, laivų Δ. Periskopą sudaro binokuliarinis ar monokuliarinis stebėjimo vamzdis ir optinė sistema, keičianti šviesos spindulių kryptį. Gali turėti papildomą įrangą (povandeniniame laive – hidraulinę Δ pakėlimo ir nuleidimo sistemą), įrangą šviesulių aukščiui matuoti (nustatant povandeninio laivo vietą astronominiu būdu), pelengui nustatyti bei pakilimo į vandens paviršių (astronavigacinis Δ) ir kt. Pagr. Δ charakteristikos: periskopiškumas (vertikalus atstumas tarp viršutinės ir apatinės optinių ašių), didinimas ir regėjimo laukas.

periskòpinis stebėjimo prietaisas, indirect vision device, перископический прибор наблюдения – prietaisas, skirtas stebėti iš stacionariųjų ir judriųjų sekyklų, žvalgybos mašinų ir tankų, antvandeninių ir povandeninių laivų. Nustato atstumą iki taikinio ir jo pelengą. Naudoja visos (sausumos, oro ir jūrų) pajėgos. Dar ↑ *periskopas*.

pérjungiklis, switch, переключатель – įtaisas elektros grandinėms įjungti ir išjungti. Gali būti rankinis arba elektros valdomas (relė). Prie pérjungiklių priskiriami mikrojungikliai, paketiniai jungikliai ir kt.

pérjungimas į kovos pādėtį, arming, перевод в боевое положение – sprogmenų, ginklų ar ginklų sistemų saugiosios pādėties keitimas į parengties (sprogdinti, šaudyti, leisti raketa) būklę.

pérjungta į saugòs pādėtį minà ↑ *mina 2*.

pérkèla, crossing, переправа – 1. vandens kliūtis (upės, kanalo, ežero, įlankos, sąsiaurio, vandens saugyklos ir pan.) įveikimas kariuomenės pajėgomis.

2. vandens kliūtis ruožas, įrengtas kariuomenei keltis per tą kliūtį. Δ būna desantinė, tiltinė, keltinė, klaidinamoji, Δ brendant, einant ledu, tankų Δ po vandeniu ir kt. Prie perkėlos inžineriniai daliniai kartu su techninės ir medicininės paramos struktūromis organizuoja komendanto, evakuacijos ir gelbėjimo tarnybas. Dar ↑ *brasta, perkėlos pralaidumas, perkėlos ir desantavimo priemonė, perkėlos priemonė, veiksnumas*.

desántinė Δ, assault troops crossing, десантная переправа – perkėla keltis per vandens kliūtį etatinėmis plaukiamosiomis kovos mašinomis, perkėlos ir desantavimo ir vietinėmis perkėlos priemonėmis (kateriais, valtimis, plaustais, plaukiamaisiais daiktais ir kt.).

kéltinė Δ, ferry crossing, паромная переправа – perkėla pajėgoms su kovos technika kelti savaeigiais ir velkamaisiais keltais, surenkamais iš pontoninio parko arba įrengiamais iš vietinių plaukiamųjų priemonių.

klaidinamoji Δ, dummy crossing, ложная переправа – perkėla priešui klaidinti ir tikrajai perkėlai slėpti. Gali būti imituojamos desantinės perkėlos, brastos, tiltai, keltai ir kt.

Δ **breñdant**, crossing by fording, переправа вброд – perkėla pajėgoms kelti per seklias vandens kliūtis tvirto grunto ruožuose; kai silpnas gruntas, dugnas tvirtinamas akmenimis, žvyru, skalda ir kt. medžiagomis.

Δ **ledù**, crossing on ice, ледяная переправа – perkėla pajėgoms kelti per vandens kliūtis natūraliu arba sustiprintu (papildomai užšaldant arba naudojant medines konstrukcijas) ledu.

tánkų Δ po vādeniu, underwater tank crossing, переправа танков под водой – perkėla tankams kelti per gilius vandens kliūtis važiuojant dugnu. Tokiose perkėlose naudojama speciali ↑ *tanko povandeninio vairavimo įranga*.

tíltinė Δ, bridge crossing, мостовая переправа – perkėla pajėgoms kelti per vandens kliūtį nuolatiniu (laikinuoju) tiltu. Δ praleidžiamoji galia pati didžiausia (palyginus su kt. rūšių perkėlomis). Įrengiama iš pontoninių parkų, surenkamųjų konstrukcijų arba vietinių medžiagų.

pérkèla breñdant ↑ *perkèla*.

pérkèla ledù ↑ *perkèla*.

pérkėlos ir desantāvimo priemonė, crossing and landing means, переправочно-десантное средство – desantinės ir keltinės perkėlos priemonė pajėgoms kelti per vandens kiūtis. Δ priklauso: desantinė valtis, inžinerinis plaukiamasis šarvuotis, savaeigis keltas, keltinė-tiltinė mašina ir specialus plūdrusis įrenginys.

pérkėlos priemonė, crossing means, переправочное средство – plaukiamoji priemonė ir tiltas pajėgoms perkelti per vandens kliūtį. Etatinės Δ: pontoninis parkas, ↑ *perkėlos ir desantavimo priemonė*, tiltatiesė, mechanizuotasis, surenkamasis metalinis tiltas ir kt. Gali būti naudojamos ir vietinės Δ – laivai, baržos, kateriai, valtys, keltai ir plaukiamieji daiktai – statinės, automobilių kameros, rąstai, plaustai ir kt.

pérkėlos pralaidùmas, carrying capacity of crossing, пропускная способность переправы – didžiausias karinių vienetų, karių, karo technikos skaičius, kurį galima perkelti per vandens kliūtį per laiko vienetą (valandą, parą).

pérkėlos veiksnùmas ↑ *veiksnumas*.

pérkeltasis asmuò, displaced person, перемещенное лицо – *tarpt. teis.* asmuo, priverstinai išvežtas iš okupuotų teritorijų į okupuojančios valstybės arba į kitos valstybės teritoriją. II pasaul. karo metu hitlerininkai ir jų pagalbininkai iš okupuotų

teritorijų išvežė į Vokietiją ir kitas šalis daug civiliųjų asmenų, naudodami juos kaip pigią darbo jėgą. JTO Generalinė Asamblėja priėmė dvi rezoliucijas (1946) dėl Δ (įskaitant karo belaisvius) ir pabėgėlių repatriacijos. Dar ↑ *deportacija*.

pėrkertantysis ūžtaisas ↑ *ūžtaisas 1.*

pėrkrova, overload, перегрузка – per didelis apkrovimas; apkrovos matas, išreiškiamas faktiniu kūno sąveikos su atrama jėgų ir jo masės (traukos jėgos) jūros lygyje santykiu. Nejudrios būklės kūno arba kūnui judant tolygiai Δ lygi 1. Jeigu Δ lygi 0, atsiranda nesvarumo būklė. Karo technikos objektai, ypač orlaiviai, projektuojami pagal tvirtumo sąlygas tam tikrai Δ reikšmei. Leidžiamoji Δ gali būti: bombonešių ir transporto lėktuvų – 2–2,5; naikintuvų – 8–10; aviacinių raketų „oras–oras“ – 12–15; priešraketinių raketų – >100.

pėrkrovimas, reloading, перегрузка – krovinių iškrovimas iš vieno transporto priemonių ir pakrovimas į kitas. Dar ↑ *perkrovimo rajonas, punktas 1.*

pėrkrovimo pūntas ↑ *punktas 1.*

pėrkrovimo rajonas, transshipment area, перегрузочный район – vietovės baras su pasienio geležinkelio stotimis, kuriose įrengti įtaisai ir mechanizmai karo technikai ir kt. kariniams kroviniams iš ešelono į ešeloną arba iš vienos rūšies transporto į kitą perkrauti, vagonams į kito pločio geležinkelio bėgius perstatyti. Prie didelių vandens kliūčių gali būti įrengti laikinieji Δ. Dar ↑ *punktas 1.*

pėrkvalifikavimas, requalify, retrain, переподготовка – GP karių ir atsargos karo prievolininkų specialiojo rengimo tobulinimas arba mokymas naujos (artimos ankstesnei) specialybės perginkluojant kariuomenę nauja karo technika, išskleidžiant karinius vienetus, keičiantis karo veiksmų taktikai ir dėl kt. priežasčių. Karininkai ir puskarininkiai perkvalifikuojami nuolatinuose arba laikinuose kursuose; seržantai – seržantų (puskarininkių) mokyklose, kareiviai ir jūreiviai – mokomuosiuose daliniuose arba tarnybos vietoje kovinio rengimo metu; atsargos karo prievolininkai – kariniuose daliniuose ir junginiuose.

pėrlėkis, over, перелет – *art.*: 1. sekimo ženklas; sprogimas už taikinio.

2. stebėtojo pranešimas, kad sprogimas pagal stebėjimo liniją įvyko už taikinio.

peroralinė apsinuodijimo dozė ↑ *apsinuodijimo dozė.*

pėrpetė, sword-belt, shoulder-belt, португя – kai kurių valstybių GP kario ekipuotės dalis; tarpusavyje sujungti diržas per petį (arba du diržai per abu pečius) ir diržas apie juosmenį. Prie tokio diržo labai patogų kabinti ir nešioti šaltąjį ginklą, pistoleto dėklą, nedidelę šovininę, kastuvėlį, gertuvę ir kt.

pėrsekiojimas, pursuit, преследование – besitraukiančio priešo puolimas siekiant jį galutinai sutriuškinti. Persekiojant priešą naudojami ugnies smūgiai, veržlus pajėgų prasiveržimas į priešo sparnus ir užnugarį tikintis jį apsupti, suskaidyti ir sunaikinti ar paimti į nelaisvę jo grupuotę. Persekiojančios pajėgos juda batalionų (brigadų) vorų prieškovine rikiuote. Priešo atsitraukimo kryptimi užimamos lemiamos kelių sankryžos, perkėlos ir kt. vietovės objektai, į priekį siunčiami sustiprinti padaliniai, išmetamas oro desantas ir diversinės grupės.

frontalūsis Δ, direct pressure pursuit, фронтальное преследование – atsitraukiančio priešo veiksmų stabdymas (sukaustymas) persekiojant jį iš fronto, siekiant neduoti jam galimybės atitrūkti, priversti jį išsiskleisti ir stoti į mūšį nepalankiomis vietovės sąlygomis ir taip sutriuškinti priešo grupuotę. Δ derinamas su lygiagrečiuoju persekiojimu.

lygiagretūsis Δ, parallel pursuit, параллельное преследование – gyžtingas persekiojimo pajėgų išėjimas į lygiagrečiai einančius priešo atsitraukimo kelius aplenkiant priešo pajėgas; svarbių vietovės rajonų (objektų) užėmimas užkertant priešo pajėgų atsitraukimą ir izoliuojant jį nuo galimos rezervo paramos; priešo traukinimas smūgiais iš sparnų, fronto ir užnugario arba jo paėmimas į nelaisvę. Δ derinamas su frontaliuoju persekiojimu.

pėrsekiojimo téisė ↑ *teisė.*

pėrsekiojimo trajektōrija ↑ *trajektorija.*

pėrsimetėlis, defector, перебежчик – asmuo, kuris išsizada savo šalies būdamas už jos jurisdikcijos ar kontrolės ribų.

personālas, personnel, персонал – karinio vieneto kariai ir civiliniai darbuotojai, įstaigos, įmonės ir kt. darbuotojai; tarnautojai, sudarantys vieną profesinę kategoriją.

karinis Δ, military personnel, личный состав – visi kariai ir civiliniai tarnautojai, valdininkai ir kt. darbuotojai, dirbantys krašto apsaugos sistemoje pagal darbo sutartį arba atliekantys civilinę krašto apsaugos tarnybą.

medicinōs Δ, medical personnel, медицинский персонал – *THT* asmenys, paskirti konflikto šalies vien medicinos tikslais arba medicinos daliniams administruoti, ar sanitariniam transportui valdyti ir tvarkyti. Šie paskyrimai gali būti nuolatiniai ir laikinieji.

religinis Δ, religious personnel, священнослужители – kariškiai ir civiliniai asmenys (pvz., kapelionai), skiriami į konflikto šalies GP, medicinos dalinius ar sanitarinį transportą, civilinės gynybos organizacijas nuolatinėms ar laikinoms jų funkcijoms atlikti.

personālo

personālo papildymas, personnel replenishment, пополнение личного состава – *kar.* organizuotas įvairių kategorijų parengtų karių siuntimas (ppr. žygio padalinių sudėtyje) iš rezervo (atsargos) į veikiančiąją kariuomenę. Atvykę į paskirties vietą kariai skirstomi į karinius vienetus. Dar ↑ *padalinys*.

perspektývinis koordinátinis tînklas ↑ *koordinatinis tinklas*.

perspektývinis operácijos planávimas ↑ *operacijos planavimas*.

pérsvara, superiority, перевес – kurios nors iš kovojančių šalių pranašumas (kariais, technika, ginkluote). Pagr. rodiklis – pajėgų ir priemonių santykis.

pértaisymo mechanizmas, reloading mechanism, механизм перезаряжания – mechanizmas ginklui parengti pakartotinam šūviui. Pagr. Δ dalys: spyna, padaviklis, tūtų traukiklis ir išmetiklis, pertaisymo greitintuvas ir šaudmenų padavimo mechanizmas. Šios dalys ir mechanizmai gali būti spynų dalimis. Automatinio šautuvo (automato) arba pistoleto Δ veikia šitaip: šūvio metu parako dujų dalis arba atatranks jėga stumia spyną atgal; prie spynos pritvirtintas traukiklis ištraukia iššauto šovinio tūtą, kuri atsitrenkia į išmetiklį ir lekia lauk; toliau šliauždama spyna užtaiso skeliamąjį mechanizmą; į laisvą spynos slankiojimo liniją įstumiamas iš dėtuvės kitas šoviny; suspaustos gražiklio spyruoklės veikiamą spyna juda atgal ir įstumia šovinį į lizdą.

pérvažiavimo laikas ↑ *laikas 2*.

pėsčiūjų tiltas ↑ *tiltas*.

pesticidai, pesticide, пестициды – chem. medžiagos, kuriomis naikinami žemės ūkio ir miško kenkėjai, ligų sukėlėjai ir nenaudingi augalai. Naudojami tokie Δ: akaricidai (naikina erkes), algicidai (naikina vandens augalus), arboricidai (naikina krūmokšnius), desikantai (greitina augalo antžeminės dalies džiūvimą), ↑ *defoliantai*, fumigantai (naikina augalų kenkėjus ir ligų sukėlėjus), fungicidai (naikina grybelinių ligų sukėlėjus), ↑ *herbicidai*, insekticidai (naikina vabzdžius) ir kt. Δ yra nuodingi ir pavojingi žmonėms ir gyvuliams.

péstininkai, infantry, пехота – seniausia ir gausiausia SP rūšis, skirta kautis su priešu bendrajame mūšyje, jo teritorijai užimti arba ginti savąją. Kaunasi pėsčiomis arba kovos mašinomis sąveikaudami su kt. pajėgų rūšimis (tankais, artilerija), naudodami šaulių ir kt. ginklus. Įvairių šalių kariuomenėse Δ vad. kitaip, pvz., motorizuotieji arba mechanizuotieji pėstininkai – NATO ir kt. šalių kariuomenėse; motorizuotieji šauliai – Rusijos ir kt. NVS šalių kariuomenėse. Kai kuriose šalyse yra oro Δ [aeromobiliosios pajėgos, oro desanto pajėgos] ir ↑ *jūrų pėstininkai*. Dar ↑ *pajėgos 1*.

péstininkų atakà ↑ *ataka*.

péstininkų divizija ↑ *divizija*.

péstininkų kòrpusas ↑ *korpusas*.

péstininkų kovòs mašinà (PKM) ↑ *mašina 2*.

petárda, squib, powder pellet, петарда – supresuoto dūminio parako užtaisis ugniai nuotoliniuose sprogdikliuose ir kapsulinėse įvorėse stiprinti ir perduoti, garso efektams rengiant fejerverkus sukurti, garso signalizacijai geležinkelių transporte organizuoti ir kt. XVI–XVII a. naudotos kaip sprogstamasis sviedinys įvairiems įrenginiams griauti.

Pietų Euròpos kàro veiksmų teàtras ↑ *karo veiksmų teatras 1*.

pikètas, picket, пикет – *ist.* kai kurių XVIII–XIX a. europietiškių kariuomenių saugos elementas. Rusų kariuomenėje XIX a. 9 d-metyje Δ pradėjo vadinti saugos užkardomis. Pikete būdavo iki pėstininkų arba kavalerijos būrio; jį siūsdavo į priešų pusę 2–4 km nuotoliu nuo saugomų pajėgų. Piketo priekyje būdavo ↑ *avanpostas* (priešakinis postas).

pikirávimas, žr. ↑ *smigimas*.

pikirúojamàsis bombònešis ↑ *bombonešis*.

pikrátas, picrate, пикраты – brizantinė SM, pikrino rūgšties druskos. Kietieji kristalai, jautresni mechaniniam poveikiui negu pati pikrino rūgštis. Jautriausi geležies ir švino Δ, nejautriausi – natrio ir amonio Δ. Pastarasis kaip SM ir parako komponentas buvo naudojamas užtaisant šaudmenis.

pikro rūgštis, trinitrofenòlis, carbazotic acid, melinite, trinitrophenol, пикриновая кислота, тринитрофенол – brizantinė SM. Šviesiai geltoni kristalai, lydymosi temperatūra 122,5°C, sprogimo šiluma 4,4 MJ/kg, detonacijos greitis 7100 m/s. Su metalais (išskyrus cinką) ir jų oksidais sudaro labai jautrius junginius – pikratus. Naudotas XX a. pr. šaudmenims užtaisyti: melinitas (Rusija, Prancūzija); liditas (Anglija); šimoza (Japonija), c/88 (Vokietija).

piliakalnis, mound, курган – įtvirtintų sen. gyvenviečių, dažnai ir pilių, vieta. Tai vienas svarbiausių archeologinių paminklų. Δ dažn. buvo įrengiami upių slėnių arba pelkių juosiamose kalvose, krantų kyšuliuose, ežerų pusiasaliuose. Šlaitai statūs, viršuje – trikampės arba ovalios aikštelės. Lietuvoje yra ~900 Δ.

piliètinis kàras ↑ *karas*.

piliètinis nepaklusnùmas, civil disobedience, гражданское неповиновение – okupacinės administracijos ir piliečių teisėto konflikto forma, galinti pasireikšti ginkluotu ar neprievartiniu pasipriešinimu ir kitais būdais.

piliėtinis pasipriešinimas, civil resistance, гражданское сопротивление – LR piliečių ir jų savaveiksmių darinių teisėta veikla priešintis agresijai ir okupacijai visomis prieinamomis ir visuotinai pripažintų tarptautinės teisės normų neuždraustomis formomis: karine gynyba, partizaniniai veiksmais, civilinių piliečių nepaklusnumu ir kt. būdais. Visuomenės mokymą ir rengimą ginti tėvynę, ugdyti piliečių pasiryžimą visuotinei gynybai, pilietiškumą ir patriotizmą bei kitus uždavinius ir funkcijas atlieka Vyriausybės įsteigtas Valstybinio pilietinio pasipriešinimo rengimo centras prie KAM. Dar ↑ *piliėtinis nepaklusnumas*.

pylimas, сагаpet, вал – nedidelė supilta žemės juosta prieš apkasą, tranšėją, priedangą, turinti tarpų šaudyti. Saugo nuo kulku, skeveldru, trukdo priešui stebėti. Δ pilti naudojama žemė, iškasta iš apkasų.

pilnasis šaunamasis užtaisas ↑ *užtaisas 1, šaunamasis užtaisas*.

pilotavimas, piloting, пилотирование – orlaivio valdymas. Atlieka žmogus arba orlaivio automatinių įtaisų kompleksas. Δ gali būti rankinis, pusiau automatinis ir automatinis.

pilotāžas, pilotage, пилотажа – orlaivio manevravimas horizontalia, vertikalio ir nuožulnia plokštuma atliekant ore įvairias figūras. Naudojamas oro mūšyje, aviacijos sporto renginiuose, aviacijos šventėse ir treniruojant lakūnus. Pagal sudėtingumo lygį skiriamas paprastasis, sudėtingasis ir aukštasis Δ; pagal dalyvaujančių orlaivių skaičių – pavienis ir grupinis.

pilōtė, forage cap, пилотка – vasarinis karių galvos apdangalas. Lietuvos kariuomenės KOP kariai dėvi tamsiai mėlynas, KJP kariai ir LKA kariūnės – juodas pilotes.

pioniėrių daliniai ↑ *inžineriniai daliniai*.

pioniėrius, combat engineer, pioner, sapper, пионер, сапер – *kar*: inžinerinių dalinių (padalinių) karys.

piratavimas, pirating, пиратство – neteisėtas prekių ir kt. laivų užgrobimas, išgrobstymas ir skandinimas atviroje jūroje, kurį atlieka privatūs arba valstybiniai laivai. Piratavimui prilygsta veiksmai, kai karo metu antvandeniniai ir povandeniniai laivai bei lėktuvai užpuola neutralių valstybių prekius laivus. 1958 Ženevos konvencija „Dėl atviros jūros“ nustatė kovos su Δ normas. XX a. II pus. paplito vad. oro piratavimas (orlaivių užgrobimas ir nuskraidinimas), prieš kurį nukreipta tarptautinė Konvencija (1970) apie kovą su neteisėtu orlaivių užgrobimu.

pirmasis branduolinio įvykio lygmuo ↑ *branduolinio įvykio lygmuo*.

pirmasis ešelonas ↑ *ešelonas 6*.

pirmasis kosminis greitis ↑ *greitis, kosminis greitis*.

pirmasis įsodinamasis šūvis ↑ *šūvis*.

pirmasis sėksnis ↑ *sėksnis*.

pirmieji pažeidimo nuodingosiomis mēdžiagomis pōžymiai, warning effects, первые признаки поражения OB – pradinė organizmo reakcija į apnuodijimą, netiesiogiai galinti nurodyti apsinuodijimo šaltinį (NM tipą) ir laipsnį. Pasireiškus Δ, nedelsiant suteikiama pirmoji medicinos pagalba (vartojamas priešnuodis), naudojamos kvėpavimo organų apsaugos priemonės, atliekamas dalinis sanitarinis švarinimas (apsinuodijus patvariosiomis NM). Dar ↑ *amoniakas, BZ, chloras, chlorocianas, cianido rūgštis, fosgenas, ipritas, LSD, tabūnas, VX, vyzdžio susiaurėjimas, zarinas, zomanas*.

pirminė radioaktyvioji spinduliuotė ↑ *spinduliuotė*.

pirminė sėkmė ↑ *sėkmė*.

pirminis medicinos punktas ↑ *medicinos punktas*.

pirminis plāno projektas, initial draft plan, первичный проект плана – planas, kuris yra parengtas ir suderintas tam tikro štabo ir parengtas derinti su kitomis karinėmis vadovybėmis. Jis negali būti įgyvendinamas jį parengusio vado, bet ekstremaliu atveju gali būti naudojamas kaip pagrindas operacijos įsakymui parengti.

pirminis ryšių tīnklas ↑ *ryšių tinklas*.

pirmoji medicinos pagalba ↑ *medicinos pagalba*.

pirmoji operācija ↑ *operācija 2*.

pirmosios medicinos pagalbos susiteikimas, medical self-help, самопомощь – medicinos pagalba, kurią karys (civilinis asmuo) suteikia sau esant nesunkiems sužeidimams, apsinuodijimams. Karys privalo mokėti susistabdyti paviršinį kraujavimą, apsirūsti ir persirūsti žaizdą, paprasčiausiai tvirti įtvarą, vartoti skausmą malšinančius ir profilaktinius vaistus, priešnuodžius, esančius individualiojoje vaistinėlėje. Kariai to turi būti mokomi per karo medicinos pratybas; tai sudedamoji kovinio rengimo dalis.

pirogėlis, pyroheliūm, пирогель – metalizuotas padegamasis mišinys; susideda iš naftos produktų, magnio ar aliuminio drožlių arba miltelių, oksidatorių, skysto asfalto ir sunkiųjų alyvų priedų. Šie priedai didina pirogelio degimo temperatūrą, jis gali pradeginti plonas metalo plokštes, sunkesnis už vandenį. Degimo temperatūra 1600–2000 °C. Naudojamas aviacinėse bombose.

piroksilinas

piroksilinas, pyroxylin, пироксилин – brizantinė SM; celiuliozės nitratas su 12,2–13,5% azoto. Greitai dega atvira ore; detonuoja nuo smūgio, detonuojamosios kapsulės sprogdimo, peršauvant kulka. Jautrumas priklauso nuo drėgnumo. Naudojamas gaminant paraką, koloidinio tipo kietąjį raketinį kurą.

piroksilininis p̄arakas ↑ *parakas*.

piropatr̄onas, squib, пиропатрон – žadinamoji priemonė raketinių variklių kurui uždegti. T. p. naudojamas lėktuvo katapultos parako užtaisui ir įvairių pagalbinių mechanizmų užtaisams uždegti, kaip signalinė priemonė. Δ susideda iš elektrinio degiklio, kontaktinio įtaiso ir pirotechninio mišinio.

pirot̄echnika, pyrotechnics, пиротехника – pirotechninių mišinių ir jais užtaisomų šaudmenų ir kt. gaminių gaminimas ir naudojimas. Δ naudojama karyboje, pramonėje, žemės ūkyje, pramogų renginiuose (fejerverkuose). Karyboje naudojami šie pirotechniniai gaminiai: šviečiamosios ir padegamosios kulkos, sviediniai, raketos, bombos; įvairiaspalvės ugnies ir dūmų signalinės raketos; dūminės granatos, raketos, sviediniai, minos; imitaciniai sprogstamieji paketai; piropatronai, degikliai, lėtikliai, saugikliai, pirotechniniai užraktai ir kt. Dar ↑ *piropatronas, pirotechniniai mišiniai*.

pirot̄echniniai mišiniai, pyrotechnic mixture, пиротехнические составы – mechaniniai mišiniai pirotechniniams įtaisams užtaisyti, garso ir ugnies efektams gauti. Δ būna šviečiamieji, padegamieji, fotografiniai, trasuojamieji, signaliniai dūminiai. Δ susideda iš degių medžiagų (magnio, aliuminio lydinių, kartais titano ir cirkonio miltelių), oksidatorių (geležies, magnio, nikelio oksidų), rišiklių ir priedų (stroncio, bario, vario, kalcio, ličio ir druskos – nudažo liepsną). Dar ↑ *medžiaga 1, trasuojamasis mišinys*.

pistol̄etas, pistol, пистолет – asmeninis šaunamasis ginklas priešui kauti artimu nuotoliu (50–70 m). Šiuolaikiniai Δ ppr. yra pusiau automatiniai (savaime užsitaisantys), graižtviniai; kalibras 5,45–11,56 mm; greitašauda 14–40 šūvių/min, masė 0,7–1,1 kg, dėtuvės talpa 6–20 šovinių. Kai kurie Δ, pvz., „Beretta“ 93R (Italija), APS (Rusija), FP 70M (Vokietija) gali šaudyti automatiškai trumpomis serijomis iki 200 m nuotoliu. Šaudymui iš Δ naudojami šoviniai su bukagalėmis kulkomis, turinčiomis didelę stabdomąją veikmę (↑ *kulkos veikmė*). Šoviniai paduodami iš dėžutės pavidalo dėtuvės, patalpintos pistoleto rankenoje. Δ atsirado XVI a. Europoje ir Azijoje, kartu su iš laibgalio užtaisomais šautuvais. Pistoleto prototipas – trumpa muškieta. Pistoleto pavadinimas kilo nuo Italijos miestelio Pistoia, kur manoma, kad Camillo Vettori 1540 pagamino pirmąjį Δ – pistolą. XVIII–XIX a. geriausias Δ gamino rytų tautos (turkai, persai, kaukazičiai); į Lietuvą Δ buvo atgabenti iš turkų ir persų per Dono ir Zaporožės kazokus apie 1538. Iki XIX a. vid. Δ daugiausia buvo lygiavamzdžiai, užtaisomi iš laibgalio apvaliomis kulkomis, taikliai šaudė iki 20 žingsnių atstumu, XIX a. 6-d-metyje Δ užleido vietą graižtviniams revolveriams, kurių greitašauda buvo didesnė. Išradus bedūmį paraką ir vientisinį šovinį, 1893 buvo sukurtas pusiau automatinis (savaime užsitaisantis) graižtvinis Δ. 1897 sukonstruotas labai paplitęs 7,65 mm pusiau automatinis Brauningo sistemos Δ, kuris iki šiolei naudojamas daugelyje šalių. Lietuvoje brauningais buvo vadinami visi panašios konstrukcijos Δ. Skiriamas kovinis, sportinis, civilinis ir signalinis Δ. Konstrukcijos atžvilgiu Δ gali būti paprastas (užtaisomas ranka, šauda tik pavieniais šūviais), pusiau automatinis (užtaisomas šūvio energija, šauda pavieniais šūviais) ir automatinis (automatiškai užsitaiso šūvio energija, šauda pavieniais šūviais ir serijomis). Labiausiai paplitę šiuolaikiniai Δ: „Colt“ M1911A1 (JAV, 1911/1926, kalibras 11,43 mm, masė be šovinių 1,1 kg, kovinė greitašauda 14 šūvių/min, dėtuvės talpa 7 šoviniai, kulkos pradinis greitis – 250 m/s, kulkos masė – 15,2 g, taiklusis šaudymo nuotolis 68 m); modernizuotas belgų brauning sistemos Δ „Brauning“ Mk1 (Anglija, 1962, 9 mm, 0,882 kg, 26 šūviai/min, 13 šovinių, 350 m/s, 8 g, 50 m); „Valter“ P1 (Vokietija, 1938, 9 mm, 0,78 kg, 16 šūvių/min, 8 šoviniai, 320 m/s; 6,1 g, 50 m); CZ85 (Čekija, 1985, 9 mm, 1,0 kg, 32 šūviai/min, 15 šovinių, 360 m/s, 80 g, 50 m); FP 70 al (Vokietija, 1973, 9 mm, 0,823 kg, 30 šūvių/min, serijomis – 90 šūvių/min, 18 šovinių; 360 m/s, 8 g, 50 m); PM (N. F. Makarovo, Rusija, 1951, 9 mm, 0,73 kg, 30 šūvių/min, 8 šoviniai, 315 m/s, 6,1 g, 50 m); APS (automatinis I. J. Stečkino, Rusija, 1951, 9 mm, 1,02 kg, 40 šūvių/min, serijomis – 90 šūvių/min, 20 šovinių, 340 m/s, 6,1 g, 200 m), GŠ-18 (Rusija, gali pramušti bet kurią apsauginę liemenę). Dar ↑ *brauningas, koltas, mauzeris, parabelis, revolveris*.

sign̄alinis Δ, signal pistol, ракетница – lygiavamzdis pistoletas signaliniais ir šviečiamaisiais šoviniais šaudyti norint perduoti įspėjamuosius signalus, komandas ir pranešimus, trumpam apšviesti tam tikrus vietovės plotus. Laivuose Δ skelbiami nelaimės signalai.

pistol̄etas kulk̄osvaidis, submachine-gun, пистолет-пулемѐт – individualusis šaunamasis automatinis artimojo mūšio ginklas. Šauda pistoletų šoviniais. Derina pistoleto portatyvumą su kulkosvaidžio nenutrūkstama ugnimi. Pirmąjį Δ sukūrė italas A. Ravelis (A. Revelli) 1915. Įvairių šalių kariuomenės ginkluotėje buvo vokiečių Δ MP-38 ir MP-40, amerikiečių – M3, anglų – „Sten“, suomių – „Suomi“, rusų PPD (V. A. Degeriovo), PPŠ (G. S. Špagino), PPS (A. I. Sudajevo). Buvo paplitę per II pasaul. karą. Pokario metais dėl mažo veiksmingo šaudymo nuotolio (iki 200 m) buvo keičiami automatiniais (šturmo) šautuvais. NATO ir kai kurių kt. šalių kariuomenėse Δ liko desantininkų, kovos mašinų įgulų ginkluotėje; jie sukonstruoti standartizuotam NATO 9 mm kalibro „Parabellum“ šoviniui: prancūzų 9 mm M.A.T. 49 (masė su neužtaisyta dėtuve 3,61 kg, greitašauda 600 šūvių/min, dėtuvės talpa 32 šoviniai, kulkos pradinis greitis 330 m/s, kulkos masė 8 g, taiklusis šaudymo nuotolis 200 m); italų 9 mm „Beretta“ M12 (3,4 kg, 550 šūvių/min, 20, 30 ar 40 šovinių, 380 m/s, 8 g, 200 m); austrų 9 mm Steyr AUG „PARA“ (3,3 kg, 650–750 šūvių/min, 25 ar 32 šoviniai, 400 m/s,

8 g, 200 m); Izraelio 9 mm „Uzi“ (3,5 kg, 600 šūvių/min, 25, 32, 40 ir 64 šoviniai, 400 m/s, 8 g, 200 m). Lietuvoje Δ buvo naudojami rezistencijos kovose daugiausiai vokiečių Δ MP41, rusų PPŠ ir PPS. Nepriklausomos Lietuvos kariuomenė ir policija ginkluota Izraelio 9 mm „Uzi“, Vokietijos „Heckler ir Koch“ sistemų Δ.

pjezoelektrinis prietaisas, piezoelectric device, пьезоэлектрический прибор – prietaisas, kurio veikimas pagrįstas pjezoelektriniu reiškiniu – elektros krūvių atsiradimu pjezoelektrinėse medžiagose veikiant mechaniniams įtempiams (tiesioginis pjezoreiškinys) arba deformacijų atsiradimu veikiant elektriniam laukui (atvirkštinis pjezoreiškinys). Δ naudojami hidroakustiniuose, navigacijos, radijo, matavimo prietaisuose, medicinos technikoje, kai kuriuose šaudmenyse – akustinėse minose, nusiaitinkančiose torpedose, kontaktiniuose sprogdikliuose.

pjezometras, piezometer, пьезометр – dujų, skysčių ir kietųjų kūnų tūrinės spūdos matuoklis. Kovos mašinos naudojamą korpusų sandarumui tikrinti. Paprasčiausiai Δ sudaro ant lentelės lygiagrečiai pritvirtinti du sugraduoti stikliniai vamzdeliai, tarpusavyje sujungti gumine žarnelė. Vamzdeliai iki tam tikro lygio pripildomi spalvoto skysčio. Prie vieno vamzdelio laisvo galo prijungiama guminė žarnelė, kuri pro atitinkamą angą išvedama į mašinos vidų. Įjungus pūstuvą, slėgis mašinos viduje pasidaro didesnis už atmosferinį, Skysčio lygio kitimas rodo šių slėgių skirtumą, o pagal jį sprendžiama apie korpuso sandarumą. Dar ↑ *pūstuvai*.

pjoviklis, cutter, пезак – prie tralo pritaistas įtaisas jūrų minų arba trukdiklių grandinėms ir pan. nupjauti. T. p. jis gali būti pritaistas prie minų arba trukdiklių grandinių, kad jos atsikabintų nuo tralo.

placdarmas, bridgehead, плацдарм – 1. vietovė prieš oкупuotoje ar numatomoje užpulti teritorijoje, kuri turi būti išlaikyta ar bent kontroliuojama, kad būtų galima nuolat išsikelti, išlaipinti ar perkelti karius ir atsargas ir (ar) būtų suteikiama pakankamai vietos manevrui, reikalingam tolesnėms operacijoms.

oro desanto Δ, airhead, плацдарм десантирования – 1. vietovė prieš o ar kitoje grėsmės teritorijoje, kurią užėmus užtikrinamas pajėgų ir materialinių atsargų išmetimo (išlaipinimo) tęstinumas; t. p. sudaroma manevravimo erdvė, reikalinga numatytioms operacijoms vykdyti. Ppr. ta vietovė užimama oro desantinės operacijos metu per atakos etapą; 2. nustatyta vieta operacijų rajone, kuri naudojama kaip tiekimo ir evakavimo orlaiviais bazė.

2. vietovės ruožas, kurį užima puolančios pajėgos įveikdamos vandens kliūtį arba išlaiko atsitraukdamos į kitą jos krantą.

3. vietovės ruožas jūros pakrantėje, užgrobiamas jūrų desantinės operacijos metu siekiant užtikrinti pagr. desanto pajėgų išlaipinimą ir išskleidimą.

išlaipinimo Δ, beachhead, плацдарм высадки – nustatyta vieta prieš o ar potencialaus prieš o krante, kurią užėmus ir išlaikant užtikrinamas nuolatinis karių išlaipinimas, atsargų iškrovimas ir sudaromas manevravimo plotas, reikalingas numatytioms operacijoms krante.

4. įtvirtintas rajonas, kur sutelkiamos pajėgos rengiantis pulti priešą.

5. teritorija, kurios nors valstybės naudojama pulti kitai valstybei.

placdarmo priedangos pajėgos ↑ *pajėgos* 2.

plānas, plan, план – 1. veiksmų užduotys, tvarka, nustatytas veiksmų, veikimo būdas, priemonės veiksmams atlikti, tikslui pasiekti per tam tikrą laiką, pvz., operacijos, mobilizacijos, galimų veiksmų ir kt. Δ.

administracinis Δ, administrative plan, административный план – planas, ppr. susijęs su operacijos planu ar įsakymu dėl operacijos ir jį papildantis. Jame pateikiama operacijos logistinė ir administracinė informacija ir instrukcijos.

galimų veiksmų Δ, probable actions plan, план вероятных действий – iš anksto parengtas pajėgų veiksmų planas, numatantis veiksmų scenarijų įvairioms situacijoms.

išlaipinimo Δ, plan for landing, план высадки – *jūr. des.* visi atskirai parengti jūrų laivyno ir išlaipinimo pajėgų dokumentai, kuriuose detalai pateikti visi nurodymai dėl išlaipinimo iš laivų į krantą.

kalendrinis operacijos rengimo Δ, operation preparation calendar plan, календарный план подготовки операции – pagr. dokumentas, reglamentuojantis vado, štabo ir pavaldžių valdymo struktūrų darbą planuojant operaciją (mūšį). Jį sudaro junginio štabas lentelės ar grafiko formos. Ppr. plane nurodoma: pagr. vado ir štabo vykdomos priemonės, jų vykdytojai, laikas ir kontroliuojantieji jų vykdymą asmenys.

klaidinimo Δ, deception plan, план введения в заблуждение – dokumentas, kuriame numatytos klaidinimo priemonės ir jų naudojimo tvarka.

mobilizacijos Δ, mobilization plan, мобилизационный план – dokumentas, apibrėžiantis mobilizacijos priemonių apimtį, jų rengimo eiliškumą ir laiką, išskleidžiant GP ir pertvarkant valstybės institucijas ir ekonomiką į karo padėtį (mobilizacijos vykdymo tvarką, mobilizacinių išteklių ir atsargų sudarymą, kaupimą, laikymą ir naudojimą, mobilizacinio rezervų rengimą ir kt.).

operacijos Δ, operation plan, план операции – vienos ar kelių susijusių tarpusavyje operacijų, kurios vykdomos vienu metu ar nuosekliai, planas. Jis grindžiamas nustatytais prielaidomis ir yra aukštesniosios vadovybės nurodymo,

leidžiančio pavaldiems vadams rengti savo planus ir įsakymus, forma. Terminas *planas* ppr. yra vartojamas vietoje termino *įsakymas*, kai operacijai ruošiamasi iš anksto. Prasidėjus veiksams ar pagal nustatytą signalą Δ tampa operacijos įsakymu. Gali būti rengiamas ↑ *pirminis plano projektas*, bendrasis, galimų veiksmų, kalendorinis operacijos rengimo, galutinis planas, Δ susiklosčius nenumatytoms aplinkybėms ir kt.

bendrasis Δ, generic plan, общий план – planas, kuris sudaromas galimoms operacijoms nežinant kai kurių planavimo veiksmų ar prielaidų. Jis duoda bendrąjį reikalavimų supratimą.

galutinis Δ, final plan, конечный план – planas, visais atžvilgiais suderintas, patvirtintas ir pasirašytas kompetentingos vadovybės ar jos atstovo.

nuoseklūs Δ, operation schedule, поэтапный план операции – operacijos planas, numatantis pajėgų veiksmų eiga etapais.

Δ **susiklosčius nenumatytoms aplinkybėms**, contingency plan, план на непредвиденные обстоятельства – planas, parengtas galimoms operacijoms, kurių pagr. planavimo duomenys yra nustatyti ar numanomi. Jis rengiamas kiek įmanoma detalesnis, įskaitant pagr. išteklius ir dislokavimo vietas, kaip pagrindas tolesniam planavimui.

operatyvinio išskleidimo Δ, plan of operational deployment, план оперативного развертывания – dokumentas, kuriame numatyta operatyvinių grupuočių išskleidimo kovos veiksmų teatre arba strateginėmis (operacinėmis) kryptimis tvarka.

pakrovimo Δ, stowage diagram, план погрузки – brėžinys, kuriame nurodomas kiekvieno laivo denio pakrovimo planas ir kiekvieno krovinio vieta.

priešo veiksmų imitavimo Δ, plan of enemy actions simulation, план имитации действий противника – parengta ir pratybų vadovo patvirtinta priešo veiksmų eiga taktikos pratybų metu.

rekognoskuotės Δ, reconnaissance plan, план рекогносцировки – vieneto štabo viršininko rengiamas dokumentas turint tikslą organizuoti ir gerai atlikti priešo ar savo pajėgų išdėstymo rajonų (pozicijų) žvalgymą. Δ nustatoma: rekognoskuotės tikslas; dalyviai, rekognoskuotės laikas, vieta ir trukmė; rekognoskuotės taškai ir klausimų sąrašas; atsakingi už rekognoskuotę atskiruose taškuose; dalyvių apranga, transporto ir ryšių priemonės, apsauga.

sąveikos Δ, cooperation plan, план взаимодействия – vienas iš operacijos (mūšio) plano dokumentų, kuriame nustatoma bendrų, suderintų pajėgų veiksmų tvarka vykdant kovos užduotis. Δ nustatoma: karinių vienetų užduočių vykdymo seka, vieta ir laikas; valdymo ir ryšio organizavimas; atpažinimo, pranešimų ir taikinių nurodymo tvarka, valdymo signalai ir kt.

ugniės Δ, fire plan, план огня – dokumentas, kuriame planuojama ugnis. Dar būna ugnies galimybių planas.

artilėrijos Δ, artillery fire plan, план огня артиллерии – dokumentas, kuriame apibūdinami taikiniai ir nurodomi šaudymo duomenys, laikas ir seka. Šaudymo pradžia gali būti nurodyta iš anksto, pagal pareikalavimą ar atsitikus tam tikram įvykiui.

ribojamasis Δ, restrictive fire plan, план ограничения огня – saugos priemonė draugiškųjų pajėgų orlaiviams, kuria nustatoma oro erdvė, palyginti saugi draugiškųjų pajėgų iš sausumos leidžiamos nebrand. ginklų ugnies atžvilgiu.

ugniės galimybių Δ, fire capabilities chart, план огневых возможностей – diagrama, dažn. nubrėžta ant skaidrios plėvelės, kuri, uždėta ant žemėlapių, rodo vieneto pagr. ginklų ugnimi pasiekiamas vietovės vietas (rajonus).

žvalgybos informacijos rinkimo Δ, information collection plan, план сбора разведывательной информации – dokumentas, kuriame nustatomas žvalgybos informacijos poreikis, numatomi padaliniai, kurie turi surinkti šią informaciją ir numatomos kitos priemonės siekiant aprūpinti vadus ir štabą reikiama duomenimis apie priešą, vietovę, RChB situaciją ir kt.

2. vietos ar daikto mažo masto brėžinys, pvz., miesto, vietovės, topografinis ir kt. Δ.

miesto Δ, town plan, план города – specialus 1:10 000–1: 25 000 mastelio politinių administracinių, karinių pramoninių ir transporto centrų, didelių miesto tipo gyvenviečių, geležinkelio mazgų ir kt. kariuomenei svarbių gyvenviečių žemėlapis. Δ skirtas miestui ir jo prieigoms nuodugnai nagrinėti, orientuotis ir pajėgoms valdyti, tikslams matavimams ir skaičiavimams (planuojant ir organizuojant miesto gynybą ir miesto ūkio priemones) atlikti. Δ turinys maždaug atitinka tokio paties mastelio žemėlapių turinį; t. p. žymimi orientyrai ir įrašomi gatvių ir aikščių pavadinimai. Δ turi tekstinę pažymą apie miestą ir gatvių sąrašą. Δ gali būti pažymėti svarbūs objektai ir atspausdintas jų sąrašas.

topografinis Δ, topographic plan, топографический план – stambaus mastelio (1:500–1:5000) topografinis žemėlapis, sudarytas neatsižvelgiant į Žemės sferiškumą. Δ sudaromas teritorijoms iki 20 km².

vietovės Δ, area plan, sketch map, план местности, кроки – greitosiomis nubraižytas svarbiausių vietovės ruožo elementų brėžinys, atliktas nenaudojant prietaisų (iš akies). Duomenys, kurių negalima pažymėti grafiškai, rašomi legendoje brėžinio kraštuose arba kitoje jo pusėje. Dar ↑ *fotoplanas*.

planinė ugnies lentelė, schedule of fire, плановая таблица огня – štabuose rengiamas dokumentas, kuriame kariniams vienetams paskirti taikiniai, nurodyti ugnies leidimo signalai (komandos), šaudmenų tipas, ugnies rūšis ir šaudymo laikas. Dar ↑ *planinių taikinių šaudymo lentelė*.

planinė ugnis ↑ *ugnis*.

planiniai artilerijos ugnies uždaviniai ↑ *artilijos ugnies uždaviniai*.

planinis atsargų papildymas ↑ *atsargų papildymas*.

planinis taikinys ↑ *taikinys 1*.

planinių taikinių šaudymo lentelė, schedule of targets, таблица огня плановых целей – *art.* lentelė, kurioje surašyti pavieniai taikiniai, taikinių grupės ar serijos, į kuriuos šaudoma pagal nustatytą planą tam tikra tvarka.

plāstikas, plastic, пластик, пластическая масса – stambiamolekulio junginio vienalytis mišinys su užpildais, plastifikatoriais ir kt., kurio forma nuo šilumos ir slėgio lengvai kinta, o ataušusio – išlieka.

plāstinė sprogstamoji mėdžiaga ↑ *sprogstamoji medžiaga*.

platformų nuleidimas, platform drop, сброс платформы – pakrautų platformų išmetimas iš skrendančio orlaivio galo naudojant ratukinį konvejerį.

plaukiamasis tūnkas ↑ *tankas*.

plaukiamoji mašina ↑ *mašina 2*.

plaukiojamasis rezervas ↑ *rezervas 2*.

plaukiojamoji batèrija ↑ *baterija 4*.

plaukiojamoji paramòs bazė ↑ *bazė 1*.

plaukiojimas, navigation, плавание – laivo perplaukimas iš vieno punkto arba rajono į kitą kuriai nors užduočiai vykdyti. Plaukiama optimaliausiais maršrutais atsižvelgiant į plaukiojimo saugumą ir laivo užduoties vykdymo veiksmingumą, įvertinus hidrometeorologinių veiksnių poveikį laivui. Plaukiojant nustatomi tikrieji laivo judėjimo elementai, jo buvimo vieta.

Δ **su svėtima vėliava**, navigation under the foreign flag, плавание под чужим флагом – užsienio vėliavos naudojimas siekiant nuslėpti laivo nacionalinę priklausomybę. Δ praktikavo piratų (↑ *piratavimas*) ir karo laivai siekdami užsimaskuoti ir netikėtai pulti. Prekiniai laivai naudojo neutraliųjų valstybių vėliavas, kad jų neužgrobūt kariaujančių valstybių laivai (↑ *prizas*). Šiuolaikinė jūrų teisė draudžia Δ.

plaukiojimas su svėtima vėliava ↑ *plaukiojimas*.

plāustas, kite, плот – *jūr. min. kar.* prietaisas, kuris velkamas panyra ir slysta iš anksto nustatytame gylyje nenukrypdamas į šonus.

plėištinė spynà ↑ *spyna*.

plīkledis, ice condition of roads, гололедица – po šlapdrėbos, lietaus, lijuondros arba atodrėkio ant žemės ir kitų paviršių užšalęs ledas, o keliuose – ir transporto priemonių suplūktas ir nuslidinėtas sniegas. Δ keliuose pasunkina, o nelygioje vietoje ir visai sustabdo automobilių eismą. Daug sunkiau vaikščioti.

plýnaukštė, plateau, плато – iškilusi lyguma su plokščiu ir banguotu, silpnai išraižytu paviršiumi; ribojama aiškiai išreikštomis pakopomis. Aukštis virš jūros paviršiaus ppr. viršija 200 m. Δ dažnai būna kalnuose (plokščiakalniuose).

plyšys, split, slot, slit, gap, slit trench, щель – *inž.* siauras 3–6 m ilgio ir 1,5–1,8 m gylio griovys kariams nuo kulku, artilerijos sviedinių, minų ir aviacinių bombų skeveldrų saugoti. Δ t. p. yra paprasčiausia priedanga nuo brand. sprogimo naikinamųjų veiksnių. Δ kasamas įrengiant pozicijas ir sutelkimo rajonus; gali būti atviras iš viršaus arba dengtas rąstais (gelžbetonio plytomis, banguotu plieniu ir pan.) ir 40–50 cm grunto sluoksniu.

plokščiakalnis, plateau, tableland, плоскогорье – iškilęs virš aplinkinės teritorijos didelis žemės paviršiaus plotas, kuriame kaitaliojasi atskirtos giliais slėniais plokščios vandentakos (↑ *plynaukštė*, aukštumos, plokščios keteros ir masyvai). Absoliutusias aukštis gali siekti kelis tūkst. metrų.

plokščiasis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

plokštumą, plane, плоскость – plokščias paviršius, turintis du matmenis – ilgį ir plotį.

dienóvidžio Δ, meridian plane, плоскость меридиана – plokštuma, statmena pusiaujo plokštumai ir einanti per Žemės ašį.

pakilimo Δ, elevation plane, плоскость возвышения – vertikali plokštuma, sutampanti su pakilimo (šūvio) linija.

pusiaujo plokštumą, equatorial plane, плоскость экватора – plokštuma, statmena Žemės ašiai ir einanti per Žemės centrą.

sviedimo Δ , departure plane, плоскость бросания – vertikali plokštuma, sutampanti su sviedimo linija.

taikymo Δ , aiming [sighting] plane, плоскость прицеливания – plokštuma, sutampanti su taikymo linija.

taikinio Δ , zero plane, горизонт цели – vertikali plokštuma, sutampanti su taikinio linija.

taikinio viėtos Δ , slant plane, плоскость места цели – plokštuma, sutampanti su taikinio linija ir statmena taikinio plokštumai.

plokštuminės stačiakampės koordinatės \uparrow *koordinatės*.

plokštuminės viėtinės koordinatės \uparrow *koordinatės*.

„**Plonoji Bėrta**“, „Slim Bertha“, „Тощая Бєрта“ – *ist.* 280 mm geležinkelinė patranka, pagaminta 1936 Vokietijoje. Naudota apšaudant per sąsaurį Angliją, amerikiečių 6-osios armijos korpuso Anzio placdarmą Italijoje (1944 01 21–1944 05 10). Šaudymo nuotolis iki 60 km, greitašauda 8 šūviai/h, sviedinio masė 120 kg. Apšaudant Anzio placdarmą po kiekvieno šūvio slėpdavosi tunelyje, todėl buvo nepažeidžiama. Iki 1945 buvo pagamintos 25–28 tokios patrankos (viena saugoma JAV Aberdinsko poligone).

plótinis taikinys \uparrow *taikinyis 1.*

plóto bombardāvimas \uparrow *bombardavimas.*

plūdrióji jūrų minà \uparrow *jūrų mina 2.*

plūdrūs is pontóninis tiltas \uparrow *tiltas, pontoninis tiltas.*

plūduras, buoy, буй – plūduriuojantis ženklas laivakeliams, pavojingiems ruožams, paskendusią laivų vietoms ir kt. žymėti.

Būna piramidės, kūgio arba rutulio formos, dažomas ryškiomis spalvomis. Pagal paskirtį Δ būna: avarinis–signalinis, avarinis, navigacinis, radiotechninis (radiohidroakustinis, radiolokacinis), tralinis. Δ laiko savo vietoje inkaras.

plūginė grioviākasė \uparrow *grioviakasė.*

plūkdymas, floating, транспортировка водным транспортом – vienetų, personalo, atsargų, įrangos ir medžiagų vežimas jūrų ir upių laivais, desantinėmis ir kt. vandens transporto priemonėmis.

plūkdomoji sausumōs minà \uparrow *sausumos mina 2.*

plūoštinė òptika \uparrow *optika.*

plūoštinis giñklas, beam [charged-particle beam] weapon, пучковое оружие – galimas ginklas, kuriame naudojamas labai siauras, ypač taiklus elektringųjų arba neutraliųjų dalelių (elektronų, protonų, neutraliųjų vandenilio atomų) pluoštas, įgreitintas specialiuose gretintuvuose iki šviesos greičio ir turintis didelę energiją. Δ naikinamieji veiksniai: raketos kovinės galvutės mechaninis pažeidimas ir sprogdinimas, elektroninės aparatūros rad. poveikis, chem. reakcijų sužadimas ir kt. Pluoštinį ginklą manoma naudoti OEG, priešraketinės ir raketinės kosminės gynybos sistemose, išminavimo priemonėse ir kt.

plutónis, plutonium, плутоний – radioakt. elementas, eilės numeris periodinėje sistemoje 94, santykinė atominė masė 244; viena iš brand. kuro rūšių. Tai sidabro spalvos metalas; tankis 19,8 g/cm³, lydymosi temperatūra 640°C. Labai mažai Δ randama urano rūdoje. Reikalingi Pu izotopų kiekiai gaunami brand. reaktoriuose švitinant neutronais urano izotopą ²³⁸U. Brand. ginklui naudojamas izotopas ²³⁹Pu.

pneumātinis giñklas, pneumatic weapon, пневматическое оружие – šautuvas arba pistoletas kulkomis, kurias išmeta iš vamzdžio suslėgtasis oras arba dujos, šaudyti. Skiriamas stūmoklinis (oras slegiamas stūmokliu ginklų užtaisantis) ir balioninis (užtaisomas suslėgtosiomis dujomis, ppr. anglies dioksidu, iš dujų balionėlio) Δ . Kulkos – plieninės, švininės, keraminės. Šaudymo nuotolis iki 100 m; šaudoma iš 10, 25 arba 50 m nuotolio. Δ naudojamas sportiniam šaudymui, šaudybos treniruotėms. Atsirado Europoje 1430. Oras buvo slegiamas dumplėmis. XVIII a. pab. atsirado stūmoklinis ir balioninis Δ . XVIII a. pab. buvo naudojamas medžioklėje, kartais ir per karą, pvz., Austrijoje, Prancūzijoje. Dar \uparrow *šautuvas.*

pneumātinis pabūklo stūmōklis \uparrow *pabūklo stūmoklis.*

póilsio rajōnas, rest area, район отдыха – vietovė, kurioje antroje žygio paros pusėje pajėgos sustoja dienos (nakties) poilsio. Δ kariai maitinami karštu maistu, patikrinama technika, įpilama degalų ir kt.

pókrypis, yaw, увод – 1. orlaivio, laivo ar raketos sukimasis apie savo vertikaliąją ašį, verčiantis jų išilginę ašį krypti nuo skrydžio linijos ar kurso horizontalioje plokštumoje. Dar \uparrow *krypavimas.*

2. fotoaparato ar koordinacių sistemos sukimasis aplink nuotraukos arba išorinę Z ašį.

3. kampas tarp kulkos (sviedinio) išilginės ašies bet kuriuo laiko momentu ir trajektorijos liestinės atitinkamu kulkos (sviedinio) lėkimo momentu.

polemolōgija, polemology, полемология – mokslas apie karą; sociologijos kryptis, kurioje tiriami karai, ginkluotieji konfliktai, karinė prievarta. Susiklostė po II pasaul. karo. Terminą „ Δ “ pirmą kartą pavartojo prancūzų sociologas G. Butul. Remiantis įvairių mokslų metodais ir išvadomis, Δ tiria biologinius, psichologinius, ekonominius, demografinius,

techninius, sociologinius ir kt. veiksmus, kurie lemia ginkluotųjų konfliktų atsiradimą ir pobūdį, ieško taikos ir tarptautinio saugumo užtikrinimo būdų ir formų.

põliakalē ģranga, pile-driving equipment, свабойное оборудование – ģranga poliams ģ gruntą kalti (iš grunto ištraukti). Susideda iš keliamojo ģtaiso ir kaliklio; ģrengiama poliakaliuose keltuose, strēliniuose kēlimo kranuose ir pan. Naudojama statant tiltus, hidrotechninius ir kt. inžinerinius ģrenginius, tiesiant kelius.

polĳcija, police, полиция – ginkluoti valstybės administracijos organai viešajai tvarkai palaikyti ir piliečių (gyventojų) saugumui užtikrinti. Pagal Nacionalinio saugumo pagrindų ģstatymą Vidaus reikalų ministerijai pavaldūs specializuotieji policijos daliniai prireikus karo padėties ir valstybės gynybos (karo) metu priskiriami ginkluotosioms pajėgoms.

kāro Δ, military police, военная полиция – daugelio valstybių GP veikianti teisėsaugos institucija, dažn. vykdanči nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų kariuomenėje prevenciją ir jų tyrimą, padedanti karinių vienetų vadams palaikyti drausmę ir statutinę tvarką karinėje teritorijoje, prižiūrinti karinio transporto eismo saugumą, dalyvaujanti karinio kontingento sudėtyje tarptautinių organizacijų vykdomose taikos palaikymo ir humanitarinės pagalbos teikimo operacijose ir pratybose, t. p. užsienyje dislokuojamose GP. Δ JAV yra atitinkamų GP rūšių dalis; VFR – savarankiška SP rūšis, vykdanči ir kt. GP rūšių uždavinius. Prancūzijoje Δ funkcijas atlieka ↑ *nacionalinė žandarmerija*, esanti sudedamąja GP dalimi; Italijoje – karabinierių pajėgos (↑ *karabinieriai*), esančios SP sudėtyje. Δ pavaldi atitinkamų GP rūšių vadams. Lietuvoje Δ, kaip sudedamoji kariuomenės dalis, tiesiogiai pavaldi kariuomenės vadui. Struktūrą, personalo skaičių, komplektavimą ir parengimą sąlygoja valstybės Δ vaidmuo valstybinių ir karinių institucijų sistemoje ir vykdomų uždavinių pobūdis, kuris yra skirtingas taikos ir karo metu. Pvz., karo metu JAV Δ saugo divizijų ir korpusų vadavietes, atlieka atskiras kovines taktines užduotis, kontroliuoja pabėgėlių judėjimą, internuoja civilinius asmenis, užtikrina karo belaisvių surinkimą, jų evakuavimą ir apsaugą. Dar ↑ *karo policininkas, žandarmerija*.

poligonas, proving ground, firing ground, полигон – sausumos ar jūros ruožas su oro erdve virš jo ginklams ir kovos technikai bandyti, kariuomenei mokyti ir moksliniams tyrimams atlikti. Δ pagal paskirtį būna – mokomasis, gamyklinis, mokslinis bandomasis; pagal bandomųjų priemonių rūšis – artilerijos, aviacijos, raketų, minų, torpedų, automobilių, zenitinis, brand. Dar būna nuolatinis ir laikinasis, imitacinis ir kt. Δ. Poligono ģranga priklauso nuo bandomosios technikos tipo, mokymo tikslų, gamyklos gaminių tipo, tačiau visuose poligonuose ģrengiami imitaciniai taikiniai, stebėjimo bokštai, matavimo ir skaičiavimo kompleksai.

artilėrijos Δ, artillery range, артиллерийский полигон – poligonas artilerijos ginkluotei ir technikai bandyti, artilerijos vienetams mokyti (artilėrijai šaudyti). ģranga: imitaciniai taikiniai, šarvų plokštės, stebėjimo bokšteliai, matavimo ir skaičiavimo kompleksai, balistinės trasos.

automobilių Δ, motor range, автомобильный полигон – ģrenginių kompleksas automobiliams visapusiškai bandyti. Dar ↑ *autodromas*.

aviācijios Δ, air-to-ground range, авиационный полигон – poligonas, kuriame lėktuvų, sraigatsparnių ģgulos mokomos šaudyti, bombas mėtyti, atakuoti priešą aviacinėmis raketomis. Jame t. p. gali būti atliekamas bandomasis bombų mėtymas, šaudymas, aviacinių raketų bandymas. Lietuvos karo aviacija (1919–1940) kovines pratybas rengė Palangos ir Šilėnų (netoli Šaulių, prie Zoknių aerodromo) aviacijos poligonuose. Virš jūros buvo šaudoma ģ oro taikinius, Šilėnų Δ – mėtomos bombos ir šaudoma ģ antžeminius taikinius.

imitācinis Δ, simulation range, имитационный полигон – *art.* imitavimo ģrenginys artilerijos šaudymui ir artilerijos ugnies valdymui mokyti. Δ gali būti ģrengtas patalpose ir lauke (šautuvinis Δ). Patalpose ģrengtą Δ sudaro rėmas, vietovės maketas, taikinių ir sprogimų imitavimo ģrenginys, kulų gaudyklės. Δ gali būti lazerinis, tinklinis, veidrodinis, rodyklinis, pistoletinis, šautuvinis ir kt. Artilerijos sviedinių (minų) sprogimai imituojami: lazeriniuose Δ – lazerio spinduliu; tinkliniuose – elektros kibirkštimi, kontaktuojant elektrodui su metaliniu tinkleliu; veidrodiniuose – projektoriaus rodomu vaizdu; rodykliniuose – paprasčiausia mechanine rodykle, pistoletiniuose – mažo kalibro pistoleto šūvais.

jūrų Δ, naval range, морской полигон – poligonas laivų artilėrijai šaudyti, lėktuvams bombas mėtyti; laivams ir orlaiviams raketas (torpedas) leisti ir minuoti; ginklams ir kovos technikai bandyti; laivų fiziniams laukams matuoti.

mókomasis Δ, training ground, учебный полигон – sausumos, oro, jūrų poligonas kariuomenei mokyti, raketoms leisti, bomboms mėtyti, artilėrijai šaudyti, minuoti ir pan.

mókslinis bañdomasis Δ, proving ground, научно-исследовательский полигон – poligonas bandomajai ir serijinei ginkluotei ir kovos technikai bandyti. Šiame poligone t. p. leidžiamos raketos, mėtomos bombos, šaudoma iš šaunamųjų ginklų.

rakėtu Δ, rocket range, ракетный полигон – poligonas raketoms bandyti, raketas leisti (per pratybas, mokymus, inspektuojant ir pan.). ģranga: valdymo centras, matavimo ir skaičiavimo kompleksai, leidimo aikštelės (pozicijos), raketų kovinių dalių kritimo laukas ir vieningo laiko tarnyba.

šautuvinis imitācinis Δ, rifle simulation range, винтовочный имитационный полигон – pagr. artilerijos karininkų, puskarininkų ir seržantų mokymo šaudyti ir valdyti ugnį objektas. Δ sudaro: vadavietė, mokomųjų taikinių laukas,

poligonometrija

mokomųjų taikinių ir sprogimų imitavimo įtaisai. Artilerijos sviedinių (minų) sproginiai imituojami šaudant iš šaulių ginklų; gali būti vietovėje ir uždaroje patalpoje (naudojami mažo kalibro šautuvai ir pistoletai).

poligonometrija, polygonometrics, полигонометрия – metodas, kuriuo nustatoma Žemės paviršiaus taškų tarpusavio padėtis matuojant tuos taškus jungiančių laužčių grandžių ilgius ir posūkio kampus. Δ naudojama miškingoje vietovėje arba gyvenvietėse, kur neįmanoma taikyti trianguliacijos metodų.

poligrāfas, *mėlo detektorius*, polygraph, полиграф, детектор лжи – aparatas, užrašantis kvėpavimo, kraujospūdžio, temperatūros, smegenų ir raumenų biosrovių ir kitus fiziologinius pokyčius apklausos metu, kuriais grindžiamas šiuo prietaisu tiriamo asmens teiginių teisingumo vertinimas. Lietuvoje pagal Poligrafo naudojimo įstatymą vienas iš tyrimo subjektų – Operatyvinių tarnybų departamentas prie KAM. Δ krašto apsaugos sistemoje naudojamas siekiant užtikrinti valstybės ar tarnybos paslaptį apsaugą ar patikrinti kario pateiktą informaciją. Kariui, kuris nesutinka būti tikrinamas poligrafu, neleidžiama eiti pareigų, susijusių su valstybės ar tarnybos paslaptimis. Kartais Δ dar vad. melo detektoriumi.

pōlinės koordinatės ↑ *koordinatės*.

pōlinis metodas, polar plot, полярный метод – taikinio ar kito objekto padėties nustatymas žemėlapyje pagal polines koordinates.

pōlinkis, pitch, склонение – orlaivio ar laivo judėjimas aplink skersinę ašį. Polinkio kampas – kampas tarp orlaivio išilginės ašies ir horizontaliosios plokštumos. Dar vad. *tangažas*.

politika, policy, политика – organizuota žmonių veikla, kuria siekiama paimti, išlaikyti valstybės valdžią ir ją panaudoti valstybės reikalams tvarkyti, valstybės valdymo formoms, uždaviniams ir turiniui nustatyti, tarptautinei galiai stiprinti. Skiriama vidaus ir užsienio Δ, su jomis susijusi saugumo, gynybos, karinė ir kt. Δ.

gynybos Δ, defence policy, оборонительная политика – valstybės politiniai ir strateginiai tikslai, užtikrinantys nuolatinę parengtį galimiams priešų puolamiesiems veiksams atremti ir būtiną politinės valdžios veiksmų laisvę.

karinė Δ, military politics, военная политика – valstybės, partijų ir kt. socialinių politinių institucijų bendrosios politikos dalis, tiesiogiai susijusi su karinės organizacijos kūrimu, GP rengimu ir naudojimu siekiant politinių tikslų. Valstybių Δ išreiškiama jų karinėse doktrinos, karinėje strategijoje ir karinės sistemos kūrime. Δ grindžiama savo ir tikimų priešų jėgų, potencialų, sudarančių valstybės karinę galią, ir veiksmų, lemiančių karo eigą ir baigtį, vertinimu. Reikšmingą vietą Δ užima karinės organizacijos kūrimo, stiprinimo ir tobulinimo, GP techninio ginklavimo, karo technikos raidos perspektyvų, valstybės mobilizacinių galimybių nustatymo, išmokytų rezervų rengimo ir kt. problemos. Dar ↑ *karinė organizacija*.

saugūmo Δ, national security policy, политика безопасности – valstybės politikos dalis, užtikrinanti jos nacionalinį saugumą. Skiriama gynybos, karinė ir kt. politika.

Politinio ir karinio saugūmo ēlgesio kōdeksas, Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security, Кодекс поведения по политико-военным аспектам безопасности – *THT* dokumentas, priimtas Europos saugūmo ir bendradarbiavimo konferencijoje (Viena, 1994), pagal kurį valstybės dalyvės įsipareigojo plėsti bendradarbiavimą saugūmo srityje, nuolat vykdyti priemones, saugančias nuo atsitiktinio ir nesankcionuoto karinių veiksmų vykdymo, įdiegti kariams THT normų reikalavimus, kad GP personalas žinotų savo atsakomybę už jų pažeidimus, nenukrypstamai laikytųsi Δ nuostatų ir pagr. principų. Lietuva prie šio Δ prisijungė 1994.

politinis potenciālas ↑ *potencialas*.

pōlius, pole, полюс – 1. *astr., geogr.* ašigalis.

2. *fiz., chem.* vienas elektros srovės šaltinio ar elektrotechninio įrenginio gnybtų.

3. stipriausio reiškimosi taškas, vieta, pvz., šalčio, šilumos Δ.

pompažas, pumpage, помпаж – kompresorių ir turboreaktyvinių variklių nestabilus darbas, sąlygojamas slegiamo oro srauto nutrūkimu ir periodiniu suslėgtojo oro išmetimu į įeinamąjį traktą. Pasireiškia kaip automatinis virpesių procesas, o nenutrūkstamas tiekiamo oro srautas darosi nereguliarus ir pulsuojantis. Ilgalaikis darbas šiuo režimu neįmanomas. Δ ppr. šalina keičiant mašinos darbo režimą.

pontōnas, pontoon, понтон – 1. paprasčiausias plūdrusis įrenginys įvairiai įrangai virš vandens laikyti (pontoninių tiltų atramos) ir įvairiems kroviniams plukdyti. Δ būna velkamasis ir savaeigis; gaminamas iš metalo, medžio, betono, vandens nelaidžių medžiagų.

2. metalinis arba medžiaginis plūduras paskendusiams laivams (daiktams) iškelti.

pontōninis tiltas ↑ *tiltas*.

pontōnų pārkas ↑ *parkas 1*.

popierinis indikātorius ↑ *indikatorius 1*.

poručikas, porutchik, lieutenant, поручик – Lenkijos, Čekijos, Japonijos ir kt. valstybių jaunesniųjų karininkų laipsnis;

atitinka leitenantą. Šiose valstybėse pirminis karininkų laipsnis – paporučikis; atitinka jaunesnįjį leitenantą.

pòslinkio kaĩpas (P_k) ↑ *kampas*.

pòslinkio laĩkas ↑ *laĩkas 2*.

pòslinkis, parallax, смещение – *art.* pabūklo–taikinio ir stebėtojo–taikinio linijų nesutapimas; kampas prie taikinio tarp taikymo ir stebėjimo linijos. Priklausomai nuo poslinkio kampo Δ gali būti mažas ir didelis.

dĩdelis Δ (> 5-00), large T, большое смещение – poslinkis, kai kampas prie taikinio tarp taikymo ir stebėjimo linijos ne mažesnis kaip 5-00. Šaudant su dideliu poslinkiu, nuokrypiai į tolį stebimi kaip šoniniai, o šoniniai – kaip nuokrypiai į tolį.

māžas Δ (< 5-00), small T, малое смещение – poslinkis, kai kampas prie taikinio tarp taikymo ir stebėjimo linijos mažesnis kaip 5-00. Šaudant mažu poslinkiu, galima apskaičiuoti korektūras nenaudojant korektūrų skaičiavimo ir ugnies valdymo prietaisų.

pòstas, post, point, пост – 1. karys arba nedidelis padalinys, atliekantis specialią užduotį, jų užimama ir pagal užduotį įrengta vieta.

2. nustatytoji vieta, kurioje posto sargybinis atlieka savo pareigas ir visa, ką jis saugo ir gina.

3. specialiai laive įrengta vieta, kurioje eina tarnybą tarnybų padaliniai.

4. saugojimo, stebėjimo, kontrolės ar kt. veiksmo vieta. Dar ↑ *kariniai ir civiliniai medicinos postai*.

aviācijas nukreipĩmo Δ, aircraft direction post, пост наведения авиации – postas (padalinys), nukreipiantis aviacijos kovinius vienetus ir pavienius orlaivius į antžeminius, oro ir jūrų taikinius. Postas turi būti aprūpintas stacionariomis ar mobiliomis radiotechninėmis priemonėmis.

ėĩsmo vāldymo Δ, movement [traffic] control post, пост управления движением – 1. postas, per kurį vadas valdo judėjimą atsižvelgdamas į operatyvinius poreikius; 2. karo policijos (komendantinės tarnybos) karių grupė vorų ir mašinų eismui reguliuoti. Δ skiriamas vorų judėjimo greitį mažinančiose vietose (vienaeilio eismo kelių ruožai, stačios ir ilgos įkalnės ir nuokalnės, sankryžos ir pan.). Δ posto sudėtis: 2–3 kariai (vienas iš jų skiriamas vyresniuojū); ryšių ir judėjimo priemonės.

garsāgaudis Δ, sound point, звукометрический пост – karių grupė ir vieta, kurioje įrengiamas garso imtuvas ir kt. prietaisai; garsagaudės žvalgybos padalinio kovos rikiuotės pagrindas. Du Δ sudaro akustinę bazę.

klaũsytosĩ Δ, interception post, пост подслушивания – taktinės žvalgybos organas. Ppr. sudaromas batalione ir kuopoje; skiriami 2–3 kariai. Šnekamosios kalbos klausymuisi į Δ skiriami kariai, kurie žino priešo kalbą.

komendāntinis Δ, commandant post, комендантский пост – karių grupė, kuriai vadovauja seržantas (kartais karininkas), vykdamas tam tikroje vietoje komendantinės tarnybos užduotis. Δ skiriami pradinuose ruožuose, reguliavimo ribose, perkėlose ir jų prieigose, kelių mazguose ir sankryžose, vadaviečių išskleidimo rajonuose ir kt. Δ aprūpinami ryšių priemonėmis, gali būti judrieji ir nejudrieji.

kũopos medicĩnos Δ, company medical post, ротный медицинский пункт – kuopos gynybos rajone įrengtas postas medicinos pagalbai suteikti, sužeistiesiems laikyti ir slėpti iki jų išsiuntimo į bataliono (brigados) medicinos punktą. Įrengia kuopos sanitarinis instruktorius. Δ turi būti tvarsliaivos ir vandens atsargos, o žiemą stengiamasi sušildyti sužeistuosius.

rādijo sekĩmo Δ, radio interception post, пост радиоперехвата – radijo ir radiotechninės žvalgybos organas radijo informacijai gauti aptinkant priešą veikiančias radijo ir radiorelines stotis, gaudant jų siunčiamą informaciją, t. p. kreipiant į jas radiopelengatorius.

radiolokācinis Δ, radar post, радиолокационный пост – išskleistas į kovos rikiuotę radiotechninis padalinys oro ir antžeminei (antvandeninei) situacijai stebėti radiolokacinėmis priemonėmis. Pagr. uždaviniai: taikinių aptikimas ir klasifikacija, jų atpažinimas; aptiktų taikinių nuolatinė palyda, jų koordinacių ir kt. charakteristikų nustatymas; informacijos apie juos teikimas atitinkamų karinių darinių valdymo punktam.

radiotėchninės žvalgỹbos Δ, electronic engineering reconnaissance post, пост радиотехнической разведки – radiotechninės žvalgybos organas žvalgybos informacijai rinkti gaudant ir analizuojant priešą REP spinduliuojamą, stebint jo radiolokacijos, radionavigacijos ir nuotolinio valdymo sistemų darbą.

saugõs Δ, security post, сторожевой пост – vienas iš saugos elementų, kuris ppr. skiriamas pajėgų sutelkimo ar išdėstymo vietoje. Δ sudėtyje gali būti tankas (šarvuotis) su įgula, skyriaus ugnies komanda ar skyrius. Išdėstomas išdėstymo rajono prieigose, priešą tikėtino judėjimo (pasirodymo) kryptimis ar keliuose.

stebėjĩmo Δ, observation post, наблюдательный пост – 1. žvalgybos organas, kurio paskirtis – žvalgyti stebint; sudaro 2–3 stebėtojai. Gali būti oro, RChB, vandens lygio ir kt. Δ; 2. vieta, turinti atitinkamas ryšių priemones, iš kurios stebima, t. p. valdoma ir koreguojama ugnis; gali būti ant žemės, vandens ar ore.

õro Δ, air observation post, воздушный наблюдательный пост – žvalgybos organas, įrengtas orlaivyje.

RChB Δ, NBC observation post, пост РХБ наблюдения – žvalgybos organas, skiriamas RChB situacijai stebėti. Stebi šarvuotyje, tanke, RChB žvalgybos mašinoje, apkase, įrengtame netoli vadavietės, ir kt. vietose. Mūšyje ir žygyje gali veikti kaip RChB žvalgybos ↑ *patrulis*. Δ sudaro 2–3 RChB stebėtojai, iš kurių vienas skiriamas vyresnioju. Žvalgybai naudojami RChŽ prietaisai. Δ atlieka RChŽ padalinio išsidėstymo ir veiksmų rajone.

vandens lygio Δ, water level watch post, водомерный пост – specialiai įrengta vieta vandens lygiui upėse, kanaluose, ežeruose, jūrose, vandenynuose matuoti. Kariuomenėje inžineriniai vienetai gali įrengti laikinus (lauko) Δ prognozuojamam vandens lygio pasikeitimui matuoti. Stebima kiekvieną parą nustatytu laiku. Δ sudaro įrenginiai vandens lygiui nustatyti ir reperiai (geodeziniai statiniai su žyma, kurios aukštis tiksliai nustatytas). Paprasčiausi vandens lygiui nustatymo įrenginiai – įvairios metalinės ir medinės matuoklės su padalomis, vertikalčiai pritvirtintos prie hidrotechninių įrenginių (tiltų, molų ir kt.). Dar ↑ *vandens lygio matuoklė*.

ugniės koregavimo Δ, adjustment of fire post, пост корректирования огня – *laiv.* karių grupė, koreguojanti laivų artilerijos ugnį, kai šaudoma į nematomus iš laivų taikinius. Δ gali būti ant kranto, lėktuve, sraigtasparnyje, aerostate.

pòsto sargybiniis ↑ *sargybinis*.

pòstų žiniaraštis, guard report, постовая ведомость – GP sargybos tarnybinis dokumentas, kuriame surašoma: saugomų objektų atidarymas ir uždarymas, sargybų keitimas, patikrinimai. Jame t. p. atskirai surašomos sargybinių ir išvedžiotųjų pavardės pagal postus – tai postų tvarkaraštis. Δ forma nustatyta Sargybų statute.

pòsūkio kam̃pas ↑ *kampas*.

pòsūkio mechanizmas, traversing [horizontal] mechanism [gear, equipment], racer, training gear, поворотный механизм – pabūklo vamzdžio kreipimo horizontalia plokštuma mechanizmas.

pòsūkis: 1. slew, deflection shift, поворот, доворот – pabūklo vamzdžio kreipimas horizontalia plokštuma nuo pagr. krypties (žyminio, išaudyto taikinio, paskutinės vamzdžio padėties). Dar ↑ *kampas*.

2. curve, banket turn, вираж – naudojamas skrydžio metu manevras; orlaivio apsisukimas ore 360° horizontalioje plokštumoje. Δ su pasvyrimu iki 45° vad. negiluoju, o daugiau kaip 45° – gilioju. Tinkamiausiu laikomas Δ, atliktas trumpiausiu laiku. Dar vad. *viražas*.

pòsvyris, banking, rolling, roll, крен – šoninis laivo arba orlaivio pasvyrimas išilginės ašies atžvilgiu. Posvyrio kampas nustatomas specialiais prietaisais.

potenciālas, potential, потенциал – turimi ištekliai, atsargos, galimybės, kurios gali būti panaudotos tam tikriems tikslams pasiekti, kurioms nors užduotims spręsti. Karyboje Δ suprantamas kaip valstybės, jos GP materialinių ir dvasinių galimybių visuma, kuri gali būti panaudota karo tikslams. Δ turi kiekybinius ir kokybinius rodiklius. Valstybės arba jos GP Δ realizuojamas politinės ir karinės vadovybės veiksmais.

dvāsinis Δ, emotional potential, духовный потенциал – visuomeninės sąmonės būseną, kuri nustato didžiausias valstybės (valstybių koalicijų) galimybes mobilizuoti ir organizuoti gyventojus politiniams, ekonominiams, socialiniams, kariniams ir kt. tikslams siekti. Δ sudaro visų visuomeninės sąmonės formų – politikos, teisės, filosofijos, mokslo, meno, moralės, religijos – savotiška sintezė. Δ, kaip sudedamoji karinio potencialo dalis, nustato žmonių karinio politinio aktyvumo kryptį ir pobūdį, jų dalyvavimo lygį sprendžiant valstybės gynybinius uždavinius. Koviniame potenciale Δ pasireiškia kaip kariuomenės moralinis dvasingumas. Pagr. Δ ugdymo kryptis – karinis patriotinis gyventojų, ypač ikišaukiamojo amžiaus jaunimo, auklėjimas.

ekonòminis Δ, economic potential, экономический потенциал – valstybės pramonės ir paslaugų teikimo galimybės. Δ apibūdina visuomenės santvarka, darbingų žmonių skaičius ir jų parengimo lygis, žaliavų bazė, ūkio ir infrastruktūros (pramonės, žemės ūkio, transporto, ryšių) lygis, materialinės atsargos ir ištekliai, mokslo ir technikos lygis. Sudedamoji Δ dalis – karinis techninis potencialas, kuris atspindi valstybės karines ekonomines galimybes ir gebėjimą tenkinti tiesioginius GP poreikius. Dar ↑ *karinė ekonomika*.

karinis Δ, war [military] potential, военный потенциал – valstybės (koalicijos) galimybės išlaikyti ir tobulinti GP, didinti jų kovos gebą, aprūpinti taikos ir karo metu šiuolaikiniais ginklais ir kt. karo technika, visomis materialinėmis priemonėmis, pasiekti karo tikslų; svarbiausia sudedamoji valstybės karinės galios dalis. Δ nėra pastovus, jo būseną apibūdina įvairūs rodikliai: karinio personalo skaičius, jo moralinis politinis, psichologinis, bendrasis, karinis, karinis techninis ir kovinis parengimas, pasirengimas veikti vietovėje, ore ir jūroje; ginkluotės ir kovos technikos skaičius ir kokybė; kariuomenės aprūpinimas materialinėmis techninėmis priemonėmis; karinės doktrinos ir teorijos parengimas ir karo praktikos atitikimas; karinių kadro parengimas; GP kovinė parengtis; mobilizaciniai rezervai ir mobilizacinės valstybės galimybės.

kovinis Δ, combat potential, боевой потенциал – materialinių ir dvasinių veiksnių, lemiančių GP būseną ir jų gebėjimą vykdyti nustatytus uždavinius, visuma; svarbiausia sudedamoji valstybės karinio potencialo dalis. Pagr. Δ struktūriniai elementai: GP apginklavimas šiuolaikiniais ginklais ir kt. karo technika, karių kovinio meistriškumo lygis, moralinė būklė.

mókslinis Δ, scientific potential, научный потенциал – mokslo galimybės veiksmingai spręsti visuomenės kasdieninius ir perspektyvinius uždavinius. Δ apibūdina mokslo lygis, organinis jo pasirengimas spręsti kylančius uždavinius, moksliniai darbuotojai, informacinė ir materialinė techninė bazė. Sudedamoji Δ dalis – karinis mokslinis potencialas, kuris suvokiamas kaip mokslo galimybės veiksmingai spręsti valstybės karinės galios ir GP kovinės galios didinimo uždavinius. Karinis Δ daro įtaką karo technikos, pajėgų organizacinės struktūros, kariuomenės valdymo raidai ir per ją – kovos veiksmų būdams ir formoms, visai kariuomenės karinio teorinio rengimo sistemai.

poliitinis Δ, political potential, политический потенциал – visuomenės ir valstybės santvarkos būseną, kuri lemia politinės valdžios galimybes ir gebėjimą panaudoti turimas priemones ir išteklius palaikant visuomenės raidos stabilumą, realizuojant ir ginant nacionalinius interesus. Δ būseną apibūdina: įsitvirtinęs šalyje politinis režimas, valdžios socialinis tipas, jos organizavimo ypatumai, valdymo priemonės ir metodai; valstybinės valdžios organų pareigūnų profesionalumas ir politinė kultūra; vyriausiosios valdžios politinis brandumas ir politinė valia ir kt. Valstybės Δ – svarbiausias jos karinės galios veiksnys. Δ karinėje srityje lemia valstybės galimybes sutelkti būtinas šalies jėgas kylantiems kariniams uždaviniams spręsti, operatyviai nukreipti visuomenės energiją siekiant atremti naujus iššūkius ir grėsmes.

sociālinis Δ, social potential, социальный потенциал – visuomenės socialinės raidos pobūdis ir lygis, jo sudedamųjų grupių ir sluoksnių vidinio vieningumo lygis, lemiantis valstybės galimybes ir gebėjimą spręsti kylančius uždavinius. Δ sudaro: visuomenės socialinė struktūra, socialiniai ryšiai, gyvenimo lygis ir kokybė, asmenybės statusas. Karinėje srityje Δ pasireiškia gyventojų požiūriu į valstybės karinę politiką ir karinę organizaciją, gynybinės galios stiprinimą; kariuomenės padėtimi visuomenėje; kariškių ir civilinių gyventojų santykių turiniu ir pobūdžiu; karo tarnybos ir karių patrauklumu; dalinių ir padalinių karinių kolektyvų ir visų GP sutelktumu. Skirtingai nuo kitų potencialų, Δ sudaro ne tam tikrą valstybės materialinių ir dvasinių jėgų dalį, o sudaro pagrindą, ant kurio susidaro tokie karinės galios komponentai, kaip gyventojų mobilizavimo ir organizavimo sprendžiant valstybės gynybinius uždavinius galimybės, karinis patriotinis gyventojų aktyvumas.

potencialioji karinė galia ↑ *karinė galia*.

pótvarkis, order, decree, приказание – užduočių atskirais klausimais skyrimo pavaldiniams forma. Δ duodamas raštu arba žodžiu. Rašytinis Δ yra vykdomasis tarnybinis dokumentas, kurį pasirašo vado vardu štabo viršininkas. Δ turi atitikti įstatymų ir statutų reikalavimus.

pótvynis amplitudė, flow [high tide] amplitude, амплитуда прилива – jūros potvynio vandens ir vidutinio jūros lygio skirtumas. Skiriama didžioji (visiškojo potvynio) ir mažoji (mažoji) Δ.

pótvynis, flood, наводнение – didelis vandens pagausėjimas upėje; hidrologinis reiškinys. Δ būna gamtinis (jo priežastys yra intensyvus sniego tirpimas ir ledonešis pavasari; poplūdis ir stiprus vėjas, varantis jūrų vandenis į upių žiotis) ir ↑ *katastrofinis užtvindymas*. Lietuvoje pagr. Δ nuotėkio dalį (59–84%) sudaro sniego tirpsmo vandenys. Lietaus nuotėkio dalis nuotėkio tūryje nedidelė (6–11%), ji mažėja iš vakarų į rytus. Δ vidutiniškai prasideda kovo viduryje. Per Δ vandens lygis upėse kyla 10–16 dienų ir pakyla 1,5–6,0 m. Δ trunka vidutiniškai 40–60 dienų. Nemuno žemupys kiekvieną pavasarį per Δ išsilieja iš krantų, dauguma kitų Lietuvos upių – tik per aukštus Δ. Susidarius ledų sangrūdams būna katastrofiškų Δ. Dar ↑ *užtvindymas*.

pótvynis ir atóslūgis, tide, ebb and flow, high and low tide, прилив и отлив – jūros (vandenyno) lygio periodinis svyravimas dėl Mėnulio ir Saulės traukos. Vandens lygio aukštėjimas (kilimas) vad. potvyniu, žemėjimas (kritimas) – atoslūgiu. Mėnulio traukos jėga 2,16 karto didesnė už Saulės. Didžiausi lygio svyravimai būna, kai Mėnulis ir Saulė išsidėsto vieno dienovidinio (Žemės atžvilgiu) plokštumoje, mažiausi – jiems esant statmenų dienovidinių plokštumose. Atvirame vandenyne potvynio lygis siekia 1 m, prie krantų – iki 18 m (Fandžio įlanka Atlanto vandenyne). Lietuvoje menkai juntami. Dar ↑ *potvynio amplitudė*.

povandeninės diversinės pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

povandeninės diversinės priemonės, underwater diversion means, подводные диверсионные средства – techninės žvalgų diversantų plukdymo priemonės, ekipuotė, sprogdinimo priemonės, hidroakustinės stotys, asmeniniai ginklai, povandeninės garso ryšio priemonės, telemetrinė hidroakustinė aparatūra ir kt. Skirtos diversantų ir teroristų žvalgybai, diversiniams teroristiniams aktams prieš užnugaryje, jo pakrančių rajonuose, uostuose ir karinėse jūrų bazėse. Techninės plukdymo priemonės – labai maži povandeniniai laivai, vienvietės ir daugiavietės povandeninės judėjimo priemonės, povandeniniai aparatai – vilkikai ir kt. Sprogdinimo priemonės – specialiosios minos ir SM užtaisai. Žvalgų diversantų ginkluotė – povandeniniai reaktyviniai šautuvai, oriniai pistoletai, peiliai ir kt.

povandeninio garso kanālas, underwater sound channel, подводный звукопроводный канал – jūros ar vandenyno vandens sluoksnis, kuriame sudaromos garso sklidimo labai dideliu nuotoliu (iki kelių tūkstančių km) sąlygos. Pastebimos dvi Δ rūšys: giluminis (stacionarusis), kurio ašis yra 500–700 m gylyje rajonuose arčiau ašigalių ir iki 1000–1500 m – tropikų zonoje; paviršinis (sezoninis) – nuo 30–40 iki 100–200 m (ppr. pastebimas tik tai šiltu metu laiką). Atsižvelgiant į Δ savybes galima veiksmingai naudoti hidroakustines priemones.

povandeninio garso ryšys ↑ *ryšys*.

povandeninio

povandeninio laivo išnėrimas, resurfacing of the submarine, всплытие подводной лодки – povandeninio laivo padėties keitimas iš povandeninės į antvandeninę arba judėjimas vertikalia plokštuma iš didelio gylio į mažesnį. Δ ppr. vyksta 4 etapais: pirmasis – išplaukimas į nepavojingą gylį (30–40 m); antrasis – išplaukimas į periskopinį gylį (8–15 m); trečiasis – išplaukimas į pozicinę padėtį (pusiau panirusi padėtis, kai vandens paviršiuje yra povandeninio laivo eigos tiltelis); ketvirtasis – perėjimas į kreiserinę padėtį (antvandeninė padėtis su nusaustomis pagr. balasto cisternomis ir užpildyta greitojo panėrimo cisterna).

povandeninio laivo panėrimas, immersion of the submarine, погружение подводной лодки – povandeninio laivo perėjimas iš antvandeninės į povandeninę padėtį mažinant plūdrumo atsargas. Gali būti staigusis ir paprastasis, atliekamas stovint ir plaukiant. Paprastasis panėrimas skiriasi nuo staigiojo tuo, kad povandeninis laivas pirmiausia pereina į pozicinę padėtį, po to (apžiūrėjęs vidines patalpas) – į povandeninę padėtį.

povandeninio laivo pozicinė padėtis, positional position of the submarine, позиционное положение подводной лодки – pusiau panirusi padėtis, kai vandens paviršiuje lieka povandeninio laivo eigos tiltelis.

povandeninis aparatas, underwater apparatus, подводный аппарат – techninė priemonė įvairiems darbams ir tyrimams po vandeniu atlikti (objektų paieška, gelbėjimo ir laivų kėlimo darbai, povandeninės augalijos ir gyvūnijos tyrinėjimas ir kt.). Δ neša ir nuleidžia į vandenį nešantys laivai. Kariniais tikslais naudojamas įrengiant ir prižiūrint įvairius dugninius įrenginius ir sistemas, gelbėjant povandeninių laivų įgulus.

giluminis Δ, depth underwater apparatus, глубоководный подводный аппарат – specialioji techninė priemonė povandeniniams moksliniams tyrimams, paieškos operacijoms, remonto ir gelbėjimo darbams, naudingųjų iškasenų žvalgybai jūru (vandenyno) šelfe. Skiriamas gyvenamasis (1–6 žmonių įgulos) ir negyvenamasis, pririšamasis, velkamasis, nuleidžiamasis, valdomas nuotolinėmis priemonėmis ir autonominis Δ. Δ t. p. skiriamas pagal panėrimo gylį – mažo gylio (iki 300–400 m), vidutinio (iki 2000 m), didelio (iki 6000 m) ir kraštutinio (>6000 m). Δ turi stiprų sandarų metalinį cilindrinę (hydrostatas), sferinę (↑ *batisfera*) ir kt. formos (↑ *batiplanas*, ↑ *batiskafas*) korpusą. Jis t. p. turi veiksnio užtikrinimo sistemą, ryšių ir navigacijos priemones, manipulatoriaus valdymo įtaisus, energijos šaltinius ir avarinio gelbėjimo priemones, paieškos, išsilaikymo darbų vietoje arba stebėjimo sistemas, susijungimo mazgus ir šliuzines kameras, judrumo ir vairavimo įtaisus, mokslinę tiriamąją aparatūrą ir kt.

povandeninis branduolinis sprogimas ↑ *sprogimas*, *branduolinis sprogimas*.

povandeninis fugūsas ↑ *fugasas*.

povandeninis kāras ↑ *karas*.

povandeninis laivas, submarine, подводная лодка – kovos laivas, galintis ilgą laiką būti panėręs ir veikti po vandeniu; pagr. taktinė savybė – veiksmų slaptumas ir netikėtumas. Naudojamas prieš antvandeniniams ir povandeniniams laivams, prekiniam laivams, antžeminiams objektams naikinti, žvalgyti, diversinėms grupėms išlaipinti ir kt. uždaviniams vykdyti. Pirmąjį povandeninį laivą pastatė 1620 Anglijoje olandas K. van. Drebelis. Laivo korpusas panašus į žuvį arba cigarą. Korpusas, ppr. plieninis, atlaiko didelį hidrostatinį (iki ~3 MPa) slėgį; nuo šio priklauso Δ panėrimo gylis (didžiausias 300–400 m). Δ po vandeniu valdomas vertikaliaisiais (krypties) ir horizontaliaisiais (gylio) vairais; turi hidroakustinę ir radiolokacijos stotis, navigacinį kompleksą, radijo ryšio priemones, raketų ir torpedų leidimo aparatus, valdymo ir kt. paskirties radioelektroninius įtaisus, periskopus. Δ būna ginkluotas balistinėmis ir sparnuotosiomis raketomis, raketinėmis torpedomis, torpedomis ir minomis. Δ skiriamas pagal energetinės jėgainės rūšį – atominis ir dyzelinis; pagal vandentalpą – povandeninis kreiseris, kreiserinis, didelis, vidutinis, mažas ir labai mažas; pagal paskirtį – strateginis, daugiaticslis ir specialusis; pagal pagr. ginkluotę – raketinis, raketinis-torpedinis ir torpedinis.

atominis Δ, atomic [nuclear] submarine, атомная подводная лодка – povandeninis laivas, kurio pagr. jėgainė – brand. reaktorius. Gali plaukti po vandeniu kelis mėn. Povandeninis greitis iki 36 mazgų (64,8 km/h). Labai autonomiškas, jo plaukiojimas praktiškai neribotas. Povandeninius laivus su atominėmis jėgainėmis pradėjo statyti XX a. 6 d-metyje. Tik tai 5 valstybės (JAV, Rusija, D. Britanija, Prancūzija ir KLR) turi Δ.

dyzelinis Δ, diesel submarine, дизельная подводная лодка – povandeninis laivas, turintis dyzelinę akumuliatorių jėgainę. Plaukioja ant vandens naudodamas dyzelius, po vandeniu – elektrinius variklius, kurie maitinami nuo akumuliatorių baterijų arba specialių įtaisų, užtikrinančių dyzelių veikimą po vandeniu periskopiniame gylyje. Povandeninis greitis iki 18 mazgų (33,3 km/h). Plaukiojimo nuotolį riboja kuro atsargos.

rakėtinis Δ, missile submarine, ракетная подводная лодка – povandeninis laivas, dažn. atominis, ginkluotas balistinėmis ir sparnuotosiomis raketomis. Balistinės raketos leidžiamos iš vertikalių šachtų ir skirtos svarbiems objektams naikinti prieš teritorijos gilumoje; sparnuotosios raketos leidžiamos iš konteinerių taikiniams krante ir jūroje naikinti. Raketas galima leisti esant ant vandens arba po vandeniu. Šiuolaikiniai Δ turi tik povandeninio leidimo raketas. Pvz., JAV raketinis atominis povandeninis laivas „Ohio“ – vandentalpa iki 18 700 t, laivo ilgis 170,7 m, povandeninis greitis iki 25 mazgų (45 km/h); kelis mėnesius gali plaukioti po vandeniu, labai autonomiškas ir turi beveik neribotą plaukiojimo nuotolį; turi 24 „Trident-1“ arba „Trident-2“ raketas; JAV daugiaticslis atominis Δ „Si Vulf“ – vandentalpa 9137 t, ginkluotė: iki 50 sparnuotųjų raketų „Tomahawk“ ir priešlaivinių raketų „Harpoon“, 8 torpediniai aparatai;

Rusijos atominis Δ „Taifun“ – vandentalpa 25 500 t, laivo ilgis 170 m, povandeninis greitis 29 mazgai (53,7 km/h), turi 20 raketų SS-N-20 su išsisklaidančiomis individualiojo nutaikymo kovinėmis galvutėmis.

rakėtinis-torpėdinis Δ , missile-torpedo submarine, ракетно-торпедная подводная лодка – povandeninis laivas, ginkluotas raketinėmis torpedomis su brand. ar įprastiniu užtaisu, leidžiamomis iš torpedinių aparatų jūrų taikiniams naikinti.

torpėdinis Δ , torpedo submarine, торпедная подводная лодка – povandeninis laivas, ginkluotas didelio nuotolio nusiųtamaisiomis ir kt. torpedomis su brand. ar paprastuoju užtaisu. Iš torpedinių aparatų t. p. gali dėti minas. Vandentalpa iki 8 000 t, turi iki 40 torpedų su įprastiniais ir brand. užtaisais.

povandeninis rakėtos leidimas \uparrow *raketos leidimas.*

povandeninis sprogdinimas \uparrow *sprogdinimas.*

povandeninis tiltas \uparrow *tiltas.*

póveiksmio laikótarpis \uparrow *laikotarpis.*

pozicija, position, позиция – pajėgų užimtas ar planuojamas užimti vietovės ruožas (rajonas) kovos veiksmams vykdyti. SP būna skyriaus, būrio ir kuopos Δ ; Δ t. p. gali būti: kovos, kovinės saugos, stabdymo, laukimo, pagr., antrinė, atsarginė, pradinė, klaidinamoji, gynybos (atkirtimo, priešakinė, tarpinė), ugnies, įtvirtintoji ir kt.; KJP – salvės, priešlaivinė ir kt.; raketų ir OEG pajėgose – leidimo ir techninė. Dar vartojamas terminas – nepalankioji Δ . Dar \uparrow *ugnies pozicija.*

antrinė kúopos Δ , secondary company position, вторичная ротная позиция – visiškai nauja, paruošta ar bent išvalgyta pozicija, į kurią kuopa persikelia, kai pagr. pozicija yra nebetinkama gynybai, arba kai ji mūšio metu pasidaro neveiksminga. Kuopa gali likti užsimaskavusi tol, kol paaiškės svarbiausi priešo tikslai, tuomet kariai užima pagr. arba antrines pozicijas.

atkirtimo Δ , switch position, отсечная позиция – įrengiama iš anksto pozicija, kuri užimama mūšio metu siekiant neleisti prasiveržusiam į gynybos rajoną priešui pulsti sparnų link. Δ gali būti panaudota 2-ajam ešelonui išsiskleisti kontratakai arba kaip 2-ojo ešelonu motorizuotųjų pėstininkų ir tankų padalinių ugnies leidimo linija.

atsarginė Δ , supplementary position, запасная позиция – pozicija, kurią mūšyje užima manevruojantys padaliniai, ugnies ar technikos priemonės, priversti pasitraukti iš pagr. pozicijų. Pvz., kuopa gali parengti dvi atsargines pozicijas ir pasirengti užimti vieną iš jų, jei kita yra priešo išvalgyta.

būrio Δ , platoon position, взводная позиция – inžineriškai įrengta vietovė, kurioje gynybai išdėstomas pėstininkų būrys su etatinėmis ir priskirtomis ugnies priemonėmis ir technika. Δ yra sudedamoji kuopos pozicijos, kuri paruošiama žiedinei gynybai apsuptyje, dalis. Δ įrengiamos pagr. ir atsarginės skyrių pozicijos, šarvuočių ir priskirtų tankų ar kt. ugnies priemonių ugniavietės. Kuopos pozicijoje būrys ppr. įrengia ar bent išvalgo pagr., antrinę ir atsarginę poziciją. NVS šalyse Δ vad. *būrio atramos punktu.*

gynybos Δ , defence position, оборонительная позиция – pozicija, skirta pėstininkų, tankų ir kt. padaliniams gynybiniam mūšiui išdėstyti. Δ yra sudedamoji gynybos ruožo (rajonu) dalis. Δ t. p. apima priešakines ir atkirtimo pozicijas. Iki XX a. 7 d-mečio dar buvo įrengiamos tarpinės pozicijos. Δ pagrindą sudaro kuopų pozicijos, sujungtos į batalionų gynybos rajonus bendra ugnies ir uždvarų sistema. Δ įrengiami apkasai, priedangos technikai ir ginkluotei, o jei yra laiko, sujungiami tranšėjomis ir įrengiami blindažai. Dar \uparrow *atramos punktas.*

įtvirtintoji Δ , hardened site, укрепленная позиция – vieta, ppr. su akmens ar betono uždanga, įrengta siekiant apsaugoti nuo įprastinių ginklų ugnies. T. p. gali būti įrengta, kad apsaugotų nuo brand., chem. ir biol. ginklo šalutinio poveikio.

klaidinamoji Δ , dummy position, ложная позиция – pozicija, kurioje priešui klaidinti, realų vienetų ar objektų išdėstymą nuslėpti, prieš ugnies ir raketų smūgiams į tikrus objektus išvengti įrengiami ir statomi netikrieji ir tikrieji fortifikaciniai įrenginiai ir statiniai, ugnies priemonių ir karo technikos maketai, veikia specialiai skirti padaliniai.

kovinės saugos Δ , position of security, позиция боевого охранения – vieta, skirta kovinės saugos padaliniams ir įrengta prieš priešakinį bataliono gynybos rajono kraštą galimomis prieš puolimo kryptimis.

kovos Δ , combat position, боевая позиция – *psn.* rajonas (ruožas), kuriame kariniai vienetai išsiskleidžia ir vykdo kovos veiksmus.

kúopos Δ , company position, ротная позиция – inžineriškai įrengta vietovė, kurioje gynybai išdėstomi pėstininkų būriai su etatinėmis ir priskirtomis ugnies priemonėmis bei technika. Δ ppr. yra sudedamoji bataliono gynybos rajono dalis, kuri paruošiama žiedinei ir židininei gynybai. Δ įrengiamos būrių pozicijos, šarvuočių ir priskirtų tankų ar kt. ugnies priemonių pozicijos ir ugniavietės. Ppr. įrengiama pagr., antrinė ir atsarginė Δ . Kuopos pozicijoje gali būti įrengtas vad. stiprusis punktas. NVS šalyse Δ vad. *kuopos atramos punktu.*

laukimo Δ , waiting position, выжидательная позиция – 1. pozicija, kur pradiniame rajone slapta išsidėsto raketų ir artilerijos vienetai iki užims leidimo arba ugnies pozicijas. Δ t. p. užima tankų vienetai (batalionas, kuopa) prieš

puolimą iš tiesioginio sąlyčio su priešū; 2. nurodyta vieta, kurioje kariai ir (ar) įranga sraigtasparnių operacijų metu laukia paaimami sraigtasparnių.

leidimo Δ, launching site, стартовая позиция – vietovės ruožas, kuriame išdėstomi raketų leidimo įrenginiai (↑ *leidimo įrenginys*), laikomos raketos tam tikroje kovinėje parengtyje, yra jų techninės priežiūros, leidimo rengimo ir leidimo įranga ir kt. Δ gali būti pagr. ir atsarginė, atviroji ir uždaroji (tranšėjose, šachtose, angaruose), pavienė (vieno leidimo įrenginio) ir grupinė (kelių leidimo įrenginių).

liepsnosvaidžio Δ, flame-throwing position, огнеметная позиция – įrengtas vietovės rajonas, kurį kovos veiksmams užėmė ar parengė liepsnosvaidžių vienetai. Organizuojant gynybą, liepsnosvaidininkams skiriamos pagr. ir atsarginės pozicijos, pagr. ir papildomas liepsnos vaidymo sektorius. Kuopos (būrio) gynybos rajone liepsnosvaidininkai išsidėsto poromis, išsiskleidę išilgai fronto ir į gilumą iki 100 m. Δ parenkamos atsižvelgiant į vietovės sąlygas, kad būtų galima stebėti priešą ir šaudyti didžiausiu nuotoliu.

nepalankioji Δ, untenable position, неблагоприятная позиция – pozicija (vietovė, vieta), neturinti jokių pranašumų prieš atžvilgiu.

pagrindinė Δ, primary position, основная ротная позиция – pozicija, iš kurios karinis vienetas (kuopa ir kt.) ketina pradėti mūšį.

pradinė Δ, initial position, исходная позиция – *psn.* pozicija, kuri buvo skiriama prieš puolimą pradiniam rajone motorizuotųjų šaulių ir tankų padaliniams. Pradinėje pozicijoje buvo įrengiamos tranšėjos, susisiekimo eigos, priedangos kariams ir technikai. Nuo XX a. 7 d-mečio šis terminas nevertojamas.

priešakinė Δ, advanced [forward] position, передовая позиция – pozicija, įrengiama prieš priešakinį bataliono gynybos rajono kraštą turint tikslą trukdyti priešą žvalgybai, apsaugoti pagr. pajėgas nuo netikėto priešą puolimo ir suklaidinti priešą dėl tikrojo priešakinio bataliono gynybos rajono krašto padėties. Į Δ gali būti skiriamas sustiprintas tankais ir remiamas artilerijos ir minosvaidžių ugnimi būrys.

salvės Δ, salvo position, позиция залпа – laivo (laivų grupės) kovos kurso padėtis taikinio atžvilgiu, kai šaudoma torpedų arba priešlaivinio ginklo salvėmis. Δ nustatoma taikinio pelengu arba nuotoliu iki taikinio. Laivas po salvės perplaukia į naują salvės poziciją arba plaukia atsitraukimo nuo priešą ir perplaukimo į naują kovos veiksmų rajoną kursu.

skūrius Δ, squad position, позиция отделения – inžineriškai įrengtas vietovės ruožas, kuriame išdėstyti skyriaus kariai su jų ginkluote ir technika kovos veiksmams gynyboje vykdyti.

stabdymo Δ, halt position, сдерживающая позиция – pozicija stabdymo veiksmams; jos pagrindą sudaro būrių ir kuopų pozicijos (atramos punktai). Ppr. įrengiamos (10–15 km viena nuo kitos) pagr., kelios tarpinės ir galinė Δ.

tárpinė Δ, intermediate position, промежуточная позиция – *psn.* pozicija, kurią įrengdavo tarp 1-ojo ir 2-ojo ešelonų gynybos juostų. Ją galėdavo užimti atsitraukiantys iš pagr. gynybos juostos, atvykstantys iš užnugario arba perkeliami iš neatakuotų vietų padaliniai siekdami stabdyti puolantį priešą ir pridengti atsitraukiančiuosius. T. p. ją galima buvo naudoti kaip 2-ojo ešelonu išsiskleidimo į kovos rikiuotę ruožą. Nuo XX a. 7 d-mečio Δ neįrengiamos.

tėchninė Δ, technical position, техническая позиция – *rak.* vietovės rajonas, kuriame išsiskleidžia raketinis techninis dalinys (techninė baterija) raketinio techninio aprūpinimo darbams lauko sąlygomis atlikti.

pozicijos schemà ↑ *schema*.

pozicinė gynyba ↑ *gynyba*.

pozicinis rajonas, position area, позиционный район – 1. *art.* vietovės ruožas raketų, artilerijos ir minosvaidžių vienetais į kovos rikiuotę išskleisti. Poziciniame rajone įrengiamos leidimo (ugnies) pozicijos, vadavietė, kt. kovos rikiuotės elementų išdėstymo vietos ir manevravimo keliai; Δ gali būti pagr., atsarginis ir laikinasis.

2. Vokietijos kariuomenėje – tankų ir motorizuotųjų pėstininkų (kovojančių gynybiniame mūšyje kovos mašinos) kuopos gynybos rajonas; sudaromas bataliono gynybos rajone arba atkirtimo pozicijoje.

požeminiai įrenginiai ir statiniai, underground fortifications, подземные сооружения – inžineriniai apsauginiai įrenginiai, kurių paskirtis – karių, valdymo punktų, kovos technikos ir pramonės įmonių apsauga nuo NP poveikio. Δ įrengiami iškasant tiek grunto, kiek užima išorinių įrenginio konstrukcijų kontūras. Δ gali būti: slėptuvės, blindazai ir kt. Jie turi geras apsaugines savybes.

požeminiai vandenys ↑ *vandenys*.

požeminis branduolinis sprogimas ↑ *sprogimas, branduolinis sprogimas*.

požeminis sprogimas ↑ *sprogimas*.

pradinė linija ↑ *linija*.

pradinė pabūklo važzdžio padėtis ↑ *padėtis 2*.

pradinė padėtis ↑ *padėtis 2*.

pradinė pozicija ↑ *pozicija*.

pradinė riba ↑ *riba*.

pradinės šaudymo nuostatos ↑ *šaudymo nuostatos*.

pradiniai duomenys ↑ *duomenys*.

pradinis dienovidinis ↑ *dienovidinis 1*.

pradinis greitis ↑ *greitis*.

pradinis karo laikotarpis ↑ *laikotarpis*.

pradinis punktas ↑ *punktas 2*.

pradinis rajonas, departure [initial, start] area, исходный район – inžineriškai įrengta vietovė, kurioje pajėgos slapta išdėstomos puolimui, žygiui, perkėlai ar desantavimui. Pradiniame rajone turi būti sudarytos palankios sąlygos pajėgoms išsiskleisti ir joms apsaugoti nuo priešo MNG, aviacijos smūgių ir artilerijos ugnies.

desanto Δ, assault departure area, initial airhead, исходный район десантирования – vietovės rajonas, skiriamas desantuojamoms pajėgoms ir desantavimo priemonėms sutelkti ir joms parengti desantinei operacijai. Rajone įrengiami desantuojamų pajėgų sutelkimo ir laukimo rajonai, pagr. ir atsarginiai transporto aviacijos aerodromai, kuriuos dengia OEG padaliniai.

puolimo Δ, attack departure area, исходный район для наступления – vietovė, kurią užima kariniai vienetai prieš puolimą. Ppr. skiriamas tokiu nuotoliu, kuriuo užtikrinamas saugumas nuo priešo artilerijos ugnies puolant iš gilumos arba esant tiesioginiame sąlytyje su priešu. Pastaruoju atveju Δ įrengiamas atsižvelgiant į kovos rikiuotės išrikiavimą. Δ ppr. būna: dengimo ir 1-ojo ešelono vienetų pozicijos; 2-ojo ešelono (rezervų) sutelkimo rajonai; raketų, artilerijos, OEG poziciniai rajonai; 2-ųjų ešelono (rezervų) artėjimo ir manevro maršrutai; vadaviečių ir užnugario objektų išskleidimo rajonai.

vandens kliūtis įveikimo Δ, water obstacle crossing departure area, исходный район форсирования водной преграды – vietovė, kurioje susitelkia pajėgos ir ruošiasi vandens kliūčiai įveikti.

pradinis taškas ↑ *taškas 1*.

praktinės skrydžio lūbos ↑ *skrydžio lūbos*.

pralaužimas, breakthrough, прорыв – pajėgų veiksmas prieš gynybos (draugiškųjų pajėgų apsupties) frontui pralaužti.

gynybos Δ, defence breach, прорыв обороны – spraga prieš gynybos rajone, kuri puolimo metu plečiama į gilumą ir sparnų link. Naudojamas puolant prieš stipriai įtvirtintas pozicijas, kai nėra galimybės apeiti ir smogti į sparnus ar jo užnugarį. Gynyba pralaužiama sutelkus pajėgas ir priemones viena (pagr.) kryptimi ir ryžtingai puolant jo gynybos rajoną, skverbiančiantis tolyn.

įtvirtintojo rajono Δ, fortified area breach, прорыв укрепленного района – spragos įtvirtinto rajono gynyboje darymas griauiant įtvirtinto rajono ilgalaikius ir lauko fortifikacinius įrenginius, naikinant jų igulas ir trauškinant besiginančias pajėgas, nuosekliai puolant į gilumą ir sparnų link. Pralaužiant įtvirtintą rajoną tankinamos pajėgos, kovos rikiuotė ešelonuojama į gilumą, sudaromos šturmo grupės, sustiprintos tankais, liepsnosvaidžiais ir artilerija.

pralaužimo juosta, breakthrough zone, полоса [участок] прорыва – junginio (dalinio) puolimo juostos dalis, kurioje sutelkiamos pagr. pajėgų pastangos siekiant pralaužti prieš gynybą. II pasaul. kare Δ plotis buvo: fronto – 20–30 km, armijos – 6–14 km, korpuso – 4–6 km, divizijos – 2–2,5 km. Korpuso ir divizijos Δ dažn. sutapdavo su puolimo juostos pločiu.

pralaužimo fronto plėtimas, breakthrough expansion, расширение участка прорыва – pralaužiamosios juostos platinimas sparnų link.

pralaužimo pajėgos ↑ *pajėgos 2*.

praleidžiamasis punktas ↑ *punktas 1*.

pramušamoji kulkos veikmė ↑ *kulkos veikmė*.

pranašumas, advantage, superiority, превосходство – persvara, kurią turi draugiškosios pajėgos prieš atžvilgiu operacijoje (mūšyje). Δ pasireiškia didesniu pajėgų skaičiumi, geresniu apginklavimu ir aprūpinimu, tvirtesnėmis karių moralinėmis psichologinėmis savybėmis, gebėjimu kautis. Pagr. Δ rodiklis – pajėgų ir priemonių santykis. Dar ↑ *vyravimas*.

Δ **orė**, air superiority, превосходство в воздухе – dominavimo oro mūšyje lygis, kuris leidžia dominuojančiai šaliai ir jos sausumos, jūrų ir oro pajėgoms vykdyti operacijas nustatytu laiku ir tam tikroje vietovėje nepatiriant prieš pajėgų veiksmingo pasipriešinimo.

ugniės Δ, fire superiority, огневое превосходство – draugiškųjų pajėgų ugnies priemonių geba sėkmingai atlikti

pranašumas

užduotis ir neleisti priešo ugnies priemonėms rimtai pasipriešinti. Δ pasiekiamas kokybine ir kiekybine ugnies priemonių persvara, ugnies paleidimo pirmumu, netikėtumu ir dideliu veiksmingumu, sutelkimu svarbiausiomis kryptimis nuolat naikinant priešo priemones ir kt.

pranašumas orė ↑ *pranašumas*.

pranešimas, message, донесение – 1. mintis arba teiginys, išreikštas atvira arba koduota kalba ir tinkamai parengtas, kad galėtų būti perduotas ryšių priemonėmis. Dar ↑ *standartinė NATO pranešimo forma*.

laisvės formos Δ, free-form message, сообщение свободной формы – neapibrėžtas raštvedybos taisyklėmis pranešimas. Tokia forma naudojama, kai reikia greitai parašyti ar parengti pranešimą rankiniu būdu.

nustatytos formos Δ, formatted message text, сообщение установленной формы – pranešimo tekstas, susidedantis iš tam tikrų nustatyta tvarka išdėstytų dalių, kurių kiekviena turi savo atpažinimo simbolį ir nustatytą apibūdinantį šifrą, sudarytą iš raidžių kodo pagal NATO pranešimų rengimo taisyklės.

2. kovinis arba tarnybinis informacinis ataskaitinis dokumentas (kovinis, žvalgybos ir kt. Δ), kuriuo aukštesniajai vadovybei pranešami tam tikri duomenys. Dar ↑ *pranešimų periodiškumo grafikas, raportas*.

detalūs fotografinis Δ, detailed photographic report, детальное фотографическое донесение – detalus analitinis žvalgybos dokumentas, sudarytas remiantis nuotraukų, ppr. rodančių vieną taikinį ar grupę, aiškinimu.

kovinis Δ, combat message, боевое донесение – ataskaitinis dokumentas apie skirtos kovos užduoties įvykdymą (vykdymo eigą). Δ pateikiami kovos veiksmų rezultatai: padalinių išdėstymas (t. p. ir gretimų padalinių padėtis), jų būklė ir veiksmų pobūdis realiu laiku; priešų sudėtis, padėtis ir veiksmų pobūdis; vado sprendimas tolesniems veiksams ir, jei būtina, vado prašymai (poreikiai) aukštesniajai vadovybei.

numestasis Δ, drop message, сброшенное сообщение – pranešimas, numestas iš orlaivio sausumos vienetui.

žvalgybos Δ, reconnaissance report, разведывательное донесение – dalinio (junginio) štabo (agento) ataskaitinis informacinis dokumentas, skirtas pranešti vyresniajam štabui informaciją apie priešą. Siunčiamas nustatytu laiku, pagal pavaldinio iniciatyvą arba pareikalavus vyresniajam viršininkui.

3. pranešimas raštu, kuriuo vadas, atsakydamas į vyresniojo vado direktyvą, pateikia pagrįstą duomenimis savo nuomonę.

4. oro antpuolio, MNG naudojimo pavojaus, gaivalinių nelaimių signalų perdavimas pajėgoms ir gyventojams. Pranešti naudojami radijo, televizijos, telefono, signalai ir kiti ryšių būdai ir priemonės.

pranešimų periodiškumo grafikas, urgent message table, график срочных донесений – norminis dokumentas, apibūžiantis, kurie pranešimai, kam ir koku laiku turi būti teikiami.

pranešimų surinkimo punktas ↑ *surinkimo punktas*.

prāporščikas, warrant officer, прапорщик – kai kurių valstybių GP puskarininkių ir jaunesniųjų karininkų laipsnis. KJP Δ atitinka mičmanas.

prasiskverbimas, penetration, infiltration, просачивание – slaptas karių, pavienių pėstininkų grupių arba padalinių pateikimas į priešų rajoną. Prasiskverbimui gali būti naudojami oro desanto ir aeromobilūs padaliniai. Dar ↑ *infiltracija*.

pratūboms parengtā jūrū minā ↑ *jūrū mina 2*.

pratūbos, practical training, exercise, практическое занятие, учение – 1. užsiėmimas, kuriame ne mažiau kaip 50–60% mokymo laiko skirta praktiniams veiksams mokyti – pratimams ir treniruotei; pagr. ir universali karių ir karinių vienetų kovinio rengimo organizavimo forma. Δ atliekamos mokymo ir įvertinimo tikslais. Jos ppr. rengiamos lauko sąlygomis (lauko Δ). Gali būti bendrosios, jungtinės arba vienos GP rūšies pajėgų Δ priklausomai nuo dalyvaujančių vienetų. Taktikai skirti užsiėmimai vad. taktikos pratybomis ir taktikos treniruotėmis. Pradinės kai kurių kovinio rengimo dalykų Δ gali vykti ir klasėje, pvz., grupinės Δ.

grūpinės Δ, group training, групповое упражнение – karininkų operatyvinio ir taktinio rengimo forma. Δ rengiamos su karininkais vietovėje, ant vietovės maketo arba žemėlapių; jų tikslas – išmokyti teorinių teiginių, įdiegti ir tobulinti mokėjimus ir įgūdžius organizuojant kovos veiksmus, juos aprūpinant, valdant pajėgas. Per Δ karininkai buriami į mokomąsias grupes, iš anksto ruošiasi atlikti vienas (rečiau kelias) pareigas (vado, štabo viršininko arba štabo karininko ir pan.). Priešo, vyresniojo vado (štabo), gretimų vienetų ir kt. veiksmus atlieka pratybų vadovas. Per vienerias Δ ppr. nagrinėjami keli mokymo klausimai.

lauko Δ, field exercise, полевые занятия – pratybos, vykstančios lauko sąlygomis, kuriose vieni yra kariai (pvz., draugiškųjų pajėgų) su ginkluote, o kiti (pvz., priešų pajėgų) – įsivaizduojami ar tik apibūdinti bendrais bruožais.

2. pagr., veiksmingiausias būdas ugdyti karinių vienetų, valdymo organų įgūdžius veikti mūšio lauke, jūroje, ore, treniruoti vadus ir štabų karininkus. Δ rengiamos visiems kariniams vienetams, štabams ir vadovybei; yra viena iš svarbiausių priemonių jų kovinei parengčiai gerinti. Δ būna pagal mastą – strateginės, operatyvinės ir taktinės, t. p.

tarptautinės; pagal paskirtį (tikslą) – kalendorinės (planinės), kontrolinės, parodomosios, tiriamosios ir bandomosios; pagal dalyvių sudėtį – pajėgų (taktikos Δ), vadų ir štabų (štabo, štabo planavimo Δ); pagal metodiką – vienpusės ir dvipusės (yra dvi kovojančios šalys), vieno, dviejų ir daugelio lygių. Δ gali būti su koviniu šaudymu ir be kovinio šaudymo. Skirtingų GP ir pajėgų rūšių vienetų Δ turi skirtingus specifinius tikslus, pvz., pėstininkų ir tankų vienetams rengiamos bendrosios taktikos Δ, artilerijos ir raketų vienetams – taktinės specialiosios, ugnies valdymo, branduolinės Δ ir t. t. Kiekvienos pratybos baigiamos aptarimu. Kartais kai kurie operatyvinio ir taktinio, vadų ir štabų rengimo renginiai, pvz., bataliono taktikos Δ, vad. mokymais, pvz., bataliono taktiniai mokymai. Dar ↑ *pratybų etapas, štabas, vadas*.

branduolinės Δ, nuclear weapon exercise, ядерные учения – operacija, nesusijusi su operacine parengtimi. Ji apima ginklo paėmimą iš sandėlio, paruošimą naudoti, pristatymą reikiamam vienetui, vežimą į pratybas, įskaitant įkrovimą į orlaivį ar raketą ir grąžinimą į sandėlį. Ši operacija gali apimti dalį minėtų veiksmų arba juos visus, išskyrus leidimą ar skrydį. Tipinės pratybos – lėktuvo įkrovimas, antžeminės taktikos pratybos, įvairūs tikrinimai nustatant vieneto pasirengimą vykdyti nurodytas užduotis. Dar būna brand. ginklo naudojimo pratybos.

branduolinio ginklo naudojimo Δ, nuclear weapon manoeuvre, учение по применению ядерного оружия – operacija, tiesiogiai nesusijusi su skubia operacine parengtimi. Ją gali sudaryti visos operacijos, skirtos brand. pratyboms; t. p. gali būti išplėsta, įskaitant kovinį lėktuvo skrydį, bet neįskaitant ginklo kovinio naudojimo. Tipinėms pratyboms būdingos brand. operacinės parengties pratybos ir taktinės oro operacijos.

NATO pajėgų ir laivynų Δ, NATO joint service exercise, учения и маневры войск и флотов НАТО – viena iš pagr. jungtinių NATO pajėgų, laivyno, vadų ir štabų rengimo kovos veiksmams formų. Pagr. tikslas – aukšto kovinės parengties ir lauko (skraidymo, jūru) parengimo lygio palaikymas, mokymasis organizuoti ir rengti kovos veiksmus pradiniame karo laikotarpyje. Nuo XX a. 10 d-mečio, rengiant pajėgas ir štabus didelio masto kovos veiksmams, daugiau dėmesio skiriama ribotiems kariniams konfliktams viename ar keliuose gretimuose karo veiksmų teatruose, Europos karo teatre ir už jo ribų. Strateginės pratybos (manevrai) rengiamos su Europos ir Atlanto karo teatruose dislokuotomis GP; operatyvinės-strateginės – su GP grupuotėmis karo veiksmų teatruose; operatyvinės – su junginiais operacinės krypties ribose. Nuo 10 d-mečio vid. kiekvienais metais vyksta 4–5 aukščiausiuju jungtinių NATO pajėgų Europoje valdymo organų vadovybės ir štabo treniruotės. Pagal NATO planus kiekvienais metais vyksta iki 150 mokomųjų priemonių, pagal šalių dalyvių nacionalinius planus – apie 500, daugiausia taktinio lygmens, priemonių. Daugiausia vyksta dvišalių pratybų, kurių trukmė būna: korpuso lygmens – iki 2 savaičių, divizijos – iki 10 dienų, brigados – 6–8 dienos.

parodomosios Δ, show exercise, demonstration exercise, показное учение – kariuomenės taktikos pratybos (kartais ir štabų pratybos), kurių metu karininkams rodomi veiksmingiausi ir naujausi vadų ir štabų darbo metodai, pajėgų veiksmų, ginklų ir kt. kovos technikos naudojimo būdai, panašių pratybų organizavimo ir rengimo metodika.

Δ be išankstinio plano, free-play exercise, неограниченное занятие [учение] – pratybos pajėgų pasirengimui tikrinti sukuriant tikroviškas pavojaus ir karo aplinkybes, bet reikalaujant, kad būtų laikomasi taikos metu galiojančių saugumo taisyklių.

štabo Δ, command post exercise, штабные учения – 1. pratybos su sąlyginėmis pajėgomis, kuriose dalyvauja vadas, jo štabas, palaikomas ryšys vadavietėje ir su kitomis vadavietėmis; 2. štabų karininkų mokymo ir darbo įgūdžių lavinimo organizavimo forma. Per Δ siekiama lavinti kariuomenės valdymo darnumą. Be štabų, šiose pratybose dalyvauja ryšių, saugos ir paramos padaliniai, užtikrinantys vadaviečių organizavimą ir funkcionavimą. Δ vedamos tokiomis formomis: pratybos su žemėlapiiais, karinis žaidimas, paskaitų ciklas, grupinės pratybos (diskusijos), operatyvinė analizė. Dar gali būti štabo planavimo pratybos.

štabo planavimo Δ, staff planning exercise, штабные учения по планированию – pratybos, kurių metu vadas (štabo viršininkas) moko štabo personalą tiksliai ir greitai vykdyti norminiais aktais nustatytas sprendimo priėmimo procedūras, planuoti kovos veiksmus, jų apgūpinimą, rengti įvairius planus ir vado įsakymų (nurodymų) projektus.

taktikos Δ, tactical training [exercise], тактическое занятие [учение] – 1. pagr. karių ir padalinių taktikos rengimo organizavimo forma; taktinio mokymo pagrindas. Δ rengiamos skyriuose, būriuose ir kuopose. Per šias pratybas kariai ir padaliniai turi įgyti įvairių taktinių veiksmų atlikimo įgūdžių. Pagal pratybų metodikos skirtumus gali būti dvi pratybų formos: taktikos treniruotė ir taktikos pratybos. Δ skiriasi nuo taktikos treniruotės tuo, kad jos vyksta nenutrūkstamai tol, kol bus įvykdytos visos mokomosios užduotys. Besimokančiųjų klaidos taisomos įteikiant įvadus apie priešo veiksmus arba padalinio nuostolius. Δ rengiamos dieną ir naktį, bet kuriomis oro sąlygomis. Būrio ir kuopos kovinės rengimas baigiamas kompleksinėmis taktikos pratybomis, kurios vyksta nepertraukiamai 2–3 paras. Dar ↑ *taktikos treniruotė*; 2. aukščiausia dalinių ir junginių kovinio rengimo organizavimo forma. Per taktikos pratybas kariai, vada, štabai ir vienetai vykdo karo meto ir ekstremaliųjų situacijų užduotis realiomis mūšio (ekstremaliųjų situacijų) sąlygomis, laikydamiesi visų saugumo taisyklių. Δ gali būti rengiamos su koviniu šaudymu ir be kovinio šaudymo. SP ppr. rengiamos bendrosios taktikos pratybos.

beįdrosios Δ, all-arms tactical exercise, общевойсковое тактическое учение – pėstininkų ir tankų vienetų pratybos kartu su kt. pajėgų rūšių vienetais; pagr. pajėgų, vadų ir štabų mokymo organizavimo forma.

pratýbos

táktinės speciáliosios Δ, special tactical exercise, тактико-специальное учение – specialiųjų pajėgų ir užnugario vienetų taktikos specialiojo rengimo forma. Ppr. rengiamos vienpusės Δ su pažymėtu priešu, jos trunka 1–2 paras. Pratýbose kariniai vienetai dalyvauja visos sudėties su etatine ginkluote ir technika.

tarptautinės Δ, international exercise, международные учения – pasirengimo tarptautinėms operacijoms pratýbos ir mokymai taikos metu pagal Lietuvos krašto apsaugos sistemos kovinio parengimo ar tarptautinio karinio bendradarbiavimo planus ir programas.

pratýbos be išankstinio pláno ↑ *pratýbos 2.*

pratýbose dalyvaujantių pajėgų vadas ↑ *vadas.*

pratýbų etápas, exercise phase, этап учения – pratýbų dalis (laikotarpis), kurioje vykdoma tam tikra mokomoji kovos užduotis. Δ gali būti: operacijos (mūšio) rengimas, gynybos pralaužimas, vandens kliūtis įveikimas ir kt.

pratýbų štábas ↑ *štabas.*

pravažiavimo laĩkas ↑ *laikas 2.*

pravažinėjimas, running-in, wearing-in, обкатка – pradinis technikos naudojimo laikotarpis, kuriuo prisitrina darbiniai detalių paviršiai ir jie parengiami nominalioms apkrovoms. Δ būna technologinis (specialiuose gamyklų stenduose) ir eksploatacinis. Pravažinėjimo sąlygos, laikas ir nuotolis nustatomas kiekvienam mašinos tipui ir nurodomas jos techniniuose dokumentuose.

precèsija, precession, прецессия – 1. kietojo kūno sukimosi ašies judėjimas, kurio metu ašis (pvz., giroskopo ašis) brėžia erdvėje apskritą kūginį paviršių.

2. laisvai besisukančio sviedinio ašies sukimasis taip, kad ašis brėžtų kūgį, kurio viršūnė – masės centras.

prėkinių laivų konvojus ↑ *konvojus 1.*

preliminārūs veiksmai, preliminary actions, предварительные действия – veiksmai ir priemonės, organizuojami prieš pagr. operaciją. Tai gali būti priešo valdymo punktų darbo dezorganizavimas, svarbių priešo objektų slopinimas, aprūpinimo dezorganizavimas ir kt. priemonės.

preveĩcinis káras ↑ *karas.*

prėiblanda, twilight, сумерки – laikas po saulėlydžio ir prieš saulėtekį. Δ skirstoma į civilinę, jūrinę ar astronominę, pagal tai, kada atsiranda tamsesnė riba, kai Saulės centras yra atitinkamai 6°, 12° ar 18° žemiau dangaus horizonto.

prėdanga: cover, прикрыtie – 1. sausumos, oro ar jūrų pajėgų veiksmai, kurių tikslas – apsaugoti puolant, ginantis arba demonstruojant ketinimą pulti, gintis, arba pulti ir gintis.

vorōs Δ, column cover, прикрыtie колонны – transporto priemonių voros dengimas iš oro palaikant radijo ryšį su orlaiviais, kurie žvalgo ir (ar) atakuoja taikinius, keliančius grėsmę judančiam transportui.

2. priemonės, reikalingos suteikti apsaugą asmeniui, planui, operacijai, išdėstymui arba karinei bazei nuo priešo žvalgybos veiksmų ir slaptos informacijos nutekėjimo.

3. nuolatinis budėjimas prie radijo imtuvo turint kalibruotą siųstuvą.

4. cover, укрьtie – natūrali ar dirbtinė slėptuvė; fortifikacinis įrenginys, reljefo elementas arba vietovės daiktas kariams, kovos technikai ir kt. ekipuotei saugoti ir maskuoti. Pozicijose ir sutelkimo rajonuose ppr. įrengiama: kariams – plyšiai, blindažai ir slėptuvės; karo technikai ir kt. materialinėms priemonėms – iškastos arba supiltos priedangos, nišos ir podėliai. Svarbiems objektams statomos daug veiksmingesnės dengtosios priedangos.

gamtinė Δ, accidental [natural] cover, естественное укрьtie – reljefo elementai ir vietiniai daiktai, turintys apsauginių ir maskuojamųjų savybių. Δ gali būti: daubos, grioviai, urvai, karjerai, uolos, kanalai, saugantys pajėgas ir karo techniką nuo priešo ugnies; miškai ir krūmai, slepiantys juos nuo priešo stebėjimo ir kt. Sumanus Δ naudojimas mažina priešo ginklų naudojimo veiksmingumą.

radiácinė Δ, fallout cover, противорадиационное укрьtie – priedanga, mažinanti jonizuojančiosios spinduliuotės poveikį. Δ gali būti: dengta priedanga, dengtas tranšėjos (susiėkimo eigos) ruožas, blindažas, slėptuvė. Δ t. p. gali būti panaudoti įvairūs pastatai, statiniai, pastatų rūšiai, požeminiai įrenginiai, uolos ir kt.

šaudmenų Δ, ammunition shelter, укрьtie для боеприпасов – įrengta šaudmenų laikymo vieta.

prėdangos kam̃pas ↑ *kampas.*

prėdangos keterà ↑ *ketera.*

prėdangos organizácija, cover organization, организация прикрытия – įmonė (įstaiga, organizacija ar jos padalinys), pagal įregistruotus steigiamuosius aktus atliekanti viešo pobūdžio funkcijas; skirta užtikrinti žvalgybos veiklą arba sudaryti sąlygas tokiai veiklai.

prėdangos pãjėgos ↑ *pãjėgos 2.*

prieglobsčio téisė ↑ *teisė*.

priekaba, trail car, trailer, прицеп – automobilio, vilkiko, traktoriaus, kovos mašinos velkama bevariklė transporto priemonė kroviniams, ant jos sumontuotai ginkluotei ir kt. technikai vežti. Δ būna ratinė ir šliaužiamoji (per sniegą); vienos, dviejų, trijų ir daugiau ašių; mažos (iki 2 t), vidutinės (2–20 t) ir didelės (daugiau kaip 20 t) keliamosios galios, t. p. sunkiasvorė. Jose gali būti įrengiami stabdžiai, žibintai ir kt. Dar ↑ *puspriekabė*.

sunkiasvōrė Δ, trailer, трейлер – ratinė priekaba sunkiems specialiems kroviniams (tankams, vikšrinėms mašinoms, inžinerinei technikai ir t. t.) vežti. Δ krovumas 30–40 t. Δ naudojama siekiant taupyti variklio išteklius ir degalus.

priėmaiša, additive, присадки – medžiaga, įmaišoma į skystąjį kurą, tepalus, alyvas jų vartojamosioms savybėms gerinti. Degalų Δ (iki 1%) gerina degimą, ilgina laikymo laiką, mažina korozinį aktyvumą ir kt. Tepalai turi iki 10–15% priemaišų: antikoroziųjų, antioksidacinių, ilginančių naudojimo laiką, reguliuojančių klampumą, mažinančių putojimą ir kt. Dauguma priemaišų yra universalios. Dar priemaišų yra puslaidininkiuose, padegamuosiuose mišiniuose, parake ir kt. Visada siekiama keisti medžiagų, į kurias maišoma, savybes.

priėmimas į ginkluotę, admission to armament, принятие на вооружение – įsakymas (sprendimas) apie naujai sukurto (modernizuoto) karo technikos pavyzdžio įtraukimą į valstybės GP etatinių priemonių sudėtį. NATO šalių GP ginklų pavyzdžiai ir sistemos priimamos į ginkluotę, kai karinė vadovybė pritarė jų serijinei gamybai arba pirkimui.

priėmonė, means, средство – 1. daiktas, įrankis, prietaisas, reikalingas kam nors atlikti, pvz., ↑ *apsaugos priėmonės*, ↑ *artimojo mūšio priėmonės*, ↑ *perkėlos ir desantavimo priėmonės*, ↑ *individualiosios apsaugos priėmonės*, ↑ *kolektyvinės apsaugos priėmonės*, ↑ *šifravimo priėmonės* ir kt.

2. būdas, veiksmas kam nors įvykdyti, atlikti, pvz., ↑ *klaidinimo priėmonės*, ↑ *kovinės parengties priėmonės* ir kt.

priešakinė kovos veiksmų zonà ↑ *zona, kovos veiksmų zona*.

priešakinė laivyno iñkarvietė ↑ *inkarvietė*.

priešakinė pozicija ↑ *pozicija*.

priešakinė rinktinė ↑ *rinktinė*.

priešakinė sekyklà ↑ *sekykla*.

priešakinė vadavietė ↑ *vadavietė*.

priešakinė žygio saugà ↑ *sauga, žygio sauga*.

priešakinės pajėgos ↑ *pajėgos 2*.

priešakinio gynybos krāšto atkūrìmas ↑ *atkūrìmas*.

priešakinis aerodròmas ↑ *aerodromas*.

priešakinis artilėrijos stebėtojas ↑ *stebėtojas, artilėrijos stebėtojas*.

priešakinis batalionas ↑ *batalionas*.

priešakinis bazāvìmasis ↑ *bazāvìmasis*.

priešakinis gynybos krāštas, forward edge of defence, передний край обороны – sąlyginė linija vietovėje, jungianti arčiausiai priešo esančius pėstininkų, ugnies priemonių ir kovos technikos apkasus ir pozicijas. Dar ↑ *atkūrìmas*.

priešakinis skrýdžių vadòvas ↑ *vadovas 1, skrydžių vadovas*.

priešakinis šlaìtas ↑ *šlaitas*.

priešakinis vīnetas ↑ *vīnetas 1*.

priešakinis žygio patrūlis ↑ *patrulis, žygio patrulis*.

prīėšas, enemy, adversary, противник – 1. valstybė (valstybių koalicija) ir kariuomenė, su kuria kariaujama; bendras priešiškių pajėgų pavadinimas. Dar ↑ *priešininkas*.

sąlygìnis Δ, imaginary enemy, условный противник – pajėgos, ginkluotė, technika ir veiksmų taktika, kurią naudoja priešo pajėgos pratybų metu.

2. dviejų kariaujančių valstybių pajėgų pavadinimas viena kitos atžvilgiu.

priešbatėrinė ugnìs ↑ *ugnis*.

priešdesąntinė gynyba ↑ *gynyba*.

priešdesąntinė jūrų minà ↑ *jūrų mina*.

priešdesąntinė operācija ↑ *operācija 2*.

priešdesąntinė sausumòs minà ↑ *sausumos mina 2*.

priešdesąntinė užtvàra ↑ *užtvàra*.

priešdesántinis minų laūkas ↑ *minų laukas*.

priešdesántinis rezėrvas ↑ *rezėrvas 2*.

priešdesántinių ūžtvary ūveikimas ↑ *ūveikimas*.

priešgaisrinė saugà ↑ *sauga*.

priešgaisrinės profiláktinės priėmonės, fire prevention measures, мероприятия по предотвращению пожаров – profiláktinės priemonės, kurių tikslas – visiškai arba dalinai likviduoti gaisrų ir jų plitimo priežastis, o kilus gaisrui, sudaryti reikiamas sąlygas jam gesinti. Δ yra šios: šalinami lengvai užsidegantys daiktai, sausa žolė iš karinių vienetų išdėstymo rajonų, fortifikacinių įrenginių ir sandėlių; veikiant miškuose ir gyvenvietėse įrengiamos priešgaisrinės juostos; fortifikacinių įrenginių degių elementų apsaugai naudojamos ugniai atsparios dangos ir skiediniai; naudojamos sunkiai užsidegančios ir įmirkytos ugniai atspariais skiediniais maskavimo medžiagos ir dangos; įvairioms medžiagoms apsaugoti naudojami ugniai atsparūs aptepai, dažai ir mirkalai; rengiamas ir laikomas tinkamos parengties gaisrinis inventorių ir įranga.

priešgaisrinės saugos taisyklės, fire prevention rules, правила пожарной безопасности – statutų ir įsakymų nustatytos taisyklės, kurių privalo laikytis visi kariai. Tokios taisyklės nustatytos Tarnybos statute.

prėšinė ugnis ↑ *ugnis*.

prėšininkas, enemy, adversary, противник – dviejų kariaujančių valstybių (valstybių koalicijų) GP bendras pavadinimas viena kitos atžvilgiu, vartojamas ТНТ. Kai kuriose Ženevos konvencijose Δ vad. priešu.

prėšiškosios pajėgos ↑ *pajėgos 3*.

prėšiškujų pajėgų vādas ↑ *vadas*.

prėškopės, predune, полоса прибоя (перед дюнами) – apsauginis paplūdimio koragūbris. Baltijos paplūdimio kopų gūbrys nutįsęs beveik visu Lietuvos krantu, išskyrus neilgus ruožus tarp Girulių ir Nemirsetos. Kuršių nerijoje jo aukštis svyruoja nuo 6–8 m (ties Nida) iki 12–16 m (Smiltynėje); Palangos–Šventosios ruože – 5–8 m. Plotis nuo keliolikos iki 100 m ir daugiau. Į jūrą atgręžtas šlaitas (prėšvėjinis) – status, prėšingas – nuolaidus. Audros bangos ir vėjas dažnai Δ nuniokoja.

prėškovinė rikiuotė ↑ *rikiuotė 1*.

prėšlaikinis sprogimas ↑ *sprogimas*.

prėšlaivinė bōmba ↑ *bomba 1*.

prėšlaivinė jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

prėšlaivinė kovà ↑ *kova 1*.

prėšlaivinė laivo ginkluotė ↑ *ginkluotė, laivo ginkluotė*.

prėšlaivinė torpedà ↑ *torpeda*.

prėšlaivinis rakėtų komplėksas ↑ *rakėtų komplėksas*.

prėšlaivinis tiñklas ↑ *tinklas 2*.

prėšlaivinis kāteris ↑ *kateris*.

prėšlaivinis kreiseris ↑ *kreiseris*.

prėšlaivinis laivas ↑ *laivas*.

prėšlaivinis minų laūkas ↑ *minų laukas*.

prėšlaivinis sraigatāsparnis ↑ *sraigatāsparnis*.

prėšlaukis, prefield, upfield, предполье – *ist.* vietovės ruožas prieš pagr. gynybos juostą arba įtvirtintą rajoną, kurį sudaro kelios gynybos pozicijos ir inžinerinės ūžtvaros; gynybos išdėstymo (rikiuotės) elementas daugelio valstybių kariuomenėse. Buvo sudaromas siekiant sulaukyti priešo puolimą, išsekinti jį ir sudaryti palankias sąlygas savo pajėgoms ginti pagr. gynybos juostą arba įtvirtintą rajoną. Δ gylis II pasaul. karo operacijose buvo 10–15 km ir priklausė nuo artilerijos šaudymo nuotolio, vietovės ypatumų ir turimo laiko jam įrengti. Terminą „Δ“ pakeitė terminai „aprupinimo juosta“, „dengimo zona“.

prėšlėktūvinė operācija ↑ *operācija 2*.

prėšlėktūvinė pasalà ↑ *pasala 2*.

prėšlėktūvinė ūžtvara ↑ *ūžtvara*.

prėšlėktūvinis kōrpusas ↑ *kōrpusas*.

prėšmininė minà ↑ *mina 2*.

prėšnuodis, antidote, противоядие – vaistinis preparatas, kuriuo šalinami iš organizmo nuodai arba NM ir mažinamas

jų kenksmingas poveikis; vaistai, darantys NM organizme nekenksmingas. Δ nuo paralyžiuojamųjų NM gali būti tūbeliniuose švirkštuose, ampulėse arba tabletėmis. Δ vartojamas savarankiškai, kai pasireiškia pirmieji apsinuodijimo požymiai, arba pagal padalinio vado komandą (signalą „Cheminiis pavojus“). T. p. vartojamas Δ nuo bendrųjų NM (amilnitrilas), priešdūminis preparatas (nuo apsinuodijimo dirginamosiomis NM) ir kt.

Bendrojo veikimo Δ padaro nekenksmingus nuodus, patekusius į skrandį, ant odos, gleivinių. Tokie Δ yra igėrikliai (pvz., aktyvintosios anglis), vėmimą sukeltantys vaistai (pvz., apomorfinas), vidurius paleidžiantys vaistai (pvz., karčioji druska), oksidatoriai (pvz., kalio permanganatas). Specifinių Δ veikimas pagrįstas chem. reakcija, kuria nuodai paverčiami netirpiaisi nenuodingais junginiais (sunkieji metalai šalinami kompleksais), netirpūs nuodai paverčiami tirpiaisi nenuodingais junginiais (pvz., rūgštys neutralizuojamos šarmais). Biol. kilmės nuodus padaro nekenksmingus antitoksinai. Δ vartojamas profilaktiškai esant tikimybei, kad bus panaudotas chem. ginklas ir gydant jau apnuodytus žmones.

Profilaktiškai nuo VX, zarino, zomano vartojamos tabletės iš individualiosios vaistinėlės, apsinuodijus tūbeliniu švirkštu suleidžiamas atropinas, afinas, budaksimas; Δ, suvartotas ne vėliau kaip per 10 min. po apsinuodijimo gali neutralizuoti bent vieną mirtinąją NM dozę. VX, zarino, zomano lašus daro nekenksmingus skystis iš individualiojo chem. paketo, kurį reikia pavartoti kiek galima greičiau: kūno dalių švarinimas per 2 min. užtikrina saugumą 80% atvejų, per 5 min. – 30% atvejų, per 10 min. – švarinimas neveiksmingas.

Apsinuodijus cianido rūgštimi arba chlorcianu, sutraiškyta amilnitrilo ampulė greitai dedama po dujokaukės kauke. Įkvepiant vienos Δ ampulės garus iki 20% kraujo hemoglobino virsta methemoglobinu, kuris nedalyvauja perteikiant audiniams deguonį. Todėl suteikiant pirmąją medicinos pagalbą galima naudoti ne daugiau kaip dvi amilnitrilo ampules.

Apsinuodijus botulino toksinu, vartojami antitoksinai kartu su antibiotikais, vėliau papildomai suleidžiami kraujagysles plečiantys, širdies ir kvėpavimo centro veiklą stimuliuojantys vaistai. Šiais būdais galima sumažinti mirtingumą nuo 90 iki 15–30%.

priešo gynybos likvidavimas, closing of the enemy defence, свертывание обороны противника – puolančių pajėgų dalies judėjimas į priešo gynyboje padarytos spragos sparnus siekiant praplėsti pralaužimo barą, išėiti į priešo gynybos sparnus ir smogti į juos, t. p. paremti savo pagr. grupuotę. Priešo gynybai likviduoti ppr. naudojami 2-ieji ešelonai (rezervai), kartais ir 1-ieji puolančių pajėgų ešelonai.

priešo įvertinimas ↑ *įvertinimas*.

priešo oro erdvės gynybos slopinimas ↑ *slopinimas*.

priešo pasipriešinimo židinyš ↑ *židinyš 1*.

priešo sūlpinimas, wearing out of the enemy, ослабление противника – priemonės, kuriomis siekiama sumažinti priešo pajėgų kovinį pajėgumą prieš joms pasiekiant naikinimo priemonėmis draugiškąsias pajėgas ir pradėdant pagr. puolimą. Δ vykdomas pradėdant nuo tolimųjų gynybos prieigų aviacijos ir raketų smūgiais, artilerijos ugnimi ir žvalgybos vienetų veiksmais.

priešo sukąstymas, keeping the enemy down, сковывание противника – aktyviosios ir pasyvosios priemonės, kurių imamasi prieš priešo veiksmus.

priešo veismų imitavimo plānas ↑ *planas 1*.

priešpėstinė granatà ↑ *granata 1*.

priešpėstinė sausumōs minà ↑ *sausumos mina 2*.

priešpėstinė raņkinė granatà ↑ *granata 1, rankinė granata*.

priešpėstinė užtvara ↑ *užtvara*.

priešpėstinis minų laūkas ↑ *minų laukas*.

priešrakėtinė gynyba ↑ *gynyba*.

priešrakėtinė raketà ↑ *raketa*.

priešrakėtinės gynybos įveikimas ↑ *įveikimas*.

priešrakėtinis kompleksas ↑ *kompleksas*.

prieštankinė artilerija ↑ *artilėrija 2*.

prieštankinė bōmba ↑ *bomba 1*.

prieštankinė gynyba ↑ *gynyba*.

prieštankinė ginkluōtė ↑ *ginkluotė*.

prieštankinė granatà ↑ *granata 1*.

prieštankinė sausumōs minà ↑ *sausumos mina 2*.

prieštankinė pasala ↑ *pasala 2*.

prieštánkinė patránka ↑ *patranka*.

prieštánkinė rañkinė granatà ↑ *granata 1, rankinė granata*.

prieštánkinė užtvàra ↑ *užtvàra*.

prieštánkinė valdomoji raketà (PTVR) ↑ *raketa*.

prieštánkinis griovỹs ↑ *griovỹs*.

prieštánkinis kúopos atramõs pũnkta ↑ *atramos punktas*.

prieštánkinis mázgas ↑ *mazgas*.

prieštánkinis minų laũkas ↑ *minų laukas*.

prieštánkinis rajõnas, anti-tank area, противотанковый район – *ist. inžineriškai įrengtas vietovės ruožas, kuriame išdėstyti prieštankinės arba patrankų artilerijos ir kt. prieštankinių priemonių vienetai su bendraja ugnies sistema ir valdymu; vienas iš prieštankinės gynybos elementų II pasaul. karo metu. Δ būdavo sudaromas šaulių pulkuose, divizijose, korpusuose ir armijose. Juose būdavo prieštankinė (patrankų) artilerija (nuo kelių baterijų iki pulko arba brigados), kartais tankai, savaeigiai artilerijos įrenginiai, kulkosvaidžiai, liepsnosvaidžiai ir pionierių padaliniai. Δ matmenys: nuo 1 km pagal frontą ir į gilumą iki 4–6 km pagal frontą ir 2–3 km į gilumą.*

prieštánkinis rakètų komplėksas ↑ *rakėtų kompleksas*.

prieštánkinis rezėrvas ↑ *rezervas 2*.

prieštánkinis savaeĩgis įrenginỹs, anti-tank self-propelled mount, противотанковая самоходная установка – savaeigis pabũklas tankams ir kt. judantiems šarvuotiesiems taikiniams naikinti. Tai artilerijos kovos mašina su tanko, vikšrinio vilkiko ar šarvuočio važiuokle. Δ būna visas šarvuotas (dengtasis) ir iš dalies šarvuotas (nedengtasis ir pusiau dengtas); bokštinis ir bebokštis. Pagr. taktiniai techniniai duomenys: pabũklo kalibras 90–105 mm, šarvamušio arba kumuliacinio sviedinio masė 10–15 kg, veiksmingasis šaudymo nuotolis iki 1500 m, bendroji masė 7,5–23 t. Labiausiai paplitę Vokietijos 90 mm Δ „Jagdpanzer“, JAV 90 mm M56 „Scorpion“ ir Austrijos – 105 mm „K“.

prieštánkinis sraigtàsparnis ↑ *sraigtasparnis*.

prieštánkinis šautuvas ↑ *šautuvas*.

prieštorpėdinis tiñklas ↑ *tinklas 2*.

prieštràlinė jũrų minà ↑ *jũrų mina 2*.

prieštranspòrtinė sausumõs minà ↑ *sausumos mina 2*.

prieštranspòrtinė užtvàra ↑ *užtvàra*.

priešvėjinė pusė, windward side, наветренная сторона – vietovės pusė, iš kurios pučia vėjas. Δ nuo brand. sprogo nesusidaro radioakt. taršos zona (išskyrus brand. sprogo rajoną), nuo chem. ginklo panaudojimo rajono – chem. taršos zona.

priėtaisai, instruments, devices, apparatuses, приборы – matavimo įtaisai informacijai gauti, analizuoti, apdoroti ir teikti; karyboje naudojamos reguliavimo ir valdymo priemonės. Δ skiriami pagal paskirtį – matavimo, kontrolės, reguliavimo, valdymo, skaiėiavimo, stebėjimo, taikymo ir kt.; pagal veikimo principà – mechaniniai, optiniai, elektroniniai, elektromechaniniai, optiniai elektroniniai ir kt.; pagal darbo režimà – rankiniai, pusiau automatiniai ir automatiniai; pagal transportabilumà – nešiojamieji, vežiojamieji ir stacionarieji; pagal panaudojimo sritį – ↑ *ugnies valdymo prietaisai*, ↑ *stebėjimo ir žvalgybos prietaisai*, ↑ *radiacinės ir cheminės žvalgybos prietaisai*, ↑ *zeninės artilerijos prietaisai*, šaudymo valdymo prietaisai ir kt. Dar ↑ *artilėrijos prietaisai*, *matavimo prietaisai*, *optinis elektroninis prietaisai*, *optinis prietaisai*.

prijungĩmas ↑ *aneksija*.

prikabĩnto króvinio skraidĩnimas ↑ *skraidinimas 2*.

principinė veiksmũ schemà ↑ *schema*.

prioritėtinis reikalãvimas, priority call, первоочередное требование – reikalavimas pirmiausia teikti ugnį kariniam vienetai, kuriam tokia ugnis turi būti užtikrinta. Ppr. nėra stebėtojo, ryšio ir ryšio karininko. Tiesioginės paramos arba priskirtas artilerijos vienetas pagal šį reikalavimą gali būti priskirtas kitam vienetai tam tikrai užduočiai ir/arba nustatytam laikotarpiui.

pripylĩmas, filling, fuelling, заправка – 1. tiekimo vienetas degalų poreikiui apskaiėiuoti ir jais aprũpinti. Lėktuvams, sraigtasparniams, tankams, PKM ir laivams Δ – suminis degalų kiekis, telpantis į degalų sistemos bakus (cisternas); ratinei technikai (automobiliams, šarvuoėiams ir pan.) – degalų kiekis, užtikrinantis nustatytà mašinos veiksmų spindulį. Dar ↑ *pripylimo įranga*.

2. automobilių, orlaivių, tankų ir kt. karo technikos bakų papildymo degalais procesas.

pripylimo įranga, fuelling equipment, заправочное оборудование – specialieji agregatai, sistemos ir įranga degalams ir tepalams į kovos ir transporto mašinas (degalams ir specialiesiems skysčiams ir suslėgtosioms ar suskystintosioms dujoms į orlaivius) pilti. Δ gali būti stacionarioji ir judrioji. Dar ↑ *benzinvežis, degalų pilstytuvai*.

pripučiamoji vältis ↑ *valtis*.

pripūtimas, supercharging [supercharge], наддув – 1. perteklinio slėgio sudarymas skystojo kuro raketų variklių kuro bakuose normaliam variklio darbui visais režimais užtikrinti.

2. perteklinio slėgio sudarymas vidaus degimo variklių oro siurbimo žiotyse. Pripučiant iki 45% didinama variklio galia, kompensuojamas oro trūkumas dideliame aukštyje.

prisitaikymas prie aukščio, altitude acclimatization, приспособление организма к высоте – lėtas fiziologinis prisitaikymas prie aukščio ilgesnį laiką būnant sumažėjusio atmosferos slėgio sąlygomis.

priskyrimas, attachment, придание, прикомандирование, подчинение – 1. karių ar karinių vienetų laikinas paskyrimas į kitą struktūrą. Pagal priskyrimo įsakymo apribojimus karinio darinio ar karinio vieneto vadas priskirtiesiems taiko tuos pačius vadovavimo ir valdymo įgaliojimus, kaip ir visą laiką jam pavaldiems kariams ar kariniams vienetais. Tačiau atsakomybė už personalo rotaciją ar laipsnių suteikimą ppr. paliekama kariniam dariniui ar kariniam vienetai, kuriems jie priklausė iki priskyrimo.

2. asmenų paskyrimas vykdyti laikinas arba papildomas funkcijas, susijusias su apgyvendinimu, maitinimu, skrydžių aptarnavimu.

priskirtasis vienetas ↑ *vienetas 1*.

pritėmdytasis apšvietimas ↑ *apšvietimas 2*.

pritvirtinimas, tie-down, lashing, securing, крепление – krovinio pritvirtinimas prie transporto priemonės virvėmis, kabeliais ar kt. būdais taip, kad krovinyms negalėtų judėti transportavimo metu.

privālojami karo tarnýba ↑ *karo tarnýba*.

privālojami pradinė karo tarnýba ↑ *karo tarnýba, privalomoji karo tarnýba*.

priverstinis įplaukimas, forced sailing, вынужденный заход – paprotinė taisyklė, numatanti karo laivų teisę upatingomis aplinkybėmis (avarija, stipri audra jūroje, medicinos pagalbos poreikis ir t. t.) įplaukti į užsienio valstybių vandenį ir uostus negavus išankstinio leidimo, tačiau pranešant apie tai pakrantės valstybės uostų vadovybei.

priverstinis tūpimas ↑ *tūpimas*.

prizas, prize, приз – *jūr. teis.* karo eigoje užgrobtas priešo laivas ir jo krovinyms, neutralios valstybės prekinis laivas, kurio krovinio didesnę dalį sudaro karinė kontrabanda, t. p. neutralios valstybės vėliavos laivas, pažeidęs neutraliteto taisykles. Hagos konvencija (1907) numatė steigti specialiuosius (prizų) teismus ginčams dėl laivų užgrobimo nagrinėti.

procedūrinis žodis, procedural word, процедурное слово – tam tikros reikšmės žodžiai, vartojami radiotelefoniniuose ryšiuose. Vartojant Δ, užmezgamas ryšys ir keičiamasi informacija radijo tinklais.

profesinė karo tarnýba ↑ *karo tarnýba*.

profesinės karo tarnýbos sutartis ↑ *sutartis 2*.

profilaktinė dezinfekcija ↑ *dezinfekcija*.

profilaktinė techninė priežiūra ↑ *techninė priežiūra 5*.

prognozavimas, prediction, прогнозирование – tam tikrais duomenimis paremtas numatymas, kokia bus reiškinio eiga ir rezultatas. Gali būti cheminės, radiacinės ir kt. situacijos, įvairių naikinimo priemonių naudojimo padarinių ir kt. Δ

cheminės situācijas Δ, chemical situation prediction, прогнозирование химической обстановки – galimo chem. smūgio arba chem. avarijos poveikio kariuomenei ir gyventojams įvertinimas. Δ atliekamas prieš chem. smūgį (avariją), jo metu ir po jo. Prognozuojant chem. situaciją, kai priešas panaudojo chem. ginklą, nustatomos chem. ginklo naudojimo priemonės, taršos rajonų dydis, galimi pažeidimo objektai, galima situacija karinių vienetų išsidėstymo ir veiksmų rajonuose, galimi karių nuostoliai. Prognozuojant chem. avarijos padarinius, įvertinama situacija, kuri gali susidaryti įvairiomis avarijos ir meteorologinėmis sąlygomis, numatomi galimi karinių vienetų ir gyventojų veiksmai.

māsinio naikinimo ginklų naudojimo padarinių Δ, prediction of mass destruction weapons effects, прогнозирование последствий применения оружия массового поражения – apytikris situācijas, susiklosčiusios dėl priešo brand., chem. ir biol. ginklų panaudojimo, išaiškinimas ir įvertinimas. Atliekamas matematiniais metodais, remiantis duomenimis apie MNG rūši, naudojimo mastą, vietą ir laiką, savo kariuomenės padėtį, vietovės, klimatinės ir meteorologines sąlygas. Δ tikslas – nustatyti galimus nuostolius, parengti sprendimą dėl pajėgų tolesnių veiksmų ir priemonių išsiaiškinant jų kovos gebą ir likviduojant MNG naudojimo padarinius. Prognozavimo rezultatus tikslina pagal inžinerinės, RChB žvalgybos duomenis. Dar ↑ *branduolinio poveikio įvertinimas*.

radiacinės situācijas Δ, prediction of radiation situation, прогнозирование радиационной обстановки –

programavimas

orientacinis rad. situacijos, susidariusios priešui panaudojus brand. ginklą arba įvykus rad. avarijai, išsiaiškinimas ir įvertinimas. Δ atliekamas įvertinus meteorologines sąlygas brand. ginklo panaudojimo (rad. avarijos) rajonuose ir radioakt. debesies pėdsake, t. p. nustačius brand. sprogimų laiką, epicentrus (antžeminio ir antvandeninio kontaktinių sprogimų centrus), galią ir rūšį (rad. avarijos laiką ir pobūdį). Prognozuojant rad. situaciją, nustatomos ir žymimos žemėlapyje (schemoje) radioakt. taršos zonos karinių vienetų veiksmų rajonuose; įvertinamos apšvitos dozės, kurias gali gauti kariai, veikdami šiomis sąlygomis; numatomi veiksmai, užtikrinantys mažiausią karių apšvitą. Δ atliekamas iki brand. ginklo naudojimo (rad. avarijos) ir po brand. sprogimų (avarijos). Tikslus rad. situacijos įvertinimas atliekamas pagal rad. žvalgybos duomenis.

programavimas, programming, программирование – 1. programos sudarymas tam tikram tikslui.

2. *komp.* problemos sprendimo formalizuoto algoritmo kompiuteriui priimtina forma parengimas.

progrāminė įranga, software, програмное оборудование – *komp.* programų rinkinys ar sistema. Δ apibrėžia kompiuterinės sistemos veikimo logiką ir kalbą. Loginiu būdu paskirstomas duomenų apdorojimo procesas ir kompiuteriui pateikiama instrukcijų seka, t. y. ką, kaip ir kada daryti: valdyti kompiuterinės sistemos techninę įrangą, atlikti norimą užduotį ir pateikti duomenų apdorojimo rezultatus – informaciją. Kuriamą dviejų pagr. tipų Δ: sisteminė (*System Software*) – valdymo programos, skirtos valdyti kompiuterinės sistemos išteklius, t. y. techninę ir programinę įrangą; taikomoji (*Application Software*) – programos, skirtos tenkinti vartotojo poreikius.

projėkcija, projection, проекция – *kart.* pagal matematinius dėsnius plokštumoje sudarytas kartografinis tinklas (dienovidinių ir lygiagrečių), pagal kurį žemėlapyje vaizduojamas Žemės rutulio paviršius. Skiriama ↑ *kartografinė*, Merkatoriaus, žemėlapio ir kt. *projėkcija*. Dar ↑ *projėkcijos zona*.

projėkcijos zona, projection zone, зона проекции – universaliojoje skersinėje Merkatoriaus (UTM) projėkcijoje Žemės paviršiaus dalis ant atraminio elipsoido (sferoido) ribojama dienovidinių, kurių geodezinių ilgumų skirtumas lygus 6°, ir lygiagrečių, kurių geodezinių platumų skirtumas lygus 6° (8° – skirstant 1 : 1 000 000 mastelio žemėlapio lapais). Naudojama objektų vietai Žemės paviršiuje ir žemėlapyje nustatyti ir nurodyti. Δ žymima nurodant šešių laipsnių zoną pagal geodezinę ilgumą (vienženkliai arba dviženkliai arabišku skaičiumi, pvz., 1, 2, ..., 34...) ir eilę pagal geodezinę platumą (viena iš lotynų abėcėlės didžiųjų raidžių, pvz., A, ..., U, V...). Lietuvos teritorija užima keturias Δ: 34U, 35U, 34V ir 35V. Δ, kurioje yra lape vaizduojama teritorija, nurodyta kiekviename žemėlapio lape žemėlapio nuorodų lentelėje.

projėkcinis žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

projektavimas, projection, designing, planning, проектирование – *tech.* kompleksinės techninės dokumentacijos (projekto) rengimo ir įforminimo procesas, apimantis taktinį, techninį ir ekonominį pagrindimą, skaičiavimus, brėžinius, sąmatas ir kt. medžiagą, reikalingą naujų ginklų ir kovos technikos pavyzdžių gamybai ir eksploatavimui. Kuriant karo techniką, pradinis projektavimo dokumentas – taktinė techninė užduotis. Pradinis šaunamojo ginklo ir nevaldomųjų raketų projektavimo etapas – balistinis projektavimas.

balistinis Δ, ballistic projection, баллистическое проектирование – skaičiavimai, atliekami pradiniam šaunamojo ginklo pavyzdžių ir nevaldomųjų raketų kūrimo etape; jo tikslas – nustatyti tinkamiausius ginklo balistinius ir konstrukcinius parametrus, kurie atitiktų taktinius techninius reikalavimus. Δ nustato ginklo pavyzdžio tolesnio projektavimo pradinius duomenis.

propagānda, propaganda, пропаганда – išplatinta informacija, mintys ir doktrinos arba specialus kreipimasis kurios nors žmonių grupės nuomonei, nuostatoms, požiūriui ar elgesiui paveikti, kai jų skleidėjai siekia tiesioginės ar netiesioginės naudos. Skiriama juodoji, pilkoji ir baltoji Δ: juodoji – skleidžiama iš kitų, o ne tikrų šaltinių; pilkoji – nenurodanti jokio šaltinio; baltoji – platinama ir pripažinta skleidėjo arba akredituotų šaltinių.

próšvaisa, *klirensas*, overhead clearance, clearance, дорожный просвет, клиренс – 1. vertikalus atstumas tarp kelio paviršiaus ir kliūtis virš kelio.

2. atstumas nuo žemės paviršiaus iki mašinos žemiausio taško, neskaitant ratų (vikšrų); mašinos važumo rodiklis. Būna kovos mašinų su reguliuojama prošvaisa.

protazānas, protasan, протазан – *ist.* ietis su plokščiu ir ilgu metaliniu antgaliu, uždėtu ant ilgo koto (2,5 m ir ilgesnio). XVI a. Δ – kunigaikščių ir kt. didikų ginklas, XVII a. – monarchų apsaugos ginklas. Rusijoje atsirado XVII a. ir buvo naudojamas kaip karininkų garbės ginklas; jo antgalis buvo puošiamas ornamentais, herbais ir pan. Vad. esponentu išliko ginkluotėje iki XIX a. pr.

protokòlas, protocol, протокол – *tarpt.* *teis.* vienas iš tarptautinių sutarčių priedų, kuriais jos papildomos arba iš dalies pakeičiamos. Δ gali būti išreikšti svarbūs daugiašaliai ar dvišaliai susitarimai, pvz., Ženevos konvencijų (1949) du papildomi protokolai (1977) dėl ginkluotų konfliktų aukų apsaugos.

protònas, proton, протон – elementarioji branduolio dalelė, turinti teigiamąjį krūvį. To paties chem. elemento branduoliai turi vienodą protonų skaičių, kuriam atitinka branduolio krūvis (atominis skaičius).

prožektorius, searchlight, прожектор – prietaisas, kreipiantis kur nors šviesos srautą. Skiriamas tolimojo veikimo (zenitinis), užliejančios šviesos (atviroms teritorijoms – aerodromams, prieplaukoms, geležinkelio stotims ir kt. – apšviesti) ir signalinis Δ. Pirmą kartą buvo panaudotas rusų–japonų kare ir plačiai naudojamas per I ir II pasaul. karus.

psichinė atakà ↑ *ataka*.

psichològinė operacija ↑ *operacija 2*.

psichològinė situacija ↑ *situacija*.

psichològinis rengimas ↑ *rengimas 2*.

psichotròpinė nuodingoji mēdžiaga ↑ *nuodingoji medžiaga*.

pūgà, snowstorm, вьюга – smarkus sniego pustymas; meteorologinis reiškinys. Kyla, kai sninga ir pučia smarkus (> 10 m/s) vėjas arba kai vėjas pučia virš purios sauso sniego dangos. Blogina matomumą. Smarki Δ kartais turi gaivalinių nelaimių požymių. Ppr. tai būna tada, kai sninga ne trumpiau kaip 12 val., o vėjo greitis viršija 15 m/s. Δ trikdo automobilių ir geležinkelio transporto eismą. Neretai sutrinka komunalinio ūkio ir ryšių įstaigų darbas, pažeidžiamas normalus gyvenviečių ir net miestų gyvenimas. Krintant šlapdribai, šalant, pučiant uraganiniam vėjui, apledėja elektros, ryšių linijos, elektrinio transporto kontaktinis tinklas, stogai, įvairios atramos ir konstrukcijos, dėl to griūva, trūkinėja objektai, lūžta medžiai. Δ trukdo ir kovos veiksams.

pūliuojamoji nuodingoji mēdžiaga ↑ *nuodingoji medžiaga*.

pūlka, regiment, полк – karinis vienetas; pagr. daugelio valstybių GP taktinis ir administracinis vienetas. Pagal kovinę sudėtį užima tarpinę padėtį tarp bataliono ir brigados. Ppr. būna junginių (pvz., divizijos) sudėtyje, kartais ir atskirasis. Pz., bendrųjų pajėgų diviziją sudaro pėstininkų (motorizuotųjų pėstininkų, motorizuotųjų šaulių ir kt.), tankų, artilerijos, zenitinių raketų ir kt. Δ. Priklausomai nuo GP (pajėgų) rūšies gali kautis bendrajame, oro, OEG mūšyje arba remti kovos veiksmus. Pirmą kartą terminas „Δ“ atsirado Rusijoje X a., V. Europos šalyse – XVI a., plačiai paplito XVIII a. II pus. Δ buvo arba yra visose GP ir pajėgų rūšyse. Pulkai buvo tarpukario Lietuvos kariuomenėje. Šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje yra Mokomasis pulkas.

Sausumos pajėgose žinomi tokie pulkai: motorizuotųjų pėstininkų (pėstininkų), motorizuotųjų šaulių (šaulių), mechanizuotieji, tankų, savaeigės artilerijos, parašiotų desantiniai (oro desantiniai), šarvuotosios kavalerijos (kavalerijos), artilerijos, zenitinės artilerijos, zenitinių raketų, radiotechniniai, sraigtasparnių ir kt. Šiuolaikinėse kariuomenėse yra mechanizuotieji (Prancūzija, Turkija, Japonija ir kt.), motorizuotųjų pėstininkų (Vokietija ir kt.), motorizuotųjų šaulių (Rusija ir kt. NVS šalis), tankų, artilerijos, zenitinių raketų, žvalgybos ir kt. pulkai. Šarvuotosios kavalerijos Δ yra JAV, Prancūzijos, Italijos ir kt. kariuomenėse; jie ginkluoti šiuolaikiniais ginklais ir šarvuotąja kovos technika, o jų pavadinime tradiciškai išlikęs žodis „kavalerija“ tikrai pažymi jų judrumą. Šiuolaikinį bendrųjų pajėgų pulką sudaro vadovybė, štabas, 3–4 koviniai batalionai, artilerijos, prieštankinis, OEG, paramos ir aprūpinimo padaliniai. Pz., Rusijos motorizuotųjų šaulių pulką sudaro 3 motorizuotųjų šaulių batalionai, tankų batalionas, artilerijos divizionas, PTVR, zenitinių raketų baterijos, specialiuųjų ir užnugario pajėgų kuopos ir būriai. Skirtingų valstybių GP pulkuose yra nuo 1800 iki 2500 karių.

Karinėse jūrų pajėgose yra jūrų pėstininkų, aviacijos ir kranto raketų ir artilerijos pulkai. Pz., jūrų pėstininkų pulką sudaro 3–4 batalionai (vienas iš jų tankų), artilerijos, minosvaidžių, prieštankiniai, zenitiniai, prieštankinių valdomųjų raketų, kovos ir užnugario paramos padaliniai.

Karinėse oro pajėgose yra įvairios paskirties aviacijos pulkai: naikintuvų, bombonešių, šturmo, sraigtasparnių, transporto ir kt. Ppr. aviacijos pulką sudaro kelios eskadrilės, kovos ir specialiosios paramos padaliniai.

pūlkininkas, colonel, полковник – SP ir KOP vyresniųjų karininkų laipsnis, aukštesnis už pulkininką leitenantą; atitinka KJP jūrų kapitonas, kai kuriose valstybėse – pirmojo rango kapitonas.

pūlkininkas leitenántas, lieutenant-colonel, *amer.* lieutenant colonel, подполковник – SP ir KOP vyresniųjų karininkų laipsnis, aukštesnis už majorą; atitinka KJP komandoras, kai kuriose valstybėse – trečiojo rango kapitonas.

pūlkininkas leitenántas ↑ *pulkininkas*.

pūnkta, point, пункт – 1. svarbi kuriuo nors požiūriu vieta, pvz., geodezinis, kontrolinis, technikos kontrolės, praleidžiamasis, stebėjimo, valstybės sienos perėjimo ir kt. Δ. Dar ↑ *atramos punktas*.

artilèrijos geodèzinis Δ, artillery survey control point, артиллерийский геодезический пункт (репер) – taškas, kurio koordinatės ir aukštis yra žinomi ir iš kurio yra t. p. žinomi nurodytų orientyrų azimutai.

artilèrijos ugnies valdymo Δ, artillery fire control point, пункт управления огнем артиллерии – valdymo punktas, rengiantis ir valdantis baterijos (diviziono) ugnį. Δ išsidėsto baterijos ugnies pozicijoje (netoli vienos iš baterijų ugnies pozicijų), valdymo mašinoje ar ant žemės. Δ sudaro vyresnysis baterijos karininkas (diviziono štabo viršininkas) su valdymo grupe. Δ rajone išskleidžiamas meteorologinis baterijos (diviziono) postas.

geodèzinis Δ, geodetic point, геодезический пункт – geodezinis ↑ *ženklas* su apsaugos zona, skirtas geodeziniams parametrų Žemės paviršiuje saugoti; jo koordinatės (stačiakampės ir geografinės) ir absoliutusis aukštis nustatomi

tiksliais geodeziniais matavimais ir nurodyti geodezinių punktų koordinacių kataloge. Koordinatės gali būti nustatomos trianguliaciniu, poligonometriniu ar trilateraciniu būdais. Pastaruoju metu tam naudojama ir ↑ *globalinė padėties nustatymo sistema (GPS)*. Kiekvienas Δ įtvirtinamas geodeziniu centru, virš kurio statomas geodezinis ženklas; 500–1000 m atstumu nuo jo ppr. įrengiami 2 matomi iš centro orientavimo punktai (jie įtvirtinami centrais ir atpažinimo stulpais). Geodezinis centras, geodezinis ženklas ir orientavimo punktai sudaro geodezinį punktą. Karyboje Δ naudojami kaip atramos taškai kitų taškų padėčiai nustatyti ir nurodyti. Δ , kurio koordinatės nustatytos trianguliaciniu būdu, vad. trianguliacijos punktu, poligonometriniu būdu – poligonometriniu, stebint dangaus šviesulius – astronominiu. Dar būna artilerijos Δ . Dar ↑ *taškas 2*.

gravimètrinis Δ , gravimetric point, гравиметрический пункт – Žemės paviršiaus taškas, kurio geodezinės koordinatės ir absoliutusias aukštis žinomi ir kuriam gravimetrais arba švytuokliniais prietaisais nustatytas Žemės pagreitis.

įlaipinimo Δ , point of embarkation (POE), пункт посадки – *j. des.* pakrantės ir šalia esančios akvatorijos dalis, kurioje jūrų desantas su karo technika perkeliamas į desantinius ir transporto laivus; desanto įlaipinimo rajono dalis. Δ gali būti skiriami karinės jūrų bazės (uosto) ribose arba neįrengtuose pakrantės rajonuose.

informācijas priėmimo ir vaizdāvimo Δ , information reception and display post, пункт приема и отображения информации – OEG junginio automatizuotosios vadavietės elementas informacijai priimti ir jai vaizduoti kolektyvinio ir individualaus naudojimo priemonėmis; naudojamas situacijai įvertinti ir sprendimams priimti. Dar ↑ *informācijas vaizdavimo įtaisas*.

išlaipinimo Δ , point of debarkation, пункт высадки – *jūr. des.* pakrantės ir šalia esančios akvatorijos dalis, kurioje išlaipinamas jūrų desantas; jūrų desanto išlaipinimo rajono dalis. Δ gali būti pagr., pagalbinis, demonstratyvusis (klaidinamasis).

kontròlės Δ , checkpoint, контрольный пункт – 1. iš anksto nustatytas Žemės paviršiaus taškas judėjimui kontroliuoti, šaudymui koreguoti ir kt. užduotims vykdyti; 2. vieta, kurioje karo policija kontroliuoja transporto ar pėsčiųjų eismą taikydama eismo kontrolės priemones ir vykdydama vadovybės įsakymus ir nurodymus.

pasienio kontròlės Δ , border control point, пограничный контрольный пункт – tarptautiniame oro uoste (aerodrome), atvirame tarptautinei laivybai jūrų ir upių uoste, geležinkelio stotyje ar prie automobilių kelio įrengta vieta, kurioje patikrinimą atlieka valstybės sienos apsaugos tarnyba, muitinė ir kitos įgaliosios valstybės institucijos.

pėrkrovimo Δ , exchange [relay, transload] point, пункт перегрузки, перевалочный пункт – vieta, kurioje kroviniai perkraunami iš vieno transporto priemonių į kitas.

praleidžiamasis Δ , checkpoint, пропускной пункт – 1. kariniuose daliniuose, įstaigose, kariuomenės kontroliuojamuose rajonuose specialiai įrengtos vietos, kuriose budi kariai ir nustatyta tvarka bei vadovaudamiesi jiems skirtais dokumentais praleidžia žmones ir transportą, tikrina materialinių priemonių išvežimo ir įvežimo teisėtumą. Δ gali būti įrengiami keliuose organizuojant komendantinę tarnybą; 2. kai kurių valstybių sienos apsaugos pajėgų atskiras pasieniečių padalinys ir sienos ruoželis su esančia prie jo teritorija, kur tas padalinys atlieka savo pareigas – saugo valstybės sieną ir nustatyta tvarka per ją praleidžia žmones ir transportą.

rādijo kontròlės Δ , radio control point, пункт радиоконтроля – vienetas REP darbui kontroliuoti siekiant išvengti slaptos informacijos atskleidimo. Δ gali būti stacionarusis ir judrusis.

ryšių saugūmo kontròlės Δ , communications security point, пункт контроля безопасности связи – ryšių padalinys, skirtas kontroliuoti, kaip laikomasi nustatyto ryšių priemonių darbo režimo ir techninio eksploatavimo normų, kaip vykdomi radijo maskavimo ir slapto pajėgų valdymo reikalavimai; t. p. atskleisti radijo trukdžių šaltinius ir nustatyti jų poveikio radijo ryšiui lygį.

skirstymo Δ , distribution point, распределительный пункт – punktas, kur atsargos ir (ar) šaudmenys, gauti iš divizijos aprūpinimo punktų ar kt. karinių vienetų skirstomi pavaldiems kariniams vienetams. Skirstymo punktuose materialinės priemonės ppr. nelaikomos, gautos priemonės yra kaip galima greičiau išduodamos.

stebėjimo Δ , observation post, наблюдательный пункт – specialiai įrengta vieta stebėti priešą, draugiškąsias pajėgas ir vietovę (akvatoriją). Δ aprūpinamas atitinkamais prietaisais. Kai kuriais mūšio etapais iš stebėjimo punkto gali būti valdomos pajėgos. Artilerinis stebėjimo punktas vad. ↑ *sekykla*.

šaudmenų tiekimo Δ , ammunition supply point, пункт снабжения боеприпасами – kovos veiksmų metu batalione (kuopoje) organizuojamas punktas tiekiamiems iš užnugario ginklams ir šaudmenims priimti, jiems laikyti, iš dalies parengti naudoti ir padaliniais tiekti.

tėchnikos kontròlės Δ , technical control post, контрольно-технический пункт – karinio vieneto parko elementas, skirtas eksploatuojamųjų mašinų techninei būklei, techniniams ir eismo dokumentams tikrinti.

tėchninio stebėjimo Δ , technical observation post, пункт технического наблюдения – techninės paramos padalinys, sudaromas mūšio metu sugadintoms mašinoms mūšio lauke aptikti, jų priklausomybei, gedimo pobūdžiui ir

išgabavimo būdai nustatyti. Sudaromas tankų ir motorizuotųjų pėstininkų batalionuose, kartais ir kuopose. Δ skiriamos visureiškės šarvuotosios mašinos, ryšių priemonės, stebėjimo ir naktinio matymo prietaisai, navigacinė aparatūra.

tiekimo Δ, supply point, пункт снабжения – vieta, kur materialinės priemonės išduodamos mažais kiekiais, pvz., šaudmenų Δ.

ugniės valdymo Δ, fire control point, пункт управления огнем – ugnies valdymo grupės darbo vieta, įrengta kovos mašinoje arba vietovėje (apkase). Δ gali būti automatizuotas arba aprūpintas tiktai mechaninėmis ugnies valdymo priemonėmis. Δ įrengiamas antžeminės ir zenitinės artilerijos vienetuose (ugnies pozicijose). Dar ↑ *grupė*.

valstybės sienos pėrėjimo Δ, frontier crossing point, пункт перехода государственной границы – pagal tarptautinę sutartį tarp gretimų valstybių įsteigta valstybės sienos kirtimo sausuma vieta, apimanti valstybei priklausanti pasienio kontrolės punktą ir analogiškos paskirties gretimos valstybės objektą.

2. specialiai kokiems nors veiksams ar darbams skirta vieta, pvz., evakavimo, maitinimo, specialiojo švarinimo, vandens tiekimo ir kt. Δ. Dar ↑ *medicinos punktas, surinkimo punktas*.

degazavimo Δ, decontamination station, дегазационный пункт – aprangos, ekipuotės ir IAP degazavimo ir dezinfekavimo vieta. Specialusis švarinimas atliekamas degazavimo mašinos. Δ įrengiamas netoli užterštų daiktų sutelkimo vietos arba kariuomenės specialiojo švarinimo rajono.

evakavimo Δ, evacuation station, эвакуационный пункт – 1. medicinos įstaiga, karo metu teikianti specializuotą medicinos pagalbą sužeistiesiems ir ligoniams bei juos parengianti evakuoti; 2. civilinės saugos ir gelbėjimo sistemoje – evakuojamų gyventojų surinkimo vieta.

maitinimo Δ, food point, продовольственный пункт – nuolatinis etatinis arba laikinasis padalinys kariams karštu maistu, maisto produktais ir vandeniu aprūpinti. Lauko sąlygomis Δ sudaro brigadų (pulku) ir batalionų etatiniai logistikos padaliniai.

pradinis Δ, point of departure, исходный пункт – sąlyginis maršruto atskaitos taškas, kurį praėjus pagr. pajėgų voros priešakinei mašinai, pradedamas skaičiuoti žygio laikas.

rezervo priėmimo ir paskirstymo Δ, reserve acceptance and distribution point, пункт приема и распределения резерва – rezerviniuose kariniuose vienetuose organizuojamas padalinys rezervo kariams ir rekvizuojamai technikai priimti išskleidžiant vienėtą iš taikos į karo meto etatus.

sanitārinio švārinimo Δ, decontamination shower facility [station], пункт санитарной обработки – ekipuotas ir parengtas pastatas ar tinkama vieta, kur kariai yra visiškai švarinami nuo chem., biol. ar radioakt. teršalų; specialiojo švarinimo punkto (rajono) elementas.

specialiojo švārinimo Δ, special decontamination point, пункт специальной обработки – kovos technikos, ginkluotės, transporto ir kt. materialinių priemonių degazavimo, dezaktyvavimo, dezinfekavimo ir karių sanitarinio švarinimo vieta; specialiojo švarinimo rajono elementas.

taršos kontrolės Δ, contamination control point, контрольно-пропускной пункт зоны заражения – taršos kontrolės ribos dalis, kur kariai reguliuoja įėjimą į taršos rajoną ir išėjimą iš jo.

tėchninės priežiūros ir remonto Δ, maintenance point, пункт технического обслуживания и ремонта – sudedamoji karinio vieneto parko dalis technikai prižiūrėti ir taisyti.

vandėis tiekimo Δ, water supply point, пункт водоснабжения – vandens išgavimo, valymo, laikymo ir išdavimo vieta. Apibūdinamas išgaunamu vandens kiekiu (m³/h, m³/para). Δ įrengiamas prie veikiančių ir įrengiamų artezinių grėžinių, šulinių, šaltinių ir kt.

puolamasis minų laūkas ↑ *minų laukas*.

puolamasis mūšis ↑ *mūšis*.

puolamieji veiksmai prieš mināvima, offensive mine countermeasures, наступательные противоминные действия – puolamieji veiksmai siekiant sutrukdyti priešui sėkmingą mināvima.

puolamóji operācija, offensive operation, наступательная операция – laiku, vieta, užduotimis ir tikslais susiję ir suderinti junginių kovos veiksmai, kurie vykdomi pagal vieną planą ir sumanymą siekiant sutriuškinti priešo pajėgų grupuotę ir užimti jo ginamą teritoriją strateginėmis ar operacinėmis kryptimis. Pagal mastą Δ gali būti strateginė ir operatyvinė, armijos ir fronto; pagal laiką – pirmoji ir paskesnioji.

ārmijos Δ, army offensive operation, армейская наступательная операция – lauko (bendrųjų pajėgų, tankų) armijos operacija, kurios tikslas – sutriuškinti priešo grupuotę ir užimti operatyvinės reikšmės rajonus (objektus). Ppr. vykdoma armijų grupės (fronto) operacijos metu sąveikaujant su kt. armijomis, armijų grupės (fronto) pajėgomis, o pajūrio kryptimis – ir su laivyno pajėgomis; atskiromis operacinėmis kryptimis armija gali vykdyti savarankišką operaciją. Δ sudaro pajėgų 1-ojo ir 2-ojo ešelonų, raketų ir artilerijos, aviacijos, OEG pajėgų, specialiųjų pajėgų ir armijos rezervų veiksmai: priešo naikinimas ugnimi ir elektroninis jo REP ir sistemų slopinimas, pajėgų perėjimas į puolimą ir jo plėtimas, priešo gynybos

pralaužimas, jo grupuočių skaidymas, apsupimas ir triuškinimas, kontrsmūgių atrėmimas, numatytų ruožų užėmimas. Δ eigoje ar jai pasibaigus armija gali gauti paskesnės operacijos užduotį. Δ prasidėjo XVIII a., kai pasireiškė armijos junginių savarankiškumas. I pasaul. kare susiklostė kaip operatyvinių kovos veiksmų, vykdomų pagal bendrą planą, forma.

fronto Δ, front offensive operation, фронтальная наступательная операция – NVS fronto operacija, kurios tikslas – sutriuškinti priešų grupuotę ir užvaldyti jo teritoriją viena strategine arba keliomis operacinėmis kryptimis sausumos karo veiksmų teatre. Δ gali būti sudedamoji strateginės operacijos karo veiksmų teatre dalis arba vykdoma savarankiškai. Δ gali būti vykdoma naudojant ar nenaudojant brand. ginklo. Operatyvinę fronto rikuotę gali sudaryti 1–2 ešelonai, raketų ir artilerijos, fronto aviacijos, OEG, specialiųjų pajėgų grupuotės, oro ir jūrų desantai, prieštankiniai rezervai ir judriosios užtvarų rinktinės, įvairūs rezervai ir užnugario grupuotės.

puolamóji oro erdvės gynybos operacija ↑ operacija 2.

puolamóji raškinė granatà ↑ granatà 1, raškinė granatà.

puolimas, offensive, attack, наступление – kovos veiksmų rūšis. Puolant triuškinamas priešas ir užimami svarbiausi vietovės ar kiti objektai. Δ turinys: priešų naikinimas (slopinimas) ugnimi, ryžtinga ataka, veržlus pajėgų judėjimas į priešų gynybos gilumą, karių kovimas ir ėmimas į nelaisvę, ginklų ir kt. karo technikos naikinimas ir grobimas, numatytų rajonų (ruožų, objektų) užėmimas. Δ vykdomas operacijomis, kautynėmis, mūšiais ir kt. kovos veiksmų formomis. Sausumoje galima pulti besiginantį priešą, puolantį priešą (pasitiktinis ↑ mūšis, pasitiktinės kautynės) arba besitraukiantį priešą (↑ persekiojimas). Ypatinga puolimo rūšis – ↑ kontrpuolimas. Δ gali prasidėti po pajėgų priartėjimo iš gynybos gilumos (Δ iš gilumos, Δ iš nuolatinės dislokavimo vietos), pajėgoms pereinant iš gynybos į puolimą (Δ iš artumos), priešų aprūpinimo juostos įveikimu arba gynybos pralaužimu. Puolimo metu priešas naikinamas ugnimi tam tikrais periodais: ↑ rengimas ugnimi, ↑ parama ugnimi, ↑ palyda ugnimi. Δ gali būti taktinio, operatyvinio ir strateginio masto; vykti dieną ir naktį. Puolimo metu dažnai naudojamas priešų ↑ apglėbis ir ↑ apėjimas, naudojami oro ir jūrų desantai. Vietovės ir klimatinės sąlygos lemia puolimo ypatumus (puolimas ypatingomis sąlygomis). Dar skiriamas klaidinamasis Δ, Δ nepagrindine kryptimi, ribotais tikslais, sueinančiomis kryptimis.

artilėrinis Δ, artillery offensive, артиллерийское наступление – psn. pagr. artilerijos kovos veiksmų forma puolamojoje operacijoje (mūšyje); nuolatinė pėstininkų ir tankų artilerinė parama visuose puolimo etapuose. Δ pirmą kartą buvo panaudotas per II pasaul. karą 1941. Δ buvo skirstomas į 3 periodus: artilerinį atakos rengimą, artilerinę atakos paramą, artilerinį pėstininkų ir tankų veiksmų aprūpinimą priešų gynybos gilumoje. Ataką rengdavo artilerijos ugnimi visoje priešų gynybos gilumoje (8–10 km) ir remdavo ugnies banga, nuosekliu ugnies telkimu į taikinius arba derindavo ugnies bangą ir nuosekliu ugnies telkimą. Kai pėstininkai ir tankai puldavo priešų gynybos gilumoje, dalis artilerijos keisdavo ugnies pozicijas, o dalis likdavo senose pozicijose ir ugnimi remdavo puolančiuosius. Vėliau 3-iasis periodas buvo pavadintas pėstininkų ir tankų artilerine palyda kaunantis priešų gynybos gilumoje. Atsiradus ir išstobulėjus kitoms galingoms ugnies priemonėms (brand. ginklui, raketoms, aviacijai), artilerinį puolimą pakeitė ↑ artilėrinis rengimas, artilerinė ↑ parama ir artilerinė ↑ palyda.

aviacinis Δ, air offensive, авиационное наступление – psn. karo aviacijos kovinis naudojimas SP puolamųjų operacijų metu. Aviaciniame puolime skiriami du etapai: aviacinis atakos rengimas (kartais dar būna išankstinis ir tiesioginis parengimas) ir aviacinė puolimą rengiančių pajėgų parama (palyda). Dabar – ↑ aviacinis rengimas, ↑ aviacinė parama, aviacinė ↑ palyda.

branduolinis Δ, nuclear offensive, ядерное наступление – brand. ginklo naudojimas karo pradžioje. Δ gali būti keli masiniai brand. smūgiai, kurie gali trukti kelias paras, kol bus išnaudotos pagr. brand. šaudmenų atsargos. Δ sėkmę lemia pirmasis netikėtas masinis brand. smūgis visai priešų kariuomenės kovos rikiuotei ir derinamas su įprastinio ginklo ugnimi (smūgiais). Pagr. pirmojo smūgio tikslas: svarbiausių priešų kovinių grupuočių, vadovavimo ir valdymo sistemų naikinimas; priešų brand. ginklo naikinimas; mūšio lauko izoliavimas; priešų gynybos svarbiausios linijos pralaužimas ir kontrsmūgių (kontratakų) žlugdymas. Dar ↑ smūgis.

klaidinamasis Δ, holding attack, ложное наступление – puolimas, kurio tikslas – sulaukyti priešą jo pozicijose, nusižvalyti tikrąją puolimo vietą, neleisti sustiprinti vienetus pagr. puolimo kryptimi ir (ar) priversti panaudoti savo rezervus anksčiau, ne lemiamoje vietoje.

Δ **dykumoje**, desert offensive, наступление в пустыне – puolimas ypatingomis dykumos sąlygomis, paprastai plačiu frontu ir atskiromis kryptimis, vedančiomis į gyvybiškai svarbius rajonus ir objektus. Puolimui dykumoje būdinga kova už kelių mazgus, oazes, vandens šaltinius ir kt. svarbius objektus. Užduočių gylis ir puolimo juostos (barų) plotis ppr. didesnis nei įprastomis sąlygomis. Pajėgų grupuotės sudaromos pagal kryptis; kovos (operatyvinę) rikiuotę ešelonuojama į gilumą atsižvelgiant į sparnų dengimą ir manevravimą į priešų sparnus ir gilumą; naudojamos apeinamosios rinktinės ir oro desantai.

Δ **ypatingomis sąlygomis**, offensive in special conditions, наступление в особых условиях – puolimo organizavimas ir puolamieji veiksmai ypatingomis fizinėmis geografinėmis sąlygomis, įvairiu metu ir paros laiku. Δ gali būti: puolimas dykumoje, kalnuose, miške, naktį, pajūrio kryptimi, šiauriniuose rajonuose ir kt.

Δ iš artumōs, close-in attack, наступление из непосредственного соприкосновения с противником – pajėgų, esančių gynyboje, tiesioginiame sąlytyje su priešu, puolimo būdas. Pasiruošimas Δ pradėdamas nuo pajėgų pergrupavimą kariniams vienetams skiriuose rajonuose (ruožuose) arba kai kitos pajėgos, kurios pakeičia tiesioginiame sąlytyje esančias pajėgas, arba kartu dalyvauja puolime, iš gynybos gilumos slapta užima joms paskirtus puolimui pradinis rajonus.

Δ iš gilumōs, hasty attack, наступление с выдвиганием из глубины – pajėgų perėjimo į puolimą būdas, kai pajėgos, judančios iš pradinio (sutelkimo) rajono ar tiesiog iš žygio, nesustodamos, nuosekliai ir nustatytu atstumu iki priešo priešakinio gynybos krašto persirikiuoja iš žygio į prieškovinę ir kovos rikiuotes.

Δ iš nuolatinės dislokavimo vietos, in-place attack, наступление из пункта постоянной дислокации – pajėgų perėjimo į puolimą būdas, kai pajėgos pradeda puolimą ne iš pradinio (sutelkimo) rajono, o neužimdamos jų atlieka žygi ir užima taikos metu jiems numatytas pozicijas kovai. Būdinga pajėgoms, dislokuotoms netoli valstybės sienos.

Δ kalnuosė, mountain offensive, наступление в горах – puolimas upatingomis kalnų sąlygomis, kuris rengiamas labiausiai prieinamomis kryptimis: upių slėniais, išilgai kelių, kalnų lygietėse (plynaukštėse). Puolimui kalnuose būdinga įtemta kova už susisiekimo kelius, kalnagūbrius, perėjas, kelių mazgus, gyvenvietes. Pajėgų kovos užduotys, puolimo sparta kalnuose yra mažesni nei lygioje vietovėje. Plačiai naudojamos apeinamosios rinktinės ir oro desantai. Parengimo ugnimi metu priešas vienu ir tuo pačiu metu naikinamas visuose gynybos aukštuose.

Δ miškė, wood offensive, наступление в лесу – puolimas upatingomis miško sąlygomis, kuris dažn. rengiamas išilgai kelių ir miško proskynų derinant su apėjimais, apglėbiais ir plačiai naudojant apeinamąsias rinktines ir taktinius oro desantus. Kovos užduočių gylys ppr. mažesnis negu įprastinėmis sąlygomis. Padalinių puolimo kryptis dažnai nurodoma pagal azimutus.

Δ naktį, night attack, наступление ночью – puolimas riboto matomumo sąlygomis. Leidžia pulti netikėtai ir yra puolamosios operacijos tęsinys. Δ privalumai: mažesnė priešo aviacijos naudojimo tikimybė, mažiau veiksminga priešo ugnis, sudėtingiau manevruoti pajėgoms ir kontratakuoti, turi didelį moralinį psichologinį poveikį kariams.

Δ nepagrindinė kryptimi, secondary direction attack, наступление на второстепенном направлении – puolimas, organizuojamas siekiant neleisti priešui dalį pajėgų perdislokuoti pagr. puolimo kryptimi, suklaidinti priešą dėl draugiškųjų pajėgų smogiamo pagr. smūgio krypties ir sudaryti palankias sąlygas apeiti ir apsupti priešą sąveikaujant su pagr. pajėgomis.

Δ pajūrio kryptimi, seaside direction offensive, наступление на приморском направлении – puolimas upatingomis pajūrio sąlygomis, kuris ppr. rengiamas jungtinėmis SP ir laivyno pajėgomis. Laivyno pajėgos remia puolančias pajėgas ugnimi smogdamos ugnies smūgius priešo kranto objektams, iš jūros dengia draugiškųjų pajėgų sparnus, užtikrina savo ir trikdo priešo pajėgų ir krovinių plukdymą laivais, išlaipina jūr desantus ir kt. Plačiai naudojami oro ir jūr desantai. Manevro tikslas: izoliuoti priešą; neleisti priešą remti iš jūros; priremti priešą prie jūros ir jį sunaikinti sąveikaujant su laivyno pajėgomis.

Δ ribotais tikslais, limited-objective attack, наступление с ограниченными целями – puolimas siekiant išžvalgyti priešo gynybą, nedideliems, bet svarbiems objektams užimti ar sunaikinti.

Δ sueinančiomis kryptimis, converging axis attack, наступление сходящимися направлениями – puolimo būdas, kai pajėgos vienu metu puola pagr. ir nepagrindine kryptimis.

Δ šiauriniuose rajonuose, northern offensive, наступление в северных районах – puolimas upatingomis šiaurės rajonų sąlygomis, ppr. išilgai kelių, slėnių ir kt. prieinamomis kryptimis. Plačiai naudojamas apėjimas, apglėbis, apeinamosios rinktinės, oro, ežerų (jūrų) desantai. Pagr. pajėgų pastangos sutelkiamos svarbiems rajonams, gyvenvietėms, kelių mazgams, aukštumoms, perkėloms ir kt. objektams užimti. Kovos užduotys ppr. yra mažesnės, o puolimo juostos (zonos) – platesnės negu įprastinėmis sąlygomis. Sudaroma gili kovos (operatyvinė) rikiuotė skiriant stiprius rezervus, 2-uosius ešelonus ir apeinamąsias rinktines.

stratėginis Δ, strategic offensive, стратегическое наступление – pagr. GP strateginių veiksmų rūšis, naudojama siekiant strateginių tikslų. Δ vykdomas rengiant visų GP rūšių jungtinių strategines puolamąsias operacijas viename arba keliuose karo veiksmų teatruose (stratėginėmis kryptimis) pagal vieningą vyriausiosios vadovybės sumanymą ir planą. Δ traukinama priešo pajėgų strateginė grupuotė, o kartais išvedama iš karo viena arba kelios valstybės, užvaldomi strateginiai rajonai; tai sąlygoja esminius karinės politinės situacijos pakitimus arba karo baigtį.

tolimasis ugniės Δ, long-range fire attack, long-range harassing fire, дальнее огневое нападение – psn. artilerijos sutelktosios ugnies rūšis, naudota priešui naikinti gynyboje ir puolime per I ir II pasaul. karus. Planuojant Δ iš anksto buvo numatomi sutelktosios ugnies rajonai tikėtiniuose priešo susitelkimo rajonuose ir artėjimo maršrutuose. Δ daugiausiai dalyvavo toliašaudė patrankų artilerija, kuri išsiskleisdavo laikinosiose ugnies pozicijose arčiau priešakinio gynybos krašto. Nuo 1975 Δ pakeitė tolimasis ugnies mūšis. Dar ↑ mūšis.

puolimas dykumoje ↑ puolimas.

puolimas upatingomis sąlygomis ↑ puolimas.

puolimas

puolimas iš artumės ↑ *puolimas*.

puolimas iš gilumės ↑ *puolimas*.

puolimas iš nuolatinės dislokavimo vietos ↑ *puolimas*.

puolimas kalnuosė ↑ *puolimas*.

puolimas miškė ↑ *puolimas*.

puolimas naktį ↑ *puolimas*.

puolimas nepagrindinė kryptimi ↑ *puolimas*.

puolimas pajūrio kryptimi ↑ *puolimas*.

puolimas ribótais tikslais ↑ *puolimas*.

puolimas sueinančiomis kryptimis ↑ *puolimas*.

puolimas šiauriniuose rajonuose ↑ *puolimas*.

puolimo fronto plótis, width of attack front, ширина фронта наступления – puolančių pajėgų kovos rikiuotės ilgis nuo vieno iki kito sparno.

puolimo galimybės, offensive power, наступательные возможности – pajėgų ar karinio vieneto kovos pajėgumas, kuris sudaro prielaidas, naudojantis turima technika, ginkluote ir atsargomis, sutriuškinti tam tikrą priešą grupuotę ir užimti tam tikrą objektą ar vietovę nustatytu laiku.

puolimo juosta ↑ *juosta*.

puolimo pradinis rajonas ↑ *pradinis rajonas*.

puolimo spartà ↑ *sparta*.

puolimo sustábdymas, halt of attack, остановка наступления – dažn. priverstinė priemonė, kai tęsti puolimą yra netikslinga.

puolimo tásà, continuous flow, продолжение наступления – puolimo tęsimas atrėmus priešą kontrataką (kontrpuolimą).

puolimo tikslas ↑ *tikslas*.

purkštūvas, sprayer, burner, atomizer, форсунка – dyzelinio variklio elementas aukštojo slėgio degalų siurblio tiekiamam kurui į variklio cilindrus purkšti nukreipiant juos į reikiamas degimo kamerų zonas.

purškimo sistema, washdown system, распыляющая система – *lav.* sistema, kuri purškia jūros vandenį ant laivo ar jo dalių ir sudaro nuolat judančią vandens plėvelę ant laivo paviršiaus. Šią sistemą turi turėti kiekvienas laivas.

pusėjimo trukmė, half-life, период полураспада – 1. laikas, reikalingas RM aktyvumui sumažėti perpus nuo pradinio aktyvumo dėl jos radioakt. skilimo.

2. laiko tarpas, per kurį suskyla pusė turimų radionuklidų. Pusėjimas – kiekvienos RM būdinga savybė ir nepriklauso nuo jos kiekio ar sąlygų. Įvairių radionuklidų Δ labai skiriasi: nuo kelių sekundžių iki milijonų metų, pvz., ^{131}I – 8 paros, ^{90}Sr – 28 metai, ^{137}Cs – 30 metų, ^{238}U – 4,5 mlrd. metų. Dar ↑ *efektyvusis pusėjimas*.

pusiáu aktyvūs nusiáikymas ↑ *nusitaikymas*.

pusiáu automátinė spynà ↑ *spyna*.

pusiáu automátinis giūklas semiautomatic weapon, полуавтоматическое оружие – automatinis ginklas, iš kurio šaudoma tik pavieniais šūviais. Visos pakartotinio užtaisymo operacijos atliekamos automatiškai, o šūvis – šauliui suveikdinus paleidžiamąjį mechanizmą. Skiriamas kovinis, medžioklinis ir sportinis Δ . Šiuolaikinėje kariuomenėje naudojami pusiau automatiniai pistoletai, šautuvai (dažn. snaiperio), karabinai ir prieštankiniai rankiniai granatsvaidžiai, artilerijos pabūklai (su pleištinė spyna, užtaisymo ir tūtos išmetimo pusautomačiais).

pusiáu automátinis pabūklas ↑ *pabūklas*.

pusiáu automátinis šautuvas ↑ *šautuvas*.

pusiáu automátinis užtašymas ↑ *užtašymas*.

pusiáu šarvāmušis sviedinys ↑ *sviedinys*.

pusiáu tiesióginis pabūklo táikymas ↑ *pabūklo taikymas*.

pusiáu uždarà ugniēs pozicija ↑ *ugnies pozicija*.

pusiáu uždarà vietovė ↑ *vietovė*.

pusiáuujas, equator, экватор – aplink ašį besisukančių kosminių kūnų paviršiaus ar dangaus sferos didysis apskritimas, vienodai nutolęs nuo abiejų ašigalių, pvz., geografinis ir dangaus Δ . Dar ↑ *plokštuma, elipsoidas*.

dangaūs Δ, celestial equator, небесный экватор – dangaus sferos didysis apskritimas, kuriuo ją kerta plokštuma, einanti per sferos centrą ir statmena dangaus ašiai, aplink kurią tariamai apsisuka dangaus skliautas per parą. Δ plokštuma lygiagreti Žemės pusiaujo plokštumai ir skiria dangaus sferą į Šiaurės ir Pietų pusrutulius.

geodėzinis Δ, geodetic equator, геодезический экватор – linija Žemės elipsoido paviršiuje, kuria ji kerta plokštuma, einanti per jo centrą ir statmena jo mažajai ašiai. Δ ilgis priklauso nuo šalyje priimto elipsoido (Krasovskio elipsoidui – 40 075 696 m).

geogrāfinis Δ, geographic equator, географический экватор – tariama linija (didysis apskritimas), kuria pusiaujo plokštuma kerta Žemės paviršių. Skiria Žemės rutulį į Šiaurės ir Pietų pusrutulius. Nuo Δ į šiaurę ir į pietus skaičiuojama ↑ *geografinė platumą* nuo 0 iki 90°. Saulė būna virš Δ zenite pavasario ir rudens lygiadieniais. Kartais vad. Žemės pusiauju.

geomagnėtinis Δ, geomagnetic equator, геомагнитный экватор – tariama linija, kuria Žemės paviršių kerta plokštuma, einanti per jos centrą ir statmena vienodai įmagnetinto Žemės rutulio ašiai.

magnėtinis Δ, magnetic equator, магнитный экватор – uždara kreivė Žemės paviršiuje, kurioje magnetinė inklinacija ir vertikalioji sudedamoji lygi nuliui. Jo padėtis keičiasi kintant (per tam tikrą laiką) Žemės magnetiniam laukui; žemėlapyje nubrėžta linija, jungianti visus taškus, kuriuose magnetinė inklinacija yra lygi nuliui.

pusiaujo plokštumà ↑ *plokštuma*.

pusiaūsvyros mechanizmas, equilibrator, уравновешивающий механизм – viršutinio stovo mechanizmas sūpuoklinės pabūklo dalies pusiausvyrai užtikrinti. Δ būna spyruoklinis ir pneumatinis. Jeigu nebūtų Δ, tai esant mažam pabūklo aukščiui, ilgam vamzdžiui ir dideliems pakilimo kampams, nebūtų įmanoma nei pakelti, nei nuleisti vamzdžio.

pūsinio slopimo slūoksnis, half-reduction layer, слой половинного ослабления – jonizuojančiąją spinduliuotę slopinančių medžiagų charakteristika, rodanti, koks medžiagos slūoksnis du kartus mažina spinduliuotės intensyvumą. Δ gama spinduliuotei yra 1,3 cm švino arba 13 cm betono (kuo sunkesnė medžiaga, tuo plonesnis Δ). Kitų medžiagų slopinimo savybės yra tiek kartų didesnės ar mažesnės už šiuos du etalonus, kiek kartų jų tankis skiriasi nuo švino ar betono tankio. Δ neutronų srautui yra kitoks: vandens, polietileno – 3–6 cm, švino – 9–20 cm, betono – 9–12 cm ir kt.; taigi kuo lengvesnė medžiaga, tuo plonesnis Δ.

pūskarininkis, non-commissioned officer, warrant officer, подофицер, унтер-офицер – 1. GP karių, užimančių tarpinę tarnybinę padėtį tarp kareivių (seržantų) ir karininkų, kategorija.

2. GP puskarininkių laipsnis. Puskarininkių laipsniai yra tokie: puskarininkis (jaunesnysis, vyresnysis), ↑ *praporščikas*, ↑ *fejerverkeris*, ↑ *feldfebelis*, ↑ *kapralas*, ↑ *mičmanas*, kai kurių GP ↑ *seržantas* ir ↑ *viršila*. Lietuvos kariuomenėje nustatyti tokie puskarininkių laipsniai: jaunesnysis puskarininkis, puskarininkis, vyresnysis puskarininkis.

pūskarininkių mokyklà, non-commissioned officer school, warrant officer school, школа унтер-офицеров [прапорщиков] – karinė mokymo įstaiga puskarininkiams rengti. Lietuvos kariuomenėje Δ rengia seržantus (iš privalomosios pradinės tarnybos karių pirmaisiais karo tarnybos mėnesiais, liktinių ir profesinės karo tarnybos karių).

puslaidininkinis prietaisas, semiconductor device, полупроводниковый прибор – elektroninis prietaisas, kurio veikimas pagrįstas puslaidininkių savybėmis. Pagr. Δ tipai: lyginimo, stiprinimo, optinis elektrinis, termoelektrinis, magnetoelektrinis, akustinis elektrinis, tenzometrinis ir kt. Δ yra kompaktiški, ilgaamžiai, atsparūs mechaniniam poveikiui, technologiški, tačiau jautrūs temperatūrai ir spinduliuavimui. Plačiai naudojami karo technikoje, skaičiavimo technikoje, optinėje elektronikoje ir kt. Dar ↑ *diodas*, *tranzistorius*, *triadas*.

pūslaidininkis, semiconductor, полупроводник – medžiaga, pagal elektros laidumą užimanti tarpinę padėtį tarp laidininkų ir dielektrikų. Dauguma Δ yra kietosios medžiagos, kai kurie Δ – skysčiai. Kietųjų kūnų Δ elektros laidumui turi įtakos juose esančios priemaišos, jų rūšis, koncentracija, kūno temperatūra. Kambario temperatūroje Δ specifinis elektros laidumas lygus 10^3 – 10^8 S/m (simensas metrui – savitojo elektrinio laidžio vienetas); jis labai priklauso nuo išorinio poveikio: apšviestumo, elektros ir magnetinio lauko, slėgio. Nuo laidininkų Δ skiriasi tuo, kad jų elektros laidumas, kylant temperatūrai, plačiame jų diapazone didėja; nuo dielektrikų skiriasi tik kiekybiškai (Δ atomų išlaisvinimo energija daug mažesnė negu dielektrikų elektronų). Labiausiai paplitę Δ – selenas, silicis, germanis, telūras ir kt. Δ naudojami elektrotechnikoje, radiotechnikoje, puslaidininkių elektronikoje, šviesos, skaičiavimo technikoje ir kt. Įvairios Δ savybės naudojamos puslaidininkiniuose prietaisuose.

pūspriekabė, semitrailer, полуприцеп – pusiau priekaba, kurios priekis remiasi į vilkiko balną. Gali būti aktyvioji (su varančiaisiais ratais) ir pasyvioji. Pagal paskirtį ir klasifikacinius parametrus atitinka priekabą.

pūstūvas, supercharger, нагнетатель – įrenginys pertekliniam slėgiui uždarąjo tipo mašinų korpuso viduje sukurti ir tiekiamam orui, važiuojant per dulkėtą vietovę, filtruoti. Δ sudaro montuojamas mašinos korpuso viduje išcentrinis oro siurblys, kurį suka elektrinis variklis.

R

racionas, ration, рацион – maisto produktų norma tam tikram laikotarpiui; maisto produktų rinkinys pagal tam tikrą nomenklatūrą, pvz., paros Δ.

radāras, radar, радиолокационная станция, радиолокатор – [angl. *radar* – *ra(dio) d(etecting) a(nd) r(anging)*], taip kartais šnekamojoje kalboje vadinama radiolokacijos stotis.

rādas (rd), rad, рад – nesisteminis sugertosios apšvitos dozės vienetas. Vieną radą atitinka 100 erg sugertosios energijos vienam medžiagos gramui:

$$1 \text{ rd} = 100 \text{ erg/g} = 1 \cdot 10^{-2} \text{ J/kg} = 1 \cdot 10^{-2} \text{ Gy} = 1 \text{ cGy}.$$

radiācija, radiation, радиация – ↑ *spinduliavimas*. Kartais jonizuojantį spinduliavimą vadina jonizuojančiąja Δ arba Δ, tačiau šis terminas fizikoje nebevertojamas. Vartojamas tik žodis *radiacinis* įvardijant apsaugos nuo jonizuojančiosios spinduliuotės terminus, pvz., rad. sauga, rad. situacija, rad. slėptuvė, rad. žvalgyba, rad. nuostoliai, rad. pavojus ir kt. Dar ↑ *spinduliuotė*.

radiācijas lγgio stebėjimo sistemà (RLSS), dose rate monitoring system, система наблюдения уровня радиации – stebėjimo sistema, nuolat stebinti dozės galią šalies teritorijoje. Yra 3 Δ darbo režimai: normalus (dozimetrių prietaisų darbas tikrinamas ir rodmenys žymimi kartą per parą specialiuose budėjimo žurnaluose), sustiprintas (skelbiamas vietinės avarijos IAE atveju, esant informacijai apie avarijas AE arba kitus brand. incidentus gretimose valstybėse, padidėjus apšvitos dozės galiai per 0,3 μSv/h trijuose gretimuose Δ postuose; prietaisų rodmenys fiksuojami kartą per valandą) ir ypatingas (skelbiamas bendrosios avarijos IAE atveju arba nustačius realią pavojingų radioakt. pernašų virš Lietuvos teritorijos grėsmę).

radiācinė avārija ↑ *avarija*.

radiācinė priedanga ↑ *priedanga 4*.

radiācinė saugà ↑ *sauga*.

radiācinė situācija ↑ *situacija*.

radiācinė slėptuvė ↑ *slėptuvė*.

radiācinė žvalgýba ↑ *žvalgyba*.

radiācinės apsaugos veikmeis priemonės, radiation intervention measures, мероприятия радиационной безопасности – veiksmāi, kurių turi būti imamasi gyventojų apšvita išvengti arba apšvitos dozėms sumažinti avarinės arba lėtinės apšvitos atveju. Δ yra šios: radiacinė ↑ *žvalgyba*; individualiosios ir kolektyvinės apsaugos priemonių naudojimas; ↑ *jodo profilaktika*, dozimetrinė ↑ *kontrolė*; gyventojų ↑ *evakavimas*; ↑ *specialusis švarinimas* ir ↑ *sanitarinis švarinimas*; antiradiacinių preparatų vartojimas ir kt. profilaktinės priemonės; užterštų maisto produktų vartojimo apribojimas arba visiškas draudimas; neatidėliotina medicinos pagalba. Lietuvos Respublikoje IAE avarijos atveju nustatytos ↑ *kontroliuojamosios zonos*. Δ vykdomos taip, kad nebūtų viršytos ↑ *radiacinės saugos normos*.

radiācinės avārijos debesis ↑ *debesis*.

radiācinės ir chėminės žvalgýbos prietaisais, radiological and chemical survey device, прибор радиационной и химической разведки – prietaisas jonizuojančiosios spinduliuotės dozės galiai matuoti ir NM aptikti. Δ įtaisomas šarvuotuosiuose objektuose ir nuolat žymi dozės galią ir paralyžiuojamąsias NM už objekto ribų. Prietaisas duoda šviesos ir garso signalus, t. p. įgulos apsaugos sistemos vykdomųjų mechanizmų įjungimo komandas, kai pasiekiamos kontroliuojamų parametrų ribinės reikšmės atsiradus brand. sprogo pirminės radioakt. spinduliuotės gama spinduliams (kad įgula būtų apsaugota nuo smūgio bangos, radioakt. dulkių ir aerozolio, NM garų). Prietaisas t. p. matuoja ekspozicinės dozės galią.

radiācinės saugos būdai, radiation protection method, способы радиационной защиты – būdai žmonėms apsaugoti nuo jonizuojančiosios spinduliuotės poveikio. Δ yra šie: ribojamas buvimo laikas radioakt. taršos zonoje (apsauga laiku); didinamas atstumas nuo jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinio (apsauga atstumu); ekranuojamas jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis (apsauga ekranu); organizmo apsauga nuo RM patekimo; apsauga nuo tiesioginio kontakto su RM.

radiācinės saugos nòrmos, radiation safety standards, нормы радиационной безопасности – higienos normos, kurios nustato žmonių rad. saugos reikalavimus veikiant visoms gamtinės ir dirbtinės jonizuojančiosios spinduliuotės

rūšims ir jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinių saugumo reikalavimus. Atskirai nustatytos Δ darbuotojams (žmonėms, nuolat arba laikinai dirbantiems su RM – radiologams, rentgenologams, AE darbuotojams ir kt.) ir gyventojams. Darbuotojų (profesinė) apšvita neturi viršyti 50 mSv metinės efektinės dozės su sąlyga, kad per 5 iš eilės metus vidutinė dozė nebus didesnė negu 20 mSv per metus; asmenų nuo 16 iki 18 metų amžiaus profesinė apšvita turi būti ne didesnė negu 6 mSv metinės efektinės dozės; likviduojant avariją, gauta apšvitos dozė neturi viršyti 100 mSv, o gelbėjant žmonių gyvybę – 500 mSv. Gyventojų apšvita neturi viršyti 5 mSv metinės efektinės dozės su sąlyga, kad per 5 iš eilės metus vidutinė dozė nebus didesnė kaip 1 mSv per metus. Brand. smūgių atvejais nustatyti 3 rad. rizikos lygiai: nereikšminga rizika – 50 cGy (rd), vidutinė rizika – 70 cGy (rd), kritinė rizika – 150 cGy (rd).

radiacinės saugos priemonės, radiation protection means, средства радиационной защиты – priemonės žmonėms apsaugoti nuo jonizuojančiosios spinduliuotės ir įvairiems objektams nuo radioakt. taršos. Δ yra šios: kolektyvinės ir individualiosios apsaugos priemonės; antiradiaciniai preparatai ir jodo profilaktikos priemonės; sanitarinio švarinimo ir dezaktyvavimo priemonės; RŽ ir dozimetrinės kontrolės priemonės.

radiacinės saugos užduotys, radiation protection missions, задания радиационной защиты – užduotys, kurių atlikimas turi užtikrinti žmonių apsaugą nuo jonizuojančiosios spinduliuotės poveikio. Δ yra šios: radiacinė \uparrow žvalgyba ir stebėjimas; radiacinės situacijos \uparrow prognozavimas; karių išvedimas apie radioakt. taršą; kolektyvinės ir individualiosios apsaugos priemonių naudojimas; karių išvedimas iš užterštos vietovės; rad. apsaugos režimų taikymas ir įvedimas; antiradiacinių preparatų vartojimas ir \uparrow jodo profilaktika; maisto produktų ir vandens apsauga nuo taršos; neužterštų maisto produktų ir vandens vartojimas; patekusių į organizmą RM šalinimas; dozimetrinė \uparrow kontrolė; karių \uparrow sanitarinis švarinimas, ginkluotės, kovos technikos, fortifikacinių įrenginių, apsauginių statinių, pastatų ir vietovės dezaktyvacija; neatidėliotina medicinos pagalba nukentėjusiesiems.

radiacinės situacijos įvertinimas \uparrow įvertinimas.

radiacinės situacijos prognozavimas \uparrow prognozavimas.

radiacinės situacijos žemėlapis \uparrow žemėlapis.

radiacinės žvalgybos prietaisas, radiological survey device, прибор радиационной разведки – prietaisas jonizuojančiajai spinduliuotei aptikti, technikos, maisto, vandens, oro ir kitų objektų radioakt. taršai nustatyti. Naudojami tokie Δ : radioaktyvumo \uparrow indikatorius 2, \uparrow dozės galios matuoklis, \uparrow radiometras. Beveik visuose Δ taikomas jonizavimo metodas. Pagr. Δ elementai yra šie: jonizuojančiosios spinduliuotės detektorius (jonizacijos \uparrow kamera, dujų išlydžio skaitiklis), impulsų keitimo elektrinė schema, matavimo arba registravimo įtaisas, maitinimo šaltinis.

radiaciniai nūostoliai \uparrow nuostoliai.

radiacinio pavojaus zona, radiation danger zone, зона радиационной опасности – toliausiai nutolusi nuo rad. avarijos šaltinio radioakt. taršos zona, kurioje dozės galia 1 valandą po avarijos gali būti nuo 0,01 iki 0,1 rd/h (cGy/h), o metinė apšvitos dozė neviršija 5 rd (cGy). Šioje zonoje kariuomenės veiksmai neribojami, tačiau joje atliekamos būtiniausios rad. saugos užduotys: rad. žvalgyba, jodo profilaktika, IAP naudojimas, neužterštų maisto produktų ir vandens vartojimas, dozimetrinė kontrolė, karių sanitarinis švarinimas ir kt.

radiacinis maskavimas \uparrow maskavimas.

radiacinis nudegimas \uparrow nudegimas.

radiacinis pavojus \uparrow pavojus.

radiacinis saugumas \uparrow saugumas 1.

rādijas, radio, радио – 1. būdas be laidų sklindančiomis elektromagnetinėmis bangomis perduoti ir priimti informaciją. Δ plačiai naudojamas karyboje: ryšiui (\uparrow radijo ryšys), objektams aptikti ir jų buvimo vietai nustatyti (\uparrow radiolokacija), vaizdui perduoti (\uparrow televizija) ir daugelyje kt. sričių.

2. techninė ryšių priemonė.

3. mokslo ir technikos šaka, tirianti ir praktiškai naudojanti fizik. reiškinius, susietus su praktiniu radijo naudojimu.

Dar \uparrow radiofonija.

rādijo áidas, radio echo, радиоэхо – 1. radijo signalo kartojimasis dėl radijo bangų sklaidimo nuo perdavimo vietos iki priėmimo vietos skirtingais keliais.

2. radijo signalas, atspindėtas nuo objekto ir po to priimtas stebėjimo punkte.

rādijo bangas pralėidžianti mēdžiaga \uparrow medžiaga 1.

rādijo bangas sūgerianti mēdžiaga \uparrow medžiaga 1.

rādijo baņgos, radio waves, радиоволны – elektromagnetinės bangos, kurių ilgis neviršija 10^{-4} m. Pagal bangų ilgį skiriamos submilimetrinės, ultratrumposios, trumposios, vidutinės, ilgiosios ir superilgiosios Δ . Δ naudojamos radijo ryšiui, televizijoje, radiolokacijoje, radionavigacijoje, radiotransliacijoje ir kt. Dar \uparrow radijo dažniai.

ilgosios Δ , long radio waves, длинные радиоволны – kilometrinės radijo bangos; 1–10 km ilgio radijo bangos. Dėl difrakcijos Δ išlinksta ir Žemės paviršiumi sklinda iki 1–2 tūkst. km. Jas mažai sugeria Žemės paviršius ir jonosfera. Ilgosios bangos naudojamos tolimojo radijo ryšio sistemose.

submilimetrinės Δ , submillimeter radio waves, субмиллиметровые волны – decimilimetrinės radijo bangos; 0,1–1 mm ilgio radijo bangos.

superilgosios Δ , superlong radio waves, сверхдлинные радиоволны – miriametrinės radijo bangos; 10–100 km ilgio radijo bangos.

trušposios Δ , short radio waves, короткие радиоволны – dekametrinės radijo bangos; 10–100 m ilgio radijo bangos. Pakaitomis atsispindėdamos nuo jonosferos ir Žemės paviršiaus sklinda dideliais atstumais, todėl plačiai naudojamos radijo ryšiu. Jų priėmimas priklauso nuo jonosferoje vykstančių reguliariųjų ir nereguliariųjų procesų, priklausančių nuo Saulės aktyvumo, metų ir paros laiko.

ultratrūšposios Δ , ultrashort [very short] radio waves, ультракороткие радиоволны – metrinės (1–10 m ilgio), decimetrinės (1–10 dm), centimetrinės (1–10 cm) ir milimetrinės (1–10 mm) radijo bangos. Atvirąja erdve sklindančias Δ sugeria oras, rūkas, vandens garai, lietaus lašai, sniegas; kuo trumpesnės bangos, tuo labiau jos sugeriamos. Todėl tiesioginiam ryšiui (nedideliais nuotoliais) jos naudojamos taktinėje valdymo grandyje. Atsispindėjusios troposferoje, jonosferoje ir meteorinių dalelių jonizuojamuose pėdsakuose Δ naudojamos operatyvinėje ir strateginėje grandyse – troposferiniam, jonosferiniam ir meteoriniam radijo ryšiui.

vidutinės Δ , medium radio waves, средние радиоволны – hektometrinės radijo bangos; 100–1000 m ilgio radijo bangos. Palyginus su trumpesiomis radijo bangomis, Δ mažiau priklauso nuo vykstančių jonosferoje procesų (Šiaurės pašvaistės ir magnetinių audrų), todėl plačiai naudojamos šiaurės platumose.

radijo bangų sklidimas, radio waves propagation, распространение радиоволн – elektromagnetinių bangų sklidimas atmosferoje, kosminėje erdvėje, jūros vandenyje ir Žemės plutoje, susijęs su atspindėjimu, lūžimu, difrakcija (kliūčių aplenkimu), refrakcija (krypties iškreipimu), interferencija (bangų sudėjimu), dispersija, sugėrimu ir sklaida; Δ priklauso nuo bangos ilgio, terpės, Žemės paviršiaus savybių ir kt. Δ procesai ir reiškiniai plačiai naudojami kuriant karinės paskirties (lokacijos, navigacijos, ryšių, žvalgybos ir atoveiksmio REP, brand. sprogimų aptikimo ir daugelio kt. radijo sistemų) REP.

troposferinis Δ , tropospheric radio waves propagation, тропосферное распространение радиоволн – decimetrinio ir centimetrinio diapazono radijo bangų sklidimas atsispindėjęs nuo troposferos. Dėl vykstančių troposferoje procesų aukštojo ir labai aukšto dažnio signalai sklinda daug toliau nei tiesioginio matavimo nuotoliu. Δ naudojamas troposferiniam ryšiui iki kelių tūkstančių km atstumu organizuoti.

radijo blokadà \uparrow *blokada*.

radijo ceñtras \uparrow *centras 3*.

radijo dažniai, radio frequency, радиочастоты – elektromagnetinių virpesių dažniai, kurie pagal tarptautinį radijo ryšių reglamentą suskirstyti į 9 diapazonus (nuo 4 iki 12 imtinai). 8–11 diapazonų radijo bangos dažnai vad. ultratrūšposiomis bangomis (*UTB*). Remiantis tarptautinėmis sutartimis radijo dažniai yra padalyti tarp valstybių. Lietuvoje tuo rūpinasi valstybinė radijo dažnių tarnyba. Dar \uparrow *radijo bangos*.

Radijo dažnių lentelė:

Diapazonas	Dažnis	Bangos ilgis	Diapazono pavadinimas
4	3–30 kHz	100–10 km	labai žemi dažniai, miriametrinės (superilgosios) bangos
5	30–300 kHz	10–1 km	žemieji dažniai, kilometrinės (ilgosios) bangos
6	300–3000 kHz	1000–100 m	vidutiniai dažniai, hektometrinės (vidutinės) bangos
7	3–30 MHz	100–10 m	aukštieji dažniai, dekametrinės (trušposios) bangos
8	30–300 MHz	10–1 m	aukštesnieji dažniai, metrinės bangos (<i>UTB</i>)
9	300–3000 MHz	10–1 dm	ultraaukštieji dažniai, decimetrinės bangos (<i>UTB</i>)
10	3–30 GHz	10–1 cm	labai aukšti dažniai, centimetrinės bangos (<i>UTB</i>)
11	30–300 GHz	10–1 mm	ypač aukšti dažniai, milimetrinės bangos (<i>UTB</i>)
12	300–3000 GHz	1–0,1 mm	hiperaukštieji dažniai, decimilimetrinės (submilimetrinės) bangos

radijo dažnio ginklas, electromagnetic waves weapon, радиочастотное оружие – *psn.* vienos naujųjų netradicinių ginklų rūšies pavadinimas. Nuo XX a. 10 d-mečio vartojami terminai \uparrow *elektromagnetinis ginklas*, \uparrow *labai aukšto dažnio ginklas*.

radijo dažnio radioelektroniniai trukdžiai \uparrow *radioelektroniniai trukdžiai*.

radijo duomenys, radio data, радиоданные – duomenų, užtikrinančių radijo ryšio palaikymo tvarką, visuma: dažniai,

šaukiniai, slaptažodžiai, indeksai, adresų kodai, kariuomenės slaptojo valdymo šifro raktai ir kt.

rādijo ieškà, radio search, radio paging, радиопои́ск, радиопейджи́нг – 1. dirbančių priešo radijo stočių aptikimas, priklausomybės, buvimo vietos, dažnių nustatymas; radijo žvalgybos būdas.

2. judriojo ryšio rūšis, kai radijo kanalas naudojamas vienpusiam informacijos perdavimui bet kuriam korespondentui, turinčiam specialų radijo imtuvą – pranešimo gaviklį.

rādijo imtuvas, radio receiver, radio set, радиоприемник – radiotechninis įrenginys radijo signalams priimti ir jiems versti vartojimui suprantama forma: garsais, šviesos signalais ir kt. Skiriamas radijo laidų, ryšių, televizijos, radiolokacinis ir kt. Δ. Pagr. Δ dalys: virpesių kontūras (reikiamo radijo siųstuvo aukštojo dažnio virpesiams išskirti), stiprintuvai (aukštojo ir žemojo dažnio virpesiams stiprinti), detektorius (informaciją sudarantiems žemojo dažnio virpesiams išskirti iš aukštojo dažnio virpesių), elektroakustinis įtaisas (garsiakalbis, telefonas, gautai informacijai atgaminti), maitinimo šaltinis. Dar ↑ *detektorinis imtuvas, imtuvo atrankumas*.

rādijo kontròlè ↑ *kontrolè 1.*

rādijo kontròlès pūnktas ↑ *pūnktas 1.*

rādijo kryptis ↑ *kryptis 2.*

rādijo maskāvimas ↑ *maskavimas.*

rādijo mėgėjų ryšys ↑ *radijo ryšys.*

rādijo rýšio nuótolis ↑ *nuotolis 1.*

rādijo rýšio protokòlas, radio communication protocol, протокол радиосвязи – taisyklės, nustatančios tarptautinės elektrinio ryšio sąjungos narėms valstybėms priklausančių radijo stočių ir įrenginių naudojimo tvarką. Reglamentuojamos radijo diapazono sritys, skirtos elektriniams ryšiumi; radiofoninių, televizijos, radiolokacijos, radijo navigacijos, radijo bangas skleidžiančių ir priimančių įrenginių parametrai ir darbo tvarka, kad jie, netrukdydami vieni kitiems, galėtų dirbti vienu metu. Δ priklauso: radijo bangas skleidžiančių ir priimančių įrenginių klasifikavimas; radijo dažnių (bangų) paskirstymo lentelė ir jų naudojimo radijo tarnyboms įvairiose vietose sąlygos; darbo dažnių skyrimo radijo stotims taisyklės; radijo tarnybų apribojimai; radijo ryšio užmezgimo ir palaikymo taisyklės; nurodymai, ką daryti, esant neleistiniems radijo trukdymams.

rādijo sekimas, radio interception, радиоперехват – radijo spinduliuotės aptikimas, priėmimas ir registravimas siekiant vėliau atskleisti perimtos informacijos turinį ir priešo grupuotę (objektus) pagal dirbančias radijo stotis; radijo žvalgybos būdas.

rādijo sekimo pòstas ↑ *postas 4.*

rādijo rýšio užmezgimas, establishment of radio contact, установление радиосвязи – radijo stočių aptikimo ir atpažinimo procesas pasirenkant dažnį ir anteną, derinant ir reguliuojant ryšių aparatūrą, siekiant tam tikros ryšio kokybės.

rādijo ryšys, radio communication, радиосвязь – elektrinio ryšio, palaikomo radijo bangomis tarp dviejų ar kelių abonentų, rūšis. Skirtas telefono, telegrafo ir faksimiliniams pranešimams perduoti ir priimti, t. p. perduoti duomenis automatizuotomis valdymo sistemomis. Gali būti vienkanelis arba daugiakanalis; vienpusis ir dvipusis; tiesioginis arba retransliuojant informaciją tarpiniame punkte; pagal ryšių kanalo darbo režimą – duplexinis arba simpleksinis. Δ t. p. gali būti troposferinis, jonosferinis, meteorinis, radiorelinis. Pagr. Δ organizavimo būdai – radijo ↑ *kryptis* ir ↑ *radijo tinklas*. Radijo ryšiui naudojamos superilgosios, ilgosios, vidutinės, trumposios ir ultratrumposios bangos. Dar ↑ *radijo bangos, radijo dažniai*.

daugiakanālis Δ, multichannel radio communication, многоканальная радиосвязь – kelių korespondentų ryšys viena radijo linija. Kiekvienai korespondentų porai linijoje skiriamas vienas kanalas. Linija dalijama į kanalus pagal dažnį arba laiką. Labiausiai paplitusi Δ sistema yra radiorelinės linijos.

ilgabañgis Δ, long-wave radio communication, длинноволновая радиосвязь – radijo ryšys 1–10 km ilgio bangų (30–300 kHz) diapazone. Naudojamas radiotelegrafui, tikslaus laiko ir etaloniniams dažniams, informaciniais ir išpėjamiems pranešimams perduoti, ryšiui su povandeniniais laivais ir kt.

jonosfèrinis Δ, ionospheric radio communication, ионосферная радиосвязь – radijo ryšys bangomis, atspindinčiomis nuo jonosferos. Taktiniam ryšiui daugiausia naudojamos trumposios bangos, operatyviam ir strateginiam – metrinės (5–10 m ilgio). Δ galima perduoti informaciją beveik į bet kurią Žemės vietą. Δ priklauso nuo Saulės radiacijos (kuri priklauso nuo metų, paros laiko ir Saulės aktyvumo) ir Žemės magnetinio lauko parametrų svyravimų.

rādijo mėgėjų ryšys, radio amateurs communication, радиолюбительская связь – ryšiai mėgėjiška siunčiamąja–priimamąja radijo stotimi tam tikrais tarptautinio susitarimo nustatytais radijo bangų diapazonais. Lietuvai skirta 10 trumpųjų (160, 80, 40, 30, 20, 17, 15, 12, 10, 6 m) ir 10 ultratrumpųjų (2 ir 1,5 m, 70, 35, 23, 13,5, 5, 3,1, 2,5 cm) bangų diapazonų. Radijo mėgėjai ppr. naudoja telefono, telegrafo, rečiau televizijos, teletaipo ryšį.

superilgabañgis Δ , superlong-wave radio communication, сверхдлинноволновая радиосвязь – radijo ryšys, palaikomas superilgosiomis bangomis (nuo 10 iki 100 km ilgio, 30–3 kHz). Užtikrina pastovų signalų lygį ryšių linijose. Superilgasis bangas mažai sugeria sausumos ir jūros vandens paviršius, jos prasiskverbia kelis metrus į jūros gilumą. Naudojamas ryšiui su povandeniniais laivais, tikslaus laiko ir etaloniniams dažniams, pavojaus signalams ir kt. svarbiai informacijai perduoti. Tačiau šiam ryšiui reikia didelio galingumo radijo siųstuvų ir sudėtingų antenų įrenginių.

troposfèrinis Δ , tropospheric radio communication, тропосферная радиосвязь – tolimojo radijo ryšio rūšis, kuriame naudojamas decimetrinio, centimetrinio ir milimetrinio diapazono radijo bangos, atsispindėjusios nuo troposferos. Naudojamas operatyvinėse ir strateginėse valdymo grandyse naudojant galingus siųstuvus, labai jautrius imtuvus ir tiksliai nukreiptas antenas. Δ nuotolis iki 1500 km ir didesnis.

trumpabañgis Δ , short-wave radio communication, коротковолновая радиосвязь – radijo ryšys, palaikomas trumposiomis bangomis. Naudojamas ryšiui dideliais atstumais. Δ labai priklauso nuo jonosferos pokyčių, neatsparus trukdžiams.

ultratrumpabañgis Δ , ultrashort-wave radio communication, ультракоротковолновая радиосвязь – radijo ryšys, palaikomas metrinėmis, decimetrinėmis, centimetrinėmis ir milimetrinėmis radijo bangomis. Gali būti tiesioginis (paviršinėmis bangomis) arba pasinaudojant radijo bangų atspindžiu troposferoje, jonosferoje arba nuo jonizuotų meteorinių dalelių pėdsakų (troposferinis, jonosferinis ir meteorinis radijo ryšys). Tiesioginis Δ naudojamas taktinėje valdymo grandyje (mažas trukdžių lygis, ryšio nuotolis apsiriboja tiesioginio matavimo tarp antenų atstumu).

vidutinių bangų Δ , medium-wave radio communication, средневолновая радиосвязь – radijo ryšys, palaikomas vidutinėmis bangomis (nuo 100 iki 1000 m, 3 MHz–300 kHz). Labiausiai paplitęs Arktikos šiaurinėse platumose, kur dėl įvairių reiškinų jonosferoje, magnetinių audrų ir Šiaurės pašvaisčių nutrūksta trumpabangis radijo ryšys.

rādijo signālas \uparrow *signalas 1.*

rādijo siųstūvas, radio transmitter, радиопередатчик – pagr. informaciją radijo bangomis perduodančių prietaisų dalis; įrenginys moduluotiesiems radijo dažnio virpesiams sukurti ir į anteną, kuri tuos virpesius išspinduliuoja radijo bangomis, perduoti. Pagr. Δ elementai: elektroninis aukštojo dažnio virpesių generatorius, modulatorius ir maitinimo šaltiniai. Pagal radijo bangų diapazoną skiriamas ilgujų, vidutinių, trumpųjų bangų ir mikrobangų Δ ; pagal paskirtį – radiotelefoninis, radiotelegrafinis, radiofoninis, televizinis, radiolokacinis, radionavigacinis Δ .

rādijo slopinimas \uparrow *slopinimas.*

rādijo spòrtas, radio sport, радиоспорт – kompleksinės varžybos, kuriose naudojami radijo siųstuvai ir imtuvai, atliekami bendrieji fiziniai pratimai. Δ sudaro varžybos užmezgant radijo ryšį trumposiomis ir ultratrumposiomis bangomis, greitai perduodant ir priimant radiogramas, pelenguojant – „lapių medžioklė“ (naudojant imtuvą-pelengatorių ieškomas užmaskuotas siųstuvas – „lapė“, periodiškai išeinantis į eterį), radištų daugiakovė.

rādijo sprogdiklis \uparrow *sprogdiklis.*

rādijo stotičs galingūmas, radio station output, мощность радиостанции – radijo stoties (siųstuvo) energetinė charakteristika, reiškiamą vatais (W); vienas iš pagr. radijo stoties techninių rodiklių. Karinės radijo stotys būna mažo (iki 100 W), vidutinio (iki 1 kW), didelio (daugiau kaip 1 kW) ir labai didelio (daugiau kaip 1 MW) galingumo.

rādijo stotis, radio station, радиостанция – techninės įrangos kompleksas radijo ryšiui palaikyti; radijo ryšio priemonė. Naudojama visose GP rūšyse pajėgoms ir ginklams valdyti taikos ir karo metu. Gali būti perdavimo, priėmimo arba perdavimo ir priėmimo Δ . Δ sudaro antena su jungimo linijomis, radijo siųstuvas ir (ar) radijo imtuvas, galinė įranga, maitinimo šaltiniai. Karinės Δ skiriamos pagal naudojamas radijo bangas (radijo dažnius) – viršilgabangė, ilgabangė, vidutinių bangų, trumpabangė ir ultratrumpabangė; pagal perduodamo signalo pobūdį – telefoninė, telegrafinė, telefoninė-telegrafinė; pagal galingumą – mažo, vidutinio, didelio, labai didelio galingumo; pagal paskirtį ir eksploataavimo sąlygas – nešiojamoji, vežiojamoji ir stacionarioji. T. p. skiriamos galinė ir tarpinė (retransliavimo) Δ . Nešiojamoji Δ naudojama taktinėje valdymo grandyje, judrioji – visose valdymo grandyse (įtaisoma automobiliuose, kovos mašinos, laivuose, orlaivuose ir kt.). Stacionarioji Δ palaiko tolimuosius magistralinius karinius ryšius ir įrengiama specialiuose pastatuose ir įrenginiuose.

rādijo švyturys \uparrow *švyturys.*

rādijo tylà, radio silence, радиомолчание – padėtis, kai visa ar tam tikra radijo įranga, kuri gali skleisti radijo bangas, būna išjungta; draudimas radijo stočiai veikti perdavimo režimu siekiant nuslėpti nuo priešo žvalgybos savo pajėgų buvimo vietą ir veiksmus. Kai kurioms stotims (pvz., palaikančioms ryšį su žvalgyba, aviacija, OEG, įspėjimo ir kt.) leidžiama dirbti Δ metu.

rādijo tylòs zonà, radio silence space, зона радиомолчания – 1. rajonas (zona) radijo siųstuvu siunčiamų bangų rajone, kuriame radijo signalas negirdimas.

2. rajonas ar vieta, kur draudžiama spinduliuoti radijo bangas į eterį maskuotės ar kitais tikslais.

rādijo tīnklas, radio network, радиосеть – radijo ryšio organizavimo būdas, leidžiantis vyresniojo vado (viršininko)

radijo stočiai vienu metu palaikyti ryšį su visais pavaldiniais (cirkuliariai) arba su kiekviena pagal eiliškumą. Δ darbas organizuojamas vienu, bendru visoms radijo stotims, dažniu arba skirtingais siuntimo ir priėmimo dažniais. Pagal perduodamos informacijos paskirtį skiriamas vadovavimo, žvalgybos, paramos, ugnies valdymo, logistikos ir kt. Δ ; pagal valdymą – valdomasis ir laisvasis Δ . Δ privalumai: galimybė perduoti informaciją visiems pavaldiniams vienu metu, palyginti nedidelis naudojamų REP skaičius, galimybė pavaldiniams palaikyti tarpusavio ryšį; trūkumai: menka radijo maskuotė ir atsparumas trukdžiams.

laisvąs Δ , noncontrolled radio net, свободная [неуправляемая] радио сеть – radijo tinklas, kuriame be tinklo kontrolės stoties leidimo pavaldžios radijo stotys gali užmegzti ryšį ir perduoti informaciją kitoms radijo tinklo stotims. Tinklas visada laikomas laisvu, nebent būtų kitas įsakymas. Kai reikalaujama pakeisti laisvąjį tinklą į valdomąjį arba atvirkščiai, tinklo kontrolės stotis vartoja procedūrinius žodžius: „laisvasis tinklas“, „valdomasis tinklas“.

valdomasis Δ , controlled radio net, управляемый радио канал – radijo tinklas, kuriame radijo stotis, prieš užmegzdama ryšį su kitomis radijo tinklo stotimis, gauna leidimą iš tinklo kontrolės stoties. Leidimo nereikia trumpiems pranešimams perduoti. Informacija Δ perduodama nustatyta tvarka. Kai reikia pakeisti valdomąjį tinklą laisvuju arba atvirkščiai, tinklo vyriausioji stotis vartoja procedūrinius žodžius: „laisvasis tinklas“, „valdomasis tinklas“.

radijo tolímatis \uparrow *tolimatis*.

radijo zòndas, radio sound, радиозонд – aerologinis prietaisas oro slėgiui, temperatūrai ir drėgnumui matuoti, kartu ir perduoti šią informaciją signalais į Žemę. Keliamas orpūsle arba aerostatu į 30–40 km aukštį ir aukščiau. Veikimo nuotolis iki 150–200 km. Yra aerostatiniai Δ , kurie gali matuoti vėjo greitį ir kryptį.

radijo žvalgyba \uparrow *žvalgyba*.

radiju valdomas gaudymas orė \uparrow *gaudymas, gaudymas ore*.

radioaktyvieji išmetalai, radioactive exhaust, радиоактивные выбросы – praktinėje veikloje susidariusios aerozolinės, dujinės, skystosios ir kietosios RM, kurios pašalinamos į aplinką, kad būtų išsklaidytos ir praskiestos.

radioaktyvioji dalėlė, radioactive particle, радиоактивная частица – dalelė, kuri gali jonizuoti aplinką; Δ gali būti: \uparrow *alfa dalelė*, \uparrow *beta dalelė*, \uparrow *neutronas*, \uparrow *protonas* ir kt.

radioaktyvioji mėdžiaga \uparrow *mėdžiaga 1*.

radioaktyvioji spinduliuotė \uparrow *spinduliuotė*.

radioaktyvioji tarša \uparrow *tarša*.

radioaktíviojo debesiės pėdsakas, fallout track, след радиоактивного облака – teritorija radioakt. debesies plitimo ruože, kurioje krinta radioakt. krituliai. Dar \uparrow *dulkės*, *radioaktyviosios nuosėdos*, *radioaktyvūs lietūs*.

radioaktíviojo skilimo greitis \uparrow *greitis*.

radioaktíviojo skilimo kreivė, radioactive decay curve, кривая радиоактивного распада – grafiko linija, rodanti radioakt. mažėjimą laikui bėgant.

radioaktíviojo užterštumo kontrolė \uparrow *kontrolė 1*.

radioaktyvišios apšvitės kontrolė \uparrow *kontrolė 1*.

radioaktyvišios apšvitės lūgis \uparrow *lūgis 2*.

radioaktíviosios atliekos, radioactive waste, радиоактивные отходы – panaudotas brand. kuras ir kitos RM, kurių tolesnis technologinis naudojimas yra netikslingas arba negalimas.

radioaktíviosios dulkės \uparrow *dulkės*.

radioaktyvišios mėdžiagos aktyvumas, radioactive agent activity, активность радиоактивного вещества – radionuklido branduolių virsmo intensyvumo charakteristika. Radionuklido aktyvumas A – savaiminio branduolių virsmo skaičiaus dN_o per laiko tarpą dt santykis šiuo laiko tarpu: $A = dN_o / dt$. Δ vienetai – \uparrow *bekereilis* ir \uparrow *kiuris*. Radionuklido aktyvumo šaltinyje santykis su šaltinio mase, tūriu (tūriniais šaltiniais), paviršiaus plotu (paviršiniams šaltiniais) arba ilgiu (ilginiais šaltiniais) vad. savituoju, tūriniu, paviršiniu arba ilginiu aktyvumu. Savitąjį, arba tūrinį, aktyvumą matuoja Bq/m³, Bq/l, Ci/l, Ci/kg; paviršinį aktyvumą – Ci/km², Bq/m²; ilginį aktyvumą – Ci/km, Bq/m ir t. t. Δ netiesiogiai rodo ir lydimosios gama spinduliuotės dozės galia, kuri matuojama mrd/h, μ Sv/h, mrd/s, μ Sv/s. Dar \uparrow *gama aktyvumas*, *radioaktyvumas*, *savitasis aktyvumas*.

radioaktíviosios nuosėdos, rainout, радиоактивные осадки – kritulių pavidalu iškritusi atmosferoje esanti RM. Δ gali būti vietinės (per kelias valandas išskrintančios maždaug 100 km spinduliu nuo sprogo epicentro ar avarijos vietos), troposferinės (išskrintančios kelių šimtų arba net tūkstančių kilometrų spinduliu per 10–30 parų) ir stratosferinės (teršiančios visą Žemės paviršių).

radioaktyvišios spinduliuotės intensyvumas, radiation intensity, интенсивность радиоактивного облучения – apšvitės dozės galia tam tikru laiku ir tam tikroje vietoje; pagr. radioakt. spinduliuotės charakteristika. Δ

radioaktyvišios

priklauso nuo brand. sproginų skaičiaus, galios ir rūšies (rad. avarijos pobūdžio, radioakt. išmetalų kiekio), atstumo nuo sproginio centro (avarijos vietos), laiko nuo sproginio (avarijos) momento, meteorologinių sąlygų ir kt. aplinkybių. Δ vertinamas \uparrow *apšvitos dozės galia*. Ilgėjant laiko tarpui nuo sproginio (avarijos) momento, Δ mažėja. Δ apibūdina \uparrow *apšvitos dozės galios mažėjimas*. Grafiškai galima žymėti Δ tam tikru laiku po brand. sproginio, pvz., R_3 yra dozės galia 3 valandos po sproginio.

radioaktyvišios taršos lygis \uparrow *lygis 2*.

radioaktyvišios taršos riba \uparrow *riba*.

radioaktyvišios taršos zona \uparrow *taršos zona*.

radioaktyviųjų dulkių pasiskirstymas, fallout pattern, распределение радиоактивной пыли – radioakt. dulkių išsisklaidymas, kurį nurodo radioaktyviosios taršos \uparrow *riba*.

radioaktyviųjų kritulių iškritimas, fallout, выпадение радиоактивных осадков – radioakt. kritulių pasiskirstymas ant žemės. Δ priklauso nuo brand. sproginio galios, rūšies ir orinio sproginio aukščio (rad. avarijos pobūdžio), meteorologinių ir kt. sąlygų. Kai kuriais atvejais, pvz., dėl smarkiųjų kritulių, radioakt. krituliai gali labai užteršti ir gerokai nutolusius nuo sproginio epicentro (antžeminio ar antvandeninio kontaktinio sproginio centro) ar avarijos vietos rajonus, sudarydamos vad. karštąsias dėmes.

radioaktyviųjų kritulių rajonas \uparrow *rajonas 1*.

radioaktyviųjų mėdžiagų skilimo konstanta, radioactive decay constant, постоянная радиоактивного распада – konstanta, apibūdinanti branduolių skilimo spartą ir rodanti, kiek skilimų įvyko per laiko vienetą.

radioaktyvumas, radioactivity, радиоактивность – savaiminis atomo branduolio dalijimasis, kai spinduliuojamos alfa, beta dalelės, gama spinduliai ir kt.

atmosfėros Δ , atmospheric radioactivity, радиоактивность атмосферы – atmosferos tarša radioakt. dulkėmis arba aerozoliu. Δ atsiranda dėl RM, esančių atmosferoje. Δ yra natūralusis ir dirbtinis. Natūralusis Δ susidaro šitaip: radioakt. dulkės patenka iš dirvožemio; susidaro radioakt. izotopai, kai kosminiai spinduliai veikia ore esančius chem. elementus; garuojant vandeniui, į atmosferą grįžta tritis, o banguojant jūroms, su vandens purslais į atmosferą gali patekti kitų RM; išsiveržus ugnikalniams, su vėjo keliamomis dulkėmis į atmosferą patenka RM, esančios dulkėse; kosminės dulkės, meteoritai užteršia atmosferą radioakt. izotopais. Dirbtinis Δ atsiranda naudojant brand. ginklą, veikiant brand. reaktoriams, atominiam laivams, per brand. įtaisų, maitinančių dirbtinius Žemės palydovus, avarijas.

dirbtinis Δ , artificial radioactivity, искусственная радиоактивность – dirbtinių radionuklidų, kuriais virsta neutronų veikiami stabilieji elementai, aktyvumas. Natūralių ir dirbtinių radionuklidų jonizuojančioji spinduliuotė nesiskiria. Žinoma maždaug 1700 dirbtinių radionuklidų, pvz., ^{239}Pu , ^{14}C , ^{90}Sr , ^{131}I , ^{137}Cs ir kt. Dirbtiniai radionuklidai sukuriama brand. reaktoriuose, sprogstant brand. užtaisams. Dar \uparrow *branduolinio ginklo liekanos*.

natūralusis Δ , natural radioactivity, естественная радиоактивность – natūralių radionuklidų aktyvumas. Δ sukelia gamtinės RM, esančios Žemės plutoje ir atmosferoje.

sukeltasis Δ , induced radioactivity, наведенная радиоактивность – jonizuojančioji spinduliuotė, kurią kelia tiesioginis RM buvimas, ypač neutronų pagavimas; dirbtinio radioakt. rūšis. Neutronų šaltiniai gali būti: brand. sproginas, brand. reakcijos brand. reaktoriuose ir kt. įrangoje. Δ turi praktinę reikšmę orinio brand. sproginio atvejais. Grunte dažn. susidaro radioakt. ^{56}Mn , ^{28}Al , ^{24}Na izotopai, kurių kiekis yra proporcingas neutronų išėgai, sproguš šiam brand. užtaisui. Daugiausia neutronų vienetinei užtaiso galiai susidaro sproguš neutroniniam užtaisui. Dar \uparrow *neutronų sukeltasis aktyvumas*.

radioaktyvumo indikatoriai \uparrow *indikatorius 2*.

radioaktyvumo kontrolė \uparrow *kontrolė 1*.

radioaktyvūs debesis \uparrow *debesis*.

radioaktyvūs elementai, radioactive element, радиоактивный элемент – nestabilusis chem. elementas, kurio branduolys gali savaime skilti. Tokie elementai yra periodinės elementų lentelės pabaigoje; jų branduoliai turi labai daug neutronų: pastarųjų skaičius 1,5 ir daugiau kartų viršija protonų skaičių. Pvz., ^{238}U branduolyje 92 protonams tenka 146 neutronai.

radioaktyvūs izotopai, radioactive isotope, radioisotope, радиоизотоп – radioakt. chem. elemento izotopas.

radioaktyvūs lietūs, radioactive rain, радиоактивный дождь – kartu su krituliais iškritusios RM. Jeigu radioakt. krituliai nusėda smarkiai lyjant arba sningant, vietovėje gali susidaryti plotai, kuriuose radioakt. tarša gerokai didesnė nei gretimuose rajonuose – karštąsios dėmės (\uparrow *karštoji dėmė*).

radioaktyvūs skilimas, radioactive decay, радиоактивный распад – 1. RM jonizuojančiojo spinduliuotės intensyvumo mažėjimas laikui bėgant.

2. chem. elementų radioakt. izotopų virtimas stabiliaisiais izotopais. Dar \uparrow *alfa skilimas, beta skilimas*.

radioelektronika, radioelectronics, радиоэлектроника – įvairios mokslo ir technikos sritys, susietos su informacijos perdavimu, priėmimu ir vertimu naudojant elektromagnetinę energiją. Atsirado XX a. 6 d-metyje. Δ pagrindą sudaro radiotechnika ir elektronika. Δ naudojimo sritys: radijo ryšiai, radiolokacija, radionavigacija, valdymas radijo priemonėmis, radiotelemechanika, televizija, radiometeorologija ir kt. Δ glaudžiai susijusi su skaičiavimo technika, akustika (t. p. ir hidroakustika), infraraudonąja ir lazerine technika, kt. mokslo ir technikos sritimis.

radioelektroninės priemonės (REP), radioelectronic means, радиоэлектронные средства (РЭС) – techninės priemonės elektromagnetiniams virpesiams generuoti, spinduliuoti, priimti, moduluoti ir stiprinti. Pagr. sudedamosios jų konstrukcijos dalys: siųstuvai, imtuvai, antenos, informacijos dorojimo, registravimo ir pateikimo vartotojui aparatūra. Egzistuoja dvi pagr. Δ grupės: radiotechninės priemonės ir elektroninės-optinės priemonės (infraraudonoji, lazerinė technika). Δ t. p. priklauso akustinės (t. p. ir hidroakustinės) priemonės. Δ yra svarbiausioji sudedamoji kovos priemonių, žvalgybos, stebėjimo, pajėgų ir kovos priemonių valdymo sistemų ir kompleksų dalis. Dar ↑ *elektromagnetinis pažeidžiamumas, elektromagnetinis suderinamumas, elektroniniai įtaisai*.

radioelektriniai trukdžiai (RET), electronic jamming, радиоэлектронные помехи – elektromagnetinės ir akustinės bangos, trukdančios radioelektroninių priemonių (REP) darbą. Dar ↑ *radioelektroninių trukdžių intensyvumas, radioelektroninių trukdžių siųstuvai, radioelektroninių trukdžių stotis, radioelektroninių trukdžių zona*.

abipūšiai Δ, cross-talk electronic jamming, взаимные радиоэлектронные помехи – netyčiniai trukdžiai, atsirandantys kartu dirbant įvairioms REP.

aktyvieji Δ, active electronic jamming, активные радиоэлектронные помехи – specialiai trukdžių šaltinio generuojami arba REP signalų retransliavimo metu atsirandantys trukdžiai. Jie būna moduluoti ir nmoduluoti, nuolatiniai ir impulsiniai.

akustiniai Δ, acoustic electronic jamming, акустические радиоэлектронные помехи – akustinės bangas priimančių, stiprinančių ir keičiančių REP trukdžiai. Δ, kuriami vandenyje, vad. hidroakustiniais RET.

atsākomieji Δ, repeater electronic jamming, ответные радиоэлектронные помехи – tyčiniai RET, siunčiami tik pagavus slopinamos REP signalą.

elektromagnetiniai Δ, electromagnetic jamming, электромагнитные радиоэлектронные помехи – elektromagnetines bangas priimančių, stiprinančių ir keičiančių REP trukdžiai. Elektromagnetinių bangų radijo dažnių diapazonu spinduliuojami trukdžiai vad. radijo trukdžiais, o optiniu diapazonu – šviesiniais trukdžiais.

imituojamieji Δ, imitating electronic jamming, имитирующие радиоэлектронные помехи – tyčiniai trukdžiai slopinamų radiolokacijos stočių ekranuose netikriems signalams, labai panašiams į tikrų objektų atvaizdus, sukurti; mažina radiolokacijos stočių galimybes, naikina naudingą informaciją, t. p. ir kitas REP (nusitaikančiąsias galvutes, ryšių imtuvus ir kt.).

klaidinamieji Δ, deception electronic jamming, уводящие радиоэлектронные помехи – tyčiniai atsakomieji RET taikymo sistemų darbui trikdyti: pateikti imtuvams klaidingus taikinio greičio, atstumo, krypties duomenis.

kryptingieji Δ, directional electronic jamming, направленные радиоэлектронные помехи – tyčiniai RET, spinduliuojami norima kryptimi.

maskuojamieji Δ, masking electronic jamming, маскирующие радиоэлектронные помехи – tyčiniai RET, kuriuos slopinama REP priima kaip stiprų foną, trukdantį išskirti reikiamus signalus.

netyčiniai Δ, accidental electronic jamming, непреднамеренные радиоэлектронные помехи – dirbtiniai trukdžiai, neskirti REP darbui specialiai trukdyti. Tai vienas kitam trukdančių siųstuvų, elektros ir elektroninių įrenginių generuojami trukdžiai (pramoniniai trukdžiai).

pasivyieji Δ, passive electronic jamming, пассивные радиоэлектронные помехи – trukdžiai, atsirandantys dėl elektromagnetinių ir akustinių bangų atspindžio nuo natūralių ir dirbtinių objektų. Tinka radiolokacijos stotims, priimančioms atspindėtas nuo stebimo objekto bangas, slopinti.

radijo dažnio Δ, radio jamming, радиопомехи – trukdžiai elektromagnetinių bangų radijo dažnio diapazonu veikiančioms REP slopinti.

šliaužiamieji Δ, gliding electronic jamming, скользящие радиоэлектронные помехи – tyčiniai RET, kurių dažnis nuosekliai keičiamas tikėtinu vienos arba kelių REP veikimo dažnių diapazonu.

šviesos Δ, light electronic jamming, световые радиоэлектронные помехи – trukdžiai elektromagnetinių bangų šviesos dažnių diapazonu veikiančioms REP slopinti.

taiklieji Δ, selective electronic jamming, прицельные радиоэлектронные помехи – tyčiniai RET, spinduliuojami slopinamos REP veikimo dažniu.

tyčiniai Δ, deliberate electronic jamming, преднамеренные радиоэлектронные помехи – dirbtinis radioelektroninių ir akustinių bangų spinduliuojamas REP veikimui specialiai trikdyti, slopinti.

radioelektronių

triukšminiai Δ , noise electronic jamming, шумовые радиоэлектронные помехи – vidinių imtuvo triukšmų dažnio RET vidiniams imtuvo triukšmams didinti ir reikiamo signalo supratimui trukdyti.

užtvartiniai Δ , barrage electronic jamming, заградительные радиоэлектронные помехи – tučiniai RET, kurių dažnių spektras gerokai viršija REP naudingą signalo dažnių juostą. Tokie RET leidžia vienu metu slopinti daug REP tiksliai nederinant dažnių.

radioelektronių priemonių saugà \uparrow sauga.

radioelektronių trukdžių intensyvumas, intensity of electronic jamming, интенсивность радиоэлектронных помех – vidutinė pagal laiką trukdančiųjų elektromagnetinių arba akustinių bangų energija, per laiko vienetą daranti poveikį REP, ginklų sistemoms arba kitai karo technikai.

radioelektronių trukdžių siųstūvas, electronic jammer, передатчик радиоэлектронных помех – speciali perdavimo priemonė elektromagnetinėms (akustinėms) bangoms, darančioms poveikį prieš REP priėmimo kanalams siekiant nutraukti arba apsunkinti jų funkcionavimą, generuoti ir spinduliuoti.

radioelektronių trukdžių stotis, electronic jamming station, станция радиоэлектронных помех – techninė įranga aktyviesiems trukdžiams daryti siekiant neleisti arba trukdyti priešui naudoti ryšių, lokacijos, navigacijos, nuotolinio valdymo, ginklų kreipimo ir kt. REP. Pagal poveikio REP būdą skiriama maskuojamoji ir imituojamoji (dezinformuojamoji) Δ ; gali būti judrioji arba stacionarioji. Žinoma ir vienkartinio naudojimo Δ .

radioelektronių trukdžių zonà, electronic jamming zone, зона создания радиоэлектронных помех – vietovės zona (rajonas), kurioje radioelektronių priemonių trukdžių stotys patikimai dezorganizuoja prieš REP arba sistemų funkcionavimą; slopinimo zona. Zonos matmenys ir forma priklauso nuo trukdžių siųstuvo ir slopinamos sistemos (priemonės) galios, atstumo tarp jų, jų antenų sistemų stiprinimo koeficientų ir reikiamo slopinimo koeficiento.

radiofizika, radiophysics, радиофизика – mokslas, tiriantis radijo dažnio virpesių ir bangų žadinimą, stiprinimą, sklidimą, priėmimą fizik. procesus, virpesių ir bangų sąveiką su krūvininkais vakuume, dujose, kietuosiuose kūnuose. Δ ppr. nagrinėja kai kurias kvantinės elektronikos problemas (kvantinė Δ) – radijo ir optinio diapazonų elektromagnetinių bangų generavimo, stiprinimo ir keitimo problemas naudojant indukuotąjį (sukeltąjį) spinduliuavimą (\uparrow lazeris, \uparrow mazeris). Δ sudaro radiotechnikos ir elektronikos mokslinį pagrindą. Radiofizikiniai tyrimo metodai taikomi radiometeorologijoje, radioastronomijoje, geofizikoje ir pan.

radiofònija, radiobroadcasting, радиовещание – informacinių ir meninių laidų perdavimas radijo ryšio priemonėmis neribotam klausytojų skaičiui; radijo laidų transliavimo technikos sritis, tirianti muzikos transliavimo būdus. Programos laidų signalai ppr. užrašomi magnetofono juostoje (išskyrus tiesiogines transliacijas). Pagal nustatytą tvarką signalai perduodami ryšio kabeliu arba radioreline ryšio linija į radijo siųstuvą, iš kurio radijo bangomis patenka į klausytojų radijo imtuvus (bevielė Δ), arba į radijo centrą (mazgą), iš kurio ryšio linijomis patenka į laidinio ryšio imtuvus (laidinė Δ).

radiogramà, radiogram, радиограмма – 1. radiotelegrafu perduodama telegrama.

2. daikto atvaizdas jonizuojančiam spinduliutei jautrioje medžiagoje (fotografinėje juostoje arba popieriuje).

radiokòmpasas \uparrow kompasas.

radiològija, radiology, радиология – biol. ir medicinos šaka, tirianti jonizuojančiosios spinduliuotės poveikį sveikatai, jos taikymą medicinoje.

radiològinė operàcija \uparrow operacija 2.

radiològinė saugà \uparrow sauga.

radiològinis gĩnklas, radiological weapon, радиологическое оружие – galimas naujasis netradicinis ginklas, kurio veikimas pagrįstas RM naudojimu žmonėms pažeisti, aplinkai, technikai ir kt. objektams užteršti be brand. sprogdimo. Δ sudaro kovinės RM ir jų naudojimo priemonės. Kovinės RM gali būti naudojamos aviacinėse bombose, laistytuvuose, bepiločiuose lėktuvuose, sparnuotuosiose raketose ir kituose šaudmenyse. RM t. p. gali būti paskleistos diversiniais būdais, aplaidžiai elgiantis su jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais ir radioakt. atliekomis. RM reikia labai nedaug, kad smarkiai užterštų vietovę. Žmogui nužudyti pakanka 1 μ g plutonio.

radiolòkàcija, radiolocation, радиолокация – mokslo ir technikos sritis, radiotechninėmis priemonėmis aptinkanti, atpažįstanti įvairius objektus, nustatanti jų koordinates ir judėjimo parametrus; objektų stebėjimas radiolokacijos stotimis. Stebėti ir analizuoti naudojamosi objektų spinduliuojamomis arba atspindimomis įvairių dažnių radijo bangomis. Pagal tai skiriama aktyvioji (radiolokacinis prietaisas priima jo paties išspinduliuotą ir atsispindėjusią nuo stebimo objekto radijo bangą), pusiau aktyvi (radiolokacinis prietaisas priima pagalbinio siųstuvo išspinduliuotą ir atsispindėjusią nuo stebimo objekto radijo bangą) ir pasyvioji (radiolokacinis prietaisas priima stebimo objekto arba jame esančių radijo prietaisų spinduliuojamą radijo arba infraraudonojo diapazono bangą) Δ . Pasyviaja Δ patogų nustatyti pelengą, tačiau keblu nustatyti atstumą iki stebimo objekto.

šiluminė Δ , thermal radiolocation, радиотеплокация – objektų aptikimas pagal jų šiluminį radijo spinduliuavimą;

pasvyosios radiolokacijos rūšis. Šiluminis radijo spinduliavimas būdingas visiems fiziniams kūnams, kurių temperatūra aukštesnė nei absoliutusias nulis (-273,16°C). Objektai aptinkami šiluminės radiolokacijos priemonėmis dėl jų kontrastiškumo šiluminio radijo fono, kuriame stebima, atžvilgiu. Δ karyboje naudojama aptinkant kontrastiškus antžeminius, oro ir kosminius taikinius, nutaikant ginklus, navigacijoje ir kt. Δ priemonės veikia nepastebimai ir bet kuriomis oro sąlygomis, tačiau jas veikia gamtiniai ir dirbtiniai trukdžiai. Dar \uparrow *šiluminis radiolokatorius*.

radiolokacijos stoties valdoma ugnis \uparrow *ugnis*.

radiolokacijos stotis (RLS), *radiolokatorius*, radar station, radar, радиолокационная станция (РЛС), радиолокатор – įrenginys radiolokacijos metodais įvairiems objektams aptikti ir atpažinti, jų koordinatėms nustatyti. Pagr. Δ sudedamosios dalys: antenų sistema, siųstuvas (aktyviųjų Δ), imtuvas, trukdžių slopinimo sistema, indikatoriai, ekranai, garsiakalbiai, signalų dorojimo ir Δ valdymo kompiuteris, elektros energijos šaltiniai. Δ pagal lokacijos būdą būna – aktyvioji ir pasyvioji; pagal spinduliavimo būdą – impulsinė, nuolatinio spinduliavimo, Doplerio ir kt.; pagal priimamų ir siunčiamų bangų ilgį – metrinio, decimetrinio ir kt. diapazono; pagal paskirtį – artilerinė, meteorologinė, holografinė, užhorizontinė, taikinių aptikimo, žvalgybos (pvz., šaudančios artilerijos žvalgybos), ginklų valdymo, skrydžių aprūpinimo, meteorologijos, navigacijos ir kt. Dar \uparrow *pabūklų taikymo stotis, radiolokacinė meteorologijos stotis, taikinių žvalgybos ir nutaikymo stotis, žvalgybos ir taikinių nurodymo stotis*.

artilėrinė Δ , artillery locator, артиллерийская радиолокационная станция – radiolokacijos stotis, naudojama antžeminėje artilerinėje žvalgyboje. Δ paskirtis: judančių antžeminių taikinių, šaudančių minosvaizdžių ir pabūklų ugnies pozicijų žvalgyba ir jų koordinatėms nustatymas; artilerijos ugnies koregavimas. Yra dvi Δ rūšys: judančių taikinių žvalgybos; šaudančios artilerijos žvalgybos.

Dòplerio Δ , Doppler radar, доплеровская радиолокационная станция – radiolokacijos stotis, kuria galima nustatyti objekto judėjimo greitį pagal atspindimų bangų dažnio pasikeitimus.

hologrāfinė Δ , holographic radar, голографическая радиолокационная станция – aviacinė Žemės paviršiaus žvalgybos radiolokacijos stotis, kurios veikimas pagrįstas radiolokacijos ir holografijos principais naudojant daugiaelementes antenines gardeles, išdėstytas išilgai orlaivio sparno. Δ duoda erdvinį antžeminių objektų vaizdą. Δ turi didelę skiriamąją gebą; tai sudaro galimybę gautus erdvinius vaizdus suderinti su kt. žvalgybos priemonėmis gautais vaizdais.

šaudančios artilėrijos žvalgybos Δ , artillery locating radar, радиолокационная станция разведки стреляющей артиллерии – radiolokacijos stotis šaudantiems pabūklams (haubicoms, patrankoms, minosvaizdžiams ir kt.) sekti, jų koordinatėms nustatyti, savos artilerijos vienetų ugniai į šiuos taikinius koreguoti.

užhorizontinė Δ , over-the-horizon [OTH] radar, загоризонтная радиолокационная станция – radiolokacijos stotis taikiniams aptikti už tiesioginio radijo matomumo ribų (už radiolokacinio horizonto). Naudojama ankstyvajam raketų leidimo, oro ir antvandeninių taikinių, brand. sprogimų ir kt. aptikimui. Δ veikimas pagrįstas daugkartiniu decimetrinio diapazono radijo bangų atspindėjimu nuo jonosferos ir Žemės paviršiaus, t. p. nuo esančių jų sklidimo kelyje daiktų. Pagr. Δ charakteristikos: taikinių aptikimo nuotolis 800–4000 km, sekimo sektorius pagal azimutą 60–120°, nuotolio matavimo tikslumas 10–20 km, išskiriamoji geba pagal kampines koordinates 0,5–1°. Praktinis Δ naudojimas pradėtas XX a. 8 d-metyje.

radiolokacinė kontrolė \uparrow *kontrolė 1*.

radiolokacinė meteorologijos stotis \uparrow *meteorologijos stotis*.

radiolokacinė nusitaikančioji galvutė \uparrow *nusitaikančioji galvutė*.

radiolokacinė žvalgyba \uparrow *žvalgyba*.

radiolokacinės taikinio charakteristikos, target radar characteristics, радиолокационные характеристики цели – charakteristikos, pagal kurias galima aptikti taikinį radiolokacinėmis priemonėmis. Pagr. Δ : taikinio \uparrow *atspindžio geba*, kuri priklauso nuo daugelio veiksnių (geometrinių matmenų, konfigūracijos, medžiagos ir taikinio rakurso, elektromagnetinių bangų poliarizacijos ir kt.). Sunku atsižvelgti į visus veiksnius, todėl vartojamas specialusis apskaitinis dydis – \uparrow *veiksmingasis sklaidos paviršius*.

radiolokacinis aprūpinimas \uparrow *aprūpinimas 2*.

radiolokacinis aptikimas \uparrow *aptikimas*.

radiolokacinis atšvaitas \uparrow *atšvaitas*.

radiolokacinis kompleksas \uparrow *kompleksas*.

radiolokacinis krypties nustatymas, radio direction finding, радиолокационное определение направления – radiolokacijos metodas, kuriuo galima nustatyti kryptį remiantis radijo stoties skleidžiamais signalais.

radiolokacinis laukas \uparrow *laukas 1*.

radiolokacinis patrūlis \uparrow *patrūlis*.

radiolokacinis maskavimas \uparrow *maskavimas*.

radiolokacinis

radiolokacinis pòstas ↑ *postas 4.*

radiolokacinis taikiklis ↑ *taikiklis.*

radiolokacinis taikinys ↑ *taikinys 1.*

radiolokacinis taikinių nuròdymas, radar target indication, радиолокационное целеуказание – radiolokacinė informacija apie oro (antžeminio, antvandeninio) taikinio padėtį tokiu tikslumu ir periodiškumu, kurių pakanka jiems aptikti savomis zenitinės artilerijos, zenitinių raketų, orlaivio, laivo ir pan. valdymo punkto priemonėmis.

radiolokàtorius ↑ *radiolokacijos stotis.*

radiomètras, radiometer, радиометр – 1. prietaisas įvairių paviršių ir medžiagų (žmogaus kūno paviršiaus, aprangos, karo technikos, vandens, maisto produktų, oro ir pan.) radioakt. užterštumui aptikti ir matuoti. Δ naudojamas kariniuose vienetuose lauko sąlygomis, radiologinėse laboratorijose, specialiųjų šaudmenų saugyklose, AE, brand. pramonėje ir kt.

2. prietaisas įkautusių kūnų optinio diapazono elektromagnetinės spinduliuotės energijai aptikti ir matuoti.

3. prietaisas mažos galios radijo bangų diapazono spinduliuotei aptikti ir matuoti.

4. akustinis prietaisas garso slėgiui matuoti.

radiomètrinė žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

radionavigàcija, radio navigation, радионавигация – 1. radiolokacijos metodas pozicijai ar krypčiai nustatyti ar apie kliūtį navigacijoje išpėti.

2. navigacijos (aeronavigacijos) sritis, tirianti ir kurianti laivybos ir skraidybos, naudojant radiotechnines priemones ir įtaisus, teoriją ir jos praktinio taikymo metodus. Pagr. Δ uždaviniai: laivo (orlaivio) buvimo vietos koordinacių, jų tarpusavio išsidėstymo ir krypties į nurodytus taškus nustatymas; santykinio greičio Žemės paviršiaus arba kitų judančių objektų atžvilgiu nustatymas; orlaivių skrydžio aukščio matavimas.

radionuklidas, radionuclide, радионуклид – radioakt. nuklidas (atomas). Δ į žmogaus organizmą patenka su įkvėpiamu oru, su maistu ir pro odą.

radiopelengàtorius ↑ *pelengatorius.*

radioprotèktoriai, radioprotectors, радиопротекторы – antiradiaciniai preparatai, kurie didina organizmo atsparumą jonizuojančiosios spinduliuotės poveikiui. Gali būti trumpalaikio veikimo – kelių valandų (siera turintieji junginiai, biologiškai aktyvūs aminorai ir kt.) ir prailginto – paros ir daugiau (anaboliniai hormonai, polijoninių struktūrų polimerai, vitaminai, amino rūgščių kompleksai). Δ apsauginis aktyvumas pasireiškia dozės mažėjimo veiksmu – apšvitęs dozės, sukeliančios vienareikšmį poveikį esant radioprotektoriui ir kai jo nėra, santykiu. Šis šiuolaikinių radioprotektorių santykis neviršija „3“. Dar ↑ *antiradiacinis preparatas.*

radiorelinė ryšių linija ↑ *linija 6.*

radiorelinis ryšys ↑ *ryšys.*

radiotèchnika, electronic engineering, радиотехника – mokslas, tiriantis radijo dažnio elektromagnetinių virpesių ir bangų generavimą, keitimą, spinduliavimą ir priėmimą; technikos šaka, kurianti, gaminanti ir naudojanti radijo, televizijos, radiolokacijos, radionavigacijos įrenginius, mašinų ir technologinių procesų kontrolės ir valdymo elektroninius prietaisus. Glaudžiai susijusi su radiofizika (nagrinėjančia elektrinius aukštojo dažnio virpesius), elektronika (nagrinėjančia elektros krūvininkų judėjimo reiškinius ir jų praktinį naudojimą), puslaidininkų fizika, virpesių teorija, matematika ir kt. mokslais.

radiotèchninė sistema, electronic engineering system, радиотехническая система – išsklaidytų erdvėje ir tarpusavyje sąveikaujančių bei tikslingai naudojamų radiotechninių priemonių visuma. Skiriama radiolokacinė, radionavigacinė, radijo ryšio, radiotelevizinė, radiotelemetrinė, radijo valdymo, radijo žvalgybos, radijo atoveiksmio ir kt. Δ. Radiotechninėse sistemose plačiai naudojama elektroninė technika, todėl jos dažnai vad. radioelektroninėmis sistemomis. Šiuolaikinės Δ yra automatizuotosios, gali automatiškai nustatyti taikinių koordinates, greitį ir kursą, nurodyti taikinius, kreipti lėktuvus ir raketas, valdyti oro eismą, orlaivių tūpimą ir spręsti daug kt. uždavinių. Automatizuotosiose Δ plačiai naudojami kompiuteriai. Kuriamos ir diegiamos automatinės Δ.

radiotèchninė žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

radiotèchninės priemonės, electronic engineering facilities, радиотехнические средства – techniniai įrenginiai, kurių veikimas pagrįstas elektromagnetinės radijo bangų energijos naudojimu perduodant ir gaunant informaciją. Pagal paskirtį skiriamos žvalgybos, atpažinimo, ryšio, navigacijos, objektų ir ginklų valdymo ir kt. Δ. T. p. gali būti radiolokacinės, radionavigacinės, radijo ryšio, televizijos, stacionariosios ir kilnojamosios.

radiotèchninės žvalgybos pòstas ↑ *postas 4.*

radiotèchninės žvalgybos stotis, electronic engineering reconnaissance station, станция радиотехнической разведки – įranga informacijai apie priešą REP tipą, paskirtį, parametrus ir buvimo vietą gauti priimant ir analizuojant

jų radijo spinduliuotę. Skiriama antžeminė, laivų ir aviacinė Δ . Naudojama radijo atoveiksmio priemonėms valdyti ir pradiniams duomenims teikti, naudojant ugnies priemones išžvalgytiems priešo objektams naikinti.

radiotėchninis maskāvimas ↑ *maskavimas*.

radiotėchninis variomėtras ↑ *variometras*.

radiotelefōnas, radiotelephone, радиотелефон – elektrinis įrenginys, sudarytas iš telefono ir radijo siųstuvo bei priimtuvo, garso signalams siųsti ir priimti radijo bangas.

radiotelegrāfas, radiotelegraph, радиотелеграф – *psn.*: 1. bevielis telegrafas, siunčiantis ir priimantis pranešimus radijo priemonėmis.

2. įstaiga, kur yra įrenginiai radiogramoms siųsti ir priimti.

radiozōndas, radiosonde, радиозонд – aerologinis prietaisas, iškeliamas balionų į 30–40 km aukštį, matuojantis atmosferos slėgį, oro temperatūrą, drėgnumą ir automatiškai radijo siųstuvu šiuos duomenis perduodantis iš įvairių aukščių Žemėje esančiam radijo imtuvui.

radōnas, radon, радон – izotopas ^{220}Rn , ^{222}Rn ; alfa aktyvusis radionuklidas, pusėjimo trukmė 3,8 paros. Δ – bekvapės ir beskonės inertinės sunkiosios dujos (7,5 kartų sunkesnės už orą). Δ teikia apie pusę apšvitos dozės iš visų gamtinių jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinių. Didžiąją apšvitos dalį (iki 5 mSv per metus) žmogus gauna kvėpuodamas, ypač namų apatinių aukštų uždaroje nevedinamose patalpose, į kurias dujos prasiskverbia pro pamatus ir grindis. Δ koncentracija uždaroje patalpose 8 kartus didesnė negu lauke, o viršutiniuose aukštuose – mažesnė negu pirmajame. Kiti Δ šaltiniai: vanduo ir gamtinės dujos. Pavojingiausia įkvėpti vandens garų. Taip dažn. būna voniose, kur vidutinė Δ koncentracija maždaug 3 kartus didesnė negu virtuvėje ir apie 40 kartų – negu gyvenamuosiuose kambariuose. Δ susimaišo su gamtinėmis dujomis po žeme, o joms degant virtuvių viryklėse, Δ pasklinda po patalpas. Δ koncentracija labai didėja, jeigu blogai veikia ventiliacijos sistema. Veiksminga kovos su Δ priemonė yra rūsių, virtuvių, vonių ir kt. patalpų vėdinimas.

rāgas, horn, рог – *KJP* kontaktinės jūrų minos išorinė iškyša, kurią nulaužus ar sulenkus sukeliama minos sprogdimas.

raitijā, mounted forces, cavalry, конные войска – raitelių kariuomenė.

raĩtininkas, rider, horseman, cavalryman, всадник – raitasis karys.

raitōji ārmija ↑ *armija*.

raitōji artilėrija ↑ *artilėrija 2*.

rajōnas, area, район – 1. vietovė, apribota sąlyginėmis ribomis.

branduolinio, biolōginio ir cheminio stebėjimo Δ , nuclear, biological and chemical area of observation, район ядерного, биологического и химического наблюдения – geografinis rajonas, susidedantis iš kelių brand., biol. ir chem. stebėjimo zonų, prilygstančių armijos, armijų grupės ar jungtinės taktinės oro armijos atsakomybės zonoms.

jūrų Δ , maritime area, морской район – sudedamoji jūrų operacijų teatro dalis. Jūrų operacijų teatras decentralizavimo sumetimais skirstomas į jūrų rajonus ir zonas, pvz., Atlanto teatro vadovybė yra suskirstyta į jūrų rajonų ir zonų vadovybes.

magnėtinės anomālijos Δ , magnetic anomaly area, район магнитной аномалии – vietovė, kurioje pasireiškia magnetinė anomalija. Tokie rajonai specialiu ženklu žymimi žemėlapyje. Magnetinės deklinacijos dydis tokių rajonų žemėlapyje nenurodomas.

ōro erdvės gynybos operācijų Δ , air defence operations area, зона [район] действий сил ПВО – geografinis rajonas, kuriame vadovaujama nustatyta OEG ir kitų operacijų tarpusavio trukdymų mažinimo tvarka ir kuris gali turėti keletą pavadinimų: oro erdvės gynybos veiksmų rajonas, oro erdvės gynybos rajonas, ↑ *oro erdvės gynybos atpažinimo zona*, apšaudymo zona.

ōro erdvės gynybos Δ , air defence area, зона ПВО – apibrėžta oro erdvė, kurios gynyba planuojama ir vykdoma.

ōro erdvės gynybos veiksmų Δ , air defence actions area, зона неограниченного действия средств ПВО – rajonas ir erdvė virš jo, kurioje savi (draugiškųjų pajėgų) orlaiviai arba raketos „žemė–oras“ turi operatyvinį prioritetą, išskyrus kai kurias konkrečias sąlygas.

radioaktyviųjų kritulių Δ , area of militarily significant fallout, район выпадения радиоактивных осадков – rajonas, kuriame radioakt. krituliai kenkia karinių vienetų gebėjimui normaliai atlikti užduotis, todėl jame ribojami kariuomenės veiksmi.

tāikinio Δ , target area, район цели – vietovė, priešo kovos rikiuotės išdėstymo rajonas, kuriame yra taikiny. Tik žinant Δ galima planuoti taikinio naikinimą, įvertinti jo reikšmingumą, galimas naudoti NP ir kt.

taršōs Δ , contamination area, зараженный район – vietovės (akvatorijos) rajonas arba oro erdvė, užteršti pavojingomis RM, NM ir BM koncentracijomis. Δ apibūdina: panaudotų taršos medžiagų tipai, Δ dydis ir vieta kovos rikiuotės ir

užnugario objektų atžvilgiu, užteršimo laikas, pavojingumas ir jo kitimas po tam tikro laiko ir kt. Taršos rajone kariuomenė ir gyventojai naudoja apsaugos priemonės.

2. teritorijos, vandens, oro ir kosminės erdvės dalis, t. p. vietovės (jūros) vieta arba baras, kuriame planuojami ir vyksta bet kurie įvairių GP rūšių ir pajėgų darinių (padalinių, dalinių, junginių) bei kt. jėgos struktūrų (vidaus reikalų ministerijos, valstybinio saugumo departamento ir kt.) darinių veiksmai, pvz., ↑ *gynybos rajonas*, ↑ *išdėstymo rajonas*, ↑ *strateginis rajonas*, ↑ *sutelkimo rajonas* ir kt. Rajonus skiria visuose kovos veiksmuose ir bet kurioje kitoje pajėgų veikloje ir nustato vyresnieji vadai (viršininkai). Rajonai žymimi žemėlapyje (jūrlapyje) ir pranešami pavaldiniams.

3. geostrateginės erdvės skirstymo vienetas; regiono dalis, vietovės ruožas su gretimos jūros akvatorija ir oro erdvė, kuriame yra svarbūs ekonominiai, kariniai ir administraciniai centrai, turintys operatyvinę-strateginę reikšmę valstybės saugumui, t. p. dislokuojami ir rengiami strateginiai rezervai. Skiriamas žemyno ir vandenyno strateginis Δ.

4. geografinis taksonominis vienetas; mažiausiasis fizinio geografinio rajonavimo pagal įvairius požymius (geologinę sandarą, reljefo tipą, klimatą ir pan.) vienetas.

5. kai kurių šalių administracinis teritorinis vienetas apskrities, srities, miesto ribose.

rajono bombardavimas ↑ *bombardavimas*.

rajono gynyba ↑ *gynyba*.

rajono vadovybė ↑ *vadovybė* 3.

rajono valdymo centras ↑ *centras* 3.

raketà, missile, rocket, ракета – bepilotis skriejimo atmosferoje ir už jos ribų, veikiant reaktyvinei traukai, aparatas. Δ gali būti: kovinė (toliau – raketa; naudojama daugelio šalių kariuomenėse), tiriamoji (geofizinė, meteorologinė, astrofizinė), nešančioji. Raketoms t. p. priklauso reaktyviniai sviediniai, sąlyginai išskirti į atskirą šaudmenų rūšį. Pagr. dalys: korpusas, vienas ar keli reaktyviniai varikliai, valdymo sistema (valdomosiose raketose), kuro talpyklos, naudingasis krūvis (kovinė dalis, mokslinė aparatūra, erdvėlaivis ir kt.). Pagr. energetines ir eksploataavimo charakteristikas lemia variklio tipas ir kuro rūšis. Kovinės Δ skiriamos: smogiamoji (strateginė, operatyvinė-taktinė ir taktinė); specialioji (priešraketinė, zenitinė, priešlaivinė, prieštankinė, antiradiolokacinė) ir pagalbinė (žvalgybos, meteorologinė, signalinė, elektroninio slopinimo ir kt.); balistinė, sparnuotoji, žemai skriejančioji; antžeminė („žemė–žemė“, „žemė–oras“, „žemė–laivas“), aviacinė („oras–oras“, „oras–žemė“, „oras–laivas“) ir laivinė („laivas–laivas“, „laivas–žemė“, „laivas–oras“); valdomoji, nevaldomoji, nusitaikančioji, spinduliu valdoma; vienpakopė ir daugiapakopė. NATO šalių kariuomenėse dar vartojamas terminas *raketa „paviršius–paviršius“*. Pagal kovinės dalies tipą Δ būna brand., chem., biol., įprastinė, padegamoji, vientisinė, išsisklaidančioji ir kt.; pagal variklio tipą – kietojo, skystojo, mišriojo kuro, brand., ampulinė ir kt. Dar ↑ *raketiniai daliniai*, *raketinis kuras*, *raketinis variklis*, *raketos galvutė*, *raketos kovinė dalis*, *raketos pakopa*, *raketų kompleksas*, *trajektorija*.

ampulinė Δ, ampoule missile, ампулизируемая ракета – raketa su skystojo kuro varikliu, laikoma užtaisyta kuro komponentais per visą eksploataavimo laiką. Ampulinėms raketoms naudojamas ilgai laikomas kuras ir atsparios korozijai medžiagos, labai sandarios degalų sistemos. Δ pavyzdžiai: „Titan-2“ ir „Lans“ (JAV).

antiradiolokacinė Δ, counterradar missile, противорадиолокационная ракета – raketa, pasyviai nusitaikanti į radiolokacinės spinduliuotės šaltinį. Naudojama (dažn. aviacijoje) radiolokacijos stotims naikinti. Prp. turi mišriąją valdymo sistemą: autonominį valdymą pradiniam ir viduriniame trajektorijos ruože; nusitaikymą galutiniame ruože naudojant radiolokacinę nusitaikančiąją galvutę. Δ būdingi 3 taikinio naikinimo režimai: tiesioginė ataka; aukštėjimas iki 10–12 km, lėtas leidimasis su parašiotu, kai radiolokacinė nusitaikančioji galvutė ieško taikinio (aptikus taikinį, parašiotas numetamas ir raketa sminga į taikinį); mišrusis režimas. Pagr. Δ charakteristikos: leidimo masė iki 650 kg, kovinės dalies masė 60–200 kg, kietojo kuro variklis, skriejimo nuotolis iki 130 km. JAV Vietnamo kare veiksmingai naudojo Δ „Shrike“.

aviacinė Δ, aircraft missile, авиационная ракета – iš lėktuvo ir sraigtasparnio leidžiama raketa „oras–paviršius“ („oras–žemė“ ir „oras–laivas“) ir „oras–oras“. Prp. tai vienpakopė kietojo kuro raketa. Skiriama nevaldomoji Δ (ppr. naudojama antžeminiams taikiniams naikinti) ir valdomoji (labiau paplitusi ir labai taikli). Δ gali turėti brand. ir įprastines kovines galvutes. Δ būna ir sparnuotoji. Δ „oras–paviršius“ būna strateginė, operatyvinė-taktinė ir taktinė; „oras–oras“ – didelio, vidutinio ir mažo (artimojo oro mūšio) nuotolio. Šiuolaikinės sparnuotosios raketos: JAV AGM-86 B (skriejimo nuotolis 2500 km, leidimo masė 1460 kg, brand. kovinės dalies galia 150–200 kt); Rusijos X-55 (3000 km, 1300 kg). Kitos Δ „oras–paviršius“: JAV SREM-2 AGM-131 A (400 km, 700 kg), „Meiverik“ AGM-65 (25 km, 307 kg), SLAM AGM-84 E (100 km, 628 kg); Prancūzijos AS-30L1 (10 km, 520 kg); D. Britanijos „Martel“ AJ-168 (36 km, 520 kg); Rusijos X-59M (100 km, 920 kg), X-29T (10 km, 680 kg) ir kt. Δ „oras–oras“: didelio nuotolio tikrai JAV „Fenix“ AIM-54 C (150 km); vidutinio nuotolio – JAV „Sparou“ AIM-7 (100 km); Prancūzijos „Super Matra.53“ F ir D (40 km); Rusijos R-33 (120 km, 480 kg), R-27 (40 km, 250 kg); mažo nuotolio – JAV „Sidewinder“ AIM-95 (18 km, 86 kg); D. Britanijos, Vokietijos ir Norvegijos ASRAAM (10 km, 85 kg); Rusijos R-73 (20 km, 105 kg) ir kt.

balistinė Δ, ballistic missile, баллистическая ракета – raketa, kuri skrieja balistine trajektorija, kai varomoji jėga yra nutraukta; jos trajektorija susideda iš aktyviojo ir pasyviojo ruožų. Aktyviajame trajektorijos ruože Δ skrieja veikianti raketos variklio traukos ir kreipiama autonominės ar mišriosios valdymo sistemos. Pasyviajame trajektorijos ruože Δ skrieja išjungtu varikliu iš inercijos balistine trajektorija kaip laisvai sviestas kūnas. Dalis trajektorijos yra aukščiau nei atmosfera. Δ būna vienpakopė arba daugiapakopė, valdomoji ir nevaldomoji. Smogiamoji Δ skiriama pagal skriejimo nuotolį: tarpžemyninė – daugiau nei 5 500 km, vidutinio nuotolio – 1 000–5 500 km (abi rūšys – strateginės Δ) ir mažo nuotolio – iki 1 000 km (operatyvinė-taktinė Δ – 150–1 000 km, taktinė – 70–150 km). Gali būti leidžiama iš šachtų arba judriųjų leidimo įrenginių, naudoja skystąjį arba kietąjį kurą, gali turėti vieną arba kelias nusitaikančiąsias brand. kovines galvutes. Dar ↑ *trajektorija*.

branduolinė Δ, nuclear missile, ядерная ракета – raketa su brand. raketiniu varikliu. Tai ateities raketa, kuri dar tik kuriama.

daugiapakopė Δ, multiple missile, многоступенчатая ракета – sudėtinė raketa su dviem ir daugiau nuosekliai, lygiagrečiai arba mišriai tarpusavyje sujungtų pakopų. Pakopų skaičius priklauso nuo skriejimo nuotolio, variklių tipo ir naudingojo krūvio masės. Daugiapakopės raketos ppr. yra nešančiosios ir strateginės raketos. Dar ↑ *raketos pakopa*.

geofizinė Δ, geophysical missile, геофизическая ракета – aukštybinė raketa viršutiniams Žemės atmosferos sluoksniams tyrinėti. Turi 1–3 pakopas, leidimo masė kelios dešimtys tūkst. kg, naudingo krovinio masė iki 2000 kg, pakilimo aukštis 60–1000 km ir aukščiau. Δ rūšis – meteorologinė raketa.

leidimo Δ, launching rocket, стартовая ракета – raketinis leidimo variklis skraidomajam aparatui leisti arba pakilimui greitinti. Δ paprastai būna vieno režimo, nustojus veikti, numetama.

meteorologinė Δ, meteorological rocket, метеорологическая ракета – raketa viršutiniams atmosferos sluoksniams tirti keliant į tam tikrą aukštį prietaisus, matuojančius įvairius atmosferos parametrus (temperatūrą, slėgį, drėgnumą, oro sudėtį ir kt.). Parametrai matuojami tam tikrame nustatytame aukštyje. Mažinant nuleidžiamosios raketos dalies greitį naudojamas parašiuotas.

nešančioji Δ, carrier rocket, carrier vehicle, missile carrier, ракета-носитель – balistinė raketa dirbtiniams Žemės palydovams, kosminėms stotims ir kt. objektams į kosmosą iškelti; ppr. daugiapakopė. Pirmosios Δ: SSRS R-7 (pirmasis leidimas 1957 10 04, naudingojo krūvio masė 83,6 kg); JAV „Jupiter-C“ (1958 01 31, 4,8 kg); Prancūzijos „Diamant-A“ (1965 11 26, 80 kg); Japonijos L-45 (1970 02 11, 9,4 kg); KLR „Didysis žygis-1“ (1970 04 24, 173 kg); D. Britanijos „Black error“ (1971 10 28, 66 kg); Indijos SLV-3 (1980 06 18, 40 kg); Europos kosminės agentūros (ESA) „Arian“ (1979 12 24, 1700 kg). Vėlesnės Δ kartos: JAV „Titan-3B“ (1966, leidimo masė 187 000 kg, naudingojo krūvio masė 3600 kg), „Atlas-2“ (1990 188000 kg, 6600 kg), „Titan-4“ (1989, 867 000 kg, 17 700 kg), „Saturn-5“ (1967, 2 950 000 kg, 135 000 kg); SSRS „Start-1“ (1993, 50 000 kg, 500 kg), „Ciklon“ (1977, 185 000 kg, 3600 kg), „Sojuz“ (1973, 305 000 kg, 7100 kg), „Zenit“ (1985, 459000 kg, 13 700 kg), „Proton“ (1967, 700 000 kg, 20 600 kg), „Energija“ (1987, 2 400 000 kg, 100 000 kg); KLR „Didysis žygis-2“ (1975, 192 000 kg, 2000 kg); Indijos ASLV (1987, 40 000 kg, 150 kg); Japonijos H-1 (1986, 140 000 kg, 3800 kg), H-2 (1994, 260 000 kg, 10 000 kg); ESA „Arian-4“ (1988, 304 000 kg, 4600 kg), „Arian-4L“ (1988, 460 000 kg, 9400 kg).

nevaldomoji Δ, free rocket, неуправляемая ракета – skriejimo metu nevaldoma ir nekontroliuojama raketa.

nusitaikančioji Δ, homing missile, самонаводящаяся ракета – raketa, turinti nusitaikančiąją aparatūrą (galvutę). Δ gali būti zenitinė, prieštankinė, aviacinė ir laivinė.

operatyvinė-taktinė Δ, near-strategic missile, оперативно-тактическая ракета – valdomoji arba nusitaikančioji raketa prieš operatyvinės rikiuotės sudedamosioms dalims ir joje esantiems objektams naikinti. Gali turėti brand. ir įprastines kovines galvutes. Raketų „žemė–žemė“ kompleksų antžeminė įranga dažn. būna savaeigė. Šio tipo raketos skiriamos tik Rusijos GP. Kitur jos vad. taktinėmis raketomis.

priešrakėtinė Δ, antimissile missile, противоракета – valdomosios zenitinės raketos rūšis skriejančioms strateginėms, operatyvinėms–taktinėms, taktinėms raketoms ir jų kovinėms galvutėms naikinti. Skriejimo greitis iki 3000 m/s ir didesnis. Jomis ginkluoti zenitiniai raketų kompleksai. Δ skiriamos pagal taikinio naikinimo aukštį – viršatmosferinė (>100 km), atmosferinė (20–100 km) ir žemoji (iki 20 km); pagal kovinės dalies tipą – įprastinė ir brand.; pagal valdymo sistemos tipą – nuotolinio valdymo, nusitaikančioji ir mišriojo valdymo. Pvz., JAV Δ „Spartan“ (leidimo masė 15 200 kg, skriejimo nuotolis 640 km, aukštis 500 km); „Sprint“ (3400 kg, 60 km, 40 km), „Patriot“ (850 kg, 100 km, 25 km). Δ gali turėti skeveldrines ardomasias ir brand. kovines galvutes.

prieštankinė valdomoji Δ (PTVR), anti-tank guided missile, противотанковая управляемая ракета (ПТУР) – raketa tankams ir kt. šarvuotiesiems taikiniams naikinti; pagr. prieštankinių valdomųjų raketų kompleksų dalis. Skriejimo nuotolis 3–4 km, pataikymo tikimybė į tanką 70–90%, pramuša 400–600 mm šarvą. Δ susideda iš kovinės dalies (dažn. kumuliacinės), kietojo kuro variklių (leidimo ir skriejimo), valdymo ir stabilizavimo įrangos, vairų ir stabilizatorių, valdymo signalų priėmimo ir dešifravimo įtaisų. Korpusas su sparnais jungia visus raketos elementus ir sudaro keliamąją

jėgà jai skriejant. Jis yra cilindro formos su aptakia kūgio formos galvute. Kovinę dalį sudaro korpusas, kumuliacinis užtaisas, sprogdiklis, detonatorius su saugos mechanizmu. Valdymo įranga stiprina komandų signalus, gautus iš antžeminės valdymo aparatūros, nukreipia raketą pagal komandą. Δ gali būti valdoma radijo signalu arba laidais. PTVR naudojama tik kartu su antžeminiu paleidimo įrenginiu ir antžemine valdymo aparatūra. PTVR pradėtos naudoti XX a. 6 d-metyje. Kai kur Δ vad. *prieštankiniu valdomuoju reaktyviniu sviediniu*.

Δ „**paviršius–paviršius**“, surface-to-surface missile, raketa klasa „поверхность–поверхность“ – bendras raketų „žemė–žemė“, „žemė–laivas“, „laivas–žemė“ ir „laivas–laivas“ pavadinimas.

signālinė Δ, signal flare [rocket, star], сигнальная ракета – reaktyvinis šaudmuo, skirtas kariniams vienetams valdyti, tarpusavyje sąveikauti, orientuoti, pranešimams perduoti, draugiškiems padaliniais atpažinti, vietai, objektams, taikiniams ir kt. apšviesti (šviečiamoji raketa). Δ būna: spalvotos ugnies (su vienu ar keliais spalvotais, dažn. raudonos, mėlynos, oranžinės spalvos, šviečiamaisiais elementais – žvaigždutėmis; naudojamos dieną ir naktį); spalvotų dūmų (naudojamos tik dieną) ir bespalvės ugnies (šviečiamųjų raketų). Signalinės raketos dega ore (~ 300 m aukštyje) arba ant žemės. Leidžiamos ranka, naudojant ginklus ar įrenginius. Kalibras 30–40 mm, masė 110–200 g, ilgis apie 200 mm. Δ dar vad. *reaktyviniu signaliniu (šviečiamuoju) šoviniu*.

sparnuotoji Δ, winged missile, крылатая ракета – valdomoji raketa su sparnais, kuriančiais skriejant aerodinaminę keliamąją jėgą. Δ įrengiamas raketinis (skystojo ar kietojo kuro) arba oro reaktyvinis (reaktyvinis, turboreaktyvinis ir kt.) variklis. Leidžiama iš povandeninių ir antvandeninių laivų, bombonešių, judriųjų antžeminių leidimo įrenginių. Δ gali būti strateginė ir taktinė. Strateginės Δ kilimo masė iki 1360 kg, skriejimo nuotolis 1500–2600 km, greitis 800–900 km/h, brand. užtaiso galia iki 200 kt; taktinės Δ skriejimo nuotolis iki 600 km, masė iki 500 kg, neturi papildomų kuro talpyklų. Δ naudojama labai veiksminga taikymo sistema. Δ aptikimą ir naikinimą sunkina tai, kad jos labai nedidelės (ilgis maždaug 6 m, sparno ilgis 2,5 m, korpuso skersmuo maždaug 0,5 m), skrieja labai žemai (iki 30 m nuo Žemės paviršiaus) aplenkdamos visus reljefo nelygumus, nedidelis veiksmingasis pataikymo sklaidos paviršius. Δ kartais vad. lėktuvu-sviediniu. Pirmąją Δ laikoma vokiečių Fau-1 (1944). Šiuolaikinės Δ: JAV „Tomahawk“ (1981) antžeminė (BGM-109G) ir jūrinė (BGM-109A); aviacinė Δ ALCM-B (AGM-86B); Rusijos aviacinė Δ X-55 (1984) ir „Burlak“, laivinė Δ „Granat“ (1987) ir „Moskit“ (1983). Pvz., JAV jūrinė Δ BGM-109A (leidimo masė 1225 kg, ilgis 5,5 m, leidimo nuotolis 2500 km, brand. kovinės galvutės galia 200 kt); Δ „Tomahawk“ leidimo nuotolis 3000 km, skriejimo greitis 2620 m/s, labiausiai naudota raketa 2003 m. Irako kare.

spiūnduli valdoma Δ, beam-guided missile, управляемая лучом ракета – radiolokacijos stoties ar radijo signalu valdoma raketa.

stratèginė Δ, strategic missile, стратегическая ракета – antžeminių, laivinių ir aviacinių raketų kompleksų valdomoji raketa kovinėms dalims su brand. užtaisais į svarbius priešo strateginius objektus siųsti. Būna vidutinio skriejimo nuotolio (1000–5500 km) ir tarpžemyninė (toliau kaip 5500 km). Δ turi JAV, D. Britanija, Prancūzija, Rusija, Kinija. Šiuolaikinės Δ: JAV „Titan-2“ (1963, leidimo masė 15 000 kg, leidimo nuotolis 10 200 km, vientisinės kovinės galvutės galia 10–15 Mt), „Minitmen-2“ (1965, 32 700 kg, 11 500 km, 1,5 Mt), MX (1986, 88 450 kg, 11 200 km, 10 individualiojo nusitaikymo kovinių galvučių po 600 kt kiekviena); Rusijos SS-18 (1980, 217 000 kg, su vientisine kovine galvute 16 000 km, su išsisklaidančiomis kovinėmis galvutėmis – 11 000 km, vientisinės kovinės galvutės galia 20 Mt, 10 išsisklaidančiųjų kovinių galvučių po 0,5 Mt kiekviena); SS-25 „Topol“ (45 000 kg).

tāktinė Δ, tactical missile, тактическая ракета – nevaldomoji arba valdomoji (nusitaikančioji) raketa su neatskiriama nuo korpuso brand., chem. arba įprastine kovine dalimi sudedamosioms kovos (operatyvinės) rikiuotės dalims arba joje esantiems objektams naikinti. Leidžiama iš antžeminio judriojo leidimo įrenginio, lėktuvo, laivo. Gali būti naudojama elektroniniam slopinimui, nuotoliniam minavimui. Šiuolaikinės Δ: JAV „Lans“ (1972, leidimo masė – brand. 1285 kg, nebrand. 520 kg, leidimo nuotolis – brand. 140 km, nebrand. 70 km, brand. kovinės galvutės galia 1–50 kt); Prancūzijos „Pluton“ (1971, 2350 kg, 120 km, 10-25 kt); Rusijos „Тоčka“ (2000 kg, 120 km).

valdomoji Δ, guided missile, управляемая ракета – bepilotė raketa, kurios trajektorija ar kursas per visą skriejimą yra valdomas.

valdomoji Δ „**óras–óras**“, air-to-air guided missile, управляемая ракета класса „воздух–воздух“ – valdomoji raketa, leidžiama iš orlaivio, oro taikiniams naikinti.

valdomoji Δ „**óras–žēmė**“, air-to-surface guided missile, управляемая ракета класса „воздух–земля“ – valdomoji raketa, leidžiama iš orlaivio, antžeminiams taikiniams naikinti.

valdomoji Δ „**žēmė–óras**“, surface-to-air guided missile, управляемая ракета класса „земля–воздух“ – valdomoji raketa, leidžiama nuo Žemės paviršiaus, oro taikiniams naikinti, pvz., zenitinė valdomoji raketa.

valdomoji Δ „**žēmė–žēmė**“, surface-to-surface guided missile, управляемая ракета класса „земля–земля“ – valdomoji raketa, leidžiama nuo Žemės paviršiaus, antžeminiams taikiniams naikinti.

zenitinė valdomoji raketà, anti-aircraft guided missile, зенитная управляемая ракета – raketa oro taikiniams

naikinti; pagr. zenitinio raketų komplekso dalis. Skriejimo nuotolis 0,5–700 km, naikinimo aukštis 15 m–30 km ir didesnis, leidimo masė 8–15 000 kg, didžiausias skriejimo greitis 270–1700 m/s ir didesnis. Dar būna priešraketinė raketa.

žemai skriejanti valdomoji Δ , sea skimmer missile, летящая на предельно малой высоте ракета – raketa, kuri skrieja ne aukščiau kaip 15 m (50 pėdų) virš Žemės ar jūros paviršiaus.

raketà „paviršius–paviršius“ \uparrow raketa.

rakėtinė artilėrija \uparrow artilėrija 2, reaktyvėnė artilėrija.

rakėtinė aviacijos ginkluotė \uparrow ginkluotė, aviacijos ginkluotė.

rakėtinė jūrų atakà \uparrow ataka, jūrų ataka.

rakėtinė kòsminė gynyba \uparrow gynyba.

rakėtinė laivo ginkluotė \uparrow ginkluotė, laivo ginkluotė.

rakėtinė-torpėdinė laivo ginkluotė \uparrow ginkluotė, laivo ginkluotė.

rakėtinės pajėgos \uparrow pajėgos 1.

rakėtiniai daliniai, missile troops, ракетные части – kariniai vienetai, kurių pagr. ginkluotė – raketos. Δ gali būti: divizionai, brigados (pulakai) ir kt.

rakėtinis branduolinis giñklas \uparrow branduolinis ginklas.

rakėtinis giñklas, missile weapon, ракетное оружие – ginklas, kuriame NP siunčiamos į taikinį raketomis; įvairių raketų kompleksų, skirtų antžeminiams, oro ir jūrų taikiniams naikinti, visuma. Dar \uparrow branduolinis ginklas.

smogiamasis Δ , assault missile weapon, ударное ракетное оружие – rakėtinis ginklas, ppr. skirtas įvairiems antžeminiams taikiniams naikinti smogiant raketų smūgius; būna strateginis, operatyvinis-taktinis ir taktinis. Strateginis rakėtinis ginklas turi tarpžemynines ir vidutinio nuotolio balistines raketas su brand. kovinėmis galvutėmis; priklauso: JAV ir Prancūzijos – KOP ir KJP; D. Britanijos – KJP; Rusijos – strateginės paskirties rakėtinėms pajėgoms, KOP (strateginiai bombonešiai) ir KJL (strateginės paskirties povandeniniai rakėtiniai kreiseriai). Operatyvinį-taktinį ir taktinį rakėtinį ginklą sudaro raketos su brand. ir įprastiniais užtaisais; JAV, D. Britanijos, Prancūzijos, Vokietijos sausumos pajėgose yra lauko artilėrijos sudėtyje; Rusijos sausumos pajėgose – SP rakėtinių pajėgų ir artilėrijos sudėtyje (operatyvinis-taktinis rakėtinis ginklas – fronto lygmeniui, taktinis – armijos); KOP operatyviniu-taktiniu rakėtinu ginklu ginkluojami strateginiai bombonešiai, taktiniu – taktinės (Rusijoje – fronto) aviacijos lėktuvai ir sraigasparniai.

specialūs Δ , special missile weapon, ракетное оружие специального назначения – rakėtinis ginklas, kuriam priklauso priešraketinių raketų, zenitinių, priešlaivinių ir prieštankinių raketų kompleksai.

rakėtinis kãteris \uparrow kateris.

rakėtinis kietojo kùro užtaisas \uparrow užtaisas 1.

rakėtinis koregavimo variklis \uparrow rakėtinis variklis.

rakėtinis kreiseris \uparrow kreiseris.

rakėtinis kùras, rocket propellant, ракетное топливо – medžiagos arba jų mišiniai, kurie, būdami energijos šaltiniu ir darbinium kùnu, sudaro raketos variklio reaktyvę trauką.

branduolinis Δ , nuclear propellant, ядерное ракетное топливо – ypatingas kùras, kurį sudaro medžiagos, išskiriančios energiją per atomų brand. radioakt. dalijimąsi ir sintezę. Δ priskiriamas perspektyviajam raketų kurui.

kietasis Δ , solid propellant, твердое ракетное топливо – kietas oksidatoriaus ir degalų mišinys; gali būti vienalytis ir nevienalytis. Privalumai: tinka ilgai laikyti užtaisytais raketas, didelis tankis; trūkumai: degimo valdymo sunkumas ir palyginti neaukšta degimo temperatūra.

mišrùsis Δ , hybrid propellant, гибридное ракетное топливо – kùras iš kietųjų ir skystųjų dėmenų: kietojo oksidatoriaus ir skystųjų degalų arba skystojo oksidatoriaus ir kietųjų degalų.

nevienalỹtis kietasis Δ , heterogeneous propellant, гетерогенное (смесевое) ракетное топливо – mechaninis neorganinio oksidatoriaus, organinių degalų ir įvairių priemaišų mišinys.

skystasis Δ , liquid propellant, жидкое ракетное топливо – skystieji vieno komponento degalai arba dviejų ir daugiau komponentų mišinys. Komponentai saugomi ir transportuojami atskirai. Dažn. naudojamas dviejų komponentų Δ , susidedantis iš oksidatoriaus ir degalų.

vienalỹtis kietasis Δ , homogeneous propellant, гомогенное ракетное топливо – organinių medžiagų, kurių molekulėse yra ir oksidatoriaus, ir degalų, kietasis tirpalas. Ppr. tai būna nitroceliuliozė, ištirpinta nelakuose tirpikliuose – nitroglicerine, dinitrate, dietilenglikolyje ir kt.

rakėtinis laivas \uparrow laivas.

rakėtinis leidimo variklis ↑ *rakėtinis variklis*.

rakėtinis povandeninis laivas ↑ *povandeninis laivas*.

rakėtinis skriejimo variklis ↑ *rakėtinis variklis*.

rakėtinis stabdžiū variklis ↑ *rakėtinis variklis*.

rakėtinis-torpėdinis povandeninis laivas ↑ *povandeninis laivas*.

rakėtinis vairo variklis ↑ *rakėtinis variklis*.

rakėtinis variklis, rocket engine, ракетный двигатель – reaktyvinis variklis, nenaudojantis savo darbui aplinkos medžiagų; pagr. variklio tipas kovinėse raketose, astronautikoje (kosmonautikoje). Daugiausia naudojami chem. Δ, kuriuose deginamas chem. kietasis, skystasis arba mišrusis ↑ *rakėtinis kuras*. Pagal paskirtį skiriamas pagr. (leidimo, skriejimo) ir pagalbinis (vairo, koregavimo, mažasis, stabdžiū ir kt.) Δ. Ateityje gali būti naudojamas brand., fotoninis (anihilacinis), elektrinis ir kt. Δ.

anihilacinis Δ, annihilation rocket engine, аннигиляционный ракетный двигатель – hipotetinis fotoninis rakėtinis variklis, naudojantis medžiagos anihilacijos, t. y. dalelių ir antidalelių sąveikos ir virtimo fotonais (elektromagnetinio lauko kvantais), energiją.

branduolinis Δ, nuclear rocket engine, ядерный ракетный двигатель – rakėtinis variklis, kuriame reaktyvinė trauka sudaroma vykstant brand. arba termobranduolinei reakcijai. Δ sudaroma kur kas didesnė santykinė trauka (8,1 kN·s·kg) negu geriausių chem. rakėtinių variklių (4,5–5 kN·s·kg).

cheminis Δ, chemical rocket engine, химический ракетный двигатель – rakėtinis variklis, kuriame reaktyvinę trauką sudaro išeinantys pro reaktyvinę tūtą skystojo, kietojo arba mišriojo rakėtinio kuro degimo produktai. Pagal naudojamą rakėtinį kurą skiriamas skystojo, kietojo kuro ir hibridinis Δ. Δ labiausiai paplitę šiuolaikinėje rakėtinėje technikoje.

elektrinis Δ, electric rocket engine, электрический ракетный двигатель – rakėtinis variklis, kuriame reaktyvinė trauka sudaroma naudojant raketos energijos šaltinio elektros energiją. Pagal veikimo principą skiriamas elektroterminis, elektrostatinis ir elektromagnetinis Δ. Δ, turėdamas mažą trauką, naudojamas ilgalaikiuose erdvėlaiviuose.

fotoninis Δ, photon rocket engine, фотонный ракетный двигатель – perspektyvinis rakėtinis variklis, kuriame reaktyvinė trauka sudaroma kryptingu elektromagnetinio spinduliavimo kvantų – fotonų spinduliavimu. Teorinis Δ turi didžiausią įmanomą santykinį impulsą (fotonų srauto greitis lygus šviesos greičiui).

hibridinis Δ, hybrid rocket engine, гибридный ракетный двигатель – rakėtinis variklis, naudojantis mišrųjį rakėtinį kurą. Labiausiai paplitę Δ, kuriuose naudojami skystojo ir kietojo rakėtinio kuro komponentai; kietasis komponentas ppr. yra degimo kameroje, į kurią įpurškiamas reikiamas skystojo kuro kiekis.

kietojo kuro Δ, solid rocket motor, твердотопливный ракетный двигатель – rakėtinis variklis, naudojantis kietąjį rakėtinį kurą. Δ susideda iš korpuso (degimo kameros), kuriame yra visas rakėtinis kuras, reaktyvinių tūtų, padegamųjų įtaisų. Toks variklis gali sudaryti didžiausią chem. rakėtinio variklio reaktyvinę trauką (10–15 MN). Daugiausia naudojamas kaip įvairių klasių raketų, reaktyvinių sviedinių, giluminių bombų leidimo ir skriejimo variklis, lėktuvų kilimo greitintuvas ir kt.

mažasis Δ, microrocket engine, микроракетный двигатель – pagalbinis rakėtinis variklis, naudojamas raketai (erdvėlaivii) orientuoti ir stabilizuoti, žmogui atvirame kosmose judėti (kaip individualioji judėjimo priemonė); jo trauka siekia nuo kelių dešimčių iki šimtųjų N dalių. Δ ppr. būna daugkartinio įjungimo.

mišrusis Δ, mixed rocket engine, комбинированный ракетный двигатель – rakėtinis variklis, kuriame traukai sudaryti naudojama įvairi energija (pvz., chem. ir brand., elektrinė ir chem., ir pan.). Toks variklis turi geriausias energetines charakteristikas ir išplečia rakėtinių variklių naudojimo diapazoną.

rakėtinis koregavimo variklis, correction rocket engine, корректирующий ракетный двигатель – pagalbinis rakėtinis variklis, koreguojantis raketos greitį ir kryptį. Δ gali būti vienkartinio ir daugkartinio įjungimo, impulsinio ir nenutrūkstamo darbo režimo.

rakėtinis leidimo variklis, booster, стартовый ракетный двигатель – pagr. rakėtinis variklis raketai (erdvėlaivii) leisti arba jos pakilimui greitinti; ppr. turi vieną darbo režimą ir pasibaigus jo darbui numetamas.

rakėtinis skriejimo variklis, sustainer, маршевый ракетный двигатель – pagr. rakėtinis variklis raketai (erdvėlaivii) leisti, reikiamam skriejimo greičiui suteikti, skriejimui valdyti, stabdyti ir kt.

rakėtinis stabdžiū variklis, brake rocket motor, тормозной ракетный двигатель – pagalbinis rakėtinis variklis raketai (erdvėlaivii) stabdyti arba jos dalims atskirti ir nukreipti; gali būti skystojo arba kietojo kuro.

rakėtinis vairo variklis, control rocket engine, рулевой ракетный двигатель – pagalbinis rakėtinis variklis raketos (erdvėlaivio) padėčiai aktyviajame trajektorijos ruože valdyti. Raketa (erdvėlaivis) valdoma sudarant jėgas ir momentus, kurie keičia traukos vektorius veikmės kryptį.

skýstojo kùro Δ, liquid fuel rocket motor, жидкостной ракетный двигатель – raketinis variklis, naudojantis skystąjį raketinį kurą. Δ susideda iš vienos arba kelių degimo kamerų su individualiomis arba bendromis reaktyvinėmis tūtomis, raketinio kuro komponentų tiekimo sistemos, reguliavimo ir pagalbinių įtaisų. Δ naudojamas kaip skriejimo, vairo, koregavimo ir kt. įvairios traukos variklis.

rakėtinių dalinių kovės galimybės ↑ *kovos galimybės*.

rakėtnėšė aviacija ↑ *aviacija*.

rakėtnėšis, launching [missile carrier] aircraft, ракетоносец – povandeninis ir antvandeninis laivas, orlaivis, kurio pagr. ginklas yra įvairios paskirties raketos. Δ priklauso povandeniniai laivai, ginkluoti balistinėmis ir sparnuotosiomis raketomis, raketiniai laivai ir kateriai, rakėtnėšės aviacijos lėktuvai, smogiamieji ekranoplanai.

rakėtos galvūtė, missile head, головная часть ракеты – priešakinė raketos dalis, kurioje įtaisoma raketos kovinė dalis. Ppr. Δ su įtaisyta kovine dalimi vad. raketos kovine galvute. Δ gali turėti vieną arba kelis (keliolika) kovinių užtaisų; gali būti valdomoji ir nevaldomoji; išsisklaidančioji, manevruojančioji ir kt. Valdomosios Δ su vienu koviniu užtaisu paskutinis trajektorijos ruožas yra koreguojamas. Kai yra daug kovinių užtaisų, jie pasyviojo trajektorijos ruožo pradžioje atsiskiria nuo raketos, o kiekvienas užtaisas gali būti individualiai nutaikomas į savo taikinį. Dar ↑ *kovinė galvūtė, nusitaikančioji galvūtė, raketos kovinė dalis*.

išsisklaidančioji Δ, separable [multiple, scattering, fractionated, dispensing] warhead, разделяющаяся головная часть – raketos kovinė dalis, kurią sudaro keli koviniai užtaisai (kovinės galvutės), atsiskiriantieji nuo raketos pasyviojo trajektorijos ruožo pradžioje. Δ būti dvejopos: vienoje kovinės galvutės išsisklaido ir nevaldomai skrieja į didelį gerai OEG priemonėmis saugomą taikinį, kitoje – individualiai nukreipiamos į vienas nuo kito nutolusius taikinius (didelio taikinio dalį). Individualųjį kovinių galvučių nutaikymą į taikinius užtikrina Δ valdymo sistema.

manevruojančioji Δ, manoeuvrable warhead, маневрирующая головная часть – raketos kovinė dalis, keičianti pagal programą trajektoriją (manevruojanti) galutiniame skriejimo ruože, kad sėkmingai būtų įveikta objektinė priešraketinė gynyba, tiksliai pataikytų į taikinį arba kartu spręstų šiuos du uždavinius. Raketoje gali būti viena arba kelios Δ. Pastaruoju atveju jas išveda į skirtingus, nutolusius vienas nuo kito rajonus Δ variklis.

rakėtos kovinė dalis, missile warhead, боевая часть ракеты – raketos elementas taikiniui tiesiogiai naikinti. Susideda iš korpuso, kovinio užtaiso, sprogdinimo mechanizmo, saugiklių, susinaikinimo ir kt. sistemų. Δ gali turėti brand. užtaisą (brand. kovinė dalis), chem. užtaisą (chem. kovinė dalis), biol. užtaisą (biol. kovinė dalis) arba būti užtaisyta įprastinėmis SM arba PM (ardomoji, skeveldrinė, kumuliacinė, kasetinė, padegamoji ir kt. kovinė dalis). Dažn. Δ įtaisoma raketos galvutėje, kuri tada vad. raketos kovine galvute. Δ būna atsiskiriančioji ir neatsiskiriančioji nuo raketos korpuso. Atsiskiriančiojoje Δ gali būti viena, kelios arba keliolika valdomųjų kovinių dalių.

rakėtos leidimas, launching, launch, starting, пуск ракеты – procesai, kurie vyksta leidimo įrenginio ir raketos sistemose nuo komandos „Leidimas“ momento iki raketa paliks leidimo įrenginį. Raketa priklausomai nuo leidimo įrenginio (leistuvo) gali būti leidžiama vertikaliai, nuožulniai ir horizontaliai. Pagal raketų leidimo įrenginių buvimo vietą Δ būna antžeminis (požeminis), antvandeninis (povandeninis) ir orinis. Dar ↑ *leidimo įrenginys, užtaisyimas*.

nepavýkęs Δ, mallaunching, несостоявшийся пуск – įvykis, kai raketa nepaliko leidimo įrenginio, nes po komandos „Leidimas“ nesuveikė raketinis leidimo variklis.

paviėnis Δ, single launching, одиночный пуск ракеты – vienos raketos leidimas iš vienos leidimo pozicijos.

povandeninis Δ, underwater launch, подводный пуск ракеты – balistinės ir sparnuotosios raketos leidimas iš povandeninio laivo, esančio po vandeniū. Balistinė raketa leidžiama iš povandeninio laivo šachtos, išstumiant raketą garų ir dujų mišinių arba kietojo kuro leidimo varikliu; po to įjungiamas raketos skriejimo variklis arba jis įjungiamas šachtoje. Sparnuotoji raketa leidžiama iš povandeninio laivo konteinerio arba torpedinio aparato; sparnai išsiskleidžia raketai pakilus į vandens paviršių.

rakėtos māsė ↑ *masė*.

rakėtos pakópa, rocket [missile] stage, ступень ракеты – daugiapakopės raketos dalis, užtikrinanti jos skriejimą tam tikrame aktyviojo trajektorijos ruožo etape. Δ sudaro raketinis variklis, talpykla su raketinio kuro atsargomis, kuro tiekimo sistema, valdymo įtaisai, valdymo aparatūra, konstrukcijos elementai ir įranga. Išėikvojus kuro atsargas ir nustojus veikti varikliui, Δ atsiskiria nuo kitų pakopų, kurios tęsia skriejimą. Paskutinė Δ neša naudingąjį krūvį (kovinę dalį, erdvėlaivį ir kt.).

rakėtos parengimas léisti, flight-readiness firing, подготовка ракеты к пуску – trumpas raketos sistemos, pritvirtintos prie leidimo platformos, bandymas. Bandymo tikslas – patikrinti ir nustatyti raketos, leidimo įrenginių, leidimo platformos parengimą prieš skriejimą.

rakėtos skriejimo laĩkas ↑ *laikas 2*.

rakėtos skriejimo nuótolis ↑ *nuotolis 1*.

rakėtos skriejimo vėldymo sistemė, missile control system, система управления ракетой на полете – sistema, skirta rakėtos padėties erdvėje stabilumui palaikyti ir nuokrypams koreguoti.

rakėtos sunaikinimas, missile destruction, подрыв ракеты – 1. sąmoningas rakėtos ar panašios priemonės sunaikinimas dėl saugumo ar kitų priežasčių. Dar ↑ *rakėtos sunaikinimo sistema, rakėtos susinaikinimo įtaisas, signalas*.

2. nukrypusios nuo nustatytos trajektorijos rakėtos sunaikinimas rakėtos sprogdinimo sistema (autonomiškai arba pagal komandą iš žemės).

rakėtos sunaikinimo sistemė, missile destruction system, система подрыва ракеты – 1. sistema, kuri pagal komandą arba suveikus iš anksto nustatytoms vidinėms priemonėms sunaikina rakėtą arba panašią priemonę.

2. įtaisų kompleksas rakėtos kovinei daliai (koviniam užtaisui) sprogdinti, kai raketa pasiekia nustatytą taikinio atžvilgiu padėtį. Δ t. p. apsaugo nuo atsitiktinio arba pirmalaikio kovinės dalies sprogdimo laikant ir transportuojant rakėtą, jai skriejant trajektorija, užtikrina rakėtos susinaikinimą, jeigu ji nukrypo nuo nustatytos trajektorijos arba nesprogo prie taikinio. Dar ↑ *rakėtos susinaikinimo įtaisas, valdomasis sunaikinimo signalas*.

rakėtos susinaikinimo įtaisas, self-destroying device, самоликвидатор – šaudmens (sviedinio, minos, rakėtos) įtaisas šaudmeniui, kai šis nepataiko į taikinį, nukrypsta nuo nustatytos trajektorijos arba po tam tikro laiko, sunaikinti. Šūvio (leidimo) metu suveikia Δ skeliamasis mechanizmas ir uždega įtaiso delsiklį. Delsiklio degimo trukmė ilgesnė už šaudmens lėkimo (skriejimo) iki taikinio laiką. Jei šaudmuo nepataiko į taikinį, delsiklis padega tarpinį užtaisą, kuris susprogdina sprogstamąjį užtaisą, sunaikinantį šaudmenį.

rakėtos tėikymas, missile guidance, наведение ракеты – valdymo būdas, kuriuo rakėtai (reaktyviniam sviediniui) suteikiami skriejimo parametrai (kryptis, greitis ir kt.), nukreipiantys jį į naikinamąjį priešo objektą. Δ gali būti autonominis ir nuotolinis tėikymas ir nusitėikymas. Autonomiškai taikant rakėtą prieš leidimą jai nustatoma skriejimo programa, kurios atlikimą kontroliuoja raketoje esantys prietaisai. Taikant rakėtą nuotoliniu būdu nuolat nustatoma rakėtos padėtis taikinio atžvilgiu ir atitinkamai keičiama skriejimo trajektorija pagal komandas iš valdymo punkto arba pagal radiolokacinį spindulį. Nevaldomosios rakėtos (reaktyviniai sviediniai) taikomos suteikiant leidimo įrenginio kreipikliui kryptį ir pakilimo kampą. Dar ↑ *nusitėikymas, rakėtos valdymas*.

rakėtos tėikymo sistemė, missile sighting system, система наведения ракеты – funkcionaliai sujungti rakėtu kompleksu prietaisai ir įranga rakėtos korpusui arba valdymo sistemos elementams orientuoti erdvėje prieš paleidžiant rakėtą. Prietaisų išdėstymo leidimo įrenginyje (rakėtos kovinėje dalyje) schema pasirenkama priklausomai nuo rakėtos valdymo sistemos ir rakėtu kompleksu konstrukcijos.

vidinė Δ, internal missile guidance system, бортовая система наведения ракеты – rakėtos tėikymo į taikinį ir jos valdymo galutiniame trajektorijos ruože sistema, įrengta pačioje raketoje. Rakėtos tėikymas gali būti aktyvusis (taikinyt apšvitinamas įtaisu, įrengtu pačioje raketoje), pasyvusis (naudojamas iš taikinio sklindantis spinduliavimas) ir pusiau aktyvus (naudojama atsispindinti nuo taikinio energija, skleidžiama išorinio šaltinio).

rakėtos trajektėrija ↑ *trajektorija*.

rakėtos vėldymas, missile guidance, управление ракетой – rakėtos skriejimo valdymo sistemos valdomųjų organų tikslingas poveikis skriejančiai raketai, kuris sukuria valdomąsias jėgas ir momentus ir užtikrina rakėtos judėjimą apskaičiuota trajektorija. Δ sudaro rakėtos masės centro judėjimo valdymas (tiesioginis valdymas arba kreipimas) ir judėjimo aplink masės centrą stabilizavimas (orientavimas). Žinomas autonominis ir nuotolinis valdymas (nuotolinis kreipimas), nusitėikymas ir mišrusis rakėtos valdymo būdas. Raketa valdoma visoje skriejimo trajektorijoje arba atskiruose jos ruožuose. Dar ↑ *rakėtu valdymo sistema, valdymo stoties įranga, valdomasis nukreipimas*.

Δ **galutiniame trajektėrijos ruože**, terminal guidance, управление ракетой на конечном участке траектории – rakėtos valdymas nuo skriejimo vidurinės fazės (vidurinio trajektėrijos ruožo) pabaigos iki jos priartėjimo prie taikinio.

Δ **viduriniame trajektėrijos ruože**, midcourse guidance, управление ракетой на среднем участке траектории – rakėtos valdymas nuo leidimo fazės pabaigos iki skriejimo baigiamosios fazės (galutinio trajektėrijos ruožo) pradžios.

rakėtos vėldymas galutiniame trajektėrijos ruože ↑ *rakėtos valdymas*.

rakėtos vėldymas viduriniame trajektėrijos ruože ↑ *rakėtos valdymas*.

rakėtos vėldymo pėrėmimas, missile capture, захват ракеты – automatizuotojo rakėtos valdymo priemonės išdėstymas ir jos spindulio nukreipimas, užtikrinantis, kad raketa nuo skriejimo pradžios būtų spindulio ribose ir jos valdymo aparatūra gautų koduotuosius valdymo signalus.

rakėtu bėzė ↑ *bazė 1*.

rakėtu komplėksas, missile system, ракетный комплекс – funkcionaliai susijusių priemonių ir sistemų visuma, skirta rakėtomt leisti, valdyti skriejant ir kt. uždaviniams vykdyti; sudaro rakėtos (↑ *raketa*) ir ↑ *antžeminė rakėtu komplėksu įranga*, o KOP ir KJP – ir specialioji orlaivių bei laivų įranga. Δ sudėtis priklauso nuo jo paskirties, naudojimo sąlygų ir rakėtu konstrukcinių ypatumų. Δ skiriami: pagal paskirtį – kovinis (strateginis, operatyvinis-taktinis, taktinis, zenitinis,

prieštankinis, priešlaivinis ir kt.), bandomasis (kosminis, geofizinis, meteorologinis ir kt.) ir mokomasis; pagal bazavimo vietą – antžeminis (stacionarusis, pusiau stacionarus, judrusis – gruntinis, kovinis geležinkelinis), laivinis (antvandeninis, povandeninis), aviacinis (lėktuvų ir sraigtasparnių) ir kosminis.

antžeminis Δ , ground missile system, наземный ракетный комплекс – funkcionaliai susijusios ir įrengtos ant žemės ir po žeme sistemos ir įranga raketoms leisti ir valdyti. Susideda iš raketų „žemė–žemė“ ir antžeminės įrangos. Δ būna stacionarusis, pusiau judrus ir judrusis (gruntinis ir geležinkelinis). Skiriamas strateginis, operatyvinis-taktinis ir taktinis Δ . Strateginis Δ turi vidutinio nuotolio (1 000–5 500 km) ir tarpžemynines (>5 500 km) valdomąsias balistines raketas, kurių galia siekia kelias Mt. Gali būti stacionarusis (antžeminis, šachtinis ir požeminis) arba judrusis (pvz., geležinkelinis). Operatyvinis-taktinis ir taktinis Δ ppr. turi valdomąsias raketas su brand. arba įprastinėmis kovinėmis dalimis; jų skriejimo nuotolis atitinkamai yra 150–1 000 km ir iki 150 km; turi vikšrinės arba ratinės važiuoklės. Pagr. Δ raketos yra šios: JAV „Jupiter“ (1958, skriejimo nuotolis 3 000 km), „Atlas“ (1959, 10 000 km), „Titan“ (1962, 10 000 km), „Minitmen-3“ (1970, 10 000 km), MX (1986, 10 000 km); Prancūzijos S-3 (1980, 3 700 km); Rusijos (SSRS) R-5 (1956, 1 200 km), R-12 (1959, 2 000 km), R-7 (1960, 8 500 km), R-16 (1963, 12 500 km), R-9A (1965, 13 500 km), RS-10 (1972, 10 000 km), RS-16 (1975, 10 000 km), RS-20B (1980, 16 000 km), RS-12 M („Topolj“, 1988, 10 500 km), OTR-22 („Temp-S“, 1966, 900 km), OTR-23 („Oka“, 1980, 400 km), 9M21 („Luna-M“, 1964, 67 km), OTR-21 („Točka“, 1989, 120 km); KLR „Dunfen-5“ (1981, 12 000 km).

aviacinis Δ , aircraft missile system, авиационный ракетный комплекс – funkcionaliai susijusių oro ir antžemiųjų priemonių visuma, skirta koviniam aviacinių raketų naudojimui. Δ sudaro: orlaivių leidimo įrenginiai, raketas, raketų leidimo valdymo sistemos, energijos šaltiniai, antžeminė įranga raketoms rengti, gabenti ir tikrinti. Δ t. p. gali priklausyti radiolokacijos stotys, lazerinės, televizinės, radijo ir kt. orlaivių vidinės taikinių aptikimo ir raketų valdymo sistemos.

judrusis gružtinis Δ , mobile ground missile system, подвижный грунтовой ракетный комплекс – strateginis raketų kompleksas, kurio leidimo įrenginiai sumontuoti ant labai gero važumo vikšrinės arba ratinės važiuoklės. JAV GP buvo Δ „Pershing-2“ (skriejimo nuotolis 2 500 km), kurį sunaikino pagal JAV ir SSRS 1987 sutartį dėl vidutinio ir mažesnio nuotolio raketų sunaikinimo. Rusijos strateginis Δ „Topolj“, priimtas į ginkluotę 1988, turi trijų pakopų TBR su vientisinėmis kovinėmis galvutėmis (leidimo masė 45 100 kg, naudingo krūvio masė 1 000 kg, skriejimo nuotolis 10 500 km); KLR strateginis Δ „Dunfen-21“ (1 800 km). Rusijos GP dar yra geležinkelinis Δ .

kosminis Δ , space missile system, ракетно-космический комплекс – priemonių ir įrenginių funkcionalus junginys nešančiosioms raketoms ir erdvėlaiviams priimti, laikyti, transportuoti, rengti leidimui ir leisti. Δ sudaro nešančioji raketa, erdvėlaivis, leidimo, techniniai ir matavimo skaičiavimo kompleksai.

kovinis geležinkelinis Δ , combat railway missile system, боевой железнодорожный ракетный комплекс – judrusis strateginis antžeminis geležinkelių bazavimosi raketų kompleksas. Δ sudaro specialus traukinys, kurio vagonuose yra TBR, leidimo valdymo punktai, saugos priemonės, technologinės ir techninės sistemos, personalas, veiksnio ir gyvenimo sąlygų užtikrinimo sistemos. Raketas gali būti leidžiamos nuolatinės dislokacijos vietoje arba patruliavimo maršruto ruožuose. Rusijos Δ pradėjo funkcionuoti XX a. 9 d-mečio II pus. Kitose valstybėse tokių kompleksų nėra.

laivinis Δ , ship missile system, корабельный ракетный комплекс – funkcionaliai susijusi laivo įranga raketoms leisti. Tai valdomosios raketos, leidimo įrenginiai ir raketų valdymo sistemos, susijusios su laivo radiolokacine, hidroakustine ir kt. taikinių aptikimo ir stebėjimo įranga. Pagal paskirtį Δ būna strateginis, priešlaivinis ir priešlėktuvinis. JAV strateginis Δ „Trident-2“ („Traident-2“) įrengiamas „Ohio“ („Ohasas“) tipo povandeniniuose laivuose (po 24 leidimo įrenginius); trijų pakopų kietojo kuro balistinės raketos leidimo masė apie 57,5 t; raketa neša 8–12 brand. individualiojo nutaikymo kovinių galvučių (galia 300–475 kt); skriejimo nuotolis 11 000 km. JAV priešlaivinis Δ „Sabrec“ („Sabrok“): įrengiamas povandeniniuose laivuose: dviejų pakopų kietojo kuro raketos leidimo masė 1190 kg; raketa leidžiama iš torpedinių aparatų povandeninėje laivo padėtyje (gylis 30 m); kovinė dalis – brand. 1–5 kt giluminė bomba; skriejimo nuotolis iki 55 km; povandeninių laivų naikinimo spindulys 5–8 km; gali būti naudojama ir prieš antvandeninius laivus. JAV priešlaivinis (prieš antvandeninius laivus) Δ „Harpoon“ („Harpun“): įrengiamas raketiniuose kateriuose; raketos leidimo masė 667 kg, kovinės dalies su įprastine SM masė 225 kg; raketa turi kietojo kuro leidimo variklį ir turboreaktyvinį skriejimo variklį; skriejimo nuotolis iki 150 km.

priešlaivinis Δ , antisubmarine missile system, противолодочный ракетный комплекс – raketų kompleksas povandeniniams laivams naikinti dideliu nuotoliu. Δ yra antvandeninių (didelių priešlaivinių ir sargybos) ir povandeninių laivų, priešlaivinių orlaivių ginkluotėje. Raketa skrieja greičiau ore, nei torpeda juda vandenyje, todėl yra labai veiksminga kovos su povandeniniais laivais priemonė. Δ sudėtyje yra valdomosios raketos (raketos-torpedos), leidimo įrenginiai (transportiniai leidimo konteineriai, torpediniai aparatai), leidimo automatikos aparatūra, valdymo sistema ir kt. Duomenis raketai leisti ir nutaikyti teikia laivo (orlaivio) hidroakustinės priemonės. Kai raketa pasiekia taikinio rajoną, jos kovinė dalis (torpeda arba giluminė bomba) atsiskiria ir su parašytu nusileidžia į vandenį. Torpeda, panėrus į tam tikrą gylį, pradeda taikinio paiešką, o giluminė bomba sprogstą. Pirmieji Rusijos Δ „Vychr“ (1968, šaudymo nuotolis 25 km) ir „Vjuga“ (1969, 35 km) turėjo tikrai raketas su brand. kovine dalimi ir buvo sukurti atitinkamai antvandeniniams ir

povandeniniams laivams naikinti. Šiuolaikinis mažų gabaritų Δ „Medvedka“ gali leisti pavienes raketas ir raketų salves naikinant taikinį paprastuoju užtaisu iki 500 m gylyje.

prieštánkinis Δ (PTRK), anti-tank missile system, противотанковый ракетный комплекс (ПТРК) – tarpusavyje susijusios kovos ir techninės priemonės šarvuotiesiems taikiniams prieštankinėmis valdomosiomis raketomis naikinti. Šiuolaikinis Δ susideda iš leidimo įrenginio, vienos ar kelių raketų, patikros ir priežiūros aparatūros. Leidimo įrenginyje yra taikymo ir valdymo signalų sudarymo ir perdavimo raketai įranga. Pagal judrumą Δ būna – nešiojamasis, velkamasis, savaeigis ir įtaisytas sraigtasparnyje; pagal valdymo sistemą – rankinis, pusiau automatinio ir automatinio valdymo (pastarieji būna komandiniai, autonominiai, su pasyviomis arba aktyviomis nusitaikančiosiomis galvutėmis); pagal raketų skriejimo greitį – ikigarsinis ir viršgarsinis. Šiuolaikiniai Δ : JAV „Tow-2A“ (raketos masė 24,3 kg, leidimo nuotolis 3 750 m, pramuša šarvus iki 920 mm, nešiojamasis, savaeigis ir sraigtasparnio); D. Britanijos „Swingfire“ (26,7 kg, 4 000 m, 500 mm, nešiojamasis ir savaeigis); vokiečių–prancūzų „Milan-3“ (7,12 kg, 2 000 m, 1 000 mm); Rusijos „Metis-2“ (13,8 kg, 1 500 m, 800 mm, nešiojamasis); „Udar“ (26,5 kg, 4 000 m, 700 mm, nešiojamasis ir savaeigis); „Ataka“ (48,3 kg, 3 750 m, 920 mm, savaeigis ir sraigtasparnio). Pirmieji Δ buvo naudojami po II pasaul. karo ribotuose karuose ir buvo labai veiksmingi (ypač įtaisyti sraigtasparniuose).

zenitinis Δ , anti-aircraft missile system, зенитный ракетный комплекс – funkcionaliai susijusi kovinių ir techninių priemonių visuma oro taikiniams naikinti zenitinėmis valdomosiomis raketomis. Δ – viena iš svarbiausių OEG priemonių. Δ susideda iš vieno arba kelių leidimo įrenginių, zenitinių valdomųjų raketų, taikinių aptikimo, atpažinimo ir nurodymo, raketų valdymo sistemų, energijos šaltinio, transportavimo ir priežiūros įrangos. Δ skiriamas pagal buvimo vietą – antžeminis ir laivinis; pagal raketų skriejimo nuotolį – tolimalis (toliau kaip 200 km), vidutinis (50–200 km) ir artimasis (10–50 km); pagal judrumą – stacionarusis ir judrusis (velkamasis, savaeigis, nešiojamasis); pagal naikinamųjų taikinių pobūdį – priešlėktuvinis ir priešraketinis. Šiuolaikiniai savaeigiai ir velkamieji Δ : JAV „Patriot“ (raketų skriejimo nuotolis 3–80 km, aukštis 0,06–24 km); D. Britanijos „Rapira“ (0,5–7 km, 0,015–4 km); Prancūzijos ir Vokietijos „Roland-2“ (0,5–6,2 km, 0,02–3 km); Rusijos „Tunguska-M“ (2,5–8 km, 0,015–3,5 km); „Buk“ (3–45 km, 0,015–25 km); S-300 B (iki 100 km, 0,025–30 km); S-300 bazėje „Triumf“; nešiojamieji Δ : JAV „Stinger“ (0,3–4,8 km, 0,03–3 km); Rusijos „Igla“ (0,6–5,2 km, 0,01–3,5 km), „Igla-S“ (gali numušti sparnuotąją raketą), „Džigit“ (turi 2 „Igla“ tipo raketas). Pvz., Rusijos Δ „Buk-M1“ ir „Tor-M1“ pagamintas pagal dirbtinio intelekto technologiją; raketos skriejimo nuotolis 85 km, skriejimo greitis 850 m/s, vienu metu gali lydėti 48 taikinius ir 2 iš jų sunaikinti; kompleksą sudaro 6 ugnies įrenginiai su 4 raketomis kiekvienas ir 3 transportavimo ir užtaisyimo įrenginiai, komplekso išskleidimo laikas neviršija 5 min. Dar ↑ kompleksas.

rakėtų leidimo ribà ↑ riba.

rakėtų nutáikymo stotìs ↑ stotis.

rakėtų poligònas ↑ poligonas.

rakėtų smūgis ↑ smūgis.

rakėtų valdymo sistemà, missile guidance system, система управления ракет – 1. sistema, kuri skirta skriejimo informacijai įvertinti, jai su taikinio duomenimis susieti, skriejimo trajektorijai nustatyti ir reikiamoms komandoms raketos skriejimo valdymo sistemai perduoti.

2. aparatūros ir įtaisų kompleksas, skirtas raketai ir jos kovinei daliai skriejant valdyti. Δ sudaro: matavimo davikliai, skaičiavimo ir vykdomieji įtaisai. Priklausomai nuo navigacinės informacijos gavimo ir priimto nutaikymo būdo skiriama autonominė, nuotolinė (televaldymo), nusitaikančioji ir mišrioji skriejimo valdymo sistema. Dar ↑ nusitaikymas, raketos skriejimo valdymo sistema, raketos sunaikinimo sistema, raketos taikymas.

ramóvė, officers' club, клуб офицеров – LR karininkų klubas.

rángas, rank, ранг – tarnybos laipsnis, kategorija, titulas, pvz., aukšto rango karininkas, pirmojo rango kapitonas (Rusijos KJP) ir pan. Daugelyje valstybių nustatyti diplomatiniai rangai, t. p. kai kurių civilinių žybybų valdininkų rangai. Dar ↑ laivo rangas, tarnyba.

rañkinė granatà ↑ granata 1.

rañkinis užtaìsymas ↑ užtaisyimas.

rapyrà, foil, rapier, папира – 1. ist. duriamasis, rečiau duriamasis kertamasis, ginklas; žinomas Europoje nuo XVII a. II pus. Δ sudaro ilga tiesi, plokščia arba briaunota plieninė geležtė su aštriu (dvikovų Δ), buku arba turinčiu apsauginę stormeną (fechtavimo Δ) galu ir kotas.

2. sportinis ginklas; lanksčios geležtės sportinė Δ . Atsirado XIX a. pab.

rãportas, report, рапорт – žodinis arba raštiškas pavaldinio pranešimas viršininkui tarnybiniais klausimais.

rãstų kėlias ↑ kelias.

ratifikãcija, ratification, ратификация – aukščiausiųjų valstybinės valdžios institucijų aktas, kuriuo patvirtinama

valstybės įgaliotų atstovų pasirašyta tarptautinė sutartis. LR Δ teisę turi tik Seimas. Turi būti ratifikuojamos LR tarptautinės sutartys dėl valstybės sienų nustatymo ir pakeitimo, su valstybės gynyba susijusios gynybinio pobūdžio sutartys, dėl atsisakymo naudoti jėgą ar grasinti jėga, užsienio valstybių kariuomenės vienetų buvimo LR teritorijoje, taikos sutartys ir kt.

rātinė mašinà \uparrow *mašina 2.*

rātinė važiuoklė su uždedamosiomis slidėmis \uparrow *važiuoklė.*

rātinis vilkikas \uparrow *vilkikas 1.*

rātų fōrmulė, wheel [axle] arrangement, колесная формула – sąlyginė ratinės mašinos važiuoklės charakteristika, rodanti bendrą ratų skaičių (pirmasis formulės skaičius) ir tarp jų vedančiųjų ratų skaičių (antrasis skaičius). Pvz., šarvuotio BTR-60PB Δ – 8 x 8.

Raudonasis Krūžius, the Red Cross – humanitarinių įstaigų ženklas baltame fone su žodžiais „Raudonasis Kryžius“. Δ ženklą naudojamasi apsaugos ar atpažinimo tikslais tiek karo, tiek taikos metu. Dar \uparrow *emblema.*

Raudonojo Krūžiaus emblemà \uparrow *emblema.*

raupāi, smallpox, натуральная оспа – sunki kontaginė užkrečiamoji liga. Δ sukelia virusai. Skleidimo būdai – per orą lašais ir liečiantis su sergančiais; biol. karo sąlygomis – purškimas ore, vandens ir namų apyvokos daiktų užkrėtimas. Skiepytų žmonių imunitetas gali būti palaužtas daugkartine užkrato doze. Inkubacinis periodas – 13–15 parų. Liga prasideda staiga: ima krėsti šaltis, temperatūra pakyla iki 40 °C, skauda galvą, strėnas. Po 3 dienų karštis nukrinta, prasideda tikrasis raupų bėrimas. Mirtingumas 6–10% (tarp imunizuotųjų). Užkrėsti kariai 12–40 parų netenka gebėjimo kovoti.

ravelinas, ravelin, равелин – *ist.* pagalbinis fortifikacinis įrenginys, ppr. trikampio formos, įrengiamas tarp bastionų prieš tvirtovės griovį. Naudotas tvirtovių sienoms nuo artilerijos ugnies ir priešo atakų dengti, artimoms tvirtovės priegoms apšaudyti ir rengiančioms išpuolius įgulos pajėgoms sutelkti.

RChB ekipuotė \uparrow *ekipuotė 1.*

RChB giñklai, NBC weapons, ПХБ-оружие – apibendrinantis terminas, įvardijantis ginklus, kuriuose naudojami RM, NM ir BM. Dar \uparrow *biologinis ginklas, branduolinis ginklas, cheminis ginklas, radiologinis ginklas.*

RChB paramà \uparrow *parama.*

RChB saugà (RChBS) \uparrow *sauga.*

RChB stebėjimas \uparrow *stebėjimas 1.*

RChB stebėjimo pòstas \uparrow *postas 4, stebėjimo postas.*

RChB stebėtojas \uparrow *stebėtojas.*

RChB žvalgas, NBC scout, ПХБ разведчик – RChB žvalgybos padalinio karys, vykdamas RChB žvalgybos užduotis. Jeigu kuopoje pagal etatus nėra etatinio RChBS padalinio, rengiamos dvi RChB žvalgybos grupės (pagr. ir atsarginė). Kiekvienoje grupėje turi būti karys, mokantis dirbti su prietaisais, ir jo padėjėjas (NATO standartizacijos sutartis Nr. 2150). Δ sudaro RChB stebėjimo postą arba RChB žvalgybos patrulį.

RChB žvalgýba \uparrow *žvalgyba.*

RChB žvalgýbos mašinà \uparrow *mašina 2.*

RChB žvalgýbos patrūlis \uparrow *patrulis, žvalgybos patrulis.*

RChBS instrūktorius \uparrow *instruktorius 2.*

RChBS tarnýba \uparrow *tarnyba 2.*

RChBS víenetas \uparrow *vienetas 1.*

reākcija, reaction, реакция – būsenos (būklės), kokybės kitimas. Dar \uparrow *reakcijos sužadainimas.*

branduolinė Δ , nuclear reaction, ядерная реакция – reakcija, vykstanti atomo branduoliuose. Skiriamos šios Δ : sunkiųjų branduolių dalijimosi reakcija ir lengvųjų branduolių sintezės reakcija (termobranduolinė reakcija).

dalijimosi Δ , fission reaction, реакция деления – brand. reakcija, kurios metu dalijasi sunkiųjų elementų branduoliai. Dalijantis sunkiesiems branduoliams, susidaro skeveldros su neutronų pertekliumi. Susidarantys lengvųjų elementų branduoliai turi didelę ryšio energiją, todėl dalijantis išsiskiria energija, atitinkanti sunkiųjų ir lengvųjų branduolių dalelių ryšio energijos skirtumą. Šis reiškinys naudojamas brand. energijos gavyboje. Jeigu dalijantis branduoliui, atsiradę neutronai vėl panaudojami kitų branduolių dalijimuisi, vyks grandininė Δ .

grandininė Δ , chain reaction of fission, цепная реакция деления – atomo branduolių, veikiamų neutronais, dalijimosi reakcija, kurios kiekviename etape išsiskiria po 2–3 neutronus, kurie užtikrina staigų reakcijos greitinimą. Žinomos sunkiųjų urano ir kai kurių transuraninių elementų Δ . Ši reakcija naudojama kaip energijos šaltinis brand. užtaisuose (sprogstamoji Δ) ir brand. reaktoriuose (valdomoji Δ).

reākcijos

termobranduolinė Δ, thermonuclear reaction, термоядерная реакция – lengvųjų branduolių jungimosi (sintezės) į sunkesnius branduolius reakcija. Lengviausiai Δ vyksta su deuterio ir tricio branduoliais. Δ vyksta sprogus termobranduoliniam užtaisui; sprogo metu išsiskiria milžiniškas energijos kiekis. Dar ↑ *deuteris, tritis*.

reākcijos sužadimas, initiation, инициирование – *brand.* veiksmas (ppr. neutronų srauto išspinduliavimas), sužadantis skylančios medžiagos, kuri pasiekė kritinę būseną, grandinę reakciją.

reaktyvinė artilerija ↑ *artilėja 2.*

reaktyvinė išnūrančioji jūrų mina ↑ *jūrų mina 2.*

reaktyvinė prieštankinė granatà ↑ *granata 1, prieštankinė granata.*

reaktyvinė sálvinės ugnies sistemà (RSUS), Multiple Launch Rocket System, реактивная система залпового огня (РСЗО) – ginkluotės kompleksas, skirtas šaudyti reaktyvinių šaudmenų salvėmis; susideda iš leidimo įrenginio, reaktyvinių šaudmenų (sviedinių, nevaldomųjų raketų, giluminių bombų), transportavimo ir savaeigės užtaisymo mašinos ir kt. įrenginių. Δ priklauso reaktyviniam ginklui, jais ginkluojami SP, laivynas, aviacija. Leidimo įrenginys gali būti sumontuotas ant savaeigės arba velkamosios važiuoklės, laivuose, sraigtasparniuose, lėktuvuose. Savaeigis leidimo įrenginys vad. ↑ *reaktyvinės artilerijos kovos mašina*. Šiuolaikinių Δ sviedinių kalibras siekia 375 mm, didžiausias šaudymo nuotolis iki 70–80 km, jos turi iki 45–50 kreipiklių. Δ pavyzdžiai: NATO Δ MLRS (angl. *Multiple Launch Rocket System*; kalibras 227–240 mm, 12 kreipiklių, šaudymo nuotolis 32–40 km, sviedinio masė 258–310 kg, kiekvienas sviedinys turi 644 kumuliacinius skeveldrinius kovinius elementus arba 28 prieštankines minas). Pagal MLRS projektą iš šios sistemos gali būti leidžiamos taktinės raketos ATACMS (kalibras 610 mm, leidimo nuotolis 135 km, raketos masė 1670 kg); šios raketos buvo masiškai naudojamos ir gerai užsirekomendavo 1991 Persų įlankos kare. JAV 70 mm greitojo išskleidimo Δ RD-MRWS (angl. *Rapid Deployment Multiple Rocket Weapon System*); sistemos pagrindą sudaro pakartotinai užtaisomas įrenginys, turintis 7 ar 19 kreipiklių (vienaime velkamajame lafete gali būti įtaisyti 6–8 tokie įrenginiai); kovinės dalies masė 4,5 kg, didžiausias šaudymo nuotolis 15 km. Rusijos Δ „Grad“ (kalibras 122 mm, 40 kreipiklių, šaudymo nuotolis 20,5 km, sviedinio masė 66,5 kg); Δ „Prima“ (122 mm, 50 kreipiklių, 20,5 km, 70 kg); Δ „Uragan“ (220 mm, 16 kreipiklių, 35 km, 280 kg); Δ „Smerč“ (300 mm, 12 kreipiklių, 70 km, 800 kg).

reaktyvinė torpedà ↑ *torpeda.*

reaktyvinė traukà ↑ *trauka 2.*

reaktyvinės artilerijos kovos mašinà ↑ *mašina 2.*

reaktyviniai degalai ↑ *degalai 1.*

reaktyvinio variklio traukòs galia ↑ *traukos galia.*

reaktyvinis ginklas, missile weapon, rocket weapon, реактивное оружие – taktinis ginklas, kuriame taikiniui naikinti naudojamas reaktyvinis ↑ *sviedinys*; raketinių ginklų rūšis. Δ pagrindą sudaro antžeminės, aviacinės ir jūrų reaktyvinės sálvinės ugnies sistemos. Antžeminės (jūrų) RSUS ppr. yra antžeminės (jūrų) artilerijos sudėtyje. Δ kovinių veiksmingumą, šaudant didelės sklaidos nevaldomaisiais sviediniais, užtikrina daugiašoviai leidimo įrenginiai ir kovinių dalių galia, t. y. galimybė netikėtai naikinti taikinį viena salve dideliame plote (pvz., Rusijos antžeminė RSUS „Uragan“ – 46 ha iki 35 km nuotoliu; „Smerč“ – 67 ha iki 70 km). Leidimo įrenginiai (aviaciniai leidimo blokai, laivų bombosvaidžiai), palyginti su kt. ginklais, yra nedideli ir paprasti.

reaktyvinis granatsvaidis ↑ *granatsvaidis.*

reaktyvinis liepsnòsvaidis ↑ *liepsnosvaidis.*

reaktyvinis sviedinys ↑ *sviedinys.*

reaktyvinis variklis ↑ *variklis.*

reaktyvinių sviedinių kovinis naudòjimas, missile warfare, боевое применение реактивных снарядов – reaktyvinių sviedinių naudojimas priešo kariams ir ugnies priemonėms naikinti. Kadangi reaktyviniai sviediniai, lyginant su pabūklų sviediniais ir minomis, turi didelę sklaidą, jais šaudoma salvėmis naikinant priešo objektus dideliuose plotuose.

reaktyvinių sviedinių sálvė ↑ *salvė 1.*

reāliosios šaudymo sąlygos ↑ *šaudymo sąlygos.*

realistinio sulaikymo strategija ↑ *strategija.*

realusis laikas ↑ *laikas 1.*

redānas, redan, redan – *ist.* atviras fortifikacinis įrenginys (įtvirtinimas), išsikišęs į priešų pusę 60–120° kampu ir sudarantis galimybę šaudyti skersąja ugnimi. Naudotas XVIII–XIX a. Nedideli buko kampo Δ buvo vad. flešėmis (↑ *flešės*).

redemarkācija, redemarcation, демаркация – valstybės sienos demarkuotos linijos bendras patikrinimas ir prireikus

nugriautų pasienio ženklų pakeitimas arba naujų pastatymas. Δ atliekama gretimų valstybių galiojančių susitarimų pagrindu.

redūtas, redutte, редут – *ist.* stačiakampės arba daugiakampės formos suskliaustas lauko įtvirtinimas, parengtas aplinkinei gynybai. Naudotas XVII–XIX a.

regālija, regalia, регалия – 1. pasižymėjimo ženklas (ordinas, medalis ir pan.).

2. monarcho valdžios ženklas (vainikas, skeptras ir kt.).

regenerācija, regeneration, регенерация – 1. biol. organizmų galėjimas atkurti pažeistus audinius, organus, kūno dalis arba iš kūno dalies – visą organizmą.

2. viso statinio atstatymas pagal išlikusią dalį.

3. vartotos medžiagos atgavimas, atnaujinimas, pvz., oro, alyvų, katalizatorių, gumos regeneravimas. Dar ↑ *regeneravimo dėžutė*.

regeneravimo dėžutė, regenerative cartridge, регенеративный патрон – izoliuojamosios dujokaukės (izoliuojamojo kvėpavimo aparato) dalis. Užtaisomas specialiu preparatu, kurio paskirtis – sugerti iš iškvepiamo oro anglies dvideginį ir vandens garus, prisotinti įkvepiamą orą deguonimi.

regimasis horizontas ↑ *horizontas*.

regimasis ryšys ↑ *ryšys*.

regimasis signālas ↑ *signalas 1*.

rėgimojo rėšio kōdas ↑ *kodas 1*.

regiōnas, region, регион – strateginio rajono dalis, kurioje yra didelė valstybės (valstybių koalicijos) karinio ekonominio potencialo dalis ir, kilus karo veiksams (agresijai), gali būti rengiamos visų GP rūšių didelio masto operacijos ir pasiekiami kai kurie arba visi strateginiai karo tikslai. Δ ribas nustato valstybės karinė politinė vadovybė atsižvelgdama į sąlyginai vienodas fizines geografines, ekonomines ir, svarbiausia, karines politines sąlygas. Δ dalijamas į rajonus ir strategines kryptis. Dar ↑ *kryptis 2, strateginis rajonas*.

ōro erdvės gynybos Δ, air defence region, регион ПВО – OEG rajono geografinė dalis.

regiōninis saugūmas ↑ *saugumas 5*.

regīstras, register, регистр – 1. *komp.* vidinės atminties tipinis įtaisas apdorojamai arba valdymo informacijai laikinai ir operatyviai laikyti; jo talpa dažnai atitinka kompiuterinio žodžio apimtį.

2. automatinis telefonų stoties įtaisas, kuris priima ir įsitema abonto surinktą numerį, perskaičiuoja jį (jei reikia) ir persiūčia valdymo signalus ieškikliams ir ženklintuvams, kurie sujungia abonentus.

3. sąrašas, rodyklė; registracijos knyga gaunamiems ir siunčiamiems raštams surašyti. Dar vad. rejstru.

4. telegrafo aparato dalis, perjungianti jį spausdinti nuo vienu simbolių į kitus.

registrūotasis leidinys, registered publication, зарегистрированное издание – slaptasis leidinys, kuris turi registracijos numerį, ilgą ar trumpą pavadinimą ir už kurį periodiškai atsiskaitoma.

registrūotoji mėdžiaga ↑ *medžiaga 2*.

reglameņto darbai, regulatory work, регламентные работы – tam tikros karo technikos rūšies techninė priežiūra. Δ periodiškumą nustato techninė dokumentacija pagal išdirbį (valandomis, darbo ciklais, eigos km ir pan.), kalendorinį arba mišrųjį (kalendorinį ir išdirbio) principą. Atlikti Δ žymimi gaminio (pavyzdžio) arba komplektuojančiojo elemento formuliare (pase).

reguliariōji tēchninė priežiūra ↑ *techninė priežiūra 5*.

reguliāriosios pājėgos ↑ *pajėgos 1*.

reguliāvimo riba ↑ *riba*.

reguliāvimo ženklas ↑ *ženklas 1*.

rėidas, raid, рейд – 1. mobiliųjų karinių vienetų ar padalinių žygis ir trumpi netikėti priešo padalinių ir svarbių objektų antpuoliai priešo užnugaryje dezorganizuojant valdymą, tiekimą ir aprūpinimą.

jūrų desānto Δ, amphibious raid, рейд морского десанта – jūrų desanto operacijos rūšis; staigus įsiveržimas ar laikinas objekto užėmimas, po kurio vyksta suplanuotas atsitraukimas.

2. pakrantės akvatorija, kuri pagal matmenis, gylį ir grunto laikomąją jėgą užtikrina laivų stovėjimą nuleidus inkarą. Toks Δ įrengiamas navigacinėmis ribojimo priemonėmis (vedlinės ženklaais, bujais, reidinėmis statinėmis ir kt.). Pagal saugumo nuo bangų ir vėjo lygį skiriamas uždarysis ir atvirasis Δ, pagal išsidėstymą uosto atžvilgiu – išorinis ir vidinis.

rėideris, raider, рейдер – antvandeninis karinis ar ginkluotas transporto laivas, galintis savarankiškai kovoti su prekiniiais

reidiniai

laivais, trukdyti jų laivybai, minuoti priešų jūrų kelius. Reiderių funkcijas vykde šarvuotieji, lengvieji ir pagalbiniai kreiseriai (I pasaul. kare), sunkieji kreiseriai ir linijiniai laivai (II pasaul. kare). Dabartinėmis sąlygomis Δ gali būti greitai pastebėtas ir sunaikintas.

reidiniai veiksmai, raiding, рейдовые действия – vienas iš veiksmų būdų, kurių naudoja kariuomenės pajėgos ir partizanai priešų užnugaryje. Dar ↑ *reidas*.

reikiamą tiekimo normą ↑ *tiekimo norma*.

reindžeriai, rangers, рейнджеры – JAV ir kai kurių kt. valstybių GP ypatingoji karių, parengtų diversiniams žvalgybos veiksams priešų teritorijoje, kategorija. Yra specialiųjų operacijų pajėgų specialiųjų karinių darinių sudėtyje. Atsirado Š. Amerikos kolonizacijos laikais; JAV GP – 1942.

reklamācija, reclamation, рекламация – 1. vartotojo arba užsakovo pareiškimas, kad parduotas daiktas arba atliktas darbas yra netinkamas. Δ įforminama aktu, kuriame nurodomi gedimai, komplektavimo trūkumai arba parametru neatitikimas standartų, techninių sąlygų, eksploatacinės dokumentacijos reikalavimų, tiekimo arba sutarties sąlygų.

2. reikalavimas ištaisyti nurodytus trūkumus, pakeisti daiktą, grąžinti sumokėtus pinigus, sumokėti netesybas, atlyginti nuostolius; ieškiny.

rekognoskuotė, vadų žvalgyba, reconnaissance, command reconnaissance, рекогносцировка, командирская разведка – 1. informacijos apie priešų ar potencialaus priešų veiksmus ir rezervus rinkimas stebint ar kt. aptikimo būdais; t. p. informacijos apie tam tikros vietovės meteorologines, hidrografines ar geografines ypatybes rinkimas.

2. vado veiksmai norint vietovėje patikslinti priimtą pagal žemėlapių operacijos (mūšio) sprendimą, t. p. skirti kovos užduotis pavaldiems vienetams ir organizuoti sąveiką. Ppr. organizuoja vieneto vadas rengdamas kovos veiksmus, žygi, pajėgų išdėstymą, rinkdamas išdėstymo rajonus (vietas), vadavietes ir kt. Organizuojant Δ gali būti sudaroma rekognoskuotės grupė ir rengiamas rekognoskuotės ↑ *planas*. Taikos metu Δ atliekama rengiant pratybas ir kt. atvejais. Dar ↑ *grupė, kovos rikiuotės elementų išžvalgymas, žvalgyba*.

užnugario rajono Δ, rear area reconnaissance, рекогносцировка тылового района – žvalgybos duomenų apie vietovę, kurioje numatoma išdėstyti užnugario ešelono pajėgas, ir užnugario paramos sąlygas rinkimas.

rekognoskuotės grupė ↑ *grupė 1*.

rekognoskuotės plānas ↑ *planas 1*.

rektifikācija, rectification, ректификация – valstybės sienos linijos patikslinimas ar nežymus pakeitimas dėl atsiradusių nedidelių jos nukrypimų nuo tarptautine sutartimi nustatytos padėties. Δ atlieka bendroji gretimų valstybių komisija.

rekvizicija, requisition, реквизиция – 1. LR įvedus nepaprastąją padėtį, atlygintinas negrąžintinas turto paėmimas iš savininko ar turto valdytojo visuomenės poreikiams atlyginant turto vertę jo savininkui nedelsiant po nepaprastosios padėties atšaukimo.

2. tarpt. teis. priverstinis atlygintinis asmenų ar organizacijų turto ar jo dalies nusavinimas arba laikinas paėmimas okupuojančios valdžios reikalams taikos sutartyje numatytais sąlygomis atsižvelgiant į nugalėjusios valstybės patirtos materialinės žalos dydžio proporcingumą. Neteisėta ir nepaprastai didelė Δ laikoma karo nusikaltimu.

reliācija, relation, реляция – *ist.* pranešimas vadovybei raštu apie kariuomenės kovos veiksmus, t. p. karinių vienetų ir karių žygdarbių aprašymas teikiant juos apdovanoti.

religinis personālas ↑ *personalas*.

reljėfas, relief, рельеф – 1. Žemės paviršiaus nelygumai ir jų išsidėstymas, kurie žemėlapiuose rodomi horizontalėmis, reljefo sluoksniu atspalviais, šešėliavimu ar aukščio lygio taškais.

2. Žemės paviršiaus formų (↑ *kalnai*, ↑ *aukštuma*, ↑ *plokščiakalnis*, ↑ *plynaukštė*, ↑ *kalva*, ↑ *lyguma*, ↑ *žemuma*, ↑ *slėnis*, ↑ *griova*, ↑ *dauba* ir kt.) visuma. Dar ↑ *reljefo forma, reljefo vaizdavimas*.

reljėfo fōrma, relief form, форма рельефа – Žemės paviršiaus nelygumai, kurių visuma sudaro reljefą; jie klasifikuojami apibendrintos aplinkinės vietovės atžvilgiu. Δ skiriamos pagal padėtį horizonto atžvilgiu – teigiamos (↑ *kalnai*, ↑ *kalnagūbris*, ↑ *kalva*, kalvagūbris), neigiamos (↑ *slėnis*, ↑ *griova*, ↑ *dauba*) ir tarpinės (↑ *lyguma*, ↑ *terasa*); pagal dydį – planetarinės (žemynai, vandenų duburiai), megaformos (kalnynai, žemumos, lygumos), makroformos (kalnagūbriai, dideli kalnai, didelių upių slėniai), mezoformos (kalvos, duburiai, slėniai), mikroformos (kauburiai, bangos, išgraužos). Dar ↑ *atodanga, kanjonas, kopos, ozas, piliakalnis, plynaukštė, prieškopės, iduba, tarpekliis, vandenskyra, vandentaka*.

reljėfo fōrmų linijos, relief form lines, формы линий рельефа – linijos, vaizduojančios vietovės reljefą (panašios į žemėlapiu horizontales), tačiau rodančios netikrus aukščius nuo jūros lygio. Jos braižomos remiantis tiesioginiu stebėjimu ar ne visai paruoštais arba nepatikimais žemėlapiiais.

reljėfo vaizdāvimas, hachuring, отображение рельефа – reljefo elementų žymėjimas žemėlapyje ar plane. Reljefo elementai vaizduojami: horizontalėmis; šešėliuojant atskiromis trumpomis linijomis, braižomomis nuolydžiu

kryptimi arba naudojant šešėlius, kuriuos sudarytų aukštumos, apšviečiamos iš šiaurės vakarų; skirtingomis spalvomis pasirinktiems aukščio lygiams. Dar ↑ *reljefo formų linijos*.

rėmiančiosios pajėgos ↑ *pajėgos 2*.

rėmiantysis, supporting, поддерживающий – likdamas pavaldus savo vadui artilerijos vienetas, teikiantis paramą kitam vienetui.

remilitarizacija, remilitarization, ремилитаризация – nuginkluotos ar nusiginklavusios valstybės ar srities apginklavimas ar apsiginklavimas; valstybės (ar jos teritorijos dalies) karinės galios, karinio ekonominio potencialo atkūrimas po jos demilitarizavimo. Pvz., Vokietija po I pasaul. karo, Vokietija ir Japonija po II pasaul. karo buvo remilitarizuotos.

teritōrijos Δ, remilitarization of the territory, ремилитаризация территории – buvusios nuginkluotos valstybės karinės galios, visos ar dalies teritorijos karinio ekonominio potencialo (karinių įrenginių ir įtvirtinimų atkūrimas, GP didinimas, naujų ginklų gamyba ir kt.) atkūrimas po delimitarizacijos, dažn. daromas pažeidžiant tarptautinius įsipareigojimus. Pvz., po II pasaul. karo Potsdamo susitarimais buvo numatyta visiškai demilitarizuoti Vokietiją, tačiau susikūrus VFR, jos teritorija buvo remilitarizuota.

remonto ir evakavimo grupė ↑ *grupė 1*.

remonto priemonės, repair facilities, ремонтные средства – technologinė įranga, įrankiai, gamybinis inventorių, atsarginės dalys ir reikiamos medžiagos karo technikai prižiūrėti ir remontuoti. Δ sudaro stacionariųjų ir judriųjų remonto vienetų materialinę techninę bazę.

remonto vienetas ↑ *vienetas 1*.

rengimas: 1. preparation, подготовка – veiksmai (priemonės), kurie (kurios) turi užtikrinti tam tikrų renginių, pvz., operacijos ir pan., uždavinių įvykdymą. Dar ↑ *artilėrinis rengimas, aviacinis rengimas, šaudymo rengimas*.

jūrų desanto išlaipinimo Δ ugnimì, amphibious fire preparation, огневая подготовка высадки морского десанта – priešo priešdesantinės gynybos pajėgų ir ugnies priemonių naikinimas (slopinimas) desantavimo rajone. Δ dalyvauja aviacija ir ugnies paramos laivų grupė. Prasideda išsiskleidus išlaipinimo pajėgoms ir tęsiasi, kol desantinės priemonės su desanto atakos ešelonu pasiekia išlaipinimo punktus. Pagr. ugnies smūgiai sutelkiami naikinti tiems priešdesantinės gynybos objektams, kurie gali trukdyti tralavimo pajėgoms ir atakos ešelonui išsiskleisti ir veikti. Δ perauga į desanto ugnies paramą.

operacijos Δ, preparation of operation, подготовка операции – vadų, štabų ir vienetų atliekamos priemonės organizuojant ir visapusiškai aprūpinant planuojamą operaciją. Pagr. Δ priemonės: sprendimo priėmimas; kovos ir kt. uždavinių pajėgoms skyrimas; operacijos planavimas; priešo naikinimo ugnimi ir sąveikos organizavimas; štabų ir pajėgų rengimas vykdyti skirtas uždutis; pajėgų grupuotės sudarymas ir pradinio puolimo (gynybos) rajono ruošimas; visapusiškos pajėgų paramos ir valdymo organizavimas; pajėgų pasirengimo vykdyti skirtas uždutis kontrolė; priešo žvalgyba ir materialinių atsargų papildymas. Dar ↑ *operacijos organizavimas, operacijos planavimas, operacijos apibendrinimas, operacijos sprendimas, pajėgų rengimas kovos uždavimams vykdyti*.

pajėgų Δ kovos uždavimams vykdyti, preparation of forces for the combat mission, подготовка войск к выполнению боевой задачи – priemonių kompleksas, užtikrinantis savalaikį pajėgų pasirengimą kovos veiksams; sudedamoji operacijos (mūšio) rengimo dalis. Pajėgų rengimą sudaro: karinių vienetų, personalo, ginklo ir karo technikos komplektavimas; pajėgų atsargų papildymas iki nustatytų normų; ginklų ir karo technikos ruošimas kovos veiksams; vikšrinių ir ratinių mašinų važumo, ridos atsargų didinimas, kovos uždavimams pranešimas kariams ir pasirengimas jas vykdyti.

Δ **iki leidimo**, pre-launch preparation, предстартовая подготовка – operacijų, kurios atliekamos leidimo pozicijoje rengiant raketą leidimui, visuma. Δ pobūdis priklauso nuo raketų komplekso tipo ir paskirties. Sudėtingiausiems kompleksams svarbiausieji parengiamieji darbai yra šie: raketos pastatymas leidimo įrenginyje; leidimo taško koordinatų ir orientavimo krypties azimuto nustatymas; komplekso elementų bandymas prieš leidimą; raketos užpildymas kuro komponentais ir suslėgtosiomis dujomis (raketų su skystojo kuro varikliais); skriejimo užduties apskaičiavimas ir įvedimas į raketos aparatūrą; raketos nutaikymas. Kai kurios operacijos gali būti mechanizuotos arba automatizuotos.

Δ **ugnimì**, fire preparation, огневая подготовка – priešo naikinimo ugnimi etapas (čia ugnis reiškia artilerijos ugnį, raketų ir aviacijos smūgius). Δ vyksta prieš pat pajėgų ataką, kai rengiamasi prasilaužti pro įtvirtintą priešų gynybą. Dar Δ gali būti tose vietose, kuriose priešas sulaukia puolimą (tarpiniuose gynybos ruožuose, prieš vandens kliūtis ir kt.) ištraukdamas į mūšį rezervus ir kt. atvejais. Δ gali būti ir gynyboje rengiant kontrataką. Pagr. Δ tikslas – sunaikinti arba nuslopinti brand. ir chem. puolimo priemones, artileriją, tankus, prieštankines ir kt. ugnies priemones, priešų karius, valdymo punktus ir kt. svarbius objektus taktinės gynybos gilumoje (kartais svarbius pavienius objektus ir operatyvinės gynybos gilumoje), įgyti ugnies pranašumą; t. p. siekiama užtikrinti atakuojančių padalinių priartėjimą prie atakos pradžios ribos ir nuslopinti priešų gynybos pozicijas, artileriją. Δ susideda iš vieno arba kelių artilerijos antpuolių, raketų ir aviacijos smūgių. Sudedamosios Δ dalys: artilėrinis ir aviacinis rengimas.

2. training, подготовка – karių, štabų ir karinių vienetų mokymas. Skiriamas karinis, kovinis ir operatyvinis Δ.

artilèrijos kovinis Δ, artillery training, боевая подготовка артиллерии – karių mokymo, artilerijos vienetų kovinio darnumo tobulinimo sistema. Pagr. mokomieji dalykai: artilerijos padalinių taktika, artilerijos ginkluotė, ↑*lauko tarnyba*, artilerijos šaudymas ir ugnies valdymas.

automobilinis Δ, truck training, автомобильная подготовка – karių mokymas palaikyti kovinę automobilių parengtį ir tinkamai juos eksploatuoti. Autotransporto tarnybos kariams, automobilių vairuotojams – pagr. mokomasis dalykas, kurio turinys: mašinų sandara, jų eksploatavimo, techninės priežiūros, remonto ir evakavimo tvarka ir taisyklės; kelių eismo taisyklės; ↑*vairavimas*; vežimo automobiliais organizavimas, automobilių vorų sauga ir gynyba. Δ apimtį ir turinį nustato kovinio rengimo programos.

bāzinis kār̃io Δ, basic combat training, начальная боевая подготовка – naujokų kareivių (jūreivių, kariūnų) mokymas, kurio tikslas – parengti karį pėstininką, dvasiškai ir pilietiškai brandų karį; suteikti pradinių kario veiksmų padalinio sudėtyje žinių ir įgūdžių. Δ trunka 11 savaičių (pradinis mokymas – 4 savaitės ir pagr. mokymas – 7 savaitės) ir ppr. vyksta mokomajame pulke.

fīzinis Δ, physical training, физическая подготовка – priemonių kompleksas, kurio tikslas – užtikrinti fizinį karių gebėjimą valdyti kovos techniką ir ginklus, veiksmingai juos naudoti mūšyje ir išvermingai pakelti fizinius krūvius, psichinę įtampą ir nepalankių kovos veiksnių poveikį organizmui; vienas iš kovinio rengimo mokomųjų dalykų. Δ formos: rytinė mankšta, fizinio rengimo pratybos (2–3 kartus per savaitę po 1 valandą); treniruotės mokomosios kovinės veiklos eigoje; sportinis masinis darbas.

gyvėntojų karinis Δ, military training of the population, военная подготовка населения – gyventojų karinio mokymo, jų rengimo karo tarnybai GP eiti ir uždaviniams karo atveju vykdyti priemonių sistema. Δ vykdomas daugelyje valstybių. Dar ↑*mokymai*.

inžinèrinis Δ, engineer training, инженерная подготовка – bendrųjų ir specialiųjų pajėgų vienetų karių mokymas kovos veiksmų inžinerinės paramos užduotims atlikti: įrengti ir maskuoti pozicijas, išdėstymo rajonus; įrengti ir įveikti inžinerines užtvanas ir kliūtis; įveikti vandens kliūtis ir kt.; sudedamoji kovinio rengimo dalis. Mokoma per pratybas, įgūdžiai tobulinami per taktikos pratybas.

karinis Δ, military training, воинское обучение – organizuotas ir tikslingas karinių žinių, mokėjimų ir įgūdžių, kurie reikalingi karių praktinei veiklai ir karinių vienetų kovos veiksmams, įgijimo procesas. Δ gali būti: kariuomenėje (karių, vadų, štabų ir karinių vienetų operatyvinis ir kovinis rengimas) ir ne kariuomenėje (gyventojų ir ikišaukiamojo amžiaus jaunuolių karinis rengimas). Dar ↑*atsargos karo prievolinkų rengimo tvarka*.

karinis Δ iki šaukimo, pre-conscription military training, допризывная подготовка – karinis ikišaukiamojo amžiaus jaunimo rengimas karo tarnybai. Įvairiose valstybėse atliekamas įvairiai, pvz., kai kur yra pradinis karinis rengimas, kt. valstybėse organizuojamas įvairių formų patriotinis auklėjimas, jaunuoliai supažindinami su karinių dalinių gyvenimu, būsimosios karo tarnybos pagrindais ir pan.

kovinis Δ, combat training, боевая подготовка – karių, vadų ir vienetų mokymas kautis ir laimėti pergalę mūšyje ir vykdyti kt. užduotis pagal jų paskirtį, darni standartizuota mokymo ir ugdymo priemonių sistema naudojant mokymo techninę bazę, numatanti konkretų mokymo turinį kiekvienai karių kategorijai, tam tikrą planavimą ir mokymo organizavimą, specifines mokymo organizavimo formas ir metodus, karinių vienetų veiksmų sąveikos tobulinimą taikos metu, kokybinius ir kiekybinius vertinimo rodiklius ir normatyvus, kurie apibūdina pavienių karių ir vienetų kovinio parengimo lygį. Kovinio rengimo kokybė lemia kovos įgūdžius, kovos gebą ir kovinę parengtį. Δ sudaro karių, vadų, vienetų ir štabų rengimas. Pagr. kovinio rengimo dalykai – taktikos, šaudybos, techninis, inžinerinis, topografinis, fizinis, rikiuotės, medicinos rengimas, apsauga nuo naikinimo priemonių ir kt. Dar ↑*kovinio rengimo metodika, kovinio rengimo struktūra, kovinio rengimo tikrinimas, kovinis suderinimas, perkvalifikavimas*.

lengvūjų narū Δ, light diving training, легководолазная подготовка – povandeninių ir antvandeninių laivų, tankų, inžinerinių ir kai kurių kitų pajėgų (specialiųjų pajėgų) kovinio rengimo mokomasis dalykas. Ypatingą reikšmę turi povandeninių laivų įguloms ir tankų įguloms, kurios vairuoja tankus po vandeniu. Δ turinys: izoliuojamoji dujų kaukė (ID) arba izoliuojamasis kvėpavimo aparatas (IKA) ir jų naudojimo taisyklės; veiksmų su ID, išėjimo iš paskendusiu povandeninių laivų ir tankų mokymas ir treniruotė.

metòdinis Δ, methodical training, методическая подготовка – sudedamoji vadų kovinio rengimo dalis. Δ tikslas – parengti karininkus, puskarininkius ir seržantus, kurie žinotų pedagogikos pagrindus, karių kovinio rengimo principus, karių mokymo metodus ir organizavimo formas, kovinio rengimo programas, pratybų rengimo ir vedimo metodiką; mokėtų planuoti, rengti ir vesti karių ir karinių vienetų pratybas, kontroliuoti ir vertinti pratybų dalyvius ir pavaldinių vedamas pratybas.

operatīvinis Δ, operational training, оперативная подготовка – 1. mokymas, kuriuo siekiama, palaikoma ar tobulinama karių ar karinių vienetų operatyvinė parengtis; 2. pagr. generolų, vyresniųjų karininkų ir operatyvinės

(strateginės) valdymo grandies rengimo rūšis. Ją sudaro karinės strategijos ir operatyvinio meno mokymas.

psichològinis Δ, psychological training, психологическая подготовка – sudedamoji karių mokymo ir auklėjimo dalis; priemonių, organizuojamų ugdant karių ir karinių kolektyvų psichologines savybes, kurios reikalingos kovos užduotims vykdyti, visuma. Svarbiausias Δ uždavinys – ugdyti tokias karių savybes, kurios užtikrintų normalią jų psichikos veiklą ir elgseną ekstremaliomis sąlygomis. Skiriamas bendrasis (jaunuolių rengimas karo tarnybai), specialusis (karių rengimas kovos veiksmams) ir tikslinis (rengimas tarnauti konkrečios rūšies pajėgose ar konkrečiame kariniame dalinyje) Δ.

Δ **kalnuosė**, mountain training, горная подготовка – pajėgų rengimas kovos veiksmams kalnuose. Vykdomas per taktikos, šaudybos, inžinerinio ir fizinio rengimo, kovos mašinų vairavimo pratybas, dažn. kalnų mokymo centruose, kurių objektai (taktiniai mokymo laukai, šaudyklos, tankodromai, autodromai ir kt.) įrengti vietovės rajonuose, kurių kalnų reljefas yra būdingas šiam karo veiksmų teatru.

rikiuotės Δ, march drill, строевая подготовка – rikiuotės mokomojo dalyko mokymas. Δ yra praktinis dalykas, kai kiekvieno rikiuotės veiksmo (pratimo) mokoma daugkartinių treniruočių metu. Ppr. rikiuotės pratybos vyksta kariniame vienetė (skyrūje, būryje, kuopoje, batalione ar brigadoje), nors karinio vieneto rikiuotės parengimo pagrindas yra individualus karių mokymas.

skrūdzū Δ, flight training, летная подготовка – 1. aviatorių mokymas pilotavimo technikos, orlaivių valdymo, grupinio skraidymo. Karo aviacijoje t. p. Δ priklauso orlaivių kovinio naudojimo ir skrydžių taktikos mokymas; 2. lakūnų pilotavimo technikos, orlaivių valdymo ir grupinių skrydžių įgūdžių įvaldymo lygis.

šaudybos Δ, fire training, shooting preparation, огневая подготовка – karių mokymas naudoti etatinius ginklus mūšyje; kovinio rengimo mokomasis dalykas. Per šaudybos pratybas mokoma ginklų ir šaudmenų sandaros ir naudojimo, šaudymo (granatų svaidymo) pagrindų, taisyklių ir būdų, taikinių žvalgybos ir nuotolio iki jų nustatymo, ugnies valdymo, bendrų kovos mašinos (šarvuočio) įgulos veiksmų šaudant. Dar ↑ *kursas*.

taktikos Δ, tactical training, тактическая подготовка – karių, vadų, štabų ir vienetų mokymas rengti ir vykdyti kovos veiksmus; vienas iš svarbiausių kovinio rengimo mokomųjų dalykų. Δ sudedamosios dalys: mūšio teorijos, savo ir priešų pajėgų organizavimo, ginkluotės, kovos galimybių, veiksmų mūšio metu mokymas; vadų ir štabų mokėjimų ir įgūdžių organizuoti mūšį (kovos veiksmus) ir vadovauti pajėgoms lavinimas; karių mokymas naudotis ginklais ir kt. kovos technika įvairiomis sąlygomis; karių kovinės dvasios ugdymas; įvairių GP rūšių vienetų sąveikos ir veiksmų darnumo įvairiomis sąlygomis mokymas. Δ turinys ir apimtis nustatyti įvairių GP (pajėgų) rūšių kovinio rengimo programose. Dar ↑ *pratybos, taktikos rengimo principai, taktikos rengimo programa, taktikos treniruotė*.

tėchninis Δ, technical training, техническая подготовка – karių mokymas techniką valdyti, tinkamai eksploatuoti, nuolat palaikyti technikos kovinę parengtį, sumaniai naudoti mūšyje; vienas iš pagr. kovinio rengimo mokomųjų dalykų. Δ turinys: technikos sandara, naudojimo taisyklės, technikos priežiūra ir einamasis remontas. Kiekvienos karių kategorijos Δ apimtį ir turinį nustato kovinio rengimo programos.

topogrāfinis Δ, topographic training, топографическая подготовка – karių mokymas tirti ir vertinti vietovę ją tiesiogiai žvalgant ir pagal žemėlapi, orientuotis vietovėje su žemėlapiu ir be jo, atlikti paprasčiausius matavimus vietovėje įvairiomis sąlygomis, naudotis žemėlapiais, geodeziniais duomenimis, fotodokumentais, navigaciniais prietaisais; kovinio rengimo mokomasis dalykas. Δ apimtis ir turinys nustatyti kovinio rengimo programose.

vadū Δ, leader [commander] training, командирская подготовка – mokymo sistema karininkų, puskarininkų ir seržantų vadovavimo žinioms, mokėjimams ir įgūdžiams tobulinti; sudedamoji operatyvinio ir kovinio rengimo dalis. Organizuojant Δ junginiuose, daliniuose, karinėse įstaigose ir štabuose sudaromos karininkų, puskarininkų ir seržantų mokomosios grupės. Pagr. vadų kategorijoms rengiamos mokymo programos. Pagr. Δ formos: vadų pratybos, treniruotės, metodinės ir parodomosios pratybos, instruktažai, savarankiškas darbas.

žygio Δ, march training, маршевая подготовка – vadų, karių ir padalinių mokymas rengti ir atlikti žygį įvairiomis sąlygomis.

rengimas iki leidimo ↑ *rengimas 1.*

rengimas ugnimi ↑ *rengimas 1.*

rengimas kalnuosė ↑ *rengimas 2.*

reñtgenas (R), roentgen (r), рентген – *psn.* gama (ar rentgeno) jonizuojančiosios spinduliuotės ekspozicinės dozės nesisteminis vienetas; dozimetrijoje vienas Δ iš esmės lygiavertis vienam radiui.

$$1 R = 2,58 \cdot 10^{-4} C/kg.$$

reñtgeno spinduliuotė ↑ *spinduliuotė.*

reparācija, reparation, репарация – *tarpt. teis.* karo nuostolių atlyginimas, kurį nugalėtoji moka karą sukėlusį nugalėtoji valstybė. Nustatoma taikos sutartimi ar kt. tarptautiniu aktu. Δ išmokos gali būti atliekamos kaip ↑ *restitucija*, pinigine ar kitokia nuostolių materialinė kompensacija. Po II pasaul. karo Δ mokėjo Vokietija, Italija, Suomija ir kt. valstybės.

repatriācija

repatriācija, repatriation, репатриация – *tarpt. teis.* karo belaisvių ir civilių, karo metu atsідūrusių už savo šalies ribų, t. p. emigrantų gražinimas į jų šalį pagal juos išleidžiančios ir priimančios valstybių susitarimą. Karo belaisviai gali būti repatrijuojami tiek karo metu, tiek jam pasibaigus. Nė vienas repatrijuotas asmuo negali būti paimtas į tikrąją karo tarnybą. Δ reguliuoja Hagos konvencija (1907) ir Ženevos konvencija (1949). Dar ↑ *pabėgėlis, perkeltasis asmuo.*

rèperis, benchmark, репер – *geod.* geodezinis ženklas, kuriuo vietovėje žymimas valstybinis niveliacijos (aukščių) pagrindas. Naudojamas automatizuotųjų buvimo vietos nustatymo ir nurodymo sistemų pradiniais geodeziniais duomenimis tikslinti. Skiriami sieniniai (specialios formos metalinis strypas su geodezinio ženklo numeriu, įbetonuotas į mūrinio ar kitokio kapitalinio pastato, statyto ne mažiau kaip prieš ketverius metus, vertikaluji paviršius) ir gruntiniai (gelžbetoninis stulpas, įtvirtintas į betoninę plokštę) Δ.

represālijos, reprisals, репрессалии – *tarpt. teis.* valstybės teisėtos prievartos priemonės nenaudojant ginkluotosios jėgos, kaip atsakas į tarptautinės teisės požiūriu neteisėtais kitos šalies veiksmais padarytą moralinę ar materialinę žalą. Δ tikslas – priversti valstybę pažeidėją atlyginti nuostolius, įspėti, kad tokie pažeidimai nepasikartotų. Δ turi atitikti neteisėtų veiksmų proporcingumo principą. Δ naudojant ginkluotą jėgą prieš THT saugomus asmenis ir objektus draudžiamos ir jos kvalifikuojamos kaip agresija.

respirātorius, respirator, респиратор – individualioji kvėpavimo organų apsaugos (nuo esančių ore kenksmingų medžiagų aerozolio ir dujų) priemonė. Δ būna filtruojamasis (priešdujinis, priešdulkinis ir universalusis) ir izoliuojamasis. Įvairių tipų Δ yra daugelio kariuomenių ginkluotėje.

restaurācija, restoration, реставрация – *tarpt. teis.* valstybės teisės pažeidėjos pareiga atkurti pirmąkart padėtį ir atsakyti už visus su tuo susijusius padarinius (pvz., išėjimas iš neteisėtai okupuotos teritorijos ir su tuo susijusios išlaidos).

restitūcija, gražinimas, restitution, реституция – *tarpt. teis.* turto, meno, kultūros ir kitų vertybių, neteisėtai paimtų iš laikinai okupuotos priešo teritorijos, gražinimas natūra arba kitaip atlyginant padarytą materialinę žalą pagal taikos sutartį. Neteisėtai paimtas ir perduotas į trečiąją šalį turtas privalo būti gražintas tikriesiems šeimininkams.

retōrsija, retortion, реторсия – *tarpt. teis.* valstybės teisinės gynybos priemonė, teisėti atsakomieji veiksmai, kurių ji imasi norėdama paveikti kitą valstybę, kad ši nutrauktų diskriminacinę veiklą, nedraugiškus veiksmus. Δ siekiama apsaugoti savo suverenitetą ir priversti gerbti tarptautine teise garantuotas valstybės teises ir teisėtus interesus.

retransliācija, retransmission, ретрансляция – radijo ir televizijos informacijos perdavimas ir priėmimas dideliais atstumais per retransliatorius. Retransliuojant galima signalą truputį pakeisti (pašalinti atsirandančius iškraipymus), sulaikyti, sustiprinti. Dar ↑ *retransliatorius.*

retransliātorius, repeater, ретранслятор – retransliacijos įrenginys; tarpinis radijo ryšio punktas garsinei arba vaizdinei informacijai perduoti. Aktyvusis Δ – radijo imtuvas ir siųstuvas, kuriais radijo signalai priimami, sustiprinami ir perduodami tolesniam tarpiniam arba galiniam punktui; būna stacionarusis arba judrusis; pasyvusis – elektrai laidai terpė arba tam tikros formos mechaninė konstrukcija, išskleidanti ar kryptingai atspindinti transliuojamų radijo signalų energiją (jonizuotųjų dalelių juostos, Mėnulio, kitų dangaus kūnų paviršius, įvairiausi reflektoriai).

trukdžiū Δ, repeater-jammer, ретранслятор помех – imtuvas-siųstuvas, kuriuo stiprinami ir retransliuojami gaunami signalai priešui klaidinti ar trukdyti.

revèrsinė traukà ↑ *trauka.*

revòlveris, revolver, револьвер – rankinis daugiašūvis neautomatinis šaunamasis ginklas su pasisukančiu būgnu (šovinio lizdu – dėtuve), kurio lizdai užtaisomi šoviniais. Atlaužiant gaiduką arba nuspaužiant jo svirtelę (paleidiklį) būgnas su šoviniais pasisuka taip, kad šovinio kulka atsідuria prieš vamzdžio kanalą. Δ būna kovinis, civilinis ir sportinis. Kovinių Δ kalibras 7,62–11,56 mm, masė 1,0–1,3 kg, būgno talpa 6–7 šoviniai, greitašauda 6–7 šūviai/min. Pirmieji Δ su dagtiniu, vėliau titnaginiu degtuvu atsirado XVI a. XIX a. 4-d-metyje paplito kapsuliniai graižtviniai Δ. Daugiausia buvo naudojami Kolto, Lefoše, Nagano, Džonsono, Smito ir Vesono, Rasto ir Gasterio sistemų Δ. XX a. pr. revolverius iš dalies pakeitė automatiniai pistoletai, tačiau revolverių raida tęsėsi. Tarpukario Lietuvoje daugiausia buvo naudojamas 7,62 mm 1895 modelio Nagano sistemos Δ: ilgis 229 mm, vamzdžio ilgis 110 mm, tuščio Δ masė 820 g, kulkos pradinis greitis 305 m/s, būgne telpa 7 šoviniai. Jis buvo dvejopos konstrukcijos: kareiviškasis – kiekvienam šūviui reikėjo atlaužti gaiduką; karininko – gaidukas buvo atlaužiamas spaudžiant gaiduko svirtelę. Šiuolaikiniai Δ: JAV 9 mm Smito ir Vesono M64 (kulkos pradinis greitis 250 m/s, būgno talpa 6 šoviniai, masė 0,86 kg); 9 mm Ruger firmos GR-100 (250 m/s, 6 šoviniai, 1,25 kg); Prancūzijos 9 mm MR73 (250 m/s, 6 šoviniai, 0,95 kg); Italijos 9,65 mm RF83 (230 m/s, 6 šoviniai, 0,68 kg); Rusijos 9 mm RSA (300 m/s, 6 šoviniai, 0,8 kg); 12,3 mm „Udar“ (250 m/s, 5 šoviniai, 0,95 kg).

automātinis Δ, automatic revolver, автоматический револьвер – revolveris, kuriame šovinio atatranks jėga išmeta iššautas tūtas ir atlaužia gaiduką. Gana retas ginklas. Geriausiai Δ laikomi revolveriai „Webbley Fosbery“ ir „Junjen“.

rezèrvas, reserve, резерв – 1. įvairių GP rūšių dariniai ir karui parengti atsarginiai karo prievolinkai esančioms pajėgų grupuotėms sustiprinti ar naujoms grupuotėms sudaryti, karo ar operacijų metu netikėtai iškilusiems uždaviniams spręsti,

veikiančiai kariuomenei ir laivynui papildyti ir aprūpinti. Būna strateginis, operatyvinis ir taktinis Δ ; pajėgoms papildyti – kariuomenės ir mobilizacinis Δ .

kariuomenės Δ , army reserve, резерв вооруженных сил – atsargos kariai ir profesinės karo tarnybos kariai, perkelti į laikinąjį profesinės karo tarnybos personalo rezervą. Δ sudaro aktyvūs kariuomenės rezervas, individualūs rezervas ir laikinasis profesinės karo tarnybos personalo rezervas. Dar ↑ *rezervo prievolinkas*.

aktyvūs Δ , active army reserve, активный резерв вооруженных сил – kariuomenės rezervo dalis, kurią sudaro atsargos kariai, tarnavę kariuomenėje ar kitokiu būdu įgiję reikiamą pagr. karinį pasirengimą, įrašyti į kariuomenės atsargos personalo įskaitą ir iki įstatymo nustatyto amžiaus periodiškai šaukiami į karinius mokymus ir pratybas. Kiekvienas tarnybos aktyviajame rezerve prievolinkas turi priskirtą tarnybos vietą dalinyje. Atlikę privalomąją karo tarnybą reguliariosiose pajėgose ir aktyviajame rezerve bei sulaukę įstatymų nustatyto amžiaus piliečiai perkeltami į individualųjį mobilizacinį rezervą.

individualūs Δ , individual reserve, индивидуальный резерв – atsargos karių, kurie dėl amžiaus ar dėl kt. priežasčių atleisti nuo prievolės tarnauti aktyviajame rezerve ir kuriuos galima pašaukti į tikrąją karo tarnybą tik mobilizacijos atveju, kategorija.

laikinis profesinės karo tarnybos personalo Δ , temporary personnel reserve of professional service, временный резерв персонала профессиональной военной службы – profesinės karo tarnybos karių kategorija, į kurią perkelti laikinai neatliekantys savo nuolatinių pareigų profesinės karo tarnybos kariai. Profesinės karo tarnybos karys gali būti perkeltas į Δ vykdant rotaciją, iki bus paskirtas į kt. pareigas, atliekant karinės kvalifikacijos reikalingas funkcijas civilinėje institucijoje arba ligos atveju. Δ nuostatus tvirtina krašto apsaugos ministras.

mobilizacinis Δ , mobilization reserve, мобилизационный резерв – atsargos karo prievolinkai; jie rengiami ir apskaitomi taikos metu, nustatyta tvarka naudojami paskelbus mobilizaciją arba įvedus nepaprastąją padėtį.

operatyvinis Δ , operational reserve, оперативный резерв – 1. įvairių pajėgų rūšių ir specialieji daliniai, tiesiogiai pavaldūs armijų grupės (fronto) ar armijos vadui; 2. sudedamoji operatyvinės rikiuotės dalis.

stratėginis Δ , strategic reserve, стратегический резерв – 1. papildomos pajėgos, kurios iš anksto nepaskirtos konkrečiai vadovybei, bet kurios gali būti dislokuotos bet kuriame rajone, kad atliktų uždavinį tam tikru laiku pagal vieno iš aukščiausių NATO vadų sprendimą; 2. tiesiogiai pavaldūs vyriausiajai vadovybei rezerviniai junginiai, atskirieji įvairių GP rūšių (pajėgų rūšių) junginiai ir daliniai; karo technikos, ginkluotės ir materialinių priemonių atsargos centrai pavaldžiuose arsenaluose, bazėse, sandėliuose.

taktinis Δ , tactical reserve, тактический резерв – 1. pajėgų dalis, kurią vadas laiko kaip manevro pajėgas, kad galėtų daryti įtaką būsimiems kovos veiksams mūšio lauke; 2. tiesiogiai pavaldūs junginio (dalinio, padalinio) vadui daliniai (padaliniai); kovos rikiuotės elementas.

2. operacijoje (mūšyje) nedalyvaujanti pajėgų dalis, palikta vado žinioje; operatyvinės (kovos) rikiuotės elementas. Bendrųjų pajėgų junginiuose ir daliniuose ppr. sudaromas bendrasis, prieštankinis, specialiųjų pajėgų, užnugario, gynyboje – ir priešdesantinis Δ ; jūrų desantinėje operacijoje – plaukiojamasis Δ . II pasaul. karo metu dar buvo sudaromi tankų Δ .

bendrasis Δ , all-arms reserve, общевойсковой резерв – pėstininkų ir tankų padaliniai, skirti kontratakuoti prasiveržusį priešą, dengti sparnus ir padalinių sandūras, keisti padalinius, netekusius kovos gebos ir vykdyti kitas, netikėtai iškilusias, užduotis mūšio (operacijos) metu.

plaukiojamasis Δ , floating reserve, плавающий резерв – *jūr. des.* rezervas, liekantis laivuose iki pareikalavimo.

priešdesantinis Δ , anti-amphibious reserve, противодесантный резерв – karinis vienetas, skirtas iš pagr. pajėgų 2-ojo ešelono arba bendrojo rezervo kovoti su priešo oro desantais, žvalgybos ir diversijų grupėmis. Ppr. skiriamas gynyboje.

prieštankinis Δ , anti-tank reserve, противотанковый резерв – prieštankinės artilerijos ir kiti prieštankiniai padaliniai ir priemonės, tiesiogiai pavaldūs bendrųjų pajėgų vieneto vadui ir skirti kovos veiksmų metu prieštankinei gynybai pagr. kryptimis stiprinti. Δ sudaromas bet kurioje kovos situacijoje visuose bendrųjų pajėgų daliniuose (junginiuose).

specialiųjų pajėgų Δ , reserve of special forces, резерв специальных войск – nepaskirti paramai ar pastiprinimui specialiųjų pajėgų padaliniai. Bendrųjų pajėgų junginiuose gali būti sudaromi inžineriniai, RChB, ryšio pajėgų ir kt. rezervai.

tankų Δ , tank reserve, танковый резерв – *ist.* tankų padaliniai ir daliniai, kuriuos vadas, organizuodamas operaciją (mūšį), palikdavo savo žinioje. Δ paskirtas – pastiprinti operacijos (mūšio) eigoje 1-ojo ir 2-ojo ešelono arba bendrojo rezervo dalinius (junginius) ir vykdyti kt. užduotis.

užnugario Δ , rear reserve, резерв тыла – specialiai paskirta užnugario paramos pajėgų dalis kovos veiksmų metu netikėtai iškilusioms užnugario paramos problemoms spręsti.

rezervātas

rezervātas, reservation, резерват – teritorija arba akvatorija, kurioje gamtos turtą apsaugos ir didinimo, mokslo tikslais saugomas visas gamtos kompleksas, nevykdoma jokia ūkinė veikla (taikos metu ir karinė). Tuo Δ skiriasi nuo draustinių, kuriuose saugomi tik kai kurie gamtos elementai ir ūkinė veikla tik ribojama. Lietuvoje yra 3 Δ: Čepkelių, Žuvinto ir Kamanų.

rezervinės pajėgos ↑ *pajėgos 1.*

rezervinis dalinys ↑ *dalinys 2.*

rezervo priėmimo ir paskirstymo punktas ↑ *punktas 2.*

rezervo priėvolininkas, reservist, военнообязанный резерва – iki nustatyto amžiaus karo priėvolininkas, atlikęs privalomąją pradinę karo tarnybą arba ir jos neatlikęs, arba atlikęs kario savanorio tarnybą ir išleistas į atsargą, arba išleistas iš profesinės karo tarnybos į atsargą ir įrašytas į aktyviojo ar individualiojo rezervo įskaitą. Dar ↑ *aktyviojo rezervo kario priėvolė, individualiojo rezervo kario priėvolė.*

rezervo rengimo ceňtras ↑ *centras 2.*

rezervuāras, reservoir, tank, резервуар – talpykla skystosioms, dujinėms, miltelių ir granulių pavidalo medžiagoms laikyti. Naudojamas stacionarusis (bazėse, sandėliuose) ir judriųjų priemonių (automobilių, geležinkelio platformų ir kt.) Δ. Pagal įrengimo būdą gali būti antžeminis, pusiau įgilintas ir įgilintas Δ. Lietuvoje labiausiai paplitę metaliniai horizontalūs (50–100 m³) Δ.

rezideňtas, resident, резидент – 1. viduramžiais – diplomatinis atstovas, nuolat esantis užsienio valstybėje.

2. metropolijos atstovas, kontroliuojantis vietos organų veiklą protektorate.

3. vienos valstybės žvalgybos įgaliotinis, slapta vadovaujantis žvalgybos agentams kitoje valstybėje.

rezonānsas, resonance, резонанс – 1. priverstinių sistemos virpesių amplitudės padidėjimas, kai ją veikiančios išorinės jėgos dažnis pasidaro lygus savųjų virpesių dažniui.

2. aplinkos, patalpos, daiktų savybė sukelti atgarsį. Δ reiškinys naudojamas radijo, elektros, lazerinėje ir skaičiavimo technikoje, brand. fizikoje, defektoskopijoje ir kt. Rezonanso pagrindu sukurti rezonatoriai, kurie naudojami optinio ir labai aukšto dažnio diapazonų virpesių generatoriuose (lazeriuose, klitronuose, magnetronuose ir kt.), filtruose, perjungikliuose, karo technikos ir prietaisų dažnio etalonų pavyzdžiuose ir kt.

rezorbicinė apsinuodijimo dozė ↑ *apsinuodijimo dozė.*

ribà, line, рубеж – erdvės ar laiko tarpų skiriamoji vieta; vietovės sąlyginė linija, nuo kurios (kurioje) turi (ar neturi) vykti tam tikri kariuomenės veiksmai.

atākos pradžiōs Δ, assault starting line, attack line, рубеж перехода в атаку – aiškiai matoma vietovėje sąlyginė linija, nuo kurios pajėgos kovos rikiuote pradeda priešo ataką. Δ ppr. yra priešakiniame kovos rikiuotės skleidimo vietos krašte, kuo arčiau priešo priešakinio gynybos krašto. Δ koordinuoja atakuojančių pajėgų judėjimą atakos pradžioje. Ugnies parama ir puolančių padalinių veiksmai, priešakiniais padaliniais peržengus Δ „H“ valandą, turi būti suderinti.

bombų mėtymo Δ, bomb release line, рубеж бомбометания – 1. menama linija aplink ginamą vietovę ar objektą, virš kurios orlaivis turi numesti bombą, kad pataikytų į vietovę ar objektą; 2. menamoji vietovės linija, kurią pasiekus iš orlaivio pradeda arba baigiama mėtyti bombas. Δ nustatoma atsižvelgiant į orlaivio skrydžio aukštį ir greitį, balistines bombų charakteristikas, vėjo greitį skrydžio aukštyje ir skrydžio į taikinį kryptį. Δ yra nutolusi nuo taikinio nuotoliu, kokiu bomba nukrypsta nuo mėtymo taško per bombos kritimo laiką.

dūmijimo Δ, smoke line, рубеж дымопуска – vietovės linija, nuo kurios pradeda leisti dūmus sudarant dūmų uždangas.

gālimo susitikimo Δ, probable meeting line, рубеж вероятной встречи – sąlyginė linija, kur numatomas galimas susitikimas su priešo pajėgomis žygio metu.

grįžimo Δ, point of no return, рубеж возвращения – av. orlaivio skrydžio riba, kurią praskridęs orlaivis dėl degalų stokos negalės grįžti atgal į savo ar kitą bazę.

įspėjimo Δ, warning line, рубеж оповещения – sąlyginė linija, kurią pasiekus oro priešui, pajėgoms ir objektams skelbiamas „oro pavojus“. Δ nuotolis nuo draugiškųjų pajėgų ir objektų priklauso nuo oro taikinių aptikimo nuotolio, jų koordinacinių ir skrydžio krypties nustatymo ir įspėjamųjų signalų perdavimo laiko.

išlaipinimo iš mašinu Δ, dismounting line, рубеж спешивания из машин – sąlyginė linija, kurią pasiekę pėstininkai išlaipinami iš šarvuotųjų (kovos mašinu) ir tęsia kovos veiksmus pėsčiomis. Dažn. skiriama kaip galima arčiau (iki 600 m) puolamo priešo objekto uždaroje vietovėje.

išskleidimo Δ, formation line, рубеж развертывания – 1. sąlyginė linija (taškas), nuo kurios pajėgos persirikiuoja iš žygio į prieškovinę (iš prieškovinės – į kovos) rikiuotę. Δ skiriama pajėgoms, rengiančioms puolimą (kontrpuolimą) iš

gilumos arba išsiskleidžiančioms pasitiktiniam mūšiui; 2. išskleidimo linija, skiriama prieštankiniam rezervui išsiskleisti į kovos rikiuotę.

įtraukimo į mūšį Δ, engagement line, рубеж ввода бой – sąlyginė linija, nuo kurios 2-asis ešelonas, išsiskleidęs į kovos rikiuotę, pradeda kovos veiksmus.

netaisyklingoji priešakinė minų lauko Δ, irregular outer edge, беспорядочный передний край минного поля – trumpos minų eilės ar juostos, kai minos išdėliotos nelygiai minų lauko priekyje į priešų pusę jam sukklaidinti, kad neatspėtų minų lauko tipo ir pločio. Dažn. netaisyklinga minų lauko riba yra naudojama į gruntą dedamų minų laukuose.

O–O Δ, O-O line, O-O линия – *art.* riba, nustatyta korpuso ar pajėgų artilerijos vado, lauko artilerijos stebėjimui koordinuoti. Ja padalijama atsakomybė tarp korpuso ar pajėgų artilerijos ir divizijos artilerijos.

oro erdvės kontrolės Δ, airspace control boundary, граница контроля воздушного пространства – šoninė horizontalioji oro erdvės kontrolės rajono, jo dalių, intensyvaus eismo oro erdvės kontrolės rajono arba oro erdvės draudžiamosios zonos (draudžiamojo rajono) riba.

paramos ugnimi koordinavimo Δ, fire support coordination line, рубеж координации огневой поддержки – atitinkamo SP vado nustatyta linija, užtikrinanti nepavaldžios jam ugnies koordinavimą, kuri gali turėti įtakos vykstančioms taktinėms operacijoms. Paramos ugnimi koordinavimo riba derina SP, aviacijos ir laivyno ugnį naudojant visų rūšių šaudmenis į antžeminius taikinius. Ji turi būti nustatyta pagal lengvai atpažįstamus vietovės objektus ir suderinta su atitinkamu taktiniu oro pajėgų vadu ir kitais paramos vienetais. Paramos vienetai gali naikinti taikinius paramos ugnimi koordinavimo ribos priekyje be išankstinio suderinimo su SP vadu, jeigu tai neturi neigiamos įtakos tam, kas yra ant ribos ar už jos. Antžeminių taikinių naikinimas už koordinavimo linijos turi būti suderintas su SP vadu.

pradinė Δ, line of departure, исходный рубеж – sąlyginė linija, kurią kirtus pradedamas skaičiuoti karinio vieneto, žygiuojančio dviem ir daugiau maršrutais, žygio laikas.

radioaktyviosios taršos riba, fallout contour, граница радиоактивного заражения – linija, jungianti taškus, turinčius vienodą jonizuojančiosios spinduliuotės intensyvumą, apibūdinantį radioakt. dulkių pasiskirstymą; ji žymima centigrėjais (radais, rentgenais) per valandą (cGy/h, rd/h, R/h).

raketų leidimo Δ, launching line, рубеж пуска ракет – *av.* vietovės sutartinė linija, kurią pasiekę orlaiviai leidžia raketas į antžeminius (antvandeninius) taikinius. Δ nustatoma atsižvelgiant į raketų skriejimo nuotolį, jų valdymo sistemų ypatumus, orlaivių tipus, skrydžio greitį ir aukštį, t. p. raketos skriejimą veikiančius veiksnus, pvz., oro tankį ir kt.

reguliavimo Δ, movement control line, рубеж регулирования – sutartinė vietovės linija, kurią judančios keliais maršrutais pajėgos turi tam tikru laiku praeiti priešakinėmis vorų mašinomis. Puolant iš gilumos, reguliavimo ribomis gali būti išsiskleidimo į batalionų, kuopų ir būrių voras ruožai.

saugumo Δ, safety line, no-fire line, рубеж безопасности, рубеж безопасного удаления – 1. sąlyginė vietovės linija, mažiausiai nuotolusi nuo planuojamų savo šaudmenų sprogo rajonų; neperžengę šios linijos kariniai vienetai (kariai) nebus pažeisti. Planuojant draugiškųjų pajėgų brand. ginklo smūgius, Δ nustatoma sumuojant saugos spindulį ir garantuotą saugų nuotolį. Dar ↑ *nuotolis 1, spindulys*; 2. sąlyginė vietovės linija, ribojanti karinius vienetus nuo savo (draugiškųjų) pajėgų artilerijos ugnies (aviacijos, raketų smūgių), už kurios priešakinių padalinių kariai ar technika nebus kliudyti sviedinių skeveldrų. Δ turi būti nuotolusi nuo tankų 200 m, šarvuotųjų – 300 m, pėstininkų – ne mažiau kaip 400 m; 3. *art.* nustatyta linija, už kurios antžeminė ir jūrų artilerija, nesudarydama pavojaus savo kariams, gali bet kada šaudyti. Prieš šią liniją ugnis leidžiama tik pagal remiamo vado prašymą ar jam sutikus; 4. *inž.* detonacijos linija minoms su atotampomis. Ši riba skirta dedantiems minas kariams apsaugoti. Padėjus minas, Δ nėra žymima nei žemėje, nei minų laukų schemoje.

šaudymo krypties Δ, limit of fire, граница направления стрельбы – šaudymo krypties šoninės ribos, už kurių šaudyti yra draudžiama, kad nebūtų pažeisti saugos taisyklių reikalavimai.

šviesinė skiriamoji Δ, illumination boundary, световая разгранлиния – puolimo nakties metu šviečiamaisiais orientyrais nustatoma vienetų veiksmų (atsakingumo) riba, sąveikai ir veiksams tarp jų koordinuoti.

taršos kontrolės Δ, contamination control line, граница контроля заражения – įgaliotos vadovybės nustatyta riba, kuri žymi vyraujančiais teršalais iki tam tikro lygio užterštą rajoną.

ugniės paleidimo (nutraukimo) Δ, open (cease) fire line, рубеж открытия (прекращения) огня – linija šaudyklose, poligonuose, kurią pasiekus leidžiama (draudžiama) šaudyti iš visų rūšių ginklų. Ugniės paleidimo riba žymima raudonomis vėliavėlėmis (žibintais), nutraukimo – baltomis.

ugniės perkėlimo Δ, line of fire transfer, рубеж переноса огня – *art.* sąlyginė linija vietovėje, kurią pasiekus puolantiems vienetais, artilerijos ugnis perkeliama toliau į priešų gynybos gilumą.

ugniės Δ, limit of fire, граница обстрела – 1. sąlyginė linija, žyminti zoną, į kurią galima šaudyti; 2. nustatyti azimutai, kuriais žymimos šaudymo sektoriaus ribos šaudant į oro taikinius.

užtamsinimo Δ, light line, рубеж затемнения – nustatyta linija, nuo kurios naktį visos transporto priemonės turi naudoti šviesos maskavimą.

ribinė apsinuodijimo dozė ↑ *apsinuodijimo dozė*.

ribojamasis ugniės plānas ↑ *planas 1, ugnies planas*.

ribojimų zonà, restricted area, зона ограничений – 1. nustatyto dydžio oro erdvė virš valstybės teritorijos ar teritorinių vandenų, kurioje skrydžiai yra ribojami pagal nustatytas sąlygas.

2. zona, kurioje taikomos specialios apribojimo priemonės siekiant išvengti ar sumažinti trukdžius tarp draugiškųjų pajėgų.

3. karinei jurisdikcijai priklausanti zona, kurioje naudojamos specialios apsaugos priemonės siekiant išvengti neteisėto įėjimo į ją, pvz., ↑ *draudžiamoji zona, pavojingoji oro zona, uždaroji* ↑ *zona*.

ribótasis branduolinis kāras ↑ *karas*.

ribótasis maršrūtas ↑ *maršrutas*.

ribóženklis, boundary mark, пограничный знак – medžiaginis objektas (antžeminis statinys), įtvirtintas vietovėje ribos vietai žymėti ir apsaugoti. Δ įtvirtinami ant ribos arba šalia jos. Pagr. yra valstybės sienos Δ.

riedėjimas nutūpus, landing run, пробег – lėtėjantis lėktuvo riedėjimas nuo prisilietimo prie žemės (vandens) taško iki visiško sustojimo (išvairavimo nuo kilimo ir tūpimo tako pradžios).

rikėtsija, rickettsia, риккетсия – smulkus, panašus į bakteriją, mikroorganizmas; nedidelė (0,4–1 μm) ląstelė-lazdelė. Riketsijos dauginasi tik gyvųjų audinių ląstelėse, nesudaro sporų, bet yra atsparios džiovimui, šalčiui, palyginti aukštomis (iki 56 °C) temperatūroms. Žmogui kenkia riketsijos, kurias perneša nariuotakojai (erkės, blusos, utėlės). Sukelia tokias sunkias ligas, kaip dėmėtoji šiltinė, Ku karštligė ir kt.

rikiāvimas, formation building, построение – veiksmai, kuriais sudaroma arba keičiama rikiuotės rūšis.

rikiuotė, drill [battle] formation, formation, строй (порядок) – 1. statutais ir kitais norminiais aktais nustatytas karių, padalinių ar karinių vienetų išsidėstymas bendriems veiksams veikiant pėsčiomis ar su transporto (kovos) priemonėmis. Vienetai žygioja išsirikiauč žygio rikiuote, o kovos veiksmus vykdo kovos (operatyvine) ar prieškovine rikiuote. Vietoje vienetai ppr. rikiuojasi skleistine rikiuote (išretintaja ir tankiąja). Dar skiriama Δ po du. Dar ↑ *apžiūra, atstumas 1, dvieilė, eilė, frontas 5, gylis 2, greta, kovos rikiuotė, linija 5, nuotolis 2, rikiavimas, rikiuotės tikrinimas, Rikiuotės ir karinių ceremonijų statutas, rikiuotės rengimas, rikiuotės žingsnis, sparnas 2, taktas, tarpas 1, trieilė, užnugaris 4, vora 1, žygio žingsnis*.

išrētintoji Δ, loose [widespread] formation, разомкнутый строй – skleistinė rikiuotė, kai tarpai tarp karių yra per ištiestos kairės rankos ilgį arba didesni, nustatyti karinio vieneto vado nuožiūra, o nuotolis – didesnis nei žingsnis (du, trys ir daugiau).

operatývinė Δ, operational formation, оперативное построение – operatyvinio junginio pajėgų grupuotė operacijai vykdyti. Δ turi atitikti vado priimtą sprendimą ir užtikrinti užduoties įvykdymą. Bendrųjų pajėgų junginio Δ ppr. sudaro vienas, du, kartais ir daugiau ešelonų, raketų ir artilerijos, aviacijos, OEG pajėgų grupuotė, oro ir jūrų desantai, įvairūs rezervai ir užnugario (logistinių pajėgų) grupuotė.

prieškovinė Δ, prebattle [approach] formation, предбоевой порядок – išskleista frontu ir į gilumą pajėgų rikiuotė, kurioje artėjama prie mūšio lauko ir persekiojamas atsitraukiantis priešas. Ji naudojama puolant, kai reikia greitai išsiskleisti į kovos rikiuotę, manevruoti, sumažinti priešo aviacijos, MNG smūgių ir artilerijos ugnių veiksmingumą, įveikti užterštas, griuvėsių, gaisrų ir užvartų zonas.

Δ **po du**, two-up, строй по два – rikiuotė, kai du vienetai išdėstyti greta vienas kito, o kitas (-i) vienetas (-ai) – už jų.

skleistinė Δ, line [spread] formation, развернутый строй – karių (karinių vienetų) išdėstymas fronto linija. Ji gali būti ↑ *eilė*, ↑ *dvieilė*, ↑ *trieilė* ar vorų eilė. Ši rikiuotė taikoma karinio vieneto karių bendriems veiksams pratybų ir apžiūrų metu. Eilė, dvieilė ir trieilė gali būti išretintoji ar tankioji.

tankioji Δ, tight [close] formation, сомкнутый строй – skleistinė rikiuotė, kai tarpas tarp karių yra per atremtos į juosmenį rankos plotį, o nuotolis – per vieną žingsnį arba per ištiestos prieš save kairės rankos, uždėtos ant priekyje stovinčio kario kairiojo peties, ilgį.

žygio Δ, march formation, походный строй – karių (karinių vienetų) rikiavimas žygiui (išdėstymas vora į rikiuotės gilumą). Rikiuotė turi būti tokia, kad užtikrintų didžiausią judėjimo greitį, galėtų greitai persirikiuoti į prieškovinę ir kovos rikiuotę, būtų nenutrūkstamas ir tvirtas vadovavimas vienetams ir padaliniams. Kariai gali stovėti vora po vieną, vora po du, vora po tris ir daugiau. Ši rikiuotė taikoma žygyje. Jei būtina, žygio rikiuotė gali būti išretintoji.

2. vieno vado vadovaujamų dviejų ar daugiau laivų, vienetų ar orlaivių išdėstymas.

kilvāterio Δ, column formation, кильватерная колонна – laivų rikiuotė, kai jie plaukia vienas paskui kitą laikydamiesi

priekyje plaukiančio laivo kilvateryje. Δ buvo pagr. linijinės taktikos laikotarpio laivyno kovos rikiuotė.

laivų Δ, order, ордер – nustatytas laivų ir kartu veikiančių lėktuvų (sraigtasparnių) išdėstymas pagal kryptis, tarpus ir atstumus. Gali būti kovos ir žygio Δ. Dar skiriama kilvaterio rikiuotė.

laivų kovos rikiuotė, battle order, боевой ордер – laivų rikiuotė mūšiu; išrikiuojama atsižvelgiant į jūrų ir oro situaciją, būsimųjų kovos veiksmų sumanymą, savo grupuotės sudėtį ir priešo veiksmų pobūdį. Šiuolaikinė Δ ppr. būna išsklaidyta; ją sudaro puolamosios (smūgio) grupės, taktinės žvalgybos, taikinių nurodymo, elektroninės kovos, klaidinamosios, demonstracinės ir kt. grupės.

laivų žygio rikiuotė, route order, походный ордер – laivų plaukiojimo rikiuotė. Δ išrikiavimas turi užtikrinti veiksmingą ginklo naudojimą, išsklaidymą, laisvą manevravimą ir greitą persirikiavimą į kovos rikiuotę.

orlaivių Δ, aircraft order, строй летательных аппаратов – nustatytas lėktuvų (sraigtasparnių) tarpusavio išsidėstymas ore atliekant grupinį skrydį. Δ taikoma prasimušant pro debesis, per paradus, eskortuojant ir kt. atvejais. Skiriama skrydžio ir kovos Δ. Pagr. Δ elementai identiškai to paties pavadinimo kovos rikiuotei (pleištai, vora, rombas, pelengas, gvatėlė, frontas), tačiau joje tarpai ir atstumai yra kur kas mažesni.

orlaivių kovos rikiuotė, aircraft battle order, боевой порядок летательных аппаратов – aviacijos vienetų ir orlaivių tarpusavio išsidėstymas kovinio išskridimo metu. Δ gali sudaryti įvairios taktinės paskirties grupės: pagr. (smogiamosios, paieškos, desantinės, transportinės ir kt.), paramos (žvalgybos, OEG slopinimo, trukdžių darymo, dengimo nuo priešo naikintuvų, elektroninės kovos, demonstratyviosios ir kt.) ir rezervinės. Kovinio skrydžio metu viena ir ta pati grupė gali atlikti kelias skirtingas užduotis. Δ gali būti: sutelktoji, išskleistoji ir išsklaidytoji. Dar ↑ *kovinis išskridimas*.

skrydžio Δ, flight order, полетный порядок – tarpusavio lėktuvų (sraigtasparnių) išsidėstymas ore grupinio skrydžio metu. Skrydžio rikiuotė apibūdina bendras gylis ir plotis, tarpai, atstumai (nuotoliai ir vizavimo kampai) ir pažemėjimai (paaukštėjimai) tarp lėktuvų (sraigtasparnių), padalinių ir dalinių. Vykdamas kovinį skrydį Δ vad. kovos rikiuote. Dar ↑ *kovos rikiuotė, skrydis*.

3. mokomasis kovinio rengimo dalykas karių dėmesiui, kolektyviškumui ir ištvermei ugdyti, gebėjimui valdyti savo kūną tobulinti. Per rikiuotės pratybas mokoma rikiuotės pratimų be ginklo ir su ginklu, karinių vienetų rikiuotės darnumo. Dalyko pagrindas – Rikiuotės ir karinių ceremonijų statusas.

rikiuotė po dū ↑ *rikiuotė 1.*

rikiuotės apžiūra ↑ *apžiūra.*

rikiuotės gylis ↑ *gylis.*

Rikiuotės ir karinių ceremonijų statusas, Drill and Ceremonies Manual, Строевой и церемониальный устав – oficialus dokumentas, nustatantis rikiuotės veiksmus su ginklais ir be jų, kariams sveikinantis; karinių vienetų rikiuotę; karių pareigas prieš rikiuojantis ir rikiuotėje; rikiuotės rengimo ir pratybų vertinimo metodiką; karines ceremonijas – rikiuotės apžiūrą ir inspektavimą, karinius paradus, karių priesaikos ceremoniją, veiksmus su valstybės ir dalinio vėliava, garbės palydą, laidotuvių ceremonijas; karinį–jūrinį ceremonialą ir kt. Kai kurių valstybių kariuomenėse – *Rikiuotės statusas*.

rikiuotės rengimas ↑ *rengimas 2.*

rikiuotės šauliai ↑ *šauliai.*

rikiuotės tikrinimas, formation inspection, строевой смотр – karių, ginklų ir ekipuotės tikrinimas. Kuopa yra pagr. rikiuotės tikrinimo padalinys. Esant ypatingoms aplinkybėms, tikrinimui rikiuojamas visas batalionas (brigada/pulkas), išskyrus dalinio dienos tarnybos ir komandiruotėje esančius karius. Tikrinimas t. p. gali būti atliekamas kareivinėse arba stovyklose (palapinių miesteliuose). Dar ↑ *rikiuotės apžiūra*.

rikiuotės žingsnis, parade step, строевой шаг – žingsnis, kuriuo žygiuojama per karinius paradus, iškilmes, rikiuotės apžiūras ir pratybas, kariams (kariniams vienetams) sveikinantis, išeinant iš rikiuotės ir atsistojant į rikiuotę. Jį nustato Rikiuotės ir karinių ceremonijų statusas.

rikošetas, ricochet, рикошет – kulkos (sviedinio) atšokimas nuo kliūties smailiu kampu ir tolesnis jos lėkimas. Iš tikrųjų yra neigiamas reiškinys, mažinantis šaudmenų naikinamąją galią – net konstruojant kovos mašinas stengiamasi šarvus išdėstyti tokiu kampu, kad sviediniai kuo daugiau rikošetuotų; kulkos dažnai rikošetuoja nuo karių šalmų. Tačiau šį reiškinį galima panaudoti ir kaunamajai galiai didinti: ppr. artilerijos sviedinys su delstiniu sprogdikliu, esant mažam susidūrimo kampui, smūgiuodamas į žemę slysta, išaria 1–2 m vagą, po to 15–20 m lekia oru ir sprogsta 3–5 m aukštyje – taip didinama skeveldrų skverbiamoji veikmė ir kovimo spindulys. Skeveldrinio sviedinio kaunamasis poveikis po Δ gerokai didesnis nei sprogstant žemės paviršiuje. Dar ↑ *nerikošetas*.

rinkimasis, assembly, collection, сбор – karinių vienetų veiksmai pagal nustatytą signalą susitelkti skirtame rinkimosi rajone (punkte). Kariniai vienetai gali rinktis prieš vykdamą į pratybas, gesinti gaisrų, šalinti ekstremaliųjų situacijų padarinių arba kai mokosi veikti paskelbus kovinį aliarmą ir pan. Dar ↑ *aliarmas*.

rinkmenà

rinkmenà, *fàilas*, file, файл – *komp.* duomenų rinkinys išorinėje atmintyje. Rinkmenoje laikoma įvairi informacija: programos, tekstai, grafiniai ir animaciniai vaizdai, garsai ir kita vienos rūšies informacija. Δ turi vardą ir prievardį, kreipties, aprašo ir kt. atributus. Vardai padeda tvarkyti ir laikyti rinkmenas. Δ prievardis rodo laikomos informacijos tipą, o atributai – ką galima daryti su Δ (pvz., tik skaityti). Skiriamos duomenų (juos sudaro duomenys, kurie vartotojui svarbiausi) ir programų (juos sudaro programos, dažn. kuriamos profesionalų) Δ. Dar ↑ *atmintis*.

rinktinė, detachment, отряд – nuolatinis ar laikinasis karinis darinys, sudaromas daugelio valstybių GP kovos arba specialiosioms (pvz., pasienio apsaugos) užduotims vykdyti. Kartais toks darinys vad. komanda arba vienetu. Kovos veiksmų metu gali būti sudaromos apglėbiančioji, žvalgybos, priešakinė, saugos, judrioji užtvarų, judėjimo paramos ir kt. Δ. KJL skiriamos įvairios paskirties laivų rinktinės (desantinės, dengimo ir kt.), o kai kurių šalių KOP – aviacijos rinktinės kaip etatiniai vienetai, pvz., sraigtasparnių Δ.

apglėbiančioji Δ, envelopment detachment, обходящий отряд – būrys ar kitas karinis vienetas, paskirtas apeiti priešą iš sparno ar užnugario, užimti ir išlaikyti svarbius objektus prieš teritorijos gilumoje; kovos rikiuotės elementas puolant kalnuose, dykumoje, miškuose ir šiaurės rajonuose, kartais ir įprastinėmis sąlygomis.

judėjimo paramos Δ, movement support detachment, отряд обеспечения движения – laikinasis vienetas, kurį sudaro kelinininkų ir pionierių, pėstininkų (tankų), RChBS ir kt. padaliniai; skirtas maršrutams rengti ir išlaikyti tinkamos judėjimui būklės. Δ sudaroma puolimo metu ir pervežant pajėgas. Δ žvalgo maršrutą, daro perėjas inžinerinėse užtvarose, taiso sugriautus kelio ruožus, tiesia perėjas per natūralias užtvaras (siauras upes, griovius, skardžius), tiesia kelius vietovėje, kur jų nėra, ir aplinkkelius aplink užtvaras, užvartas, griuvėsius, gaisrų rajonus.

judrioji užtvarų Δ, *mobiliąji užtvarų* Δ, mobile obstacle detachment, подвижный отряд заграждений – laikinasis SP darinys, kurio branduolį sudaro inžineriniai padaliniai, operacijos (mūšio) metu įvairioms minų užtvaroms rengti, objektams minuoti ir sprogdinti; operatyvinės (kovos) rikiuotės elementas. Δ vykdo uždavinius sąveikaudama su 1-ojo ir 2-ojo ešelono pajėgomis, bendraisiais ir prieštankiniais rezervais, kartais ir savarankiškai. Δ gali judėti sraigtasparniais ir iš jų mėtyti minas.

pasienio Δ, border detachment, пограничный отряд – LR valstybės sienos apsaugos tarnybos struktūrinis padalinys, organizuojantis ir įgyvendinantis jam pavestas funkcijas nustatyta pasienio ruože sausumoje, teritorinėje jūroje ir pasienio vidaus vandenyse. Dar ↑ *pasienio užkarda*.

priešakinė Δ, forward detachment, передовой отряд – 1. sustiprintas tankų (motorizuotųjų pėstininkų, jūrų pėstininkų) vienetas uždaviniams operacijoje (mūšyje) savarankiškai vykdyti. Δ puolime greitai prasiskverbia į priešų gynybos gilumą, užgrobia jo svarbius objektus (ruožus), persekioja priešą, nesustodamas įveikia vandens kliūtis ir vykdo kt. užduotis; gynyboje – veikia dengimo zonoje (aprupinimo juostoje). Δ gali būti siunčiama žygyje, kai numatomas pasitiktinis mūšis; 2. *ist.* žygio saugos organas, kurį skirdavo avangardai (kavalerijoje – ir pagr. pajėgos). Δ uždaviniai: neleisti netikėtai užpulti antžeminiam priešui; neleisti priešų žvalgybai prasiskverbti prie saugomų pajėgų; sudaryti palankias sąlygas pajėgoms išsiskleisti ir stoti į mūšį. II pasaul. kare šaulių (kavalerijos) pulkas į Δ skirdavo sustiprintą batalioną (eskadroną). Šiuolaikinėmis sąlygomis Δ funkcijas atlieka avangardai arba priešakinės žygio užkardos.

saugos Δ, security detachment, сторожевой отряд – saugos organas, kurį pajėgos skiria išdėstymo rajonuose. Δ uždavinys – neleisti priešų žvalgybai prasiskverbti prie saugomų pajėgų, laiku aptikti antžeminį priešą, išpėti apie jį saugomas pajėgas ir sudaryti sąlygas joms išsiskleisti ir organizuotai pradėti mūšį. Į Δ ppr. skiriama sustiprinta kuopa (svarbia kryptimi – sustiprintas batalionas).

sraigtasparnių Δ, helicopter detachemnt, вертолетный отряд – mažiausias daugumos šalių GP armijos aviacijos taktinis padalinys. Δ yra sraigtasparnių eskadrilės sudėtyje ir kartu su ja arba savarankiškai atlieka kovos užduotis. Δ yra 3–4 sraigtasparniai.

žvalgybos Δ, reconnaissance detachment, разведывательный отряд – taktinės žvalgybos organas, kurį svarbiausia kryptimi siunčia bendrųjų pajėgų junginys (daliny) siekdamas gauti informacijos apie priešą ir vietovę. Δ dažn. naudojama puolime ir žygyje, kai gali įvykti pasitiktinis mūšis. Gynyboje Δ gali būti siunčiama, kai nėra tiesioginio sąlyčio su priešu. Į Δ ppr. skiria pėstininkų (tankų, žvalgybos, parašiotų desanto) kuopą arba pėstininkų (tankų) batalioną, pastiprintą tankais, artilerijos padaliniais, pionieriais ir kt. specialistais. Δ vykdo žvalgybą stebėdama, apžiūredama vietovę, pasalomis, antpuoliais, o prireikus ir mūšiu.

ryšiai su visuomene, public relations, связь с общественностью – kokių nors klausimų sprendimas karo metu tarp GP vadovybės, civilinių gyventojų ir vyriausybės tuose rajonuose, kuriuose kariuomenė veikia ir kuriuose yra išsidėsčiusi nuolatinė bazė pagal abipusį oficialųjį ar kitokį susitarimą.

rūšininkas, signaller, signalman, связной – 1. ryšių specialistas.

2. karys, dirbantis su ryšių priemonėmis.

rūšio lentelė, communication schedule, переговорная таблица – lentelė atviram paliepiamų komandų ir pranešimų tekstui, perduodamam rūšio linijomis, keisti sutartiniu ir, atvirksčiai, gautą sutartinį tekstą – atviruoju.

ryšio linijos tánkinimas, communication line multiplexing, уплотнение линии связи – ryšio linijos pralaidumo didinimo metodas, užtikrinantis, kad vienu metu bus perduodami keli nepriklausomi pranešimai. Δ gali būti dažninis, laikinis, fazinis ir kt.

ryšio seansas, communication seance, сеанс связи – dviejų ryšio tinklo vartotojų dialogas, kurį sudaro ryšio užmezgimas, informacijos perdavimas ir ryšio pabaiga.

ryšys, communication, связь – informacijos perdavimas, priėmimas, apdorojimas pajėgų ir ginklų valdymo sistemose; pagr. vadovavimo pajėgoms priemonė. Δ skiriamas pagal perduodamos informacijos pobūdį ir naudojamą galinę aparatūrą – telefono, telegrafo, telekodinis, televizinis, faksimilinis, vaizdinis telefono, signalinis ir pašto ryšys; pagal naudojamą linijines priemones ir signalų sklidimo aplinką – elektrinis, laidinis, radiorelinis, palydovinis, optinis, ↑ *radijo ryšys* ir Δ judriomis priemonėmis. Dar Δ būna vienpusis ir dvipusis, dupleksinis ir simpleksinis, grįžtamasis aukštojo ir labai aukšto dažnio, regimasis, garsiakalbis, garso, seisminis, operatyvusis valdymo, taktinis, ugnies, tolimasis, povandeninio garso, radijo mėgėjų ir kt. Anksčiau būdavo naudojamas balandžių ↑ *paštas*. Informacija perduodama atvirais arba koduotais (užšifruotais) tekstais. Δ gali būti įslaptintas. Pagr. ryšių reikalavimai: savalaikiškumas, patikimumas, patvarumas, atsparumas trukdžiams, mobilumas, tikrumas, uždarumas, sparta, drausmė. Δ organizuoja štabas pagal vado operacijos (mūšio) sprendimą ir vyresniojo štabo nurodymus.

áukštojo dažnio Δ, high frequency communication, высокочастотная связь – elektrinis ryšys, kuriame pranešimai perduodami ryšio linijomis aukštojo dažnio virpesiais. Δ sudaro galimybes palaikyti daugiakanalį ryšį laidinėmis, radiorelinėmis, troposferinėmis ir palydovinėmis ryšio linijomis ir telekodiniais ryšių kanalais (kuriais informacija perduodama dideliu greičiu).

abipùsis Δ, two-way [talk back] communication, двусторонняя связь – elektrinis ryšys, kai du korespondentai keičiasi informacija abiem kryptimis. Jei korespondentas gali perduoti ir priimti informaciją vienu metu, Δ vad. dupleksiniu (dupleksu), o jei perduodama ir priimama pakaitomis – simpleksiniu (simpleksu).

dupleksinis Δ, duplex communication, дуплексная связь – elektrinis dvikryptis viena laikis ryšys; signalai vienu metu perduodami ir priimami ta pačia ryšio linija.

elektrinis Δ, electrical communication, telecommunication, электросвязь – bet koks ženklų, signalų, rašytinių tekstų, vaizdų ir garsų arba kitokio pobūdžio informacijos perdavimas ir priėmimas laidinėmis, radijo, optinėmis arba kitokiomis elektromagnetinėmis sistemomis.

faksimilinis Δ, *fáksas*, facsimile communication, fax, факсимильная связь, факс – telegrafo ryšio rūšis: per atstumą perduodamas ir priimamas plokščio vienspalvio, spalvoto ar toninio originalo (pvz., spausdintinio ar rašytinio teksto, brėžinio, fotografinės nuotraukos) vaizdas, ppr. telefono tinklais ar radijo ryšio kanalais. Δ perduoda ir priima dokumento kopiją, kuri pripažinta teisiniu dokumentu su visomis būtinomis tikro dokumento žymėmis: parašais, datomis, antspaudais. Vaizdams perduoti ir atkurti naudojama faksimilinė mašina ir fakso plokštė. Dar ↑ *mašina 2, telefaksas*.

garsiakalbis Δ, loudspeaker communication, громкоговорящая связь – ryšys įspėjimiesiems signalams perduoti visiems vadavietės kariams, junginių ryšių informacinių centrų išskleidimui, darbui ir suskaidimui vadovauti; laive – ryšiui tarp pagr. vadavietės, kovinių padalinių vadaviečių ir svarbesnių laivo objektų palaikyti, signalams visiems įgulos nariams perduoti. Palaikomas specialia Δ aparatūra.

garso Δ, audio communication, звуковая связь – ryšys balsu, švilpukais, rageliais, sirenomis, trimitais, ginklų šūvių garsais ir kt. Naudojamas komandoms ir signalams nedideliais atstumais padaliniuose, laivuose ir tarp narų perduoti. Δ gali būti vienpusis (įspėjamųjų signalų perdavimas – pavojus, gaisras ir kt.) ir dvipusis (sutartinių signalų perdavimas ir atsakymų į juos gavimas).

grįžtamàsis Δ, feedback, обратная связь – išėjimo informacijos dalies patekimas į tos pačios sistemos įėjimo kanalą; ryšys tarp stiprintuvo išėjimo ir įėjimo grandžių. Esant Δ, dalis sustiprinto signalo energijos iš stiprintuvo išėjimo patenka į jo įėjimą. Taip didinamas stiprinimo koeficientas. Naudojamas REP stiprintuvuose ir kt.

įsláptintasis Δ, classified [security] communication, засекреченная связь – toks ryšys, kai ryšių priemonėmis perduodama ir priimama informacija automatiškai šifruojama. Δ tikslas – neleisti priešui atskleisti informacijos turinio, jeigu pavyktų perimti perduodamą informaciją. Dar ↑ *šifravimas*.

labai áukšto dažnio Δ, super-high frequency communication, сверхвысочастотная связь – ryšys, palaikomas labai aukšto dažnio radijo bangomis (nuo 3 iki 30 GHz). Skiriamas radiorelinis, troposferinis, kosminis (palydovinis), bangolaidinis Δ ir UTB ryšys su judriaisiais objektais.

laidinis Δ, wire [line] communication, проводная связь – ryšys, kuriuo informacija perduodama ir priimama elektros srove, tekančia laidais. Laidiniam ryšiui naudojamos lauko, orinės ir kabelinės (požeminės, povandeninės) ryšio linijos. Naudojamas pajėgoms valdyti ir vidaus ryšiui valdymo punktuose palaikyti. Teigiamos Δ savybės: patogūs, aukštos kokybės ryšių kanalai, galimybė, naudojant sutankinimo aparatūrą, sukurti daugiakanalį ryšį, santykinis slaptumas ir kt.

Neigiamos: didelis pažeidžiamumas, maža skleidimo sparta, neįmanoma tiesti linijas per sunkiai praeinamus rajonus ir prieš užimtą teritoriją, palaikyti ryšį su judriaisiais objektais.

operatyvūs valdymo Δ , operational control communication, оперативная связь управления – dalykinės informacijos perdavimas ir priėmimas tarp vadovybės ir pavaldžių karinių vienetų. Būna dokumentinis (telegrafo, faksimilinis, kompiuterinis) ir bedokumentinis (telefono, radijo, garsiakalbis ryšys, paieškos ir iškvietimo signalizavimas, televizija).

optinis Δ , optical communication, оптическая связь – ryšys informacijai perduoti optinio diapazono elektromagnetiniais virpesiais (10^{13} – 10^{15} Hz). Δ dažnių juosta 10^4 kartų platesnė už visą radijo dažnių diapazoną, o spinduliavimas erdvėje labai kryptingas. Optiniam ryšiui plačiausiai naudojamas šviesos šaltinis yra lazeris; mažam atstumui – šviesos diodas. Optinio ryšio sistemose šviesos spindulys sklinda atvira aplinka arba specialiu uždaru šviesolaidžiu. Tarp Δ stočių atviroje aplinkoje turi būti tiesioginis matomumas, šviesolaidžiu ryšys palaikomas dideliu atstumu. Δ galima perduoti informaciją 10^8 km atstumu 10^5 bit/s greičiu. Viena šviesolaidžio kabelyje iš stiklo pluošto sudaroma tūkstančiai informacijai ir televizijos kanalų. Skiriamas optinis lazerinis, šviesolaidinis ryšys.

optinis lazerinis ryšys, optical laser communication, оптическая лазерная связь – ryšys, perduodantis informaciją lazerio generuojamomis bangomis, moduluotomis elektros signalais. Δ sistemos būna atvirosios (lazerio bangos sklinda atmosfera, vandeniui) ir uždarnosios (bangos sklinda šviesolaidžiais); vienkanalės ir daugiakanalės. Δ privalumai (palyginus su radijo ryšiu): didelis spinduliavimo tankis; 3–4 kartus platesnė dažnių juosta; didesnis atsparumas trukdžiams, didelė informacijos perdavimo sparta.

palydovinis Δ , satellite communication, спутниковая связь – ryšys tarp antžeminių punktų ir ryšių palydovų; tarp kelių antžeminių punktų per palydovo retransliatorių arba per dirbtinę aplinką (pvz., adatų juosta, jonizuotųjų dalelių debesį); tarp kelių palydovų. Naudojant ryšio palydovus-retransliatorius, sprendžiama globalinio ryšio tarp vienas nuo kito nutolusių rajonų problema, t. p. juose esančių pajėgų valdymo uždavinys. Pagr. Δ elementai: ryšio palydovai su įrengtais retransliatoriais orbitose; antžeminės stotys, kuriančios Δ kanalus; Δ valdymo centras.

pšto Δ , postal [mail] communication, почтовая связь – pašto siuntų (laiškų, spaudinių, perlaidų, siuntinių ir kt.) priėmimas, gabenimas ir įteikimas; ryšių rūšis. Δ sistemą sudaro ryšių įmonės ir transporto priemonės. Δ paslaugomis naudojasi ir kariuomenė. Dar \uparrow *paštas*.

povandeninio garšo Δ , *hidroakustinis ryšys*, underwater sound communication, hydroacoustic communication, звукоподводная связь, гидроакустическая связь – ryšys vandenyje skleidžiant ir priimant moduluotuosius garso arba ultragarso virpesius. Naudojamas dvipusiam ryšiui tarp laivų arba plūdriųjų ir kranto objektų, tarp antvandeninių laivų ir giluminių aparatų, narų, akvalangistų ir kt. Δ nuotolis priklauso nuo siųstuvo skleidžiamos galios, priėmimo įtaisų jautrio, laivo greičio ir hidrologinių sąlygų ryšių rajone. Dar \uparrow *povandeninio garso kanalas*.

radiorelinis Δ , radio relay communication, радиорелейная связь – antžeminis radijo ryšys, pagrįstas radijo signalų retransliavimu decimetrinėmis ir trumpesnėmis bangomis; elektrinio ryšio rūšis. Skirtas telefono, telegrafo, televizijos ir faksimiliniams pranešimams perduoti, t. p. informacijai perduoti automatizuotomis valdymo sistemomis. Karinės paskirties radiorelinės priemonės yra mobilios, greitai išskleidžiamos ir suskleidžiamos, gali veikti įvairiomis klimatinėmis sąlygomis.

regimasis Δ , visual communication, зрительная связь – komandų ir signalų perdavimas regėjimo organais suvokiamomis signalinėmis priemonėmis: vėliavėlėmis, ugnimi, prožektoriais, pirotechninėmis priemonėmis ir kt.

Δ **judriomis priemonėmis**, mobile communication, связь подвижными средствами – ryšys, palaikomas naudojant įvairias antžeminio, oro ir vandens transporto priemones, t. p. ir pėsčiuosius ryšininkus. Anksčiau dar buvo naudojamas pašto balandžių ryšys.

seisminis Δ , seismic communication, сейсмическая связь – korespondentų keitimasis informacija spinduliuojant ir priimant moduluotuosius garso arba ultragarso virpesius vandens (žemės) terpėje. Naudojamas dvipusiam laivų arba plaukiojančių ir kranto objektų, antvandeninių laivų ir giluminių aparatų, narų, akvalangistų ir kt. ryšiui. Δ kokybė priklauso nuo siųstuvo spinduliuojamos galios, imtuvo jautrumo, laivo (objekto) judėjimo greičio ir hidrologinių sąlygų ryšio rajone.

signālinis Δ , signal communication, сигнальная связь – informacijos perdavimas sutartiniais signalais, perduodamais signalinėmis priemonėmis; ryšių rūšis. Signalus ir jų reikšmes nustato Δ organizuojantis štabas. Skiriamas garso ir regimasis Δ . Dar \uparrow *signalas, signalinės priemonės, signalų lentelė, suvestinė*.

simpleksinis Δ , simplex communication, симплексная связь – dvipusis telefono, telegrafo arba radijo ryšys, kuriame vienu kanalu paeiliui perduodama ir priimama (tuo pačiu metu tik priimama arba tik perduodama) informacija.

šviesolaidinis Δ , optical fibre [fibre optics] communication, волоконно-оптическая связь – informacijos perdavimas šviesolaidžiais; optinio ryšio rūšis. Δ užtikrina informacijos perdavimą didele sparta. GP naudojamas visose valdymo grandyse.

taktinis Δ, tactical command and control, тактическая связь – 1. ryšys, organizuojamas tarp taktinio lygmens vienetų; 2. galimybė paremti ugnimi sąveikaujančius draugiškųjų pajėgų vienetus arba vykdyti veiksmus (manevrą), kurie gali daryti įtaką sąveikaujančių vienetų veiksmams.

telefōno Δ, telephone communication, телефонная связь – kalbinės informacijos perdavimas ir priėmimas ryšių kanalais; ryšių rūšis. Δ kabeliniais, radijo, optiniais ir mišriaisiais ryšių kanalais, kurie perjungiami telefono stotyse arba specialiais telefonų skirstikliais. Δ, palaikomas radijo linijomis, vad. radiotelefoniniu ryšiu. Naudojamas pajėgoms valdyti, vidaus ryšiui valdymo punktuose palaikyti. Dar ↑ *telefono aparatas*.

vaizd̄inis Δ, videotelephone [picturephone] communication, видеотелефонная связь – dvipusis ryšis, kuriame abonentai ne tik girdi, bet ir mato vienas kitą televizoriaus ekranuose, gali demonstruoti grafinius dokumentus, žemėlapius, fotografijas ir kt. Vaizdas perduodamas pagal televizijos principus naudojant vieną ryšio kanalą kiekvienam abonentui.

telegrāfo Δ, telegraph communication, телеграфная связь – raidinės ir skaitmeninės informacijos (telegramų) perdavimas, priėmimas ir užrašymas (spausdinimas); elektrinio ryšio rūšis. Skiriamas spausdinamasis ir garsinis Δ. Δ, palaikomas radijo linijomis, vad. radiotelegrafiniu ryšiu. Naudojamas dokumentams operatyviai perduoti. Δ būdingas patikimumas, tikrumas, slaptumas, informacijos perdavimo sparta. Dar ↑ *telegrafo aparatas*.

telekōdinis Δ, telecode communication, телекодовая связь – informacijos, skirtos apdoroti elektroninėmis priemonėmis, perdavimas ir priėmimas; ryšio rūšis. Naudojamas automatizuotosiose pajėgų ir ginklų valdymo sistemose. Pasižymi ypatinga informacijos perdavimo sparta ir patikimumu.

televiz̄inis Δ, video communication, телевизионная связь – judamų ir nejudamų objektų atvaizdų perdavimas per atstumą laidinio arba radijo ryšio priemonėmis. Δ pagr. elementai: televizijos perdavimo kamera, televizijos siųstuvas, siunčiamoji antena, ryšių kanalas, priimamoji antena, televizorius.

tolim̄asis Δ, long-haul [far-ranging] communication, telecommunication, дальняя связь – telefono ir telegrafo ryšys laidinėmis ir radiorelinėmis linijomis tarp korespondų per beveik neribojamą atstumą. Tolimajam ryšiui naudojamos daugiakanalės sistemos su sutankintomis ryšio linijomis. Kompensuojant signalų slopinimą kai kuriuose antžeminių (jūrų) Δ linijų ruožuose įrengiami stiprinimo punktai, o radiorelinėse linijose naudojama retransliacija.

ugnīs Δ, connection of fire, огневая связь – tarpusavio parama ugnimi, kurią mūšyje vieni kitiems teikia gretimi padaliniai arba ugnies priemonės.

vienpūsis Δ, one-way communication, односторонняя связь – elektrinis ryšys, kai informacija perduodama (priimama) tik viena kryptimi.

ryš̄ys judriomis̄ priemonėmis ↑ *ryš̄ys*.

ryšių ašis, communications axis, ось связи – ryšių organizavimo būdas, kai vadavietės (vado, štabo) ryšys su kelių pavaldžių karinių vienetų vadavietėmis (vadais, štabais) palaikomas pagal nutiestą (sukurta) liniją savo vadavietės (pagr. Δ) arba vienos iš pavaldaus vieneto vadavietės (pagalbinė Δ) judėjimo kryptimi. Operatyvinėje valdymo grandyje – atraminio ryšio tinklo, sudaryto pagal zoninį principą, elementas.

ryšių daliniaī, signals units, части связи – specialieji daliniai patikimam ryšiui, užtikrinančiam nenutrūkstamą pajėgų valdymą, kurti ir palaikyti. Kai kurių valstybių GP gali sudaryti atskirą pajėgų rūšį. Δ turi judrias, techniškai veiksmingas ir galingas ryšių priemones. Dar ↑ *ryš̄ys*.

ryšių drausmė, communications discipline, frequency and procedure discipline, дисциплина связи – tikslus ryšių priemonių darbo režimų, ryšių organizavimo reikalavimų ir ryšio vedimo taisyklių laikymasis.

ryšių grandinė, communications circuit, цепь связи – sujungtų ryšio įrenginių visuma informacijai perduoti (priimti).

ryšių kanālas, communications channel, канал связи – signalų perdavimo ir priėmimo techninės priemonės bei sklaidimo aplinka, leidžianti, įjungus galinę arba tankinančią aparatūrą, organizuoti vieną ar kelis ryšius. Pagal galinės aparatūros (ryšio) rūšį skiriamas – telefono, telegrafo, faksimilinis, telekodinis, televizijos ir kt. Δ; pagal ryšio linijos tipą – laidinis, radijo (tarp jų radiorelinis, troposferinis, jonosferinis, meteorologinis, kosminis, šviesolaidinis) Δ. Δ būna simpleksinis ir duplexinis. T. p. Δ skiriasi pagal perduodamų signalų pobūdį, kanalo pralaidą arba perdavimo spartą. Dar ↑ *povandeninio garso kanalas*.

ryšių kryptis ↑ *kryptis 2*.

ryšių linija ↑ *linija 6*.

ryšių linijos pralaidūmas, communications line capacity, пропускная способность линии связи – viena iš ryšio linijos charakteristikų, rodančių, koks joje gali būti sudarytas didžiausias telefono (telegrafo) kanalų skaičius ir kokia gali būti pasiekta didžiausia informacijos perdavimo sparta.

ryšių m̄azgas, communications centre, signals centre, узел связи – struktūra, atsakinga už pranešimų srautus. Mazge ppr. būna pranešimų centras, siųstuvų ir imtuvų įranga. Gali būti atraminis, vadavietės, pagalbinis, nejudrusis ir judrusis.

atraminis Δ, basic communications centre, опорный узел связи – ryšių atraminio tinklo elementas, išskleidžiamas ašinių ir rokadinių linijų sandūroje arba kanalų skirstymo (komutacijos) punktuose ryšių kanalams kurti, skirstyti (komutuoti) ir jiems perduoti vadaviečių ir pagalbiniam ryšių mazgams.

judrūs Δ, *mobilius* Δ, mobile communications centre, подвижный узел связи – judriosios vadavietės elementas ryšiui operacijoje (mūšyje), o taikos metu – per pratybas palaikyti; įrengiamas automobiliuose, šarvučiuose, geležinkelio vagonuose, orlaiviuose.

nejudrūs Δ, stationary communications centre, стационарный узел связи – stacionariosios vadavietės elementas ryšiui kasdieninėje veikloje, kovinės parengties ir karo veiksmų metu palaikyti; ppr. išdėstomas specialiai įrengtame ir gerai apsaugotame įrenginyje; sudaro ryšių sistemos pagrindą.

pagalbinis Δ, auxiliary communications centre, вспомогательный узел связи – ryšių sistemos elementas ryšiui su pajėgomis, veikiančiomis dideliu nuotoliu nuo vyresniojo štabo vadavietės ir atraminio Δ, arba su kariniais vienetais, neturinčiais priemonių tiesioginiam ryšiui su vadaviete arba atraminio Δ, palaikyti.

vadavietės Δ, command post communications centre, узел связи командного пункта – junginio (dalinio) ryšių sistemos elementas ryšiui su vyresniuoju, pavaldžiais ir paramos štabais bei vidaus ryšiui vadavietėje palaikyti, ryšių priemonėms ir automatizuotosioms valdymo sistemoms eksploatuoti; išskleidžiamas pagr., pagalbinėse, priešakinėse ir užnugario (logistikos) vadavietėse.

ryšių palydovas, communications satellite, спутник связи – dirbtinis Žemės palydovas, retransliuojantis televizijos laidas, perduodantis kt. rūšių signalus antžeminiams punktams, nutolusiems vienas nuo kito iki 10–15 tūkst. km. Tokie Δ yra „Sinkom“, „Intelsat“, „Marisat“ (JAV), „Molnija“, „Ekran“, „Horizont“ (Rusija) ir kt. Δ būna aktyvusis ir pasyvusis. Didesniam plotui aptarnauti paleidžiami keli vienodi arba panašūs Δ virš skirtingų Žemės vietų, o Žemėje išdėstomas priimamųjų stočių tinklas.

aktyvūs Δ, active communications satellite, активный спутник связи – ryšių palydovas, kuris turi radijo priėmimo, stiprinimo ir perdavimo aparatūrą; dažn. skrieja stacionariaja, nutolusia nuo Žemės paviršiaus ~40 000 km, orbita ir yra tarsi pakibęs beveik virš vienos Žemės vietos.

pasyvūs Δ, passive communications satellite, пассивный спутник связи – ryšių palydovas, kuris tik atspindi siunčiamas radijo bangas į priėmimo stotį.

ryšių parama ↑ *parama*.

ryšių priemonės, communications facilities, средства связи – techniniai įrenginiai informacijai perduoti (priimti), apdoroti ir kaupti. Ryšio organizavimui naudojamos radijo, radiorelinės, troposferinės, kosminės, elektroninės, laidinės, signalinės ir pašto Δ.

ryšių rokadà, communications lateral, рокада связи – *psn.* ryšių linijų, einančių lygiagrečiai fronto linijai karo veiksmų rajone, visuma.

ryšių saugumas ↑ *saugumas 2*.

ryšių saugumo kontrolės punktas ↑ *punktas 1*.

ryšių schema ↑ *schema*.

ryšių sistemos pralaidumas, communications system penetrability, пропускная способность системы связи – informacijos, kuri gali būti perduota (priimta) tam tikra kryptimi per laiko vienetą, kiekis. Priklauso nuo ryšių kanalų skaičiaus, jų darbo veiksmingumo, informacijos perdavimo, priėmimo ir apdorojimo laiko.

ryšių tikrumas, communications reality, достоверность связи – ryšių geba užtikrinti tikslų perduotos informacijos priėmimą. Δ vertinamas prarastu tikrumu, t. y. klaidingai priimtų ir visų perduotų ženklų skaičiaus santykiu. Ppr. ryšių linijose prarastas tikrumas siekia 10^{-3} – 10^{-4} .

ryšių tīnklas, communications net, сеть связи – 1. stočių, galinčių palaikyti ryšį bendrais kanalais ar dažniais, sistema.

2. sudedamoji ryšių sistemos dalis, išskirta pagal ryšių rūšį. Skiriamas pirminis ir antrinis Δ. Dar gali būti atraminis Δ. Dar ↑ *radijo tinklas*.

antrinis Δ, secondary communications net, вторичная сеть связи – ryšių kanalų, tankinimo aparatūros ir galinių įrenginių visuma vienos rūšies ryšiui palaikyti. Ppr. sudaromi telefono, telegrafo, faksimilinio ryšio ir duomenų perdavimo Δ.

atraminis Δ, control communications net, опорная сеть связи – ryšių linijomis sujungtų atraminių ir pagalbinių ryšių mazgų sistema pirminiam ryšių kanalams kurti, skirstyti, kontroliuoti, perjungti ir rezervuoti; gali būti stacionarusis arba judrusis.

pirminis Δ, primary communications net, первичная сеть связи – tarpusavyje susietų įvairių ryšio mazgų, ryšio linijų ir techninių priemonių visuma, sudaranti ryšių kanalus, naudojamus antriniam ryšių kanalams. Pagal ryšių rūšis

Δ gali būti: radijo, radioreliniai, troposferiniai, kosminiai, linijinio ryšio ir kt.

3. elektrinių ryšių techninių priemonių sistema, išskirta pagal ryšio rūšį arba pobūdį (telefono, telegrafo, duomenų perdavimo, radijo, televizijos ir kt.) ir įrengimo teritoriją, sudaranti galimybes perduoti ir priimti informaciją visose vietose, kuriose įrengta prisijungimo prie tinklo aparatūra (galiniai telekomunikacijų įrenginiai).

ryšių tinkle šaukinys ↑ *šaukinys*.

ryšių žvalgybos informacija ↑ *informacija 1, žvalgybos informacija*.

riteris, knight, рыцарь – 1. *ist.* sunkiaisiais ginklais ginkluotas raitasis VIII–XVI a. V. Europos karys; jo ginkluotė: ilga ietis, sunkus dviašmenis kalavijas, kirvis (kartais su ilga rankena).

2. asmuo, priklausantis kariniam bajorų luomui.

3. *prk.* drąsus, taurus, kilnus asmuo.

riterių kariuomenė ↑ *kariuomenė*.

rytinė mankštà, morning exercises, утренняя зарядка – fiz. pratimų kompleksas sveikatai stiprinti, organizmui grūdinti ir karių pagr. fiziniams savybėms ugdyti. Δ, kuriai skiriama ne mažiau kaip 30 min., atliekama visuose kariniuose padaliniuose kiekvieną rytą po bendrojo žadinimo, dažn. atvirame lauke.

rytų kryptimi, easting, на восток – į rytus (t. y. iš kairės į dešinę) – skaitant koordinacių tinklo kvadratų koordinates žemėlapyje.

ritulys, puck, ядро – *ist.* vientisas sferinis sviedinys, skirtas svaidyti iš svaidomųjų mašinų ir lygiavamzdžių artilerijos pabūklų. Svaidomųjų mašinų sviediniais nuo sen. laikų buvo naudojami akmeniniai ir švininiai Δ. Lygiavamzdėje artilerijoje buvo naudojami smūginio veikimo, padegamieji ir šviečiamieji Δ. Apginklavus artileriją graižtvinais pabūklais ir atsiradus pailgiesiems sviediniams, Δ nebenaudojami.

rizika, risk, риск – galimas pavojus ar nepasisekimas vykdant numatytus veiksmus; veikimas, susietas su tokiu pavojumi, tikintis geros baigties. Skiriama beatodairiška Δ, kai viltis siejama su laimingu atsitikimu, ir suvokta Δ, besiremianti apskaičiavimu, kuriuo grindžiamas tikėjimas sėkme. Ši sąvoka vartojama žaidimų ir sprendimų rengimo teorijose.

branduolinė Δ, nuclear risk, ядерная ризика – rizika, kurią gali sukelti draugiškosiomis pajėgoms brand. ginklo, naudojamo artėjant prie priešo taikinio, sproginimas. Δ, esant skirtingoms kovinėms sąlygoms, yra ši: kritinė, vidutinė ir nereikšminga. Δ laipsnius nurodo vadas.

kritinė branduolinė Δ, emergency nuclear risk, критическая ядерная ризика – brand. pavojus, kuris gali sukelti laikiną sąmyšį, padaryti karo nuostolių arba ir viena, ir kita; gali labai susilpninti karinių vienetų kovos gebą.

nereikšminga branduolinė Δ, negligible nuclear risk, незначительная ядерная ризика – brand. pavojus, kai kariai yra gana saugūs nuo brand. sproginimo, išskyrus tokius atvejus kaip apakinimas arba laikinas regėjimo praradimas naktį.

vidutinė branduolinė Δ, moderate nuclear risk, средняя ядерная ризика – brand. pavojus, kai laukiamas poveikis yra pakenčiamas arba blogiausiu atveju nelabai trukdo.

rizikos veiksniai ir pavojai Lietuvos saugumui, risk factors and dangers to Lithuanian security, факторы ризики и угрозы для безопасности Литвы – pavojus ir rizikos veiksniai, kurie Lietuvai nepalankiomis sąlygomis neginčijamai gali pasireikšti. Skiriami rizikos veiksniai ir pavojai iš užsienio (specifinė geopolitinė aplinka, politiniai, kariniai, specifiniai, ekonominiai ir tarptautinių nusikalstamų struktūrų veiksniai) ir galimi vidaus rizikos veiksniai ir vidinės krizės (politiniai, ekonominiai, socialiniai, tautiniai, kriminaliniai ir kt. veiksniai). Dar ↑ *kariniai rizikos veiksniai*.

rūkas, fog, туман – ore susidariusi gausi smulkių vandens lašų arba ledo kristalų sankaupa, dėl kurios matomumas atmosferos priežemio sluoksnyje esti mažesnis kaip 1 km. Δ (kaip ir debesys) atsiranda, kai ore kondensuojasi vandens garai. Kai oro temperatūra aukštesnė kaip -20 °C, Δ ppr. būna vien iš vandens lašelių. Δ, susimaišęs su dūmais ir dujiniais atmosferos teršalais, vad. smogu (dūminiu rūku). Lietuvoje per metus būna vidutiniškai nuo 38 (Ukmergėje) iki 102 (Laukuvoje) Δ dienų.

rūmbas, bearing, румб – 1. kryptis į matomojo horizonto taškus pasaulio šalių atžvilgiu arba kampas tarp dviejų tokių krypčių. Kryptys į šiaurę, pietus, rytus ir vakarus vad. pagr. Δ ir žymimos atitinkamai N, S, O ir W. Kryptys, gaunamos dalijant kiekvieną horizonto ketvirtį pusiau, vad. ketvirtiniais Δ ir žymimos NO arba NE (45°), SO arba SE (135°), SW (225°) ir NW (315°). Vidutinės kryptys tarp pagr. ir ketvirtinių Δ vad. triraidiniais Δ ir žymimos trimis raidėmis: NNO arba NNE (22,5°), ONO arba ENE (67,5°), OSO arba ESE (112,5°), SSO arba SSE (157,5°), SSW (202,5°), WSW (247,5°), WNW (292,5°) ir NNW (337,5°). Kiti Δ – vidutinės kryptys tarp išvardytų šešiolikos Δ. Δ naudojami jūrų navigacijoje, t. p. nurodant apytikres kryptis į matomus objektus.

2. matavimo vienetas: *geod.* kampas topografiniame žemėlapyje tarp vertikaliosios tinklo linijos ir krypties į pasirinktą tašką; skaičiuojamas nuo vertikaliosios tinklo linijos šiaurės arba pietų krypties į abi puses (nuo 0 iki 90°); *jūr. nav.* – horizonto apskritimo, padalymo į 32 Δ (meteorologijoje – į 16), kampo matas.

rūnka, runka, рунка – *ist.* duriamasis ginklas; ietis, turinti tarp antgalio ir koto vamzdelio dvi atšakas, kurios sudaro pusbėnuli. Žinomas, kaip pėstininkų ginklas Ispanijoje ir Italijoje nuo XV a., vėliau Vokietijoje. Kaip kovinis ginklas Δ buvo naudojama iki XVI a. pab. 1683 ginant Vieną nuo turkų 80–90 cm ilgio atšakos buvo tarpusavyje tvirtinamos varžtais; toks ginklas buvo naudojamas spragoms užtvirti ir priešo atakoms atremti.

rūožas, line, рубеж – 1. tam tikra vietovės juosta, kurioje vyksta tam tikri kariuomenės veiksmai, pvz., minuojama vietovė (minavimo Δ), leidžiami dūmai (dūmijimo Δ), ginasi pajėgos (gynybos Δ), atsitraukiama, veikia įvairūs ginklai ir pan.

aktyvūs rakėtos trajektōrijos Δ, missile trajectory active area, активный участок траектории ракеты – balistinės raketos trajektorijos ruožas, kuriame veikia raketinis variklis. Dar ↑ *aktyviojo trajektorijos ruožo pabaiga*.

atsitraukimo Δ, withdrawal line, полоса отхода – vietovės ruožas, skiriamas pajėgoms atsitraukti. Atsitraukimo ruože nurodomi ir įrengiami judėjimo maršrutai, artilerijos pozicijos, vadavietės, tarpinės ir galinės atsitraukimo pozicijos, inžinerinės ir kt. užtvartos. Nustatant atsitraukimo ruožus skiriamas ir galinis Δ.

galinis Δ, final withdrawal line, конечный рубеж отхода – paskutinis atsitraukimui skiriamas ruožas, kuriame pajėgos ginasi arba vykdo kitą užduotį.

dūmijimo Δ, smoke area [zone], участок [район] дымопуска – vietovės rajonas, kuriame vienu metu arba nuosekliai dūmijama nuo kelių linijų. Tokie Δ gali būti skiriami maskuojant atviruose judėjimo maršruto ruožuose karinius vienetus, aerodromus ir kt. didelius objektus.

gynybos Δ, defence line, рубеж обороны – *NVS* užimtas ir ginamas įtvirtintas vietovės baras. Skiriamas pirmasis (pagr.), tarpinis, armijos ir fronto gynybos ruožai.

frōnto Δ, front defence zone, фронтовой оборонительный рубеж – vietovės juosta fronto gynybos gilumoje, kurioje įrengiami fortifikaciniai įrenginiai ir išdėstomos pajėgos (arba ruožas parengtas pajėgoms išdėstyti). Δ gina fronto 2-asis ešelonas (rezervas). Δ gali būti išskleidžiama kontrsmūgio arba kontrpuolimo grupuotė.

įsiskverbimo Δ, infiltration gap, участок проникновения – vietovės ruožas, į kurį, pralaužus gynyboje esančių pajėgų pozicijas ar pasinaudojus spragomis tarp kovos rikiuotės elementų, prasiskverbia pajėgos.

kylantysis trajektōrijos Δ, ascending branch, upward leg, восходящая ветвь траектории – trajektorijos dalis nuo pabūklo iki viršūnės.

kriūtantysis trajektōrijos Δ, descending [falling] branch, downward leg, нисходящая ветвь траектории – trajektorijos dalis nuo viršūnės iki sviedinio kritimo taško.

mināvimo Δ, mining line, рубеж минирования – vietovės ruožas, skirtas minų laukams įrengti ir atskiriems objektams (tiltams, viadukams ir kt.) griauti, kai siekiama sulaukyti judantį priešą ir padaryti jam žalos.

pasyvūs rakėtos trajektōrijos Δ, passive missile trajectory area, пассивный участок траектории ракеты – balistinės raketos trajektorijos ruožas, kuriame neveikia raketinis variklis. Δ sudaro daugiau kaip 90% visos trajektorijos; raketą veikia tik Žemės traukos ir oro pasipriešinimo jėgos.

tārpinis Δ, intermediate line, промежуточный рубеж – skiriamas pajėgoms gynybos ruožas, kuriame turi nuosekliai išsiskleisti ir kovoti ariergardai, dalis arba visos atsitraukiančio junginio (dalinio) pajėgos. Tarpiniai ruožai skiriami tokiu nuotoliu vienas nuo kito, kad priešas, užėmęs vieną iš jų, būtų priverstas kito ruožo puolimui keisti artilerijos ugnies pozicijas ir iš naujo organizuoti mūšį. Paskutinis ruožas, į kurį atitraukiamos pajėgos, vad. galiniu.

tiesūs Δ, rectilinear [rectilinear], фас – *fort.* tiesia linija iškastas (įrengtas) tranšėjos, susisiekimo eigos (nesprogstamosios prieštankinės ir priešpėstinės užtvartos – prieštankinio griovio, vielų užtvartos ir pan.) ruožas.

ugniēs bangōs Δ, barrage fire line, рубеж огневого вала – *art.* menama vietovės linija, pagal kurią rengiama ir leidžiama artilerijos ugnies banga. Pagr. Δ skiriami pagal priešo gynybos pozicijų, tranšėjų, prieštankinių ir kt. ugnies priemonių pozicijų išsidėstymo linijas; tarp pagr. Δ skiriami tarpiniai Δ.

ugniēs Δ, firing line, огневой рубеж – vietovės baras, skirtas tankų, motorizuotųjų pėstininkų (ginkluotų PKM) ir artilerijos vienetais išskleisti siekiant tiesiogine ugnimi atremti priešo tankų ir pėstininkų ataką (kontrataką).

ūžtvarų Δ, obstacle belt, полоса заграждений – vietovė, kurioje įrengiamos įvairios užtvartos puolančiam priešui sulaukyti ir jam nuostolių padaryti. Užtvartos dengiamos visų rūšių ugnimi. Δ esantys objektai parengiami sprogdinti.

ūžtvėriamōsios ugniēs Δ, barrage fire line, рубеж заградительного огня – *art.* menama vietovės linija, į kurią leidžiama vamzdinės artilerijos ir minosvaizčių užtvėriamoji ↑ *ugnis*. Δ skiriamas atakuojančių tankų ir pėstininkų kelyje. Artilerijos divizionui leidžiant nejudriąją užtvėriamąją ugnį, ruožo plotis gali būti iki 900 m (po 50 m vienam pabūklui), o judriosios užtvėriamosios ugnies ruožo plotis – iki 450 metrų (po 25 m vienam pabūklui).

vandėns kliūties įveikimo Δ, water obstacle crossing area, участок форсирования – vandens kliūties ruožas ir vietovės prieigos prie jo, kur pajėgos numato įveikti arba įveikia vandens kliūtį. Gali būti armijos korpuso, divizijos, brigados ar bataliono Δ. Vietos perkėloms parenkamos tokioje vietovėje, kur kovos technikai galima plačiu frontu

privažiuoti prie upės, įvažiuoti ir išvažiuoti iš jos kitame krante; geros maskavimosi sąlygos; silpnesnė priešų gynyba arba priešas nesitiki vandens kliūtis įveikimo. Vandens kliūtis įveikimo ruože gali būti įrengta desantinė, keltinė, tiltinė perkėla arba perkėla brendant (ledu).

2. tam tikras tarpas, pvz., geležinkelio, kelio, kilimo, tūpimo ir kt.

kėlio Δ, road space, отрезок дороги – kelio dalis, užimta voros ir išreikšta kilometrais (myliomis).

vežimo Δ, supply haul, плечо подвоза – atstumas tarp pakrovimo ir iškrovimo punktų vežant materialines priemones.

ruožo įtvirtinimas, consolidation of the ground, закрепление рубежа – svarbaus taktiniu ar operatyviniu požiūriu atimto iš priešų ruožo rengimas gynybai, kai yra sąlytis su priešu. Pirmiausia organizuojama žvalgyba, ugnies sistema, OEG, įrengiama užtvarų sistema.

rūšiúojamasis iškrovimas ↑ *iškrovimas*.

rūšiúojamasis krovimas ↑ *krovimas*.

S

sabotāžas, sabotage, саботаж – 1. tyčinis darbo žlugdymas atsisakant dirbti arba tyčia gadinant.

2. slaptas stengimasis sutrukdyti ką nors organizuoti.

sąjungininkų pajėgos ↑ *pajėgos 1.*

sąlyčio operacija ↑ *operacija 2.*

sąlyčio zonà ↑ *zona.*

sąlyginis priešas ↑ *priešas 1.*

sąlytis su priešū, contact with the enemy, установление соприкосновения с противником – veiksmas, kuriais sueinama į ugnies kontaktą su priešū arba prasiskverbiama į jo kovos rikiuotę, išžvalgoma, užimami ir išlaikomi svarbūs vietovės rajonai, kurie gali būti panaudoti tolesnės operacijos eigoje.

tiesioginis Δ, close contact, непосредственное соприкосновение с противником – sausumos (laivyno) pajėgų padėtis, kurioje priešakiniai junginiai (daliniai, padaliniai) arba pagr. pajėgų 1-asis ešelonas tiesiogiai stebi priešą ir kovoja (gali kovoti) su juo pagr. etatinėmis ugnies priemonėmis.

saliūtas, salute, салют – iškilminga pasveikinimo ar pagerbimo forma (artilrijos, šautuvų salvėmis, vėliavomis ir kt).

Δ numato keletas tarptautinių sutartinių normų (pvz., 1818 Acheno kongreso protokolas), tarptautiniai papročiai, t. p. kai kurių valstybių (pvz., D. Britanijos) nacionalinės taisyklės. Saliutuojama per valstybines šventes, atmintinų įvykių, valstybės ir karinių veikėjų garbei, laidojant „Nacijų saliutas“ (21 artilrijos salvė) gali būti atliekamas valstybės vadovo, užsienio laivo oficialaus vizito proga uoste arba karinėje jūrų bazėje ir kt. atvejais.

saliūtinis pabūklas ↑ *pabūklas.*

sálvė, salvo, volley, залповый огонь, залп – 1. daugelio šaunamųjų ginklų sutartinis šovimas, pvz., viena laikis artilrijos baterijos (būrio) šaudymas visais pabūklais, o RSUS – didžiausia leidžiamą kovos mašinos greitašauda. Dar gali būti bombų, raketų, šaulių ginklų ir kt. Δ.

bòmبų Δ, bomb salvo, бомбовый залп – bombų, kurias tuo pačiu metu numeta į taikinių lėktuvus arba lėktuvų grupę, skaičius arba masė.

reaktývinių sviedinių Δ, salvo [multiple] launching, залповая стрельба реактивными снарядами – RSUS šūviai, leidžiami vienas po kito priklausomai nuo techninių galimybių, pvz., Rusijos RSUS „Smerč“, paleidžia 12 šūvių papliupą per 38 s, JAV RSUS MLRS – 12 šūvių per 48 s.

torpėdų Δ, torpedo salvo, торпедный залп – leidimas tuo pačiu metu kelių torpėdų iš torpėdinių aparatų siekiant padidinti torpėdinio šaudymo veiksmingumą. Torpėdų skaičius salvėje ir jų judėjimo kryptys apskaičiuojamos taip, kad su taikiniu susidurtų nors viena torpėda.

2. sąlyginis visos karinio vieneto (laivo) ginkluotės ugnies galimybių arba šaudmenų masės kartu iššovus (paleidus raketą) vienetas.

sálvės pozicija ↑ *pozicija.*

samdinýs, mercenary, наемник – *tarpt. teis.* bet kuris asmuo, nesantis konflikto šalies pilietis, nuolat negyvenantis jos teritorijoje ir nesantis jos GP narys, specialiai užverbuotas kovoti ginkluotojo konflikto metu ir tiesiogiai dalyvaujantis karo veiksmuose. Δ neturi teisės į kombatanto ar karo belaisvio statusą ir gali būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn pagal jį sulaikiusios valstybės įstatymus. 1989 pasirašyta Tarptautinė konvencija prieš karo samdinių samdymą, naudojimą, finansavimą ir mokymą.

sañdomoji kariuomenė ↑ *kariuomenė 1.*

sandárinimas, sealing, обтюрация – šaunamojo ginklo vamzdžio uždarymas šūvio metu, kad parako dujos neišsiveržtų laukan [atgal pro spyną ir pirmyn pro tarpą tarp sviedinio (kulkos) ir vamzdžio sienelių]. Vamzdžio kanalą sandarina tūtos, kulkų apvalkalai, kreipiamieji sviedinių žiedeliai, plastikiniai sandarikliai, žiediniai minų grioveliai ir kt. Tūtinų šaudmenų ginkluose tūta šūvio metu išsiplečia, priglusta prie šovinio lizdo (užtaiso kameros) sienelių ir sandarina vamzdžio drūtgalį. Betūčių šaudmenų, kurių šaunamasis užtaisas yra užtaiso maiše, ginkluose vamzdžio drūtgalį sandarina specialus spynos

ītaisais – sandarīklis (obtiuratorius). Kreipiamasis sviedinio žiedelis arba kulkos kevalas šūvio metu įsirežia į graižtas ir nepraleidžia dujų laibgalio kryptimi. Minosvaidžiuose vamzdį sandarina žiediniai cilindrinės minos dalies grioveliai. Medžiokliniuose šautuvuose vamzdį laibgalio kryptimi sandarina šovinio veltinis, popierinis ar kt. kamštis.

sandarinimo rajonas, sealing area, район герметизации – vieta, kurioje tankai ruošiami važiuoti po vandeniu, o šarvuočiai ir kt. plaukiamosios kovos mašinos – plaukti per vandens kliūtį, pvz., tankų Δ.

tankų Δ, tank sealing area, район герметизации танков – vieta, kurioje tankai ruošiami važiuoti tankų brastomis po vandeniu. Atliekama tankų korpuso, variklių, pabūklų ir kulkosvaidžių sandarinimas ir tvirtinama speciali ↑ *tanko povandeninio vairavimo įranga*.

sandarioji kabina, sealed cabin, герметическая кабина – uždara erdvėlaivio ar orlaivio kabina, kurios sienos neleidžia keistis išorės ir vidaus dujoms (orui) ir kuri pati regeneruoja savo atmosferą.

sandarūsis šalmas ↑ *šalmas 2*.

sandėliavimo terminas, storage life, срок складирования – laikotarpis, per kurį konkrečiomis sandėliavimo sąlygomis ištekliai, įskaitant šaudmenis, išlieka tinkami naudoti ir yra saugūs.

sandėlis, depot, склад – *kar.* užnugario įstaiga (padalinys) materialinėms priemonėms priimti, laikyti, rūšiuoti, komplektuoti, tiekti (transportuoti) ir tvarkyti jų apskaitą. Kai kurie Δ atlieka ginkluotės, karo technikos ir kt. materialinių priemonių techninę priežiūrą ir remontą. Kiekvienas Δ turi saugyklas, įrangą, inventorių, transporto priemones. Δ gali turėti kelis padalinius (skyrius), pvz., artilerijos šaudmenų sandėlį.

laikinasis Δ, dump, временный склад – bombų, šaudmenų, įrangos ar atsargų sandėliavimo lauko sąlygomis vieta.

šaudmenų Δ, ammunition store [dump, park, depot], склад боеприпасов – logistikos (užnugario) vietas, kuris priima, laiko, rūšiuoja, komplektuoja ir išduoda šaudmenis. Δ gali būti stacionarus ir mobilus, centrinio pavaldumo ir karinių vienetų (brigadų, batalionų ir kt.). Dar ↑ *punktas 1*.

sandūra, junction [limiting] point, стык – gretimų junginių, dalinių ar padalinių operatyvinės (kovos) rikiuotės sparnų sąlyčio vieta ar tarpas tarp jų. Δ yra pažeidžiamiausia operatyvinės (kovos) rikiuotės vieta, todėl organizuojant kovos veiksmus būtinai numatomas sparnų ir sandūrų dengimas.

sanitārinė apsaugos zona, sanitation protective zone, санитарно-защитная зона – nustatyta aplink IAE (per 3 km) kontroliuojamoji zona, kurioje radioakt. apšvita AE normalaus eksploatavimo sąlygomis gali viršyti leidžiamąsias normas.

sanitārinė epideminė žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

sanitārinės higienos priemonės, sanitation hygienic measures, санитарно-гигиенические мероприятия – medicinos priemonės, atliekamos kariuomenėje taikos ir karo metais. Δ yra šios: karių asmeninės higienos taisyklių laikymasis; karinių vienetų veiksmų (išdėstymo) rajonų tinkamos sanitarinės būklės palaikymas; teritorijos, vandens šaltinių, maisto produktų sanitarinė kontrolė. Kovos veiksmų sąlygomis laikomasi asmens higienos taisyklių, tinkamai organizuojama mityba ir aprūpinama vandeniu, šalinami iš karinių vienetų išdėstymo rajonų nešvarumai ir atliekos, įrengiami lauko tualetai.

sanitārinės ir saugumo zonos, sanitation and safety zones, санитарные и безопасные зоны – *tarpt. teis.* konflikto šalių susitarimu įkurti (prasidėjus karo veiksmams) savo ar okupuotoje teritorijoje rajonai, kad būtų galima apsaugoti nuo karo padarinių sužeistuosius, ligonius, invalidus, senus žmones, vaikus iki 15 metų, nėščias moteris ir motinas su vaikais iki 7 metų.

sanitārinės profilaktikos priemonės, sanitation prophylactic measures, санитарно-профилактические мероприятия – specialiosios medicinos priemonės, didinančios karių atsparumą jonizuojančiajai spinduliutei ir NM poveikiui. Δ yra šios: antiradiacinių preparatų ir priešnuodžių vartojimas, ↑ *jodo profilaktika*.

sanitāriniai koviniai nuostoliai ↑ *nuostoliai, koviniai nuostoliai*.

sanitāriniai laivai ir plaukiojamosios priemonės, medical ships and water vessels, санитарные корабли и плавающие средства – *tarpt. jūr. teis.* visos vandens transporto priemonės sužeistiesiems (ligoniams) plukdyti. Δ yra gerbiamos ir saugomos, turi būti pažymėtos skiriamąja emblema – aiškiai matomais tamsiai raudonais kryžiais kaip ir karo laivai ligoninės (↑ *laivas*) ir pakrantės gelbėjimo valtys.

sanitārinio švarinimo punktas ↑ *punktas 2*.

sanitārinis orlaivis ↑ *orlaivis*.

sanitārinis švarinimas, decontamination, санитарная обработка – užterštų NM, RM ir BM karių (gyventojų) švarinimas; specialiojo švarinimo dalis. Δ būna dalinis ir visiškas.

dalinis Δ, immediate decontamination, частичная санитарная обработка – sanitarinis švarinimas, kurį nedelsdami ir nenutraukdami kovos veiksmų atlieka patys kariai individualiaisiais cheminiais paketais ir parankinėmis priemonėmis; jo turinys: atvirų odos vietų, aprangos, IAP ir ginklų švarinimas.

visišķasis Δ, complete decontamination, полная санитарная обработка – sanitārinis švarinimas, kuris atliekamas įvykdžius kovos užduotį dezinfekavimo įrenginiuose ir dušuose; jo turinys: žmogaus odos švarinimas dezinfekuojamaisiais preparatais, maudymasis, baltinių ir aprangos keitimas, nešvarios aprangos dezinfekavimas (dezinfekavimas).

sanitārinis transpōrtas ↑ *transportas*.

sānkaba, clutch, сцепление – transmisijos mechanizmas transmisijai nuo veikiančio variklio trumpam atjungti ir po to sklandžiai sujungti. Transmisija atjungiamą stabdant automobilį arba perjungiant pavaras. Veikiantis variklis sklandžiai sujungiamas su transmisija, kad automobilis pradėtų lėtai važiuoti. T. p. Δ slopina sukamuosius švytavimus ir saugo transmisiją, kad ji nesulūžtų, kai perduodamas labai didelis sukimo momentas.

sānkcija, sanction, санкция – *tarpt. teis.* prievartos priemonės, kurias taiko valstybei teisės pažeidėjai tarptautinės organizacijos, konkrečios valstybės ar jų grupės. Pagal JTO Įstatus Saugumo taryba gali imtis karinio ir nekarinio pobūdžio Δ. Karinio pobūdžio Δ gali būti blokada ir kitos JTO valstybių narių karinių jūrų, oro ir sausumos pajėgų operacijos ir pan. Sankcijų pavyzdžiai: fašistinės Vokietijos okupacija ir demilitarizacija, sankcijos prieš Iraką, buv. Jugoslaviją, Kubą ir kt.

sānkirta, intersection, cross bearing, засечка – buvimo vietos, taikinio, orientyro, žyminio, sviedinio sprogimo ir kt. vietos vietovėje nustatymo būdas matuojant kampus nuo kurios nors pradinės krypties. Δ gali būti tiesioginė (pvz., tiesioginė direkcinų kampų Δ) ir atvirkštinė (pvz., atvirkštinė direkcinų kampų Δ). Tiesioginėje sankirtoje kampai (direkciniai kampai, magnetiniai azimutai ir pan.) į taikinį (ar kitą objektą) matuojami iš kelių taškų, kurių koordinatės yra žinomos; atvirkštinėje – iš taško, kurio koordinatės yra nustatomos, į kelis taškus, kurių koordinatės yra žinomos. Dar ↑ *kampas, taškas 3*.

sānkirtos kām̃pas ↑ *kampas*.

sānkirtos tāškas ↑ *taškas 3*.

santykinė galiā ↑ *galia*.

santykinė paklaidā ↑ *paklaida*.

santykinė traukā ↑ *trauka 2*.

santykinė variklio māsė ↑ *masė*.

santykinės degalų sānaudos, specific fuel consumption, удельный расход топлива – degalų masė, sunaudojama variklio veiksmingos galios arba traukos vienetai per laiko vieneta; jėgainės ekonomišķumo rodiklis, dažn. išreiškiamas: galiai – g/kW·h; traukai – kg/kN·h. Pvz., dyzelinių variklių Δ ppr. sudaro 230–270 g/kW·h, karbiuratorinių – 270–360 g/kW·h; aviacinių turbosraigtinių – 250 g/kW·h, turboreaktyvinių – 70–100 kg/kN·h. Δ priklauso nuo darbinio proceso parametrų, variklio ir pagalbinių sistemų konstrukcijos tobulumo, t. p. nuo techninės būklės.

santykinis aūkštis ↑ *aukštis 1*.

santykinis biolōginis efektyvūmas, relative biological effectiveness, относительная биологическая эффективность – atitinkamos energijos gama ir rentgeno spindulių sugertosios dozės santykis su kitos jonizuojančiosios spinduliuotės sugertąja doze, kuri sukuria tokį patį biol. efektą.

santykinis slėgis ↑ *slėgis*.

sargyba, guard, караул – 1. saugojimo pareigos, pvz., ↑ *sargybinis*, ↑ *išvedžiotojas*.

2. ginkluotas padalinys arba jo dalis kariniam ir valstybiniam turtui ar suimtiesiems saugoti ir ginti, viešajai tvarkai palaikyti arba kam nors pagerbti. Sargybos sudėtį, pareigūnų pareigas ir teises nustato skiriančio sargybą vado įsakymas ir ↑ *sargybų statutas*. Dar ↑ *sargybinė, sargybos keitimasis, sargybų skirstymas*.

ōro Δ, air picket, воздушный дозор – skraidantis išankstinio išpėjimo orlaivis, kurio užduotis – pastebėti, pranešti ir sekti artėjančius priešo orlaivius ar valdomąsias raketas ir valdyti gaudymą. Dar ↑ *išankstinis išpėjimas ir valdymas iš oro, gaudymas*.

sargybinė, guard room, караульное помещение – specialiai įrengtas statinys, kuriame sargybos metu įsikuria sargybos padalinys. Joje ppr. būna bendras kambarys visai sargybai, atskiras kambarys sargybos viršininkui ir jo padėjėjui, poilsio kambarys sargybos pamainai, valgykla, prausykla, vieta ginklams užtaisyti ir kt. Prieš arba aplink Δ būna aptvertas kiemas, kuriame naktį ir prireikus dieną statomas budėjimo pamainos sargybinis saugoti Δ. Sargybinės įrangą ir inventorių nustato Sargybų statutas.

sargybinis, guard, sentry, караульный – sargybos padalinio narys, kartu su padaliniu atliekantis kovos užduotį – saugoti ir ginti paskirtus objektus (postus). Δ, priėmęs tiesiogiai saugoti postą, tampa posto sargybiniu. Sargybiniu arba posto sargybiniu tampa raporto apie posto priėmimą metu. Sargybiniais skiriami eiliniai, grandiniai, kartais seržantai. Sargybinių ir posto sargybinių pareigas ir teises nustato Sargybų statutas.

pōsto Δ, post sentry, часовой – ginkluotas sargybinis, tiesiogiai vykdamas kovos užduotį – saugoti ir ginti jam patikėtą postą (objektą).

sargýbinis laívas ↑ *laivas*.

sargýbos keitimasis, guard detail relief, смена караула – organizuotas senosios sargybos saugomų objektų, sargybinės ir joje esančios įrangos ir materialinių priemonių perdavimas naujajai, keičiančiajai sargybai. Vyksta kasdien po sargybų skirstymo. Δ tvarką nustato Sargybų statusas.

sargýbos padalinýs ↑ *padaliny* 1.

sargýbos pòstų tåbelis, guard post table, guard post list, тåбель постам – GP sargybos organizavimo dokumentas, kuriame surašoma sargybos sudėtis ir postų skaičius, išvedžiotajai ir jiems priskirti postai, kiekviename poste saugomi objektai, posto sargybinio pareigos atsižvelgiant į konkretaus posto ypatumus. Δ tvirtina dalinio vadas (įgulos viršininkas). Δ forma nustatyta Sargybų statute.

sargýbos tarnýba ↑ *tarnyba* 3.

sargýbų skirstymas, mounting of the guard, развод караулов – kasdieninė sargybos padalinių apžiūra ir sargybos pradžios ceremonias. Jo metu tikrinamas pasirėngimas eiti sargybą, sargybos pereina į dalinio arba įgulos budėtojo pavaldumą, įgyja teisę keisti ankstesniąją sargybą. Δ tvarką nustato Sargybų statusas.

Sargýbų statùtas, Guard Duty Manual, Устав караульной службы – oficialus dokumentas, nustatantis sargybos tarnybos organizavimo tvarką: sargybos padalinių struktūrą, skyrimą, pareigūnų pareigas ir teises; sargybų skirstymo ir keitimosi tvarką; sargybinių ir postų įrengimą; ginklų naudojimo tvarką ir kt. T. p. nustatomos įgulos viršininko, komendanto ir budėtojo pareigos. Kai kurių valstybių GP Δ vad. *Įgulos tarnybos ir sargybų statute*.

sąsaja, correlation, корреляция – OEG nustatymas, kad orlaivis, matomas radiolokacijos stotyje arba tiesiogiai, yra tas pats, apie kurį gaunama žinių iš kitų šaltinių.

sąsiauris, strait, пролив – plg. siauras gamtinis vandens telkinys, skiriantis kurį nors sausumos ruožą ir jungiantis du gretimus vandens baseinus ar jų dalis. Didžiausio Δ (Mozambiko) ilgis 1760 km, plotis 1250 km. Δ ppr. turi savo hidrologinį režimą. Teisės atžvilgiu išskiriami ↑ *tarptautiniai sąsiauriai*. Δ yra reikšmingi karybai: sieja jūrų komunikacijas, lengvina stacionariųjų priešlaivinių sistemų sudarymą ir kt.

satisfākcija, satisfaction, сатисфакция, удовлетворение – *tarpt. teis.* politinės atsakomybės forma, kai padaroma nematerialinė žala nukentėjusios valstybės garbei ir orumui. Δ pasireiškia oficialiu apgailėstavimu ar atsiprašymu, reikalavimu užkirsti kelią neteisėtiems aktams ateityje ir kaltiesiems nubausti ir pan.

saugà, security, охранение – priemonių, organizuojamų visuose kovos veiksmuose, žygyje ir išsidėstant vietoje, kompleksas, kurių tikslas – neleisti antžeminiam priešui netikėtai užpulti, prasiskverbti jo žvalgybai prie pagr. pajėgų; sudaryti pagr. pajėgoms palankių sąlygų laiku išsiskleisti į kovos rikiuotę ir organizuotai stoti į mūšį; sudedamoji kovinės paramos dalis. Dar ↑ *civilinė sauga*.

branduolinė Δ, nuclear protection, противоядерная защита – priemonių kompleksas, kurių tikslas kiek įmanoma sumažinti kariuomenės pažeidimą priešo brand. ir radiologiniu ginklais, išsaugoti jos kovos gebą ir užtikrinti sėkmingą kovos užduočių įvykdymą; sudedamoji ANP dalis. Pagr. Δ priemonės yra šios: priešo brand. ginklo žvalgyba ir naikinimas; karinių vienetų ir karių išpėjimas apie brand. ginklo naudojimo pavojų ir pradžią; karinių vienetų išsklaidymas; rajonų ir pozicijų fortifikacinis įrengimas; manevravimo kelių tiesimas; individualiosios ir kolektyvinės apsaugos priemonių, apsauginių ir maskuojamųjų vietovės savybių naudojimas; specialiosios medicinos priemonės; priešo brand. ginklo naudojimo padarinių nustatymas; sugriovimo, gaisrų ir radioakt. taršos zonose veikiančių karių saugumo užtikrinimas; priešo brand. ginklo naudojimo padarinių likvidavimas.

chėminė Δ, chemical protection, химическая защита – visuma normų, taisyklių ir priemonių, kuriomis užtikrinama žmonių apsauga nuo žalingo NM poveikio. Δ pasiekama taikant chem. saugos būdus, naudojant chem. saugos priemones ir vykdant chem. saugos užduotis. Δ organizuojama ir vykdoma priešui panaudojus chem. ginklų ir chem. avarių atveju. Dar ↑ *cheminės saugos būdai, cheminės saugos priemonės, cheminės saugos užduotys*.

elektròninė Δ, electronic protection, радиоэлектронная защита – priemonių kompleksas, užtikrinantis stabilų REP ir jų sistemų darbą elektroninės kovos ir REP tarpusavio poveikio sąlygomis; sudedamoji elektroninės kovos dalis. Δ turinys: apsauga nuo priešo elektroninio slopinimo ir pažeidimo nusiaikinančiuoju ginklu; draugiškųjų REP elektromagnetinio suderinamumo užtikrinimas. Dar ↑ *elektromagnetinis suderinamumas*.

epidėminė Δ, epidemiological protection, противэпидемическая защита – normos ir taisyklės, užtikrinančios karių ir gyventojų apsaugą nuo užkrečiamųjų ligų. Δ užtikrina biol. žvalgyba, laiku duotas išpėjimas dėl biol. taršos, antiepideminių ir sanitarinės higienos priemonių, individualiosios ir kolektyvinės apsaugos priemonių kompleksinis naudojimas, biol. taršos padarinių likvidavimas.

išdėstymo Δ, static [area] security, сторожевое охранение – sauga, skiriama kariniam vienetui apsaugoti nuo priešo žvalgybos ir netikėto užpuolimo jam išsidėčius išdėstymo rajone.

kovinė Δ, combat [tactical] security, боевое охранение – 1. *oper.* priemonės, neleidžiančios priešui gauti informaciją

apie draugiškąsias pajėgas ar jų veiksmus ir užtikrinančios pajėgų veiksmų ir manevravimo laisvę, išpėjančios ir apsaugančios nuo netikėto susidūrimo su priešu ar jo puolimo; 2. sauga, kurią organizuoja 1-ojo ešelono daliniai kryptimis, kur neįrengtos priešakinės pozicijos. Δ sudėtį nustato ir užduotis skiria dalinio vadas.

priešgaisrinė Δ, fire protection, противопожарная защита – techninių ir organizacinių priemonių kompleksas, kurį sudaro: galimos gaisrų situacijos prognozavimas; ↑ *priešgaisrinės profilaktinės priemonės*; gaisrų situacijos įvertinimas ir stebėjimas; gaisrų židinių žvalgyba; karinių vienetų, technikos ir materialinių priemonių, kuriems gresia pavojus, nustatymas; gaisrų ribojimas ir gesinimas. Δ turi kiek įmanoma sumažinti gaisrų poveikį kariniams vienetams, vykdančioms kovos užduotis. Veiksminga Δ kariniuose vienetuose būna tada, kai nuolat atliekamos priešgaisrinės priemonės, kariai griežtai laikosi priešgaisrinių taisyklių ir tinkamai organizuota priešgaisrinė tarnyba.

radiacinė Δ, radiation protection, радиационная защита – teisinių, techninių, technologinių, statybos, higienos ir darbų saugos, aplinkos apsaugos normų, taisyklių ir priemonių, kuriomis užtikrinama žmonių ir aplinkos apsauga nuo žalingo jonizuojančiosios spinduliuotės poveikio, visuma. Δ užtikrinama taikant rad. saugos būdus, naudojant rad. saugos priemones, vykdančias rad. saugos užduotis ir griežtai laikantis rad. saugos normų. Dar ↑ *radiacinės saugos būdai, radiacinės saugos priemonės, radiacinės saugos užduotys, radiacinės saugos normos*.

radioelektroninių priemonių Δ, radioelectronic means protection, защита радиоэлектронных средств – REP apsauga nuo elektroninio slopinimo siekiant išvengti arba susilpninti radioelektroninių trukdžių poveikį; sudedamoji elektroninės kovos dalis. Δ užtikrina: tikslingas REP išdėstymas vietovėje; tinkama REP spinduliuavimo ir priėmimo krypties atranka; racionalus darbinių dažnių skyrimas; perjungimas pagal dažnį ir kt.; t. p. specialių įtaisų ir schemų REP konstrukcijose ir adaptyvių (pritaikant) sistemų naudojimas.

radiologinė Δ, radiological protection, радиологическая защита – normų, taisyklių ir priemonių, kuriomis užtikrinama žmonių ir aplinkos apsauga nuo rad. pavojaus, kylančio dėl radiologinio ginklo naudojimo arba RM paskleidimo, visuma; sudedamoji rad. saugos dalis.

RChB Δ (RChBS), NBC protection, ПХБ защита – apsaugos normų, taisyklių ir priemonių, kuriomis užtikrinama žmonių apsauga nuo RChB pavojaus, kylančio dėl brand., radiologinio, chem. ir biol. ginklų naudojimo, rad. ir chem. avarių padarinių, visuma; sudedamoji ANP dalis. Δ organizuojama ir vykdoma nuolat, ją organizuoja ir vykdo RChBS ↑ *tarnyba*, RChBS vienetai, visų rūšių pajėgų vada, štabai ir vienetai. Dar ↑ *vienetas 1*.

šoninė Δ, flank guard, боковая застава – apsaugos padalinys, veikiantis judančių ar stovinčių pagr. pajėgų šone ir siekiantis apsaugoti jas nuo priešų žvalgybos, tiesioginės ugnies ir netikėto užpuolimo.

tiesioginė Δ, close-in [local] security, непосредственное охранение – sauga, organizuojama per visus kovos veiksmus padaliniuose, vadovietėse, užnugario ir kt. objektuose apsaugai nuo netikėto priešų puolimo ir žvalgybos. Δ vykdoma organizuojant stebėjimą, skiriant postus ir porinius patrulius. Dar ↑ *tiesioginė sauga ir savigny*.

žygio Δ, march security, походное охранение, походная застава – 1. karinių vietų dengimas nuo antžeminio priešų žygyje savo jėgomis ir priemonėmis. Žygiuojančius vienetus saugo: iš fronto – ↑ *avangardas* ir priešakinė žygio sauga; iš grėsmingo sparno – šoninė žygio sauga ir nejudrioji šoninė sauga; iš užnugario – ↑ *ariergardas* ir užnugarinė žygio sauga; 2. žygio saugos organas, siunčiamas užtikrinti saugomos voros nekliudomą judėjimą, apsaugoti nuo priešų netikėto užpuolimo, sudaryti palankias sąlygas stoti į mūšį ir neleisti prasiskverbti priešų žvalgybai. Δ t. p. turi atlikti žvalgybą. Priklausomai nuo atliekamų uždavinių Δ gali būti priešakinė, šoninė (šoninė nejudrioji) ir užnugarinė. Sustojus pajėgoms ir išsidėsčius poilsiui, Δ atlieka išdėstymo saugos uždavinius.

nejudrioji šoninė Δ, slow flank march security, неподвижная боковая походная застава – žygio saugos organas; padalinys, kuris prireikus žygyje skiriamas iš priešakinės rinktinės, avangardo arba brigados (pulko, divizijos) pagr. pajėgų siekiant išlaikyti, kol pražygiuos pagr. pajėgų vora, svarbų ruožą, vyrąjančią aukštumą, perėją ir pan., ir neleisti priešui smogti netikėtą smūgį į saugomos voros sparną. Δ iš anksto užima nurodytą poziciją.

priešakinė Δ, forward march security, головная походная застава – žygio saugos organas; padalinys, siunčiamas judėjimo kryptimi iš priešakinės rinktinės (avangardo) arba judančių pagr. pajėgų sudėtyje, arba atskirais brigadų (pulku) maršrutais. Δ sudėtis – sustiprintas pėstininkų (tankų) būrys arba kuopa. Δ uždavinys – užtikrinti nekliudomą pagr. pajėgų judėjimą, neleisti priešų žvalgybai prasiskverbti prie saugomų pajėgų, neleisti priešui netikėtai užpulti ir sudaryti palankias sąlygas pagr. pajėgoms išsiskleisti ir stoti į mūšį.

šoninė Δ, flank march security, боковая походная застава – žygio saugos organas; ppr. sustiprintas pėstininkų (tankų) būrys, kartais kuopa. Siunčiama į vieną arba abu saugomos voros sparnus. Δ siunčiama iš priešakinės rinktinės (avangardo) arba tiesiogiai dalinio, judančio savarankiškai arba junginio voroje, pagr. pajėgų. Δ uždavinys – neleisti priešui netikėtai pulti, prasiskverbti jo žvalgybai prie saugomos voros, sudaryti pagr. pajėgoms palankias sąlygas išsiskleisti ir stoti į mūšį. Δ gali būti nutolusi nuo pagr. pajėgų iki 5 km.

užnugarinė Δ, rear-guard march security, тыльная походная застава – žygio saugos organas; padalinys, siunčiamas esant antžeminio priešų puolimo iš užnugario pavojui, kai dalinis (padalinys) žygiuoja atskira vora arba yra junginio

(dalinio) voros gale. Δ uždavinys – neleisti priešui netikėtai pulti iš užnugario ir prasiskverbti jo žvalgybai. Ppr. į Δ skiriamas sustiprintas būrys (kuopa).

saugiklinis kontaktinis sprogdiklis ↑ *sprogdiklis, kontaktinis sprogdiklis.*

saugiklis, safety device [lock, stop], предохранитель – 1. įrenginys, neleidžiantis atsitiktinai dėl normalių sąlygų ir darbo režimo sutrikimo, avarių, neatsargaus ir netinkamo elgesio suveikti ginklui, šaudmenims ir kt. technikai. Δ įrengiami šaunamuosiuose ginkluose, sviediniuose ir minose (sprogdiuose), raketose, torpedose ir kt. Pro vamzdžio žiotis užtaisomi ginklai (minosvaidžiai) turi netoli žiočių įrengtą saugiklį nuo dvigubo užtaisymo.

minosvaidžio Δ nuo dvigubo užtaisyimo, mortar safety device from double loading, предохранитель от двойного заряжания миномета – užtaiso pro vamzdžio laibgalį minosvaidžio įtaisas, neleidžiantis užtaisyti minosvaidį kita mina, jeigu ankstesnioji mina yra vamzdyje. Δ susideda iš korpuso ir saugos mechanizmo, tvirtinamas vamzdžio laibgalyje.

2. elektros grandinės dalis (įtaisas), kuri nuo perkrovų perdega, nutraukia grandinę ir taip ją apsaugo.

saugios veiklos užtikrinimo priemonės, vital activities safeguarding means, жизнеобеспечивающие средства – karių veiklos ir gyvenimo sąlygų izoliuotoje aplinkoje (orlaiviuose, povandeniniuose laivuose, tankuose, ilgalaikiuose ugnies įrenginiuose ir kt.) užtikrinimo priemonės. Būtinios žmogaus normalaus gyvenimo sąlygos yra šios: leidžiamieji barometrinio slėgio, oro temperatūros ir drėgnumo lygiai, normalieji dujinės aplinkos parametrai, maisto, vandens ir kt. atsargos, t. p. apsauga nuo perkrovų, triukšmo, vibracijos, MNG. Labiausiai paplitusios Δ: filtracijos ir ventiliacijos įrenginiai, kondicionieriai, oro regeneracijos ir sandariųjų kabinų (patalpų) pripūtimo įranga, gėlinimo įranga, lakūnų (astronautų) aukštybinė ekipuotė, deguonies šaltiniai, deguonies kvėpavimo aparatūra ir kt.

saugos adatėlė, arming pin, предохранительная иглолка – saugos įtaisas, įmontuotas sprogdiklyje, netyčiamam perjungimui į kovinę padėtį sustabdyti.

saugos elementai, security elements, органы охранения – pagr. pajėgų padaliniai, kurie skiriami išdėstymo, kovinėje, tiesioginėje ir žygio saugoje.

saugos koeficientas ↑ *koeficientas 3.*

saugos pòstas ↑ *postas 4.*

saugos rinktinė ↑ *rinktinė.*

saugos spindulys ↑ *spindulys 1.*

saugos užkarda ↑ *užkarda 1.*

saugos vienetas ↑ *vienetas 1.*

saugūmas, security, safety, безопасность – 1. aktyviosios ir pasyvosios priemonės, kurios leidžia vadovybei ir pajėgoms išvengti netikėtų priešo veiksmų ir sudaro palankias sąlygas pajėgoms manevruoti, užtikrina veiksmų laisvės saugumą. Dar ↑ *saugumo priemonės.*

branduolinis Δ, nuclear security, ядерная безопасность – 1. organizacinių ir techninių priemonių, atliekamų pavojinguose brand. objektuose, kompleksas siekiant kiek įmanoma sumažinti pavojingų ir kenksmingų veiksmų poveikį žmonėms ir aplinkai bei jiems išvengti. Atliekamas kariniuose vienetuose, tiesiogiai susijusiuose su brand. ginklo laikymu ir naudojimu, pramonės įmonėse ir kt. objektuose, kuriuose yra brand. pavojaus šaltiniai (brand. medžiagų laikymo vietos, brand. reaktoriai ir kt.); 2. objektų, kuriuose yra brand. pavojaus šaltiniai, savybė, neleidžianti su tam tikra tikimybe jiems pasireikšti per tam tikrą laiką.

kāro tarnybos Δ, safety of military service, безопасность воинской службы – karių apsauga karo tarnybos sąlygomis nuo realios ir potencialios grėsmės taikos ir karo metu siekiant išvengti nekovinių nuostolių, avarių, katastrofų, profesinių susirgimų, fizinių, moralinių ir psichologinių traumų, nusikaltimų. Δ užtikrinamas teikiant, įtvirtinant ir tobulinant karių žinias, gebėjimus ir įgūdžius karo tarnybos ekstremaliosiomis sąlygomis, jų fizinių parengimą ir psichologinį atsparumą nepalankiems veiksniams, laikantis asmeninės ir kolektyvinės saugos priemonių naudojant karo techniką ir ginkluotę. Dar ↑ *karių saugumo užtikrinimas.*

radiacinis Δ, radiation safety, радиационная безопасность – visos fiz., techninės priemonės, užtikrinančios jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinių saugumą vežant, saugant, naudojant, remontuojant ir kt. atvejais.

2. būklė, kai nustatyta informacija, medžiagos, personalas, veikla ir įrenginiai (bazės) yra saugomi nuo šnipinėjimo, sabotazo, ardomosios veiklos ar terorizmo arba nuo neleistino praradimo ar atskleidimo. Dar ↑ *ardomoji veikla, kontržvalgyba, saugumo liudijimas.*

operacijos Δ, operation security, безопасность операции – pasyviųjų ar aktyviųjų priemonių, suteikiančių karinei operacijai ar pratyboms atitinkamą saugumą ir neleidžiančių priešui gauti žinių apie draugiškųjų pajėgų išdėstymą, pajėgumą ar ketinimus, naudojimas.

ryšių Δ, communications security, безопасность связи – saugumas, kuris pasiekiamas naudojant kriptografijos, perdavimo, skleidimo ir fizinės apsaugos priemones, kad vertinga informacija, gaunama ar perduodama visomis ryšių priemonėmis, nepatektų tiems asmenims, kuriems neleidžiama ją naudoti ar ją žinoti.

3. priemonės, reikalingos pasiekti saugiai būklei.

4. vienetai, atsakingi už saugumą.

5. *tarpt. teis.* asmenybės, visuomenės ir valstybės gyvybiškai svarbių interesų apsaugojimo būklė nuo vidaus ir išorės grėsmių. Δ užtikrinamas įgyvendinant vieningą valstybės politikos, ekonominio, socialinio, karinio, ekologinio, informacinio, organizacinio ir kitokio pobūdžio priemonių sistemą.

ekològinis Δ, ecological safety, экологическая безопасность – visiškas nepalankių ekologinių veiksnių poveikio aplinkai, gyventojams, valstybės ūkinės veiklos objektams, GP šalinimas arba didžiausias mažinimas, kuris užtikrinamas teisinėmis, organizacinėmis, mokslinėmis techninėmis priemonėmis ir atitinkamais materialiniais ištekliais.

ekonòminis Δ, economic safety, экономическая безопасность – vienas iš nacionalinio saugumo elementų, rodantis nacionalinių interesų ekonomikos srityje apsaugos būklę, užtikrinančią šaliai socialinės ir ekonominės raidos strategijos įgyvendinimo laisvę remiantis vidaus galimybių ir abipusiai naudingo bendradarbiavimo su pasaulio bendruomene pagrindu, t. p. ir ekonominio, politinio, karinio ar kitokio spaudimo ir grėsmės sąlygomis.

karinis Δ, military safety, военная безопасность – gyvybiškai svarbių asmenybės, visuomenės ir valstybės interesų užtikrinto gynimo nuo vidinių ir išorinių karinių grėsmių būklė; užtikrina valstybės gynybinis pajėgumas naudojant karinę jėgą. Kartu su politiniu, ekonominiu, ekologiniu, informaciniu ir kt. saugumu Δ – svarbiausias struktūrinis nacionalinio saugumo elementas. Δ turi du aspektus: išorės (parodo tautos sugebėjimą pasipriešinti užsienio karinei jėgai) ir vidaus (susijęs su ginkluotų grėsmių šalinimu valstybės viduje).

kolektỹvinis Δ, collective safety, коллективная безопасность – valstybių bendradarbiavimas palaikant tarptautinę taiką, o prirėikus nuslopinant agresijos aktus ir suteikiant kolektyvinę karinę pagalbą agresijos aukai. Δ priemonės gali vykdyti tarptautinės (pvz., JTO) ar regioninės (pvz., Europos Sąjunga) organizacijos.

nacionālinis Δ, national security, национальная безопасность – veikla ir priemonės, kurios sudaro tautos ir valstybės laisvos ir demokratinės raidos sąlygas, užtikrina Lietuvos valstybės nepriklausomybę, jos teritorinį vientisumą ir konstitucinės santvarkos apsaugą ir gynimą. Δ objektai: žmogaus ir piliečio teisės, laisvės ir asmens saugumas; tautos puoselejamos vertybės, jos teisės ir laisvos raidos sąlygos; valstybės nepriklausomybė; konstitucinė santvarka; valstybės teritorijos vientisumas; aplinka ir kultūros paveldas. Δ subjektai – LR piliečiai, jų bendrijos ir organizacijos, Respublikos Prezidentas, Seimas, Vyriausybė, kariuomenė, kitos nacionalinio saugumo, gynybos ir kt. institucijos. Svarbiausi Δ elementai: ekonominis, karinis, ekologinis ir kt. Δ. Valstybės Δ glaudžiai susijęs su kolektyviniu, regioniniu ir tarptautiniu saugumu. Dar ↑ *konceptija, nacionalinio saugumo politikos tikslas, nacionalinio saugumo sistema, strategija.*

regiòninis Δ, regional security, региональная безопасность – tam tikro regiono vidinių ir socialinių teritorinių darinių santykių būseną, kurioje užtikrinamas visų regiono valstybių, tautų, piliečių, visuomeninių institutų ir grupių gyvybiškai svarbių interesų saugumas, tinkamas gyvenimas ir stabili raida. Realizuojamas įvairiais lygmenimis: atskiruose administraciniuose teritoriniuose šalies vienetuose; tarp kelių gretimų valstybės rajonų; valstybių grupių, esančių tam tikroje geografinėje zonoje, mastu. Bet kuriame lygmenyje Δ siejamas su nacionaliniu ir tarptautiniu saugumu, apima ekonominį, politinį, ekologinį, karinį ir kt. saugumą. Δ sferoje, pagal JTO įstatus ir kt. dokumentus, yra: taikus ginčų reguliavimas, regioninės sistemos narių konfliktų išvengimas; kolektyvinių priemonių, kurios užkertą kelią agresijos aktams ir likviduoja grėsmę taikai, organizavimas; prevencinė diplomatija, taikos palaikymas, įvedimas ir stiprinimas pokonfliktiniu laikotarpiu. Δ ppr. nustatomas sudarant regioninius susitarimus. Tokių susitarimų, organizacijų ir struktūrų visuma sudaro regioninio saugumo sistemą.

tarptautinis Δ, international security, международная безопасность – tarptautinių santykių, užkertančių kelią karams ir ginklavimosi varžyboms, siekiančių visiško nusiginklavimo, t. p. darančių negalimu pažeisti visuotinę taiką, būklė. JTO įstatuose ir kituose tarptautiniuose dokumentuose įtvirtinti pagr. Δ principai, numatantys kolektyvinio saugumo priemones ir taikaus tarptautinių ginčų sprendimo būdus.

saugumo kam̃pas ↑ *kampas.*

saugumo klasifikācija ↑ *klasifikacija.*

saugumo liudijimas, security certification, допуск к секретным материалам – valstybės kompetentingos vadovybės išduotas dokumentas, pažymintis, kad asmuo buvo patikrintas ir gali būti prileistas prie liudijime nustatyto įslaptintos medžiagos lygio.

saugumo politika ↑ *politika.*

saugumo priemonės, security [safety] measures, меры безопасности – priemonės žmonių ir technikos saugumui užtikrinti. Įvairių darbų metu jas nustato saugumo taisyklės. Δ yra aktualios pratybų metu. Δ yra šios: nesprogusių šaudmenų šalinimas iš pratybų rajono; komendantų tarnybos (prie vandens kliūčių – gelbėjimo ir evakavimo tarnybos)

organizavimas; pavojingų vietovės rajonų (pelkių, ežerų, nuošliaužų ir kt.), t. p. ruožų, kuriuose numatytas ugnies imitavimas, ribojimas; šaudmenų, imitacinių priemonių, technikos ir ginklų tinkamumo tikrinimas; karių saugumo taisyklių žinių ir įgūdžių tikrinimas; saugumo reikalavimų laikymosi kontrolė. Per pratybas su koviniu šaudymu nustatomos Δ pagal šaudymo kursų ir mokomųjų centrų tarnybos reikalavimus.

saugumo ribà ↑ *riba*.

saugùsis nuotolis ↑ *nuotolis 1*.

saugùsis plaukimo greitis ↑ *greitis*.

saugùsis skrydžio aukštis ↑ *aukštis, skrydžio aukštis*.

saugùsis sprogimo aukštis ↑ *aukštis 1, sprogimo aukštis*.

Sáulės véjas ↑ *véjas*.

sausumõs minà, *inžinèrinè minà*, land [ground] mine, engineering mine, сухопутная мина, инженерная мина – 1. sprogmuo arba SM (ppr. įdėtas į korpusą), skirtas sausumos transporto priemonėms, laivams arba orlaiviams naikinti ar gadinti, kariams sužeisti, nukauti arba kitaip sužaloti. Gali būti sužadinta tiesioginio poveikio, automatiškai, praėjus tam tikram laikui, ar valdymo priemonėmis.

2. inžinerinis šaudmuo sprogstamosioms minų užtvarams įrengti, žmonėms ir karo technikai naikinti, įvairiems statiniams griauti, priešo judėjimui ir manevrui trukdyti. Susideda iš SM užtaiso, sprogdiklio ir korpuso. Gali būti ir bekorpusė Δ iš sustandinto sprogstamojo užtaiso. Kai kurios Δ turi įtaisus, kurie jas daro saugiomis dedant vietovėje, neištaisomomis, nenuimamomis, susinaikinančiomis, saugiomis po tam tikro laiko ir pan. Δ skiriamos pagal paskirtį – priešpėstinė, prieštankinė, priešdesantinė, prieštransportinė, objektinė, specialioji, plukdomoji ir kt.; pagal naikinamąją veikmę – skeveldrinė, ardomoji, kumuliacinė ir kt.; pagal žadinimo būdą – valdomoji ir nevaldomoji; pagal žadinimo ir sprogimo laiko skirtumą – momentinė ir delsoji; pagal sprogdiklio konstrukciją – kontaktinė (tempiamoji, slegiamoji ir kt.) ir nekontaktinė; pagal dėjimo būdus – ištaisomoji ir neištaisomoji, nuimamoji ir nenuimamoji, mėtomoji, nuotolinio minavimo. Dar ↑ *mina, užtaisas*.

ařdomoji Δ , blast [explosive] mine, фугасная мина – priešpėstinė arba prieštankinė sausumos mina; naikina priešo karius ir karo techniką smūgio banga ir sprogimo produktais. Priešpėstinės Δ masė 90–400 g, sprogstamojo užtaiso masė 9–200 g.

atsparióji Δ , blastproof [explosion-resistant] mine, взрывоустойчивая мина – sausumos mina, išliekanti veiksminga nuo brand. arba įprastinio sprogimo poveikio. Atsparumas sprogdinimui pasiekiamas darant tvirtus korpusus, naudojant sprogdiklių daviklius, kurių slegiamosios dalys užima nedidelį plotą; naudojant sprogdikius, nesuveikiančius nuo trumpalaikio sprogimo krūvio.

delstinè Δ , delayed action mine, мина замедленного действия – sausumos mina, kuri sprogsta pati po nustatyto laiko arba sprogsta po tam tikro laiko tik užvažiuavus ar užmynus ant jos. Tokiose minose naudojami laikrodiniai, chem. ir kt. delsimo mechanizmai.

iřšókančioji Δ , bounding mine, выпригивающая мина – priešpėstinė skeveldrinė sausumos mina, kuri sprogsta išsviesta 0,5–1,5 m virš žemės paviršiaus. Tai padidina skeveldrų lėkimo tolį. Δ gali išsviesti spyruoklė, išsviedimo užtaisas.

métomoji Δ , scatterable mine, мина, устанавливаемая внаброс – mina, dedama neatsižvelgiant į įprastą tvarką (išmetama iš orlaivio, išsviedžiama artilerijos sviedinio, dedama minų klotuvais ar rankomis). Ppr. tokios minos veikia trumpą laiką.

neištáisomoji Δ , undefusable mine, необезвреживаемая мина – sausumos mina, turinti įtaisą, kuris ją susprogdina pabandžius išimti sprogdiklį, nuimti dangtelį, perpjauti laidus arba kaip nors kitaip ištaisyti miną. Tokią miną padaryti nepavojingą galima tik ją susprogdinus.

nenuimamóji Δ , antiremoval mine, неизвлекаемая мина – sausumos mina, kurioje įtaisytas mechaninis arba elektromechaninis įtaisas, neleidžiantis pakeisti minos padėties arba patraukti iš padėjimo vietos. Nenuimamieji įtaisai gali būti mechaniniai arba elektriniai (atotampos, jautrūs elementai, relės ir kt.). Tokią miną padaryti nepavojingą galima tik susprogdinus vietoje.

nuotolinio mináavimo Δ , distant mining mine, мина дистанционного минирования – mėtoma iš lėktuvų (sraigatasparnių), išsvaidoma kasetiniais reaktyviniais sviediniais (raketomis) sausumos mina; nukritusi ant žemės automatiškai keičiasi į kovos padėtį, būna joje tam tikrą laiką ir savaime susinaikina.

objèktinė Δ , destruction mine, ground mine, объектная мина – sausumos mina, skirta įvairiems objektams griauti nustatytu laiku ir užtvarams daryti. Ji būna nevaldomoji (sprogsta nuo delstinio spogdiklio) ir valdomoji (sprogdinama pagal perduodamą radijo bangomis arba laidais signalą). Δ masė labai didelė (iki 10 t), todėl sudėtinga jas padėti ir parengti.

plūkdomoji Δ, drifting mine, сплавная мина – sausumos mina, skirta žemiesiems arba povandeniniams tiltams ir kt. hidrotechniniams statiniams, plaukiamosioms mašinoms, keltams naikinti. Leidžiama upe pasroviui išmetant iš laivų arba lėktuvų. Speciali įranga plukdo miną nedideliame gylyje. Jos sprogdikliai būna kontaktiniai ir nekontaktiniai.

priešdesantinė Δ, anti-amphibious [-boat] mine, противодесантная мина – sausumos mina, skirta desantiniam laivams, desantinėms išlaipinimo priemonėms, plaukiamosioms kovos mašinoms ir kt. karo technikai, kurią priešas naudoja išlaipindamas jūros desantus arba įveikdamas vandens kliūtis, naikinti. Skiriama dugninė ir inkarinė Δ (nuo analogiškų jūrų minų jas skiria mažesnė SM masė). Duginė Δ dedama vandens kliūties dugne 1–4 m gylyje, inkarinė – 1–12 m gylio vandens telkiniuose (ją išlaiko 0,3–1 m gylyje nuo vandens paviršiaus inkaras su minos laikikliu). Naudojama įrengiant priešdesantines užtvaras.

priešpėstinė Δ, antipersonnel mine, противопехотная мина – sausumos mina, skirta priešpėstiniam minų laukams įrengti. Būna skeveldrinė, ardomoji, kulkinė, išsviedžiamoji, apgaulingoji ir kt. Δ Lietuvos kariuomenėje sunaikintos 2004.

prieštankinė Δ, anti-tank mine, противотанковая мина – sausumos mina, skirta tankams, šarvuotiems ir kt. šarvuotajai technikai naikinti. Δ mina pagal paskirtį būna vikšrinė – sprogdina kovos mašinos vikšrus, dugninė – dugną ir šoninė – šonus; pagal užtaiso tipą – ardomoji ir kumuliacinė. Labiausiai paplitusi ardomoji vikšrinė Δ. Jos masė 9–13 kg, sprogstamojo užtaiso masė 5,5–10 kg. Duginė Δ dažn. būna kumuliacinė. Jos masė 2,7–10 kg, sprogstamojo užtaiso masė 1,5–6 kg. Šoninė Δ turi galingą kumuliacinį užtaisą arba yra kumuliacinė granata, kuri iššaukama iš vamzdinio kreipiklio į judantį taikinį. Naudojama prieštankiniams minų laukams įrengti.

prieštransportinė Δ, anti-transport [anti-vehicle] mine, противотранспортная мина – sausumos mina, skirta transporto priemonėms naikinti, keliams ir geležinkeliams ardyti. Masė 5–50 kg. Dažnai būna valdomoji arba delstinė. Kelius minuoti galima prieštankinėmis ir priešpėstinėmis minomis.

skeveldrinė Δ, fragmentation mine, осколочная мина – priešpėstinė Δ, kaunanti skeveldromis. Δ būna aplinkinio arba kryptinio kovimo. Minos masė 1,6–4,5 kg, sprogstamojo užtaiso masė 20–680 g. Gali būti išsviedžiamoji, slegiamoji, tempiamoji ir kt.

slegiamoji Δ, pressure mine, мина нажимного действия – sausumos mina, kurios sprogdiklis suveikia slegiant tanko vikšrui, šarvuotajai ar automobilio ratui (prieštankinė mina) arba žmogui (priešpėstinė mina).

specialioji Δ, special mine, специальная мина – sausumos mina, skirta specialioms užduotims atlikti. Būna signalinė, diversinė, dūminė, apgaulingoji ir kt.

tempiamoji Δ, stake mine, trip-wire operated [pull-action] mine, мина натяжного действия – priešpėstinė mina, kurios sprogdiklio daviklis yra ištempta viela, kaproninė ar kt. virvelė. Mina sprogdina vielą (virvelę) patempus ar jai nutrūkus.

sausumōs pajėgos (SP), army, land forces, сухопутные войска (СВ) – GP rūšis, vykdanči kovos veiksmus sausumoje. Pati didžiausia ir skaitlingiausia sudedamoji GP dalis, galinti veikti savarankiškai arba kartu su kitomis GP rūšimis. Savo sudėtyje Δ ppr. turi įvairias pajėgų rūšis – motorizuotųjų pėstininkų (motorizuotąsias, motorizuotųjų šaulių, šaulių), tankų (šarvuotųjų ir tankų), raketų, artilerijos, OEG, taktinės aviacijos, oro desanto ir specialiąsias pajėgas (inžinerines, RChBS, ryšių, radiotechnines ir pan.). Kai kurių valstybių SP dar yra ↑ *Alpių šauliai*, kalnų, valdymo ir kt. pajėgos. Ne visų valstybių GP yra savarankiškai organizuotos SP rūšys – dažnai pajėgų rūšių vienetai yra tik sudedamoji didesnio SP vieneto dalis, pvz., Lietuvos kariuomenėje artilerijos vienetai yra sudedamoji motorizuotųjų pėstininkų bataliono ir brigados dalis. Lietuvos kariuomenės SP yra sudedamoji reguliariųjų pajėgų dalis; jų paskirtis – valstybės teritorijos karinė apsauga ir valstybės gynimas; organizacinė struktūra – atskiri batalionai, brigados. Kartais vartojami terminai „bendrosios pajėgos“ arba „bendroji kariuomenė“, taip įvardijant pėstininkų (motorizuotųjų pėstininkų, motorizuotųjų šaulių ir kt.) ir tankų (šarvuotųjų ir tankų) pajėgas.

Δ atsirado Sen. laikais; vergvaldinėje visuomenėje jas sudarė 2 pajėgų rūšys – pėstininkai ir raitininkai arba tik viena iš jų. Sen. Egipte, Asirijoje ir Sen. Graikijoje atsirado pėstininkų ir raitininkų organizacinės formos – dešimtinė, šimtinė ir kt.; Sen. Romoje – ↑ *legionas*, ↑ *manipulas*, ↑ *centurija* ir ↑ *kohorta*. VIII–XIV a. Europos valstybėse pagr. Δ rūšimi buvo raitininkai (riterių kariuomenė), o pėstininkai vaidino pagalbinį vaidmenį. Nuo XIV a. prasidėjo pėstininkų, kaip pagr. Δ rūšies, atgimimas ir atsirado artilerija. Atsiradus šaunamajam ginklui ir artilerijos pabūklams, apginklavus jais Δ, labai padidėjo jų ugnies galia; tai pakeitė kariuomenės struktūrą ir veiksmų taktiką. XV a. atsirado kuopos, vėliau – pulkai, o XVI–XVII a. – batalionai ir brigados. XVII–XVIII a. Δ įgijo darnią nuolatinę struktūrą, kurią sudarė būriai, kuopos (eskadronai), batalionai, pulkai, brigados, divizijos ir armijos korpusai (nuo XIX a. pr.). XVII–XVIII a. pr. Δ atsirado inžinerinės pajėgos, XIX a. pr. – ryšių pajėgos.

I pasaul. karo pr. Δ sudarė pagr. kovojančių šalių GP dalį. Iki to laiko Δ gavo dėtuvinius šautuvus su durtuvais, sunkiuosius ir lengvuosius kulkosvaidžius, greitašaudžius pabūklus, minosvaidžius, šarvuotuosius automobilius, o karo pab. – ir tankus. Pagal pajėgų rūšis ir jų struktūrą didžiausių valstybių Δ buvo panašios. Jas sudarė pėstininkai (pagr. pajėgų rūšis), kavalerija, artilerija, specialiosios pajėgos (inžinerinės ir ryšių). I pasaul. karo metu atsirado šarvuotųjų ir

tankų, chem., automobilių, priešlėktuvinės pajėgos. Buvo sudaryti frontai ir armijų grupės.

II pasaul. kare Δ sudarė pagr. kovojančių valstybių GP dalį. Karo metu kiekviena Δ rūšis išstobulėjo. Šarvuotųjų tankų ir mechanizuotosios pajėgos pasidarė pagr. smūgio jėga ir pagr. spartaus puolimo ir jo plėtojimo priemone. Sparčiai augo prieštankinė, reaktyvinė ir zenitinė artilerija, priešlėktuvinės priemonės, inžinerinės pajėgos ir kt. Kavalerija palaipsniui buvo mažinama. Po karo Δ toliau tobulėjo, keitėsi jų struktūra ir ginkluotė. Δ ypač pasikeitė XX a. 7 d-metyje, kai atsirado brand. ginklas. Tolesnė Δ raida buvo susieta su naujausia karo technika ir karo mokslo atradimais. Jose tam tikru santykiu yra visos šiuolaikinės pajėgų rūšys ir specialiosios pajėgos, kurių suderintas naudojimas užtikrina Δ užduočių vykdymą. Dar ↑ *artilėrija, aviacija, kavalerija, pėstininkai*.

sausumės pajėgų aviacija ↑ *aviacija*.

sausumės pajėgų kovos galimybės ↑ *kovos galimybės*.

sausumės pajėgų sąveikos kariniškas ↑ *sąveikos karininkas*.

sausumės pajėgų taktika ↑ *taktika*.

sausumės tiltas ↑ *tiltas*.

sausumės tvirtovė ↑ *tvirtovė*.

savaeigė artilėrija ↑ *artilėrija 2*.

savaeigė jūrų mina ↑ *jūrų mina 2*.

savaeigis artilėrijos įrenginys, self-propelled assault gun, самоходная артиллерийская установка – *ist.* sumontuotas ant savaeigės važiuoklės artilėrijos pabūklas pėstininkams ir tankams mūšio metu tiesiogiai lydėti, su priešu tankais kovoti, judriesiems kariuomenės vienetams ugnimi paremti. Terminas „ Δ “ buvo vartojamas II pasaul. karo ir pirmaisiais pokario metais. Δ turėjo galingesnius negu tankai pabūklus. SSRS kariuomenėje buvo skiriami lengvieji (ASU-57, SAU-57P, SU-76, SU-76M, SU-76I ir ASU-76), vidutiniai (SU-85, SU-100, SU-100P ir SU-122) ir sunkieji (ISU-122, ISU-122S, SU-152 ir ISU-152) Δ . Vokietijos kariuomenėje buvo Δ „Ferdinand“, „Jagdpantera“, „Jagdtigr“; JAV – M10, M18, M36; D. Britanijos – „Archer“, „Sexton“. Šiuo metu juos išstūmė savaeigiai pabūklai – pagr. šiuolaikinės antžeminės artilėrijos dalis.

savaeigis aviadesantinis artilėrijos įrenginys, self-propelled airborne assault gun, самоходная авиадесантная артиллерийская установка – savaeigis, aviamobilus ir desantuojamas parašiutine sistema oro desanto pajėgų artilėrijos pabūklas. Tokio Δ pavyzdys – JAV 90 mm savaeigė prieštankinė aviadesantinė patranka „Scorpion“ (sviedinio masė 10,8 kg, sviedinio pradinis greitis 930 m/s, didžiausias šaudymo nuotolis 18 100 m, veiksmingasis šaudymo nuotolis į tankus tiesiogiai taikantis 1500 m, įrenginio masė 7500 kg).

savaeigis aviadesantinis artilėrijos įrenginys ↑ *savaeigis artilėrijos įrenginys*.

savaeigis keltas ↑ *keltas*.

savaeigis liepsnósvaidis ↑ *liepsnosvaidis*.

savaeigis minósvaidis ↑ *minosvaidis*.

savaeigis pabūklas ↑ *pabūklas*.

savaeigis zenitinės artilėrijos ir rakėtų kompleksas ↑ *kompleksas*.

savaeigis zenitinis įrenginys, self-propelled antiaircraft gun, самоходная зенитная установка – zenitinės artilėrijos kovos mašina, ginkluota viena arba keliomis automatinėmis patrankomis, turinčiomis bendrą taikymo mechanizmą ir ugnies valdymo prietaisus. Skirtas neaukštai skrendantiems oro taikiniams naikinti; gali šaudyti ir į antžeminius taikinius. Šiuolaikinis Δ – autonominis zenitinės artilėrijos įrenginys, įtaisytas ant vienos bazinės vikšrinės mašinos. Turi nuo vienos iki šešių 20–40 mm patrankų. Kiekvienos patrankos techninė greitašauda iki 650 šūvių/min, turi radiolokacijos stotį, skaičiavimo centrą, sekimo prietaisus, galinčius visokiomis oro sąlygomis aptikti taikinį 20 km nuotoliu, automatiškai nutaikyti ir veiksmingai šaudyti į taikinius, esančius 4 km aukštyje. Labai manevringas, todėl tinka SP vienetams nepertraukiamai dengti. JAV turi šešių 20 mm patrankų Δ „Vulcan“, Prancūzija – dviejų 30 mm patrankų Δ DCA-30, Vokietija – dviejų 35 mm patrankų Δ „Gepard“, Šveicarija – 35 mm patrankos Δ „Oerlikon“, Rusija – keturių 23 mm patrankų Δ ZSU-23-4 „Šilka“ ir kt.

savaime įsiliepsnójantis mišinys, self-igniting mixture, самовоспламеняющаяся смесь – padegamasis mišinys, galintis savaime įsiliepsnoti ore; jis t. p. gali savaime įsiliepsnoti ant drėgnų paviršių, sniego, jeigu juose bus natrio, kalio, magnio arba fosforo priemaišų; sunkiai gesinamas vandeniu. Savo pavidalu primena napalmą. Degimo temperatūra 1100–1300 °C. Naudojamas reaktyviniuose ir kituose artilėrijos sviediniuose.

saváiminė degazācija ↑ *degazacija*.

savalaikė artilėrijos ugnis, in-time [timely] artillery fire, своевременный огонь артиллерии – gebėjimas laiku paleisti ugnį ir atlikti ugnies uždavinį. Artilėrijos ugnies leidimą laiku užtikrina: nuolatinė artilėrijos vienetų kovos geba;

nepetraukiama sąveika su bendrųjų pajėgų vienetais; nuolatinė priešo žvalgyba ir savo pajėgų veiksmų stebėjimas; laiku planuojama artilerijos vienetų ugnis ir manevras, uždavinių jiems skyrimas (tikslinimas); patikimas ir lankstus ugnies valdymas.

savanōris, volunteer, доброволец – asmuo, kuris savo noru, neverčiamas imasi kokios nors veiklos, pvz., karys savanoris. Dar ↑ *karys*.

savanōrių karo tarnyba ↑ *karo tarnyba*.

savarañkiškoji operacija ↑ *operacija 2*.

savarañkiškoji ugnis ↑ *ugnis*.

savavališkas pasišalinimas, absence without leave, самовольное оставление службы – krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarkos pažeidimas, pasireiškiantis kario pasišalinimu iš tarnybos vietos ar dėl nepateisinamų priežasčių neatvykimu į ją. Priklausomai nuo pasišalinimo ar neatvykimo trukmės, pobūdžio ir konkrečių aplinkybių, pažeidėjo statuso, karys gali būti baudžiamas drausmine tvarka pagal Kariuomenės drausmės statutą arba traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. 1994 Baudžiamajame kodekse ši norma vad. *laikinu pasišalinimu iš tarnybos*.

sąveika: 1. cooperation, взаимодействие – tikslais, užduotimis, vieta, laiku ir užduočių vykdymo būdais suderinti pajėgų veiksmai siekiant operacijos (mūšio) tikslų; vienas iš karo meno principų. Δ vykdoma tarp įvairių GP ir pajėgų rūšių padalinių, dalinių ir junginių. Sąveikos tvarką nustato karinio vieneto vadas priimdamas operacijos (mūšio) sprendimą, o nurodymus sąveikai skelbia duodamas kovos užduotis. Δ tikslinama organizuojant ir vykdant kovos veiksmus. Priklausomai nuo kovos veiksmų masto ir pajėgų sudėties skiriama taktinė, operatyvinė ir strateginė Δ. Dar organizuojama ugnies Δ.

operatyvinė Δ, operational cooperation, оперативное взаимодействие – įvairių GP rūšių operatyvinių (operatyvinių-taktinių) junginių veiksmų derinimas siekiant operacijos, kuri rengiama viena operacine kryptimi arba keliomis gretimomis operacinėmis kryptimis, tikslų.

strateginė Δ, strategic cooperation, стратегическое взаимодействие – didelių GP grupuočių, rengiančių operacijas viename ar keliuose karo veiksmų teatruose (strateginėmis kryptimis), veiksmų derinimas siekiant strateginės operacijos, kampanijos ar karo tikslo. Koaliciniuose karuose ši sąveika gali būti organizuojama tarp sąjunginių valstybių GP ir atskirų jų grupuočių karo veiksmų teatruose.

taktinė Δ, tactical cooperation, тактическое взаимодействие – taktinių (operatyvinių-taktinių) junginių, dalinių ir padalinių ugnies, smūgių ir manevro derinimas sausumos, jūros ir oro mūšyje siekiant įvykdyti bendrą kovos užduotį.

ugniės Δ, fire cooperation, огневое взаимодействие – kelių padalinių ar ugnies priemonių tarpusavyje suderintas šaudymas į tuos pačius taikinius ar objektus operacijos metu. Δ pasiekama pasiskirstant taikinius, šaudymo laiką ir tvarką arba sutelkiant jų ugnį į svarbiausius taikinius nustatytu laiku.

2. liaison, связь взаимодействия – ryšiai arba bendravimas tarp savų karinių vienetų abipusiam tikslo supratimui ir veiksmų vieningumui užtikrinti.

sąveikos karininkas, liaison officer, офицер взаимодействия – štabo karininkas, pasiūstas į aukštesnįjį štabą, pavaldžių ir paramos karinių vienetų štabus ryšiai palaikyti, įsakymams (paliepimams), informacijai apie situaciją perduoti, kt. atsakingoms užduotims vykdyti. Ppr. skiriami aviacijos, oro desanto, oro transporto, sausumos pajėgų Δ. Kartais vad. *ryšio karininkas*.

aviacijos Δ, air liaison officer, офицер взаимодействия с авиацией – taktinės aviacijos arba laivyno karininkas, priskirtas sausumos ar laivyno vienetui (dariniui) kaip patarėjas taktiniams oro operacijų reikalams.

oro desanto Δ, airborne forces liaison officer, офицер взаимодействия воздушного десанта – karininkas, kuris atstovauja desanto pajėgoms ir palaiko sąveiką su oro pajėgomis aerodromuose, naudojamuose oro desanto operacijoms.

oro transporto Δ, air transport liaison officer, офицер взаимодействия воздушного транспорта – karininkas, priskirtas prie štabo ar vieneto eiti oro transporto sąveikos karininko pareigas.

sausumės pajėgų Δ, ground liaison officer, офицер связи сухопутных войск – karininkas, specialiai parengtas oro žvalgybai ar (ir) aviacinės paramos veiklai. Ppr. šie karininkai dirba grupėse, kurios pavaldžios SP vadui, ir palaiko ryšį su aviacijos ir laivyno vienetais per kovos operacijas ir pratybas.

sąveikos plānas ↑ *planas 1*.

sąveikos signālas ↑ *signalas 1*.

sąveikūmas, interoperability, взаимодейственность – sistemų, vienetų ar pajėgų galėjimas teikti ar priimti paramą iš kitų sistemų, vienetų ar pajėgų ir naudoti šias paslaugas taip, kad apsikeitus būtų galima veiksmingai veikti kartu.

savìgyna, self-defence, самооборона, самозащита – *tarpt. teis.* vienas iš teisėtų jėgos naudojimo tarptautiniuose santykiuose būdų, įtvirtintas JTO Įstatuose, numatančiuose užpultos valstybės neatimamą teisę į individualiąją ar kolektyvinę Δ.

individualiòji Δ, individual self-defence, индивидуальная самооборона [самозащита] – valstybės atsakomieji ginkluotieji veiksmai siekiant apginti arba atkurti savo politinę nepriklausomybę ir teritorijos neliečiamumą.

kolektīvīnė Δ, collective self-defence, коллективная самооборона [самозащита] – valstybės dalyvavimas atremiant kitos individualiai besiginančios šalies ginkluotą užpuolimą nuo trečiosios valstybės agresyvių veiksmų. Tarptautinėje praktikoje teisė į kolektyvinę savigyną dažnai įteisinama dvišalėmis arba daugiašalėmis sutartimis dėl abipusės pagalbos.

savijudė artilèrija ↑ *artilèrija 2.*

savijudis pabūklas ↑ *pabūklas.*

savitarpio kovinė paramà ↑ *kovinė parama.*

savitasis aktyvumas, specific activity, удельная активность – bandinio radionuklido aktyvumo [Bq] ir pilnutinės jo masės [kg, g] santykis.

savo pajėgų žymėjimas, designation [marking] of friendly forces, обозначение своих войск – priemonės ir veiksmai, užtikrinantys tarpusavio galimybę atpažinti kariuomenės pajėgas vietovėje, jūroje ir ore naudojant iš anksto nustatytus signalus. Savo pajėgos žymimos rengiant ir vykdančios operaciją (mūšį), kad būtų išvengta smūgių (anpuolių) į savas pajėgas (objektus). Signalams duoti naudojami regimosios, garsinės, radiotechninės ir kt. priemonės.

schemà, scheme, layout, pattern, схема – veiksmų rajono (punkto), įvairių objektų išdėstymo ir pan. apibendrintas grafinis vaizdas.

būrio pozicijos Δ, platoon position scheme, схема взводной позиции – grafinis būrio pozicijos vaizdavimas stambaus mastelio žemėlapyje, popieriaus lape ar skaidrėje. Δ nurodomi: orientyrai ir atstumas iki jų; priešo padėtis; būrio ugnies ruožas, sutelktosios ugnies baras ir papildomi šaudymo sektoriai; pagr., atsarginės ir laikinosios kovos mašinų, pagr. ir priskirtų prieštankinių ir kitų ugnies priemonių (išskyrus kulkosvaidžius ir automatinius šautuvus) ugnies pozicijos; kuopos vadui pavaldžių ugnies priemonių pozicijos, išdėstytos būrio pozicijoje, ir jų šaudymo sektoriai; minų ir kliūčių užtvoros; gretimų padalinių pozicijos ir jų ugnies ruožai būrio sparnuose; būrio vado vadavietė.

kúopos Δ, company position scheme, схема ротной позиции – grafinis kuopos pozicijos vaizdavimas stambaus mastelio žemėlapyje, popieriaus lape ar skaidrėje. Joje nurodomi: orientyrai ir atstumas iki jų; priešo padėtis; pozicijos (su šaukiniais); kliūtys (inžinerinės užtvoros); pagr. ginklų sistemų – šarvuotųjų, VPTR, ugnies kompleksų vietos; kontratakų maršrutai; koordinavimo taškai; saugos pozicijos ir saugos patrulių vietos; gynybinės ugnies ir galutinės gynybinės ugnies ribos; nenaikinamoji teritorija; signalinių, kryptinių, nuotolinio valdymo ir kt. minų vietos; gretimų padalinių pozicijos ir jų ugnies ruožai kuopos arba būrių sparnuose; kuopos vado ir būrių vadų vadavietės.

nemátomųjų plótu Δ, visibility chart, схема полей невидимости – schema, kurioje vaizduojami nematomi iš vadavietės (sekyklos) plotai.

orientūrų Δ, reference point sketch, схема ориентиров – grafinis dokumentas, kuriame atitinkamu masteliu pavaizduotas orientūrų išdėstymas vietovėje. Orientyrai schemeje žymimi supaprastintais topografiniais sutartiniais ženklais. Šalia jų nurodomas orientyro numeris, pavadinimas ir atstumas nuo stebėtojo iki orientyro metrais. Orientyrai schemeje numeruojami pagal taisyklę: iš dešinės į kairę nuo savęs tolyn. Δ braižoma visų karinių vienetų vadavietėse, stebėjimo punktuose, sekyklose ir pan.; naudojama padaliniams valdyti, taikiniams nurodyti ir pan.

pozicijos Δ, position scheme, схема позиции – tam tikru masteliu taktiniais sutartiniais ženklais pavaizduota žemėlapyje, popieriaus lape ar skaidrėje pozicija. Ppr. sudaroma būrio ir kuopos Δ.

principinė veiksmų Δ, contingency planning, принципиальная схема действий – galimi veiksmų būdai kiekviena svarbia kryptimi, kur planuojamas GP įtraukimas į operaciją (mūšį). Rengiama taikos metu, kad palengvintų ir pagreitintų operatyvinį planavimą krizės atveju.

ryšių Δ, communications layout, схема связи – grafinis kovinis dokumentas, sudaromas organizuojant pajėgų vadovavimą. Jame pateikiami duomenys, būtini pajėgoms vadovauti ir ryšių sistemai valdyti. Δ sutartiniais ženklais ir santrumpomis vaizduojamas vienos ir kelių rūšių ryšių organizavimas; braižoma žemėlapyje arba atskirame lape.

stebėjimo Δ, observation chart, схема наблюдения – grafinis dokumentas, kuriame žymimi stebėjimo sektorius, vietovės reljefas, orientyrai, atstumai iki jų ir svarbiausi vietovės objektai. Priešo veiksmų, objektų ir vietovės stebėjimo rezultatai žymimi stebėjimo žurnale.

taikinių Δ, target scheme [layout, pattern], схема целей – grafinis dokumentas, naudojamas kartu su žemėlapiu. Jame pažymimi aptikti taikiniai, nurodomas jų numeris, koordinatės, matmenys ir kt. charakteristikos. Dar ↑ *taikinių skaidrė.*

ugniės Δ, layout [pattern] of fire, схема огня – grafinis kovos dokumentas, ppr. rengiamas kuopoje ir batalione. Žemėlapyje arba popieriaus lape sutartiniais ženklais nurodomi artilerijos, tankų, šaulių ginklų ir kt. ugnies priemonių ugnies uždaviniai. Legendoje gali būti nurodytos taikinių koordinatės, jų numeriai ir pavadinimai. Jeigu Δ braižoma popieriaus lape, tai jame braižomas koordinacinių tinklas.

vietovės Δ, area sketch, схема местности – apytikris, sumažintas ir supaprastintas grafinis vietovės vaizdas plokštumoje (pvz., popieriaus lape). Vietovės objektai Δ vaizduojami supaprastintais topografiniais sutartiniais ženklais. Karyboje Δ naudojama tuo atveju, kai nėra stambesnio mastelio (1:50 000 ir 1:10 000) topografinių žemėlapių arba sprendžiant specialias užduotis. Δ gali būti sudaromos pagal topografinio vietovės žvalgymo rezultatus arba pagal topografinius žemėlapius.

žemėlapių lapų išdėstymo Δ, location diagram, схема раскладки листов карты – schema žemėlapių užrėmyje, rodanti šio lapo padėtį gretimų teritorijų žemėlapių ar kitų žemėlapių serijos lapų atžvilgiu. Dar ↑ *žemėlapių nomenklatūra*.

seisminės sprogimo bangos ↑ *bangos*.

seisminis ryšys ↑ *ryšys*.

sėkcija, section, секция – 1. kai kurių valstybių GP padalinys, kurį sudaro keli vienetai (stotys). Δ gali būti būrio arba kuopos sudėtyje. Pvz., JAV ugnies paramos kuopoje be 3 būrių (žvalgybos, minosvaidžių, prieštankinio) yra 3 sekcijos (valdymo, radiolokacijos stočių, zenitinių valdomųjų raketų).

2. štabo, įstaigos, organizacijos skyrius.

sekyklà, observation post, наблюдательный пункт – *art.* vieta, iš kurios sekamas priešas, savi padaliniai ir artilerijos ugnis. Gali būti pagr. (t. p. judrioji), atsarginė ir pagalbinė (priešakinė, šoninė) Δ.

atsarginė Δ, alternate observation post, запасный наблюдательный пункт – sekykla, naudojama tuomet, kai dėl priešų veiksmų tenka palikti pagr. vadavietę arba sekyklą.

judrioji Δ, *mobilioji* Δ, mobile observation post, подвижный наблюдательный пункт – sekykla, įrengta specialiose mašinos, sraigtasparniuose, lėktuvuose.

pagalbinė Δ, auxiliary observation post, вспомогательный наблюдательный пункт – sekykla, kurioje atliekami tie artilerinės žvalgybos uždaviniai, kurių neįmanoma atlikti iš pagr. sekyklos. Δ gali būti priešakinė ir šoninė.

pagrindinė Δ, primary observation post, основной наблюдательный пункт – sekykla, kurioje atliekami pagr. artilerijos vieneto artilerinės žvalgybos uždaviniai. Δ prr. įrengiama remiamo vieneto vadavietės rajone, t. p. gali būti judrioji.

priešakinė Δ, forward observation post, передовой наблюдательный пункт – sekykla priešui ir vietai prieš priešakines pėstininkų pozicijas žvalgyti, ryšiai su jais palaikyti, ugniai, šaudant į taikinius, kurių nematyti iš pagr. vadavietės (sekyklos), valdyti.

šoninė Δ, flank observation post, боковой наблюдательный пункт – sekykla vietai ir priešui žvalgyti, ugniai valdyti, kai neįmanoma tai padaryti iš pagr. vadavietės ir priešakinės sekyklos, įsišaudyti į taikinius naudojant sekyklų bazę.

sekyklų bazė ↑ *bazė 2*.

sekyklų tinkle ↑ *tinklas 1*.

sekimas: 1. observation, слежение, наблюдение – ilgalaikis užsienio valstybių GP objektų stebėjimas siekiant gauti informaciją apie jų veiklą svarbiuose operatyviniuose atžvilgiuose jūrų ir vandenynų rajonuose, aerokosminėje erdvėje, neleisti priešui netikėtai užpulti. KJP sekama slaptai ir atvirai, nenutrūkstamai ir su pertraukomis, manevrinėmis arba stacionariosiomis priemonėmis, pavieniais laivais, orlaiviais arba jų grupėmis. OEG pajėgose oro erdvė sekama visų GP rūšių OEG pajėgų priemonėmis aptikimo priemonių techninių galimybių ribose.

2. observation, tracking, проводка – nenutrūkstamas taikinio stebėjimas; judriojo taikinio maršruto žymėjimas pagal žvalgybos duomenis žemėlapiuose (planšetuose, indikatoriuose), pvz., oro taikinio Δ. Dar ↑ *laikas 2, nuotolis 1*.

sekimo laikas ↑ *laikas 2*.

sekimo nuotolis (Ns) ↑ *nuotolis 1*.

sėkinamasis minų laukas ↑ *minų laukas*.

sėkinamasis minų tralavimas ↑ *minų tralavimas 1*.

sėkinamoji gynyba ↑ *gynyba*.

sėkmė, success, успех – veiksmų, kurių metu laiku ir visiškai įvykdomos karinių vienetų (grupuočių) kovos užduotys, rezultatas. Dar ↑ *sėkmės įtvirtinimas, sėkmės plėtojimas*.

operatyvinė Δ, operational success, оперативный успех – pajėgų veiksmų rezultatas, turintis operatyvinę reikšmę ir darantis esminį poveikį operacijos eigai. Δ rodikliai gali būti: priešų SP (aviacijos, laivyno) operatyvinės grupuotės triuškinimas; puolančių pajėgų veiksmams operatyvinėje gilumoje; sėkmingas kontrsmūgis; didelės vandens kliūties įveikimas; sėkmingas oro ar jūrų desanto operacija ir kt.

pirminė Δ, initial success, первоначальный успех – sėkmė, pasiekta pirmajame operacijos etape.

stratėginė Δ, strategic success, стратегический успех – GP strateginių grupuočių veiksmų rezultatas, dėl kurio pasiektas strateginis tikslas arba esminiai pakitimai karo veiksmų teatre (strateginė kryptimi), leidžiantys laiku įvykdyti strateginę užduotį. Δ apibūdina: didelės priešo grupuotės triuškinimas, pramoninių ir administracinių politinių centrų griovimas, valstybinio ir karinio valdymo sistemos pažeidimas, sėkmingas priešo smūgių sausumoje, jūroje ir ore atėmimas, svarbiausių ruožų (rajonų) išlaikymas ir kt.

taktinė Δ, tactical success, тактический успех – taktinio masto veiksmų, kurių metu laiku ir visiškai įvykdytos taktinių (operatyvinių-taktinių) junginių, dalinių ir padalinių kovos užduotys, rezultatas.

sėkmės įtvirtinimas, consolidation of success, закрепление успеха – priemonės, kuriomis siekiama atremti priešo mėginimą susigrąžinti prarastas pozicijas ar objektus.

sėkmės plėtojimas, exploitation of success, развитие успеха – vadų, štabų ir pajėgų veiksmai didelei puolimo spartai palaikyti ir operacijos (mūšio) tikslams pasiekti nustatytu laiku. Sėkmė plėtojama smogiant pajėgų ir ugnies smūgius, didinant pastangas, įtraukiant į mūšį 2-ąjį ešeloną ar rezervą, pergrupuojant pajėgas.

sektāntas, sextant, секстант – kampamatis prietaisas stebėtojo buvimo vietai (laive, orlaivyje ar sausumoje) nustatyti. Δ būna optinis ir radiosektantas. Optinis Δ matuoja dangaus šviesulių aukštį ir horizontaliuosius kampus tarp kranto orientyrų arba vertikaluosius vietovės objektų kampus; radiosektantas – Saulės, Mėnulio, navigacinių erdvėlaivių aukštį ir azimutus kryptingai registruodamas jų elektromagnetinę (radijo diapazono) spinduliuotę. Radiosektantai gali būti naudojami debesuotais orais ir rūke.

sėktorius, sector, сектор – 1. nustatytų ribų ruožas, kuriame veikia vienetas ir už kurį vienetas yra atsakingas; sudedamoji rajono (regiono) dalis.

įtvirtintojo rajono Δ, sector of the fortified area, сектор укрепленного района – *psn.* įtvirtinto rajono dalis, ribojama iš fronto priešakinėmis gynybos pozicijomis, iš sparnų – skiriamosiomis linijomis nuo įtvirtinto rajono galinės ribos iki priešakinio gynybos krašto (5–7 km pagal frontą ir 2–3 km į gilumą).

jūrų gynybos Δ, maritime defence sector, сектор морской обороны – sudedamoji pakrančių rajono dalis.

oro erdvės gynybos Δ, air defence sector, сектор ПВО – sudedamoji OEG rajono (regiono) dalis.

2. sektoriaus pavidalo plotas, ribojamas dviem kraštinėmis kryptimis.

stebėjimo Δ, observation sector, сектор наблюдения – vietovės ar oro erdvės dalis, kurioje stebėtojas (stebėjimo postas, radiolokacijos stotis ir kt.) stebi priešą, draugiškąsias pajėgas, vietovę ir objektus, aptinka ir atpažįsta taikinius. Δ ppr. ribojamas azimutais (orientavimo kryptimis).

šaudymo Δ, fire sector, сектор обстрела [стрельбы], сектор огня – vietovės ruožas, kuriame ugnies priemonė (pabūklas, tankas, kulkosvaidis ir kt.) turi naikinti priešo taikinius tiesioginiu taikymu. Orientyrais nurodomos sektoriaus šoninės ribos. Dar skiriamas papildomasis Δ.

papildomasis Δ, secondary fire sector, дополнительный сектор стрельбы – gynyboje būriui, skyriui, šaunamiesiems ginklams ir kovos mašinoms skiriamas vietovės sektorius sparnų sandūroms ir gretimiems padaliniais savo ginklų ugnimi pridengti, gretimų šaunamųjų ginklų (kovos mašinų) sektorių sparnams padengti.

sekundmatis, second-setting watch, range clock, секундомер – įtaisas nedideliems laiko tarpams ypač tiksliai (iki dešimtųjų ir šimtųjų sekundės dalių) matuoti. Gali būti mechaninis ir elektroninis. Naudojamas artilerijai šaudant naktį, nustatant nuotolius iki šaudančių objektų, paprastų ir brand. sprogimų, valdant artilerijos ugnį, treniruojantis, nustatant ir vykdant normatyvus ir pan.

semafōro abėcėlė, semaphore code, семафорная азбука – sutartiniai raidžių ir tarnybiniai ženklai, vaizduojami įvairiomis rankų su semaforinėmis vėliavėlėmis padėtimis. Tarptautinę Δ sudaro 26 raidės ir 2 tarnybiniai ženklai. Vartojama laivų tarpusavio ryšiui plaukiant ir inkarvietėse, t. p. ryšiui su kranto postais. Ryšio, naudojant optinius prietaisus, nuotolis 2,5 mylios (4,6 km).

senėjimas, ageing, старение – karo technikos kovinio veiksmingumo mažėjimas (absoliutusias arba santykinis) ją eksploatuojant.

fizinis Δ, physical ageing, физическое старение – pradinių TTCh blogėjimas dėl karo technikos pavyzdžių detalių eksploatacinio išdėlimo, jų tvirtumo mažėjimo (dėl metalų korozijos), medžiagų konstrukcinių ir elektrotechninių savybių blogėjimas veikiant įvairiems išoriniams veiksniams (aukštai ir žemai temperatūrai, slėgiui, drėgmei, smūgiams ir kt.).

morālinis Δ, moral ageing, моральное старение – santykinis karo technikos pavyzdžių TTCh senėjimas, jų kovinio veiksmingumo neatitikimas reikalavimų, kurie teikiami naujiems karo technikos pavyzdžiams.

separātinė taikà ↑ *taika 1.*

separātinės derýbos, separate negotiations, сепаратные переговоры – valstybės, priklausančios kariaujančiai koalicijai, savarankiškos derybos su priešu. Dažn. turi tikslą sudaryti separatinę sutartį. Dar ↑ *taika 1.*

separatizmas

separatizmas, separatism, сепаратизм – nacionalinių mažumų politinis judėjimas siekiant atsiskirti nuo valstybės, atsiriboti ir sukurti savo valstybingumą.

septintasis branduolinio įvykio lygmuo ↑ *branduolinio įvykio lygmuo*.

2. GP jaunesniųjų vadų laipsnis; daugelio valstybių GP puskarininkių laipsnis.

sėrveris, *tarnybinė stotis*, server, service processor, сервер, служебное устройство – *komp.* asmeninis kompiuteris, dirbantis kompiuterių tinkle, kurio išteklaiais (duomenimis, programine ir technine įranga) dalijasi visi į tinklą įjungti vartotojų asmeniniai kompiuteriai ar terminalai. Yra įvairios paskirties Δ: tinklo, duomenų bazių, elektroninio pašto, vaizdų, terminalų ir kt.

servopavarà ↑ *vykdomoji pavara*.

seržantas, sergeant, сержант – 1. GP karių, užimančių tarpinę tarnybinę padėtį tarp kareivių ir puskarininkių (kai kurių valstybių GP – karininkų), kategorija. Seržantų laipsniai: jaunesnysis seržantas, seržantas, vyresnysis seržantas, ↑ *viršila*. Dar ↑ *laivūnas*.

sezoninė techninė priežiūra ↑ *techninė priežiūra 5*.

sferoidas ↑ *elipsoidas, sukimosi elipsoidas*.

siaurasis taikinys ↑ *taikiny 1*.

sieksnis, bracket, вилка – *art.* taikiklio (pabūklinio kampo) nuostatos keitimo dydis siekiant gauti priešingo ženklo sprogimą. Dar ↑ *artimoji sieksnio riba, tolimoji sieksnio riba, iššaudymas*.

kampinis Δ, deflection bracket, угломерная вилка – pabūklinio kampo nuostatos keitimo dydis siekiant gauti priešingo ženklo sprogimą, kai šaudoma dideliu poslinkio kampu (≥ 5-00).

paskutinis Δ, last bracket, последняя вилка – taikiklio nuostatos keitimo dydis, atitinkantis kaunamojo šaudymo reikalavimus: 100 m, kai taikinio gylis mažesnis nei 100 m; 200 m – 100 m ir didesnis.

pirmasis Δ, first bracket, первая вилка – pirmasis taikiklio nuostatos keitimo dydis, priklausantis nuo galutinių šaudymo nuostatų tikslumo (ppr. atitinkantis 200 m, gali būti didesnis ir mažesnis).

sienos nepripažinimas, boundary disclaimer, непризнание государственной границы – parodymas žemėlapyje ar brėžinyje, kad valstybių ar administracinės sienos statusas ir (ar) apybrėža nebūtinai pripažinta žemėlapi spausdinančios valstybės valdžios.

sienos nustatymas ↑ *delimitacija*.

sienos žymėjimas vietovėje ↑ *demarkacija*.

sienų ardymo mašinà ↑ *mašina 2*.

signàlas, signal, сигнал – 1. operatyvus pranešimas; tekstas, kurį sudaro viena ar kelios raidės, žodžiai, signalinės vėliavėlės, regimieji ženklai ar specialūs garsai, turintys iš anksto sutartas reikšmes; perduodamas ar siunčiamas regimosiomis, garsinėmis ar elektrinėmis priemonėmis. Δ gali būti kartojamas įvairiomis priemonėmis. Pagal paskirtį Δ gali būti: atpažinimo, įspėjamas, sąveikos, taikinių nurodymo, valdomasis, valdomasis sunaikinimo, pabaigos, skiriamasis, tikslaus laiko radijo ir kt.; pagal perdavimo priemones – dūminis, garsinis, radijo, regimasis ir kt. Dar ↑ *atpažinimo sistema, komanda 1, signalinės priemonės*.

atpažinimo Δ, recognition signal, сигнал опознания – signalas, naudojamas nustatant pajėgų, laivų, orlaivų valsybinių priklausomumą. Ppr. nustatomas vienai parai.

dūminis Δ, smoke signal, дымовой сигнал – pirotechninė signalinė priemonė; tai gali būti signalinė raketa, dūminė granata arba dūmadėžė, užtaisyta spalvotais dūmais.

garsinis Δ, sound signal, звуковой сигнал – įspėjamas arba valdymo signalas, skelbiamas garsinėmis priemonėmis: sirenomis, automobilių, lokomotyvų, laivų signalais, smūgiais į įvairius metalinius daiktus, švilpukais, varpais, kaukiančiomis signalinėmis raketomis, t. p. balsu.

įspėjamas Δ, warning signal, сигнал оповещения – 1. signalas, įspėjantis apie realų ar gresiantį pavojų, pvz., aviacijos antpuolį; 2. krašto apsaugos signalas. Krašto apsaugos sistemoje nustatyti vienodi ir nuolat veikiantys Δ: apie NP naudojimo pavojų, artėjančius pavojingus hidrometeorologinius reiškinius, atominės energetikos ir pavojingų chem. objektų sugriovimą – „Dėmesio“; apie NP naudojimo pavojų, prasidėjusį artilerijos antpuolį ir aviacijos antskrydį – „Oro pavojus“; apie radioakt. taršą – „Radiacinis pavojus“; apie chem. ir biol. taršą – „Cheminis pavojus“; apie brand. smūgius – „Atomus“; 3. civilinės saugos signalas. CS nustatyti tokie Δ: įspėjamas garso signalas „Dėmesio – visiems“; Δ – „Radiacinis pavojus“, „Cheminis pavojus“, „Uragano pavojus“, „Potvynio pavojus“, „Katastrofinis užtvindymas“, „Oro pavojus“, „Oro pavojaus atšaukimas“. Dar ↑ *įspėjimas, pavojus*.

išankstinis įspėjamas Δ, warning call signal, предварительный сигнал оповещения – įspėjamas signalas, skelbiamas, kai nevisiškai aiški kovos situacija ir reikia pasirėngti bet kokiems veiksams ir apsaugai nuo bet kokių

NP. Toks signalas krašto apsaugos sistemoje yra signalas „Dėmesio“; jis skelbiamas tais atvejais, kai ne visai aiškus pavojaus pobūdis ir mastas. Gavę šį signalą, kariai slepiasi fortifikaciniuose įrenginiuose, kovos technikoje, vietovės nelygumuose. IAP parengiamos naudoti. Vadai informuoja karius apie pavojaus pobūdį ir tolesnius veiksmus.

jūru Δ, sea signal, морской сигнал – regimieji (perduodami vėliavėlėmis ir mechaniniais semaforais, figūromis, audeklais, rankomis, heliografais, pirotechninėmis priemonėmis, deglais), garsiniai (siunčiami garsiakalbiu, miglos ragu, švilpuku, sirena, tifonu, varpu, patranka, garsinėmis raketomis, granatomis, povandeninėmis signalinėmis priemonėmis) ar radijo sutartiniai ženklai, kuriais palaikomas ryšys tarp laivų, tarp laivo ir kranto, tarp laivo ir orlaivio ir tarp įgulos narių laive ir užtikrinamas laivybos saugumas. Dar ↑ *nelaimės signalai jūroje*.

pabaigōs Δ, recall sign, отбой – signalas (komanda) kuriems nors karių veiksmams (pratyboms, manevrams, šaudymui ir pan.) baigti arba nutraukti.

rādijo Δ, radio signal, радиосигнал – radijo bangomis pernešama informacija. Radijo signalai pagal jų kitimą laike gali būti klasifikuojami: nepertraukiamas signalas, nepertraukiamo signalo atkarpa, ilgalaikė impulsų seka, impulsų grupės (sekos), monoimpulsinis signalas. Dar yra tikslaus laiko Δ.

regimasis Δ, visible signal, визуальный сигнал – signalas, pirmiausia perduodamas regimosiomis signalinėmis priemonėmis.

sąveikos Δ, cooperation signal, сигнал взаимодействия – signalas, kurio paskirtis – keistis informacija pajėgoms, vykdančios bendrą kovos užduotį. Δ nustato organizuojantis sąveiką vadas. Δ duodami garso ir šviesos signalinėmis priemonėmis, radijo ir laidinėmis ryšių priemonėmis ir kt.

Δ „atōmas“, warned exposed, сигнал „атом“ – įspėjamasis signalas, skelbiamas įvykus brand. sproгимui. Gavę šį signalą arba pastebėję brand. sproгимo blyksnį, kariai nedelsdami slepiasi artimiausiose priedangose, vietovės nelygumuose, o jeigu jų nėra – atsigula ant žemės kojomis į sproгимo pusę ir uždengia atviras kūno dalis. Praėjus smūgio bangai, užsideda kvėpavimo organų apsaugos priemonės ir apsirengia apsauginę aprangą. Dar ↑ *įspėti ir neapsaugoti*.

skiriamasis Δ, distinctive signal, отличительный сигнал – kiekvienas signalas ar pranešimas, skirtas tik medicinos daliniams ar sanitariniam transportui atpažinti. Ppr. naudojamas papildomai prie atitinkamų skiriamųjų ženklų. Δ gali būti šviesos, radijo, povandeniniai akustikos signalai ir kiti tarptautiniai pripažinti arba kariaujančių šalių sutarti signalai. Δ naudojimą kontroliuoja už tai atsakingos kompetentingos karinės arba civilinės institucijos, kad nebūtų tuo piktnaudžiaujama.

taikinių nurodymo Δ, target indication signal, сигнал целеуказания – signalas, naudojamas mūšio lauke pėstininkų, artilerijos, tankų, aviacijos sąveikai užtikrinti. Δ duodami trasuojamosiomis kulkomis ir sviediniais, dūminiais sviediniais ir minomis, signalinėmis raketomis, signalinėmis aviacinėmis bombomis.

tikslaus laiko rādijo Δ, exact time radio signal, радиосигнал точного времени – laiko tarnybų ir astronomijos observatorijų tam tikrais paros momentais per radiją ir televiziją perduodamas sutartinis tikslaus laiko signalas. Radiofoninis laiko signalas (vieno signalo trukmė 0,1 s) perduodamas laikrodžiams tikrinti. Jis susideda iš 6 trumpų garsų (tarpas tarp jų 1 s), paskutinio garso pradžia sutampa su sveiku valandų skaičiumi.

valdomasis Δ, command signal, сигнал управления – signalas komandoms, įsakymams, nurodymams, pranešimams greitai ir slaptai perduoti. Δ nustato statutai ir vadai.

valdomasis sunaikinimo Δ, command destruct signal, управляемый сигнал самоликвидации – signalas raketos sproginimo mechanizmui paleisti; jį duoda esančios raketoje arba išoriniuose valdymo punktuose valdymo priemonės, kai raketa nukrypsta nuo nustatytos trajektorijos arba kitais avariniais atvejais.

2. sutartinis ženklas, fizik. informacijos išraiška. Δ susideda iš informacijos nešlio (materialaus kūno, fizik. terpės) ir turinio (perduodamos informacijos). Pagal informacijos nešlio prigimtį signalas būna mechaninis (perforacijos juosta, kortelė), šviesos (signalinės raketos, indikacinės lempos šviesa), magnetinis (magnetinė juosta), elektrinis (srovės arba įtampos impulsas), garso (skambučio, švilpuko garsas), elektromagnetinis ir kt. Dar ↑ *ryšys, signalų lentelė, suvestinė*.

signālas „atōmas“ ↑ *signalas 1*.

signālinė bōmba ↑ *bomba 1*.

signālinė raketà ↑ *raketa*.

signālinės priemonės, signalling means [equipment], сигнальные средства – regimosios ir garsinės priemonės trumpoms komandoms, pranešimams ir kt. perduoti. Regimosios Δ gali būti: daiktinės signalizavimo priemonės (vėliavėlė, skydelis, figūra ir kt.), šviesos (žibintuvėlis, prožektorius, signalinis žiburys) ir pirotechninės (signalinis ir šviečiamasis signalinis šovinys, signalinė ↑ *raketa*). Garsinės Δ – sirenos, megafonai, švilpukai, metaliniai daiktai, strypai ir kt. Signalams perduoti t. p. naudojamas laidinis ir radijo ryšys. Dar ↑ *pistoletas*.

signālininkas, signaller, signalman, сигнальщик – jūreivis, atliekantis stebėjimo ir signalų perdavimo pareigas laive ar kranto poste.

signālinis pistolėtas ↑ *pistoletas*.

signālinis ryšys ↑ *ryšys*.

signālų lentėlė, signals chart, таблица сигналов – 1. lentelė atviriems tekstams į sutartinius keisti; dokumentas, kuriame planuojami veiksmai ar priemonės įvardyti sąlyginiais signalais. Yra vienas iš uždarojo pajėgų valdymo būdų, užtikrinančių operacijos (mūšio) vykdymo saugumą; sudaromas karinio vieneto štabe. Susideda iš žodžių ir raidžių junginių bei kodo (ppr. skaičiaus), skirto kiekvienam žodžiui arba žodžių junginiui.

2. regimųjų signalų, perduodamų ranka, vėliavėlėmis, žibintais, rikiuotei ir mašinoms valdyti sąrašas.

signālų suvestinė ↑ *suvestinė*.

silikagėlis, silica gel, силикагель – balti ar geltoni pusiau permatomi arba panašūs į kreidą grūdėliai; blogai tirpsta ir nebrinksta vandenyje ir organiniuose tirpikliuose; gerai sugeria drėgmę ir įvairius skysčius. Δ naudojamas kaip NM garų gėriklis aprangos degazavimo priemonėse ir kt.

simplėksinis ryšys ↑ *ryšys*.

sinchronizatorius, synchronizer, синхронизатор – įrenginys (pavarų dėžėje) jungiamųjų detalių kampiniams greičiams suvienodinti; perjungiant pavaras užtikrina, kad krumplyuotos movos sklandžiai susijungtų, mažiau diltų. Dažn. naudojamas inercinis kūginis Δ, kuris užblokuoja perjungimo movą tol, kol jungiamųjų detalių kampiniai greičiai susivienodina.

siñtezė, synthesis, синтез – 1. žv. žvalgybos duomenų apdorojimo etapas, kuriame išanalizuota informacija pateikiama bendrajam galimų veiksmų įvertinimui.

2. mokymo metodas, kuriame elementai sujungiami į sistemą. Taikant šį metodą, mokomoji medžiaga parenkama ir mokoma taip, kad pirmiau tenka pažinti dalis, o po to visą veiksma ar kurį kitą mokomąjį uždavinį, pvz., per taktikos pratybas pirmiausia išmokstami atskiri elementai (judėjimas mūšio lauke, stebėjimas, maskavimasis, fortifikacijos elementai ir t. t.), o po to jie visi jungiami bendruose kario ar padalinio veiksmuose (gynyboje, puolime, pasaloje, žvalgyboje ir pan.).

sistemà, system, система – 1. reiškinų sąsaja, išskirianti juos iš aplinkos kaip vientisą, santykiškai savarankišką vieneta, pvz., navigacijos, kosminė Δ ir kt.

kòsminė Δ, space system, космическая система – kosminių kompleksų ir antžeminių priemonių visuma tam tikriems kariniams ir civiliniams uždaviniams kosminėje erdvėje ir iš jos spręsti. Skiriama informacinė techninė ir transportinė techninė Δ. Informacinė techninė Δ vykdo įvairių kosminių ir antžeminių objektų žvalgybą; aptinka balistinių raketų leidimą ir brand. sprogimus; aprūpina ryšius ir televiziją; sprendžia navigacijos, geodezijos ir kartografijos uždavinius; prognozuoja orus ir hidrometeorologinę situaciją; tiria Žemės gamtinius išteklius; atlieka ekologinę kontrolę ir kt. Transportinė techninė Δ transportuoja orbitines priemones ir palaiko jų veiksnumą; skraidina aeronautus ir krovinius. Kuriamos kovinės kosminės sistemos.

navigācijos Δ, navigation system, навигационная система – antžeminių radijo stočių (navigacinių Žemės palydovų) ir povandeninių hidroakustinių stočių, kurių spinduliuojamus signalus priima judančių objektų (laivų, lėktuvų ir kt.) navigacinės priemonės, tinklas. Naudojant šią sistemą, nustatomos judančių objektų koordinatės. Sukurtos Δ, kurių visos navigacinės priemonės yra orlaivyje (laive). Tokioms sistemoms nereikia išorinių orientyrų ir ateinančių iš išorės signalų. Tokios sistemos yra: astronominės navigacinės, autonominės radionavigacinės, kosminės navigacijos ir inertinės.

kòsminė Δ, space navigation system, космическая навигационная система – palydovinė sistema, kurią naudojant judrieji objektai (antvandeniniai ir povandeniniai laivai, judrieji raketų kompleksai) gali nustatyti savo koordinates, judėjimo greitį ir kryptį. Δ sudaro: vienaarūšių dirbtinių Žemės palydovų su specialiaja navigacine aparatūra grupuotė, antžeminis valdymo kompleksas ir vartotojo navigacinio komplekso aparatūra. Δ uždaviniai: labai tikslus nusitaikančiojo ginklo koordinatinis aprūpinimas realiame laiko mastelyje; orlaivių automatinis valdymas, jų kilimas ir tūpimas; karinė jūrų navigacija; didelių karinių darinių ir pavienių padalinių judėjimo valdymas; visų rūšių žvalgyba; kovos rikiuotės elementų topogeodezinis susiejimas ir kt. JAV ir kt. NATO šalyse naudojama ↑ *globalinė padėties nustatymo sistema* (GPS). Rusijos globalinė palydovinė navigacijos sistema (rus. *Глобальная навигационная спутниковая система, 1993, ГЛОНАСС*) leidžia neribotam karinių ir civilinių vartotojų skaičiui bet kuriame Žemės ir oro erdvės taške ir bet kuriomis meteorologinėmis sąlygomis nustatyti savo koordinates ir judėjimo greitį su paklaida atitinkamai 50–70 m ir 0,15 m/s.

Δ „žmogus-mašina“, system “man-machine”, система „человек-машина“ – sistema, kurią sudaro dvi sąveikaujančios dalys: žmogus operatorius (operatorių grupė) ir mašina (techninių priemonių visuma), kurios atlieka susietą su vadovavimu, informacijos apdorojimu ir pan. kovinę (darbo) veiklą. Žmogaus gabumų ir mašinos galimybių derinimas išplečia valdymo galimybes ir gerina jo kokybę. Dar ↑ *ergonomika*.

2. darinys, sudarytas pagal tikslą, paskirtį, veikimą, nagrinėjimo požiūrį ir pan., pvz., gynybos, informacijos, ugnies Δ ir pan.

gynybos Δ, defensive net, система обороны – sistema, kurią sudaro pagr. gynybos elementai: pajėgų kovos rikiuotė (operatyvinis pajėgų išdėstymas), gynybos rajonų ir pozicijų sistema; parengtų ugnies smūgių ir ugnies sistema; oro erdvės, prieštankinės ir priešdesantinės gynybos, inžinerinių užtvarų ir kliūčių sistemos.

informacijos Δ, information system, информация система – infrastruktūra, personalas ir techninė įranga, kuri renka, apdoroja, laiko, paskirsto, pateikia, siunčia informaciją ir atlieka su ja kitus veiksmus.

ugniės Δ, fire system, система огня – visų rūšių įprastinių ugnies priemonių išdėstymas ir naudojimas pagal gynybinio mūšio sprendimą priešui tolimosiose gynybos priegose, prieš priešakinį gynybos kraštą, sparuose ir įsiveržus į gynybos rajoną naikinti; gynybos elementas. Δ sudaro: artilerijos masinės, sutelktosios ir užtveriamosios ugnies rajonai, ruožai ir barai; prieštankinių priemonių ir visų rūšių ginklų daugiasluoksnės ištisinės ugnies zonos; parengtas ugnies manevras siekiant greitai sutelkti ugnį bet kuria pavojinga kryptimi (bet kuriame ruože); stebėjimo ir išpėjimo apie priešo veiksmus sistema. Δ organizuojama atsižvelgiant į karinio vieneto ir remiančių ugnies priemonių ugnies galimybes, jų glaudžią sąveiką derinant prie vietovės ypatumų ir inžinerinių užtvarų sistemos. Dar skiriama zenitinių priemonių Δ.

zenitinių priemonių Δ, antiaircraft means fire system, система огня зенитных средств – planuotas ir organizuotas pagal kryptį, aukštį ir ruožus zenitinių raketų, zenitinės artilerijos, zenitinių kulkosvaidžių padalinių ir dalinių ugnies derinys naikinant priešo oro taikinius pajėgų, objektų ir rajonų gynyboje. Sudaroma pagal kovos užduotį, OEG užmačias, turimas pajėgas ir priemones, vietovės profilį.

3. organizaciniu atžvilgiu susietų struktūrinių vienetų visuma, pvz., krašto apsaugos, nacionalinio saugumo Δ.

krašto apsaugos Δ, national defence system, система национальной обороны – pagr. LR nacionalinio saugumo sistemos dalis; Δ paskirtis – saugoti ir ginti valstybės suverenitetą, jos teritorijos neliečiamybę ir vientisumą, teritorinę jūrą ir išimtinę ekonominę zoną Baltijos jūroje, vykdyti Lietuvos tarptautinius gynybos ir karinio bendradarbiavimo įsipareigojimus, kitas su krašto apsauga susijusias funkcijas. Δ sudaro Krašto apsaugos ministerija (KAM); kariuomenė, o karo metu – ir kt. GP (pasienio policija, kt. specializuotieji policijos daliniai, koviniai piliečių ir jų organizacijų ginkluoto pasipriešinimo – partizanų – vienetai, pavaldūs GP vadui); ↑ *Lietuvos karo akademija*, ↑ *puskarininkių mokykla* ir kitokios karo mokyklos; kt. valstybės institucijos ir įmonės, pavaldžios KAM; krašto apsaugos reikmėms paskirti infrastruktūros objektai. Dar ↑ *kariuomenė*.

nacionalinio saugumo Δ, national security system, система национальной безопасности – valstybės ir piliečių veiklos patvirtintų pagr. nuostatų, principų ir būdų, jungimosi į Europos ir transatlantines sąjungas priemonių ir kitų teisės aktų, valstybės šiam tikslui įsteigtų institucijų, jų veiklos principų ir tarpusavio sąveikos būdų, užtikrinančių valstybės ir piliečių nacionalinį saugumą, visuma. Lietuvos Δ remiasi valstybės institucijų veikla ir kiekvieno Lietuvos piliečio dalyvavimu, atvira pilietine visuomene, suvokiančia pavojus ir savo atsakomybę, pilietiškai susipratusia ir pasirengusia ginti Lietuvos laisvę; plėtojama kaip Europos bendros saugumo ir transatlantinės gynybos sistemų dalis.

sistemà „žmogùs-mašinà“ ↑ *sistema 1*.

sisteminė analizė, systematic analysis, системный анализ – sudėtingų politinių, socialinių, karinių, ekonominių, mokslinių ir techninių problemų pagrįsto sprendimo metodai. Δ proceso etapai: tyrimo uždavinių kėlimas (davimas); reikiamų pradinių duomenų rinkimas; modelio (modelių), atspindinčio realios sudėtingos sistemos tarpusavio ryšius, sudarymas; įvairių variantų skaičiavimas ir lyginimas; prognozių ir pasiūlymų rengimas; eksperimentas; gautų išvadų kontrolė. Δ remiasi kai kuriomis taikomiosios matematikos disciplinomis ir šiuolaikiniais valdymo metodais. Techninis Δ pagrindas – kompiuteriai ir informacinės sistemos.

situacija, situation, обстановка – *kar.* veiksmų ir sąlygų, kuriomis rengiama ir vykdoma operacija, visuma. Tai priešo pajėgų sudėtis, grupuotė ir jo veiksmų pobūdis; savo ir draugiškųjų pajėgų sudėtis, užimama padėtis, būseną, vykdomos užduotys, materialinis techninis aprūpinimas; vietovės pobūdis; klimato ir meteorologinės sąlygos; nustatytas laikas pasirengti kovos užduotims ir jas vykdyti. Pagal operacijos mastą Δ būna strateginė, operatyvinė ir taktinė. Priklausomai nuo sferos, kurioje vyksta kovos veiksmai, skiriama antžeminė, jūrų, oro ir kosminė Δ. Taikos metu būna ekstremalioji, avarinė ir kt. Δ. Vada ir štabai nuolat renka duomenis apie situaciją, analizuoja ir vertina juos. Išvados iš situacijos įvertinimo sudaro operacijos (mūšio) sprendimo ir užduočių tikslinimo kovos veiksmų eigoje pagrindą. Per taktikos pratybas sudaroma mokomoji Δ, kuri turi būti artima realioms kovos sąlygoms; ją ppr. sudaro kuriant taikinių Δ. Dar ↑ *įvertinimas*.

antžeminė Δ, ground situation, наземная обстановка – veiksniai ir sąlygos, darantys įtaką rengiant ir atliekant kovos veiksmus sausumos karo veiksmų teatruose. Jiems priklauso: priešo ir savo pajėgų padėtis, sudėtis, būseną ir kovinės galimybės; gretimų (sąveikaujančių) pajėgų užduotys ir veiksmų rajonai; karo veiksmų teatro įranga; biol., brand., rad., chem., elektromagnetinė, elektroninė, inžinerinė (minų), hidrometeorologinė, logistinė (medicininė, epideminė, techninė ir kt.) situacija. Pagal mastą skiriama strateginė, operatyvinė ir taktinė Δ.

avarinė Δ, emergency situation, аварийная ситуация – padėtis, kuri atsiranda dėl techninio pobūdžio priežasčių (įrangos gedimo, technologinio proceso pažeidimo) ir lemia staigų pavojų žmonių gyvybei ar sveikatai, turtui, gamtai.

Δ gali susidaryti pavojinguose objektuose. Jeigu Δ pasidaro nekontroliuojama ir sukėlė realų pavojų žmonėms, turtui, gamtai, ji gali virsti ekstremaliąja situacija.

biològinė Δ, biological situation [environment], биологическая обстановка – padėtis vietovėje, kuri susidarė tiesiogiai panaudojus biol. ginklą ar patváriasias ВМ.

branduolinė Δ, nuclear situation [environment], ядерная обстановка – padėtis, kuri susiklosto panaudojus brand. ginklą arba įvykus rad. avarijai. Δ apibūdinama sugriovimų, gaisrų ir radioakt. taršos mastu, karinių vienetų ir karių nuostoliais.

chėminė Δ, chemical situation [environment], химическая обстановка – padėtis vietovėje, kuri susidarė dėl tiesioginio ar ilgalaikio netiesioginio chem. ginklo poveikio.

ekstremalióji Δ, emergency, экстремальная ситуация – padėtis, kuri susidaro dėl gamtinio, techninio, ekologinio ar socialinio pobūdžio priežasčių ar karo veiksmų ir kelia staigų bei didelį pavojų žmonių gyvybei ar sveikatai, turtui, gamtai arba lemia žmonių žūtį, žalojimą ar didelius turtinius nuostolius. Pagal padarinių mastą Δ gali būti vietinė, regioninė, valstybinė, tarptautinė arba visuotinė. Dar ↑ *ekstremaliosios situacijos priežastys*.

elektromagnėtinė Δ, electromagnetic environment, электромагнитная обстановка – elektromagnetinių reiškinių visuma tam tikroje vietoje; sąlygos, kuriomis veikia ↑ *radioelektroninės priemonės*; sudedamoji situacijos dalis. Δ apibūdina REP (draugiškų ir priešų) skaičius, padėtis, galimybės ir veiksmų pobūdis; elektromagnetinių ir akustinių bangų sklaidimo sąlygos pajėgų veiksmų zonoje (rajone).

elektròninė Δ, electronic environment, электронная обстановка – sąlygos, kuriomis veikia REP; sudedamoji bendrosios situacijos dalis. Δ apibūdina REP (draugiškų ir priešų) skaičius, padėtis, būseną, galimybės ir veiksmų pobūdis; elektromagnetinių ir akustinių bangų sklaidimo sąlygos pajėgų veiksmų zonoje (rajone). Δ kai kuriose šalyse vad. *radioelektronine situacija*.

epidėminė Δ, epidemic situation [environment], эпидемическая обстановка – padėtis vietovėje, kuri susidarė dėl biol. taršos pavojaus; sudedamoji logistinės situacijos dalis. Δ apibūdinama užkrečiamųjų ligų rūšimi ir išplitimu kariuomenėje jų išdėstymo ir veiksmų rajone; priklauso nuo užkrato židinių ir pobūdžio, kariuomenės išdėstymo sąlygų, antiepideminių priemonių veiksmingumo ir kt.

hidrometeorològinė Δ, hydrometeorological situation, гидрометеорологическая обстановка – hidrologinės ir meteorologinės sąlygos, darančios poveikį kariuomenės kovos veiksmams. Δ lemia kintantys laike ir erdvėje hidrometeorologiniai elementai, charakteristikos, reiškiniai ir jų intensyvumas: vėjo kryptis ir greitis, jūros bangavimas, debesuotumas ir jo aukštis, atmosferos slėgis, matomumas (atmosferos skaidrumas), oro temperatūra ir drėgnumas, krituliai, audra, plikledis, sniego dangos storis, pavasariniai poplūdziai ir kt.

inžinèrinė Δ, engineer situation, инженерная обстановка – veiksniai ir sąlygos, darantys įtaką pajėgų kovos užduočių ir kovos veiksmų inžinerinės paramos užduočių vykdymui: inžinerinių dalinių (draugiškųjų pajėgų ir priešų) grupuotė ir galimybės, gamtinių kliūčių ir užtvartų charakteristikos, inžinerinis vietovės įrengimas kovos veiksmų zonoje, vietovės taktinių savybių pakitimas panaudojus NP.

jūru Δ, maritime situation, морская обстановка – veiksniai ir sąlygos, darantys įtaką rengiant ir atliekant kovos veiksmus vandenynų (jūrų) karo veiksmų teatruose. Jiems priklauso: priešų ir draugiškųjų pajėgų padėtis, sudėtis, būseną ir kovinės galimybės; gretimų (sąveikaujančių) pajėgų užduotys ir veiksmų rajonai; karo veiksmų teatro įrangą; navigacinė, hidrografinė, hidrometeorologinė, hidrologinė, fizinė geografinė, ledų, minų ir kt. situacija. Pagal mastą skiriama strateginė, operatyvinė ir taktinė Δ.

karinė politinė Δ, military-political situation, военно-политическая ситуация – valstybių (valstybių koalicijų), kt. politikos subjektų, t. p. GP karinių politinių santykių ypatybių visuma. Pagr. Δ požymis – abipusis jos politinio ir karinio (potencialaus, netiesioginio ar tiesioginio ginkluotos prievartos naudojimo) turinio ryšys. Pagal savo pobūdį Δ gali būti: stabili, pastovi ir susieta su pakankamos gynybos principo realizavimu; įtempta; krizinė, vedanti prie ginkluotos jėgos naudojimo (prieškarinė); konfliktinė, apibūdinama ribotu ginkluotos jėgos naudojimu; karinė, t. y. pasiekusi aukščiausią įtampos lygį. T. p. Δ skiriama pagal mastą (erdvę) – pasaulinė (globalinė, tarptautinė), regioninė (karo veiksmų teatro, strateginėmis ir operatyvinėmis kryptimis); šalies arba jos dalies; pagal raidos sąlygas – taikos ir karo meto sąlygomis.

kòsminė Δ, space situation, космическая обстановка – kosminės erdvės objektų, veiksnių ir sąlygų, kurios gali daryti įtaką kosminių objektų (erdvėlaivių, orbitinių stočių, kosminių kompleksų) rengimui ir funkcionavimui, visuma. Δ gali būti strateginė ir operatyvinė (taktinė). Strateginė Δ – padėtis, susidaranti kosminėje erdvėje ir šalių kosminių pajėgų poziciniuose rajonuose. Operatyvinė (taktinė) Δ – padėtis, susidaranti tam tikram laikui šalių kosminių pajėgų skleidimo zonoje (rajone). Vertinant kosminę situaciją nagrinėjama ir analizuojama kosminių pajėgų grupuotė, veiksniai ir sąlygos, darantys įtaką užduočių kosminėje erdvėje ir iš jos vykdymui.

ledų Δ, ice environment, ледовая обстановка – ledų dangos jūroje arba vidaus vandens keliuose būseną, turinti įtakos

laivų (plaukiamųjų priemonių) navigacijai ir kariuomenės veiksmams. Δ nusako: ledų buvimas ir sutelkimas; ledo storis, sniego danga, ledų dangos trūkinėjimo lygis, ledų dydis, amžius ir forma; properšų dydis ir kt. veiksniai.

logistinė Δ, logistic situation, тыловая обстановка – sąlygų, kuriomis organizuojama ir vykdoma logistinė parama rengiantis operacijai (mūšiu) ir jos metu, visuma. Δ skiriama: užnugario padėtis ir ešelonavimas; materialinių priemonių atsargos; karinių krovinų transportavimo apimtis ir jo atlikimo sąlygos; ginkluotės ir karo technikos evakavimo ir remonto galimybės; medicininė, epideminė ir epizootinė situacija ir kt. Dar ↑ *įvertinimas*.

medicininė Δ, medical situation, медицинская обстановка – karo medicinos pobūdžio veiksniai ir sąlygos (karinio vieneto veiksmų zonoje), kurios daro poveikį kariuomenės užduočių vykdymui; sudedamoji logistinės situacijos dalis. Pagr. Δ elementai: savo ir priešų kariuomenės, jų išsidėstymo arba kovos veiksmų rajonų sanitarinė epideminė būseną; karių sveikatos būklė; sužeistųjų ir ligonių skaičius; gydymo profilaktinių ir evakavimo priemonių poreikis; medicinos tarnybos pajėgų ir priemonių sudėtis, padėtis ir grupuotė; vietinių išteklių naudojimo medicininei paramai galimybės ir kt.

minų Δ, mine situation, минная обстановка – *jūr. min. kar.* sąlygos, apibūdinančios minų pavojingumą laivams vandenyno (jūros) karo veiksmų teatre arba atskiruose jo rajonuose tam tikrą laiką. Δ apima informaciją apie savo ir priešų (aptiktas arba numatomas) minų užtvartas, plaukiojančių ar dreifuojančių minų vietas, laivų sprogo, suveikus minoms, vietą ir laiką.

navigacinė Δ, navigation situation, навигационная обстановка – 1. *laiv.* navigacinės hidrografinės ir meteorologinės sąlygos vandenyno (jūros) karo veiksmų teatre arba tam tikrame jo rajone, apibūdinančios tikslaus ir saugaus plaukiojimo užtikrinimo galimybes laivui vykdant užduotį; 2. *av.* veiksniai, sąlygojantys orlaivių skrydžio sąlygas jiems vykdant užduotis. Pagr. veiksniai: bazavimosi sąlygos, vietovės pobūdis ir orientavimosi sąlygos, magnetinės anomalijos, meteorologinės sąlygos, kovos veiksmų rajono įrengimas, radiotechninio aprūpinimo būklė. Dar ↑ *informacija*.

operatyvinė Δ, operational situation, оперативная обстановка – padėtis, susidariusi tam tikru laiku junginių ir jų gretimų karinių vienetų veiksmų zonoje. Δ vertinama korpuso, armijos, armijų grupės (fronto), laivyno (flotilės, eskadros) grandyje.

oro Δ, air situation, воздушная обстановка – duomenys apie draugiškųjų pajėgų ir priešų aviacijos bei OEG priemonių veiksmus, jų turinį, būdus tam tikrame rajone (ruože). Pagr. Δ elementai: draugiškųjų pajėgų padėtis, aerodromų tinklas, aviacijos ir OEG priemonių vadavietės, radionavigacijos priemonės, priešų aviacijos veiksmai ir jų pobūdis, jo rajonuose esančių OEG priemonių tankis, kovos veiksmų vykdymo sąlygos, aptikimo ir taikymo priemonių galimybės, meteorologinė, navigacinė, elektromagnetinė, elektroninė ir kt. situacija.

palanki Δ, advantageous situation, благоприятная обстановка – pajėgų padėtis, turinti pranašumų vienetų išdėstymu, vietovės, laiko ar kitų aplinkybių atžvilgiu.

psichologinė Δ, psychological situation, психологическая ситуация – tam tikros tikslinės auditorijos emocinė būseną, dvasinis nusiteikimas ir kita elgesio motyvacija, pagrįsti iš esmės valstybės politiniais, socialiniais ypatumais, bet kartu veikiama aplinkybių ir įvykių.

radiacinė Δ, radiation situation [radiological environment], радиационная обстановка – padėtis vietovėje, kuri susidarė dėl radioakt. taršos pavojaus. Δ apibūdina taršos mastai ir pobūdis, kurie savo ruožtu priklauso nuo rad. avarijos pobūdžio (brand. sprogo galios, rūšies ir aukščio), praėjusio po avarijos (sprogo) laiko ir meteorologinių sąlygų (vidutinio vėjo krypties ir greičio, oro vertikaliojo stabilumo laipsnio). Kiekviename vietovės taške Δ apibūdina apšvitos dozės galia tam tikru laiku po avarijos (brand. sprogo).

strateginė Δ, strategic situation, стратегическая обстановка – padėtis, susidariusi kovos veiksmų teatre arba strategine kryptimi. Δ vertina aukščiausioji valstybės politinė ir karinė vadovybė. Lemiamą poveikį Δ turi kariaujančių šalių politinė, ekonominė situacija, GP sudėtis, jų kovos geba ir valstybės strateginės atsargos.

taikinių Δ, layout of training targets, мишенная обстановка – mokomaisiais taikiniais, maketais, realiaja karo technika ir kt. priemonėmis pažymėta priešų grupuotė ir jo veiksmai. Kuriami ir realizuojama pratybose su koviniu šaudymu ir taktikos pratybose.

taktinė Δ, tactical situation, тактическая обстановка – padėtis, susidariusi karinių vienetų ir gretimų padalinių (dalinių) kovos veiksmų rengimo ir vykdymo rajonuose. Δ vertina karinių vienetų vadai.

techninė Δ, technical situation, техническая обстановка – sąlygų, kuriomis organizuojama ir realizuojama techninė parama, visuma; sudedamoji logistinės situacijos dalis. Δ apibūdina: technikos ir techninės paramos priemonių būklė, buvimo vieta ir galimybės; taisytinų technikos skaičius ir buvimo vieta; atsarginių dalių, mechanizmų, priežiūrai ir remontui reikalingų medžiagų skaičius; evakavimo galimybės ir kt.

trukdžių Δ, jamming environment, помеховая обстановка – kintančių erdvėje, laike, dažnių diapazone ir kt. fizik. laukų matavimuose procesų ir reiškinių, sunkinančių naudingų signalų priėmimą, bloginančių radioelektroninių priemonių ir kompleksų, valdomojo ginklo ir karo technikos, informacijos apdorojimo sistemų funkcionavimą, visuma.

situācijas įvertinimas ↑ *įvertinimas*.

situācijas žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

siurblinė stotis, pumping point, перекачивающая станция – savaeigis siurblinis įrenginys (papr. automobilinis) degalams perpilti lauko sąlygomis; degalų tarnybos techninė priemonė. Δ sudaro: siurblys, vamzdžių komunikacijos su sklendimo ir reguliavimo aparatu, siurbiamųjų, slėgiamųjų ir valomųjų rankovių kompleksas, kontrolės ir valdymo priemonės ir kt. Tokios stoties darbo našumas gali siekti 300 m³/h.

šivertas (Sv), sivert, зиверт – lygiavertės apšvitos dozės Tarptautinės vienetų sistemos vienetas; bet kurios jonizuojančiosios spinduliuotės apšvitos dozė, kurią sugėrė 1 kg biol. audinių ir sukėlė tokį pat biol. efektą kaip 1 Gy etaloninės rentgeno spinduliuotės sugertoji dozė. Biol. spinduliuotės poveikis priklauso ne tik nuo apšvitos dozės, bet ir nuo spinduliuotės skvarbumo biol. audiniuose, kurį apibūdina svorinis jonizuojančiosios spinduliuotės koeficientas w_R : gama ir beta spinduliuotei prilygsta 1, alfa – 20, neutronams – 5–20. 1 Sv = 1 Gy · w_R = 100 rem.

skafąndras, protective suit, скафандр – individuali sandari priemonė (apgaubas, kaukė, pirštinės, batai), užtikrinanti žmogaus išgyvenimą ir darbingumą nepalankiomis sąlygomis (kai slėgis mažesnis arba didesnis už normalųjį, aukšta arba žema temperatūra). Skiriamas ventiliacinis (kvėpavimui skirtas oras patenka iš balionų arba kompresoriaus) ir regeneracinis (iškvėptas oras išvalomas nuo anglies dioksido ir vėl patenka į Δ) Δ. Pagal paskirtį Δ būna: kosminis (avarinis gelbėjamas ir skirtas išeiti į atvirą kosmosą arba ant dangaus kūnų paviršiaus), aukštybinis gelbėjamas ir povandeninis (narų).

skaičiavimo centras ↑ *centras 3*.

skaičiavimo sistema, computer system, вычислительная система – skaičiavimo technikos priemonių visuma, kurią sudaro ne mažiau kaip 2 pagr. kompiuteriai, skaičiavimo mašinos arba procesoriai, atliekantys aritmetines arba logines operacijas pagal nustatytą programą, valdantys skaičiavimo procesą ir koordinuojantys sistemos periferinių įtaisų (duomenų įvedimo ir išvedimo, išorinės atminties įtaisų, vidinių ir nesisteminių ryšių ir kt.) darbą. Naudojama savarankiškai arba skaičiavimo kompleksų ir centrų sudėtyje.

skaičiavimo technika ↑ *technika*.

skaidrė, slide, диапозитив – skaidraus pagrindo fotografijos (piešinio, brėžinio) atvaizdas, skirtas žiūrėti prieš šviesą arba projektuoti į ekraną.

taikinių Δ, target overlay, прозрачная пленка целей – permatomas lapas, ant kurio tam tikru masteliu nubraižyta taikinių schema; uždėta ant žiūrlapio, žemėlapio, brėžinio ar kito vaizdo rodo taikinių buvimo vietas. Taikinių skaidrėje t. p. gali būti nurodytos manevruojančių vienetų ribos, objektai ir draugiškųjų pajėgų priešakinis išdėstymas.

skaitmeninė informacija ↑ *informacija 1*.

skaitmeninė ryšių sistema, digital communications system, цифровая система связи – kanalų ir komutacinės įrangos, atliekančios informacijos perdavimą ir priėmimą skaitmeniniais ryšių kanalais, visuma. Δ perduoda vartotojui tekstinę, kalbinę ir grafinę informaciją; teikia daugiaadresį ryšį; perduoda vaizdus faksimilinėmis ryšio priemonėmis; perduoda duomenis į skaičiavimo centrus ir kt. Δ yra bendrojo naudojimo sistema, kurios ištekliais pagal nustatytas taisykles gali naudotis visi abonentai.

skaitmeninis kartografavimas, digital mapping, цифровое картографирование – modernus automatizuotas kartografavimo būdas, kai pradinė topografinė informacija apdorojama kompiuteriu, o plano ar žemėlapio turinys išreiškiamas skaitmeniniu būdu.

skaitmeninis žemėlapio mastėlis ↑ *žemėlapio mastelis*.

skaitmeninis žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

skaitmeninių kompleksinių paslaugų tinklas ↑ *tinklas 1*.

skandiklis, flooder, утопитель – *jūr. min. kar.* plūdriosios minos įtaisas, kuris iš anksto nustatytu laiku ją paskandina.

skātinimas, stimulation, поощрение – karių, karių savanorių ir civilinės krašto apsaugos tarnybos tarnautojų nuopelnų ir pasižymėjimų vykdant tarnybines pareigas pripažinimo forma ir svarbi auklėjimo ir drausmės stiprinimo priemonė. Įstatymu numatyta, kad už ypatingą pasižymėjimą tarnyboje krašto apsaugos ministras gali apdovanoti karius pinigineis premijomis ar vardinėmis dovanomis. Asmenys, garbingai atlikę privalomąją karo tarnybą, turi pirmumo teisę būti priimti į valstybines mokymo įstaigas, t. p. į valstybės tarnybą. Pavyzdinčiai išstarnavę kariai savanoriai išleidžiami į atsargą yra premijuojami, jiems gali būti suteiktas Garbės savanorio vardas.

skeliamasis gaidūkas ↑ *skiltuvas*.

skeliamasis mechanizmas, percussion [hammer firing] mechanism, ударный механизм – šaunamojo ginklo mechanizmas šovinio [tūtos] kapsulei sudaužyti šaunant. Artilerijos pabūklų Δ yra sudedamoji spynos dalis. Pagal veikimo principą Δ būna: artilerijos pabūklų – skiltuvinis (pleištinųjų ir stūmoklinių spynų) ir plaktukinis (didelio kalibro pabūklų stūmoklinių spynų); šaulių ginklų – skiltuvinis (neautomatinių dėtuvinių šautuvų, sunkiųjų kulkosvaidžių,

kai kurių pistoletų kulkosvaidžių) ir gaidukinis (šiuolaikinių automatinių šautuvų, lengvųjų kulkosvaidžių, pistoletų ir medžioklinių šautuvų). Šaulių ginklų skiltuvinis Δ (pagr. dalys – \uparrow skiltuvas su daužikliu ir \uparrow skeliamoji spyruoklė, ji yra ir gražiklio spyruoklė) veikia šitaip: užtaisyto ginklo spyna yra atitraukta atgal, skeliamoji (gražiklio) spyruoklė suspausta, o šovinys neįstumtas į lizdą; paleidžiamasis mechanizmas paleidžia spyruoklę arba spyną; skeliamosios (gražiklio) spyruoklės veikiamą spyną kartu su skiltuvu juda į priekį, įstumia šovinį į lizdą, spyna staiga sustoja, o turintis nedidelę laisvąją eigą skiltuvas iš inercijos daužikliu sudaužo šovinio kapsulę. Šaulių ginklų gaidukinis Δ veikia šitaip: užtaisyto ginklo daužiklis, skiltuvas ir spyna stovi prie pat šovinio; į bukąjį skiltuvo galą smogia paleidžiamą mechanizmą paleistas ir skeliamosios spyruoklės veikiamas gaidukas; skiltuvas daužikliu sudaužo šovinio kapsulę.

skeliamoji spyruoklė, mainspring, firing spring, боевая пружина – sudedamoji šaunamojo ginklo spygnos skeliamąjo mechanizmo dalis. Δ šūvio metu veikia skiltuvą su daužikliu, kuris staigiai juda pirmyn kapsulės (kapsulinės įvorės) link.

skėptras, sceptrе, жезл – valdžios ženklas – papuošta brangakmeniais ir raižiniais lazda. Kai kuriose valstybėse skeptrai įteikiami kariuomenės vadui, maršalui (feldmaršalui) ir pan.

kariuomenės vado Δ , commander-in-chief's sceptrе, жезл командующего вооруженными силами – kariuomenės vado valdžios ženklas.

máršalo Δ , marshal's sceptrе, маршальский жезл – kai kurių šalių maršalo (feldmaršalo) valdžios, garbingos padėties ženklas.

skersóji kovós rikiuótė \uparrow kovos rikiuotė.

skersóji ugnis \uparrow ugnis.

skevéldrinė ařdomoji bómbs \uparrow bomba 1.

skevéldrinė bómbs \uparrow bomba 1.

skevéldrinė sausumós minà \uparrow sausumos mina 2.

skevéldrinė šaudmeñs veikmė \uparrow šaudmens veikmė.

skevéldrinis ařdomasis sviedinýs \uparrow sviedinys.

skevéldrinis fugāsas \uparrow fugasas.

skevéldrinis sviedinýs \uparrow sviedinys.

skýdas, shield, щит – 1. ist. apsauginės ginkluotės elementas, saugantis karį nuo šaltojo ginklo poveikio. Buvo gaminamas įvairios formos (apvalus, ovalinis, stačiakampis, trikampis ir kt.) iš medžio, odos, metalo. Buvo naudojamas nuo seniausių laikų iki XV–XVII a.

2. šarvuotasis plieninis kai kurių pabūklų ir kulkosvaidžių Δ (3–10 mm storio), skirtas ginklų komandoms ir mechanizmams nuo kulų ir skeveldrų poveikio saugoti.

skiepijimas, vaccination, прививка – būdas sukelti žmogui dirbtinį aktyvųjį imunitetą kai kurioms užkrečiamosioms ligoms. Skiepijama į organizmą suleidžiant nekenksmingą skiepų kiekį. Skiepijama, kai tam tikroje vietovėje yra sunkiai išaiškinamų užkrato šaltinių, daug užkrečiamajai ligai imlių žmonių, palankios sąlygos ja užsikrėsti. Kai kada įstatymu skelbiamas privalomasis Δ . Δ gali būti planinis (atliekamas pagal medicinos tarnybos sudarytus grafikus) ir skubusis (kai pablogėja epideminė situacija). Dar skiepijami žmonės pagal profesinį arba teritorinį principą. Dar \uparrow imunizavimas, injekcija.

skiltuvas, skeliamasis gaidukas, firing pin, striker, ударник – skeliamąjo mechanizmo, kurio smailusis galas yra \uparrow daužiklis, dalis. Δ šūvio metu juda kapsulės link veikiamas \uparrow skeliamosios spyruoklės arba nuo spaudžiamąjo gaiduko smūgio ir, smogdamas į kapsulę (kapsulinę įvorę), ją padega.

skiriamasis signālas \uparrow signalas 1.

skiriamasis žėnkls \uparrow ženklas 1.

skiriamóji gebà, resolving power, разрешающая способность – 1. optinių ir optinių elektroninių prietaisų gebėjimas atskirti erdvėje arti išdėstytus objektus arba jų detales; apibūdinama atskirai regimų per prietaisą linijų skaičiumi viename vaizdo mm. Δ išreiškiami linijiniais (mm⁻¹) arba kampiniais (kampinė sekundė) vienetais.

2. radiolokacijos stočių geba stebėti du ir daugiau arti vienas nuo kito esančius taikinius ir nustatyti jų parametrus (koordinates). RLS Δ priklauso nuo siųstuvo, imtuvo, antenos, indikacijos priemonių ir kt. charakteristikų.

skýriaus pozicija \uparrow pozicija.

skýrių žėnklinimas, compartment marking, разметка грузовых отсеков – av. vidinės orlaivių kabinos žymėjimas skyriais kroviniui išdėstyti pagal masės ir pusiausvyros reikalavimus.

skýrius, squad (section), отделение – mažiausias SP taktinis vienetas – sudedamoji būrio dalis. Jo sudėtyje ppr. būna 9–12 karių, ginkluotų šaunamaisiais ginklais. Vežamas šarvuočiu, kovos mašina, vilkiku ar sunkvežimiui.

minósvoidžio Δ , mortar squad, минометный расчет – mažiausias minosvaidžių ugnies vienetas. Δ atlieka ugnies uždavinius minosvaidžių būryje arba savarankiškai. Δ sudaro skyriaus vadas ir minosvaidžio skyriaus kariai (minosvaidininkai). Kiekvienas skyriaus karys turi jam skirtas pareigas ir eilės numerį, pvz., pirmasis – taikytojas, antrasis – užtaisytojas, trečiasis – nustatytojas, ketvirtasis – padavėjas ir pan.

pabūkle Δ , gun crew [team], орудийный расчет – mažiausias artilerijos ugnies vienetas, naudojantis artilerijos pabūklą. Δ atlieka ugnies uždavinius pabūklų būryje arba savarankiškai. Δ sudaro skyriaus vadas ir pabūklo skyriaus kariai. Kiekvienas skyriaus karys turi savo pareigas ir eilės numerį, pvz., pirmasis – taikytojas, antrasis – spynininkas, trečiasis – užtaisytojas, ketvirtasis – nustatytojas, penktasis – sviedininkas, šeštasis – užtaisininkas ir pan.

skirstiklis, switch, коммутатор – 1. *komp.* techninė priemonė keletui įtaisų prijungti prie bendro atminties bloko.

2. *rys.* techninė priemonė abonentinėms linijoms ir ryšių kanalams su vienodais galiniais aparatais (telefonais, telegrafais, duomenų perdavimo ir kt.) sujungti sudarant tiesų kelią informacijai perduoti ir priimti. Δ yra sudėtingų informacijos perdavimo, ryšių, telemechanikos, skaičiavimo technikos įrenginių elementas. Būna elektromechaninis, elektroninis, rankinis ir kt.

skirstymo pūntas \uparrow *pūntas 1.*

skirstytūvas, hub, распределитель – *komp.* įrenginys, jungiantis tinklo vartotojų kompiuterius, tinklo tarnybines stotis (serverius) ir kt. įrenginius. Pasyvieji Δ tik sujungia tinklo objektus ir perduoda duomenis; aktyvieji – atkuria perduodamų duomenų signalus, atlieka nemažai papildomų funkcijų, pvz., paskirsto duomenis konkrečioms objektams.

skirstomoji dėžė, splitter, transfer case [unit], раздаточная коробка – transmisijos mechanizmas perduodamam nuo pavarų dėžės sukimo momentui tarp varančiųjų tiltų paskirstyti ir jį padidinti. Δ ppr. sudaro dviejų laipsnių reduktorius. Viena reduktoriaus pavara būna lėtinančioji, kita – tiesioginė. Tiesiogine pavara sukimo momentas tik paskirstomas varantiesiems tiltams, o įjungus lėtinančiąją pavara, judesys į tiltus perduodamas labai lėtai, ir taip padidinamas sukimo momentas. Naudojant Δ , įjungiamas ir išjungiamas priekinis varantysis tiltas. Dažn. Δ sukonstruotos taip, kad neįmanoma įjungti lėtinančiosios pavaros, kol neįjungtas priekinis varantysis tiltas.

skirtieji techniniai ištekliai \uparrow *ištekliai.*

skirtuminis balistinis vėjas \uparrow *vėjas, diferencinis balistinis vėjas.*

skystasis rakėtinis kūras \uparrow *rakėtinis kūras.*

skystoji sprogstamoji mėdžiaga \uparrow *sprogstamoji medžiaga.*

skystoji svaidomoji mėdžiaga \uparrow *medžiaga 1.*

skystojo kūro rakėtinis variklis \uparrow *rakėtinis variklis.*

sklaidà, dispersion, рассеивание – 1. pataikymų išsisklaidymas aplink vidurinę bombų ir sviedinių, numestų ir iššautų vienodomis sąlygomis, pataikymo tašką.

2. sviedinių, kulku, bombų, granatų, raketų ir kt. kritimo taškų pasklidimas tam tikrame plote šaudant (leidžiant raketą, mėtant bombas) tomis pačiomis sąlygomis iš to paties ginklo. Δ plotas ppr. turi elipsės formą ir vad. sklaidos elipse. Δ pavaldi sklaidos dėsniai, kurio skaitinė išraiška yra \uparrow *sklaidos skalė*. Δ vyksta horizontalia (pagal toli ir kryptį) ir vertikalio (pagal aukštį ir kryptį) plokštumomis. Dar \uparrow *centras 1, paklaida, sklaidos dėsnis, sklaidos elipsė, sklaidos plotas*

3. zenitinės artilerijos šūviai paleisti į toli ir horizontaliai aplink taikinį.

4. skystųjų ar aerosolinių medžiagų skleidimas chem. ar biol. operacijose.

5. spinduliuotės nuokrypis nuo savo pradinės krypties.

jonosfèrinė Δ , ionosphere scatter, ионосферное рассеяние – radijo bangų sklaida, susijusi su jonosferos nevienalytiškumu ir jonizacijos nevienodumu.

spinduliuotės Δ , radiation scatter, рассеяние радиации – spinduliuotės (šiluminės, elektromagnetinės ar brand.) nuokrypis nuo savo pradinės krypties; jis susidaro dėl atomų, molekulių ar stambesnių dalelių sąveikos ir susidūrimo atmosferoje ar kituose sluoksniuose. Dėl išsisklaidymo spinduliuotė (ypač gama spinduliai ir neutronai) pasiekia tašką iš daugelio krypčių, vietoj vienintelės krypties iš spinduliuotės šaltinio (pvz., brand. sprogimo).

sklaidos cèntras \uparrow *centras 1.*

sklaidos dėsnis, dispersion law, закон рассеивания – dėsnis, kuris paaiškina sprogimų sklaidos ribas, netolygų ir simetrišką sprogimų išsidėstymą. Pagr. sklaidos dėsningumai: didesnė nedidelių nuokrypių nuo sklaidos centro tikimybė už didelių nuokrypių tikimybę; tokio pat dydžio, tačiau priešingų krypčių nuokrypiai yra vienodai tikėtini; nuokrypiai prie sklaidos elipsės kraštinių ir tolesni yra mažai tikėtini. Todėl trumpai Δ formuluojamas taip: sviedinių (kulku, raketų ir kt.) sklaida netolygi, simetrinė ir turi ribinį dydį – sklaidos elipsė. Dar \uparrow *centras 1, sklaidos elipsė*.

sklaidos èlipsė, dispersion pattern, эллипс рассеивания – 1. šūvių, iššautų iš vieno pabūklo ar grupės pabūklų maždaug vienodomis sąlygomis, serijos išsisklaidymas; pataikymų ar sprogimų taškai, išsklaidyti aplink tašką, vadinamą viduriniu

pataikymo tašku.

2. sprogimų sklaidos plotas.

sklaidos paklaidà ↑ *paklaida*.

sklaidos plotas, dispersion area, площадь рассеивания – plotas, kuriame išsidėsto sviedinių, minų, kulų ir kt. kritimo taškai šaudant tomis pačiomis sąlygomis iš to paties ginklo. Šis plotas ppr. esti elipsės formos. Dar ↑ *sklaidos elipsė*.

sklaidos skālė, dispersion scale, шкала рассеивания – sviedinių, minų, kulų ir kt. sklaidos dėsnio skaitinė išraiška. Ji rodo sviedinių, kulų, minų ir kt. vidutinių nuokrypių kuria nors kryptimi ir jų gavimo tikimybės priklausomumą. Δ dėsnio skaitinė išraiška yra tokia: 2%; 7%; 16%; 25%; 25%; 16%; 7%; 2%.

sklaūdymas, gliding, планирование – tolygus orlaivio judėjimas pagal tiesiąją lėkštai žemėjančią trajektoriją. Apibūdinamas nuolatinio aukščio praradimu, griežtai apribotu skrydžio nuotoliu ir jo priklausomybe nuo pradinio aukščio ir orlaivio aerodinaminių charakteristikų.

sklandytūvas, glider, sailplane, планер – 1. bevariklis sunkesnis už orą orlaivis. Kylančiuose oro srautuose galimas sklandytuvo skrydis neprarandant aukščio arba jį didinant; ramiu oru Δ leidžiasi nuožulnia trajektorija (sklando). Sklandytuvą pakyla velkamas lėktuvo (anksčiau būdavo paleidžiamas guminiu amortizatoriumi, specialia gerve arba tempiant automobiliu).

2. lėktuvo korpusas (liemuo su sparnu ir uodega) be jėgainės, kuro, įrangos ir ginkluotės.

skleistinė rikiuotė ↑ *rikiuotė 1*.

skraūdyimo kostiūmas ↑ *kostiumas*.

skraidinimas, air movement, транспортировка по воздуху – 1. vienetų, personalo, atsargų, įrangos ir medžiagų vežimas orlaiviais. Dar ↑ *desantavimas, skraidinimo karininkas, skraidinimo lentelė, skraidinimo pajėgumas, skraidinimo poreikis, skraidinimo skyrius*.

2. krovinių vežimas orlaiviais, nesusijęs su taktiniais veiksmais.

pajėgū Δ, air trooping, воздушная переброска войск – netaktinis pajėgų vežimas oro transporto priemonėmis.

prikabinto króvinio Δ, hook operation, транспортировка груза, подвешенного под вертолетом – prikabinto po sraigtasparniu krovinio vežimas.

skraidinimo kariniūkas, air movement officer, офицер по воздушным перевозкам – karininkas, parengtas eiti pareigas skraidinimo skyriuose.

skraidinimo lentelė, air movement table, таблица воздушных перевозок – SP vado parengta ir suderinta su oro pajėgų vadu duomenų lentelė, rengiama kaip priedas prie operacijos įsakymo, nurodanti, kiek vietos orlaiviuose skirta SP vienetams, kuriuos reikės skraidinti; numerius ir orlaivių tipus eilės tvarka; išvykimo vietą, pakrovimo valandą ir išskridimo laiką.

skraidinimo pajėgūmas, airlift capability, возможность воздушных перевозок – bendras pajėgumas, išreikštas tokiais dydžiais kaip keleivių skaičius ir (ar) krovinio masė (tūris), kurie gali būti vienu metu skraidinami į nustatytą vietovę turimu oro transportu.

skraidinimo póreikis, airlift requirement, потребность в воздушных перевозках – keleivių skaičius ir (ar) krovinio masė (tūris), kurį reikia perskraidinti konkrečiai užduočiai įvykdyti.

skraidinimo skýrius, air movement traffic section, отдел воздушных перевозок – aerodromo skyrius, aptarnaujantis transporto orlaivius, atsakingas už orlaivių keleivių įlaipinimą (išlaipinimą), pašto ir krovinių pakrovimą ir iškrovimą.

skraidinimo sraigtāsparniais operācija ↑ *operacija 2*.

skraidūsis viēnetas ↑ *vienetas 1*.

skridinýs, pulley, шкив – ratas ant ašies ir su grioveliumi, per kurį eina traukiamasis lynas. Δ yra sudedamoji evakuacinio bloko dalis.

skrūdis, flight, полет – orlaivio kilimas, aukštėjimas, horizontalusis skridimas, žemėjimas ir tūpimas. Δ gali būti kovinis, mokomasis treniravimosi, kontrolinis ir kt. Δ skiriamas pagal valdymo būdą – Δ pagal prietaisus (aklasis), pagal programą, vizualinis, autonominis, kontroliuojamasis; pagal skrydžio dalyvių skaičių – pavienis ir grupinis; pagal skrydžio aukštį – Δ labai mažame aukštyje (skutamasis), kosminis Δ; pagal vietovės reljefą (paviršinis Δ) ir kt.; pagal skrydžio sąlygas – dieninis, naktinis, paprastomis (sudėtingomis) meteorologinėmis sąlygomis ir kt. Dar ↑ *aukštis, ešelonas 3, greitis, maršrutas, nuotolis 1, skrydžio režimas, skrydžio lubos, skrydžio taktinės charakteristikos*.

autonóminis Δ, autonomous flight, автономный полет – orlaivio skrydis, kai visi pagr. navigaciniai uždaviniai (skrydžio trajektorijos parinkimas ar jos išlaikymas, taikinio paieška ir aptikimas, skrydžio į taikinį trajektorijos nustatymas, orlaivio aparatūros darbo režimų apskaičiavimas ir kt.) sprendžiami orlaivyje (nedalyvaujant antžeminėms valdymo sistemoms).

grùpinis Δ, formation flight, групповой полет – dviejų ir daugiau orlaivių skrydis bendra rikiuote (kovine rikiuote), kai vadovauja vienas vadas (vedantysis).

kontròlinis Δ, control flight, контрольный полет – skrydis dvigubo valdymo orlaiviu tikrinant lakūno pilotavimo techniką; atliekamas kartu su instruktoriumi. Pagal Δ rezultatus lakūnui duodamas (neduodamas) leidimas savarankiškiems skrydžiams.

kontroliuojamasis Δ, controlled flight, контролируемый полет – orlaivio skrydis, kuris kontroliuojamas iš oro eismo valdymo centro ar kt. aviacijos valdymo organų. Dar ↑ *valdymas 2*.

kòsminis Δ, space flight, космический полет – erdvėlaivio skriejimas kosmine erdve. Tarptautinės aviacijos federacijos (FAI) sprendimu sąlyginai nutarta vadinti skrydį kosminiu, jeigu jo aukštis Žemės atžvilgiu ne mažesnis kaip 100 km. Yra trys būdingi erdvėlaivio skriejimo trajektorijos (nuo jo kilimo iki tūpimo) ruožai: aktyvusis (valdomasis) išvedimo į orbitą ruožas; orbitinis (pasyvusis) su manevrais ir koregavimu ruožas; nusileidimo iš orbitos ruožas.

kovinis Δ, battle flight, боевой полет – orlaivio skrydis, susijęs su kovinių užduočių (priešo objektų žvalgybos ir naikinimo, draugiškųjų pajėgų dengimo, desanto išlaipinimo ir kt.) vykdymu. Δ sudaro: kilimas ir orlaivių susirinkimas, kovos rikiuotės išrikiavimas; skridimas į paskirtą rajoną; priešo antžeminių, jūros ir oro objektų žvalgyba, atpažinimas ir ataka; desanto išmetimas (išlaipinimas); skrydis nuo taikinio (išėjimas iš mūšio); grįžimas į aerodromą ir tūpimas.

mókomasis trenirāvimosi Δ, training flight, учебно-тренировочный полет – skrydis, kurį atlieka lakūnas įgydamas arba tobulindamas orlaivio pilotavimo techniką, valdymo ir kovinio panaudojimo įgūdžius. Atliekamas kartu su instruktoriumi arba savarankiškai.

naktinis Δ, night flight, ночной полет – orlaivio skrydis naktį ar kt. sudėtingomis meteorologinėmis sąlygomis; skrydžio valdymas ppr. atliekamas pagal prietaisus (kai kuriais skrydžio etapais – ir tiesiogiai stebint).

pavičėnis Δ, single flight, одиночный полет – vieno orlaivio, kurio įgula vykdo savarankišką užduotį, skrydis.

Δ **mažiausiame aukštyje**, on-the-deck flight, полет на предельно малой высоте – orlaivio skrydis žemiau nei 200 m virš vietovės reljefo arba vandens paviršiaus. Skraido pavienis lėktuvas (sraigtašparnis) arba jų grupė, kad nepastebimai priartėtų prie taikinio siekdamas nuostoliams nuo priešo OEG sumažinti, t. p. kai debesuota ir, jei reikia, skristi žemiau debesų.

Δ **pagal prietaisus**, instrument flight, полет по приборам – 1. skrydis debesyse, virš jūros, virš vietovės be orientyrų, naktį, aukščiau nei 12 000 m, kai orlaivis kontroliuojamas tik naudojantis prietaisais. Δ orlaivyje įrengiamos automatinės valdymo sistemos. XX a. 4–5 d-metyje toks skrydis buvo vad. *akluoju skrydžiu*. 2. mokomasis skrydis uždaroje kabinoje – treniruoklyje

Δ **pagal progrāmą**, flight according to the programme, полет по программе – automatiškai valdomas orlaivio skrydis pagal nustatytą trajektoriją. Programa gali būti lanksčioji (leidžianti visiškai pakeisti trajektoriją skrydžio metu), pusiau standi (kai galima keisti tik išėjimo į atraminius taškus nuoseklumą) ir standžioji (nieko nekeičiant skrydžio metu).

Δ **pagal vietovės reljefą**, terrain flight, полет с обиганием рельефа местности – skrydis arti žemės, kurio metu prisitaikoma pagal skrydžio greitį ir aukštį prie vietovės reljefo ir dangos, kad priešas nepastebėtų ir neapšaudytų.

skutamàsis Δ, low-level flight, бреющий полет – *psn.* lėktuvo skrydis 5–50 m aukštyje virš žemės ar vandens paviršiaus, sudarantis galimybę nepastebėtai priartėti prie taikinio. Δ buvo naudojamas II pasaul. kare. Nuo XX a. 6 d-mečio vietoj šio termino vartojamas terminas „skrydis mažiausiame aukštyje“ (iki 200 m).

vizualùsis Δ, visual flight, визуальный полет – orlaivio skrydis, kuris visais (ar tik kai kuriais) etapais vykdomas orientuojantis pagal vietovės reljefą ir orientyrus, o tūpiant – dar ir pagal tūpimo ženklus.

skrýdis mažiausiame aukštyje ↑ *skrydis*.

skrýdis pagal prietaisus ↑ *skrydis*.

skrýdis pagal progrāmą ↑ *skrydis*.

skrýdis pagal vietovės reljefą ↑ *skrydis*.

skrýdžio aukštis ↑ *aukštis*.

skrýdžio aukštis pagal standartinį atmosferòs slėgį ↑ *aukštis, skrydžio aukštis*.

skrýdžio bañdymai, flight tests, полетные испытания – orlaivių, raketų ir kitų skraidomųjų priemonių skrydžio ir leidimo bandymai. Jie planuojami konkrečioms bandymo tikslams pasiekti ir operacinei informacijai gauti.

skrýdžio ešelònas ↑ *ešelonas 3*.

skrýdžio greitis ↑ *greitis*.

skrýdžio lùbos, flight ceiling, потолок полета – didžiausias orlaivio skrydžio aukštis.

dināminė Δ, dynamical flight ceiling, динамический потолок полета – didžiausias lėktuvo skrydžio aukštis,

kuri galima pasiekti sukauptos kinetinės energijos sąskaita atliekant aukštėjimo manevrą; didžiausias sraigtasparnio horizontalaus skrydžio pastoviu greičiu aukštis.

pràktinės Δ, practical flight ceiling, практический потолок полета – didžiausias orlaivio praktinio naudojimo aukštis.

stàtinės Δ, statical flight ceiling, статический потолок полета – didžiausias lėktuvo skrydžio pastoviu greičiu aukštis; didžiausias sraigtasparnio kybojimo aukštis.

skrydžio maršrutas ↑ *maršrutas*.

skrydžio nuotolis ↑ *nuotolis 1*.

skrydžio parengties laikas ↑ *laikas 2*.

skrydžio režimas, mode of flight, режим полета – pakankamai stabilios nustatytų (piloto pasirinktų) skrydžio parametrų (aukščio, greičio, perkrovų, atakos kampų, variklio sukimosi skaičiaus ir kt.) reikšmės, lemiančios judėjimo pobūdį ir orlaivio padėtį erdvėje.

skrydžio rikiuotė ↑ *rikiuotė 2*.

skrydžio sekimas, flight following, сопровождение полета самолета – ryšio su nurodytu orlaiviu palaikymas, kad būtų žinoma skrydžio eiga ir (ar) jo pabaiga.

skrydžio taktinės charakteristikos, flight characteristics, лётно-тактические характеристики – orlaivio charakteristikos, lemiančios jo kovinio naudojimo galimybes. Skiriamos skrydžio (greitis, lubos, nuotolis, trukmė, aukštėjimo laikas, kilimo ir tūpimo ridos ilgis ir kt.), eksploatacinės (rodo orlaivio pritaikymo lygį atlikti parengimą skrydžiui ir orlaivio priežiūrą, pvz., parengimo skrydžiui laikas, priežiūros darbų terminai, patikimumas ir kt.) ir kovinio veiksnio (rodo orlaivio atsparumą prieš NP poveikiui, pvz., vidutinis pataikymų skaičius, išvedantis iš rikiuotės atskiras sistemas ir visą orlaivį, veiksmingai naikinamas plotas ir pan.). Δ t. p. priklauso pagr. orlaivio sistemų (ginkluotės, taikymo, navigacijos ir kt.) charakteristikos.

skrydžių aprūpinimas ↑ *aprūpinimas 2*.

skrydžių informacijos ceňtras ↑ *centras 3*.

skrydžių informacijos rajonas, flight information area, район полетной информации – nustatyto dydžio oro erdvės rajonas, kuriame pateikiama skrydžių informacija ir išpėjimai. Dar ↑ *centras 3*.

skrydžių ištekliai ↑ *ištekliai*.

skrydžių rengimas ↑ *rengimas 2*.

skrydžių vadovas ↑ *vadovas 1*.

skrydžių valdymas ↑ *valdymas 2*.

skrydžių valdymo rajonas, flight control area, район управления полетами – kontroliuojamoji oro erdvė, kuri tęsiasi į viršų nuo tam tikros ribos virš žemės paviršiaus.

skryščiai, gin tackle, pulley block, полиспаст – kėlimo (išvilkimo) įrenginys, sudarytas iš skridinių ir lynu sujungtų evakuacinių blokų.

skubióji aviàcinė paramà ↑ *aviacinė parama*.

skubiųjų pranešimų lentelė, table of periodic reports, табель срочных донесений – dokumentas, nustatantis pranešimų, suvestinių, ataskaitų ir kt. informacinių dokumentų, siunčiamų vyresniajam vadui (viršininkui) nustatytu laiku, sąrašą ir siuntimo tvarką. Štabas rengia lentelę ir ją įteikia pavaldiems štabams (vadams, viršininkams).

skubotumo kategorija, precedence category, категория срочности – 1. įsakymo rengėjo nurodymas ryšių personalui, kokia eilės tvarka išsiųsti pranešimą, o gavėjui – kokia eilės tvarka jį vykdyti.

2. rodiklis, nustatantis kovinių dokumentų perdavimo (siuntimo) pavaldiniams ir vyresniesiems štabams, naudojant technines ryšių priemones, lauko pašta ir štabo (ryšio) karininkus, eiliškumą. Nustatytos 6 Δ: žaibas (*Flash*), ekstra (*Emergency*), ypač skubi (*Immediate*), skubi (*Priority*), paprasta (*Routine*), neskubi (*Deferred*).

skubùsis kilimas ↑ *kilimas*.

skubùsis minàvimas ↑ *minavimas*.

skubùsis minų išmetimas, jettisoned mines, поспешная выброска мин – 1. *jūr. min. kar.* minavimas, kai siekiama kaip galima greičiau išlaisvinti minininką nuo minų, nepaisant minų būklės.

2. *saus. min. kar.* minavimo būdas, kai minos išdėliojamos tik ant grunto, nemaskuojamos ir nepildomi minų laukų formuliarai.

skubùs karių láidojimas ↑ *karių laidojimas*.

skutamàsis skrydis ↑ *skrydis*.

skvarbióji bõmba ↑ *bomba 1.*

skvarbióji nuodìngujų mēdžiagų dòzė ↑ *dozė.*

skvarbióji radioaktyvióji spinduliuotė *ntk. = pirmìnė radioaktyvióji spinduliuotė* ↑ *spinduliuotė*

slaptàsis apsinuòdijimo laikótarpis ↑ *laikotarpis.*

slàptasis artilèrijos ugnies valdymas ↑ *ugnies valdymas 2, artilerijos ugnies valdymas.*

slaptàsis spindulinės ligõs laikótarpis ↑ *laikotarpis.*

slaptàžodis, countersign, password, пароль – slaptas, iš anksto nustatytas ribotam laikui žodis, žodžių junginys, sakinyš arba sutartas garsas, vartojamas identifikuoti kariams, esantiems žvalgyboje, patruliuojantiems ar einantiems sargybos tarnybą. Didėsiam patikimumui slaptažodžiui gali būti nustatomas atsakas – tada jis yra slaptažodžio dalis. Kartais slaptažodį gali pakeisti leidimas. Dar ↑ *atsakas, leidimas.*

slaptóji mobilizàcija ↑ *mobilizacija.*

slaptųjų pranešimų skáidymas, сгруппирование секретных сообщений – slapto pranešimo skirstymas į dalis saugumo sumetimais. Instrukcijos kai kurioms kriptosistemos nurodo grupių skaičių, kurios yra įrašytos sistemoje, vartojant tik vieną pranešimo ženklą. Šifruotos dalys įvardijamos atskirais žodžiais, jų nereikia painioti su pranešimo dalimis.

slaptumo mázinimas, downgrade, уменьшение секретности – išslaptinto dokumento, daikto ar medžiagos saugumo klasifikacijos sumažinimas.

slapùkas, secret, секрет – 1. saugos organas (2–3 kareiviai), skiriamas tam tikram laikui uždaroje saugos padalinių prieigose, kad laiku būtų aptiktas priešas ir pranešta apie jį Δ skyrusiam vadui. Dabar daugelyje kariuomenių Δ uždavinius vykdo patuliai ir saugos postai.

2. pasienio tarnybos rùšis. Skiriamas tam tikram laikui, kad aptiktų ir sulaukytų valstybės sienos pažeidėjus, diversantus ir kt. priešiškus asmenis.

slegiamóji sausumõs minà ↑ *sausumos mina 2.*

slėgis, pressure, давление – jėga, veikianti kūno paviršių; fizik. dydis, lygus paviršiumi S statmenos jėgos dF ir tos jėgos veikiamo ploto elemento dS santykiui: $p = dF/dS$. Jei jėga pasiskirsto tolygiai, tai $p = F/S$. Slėgio vienetas – paskalis. Vartojami ir nesisteminiai Δ vienetai: baras, atmosfera, gyvsidabrio stulpelio milimetras. Δ matuojamas manometrais, barometrais, Δ davikliais. Skiriamas atmosferos, pilnutinis, santykinis, perteklinis ir kt. Δ.

atmosfèros Δ, atmospheric pressure, атмосферное давление – hidrostatinis slėgis, kurio kiekviename atmosferos taške oras suslėgtas aukščiau esančių atmosferos sluoksnių ir pats slekia aplinką. Δ bet kuriame atmosferos taške lygus aukščiau esančio oro stulpo svoriui. Jūros lygyje 0 °C temperatūroje ir 45° geografinėje platumoje vidutinis Δ artimas 760 mm Hg (101,3 kPa = 1013 mb). Didėjant aukščiui, Δ mažėja. Toje pačioje Žemės vietoje Δ nuolat kinta dėl oro masių judėjimo. Δ matuojamas barometru. Aukščiausias Δ, užregistruotas Lietuvoje, – 784 mm Hg (1045 mb), žemiausias – 716 mm Hg (955 mb). Dar ↑ *anticiklonas, ciklonas.*

grėitìnimo Δ, *forsavimo* Δ, shot-start pressure, давление форсирования – parako dujų slėgis užtaiso kameroje artilerijos sviediniui pradendant judėti vamzdžio kanalu; reikalingas sviedinio inercijai ir kreipiamojo žiedelio pasipriešinimui, įsirežiant į graižtvas, įveikti. Δ ppr. būna 25–70 MPa; priklauso nuo sviedinio masės, graižtvų pobūdžio ir kreipiamojo žiedelio medžiagos tvirtumo. I Δ t. p. atsižvelgiama projektuojant šaulių ginklus.

santykìnis Δ, specific pressure, удельное давление – mašinos (automobilio, tanko, šarvuočio ir kt.) masės ir padangų (vikšrų) atraminio paviršiaus ploto santykis; vienas iš mašinos techninių parametru, apibūdinančių jos važumą. Vikšrinių mašinų Δ ppr. sudaro 50–85 kPa, karinių automobilių, skirtų tvirtos dangos keliams – 80 kPa, grunto keliams – iki 30–40 kPa.

viršslėgis Δ, overpressure, избыточное давление – 1. slėgis, susidaręs sprogo metu smūgio bangoje. Jis yra vad. teigiamuoju, kai viršija atmosferinį slėgį, ir neigiamuoju, kai slenkant bangai, darosi mažesnis už atmosferinį slėgį; 2. atmosferinio slėgio ir didžiausio sprogo (smūgio) bangos fronte skirtumas; pagr. sprogo (smūgio) bangos parametras. Δ matuojamas paskaliais (Pa) arba kilogramais jėgos kvadratiname centimetre (kgf/cm²). Δ žaloja žmones, griauna pastatus, gadina ginkluotę ir kovos techniką, jeigu jis veikimo vietoje viršija leidžiamus (projektinius) matmenis.

visumìnis Δ, total pressure, абсолютное давление – dinaminio ir statinio slėgių suma.

slėnis, valley, долина – išstętos formos Žemės paviršiaus įdubimas palyginti lėkštais šlaitais, ppr. turintis vienos krypties nuolydį. Δ dugnu ppr. teka upės. Karyboje gali būti naudojamas kaip natūrali priedanga.

sleinkstinė apšvitõs dòzė ↑ *apšvitõs dozė.*

slepiamàsis ugnies tãškas ↑ *taškas 1, ugnies taškas.*

slėpimas, hiding, скрытие – pajėgų ir įvairių objektų išdėstymo ir veiklos demaskuojamųjų požymių likvidavimas arba mažinimas; operatyvinio (taktinio) maskavimo būdas. Δ užtikrina maskavimo drausmės ir pajėgų slapto valdymo reikalavimų vykdymas, karių budrumas, pajėgų ir užnugario objektų išsklaidymas, išdėstymo rajonų keitimas, sumanus vietovės maskuojamųjų savybių ir maskavimo priemonių naudojimas ir kt. priemonės. Δ derinamas su imitavimu, dezinformacija, demonstratyviaisiais ir klaidinamaisiais veiksmais.

slėptuvė, shelter, убежище – uždaras statinys, specialiai statytas arba įrengtas žmonėms apsaugoti nuo visų NP. Δ pagal paskirtį būna: karinė ir civilinė. Karinė Δ skiriama pagal saugos laipsnį, naudojamas medžiagas, konstrukciją ir įrengimo būdą; gali būti lengvoji ir sunkioji. Civilinė Δ skiriama pagal apsaugines savybes – rad., chem. ir apkrovinė; pagal konstrukciją – atskiroji (užimanti visą pastatą), dalinė (užimanti pastato dalį), požeminė (slėptuvės lubos yra žemės lygyje arba žemiau jo), pusrūšio (pusė slėptuvės yra virš žemės) ir antžeminė (slėptuvės grindys žemės lygyje arba įgilintos ne daugiau kaip 1,5 m); pagal talpumą – labai maža (mažiau kaip 25 vietų), maža (25–50), nedidelė (50–150), vidutinė (150–300), didelė (300–600), labai didelė (600–1200), ypač didelė (daugiau kaip 1200). Slėptuvėse įrengiamos ventiliacijos, vandens, energijos, šildymo, nuotekų ir ryšių sistemos.

chėminė Δ, chemical shelter, химическое убежище – slėptuvė, sauganti nuo NM ir jonizuojančiosios spinduliuotės poveikio; t. p. apsaugo nuo sproginimo (smūgio) bangos, jeigu įrengta apkrovinėje slėptuvėje. Δ turi būti sandari, joje turi būti įrengti visi trys ventiliacijos režimai: ventiliacijos, filtravimo ir ventiliacijos, visiškos izoliacijos. Įrengiama galimose aplinkos chem. taršos ir galimų gaisrų vietose.

radiacinė Δ, antiradiation shelter, противорадиационное убежище – slėptuvė, sauganti nuo jonizuojančiosios spinduliuotės poveikio; t. p. apsaugo nuo sproginimo (smūgio) bangos, jeigu įrengta apkrovinėje slėptuvėje. Nuo jonizuojančiosios spinduliuotės apsaugo ir chem. slėptuvė. Δ slopinimo koeficientas turi būti toks: visoje Lietuvos teritorijoje – 100; 60 km aplink IAE – 200; 30 km – 500; 10 km – 1000; 3 km – 3000; IAE teritorijoje – 5000.

Δ **nuo bėmbų**, bomb shelter, бомбоубежище – paplitusi II pasaul. karo metais priedanga nuo aviacinių bėmbų smūginės, skeveldrinės ir ardomosios veikmės; ppr. būdavo įrengiama gyvenamųjų ir kt. pastatų rūsiuose, turinčiuose tvirtas perdangas ir sienas.

slėptuvė nuo bėmbų ↑ *slėptuvė*.

slopinamoji ugnis ↑ *ugnis*.

slopinimas, neutralization, подавление – nuostolių objektui (taikiniui) darymas ar tokių sąlygų sudarymas, kai tie objektai ir taikiniai laikinai praranda kovos gebą, negali manevruoti arba sutrinka jų valdymas.

elektroninis Δ, electronic suppression, радиоэлектронное подавление – tikslinis elektromagnetinės energijos naudojimas siekiant laikinai ar visiškai pažeisti priešo elektroninius įrenginius; priemonių ir veiksmų, trukdant priešo REP ir sistemų darbui arba mažinant jų kovinio naudojimo veiksmingumą, visumą; sudedamoji elektroninės kovos dalis. Δ sudaro radijo, optinis elektroninis ir hidroakustinis slopinimas. Slopinimo objektai – priešo radiolokacijos, radijo ryšio, radionavigacijos, lazerinės, infraraudonosios, akustinės ir kt. REP, sudarančios šiuolaikinių valdymo ir žvalgybos sistemų pagrindą. Δ užtikrina aktyvieji ir pasyvieji trukdžiai, klaidinamųjų taikinių naudojimas ir kt. būdai. Dar ↑ *elektroninio slopinimo veiksmingumas, radioelektroniniai trukdžiai*.

hidroakustinis Δ, hydroacoustic neutralization, гидроакустическое подавление – priemonių kompleksas priešo hidroakustinių stebėjimo priemonių ir nusitaikančiojo ginklo naudojimo veiksmingumui mažinti; sudedamoji elektroninio slopinimo dalis. Atliekamas sudarant trukdžius, kliudančius hidroakustiniam kontaktui su antvandeniniais (povandeniniais) objektais. Δ atliekamas derinant su hidroakustinio maskavimo priemonėmis.

optinis elektroninis Δ, optical electronic suppression, оптико-электронное подавление – priešo priemonių elektroninis slopinimas elektromagnetinių bangų optiniame diapazone.

priešo oro erdvės gynybos Δ, suppression of enemy air defences, подавление ПВО противника – veiksmai, kuriais neutralizuojama, laikinai silpninama ar sunaikinama priešo OEG.

rādijo Δ, radio suppression, радиоподавление – priešo radijo ryšio trukdymas aktyviaisiais ir pasyviaisiais trukdžiais; sudedamoji elektroninio slopinimo dalis.

tāikinio Δ, target neutralization, подавление цели – toks taikinio pažeidimas, kai jis laikinai praranda kovos gebą, ribojamas jo manevras arba trikdomas valdymas. Δ tikslas: priversti priešą slėptis, neleisti jam laisvai naudoti ginklų, sekti ir atlikti manevrą.

trukdžiū Δ, jamming suppression, подавление помех – trukdžių poveikio naikinimas arba mažinimas iki leidžiamų ribų. Trukdžių slopinimui naudojami filtrai, diodai, varžos, kryptinės antenos ir kt. trukdžių slopintuvai, kurių veikimas pagrįstas signalo ir trukdžių formos, amplitudės, galios, dažnio, atėjimo į imtuvo įėjimo grandinę laiko, atėjimo krypties ir poliarizacijos skirtumu.

slopinimo koeficientas ↑ *koeficientas 3*.

smigimas

smigimas, *pikirāvimas*, dive, пикирование – pilotažo figūra, kai lėktuvas leidžiasi statmenai (arba beveik statmenai, trajektorijos nuožulnumo kampas viršija 30°) ir didėjančiu greičiu. Δ artimu 90° kampu vad. stačiuoju. Δ naudojamas oro mūšyje, bombarduojant, leidžiant raketas, šaudant į antžeminius (jūrų) taikinius, t. p. kaip priešženitinis, priešraketinis manevras ir greitai mažinant skrydžio aukštį.

smogiamasis ginklas, striking weapon, ударное оружие – šaltasis rankinis ginklas priešui kauti smūgiuojant. Δ priklauso ↑ *buožė*, ↑ *kovos kaplys*, ↑ *kovos kūjis*, ↑ *kuoka*, smogtuvas, ↑ *vėzdas* ir kt. Dar skiriamas smogiamasis svaidomasis ginklas (pvz., vėzdas); tokiu ginklu ne tik smogiama, bet jis ir svaidomas.

smogiamasis rakėtinis ginklas ↑ *raketinis ginklas*.

smogiamoji grupė ↑ *grupė 1*.

smogiamoji grupuotė ↑ *grupuotė*.

smogiamoji jėgà, striking power, ударная сила – junginio galimybė sutriuškinti (sunaikinti) priešo pėstininkų ir tankų padalinius dalinių smūgiais ir užimti svarbų vietovės rajoną (ruožą).

smogiamoji vadovybė ↑ *vadovybė 2*.

smūginė šaudmeñs veikmė ↑ *šaudmens veikmė*.

smūginis branduolys, shock nucleus, ударное ядро – kompaktinis kūnas, gaunamas lėtai slegiant kumuliacinio užtaiso apvalkalą. Tai užtikrinama naudojant kūgio pavidalo išėmą su dideliu nuolydžio kampu (150–160°) arba didelio skersmens segmentą, kintamojo storio apvalkalą ir specialųjį užtaiso sprogimo sužadavimo būdą. Išsaugo šarvamušį veikimą 200–300 šaudmens kalibrų atstumu (pramušamos kiaurymės skersmuo 0,3–0,5 kalibro, Δ greitis 1800–2200 m/s). Tokie užtaisai naudojami prieštankinėse minose.

smūginis kontaktinis sprogėdiklis ↑ *sprogėdiklis*, *kontaktinis sprogėdiklis*.

smūgio aviacija ↑ *aviacija*.

smūgio bangà, shock wave, ударная волна – 1. sprogimo sukelta banga, kurią sukuria greitas karštų dujų plitimas atmosfera; bangos greitis pradžioje viršija garso greitį, vėliau Δ virsta garso banga.

2. orinė, povandeninė ar požeminė sprogimo banga, kurią sudaro skleidžiamas slėgio impulsas.

3. brand. sprogimo naikinamasis veiksnys, jam eikvojama apie 50% visos sprogimo energijos. Pagr. parametrai: ↑ *viršslėgis* bangos fronte ir ↑ *oro greičio spūdis*. Nuo Δ apsaugo tvirti apkasai, slėptuvės, kovos technika; galima apsisaugoti giliame griovyje, atsigulus ant žemės kojomis į sprogimo pusę. Dar ↑ *frontas 8*, *greitis*, *smūgio bangos poveikis*.

smūgio bangos frėntas ↑ *frontas 8*.

smūgio bangos greitis ↑ *greitis*.

smūgio bangos póveikis, shock [blast] effect, действие ударной волны – tiesioginis ir netiesioginis naikinamasis poveikis, kurį sukelia smūgio banga. Tiesioginį poveikį sukelia smūgio bangos viršslėgis ir oro greičio spūdis; netiesioginį – lekiančios pastatų nuolaužos, krintantys medžiai, stiklų skeveldros, akmenys, gruntas ir pan. Karių sužalojimas gali būti lengvas, vidutinis, sunkus ir labai sunkus; ginkluotės ir kovos technikos gadinimas – mažas, vidutinis ir visiškas; pastatų ir statinių sugriovimas – mažas, vidutinis, didelis ir visiškas. Žalojimų, gadinimų ir sugriovimų pobūdis priklauso nuo viršslėgio dydžio ir oro greičio spūdžio svaidomojo poveikio, t. p. nuo netiesioginio Δ.

smūgio ešėlonas ↑ *ešėlonas 3*.

smūgio išvengimas, evading a strike, eluding a blow, выход (вывод) войск из-под удара – greitas ir slaptas junginių (dalinių, padalinių) rajonų, pozicijų, maršrutų, aerodromų, bazavimosi punktų keitimas siekiant išsaugoti kovos gebą. Vykdomas kilus priešo smūgio pavojui arba prasidėjus smūgiui. Pagr. Δ priemonės: karinių vienetų (laivų) išvedimas iš nuolatinės dislokacijos vietų, sutelkimo rajonų (bazavimosi punktų); jų išsklaidymas; aviacijos kilimas vėliau tūpiant išlikusiuose aerodromuose arba autostradų ruožuose; junginių (dalinių, padalinių) atsitraukimas į iš anksto parengtas pozicijas gynybos gilumoje; raketinių dalinių ir OEG pajėgų pozicinių rajonų, artilerijos ugnies pozicijų, vadaviečių rajonų keitimas; kovinio patruliavimo maršrutų keitimas ir kt.

smūgis, strike [attack, assault], удар – SP, raketų, KOP ir KJP operatyvinio (kovinio) naudojimo forma; trumpalaikis, galingas priešo naikinimas brand., įprastiniu ginklu arba pajėgų puolimu (pajėgų Δ). Δ pagal mastą gali būti strateginis, operatyvinis ir taktinis; pagal kryptį – Δ į frontą arba į sparną; pagal naudojamas priemones – brand. ir ugnies (artilėrijos, raketų ir aviacijos Δ). Operacijoje pajėgos gali smogti kelis Δ, vienas iš jų būna pagr., kitas (kiti) pagalbinis (-iai). Puolamojoje operacijoje naudojamas Δ į frontą ir sparną, kertamasis Δ; gynybinėje – stabdomasis. Dar būna paramos Δ. Aviacija ir laivynas gali smogti raketų, bombų, torpedų, torpedų ir bombų Δ. Dar ↑ *atsakomojo smūgio galimybė*, *kontrsmūgis*, *smūgio išvengimas*, *ugnis*.

aviacijjos Δ, air attack, удар авиации – trumpalaikis galingas aviacijos poveikis priešui, kurio tikslas – naikinti priešo antžeminius (jūrų) objektus naudojant įvairius aviacinius šaudmenis. Δ pagal naudojamų priemonių sudėtį gali būti – masinis,

sutelktasis, grupinis ir pavienis; pagal naudojamas priemonės – smūgis raketomis, bombomis, bombomis ir raketomis, torpedomis ir bombomis; pagal kovos veiksmų būdus – vienalaikis ir nuoseklusis. Aviacija t. p. gali smogti brand., chem. biol. smūgius. Dalyvaujantys smūgyje aviacijos vienetai gali skristi į taikinio rajoną vienu ar keliais skirtingais maršrutais, smogti iš vienos krypties (arba skirtingų krypčių) ir vieno (arba skirtingo) aukščio, vienu ar keliais antskrydžiais.

Δ **bombomis**, bomb air attack, бомбовый удар авиации – aviacijos smūgis vienam arba keliems netoli esantiems vienas nuo kito priešo antžeminiams (jūrų) objektams (taikiniams) naudojant aviacines bombas.

Δ **bombomis ir rakėtomis**, bomb-missile air attack, бомбо-ракетный удар авиации – aviacijos smūgis priešo antžeminiams (jūrų) objektams naudojant aviacines bombas ir raketas.

Δ **rakėtomis**, missile air attack, ракетный удар авиации – aviacijos smūgis priešo antžeminiams (jūrų) objektams (taikiniams) naudojant aviacines raketas.

cheminis Δ, gas air attack, авиационный химический удар – aviacijos smūgis, kai naudojami chem. šaudmenys. Δ gali būti: bombų, raketų, bombų ir raketų. T. p. gali būti naudojami aviaciniai laistytuvai. Δ gali būti pavienis, grupinis ir masinis.

grupinis Δ, group air attack, групповой удар авиации – aviacijos smūgis, kurį smogia orlaivių grupė (aviacijos dalinys, padalinys) vienam arba keliems priešo antžeminiams (jūrų) objektams ribotame rajone.

māsinis Δ, mass air attack, массированный удар авиации – aviacijos smūgis, kurį per trumpą laiką (kelias valandas) bendroje operatyvinėje–takinėje rikiuotėje smogia vienas arba keli aviacijos junginiai svarbiausiems priešo antžeminiams (jūrų) objektams operatyvine (strategine) kryptimi arba dideliame rajone.

nuoseklūs Δ, successive air attack, последовательный удар авиации – aviacijos smūgis, kurį pagal nustatytą eiliškumą (nustatytu laiku arba pagal iškvietimą iš budėjimo padėties žemėje arba ore) smogia dalis aviacijos dalinio (junginio) pajėgų vienam arba keliems iš anksto paskirtiems arba aptiktiems mūšyje priešo antžeminiams (jūrų) objektams.

paviēnis Δ, individual air attack, одиночный удар авиации – aviacijos smūgis, kurį smogia vienas orlaivis (orlaivių pora) ppr. vienam priešo objektui.

sutelktāsis Δ, concentrated air attack, сосредоточенный удар авиации – aviacijos smūgis, kurį smogia pagr. aviacijos junginio pajėgos vienam arba keliems priešo antžeminiams (jūrų) objektams (taikiniams) tam tikrame rajone.

vienalaikis Δ, combined air attack, одновременный удар авиации – aviacijos smūgis, kuriame dalyvauja visos aviacijos junginio (dalinio) pajėgos arba didesnė jų dalis. Smogiama nustatytu laiku vienam arba keliems priešo antžeminiams (jūrų) objektams.

branduolinis Δ, nuclear blow, ядерный удар – smūgis į priešo objektus brand. šaudmenimis; brand. karo kovos veiksmų forma. Δ gali būti pavienis, grupinis ir masinis.

grupinis Δ, group nuclear blow, групповой ядерный удар – brand. smūgis, kai vienu metu smogiama į vieną arba kelis objektus keliais brand. šaudmenimis.

māsinis Δ, mass nuclear blow, массированный ядерный удар – brand. smūgis, kai per trumpą laiką smogiama tokiu brand. šaudmenų skaičiumi, kad sunaikinama viena didelė ar kelios priešo grupuotės, kiti svarbūs objektai. Gali būti naudojami įvairių tipų šaudmenys ir siuntimo į taikinį priemonės.

paviēnis Δ, individual nuclear blow, одиночный ядерный удар – brand. smūgis, kai smogiama į vieną arba kelis priešo objektus vienu brand. šaudmeniu.

kertamāsis Δ, splitting attack, рассекающий удар – pajėgų puolamųjų veiksmų būdas, ppr. naudojamas operatyviniu (strateginiu) mastu siekiant suskaldyti priešo grupuotę į izoliuotas dalis, kurios vėliau būtų pavieniui sutriuškintos.

pagālbinis Δ, supporting effort, вспомогательный удар – puolamieji pajėgų veiksmai nepagrindine puolimo kryptimi turint tikslą sukaustyti ten esančias priešo pajėgas ir neleisti jas pergrupuoti pagr. puolimo kryptimi, palengvinantys pajėgų, veikiančių pagr. puolimo kryptimi, užduoties vykdymą, apeiti ir kartu su pagr. draugiškosiomis pajėgomis apsupti priešo grupuotę.

pagrindinis Δ, main attack, главный удар – pagr. pajėgų grupuotės lemiamas puolimas pasirinkta kryptimi triuškinant priešą ir siekiant svarbiausio operacijos tikslo.

pajėgū Δ, forces attack, удар войсками – pajėgų puolimas (ataka), kurio tikslas – sutriuškinti tam tikrą priešo grupuotę, užimti tam tikrą rajoną (objektą) arba sunaikinti tam tikrą objektą. Δ gali būti: pagr., pagalbini, paramos, stabdomasis, kertamasis, Δ į frontą ar į sparną.

paramōs Δ, supporting attack, поддерживающий удар – puolamasis veiksmas kartu su pagr. smūgiu siekiant apgauti priešą, sunaikinti arba nuslopinti priešo pajėgas, galinčias kliudyti pagr. smūgiui, priversti priešą per anksti ar ne lemiamoje vietoje įtraukti į mūšį rezervą.

rakėtų Δ, rocket assault, ракетный удар – trumpalaikis galingas raketų su įprastiniais (padegamaisiais) užtaisais poveikis priešui, kurio tikslas naikinti (slopinti) jo antžeminius (antvandeninius) objektus. Δ gali būti pavienis ir grupinis. Jeigu Δ naudojamos raketos su brand. arba chem. užtaisais, toks smūgis vad. brand. (raketiniu brand.) arba chem. (raketiniu chem.) smūgiu.

Δ į frontą, frontal strike, фронтальный удар – pajėgų puolamasis manevras į priešo kovos rikiuotės (grupuotės) frontą nuosekliai plečiant puolimą į gynybos gilumą ir sparnų pusėn.

Δ į spařną, flanking strike, удар во фланг – puolamasis manevras, nukreiptas į priešo sparną.

stābdomasis Δ, halt strike, сдерживающий удар – netikėti puolamieji veiksmai gynyboje, kuriais siekiama priversti priešą, darant jam didelių nuostolių, atsisakyti puolamųjų veiksmų. Δ remia stipri artilerijos ugnis.

torpėdų ir bōmbų Δ, torpedo and bomb attack, торпедно-бомбовый удар – suderintas pagal laiką ir kryptis laivų ir aviacijos (arba tiksliai aviacijos) poveikis jūrų taikiniams, kai naudojamos torpedos ir bombos. Gali būti smogiamas vienam arba keliems arti esantiems taikiniams (laivų junginiui ir kt.). Aviacijos Δ pirmiausiai naudojamos torpedos, o po to bombos.

ugniēs Δ, fire attack, огневой удар [налет] – staigus, trumpalaikis priešo objektų (taikinių) naikinimas įprastiniais šaudmenimis siekiant padaryti priešui didelių nuostolių. Gali būti artilerijos, raketų ir aviacijos Δ. Dar ↑ *antpuolis, artilerijos ugnies uždaviniai, šaudymo tvarka.*

smūgis į frontą ↑ *smūgis.*

smūgis į spařną ↑ *smūgis.*

smulkaūs mastēlio žemēlapis ↑ *žemēlapis.*

snāiperio šautuvas ↑ *šautuvas.*

snāiperis, sniper, снайпер – specialiai išmokytas šaulys, meistriškai įvaldęs šaudymo, maskuotės ir stebėjimo meną.

Arginkluotas šautuvu su specialiuoju taikikliu. Ppr. kauna taikinį pirmu šūviu. Snaiperiais buvo pavadinti taiklūs D. Britanijos šauliai per I pasaul. karą, o jų tiksliai išaudyti ginklai – snaiperio šautuvais. Dar ↑ *šautuvas.*

sniēgo dangà, snow cover, снежный покров – sniego sluoksnis, dengiantis žemės arba ledo paviršių. Lietuvoje pastovi Δ pajūryje ir pietuose susidaro vidutiniškai sausio pradžioje, kitur – gruodžio antrojoje pusėje. Δ ištirpsta: pajūryje ir pietuose – vidutiniškai kovo pabaigoje, kitur – balandžio pirmąjį dešimtadienį. Vidutinis dienų su Δ skaičius svyruoja nuo 70 (Klaipėdoje) iki 101 (Biržuose). Vidutinė Δ siekia 20–25 cm, pajūryje ir Lietuvos pietuose – 10–13 cm; didžiausia užregistruota – 94 cm (Laukuvoje).

sociālīnēs ekstremaliōsios situācijos priēžastys ↑ *ekstremaliosios situacijos priežastys.*

sociālīnis potenciālas ↑ *potencialas.*

sodýba, farmstead, хутор – kaimo gyventojų gyvenamieji ir ūkiniai pastatai su kiemais, daržais, sodu. XVI a. Lietuvos dvarų inventoriuose minimi šie Δ trobesiai: namas, troba, svirnas, tvartas, klojimas, daržinė, pirtis, rūsys. XX a. pr., daugumai kaimų išsiskirsčius į vienkiemius, atsirado likusių kaimavietėje Δ (kaimo Δ) ir iš jos iškeltų Δ (↑ *vienkiemis*). Kaimo Δ ir vienkiemiai skiriasi savo vidiniu suplanavimu. Pastaruoju metu vykdam žemės reformą didėja vienkiemių skaičius.

solenōidinis minų trālas ↑ *minų tralas.*

spařnas, flank, фланг – 1. kovos rikiuotės kairysis ar dešinysis šonas (galūnė). Pažeidžiamiausia kovos rikiuotės dalis. Vieneto kovos rikiuotės Δ, kur šalia nėra draugiškųjų pajėgų, vad. atviruoju.

2. rikiuotės dešinysis ar kairysis šonas. Rikiuotei apsisukus ar pasisukus, sparnų pavadinimai nesikeičia.

3. wing, крыло – lėktuvo, sklandytuvo, sparnuotosios raketos, sraigtasparnio ir malūnsparnio aerodinaminis paviršius keliamajai jėgai sukurti.

4. wing, крыло – kai kurių valstybių KOP taktinis vienetas. Aviacijos Δ susideda iš kelių vieno tipo eskadrilių, štabo, materialinio, aerodromų ir techninio aprūpinimo tarnybų ir padalinių. Strateginės aviacijos sparne būna 15–30 kovos lėktuvų, taktinės – iki 72, lėktuvnešiuose išdėstyta sparne – iki 100 lėktuvų.

sparninė ugnis ↑ *ugnis.*

sparnų ir sándūrų dengimas ↑ *dengimas 1.*

sparnuōtasis reaktývinis sviedinýs ↑ *sviedinys, reaktyvnis sviedinys.*

sparnuōtoji raketà ↑ *raketa.*

spartà, *tempas*, rate, темп – ko nors vykdymo, vyksmo greitis (kartais dažnis) arba kurio nors proceso, reiškinio intensyvumas.

atākos Δ, attack [assault] rate, темп атаки – atakuojančių pėstininkų (kovos mašinų) judėjimo greitis; matuojamas kilometrais per valandą.

aukštėjimo Δ, rate of climb, скорость набора высоты – svarbi kovinio orlaivio skrydžio taktinė charakteristika, nusakanti jo manevringumo vertikaliąją plokštumą galimybes. Δ priklauso nuo orlaivio jėgainės galios ir jo aerodinaminių charakteristikų. Didžiausią Δ turi naikintuvai.

desantavimo Δ, airborne assault rate, темп десантирования – oro desanto karių (karinių vienetų), karo technikos ir materialinių priemonių, išlaipinamų ar nuleidžiamų desantavimo rajone per laiko vienetą, skaičius.

jūrų desanto išlaipinimo Δ, amphibious assault rate, темп высадки морского десанта – karių (karinių vienetų), karo technikos ir materialinių priemonių, išlaipinamų (iškraunamų) išlaipinimo rajone per laiko vienetą, skaičius.

puolimo Δ, offensive rate, темп наступления – puolančių pajėgų įveikiamas per parą atstumas; matuojamas kilometrais; vienas iš operacijos užmojo (masto) rodiklių.

šaudymo Δ, rate of fire, темп стрельбы – 1. kulku, iššautų iš ginklo per minutę, skaičius; vienas iš pagr. taktinių ir techninių ginklo rodiklių, apibūdinančių ginklo galią ir veiksmingumą; 2. art. laiko tarpsnis tarp dviejų pabūklo šūvių, baterijos (būrio) salvių, leidžiamų pagal šią komandą; šūvių (salvių) skaičius per laiko vienetą. Δ nustatoma atsižvelgiant į taikinio pobūdį, šaudmenų sąnaudą, ugnies uždavinio atlikimo laiką ir sviedinių sproginų stebėjimo (sankirtos) sąlygas; 3. automatinio ginklo techninė greitašauda.

transportavimo Δ, transportation rate, темп перевозок – pakrautų, atvykusių į paskyrimo vietą ir iškrautų (perkrautų) per laiko vienetą ešelonų (traukinių, laivų, orlaivių) su kariniais dariniais (materialinėmis priemonėmis), vežant juos geležinkelių, vandens ir oro transportu, skaičius.

žygio Δ, rate of march, pace, темп марша, средняя скорость марша – 1. SP nustatytas vidutinis voros ar padalinio judėjimo greitis. Išreiškiamas kilometrais per valandą; 2. vidutinis nuotolis kilometrais, kuris gali būti nukeliamas per nustatytą laiką, įskaitant visus nustatytus sustojimus. Išreiškiamas kilometrais.

spartūsis žygis ↑ *žygis*.

spausdintūvas, printer, печатающее устройство – *komp.* išvesties įrenginys ženklams popierinėje laikmenoje žymėti (spausdinti). Δ skirstomas pagal veikimo principą (mechanizmas liečia ar neliečia popierių) – kontaktinis (nuoseklusis – dirba panašiai kaip rašomoji mašinėlė; matricinis – tekstą formuoja spausdinimo galvutė, sudaryta iš eilės mažų spausdinimo plaktukėlių, vad. adatėlėmis; lygiagretusis – gali būti būgninis ar juostinis) ir nekontaktinis (rašalinis – tekstą, vaizdą, grafikus formuoja iš mažų rašalo lašelių, kurie yra išpurškiami ant popieriaus; lazerinis ir kt.). Kontaktinis Δ dirba triukšmingai ir lėtai; nekontaktinis, ypač lazerinis, – be triukšmo ir greitai. Lazerinių Δ privalumai: labai didelis spausdinimo greitis (iki 1800 ženklų/s), nedidelis eksploataavimo reikalavimai, labai gera vaizdo kokybė, puikios grafikos galimybės.

specialieji skysčiai, special fluids, специальные жидкости – skysčiai, naudojami karo technikos hidraulinėse pavarose, hidraulinuose stiprintuvuose, amortizatoriuose, agresyviosioms terpėms atskirti, varikliams ir besitrinančioms detalėms aušinti, paviršiams nuo apšalimo ir degalams nuo kristalizavimosi apsaugoti. Δ gaminami iš naftos ir sintetinių medžiagų, t. p. dedamos priemaišos. Dar ↑ *antifrizas*.

specialioji apranga ↑ *apanga*.

specialioji aviacija ↑ *aviacija*.

specialioji aviacijos ginkluotė ↑ *ginkluotė, aviacijos ginkluotė*.

specialioji mašina ↑ *mašina 2*.

specialioji oro operacija ↑ *operacija 2*.

specialioji sausumos mina ↑ *sausumos mina 2*.

specialioji technika ↑ *technika*.

specialioji techninė priežiūra ↑ *techninė priežiūra 5*.

specialioji vadovybė ↑ *vadovybė 2*.

specialioji žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

speciālijo švarinimo medžiaga ↑ *medžiaga 1*.

speciālijo švarinimo priemonė, decontamination equipment, средство специальной обработки – medžiaga, prietaisai ir įranga, naudojama specialiajam švarinimui. Δ yra: specialiųjų švarinimo medžiaga; individualusis chem. ir degazavimo paketas; ginkluotės ir kovos technikos švarinimo komplektas; specialiųjų švarinimo ↑ *technika*. Dar ↑ *degazavimo prietaisai, dezaktyvavimo priemonė, dezinfekavimo priemonė, mašina 2, medžiaga 1*.

speciālijo švarinimo punktas ↑ *punktas 2*.

speciālijo švarinimo rajonas, decontamination area, район специальной обработки – rajonas, skirtas užterštų RM, NM ar BM karinių vienetų, CS darinių ir gyventojų visiškajam specialiajam švarinimui. Pagr. Δ elementai: laukiamasis rajonas, vienas ar keli specialiųjų švarinimo punktai, susirinkimo (pabaigus specialųjį švarinimą) rajonas.

speciālijo švarinimo stotis ↑ *stotis*.

speciālojo švārinimo tēchnika ↑ *technika*.

specialiōsios dūjos, special gas, газы специального назначения – dujas, kurias naudoja karo policija masinių riaušių ar grupinių veiksmų, kuriais pažeidžiama tvarka karinėje teritorijoje, atvejais, t. p. sulaikant padariusį pavojingą veiką asmenį ir priverčiant jį apleisti patalpas, transporto priemonę. Dar ↑ *medžiaga 1*.

specialiosios karo policijos priemonės, special means of military police, специальные средства военной полиции – priemonės, kurias naudoja karo policija siekdama nutraukti pavojingą veiką arba sulaikyti tokią veiką padariusį asmenį. Karo policija gali naudoti šias specialiąsias priemones: gumines lazdas, antrankius ir rišimo priemones, asmens apsaugai skirtas dujas ir specialiąsias dujas, kovinių imtynių veiksmus, tarnybinius šunis, transporto priemonių priverstinio stabdymo priemones.

specialiosios pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

specialiōsios paskirtiės pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

specialiosios priemonės, special means, специальные средства – ypatingos priemonės karių drausmei užtikrinti, kuriomis turi teisę pasinaudoti vadas. Naudojamos šios Δ: guminės lazdos; kovinių imtynių veiksmi; antrankiai ir surišimo priemonės. Atliekant krašto apsaugos tarnybą taikos metu savigynai, asmenims sulaikyti ar gyvūnams sutramdyti, transporto priemonėms priverstinai stabdyti statutai leidžia naudoti specialiosios paskirties dujas, transporto priemonių priverstinio stabdymo priemones ir tarnybinius šunis. Dar ↑ *specialiosios dujos*.

specialiųjų operacijų pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

specialiųjų pajėgų rezervas ↑ *rezervas 2*.

specializuotoji medicinos ekspertizė, specialized medical examination, специализированная медицинская экспертиза – stojančiųjų į profesinę karo tarnybą, šaukiamų į privalomąją karo tarnybą asmenų ir šių tarnybų karių sveikatos būklės įvertinimas.

specialusis desantas ↑ *desantas*.

specialusis kostiumas ↑ *kostiumas*.

specialusis laivas ↑ *laivas*.

specialusis rakėtinis ginklas ↑ *rakėtinis ginklas*.

specialusis sviedinys ↑ *sviedinys*.

specialusis šaunamasis užtaisas ↑ *užtaisas 1, šaunamasis užtaisas*.

specialusis šaudmuo ↑ *šaudmuo*.

specialusis švārinimas, decontamination, специальная обработка – ginklų ir kitos karo technikos, ekipuotės, apsaugos priemonių, šaudmenų ir kt. materialinių priemonių ↑ *degazacija, dezaktyvacija, dezinfekcija, dezinsekcija* ir ↑ *deratizacija, žmonių švarinimas*. Δ būna dalinis, visiškasis ir operatyvusis. Dar ↑ *punktas, specialiоjo švarinimo rajonas, specialiоjo švarinimo stotis, vietovės švarinimas*.

dalinis Δ, immediate decontamination, частичная специальная обработка – specialusis švarinimas, kurį atlieka užterštas karys, kad išsaugotų gyvybę ir gautų kiek įmanoma mažiau pažeidimų. Jis apima pačius karius, jų aprangą ir (ar) ekipuotę. Δ organizuoja būrio (skyriaus) vadas nenutraukdamas kovos užduoties vykdymo. Δ atliekamas taršos zonoje tuoj pat po užteršimo NM arba per pirmąją valandą po užteršimo RM. Jeigu vietovė buvo užteršta RM ar BM, švarinimas gali būti atliekamas ir išėjus iš taršos zonos. Visais atvejais, išėjus iš taršos zonos, Δ kartojamas arba atliekamas visiškasis specialusis švarinimas.

operatyvusis Δ, operational decontamination, оперативная специальная обработка – specialusis švarinimas, kurį atlieka karys ir (ar) padalinys; reikalinga švarinimo įranga, medžiagos ir (ar) atlikimo rajonas. Jo tikslas – kiek įmanoma sumažinti kontakto su teršalais keliamą pavojų ir garantuoti užduoties vykdymą. Δ apima dalinį specialųjį švarinimą, t. p. užduočiai vykdyti būtinų kovos technikos dalių ir ribotų vietovės rajonų švarinimą.

visiškasis Δ, complete [detailed, gross] decontamination, полная специальная обработка – specialusis švarinimas, atliekamas specialiоjo švarinimo punktuose (rajonuose) arba sutelkimo rajonuose, leidus (įsakius) vyresniajam vadui, kai karinis vienetas įvykdė kovos užduotį. Atlikus Δ, kariai gali veikti be individualiosios apsaugos priemonių. Δ atlieka RChBS vienetai, t. p. visų rūšių kariuomenės vienetai naudodami specialiоjo švarinimo priemones ir vietines priemones. Dar ↑ *punktas, specialiоjo švarinimo rajonas*.

specialusis tēchninis aprūpinimas ↑ *aprūpinimas 2*.

specialusis žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

specifikācija, specification, спецификация – 1. formalizuotas objekto savybių, charakteristikų ir funkcijų išvardijimas bei aprašymas.

2. *kar. techn.* vienas iš pagr. konstravimo dokumentų, kuris nustato karo technikos objekto (gaminio) sudėtį. Ppr. tai

lentelė, kurioje nurodyti sudedamųjų dalių indeksai, jų pavadinimas ir skaičius. Naudojama komplektuojant gaminius, planuojant gamybą ir kt. tikslais.

spėktras, spectrum, спектр – 1. fizik. dydžio verčių pasiskirstymas pagal kurį nors parametą – dažnį, masę, impulsą, greitį. Δ sąvoka dažn. siejama su virpesiais, pvz., elektromagnetinių bangų, garso, virpesių spektras.

2. visumos komponentų įvairovė.

spėktrinis fotografavimas, spectrozonal photography, спектральное фотографирование – fotografavimo būdas, kai natūralus įvairių objektų atspindimas šviesos spektras yra pasirinktinai filtruojamas išryškinant kai kurių objektų atspindimą šviesos spektrą, t. y. nuotraukoje išryškinant vienus objektus ir pašalinant nepageidaujamus. Naudojamas fotografinėje žvalgyboje, ypač sekant gerai užmaskuotus fortifikacinius įrenginius.

spynà, art. breech block, затвор, *šaul. g.* bolt, slide, lock, затвор, замок – pro drūtgalį užtaisomo šaunamojo ginklo dalis šoviniui (artilėrijos šaudmeniui) į lizdą stumti, vamzdžio drūtgaliumi atsklęsti ir užsklęsti, iššauti, tūtai iš vamzdžio lizdo ištraukti ir išmesti lauk. Δ pagal veikimo principą būna automatinė, pusiau automatinė ir neautomatinė; pagal konstrukciją šaulių ginklų Δ – išilgai judanti, skersai judanti ir siūbuojanti, pabūkle – pleištinė ir stūmoklinė.

automatinė Δ , automatic breech mechanism, автоматический затвор – spyna, veikianti po šūvio automatiškai.

neautomatinė Δ , nonautomatic breech mechanism, неавтоматический затвор – spyna, veikianti tik naudojant žmogaus fizinę jėgą.

pleištinė Δ , sliding-wedge breech block, клиновой затвор – šovinio ir tūtinio užtaisymo spyna, naudojama mažo ir vidutinio kalibro patrankose su vientisiniais ir dvinariais šaudmenimis. Būna vertikalsios (mažo kalibro pabūkluose) ir horizontalios (vidutinio kalibro pabūkluose). Δ susideda iš sklendžiamojo, skeliamojo ir išmetamojo mechanizmų bei pusautomatžio. Δ sklendžiamoji dalis – pleištas. Pusautomatis automatiškai atsklendžia spyną po šūvio, išmeta iššautą tūtą ir, užtaisant pabūklą, užsklendžia spyną.

pusiáu automatinė Δ , semiautomatic breech mechanism, полуавтоматический затвор – spyna, kuri po šūvio atsklendžia drūtgalį, ištraukia ir išmeta tūtą, palieka vamzdžio drūtgalį atvirą, o šoviny (artilėrijos šaudmuo) įstumiamas ir vamzdžio drūtgalis užsklendžiamas naudojant fizinę šaulio jėgą (pleištinėse spynose vamzdžio drūtgalį, užtaisant pabūklą, užsklendžia pusautomatis).

stūmoklinė Δ , screw breech block, поршневой затвор – tūtinio ir betūčio užtaisymo spyna, naudojama vidutinio ir didelio kalibro pabūkluose, šaudančiuose dvinariais ir trinariais šaudmenimis. Δ susideda iš sklendžiamojo, skeliamojo, išmetamojo, saugiklinio, tūtos išlaikymo ir užtaisymo lengvinimo mechanizmų. Δ sklendžiamoji dalis – stūmoklis.

spinduliavimas, radiation, излучение – sklindantis iš tam tikro šaltinio bangų ar dalelių srautas.

elektromagnėtinis Δ , electromagnetic radiation, электромагнитное излучение – elektromagnetinių bangų sklaidimas greitėjančiais judančiais elektros krūviais (pvz., kintamąja srove). Dar *radijo bangos*, *spinduliuotė*.

fotoūnis Δ , photon radiation, фотонное излучение – elektromagnetinis spinduliavimas, apimantis rentgeno (bangos ilgis 10^{-7} – 10^{-12} m) ir gama (bangos ilgis $<10^{-10}$ m) spinduliavimą.

impūlsinis Δ , impulse radiation, импульсное излучение – spinduliavimas, sklindžiantis bangas trumpalaikiais impulsais, kai laiko tarpiniai tarp jų gerokai trumpesni už kiekvieno impulso trukmę. Naudojamas akustikoje, hidroakustikoje, hidrolokacijoje, radiolokacijoje, navigacijoje, ryšiuose ir telemetrijoje, optiniuose tolimučiuose, lokatoriuose ir kt.

jonizuojantysis Δ , ionic radiation, ионизирующее излучение – kvantinis (elektromagnetinis – ultravioletinis, rentgeno ir gama) arba korpuskulinis (susidedantis iš elementariųjų dalelių – alfa, beta, protonų, neutronų ir kt.) spinduliavimas, kuriam veikiant aplinkoje iš neutralių atomų ir molekulių susidaro jonai. Gali būti gamtinis, kurį sudaro kosminis ir radioakt. medžiagų Δ , ir dirbtinis – brand. sprogimai, brand. reaktoriai, rentgeno aparatai ir kt. Δ sukuria jonizuojančiąją spinduliuotę, kuri žalojamai veikia gyvus audinius ir yra viena iš brand. sprogimo naikinamųjų veiksmų (pirminė ir liekamoji radioakt. spinduliuotė). Dar \uparrow *spinduliuotė*.

optinis Δ , optical radiation, оптическое излучение – elektromagnetinis spinduliavimas, kurio bangos ilgis yra 10^{-3} – 10^{-9} m. Δ priklauso regimasis (šviesa), infraraudonasis ir ultravioletinis spinduliavimas.

spinduliavimo kontrolė \uparrow *kontrolė 1.*

spinduliavimo kontrolės doktrina \uparrow *doktrina 2.*

spindulinė ligà, radiation sickness, лучевая болезнь – 1. liga, kurią sukelia ilgesnis jonizuojančiosios spinduliuotės poveikis. Pirminiai požymiai: šleikštulys, vėmimas ir viduriavimas, vėliau gali slinkti plaukai, kraujuojama, atsiranda burnos ir gerklės uždegimas, bendras silpnumas (energijos išsekimas).

2. liga, kai gana didelės jonizuojančiosios spinduliuotės dozės sukelia patologinius organizmo pakitimus; pirmiausia pažeidžiami kraujodaros, lytiniai ir kiti biol. aktyviausi organai. Δ gali būti ūminė ir lėtinė. Dar \uparrow *laikotarpis*.

lėtinė Δ , chronic radiation sickness, хроническая лучевая болезнь – spindulinė liga, kurią sukelia lėtinė apšvita.

spindulinis

Žmogus, kasmet gaunantis 0,5–1 Sv apšvitos dozę, gali susirgti Δ . Δ gali būti lengva, vidutinė, sunki ir labai sunki.

ūminė Δ , acute radiation sickness, острая лучевая болезнь – spindulinė liga, kurią sukelia ūminė apšvita (didesnė kaip 1,5 Sv apšvitos dozė). Δ sunkumas priklauso nuo apšvitos dozės: 1,5–2,5 Sv – pirmojo laipsnio, lengva; 2,5–4 Sv – antrojo laipsnio, vidutinė; 4–6 Sv – trečiojo laipsnio, sunki; daugiau kaip 6 Sv – ketvirtojo laipsnio, labai sunki. Yra keturi Δ laikotarpiai: pirminių reakcijų, slaptasis, ryškių klinikinių požymių, ligos baigties arba sveikimo. Sergantieji pirmojo (antrojo) laipsnio Δ po 1–2 (2–3) mėn. pasveiksta; trečiojo laipsnio – 50–80% po 3–6 mėn.; ketvirtojo laipsnio – 30–50% pasveiksta tik po ankstyvojo specializuotojo gydymo.

spindulinis ginklas, ray weapon, лучевое оружие – naujasis netradicinis ginklas, kurio šiluminis mechaninis poveikis naikina karius ir kovos techniką. Skiriamas \uparrow *lazerinis ginklas* ir \uparrow *pluoštinis ginklas*.

spindulinis nudegimas \uparrow *nudegimas*.

spindulys, radius, радиус – 1. didžiausias atstumas nuo tam tikro centro (tam tikros vietos), kuriuo gali būti naikinami įvairūs objektai (gali nukeliauti tam tikros transporto priemonės) ir pan., pvz., naikinimo, veikimo, sugriovimų ir kt. Δ .

branduolinio sprogoimo naikinimo Δ , nuclear effect radius, радиус поражающего действия ядерного взрыва – atstumas nuo brand. sprogoimo epicentro (antžeminio ar antvandeninio kontaktinio sprogoimo centro), kuriuo pažeidžiami kariai, ginkluotė, kovos technika, fortifikaciniai ir kiti įrenginiai. Δ nustatomas atskirai kariams, kiekvienai kovos technikos rūšiai ir pan.; jis priklauso nuo brand. sprogoimo galios ir rūšies, objekto apsaugos laipsnio.

naikinimo Δ , destruction [kill] radius, радиус поражения – nuotolis nuo šaudmens sprogoimo centro (epicentro), kuriuo pasiekiami nurodyta (reikalinga) objektų (taikinių) naikinimo tikimybė.

operatyvinis veikimo Δ , operational radius of action, оперативный радиус действия – *laiv.* didžiausias nuotolis, kuriuo laivų junginys (turėdamas nustatytas kuro atsargas ir plaukdamas koviniu ekonomišku greičiu) gali nutolti nuo bazavimo vietos, atlikti duotą užduotį ir grįžti į bazę nepapildęs kuro atsargų jūroje ir neiekvodamas garantinių kuro atsargų.

saugos Δ , radius of safety, радиус безопасности – horizontalus nuotolis nuo taikymo taško (sprogoimo epicentro), už kurio ginklų poveikis draugiškosioms pajėgoms yra priimtinas.

sugriovimų Δ , destruction radius, радиус разрушений – nuotolis nuo šaudmens sprogoimo centro (epicentro), kuriuo su tam tikra tikimybe sugriaunami pastatai (statiniai, įrenginiai). Δ priklauso nuo įprastinio šaudmens rūšies ir kalibro (brand. šaudmens galios), brand. sprogoimo rūšies ir aukščio, reljefo, pastatų (statinių, įrenginių) ypatumų ir kt. aplinkybių.

taktinis veikimo Δ , tactical radius of action, тактический радиус действия – *av.* didžiausias nuotolis, kuriuo lėktuvas (sraigtasparnis), aviacijos vienetas, turėdamas pilnus kuro batus, skrisdamas nustatytu režimu ir skrydžio profiliu, gali atlikti kovos užduotį ir grįžti į aerodromą neišsekvojęs garantinių kuro atsargų ir neiekvojamųjų kuro likučių.

tikrojo naikinimo Δ , effective destruction [kill] radius, радиус действительного поражения – 1. apskritimo, kuriame pažeidžiama ne mažiau kaip 50% esančių jame taikinių, sproguos vienam sviediniui (minai), spindulys; 2. nuotolis nuo sviedinio (minos, raketos, bombos) sprogoimo centro (epicentro), kuriuo taikinyms naikinamas su tam tikra (duota) tikimybe.

veikimo Δ , radius of action, радиус действия – didžiausias nuotolis, kurį nustatytu maršrutu nuo bazės laivas, orlaivis ar kt. transporto priemonė (karinis vienetas) gali saugiai nukeliauti su įprastiniu kroviniu, atlikti skirtas užduotis nepasipildydama degalų ir grįžti.

visiškojo naikinimo Δ , total destruction [kill] radius, радиус полного поражения – apskritimo, kuriame pažeidžiama ne mažiau kaip 90% taikinių, sproguos vienam sviediniui (minai), spindulys.

2. sklindantis iš tam tikro šaltinio bangų ar dalelių srautas.

3. *mat.* atkarpa, jungianti apskritimo ar rutulio paviršiaus tašką su centru.

spindulių valdoma raketà \uparrow *raketa*.

spinduliuotė, irradiation, облучение – spinduliuavimas, kuris sukelia tam tikrų pokyčių aplinkoje, daro įtaką gamtai, žmogui ir pan.

alfa Δ , alpha radiation, альфа-излучение – jonizuojančioji spinduliuotė, kuria spinduliuojamos alfa dalelės. Būdinga sunkiesiems radioakt. elementams: ^{238}U , ^{235}U , ^{233}U , ^{232}Th , ^{226}Ra , ^{222}Rn , ^{239}Pu . Δ dėl mažo skvarbumo sunkiai aptinkama radiacinės žvalgybos prietaisais. Pavojinga tik vidinės apšvitos atveju.

bėta Δ , beta radiation, бета-излучение – jonizuojančioji spinduliuotė, kuria spinduliuojamos beta dalelės. Δ vyksta beta skilimo metu. Δ gali vykti po brand. sprogoimų (antrinė Δ dėl sukėltojo radioakt. ir skylant ilgaamžiams radionuklidams, susidariusiems dalijimosi reakcijoje) ir po rad. avarijų. Δ būdinga šiems elementams: ^{89}Sr , ^{90}Sr , ^{131}I , ^{134}Cs , ^{137}Cs , ^{32}P , ^{14}C , ^{40}K , ^{210}Pb ir kt.

branduolinė Δ , nuclear radiation, ядерная радиация – radioakt. spinduliuotė, kuri susidaro brand. sprogoimo metu (pirminė radioakt. spinduliuotė) paveikus pirminės radioakt. spinduliuotės neutronams grunto elementus brand.

sprogimo rajone (sukeltas \uparrow radioaktyvumas), iškritus radioakt. krituliams brand. sprogimo rajone ir vietovėje, virš kurios praslinko radioakt. debesis (liekamoji radioakt. spinduliuotė).

elektromagnetinė Δ (EMS), electromagnetic radiation, электромагнитное облучение – elektromagnetinių bangų sklaidymas įgreitintais elektros krūviais (pvz., kintamąja srove). Biol. EMS, ypač ultravioletinio, rentgeno ir gama dažnio diapazonų, poveikį lemia kvanto energija. Šios energijos pakanka medžiagai jonizuoti. Radijo bangų diapazone kvantų energija yra mažesnė. Jie nesugeba jonizuoti medžiagos, todėl jų poveikis skiriasi nuo jonizuojančiosios spinduliuotės biol. poveikio ir daugiausia veikia centrinę nervų sistemą. Priklausomai nuo bangos ilgio ir dažnio skiriama jonizuojančioji, rentgeno, šiluminė, šviesos, radijo bangų dažnio spinduliuotė. Remiantis EMS naikinamuoju poveikiu sukurtos įvairios ginklų rūšys: \uparrow elektromagnetinis ginklas, \uparrow labai aukšto dažnio ginklas, \uparrow lazerinis ginklas ir kt.

gamà Δ , gamma radiation, гамма-излучение – jonizuojančioji spinduliuotė, kuri spinduliuojama labai trumpas, bet turinčias labai didelę energiją, elektromagnetines bangas. Jas spinduliuoja sužadinti atomų branduoliai išlėkus alfa arba beta dalelėms. Turėdami mažą jonizacijos gebą (tūkst. kartų silpnesnę už alfa spinduliuotę), Δ sklinda oru kelis šimtus metrų. Ji laisvai prasiskverbia pro drabužius, žmogaus kūną ir storus įvairių medžiagų sluoksnius. Vertinant Δ skvarbumą, vartojamas terminas \uparrow pusinio slopimo sluoksnis. Δ geriausiai sulaiko didelio tankio medžiagos: švinas, betonas, gruntas ir kt.

gamtinė jonizuojančioji Δ , natural ionic irradiation, природное ионизирующее облучение – jonizuojančioji spinduliuotė, kurią sudaro kosminė spinduliuotė ir natūraliai pasiskirsčiusių gamtinių radionuklidų spinduliuotė. Šiek tiek gamtinės kilmės radionuklidų yra ir kiekvieno žmogaus organizme. Δ sukuria gamtinis \uparrow jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis. Dar \uparrow jonizuojančiosios spinduliuotės fonas.

jonizuojančioji Δ , ionic irradiation, ионизирующее излучение – spinduliavimas, kuriam veikiant aplinkoje susidaro skirtingų krūvių dalelės, vad. jonais. Δ sukelia elektromagnetinės bangos, kurių ilgis yra ne didesnis kaip 100 nanometrų, o dažnis – ne mažesnis kaip $3 \cdot 10^{15}$ hercu (gama, rentgeno spinduliai), t. p. alfa, beta dalelės ir neutronai. Δ žaloja gyvus audinius ir yra vienas iš brand. sprogimo naikinamųjų veiksnių. Kartais Δ vad. radiacija, tačiau šis terminas fizikoje nebevertojamas. Δ būna gamtinė ir technogeninė, branduolinė, radioaktyvioji. Dar \uparrow biologinis jonizuojančiosios spinduliuotės poveikis, jonizacijos geba.

liekamoji radioaktyvioji Δ , residual radiation, остаточная радиация – 1. brand. radioakt. spinduliuotė, kurią sukėlė radioakt. dulkių nusėdimas; dirbtinė RM sklaida arba spinduliuotė, kuri sklinda iš brand. sprogimo centro ir tęsiasi ilgiau nei viena minutė po sprogimo; 2. aplinkos užterštumas RM; brand. sprogimo naikinamasis veiksnys, jam tenka ~7% visos sprogimo energijos. Δ sukelia gama spinduliuotė ir beta dalelės; kurią sklaidžia iškritusios skylančios RM ir dėl neutronų poveikio atsiradęs \uparrow sukeltas Žemės paviršiaus radioaktyvumas. Radioakt. vietovės užteršimo lygis priklauso nuo brand. sprogimo galios ir rūšies, atstumo, vėjo krypties ir greičio. Vietovė smarkiai užteršiama RM tik paviršinio ir požeminio (povandeninio) brand. sprogimo metu. Ilgainiui užteršimo intensyvumas mažėja: po 7 valandų susilpnėja 10 kartų, o po 2 parų – ~100 kartų. Jonizuojančiosios spinduliuotės poveikį slopina fortifikaciniai įrenginiai, slėptuvės, gyvenamieji ir kiti pastatai, pvz., daugiaaukščio mūrinio namo rūšys – 400 kartų, slėptuvė – 1000 ir daugiau kartų. Žmonės iš užterštos vietovės kuo skubiau evakuojami, jiems atliekamas sanitarinis švarinimas; žemė, pastatai, daiktai dezaktyvuojami.

pirminė radioaktyvioji Δ , initial radiation, первичное излучение – 1. radioaktyvioji spinduliuotė, kurią sudaro neutronai ir gama spinduliuotė, atsirandanti dėl brand. sprogimo ir išspinduliuojama iš ugnies kamuolio per 1 min. po sprogimo; 2. brand. sprogimo naikinamasis veiksnys, kuriam tenka 4–5% visos sprogimo energijos. Δ pavojinga 2–3 km nuo sprogimo vietos. >1 Sv apšvitosis dozė sukelia ūminę spindulinę ligą. Apsaugai tinka įvairios gama spinduliuotė ir neutronus slopinančios medžiagos. Neutronų srautą geriau sulaiko lengvos medžiagos (vanduo, polietilenas), gama spinduliuotė – sunkios (švinas, plienas, betonas).

radioaktyvioji Δ , radioactive radiation, радиоактивное излучение – jonizuojančioji spinduliuotė, kurią sudaro gama ir rentgeno spinduliuotės, jonizuojančiosios dalelės (alfa, beta dalelės, neutronai ir kt.). Δ sudaro brand. sprogimai (brand. Δ), AE avarijos ir kt. jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniai. Δ gali būti pirminė ir liekamoji. Visa Δ yra jonizuojanti, tačiau ne visa jonizuojančioji spinduliuotė yra radioaktyvi, pvz., rentgeno spinduliuotė laikoma jonizuojančiaja spinduliuote, tačiau nelaikoma Δ , nes ji neatsiranda iš atomo branduolių.

rentgeno Δ , X-radiation, рентгеновское излучение – elektromagnetinė spinduliuotė, kurios bangos ilgis nuo 10^{-7} iki 10^{-12} m. Prasiskverbia pro daugelį matomajai šviesai nelaidžių medžiagų. Δ šaltiniai: rentgeno vamzdeliai, radioakt. izotopai, elektronų greitintuvai, brand. sprogimai. Δ registruoja fotografiniu popieriumi, liuminescenciniais ekranais, brand. spinduliavimo detektoriais. Naudojama moksliniuose tyrimuose, medicinoje, defektoskopijoje ir kt.

šiluminė Δ , thermal radiation, тепловое облучение – objektų sklaidžiamos elektromagnetinės infraraudonojo diapazono (bangos ilgis 10^{-3} – $0,78 \cdot 10^{-6}$ m) bangos, priklausančios nuo objekto temperatūros ir optinių jo paviršiaus savybių. Naudojama naktinio matymo taikikliuose ir tolimajiuose, nusiaikančiuose galvutėse, lokatoriuose, signalizacijos ir ryšių priemonėse (slaptai signalizacijai ir ryšiui), stebėjimo prietaisuose; taikiniai (objektai) aptinkami pagal jų pačių sklaidžiamą energiją (šilumą). Dar \uparrow maskavimas, žvalgyba.

šviesos Δ , light radiation, световое излучение – optinio diapazono spindulių srautas, sklindantis iš brand. sprogo švytinčios srities; brand. sprogo naikinamasis veiksnys, jam tenka 30–35% visos sprogo energijos. Brand. sprogo švytinčios srities temperatūra iš pradžių siekia 8 000–10 000 °C, vėliau temperatūra palaipsniui krinta iki 1 000–2 000 °C ir Δ virsta šilumine spinduliuote. Δ trunka kelias ar keliolika sekundžių. Δ sukelia gaisrus, nudegina ir apakina žmones, žaloja gyvūnus ir augalus. Pagr. Δ charakteristika – \uparrow *šviesos impulsas*. Apsaugo bet kuri šešėlių sudaranti priedanga.

technologinė jonizuojančioji Δ , man-made ionising radiation, искусственные источники ионизирующего облучения – papildomų, žmogaus sukurtų šaltinių jonizuojančioji spinduliuotė. Δ kuria žmogaus gamybinė ir kita veikla, keičianti radioakt. elementų buvimo vietą: radionuklidai iškasami kartu su naudingosiomis iškasenomis (metalu rūda, trąšų žaliavomis, organiniu kuru ir kt.), statybinėmis medžiagomis. Didžiąją technogeninių jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinių apšvitos dozės dalį (iki 50%) sudaro radiologinės medicinos procedūros. Jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinių yra ir buityje. Δ intensyvėja gaminant naujus radionuklidus arba didinant natūralių radionuklidų kieki (brand. reaktoriuose, brand. ginklo bandymuose atmosferoje ir kt.). Δ sukuria dirbtinis \uparrow *jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis*.

spinduliuotės diagrama, radiation diagram, диаграмма излучения – kreivė, vaizduojanti elektromagnetinio lauko, kurį antena sukuria vienodai nuo jos nutolusiuose taškuose, stiprio priklausomumą nuo spinduliuotės krypties. Dažn. ji braižoma polinėje koordinatų sistemoje.

spinduliuotės sklaidą \uparrow *sklaida 5*.

spinduolis, emitter, излучатель – spinduliuotės šaltinis.

alfa Δ , alpha emitter, альфа-излучатель – RM, kuri spinduliuoja alfa daleles. Prie jų priskiriami uranas, toris, plutonis ir kt. Δ atsiranda dirbant brand. reaktoriams, brand. sprogo metu arba yra sudedamoji brand. užtaiso dalis.

beta Δ , beta emitter, бета-излучатель – RM, kurioje gali vykti \uparrow *beta skilimas*. Δ gali būti: natūralusis – švinas, kalis; dirbtinis – anglis, fosforas, stroncis, jodas, cezis ir kt. Δ atsiranda dirbant brand. reaktoriams, brand. sprogo metu arba yra sudedamoji brand. užtaiso dalis.

spitė, cockade, кокарда – metalinis ženklas ant uniforminės kepurės (beretės, pilotės). Dar vad. *kokarda*.

spòrtinė šaudyklà \uparrow *šaudyklà*.

spòrtinis ginklas, sport weapon, спортивное оружие – rankinis šaunamasis arba pneumatinis ginklas sportiniam šaudymui į judančius ir nejudančius taikinius. Šiuolaikinis Δ yra graižtvinis ir lygiavamzdis, su šovinių dėtuvėmis ir vieno užtaiso, neautomatinis ir savaime užsitaisantis. Graižtvinis Δ yra mažo (dažn. 5,6 mm) ir normalaus kalibro šautuvas ir pistoletas (revolveris). Δ gali būti standartinis ir laisvai pasirinkto pavyzdžio. Lygiavamzdis Δ naudojamas stendiniame šaudyme šratais į lekiančius taikinius – lėkštutes.

spòrtinis taikinys \uparrow *taikiny 1*.

spragà, breach, брешь – vieta gynybos linijoje, kurioje sunaikinti ar nuslopinti vienetai ir per kurią prasiveržė puoliančios pajėgos.

sprendimas, decision, решение – 1. vado valios išreiškimas įsakymu pavaldiems vienetams, kuriuo nustatyta veiksmų eiga ir galimi jų veiksmų atsižvelgiant į galimus priešo veiksmus nustatytoje vietoje ir nustatytu laiku.

2. vado nustatyta skirtos užduoties vykdymo tvarka ir būdai. Dar \uparrow *sprendimo priėmimas, sprendimo tikslinimas, sprendimų priėmimo taškai*.

operacijos Δ , decision of operation, решение на операцию – vado nustatyta kovos užduočių vykdymo tvarka ir būdai. Δ apima: operacijos sumanymą; pajėgų užduotis; sąveikos, paramos, aprūpinimo ir valdymo organizavimo pagrindus. Δ yra pajėgų valdymo pagrindas. Δ priimamas remiantis informacija žemėlapyje, o jei galima, tikslinamas vietoje. Padalinių vadai sprendimus priima vietoje. Δ detalizuojamas operacijos planavimo metu ir įforminamas žemėlapyje kaip kovinio valdymo dokumentas. Dar \uparrow *operacijos sumanymas*.

sprendimo priėmimas, arrival at a decision, принятие решения – vado ir štabo specialistų kūrybinis procesas analizuojant turimą informaciją ir duomenis, skirstant pavaldiems ir kitiems kariniams vienetams užduotis, jų vykdymo, paramos ir aprūpinimo eiliškumą.

sprendimo tikslinimas, re-evaluation of a decision, уточнение решения – priimto sprendimo ir vykdančių operaciją vienetų užduočių detalizavimas ir taisymas atsižvelgiant į priešo veiksmus ir susiklosčiusią situaciją. Sprendimas tikslinamas planuojant operaciją (mūšį) ir jos eigoje.

sprendimų priėmimo taškai, decision points, точки принятия решения – vietovė, linija, vieta mūšio lauke ar įvykis, kai planavimo metu vadas privalo priimti sprendimą prieš duodamas nurodymus vienetams. Tai gali būti artimosios kovos užduoties įvykdymo linija, 2-ojo ešelono įtraukimo į mūšį linija ir kt.

sprogdiklio daviklis \uparrow *daviklis*.

sprogdiklio delsiklis, fuse delay, замедлитель взрывателя – kontaktinio arba nuotolinio sprogdiklio, degtuvo elementas detonuojamosios kapsulės sprogimui uždelsti. Delsiama perduodant ugnį nuo padegamosios iki detonuojamosios kapsulės. Po pirminio sprogdiklio suveikimo (uždegus padegamąją kapsulę) per delsiklio degimo laiką uždelsiamas šaudmens (sprogmens) sprogimas. Pvz., puolamosios rankinės granatos degtuvo delsiklis dega 3,2–4,2 s, t. y. tiek laiko, kad granata nulėktų iki taikinio. Dar Δ gali būti mechaninis (su laikrodžio mechanizmu), elektrinis ir kt.

sprogdiklio nuostata, fuse setting, установка взрывателя – nuotolinio sprogdiklio skalėje nustatytas konkretus padalų skaičius.

sprogdiklis, fuse, взрыватель – šaudmens veikimą pagal jo paskirtį sužadinantis įtaisas. Δ skiriamas pagal priklausomybę – artilerijos sviedinių ir minuų, raketų kovinių dalių, inžinerinių ir jūrų minuų, torpedų, bombų ir kt.; pagal veikimo principą – kontaktinis, nekontaktinis (pvz., radijo), nuotolinis (pvz., laiko), universalusis, elektrinis; pagal įrengimo šaudmenyje vietą – priešakinis, dugninis, šoninis ir universalusis; pagal veikimo greitį – staigusis, inertinis, delsusis, mišrusis. T. p. skiriamas apsaugotasis, susinaikinimo, mokomasis Δ ir kt. Dar būna Δ , susidedantis iš kelių įvairiose šaudmens vietose išdėstytų bloku, vad. sprogdinimo įtaisu. Pagr. Δ dalys yra: korpusas, \uparrow skiltuvas su skeliamąja spyruokle, \uparrow daužiklis, delsiklis, saugikliai, padegamoji kapsulė, detonuojamoji kapsulė, \uparrow detonatorius ir kt. Dar \uparrow kapsulė, saugiklis, sprogdiklio daviklis, sprogdiklio delsiklis, sprogdiklio nuostata, sprogdinimo įtaisas.

apsaugotasis Δ , shuttered fuse, защищенный взрыватель – sprogdiklis, kuriame netyčinis detonatoriaus sužadinimas nesužadina nei papildomo detonatoriaus, nei sprogstamojo užtaiso.

duginis Δ , base fuse, донный взрыватель – sprogdiklis, įtaisytas sviedinio ar bombos dugne.

elektrinis Δ , electric fuse, электрический взрыватель – įtaisas, kuris veikiamas elektros srovės susprogdina SM užtaisu. Susideda iš elektrinio degiklio ir sprogdinimo kapsulės, esančių vienoje tūtoje. Tarp jų gali būti įtaisytas delsiklis. Dažn. naudojami minose, sprogdinimo darbams. Dar \uparrow degiklis.

kontaktinis Δ , contact fuse, contact-sensing device, контактный взрыватель – sprogdiklis, suveikiantis nuo sąlyčio su taikiniu (smūgio, prisilietimo, tempimo ir kt.). Δ gali būti pagal sužadinimo pobūdį – smūginis, mechaninis, parakinis, cheminis, pjezoelektrinis, kondensatorinis, tempiamasis, spaudžiamasis, iškraunamasis, mišrusis ir kt.; pagal vietą šaudmenyje – priešakinis, dugninis, šoninis ir universalusis; pagal veikimo pobūdį – staigusis, inertinis, delsusis ir mišrusis; pagal saugumą – saugiklinis ir nesaugiklinis. Δ naudojamas sviediniuose ir minose, torpedų ir raketų kovinėse dalyse, aviacinėse bombose, inžinerinėse minose ir kt. Dažn. Δ veikia šitaip: \uparrow skiltuvas arba \uparrow daužiklis skelia į padegamąją kapsulę, kuri padega parakinį stiprintuvą arba delsiklį; palaipsniui sužadinami detonuojamoji kapsulė ir \uparrow detonatorius; detonatorius susprogdina pagr. sprogstamąjį užtaisą.

delstinis Δ , retarded action fuse, взрыватель замедленного действия – kontaktinis smūginis sprogdiklis, suveikiantis praėjus tam tikram laikui po susidūrimo su taikiniu. Delsos laikas (nuo kelių tūkstantųjų iki kelių šimtųjų sekundės dalių) priklauso nuo parakinio delsiklio tipo.

inertinis Δ , graze fuse, взрыватель инерционного действия – kontaktinis smūginis sprogdiklis su inertiškai veikiančiu skiltuvu. Δ dažn. būna dugniniai ir naudojami betonmušiuose, šarvamušiuose ir didelio kalibro ardomuosiuose šaudmenyse.

mišrusis Δ , multiple [combination] fuse, комбинированный взрыватель – kintamojo veikimo kelių nuostatų sprogdiklis. Ppr. turi tris nuostatas: skeveldrinę (staigiąją), ardomąją (pagr.) ir delsiąją. Δ susideda iš korpuso su galvute, skeliamojo mechanizmo, nustatomojo ir detonuojamojo įtaisu. Dvejopo veikimo skeliamasis mechanizmas susideda iš staigaus veikimo skiltuvo su daužikliu, inertinio veikimo skiltuvo su padegamąja kapsule ir saugiklių. Nustatomasis įtaisas susideda iš perjungiklio, sprogdiklio apsauginio dangtelio ir parakinio delsiklio. Detonuojamasis įtaisas susideda iš apsauginio mechanizmo (detonuojamosios įvorės su perduodamuoju užtaisu, sukamosios įvorės su detonuojamąja kapsule ir kt.) ir detonatoriaus. Sprogdiklio veikimas, susidūrus su kliūtimi, priklauso nuo sprogdiklio nuostatos: nustačius sprogdiklį skeveldriniam veikimui (perjungiklis ant „S“ – skeveldrinis, apsauginis dangtelis nusuktas), staigaus veikimo skiltuvas įduria padegamąją kapsulę, nuo kurios liepsna perduodama detonuojamajai kapsulei, kurios sprogimas susprogdina detonatorių ir pagr. šaudmens užtaisą; ardomajam veikimui (perjungiklis ant „S“, apsauginis dangtelis užsuktas) – veikia inertinis skiltuvas (staigaus veikimo skiltuvą apsaugo apsauginis dangtelis), o ugnies grandinė veikia t. p. kaip ir skeveldrinio veikimo atveju; delsiamajam veikimui (perjungiklis ant „D“ – delsusis, apsauginis dangtelis užsuktas) – skeliamasis mechanizmas suveikia t. p., kaip ir ardomojo veikimo atveju, tačiau į ugnies grandinę įsijungia parakinis delsiklis. Degant delsikliui, šaudmuo (sviedinys) suspėja įsmigti į gruntą arba sprogti ore atsimušęs nuo žemės ar vandens paviršiaus (rikošetinio šaudymo atveju). Naudojamas skeveldrinuose, skeveldrinuose ardomuosiuose, ardomuosiuose ir dūminuose sviediniuose.

nesaugiklinis Δ , non-boresafe fuse, взрыватель непредохранительного типа – sprogdiklis, kuriame nuolat sujungta ugnies grandinė, t. y. toks sprogdiklis, kuriame padegamoji kapsulė neizoliuota nuo detonuojamosios kapsulės ir, užsidegus padegamajai kapsulei, suveikia detonuojamoji kapsulė ir sprogsta šaudmuo (sviedinys, mina ir kt.).

saugiklinis Δ , boresafe fuse, взрыватель предохранительного типа – sprogdklis, kuriame padegamoji kapsulė izoliuota nuo detonuojamosios kapsulės. Kapsulės sujungiamos su detonatoriumi aktyvinant sprogdklį trajektorijoje.

smūginis Δ , percussion fuse, взрыватель ударного действия – kontaktinis sprogdklis, suveikiantis nuo smūgio į taikinį. Δ gali būti pagal veikimo greitį ir nuostatų skaičių – staigaus, inertinio, delsiujo veikimo ir mišrusis; pagal vietą šaudmenyje – priešakinis ir dugninis (minose – tiktai priešakinis).

staigūsis Δ , quick fuse, взрыватель мгновенного действия – kontaktinis smūginis sprogdklis, sukeliantis šaudmens sprogimą akimirksniu po jo susidūrimo su kliūtimi. Nepaprastai jautrus sprogdklis. Jis suveikia susidūręs su pačia silpniausia kliūtimi, pvz., medžio lapais. Naudojamas skeveldriniuose, kumuliaciniuose ir kt. sviediniuose ir minose.

laiko Δ , time fuse, временной взрыватель – sprogdklis su elementu laiko tarpšniui, po kurio saugiklis suveikia, reguliuoti.

mókomasis Δ , inertia [check action] fuse, инертный взрыватель – tuščias sprogdklis, kurį naudojant išmokstama galutinai parengti šaudmenis šaudyti, nustatyti ir keisti sprogdklio nuostatas.

nekontaktinis Δ , proximity [influence] fuse, неконтактный взрыватель – sprogdklis, suveikiantis nuo sąveikos su taikiniu tinkamiausiu naikinimui atstumu sviediniui neliečiant taikinio. Dirgikliai gali būti įvairūs: garsiniai, elektromagnetiniai (radijo sprogdkliai), magnetiniai ir kt., taip pat slėgio, šviesos ir kt. pokyčiai. Naudojamas zenitinės ir antžeminės artilerijos sviediniuose ir minose, raketų ir torpedų kovinėse dalyse ir kt.

nuotolinis Δ , time aerial-burst fuse, time [blasting] fuse, дистанционный взрыватель – sprogdklis, suveikiantis trajektorijoje po nustatyto laiko (nepasiekus kritimo taško). Δ gali būti pirotechninis (su parakiniu delsiokliu), mechaninis (laikrodinis), elektrinis ir mišrusis. Naudojamas skeveldriniuose, kasetiniuose, dūminiuose ir kt. artilerijos sviediniuose, kai kuriose bombose, raketų kovinėse dalyse ir kt. Šaudant į oro ir antžeminius taikinius šaudmenimis su Δ gerokai padidėja skeveldrinė šaudmens veikmė.

rādijo Δ , radio fuse, радиовзрыватель – nekontaktinis sprogdklis, suveikiantis nuo radijo bangų energijos, spinduliuojamos arba atspindimos nuo taikinio. Naudojamas artilerijos sviediniuose, raketose, bombose. Lėkdamas (skriesdamas, krisdamas) jis spinduliuoja ir priima nuo taikinio atspindėtus aukštojo dažnio signalus; dėl šių signalų sąveikos atsiranda žemojo dažnio įtampa, kuri didėja artėjant prie taikinio; pasiekusi tam tikrą lygį sujungia elektros šaltinį su elektriniu detonatoriumi sukeldama Δ sprogimą.

susinaikinimo Δ , self-destroying fuse, взрыватель с самоликвидатором – sprogdklis, susprogdinantis sviedinį prieš jam nukrentant.

universalūs Δ , all-purpose [universal] fuse, универсальный взрыватель – nuotolinis sprogdklis, turintis skeliamąjį mechanizmą; toks sprogdklis turi kontaktinio ir nuotolinio sprogdklio savybių.

sprogdinamo objekto apsaugà ↑ *apsauga*.

sprogdinimas, explosion, bursting, blasting, firing, взрывание – SM užtaiso sprogimo sužadinimas. Sprogdinama naudojant detonuojamąsias kapsules (elektrodetonatorius) elektriniu arba ugniniu būdais, t. p. naudojant detonuojamąją virvutę. Δ gali būti momentinis (visi užtaisai sužadinami vienu metu) ir nuoseklūs (užtaisai sužadinami vienas po kito tam tikrais laiko tarpšniais). Detonuojamąją virvutę sprogdinama tiesiogiai arba prie jos tvirtintomis detonuojamosiomis kapsulėmis. Padegamąją virvutę sprogdinama tik prie jos pritvirtintomis detonuojamosiomis kapsulėmis. Dar ↑ *apsauga, įkasa, objektas 2, sprogdinimo grandinė, sprogdinimo įtaisas, sprogdinimo priemonės, sužadinamoji priemonė, tinklas 1*.

elektrinis Δ , electric firing [blasting], электрическое взрывание – SM užtaiso detonacijos sužadinimo naudojant elektrodetonatorius, elektros laidus ir šaltinius (sprogdinimo mašinėlė, galvanines baterijas ir kt.) būdas. Naudojamas bet kuriam užtaisų skaičiui ir jų momentiniam arba nuosekliajam reikiamos sekos sprogdinimui.

nuoseklūs Δ , succession firing, последовательное взрывание – nuoseklus (su sekundės dalių–kelių sekundžių tarpšniais) detonacijos sužadinimo dviejuose ir daugiau SM užtaisuose, įtaisytuose viename objekte, būdas. Atliekamas naudojant elektrodetonatorius su delsiokliais arba įvairaus ilgio detonuojamąją virvutę.

povandeninis Δ , underwater blasting, подводное взрывание – povandeninių kliūčių naikinimas ar neutralizavimas, dažn. atliekamas narų sprogdintojų komandos.

ugninis Δ , fuse firing, огневое взрывание – SM užtaiso detonacijos sužadinimo naudojant detonuojamąją kapsulę ir padegamąją virvutę (padegamąjį vamzdelį) būdas. Prp. naudojamas pavieniams užtaisams, rečiau – užtaisų serijai.

sprogdinimo darbai, demolition techniques, взрывное дело – 1. sprogdinimų ir jų naudojimo įrengiant ir įveikiant užtvaras, griaunant fortifikacinius įrenginius, vykdanč požeminę minų kovą, naikinant karo techniką ir šaudmenis, griaunant ledų sangrūdas upėse ir vykdanč kt. inžinerinės paramos uždavinius operacijoje (mūšyje) teorija ir praktika.

2. kovinio rengimo mokomasis dalykas; jo turinys – SM ir sprogdinimo priemonių savybės, jų naudojimas, sprogdinimų rengimas ir vykdymas.

sprogdinimo grandinė, firing circuit, взрывная цепь – 1. *saus. min. kar.* elektros grandinė ir (ar) pirotechnikos sistema pagr. užtaisui minoje susprogdinti.

2. *jūr. min. kar.* jūrų minos grandinės dalis, jungianti detonacijos grandinę ar paveikianti laivų skaitiklį.

dviguboji Δ, dual firing circuit, двойная взрывная цепь – įtaisas su dviem savarankiškomis elektros arba ne elektros sprogdinimo grandinėmis, kurių kiekviena gali detonuoti užtaisus.

vienguboji Δ, one look circuit, однопейственная взрывная цепь – minų sprogdinimo grandinė, kuriai sužadinti reikia tik vieno poveikio.

sprogdinimo įrenginys, demolition installation, взрывательное устройство – sprogdiklis, susidedantis iš kelių, tarpusavyje nesusietų, bet sąveikaujančių blokų, kurie išdėstyti įvairiose šaudmens vietose. Pvz., inžinerinės minos sprogdinimo įrenginio daviklis reaguoja į taikinį arba valdymo punkto komandą ir perduoda signalą sprogdinimo įrenginio vykdomajam įtaisui, kuris susprogdina miną.

sprogdinimo įtaisas, demolition set, взрывное устройство – *inž. šaudm.* mechanizmas šaudmens sprogimui nuo tam tikro išorinio poveikio arba reikiamu momentu sukelti. Δ susideda iš sprogdiklio taikinio daviklio ir paties sprogdiklio. Reaguoja į naikinamojo objekto poveikį (slėgį, vibraciją, magnetinį, šiluminį ar kt. lauką) arba valdymo punkto signalą ir siunčia signalą į vykdomąją grandinę, kuri sukelia sprogimą.

elektrinis Δ, electro-explosive device, электропирозапал – sprogstamosios ar pirotekinės medžiagos komponentas, kuris pradeda sprogimo, degimo, elektros ar mechaninės eigos grandinę ir yra sužadinamas elektros srovės.

sprogdinimo mašinėlė, exploder, blasting machine, подрывная машинка – elektros srovės generatorius užtaisams sprogdinti elektriniu būdu. Δ gali būti kondensatorinė, rotorinė, pjezoelektroninė ir kt.

sprogdinimo objektas ↑ *objektas 2.*

sprogdinimo priemonės, demolition devices, подрывные средства – sprogdinimo darbuose naudojami sprogmenys (sprogdinimo užtaisai, sprogdinimo trinkelės, briketai, kartais minos ir kt.), sprogdinimo priemonės (detonuojamosios kapsulės, elektrodetonatoriai, degtuvai, padegamoji ir detonuojamoji virvutė, padegamieji vamzdeliai, sprogdikliai, trinties degikliai ir kt.), elektros šaltiniai (akumuliatoriai, sprogdinimo mašinėlės ir kt.), matavimo ir patikros prietaisai ir kt. Dar ↑ *sprogdinimo mašinėlė, sprogdinimo trinkelė.*

sprogdinimo trinkelė, blasting cartridge, подрывная шашка – tam tikros formos SM užtaisas su detonuojamosios kapsulės (elektrodetonatoriaus, padegamojo vamzdelio arba degtuvo) padegamuoju lizdu; naudojamas įvairiems sprogdinimo darbams ir inžinerinėms minoms užtaisyti. Labiausiai paplitusi presuoto trinitrotolueno Δ: didžioji (SM masė 400 g), mažoji (200 g), gręžinių (75 g).

bekapsulė Δ, non-primer [non-cap] blasting cartridge, бескапсюльная подрывная шашка – SM trinkelė, 3–4 kartus apvyniota detonuojančiaja virvute, naudojama sprogdinant be kapsuliu būdu. Δ vad. ir surištas iš tos pačios detonuojančiosios virvutės mazgas.

sprogdinimo užtaisas ↑ *užtaisas 1.*

sprogimas, explosion, blast, burst, detonation, взрыв, разрыв – didelio energijos kiekio išlaisvinimas labai nedideliame tūryje per labai trumpą laiką ir greitas slėgiamo oro, garų ar skysčio judėjimas nuo sprogimo ar raketų kuro degimo centro į išorę. Δ gali būti: chem., elektrinis, brand., kryptingasis, detonacinis ir kt. Karyboje naudojama chem. ir vidinė brand. energija (įprastiniai ir brand. šaudmenys). Sprogus šaudmeniui, pasireiškia tam tikra ↑ *šaudmens veikmė* (skeveldrinė, ardomoji, smūginė, šviečiamoji ir kt.). Šaudmens (sviedinio, minos ir kt.) Δ gali būti normalusis (pvz., pastebėtasis) ir nenormalusis (nevisiškas, priešlaikinis, nuo stebėjimo linijos nukryęs, sprogimas vamzdyje ir pan.), orinis, antžeminis, požeminis, kosminis ir kt. Nuo 7 d-mečio pr. pradėtas naudoti erdvinis Δ. Dar ↑ *aukštis, centras 1, debesis, sprogimo banga, sprogimo duobė, sprogimo poveikis.*

antžeminis Δ, ground burst, наземный взрыв – sprogimas ant žemės paviršiaus, kai šaudoma sviediniais (minomis) su kontaktiniais sprogdikliais.

branduolinis Δ, nuclear burst, ядерный взрыв – staigi atomų branduolių dalijimosi ar sintezės reakcija, dėl kurios sprogsta brand. užtaisas. Δ gali būti: orinis (orinis, žemas orinis ir aukštybinis), paviršinis, požeminis, povandeninis. Δ naikinamąjį poveikį nusako ↑ *branduolinio sprogimo naikinamieji veiksniai.*

aukštybinis Δ, high altitude burst, высотный ядерный взрыв – brand. sprogimas, kuris įvyksta didesniame nei 30 km aukštyje. Δ naikinamieji veiksniai priklauso nuo sprogimo aukščio: iki 30 km – oro smūgio banga; nuo 30 iki 60 km – pirminė radioakt. spinduliuotė, šviesos spinduliuotė; aukščiau kaip 60 km – rentgeno spinduliuotė, dujų srautas, elektromagnetinis impulsas, atmosferos jonizavimas.

orinis Δ, nuclear air burst, воздушный ядерный взрыв – brand. sprogimas ore, didesniame aukštyje nei didžiausias ugnies kamuolio spindulys. Per Δ įvyksta akinamas tvykstelėjimas, keletą sekundžių matyti didelis ugnies rutulys, kuris nesiekia žemės. Jis greitai kyla įsiurbdamas paskui save tūkstančius tonų žemės, dulkių, aušta ir virsta pilku

kamuoliniu radioakt. debesiu, panašiu į grybą. Debesis didžiausią aukštį (nuo 5 iki 20 km priklausomai nuo brand. užtaiso galios) pasiekia per 10–15 min. Vėliau debesys pamažu netenka savo būdingos formos ir, slinkdamas pagal vėją, išsisklaido. Pagr. Δ naikinamieji veiksniai: smūgio banga, šviesos spinduliuotė, pirminė radioakt. spinduliuotė ir elektromagnetinis impulsas. Vietovė užteršiama RM tikrai 2–3 km spinduliu nuo sprogo epicentro. Skiriamas žemasis orinis ir aukštybinis brand. sprogimas.

paviršinis Δ , nuclear surface burst, поверхностный ядерный взрыв – brand. sprogimas žemės (vandens) paviršiuje arba tokiame aukštyje nuo paviršiaus, kuris yra mažesnis už didžiausią ugnies kamuolio spindulį (švytinti brand. sprogo sritis liečia žemės paviršių). Švytinti sritis yra pusrutulio formos, sprogo debesys kur kas tamsesnis nei orinio brand. sprogo. Δ naikinamieji veiksniai: oro smūgio banga, šviesos spinduliuotė, pirminė radioakt. spinduliuotė, elektromagnetinis impulsas ir liekamoji radioakt. spinduliuotė (radioakt. vietovės tarša); vietovė stipriai užteršiama RM. Per Δ žemės paviršiuje susidaro duobė ir seisminės sprogo bangos; vandens paviršiuje papildomai atsiranda radioakt. vandens ir pakrančių tarša, smūgio banga vandenyje. Pagal skirtingą paviršių kai kas skiria du sprogo tipus – antvandeninį ir antžeminį.

povandeninis Δ , nuclear underwater burst, подводный ядерный взрыв – brand. sprogimas, kurio sprogo centras yra žemiau vandens paviršiaus. Per Δ išmetamas \uparrow vandens kupolas su panašiu į grybą debesimi viršuje; jį vadina sprogo spurgu. Vandens kritimas šio spurgo papėdėje sukelia bazinę bangą. Vėliau iš sprogo spurgo ir bazinės bangos susidaro vandens debesys, iš kurių lyja radioakt. lietus. Naikinamieji veiksniai: povandeninė smūgio banga, sprogo spurgas, pirminė radioakt. spinduliuotė, radioakt. akvatorijos, pakrančių ir atmosferos tarša, seisminės sprogo bangos dugno grunte, oro smūgio banga. Dar \uparrow bazinė banga, branduolinio sprogo stulpas.

požeminis Δ , nuclear underground burst, подземный ядерный взрыв – brand. sprogimas, kurio sprogo centras yra žemiau žemės paviršiaus. Sprogo debesys nepanašus į grybą ir neturi būdingos formos. Sprogo vietoje susidaro didelė duobė. Oro smūgio banga kur kas silpnesnė, tačiau sprogo banga grunte (seisminė banga) gali naikinti požeminius objektus. Vietovė labai užteršiama RM sprogo rajone ir debesies slinkimo pėdsake.

žemasis orinis Δ , low air burst, низкий воздушный ядерный взрыв – brand. sprogimas tokiame aukštyje, kuriame radioakt. tarša labiausiai padidina antžeminių taikinių nuostolius.

chėminis Δ , chemical burst, химический взрыв – sprogstamųjų arba sprogiųjų medžiagų sprogimas. Chem. sprogo metu išlaisvinama sprogsių medžiagų chem. energija.

detonacinis Δ , sympathetic detonation, детонационный взрыв – sprogmens sprogimas, sukeltas šalia esančio kito sprogmens sprogo.

elektrinis Δ , electrical burst, электрический взрыв – sprogimas, kurį sukelia elektromagnetinė (kibirkštis išlydžio, lazerio spindulio, žaibo ir kt.) energija.

erdvinis Δ , *aerozolinis sprogimas*, space explosion, fuel-air explosive explosion, объемный взрыв, аэрозольный взрыв – degalų ir oksidatorių aerozolio debesies sprogimas. Degalai – etileno arba propileno oksidai, metanas, propilnitritas ir kt.; oksidatorius – oro deguonis. Palyginti su paprastais sprogimais Δ vyksta vienu metu labai dideliame tūryje. Naikina smūgio bangą, atsirandanti sprostant aerozolio debesiai, kurioje perteklinis slėgis siekia 2000–3000 kPa, gali sugriauti labai tvirtas slėptuves. Nepakankamai sandarias slėptuves susprogdina iš vidaus.

kosminis Δ , space burst, космический взрыв – sprogimas už Žemės atmosferos ribų, kurį gali sukelti brand., elektromagnetinė (pvz., lazerio), mechaninė (pvz., didelio meteorito) energija.

kryptingasis Δ , directed explosion, направленный взрыв – sprogimas, kuriame aplinka (ppr. gruntas, iškasenos ir kt.) juda viena norima kryptimi ir norimu atstumu. Tokį sprogo užtikrina tam tikras sprogstamojo užtaiso dėjimas, jo forma arba iš anksto daromas papildomas laisvas paviršius, kurio link vyksta grunto išmetimas. Dažn. naudojamas statybose. Kartais kryptingu sprogu vad. sprogimas, kuriame naudojamas kumuliacijos efektas.

nenormalusis Δ , unnatural burst, ненормальный разрыв – nestandartinis sviedinio (minos) sprogimas, ppr. turintis neigiamų padarinių, pvz., nevisiškas, priešlaikinis, nukrypes nuo stebėjimo linijos, sprogimas vamzdyje ir pan.

nenustatytas Δ , doubtful (burst), отклонение по дальности не определил – 1. sprogimas, kurio nuotolio nuokrypys nuo taikinio nebuvo išmatuotas arba nebuvo įvertintas sprogo ženklas; 2. art. stebėtojo arba taikytojo pranešimas, kad negalėjo nustatyti nuotolių skirtumo tarp taikinio ir sprogo (sprogių) vietos.

nepastebėtas Δ , lost (burst), разрыв незамечен – 1. sprogimas, kuris nepastebėtas arba į kurį neatsižvelgta, arba tiksliai nenustatyta sprogo vieta; 2. art. stebėtojo ar taikytojo pranešimas, kad pabūklė ar minosvaidžio sviedinių (minų) kritimo taškai nepastebėti.

nevisiškas Δ , low-order burst, неполный разрыв – sprogimas, kai sprogo tikrai sprogdiklio užtaisas ir nedetonavo pagr. sviedinio užtaisas.

normalusis Δ , normal burst, нормальный разрыв – sviedinio (minos) sprogimas, kuris atitinka standartinį sprogo

šiomis sąlygomis, pvz., sviedinys su skeveldrine sprogdiklio nuostata sprogsta susidūręs su taikiniu (kliūtimi), sviedinys su nuotoliniu sprogdikliu – ore ir pan.

nuo stebėjimo linijos nukrypęs Δ , off-line burst, разрыв, отклонившийся от линии наблюдения – sviedinio sproginimas dėl klaidingai apskaičiuotų šaudymo nuostatų arba dėl sviedinių sklaidos nukrypęs į šoną nuo stebėjimo linijos. Kai šaudoma iš uždarytų ugnies pozicijų, tokie sproginimai kreipiami į stebėjimo liniją taikant nuotolio koeficientą ir krypties žingsnį.

orinis Δ , aerial burst, воздушный взрыв – sproginimas ore, kai šaudoma sviediniais (minomis) su nuotoliniais ir nekontaktiniais sprogdikliais, kai ore sprogsta rikošetau sviedinys.

pastebėtasis Δ , observed burst, замеченный разрыв – sproginimas, kuris yra pastebėtas ir į kurį atsižvelgta.

požeminis Δ , underground burst, подземный взрыв – įsmigusio į žemę sviedinio (minos, bombos) sproginimas, kurio centras yra žemiau žemės paviršiaus. Sproginimo vietoje susidaro \uparrow *sproginimo duobė* arba nesusidaro (\uparrow *kamuflėtas*).

priešlaikinis Δ , premature burst, преждевременный разрыв – sviedinio (raketos, minos ir kt.) sproginimas lėkimo trajektorijoje nepasiekus numatyto sproginimo (nuotolinio šaudymo atveju) arba susidūrimo (smūginio šaudymo atveju) taško.

Δ **vaizdyje**, bore premature, barrel burster, разрыв в канале ствола – sproginimas sviediniui dar neišlėkus iš vamzdžio kanalo. Toks Δ ppr. įvyksta dėl darbo saugos taisyklių pažeidimo, pvz., numetus iš didelio aukščio sviedinį, anksčiau laiko suveikus sprogdikliui.

sproginimas vaizdyje \uparrow *sproginimas*.

sproginimo aukštis \uparrow *aukštis 1*.

sproginimo bangà, blast wave, взрывная волна – labai stipriai sproginimo suslėgtos aplinkos (dujų, skysčio, kietojo kūno) sklidimas į visas puses nuo sproginimo vietos. Δ slėgis mažėja tostant bangai nuo sproginimo vietos. Mažėja ir Δ greitis. Gana toli nuo sproginimo vietos Δ virsta garso banga, sklindančia pastoviuoju greičiu, būdingu tai aplinkai. Pagr. Δ parametrai: perteklinis \uparrow *slėgis* bangos fronte, \uparrow *oro greičio spūdis*, perteklinio slėgio veikimo laikas, fronto sklidimo greitis, oro greitis ir temperatūra bangos fronte. Dar \uparrow *frontas 8*.

sproginimo bangos frontas \uparrow *frontas 8*.

sproginimo ceňtras \uparrow *centras 1*.

sproginimo debesis \uparrow *debesis*.

sproginimo duobė, crater, hole, shell crater, воронка – įdubimas, susidaręs žemėje įprastinio ar brand. sproginimo vietoje. Δ priklauso nuo sproginamojo užtaiso masės ir pobūdžio (šaudmenų kalibro, brand. sproginimo galingumo ir rūšies), fizinių grunto savybių ir užtaiso (šaudmens) įsmigimo į gruntą sproginimo metu gylio.

sproginimo epicentras, ground zero, эпицентр взрыва – taškas žemės paviršiuje, po kuriuo ar virš kurio yra įvykusio ar planuojamo brand. sproginimo centras.

sproginimo linija \uparrow *linija 4*.

sproginimo nuotolis \uparrow *nuotolis 1*.

sproginimo poveikis, burst effect, взрывное действие – terminas, įvardijantis sproginimo naikinamąjį poveikį; išreiškiamas sproginimo naikinimo spindulio ar sproginimo duobės parametrais. Dar \uparrow *spindulys*, *sproginimo duobė*.

sproginimo rūšys, types of burst, виды взрыва – brand. sproginimų skirstymas pagal sproginimo vietą. Brand. sproginimai yra šie: aukštybinis, orinis, žemasis orinis, paviršinis, požeminis, povandeninis. Dar \uparrow *sproginimas 2*.

sproginimo taškas \uparrow *taškas 3*.

sproginimo ženklas \uparrow *ženklas 1*.

sproginimų tarpas \uparrow *tarpas 2*.

sprogióji mēdžiaga \uparrow *medžiaga 1*.

sprogmenų kenksmingumo šalinimas, explosive ordnance disposal, обезвреживание взрывчатых устройств – sprogmenų suradimas, atpažinimas, pertvarkymas iš kovinės padėties į saugią padėtį, pašalinimas iš vietos ir (arba) nesprogusių sprogmenų (šaudmenų) sunaikinimas. Įskaitomi ir tie sprogmenys, kurie gali būti pavojingi dėl pažeidimo ar gedimo. Dar \uparrow *sprogmenų, šaudmenų darymo nekensmingų tvarka*.

sprogmenų ir šaudmenų darymo nekenksmingų tvarkà, explosive ordnance disposal procedure, порядок обезвреживания боеприпасов и взрывчатых устройств – konkretūs sprogdintojų veiksmai – priėjimas (nustatymas, kur yra nesprogęs šaudmuo ar sprogmuo ir kaip prie jo prieiti), tikslus įvertinimas (nesprogusių šaudmenų ar sprogmenų atpažinimas ir įvertinimas), perjungimas iš kovinės padėties į saugią (daroma specialiais metodais ir įrankiais, kuriais nutraukiamas nesprogusio šaudmens veikimas ar atskiriami jo komponentai ir taip pašalinama nepageidaujamo sproginimo

galimybė), pašalinimas (nesprogusių šaudmenų ar sprogmenų pašalinimas) ir galutinis SM sunaikinimas (sprogdinimas, sudeginimas vietoje, vežimas į specialią vietą ar kt. būdai).

sprogstamasis pakėtas ↑ *paketas*.

sprogstamasis šaudmuo ↑ *šaudmuo*.

sprogstamasis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

sprogstamoji mėdžiaga (SM), explosive, blasting agent, взрывчатое вещество – cheminis junginys arba jų mišinys, kuris, veikiamas išorinio impulso (smūgio, dūrio, trinties, kaitinimo ir pan.), gali sprogti. Pagr. charakteristikos: detonacijos greitis, sprogimo šiluma (išsiskirianti šiluma sprogus 1 kg Δ), išsiskiriantis dujų kiekis, sudėtis ir didžiausia temperatūra, jautrumas šiluminiam ir mechaniniam poveikiui, cheminis ir fiz. patvarumas, brizantiškumas, ardomoji veikmė ir kt. Δ skiriamos pagal sudėtį – sprogstamieji cheminiai junginiai ir sprogstamieji mišiniai (amonio nitrato, perchloratiniai ir kt.); pagal paskirtį – sužadinamoji (pirminė) ir brizantinė (antrinė); pagal fiz. būklę – kietoji, skystoji, platinė, vandens prisotintoji ir kt. Dar skiriama įprastinė Δ. Dar ↑ *sprogstamųjų medžiagų jautrumas, ugnis*.

amonio nitrato Δ, ammonium nitrate explosive, аммиачноселитренное взрывчатое вещество – sprogstamieji mišiniai, kurių pagr. dėmuo yra amonio nitratas (NH₄NO₃); brizantinė SM. Dažn. naudojama sprogdinimo darbams. Be pagr. dėmens, Δ dar būna nitrojunginių (nitroglicerino, trinitrotolueno, heksogeno, teno ir kt.), degių medžiagų (aliuminio, naftos alyvų ir kt.) ir inertinių užpildų. Δ priklauso ↑ *amonalas, ↑ amatolas, ↑ amonitas, ↑ dinamonas, ↑ abelitas*, granulitas ir kt. Karo metu gali būti naudojami šaudmenims užtaisyti.

brizantinė Δ, high-explosive, бризантное взрывчатое вещество – tai didelio detonacijos greičio (iki 8500 m/s) ir turinti brizantinių savybių (trupina, ardo supančią aplinką) SM: ↑ *heksogenas, ↑ oktogenas, ↑ tenas, ↑ tetrilas, ↑ trinitrotoluenas, ↑ pikrino rūgštis, ↑ dinamitas, ↑ heksilas, ↑ piroksilinas, ↑ pikratas*, kai kurios amonaly, amonitų ir dinamonių rūšys (↑ *amatolas, ↑ amonalas, ↑ amonitas, ↑ dinamonas*) ir kt. Δ užtaisomi įvairūs šaudmenys (sviediniai, minos, raketų ir torpedų kovinės dalys, aviacinės bombos, fugasai, granatos ir kt.).

įprastinė Δ, conventional explosive, обычное взрывчатое вещество – SM, sukiant chem. sproginimą.

lākštinė Δ, sheet explosive, листовое взрывчатое вещество – lakšto formos platinė SM.

perchloratinė Δ, perchlorate explosive, перхлоратное взрывчатое вещество – sprogstamasis mišinys, susidedantis iš oksidatoriaus – perchlorato (chloro rūgšties druskos), įvairių sprogiųjų (dinitronaftalino, trinitrotolueno) ir nesprogiųjų (parafino, medžio miltų) dėmenų. Naudojama retai dėl per didelio jautrumo smūgiams ir trinčiam.

plāstinė Δ, plastic explosive, пластичное взрывчатое вещество – 1. SM, kuri normalioje temperatūroje būna minkšta ir lanksti; 2. brizantinių SM (heksogeno, trinitrotolueno ir kt.) mišiniai su plastifikaciniais priedais; vienalytė tašioji brizantinė SM. Iš Δ daromi reikiamos formos sprogdinimo užtaisai, užtaisomi šarvamušiai smūginiai sviediniai ir kt.

skystoji Δ, liquid explosive, жидкое взрывчатое вещество – SM, kuri būna skysta esant normaliai temperatūrai.

sužadinančioji Δ, initiating [high] explosive, инициирующее взрывчатое вещество – SM, labai jautri paprasčiausiems dirgikliams (smūgiui, trinčiam, dūriui, elektros kibirkščiai ir kt.) ir savo sproginimu sukiant kitų (antrinių) SM užtaisu sproginimą. Δ priklauso: ↑ *sprogusis gyvsidabris, ↑ švino azidas, ↑ nitroglicerolis, ↑ tetrazenas, švino stiftatas, švino trinitrozorcinas* ir kt. Naudojamos sužadinamosioms priemonėms užtaisyti.

vandens prisotinta Δ, water-filled [water-soaked] explosive, водонаполненное взрывчатое вещество – SM, turinti 5–20% vandens, kuris mažina jautrumą išoriniams dirgikliams, suteikia plastiškumo ir takumo.

sprogstamoji užtvara ↑ *užtvara*.

sprogstamųjų medžiagų jautrumas, sensitivity of explosives, чувствительность взрывчатых веществ – mažiausia pradinio impulso (smūgio, trinties, dūrio, kaitinimo), reikalingo sproginimui sužadinti, energija. Δ nustatomas bandymais. Jautrumą reikia žinoti siekiant užtikrinti šaudmenų gamybos, laikymo, vežimo ir kovinio naudojimo saugumą.

sprogusis gyvsidabris, curic [mercury] fulminate, гремучая ртуть – labai jautri smūgiui, dūriui, trinčiam ir kt. dirgikliams sužadinamoji SM. Balti arba pilki kristaliniai milteliai. Įsiliepsnojimo temperatūra ~170°C, sprogimo šiluma 1,8 MJ/kg, detonacijos greitis 5400 m/s. Naudojamas padegamosioms ir detonuojamosioms kapsulėms užtaisyti ir pan. Vietoj Δ dažn. naudojamas ↑ *švino azidas*.

sraigėtasparnio pakibimas, helicopter hanging, зависание вертолета – dinaminė nejudri sraigėtasparnio padėtis tam tikrame aukštyje nuo žemės (vandens) paviršiaus. Naudojamas leidžiant PTVR, nevaldomąsias raketas, išlaipinant desantą kopėčiomis, virvėmis arba iššokant tiesiogiai ant žemės.

sraigėtasparnis, helicopter, вертолет – sunkesnis už orą orlaivis, kurio keliamąją ir traukos jėgą sukuria vienas arba keli nešantieji sraigčiai (kartais kartu su nedideliu sparnu). Δ gali vertikaliai kilti ir tūpti, skristi įvairiomis kryptimis, kyboti ore. Skrydžio greitis iki 350 km/h (kartais iki 500–600 km/h), keliamoji galia iki 40 t. Karo Δ būna kovos (ugnies paramos, atakos, priešlaivinis, prieštankinis, transporto, bendrosios paskirties ir kt.), kovinės paramos (ryšių, žvalgybos, artilerijos ugnies koregavimo, minininkas, užtvarų darymo, degalų papildymo ir kt.) ir pagalbinis (kranas,

sanitarinis, mokomasis ir kt.). Kovos Δ turi įvairią aviacijos ginkluotę, elektroninę įrangą skraidyti dieną, naktį ir bet kuriomis meteorologinėmis sąlygomis. Šiuolaikiniuose sraigtasparniuose įtaisyti kulkosvaidžiai, automatinės patrankos, valdomosios ir nevaldomosios raketos. Jūrų aviacijos Δ apginkluojami torpedomis, giluminėmis bombomis, turi povandeninių laivų paieškos sistemas ir kt. Pagr. šiuolaikiniai Δ: JAV AH-1S „Cobra Tow“, AH-64A „Apache“, SH-3H „Sea King“, SH-60B „Sea Hawk“ ir UH-60A „Black Hawk“; Prancūzijos SA-342 M „Gazelle“ ir SA-365 M „Dofine 2“; D. Britanijos WG-13; Vokietijos Bo-105P; Rusijos Mi-24 VM, Mi-28 (jo kabiną nepramuša 25 mm sviedinys), Mi-28 N (naktinis), Ka-25, Ka-27, Ka-50 „Čiornaja akula“ (2 žmonių įgula – lakūnas ir operatorius), Ka-52 „Aligator“ ir kt. Dar ↑ *lėktuvas, malūnsparnis*.

atākos Δ, attack helicopter, ударный вертолет – sraigtasparnis, sukonstruotas taip, kad būtų galima naudoti įvairius ginklus prieš taikinius pulsti ir naikinti.

bendrōsios paskirties Δ, utility helicopter, вертолет общего назначения – įvairiems tikslams naudojamas sraigtasparnis. Juo gali būti skraidinami kariuomenės vienetai, be to, jis gali būti naudojamas vadovavimo ar valdymo tikslams, logistikai, sužeistųjų evakavimui arba kaip ginkluotasis sraigtasparnis.

kovōs Δ, armed helicopter, боевой вертолет – sraigtasparnis, kuriame sumontuoti ginklai ar ginklų sistemos.

priešlaivinis Δ, antisubmarine helicopter, противолодочный вертолет – sraigtasparnis povandeniniams laivams aptikti ir naikinti. Jame įrengiamos povandeninių laivų aptikimo (nuleidžiamosios hidroakustinės stotys, radiolokacijos stotys ir kt.) ir naikinimo (nusitaikančiosios priešlaivinės torpedos, priešlaivinės raketos, giluminės bombos ir kt.) priemonės. Pvz., JAV Δ SH 3H „Sea King“ (skrydžio greitis iki 270 km/h, skrydžio nuotolis iki 1000 km, 4 žmonių įgula, ginkluotė: 4 nusitaikančiosios torpedos arba 4 giluminės bombos).

prieštankinis Δ, anti-tank [anti-armour] helicopter, противотанковый вертолет – sraigtasparnis su ginkluote šarvuotiesiems taikiniams naikinti. Pagr. ginklas – PTVR; dar ginkluojamas nevaldomosiomis raketomis, kulkosvaidžiais, bombomis ir kt.; turi taikinių aptikimo ir valdomųjų raketų taikymo sistemas; iš dalies šarvuotas. Pvz., JAV Δ AH-15 „Cobra-Tow“ (didžiausias skrydžio greitis 315 km/h, skrydžio nuotolis 500 km, 2 žmonių įgula, ginkluotė: 8 PTVR „Tow“, 40 mm granatsvaidis ir 7,62 mm kulkosvaidis arba 20 (30) mm automatinė patranka.

stebėjimo Δ, observation helicopter, вертолет наблюдения – sraigtasparnis, naudojamas stebėjimui ir žvalgybai; gali būti naudojamas ir kt. tikslams.

transporto Δ, lift helicopter, транспортный вертолет – sraigtasparnis kariams, kovos technikai, kt. kroviniams į kovos veiksmų rajonus skraidinti, desantams nuleisti, sužeistiesiems evakuoti. Sraigtasparnyje galima skraidinti 5–7 t krovinį, pakabinatą po sraigtasparniū – 10–12 t krovinį. Ginkluotas kulkosvaidžiais, granatsvaidžiais, nevaldomosiomis raketomis. Pvz., Rusijos desantinis transporto sraigtasparnis Mi-8T (kilimo masė 12 t, krovinio masė 4 t, 23 žmonių desantas, skrydžio greitis iki 250 km/h, skrydžio nuotolis 465 km, 3 žmonių įgula, ginkluotas nevaldomosiomis raketomis).

ugniēs paramōs Δ, support helicopter, вертолет огневой поддержки – kovos sraigtasparnis kariams kauti, ugnies priemonėms, karo technikai naikinti. Ginkluotė: kulkosvaidžiai, granatsvaidžiai, valdomosios ir nevaldomosios raketos, bombos, padegamieji šaudmenys ir kt.; iš dalies šarvuoti. Pvz., JAV Δ AH-1G „Hew-Cobra“ (skrydžio greitis iki 270 km/h, skrydžio nuotolis 570 km, 2 žmonių įgula, ginkluotė: du šešiavamzdžiai 7,62 mm kulkosvaidžiai, 40 mm granatsvaidis, nevaldomosios raketos.

sraigtasparnių aerodrōmas ↑ *aerodromas*.

sraigtasparnių atākos pajēgos ↑ *pajēgos 1*.

sraigtasparnių koridorius ↑ *koridorius*.

sraigtasparnių paramōs grupė ↑ *grupė 1*.

sraigtasparnių rinktinė ↑ *rinktinė*.

sraigtasparnių tūpimo aikštėlė ↑ *tūpimo aikštėlė*.

sraigtasparnnešis, helicopter-capable ship, вертолетоносец – nešantis sraigtasparnius kovinis antvandeninis laivas jūrų desanto atakos ešeloniui plukdyti ir išlaipinti arba povandeniniams laivams ieškoti ir naikinti. Skiriamas desantinis ir priešlaivinis Δ. Priešlaivinis Δ turi sraigtasparnius, įrengtus povandeninių laivų paieškos ir naikinimo priemonėmis; t. p. turi angarus, kilimo ir tūpimo denius, keliamąją įrangą, techninės priežiūros, degalų užpildymo, šaudmenų įkrovimo, skrydžių aprūpinimo įrangą ir prietaisus, įgulus ir desantininkų patalpas. Vandentalpa 12–20 tūkst. t, greitis iki 32 mazgų (59 km/h), turi iki 26 sraigtasparnių. Desantinis Δ gali plukdyti iki 2000 jūrų pėstininkų. Δ pavyzdžiai: JAV desantinis Δ „Invdzima“, desantiniai laivai dokai „Ostin“, „Relly“; D. Britanijos desantinis laivas dokas „Fearless“; Prancūzijos desantinis laivas dokas „Fudr“; Rusijos priešlaiviniai kreiseriai „Maskva“, „Leningrad“ ir kt.

stābdymo pozicija ↑ *pozicija*.

stābdomasis mūšis ↑ *mūšis*.

stābdomasis smūgis ↑ *smūgis*.

stābdomieji

stābdomieji veiksmāi, halt actions, сдерживающие действия – keli nuoseklūs mūšiai dengimo juostoje (zonoje), kurių tikslas – sulaukyti puolantį piešą ir padaryti jam didžiausių nuostolių. JAV GP Δ priklauso atsitraukimo veiksmams ir t. p. taikomi mobiliojoje gynyboje; Vokietijos kariuomenėje – savarankiška kovos veiksmų rūšis. Pajėgoms, kurios atlieka Δ, nurodomas atsitraukimo laikas ir stabdymo pozicijų užėmimo nuoseklumas. Dar ↑ *mūšis, operacija 2, pozicija*.

stābdomoji kulkos veikmė ↑ *kulkos veikmė*.

stābdomoji operācija ↑ *operacija 2*.

stabilizācija, stabilization, стабилизация – pastovumo būsenos sudarymas ir palaikymas. Skiriama ginklo, sviedinio lėkimo (raketos skriejimo), aparatūros charakteristikų (dažnio, slėgio ir kt.), jos darbo sąlygų (aplinkos temperatūros ir pan.), medžiagų savybių ir kt. Δ. Stabilizuojama fizik. (kompensacija, reguliavimas) ir fizik.–chem. (pvz., priemaišų naudojimas SM) metodais. Dar. ↑ *stabilizatorius*.

stabilizātorius, stabilizer, стабилизатор – 1. įtaisas, prietaisas, darantis ką nors pastovų, kuo mažiau kintantį.

2. *chem.* medžiaga, didinanti su ja sumaišytos medžiagos atsparumą išorės poveikiui.

3. *av., rak., art.* aerodinaminis paviršius, suteikiantis skrendančiam (skriejančiam) aparatui (lėktuvui, dirižabliui, raketai, minai) pastovumą ir valdomumą.

4. ginklų ir taikiklių automatinio reguliavimo sistemos, įrengiamos tankuose, laivuose, raketų leidimo įtaisuose ir pan. Užtikrina tikslų ginklo nukreipimą ir išsaugo suteiktą vamzdžio kanalo ašies ir taikymo linijos kryptį nukrypstant ginklo pagrindu (pvz., svyruojant tankui, laivui ir pan.) nuo nustatytos padėties. Gali stabilizuoti ginklą ir taikiklį vienoje arba dviejose plokštumose.

5. įtaisas, automatiškai palaikantis tam tikrą įtampą, dažnį arba srovės stiprumą nepriklausomai nuo jų svyravimų maitinimo tinkle ir leidžiamų apkrovos kitimų.

stabilizūotasis sviedinys ↑ *sviedinys*.

stabilūs (S) temperatūros gradieñtas, inversion temperature gradient (Stable-S), стабильный температурный градиент – pastovioji atmosferos žemutinių sluoksnių būseną, kai jie yra šaltesni už viršutinius; oro vertikalojo stabilumo laipsnis. Δ ppr. būna giedrą arba nepastoviai debesuotą naktį, kai vidutiniai ir žemieji debesys apima iki 30% dangaus, t. p. ankstų rytą iki 1 valandos po saulėtekio, kai vėjo greitis mažesnis nei 5 km/h. Tinkamiausia atmosferos būseną priešui naudoti NM.

staigióji atakà ↑ *ataka*.

staigūsis kontaktinis sprogdiklis ↑ *sprogdiklis, kontaktinis sprogdiklis*.

stambaūs mastėlio žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

standártas, standard, стандарт – tikslė vertė, fiz. būklė ar abstrakti sąvoka, nustatyta ir apibrėžta vadovybės, papročių ar bendrų susitarimų, kaip modelis ar taisyklė kiekybei ar kokybei nustatyti kuriant procedūras ar įvertinant rezultatus; fiksuotasis kiekis ir kokybė. Būna valstybinis Δ, įvairūs tarptautiniai standartai, pvz., ↑ *NATO standartai*.

valstýbinis Δ, state standard, государственный стандарт (ГОСТ) – viena iš pagr. standartų kategorijų, kurias nustato kai kurių valstybių standartizacijos sistemos. LR standartus nustato Respublikinis standartizacijos ir metrologijos centras. Lietuvoje t. p. vartojami tarptautiniai standartai, kurie žymimi LST ISO. Sovietiniais laikais ir kurį laiką atkūrus Lietuvos nepriklausomybę veikė valstybiniai standartai, žymimi GOST [rus. *го(сударственный) ст(андарт)*].

standártinė dienōs tiekimo nōrma ↑ *tiekimo norma*.

standártinė lygiāgretė ↑ *lygiāgretė*.

standártinė NATO pranešimo fōrma, standard NATO data message, НАТО стандартная форма донесения – NATO pranešimo forma ir kodai, nustatyti pagal standartizacijos sutartį, vartojami keičiantis informacija valstybių ir (arba) tarptautiniams vienetams bei struktūroms.

standártinė veiklōs procedūrà, standing operating procedure, стандартная процедура – instrukcijos, apimančios tuos operacijos aspektus, kurie gali būti standartizuoti neprarandant veiksmingumo. Procedūra taikoma visais atvejais, kai nėra įsakyta kitaip.

standártinės šaudymo sąlygos ↑ *šaudymo sąlygos*.

standartizācija, standardization, стандартизация – koncepcijų, doktrinų, procedūrų ir modelių kūrimas veiksmingiausiam suderinamumui, sąveikumui, sukeičiamumui ir bendrumui operacijų administravimo ir materialinių priemonių srityse pasiekti.

standūsis diskas ↑ *diskas*.

standžiūjų atramū tiltas ↑ *tiltas*.

stárteris, starter, стартер – agregatas, skirtas akumulatoriaus baterijos elektros energijai paversti mechanine sukamąja

energija ir ją perduoti (variklio paleidimo metu) variklio alkūniniam velenui. Δ sudaro nuolatinės srovės elektros variklis, starterio pavaros mechanizmas ir starterio valdymo mechanizmas. Δ dažn. suka variklio alkūninį veleną per smagratį.

stātinės skrydžio lūbos ↑ *skrydžio lubos*.

status quo, status quo, статус-кво – *tarpt. teis.* faktinė arba teisinė padėtis, kurią norima išsaugoti arba atkurti (tarptautinėje praktikoje dažn. vartojama sprendžiant pokario reikalus ir sudarant taikos sutartis). Derybose ir sudarant taikos sutartis varojama sąvoka *status quo ante bellum* – teisinė arba politinė padėtis, buvusi prieš karą – ir *status quo post bellum* – padėtis, susiklosčiusi po karo.

statūtas, regulations, manual, устав – oficialus norminis dokumentas, nustatantis karių kasdieninio elgesio ir veiklos, tarnybos atlikimo, buities, mokymo tvarką ir sąlygas. Lietuvoje statutus, nustatančius karių drausminę atsakomybę ir kovinio ginklo naudojimą, tvirtina Seimas įstatymais. Civilinę krašto apsaugos tarnybą ir tarnybą krašto apsaugos sistemos operatyvinių tarnybų padalinyje nustatančius Δ tvirtina Vyriausybė, kitus Δ – krašto apsaugos ministras. Dar ↑ *Kariuomenės drausmės statutas, kovos statutas, laivo statutas, lauko statutas, Rikiuotės ir karinių ceremonijų statutas, Sargybų statutas, Šaulių sąjungos statutas, Tarnybos statutas*.

statūtinis dokumeñtas ↑ *dokumentas*.

stažavimas, probation, стажировка – praktinių įgūdžių įgijimas nustatyta laiką atliekant tam tikras vado (štabo pareigūno ir kt.) pareigas kariniuose vienetuose (štabuose). Ppr. stažuojasi karinių mokymo įstaigų kariūnai, klausytojai, instruktoriai, t. p. kt. pareigybių karininkai (ypač užsienio karinėse struktūrose).

stebėjimas: 1. observation, spotting, наблюдение – informacijos apie priešą, vietovę (akvatoriją), oro erdvę, draugiškųjų pajėgų padėtį ir veiksmus gavimo būdas. Stebima nepertraukiamai iš stebėjimo punktų ir postų, orlaivių, vadaviečių (KJP – iš laivų ir kranto postų) naudojant optines, radiotechnines, hidroakustines ir kt. technines priemones. Δ plika akimi arba naudojant optinius prietaisus (t. p. ir naktinio matymo) vad. regimuoju. Stebėti skiriamos juostos (sektoriai, kryptys, rajonai, objektai); stebėjimo rezultatai žymimi žemėlapiuose (schemose) ir stebėjimo žurnaluose. Karyboje skiriamas jūros, meteorologinis, minų, mūšio lauko, oro erdvės, orų, RChB, vizualinis ir kt. Δ. Dar ↑ *juosta, postas 4, punktas 1, schema, sektorius, stebėjimo sąlygos, stebėjimo žurnalas, vadavietė*.

jūros Δ, sea surveillance, наблюдение за морем – sistemingas jūros paviršiaus ar gelmių sekimas visomis priemonėmis, kurio tikslas – rasti, atpažinti ir nustatyti draugiškus ar priešo laivus, povandeninius laivus ir kitas plaukiojamasias priemones ant vandens ir po vandeniu. Jūra gali būti stebima iš laivų, orlaivių ir iš kranto.

jūros Δ iš krañto, coastal observation of sea, наблюдение за морем с берега – jūros stebėjimas, kai stebima pakrantės rajonuose; tikslas – aptikti jūrų ir žemai skrendančius oro taikinius. Stebima techninėmis priemonėmis (radiolokacinėmis, hidroakustinėmis, naktinio matymo prietaisais ir kt.) ir be jų. Stebėjimo duomenys perduodami į kovinius informacijos punktus ir vadavietes.

meteorològinis Δ, meteorological observation, метеорологические наблюдения – meteorologinių elementų ir jų svyravimo kiekybinių rodiklių matavimas, atmosferinių reiškinių kokybinių charakteristikų (pvz., debesų formos, kritulių rūšies ir intensyvumo) vertinimas. Δ organizuojamas karinėse meteorologijos stotyse, laivuose, t. p. naudojami valstybinio meteorologijos tinklo duomenys. Dar ↑ *meteorologijos stotis, meteorologiniai elementai, stebėtojas*.

minų Δ, mine spotting, наблюдение за минами – tiesioginis jūrų minų arba jūrų minų lauko sekimas.

mūšio laūko Δ, battlefield surveillance, наблюдение за полем боя – sistemingas mūšio lauko sekimas, kad būtų galima laiku suteikti kovinę ir žvalgybos informaciją, susijusią su mūšiu.

oro erdvės Δ, air surveillance, наблюдение воздушного пространства – sistemingas oro erdvės stebėjimas elektroninėmis, regimosiomis ar kitokiomis priemonėmis, kurio tikslas – nustatyti ir atpažinti draugiškų ir priešo orlaivių bei raketų judėjimą stebimoje erdvėje. Dar ↑ *oro erdvės stebėjimo karininkas, oro erdvės stebėjimo lenta*.

orū Δ, weather observation, наблюдение за погодой – instrumentinis ir regimasis stebėjimas gaunant reikiamus kariuomenės hidrometeorologinei paramai duomenis apie meteorologinius elementus tam tikrame rajone; sudedamoji hidrometeorologinės žvalgybos dalis. Priklausomai nuo naudojamų techninių priemonių skiriamas radiolokacinis, oro, laivų, erdvėlaivių ir specialusis (naudojant specialiąsias žvalgybos grupes) Δ. Dar ↑ *orų prognozė*.

RChB Δ, NBC observation, РХБ наблюдение – stebėjimas, kuris turi nustatyti brand., chem. ir biol. ginklų panaudojimą, brand. sprogo charakteristikas, NM tipą ir pavojingumą (koncentraciją), užteršto oro debesies slinkimo kryptį ir laiku paskelbti signalus „Cheminis pavojus“ ir „Radiacinis pavojus“. Δ atlieka kuopos (bataliono) ↑ *RChB stebėtojas* (RChB stebėjimo postas). Dar ↑ *postas 4*.

vizualūsīs Δ, visual observation, визуальное наблюдение – stebėjimas plika akimi arba naudojant optinius prietaisus; vienas iš žvalgybos būdų.

2. observation, обсервация – sveikų žmonių, turėjusių kontaktų su pavojingu užkratu ir todėl izoliuotų, medicininė priežiūra; izoliavimo, ribojimo ir gydymo profilaktinių priemonių kompleksas, kurio tikslas – apriboti užkrečiamųjų ligų

stebėjimo

plitimą. Įvedus Δ režimą, ribojamas išvykimas iš užkrečiamųjų ligų židinio ir atvykimas į jį; draudžiamas daiktų, kurie nėra padaryti nekenksmingi, išvežimas; ribojamas bendravimas su kitų karinių vienetų kariais ir vietiniais gyventojais; organizuojamas karių medicininis stebėjimas, nedelsiamas išaiškintų ligonių izoliavimas ir guldymas į ligoninę, skubi visų karių profilaktika ir imunizavimas. Medicinos punktai ir gydymo įstaigos dirba antiepideminiu režimu. Δ trukmė nustatoma priklausomai nuo užkrečiamosios ligos inkubacinio laikotarpio (nuo dezinfekcinių priemonių baigties dienos).

stebėjimo ir žvalgybos prietaisai, surveillance and observation instruments, приборы наблюдения и разведки – prietaisai įvairiems antžeminiams, oro ir jūrų taikiniams aptikti ir atpažinti, savo ir priešų pajėgų veiksmams stebėti, vietai žvalgyti, taikiniams nurodyti ir ugniai koreguoti. Tai ↑ *žiūronas*, stereoskopinis prietaisas, ↑ *periskopas*, žvalgybos teodolitas, ↑ *busolė*, tankų ir šarvuočių stebėjimo prietaisai, ↑ *tolimatis*, ↑ *naktinio matymo prietaisas* ir kt. Dar ↑ *artilierinis stereoskopinis prietaisas*, *autokolimatorius*, *kolimatorius*, *periskopinis stebėjimo prietaisas*, *teodolitas*.

stebėjimo jūosta ↑ *juosta*.

stebėjimo linija ↑ *linija 4*.

stebėjimo postas ↑ *postas 4*.

stebėjimo prietaisų orientavimas ↑ *orientavimas*.

stebėjimo punktas ↑ *punktas 1*.

stebėjimo sąlygos, observation conditions, условия наблюдения на местности – vietovės savybės, darančios įtaką informacijai apie priešą (pajėgų sudėtį, dislokaciją ir jos pakitimus) ir pačią vietovę gauti ir kaupiti. Δ lemia matomumą ribojančių vietovės objektų visuma (reljefas, augalija, raižytumas, žmogaus veiklos objektų gausa ir kt.), meteorologinės sąlygos, metų ir paros laikas.

stebėjimo schemą ↑ *schema*.

stebėjimo sektorius ↑ *sektorius 2*.

stebėjimo sraigtasparnis ↑ *sraigtasparnis*.

stebėjimo ugnis ↑ *ugnis*.

stebėjimo vadavietė ↑ *vadavietė*.

stebėjimo žurnālas, observation book, журнал наблюдений – ataskaitinis informacinis dokumentas, kuriame įrašomi priešų veiksmų ir objektų stebėjimo rezultatai. Δ tvarkomas visuose stebėjimo punktuose ir postuose. Žurnale įrašoma: stebėjimo data ir laikas, kur ir kas aptikta, kada, koku būdu ir kam pranešta apie stebėjimo rezultatus. Dar ↑ *žvalgybos žurnalas*.

stebėtojas, observer, наблюдатель – karys, stebintis priešą, savo pajėgų veiksmus, vietovę, įvairius objektus, oro sąlygas ir kt. Dar ↑ *antžeminiai oro erdvės stebėtojai*, *JTO kariniai stebėtojai*, *šaudymo sekėjas*.

artilėrijos Δ , artillery observer, артиллерийский наблюдатель – karys priešui stebėti, jo matomiems taikiniams ir jų koordinatėms nustatyti, sviedinių (minų) sproгимų nuokrypams nuo taikinio stebėti, prirėkus artilerijos ugniai koreguoti. Δ veikia artilerijos vadavietės (sekyklos) sudėtyje arba savarankiškai (turėdamas ryšį su jį paskyrusiu vadu).

priešakinis Δ , forward artillery observer, передовой артиллерийский наблюдатель – artilerijos stebėtojas, atliekantis užduotis iš priešakinės sekyklos (priekinės priešakinių padalinių linijos). Δ turi turėti stebėjimo ir ryšių priemones. Artilerijos divizione (batalione) skiriami priešakiniai stebėjimo karininkai, minosvaidžių būriuose (baterijose) – minosvaidžių ugnies koreguotojai. Kiekvienoje artilerijos baterijoje gali būti 3–4 Δ grupės.

meteorologinis Δ , weather observer, метеонаблюдатель – karys (eilinis, seržantas), atliekantis meteorologinio stebėjimo užduotis. Tokios užduotys gali būti: vėjo krypties ir greičio, oro ir dirvos temperatūros, slėgio, drėgnumo, debesuotumo nustatymas ir stebėjimas. Kuopos RChB stebėtojas ir bataliono RChB stebėjimo postas atlieka paprasčiausias meteorologinio stebėjimo užduotis: nustato vėjo kryptį ir greitį, oro temperatūrą ir kt. Δ aprūpinamas meteorologiniais prietaisais: vėjui (anemometras, anemorumbometras, paprasčiausias vėjamatis), temperatūrai (termometras), drėgnumui (psichrometras), slėgiui (barometras) matuoti; gali būti standartinis kompleksinis prietaisas arba įvairių prietaisų rinkinys.

oro Δ , air observer, воздушный наблюдатель – 1. asmuo, kurio pagr. uždavinys yra stebėti ar fotografuoti iš orlaivio, kad galima būtų koreguoti artilerijos ugnį ir gauti karinę informaciją; 2. karys, paskirtas oro taikiniams stebėti. Δ gali būti specialiai paskirtas arba jo pareigas atlieka skyriaus (būrio) stebėtojas.

RChB Δ , NBC observer, ПХБ наблюдатель – karys (eilinis, seržantas), atliekantis RChB stebėjimo užduotis. Kuopoje visomis mūšio ir išdėstymo sąlygomis skiriamas vienas Δ . Batalione 2–3 Δ sudaro RChB stebėjimo postą. Kiekvienoje kuopoje turi būti parengta Δ grupė, kurioje bent vienas karys yra išmokytas vykdyti RChB žvalgybą ir naudotis prietaisais (NATO standartizacijos sutartis Nr. 2150).

stebėtojo atpažinimas ↑ *atpažinimas 1*.

steñdas, stand, стенд – 1. stovas išdėstyti parodos eksponatams, reklamai, informacijai.

2. įrenginys sumontuotoms mašinoms, aparatams, prietaisams bandyti.

3. šaudymo Δ – stacionari sportinio šaudymo aikštelė su įrenginiais ir judančiais butaforiniais taikiniais. Šaudoma iš lygiavamzdžių medžioklinių šautuvų šratiniais užtaisais į skraidančius taikinius – lėkšteles, kurias svaido specialieji svaidymo įtaisai.

stereofotografija, stereophotograph, стереофотография – fotografija, sukurianti objekto erdvinį atvaizdą iš dviejų plokščių to objekto nuotraukų, fotografuotų iš dviejų skirtingų taškų. Dar ↑ *modelis, stereofotografinė pora*.

stereofotografinė pora, stereophotographic pair, стереопара – dvi sanklotinės tos pačios vietovės ar vieno objekto nuotraukos, leidžiančios stereoskopiškai stebėti ir nagrinėti vietovę ar objektą.

stereoskopas, stereoscope, стереоскоп – optinis prietaisas, pro kurį stebint vieną atvaizdą kaire, kitą – dešine akimi, abiejų atvaizdų bendri taškai sutampa stebėtojo akių ašių sankirtoje, ir matomas vienas erdvinis daikto atvaizdas.

stereoskopinis modelis ↑ *modelis*.

stereoskopinis tolīmatis ↑ *tolīmatis*.

stichinė nelaimė ↑ *gaivalinė nelaimė*.

stichinis reiškinȳs ↑ *gaivalinis reiškinȳs*.

stiebinė jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

stygómatis, subtense instrument, milrūle, хордоугломер – specialus kampų matavimo ir žymėjimo, atstumų žemėlapyje (schemoje) matavimo prietaisas. Naudojamas artilerijoje, kai atliekama topografinė sąsaja arba detaliai skaičiuojamos šaudymo nuostatos.

stilėtas, stiletto, стилет – *ist.* duriamasis ginklas; nedidelis durklas (kinžalas) su labai plona ir aštria geležte ir kotu su kryžma. Δ , kaip atskira šalčio ginklo rūšis, atsirado ankstyvajame viduramžyje nugalėtam (nublokštam) šarvuotam raitininkui pribaugti duriant pro šarvų plokščių tarpus ar žiedus. Todėl jis dar buvo vad. „gailėtingumo ginklu“. Δ naudojo ir tų laikų damos savignȳnai (damų ginklas). Buvo paplitęs XV–XVII a. ir daugiausiai Italijoje. XVII–XVIII a. Δ buvo naudojamas kaip kairiosios rankos ginklas nuo rapyros ar špagos smūgių apsaugoti. Toks Δ buvo vad. ↑ *daga*. Kaip individualus ginklas buvo naudojamas net iki XX a. pr. Į kai kurių šalių kariuomenių ginkluotę Δ buvo priimtas vėliau (pvz., JAV – 1917).

stiprinimas, amplification, усиление – elektros signalo energetinių parametrų didinimas naudojant pašalinio (maitinimo) šaltinio energiją. Elektros signalą stiprina stiprintuvai.

stiprinimo koeficientas ↑ *koeficientas 3*.

stiprintūvas: 1. servomechanism, amplifier, booster, бустер, сервомеханизм, усилитель – pagalbinis įrenginys žmogaus arba kurio nors mechanizmo valdymo svirčių, rankenėlių judesių jėgai padidinti. Δ būna hidraulinis ir pneumatinis. Naudojamas lėktuvuose, automobiliuose, pabūklų kreipimo mechanizmuose ir kt. (pvz., vairo Δ , stabdžių Δ).

atātrankos Δ , muzzle booster [attachment], усилитель отдачи, надульник – automatinio ginklo vamzdžio laibgalio dalis, šūvio metu didinanti judančių dalių energiją, kad patikimiau dirbtų ginklo automatika. Δ naudoja parako dujų energiją; būna reaktyvinis ir aktyvusis. Naudojamas ginkluose su vamzdžio atatranka. Kartais vad. *antvamzdžiu*.

hidráulinis Δ , hydraulic actuator, гидроусилитель – hidraulinių valdomųjų mechanizmų įtaisas, stiprinantis valdomojo poveikio galią (kartais >100 000 kartų). Δ naudojamas lėktuvuose vairams valdyti, tankų valdymo mechanizmuose ir pan.

2. booster, усилитель – sprogušis elementas, pakankamai jautrus, kad jį sužadintų mažas sprogdiklio elementas (pvz., padegamoji arba detonuojamoji kapsulė), ir pakankamai stiprus (pvz., detonatorius), kad sukeltų pagr. sprogdinimo užtaiso detonaciją.

stiprūs̄is dangtėlis, heavy cardboard, усиленная крышка – *art.* įtaisas, sandariai uždengiantis tūtą; užliejus dangtelį parafinu, sandarinamas užtaisas. Δ naudojamas laikant ir vežant užtaisus, prieš užtaisyimą nuimamas.

stiprūs̄is šaunam̄asis užtaisas ↑ *užtaisas 1, šaunam̄asis užtaisas*.

stotis, station, станция – tam tikros paskirties specialus įrenginys.

orbitinė Δ , orbiting station, орбитальная станция – pilotuojamas arba lankomas erdvėlaivis, ilgą laiką skriejantis dangaus kūno (Žemės, Mėnulio ir pan.) dirbtinio palydovo orbita; ji skirta įgulai dirbti įvairius darbus mokslo, technikos, technologijos, ūkio tikslams. Tokios stotys turi mokslinę, techninę, technologinę, medicinos ir biologijos aparatūrą, t. p. įgulos ilgalaikio normalaus gyvenimo, darbo ir poilsio režimo aprūpinimo priemones. Iki šiolei veikė Δ : „Skylab“ (JAV, 1973), „Saliut–1, 2, 3, 4, 5, 6, 7“ (SSRS, 1971–1991), „Mir“ (SSRS, Rusija, 1986–2001), tarptautinė orbitinė stotis (2000).

rakėtų nutáikymo Δ , missile guidance station, станция наведения ракет – įtaisų visuma taikinio ir raketos koordinatėms nuolat nustatyti, nutaikymo komandoms rengti ir jas raketai perduoti. Taikinio ir raketos koordinatės

nustato radiolokaciniai, optiniai, infraraudonieji, lazeriniai, televiziniai ir kt. palydos įtaisai. Skaičiavimo įtaisai rengia nutaikymo komandas, kurios perduodamos raketai radijo ryšio linijomis.

speciàliojo švarinimo Δ, cleansing station, decontamination station, decontamination or cleansing station, станция специальной обработки – 1. ekipuotas ir parengtas pastatas ar tinkama vieta kariams ir materialinėms priemonėms nuo chem., biol. ar radiologinių teršalų valyti; 2. stacionarus ar judrus įrenginys karių aprangai švarinti, aprangai keisti (švaria apranga apsilvilti). Įrenginys gali turėti specialiajam švarinimui skirtą prausimosi įrangą, jei tai numato specialiojo švarinimo nuostatai.

tinklo kontròlės Δ, net control station, станция контроля сети – radijo tinklo stotis, aptarnaujanti vyresnį vadà (štaba) arba paskirta būti vyriausiąja tinklo stotimi. Δ stebi, kaip laikomasi nustatytų radijo ryšio taisyklių, jos reikalavimai privalomi visoms radijo tinklo stotims. Δ atsakinga už radijo tinklo saugumą.

stovyklà, camp, armed camp, лагерь – laikinoji kariuomenės stovėjimo, buvimo vieta, pvz., karo belaisvių, koncentracijos, įtvirtintoji Δ; išrenkama ir įrengiama ne gyvenvietėse kovos, mokymo ir kt. uždaviniams vykdyti.

įtvirtintoji Δ, fortified camp, укрепленный лагерь – *ist.* pajėgų sutelkimo (išdėstymo) vieta, parengta priešui atremti, kuri būdavo pradiniu punktu vykdant tam tikras užduotis; viena iš pirmųjų lauko įtvirtinimų formų. Δ būdavo rengiamos dar Sen. Graikijoje, Sen. Romoje. XV–XVII a. buvo naudojamos judriosios Δ. XVII–XIX a. buvo naudojamos kaip kovos pozicijos pagr. kryptimis. Nuo XIX a. pab. – XX a. pr. Δ nebe naudojamos.

kàro belaisvių Δ, camp of prisoners of war, лагерь военнопленных – 1. beveik nuolatinė stovykla komunikacijų zonoje arba valstybės teritorijoje, skirta karo belaisviams internuoti, laikyti ir administruoti. Ji gali būti įrengta karinėse bazėse arba už jų ribų; 2. karo belaisvių, vežamų iš karo belaisvių surinkimo punktų, nuolatinio arba laikino laikymo vieta. Δ organizavimas numatytas tarptautinės teisės normomis, nustatančiomis karo nelaisvės normas.

koncentracijos Δ, concentration camp, концентрационный лагерь – karo belaisvių, kalinių, įtariamųjų civilinių asmenų izoliavimo režimo ir represijų vieta. Pirmąją Δ 1895 įrengė ispanai Kuboje, kur buvo kalinami pasipriešinimo judėjimo dalyviai. Δ ypač paplito II pasaul. karo metu Vokietijos okupuotose šalyse, kuriose iš 18 mln. laikomų žmonių buvo sunaikinta per 11 mln. Vėliau Δ buvo kuriamos Korėjoje, P. Vietname, Čilėje, Jungtiniuose Arabų Emyratuose ir kitose valstybėse. THT draudžia organizuoti koncentracijos stovyklas.

stovỹklos tarnýba ↑ *tarnyba* 3.

stratėgas, strategist, стратег – 1. *ist.* Sen. Graikijos kariuomenės arba laivyno vadas (VI a. pr. Kr. pab. – I a. pr. Kr. vid.), turintis didelius karinius ir politinius įgaliojimus. Strategą rinkdavo vieneriems metams liaudies susirinkimas.

2. *ist.* Bizantijos imperijos karinės administracinės apygardos vadas.

3. karvedys, strategijos žinovas.

stratėgija, strategy, стратегия – GP rengimo teorija ir praktika, kovos veiksmų planavimas ir jų rengimas. Skiriama bendroji, karinė, brand., nacionalinio saugumo Δ. NATO karinės doktrinos dar numatė lankstaus reagavimo, masinio atpildo, realistinio sulaikymo, tiesioginės priešpriešos Δ.

bendróji Δ, general strategy, общая стратегия – valstybės saugumo kūrimo, valstybės rengimo ir visų turimų priemonių naudojimo programa, kad būtų pasiekti numatyti strateginiai tikslai.

branduolinė Δ, nuclear strategy, ядерная стратегия – valstybės arba valstybių koalicijos karinė strategija, kurioje pagr. vaidmenį vaidina brand. ginklas. Δ gali numatyti visuotinį brand. karą, ribotą brand. karą, pirmąjį išankstinį brand. smūgį ir kt. NATO šalių strategija numato smogti pirmąjį išpėjamąjį brand. smūgį, jeigu bus nustatytas prieš pasirengimas pradėti karo veiksmus prieš NATO valstybes.

karinė Δ, military strategy, военная стратегия – 1. valstybės ar kelių valstybių strategija, kurioje pateikiami būdai, kaip karinė galia turi būti plėtojama ar panaudota siekiant valstybės ar grupės valstybių tikslų; 2. sudedamoji karo meno dalis, jo aukščiausia sritis, apimanti valstybės ir GP rengimo karui teoriją ir praktiką, karo ir strateginių operacijų planavimą ir vykdymą. Δ tiria karo pobūdį ir dėsningumus, kariavimo būdus; tiria ir teikia karo ir strateginių operacijų planavimo, rengimo, aprūpinimo ir vykdymo teorinius pagrindus. Kaip praktinės veiklos sritis Δ nustato GP strategines užduotis ir joms vykdyti reikalingas pajėgas ir priemones; kuria ir vykdo GP, karo veiksmų teatro, ekonomikos ir gyventojų rengimo karui priemones; planuoja strategines operacijas; organizuoja GP išskleidimą ir vadovavimą joms karo metu; tiria prieš galimybes kariauti ir vykdyti strategines operacijas. Valstybės politika lemia Δ, kuri savo ruožtu turi įtakos ir politikai. Δ glaudžiai susijusi su valstybės karine doktrina ir praktinėje veikloje vadovaujasi jos teiginiais. Kitų karo meno sudedamųjų dalių – operatyvinio meno ir taktikos – atžvilgiu Δ užima pirmaujančią padėtį. Kartu ji atsižvelgia į operatyvinio meno ir taktikos galimybes ir naudoja jų įdirbį, kai sprendžiamos strateginės užduotys.

kordóninė Δ, cordon strategy, кордонная стратегия – *ist.* kariavimo būdas, vyravęs XVII–XVIII a. V. Europoje. Visos kariuomenės pajėgos buvo tolygiai išdėstomos išilgai valstybės sienos, kad sudarytų siaurą užkardą (kordoną), kuri turėjo dengti tikimiausias priešų veiksmų kryptis. Pasienio tvirtovėms ginti buvo skiriamos stiprios įgulos. Puolančioji

kariuomenė nerizikavo prasiskverbti už priešo tvirtovių linijos, nes užnugaryje išlikęs priešas galėjo užpulti jos komunikacijas. Δ ypatumai – ryškiai išreikštas kovos veiksmų gynybinis pobūdis ir jų pasyvumas. Tuo pasižymėjo samdomųjų kariuomenių epocha.

lankstaūs reagavimo Δ, flexible reaction [response] strategy, стратегия гибкого реагирования – vienos JAV karinės doktrinos elementas. Priimta XX a. 7 d-metyje vietoj masinio atpildo strategijos, kai SSRS sukūrė tarpžemynines balistines raketas ir patikimą OEG. 1967 Δ tapo oficialiaja NATO strategija. Pagr. Δ teiginiai: ribotasis karas naudojant ar nenaudojant brand. ginklų yra labiausiai tikėtina karo rūšis; visapusiškas ribotojo karo pajėgų ir priemonių (SP, strateginės transporto aviacijos, transporto laivyno ir kt.) plėtojimas; žemyninės priešlėktuvinės, priešraketinės ir civilinės gynybos tobulinimas. 8 d-mečio pr. šią JAV strategiją pakeitė realaus atgrasinimo (sulaikymo) Δ.

māsinio atpildo Δ, massive retaliation [reprisal] strategy, стратегия массированного возмездия – JAV karinės doktrinos (XX a. 6 d-mečio pr. – 7 d-mečio pr.) pagrindas. Buvo grindžiama tuo, kad JAV turėjo daugiau brand. ginklų ir jų siuntimo į taikinių priemonių. Numatė, kilus bet kuriam konfliktui, išskyrus nedidelius pasienio incidentus, nedelsiant smogti brand. smūgius svarbiausiems SSRS ir jos sąjungininkų administraciniais, kariniams ir pramoniniams objektams. Karas galėjo kilti smogiant prevencinių smūgi. Pagr. kariavimo priemonė buvo strateginė aviacija. Koalicinė NATO karinė doktrina, grindžiama tomis pačiomis idėjomis ir principais, buvo vad. „skydo ir kalavijo“ strategija. Didėjant SSRS brand. raketinei galiai JAV teritorija pasidarė pažeidžiama ir Δ buvo pakeista lankstaūs reagavimo strategija.

nacionālinio saugūmo Δ, strategy of national security, стратегия национальной безопасности – socialinė technologija, besiremianti vidinės ir išorinės grėsmės veiksnių analize, atskleidžiančia gyvybiškai svarbių valstybės tikslų siekimo ir apsaugojimo sąlygas, priemones ir veikimo būdus.

realistinio sulaikymo Δ, realistic containment strategy, стратегия реалистического сдерживания – JAV XX a. 8 d-mečio pr. karinės doktrinos elementas. Priimta, pasiekus JAV ir SSRS karinį strateginį paritetą, vietoj lankstaūs reagavimo strategijos. Δ pagrindą sudarė „jėgos“ (strateginių puolamųjų pajėgų kokybinės persvaros), „partnerystės“ (NATO ir kt. karinių sąjungų sąjungininkų indėlių į sąjungų karinę galią didėjimo) ir „derybų“ (politinio dialogo su SSRS) principai. 9 d-mečio pr. Δ papildė tiesioginės priešpriešos strategija.

tiesiūginės priešpriešos Δ, direct confrontation strategy, стратегия прямого противоборства – vienas iš pagr. JAV karinės doktrinos, priimtos 1981, elementų. Δ pagrindą sudarė aktyvus priešinimasis SSRS pasauliniu ir regioniniu mastu, karinės persvaros siekimas ir JAV vadovaujančio vaidmens pasaulyje atkūrimas. Nustatė, kad ginkluotajame konflikte gali būti daugkartiniai strateginių pajėgų brand. smūgiai – nuo ribotų smūgių į atskirus taikinius iki masinio brand. ginklo naudojimo visam objektų kompleksui SSRS ir jos sąjungininkų teritorijoje. T. p. buvo leidžiama kariauti tikėtai įprastiniais ginklais bet kuriame karo veikmų teatre, kur priešas yra labiausiai pažeidžiamas.

stratėginė aviacija ↑ *aviacija*.

stratėginė aviacijos vadovybė ↑ *vadovybė 2*.

stratėginė gynyba ↑ *gynyba*.

stratėginė ginkluotė ↑ *ginkluotė*.

stratėginė grupuotė ↑ *grupuotė*.

stratėginė iniciatyvā ↑ *инициатива*.

stratėginė koncepcija ↑ *концепция 2*.

stratėginė kryptis ↑ *кryptis 2*.

stratėginė operācija ↑ *операция 2*.

stratėginė ōro kryptis ↑ *кryptis 2*.

stratėginė ōro transporto operācija ↑ *операция 2*.

stratėginė raketa ↑ *ракета*.

stratėginė sūveika ↑ *сūвеика 2*.

stratėginė sėkmė ↑ *сėkmė*.

stratėginė situācija ↑ *ситуация*.

stratėginė užduotis ↑ *уžduotis 2*.

stratėginė žvalgyba ↑ *жвалгыба*.

stratėginės ātsargos ↑ *atsargos*.

stratėginės ginkluotės ribūjimas ir māžinimas, limitation and reduction of strategic armament, ограничение и сокращение стратегических вооружений – priemonių, kurios siekia sumažinti raketinio brand. ginklo gamybā ir kaupimā, sumažinti jo skleidimo sferas arba rajonus, susiaurinti strateginės ginkluotės tobulinimo galimybes,

kompleksas; viena iš svarbiausių tarptautinės politikos kryptų likviduojant brand. karo grėsmę, stiprinant pasitikėjimą ir saugumą. Strateginę ginkluotę sudaro: povandeninių laivų balistinės raketos (PLBR), didelio nuotolio ir įvairaus bazavimosi sparnuotosios raketos (SR), jų leidimo įrenginiai (LI); strateginiai raketiniai povandeniniai kreiseriai; sunkieji bombonešiai (SB); TBR, PLBR ir SR koviniai užtaisai, SB ginkluotė; priešraketinės gynybos (PRG) priemonės; prieškosminės gynybos (PKG) priemonės; raketinio puolimo aptikimo ir išpėjimo apie jį sistema ir kt. 1972 JAV ir SSRS sudarė sutartį dėl PRG apribojimo, pagal kurią kiekviena šalis galėjo turėti savo teritorijoje tikrai po 2 PRG kompleksus; buvo suderintas priešraketinių raketų, jų LI ir PRG radiolokacijos stočių skaičius; 1974 protokolas pažymėjo šalių susitarimą turėti po vieną priešraketinių sistemų ir jų komponentų rajoną (2002 JAV vienašališkai nutraukė sutarties dėl PRG veikimą). Laikinas JAV ir SSRS 1972 susitarimas dėl kai kurių priemonių apribojant strateginę puolamąją ginkluotę (SGA-1) numatė apriboti TBR LI pagal 1972 07 01 lygį, PLBR LI ir pačius povandeninius laivus su BR – sutartu skaičiumi. 1979 JAV ir SSRS pasirašė Sutartį dėl strateginės puolamosios ginkluotės apribojimo (SGA-2), kuri nustatė bendrą šalių strateginės puolamosios ginkluotės (TBR LI, PLBR LI, SB, „oras–žemė“ valdomųjų raketų) skaičių, t. p. apribojo kai kurias jų charakteristikas, modernizavimą ir naujų puolamųjų strateginių sistemų kūrimą (JAV šios sutarties neratifikavo). Pagal 1987 sutartį dėl vidutinio ir mažesnio nuotolio raketų likvidavimo iš JAV ir SSRS arsenalų buvo visiškai išimtos balistinės ir sparnuotosios raketos, kurių skriejimo nuotolis buvo nuo 500 iki 5500 km. SSRS t. p. likvidavo raketų kompleksus „Oka“, kurių raketų skriejimo nuotolis buvo mažesnis nei 500 km. 1991 JAV ir SSRS sudarė sutartį dėl strateginės puolamosios ginkluotės mažinimo ir apribojimo (START-1), kuri įsigaliojo 1994. Pagal šią sutartį balistinių raketų ir sunkiųjų bombonešių skaičius mažinamas iki 1600 kiekvienoje valstybėje, o brand. užtaisų – iki 6000; tarp jų iki 1540 TBR su išsisklaidančiosiomis individualaus nutaikymo galvutėmis (RIG IN). Pagal 1992 Lisabonoje pasirašytą protokolą dėl SPG-1 realizavimo buvusios SSRS brand. ginklas Baltarusijos, Kazachstano ir Ukrainos teritorijoje turėjo būti sunaikintas arba iš jų išvežtas. 1993 JAV ir Rusijos Federacija (RF) pasirašė sutartį dėl tolesnio strateginės puolamosios ginkluotės mažinimo ir apribojimo (START-2). Ji nustatė bendrą šalių nešančiųjų strateginių priemonių brand. užtaisų skaičių (2003) po 3000–3500 vienetų (tarp jų PLBR – 1700–1750 vienetų). Iki 2003 t. p. buvo numatyta visiškai likviduoti RIG IN. 1997 buvo pasirašyta nemažai JAV–Rusijos dokumentų dėl Δ: protokolas dėl sutarties SPG-2 galiojimo laiko pratęsimo iki 2007 12 31; Memorandumas dėl sutarties SG-1 neriboto galiojimo; susitarimas dėl PRG strateginių ir nestrateginių sistemų atskyrimo, t. p. (kartu su Baltarusija, Kazachstanu ir Ukraina) memorandumas apie tai, kad buvusios sovietinės respublikos prisiima išpareigojimus dėl sutarties dėl PRG apribojimo. 2002 JAV ir Rusija pasirašė sutartį dėl brand. ginkluotės mažinimo koncepcijos; pagal ją – brand. užtaisų skaičius per 10 metų turi būti sumažintas kiekvienoje šalyje iki 1800–2200.

stratėginės pajėgos ↑ *pajėgos 1.*

stratėginis bombonešis ↑ *bombonešis.*

stratėginis desantas ↑ *desantas.*

stratėginis ešelonas ↑ *ešelonas 3.*

stratėginis išpėjimas ↑ *išpėjimas 1.*

stratėginis išskleidimas ↑ *išskleidimas 1.*

stratėginis judrumas ↑ *judrumas.*

stratėginis junginys ↑ *junginys*

stratėginis karo lygmuo ↑ *karo lygmuo.*

stratėginis kelias ↑ *kelias.*

stratėginis manėvras ↑ *manėvras 2.*

stratėginis maskavimas ↑ *maskavimas.*

stratėginis minavimas ↑ *minavimas.*

stratėginis oro karas ↑ *karas.*

stratėginis puolimas ↑ *puolimas.*

stratėginis rajonas, strategic area, стратегический район – išskirtinė strateginiu atžvilgiu svarbi karo veiksmų teatro dalis su joje esančiomis GP grupuotėmis, kariniais pramoniniais, administraciniais politiniais ir ekonominiais centrais ir objektais.

stratėginis vandenyno rajonas, strategic ocean area, океанский стратегический район – geografiškai ribota Pasaulinio vandenyno akvatorijos dalis su salomis, gretimomis jūromis, pakrančių sausumos juosta ir oro erdve tam tikrose sąlyginėse ribose, kuriose pasireiškia arba gali pasireikšti valstybės (valstybių koalicijos) nacionaliniai (koaliciniai) interesai.

stratėginis žemyno rajonas, strategic continental area, стратегический континентальный район – žemynas ar jo dalis su jūrų ir vandenynų pakrančių vandenimis, vidaus jūromis ir oro erdve sąlyginai nustatytoje geografinėse ribose.

Tam tikromis sąlygomis Δ arba jo dalis gali būti karo veiksmų teatru.

stratèginis rezervas \uparrow *rezervas 1.*

stratèginis sutelkimas \uparrow *sutelkimas 1.*

stratèginis tikslas \uparrow *tikslas.*

stratèginis užnugaris \uparrow *užnugaris 2.*

stratèginis vadovavimas \uparrow *vadovavimas.*

stratèginis vandenyno rajonas \uparrow *strateginis rajonas.*

stratèginis žemėlapis \uparrow *žemėlapis.*

stratèginis žemyno rajonas \uparrow *strateginis rajonas.*

strėlė, arrow, стрела – smailus strypas, mėtomas iš svaidomojo ginklo (lanko, arbaletu, pučiamojo vamzdžio, svaidomųjų mašinių). Dažn. su antgaliu. Δ buvo dviejų rūšių: paprastoji ir sudėtinė. Δ pradėta naudoti jau paleolite. Strėlės buvo nešiojamos dėkluose – strėlinėse. Išradus paraką, strėlę pakeitė šaunamojo ginklo šaudmenys.

paprastoji Δ , simple arrow, простая стрела – strypas su akmeniniu (senaisiais laikais), vėliau metaliniu, lapo formos trikampiu ar keturkampiu antgaliu. Strėlės gale buvo įtaisytos plunksnos (stabilizatorius).

sudėtinė Δ , compound arrow, сложная стрела – strėlė, sudedama ir sukljuojama iš keturių dalių (lazda buvo skaldoma į keturias dalis, kurios sukljuojamos savo išorine puse į vidų; tai suteikdavo strėlei stiprumo, tokia strėlė nesilankstydamo).

strėncis, strontium, стронций – ^{89}Sr , ^{90}Sr , radioakt. beta aktyvusis chem. elementas. Pusėjimo trukmė ^{89}Sr – 50 parų, ^{90}Sr – 28 metai. Susidaro brand. sproginų ir ypač rad. avarių metu. Δ – chem. kalcio analogas, patenka į organizmą pro plaučius, virškinimo traktą ir odą, gerai susigeria ir po truputį kaupiasi kauluose, beveik neužsilaiko raumenyse. Pavojingi ^{90}Sr šaltiniai yra ankštiniai augalai, šakniavaisiai, bulvės ir grūdiniai augalai. Šalinamas iš organizmo su šlapimu ir išmatomis. Biol. šalinimo pusėjimas – $1,8 \cdot 10^4$ parų.

stūmōklinė spynà \uparrow *spyna.*

stūmōklinis vidaus degimo variklis \uparrow *variklis, vidaus degimo variklis.*

suartėjimas su priešū, advance to contact, сближение с противником – vienos ar abiejų kovojančių šalių pajėgų judėjimas viena kitos link iki suartėjimo į sąlytį.

subkalibrinis sviedinys \uparrow *sviedinys.*

subkilotōnis branduolinis giūklas \uparrow *branduolinis ginklas.*

submilimètrinės rādijo bangos \uparrow *radijo bangos.*

subordinācija, subordination, субординация – tarnybinis žemesnių laipsnių arba užimančių žemesnes pareigas karių (žemesnių institucijų) pavaldumas aukštesnių laipsnių arba užimantiems aukštesnes pareigas kariams (aukštesnėms institucijoms). Kiek platesne prasme – skirtingos tarnybinės padėties ir laipsnių asmenų elgesio taisyklių, tarnybinės, t. p. ir karinės drausmės laikymasis.

substitūcija, *pakeitimas*, substitution, субституция – restitucijos rūšis – karo metu neteisėtai sunaikinto ar sugadinto turto – pastatų, meno kūrinių, transporto priemonių ir kt. pakeitimas panašiu ir lygiavertišku turtu. Dar \uparrow *restitucija.*

sudārymas, activation, формирование – dalinio, posto, stovyklos, stoties, bazės ar pakrančių vieneto, kuris buvo numatytas ir kuriam buvo paskirtas pavadinimas ir numeris, įsteigimas ir jo veiklos pagal numatytą paskirtį pradžia, kai gautas oficialus įsakymas.

suderinamūmas, compatibility, совместимость – dviejų ar daugiau įrangos vienetų ar komponentų galėjimas būti ar veikti toje pačioje sistemoje ar aplinkoje netrukdam vienam kitam, pvz., elektromagnetinis Δ .

elektromagnètinis Δ , electromagnetic compatibility, электромагнитная совместимость – 1. elektrinių ir elektroninių sistemų, įrangos ir prietaisų geba veikti tam tikroje elektromagnetinėje aplinkoje (išlaikant numatytą patikimumą ir veiksmingumą ir nepatiriant ar nesukeliant nepageidautino silpnėjimo dėl elektromagnetinių trukdžių); 2. kelių radioelektroninių priemonių geba kartu veikti viena kitai nesudarant neleistinų trukdžių. Δ užtikrinamas atliekant įvairias technines (mažinant radijo siųstuvų šalutinės spinduliuotės lygius ir radijo imtuvų jautrį pagal šalutinius kanalus, naudojant kryptines antenas ir kt.) ir organizacines (tikslingai paskirstant darbinius veikiančių REP dažnius, reglamentuojant jų darbo režimą pagal dažnius, laiką ir kryptį, išsklaidant jas pagal dažnius ir teritoriją, tinkamai renkant ir įrengiant REP pozicijas ir kt.) priemones.

sudėrintoji šviečiamoji ugnis \uparrow *ugnis, šviečiamoji ugnis.*

sudėtinė strėlė \uparrow *strėlė.*

sudėtinis taikinys \uparrow *taikinys 1.*

sudožusio laivo jūreiviai ir keleiviai, shipwreck personnel, лица, потерпевшие кораблекрушение – pagal 1949 Ženevos konvencijų I papildomą protokolą Δ statusą turi kariškiai ir civiliniai gyventojai, kuriems gresia pavojus jūroje ar kituose vandenyse dėl nelaimės, atsitikusios jiems patiems ar juos vežusiam laivui ar orlaivui, ir kurie susilaiko nuo bet kokių karo veiksmų.

sugadintos įrangos evakavimas ↑ *evakavimas 3.*

sugadintų mašinų surinkimo punktas ↑ *surinkimo punktas.*

sugeriamasis filtras ↑ *filtras.*

sugertoji apšvitės dozė ↑ *apšvitės dozė.*

sugriovimas, destruction, demolition, разрушение – 1. pastatų, įrenginių (statinių), įrangos ar ekipuotės naikinimas naudojant ugnį, vandenį, sprogmenis, mechaninius ar kitokius būdus.

2. pastatų (įrenginių, statinių) naikinimas darant juos netinkamus naudoti. Pastatų ir statinių Δ būna: mažas, vidutinis, didelis ir visiškasis; fortifikacinių įrenginių – mažas, vidutinis ir visiškasis. Dar ↑ *gylis 2, sugriovimų spindulys, sugriovimų zona.*

didelis Δ, heavy destruction, сильное разрушение – toks pastato (įrenginio, statinio) griovimas, kai nebeįmanoma jo panaudoti. Sugriaunamos pastatų viršutinių aukštų kai kurios sienos ir perdangos, deformuojamos žemutinių aukštų perdangos, atsiranda sienose plyšių; kai kurie išlikę rūsiai, juos išvalius, ribotai gali būti naudojami. Sužeidžiama dauguma esančių pastate žmonių.

māžas Δ, light destruction, слабое разрушение – toks pastato (įrenginio, statinio) griovimas, kai jis tinka naudoti, bet vėliau jį reikia taisyti. Ppr. išdūžta pastatų langai ir durys, išgriaunamos lengvos pertvaros, uždaruose fortifikaciniuose įrenginiuose šiek tiek apgriaunamos susisiektimo eigos, vedančios į statinį, atsiranda vos pastebimų poslinkių ir plyšių laikančiųjų konstrukcijų elementų sandūrose; atviruose įrenginiuose šiek tiek užgriūva gruntas, atsiranda sienelėse plyšių, lūžta kai kurios atmosferos. Žmonės sužeidžia konstrukcijų nuolaužos, o pasislėpę rūsiuose žmonės nenukenčia.

vidutinis Δ, moderate destruction, среднее разрушение – toks pastato (įrenginio) griovimas, kai dalis patalpų, jas išvalius ir sutaisius, gali būti naudojama, o fortifikacinis įrenginys netinkamas naudoti. Daugiausiai sugriaunami antraeiliai pastato elementai (stogas, pertvaros), išdūžta langai, durys, atsiranda sienose plyšių, perdangos paprastai neužgriūva; žmonės sužeidžia konstrukcijų nuolaužos; rūsiai išlieka.

visiškas Δ, full destruction, полное разрушение – toks pastato (įrenginio, statinio) griovimas, kai nebeįmanoma jo panaudoti ir atstatyti. Sugriaunami ir užgriaunami visi pastato (statinio) elementai, žūva esantys jame žmonės.

sugriovimo gylis ↑ *gylis 2.*

sugriovimų spindulys ↑ *spindulys 1.*

sugriovimų zona, destruction zone, зона разрушений – vietovės rajonas, kuriame po brand. ar įprastinių šaudmenų sproginimo susidaro masiniai sugriovimai, miškų, nuolaužų, grunto ir kt. užvartos, kyla gaisrai. Skiriamos keturios Δ: visiškųjų, didelių, vidutinių ir mažų sugriovimų. Dar ↑ *spindulys 1.*

didelių Δ, heavy destruction zone, зона сильных разрушений – sugriovimų zona, kurioje smarkiai apgriaunami pastatai ir statiniai, išlieka slėptuvės ir požeminės komunikacijos. Δ susidaro ištisi griuvėsiai; kyla ištisinių ir masinių gaisrų, kurie gali virsti ugnies audra.

mažų Δ, light destruction zone, зона слабых разрушений – sugriovimų zona, kurioje šiek tiek apgriaunami pastatai. Δ gali kilti pavienių gaisrų. Antžeminio ir požeminio brand. sproginimo židinyje susidaro ir radioakt. taršos zonos.

vidutinių Δ, moderate destruction zone, зона средних разрушений – sugriovimų zona, kurioje vidutiniškai apgriaunami pastatai ir statiniai, o slėptuvės ir iš dalies blindazai išlieka. Δ kyla masinių gaisrų.

visiškų Δ, full destruction zone, зона полных разрушений – sugriovimų zona, kurioje visiškai sugriaunami fortifikaciniai įrenginiai, gyvenamieji ir pramoniniai pastatai, tačiau išlieka iki 75% apkrovinių slėptuvių ir iki 95% požeminių komunikacijų. Δ susidaro ištisi griuvėsiai, kurie dega arba smilksta.

sujungtosios pajėgos ↑ *pajėgos 2.*

sukamasis reaktyvnis sviedinys ↑ *sviedinys, reaktyvnis sviedinys.*

sukamasis sviedinys ↑ *sviedinys.*

sukārintoji organizācija, paramilitary organization, парамилитаристская организация – institucija, kuri savo uždaviniais ir funkcijomis skiriasi nuo bet kurios reguliariųjų GP rūšies, bet savo struktūra, mokymu ir tikslais, panaši į jas, pvz., Lietuvoje – ↑ *Šaulių sąjungos padaliniai*, Skandinavijos šalyse – chemvernai. Kai kuriose šalyse Δ yra valstybės sienos apsaugos tarnyba.

sukauptoji apšvitės dozė ↑ *apšvitės dozė.*

sukeičiamumas, interoperability, interchangeability, взаимозаменяемость – 1. sistemų, vienetų ar pajėgų galėjimas

teikti ar priimti paslaugas iš kitų sistemų, vienetų ar pajėgų ir naudoti šias paslaugas taip, kad apsikeitus būtų galima veiksmingai veikti kartu.

2. vienos specialybės kario gebėjimas pakeisti kt. specialybės įgulos (komandos) kari; būtina aukštos kovinės parengties sąlyga.

3. mechanizmų ir atskirų dalių ypatybė, pasireiškianti tuo, kad jos gali tikti skirtingų tipų ginklams ir kt. technikai. Δ gali būti visiškas ir dalinis.

sukeltasis radioaktyvumas ↑ *radioaktyvumas*.

sukilimas, insurgency, восстание – organizuotas judėjimas, kurio tikslas – nuversti esamą valdžią ardomąja veikla ir ginkluotais veiksmais.

sukimasis, rotation, ротация – sviedinio sukimasis apie savo ašį.

sukimosi elipsoidas ↑ *elipsoidas*.

suktinis slaptasis grafikas, escape and evasion graph, скрытый график – žemėlapis, jūrlapis ar kitas grafinis dokumentas, ppr. pagamintas plonoje patvarioje medžiagoje ir specialiai skirtas slaptai naudoti prieš užimtoje teritorijoje.

suktukas, spin, штопор – lėktuvo (sklandytuvo) žemėjimas pagal stačią sraigtinę liniją, sąlygojamas jo savaiminiu sukimusi savo ašį atžvilgiu; viena iš aukštojo pilotažo figūrų. Δ gali daryti lėktuvą (sklandytuvą) nevaldomą, jis gali nukristi.

sumanymas, concept, замысел – sprendimo mūšiui pagrindas, kuriame vadas numato: pagr. ir kt. smūgių kryptį (pagr. pajėgų sutelkimo rajoną); prieš traukimo eiliškumą ir būdus; jo naikinimo ugnimi, o brand. kare – ir brand. naikinimo tvarką; pajėgų grupuotę ir kovos (operatyvinę) rikiuotę. Dar ↑ *operacijos sumanymas*.

sunaudojamosios materiālinės priemonės ↑ *materialinės priemonės*.

sunaudojimo limitas, rationing consumption, лимит расхода – materialinių priemonių ribojamas kiekis, kurį gali sunaudoti karinis vienetas per operaciją (mūšį) arba per tam tikrą kovinio rengimo laikotarpį (metus, ketvirtį, mėnesį). Δ nustatomas tiekimo vienetais (šaudmenų komplektais, sunaudojimo normomis, tiekimo normomis ir kt.).

sunaudojimo norma, expenditure rate, норма расхода – materialinių priemonių kiekis tiekimo vienetais, apskaičiuotas kariui, ginklui ir kt. karo technikos vienetui, kariniam vienetui sunaudoti per laiko vienetą vykdant kovinę ar kurią nors kitą užduotį.

suñkiai pastebimà vielė užtvara ↑ *užtvara, vielų užtvara*.

sunkiasvōrė priekaba ↑ *priekaba*.

sunkiōji artilērija ↑ *artilērija 2*.

suñkūs branduoliniai pažeidimai ↑ *branduoliniai pažeidimai*.

sunkūs ligōnis ↑ *ligonis*.

sunkūsis prieštānkinis granātsvaidis ↑ *granatsvaidis*.

sunkūsis kreiseris ↑ *kreiseris*.

sunkūsis kulkōsvaidis ↑ *kulkosvaidis*.

sunkūsis liepsnōsvaidis ↑ *liepsnosvaidis*.

sunkūsis tānkas ↑ *tankas*.

sunkūsis vanduō, heavy water, тяжелая вода – D₂O, vanduo, kuriame vietoje paprastų vandenilio atomų yra sunkieji vandenilio izotopai – deuterio atomai. Δ tankis 1,104 g/cm³, lydymosi temperatūra 3,813 °C, virimo temperatūra 101,43 °C. Jo yra gamtoje; elektrolizės būdu gaunamas iš paprasto vandens. Δ sekina organizmą, nuo didelio kiekio žūvama. Δ yra deuterio gavimo šaltinis, naudojamas lėtinti neutronams branduoliniuose reaktoriuose ir izotopų indikatoriuose (žymėtasis vanduo). Dar ↑ *deuteris*.

superilgabañgis rādijs ryšys ↑ *radijo ryšys*.

superilgosios rādijs bañgos ↑ *radijo bangos*.

superkalibrinis sviedinys ↑ *sviedinys*.

suplanuotasis žygis ↑ *žygis*.

surenkamasis tiltas ↑ *tiltas*.

surenkamasis statinys, prefabricated installation, сборное сооружение – lauko fortifikacijos įrenginys, surenkamas iš nedidelės masės vežiojamų elementų, kurie gali būti daug kartų panaudoti kovos veiksmų metu įrengiant pozicijas ir sutelkimo rajonus. Δ gaminami centralizuotai arba kariniuose vienetuose iš metalo, sintetinių audinių, vandeniui atsparios faneros ir kt. medžiagų.

surinkimas

surinkimas, assembly, сбор – karinių vienetų veiksmas pagal nustatytą signalą ir jų sutelkimas nustatytame rajone (pункte). Δ gali būti skelbiamas daliniui (padaliniui) išeinant į pratybas, gesinant gaisrą, likviduojant ekstremaliųjų situacijų padarinius, mokant veikti pagal aliarmą ir vykdant kt. uždavinius. Dar ↑ *surinkimo punktas, surinkimo rajonas*.

surinkimo punktas, assembly point, пункт сбора – padalinių, tam tikrų karių (karo prievolinkų) kategorijų, kovos technikos ir transporto priemonių, materialinių priemonių ir kt. sutelkimo (susirinkimo) vieta. Δ skiriamas vienete paskelbus kovinį aliarmą, kariams, išsilaipinusiems iš transporto priemonių (traukinio, orlaivio, laivo ar kt.), nusileidusiam oro desanto padaliniui, vienetams, prasiveržusiems iš apsuptys, atsitraukiantiems ar pakeistiems kariniams vienetams (padaliniams). Surenkamiems pagal kovinį aliarmą padaliniams skiriamas kovinio aliarmo surinkimo punktas, į kurį jie atvyksta su savo ginkluote, karo technika, šaudmenimis ir kt. materialinėmis priemonėmis, pasirengę vykti į dalinio (junginio) sutelkimo rajoną arba vykdyti kovos užduotį.

kāro belaisvių Δ, collecting point of prisoners of war, пункт сбора военнопленных – nustatyta vieta priešakiniame kovos lauko rajone, kurioje belaisviai surenkami, kad būtų apklausti siekiant gauti taktinės informacijos ir vėliau evakuoti.

pranešimų Δ, report-collecting post, пункт сбора донесений – ist. sudedamoji junginio pagr. ir užnugario vadavietės ryšių mazgo dalis kovos dokumentams priimti ir išsiųsti. Nuo XX a. 6 d-mečio Δ funkcijas perėmė lauko pašto mazgas (stotis).

sugadintų mašinių Δ, unserviceable equipment rally point, vehicle-collecting point, сборный пункт поврежденных машин – pajėgų techninės paramos operacijoje (mūšyje) vietas, sudaromas junginiuose (daliniuose) iš remonto padalinių (dalinių). Paskirtis – pažeistos (sugedusios) technikos sutelkimas, jos apžiūra (defektacija), remontas arba perdavimas vyresniesiems remonto ir evakuacijos vienetams. Sudaromas tokiam rajone, kur daugiausiai susitelkė sugadintos technikos, kuris yra netoli evakuacijos kelių ir vandens šaltinių.

surinkimo rajonas, assembly area, район сбора – 1. daliniui susirinkti vieta, kai skelbiamas kovinis aliarmas, prieš vykstant į pratybas arba šalinti ekstremaliųjų situacijų padarinius.

2. bataliono susirinkimo vieta išlipus iš traukinio, laivo, orlaivių.

3. bataliono (kuopos) susirinkimo vieta pajėgų keitimosi arba desantavimo metu.

4. j. des. vieta laivams susirinkti, iki jie atplauks į desanto sutelkimo rajoną.

sūrinkto svėdinio māsė ↑ *masė*.

susidūrimo kam̄pas (η) ↑ *kampas*.

susidūrimo tāškas ↑ *taškas* 3.

susietoji ugnies pozicija ↑ *ugnies pozicija*.

susinaikinimo sprogdiklis ↑ *sprogdiklis*.

susisiekimo eigā, communication trench, ход сообщения – atviras fortifikacinis įrenginys – siauras griovys su pylimu, skirtas kariams nepastebimai judėti tarp tranšėjų, vadaviečių, įvairių įrenginių ir statinių pozicijose, t. p. susisiekti su užnugariu. Kasama kastuvėliais arba grioviakasėmis. Gylis 60–150 cm (pagr. profilis 110 cm), dugno plotis 40–70 cm, plotis žemės paviršiuje 90–110 cm, brustvero aukštis 30–40 cm. Δ, žiūrint iš viršaus, – kreiva arba laužyta linija. Δ gali būti įrengiami šaulio (granatsvaidininko) skyreliai, kulkosvaidžių aikštelės, traversai (kai Δ yra aukštumos priešakiniame šlaite). Dar ↑ *traversas*.

susitarimas, agreement, соглашение – *tarpt. teis.* valstybių santykius konkrečioje srityje reguliuojantis dokumentas, kuriam ppr. netaikoma ratifikavimo procedūra. Tarp kariaujančių šalių arba su neutraliomis valstybėmis pagal THT gali būti sudaroma daug specialių Δ, pvz., dėl sanitarinių zonų arba vietovių, demilitarizuotų zonų, jų žymėjimo atpažinimo ženklais, dėl karo veiksmų sustabdymo ar nutraukimo tam tikrame rajone, sanitarinio skraidinimo oro transportu, karo belaisvių repatriacijos ar perkėlimo į neutralias teritorijas ir kt.

susitelkimo iñkarvietė ↑ *inkarvietė*.

suskystintos nāftos dūjos (SND), liquefied petroleum gas (LPG), сжиженный нефтяной газ – suskystintas propano ir butano mišinys, daugiausiai naudojamas benzininiuose vidaus degimo varikliuose. Δ privalumai (lyginant su benzinu): aukštas ↑ *oktaninis skaičius* (95–110); mažesnis deginių toksiškumas (anglies monoksido – 5–10 kartų, azoto oksidų – 1,2–2,5 ir pan., deginiuose nėra nuodingų švino junginių); mažesnis variklio triukšmingumas; pigesnės už benziną; ilgesnė variklio darbo trukmė; mažiau dega alyva; rečiau keičiama alyva ir filtrai. Trūkumai: mažesnė didžiausioji variklio galia (<5–15%); didesnė automobilio masė (>60–150 kg); griežtesnė maitinimo sistemos priežiūra ir didesni saugumo reikalavimai.

sutartiēs atšaukimas ↑ *denonsavimas*.

sutartiniai ženklai, conventional signs, условные знаки – vietovės objektų, kovinės ir meteorologinės situacijos žymėjimo žemėlapiuose ir kt. koviniuose grafiniuose dokumentuose ženklai. Pagal paskirtį Δ būna taktiniai, topografiniai

ir meteorologijos. Kai kurie iš jų gali būti įvairių mastelių; dar būna pagr. ir papildomi (papildomiems duomenims apie įvairius objektus pateikti ir jų įvairiarūšiškumui parodyti).

meteorologijos Δ, meteorological conventional signs, метеорологические условные знаки – sutartiniai ženklai meteorologiniams elementams, apibūdinantiems fizik. atmosferos būseną ir vykstančius joje procesus, žymėti.

taktiniai Δ, tactical conventional signs, тактические условные знаки – sutartiniai ženklai, kuriais žymima žemėlapiuose (schemose) pajėgų padėtis ir jų veiksmų pabūdis, vadavietės, užnugario objektai, ugnies priemonės, fortifikaciniai įrenginiai, užtvartos ir kt. kariniai objektai.

topografiniai Δ, topographic conventional signs, топографические условные знаки – sutartiniai ženklai, kuriais žymimi vietovės objektai geografiniuose (topografiniuose) žemėlapiuose; perduoda jų formą, matmenis, buvimo vietą, tarpusavio ryšius, kiekybines ir kokybines charakteristikas.

sutartinis atskaitos taškas ↑ *taškas 2.*

sutartinis pavadinimas, nickname, условное наименование – du trumpi žodžiai, kurie atitinkamos vadovybės dėl patogumo, bet ne dėl informacijos saugumo oficialiai arba neoficialiai gali būti nustatyti įvykiui, projektui, veiklai, vietai, topografiniam elementui ar įrangai pažymėti.

sutartinis taškas ↑ *taškas 2.*

sutartinis vardas, descriptive name, условное наименование – žodžiai, kuriais žemėlapiuose ir jūrlapiuose apibūdinami vietovės ypatumai, pažymėti ženklais.

sutartis: 1. treaty, договор – *tarpt. teis.* valstybių arba kitų tarptautinės teisės subjektų suderintas aktas, nustatantis jų politinių, ekonominių, karinių ir kitų santykių teises ir pareigas, pvz., NATO standartizacijos, pasienio, tarptautinė, kolektyvinio saugumo ir kt. Δ. Δ gali turėti įvairius pavadinimus: susitarimas, konvencija, paktas, protokolas ir kt. Karinėmis laikomos Δ dėl karinės pagalbos suteikimo, bendros gynybos, ginkluotės uždraudimo ar apribojimo ir pan. Svarbiomis laikytinos: Sutartis dėl branduolinio ginklo bandymų uždraudimo atmosferoje, kosminėje erdvėje ir po vandeniu (1963), Sutartis dėl branduolinio ginklo neplatavimo (1970), Sutartis dėl branduolinio ginklo ir kitų masinio naikinimo ginklų dislokavimo jūre ir vandenynų dugne ir jo gelmėse (1972), Sutartis dėl įprastinių ginkluotųjų pajėgų Europoje ir kt.

kolektyvinio saugumo sutartis, Collective Security Agreement, Договор о коллективной безопасности – 2003 sutartis, kurią sudarė Armėnija, Baltarusija, Kazachstanas, Kirgizija, Rusijos Federacija, Tadžikistanas. Pagal šią sutartį sudarytas Jungtinis štabas ir greitojo išskleidimo pajėgos. Kitos NVS šalys (Azerbaidžanas, Gruzija, Moldova, Turkmėnistanas, Ukraina ir Uzbekistanas) siekia narystės NATO.

NATO standartizacijos Δ, NATO Standardization Agreement, НАТО договор о стандартизации – susitarimas tarp kelių ar visų NATO narių naudoti vienodą arba panašią karinę aprangą, ginkluotę, šaudmenis, materialines priemones, atsargas, taikyti vienodas operacijų, logistikos bei administravimo procedūras. Valstybės pripažinimas NATO sąjungos leidinio, išleisto Karinės standartizavimo įstaigos, gali būti užfiksuotas kaip standartizacijos sutartis. Dar ↑ *ratifikacija, standartizacija.*

pasienio Δ, boundary treaty, пограничный договор – *tarpt. teis.* susitarimai tarp gretimų valstybių dėl valstybės sienos, jos nustatymo vietovėje tvarkos ir teisinio režimo, dėl pasienio incidentų reguliavimo, bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos, t. p. ūkinės veiklos pasienio zonoje klausimais. Dar ↑ *pasienio teisinis režimas.*

Δ **dėl įprastinių ginkluotųjų pajėgų Europoje**, Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, Договор об обычных вооруженных силах в Европе – sutartis, kurią 1990 11 19 sudarė Varšuvos sutarties šalys (Bulgarija, Čekoslovakija, Lenkija, Rumunija, SSRS ir Vengrija), Briuselio (1948) ir Vašingtono (1949) sutarčių šalys (Belgija, Danija, D. Britanija, Graikija, Islandija, Ispanija, Italija, JAV, Kanada, Liuksemburgas, Nyderlandai, Norvegija, Portugalija, Prancūzija, Turkija, Vokietijos Federacinė Respublika), pagal kurią apribojo bendrą SP, KOP ir OEG aviacijos įprastinės ginkluotės ir karo technikos Europoje skaičių. Kiekviena iš dviejų valstybių grupių įsipareigojo turėti ne daugiau kaip po 20 000 kovinių tankų, 30 000 šarvuotųjų kovos mašinų, 20 000 artilerijos sistemų, 6800 kovos lėktuvų ir 2000 atakos sraigtasparnių, tarp jų reguliariuosiuose daliniuose – ne daugiau kaip po 16 500 tankų, 27 300 šarvuotųjų kovos mašinų ir 17 000 artilerijos sistemų. 1992 NVS šalys įsipareigojo laikytis šios sutarties. LR šią sutartį dar neratifikavo (2003).

tarptautinė sutartis, international treaty [agreement], международный договор – tarptautinės teisės principų ir normų reglamentuotas aktas, kurį raštu sudaro LR su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis. Seimo ratifikuotos Δ yra sudedamoji LR teisinės sistemos dalis ir turi viršenybę prieš įstatymus ir kt. teisės aktus. LR ministerijos ar Vyriausybės įstaigos ir kt. valstybės institucijos savo vardu ir pagal jų kompetenciją sudaro su atitinkamomis užsienio valstybių ar organizacijų institucijomis ne Δ, bet susitarimus. Dar ↑ *paliaubos, ratifikacija, susitarimas, tarptautinė taikos sutartis.*

tarptautinė taikos sutartis, international peace treaty, мирный договор – tarptautinės sutarties rūšis, kuria teisiškai įtvirtinamas karo būvio nutraukimas, atkuriami taikūs santykiai tarp kariaujančių valstybių, reguliuojami

teritoriniai, ekonominiai, kariniai ir kiti santykiai, sprendžiamas karo nusikaltėlių nubaudimas, pasikeitimas karo belaisviais, reparacijų dydžių nustatymas ir t. t. Δ gali būti preliminarai arba galutinė, bendroji arba separatinė. Δ privaloma ratifikuoti. 1949 antihitlerinės koalicijos valstybės pasirašė Δ su Italija, Suomija, Rumunija, Belgija, Bulgarija, Vengrija.

2. contract, контракт (договор) – kai kuriose valstybėse piliečių su gynybos institucijomis laisvanoriškai sudaroma rašytinė karo tarnybos atlikimo sutartis. Lietuvos kariuomenėje pasirašoma profesinės karo tarnybos, kario savanorio tarnybos, materialinės atsakomybės ir kt. Δ.

kario savanorio tarnybos Δ, contract of volunteer service, служебный контракт воина-добровольца – LR piliečio ir savanorių pajėgų rašytinis susitarimas, kuriuo krašto apsaugos ministro įgaliotas savanorių pajėgų junginio ar bataliono vadas priima pilietį į kario savanorio tarnybą, o pilietis įsipareigoja atlikti ją įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytais sąlygomis ir tvarka bei vykdyti visas kario savanorio pareigas. Sutartis sudaroma pasibaigus bandomajam (nuo 3 iki 6 mėnesių) terminui ne trumpesniai kaip 3 ir ne ilgesniai kaip 5 metų laikotarpiui. Po to ji gali būti pratęsta naujam tokiam pat laikotarpiui.

materialinės atsakomybės Δ, material responsibility [liability] contract, contract of material liability, договор о материальной ответственности – kario, kurio tarnyba yra nuolat ar laikinai susijusi su materialinių priemonių, piniginių lėšų ar kito turto priėmimu ar perdavimu, saugojimu, apskaita, valdymu, tvarkymu, su dalinio vadu (tarnybos viršininku) raštu sudaroma sutartis dėl visiškos materialinės atsakomybės. Δ yra viena iš labiausiai paplitusių karių materialinės, t. p. drausminės ar baudžiamosios atsakomybės pagrindų dėl patikėto turto neišsaugojimo.

profesinės karo tarnybos Δ, professional military service contract, контракт профессиональной воинской службы – LR KAM ir LR piliečio rašytinis susitarimas, kuriuo KAM priima pilietį į profesinę karo tarnybą, o pilietis savanoriškai įsipareigoja ją atlikti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytais sąlygomis ir atlikti kario pareigas.

Sutartis dėl įprastinių ginkluotųjų pajėgų Europoje ↑ *sutartis 1.*

sutelkimas: 1. concentration, сосредоточение – pagr. pajėgų išdėstymas tam tikroje vietoje ir tam tikru laiku siekiant pajėgų ir kovos priemonių pranašumo. Priklausomai nuo masto Δ gali būti strateginis, operatyvinis ir taktinis. Dar ↑ *sutelkimo rajonas.*

pagrindinių pastangų Δ, concentration of basic effort, сосредоточение основных усилий – pagr. pajėgų ir didžiausios priemonių dalies naudojimas pagr. smūgio kryptimi. Δ pasireiškia sutelkiant pajėgas ir priemones, sudarant smogiamąsias gruputes (rajonų, nuo kurių priklauso gynybos atsparumas, išlaikymo gruputes) ir laiku stiprinant šias gruputes operacijos (mūšio) eigoje. Dar ↑ *kryptis.*

pajėgų Δ, concentration of forces, сосредоточение войск – 1. pajėgų ar jų ugnies (smūgių) koncentravimas pagr. veiksmų kryptimis (veiksmų rajonuose) siekiant užtikrinti lemiamą pajėgų ir priemonių persvarą, sutriuškinti priešą ir pasiekti operacijos tikslus; vienas iš karo meno principų. Δ rodiklis – pajėgų ir priemonių tankis: puolime – smūgių kryptimi; gynyboje – svarbiausiomis kryptimis; 2. kovinės galios sutelkimas nustatytame fronte; 3. vienetų išdėstymas taip, kad tarpai ir nuotoliai tarp vienetų yra mažesni už įprastinius.

stratèginis Δ, strategic concentration, стратегическое сосредоточение – nustatytų strateginių pajėgų surinkimas ir jų išdėstymas rajone, iš kurio ketinama pradėti šių pajėgų operacijas.

ugniès Δ, concentrated fire, сосредоточение огня – kelių vienetų, ugnies priemonų (pvz., artilerijos baterijų ar divizionų) ugnis, nukreipta į vieną taikinį (taikinių grupę) tuo pačiu laiku. Dar buvo nuoseklusis ugnies sutelkimas.

nuoseklùsis Δ, successive barrage, последовательное сосредоточение огня – *psn., art.* iki XX a. 9 d-mečio vid. SSRS artilerijoje taikytas artilerinės paramos metodas; sutelktoji ugnis, kuri nuosekliai perkeliama į tolį prieš savo atakuojančios kariuomenės frontą ir sparnus.

2. marshalling, stage, сосредоточение – a. jūrų ar oro desanto operacijoje dalyvaujančių vienetų sugrupavimas ar surinkimas, jei galima, arba perkėlimas į laikinas stovyklas netoli įlaipinimo vietų, kur baigiamas pasiruošimas mūšiui arba pasiruošiama įlaipinti; b. atsargų ir (ar) technikos, ypač transporto priemonių, surinkimo, laikymo ar sutelkimo tolesniam žygiui procesas; c. karių sutelkimas konkrečiame rajone, kai jie perkeliama iš vienos vietos į kitą.

sutelkimo rajònas, concentration area, район сосредоточения – 1. vieta, kur surenkami kariai prieš pradėdant karinę operaciją. Dar gali būti desanto, tarpinis Δ.

desánto Δ, assault concentration area, район сосредоточения десанта – *jūr. des.* akvatorija, kurioje po desanto įlaipinimo susitelkia ir išsirikiuoja plaukti į desantavimo rajoną transporto ir desantiniai laivai.

tárpinis Δ, staging area, район сосредоточения – 1. *jūr. des.* rajonas tarp pasiruošimo vietos ir jūrų desanto veiksmų rajono, kuriame visos pajėgos ar dalis pajėgų po pasiruošimo papildoma degalų, persigrupuoja, yra mokomos, inspektuojamos, skirstomi kariai ir materialinės priemonės; 2. bendra vieta, skirta sutelkti vienetus ir persiunčiamus karius, judančius įvairiais keliais.

2. ribota vietovė, į kurią ribotą laiką sutelkiama ginklų ugnis.

sutelktasis aviācijas smūgis ↑ *smūgis, aviācijas smūgis.*

sutelktasis užtaisas ↑ *užtaisas I.*

sutelktóji ugnis ↑ *ugnis.*

sutelktóji véduoklė ↑ *vėduoklė.*

sutruǹpintosios stačiakampės koordinatės ↑ *koordinatės.*

sutvirtintasis vamždis ↑ *vamždis.*

suverenitėtas ↑ *nepriklausomybė.*

suvestinė, report [summary], сводка – duomenų sumuojamasis dokumentas.

mūšio rezultatų Δ, situation report (SITREP), сводка боевых действий – kas parą teikiama aukštesniajai vadovybei kovos veiksmų rezultatų ataskaita, kurioje nurodoma: kokie uždaviniai buvo įvykdyti, kurios pajėgos dalyvavo jas vykdant, tų kovos veiksmų rezultatai pateikiant duomenis apie sunaikintą priešą, savo patirtus nuostolius ir paraiška su karinio vieneto poreikiais.

operatývinė Δ, operational report, оперативная сводка – ataskaitinis junginio štabo dokumentas, kuriame pateikiami praėjusios paros arba kovos veiksmų periodo duomenys. Δ nurodoma: veiksmų pobūdis, bendra junginio padėtis ir būklė, priešų veiksmų ir būklės apibūdinimas, kovos veiksmų rezultatai (nuostoliai ir trofėjai), materialinio aprūpinimo būklė, gretimų karinių vienetų padėtis ir veiksmų pobūdis.

parōs núostolių Δ, daily casualties return report, суточная сводка потерь – duomenys, teikiami aukštesniajam vadui apie karinio vieneto patirtus nuostolius operacijos metu.

signālų Δ, signals summary, свод сигналов – sutartinių raidinių ir skaitmeninių ženklų sistema, vartojama KJP pranešimams, paliepimams, išpėjimams ir kt. informacijai perduoti. Informacija perduodama keliant ant stiebo vieną ar kelias vėliavėles, šviesos signalizacijos priemonėmis, radijo ryšiu, vartojant semaforo abėcėlę. Palaikant ryšį su kitų šalių ir civiliniais laivais laivybos taisyklių, saugumo ir kt. klausimais vartojama tarptautinė Δ.

tarptautinė Δ (TSS), international signals summary, международный свод сигналов (MCC) – signalų, kuriuos sudaro dažn. vartojamų laivyboje atskirų žodžių ir sakinių su jų atitinkamu sutartiniu žymėjimu trumpais skaičių ir raidžių deriniais, rinkinys. Δ paskirtis – susikalbėti tarpusavyje įvairių valstybių laivams (laivams ir kranto signalinėms stotims). Vartojama ypač svarbiais atvejais, susijusiais su plaukiojimo saugumu, pagalbos teikimu, žmonių gyvybės gelbėjimu ir apsauga jūroje, atsiradus bendravimo sunkumams dėl kalbos barjerų. Δ yra universali ir sudaro galimybę susikalbėti naudojant vėliavas, semaforus, šviestuvus, radiotelegrafą ir kt. priemones. Pirmoji Δ buvo sudaryta 1855, vėliau ne kartą buvo keičiama, papildoma ir suderinta specialiose tarptautinėse konferencijose.

žvalgybos Δ, reconnaissance report, разведывательная сводка – junginio (gynybos) štabo ataskaitinis informacinis dokumentas, kuriame yra informacija apie priešą per tam tikrą laiką, ppr. per parą. Siunčiama vyresniajam (jungtinių pajėgų) štabui nustatytu laiku, t. p. pavaldiems ir sąveikaujantiems štabams.

sužadinamoji priemonė, initiating means, иницилирующее средство – įtaisas parakui (raketų kurui, pirotechniniams mišiniams) padegti arba SM susprogdinti. Δ užtaisoma sužadinamosiomis SM (gyvsidabrio fulminatu, švino azidu, tetrazenu ir kt.), jautriomis pirminiams impulsams. Δ skiriama pagal sužadinimo principą – padegamoji (padegamoji kapsulė, kapsulinė įvorė, degtuvas, padegamoji virvutė) ir detonuojamoji (detonuojamoji kapsulė, elektrinis detonatorius, sprogdiklis, detonuojamoji virvutė, padegamasis vamzdelis ir kt.); pagal pirminį impulsą – smogiamoji, duriamoji, trinamoji, šiluminė, mechaninė, elektrinė, kibirkštinė, spindulinė, banginė. Naudojama įvairiuose šaudmenyse, raketiniuose varikliuose, sprogdinimo darbuose ir kt.

sužadinančioji sprogstamoji mėdžiaga ↑ *sprogstamoji medžiaga.*

sužadinimas, initiation, иницирование – prietaiso veikimo stadija, kuri yra pirmoji sprogdinimo grandinės dalis, kai gavus reikiamą impulsą, sukeliama SM detonacija ar degimas. Dar ↑ *sprogstamoji medžiaga, sužadinamoji priemonė.*

sužeidimas, wounding, injury, ранение – 1. žmogaus kūno dalių ir organų sužalojimas, keičiantis jų formas ir funkcijas. Δ būna šautinis (kulku, skeveldrų) ir nešautinis; lengvasis ir sunkusis. Dar ↑ *sužeistas, -a mūšyje, sužeistieji, -osios ir ligoniai, -ės.*

2. žaizdos darymas.

sužeistas, -à mūšyje, wounded in action, ранен в бою – kovinių nuostolių rūšis; koviniai nuostoliai, kitokie nei ↑ *žuves, -usi mūšyje*; sužalojimai, priklausantys nuo išorinių medžiagų ar prižasčių. Terminas apima visas gautas mūšyje žaizdas ar sužalojimus: šautines ar durtines kūno žaizdas, kontūzijas, visus lūžius, nudegimus, smegenų sukrėtimą nuo sprogdimo, visų BM ar NM, jonizuojančiosios spinduliuotės, kt. ginklų ar medžiagų žalojanti poveikį. Dar ↑ *nuostoliai.*

sužeistieji, sužeistosios ir ligoniai, -ės, the wounded and patients, раненные и больные – *THT*: 1. kariai ir civiliniai asmenys, kuriems dėl traumų, ligos, kt. fizinio ar psichinio sutrikimo ar negalios reikia medicinos pagalbos

ar priežiūros. Tai liečia ir gimdyves, naujagimius kūdikius ir kt. asmenis, kuriems tuo metu reikalinga skubi medicinos pagalba arba priežiūra.

2. karių ir kt. asmenų, oficialiai buvusių kariuomenėje, dėl sužeidimo ar ligos išėjusių iš rikiuotės ir atsidūrusių prieš teritorijoje, režimas (teisinė padėtis); ji nustatoma pagal Hagos (1899 ir 1907) ir Ženevos konvencijas (1949) ir papildomus jų protokolus (1977). Valstybės, prisijungusios prie šių dokumentų, įsipareigoja ieškoti mūšio lauke sužeistųjų ir ligonių, evakuoti juos iš pavojingos zonos, registruoti ir suteikti atitinkamus duomenis valstybei, kurios pusėje jie kovojo. Δ , atsidūrę prieš valdžioje, laikomi karo belaisviais. Griežtai draudžiama juos žudyti, kankinti, atlikti su jais bet kuriuos eksperimentus. Per II pasaul. karą ir po jo vykusiųose kariniuose konfliktuose buvo grubiai pažeidžiamos tarptautinės Δ teisės.

sváidomasis giñklas, projectile [flinging] weapon, метательное оружие – *ist.* ginklas prieš karius kauti ir jo gynybiniais įvertinimams griauti, kuriame įvairiems sviediniams (įrankiams) mėtyti buvo naudojama žmogaus raumenų, sunkio jėga, medžio lankstumo savybės arba susukto pluošto energija. Buvo paplitę rankiniai svaidomieji ginklai (svaidomoji \uparrow *ietis*, \uparrow *ietisvaidis*, \uparrow *arbaletas*, \uparrow *bumerangas*, graikų \uparrow *ugnis*, \uparrow *lankas*, \uparrow *laidynė*) ir svaidomosios mašinos. Atsiradus šaunamajam ginklui (XIV a.), Δ reikšmė sumažėjo, tačiau visiškai jis buvo išstumtas tik XVII a. (lankas XVIII a.). Šiuolaikinėje kariuomenėje naudojami tokie Δ : rankinė \uparrow *granata*, \uparrow *liepsnosvaidis* ir kt. Dar \uparrow *asagajus*, *bola*, *mašina 2*, *tamohaukas*.

sváidomoji mašinà \uparrow *mašina 2*.

svarbióji vietóvė \uparrow *vietovė*.

svarbùsis taikinys \uparrow *taikiny 1*.

sveikátos tikrinimas, medical test, медицинское обследование – viena iš pagr. karių sveikatos būklės kontrolės priemonių, kurios tikslas – karių sveikatos ir fizinės būklės įvertinimas, laiku nustatymas asmenų, kuriems reikalinga dispanserizacija ir gydymas. Skiriamas pirminis (atvykusių į dalinį ar laivą karių), nuodugnus ir kontrolinis Δ . Dar \uparrow *dispanserizacija*.

svetimšálių legiónas \uparrow *legionas 1*.

sviedimo kam̄pas (θ_0) \uparrow *kampas*.

sviedimo linija \uparrow *linija 4*.

sviedimo plokštumà \uparrow *plokštuma*.

sviedinio māsės núokrypjo ženklų skaičius (Δ_q), shell weight marking, весовые знаки снаряда – masės ženklų skaičius, pažymėtas ant sviedinio (minos) ir rodantis sviedinio (minos) masės pakitimą lyginant su standartine.

sviedinio añtgalis, projectile [shell] cap, наконечник снаряда – priešakinės sviedinio dalies konstrukcinis elementas, gerinantis sviedinio kovines charakteristikas.

balistinis Δ , ballistic cap, баллистический наконечник снаряда – tuščiaaviduris smailus gaubtas, užsukamas ant bukos priešakinės sviedinio dalies jo balistinei formai pagerinti (oro pasipriešinimui mažinti lekiant). Jis yra plonasienis ir gaminamas iš lengvų medžiagų. Tokius antgalius turi ir raketos.

šarvāmušis Δ , armour-piercing cap, броневой наконечник снаряда – priešakinės šarvamušio sviedinio dalies konstrukcinis elementas sviedinio rikošetavimui mažinti, viršutiniam šarvo sluoksniui iš dalies ardyti, priešakinei sviedinio daliai apsaugoti nuo suirimo pramušant šarvą (kai reikia, kad sviedinys sprogtų šarvuotojo objekto viduje). Gaminamas iš minkštesnio negu sviedinio korpusas metalo. Ant Δ , turinčio plokščią arba figūrinį pjūvį, ppr. užsukamas balistinis antgalis.

sviedinio centruojamoji juostėlė, steadying band, центрующий поясok снаряда – nežymus sviedinio korpuso (aukščiau kreipiamojo žiedelio) žiedinis storėjimas sviediniui pabūklo vamzdžio kanale centruoti. Sviedinio skersmuo pagal Δ yra 0,1–0,2 mm mažesnis negu pabūklo kalibras.

sviedinio greitis \uparrow *greitis*.

sviedinio kreipiamasis žiedėlis, driving [rotating, steering] band, ведущий поясok снаряда – sviedinio konstrukcijos dalis, kurios paskirtis – kartu su vamzdžio graižtvomis suteikti sviediniui sukamąjį judėjimą aplink savo ašį; vario juostelė, įpresuota į sviedinio korpuso cilindrinės dalies žiedinę įpjovą.

sviedinio lėkimo laikas \uparrow *laikas 2*.

sviedinio skeveldra, shell fragment, осколок снаряда – metalo atplaišos, į kurias, sproguos sviediniui, suskyla jo korpusas; vienas iš sviedinio naikinamųjų elementų. Kaunamasis Δ poveikis priklauso nuo jos masės, formos ir gyvojo taikinio pasitikimo greičio. Kai kurių skeveldrinių ir skeveldrinių ardomųjų sviedinių korpusai gaminami taip, kad sprogtant sviediniui, susidaro tam tikro dydžio ir formos skeveldros.

sviedinio šarvāmušė šerdis, armour-piercing core, броневой сердечник – specialaus lydinio subkalibrinio

šarvamušio sviedinio naikinamasis elementas, didinantis sviedinio pramušamąją galią. Sviediniais su šarvamušėmis šerdimis šaudoma iš tankų ir prieštankinių pabūklų.

sviedinio trajektòrija ↑ *trajektorija*.

sviedinio veikmė po šarvais, armour-piercing shell after-effect, заброневое действие снаряда – naikinamoji sviedinio veikmė, kurią po šarvu sudaro sviedinio (šarvamušės šerdies) skeveldros, sprogstamojo užtaiso ir jo sprogimo produktai arba kumuliacinė srovė. Tai sudedamoji šarvamušių ir kumuliacinių artilerijos sviedinių, kasetinių kovinių elementų veikmės dalis.

sviedinio žemėjimas, shell drop, понижение снаряда – sviedinio nukrypimas nuo šūvio linijos žemyn.

sviedinys, shell, projectile, снаряд – pagr. sudedamoji artilerijos šaudmens dalis įvairiems objektams naikinti (ardyti) ir kt. uždaviniams (dūmijimo, apšvietimo, mokymo ir kt.) atlikti. Δ susideda iš korpuso, užtaiso ir sprogdiklio. Būna mažo (20–75 mm), vidutinio (76–155 mm) ir didelio (daugiau kaip 155 mm) kalibro. Δ skiriami pagal sviedinio ir pabūklo kalibrų santykį – kalibrinis, superkalibrinis ir subkalibrinis; pagal konstrukcijos ypatumus – aktyvusis, aktyvusis reaktyvinis, reaktyvinis; pagal stabilizavimo lėkimo metu būdą – sukamasis, stabilizuojamasis; pagal paskirtį – pagr. (šarvamušis, betonmušis, ardomas, skeveldrinis, skeveldrinis ardomas, kumuliacinis, padegamasis ir kt.), specialusis (šviečiamasis, dūminis, agitacinis ir kt.) ir pagalbinis (mokomasis, praktinis, bandomasis ir kt.); pagal valdomumą – valdomasis ir nevaldomasis. Sviedinio korpuse ppr. skiriamos priešakinė (galvutė pagaminta išvien su korpusu arba prisukama), kūginė (skliautinė), cilindrinė, požiedinė ir dugninė (dugnas pagamintas išvien su korpusu arba įsukamas) dalys. Sviedinio korpuse įtaisytos centruojamosios juostelės ir kreipiamieji žiedeliai. Galvutėje arba dugne yra sprogdiklio lizdas. Dar ↑ *kartečė, sviedinio antgalis, sviedinio centruojamoji juostelė, sviedinio kreipiamasis žiedelis, sviedinio šarvamušė šerdis, šaudmens veikmė, šrapnelis*.

agitacinis Δ, propaganda shell, агитационный снаряд – specialusis sviedinys agitacinei medžiagai mėtyti. Δ išmetamasis užtaisas yra priešakinėje sviedinio dalyje ir agitacinė medžiaga išmetama per dugninę dalį. Agitacinė medžiaga išmėtoma iki 30 000 m² plote (vidutinio kalibro sviedinys). Δ veikdinamas nuotoliniu sprogdikliu.

aktyvusis Δ, nonrocket-assisted projectile, активный снаряд – sviedinys, kuriam pradinį greitį suteikia pabūklo vamzdyje degančio šaunamojo užtaiso dujos. Toliau jis lekia iš inercijos.

aktyvusis reaktyvinis Δ, additional propulsion projectile, semiself propelled projectile, trajectory booster projectile, активно-реактивный снаряд – sviedinys (mina), turintis du užtaisos – įprastinį (aktyvųjį) ir reaktyvinį. Reaktyvinis variklis įmontuotas į sviedinio (minos) korpusą. Δ pradinį greitį įgyja nuo šaunamojo užtaiso, degančio pabūklo vamzdyje, dujų; papildomą greitį lekiant suteikia sviedinio (minos) reaktyvinis variklis. Tai didina sviedinio (minos) lėkimo nuotolį 20–60%, tačiau mažina jo taiklumą dėl padidėjusios sviedinio (minos) sklaidos.

antiradiolokacinis Δ, antiradar projectile, противорадиолокационный снаряд – specialusis sviedinys pasyviesiems radiolokacijos stočių trukdžiams sudaryti. Δ užtaisos radiolokaciniais atšvaitais (gerai radijo bangas atspindinčiomis medžiagomis, pvz., kurio nors metalo folijos juostelėmis), kurie, suveikus nuotoliniam sprogdikliui, išsviedžiami iš sviedinio korpuso ir priešpriešinių oro srovių išsvaidomi erdvėje.

ařdomasis Δ, high-explosive projectile, фугасный снаряд – pagr. sviedinys tvirtiems nebetoniniams statiniams griauti ir pasislėpusiems juose žmonėms kauti. Jis turi labai tvirtą korpusą (pramuša sienas), galingą užtaisą, kuris sprogstata statinio viduje, ir kontaktinį priešakinį arba dugninį sprogdiklį, nustatytą smūginei veikmei (t. y. turi vieną arba du delsiklius). Δ ppr. būna didelio kalibro.

balistinis Δ, ballistic shell, баллистический снаряд – sviedinys, lekiantis balistine trajektorija. Dar ↑ *trajektorija*.

betonmušis Δ, concrete-piercing shell, бетонобойный снаряд – pagr. smūginės ir ardomosios veikmės sviedinys gelžbetoniniams ir kt. ilgalaikiams įtvirtinimams griauti. Gali būti t. p. naudojamas šarvuotiesiems taikiniams naikinti. Turi tvirtą priešakinę dalį, galingą sprogstamąjį užtaisą ir delsojo veikimo dugninį kontaktinį sprogdiklį. Šaudoma iš didelio kalibro pabūklų. 155–203 mm sviedinys stačiu kampu pramuša 0,75–1,25 m gelžbetonio konstrukciją.

brizantinis Δ, high-explosive distance projectile, бризантный снаряд, – *psn.* skeveldrinis arba skeveldrinis ardomas sviedinys su nuotoliniu sprogdikliu. Dar ↑ *granata 1*.

dūminis Δ, smoke shell, дымовой снаряд – specialusis sviedinys su dūminiu užtaisu; Δ skirtas dūmų uždangai daryti, išišaudyti ir signalizuoti. Skiriamas dūminis (su kontaktiniu sprogdikliu) ir rūkstantysis (su nuotoliniu sprogdikliu) sviedinys.

įšaudomasis Δ, marker projectile, пристрелочный снаряд – specialusis signalinės veikmės sviedinys taikiniams nurodyti ir išišaudyti į taikinius; užtaisos fosforu arba pirotechniniais mišiniais, kurie sproge skleidžia įvairios spalvos dūmus.

kalibrinis Δ, calibre projectile, калиберный снаряд – sviedinys, kurio kalibras atitinka pabūklo vamzdžio kalibrą.

kumuliacinis Δ, hollow-charge [shaped-charge] projectile,кумулятивный снаряд – pagr. sviedinys šarvuotiesiems

objektams naikinti. Šarvas pramušamas kryptinga ugnies srove, o už šarvo esantys žmonės kaunami šarvo skeveldromis ir sprogstamojo užtaiso dujomis. Šiuolaikinis Δ pramuša 2–4 kartus storesnį šarvą negu sviedinio kalibras. Δ būna sukamieji (sukasi tik sviedinio korpusas) ir nesukamieji (su kalibriniu nejudamu arba superkalibriniu išsiskleidžiančiu stabilizatoriumi).

mókomasis Δ , dummy projectile, учебный снаряд – tuščias sviedinys, naudojamas supažindinant su šaudmenų sandara, mokant užtaisyti pabūklą, teikti ir prižiūrėti šaudmenis.

nusitáikantysis Δ , homing artillery projectile, самонаводящийся снаряд – valdomasis sviedinys su nusitaikančiąja galvute. Dar \uparrow *nusitaikančioji galvutė*.

padegamàsis Δ , incendiary shell, зажигательный снаряд – pagr. padegamosios veikmės sviedinys su padegamuoju užtaisu; jo paskirtis – sukelti gaisrų židinius, žėisti karius, gadinti orlaivius aerodromuose, ginkluotę ir kovos techniką. Ppr. užtaisomas baltuoju ir plastifikuotuoju fosforu, kuris, sprogdus sviediniui, išsivaidomas 15–20 m spinduliu. Δ gali turėti kontaktinį arba nuotolinį sprogdiklį.

pagálbinis Δ , auxiliary projectile, вспомогательный снаряд – sviedinys, skirtas tiriamiesiems bandymams ir mokymui (mokomajam koviniam šaudymui, šaudmenų ir šaudymo mokymui).

pusiáu šarváušuís Δ , semiarmour piercing projectile, полубронебойный снаряд – pagr. smūginės ir ardomosios veikmės sviedinys antvandeniniams jūrų taikiniams naikinti.

reaktývinis Δ , rocket projectile [shell], реактивный снаряд – lėkimo metu nevaldomas antžeminių, aviacinių ir jūrinių RSUS šaudmuo, siunčiamas į taikinį veikiant reaktyvinio variklio traukai. Δ susideda iš kovinės dalies, reaktyvinio variklio ir sviedinio stabilizavimo įtaisų. Δ būna pagal paskirtį – skeveldrinis, skeveldrinis ardomasis, ardomasis, kumuliacinis, padegamasis, dūminis ir kt.; pagal stabilizavimo būdą – sparnuotasis ir sukamasis. Dar skiriamas toliašaudis Δ .

sparnúotasis Δ , finned rocket projectile, оперенный реактивный снаряд – reaktyvinis sviedinys, kurio lėkimą daro pastovų stabilizatoriai (sparneliai). Stabilizatoriaus mentės yra lygiagrečios sviedinio ašiai (tiesusis stabilizatorius) arba pastatytos tam tikru kampu (įstrižasis stabilizatorius). Šiuolaikinių reaktyvinių sviedinių stabilizatoriai yra sudedamieji ir išsiskleidžia po sviedinio paleidimo. Δ ilgis gali siekti 20 sviedinio kalibrų.

sukamàsis Δ , spinning rocket projectile, вращающийся реактивный снаряд – reaktyvinis sviedinys, kurio lėkimą daro pastovų sukimasis apie savo ašį dėl variklio dujų, kurios išeina pro nuožulniai pastatytas (15–20° kampų) tūtas. Δ yra trumpesni už nesukamuosius sviedinius (5–7 sviedinio kalibrų). Tokie sviediniai turi mažesnę sklaidą už tokio pat kalibro nesukamuosius sviedinius, tačiau ir trumpesnę lėkimo nuotolį.

toliašáuðis Δ , long-range rocket projectile, дальнoбойный реактивный снаряд – reaktyvinis sviedinys, naikinantis svarbius objektus prieš uždugaryje dešimčių ir šimtų kilometrų nuotoliu.

skevełdrinis ařdomasis Δ , common shell [projectile], осколочно-фугасный снаряд – pagr. skeveldrinės ir ardomosios veikmės sviedinys esantiems atviroje vietovėje ir fortifikaciniuose įrenginiuose žmonėms kauti ir technikai naikinti. Skeveldrinę arba ardomąją veikmę lemia sprogdiklio tipas ir jo nuostata. Kontaktinis sprogdiklis gali būti nustatytas skeveldrinei (žmonėms kauti), ardomajai (lengviems fortifikaciniams įrenginiams griauti) ir uždelstai (įgilintiems fortifikaciniams įrenginiams griauti) veikmei. Skeveldrinę sviedinio veikmę gali padidinti nuotoliniai ir nekontaktiniai sprogdikliai.

skevełdrinis Δ , personnel shell [projectile], fragmentation shell, осколочный снаряд – pagr. skeveldrinės veikmės sviedinys žmonėms kauti, nešarvuotajai ir lengvai šarvuotajai technikai naikinti. Sandara panašus į skeveldrinį ardomąjį sviedinį ir susideda iš korpuso, iš kurio susidaro skeveldros, sprogstamojo užtaiso ir sprogdiklio. Δ rūšis yra sviedinys su naikinamaisiais elementais.

specialùsis Δ , special shell, специальный снаряд – sviedinys specialiosioms užduotims atlikti. Būna dūminis, šviečiamasis, agitacinis, išaudomasis ir kt. Δ .

stabilizúotasis Δ , finned projectile, fin-stabilized shell, оперенный снаряд – sviedinys, kurį lekiant stabilizuoja sviedinio galinėje dalyje esantys sparneliai (stabilizatorius). Šaudoma iš lygiavamzdžių ir graižtvinių pabūklų. Stabilizatorius būna kalibrinis (nejudamai pritvirtintas) ir superkalibrinis (išsiskleidžiantis sviediniui išlėkus iš vamzdžio).

subkalibrinis Δ , subcalibre projectile, подкалиберный снаряд – sviedinys, kurio kalibras yra mažesnis negu pabūklo vamzdžio kalibras. Toks sviedinys dėl mažesnės masės įgyja didesnę pradinę greitį negu tokio pat kalibro kalibrinis sviedinys.

sukamàsis Δ , spinning projectile, вращательный снаряд – sviedinys, kuris lėkdamas yra stabilus dėl sukimosi apie savo ašį. Sukamasis judėjimas suteikiamas sviediniui judant vamzdyje esančiomis graižtvomis.

superkalibrinis Δ , supercalibre projectile, надкалиберный снаряд – sviedinys, kurio aktyviosios dalies kalibras yra didesnis už vamzdžio kalibrą – tai didina šaudmens galią. Ppr. į vamzdį įleidžiamas tik šaunamasis užtaisas, kurio

kalibras yra mažesnis už sviedinio aktyviosios dalies kalibrą ir atitinka vamzdžio kalibrą. Šiais sviediniais šaudoma iš lengvųjų pabūklų nedideliais nuotoliais. Labai paplitusios superkalibrinės, šaudomos iš granatsvaizdžių granatos.

Δ su naikinamaisiais elemeñtais, projectile with fragmentation elements, снаряд с убойными элементами – skeveldrinis sviedinys, kurio korpusas pripildytas iš anksto pagamintų naikinamųjų elementų (šratų, metalo gabaliukų, virbų, strėlių ir kt.), neapsaugotiems žmonėms kauti ir neapsaugotai nešarvuotajai technikai naikinti per visą pabūklo šaudymo nuotolį. Δ gali būti 7–9 tūkstančiai plunksnotų adatėlių (strėlių), kurios, lėkdamos kūgio pavidalo spiečiumi, dideliame plote žeidžia karius. Δ, naudojamas kovimui tiesiogiai prieš pabūklą, vad. kartečiniu.

šarvamušis ařdomasis Δ, armour-piercing high-explosive projectile, броневойно-фугасный снаряд – pagr. ardomosios veikmės sviedinys šarvuotiesiems taikiniams naikinti. Δ sudaro: priešakinė dalis, plastinių SM užtaisas ir dugninis kontaktinis sprogdiklis. Sviediniui atsitrenkus į šarvą, plastiškai deformuojasi priešakinė sviedinio dalis ir sprogstamasis užtaisas – didėja sprogstamojo užtaiso sąlyčio su šarvu plotas. Sprogus sviediniui, atšoka šarvo vidinės dalies gabalai, kaunami po šarvu esantys žmonės ir naikinama įranga.

šarvamušis Δ, armour-piercing shell, броневойный снаряд – pagr. smūginės veikmės sviedinys šarvuotajai technikai naikinti. Δ būna: kalibrinis ir subkalibrinis; su sprogstamuoju užtaisu ir vientisas (be SM); smailus ir bukas; su šarvamušiu arba balistiniu antgaliu.

šarvamušis subkalibrinis Δ, hypervelocity armour-piercing projectile, броневойный подкалиберный снаряд – pagr. smūginės veikmės sviedinys su aktyviąja dalimi (šerdimi), kurios kalibras 3 kartus mažesnis už pabūklo vamzdžio kalibrą. Pramuša šarvą, 2–3 kartus storesnį už pabūklo vamzdžio kalibrą. Šaunant sviedinio aktyvioji dalis būna specialiaime laikiklyje, kuris ir šliaužia vamzdžiu.

šviečiamasis Δ, illuminating [star] shell [projectile], осветительный снаряд – specialusis šviečiamosios veikmės sviedinys vietovei taikinio rajone naktį apšviesti. Δ gali būti parašutinis ir be parašuto. Sviedinyje be parašuto yra iki 24 šviečiamųjų žvaigždučių, kurios, sprogus sviediniui, lėtai krinta apšviesdamos iki 1 km² vietovės plotą per 20–30 s. Parašutiniame Δ yra parašutas ir šviečiamasis elementas. Suveikus nuotoliniam sprogdikliui, išsviedžiamas šviečiamasis elementas, išsiskleidžia parašutas, kuris leidžiasi 2–8 m/s greičiu; apšviečia iki 1 km skersmens vietovės plotą 40–120 s.

trasuojamasis Δ, tracer projectile, трассирующий снаряд – sviedinys su traseriu įsišaudymui ir šaudymo koregavimui palengvinti, taikiniams nurodyti. Šiais sviediniais dažn. šaudoma iš zenitinių, aviacinių, tankų ir prieštankinių pabūklų.

užtaisytasis Δ, service projectile, live shell, снаряженный снаряд – pagr. ar specialusis sviedinys su užtaisu (sprogstamuoju, specialiuoju ir kt.) ir sprogdikliu.

vařdomasis Δ, controlled projectile, управляемый снаряд – ppr. tai pagr. sviedinys, turintis lėkimo valdymo įrangą; skirtas svarbiems, mažiems, judriems objektams naikinti. Δ įprastai iššaunamas iš pabūklo. Lėkimo metu autonominiai sviedinio prietaisai, reaguodami į taikinio skleidžiamą spinduliavimą arba į savo skleidžiamo spindulio atspindį nuo taikinio, siunčia signalus valdymo įtaisams (vairams) koreguodami trajektoriją ir nukreipdami sviedinį į taikinį. JAV turi galutinėje trajektorijos atkarpoje valdomą 155 mm sviedinį XM712 „Copperhead“ su lazerine pusiau aktyvia nusiaiknčiąja galvute, 203 mm kasetinį sviedinį su pasyvaus nusitaikymo kovinėmis dalimis; Rusija – 152 mm Δ „Krasnopol“ su lazerine pusiau aktyvia nusiaiknčiąja galvute. Taikinio naikinimo tikimybė siekia 90 %. Dar ↑ *nusitaikymas, nusitaiknčioji galvutė.*

sviedinys su naikinamaisiais elemeñtais ↑ *sviedinys.*

svyruojančioji jūrų minà ↑ *jūrų mina 2.*

svõrinis audinių jautrio koeficieñtas (w_r) ↑ *koeficientas 3.*

svõrinis jonizuojančiosios spinduliuotės koeficieñtas (w_R) ↑ *koeficientas 3.*

Š

šablūninis mināvimas ↑ *minavimas*.

šachtinis leidimo įrenginys ↑ *leidimo įrenginys*.

šalmas, helmet, каска, шлем – 1. metalinis, odinis, medžiaginis, plastikinis ir kt. medžiagų galvos apdangalas galvai nuo skeveldrų, smūgių ir kt. poveikio saugoti. Δ naudoja kariai, ugniagesiai, statybininkai ir kt. Kariuomenėje dažn. naudojami metaliniai Δ galvai saugoti nuo skeveldrų ir kulų (apsauginiai Δ); ekipuotės dalis. Geležinis Δ atsirado 1758 Prancūzijoje, reguliariojoje kariuomenėje išliko iki XIX a. Tobulėjant šaunamajam ginklui ir jį masiškai naudojant, buvo sukurtas tvirtesnis plieninis Δ galvai saugoti nuo kulų ir skeveldrų.

apsauginīs Δ, protective helmet, защитный шлем – plieninis ar plastikinis šalmas galvai apsaugoti nuo mechaninių smūgių (tiesioginio smūgio bangos perteklinio slėgio poveikio, lekiančių daiktų, nuolaužų), smūgio (sprogimo) bangos svaidomojo poveikio, skeveldrų, kulų. Žiemą Δ dėvimas su pošalmiu.

2. specialusis galvos apdangalas galvai saugoti nuo smūgių, garso, žemos ir aukštos temperatūros ir pan. Kovos mašinose ir kai kuriuose lėktuvuose naudojamas odinis ar medžiaginis Δ su pamušalu, įmontuotomis ausinėmis ir laringofonais. Lakūnai, astronautai ir narai dar naudoja sandariusius šalms – tai jų aprangos dalis. Dar ↑ *laringofonas*.

sandarūsis Δ, hermetic helmet, гермошлем – galvos apdangalas, sudarantis galimybę skristi išsandarintoje kabinoje dideliame aukštyje; aukštybinės lakūno, sudedamoji astronauto ekipuotės dalis. Δ sudaro šalms, stiklinis priekis, šviesos filtras ir ↑ *šalmo fonas*.

3. specialusis įtaisas galvai saugoti ir jai izoliuoti nuo aplinkos poveikio; sudedamoji lakūnų, astronautų aukštybinės ir narų povandeninės individualiosios aprangos dalis.

šalmofonas, interphone headset, шлемофон – šalms, kuriame yra įtaisyti ausinės ir laringofonas. Naudojamas ten, kur didelis aplinkos triukšmas – orlaiviuose, tankuose ir kt.

šaltasis ginklas, cold weapon, холодное оружие – ginklas, kurio naudojimas nesusijęs su SM naudojimu ir skirtas kirstynėms. Skiriamas ↑ *smogiamasis*, ↑ *kertamasis*, ↑ *duriamasis ginklas* ir jų deriniai, pvz., kertamasis duriamasis, duriamasis kertamasis ir kt. Δ atsirado gilioje sen., jį gamino iš medžio, kaulo, akmens, titnago, o vėliau iš žalvario, geležies. Iki XVI a. buvo pagr. ginklų rūšis. Atsiradus šaunamajam ginklui, Δ palengva prarado savo reikšmę. Kai kurie Δ (pvz., durtuvai) sujungti su rankiniais šaunamaisiais ginklais, kiti (pvz., durklas, kardas) pasidarė garbės ginklais. Šiuolaikinėje kariuomenėje iš Δ liko durtuvai, durklas, kalavijai, kardas.

šaltasis kāras ↑ *karas*.

šarka, magpie, сопока – *kar.*, *ist.* rusiškas daugiavamzdžio pabūklų (XVI a.) pavadinimas. Δ sudarė kelios vieno tipo pistoletinių, šautuvinių ar pabūklinių vamzdžių eilės, sumontuotos ant vieno lafeto. Šaudant salvėmis kiekvienos eilės vamzdžių padegamąsias skylutes sujungdavo bendru griovelio. V. Europoje panašų pabūklą vadindavo vargonais (↑ *vargonai*).

šarvāmušė bōmba ↑ *bomba 1*.

šarvāmušis aŗdomasis sviedinys ↑ *sviedinys*.

šarvāmušis subkalibrinis sviedinys ↑ *sviedinys*.

šarvāmušis sviedinio aŗtgalis ↑ *sviedinio antgalis*.

šarvāmušis sviedinys ↑ *sviedinys*.

šarvas, armour, броня – žmonių, kovos technikos ir gynybinių įrenginių apsaugos nuo įvairių NP poveikio priemonė. Labiausiai paplitę plieniniai Δ. T. p. naudojami aliuminio lydinių, plastikų, keramikos ir kompozitinių medžiagų Δ. Veiksmingiausi yra mišrieji Δ – padaryti iš įvairių medžiagų sluoksnių (plieno, lengvųjų metalų, plastikų, stiklo pluošto, keramikos ir kt.), jie sukuria veiksmingesnę apsaugą nuo sviedinių ir brand. ginklo naikinamųjų veiksmių. Ekranuotieji Δ susideda iš pagr. šarvo ir tam tikru atstumu prieš pagr. Δ pritvirtinto ekrano – plonų metalo lakštų, tinklo arba gumos. Ekranas prieš laiką sužadina kumuliacinius šaudmenis ir taip sumažina jų poveikį pagr. šarvui. Šarvuojami tankai, šarvuočiai, lėktuvai, traukiniai, laivai, statiniai ir kt. Dar ↑ *apsauga*, *bokštas*, *šarviniai marškiniai*, *šarvuotasis gaubtas*.

šarvūniai marškinių, armoured jacket, бронезилет – *ist.* pagr. apsauginių šarvų dalis; palaidinė dažn. su trumpomis rankovėmis. Δ gali būti žvyniniai (iš odinių, vėliau metalinių, pridengiančių viena kitą plokštelių) ir grandininiai (iš sunertų vienas su kitu ir sukniedytų ar suvirintų metalinių žiedelių ir plokštelių, prisiūtų viena prie kitos). Atsirado I a. pr. Kr. Rytų šalyse; naudojo Romos kariai, Europoje paplito kryžiaus karų metais ir buvo naudojami iki XVIII a. pab.

šarvuočių ir tankų daliniai, armoured units, бронетанковые части – daliniai (junginiai), kurių pagr. smogiamoji jėga yra tankai ir šarvuočiai. Kai kuriose valstybėse sudaro atskirą pajėgų rūšį. Pavadinimai įvairuoja: Δ, tankų daliniai, mechanizuotieji daliniai (junginiai). Dar ↑ *tankų daliniai*.

šarvuočių ir tankų divizija ↑ *divizija*.

šarvuočių ir tankų ginkluotė ↑ *ginkluotė*.

šarvuočių ir tankų pajėgos ↑ *pajėgos 1.*

šarvuotasis automobilis ↑ *automobilis*.

šarvuotasis bokštas ↑ *bokštas*.

šarvuotasis gaubtas, armoured turret, бронеколпак – šarvuotasis gaubto formos statinys su šaudymo ir stebėjimo angomis. Tvirtinamas ant gelžbetoninio arba medinio pagrindo virš apkaso. Gali būti tvirtinamas nejudamai arba būti kilnojamas.

šarvuotasis kreiseris ↑ *kreiseris*.

šarvuotasis traukinys, armoured train, бронепоезд – *ist.* šarvuotas (apsagai nuo kulų ir skeveldrų) ir ginkluotas traukinys, skirtas pajėgoms ugnimi remti ir savarankiškai kovoti geležinkelio juostoje. Sudaro: šarvuotasis garvežys (šilumvežis), 2 ir daugiau vagonų su šarvuotomis aikštelėmis, 2–4 priedangos platformos (kovinės dalies priekyje ir užnugaryje – kad nebūtų susprogdinta kovinė dalis). Šarvuoto vagono (aikštelės) ginkluotė: 1–2 artilerijos pabūklai, 4–8 kulkosvaidžiai, įtaisyti šonuose arba sukamuose bokštuose. Δ organizaciniu atžvilgiu – karinis padalinys (dalinis). Buvo naudojamas per I ir II pasaul. karus. II pasaul. kare dengė nuo oro priešo didelius geležinkelio mazgus ir stotis.

šarvuotis: 1. armoured personnel carrier, бронетранспортер – šarvuotoji ratinė arba vikšrinė kovos mašina kariams vežti ir mūšyje juos remti ugnimi. Gali būti panaudotas žvalgyboje (žvalgybos Δ), saugoje, patrulyje. Specialiai įrengtas Δ gali vežti sužeistuosius, šaudmenis, vilkti pabūklus. Šiuolaikinių Δ korpusas sandarus, visas šarvuotas, turi filtravimo ir ventilacijos įrangą. Dauguma šarvuočių yra plaukiamieji, aviatransportabilūs ir nuleidžiami iš lėktuvų parašutais; turi naktinio matymo, RChB žvalgybos prietaisus, priešgaisrinę ir kt. įrangą. Bebokščiai Δ ppr. ginkluoti 2 kulkosvaidžiais (vienas iš jų sunkusis); bokštiniai – 20–30 mm automatinė patranka ir kulkosvaidžiais. Kai kurie Δ turi granatsvaidžius ir PTVR. Ratinių Δ greitis – iki 110 km/h (eiga iki 1000 km), vikšrinių – 65–70 km/h (350–400 km), plaukimo greitis – 5–15,5 km/h; kovinė masė 6000–24000 kg, telpa 10–28 žmonės. Labiausiai paplitęs JAV vikšrinis Δ M113 (yra daugiau kaip 50 šalių kariuomenių ginkluotėje, t. p. Lietuvos, nuo 1960 iki 1980 jų pagaminta 70 000); yra daug jų modifikacijų, pvz., šarvuočio M113A1 masė 11 000 kg, didžiausias šarvo storis 38 mm, dyzelinio variklio galia 215 AG, didžiausias judėjimo greitis 65 km/h, plaukimo – 5,6 km/h, ginkluotė – 12,7 mm kulkosvaidis, veža kartu su įgula 13 žmonių. Rusijos ratinio Δ BTR-80A masė 15 000 kg, variklio galia 260 AG, greitis iki 90 km/h, turi 2 vandensvaidinius varytuvus, ginkluotė – 30 mm aviacinio tipo patrankų ir kulkosvaidžių įrenginys – naikina antžeminius ir oro taikinius, 1 km nuotoliu pramuša tanko šarvus; veža kartu su įgula 10 žmonių. Dar ↑ *mašina 2.*

žvalgybos Δ, armoured reconnaissance vehicle, бронированная разведывательная машина – šarvuotoji plaukiamoji ratinė didelio važumo mašina, skirta žvalgyti. Ginkluota kulkosvaidžiais, turi žvalgybos, stebėjimo, ryšių ir navigacijos įrangą. Įgulą sudaro 4–5 žmonės. Važiavimo greitis 65–110 km/h, plaukimo – 6–8 km/h, eiga 500–750 km. Anglai turi žvalgybos šarvuotį „Foks“, vokiečiai – „Luks“, rusai – šarvuotąją žvalgybos ir patruliavimo mašiną BRDM-2.

2. armoured ship, броненосец – *ist.* šarvuotasis antvandeninis kovos laivas, ginkluotas didelio kalibro artilerijos pabūklais. Naudotas jūrų mūšiu ir artileriniams kranto objektų antpuoliams. XIX a. II pus. – XX a. pr. – pagr. laivų klasė, nuo kurios priklausė smogiamoji daugelio valstybių laivynų galia. Δ prototipu buvo šarvuotoji ↑ *plaukiojamoji baterija*. Δ skyrėsi pagal artilerijos apsaugos būdus (kazematinis, brustverinis ir bokštinis). Kazematiniam Δ pabūklai buvo įtaisomi šarvuotuosiuose borto kazematuose; brustveriniame Δ statomi atvirai, o nejudrusis brustveris saugojo postūčio mechanizmus ir pabūklų igulas; bokštiniame Δ pagr. kalibro artilerija buvo sukamuosiuose bokštuose. Bokštiniai Δ ypač buvo statomi XIX a. 8 d-metyje. Rusijos laivyne buvo eskadriniai ir kranto gynybos Δ. Eskadrinių šarvuočių vandentalpa 10 000–17 000 t, greitis iki 18 mazgų (33,3 km/h), plaukiojimo nuotolis 6–8 tūkst. mylių, ginkluotė – 2–4 305 mm (kai kuriuose Δ iki 452 mm) pabūklai, 6–12 152 mm ir daug mažo kalibro (iki 76 mm) pabūklų, 4–6 torpedų aparatai, šarvo storis iki 450 mm. Kranto gynybos šarvuočių vandentalpa apie 8000 t, greitis 14–16 mazgų (25,9–29,6 km/h), ginkluotė – iki 4 254 mm pabūklų, šarvo storis 152–254 mm. XX a. pr., atsiradus galingsiems artileriniams laivams – linijiniams laivams, Δ statyba buvo nutraukta.

šarvuotoji remonto ir evakavimo mašina ↑ *mašina 2.*

šarvúotoji tèchnika ↑ *technika*.

šarvúotosios tèchnikos grùpė ↑ *grupė 1*.

šarvúotosios tèchnikos tuřtas ↑ *turtas*.

šáudančios artilèrijos žvalgybos radiolokácijos stotis ↑ *radiolokacijos stotis*.

šaudybos kùrsas ↑ *kursas 3*.

šaudybos rengimas ↑ *rengimas 2*.

šaudyklà, firing [shooting] range, стрельбище – vietovė, įrengta šaudymo į taikinius pratyboms ar ginklų (šaudmenų) bandymams. Δ būna karinė (taktinė ir kt.) ir sportinė. Dar ↑ *tiras*.

karinė Δ, military firing range, воинское стрельбище – šaudykla, kurioje rengiamos šaudybos pratybos, mokosi šaudyti kariai ir padaliniai. Δ yra bendras vadovavimo punktas ir keletas šaudymo barų, kuriuose vienu metu šaudoma iš automatų, kulkosvaidžių, granatsvaidžių, pistoletų, snaiperio šautuvų, mėtomos rankinės granatos. Šaudyklos baruose žymimos pradinės, ugnies paleidimo ir nutraukimo ribos, įrengiamas taikinių rajonas (laukas), užnugario rajone gali būti įrengtas tiras (baras) ginklų taiklumui tikrinti ir prireikus juos iššaudyti, mokyti šaudyti iki 100 m nuotoliu. Prie pradinės ribos duodami šoviniai ir pasirengiama šaudyti, šaudoma nuo ugnies paleidimo ribos, o ties ugnies nutraukimo riba baigiama šaudyti. Kiekviena Δ taikinių rajono priešakyje turi kulų išlėkimo plotą, o šonuose – priedangos juostas (barus), į kurias šaudymo metu įeiti draudžiama.

spòrtinė Δ, sport firing range, спортивное стрельбище – šaudykla, kurioje mokomasi šaudyti ir rengiamos šaudymo varžybos. Δ sudaro tirų kompleksas.

tàktinė Δ, tactical range, тактическое стрельбище – šaudykla, kurioje naudojami tikroviški taikiniai ir leidžiama tam tikra manevravimo laisvė.

šáudymas, firing, shooting, стрельба – ugnies leidimas į taikinius iš įvairių rūšių ginklų. Δ būna: kovinis, mokomasis ir sportinis; bandomasis, tiriamasis ir parodomasis; artilerijos (antžeminės, kranto, laivų, zenitinės, minosvaidžių), Δ ore, iš šaulių ginklų ir granatsvaidžių, iš tankų. Dar skiriamas aplinkinis, automatinis, žemasis ir kt. Δ. Δ iš atskirų rūšių ginklų taisyklės ir ypatumai aiškinami šaudybos teorijoje, šaudymo taisyklėse ir instrukcijose. Δ sąvoka apima: pasirengimą šaudyti, iššaudymą į taikinį (išskyrus šaulių ginklus ir zenitinę artileriją) ir kaunamąjį šaudymą. Dar ↑ *išišaudymas, šaudymo rengimas*.

apliñkinis Δ, all-round fire, круговой обстрел – ugnies priemonių arba padalinių galimybė šaudyti bet kuria kryptimi horizontalia plokštuma. Atskirų ugnies priemonių Δ užtikrina jų konstrukcinės ypatybės arba padėties keitimas (posūkis) ugniavietėje. Padalinių Δ užtikrina tam tikras ugnies priemonių išdėstymas ir ugnies manevras.

artilèrijos Δ, artillery firing, стрельба артиллерии – antžeminės artilerijos ugnies leidimas į taikinius. Artilerija šaudo iš uždarytų ugnies pozicijų arba tiesioginiu taikymu iš atvirųjų ugnies pozicijų. Δ skiriamas pagal trajektorijos pobūdį – iškilusis (pakilimo kampas didesnis nei atitinkantis didžiausią šaudymo nuotolį), lėkštasis (pakilimo kampas mažesnis nei atitinkantis didžiausią šaudymo nuotolį) ir mortyrinis (šaudymas didesniu negu 45° pakilimo kampu); pagal taikymo į taikinį pobūdį – tiesioginis (iš atvirųjų ugnies pozicijų), pusiau tiesioginis (iš pusiau uždarytų ugnies pozicijų), netiesioginis (iš uždarytų ugnies pozicijų); pagal šaudymo uždavinį – kaunamasis (vidurinė trajektorija sutapdinta su taikiniu), ardomas (inžinerinių įrenginių, priedangų, tiltų, pastatų ir kt. objektų griovimas), šviečiamasis (taikinių ir vietovės apšvietimas), dūmijamasis (priešo ugnies priemonių, vadaviečių, stebėjimo punktų apakinimas, išišaudymas į taikinius ir žyminius, taikinių nurodymas ir dūminių uždangų darymas) ir kt.; pagal sviedinio sprogimo pobūdį – smūginis (sviediniai sprogsa žemės ar taikinio paviršiuje arba gilumoje), rikošetinis (taikiniai naikinami ore sprogančiais sviediniais, atšokusiais nuo žemės ar vandens paviršiaus), nuotolinis (sviediniai sprogsa ore nustatytame virš taikinio aukštyje); pagal taikinio pobūdį – šaudymas į šarvuotuosius, dalinai šarvuotus ir nešarvuotuosius, matomus (matomi šaudymo rezultatai) ir nematomus (iš antžeminių seklyklų nematomi šaudymo rezultatai; ugnis koreguojama naudojant technines priemones), judančius ir nejudančius, planinius ir neplaninius ir kt. taikinius, su dideliu poslinkiu (poslinkio kampas ≥ 5–00), tiesiojo šūvio nuotoliu ir pan.; pagal ugnies uždavinio atlikimo būdą – šaudymas pagal ugnies lentelę, pagal iš anksto nustatytas nuostatas (kaunamasis šaudymas be išišaudymo), keliomis taikiklio nuostatomis. Dar gali būti netikslus ir kt. šaudymas.

automàtinis Δ, automatic gun fire, автоматическая стрельба – ugnies leidimas iš automatinio ginklo papliūpomis, serijomis arba nepertraukiamai (iki baigsis šoviniai). Papliūpos šūvių skaičius gali būti nustatomas specialiais prietaisais. Šūviai seka vienas paskui kitą tam tikrais laiko tarpniais, priklausomai nuo šaudymo spartos (techninės greitašaudos).

kovinis Δ, battle shooting, боевая стрельба – ugnies leidimas į taikinius (mokomuosius taikinius) iš kovinių ginklų koviniais šaudmenimis; aukščiausia karių mokymo naudoti ginklus kovos veiksmų sąlygomis forma. Δ ppr. atliekamas baigiamajame vienetų kovinio rengimo etape per taktikos pratybas. Δ ppr. naudojami šaudmenys su koviniais užtaisais. T. p. rengiamas praktinis šaudymas šaudmenimis be kovinių užtaisų (praktiniais arba inertiniais šaudmenimis), pvz., artilerijos šaudymas, šaudymas torpedomis, raketų leidimas. Δ rezultatai vertinami pagal pažeistų taikinių skaičių.

krašto artilèrijos Δ, coastal artillery shooting, стрельба береговой артиллерии – kranto artilerijos ugnies leidimas į antvandeninius taikinius tiesioginiu taikymu (mažo kalibro artilerija) arba iš uždaryjū ugnies pozicijų. Šaudoma be išišaudymo arba išišaudant į taikinį 3–4 pabūklų salvėmis didžiausia greitašauda. Į antžeminius taikinius šaudoma pagal antžeminės artilerijos šaudymo taisykles.

laivų artilèrijos Δ, ship artillery shooting, стрельба корабельной артиллерии – laivų artilerijos ugnies leidimas į jūros, oro ir pakrantės taikinius. Kad mažiau veiktų supimas, kai kurie pabūklai pritvirtinti ant stabilizuotų platformų. Pabūklai nutaikomi rankomis, automatiškai – atskirai kiekvienas pabūklas, automatiškai kartu visi pabūklai iš centrinio taikymo prietaiso. Šaudoma be išišaudymo arba išišaudant į taikinį. Laivų zenitinė artilerija šauda į oro taikinius palydos arba užtvaros būdais. Į pakrantės taikinius šaudoma pagal artilerinės žvalgybos duomenis, į nematomus taikinius – naudojant pagalbinį taikymo tašką. Šaudymas koreguojamas naudojant laivų artilerines radiolokacijos stotis ir optinius prietaisus, o šaudant į pakrantės taikinius – ir naudojant oro (orlaiviuose) arba kranto koregavimo postus. Šaudymo veiksmingumas t. p. priklauso nuo laivo manevravimo būdo.

minós vaidžiū Δ, mortaring, trench mortaring, стрельба из минометов – minosvaidžiū ugnies užduočių atlikimas iš uždaryjū ugnies pozicijų ir pusiau tiesioginiu taikymu. Minosvaidžiai šauda mortyrine trajektorija. Pagr. ugnies uždaviniai: išsidėsčiusių atvirai ir priedangose (priešingose aukštumų nuokalnėse, vietovės nelygumuose) priešo karių ir kovos technikos naikinimas ir slopinimas, inžinerinių įrenginių ir statinių ardymas.

mókomasis Δ, practice shooting, учебная стрельба – ugnies leidimas, kurio tikslas išmokyti karius taikliai ir veiksmingai šaudyti iš kovinių ginklų įvairiomis sąlygomis; pasirengimo koviniam šaudymui etapas. Δ naudojami koviniai ir praktiniai sviediniai (granatos, šoviniai), jų pakaitalai, imitacinės treniravimosi (mokymo treniravimosi) priemonės.

Δ **iš šauliū ginklū ir granātsvaidžiū**, small-arms and grenade launcher shooting, стрельба из стрелкового оружия и гранатометов – ugnies leidimas iš šauliū ginklū ir granatsvaidžiū; šaudoma stačiomis, klupsčiomis, gulomis, sėdint, einant, pro PKM (šarvuočio) šaudymo angas ar per jų bortus, iš automobilio ir sraigtasparnio. Iš automatiniū ginklū šaudoma trumpomis ar ilgomis serijomis arba nenutrūkstamąja ugnimi. Šaudant į judančius taikinius, taikyns lydimas arba laukiamas (taikoma į pasitikimo tašką), o į oro taikinius (skyriaus, būrio šaudymas) – palydos arba užtvaros būdais. Iš sunkiųjų kulkosvaidžiū galima šaudyti pro savo padalinių tarpus, iš sparnų arba virš savo padalinių. Ypač veiksminga durklinė ugnis. Iš šauliū ginklū, įtaisytū tankuose, PKM ir šarvuočiuose, šaudoma iš vietos, trumpai sustojus ir judant. Iš prieštankinių granatsvaidžiū ppr. šaudoma į šarvuotuosius taikinius. Iš kai kuriū sunkiųjų granatsvaidžiū galima šaudyti skeveldrinėmis granatomis.

Δ **iš tánkū**, tank shooting, стрельба из танков – ugnies leidimas iš tanko (šarvuočio) judant (atakos ir kontratakos metu), trumpai sustojus ir iš vietos, iš tanko patrankų – ppr. tiesioginiu taikymu. Tankų padaliniai gali šaudyti sutelktąja ugnimi tiesioginiu taikymu, o prireikus – iš uždaryjū ugnies pozicijų.

Δ **orè**, air firing, воздушная стрельба – ugnies leidimas iš aviacinių patrankų ir kulkosvaidžiū, skraidinamų orlaiviais kariū ginklū, t. p. aviacinių raketū leidimas į oro, antžeminius ir jūrū taikinius. Šaudant iš stacionariai pritvirtinto ginklo, taikomasi orlaivio manevru, iš kito ginklo – orlaivio manevru ir ginklo posūkiu orlaivio atžvilgiu.

zenitinės artilèrijos Δ, antiaircraft artillery shooting, стрельба зенитной артиллерии – zenitinės artilerijos ugnies leidimas į oro taikinius padaliniais (baterijomis, būriais). Zenitinės valdomosios raketos į taikinį nutaikomos automatiškai naudojant nuotolinio valdymo sistemą arba nusitaikančiąsias raketas. Oro taikyns naikinamas raketai pataikius į taikinį arba priartėjus prie taikinio tokiu nuotoliu, kuriuo, suveikus radijo sprogdikliui, taikinį pažeidžia kovinės dalies skeveldros arba ardomoji sprogimo veikmė. Šaudant zenitinei artilerijai, nuolatos nustatomos pasitikimo taško, iki kurio taikyns ir sviedyns juda nuo šūvio momento vieną ir tą patį laiką, koordinatės (pabūklai nutaikomi į šį tašką); t. p. gali būti šaudoma tiesioginiu taikymu ir užtveriamąja ugnimi. Šaudoma šūviū serijomis (mažo kalibro zenitinė artilerija), salvėmis ir nenutrūkstamąja ugnimi.

žemàsis Δ, grazing fire, низкая стрельба – žemės paviršiu lygiagreti ugnis, kai ugnies kūgio centras nepakyla aukščiau kaip vieną metrą nuo žemės paviršiaus.

šaudymas baigtas, rounds complete, стрельба закончена – *art.* terminas, reiškiantis, kad visi kaunamosios ugnies šūviai buvo iššauti.

šaudymas iš šauliū ginklū ir granātsvaidžiū ↑ *šaudymas.*

šaudymas iš tánkū ↑ *šaudymas.*

šaudymas orè ↑ *šaudymas.*

šaudymo atnaūjinimas, restoration of fire, возобновление стрельбы – **1.** ugnies leidimas pagal planą, kai jis buvo nutrauktas šaudant į planinį taikinį.

2. komanda vėl pradėti šaudyti pagal ugnies planą po to, kai buvo gautas įsakymas tęsti ugnį, nutraukti ugnį ar baigti užtaisymą.

šaudymo būdai, methods for applying fire, способы ведения огня – *art.* artilerijos ugnies uždavinių atlikimo būdai.

Ugnies uždaviniai gali būti atliekami užklotine ugnimi ir paskirstant grupinio taikinio plotą tarp baterijų. Kaunamoji ugnis leidžiama šaudant viena arba trimis taikiklio nuostatomis ir viena arba dviem pabūklinio kampo nuostatomis. Skiriant šaudymo būdą, nustatoma: taikiklio nuostatų skaičius; taikiklio šoksno dydis; pabūklinio kampo nuostatų skaičius; vėduoklės tarpas; sviedinių sąnaudos vienam pabūklui ir vienai nuostatai. Dar ↑ *artilijos ugnies uždaviniai*.

šaudymo glaustūmas, closely-grouped fire, кучность стрельбы – ginklo ypatybė, pasireiškianti sviedinių (raketų, kulku ir kt.) kritimo taškų (sprogimų) nuokrypiu (išsidėstymu) apie jų grupavimosi (sklaidos) centrą, kai šaudoma tomis pat taikiklio (sprogdiklio – nuotoliniame šaudyme) nuostatomis ir vienodomis šaudymo sąlygomis. Kuo mažesni šie nuokrypiai, tuo geresnis Δ . Artilerijoje Δ rodikliai – absoliučioji vidutinių nuokrypių (V_N – pagal nuotolį, V_K – pagal šoninę kryptį, V_A – pagal aukštį) reikšmė ir jų ir šaudymo nuotolio X santykis. Artilerijos pabūklų geras Δ , jeigu

$$\frac{V_N}{X} = \frac{1}{300} \div \frac{1}{400} \quad \text{ir} \quad \frac{V_K}{X} = \frac{1}{1500} \div \frac{1}{2000} .$$

Reaktyvinių salvinės ugnies sistemų Δ ppr. blogesnis nei artilerijos pabūklų.

šaudymo iš tankų treniruotė ↑ *treniruotė 1*

šaudymo kryptiės riba ↑ *riba*.

šaudymo kryptis ↑ *kryptis 2*.

šaudymo laukas ↑ *laukas 1*.

šaudymo lentelės, firing tables, таблицы стрельбы – duomenų rinkinys, reikalingas taikiklio nuostatoms nustatyti šaudant (leidžiant raketą) į tam tikrą taikinį priklausomai nuo nuotolio iki taikinio, šaudmens tipo ir kt. sąlygų. Δ rengiamos įvairiems ginklams (šaulių, artilerijos, zenitinės artilerijos ir kt.). KJP, šaudant laivų artilerijai į jūrų taikinius, naudojamos šaudymo jūroje lentelės, kuriose, be įprastų duomenų, dar yra pataisos laivo ir taikinio eigai ir kt.

artilijos Δ , artillery firing tables, таблицы стрельбы артиллерии – duomenų, apibūdinančių balistines pabūklų (minosvaizdžio, raketos) savybes, rinkinys. Δ yra trys balistinių duomenų grupės: pagr. duomenys; nuotolio ir krypties kitimas, atitinkantis įvairių šaudymo sąlygų nuokrypius nuo standartinių (lentelės) sąlygų; sviedinių (minų, raketų) kritimo (sprogimo) taškų sklaidos charakteristikos.

šaudymo liniuotė, shooting ruler, стрелковая линейка – prietaisas taikymui ir šaudymo iš šaulių ginklo taisyklėms mokyti. Δ sudaro pagrindas, kryptukas, optinių taikiklių tinklelių rinkinys, magnetinis laikiklis ir kontrolinė liniuotė. Būna šaulio ir granatsvaizdininko Δ . Šaudymo liniuotėje pateiktos taikiklio ir taikymo taško nustatymo taisyklės šaudant į įvairius taikinius, pataisų dėl vėjo ir taikinio judėjimo nustatymo taisyklės ir kt.

šaudymo nagrinėjimas, shooting critique, разбор стрельбы – mokomosios ugnies užduoties atlikimo sąlygų nagrinėjimas ir vertinimas.

šaudymo nuostatos, firing data, данные для стрельбы – *art.* taikiklio, pabūklinio kampo, sprogdiklio ir kt. šaudymo nuostatos. Būna pradinės ir galutinės.

galutinės Δ , final firing data, установки для стрельбы – nuostatos, kuriomis pradeda šaudyti arba kauti taikinį.

pradinės Δ , initial firing data, исходные данные для стрельбы – *art.* apskaičiuotos šaudymo (raketos leidimo) į taikinį (žyminių) nuostatos. Δ apskaičiuojamos pagal duomenis, apibūdinančius taikinio (objekto) ir pabūklo (leidimo įrenginio) padėtį vietovėje ir realias šaudymo sąlygas, kurios ppr. skiriasi nuo standartinių.

šaudymo nuostatų skaičiavimas, firing data calculation, расчет установок для стрельбы – *art.* taikiklio, pabūklinio kampo ir kt. nuostatų skaičiavimas.

galutinių Δ , final firing data calculation, подготовка установок для стрельбы – *art.* sviedinio, užtaiso, sprogdiklio, vėduoklės, trajektorijos parinkimas pagal taikinio pobūdį ir šaudymo nuostatų skaičiavimas atsižvelgiant į balistinių, topogeodezinių ir meteorologinių šaudymo sąlygų pataisas. Δ gali būti detalūs, dalinis ir apytikris.

apytikris Δ , approximate preparation of fire, глазомерная подготовка установок для стрельбы – toks šaudymo nuostatų skaičiavimas, kai ne visos šaudymo lentelėse numatytos pataisos apskaičiuotos, o šaudymo nuotolis ir kryptis išmatuoti žemėlapyje arba nustatyti iš akies.

dalinis Δ , rapid preparation of fire, сокращенная подготовка установок для стрельбы – toks šaudymo nuostatų skaičiavimas, kai neįvykdytas nors vienas detalaus skaičiavimo reikalavimas.

detalusis Δ , detailed preparation of fire, полная подготовка установок для стрельбы – toks šaudymo nuostatų skaičiavimas, kai tiksliai nustatytos visos šaudymo sąlygos ir apskaičiuotos visos šaudymo lentelėse numatytos pataisos.

šaudymo nuotolis, range of fire, дальность стрельбы – atstumas nuo pabūklo iki taikinio.

absoliutūs horizontalūs Δ , full [complete] ground range of fire, полная горизонтальная дальность стрельбы – nuotolis nuo išlėkimo taško iki trajektorijos susidūrimo su ginklo horizontu.

didžiausias Δ , maximum range, наибольшая дальность стрельбы – 1. didžiausias ginklo šaudymo, neatsižvelgiant į sklaidą, atstumas; 2. techninės ginklo galimybės šaudyti didžiausiu nuotoliu.

didžiausias veiksmingasis Δ , maximum effective range, предельная дальность действительного огня – didžiausias atstumas, kuriuo ginklas yra taiklus ir veiksmingai naikina taikinį.

galutinis Δ , computed range of fire, исчисленная дальность стрельбы – geodezinis nuotolis su pataisomis dėl šaudymo sąlygų.

geodėzinis Δ (N_g), geodetic range of fire, геодезическая дальность стрельбы – nuotolis nuo pabūklo iki taikinio, išmatuotas pagal žemėlapi (prietaisą) arba apskaičiuotas pagal jų koordinates.

horizontalūs Δ , ground range of fire, горизонтальная дальность стрельбы – nuožulniojo nuotolio projekcija į ginklo horizontą.

įšaudytas nuotolis, adjusted range, пристрелянная дальность стрельбы – šaudymo nuotolis, nustatytas išišaudant į taikinį (žyminį).

mažiausias Δ , minimum range, наименьшая дальность стрельбы – toks mažiausias nuotolis, kuriuo galima šaudyti pagal pabūklo technines galimybes.

nuožulnūs Δ , slant range of fire, наклонная дальность стрельбы – mažiausias nuotolis nuo išlėkimo iki susidūrimo (taikinio) taško.

šaudymo paklaidà $\hat{\uparrow}$ paklaida.

šaudymo pataisos, correction for firing conditions, поправки на условия стрельбы – *art.* nuotolio ir krypties pataisos dėl šaudymo sąlygų nuokrypio nuo standartinių. Skaičiuojamos balistinės, geofizinės ir meteorologinės Δ .

balistinės Δ , ballistic correction, поправки на баллистические условия стрельбы – nuotolio ir krypties pataisos dėl balistinių šaudymo sąlygų neatitikimo standartinių. Nuotolio pataisos skaičiuojamos: pradinio sviedinio greičio nuokrypio nuo pagr. pabūklo dėl vamzdžio išdilio; užtaisų partijos pradinio greičio nuokrypio nuo standartinio; užtaisų temperatūros neatitikimo standartinės temperatūros; neatitikimo kt. standartinių balistinių sąlygų. Krypties pataisa skaičiuojama dėl derivacijos.

geofizinės Δ , geophysical correction, поправки на геофизические условия стрельбы – nuotolio ir krypties pataisos dėl geofizinių šaudymo sąlygų. Nuotolio pataisa skaičiuojama dėl Žemės paviršiaus kreivumo. Krypties pataisa skaičiuojama dėl Žemės sukimosi.

meteorologinės Δ , meteorological correction, поправки на метеорологические условия стрельбы – nuotolio ir krypties pataisos dėl neatitikimo standartinių meteorologinių šaudymo sąlygų. Nuotolio pataisos skaičiuojamos: dėl atmosferos slėgio ir balistinės oro temperatūros neatitikimo, balistinio vėjo išilginio vektoriaus. Krypties pataisa skaičiuojama dėl balistinio vėjo šoninio vektoriaus.

šaudymo patikimumas, fire reliability, надежность стрельбы – skirto ugnies uždavinio atlikimo esamomis sąlygomis tikimybė; įsitikinimas, kad ugnies uždavinys esamomis sąlygomis bus atliktas.

šaudymo rengimas, fire preparation, подготовка стрельбы – *art.* priemonių, kurios užtikrina artilerijos vienetų nuolatinę kovos gebą veiksmingai atlikti ugnies uždavinius, visuma. Δ sudaro: taikinių žvalgyba ir koordinacių nustatymas; topogeodezinis, meteorologinis, balistinis ir techninis šaudymo rengimas; šaudymo ir ugnies valdymo organizavimas; šaudymo nuostatų apskaičiavimas. Δ gali būti detalūs, dalinis ir apytikris, išankstinis, galutinis, tiesioginis, šaudymo rengimas išišaudant į taikinį ir neišišaudant. Dar $\hat{\uparrow}$ šaudymo nuostatų skaičiavimas.

balistinis Δ , ballistic fire preparation, баллистическая подготовка стрельбы – pradinio sviedinio (minos) greičio nuokrypio dėl vamzdžio išdilio, užtaisų partijos ypatumų ir užtaiso temperatūros nustatymas; šaudmenų rūšiavimas ir jų paskirstymas pabūklams (minosvaidžiams); šaudmenų balistinių charakteristikų nustatymas; šaudmenų laikymo vienodoje temperatūroje organizavimas; pataisų dėl balistinių šaudymo sąlygų skirtumo skaičiavimas.

detalus Δ , detailed [deliberate] fire preparation, полная подготовка стрельбы – šaudymo rengimas, kai nustatomos visos šaudymo sąlygos ir detalai apskaičiuojamos galutinės šaudymo nuostatos.

galutinis Δ , final fire preparation, окончательная подготовка стрельбы – šaudymo rengimas nuo ugnies uždavinio gavimo (taikinio aptikimo) momento iki pasirengimo šaudyti. Šaudant į planinius taikinius, Δ apima tikslinamų pataisų dėl meteorologinių ir balistinių šaudymo sąlygų nuokrypio apskaičiavimą ir galutinių šaudymo nuostatų tikslinimą.

išankstinis Δ , preliminary fire preparation, предварительная подготовка стрельбы – šaudymo rengimas iki ugnies uždavinio gavimo (taikinio aptikimo) momento. Šaudant į planinius taikinius, Δ apima šaudymo rengimą iki galutinių šaudymo nuostatų apskaičiavimo ir pasirengimo šaudyti.

meteorològinis Δ , meteorological fire preparation, метеорологическая подготовка стрельбы – meteorologinių duomenų gavimas, meteorologinių elementų žemės paviršiuje matavimas, pataisų dėl meteorologinių šaudymo sąlygų skirtumo skaičiavimas. Δ divizione sudaro: meteorologijos biuletenių tiesioginis priėmimas iš meteorologijos stoties; meteorologinio rengimo baterijose kontrolė; apytikrų meteorologijos biuletenių (naudojant diviziono meteorologijos posta) sudarymas (jeigu reikia) ir jų perdavimas baterijoms; meteorologinių šaudymo pataisų nustatymas arba apskaičiuotų baterijose pataisų kontrolė. Δ baterijoje sudaro: meteorologijos biuletenių priėmimas ir meteorologinių šaudymo pataisų skaičiavimas. Reaktyvinės artilerijos baterijose dar nustato balistinį vėją trajektorijos aktyviajame ruože ir prirėkus sudaro apytikrų meteorologijos biuletenį.

Δ **neįsišaudant**, silent registration, подготовка стрельбы без пристрелки – šaudymo rengimas, kai galutinės šaudymo nuostatos apskaičiuojamos detaliai arba perkeliant ugnį nuo išaudytų žyminių (taikinių).

tèchninis Δ , technical fire preparation, техническая подготовка стрельбы – pabūklų (minosvaidžių), šaudmenų ir prietaisų ruošimas, pabūklų (minosvaidžių) ir prietaisų individualių pataisų nustatymas.

tiesióginis Δ , direct fire preparation, непосредственная подготовка стрельбы – taikinių žvalgyba ir jų koordinacių nustatymas, galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas, ugnies uždavinių įteikimas atlikėjams.

topogeodèzinis Δ , topogeodetic fire preparation, топогеодезическая подготовка стрельбы – taškų koordinacių, jų aukščių, direkcinų kampų, pabūklinių kampų nustatymas.

šaudymo rengimas neįsišaudant \uparrow *šaudymo rengimas*.

šaudymo rezultatas, fire score, результат стрельбы – *art.* ugnies uždavinio atlikimas: šaudant į nematomus taikinius – nustatyto šaudmenų skaičiaus sunaudojimas; šaudant į matomus taikinius: pavienius – tiesioginis pataikymas į taikinį arba kitoks akivaizdus jo sunaikinimas; grupinius – akivaizdus taikinio nuslopinimas, pvz., taikiny s nutraukė šaudymą arba ataką ir pan.

šaudymo režimas, rate of fire, режим огня – didžiausias leidžiamas šūvių skaičius per tam tikrą šaudymo laiką negadinant ginklo, nemažinant taiklumo ir greitašaudos.

šaudymo sąlygos, conditions of firing, условия стрельбы – balistinės, geofizinės, meteorologinės, topogeodezinės ir techninės sąlygos, kuriomis šaudoma. Dar skiriamos standartinės ir realiosios Δ .

balistinės Δ , ballistic conditions of firing, баллистические условия стрельбы – užtaiso temperatūra, sviedinio masė ir jos nuokrypis nuo standartinės. Šaudant dar atsižvelgiama į tokias Δ : derivacija, sviedinio nudažymas, sprogdiklių padėtis (su dangteliu ar be dangtelio), liepsnos gesiklis ir kt.

geofizinės Δ , geophysical conditions of firing, геофизические условия стрельбы – Žemės sukimasis ir Žemės paviršiaus kreivumas.

meteorològinės Δ , meteorological conditions of firing, метеорологические условия стрельбы – atmosferos slėgis pabūklo stovėjimo vietoje, oro temperatūra ir drėgnumas, vėjo kryptis ir greitis.

reāliosios Δ , natural conditions of firing, реальные условия стрельбы – šaudymo sąlygos, atitinkančios tikrąjį šaudymo laiką. Jos ppr. skiriasi nuo standartinių sąlygų, todėl vidurinė trajektorija nukrypsta nuo normalios (pagal šaudymo lenteles). Atsižvelgiant į šiuos nuokrypius, apskaičiuojamos \uparrow *šaudymo pataisos*.

standártinės Δ , standard conditions of firing, табличные условия стрельбы – šaudymo sąlygos, nustatytos šaudymo lentelėse. Δ yra šios: topogeodezinės – taikiny yra pabūklo horizonto lygyje; balistinės – standartinis pradinis sviedinio greitis, užtaiso temperatūra +15 °C, standartinė sviedinio masė, sviedinio su sprogdikliu forma atitinka nustatytą brėžinį; meteorologinės – be vėjo, atmosferos slėgis pabūklo stovėjimo taške ir pabūklo horizonte 750 mm Hg, oro temperatūra pabūklo stovėjimo taške ir pabūklo horizonte +15 °C, standartinis temperatūros pasiskirstymas pagal aukštį.

šaudymo vietóvėje Δ , ground firing conditions, условия стрельбы на местности – vietovės savybės, kurios lemia ugnies priemonių išdėstymą, priešo taikinių naikinimo galimybę, šaudymo nuotolį, ugnies koregavimo galimybes ir pan. Δ sąlygoja vietovės reljefas, augalija, dirbtiniai objektai ir kt.

topogeodèzinės Δ , topogeodetic conditions of firing, топогеодезические условия стрельбы – ugnies pozicijų, sekyklų ir taikinių koordinacių, pabūklų orientavimo krypčių nustatymo būdai.

šaudymo sekėjas, spotter, наблюдатель за результатами стрельбы – artilerijos \uparrow *stebėtojas* artilerijos šaudymui sekti, sprogimų nuokrypiams nuo taikinio nustatyti ir ugniai koreguoti.

šaudymo sèktorius \uparrow *sektorius 2*.

šaudymo spartà \uparrow *sparta*.

šaudymo taiklumas, firing accuracy, меткость стрельбы – vidurinės trajektorijos (sviedinių, kulku vidurinių pataikymo taškų) sutapimo su taikiniu (numatytu taikinio tašku) lygis; viena iš patikimo taikinio naikinimo sąlygų. Δ artilerijoje pasiekiamas sutapatinant vidurinę trajektoriją su taikiniu (išišaudant į taikinį arba detaliai apskaičiuojant

galutines šaudymo nuostatas) arba priartinant ją taip, kad didesnė paleistų sviedinių dalis galėtų pažeisti taikinį; stengiantis sumažinti sviedinių sklaidą (parenkant užtaisų partijas, sviedinius su vienodais masės ženklais, vienodai nutaikant ir pan.). Δ priklauso nuo ginklų ir šaudmenų, šaudymo ir stebėjimo prietaisų kokybės ir techninės būklės, šaudančiojo gebėjimo tiksliai nustatyti taikinio padėtį, taisyklingai nusiaityti (šaudant tiesioginiu taikymu) arba labiausiai priartinti vidurinę trajektoriją prie taikinio (išišaudant į taikinį), teisingai apskaičiuoti ir panaudoti šaudymo sąlygų pataisas, atlikti visus veiksmus su ginklais ir prietaisais.

Šaudymo taisyklės, firing regulations [rules], правила стрельбы – pagr. teiginiai ir rekomendacijos šaudymui iš įvairių ginklų rengti ir šaudyti. Tai oficialūs leidiniai, privalomi šaudant. Šaudymo taisyklės turi kiekvienas ginklas (pajėgų rūšis). Šaudymo taisyklėse ppr. yra bendrieji teiginiai (ugnies rūšys, taikinio atranka, ugnies užduočių vykdymo tvarka ir kt.), rekomendacijos šaudymo iš šio ginklo tipiniams atvejams, informaciniai duomenys, skaičiavimai, šaudymo taisyklių naudojimo pavyzdžių ir kt. Šaudymo taisyklėse t. p. yra nurodymai, kaip šaudyti ypatingomis sąlygomis: kalnuose, naktį, esant radioelektroniniams trukdžiams, iš sparnų, sandūrose, virš savo padalinių ir kt.

Šaudymo teorija, theory of shooting, теория стрельбы – mokslas, nagrinėjantis šaudymo sąlygas ir nustatantis optimalius šaudymo rengimo, šaudymo ir ginklo šaudymo veiksmingumą didinančius metodus. Δ apskritai yra matematinė statistika, tikimybių teorija, balistika ir skaičiuojamoji matematika.

Šaudymo tikrinimas, firing control, контроль стрельбы – šaudymo nuostatų tikslumo tikrinimas ir tikslinimas.

Šaudymo tikslumas, accuracy of fire, точность стрельбы – 1. šaudymo charakteristika, nustatoma pagal šūvių grupių pataikymo į taikinio centrą ir aplink jį tankį.

2. galimo sviedinių (minų, kulkų) kritimo (sprogimo) taškų išsidėstymo taikymo taško atžvilgiu tikimybinis vertinimas. Δ apibūdinamas vidutiniais nuokrypiais į tolį, aukštį ir šoną.

Šaudymo trukmė, firing time, продолжительность ведения огня – ugnies uždavinio atlikimo (ugnies antpuolio) laikas. Δ nustatoma atsižvelgiant į taikinio (taikinių), ugnies uždavinio pobūdį, taktinę situaciją (artilėrijos kovos veiksmų periodą) ir kt. aplinkybes. Šaudant į taikinius, kuriuos reikia sunaikinti (nuslopinti) nedelsiant, šaudymo trukmė nenustatoma, ji priklauso nuo ugnies uždavinio atlikimo laiko.

Šaudymo užduotis ↑ užduotis 2.

Šaudymo vietovėje sąlygos ↑ šaudymo sąlygos.

Šaudymo zona, shooting zone, зона обстрела – OEG erdvė aplink zenitinį pabūklą, kurioje užtikrinamas reikiamas šaudymo tikslumas, o sviedinys ar jo elementai išsaugo galimybę sunaikinti oro taikinį. Šaudymo zonos viduryje (vertikaliai virš zenitinio pabūklo) yra nenaikinamoji duobė, kurioje neįmanoma šaudyti į oro taikinius. Erdvė, kurioje zenitinės artilėrijos grupuotė gali šaudyti į oro taikinius, vad. zenitinės artilėrijos ugnies zona.

Šaudmeiņš darymas nekenksmingo, ammunition disposal, обезвреживание боеприпаса – suteikimas šaudmeniui tokios būsenos, kurioje neįmanomas atsitiktinis jo sprogdymas. Δ atliekamas įvairiais būdais – šaudmenys sprogdinami, išimami užtaisai arba sprogdikliai, sprogdikliai nustatomi į saugią padėtį ir kt.

Šaudmeiņš dāžymas ↑ dāžymas.

Šaudmeiņš galia, ammunition yield, мощность боеприпаса – šaudmens veiksmingumo rodiklis. Ardomojo sviedinio galia apibūdinama sprogdymo duobės matmenimis, sprogdymo bangos perteklinio slėgio ir impulso dydžiais, kurie priklauso nuo sprogdamojo užtaiso masės ir savybių, įsiskverbimo į kliūtį, sprogdiklio nuostatos; skeveldrinio – tikrojo skeveldrinio naikinimo zonos plotu, kurį lemia skeveldrų masė, skaičius ir lėkimo greitis, taikinio pažeidžiamumas ir susidūrimo sąlygos; šarvamušio sviedinio – pramušamo šarvo storiu, esant tam tikram susidūrimo kampui ir šarvuotojo taikinio naikinimo tikimybei; padegamojo – padegamojo užtaiso degimo temperatūra; šviečiamojo – spinduliuotės stipriu ir vietovės apšvietimo trukme; dūminio – nepermatomos uždangos ilgiu ir dūmijimo trukme. Bendras pagr. šaudmenų veiksmingumo rodiklis – taikinio naikinimo tikimybė. Dar ↑ branduolinio užtaiso galia.

Šaudmeiņš įspaudāvimas, ammunition stamping [marking, branding], клеймение боеприпаса – metalinių šaudmens dalių ženklavimas įkalant ar įspaudžiant skaitmenis, raides ar sutartinius ženklus. Įspaudai būna pagr. ir kartojamieji. Pagr. įspauduose nurodoma gamykla, partijos numeris ir gaminimo metai (ant sprogdiklių ir uždegimo priemonių dar nurodomas jų tipas). Pagr. įspaudai t. p. yra metalo kokybės, techninės kontrolės ir užsakovo atstovo ženklai. Kartojamieji įspaudai reikalingi apskaitai (dingus šaudmeniui ir kt.).

Šaudmeiņš išėmimas, unloading of the weapon, разряжание оружия – veiksmas, kuriuo iš užtaisyto ginklo išimamas šaudmuo. Ištaisant šaulių ginklą (minosvaidį), šoviny (mina) išimamas iš šovinio lizdo (vamzdžio). Iš artilėrijos pabūklo vamzdžio sviedinys ppr. neišimamas; pabūklas ištaisomas šūviu.

Šaudmeiņš veikmė, ammunition effect, действие боеприпаса – šaudmens poveikis jo kovinio naudojimo metu. Δ gali būti keleriopa: ardomoji, kumuliacinė, padegamoji, skeveldrinė, smūginė, šarvamušė, šrapnelinė (pagr. šaudmenys), šviečiamoji, signalinė, trukdžių darymo ir kt. (specialieji šaudmenys).

ařdomoji Δ, destructive [crater] effect of ammunition, фугасное действие боеприпаса – taikinio naikinimas (ardymas) sprogstamojo užtaiso sprogimo produktais ir susidariusia ↑ *smūgio banga*. Δ veiksmingumas apibūdinamas sprogimo duobės apimtimi (vidutiniškai 1 kg SM išsviedžia 1 m³ grunto) ir pertekliniu slėgiu smūgio bangos fronte. Δ priklauso nuo sprogstamojo užtaiso masės, sviedinio įsmigimo į gruntą sprogimo metu gylio ir grunto savybių.

kumuliacinė Δ, cumulative effect of ammunition, кумулятивное действие боеприпаса – naikinamoji veikmė, pagrįsta šaudmens užtaiso sprogimo produktų ir korpuso medžiagos sutelktu ir kryptingu srautu, pramušančiu šarvus. Dar ↑ *kumuliacija*.

padegamoji Δ, incendiary effect of ammunition, зажигательное действие боеприпаса – naikinamoji veikmė, pasireiškianti taikinio padegimu. Ši veikmė tam tikru būdu pasireiškia visų tipų pagr. šaudmenyse, tačiau norint patikimai padegti taikinį, naudojami padegamieji šaudmenys.

skeveldrinė Δ, splinter [fragmentation] effect of ammunition, осколочное действие боеприпаса – šaudmens skeveldrų kaunamoji veikmė. Δ apibūdinama: kaunamųjų skeveldrų skaičiumi; jų pasiskirstymu naikinimo plote (antžeminė artilerija) arba naikinimo erdvėje (zenitinė artilerija); skeveldrų naikinimo spinduliu. Kaunamųjų skeveldrų skaičius priklauso nuo sviedinio (minos) korpuso storio, korpuso metalo mechaninių savybių, sprogstamojo užtaiso SM kiekio ir savybių, sprogstamojo užtaiso detonavimo pobūdžio ir skeveldrų lėkimo greičio. Geriausi šiuolaikiniai skeveldriniai sviediniai sudaro 1 kg sviedinio (minos) korpuso iki 50–55 kaunamųjų ir 100–150 smulkių nekaunamųjų skeveldrų. Skeveldrų pasiskirstymas smūginiame šaudyme labai priklauso nuo sviedinio kritimo kampo. Didėjant kritimo kampui didėja naikinimo plotas. Esant mažam kritimo kampui, pagr. kaunamųjų skeveldrų masė lekia į šonus dviem pluoštais statmenai šaudymo kryptį; trečiasis, labai išretintas, lyginant su šoniniais, pluoštas nukreiptas pirmyn; atgal lekia tik kai kurios skeveldros. Didėjant kritimo kampui skeveldrų skaičius šoniniuose pluoštuose beveik nesikeičia, tačiau didėja lekiančių pirmyn ir atgal skeveldrų skaičius. Kai kritimo kampas siekia arba viršija 75°, gaunamas beveik tolygus aplinkinis naikinimas. Smūginio šaudymo Δ tuo geresnė, kuo greičiau suveikia sprogdiklis ir kuo tvirtesnis gruntas, t. y. kuo mažesnė sviedinio sprogimo duobė. Geriausia Δ, kai sprogsta ore rikošetavęs sviedinys (sviedinys su nuotoliniu sprogdikliu) ir sprogimo aukštis ne didesnis kaip 20 m. Tokia veikmė užtikrina veiksmingiausią atviroje vietovėje ir atvirose apkasuose esančių karių pažeidimą.

smūginė Δ, percussion effect of ammunition, ударное действие боеприпаса – naikinamoji veikmė, pasireiškianti lekiančiam ir turinčiam tam tikrą kinetinę energiją sviediniui (kulkai, skeveldrai) susidūrus su taikiniu. Tai pagr. šarvamušių ir betonmušių šaudmenų ir pagalbinė ardomųjų ir skeveldrinių ardomųjų šaudmenų veikmė.

šaudmenų atpažinimas ↑ *atpažinimas 4*.

šaudmenų atsargos ↑ *atsargos*.

šaudmenų ir sprogmenų laikymas, ammunition and explosives storage, хранение боеприпасов и взрывчатых веществ – ilgalaikis šaudmenų ir sprogmenų sandėliavimas, saugojimas ir priežiūra. Laikoma arsenalų, bazių, sandėlių specialiose saugyklose taip, kad juos galima būtų nedelsiant panaudoti. Pagr. Δ reikalavimas – saugumas, kuris pasiekiamas griežtai laikantis tam tikrų taisyklių ir sąlygų, laiku atliekant priežiūros darbus.

šaudmenų ištaisymas, ammunition neutralization, explosive ordnance disposal, обезвреживание боеприпасов – šaudmenų keitimas į padėtį, kurioje jie negali būti nesankcionuotai panaudoti. Šaudmenys ištaisomi mechaniškai suardant (ppr. sprogdinant), t. p. išimant užtaisą (išlydant, išdeginant ir kt.), išimant sprogdinimo priemones arba keičiant į nepavojingą padėtį ir kt. būdais.

šaudmenų komplektavimas, ammunition dressing, комплектация боеприпасов – *art.* šaudmenų, skirtų šaudyti iš tam tikro pabūklo (minosvaidžio, kovos mašinos), parinkimas ir laikymas pagal tam tikrą sąrašą. Šaudmenys tiekiami į ugnies pozicijas pagal „Komplektavimo lenteles“, kuriose nurodyti visi pabūklo šaudmenys, kuriais galima šaudyti, šaudmenų ir jų elementų indeksai bei charakteristikos.

šaudmenų padavėjas, ammunition bearer [handler], carrying number, подносчик боеприпасов – *art.* pabūklo (minosvaidžio) skyriaus karys, kuris ruošia ir atneša prie pabūklo (minosvaidžio) šaudmenis. Pabūkluose, užtaisomuose dvinariais ir trinariais šaudmenimis, vienas iš Δ vad. sviedininku, kitas – užtaisininku. Sviedininkas ruošia ir atneša prie pabūklo sviedinį, nušluosto tepalą, tikrina sviedinio tinkamumą. Užtaisininkas ruošia ir atneša prie pabūklo užtaisu.

šaudmenų partija, ammunition batch [lot], партия боеприпасов – šovinių (sviedinių, šaunamųjų užtaisų, sprogdiklių) ir kt. šaudmenų grupė, pagaminta ir sukomplektuota arsenale (bazėje). Šaudmenys gaminami ir komplektuojami partijomis. Kiekvienai Δ suteikiamas numeris, pagal kurį šaudmenys, pirmiausia užtaisai, rūšiuojami ugnies pozicijose. Artilerijai atliekant ugnies uždavinį, šaudoma tiktai vienos partijos užtaisais.

šaudmenų priėdanga ↑ *priėdanga 4*.

šaudmenų rūšiavimas, ammunition sorting, сортировка боеприпасов – šaudmenų ir jų sudedamųjų dalių skirstymas pagal partijas, t. y. į tokias grupes, kuriose jie visi būtų vienodi pagal paskirtį, masę, sprogdiklio tipą, ženklumą ir kt. Δ tikslas – nesumaišyti šaudmenų ir jų elementų; neleisti panaudoti ne pagal paskirtį; pasiekti didesnę šaudymo glaustumą;

sudaryti geresnes sąlygas apskaičiuojant nuotolio pataisas (kai detaliai rengiamas šaudymas).

šaudmenų sąnaudos, ammunition expenditure [consumption], расход боеприпасов – šaudmenų (sviedinių, minų ir kt.) skaičius, reikalingas veiksmingai ugniai pasiekti.

šaudmenų sándėlis ↑ *sandelis*.

šaudmenų skiriamieji ženklai, ammunition marking [identification] signs, маркировка боеприпасов – sutartinių ženklų ir užrašų ant šaudmenų, jų dalių ir taros sistema. Pagal Δ spalvą ir išpaudus nustatoma šaudmens paskirtis ir jo ypatybės. Ženklavimo skiriamaisiais ženklais tvarka nustatyta techniniuose dokumentuose. Dar ↑ *šaudmens išpaudavimas*.

šaudmenų tiekimas, ammunition supply, снабжение боеприпасами – šaudmenų ir ginklų tiekimas kariniams vienetams kovos veiksmų metu. Tai daroma šaudmenų tiekimo punktuose, kurie organizuojami visų lygių kariniuose vienetuose. Pėstininkų būriuose ir skyriuose skiriami šaudmenų nešėjai.

šaudmenų tiekimo punktas ↑ *punktas 1*.

šaudmuo, piece of ammunition, munition, боеприпас – sudedamoji ginkluotės dalis tiesiogiai žmonėms kauti, technikai ir įtvirtinimams naikinti, specialiosioms užduotims atlikti – apšviesti, dūmyti, agitacinei medžiagai mėtyti ir kt. Δ yra: artilerijos sviedinys ir mina, reaktyvinis sviedinys, raketos ir torpedos kovinė dalis, šaulių ginklų šoviny, granata, aviacinė bomba, sprogstamasis užtaisas, dūmadėžė ir kt. Pagal tai, kuri GP (pajėgų) rūšis naudoja, Δ būna – šaulių ginklų, artilerijos (minosvaidžių), aviacijos, inžinerinis, jūrų; pagal paskirtį – pagr. (naikinamasis, ardomasis), specialusis ir pagalbinis (mokomasis, treniruočiu, ginklų bandymo ir kt.); pagal užtaiso pobūdį – įprastinis, erdvinio sprogimo, kasetinis, padegamasis, brand., chem., biol., kumuliacinis. Dar būna antrinis, daugianaris, sprogstamasis, tuščiasis Δ, Δ su naikinamaisiais elementais ir kt. Įprastiniai Δ užtaisomi brizantinėmis SM.

antrinis Δ, submunition, вторичный боеприпас – šaudmuo, atsiskiriantis nuo pagr. šaudmens po šūvio (raketos leidimo, bombos išmetimo).

artilèrijos Δ, artillery munition, artillery shot [projectile], артиллерийский боеприпас, артиллерийский выстрел – vieno šūvio elementų kompleksas, kurį sudaro: ↑ *sviedinys* su sprogdikliu (↑ *sprogdiklis*), šaunamasis ↑ *užtaisas* tūtoje arba maiše, degiklis ir pagalbiniai elementai (flegmatizatoriai, vario šalintuvai, liepsnos slopintuvai ir kt.). Δ būna kovinis (koviniam šaudymui), tuščiasis (garsui imituoti), praktinis (mokyti šaudyti), mokomasis (šaudmenų sandarai demonstruoti, jų priežiūrai mokyti) ir bandomasis (pabūklams bandyti). Δ yra sukomplektuotas (jeigu turi visus elementus, bet nesurinktas) ir parengtas (kai jis surinktas). Parengtas Δ būna visiškai arba iš dalies užtaisytas (atitinkamai su įsuktu ar neįsuktu sprogdikliu). Pagal užtaisyimo būdą skiriamas atskirojo užtaisyimo (dvinaris ir trinaris) ir vientisinis Δ.

atskirojo užtaisyimo Δ, separate loading artillery munition, выстрел отдельного заряжания – šaudmuo, susidedantis iš kelių nesujungtų dalių; užtaisant pabūklą, atskirai į vamzdį dedamas sviedinys ir užtaisas. Δ būna trinaris (netūtinio užtaisyimo) ir dvinaris (atskirojo tūtinio užtaisyimo).

dvinařis Δ, cartridge separate loading artillery munition, выстрел раздельно-гильзового заряжания – šaudmuo, susidedantis iš dviejų nesujungtų dalių – sviedinio ir tūtos su šaunamoju užtaisu ir degikliu. Naudojamas vidutinio kalibro pabūklams; užtaisyta dviem veiksmis.

trināris Δ, bag separate loading munition, выстрел раздельно-картузного заряжания – šaudmuo, susidedantis iš trijų nesujungtų dalių – sviedinio, šaunamojo užtaiso maiše ir degiklio. Naudojamas didelio kalibro pabūklams; užtaisyta trimis veiksmis.

vientisinis Δ, complete round, унитарный патрон – šaudmuo, kuriame sujungtos visos jo dalys (sviedinys, šaunamasis užtaisas ir degiklis). Naudojamas visiems automatiniams ir pusiau automatiniams pabūklams, kai kuriems neautomatiniams pabūklams; užtaisyta vienu veiksmu (į vamzdį dedamas artilerijos šoviny). Dar ↑ *šoviny*.

aviācijjos Δ, aircraft munition, авиационный боеприпас – šaudmuo, kuriuo ginkluoti orlaiviai: aviacinė ↑ *bomba*, bombų ↑ *kasetė*, bombų ryšulys, padegamoji talpykla, aviacinio kulkosvaidžio ir patrankos šoviny, aviacinės raketos ir torpedos kovinė dalis, aviacinė mina, aviacinė torpeda, aviacinis signalinis ir fotografinis šoviny ir kt. šaudmenys, kuriuos naudoja aviacija. Pagal naudojamas NP Δ gali būti: brand., biol., chem., įprastinis, padegamasis, dūminis ir kt.

biològinis Δ, biological aircraft munition, биологический авиационный боеприпас – aviacijos šaudmuo su biol. užtaisu. Δ yra: biol. aviacinė bomba ir kasetė, biol. raketos „oras–žemė“ kovinė dalis. BM skleisti t. p. gali būti naudojamas aviacinis laistyvas.

branduolinis Δ, nuclear aircraft munition, ядерный авиационный боеприпас – aviacijos šaudmuo su brand. užtaisu. Δ yra: aviacinė brand. bomba, raketos „oras–žemė“ brand. kovinė dalis.

cheminis Δ, chemical aircraft munition, химический авиационный боеприпас – aviacijos šaudmuo su chem. užtaisu. Δ yra: aviacinė chem. bomba ir kasetė, raketos „oras–žemė“ chem. kovinė dalis. NM lieti (purkšti) t. p. gali būti naudojamas aviacinis laistyvas ir mechaninis NM aerozolio generatorius.

biològinis Δ, biological munition, биологический боеприпас – šaudmuo su biol. užtaisu. Δ yra: aviacinė bomba ir kasetė; artilerijos sviedinys ir mina; kovinė raketos dalis. Δ skiriasi nuo paprasto šaudmens savita sandara ir mažu kalibru, jam sprogu pasigirsta nepanašus į paprasto šaudmens sprogimą silpnas duslus garsas, susidaro greitai nykstantis mažas aerozolio debesis. Iš šių požymių galima suprasti, kad panaudotas biol. ginklas. Δ, kurio siunčiami į taikinį ir platinami dirbtinai užkrėsti kraujasiurbiai vabzdžiai, vad. entomologiniu šaudmeniu. Dar ↑ *biologinis kovinis prietaisas*.

branduolinis Δ, nuclear munition, ядерный боеприпас – šaudmuo su brand. užtaisu. Tai raketos ir torpedos brand. kovinė dalis, brand. bomba (↑ *atomicinė bomba* ir termobranduolinė bomba), artilerijos branduolinis ↑ *sviedinys* ir mina, giluminė bomba, fugasas. Priklausomai nuo brand. užtaiso Δ gali būti: termobranduolinis, neutroninis ir kt. šaudmuo. Δ į taikinį gali būti siunčiamas raketa, torpeda, lėktuvu, šaunamas iš artilerijos pabūklo, iš anksto įtaisomas žemėje ar po vandeniu. T. p. gali būti nedidelis nešiojamas Δ, naudojamas diversiniais ir kt. tikslais. Dėl savo galios ir leidimo priemonių įvairovės Δ gali turėti įvairios GP rūšys; naudojami sprendžiant taktinius, operatyvinius ir strateginius uždavinius. Pagr. Δ dalys: brand. užtaisas, sprogdinimo blokas su saugikliais ir energijos šaltiniu, korpusas. Δ galia reiškia trinitrotolueno ekvivalentu. Pagal galią skiriami: subkilotoniniai Δ (iki 1 kt), kilotoniniai Δ (1–1000 kt), megatoniniai Δ (daugiau kaip 1 Mt), nominalieji Δ (~20 kt). Dar ↑ *užtaisas*.

chėminis Δ, chemical munition, химический боеприпас – šaudmuo, užtaisytas NM, toksiniais ir fitotoksiniais. Δ būna vienkartinis (raketos kovinė dalis, aviacinė bomba ir kasetė, artilerijos sviedinys ir mina, cheminis ↑ *fugasas*, ↑ *cheminė dėžė*, cheminė ↑ *granata* ir šoviny) ir daugkartinis (↑ *aviacinis laistytuvus*, mechaninis ir šiluminis aerozolio generatorius). Artilerijos ir aviacijos Δ užtaisomi skystosiomis (sviediniai, minos, reaktyvinės artilerijos šaudmenys) ir kietosiomis (bombų kasetės, kasetiniai artilerijos sviediniai) NM. Sprogus skystosiomis NM užtaisytiems Δ, žmonės pažeidžiami garais ir lašais, kietosiomis – aerozoliu. Aviaciniai laistytuvai išlieja skystąsias NM nedideliame aukštyje (iki 100 m). Ypač veiksmingi – dvinariai cheminiai šaudmenys. Dar ↑ *užtaisas*.

dvināris Δ, binary chemical munition, бинарный химический боеприпас – šaudmuo, kuriame chem. medžiagos, laikomos atskiruose konteineriuose, reaguoja, kai sumaišomos ar sujungiamos šūvio, paleidimo ar kurio nors kito veiksmo metu, ir virsta NM.

pagrindinis Δ, standard chemical munition, табельный химический боеприпас – chem. šaudmuo, esantis ginkluotėje. Skiriamos trys Δ grupės: A – šaudmenys, geriausiai atitinkantys taktinius techninius reikalavimus; B – atsarginiai Δ, kurie pagal pagr. taktinius techninius reikalavimus nusileidžia A grupės šaudmenims, bet prirėkus gali juos pakeisti; C – jau nebegaminami chem. šaudmenys, bet galintys būti ginkluotėje, kol bus išiekvotos jų atsargos (NP, užtaisytos pasenusiomis NM).

daugianāris Δ, multi-agent munition, мультинарный боеприпас – šaudmuo, kuriam suveikus paskleidžiamos dvi ar daugiau BM ar NM.

dūminis Δ, smoke munition, дымовой боеприпас – šaudmuo su dūminiu užtaisu. Prie Δ skiriami: dūminis ↑ *sviedinys*, dūminė ↑ *mina*, aviacinė dūminė bomba, ↑ *dūmadėžė*, dūminė ↑ *granata*, dūminė signalinė ↑ *raketa*. Dar ↑ *signalas*.

entomològinis Δ, entomological munition, энтомологический боеприпас – biol. šaudmuo, kurio siunčiami į taikinį ir platinami dirbtinai užkrėsti kraujasiurbiai vabzdžiai. Δ – specialios konstrukcijos aviacinė bomba ir konteineris, kuris turi užtikrinti vabzdžių apsaugą nuo nepalankių veiksnių poveikio skrydžio metu ir nusileidžiant ant žemės. Šaudmens korpusas gaminamas iš šilumą izoliuojančių medžiagų, jo vidinė dalis apšildoma, šaudmuo nuleidžiamas ant žemės parašiotu.

erdvinio sprogimo Δ, *aeròzolinio sprogimo* Δ, space explosive munition, fuel-air explosive munition, боеприпас объемного взрыва, боеприпас аэрозольного взрыва – įprastinis šaudmuo, kuriam sprogu įvyksta erdvinis ↑ *sprogimas*; Δ gali būti aviacinė bomba ir bombų kasetė, reaktyvinis erdvinio sprogimo sviedinys. Δ kasetėje yra keli atskiri konteineriai su degalais. Išmetus kasetę, konteineriai išsiskiria ir laisvai krinta. Nuo smūgio į žemę suveikia detonatorius ir išpurškiami degalai, susidaro didelis aerozolio debesis, kurį po tam tikro laiko susprogdina specialūs sprogdikliai. Jau yra šaudmenų, kurie paskleidžia aerazolį ir jį susprogdina kartu, t. y. specialių sprogdiklių nebereikia. Tokie šaudmenys 10–20 kartų veiksmingesni už tokio paties kalibro paprastus šaudmenis ir pagal savo naikinamąsias savybes panašūs į mažo kalibro brand. ginklą. Be to, aerozolio mišinys degdamas naudoja oro deguonį ir erdvėje susidaro aplinka be deguonies. Todėl Δ šaudmenys dar vad. vakuuminėmis bombomis.

inžinèrinis Δ, engineer explosive item, инженерный боеприпас – inžinerinės minos, sprogdinimo užtaisai, išminavimo užtaisai ir sprogdinimo priemonės (↑ *padegamoji virvutė*, ↑ *detonuojamoji virvutė*, detonuojamoji ↑ *kapsulė*, ↑ *padegamasis vamzdelis*, ↑ *degiklis*, elektrinis detonatorius, ↑ *sprogdiklis* ir kt.). Dar ↑ *detonatorius*, *inžinerinė mina*, *užtaisas*.

įprastinis Δ, conventional munition, обычный боеприпас – pagr. paprastasis šaudmuo, užtaisytas brizantinėmis SM, nesukeliančiomis masinio naikinimo efekto. Dar ↑ *sprogstamoji medžiaga*.

jūru Δ, naval munition, морской боеприпас – jūrų artilerijos šaudmuo, raketos, raketos torpedos ir torpedos kovinė dalis, jūrų mina, giluminė bomba ir kt.

kasėtinis Δ, canister munition, кассетный боеприпас – šaudmuo, sudarytas iš kelių ar daugelio vienetinių prieštankinių (kumuliacinių), padegamųjų, skeveldrinių, erdvinio sprogimo kovinių elementų (antrinių šaudmenų), sudėtų į raketos kovinės dalies, aviacinės bombos, artilerijos ir reaktyvino sviedinio kasetes. Antriniai šaudmenys išsviedžiami iš šaudmens korpuso išmetamuoju užtaisu, kurį susprogdina nuotolinis sprogdiklis; jie išsviedžiami virš taikinio ar netoli jo, pasiskleidžia netvarkingai arba turintys nusitaikančiąsias kovines galvutes (pvz., raketų kovinės galvutės) nusitaiko į atskirus taikinius. Kasetinių šaudmenų pažeidimo plotas gerokai didesnis negu vienetinių.

kumuliacinis Δ, cumulative munition, кумулятивный боеприпас – šaudmuo, kurio veikimas pagrįstas kumuliacijos efektu. Dar ↑ *kumuliacija*.

minosvaidžio Δ, mortar shot [ground], минометный выстрел – šaudmuo šaudyti minosvaidžiais ir beatošliaužiais pabūklais. Δ sudaro: mina su sprogdikliu ir minosvaidžio šaudmens užtaisas. Dar ↑ *minosvaidžio mina*.

mókomasis Δ, simulated [training] munition, учебный боеприпас – tuščias (be kovinio užtaiso) šaudmuo ir jo elementai, naudojami kariams mokyti. Artilerijoje naudojami mokomieji sviediniai, mokomieji užtaisai (dvinarių ir trinarių šaudmenų ir minosvaidžių minu) ir mokomieji sprogdikliai.

neutróninis Δ, neutron munition, нейтронный боеприпас – nedidelis brand. šaudmuo su neutroniniu užtaisu. Δ gali būti: neutroninis artilerijos sviedinys, neutroninė raketos kovinė dalis. Pagr. neutroninio šaudmens dalys: termobranduolinis užtaisas (deuterio ir tricio mišinys), atominis užtaisas (žadinimo įtaisas – ²³⁹Pu), korpusas su plazmos sulaikymo sistema, neutronų šaltinis ir neutronų atšvaitas, SM užtaisas ir detonatorius.

padegamasis Δ, incendiary munition, зажигательный боеприпас – šaudmuo, užtaisytas PM. Δ yra: aviacijos Δ (padegamoji bomba, kasetė ir kasečių įtaisas, padegamoji talpykla), artilerijos Δ (padegamasis sviedinys ir mina); padegamoji ↑ *granata*, padegamasis ↑ *fugasas*, padegamoji šaulių ginklų kulka. Dar ↑ *padegamasis butelis, šaudmens veikmė*.

specialūs Δ, special munition, специальный боеприпас – šaudmuo specialiajai užduočiai atlikti; toks šaudmuo yra: dūminis, šviečiamasis, agitacinis, trasuojamasis, radijo bangų sklidimą trukdantis ir kt.

sprogstamasis Δ, explosive ordnance, боеприпас взрывного действия – šaudmuo, turintis sprogstamąjį, brand. ar termobranduolinį, BM ar NM užtaisą. Tai bombos ir kovinės galvutės; valdomosios ir balistinės raketos; artilerijos, minosvaidžių ir mažųjų ginklų šaudmenys; visos minos, torpedos, giluminės bombos, fugasai, ardomieji sprogmenys; pirotechniniai užtaisai ir sprogmenų pakuotės; šovinių ir šaunamųjų užtaisų įtaisai; elektriniai sprogmenys; pašaliniai ir improvizuoti sprogmenys, kt. SM ir pan. Dar vad. *sprogmuo*.

Δ su naikinamaisiais elementais, arrow weapon, munition with destruction elements, боеприпас с убойными элементами – pagr. šaudmuo, pripildytas adatėlių, strėlių, šratų ir pan. Pvz., artilerijos sviedinyje gali būti 7–9 tūkst. plunksnotų adatėlių (strėlių), kurios lėkdamos kūgio pavidalo spiečiumi dideliame plote žaloja karius. Skeveldrinio šaudmens korpusas gali būti gaminamas taip, kad sprogdamas sudarytų maždaug vienodo dydžio skeveldras, turinčias pakankamą kaunamąją galią.

termobranduolinis Δ, thermonuclear munition, термоядерный боеприпас – brand. šaudmuo su termobranduoliniu užtaisu, pvz., termobranduolinė bomba (anksčiau vad. *vandeninė bomba*). Dar ↑ *užtaisas 1*.

tuščiasis Δ, blank shot, холостой выстрел – pagalbinis šaudmuo šaudant iš šaunamojo ginklo per taktikos pratybas imituoti, saliuotuoti ir signalizuoti. Δ neturi sviedinio arba kulkos. Jis susideda iš tūtos, degiklio (kapsulės), parako užtaiso ir kamščio (vietoj kulkos arba sviedinio). Šaunant iš automatinio ginklo reikalingi specialūs prietaisai parako dujų slėgiui vamzdyje arba atitrakai didinti, kad veiktų pakartotinio užtaisymo automatika. Dar tuščiasis ↑ *užtaisas*.

šaudmuo su naikinamaisiais elementais ↑ *šaudmuo*.

šaukiamasis amžius, recruitment age, призывной возраст – žmogaus (vyro) gyvenimo tarpsnis nuo 19 iki 26 metų.

šaukimo atidėjimas, deferment of conscription, отсрочка от призыва – įstatymu nustatytas šaukimo į karo tarnybą atidėjimas tam tikrai piliečių kategorijai. Šaukimas į privalomąją pradinę karo ir alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą atidedamas bendrojo lavinimo ir profesinių mokyklų moksleiviams, aukštųjų ir aukštesniųjų mokyklų studentams, magistrantams, doktorantams ir rezidentams, šauktiniui, kuris privalo išlaikyti nedarbingus tėvus ar senelius ar turi ir savo šeimoje išlaiko 2 ar daugiau vaikų, ar ūkininko šeimoje yra vienintelis darbingas vyras ir pan.

šaukinys, call-sign, позывной – bet koks raidžių arba lengvai ištariamų žodžių derinys, žymintis (nurodantis) ryšių mazgą, dalinį, įgaliojimą asmenį, veiklą arba vienetą. Naudojamas ryšiui užmegzti ir palaikyti. Dar ↑ *šaukinių lentelė*.

balsinis Δ, voice call-sign, голосовой позывной – šaukinys, daugiausia naudojamas ryšiui balsu.

bendrasis Δ, collective call-sign, indefinite call sign, циркулярный позывной – bet koks šaukinys, ženklinantis du ar daugiau objektų, dalinių, vadovybių ar vienetų; galioja jų vadams ir jiems pavaldiems vadams.

ryšių tinkle Δ, net call-sign, позывной сети связи, циркулярный позывной – šaukinys, bendras visoms tinklo stotims.

taktinis Δ, tactical call-sign, тактический позывной – šaukinys, kuris nurodo taktinį vienetą arba taktinį ryšių punktą.

tarptautinis Δ, international call-sign, международный позывной – radijo stotims atpažinti vartojamas šaukinys, gaunamas pagal nustatytas taisykles iš Tarptautinės ryšių sąjungos. Pirmoji ar pirmosios dvi raidės nurodo valstybę, kurioje yra radijo stotis (kai naudojama regimajai signalizacijai, Δ vad. signalinėmis raidėmis).

šaukinių lentelė, call-sign table, таблица позывных – dokumentas, kuriame išvardyti karinių vienetų, vadų ir kt. pareigūnų ryšių informaciniai centrai ir stotys, jiems suteikti šaukiniai.

šauktinis, conscript, призывник – asmuo, privalantis pagal įstatymą tarnauti valstybės tikrojoje karo tarnyboje. Lietuvoje – ↑ *šaukiamojo amžiaus* karo prievolininkas (vyras), neatlikęs privalomosios pradinės karo tarnybos ar alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos ir nuo jos neatleistas dėl įstatymu numatytų priežasčių.

šauktinių medicinos ekspertizės komisija, medical examination board for conscripts, призывная комиссия медицинской экспертизы – savivaldybės mero vieneriems metams sudaroma ir tvirtinama komisija, kurios pagr. funkcija – atlikti medicinos ekspertizę ir nustatyti, ar karo prievolininkas pagal sveikatos būklę tinka privalomajai pradinei karo tarnybai.

šauliai, rifles, riflemen, стрелки – LR piliečiai, esantys Šaulių sąjungos nariais. Jaunesnieji Δ – asmenys nuo 12 iki 18 metų. Rikiuotės Δ – asmenys nuo 18 iki 45 metų, įrašyti į aktyviojo rezervo atsargos karių įskaitą kaip tinkantys karo tarnybai. Garbės Δ – Lietuvai ir Šaulių sąjungai nusipelnę asmenys. Dar yra ir ne rikiuotės Δ.

rikiuotės Δ, drill rifles, строевые стрелки – nuo 18 iki 45 metų įrašyti į aktyviojo rezervo atsargos karių įskaitą šauliai, pagal sveikatos būklę ir fizinį parengimą tinkantys karo tarnybai, ir krašto apsaugos savanorių pajėgose nesantys kariai savanoriai.

šaulio apkasas ↑ *apkasas*.

šaulio skyrelis, foxhole, rifle pit, fighting hole, стрелковая ячейка – būrio arba skyriaus apkaso, tranšėjos, susisiekimo eigos dalis šauliui (kulkosvaidininkui, granatsvaidininkui) šaudyti. Δ gali būti iškastas esamoje tranšėjoje, susisiekimo eigoje arba tokiu būtu sujungus tranšėjomis, susisiekimo eigomis jau iškastus pavienius šaulių (kulkosvaidininkų, granatsvaidininkų) apkasus. Δ būna vienvietis, dvivietis (porinis), prisišliejęs prie tranšėjos arba susisiekimo eigos, išsikišęs į priekį arba į šoną. Δ turi būti brustveras, šaudymo tarpas, šaudmenų niša, t. p. perdanga iš vietinių medžiagų.

šaulys, rifle, rifleman, shot, стрелок – žmogus, kuris moka gerai šaudyti iš šaulių ir kai kurių kitų ginklų (lanko, arbaletos, granatsvaidžio ir pan.).

šaulių garbės teismas ↑ *teismas*.

šaulių ginklai, small arms, стрелковое оружие – vamzdiniai ginklai kulkomis arba kitais naikinamaisiais elementais šaudyti; masiškiausia ginklų rūšis. Δ skiriami pagal kalibrą – mažo (iki 6,5 mm), normalaus (6,5–9 mm), didelio (9–14,5 mm) kalibro; pagal paskirtį – koviniai, išaudomieji, mokomieji, sportiniai ir medžiokliniai; pagal valdymo ir laikymo būdą – ↑ *pistoletas*, ↑ *pistoletas kulkosvaidis*, ↑ *automatas*, ↑ *automatinis šautuvas*, ↑ *šautuvas*, ↑ *karabinas* ir ↑ *kulkosvaidis*; pagal energijos šaltinį naikinamajam elementui svaidyti – parakiniai (šaunamieji), pneumatiniai (↑ *pneumatinis ginklas*), mechaniniai ir elektriniai; pagal naudojimo būdą – rankiniai (šaudant laikomi rankose), stoviniai [naudojami nuo specialiojo stovo ar įrenginio (tanko, šarvuotčio, laivo, orlaivio, ilgalaikio įtvirtinimo)]; pagal naudojimo mūšyje būdą – ↑ *individualusis* ir ↑ *grupinis ginklas*; pagal automatizacijos laipsnį – neautomatiniai (vieno užtaiso, dėtuviniai, būgniniai), pusiau automatiniai (savaime užsitaisantys, užtaisomi rankomis pirmajam šūviui, o toliau užsitaiso automatiškai ir šaudo tik pavieniais šūviais) ir automatiniai; pagal vamzdžių skaičių – vienašoviai, dvišoviai, keturšoviai, šešiašoviai ir kt.; pagal vamzdžio kanalo konstrukciją – lygiavamzdžiai ir graižtviniai. Pirmieji Δ pavyzdžiai pasirodė XIV a. Pagr. Δ raidos etapai: dagtinės spynos kūrimas ir naudojimas (XV a.); titnaginės spynos (XV a. pab.), popierinio šovinio (XVI a. vid.), durtuvo (XVII a.), kapsulinės spynos (XIX a. pr.), graižtvinio vamzdžio (XIX a. vid.) naudojimas; vientisinio šovinio su metaline tūta ir iš drūtgalio užtaisomo ginklo išradimas (XIX a. II pus.); dėtuvinio ginklo naudojimas (XIX a. pab.). Toliau (XIX a. pab. – XX a. pr.) Δ tobulinami kuriant, gaminant ir naudojant automatinius ginklus. Automatiniai ginklai buvo naudojami I pasaul. kare ir pasidarė pagr. ginklais per II pasaul. karą. Po II pasaul. karo buvo sukurti patikimi, nedideli ir lengvi automatiniai ginklai: pistoletai, automatai, automatiniai šautuvai, rankiniai kulkosvaidžiai, savaimė užsitaisantys snaiperio šautuvai, daugiavamzdžių zenitinių kulkosvaidžių įrenginiai ir kt. Dar ↑ *brauningas*, *dagtinis ginklas*, *kapsulinis ginklas*, *koltas*, *mauzeris*, *titnaginis ginklas*.

mažakalibris šaulių ginklas, small firearm, малокалиберное стрелковое оружие – šaunamasis ginklas šaudyti mažesnio negu 6,5 mm kalibro šoviniais arba koviniais elementais. Kovinis Δ pradėtas kurti po II pasaul. karo siekiant palengvinti ginklą, padidinti automatinio šaudymo glaustumą, nešiojamųjų šaudmenų atsargas. XX a. 7 d-metyje JAV GP pradėjo naudoti 5,56 mm automatinį šautuvą M16A1 ir lengvąjį kulkosvaidį Mk23; Rusija – 5,45 mm Kalašnikovo automatinį šautuvą AK-74 ir lengvąjį kulkosvaidį RPK-74. Δ dar naudojamas kaip sportinis ginklas.

šaulių ginklų šovinys ↑ *šovinys*.

šaulių ginklų taikiklis ↑ *taikiklis*.

šaulių ginklų ugnis ↑ *ugnis*.

šaulių grandis ↑ *grandis 3*.

šaulių korpusas ↑ *korpusas*.

šaulių pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

Šaulių sąjunga, Riflemen Union, Союз стрелков – savanoriška pilietinės savigynos savaveiksmė visuomeninė organizacija, stiprinanti valstybės gynybinę galią, ugdanti pilietiškumą ir tautinį sąmoningumą, plėtojanti valstybės gynybos švietėjišką veiklą, teikianti pagalbą policijai, civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos institucijoms. Dar ↑ *šauliai, Šaulių sąjungos padaliniai, Šaulių sąjungos statutas, Šaulių sąjungos štabas, teismas*.

Šaulių sąjungos padaliniai, subunits of the Riflemen Union, подразделения Союза стрелков – teritoriniu principu sudaryti Šaulių sąjungos struktūriniai vienetai: rinktinės, kuopos, atskirieji būriai, skyriai, grandys.

Šaulių sąjungos statutas, Regulations of the Riflemen Union, Устав Союза стрелков – Krašto apsaugos ministerijos teikimu Vyriausybės patvirtintas dokumentas, nustatantis Šaulių sąjungos padalinių struktūrą, jų steigimo tvarką, vėliavos, ženkle, uniformos patvirtinimo ir naudojimo tvarką, priesaikos tekstą, priėmimo į Šaulių sąjungos narius tvarką, padalinių vadų funkcijas, atsakomybę ir kt. Šaulių sąjungos veiklos klausimus.

Šaulių sąjungos štabas, Headquarters of the Riflemen Union, штаб Союза стрелков – Šaulių sąjungos valdymo, veiklos organizavimo ir kontrolės institucija, įgyvendinanti Šaulių sąjungos vado ir Centro valdybos sprendimus.

Šaunamasis ginklas, *ugninis šaunamasis ginklas*, firearm, shooter, огнестрельное оружие – ginklas, kuriame sviediniui (minai, kulka, granata) iš vamzdžio išmesti naudojamas dujų, susidariusių sudegus parako arba specialiųjų degių mišinių užtaisui, slėgis. Δ apima tiesiogines NP (sviedinį, miną, kulka, granatą) ir jų siuntimo į taikinį priemonės (patranką, minosvaidį, kulkosvaidį, šautuvą ir kt.). Prie šiuolaikinių šaunamųjų ginklų priklauso ↑ *artilėja, ↑ šaulių ginklai* ir ↑ *granatsvaidis*. Gali būti ↑ *automatinis*, ↑ *pusiau automatinis* ir neautomatinis, ↑ *graižtvinis* ir ↑ *lygiavamdis*, ↑ *dėtuvinis*, ↑ *begarsis ginklas* ir kt. Lietuvos kariuomenė 1939 buvo ginkluota „Mauzer“ sistemos (1924) Čekoslovakijoje ir Belgijoje gaminamais šautuvais, Brno mieste gaminamais Brno VZ/26 (1926) lengvaisiais kulkosvaidžiais, vokiečių „Maksim“ sistemos sunkiaisiais kulkosvaidžiais, 81 mm „Stokes-Brand“ sistemos (1929) minosvaidžiais, 20 mm „Oerlikon“ sistemos šveicarų ir „Flak 28“ sistemos vokiečių automatiniais pabūklais, 75 mm prancūzų lauko patrankomis ir haubicomis, 75 mm britų priešlėktuvinėmis patrankomis. Šiuolaikinės Lietuvos kariuomenės ginkluotėje yra: pistoletai – PM (Rusija), ČZ (Čekija) ir kt.; automatai – AKM, AK74, AKS74, AKS74U (Rusija); automatiniai šautuvai – M14 (JAV) ir kt.; kulkosvaidžiai: lengvieji – RPK, RPK74 (Rusija); universalieji – 7,62 mm MG-3 (Vokietija), 7,62 mm PK (Rusija), 7,62 mm MG-58 (Švedija); didelio kalibro – 12,7 mm DŠKM ir 14,5 mm KPVT (Rusija), 12,7 mm M2HB (JAV) ir kt.; granatsvaidžiai – 84 mm lengvasis granatsvaidis „Carl Gustaf“ (Švedija), 40 mm rankinis granatsvaidis RPG-2 ir RPG-7V (Rusija); minosvaidžiai – 120 mm lenkų, bulgarų, čekų gamybos ČM-120, 60 mm rumunų gamybos M60; zenitinės artilerijos pabūklai ir kt. Δ . Dar ↑ *dagtinis ginklas, kapsulinis ginklas, titnaginis ginklas*.

Šaunamasis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

Šaunamojo ginklo galia, firearm power [capacity, yield], мощность огнестрельного оружия – šaunamuoju ginklu taikiniui sunaikinti sunaudojamos energijos kiekis per laiko vienetą. Δ (M) yra tiesiog proporcinga sviedinio (kulkos) kinetinei energijai (E) susidūrimo su taikiniu metu, pataikymo tikimybei (p) ir kovinei greitašaudai (n): $M=E \cdot p \cdot n$.

Šautuvas, rifle, винтовка – individualusis graižtvinis šaulių ginklas priešui artimajame mūšyje ugnimi, durtuvu ir buože kauti. Δ sudaro vamzdis, uoksas, spyna, buožė, durtuvas (peilis durklas), priedai. Šautuvui nutaikyti ant vamzdžio yra taikiklis ir kryptukas. Spyna suderinta su šovinių dėtuve ir paleidžiamuoju mechanizmu; šautuvą užtaisius spyna gali būti blokuojama saugikliu. Uoksas jungia pagr. šautuvo dalis ir jo priedus į darnų vienetą, o šaudant buožės galas atremiamas į petį. Artimajame mūšyje (kirstynėse) Δ gali būti naudojamas kaip šaltasis ginklas (naudojant durtuvą ir buožę). Pirmasis Δ buvo pagamintas 1381 ir pavadintas „ugnies lazda“, vėliau pramintas ↑ *bombarda*, o dar vėliau – ↑ *muškieta*. Pirmieji graižtvinių ginklų pavyzdžiai atsirado XVI a. Tuomet vokiečiai pagamino labai brangų Δ – karabiną su dviguba ratine spyna. 1640 išrasta titnaginė šautuvo spyna, išsilaikiusi iki 1818. Iki XIX a. vid. šautuvai buvo užtaisomi iš laibgalio. XIX a. II pus. iš laibgalio užtaisomus šautuvus pakeitė užtaisomi iš drūtgčio Δ . Tolesnis Δ tobulinimas susietas su kapsulės naudojimu (↑ *kapsulinis ginklas*). 1868 Rusijoje buvo priimtas į ginkluotę metaliniu šoviniu iš drūtgčio užtaisomas Δ – ↑ *berdanas*. 1886 Prancūzijoje pagamintas Δ su šovinių dėtuve, 1891 Rusijoje – 7,62 mm S. I. Mosino dėtuvinis Δ (šautuvo su durklu masė 4,5 kg, kovinė greitašauda 10–12 šūvių/min, dėtuvės talpa 5 šoviniai, taiklaus šaudymo nuotolis iki 2000 m), kuris buvo ginkluotėje daugiau kaip 60 metų. 1900 buvo išrastas pusiau automatinis Δ , kurio pagrindu sukurtas ↑ *karabinas*. Per II pasaul. karą buvo labai paplitę prieštankiniai šautuvai. Po II pasaul. karo daugiausiai naudojamas automatinis Δ ir karabinas (t. p. ir pusiau automatinis). Dar yra snaiperio, medžioklinis, sportinis (pvz., orinis), vėjinis Δ . Anksčiau dar buvo naudojamas adatinis Δ . Tarpukario Lietuvos kariuomenės pėstininkai buvo

ginkluojami vokiečių gamybos šautuvais, kavalerija ir artilerija turėjo vokiškus karabinius. Inžinerijos daliniai kurį laiką naudojo anglų pėstininkų šautuvus. Dar ↑ *arkebuza, fuzėja, kulevrina, štucercis, titmaginis ginklas*.

adatinis Δ, needle-shaped rifle, игольчатое ружье – *ist.* užtaisomas iš drūtgalo šautuvas su šoviniu popierinėje tūtoje, kurio užtaisą sužadindavo speciali kapsulė pradurianti spynos adata. Palyginti su užtaisomu iš laibgalo šautuvu, Δ greitašauda buvo 4–5 kartus didesnė; šaulys galėjo iš naujo užtaisyti šautuvą iš bet kurios padėties. Pirmą kartą priimtas į prūsų kariuomenės ginkluotę 1840 (J. Draize konstrukcija), prancūzų – 1866 (A. Šaspo), rusų – 1867 (Karle). XIX a. 8 d-metyje Δ pakeitė vienašūvis šautuvas su metaliniu šoviniu.

automatinis Δ, automatic rifle, автоматическая винтовка – individualusis šaulių automatinis ginklas automatiškai ir pavieniais šūviais šaudyti. Pirmąjį Δ projektą 1863 pasiūlė amerikietis R. Pilonas (R. Pilon). Rusijoje 1910–1911 buvo bandomas V. G. Fiodorovo ir F. V. Tokarevo Δ, tačiau darbai nebuvo užbaigti. 1936 buvo priimtas į ginkluotę 7,62 mm S. G. Simonovo Δ (SSRS, masė su durklu ir neužtaisyta dėtuve 6 kg, dėtuvės talpa 15 šovinių, kovinė greitašauda pavieniais šūviais 25 šūviai/min, trumpomis serijomis – 40 šūvių/min, taiklaus šūvio nuotolis 1500 m). Šiuolaikiniai Δ ppr. turi durklą ir pritaikyti šaudyti šautuvinėmis granatomis. Labiausiai paplitę Δ: 5,56 mm M16A1 (JAV), 5,56 mm FAMAS (Prancūzija), 7,62 mm G3A3, 5,56 mm HK33A3 ir G41 (Vokietija), 7,62 mm FN(FAL), 5,56 mm FNC (Belgija) ir kt. 5,56 mm automatinio šautuvo (su mažojo impulso šoviniu) su neužtaisyta dėtuve masė 3,2–3,9 kg, kulkos masė 3,56 g, techninė greitašauda 650–1000 šūvių/min, kovinė greitašauda serijomis 105–200 šūvių/min, dėtuvės talpa 20–50 šovinių, taiklaus šaudymo nuotolis 300–500 m. 7,62 mm Δ turi galingesnę šovinį, tačiau jis 1–2 kg sunkesnis ir ne toks taiklus lyginant su mažojo impulso šovinio šautuvu. Dar ↑ *šovinys*.

daugiašūvis Δ, multicharge rifle, многозарядная винтовка – šautuvas su dėtuve.

dvivamzdis Δ, double-barrel rifle, двухстволка – šautuvas su dviem vamzdžiais, išdėstytais greta (gretutinio išdėstymo) arba vienas virš kito (statmeno išdėstymo); abu vamzdžiai turi atskirą skeliamąjį mechanizmą, tad jeigu neveikia vienas, galima naudoti kitą.

graižtvinis Δ, rifled-bore rifle, нарезная винтовка – šautuvas su graižtvotu vamzdžiu.

medžioklinis Δ, fowling-piece, охотничье ружье – specialios konstrukcijos šautuvas, skirtas mėgėjiškai ir verslinei medžioklei, t. p. sportiniam stendiniam šaudymui. Šaudoma šratais, karteče ir specialiomis švininėmis kulkomis. Δ būna vienvamzdis, dvivamzdis ir trivamzdis; lygiavamzdis, graižtvinis ir mišrusis.

orinis Δ, air gun, духовое ружье – 1. šiuolaikinis sportinis ginklas, iš kurio šaunama naudojant suslėgtą orą (↑ *pneumatinis ginklas*); 2. svaidomasis vamzdelis; senovinis rankinis svaidomasis ginklas. Strėles 30–50 m nuotoliu mėtydavo šaulys, išpūsdamas įkvėptą orą.

prieštankinis Δ, anti-tank rifle, grenade launcher, противотанковое ружье – graižtvinis šaunamasis ginklas šarvuotiesiems taikiniams naikinti iki 500 m nuotoliu. Atsirado I pasaul. karo pab. Δ šarvamušė veikmė buvo gerinama didinant šautuvo kalibrą (iki 20 mm), ilginant vamzdį ir kuriant didesnę užtaisą turinčius šovinius – taip buvo pasiektas šarvamušių kulkų pradinis greitis ≥ 1175 m/s. Buvo naudojamas per II pasaul. karą, pokario metais pakeistas granatsvaidžiu. Kai kuriose šalyse prieštankiniais šautuvais vad. granatsvaidžiai (JAV 88,9 mm M20) ir beatošliaužiai pabūklai (JAV 90 mm M67).

pusiáu automatinis Δ, semiautomatic rifle, self-loading rifle, самозарядная винтовка – automatinis šautuvas, iš kurio šaudoma tikta pavieniais šūviais. Pirmasis Δ buvo sukurtas 1900, tačiau jo gamyba buvo pradėta kur kas vėliau, pvz., 7,62 mm F. V. Tokarevo Δ SVT-38 (SSRS, 1938), SVT-40 (SSRS, 1939–1940, masė su durtuvu ir neužtaisyta dėtuve 4,3 kg, kovinė greitašauda 25 šūviai/min, dėtuvės talpa 10 šovinių, taiklaus šaudymo nuotolis 1500 m). Labiausiai paplitę šiuolaikiniai Δ: 7,62 mm snaiperio šautuvas SVD (Rusija), 7,62 mm C1A1 (Kanada), 7,62 mm L1A1 (D. Britanija), 7,5 mm M.49/56 (Prancūzija). Jų masė su neužtaisyta dėtuve 4,1–4,3 kg, kovinė greitašauda 30–60 šūvių/min, dėtuvės talpa 10–20 šovinių, taiklaus šaudymo nuotolis 550–1300 m.

snaiperio Δ, sniper rifle, снайперская винтовка – šautuvas su optiniu (anksčiau – mechaniniu) taikikliu, skirtas taikliai šaudyti į pavienius svarbius taikinius. Šaudant naktį naudojamas naktinio matymo elektroninis optinis taikiklis arba apšviečiamas optinio taikiklio tinklelis. Δ gali būti neautomatinis (prancūzų 7,5 mm FR-F1 ir F2, austrų SSG69) ir savaime užsitaissantis (amerikiečių 7,62 mm XM21, vokiečių 7,62 mm G3A2F, rusų 7,62 SVD). Snaiperio šautuvams naudojami specialūs stipresni šoviniai. Δ buvo masiškai naudojami per II pasaul. karą ir tobulinami pokario metais – kuriami nauji ypač taiklūs Δ, optiniai ir elektroniniai optiniai taikikliai.

vėjinis Δ, wind gun, ветровое ружье – specialus šautuvas priežemio vėjo greičiui nustatyti. Naudojamas raketų ir reaktyvinės artilerijos padaliniuose. Δ veikimo principas: iš šautuvo vertikaliai iššaunama speciali kulka (turinti ryškų lengvai atpažįstamą raištelį); matuojamas atstumas nuo šautuvo iki kulkos kritimo vietos ir pagal jį nustatomas vėjo greitis.

šautuvinė granatà ↑ *granata 1.*

šautuvinis granatsvaidis ↑ *granatsvaidis.*

šautuvinis imitacinis poligonas ↑ *poligonas*.

šelfas, continental shelf, континентальный шельф – 1. povandeninio žemynų pakraščio dalis, susisiekianti su krantais; Δ ir žemynų pakraščio geologinė sandara vienoda; apatinė riba 150–200 m gylio, bet pasitaiko ir iki 1500 m, pvz., Ochotsko jūros Pietų Kurilų duburyje; Δ plotis iki 1500 km, pvz., Arkties vandenyne; Δ eksploatuojama nafta, dujos; Lietuvai priklauso Baltijos jūros Δ dalis.

2. *tarpt. teis.* pakrantės jūros dugno ir jūros gelmių dalis, einanti už teritorinės jūros ribų iki 200 m gylio arba už šių ribų iki vietos, kurioje galima natūralių išteklių eksploatacija. LR Δ (kaip ir išskirtinės ekonominės zonos) ribas su RF ir Latvijos Respublika reglamentuoja atitinkamos tarptautinės sutartys. Lietuvoje Δ kontroliuoja KJP.

šešių laipsnių zona, six-degree zone, шестиградусная зона – siauras ruožas atraminio elipsoido paviršiuje (Merkatoriaus žemėlapių projekcijoje) nuo 80° pietų platumos iki 84° šiaurės platumos, kuri ribojančių geodezinių dienovidinių ilgumų skirtumas lygus 6°. Δ numeruojamos arabiškais skaitmenimis nuo 1 iki 60 taip, kad pirmoji zona yra tarp 180° ir 174° vakarų ilgumos. Lietuvos teritorija yra 34-ojoje ir 35-ojoje Δ.

šeštasis branduolinio įvykio lygmuo ↑ *branduolinio įvykio lygmuo*.

ševronas, chevron, шеврон – kampinis antsiuvas iš galūno, juostos arba pintos virvelės ant įvairių aprangos vietų, dažn. ant rankovių; vienas iš daugelio valstybių GP pajėgų karių skiriamųjų ženklų.

Šiaurės Amėrikos oro kòsminės erdvės gynybos vadovybė ↑ *vadovybė 2*.

Šiaurės Atlanto sutartiės organizacija, NATO, North Atlantic Treaty Organization, NATO, Организация Североатлантического договора, НАТО – karinė politinė organizacija (Aljansas); sudaryta 1949 04 04. Pradžioje ją sudarė 12 šalių (JAV, D. Britanija, Prancūzija, Belgija, Nyderlandai, Liuksemburgas, Kanada, Italija, Norvegija, Portugalija, Danija, Islandija). 1952 prisijungė Graikija ir Turkija, 1955 – Vokietijos Federatyvinė Respublika, 1981 – Ispanija, 1999 – Lenkija, Vengrija ir Čekija, 2004 03 29 – Bulgarija, Estija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Slovakija, Slovėnija. Aukščiausi valdymo organai: NATO Tarybos sesija (tarp sesijų – Nuolatinė Taryba), Karinio planavimo komitetas, Karinis komitetas. Svarbus organas – Branduolinės gynybos komitetas (darbo organas – NATO branduolinio planavimo grupė). Aljanso sudėtyje veikia Eurogrupė. NATO nuolatinis organas – Tarptautinis sekretoriatas, kuriam vadovauja Generalinis Sekretorius. Nuolatinė buveinė – Briuselis. Dar ↑ *grupė 1*.

Šiaurės pašvaistė, Northern lights, Северное сияние – greitai kintantis viršutinių atmosferos sluoksnių (nuo kelių dešimčių iki 1000 km aukštyje) švytėjimas ašigalių srityse, kuri sukelia patenkančių iš kosminės erdvės į atmosferą turinčių krūvį dalelių (protonų ir elektronų) poveikis. Δ dažniausiai patebimas Saulės aktyvumo metu; sudaro radijo trukdžius.

Šiaurės Vakarų Europos karo veiksmų teatras ↑ *karo veiksmų teatras 1*.

Šiaurinė žvaigždė, North Star, Северная звезда – žvaigždė Mažųjų Grįžulo ratų žvaigždyne, esanti sąlyginiame Žemės sukimosi ašies pratęsime virš Šiaurės ašigalio. Randama pagal Didžiųjų Grįžulo ratų žvaigždyną. Pagal Δ orientuojamasi vietovėje, nustatomi astronominiai (tikrieji) dienovidiniai, azimutai ir kt.

šifras, cipher, code, шифр – 1. sutartinių ženklų sistema (raidžių ir skaitmenų) informacijai užrašyti tokia forma, kad pašalinis, neturintis šifro rakto, jos negalėtų perskaityti; dažn. naudojamas žvalgyboje, karyboje, diplomatiijoje.

2. sutartinis spaudos leidinių žymėjimas, rodantis jų laikymo vietą; žymimas leidiniuose, katalogų kortelėse ir bibliografijoje.

šifratorius, encoder, шифратор – informacijos šifravimo (dešifravimo) pagal tam tikrą programą, kurią nustato šifratoriaus darbo algoritmas ir šifro raktas, įrenginys. Δ atvirą tekstą automatiškai keičia kriptograma (atsitiktiniu raidžių arba skaičių rinkiniu). Priimta kriptograma dešifruojama tuo pačiu šifro raktu, kuris buvo naudojamas šifruojant pranešimo tekstą.

šifravimas, ciphering, шифрование – algoritminis kriptografinis duomenų pavidalo pakeitimas – sukuriamas pseudoatsitiktinių simbolių sekos tekstas, kuris dešifruojamas tik tada, kai yra žinomas šifro raktas. Dar ↑ *šifras, šifravimo priemonės, šifro analizė, šifrotelegrama*.

šifravimo priemonės, cryptomaterial, средства шифрования – visos priemonės, įskaitant dokumentus, prietaisus ir įrangą, kurios turi šifruotas informacijos ir yra būtinos šifravimui, dešifravimui ar ryšio autentiškumui patvirtinti. Dar ↑ *šifratorius*.

šifro analizė, cryptanalysis, анализ шифра – šifruotų tekstų analizė; metodai ir būdai, naudojami tekstui iššifruoti, neturint žinių apie šifro raktą.

šifrotelegramà, cryptotelegram, шифротелеграмма – šifravimui skirtas arba iššifruotas pranešimo tekstas.

šildymo sistemà, preheating system, система подогрева – įranga kovos ir transporto mašinų varikliams, prieš juos paleidžiant, šildyti ir palaikyti nuolatinės parengties, paleisti, kai žema oro temperatūra. Labiausiai paplitę skystųjų degalų šildytuvai. Dar ↑ *paleidimo šildytuvai*.

šilumą reguliuojantis kostiumas ↑ *kostiumas*.

šiluminė

šiluminė rādijo žvalgýba ↑ *žvalgyba*.

šiluminė radiolokācija ↑ *radiolokacija*.

šiluminė speciāliojo švārinimo mašinà ↑ *mašina 2*.

šiluminė spinduliuotė ↑ *spinduliuotė*.

šiluminė tèchnika ↑ *technika*.

šiluminė žvalgýba ↑ *žvalgyba*.

šiluminiai reñtgeno spinduliai, thermal X-rays, тепловые рентгеновские лучи – mažos energijos rentgeno spindulių elektromagnetinis spinduliavimas; jį skleidžia turinčios upač aukštą temperatūrą brand. ginklo skeveldros.

šiluminis imtuvas, thermovisor, тепловизор – infraraudonojo diapazono optinis elektroninis prietaisas matomajam objekto vaizdai pagal jo šiluminį spinduliavimą gauti. Gali būti nuskaitomasis (spinduliavimo laukas nuosekliai stebimas pagal pasikartojančius apžvalgos trajektorijos taškus, kurie sudaro stebimą kadra) ir nenuskaitomasis (spinduliavimo srautai nuo kiekvieno apžvalgos lauko elemento registruojami tuo pačiu metu). Pvz., Rusijos Δ IPN-86 naudojamas kaip PTRK taikiklis ir stebėjimo prietaisas (masė 16 kg, naktį aptinka tanką iki 2500 m nuotoliu).

šiluminis lokātorius ↑ *lokatorius*.

šiluminis maskāvimas ↑ *maskavimas*.

šiluminis pelengātorius ↑ *pelengatorius*.

šiluminis radiolokātorius, thermal radar, радиотеплолокатор – įtaisas objektams (taikiniams) aptikti šiluminės radiolokacijos metodais. Δ sudaro: nuskaitomasis radiometras, antenos, indikatorius, elektros energijos šaltinis. Labiausiai paplitęs aviacinis Žemės paviršiaus apžvalgos Δ, kurio indikatoriaus ekrane matyti šiluminio radijo reljefo vaizdas, panašus į optinį vaizdą. Žinomi Δ, kurie aptinka reaktyvinių variklių fakes, nustato laivų ir orlaivų padėtį pagal nežemiškosios radijo spinduliuotės šaltinius (radiosestantai) ir kt.

šiluminis vaizdų pėrdavimas, thermovision, тепловидение – mokslinė techninė kryptis, pagrįsta objektų matomojo vaizdo pagal jų šiluminį spinduliavimą infraraudonojoje spektro dalyje dėsnų, metodų taikymu ir gavimo priemonių naudojimu. Δ raida prasidėjo XX a. 3 d-metyje atsiradus pirmajam mažo jautrio nuskaitomajam šiluminiam imtuvui. Dar ↑ *šiluminis imtuvas*.

šiluminis variklis ↑ *variklis*.

šilumókaitis, heat exchanger, теплообменник – įrenginys, nuosekliai su radiatoriumi įmontuotas į variklio aušinimo sistemą, plaukiamosios mašinos varikliui aušinti plaukiant. Δ korpuso viduje yra vamzdeliai, į kuriuos patenka upės (ežero) vanduo, o iš išorės vamzdelius plauna aušinimo sistemos įkaitęs vanduo. Aušinimo skystis, tekėdamas per Δ korpusą, atiduoda šilumą vamzdeliuose tekančiam išorės vandeniui. Δ tokiu pačiu principu aušina ir variklio tepimo sistemos alyvą.

šilumės impūlsas, thermal exposure, тепловой импульс – 1. suminis šilumos spinduliuotės komponentas, visapusiškai veikiantis tam tikrą paviršių sprogimo metu. Matuojamas kalorijomis kvadratiniam centimetrui (cal/cm²) ir (arba) megadžauliais kvadratiniam metrui (MJ/m²).

2. kūno sugertoji spinduliuotės energijos dalis (sudedamoji šviesos impulso dalis). Δ tiesiogiai proporcingas šviesos impulsui ir priklauso nuo to, kaip kūnas sugeria šviesos spinduliuotę.

šurkštūs karių drausmės pažeidimas ↑ *karių drausmės pažeidimas*.

šurkštūs tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimai, gross violations of international humanitarian law, грубые (тяжкие) нарушения международного гуманитарного права – *THT* veiksmai, įvykdyti prieš konvencijų saugomus asmenis ar nuosavybę, apibrėžti keturių Ženevos konvencijų (1949) 50, 51, 130 ir 147 straipsniuose, I papildomo protokolo (1977) 11 ir 85 straipsniuose. Šiuos pažeidimus Jungtinių Tautų Tarptautinio baudžiamojo teismo statutas (priimtas 1998 Romoje) skelbia karo nusikaltimais.

škunà, schooner, шхуна – burlaivis su dviem ir daugiau stiebų ir įstrižosiomis burėmis. XVIII–XIX a. buriniuose laivynuose naudota ryšiui palaikyti. Vandentalpa 100–800 t, turėjo iki 16 patrankų. Δ būna dvistiebė – brigas (brigantina); 3–5 stiebų – barkas (↑ *barkentina*). Šiuolaikinė Δ, be burių, dar turi vidaus degimo variklius; naudojama kaip transporto, verslo, sportinis ar mokomasis laivas.

škvālas, ūmaras, шквал – staigus, netikėtas labai smarkaus vėjo gūsis

šlaitas, slope, скат – reljefo formą ribojantis paviršius. Dar ↑ *nuokalnė, šlaito statusas, šlaitų diagrama*.

atvirkštūnis Δ, reverse slope, обратный скат – šlaitas, kuris leidžiasi žemyn (žiūrint iš priešo pozicijų).

bangūotasis Δ, wavy slope, волнистый скат – šlaitas, kuris kvaziperiodiškai kinta didėjimo ir mažėjimo kryptimi.

įgaubtūsis Δ, concave slope, вогнутый скат – šlaitas, kurio statusas didėja, artėjant prie viršūnės.

išgaubtasis Δ , convex slope, выпуклый скат – šlaitas, kurio statumas mažėja, artėjant prie viršūnės.

lygūsis Δ , uniform slope, прямой [ровный] скат – šlaitas, kurio statumas visose jo dalyse yra beveik vienodas.

pakopinis Δ , stepped slope, ступенчатый скат – šlaitas, kuris kyla ar leidžiasi pakopomis.

priešakinis Δ , forward [front] slope, передний скат – šlaitas, kuris kyla aukštyn (žiūrint iš priešo pozicijų).

šlaito statumas, slope angle, крутизна скага – kampas, kurį sudaro šlaito paviršius su horizontaliaja plokštuma. Matuojamas laipsniais. Karyboje naudojamas vertinant vietovės pravažumą, šaudymo vietovėje sąlygas ir pan. Dar ↑ *šlaitų diagrama*.

šlaitų diagrama, slope diagram, диаграмма крутизны скатов – informacija apatiniame žemėlapyje, kuriame grafiškai pavaizduotas sąryšis tarp horizontaliosios projekcijos ir šlaito statumo. Karyboje naudojama šlaito statumui nustatyti pagal žemėlapi.

šliaužiamieji radioelektroniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

šliūpas, sloop, шлюп – 1. *ist.* tristiciebis XVIII–XIX a. karo burlaivis su tiesiosiomis burėmis ant priekinių stiebų ir įstrižiosiomis – ant galinio. Naudotas žvalgybai, patruilavimui ir ryšiu, kaip transporto ir ekspedicinis laivas. Vandentalpa 300–900 t, ginkluotė – 16–32 pabūklai.

2. II pasaul. karo konvojinis laivas. Vandentalpa 1500–2000 t, greitis 16–20 mazgų (29,6–37 km/h), ginkluotė – 2–6 100 mm patrankos, 4–8 20–40 mm zenitiniai automatai, bombosvaidžiai, giluminės bombos.

3. XVIII–XX a. viensiebis transporto arba žvejybos burlaivis Europoje ir Amerikoje.

4. šiuolaikinė sportinių viensiebių jachtų burinė įranga.

šliūzas, sluice, lock, шлюз – hidrotechninis kanalo įrenginys su keičiamu vandens lygiu laivams perkelti ar vandens naudojimo režimui keisti. Ppr. susideda iš gelžbetoninės kameros su vandens nelaidžiais vartais ir priglūdušiomis prie jų prieigomis (bjefais). Užpildant Δ laivas pakeliamas iki kt. lygio, o nusausinant – nuleidžiamas. Δ būna pavienis, porinis, vienakameris ir daugkameris (iki 3 kamerų). Įrengiamas upėse, kanaluose, vandens saugyklose, kai kuriuose jūrų uostuose.

šnipas, -ė, spy, шпион – 1. asmuo, kuris stengiasi sužinoti ir perduoti užsienio valstybei (jos agentūrai) valstybines, karines, mokslo, pramonės ir kt. paslaptis

2. *tarpt. teis.* asmuo, veikiąs slapta arba prisidengęs apgaulingu pretekstu, nelegaliai renkantis žinias vienos iš kariaujančių šalių veiksmų rajone turėdamas tikslą pranešti jas priešingai šaliai. Demaskuotas Δ neturi teisės į karo belaisvio statusą ir gali būti teisiamas už šnipinėjimą. Δ nelaikomas žvalgas, kuris prieš teritorijoje veikia dėvėdamas savo karinę uniformą. Reikia skirti nuo karinės žvalgybos žvalgų. Dar ↑ *šnipinėjimas*.

šnipinėjimas, espionage, шпионаж – informacijos, kuri yra valstybės paslaptis, pagrobimas, pirkimas ar kitoks rinkimas turint tikslą perduoti užsienio valstybei, jos organizacijai ar jų atstovui. Δ visur laikomas itin pavojingu valstybiniu nusikaltimu. Dar ↑ *šnipas*.

šoninė pavarà, final drive, бортовая передача – pavarà, skirta sukimo momentui, kurį perduoda posūkio mechanizmas varančiajai žvaigždutei, didinti; lėtinantysis reduktorius, kurį sudaro du cilindriniai krumpliaračiai. Tankuose būna dvi Δ , sumontuotos abiejose galinės korpuso dalies pusėse – prie varančiųjų žvaigždučių.

šoninė saugà ↑ *sauga*.

šoninė sekyclà ↑ *sekycla*.

šoninė žygio saugà ↑ *sauga, žygio sauga*.

šoninis frikciònas, steering clutch, бортовой фрикцион – tankų ir kitų vikšrinių mašinų mechanizmas, skirtas sukimo momentui nuo pavarų dėžės šoninei pavarai perduoti, varančiosios žvaigždutės sukimo momentui padidinti neperjungiant pavarų ir šoninei pavarai nuo pavarų dėžės atjungti. Δ užtikrina vikšrinės mašinos manevringumą atliekant posūkius.

šoninis nuokrypis ↑ *nuokrypis 1*.

šoninis pasitikimas ↑ *pasitikimas*.

šovininis užtaisymas ↑ *užtaisymas*.

šovinio lizdas, cartridge chamber, патронник – šaulių ginklų vamzdžio kanalo dalis šoviniui prieš šūvį dėti. Pabūkluose tokia kanalo dalis vad. užtaiso kamera. Šovinio lizdą su graižtvine vamzdžio kanalo dalimi jungia kulkos pavidalo lizdas. Revolveris, kai kurios aviacinės patrankos ir kt. būgninio tipo ginklai turi keletą šovinių lizdų – būgne, kuris iššovus pasisuka ir prieš vamzdžio kanalą pastato kitą šovinį.

šovinys, cartridge, патрон – šaulių ginklų ir mažo kalibro (20–57 mm) patrankų šaudmuo, kuriame tūta jungia kulka (sviedinį), parako užtaisą ir žadinimo priemonę (kapsulę) į vieną daiktą. Toks šaudmuo vad. vientisiniu. Δ pagal paskirtį būna kovinis (kariams kauti ir karo technikai naikinti), pagalbinis (mokomasis, tuščiasis, praktinis, bandomasis) ir

medžioklinis. Pirmasis vientisinis Δ su popierine tūta atsirado XIX a. 5 d-metyje, su metaline tūta – 7 d-metyje. I pasaul. karo metais buvo sukurtas tarpinis, o po jo – mažojo impulso Δ . Kuriami vad. betūčiai Δ . Lietuvoje pirmaisiais nepriklausomybės metais Δ buvo gaunami ar perkami kartu su ginklais Vokietijoje, Prancūzijoje, D. Britanijoje ir patekdavo į kariuomenę kaip karo grobis. Modernizavus ir suvienodinus ginkluotę (1936), Δ buvo gaminami Linkaičiuose (Radviliškio raj.): su smailiomis kulkomis („S“ nuo vok. „Spitzgeschoss“), sunkiosiomis smailiomis kulkomis (su indeksu „sS“ nuo vok. „schweres „Spitzgeschoss“) ir šoviniai su prieššarvinėmis kulkomis (su indeksu „SmK“ nuo vok. „Spitzgeschoss mit Kern“). 2001 Lietuvoje (Giraitės, Kauno raj.) pastatyta šovinių gamykla, kurioje pradėti gaminti šaulių ginklų Δ , atitinkantys NATO standartus. Dar ↑ *šaudmuo, šovinių apkaba, šovinių krepšelis*.

artilėrijos Δ , artillery round, артиллерийский патрон – 20–57 mm šaudmuo, kuriame tūta sujungia visus elementus į vieną. Toks didesnis negu 57 mm kalibro šaudmuo vad. vientisinis artilerijos šaudmuo.

betūtis Δ , caseless cartridge, безгильзовый патрон – šovinys, kuris vietoj tūtos turi tūtos pavidalo presuoto parako užtaisą, prie kurio priklijuoti kulka (sviedinys) ir padegamoji kapsulė. Jis yra mažesnis ir lengvesnis už įprastinės konstrukcijos šovinius, juo galima šaudyti iš nestandartinės konstrukcijos ginklo; tokie ginklai yra paprastesnės konstrukcijos (nereikia tūtos išmetimo įtaisų), pvz., šturmo šautuvo G11 K3 šovinys. Δ naudojamas kai kurių šiuolaikinių tankų pabūkluose.

māžo impulsas Δ , low-impulse cartridge, малоимпульсный патрон – mažo kalibro šaulių ginklų šovinys, turintis 2–3 kartus mažesnį atitranso impulsą (5 N·s) nei normalaus kalibro šautuvinis šovinys (12 N·s). Šaudyti tokiu šoviniu daugelyje šalių sukurti ir naudojami 5,45–5,56 mm kalibro šaulių ginklai.

šaulių ginklų Δ , small arms cartridge, патрон стрелкового оружия – pistoletinis (pistoletui ir pistoletui kulkosvaidžiui), revolverinis (revolveriui), automatinis (automatui, karabinui, šturmo šautuvui ir lengvajam kulkosvaidžiui), šautuvinis (šautuvui, karabinui, lengvajam ir sunkiajam kulkosvaidžiui) ir didelio kalibro (didelio kalibro kulkosvaidžiui ir prieštankiniam šautuvui) šovinys. Įvairiems taikiniams naikinti turi paprastąją ir specialiąją kulka. Nuo 1980 NATO šalių kariuomenėse naudojamas standartinis Δ (juo buvo patvirtintas belgiškas šovinys SS-109, kuris gali visiškai keistis amerikietiškuoju M193), kuris gali būti naudojamas bet kuriuose tokio paties kalibro šautuvuose, automatuose, kulkosvaidžiuose ir kt. šaulių ginkluose.

tārpinis Δ , intermediate cartridge, промежуточный патрон – šaulių ginklų šovinys, kuris pagal galią užima tarpinę padėtį tarp šautuvinio ir pistoletinio šovinio.

vientisūnis Δ , complete round, унитарный патрон – šaudmuo, kuriame visi elementai sujungti į vieną daiktą. Šis terminas šaulių ginklų šoviniams netaikomas, jį vad. „šoviniais“.

šovinių apkabā, cartridge clip [holder], патронная обойма – įtaisas keliems šoviniams (5–15) talpinti, skirtas ginklo užtaisymui palengvinti ir pagreitinti. Naudojama šautuvams, karabinams, automatams, kai kuriems pistoletams, didelio kalibro kulkosvaidžiams ir mažo kalibro patrankoms užtaisyti. Kartais Δ naudojama kaip detalė, laikanti ir nukreipianti šovinius, stumianti juos iš dėtuvės į vamzdžio šovinių lizdą.

šovinių krepšēlis, ammunition bag [case], cartridge carrier, патронная сумка (подсумок) – kario ekipuotės elementas individualiojo šaulių ginklo šoviniams nešioti. Mažas Δ , tvirtinamas ant diržo, vad. šovinine. Šiuolaikiniams rankiniams šaulių ginklams nešiojamoji šovinių atsarga užtaisytose dėtuvėse laikoma ir nešiojama Δ .

špagā, court sword, шпaгa – duriamasis, rečiau duriamasis kertamasis ginklas, sudarytas iš ilgos (iki 1 m ir ilgesnės) vienašmenės ar dviašmenės plokščios ar briaunotos geležtės ir koto. V. Europoje plačiai paplito XVI a., buvo dvarininkų garbės ginklas. Pėstininkų ginkluotėje išliko iki XVIII a., o kavalerijoje – iki XIX a. Δ liko kaip sportinis ginklas, o kai kuriose šalyse kaip garbės ar paradinis ginklas.

šrapnelis, shrapnel shell, шрапнель – ore sprogstantis artilerijos sviedinys, užtaisytas naikinamaisiais elementais – šratais, strypeliais, strėlėmis, metalo gabalėliais ir kt. Δ sudaro: plieninis korpusas, pripildytas naikinamųjų elementų; užsukamas sviedinio antgalis; nuotolinis sprogdiklis ir išmetamasis užtaisas. Lekiant sviediniui virš reikiamos vietos atsisuka antgalis, nuotolinis sprogdiklis susprogdina išmetamąjį užtaisą, kuris savo ruožtu išsvaldo naikinamuosius elementus. XX a. vid. šrapnelius išstūmė skeveldriniai ir skeveldriniai ardomieji sviediniai. XX a. pab. vėl atsirado panašūs šaudmenys, vad. šaudmenimis su naikinamaisiais elementais, pvz., amerikiečių 155 mm sviedinys, pripildytas 8000 strypelių. Dar ↑ *sviedinys*.

šratai, small shot, дробь – maži švininiai rutuliukai (kartais kubeliai) lygiavamzdžių medžioklinių šautuvų šoviniams užtaisyti. Δ matmenys žymimi: numeriais nuo 12 (smulkūs 1,25 mm skersmens) iki 0000 (5 mm), skirtumas tarp gretimų numerių 0,25 mm; milimetrais; raidėmis. Δ , kurių skersmuo didesnis nei 5 mm, vad. karteče.

šratinė bōmba ↑ *bomba 1*.

štābas, headquarters, staff, штаб – pagr. kariuomenės valdymo (vadovavimo) organas karo ir taikos metu. Δ yra visų valstybių GP. Ppr. Δ būna batalionuose (divizionuose) ir visuose didesniuose kariniuose vienetuose. Δ yra bendrasis (bendrųjų pajėgų), GP rūšių, pajėgų rūšių (pvz., artilerijos), specialiųjų pajėgų. Gali būti integruotasis, jungtinis,

lygiagretusis, pratybų ir kt. Δ. Visų šalių GP yra gynybos (generalinis) Δ. Δ užduotys: palaikyti nuolatinę kovinę ir mobilizacinę parengtį; tyrinėti tikėtiną priešą; gauti, kaupti ir sisteminti duomenis apie situaciją; atlikti operatyvinius taktinius skaičiavimus ir teikti duomenis, reikalingus vadui priimant sprendimą; planuoti kovos veiksmus ir laiku perduoti užduotis pavaldiniams; organizuoti kovos veiksmų paramą ir aprūpinimą, pasirengimą kovos veiksmams; organizuoti ir palaikyti sąveiką; organizuoti patikimą ryšį su pavaldiniais ir sąveikaujančiomis pajėgomis; organizuoti vadavietes, jų darnų darbą, apsaugą ir gynybą, vietų keitimą; komplektuoti personalą ir ginkluotę, tvarkyti jų apskaitą. Δ darbą organizuoja remdamasis vado sprendimu ir aukštesniųjų štabų nurodymais. Δ darbui tiesiogiai vadovauja štabo viršininkas, kuris dažnai būna ir vado pavaduotojas. Šiuolaikiniuose Δ yra tokie skyriai: personalo (A-1, S-1, G-1, M-1, J-1); žvalgybos (S-2, A-2, G-2, M-2, J-2); operatyvinis ir kovinio rengimo (S-3, A-3, G-3, M-3, J-3); logistikos (S-4, A-4, G-4, M-4, J-4); ryšių su visuomene (S-5, G-5); administravimo (J-5); ryšių ir elektronikos (M-6, J-6). Δ indeksai yra tokie: aviacijos štabo – A, dalinio (padalinio) – S, junginio – G, laivyno štabo – M, bendrojo (Lietuvos kariuomenėje – gynybos štabo) – J. Pagr. operacijų planavimo ir valdymo organizavimo darbus atlieka operatyvinis (A-3, S-3, G-3, M-3, J-3) skyrius. Dar ↑ *štabo darbo tvarka, štabo kovinis paskirstymas, Štabų viršininkų komitetas, štabų tarnybos nuostatai*.

bendrasis Δ, all-arms staff, общевойсковой штаб – bendrųjų pajėgų junginių (dalinių) štabas.

generālinis Δ, General Staff, генеральный штаб – vyriausiasis kai kurių valstybių GP valdymo organas taikos ir karo metu. JAV GP Δ funkcijas atlieka jungtinis štabas; D. Britanijoje, Lietuvoje ir kai kuriose kt. valstybėse – gynybos štabas; Prancūzijoje – GP štabas ir pan.

Gynýbos Δ, Defence Staff, Штаб обороны – tiesiogiai kariuomenės vadui pavaldus bendras valstybės karinės gynybos štabas. Δ yra integrali KAM dalis, kuri padeda krašto apsaugos ministrui rengti kariuomenės plėtros planus ir karinės gynybos koncepciją, o kariuomenės vadui – atlikti jo pareigas ir funkcijas. Δ sudaro 6 valdybos, kurioms vadovauja Δ viršininko pavaduotojai: Personalo, Žvalgybos, Operacijų ir planų, Logistikos, Tarptautinio bendradarbiavimo ir integracijos, Ryšių ir informacinių sistemų. Δ veiklą apibrėžia Nacionalinio saugumo pagrindų, Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymai. Δ viršininką skiria krašto apsaugos ministras.

integrúotasis Δ, integrated staff, интегрированный штаб – štabas, kuriame į kiekvieną etatą yra skiriamas karininkas nekreipiant dėmesio į tautybę ir GP rūšį.

jungtinis Δ, joint staff, объединенный штаб – štabas, sudarytas iš tos pačios valstybės dviejų ar daugiau GP rūšių atstovų.

lygiagretusis Δ, parallel staff, параллельный штаб – štabas, kuriame į kiekvienas pareigas iš kiekvienos valstybės ar GP rūšies yra paskirta po vieną karininką dirbti lygiagrečiai.

pratybų Δ, exercise-directing staff, штаб учений – grupė prityrusių ir kvalifikuotų karininkų, gerai susipažinusių su pratybų planais, paskirtų vadovauti pratyboms arba jas kontroliuoti.

štabo darbo tvarkà, staff procedure, порядок работы штаба – dėsningas ir reglamentuotas norminiais dokumentais štabo karininkų ir karių sprendimų priėmimo analitinis procesas, pajėgų panaudojimo kovos užduotims vykdyti planų rengimo ir valdymo pajėgomis operacijose tvarka.

štabo karininkų laňkymasis daliniuose, staff visit, посещение частей офицерами штаба – štabo karininkų veikla, organizuojama vado nurodymu siekiant patikrinti, kaip vykdomi vado įsakymai (nurodymai ar instrukcijos) pavaldžiuose vienetuose, ir suteikti pavaldiems vadams reikiamą pagalbą ir paramą įgyvendinant vado skirtas užduotis.

štabo kontrólė ↑ *kontrolė 1.*

štabo kovinis paskirstymas ↑ *paskirstymas 1.*

štabo planavimo pratybos ↑ *pratybos 2, štabo pratybos.*

štabo pratybos ↑ *pratybos 2.*

štabų tarnýba ↑ *tarnýba 3.*

štabų tarnýbos núostatai, staff regulations, наставление по службе штабов – norminis dokumentas, nustatantis bendrus reikalavimus, kaip organizuoti štabo darbą planuojant operacijas, organizuojant ir aprūpinant vienetus prieš operacijas ir operacijų metu, šios veiklos organizavimo ir vykdymo įvertinimo kriterijus.

Štabų viršininkų komitetas, Chiefs of Staff Committee, Комитет начальников штабов – aukščiausiasis JAV GP operatyvinis ir organizacinis organas ir JAV prezidento konsultacinis organas. Sukurtas 1942. Jį sudaro pirmininkas ir nariai – SP, KOP, KJP štabų viršininkai ir jūrų pėstininkų komendantas. Δ darbo organas – jungtinis štabas.

štūceris, shtucer, штучер – *ist.* iš laibgalio užtaisomas, trumpas graižtvinis XVI–XIX a. šautuvas. Turėjo geresnį šaudymo glaustumą ir didesnę šaudymo nuotolį, bet pagal sudėtingą užtaisymo būdą (kulka standžiai įkalama į graižtvinį vamzdį) turėjo mažesnę greitašaudą nei lygiavamzdžio šautuvas; todėl XVII–XVIII a. buvo ribotai naudojamas. XIX a. I pus., panaudojus kapsulinę spyną ir laisvai iš drūtgalio įdedamas pailgas kulka, Δ greitašauda padidėjo 3–4 kartus. Δ XIX a. II pus. pakeitė graižtviniai šautuvai.

šturmas, assault, штурм – trumpa, ryžtinga ir kruopščiai organizuota nedidelio priešo objekto ataka. Šturmui ppr. sudaroma šturmo grupė. Dar ↑ *grupė 1.*

šturmo aviacija ↑ *aviacija.*

šturmo grupė ↑ *grupė 1.*

šturmo lėktūvas ↑ *lėktuvas.*

šturmo pabūklas ↑ *pabūklas.*

šturmo tiltas ↑ *tiltas.*

šulinys, well, колодец – įrenginys požeminiam vandeniui rinkti vandens tiekimo tikslais. Visi Lietuvos vandentiekiai geriamąjį vandenį ima iš artezinių gręžtinių Δ (>12 000, iš jų kaime >8000); gylis dažn. 20–250 m, debitas nuo kelių dešimčių iki kelių šimtų m³ per parą. Šachtiniai Δ (>20 000) rengiami tik prie individualių sodybų, sodo namelių ir visuomeninių pastatų, kuriems pakanka iki 5 m³ vandens per parą; jų gylis nuo kelių iki 20 m.

šūolis su parašiotu, parachute jump, прыжок с парашютом – veiksmas, kai žmogus palieka skrendantį orlaivį ir nusileidžia su parašiotu ant žemės (vandens); vienas iš pagr. karių desantavimo ir numuštų (sugadintų) orlaivių įgulos gelbėjimosi būdų. Ilgesnis kaip 5 s laisvas parašiotininko kritimas po iššokimo iš orlaivio vad. uždelstuojų šuoliu.

šūvio gařsas, shot [discharge] report, звук выстрела – garsas, kurį sudaro šaunamojo ginklo šovimas. Δ demaskuoja šaudantį ginklą. Pagal Δ garsagaudė stotis nustato šaudančio ginklo (pabūklo, minosvaidžio ir kt.) koordinates.

šūvis, shot, discharge, выстрел – 1. vienas iššovimas iš ginklo.

2. sviedinio (minos, granatos, kulkos) išsviedimas iš artilerijos pabūklo, minosvaidžio, granatsvaidžio, šaulių ginklo vamzdžio; sviedžiamąją jėgą sukuria suslėgtosios parako dujos, atsiradusios sprogdant (degant) šaunamajam užtaisui. Šūvio metu labai greitai (per tūkstantąsias arba šimtąsias sekundės dalis) vamzdyje susidaro dujos, pakyla temperatūra (iki 3000–4000 °C), slėgis (iki 400–500 MPa). Šiuos vyksmus vamzdyje tiria vidinė balistika. Sviediniui (kulkai) išsviesti iš vamzdžio ir suteikti jam pradinį greitį sunaudojama 25–35% užtaiso energijos, likusi energija sunaudojama antraeiliams darbams (judamųjų dalių atošliaužai, dinaminei atatranks pusiausvyrai beatošliaužiuose pabūkluose ir granatsvaidžiuose, automatikos darbu automatinuose ginkluose ir kt.) arba tiesiog prarandama. Paskui šaudmenį iš vamzdžio išsiveržia dujos ir liepsna, susidaro smūgio banga, kuri yra šūvio garso priežastis. Kartais atsitinka atsitiktinis, netaiklus, per ankstyvas, uždelstasis Δ; būna beliepsnis, tiesusis ir kt. Δ. Atliekami bandomieji, artilerijoje – pirmieji įsodinamieji Δ. Dar ↑ *pavieniai šūviai.*

atsitiktinis Δ, accidental discharge [shot], случайный выстрел – paleistas be komandos (įsakymo) netyčinis šūvis. Toks šūvis gali turėti neigiamų (kartais ir nepataisomų) padarinių, pvz., netyčia paleistas šūvis iš šaulių ginklo sužeidžia arba nukauna žmogų.

bañdomasis Δ, proof shot, пробный выстрел – šūvis ginklo taiklumui ar kt. charakteristikoms nustatyti. Tai t. p. gali būti šūviai bandant ginklą arba šaudmenis.

beliepsnis Δ, flashless discharge, беспламенный выстрел – šūvis, kurio metu iš vamzdžio pliūpteli daug mažiau liepsnos, negu tai būna paprasto šūvio metu. Didelio ir vidutinio kalibro pabūkluose tai pasiekama į šaunamąjį užtaisą pridėjus liepsną slopinančių priedų (kanifolijos, kalio sulfato ir kt.), o automatiniai ginklai tam turi specialius prietaisus ant vamzdžių – liepsnos slopintuvus (vientisus arba su išilginiais plyšiais vamzdelius).

delstinis Δ, hang fire, затяжной выстрел – šūvis, kai šaunamasis užtaisas dega lėčiau negu normaliomis (standartinėmis) sąlygomis. Dėl sudrėkusio parako, sugedusių padegamųjų įtaisų ir kt. priežasčių gali degti iki kelių minučių. Per anksti atsklęsta spyna Δ atveju gali sukelti sunkių pasekmių. Δ išvengtį pabūkluose įtaisomi specialūs saugikliai.

netaiklūs Δ, random [pot] shot, неприцельный выстрел – šūvis, iššautas nenuitaikius pabūklo (minosvaidžio, šaulio ginklo ir pan.) į taikinį arba neatkūrus nutaikymo po šūvio.

per ankstývas Δ, premature shot, преждевременный выстрел – šūvis, paleistas anksčiau nei nustatytas komandoje (šaudymo lentelėje ir pan.) laikas.

pirmasis įsodinamasis Δ, settling shot, первый выстрел, производимый для оседания сошников – pirmasis šioje ugniavietėje šūvis atramos atramsčiams (minosvaidžio atraminei plokštei) įsodinti. Įsišaudant į taikinį (žyminį), nekreipiamas dėmesys į tokio šūvio sviedinio (minos) sprogdimą.

tiesùsis Δ, point-blank shot, прямой выстрел – šūvis, kuriame sviedinio (kulkos) lėkimo trajektorija nepakyla aukščiau taikinio; naikina taikinį nuo išlėkimo iki kritimo taško. Tiesiojo šūvio nuotoliu taikiniai gali būti naikinami nekeičiant taikiklio nuostatos. Dar ↑ *nuotolis 1.*

švarùsis branduolinis ginklas ↑ *branduolinis ginklas.*

šviečiamàsis orientýras ↑ *orientyras.*

šviečiamàsis sviedinýs ↑ *sviedinys.*

šviečiamoji bomba ↑ *bomba 1.*

šviečiamoji ugnis ↑ *ugnis.*

šviesinė skiriamoji riba ↑ *riba.*

šviesolaidinis ryšys ↑ *ryšys.*

šviesos filtras ↑ *filtras.*

šviesos impulsas, light impulse, световой импульс – šviesos energijos kiekis, kuris per visą švytėjimo laiką patenka į statmeną šviesos spinduliams 1 m^2 plotą. Δ priklauso nuo brand. sproginimo galios ir rūšies, nuotolio nuo sproginimo centro ir šviesos spinduliuotės silpnėjimo atmosferoje, ekranuojamo dūmų, dulkių, veikimo, augalijos, vietovės nelygumų ir t. t. Δ mažėja didėjant nuotoliui nuo sproginimo centro. Matuojamas kalorijomis kvadratiniam centimetrai (cal/cm^2) ir (arba) megadžauliais kvadratiniam metrai (MJ/m^2).

šviesos maskavimas ↑ *maskavimas.*

šviesos radioelektroniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai.*

šviesos signalizacija, light signalling, светосигнализация – informacijos perdavimas šviesos signalais. Koduoti informacija perduodama signalinių žibintų, prožektorių, šviesoforų, švyturių vienos ar kelių spalvų šviesos blyksniais pagal tam tikrą sistemą. Naudojama komandoms ir pranešimams perduoti, draugiškosioms pajėgoms, laivams ir orlaiviams atpažinti, taikiniams nurodyti ir kt.

šviesos spinduliuotė ↑ *spinduliuotė.*

šviesos technika ↑ *technika.*

šviesos vėdinė ↑ *vedlinė.*

švino azidas, lead azide, азид свинца – sužadinamoji SM; azoto vandenilio rūgštis švino druska, balti kristaliniai milteliai. Sproginimo šiluma $1,5 \text{ MJ/kg}$. Reaguoja su variu, todėl Δ detonuojamųjų kapsulių korpusai gaminami iš aliuminio. Sužadinamoji Δ geba 5–10 kartų didesnė negu sproginio gyvsidabrio.

švytalas ↑ *liuminoformas.*

švyturys, beacon, маяк – 1. žinomų koordinacių stacionarusis arba plūduriuojantysis įrenginys laivams orientuoti ir laivybos saugumui užtikrinti. Gali turėti radiotechninę, akustinę ir hidroakustinę įrangą, optinę šviesos sistemą.

2. įrenginys, kurį sudaro radijo stotis (imtuvai ir siųstuvai), veikianti kartu su judančio objekto (orlaivio, laivo) radiolokacijos stotimi. Toks Δ vad. radijo švyturiu.

avārinis rādijo Δ , crash locator beacon, аварийный радиомаяк – automatinis avarinis radiolokacinis švyturys, padedantis surasti nukritusį orlaivį.

avārinis viētos nustātymo Δ , emergency locator beacon, радиомаяк – bendrasis terminas, įvardijantis visus radijo švyturius, naudojamus vietai nustatyti avarijos metu.

kūrsο rādijo Δ , localizer, курсовой радио маяк – kryptinis radijo švyturys, leidžiantis nustatyti orlaivio šoninį nukrypimą iš anksto nustatytos galutinio artėjimo tūpti krypties atžvilgiu.

rādijo Δ , radio beacon, радиомаяк – 1. radijo siųstuvai, kuris siunčia išskiriantį arba įprastinį signalą kryptiai, azimutui ar vietai nustatyti; 2. veikiantis radijo siųstuvai, kurio koordinatės žinomos. Veikia savarankiškai arba yra sudedamoji radionavigacinės sistemos dalis. Įrengtas nustatytoje geografinėje vietoje, įsijungia pagal judančio objekto radiolokacijos stoties signalus ir spinduliuoja koduotuosius signalus, pagal kuriuos nustatoma kryptis į Δ ir atstumas iki jo. Nustačius kryptį į kelis Δ , apskaičiuojamos objekto buvimo vietos koordinatės. Δ gali būti: avarinis, kurso, avarinis vietos nustatymo ir kt.

T

tabūnas, tabun (GA), табун – paralyžiuojamoji patvarioji kovinė NM. Karčiųjų migdolų (didelės koncentracijos – žuvies) kvapo geltonai žalias – rudas skystis. Kovinė būseną – lašai. Lydimosi temperatūra -48 °C, virimo temperatūra 237–240 °C. Organizmą veikia garai ir lašai. Sąlyginė mirtinoji dozė įkvėpus 0,4 mg-min/l, pro odą – 15 mg/kg, pro virškinimo traktą – 5 mg/kg. Mirštama per 15–20 min., jei nedidelės koncentracijos – per 24 val. Lengvi pažeidimai (vyzdžių susiaurėjimas, bronchų spazmai, pasunkėjęs kvėpavimas) pasireiškia, kai apsinuodijimo dozė 0,01 mg-min/l. Apsauga – dujokaukė, odos IAP, individualusis chem. paketas.

tacheomètras, tacheometer, тахеометр – 1. topografinis prietaisas krypčiai, atstumui ir aukščių skirtumui tuo pačiu metu matuoti.

2. inžinerijos prietaisas atstumui, krypčiai ir aukščių skirtumui (lyginamajam aukščiui) iš pavienio stebėjimo nustatyti. Δ gali būti dviejų rūšių: a. prietaisas, kuriame bazinė linija atstumui nustatyti yra sudedamoji jo dalis (ppr. toks prietaisas vad. tachimetru); b. prietaisas, kurio sudedamosiomis dalimis yra tolimacio siūleliai (↑ *teodolitas*) ir ↑ *aukščiamatis*; bazės atstumui nustatyti naudojama graduota matuoklė, statoma tolimajame taške.

tacheomètrija, tacheometry, тахеометрия – geodezinių matavimų metodas, kurį taikant tacheometru (dažn. teodolitu) iš karto nustatoma kryptis ir atstumas (taško vietinės koordinatės) ir aukščio skirtumas.

tacheomètrinis topogrāfinis kartografāvimas ↑ *topografinis kartografavimas*.

tachomètras, tachometer, тахометр – sukimosi dažnio matuoklis, kuriuo matuojamas mašinų ir mechanizmų velenų sukimosi dažnis.

tačánka, tachanka, тачанка – *ist.* linginis vežimas su atviru lengvu kėbulu, traukiamas poros arklių. Kulkosvaidinė Δ (traukiama trijų, keturių arklių) buvo naudojama kaip judrioji sunkiojo kulkosvaidžio kovinė aikštelė. Pirmą kartą panaudojo sovietinė kavalerija Pilietiniame kare (1918–1920).

taikà, peace, мир – 1. taikūs santykiai; valstybių (tautų) santykiai, kai nėra karo, o užsienio politika vykdoma nenaudojant ginkluotos prievartos priemonių, laikantis tarpvalstybinių ir tarptautinių įsipareigojimų.

separātinė Δ, separate peace, сепаратный мир – taika (paliaubos), kurią be sąjungininkų žinios arba sutikimo sudaro valstybė, priklausanti kariaujančiai koalicijai. Δ buvo bandyta sudaryti per I ir II pasaul. karus. Δ pavyzdžiu yra Egipto taikos sutartis su Izraeliu (1947).

2. padėtis, kai nėra karo.

taikdarystė, peacekeeping, миротворчество – 1. kai kurių valstybių užsienio politikos iniciatyvos, skirtos tarptautinei taikai ir saugumui stiprinti.

2. JTO, regioninių tarptautinių organizacijų veikla palaikant arba atkuriant tarptautinę taiką, t. p. jų pastangos siekiant palenkti šalies viduje tarpusavyje kovojančias grupuotes išvengti ginkluotojo konflikto arba jį nutraukti. Gali būti naudojamos taikios (prevencinė diplomatija, kolektyvinės sankcijos ir kt.) ir karinės (pagr. forma – taikos atkūrimo ir palaikymo operacijos) priemonės.

taikdarystės pajėgos ↑ *pajėgos 1.*

taikiklis, sight, прицел – ginklo prietaisas mūšio laukui stebėti, taikiniui ieškoti ir į taikinį taikyti. Δ skiriamas pagal paskirtį – aviacinis, pabūklo, minosvaidžio, šaulių ginklų, tankų, raketų kompleksų; pagal veikimo principą – mechaninis, optinis elektroninis (optinis, naktinis, lazerinis, televizinis) ir radiolokacinis; automatinis, pusiau automatinis ir neautomatinis.

aviācinis Δ, aviation sight, авиационный прицел – prietaisas aviacinėms bomboms, torpedoms, raketoms ir patrankoms taikyti. Δ sudaro optinis arba radiolokacinis prietaisas, tolimatis, duomenų įvedimo ir skaičiavimo prietaisai; sukuria valdymo signalus ir perduoda juos indikatoriums ir taikymo valdymo įrenginiams.

lazerinis Δ, laser sight, лазерный прицел – taikiklis, kuriame naudojamas infraraudonojo diapazono lazeris; aktyviųjų naktinių taikiklių rūšis.

minósvaidžio Δ, mortar sight, минометный прицел – kampinis taikiklis minosvaidžiui horizontalia ir vertikalia plokštuma taikyti. Δ sudaro: korpusas, ieškiklis, pabūklinių kampų ir pakilimo kampų mechanizmai, išilginis ir skersinis gulsčiukai. Kartu su Δ gali būti naudojamas kolimatorius.

naktinis Δ , night sight, ночной прицел – taikiklis šaulių ginklams, prieštankinėms ir tankų patrankoms taikyti naktį; optinių elektroninių taikiklių rūšis. Šaulių ginklų ir prieštankinių pabūklų Δ dažn. būna teleskopinis, tankų patrankų – periskopinis. Δ yra aktyvusis ir pasyvusis. Aktyvusis Δ turi infraraudonojo spinduliavimo šaltinį (prožektorių), kuris spinduliuoja į taikinį, ir optinį elektroninį keitiklį atspindėtam impulsui pagauti; pasyvusis Δ gauda taikinių spinduliuojamą arba jų atspindėtą natūralųjį infraraudonąjį spinduliavimą.

nuolatinis Δ , fixed [battle] sight, постоянный прицел – taikiklio nuostata, kuria šaudoma į taikinį nekeičiant nuostatos. Taip šaudoma iš pabūklų tiesioginiu taikymu, iš tankų ir šaulių ginklų. Sprogimų (kulkų kliudymo) nuotolis keičiamas keičiant taikymo tašką.

optinis Δ , optical sight, оптический прицел – taikiklis šaulių ginklams (snaiperinis Δ), pabūklams (tiesioginio taikymo Δ , pabūklo kampamatis), zenitiniams pabūklams taikyti; t. p. naudojamas orlaiviuose ir gali būti sudedamoji tanko taikymo įrenginių dalis.

pabūklo Δ , gun sight, орудийный прицел – kampinis prietaisas pabūklui vertikalia ir horizontalia plokštumomis taikyti. Tai daroma tiesiogiai stebint taikinį (tiesioginis taikymas) arba pagal pagalbinį taikymo tašką (netiesioginis taikymas). Pagal tvirtinimo prie pabūklo ir pakilimo kampų sudarymo būdą skiriamos dvi Δ grupės: taikiklis, priklausomas nuo pabūklo, ir taikiklis, nepriklausomas nuo pabūklo. Jeigu taikant pabūklą vertikalia plokštuma taikiklio padėtis nesikeičia, toks taikiklis vad. nepriklausomu nuo pabūklo. Taikiklis, nepriklausomas nuo pabūklo, gali būti su nepriklausoma (nustatant taikymo ir taikinio vietos kampus pabūklo kampamačio optinės ašies padėtis nesikeičia) ir pusiau nepriklausoma (nustatant taikymo kampus pabūklo kampamačio optinės ašies padėtis nesikeičia, o nustatant taikinio vietos kampus – keičiasi) taikymo linija. Optinis taikiklis (šaudyti tiesioginiu taikymu) nejudamai tvirtinamas ant pabūklo sūpuoklinės dalies. Optinė taikiklio ašis lygiagreti vamzdžio kanalo ašiai.

radiolokacinis Δ , radar sight, радиолокационный прицел – taikiklis taikiam šaudymui bet kuriomis meteorologinėmis sąlygomis ir bet kuriuo paros metu užtikrinti; šiame taikiklyje taikiniams aptikti ir stebėti naudojama radiolokacijos stotis. Δ būna aktyvusis ir pasyvusis. Lėktuvų Δ yra sudedamoji taikymo ir navigacijos sistemos dalis.

šaulių ginklų Δ , small arms sight, стрелковый прицел – taikiklis šaulių ginklams taikyti; gali būti mechaninis (įtaisytas tiesiogiai ant ginklo; paprasčiausias – taikiklio išpjova vamzdžio drūtgalyje – taikiklis ir kryptukas vamzdžio laibgalyje) ir optinis. Pagal taikymo linijos keitimo mechanizmą konstrukciją visi mechaniniai Δ skiriami šitaip: statramstinis, rėmelinis, pakopinis rėmelinis ir sektorinis.

tanko Δ , tank sight, танковый прицел – taikiklis iš tankų šaudyti. Δ sudaro taikiklis-tolimatis, optinis teleskopinis arba periskopinis taikiklis ir skaičiavimo įrenginys su taikymo kampų nustatymo mechanizmu. Užtikrinant taiklų šaudymą tankui judant, taikymo linija stabilizuojama. Į skaičiavimo įrenginį įvedami tolmačio duomenys, meteorologinės ir balistinės pataisos. Apskaičiuoti taikymo kampo duomenys perduodami į taikiklį; pagal šį kampą taikoma tanko patranka.

táikymo kampas (α) \uparrow *kampas*.

táikymo linija \uparrow *linija 4*.

táikymo nuotolis \uparrow *nuotolis 1*.

táikymo plokštumą \uparrow *plokštuma*.

táikymo taškas \uparrow *taškas 2*.

táikinio apibūdinimas, target description, описание цели – *art.* ugnies iškvietimo dalis, kurioje stebėtojas ar taikytojas apibūdina įrenginius, personalą, techniką ar objektus, kurie turėtų būti apšaudomi.

táikinio aplankas, target folder, папка цели – aplankas, kuriame yra žvalgybos informacija apie konkretų taikinį veiksams planuoti ir atlikti.

táikinio arđymas \uparrow *arđymas*.

táikinio atpažinimas \uparrow *atpažinimas 4*.

táikinio bombardavimas \uparrow *bombardavimas*.

táikinio ceňtras \uparrow *centras 4*.

táikinio duomenų ląpas, target information sheet, лист данных о цели – trumpa taikinio charakteristika, užbaigianti taikinio duomenų aprašymą. Jis apima techn. ir fiz. jo charakteristikas, tikslias vietovės detales, išdėstymą, svarbą ir galimas kliūtis žemai skrendantiems orlaiviams.

táikinio fróntas \uparrow *frontas 1*.

táikinio gýlis \uparrow *gýlis 2*.

táikinio greičis \uparrow *greičis*.

táikinio upatýbės, target signature, особенности цели – taikinio charakteristikos, kurias nurodo sekimo ir atpažinimo įranga.

táikinio

táikinio koordinatės ↑ *koordinatės*.

táikinio kortėlė, target file card, карточка цели – grafinis dokumentas, kuriame nurodytas taikinio išdėstymas, koordinatės, grupinio taikinio matmenys, apsaugos laipsnis ir kt. charakteristikos. Dar ↑ *taikinio aplankas, taikinio duomenų lapas*.

táikinio kùrsas ↑ *kùrsas 1*.

táikinio linija ↑ *linija 4*.

táikinio mātmenys, target size, размеры цели – taikinio ↑ *frontas*, taikinio ↑ *gylis* ir ↑ *taikinio plotas*.

táikinio naikinimas ↑ *naikinimas*.

táikinio naikinimo dėsniš, target damage law, закон поражения цели – taikinio naikinimo tikimybės priklausomybė nuo jo padėties šaudmens sprogo centro (epicentro) atžvilgiu (koordinatinis naikinimo dėsnis) arba nuo pataikiusių sviedinių skaičiaus (skaitinis naikinimo dėsnis). Δ priklauso nuo taikinio pažeidžiamumo ir šaudmens naikinamųjų veiksmų (šarvo pramušimo, veikmės po šarvais, skeveldrų skaičiaus ir kaunamosios galios, perteklinio smūgio bangos slėgio ir kt.) parametru. Δ reikalingas šaudmens ir šaudymo veiksmingumo rodikliams skaičiuoti.

táikinio naikinimo veiksmingumas, target destruction efficiency, эффективность поражения цели – taikinio naikinimo rodiklių visuma. Δ vertinamas pagal taikiniui padarytą žalą, kuri gali būti išreikšta taikinio naikinimo tikimybe, sunaikintų taikinių skaičiumi ir kitais rodikliais.

táikinio nùmeris, target number, номер цели – ugnies valdymo vieneto duotas taikinio numeris.

táikinio núotrauka, target illustration print, фотоснимок цели – vietovės nuotrauka arba padidinta nuotraukos dalis, kurioje geriausiai matyti karinė bazė arba nedidelis taikinyš.

táikinio nuródymas ↑ *nurodymas*.

táikinio nustātymas, target acquisition, определение цели – taikinio aptikimas, atpažinimas ir vietos nustatymas, užtikrinantis veiksmingą ginklų naudojimą.

táikinio pasitikimas ↑ *pasitikimas*.

táikinio pažeidžiamumas, target vulnerability, уязвимость цели – galimas taikinio (objekto) naikinimo įvairiomis NP laipsnis. Δ priklauso nuo taikinio išdėstymo, dydžio, funkcionavimo schemas, tvirtumo, apsaugos lygio, naudojamų NP. Matematinė Δ išraiška – taikinio ↑ *naikinimo tikimybė*. Δ naudojamas planuojant ir įvertinant smūgio (šaudymo) veiksmingumą. Dar ↑ *naikinimo laipsnis*.

táikinio plokštumà ↑ *plokštuma*.

táikinio plótas, target area, площадь цели – taikinio gylio ir fronto sandauga (ha).

táikinio plótiš, target length, ширина цели – atstumas tarp kairiojo ir dešiniojo taikinio sparno (m).

táikinio póslinkio įvėrtinimas ↑ *įvėrtinimas*.

táikinio puolimo laĩkas ↑ *laikas 3*.

táikinio rajònas ↑ *rajonas 1*.

táikinio rākùrsas, target aspect, ракурс цели – perspektyvinis (optinis) skirtingais kampais stebimo judančio taikinio mažėjimas. Δ reikalingas poslinkio kampui apskaičiuoti šaudant į judančius antžeminius, antvandeninius ir oro taikinius.

táikinio sánkirtos kam̃pas ↑ *kampas*.

táikinio sėkinimas, target exhaustion [harassment], изнурение цели – priešò karių moralinis-psichologinis sekimas, varginimas šaudant nustatytu laiku ribotu skaičiumi pabūklų (minosvaidžių) ir sviedinių (minų). Δ tikslas: varginti priešà ir daryti jam nuostolių. Sekinamoji (trikdomoji) ugnis nukreipiama į priešò vadavietes, maitinimo punktus, postovio, tiekimo, darbų ir kitas svarbias priešò vietas. Ji leidžiama, kai turima žinių, kad tose vietose susitelkė priešas. Norint kelti priešui nuolatinį pavojų, šią ugnį reikia leisti staigiai ir nevienodais laiko tarpniais.

táikinio slopinimas ↑ *slopinimas*.

táikinio viėtos kam̃pas (ε) ↑ *kampas*.

táikinio viėtos plokštumà ↑ *plokštuma*.

táikinio žymėjimas, target marking, обозначение цели – veiksmas, kuriuo žymimas naikinamasis taikinyš. Δ atliekamas lazeriniu, radiolokaciniu ir kt. spinduliu, kai atliekamas pusiau aktyvus nusitaikymas.

táikinio žymėjimo lāzeriu sistemà, target designating [marking] laser system, лазерная система отечания цели – sistema lazerinei energijai nukreipti į taikinį (taškà). Sistema susideda iš lazerinio taikinio rodiklio arba lazerinio taikinio žymeklio su savo displėjumi (ekranu) ir valdymo elementais, kurie reikalingi, kad taikinį surastų ir tuoj pat nukreiptų į jį lazerio spindulį.

taikinys, target, цель – 1. priešo objektas, numatytas naikinti. Δ skiriamas pagal padėtį erdvėje – antžeminis (horizontalusis ir vertikalusis), oro ir jūrų; pagal sudėtį – pavienis, grupinis ir sudėtinis; pagal matmenis – mažas, didelis, plotinis, linijinis, negilusis, siaurasis; pagal veiklos pobūdį – balistinis, gyvasis, judrusis, nejudrusis, pasirodantysis, klaidinamasis ir kt.; pagal apsaugos laipsnį – atvirasis, dengtasis ir šarvuotasis; pagal specifinius skiriamuosius požymius – optinis, šiluminis, radiolokacinis, garsinis, kontrastinis ir kt.; pagal stebėjimo sąlygas iš antžeminių stebėjimo punktų ir radiolokacijos stočių – matomasis ir nematomasis; pagal reikšmingumą – pagr., atsarginis, svarbusis, taktinis, realusis ir kt.; pagal naikinimo pobūdį – atsitiktinis, numatytas sunaikinti, planinis, neplaninis, numatytasis, tikėtinasis ir kt.; pagal nuotolį nuo NP – artimasis ir kt.; pagal naudojamas NP – artilerijos, aviacijos, raketų ir kt. Δ gali būti skiriamas ir pagal kt. kriterijus – skrydžio aukštį, judėjimo greitį ir kt.

antžeminis Δ, ground target, наземная цель – taikinys, veikiantis arba išsidėstęs ant žemės paviršiaus. Tai gali būti priešo pėstininkų ir tankų, kitų GP (pajėgų) rūšių vienetai, jų ginkluotė ir kovos technika atviroje vietovėje ir priedangose, vadavietės, valdymo priemonės, logistikos objektai, fortifikaciniai įrenginiai ir statiniai ir pan.

artilèrijos Δ, gun target, артиллерийская цель – taikinys, naikinamas, slopinamas, ardomas, sekiamas (trikdomas) artilerijos ugnimi. Δ gali būti pavienis ir grupinis; mažas ir didelis; matomasis ir nematomasis; judrusis ir nejudrusis; planinis ir neplaninis ir kt.

artimàsis Δ, short-range target, ближняя цель – taikinys, kuris gali būti naikinamas artimojo mūšio priemonėmis – šaulių ginklų, tankų, PTVR, minosvaizdžių, artilerijos (tiesioginiu taikymu) ugnimi.

atsarginis Δ, alternate target, запасная цель – planinis taikinys, kuriam naikinti skirtos kelios NP, vienai iš jų šis taikinys yra pagr., kitai – atsarginis.

atsitiktinis Δ, target of opportunity, случайная цель – taikinys, kuris pasirodo mūšio metu ir gali būti sunaikintas sausumos ugnies priemonių, laivų ar aviacijos ugnimi (smūgiais); prieš šį taikinį ugnis anksčiau nebuvo numatyta.

balistinis bañdomasis Δ, ballistic target, баллистическая мишень – specialus įtaisas, įrengiamas balistinėje trasoje, sviedinio lėkimo laikui ir padėčiai tam tikrame trajektorijos ruože nustatyti. Sviedinio lėkimo laiką nustato pagal kontaktinius (ruožo pradžią ir pabaigą nustatant pagal elektrinius impulsus, kuriuos sužadina mechaninis sviedinio poveikis taikiniui) ir nekontaktinius (akustines, fotoelektrines, elektrines ir kt. blokuotes) taikinius. Sviedinio padėtį nustato pagal skyles aptemptuose specialia medžiaga taikiniuose.

balistinis Δ, ballistic target, баллистическая цель – skriejanti balistinė raketa arba atskiros jos dalys. Δ specifinis ypatumas – balistinė trajektorija. Δ gali būti pavienis ir sudėtinis. Δ ppr. aptinkamas radiolokacinėmis priemonėmis. Naikinamas priešraketinėmis raketomis. Sudėtinis Δ – kovinių ir kt. objektų, judančių ta pačia arba artima balistinei trajektorija, visuma. Gali atsirasti išsiskyrus raketos kovinei daliai į atskiras dalis ir susideda iš kovinių dalių (autonominių kovinių galvučių), jų priedangos priemonių (arpgaulingų taikinių, trukdžių sudarymo prieš radiolokacijos stotims priemonių ir kt.), raketos kovinės dalies ir paskutinės raketos pakopos liekanų.

didelis Δ, large target, большая цель – taikinys, kurio plotas arpgaubiamas keliomis sklaidos elipsėmis dviem kryptimis.

dirbtinis plūdrùsis Δ, gull, искусственная плавающая мишень – *elektr. kar.* plūduriojantis radiolokatoriaus reflektorius, kurio atspindys naudojamas kaip klaidinamasis antvandeninis taikinys.

garsinis Δ, sound-producing target, звучащая цель – taikinys, kuris pasireiškia garsu, pvz., šūviu, ir gali būti aptiktas garsagaudės žvalgybos (jūrų taikiniai – akustinės žvalgybos) priemonėmis.

gyvąsis Δ, personnel [human] target, живая цель – taikinys, kurį sudaro kariai ir ugnies (naikinimo) priemonės.

greitai išnykstantis Δ, transitory target, быстро исчезающая цель – taikinys, kuris trumpam pasirodo šaudymo zonoje ir gali būti naikinamas tiktai adekvačiomis NP. Toks taikinys gali būti: lėktuvas, sraigtasparnis, raketa, torpeda, greitaeigė kovos mašina, tankas ir kt.

grupinis Δ, multiple target, групповая цель – raviinių taikinių (karių, lėktuvų, pabūklų, tankų ir kt.), išsidėsčiusių ribotame plote (erdvėje), visuma.

horizontalùsis Δ, horizontal target, горизонтальная цель – taikinys, kuris neturi ryškiai išsiskiriančių vietovėje vertikalių formų ir naikinamas iškilioju arba moryriniu šaudymu.

judrùsis Δ, moving [manoeuvring] target, движущаяся цель – taikinys, kuris naikinant nuolat keičia savo buvimo vietą. Toks taikinys yra: vora, atakuojantys (kontratakuojantys) prieš tankai ir pėstininkai ir kt.

jūru Δ, sea target, морская цель – taikinys, plaukiojantis ar plūduriojantis jūroje. Pagal padėtį vandenyje skiriamas antvandeninis (laivas, kateris, plūduras ir kt.) ir povandeninis (povandeninis laivas, povandeninis aparatas, jūrų mina ir kt.) Δ.

klaidinamasis Δ, phantom target, ложная цель – 1. prieš sukurtas netikras objektas; klajojantis ar kitoks objektas, turintis tikslą suklaidinti draugiškųjų pajėgų žvalgybą ir priversti be reikalo panaudoti NP; 2. klaidingai aptiktas priešo objektas; 3. tiksliai nustatytas priešo objektas, kuris, iki naikinimo nepastebėtas, pakeitė savo buvimo vietą.

linijinis Δ, linear target, линейная цель – taikinys, kurio fronto ir gylio linijinių matmenų santykis viršija 3:1, pvz., kariuomenės vora žygyje.

mātomasis Δ, observed target, наблюдаемая цель – matomas iš sekyklos taikinys. Šaudant į tokį taikinį, ugnis koreguojama.

mažasis Δ, pinpoint target, маленькая цель – 1. art. mažesnis negu 50 m skersmens taikinys; 2. taikinys, kurio plotą apgaubia viena sklaidos elipsė; 3. pavienis taikinys, kuris dėl mažų matmenų gali būti visiškai sunaikintas arba visai nepažeistas.

mōkomasis Δ, training target, мишень – dirbtinis taikinys, imituojantis vieną, kelis ar visus būdingiausias realaus taikinio požymius: matmenis, formą, spalvą, kai kada medžiagą, judėjimo būdą ir greitį, manevrą ir kt. Taikiniu gali būti naudojami realūs karo technikos vienetai. Δ skiriamas pagal paskirtį – mokomasis ir bandomasis; pagal vietą – antžeminis, oro ir jūrų. Dar būna balistinis, sportinis ir kt. Δ. Dar ↑ *laivas*.

mōkomasis antžeminis Δ, underground training target, наземная мишень – dirbtinis taikinys, imituojantis taikinį ant žemės paviršiaus ar iš dalies įkastą į žemę; gali būti nejudrusis ir judrusis. Naudojamas šaudant iš šaulių ginklų, tankų, artilerijos, leidžiant raketą, mėtant bombas ir kt.

mōkomasis jūrų Δ, sea training target, морская мишень – dirbtinis taikinys, imituojantis laivą (povandeninį laivą) arba jų plotą šaudant iš laivų, aviacijos ir kranto apsaugos raketų ir artilerijos ginklų; gali būti savaeigis (antvandeninis ir povandeninis), velkamasis ir nejudrusis.

mōkomasis ōro Δ, aerial training target, воздушная мишень – taikinys, imituojantis oro taikinius; gali būti nevaldomasis (traukiamasis, išmetamas iš lėktuvo su parašiotu ir be jų) ir valdomasis (lėktuvas taikinys ir bepilotis skraidomasis taikinys).

negilūsis Δ, shallow target, неглубокая цель – taikinys, kurio gylis yra mažesnis nei 100 m. Į tokį taikinį šaudoma viena taikiklio nuostata.

nejudrusis Δ, stationary target, неподвижная цель – taikinys, kuris naikinant nekeičia savo buvimo vietos. Toks taikinys yra: pėstininkų pozicija, fortifikacinis įrenginys ir statinys ir kt. Kai kurie nejudrieji taikiniai vienoje vietoje būna tik trumpą laiką, pvz., raketų leidimo padaliniai, paleidę raketą, nedelsdami palieka leidimo poziciją. Tokie taikiniai turi būti naikinami iš karto juos aptikus.

nejudrusis taškūnis Δ, stationary point target, неподвижная точечная цель – mažasis (taškūnis) taikinys, kuris naikinant nekeičia savo buvimo vietos, pvz., fortifikacinis įrenginys, sandėlis ir pan.

nemātomasis Δ, unobserved target, ненаблюдаемая цель – iš sekyklų nematomas taikinys. Ugnis į tokį taikinį koreguojama tiktai naudojant technines žvalgybos priemones – radiolokacijos stotis, garsagaudės žvalgybos padalinius, sraigtasparnius.

neplanūnis Δ, target of opportunity, неплановая цель – taikinys, į kurį iš anksto nebuvo planuota ugnis.

netikėtai pasirodęs Δ, surprise target, неожиданно появившаяся цель – taikinys, kurio buvimas šioje vietoje (šiam rajone) nebuvo numatytas.

numatytasis Δ, scheduled target, намеченная цель – art. numatytas taikinys, į kurį nustatytu laiku leidžiama ugnis.

numatytas sunaikinti Δ, preliminary demolition target, предварительно уничтожаемая цель – taikinys, kuris numatytas sunaikinti ir, gavus leidimą, gali būti greitai sunaikintas.

ōro Δ, air target, воздушная цель – skrendantis (skriejantis) ore taikinys. Δ skiriamas pagal orlaivio tipą – lėktuvas, sraigtasparnis, sparnuotoji raketa, aerostatas, dirizablis ir kt.; pagal pilotavimo pobūdį – pilotuojamasis ir bepilotis; pagal sudėtį – pavienis ir grupinis; pagal pagr. paskirtį – brand. ginklą, sparnuotąją raketą nešančioji priemonė, trukdžių darymo aparatas, klaidinamasis taikinys ir kt.; pagal skrydžio charakteristikas (aukštį, greitį, manevringumą). Skrendantis 10–600 m aukštyje taikinys yra žemai skrendantis Δ.

pagrindūnis Δ, primary target, основная цель – planinis taikinys, kuriam naikinti skirta viena ar kelios NP.

pasirodantysis Δ, snap target, появляющаяся цель – taikinys, pasirodantis trumpą laiką, pvz., pasislėpęs apkase šaulys ar kulkosvaidis pasirodo tik šaudydamas. Δ dar gali būti greitai išnykstantis ir netikėtai pasirodęs.

paviēnis Δ, single target, одиночная цель – taikinys, kurį sudaro tiktai vienas objektas – karys, tankas, pabūklas, lėktuvas, laivas ir kt.

planūnis Δ, planned target, плановая цель – art. taikinys, į kurį iš anksto suplanuota leisti artilerijos ugnį.

plōtinis Δ, area target, площадная цель – 1. taikinys, kurį sudaro ne atskiras taškas, o rajonas; 2. taikinys, kurio fronto ir gylio linijinių matmenų santykis neviršija 3:1, pvz., būrio pozicija.

radiolokācinis Δ, radar target, радиолокационная цель – taikinys, kuris atspindi elektromagnetines bangas. Δ galima aptikti, nustatyti koordinates ir judėjimo parametrus radiolokatoriumi.

siaurasis Δ, bow-on target, узкая цель – taikiny, viena kryptimi apgaubiamas viena, o kita kryptimi – keliomis sklaidos elipsėmis.

spòrtinis Δ, sport target, спортивная мишень – dirbtinis taikiny, naudojamas šaudymo rezultatams nustatyti; būna nejudrusis, pasirodantysis ir judrusis. Kiekvienai sportinio ginklo rūšiai naudojamas nustatytų matmenų, formos ir spalvos taikiny.

sudėtinis Δ, complex target, сложная цель – taikiny, kurio sudėtyje yra įvairūs pavieniai ir grupiniai taikiniai. Toks taikiny gali būti: gynybos pozicija, sutelkimo rajonas ir kt.

svarbùsis Δ, vital [valid] target, важная цель – taikiny, kurio sunaikinimas (nuslopinimas) gali lemti arba palengvinti kovos užduoties atlikimą. Toks taikiny gali būti: priešo masinio NP, artilerija, tankų (pėstininkų) padalinys ir kt.

Δ **pagal pareikalavimą**, on-call target, цель по востребованию – art. taikiny, į kurį ugnis leidžiama pagal pareikalavimą, o ne iš anksto nustatytu laiku.

tàktinis Δ, tactical target, тактическая цель – taikiny, turintis taktinę reikšmę (taktinių karinių vienetų mūšyje).

tikėtinis Δ, suspected target, предполагаемая цель – taikiny, kuris pagal priešo organizacinę struktūrą ir taktiką gali būti šiame rajone.

tikràsis Δ, live target, description target, реальная [действительная] цель – aptiktas taikiny, kurio koordinatės, matmenys ir kt. charakteristikos žinomos. Δ buvimą ir veiklą nuolat (iki taikinio sunaikinimo ar nuslopinimo) patvirtina keli žvalgybos ir stebėjimo šaltiniai.

vertikalùsis Δ, vertical target, вертикальная цель – taikiny, turintis ryškiai išsiskiriančius vietovėje vertikalius matmenis. Toks taikiny gali būti: atvirai išsidėstęs ar judantis tankas, kovos mašina, šaudymo įrenginys ir kt. Į tokius taikinius gali būti šaudoma tiesioginiu taikymu arba lėkštąja trajektorija iš uždarytų ugnies pozicijų.

2. geografinis rajonas, bazė ar vienetas, kurį planuojama užimti, nuslopinti ar sunaikinti.
3. žv. valstybė, rajonas, bazė, žinyba ar asmuo, prieš kuriuos (kurį) yra nukreipta žvalgybos veikla.
4. art. nustatytas ir pažymėtas apšaudyti ateityje rajonas.
5. art. terminas, reiškiantis, kad į taikinių buvo pataikyta.

taikinys pagal pareikalavimą ↑ *taikyns 1.*

taikinių analizė, target analysis, анализ целей – galimų taikinių įvertinimas nustatant jų karinę reikšmę, kovimo pirmenybę ir ginkluotę, kurios reikia, kad būtų pasiektas reikiamas ↑ *naikinimo* ar žalos *laipsnis*.

taikinių atrankà, targeting, выбор целей – 1. taikinių skirstymas ir jiems atitinkamų NP parinkimas atsižvelgiant į operatyvinius poreikius ir galimybes.

2. taikinių numatymas naikinti, jų skirstymas pagal reikšmingumą ir ugnies uždavinių atlikimo eiliškumą. Δ atliekama planuojant artilerijos ugnį (raketų ir aviacijos smūgius), t. p. mūšyje, kai reikia priimti sprendimą, kurį taikinį ir kuriomis priemonėmis naikinti.

taikinių atskyrìmas, target discrimination, распознавание целей – sekimo ar valdymo sistemos gebėjimas atpažinti ar pulti vieną iš daugelio taikinių.

taikinių grupė ↑ *grupė 3.*

taikinių informacijos rinkinys, target dossier, информационный набор целей – žvalgybos informacijos apie taikinius tam tikrame geografiniame rajone rinkinys.

taikinių kompleksas ↑ *kompleksas.*

taikinių koordināčių nustātymo priemonės, target-locating devices (sources), средства засечки целей – optinės, radiolokacinės, garsagaudės ir kt. stebėjimo ir žvalgybos priemonės, kurių koordinatės nustatytos pagal globalinę padėties nustatymo sistemą, geodezinį pagrindą arba pagal (ne mažesnio kaip 1:50 000 mastelio) žemėlapi, o prietaisai (priemonės) orientuoti girokopiniu, astronominiu arba geodeziniu būdu, t. p. pagal busolės magnetinę rodyklę, įtraukiant busolės pataisą, nustatytą ne toliau kaip 5 km nuo stebėjimo vietos (garsagaudės priemonės turi nustatyti taikinių koordinates su charakteristika „tiksliai“). Δ skiriamos ir oro (kosminės) žvalgybos priemonės, ypač aerofotografinės nuotraukos su koordinacinių tinklu arba žvalgybinės nuotraukos (perkeliant taikinį į ne mažesnio kaip 1:50 000 mastelio žemėlapi).

taikinių nuródyimo signālas ↑ *signalas 1.*

taikinių padėtis ↑ *padėtis 1.*

taikinių sąrašas, target list, список целей – kiekvienam veiksmų ešelonui patvirtintų ar numatytų taikinių lentelė, kuri naudojama informavimui ir paramai ugnimi planuoti.

taikinių schemà ↑ *schema.*

taikinių

taikinių serija, series of targets, серия целей – *art.* tam tikras taikinių skaičius ir (arba) taikinių grupė, kuriuos numatyta naikinti per tam tikrą manevro etapą. Taikinių serijai suteikiamas sutartinis pavadinimas.

taikinių sistema, target system, система целей – visi funkciškai susiję taikiniai tam tikrame geografiniame rajone.

taikinių situacija ↑ *situacija*.

taikinių skaidrė ↑ *skaidrė*.

taikinių telkinys, target concentration, концентрация целей – geografiškai artimų taikinių grupė.

taikinių zona, target zone, район целей – vietovė ar vieta priešoj judėjimo kryptimi, kurią apšaudžius priešas nutraukia tolesnį judėjimą arba, pasitelkęs inžinerijos padalinius, jį tęsia.

taikinių žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

taikinių žvalgybos ir nutaikymo stotis, acquisition and guidance station, станция разведки и целеуказания (CPI) – OEG radiolokacijos stotis oro taikiniams aptikti, jų charakteristikoms ir judėjimo parametrų nustatyti, aviacijai į taikinius nukreipti ir taikiniams zenitinėms priemonėms nurodyti. Pagal aptikimo zonos dydį skiriama mažo (iki 50 km), vidutinio (50–200 km) ir didelio (daugiau nei 200 km) nuotolio Δ. Praleidžiamoji galimybė priklauso nuo informacijos apdorojimo būdo: operatorius vienu metu apdoroja 5–8 taikinius, automatinės priemonės – iki 100 ir daugiau.

taikieji radioelektroniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

taikioji ugnis ↑ *ugnis*.

taikės atkūrimo ir palaikymo operacijos, peace restoration and peacekeeping operations, операции по восстановлению и поддержанию мира – akcijos, kurias atlieka pagal JTO Saugumo Tarybos arba veikiančių po JTO egida regioninių saugumo struktūrų sprendimą ir joms vadovaujant specialiosios taikos palaikymo pajėgos (karinių stebėtojų kariniai kontingentai arba misijos) siekdamos išvengti ginkluotosios kovos karinio konflikto zonoje, ją lokalizuoti arba nutraukti; taikdarystės forma ir būdas. Pagal 1995 11 15 Manilos deklaraciją ir JTO Generalinės Asamblėjos rezoliuciją „Dėl tarptautinės tautos palaikymo, saugumo ir tarptautinio bendradarbiavimo visose srityse“ Δ priklauso: karinės jėgos demonstravimas; konflikto rajono blokavimas siekiant įgyvendinti sankcijas, kurias nustatė tarptautinė bendrija; konflikto šalių ginkluotų grupuočių išskyrimas; humanitarinės pagalbos tiekimas civiliniams gyventojams ir jų evakuacija iš konflikto zonos; nuginklavimas ir atimtų iš konflikto dalyvių ginklų apsauga ir kt. Δ vykdomos pagal JTO Saugumo Tarybos ir veikiančių po JTO egida regioninių organizacijų vadovybės mandatą, pagal konflikto šalių prašymą arba joms sutikus. Per 50 JTO taikdaryškos veiklos metų buvo surengta 30 Δ; 13 iš jų baigėsi ir 17 tęsiasi. Šiose operacijose dalyvavo >530 000 taikdaryų (karinio, policinio ir civilinio personalo žmonių) iš 90 pasaulio šalių; taikdaryų nuostoliai iki 1995 vid. sudarė 1279 žmones. Dar ↑ *pajėgos 1, sankcija, taikdarystė*.

taikės mėtai etatai ↑ *etatas 2*.

taikės palaikymas, peacekeeping, поддержание мира – karo veiksmų valstybės viduje ar tarp valstybių blokavimas, sumažinimas ar nutraukimas tarpininkaujant arba įtraukiant trečiąją šalį, kai vadovauja tarptautinės institucijos. Δ tikslas – naudojant tarptautines karines pajėgas ir civilines organizacijas, paremti politinį konflikto sprendimo procesą, kad būtų atkurta ir užtikrinta taika valstybėje ar regione. Dar ↑ *pajėgos 1*.

taikės palaikymo pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

taikės palaikymo veikla, peacekeeping activities, деятельность по поддержанию мира – valstybių – JTO narių nacionalinių ar daugianacionalinių kariuomenės kontingentų taikos palaikymo veiksmai regionuose ir šalyse, kuriose yra nestabili vidaus politikos padėtis, reali ginkluotųjų konfliktų kilimo galimybė dėl politinių, etninių, religinių ar ideologinių priežasčių. Δ tikslas – išskirti konfliktuojančias šalis, nuginkluoti neteisėtus ginkluotus darinius, sudaryti buferines (tarpines) zonas, kontroliuoti šalių kariuomenių judėjimą, iš civilinių gyventojų paimti ir konfiskuoti ginklus, įvesti komendantų valandą, patruliuoti gyvenamuosiuose rajonuose ir atlikti kitas pavestas priemones. Δ imasi Saugumo Taryba tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti naudodama ginkluotąsias pajėgas arba JTO karinius stebėtojus. Naudoti jėgą leidžiama tik teisėtus savigynos atveju. Δ prilyginama kovos užduočių vykdymui karo metu. Pastaraisiais metais Δ buvo vykdomos Irake, Bosnijoje, Kosove. Dar ↑ *pajėgos 1, operacija 2*.

taikės paramos operacija ↑ *operacija 2*.

taikės stiprinimas, peace enforcement, укрепление мира – veiksmai, numatyti JT Chartijos VII skyriuje, naudojant karines priemones taikai konflikto rajone atkurti. Gali būti vykdomi valstybės, kurios valstybinės valdymo institucijos neveikia, viduje ar už jos ribų teikiant humanitarinę pagalbą arba vykdamas kitus veiksmus.

taikūs plaukimas per teritorinę jūrą, peaceful navigation across the territorial sea, мирное плавание по территориальному морю – užsienio valstybių laivų teisė plaukti teritorinė jūra neplaukiant arba įplaukiant į pakrantės valstybės vidaus vandenį ir nesustojant arba sustojant reide prie uosto įrenginių. Plaukimas laikomas taikiu, jeigu jis nekelia grėsmės pakrantės valstybės taikai, tvarkai ar saugumui. Užsienio povandeniniai laivai ir kitos povandeninės

sisiekimo priemonės, plaukdamas teritorine jūra, turi būti vandens paviršiuje iškelę savo valstybės vėliavą. Tai pabrėžiama Jūrų teisės konvencijose (1958 ir 1982).

taikūs tarptautinių ginčų sprendimas, peaceful solution [settlement] of international conflicts, мирное решение международных споров – vienas iš tarptautinės teisės pagr. principų, teigiančių, kad ginčai tarp valstybių privalo būti sprendžiami taikiomis priemonėmis, kad nekeltų grėsmės tarptautinei taikai, saugumui ir teisingumui. Δ principas pažymėtas Paryžiaus pakte (1928), o išplėstas ir konkretizuotas JTO Generalinės Asamblėjos Deklaracijoje dėl taikaus tarptautinių ginčų sprendimo (1982), kurioje minimi tokie ginčų tarp valstybių reguliavimo būdai, kaip derybos, tarpininkavimas, tarptautinis arbitražas, teisminis nagrinėjimas, kreipimasis į regioninius organus ir kitos jų pačių nuožiūra pasirinktos taikios priemonės.

tāktas, tact, такт – ritmo vienetas; ciklinio veiksmo dalis.

tāktika, tactics, тактика – sudedamoji karo meno dalis, apimanti įvairių GP (pajėgų) rūšių junginių, dalinių ir padalinių mūšio rengimo ir vykdymo teoriją ir praktiką. Taktikos teorinė dalis tyrinėja kovos veiksmų dėsningumus, pobūdį ir turinį, kuria kovos veiksmų rengimo ir vykdymo būdus. Taktikos praktinė dalis apima vadų, štabų ir pajėgų veiklą rengiant ir vykdant kovos veiksmus. Šios veiklos turinys: nuolatinis duomenų apie situaciją gavimas ir tikslinimas; sprendimo priėmimas ir užduočių pavaldiems vienetais skyrimas; kovos veiksmų planavimas ir pajėgų rengimas kovos veiksmams; kovos veiksmų vykdymas ir vadovavimas kariniams vienetais; kovos veiksmų parama ir aprūpinimas. Δ glaudžiai susijusi su operatyviniu menu ir karine strategija. Skiriama bendroji Δ, atskirų GP rūšių ir pajėgų rūšių Δ, specialiųjų pajėgų Δ. Dar buvo vartojamas terminas *išdegintos žemės taktika*.

artilėrijos Δ, artillery tactics, тактика артиллерии – sudedamoji bendrosios taktikos dalis. Δ tyrinėja ir nustato artilerijos vienetų veiksmus bendrajame mūšyje: bendrųjų pajėgų vienetų artilerinės paramos būdus, artilerijos kovos rikiuotę, taktines artilerijos užduotis, ugnies ir padalinių manevrą, artilerijos ugnies rūšis ir ugnies uždavinius, pasirengimą mūšiu ir valdymą mūšyje, kovinę, techninę, užnugario paramą ir kt. Δ nuostatai išdėstyti artilerijos kovos statutuose (pvz., „Minosvaidžių padalinių kovos statutas“, K., 1997). Dar ↑ *kovinė parama*.

bendroji Δ, combined tactics, общая тактика – bendrojo mūšio kovos veiksmų, jų rengimo teorija ir praktika. Δ teorija tiria šiuolaikinio bendrojo mūšio dėsningumus, jo rengimo priemones ir atlikimo būdus; nagrinėja padalinių, dalinių ir junginių kovinių pajėgumą, nustato jų vietą, vaidmenį mūšio metu ir tarpusavio sąveiką. Praktinė Δ apima vadų, štabų ir karinių vienetų veiklą ruošiantis kovos veiksmams ir kovos veiksmų metu.

gynybinė Δ, defensive tactics, оборонительная тактика – karinės vadovybės pasirinktas prioritetas kovos veiksmų būdas, kurio pagrindą sudaro gynyba.

grupinė Δ, group tactics, групповая тактика – *ist.* mažų padalinių veiksmų būdo, kai jie puldami grupuojasi prie grupinio ginklo (tankų, palydos pabūklų, sunkiųjų kulkosvaidžių ir kt.), pavadinimas. Oficialiuose dokumentuose šis terminas nevartojamas.

išdegintos žemės Δ, burnt earth tactics, тактика выжженной земли – agresoriaus suplanuotas tikslinis gyventojų, gyvenviečių, gamybinių, energetinių ir kt. pramonės objektų, kelių, tiltų ir kt. materialinių priemonių naikinimas okupuotoje teritorijoje. Žinoma nuo niokojančių vandalų, gunų antpuolių, mongolų-totorių užkariavimų laikų. Ją taikė vokiečių kariuomenė II pasaul. kare, JAV kariuomenė Vietnamo kare (1964–1975). Δ metodų naudojimą pasmerkė tarptautinės sutartys (Hagos 1899 ir 1907, Ženevos 1949 Konvencijos; JTO Generalinės Asamblėjos 1970 ir 1974 nutarimai).

išsklaidytos kovos rikiuotės veiksmų Δ, tactics of scattered order, тактика действий в рассредоточенном боевом порядке – kovos veiksmų būdas, kai prieš pajėgos naikinamos nesutelktomis pajėgomis plačiu frontu ir į gilumą.

išskleistosios kovos rikiuotės Δ, tactics of dispersed order, тактика колонн и рассыпного строя – *ist.* XVIII–XIX a. mūšio (kautynių) teorija ir praktika. Δ esmė – mišriai naudodavo lengvųjų pėstininkų (jėgerių) išsklaidytą rikiuotę ir linijinių pėstininkų (dažn. batalionų) voras, kurias remdavo raitija ir artilerija. Atsirado rusų kariuomenėje Septynmečio karo (1756–1763) metais. Vakaruose Δ buvo naudojama Prancūzijos Respublikos revoliuciniuose karuose (XVIII a. pab.), Napoleono karuose. XIX a. pr. užėmė vyraujančią padėtį Europos kariuomenių karo meno teorijoje ir praktikoje. Masiškai apginklavus kariuomenę graižtvinais šaulių ginklais ir artilerija (XIX a. II pus.), Δ pakeitė šaulių grandžių taktika

linijinė Δ, linear tactics, линейная тактика – *ist.* mūšio teorija ir praktika, kuri remiasi išrikiuotos linijomis kovos rikiuotės naudojimu. Buvo naudojama XV–XVIII a. Naudojant linijinę taktiką, pajėgos buvo tolygiai išdėstomos pagal frontą, kovai rikiuojamos į 2–3 linijas (po 3–4 eiles kiekvienoje) 50–200 žingsnių atstumu tarp jų. Buvo stengiamasi kautis daugiausiai ugnimi. Linijinis pajėgų išrikiavimas gerino šaunamųjų ginklų veiksmingumą ir pėstininkų ugnies reikšmę. Bet linijinės taktikos kovos rikiuotė buvo nejudri, nebuvo įmanoma ją perrikiuoti ir manevruoti mūšyje. KJP Δ pasireiškė kovos veiksmis kilvaterio rikiuotėje (↑ *rikiuotė*). Priešininkų laivai suartėdavo artilerijos šūvio nuotoliu ir, manevruodami lygiagrečiais kursais arba stovėdami nuleidę inkarą, ppr. kiekvienas laivas šaudydavo į paskirtą

taktikos

priešo laivą. XVIII a. pab. – XIX a. pr. linijinę taktiką palaiapsniui išstūmė SP taktika, kurioje buvo derinamos voros ir išsklaidytoji rikiuotė, o KJP – manevrinė taktika.

manėvrinė Δ, manoeuvre tactics, маневренная тактика – padalinių, dalinių ir junginių kovos veiksmų organizavimo ir rengimo teorija ir praktika, besiremianti pajėgų manevru, sutelkimu ir išsklaidymu, smūgiais į priešo sparnus ir užnugarį.

sausumės pajėgū Δ, land forces tactics, тактика сухопутных войск – bendrosios taktikos pagrindas. Δ tiria bendrųjų junginių, dalinių ir padalinių taktiką. Δ tiria ir kuria bendrojo mūšio rengimo ir vykdymo būdus, apima bendrųjų pajėgų junginių, dalinių ir padalinių, t. p. SP rūšių ir specialiųjų pajėgų taktiką. Δ tiria kovos veiksmų rūšis; brand., ugnies ir kt. NP smūgių reikšmę; kuria kariuomenės manevro formas, žygio, prieškovinę ir kovos rikiuotę; nustato kiekvienos pajėgų rūšies ir specialiųjų pajėgų reikšmę ir vietą bendrajame mūšyje, jų vykdomas užduotis, bendro naudojimo būdus ir sąveikos su jomis tvarką. Puolamajame mūšyje nagrinėjami puolimo rengimo būdai pralaužiant gynybą, persekiojant atsitraukiantį priešą, įveikiant vandens kliūtis; pasitiktinio mūšio rengimo būdai; puolamojo mūšio ypatingomis sąlygomis ypatumai ir t. t. Gynybiniame mūšyje nagrinėjami gynybos organizavimo ir vykdymo taktinėje grandyje, gynybinio mūšio ypatingomis sąlygomis ir apsuptyje, atsitraukimo ir kt. klausimai. Δ t. p. nagrinėja gynybinės, manevrinės, išsklaidytos kovos rikiuotės veiksmų ir kt. taktikos ypatumus, pajėgų judėjimo ir išdėstymo klausimus ir pan. Dar buvo grupinė, linijinė, vorų ir išsklaidytos rikiuotės taktika.

taktikos pratybos ↑ *pratybos 2.*

taktikos principai, tactical principles, принципы тактики – pagr. kovos veiksmų planavimo, rengimo ir vykdymo taisyklės, pagrįstos ilgalaikie karų rengimo istorine patirtimi, pvz., pajėgų sutelkimas ir išsklaidymas, manevravimo, vienvaldystės, netikėtumo, paprastumo ir kt. principai. Dar ↑ *paprastumo principas, taktinis netikėtumas.*

taktikos rengimas ↑ *rengimas 2.*

taktikos rengimo principai, tactical training principles, принципы тактической подготовки – pagr. karių, karinių vienetų ir štabų kovinio (operatyvinio) rengimo taisyklės, skirtos juos išmokyti sėkmingai veikti šiuolaikinės operacijos (mūšio) sąlygomis. Pagr. Δ yra šie: bendras visų GP (pajėgų) rūšių karinių vienetų mokymas; mokymas kaip mūšyje; standartinių veiksmų mokymas; kryptingas kovinis rengimas; mokymas pakelti sunkumus, išsaugoti patirtį, naudoti ginklus; daugiapakopis kovinis rengimas per taktikos pratybas. Taktikos rengimas turi būti grindžiamas karo meto uždavinių reikalavimais.

taktikos rengimo programà, tactical training programme, программа тактической подготовки – norminis dokumentas, nustatantis pagr. reikalavimus karių, padalinių, dalinių, junginių ir štabų taktiniam rengimui; taktikos rengimo tematiką ir mokymo laiko paskirstymą; metodines rekomendacijas pratyboms organizuoti ir rengimo įvertinimo kriterijus.

taktikos treniruotė ↑ *treniruotė 2.*

taktinė aviacija ↑ *aviacija.*

taktinė aviacijos vadovybė ↑ *vadovybė 2.*

taktinė aviacinė paramà ↑ *aviacinė parama 1.*

taktinė gynyba ↑ *gynyba.*

taktinė gynybos zonà ↑ *zona, gynybos zona.*

taktinė grupė, tactical group, тактическая группа – taktinės grandies karinis darinys (rinktinė), sudaroma bendrųjų pajėgų mūšiu. Δ sudėtis priklauso nuo kovos užduoties, vietos kovos rikiuotėje, situacijos aplinkybių ir kt. Jos pagrindą ppr. sudaro motorizuotųjų pėstininkų (mechanizuotieji), tankų, šarvuotųjų ir tankų, oro desanto, aeromobilieji ir kt. daliniai (padaliniai), kuriuos stiprina kt. pajėgų ir specialiosios paskirties padaliniai. Gali būti sudaryta laikinoji Δ: divizijoje – brigadinė, brigadoje (pulke) – bataliono (pulko), batalione – kuopos. Kai kurių valstybių (JAV, D. Britanijos) SP junginių ir dalinių organizacinėje struktūroje numatytas Δ sudarymas.

bataliono Δ, battalion tactical group, батальонная тактическая группа – laikinasis bataliono dydžio darinys, sudaromas kovos veiksmams vykdyti. Δ sudaro 2–4 tankų ir motorizuotųjų pėstininkų kuopos, prieštankinių ginklų, minosvaidžių, žvalgybos, inžineriniai ir aprūpinimo padaliniai. Δ kovos veiksmus gali remti kovos sraigtasparnių kuopa, artilerijos divizionas (batalionas), OEG būrys ir kt. padaliniai.

brigados Δ, brigade tactical group, бригадная тактическая группа – laikinasis brigados dydžio darinys, sudaromas kovos veiksmams vykdyti. Δ sudaro 3–5 motorizuotųjų pėstininkų ir tankų batalionai, artilerijos divizionas (batalionas), žvalgybos, inžineriniai ir aprūpinimo padaliniai. Δ kovos veiksmus gali remti kovos sraigtasparnių kuopa, artilerijos grupė, OEG ir kt. padaliniai.

kuopos Δ, company tactical group, ротная тактическая группа – laikinasis kuopos dydžio darinys, sudaromas kovos veiksmams vykdyti. Δ sudaro pėstininkų kuopa arba jos dalis, tankų, prieštankinių ginklų, minosvaidžių, žvalgybos, inžineriniai ir kt. padaliniai. Δ kovos veiksmus gali remti sraigtasparniai, artilerijos baterija (būrys), OEG būrys ir kt. padaliniai.

laikinóji Δ , tactical task force, временная тактическая группа – 1. laikinai sudarytas karinis vienetas, vadovaujamas vieno vado, konkrečiai operacijai ar uždaviniui vykdyti; 2. pusiau nuolatinis vienetas, vadovaujamas vieno vado, sudarytas atlikti tęsiamą konkrečią užduotį; 3. sudedamoji flotilės dalis, sudaryta flotilės vado ar aukštesnės vadovybės tam tikrai užduočiai atlikti.

taktinė grupuotė \uparrow grupuotė.

taktinė koncepcija \uparrow koncepcija 2.

taktinė laivų grupė \uparrow grupė 1.

taktinė oro operacija \uparrow operacija 2.

taktinė oro pajėgų doktrina \uparrow doktrina 2.

taktinė oro transporto operacija \uparrow operacija 2.

taktinė raketà \uparrow raketa.

taktinė sąveika \uparrow sąveika 1.

taktinė sėkmė \uparrow sėkmė.

taktinė situacija \uparrow situacija.

taktinė skrydžių valdymo grupė \uparrow grupė 1.

taktinė skrydžių valdymo sistema, tactical air control system, тактическая система управления полетами – struktūra ir įrenginiai, kurių reikia planuojant, valdant taktines oro operacijas ir koordinuojant jas su kitomis GP rūšimis. Δ susideda iš valdymo žinybų ir ryšių elektronikos įrenginių, kurie sudaro galimybę centralizuotai valdyti ir atskirai spręsti uždavinius. Dar \uparrow centras 3, taktinė skrydžių valdymo grupė, vadovas 1.

taktinė šaudykla \uparrow šaudykla.

taktinė užduotis \uparrow užduotis 2.

taktinė užtvara \uparrow užtvara.

taktinė vadovybė \uparrow vadovybė 3.

taktinė vietovė \uparrow vietovė.

taktinė zona \uparrow zona.

taktinė žvalgyba \uparrow žvalgyba.

taktinės artilerijos užduotys, tactical artillery missions, тактические задачи артиллерии – artilerijos kovos užduotys operacijoje (mūšyje); jos gali būti puolant – puolimo rengimas, puolimo rėmimas, kontratakų rėmimas; ginantis – saugos padalinių parama, priešo atrėmimas prieš pagr. poziciją ir jos gilumoje, kontratakos rėmimas.

taktinės atsargos \uparrow atsargos.

taktinės oro pajėgos \uparrow pajėgos 1.

taktinės pajėgos ir priemonės \uparrow pajėgos ir priemonės.

taktinės procedūros, tactical procedures, тактические процедуры – veiksmai ar priemonės, kuriuos vykdo vadai, štabai ir vienetai planuodami ir rengdami taktines operacijas.

taktinės specialiųjų pratėbų \uparrow pratėbos 2.

taktinės techninės charakteristikos, tactical-technical characteristics, combat characteristics, тактико-технические характеристики – kiekybiniai duomenys, apibūdinantys šaunamojo, raketinio, reaktyvinio ginklo, kovos mašinų ir kt. technikos mūšiu reikšmingas savybes. Pagr. šaunamojo ginklo, raketų, bombų ir torpedų Δ – kalibras, greitis (lėkimo iki taikinio laikas), šaudymo nuotolis, taikinio naikinimo veiksmingumas, greitašauda, šaudymo (bombų mėtymo) taiklumas, veiksnumas, sklaida, patikimumas, gabaritai, masė ir kt.; šarvuotosios kovos technikos – masė, šarvų storis, variklio galia, judėjimo greitis, vežiojamasis kovinis komplektas, aviamobilumas, \uparrow veikimo spindulys ir kt. Svarbiausios orlaivių Δ yra jų \uparrow skrydžio taktinės charakteristikos ir pan.

taktinės vietovės savybės, tactical terrain characteristics, тактические свойства местности – vietovės elementų (reljefo, hidrografijos, augalijos, susisiekimo kelių ir kt.), darančių įtaką kariuomenės kovos veiksmams, visuma. Skiriamos septynios Δ : apsauginės, maskuojamosios ir inžinerinės savybės, orientavimosi, stebėjimo ir šaudymo sąlygos, pravažumas. Dar \uparrow apsauginės vietovės savybės, inžinerinės vietovės savybės, maskuojamosios vietovės savybės, orientavimosi sąlygos, stebėjimo sąlygos, šaudymo vietovėje sąlygos, vietovės važumas.

taktiniai metodai, tactical methods [techniques], тактические методы – metodai, kuriuos taiko vadai, štabai ir vienetai planuodami ir rengdami taktines operacijas.

taktiniai sutartiniai ženklai \uparrow sutartiniai ženklai.

taktinio

taktinio įvertinimo metodas, method of tactical evaluation, метод тактической оценки – standartinė operacijų rengimo ir planavimo procedūra, priimta ir taikoma Prancūzijos nacionalinėse GP. Turi nežymių skirtumų lyginant su NATO sistemoje priimta standartine procedūra.

taktinis bombonešis ↑ *bombonešis*.

taktinis desantas ↑ *desantas*.

taktinis dozimetras ↑ *dozimetras*.

taktinis išpėjimas ↑ *išpėjimas 1*.

taktinis junginys ↑ *junginys*.

taktinis karo lygmuo ↑ *karo lygmuo*.

taktinis kėlias ↑ *kėlias*.

taktinis manėvras ↑ *manėvras 2*.

taktinis maskavimas ↑ *maskavimas*.

taktinis mināvimas ↑ *mināvimas*.

taktinis minų laūkas ↑ *minų laukas*.

taktinis naikintūvas ↑ *naikintūvas 2*.

taktinis netikėtumas, tactical surprise, тактическая внезапность – vienas iš taktikos principų, teigiantis, kad kiekvienas vadas turi imtis visų galimų priemonių, kurios leistų užklupti priešą, nepasiruošusį atsakomiesiems veiksams, netikėtoje jam vietoje ar netikėtu būdu. Netikėtumo veiksmingumas priklauso nuo greičio, netikėto pajėgų panaudojimo, veiksmų tamsiu paros metu ar nepalankiomis oro sąlygomis, kovos veiksmų būdų įvairovės, pasinaudojimo priešui nepalankiomis vietovės sąlygomis. Δ gali turėti lemiamos įtakos mūšio rezultatams ir gali kompensuoti turimų pajėgų trūkumą.

taktinis orientāvimas ↑ *orientāvimas*.

taktinis pajėgų taūkis ↑ *tankis 2, pajėgų tankis*.

taktinis pajėgų valdymas ↑ *valdymas 2, pajėgų valdymas*.

taktinis pralaimėjimas, tactical reverse, тактический проигрыш – situacija, kai taktinėse operacijose prarandama vykdomų kovos veiksmų iniciatyva arba taktinio lygmens vienetai praktiškai negali imtis adekvačių atsakomųjų priemonių dėl pajėgų ar laiko stokos.

taktinis rezervvas ↑ *rezervas 1*.

taktinis ryšys ↑ *ryšys*.

taktinis skrydžių vadōvas ↑ *vadōvas 1, skrydžių vadōvas*.

taktinis skrydžių valdymo ceūtras ↑ *centras 3*.

taktinis sumanūmas, tactical judgement, тактическая смекалка – vado gebėjimas reikiamu laiku ir lemiamoje vietoje taikyti tinkamus kariavimo ir taktikos principus.

taktinis šaudymo laūkas ↑ *laukas 1*.

taktinis šaukinys ↑ *šaukinys*.

taktinis taikinys ↑ *taikinys 1*.

taktinis treniruōklis ↑ *treniruōklis*.

taktinis ūžnugaris ↑ *ūžnugaris 2*.

taktinis vadovāvimas ↑ *vadovāvimas*.

taktinis veikimo spindulys ↑ *spindulys 1*.

taktinis žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

taktinių naikintūvų aviācija ↑ *aviācija*.

tānkas, tank, танк – visiškai šarvuota vikšrinė kovos mašina, ginkluota pabūklų, kulkosvaidžiais ir kt. ginklais įvairiems taikiniams mūšio lauke naikinti. Tanko kovinės savybės: didelė ugnies galia, stiprūs ↑ *šarvai*, judrumas, gebėjimas įveikti didelius nuotolius, įvairias kliūtis, užtvaras. XX a. vid. buvo skiriamas lengvasis, vidutinis ir sunkusis Δ. Vidutiniams ir sunkiesiems tankams supanašėjus, vietoj jų daugelyje kariuomenių turimas universalusis – pagr. kovinis – Δ. Dar būna liepsnosvaidis, inžinerinis ir lengvasis – aerotransportabilus plaukiamasis Δ. Tanko kovos užduotys: kovoti su priešo tankais, naikinti jo prieštankines priemones, griauti gynybos įrenginius ir statinius, naikinti priešo karius. Pagr. tanko konstrukcijos elementai: šarvuotas korpusas ir ↑ *bokštai*, ginkluotės kompleksas (šarvuočiu ir tanku ↑ *ginkluotė*), ↑ *jėgainė*, ↑ *transmisija*, vikšrinis varytuvas, elektros įranga, stebėjimo ir taikymo prietaisai, ryšių priemonės, priešgaisrinė,

apsaugos nuo MNG, vairavimo po vandeniu įranga ir kt. Siekiant didinti tanko ugnies galią ir veiksmingumą, didinamas tanko patrankos sviedinio pradinis greitis, naudojami lygiavamzdžiai pabūklai, kuriami nauji šaudmenų tipai, naudojami ginkluotės stabilizatoriai, lazeriniai tolimačiai, automatizuojamas ir mechanizuojamas iššovimo procesas ir kt. Šiuolaikiniai šarvai gaminami sluoksniuoti iš įvairių medžiagų (mišrieji šarvai). Varikliai pritaikomi įvairiems degalams, kai kada naudojami dujų turbininiai varikliai (pvz., JAV tankas M1 „Abrams“). Geresniam orientavimuisi vietovėje naudojami įvairių sistemų elektroniniai (automatiniai) navigaciniai (kurso brėžimo) prietaisai. Tankų vienetai (kai kurių šalių GP tankų pajėgos) yra pagr. SP smogiamoji jėga. Dar ↑ *tanko komponuotė, tanko povandeninio vairavimo įranga, variklis, varytuvas.*

bebōkštis Δ, turretless tank, безбашенный танк – tankas, sukurtas pagal netradicinės komponuotės schemą: pagr. ginkluotė ir įgula išdėstyta tanko korpuse. Tokiame tanke nėra sukiojamojo bokštelio. Pabūklas gali būti nukreiptas į taikinį horizontalia kryptimi tik siaurame sektoriuje, tiek kiek leidžia pabūklo posūkis (tokie buvo II pasaul. karo metu savaeigiai artilerijos pabūklai). Iš Δ galimas aplinkinis šaudymas tikta pasukus visą mašiną. Tipinis Δ pavyzdys – švedų tankas Strv-103B.

inžinèrinis Δ, engineer tank, инженерный танк – universalioji inžinerinė mašina, sukurta tanko pagrindu. Be tanko ginkluotės, dar turi buldozerio įrangą, krano strėlę, minų iešklį, išminavimo įtaisą, sprogdinimo darbų įrangą. Ppr. naudojamas priešakiniamė mūšio ruože atliekant įvairius inžinerinės paramos darbus. Pritaikytas veiksmams radioakt. ir chem. taršos zonose. Δ turi JAV, Vokietija, Rusija ir kt. JAV Δ M728 (tanko MGOA pagrindu) masė 52,2 t, variklio galia 552 kW (750 AG), greitis iki 48 km/h, ginkluotas 165 mm trumpavamzde patranka (fortifikaciniams įrenginiams bei statiniams ir užtvarams griauti), 7,62 mm kulkosvaidžiu ir 12,7 mm zenitiniu kulkosvaidžiu. Vokietijos Δ „2 Dachs“ masė 43 t, variklio galia 610 kW (830 AG), greitis iki 62 km/h, ginkluotas 7,62 mm kulkosvaidžiu ir 12,7 mm zenitiniu kulkosvaidžiu.

lengvāsīs Δ, light tank, легкий танк – pagal XX a. vid. klasifikaciją – tankas, kurio masė iki 20 t. Ppr. turėjo tik prieškulkinius šarvus, todėl per II pasaul. karą buvo ribotai naudojamas. Šiuolaikinis Δ – aerotransportabilus plaukiamasis kovos tankas, naudojamas oro desanto ir jūrų pėstininkų pajėgų, žvalgybos vienetų, pvz., JAV Δ M551 „Sheridan“.

liepsnōsvaidis Δ, flame-thrower tank, огнеметный танк – tanko liepsnosvaidis; pagr. arba pagalbinis tanke sumontuotas ginklas, statomas bokštelyje vietoj pabūklo arba bet kurioje kitoje korpuso vietoje. Degiojo mišinio rezervuarai gali būti tanko viduje, ant tanko arba priekaboje. Svaidymo nuotolis iki 200 m.

pagrindinis kovinis Δ, main battle tank, основной боевой танк – pagr., universalioji tankų dalinių (pajėgų) kovos mašina. XX a. 7 d-metyje sukurtas tankas pakeitė vidutinius ir sunkiuosius tankus. Pagr. Δ pavyzdžiai: JAV M60A3 ir M1A1 „Abrams“; D. Britanijos „Chieftain“ Mk5 ir „Challenger“; Prancūzijos AMX-30; Vokietijos „Leopard 1“ ir „Leopard 2“; Japonijos „74“ ir „90“; Rusijos T-55, T-62, T-72, T-80, T-90. Kovinė masė nuo 36 (AMX-30) iki 55 t („Leopard 2“); šarvai – priešsviedininiai (mišrieji); didžiausias greitis nuo 48 („Chieftain“ Mk5) iki 70 km/h („Abrams“); eiga plentu nuo 500 („Chieftain“ Mk5) iki 600 km („Leopard 1“); 3–4 žmonių įgula; ginkluotė: lygiavamzdės 115 mm (T-62) ir 120 mm („Leopard 2“) arba graižtvinės 105 mm (M60A1, „Abrams“, AMX-30, „Leopard 1“, „74“) ir 120 mm („Chieftain“ Mk5, „Challenger“) patrankos, dvišoviai ir zenitiniai kulkosvaidžiai; kai kurie Δ, pvz., T-64B (Rusija), iš tanko patrankos vamzdžio gali leisti PTVR.

plaukiamāsīs Δ, amphibious tank, плавающий танк – tankas, galintis be papildomos įrangos plaukti vandeniu ir plaukdamas šaudyti. Naudojamas žvalgyboje, desantinėse operacijose ir kt. Δ turi sandarų korpusą ir varytuvą. Pagr. Δ pavyzdžiai: JAV M551 „Sheridan“ (kovinė masė 15,2 t, aliuminio lydinų kulkų neperšaujami šarvai; didžiausias greitis sausuma 68 km/h, vandeniui – 5,6 km/h; 4 žmonių įgula; ginkluotė: 152 mm patranka, galinti leisti PTVR, 7,62 mm kulkosvaidis ir 12,7 mm zenitinis kulkosvaidis); Rusijos PT-76 (14 t; kulkų neperšaujami šarvai; 40 km/h, 10 km/h; 3 žmonės; 76 mm patranka ir 7,62 mm kulkosvaidis).

sunkūsīs Δ, heavy tank, тяжелый танк – *ist.* tankas, kurio masė >40 t. Naudotas per II pasaul. karą. Pagr. Δ pavyzdžiai: SSRS KV-1 (1939, kovinė masė 47,5 t; priekinis šarvas 100 mm, šoninis – 75 mm, bokšto – 95 mm, didžiausias greitis 35 km/h, eiga 250 km, 5 žmonių įgula; ginkluotė: 76 mm patranka ir 3 7,62 mm kulkosvaidžiai); JS-2 (1943; 46 t; 120, 90 ir 100–90 mm; 37 km/h; 150 km; 4 žmonės; 122 mm patranka ir 4 kulkosvaidžiai, vienas iš jų – zenitinis); Vokietijos T-VI „Tigras“ (1943, 56 t, iki 100 mm, 38 km/h, 100 km, 5 žmonės; 88 mm patranka ir 2 7,92 mm kulkosvaidžiai). Nuo XX a. 7 d-mečio terminas „Δ“ vartojamas tik kalbant apie XX a. vid. tankus.

tiesiōginės paramōs Δ, close support tank, танк непосредственной поддержки – *ist.* tankas, skirtas kartu su pėstininkais, kuriems jis buvo priskiriamas, prieš gynybai pralaužti. Pradėtas naudoti per I pasaul. karą. Ypač buvo naudojami per II pasaul. karą, kai jų tankis siekdavo 20–30 vienetų 1 fronto km.

tolimōsios paramōs Δ, distant support tank, танк дальней поддержки – *ist.* tankas, skirtas prasiveržti į prieš gynybos gilumą sąveikaujant su pėstininkų daliniais. Tolimosios paramos tankus skirdavo pagal sovietinės armijos giliojo mūšio (giliosios operacijos) teoriją. Nuo XX a. 4 d-mečio buvo pripažinta, kad, pralaužiant prieš gynybą, netikslinga tankus skirstyti grupėmis.

vidutinis Δ , medium tank, средний танк – *ist.* tankas, kurio masė 20–40 t. Naudotas per II pasaul. karą. Pagr. Δ pavyzdžiai: SSRS T-34 (1940, kovinė masė 30,9 t, priekinis ir šoninis šarvas 45 mm, bokšto – 52 mm, didžiausias greitis 55 km/h, eiga 430 km, 4 žmonių įgula; ginkluotė: 76 mm patranka ir 2 7,62 mm kulkosvaidžiai); T-34-85 (1943, 32 t, 45 ir 90 mm, 55 km/h, 420 km, 5 žmonės; 85 mm patranka ir 2 7,62 mm kulkosvaidžiai); JAV M4A3 „Sherman“ (1942, 32 t, 38–76 mm, 48 km/h, 150 km, 5 žmonės; 75 mm patranka, 2 7,62 mm kulkosvaidžiai ir 12,7 mm zenitinis kulkosvaidis); Vokietijos T-III (1937, 20 t, iki 30 mm, 55 km/h, 165 km, 5 žmonės; 37 mm (vėliau 50 mm) patranka ir 2 7,92 mm kulkosvaidžiai). Nuo XX a. 7 d-mečio terminas „ Δ “ vartojamas tik kalbant apie XX a. vid. tankus.

tankètė, tankette, танкетка – *ist.* kovinė vikšrinė šarvuotoji mašina, skirta žvalgybai ir ryšiams. Buvo sovietinės armijos ginkluotėje XX a. 4 d-mečio pr. Turėjo prieškulkinius šarvus, 1–2 kulkosvaidžius, didžiausias greitis iki 45 km/h; 1–2 žmonių įgula.

tankiõji rikiuõtė \uparrow rikiuotė 1.

tankiõji ugnis \uparrow ugnis.

tankiõsios ugnis sèrija, series of volleys, серия беглого огня – *art.* tankioji ugnis, paleista pagal vieną komandą, pvz., „Baterija! 4 sviediniai, tankioji! Ugnis!“ (pagal šią komandą bus paleista 24 sviedinių – šešių pabūklų baterijos – serija).

tañkis, density, плотность – 1. masės ir tūrio santykis.

užtaĩsymo Δ , loading density, плотность заряжания – parako užtaiso masės (kg) ir ginklo (pabūklo) užtaiso kameros ertmės (dm^3) santykis. Kuo didesnis Δ , tuo didesnis slėgis vamzdžio kanale ir pradinis sviedinio (kulkos) greitis. Vamzdinės artilerijos pabūklų Δ 0,4–0,8 kg/ dm^3 .

2. draugiškųjų ir priešų pajėgų ir priemonių santykis.

artilèrijos Δ , artillery density, плотность артиллерии – vidutinis pabūklų (minosvaidžių) skaičius viename fronto kilometre. Δ nustatomas per visą puolimo (gynybos) guožą arba smūgių (pagr. pastangų sutelkimo) kryptimis. Tai artilerijos sutelkimo lygio ir operatyvinis-taktinis apskaitos rodiklis planuojant panaudoti artileriją.

pajėgų Δ , density of troops and weapons, плотность войск – vidutinis pajėgų skaičius, esantis viename kovos veiksmų zonos fronto kilometre; pajėgų sutelkimo ir apskaitinis operacijos (mūšio) planavimo rodiklis. Reikiama Δ nustato štabas apskaičiuodamas pajėgų santykį visoje kovos veiksmų zonoje (juostoje, bare) ir pagal smūgių (pagr. pastangų sutelkimo) kryptis. Skiriamas pėstininkų, tankų, artilerijos, užtvarų tankis, o pagal mastą – operatyvinis ir taktinis.

operatĩvinis Δ , density of troops, оперативная плотность войск – fronto ilgis, tenkantis vienam junginiui, ir vidutinis artilerijos pabūklų (minosvaidžių) ar tankų skaičius vienam fronto kilometrui.

tãktinis Δ , combat ratio, тактическая плотность войск – vidutinis savo (draugiškųjų) ir priešų pėstininkų, tankų batalionų arba kuopų tankų, šarvuotųjų, prieštankinių priemonių santykis kovos veiksmų kryptimi.

tãnkų Δ , tank density, плотность танков – vidutinis tankų skaičius viename kovos veiksmų fronto kilometre. Nustatomas per visą pajėgų veiksmų juostą ir pagr. smūgių kryptimis. Ppr. skiriamas taktinis (1-ojo ešelono junginių ir dalinių tankai) ir operatyvinis (1-ojo ir 2-ojo ešelono ir rezervo junginių tankai) Δ .

3. ko nors skaičius ilgio, ploto, tūrio, laiko vienetui.

bõmbų smũgio Δ , bomb attack density, плотность бомбового удара – numestų į taikinį aviacinių bombų masės ir taikinio ploto santykis. Matuojamas t/ km^2 . Reikiamas Δ kartais vad. operatyviniu naikinimo tankiu ir skaičiuojamas planuojant operaciją.

kelių Δ , route density, плотность дорог – karo veiksmų teatro (valstybės ar regiono) charakteristika, rodanti kelių ilgį (km) 100 km^2 (1000 km^2) teritorijos ploto.

minų laũko Δ , minefield density, плотность минного поля – *saus. min. kar.* vidutinis minų skaičius viename minų lauko fronto metre arba vidutinis minų skaičius viename kvadratiname minų lauko metre.

naikinimo Δ , destruction density, плотность поражения – viena iš taikinio naikinimo (slopinimo) artilerijos ugnimi patikimumo charakteristikų. Δ išreiškiamas faktiškai sunaudotų taikiniumi (1 ha taikinio ploto, 100 m taikinio fronto) naikinti sviedinių (minų) skaičiumi per visą taikinio naikinimo laiką.

taršõs Δ , density of contamination, плотность заражения – NM kiekis užteršto paviršiaus ploto vienetui; vienas iš chem. situacijos vertinimo rodiklių. Matuojamas mg/m^2 , g/m^2 . Δ rodo pavojingumo kariesams, veikiantiems užterštoje vietovėje, laipsnį. Dar skiriamas cheminės Δ .

chẽminės Δ , gas density, плотность химического заражения – NM kiekis užteršto ploto (paviršiaus) vienetui; viena iš chem. situacijos charakteristikų. Matuojama g/m^2 . Pagal Δ sprendžiama apie pavojaus laipsnį kariesams, veikiantiems užterštoje vietovėje.

transpõrto Δ , traffic density, плотность транспорта – vidutinis transporto priemonių, važiuojančių vieno kilometro

(vienos mylios) kelio ruožu, skaičius.

ugniës Δ, density of fire, плотность огня – sviedinių (minų, kulku), paleistų per minutę į taikinio ploto arba fronto ilgio vienetą, skaičius. Artilerijos Δ – sviedinių, paleistų per 1 min. į taikinio ploto 1 ha arba į 100 m frontą, skaičius. Zenitinės artilerijos Δ – sviedinių sprogimų skaičius kiekviename taikinio judėjimo ugnies zonoje kilometre. Šaulių Δ – visų rūšių šaulių ginklų kulku, paleistų per 1 min., skaičius viename fronto metre.

ùžtvarų Δ, obstacle density, плотность заграждений – užtvarų ir dengiamo ruožo (juostos, baro) fronto ilgio santykis. Atskirai nustatomas prieštankinių, priešpėstinių ir nesprogstamųjų Δ.

tánklaivis, oiler, танкер – karinis ar civilinis laivas su tankais degalams gabenti, plaukiojantiems laivams degalų papildyti. Δ – didžiausias transporto laivyno laivas, jo vandentalpa gali būti 500 000 t ir didesnė.

tánko komponuõtė, tank layout, компоновка танка – ginkluotės, pagr. mechanizmų ir įgulos išdėstymas tanko korpuse ir bokštelyje. Skiriamos dvi Δ: 1–oji – variklis ir transmisija tanko korpuso užpakalinėje dalyje (daugelio tankų); 2–oji – variklis ir transmisija tanko korpuso priekyje (prancūzų AMX-30, švedų „S“).

tánko minų trálas ↑ *minų tralas*.

tánko patránka ↑ *patranka*.

tánko povandeninio vairavimo įranga, tank deep-wading equipment, оборудование подводного вождения танков – įrangos komplektas tankams vandens kliūtis po vandeniu (vandens telkinio dugnu) įveikti. Įrangą sudaro dvi dalys: nuimamoji ir nenuimamoji. Nuimamoji dalis: orą tiekiantis vamzdis, įvairūs sandarinimo elementai, išleidžiamieji vožtuvai. Nenuimamoji dalis: nuimamosios dalies montavimo detalės, nuolat įtvirtinti tanke (kovos mašinoje) įtaisai (oro valytuvo sklendės, patrankos ambrazūros sandarinimo detalės, giropuskompasis). Siurbiamoji sistema gali būti nuimamoji ir nenuimamoji. Δ komplekte t. p. yra izoliuojamieji kvėpavimo aparatai ir gelbėjimo liemenės.

tánko taikiklis ↑ *taikiklis*.

tánko vairavimas po vándeniu ↑ *vairavimas 1*.

tánko variklis ↑ *variklis*.

tankodrómas, tankodrome, танкодром – vietovė, įrengta mokyti vairuoti tankus ir kitas kovos ar specialiąsias mašinas. Δ įrengiami judėjimo maršrutai ir vairavimo pagrindų mokymo vietos, treniruokliai, kliūčių ruožai ir technikos techninės priežiūros vietos.

tánkų ármija ↑ *armija*.

tánkų atakà ↑ *ataka*.

tánkų brastà ↑ *brasta*.

tánkų daliniaĩ, tank units, танковые части – savarankiškai arba kartu su kitų pajėgų rūšių daliniais galintys kovoti daliniai, kurių pagr. smogiamąją jėgą sudaro įvairių tipų tankai. Daugelyje valstybių tankų daliniai ir junginiai sudaro savarankišką SP rūšį – tankų pajėgas. Kai kuriose valstybėse Δ vad. šarvuočių ir tankų daliniais. Tankų daliniuose (junginiuose), be tankų dalių ir padalinių, dar būna pėstininkų (motorizuotųjų pėstininkų, šaulių ir kt.), raketų, artilerijos, zenitinės artilerijos, zenitinių raketų, prieštankiniai, specialieji ir užnugario daliniai ir padaliniai. Δ – pagr. SP smogiamoji jėga. Naudojami pagr. kryptimis priešui smogti galingus ir tolimus smūgius. Dėl patikimos apsaugos, galingos ginkluotės, judrumo Δ geriausiai panaudoja brand. ir kitų smūgių rezultatus, per trumpą laiką pasiekia galutinius mūšio ir operacijos tikslus. Δ kovos galimybės leidžia sparčiai pulti bet kurio paros metu, nutolus nuo kitų pajėgų, sėkmingai kovoti pasitikiniame mūšyje, nesustojant įveikti radioakt. taršos zonas ir vandens kliūtis. Δ gali greitai organizuoti labai atsparią gynybą, atremti gerokai pranašesnes puolančias priešo gruputes.

tánkų desántas ↑ *desantas*.

tánkų divízija ↑ *divizija*.

tánkų įveikiamà kryptis̃ ↑ *kryptis 2*.

tánkų kòrpusas ↑ *korpusas*.

tánkų mūšis̃ ↑ *mūšis*.

tánkų pājėgos ↑ *pajėgos 1*.

tánkų pasalà ↑ *pasala 2*.

tánkų pėrkėla po vándeniu ↑ *perkėla*.

tánkų rezèrvas ↑ *rezervas 2*.

tánkų sandārinimo rajònas ↑ *sandarinimo rajonas*.

tánkų tañkis ↑ *tankis 2*.

tánkų transportāvimas ↑ *transportavimas*.

tarānas, ram, battering-ram, таран – *ist.* 1. sen. apgulos pabūklas tvirtovių sienoms, bokštams ir vartams griauti; rastas su geležiniu ar žalvariniu antgaliu, pakabintas ant lynų ar grandinių mediniame bokšte (kartais kelių aukštų), kuris judėdavo ant ratų ir buvo taraną naudojančių žmonių priedanga.

2. atsikišusi smaili laivo priekio dalis arba nusmailintas laivo pirmgalys prieš laivų korpusui pramušti; juo naudotasi iki XIX a. pab.

3. smūgis savo mašinos priekiu į priešų lėktuvą, laivą, tanką siekiant jį sunaikinti. Δ buvo naudojamas oro, jūrų ir tankų mūšyje.

tarnyba, service, служба – 1. tarnavimas: valstybinė Δ, pvz., valstybės, krašto apsaugos Δ ir kt. Dar ↑ *karo tarnyba*.

krąšto apsaugōs Δ, national defence service, служба национальной обороны – valstybinė tarnyba, kurios pagr. rūšys yra karo tarnyba, alternatyvioji ir civilinė krašto apsaugos Δ.

alternatyvioji Δ, alternative national defence service, альтернативная служба национальной обороны – karo prievolei alternatyvi privalomoji krašto apsaugos pagalbinė tarnyba tiems, kurie dėl savo religinių ar pacifistinių įsitikinimų negali tarnauti su ginklu.

civilinė Δ, civil national defence service, гражданская служба национальной обороны – LR piliečio savanoriškai įsipareigota ir teisės aktų nustatytais specialiomis sąlygomis ir tvarka atliekama tarnyba einant tam tikras civilines pareigas krašto apsaugos sistemos institucijose.

pasienio Δ, border security service, пограничный наряд – pasieniečių (pasienio policininkų) grupė, paskirta saugoti valstybės sienos barą. Δ rūšys: patruliai, sargybiniai, slapukai, stebėjimo postai ir kt.

valstybės sienos apsaugōs Δ, state border guard service, служба охраны государственной границы – LR prie Vidaus reikalų ministerijos esanti valstybės institucija, kurios paskirtis – įgyvendinti valstybės sienos apsaugą ir jos kirtimo kontrolę, o karo metu – GP sudėtyje ginti valstybę.

valstybės Δ, civil service, государственная служба – teisinių santykių tarnyboje visuma, reglamentuojama valstybės teisės aktais, nustatančiais valstybės tarnautojo statuso įgijimą, pasikeitimą ir praradimą.

2. kariuomenės specializuotosios funkcinės struktūros. Lietuvos kariuomenėje yra žvalgybos ir kontržvalgybos, transportavimo, karo medicinos, ryšių ir informacinių sistemų, finansų ir turto ir kt. tarnybos. Kai kurių šalių kariuomenėse dar būna karo topografijos, meteorologinė, RChBS, ginkluotės, šarvuočių ir tankų, logistikos ir kt. Δ.

autotranspōrto Δ, motor transport service, автотранспортная служба – techninė tarnyba kariuomenės autotransportui prižiūrėti ir nuolatinei jo kovinei parengčiai palaikyti.

kāro medicinos Δ, military medical service, военно-медицинская служба – kariuomenės medicininio aprūpinimo taikos ir karo metu tarnyba; viena iš logistikos specialiųjų tarnybų. Δ sudaro valdymo organai ir įvairūs medicinos vienetai ir įstaigos. Turi reikiamas pajėgas ir priemones, kurios sudaro galimybes vykdyti gydymo ir profilaktikos, sanitarinės higienos ir antiepidemines priemones, teikti kvalifikuotą ir specializuotą medicinos pagalbą, evakuoti sužeistuosius ir ligonius. Dar ↑ *karo gydytojas, karo ligoninė, medicinos punktas*.

kāro topogrāfijos Δ, military topographic service, служба военной топографии – specialioji topogeodezinės paramos tarnyba. Jos paskirtis – sudaryti ir tiekti žemėlapius, atlikti reikalingus topogeodezinius matavimus, rengti ir tobulinti topografinio rengimo programas, metodikas, metodines ir mokomašias priemones, tiekti kariuomenei būtinas geodezines priemones.

meteorolōginė Δ, meteorological service, метеорологическая служба – 1. tarnyba, teikianti vadovybei, štabams ir pajėgoms faktinę ir prognozuojamąją meteorologijos informaciją, t. p. duomenis apie atskirų rajonų ir karo veiksmų teatrų klimatinės sąlygas. Kai kurių šalių kariuomenėse Δ sujungta su hidrologijos tarnyba ir priklauso hidrometeorologijos tarnybai; 2. įstaigų ir techninių priemonių sistema duomenims apie esamus orus gauti, orams prognozuoti ir informacijai apie esamus ir būsimus orus platinti. Tarnybos pagrindą sudaro 3 grandys: stebėjimo, prognozių ir ryšių. Lietuvoje Δ (Centrinis meteorologijos biuras) įkurta 1925. 1926 išleistas pirmasis Lietuvos meteorologijos biuletenis; jame buvo sinoptinis žemėlapis, 6 meteorologijos stočių duomenys ir rytdienos orų prognozė. Nuo 1938 Karo meteorologijos tarnyba steigė zonų leidimo punktus. 1939 įsteigta Klimatologijos tarnyba, 1944 – Orų biuras ir Vilniaus agrometeorologijos stotis, 1945 Vilniuje ir Klaipėdoje – Civilinės aviacijos meteorologijos stotis, 1949 Klaipėdoje – Hidrometeorologijos biuras, 1983 – Hidrometeorologijos centras.

paieškōs ir gēlbėjimo Δ, search and rescue service, поисковая и спасательная служба – specialioji laivyno, aviacijos ir OEG vienetų tarnyba paieškai ir gelbėjimui atlikti, jiems aprūpinti.

RChBS Δ, NBC protection service, служба РХБ защиты – specialioji kai kurių šalių kariuomenės tarnyba, atliekanti tokius uždavinius: karių ir karinių vienetų RChB ↑ *sauga*, PM ir maskuojamųjų dūmų naudojimas, karinių vienetų ↑ *aprūpinimas* RChB ekipuote, jų tinkamo naudojimo, priežiūros ir remonto garantavimas. Δ sudaro valdymo organai ir RChBS vienetai.

žvalgybos Δ, intelligence service, разведывательная служба – specialius įgaliojimus turinčios valstybės institucijos, kuriai žvalgybos įstatymu pavesta vykdyti žvalgybos veiklą, padalinys. Δ Lietuvoje yra Valstybės saugumo departamentas ir Operatyvinių tarnybų departamentas prie KAM. Dar ↑ *žvalgybos slaptasis bendradarbis, žvalgybos tarnybos tarnautojas*.

3. kasdieninė karinių vienetų, vadų ir štabų veikla (dienos, patrulio, komendantinė, sargybos, stovyklos, įgulos, štabų Δ ir kt.). Tarnybą reglamentuoja ↑ *Tarnybos statutas* ir kt. norminiai dokumentai.

dienōs Δ, daily detail, дневной наряд – padalinys arba karių grupė, kasdien skiriami dalinio (padalinio) tarnybai eiti. Kiekvieną dieną dalinio vado įsakymu skiriami: dalinio budėtojas ir jo padėjėjas, technikos parko budėtojas, budėjimo padalinys, t. p. padalinys, iš kurio skiriama sargyba ir dienos tarnybos pareigūnai (patruliai, technikos parko ir medicinos punkto tvarkdariai, valgyklos budėtojas ir darbininkai, štabo budėtojas, pasiuntiniai ir kt.). Kuopos dienos tarnybai skiriamas budėtojas ir tvarkdariai. Dienos tarnybos tvarka ir pareigūnų pareigos nustatyti Tarnybos statute. Kai kurių valstybių statute dienos tarnyba atitinka paros tarnybą.

įgulos Δ, garrison service, гарнизонная служба – tarnyba, organizuojama kiekvienoje įguloje karių drausmei palaikyti, kasdieniniam kariuomenės gyvenimui ir rengimui užtikrinti, įgulos uždaviniams, dalyvaujant kariuomenei, vykdyti.

komendantinė Δ, quartermaster's service, комендантская служба – visuma priemonių, organizuojamų ir vykdomų siekiant užtikrinti laiku ir nepastebimą kariuomenės judėjimą, išskleidimą ir išdėstymą, bendros tvarkos jos išdėstymo ir veiksmų rajonuose palaikymą, kontroliuoti maskuotės reikalavimų vykdymą ir reguliuoti judėjimą. Δ organizuojama kariuomenės judėjimo maršrutuose, išdėstymo ir kovos veiksmų rajonuose, įveikiant taršos ir užtvarų zonas, vandens kliūtis, jūrų desanto įlaipinimo (išlaipinimo) punktuose, vadavietėse ir jų judėjimo maršrutuose, t. p. užnugario vienetų ir įstaigų išdėstymo rajonuose, tiekimo ir evakavimo keliuose. Organizuojant Δ nustatomi komendantiniai ruožai, rajonai, komendantinių, judėjimo reguliavimo postų, praleidžiamųjų punktų vietos ir skaičius. Δ eiti skiriami atitinkami komendantai, naudojami etatiniai Δ ir eismo reguliavimo padaliniai, t. p. gali būti skiriami kt. padaliniai ir štabų karininkai. JAV, Vokietijos ir kt. valstybių GP komendantinei tarnybai eiti naudojami karo policijos padaliniai.

patrūlio Δ, patrol service, патрульная служба – priemonių sistema daugelio valstybių GP, kurių tikslas – stebėti priešą, saugoti ir dengti vietovės rajonus (juostas), maršrutus, oro ir vandens erdvės dalis, t. p. saugoti ir ginti įvairius objektus.

sargýbos Δ, guard duty, караульная служба – sudedamoji kariuomenės tarnybos dalis; organizuojama visų valstybių GP. Sargybos ėjimas laikomas kovos užduoties vykdymu. Eiti sargybą skiriami sargybos padaliniai. Sargybos ėjimo tvarką nustato Sargybų statutas. Sargyba, organizuojama kovos veiksmų, žygio metu, vad. sauga. Dar ↑ *padalinys 1, postų žiniaraštis, sargybos postų tabelis, sargybos keitimasis, sargybų skirstymas, sauga*.

stovýklos Δ, camp service, лагерная служба – tarnyba kariuomenei stovint stovykloje. Stovyklos tarnybos tvarką nustato Tarnybų statutas.

štábų Δ, headquarters service, служба штабов – štabų veikla užtikrinant pajėgų valdymą taikos ir karo metu. Δ reglamentuoja statutai ir specialieji nuostatai. Pagr. Δ uždaviniai: pajėgų nuolatinės kovinės parengties palaikymas; operatyvinio ir kovinio rengimo bei karinių vienetų tarnybos organizavimas; karių drausmės užtikrinimas; pavaldžių štabų parama. Prasidėjus kovos veiksmams svarbiausia štabų veiklos kryptis – vado sprendimui reikalingų duomenų rengimas, operacijos (mūšio) planavimas, kovos užduočių kariniams vienetams įteikimas, užduočių vykdymo kontrolė, sąveikos, valdymo ir aprūpinimo organizavimas, kovinės patirties nagrinėjimas ir perdavimas pavaldiniams. Δ organizuoja štabo viršininkas.

tarnýbinė kategorija, official category, должностная категория – kario laipsnis, numatytas tam tikroms pareigoms.

Atsižvelgiant į Δ, kariui suteikiamas eilinis laipsnis, nustatomos jo teisės ir pareigos, tarnybinis atlyginimas, aprūpinimo normos ir kt. Kai kuriose valstybėse (JAV, D. Britanija ir kt.) kariui, perimančiam aukštesnes pareigas, jų ėjimo laikotarpiui suteikiamas laikinasis karinis laipsnis, atitinkantis šias pareigas.

tarnýbinė stotis ↑ *serveris*.

tarnýbinio atlýginimo sumážinimas, service pay cut, снижение служебного оклада – drausminė nuobauda, skiriama už šiurkštų karių drausmės pažeidimą, įspėjanti, kad kario padaryta veika nevisiškai atitinka turimą kario laipsnį ir einamas pareigas. Tarnybinis atlyginimas gali būti sumažintas ne daugiau kaip trečdaliu ir ne ilgiau kaip trims mėnesiams. Δ dydį ir jo mokėjimo terminą nustato vadas skirdamas drausminę nuobaudą.

tarnýbinio tyrimo komisija, court of official inquiry, commission of official investigation, комиссия служебного расследования – nuolat veikianti krašto apsaugos sistemos institucija, kurios pagr. paskirtis nustatyti karių žūties, ligos ar traumos priežastinį ryšį su tiesioginių kario pareigų atlikimu ir priimti atitinkamą sprendimą.

tarnýbinis būtas, official flat, служебная квартира – profesinės karo tarnybos kariams ir jų šeimos nariams (išskyrus eilinius ir grandinius) iš KAM turimo fondo tam tikroje vietovėje suteikiama techninius ir sanitarinius reikalavimus atitinkanti gyvenamoji patalpa. Už Δ kariai nuomos mokesčio nemoka, o atsiskaito tik už energijos, ryšių ir visus kitus komunalinius patarnavimus. Δ karys turi teisę naudotis tik, kol tarnauja profesinėje karo tarnyboje, po to jį privalo palaisvinti ne vėliau kaip per 30 dienų. Profesinės karo tarnybos kariams, kurie Δ neaprūpinti, nuomojamos gyvenamosios patalpos, kurių išlaikymo išlaidas kompensuoja KAM mokėdama Vyriausybės nustatyto dydžio butpinigius.

tarnýbinis dokumentas ↑ *dokumentas*.

tarnýbinis patikrinimas, line-of-duty investigation [inquiry], служебное расследование – vado įsakymu paskirto karininko atliktas patikrinimas karių drausmės pažeidimo ar materialinės žalos padarymo priežastims išsiaiškinti ir kaltininkams nustatyti; atliekamas vadovaujantis statutų ir įstatymų suteiktomis teisėmis. Δ ppr. atliekamas ne vėliau kaip per 15 dienų, o dėl padarytos materialinės žalos ir šurkštaus karių drausmės pažeidimo – ne vėliau kaip per mėnesį nuo sužinojimo dienos apie teisės pažeidimo padarymą. Gavęs Δ išvadą, vadas išleidžia įsakymą dėl drausminės nuobaudos skyrimo ar materialinės žalos atlyginimo.

tarnýbinis pažymėjimas, identification [ID] card, удостоверение личности – dokumentas, liudijantis profesinės karo tarnybos karių asmenybę. Kiekvienam kariui, kuris išleidžiamas į atsargą ar perkeliamas į dimisiją baigęs privalomąją ar profesinę karo tarnybą arba atleidžiamas iš profesinės karo tarnybos įstatymo numatytais atvejais, išduodamas pažymėjimas, liudijantis jo atliktą tarnybą, jos įvertinimą ir statusą tarnybą baigus.

tarnýbos paslaptis ↑ *paslaptis*.

Tarnýbos statutas, Service Regulations, Устав службы – oficialus dokumentas, nustatantis karinių vienetų ir įstaigų karių veiklą. Δ nustatomos karių pareigos ir santykiai, tvarka kareivinėse, laiko paskirstymas ir dienotvarkė, dienos tarnyba ir dienos tarnybos pareigūnų pareigos, tarnyba technikos parkuose, mokomuosiuose centruose ir stovyklose, sveikatos profilaktika ir apsauga, aliarmo skelbimo tvarka, priešgaisrinė apsauga ir kt. Δ tvirtina LR Vyriausybė. Kai kurių valstybių GP šis statutas vad. vidaus tarnybos statutu.

tarnýbos stąžas ↑ *ištarnauti metai*.

tarnýbos trukmės ženklai, service duration signs, знаки продолжительности службы – ženklai, skirti pažymėti profesinės karo tarnybos kareivių (jūreivių), seržantų ir puskarininkių tarnybos trukmei. Penkeri karo tarnybos metai žymimi viena, dešimt – dviem, penkiolika – trim, dvidešimt – keturiom ir dvidešimt penkeri – penkiomis juostelėmis. Karininkai tarnybos trukmės ženklų nenešioja. Kariūnai (kariūnės) ant išeiginio švarko (palto) rankovių virš rankogalio nešioja kurso skiriamąjį ženklą: pirmojo kurso – viena, antrojo – dvi, trečiojo – tris ir ketvirtojo – keturias juosteles.

tarnýbų ženklai, signs of services, знаки служб – skydo formos antsiuvai, kuriuose pavaizduoti įvairūs simboliai. Δ gaminami dviejų rūšių – spalvoti, skirti išeiginei ir kasdieninei uniformai, ir nespalvoti, skirti lauko uniformai, – tamsiai žaliame fone juodos spalvos simboliai. Δ tvirtinami ant dešinės rankovės. Tarnybų ženklus nešioja visi kariai. Savo tarnybos ženklus turi: Krašto apsaugos ministerija, Gynybos štabas ir Aprūpinimo departamentas, centrinės tarnybos, Lietuvos karo akademija, Puskarininkių mokykla, motorizuotosios pėstininkų brigados, atskiri kariuomenės daliniai, karinės oro pajėgos, karinės jūrų pajėgos, Krašto apsaugos savanoriškosios pajėgos, taikos palaikymo pajėgos, Centrinis poligonas ir kt.

tárpas, interval, промежуток – 1. atstumas tarp dviejų karių (mašinų, karinių vienetų) į rikiuotės plotį (išilgai fronto).

2. atstumas pagal frontą tarp gretimų pozicijų, minų laukų ir pan.

neplanuotasis Δ, holiday, непланированный промежуток – *laiv.* atliekant jūrų minų tralavimą ar minų paiešką netyčia paliktas neišvalytas minų lauko tarpas, kuris susidaro dėl navigacijos, pozicijos laikymo, plūduru išdėstymo ir kitų klaidų.

sprogimų Δ, burst interval, интервал разрывов – atstumas nuo sprogimo projekcijos į taikinio liniją iki taikinio.

3. *art.* šaudant artilerijos baterijai iš kairės (ar dešinės), komandoje nurodytas laiko tarpsnis tarp pabūklo šūvių. Standartinis tarpsnis – penkios sekundės.

4. *art.* šaudant kaunamąją artilerijos ugnimi – laiko tarpsnis (sekundėmis) tarp vienas po kito einančių šūvių (baterijos salvių).

5. *gap*, промежуток – minų lauko neužminuotas ruožas. Paliktų tarpų paskirtis – suteikti galimybę saviems padaliniais judėti kovos rikiuote užtvarų zonose. Tarpų plotis gali būti 100 m ir didesnis.

tarpėklis, gorge, ущелье – siauras ir gilus kalnų slėnis su stačiais (kartais statmenais) šlaitais ir siauru vingiuotu dugnu.

Δ dugną, kitaip nei kanjono, ne visai užima upės dugnas. Δ tinka gynybai, bet sunkina puolimą.

tárpinė horizontālė ↑ *horizontalė*.

tárpinė juosta ↑ *juosta*.

tárpinė pozicija ↑ *pozicija*.

tárpininkas, intermediary, посредник, наблюдатель – vadovybės atstovas, skiriamas pratyboms. Būna pajėgų (prie karinių vienetų vadų ir štabų), ugnies (prie šaudančių padalinių per pratybas su koviniu šaudymu) ir ruožų (per dvišales pratybas). Pagr. Δ uždaviniai: pratybų dalyvių veiksmų, jų vadų sprendimų ir komandų vykdymo kontrolė; situacijos papildymas; kovos veiksmų kreipimas (žaidimas) pagal dalyvių sprendimus; saugumo taisyklių laikymosi kontrolė; pratybų apibendrinimo medžiagos rengimas.

ugniū̄s Δ, fire intermediary, огневой посредник – laikinasis pareigūnas, skiriamas per taktikos pratybas su koviniu šaudymu kontroliuoti, kaip laikomasi saugumo taisyklių ir šaudymo kursų reikalavimų. Δ ppr. skiriamas kovinio šaudymo laikotarpiui kiekvienai šaudančiai kuopai (baterijai), kai kuriais atvejais – būriui, kovos mašinai (įrenginiui).

tárpinis medicinos pū̄ntas ↑ *medicinos punktas*.

tárpinis plóto apšvietimas ↑ *apšvietimas*.

tárpinis rúožas ↑ *ruožas 1*.

tárpinis sutelkimo rajònas ↑ *sutelkimo rajonas 1*.

tárpinis šaunamàsis užtaisas ↑ *užtaisas 1, šaunamasis užtaisas*.

tárpinis šovinys ↑ *šovinys*.

tarpremon̄tiniai tèchniniai ištekliai ↑ *ištekliai*.

tarptautinė atòminė téisė ↑ *teisė*.

Tarptautinė atòminės enèrgijos agentūra (TATENA), International Atomic Energy Agency, Международное агентство по атомной энергии (МАГАТЭ) – tarpviryausybinė organizacija, skirta tarptautiniam bendradarbiavimui taikiai naudojant atominę energiją plėtoti. Įkurta 1957, XX a. 10 d-mečio pab. vienijo apie 120 valstybių. Yra bendrosios JTO sistemos sudėtyje, susieta su ja ypatingu susitarimu, kiekvienais metais teikia pranešimą JTO Generalinei Asamblėjai ir prireikus – Saugumo Tarybai. Svarbiausia Δ veiklos sritis – brand. ginklo neplatavimo užtikrinimas. Vadovaujantieji organai: Generalinė konferencija, Valdytojų taryba ir Sekretoriatas. TATENA štabas-buvienė – Viena (Austrija).

tarptautinė demarkàcinė paròs laĩko lĩnija ↑ *linija 3*.

tarptautinė globà, international trusteeship, международная опека – kai kurių priklausomų teritorijų valdymo sistema, kuri veikia JTO vardu ir jai vadovaujant. Įsteigta pasibaigus II pasaul. karui. Žlugus kolonijinei sistemai, nestrateginės globojamosios teritorijos pasidarė nepriklausomomis. Ramiojo vandenyno tautos, kurias pagal Saugumos Tarybos nutarimą globojo JAV, ĩgavo apsisprendimo teisę. 1986 Globos Taryba, o 1990 Saugumo Taryba, konstatavo, kad susitarimas dėl globos visiškai ĩgyvendintas ir jo veikla nutraukiama.

tarptautinė humanitàrinė téisė (THT) ↑ *teisė*.

tarptautinė signàlų suvestinė (TSS) ↑ *suvestinė, signalų suvestinė*.

tarptautinė sutartis ↑ *sutartis 1*.

tarptautinė taikòs paramòs operàcija ↑ *operacija 2*.

tarptautinė taikòs sutartis ↑ *sutartis 1, tarptautinė sutartis*.

tarptautinė téisė ↑ *teisė*.

tarptautinė téisinė atsakomýbė ↑ *atsakomybė*.

Tarptautinė vienetų sistemà, International System of Units, международная система единиц – universali fizik. dydžių vienetų sistema, kurią 1960 patvirtino XI Generalinė matų ir svarsčių konferencija (GMSK) ir patikslino vėlesnės (XII–XVIII) GMSK. Sukurta keičiant vienetų sistemas ir atskirus nesisteminius vienetus, kurie susidarė metrinų sistemų pagrindu. Svarbiausi Δ pranašumai: fizik. dydžių vienetų vienodinimas, apimantis įvairias mokslo, technikos ir žmonių veiklos sritis; patogūs praktiniam vartojimui pagr., papildomieji ir dauguma išvestinių vienetų; išvestinių vienetų suderinamumas ir supaprastintas daugelio praktikai svarbių lygčių ir formulių rašymas; galimybė vartoti įvairius daugiklius ir priešdėlius sudarant dešimtainius kartotinius ir dalinius vienetus ir kt. Dar ↑ *metrinė sistema, nesisteminiai vienetai*.

Δ sudaro 7 pagr. vienetai (ilgio – metras, masės – kilogramas, laiko – sekundė, elektros srovės stiprio – amperas, termodinaminės temperatūros – kelvinas, medžiagos kiekio – molis, šviesios stiprio – kandela), 2 papildomieji vienetai (plokščiojo kampo – radianas, erdvinio kampo – steradianas) ir daugelis išvestinių vienetų (pvz., metras per sekundę, hercas, niutonas, paskalis, džaulis, vatas, voltas, liuksas, grėjus, bekerelis, sivertas ir kt.).

Fizik. dydžių Δ vienetai derinami ir vienodinami visame pasaulyje, t. p. šalyse, vartojančiose nemetrinę sistemą (JAV, D. Britanijoje, Australijoje, Kanadoje, Japonijoje ir kt.).

Lietuvoje vartojami tarptautiniu standartu LST ISO: 1996 „Dydžiai ir vienetai“ patvirtinti fizik. dydžių vienetai, jų pavadinimai, santrumpų žymėjimai ir dimensijos, t. p. jų vartojimo taisyklės. Pagal šį standartą ir taisyklės privaloma vartoti tik Δ vienetus, t. p. jų dešimtainius kartotinius ir dalinius vienetus. Kartu su Δ vienetais tam tikrais atvejais leidžiama vartoti ir kai kuriuos kt. vienetus, pvz., masės – tona, laiko – minutė, valanda, para, plokščiojo kampo – laipsnis, minutė, sekundė, ploto – hektaras, tūrio (talpos) – litras, energijos (darbo) – elektronvoltas ir kt.

Dešimtainiai kartotiniai ir daliniai vienetai sudaromi dauginant pirminį vienetą iš vieno daugiklio, atitinkančių 10^{3n} ; čia n – sveikasis teigiamas arba neigiamas skaičius (nuo -6 iki 6). Jų pavadinimai turi Δ ĩteisintus dešimtainius priešdėlius, pvz., giga... (G, 10^9), mega... (M, 10^6), kilo... (k, 10^3), hekto... (h, 10^2), deka... (da, 10^1), deci... (d, 10^{-1}), centi... (c, 10^{-2}), mili... (m, 10^{-3}), mikro... (μ , 10^{-6}), nano... (n, 10^{-9}) ir t. t.

tarptautinės

tarptautinės įtampos židinys ↑ *židinys 1.*

tarptautinės pratybos ↑ *pratybos 2.*

tarptautinės taikės palaikymo pajėgos ↑ *pajėgos 1.*

tarptautinės teisės pažeidimas, breach of the international law, нарушение международного права – tarptautinės teisės subjekto, pažeidusio tarptautinės teisės normas ir padariusio kitam subjektui ar visai tarptautinei bendrijai materialinės ar nematerialinės žalos (pvz., agresijos aktas, kėsinimasis į teritorijos vientisumą ir politinę nepriklausomybę ir kt.), veika. Dar ↑ *šiuurkštūs tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimai.*

tarptautiniai kanalai, international canals, международные каналы – dirbtiniai vandens keliai, jungiantys jūras ir vandenynus ir naudojami visų valstybių laivybai pagal tarptautinės teisės normas ir valstybių, kurioms jie priklauso, nacionalinius įstatymus. Δ yra: Sueco, Panamos, Kylio, Korinfo ir Saimensko kanalai.

tarptautiniai karo tribunolai, international military tribunals, международные военные трибуналы – ribotos jurisdikcijos tiek teritorijos, tiek laiko atžvilgiu karo teismai, įsteigti konkrečių valstybių karo nusikaltėliams persekioti ir teisti. Po II pasaul. karo Δ sąjungininkų susitarimu įkurti Niurnberge ir Tokijoje Europos ir Tolimųjų Rytų svarbiausiems karo nusikaltėliams bausti (↑ *Niurnbergo procesas* ir ↑ *Tokijo procesas*). JTO Saugumo Taryba 1993 nusprendė įsteigti karo tribunolą teisti asmenims, atsakingiems už šiuurkštūs THT pažeidimus, įvykdytus buvusios Jugoslavijos teritorijoje, o 1994 – Tribunolą nusikaltimams, įvykdytiems per masines žudynes Ruandoje, tirti.

tarptautiniai sąsiauriai, international straits, международные проливы – gamtiniai jūrų susiaurėjimai, naudojami tarptautinei laivybai, atviri laivams perplaukti pagal visų vėliavų lygybės principą (Gibraltaro, Lamanšo, Pa de Kale, Singapūro ir kt.). Ypatinę grupę sudaro Baltijos ir Juodosios jūrų sąsiauriai, kurių režimą nustato tarptautiniai susitarimai. Δ teisinius režimus nustato JTO jūrų teisės konvencija (1982).

tarptautinis baudžiamasis teismas ↑ *teismas.*

tarptautinis deliktas, international delict, международный деликт – tarptautinės teisės normų pažeidimas, už kurį atsiranda tarptautinė teisinė valstybių atsakomybė. Dalis pačių sunkiausių Δ – ↑ *agresija*, ↑ *genocidas*, ↑ *apartheidas*, masinis atmosferos ir jūros užteršimas dar vad. tarptautiniais nusikaltimais. Δ skiriasi nuo nedraugiškų veiksmų, kurie neužtraukia valstybės tarptautinės teisinės atsakomybės. Dar ↑ *tarptautinis nusikaltimas, teisinė atsakomybė.*

tarptautinis ginkluotasis konfliktas ↑ *ginkluotasis konfliktas.*

tarptautinis nusikaltimas, international crime, международное преступление – itin pavojingas tarptautinės teisės pažeidimas, kuriuo kėsinamasi į gyvybiškai svarbius valstybių ir tautų interesus, griaunantis jų egzistavimo pagrindą, šiuurkščiai laužantis svarbiausius tarptautinės teisės principus, gresiantis taikai ir saugumui. Δ apibrėžti Tarptautinių karo tribunolų statuteose ir skirstomi į tris pagrindines grupes: nusikaltimai taikai; ↑ *karo nusikaltimai*; nusikaltimai žmoniškumui.

Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pūsmėnulių judėjimas, International Red Cross and Red Crescent Movement, Международное движение Красного Креста и Красного Полумесяца – trijų autonominių struktūrų – Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komiteto, Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pūsmėnulių federacijos ir nacionalinių draugijų veikla įgyvendinant THT principus ir normas. Δ aukščiausiasis organas – kas ketveri metai šaukiamos tarptautinės konferencijos, kurių darbe lygiateisiais pagrindais dalyvauja valstybių, pasirašiusių Ženevos konvencijas, atstovai. Dar ↑ *Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija, Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas.*

Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas, International Red Cross Committee, Международный комитет Красного Креста – neutrali, nepriklausoma tarptautinė humanitarinė organizacija, įkurta 1863 ir veikianti Ženevoje. Δ vaidina svarbų vaidmenį įgyvendinant THT principus ir normas, atlieka Ženevos konvencijų pavestus uždavinius padėti tiksliai laikytis THT nuostatų ginkluotųjų konfliktų metu ir priimti bet kokius nusiskundimus dėl THT pažeidimų ir atitinkamai į tai reaguoti. Δ yra ↑ *Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pūsmėnulių judėjimo* įkūrėjas.

tarptautinis saugumas ↑ *saugumas 5.*

tarptautinis šaukinys ↑ *šaukinys.*

tarptautinis teisingumo teismas ↑ *teismas.*

tarptautinis terorizmas ↑ *terorizmas.*

tarpuosavio trukdžių prevencija, prevention of mutual interference, предупреждение взаимных помех – 1. draugiškųjų pajėgų aktyviųjų ar aktyviųjų ir pasyviųjų elektromagnetinių trukdžių panaikinimo procedūros.

2. povandeninių laivų susidūrimo, laivų susidūrimo su velkamais objektais ar po vandeniui esančiomis kliūtims prevencijos priemonės.

tarša, contamination, заражение – RM, NM ir BM nusėdimas, susigėrimas arba išigėrimas vietovėje, ant statinių, žmonių arba objektų. Dar ↑ *kontrolė 1, lygis, radioaktyviosios nuosėdos, radioaktyvumas, spinduliuotė, tankis, taršos rajonas, taršos zona.*

biologinė Δ, biological contamination, биологическое заражение – žemutinio oro sluoksnio ir vietovės užteršimas biol. ligų sukėlėjais, kai priešas naudoja biol. ginklą siekdamas sukelti masinius žmonių, gyvulių ir augalų susirgimus. Δ nustato biol. žvalgyba.

cheminė Δ, chemical contamination, химическое заражение – vietovės, erdvės virš jos ir ten esančių objektų užteršimas NM panaudojus chem. ginklą arba įvykus pavojingų chem. objektų avarijai. Orą užteršia NM garai, aerolis ir lašai; žemė, įvairių objektų paviršiu – ant jų nusėdę aerolio dalelės ir lašai; maistą ir vandens telkinius – patekę į juos NM lašai. Vietovė užteršta NM, jeigu jų koncentracija yra pavojinga neapsaugotiems žmonėms (viršijama didžiausioji leidžiamoji koncentracija arba ribinė apsinuodijimo dozė). Pagr. Δ charakteristikos yra užteršimo mastas, trukmė ir pavojingumas. Δ mastą apibūdina cheminės ↑ *taršos zona* ir cheminio ↑ *naikinimo židiny*s. Δ trukmė priklauso nuo NM patvarumo. Δ pavojingumas įvertinamas galimais žmonių nuostoliais chem. taršos zonoje. Δ nustatomas ChŽ prietaisais.

liekamoji Δ, residual contamination, остаточное заражение – radioakt. tarša, kuri vis dar lieka po jos šalinimo. Dezaktyvuojant užterštus paviršius galima pasiekti tik leidžiamąjį užteršimą; tarša išliks tol, kol RM savaime (natūraliai) suirs.

radioaktyvioji Δ, radioactive contamination, радиоактивное заражение – 1. dirbtinės kilmės RM kiekis žmogaus kūno ir aplinkos objektų išorėje ir viduje, ore arba bet kurioje kitoje vietoje, nuo kurio galima žmogaus kūno apšvita daugiau kaip 1 mSv efektine doze per metus; 2. bet kurios medžiagos, paviršiaus, aplinkos ir žmogaus užterštumas RM. Žmogaus kūno užteršimui priklauso išorinis odos užteršimas ir vidinis užteršimas nepriklausomai nuo patekimo būdo. Δ atsiranda brand. sprogo, brand. objektų rad. avarių, tyčinio ar aplaidaus RM paskleidimo atvejais, panaudojus radiologinį ginklą. Ypač didelė Δ būna po paviršinių, požeminių ir povandeninių brand. sprogių, bendrųjų rad. avarių. Objektų, technikos ir žmonių užterštumas nustatomas įvairiais dozės galios matuokliais ir radiometrais. Radioakt. užterštumo lygis vertinamas apšvitos dozės galia. Radioakt. užterštoje vietovėje žmones veikia radioakt. apšvita.

taršos ir pavojaus zonos ribojimo ženklai, marking signs of contaminated and dangerous areas, знаки ограждения зараженной и опасной зоны – įspėjamieji ženklai, kuriais įspėjama apie užterštus ar pavojingus vietovės rajonus, įrenginius ir atsargas. Δ paskirtis – karinių vienetų personalo apsauga pavojinguose rajonuose, įrenginiuose ir sandėliuose siekiant išvengti karių nuostolių, negaišti laiko, tikslingai ir sąmoningai įveikti užterštus rajonus. Šie ženklai yra stačiakampiai lygiašoniai trikampiai (pagrindo ilgis – 28 cm, šonų ilgis – 20 cm), kabinami ant tvoros, medžio, akmens, stulpo ir pan. stačiu kampu žemyn. Δ praneša: juodas užrašas ATOM baltame fone – apie radioakt. taršą; raudonas užrašas DUJOS geltoname fone – apie chem. taršą; raudonas užrašas BIO mėlyname fone – apie biol. taršą; geltonas užrašas CHEMINĖS MINOS raudoname fone, per ženklo vidurį – geltona juosta – apie chem. minų laukus; balta juosta per ženklo vidurį raudoname fone – apie apgaulingąsias minas; balta bomba raudoname fone – apie nesprogusius šaudmenis (NATO standartizacijos sutartis Nr. 2002).

taršos kontrolė ↑ *kontrolė 1.*

taršos kontrolės punktas ↑ *punktas 2.*

taršos kontrolės riba ↑ *riba.*

taršos lygis ↑ *lygis 2.*

taršos rajonas ↑ *rajonas 1.*

taršos taškis ↑ *tankis 3.*

taršos zona, contamination zone, зона заражения – vietovės (akvatorijos) rajonas arba oro erdvės sritis, pavojingai užteršta RM, NM, BM ar kt. medžiagomis.

cheminės Δ, chemical contamination area, зона химического заражения – plotas, kuriame gali būti apnuodyti neapsaugoti žmonės. Δ apibūdinama ilgiu ir plotu (ilgio ir pločio sandauga). Δ sudaro: chem. ginklo naudojimo rajonas (užteršimo židiny s chem. avarijos atveju) ir ↑ *užteršto oro plitimo zona.*

radioaktyvišios Δ, radioactive contamination zone, зона радиоактивного заражения – vietovės (akvatorijos) rajonas arba oro erdvės sritis, pavojingai užteršta RM. Δ apibūdinama apšvitos dozės galia tam tikru laiku po brand. sprogo (rad. avarijos), matmenys, susidarymo laikas, pavojingumo laipsnis ir jo kitimas laikui bėgant ir kt. Skiriamos keturios Δ: vidutinės taršos (A), didelės taršos (B), pavojingos taršos (C), ypač pavojingos taršos (D). Rad. avarijos atveju dar skiriama ↑ *radiacinio pavojaus zona* (M). Δ zonos nustatomos skaičiavimais ir remiantis rad. žvalgybos duomenimis. Δ kariai ir gyventojai veikia naudodami IAP. Dar ↑ *pavėjinė pusė, priešvėjinė pusė.*

didelės Δ, heavy [intense] radioactive contamination zone, зона сильного радиоактивного заражения – radioakt. taršos zona, kurioje dozės galia 1 val. po sprogo svyruoja nuo 100 rd/h (cGy/h) išorinėje zonos riboje iki 300 rd/h (cGy/h) vidinėje zonos riboje. Šioje zonoje karinių vienetų veiksmams nutraukiami iki vienos paros, kariai slepiasi apsauginiuose įrenginiuose ir statiniuose arba išvedami iš užterštos vietovės. Δ riba žemėlapiuose (schemose) žymima mėlyna spalva.

ypač pavojingas Δ, extremely radioactive contamination zone, зона чрезвычайно опасного радиоактивного заражения – arčiausiai brand. sprogimo epicentro (antžeminio ar antvandeninio kontaktinio sprogimo centro) esanti radioakt. taršos zona, kurios išorinėje riboje dozės galia 1 val. po sprogimo yra ne mažesnė kaip 1000 rd/h (cGy/h). Šioje zonoje karinių vienetų veiksmams neįmanomi ir jie išvedami iš užterštos vietovės. Δ riba žemėlapiuose (scheme) žymima raudona spalva.

pavojingas Δ, dangerous radioactive contamination zone, зона опасного радиоактивного заражения – radioakt. taršos zona, kurioje dozės galia 1 val. po sprogimo svyruoja nuo 300 rd/h (cGy/h) išorinėje zonos riboje iki 1000 rd/h (cGy/h) vidinėje zonos riboje. Šioje zonoje karinių vienetų veiksmams neįmanomi ir jie išvedami iš užterštos vietovės. Δ riba žemėlapiuose (scheme) žymima žalia spalva.

vidutinės Δ, moderate radioactive contamination zone, зона умеренного радиоактивного заражения – labiausiai nutolusi nuo brand. sprogimo epicentro (antžeminio ar antvandeninio kontaktinio sprogimo centro) radioakt. taršos zona, kurioje dozės galia 1 val. po sprogimo svyruoja nuo 30 rd/h (cGy/h) išorinėje zonos riboje iki 100 rd/h (cGy/h) vidinėje zonos riboje. Šioje zonoje karinių vienetų veiksmams turi būti nutraukiami kelioms valandoms, kariai slepiasi apsauginiuose įrenginiuose ir statiniuose arba išvedami iš užterštos vietovės. Δ riba žemėlapiuose (scheme) žymima juoda spalva.

taršos zonų įveikimas ↑ *įveikimas.*

tāškas, point, точка – 1. išsidėstymo arba veiksmo (vykimo) vieta. Dar ↑ *sprendimų priėmimo taškai.*

bombų mėtymo Δ, bomb release point, точка бомбометания – vieta erdvėje, kurioje bombos turi būti numestos, kad sprogimai įvyktų nustatytoje taške.

galinis žygio Δ, final march point, конечный пункт марша – vietovė (punktas), į kurią turi atvykti vienetas, visiškai pasirengęs vykdyti tolesnę vadovybės skirtą užduotį.

išvykimo Δ, departure point, пункт вылета – 1. navigacijos taškas tiksliam orlaivio kursui nustatyti; 2. *jūr. des., sraig. skr.* skrydžių valdymo punktas, esantis jūros pusėje, nuo kurios sraigtasparniai yra siunčiami pagal pasirinktą sraigtasparnių artėjimo tūpti maršrutą į pradinį tašką.

koordinavimo Δ, coordinating point, точка координирования – nustatyta vieta, kurioje gretimi vienetai (dariniai) turi susisiekti valdymo ir koordinavimo tikslais.

lemiamasis Δ, critical point, критическая точка – 1. svarbi geografinė vietovė ar pozicija, turinti įtakos operacijos sėkmei; 2. kritinis laikas, kai gali lemtingai keistis įvykiai; 3. nustatyta žygio maršrute vieta, kur perduodami nurodymai; 4. nustatyta žygio maršrute vieta, kur gali būti trikdomi pajėgų veiksmams; 5. konkretus operacijos laikas, kai gali prasidėti krizė arba įvykiai pasisukti gera linkme.

nusileidimo Δ, point of impact, точка приземления – *or. des.* taškas nusileidimo zonoje, kuriame pirmas iš orlaivio iššokęs parašiutininkas ar numestas krovinyš nusileis arba tikimasi, kad nusileis.

pasitikimo Δ, predicting point, упрежденная точка, точка встречи – taškas, kuriame pagal apskaičiavimus sviedinys (naikinamasis elementas) turi sutikti judantį taikinį.

pradinis Δ, start point, начальная точка – nustatyta maršruto vieta, nuo kurios žygio vadas pradeda kontroliuoti transporto priemonių žygį. Šioje vietoje nustatyto laiku sudaroma žygio vora. Šalia pagr. pradinio taško gali būti antriniai pradiniai taškai kitiems žygio vienetams.

ugniės Δ, point of fire, weapon [fire] emplacement, огневая точка – *psn.* ugnies priemonė (kulkosvaidis, pabūklas ir kt.), išsidėčiusi gynybos pozicijos (atramos punkto) ugniavietėje, tarp gynybos pozicijų (atramos punktų) arba prieš priešakinį gynybos kraštą laikinoje ugniavietėje. Dar ↑ *ugnies įrenginys.*

ilgalaikis Δ, long-term weapon [fire] emplacement, долговременная огневая точка – *psn.* iš tvirtų ir ilgaamžių medžiagų (gelžbetonio, šarvo) pastatytas fortifikacijos įrenginys kulkosvaidžiams ir artilerijos pabūklams šaudyti. Buvo naudojamas per I ir II pasaul. karus įtvirtintuose rajonuose (linijose). Po II pasaul. karo – ilgalaikis ugnies įrenginys.

lauko Δ, field emplacement [pillbox], полевая огневая точка – *psn.* fortifikacijos įrenginys artilerijai ir kulkosvaidžiams šaudyti. Vartotas XX a. 4 d-mečio pab. – 5 d-mečio pr.; po II pasaul. karo ugnies taškas – pabūklas (kulkosvaidis) ugniavietėje.

slepiamasis Δ, covering weapon [fire] emplacement, скрывающаяся огневая точка – įrenginys su 1–2 kulkosvaidžiais netikėtai paleisti ugnį į priešų pėstininkus, puolančius paskui tankus. Δ slaptoje padėtyje nepastebimas virš žemės paviršiaus; keičiamas į kovos padėtį per kelias sekundes.

vidurinis pataikymo Δ, mean impact point, средняя точка попадания – vidurinis sviedinių (minų) kritimo taškas.

vidurinis sprogių Δ, mean burst centre, средняя точка разрывов – apskaičiuota sprogių sklaidos elipsės centro padėtis, kuri imama vietoje tikrosios padėties pagal atliktų matavimų rezultatus.

2. tiksli vieta erdvėje, paviršiuje, vietovėje, pvz., baterijos ↑ *centras*.

atramòs Δ, control point, datum point, опорная точка – bet kuris taškas, pagal kurį gali būti atliekami skaičiavimai arba matavimai. Tokiais taškais gali būti geodeziniai punktai, reperiai ir kt.

sutartinis atskaitòs Δ, false origin, условная точка отсчета – nustatytas taškas pietvakarinėje koordinatinių tinklo dalyje, nuo kurio matuojami atstumai šiaurės rytų kryptimi.

sutartinis Δ, agreed point, согласованная точка – iš anksto nustatytas ir iš oro matomas Žemės paviršiaus taškas, pagal kurį iš oro koreguojama ugnis.

táikymo Δ, aiming [sighting, fire] point, точка наводки [прицеливания] – 1. taikinio taškas, į kurį nusiųsiama šaudant tiesioginiu (pusiau tiesioginiu) taikymu arba kuriam apskaičiuojamos šaudymo nuostatos šaudant iš uždarnosios ugnies pozicijos; 2. *art.* nejudantis, gerai matomas nuo visų pabūklų, aiškiai išsiskiriantis tarp aplinkinių vietovės objektų, turintis vertikalius tiesius kontūrus, esantis pakankamai toli (ne arčiau kaip 200 m) nuo ugnies pozicijos orientyras. Δ skirtas pabūklo horizontaliam taikymui. Jis gali būti natūralus ir dirbtinis. Δ būna pagr., atsarginis ir naktinis.

tiksliai nustatýtas Δ, pinpoint, точно определенная точка – tiksliai apibrėžtas Žemės paviršiaus taškas, kuris nurodo labai mažą taikinį, susitikimo vietas ar kitoki antžeminį orientyrą; šio taško koordinatės.

3. erdvės, plokštumos ar linijos vieta, neturinti matmenų.

išlėkimo Δ, point of origin, origin of fire, точка вылета – 1. vamzdžio laibgalio centras šūvio momentu; 2. sviedinio masės centras išlėkimo momentu.

kritimo Δ, point of fall, level point, точка падения – taškas, kuriame sviedinys susiduria su pabūklo horizontu.

patáikymo Δ, point of impact, point of strike, точка попадания – trajektorijos susikirtimas su taikymo tašku (taikiniu).

sánkirtos táškas, running fix, точка засечки – dviejų ar daugiau linijų susikirtimo taškas, pagal kurį nustatoma pozicija.

sprogimo Δ, point of burst, точка разрыва – trajektorijos taškas, kuriame sviedinys (mina) sprogo; jis gali būti: sviedinio kritimo taške (smūginis šaudymas), tam tikrame trajektorijos taške (nuotolinis šaudymas), sproguos sviediniui ore po rikošeto (rikošetinis šaudymas) ir kt.

susidūrimo Δ, impact point, точка встречи – taškas, kuriame sviedinys (mina) susiduria su kliūtimi (taikiniu, žeme).

taškų nùorodos koordinátinis tĩnklas ↑ *koordinatinis tinklas*.

tautòs pasipriėšinio vadovybė ↑ *vadovybė 3*.

tèchnika, *kàro tèchnika*, materiel, military materiel, техника, военная техника – ginklai, kovos ir kt. mašinos, prietaisai, aparatai, įrenginiai ir kt. techninės priemonės, kurios skirtos GP kasdieninei ir kovinei veiklai. Δ skirstoma: ↑ *ginkluotė* ir ją nešančios priemonės (laivas, tankas, lėktuvas ir kt.); techninės kariuomenės ir kovos priemonių valdymo priemonės; techninės kovos veiksmų paramos (kovinės, logistinės paramos, kovinio aptarnavimo) priemonės; techninės mokomosios priemonės; mokslo tiriamoji ir bandomoji įranga. Ginklai, kaip NP, dažnai žymimi ypatinga atskira sąjoka. Pagr. Δ sudedamoji dalis – kovos Δ. Kaip ir ginkluotė, Δ gali būti skiriama pagal priklausomybę GP rūšims – SP, KJP, KOP, OEG, raketų, artilerijos, jūrų pėstininkų ir kt.; pagal NP siuntimo į taikinį priemones – aviacijos, laivų, šarvuotosios technikos, artilerijos, reaktyvines artilerijos, raketų ir kt. Δ sudaro pagr. valstybės karinės galios komponentą, o greitas jos tobulinimas yra viena iš svarbiausių jos GP aukštos kovinės parengties sąlygų. Kai kuri Δ gali būti naudojama ir taikiems tikslams, pvz., kai kurie automobiliai, ryšių priemonės, aerodromų įranga ir kt. Dar ↑ *karo technikos atsparumas, karo technikos bandymai, karo technikos eksplotavimas, karo technikos garantinis terminas, karo technikos laikymas, karo technikos parametrai, karo technikos patikimumas, karo technikos remontas, karo technikos transportavimas, kovos geba, modernizavimas, modifikavimas, motorizavimas ir mechanizavimas, pakeičiamumas, perginklavimas, projektavimas, senėjimas, standartizacija, tinkamumas remontuoti, tipizacija, unifikacija*.

apgulòs Δ, siege equipment, осадная техника – *ist.* įranga ir įtaisai, kuriuos naudojo Sen. Pasaulyje ir viduramžiais apgulant tvirtoves ir dengiant atakuojančiuosius, šturmuojant ir griauinant tvirtovių sienas. Δ priklausė nešiojamieji arba judrieji skydai, judrieji apgulos bokštai, šturmo kopėčios, svaidomosios mašinos, taranai ir kt.

automobilių Δ, motor vehicles, motor transport, автомобильная техника – visų rūšių vikšriniai ir ratiniai automobiliai; vikšriniai ir ratiniai vilkikai; daugiaašės ratinės spec. važiuoklės ir daugiaašiai ratiniai spec. vilkikai; ratinės ir vikšrinės karinės važiuoklės, skirtos ginkluotei, valdymo priemonėms ir spec. įrangai montuoti; judriosios ratinės ir vikšrinės remonto, techninės priežiūros ir evakuacijos priemonės; kitos techninės priemonės, sumontuotos ant ratinių ir vikšrinių važiuoklių; traktoriai; priekabos ir puspriekabės.

aviácinė Δ, aircraft materiel, авиационная техника – 1. aviacijos vienetų techninių priemonių, skirtų kovos, transportavimo, mokomiesiems ir kt. uždaviniams vykdyti, visuma. Δ priklauso: orlaiviai; skrydžių rengimo ir valdymo įranga; techninės priežiūros ir remonto priemonės; mokomosios treniravimosi priemonės; 2. lėktuvai ir sraigtasparniai su įranga ir ginkluote.

impùlsinė Δ, impulse engineering, импульсная техника – radioelektronikos sritis, kurioje naudojami impulsiniai darbo režimai (elektros signalai veikia elektroninius įtaisus ne nuolatos, o tam tikrais laiko momentais). Δ tiria ir naudoja elektrinių impulsų generavimą (formavimą), keitimą ir matavimą, projektuoja ir apskaičiuoja automatikos, telemchanikos, skaičiavimo technikos, elektrinio ryšio ir radiolokacijos, televizijos ir matavimo technikos impulsines sistemas. Δ intensyviai naudojama ir karo technikoje.

inžinerinė Δ, engineer materiel, инженерная техника – kovos veikslių inžinerinės paramos technika: inžinerinės žvalgybos priemonės (inžinerinė žvalgybos mašina), inžineriniai (pionierių) tankai (inžinerinis ↑ tankas), užtvarų įrengimo ir ardymo mašinos (inžinerinė užtvarų ir kliūčių ardymo mašina, ↑ geležinkelio ardytuvas ir kt.), ↑ minavimo ir ↑ išminavimo priemonės, ↑ tiltų statybos priemonės (↑ tiltatiesė, ↑ poliakalė įranga ir kt.), žemkasės ir žemrausės mašinos bei priemonės (↑ žemkasė, ↑ buldozerinė įranga, ↑ duobkasė, ↑ ekskavatorius, ↑ grioviakasė, tranšėjinė mašina, ↑ apkasų įrankiai, ↑ pakabinamoji įranga, ↑ kovos mašinos apsikavimo įranga ir kt.), kelių tiesybos mašinos (↑ kelio klotuvas, ↑ keltiesė ir kt.), gateriai, perkėlų įranga (↑ pontonas, pontoninis ↑ parkas, keltinė-tiltinė mašina, visureigis ↑ keltas ir kt.), vandens gavimo, valymo ir gėlinimo įrenginiai (↑ vandens tiekimo lauko priemonės, ↑ gręžimo įrenginys ir kt.), ↑ sprogdinimo priemonės, ↑ maskavimo priemonės, miškų kirtimo įrenginiai ir kt. Dauguma Δ gali veikti atviraime kovos lauke ir chem. ar radioakt. taršos zonose. Iki XX a. 4 d-mečio daugumos šalių kariuomenės teturėjo pontoninius parkus, paprasčiausias desantinių perkėlų priemonės (plūdurus, valtis ir pan.) ir tiltų statybos įrangą. Pirmojoje 4 d-mečio pusėje atsiranda kelių tiesimo (greideriai, skreperiai), medienos apdirbimo, tranšėjų ir apkasų kasimo mašinos, automobiliniai kranai, kilnojamosios elektrinės. 4 d-mečio pab. atsiranda tiltų klotuvai, daugiakaušiai ekskavatoriai, voliniai išminavimo tralai. Tobulinami ir gaminami nauji pontoniniai parkai, kilnojamosios elektrinės, poliakalės, gateriai, motoriniai diskiniai pjūklai. Pasirodo radijo bangomis valdomi fugasai, elektrinių užtvarų žvalgybos ir įveikimo komplektai. 1940 sukuriami minų ieškikliai. Po II pasaul. karo, atsiradus brand. ginklui, plečiasi ir keičiasi inžinerinės paramos užduotys. Svarbiausia užduotis buvo kariuomenės manevringumo užtikrinimas. Atsiranda naujos inžinerinės žvalgybos priemonės, didelio našumo specialioji ir daugiaprofilė technika, kuriama naudojant vikšrinius vilkikus, šarvuočius, važesnius automobilius, tankus. Dažnai inžinerinės mašinos turi specialiąją važiuoklę. Nuo 8 d-mečio plėtojama inžinerinių užtvarų, vandens kliūčių ir griuvėsių įveikimo technika. Daugelis Δ mašin apginkluojamos patrankomis arba didelio kalibro kulkosvaidžiais, pritaikomos darbui radioakt. ir chem. taršos zonose, atsiranda universaliosios inžinerinės mašinos (inžineriniai tankai), minavimo ir išminavimo mašinos, galinčios veikti priešakinio mūšio rajono ruožuose, nuotolinio minavimo technika. Dar ↑ mašina 2.

kòsminė Δ, space materiel and equipment, космическая техника – specialiosios techninės priemonės kosminei erdvei ir nežemiškiems objektams įvaldyti ir panaudoti. Priklausomai nuo paskirties Δ gali būti sujungiami į kosminius kompleksus (sistemas).

kovòs Δ, combat [fighting] materiel, боевая техника – pagr. sudedamoji karo technikos dalis kovos uždaviniams tiesiogiai vykdyti. Δ sudaro atskiros ginkluotės rūšys ir jų kompleksai, t. p. techninės priemonės, kuriose įrengiama ši ginkluotė (SP kovos mašinos ir jų ginklai; kovos lėktuvai ir jų ginklai; karo laivai ir jų ginklai; raketos ir raketinė technika, inžinerinė technika ir sprogdinimo priemonės; liepsnosvaidžiai ir kt.), skirti tiesiogiai priešo kariams kauti, kovos technikai ir kt. objektams naikinti. Dar ↑ ginklai, ginkluotė.

labaĩ aukšto dažnio Δ, super high frequency techniques, техника сверхвысокой частоты – technikos sritis, susieta su elektromagnetinių virpesių (3–30 GHz dažnio) savybių ir bangų naudojimu. Skiriamos informacinės (radijo ryšio, televizijos, radiolokacijos, radionavigacijos, skaičiavimo technikos ir kt.) ir energetinės (naudojamos pramoninėse technologijose, įvairioje įrangoje, perduodant energiją ir kt.) Δ sistemos ir įtaisai. Pagr. labai aukšto dažnio prietaisų rūšys: vakuuminiai (klistronai, magnetronai ir kt.), dujų išlydžio (rezonansiniai iškrovikliai, triukšmo generatoriai ir kt.), kietojo kūno (puslaidininkiniai ir feritiniai – generatoriai, stiprintuvai, ventiliai, cirkulatoriai ir kt.). Δ plačiai naudojama karinės paskirties aparaturoje ir įrangoje.

nárdymo Δ, diving materiel, водолазная техника – ↑ nardymo įranga ir techninės priemonės narams po vandeniu dirbti ir jų kovos užduotims vykdyti. Techninės Δ priemonės: kompresoriai ir siurbliai, dujų mišinio ruošimo įrenginiai, kėlimo ir nuleidimo įtaisai, dekompresinės kameros, ryšių, apšvietimo, navigacijos priemonės, įrankiai. Dar ↑ nardymo varpas.

skaičiavimo Δ, computing technology, вычислительная техника – techninių ir matematinių priemonių, naudojamų mechanizuojant ir automatizuojant matematinius skaičiavimus ir informacijos apdorojimą, visuma. Pagal sprendžiamų uždavinių ir konstrukcijos ypatumus skiriamos paprasčiausios priemonės (logaritminės liniuotės, arifmometrai, kalkulatoriai, elektroninės skaičiuoklės ir kt.), kompiuteriai, elektroninės skaičiavimo mašinos. Karyboje Δ naudojama automatizuotosiose pajėgų ir kovos priemonių valdymo sistemose, planuojant operacijas (mūšį), apdorojant įvairią informaciją, sudarant suvestines, ataskaitas ir pan.

specialiõji Δ, special materiel, специальная техника – kovinės paramos technika – karo inžinerijos technika (lauko fortifikacijos, kliūčių darymo ir ardymo, tiltų statybos, kelių tiesimo, perkėlos per vandens kliūtis, maskavimo, apšvietimo,

vandens tiekimo); ryšių priemonės; techninės žvalgybos priemonės (optiniai, elektroniniai, radiolokaciniai, lazeriniai prietaisai, garsagaudės priemonės ir kt.); RChB saugos priemonės (filtra, dujokaukės, specialioji apranga, RChB žvalgybos ir specialiojo švarinimo priemonės ir kt.); techninės valdymo priemonės (kompiuteriai, radioelektroninės ir skaičiavimo priemonės ir kt.); aerodromų, poligonų ir bazių įrenginiai; techninės mokymo priemonės, mokslinė tiriamoji ir bandomoji įranga; užnugario tarnybos technika (lauko virtuvės, kepyklos, remonto dirbtuvės, transporto priemonės, pirčių ir skalbyklų įrenginiai) ir kt. Dar ↑ *hidrotechnika, radiotechnika*.

speciālįjo švarinimo Δ, decontamination equipment, техника специальной обработки – technika ginkluotei, kovos technikai, vietai degazuoti, dezaktyvuoti ir dezinfekuoti. Δ gali būti degazavimo mašina, šiluminė specialiojo švarinimo mašina, ginklų ir kovos technikos specialiojo švarinimo ↑ *komplektas*, ↑ *nešiojamasis degazavimo prietaisai*, ↑ *variklinis specialiojo švarinimo prietaisai* ir kt. Dar ↑ *mašina 2*.

šarvúotoji Δ, armoured engineering, бронетанковая техника – karo technika, kuriai priklauso įvairios mašinos, turinčios šarvuotą apsaugą. Δ skiriamas ↑ *tankas*, pėstininkų kovos mašina, ↑ *šarvuotis*, ↑ *šarvuotasis automobilis*, šarvuotoji kovinė žvalgybos mašina, šarvuotoji valdymo mašina, kai kurios pagalbinės mašinos (tankų vilkikas, šarvuotoji remonto ir evakuacijos mašina, techninės pagalbos mašina, judriosios šarvuotos ginkluotės ir technikos remonto ir priežiūros priemonės). Pagal varytuvo tipą skiriama vikšrinė ir ratinė Δ. Nemažai Δ yra plaukiamosios, kai kurios – aerotransportabilios. Dar ↑ *mašina 2*, *šarvuotasis traukinys*, *tanketė*.

šiluminė Δ, thermal equipment, тепловая техника – technika, kurios veikimas remiasi šilumine (infraraudonoja) spinduliuote; taikomosios fizikos sritis. Δ būna aktyvioji (reaguoja į dirbtinių – prožektorių, infraraudonojo diapazono lazerių – šaltinių spinduliuojamus ir atspindimus nuo objektų infraraudonuosius spindulius) ir pasyvioji (reaguoja į natūraliųjų šaltinių – Saulės, Mėnulio – spinduliuojamus ir atspindimus nuo objektų infraraudonuosius spindulius). Δ naudojama taikiniams aptikti, stebėti, fotografuoti infraraudonoju diapazonu, antžeminiams ir kosminiams ryšiu, nusitaikančiosioms galvutėms. Ypač paplitę šiluminiai naktinio matymo prietaisai.

šviesōs Δ, light technology, светотехника – technikos sritis, apimanti šviesos gavimo ir jos praktinio naudojimo klausimus. Δ skyriai: šviečiamoji technika – šviesos energijos naudojimas apšvietimui; šviesos signalinė technika – signalinių įtaisų kūrimas; šviesos projekcinė technika – projekcinės aparatūros, kopijavimo ir kt. aparatų konstravimas; mokyimo technika – šviesos energijos naudojimas mokyimo tikslams. Karyboje daugiausiai naudojama šviečiamoji ir šviesos signalinė technika kovos veiksmams aprūpinti šviesa. Dar ↑ *apšvietimas*.

televizinė Δ, television materiel, телевизионная техника – radioelektroninių, optinių ir mechaninių priemonių kompleksas televizijos signalams kurti, perduoti, priimti ir vėl keisti į regiamąjį vaizdą. Televizinės sistemos skiriamos pagal kokybės požymį – nespalvotos, spalvotos, stereoskopinės, stereoskopinės spalvotos; pagal televizijos signalo spektro plotį – plataus ir siauro polio; pagal vaizdo išskleidimo rūšį – vienaeilės ir daugiailės (mažakadrės ir daugiakadrės); pagal signalo perdavimo būdą – atvirosios (perduodant signalą radijo kanalu) ir uždarnosios (neišeinant į eterį – perduodant signalą kabeliu); pagal naudojimą – kosminės, aviacinės, povandeninės, dispečerinės ir t. t. Kuriami ir diegiami nauji vaizdo perdavimo būdai naudojant optinio ryšio šviesolaidžius kartu su lazeriais.

tèchnikos kontrólės pùntas ↑ *punktas 1*.

tèchnikos kovinė parengtis ↑ *parengtis*.

tèchnikos remòntas mūšio sąlygomis, battle damage repair, ремонт техники в боевых условиях – būtinas remontas, kuris gali būti greitai atliktas mūšio sąlygomis; sugadinta technika grąžinama į rikiuotę naudojant kasdieninės priežiūros įrankius.

tèchninė batèrija ↑ *baterija 1*.

tèchninė diagnòstika, technical diagnostics, техническая диагностика – parametrų, apibūdinančių svarbiausių kovos ar transporto mašinų sistemų techninę būklę, nustatymas ir tyrimas. Δ padeda aptikti tam tikrų techninių parametrų nuokrypius nuo leidžiamųjų. Apima variklio būklės diagnostiką, gedimų kodų skaitymą, elektros signalų stebėjimą, išmetamųjų dujų analizę. Pvz., naujų automobilių programinė įranga leidžia atpažinti >100 gedimų, senų – tik 30–40 gedimų. Karo technikos Δ atliekama ją gaminant, eksploatuojant ir remontuojant.

tèchninė dokumentācija, technical documentation, техническая документация – tekstinių ir grafinių dokumentų, turinčių informacijos apie karo technikos gaminius (detales, pavyzdžius, kompleksus), sistema. Pagr. Δ rūšys: konstruktorinė (nustato gaminio rūšį, konstrukciją, sudėtį, reikiamus gamybos, kontrolės, priėmimo, tiekimo, eksploatacijos ir remonto duomenis); technologinė (nustato gaminio gamybos ar remonto technologinį procesą, detalių, medžiagų, techninės dokumentacijos komplektavimą ir kt.); eksploatacinė (nustato gaminio eksploatavimo – naudojimo pagal paskirtį, techninės priežiūros, einamojo remonto, transportavimo ir laikymo – taisykles); norminė (nustato privalomas ar rekomenduojamas normas, taisykles, reikalavimus: standartus, taktines technines užduotis, technines sąlygas, instrukcijas, metodinius nurodymus ir kt.) ir remontinė (konstruktorinė dokumentacija, naudojama remontuojant gaminį ir jį kontroliuojant po remonto). Dar ↑ *techninės sąlygos*.

tèchninė greitāšauda ↑ *greitāšauda*.

tèchninė įranga, hardware, техническое оборудование – *komp.* centrinis procesorius, atmintis, juos jungianti elektronika ir išoriniai įrenginiai. Δ atlieka duomenų įvedimo (klaviatūra, pelė ir kt.), laikymo (laisvosios kreipties atmintis, diskiniai kaupikliai ir kt.), apdorojimo (centrinis procesorius, atmintis), išvedimo (displėjus ir kt.) ir perdavimo (modemas, ryšių linijos ir kt.) funkcijas. Kuo kompiuterinė sistema turi daugiau atminties ir laikymo talpos, tuo sudėtingesnius darbus gali atlikti. Kuo greičiau diskai ir kiti atminties įrenginiai perduoda duomenis ir programas į atmintį, o ši – į centrinį procesorių, tuo greičiau jie apdorojami ir gaunama informacija.

tèchninė kibernetika ↑ *kibernetika*.

tèchninė paramà ↑ *parama*.

tèchninė pozicija ↑ *pozicija*.

tèchninė priežiūra, maintenance, servicing, техническое обслуживание – 1. visi veiksmai karo technikos (materialinių priemonių) nustatyta būklei išlaikyti arba atkurti. Ji apima: techninę apžiūrą, tikrinimą, priežiūrą, klasifikavimą pagal priežiūros pobūdį, remontą ir atnaujinimą.

2. visi aprūpinimo ir remonto darbai vieneto būklei palaikyti, kad jis galėtų atlikti savo uždavinį.

3. kasdieniniai periodiniai darbai infrastruktūros objektui (gamyklai, pastatui, statiniui, požeminei sistemai, komunalinei sistemai ar kitam nekilnojamajam turtui) išlaikyti tokios būklės, kad jį būtų galima nuolat eksploatuoti numatytais tikslais pagal pradinį ar nustatytą pajėgumą.

4. valymas, tepimas, papildymas (t. p. ir degalų), tikrinimas, ↑ *techninė diagnostika*, agregatų, mechanizmų, prietaisų ir sistemų reguliavimas ir smulkus remontas, būtini, kad technika (įranga) būtų tinkama eksploatuoti. Kartais priežiūra gali apimti ir šaudmenų pakrovimą ar užtaisymą.

5. priemonių, palaikančių karo technikos eksploatacinius rodiklius visą jos naudojimo laiką pagal techninės dokumentacijos ir eksploatacijos instrukcijų reikalavimus, kompleksas. Karo technikos priežiūra atliekama ją naudojant, laikant ir transportuojant. Δ būna periodinė ir neperiodinė. Pagal periodiškumą ir darbų apimtį Δ rūšys yra šios: kontrolinė apžiūra, kasdieninė, reguliarioji (numeruotoji), sezoninė, specialioji, profilaktinė, atkuriamoji, atidėtoji Δ ir kt. Techninę priežiūrą įgula atlieka pati ir padedama specialistų arba specialiai tam skirtuose punktuose. Dar ↑ *kontrolinė apžiūra, mašina 2, reglamento darbai, reklamacija, techninis tikrinimas*.

atidėtoji Δ, deferred maintenance, отсроченное техническое обслуживание – techninė priežiūra, kurios tikslas – pašalinti esamą trūkumą, kuris netrukdo tinkamai naudoti įrangą ar programą.

atkuriamoji Δ, corrective maintenance, восстановительное техническое обслуживание – priežiūros darbai, atliekami sugedusios priemonės reikiamai būklei atkurti.

kasdieninė Δ, daily maintenance, А-maintenance, ежедневное техническое обслуживание – priežiūra, kurią atlieka įgula nutrūkus kovos veiksams, įvykdžius kovos arba paros užduotį, po paros judėjimo. Atliekant Δ, papildomi degalai, tepalai, kt. eksploatacinės medžiagos, šaudmenys, valoma, plaunama, tikrinama techninė būklė ir komplektavimas, tvirtinimo, reguliavimo ir kt. darbai, numatyti kiekvieno karo technikos pavyzdžio techninėje dokumentacijoje.

profilaktinė Δ, preventive maintenance, профилактическое техническое обслуживание – sisteminga ir (ar) nustatyta priežiūra, kuri mažina gedimų galimybę.

reguliarioji Δ, automatic maintenance, регулярное техническое обслуживание – priežiūra, kurią atlieka įgula kartu su karinio vieneto techninės paramos specialistais po tam tikro karo technikos išdirbio arba eksploatacijos laiko. Δ metu atliekami eksploatacijos dokumentuose numatyti darbai. Kartais vad. *numeruotoji techninė priežiūra*.

sezoninė Δ, seasonal maintenance, сезонное техническое обслуживание – priežiūra, atliekama rengiant karo techniką vasaros ar žiemos eksploatacijai. Atliekami eilinės reguliariosios (numerotosios) priežiūros (nepriklausomai nuo išdirbio) darbai, keičiami sezoniniai tepalai, degalai (jeigu reikia) ir kt. eksploatacinės medžiagos, t. p. kt. eksploatacijos dokumentuose numatyti darbai.

specialioji Δ, special maintenance, специальное техническое обслуживание – priežiūra, atliekama rengiant karo techniką eksploatacijai ypatingomis sąlygomis (jeigu tai numatyta eksploatacijos dokumentuose), pvz., aukštai kalnuose, įveikiant vandens kliūtis ir jas įveikus ir pan.

tèchninė situācija ↑ *situacija*.

tèchninė žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

tèchninės ekstremaliosios situācijas priežastys ↑ *ekstremaliosios situacijos priežastys*.

tèchninės pagalbos mašinà ↑ *mašina 2*.

tèchninės priežiūros ir remonto punktas ↑ *punktas 2*.

tèchninės priežiūros mašinà ↑ *mašina 2*.

tèchninės sąlygos, technical specifications, технические условия – techninis dokumentas, kuriame nurodyti reikalavimai karo technikos gaminiams – jų gamybai, kontrolei, priėmimui, tiekimui ir eksploatavimui (t. p. laikymui ir transportavimui); sudedamoji konstruktorinės dokumentacijos dalis. Jeigu nėra konstruktorinės dokumentacijos, techninėse sąlygose turi būti pateiktas visas reikalavimų gaminiui kompleksas.

tèchniniai daliniai, maintenance units, технические части – kai kurių valstybių GP kariniai vienetai (kartais sudarantys atskirą pajėgų rūšį) SP vienetų kovinei parengčiai ir kovos gebai palaikyti, tiekti jiems viską, ko reikia kasdieninei veiklai ir kovai. Susideda iš remonto ir tiekimo dalinių (padalinių). Pagr. organizaciniai vienetai – batalionas ir kuopa.

tèchniniai duomenys, technical data, технические данные – *radiotech.* žv. kriptografijos, ryšių sistemų, procedūrų ir metodų, signalų charakteristikos, įrangos ir procedūrų duomenys.

tèchniniai ištekliai ↑ *ištekliai*.

tèchniniai šaltiniai, technical sources, технические источники [данные] – žv. visos techninės priemonės (technika, materialinės priemonės, sistemos ir procedūros), kovos veiksmų naujovės ir operatyvinė veikla, naudojami žvalgybos informacijai gauti.

tèchninio stebėjimo pūntas ↑ *pūntas 1*.

tèchninis rengimas ↑ *rengimas 2*.

tèchninis šaudymo rengimas ↑ *šaudymo rengimas*.

tèchninis tikrinimas, technical examination, техническая проверка – *techn.* kruopštus apžiūrėjimas atliekant papildomus matavimus ir fiz. bandymus, karo technikos pavyzdžio būklei ir naudojimui įvairiais režimais nustatyti. Δ atlieka karinių vienetų vadai ir pareigūnai statutų ir instrukcijų nustatytais terminais.

technogeninė jonizuojančioji spinduliuotė ↑ *spinduliuotė*.

tėisė, law, право – žmonių santykių teisingumo visuma: karo, jūrų, oro, kosminė, tarptautinė, Hagos, Ženevos ir kt. Δ. Dar ↑ *žmogaus teisės*.

Hāgos Δ, Hague law, Гаагское право – dar vad. karo teise, 1899 ir 1907 priimtų konvencijų dėl karo įstatymų ir papročių, tarptautinių ginčų taikaus sureguliuavimo, neutraliteto, taikių gyventojų apsaugos, karo belaisvių režimo, sužeistųjų ir ligonių padėties ir kitų nuostatų visuma. Daugelis Δ normų ir principų buvo išplėstos 1949 Ženevos konvencijose (Ženevos teisėje). Priėmus 1977 Papildomus protokolus, šios abi THT šakos praktiškai buvo suvienytos ir tik atskiros Δ nuostatos iki šiol neprarado savo aktualumo, o kitos gali dominti tik istoriniu ir moksliniu požiūriais. Dar ↑ *Ženevos konvencijos*.

jūrų Δ, law of the sea, морское право – teisės normos, reguliuojančios santykius, atsirandančius dėl Pasaulinio vandenyno naudojimo prekybei, keleivinei ir karinei jūreivystei, žvejybai ir kitiems jūros verslams, moksliniams tyrimams ir kitiems tikslams. Δ susideda iš tarptautinės viešosios, tarptautinės privatinės ir nacionalinės teisės. Tarptautinėje viešojoje jūrų teisėje plačiai reglamentuojamas karo laivų plaukiojimas, santykiai tarp kariaujančių ir neutralių valstybių jūroje. Pagr. tarptautinės teisės šaltiniai yra JTO Įstatai, Ženevos jūrų teisės konvencijos, Lietuvoje – 1992 Vyriausybės nutarimas „Dėl Klaipėdos jūrų uosto statuso“, Klaipėdos valstybinio jūrų uosto įstatymas (1996), Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas (2000).

kāro Δ, military law, военное право – 1. kai kuriose valstybėse (Lietuvoje neapbruota) savarankiška teisės šaka – įstatymai ir teisės norminiai aktai, reguliuojantys esminius santykius kariuomenės organizavimo ir veiklos sferoje, glaudžiai susiję su kitų teisės šakų normomis. JAV Δ laikoma iš bendrų įstatymų išskirtos teisės normos, galiojančios GP ir užtikrinančios tvirtą statutinę tvarką ir karinę drausmę; 2. tarptautinė humanitarinė teisė (ginkluotųjų konfliktų teisė), apimanti karo įstatymus ir papročius. Dar ↑ *karo įstatymai ir papročiai*.

kòsminė Δ, space law, космическое право – tarptautinės teisės normų, reguliuojančių santykius tarp valstybių tiriant ir naudojant kosminę erdvę ir dangaus kūnus ir nustatančių jų teisinį režimą, visuma. Svarbiausiais Δ šaltiniais yra 1963 Sutartis dėl brand. ginklo bandymų uždraudimo atmosferoje, kosminėje erdvėje ir po vandeniu, 1967 Sutartis dėl valstybių veiklos principų tiriant ir naudojant kosminę erdvę, įskaitant Mėnulį ir kitus dangaus kūnus. Šios sutartys draudžia vykdyti brand. ginklo bandymus nurodytose sferose, t. p. naudoti kosminę erdvę kariniais tikslais.

óro Δ, air law, воздушное право – speciali tarptautinės teisės šaka, apimanti teisės normas ir principus, nustatančius oro erdvės režimą ir reguliuojančius valstybių santykius naudojant oro erdvę, atsirandančius tarptautinio oro susisiektimo ir jo saugumo užtikrinimo procese. Δ pagr. dokumentai: Tokijo konvencija (1963) dėl nusikaltimų ir tam tikrų kitų veiksmų, padarytų orlaiviuose; Hagos konvencija (1970) dėl kovos su neteisėtu orlaivio pagrobimu; Monrealio konvencija (1971) dėl kovos su smurtu prieš civilinės aviacijos saugumą. Visas šias konvencijas 1997 ratifikavo LR Seimas. Sutartis dėl brand. ginklo uždraudimo atmosferoje, kosminėje erdvėje ir po vandeniu (1963) draudžia oro erdvėje atlikti brand. sprogdinimus. Dar ↑ *oro erdvės režimas*.

pérsekiojimo Δ, right of pursuit, право преследования – *tarpt. teis.* teisinė norma, suteikianti pakrantės valstybės

karo laivams (orlaiviams) teisę persekioti ir sulaukyti atvirojoje jūroje užsienio laivus ir konvojuoti juos į savo uostą, jei jie pažeidė šios valstybės įstatymus ir taisykles jos teritoriniuose ir vidaus vandenyse ar gretutinėje zonoje. Δ nustoja galioti, kai persekiojamas laivas įplaukia į savo valstybės ar trečiosios valstybės teritorinę ↑ *jūrą*. Δ reglamentuoja 1958 Konvencija dėl atvirosios jūros. Dar ↑ *gretutinė zona, vandenys*.

priėglobsčio Δ, right to asylum, право убежища – *tarpt. teis.*: 1. suverenios valstybės teisė suteikti (su tarptautinės teisės normų visuotinai pripažintais apribojimais) politinį prieglobstį kitos valstybės piliečiui, besikreipiančiam su atitinkamu prašymu. Dar ↑ *pabėgėlis*; 2. kariaujančios šalies karo, prekinio ar sanitarinio laivo teisė nedraudžiant neutraliai valstybei būti jos vandenyse ir uostuose ir būti prieš nepuolamiems. Δ reglamentuoja Hagos konvencija (1907).

tarptautinė atominė Δ, international atomic law, международное атомное право – juridinių normų ir principų, reglamentuojančių tarpvalstybinius santykius naudojant atominę energiją, visuma; tarptautinės teisės sritis. Reguliuoja brand. ginklavimosi ir tarptautinio bendradarbiavimo naudojant atominę energiją taikiais tikslais, klausimus. Δ normos ir principai remiasi tarptautinių sutarčių sudarymo pagal atitinkamus klausimus praktika, jie tobulinami ir papildomi tarptautinių organizacijų (TATENA, Europos atominės energijos agentūros ir kt.) teisiniais aktais.

tarptautinė humanitarinė Δ (THT), international humanitarian law, международное гуманитарное право – sutartinių ir paprotinių normų, reglamentuojančių santykius tarp kariaujančių ir karo paliestų tarptautinės teisės subjektų dėl karo pradžios ir padarinių, draudžiamų kariavimo būdų ir metodų taikymo, karo aukų apsaugos, karo nutraukimo, valstybių ir fizinių asmenų atsakomybės už šių normų pažeidimus, visuma. Δ kartais vad. ginkluotųjų konfliktų teise arba karo teise ir istoriškai susideda iš dviejų atskirų šakų: Ženevos teisės ir Hagos teisės.

tarptautinė Δ, international law, law of nations, международное право – teisinių principų ir normų, reguliuojančių santykius tarp valstybių ir kitų tarptautinių santykių dalyvių, visuma. Šiuolaikinės Δ pagr. principai įtvirtinti JTO Įstatuose ir kituose susitarimuose. Δ sudaro: tarptautinė sutarčių teisė, tarptautinė humanitarinė teisė, tarptautinė atominė teisė, jūrų teisė, oro teisė, kosminė teisė ir kitos savarankiškos teisės šakos. Svarbią reikšmę Δ skiria karo ir taikos klausimams. Δ subjektais ppr. yra nepriklausomos valstybės, tačiau esant tam tikroms sąlygoms, jais gali būti laikomi ir pavieniai asmenys, nes šiuolaikinė Δ numato individualiąją baudžiamąją atsakomybę už karo ir kitus nusikaltimus taikai ir žmonijai. Dar ↑ *atsakomybė*.

Ženėvos Δ, Geneva law, Женевское право – Ženevos konvencijų (1949) dėl neveiksnių karių (sužeistųjų ir ligonių) ir asmenų, tiesiogiai nedalyvaujančių kovos veiksmuose (civilinių gyventojų), interesų apsaugos principų ir normų visuma; sudedamoji THT dalis.

teisės dėvėti kario uniformą atėmimas, deprivation of the right to wear military uniform, лишение права ношения военной формы одежды – Kariuomenės drausmės statuto numatyta drausminė nuobauda atsargos ar dimisijos kariui, padariusiam karių drausmės pažeidimą.

teisėtumas, legality, правопорядок – reikalavimas, kad kariai ir civilinės krašto apsaugos sistemos tarnautojai tiksliai laikytųsi įstatymų ir statutų, vadų įsakymų, tinkamai atliktų tarnybos pareigas.

teisinė atsakomybė ↑ *atsakomybė*.

teisinė kario apsauga, legal protection of the serviceman, правовая защита военнослужащих – norminiuose teisės aktuose nustatyta karių pagr. teisių ir laisvių, jų įgyvendinimo mechanizmo teisinė reglamentacija, numatanti ir jų materialinį aprūpinimą, lengvatas, kompensacijas už specifines karo tarnybos sąlygas.

teisinė pagalba, legal help, правовая помощь – Ženevos konvencijų I papildomo protokolo (1977) numatytas valstybių įsipareigojimas teikti asmenų, įvykdžiusių sunkius THT pažeidimus, baudžiamosiose bylose abipusę teisinę pagalbą, galinčią pasireikšti tokiomis formomis, kaip pranešimas apie bylas, bylų ir dokumentų perdavimas, įrodymų paieška, nusikaltėlių išdavimas (ekstradicija), užsienio teismų nuosprendžių vykdymas ir kt.

teismas, court [tribunal], суд – teisingumo vykdomasis institutas ir įstaiga, pvz., kariuomenės, karo, karo lauko, šaulių garbės, tarptautinis baudžiamasis, tarptautinis teisingumo, JTO Tarptautinis Δ ir kt.

JTO Tarptautinis Teismas, UN International Court of Justice, международный суд ООН – svarbiausias JTO teismo organas, įkurtas 1945 ginčams tarp valstybių nagrinėti. Veiklą reguliuoja JTO Įstatai, Δ statutas ir reglamentas. Byla nagrinėjama tik abiem ginčo šalims sutikus. Ginčai sprendžiami vadovaujantis tarptautine teise ir bendraisiais teisės principais. Δ sprendimas yra privalomas tik ginčo šalims. Δ t. p. teikia konsultacines išvadas teisiniais klausimais JTO Generalinei Asamblėjai, kitiems JTO organams ir tarptautinėms organizacijoms. Veikia Hagoje.

kariuomenės Δ, military court [tribunal], военный суд – tarpkario Lietuvos karo teismo organas (1919–1940), kurį sudarė prezidento skiriami 2 nuolatiniai nariai ir krašto apsaugos ministro paskirti 5 karininkai ir 5 kareiviai. Penkių narių kolegija nagrinėjo kariškių bylas, neteisingas pulko teismui, kariuomenėje tarnaujančių civilinių asmenų ir kitų netarnaujančių civilinių asmenų bylas už nusikaltimus, numatytus ypatinguose valstybės apsaugos įstatuose ir kai kuriuose kituose įstatymuose.

karo laūko Δ, field court-martial, военно-полевой суд – kai kurių valstybių ypatingas karo teismo organas, nuo

seno veikiantis kaip karo, taip ir taikos metu. Pasižymi supaprastinta ir pagreitinta bylų nagrinėjimo procedūra, labai griežtomis bausmėmis. Tarpukario Lietuvoje Δ buvo įsteigti 1919 (iki 1928 vadinti kariniais teismais). Juos sudarė pirmininkas, 2 karininkai ir 2 kareiviai, kuriuos skyrė vyriausiasis kariuomenės vadas arba krašto apsaugos ministras, o pastariesiems pavedus, į juos įeidavo ir žemesnieji kariai ar karo komendantai. Δ buvo sudaromi atskirai vienai ar kelioms byloms spręsti karo padėties ar karo veiksmų rajonuose. Sprendė daugiausia eilinių kareivių, o vėliau bet kurias bylas už valstybinius nusikaltimus. Dabar Δ LR Prezidento sprendimu karo padėties metu gali būti steigiami prie karo komendantų, o išimtiniais atvejais ir kariniuose daliniuose valstybiniams nusikaltimams, karo nusikaltimams, karių įvykdytiems ir prieš juos padarytiems nusikaltimams nagrinėti. Δ teisėjus ir pirmininkus skiria karo komendantai (karinių dalinių vadai). Civiliniai ieškiniai Δ nenagrinėjami.

kāro Δ, military court, court-martial, военный суд – užsienio valstybėse teritoriniu principu įsteigtas teismas, vykdamas teisminę valdžią kariniuose vienetuose. Δ nagrinėja ne tik baudžiamąsias, bet ir drausmines bylas dėl karių padarytų teisės pažeidimų, svarsto karių apeliacinius skundus dėl neteisėtų vadų veiksmų. Pvz., siekdamas apginti savo teises, kiekvienas VFR karys gali apskusti neteisėtus vado veiksmus armijos korpuso karo drausmės teismui. JAV egzistuoja trijų pakopų Δ sistema: drausminis Δ, kurį sudaro kuopos vadas arba aukštesnysis viršininkas, nagrinėja mažareikšmius eilinių ir seržantų padarytus nusikaltimus; specialusis Δ, kurį skiria bataliono ir aukštesnysis vadas, nagrinėja eilinių ir seržantų savavališko pasišalinimo, muštynių, karininkų įžeidimo bylas; bendrasis Δ, sudaromas brigados ir aukštesniojo vado įsakymu, nagrinėja visų kategorijų karių ir kitų asmenų, gyvenančių karinių bazių teritorijoje, bet kokių nusikaltimų bylas. Tarpukario Lietuvoje veikė nuolatinis kariuomenės teismas. Lietuvoje pagal Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymą karių bylas dėl tarnybos arba su tarnyba susijusių teisės pažeidimų nagrinėja specializuotas teismas.

šaulių garbės Δ, Riflemen's Court of Honour, суд чести стрелков – dviejų pakopų teismas: Δ ir Šaulių sąjungos rinktinės garbės teismas, kurie yra renkami atitinkamų struktūrinių padalinių suvažiavimuose. Juose patvirtinamas Garbės teismo statusas. Garbės teismo sprendimai yra privalomi visiems Šaulių sąjungos nariams. Δ sprendimai neskundžiami, o rinktinės teismo sprendimai gali būti apskusti Šaulių sąjungos garbės teismui.

tarptautinis baudžiamasis Δ, International Criminal Court, международный уголовный суд – nepriklausoma, nuolat veikianti, teisingumą ginanti institucija, funkcionuojanti pagal Tarptautinio baudžiamojo teismo statutą (patvirtintą 1998 Romos steigiamojoje konferencijoje) ir tarptautinius humanizmo, moralės ir žmogaus teisių laikymosi principus. Δ kompetencijai priklauso agresijos, karo, genocido nusikaltimai ir nusikaltimai prieš žmoniškumą, padaryti vykstant konfliktams tarp valstybių ir pačių valstybių viduje taikos metu.

tarptautinis teisingumo Δ, International Court of Justice, международный суд правосудия – vienas iš pagr. JTO organų, įkurtas 1946 ir esantis Hagoje; sudaro 15 renkamų teisėjų, jurisdikcija apima visas jam perduotas valstybių bylas, t. p. visus klausimus, kurie numatyti JTO įstatuose arba galiojančiose sutartyse ar konvencijose. Δ yra priėmęs sprendimus konkrečiose bylose dėl ginčų, liečiančių sausumos ir jūros sienas, teritorinį suverenitetą, jėgos naudojimą, nesikišimą į valstybės vidaus reikalus, diplomatinis santykius, įkaitų paėmimą ir kt. Δ t. p. teikia tarptautinėms institucijoms konsultacines išvadas teisiniais klausimais.

tektūninis gaivalinis reiškinyš ↑ *gaivalinis reiškinyš*.

telefāksas, telefax, телефакс – 1. tarptautinė ryšių sistema atvaizdams ir tekstams telefono ryšio kanalais perteikti. Dar ↑ *ryšys*.

2. perduotos tekstinės ar vaizdinės teikties dokumentinė kopija.

telefōno aparātas, telephone, телефонный аппарат – abonentinis įtaisas telefono tinkle. Turi pokalbio (mikrofonas, telefonas), iškviatimo (numerį rinkiklis, skambutis) įtaisus. Δ skiriamas pagal mikrofono maitinimą – vietinis (maitinimo šaltinis telefono aparate) ir centrinis (maitinimo šaltinis telefono stotyje); pagal konstrukciją – stalinis (sieninis), nešiojamasis (lauko) ir kt. T. p. būna telefonas automatas (taksofonas), mikrotelefonas, vaizdo telefonas ir specialusis Δ (su garsiakalbiu, atminties įrenginiu, automatinio atsakovu).

telefōno ryšys ↑ *ryšys*.

telefōno stotis, telephone station [exchange], телефонная станция – techninių priemonių kompleksas telefono tinklo ryšių kanalams perjungti, ppr. yra ryšių informacinio centro dalis. Pagal perjungimo būdus būna rankinė ir automatinė Δ.

automātinė Δ (ATS), automatic exchange, автоматическая телефонная станция – įrenginių kompleksas telefono tinklo ryšių kanalams skirstyti. Automatiškai sujungia linijas ir jungiamąsias (tarp atskirų ATS) ryšio linijas, kad galima būtų kalbėtis, o pasikalbėjimui pasibaigus, linijas automatiškai atjungia. ATS būna mašininė, dekodinė žingsninė (elektromechaniniai skirstikliai turi mechaninę arba elektromagnetinę pavarą), koordinatinė (skirstymo įrenginiai yra daugiakarčiai koordinatiniai jungikliai, vienu metu sujungiantys iki 20 grandinių), kvazielektroninė (ryšio linijos sujungiamos mažagabaritėmis relėmis) ir elektroninė (grandinės sujungiamos elektroniniais skirstikliais).

telefonogramà, telephonegram, телефонограмма – pranešimas, perduotas telefonu, užrašytas ir įteiktas adresatui. Tai būna įsakymas, nurodymas, prašymas, žinia.

telegrāfo

telegrāfo aparātas, telegraph apparatus, телеграфный аппарат – *psn.* aparatas, perduodantis ir priimantis raidinius ar skaitmeniskus pranešimus ir nejudamus vaizdus elektriniiais laidais arba radijo signalais. Būna tolygaus ir netolygaus kodo. Pagr. dalys: siųstuvai, imtuvai ir maitinimo šaltiniai. Gali būti elektromechaninis ir elektroninis mechaninis. Dar ↑ *Bodo aparatas, Morzės aparatas, teletaipas.*

telegrāfo kōdas ↑ *kodas.*

telegrāfo ryšys ↑ *ryšys.*

telegrāfo stotis, telegraph station, телеграфная станция – *psn.* techninių priemonių kompleksas telegrafo tinklo ryšių kanalams perjungti; ryšių informacinio centro dalis. Δ būna automatinė ir neautomatinė.

telegramà, telegram, телеграмма – telegrafo ryšiu perduodamas pranešimas.

telekōdinis ryšys ↑ *ryšys.*

telekomunikācija, telecommunication, телекоммуникация – ženklų, signalų, rašytinių tekstų ir garsų arba kitokio pobūdžio informacijos perdavimas, siuntimas, priėmimas laidinėmis, radijo, optinėmis ar kitokiomis elektromagnetinėmis sistemomis. Dar ↑ *ryšys.*

telemechānika, telemechanics, телемеханика – mokslo ir technikos sritis, apimanti objektų valdymo ir kontrolės per atstumą automatizavimą. Pagal funkcijas Δ yra: ↑ *telemetrija*, ↑ *telesignalizacija* ir nuotolinis ↑ *valdymas*. Δ priemonėmis ir metodais naudojamosi valdant pajėgas ir kovos priemones.

telemetrija, telemetry, телеметрия – sudedamoji telemechanikos dalis; automatinis analoginių arba diskretinių duomenų surinkimas (išmatavimas) ir persiuntimas ryšių kanalais jiems apdoroti. Matavimo informacija keičiama į signalus ir ryšių kanalais perduodama į registracijos, dešifravimo ir įrašymo įrenginius. Prireikus informacija apdorojama kompiuteriais. Jutiklių, ryšių kanalų ir rodytuvų visuma vad. telemetrijos sistema. Būna radijo, laidinės ir kt. telemetrijos sistemos.

telesignalizācija, telesignalling, телесигнализация – sudedamoji telemechanikos dalis, apimanti nuotolinio informacijos perdavimo technines priemones ir metodus. Informacijos surinkimas ir apdorojimas apie kontroliuojamą objektų būklę arba kontroliuojamo proceso eigą vyksta automatiškai. Valdymo punkte informacija atvaizduojama šviesos ir garso signalais arba kompiuteryje.

teletāipas, teletype, телетайп – raidinis telegrafo aparatas. Naudojamas telegrafo pranešimams ryšių kanalais perduoti ir priimti. Telegrafo aparatas automatiškai priima pranešimus ir užrašo popieriaus ritinyje arba juostoje. Δ t. p. naudojamas kaip kompiuterių ir automatizuotų duomenų apdorojimo sistemų įvedimo ir išvedimo įrenginys (terminalas).

televizija, television, телевидение – judamų ir nejudamų objektų atvaizdų perdavimas per atstumą laidinio arba radijo ryšio priemonėmis; pagr. Δ grandys: Δ perdavimo kamera, siųstuvai, siunčiamoji antena, ryšių kanalas, priimamoji antena, televizorius. Naudojama stebėti, žvalgyti, kontroliuoti, ryšiui palaikyti, pajėgoms valdyti, ginklų taikymo ir kreipimo sistemose, navigacijoje, astronominiam orientavime ir koregavime, mokant karius ir pan. Dėl televizinės informacijos vaizdumo ir jos perdavimo greičio Δ naudojama pajėgų valdymo sistemose įsakymams, direktyvoms ir nurodymams perduoti, informacija keistis, dokumentams vaizdais perduoti ir kt. Dar ↑ *technika, televizorius.*

televizinė tèchnika ↑ *technika.*

televizinis ryšys ↑ *ryšys.*

televizorius, television set, телевизор – aparatas, priimantis signalus, kuriuos siunčia televizijos stotis ir kuriuos keičia vaizdais televizoriaus kineskopas; lygiagrečiai girdimas garsas.

tèminis žemėlapis ↑ *žemėlapis.*

teĩpas ↑ *sparta.*

tempiamoji sausumōs minà ↑ *sausumos mina 2.*

tènas, ten, тэн – galinga didelės detonacinės gebos ir jautrio brizantinė SM. Balta kristalinė medžiaga. Lydymosi temperatūra 141,3°C, įsiliepsnojimo temperatūra 200°C, tankis 1600 kg/m³, sprogo šiluma 5,8 MJ/kg, detonacijos greitis 8300 m/s. Naudojamas detonuojamosioms virvutėms, tarpiniams detonatoriams ir detonuojamųjų kapsulių antriniam užtaisams gaminti; lydiniuose su trinitrotoluenu (pentolitu) – kumuliaciniams šaudmenims užtaisyti, plastinėms SM gaminti.

teĩnderis, tender, тендер – 1. *ist.* viensiebis XIX a. karo burlaivis, skirtas ryšiui, žvalgybai ir patruliavimui. Vandentalpa iki 200 t, ilgis 22–28 m, plotis 3,5–5 m, ginkluotė – 6–12 patrankų.

2. savaeigis II pasaul. karo metų laivas kariams ir kroviniams plukdyti nedideliais nuotoliais, desantui išlaipinti į neįrengtą krantą. Krovumas 15–30 t, ginkluotė – 1–2 kulkosvaidžiai, 2–3 žmonių įgula.

3. pagalbinis JAV, D. Britanijos ir kai kurių kt. valstybių laivas (plaukiojamoji bazė) antvandeniniams ir povandeniniams laivams, torpediniams kateriams, vandens lėktuvams ir kt. aprūpinti.

4. sportinis viensiebis burlaivis.

teodolitas, theodolite, теодолит – nešiojamasis geodezinis prietaisas vertikaliems ir horizontaliems kampams matuoti.

Δ naudojamas atliekant geodezinius, hidrografinius, statybinius, topografinius ir kt. darbus, rengiant artilerijos šaudymą, raketų leidimą ir kt. Sudarytas iš žiūrono, vertikalios ir horizontalios limbų. Jei žiūrone įtvirtintas siūlinis tolimatis, tokiu Δ galima matuoti ir atstumus. Toks Δ vad. siūliniu. Δ skiriami į labai tikslus (vidurinė kvadratinė paklaida 0,5"–1"), tikslus (2"–5") ir techninius (15"–30"). Artilerijoje naudojamas žvalgybos teodolitas, kuriame sutapdintos pagr. optinio stebėjimo prietaiso ir teodolito savybės. Dar ↑ *gireteodolitas*.

teodolitinis topografinis kartografavimas ↑ *topografinis kartografavimas*.

tepalai, lubricants, смазочные материалы – medžiagos, naudojamos detalių išdiligimui ir energijos sąnaudoms trinčiai mažinti, šilumos atėmimui gerinti, nuo korozijos saugoti ir tarpams sandarinti. Δ gali būti: skystieji tepalai (alyvos), plastiniai tepalai, kietosios ir dujinės medžiagos. Daugiausiai naudojamos alyvos ir plastiniai tepalai. Kai labai aukšta arba labai žema temperatūra, naudojami kietieji (grafitas, molibdeno disulfidas, švinas, cinkas, plastikai ir kt.) ir dujiniai (kai kurių skysčių dujų ir garų mišiniai) Δ. Šie Δ naudojami ir karo technikoje. Jų asortimentą ir kokybės rodiklius nustato specialieji standartai.

terasà, terrace, тераса – reljefas, kuriame horizontalios arba nežymaus nuolydžio aikštelės laiptais išsidėsto viena virš kitos pakopomis.

teritorijos remilitarizacija ↑ *remilitarizacija*.

teritorijos vālymas, clearance, очистка территории – aktyvių prieš pajėgų likučių likvidavimas išlaisvintame, apsuptame arba izoliuotame rajone, per kurį praėjo priešakiniai daliniai, iki galo nesunaikinę atskirų prieš pasipriešinimo židinių.

teritorinė gynyba ↑ *gynyba*.

teritorinė jūra ↑ *jūra*.

teritorinės pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

teritorinis dalinys ↑ *dalinys 2*.

termitas, thermite, термит – presuotas miltelių pavidalo geležies oksidų ir aliuminio granulių padegamasis mišinys, kuriame t. p. yra oksidatorių ir jungiamosios medžiagos (magnio, sieros, švino peroksido, bario nitrato). Degant termitams, susidaro skystas išsilydęs šlakas, kurio temperatūra ~3000 °C. Naudojamas mažo kalibro padegamosiose bombose, sviediniuose, minose, rankinėse padegamosiose granatose.

termobranduolinė reākcija ↑ *reakcija*.

termobranduolinis giñklas, vandenilinis giñklas, thermonuclear weapon, hydrogen weapon, термоядерное оружие, водородное оружие – 1. ginklas, kuriame naudojama labai aukšta temperatūra siekiant sukelti lengvųjų branduolių, pvz., vandenilio izotopų (deuterio ar tričio), sintezę. Per šį procesą išsiskiria energija. Reikalingą aukštą temperatūrą sudaro branduolio dalijimosi procese dalyvaujančios priemonės.

2. brand. ginklas, kurio veikimas pagrįstas termobranduoline reakcija. Dar ↑ *šaudmuo*.

termobranduolinis šaudmuo ↑ *šaudmuo*.

termobranduolinis ūžtaisas ↑ *ūžtaisas 1*.

terōras, terror, террор – THT normų pažeidimas karo, tarptautinio ginkluotojo konflikto metu arba okupacijos ar aneksijos sąlygomis civilinių asmenų atžvilgiu naudojant neteisėtas fizinės ar psichinės prievartos priemones. Δ laikomas karo nusikaltimu. Dar ↑ *terorizmas*.

terorizmas, terrorism, терроризм – neteisėtas ar grasinimo tikslais jėgos ar smurto naudojimas prieš asmenis ar nuosavybę mėginant priversti ar įbauginti vyriausybes ar visuomenę ir pasiekti politinių, religinių ar ideologinių tikslų.

tarptautinis Δ, international terrorism, международный терроризм – tarptautiniu mastu visuomenei pavojinga veika, sukianti beprasmišką žmonių žūtį, pažeidžianti normalius valstybių santykius ir trukdanti palaikyti tarptautinius kontaktus. Δ ppr. nukreiptas prieš civilinės aviacijos saugumą, tarptautinės teisės ginamus asmenis, diplomatus ir kt. 1984 JTO Generalinė Asamblėja specialioje rezoliucijoje ryžtingai pasmerkė terorizmo politiką ir praktiką, pareikalavo, kad visos valstybės nesiimtų kokio nors ginkluoto kišimosi ir okupacijos, valstybių visuomeninės politinės santvarkos prievartinio pakeitimo, jų vyriausybės destabilizacijos ir nuvertimo veiksmų. Ypač reikšminga kova su Δ buvo po 2001 09 11 įvykių Niujorke, 2004 03 11 – Madride, 2005 07 07 – Londone.

teršalai, contaminants, загрязняющее вещество – 1. nepageidaujamos kietosios, skystosios ar dujinės medžiagos ore.

2. kenksmingos medžiagos, užteršiančios vietovę, vandenį, orą ir kt. objektus: radioaktyviosios, nuodingosios, biologinės medžiagos, ↑ *pesticidai*, sunkieji metalai ir kt. Dar ↑ *medžiaga 1*, ↑ *nuodingoji medžiaga*.

tetraetilšvinas, tetraethyl lead, тетраэтилсвинец – vienas iš veiksmingiausių ir anksčiausiai žinomų antidetonatorių, t. p. medžiaga, tepanti vožtuvus ir jų lizdus. Bepalvis, skaidrus, gerai tirpstantis benzine, labai nuodingas skystis. Tankis 1652 kg/m³. Benzinas, sumaišytas su Δ, vad. etiliuotu. Δ anksčiau buvo labiausiai naudojamas antidetonatorius, bet dėl savo nuodingumo daugelyje šalių jį naudoti draudžiama.

tetrazēnas, tetrazen, тетразен – sužadinamoji SM. Geltoni kristalai, blogai tirpsta vandenyje ir organiniuose tirpikliuose; drėgnoje aplinkoje lengvai hidrolizuoja. Tankis 1685 kg/m³, sprogo šiluma 2,3 MJ/kg, išliepsnojimo temperatūra 140°C. Δ priemaišos stipriai didina švino azido jautrį dūriui. Naudojamas smūginėse padegamosiose kapsulėse ir dūrinėse detonuojamosiose kapsulėse.

tetrilas, tetryl, тетрил – didelės galios brizantinė SM. Balti arba šviesiai geltoni kristalai. Sprogimo šiluma 4,6 MJ/kg, išliepsnojimo temperatūra 200 °C, detonacijos greitis 7500 m/s, kai tankis 1630 kg/m³. Naudojamas tarpiniams detonatoriams, detonuojamosioms virvutėms, detonuojamųjų kapsulių antriniam užtaisams užtaisyti.

tęciniai radioelektroniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

tęcinis branduolinių ginklų naikinimas, emergency destruction of nuclear weapons, умышленное уничтожение ядерного оружия – brand. šaudmenų, komponentų ir susijusių su jais įslaptintų medžiagų naikinimas be reikšmingo brand. poveikio padarant ginklą taktiškai nenaudingą, siekiant išvengti slaptos informacijos atskleidimo ir pasinaudojimo ginklu kaip karo trofėjumi.

tiesiamasis transportavimas ↑ *transportavimas*.

tiesiamasis ūru, air supply, снабжение по воздуху – kraujinio skraidinimas išmetant jį iš orlaivio arba iškraunant orlaivius nusileidus.

tiesiamo bazė ↑ *bazė 1*.

tiesiamo klāsės, classes of supply, классы снабжения – materialinių priemonių tiekimo klasifikacija pagal materialinių priemonių rūšis, pvz., raketų, šaudmenų, ginkluotės, degalų, maisto ir t. t. tiekimas. NATO GP yra 5 Δ, pvz., I klasė – maistas ir vanduo (buteliuose ir cisternose).

tiesiamo norma, supply rate, норма снабжения – materialinių priemonių kiekis, skirtas kariui, kariniam vienetui išduoti ir apskaičiuotas naudoti (sunaudoti) per tam tikrą laiką. Dar ↑ *racionas, sunaudojimo limitas, sunaudojimo norma*.

dienos Δ (DTN), one day's supply, day of supply, дневная норма снабжения – atsargų kiekis, nustatytas kaip standartinis aprūpinimo vienetas, naudojamas dienos sąnaudų vidurkiui apskaičiuoti pagal nustatytas sąlygas. Jis gali būti išreikštas įvairiais būdais, pvz., šovinių skaičius vienam ginklui vienai dienai.

kovinės dienos Δ (KDTN), combat day of supply, норма снабжения боевого дня – bendras atsargų kiekis, reikalingas vienetui aprūpinti vieną kovos dieną; apskaičiuojamas padauginus standartinę dienos tiekimo normą iš intensyvumo koeficiento.

reikiamą Δ, required supply rate, требуемая норма снабжения – apytikris šaudmenų skaičius vienam ginklui per dieną. Kitų materialinių priemonių tiekimo norma išreiškiama atitinkamais matavimo vienetais per dieną. Šios normos apskaičiuotos paskirtoms pajėgoms aprūpinti operacijose apibrėžtą laiką.

standartinė dienos Δ, standard day of supply, стандартная дневная норма снабжения – visų aprūpinimo reikmenų vienos dienos vidurkis, nustatytas pagal „Standing Group NATO“ normas ir (ar) pagal valstybines normas.

turimą Δ, available supply rate, наличная норма снабжения – norma, kuri gali būti skirta atsižvelgiant į turimas atsargas tam tikrai operacijai ar laikotarpiui.

tiesiamo organai, supply organizations, органы снабжения – logistikos vienetai (įstaigos, arsenalai, bazės, sandėliai, kėpyklos ir pan.) ir valdymo organai, kurių paskirtis – aprūpinti kariuomenę materialinėmis priemonėmis. Dar ↑ *arsenas, bazė, sandėlis, punktas*.

tiesiamo punktas ↑ *punktas 1*.

tiesinis, guidon bearer, linear, линейный – kai kurių valstybių GP karys, rikiuotės apžiūros arba parado metu žymintis karinių vienetų rikiuotės vietas, iškilmingo žygiavimo liniją ir atstumą tarp vienetų.

tiesiojinė kovinė parama ↑ *parama*.

tiesiojinė sauga ↑ *sauga*.

tiesiojinė sauga ir savigyna, close-in security, непосредственное охранение и самооборона – art. priemonių kompleksas, kurio tikslas neleisti priešui žvalgybai prasiskverbti į artilerijos ugnies pozicijų ir vadaviečių rajonus, neduoti priešui galimybės netikėtai užpulti. Δ baterijoje organizuoja baterijos vadas, ugnies pozicijų rajonuose skiriami stebėtojai, patruliai ir budintys skyriai, o vadavietėse ir sekyklose – budintys stebėtojai. Kiekvienos baterijos ugnies pozicijoje įrengiamas stebėjimo postas, skiriami 2–3 stebėtojai. Naktį ir kitomis blogo matomumo sąlygomis, t. p. miške ugnies pozicijų rajone organizuojamas patruliavimas. Ugnies pozicijoje priešui užpuolimui atremti pabūklams skiriami šaudymo sektoriai, minuojama arba ruošiama minavimui vietovė galimo tankų užpuolimo kryptimi, kasami apkasai, organizuojamas vietovės apšvietimas naktį, sąveika priešui prasiveržus į ugnies poziciją, sudaroma ugnies pozicijos Δ schema; kai baterija (būrys) nešaudo, kiekviename pabūklų skyriuje skiriamas budėtojas. Vadavietėse, sekyklose ruošiami apkasai ir skiriami šaudymo sektoriai, ruošiama baterijos (būrio) ugnis artimiausiose punktu prieigose, organizuojamas vietovės apšvietimas naktį, sąveika su gretimais padaliniais. Kiekvieną parą keičiamas slaptazodis.

tiesiòginè ugnìs ↑ *ugnis*.

tiesiòginès paramòs artilèrija ↑ *artilèrija 2, paramos artilèrija*.

tiesiòginès paramòs tãnkas ↑ *tankas*.

tiesiòginès paramòs ugnìs ↑ *ugnis, paramos ugnis*.

tiesiòginès priešpriešos stratègija ↑ *stratègija*.

tiesiòginis apšvietimas ↑ *apšvietimas*.

tiesiòginis àzimutas (A_{ties}) ↑ *azimutas*.

tiesiòginis geodèzinis uždavinỹs ↑ *geodezinis uždavinys*.

tiesiòginis mìnòs sprogiòmo indikãtorius ↑ *indikãtorius 2*.

tiesiòginis pabũklo táikymas ↑ *pabũklo taikymas*.

tiesiòginis patãikymas ↑ *pataikymas 2*.

tiesiòginis sąlytis su priešu ↑ *sàlytis su priešu*.

tiesiòginis šãudymo rengìmas ↑ *šãudymo rengimas*.

tiesiòginis ugniès vãldymas ↑ *ugnies valdymas 2*.

tiesiòginis viršìninkas ↑ *viršìninkas 1*.

tièšiojo šũvio nuòtolis ↑ *nuòtolis 1*.

tiesùsis ruožas ↑ *ruožas 1*.

tiesùsis šũvis ↑ *šũvis*.

tikètina puolimo kryptis ↑ *kryptis 2*.

tikètinas taikinỹs ↑ *taikinys 1*.

tikimỹbiũ teorija, probability theory, теория вероятностей – matematikos mokslas, tiriantis masiniũ (daug kartũ stebimũ) atsitiktiniũ reiškiniũ dèsningumus. Taikoma įvairiose šiuolaikinio mokslo šakose – fizikoje, kibernetikoje, automatinio valdymo teorijoje, patikimumo teorijoje ir kt. Δ karyboje sudaro įvairiũ teorijũ – šãudymo, bombũ mètymo, ginklũ kovinio naudojimo veiksmingumo, operacijũ tyrimo ir kt. – pagrindã. Karyboje dažnai tenka nustatyti įvykiũ, kuriuos labai sunku atkurti eksperimentiniu bũdu (pvz., tiriant ginklũ ir karo technikos perspektyviũ pavyzdžiũ veiksmingumã ir kovos veiksmus juos naudojant), tikimybẽ. Šiuo atveju Δ taiko šalutinius metodus, kurie leidžia neatliekant eksperimentũ pagal vienũ reiškiniũ tikimybẽ nustatyti kitũ tikimybẽ. Čia naudojamas atsitiktiniũ dydžiũ pasiskirstymo dèsnis.

tikras dokumentas ↑ *dokumentas, autentiškas dokumentas*.

tikrãsis horizontas ↑ *horizontas*.

tikrãsis laikas ↑ *laikas 1*.

tikrãsis taikinỹs ↑ *taikinys 1*.

tikrãsis žyminỹs ↑ *žyminys*.

tikròji kãro tarnýba ↑ *karo tarnyba*.

tikròji šiaurè, true north, действительный север – kryptis nuo stebètojo į geografinĩ Šiaurès ašigalĩ. Kiekvieno geografinio dienovidinio kryptis į šiaurẽ. Dar ↑ *kompasso šiaurè*.

tikrojo naikinimo spindulỹs ↑ *spindulys 1*.

tikrojo naikinimo zonã ↑ *naikinimo zona*.

tikrũmo patvirtinimas ↑ *autentiškumo patvirtinimas*.

tikrũmo ženklas ↑ *ženklas 1, autentiškumo ženklas*.

tikslas, objective, цель – norimas pasiekti dalykas, siekimas, pvz., atakos, operacijos, puolimo, strateginis Δ .

atãkos Δ , attack objective, цель атаки – numatytas galutinis atakos rezultatas – sunaikinti priešo objektã, paimti į nelaisvẽ priešo karius arba užimti ir išlaikyti tam tikrã objektã ar pozicijã.

operãcijos Δ , operation objective, цель операции – galutinis veiksmy rezultatas, kurĩ pajègos turi pasiekti operacijos metu (pabaigoje).

puolimo Δ , offensive objective, цель наступления – numatytas galutinis puolimo rezultatas – sutriuškinti priešã ir užimti svarbius vietovès rajonus ar objektus. Δ pasiekiamas: naikinant priešã visomis turimomis priemonėmis, ryžtinga ataka ir greitu prasiskverbimu į priešo gynybos gilumã, jo pajègũ, objektũ, ginkluotès ir technikos naikinimu arba užgrobimu.

stratèginis Δ, strategic purpose, стратегическая цель – numatytas galutinis strateginio masto karo veiksmų rezultatas, kurį pasiekus susidaro didelių, kartais ir esminių, karinės politinės ir strateginės situacijos pakitimų, lemiančių sėkmingą karo eigą ir pergalingą jo baigtį. Skiriamas bendrasis Δ (galutinis karo rezultatas) ir atskirieji Δ (kampanijos arba strateginės operacijos rezultatai). Pagal Δ sudaromos strateginės grupuotės karo veiksmų teatruose (strateginėmis kryptimis), nustatomi strateginiai uždaviniai, pasirenkamos karo veiksmų formos ir būdai.

tikslaūs laiko rādijo signālas ↑ *signalas 1.*

tiksliai nustatytas tāsķkas ↑ *taškas 2.*

tikslioji ugnis ↑ *ugnis.*

tiltas, bridge, мост – *kar.* laikinasis arba nuolatinis statinys kariuomenei keltis per kliūtis (upes, kanalus, griovias ir kt.). Δ būna pėsčiųjų, automobilių, geležinkelių ir mišrusis. Kovos veiksmuose pirmiausia naudojami esamieji Δ. Δ statomi kovos veiksmų metu judėjimo, manevravimo, tiekimo ir evakuacijos keliuose; juos stato inžineriniai daliniai. Kariuomenėje naudojami įvairių tipų Δ: plūdrūsiai (pontoniniai, keltiniai ir kt.), standžiųjų atramų (aukštasis, žemasis, povandeninis, kariuomenės vorų palydos) ir mišrusis, t. p. mechanizuotasis, šturmo, surenkamasis, kabantysis, sausumos ir kt. Dar V a. pr. Kr. persai, kariaudami su skitais, statė Δ per Bosforo sąsiaurį ir Dunojaus upę. Kariaudami su Sparta (480 m. pr. Kr.), jie statė plūdruosius Δ per Dardanelų sąsiaurį, kuriais persikėlė ~100 000 karių. Senovėje Asirijos, Egipto, Graikijos kariuomenės statė plūdruosius Δ iš lengvų valčių. Romėnų Δ ppr. buvo plūdrieji ir poliniai. Julijaus Cezario (Gaius Julius Caesar) kariai per 10 dienų pastatė 600 m ilgio polinį Δ per Reiną. Viduramžiais Δ statyba sumenko, ėmė gerėti tik XIV a. Lietuvos kariuomenė tuo metu naudojosi keltais ir plūdrisiais Δ. XVII a. Olandijos, vėliau ir kt. Europos valstybių kariuomenės turėjo pontonų parkus. XIX a. 7–8 d-metyje Rusijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje imta statyti geležinkelių Δ. Tuo pačiu metu jų radosi ir Lietuvoje.

aukštasis Δ, high-level bridge, высоководный мост – tiltas, statomas per laivybai tinkamas vandens kliūtis; po juo gali plaukti laivai. Tarpai tarp atramų ~40 m. Automobilių Δ eismas dviejų krypčių, geležinkelių – vienos krypties. Keliamoji galia 80–180 t.

kabamasis Δ, rope [hanging, suspension, free-arch, monkey, wire suspension] bridge, висячий мост – karinis tiltas, kurio pagr. nešančioji konstrukcija įrengta iš lanksčiųjų elementų (plieninių lynų, grandinių), o važiuojamoji dalis pakabinta. Tokie tiltai daugiausiai naudojami kaunantis kalnuose.

keltinis Δ, ferry bridge, паромный мост – tiltas, surenkamas iš kelių šalia sustatytų keltų.

mechanizuotasis Δ, mechanized bridge, механизированный мост – tiltas, statomas iš tiltatiesėmis vežiojamų atskirų tilto sekcijų ir atramų.

mišrusis Δ, composite bridge, мост комбинированной конструкции – tiltas per galias ir plačias upes, statomas ant plūdrųjų ir standžiųjų atramų.

pėsčiųjų Δ, footbridge, пешеходный мост – lengvųjų konstrukcijų tiltas kariams su lengvąja ginkluote per vandens kliūtis kelti.

pontoninis Δ, pontoon bridge, понтонный мост – vienas prie kito montuojami plaukiamieji pontonai.

jūostinis Δ, ribbon pontoon bridge, мост-лента – karinis plūdrūsiai tiltas, kuriame keltinių tiltų konstrukcijų plūdrūsios atramos yra glaudžiai priglūdusios viena prie kitos. Surenkamas iš atskirų pontonų arba lanksčiųjų grandžių, kurios sudaro vientisą pontono ir tarpatriamio statinio konstrukciją.

plūdrūsiai Δ, raft [boat, floating] bridge, наплавной мост – tiltas, įrengiamas ten, kur giliau nei 1 m. Δ atramos – metaliniai arba pripučiami pontonai, keltai, baržos, valtys. Ant pontonų uždedamos santvaros ir klojinys (arba tik santvaros). Plūdrųjų tiltų komplektai susideda iš pontonų, santvarų ir klojinio konstrukcijų, transportavimo priemonių, katerių ir pagalbinės įrangos (inkarų, takelažo). Naudojami vežamieji ir savaeigiai (amfibiniai) plūdrųjų tiltų (pontoniniai) parkai. Δ keliamoji galia ppr. siekia 50–60 t. Iš sunkiųjų pontoninių parkų (keliamoji galia 180–240 t) gali būti surenkami geležinkelių tiltai. Dar ↑ *parkas.*

povandeninis Δ, underwater bridge, подводный мост – tiltas, kurio važiuojamoji dalis panerta po vandeniu 30–50 cm; keliamoji galia <60 t.

sausumōs Δ, dry-gap bridge, сухопутный мост – tiltas, kilnojamas ar nekilnojamas, nutiestas per griovius, kur ppr. nėra vandens, pvz., per prieštankinius griovius, duobes ir t. t.

standžiųjų atramų Δ, fixed [support] bridge, stationary bridge, мост на жестких опорах – tiltas, pastatytas ant standžiųjų atramų; gali būti žemasis, aukštasis, povandeninis ir vorų (laikinas). Standžiųjų atramų karinių tiltų (metalinių, medinių, mišriųjų) atramos yra poliai, rėmai, rentiniai, sulankstomosios atramos, o vorų tiltuose atramos įmontuotos į santvaras. Pastaruosius ppr. vežioja ratiniai arba vikšriniai tiltų klotuvai.

surenkamasis Δ, prefabricated [portable] bridge, разборный мост – tiltas, surenkamas iš pramoninės gamybos tilto konstrukcijų elementų (atramų ir tarpatriamų konstrukcijų). Tokias konstrukcijas galima daug kartų surinkti ir išrinkti

rankomis arba naudojant mechanizmus.

štuřmo Δ, assault [rapid] bridge, штурмовой мост – mūřio metu statomas tiltas, skirtas kliūtims įveikti kovos rikiuote ir kt.

vėžių Δ, track [plank] bridge, коле́нный мост – tiltas, kurio tarpatramio statinys susideda iš dviejų vėžių ir tarpo tarp jų.

vorų Δ, trail bridge, колонный мост – tiltas, statomas per iki 3,5 m gylio vandens kliūtis arba griovas. Δ ilgis 20–40 m, keliamoji galia <60 t. Gali turėti sulankstomąsias atramas (atstumas tarp atramų iki 10 m) arba remiasi į vandens kliūtis (griovio) krantus santvaros galais. Surenkamųjų beatramių Δ (remiasi tik konstrukcijos galais) ilgis iki 100 m, keliamoji galia >60 t.

žemasis Δ, low-level bridge, низководный мост – tiltas, kurio važiuojamoji dalis yra prie pat vandens (0,5–1 m virš vandens); statomas ant daugelio atramų. Atstumas tarp atramų 4–12 m. Δ keliamoji galia <60 t. Eismas dažn. vienos krypties, trumpalaikis.

tiltātiesė, bridge layer, мостоукладчик – ratinė arba vikšrinė mašina įrenginiui, kuriuo gali per kliūtį važiuoti technika, vežti, tiesti per kliūtį ir vėl pasikrauti. Šis įrenginys gali būti be atramų ir su atrama.

tiltinė pérkėla ↑ *perkėla*.

tiltininkų daliniai ↑ *inžineriniai daliniai*.

tiltinis kėltas ↑ *keltas*.

tiltų statybos priemonės, bridge erection means, мостостроительные средства – mařinos ir mechanizmai kariniams tiltams ir estakadoms statyti. Δ priklauso tiltų statybos kompleksai, tiltatiesė ir poliakalė įranga.

tinkamiausiasis krovimas ↑ *krovimas*.

tinkamiausiasis sprogimo aukštis ↑ *aukštis 1, sprogimo aukštis*.

tinkamumas remontuoti, maintainability, repairability, ремонтпригодность – vienas iš pagr. patikimumo rodiklių, apibūdinantis karo technikos pavyzdžio pritaikymą įvairiems techninės priežiūros ir remonto darbams. Projektuojant ir gaminant karo techniką, Δ užtikrinamas standartizuojant ir unifikuojant detales ir agregatus.

tinkamumas tėchninei priežiūrai, maintainability, пригодность к техническому обслуживанию – techninės priemonės savybė nustatytomis eksploatacijos sąlygomis išlikti tinkamos funkcionavimo būklės (ar būti grąžintos į tokią būklę), kai techninė priežiūra ir remontas atliekami pagal nustatytas sąlygas laikantis nurodytų procedūrų ir išteklių. Dar ↑ *tinkamumas remontuoti*.

tīnklas, net, сеть – 1. susisiekimo, ryšių ir kt. linijų, įstaigų sistema, pvz., geodezinis, kelių, kompiuterių Δ ir kt. Dar ↑ *koordinatinis tinklas, radijo tinklas, ryšių tinklas*.

artilėrinis koordināčių Δ, target grid, артиллерийская координатная сетка – prietaisas taikinio vietai ir korektūroms keisti iš stebėjimo linijos į taikinio liniją (liniją „pabūklas–taikyns“).

elektrinis sprogđinimo Δ, electric blasting network, электровзрывная сеть – laidų tinklas elektriniams sprogđikliams sujungti į vieną sistemą. Elektros laidai, nutiesti nuo elektros šaltinio iki užtaisų, yra magistraliniai, o laidai, esantys tarp užtaisų ir jungiantys elektrinius sprogđiklius, – tarpiniai. Elektriniai sprogđikliai gali būti sujungti nuosekliai, lygiagrečiai ir miřriai. Dar ↑ *sprogđinimo įtaisas*.

geodėzinis Δ, survey grid, geodetic network, геодезическая сеть – Žemės paviršiuje įtvirtintų ir geodeziniais matavimais susietų geodezinių punktų visuma. Δ skiriamas pagal nustatomus parametrus – erdvinis (↑ *globalinė padėties nustatymo sistema*), planimetris, vertikalusis, gravimetrinis, magnetometris; pagal užimamą teritoriją – pasaulinis, žemyninis, valstybinis, vietinis, specialusis. Δ sudaromas geodezinės padėties nustatymo sistemos, trianguliacijos, poligonometrijos ir kt. metodais. Naudojamas geodeziškai grindžiant topografinius matavimus, vykdant inžinerinius techninius, kariuomenės topogeodezinės paramos uždavinius, tiriant Žemės formą ir dydį.

geogrāfinių koordināčių Δ, graticule, сеть географических координат – *kart.* linijos, vaizduojančios Žemės elipsoido lygiagretes ir dienovidinius.

kelių Δ, route [road] network, дорожная сеть – vietovėje esančių arba tiesiamų tarpusavyje susietų geležinkelių, automobilių kelių ir vorų kelių sistema. Δ apibūdinamas kelių tankiu. Lietuvoje 1000 km² tenka apytikriai 320 km bendrųjų automobilių kelių ir 4,6 km geležinkelių.

bāzinis karinių Δ, basic military route network, базовая военная дорожная сеть – pagr., šalutiniai ir jungiamieji keliai, kuriuos taikos metu priimančioji šalis priskiria numatomam savo valstybės ir sąjungininkų pajėgų karinio transporto judėjimui.

kompiuterių Δ, computer network, компьютерная сеть – *komp.* duomenų perdavimo sistema, jungianti du ar daugiau kompiuterių, jų išorinius įrenginius (pvz., spausdintuvus, braižytuvus) ir specialius tinklo įrenginius. Tinklai būna: vietinis (jungia įrenginius, esančius netoli vienas kito, pvz., vienoje patalpoje, įstaigoje), visuotinis (jungia tam

tikros teritorijos tinklus, pvz., įvairių valstybių – valstybiniu tinklu, miestų ar regionų – regioniniu tinklu), ↑ *internetas* (pasaulinė kompiuterių tinklų sistema, jungianti visuotinius ir vietinius kompiuterių tinklus) ir kt. Δ naudojamas skaičiavimams paskirstyti, sprendžiant tam tikrą uždavinį, dalytis programomis ir bylomis, bendrais tinklo ištekliais, bendromis duomenų bazėmis ir kurti darbo grupes.

koordinąčių nustatymo Δ, fixed network, сеть определения координат – radijo ar radiolokacijos stočių sistemų, kurios veikdamos kartu gali sekti ir nustatyti lėktuvo skrydžio koordinatas, derinys.

sekų tinkle Δ, observation post net, сеть наблюдательных пунктов – *art.* žvalgybos ir stebėjimo punktų tinklas, kurį sudaro artilerijos vieneto pagr. ir pagalbinės sekų tinkle ir sekų tinkle bazės.

skaitmeninių kompleksinių paslaugų Δ, integrated services digital network (ISDN), сеть цифровых комплексных услуг – *komp.* standartas, skirtas pasauliniam skaitmeniniam duomenų perdavimo tinklui, kuris vienu metu telefono linijomis gali perduoti duomenis, garsą ir vaizdus. Vartotojai, norintieji dirbti su Δ, turi pakeisti savo turimus telefonus į Δ telefonus ir įdėti Δ plokštę į savo asmeninį kompiuterį.

Žemės laipsnių Δ, network of Earth's degrees, градусная сеть Земли – dienovidinių ir lygiagrečių sistemos vaizdavimas žemėlapiuose ir gaubliuose Žemės paviršiaus geografinėms koordinatėms (ilgumai ir platumai) nustatyti. Gaublyje dienovidiniai vaizduojami didžiojo apskritimo, einančio per Žemės ašigalius, lankais; lygiagrečių – apskritimų, kurių plokštumos yra lygiagrečių Žemės pusiaujo plokštumai, lankais. Žemėlapiuose Δ linijų forma priklauso nuo kartografinės projekcijos, panaudotos sudarant žemėlapius, savybių.

2. nertas ar pintas įvairios paskirties įtaisas, pvz., priešlaivinis ir prieštorpedinis Δ.

priešlaivinis Δ, antisubmarine net, противолодочная сеть – priemonė prieš povandeninių laivų prasiveržimą per sąsiaurus (siauras akvatorijos vietas) ir į karinių jūrų bazių, uostų ir inkarviečių akvatoriją. Skiriamas pozicinis ir signalinis Δ. Pozicinius tinklus sudaro inkarų ir plūdurų laikomas viršutinis pagrindas ir vertikalės, prie kurių tvirtinamos plieninių tinklų juostos. Prie pagrindo tvirtinami stikliniai plūdurai, o prie juostų – sprogstamieji šoviniai. Signaliniai tinklai skiriasi nuo pozicinių tik tuo, kad vietoj šovinių tvirtinami signaliniai plūdurai su dūmijimo mišiniu.

prieštorpedinis Δ, antitorpedo net, противоторпедная сеть – metalinis tinklas laivams nuo torpedų saugoti. Gaminamas iš plieninio lyno žiedų, kurių skersmuo mažesnis už torpedos skersmenį (28–38 cm). Statomas laivų bazavimosi ir stovėjimo vietose saugiu nuo torpedų sprogo tinkluose nuotoliu.

tinklinis grafinis, supply template [templet], сетевой график – grafinis dokumentas, kuriame vaizduojamas bet kurių veiksmų eiliškumo, pvz., technikos, naudojamos vienatams aprūpinti, tiekti ir evakuoti, judėjimo, planas.

tinklo kontrolės stotis ↑ *stotis*.

tinklo koordinąčių sistema ↑ *koordinąčių sistema*.

tinklo koordinatės ↑ *koordinatės*.

tinklų sąsajos procesorius, gateway, gateway processor, межсетевой процессор – *komp.* tinklų prietaisas, kuris perduodant ir priimant duomenis iš vieno ryšių tinklo į kitą, pvz., tarp vietinio tinklo ir universaliųjų kompiuterių tinklų, keičia protokolus. Perduodant duomenis tarp skirtingų tipų tinklų naudojama daugiaprotokolė aplinka, pvz., IBM (*International Business Machines*) protokolas ir kt.

tinklų tiltas, bridge, сетевой мост – *komp.* tinklų kompiuteris, kuris sujungia du vietinių tinklų segmentus (segmentas – vienas kompiuteris ar kelių kompiuterių grupė tinkle); jie gali būti vienodi arba skirtingi. Tiltų įterpimas užtikrina geresnį duomenų perdavimą ir priėmimą.

tinklų užtvara ↑ *užtvara*.

tipizacija, typification, standardization, типизация – standartizacija pagal numatytą tipą; tipinių konstrukcijų arba technologinių procesų kūrimas pagal bendras kelių objektų (gaminų) arba procesų technines charakteristikas. Δ dažnai naudojama karo technikoje (bazinių konstrukcijų, pvz., bazinių mašinų, kūrimas).

tiras, shooting range, тип – specialiai įrengtas statinys, skirtas šaudymo treniruotėms ir varžyboms iš individualaus (asmeninio) ir sportinio šaulių ginklo. Δ būna atvirasis, pusiau uždaras, uždarusis, lazerinis, telelazerinis ir kt. Priklausomai nuo įrangos ir matmenų tirs šaudoma dieną ir naktį nuo 15–25 iki 300 m nuotoliu.

titnaginis ginklas, flint weapon, кремневое оружие – *ist.* ginklas su titnagine spyta. Atsirado XVI a. Labiausiai paplitusių Δ pavyzdžių kalibras 17,5–21,5 mm, masė 4,0–5,6 kg, šaudymo nuotolis 140–200 m (lygiavamzdžio Δ) ir 280–800 m (graižtinio Δ), greitašauda atitinkamai 1 šūvis per 1–1,5 min. ir 5 min. (standžiai įkalant kulka). XIX a. 5 d-metyje visur buvo pakeistas kapsuliniiais ginklais.

Tokijo procesas, Tokyo trials, Токийский процесс – teismo procesas, kuriame Tarptautinis karinis tribunolas Tolimiesiems Rytams 1946–1948 Tokijoje nuteisė 28 svarbiausiuosius Japonijos karo nusikaltėlius. Tribunolas pripažino, kad Japonija kariavo agresyvią karą, siekė pavergti kitas valstybes, jog teisiamieji darė sunkius nusikaltimus taikai ir žmonijai, organizavo masines žudynes ir kitus karo nusikaltimus.

toksínai, *gamtiniai nuodai*, toxins, токсины – gamtinės kilmės nuodai. Skiriami egzotoksinais (išskiriami gyvųjų organizmų) ir endotoksinais (susidarantys žuvus organizmui). Pirmieji gali būti biol. ginklo pagrindas, antrieji – chem. ginklo (neurotropiniai Δ). Karo tikslais dažn. gali būti naudojami neurotropiniai Δ : botulizmo toksinas (mirtinas) ir stafilokokinis enterotoksinas (laikinais apnuodijantis).

tòksinis giñklas, toxin weapon, токсинное оружие – chem. arba biol. ginklas, kuriame naudojami toksinai. Dar ↑ *toksinais*.

tòlas ↑ *trinitrotoluenas*.

toliãšauda, hitting range, дальнoбойность – didžiausias nuotolis, kuriuo ginklas gali nusviesti sviedinį (raketa, mina, kulka); didžiausias šaudymo nuotolis. Dar ↑ *šaudymo nuotolis*.

toliašaudė artilèrija ↑ *artilèrija 2*.

toliašaudis pabūklas ↑ *pabūklas*.

toliašaudis reaktývinis sviedinýs ↑ *sviedinys, reaktývinis sviedinys*.

toliašaudis šaunamàsis užtaisas ↑ *užtaisas 1, šaunamasis užtaisas*.

tolygióji ugnis ↑ *ugnis*.

tolimàsis radiolokàcinis aptikimas ↑ *aptikimas, radiolokacinis aptikimas*.

tolimàsis ryšýs ↑ *ryšýs*.

tolimàsis ugniès mūšis ↑ *mūšis*.

tolimàsis ugniès puolimas ↑ *puolimas*.

tolimàtè sistemà, rangefinder system, дальнoмерная система – techninių priemonių visuma objekto koordinatėms labai tiksliai nustatyti. Naudojama skraidyboje, bombarduojant, valdant bepilotės priemonės ir kt. Būna dvi sistemos: su antžeminiu užklausimu (kelios antžeminės siuntimo-priėmimo stotys nepriklausomai viena nuo kitos matuoja atstumą iki objekto) ir su užklausimu iš skrendančio objekto (orlaivio, raketos ir pan.; šio objekto aparatūra apskaičiuoja atstumą nuo objekto iki antžeminių stočių).

tolimàtis, rangefinder, дальнoмер – prietaisas atstumams iki objektų nustatyti. Reikalingas šaudant iš pabūklų, mėtant bombas, fotografuojant, geodezijoje, astronomijoje ir kt. Δ skiriamas pagal naudojamų elektromagnetinių bangų diapazoną ir virpesių prigimtį – akustinis, šviesos (lazerinis), radijo ir optinis; pagal veikimo principą – fizik. (aktyvusis) ir geometrinis (pasyvusis).

akùstinis Δ , acoustics rangefinder, акустический дальнoмер – tolimatis atstumams vandenyje nustatyti.

lazerinis Δ , laser rangefinder, лазерный дальнoмер – 1. prietaisas, kuriuo atstumas iki vietos ar objekto nustatomas naudojant lazerio energiją; 2. aktyvusis tolimatis, šviesos tolimačio rūšis. Būna impulsinio ir nuolatinio spinduliavimo. Impulsinio Δ veikimo principas: išspinduliuojamas trumpas kryptingas impulsas; atsispindėjęs nuo objekto, iki kurio nustatomas atstumas, grįžta ir optiniais prietaisais priimamas; atstumas pagal impulso sklidimo laiką automatiškai apskaičiuojamas ir rodomas indikatoriuje.

òptinis Δ , optical rangefinder, оптический дальнoмер – pasyvusis tolimatis, nustatantis atstumą pagal vieną žinomą trikampio kraštinę (kuri vad. tolimačio baze) ir priešais esantį smailųjį kampą. Būna pastovios bazės arba pastovaus kampo Δ . Pastovios bazės tolimatis būna monoskopinis ir stereoskopinis.

rãdijo Δ , radio rangefinder, радиодальнoмер – tolimatis, kuriame atstumams matuoti naudojamos centimetrinės ir milimetrinės radijo bangos. Δ gali būti pasyvusis ir aktyvusis, impulsinio ir nenutrūkstamo spinduliavimo. Impulsiniuose Δ matuojamas siunčiamų impulsų plitimo iki objekto ir atgal laikas; faziniuose (nenutrūkstamai spinduliuojančiuose) – siunčiamų ir priimamų (atspindėtų nuo objekto) bangų fazių skirtumas. Δ naudojamas radiolokaciniuose, radionavigaciniuose, geodeziniuose ir kt. įtaisuose.

stereoskòpinis Δ , stereoscopic rangefinder, стереодальнoмер – optinis artilerijos stebėjimo prietaisas taikiniams aptikti, nuotoliams iki taikinių ir sprogimų matuoti. Δ t. p. naudojamas iššaudant į taikinį (žyminį), topografiškai susiejant ugnies pozicijas ir stebėjimo punktus, matuojant kampus ir stebint vietovę. Dirbti su šiuo tolimačiu reikalingas specialiai atrinktas ir parengtas tolimatininkas, todėl paprasčiau naudotis lazeriniu tolimačiu.

tolimóji paramòs ugnis ↑ *ugnis, paramos ugnis*.

tolimòsios gynybos prieigos ↑ *gynybos prieigos*.

tolimòsios paramòs tãnkas ↑ *tãnkas*.

tomaháukas, tomahawk, томагавк – 1. *ist.* Š. Amerikos indėnų smogiamasis svaidomasis ginklas. Pradžioje šlifoto akmens kirvis buvo tvirtinamas prie medinio koto. XVII–XVIII a. paplito variniai ir geležiniai Δ ; jų kotoi buvo puošiami plunksnomis ir piešiniais arba piktografiniais ženklais. Raudonai nudažytas Δ buvo karo skelbimo, kvietimo į karinę sueigą ženklas.

2. JAV sparnuotoji raketa.

topogeodėzinė artilėrijos paramà ↑ *parama*.

topogeodėzinė paramà ↑ *parama*.

topogeodėzinė sąsaja, topogeodetic survey, топогеодезическая привязка – pozicijų, postų, karinių vienetų vadaviečių koordinacijų ir aukščio, orientavimo krypčių direkcinių kampų arba azimutų nustatymas. Δ atliekama geodeziniu pagrindu arba pagal žemėlapi.

topogeodėzinės šaudymo sąlygos ↑ *šaudymo sąlygos*.

topogeodėzinis šaudymo rengimas ↑ *šaudymo rengimas*.

topogrāfija, topography, топография – 1. geodezijos ir matavimų inžinerijos veiklos sritis, apimanti Žemės paviršiaus gamtinių ir fizinių (reljefo, hidrografijos, augalijos), antropogeninių ir pavienių topografinių objektų erdvinis matavimas, vaizdavimą topografiniuose žemėlapiuose ir planuose standartizuotais metodais. Lietuvoje topografiniai darbai pradėti XVI a. per Valakų reformą. 1795–1800 parengtas 1:33 300 mastelio Suvalkijos žemėlapis.

aerofotogrāfinė Δ, aerial phototopography, аэрофототопография – mokslo ir technikos šaka, tirianti topografinių žemėlapių ir vietovės planų sudarymo ir atnaujinimo pagal aerofotografines nuotraukas metodus.

kāro Δ, military topography, военная топография – karybos šaka, tirianti vietovės įvertinimo, orientavimosi joje ir topografinio matavimo būdus ir priemones, reikalingus kariuomenės kovinei veiklai; darbo su žemėlapiais ir grafinių kovinių dokumentų rengimo taisykles. Δ glaudžiai susijusi su taktika, topogeodezinės paramos teorija ir praktika.

2. tam tikros vietovės paviršius. Visi Žemės gamtiniai ir fiziniai objektai vad. topografiniais vietovės elementais.

topogrāfinė keterà ↑ *ketera*.

topogrāfinė vietovės žvalgyba ↑ *žvalgyba, vietovės žvalgyba*.

topogrāfinė viršūnė, peak, топографическая вершина – aukščiausias kalvos (šlaito) taškas.

topogrāfinės sąsajos mašinà ↑ *mašina 2*.

topogrāfiniai sutartiniai ženklai ↑ *sutartiniai ženklai*.

topogrāfiniai vietovės elementai, topographic features, топографические элементы местности – artimų pagal rūšinius požymius, kilmę, ūkinę ir karinę reikšmę bei paskirtį vietovės objektų grupė. Skiriami septyni Δ: gyvenvietės, pastatai ir statiniai; pramoniniai ir komunalinio ūkio objektai; geležinkeliai ir jų įrenginiai; automobilių keliai, vieškeliai, takai; hidrografija ir hidrotechniniai įrenginiai; reljefas; augalija ir gruntai.

topogrāfinis kartografāvimas, topographic survey, mapping, топографическая съемка – topografinių žemėlapių ir vietovės planų sudarymo darbų kompleksas. Apima matavimo tinklo plėtimą (atramos taškų koordinacijų ir aukščio nustatymą); vietovės elementų ir objektų koordinacijų ir aukščio, pavadinimų, kiekybinių ir kokybinių charakteristikų nustatymą; žemėlapių (plano) originalo braižymą topografiniais sutartiniais ženklais. Naudojamas aerofotografinis, apytikris, fototeodolitinis, gravimetrinis, menzulinis, tacheometrinis, teodolitinis ir kt. Δ. Dar ↑ *kosminis fotografavimas*.

aerofotogrāfinis Δ, aerophotographic survey, аэрофотографическая съемка – kartografavimas, atliekamas pagal aerofotografines nuotraukas naudojant prietaisus.

apytikris Δ, field sketching, глазомерная съемка – kartografavimas, atliekamas naudojant planšetę, kompasą ir vizavimo linuotę (vietovės elementų padėtis nustatoma iš akies, žingsniais arba sankirtomis).

fototeodolitinis Δ, phototheodolite survey, фототеодолитная съемка – kartografavimas, atliekamas pagal antžeminio fotografavimo nuotraukas naudojant fototeodolitą (specialų prietaisą, jungiantį fotoaparatai ir teodolitą).

menzulinis Δ, plane-table survey, мензольная съемка – kartografavimas, atliekamas naudojant menzulą, teleskopinę alidadę (optinį prietaisą) ir tolimatę matuoklę.

tacheometrinis Δ, tacheometric survey, тахеометрическая съемка – kartografavimas, atliekamas naudojant specialų tacheometrą-teodolitą ir tolimatę matuoklę.

teodolitinis Δ, theodolite survey, теодолитная съемка – kartografavimas, atliekamas naudojant teodolitą (nustatoma tiksliai planinė objektų padėtis).

topogrāfinis orientāvimas ↑ *orientavimas*.

topogrāfinis pagrindas, topographic base, топографическая основа – 1. kovinių ir tarnybinių grafinių dokumentų, sudarytų pagal vietovę, topografinis turinys.

2. specialiuji ir teminių žemėlapių topografinė dalis specialiam turiniui vaizduoti ir orientuoti, kai naudojami tokie žemėlapiai.

topogrāfinis plānas ↑ *planas 2*.

topogrāfinis rengimas ↑ *rengimas 2.*

topogrāfinis žemėlapis ↑ *žemėlapis.*

torpedà, torpedo, торпеда – autonomiškai judantis ir nusitaikantis cigaro pavidalo povandeninis šaudmuo su įprastiniu arba brand. užtaisu. Naudojama povandeniams ir antvandeniniams laivams naikinti, krantinėms, uostams ir kt. hidrotechniniams įrenginiams griauti. Jomis ginkluojami antvandeniniai ir povandeniniai laivai, lėktuvai, sraigtasparniai, kranto apsaugos vienetai, gali būti priešlaivinių raketų kovinė galvutė. Δ skiriama pagal matmenis (kalibras 324–650 mm, ilgis 2,5–6,5 m), paskirtį (povandeniniams, antvandeniniams laivams naikinti ir universalioji), siuntimo į taikinį priemonės (laivinė ir aviacinė), jėgainės (garo-dujų, elektrinė, reaktyvinė ir kt.), valdymo sistemas (nusitaikančioji, valdoma laidais, manevruojanti pagal programą), nusitaikymo sistemų veikimo principus (akustinė ir posrovinė). Torpedą sudaro galvutė (joje yra SM užtaisas, kontaktinis arba nekontaktinis sprogdiklis, valdymo aparatūra ir nusitaikančioji sistema), vidurinė dalis (joje yra energijos šaltinis ir variklis) ir uodega (joje yra vairavimo traukės, vairai, varytuvai). Aviacinė Δ turi stabilizatorių ir parašiotą. Δ greitis iki 50 mazgų (93 km/h), panirimo gylis iki 900 m, plaukimo tolis iki 50 km. Pirmąją Δ 1866 pagamino R. Vaitheadas (D. Britanija). Δ buvo naudojamos rusų–turkų (1877–1878), rusų–japonų (1904–1905) karuose. Per II pasaul. karą JAV ir D. Britanija paleido ~3000 Δ; Japonija naudojo žmogaus (mirtininko) vairuojamas Δ. Dar ↑ *torpeda su žmogumi.*

akustinė Δ, acoustic torpedo, акустическая торпеда – torpeda, nusitaikanti pagal laivų keliamą triukšmą (pasyvusis taikymas) arba pagal atspindėtą nuo taikinio garso impulsą (aktyvusis taikymas).

aviacinė Δ, aircraft torpedo, авиационная торпеда – torpeda, leidžiama iš lėktuvo arba sraigtasparnio. Δ yra mažesnė už laivinę torpedą, gali turėti parašiotą ir stabilizavimo įrenginį, užtikrinančius normalų nusileidimą į vandenį.

elektrinė Δ, electric torpedo, электрическая торпеда – torpeda, turinti elektrinį variklį. Ji, palyginti su garo-dujų torpeda, vandens paviršiuje nepalieka pėdsako, kelia mažesnę triukšmą, tačiau greitis ir plaukimo atstumas mažesni: iki 35 mazgų (65 km/h) ir iki 13,7 km.

gāro-dūjų Δ, gas-steam torpedo, парогазовая торпеда – torpeda, turinti vidaus degimo variklį (stūmoklinį arba turbininį), naudojantį vandens garų ir dujų (atsirandančių degant spiritui arba kt. kurui) mišinį. Greitis iki 50 mazgų (93 km/h), plaukimo nuotolis iki 46 km. Vandens paviršiuje palieka pėdsakus.

laivinė Δ, ship torpedo, корабельная торпеда – torpeda, leidžiama iš povandeninio ar antvandeninio laivo.

priešlaivinė Δ, antiship torpedo, противокорабельная торпеда – torpeda antvandeniniams ir povandeniniams laivams naikinti. Gali turėti automatinę nusitaikančiąją sistemą (taiko vertikaliai ir horizontaliai) arba televizinę taikymo sistemą, kuri valdoma laidais iš leidžiančio torpedą laivo. Turi tvirtą korpusą, todėl gali panirti iki 900 m.

reaktyvinė Δ, rocket torpedo, реактивная торпеда – torpeda, turinti reaktyvinį, hidroreaktyvinį arba mišrųjį variklį, antvandeniniams ir povandeniniams laivams naikinti. Δ gali būti naudojama autonomiškai arba kaip priešlaivinės torpedos kovinė dalis.

torpedà su žmogumi, man-torpedo, человеко-торпеда – žmogaus valdomas povandeninis aparatas prieš dideliems laivams ir hidrotechniniams įrenginiams naikinti, narams žvalgams ir povandeniniams diversantams slaptai atgabenti. II pasaul. karo metu naudojo Anglija, Vokietija, Italija. Į veiksmų rajoną būdavo atgabenama povandeniniu laivu. Δ konstrukcija numatė vairuotojo gražinimą į povandeninį laivą. Japonijos laivyne Δ į taikinį nukreipdavo vairuotojas, kuris žūdavo sprogimo metu. Šiuolaikinė Δ yra kai kurių šalių laivynų povandeninių diversinių priemonių sudėtyje.

torpedāvimas, torpeding, торпедометание – av. aviacinių torpėdų išmetimas iš orlaivio į apskaičiuotą taikinio atžvilgiu kritimo į vandenį tašką, iš kurio ji pati juda į taikinį ir jį naikina. Δ gali būti atliekamas iš (orlaivio) horizontaliojo skrydžio ir (sraigtasparnio) pakibimo režimo.

torpėdinė jūrų ataka ↑ *ataka, jūrų ataka.*

torpėdinė laivo ginkluotė ↑ *ginkluotė, laivo ginkluotė.*

torpėdinė-mininė aviacijos ginkluotė ↑ *ginkluotė, aviacijos ginkluotė.*

torpėdinis aparatas, torpedo apparatus, торпедный аппарат – karo laivo įrenginys torpedomis šaudyti ir joms laikyti. Labiausiai paplitęs vamzdis Δ, kuris turi šovimo įtaisą, prietaisus kurso, gylio, režimo duomenims iš valdančios sistemos į torpedą įvesti, variklio įjungimo, valdymo ir kontrolinius prietaisus. Torpedos iššaunamos suslėgtuoju oru arba parako užtaiso dujomis. Iš povandeninių laivų Δ dar leidžiamos sparnuotosios raketos ir dedamos jūrų minos. Antvandeniniuose laivuose įrengiami stacionariai įtvirtinti, pasisukantys fiksuotu šaudymo kampu arba nusitaikantys Δ (apie 5 Δ). Povandeniniuose laivuose Δ įtvirtinami stacionariai laivo priekyje ir laivagalyje (apie 10 Δ).

torpėdinis kăteris ↑ *kăteris.*

torpėdinis povandeninis laivas ↑ *povandeninis laivas.*

torpėdų ir bŏmbų smūgis ↑ *smūgis.*

torpėdų sàlvė ↑ *salvė 1.*

torsiõnas, torsion, торсион – kovos ir transporto mašinų torsioninės pakabos spyruokliuojančioji dalis: metalinis strypas, kurio vienas galas nejudamai pritvirtintas prie mašinos korpuso, o kitas – prie rato mechanizmo. Prie rato pritvirtintas galas ratą veikiančių jėgų suklinėjamas apie savo (strypo) ašį; metalas priešinasi sukimui ir dėl to atsiranda spyruokliavimas. Δ gali būti tvirtinamas skersai arba išilgai mašinos ašies.

trajektõrija, trajectory, траектория – erdvėje judančio kūno taško (ppr. masės centro) brėžiama linija kurios nors koordinačių sistemos atžvilgiu. Trajektorijų linijos būna tiesės ir kreivės. Nejudamoje koordinačių sistemoje esanti trajektorija vad. absoliučiaja; judamoje koordinačių sistemoje – santykinė. Dar ↑ *trajektorijos elementai*.

balistinė Δ, ballistic trajectory, баллистическая траектория – trajektorija, kuria skrieja kūnas po to, kai baigėsi varomoji jėga ir kūną veikia tik sunkio jėga ir aerodinaminis oro pasipriešinimas; laisvojo skriejimo (lėkimo) trajektorija. Tokia trajektorija skrieja raketa (pasyviajame trajektorijos ruože), lekia artilerijos sviedinys (mina, kulka, rankinė granata), jeigu po šūvio jo neveikia jokios papildomos jėgos (pvz., reaktyvinio aktyviojo sviedinio reaktyvinis variklis).

leidimosi Δ, glide path, глиссада – av. trajektorija, pagal kurią žemėja orlaivis tūpdamas. Δ nustatoma naudojant radiotechninę įrangą (tūpimo radiolokacijos stotis, tūpimo ir kurso radijo švyturius).

pérsekiojimo Δ, curve of pursuit, траектория преследования – av. trajektorija, kuria naikintuvas skrenda atakuodamas judantį taikinį ir išlaikydamas reikiamą taikymo kryptį.

rakõtos Δ, missile trajectory, траектория ракеты – raketos masės centro trajektorija raketai atitrūkus nuo leidimo įrenginio. Tai sudėtinga kreivė, kurios forma priklauso nuo raketos paskirties ir klasės, valdymo sistemos ir taikymo metodo, variklio rūšies ir kt. Δ būna balistinė, zenitinė, lėktuvinė ir kt. Dar ↑ *ruožas 1*.

balistinė Δ, ballistic missile trajectory, баллистическая траектория ракеты – raketos trajektorija, kuri susidaro, kai nėra aerodinaminės keliamosios jėgos; susideda iš aktyviojo ir pasyviojo trajektorijos ruožų. Tokia trajektorija skrieja strateginės ir kai kurios taktinės raketos, reaktyviniai ir aktyvieji reaktyviniai sviediniai.

lėktuvinė Δ, aeroplane-type trajectory, самолетная траектория ракеты – trajektorija, kuria skrieja sparnuotosios ir prieštankinės valdomosios raketos.

zenitinė Δ, ground-to-air trajectory, зенитная траектория ракеты – trajektorija, kuri susidaro, kai raketa lekia į oro taikinį. Ppr. visą kelią veikia varikliai; žemėjančio trajektorijos ruožo nėra.

sviedinio Δ, projectile trajectory, траектория снаряда – sviedinio (kulkos) masės centro lėkimo erdvėje kreivė nuo sviedinio (kulkos) išlėkimo iš vamzdžio iki susidūrimo su taikiniu (kritimo arba susidūrimo taško). Δ yra balistinė, jei sviedinys (kulka, mina, rankinė granata ir kt.) lekia veikiamas tik traukos ir oro pasipriešinimo jėgų. Vienodo horizontalaus nuotolio, bet skirtingų išlėkimo kampų trajektorijos yra gretutinės. Pagal išlėkimo kampo dydį Δ būna lėkštoji, iškilioji ir mortyrinė. Zenitinės artilerijos Δ būna tik kylančioji (neturi nusileidžiančios atkarpos). Δ parametrus galima nustatyti ją matuojant arba apskaičiuoti išorinės balistikos formulėmis. Δ turi labai daug parametrų. Dar ↑ *trajektorijos elementai, trajektorijos matavimas, trajektorijų pluoštas*.

iškiliõji Δ, high-angle trajectory, навесная траектория снаряда – art. trajektorija, aukštesnė už didžiausio nuotolio trajektoriją (pakilimo kampas 20–45°).

lėkštõji Δ, low-angle trajectory, настильная траектория снаряда – art. trajektorija, žemesnė už didžiausio nuotolio trajektoriją (pakilimo kampas mažesnis negu 20°).

mortyrinė Δ, mortar trajectory, мортирная траектория снаряда – art. sviedinio (minos) trajektorija, kurioje pakilimo kampas yra didesnis negu 45°. Minosvaidžio minos trajektorija visuomet būna mortyrinė, išskyrus tuos atvejus, kai šaudoma minomis tiesiogiai taikantis.

vidurinė Δ, mean trajectory, средняя траектория – visų trajektorijų pluošto ašis.

trajektõrijos aukštis ↑ *aukštis 1*.

trajektõrijos elemeñtai, trajectory elements, элементы траектории – trajektorijos taškai, linijos, plokštumos ir kampai, apibūdinantys sviedinio (minos) lėkimo (raketos skriejimo) trajektoriją. Svarbiausi Δ elementai yra šie: išlėkimo, taikymo, susidūrimo, sprogo ir kritimo taškai; pakilimo, sviedimo, taikymo, taikinio, kritimo ir sprogo linijos; taikymo, taikinio vietos, pakilimo, išlėkimo, sviedimo, kritimo, susidūrimo, trajektorijos liestinės svyrio kampai; taikymo, taikinio, taikinio vietos, sviedimo, pakilimo plokštumos; ↑ *ginklo horizontas*; absoliutusias trajektorijos nuotolis, nuotolis iki taikinio, sprogo nuotolis, ↑ *trajektorijos viršūnė*, kylantysis ir krintantysis trajektorijos ↑ *ruožas*, ↑ *trajektorijos pradžia* ir ↑ *trajektorijos pabaiga*. Dar ↑ *kampas, linija 4, nuotolis, plokštuma, taškas*.

trajektõrijos liestinės svýrio kañpas ↑ *kampas*.

trajektõrijos matãvimas, trajectory measurement, траекторные измерения – įvairių objektų (raketų, sviedinių, kulku, orlaivių) judėjimo parametrų (pvz., koordinačių) erdvėje nustatymas. Trajektorijai matuoti naudojami optiniai ir radiotechniniai matavimo prietaisai, sujungti į vientisą matavimo kompleksą. Matavimo prietaisai įtaisomi tam tikru atstumu nutolusiuose vienas nuo kito matavimo punktuose.

trajektòrijos pabaigà, end of fire, конец траектории – sviedinio (minos, kulkos, raketos) kritimo (susidùrimo, sprogimo) taškas.

trajektòrijos pakilimo aukštis ↑ *aukštis 1.*

trajektòrijos pradžia, origin of fire, начало траектории – sviedinio, minos, kulkos (raketos) išlèkimo (leidimo) taškas.

trajektòrijos viršùnè, vertex, вершина траектории – aukščiausias trajektòrijos taškas. Δ skiria trajektòrijà į kylantįjį ir krintantįjį ruožus.

trajektòrijų plúoštas, cone of trajectories [dispersion], сноп траекторий – trajektòrijų, kurios gaunamos dėl sklaidos šaudant iš vieno ginklo vienodomis sąlygomis, visuma.

transgarsinis skrydžio greitis ↑ *greitis, skrydžio greitis.*

transliàtorius, translator, транслятор – 1. *komp.* sisteminès programinès įrangos dalis, verčiantis aukšto lygmens programavimo kalbas (kuriuose vartojamas įprastas tekstas, matematinès formulès ir loginiai ženklai) į mašininè kalbà (kurià supranta kompiuterio procesorius; mašininè kalba sudaryta iš dvejetainiù skaitmenù 0 ir 1). Δ gali būti: interpretatorius (aukšto lygmens programavimo kalbà keičia į mašininè kalbà palaiapsniui, po vienà komandà) ir kompiliatorius (aukšto lygmens kalba parašytà programà iš karto keičia į mašininès kalbos versijà, jei nėra programavimo klaidù; kompiliuota programa ppr. laikoma standžiajame diske ar kt. atminties įrenginyje). Kompiliuotos programos veikia daug greičiau nei interpretuojamos, todėl taikomujų programų paketai dažn. kompiliuojami.

2. įtaisas, perduodantis radijo, televizijos laidas, programas elektros signalais arba elektromagnetinèmis bangomis iš radijo ir televizijos centrų, stočių.

transmisija, transmission, трансмисия – 1. mechanizmas, jungiantis ratinès mašinos variklį su varančiaisiais ratais; Δ perduoda variklio alkūninio veleno sukimo momentà varantiems ratams. Svarbiausios dalys: ↑ *sankaba* (automobiliuose be automatinès pavaros), ↑ *pavarų dėžè*, kardano pavara (perduoda pavarų dėžès sukimo momentà pagr. pavarai), ↑ *pagrindinè pavara*, diferencialas (paskirsto sukimo momentà pusašiams ir leidžia ratams sukis skirtingu greičiu), pusašiai, ratų reduktoriai. Dar ↑ *galingumo èmimo dėžè, skirstomoji dėžè.*

2. mechanizmas, jungiantis vikšrinès mašinos variklį su vikšrinium vartytuvu. Svarbiausios dalys: sankaba, ↑ *pavarų dėžè*, ↑ *pagrindinè pavara*, ↑ *pagrindinis frikcionas*, ↑ *šoninè pavara*, ↑ *šoninis frikcionas*. Dar ↑ *gitara*.

transmisinis užtersimo būdas, transmission contamination, трансмиссионный способ заражения – dirbtinai užkrèstų kraujasiurbių nešiotojų skleidimas naudojant entomologinius šaudmenis (aviacines bombas ir specialios konstrukcijos konteinerius).

transportabilùs vienetas ↑ *važusis vienetas 1.*

transpòrtas, transport, транспорт – visų rùšiù susisiekimo keliù, jų techninès įrangos ir įrenginiù, transporto priemoniù, užtikrinančių žmoniù ir įvairios paskirties kroviniù gabenimà, visuma; svarbiausia materialinès veiklos dalis. Δ būna: antžeminis (automobiliù ir geležinkelio), oro ir vandens; karinis, sanitarinis ir kt. Dar ↑ *transporto priemonè, vienetas*.

antžeminis Δ, land transport, наземный транспорт – transportas žmonèms ir kroviniams vežti automobiliais, geležinkeliu, tiekti skystus ir birius krovinius vamzdynais (naftotiekiais, dujotiekiais, produktotiekiais). Kalnuotoje vietovėje kroviniams vežti gali būti naudojami arkliai ir kt. nešuliniai gyvuliai. Būna automobiliù ir geležinkeliù transportas.

automobiliù Δ, vehicular [motor] transport, автомобильный транспорт – pagr. materialiniù priemoniù vežimo, sužeistujų, ligoniù ir įvairiù kroviniù evakavimo priemonè. Δ gali būti naudojamas nedidelèms kroviniù partijoms dideliu atstumu vežti. Δ būna bendrosios paskirties ir žinybinis (pajėgù); pagal automobiliù tipà – krovininis, keleivinis, mišrusis ir specialusis. Δ pranašumai, lyginant su kt. transporto rùšimis, ypač geležinkeliu, yra šie: nereikia specialaus kelio ir sudètingos įrangos; gali vežti mažas siuntas, išvežioti jas užsakovams; nereikia tarpinio sandèliavimo; gali visur privažiuoti. Šie privalumai ypač svarbūs kariniam Δ. Svarbiausias trūkumas – didesnis avaringumas.

geležinkeliù Δ, railroad transport, железнодорожный транспорт – pagr. antžeminio transporto rùšis; naudojamas žmonèms ir kroviniams vežti užnugario centrinèse ir operatyvinèse grandyse. Jam būdingas didelis krovumas ir pakankamas greitis. Pagr. Δ trūkumai: geležinkeliù linijù, stočių, tiltù, tuneliù ir riedmenù pažeidžiamumas priešo aviacijos smūgiais ir dideliù pajėgù, priemoniù ir pastangù reikalaujantis sugriautù keliù ir įrenginiù, užtikrinančių traukiniù judèjimà, atkùrimas. Dar būna ypatingasis ir įprastinis Δ. Dar ↑ *geležinkelio terminalas, geležinkeliù linijos pralaidumas*.

ypatingasis Δ, exceptional railroad transport, особый железнодорожный транспорт – transportas, vežantis krovinius, kuriems pakrauti į vagonà dėl jų dydžio, masès ar paruošimo reikia specialios geležinkeliù įrangos ar įrenginiù.

įprastinis Δ, ordinary railroad transport, обычный железнодорожный транспорт – transportas, vežantis krovinius, kuriems pakrauti į vagonà dėl jų dydžio, masès ar paruošimo nereikia jokios papildomos geležinkeliù įrangos ar įrenginiù.

karinis Δ, military transport, военный транспорт – gynybos (krašto apsaugos) sistemos valdomos ir naudojamos bendrosios ir specialiosios transporto priemonės, automobilių keliais, geležinkeliu, oro ar vandens keliais gabenančios karinius krovinius.

oro Δ, air transport, воздушный транспорт – transportas žmonėms ir kroviniams skraidinti orlaiviais; t. p. naudojamas oro desantams skraidinti ir desantuoti.

sanitārinis Δ, medical transport, санитарный транспорт – visų rūšių transporto priemonės: karinės, civilinės, nuolatinės arba laikinosios, skirtos vien medicininei evakuacijai ir kontroliuojamos konflikto šalies kompetentingos valdžios institucijos. Δ privalo turėti specialius skiriamuosius ženklus ir naudotis skiriamaisiais signalais.

vandens Δ, water transport, водный транспорт – transportas kariams ir kroviniams plukdyti vandens keliais (upėmis, ežerais, jūromis, vandenynais, kanalais); t. p. naudojamas išlaipinant jūrų desantus. Skiriamas jūrų ir upių Δ.

transportavimas, transportation, перевозка – *kar.* karių ir karinių krovinų (šaudmenų, raketų, degalų ir kt.) gabenimas į paskirties vietą visų rūšių transportu sudarant sąlygas kuo sparčiau judėti, tausoti laiką ir jėgas. Daugiausiai paplitęs krovinų, patalpintų įvairiose transporto priemonėse (automobilyje, geležinkelio platformoje, orlaivyje, laive ir kt.), Δ. Ginklų ir kt. karo technikos Δ gali būti atliekamas savo eiga arba velkant vilkikais, o skystųjų medžiagų ir dujų – pumpuojant magistraliniais vamzdynais. Δ gali būti evakuacinis, mobilizacinis, operatyvinis, tiekiamasis, brand. ginklo, karo technikos ir kt., žmonių vežimas. Dar ↑ *plukdymas, skraidinimas, tankis 3, transporto srautas, vežimas.*

branduolinio ginklo Δ, nuclear weapon transportation, снабженческие перевозки ядерного оружия – brand. ginklo ar jo komponentų vežimas, susijęs su tiekimo ar eksploatacijos operacijomis.

evakuacinis Δ, evacuation transportation, return traffic, эвакуационные перевозки – sužeistų ir sergančių karių, sugadintos kovos technikos ir kt. materialinių priemonių vežimas iš kovos veiksmų rajonų, t. p. karių šeimų ir karinio turto išvežimas iš galimų kovos veiksmų rajonų.

kāro technikos Δ, military materiel transportation, транспортировка военной техники – karo technikos parengimas transportuoti ir jos vežimas sausumos, plukdymas vandens ir skraidinimas oro transportu išsaugant pradinę (prieš pakraunant) techninę būklę. Dar skiriamas tankų transportavimas.

mobilizacinis Δ, mobilization transportation, мобилизационные перевозки – žmonių, karo technikos ir materialinių priemonių, reikalingų kariniams vienetams komplektuoti, vežimas. Δ vykdomas, kai surengiama mobilizacija ir išskleidžiamos GP.

operatyvinis Δ, operational transportation, оперативные перевозки – karinių vienetų perdislokavimas į paskirtus rajonus, naujas dislokacijos vietas, stovyklas, mokymo centrus, pratybas (mokymus), manevrus ir kt.

tankų Δ, tank transportation, транспортировка танков – tankų (kovos mašinų) vežimas į paskirties vietą nenaudojant jų varytuvų (važiuklės). Tankai (kovos mašinos) vežami geležinkelio, vandens ir oro transportu, t. p. vilkikais su treileriais. Δ trumpina judėjimo laiką ir tausoja tankų (kovos mašinų) variklių išteklius.

tiekiamasis Δ, logistical transportation, снабженческие перевозки – materialinių priemonių (karinių krovinų) vežimas iš vieno punkto (rajono) į kitą aprūpinant pajėgų kasdieninį gyvenimą ir kovos veiksmus.

transportavimo grafikas, movement schedule, график перевозки – dokumentas, nustatantis pajėgų ir krovinų vežimo laiko rodiklius ir vežimo eiliškumą.

transportavimo spartà ↑ *sparta.*

transportinė užtaisyimo mašina ↑ *mašina 2.*

transporto aprūpinimas ↑ *aprūpinimas 2.*

transporto aviacija ↑ *aviacija.*

transporto daliniai, transport units, транспортные части – kariniai vienetai įvairiems kroviniams automobiliais, lėktuvais, laivais, traukiniais vežti. Kai kuriose valstybėse yra atskira pajėgų rūšis – transporto pajėgos. Dar ↑ *automobilių daliniai.*

transporto priemonė, vehicle, транспортное средство – **1.** savaeigė, traukiama ar velkama priemonė, naudojama kroviniai vežti sausuma, plukdyti jūra, skraidinti oru ar kosmose.

2. mašinos ir techninė įranga kariams ir materialinėms priemonėms (ginklams, karo technikai ir kt.) vežti. Kariniams kroviniams vežti naudojamos bendrosios ir specialiosios karinės ir civilinės Δ. Pagr. kariuomenės judrumą sausumos karo veiksmų teatruose užtikrinančios priemonės yra bendrosios ir specialiosios ratinės ir vikšrinės mašinos. Dar ↑ *mašina 2, motociklas, priekaba, puspriekabė, transporto priemonės talpa.*

Δ su oro pagalve, air-cushion vehicle, транспортное средство на воздушной подушке – transporto priemonė, kuri, remdamasi į suslėgto oro sluoksnį, geba judėti virš pakankamai lygaus paviršiaus (vandens, ledo, pelkės). Suslėgtąjį orą po transporto priemonės korpusu per oro vamzdžius ir tūtas tiekia ventilatoriai. Δ judėjimą sukuria oro sraigtas, kartais vandens varytuvai ir kt. Oro pagalvei sudaryti eikvojama iki 80% transporto priemonės jėgaines galios; keliamoji

jėga siekia 25–30% transporto priemonės masės, greitis (dėl mažos trinties) gali būti iki 150 km/h ir didesnis. Karyboje Δ daugiausiai naudojamas jūrų desantui išlaipinti. Labiausiai paplitę laivai, kurių masė nuo 20 iki 300 t. Oro pagalvės principas naudojamas lėktuvams kilti ir tūpti nuo silpno grunto lauko aikštelių ir aerodromų, pvz., vertikaliojo kilimo lėktuvas JAK-28 (Rusija).

transpòrto priemonė su óro pagálve ↑ *transporto priemonė 2.*

transpòrto priemonės talpà, vehicular capacity, вместимость транспортного средства – žmonių skaičius, krovinio masė ar tūris, kuris gali būti vežamas transporto priemone tam tikromis sąlygomis.

transpòrto sraigtàsparnis ↑ *sraigatšparnis.*

transpòrto sraùtas, traffic flow, транспортный поток – bendras transporto priemonių, pravažiuojančių pro nurodytą tašką nurodytu laiku, srautas. Jis reiškiamas transporto priemonių, pravažiavusių per valandą, skaičiumi.

transpòrto tañkis ↑ *tankis 3.*

transpòrto vienetà ↑ *vienetas 1.*

tranšėja, trench, траншея – atvirasis fortifikacinis įrenginys šaudyti, stebėti, saugiai judėti, kariams ir ginkluotei saugoti nuo priešo NP. Tai griovys su vienu arba dviem brustverais, šaulių, kulkosvaidžių ir kt. skyreliais (aikštelėmis). Įrengiama sujungiant anksčiau iškastus pavienius šaulių, kulkosvaidininkų, minosvaidininkų ir kt. apkasus.

tranšėjinė artilèrija ↑ *artilèrija 2.*

tranšėjinė mašinà ↑ *mašina 2.*

tranzistorius, transistor, транзистор – puslaidininkis prietaisas elektriniams virpesiams generuoti ir stiprinti. Δ panaudoti antrosios kartos kompiuteriuose, todėl jie (lyginant su pirmosios kartos kompiuteriais, kurių atmintis beveik išimtinai buvo gaminama iš elektroninių lempų) buvo mažesni, patikimesni ir daug spartesni.

trāseris, tracer, трассер – sviedinio (kulkos) įtaisas, skirtas įsišaudyti į taikinius ir ugnies koregavimui lengvinti, taikiniams nurodyti, sviedinio (kulkos) trajektorijai matuoti; suteikia galimybę matyti lekiančio sviedinio (kulkos), skriejančios PTVR trajektoriją. Δ tai metalinė tūtelė (ertmė sviedinyje), kurioje supresuoti trasuojamasis ir išiliepsnojamasis mišiniai. Degant trasuojamajam mišiniui susidaro įvairios spalvos ugnies trasa, matoma dieną ir naktį.

trasúojamasis mišinỹs, tracer composition, tracer mixture, трассирующий состав – supresuotas traseryje mišinys, kurį sudaro oksidai, degiosios medžiagos ir rišliosios medžiagos – cementatoriai. Oksidai – bario nitratas, stroncio nitratas ir natrio oksalatas, kurie atitinkamai sudaro baltos, raudonos ir geltonos spalvos trasas. Degioji medžiaga – dažn. miltelių pavidalo magnis, rišlioji – šelakas, kalcio rezinatas ir kt.

trasúojamasis sviedinỹs ↑ *sviedinys.*

traukà, draft [thrust, propulsion, traction], тяга – **1. fiz.** dalelių, kūnų, sistemų sąveika, nuo kurios tarp jų mažėja atstumas, pvz., elektromagnetinė, elektrostatinė, molekulinė, branduolinė, gravitacinė Δ.

2. jėga, kuria variklio veikiamas vartytuvas stumia arba traukia savaeigę mašiną, pvz., automobilio, reaktyvinę, variklio Δ. Dar ↑ *traukos forsavimas, traukos galia.*

automobilio Δ, automobile draft [thrust, traction], автомобильная тяга – automobilio rodiklis, pagal kurį nustatoma didžiausia automobilio, velkamų priekabų masė ir didžiausias važiavimo greitis; priklauso nuo variklio galios, transmisijos perdavimo skaičiaus, vartytuvo sukibimo su keliu ir kelio kokybės. Automobilis važiuoja, kai traukos galia yra didesnė negu ratų sukibimo su keliu jėga, t. p., kai ji yra didesnė negu jėgos, trukdančios automobiliui judėti (pvz., jėgos, susidarančios važiuojant į kalną, tempiant priekabą, nuo oro pasipriešinimo). Δ priklauso nuo ratų sukibimo su keliu ir automobilio važumo. Ratai su keliu sukimba geriau, kai jų padangos plačios, didelio skersmens, kai jose keičiasi oro slėgis, protektoriai yra gumuoti ar dygliuoti. Δ t. p. didina vietoj ratų įtaisyti vikšrai, didelė prošvaisa. Lengvųjų automobilių Δ būna 3–5 kN, sunkvežimių – 10–20 kN, traktorių – iki 100 kN. Didžiausia Δ būna tada, kai važiuojama įjungus žemiausiąją (pirmąją) pavarą arba demultiplikatorių. Dar ↑ *galia, važumas.*

mechāninė Δ, power-driven [mechanical] draft, механическая тяга – *art.* mechaninė judrioji priemonė pabūklams ir RSUS vilkti. Δ priemonėms priklauso bendrosios paskirties vilkikai (automobiliai, traktoriai ir kt.) arba specialiai pritaikytos arba pagamintos ratinės, vikšrinės arba vikšratarės mašinos.

reaktỹvinė Δ, jet thrust [propulsion], реактивная тяга – dujų (ar kt. darbinės medžiagos) srovės reakcijos (atatrunkos) jėga, kuri atsiranda dujų srovei labai greitai veržiantis pro reaktyvinio variklio tūtą; reaktyvinės traukos kryptis priešinga dujų srovės kryptiai. Reaktyvinio judėjimo principas naudojamas įvairių klasių raketose, reaktyviniuose sviediniuose, lėktuvuose ir kt. Šiuolaikinių variklių Δ dydis svyruoja nuo kelių mN (mikroraketiniai varikliai) iki 10–15 MN (kietojo kuro raketiniai varikliai).

revèrsinė Δ, reverse propulsion, реверсивная тяга – trauka, turinti priešingą įprastinei traukai kryptį (lėktuvui skrendant). Sudaroma pasukant orinio sraigto mentes arba įstumiant sklendes į reaktyvinės tūtos dujų srautą; naudojama lėktuvui tupiant (kad sutrumpėtų rida).

traukiamóji

santykínė Δ , specific thrust, удельная тяга – raketinio variklio reaktyvinės traukos ir degalų masės (darbinio kūno) sąnaudos per sekundę santykis; raketinio variklio veiksmingumo rodiklis. Δ rodo variklio konstrukcijos tobulumą, degalų energetinę galimybę. Kuo didesnė Δ , tuo mažesnės degalų sąnaudos reikiamai traukai sudaryti per laiko vienetą. Geriausių skystojo kuro raketinių variklių Δ siekia 3,5–5 kN·s/kg, kietojo kuro – 2,5–3 kN·s/kg.

traukiamóji jūrų minà ↑ *jūrų mina* 2.

traukós forsávimas, afterburning, форсирование тяги – 1. kai kurių raketinių variklių ypatybė kurį laiką veikti užgesus pagr. varikliui.

2. kuro įpurškimo procesas ir degimas turboreaktyvinio variklio išmetimo vamzdžio sraute (turbinos gale). Dar ↑ *greitinimas*.

traukós galià, traction power, тяговая мощность – kovos ir transporto mašinos variklio galios dalis, eikvojama mašinai judėti; traukos galią realizuoja ↑ *varytuvas*.

reaktývinio variklio Δ , jet engine draft power, тяговооруженность реактивного двигателя – reaktyvinio variklio traukos ir orlaivio masės santykis; vienas iš pagr. rodiklių, lemiančių lėktuvo, raketos ir kt. orlaivių taktines ir technines savybes. Turboreaktyviniuose lėktuvuose nuo Δ priklauso greitis, aukštėjimo laikas, skrydžio lubos, kilimo riedos ilgis, t. p. manevrinės charakteristikos. Leidimo Δ – variklio leidimo traukos (kai aukštis ir greitis lygūs nuliui) ir orlaivio kilimo masės santykis.

travèrsas, traverse, траверс – 1. skersas žemės pylimas tiesiuose tranšėjos (susisiekimo eigos, apkasų) ruožuose ir prieš fortifikacinio statinio duris, skirtas kariams apsaugoti nuo pažeidimo išilgine šaulių ginklų ugnimi, artilerijos sviedinių, minų ir aviacinių bombų skeveldromis, t. p. sumažinti brand. sprogimo smūgio bangos, šviesos spinduliuotės ir pirminės jonizuojančiosios spinduliuotės naikinamąjį poveikį.

2. horizontalioji kryptis į kurią nors daiktą, statmena laivo arba orlaivio kursui arba išilginei ašiai.

trečiàsis branduolinio įvykio lygmuo ↑ *branduolinio įvykio lygmuo*.

trečiàsis kòsminis greitis ↑ *greitis, kosminis greitis*.

treniruòklis, trainer, simulator, тренажер – įrenginys, kuris dirbtinai sukuria sąlygas ir veiksmus, skirtas mokytis valdyti objektą ir įgūdžiams lavinti įvairiomis sąlygomis. Ppr. tai būna automobilių, tankų, lėktuvų, laivų, leidimo įrenginių dinamines ir statines ypatybes imituojantys aparatai – šių ir kt. kovos ir transporto priemonių veikiantys maketai su judėjimo, taikinių, triukšmo, vibracijos, perkrovų ir kt. imitavimo prietaisais. Δ naudojimas trumpina naujos technikos įvaldymo laiką, didina technikos valdymo veiksmingumą, karių kovinę parengtį, gerokai mažina mokymo išlaidas. Dar naudojamas taktinis Δ .

tàktinis Δ , tactical simulator [trainer], тактический тренажер – įrenginys ar įranga, skirta tobulinti karių ir vadų praktinius taktinius įgūdžius, mokyti organizuoti ir planuoti taktines ir kitas operacijas, valdyti vienetus kovos veiksmų metu. Δ gali būti vaizdinis, su vietovės maketais, žemėlapiais ar kompiuterinis.

treniruòtė, training, тренировка – 1. praktinių veiksmų mokymo metodas, kai tiksliai ir sistemingai kartojami tie patys veiksmai veiklos įgūdžiams tobulinti ir juos automatizuoti (vykdyti negalvojant). Pradedant treniruotę, jau reikia mokėti atlikti treniruojamus veiksmus.

šáudymo iš tánkų Δ , tank-shooting training, танко-стрелковая тренировка – pagr. tankų įgulų šaudymo iš tankų mokymo forma. Δ rengiama specialiai įrengtuose tankų šaudymo miesteliuose būrių ar kuopos sudėtyje. Mokymo vietose įrengiamos specialios sūpuoklės, imituojančios tanko judėjimą, elektroniniai ir tankų bokštelių treniruokliai. Šaudoma koviniais šovininiais. Kartu tobulinami vadų praktiniai įgūdžiai koreguoti ir valdyti ugnį. Panašiai treniruojamos ir PKM įgulos.

2. taktikos rengimo organizavimo forma.

kariniñkų Δ , officers' training, офицерская тренировка – karininkų taktikos ir operatyvinio meno rengimo organizavimo forma. Δ rengiama klasėje ant žemėlapių arba vietovėje (ant vietovės maketo). Jos tikslas: patikrinti karininkų žinias ir įgūdžius atskirais karinių vienetų (pajėgų) valdymo klausimais; treniruoti karininkus savarankiškai ir greitai analizuoti situaciją, priimti sprendimus, duoti užduotis pavaldiniams; lavinti reikiamas karininkų moralines kovines ir psichologines savybes. Skiriamos vadų, štabų ir specialiosios treniruotės. Ppr. treniruotėje nagrinėjami 1–2 klausimai.

tàktikos Δ , tactical training, тактическая тренировка – taktikos rengimo organizavimo forma. Δ rengiama sukuriant konkrečią taktinę situaciją, kuri reikalauja aktyvių ir įtemptų karių veiksmų. Temos mokomieji klausimai mokomi pagal elementus. Kiekvienas elementas kartojamas tol, kol kariai įgis reikiamų jo atlikimo įgūdžių. Po to visi veiksmai atliekami kartu. Kiekvieno mokomojo klausimo atlikimas yra aptariamas. Jeigu netinkamai atliekami atskiri elementai ar visas kompleksas, jie kartojami. Kai kurių valstybių GP Δ vad. taktikos rikiuotės pratybomis.

trianguliàcija, triangulation, триангуляция – geodezinio pagrindo tinklas, jo sudarymo metodas: Žemės paviršiuje žymimas trikampių tinklas; po to matuojami vienos ar kelių kraštinių ilgiai ir azimutai, visų trikampių kampai, nustatomos

vienos viršūnės koordinatės; apskaičiuojami visų trikampių kraštinių ilgai, azimutai ir viršūnių koordinatės; Δ tinklo trikampių viršūnės žymimos geodezinių punktų ženklais. Δ naudojama sudarant ir tikslinant valstybinį geodezinį pagrindą ir sudarant vietinius atraminius geodezinius tinklus, stebint ir matuojant Žemės plutos svyravimus, sudarant topografinius planus ir žemėlapius; karyboje – susiejant kovos rikiuotės elementus, kt. objektus.

kõsminė Δ , space triangulation, космическая триангуляция – geodezinio pagrindo sudarymo būdas, kai punktų padėtis nustatoma pagal stebėjimo iš dirbtinių Žemės palydovų rezultatus. Naudojant Δ galima nustatyti geodezinių punktų koordinates, susieti atskirtų jūromis ir vandenynais teritorijų geodezinius tinklus, sutankinti geodezinį pagrindą.

triėilė, three-rowed, строенный ряд – rikiuotė, kurioje vienos eilės kariai stovi už kitos eilės karių statuto ar vado nustatyto nuotoliu. Eilės vad. pirmąja, antrąja ir trečiąja.

trikdymas, meaconing, создание помех – veiksmų, kuriais radijo švyturio signalai priimami ir retransliuojami tuo pačiu dažniu siekiant sutrikdyti navigaciją, visuma. Trikdymo stotys iškreipia koordinates, perduodamas orlaiviams ar antžeminėms stotims.

trikdomasis minų laūkas ↑ *minų laukas*.

trikdomieji veiksmai, harassing operations, беспокоящие действия – kovos veiksmai, vykdomi turint tikslą išsekinti priešą pajėgas, palaužti jo kovinę ir moralinę dvasią, trikdyti planingą pasiruošimą puolimui, pajėgų pergrupavimą, inžinerinių ir kitų darbų atlikimą. Priešas trikdomas šiais veiksmais: periodinis artilerijos šaudymas, netikėta šaunamųjų ginklų ugnis, nedidelių aviacijos grupių smūgiai, snaiperių ugnis, žvalgybos ir diversijos grupių veiksmai priešą užnugaryje. Tam skiriamos specialiosios pajėgos ir priemonės.

trikdomoji ugnis ↑ *ugnis*.

trikdžiai, interference, атмосферные помехи – atmosferos elektros išlydžiai (atmosferos elektra, žaibas), sukiantys radijo ryšio trukdžius.

trimitininkas, bugler, горнист – trimito pūtėjas; karys, duodantis nustatytus signalus trimitu.

trināris artilerijos šaudmuõ ↑ *šaudmuo, artilerijos šaudmuo*.

trinitrofenõlis ↑ *pikro rūgštis*.

trinitrotoluēnas (TNT), *trotilas, tõlas*, trinitrotoluol, тринитротолуол, тротил, тол – brizantinė SM. Bepalviai kristalai, nuo laiko gelstantys. Lydymosi temperatūra $\sim 81^\circ\text{C}$, įsiliepsnojimo temperatūra 290°C , sprogimo šiluma 4,19 MJ/kg, detonacijos greitis 7000 m/s, esant 1600 kg/m^3 tankiui. Grynas Δ arba jo lydiniai (mišiniai) su kt. SM (heksogenu, tenu, heksilu ir kt.) ir nesprogiomis medžiagomis naudojamas šaudmenims užtaisyti ir sprogdinimo darbams.

trinitrotoluēno ekvivalēntas, TNT equivalent, тротильный эквивалент – energijos, išsiskyrusios sproguos brand. užtaisyti arba turimam kiekiui skylančiosios medžiagos, matas; energetinė charakteristika, apibūdinanti brand. užtaiso sprogimo galią. Δ lygus tokiam trinitrotolueno kiekiui, kuriam sproguos gali išsiskirti toks pat energijos kiekis. Pvz., sproguos vienam kilogramui ^{235}U arba ^{239}Pu (įvykus visų branduolių dalijimosi reakcijai), išsiskiria tiek energijos, kiek jos išsiskirtų sproguos 20 000 t trinitrotolueno. Δ matuojamas tonomis, kilotonomis ir megatonomis.

triõdas, triode, триод – trijų elektrodų (katodo, tinklelio ir anodo) elektroninė lempa elektros virpesiams sužadinti arba stiprinti.

triplānas, triplane, триплан – lėktuvas su trimis sparnais, išdėstytais vienas virš kito arba pakopomis (laipteliais).

tripleksas, triplex, триплекс – 1. trijų pavyzdžių artilerijos pabūklų sistema; ppr. turi unifikuatą lafetą ir skirtingo kalibro vamzdžius, pvz., sovietinį Δ sudarė 152 mm patranka Br-2, 203 mm haubica B-4 ir 280 mm mortyra Br-5. Unifikuotų lafetų naudojimas trumpina pabūklo projektavimo laiką, prastina jų gamybą ir eksploatavimą.

2. trijų sluoksnių beskeveldris stiklas.

triremā, trirème, трирема – *ist.* Sen. Romos irklinis karo laivas. Irklai buvo išdėstyti trimis aukštais šachmatų tvarka; viršutinių ir vidurinių irklų ilgis 4 m, apatinių 3 m. Laivo ilgis 45 m, plotis 6 m, grimzlė 2,5 m, vandentalpa 200 t, iki 200 žmonių įgula. Δ priekyje turėjo taraną, irklavimui palengvinti – bures. Buvo naudojama VI–IV a. pr. Kr. Viduržemio šalių (Finikijos, Graikijos, Romos, Kartagenos) laivynuose. Graikai vadino *trijeromis*.

tritīs, tritium, тритий – radioakt. vandenilio (H) izotopas, kurio atominė masė 3 (1 protonas ir 2 neutronai); pagr. termobranduolinio užtaiso dėmuo. Planuojama jį naudoti valdomojoje termobranduolinėje sintezės reakcijoje. Tričio pusėjimo trukmė – 12,26 metų. Gamtoje egzistuoja labai maži kiekiai. Reikalingas tričio kiekis gaunamas švitinant litį neutronais.

triukšmas, noise, шум – atsitiktinis netvarkingas garso (akustinis Δ), elektros srovės ar įtampos (elektrinis, fono Δ) svyravimas. Sukelia netvarkingas oro slėgio kitimas arba elektros srovės fliuktuacija (atsitiktinis dydžio vertės nuokrypis nuo jo vidutinės vertės). Elektronikos prietaisų vidinį Δ sukelia netolygi elektronų emisija iš katodo, netolygi krūvininkų generacija ir rekombinacija puslaidininkuose, netvarkingas krūvininkų šiluminis judėjimas laidininku, antrinė elektronų emisija ir kt.; išorinį Δ – vibracija ar garso virpesiai (mikrofoninis triukšmas), Žemės, jos atmosferos, planetų, Saulės,

triukšmo

žvaigždžių, tarpžvaigždinės medžiagos šiluminis spinduliavimas (kosminis triukšmas). Informacijos perdavimo sistemose Δ mažinamas arba panaikinamas taikant įvairius kodavimo metodus, filtravimą. Dar ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

fõno Δ, background noise, фоновый шум – bet koks pašalinis signalas (išorinis ir vidinis triukšmas), patekęs į ryšių kanalą.

triukšmo slopinimo įtaisas, antinoise device, противозумное устройство – priemonė dirbančių mechanizmų, mašinų ir sistemų triukšmo poveikiui žmogui mažinti. Skiriamas bendrasis (vidinių patalpų paviršių akustinė danga), vietinis (garsą izoliuojantieji mechanizmų gaubtai, akustinės kabinos, ekranai, duslintuvai) ir individualusis (apsaugos nuo garso ausinės, šalmai) Δ. Naudojamas karo technikos objektuose siekiant pagerinti įgulos buvimo sąlygas ir mažinti aptikimo tikimybę.

triukšminiai radioelektroniniai trukdžiai ↑ *radioelektroniniai trukdžiai*.

triūmas, hold, трюм – 1. laivo patalpos tarp denio ir dugno, pvz., krovininis Δ, mašininis Δ. Triumų skaičius priklauso nuo laivo paskirties ir matmenų.

2. karo laivo patalpų skyrius tarp dviejų dugnų.

tropopauzė, tropopause, тропопауза – tarpinė zona tarp stratosferos ir troposferos. Δ ppr. būna maždaug 8–15 km aukštyje ašigaliuose ir vidutinėse platumose bei iki 20 km atogrąžose. Δ temperatūra virš Lietuvos -53, -54 °C vasarą ir -59, -60 °C žiemą.

troposferà, troposphere, тропосфера – 1. apatinis atmosferos sluoksnis, kuriame, kintant aukščiui, palyginti žymiai kinta temperatūra. Tai sritis, kurioje darosi debesys, vyksta oro masių judėjimas ir tęsiasi bei daugiau ar mažiau baigiasi oro masių maišymasis.

2. apatinis, tankiausias atmosferos sluoksnis. Δ dažnai keičiasi orai. Δ viršutinės ribos aukštis virš Lietuvos svyruoja nuo 9,8 iki 11,2 km (aukščiausia riba – vasarą, žemiausia – žiemą). Kylant aukštyn, temperatūra krinta 6 °C kas 1 km. Δ yra 80% visos atmosferos masės (kylant aukštyn, oro tankis sparčiai mažėja). Δ skirstoma į paribio sluoksnį (nuo Žemės paviršiaus iki 1,5 km) ir laisvąją atmosferą. Paribio sluoksnyje oro savybės dar priklauso nuo apačioje esančio Žemės paviršiaus vietinių ypatybių. Čia skiriami šie pasluoksniai: pažemio – nuo Žemės paviršiaus iki 2 m aukščio (oro temperatūros, drėgnumo, vėjo greičio didžiausio vertikalaus gradientu sluoksnio) ir priežemio – nuo 2 m iki 100 m (jame vyksta smarkiausias oro maišymasis – turbulencija).

troposferinis radijo bangų sklidimas ↑ *radijo bangų sklidimas*.

troposferinis radijo ryšys ↑ *radijo ryšys*.

trotilas ↑ *trinitrotoluenas*.

trukdiklis, obstructor, противоразминирующее устройство – j. m. kar. prietaisas ar mechanizmas, paleidžiamas kartu su minomis siekiant sugadinti išminavimo techniką ar jai pakenkti.

trukdžiai, jamming, помехи – reiškiniai, trukdantys technikai normaliai veikti, sukeltantys nustatytų parametru nukrypimus. Karo technikoje jie trukdo aptikti ir atpažinti taikinį, nustatyti jų koordinates, juos rūšiuoti ir sekti, palaikyti ryšį ir kt. Būna gamtiniai ir dirbtiniai Δ. Gamtinius Δ sukelia natūralūs Žemėje ir kosmose egzistuojantys elektromagnetinės, akustinės ir kt. energijos šaltiniai. Tai atmosferiniai (atmosferos elektros išlydžiai), seisminiai, kosminiai ir kt. Δ. Dirbtinius Δ sukelia techninės priemonės, generuojančios elektromagnetinę, akustinę ir kt. energiją, t. p. tos energijos atšvaitai ir sklaidikliai. Dirbtiniai Δ būna pramoniniai (neišvengiamai atsirandantys dėl techninių priemonių veikimo ir konstrukcijos ypatumų) ir tyčiniai (tyčia generuojami prieš techninių priemonių darbui trukdyti). Elektromagnetiniai ir akustiniai Δ sudaro radioelektroninius trukdžius.

trukdžių retransliatorius ↑ *retransliatorius*.

trukdžių situacija ↑ *situacija*.

trukdžių slopinimas ↑ *slopinimas*.

trumpabažgis radijo ryšys ↑ *radijo ryšys*.

trumpasis kilimas ir tūpimas, short take-off and landing, укороченный взлет и посадка – lėktuvo galėjimas pakilti virš 15 m (50 pėdų) aukščio kliūtis nuriedėjus tik 450 m (1500 pėdų) kilimo taku ir tupiant – sustoti nuriedėjus tą patį nuotolį ir perskridus tokio pat aukščio kliūtį. Dar ↑ *lėktuvas*.

truņpojo kilimo ir vertikaliojo tūpimo lėktuvas ↑ *lėktuvas*.

truņposios radijo baņgos ↑ *radijo baņgos*.

trumpumo kodas ↑ *kodas 1*.

tūbėlinis švirkštas, syringe tube, шприц-тюбик – medicininis instrumentas, kuriuo į organizmą švirkščiami vaistai; vienkartinis ar daugkartinis švirkštas su tam tikrais vaistais. Tokiuose individualiosios vaistinės švirkštuose yra skausmo malšinimo preparatas, priešnuodis nuo paralyžiuojamųjų NM ir kt.

tūkstantoji, mil, тысячная – 1. skritulio centrinis kampas, ribojantis 1/6400 (1/6000) apskritimo ilgio dalį. Viena Δ lygi 3,375' (3,6'). Karyboje naudojama matuojant kampus vietovėje ir žemėlapyje.

2. kampų matavimo artilerijoje vienetas; *pabūklinio kampo padala*. Visi artilerijos matavimo ir taikymo prietaisai turi skales, pažymėtas tūkstantosiomis. Kampų matavimo tūkstantosiomis sistema tuo patogi, kad leidžia lengvai ir greitai pereiti nuo kampų prie linijinių vienetų ir atvirkščiai todėl, kad stygos, atitinkančios 1 tūkstantąją, ilgis prilygsta 1 tūkstantajai nuotolio. Dar \uparrow *tūkstantųjų formulė*.

tūkstantųjų formulė, mil formula [relation], формула тысячных – matematinis ryšys, rodantis santykį tarp atstumo iki objekto, jo matmens (aukščio) ir kampo, kuriuo tas objekto matmuo yra matomas. $N=(h/K) \cdot 1000$, kur N – atstumas iki objekto metrais, h – objekto matmuo (aukštis) metrais, K – kampas tūkstantosiomis, kuriuo tas objekto matmuo yra matomas. Karyboje naudojama nustatant atstumus iki objektų (ypač neprieinamose vietose) arba objektų matmenis.

tuliaremija, tularemia, туляремия – ūminė užkrečiamoji nekontaginė liga, kuri reiškiasi karščiavimu, bendru organizmo apsinuodijimu, limfmazgių uždegimu ir įvairių organų pažeidimu. Δ sukelia bakterijos, kurios atsparios išdžiūvimui ir šalčiui, gali ilgai išlikti gyvybingos maisto produktuose, grauzikų lavonuose ir kailiuose. Skleidimo būdai – užkrėstų sukėlėjų dulkių įkvėpimas, kontaktas su sergančiais grauzikais, užkrėsto vandens ir maisto produktų vartojimas; biol. karo sąlygomis – purškimas ore, vandens ir maisto produktų užkrėtimas, užkrėstų nariuotakojų skleidimas. Inkubacinis periodas – 3–7 paros, kartais 2–3 savaitės. Mirtingumas 5–30%. Užkrėsti kariai 21–60 parų netenka gebėjimo kovoti.

tūnelis, tunnel, туннель – horizontalus arba nuožulnus, palyginti ilgas, ppr. su dviem angomis požeminis įrenginys, naudojamas transporto priemonėms važiuoti, vandeniui tekėti, požeminėms komunikacijoms tiesiti ar kt. tikslams. Lietuvoje yra du geležinkelio Δ : Panerių (iškastas 1860, ilgis 426 m, nebenaudojamas) ir Kauno (iškastas 1862, ilgis 1280 m). 1986 Vilniuje pradėjo veikti ~264 m ilgio automobilių Δ . Karyboje Δ gali būti naudojami kaip įrengtos priedangos (slėptuvės).

tūpimas, landing, посадка – orlaivio lėtėjantis riedėjimas iki visiško sustojimo ant žemės (vandens); baigiamasis jo skrydžio etapas. Skiria horizontalųjį lėktuvo tūpimą (riedant) ir vertikalųjį (be riedėjimo nutupus, vertikaliojo kilimo ir tūpimo lėktuvams). Kovinėje situacijoje galimas tūpsnis, kai nebaigęs tūpti lėktuvas tuoj pat pakyla. Sraigtasparnių Δ gali būti kaip lėktuvo arba kaip sraigtasparnio (pakibimas, po to vertikalusis leidimasis ir nutūpimas ant žemės arba vandens). Erdvėlaivis ppr. nutupia minkštai (jo greitį pasiekiant žemės paviršių slopina iki saugaus minimumo parašiotinės sistemos ir raketiniai stabdžių varikliai); gali nutūpti kaip lėktuvas arba gali būti nuleidžiamas iš kosminės orbitos tiksliai nuleidžiamasis aparatas. Δ būna planinis (tūpiama atlikus užduotį nustatytame aerodrome) ir priverstinis. Dar \uparrow *riedėjimas nutūpus, trumpasis kilimas ir tūpimas, tūpimo nuotolis, vertikalusis kilimas ir tūpimas*.

ožys, bounced landing, козел (подскок при посадке) – av. tupiančio lėktuvo šoktelėjimas jau pradėjus riedėti.

priverstinis Δ , forced landing, вынужденная посадка – nenumatytas orlaivio skrydžio nutraukimas sugedus aviacinei technikai, pritrūkus degalų, pablogėjus oro sąlygoms ar įgulos narių savijautai ir kt., pagal galimybes nutupiant artimiausiame aerodrome. Δ artimiausiame kitos valstybės aerodrome (rajone) nelaikomas oro sienos pažeidimu.

tūpimo aikštelė, landing platform, посадочная площадка – įrengtas vietovės ruožas, užtikrinantis trumpojo kilimo ir tūpimo lėktuvų, sraigtasparnių kilimą ir tūpimą, t. p. pagalbinės aviacijos vienetų bazavimąsi. Dar \uparrow *sraigtasparnių tūpimo aikštelė*.

sraigtasparnių Δ , helipad, вертолетная посадочная площадка – įrengta aikštelė sraigtasparniams kilti ir tūpti.

tūpimo nuotolis \uparrow *nuotolis 1*.

tūpimo pagal prietaisus sistema, instrument landing system, система посадки по приборам – radionavigacinė tūpimo sistema, padedanti valdyti orlaivį vertikalioje ir horizontalioje plokštumose. Kartais rodo atstumą iki tūpimo taško. Dar \uparrow *švyturys*.

tūpimo ženklai, landing marks, посадочные знаки – aerodromo žymėjimo įrangos elementai, suteikiantys įguloms informaciją orlaiviams artėjant ir leidžiantis. Δ žymimos oro prieigų juostos, kilimo ir tūpimo takai. Δ naktį žymimi šviestuvais.

tūptinė, glide path, глиссада – av. orlaivio žemėjimo trajektorija tupiant. Paprastomis meteorologinėmis sąlygomis lakūnas išlaiko tūptinę tiesiogiai įvertindamas padėtį; sudėtingomis – naudojant radiotechninę įrangą (tūpimo radiolokacijos stotį, tūptinės ir kurso radijo švyturius).

turbinà, turbine, турбина – vandens, garo ar dujų srovės sukamasis variklis, verčiantis kinetinę energiją mechaniniu darbu. Skiriama garo, dujų, hidraulinė, vienos ir dvių pakopų, aktyvioji, reaktyvinė ir kt. Δ . Pagr. karo technikos objektai, kuriuose naudojamos Δ : elektrogeneratoriai, kompresoriai, laivų energetinės jėgainės, aviaciniai turboreaktyviniai varikliai ir kt.

turėlė, turret, турель – įrenginys kulkosvaidžiams arba mažo kalibro automatinėms patrankoms tvirtinti; užtikrina jų nukreipimą vertikalia bei horizontalia plokštumomis ir žiedinį šaudymą. Δ įtaisoma mažuose laivuose, tankuose, šarvuočiuose, lėktuvuose, sraigtasparniuose ir kt.

turimà tiekimo nòrma ↑ *tiekimo norma*.

turmà, turma, турма – *ist.* Sen. Romos kavalerijos padalinys. Atsirado IV a. pr. Kr. pr. Buvo legiono sudėtyje. Turmà sudarė 3 dekurijos (30 raitininkų). Dar ↑ *dekurija*.

tuřtas, *karinis tuřtas*, assets, equipment, military equipment, имущество, военное имущество – valstybės turto dalis, nuolat arba laikinai esanti karinių žinybų žinioje. Δ priklauso: visos ginklų ir karo technikos rūšys, degalai, maistas, technikos, medicinos, veterinarijos turtas ir kt. materialinės priemonės, apranga, gyvenamasis, tarnybinis, sandėlių fondas, karinės žinybos gamybinės įmonės ir kt. Visas Δ gali būti suskirstytas pagal priklausomumą GP, pajėgų ar paramos rūšims: aprangos, autotechnikos, aviacijos, butų ūkio, inžinerinis, karinis technikos, medicininis, šarvuotosios technikos Δ ir kt.

aprangōs tarnybos Δ, clothing equipment, вещевое имущество – asmeninio naudojimo (apanga, ekipuotė, skiriamieji ženklai ir pan.) ir inventoriniai (patalynė, desantinė, skraidymo techninė ir specialioji apranga, palapinės ir pan.) reikmenys.

autotėchnikos Δ, motor equipment, автотехническое имущество – automobiliai, vilkikai ir traktoriai, jų agregatai, mechanizmai ir atsarginės dalys, elektros įrenginiai, padangos ir guminiai gaminiai; įranga, prietaisai, įrankiai automobilių technikai remontuoti ir prižiūrėti; karinis mokomasis turtas automobilių specialistams rengti (automobilių eksponatai, treniruokliai, maketai, stendai, literatūra ir kt.).

aviācijjos Δ, aviation equipment, авиационное имущество – aviacijos ginkluotė ir kt. aviacijos technika, aviacijos techninės tarnybos turtas, aerodromai su jų įranga, orlaivių priežiūros ir remonto įranga, atsarginės dalys ir medžiagos, specialusis turtas (antžeminė, navigacinė, radiotechninio ir meteorologinio aprūpinimo įranga, ryšių priemonės ir kt.).

būtų ūkio Δ, housing equipment, квартирное имущество – kareivinių gyvenamasis fondas, komunaliniai įrenginiai, baldai ir kareivinių inventorių, priešgaisrinė įranga ir inventorių, kietasis kuras, karinių miestelių komunalinio aptarnavimo mašinos, šviečiamieji prietaisai, karinių miestelių patalpų ir teritorijos priežiūros inventorių ir kt.

inžinèrinis Δ, engineer equipment, инженерное имущество – inžinerinė ginkluotė ir kt. technika, fortifikaciniai įrenginiai ir statiniai, jų pramoninės konstrukcijos, maskavimo priemonės, apkasų įrengimo įrankiai, naudojamosios ir etatinės pagalbinės priemonės, inžinerinės technikos atsarginės dalys, mokomoji technika ir kt.

karinis tèchnikos Δ, military technical equipment, военно-техническое имущество – kai kurių rūšių karinis turtas (materialinės priemonės), pvz., cheminis, ryšių ir kt.

medicininis Δ, medical equipment, медицинское имущество – naudojamas (vaistai, tvarsliaiva, antibakteriniai preparatai, vitaminai, dezinfekavimo priemonės, reaktyvai, t. p. reikmenys, kurie panaudojus pasidaro netinkami naudoti – chirurginės ir injekcinės adatos, mėgintuvėliai ir kt.) ir inventorinis (greitai sunaudojamas – šildyklės, ledo pūslės ir pan. – ir ilgalaikis – aparatai, prietaisai, instrumentai ir pan.) turtas.

šarvūotosios tèchnikos Δ, armour equipment, бронетанковое имущество – tankai, šarvuočiai, šarvuotosios kovos mašinos, jų agregatai, mechanizmai ir atsarginės dalys, priežiūros ir naudojimo prietaisai, įranga ir medžiagos, specialioji kovos mašinų vidaus įranga, treniruokliai, maketai ir kt.

tuščiasis šaudmuō ↑ *šaudmuo*.

tuščiasis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

tūtà, case, гильза – 1. *art. šaudm.* sudedamoji artilerijos šaudmens dalis, į kurią dedamas šaunamasis užtaisas, ↑ *kapsulė* (↑ *kapsulinė įvorė*) ir įvairūs priedai – liepsnos slopinimo medžiagos, vario šalinimo ritinėlis ir kt. Tai cilindro formos plonasis, kelis kartus už savo skersmenį aukštesnis, vienu atviru galu vamzdis. Į atvirąjį galą tvirtinamas sviedinys (vientisinio šaudmens) arba jis sandariai užkemšamas (dvinario ir trinario šaudmens). Dvinarių ir trinarių didelio kalibro artilerijos šaudmenų tūtos ppr. atskirtos nuo sviedinio. Tūtos dugne yra lizdas kapsulei (kapsulinei įvorėi) įdėti. Dugnas būna kiek platesnis už Δ ir sudaro apie visą tūtą briaunelę arba prie pat dugno išorėje apie visą tūtą išpjauamas griovelis. Ir griovelis, ir briaunelė skirti tūtai užkabinti išmetikliu. Δ būna žalvarinės, plieninės ir popierinės. Gali būti sudėgančios Δ, gaminamos iš nitroglicerine išmirkyto popieriaus.

2. *šaul. g.* šovinio Δ pagal konstrukciją tapati vientisinio artilerijos šaudmens tūtai. Būna žalvarinė, metalinė, plastikinė arba kartoninė (medžioklinių šautuvų). T. p. gaminamos iš dalies arba visiškai sudėgančios tūtos (pvz., kartoninės, impregnuotos nitroceliulioze).

iššautóji Δ, spent [expended, used, empty, fired] case, стреляная гильза – po šūvio likusi šaudmens dalis. Δ surenkamos ir pakartotinai naudojamos komplektuojant artilerijos (tankų ir kt.) šaudmenis.

tūtinis šaunamasis užtaisas ↑ *užtaisas 1*, *šaunamasis užtaisas*.

tūtinis užtaĩsymas ↑ *užtaĩsymas*.

tūtos išmetimas, shell extraction, выбрасывание гильзы – tūtos ištraukimas iš šovinio lizdo (užtaiso kameros) po šūvio arba šovinio ištraukimas iš lizdo ginklui neiššovus. Tai atlieka ↑ *išmetiklis*.

tvarkdarys, person in charge of order, дневальный – padalinio (pvz., kuopos), medicinos punkto, technikos parko ir kt. budėtojų grupės narys. Tvarkdariais skiriami eiliniai kareiviai. Δ pavaldus padalinio budėtojui ir tarnybą atlieka nustatytoje vietoje. Apginkluojamas durklu, prisegtu prie diržo. Δ pareigos nustatytos Tarnybos statute.

tvenkinys, pond, reservoir, пруд – dirbtinis vandens telkinys, atsiradęs užtvenkus upę. Δ įrengiami upių slėniuose, ežerų įdubimuose ir kt. Lietuvoje yra ~340 Δ, didesnių kaip 5 ha. Jie užima ~17 000 ha plotą. Yra 80 ežerų, kurie priskiriami Δ, nes jų vandens lygis buvo pakeltas arba reguliuotas. Δ vanduo naudojamas laukams drėkinti, ūkiniam ir buitiniams reikalams. Yra priešgaisrinių ir rekreacinių Δ. Iki šiol išliko 14 senoviškų Δ; didžiausias iš jų – Širvenos ežeras (užtvenktas XVI a.). Didžiausi Lietuvos Δ yra šie: Kauno hidroelektrinės (upė, kurioje įrengtas tvenkinys – Nemunas, plotas 6350 ha, tūris 462 mln. m³, įrengtas 1959), Antaliepės (Šventoji, 1911 ha, 77 mln. m³, 1959), Elektrėnų (Strėva, 1264 ha, 91 mln. m³, 1961), Kupiškio (Lėvu, 828 ha, 33,2 mln. m³, 1984), Kapčiamiesčio (Neda, 717 ha, 42,3 mln. m³, 1956).

tvirtinimas, tie-down, lashing, крепление – krovinio tvirtinimas prie transporto priemonės virvėmis, kabeliais ar kt. būdais taip, kad kroviny s negalėtų judėti transportavimo metu. Atliekamas siekiant apsaugoti karo technikos vienetą ir transporto priemonę nuo krūvių, kurie atsiranda judant (laivo svyravimas banguojant, traukinio arba automobilio staigus stabdymas ir pan.).

tvirtovė, fortress, крепость – *ist.* kariniu požūriu svarbus įtvirtintas punktas (miestas), turintis nuolatinę įgūlą, apginkluotą ir aprūpintą viskuo, kas reikalinga ilgai apsiausčiai atlaikyti. Buvo skiriamos sausumos ir jūrų (pajūrio) Δ. Senovėje buvo įrengiamos daugiakampės Δ, kurių šonuose statydavo sienas su bokštais (nuo XVI–XVII a. bastionais), žemės pylimais ir grioviais. Atsiradus masinei kariuomenei (XVIII a. pab. – XIX a. pr.) tvirtovės sienos priekyje įrengdavo 1–2 fortų linijas. XIX a. pab. statant tvirtoves jau naudojo betoną ir šarvines konstrukcijas. Prieš I pasaul. karą Δ skirstydavo į dideles ir mažas. 1914 Europoje buvo daugiau kaip 150 įvairių Δ. Po I pasaul. karo tvirtoves pakeitė įtvirtinti rajonai (linijos).

jūrų Δ, naval fortress, морская крепость – laivyno operacinė bazė, kur buvo išskleidžiamos jo pajėgos. Turėjo kelis patogius ir pridengtus salomis išėjimus į jūrą, vidinį reidą, t. p. reikiamas gynybos, tiekimo ir laivų remonto priemonės.

sausumės Δ, ground fortress, сухопутная крепость – apsupta žemės, akmenų, medinėmis ir kt. aptvaromis gyvenvietė, plečiantis miestams, pasidarė jų dalimi, apsaugota sienomis, grioviais ir kt. įrenginiais ir statiniais. Didelių Δ įgūlą siekė 40–50 tūkst. žmonių, o karo metu – iki 100 tūkst. (Novogeorgijevskas, Peremišlis, Antverpenas). Tokios tvirtovės ginkluotėje buvo iki 800 įvairaus kalibro pabūklų (šaudmenų kovinis komplektas po 800–1000 šaudmenų kiekvienam pabūklui).

tvirtovės bokštas ↑ *bokštas*.

tvirtovės griovys ↑ *griovys*.

U

ūdra, otter, выдра – jūrų minų tralavimo mechanizmas, kuris velkamas nutolsta horizontaliai iš anksto nustatytu nuotoliu.

ūgniai atspari aprangà ↑ *aprange*.

ugniāvietė, fire position, огневая позиция – 1. vieta, kurioje ginklas pastatytas šaudyti.

2. vienam ar daugiau ginklų, pabūklų arba kitoms ugnies priemonėms inžineriškai įrengta pozicija ugnies uždaviniams vykdyti ir kariams nuo priešų ugnies ir aviacijos smūgių apsaugoti.

ugniēs audrà ↑ *audra*.

ugniēs bangà, barrage fire, barrage, огневой вал – *art.* vientisos ugnies viena arba dvi juostos, tolygiai perkeliama į priekį prieš savo atakuojančiosios kariuomenės frontą; artilerinės paramos metodas.

ugniēs bangōs rūožas ↑ *rūožas 1.*

ugniēs galià, fire power, огневая мощь – 1. pabūklo, vieneto ar ginklų sistemos galimybės naikinti priešą ugnimi. Δ apibūdina šaudymo nuotolis, šaudymo taiklumas, kovinė greitašauda, šaudmens galia ir ugnies veiksmingumas.

2. šūvių skaičius, kurį gali paleisti pabūklas, vienetas ar ginklų sistema.

3. galėjimas paleisti ugnį.

ugniēs galimybės, fire opportunities, огневые возможности – ugnies uždavinių apimtis, kurią per tam tikrą laiką arba nustatytu šaudmenų skaičiumi gali įvykdyti tam tikros vieneto, laivo arba pajėgų grupuotės ugnies priemonės. Δ gali būti išreikštos sunaikintų taikinių skaičiumi, naikinamo ploto matmenimis, užtvarinės ugnies frontu ir pan. Dar ↑ *planas*.

ugniēs galimybės plānas ↑ *planas 1.*

ugniēs grupė ↑ *grupė 1.*

ugniēs įrenginys, weapon emplacement, огневое сооружение – fortifikacijos įrenginys šaudyti, ginkluotas etatine ar specialiaja ginkluote (pabūklais, minosvaidžiais, kulkosvaidžiais ir kt. NP).

ilgalaikis Δ, permanent emplacement, fighting pillbox, долговременное огневое сооружение – iš anksto iš tvirtų medžiagų (gelžbetonio, šarvuotų konstrukcijų) pastatytas fortifikacijos statinys, kuriame įrengtos pabūklų, minosvaidžių, kulkosvaidžių ir kt. šaunamųjų ginklų ugnia vietės. Ppr. jame įtaisomos filtravimo ir ventiliacijos, ryšio, vandens ir elektros įrangos sistemos. Kartu su kt. fortifikacijos įrenginiais ir statiniais Δ statomi įtvirtintuose rajonuose ir juostose.

lauko Δ, field emplacement [pillbox], bunker, полевое огневое сооружение – uždarytas lauko fortifikacijos įrenginys kulkosvaidžiams ir artilerijos pabūklams šaudyti. Δ įrengiamas iš medienos su apsaugine grunto, akmens, skaldos, žvyro ir kt. danga. Per II pasaul. karą būdavo įrengiamas iš rąstų, ppr. su dvigubomis sienelėmis, tarp kurių pildavo gruntą. Šiuolaikinėmis sąlygomis saugantis nuo brand. ginklo naikinamųjų veiksmių Δ įtaisomos specialios ambrazūrų uždangos, apsauginės ir sandarios durys. Δ apsauginės savybės priklauso nuo jų konstrukcijos. *Psn. medžio ir žemės ugnies įrenginys.*

ugniēs iškvietimas, call for fire, вызов огня – prašymas paremti ugnimi nurodant taikinio duomenis.

ugniēs išskirstymas, fire distribution, распределение огня – *art.* sutelktosios (užtveriamosios) ugnies ruožų paskirstymas tarp atliekančių ugnies uždavinį artilerijos vienetų.

ugniēs koordinavimo zonà, fire coordination area, зона координации огня – nustatyto ugnies apribojimo, kurio negalima pažeisti be nustačiusios šiuos apribojimus vadovybės sutikimo, zona.

ugniēs koregāvimas ↑ *koregavimas 2.*

ugniēs koregavimo pòstas ↑ *postas 4.*

ugniēs kortėlė, fire card, карточка огня – grafinis dokumentas, kurį sudaro gynyboje skyriaus (tanko), šaudančio tiesioginiu taikymu pabūklo, PTVR įrenginio vadas. Joje žymimi orientyrai, nuotoliai iki jų, tiesaus šūvio nuotolis, numatyti naikinti taikiniai. Δ reikalinga ugniai valdyti.

ugniēs leidimo kománda ↑ *komanda 1.*

ugniēs lentelē, table of fire, таблица огня – 1. vieneto ar ginklo (ginklų sistemos) šaudymo duomenų lentelė.

2. *art.* kovinis dokumentas, kuriame nurodytos artilerijos vieneto ugnies užduotys ir jų atlikimo tvarka. Puolant nurodomi priešo naikinimo ugnimi periodai ir remiamų vienetų kovos užduotys. Ginantis nurodomos užduotys gynybos tolimose priegose, prieš priešakinį gynybos kraštą ir įsiveržus priešui į gynybos gilumą. Išrašai iš Δ įteikiami artilerijos vienetų vadams (štabams).

ugniēs līnija ↑ *linija* 5.

ugniēs maīšas, killing zone, огневой мешок – vietovės ruožas prieš priešakinį gynybos kraštą arba gynybos gilumoje, į kurį įviliojamas puolantis priešas ir sunaikinamas iš anksto suplanuota gynyboje esančių vienetų sutelktąja ugnimi iš sparnų ir fronto. Numatomas organizuojant ugnies sistemą.

ugniēs manėvras ↑ *manevras* 2.

ugniēs našūmas, fire productivity, огневая производительность – *psn.* anksčiau karinėje literatūroje vartotas terminas (dažn. kalbant apie artileriją) ginklo greitašaudai arba ugnies galimybėms įvardyti, oficialaus pripažinimo nesulaukė.

ugniēs nutraukimas, ceasefire, прекращение огня – 1. viena iš karo veiksmų nutraukimo sąlygų. Terminas „Δ“ kartais vartojamas kaip karo veiksmų nutraukimo sinonimas. Ugnis gali būti nutraukiama ir kt. tikslais – sužeistiesiems surinkti, jais apsikeisti kt. Ugnis nutraukiama iš anksto susitarus abiem pusėms nustatytu laiku. Δ pažeidimą tarptautinė teisė traktuoja kaip karo įstatymų ir papročių pažeidimą.

2. šaudymo nutraukimas pagal nustatytą komandą poligonuose, šaudyklose ir t. t. Dar ↑ *ugnies sulaikymas*.

3. cease engagement, прекращение огня – *OEG* ugnies valdymo įsakymas nutraukti šaudymą į nustatytą taikinį. Paleista valdomoji raketa toliau skries į taikinį.

ugniēs paleidimas, engagement, открытие огня – 1. karių (karinių vienetų) veiksmas, kai pradeda šaudyti iš šaunamųjų ginklų; gali būti iš anksto paskirtu laiku, tiesioginiams viršininkams įsakius, artilerijos vadų iniciatyva, bendrųjų pajėgų vadams reikalaujant. Dar ↑ *riba*, *ugnies nutraukimas*.

2. *OEG* ugnies valdymo įsakymas, duodamas nurodant arba leidžiant kovos vienetams ir (arba) ginklų sistemoms paleisti ugnį į nustatytą taikinį.

ugniēs paleidimo (nutraukimo) ribà ↑ *riba*.

ugniēs paramōs sraigtāsparnis ↑ *sraigtasparnis*.

ugniēs pėrkėlimas, fire transfer, перенос огня – 1. ugnies į vieną taikinį nutraukimas ir paleidimas į kitą nekeičiant ugnies pozicijų. Ugnį perkelia vienas kulkosvaidis, pabūklas, tankas ir kt. ugnies priemonė arba padalinys (artilерijos grupė).

2. *art.* kaunamasis artilerijos šaudymas, kai galutinės šaudymo nuostatos rengiamos perkeliant ugnį nuo išaudyto žyminio arba taikinio. Δ taikomas tuomet, kai reikalinga ypač tikslu ugnis, o išišaudymas į taikinį neįmanomas arba netikslingas norint, kad ugnis būtų netikėta. Dar būna klaidinamasis Δ. Dar ↑ *riba*.

klaidinamasis Δ, feint transfer of fire, ложный перенос огня – *art.* ugnies pėrkėlimas siekiant suklaidinti priešą dėl atakos pradžios laiko ir priversti jį anksčiau laiko išvesti karius ir ugnies priemones iš priedangų į priešakinį gynybos kraštą atakai atremti. Ugnį vienu metu perkelia į priešų gynybos gilumą visa artilerija, kuri dalyvauja rengime ugnimi (artilерiniame rengime). Pasiekus klaidinamojo ugnies pėrkėlimo tikslą, ugnis vėl perkeliama į priešakinį priešų gynybos kraštą.

ugniēs pėrkėlimo ribà ↑ *riba*.

ugniēs plānas ↑ *planas* 1.

ugniēs planāvimas, planning of fire, огневое планирование – priešų naikinimo ugnimi operacijoje (mūšyje) apimties, tvarkos ir nuoseklumo nustatymas. Planuojant ugnį nustatoma: numatoma naikinti priešų grupuotė; bendroji priešų naikinimo ugnimi tvarka; naikinimo ugnimi periodai; reikiamos NP ir jų paskirstymas; rengimo ugnimi trukmė ir struktūra, paramos ugnimi metodai; ugnies priemonių uždaviniai; šaudmenų poreikis ir jų paskirstymas pagal pajėgų užduotis ir naikinimo ugnimi periodus; sąveikos ir valdymo organizavimas; planavimo dokumentų rengimas. Bendrąjį Δ atlieka armijų grupės (fronto) ir armijos štabai, detalųjį – taktiniai junginiai, daliniai, artilerijos grupės ir padaliniai. Dar ↑ *planas* 1.

ugniēs pozicija, firing position, огневая позиция – parengtas užimti arba artilerijos būrių užimtas vietovės rajonas. Ugnies pozicijoje įrengiamos aikštelės (apkasai) pabūklams, šaudmenų priedangos, ugnies valdymo punktas, pabūklų skyrių priedangos, apkasai gynybai, stebėjimo postai, vilkikų ir autotransporto su šaudmenimis priedanga. Δ būna uždaroji, atviroji, pusiau uždara, pagr., pagalbinė (atsarginė ir laikinoji), klaidinamoji. Kartais skiriama susietoji Δ. Dar ↑ *ugniavietė*.

atsarginė Δ, alternate firing position, запасная огневая позиция – ugnies pozicija, kuri naudojama manevrui ir kai šaudymas iš pagr. ugnies pozicijos neįmanomas.

atviróji Δ, direct [open] firing position, открытая огневая позиция – tokia ugnies pozicija, kurioje pabūklai nepaslēpti nuo priēšo stebėjimo. Ppr. iš Δ šaudoma tiesioginiu taikymu.

klaidinamoji Δ, dummy firing position, ложная огневая позиция – ugnies pozicija priešui klaidinti.

laikinóji Δ, emergency [preliminary] firing position, временная огневая позиция – ugnies pozicija, kurioje atliekami laikino pobūdžio ugnies uždaviniai.

pagálbinė Δ, auxiliary firing position, вспомогательная огневая позиция – ugnies pozicija, iš kurios baterija atlieka kovos užduotis, kai jų atlikti iš pagr. ugnies pozicijos neįmanoma arba netikslinga. Δ gali būti: atsarginė ir laikinoji.

pagrindinė Δ, primary firing position, основная огневая позиция – ugnies pozicija, iš kurios baterija atlieka visas kovos užduotis.

pusiáu uždarà Δ, semi-covered firing position, полужакрытая огневая позиция – tokia ugnies pozicija, kurioje pabūklai paslėpti nuo priēšo stebėjimo tol, kol pradeda šaudyti.

susietóji Δ, surveyed firing position, привязанная огневая позиция – ugnies pozicija, kurios koordinatės ir aukštis yra žinomi, o pabūklai ir prietaisai orientuoti pagr. kryptimi (žinomi orientacinių krypčių arba orientyrų direkciniai kampai).

ugniēs pozicijos keitimas, artillery displacement, смена огневой позиции – artilerijos ugnies padalinių perkėlimas į kitas ugnies pozicijas.

ugniēs pozicijos užėmimas, taking [occupation] of the gun position, занятие огневой позиции – artilerijos vieneto išskleidimas nurodytame ugnies pozicijos rajone.

ugniēs pozicijų rajonas, firing position area, район огневых позиций – *art.* vietovės rajonas, kuriame išdėstomos artilerijos vieneto ugnies pozicijos. Artilerijos diviziono (bataliono) ugnies pozicijų rajone kiekvienai baterijai rengiamos dvi trys ugnies pozicijos. Būna pagr., atsarginis ir laikinasis Δ. Dar ↑ *ugniēs pozicijos keitimas, ugnies pozicijos užėmimas, žvalgyba.*

atsarginis Δ, alternate firing position area, запасный район огневых позиций – ugnies pozicijų rajonas, skirtas manevrui ir ugnies uždaviniams atlikti priverstinai arba planingai paliekant pagr. ugnies pozicijų rajoną.

laikinasis Δ, emergency [preliminary] firing position area, временный район огневых позиций – ugnies pozicijų rajonas tam tikriems ugnies uždaviniams atlikti.

pagrindinis Δ, primary [main] firing position area, основной район огневых позиций – ugnies pozicijų rajonas visoms ugnies užduotims atlikti. Atsižvelgiant į artilerijos (minosvaidžių) padalinių priklausomybę, pabūklų (minosvaidžių) šaudymo nuotolį ir kovos situacijos sąlygas, Δ skiriamas 1–6 km nuotoliu nuo priešakinės savų padalinių pozicijos. Diviziono Δ gali būti 1–2 km pagal frontą ir į gilumą, o atstumai tarp baterijų ugnies pozicijų – ne mažesni kaip 500 m.

ugniēs pozicijų rajono žvalgyba ↑ *žvalgyba.*

ugniēs pranašumas ↑ *pranašumas.*

ugniēs ribà ↑ *riba.*

ugniēs ryšys ↑ *ryšys.*

ugniēs rūožas ↑ *rūožas 1.*

ugniēs rūšys, types of fire, виды огня – ugnies uždavinių atlikimo būdai. Priklausomai nuo ugnies leidimo priemonių skaičiaus, šaudymo nuotolio, krypties ir ugnies tankio skiriamos šios Δ: durklinė, frontaloji, sparninė, kryžminė, masinė, sutelktoji, tankioji, trikdomoji, tolyginė, užklotinė ir užtveriamoji ugnis. Dar ↑ *ugnis.*

artilėrijos Δ, types of artillery fire, виды артиллерийского огня – taktinių artilerijos užduočių ir ugnies uždavinių atlikimo būdai. Δ yra šios: pavienė, sutelktoji, užtveriamoji, masinė ugnis, ↑ *ugniēs banga, ↑ judrioji ugnies zona.*

ugniēs sąveika ↑ *sąveika 1.*

ugniēs schemà ↑ *schema.*

ugniēs sistemà ↑ *sistema 2.*

ugniēs smūgis ↑ *smūgis.*

ugniēs sulāikymas, holding of fire, приостановка огня – *OEG* ugnies sustabdymas kritinės padėties atveju. Jau skriejančios raketos turi būti apsaugotos nuo valdymo perėmimo, jeigu tai įmanoma techniškai. Dar ↑ *ugniēs nutraukimas.*

ugniēs sutelkimas ↑ *sutelkimas 1.*

ugniēs tañkis ↑ *tankis 3.*

ugniēs tarpininkas ↑ *tarpininkas.*

ugniēs tãškas ↑ *taškas 1.*

ugniēs tēšimas, continuation of fire, продолжение огня – *art.* šis terminas vartojamas, kai ugnis turi tęstis neribotą laiką nuo nurodyto laiko arba į tam tikrą taikinį ar grupę taikinių.

ugniēs užduotis ↑ *užduotis* 2.

ugniēs valdymas, fire control, управление огнем – 1. veiksmai valdant visas operacijas, susijusias su taikinių naikinimu ugnimi.

2. vadų ir štabų veiksmai siekiant laiku ir veiksmingai naudoti vieneto ugnį, kad įvykdytų skirtą užduotį. Δ apima: taikinių pobūdžio ir koordinacinių nustatymą; šaudymo užduoties ir jos vykdymo sąlygų nustatymą; šaudymo užduočių skyrimą padaliniais (ugnies priemonėms); ugnies iškvietimą, jos koregavimą ir rezultatų kontrolę; manevrą ugnimi. Δ gali būti: tiesioginis, centralizuotasis ir decentralizuotasis, automatizuotasis ir automatinis, vizualinis ir kt. Dar ↑ *centras* 3, *punktas* 1, *raketos valdymas*, *ugnies valdymo priemonės*.

artilèrijos Δ, artillery fire control, управление огнем артиллерии – tikslingas artilerijos vienetų vadų ir štabų vadovavimas vienetams, kai jie rengia ir atlieka ugnies uždavinius. Δ sudaro: ugnies uždavinių gavimas (naikinamųjų taikinių išrinkimas); ugnies uždavinių ir jų atlikimo sąlygų išsiaiškinimas; sprendimo priėmimas ugnies uždaviniams atlikti; ugnies uždavinių skyrimas ir jų atlikimo kontrolė. Δ turi būti operatyvus, nenutrūkstamasis ir slaptas. Dar ↑ *ugnis*.

nenutrūkstamasis Δ, continuous artillery fire control, непрерывное управление огнем артиллерии – toks ugnies valdymas, kai kompleksiškai naudojamos techninės valdymo (automatizuotojo ugnies valdymo) ir ryšių priemonės, tikslingai išdėstomos ir laiku keičiamos vadavietės, greitai perduodamas (jeigu reikia) ugnies valdymas iš vienos vadavietės į kitą, nedelsiant atkuriamas prarastas valdymas.

operatyvùsis Δ, effective artillery fire control, оперативное управление огнем артиллерии – toks ugnies valdymas, kai artilerijos vienetų vadai ir štabai gerai suvokia situaciją ir greitai reaguoja į jos pakitimus, gerai supranta vyresniųjų vadų (viršininkų) skiriamus ugnies uždavinius, laiku priima (patikslina) sprendimus dėl ugnies uždavinių atlikimo, greitai ir suprantamai skiria ugnies uždavinius pavaldiniams.

slaptàsis Δ, secret artillery fire control, скрытое управление огнем артиллерии – toks ugnies valdymas, kai siekiama išsaugoti paslapyje visus artilerijos vienetų ugnies organizavimo ir valdymo veiksmus ir priemones.

automãtinis Δ, automatic fire control, автоматическое управление огнем – toks ugnies valdymas, kai ugnis valdoma automatinėmis sistemomis, kurios visiškai automatizuoja šaudymo rengimą ir šaudymą.

automatizúotasis Δ, automated fire control, автоматизированное управление огнем – toks ugnies valdymas, kai ugnis valdoma automatizuotomis ugnies valdymo sistemomis, kurios iš dalies automatizuoja šaudymo rengimą ir šaudymą, pvz., taikinių žvalgybą, ugnies planavimą, šaudymo nuostatų apskaičiavimą ir kt.

baterijòs Δ, battery fire control, управление огнем батареи – baterijos vado ir kitų pareigūnų tikslinga veikla rengiant baterijos šaudymą ir šaudant. Δ yra svarbiausia baterijos valdymo mūšyje dalis ir turi užtikrinti laiku ir veiksmingą ugnies uždavinių atlikimą. Δ sudaro: ugnies uždavinių gavimas (taikinių išrinkimas naikinti); ugnies uždavinių ir jų vykdymo sąlygų išsiaiškinimas; sprendimo vykdyti ugnies uždavinius priėmimas; ugnies uždavinių skyrimas ir jų vykdymo kontrolė. Δ pagrindą sudaro baterijos vado sprendimas ugnies uždaviniams atlikti.

centralizúotasis Δ, centralized fire control, централизованное управление огнем – 1. ugnies valdymas iš vieno centro, pvz., artilerijos grupės (diviziono) ugnies valdymas iš vieno ugnies valdymo punkto, zenitinės baterijos pabūklų ugnies valdymas vienu prietaisu ir pan.; 2. valdymo būdas, kai taikinius padaliniais tiesiogiai skirsto aukštesnioji vadovybė savo turimomis priemonėmis.

òro erdvės gynýbos Δ, air defence fire control, управление огнем ПВО – vadų ir štabų veikla, kurios tikslas – laiku ir veiksmingai panaudoti OEG priemonių ugnį naikinant priešo oro taikinius. Δ prasideda nuo oro priešo aptikimo; jį sudaro: situacijos oro erdvėje ir elektroninės situacijos, savo pajėgų ugnies galimybių ir meteorologinių sąlygų įvertinimas; sprendimo priėmimas atremti priešo antpuolį (paleisti ugnį); užduočių skyrimas žvalgybos priemonėms, zenitinių raketų ir zenitinės artilerijos vienetams; sąveika su naikintuvų aviacija; vienetų veiksmų kontrolė ir ugnies rezultatų apskaita. Δ gali būti centralizuotasis ir decentralizuotasis. Dar ↑ *centras* 3.

centralizúotasis Δ, centralized air defence fire control, централизованное управление огнем ПВО – valdymo būdas, kai aukštesnioji vadovybė ugnies taikinius paskirsto tiesiogiai.

decentralizúotasis Δ, decentralized air defence fire control, децентрализованное управление огнем ПВО – įprastinė veiksmų eiga, kai aukštesnysis ešelonas stebi ir prižiūri vienetus nurodydamas taikinius vienetams tik tada, kai būtina užtikrinti tinkamą ugnies paskirstymą arba kad būtų išvengta savų orlaivių apšaudymo.

tiesiòginis Δ, direct fire control, непосредственное управление огнем – toks ugnies valdymas, kai ugnis valdoma tik mechaninėmis priemonėmis (komandomis, signalais, perduodamais įvairiomis ryšių priemonėmis ar be jų).

vizualùsis Δ, visual fire control, визуальное управление огнем – ugnies valdymas stebint taikinius, ugnies rezultatus ir koreguojant ugnį plika akimi arba naudojant optinius prietaisus.

3. gun direction, управление огнем – *KJP* laivo ugnies paskirstymo ir krypties valdymas.

ugniės valdymo centras ↑ *centras 3.*

ugniės valdymo grupė ↑ *grupė 1.*

ugniės valdymo priemonės, fire-control means, средства управления огнем – žvalgybos, stebėjimo, ryšių, šaudymo rengimo ir kontrolės, tiesioginio (centralizuotojo, automatizuotojo ar automatinio) valdymo ir kt. priemonės ugniai planuoti, rengti, leisti ir koreguoti.

ugniės valdymo prietaisas, fire-control computer, прибор управления огнем – prietaisas, kuriuo nustatomos šaudymo nuostatos.

ugniės valdymo punktas ↑ *punktas 1.*

ugniės veiksmingumas, fire effectiveness, эффективность огня – ugnies rezultatų atitikimas ugnies užduoties. Δ rodikliai yra šie: taikinio naikinimo tikimybė, naikinamųjų taikinių matematinė tikimybė (pataikymų į taikinį skaičius), šaudmenų sąnaudos taikiniui sunaikinti, sugaištas taikiniui sunaikinti laikas ir kt. Įvertinant Δ atsižvelgiama į šaudmenų ardumą, skeveldrinę ir pramušamąją galią.

ugniės zonà, zone of fire, зона огня – vietovės juosta, kurioje numatomas priešiško naikinimas besiginančių padalinių ugnimi. Ją skiria vadas organizuojamas ugnies sistema. Ugnies juostoje organizuojamas stebėjimas, duodamos užduotys kiekvienai ugnies priemonei, skiriamos vienetų Δ ir sutelktosios ugnies barai, pagr. ir papildomieji kulkosvaizdžių, tankų ir kt. ugnies priemonių šaudymo sektoriai.

ugninis sprogdinimas ↑ *sprogdinimas.*

ugninis šaunamasis ginklas ↑ *šaunamasis ginklas.*

ugnis, fire, огонь – taikinių naikinimas šaudant iš įvairių ginklų; pagr. priešiško naikinimo mūšyje priemonė. Δ veiksmingumas pasiekiamas dideliu jos tikslumu (taiklumu), paleidimo netikėtumu, sutelkimu į svarbius objektus (taikinius), plačiu manevravimu ir lanksčiu ugnies valdymu. Priklausomai nuo naudojamų ginklų būna artilerijos (pabūklų, minosvaizdžių, RSUS, PTRK, beatošliaužių pabūklų), raketų kompleksų, tankų (patrankų ir kulkosvaizdžių), PKM (pabūklų, kulkosvaizdžių, PTRK), šaulių ginklų, granatsvaizdžių, zenitinių raketų kompleksų, zenitinių savaeigių įrenginių, zenitinės artilerijos, zenitinių kulkosvaizdžių, aviacijos (raketų, patrankų, kulkosvaizdžių), laivų (pabūklų, raketų kompleksų, RSUS, zenitinių raketų kompleksų, zenitinės artilerijos ir kt.), kranto raketų ir artilerijos (pabūklų, raketų kompleksų) ir kt. ginklų rūšių Δ. Raketų su įprastinėmis kovinėmis galvutėmis leidimas t. p. suprantamas kaip Δ. Δ leidžiama naikinant, slopinant ir alinant priešiško pajėgas, naikinant, ardant, dūmijant ir akinant jo objektus; tiesioginiu taikymu arba iš uždarujų ugnies pozicijų; pavieniais šūviais, tankiaja arba tolygine ugnimi, papliūpomis ir salvėmis. Puolamojoje operacijoje Δ leidžiama pagal naikinimo ugnimi periodus, gynybinėje operacijoje sudaroma ↑ *ugnies sistema*. Δ gali būti: pagal paskirtį – ardomoji, dengiamoji, draudžiamoji, gynybinė, išišaudymo, šviečiamoji, kaunamoji, priešbaterinė, priešinė, naikinamoji, paramos, parengiamoji, slopinamoji, užtveriamoji, stebėjimo, trikdomoji, nurodomoji, žymimoji; pagal parengimo lygį ir iškvietimo būdą – iškviečiamoji, neplaninė, planinė, pagal pareikalavimą, pagal šaudymo lentelę; pagal taikinio stebėjimo galimybes – netiesioginė, tiesioginė; pagal šaudymo būdą – išsklaidytoji, nenutrūkstamoji, savarankiškoji, sutelktoji, užklotinė, pavienė, tankioji, tolyginė, masinė, Δ į atskirą taikinį. T. p. vartojami terminai – netikėtoji, radiolokacijos stoties valdoma, taikloji, tiksloji, veiksmingoji ir kt. Δ. Dar ↑ *aplinkinis šaudymas, ugnies rūšys, kontrparengimas.*

ařdomoji Δ, demolition fire, огонь на разрушение – ugnis priešiško fortifikaciniams įrenginiams ir statiniams, priedangoms, tiltams, pastatams ir kt. objektams griauti.

artilėrijos Δ, artillery fire, артиллерийский огонь – artilerijos šaudymas į taikinius; turi būti veiksminga, laiku paleista, tiksli, netikėta. Artilerija šaudo iš uždarujų ugnies pozicijų ir tiesioginiu taikymu pavieniais pabūklais, būriais, baterijomis arba vienu metu keliais artilerijos vienetais į vieną taikinį arba taikinių grupę juos naikindama, slopinama, ardydama arba alindama. Šaudoma naudojant bet kurią artilerijos ugnies rūšį. Δ puolimo metu organizuojama pagal naikinimo ugnimi periodus, gynybos metu – pagal pajėgų užduotis ir kryptis. Artilerija šaudo pavieniais šūviais, tolygine ir tankiaja ugnimi, salvėmis. Greitam taikinių pažeidimui naudojamas ↑ *artilėrinis antpuolis*. Δ gali būti planinė ir neplaninė. Dar ↑ *artilėrijos šaudymo tvarka, artilėrijos ugnies netikėtumas, artilėrijos ugnies tikslumas, artilėrijos ugnies uždaviniai, artilėrijos ugnies veiksmingumas, šaudymas, ugnies rūšys.*

dengiamoji Δ, covering fire, прикрывающий огонь – ugnis siekiant apsaugoti savus vienetus, kai jie yra pasiekiami priešiško lengvųjų ginklų ugnimi.

draudžiamoji Δ, interdiction fire, огонь на воспреещение – taško ar ploto apšaudymas, kad priešas negalėtų juo pasinaudoti.

dūrkinė Δ, raking [close-in] fire, кинжальный огонь – šaulių ginklų ugnies rūšis; ugnis, kurią leidžia kulkosvaizdžiai, pavieniai pabūklai, PKM arba tankai; šaudoma į priešiško taikinius netikėtai, mažu nuotoliu ir viena kryptimi.

frontalióji Δ, frontal fire, фронтальный огонь – šaulių ginklų ugnies rūšis; ugnis, kai šaudoma statmenai priešo rikiuotės frontui.

gynýbinė Δ, defensive fire, оборонительный огонь – paramos vienetų ugnis besiginančiam vienetui padėti ir apsaugoti.

graikų Δ, Greek fire, греческий огонь – *ist.* padegamasis mišinys, naudotas VII–XV a. jūrų mūšiuose ir kovoje dėl tvirtovių. Manoma, kad išrasta Kinijoje, tariamai siriečio Kaliniko, apie 650 m. pr. Kr. Pirmieji karo tikslams pradėjo naudoti graikai 673. Spėjama, kad tai buvo salietros, sieros, naftos, anglies dervos ir kt. medžiagų mišinys. Mišinys degdavo ir ant vandens, todėl jį naudodavo jūrų kautynėse. Δ svaidymui buvo naudojamos statinės, moliniai ir stikliniai indai, variniai vamzdžiai. Nuo XIV a. (išradus šaunamąjį ginklą) nenaudojama.

įsišaudymo Δ, registration fire, пристрелочный огонь – įsišaudymas į taikinį siekiant nustatyti tikslas nuostatas vėlesniam taikinio naikinimui.

iškviečiamoji Δ, on-call fire, огонь по вызову, огонь по команде – iš anksto nustatytas ugnies sutelkimas, aviacijos smūgiai arba užtveriamoji ugnis, kuri gali būti iškviečiama pagal komandą (signalą).

išsklaidýtoji Δ, distributed fire, огонь с искусственным рассеиванием – tikslingai paskirstyta ugnis siekiant apimti kuo didesnę taikinio plotą.

kaunamoji Δ, fire for effect, стрельба на поражение – 1. ugnis, kuri leidžiama tuomet, kai vidurinis pataikymo taškas yra priimtina nuotoliu nuo taikinio ar įsišaudymo taško; 2. terminas vartojamas iškviečiant ugnį, pažymint, kad įsišaudymas yra atliktas ir reikia pradėti kaunamąją ugnį.

kryžminė Δ, crossfire, перекрестный огонь – šaulių ginklų ugnies rūšis; ugnis, kai šaudoma į vieną taikinį ne mažiau kaip dviem susikryžiuojančiomis kryptimis.

māsinė Δ, massed fire, массированный огонь – *art.* taktinio ir operatyvinio junginio artilerijos sutelktoji ugnis, per trumpiausią laiką naikinanti svarbiausias priešo gruputes ar kitus svarbius objektus.

naikinamoji Δ, destruction fire, огонь на уничтожение – artilerijos ugnis mažajam (taškiniam) taikiniui sunaikinti.

nenutrūkstamoji Δ, continuous fire, непрерывный огонь – 1. šaudymas, atliekamas normalia sparta be pertraukų ugniai koreguoti ar dėl kitų priežasčių; 2. *art.* užtaisymas ir šaudymas nustatytais laiko tarpais arba didžiausia sparta, bet neprarandant taiklumo ir neviršijant leidžiamos ginklo greitašaudos; 3. *art.* tokia šaudymo tvarka, kai šaudoma tol, kol bus paleisti visi ugnies uždaviniui (ugnies antpuoliui) užplanuoti (nurodyti) sviediniai arba baigsis nustatytas šaudymo laikas. Taip šaudoma, pvz., artilerinio rengimo metu. Šaudoma tolygine, tankiaja ugnimi arba salvėmis.

neplaninė Δ, unplanned fire, неплановый огонь – ugnis į neplaninius taikinius; iš anksto neplanuota ir neparengta ugnis.

netiesioginė Δ, indirect fire, непрямой огонь – ugnis į nematomąjį taikinį.

netikėtoji Δ, surprise fire, внезапный огонь – netikėtai leidžiama ugnis.

nuródomoji Δ, marking fire, огонь для целеуказания – ugnis, kuria nurodomi taikiniai kitiems, pvz., paramos, vienetams. Naudojama iškviečiant ugnį, kai kiti taikinių nurodymo būdai neveiksmingi ar neįmanomi. Šaudoma trasuojamaisiais, dūminiais ir kt. šaudmenimis.

paramós Δ, supporting fire, огневая поддержка – paramos vienetų ugnis kovojančiam vienetui paremti ar apsaugoti. Δ gali būti: bendrosios ir tiesioginės paramos, artimoji ir tolimoji. Dar ↑ *paramos ugnimi rajonas*.

artimoji Δ, close supporting fire, огонь ближней поддержки – ugnis, kuri paleista į priešo karių, ginkluotę ar pozicijas sudaro dėl jų artumo rimtą pavojų remiamam vienetui.

bendrósios Δ, general supporting fire, огонь общей поддержки – ugnis visoms pajėgoms (visam remiamam vienetui) paremti.

tiesioginės Δ, direct supporting fire, огонь непосредственной поддержки – ugnis pajėgų (remiamo vieneto) daliai paremti.

tolimoji Δ, deep supporting fire, дальняя огневая поддержка – ugnis į tolimus (nuo savų pajėgų) taikinius. Jos tikslas – nuslopinti ir sunaikinti priešo rezervus ir ginkluotę, sutrikdyti priešo aprūpinimą, ryšį ir stebėjimą.

parengiamoji Δ, preparation fire, подготовительный огонь – ugnis, paleidžiama prieš puolimą prieš pozicijoms susilpninti.

paviėnė Δ, single fire, одиночный огонь, огонь по отдельной цели – *art.* baterijos, būrio arba vieno pabūklo (minosvaidžio) savarankiška ugnis į vieną taikinį šaudant iš uždarosios ugnies pozicijos, tiesioginiu arba pusiau tiesioginiu taikymu.

planinė Δ, prearranged fire, плановый огонь – formaliai suplanuota ir paleista ugnis į žinomus taikinius ar taikinių rajonus. Tokia ugnis ppr. planuojama iš anksto ir paleidžiama nustatytu laiku.

priešbatėrinė Δ, counterbattery fire, контрбатареиная борьба – artilerijos ugnis netiesioginės ugnies ginklų sistemoms naikinti arba slopinti.

priešinė Δ, counterfire, контр огонь – ugnis priešo ginklams naikinti arba slopinti.

radiolokacijos stoties valdoma Δ, radar fire, огонь, управляемый радиолокационной станцией – šaudymas į radiolokacijos stotimi sekamą taikinį.

savarañkiškoji Δ, independent fire, самостоятельный огонь – vienos ugnies priemonės (vieno ugnies vieneto) ugnis į vieną ar kelis taikinius, pvz., artilerijos pabūklo šaudymas į tanką, artilerijos baterijos šaudymas būriais į du taikinius ir pan.

skersóji Δ, slant [oblique] fire, косоприцельный огонь – *psn.* šaulių ginklų ir pabūklų ugnis, nukreipta į taikinio frontą maždaug 45° kampu. Šiuolaikinėmis sąlygomis tokia ugnis vad. *sparnine ugnimi*.

slopinamaoji Δ, neutralization fire, огонь на подавление – ugnis judėjimui ar (ir) ginklų ugniai trukdyti arba nutraukti.

sparninė Δ, flank fire, фланговый огонь – ugnis, kurią leidžia artilerijos pabūklai, tankai, šaulių ginklai į taikinio (priešo kovos rikiuotės) sparną.

stebėjimo Δ, surveillance [observation] fire, огневое наблюдение – artilerijos ugnis, kai šaudoma į taikinį protarpiais tarp ugnies antpuolių neleidžiant atnaujinti taikinio veiklos per nustatytą laiko tarpą. Šaudoma tolygine ar tankiaja ugnimi arba derinant jas abi.

sutelktóji Δ, concentrated fire, сосредоточенный огонь – 1. šaudymas iš kelių ginklų, nutaikytų į vieną tašką ar mažą plotą; 2. šaulių ginklų ugnies rūšis; keli kulkosvaidžiai, granatsvaidžiai, automatiniai šautuvai, vienas ar keli būriai (kuopos) šauda vienu metu į vieną ar kelis taikinius; 3. artilerijos ugnies rūšis; kelių baterijų (divizionų) ugnis vienu metu į vieną taikinį arba jų grupę. Keli zenitinės artilerijos padaliniai šauda į vieną svarbų oro taikinį vienu metu arba nuosekliai. Tankų būrys (kuopa) šauda sutelktąja ugnimi tiesioginiu taikymu; 4. dviejų ar daugiau laivų artilerijos šaudymas į vieną taikinį.

šaulių giñklų Δ, small arms fire, огонь стрелкового оружия – ugnis, kurią leidžia iš šaulių ginklų pavieniai šauliai, padaliniai, tankų, PKM, šarvuotųjų įgulų ir šaudoma iš sraigtasparnių naikinant antžeminius, antvandeninius arba oro taikinius. Δ skiriama pagal taktinę paskirtį – durklinė ir sutelktoji; pagal šaudymo kryptį – sparninė, frontaliąji ir kryžminė (seniau dar buvo skersoji ugnis); pagal šaudymo įtampą – pavieniais šūviais, trumpomis ir ilgomis serijomis, salvėmis, nenutrūkstamoji; pagal šaudymo iš kulkosvaidžių būdus – ugnis į tašką, išsklandant pagal frontą, išsklandant į gilumą, kartu išsklandant pagal frontą ir į gilumą; pagal šaulio (ginklo) padėtį – ugnis iš vietos, judant ir trumpam sustojus.

šviečiamóji Δ, illumination fire, огонь на освещение – šaudymas šviečiamaisiais sviediniais (šviečiamosiomis minomis, raketomis ir kt.). Dar būna suderintoji Δ.

suderintoji Δ, coordinated illumination fire, координированный огонь на освещение – suderintas šaudymas šviečiamaisiais ir ardomaisiais sviediniais siekiant apšviesti taikinį ir aplinkinį plotą tik tuo laiku, kuris reikalingas stebėti ir koreguoti kaunamąją ugnį.

taiklióji Δ, aimed fire, прицельный огонь – šaudymas nusitaikant į matomą taikinį (pažeidžiamą taikinio vietą), atkuriant nusitaikymą kiekvienam šūviui.

tankióji Δ, running fire, беглый огонь – *art.* baterijos (būrio, pabūklo) šaudymas, kai šaudoma didžiausia, pabūklo techninėmis galimybėmis leidžiama greitašauda, bet nepakenkiant pabūklo nutaikymo tikslumui. Reaktyvinės artilerijos kovos mašinos tankiaja ugnimi nešauda.

tiesióginė Δ, direct fire, огонь прямой наводкой – ugnis, tiesiogiai nukreipta į taikinį, kurį mato taikytojas.

tikslióji Δ, adjusted [precision] fire, точный огонь – šaudymas, kai tiksliai nustatytos galutinės \uparrow šaudymo nuostatos, koreguojama kaunamoji ugnis, kruopščiai atkuriamas nusitaikymas kiekvienam šūviui, vykdomi balistinio ir techninio šaudymo rengimo reikalavimai, nepažeidžiamas \uparrow šaudymo režimas.

tolygióji Δ, deliberate fire, методический огонь – *art.* baterijos (būrio, pabūklo) šaudymas, kai šaudoma nurodytais laiko tarpais. Jeigu šauda vienas pabūklas, jis iššauna nurodytą sviedinių skaičių nurodytais laiko tarpais. Šaudant būriui (baterijai), pabūklai šauda vienas po kito nustatytais laiko tarpais.

trikdomoji Δ, harassing fire, беспокоящий огонь – ugnis, kurios tikslas – trikdyti priešo karių poilsį ir sumažinti judėjimą sukeltant nuostolių grėsmę, silpninti karių dvasią. Šauda ribotas ugnies priemonių skaičius ribotomis šaudmenų sąnaudomis, maža sparta ir nelygiais laiko tarpais.

Δ į atskirą taikinį, fire at a single target, огонь по отдельной цели – *art.* baterijos, būrio arba vieno pabūklo (minosvaidžio) savarankiška ugnis iš uždarosios ugnies pozicijos, tiesioginiu arba pusiau tiesioginiu taikymu.

Δ pagal pareikalavimą, on-call fire, огонь по востребованию – *art.* ugnis, leidžiama pagal pareikalavimą, o ne

iš anksto nustatytu laiku.

Δ **pagal šaudymo lentelę**, scheduled fire, огонь по таблице огня – planinės ugnies rūšis, kai ugnis leidžiama iš anksto nustatytu laiku.

užklotinė Δ, overlapping fire, огонь внакладку – *art.* sutelktoji arba masinė artilerijos ugnis, kai vienu metu šaudo visos baterijos (divizionai) ir apšaudomas visas taikinio (taikinių ruožo) plotas. Baterijos šaudo trimis taikiklio ir viena dviem pabūklinio kampo nuostatomis.

užtvieriamoji Δ, barrage fire, заградительный огонь – ugnis tam tikrai erdvei ar plotui uždengti, o ne nutaikyta į vieną taikinį. Δ gali būti leidžiama į vieną (nejudrioji Δ) arba į kelis ruožus vienu metu (judrioji Δ).

judrioji Δ, moving barrage fire, подвижный заградительный огонь – *art.* vientisas ugnies ruožas prieš atakuojančio (kontratakuojančio) prieš frontą, kuris perkeliamas priešui išėjus iš ankstesnio ugnies ruožo.

nejudrioji Δ, standing barrage fire, неподвижный заградительный огонь – vientisas ugnies ruožas prieš atakuojančio (kontratakuojančio) prieš frontą.

veiksmingoji Δ, effective fire, действительный огонь – tokia artilerijos ugnis, kuri padaro priešui didžiausių nuostolių mažiausiomis šaudmenų sąnaudomis. Pvz., naikinant grupinį taikinį, veiksmingesnė bus ta ugnis, kuri, paleidus vienodą sviedinių skaičių, sunaikino daugiau pavienių taikinių, sudarančių šį taikinį. Šaudant į pavienį taikinį, veiksmingesnė bus ta ugnis, kurioje, sunaikinus taikinį, sunaudota mažiausiai šaudmenų.

žymimoji Δ, marking fire, огонь для целеуказания – ugnis taikiniui pažymėti.

ugnis į atskirą taikinį ↑ *ugnis*.

ugnis pagal pareikalavimą ↑ *ugnis*.

ugnis pagal šaudymo lentelę ↑ *ugnis*.

ultimatumas, ultimatum, ультиматум – 1. *tarpt. teis.* griežtas reikalavimas, vienos valstybės pateikiamas kitai, už kurio neįvykdymą grasoma prievartos priemonėmis. JTO draudžia pateikti Δ, kuriame yra grasinimas naudoti jėgą, sukelti karą.

2. karinės vadovybės reikalavimas priešo kariuomenei (grupuotei) nutraukti beprasmį pasipriešinimą, kad išvengtų nereikalingo kraujo praliejimo.

ultragařsas, ultrasound, ультразвук – negirdimi 20 kHz–1 GHz dažnio virpesiai. Į Δ reaguoja ne tik ausis, bet ir visas žmogaus organizmas. Veikiant Δ, didėja kūno temperatūra, sutrinka pusiausvyros organas, sumažėja girdimumas, pailgėja reakcijos į garso ar šviesos signalą laikas, sumažėja jautrumas skausmui. Taigi Δ veikia centrinę nervų sistemą. Tačiau (kitaip nei infragařsas) šiuos pakenkimus sukelia tikrai ilgalaikis (valanda ir ilgiau) Δ poveikis, todėl jo naudojimas, naikinimo požiūriu, yra neperspektyvus. Δ plačiai naudojamas KJL (hidrolokacija, povandeninis garso ryšys, navigacija, ginklo nusitaikymas, tyrimai dideliame gylyje ir pan.), defektoskopijoje, holografijoje, biologijoje, medicinoje ir t. t.

ultratoliašaudė artilerija ↑ *artilserija 2.*

ultratrumpabaņgis rādijo ryšys ↑ *radijo ryšys*.

ultratrūmposios rādijo baņgos ↑ *radijo baņgos*.

ūmaras ↑ *škvėlas*.

ūminė spindulinė ligā ↑ *spindulinė liga*.

ūminė trumpalaikė apšvitā ↑ *apšvita*.

ūminė apšvitōs dōzė ↑ *apšvitōs dozė*.

UNESCO kultūros vertybių apsaugōs ginkluotojo konflikto metū konveņcija, UNESCO Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, Конвенция ЮНЕСКО по защите культурных ценностей во время вооруженного конфликта – konveņcija, priimta 1954 Hagoje dalyvaujant 62 valstybėms ir įpareigojanti jos dalyves ginkluotojo konflikto metu saugoti ir gerbti kultūros vertybes, esančias kaip jų, taip ir prieš teritorijoje. Saugomos kultūros vertybės žymimos specialiu skiriamuoju simboliu. Konflikto šalims savo paslaugas gali pasiūlyti ir talkinti JTO Švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (UNESCO). Hagos konferencijoje t. p. buvo priimtas Vykdomasis reglamentas, nustatantis Δ taikymo tvarką ir protokolą, draudžiantis išvežti kultūros vertybes iš okupuotos teritorijos. Visus šiuos dokumentus LR ratifikavo 1998.

unifikacija, unification, унификация – karo technikos pavyzdžių (kompleksų) ir jų sudedamųjų dalių vienodinimas nustatant racionalų įvairovių skaičių. Labiausiai paplitęs ir veiksmingiausias standartizavimo metodas. Karo technikos Δ tikslai: karo technikos pavyzdžių (kompleksų) kovinės parengties ir veiksmingumo, kokybės ir patikimumo gerinimas; kūrimo ir serijinės gamybos trukmės ir sąnaudų mažinimas; pavyzdžių (kompleksų) įvaldymo pajėgose trukmės mažinimas; pakeičiamumas ir sutapdinimas; tiekimo, eksploataavimo ir remonto prastinimas.

universalioji

universalioji artilerija ↑ *artilėrija 2.*

universalioji jungtis, universal serial bus (USB), универсальная магистраль – *komp.* magistralė, skirta nedidelio greičio išoriniams įrenginiams jungti, pvz., klaviatūrai, pelei, vairasvirtei, skleistuvui, spausdintuvui, telefoniniams prietaisams. Δ gali prijungti iki 127 prietaisų; magistralė, kuri spartesnė nei mikroprocesorius. Prietaisus, prijungtus Δ, galima įjungti ar atjungti neišjungiant kompiuterinės sistemos.

universalioji jurisdikcija, universal jurisdiction, универсальная юрисдикция – THT pripažintas principas, pagal kurį valstybės turi atlikti asmenų, kaltinamų įsakius vykdyti ar įvykdžius sunkius nusikaltimus, paiešką ir išduoti juos neatsižvelgiant į jų pilietybę ir pažeidimų įvykdymo vietą nacionaliniams teismams teisti ar išduoti to prašančiai valstybei.

universalusis kulkosvaidis ↑ *kulkosvaidis.*

universalusis pabūklas ↑ *pabūklas.*

universaliojo skersinio Merkatoriaus tinkle linijos nuoroda, UTM grid line marking, обозначение линии универсальной поперечной сетки Меркатора – keturženklis (ties horizontaliųjų tinklo linijų galais) arba triženklis (ties vertikalųjų tinklo linijų galais), tarp žemėlapių rėmelių ties UTM (universaliojo skersinio Merkatoriaus) tinklo linijų galais nurodytas skaičius. Rodo, kiek visi taškai, kurie yra ant duotos linijos, nutolę kilometrais nuo pusiaujo arba šešių laipsnių zonos ašinio dienovidinio. Naudojama taškų (objektų) stačiakampėms koordinatėms, nuorodoms universaliajame skersiniame Merkatoriaus (UTM) ir kariniame koordinatiniame tinkluose nustatyti ir nurodyti.

universaliojo skersinio Merkatoriaus tinkle nuorodų sistema, Universal Transverse Mercator (UTM) grid reference system, система обозначений универсальной поперечной сетки Меркатора – nuorodų sistema, kurios pagrindą sudaro universalusis skersinis Merkatoriaus – kilometrinis arba koordinatinis – tinklas. Nurodant tinklo taško vietą (koordinates) ppr. nurodoma: ↑ *projekcijos zona*, nesutrumpintos taško (objekto) horizontaliosios (Y) ir vertikaliosios (X) koordinatės. Naudojama taškų (objektų) padėčiai Žemės paviršiuje arba žemėlapyje nustatyti ir nurodyti. Dažn., ypač taktiniu lygmeniu, artilerijoje naudojama sutrumpinta nuoroda, pvz., 75 81 (1 km tikslumu), 752 813 (100 m tikslumu), 7526 8138 (10 m tikslumu), 75269 81385 (1 m tikslumu).

universalusis skersinis Merkatoriaus tinklas ↑ *koordinatinis tinklas.*

universalusis sprogdiklis ↑ *sprogdiklis.*

uostas, port, порт – jūros arba vidaus vandenų kranto ruožas (teritorija) ir šalia esanti apsaugota nuo bangavimo akvatorija laivams įplaukti, stovėti, aptarnauti, pakrauti, iškrauti. Uoste yra hidrotechninių įrenginių (molų, banglaužių), prieplaukų (pirsų, uosto krantinių), reidų laivams stovėti, įrenginių jiems iškelti remontui, geležinkelių, plentų, vamzdinių, keliamųjų kranų, aikštelių ir sandėlių kroviniams laikyti, pagalbinių įmonių, tarnybinių ir administracinių pastatų. Jūrų Δ būna civilinis (prekybos, žvejybos, ap rūpinimo, saugos) ir karinis. T. p. Δ gali būti pagr. (didelis), pagalbinis, mažasis, kontroliuojamasis, atvirasis, uždarys ir kt. Dar ↑ *oro uostas.*

atvirasis Δ, open [free] port, открытый порт – valstybių oficialiai paskelbtas uostas, į kurį leidžiama įplaukti visiems užsienio prekiniais laivams. Užsienio karo laivai į Δ gali įplaukti tik gavę leidimą.

didysis Δ, major port, большой порт – bet kuris uostas, turintis dvi ar daugiau laivų stovėjimo vietų, pajėgumus ir įrangą, su kuria galima iškrauti iš vandenyno laivų 100 000 t krovinių per mėnesį. Toks uostas įtraukiamas į galimų brand. taikinių sąrašą.

kontroliuojamasis Δ, controlled port, контролируемый порт – uostas arba inkarvietė, kuriuose įplaukimą ir išplaukimą, stovėjimo vietas ar prieplaukos paskyrimą ir judėjimą kontroliuoja karinė vadovybė.

mažasis Δ, minor port, маленький порт – uostas, kurio įranga galima iškrauti tik pakrančių ir lengvuosius laivus.

pagalbinis Δ, secondary port, вспомогательный порт – uostas ar prieplauka, turinti vieną ar daugiau laivų stovėjimo vietų, kur galima iškrauti vandenyno laivus.

uždarys Δ, closed port, закрытый порт – 1. uostas, į kurį draudžiama be specialaus leidimo įplaukti užsienio laivams, t. p. saviems laivams, kuriuose yra užsieniečių. Toks Δ nenurodomas uostų sąraše, kuris spausdinamas tam tikruose leidiniuose; 2. uostas, kurį sudaro atskirti nuo jūros šliuzais arba pusiau šliuzais baseinai.

uosto apsaugà ↑ *apsauga.*

uosto gynyba ↑ *gynyba.*

uostų kompleksas ↑ *kompleksas.*

ùpė, river, река – natūrali (gamtinė) vaga Žemės paviršiuje, kuria be išorinio spaudimo teka vanduo. Δ ppr. teka slėniais, vandentakos linijomis. Pagr. Δ charakteristikos: ilgis, plotis, gylis, tėkmės greitis, vandens ir ledo režimas, vandens sąnaudos (debitas – vandens kiekis, nutekantis per tam tikrą laiko vieneta), sąnašų kiekis ir sudėtis, dugno gruntas, hidrotechniniai įrenginiai, krantų ir slėnio pobūdis. Skiriama kalnų (greitos tėkmės siauruose slėniuose) ir lygumos

(lėtesnės tėkmės plačiuose slėniuose) Δ . Δ daro didelę įtaką kovos veiksams – tai komunikacijos, vandens kliūtys, vandens tiekimo šaltiniai, upių flotilių kovos veiksų zona. Lietuvoje yra daugiau kaip 29 900 Δ , ilgesnių kaip 250 m, jų bendras ilgis ~63 700 km. 758 Δ ilgesnės kaip 10 km. Per Lietuvą tekančios Δ priklauso Baltijos baseinui. 71,6% Lietuvos teritorijos priklauso Nemuno, 13,4% Neris, 8,0% Ventos, 2,9% Dauguvos ir 4,1% Bartuvos, Šventosios, Ražės, Danės, Smeltalės, Priegliaus Δ baseinams. Lietuva yra drėgmės pertekliaus zonoje ir turi tankų hidrografinį tinklą. Δ tinklo (su kanalais) vidutinis tankis 0,99 km/km². Didžiausias tankis Vidurio žemumoje (1,45 km/ km²), mažiausias – Pietryčių lygumoje (0,45 km/ km²). Ilgiausios Lietuvos Δ : Nemunas (ilgis 937 km, Lietuvoje – 475 km; baseino plotas 98 200 km², Lietuvoje – 46 600 km²; vidutinis debitas žiotyse 616 m³/s), Neris (510 km, 275 km; 24 933 km², 13 972 km²; 189 m³/s), Šventoji (246 km, 246 km; 6889 km², 6804 km²; 56 m³/s), Minija (213 km, 213 km; 2978 km², 2978 km²; 39 m³/s), Šešupė (298 km, 209 km; 6105 km², 4899 km²; 39 m³/s), Nevėžis (209 km, 209 km; 6140 km², 6140 km²; 33 m³/s). Dar ↑ *delta*.

ūpių flotilė ↑ *flotilė 1.*

ūpių laivynas ↑ *laivynas 1.*

uragānas, hurricane, tornado, ураган – nepaprastai smarkus ilgai pučiantis vėjas, kurio greitis viršija 32,7 m/s (117,7 km/h), o stiprumas – 12 ir daugiau balų (pagal Boforto skalę). Lietuvos pajūryje Δ siaučia 1–2 kartus per metus, toliau nuo jūros – kartą per 10–20 metų. Δ dažn. gali pūsti šaltuoju metų laikotarpiu. Uraganinius vėjus sukelia vakarų ciklonai, greitai (40–70 km/h) slenkantys per Skandinaviją, Baltiją.

urānas, uranium, уран – radioakt. chem. elementas, sidabro spalvos metalas, eilės numeris periodinėje sistemoje 92, santykinė atominė masė 238. Tankis 19 g/cm³, lydymosi temperatūra 1134°C. Gamtoje yra 3 urano izotopai: ²³⁸U (99,282%), ²³⁵U (0,712%) ir ²³⁴U (0,006%). ²³⁹Pu ir ²³³U pramoniniais kiekiais gaminami brand. reaktoriuose apšvitinant neutronais ²³⁸U ir ²³²Th. Brand. užtaisuose naudojamas labai sodrintas (iki 90 %) ²³⁵U ir ²³³U, brand. reaktoriuose – mažai sodrintas (iki 2–3%).

ūždanga, screen, blanket, завеса – 1. slepiamoji priemonė, pvz., aerosolinė, dūmų Δ .

aerозolinė ūždanga, aerosol screen, аэрозольная завеса – dirbtinai aerosolinėmis priemonėmis skleidžiama dispersinė sistema, kurią sudaro pasklidusios atmosferoje skystosios ir kietosios dalelės. Δ paskirtis – ↑ *aerозolinis atoveiksmis*. Δ skiriama pagal aerозolio naudojimo būdą – objektinė, linijinė, plotinė ir ekranuojamoji; pagal aerозolio veikimo laiką – trumpalaikė ir ilgalaikė; pagal darymo būdą – judrioji, nejudrioji, horizontalioji, vertikaloji, pakelta virš paviršiaus, vientisoji ir turinti tarpus; pagal poveikio būdą – maskuojamoji, akinamoji ir apsauginė. Δ daroma etatinėmis aerозolinio atoveiksmio ir RChBS dūmų maskavimo priemonėmis.

dūmų Δ , smoke screen, дымовая завеса – 1. dūmų debesis, naudojamas bet kuriems draugiškųjų pajėgų arba priešo įrenginiams ar manevrams maskuoti; 2. dirbtinis aerозolio (dūmų, rūko) debesis priešui apakinti, savo kariuomenės išdėstymui ir veiksams maskuoti, lazerinės, televizinės ir kt. technikos trukdžiams sudaryti. Δ daroma dūmijimo priemonėmis, naudojant dūmines medžiagas. Δ skirstoma pagal jos sudarymo vietą – priešais frontą, sparnuose, užnugaryje, apgaulingomis kryptimis; pagal darymo būdą – judamoji ir nejudamoji; pagal tikslus – akinamoji ir maskuojamoji. Didelėje teritorijoje maskuojamoji Δ būna nepermatomoji, pusiau permatoma ir permatomoji. Dar ↑ *objektas, riba, ruožas, židynis*.

2. uždengiamas įtaisas, užuolaida, pvz., apsauginė Δ .

apsauginė Δ , dugout blanket, защитный занавес – slėptuvės durų ūždanga, sauganti nuo kenksmingų medžiagų patekimo į pagr. patalpas. Standartinių filtravimo ir ventilacijos agregatų komplekte yra du gumoto audinio gabalai (po vieną kiekvienoms apsauginėms durims).

ūždārāsis jonizūojančiosios spinduliuotės šaltinis ↑ *jonizūojančiosios spinduliuotės šaltinis*.

ūždārāsis jūros rajōnas, closed sea area, закрытый район моря – teritorinių vandenų dalis, kurioje pakrantės valstybė laikinai arba nuolatos draudžia (riboja) savų ir užsienio laivų plaukiojimą ir tam tikrą veiklą. Atliekant pavojingus veiksmus už teritorinių vandenų (pvz., bandant raketą), skelbiamas ne Δ , o pavojingi plaukiojimui rajonai, kurių režimas neturi kenkti atvirosios jūros laisvės principui.

ūždārāsis pajėgū valdymas ↑ *valdymas 2, pajėgū valdymas*.

ūždārāsis ūostas ↑ *uostas*.

ūždārōji gynūba ↑ *gynyba*.

ūždārōji jūra ↑ *jūra*.

ūždārōji teritōrija, closed territory, закрытая территория – teritorija (pagal karo padėties įstatymą), į kurią patekti ir iš kurios išvykti galima tik turint karo komendanto išduotą leidimą.

ūždārōji vietōvė ↑ *vietovė*.

ūždārōji zonā ↑ *zona*.

uždavinių

uždavinių vykdymo prioritetas, task priority, приоритетное выполнение задач – vado nustatytas skirtų uždavinių vykdymo eiliškumas ir tvarka. Dar ↑ *prioritetinis reikalavimas*.

uždegimo priemonės, ignition means, средства воспламенения – įtaisai parakiniams ir raketinio kuro užtaisams, pirotechniniams mišiniams uždegti. Tai padegamosios kapsulės, artilerijos šaudmenų kapsulinės ir galvaninės įvorės ir padegamieji vamzdeliai, elektriniai degikliai ir kapsulės, Bikfordo virvutė, reaktyvinių sviedinių, reaktyvinių ir raketinių variklių piropatronai.

uždrausti kariavimo metodai, prohibited warfare methods, запрещенные методы ведения войны – *THT* uždraustų karo priemonių naudojimo tvarka ir būdai. Uždraustiems kariavimo metodams priklauso: išdavikiškas priešo asmenų nužudymas arba sužeidimas; neveiksnių asmenų užpuolimas; įsakymo nepalikti nieko gyvo davimas ir vykdymas; vertimas tarnauti priešiškos valstybės GP; neapsaugotų vietovių bombardavimas; nacionalinių ir tarptautinių apsaugos skiriamųjų emblemų naudojimas ne pagal paskirtį ir kt.

uždraustos kariavimo priemonės, prohibited warfare means, запрещенные средства ведения войны – *THT* uždrausti ginklai ir kt. priemonės, kurias naudojant dėl jų kenksmingų savybių priešui sukeliama didelės kančios. Δ laikoma: sprogstamosios ir padegamosios, t. p. žmogaus kūne besisukančios ar susiplojančios kulkos; dusinamosios ar nuodingosios dujos; nuodai ir chem. ginklas, biol. ginklas; MNG, priemonės, darančios žalingą poveikį gamtinei aplinkai ir kt.

užduočių skyrimas, tasking, назначение задач – užduočių pavertimas įsakymais ir jų perdavimas atitinkamiems vienetams. Kiekviename įsakyme prp. būna pakankamai detalūs nurodymai, įgaliojantys vykdantį vienetą sėkmingai atlikti uždavinį.

užduoties išsiaiškinimas, mission analysis, уяснение задачи – pradinis vado darbo etapas planuojant operaciją ir priimant sprendimą, kurio metu vadas privalo suprasti būsimos operacijos tikslą, aukštesniojo vado sumanymą ir jam pavaldaus vieneto vietą ir vaidmenį operacijos metu.

užduoties pajėgos ↑ *pajėgos 2*.

užduotis, mission, задание, задача – 1. konkretus pavestas reikalas nurodant, kas ir kodėl turi būti atlikta.

2. vado nurodymas ar veiklos planas, nustatantis, ką vienetas turi atlikti ir kodėl. Užduotis gali būti taktinė, operatyvinė ir strateginė. Dar ↑ *kovos užduotis, užduočių skyrimas, užduoties išsiaiškinimas*.

aviacijos Δ, air mission, задача авиации – vienas ar daugiau orlaivių, pasiųstų atlikti tam tikrą užduotį.

dienos Δ, day's mission, задача дня – *ist.* bendrųjų pajėgų junginio kovos užduotis, kuri puolime įvykdoma baigiantis dienai. Buvo taikoma iki XX a. 8 d-mečio pab. JAV kariuomenėje dienos užduotį atitinka *galutinė užduotis*.

operatyvinė Δ, operational mission, оперативная задача – užduotis, kurią junginys turi įvykdyti nustatytu laiku, kad pasiektų tam tikrą operacijos tikslą. Δ įvykdymas sudaro galimybes sėkmingai rengti visą operaciją. Δ junginiui duoda vyresnysis vadas.

strateginė Δ, strategic mission, стратегическая задача – didelė užduotis, kurią įvykdžius kare (kampanijoje), staiga pasikeičia situacija karo veiksmų teatre (strategine kryptimi). Δ vykdo strateginė pajėgų grupuotė, kurią sudaro įvairių GP rūšių junginiai.

šaudymo Δ, fire mission, огневая задача – užduotis naikinti ugnimi (šaudant, leidžiant raketą) priešą. Duodant Δ, nurodomi taikiniai, konkreti Δ (sunaikinti, nuslopinti, saugdyti ir kt.), ugnies leidimo (nutraukimo) laikas, šaudymo priemonių (vienetų) skaičius, šaudmenų rūšys ir skaičius, šaudymo tvarka ir būdai. Dar ↑ *artilijos ugnies uždaviniai*.

taktinė Δ, tactical mission, тактическая задача – 1. užduotis, kurią turi įvykdyti taktinis junginys (dalinis, padalinys) mūšyje; 2. mokomoji užduotis, skiriama daliniui (padaliniui) per taktikos pratybas.

ugniės Δ, fire mission, огневая задача – 1. užduotis ugnies vienetui, kaip sudedamoji tam tikro plano dalis; 2. įsakymas, duodamas norint įspėti ginklą (ugnies vienetą), ir nurodymas, kad bus iškviečiama ugnis; 3. uždavinys, kuris sprendžiamas šaudant iš ugnies priemonės (-ių), kad būtų sunaikintas priešas. Skiriant Δ nurodoma: taikiny; uždavinys (sunaikinti, nuslopinti, trikdėti); ugnies paleidimo ir nutraukimo laikas; ugnies priemonių (vienetų) skaičius, kuris vykdys šį uždavinį; šaudmenų sąnaudos ir šaudymo tvarka.

Δ **pagal iškvietimą**, call mission, задача по вызову – aviacinės paramos uždavinys, kurio nereikia iš anksto detaliam suplanuoti ir todėl prieš skrydį nereikia instrukuoti lakūnų. Orlaiviai, kuriems numatytas toks uždavinys, būna ore, ant žemės arba lėktuvnešiuose, pasiruošę ir ginkluoti nustatytu koviniu kompleksu. Dar ↑ *aviacinė parama, ugnis*.

užduotis pagal iškvietimą ↑ *užduotis 2*.

užhorizontinė radiolokacijos stotis ↑ *radiolokacijos stotis*.

užimti, secure, занять – kovoiant ar be kovos užimti nurodytą poziciją ar vietovę (jos dalį) ir įsitvirtinti joje taip, kad būtų užkirstas kelias ją sunaikinti ar prarasti.

užkarda, outpost [picket], застава – 1. padalinys, saugantis pajėgas nuo netikėto susitikimo su priešų žygio metu ir išsidėsčius poilsui vietovėje, pvz., saugos Δ; sudedamoji saugos dalis.

oro Δ, air interdiction, воздушная застава – oro operacijos prieš pajėgoms sunaikinti, neutralizuoti ar sustabdyti, kol jos dar nepradėjo veiksmingai veikti prieš draugiškas pajėgas, iš tokio nuotolio, kad nereikėtų kiekvieno uždavinio detalai derinti su draugiškųjų pajėgų ugnimi ir manevrais.

saugos Δ, security cordon, сторожевая застава – vienas iš saugos elementų, kuris ppr. skiriamas pajėgų sutelkimo ar išdėstymo vietoje. Δ sudėtyje gali būti sustiprintas pėstininkų (tankų) būrys, kuris pavojingomis kryptimis išdėsto saugos postus. Dar ↑ *sauga, postas 4*.

2. pasienio apsaugos padalinys, pvz., pasienio Δ.

pasienio Δ, border cordon, пограничная застава – pasienio rinktinės struktūrinis padalinys, įgyvendinantis nustatytas valstybės sienos apsaugos funkcijas priskirtoje pasienio ruožo dalyje.

užklotinė ugnis ↑ *ugnis*.

užkrečiamoji liga, infectious disease, заразная болезнь – liga, kurią sukelia į organizmą įsiskverbę patogeniniai (ligas sukeliantys) mikrobai (bakterijos, virusai, grybeliai, riketsijos). Δ plinta pavieniais susirgimais arba masiniais protrūkiams sukeldama epidemijas ar pandemijas. Mikrobai į sveiką organizmą iš sergančio patenka pro kvėpavimo takus, virškinimo traktą, odą ar gleivinę, iš kraujo į kraują (įkandus vabzdžiui). Patekus mikrobams, prasideda užsikrėtimo procesas, kuris priklauso nuo mikrobu kiekio, savybių, patekimo vietos ir organizmo atsparumo. Kiekvienai Δ būdingas tam tikros trukmės ↑ *inkubacinis laikotarpis*. Dar ↑ *kontaginė liga, nekontaginė liga*.

užkrečiamosios ligos sukėlėjas, infection agent, возбудитель заразной болезни – ligą sukeliantis mikroorganizmas. Δ yra šie: virusai, bakterijos, riketsijos, grybeliai. Biol. ginkle naudojami daugelio pavojingų ligų (pvz., ↑ *maras*, ↑ *bruceliozė*, ↑ *cholera*, ↑ *tuliaremija*, ↑ *inosės*, ↑ *juodligė*, ↑ *dėmėtoji šiltinė*, ↑ *vidurių šiltinė* ↑ *Ku karštligė*, ↑ *raupai*, ↑ *geltonoji karštligė*, ↑ *botulizmas* ir kt.) sukėlėjai.

užkrečiamųjų ligų nešiotojai, infection carriers, переносчики инфекционных заболеваний – natūraliai ar dirbtinai užkrėsti kraujasiurbiai vabzdžiai (uodai, musės, utėlės, blusos, erkės).

užmaskuoti batėrija ↑ *baterija 1*.

užminuotieji vandenys ↑ *vandenys*.

užminuotoji zona, mined area, заминированная зона – zona, kuri skelbiama pavojinga, nes joje yra (arba įtariama, kad yra) minu.

užnugarinė žygio sauga ↑ *sauga, žygio sauga*.

užnugario apsaugą ir gynybą, rear protection and defence, охрана и оборона тыла – priemonių visuma, užtikrinanti užnugario ešelono vienetų ir objektų saugumą; jų tikslas – atremti prieš antžeminių ir oro pajėgų antpuolius, trukdyti prieš žvalgybai. Δ priemonės: organizuojama objektų apsauga ir transporto ginkluotoji palyda; įrengiami praleidžiamieji punktai keliuose ir sankryžose, ribojamas judėjimas; kuriama stebėjimo ir perspėjimo sistema; skiriami atsakingi už rajonų ir pozicijų apsaugą ir gynybą vadai; kovai su diversinėmis grupėmis skiriami budėjimo padaliniai; nustatomos ir inžineriniu atžvilgiu įrengiamos pozicijos ir kt.

užnugario ešelonas ↑ *ešelonas 6*.

užnugario gynybos rajonas ↑ *gynybos rajonas*.

užnugario grupuotė ↑ *grupuotė*.

užnugario išskleidimas ↑ *išskleidimas 1*.

užnugario juosta ↑ *juosta*.

užnugario objektas ↑ *objektas 2*.

užnugario parama ↑ *parama*.

užnugario rajono rekognoskuotė ↑ *rekognoskuotė*.

užnugario rezervas ↑ *rezervas 2*.

užnugario techninės priemonės, technical means of the rear, технические средства тыла – priemonės, naudojamos techninei pajėgų užnugario paramai. Δ priklauso: įvairūs transportiniai automobiliai; techninės priemonės keliams ir geležinkeliams atkurti ir statyti; techninių priemonių kompleksai degalams gabenti, perpumpuoti, papildyti, laikyti, valyti ir kokybei kontroliuoti; įvairios medicinos, maisto, aprangos ir kt. tarnybų techninės priemonės.

užnugario vadavietė ↑ *vadavietė*.

užnugario zona ↑ *zona*.

užnugario žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

ūžnugaris, rear, тыл – 1. visa kariaujančios šalies teritorija su jos gyventojais ir ekonominiais ištekliais, išskyrus karo veiksmų rajoną (zoną).

2. priemonės ir pajėgos, vykdančios taikos ir karo metu SP, KOP ir KJP užnugario paramą. Δ skiriamas pagal vykdomų uždavinių mastą ir pobūdį – strateginis, operatyvinis ir taktinis; pagal priklausomybę – ginkluotųjų pajėgų, armijų grupės, armijos, korpuso, divizijos, brigados (pulko), bataliono ir kt. Dar ↑ *ešelonas, gynybos rajonas, grupuotė, juosta, objektas 2, rezervas, užnugario techninės priemonės, vadavietė, zona.*

armijos Δ, army rear, армейский тыл – užnugario vienetai ir institucijos, pavaldžios armijos vadui. Δ yra operatyvinio užnugario dalis.

armijų grupės Δ, army group rear, тыл группы армий – užnugario vienetai, bazės, organizacijos, esančios armijų grupės sudėtyje ir pavaldžios jos vadui. Δ yra strateginio užnugario dalis. NVS šalių GP Δ maždaug atitinka *fronto užnugaris.*

ginkluotųjų pajėgū Δ, armed forces rear, тыл вооруженных сил – kariuomenės materialinės techninės paramos pajėgos ir priemonės. Δ yra tarpininkas tarp kariuomenės ir šalies ūkio. Δ sudaro įvairios paskirties vienetai ir institucijos. Δ uždaviniai: nuolat palaikyti GP nustatytas materialinių priemonių atsargas; aprūpinti kariuomenę materialinėmis priemonėmis pagal nustatytas normas; tiesti, naudoti ir taisyti kelius, naudoti ir taisyti transporto priemones; aprūpinti visų rūšių karinį transportavimą; taisyti kovos techniką ir materialines priemones; sudaryti sąlygas bazuotis aviacijai ir laivynui; teikti medicinos pagalbą, evakuoti ir gydyti ligonius ir sužeistuosius; atlikti antiepidemines, profilaktines, sanitarines higienos ir veterinarines priemones; teikti buitines ir finansines paslaugas, aprūpinti būstu; padėti kariuomenei atgauti kovos gebą ir likviduoti priešo smūgių padarinius. Pagal vykdomų uždavinių mastą Δ būna strateginis, operatyvinis ir taktinis; pagal priklausomybę – centro, armijų grupės (fronto), laivyno, armijos, korpuso, divizijos, brigados (pulko) ir kt.

operatyvinis Δ, operational rear, оперативный тыл – materialinių priemonių bazės ir sandėliai, specialieji dariniai (automobilių, geležinkelio, vamzdžių tiesimo ir kt.), remonto, medicinos ir kt. junginiai, daliniai ir įstaigos, pavaldūs junginio vadui. Operatyvinio užnugario dalimi gali būti jį remiantys OEG, inžineriniai, RChBA, ryšių ir kt. vienetai. Δ priskiriamas fronto, laivyno, armijų grupės, armijos ir korpuso užnugaris. NATO valstybių GP Δ vad. ↑ *komunikacijų zona.*

stratėginis Δ, strategic rear, стратегический тыл – aukščiausia GP užnugario grandis. Skleidžia, organizuoja ir vykdo kariuomenės grupuotės užnugario paramą karo veiksmų teatro ir šalies gilumoje. Δ sudaro centro užnugaris ir aukščiausia GP rūšių užnugario grandis. Centro Δ sudaro centrinės priklausomybės logistikos junginiai, daliniai ir įstaigos (materialinių priemonių atsargų bazės ir sandėliai), valstybės rezervų dalis ir specialieji dariniai, įstaigos ir įmonės, kurie turi būti perduoti ginkluotosioms pajėgoms artėjant karui ir karo metu.

taktinis Δ, tactical rear, тактический [войсковой] тыл – logistinės paramos vienetai – sudedamoji junginių, dalinių ir padalinių dalis. Δ paskirtis – tiesioginė pagr. pajėgų logistinė parama. Skiriamas divizijos, brigados (pulko) ir bataliono užnugaris.

3. žygio, kovos ar operatyvinės rikiuotės dalis arba pusė, priešinga frontui.

4. frontui priešinga rikiuotės pusė.

užpuolimas ↑ *agresija.*

užsiėmimas, training, занятие – 1. procesas, kai vykdomos konkrečios mokymo ir auklėjimo užduotys.

2. bet kuris karių mokymo, t. y. kovinio rengimo renginys. Δ gali būti teoriniai (pamoka, paskaita, seminaras, konsultacija) ir praktiniai (pratybos, taktikos pratybos, ekskursija ir kt.). Karyboje kovinio rengimo renginius dažniau vadina pratybomis, tačiau tai netaikytina teorinėms mokymo organizavimo formoms (pamokai, paskaitai ir kt.). Terminas „užsiėmimas“ vartotinas tuomet, kai kartu kalbama apie teorinę ir praktinę kovinio rengimo veiklą, pvz., vienu metu viename kuopos būryje vyksta rikiuotės pratybos, kitame – fizinio rengimo pratybos, trečiame – pilietinio ugdymo pamoka ir t. t.

užsikirtimas ↑ *neiššovimas.*

ūžtaisas, charge, заряд – 1. SM (parakas, kietasis raketinis kuras, brand. kuras) ir jai susprogdinti (uždegti, sužadinti) skirtas degtuvas, kapsulė arba sprogdiklis. Skiriamas šaunamasis (kovinis, minosvaidžio šaudmens ir kt.), išmetamasis, sprogstamasis, inžinerinis, sprogdinimo (figūrinis, pailgasis, plokščiasis, sutelktasis, žiedinis; kontaktinis, nekontaktinis; kumuliacinis), detonuojamasis, giluminis, perkertantysis, kryptinis, brand., chem., raketinis kietojo kuro, išminavimo, inertinis, parengtas, mokomasis, tuščiasis ir kt. Δ.

atominis Δ, atomic charge, атомный заряд – brand. užtaisas, kuriame grandinę dalijimosi reakciją (↑ *reakcija*) sukelia kritinės masės perviršis. Švitinant urano arba plutonio branduolius lėtaisiais (šiluminiais) neutronais, branduoliai gali pasidalyti į dvi ar daugiau dalių, išskirdami ~200 MeV energijos. Šiluminiai neutronai gali suskaidyti tik ²³⁵U;

sunkesnis ^{238}U pagauna neutronus ir neskyla. Todėl skylančiosios medžiagos yra tokios, kuriose dalijimosi reakcija sukelia šiluminiai neutronai. Δ sudaro radioakt. urano ^{235}U , ^{233}U arba plutonio ^{239}Pu izotopai. Sprogimas įvyksta, kai Δ masė didesnė už kritinę izotopo masę (kritinė ^{235}U masė lygi ~40–60 kg, ^{239}Pu – ~10–20 kg). Iki sprogo Δ masė turi būti mažesnė už kritinę. Pagal virškritinės masės darymo principą atominių užtaisų gali būti patrankinių ir implozinių.

implòzinis Δ , implosion weapon, атомный заряд имплозивного типа – įtaisas, kuriame skylančios medžiagos masė yra mažesnė nei kritinė masė; savo apimtimi staigiai sumažėja dėl suslėgimo taip, kad pasidaro virškritinė, ir gali įvykti sproginimas. Slėgį sudaro sferinis įprastinių brizantinių SM užtaisas, sukeliantis sproginimo bangą, nukreiptą į sferos centre esančią skylančiąją medžiagą.

patránkinis Δ , gun-type weapon, атомный заряд пушечного типа – atominis užtaisas, kurio brand. skylančioji medžiaga yra padalyta į kelias dalis (kiekvienos iš jų masė mažesnė už kritinę). Brand. sproginimas įvyksta, kai šios brand. skylančiosios medžiagos dalys greitai susijungia tarpusavyje į virškritinę masę sproginant paprastą SM (iššaunama viena dalis į kitą, pritvirtintą priešingame tvirtu metalinio cilindro, panašaus į patrankos vamzdį, gale).

branduolinis Δ , nuclear charge, ядерный боезаряд – įtaisas, kuriame įvyksta brand. sproginimas, t. y. labai greitas brand. energijos išlaisvinimas. Δ įtaisomas brand. šaudmenyje ir būna: atominis (patrankinis ir implozinis), termobranduolinis, mišrusis ir neutroninis.

mišrùsis Δ , three-phase nuclear charge, комбинированный (трехфазный) ядерный заряд – termobranduolinis užtaisas, kuriame vyksta skilimo-sintezės-skilimo reakcijos. Δ korpusas pagamintas iš plg. pigaus gamtinio urano ^{238}U , kurį gali suskaidyti greitieji neutronai. Tai yra trečioji sproginimo (^{238}U skilimo) fazė. Toks užtaisas dar vad. *trifaziu užtaisu*.

chėminis Δ , chemical charge, химический заряд – pagr. artilerijos ir aviacijos šaudmenų, raketų kovinių galvučių, chem. dėžių, granatų ir šovinių užtaisas, sudarytas iš NM arba kelių nenuodingų chem. medžiagų.

detonójamasis Δ , priming charge, детонирующий заряд – pradinis sproginimo (pvz., detonatorius), kurio detonacija perduodama visam sproginimui.

figūrinis Δ , configured [figure] charge, фигурный заряд – sproginimo užtaisas, daromas iš trinitrotolueno arba plastinių SM. Iš plastinės SM galima paruošti bet kokios formos Δ . Naudojamas sproginant figūrinių konstrukcijų elementus.

gilumìnis Δ , cratering charge, глубинный заряд – užtaisas, padėtas pakankamai giliai į žemę, kad sproges išraustų duobę.

inèrtinis Δ , inert filling, инертный заряд – nesprogstamasis užtaisas tokios pačios masės, kaip ir sprogstamasis.

inžinèrinis Δ , explosive charge, инженерный заряд – SM, dedama į inžinerinius fugusus, minas, gręžinių sproginis; juo sproginamas gruntas tiesiant kelius, kasant kanalus, pilant užtvankas, atidengiant anglių ir rūdos telkinius.

išmetamàsis Δ , ejection charge, вышибной заряд – parakas padegamajame, šviečiamajame, agitaciniame, kasetiniame ir kt. šaudmenyje, skirtas šaudmens užtaisu tam tikrame trajektorijos taške išmesti neardant jo korpuso; iššokančioje inžinerinėje minoje – jai išmesti į tam tikrą aukštį.

išmināvimo Δ , mine-sweeping charge, заряд разминирования – sproginimo užtaisas perėjoms minų laukuose sproginimo būdu daryti. Gali būti pailgasis, plokščiasis ar sutelktasis užtaisas su sproginimo įranga. Gali būti daromas sproginimo vietoje iš skystųjų SM ir sudarant tūrinius detonavimo mišinius.

kontáktinis Δ , contact charge, контактный заряд – sproginimo užtaisas, kuris nors viena savo plokštuma turi liesti sproginimo objektą. Δ būna sutelktasis, pailgasis, figūrinis ir plokščiasis.

kovìnis Δ , powder charge, боевой заряд – art. parako užtaisas, suteikiantis tam tikrą greitį sviediniui pabūklo vamzdyje. Skiriamas pilnasis ir sumažintasis Δ . Δ sudaro parakas ir pagalbinių elementai: ↑ *degiklis*, ↑ *normalusis dangtelis*, ↑ *stiprusis dangtelis*, ↑ *liepsnos gesiklis*, ↑ *vario šalintuvas*, ↑ *flegmatizatorius*, teptuvas; surenkant užtaisą, t. p. naudojami rutulėliai ir cilindrai, kurie užtikrina užtaiso nejudrumą tūtoje.

kryptìnis Δ , shaped [direct] charge, направленный заряд – užtaisas, padarytas taip, kad sproginimo galia būtų sukoncentruota tam tikra kryptimi.

kumuliacìnis Δ , shaped charge, кумулятивный заряд – sproginimo užtaisas, turintis metalu išklotą kumuliacinę ertmę. Δ gali būti sutelktasis, pailgasis ir žiedinis. Sutelktasis Δ turi kumuliacinę kūgio arba pusrutulio formos ertmę ir naudojamas betone, pliene skylėms pramušti. Pailgasis Δ turi pailgą stačiakampę arba ritinio pavidalo ertmę ir naudojamas plieninėms, gelžbetoninėms konstrukcijoms perpjauti arba norimo pavidalo plyšiams daryti. Žiedinis Δ naudojamas pjaustyti plieniniams lynams, strypams, sijoms. Δ padaro gilią cilindro formos ir palyginti mažo skersmens kiaurymę užtaiso ašies sukimosi kryptimi.

minósvaidžio šaudmeñs Δ , mortar mine charge, заряд минометного выстрела – kovinis užtaisas tam tikram minos greičiui minosvaidžio vamzdyje suteikti. Δ sudaro: pagr. bei papildomasis užtaisas ir degiklis.

pagrindinis Δ, mortar mine propelling charge, основной заряд минометной мины – padegamasis minos užtaisas. Padegamasis užtaisas be papildomųjų užtaisų nesudaro 120 mm minos kovinio užtaiso. Mažesnio kalibro (81–82 mm) minosvaidžių šaudmenyse padegamasis užtaisas kartu yra ir mažiausias kovinis užtaisas.

papildomasis Δ, mortar mine supplementary charge, дополнительный заряд минометной мины – šaunamasis minos užtaisas; žiedinis užtaisas. Minos užtaiso eilės numeris atitinka papildomųjų užtaisų skaičių (didėjant parako masei, didėja kovinio užtaiso numeris, kitaip nei artilerijos šaudmenų kintamųjų užtaisų).

mókomasis Δ, dummy propelling charge, учебный заряд – imituojamasis sviedinio (minos) užtaisas, kurį naudojant išmokstama komplektuoti, prižiūrėti dvinarių (trinarių) pabūklų šaudmenų ir minosvaidžių minų užtaisus, matuoti užtaisų temperatūrą, užtaisyti pabūklą (minosvaidį).

nekontáktinis Δ, non-contact charge, неконтактный заряд – sprogdinimo užtaisas, kuris nesiliečia prie sprogdinamo objekto. Naudojamas įvairiems mediniams, geležiniams ir gelžbetoniniams įrenginiams ir statiniams griauti, kai nėra laiko dėti kontaktinį užtaisą.

neutróninis Δ, neutron charge, нейтронный заряд – mažo galingumo (ne didesnio kaip 10 kt) termobranduolinis užtaisas, kurio pagr. energija (apie 80%) naudojama pirminei radioakt. spinduliutei. Δ būdingas kelis kartus didesnis neutronų srautas ir padidėjusi jų energija. 1 kt galios Δ sproginimui reikia ~20 kg deuterio ir tričio. Tokio užtaiso pirminės radioakt. spinduliuotės sukelta apšvitos dozė vienodu nuotoliu nuo sproginimo centro ~5–10 kartų viršija tokios pačios galios atominio užtaiso dozę.

pailgásis Δ, extended [distributed, linear] charge, удлиненный заряд – sprogdinimo užtaisas, kurio ilgis 5 ir daugiau kartų viršija mažiausią skersmenį. Būna kumuliacinis ir ardomas. Kumuliacinis Δ naudojamas sprogdinant metalines ir gelžbetonines konstrukcijas; ardomas – sprogdinant metalines, gelžbetonines ir medines konstrukcijas, gruntą ir darant perėjas minų laukuose, vielų ir kt. užtvarese.

pàrengtas sprogstamàsis Δ, primed charge, готовый подрывной заряд – visiškai paruoštas sprogdinti užtaisas.

pàrengtas Δ, primed charge, готовый заряд – visiškai sukomplektuotas ir užtaisytas užtaisas.

pérkertantysis Δ, cutting charge, перебивной заряд – užtaisas, kuris sprogdamas padaro simetrišką pjūvį.

plokščiasis Δ, flat-cone charge, плоский заряд – sprogdinimo užtaisas; SM plokštelė (sluoksnis), kurios ilgis ir plotis daug kartų didesnis už storį. Gaminamas iš elastinių, pastos pavidalo ir skystųjų SM. Naudojamas darant perėjas minų laukuose.

rakėtinis kietojo kùro Δ, missile solid-propellant charge, ракетный твердотопливный заряд – viena ar kelios kietojo raketinio kuro plytelės (blokai), patalpintos raketos variklio kameroje. Joms degant, dujos srūva pro reaktyvinę variklio tūtą sukurdamas reaktyvinę trauką.

sprogdinimo Δ, blast [blasting] charge [cartridge], подрывной заряд – sprogdinimui parengta SM; inžinerinio šaudmens rūšis. Pagal formą Δ gali būti – sutelktasis, pailgasis, plokščiasis, figūrinis ir žiedinis; pagal dėjimo ant sprogdinamo objekto būdą – kontaktinis ir nekontaktinis; pagal veikimo pobūdį – ardomas ir kumuliacinis. Dar gali būti improvizuotasis Δ. Naudojamas sprogdinimo darbams (įrengiant inžinerinius įrenginius ir statinius, sprogdinant priešo objektus, tiesiant kelius, kasant kanalus ir kt.). Dar gali būti dedamas į inžinerinius fugusus. Pramonė tiekia parengtus sprogdinimo užtaisus, kartais juos rengia sprogdintojai. Ppr. jis turi kevalą, lizdą sprogdinimo priemonėms, įrangą nešti ir prie sprogdinamojo objekto tvirtinti.

improvizuótasis Δ, improvised explosive device, импровизированное взрывчатое устройство – skubotai padėtas ar pagamintas užtaisas, kuriame naudojamos naikinamosios, mirtinosios, kenksmingosios, pirotechninės ar padegamosios medžiagos įvairiems objektams naikinti, žaloti, trikdyti ar nukreipti dėmesį. Ppr. daromas ne iš kovinių komponentų, nors gali būti iš jų sudarytas.

sprogstamàsis Δ, bursting charge, разрывной заряд – SM (trinitrotoluenas, amonitas ir kt.), įtaisyta sviedinio (minos, bombos, torpedos, raketos) korpuse ir jį sprogdinanti į skeveldras, sudaranti smūgio bangą, skleidžianti šaudmens užtaisą, pvz., chem., dūmines ir kt. medžiagas.

sutelktàsis Δ, concentrated charge, сосредоточенный заряд – sprogdinimo užtaisas, kurio ilgis, plotis ir aukštis maždaug vienodi. Tipinis Δ – kubinis ir sferinis, t. p. kt. formos užtaisas, jeigu jo ilgis daugiau kaip 5 kartus neviršija mažiausią skersmenį. Naudojamas sprogdinimo darbuose ore, vandenyje ir grunte.

šáunamàsis Δ, propelling charge, метательный заряд – vienam šūviui į tūtą arba į maišą supiltas parakas; jam degant, susidariusios dujos išstumia iš vamzdžio kulką (sviedinį, miną). Δ skiriamas pagal paskirtį – kovinis, tuščiasis ir specialusis; pagal užtaisymo būdą – tūtinis ir betūtis. Kovinis ir specialusis Δ gali būti nuolatinis arba kintamasis (pradiniam greičiui, šaudymo nuotoliui ir trajektorijos pobūdžiui keisti), pilnasis, sumažintasis, sustiprintasis, tarpinis, toliašaudis ir kt. Dar ↑ *tūta, užtaiso maišas*.

betūtis Δ, stacked charge, картузный заряд – šaunamasis užtaisas, laikomas maiše. Δ sudaro: užtaiso maišas,

kuriame yra bedūmis parakas su degikliu. Δ uždega padegamasis vamzdelis (galvaninis arba smūginis), esantis pabūkle spynoje.

kintamasis Δ , multisection [reducible] charge, переменный заряд – užtaisas iš vieno pagr. paketo arba dviejų pusinių paketų ir papildomų lygiasvorių arba nelygiasvorių maišelių. Didelio kalibro antžeminėje artilerijoje kovinis užtaisas skiriamas į du užtaisuus – pilnąjį kintamąjį ir mažąjį kintamąjį; komplektuojamas dviejose tūlose. Užtaisai vad.: pilnasis, pirmasis, antrasis ir t. t. – pagal jų masės mažėjimą. Sudarant užtaisą, išimamas reikiamas maišelių skaičius. Δ naudojamas atskirojo užtaisymo pabūklų (minosvaidžių) šaudmenyse.

mažasis Δ , fractional [reduced] charge, уменьшенный заряд – kovinis užtaisas, naudojamas, kai reikia šaudyti mažesniu nei didžiausiasis šaudymo nuotolis arba iškilija (mortyrine) trajektorija. Šaudant Δ didinamas pabūklo vamzdžio veiksnumas.

nepilnasis Δ , burst short charge, неполный заряд – 1. kovinis užtaisas, kuris komplektavimo bazėje buvo sukomplektuotas mažesnis nei nurodyta šaudmens (užtaiso) skiriamuosiuose ženkluose; 2. sukomplektuotas prieš šūvį mažesnis užtaisas nei buvo nurodyta komandoje.

nuolatinis Δ , fixed charge, постоянный заряд – nekintamos sudėties užtaisas, naudojamas vientisiniuose šaudmenyse (mažo kalibro patrankų) ir kai kuriuose atskirojo užtaisymo šaudmenyse (šarvamušiuose, kumuliaciniuose).

pilnasis Δ , full [service, normal] charge, полный заряд – kovinis užtaisas, naudojamas, kai reikia šaudyti didžiausiu nuotoliu ir lėkštąja trajektorija (tiesioginiu taikymu). Δ gali būti nuolatinis ir kintamasis.

specialusis Δ , special charge, специальный заряд – šaunamasis užtaisas, naudojamas specialiuose šaudmenyse (agitaciniuose, dūminiuose, padegamuosiuose, šviečiamuosiuose ir kt.).

stiprusis Δ , heavy charge, supercharge, усиленный заряд – kovinis užtaisas didžiausiam pradiniam greičiui pasiekti; naudojamas šaudant tiesioginiu taikymu šarvamušiais ir betonmušiais šaudmenimis.

tárpinis Δ , igniting charge, промежуточный заряд – sudedamoji kintamojo užtaiso dalis; komplektuojamas iš pilnojo ar mažojo kintamojo užtaiso išimant tam tikrą lygiasvorių arba nelygiasvorių maišelių skaičių.

toliašauðdis Δ , long-range charge, дальнoбойный заряд – kovinis užtaisas, naudojamas šaudant iš toliašaudžių pabūklų didžiausiuoju šaudymo nuotoliu.

tūtinis Δ , case [cartridge, casing] charge, гильзовый заряд – šaunamasis užtaisas, esantis tūtoje. Δ sudaro: tūta, kurioje yra bedūmis parakas su degikliu. Tūtos dugne įsukta kapsulė (kapsulinė įvorė). Iš viršaus tūta uždengta kartotiniais dangteliais.

termobranduolinis Δ , thermonuclear charge, термоядерный заряд – brand. užtaisas, kurio sprogo energiją lemia branduolių dalijimosi ir sintezės reakcijos. Daugiausiai energijos išskiria deuterio ir tričio termobranduolinė reakcija. Susijungus 1 kg deuterio ir tričio, išsiskiria 5 kartus daugiau energijos negu skilus 1 kg ^{235}U . Laisvosios būsenos deuteris ir tritis – dujos; tritis – brangus radioakt. izotopas. Todėl Δ ppr. naudojamas ličio deuteridas – kietoji medžiaga, deuterio ir ličio junginys. Pagr. termobranduolinės reakcijos sąlyga – labai aukšta temperatūra (dešimtys milijonų laipsnių) ir labai didelis slėgis; tokia temperatūra ir slėgis pasiekiami sprogo atominiam užtaisui. Pagr. Δ elementai: termobranduolinis kuras, atominis užtaisas, neutronų šaltinis. Skiriamas paprastasis (naikinamieji veiksniai panašūs į atominio užtaiso sprogo) ir specialusis (neutroninis, švarusis ir kt.; ryškiai pakitęs sprogo energijos pasiskirstymas) Δ .

tuščiasis Δ , blank charge, холостой заряд – artilerijos užtaisas šūvio garsui (per taktikos pratybas) imituoti, saliuoti ir signalams duoti.

žiedinis Δ , circular charge, кольцевой заряд – žiedo pavidalo sprogdinimo užtaisas, daromas iš plastinių SM: kumuliacinis ir kontaktinis užtaisas.

2. SM kiekis, reikalingas vientisiniams, pusiau stacionariams arba paprastiesiems šaudmenims, šoviniams, artilerijos sviediniams ir minoms, aviacinėms bomboms ir pan. užtaisyti.

3. inž. SM, parengtų sprogdinti, kiekis. Dar ↑ *sprogdinimo trinkelė, stiprintuvas* 2.

užtaisyimas, loading, зарядание – veiksmai, atliekami prieš šūvį įstumiant šaudmenį į ginklo vamzdį. Būna šovininis ir atskirasis (tūtinis ir betūtis), automatinis, pusiau automatinis, mechanizuotasis ir rankinis Δ ; mažo kalibro pabūklų ir šaulių ginklų – dėtuvinis. Minosvaidžiai ppr. užtaisomi pro vamzdžio laibgalį, o RSUS sviediniai dedami ant kreipiklių arba į leidimo įrenginio vamzdžius. Minosvaidžiuose kartais pasitaiko dvigubas Δ . Iki XIX a. vid. ginklai ppr. buvo užtaisomi pro laibgalį, nuo XIX a. II pus. – pro drūtgalį.

atskirasis Δ , separate loading, раздельное зарядание – tūtinis arba betūtis užtaisyimas; keliais veiksmiais atliekamas pabūklo užtaisyimas: pirmiausia į pabūklo vamzdį įstumiamas sviedinys, po to – paraku užtaisyta tūta arba maišas.

automatinis Δ , automatic loading, автоматическое зарядание – mažo kalibro artilerijos pabūklų, automatinų minosvaidžių, šaulių ginklų (kartais ir savaeigių pabūklų) užtaisyimas vientisiniais šaudmenimis (šoviniai), kai užtaisyimas, pakartotinis užtaisyimas, tūtos išmetimas vyksta automatiškai. Δ taikomas automatinuose ginkluose.

betūtis Δ, bag loading, картузное заряжание – atskirasis užtaisymas, kai įstūmus sviedinį į vamzdį, atskirai dedamas parako užtaisas maiše (į užtaiso kamera) ir padegamasis vamzdelis (į spynos lizdą). Δ naudojamas didelio kalibro ir kai kuriuose toliašaudžiuose vidutinio kalibro pabūkluose.

dėtuvinis Δ, magazine loading, магазинное заряжание – mažo kalibro artilerijos ir šaulių ginklų užtaisymas keliais šoviniais ar keliomis dešimtėmis šovinių naudojant dėtuves.

dvigubasis minosvaidžio Δ, double mortar loading, двойное заряжание миномета – neiššovusio minosvaidžio užtaisymas kita mina; Δ pasitaiko, kai nėra arba sugedusi apsauga nuo dvigubo užtaisyto. Įvykus Δ, ppr. minos sprogs ta minosvaidžio vamzdyje.

mechanizuotasis Δ, mechanized loading, механизированное заряжание – pabūklo (minosvaidžio) užtaisymas naudojant įvairius užtaisyto mechanizmus. Δ naudojamas savaeigiuose pabūkluose (minosvaidžiuose), t. p. didelio ir ypač didelio kalibro toliašaudžiuose pabūkluose, toliašaudėse RSUS, raketų kompleksuose.

pakartotinis Δ, reloading, перезаряжание – ginklo (pabūklo, leidimo įrenginio) užtaisymas iš naujo, kai ginklas (pabūklas) neiššovė arba nebuvo paleista raketa. Pakartotinio užtaisyto operacijų skaičius ir jų nuoseklumas įvairiuose ginkluose priklauso nuo užtaisyto būdo, automatizavimo lygio, automatikos veikimo principų ir atliekančių pakartotinį užtaisyto mechanizmų konstrukcijos. Šaulių ginklas pakartotinai užtaisyto keičiant šovinį arba granatsvaidžio granatą; pabūklas – keičiant vientisinį šaudmenį (atskirojo užtaisyto šaudmens užtaisa); minosvaidis (raketos leidimo įrenginys) – keičiant miną (raketą). Dar skiriamas leidimo įrenginio Δ.

leidimo įrenginio Δ, launcher reloading, перезаряжание пусковой установки – leidimo įrenginio ir raketos parengimo leidimui procesas. Δ atliekamas naudojant leidimo įrenginio arba specialųjį kraną ir kt. įrangą toje pačioje ar kitoje leidimo pozicijoje.

pusiáu automatinis Δ, semiautomatic loading, полуавтоматическое заряжание – pabūklo užtaisyto, kai šaudant automatiškai atsidaro ir užsidaro spyna, taip pat išmetama iššauta tūta; Δ naudojamas pabūkluose, turinčiuose pusiau automatinę (pleištinę) spyną ir kt. atitinkamą įrangą.

rañkinis Δ, hand loading, ручное заряжание – mažo, vidutinio (kartais ir didelio) kalibro pabūklų (minosvaidžių) ir vidutinio kalibro RSUS užtaisyto, kai užtaisyto ir pakartotinis užtaisyto atliekamas rankomis. Toks užtaisyto būdas naudojamas pabūkluose, turinčiuose stūmoklines spynas.

šovininis Δ, cartridge loading, патронное заряжание – užtaisyto, kai vientisinis šaudmuo (šovinis) iš karto įstumiamas į vamzdį; galimas automatinis užtaisyto. Mažo kalibro artilerijos pabūkluose ir šaulių ginkluose naudojamas tikrai Δ.

tūtinis Δ, quick-firing loading, гильзовое заряжание – atskirasis užtaisyto, kai, įstūmus sviedinį į vamzdį, atskirai dedama į užtaiso kamera paraku užtaisyta tūta. Δ naudojamas vidutinio kalibro pabūkluose.

Δ **pro laibgalį** Δ, muzzle loading, заряжание с дула – minosvaidžio užtaisyto pro vamzdžio laibgalį.

užtaisyto pro laibgalį ↑ *užtaisyto*.

užtaisyto mechanizmas, loading mechanism, механизм заряжания – mechanizmas, užtikrinantis automatinį (pusiau automatinį) pabūklo užtaisyto arba lengvinantis užtaisyto. Tokie mechanizmai įrengiami savaeigiuose artilerijos pabūkluose, tankuose ir pan. Δ ppr. sudaro: spyna, stūmoklis, tūtų išmetiklis (ekstraktorius) ir kreipiklis, pakartotinio užtaisyto greitintuvas, šaudmenų padavimo į užtaisyto liniją mechanizmas. Δ daromas kaip atskiras įtaisas arba yra sudedamoji spynos dalis.

užtaisyto tañkis ↑ *tankis 1*.

užtaisyta jūrų minà ↑ *jūrų mina 2*.

užtaisyto sviedinys ↑ *sviedinys*.

užtaisytojas, loader, заряжающий – tanko (kovos mašinos, pabūklo skyriaus) karys, užtaisyto patranką (minosvaidį ar kt. pabūklą).

užtaisyto minos delsìklis, arming mine retarder [delay device], замедлитель установленной мины – įtaisas, įmontuotas minoje, kad ją padėjus, tam tikrą nustatytą laiką būtų išvengta jos suveikimo.

užtaiso kamera ↑ *kamera 2*.

užtaiso maišas, *kartiūzas*, separate loading bag, зарядный картуз – *art.* šilkinis (medvilninis, acetatinis ar kt. tankios medžiagos) maišas (maišelis) parako užtaisyto. Betūčiame užtaise į maišą sudedamas visas parako užtaisyto (pagr. ir papildomieji paketai).

užtaisyto pro drūtgalį minosvaidis ↑ *minosvaidis*.

užtaisyto pro laibgalį minosvaidis ↑ *minosvaidis*.

užtamsinimo ribà ↑ *riba*.

užteršto oro plitimo zona, contaminated air dissemination zone, зона распространения зараженного воздуха – chem. taršos zonos plotas už chem. ginklo naudojimo rajono ribų; teritorija, virš kurios pasklido užterštas nepakeliamosiomis PChM koncentracijomis debesis chem. avarijos atveju. Δ sudaro pavėjui slenkantis kovinių NM (PChM) debesis.

užtvanka, dam, dike, плотина – hidrotechninis įrenginys, pertveriantis upę arba kanalą ir vienoje statinio pusėje palaikantis aukštesnį vandens lygį negu kitoje. Pirmą kartą Lietuvos malūnų Δ minimos XIV a. 1939 dabartinėje Lietuvos teritorijoje buvo 640 Δ. Δ, įrengtos iki II pasaul. karo, yra neaukštos (1,5–3,5 m), pastatytos daugiausiai iš grunto ir medienos arba iš akmenų ir medienos. Pralaidų uždoriai ppr. plokšti mediniai. Vanduo dažnai liejasi per slenkstį be uždorių. 1959 pastatyta didžiausia Lietuvos Kauno hidroelektrinės Δ. Didumą jos sudaro žemių pylimas, potvynio vanduo persilieja per betoninį slenkstį, bendras ilgis ~1,5 km, patvanka 20 m. Po II pasaul. karo Lietuvoje pastatyta per 250 naujų Δ. Jų tvenkinių vanduo daugiausia (>70%) naudojamas laukams drėkinti.

karinė Δ, military dam, военная плотина – inžinerinis įrenginys, užtvenkiantis upę (pratekanti ežerą, kanalą ir pan.); įrengiama vandens lygiui pakelti, vietovei dirbtinai užtvindyti arba žemiau esantiems vandens telkinio ruožams nuseklinti, siekiant apsunkinti priešo arba palengvinti draugiškųjų pajėgų veiksmus. Δ ppr. pilama iš grunto naudojant buldozerius, greiderius ir kt. žemkases mašinas; gali būti naudojamas kryptingasis sprogimas.

užtvara, obstacle, заграждение – inž. dirbtinė kliūtis priešo judėjimui trukdyti, jį naikinti, priversti manevruoti jam nenaudingomis kryptimis. Δ skiriama pagal veikimo pobūdį – sprogstamoji (minų ir brand. minų), nesprogstamoji (gruntinė, medžių, tinklinė, vielų ir kt.) ir mišrioji; pagal naudojimo vietą – antžeminė (t. p. ir vandens) ir jūrų; pagal mastą – operatyvinė ir taktinė; pagal paskirtį – prieštankinė, priešpėstinė, priešdesantinė, prieštransportinė, priešlėktuvinė. Δ sudaro užtvarų sistemas, kurios derinamos su ugnies sistema ir aviacijos smūgiais. Natūraliomis Δ (pylimais, grioviais, vilkduobėmis) per karus naudotasi nuo seno. XVIII a. užtvaroms įrengti imta naudoti sprogmenis. Priešpėstinės minos, elektrinius sprogdinamus lauko fugasus, elektrines tvoras Rusija naudojo per karą su Japonija prie Port-Artūro 1904–1905. Per I pasaul. karą imta minuoti platūs lauko ruožai. Anglai, italai, prancūzai, gindami nuo lėktuvų Londoną, Veneciją, Paryžių, 1916 naudojo aerostatų užtvaras. Prieš II pasaul. karą statytose Mažino (Prancūzija), Manerheimo (Suomija), Zygyfrydo (Vokietija) ilgalaikėse įtvirtintose gynybinėse linijose buvo įrengta metalo, gelžbetonio, granito stulpų, prieštankinių griovių, vielų tvorų, vandens užtvanų, medžių užtvartų, minų laukų, fugasų. Per II pasaul. karą Δ buvo statomos ir lauko gynyboje. Per II pasaul. karą SSRS kariuomenė sunaudojo ~70 mln. minų. Iš pririšamųjų aerostatų buvo sudarytos Maskvos priešlėktuvinės Δ. Dar ↑ *barikada, minų laukas, užtvarų sistema, užtvarų zona.*

antžeminė Δ, ground obstacle, наземное заграждение – užtvara, sudaroma sausumoje, (t. p. ir vandens užtvaros). Skiriama prieštankinė, priešpėstinė ir prieštransportinė Δ. Dar gali būti brand. minų užtvara.

branduolinė Δ, nuclear barrier, ядерный барьер – didelės apšvitos dozės galios ir didelių sugriovimų zona, sudaroma antžeminiais brand. sprogimais priešo judėjimo keliuose jo užnugaryje. Δ gali būti sudaroma siekiant izoliuoti kovos veiksmų rajoną arba karo veiksmų teatrą nuo pajėgų papildymo ir materialinių priemonių tiekimo, nutraukti arba apsunkinti transportavimą, pajėgų manevravimą dažn. gamtinių vietovės klūčių (upių, kalnų ir pan.) rajonuose. Δ gali būti sudaryta ir naudojant brand. minas.

branduolinių minų Δ, nuclear charge obstruction, ядерно-минное заграждение – pavienės brand. minos (fugasai) arba brand. minų (fugasų) grupės, padėtos vietovėje ir statiniuose taip, kad sprogdamos sudarytų griuvėsių, užtvarų, gaisrų, užtvindymo ir radioakt. taršos zonas, kautų žmones ir naikintų techniką. Δ derinamos su kitomis užtvaromis ir gamtinėmis kliūtimis. Brand. minos (fugasai) sprogdinamos perduodant signalą laidais arba radijo bangomis, t. p. automatiškai (pasibaigus nustatytam laikui). Dar ↑ *mina.*

cheminė Δ, chemical barrage, химическое заграждение – dirbtinė kliūtis, sudaroma priešo judėjimo ir veiksmų kryptimi, jo kariams pažeisti NM, jų judėjimui ir manevrui apsunkinti. Δ sudaro įvairaus pločio (nuo vieno iki kelių km) chem. fugasų laukus. Lauko gylis – iki 100 m, o fugasų su VX tipo NM tankis – iki 200 vienetų 1 km, su ipritu – iki 1000 vienetų 1 km. Stiprinant sprogstamųjų minų užtvaras, bendras lauko gylis didinamas iki 300 m. Δ gali būti sudaroma ir nuotolinio minavimo būdu. Dar ↑ *fugasas.*

judrioji minų Δ, chain mine block, подвижное минное заграждение – įrenginys perėjoms per minų laukus užtverti. Tai lynas (virvė) su pritvirtintomis minomis. Δ ilgis lygus perėjos per minų lauką pločiui. Dar ↑ *minų užkardas.*

jūrų Δ, sea obstacle, морское заграждение – užtvara priešo laivams naikinti, prieigoms prie savo pakrančių iš jūros pusės dengti, sąsiauriams ir siauroms akvatorijos vietoms nuo priešo laivų užtvirti, jo povandeniniams laivams, kateriams, povandeniniams diversantams, torpedoms neleisti patekti į karines jūrų bazes, uostus, reidus, inkarvietes ir pan. Įrengiama vandens viršutiniame sluoksnyje, gilumoje ir ant dugno. Δ gali būti mininė, tinklinė, plūduriuojamoji ir mišrioji. Ypatinga Δ rūšis – priešdesantinė užtvara.

mėdžių Δ, abatis, tree entanglement, засека – ist. užtvara iš medžių (ne mažesnio kaip 15 cm skersmens), suverstų vienas prie kito arba kryžmai viršūnėmis į priešą pusę. Δ žinomos nuo seniausių laikų, buvo naudojamos ir XX a. pr. karuose. Per II pasaul. karą daugiausiai buvo įrengiamos miškų ↑ *užtvartos.*

minų Δ, mine obstacle, минно-взрывное заграждение – minų laukų, minų grupių, pavienių minų ir SM užtaisų vietovėje arba objektuose sistema, kurios paskirtis – daryti priešui nuostolių, jo judėjimui trukdyti. Δ tveriamos antžeminėmis, aviacijos, jūrų, reaktyvinėmis ir artilerijos minavimo priemonėmis. Būna stacionarioji ir judrioji. Gali būti įrengiamos brand. Δ.

mišrióji Δ, combined obstacle, комбинированное заграждение – dirbtinių sprogstamųjų ir nesprogstamųjų užtvarų derinys, pvz., vielų užtvarų, statinių, griovių, eskarų ir minų laukų derinys.

nesprogstamóji Δ, non-explosive obstacle, невзрывное заграждение – ↑ užvartos, statinys, ↑ barikada, ↑ griovyys, ↑ eskarpas, ↑ kontreskarpas, vielų, tinklinė ir kt. užtvara, daroma iš žemių, akmenų, medžių, betono, metalo ir kt. Dar ↑ ežys, vilkduobė.

operatývinė Δ, operational obstacle, оперативное заграждение – pagal junginio vadovybės planus įrengtų įvairių užtvarų sistema.

priešdesántinė Δ, anti-amphibious obstacle, противодесантное заграждение – vandenyje padėtos priešdesantinės ir prieštankinės minos, įkasti betoniniai ir metaliniai statiniai ir kt. užtvartos, įrengiamos galimo priešo jūrų desanto išlaipinimo vietose, kai siekiama naikinti išlaipinimo priemones, kovos techniką, kauti karius.

priešléktúvinė Δ, anti-aircraft obstacle, противоздушное заграждение – užtvara, įrengiama oro erdvėje siekiant trukdyti priešo lėktuvams (sraigtasparniams) skraidyti, bomboms mėtyti, ypač iš mažo aukščio ir pikiruojant. Δ gali būti pririšamieji aerostatai ir kt.

priešpéstinė Δ, antipersonnel obstacle, противопехотное заграждение – priešpėstiniai ir mišrieji minų laukai, apgaulingosios minos, vielų ir kt. nesprogstamosios užtvartos priešo kariams sulaikyti ir kauti.

prieštánkinė Δ, anti-tank obstacle, противотанковое заграждение – prieštankiniai ir mišrieji minų laukai, parengti sprogdinti kelių ruožai, tiltai ir kt., grioviai, eskarpai, kontreskarpai ir kt. nesprogstamosios užtvartos tankams, šarvuočiams ir kt. karo technikai naikinti ir sulaikyti. Δ – pagr. gynybos užtvarų sistemos dalis.

prieštranspòrtinė Δ, anti-vehicle obstacle, противотранспортное заграждение – parengti sprogdinti tiltai, kelių ruožai, tuneliai ir kt. statiniai bei įrenginiai, keliuose ir geležinkeliuose dedami SM užtaisai, prieštankinės ir priešpėstinės minos, t. p. užvartos ir kt. kliūtys priešo judėjimui trukdyti, jam žalos daryti, tiekimui trikdyti.

sprogstamóji Δ, explosive obstacle, взрывное заграждение – minų, fugasų, sprogstamųjų užtaisų ir brand. minų (fugasų) užtvartos.

táktinė Δ, tactical obstacle, тактическое заграждение – užtvarų sistema, įrengiama pagal SP junginių ir dalinių vadų planus atsižvelgiant į kovos užduotį.

tinklū Δ, net obstacle, сетевое заграждение – 1. metaliniai tinklai, užtveriantys vandens sluoksnį nuo paviršiaus iki tam tikro gylio. Δ paskirtis – neleisti priešo povandeniniams laivams, torpedoms ir povandeniniams diversantams patekti į karines jūrų bazes, uostus, inkarvietes. Tinklai būna priešlaiviniai ir priešstorpediniai. Dar ↑ tinklas 2; 2. metaliniai ar virviniai tinklai perkėloms saugoti nuo plukdomųjų minų ir kt. plaukiančių upe daiktų.

vandėns Δ, water obstacle, водное заграждение – dirbtinis vietovės užtvindymas siekiant sulaikyti priešo puolimą, apsunkinti jo manevravimą arba priversti palikti užimtą teritoriją. Vietovė užtvindoma nuleidžiant didelę vandens masę iš vandens saugyklų (aktyvusis užtvindymas) arba kaupiant vandenį prieš vieną ar kelias užtvankas (pasyvusis užtvindymas).

vielū Δ, wire obstacle, проволочное заграждение – spygliuotosios ir lygios vielos kliūtis priešo pėstininkų judėjimui trukdyti, kartais net jiems žaloti. Įrengiama prieš gynybos pozicijas, tarpuose tarp pozicijų, sparnuose. Būna įvairių tipų Δ. Dažn. naudojamos šios Δ: vielų spiralė, vielų tvoros, inžineriniai kilnojamieji tinklai. Dar ↑ vielų spiralė.

elektrinė Δ, live-wire entanglement, электризуемое проволочное заграждение – vielų arba vielų tinklo užtvara, kuria teka 750–1500 V elektros srovė.

suñkiai pastebimà Δ, hardly noticeable wire entanglement, малозаметное проволочное заграждение – lygios vielos užtvara, sunkiai pastebima iš oro ir nuo žemės. Tai vielų tinklas, pritvirtintas prie žemų kuolelių, vielų kilpos ir kt. Veiksmingiausia yra pramoninės gamybos vielų užtvara. Ja galima stabdyti net automobilius ir šarvuočius.

užtvariniai radioelektróniniai trukdžiai ↑ radioelektroniniai trukdžiai.

užtvarų árdymo grupė ↑ grupė 1.

užtvarų grupė ↑ grupė 1.

užtvarų ir kliúčių įveikimas ↑ įveikimas.

užtvarų mázgas ↑ mázgas.

užtvarų pérėja ↑ pérėja 1.

užtvarų ribójimo zonà, barrier restricted area, зона ограничения заграждений – įgalioto vado nustatyta zona, kur

draugiškųjų pajėgų manevravimas negali būti varžomas užtvaramis. Pagal nustatytus apribojimus atskirose vietose gali būti visiškai uždrausta įrengti užtvartas tam tikrą laiką.

užtvartų ruožas ↑ *ruožas 1.*

užtvartų sistema, obstacle system, система заграждений – įvairių užtvartų kompleksas, įrengiamas ginantis pagal bendrą planą. Δ sudaro užtvartos, esančios priešakinėse pozicijose, prieš priešakinį gynybos kraštą ir gynybos gilumoje. Δ įrengiama pagal vado operacijos (mūšio) sprendimą, derinama su gamtinėmis kliūtimis ir planuojamu pajėgų manevru, susiejama su ugnies sistema. Δ apibūdinama užtvartų tankiu. Pagr. Δ dalis – prieštankiniai ir priešpėstiniai minų laukai; jūrų kranto gynyboje – ir priešdesantiniai minų laukai. Δ įrengia inžineriniai (daugiausiai) ir kt. daliniai. Kovos veiksmų metu Δ plečiama judriųjų užtvartų būrių ir nuotolinio minavimo priemonėmis. Dar ↑ *grupė, mazgas, perėja, rinktinė, tankis 3, užtvartų ribojimo zona, užtvartų ruožas, užtvartų zona.*

užtvartų taškis ↑ *tankis 3.*

užtvartų zona, obstacle zone, зона заграждений – vietovė, kurioje įrengiamos įvairios inžinerinės užtvartos priešui trukdyti ir stabdyti, jam nuostolių daryti. Δ daromos priešu neužimtose, bet tikėtinos jo veikimo vietose. Δ dedamos minos, griaujami arba rengiami sprogdinti keliai, tiltai ir kt. statiniai, įrengiamos vandens, vielų ir kt. nesprogstamosios užtvartos. Δ įrengia specialiai skirti kariniai vienetai. Dar ↑ *užvartų zona, užtvindymo zona.*

užtvartų minų laukas ↑ *minų laukas.*

užtvartų ugnis ↑ *ugnis.*

užtvartų ugnių ruožas ↑ *ruožas 1.*

užtvindymas, inundation, flooding, попуск, затопление – 1. vandens nuleidimas iš vandens saugyklos atveriant hidrotechninių įrenginių pralaidas arba griaunant užtvankas, dambas, šliuzus, kai siekiama sudaryti potvynio bangą, kuri, staigiai didindama upės (kanalo) gylį, plotį ir tėkmės greitį, trukdo priešui perkelti pajėgas per vandens kliūtis. Dar ↑ *užtvindymo zona.*

dirbtinis Δ, artificial inundation, искусственное затопление – iš anksto numatytas vietovės rajonų užtvindymas, kurio tikslas – sulaukyti priešo puolimą, trikdyti jo manevrą, priversti palikti užimtą teritoriją, sugriauti tiltus ir apsunkinti perkėlas. Atliekamas pagal karinės vadovybės planą aktyviuoju ir pasyviuoju būdais. Aktyviuoju būdu intensyviai nuleidžiamas vanduo iš vandens saugyklų, ežerų, jūrų sukuriant potvynio bangas. Pasyviuoju būdu kaupiamas vanduo prieš upės ar kanalo užtvanką. Δ gali būti naudojamas karo veiksmų rajone, kur yra upių, kanalų, ežerų, vandens saugyklų tinklas.

katastròfinis Δ, catastrophic flooding, катастрофическое затопление – potvynis, kurį sukelia užtvankų ir kitų hidrotechninių statinių sugriovimas. Δ skiriasi nuo gamtinio potvynio tuo, kad pastarąjį galima prognozuoti ir laiku apie jį įspėti gyventojus, karinius vienetus, o Δ įvyksta netikėtai ir gyventojams bei kariams gelbėti lieka minutės ir sekundės. Δ apibūdina katastrofinio ↑ *užtvindymo zona.*

2. upės slėnio užlijimas vandeniu gamtinių potvynių metu ir statant hidrotechninius įrenginius.

užtvindymo zona, flood zone, зона затопления – vandeniu užlietas vietovės rajonas; susidaro potvynio ir katastrofinio užtvindymo metu.

katastròfinio Δ, catastrophic flooding zone, зона катастрофического затопления – vietovė, kurioje vandens lygis gali pakilti daugiau kaip 1,5 m, lyginant su daugiamečiu vidutiniu pakilimu, vandens srovės greitis gali siekti ne mažiau kaip 2,5 m/s. Tokioje zonoje gali žūti žmonės, griūti pastatai ir statiniai, gali būti sugadinti įrenginiai.

užvartos, obstructions, завалы – medžių, akmenų, metalo laužo, sniego ir kt. užtvarta, naudojama prieš tankus, transporto priemones, pėstininkus. Δ daroma prieš judėjimo keliuose ten, kur sunku ją apvažiuoti. Medžių Δ daromos miško keliuose, apraizgomos spygliuotomis vielomis, minuojamos. Akmenų Δ daromos ten, kur galima griauti akmeninius ir mūrinius statinius, sprogdinti olas ir kt. Užvartų gali atsirasti po brand. sprogdymo. Dar ↑ *užvartų zona.*

užvartų ardymo mašina ↑ *mašina 2.*

užvartų zona, obstruction [abatis] zone, зона завалов – vietovės rajonas, kuriame po brand. ar įprastinių šaudmenų sprogdymo susidaro miškų, nuolaužų, grunto ir kt. užvartos. Gali būti ištisinių (visiškų ir didelių sugriovimų zonoje), dalinių (vidutinių sugriovimų zonoje) ir pavienių (mažų sugriovimų zonoje) užvartų zonos. T. p. užvartos gali būti specialiai daromos miškų, gyvenviečių, kalnų ir kt. keliuose.

V

vādas, commander, командир, командующий – GP pareigūnas, turintis vadovavimo kariniam vienetai įgaliojimus; karys ar civilinis pareigūnas, turintis teisės aktų suteiktus administracinius įgaliojimus pagal pareigas pavaldžių karių ir civilinės krašto apsaugos sistemos pareigūnų ir tarnautojų atžvilgiu. Lietuvos kariuomenėje Δ kategorijai priskiriami – vyriausiasis GP vadas, kariuomenės vadas, lauko pajėgų vadas, kariuomenės rūšių (pvz., OEG), junginių, dalinių ir kitų karinių vienetų, ginkluotės sistemų ir kompleksų (pvz., orlaivio) vadai ir karo komendantai (↑ *komendantas*). Kitų šalių GP dar gali būti laivyno ir kt. Δ. Δ atsako už jam patikėto karinio vieneto nuolatinę kovinę parengtį ir užduočių vykdymą. Vado pareigas ir teises nustato įstatymai ir kariuomenės statutai. Kartais vartojami terminai: bendrųjų pajėgų, zonos, leidžiamasis, vykdomasis Δ ir kt. Per pratybas vartojamos sąvokos: mėlynųjų, oranžinių, priešiškiųjų pajėgų, pratybose dalyvaujančių pajėgų Δ. Dar ↑ *karvedys*.

bendrųjų pajėgų Δ, forces commander, общевойсковой командир – karininkas, vadovaujantis bendrųjų pajėgų vienetai. Δ organizuoja bendrąją operaciją (mūšį), kurioje dalyvauja įvairių pajėgų rūšių vienetai, ir valdo juos kovos veiksmų eigoje.

jaunesnysis Δ, junior leader, младший командир – daugelio valstybių karių kategorija. Tai tiesioginis eilinių karių vadas ir karininko pagalbininkas – grandies, skyriaus, įgulos, komandos, kartais būrio vadas. Δ kario laipsnis – seržantas, viršila, puskarininkis.

kariuomenės Δ, commander-in-chief, командующий войсками (вооруженными силами) – 1. daugelio valstybių GP pareigūnas, vadovaujantis GP, GP rūšiai, jungtinėms pajėgoms ir pan.; 2. aukščiausiasis Lietuvos karinis pareigūnas ir aukščiausiasis Lietuvos kariuomenės atstovas kariniais klausimais. Daugelyje valstybių (valstybių koalicijų) skiriamas vyriausiasis kariuomenės (valstybių koalicijų) vadas.

Lietuvės kariuomenės Δ, Commander-in-Chief of the Lithuanian Army, командующий вооруженными силами Литвы, командующий литовской армией – aukščiausiasis valstybės karinis pareigūnas, kurį Seimo pritarimu skiria Respublikos Prezidentas ne ilgiau kaip 5 metams. Δ tiesiogiai pavaldus krašto apsaugos ministrui ir vykdo jo nustatytą kariuomenės plėtros politiką; turi teisę kariniais klausimais pagal savo kompetenciją atstovauti Lietuvos kariuomenei. Svarbiausias Δ uždavinys taikos metu – parengti kariuomenę ginkluotai valstybės gynybai, vadovauti valstybės teritorijos apsaugai, teritorinės jūros, ekonominės zonos, oro erdvės kontrolei ir apsaugai. Ginkluoto užpuolimo ar karo padėties atveju Respublikos Prezidentas Δ skiria visų valstybės GP vadu, pavaldžiu gynybos veiksmų civilinei vadovybei.

laivyno Δ, Commander of the Naval Force, флотоводец – KJP vadovaujantis asmuo; karinis viršininkas, vadovaujantis KJP arba jų didelei daliai karo ir taikos metu.

lauko pajėgų Δ, Commander of the Land Forces, командующий полевыми войсками (силами) – Lietuvos kariuomenės vado pavaduotojas ir reguliariųjų SP vadas, atsakingas už operatyvinį vadovavimą jam pavestoms pajėgoms ir karinių operacijų veiksmingą vykdymą. Δ nustato konkrečias jo operatyviniam vadovavimui pavestų junginių ir dalinių kovines užduotis, leidžia įsakymus jo operatyviniam vadovavimui pavestiems vienetais; taikos metu pagal kariuomenės vado direktyvas rengia kariuomenės pratybų ir karinių operacijų planus ir vadovauja pratyboms. Δ skiria Respublikos Prezidentas krašto apsaugos ministro teikimu.

leidžiamasis Δ, releasing commander, разрешающий командир – *brand. kar.* vadas, kuris turi įgaliojimus sankcionuoti brand. ginklo naudojimą, neviršijantį nustatyto limito.

mėlynųjų Δ, blue commander, командир синих – karininkas, turintis mėlynųjų pajėgų operatyvinio valdymo įgaliojimus nustatytam pratybų laikui.

oranžinių Δ, orange commander, командир оранжевых – karininkas, turintis oranžinių pajėgų operatyvinio valdymo įgaliojimus nustatytam pratybų laikui.

orlaivio Δ, aircraft commander [captain], командир самолета – įgulos narys, įgaliotas vadovauti orlaiviui ir atsakingas už jo saugų naudojimą ir paskirto uždavinio atlikimą. Dar vad. *orlaivio kapitonas*.

oro erdvės gynybos Δ, air defence commander, командующий ПВО – nustatyta tvarka paskirtas vadas, atsakingas už jam priskirto rajono OEG.

pratybose dalyvaujančių pajėgų Δ, exercise commander, командир сил, участвующих на учениях –

pratybose dalyvaujantis vadas, duodantis atitinkamus įsakymus jam pavaldžioms pajėgoms. T. p. jam gali būti pavestos pareigos, susijusios su pratybų valdymu, vykdymu ar nurodymų davimu pratybų metu. Per bataliono ir didesnių karinių vienetų ar štabų pratybas ppr. sudaromas pratybų ↑ *štabas*.

priešiškujų pajėgų Δ, opposing forces commander, командир противостоящих сил – karininkas, paskirtas per NATO pratybas vadovauti priešiškomis pajėgoms ir turintis operatyvinio valdymo įgaliojimus konkrečiam pratybų etapui.

výkdomasis Δ, executing commander, исполняющий командир – *brand. kar.* vadas, kuris realizuoja brand. ginklo siuntimą į ypatingus taikinius arba pagal patvirtintą planą.

vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų Δ, Commander-in-Chief of the Armed Forces, главнокомандующий вооруженными силами – daugelyje šalių yra valstybės vadovas – prezidentas, kurio kompetencija priklauso nuo valstybės politinio režimo tipo. Ši aukščiausia karinėje vadovybėje postą demokratinėse valstybėse ppr. užima civilinis asmuo, ir tai yra vienas iš svarbių civilinės kontrolės atributų. Autoritarinių režimų šalyse prezidentai patys sau suteikia aukščiausiuosius karinius laipsnius. LR Prezidentas kaip Δ vadovauja Valstybės gynimo tarybai; ginkluoto valstybės užpuolimo atveju, kai kyla grėsmė valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, nedelsdamas priima sprendimą dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos ir GP naudojimo, įveda karo padėtį visoje valstybėje ar jos dalyje, skelbia mobilizaciją ir šiuos sprendimus teikia tvirtinti Seimui; tvirtina kariuomenės dislokavimo taikos metu vietas; Seimo pritarimu skiria ir atleidžia kariuomenės vadą; suteikia aukščiausius ir pirmuosius karių laipsnius ir kt.

vyriausiasis kariuomenės Δ, Commander-in-Chief of the Army, главнокомандующий – 1. aukščiausiasis karinis pareigūnas kuriame nors karo veiksmų teatre arba strateginėje kryptyje, t. p. atskirose GP rūšyse. Vyriausieji kariuomenės vadai yra jungtinėse NATO GP, pvz., vyriausiasis NATO vadas; 2. kai kuriose valstybėse (pvz., Lietuvoje) – vyriausiasis GP vadas, kuris ppr. yra valstybės vadovas (Lietuvos Respublikos Prezidentas).

vyriausiasis NATO Δ, Supreme NATO Commander, верховный главнокомандующий стратегическим командованием НАТО – vyriausiasis sąjungininkų pajėgų Europoje vadas arba vyriausiasis Atlanto Aljanso vadas.

zònos Δ, zone commander, командир зоны – vieneto vadas, kompetentingos vadovybės skirtas vadovauti vienetams ir veiksmams nustatytame vietovės rajone.

vadāviečių judėjimo kryptis ↑ *kryptis 1.*

vadāviečių pėrdislokavimas ↑ *perdislokavimas 1.*

vadāvietė, command post, командный пункт – vieneto ar padalinio vadovybės (vado) būstinė, kurioje dirba vadas ir jo štabas. Mūšio lauke vadavietės skirstomos lygmenimis. Ta vadavietė, kurioje yra ir iš kurios vadovauja vadas, vad. pagr. vadavietė. Δ dar gali būti: atsarginė, judrioji, oro, pagalbinė, priešakinė, stebėjimo, užnugario, laivo ir kt. Dar ↑ *sekykla*.

atsarginė Δ, reserve command post, запасный командный пункт – parengta vadavietė, iš kurios bus valdomos pajėgos, jeigu bus sunaikinta pagr. vadavietė arba kitaip nutrūks pajėgų valdymas. Δ vadovauja vado skirtas karininkas. Δ palaiko nuolatinį ryšį su pagr. vadavietė, pavaldžių ir sąveikaujančių vienetų vadavietėmis. Iš atsarginės vadavietės gali būti valdomos pajėgos, kai perdislokuojama pagr. vadavietė, ir vykdomos atskiros pajėgų valdymo užduotys.

judrióji Δ, *mobilioji* Δ, mobile command post, мобильный командный пункт – vadavietė, įrengta valdymo (štabo) mašinos (orlaiviuose, traukiniuose). Δ, išskleista vietovėje, ppr. įrengiama lengvai ir greitai surenkamuose (išardomuose) inžineriniuose įrenginiuose ir statiniuose. Δ užtikrina pajėgų vado ir štabo pareigūnų darbą lauko sąlygomis.

laivo Δ, ship central command (SCC), командный пункт корабля – įrengta valdymo priemonėmis patalpa laive, iš kurios vadas vadovauja padalinių veiksmams, ginklų ir techninių priemonių naudojimui, laivo veiksnumo palaikymui, palaiko ryšį su vyresniuoju viršininku, sąveikaujančiomis pajėgomis ir kariuomene. Laivuose, kur yra kovinių vienetų ir tarnybų vadavietės, Δ vad. vyriausiaja Δ. Laivuose, kur yra junginio vadas (flagmanas), įrengiama flagmano vadavietė. T. p. laivuose įrengiama atsarginė Δ, o kai kuriuose laivuose – centrinė Δ.

centrinė Δ, ship central command post, центральный командный пост корабля – patalpos kai kurių karo laivų korpuso viduje informacijai apie antvandeninę ir povandeninę situaciją rinkti, analizuoti ir perduoti laivo vadui į vyriausiają laivo vadavietę. Δ įrengiamos informacijos vaizdavimo, apdorojimo ir ryšių priemonės. Mūšio metu Δ vadovauja vyresnysis laivo vado pavaduotojas.

óro Δ, air [airborne] command post, воздушный командный пункт, воздушный пункт управления – 1. atitinkamai įrengtas vado orlaivis savo pajėgoms valdyti; 2. pagr. vadavietės dalis; įrengiama lėktuvuose, sraigtasparniuose pajėgoms vadovauti kovos veiksmų metu. Gali būti naudojama kaip atsarginė arba pagalbinė vadavietė. Skraidančiojoje vadavietėje būna vadas arba jo pavaduotojas su karininkų grupe ir valdymo priemonėmis.

pagálbinė Δ, auxiliary command post, вспомогательный пункт управления – laikinai įrengiama junginio vadavietė vadovauti pajėgų grupei, veikiančiai izoliuotoje arba nutolusioje nuo pagr. pajėgų vietovėje, kai valdymas iš pagr. vadavietės yra nepatikimas ar visai neįmanomas.

priešakīnē Δ, advanced command post, передовой командный пункт – SP junginio vadavietē, ppr. išskleidžiama pagr. junginio smūgio kryptimi, kai siekiama operatyviai vadovauti.

stebėjimo Δ, tactical [observation] command post, командно-наблюдательный пункт – 1. padalinio valdymo punktas mūšyje. Sudaroma batalione, divizione, kuoroje, baterijoje, būryje. Išdėstoma tokioje vietoje (priedangoje arba mašinoje – PKM, šarvuotyje, tanke), iš kurios patogų stebėti priešą, savo ir gretimų pajėgų padalinių veiksmus ir kuri užtikrina nenutrūkstamą valdymą; 2. *art. diviziono* (baterijos) vadavietė priešui ir vietai žvalgyti, padalinių ugniai ir manevrui valdyti, pėstininkų padalinių veiksmams stebėti ir sąveikai su jais palaikyti. Stebėjimo vadavietėje būna diviziono (baterijos, valdymo būrio) vadas su reikiama žvalgybos ir ugnies valdymo prietaisais, ryšių priemonėmis ir kariais. Δ renkami ir analizuojami žvalgybos duomenys. Δ įrengiama kartu arba greta pėstininkų vieneto, kurį remia artilerijos vienetas, vadavietės.

ūžnugario Δ, rear [logistic, alternative] command post, тыловой командный пункт – vadavietė, iš kurios vadovaujama užnugario ešelono pajėgoms rengiantis operacijai (mūšiui) ir jos metu; įrengiama SP junginiuose ir daliniuose.

vadāvietės apsaugà ir gynyba, protection and defence of command post, охрана и оборона командного пункта – veiksmų, kuriais siekiama atremti priešą antžeminį ar oro antpuolį ir neleisti jo žvalgybai ar pašaliniam asmeniui prasiskverbti į vadavietės išdėstymo rajoną, visuma. Δ sudaro: tiesioginės saugos ir sargybos organizavimas; antžeminio ir oro priešą stebėjimas ir įspėjimas apie jį; vadavietės personalo ir padalinių veiksmų priešui užpuolus tvarkos nustatymas; vadavietės inžinerinis įrengimas ir maskavimas. Šiuos uždavinius vykdo komendantiniai padaliniai, vadavietės personalas, o prireikus ir kovinių padalinių kariai.

vadāvietės ryšių mązgas ↑ *ryšių mązgas*.

vadovas: 1. operation officer, руководитель – asmuo, vadovaujantis pajėgų veiksmams (pvz., skrydžių vadovas).

skrydžių Δ, air controller, руководитель полетами – specialiai išmokytas žmogus, paskirtas konkrečiame rajone kontroliuoti ir valdyti (radiju, radiolokatoriumi ar kt. priemonėmis) nurodytus skraidančius orlaivius.

priešakīnis Δ, forward air controller, передовой руководитель полетов – kvalifikuotas asmuo, kuris iš priešakinių žemės ar oro pozicijų koordinuoja kovos orlaivių veiksmus artimajai SP aviacinei paramai.

taktinis Δ, tactical air controller, тактический руководитель полетами – karininkas, vadovaujantis visoms taktinio skrydžių valdymo centro operacijoms. Jis atsakingas taktiniam oro pajėgų vadui už visų orlaivių valdymą ir išankstinio įspėjimo priemones jo atsakomybės rajone.

2. reference book, руководство – oficialus dokumentas; taisyklių ir reikalavimų rinkinys kovos veiksmams rengti, vykdyti ir aprūpinti, ginklams ir kt. technikai naudoti, kariams mokyti. Vadovus leidžia GP vadovybė.

vadovaujantysis orlaivis ↑ *orlaivis*.

vadovāvimas, command, руководство – naudojimasis vadovavimo įgaliojimais, teisėmis ir atsakomybe.

absoliutūs Δ, full command, абсолютное руководство – aukštesniojo karininko įgaliojimai ir atsakomybė duoti įsakymus savo pavaldiniams. Apima visus karinių operacijų ir administravimo aspektus ir galioja tik valstybių kariuomenėse. Kitais atvejais turi menkesnį įgaliojimų laipsnį nei nacionalinėse kariuomenėse. Nė vienas NATO vadas neturi absoliučiojo vadovavimo jam paskirtoms pajėgoms įgaliojimų. Taip yra todėl, kad valstybės, skirdamos pajėgas į NATO, suteikia tik operatyvinio vadovavimo ar valdymo įgaliojimus.

integrūotasis Δ, integrated command, интегрированное руководство – kariškių teisė ir atsakomybė už duodamus pavaldiniams įsakymus nacionalinėse pajėgose. Δ apima visas kovinės ir administracinės veiklos sritis. Tai reiškia, kad kitų valstybių pajėgos, įtrauktos į sąjunginę vadovybę, turi tik operatyvinio vadovavimo ir kontrolės teisę.

operatyvīnis Δ, operational command, оперативное руководство – 1. vadui suteikti įgaliojimai skirti uždavinius ar užduotis pavaldiems vadams, dislokuoti karinius vienetus, perdislokuoti pajėgas ir turėti arba perduoti operatyvinį ar (ir) taktinį valdymą pagal būtinumą, tačiau neapimantys administracinės ir logistinės atsakomybės. Operatyvinio vadovavimo teisė gali būti taikoma nustatant, kurios pajėgos bus paskirtos kuriam vadui. Lietuvos Respublikos kariuomenėje operatyvinį vadovavimą atlieka lauko pajėgų vadas, kt. reguliariųjų pajėgų rūšių ir savanorių pajėgų vadai (karo metu – ir kt. GP vadai); 2. naudojimasis vadui deleguota teise organizuoti jam paskirtas pajėgas ir per karinių vienetų vadus vadovauti šių pajėgų veiksmams taip, kaip jis numato esant reikalinga, kad pajėgos galėtų įvykdyti paskirtą užduotį. Atsakomybė už karinių vienetų rengimą, administravimą, vidaus organizavimą, drausmę ir logistiką operatyviniam vadovavimui nepriklauso.

stratėginis Δ, strategic command, стратегическое руководство – aukščiausiajai valstybės valdžiai ir karinei vadovybei suteikti įgaliojimai priimti strateginius valstybės apsaugos ir gynybos sprendimus, duoti užduotis GP atlikti gynybos operacijas ir kt. veiksmus. Δ objektas – GP ir jų strateginės grupuotės. Pagr. turinys: sprendimų visose GP veiklos srityse taikos ir karo metu rengimas ir priėmimas (tikslų, uždavinių ir jų vykdymo būdų nustatymas, aprūpinimas personalu, materialiniais ir finansiniais ištekliais); uždavinių davimas GP ir jų strateginėms grupuotėms; sprendimų rengimas ir realizavimas (GP grupuočių sudarymas, jų rengimas, sąveikos ir visapusiško aprūpinimo organizavimas);

GP valdymas karo veiksmų metu, jų pastangų kreipimas duotiems tikslams siekti. Lietuvos Respublikoje strateginiu lygmeniu vadovauja Respublikos Prezidentas, Valstybės gynimo taryba, krašto apsaugos ministras, kariuomenės vadas ir Gynybos štabas.

taktinis Δ, tactical command, тактическое руководство – aukštesnės vadovybės vadui duoti įgaliojimai skirti užduotis pavaldžioms pajėgoms vykdant aukštesniosios vadovybės skirtą užduotį. Lietuvos Respublikos kariuomenėje taktinį vadovavimą atlieka karinių vienetų vadai.

vadovāvimas ir valdymas, command and control (C2), руководство и управление – paskirtam vadui suteikti įgaliojimai vykdyti uždavinį naudojant pavaldžius ir priskirtus vienetus. Vadovavimo ir valdymo funkcija, vykdoma naudojant personalą, priemones ir pastatus, ryšių ir kitas priemones, taikant vado nustatytas pajėgų ir operacijų planavimo, nurodymų, koordinavimo ir kontrolės procedūras. Valdymo sąvoka apima ir kontrolę. Dar ↑ *vadovavimas*.

vadovāvimo grandis, chain of command, звено управления – 1. vadovavimo hierarchija nuo vadų iki pavaldinių.

administracinio Δ, administrative chain of command, административное звено управления – vadovavimo grandis, susijusi su administravimu.

operatyvino Δ, operational chain of command, оперативное звено управления – vadovavimo grandis, nustatyta konkrečiai operacijai arba keletui besitęsiančių operacijų.

2. pajėgų valdymo instancija. Apibūdina valdymo organų, valdymo punktų ir ryšių sistemos priklausomumą tam tikriems kariniams dariniams (junginiams, daliniams, padaliniais) arba aukščiausiems karinio valdymo organams, pvz., bataliono, brigados, divizijos, korpuso, armijos ir kt. Δ.

vadovāvimo įgūdžiai, leadership skills, навыки управления – praktiniai ir teoriniai vadų įgūdžiai, įgauti planuojant operacijas ir valdant vienetus operacijų metu.

vadovāvimo tinkle, command net, командная сеть – ryšių tinklas, jungiantis vieną vadovavimo lygmenį su kitu ar su visais pavaldžiais vadovavimo lygmenimis.

vadovybė, command, командование, руководство – 1. kariniams vienetams vadovaujantys karininkai, pvz., brigados Δ – vadas, jo pavadootojai ir štabo viršininkas.

2. viena kai kurių NATO ir kt. šalių GP organizacinės struktūros formų; sudaroma ppr. operatyviniu ir strateginiu lygmeniu; gali būti nuolatinė ir laikinoji. Vadovybė ppr. sudaro keli vienos ar įvairių GP rūšių junginiai ir daliniai. Δ pirmą kartą buvo sudaryta D. Britanijos KOP (1936), per II pasaul. karą – D. Britanijos ir JAV GP. Pokario metais sudarytos daugelyje Vakarų valstybių, pirmiausia tų, kurios yra NATO sudėtyje. NATO jungtinėse GP taikos metu sudarytos 2 strateginės (vyriausiosios) vadovybės (Europoje ir Atlantikoje). Labiausiai paplitusios vadovybės JAV GP (7 jungtinės ir 2 specialiosios). JAV GP rūšyse sudarytos pagr. (kovinės) ir pagalbinės (aprūpinimo) Δ. D. Britanijoje vadovybės yra visose GP rūšyse, Vokietijoje – KOP ir teritorinėse pajėgose; Prancūzijoje – KOP ir KJP. Δ yra šios: jungtinė, jungtinė taktinė aviacijos, smogiamoji, specialioji, strateginė aviacijos, Šiaurės Amerikos oro kosminės gynybos, taktinė aviacijos ir kt.

jungtinė taktinė aviacijos Δ, Joint Tactical Air Command, объединенное тактическое авиационное командование (ОТАК) – aukščiausiasis NATO KOP taktinis junginys, kurį sudaro NATO valstybių paskirti aviacijos junginiai (daliniai). Vidurio Europos karo veiksmų teatre yra 2-oji (D. Britanijos, Vokietijos, JAV, Belgijos, Nyderlandų) ir 4-oji (JAV, Kanados, Vokietijos) Δ; Pietų Europos karo veiksmų teatre – 5-oji (JAV ir Italijos) ir 6-oji (Graikijos, Turkijos, JAV) Δ. Kiekviena tokia Δ gali turėti nuo 250–300 iki 500–800 kovos lėktuvų, iš jų 30–50% – nešantys brand. ginklą; 5–24 operatyvinių raketų divizionus, kuriuose gali būti nuo 156 iki 580 leidimo įrenginių.

jungtinė Δ, joint command, объединенное командование – pagr. JAV GP darinys operatyviniams strateginiams uždaviniams karo veiksmų teatre vykdyti; ją sudaro dviejų ir daugiau GP rūšių junginiai, kurie operatyviai nepavaldūs GP rūšiai. Vyriausieji Δ vadai per štabų viršininkų komitetą pavaldūs JAV gynybos ministrui. Yra tokios Δ: kosminė, parengties pajėgų (SP ir taktinės aviacijos JAV žemyninėje dalyje), GP Europos, Atlanto, Ramiojo vandenyno, Centrinės ir Pietų Amerikos zonoje ir centrinė, apimanti greitojo išskleidimo pajėgas (atsakomybės zona – Artimieji ir Viduriniai Rytai, Šiaurės Rytų Afrika).

smogiamoji Δ, strike command, ударное командование – JAV GP SP ir taktinės aviacijos junginys kovos veiksmams bet kuriame karo veiksmų teatre. Sudaryta 1961. 8 d-mečio pr. reorganizuota į „parengties pajėgų vadovybę“, kurios sudėtyje nuo 9 d-mečio pr. yra „greitojo išskleidimo pajėgų“ vadovybė.

specialioji Δ, special command, специальное командование – aukščiausiasis JAV GP junginys operatyviniams strateginiams uždaviniams, kurių realizavimas reikalingas visoms šalies GP, vykdyti. Sudaroma pagal JAV prezidento sprendimą ir jam pavaldi per gynybos ministrą ir štabų viršininkų komitetą. Δ sudaro vienos GP rūšies junginiai. Yra kovinės aviacijos vadovybės ir oro pervežimų vadovybė.

strateginė aviacijos Δ, strategic air command (SAC), стратегическое авиационное командование (САК) – specialioji Δ, kurios paskirtis – smogti smūgius svarbiausiems kariniams ir pramoniniams objektams giliai priešo užnugaryje; remti sausumos ir laivyno pajėgas, įpilti degalus orlaiviams skrendant; vykdyti karinę žvalgybą. Δ sudarytos

JAV ir Prancūzijos KOP. JAV Δ sudaro: 2 oro armijos ir atskiroji oro kosminė divizija; vadovybės sudėtyje yra >1000 tarpžemyninių balistinių raketų („Minitmen-3“, „Minitmen-2“, „Titan-2) leidimo įrenginių, 360 bombonešių (B-52, B-1 ir FB-111), >520 degalų pripylimo lėktuvų ir 68 strateginiai žvalgybos lėktuvai. Prancūzijos Δ sudaro: 2 vidutinių bombonešių eskadros, 1 pripylimo aviacijos eskadra, vidutinio nuotolio balistinių raketų divizija.

Šiaurės Amerikos oro kosminės erdvės gynybos Δ, North American Aerospace Defence Command (NORAD), объединенное американо-канадское командование воздушно-космической обороны Североамериканского континента – jungtinė JAV–Kanados Š. Amerikos žemyno aerokosminės gynybos vadovybė, skirta vadovauti strateginių gynybinių pajėgų (priešraketinės, prieškosminės ir oro erdvės gynybos pajėgų SP ir KOP sudėtyje) kovos veiksmams. Sudaro: JAV aerokosminės gynybos vadovybė ir Kanados pajėgų dalis (aviacinė naikintuvų grupė). Tarpvalstybinė JAV ir Kanados sutartis dėl Δ sudaryta 1958 ir reguliariai pratęsiama (1968, 1973, 1975, 1981, 1986, 1991, 1996).

taktinė aviacijos Δ, Tactical Air Command (TAC), тактическое авиационное командование – kai kurių valstybių KOP taktinės aviacijos junginys. Δ ppr. yra taktinės aviacijos dariniai, specialiosios ir užnugario paramos junginiai ir daliniai. Paskirtis – bendrieji kovos veiksmai kartu su SP ir laivyno pajėgomis. Δ sudėtis labai įvairi. Pvz., JAV KOP Δ yra ~1000 kovos lėktuvų, o Belgijos, Nyderlandų, Graikijos, Danijos ir Vokietijos Δ – po 150–450 lėktuvų ir 2–12 valdomųjų raketų divizionų.

3. GP, jų rūšių, strateginių krypčių ir kt. vadovavimo ir valdymo institucija.

aukštesnioji Δ, superior command, вышестоящее руководство – didesnio vieneto, kurio sudedamąja dalimi yra karinis vienetas, vadovybė.

bazės Δ, base command, командование базы – 1. karinė bazė ar tokių bazių, kurioms vadovauja vienas vadas, grupė; 2. karinės Δ, kurioje yra bazės vadas, štabas, logistinės ir administracinės paramos (aprūpinimo ir paslaugų tiekimo) organai ir vienetai.

funkcinė Δ, functional command, функциональное командование – vadovybė, organizuota pagal karines funkcijas, o ne pagal geografinius rajonus.

nacionālinė Δ, national command, национальное командование – konkrečios valstybės įgaliota karinė vadovybė. Ji gali būti pavaldi arba nepavaldi NATO pajėgų vadui.

NATO karinė Δ, NATO military authority, НАТО военное руководство – bet kuri tarptautinė karinė vadovybė ar institucija, nustatyta tarptautinių karinių vadovybių protokolu, įsteigta po Šiaurės Atlanto Aljanso įkūrimo (Paryžiaus protokolas), ir bet kuri kita karinė vadovybė, kuriai NATO Taryba pritaikė Aljanso organizacijos, nacionalinių atstovų ir tarptautinio štabo statuso susitarimo sąlygas (Otavos susitarimas).

oro erdvės gynybos Δ, air defence command, командование ПВО – vienetas, kuriam suteikti įgaliojimai ir pavesta atsakomybė už nustatyto rajono OEG.

oro erdvės kontrolės Δ, airspace control authority, руководство контроля воздушного пространства – vadovybė, atsakinga už oro erdvės kontrolės sistemos funkcionavimą oro erdvės kontrolės rajone.

rajono Δ, area command, командование района – vienetas, susidedantis iš vienos ar daugiau GP rūšių elementų, kuriam nurodyta veikti tam tikroje geografinėje vietovėje ir kuriam vadovauja vienas vadas.

taktinė Δ, tactical command, тактическое руководство – teisė suteikta vienam vadui skirti užduotis jam pavaldžioms pajėgoms, vykdančioms aukštesnės vadovybės skirtą užduotį.

tautės pasipriešinimo Δ, national resistance command, руководство народного сопротивления – besipriešinančios tautos atstovų sudaryta institucija, įgaliota vadovauti tautos pasipriešinimui, t. p. jos įgaliota GP vadovybė. Sudaroma, kai dėl agresijos ar okupacijos negali veikti pagal LR Konstituciją sudarytos valstybės valdžios institucijos ir valstybės gynybos civilinė ir karinė vadovybė bei jos paskirti pareigūnai.

valstybės gynybos civilinė ir karinė Δ, civil and military command of state defence, гражданское и военное руководство обороны государства – LR pagal LR Konstituciją ir įstatymus išrinkti arba paskirti civiliniai ir kariniai pareigūnai, turintys įgaliojimus vadovauti GP karinėms operacijoms ir kitiems gynybos veiksmams: Respublikos Prezidentas, krašto apsaugos ministras, kariuomenės vadas, lauko pajėgų vadas, kitų reguliariųjų pajėgų rūšių vadai ir savanorių pajėgų vadas.

valstybės gynybos civilinė Δ, civil command of state defence, гражданское руководство обороны государства – LR Prezidentas – vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų [↑]vadas – ir krašto apsaugos ministras.

valstybės karinė Δ, national military authority, военное руководство государства – LR vyriausybė institucija, tokia kaip KAM, įgaliota priimti sprendimus valstybės kariniais klausimais. Jos įgaliojimai gali būti perduoti kariškių, civilių grupei arba atskiram asmeniui atitinkamu lygmeniu spręsti reikalus su sąjungininkų kariniais vadais ar jų pavaldiniais.

vyriausioji NVS jungtinių ginkluotųjų pajėgų Δ, Supreme Command of CIS Joint Forces, главное командование ОВС СНГ – vyriausiasis koalicinis Nepriklausomų Valstybių Sandraugos jungtinių GP karinio valdymo

organas. Įkurta 1992 ir skirta koordinuoti veiklą užtikrinant saugumą, taikos ir stabilumo palaikymą NVS viduje. 1993 pertvarkyta į karinio bendradarbiavimo koordinacijos štabą.

vadų rengimas ↑ *rengimas 2.*

vadų žvalgyba ↑ *rekognoskuotė.*

vaiškščiojantis ligonis ↑ *ligonis.*

vairavimas, driving, вождение – 1. judančios mašinos (tanko, šarvuočio, automobilio, savaeigio įrenginio ir kt.) valdymas.

tanko Δ **po vandeniu**, tank underwater driving, вождение танков под водой – įgulos veiksmai valdant tanko judėjimą vandens kliūties dugnu, kai korpusas ir bokštas yra po vandeniu. Tanko sandarinimą, įgulai ir varikliui oro tiekimą užtikrina ↑ *tanko povandeninio vairavimo įranga*. Judėjimo kryptis išlaikoma naudojant giropuskompasį ir pagal radijo ryšiu perduodamas komandas.

2. kovinio rengimo mokomasis dalykas, apimantis teorinį rengimą (judėjimo pagrindų ir eismo taisyklių mokymą), treniravimąsi treniruokliais ir praktinį mašinų (tankų, šarvuočių, automobilių ir kt.) vairavimą. Vairavimo įgūdžiai tobulinami per taktikos pratybas.

vairavimo kursas ↑ *kursas 3.*

vaizdai, imagery, изображения – elektroninėmis ar optinėmis priemonėmis atgamintų objektų atvaizdų visuma fotografinėje juostoje, elektroniniuose displejuose ar kitose terpėse.

vaizdāvimas, display, изображение – duomenų pateikimas grafine forma bet koku prietaisu ar sistema.

vaizdinis telefono ryšys ↑ *ryšys, telefono ryšys.*

vaizdo dešifravimas, picture [image, representation] decoding [interpretation], дешифрирование изображений – objektų (taikinių) aptikimas, atpažinimas ir įvertinimas pagal jų vaizdus (fotografinius, televizinius, šiluminius, radiolokacinius, holografinius ir kt.). Karinio Δ objektai yra: pajėgos, laivai, povandeniniai laivai po vandeniu, užtvartos, kariniai įrenginiai, kariniai pramoniniai objektai, vietovė. Jiems atpažinti naudojami tiesioginiai ir netiesioginiai demaskuojamieji požymiai. Δ baigiasi sudarius žvalgybos pranešimą arba pažymėjus gautus duomenis fotografinėje schemeje, stambaus mastelio žemėlapyje arba schemeje.

vaizdo magnetofonas ↑ *magnetofonas.*

vaizdo skaitytuvas, scanner, сканирующее устройство – *komp.* įvesties įrenginys, kuris nuskaitytu duomenis iš dokumentų šaltinių (tekstų, piešinių, fotografijų), įveda juos į kompiuterį ir pateikia kompiuteriui suprantamais dvejetainiais kodais. Veikia optinių žymių atpažinimo principu: naudojami šviesai jautrūs prietaisai, matuojantys šviesos atspindžio ryškumo pokyčius. Δ taškas po taško atkuria teksto simbolius ar kodus, fotografijos, piešinio linijas, abstrakčią kompoziciją tiksliau, nei gali išspausdinti lazerinis spausdintuvas. Δ klasifikuojami pagal veikimo principą: plokščiasis, puslapis, rankinis, cilindrinis, vaizdų, skaidrių, optinių žymių atpažinimo.

vakarinis patikrinimas, evening inspection, вечерняя проверка – karių tikrinimas pagal sąrašą, atliekamas kiekvieną vakarą kuopose (baterijose, laivuose). Patikrinimo tvarką nustato Tarnybos statusas, laiką – dalinio dienotvarkė. Po patikrinimo skelbiami įsakymai, paskyrimai kitą dieną eiti dienos ir įgulos tarnybą ir į kt. darbus, nurodymai, kaip veikti aliarmo atveju, ir kt.

Vakarų Europos Sąjunga (VES), Western European Union, Западноевропейский союз – sudedamoji Europos Sąjungos dalis, glaudžiai bendradarbiaujanti su NATO; įkurta 1954 Paryžiuje, pasirašius Ekonominės socialinio ir kultūrinio bendradarbiavimo ir kolektyvinės saviginos sutartį. Vienai iš VES šalių tapus ginkluoto užpuolimo objektu, kitos šalys suteiks užpultai valstybei visą galimą karinę ir kitokią pagalbą. LR Seimas 1997 ratifikavo LR ir VES saugumo susitarimą, numatantį užtikrinti perduodamos įslaptintos informacijos apsaugą.

valdymas, control, управление – 1. vado įgaliojimai pavaldžių ar jam priskirtų vienetų atžvilgiu, įskaitant atsakomybę už įsakymų ir nurodymų vykdymą. Visi įgaliojimai ar jų dalis gali būti perduodami.

2. kryptingas valdymo subjekto poveikis objektui, vykdomas tam tikroje aplinkoje siekiant užtikrinti jo veiksmus bendriems tikslams įgyvendinti. Tokiu poveikiu gali būti koviniai įsakymai, nurodymai ir reikalavimai. Dar ↑ *centralizavimas, decentralizavimas, koordinavimas, ugnies valdymas, valdymo įrenginys, valdymo organai, valdymo principai, valdymo reikalavimai.*

artimasis Δ, close control, ближнее управление – *av.* orlaivio uždavinio vykdymo kontrolės būdas, kai orlaivis yra visą laiką valdomas pagal aukštį, greitį ir kryptį iki vietos, iš kurios uždavinys galės būti vykdomas. Dar ↑ *gaudymas.*

automatinis Δ, automatic control, автоматическое управление – veiksmas, daromi be žmogaus pastangų valdomo objekto funkcionavimui palaikyti arba pagerinti. Δ objektas gali būti bet kuri fiz. sistema, kurios darbiniai dydžiai, veikiami išorinių ir vidinių veiksnių (trikdžių), kinta. Valdoma pagal nustatytą algoritmą įrenginiais, kurie automatiškai renka, laiko, perduoda ir apdoroja informaciją, kuria valdymo signalus ir jais veikia valdomąjį objektą. Valdomasis objektas ir Δ įrenginys sudaro Δ sistemą.

judėjimo Δ, movement control, управление движением – pajėgų ir krovinių judėjimo susisiekimo keliais planavimas, maršrutų ir grafikų sudarymas ir kontrolė. Dar ↑ *centras 3, judėjimo apribojimas, judėjimo grafikas, judėjimo pirmumas, judėjimo valdymo karininkas, postas 4.*

kovos priemonių Δ, combat means control, управление боевыми средствами – valdymo veiksmų (komandų, signalų) rengimas ir perdavimas siekiant veiksmingai naudoti kovos priemones. Valdymo objektais gali būti atskiri ginklų vienetai arba kompleksai, t. p. junginių kovos priemonių sistemos. Kovos priemonės valdomos naudojant automatizuotąsias arba automatines valdymo sistemas, t. p. paprasčiausias technines priemones.

krizių Δ, crisis management, управление кризисами – suderinti veiksmai krizei sumažinti, sutrukdyti jai pereiti į ginkluotąjį konfliktą ir neleisti plisti karo veiksams; teorija apie krizių (konfliktų) atsiradimą, raidą ir valdymo (stabdymo) būdus šiuolaikinėje tarptautinėje aplinkoje. Dar ↑ *centras 3, operacija 2.*

nuotolinis Δ, telecontrol, remote [distant] control, телеуправление, дистанционное управление – telemekhanikos dalis, apimanti metodus ir nuotolinio valdymo komandų perdavimo technines priemones. Valdymo komandoms perduoti naudojami radijo, optiniai, laidiniai ir kt. ryšių kanalai. Valdymo komandų vykdymo kontrolė atliekama telemetrijos ir telesignalizavimo priemonėmis. Δ būna automatinis (kai valdo techniniai įrenginiai) ir neautomatinis (kai valdo operatoriai). Δ plačiai naudojamas karyboje (pvz., raketų, žvalgybos bepiločių lėktuvų skrydžių, radijo siųstuvų Δ).

nuotolinis radijo vaidymas, radiotelecontrol, радиотелеуправление – objektų valdymas per atstumą naudojant radiotechnines priemones. Δ plačiai naudojamas karyboje valdant raketas, orlaivius-taikinius ir kt. Yra 2 pagr. Δ būdai: komandinis ir valdymas (kreipimas) pagal spindulį. Taikant komandinį būdą, vienas koordinačių matuoklis (pvz., radiolokacijos stotis) seka valdomąjį objektą, o kitas – taikinį, į kurį reikia nukreipti. Šių koordinačių matuoklių rodiklius palygina skaičiavimo įtaisas; po to rengiama komanda, kuri per Δ liniją perduodama valdomajam objektui. Valdymą pagal spindulį atlieka įtaisas, kuris seka taikinį ir kreipia į jį spindulį, pagal kurį ir atliekamas kreipimas. Ppr. valdymas pagal spindulį atliekamas mažais atstumais, komandinis – dideliais.

pajėgų Δ, control of forces [troops], управление войсками – vadų, štabų ir kt. valdymo organų veikla palaikant nuolatinę pajėgų kovinę parengtį, rengiant operacijas ir kovos veiksmus, vadovaujant pajėgoms, kai vykdomos duotos užduotys. Pajėgų valdymą sudaro: nuolatinis informacijos apie situaciją rinkimas, nagrinėjimas, vaizdavimas ir analizė; sprendimo priėmimas; užduočių pavaldžioms pajėgoms davimas; operacijos (mūšio) planavimas; sąveikos organizavimas ir palaikymas; pajėgų ir štabų rengimas kovos veiksams; visapusiško aprūpinimo organizavimas; valdymo sistemos sudarymas; kontrolės organizavimas ir paramos suteikimas. Δ vykdo vadas asmeniškai ir per savo štabą. Δ pagrindą sudaro vado sprendimas. Pagr. Δ principai: ↑ *vienvaldytė*, centralizuoto valdymo derinimas su vykdytojų galimybe reikšti iniciatyvą pasirenkant užduočių vykdymo būdus, priimtų sprendimų ryžtingumas ir atkaklumas, operatyvus reagavimas į kintančią situaciją, nenutrūkstamumas ir slaptumas, asmeninė vado atsakomybė už priimtus sprendimus, kariuomenės naudojimą ir užduočių vykdymą. Organizuojant Δ sudaroma valdymo sistema, kurią sudaro: valdymo organai, valdymo punktai (vadavietės), ryšių sistema, automatizuotosios pajėgų valdymo sistemos ir kt. specializuotosios sistemos. Skiriamas administracinis, operatyvinis, taktinis, uždarsis Δ. Dar ↑ *valdymo sistema.*

administracinis Δ, administrative control of troops, административное управление войсками – nurodymų administraciniais klausimais, pvz., personalo vadyba, tiekimas, paslaugos ir kt., nesusijusiais su pavaldžiu ar kt. dalinių operatyviniais uždaviniais, davimas pavaldžioms ar kitoms struktūroms.

operatyvinis Δ, operational control of troops, оперативное управление войсками – vadui suteikti įgaliojimai vadovauti paskirtoms pajėgoms, kad galėtų įvykdyti konkrečius uždavinius ar užduotis, ribotus pagal funkciją, laiką ar vietą; dislokuoti vienetus ir vadovauti pačiam arba perduoti vienetais taktinį valdymą. Įgaliojimai neapima atskirų karinių vienetų padalinių naudojimo, t. p. administracinio ar logistinio valdymo.

taktinis Δ, tactical control of troops, тактическое управление войсками – detalizuoti nurodymai, kurių reikia manevrui ar judėjimui valdyti, kai vienetas vykdo skirtą uždavinį ar užduotį.

uždarasis Δ, closed control of troops, скрытое управление войсками – priemonių, kurios padeda išsaugoti paslaptį nuo priešo taikos ir karo metu cirkuliuojančią pajėgų valdymo sistemoje informaciją, kompleksas. Δ sudaro: priemonės, neleidžiančios atskleisti pajėgų organizacinės struktūros, būsenos, išdėstymo, ginkluotės ir kt. duomenų; priemonės, užtikrinančios informacijos saugumą automatizuotose pajėgų valdymo sistemose; asmenų skaičiaus, kuriems žinomas kovos veiksmų užmojis, ribojimas; slaptas vadaviečių išdėstymas. Ryšių kanalams uždaryti naudojama įslaptinimo, šifravimo ir kodavimo aparatūra, koduoto ryšio dokumentai (kodinės, nomenklatūrinės, pokalbių ir signalų lentelės, koduoti žemėlapiai), nustatomos pokalbių atviraisiais (neįslaptintais) ryšių kanalais taisyklės ir tvarka.

skrydžių Δ, flight control, управление полетами – priemonės ir veiksmai, užtikrinantys orlaivų įgulų užduočių atlikimą ir skrydžių saugumą. Δ sudaro: orlaivių judėjimo ant žemės ir ore valdymas; orlaivių įgulų informavimas apie oro, antžeminės, meteorologinės, ornitologinės, radiacinės ir navigacinės situacijos pakitimus; atsarginių aerodromų, ryšio ir radiotechninio aprūpinimo parengties patikra. Δ atliekamas iš įvairių valdymo punktų. Dar ↑ *kontrolės zona, kontroliuojamoji oro erdvė, oro kelias, skrydžių valdymo rajonas, vadovas 1.*

valdymo atkūrimas ↑ *atkūrimas*.

valdymo grupė ↑ *grupė 1*.

valdymo ir pranešimų centras ↑ *centras 3*.

valdymo ir pranešimų sistema, control and reporting system, система управления и оповещения – OEG struktūra, įkurta atlikti orlaivių ir laivų ankstyvąjį išpėjimą, sekimą ir atpažinimą; visų veikiančių OEG priemonių valdymą. Susideda iš radiolokacijos pranešimo stočių grandinės, valdymo centrų ir stebėtojų su reikiamu ryšių tinklu.

valdymo įrenginys, control equipment, управляющее устройство – 1. reguliavimo arba automatinio valdymo sistemos įrenginys, kuriantis valdymo komandas ir signalais veikiantis valdymo objektą taip, kad jo būseną atitiktų valdymo tikslą (užduotį). Reguliavimo sistemos Δ yra reguliatorius, valdymo sistemos – valdymo mašina. Dar ↑ *mašina 2*.

2. kompiuterio (skaitmeninės skaičiavimo mašinos) įrenginys, koordinuojantis atminties, duomenų įvedimo ir išvedimo įrenginių darbą pagal uždavinio sprendimo programą. Centrinis valdymo įrenginys, kuris sinchronizuoja viso kompiuterio darbą yra procesoriaus valdančioji dalis. Dar ↑ *valdymo pultas*.

valdymo komanda ↑ *komanda 2*.

valdymo mašina ↑ *mašina 2*.

valdymo nenutrūkstamumas, command continuity, непрерывность управления – nuolatinė vado ir štabo įtaka pajėgų veiksams bet kokiomis mūšio sąlygomis. Jis pasiekiamas realios situacijos žinojimu; teisingu aukštesniojo vado skirtos užduoties supratimu; savalaikiu operacijos (mūšio) sprendimo priėmimu ir tikslu užduočių nustatymu pavaldiniams; nuolatinio ir patikimo ryšiu su pavaldžiais ir sąveikaujančiais padaliniais ir aukštesniuoju vadu; kompleksiniu turimų techninių automatizuotojo valdymo ir ryšių priemonių naudojimu; savo elektroninių priemonių apsauga ir apsauga nuo priešo techninių žvalgybos priemonių; sumaniu valdymo punktų išdėstymu ir jų savalaikiu perdislokavimu operacijos metu; greitai pajėgų valdymo perdavimu iš vieno valdymo punkto kitam; savalaikiu nutraukto ryšio atkūrimu.

valdymo operatyvumas, command operational efficiency, оперативность управления – vadų ir štabų gebėjimas laiku įvykdyti skirtas vienetui užduotis. Šis reikalavimas numato tikslingiausių darbo metodų ir būdų taikymą planuojant operaciją, renkant duomenis, nustatant užduotis, organizuojant sąveiką, aprūpinant ir valdant pajėgas.

valdymo organai, command elements, органы управления – organizaciniai struktūriniai vienetai, turintys nustatytas karinių vienetų valdymo funkcijas.

valdymo pajėgos ↑ *pajėgos 1*.

valdymo pažeidimas, control breakdown, нарушение управления – visiškas arba dalinis priešo pajėgų ir ginklų valdymo dezorganizavimas. Daugiausiai pasiekiamas naikinant ir slopinant priešo valdymo sistemas. Dar ↑ *elektroninė kova*.

valdymo principai, principles of command, принципы управления – principai, kuriais vadovaujasi organizuojant pajėgų valdymą. Pagr. principai yra šie: vienvaldystė; valdymo centralizacija su daliniu iniciatyvos pavaldiems vadams delegavimu pasirenkant nustatytos užduoties įvykdymo būdą; gebėjimas analizuoti susiklosčiusią situaciją, daryti teisingas išvadas ir numatyti galimus veiksmus; pavaldinių moralinių kovinių savybių žinojimas ir gebėjimas dirbti su pavaldiniais; vado ir štabo darbo organizuotumas ir kūrybiškumas; tvirtas priimtų sprendimų įgyvendinimas; operatyvumas, nenutrūkstamumas ir uždarumas; asmeninė vado atsakomybė už priimtus sprendimus ir jo skirtų užduočių įvykdymą. Dar ↑ *valdymo nenutrūkstamumas, valdymo operatyvumas, valdymo uždarumas*.

valdymo pultas, control panel [desk], console, пульт управления – 1. įrenginys, kuriame sumontuotos informacijos vaizdavimo priemonės (rodytuvai, ekranai, švieslentės ir kt.), valdymo įtaisai (mygtukai, jungikliai, svirtelės ir kt.) ir ryšių priemonės. Tai tarpininkas tarp žmogaus ir valdomo objekto. Priklausomai nuo pagr. funkcijų, kurias atlieka operatorius, skiriami operatyvinio valdymo, informaciniai, kontrolės ir mišrieji Δ. Gali būti tiesioginis (esantis valdomajame objekte) ir nuotolinis (valdoma tam tikru atstumu nuo objekto).

2. tolimojo veikimo radijo priemonė, naudojama navigacijos tikslams. Pagal dažnio moduliacijos ypatybes nustatomi azimutai.

3. grupė valdymo svirčių, rodytuvų ir panašių elektroninių ir mechaninių įrenginių, naudojamų specialioms sistemos funkcijoms stebėti ar kontroliuoti, pvz., raketoms prieš leidžiant tikrinti, laikui prieš leidžiant skaičiuoti, raketoms leisti ir pan.

valdymo reikalavimai, control requirements, требования, предъявляемые к управлению – sąlygos, kurias turi atitikti valdymas. Pagr. Δ: valdymo patikimumas, nenutrūkstamumas, operatyvumas ir jo uždarumas. Dar ↑ *valdymo nenutrūkstamumas, valdymo operatyvumas, valdymo uždarumas*.

valdymo sistema, control system, система управления – sistema, kuri apima valdymo organus, valdymo punktus (vadavietes), ryšių sistemą ir valdymo priemones. Ją ppr. veikia trukdžiai. Valdymo įrenginys (regulatorius, valdymo

mašina) gauna informaciją apie valdymo objekto būseną, apdoroja duomenis, kuria valdymo komandas ir valdymo signalais veikia objektą taip, kad jo būseną atitiktų valdymo tikslą. Δ , tikrai vykdanči užduoties programą ir neturinti grįžtamojo ryšio, vad. atvirąja (programinio valdymo) sistema; Δ , valdanti pagal valdymo objekto būsenos nuokrypį nuo užduoties ir turinti grįžtamąjį ryšį, – uždara sistema. Uždaroji Δ , kuri siekia tikslo prisitaikydama prie aplinkos, vad. adaptyviaja sistema. Dar \uparrow *valdymo ir pranešimų sistema, veiksnumas.*

automatinio Δ , automatic control system, система автоматического управления – valdymo ir valdomojo objekto sąveikaujančių įtaisų visuma, užtikrinanti valdymo tikslo pasiekimą pagal tam tikrą algoritmą be žmogaus įsikišimo. Skiriama atviroji (be grįžtamojo ryšio), uždaroji (su grįžtamoju ryšiu) ir mišrioji Δ . Pagal signalų keitimą rūšis ir būdus Δ būna analoginė (nenutrūkstamoji), analoginė skaitmeninė ir skaitmeninė (diskretinė). Karyboje naudojama raketoms nutaikyti, orlaivių skrydžiams valdyti ir kt. Dar \uparrow *automatinio reguliavimo sistema.*

automatizuotoji Δ (AVS), automated control system, автоматизированная система управления – sistema, taikanti funkciškai susietus administracinius, organizacinius, ekonominius, matematinius metodus, naudojanti automatines informacijos apdorojimo ir ryšių priemones valdymo uždaviniams spręsti. Δ sudaro įvairaus lygmens valdymo organų ir punktų automatizacijos, ryšių, perjungimo, informacijos siuntimo ir automatizuotojo valdymo organizavimo priemones. Duomenis kaupia, apdoroja, saugo, analizuoja ir valdymo uždavinius sprendžia kompiuteriai, o galutinį sprendimą priima žmogus; jis t. p. koordinuoja atskirų grandžių darbą, pats operatyviai parenka sprendimus tais atvejais, kai sugenda ar sutrinka duomenų apdorojimas. Keičiantis informacija tarp įvairių valdymo grandžių, žmogus analizuoja, apibendrina ir sankcionuoja atskirų informacijos elementų perdavimą. Pagr. Δ uždaviniai – informacijos apie situaciją rinkimo, apdorojimo, perdavimo ir vaizdavimo pareigūnų darbo vietose patikimumo ir operatyvumo gerinimas; greitas operatyvinių skaičiavimų atlikimas ir situacijos prognozavimas; optimalių sprendimų priėmimas ir veiksmų planavimas; greitas ir kokybiškas įsakymų, kovinio valdymo komandų ir kovos užduočių perdavimas vykdytojams ir jų vykdymo kontrolė; kovinių ir tarnybinių dokumentų rengimo, dauginimo ir perdavimo greitinimas. Δ struktūra turi užtikrinti pajėgų valdymo tam tikrose valdymo grandyse patikimumą, lankstumą ir slaptumą. Δ atlieka valdymo (kovinio valdymo), informacines skaičiavimo, keitimosi informacija funkcijas. Skiriamos šios Δ : automatizuotoji pajėgų valdymo sistema, automatizuotoji naikinimo priemonių valdymo sistema, automatizuotoji ugnies valdymo sistema, \uparrow *automatizuotoji ryšių sistema, automatizuotoji radiotechninė sistema ir kt. Dar \uparrow radiotechninė sistema.*

automatizuotoji naikinimo priemonių valdymo sistemą, automated weapon control system, автоматизированная система управления боевыми средствами (АСУ БС) – automatizuotoji valdymo sistema informacijai rinkti ir doroti; didina NP naudojimo veiksmingumą. Δ sudaro automatizuoti ir automatiniai posistemiai; jie valdo pavienes NP arba jų kompleksus, kuriuose yra taikinių aptikimo, skirstymo, sekimo, taikymo ir ryšių priemonės. Šioje sistemoje naudojama radiolokacinė, hidroakustinė, infraraudonoji, skaičiavimo, ryšių, telemetrijos ir kt. technika. Δ būna stacionarioji ir judrioji. Δ individualiuosius ypatumus lemia NP paskirtis ir naudojimo būdas. Sistemų elementai būna valdymo punktuose ir NP siuntimo į taikinį priemonėse.

automatizuotoji pajėgų valdymo sistemą, automated troops control system, автоматизированная система управления войсками – techninių priemonių kompleksas, kuris automatiškai renka informaciją, ją įvertina, saugo ir paskirsto vartotojams. Δ apima: valdymo punktų sistemą; elektroninius skaičiavimo kompleksus su programine įranga; pradinių duomenų įvedimo daviklių sistemą; įvedimo, perdavimo, priėmimo, vaizdo ir saugojimo aparatūrą. Δ uždaviniai: informacijos surinkimo, apdorojimo, paskirstymo ir jos vaizdavimo patikimumo užtikrinimas; greitas operatyvinių skaičiavimų atlikimas, pajėgų padėties ir kovos veiksmų kaitos prognozavimas; priimamų sprendimų dėl mūšio optimizavimas; greitas ir patikimas įsakymų pavaldžioms pajėgoms perdavimas ir jų vykdymo kontrolė; kovinių ir kt. dokumentų įforminimo ir perdavimo laiko trumpinimas. Pagal automatizuojamų procesų pobūdį skiriamos GP rūšių, pajėgų ir aprūpinimo rūšių Δ .

automatizuotoji ugniės valdymo sistemą, automated fire control system, автоматизированная система управления огнем – valdymo sistema, kurioje visi ugnies valdymo procesai automatizuoti. Δ sudaro: informaciniai, informaciniai skaičiavimo ir komandiniai posistemiai, kurie turi susietą techninę ir informacinę bazę ir matematinį aprūpinimą. Δ renka informaciją apie naikinimo objektus ir savas ugnies priemones, planuoja ugnį ir skirsto taikinius, apskaičiuoja šaudymo (raketų leidimo) nuostatas, duoda vykdytojams komandas leisti ugnį (raketą).

impulsinė Δ , impulse guidance system, импульсная система управления – automatinio valdymo sistema, kurioje informacija jos elementams perduodama trumpalaikiais (impulsiniais) signalais. Impulsinių signalų pertraukiama (diskretinė) struktūra leidžia labai koncentruoti energiją laike. Impulso trukmė gali keistis nuo 0,01–1 s automatikoje, iki 10^{-6} – 10^{-9} s ryšių technikoje, radiolokacijoje, skaičiavimo technikoje, televizijoje. Naudojama labai tiksliose sekimo sistemose, ryšių technikoje, valdant skraidomojus objektus, televizijoje ir kt.

inertinė Δ , inertial guidance system, инерциальная система управления – objekto (orlaivio, erdvėlaivio, povandeninio laivo ir kt.) techninių įtaisų kompleksas jo parametrams ir buvimo vietai nustatyti naudojant kūnų inercijos savybes ir nenaudojant išorės informacijos šaltinių. Nuolat matuoja objekto, kuriame įrengta sistema, pagreitį, apskaičiuoja pagal šį pagreitį objekto greitį, įveiktą kelią, nustato objekto buvimo vietą, t. p. objekto stabilizavimo ir judėjimo pagal nustatytą

programą parametrus. Δ elementai: ↑ *akcelerometras*, matuojantis objekto pagreitį; ↑ *integratorius*, nustatantis objekto judėjimo parametrus ir koordinates; ↑ *giroskopas*, atkuriantis atskaitos sistemą ir sudarantis galimybę nustatyti posūkio kampus ir objekto nuokrypį objektui stabilizuoti ir judėjimui valdyti; kompiuteris; vykdomieji įtaisai.

valdymo sistėmos veiksnūmas ↑ *veiksnumas*.

valdymo stoties įranga, guidance station equipment, оборудование станции управления – raketos valdymo sistėmos dalis, kuri yra ant žemės ir valdo raketos skriejimą.

valdymo uždavūmas, command security, скрытность управления – vykdomų prieš operaciją ir jos metu priemonių įslaptinimas nuo priešo žvalgybos. Δ užtikrina: užmaskuotas vadaviečių išdėstymas ir jų perdislokavimas; pokalbių techninėmis priemonėmis taisyklių ir tvarkos laikymasis; uždarojo ryšio ir valdymo priemonių naudojimas; dokumentų (žemėlapių) kodavimas ir šifravimas, pokalbių lentelių naudojimas; maskuotė ir priešą dezinformuojančios priemonės. Planuojamos operacijos (mūšio) sumanymą turi žinoti tiksliai kai kurie pareigūnai.

valdomasis gaudymas orė ↑ *gaudymas, gaudymas ore*.

valdomasis gūnklas, guided weapon, управляемое оружие – gūnklas, kuriame galima keisti NP lėkimo (skriejimo) trajektoriją. Tokios NP yra: valdomosios raketos, valdomosios aviacinės bombos, valdomieji prieštankiniai reaktyviniai sviediniai, valdomieji artilerijos sviediniai ir kt. Dar ↑ *lazeriu valdomas gūnklas*.

valdomasis minų laūkas ↑ *minų laukas*.

valdomasis nukreipūmas, command guidance, командное наведение – valdymo sistema, kuri iš išorinio šaltinio siunčia į raketą informaciją ir nukreipia ją nurodyta skriejimo trajektorija.

valdomasis rādijo tūnklas ↑ *radijo tinklas*.

valdomasis signālas ↑ *signalas 1*.

valdomasis sunaikūnimo signālas ↑ *signalas 1*.

valdomasis sviedinūys ↑ *sviedinys*.

valdomoji bōmba ↑ *bomba 1*.

valdomoji minā ↑ *mina 2*.

valdomoji raketā ↑ *raketa*.

valdomoji raketā „ōras–ōras“ ↑ *raketa*.

valdomoji raketā „ōras–žēmė“ ↑ *raketa*.

valdomoji raketā „žēmė–ōras“ ↑ *raketa*.

valdomoji raketā „žēmė–žēmė“ ↑ *raketa*.

valdūmas, operational control, управляемость – orlaivio galėjimas veikiant jėgoms ir momentams, kuriuos sudaro valdymo įtaisai, keisti skrydžio režimą. Skraidant tankiuose atmosferos sluoksniuose orlaivių valdymui ppr. naudojamos aerodinaminės jėgos, sudaromos vairs, eleronais arba sukamaisiais stabilizatoriais. Didesniame kaip 30 km aukštyje naudojamas dujų dinaminis valdymo principas: valdomaisiais elementais būna sukamosios reaktyvinių variklių tūtos arba kelios nesukamosios tūtos, kurių veikimo tvarką nustato valdymo sistema.

valstybė globėja, state trustee, государство-опекун – *tarpt. teis.* neutrali valstybė, kuri, sutikus konflikto šalims, nuo pat ginkluotojo konflikto pradžios padeda ir vykdo, atstovaudama kitos šalies interesams, vienos iš šalių teritorijoje humanitarinių normų laikymosi kontrolę. Δ ppr. lanko ir tikrina karo belaisvių ir internuotų civilinių asmenų stovyklas, jų aprūpinimo sąlygas okupuotoje teritorijoje, tiria kultūros vertybių objektų apsaugos pažeidimus, prirėikus teikia geranoriškas paslaugas. Δ veiklą vykdo jų diplomatinis, konsulinis ar kitas personalas, bet delegatais tokia valstybė gali panaudoti kurios nors nešališkos tarptautinės organizacijos atstovus. Ypač dažnai šias funkcijas atlieka Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas.

valstybės gūnybos civilinė ir karinė vadovybė ↑ *vadovybė 3*.

valstybės gūnybos civilinė vadovybė ↑ *vadovybė 3*.

Valstybės gūnimo tarūba, State Defence Council, Государственный совет обороны – LR patariamoji institucija, padedanti LR Prezidentui ar kitam valstybės vadovui svarstyti, spręsti ir koordinuoti svarbiausius valstybės gūnybos klausimus. Δ sudaro Respublikos Prezidentas, Ministras Pirmininkas, Seimo pirmininkas, krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas.

valstybės karinė vadovybė ↑ *vadovybė 3*.

valstybės karinė veiklā, military activities of the state, военное строительство – valstybės ekonominių, socialinių, politinių, karinių ir kt. priemonių sistema jos karinei galiai stiprinti. Δ tikslus, turinį ir praktinius uždavinius nustato valstybės karinė politika, karinė doktrina; jie priklauso nuo šalies ekonomikos lygio ir galimo karo pobūdžio. Didelį

valstybės

poveikį Δ daro šalies geografinė ir geopolitinė padėtis, priklausymas kariniams politiniams aljansams ir jos sąjunginiai įsipareigojimai.

valstybės paslaptis \uparrow *paslaptis*.

Valstybės saugumo departameintas, State Security Department, Департамент государственной безопасности – LR Seimui ir Respublikos Prezidentui atskaitinga valstybės institucija, kurios paskirtis – apsaugoti nuo pasikėsimų valstybę, jos suverenitetą ir konstitucinę santvarką. Δ uždaviniai – vykdyti užsienio žvalgybą ir kontržvalgybą, laiku atskleisti veikas, keliančias grėsmę valstybės saugumui ir interesams, gynybinei ir ekonominei galiai ir užkirsti kelią šioms veikoms.

valstybės siena, frontier, national frontier, state border, государственная граница – riba, apibrėžianti valstybės teritoriją ir atskirianti ją nuo kaimyninių valstybių ir atvirosios jūros. Sausumos ir vandens Δ nustatoma tarpvalstybinėmis sutartimis tarp kaimyninių valstybių. Jūros siena ppr. nustatoma pakrantės valstybių vidiniais teisiniais aktais. Per Δ einanti vertikali Žemės paviršiui plokštuma riboja valstybės oro erdvę ir žemės išteklius. Δ neliečiama ir saugoma. Lietuvoje Δ saugo pasienio policija. Lietuvos sienos ruožų bendras ilgis sausuma sudaro 1642,5 km, iš kurių su Baltarusija – 650 km, su Latvija – 598,2 km, su Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi – 291 km, su Lenkija – 103,3 km. Baltijos jūros sienos ilgis – 140 km, arba 76 jūrmylės. Dar \uparrow *apsauga, punktas 1, valstybės sienos įgaliotinis, valstybės sienos kirtimas, valstybės sienos pažeidėjas, valstybės sienos teisinis režimas*.

valstybės sienos apsaugà \uparrow *apsauga*.

valstybės sienos apsaugos objektai ir įrenginiai, objects and installations of frontier protection, объекты и сооружения охраны государственной границы – \uparrow *pasienio ženklai*, pastatai, statiniai, inžinerinė ir techninė įranga, užtvaros, technika ir kitokios priemonės, kurios naudojamos valstybės sienai saugoti.

valstybės sienos apsaugos tarnýba \uparrow *tarnýba 1*.

valstybės sienos apsaugos zonà, frontier protection zone, охранная зона государственной границы – LR paženklinta pasienio zonos teritorijos dalis, einanti nuo Lietuvos valstybės sienos į teritorijos gilumą, kurioje valstybės sienos apsaugai ir jos tvarkymui užtikrinti įgyvendinamos techninės, organizacinės ir teisinės Valstybės sienos apsaugos tarnybos priemonės. Konkrečias Δ ribas nustato Vyriausybė.

valstybės sienos dengimas \uparrow *dengimas 1*.

valstybės sienos įgaliotinis, frontier authorized person, уполномоченный государственной границы – LR įgaliotas Lietuvos valstybės pareigūnas, paskirtas tirti ir nagrinėti su atitinkamų gretimos valstybės institucijų atstovais pasienio incidentus ir kt. klausimus, susijusius su valstybės sienos apsauga.

valstybės sienos kirtimas, crossing the frontier, переход государственной границы – asmenų perėjimas, transporto priemonių judėjimas, prekių (daiktų) ir kitų vertybių vežimas per valstybės sieną.

valstybės sienos pažeidėjas, frontier trespasser, нарушитель государственной границы – asmuo, kuris pereidamas ar bandydamas pereiti valstybės sieną pažeidė nustatytą sienos kirtimo tvarką. Už tučini neteisėtą valstybės sienos perėjimą numatyta baudžiamoji atsakomybė.

valstybės sienos perėjimo punktas \uparrow *punktas 1*.

valstybės sienos teisinis režimas, legal regime of the frontier, правовой режим государственной границы – teisės aktais nustatyta valstybės sienos nustatymo, žymėjimo ir kirtimo tvarka, valstybės sienos tvarkymas. Dar \uparrow *pasienio teisinis režimas*.

valstybės tarnýba \uparrow *tarnýba 1*.

valstybės teritorija, state territory, территория государства – Žemės rutulio paviršiaus dalis, esanti tam tikros valstybės ribose. Δ galioja valstybės suverenitetas ir jurisdikcija. Δ neliečiama. Teritorijos neliečiamumo ir vientisumo principas įteisintas JTO Įstatuose ir kituose tarptautiniuose dokumentuose.

valstybinis nusikaltimas, crime against the state, государственное преступление – nusikalstama veika, kuria trikdoma valstybės ir visuomenės veikla. Pagal LR baudžiamuosius įstatymus itin pavojingais Δ laikomi nusikaltimai, kuriais tiesiogiai kėsinamasi į Lietuvos valstybės suverenitetą – jos nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką, valstybės saugumą. Tai valstybės perversmas, išdavystė, šnipinėjimas, karo kurstymas, \uparrow *kolaboravimas*, valstybės paslapties atskleidimas ir kt. Baudžiamoji atsakomybė t. p. numatyta už Δ slėpimą.

valstybinis standartas \uparrow *standartas*.

váltis, boat, шлюпка, лодка – nedidelis irklinis, burinis ar motorinis laivas. Karyboje naudojama žvalgams ir desantininkams išlaipinti, lėktuvų (sraigtasparnių) įguloms avarinio tūpimo ant vandens ir šokant su parašiutais į vandenį atvejais, t. p. patekusių į nelaimę laivų įguloms gelbėti.

pripučiamóji Δ , inflatable boat, надувная лодка – nedidelė valtis, turinti elastingą, pripučiamą oro arba kt. dujų korpusą. Naudojama keliant desantą per vandens kliūtis, įrengiant pontoninių tiltų atramas, gelbėjant laivų ir orlaivių įgulas.

vamždinė artilèrija ↑ *artilèrija 2.*

vamždis, tube [barrel], ствол – pagr. ginklo dalis šaudmeniui (kulikai, sviediniui, minai, granatai) norima kryptimi ir reikiamu pradiniu greičiu sviesti. Vamzdžio ermė vad. vamzdžio kanalu, užpakalinė vamzdžio dalis – drūtgalis. Drūtgalyje kanalas praplatėja – tai ↑ *užtaiso kamera*. Priešakinė vamzdžio dalis – ↑ *laibgalys*, o laibgalio ermė – ↑ *žiotys*. Vamzdyje parako užtaiso (šaunamojo užtaiso) chem. energija verčiama į šaudmens kinetinę energiją. Šūvio metu drūtgalys užrakinamas spyna. Kai kurie Δ turi laibgalio stabdį ir ežektorių. Δ pagal kanalo konstrukciją gali būti graižtvinis arba lygiavamzdis; pagal Δ sienelių konstrukciją – nesutvirtintasis, sutvirtintasis ir išardomasis. Dar ↑ *drūtgalys, ežektorius, pabūklo vamzdžio išdilimas*.

išardomasis Δ, dismountable gun tube [barrel], разборный ствол – vamzdis, susidedantis iš dviejų atskiriamų vamzdžių – įvamzdžio ir gaubto. Įvamzdis – plonasis, turintis graižtvą vamzdis, įkišamas į storą sienelį vamzdį – gaubtą. Tarp jų yra 0,05–0,25 mm tarpelis, kuris šūvio metu išnyksta. Toks vamzdis patogus – sudilusi įvamzdį lengva pakeisti lauko sąlygomis. Kai kurių vamzdžių gaubtas būna trumpesnis, apgaubia įvamzdį iki tos vietos, kur slėgis didžiausias.

minosvaidžio Δ, mortar tube [barrel], ствол миномета – minosvaidžio pagr. dalis minai norima kryptimi ir reikiamu pradiniu greičiu sviesti. Δ ppr. yra lygiavamzdis, tačiau kai kurie šiuolaikiniai minosvaidžiai turi graižtvinius vamzdžius. Lygiavamzdis Δ turi lygų poliruotą kanalą. Laibgalyje tvirtinamas saugiklis nuo dvigubo užtaiso (užtaisuose iš laibgalio minosvaidžiuose), drūtgalyje užsriegiamas uoksas. Δ tvirtinamas ant dvikojo lafeto. Jeigu minosvaidis užtaisomas pro vamzdį, mina su atitinkamu užtaisu nuleidžiama stabilizatoriumi žemyn į vamzdžio laibgalį. Veikiama savo masės mina šliaužia vamzdžio kanalu žemyn, jeigu šaudymo mechanizmo daužiklis nustatytas standžiai, jis pramuša padegamojo užtaiso kapsulę. Jeigu šaudymo mechanizmo daužiklio padėtis laisva, kapsulę pramuša šovimo mechanizmas. Užtaisuose pro drūtgalį minosvaidžiuose prieš užtaisymą vamzdžiui suteikiama horizontali padėtis, atsklendžiama spyna, mina įleidžiama į vamzdį, užsklendžiama spyna ir vamzdžiui suteikiama kovos padėtis; tik po to šaunama.

nesutvirtintasis Δ, nonbound barrel, некрепленный ствол – vienalytis vamzdis, gaminamas iš vieno ruošinio. Šaulių ginklų vamzdžiai visada būna šio tipo. Δ turi palyginti storas sieneles.

sutvirtintasis Δ, bound barrel, крепленный ствол – vamzdis, susidedantis iš kelių neišardomai sumautų vamzdžių. Maunami įkaitę, vėsdami traukiasi, išorinis stipriai spaudžia viduje esantį vamzdį. Šitaip padidėja vamzdžio stiprumas.

vamzdžio veiksnūmas ↑ *veiksnumas*.

vandenilinis giñklas ↑ *termobranduolinis giñklas*.

vandenilis, hydrogen, водород – pirmasis lengviausias periodinės elementų sistemos chem. elementas. Gamtinį Δ sudaro du stabilieji izotopai: protis ¹H ir deuteris ²H. Žinomas t. p. radioakt. izotopas – tritis ³H. Δ atomas turi vieną elektroną. Δ – labiausiai paplitęs chem. elementas, dažn. sudaro junginius su O, C, S, N ir Cl, rečiau – su P, I, Br ir kt. elementais; įeina į visų gyvųjų organizmų, naftos, anglių, gamtinių dujų, vandens ir kt. sudėtį. Δ – neturinčios skonio ir kvapo bespalvės dujos. Δ nenuodingas, bet degus ir sprogus. Skystas Δ, patekęs ant atvirų kūno dalių, gali jas smarkiai nušaldyti.

vandenynas, ocean, океан – vandens plotas tarp žemynų, turintis savo vandens cirkuliacijos sistemą ir specifinius hidrologinio režimo ypatumus; Pasaulinio vandenyno dalis. Žemėje yra 4 Δ: Ramusis, Atlanto, Indijos, Šiaurės ledinuotasis. Kiekvienas Δ – istoriškai susiklostęs karo veiksmų teatras.

pasaulinis Δ, oceans of the world, Мировой океан – nenutrūkstama Žemės vandens danga, supanti visus žemynus ir salas, turinti bendras fiz. ir chem. savybes. Apima 70,8% Žemės paviršiaus. Plotas 361,26 mln. km², vandens tūris 1 340,74 mln. km³, vidutinis gylis 3711 m, didžiausias – 11 022 m (Ramiojo vandenyno Mariano duburyje). Δ sudaro Ramusis, Atlanto, Indijos ir Šiaurės ledinuotasis vandenynai, daug jūrų, įlankų ir sąsiaurių.

vandenyno karo veiksmų teatras ↑ *karo veiksmų teatras*.

vandenyno konvojus ↑ *konvojus 1.*

vandenys, waters, воды – natūralūs ir dirbtiniai vandens plotai: ↑ *vandenynas*, ↑ *jūra*, įlanka, sąsiauris, ↑ *ežeras*, ↑ *upė*, ↑ *tvenkinys*, ↑ *kanalas*, vandens saugykla ir kt. Dar ↑ *akvatorija, versmė*.

gruñtiniai Δ, ground water, грунтовые воды – požeminiai vandenys, susikaupę vandeningose uolienose virš pirmojo vandeniui nelaidaus uolienų sluoksnio (vandensparos), veikiami tik atmosferos slėgio. Paplitę visoje Lietuvoje. Vandeningojo horizonto storis daugiausia 10–15 m, kai kur ir 40–60 m. Δ slūgso 1–15 m gylyje (tik Kuršių nerijoje 30–60 m gylyje). Lietuvoje per parą individualiam ir centralizuotam vandens tiekimui suvartojama iki 250 000 m³ Δ.

pasienio Δ, border waters, пограничные воды – upės, ežerai ir kt. vandens telkiniai, kurių vandenimis arba krantais eina valstybės siena. Laivybinėje upėje valstybės siena eina laivakelio viduriu, kitokioje upėje (upelyje) – jos viduriu arba pagr. vagos viduriu, ežere ar kitame vandens telkinyje – linija, jungiančia valstybės sienos susidūrimus su ežero arba kt. vandens telkinio kranto linija.

požeminiai Δ, underground water, подземные воды – vanduo, esantis Žemės plutos uolienose. Lietuva yra centrinėje Pabaltijo artezinio baseino dalyje. Gėlasis vanduo slūgso iki 300–400 m gylyje. Prognoziniai gėlojo požeminio vandens

vandénkelis

ištekliai 3,2 mln. m³ per parą. Lietuvoje į gruntinį vandeningąjį sluoksnį išfiltruoja 5–49% metinio kritulių kiekio. Mineralinio vandens yra visoje Lietuvoje. Iširti eksploatuojamų jo telkinių ištekliai (apytikriai 6 tūkst. m³ per parą) tesudaro menką potencialių Lietuvos mineralinių vandenų dalį. Giliausioje artezinio baseino dalyje mineralinis vanduo slūgso 2000–2300 m gylyje. Šalto mineralinio vandens yra iki 400–500 m gylyje, einant gilyn kas 100 m temperatūra pakyla 2–5°.

užminuotieji Δ, mined waters, заминированные воды – vandenys, kuriuose visų tipų jūrų minos gali būti veiksmingos prieš bet kokį taikinį.

vidaūs Δ, inland [internal] waters, внутренние воды – *tarpt. teis.* visi vandenys valstybės teritorijos ribose: upės, ežerai, kanalai, sąsiauriai, vandens saugyklos ir pan.; sudedamoji kiekvienos valstybės, turinčios jūrų pakrantes, teritorijos dalis. Δ t. p. yra vidinės jūros, kurias iš visų pusių supa sausuma – šios valstybės teritorija; vandenys, esantys kranto pusėje nuo teritorinės jūros bazinės linijos, t. p. uostų, įlankų (jeigu jų įeiga neviršija 24 jūrmylių arba 44,5 km) vandenys. Pagal LR įstatymus, Lietuvos Δ – tai vandenys, esantys į sausumos pusę nuo teritorinės jūros bazinės linijos, jungiančios labiausiai į jūrą nutolusius jūrų uostų molų taškus ir pasienio zonoje esantys Kuršių marių vandenys, upės, ežerai ir kiti vandens telkiniai. Užsienio civiliniai ir karo laivai gali įplaukti į Δ pagal šios valstybės nustatytas taisykles; tokios pat taisyklės galioja ir orlaivių skrydžiams.

vandénkelis, water track, вододром – vietovės ruožas, įrengtas įguloms (vairuotojams, vairuotojams mechanikams) mokyti vairuoti kovos mašinas (tankus, PKM, šarvuočius) per vandens kliūtis. Δ ppr. turi būti: perkėla tankams vairuoti po vandeniu; mašinų judėjimo plaukiant ir gilia brasta ruožai; keltinė perkėla su prieplaukomis; baseinas su hidrotreniruokliu.

vandėns aerodròmas ↑ *aerodromas*.

vandėns aviācija ↑ *aviacija*.

vandėns kliūtis įveikimas ↑ *įveikimas*.

vandėns kliūtis įveikimo pradinis rajònas ↑ *pradinis rajonas*.

vandėns kliūtis įveikimo ruòžas ↑ *ruožas 1*.

vandėns kliūtis žvalgyba ↑ *žvalgyba*.

vandėns kliūtis ↑ *kliūtis*.

vandėns kùpolas, spray dome, водяной столб – išmetamas į orą vandens pūslų kauburys, kai povandeninio brand. sproginio smūgio banga pasiekia vandens paviršių. Dar ↑ *bazinė banga*.

vandėns lèktùvas ↑ *lèktuvas*.

vandėns lỹgio matuòklè, Kronshtadt foot gauge, футшток – matuoklè vandens matavimo poste jūros, ežero arba upės vandens lygiui matuoti; pagal ją nustatomi potvynių vandens lygių svyravimai. Atskirai skiriama Kronštato Δ – varinė plokštelė su brūkšniu, įmontuota tilto per kanalą Kronštate (Rusija) atramoje. Brūkšnys žymi absoliučiuju aukščių nulį Baltijos aukščių sistemoje ir sutampa su vidutiniu daugiamečiu Baltijos jūros lygiu.

vandėns lỹgio stebėjimo pòstas ↑ *postas 4, stebėjimo postas*.

vandėns prisòtinta sprogstamòji mèdžiaga ↑ *sprogstamoji medžiaga*.

vandėns reidas, water terminal, морской терминал – pakrančių ruožas su šalia esančia akvatorija laivams stovėti, pakrauti, iškrauti ir teikti kt. paslaugas.

atsarginis Δ, alternate water terminal, запасный морской терминал – vandens reidas su įranga laivams vienu metu stovėti nuleidus inkarą prie prieplaukos ir (ar) prie veikiančių inkarviečių, įrengtas pakrantės vandenyse šalia patikimų kelių ir (ar) geležinkelių tinklo. Jis užima palyginti nedidelį rajoną ir įrengiamas toliau nuo apgyventų vietovių, o veikimo mastas yra toks, kad jis nelaikomas galimu brand. puolimo taikiniu.

didelis Δ, major water terminal, большой водный терминал – vandens reidas, galintis vienu metu teikti paslaugas dideliame skaičiui laivų, stovinčių prieplaukose ar inkarvietėse, esantis apsaugotuose pakrantės vandenyse šalia geležinkelių, automobilinių kelių, oro ir (arba) vidaus vandenų transporto tinklų. Jis užima nemažą plotą ir dėl savo veiklos apimties gali tapti brand. ginklo taikiniu.

pagálbis Δ, secondary water terminal, вспомогательный водный терминал – pakrantės ruožas, kuriame nėra prieplaukos priplaukti didelės grimzlės laivams. Δ įkuriami priekrantėse, pageidautina arti geležinkelių ar gerų kelių. Juose laivai iškraunami nuleidę inkarą per 1–5 mylias nuo kranto, kroviniai ir žmonės atplukdomi iš laivo į krantą mažesniais laiveliais. Veikimo mastas yra toks ribotas, kad tokios vietos nėra laikomos pagr. brand. ginklo taikiniais.

vandėns tiekimas kariúomenei, military [field] water supply, водоснабжение войск – kariuomenės aprūpinimas vandeniu; apima vandens šaltinių žvalgybą, vandens išgavimą, valymą, laikymą, vežimą, išdavimą ir kokybės kontrolę. Pajėgoms įrengiami vandens tiekimo punktai. Dar ↑ *punktas 2, vandens tiekimo lauko priemonės*.

vandėns tiekimo laũko priėmonės, field water supply means, средства полевого водоснабжения – technika ir kt. materialinė priemonė kariuomėnei lauko slygomis aprũpinti vandeniu. Tai vandens šaltinių žvalgybos prietaisai, požeminio vandens išgavimo priemonė (siurbliai, grėžimo įrenginiai ir kt.), vandens valymo ir gėlinimo prietaisai (automobilinė filtravimo stotys, gėlinimo įrenginiai ir kt.), pumpavimo, vėžimo ir laikymo įranga.

vandėns tiekimo pũnkta ↑ *pũnkta 2.*

vandėns transpũrtas ↑ *transportas.*

vandėns uųtvara ↑ *uųtvara.*

vandėnskyra, watershed, водораздел – 1. linija, jungianti aukšėiausius kalnagũbrio (kalvagũbrio) taškus.

2. vietovės riba arba juosta, skirianti paviršines vandentakas šlaitais, nukreiptais į skirtingas puses. Skiriamos svarbiausios Δ – tarp dideliũ upiũ sistemũ ir antraeilės – tarp nedideliũ vandentakũ (upeliũ).

vandensvaidinis varytũvas ↑ *varytũvas.*

vandėntaka, thalweg, линия водостока – linija, jungianti ųemiausius slėnio taškus.

vandėntalpa, displacement, водоизмещение – laivo išstumiamas vandens kiekis. Dar ↑ *dedveitas.*

vandėntiekio bũkštas ↑ *bũkštas.*

vandėntiekis, water-supply, plumbing, водопровод – inųineriniũ įrenginiũ kompleksas miestui, gyvenvietei ir kt. objektams centralizuotai vandeniu aprũpinti. Primityviũ Δ buvo prieš kelis tũkst. metũ (Sen. Egipte, Sen. Romoje). Europoje Δ pradėta rengti XII a. Centralizuotũ Δ turi visi Lietuvos miestai ir miesto tipo gyvenvietės, >200 kaimo gyvenvieėiũ. Vanduo tiekiamas iš 1100 grėųiniũ, kuriũ bendras pajėgumas 1,1 mln. m³ per parũ. Bendras Δ tinklũ ilgis >3000 km. Poųeminis vanduo dezinfekuojamas, o kai kuriose vandenvietėse (pvz., Klaipėdos, Telšiu ir kt.) iš jo dar šalinama geleųis. Pramoniniam Δ naudojamas paviršinis vanduo. Lietuvoje seniausias yra Vilniaus Δ. Jis pradėtas rengti 1501. Karyboje Δ naudojamas kaip vandens šaltinis, o jo poųeminiai įrenginiai – kaip įrengtos priedangos (slėptuvės). Dar ↑ *bũkštas.*

vardinis giũklas, award weapon, именное оружие – 1. dovanojamas arba prizinis ginklas su uųraųais, rodanėiais kam ir uų kokius nuopelnus jis įteiktas.

2. *LR kar.* garbingas apdovanojimas uų pasiųymėjusiems karininkams uų karinius ųygdarbius ir nuopelnus valstybei ir krašto apsaugai. Δ gali bũti: kardas, pistoletas arba medųioklinis ųautuvas. Apdovanoti vardiniu ginklu gali LR Ministras Pirmininkas, krašto apsaugos ministras.

vargũnai, organ, орган – *ist.* daugiavamzdis pabũklas, kuriame greitaųaudos didinimas buvo pasiektas didinant vamzdųiũ skaiėiũ (iki 50 ir daugiau). Naudoti XVI–XVII a. Vamzdųiai buvo sudedami keliomis eilėmis ant ypatingo rėmo; ųaudoma kartu iš visũ vienos eilės vamzdųiũ. Δ ppr. buvo įtaisomi ant ratinio lafeto. Rusijoje panaųus pabũklai buvo vad. ųarkomis (↑ *ųarka*).

variklinis speciũliojo ųvarinimo prietaisas, power-driven decontamination apparatus, двигательный прибор специальной обработки – didelės talpos variklinis aparatas ginkluotei ir įrenginiams ųvarinti. Δ naudojamas specialiõjo ųvarinimo vienetuose (puntuose). Dar ↑ *mašina 2.*

variklio iųtekliai ↑ *iųtekliai.*

variklio tũtũ, nozzle, сопло – kintamojo skersmens kanalas skysėiams arba dujoms įgreitinti iki reikiamo greiėio ir srautui suteikti reikiamũ kryptĩ. Δ veikimo principas pagrĩstas skysėio arba dujũ greiėio didėjimu tėkmės kryptimi sukuriant slėgiũ skirtumũ, kuris yra didesnis įeinamojoje angoje. Priklausomai nuo iųtekėjimo iųeinamojoje angoje greiėio skiriama ikigarsinė ir virųgarsinė Δ. Raketiniuose ir oriniuose reaktyviniuose varikliuose Δ yra pagr. traukũ kurianėio iųeinamojo įtaiso elementas.

variklis, engine, motor, двигатель – mašina, keiėianti energijũ mechaniniu darbu. Δ bũna pirminis (gamtiniũ iųtekliũ energijũ – chem. kuro energijũ, brand. energijũ, upiũ tėkmė, vėjo, jũros potvynio ir kt. energijũ – tiesiogiai keiėiantis mechaniniu darbu) ir antrinis (keiėiantis pirminiũ varikliũ sukurtũ energijũ – elektros, pneumatiniai, hidrauliniai ir kt. Δ). Prietaisai, keiėiantys darbu sukaupũ energijũ, irgi yra Δ – spyruoklinis, svorinis ir kt. Kariuomėnėje labiausiai paplitė ųiluminiai (pirminiai) ir elektros (antriniai) Δ. Dar ↑ *raketinis variklis, santykinė degalũ ųnaudos, santykinė variklio masė.*

automobilio Δ, automobile engine, автомобильный двигатель – įrenginys automobilio judėjimui uųtikrinti. Naudojamas vidaus degimo (kuras – degalai ir dujos) ir elektros variklis (maitinamas elektros akumuliatoriũ). Labiausiai paplitė tũmokiniai vidaus degimo varikliai: keturtakėiai benzininiai (lengvuosiuose automobiliuose ir maųos galios sunkveųimiuose), keturtakėiai dyzeliai (galinguose sunkveųimiuose, autobusuose, lengvuosiuose automobiliuose), dvitakėiai benzininiai (maųos galios lengvuosiuose automobiliuose). Kartais galingus krovininius automobilius varo dujũ turbinos. XX a. pab. Δ sukimosi greitis 160–250 s⁻¹, miųinio suspaudimo laipsnis 8–10, darbo iųteklius 150–500 tũkst. km, jie yra patikimi, kelia maųesnĩ triukųmũ, iųmetami deginiai maųiau kenksmingi. Benzininiũ varikliũ galia gali bũti 30–270 kW (41–367 AG), dyzeliniũ – 20–600 kW (27–815 AG). Iš akumuliatoriũ maitinami elektromobiliai tinka tik nedideliems atstumams. Jie neterųia aplinkos, dirba tyliai, taėiau sudėtinga akumuliatoriũ prieųiũra.

aviacinis Δ , aircraft engine, авиационный двигатель – šiluminis variklis orlaiviui (lėktuvui, sraigtasparniui, dirižabliui) skraidinti. Δ būna stūmoklinis ir reaktyvinis (turboreaktyvinis, turbininis ir kt.). Stūmokliniu Δ galima pasiekti 700–750 km/h greitį ir pakilti į 10 km aukštį. Jo galia 29–2800 kW, santykinė masė 0,62, santykinės kuro sąnaudos 0,23 kg/kW·h. XX a. 5 d-metyje pradėti naudoti reaktyviniai varikliai. ↑ *Raketinis variklis* naudojamas raketoms, bekompresoris – viršgarsiniams lėktuvams; jei skrydžio greitis tris kartus viršija garso greitį, tinka mišrusis Δ (turboreaktyvinis ir tiesiasrovis). Ikgarsiniams lėktuvams naudojamas dujų turbininis variklis, magistraliniams lėktuvams – turboreaktyvinis dviejų kontūrų Δ , vietinių linijų lėktuvams ir sraigtasparniams – turbosraigtinis Δ . Lėktuvams su plačiu skrydžio režimų diapazonu (naikintuvams, bombonešiams) naudojamas turboreaktyvinis vieno ir dviejų kontūrų Δ su greitinimo kamera, vertikalaus kilimo ir tūpimo lėktuvams – kilimo ir skrydžio (kilimo) variklis. Δ naudoja aviacinius degalus.

dūjų turbūninis Δ , gas-turbine engine, газотурбинный двигатель – šiluminis variklis, keičiantis iš anksto suspaustą ir įkaitintą dujų energiją į mechaninį dujų turbinos darbą. Susideda iš degimo kameros, kompresoriaus ir turbinos. Labiausiai paplitę pastovaus slėgio nuolatinio degimo Δ ; naudingumo koeficientas iki 35%. Naudojamas orlaiviuose, tankuose, automobiliuose, laivuose ir kt. Δ gali naudoti dujinius, skystuosius ir kietuosius degalus (aviacinių Δ degalai – aviacinis žibalas).

elėktros Δ , electric motor, электрический двигатель – elektros mašina, elektros energiją keičianti mechanine energija. Veikimas pagrįstas elektromagnetinės indukcijos reiškiniu, o sukimo momentas susidaro dėl srovių ir magnetinių laukų sąveikos. Pagal elektros srovės rūšį būna nuolatinės ir kintamosios srovės varikliai.

išorės degimo Δ , external combustion engine, двигатель внешнего сгорания – šiluminis variklis, kurio degalai dega ir darbinis kūnas (dujos, garai) susidaro ne variklio viduje. Tai garo mašinos, garo turbinos (pastarosios dažnai naudojamos laivuose kartu su brand. jėgainėmis).

reaktyvinis Δ , ramjet engine, реактивный двигатель – tiesioginės reakcijos variklis; variklis, keičiantis tam tikrą pirmąją energiją reaktyvinės srovės kinetine energija, kuri sukuria reaktyvinę trauką. Traukos jėga tiesiogiai veikia Δ ir be jokių perdavimo mechanizmų užtikrina variklio ir su juo susijusio aparato judėjimą, kurio kryptis priešinga srovės veržimosi kryptiai. Δ visiškai yra sutapę variklis ir varytuvas. Pagr. Δ dalis – degimo kamera. Joje sukuriama darba atliekančios dujos (skystis), kurios pirmąją energiją (chem., elektros, brand.) keičia mechaniniu Δ darbu. Varytuvo funkciją atlieka reaktyvinė tūta. Pagr. Δ rodikliai: reaktyvinė ↑ *trauka*, santykinis traukos impulsas, santykinė variklio masė, santykinis kuro sunaudojimas. Yra dvi pagr. Δ rūšys – orinis reaktyvinis variklis, raketinis variklis ir jų variantai: turboreaktyvinis, turboventiliacinis, turbokompresorinis ir kt.

šiluminis Δ , heat engine, тепловой двигатель – variklis, keičiantis šiluminę energiją mechaniniu darbu. Skiriamas vidaus ir išorės degimo variklis. Karo technikoje daugiausiai naudojami vidaus degimo varikliai.

tánko Δ , tank engine, танковый двигатель – vidaus degimo variklis tanko judėjimui užtikrinti; t. p. naudojamas PKM, šarvučiuose, savaeigiuose artilerijos įrenginiuose ir kt. Pagr. Δ reikalavimai: aukšti energetiniai ir ekonominiai rodikliai, kompaktiškumas, patikimumas eksploatuojant įvairiomis klimatinėmis sąlygomis, galimumas naudoti įvairias kuro rūšis. Šiuolaikiniuose tankuose labiausiai palitę dyzeliniai įvairiakuriai forsuočiai varikliai, kurių galia siekia 440–625 kW (600–850 AG). Kai kuriuose tankuose, pvz., M1 „Abrams“ (JAV), naudojamas dujų turbininis variklis, kurio galia siekia 1100 kW (1500 AG).

vidaus degimo Δ , internal combustion engine, двигатель внутреннего сгорания – šiluminis variklis, kurio degalai dega ir šiluminė energija keičiama į mechaninę variklio viduje. Pagal šiluminės energijos keitimo mechanine energija būdą skiriamas stūmoklinis, dujų turbininis ir reaktyvinis Δ ; pagal naudojamą kurą – karbiuratorinis (t. p. benzininis), dyzelinis, įvairių degalų Δ . Dar ↑ *paleidimo šildytuvas, šildymo sistema*.

benzūninis Δ , petrol internal combustion engine, бензиновый двигатель внутреннего сгорания – vidaus degimo variklis, kurio didžioji degiojo mišinio dalis ruošiama karbiuratoriuje (karbiuratorinis vidaus degimo variklis) arba degalai įpurškiami į cilindrą (įleidimo kanalą). Suspaudimo takto pabaigoje mišinys užsiliepsnoja nuo elektros kibirkšties. Degimas vyksta stūmokliui esant viršutiniame rimties taške. Suspaudimo laipsnis 6–12, mažiausios santykinės efektyviosios degalų sąnaudos 270 g/kW·h (automobilių variklių), sukimosi greitis iki 250 s⁻¹ (automobilių variklių), galia iki 1100 kW (aviacinių variklių), mažiausia santykinė masė 0,4 kg/kW (aviacinių ir lenktyvinių automobilių variklių).

dyzelinis Δ , *dýzelis*, diesel internal combustion engine, дизельный двигатель внутреннего сгорания, дизель – didelio suspaudimo laipsnio (12–22) vidaus degimo variklis, kurio cilindre suslėgtasis oras arba oro ir dujų mišinys įkaista iki 500–700°C ir nuo jo savaime užsiliepsnoja į cilindrą įpurkšti degalai. Mišinio degimo temperatūra pakyla iki 1800–2000°C, o slėgis iki 7,0–9,8 MPa. Būna Δ , naudojančių dujas (dujinis dyzelis). Didelės galios Δ dažn. dvitaktiniai, mažos ir vidutinės – keturtaktiniai. Lyginant su kitais vidaus degimo varikliais, Δ yra ekonomiškėsi, mažiau teršia aplinką ir mažiau pavojingi gaisro atžvilgiu. Daugelio efektyviosios degalų sąnaudos 200–220 g/kW·h, santykinė masė 3–80 kg/kW, naudingumo koeficientas 28–44%. Alkūninio veleno sukimosi greitis 1,7–50 s⁻¹, kartais 90 s⁻¹. Δ vieno agregato galia siekia iki 45 MW. Eksploatacijos trukmė 5–80 tūkst. valandų. Naudojami tankuose, šarvučiuose,

PKM, laivuose, šilumvežiuose, sunkvežimiuose ir vilkikuose, traktoriuose, lengvuosiuose automobiliuose. Dar ↑ *purkštuvai*.

įvairių degalų Δ, multifuel internal combustion engine, многотопливный двигатель внутреннего сгорания – vidaus degimo variklis, kuris naudoja įvairių rūšių degalus – benzina, žibala, dyzeliną. Dažn. tai būna dyzelinis variklis, turintis įrangą kitiems degalams naudoti. Karbiuratoriniai skystųjų degalų varikliai gali turėti įrangą, leidžiančią naudoti dujas. Naudojamas kovos mašinos ir transporto priemonėse.

karbiuratorinis Δ, carburettor internal combustion engine, карбюраторный двигатель внутреннего сгорания – stūmoklinis vidaus degimo variklis, kuriame degųjų mišinį daro išorėje esantis karbiuratorius, o įsiurbtą į degimo kamerą mišinį uždega elektros kibirkštis. Šie varikliai yra mažesni už dyzelinius, naudingumo koeficientas 23–30%. Δ daugiausiai naudojami automobiliuose.

stūmoklinis Δ, piston internal combustion engine, поршневой двигатель внутреннего сгорания – vidaus degimo variklis, kuriame sudegusių degalų dujos verčia judėti į cilindrą įstatytą stūmoklį. Δ skiriami pagal degiojo mišinio sudarymo būdą – dyzeliniai ir karbiuratoriniai; pagal priklausomybę – aviaciniai, tankų, automobilių, traktorių, laivų, stacionarieji; pagal naudojamus degalus – dujiniai, kietojo kuro ir skystųjų degalų; pagal darbo ciklą – dvitaktiniai ir keturtaktiniai.

vario šalintuvas, decopperer, размеднитель – švininės arba alavinės vielos ritinėlis (50–70 g) variui nuo vamzdžio paviršiaus šalinti. Šaunant Δ sudaro su variu lengvai besilydantį lydinį, kurį sviedinys kartu su dujomis šalina iš vamzdžio kitų šūvių metu. Δ šovinio užtaisymo užtaisuose dedamas virš užtaiso parako, o atskirojo užtaisymo užtaisuose – po normaliuoju dangteliu.

variometras, variometer, вариометр – prietaisas kintamajam dydžiui matuoti arba pačiam dydžiui keisti.

aviacinis Δ, aviation variometer, авиационный вариометр – pilotavimo prietaisas, rodantis orlaivio kilimo ir leidimosi greitį pagal išmatuotą atmosferos slėgio skirtumą.

geofizinis Δ, geophysical variometer, геофизический вариометр – prietaisas, matuojantis kurio nors geofizinio dydžio, pvz., Žemės magnetinio arba gravitacinio lauko (magnetinis, gravitacinis variometras) pokyčius.

radiotėchninis Δ, electronic engineering variometer, радиотехнический вариометр – prietaisas, sklandžiai keičiantis virpesių kontūro induktyvumą.

varytuvas, propeller, propulsive [propelling] device, движитель – įtaisas, įgalinantis transporto priemonę judėti. Antžemiųjų mašinų Δ yra dvejetainis – ratinis ir vikšrinis; laivų ir plaukiamųjų mašinų – sraigtinis, vandensvaidinis; orlaivių – sraigtinis (priekinis, užpakalinis, viršutinis) ir reaktyvinės tūtos. Pagal veikimo principą Δ būna aktyvusis ir reaktyvinis.

vandensvaidinis Δ, hydrojet propulsion device, водометный движитель – mechanizmas, variklio sukimo momentą keičiantis vandens srauto reaktyvine jėga. Plaukiamųjų kovos mašinų pagr. Δ dalis yra sraigtas, kuris sukdamasis išmeta atgal vandenį, taip sukurdamas vandens srautą, o pastarojo reaktyvinė jėga priverčia mašiną judėti vandeniu.

vikšrinis Δ, track assembly, гусеничный движитель – savaeigių mašinų varomoji dalis su vikšrais, kurių vidine puse juda varantieji ir kt. ratai. Δ būdingas geras važumas, nes į gruntą remiasi didesnis negu ratų vikšro plotas ir labai mažėja santykinis slėgis į gruntą.

vaterlinija, laivo vandenų linija, waterline, water level, ватерлиния – laiv. linija, iki kurios laivo korpusas panašus į vandenį. Δ padėtis priklauso nuo krovinų (šaudmenų ir kt.) kiekio ir išdėstymo, jų eikvojimo (naudojimo), vandens tankio plaukiojimo rajone, laivo apledėjimo, laivo patalpų užsėmimo vandeniu ir kt. Δ būna: apskaičiuotoji – standartinės vandentalpos; krovininė – didžiausiosios transporto laivų krovos; tikroji – faktinė Δ tam tikram laikui. Δ žymima ant laivo korpuso vientisa 50 mm pločio linija ir atitinka normaliąją (krovininę – transporto laivams) vandentalpą.

vatės ir marlės raištis, cotton and gauze mask, ватно-марлевая повязка – paprasčiausia kvėpavimo organų apsaugos priemonė, sauganti nuo radioakt. dulkių ir biol. aerozolio; sudrėkintas vandeniu arba neutralizavimo tirpalais (geriamosios sodos, citrinų rūgšties ir kt.) apsaugo ir nuo kai kurių PChM (chloro, amoniako ir kt.). Δ susideda iš kelių sluoksnių marlės ir 2 cm sluoksnio vatos, jį gaminasi gyventojai.

važi vietovė ↑ *vietovė*.

važiūklė, running gear, undercarriage, chassis, ходовая часть, шасси – 1. sausumos važiuojamosios priemonės rėmas su varytuvais (ratais, vikšrais ir pan.).

minosvaidžio Δ, mortar wheeled cart, боевой (колесный) ход миномета – važiuojamoji minosvaidžio dalis; ratinė važiuoklė su lingėmis. Δ sudaro rėmas, sukabinimo įrenginys, lingės, du ratai, sujungti kovine ašimi. Minosvaidį ratine važiuokle galima vežti velkant rankomis (trumpais atstumais) ar prikabinus prie automobilio; automobilio kėbule (jeigu važiuoklė be lingių), specialiai įrengtame minosvaidžiui ir minoms pakrauti. Leidžiamasis minosvaidžio vežimo greitis: asfaltuotu keliu – iki 60 km/h, vieškeliu – iki 45 km/h, lauko keliais ir be kelių – automobilio važiavimo greičiu.

pabūklo Δ, gun running gear, undercarriage, ходовая часть орудия – kovinė ašis su ratais arba vikšrais pabūklui judėti ir remtis į gruntą. Δ pasirinkimas priklauso nuo pabūklo konstrukcijos, masės, kalibro ir reikiamo judėjimo greičio.

2. automobilio dalis automobilio sunkio jėgai kelio paviršiui perduoti, atsirandantiems dėl kelio nelygumų smūgiams sušvelninti, ratų sukamajam judesiui mašinos slenkamuoju judėjimu paversti. Važiuoklę sudaro ↑ *automobilio rėmas* (berėmio automobilio rėmą atstoja kėbulas su sutvirtinta apačia), priekinis ir užpakalinis (kartais ir vidurinis) tiltai, ↑ *pakaba* ir ↑ *varytuvas*. Smūgių ir virpesių poveikį pakabai mažina lingės, amortizatoriai ir slopintuvai. Δ gali būti ratinė, vikšrinė, vikšraratė, ratinė su uždedamosiomis slidėmis ir kt. Dar ↑ *bazė* 3.

ratinė Δ su uždedamosiomis slidėmis, wheel-ski undercarriage, колесно-лыжное шасси – 1. ratinė priekaba su nuimamomis slidėmis, uždedamomis ant ratų važiuoti per sniegą arba pelkėtą vietovę; 2. av. įprastinė važiuoklė su papildomomis slidėmis.

vikšrinė Δ, caterpillar drive, chain track, гусеничный ход – savaeigės mašinos varytuvas, užtikrinantis judėjimą vikšrams sąveikaujant su gruntu. Naudojama tankų, PKM, traktorių ir kt. mašinų važumui padidinti.

važiuoklės bazė ↑ *bazė* 3.

važumas, trafficability, проходимость – automobilio savybė kuo didesniu greičiu, ypač blogais keliais arba vietovė, kur nėra kelių, saugiai vežti kuo daugiau krovininių ir keleivių. Pagal Δ automobiliai skirstomi į menko, vidutinio ir labai gero važumo. Menko važumo automobiliai pritaikyti važiuoti gerais keliais su kieta kelio danga ir lygiu paviršiumi. Jie būna žemi, aptakūs, variklis suka tik užpakalinius arba tik priekinius ratus. Labai gero važumo automobiliams priskiriami visureigiai, kai kurie sunkvežimiai, pusiau vikšriniai automobiliai, automobiliai amfibijos. Turi didelio perdavimo skaičiaus (žeminamą) pavarą, kuri sukuria didelę traukos jėgą. Masės centras žemai, kad važiuodamas stačiu šlaitu automobilis neapvirtų. Δ apibūdinamas varančiųjų automobilio ratų didžiausios traukos jėgos ir pasipriešinimo judėjimui jėgos santykiu. Gerinamas didinant ratų skaičių ir jų skersmenį, naudojant plačias ir stambaus rašto padangas, reguliuojant oro slėgį padangose, parenkant optimalų automobilio slėgį į gruntą, kuris pelkėje yra <0,01–0,3 MPa, smėlyje – <0,3–0,5 MPa, molyje – <0,6–0,8 MPa. Δ nustatomas konstruojant automobilį priklausomai nuo jo paskirties ir bandomas specialiuose autodromuose. Dar ↑ *vietovės važumas*.

važusis viėnetas ↑ *vienetas* 1.

vedamasis orlaivis ↑ *orlaivis*.

vėdantysis laivas ↑ *laivas*.

vėdantysis orlaivis ↑ *orlaivis*.

vėdlinė, alignment, створ – 2–4 navigaciniai orientyrai (švyturiai, plūdurai ir kt.), sudarantys tiesią liniją arba kreivę, kuri gali žymėti pavojingas laivybai vietas, laivakelį, padeda valdyti laivo plaukimą ir kt.

šviesos Δ, luminous alignment, световой створ – du šviečiamieji orientyrai, rodantys ribą tarp kariuomenės vienetų arba kariuomenės puolimo (judėjimo) kryptį. Δ daroma šviečiamosiomis bombomis arba šviečiamaisiais artilerijos sviediniais. Dar ↑ *orientyras*.

vėduoklė, sheaf, веер – art. išdėstytų vienoje pozicijoje pabūklų vamzdžių tarpusavyje suderinta kryptis.

išskleistoji Δ, wide [open] sheaf, расходящийся веер – tokia vėduoklė, kai pabūklų vamzdžių ašys nukreiptos į šalį nuo pagr. (ar kito komandoje nurodyto) pabūklo ašies ir nekerta jos.

lygiagrečioji Δ, parallel sheaf [lines of fire], параллельный веер – vėduoklė, kai pabūklų vamzdžių ašys lygiagrečios.

sutelktoji Δ, closed [converged] sheaf, сосредоточенный веер – tokia vėduoklė, kai pabūklų vamzdžių ašys susikerta taikinio taške.

Δ **pagal taikinio plėtį**, sheaf on target length, веер по ширине цели – vėduoklė, kai tarpai tarp gretimų pabūklų vamzdžių ašių taikinio atstumu lygūs taikinio pločiui, padalytam iš pabūklų skaičiaus.

vėduoklė pagal taikinio plėtį ↑ *vėduoklė*.

veikiančioji minà ↑ *mina* 2.

veikianti kariuomenė ir veikiantis laivynas, regular army and regular naval force, действующие армия и флот – valstybės GP dalis, tiesiogiai naudojama karo metu kovos veiksams vykdyti (skirtingai nuo kitos GP dalies, esančios užnugaryje). Kaip atskirti veikiančią kariuomenę nuo neveikiančios, nustato kiekvienos valstybės specialūs teisiniai aktai. Jie t. p. nustato veikiančios kariuomenės ir laivyno karių lengvatas, pvz., kaip įskaitomas tarnybos tokioje kariuomenėje laikas.

veikimo nuotolis ↑ *nuotolis* 1.

veikimo spindulys ↑ *spindulys* 1.

veiklą prieš ařdomąją veiklą, counter-subversion, действия против подрывной деятельности – veikla, kurios tikslas – atskleisti ir neutralizuoti ařdomąją veiklą.

veiksmāi prieš partizanūs, counter-guerrilla warfare, действия против партизан – karinių, sukarintųjų pajėgų ir nekarinių institucijų operacijos ir veiksmāi prieš partizanus.

veiksmāi prieš povandeninius laivūs, antisubmarine actions, противолодочные действия – operacija, vykdoma vieno ar daugiau antvandeninių, povandeninių laivų, orlaivių ar jų derinio prieš kurį nors priešo povandeninį laivą.

veiksmūngasis sklaidōs paviršius, effective dispersion [reflection] surface, эффективная поверхность рассеивания – objekto arba atspindėti (išsklaidyti) elektromagnetinės bangos (EMB). Δ charakteristika nustatoma kaip taikinio atspindėtos elektromagnetinės energijos srauto radioelektroninės priemonės (REP) kryptimi ir krentančio į taikinį energijos srauto paviršinio tankio santykis. Taikinio Δ nemažai lemia jo aptikimo REP nuotolį ir daugiausiai priklauso nuo taikinio matmenų ir konfigūracijos, jo medžiagos savybių, REP bangos ilgio, poliarizacijos ir apšvitos krypties. Sumažinti taikinio Δ galima kuriant mažai atspindinčias objekto formas, naudojant medžiagas ir dangas, sugeriančias EMB.

veiksmūngoji ugnis $\hat{\uparrow}$ ugnis.

veiksmū eigā, course of action (COA), ход действий – susijusių veiksmų seka ir pobūdis. Priimta užduoties atlikimo veiksmų schema. Dar $\hat{\uparrow}$ veiksmų eigos modeliavimas, veiksmų eigos variantas.

veiksmū eigōs modeliāvimas, war gaming, моделирование хода событий – veiksmų modelio kūrimas; vieno iš modelių taikymas priešpastatant savo pajėgų galimiems veiksmams galimus priešo atsakomuosius veiksmus, numatant galimą mūsų eigą ir jo rezultatus, analizuojant įvairių veiksmų įtaką kovos veiksmams, lyginant veiksmų būdų variantų veiksmingumą. Protinis Δ – matematiniai skaičiavimai, kovos veiksmų galimos eigos atvaizdavimas žemėlapiuose, schemose ir kt. Mišrusis Δ – abiejų modelių derinys, pvz., štabų pratybos.

veiksmū eigōs variāntas, COA variant, вариант действий – pajėgų pasirinkti veiksmāi vykdyti skirtą užduotį arba alternatyvūs veiksmāi

veiksmū laisvė, freedom of actions, свобода действий – vado turima galimybė panaudoti jam pavaldžias pajėgas ir priemones bet kuriuo metu ir bet kurioje vietoje, kad įvykdytų skirtą uždavinį, kuriam negalės sutrukdyti galimi priešo veiksmāi.

veiksmū pabaigā, end of actions, all clear, отбой – signalas (komanda) kokiems nors karių veiksmams (pratyboms, šaudymui ir pan.) nutraukti.

veiksmū rezultātas, result of actions, результат действий – pasiektas priešo atžvilgiu rezultatas tam tikroje vietoje ir tam tikru laiku.

veiksmū zonā $\hat{\uparrow}$ zona.

veiksnūys, factor, фактор – skatinamoji arba ką nors lemianti priežastis, pvz., geografinis, pagr. ir kt. Δ . Dar $\hat{\uparrow}$ karo veiksniai, lemiamieji veiksniai, naikinamieji veiksniai, rizikos veiksniai ir pavojai Lietuvos saugumui.

geogrāfinis Δ , geographic factor, географический фактор – gamtinių sąlygų, būdingų konkrečiam karo veiksmų teatrui, šaliai, strateginei ar operatyvinei krypciai ir darančių įtaką kovos veiksmams, kompleksas. Δ elementai: geografinė padėtis, reljefas, hidrografija, dirva ir gruntas, augalija, klimatas ir kt. Į Δ atsižvelgiama kuriant GP, rengiant pajėgų rūšis, įrengiant galimų karo veiksmų teatrų teritoriją ir sprendžiant kt. klausimus, susijusius su karo veiksmų rengimu.

pagrindinis Δ , main effort, главный фактор – vienetas, pozicija, vietovė, judėjimo kryptis, kurią vadas nustatė kaip svarbiausią ir nuo kurios priklauso jo skirtos užduoties įvykdymo sėkmė. Kiekvieno lygmens vadas pagr. veiksnius privalo nustatyti pats. Tai padeda, atsižvelgiant į vado ketinimus, tam tikru laiku ir tam tikroje vietoje paskirstyti ar sutelkti pastangas. Δ gali būti tik vienas, tačiau mūsų metu pasikeitus aplinkybėms, jis gali keistis.

veiksnūmas, survivability, живучесть – pajėgų, ginklų, karo technikos, užnugario objektų, valdymo sistemų savybė išsaugoti arba greitai atkurti kovos gebą (gebėjimą vykdyti kovos užduotis pagal paskirtą kovos veiksmuose).

ginklų ir kovōs tēchnikos Δ , weapons and combat materiel survivability, живучесть оружия и боевой техники – ginklų ir kovos technikos savybė, užtikrinanti jų naudojimą pagal paskirtį mūsųje, o gedimo atveju – greitą jų kovos gebos atkūrimą. Δ užtikrina: konstrukcijos stiprumas; atsparumas smūgio bangos, aukštų temperatūrų ir pirminės radioakt. spinduliuotės poveikiui; įrangos aptakiosios ir rikošetuojamosios formos; gabaritų mažinimas; skiriamasis dažymas; valdymo prietaisų ir energijos šaltinių dubliavimas; patikima įgulos biol. apsaugos sistema; ginklų (technikos) taisymo paprastumas. Veiksnumu t. p. vad. ginklo (vamzdžio, kt. detalių ir sistemų) arba iššauti tam tikrą skaičių šūvių nebloginant jo balistinių charakteristikų. Ginklų veiksnumą didina aukštos kokybės medžiagų naudojimas gaminant ginklus ir tinkama priežiūra juos eksploatuojant. Kovinio naudojimo metu Δ t. p. užtikrina teisingas ugnies (leidimo) pozicijų (kovos technikos išdėstymo rajonų) išrinkimas, jų inžinerinis įrengimas ir maskuotė. Dar skiriamas pabūklo, vamzdžio ir kt. veiksnumas.

pabūklo Δ , gun life, живучесть орудия – pabūklo kovinio naudojimo laikas. Δ priklauso nuo didžiausio iššauti iš šio pabūklo šūvių skaičiaus ir nuvažiuoto atstumo, kuriuos atlaikęs pabūklas išsaugo santykinę kovos gebą.

pajėgū Δ, survivability of forces, живучесть войск – pajėgū savybė išsaugoti arba greitai atkurti kovos gebą. Δ užtikrina: tikslinga organizacinė struktūra, techninis aprūpinimas, geras taktinis pasirengimas, apsaugos priemonių ir vietovės apsauginių savybių naudojimas, vietovės inžinerinis įrengimas, išsisklaidymas ir savalaikis išsidėstymo rajonų keitimas, pajėgū ir priemonių rezervų sudarymas, apsaugos nuo NP organizavimas ir vykdymas.

perkėlos Δ, survivability of crossing, живучесть переправы – perkėlos savybė, užtikrinanti jos išlikimą ir veikimą kovos veiksmų sąlygomis. Δ užtikrina: patvarių naikinamiesiems veiksniams perkėlos priemonių ir tiltų konstrukcijų naudojimas; perkėlos sauga ir gynyba, dengimas nuo priešo aviacijos smūgių, maskavimas; perkėlų išsklaidymas; perkėlos priemonių rezervo sudarymas; geras inžinerinių padalinių, aptarnaujančių perkėlą, personalo parengimas ir aukštos moralinės kovinės savybės; perkeliamų pajėgū organizuotumas; evakuacijos ir gelbėjimo tarnybos organizavimas ir ryžtingas perkėlos sutrikimų šalinimas.

valdymo sistėmos Δ, survivability of control system, живучесть системы управления – valdymo sistėmos savybė išsaugoti galimybę valdyti pajėgas arba greitai atkurti valdymą kovos veiksmų sąlygomis. Δ užtikrina: atsarginių vadaviečių, t. p. ir judriųjų sudarymas, jų išsklaidymas, kruopštus maskavimas ir išdėstymas tvirtuose fortifikaciniuose įrenginiuose; dubliuojančių ryšių priemonių ir rūšių naudojimas organizuojant tiesioginius, apeinamuosius ir rezervinius ryšių kanalus; vadaviečių saugos ir gynybos, OEG organizavimas; klaidinamųjų valdymo sistėmos elementų įrengimas; veiksmingos elektroninės saugos priemonės ir kt.

vamzdžio Δ, barrel life, живучесть ствола – vamzdžio savybė atlaikyti tam tikrą šūvių skaičių neblogėjant balistinėms charakteristikoms.

vėjas, wind, ветер – oro judėjimas Žemės paviršiaus atžvilgiu dėl atmosferos temperatūros skirtumo ir netolygiojo slėgio. Vertikalią judėjimo sudedamoji labai maža, todėl Δ suvokiamas kaip horizontalioji sudedamoji. Δ greitis išreiškiamas m/s, km/h ir balais pagal Boforto skalę, kryptis – laipsniais ir rumbais. Δ skiriamas pagal greitį: švelnus (vėjo greitis 1,6–3,3 m/s), silpnas (3,4–5,4 m/s), vidutinis (5,5–7,9 m/s), apysmarkis (8,0–10,7 m/s), stiprus (10,8–13,8 m/s), labai smarkus (13,9–17,1 m/s), audringas (17,2–20,7 m/s). Lietuvoje dažn. pučia vakarų, pietvakarių ir pietų Δ, vasarą – šiaurės Δ. Vidutinis greitis – 2,9 (Varėna) – 5,7 m/s (Klaipėda). Vėjuočiausias laikotarpis – spalio–kovo mėn.; Δ vidutinis greitis lapkričio mėnesį 3,4–7,0 m/s. Labai vėjuotų (Δ greitis didesnis kaip 15 m/s) dienų per metus: 2,7 (Biržai), 8,6 (Vilnius), 30,8 (Klaipėda). Dar ↑ *audra, kampas, pasatas, škvalas, viesulas*.

balistinis Δ, ballistic wind, баллистический ветер – vėjas, sąlyginai priimamas kaip pastovus pagal kryptį ir greitį šiam atmosferos (trajektorijos) aukščiui (atmosferos sluoksniui), kuris sukelia tokį pat sviedinio nuokrypį kaip ir tikrasis vėjas, kintantis trajektorijos aukščio ribose. Δ įskaitomas artilerijoje apskaičiuojant pataisas ir šaudymo nuostatas.

difereñcinis balistinis Δ, *skirtuminis balistinis vėjas*, differential ballistic wind, дифференциальный баллистический ветер – *bomb*. numanomas vėjas, kuris yra tolygus balistinio vėjo ir tikrojo vėjo realiame aukštyje greičių skirtumui.

Saulės vėjas, solar wind, Солнечный ветер – nuolatinis radialinis Saulės karūnos (viršutinės Saulės dalies) plazmos išsiveržimas į tarpplanetinę erdvę. Δ atsiranda karūnos energijai pasipildant iš Saulės vidinių sričių.

vidutinis Δ, mean [medium] wind, средний ветер – vienodos krypties ir greičio tam tikrame atmosferos sluoksnyje (nuo Žemės paviršiaus iki nustatyto aukščio) apskaitinis vėjas. Daro tokį pat poveikį daiktams (dalelėms) atmosferoje, kaip ir tikrasis vėjas įvairiame šio sluoksnio aukštyje. Duomenys apie Δ naudojami vertinant ir prognozuojant rad. ir chem. situaciją.

vėjinis šautuvas ↑ *šautuvas*.

vėjo greičio skalė ↑ *Boforto skalė*.

vėjo kam̃pas ↑ *kampas*.

vėliava, colours, flag, знамя – I. valstybės atributas, jos valstybingumo ir nepriklausomybės simbolis. Lietuvos Respublikos kariuomenės daliniai ir mokymo įstaigos turi savo vėliavas, kurios simbolizuoja žuvusiųjų kovoje už Lietuvos nepriklausomybę šlovę ir primena kiekvienam kariui šventą pareigą tarnauti Lietuvos Respublikai, nesigailint jėgų ir gyvybės ginti jos laisvę ir nepriklausomybę. Δ yra šios: valstybės, valstybės institucijų, karinių vienetų, Vyčio Kryžiaus, krašto apsaugos sistėmos institucijų (KAM, kariuomenės vado, SP, KOP, KJP ir KASP). Lietuvos kariuomenės kariniai daliniai, tokie kaip brigados (pulakai) ir batalionai, turi valstybės Δ ir savo dalinio Δ. Ypač pasižymėjusiems kovose už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę kariniams vienetais, kuriuose ne mažiau kaip 20% karių už narsą apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordinu, įteikiama Vyčio Kryžiaus vėliava (ji yra trijų laipsnių). Prie jos segamas Vyčio Kryžiaus ordinas ir ordino kaspina. Karo metu dar naudojama baltoji Δ. Dar ↑ *kuopos vėliavėlė*.

baltoji Δ, white flag, белый флаг – vienas iš kapituliacijos išraiškos būdų; parlamentarų (↑ *parlamentaras*), siekiančių derėtis su priešu, skiriamasis ženklas.

karinė jūrų Δ, naval flag, военно-морской флаг – laivo priklausomybės tam tikros valstybės GP ženklas; tai nustatytos formos ir atspalvių audeklo gabalas. Δ keliamą kartu su valstybės vėliava.

karinio dālino Δ, military unit colours, знамя воинской части – karinio vieneto nustatyto pavyzdžio garbės simbolis. Vėliavos ėteikimo, laikymo ir saugojimo tvarką nustato statutai. Vėliava ppr. visą laiką saugoma dalinyje, kautynių metu – kovos veiksmų rajone. Kariai privalo pasiaukojamai ir didvyriškai ginti Δ ir neleisti pagrobti jos priešui. Už Δ praradimą ar išniekinimą numatyta baudžiamoji atsakomybė.

2. didžiausiasis organizacinis taktinis riterių kariuomenės V. Europos X–XVI a. feodalinėse kariuomenėse vienetas. Δ sudarė 20–50 ir daugiau iečių. Dar ↑ *ietis* 3.

3. Kinijos XVII–XIX a. karinės organizacijos kovinis vienetas (korpusas). Pavadinimas siejamas su tuo, kad kiekvienas korpusas turėjo tam tikros spalvos vėliavą.

vėliavininkas, colour bearer, standard bearer, знаменщик – vėliavnešys. Dar ↑ *grupė* 1.

vėliavos pakėlimas ir nuleidimas, hoisting and lowering of the flag, подъем и спуск флага – kasdieninė karinė ceremonija laivuose ir kariniuose daliniuose. LR kariuomenėje vėliava keliama ir nuleidžiama nustatytu laiku kiekviename laive ir kariniame dalinyje. Plaukiojančiuose laivuose vėliava būna iškelta dieną ir naktį.

vėliavų grupė ↑ *grupė* 1.

velkamasis pabūklas ↑ *pabūklas*.

velkamoji artilerija ↑ *artilėrija* 2.

velkamoji jūrų minà ↑ *jūrų mina* 2.

vėlyvoji branduolinės elektrinės avėrijos fāzė ↑ *branduolinės elektrinės avėrijos fāzė*.

vengimas atlikti krāšto apsaugōs tarnybā, avoidance of military service, уклонение от исполнения военной службы – ėstatymu nustatytos pareigos atlikti krāšto apsaugos tarnybā nevykdymas ar nesavalaikis jos ėvykdymas be pateisinamų priežasčių arba kitokiu būdu. Pagal LR baudžiamąjį kodeksą už vengimą eilinio šaukimo į privalomąją krāšto apsaugos tarnybā arba jai alternatyvią tarnybā, t. p. už vengimą mobilizacinio šaukimo yra numatyta baudžiamoji atsakomybė.

ventiliācijas sistemā, ventilation system, система вентиляции – slėptuvės veiksmumą užtikrinanti sistema, skirta kenksmingoms oro priemaišoms šalinti ir išvalytam orui tiekti į slėptuvę. Naudojami tokie Δ darbo režimai: filtracinis (ventiliacijos, I) režimas – slėptuvės patalpos ventiliuojamos išvalytu bedulkiu oru; filtracinis absorbcinis (filtravimo ir ventiliacijos, II) režimas – slėptuvė ventiliuojama išvalytu nuo dulkių, kenksmingo aerozolio ir NM oru; recirkuliacinis regeneracinis (visiškos izoliacijos, III) režimas – slėptuvės vidaus oras teka uždaru ratu ir vyksta jo recirkuliacija (oras valomas nuo patalpos vidaus dulkių, iš jo šalinamas šilumos ir drėgmės perteklius, po to jis šviežinamas regeneravimo ėtaisais; taip palaikomas reikiamas deguonies ir anglies dioksido santykis). Labai mažose slėptuvėse gali būti natūralus vėdinimas. Visais kitais atvejais privaloma mechaninė ventiliacija.

verbāvimas, recruitment, вербовка – 1. savanorių rinkimas į karo tarnybā; vienas iš GP komplektavimo būdų. Dar ↑ *kariuomenės komplektavimas*.

2. žv. atskirų asmenų viliojimas dirbti slaptais agentais.

vėrmachtas, Wehrmacht, вермахт – fašistinės Vokietijos GP 1935–1945. Δ pradėtas kurti 1935, kai buvo ėvesta visuotinė karo prievolė; sudarė sausumos kariuomenė, KOP ir KJL. Nuo 1940 Δ sudėtyje buvo SS lauko kariuomenė.

vernieras, vernier, верньер – prie limbo tvirtinama judamoji skalė, suskirstyta smulkesnėmis padalomis negu pagr. limbo skalė. Naudojamas matavimų tikslumui didinti.

versmė, spring, spout, source, родник – požeminio vandens savaiminė tėkmė į žemės paviršių. Susidaro ten, kur neigiamos reljefo formos (upių slėniai, ežerų dubenys, griovos, raguvos) kerta vandeninguosius sluoksnius, kur yra tektoninių plyšių, kur susiliečia skirtingų filtracinių savybių uolienos. Lietuvos didelio debito (0,5–10 l/s) gėlojo vandens Δ (Karalienės liūnas ir Kavarsko tufų šaltiniai Anykščių raj., Lino versmė Švenčionių raj., Baltoji ir Žalsvoji Δ Pasvalio raj.) paskelbtos hidrogeologiniais paminklais. Δ vanduo t. p. buvo naudojamas vandentiekiiui (Vilniuje, Raseiniuose). Karyboje Δ gali būti naudojamos kaip geriamojo vandens šaltinis.

vertikaliōji aerofotografinė nuotrauka ↑ *fotonuotrauka, aerofotografinė nuotrauka*.

vertikāliojo šaudymo kam̄pas ↑ *kam̄pas*.

vertikāliojo ar trūm̄pojo kilimo ir tūpimo lėktūvas ↑ *lėktūvas*.

vertikalūs is kilimas ir tūpimas, vertical take-off and landing, вертикальный взлет и посадка – orlaivio galėjimas pakilti ir nutūpti vertikaliai ir pakeisti kryptį iš vertikalsiosios į horizontaliąją tokiaame aukštyje, kad būtų išvengta aplinkinių kliūčių. Dar ↑ *lėktūvas*.

vertikalūs is kreipimas ↑ *kreipimas*.

vertikalūs is krovimas ↑ *krovimas*.

vertikalūs is taikinys ↑ *taikinis* 1.

veržlūsis

veržlūsis pérėjimas, swift [prompt] transition, стремительный переход – žygis, kai laukiamas susidūrimas su priešu.

Tai saugiausias, tačiau lėčiausias žygio būdas. Dalis kuopos – sauga, užimanti poziciją geroje žvalgyti ir patogioje šaudyti vietoje. Kita kuopos dalis – einančioji, kuri žygiuoja pirmyn dengiama saugos. Einančioji dalis niekada neina toliau, negu gali ją dengti savo ugnimi sauga. Po kiekvieno perėjimo sauga ir einančioji kuopos dalis keičiasi vaidmenimis. Einančioji kuopos dalis žygiuoja veržliuoju žygiu arba veržliuoju perėjimu. Kuopos vadas ppr. būna su sauga.

veržlūsis žygis ↑ žygis.

veterānas, veteran, ветеран – 1. *ist.* Sen. Romos kareivis, išstarnavęs kariuomenėje tam tikrą laiką ir gavęs tam tikrą lengvatų.

2. patyręs karys, praeities karo dalyvis – karo Δ.

3. žmogus, ilgą laiką tarnavęs GP, kariniame dalinyje (junginyje) – GP (karinio dalinio ar junginio) Δ – arba dirbęs kurioje nors srityje – darbo Δ.

vėtra, storm, шторм – audra jūroje; ji trunka nuo kelių valandų iki keliolikos parų, sukelia dideles bangas (Baltijos jūroje – iki 6 m, vandenyne – 10 m ir daugiau); dažn. būna susijusi su ciklonais.

vėzdas, stick, club, дубинка – *ist.* paprasčiausias sen. smogiamasis ar svaidomasis ginklas, gaminamas iš tvirto sunkaus medžio, dažnai su storesniu galu. Žinomas nuo paleolito epochos; kuokos prototipas. Lietuvių gentys Δ naudojo savigynai nuo agresyvių kaimynų.

vežimas, carrying, carriage, transportation, перевозка – kariuomenės, karo technikos, įstaigų, komandų, pavienių karių, karinių krovinių gabenimas iš vieno rajono (punkto) į kitą naudojant įvairias transporto priemones. Δ pagal transporto rūšis būna: geležinkelinis, automobilinis, vandens (jūrų ir upių) ir oro transporto, mišrusis. Dar ↑ *apsisukimo ciklas, ruožas 2.*

Δ **kontéineriuose**, container traffic, контейнерные перевозки – krovinių gabenimas naudojant standartinę kilnojama įrangą (talpyklas) – konteinerius. Krovimas, rūšiavimas ir perkrovimas atliekamas konteinerių punktuose, turinčiuose kėlimo ir vežimo įrangą, o vežimas – pritaikytomis arba specialiomis transporto priemonėmis.

žmonių Δ, personnel transportation, людские перевозки – pašauktų į kariuomenę šauktnių, išleistų į atsargą karių, komandų, pavienių karių ir jų šeimoms narių, vykstančių į paskyrimo vietas (komandiruotes), mokymo ir gydymo įstaigas, atostogas ir kt., t. p. siunčiamo kariuomenei komplektuoti personalo (karo metu) perkėlimas iš vienos vietos į kitą.

vežimas kontéineriuose ↑ *vežimas.*

vežimo ruožas ↑ *ruožas 2.*

vežiojamasis davinys ↑ *davinys.*

vežiojamasis keltas ↑ *keltas.*

vežiojamasis kovinis komplėktas ↑ *komplėktas, kovinis komplėktas.*

vežiojami artilėrija ↑ *artilėrija 2.*

vežiojamosios šaudmenų atsargos ↑ *atsargos, šaudmenų atsargos.*

vėžių kėlias ↑ *kėlias.*

vėžių tiltas ↑ *tiltas.*

viadūkas, overbridge, viaduct, путепровод – tiltakelis; tiltas per gilią griovą, tarpekį, slėnį ir pan. Esminis Δ ir estakados skirtumas: Δ eina per ką nors, o estakada – virš ko nors; Δ atramos palaipsniui ilgėja ir tarpai tarp jų nevienodi; Δ – tarsi sankirta su kuo nors, estakada – tarsi perėja, kelio išlyginimas. Dar ↑ *estakada.*

vibrācija, vibration, вибрация – virpesiai, kurių amplitudė gerokai mažesnė už virpančio objekto geometrinius matmenis; mechaniniai mašinų, mechanizmų, konstrukcijų virpesiai. Žalinga Δ atsiranda judant mašinai, dirbant varikliams ir kt. atvejais; gali sutrikdyti mašinų ir mechanizmų darbo režimą ir juos suardyti. Naudingą Δ sukelia vibratorių darbo įtaisai; ji naudojama įvairiuose technologiniuose procesuose.

viceadmirōlas, vice-admiral, vice admiral (*JAV*), вице-адмирал – daugelio valstybių KJP vyriausiųjų karininkų laipsnis; atitinka generolą leitenantą.

vidaūs degimo variklis ↑ *variklis.*

vidaūs įranga, inside equipment, бортовая аппаратура – prietaisų, aparatų ir kt. techninių įrenginių, skirtų objekto judėjimui, jėgains darbui, ginkluotės valdymui, įgulos veiksnio palaikymui ir kt. užduotims, visuma. Δ įrengiama tankų, lėktuvų, laivų ir kt. judriųjų objektų viduje.

vidaūs jūra ↑ *jūra.*

vidaūs kariuomenė ↑ *kariuomenė.*

vidaūs neramūmai, internal disturbances [riots], внутренние беспорядки – gimti valstybės tvarkos pažeidimai,

sukelti prievartos aktų, tačiau neturintys ginkluotojo konflikto požymių (maištai, atskirų grupuočių tarpusavio kova arba jų kova su valdžia ir kt).

vidaūs vandenys ↑ *vandenys*.

videogrāfija, videography, видеорафия – sudedamoji vaizdo ryšio dalis; užtikrina vaizdo iš vaizdo duomenų banko, t. p. abonentų sintezuoto vaizdo perdavimą. Videografjai priklauso televizinio teksto ir vaizdinio teksto sistemos. Δ sistemos gali būti naudojamos pajėgų valdyme, pvz., žymint situaciją ir sprendimus elektroniniuose žemėlapiuose, kurie laikomi vaizdo duomenų bankuose.

vidinė apšvità ↑ *apšvita*.

vidinė atmintis ↑ *atmintis*.

vidinė balistika ↑ *balistika*.

vidinė rakėtos táikymo sistemà ↑ *raketos taikymo sistema*.

vidinis apsuptiės frōntas ↑ *frontas 3, apsupties frontas*.

vidinis apšvitinimas ↑ *apšvitinimas*.

vidinis žemėlapiro rėmėlis ↑ *žemėlapiro rėmelis*.

vidurinė trajektōrija ↑ *trajektorija*.

vidurinis patáikymo táškas ↑ *taškas 1*.

vidurinis sprogimū táškas ↑ *taškas 1*.

Vidurio Eurōpos kãro veiksmū teãtras ↑ *karo veiksmū teatras 1*.

viduriū šiltinė, enteric [typhoid] fever, брюшной тиф – ūminė kontaginė užkrečiamoji liga. Δ sukelia bakterijos. Užkrato šaltinis – lignonis arba sveikas bakterijų nešiotojas, kuris išskiria Δ sukėlėjus su išmatomis ir šlapimu. Mirtingumas – iki 7%. Kovoti su Δ labai sunku dėl sveikų bakterijų nešiotojų.

vidutinė apsinuōdijimo dōzė ↑ *apsinuodijimo dozė*.

vidutinė branduolinė rizika ↑ *rizika*.

vidutinė mirtinōji apšvitōs dōzė ↑ *apšvitos dozė*.

vidutinė ribinė koncentracija ↑ *koncentracija*.

vidutinės rãdijo baņgos ↑ *radijo bangos*.

vidutinės radioaktyviōsios taršōs zonà ↑ *taršos zona, radioaktyviosios taršos zona*.

vidutiniai branduoliniai nūostoliai ↑ *nuostoliai, branduoliniai nuostoliai*.

vidutiniai branduoliniai pažeidimai ↑ *branduoliniai pažeidimai*.

vidutinio mastėlio žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

vidutinis greitis ↑ *greitis*.

vidutinis jūros lỹgis ↑ *lygis*.

vidutinis kãro tėchnikos remōntas ↑ *karo technikos remontas*.

vidutinis kũrsas ↑ *kursas 1*.

vidutinis nũokrypis ↑ *nuokrypis 1*.

vidutinis sugriovimas ↑ *sugriovimas*.

vidutinis tãnkas ↑ *tankas*.

vidutinis vėjas ↑ *vėjas*.

vidutinių sugriovimū zonà ↑ *sugriovimų zona*.

vidutinių bangū rãdijo ryšys ↑ *radijo ryšys*.

vielū spirālė, wire concertina, wire-roll obstacle, проволочная спираль – 70–90 cm skersmens, 10 m ilgio kelių suvytų spygliuotų vielų cilindrinė spirālė. Spirālė gali būti ir iš metalinės juostos.

vielū ūžtvara ↑ *užtvara*.

vienalãikis aviãcijos smũgis ↑ *smũgis, aviacijos smũgis*.

vienalỹtis kietãsis rakėtinis kũras ↑ *raketinis kuras*.

vienarãgis, unicorn, единорог – *ist. sen. rusų* artilerijos lygiavamzdis pabũklas, ant kurio buvo pavaizduotas mistinis žvėris su ragu ant kaktos. 1757–1759 buvo sukurti keli Δ pavyzdžiai, kurie galėjo šaudyti sprogstamaisiais sviediniais. Buvo rusų artilerijos ginkluotėje daugiau kaip 100 metų (iki atsirado graižtviniai pabũklai).

vienetas, unit, единица – 1. *kar.* tam tikros struktūros kariuomenės darinys, pvz., karinis, kariuomenės ir kt. Δ.

branduolinio ginklo naudojimo Δ, nuclear delivery unit, единица применения ядерного оружия – bet kurio lygio organizacija, galinti panaudoti brand. ginklo sistemą ar sistemas vadovaudamasi atitinkamos įgaliotos valdžios sprendimu.

dvejopų galimybės Δ, dual capability unit, часть двойного назначения – atestuotas brand. ginklo siuntimo į taikinį dalinys, galintis naudoti tiek įprastinį, tiek brand. ginklą.

gretimasis Δ, adjacent unit, соседняя часть – draugiškųjų pajėgų vienetas, veikiantis savų pajėgų sparnuose, užnugaryje ar priešakyje, kurio veiksmai lemia ar daro įtaką savų pajėgų veiksmams.

karinis Δ, military unit, единица, воинская единица – bet kokio dydžio kiekvienas patvirtintos struktūros kariuomenės vienetas, turintis bendrą užduotį. Δ gali būti: ↑ *padalinys*, ↑ *dalinys*, ↑ *junginys*, ↑ *darinys*, ↑ *komanda*. Δ gali būti nuolatinis ir laikinasis, gretimasis, motorizuotasis, ne visos sudėties, papildymo, paskirtasis, priešakinis ir kt. Dar ↑ *karinio vieneto pajėgumas*, *karinio vieneto vaidmuo operacijoje*.

kariuomenės Δ, military unit, воинская единица – kiekvienas bet kokio dydžio Lietuvos ar kitos valstybės karinis vienetas, vadovaujamas vieno vado ir turintis bendrą užduotį dalyvauti tarptautinėse pratybose, kituose tarptautiniuose renginiuose ir tarptautinėse operacijose.

laikinasis Δ, provisional unit, временная часть – personalas ir technika, surinkti ribotam laikui konkrečioms užduotims vykdyti.

motorizuotasis Δ, motorized unit, моторизованная часть – vienetas, turintis transporto priemonių, kuriomis to vieneto kariai, ginklai ir ekipuotė gali būti vežami iš karto be kitų vienetų pagalbos.

ne visos sudėties Δ, skeleton [understrength] unit, часть неполного состава – karinis vienetas, kurio etatai taikos metu užpildyti tik iš dalies, o visi užimami tik krizių ar karo atveju.

orlaivių valdymo Δ, aircraft control unit, единица управления авиации – vienetas su įrenginiais ir personalu, įskaitant dispečerius, atliekantis taktinį orlaivių ar aviacijos vieneto valdymą.

oro erdvės gynėbos Δ, air defence unit, часть ПВО – vienetas prieš oro puolimo priemonėms naikinti, savo kariuomenės grupuotėms ir kt. objektams nuo užpuolimo iš oro dengti. Δ naikina prieš orlaivius savarankiškai ir kartu su naikintuvais. Δ gali būti zenitinių raketų, zenitinės artilerijos ir radiotechninis vienetas. Dar ↑ *kompleksas*, *raketų kompleksas*.

papildymo Δ, replacement unit, пополняющее подразделение – vienetas, kurio kariais papildomi kiti padaliniai, patyrę nuostolių operacijoje ar mūšyje.

priešakinis Δ, axis unit, направляющее подразделение – vienetas, veikiantis ar judantis priešakyje kitų vienetų.

priskirtasis Δ, attached unit, приданная единица – kariai ar kariniai vienetai, laikinai priskirti kitoms pajėgoms ar vienetais. Pajėgų ar vieneto vadas priskirtiems vienetais turi tas pačias vadovavimo ir valdymo teises, kaip ir jam pavaldiems kariams ar vienetais. Tačiau karinių laipsnių suteikimas, karių skyrimas į pareigas paliekamas to vieneto vadui, kuriam jie iki to priklausė.

RChBS Δ, NBC protection units, части (подразделения) радиационной и химической безопасности – specialus karinis vienetas, atliekantis specifines apsaugos nuo NP užduotis ir kovos veiksmų RChB paramą. Δ pagr. paskirtis: brand. sprogimų nustatymas; RChB žvalgyba; dozimetrinė ir chem. kontrolė; karinių vienetų specialusis švarinimas; aprangos, vietovės rajonų, kelių ir įrenginių degazacija; dezinfekcija ir dezinsekcija; dalyvavimas likviduojant brand. energetikos ir chem. pramonės objektų sugriovimų (avarijų) padarinius; draugiškųjų pajėgų vienetų veiksmų maskavimas dūmais; padegamojo ginklo naudojimas; specialios ginkluotės ir apsaugos priemonių remontas. Dar ↑ *RChB parama*.

remonto Δ, repair unit, ремонтная организация – remonto dalinys (padalinys, įmonė), turintis parengtą personalą ir reikiamas karo technikos remontui medžiagas ir priemones. Skiriamas stacionarusis (remonto gamykla, sausasis dokas ir kt.) ir judrusis (remontuoja lauko sąlygomis, reide, jūroje) Δ. Pagal pavaldumą būna pajėgų (remonto ir evakuacijos padaliniai ir daliniai) ir centriniai remonto vienetai.

saugos Δ, security unit, подразделение охраны (оцепление) – išdėstyta tam tikruose ruožuose (puntuose) karių grupė (komanda, padalinys), kurios paskirtis – neleisti pašaliniams asmenims įeiti į saugomą rajoną (objektą) arba išeiti iš jo. Δ skiriamas saugumui užtikrinti atliekant kovinį šaudymą, per taktikos pratybas su koviniu šaudymu, bombų mėtymu ir raketų leidimu, skraidant aviacijai iš lauko aerodromų ir kt. atvejais. Saugos postai aprūpinami ryšių ir signalinėmis priemonėmis.

skraidūsis Δ, *aerotransportabilūsis* Δ, air transportable unit, аэротранспортабельная единица – ne oro desanto vienetas, kurio įranga pritaikyta skraidinti. Dar ↑ *desantas*, *oro desanto operacija*.

transporto Δ, transport unit, транспортная часть – karinis vienetas įvairiems kroviniams laivais plukdyti, automobiliais, traukiniais vežti, vietinių ir tarptautinių maršrutų galiniams punktam aptarnauti. Kai kurių valstybių GP

yra atskira transporto pajėgų rūšis.

važūsis Δ , *transportabilūsis* Δ , transportable unit, транспортабельная единица – kariuomenės vienetas, kurio įranga tinka vežioti.

2. *komp.* informacijos kiekio matas.

informācijas Δ , information unit, единица информации – dvejetainėje sistemoje Δ yra \uparrow *bitas*, dešimtainėje – \uparrow *hartlis*.

3. fizik. dydžių matas.

matāvimo Δ , unit of measure, единица измерения – nustatytas fizik. dydis, pagal kurį sutarta matuoti kt. fizik. dydžius. Skiriami sisteminiai (kurios nors vienetų sistemos, pvz., Tarptautinės vienetų sistemos) ir nesisteminiai, t. p. papildomieji, išvestiniai, dešimtainiai kartotiniai ir daliniai vienetai. Dar \uparrow *metrinė sistema, nesisteminiai vienetai, tarptautinė vienetų sistema, vienetų sistema*.

4. *mat.* mažiausias sveikasis skaičius; skaitmuo, reiškiantis skaičių 1.

vienetų sistemà, system of units, система единиц – fizik. dydžių pagr., papildomų ir išvestinių vienetų visuma, atspindinti ryšius tarp fizik. dydžių. Dažnai Δ žymi pagal pradines pagr. vienetų raides, pvz., MKS – metras, kilogramas (masė), sekundė; CGS – centimetras, gramas, sekundė. Nuo 1960 naudojama \uparrow *Tarptautinė vienetų sistema*. Dar \uparrow *metrinė sistema, nesisteminiai vienetai*.

viėnguboji sprogdinimo grandinė \uparrow *sprogdinimo grandinė*.

vienkartinė apšvità \uparrow *apšvita*.

vienkartinis reaktývinis granátsvaidis \uparrow *granatsvaidis*.

viėnkėmis, farmstead, homestead, хутор – atskira sodyba su žemės sklypu, esanti kurioje nors gyvenvietėje (kaime, kartais miestelyje, viensėdyje), bet atokiau nuo kitų jos sodybų. Lietuvoje kaimai pradėti skirstyti vienkiemiais XIX a.; ypač daug jų išskirstyta 1919–1939. Iki 1944 iš viso buvo sudaryta ~300 tūkst. Δ (~80% valstiečių gyveno Δ). Po II pasaul. karo Δ skaičius dėl žemės nacionalizavimo ir urbanizacijos mažėjo. Šiuo laiku stebima atvirkštinė tendencija. Dar vad. *viensėdis*.

vienpūσιο eismo kėlias \uparrow *kelias*.

vienpūsis ryšýs \uparrow *ryšýs*.

vientisinis fróntas \uparrow *frontas 1*.

vientisinis šovinýs \uparrow *šovinýs*.

vientisinis artilėrijos šaudmuō \uparrow *šaudmuo, artilėrijos šaudmuo*.

vientisōs ugnies zonà, compact fire zone, зона сплошного огня – vietovės ruožas, kuriame iš anksto arba kovos veiksmų metu gynyboje esantys padaliniai rengia visų ugnies priemonių daugiasluoksnię ugnį ir ją leidžia naikinti atakuojantį priešą. Δ skiriama prieš priešakinį gynybos kraštą, gynybos sparnuose, padalinių sandūrose ir gynybos gilumoje (jau prasiveržusiam priešui naikinti).

vienvaldýstė, autocracy, единоначалие – 1. visos valdžios buvimas vieno žmogaus rankose.

2. GP svarbiausias karinio vadovavimo principas, pagal kurį vadai (viršininkai) turi visą tvarkomąją valdžią pavaldiniams ir yra visiškai atsakingi už visą kariuomenės gyvenimą ir veiklą. Δ pasireiškia tuo, kad vadas turi teisę vienašališkai priimti sprendimus, duoti įsakymus ir nurodymus, užtikrinti jų įvykdymą. Demokratinių valstybių kariuomenėse (tarp jų ir Lietuvos) vadams draudžiama duoti įsakymus, verčiančius karį sulaužyti priesaiką, aiškiai neteisėtus įsakymus ir įsakymus, pažeidžiančius visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus ir normas.

viėsulas, tornado, whirlwind, смерч – smarkus, siauras oro sūkurys su beveik vertikalia ašimi, susidarantis po audros debesimis. Δ skersmuo – 30–2000 m, slinkimo greitis – 30–80 km/h, Δ viduje oro sūkurio greitis gali siekti 720 km/h (kartais viršija ir garso greitį). Tokio sūkurio viduje oro slėgis labai mažas, todėl Δ slinkdamas traukia į save žemes, vandenį, įvairius daiktus, gyvūnus, susuka net metalines sijas, sutrupina storus medžius, susprogdina pastatus (dėl didesnio slėgio pastato viduje). Δ dažnesni jūroje; sausumoje dažn. pasitaiko kaitros metu. Sausumos Š. Amerikos atogrąžų labai smarkus ir platus Δ dar vad. tornadu, sausumos Δ V. Europoje – trombu. Didžiausieji Δ Lietuvoje: Širvintų (1981 05 29), Nemenčinės (1985 05 10), Kuktiškių (Utenos raj., 1981 07 21) ir kt.

vietà, place, site, spot, point, место – 1. buveinė, kurioje galima būti, daryti, kurioje kas nors vyksta. Dar \uparrow *vietos nustatymas, vietos žymėjimas*.

apskaičiuotoji išmetimo Δ , computed air release point, расчетная точка выброски – apskaičiuota vieta ore, kurioje pirmoji parašutininkų ar krovinių dalis turi būti išmesta, kad nusileistų į numatytą vietą.

atsiskyrimo Δ , break-off position, место разделения колонны – vieta, kur nuo pagr. voros atsiskiria viena transporto priemonė ar jų grupė, kad vyktų į kitą paskyrimo vietą.

išlaipinimo Δ, landing site, место высадки – *jūr. des.* ištisinis pakrantės ruožas, kuriame kariai, ginkluotė ir atsargos gali būti išlaipinti (iškrauti) naudojant antvandenines priemones.

kovos rikiuotės skleidimo Δ, forming-up place, место формирования боевого порядка – paskutinė atakos ešelono užimama vieta prieš pereinant atakos pradžios liniją; vieta, iš kurios puoliančiosios pajėgos vykdo ataką.

krovimo Δ, loading site, место погрузки – rajonas, kuriame yra tam tikras krovimo vietų skaičius.

pajėgų susitikimo Δ, forces rendezvous, место встречи сил – vieta, kurioje orlaivių vienetai ar laivai susijungia ir tampa pagr. pajėgų dalimi.

paleidimo Δ, release point, точка роспуска (выбрасывания) – 1. aiškiai apibrėžta maršruto vieta, kur vorą sudarantys padaliniai tampa vėl tiesiogiai pavaldūs savo vadams ir tęsia žygį į paskirtas vietas; 2. *o. des.* vieta žemės paviršiuje, virš kurios išmetamas pirmasis parašiutininkų ar krovinių vienetas.

pasitikimo Δ, rendezvous, место встречи – lengvai randama vieta, kur atvykstančius į karinius vienetus, štabus ar objektus asmenis pasitinka lankomo karinio vieneto atstovai.

2. vietovė, pvz., aukšta, žema vieta.

viėtinė teritorinė karinė įstaiga, local territorial military institution, местное территориальное военное учреждение – LR krašto apsaugos sistemos institucija, kuri tvarko karo prievolinkų karinę įskaitą, organizuoja ir vykdo jų šaukimą, atlieka valstybines mobilizacines užduotis, derina apskričių viršininkų ir savivaldybių parengtus mobilizacinius planus ir kt.

viėtinės paliūbos ↑ *paliaubos*.

viėtiniai ištekčiai, non-military resources, местные ресурсы – vietinis žmonių rezervas ir materialinių priemonių atsargos, kurias kariuomenė gali panaudoti savo reikmėms kovos veiksmų rajone. Δ priklauso: maisto produktai, kuras (degalai), žaliavos, remonto įmonės, energetiniai ištekčiai, gydymo įstaigos, ryšių priemonės, transportas ir kt. Vietinį žmonių rezervą sudaro ta gyventojų dalis, kuri gali būti panaudota įvairiems darbams, paremiantiems kovos veiksmus, pvz., statyti fortifikacinius įrenginius, tiesti ar remontuoti kelius ir pan.

viėtinis gaivalinis reiškinys ↑ *gaivalinis reiškinys*.

viėtinis kāras ↑ *karas, lokalusis karas*.

viėtinis vidutinis laīkas ↑ *laikas 1*.

viėtos nustātymas, radio fix, определение местоположения – 1. radijo siųstuvo vietos nustatymas pagal dviejų ar daugiau radiopelengavimo stočių pelengus. Siųstuvo vieta yra taškas, kuriame kryptys (pelengai) susikerta.

2. laivo ar orlaivio vietos nustatymas pagal radijo signalų, ateinančių į laivą (orlaivį) iš dviejų ar daugiau siųstuvų, kurių koordinatės yra žinomos, kryptį. Dar ↑ *tinklas 1*.

viėtos žymėjimas, mark, отмечание места – *art.* ugnies iškvietimas į tiksliai nurodytą vietą, kad ugnimi būtų orientuojamas stebėtojas arba pažymimi taikiniai.

viėtovardis, place name, топоним, местонаименование, топоним – tikrinis vietos, kalnų, jūrų, upių, liūnų, ežerų ir pan. vardas. Skiriamas istorinis (užfiksuotas raštuose) ir gyvasis (vartojamas gyvojoje kalboje arba užrašytas iš jos) Δ. Lietuvių Δ seniausias rankraštinis leidinys išliko iš XVIII a. vid. Iš gyvosios kalbos užrašyta ~ 700 tūkst. Δ.

viėtovė, terrain, ground, местность – Žemės paviršiaus dalis su visais jo elementais: reljefu, gruntu, vandenimis, augalija, keliais, gyvenvietėmis, gamybiniais, žemės ūkio, socialiniais ir kultūriniais objektais; vienas iš situacijos elementų. Δ skiriama pagal reljefo ypatumus – ↑ *lyguma*, kalvota vietovė, ↑ *kalnai*; pagal raižytumą – mažai raižyta (natūralios gamtinės kliūtys užima iki 10% vietovės ploto), raižyta (iki 20%), labai raižyta (30% ir daugiau); pagal važumą – važi, nelabai važi, nevaži; pagal stebėjimo ir maskavimosi sąlygas – atviroji, pusiau uždara ir uždaroji; pagal gamtines sąlygas – miškinga, pelkėta, ↑ *dykuma*, ↑ *džiunglės*, stepė, tundra ir kt. Vykdamas kovos veiksmus skiriama taktinė, svarbioji, gyvybiškai svarbi, lemiamoji, neapsaugotoji Δ. Vietovės savybės, darančios įtaką kovos veiksmams, vad. taktinėmis vietovės savybėmis. Dar ↑ *dirbtiniai vietovės objektai, draustinis, modelis, objektas 2, rezervatas, taktinės vietovės savybės, topografiniai vietovės elementai, vietovės važumas*.

atvirōji Δ, open ground, открытая местность – lygi arba menkai kalvota vietovė (↑ *lyguma*), nuo kurios dominuojančių aukštumų matoma 75% (ir daugiau) jos teritorijos. Vietovė nepalanki nei gynybai, nei puolimui, nes joje mažai natūralių priedangų; geros stebėjimo ir šaudymo sąlygos.

gyvībiškai svarbi Δ, vital ground, жизненно важный участок местности – vietovė, kuri yra tokia svarbi, kad ją privaloma išlaikyti ar kontroliuoti norint sėkmingai atlikti uždavinį.

kalvōta Δ, rolling country, холмистая местность – vietovė, kurioje vyrauja kalvos, kurių absoliutūs aukštis iki 500 m, o lyginamasis aukštis nuo 25 iki 200 m. Šlaitų statumas paprastai neviršija 2–5°. Δ, priklausomai nuo vyraujančios augalijos, raižytumo ir įdirbimo laipsnio gali būti dalinai uždara ir uždaroji. Daugiau tinka gynybai, mažiau – puolimui;

būdinga Rytų ir Pietryčių Lietuvai.

lemiamoji Δ, key terrain, ключевая местность – vieta (vietovė), kurios užėmimas ar išlaikymas duoda pranašumą bet kuriai kovojančiai šaliai.

miškinga Δ, wooded country, лесистая местность – vietovė, kurioje miškai užima 50% ir daugiau jos teritorijos ploto. Taktinės savybės priklauso nuo kelių ir prosynų skaičiaus ir kokybės, reljefo, grunto, vyraujančios medžių rūšies, brandos ir tankio. Vidutinis Lietuvos teritorijos miškingumas yra apytikriai 30%. Yra rajonų (Švenčionių, Varėnos), kuriuose miškingumas viršija 50%.

neapsaugotoji Δ, nonprotected locality, незащищенная местность – *tarpt. teis.* konflikto šalies kompetentingos atitinkamos valdžios institucijos vienašališkai paskelbta bet kuri gyvenamoji vieta, esanti GP susidūrimo zonoje arba šalia jos, kurią gali priešas okupuoti ir tuo atveju, jei tokioje vietovėje nėra kombatantų, mobiliųjų karinių priemonių ir karinės įrangos, neatliekami jokie karo ir karinių operacijų paramos veiksmai. Apie Δ, kurią draudžiama pulti, pranešama priešišškai šaliai.

nelabai važi Δ, difficult [heavy] terrain, adverse terrain, труднопроходимая местность – vietovė, kurioje vikšrinė kovos technika gali judėti mažesniais greičiais ir ne visomis kryptimis, sudėtinga naudoti ratinę techniką. Judėjimas voromis galimas tik esamais arba specialiai įrengtais keliais. Ribotos kovos technikos ir karių manevravimo galimybės.

nevaži Δ, impassable terrain, непроходимая местность – vietovė, kurioje natūraliomis sąlygomis negalima naudoti nei vikšrinės, nei ratinės kovos technikos. Prireikus įveikti tokią vietovę, turi būti tiesiami specialūs keliai (pvz., ↑kelias per pelkes).

pelkėta Δ, marshy [swampy] ground, moorland, болотистая местность – vietovė, kurios būdingiausias požymis yra daugiau arba mažiau drėgnas gruntas. Tai durynai, pelkynai, miškapelkės. Daugiau tinka gynybai, mažiau – puolimui. Skiriamos aukštapelkės, žemapelkės ir miškapelkės.

pusiáu uždara Δ, semi-closed country, полузакрытая местность – vietovė, kurioje natūralios priedangos užima iki 20% jos ploto, o nuo dominuojančių aukštumų matoma iki 50% jos teritorijos. Koviniams vienetams veikiant tokioje vietovėje, būtina veiksmingai naudoti Δ apsaugines savybes kovos technikos apsaugai, o karių apsaugai įrengti dirbtines priedangas (apkasus, tranšėjas, blindauzus ir pan.). Δ būdinga Vidurio Lietuvai.

svarbioji Δ, important terrain, важная местность – vietovė ar bazė, kurių užėmimas ar sunaikinimas padarytų didelį poveikį karo eigai ar karinės operacijos sėkmei.

taktinė Δ, tactical locality, тактическая местность – vietovės plotas, kuris dėl savo vietos ar jos ypatybių turi taktinės reikšmės esamomis sąlygomis ir laiku.

uždaroji Δ, closed country, закрытая местность – vietovė, ištiesi arba didesnėje ploto dalyje apaugusi medžiais, krūmais, sodais arba turinti daug gyvenviečių. Natūralios priedangos užima 30% ir daugiau jos ploto, o nuo dominuojančių aukštumų matoma iki 20% jos teritorijos. Pasižymi ypač geromis maskuojamosiomis savybėmis. Nepalanki orientavimuisi, šaudymui. Δ būdinga Rytų ir Pietryčių Lietuvai.

važi Δ, passable terrain, проходимая местность – vietovė, kurioje praktiškai neribojamos vikšrinės kovos technikos judėjimo kryptys ir greičiai. Didesnėje Δ dalyje galima judėti voromis, galima naudoti ratinę kovos techniką. Tokioje vietovėje galima veiksmingai naudoti motorizuotųjų pėstininkų ir tankų vienetus.

vietovės apšvietimas ↑ *apšvietimas 1.*

vietovės modelis ↑ *modelis.*

vietovės objektas ↑ *objektas 2.*

vietovės objektų kodavimas, coding of terrain features, кодирование местных предметов – sąlyginių pavadinimų vietovės objektams suteikimas turint tikslą nublėpti nuo priešo tikrąsias draugiškųjų pajėgų veiksmų zonas ir jį klaidinti.

vietovės panoramà, panorama picture, панорама местности – piešinys, kuriame vaizduojama matoma iš vadavietės (sekyklos) vietovė.

vietovės plānas ↑ *planas 2.*

vietovės profilis, terrain profile, профиль местности – vertikalaus Žemės paviršiaus pjūvio tam tikra kryptimi ir tam tikro mastelio vaizdas. Braižomas dažn. pagal žemėlapius; t. p. gali būti braižomas pagal lauko matavimų rezultatus. Naudojamas nustatant stebėjimo sąlygas, rengiant žygį kalnuotoje ir kalvotoje vietovėje, tiesiant vorų kelius, įrengiant ir įvertinant ryšių trasas ir pan. Vandens kliūties dugno profilis braižomas renkantis tankų vairavimo po vandeniu trasas, statant tiltus. Δ gali būti braižomas žvelgiant iš savo arba priešo pusės.

vietovės reljėfo atpažinimas ↑ *atpažinimas 4.*

vietovės schemà ↑ *schema.*

vietovės švārinimas, terrain [ground] decontamination, обеззараживание местности – vietovės degazacija, dezaktyvacija ir dezinfekcija. Δ naudojamos specialiosios degazavimo mašinos. Tokia mašina viena įkrova degazuoja (dezinfekuoja) 5 m pločio ir 500 m ilgio juostą. Žiemą degazuoti (dezinfekuoti) vietovę galima nuimant 3–4 cm susigulėjusio sniego sluoksnį, o puraus sniego – iki 20 cm. Dezaktyvuojant vietovę, reikia nuimti kelis cm grunto.

vietovės važūmas, terrain trafficability, проходимость местности – vietovės galimybė praleisti transporto srautą; vietovės savybė, apibūdinanti karinių pajėgų judėjimo joje galimybes ir sąlygas. Δ lemia pirmiausia vietovėje įrengti keliai, ypač su kietąja danga. Važiuojant ne keliais, Δ daro įtaką vietovės reljefas, vandenys, augalija, gruntas, gyvenvietės, pramoniniai ir komunalinio ūkio objektai. Pagal važumą skiriama važi, nelabai važi ir nevaži ↑ *vietovė*. Pelkėtoje, užtvindytoje (užlietoje) ar apsnigtoje vietovėje galima vartoti terminą „vietovės pereinamumas“. Δ vertinamas atsižvelgiant į užduočių pobūdį ir mašinų taktines technines charakteristikas.

vietovės žvalgūba ↑ *žvalgyba*.

výkdymo datā, target date, установленная дата – data, kai norima, kad veiksmai būtų pradėti ar baigti.

výkdomasis vādas ↑ *vadas*.

výkdomieji veiksmai, execution, выполняемые действия – veiksmai, kurie turi būti atlikti naudojant specialiąsias priemones ar veiksmų būdus, kad būtų įvykdyta skirta užduotis.

výkdomoji pavará, *servopavará*, servomechanism, servodrīve, сервопривод – automatinis įtaisas mechanizmų baigiamajam judesiu vykdyti. Δ sudaro vykdomasis variklis (servovariklis), mechaninė pavara, stiprintuvas, grįžtamojo ryšio jutiklis ir kt. elementai. Karo technikoje dažn. naudojamos hidraulinės Δ.

vikšrarātė mašinā ↑ *mašina 2*.

vikšrarātis automobilis ↑ *automobilis*.

vikšras, track, гусеница – vientisa juosta arba grandinė iš lanksčiai sujungtų plačių metalinių grandžių, naudojama vikšriniam varytuvui. Labiausiai paplitę metalinių grandžių Δ. Patvarumui grandžių lankstuose naudojamos guminės įvorės. Dar ↑ *varytuvas*.

vikšrinė mašinā ↑ *mašina 2*.

vikšrinė važiuōklė ↑ *važiuoklė*.

vikšrinis varytuvas ↑ *varytuvas*.

vikšrinis vilkikas ↑ *vilkikas 1*.

vīlkdubė, traphole, pit-fall, волчья яма – nesprogstamoji užtvara; uždengta ir užmaskuota duobė tankams ir šarvuočiams sulaikyti. Kasama žemkasėmis arba kastuvais. Plotis viršuje 6,5 m, ilgis 8 m, gylis 2–3 m. Maskuojama, kad nesiskirtų nuo aplinkos. Δ kasamos miško keliuose, gyvenvietėse, tarpekliuose.

vilkikas: 1. prime mover, tractor, towing vehicle, тягач – savaeigė mašina (traktorius, krovininis automobilis ir kt.) priekaboms (puspriekabėms), pabūklams ir kt. vilkti, kroviniams vežti. Δ būna ratinis ir vikšrinis. Pagal jungimo su velkamu objektu būdą Δ būna prikabinamasis ir balninis (puspriekabėms traukti). Δ įrengiamas sukabinimo įrenginys (vilkis arba balnas), gervė, puspriekabės arba priekabos stabdžių sistema ir kt.

pabūklo Δ, ordnance piece carrier, орудийный тягач – transporto priemonė (ratinė ar vikšrinė), kuri velka velkamąjį pabūklą (velka ir vežioja minosvaidį).

rātinis Δ, wheeled towing vehicle, колесный тягач – labai gero važumo mašina su ratiniu varytuvu. Δ būna vienašis, dviašis ir daugiašis.

vikšrinis Δ, caterpillar towing vehicle, гусеничный тягач – labai gero važumo mašina su vikšrinio varytuvu. Δ gali vilkti pabūklus ir priekabas, kurių masė lygi vilkikų masei.

2. tug, tugboat, towboat, буксир – pagalbinis laivas nesavaeigėms plaukiojamosioms priemonėms (baržoms, dokams, plaustams, kranams, mokomiesiems taikiniams ir kt.) vilkti (stumti) ir patekusiems į nelaimę laivams padėti. Skiriamas vandenyno (gelbėjimo), jūrų, reidiniai, uosto ir upių Δ. Galingiausias gelbėjimo Δ; jis turi avarinę gelbėjimo techniką (jėgainės galia viršija 4000 kW), vandentalpa didesnė nei 1000 t.

vilkimas, towing, traction drive, буксировка – 1. *saus.* automobilio, tanko, traktoriaus, artilerijos pabūklo ir kt. važiuojamosios priemonės judėjimas ant savo važiuoklės, kai jas velka vilkikas. Dar ↑ *vilkikas, vilkimo priemonės*.

2. *vand.* nesavaeigų plaukiojamųjų priemonių (baržų, dokų, kranų ir pan.) ir laivų judėjimas, kai juos traukia laivas vilkikas (buksyras).

3. *or.* planerio, kurį tempia lynu (strypu ir pan.) lėktuvas (sraigasparnis) vilkikas.

vilkimo priemonės, towing means, тяговые средства – mašinos ir mechanizmai karo technikai ir įvairios paskirties techninėms priemonėms vilkti. Antžeminės bebėgės Δ yra šios: ratiniai ir vikšriniai vilkikai, transporteriai, transporteriai

vilkikai, traktoriai, daugiatiksliai automobiliai; geležinkelių transporte – elektrovežiai ir šilumvežiai; jūros ir upių transporte – jūros (upių) vilkikai. Įstrigusioms mašinoms išvilkti naudojamos gervės, evakuaciniai bloka; gaminiams transportuoti gamyklose – konvejeriai, transporteriai ir kt.

vilkštūvas, driving-wheel, волокуша – paprasčiausia beratė priemonė žmonėms ir kroviniams vežti per sniegą ir pelkėtą vietovę priešui šaudant. Δ pasigaminti naudojama fanera, sutvirtintos slidžių poros; velkant tanku arba vilkiku – suvirinti plieniniai lakštai.

vīmpelas, pennant [wimpel], вымпел – 1. ilga siaura skelta vėliava, iškeliami grotstiebyje. Plaukiojančio karo laivo valstybinės priklausomybės ženklas.

2. atsakomasis Δ – vėliava, pagal karinį jūrų signalų sąrašą reiškianti „matau ir suprantu signalą“.

3. av. specialus daiktas, pvz., dėklas su ilgu ryškios spalvos kaspiniu, metamas iš orlaivio kaip sutartinis ženklas arba pranešantis ką nors.

vinėja, vinea, виня – *ist.* lengvas statinys ant ratų, kurį naudojo Sen. Romos kariai tvirtovių apguloje; apgulos technikos rūšis. Sienos ir stogas saugojo nuo svaidomojo ginklo. Iš kelių Δ sudarydavo slaptą perėją prie tvirtovės sienos (priešakinėje Δ buvo ↑ *taranas*). Dar ↑ *technika*.

výravimas, supremacy, dominance, господство – įsigalėjimas, viešpatavimas ore, jūroje, eteryje ir pan.

Δ **èteryje**, ether supremacy, господство в эфире – būsena, kurioje viena iš kariaujančių šalių (koalicijų) veiksmingiau naudoja REP mūšyje (operacijoje, kampanijoje ar kare) atimdama iš priešo tokią galimybę. Pasiekiamas naikinant ir slopinant priešo REP ir užtikrinant savo REP stabilų darbą.

Δ **jūroje**, sea supremacy, господство на море – lemiamas vienos valstybės (valstybių koalicijos) pranašumas jūros (vandenyno) karo veiksmų teatre, užtikrinantis KJP palankias pagr. kovos uždavinių vykdymo sąlygas. Δ kartu numato ir vyravimą ore. Δ pagal mastus gali būti strateginis, operatyvinis ir taktinis.

Δ **orè**, air supremacy, господство в воздухе – toks pranašumo ore laipsnis, kad priešo oro pajėgos nepajėgia veiksmingai trukdyti. Dar ↑ *pranašumas ore*.

výravimas èteryje ↑ *vyravimas*.

výravimas jūroje ↑ *vyravimas*.

výravimas orè ↑ *vyravimas*.

vyresnysis kariniūkas ↑ *karininkas*.

vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vādas ↑ *vadas*.

vyriausiasis kariuomenės vādas ↑ *vadas*.

vyriausiasis NATO vādas ↑ *vadas*.

vyriausioji naujų šaukimo komisija, general recruit call-up commission, главная призывная комиссия, главная комиссия призывает новобранцев – nuolatinė komisija prie KAM šauktinių skundams dėl naujų šaukimo komisijos sprendimų nagrinėti, šios komisijos darbui tikrinti, jos neteisėtai priimtiems sprendimams keisti ir pan. Δ sudaro kariuomenės gynybos štabo padalinio vadovas, kariuomenės karo medicinos tarnybos vadas ar jo pavaduotojas, Vadaus reikalų ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Sveikatos apsaugos ministerijos atstovai.

vyriausioji NVS jungtinių ginkluotųjų pajėgų vadovybė ↑ *vadovybė 3*.

virpesiai, oscillations, колебания – periodiškai pasikartojantys fizik. dydžių kitimai. Būna mechaniniai, elektriniai, elektromagnetiniai, elektromechaniniai Δ. Ryšiuose plačiai naudojami elektros (įtampos, srovės stiprumo kitimai elektros grandinėje) ir elektromagentiniai (elektros ir magnetinio lauko stiprio kitimai aplinkoje) Δ. Virpesius apibūdina ↑ *periodas*, ↑ *dažnis*, ↑ *amplitudė*, ↑ *fazė*.

viršgarsinis skrydžio greitis ↑ *greitis, skrydžio greitis*.

viršilā, warrant officer, first sergeant, старшина – 1. daugelio GP puskarininkių laipsnis; aukščiausiasis Lietuvos kariuomenės seržanto laipsnis; atitinka KJP laivūną.

2. petty officer, petty-офицеры – JAV ir D. Britanijos KJL viršilų (mičmanų) kategorija.

vīršininkas, chief, commander, начальник – 1. GP (KAS) pareigūnas, neturintis teisės vadovauti kariniam vienetui, bet pavaldinių atžvilgiu turintis Tarnybos statutu nustatytas teises ir pareigas. Δ turi teisę pavaldiniams įsakyti, reikalauti paklusti, gali bausti pagal Drausmės statuto numatytas teises.

artimiausiasis Δ, next higher [nearest] commander, прямой начальник – artimiausias pavaldiniams tiesioginis vīršininkas.

tiesioginis Δ, immediate commander, непосредственный начальник – vīršininkas, kuriam nors ir laikinai yra pavaldūs kariai.

2. pareigūnas, vadovaujantis specialiosiomis pajėgoms, tarnybai, departamentui, karinei mokymo ir kitoms įstaigoms.

artilèrijos Δ , artillery officer, начальник артиллерии – artilerijos vienetų vadas, artilerijos štabo karininkas, bendrųjų pajėgų štabo artilerijos karininkas.

virškritinė māsė \uparrow *masė*.

viršslėgis \uparrow *slėgis*.

viršutinis pabūklo stovas \uparrow *pabūklo stovas*.

virusas, virus, вирус – mažiausias neląstelinės sandaros mikrobos. Δ būna lazdelės, daugiakampio, rutulio formos; jų dydis – 12–18 ÷ 300–400 nm. Δ dauginasi tiktai gyvosiose ląstelėse. Sukelia sunkias virusines ligas: raupus, geltonąją karštligę, įnosės ir kt. Įnosėmis gali sirgti ir žmonės, ir gyvuliai. Užkrato šaltinis – sergantis žmogus ar gyvulys ir sveikas virusų nešiotojas. Užsikrečiama per orą, per virusais užterštą maistą ar vandenį ir per kontaktą su ligoniu. Δ neatsparūs įvairiems aplinkos veiksniams: džiovinimui, saulės spinduliams ir ypač ultravioletiniams spinduliams, aukštesnei kaip 60°C temperatūrai, dezinfekavimo medžiagoms (formalinui, chloraminui ir kt.).

virvās vaidis, wire rope projector, тросомер – priemonė oru nusviesti lyną naudojant specialųjį reaktyvinį sviedinį. Δ naudojamas nešant pailgąjį išminavimo užtaisą į minų lauką, plukdant keltą, tiesiant pakabinamąjį kelią, statant pakabinamąjį tiltą.

visas skrydžio laikas \uparrow *laikas 2*.

visiškas sugriovimas \uparrow *sugriovimas*.

visiškas sanitārinis švārinimas \uparrow *sanitarinis švarinimas*.

visiškas specialūs švārinimas \uparrow *specialusis švarinimas*.

visiškoji degazācija \uparrow *degazacija*.

visiškoji dezaktyvācija \uparrow *dezaktyvacija*.

visiškoji dezinfekcija \uparrow *dezinfekcija*.

visiškojo naikinimo spindulys \uparrow *spindulys 1*.

visiškoji operācinė parengtis \uparrow *parengtis*.

visiškų sugriovimų zonā \uparrow *sugriovimų zona*.

visōris naikintūvas \uparrow *naikintūvas 2*.

visuminis slėgis \uparrow *slėgis*.

Visuotinė branduolinių bandymų uždraudimo sutartis, Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty, Договор о всеобщем запрещении ядерных испытаний – sutartis, pasirašyta 1996 Niujorke (sutarties organizacijos būstinė Vienoje); įpareigoja visas valstybes – sutarties dalyves nevykdyti jokių brand. ginklo bandymų ir kitų brand. sprogdinimų teritorijose, priklausančiose jų jurisdikcijai ar kontrolei, t. p. neskatinti ar kitaip nedalyvauti tokiuose bandymuose. LR Δ ratifikavo 1999.

visuotinė kapituliācija \uparrow *kapituliacija*.

visuotinė mobilizācija \uparrow *mobilizacija*.

visuotinis kāras \uparrow *karas, globalusis karas*.

visurēigis, cross-country [all-terrain] vehicle, вездеход – labai gero važumo mašina važiuoti ten, kur nėra kelių. Būna su vikšriniais arba specialiuųjų padangų ratiniais vartytuvu. Pagr. Δ charakteristikos: mažas santykinis slėgis (30–40 kPa važiuojant bekele, 10–20 kPa važiuojant sniegu ir pelkėta vietoje), geras sukibimas su gruntu, visi ratai vedantieji, didelės galios variklis, gebėjimas įveikti 0,6–0,8 m gylio vandens kliūtis ir kt.; dažnai Δ būna plaukiamasis.

visurēigis kēltas \uparrow *keltas*.

vizāvimas, sighting, alignment, визирование – astronominio, geodezinio, kampamačio prietaiso ar kompasu vizavimo linijos (optinės ašies) nukreipimas į stebėtojo išrinktą nutolusio daikto vietą ar dangaus šviesulį. Tiksliai prietaisais nukreipiami naudojant iki 40 kartų didinančius žiūronus. Dar \uparrow *vizyras*.

vizavimo linija \uparrow *linija 4*.

výzdžio susiaurėjimas, miōzė, miosis, миоз – pagr. ir pirmasis apsinuodijimo paralyžiuojamosiomis NM požymis.

vizýras, sight, visor, визир – 1. \uparrow *taikiklis*.

2. fotoaparato, kino kameros optinis įtaisas kadro riboms nustatyti.

3. įtaisas, kuriuo geodezijoje prietaisas nutaikomas į tam tikrą tašką; aviacijoje – prietaisas, matuojantis lėktuvo nukrypimą nuo kurso dėl vėjo.

4. \uparrow *vizavimo prietaisas*; paprasčiausias Δ – taikymo įtaisas su tarpeliu (plyšeliu), pvz., pabūklo kampamačio Δ .

vizualusis skrydis ↑ *skrydis*.

vizualusis stebėjimas ↑ *stebėjimas 1*.

vizualusis ugnių valdymas ↑ *ugnių valdymas 2*.

Vokiečių ordinas ↑ *ordinas 2*.

vorà, column, колонна – 1. rikiuotė, kurioje kariai (mašinos, kariniai vienetai) stovi vienas už kito. Δ gali būti po vieną, po du, po tris ir daugiau. Dar ↑ *atstumas 1*.

2. rikiuotė, kurioje elementai ar padaliniai išdėstyti vienas už kito į gilumą. Voroje gali būti vieno tipo mašinos arba kelių tipų (mišrioji Δ). Dar ↑ *atstumas 1*, *gylis 2*, *voros sudarymas*.

mišrioji Δ, mixed column, смешанная колонна – vora, kurioje juda ratinė ir vikšrinė technika.

žygio Δ, march column, походная колонна – karinio vieneto išrikiavimas žygiui, kai žygiuojama vienu maršrutu. Junginio (dalinio) vora išsklaidoma į dalinių (padalinių) voras; ją dengia žygio sauga. Galimo susidūrimo su priešu sąlygomis Δ rikiuojama pagal būsimo mūšio sumanymą taip, kad galima būtų greitai išsiskleisti į kovos rikiuotę. Kai nėra pavojaus sutikti priešą, Δ rikiuojama iš vieno tipo (pagal judėjimo greitį) mašinų, kad galima būtų greitai judėti, išsaugoti karių jėgas ir kovos techniką. Vikšrinėms mašinoms gali būti skirtas atskiras judėjimo maršrutas.

voros dengimas ↑ *dengimas 1*.

voros gylis ↑ *gylis 2*.

voros priédanga ↑ *priédanga 1*.

voros sudarymas, column formation, формирование колонны – vieneto padalinių su kovos ir kita technika rikiavimas žygiui vado įsakymu nustatyta tvarka. Δ pradedamas pradiniam rajone ir baigiamas iki voros pirmoji mašina pasiekia pradinį punktą (tašką). Vora yra sudaryta, kai tarp vienetų, jų padalinių ir mašinų atsiranda nustatytas kovos statutų reikalavimais ar vado įsakymu atstumas.

voros vedlỹs, pace setter, ведущий колонны – voros vado paskirtas asmuo, važiuojantis priešakinėje transporto priemonėje ar padalinio priekyje, reguliuojantis atitinkamą voros judėjimo greitį ir nustatantis reikiamą greitį, kad būtų įvykdyti žygio įsakymo reikalavimai.

vorų kėlias ↑ *kėlias*.

vorų tiltas ↑ *tiltas*.

vožtuvas, valve, клапан – įtaisas, kuriuo darinėjama anga, pvz., įkvėpimo, iškvėpimo Δ.

įkvėpimo Δ, inlet valve, вдыхательный клапан – dujokaukės vožtuvas, praleidžiantis filtruojamosios ir sugeriamosios sistemos (FSS) išvalytą orą į dujokaukės kaukę. Priklausomai nuo dujokaukės kaukės sandaros Δ yra arba vožtuvų dėžutėje, arba FSS prijungimo mazge, pvz., dujokaukėje, turinčioje filtruojamuosius sugeriamuosius elementus, Δ uždedami ant šių elementų kaklelių.

iškvėpimo Δ, outlet valve, выдыхательный клапан – dujokaukės vožtuvas, praleidžiantis į atmosferą iškvėptą į dujokaukės kaukę orą. Ppr. dujokaukėje būna du ar keli Δ, jie įtaisomi vožtuvų dėžutėje. Δ yra jautriausi dujokaukės elementai, nes jiems sugedus, užsiteršus ar užšalus užterštas oras patenka po kauke.

VX, VX, Ви-Икс – paralyžiuojamoji patvarioji kovinė NM; viena iš labiausiai paplitusių šiuolaikinių mirtinųjų NM. Bekvapio, nelakus, bespalvis, riebus skystis, blogai tirpsta vandenyje, gerai – organiniuose tirpikliuose. Pagr. kovinė būseną – stambus aerosolis ir lašai. Lydimosi temperatūra -39 °C, virimo temperatūra 298 °C. Garai ar smulkus aerosolis labai greitai žmogų pažeidžia pro kvėpavimo takus. Stambus aerosolis ir lašai gerai veikia pro neapsaugotą odą ir aprangą. Pakanka vieno lašo skysto Δ, patekusio ant vasarinės aprangos, kad per 8 valandas organizmas gautų mirtinąją dozę. Greitoji NM turi trumpą slaptos veikimo laikotarpį ir kumuliacinį poveikį. Sąlyginė mirtinoji dozė įkvėpus 0,01 mg·min/l, pro odą (garai) – 1 mg·min/l, pro odą (lašai) – 0,1 mg/kg, pro virškinimo traktą – 0,07 mg/kg. Vyzdziai susiaurėja po 1 min., kai koncentracija 0,0001 mg/l. Apsauga – dujokaukė, odos IAP, individualusis chem. paketas.

Z

Z (Zulù) laikas ↑ *laikas 1, Grinvičo laikas.*

zarinas (GB), zarin (GB), зарин – paralyžiuojamoji kovinė NM. Priklausomai nuo aplinkos temperatūros Δ gali būti patvarus (žiema) ir nepatvarus (vasara). Δ pripildyti beveik visi chem. artilerijos, aviacijos šaudmenys ir chem. raketų kovinės dalys. Bekvapnis, bespalvis skystis, gerai tirpsta vandenyje ir organiniuose tirpikliuose. Pagr. kovinė būseną – garai ir smulkus aerolis. Lydymosi temperatūra -57 °C, virimo temperatūra 151,5 °C. Organizmą labiausiai veikia pro kvėpavimo takus, pažeidimo požymiai pasireiškia greitai, nėra slaptos veikimo laikotarpio, turi kumuliacinį poveikį. Sąlyginė mirtinoji dozė įkvėpus 0,075 mg-min/l, pro odą (garai) – 12 mg-min/l, pro odą (lašai) – 24 mg/kg, pro virškinimo traktą – 0,14 mg/kg; ribinė dozė 0,001 mg-min/l. Lengvi pažeidimai pasireiškia gavus 0,1 mirtinosios įkvėpamosios dozės; vidutiniai – 0,2; sunkūs – 0,3–0,5; mirštama per 5–15 min nuo širdies raumens ir kvėpavimo centro paralyžiaus. Švarinti tinka amoniako ir aminų vandeniniai tirpalai. Apsauga – dujokaukė, odos IAP, individualusis chem. paketas.

zenitas, zenith, зенит – dangaus šviesulio arba dirbtinio Žemės palydovo aukščiausias pakilimo taškas virš horizonto.

zenitinė artilerija ↑ *artilėja 2.*

zenitinė rakėtos trajektorija ↑ *trajektorija, rakėtos trajektorija.*

zenitinė patranka ↑ *patranka.*

zenitinė valdomoji raketa ↑ *raketa.*

zenitinės artilerijos kompleksas ↑ *kompleksas.*

zenitinės artilerijos prietaisai, antiaircraft artillery devices, зенитно-артиллерийские приборы – įtaisai zenitinės artilerijos šaudymo į oro taikinius nuostatoms nustatyti. Δ užtikrina taikinių paiešką, aptikimą, pažinimą ir palydą, nustato taikinių koordinates, sprendžia sviedinio ir taikinio susidūrimo uždavinį, nustato pradines šūvio nuostatas (azimutą, pakilimo kampą ir sprogdiklio nuostatą). Δ skiriamos aptikimo, palydos ir pabūklų nutaikymo radiolokacijos stotys, zenitinės artilerijos ugnies valdymo prietaisai arba skaičiavimo įtaisai, zenitiniai automatiniai taikikliai, tolimačiai ir kt. Dar ↑ *pabūklo taikymo stotis.*

zenitinės artilerijos šaudymas ↑ *šaudymas.*

zenitinis kulkosvaidis ↑ *kulkosvaidis.*

zenitinis kulkosvaidžių įrenginys, antiaircraft machine-gun mount, зенитная пулеметная установка – automatinis ginklas, susidedantis iš 2 arba 4 (kartais ir daugiau) zenitinių kulkosvaidžių, sumontuotų ant vieno specialaus stovo ir turinčių bendrą kreipimo mechanizmą ir taikiklį taikyti į oro taikinius, nutolusius ne toliau kaip 2000 m. Vieno kulkosvaidžio techninė greitašauda siekia 600 šūvių/min, kovinė greitašauda – iki 150 šūvių/min. Jais ginkluojami tankai, šarvuočiai, maži laivai. Gali būti velkamieji, savaeigiai ir stacionarieji (sumontuoti ant judančio pagrindo). JAV turi dviejų ir keturių 12,7 mm kulkosvaidžių Δ. Dar ↑ *daugiašovis įrenginys, dvišovis įrenginys, keturšovis įrenginys.*

zenitinis rakėtu kompleksas ↑ *rakėtu kompleksas.*

zenitinis teleskopas, zenith telescope, зенит-телескоп – astronominis geodezinis instrumentas šviesulių, esančių arti zenito, zenitiniam nuotoliui matuoti. Naudojamas nustatant stebėjimo vietos geografinę platumą. Šiuolaikinių Δ platumos nustatymo tikslumas sudaro ±(0,10–0,15)".

zenitinis žiūrėnas ↑ *žiūrėnas.*

zenitinių priemonių ugnies sistema ↑ *sistema 2, ugnies sistema.*

zomanas (GD), zoman (GD), зоман – paralyžiuojamoji patvaroji kovinė NM. Skaidrus, truputį kvepiantis kamparu skystis, blogai tirpsta vandenyje, gerai – organiniuose tirpikliuose, degaluose. Pagr. kovinė būseną – garai ir stambus aerolis. Lydymosi temperatūra -80 °C, virimo temperatūra 190 °C. Organizmą veikia pro kvėpavimo takus, odą, virškinimo traktą. Žalojamasis poveikis pasireiškia kur kas greičiau nei VX. Sąlyginė mirtinoji dozė įkvėpus 0,03 mg-min/l, pro odą (garai) – 7,5–10 mg-min/l, pro odą (lašai) – 1,4 mg/kg, pro virškinimo traktą – 0,14 mg/kg; ribinė dozė – 0,0003 mg-min/l. Apsauga – dujokaukė, odos IAP, individualusis chem. paketas.

zonà, zone, зона – operatyvinės paskirties kovos veiksmų plotas, kuriame ppr. veikia operatyviniai (operatyviniai-strateginiai, operatyviniai-taktiniai) junginiai.

atsakomýbès Δ, area of responsibility, зона ответственности – 1. apibrēžta teritorija, už kurios priežiūrą, judėjimo šia teritorija kontrolę ir taktines operacijas atsakingas tos teritorijos vadas kartu su veikiančia toje zonoje vadovybe; 2. iš anksto apibrēžta sausumos teritorija, kurioje paramos laivai yra atsakingi už žinomų ar atsitiktinių taikinių apšaudymą ir stebėjimą.

atsitraukimo Δ, withdrawal area, зона отхода – rajonas, kuriame susitelkia atsitraukiančios pajėgos.

dengimo Δ, cover zone, зона прикрытия – NATO šalių GP kovos veiksmų zonos dalis; ribojasi iš fronto valstybės siena, iš užnugario – gynybos zonos priešakinio gynybos ruožo priešakiniu kraštu, iš sparnų – karo veiksmų teatro ribomis. Δ gylis – 15–70 km. Δ skirta valstybės sienai ir pagr. pajėgoms nuo netikėto priešo puolimo, priešo žvalgybos padalinių veiksmų dengti, priešui dėl tikrosios pagr. pajėgų išdėstymo vietos klaidinti, savo pajėgų nuostoliams nuo priešo aviacijos smūgių ir artilerijos ugnies mažinti, priversti priešą anksčiau laiko į kovos rikiuotę išsiskleisti, prieš sudėčiai ir pagr. smūgio kryptčiai nustatyti ir tuo jam didesnių nuostolių padaryti. Δ ribose įrengiamos dengimo pajėgų pozicijos, pavieniai atramos punktai ir gynybos rajonai, užtvarų sistema. Δ barai, kurie patenka į junginių veiksmų juostas, sudaro jų aprūpinimo juostas (bundesvere – aprūpinimo zoną).

gynýbos Δ, defence area [zone], зона обороны – 1. zona nuo priešakinės mūšio rajono ribos iki Δ užnugario ribos. Čia vyksta lemiamas gynybinis mūšis; 2. inžineriniu atžvilgiu įrengtas vietovės rajonas (ruožas), kuriame išdėstyti junginio kovos (operatyvinės) rikiuotės elementai ir vyksta kovos veiksmai. NATO pajėgų Δ gylis iki 300 km, apima priešakinę, tarpines ir pagr. Δ. NVS šalių kariuomenėse Δ dalijama į operatyvinę ir taktinę.

operatývinė Δ, operational defence area [zone], оперативная зона обороны – operatyvinio junginio gynybos zonos dalis su armijos ir fronto gynybos ruožais; ji driekiasi nuo gynybos taktinės zonos galinės ribos per visą operatyvinės rikiuotės gylį. Ppr. Δ sudaro: armijos gynybos juosta, 1–3 fronto ruožai, kirtimo ruožai, fronto ir armijų 2-ųjų ešelonų ir rezervų išdėstymo rajonai, aviacijos bazavimosi rajonai, fronto ir armijų užnugario pajėgos; jos gylis – 100–150 km ir didesnis.

tāktinė Δ, tactical defence area [zone], тактическая зона обороны – gynybos zonos dalis, kuri apima vietovės rajoną, kuriame ginasi operatyvinio junginio 1-ojo ešlono pajėgos. Šioje zonoje ppr. įrengiamos 2 gynybos juostos ir rengiami operatyvinio junginio 2-ojo ešlono išskleidimo ruožai; jos gylis – 15–20 km.

interèsų Δ, area of interest, зона интересов – vadą dominantis rajonas, įskaitant įtakos zoną ir gretimus plotus, kurie nusitęsia į priešą teritoriją iki rengiamų ir planuojamų operacijų objektų. Šiai zonai t. p. priklauso priešą pajėgų užimta vietovė, kuri gali kelti pavojų tolesniam uždavinio atlikimui.

ítakos Δ, area of influence, зона влияния – geografinis rajonas, kuriame vadas gali daryti tiesioginę įtaką operacijoms manevruodamas ar panaudodamas jam pavaldžias ar jo valdomas paramos ugnimi sistemas.

komunikācijų Δ, communications zone, зона коммуникаций – 1. operacijų teatro užnugario dalis (esanti už kovos zonos, tačiau besiribojanti su ja), kurioje yra susisiekimo linijos, tiekimo ir evakuacijos padaliniai ir kt. vienetai, galintys nedelsiant paremti ir pastiprinti kovines pajėgas; 2. zona, kurioje išsidėsto užnugario valdymo organai, užnugario vienetai ir įstaigos, rezervai, eina susisiekimo linijos. Δ ribojasi su kovos veiksmų zonos galine riba; jos gylis gali būti 140–600 km. Kai kurių valstybių GP šis terminas atitinka terminą „užnugaris“.

kovós veiksmų Δ, combat zone, зона боевых действий – karo veiksmų teatro teritorijos ir oro erdvės dalis, kurioje išsiskleidžia (bazuojasi) ir vykdo kovos veiksmus SP junginiai ir jų paramos ir pastiprinimo pajėgos (taktinės aviacijos vienetai ir kt.). Δ riboja: iš fronto – tiesioginio pajėgų sąlyčio riba; iš sparnų – karo veiksmų teatro ribos; iš užnugario – komunikacijų zonos riba. Gynyboje Δ sudaromos dengimo ir gynybos zonos. Δ dalijama į armijų grupių, armijų, korpusų ir divizijų veiksmų juostas (rajonus).

priešakinė Δ, forward battle area, передовая зона боевых действий – pagr. kovos veiksmų rajono dalis, esanti tarp priešakinio gynybos krašto iki užnugario zonos.

sālyčio Δ, contact zone, зона соприкосновения – *tarpt. teis.* bet kuri teritorija, kurioje priešakiniai priešą pajėgų daliniai kontaktuoja vieni su kitais, yra čia ten, kur gali tiesiogiai apšaudyti sanitarinius orlaivius.

tāktinė Δ, tactical area, тактическая зона – zona, kurioje vykdomos taktinio masto operacijos.

uždaróji Δ, closed area, закрытая зона – nustatyta vietovė, į kurią įeiti ar per kurią eiti draudžiama.

užnugario Δ, rear area, тыловая зона [тыловой район] – teritorija į priekį nuo karinio vieneto gynybos rajono užnugario ribos iki priešakyje esančio pavaldaus vieneto atsakomybės rajono galinės ribos. Ši zona skiriama kiekvienam vienetui užnugario paramos funkcijoms atlikti.

veiksmų Δ, zone of action, зона действий – sudedamoji taktinės zonos dalis, už kurią atsakingas paskirtas taktinis vienetas; ppr. nustatoma puolamiesiems veiksams.

zònos kontrólė ↑ *kontrolė* 1.

zònos vādas ↑ *vadas*.

Ž

žabinys, *fašinė*, fascine, faggot, фашина – surištų vielomis, virvėmis žabu pluoštas, naudojamas fortifikacinių įrenginių ir statinių perdangoms ir drenavimui, gulekšnių keliui grįsti ir kt.

žaibo k̄aras ↑ *karas*.

žalójamoji apsinuódijimo d̄ozė ↑ *apsinuodijimo dozė*.

žalójamoji nuodingoji m̄edžiaga ↑ *nuodingoji medžiaga*.

žandarm̄erija, gendarmerie, жандармерия – 1. karinę organizaciją turinti policija, atliekanti apsaugos funkcijas šalies viduje ir kariuomenėje. Atsirado XVIII a. pab. Prancūzijoje ir Rusijoje, vėliau Prūsijoje ir Austrijoje.

2. kai kurių valstybių (Prancūzijos – nacionalinė žandarmėria, Turkijos, Argentinos ir kt.) GP dalis, atliekanti karo policijos funkcijas.

nacionālinė Δ, national gendarmerie, национальная жандармерия – Prancūzijos karo policijos organizacija, įkurta 1791. Δ funkcijos: nusikaltimų prevencija ir jų išaiškinimas kariuomenėje; karinių įstatymų ir karių drausmės laikymosi kontrolė; ypač svarbių objektų, komunikacijų apsauga; karinių vilkstinių palyda; kova su priešo diversijų ir žvalgybos grupėmis. Vadovauja gynybos ministras per Δ Vyriausiąją valdybą, kurios generalinis inspektorius yra civilinis pareigūnas.

žemāi skriėjanti vāldomoji raketā ↑ *raketa*.

žemāsis orinis branduolinis sproģimas ↑ *sproģimas, branduolinis sproģimas*.

žemāsis šaudymas ↑ *šaudymas*.

žemāsis t̄iltas ↑ *tiltas*.

Žemė, Earth, Земля – viena iš Saulės sistemos planetų. Vidutinis jos tankis yra $5,5 \cdot 10^3 \text{ kg/m}^3$, rutulio (jeigu Δ tūrį prilyginti rutulio tūriui) spindulys 6371,11 km. Aukščiausias Δ paviršiaus taškas – Himalajų kalnyno Džomolungmos (Everesto) viršukalnė (aukštis virš jūros paviršiaus 8848 m), giliausia Pasaulinio vandenyno vieta – Ramiojo vandenyno Mariano duburys (gylis 11 022 m). Vandens paviršius sudaro 70,8%, sausumos – 29,2% viso Δ paviršiaus ploto. Pasauliniam vandenynui priklauso 97% visos Δ hidrosferos.

žemėjimas, letdown, снижение – orlaivio skrydžio etapas; laipsniškas orlaivio skrydžio aukščio mažėjimas (nuo horizontaliojo skrydžio iki tūpimo aukščio).

žemėlāpio atnauģinimas, map renewal [renovation], обновление карты – pasenusių geografinių žemėlapių turinio keitimas siekiant, kad jis atitiktų šiuolaikinę vietovės būseną. Objektai, kurie atsirado išleisus atnaujinamą žemėlapi, žymimi žemėlāpio originale, o išnykę – naikinami. Iš ištaisytų originalų spausdinamas naujas žemėlāpio leidimas; ankstesnių leidimų žemėlāpiai išimami iš apyvartos. Žemėlāpiai atnaujinami remiantis geodezinių ir aerofotogrametrinių matavimų duomenimis, t. p. naudojama įvairi kita topografinė ir kartografinė medžiaga. Dažn. atnaujinamas tik pagr. (bazinis) topografinis žemėlāpis, o juo remiantis sudaromi smulkesnio mastelio žemėlāpiai.

žemėlāpio formātas, printing size of the map, формат карты – žemėlāpio matmenys po spausdinimo ir pjaustymo.

žemėlāpio īntarpas, inset, вкладная карта – atskiras žemėlāpis, esantis dideliame žemėlāpyje. Naudojamos trys Δ formos: 1. plotas yra geografiškai išorėje, bet įtrauktas čia dėl publikavimo patogumo, ppr. tuo pačiu masteliu; 2. stambesnio mastelio žemėlāpio ar jūrlāpio dalis; 3. aplinkinių plotų smulkesnio mastelio žemėlāpio ar jūrlāpio įtraukimas orientavimuisi palengvinti.

žemėlāpio lāpas, map sheet, лист карты – atskiras žemėlāpio lapas, sudarytas kaip užbaigtas vienetas arba kaip komplekto dalis. Pvz., Lietuvos teritorijos 1:50 000 mastelio topografinis žemėlāpis susideda iš 144 atskirų lapų.

žemėlāpio lāpų išd̄estymo schemā ↑ *schema*.

žemėlāpio mast̄elis, map scale, масштаб карты – linijos ilgio žemėlāpyje (plane) ir atitinkamos vietovės linijos horizontaliosios projekcijos santykis.

fotogrāfinis Δ, photographic map scale, фотографический масштаб карты – fotografinio žemėlāpio ar fotoplano mastelis. Būna labai stambus – 1:4999 ir stambesnis; stambus – $1:5000 \div 1:9999$; vidutinis – $1:10\ 000 \div 1:24\ 999$;

smulkus – 1:25 000 ÷ 1:49 999; labai smulkus – 1:50 000 ir smulkesnis.

grąfinis Δ , reading map scale, графический масштаб карты – geometrinė skaitmeninio mastelio išraiška. Būna linijinis (tiesė, padalyta į lygias atkarpas, kurių galuose užrašyti atitinkami horizontalūs atstumai vietovėje), proporcinis ir įžambinis (naudojami, kai matavimai atliekami skirtingų mastelių žemėlapiuose, nuotraukose ar planuose) ir skersinis (naudojamas, kai reikia ypač tiksliai išmatuoti atstumus; matuojama naudojant stygomatį ir skriestuvą).

skaitmeninis Δ , natural map scale, численный масштаб карты – santykis, rodantis, kiek kartų sumažinti vietovės objektų horizontalūs matmenys vaizduojant juos žemėlapyje, nuotraukoje ar fotoplane. Naudojamas nustatant horizontalius atstumus (linijinius matmenis) vietovėje pagal išmatuotus žemėlapyje, nuotraukoje ar fotoplane atkarpų ilgius. Topografinių žemėlapių skaitmeninio Δ eilė: 1:5000, 1:10 000, 1:25 000, 1:50 000, 1:100 000, 1:250 000, 1:500 000, 1:1 000 000.

žodinis Δ , verbal map scale, словесный масштаб карты – skaitmeninio mastelio žodinė išraiška, pvz., 1 cm 500 metrų. Naudojamas rusiškuose žemėlapiuose. Angliškai vad. *ekvivalentiniu masteliu*.

žemėlapio nomenklaturà, map index, номенклатура карты – tarptautinė ar (ir) nacionalinė žemėlapio skaidymo lapais ir indeksavimo sistema; grafinis kodas, nusakantis tarpusavio ryšį tarp atskirų žemėlapio (komplekto) lapų, jų aprėptį, skaičių ir teikiantis kitą informaciją apie žemėlapi (komplektą).

žemėlapio nūroda, map reference, обозначение места расположения на карте – būdas taškui žemėlapyje nustatyti ir nurodyti pagal žemėlapio atskaitos sistemą, ppr. pagal koordinatinį tinklą. Karyboje dažn. naudojama keturženklė (1 km tikslumu), šešiaženklė (100 m tikslumu), aštuonženklė (10 m tikslumu) Δ kariniame koordinatiniame tinkle.

žemėlapio orientavimas \uparrow *orientavimas*.

žemėlapio rėmėlis, map margin, рамка карты – linijos, kurios riboja darbinę žemėlapio dalį (kartografinį vaizdą); ppr. lygiagretės ir dienovidiniai.

išorinis Δ , exterior map margin, наружная рамка карты – juoda ištinė linija žemėlapyje nubrėžta trapecija, skirianti žemėlapio užrėmį nuo grafinės dalies. Tarp vidinio ir išorinio rėmelių užrašytos universaliojo skersinio Merkatoriaus (UTM) tinklo linijų žymos ir žemėlapio vidinio rėmelio kampų geodezinės koordinatės.

vidinis Δ , inside map margin, внутренняя рамка карты – juoda ištinė linija žemėlapyje nubrėžta trapecija, kurią sudaro lape vaizduojamą teritoriją ribojančių geodezinių dienovidinių (šoninės kraštinės) ir lygiagrečių (apatinė ir viršutinė kraštinė) atkarpos. Δ riboja lape vaizduojamą teritoriją.

žemėlapio senėjimas, map currency, старение карты – žemėlapio ar plano neatitikimas tikrosios padėties vietovėje, nustatytas lyginant su geriausia tuo metu prieinama informacija. Į Δ būtina atsižvelgti planuojant kovos veiksmus pagal žemėlapi.

žemėlapio skaidymas, map division, деление карт – smulkesnių mastelių žemėlapio dalijimas į stambesnio mastelio lapus, kurių dydį lemia jų paskirtis, poligrafinės galimybės ir NATO standartai. Lietuvoje topografinių Δ pagrindu imamas 1:1 000 000 mastelio žemėlapis, kuris toliau, priklausomai nuo gaunamo žemėlapio mastelio pagal lygiagrečių ir dienovidinių linijas, dalijamas į atitinkamą lygių dalių skaičių.

žemėlapio spalvinimas, infill, расцветка карты – *kart.* plotinių vietovės elementų ir plotinių sutartinių ženklų, pvz., kelio, miestelio, ežero ir t. t., žymėjimas tam tikromis spalvomis.

žemėlapio taūprėmis, map border, полоса между рамками карты – *kart.* žemėlapio dalis tarp vidinio ir išorinio rėmelio.

žemėlapio užrėmis, map margin, зарамочное пространство карты – *kart.* žemėlapio dalis, esanti už jo išorinio rėmelio. Užrėmyje ppr. spausdinama: lapo numeris, serija, leidimo numeris, mastelis. Apatiniame žemėlapio užrėmyje pateikiama legenda (magnetinė deklinacija, dienovidinių artėjimas, magnetinės rodyklės nuokrypis nuo tinklelio, metinis magnetinės deklinacijos pokytis, \uparrow *šlaitų diagrama*, linijinis mastelis, \uparrow *horizontalių laiptas*, gretimų lapų schema, informacija apie elipsoidą, projekciją, geodezines koordinates, aukščių sistemą, tinklus); informacija apie šešiaženklių žemėlapio nuorodų kariniame koordinatiniame tinkle nustatymą ir nurodymą; topografiniai sutartiniai ženklai, santrumpos ir žodynėlis; gali būti nurodyta žemėlapio lape vaizduojama teritorija projekcijos zonoje ir 100 km kvadrato. Dar \uparrow *žemėlapio mastelis, žemėlapio rėmelis, žemėlapio tarprėmis*.

žemėlapis, map, chart, карта – sumažintas ir apibendrintas Žemės paviršiaus objektų, gamtinių arba socialinių–ekonominių reiškinių vaizdas plokštumoje, išreikštas matematine projekcija, nustatytu masteliu, sutartiniais ženklais. Skiriamas geografinis, topografinis, specialusis (pvz., aviacinis), teminis, situacijos (administracinis, ataskaitinis, kovos, rad. situacijos, žvalgybos, strateginis, taktinis ir kt.) ir kt. Δ ; pagal mastelius – stambaus, vidutinio ir smulkaus mastelio. Gali būti bazinis, idėtinis (\uparrow *žemėlapio intarpas*), eskizinis, kontūrinis, fotografinis, projekcinis, skaitmeninis ir kt. Δ . Dar *grafinis žemėlapio tikslumas, gretimieji žemėlapio lapai, jūrlapis, nekartografuoti teritorija, reljefo vaizdavimas, schema, žemėlapio atnaujinimas, žemėlapio formatas, žemėlapio lapas, žemėlapio mastelis, žemėlapio nomenklaturà, žemėlapio nuoroda, žemėlapio senėjimas, žemėlapio skaidymas, žemėlapio spalvinimas, žemėlapio užrėmis, žemėlapio katalogas, žemėlapio serija*.

administracinis Δ, administrative map, административная карта – žemėlapis, kuriame grafiškai pažymėta informacija apie tokius administracinius dalykus: tiekimas ir evakuacijos įrenginiai, medicininiai kompleksai, karo belaisvių ir pabėgėlių surinkimo vietos, aptarnavimo, paslaugų ir kontrolės teritorijos, pagr. tiekimo keliai, eismas, ribos ir kitos būtinos detalės administracinei situacijai susieti su taktine.

ataskaitinis Δ, report map, отчетная карта – kovinis informacinis dokumentas, kuriame grafiškai chronologine tvarka pavaizduoti savo ir priešų pajėgų tam tikro laikotarpio kovos veiksmai.

aviacinis Δ, air map, авиационная карта – specialus žemėlapis skrydžiams planuoti, rengti ir orlaiviams valdyti, oro operacijų planams rengti. Sudaromas universalioje stačiakampėje kartografinėje projekcijoje tokių mastelių: 1:500 000, 1:1 000 000, 1:2 000 000, 1:4 000 000, 1:8 000 000, 1:32 000 000. Žemėlapiai iki 1:8 000 000 mastelio sudaromi visam Žemės paviršiui trimis blokais: pagr. (nuo 72° Š. P. iki 72° P. P.) ir du ašigalių (Arktikos ir Antarktidos); 1:32 000 000 mastelio – atskirais lapais žemynams ir ašigalių sritims. Žemėlapių lapai turi stačiakampius rėmelius ir persidengia su gretimais lapais visomis kryptimis. Pagal turinį derinasi su topografiniais, apžvalginiais ir geografiniais žemėlapiiais, jūrlapiais. Aviaciniuose žemėlapiuose kiek įmanoma tiksliau ir detaliau vaizduojami regimieji ir radiolokaciniai orientyrai ir kliūtys.

bazinis Δ, base map, базовая карта – žemėlapis, naudojamas kaip pirminis šaltinis (kartografinis pagrindas) kitiems žemėlapiams sudaryti. Pagal tokį Δ gali būti sudaryti specialieji (teminiai) žemėlapiai.

eskizinis Δ, outline map, эскизная карта – žemėlapis, turintis tiksliai tiek naudingos geografinės informacijos, kad jį galima papildyti kita reikalinga informacija.

fotografinis Δ, photomap, фотокарта – fotodokumentas, sudarytas iš transformuotų aerofotografinių nuotraukų pagal nustatytą mastelį. Jame panaikinti netikslumai, susidarę dėl perspektyvinių nukrypimų. Vietovės elementai, tarp jų ir reljefas, vaizduojami sutartiniais ženklais, išbraižytas kilometrinis tinklas, pateikta užrėmimo ir kt. informacija. Ppr. gaminamas 1:25 000–1:50 000 mastelio svarbiems kovos veiksmų rajonams, kuriems nėra tokio mastelio žemėlapių.

geografinis Δ, geographic map, географическая карта – sumažintas apibendrintas Žemės paviršiaus vaizdavimas plokštumoje, atliktas pagal tam tikrus matematinius dėsnius ir rodantis gamtos ir visuomeninių reiškinių išsidėstymą ir ryšius. Δ galima atlikti matavimus (naudojamas mastelis), jis yra pakankamai vaizdus (naudojami sutartiniai topografiniai ženklai) ir apibendrinantis (atrinkti svarbiausi objektai ir apibendrintos jų ribos). Δ klasifikuojami pagal turinį (bendrieji geografiniai ir teminiai), paskirtį (universalieji ir specialieji), aprėptį (pasaulio, žemynų, vandenynų, šalių, regionų ir pan.).

kontūrinis Δ, contour [blank, outline] map, бланковая (контурная) карта – topografinis arba specialusis žemėlapis, atspausdintas neryškaus tono viena arba keliomis spalvomis. Skirtas papildomai grafinei informacijai (taktinei, operatyvinei, aeronavigacinei situacijai ir pan.) žymėti arba naudoti kaip topografinį pagrindą kuriant kovinius grafinius dokumentus.

kovos Δ, combat chart, боевая карта – specialusis 1:50 000 mastelio jūros ir sausumos žemėlapis (jūrlapio ir topografinio žemėlapio derinys), skirtas jūrų artilerijos ir artimosios aviacinės paramos tikslams pakrančių ar jūrų desanto operacijose. Jame detalai parodyti hidrografiniai ir topografiniai pakrantės zonos bruožai. Dar ↑ *jūrlapis*.

projekcinis Δ, projected map display, проекционная карта – optiniu prietaisu ant sienos ar kitokio tinkamo paviršiaus rodomas žemėlapio atvaizdas.

radiacinės situacijos Δ, radiation situation map, карта радиационной обстановки – žemėlapis, kuriame pavaizduota esama ir (ar) prognozuojama rad. situacija reikiamuose rajonuose.

situacijos Δ, situation map, карта обстановки – žemėlapis, kuriame taktiniais sutartiniais ženklais žymima strateginė, operatyvinė, taktinė ar administracinė situacija tam tikru laiku. Naudojamas analizuojant susidariusią kovos situaciją ir rengiant tolesnius kovos veiksmus. Δ skiriamas kovos, strateginis, taktinis, administracinis, žvalgybos, ataskaitinis, skrydžio, ledų situacijos, minų situacijos, rad. situacijos ir kt.

skaitmeninis Δ, digital map, цифровая карта – vietovės modelis, kurį sudaro užkoduotų vietovės taškų erdvinių koordinačių ir charakteristikų visuma, užrašyta nustatytos struktūros informacijos laikmenoje vektoriniu arba rastriniu pavidalu.

smulkaūs mastėlio Δ, small-scale [reduced-scale] map, мелкомасштабная карта – žemėlapis, kurio mastelis 1:60 000 ir smulkesnis.

specialusis Δ, chart, специальная карта – žemėlapis, skirtas karo veiksmų teatrui nagrinėti, aviacijos ir laivų navigacijai aprūpinti, kariuomenės ir krovinių transportavimui organizuoti, kt. specialiosioms užduotims vykdyti. Δ sudarymas ir tiekimas – sudedamoji topogeodezinės paramos dalis. Δ priklauso apžvalginiai geografiniai, kariniai politiniai, kariniai ekonominiai, aviacijos ir jūrų navigaciniai, reljefiniai, gravimetriniai, kariniai istoriniai ir kt. Priklausomai nuo geografinių karo veiksmų teatro ypatumų ir kariuomenės uždavinių gali būti sudaromi ir kt. Δ: upių ruožų, kalnų perėjų, vandens šaltinių ir kt.

stambaūs mastėlio Δ, large-scale map, крупномасштабная карта – žemėlapis, kurio mastelis 1:75 000 ir stambesnis.

stratėginis Δ, strategic map, стратегическая карта – vidutinio (ar smulkesnio) mastelio žemėlapis, naudojamas karinėms operacijoms (t. p. pajėgų judėjimui, išdėstymui ir apgūpinimui) planuoti.

taktinis Δ, tactical map, тактическая карта – topografinis žemėlapis, kuriame pažymėti (žymimi) duomenys, būtini kovos užduočiai parengti bei vykdyti, ir situacijos pokyčiai.

tėminis Δ, thematic map, topical map, тематическая карта – žemėlapis, kuriame pateikta detali informacija apie atskirą gamtos arba visuomenės reiškinių – kelių, ribų (valstybės sienų ir kt.), administracinių (pvz., Lietuvos administracinis žemėlapis) žemėlapių ir pan.

topogrāfinis Δ, topographic map, топографическая карта – žemėlapis, kuriame pavaizduoti Žemės paviršiaus topografiniai objektai plokštumoje, tam tikroje matematinėje projekcijoje, nustatytu masteliu ir sutartiniais ženklais, atitinkančiais tarptautinius reikalavimus. Δ sudaromi atskirais lapais, sujungtais bendru žemėlapių skaidymu stačiakampėje kartografinėje projekcijoje (↑ *žemėlapių skaidymas*). Δ skirstomi pagal mastelį – stambaus (1:5000–1:20 000), vidutinio (1:25 000–1:50 000) ir smulkaus (1:100 000–1:1 000 000) mastelio. Kiekvienas žemėlapių lapas žymimas tam tikru unikaliu kodu (↑ *žemėlapių nomenklatūra*) ir įvardijamas svarbiausio tame lape topografinio objekto pavadinimu. Karyboje naudojami vietovei įvertinti, operacijoms planuoti, kariuomenei valdyti, kovos rikiuotės elementams susieti ir kt. Δ sudaro specialiųjų žemėlapių pagrindą; jie nuolat atnaujinami. Dar ↑ *planas 1*.

vidutinio mastėlio Δ, medium-scale [intermediate scale] map, среднемасштабная карта – žemėlapis, kurio mastelis stambesnis nei 1:600 000 ir smulkesnis nei 1:75 000.

žvalgybos Δ, reconnaissance map, разведывательная карта – ataskaitinis informacinis dokumentas, kurį rengia junginių ir dalinių štabai naudodami stambaus mastelio topografinius (specialius) žemėlapius. Δ žymima informacija, kurią surinko per tam tikrą laiką (ppr. per parą) visos žvalgybos priemonės ir kovojančios pajėgos, apie priešą grupuotę ir jos veiksmų pobūdį.

žemėlapių katalogas, map catalog, каталог карт – leidinys, kuriame pateikiami visų leidybinės žinybos žemėlapių, jūrlapių ir su jais susijusių leidinių grafiniai ir žodiniai aprašymai. Dedama tokia informacija: pavadinimas, mastelis, leidimo data, leidinio numeris, kaina ir visų pateikiamų leidinių klasifikacija.

žemėlapių sėrija, map series, серия карт – žemėlapių ar jūrlapių, ppr. turinčių tą patį mastelį ir kartografines ypatybes, rinkinys, kurio kiekvienas lapas gamintojo pažymėtas kaip priklausantis tam komplektui.

Žemės ašigalis, Earth's pole, земной полюс – **1.** ↑ *Žemės ašies galas*. Skiriamas geografinis (Šiaurės ir Pietų; Žemės ašies ir Žemės paviršiaus susikirtimo taškas), geomagnetinis (Žemės magnetinės ašies ir Žemės paviršiaus susikirtimo taškas) ir magnetinis (Žemės paviršiaus taškai, kuriuose magnetinė rodyklė užima vertikaliąją padėtį, t. y. vieta, kur magnetinis kompasas negali būti naudojamas orientavimuisi pagal pasaulio šalis; magnetinių Δ vieta Žemės paviršiuje nėra pastovi, o kinta laikui bėgant) Δ.

2. polinių koordinacių sistemos pradžia.

Žemės ašis, Earth's axis, ось Земли – tariamoji ašis, jungianti geografinius ašigalius. Sutampa su Žemės sukimosi ašimi.

Žemės drebėjimas, earthquake, землетрясение – požeminiai smūgiai ir žemės paviršiaus siūbavimas dėl staigaus Žemės gelmių potencinės energijos atsipalaidavimo. Δ intensyvumas vertinamas įvairiai: (nuo 7 iki 12 balų). Pagal 12 balų skalę Δ būna: silpnas (1–4 balų), stiprus (5–7 balų) ir stipriausias (8 ir daugiau balų) Δ. 4 balų Δ metu nežymiai virpa daiktai; 6 balų – šiek tiek apgrūaunami pastatai; 9 balų – smarkiai ardomi mūriniai namai; 11 balų – atsiveria platūs žemės paviršiaus plyšiai, susidaro nuošliaužos, griūtys; 12 balų – kinta upių vagos. Lietuvoje nebūna stiprių Δ, nes Žemės gelse yra stabili tektoninė struktūra – Rytų Europos platforma. Kas 5–7 metai būna silpnų Δ, pvz., 1977 Δ stiprumas buvo 4–5 balai (virpėjo pastatai, siūbavo šviestuvai). 1908 netoli dabartinės Ignalinos AE įvyko stiprus 7 balų Δ. Dar ↑ *jūros drebėjimas*.

Žemės laipsnių tiūklas ↑ *tinklas 1*.

Žemės magnetizmas, terrestrial magnetism, земной магнетизм – **1.** Žemės ir arti Žemės esančios kosminės erdvės magnetinis laukas.

2. geofizikos skyrius, tiriantis geomagnetinio lauko pasiskirstymą erdvėje kitimą laikui bėgant ir su juo susijusius geofizinius procesus Žemėje ir viršutinėje atmosferos dalyje. Δ sąlygoja vidiniai pastovieji šaltiniai, esantys Žemės viduje, ir išoriniai kintamieji, esantys Žemės magnetosferoje ir jonosferoje. Atitinkamai skiriami pastovūs (apytikriai 99%) ir kintamasis (apytikriai 1%) geomagnetiniai laukai. Iš pirmo žvilgsnio Žemė panaši į tolygiai įmagnetintą rutulį, kurio magnetinis momentas sudaro apytikriai 11,5° kampą su Žemės ašimi. Realusis Žemės magnetinis laukas yra kur kas sudėtingesnis. Egzistuoja Δ anomalijos (pasaulinės, regioninės, vietinės). Δ reiškinys naudojamas jūros navigacijoje ir oro navigacijoje, artilerijoje, geodezijoje, orientuojant erdvėlaivius, orientuojantis vietovėje.

Žemės magnetosferà, Earth's magnetosphere, магнитосфера Земли – erdvės aplink Žemę dalis, kurios fizik. savybės ir ribas lemia Žemės magnetinio lauko ir Saulės vėjo sąveika. Magnetinis laukas trukdo Saulės vėjui patekti į Δ . Δ iš dieninės pusės nutįsusi iki 8–14 Žemės spindulių, iš naktinės – ištemta ir sudaro vad. Žemės magnetinę uodegą, kurios ilgis – keli šimtai Žemės spindulių. Žemės magnetosferoje yra rad. juostos.

Žemės sferoidas, terrestrial spheroid, сферойд – matematinė figūra, pagal formą ir dydį beveik atitinkanti geoidą ir naudojama kaip atramos paviršius geodeziniais matavimams. Tokiu Δ yra \uparrow *elipsoidas* WGS 84.

žemýnas, continent, mainland, материк (континент) – Žemės plutos stambus masyvas, kurio didesnė dalis iškilusi virš Pasaulinio vandenyno lygio. Šiuolaikinėje geologinėje epochoje yra Eurazijos, Š. Amerikos, P. Amerikos, Afrikos, Australijos ir Antarktidos Δ . Žemynams priklauso ir jų povandeninis pjedestalas – \uparrow *šelfas*.

žemìnė, dugout, землянка – medžio ir žemių statinys kariams ir štabams išdėstyti lauko sąlygomis. Per II pasaul. karą ir rezistencinių kovų metu naudojo kariai, partizanai, rezistencijos dalyviai.

žemýninė blokadà \uparrow *blokada*.

žėmkasė, digging [excavating, ditching] machine, землеройная машина – mašina duobėms kasti inžineriškai įrengiant vietovę ir statant hidrotechninius, apsauginius ir kt. įrenginius, pvz., blindadžus, slėptuves ir pan. Δ priklauso tranšėjinė mašina, \uparrow *duobkasė*, universalioji žemkasė, žemkasė transporto mašina ir kt. Karinė Δ pasižymi dideliu darbo našumu, transportiniu ir darbinio greičiu, važumu ir pritaikyta dirbti įvairiomis grunto sąlygomis. Dar \uparrow *mašina 2*.

žemumà, lowland, низменность – įvairios kilmės lyguma, kurios absoliutusias aukštis iki 200 m. Visos Lietuvos lygumos (sudarančios 3/4 teritorijos ploto) yra Δ . Didesnės Δ yra: Pajūrio, Vidurio, Dainavos, Ančios, Dysnos, Žeimenos ir kt. Pagal reljefo pobūdį Lietuvos Δ kauburiuotos, slėniuotos, suraižytos griovų ir raguvų, su ežerais ir pelkėmis.

Ženėvos jūrų teisės konveñcijos, Geneva Sea Right's Conventions, Женевские конвенции морского права – keturios Ženėvos konvencijos dėl atvirosios jūros; teritorinės jūros ir gretutinės zonos; kontinentinio šelfo, žvejybos ir gyvųjų išteklių apsaugos. Pasirašytos 1958 JTO jūrų teisės I konferencijoje; kaip pagr. jūrų teisės šaltiniai yra neterminuotos ir galioja nepaisant tuo pačiu klausimu priimtų vėlesnių konvencijų.

Ženėvos konveñcijos, Geneva Conventions, Женевские конвенции – Ženevoje pasirašyti svarbiausi tarptautiniai daugiašaliai susitarimai – keturios konvencijos dėl karo aukų apsaugos (1949): I – dėl sužeistųjų ir ligonių padėties veikiančiose kariuomenėse gerinimo, II – dėl sužeistųjų, sergančiųjų ir skęstančiųjų GP narių jūroje padėties gerinimo, III – dėl elgesio su karo belaisviais, IV – dėl civiliųjų asmenų apsaugos karo metu; šių konvencijų du papildomi protokolai (1977): I – dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos, II – dėl netarptautinių ginkluotųjų konfliktų aukų apsaugos. Ženėvos konvencijas ir papildomus protokolus LR ratifikavo 2000.

Ženėvos protokòlas dėl dūsinamųjų, nuodingųjų ir kitókių dūjų, taip pat bakteriologinių kariāvimo metodų uždraudimo, Geneva Protocol on the Prohibition of the Employment in War Choking, Toxic and Any Other Chemical Agents and Bacteriological Agents, Женевский протокол о запрещении применения на войне удушливых, ядовитых или других подобных газов и бактериальных средств – daugiašalė tarptautinė sutartis, teisiškai draudžianti chem. ir bakteriologinio ginklo naudojimą kare ir paskelbusi ją tarptautinės teisės norma (pasirašyta 1925 Ženevoje). Lietuva ratifikavo 1933.

Ženėvos téisė \uparrow *teisė*.

žėnklas, sign, знак, указатель – 1. dirbtinė daiktinė ar vaizdinė žymė, žymuo. Dar \uparrow *kelio ženklai, karių skiriamieji ženklai, pasienio ženklai, taršos ir pavojaus zonos ribojimo ženklai, tūpimo ženklai*.

asmeñs Δ , dog tag, личный знак – 1. ženklas, liudijantis kario asmenybę; metalinis ženklas, išpaudimu perskirtas pusiau. Abiejose dalyse užrašai vienodi: asmens kodas, dalinio ir padalinio kodas ir šaukimo metai. Karo metu žuvusio kario ženklas laužiamas perpus, viršutinė dalis pasilieka (pakabinta) ant velionio, apatinė imama registracijai kaip dokumentinis mirties įrodymas; 2. privalomosios pradinės karo tarnybos karių ženklas, naudojamas kariams išleisti trumpam laikui iš kareivinių. Kiekvienoje kuopoje (baterijoje, komandoje) turi būti tiek Δ , kiek yra privalomosios pradinės karo tarnybos karių.

autentiškumo Δ , *tikrùmo* Δ , authenticator, знак подлинности – raidė, skaičius ar jų grupė arba derinys, liudijantis informacijos ar perdavimo autentiškumą.

geodėzinis Δ , geodetic mark, геодезический знак – antžeminis statinys ir požeminis įrenginys, kuriuo vietovėje įtvirtinamas valstybinis geodezinis punktas. Priklausomai nuo vietovės sąlygų antžeminiai Δ statiniai esti įvairių aukščių ir konstrukcijų – akmeniniai arba gelžbetoniniai stulpeliai, medžio arba metalo piramidės. Δ požeminis įrenginys – tai betono monolite įtvirtinta metalo plokštė su taško žyme ir anga, vad. geodezinio punkto centru.

minų ruóžo Δ , strip marker, указатель минного участка – gamtinis, dirbtinis ar kitoks ženklas, kuriuo žymima minų ruožo pradžia ir pabaiga.

péréjos Δ , gap marker, указатель прохода – ženklas, žymintis tarpus minų lauke, siejamus su vietovės objektais ir orientyrais.

reguliavimo Δ, regulatory sign, знак регулирования движения – ženklas, naudojamas eismui reguliuoti ir kontroliuoti.

skiriamasis Δ, distinctive insignia, знак различия – 1. tarptautinėmis sutartimis nustatytas atitinkamos formos ženklas, padedantis atpažinti medicinos ir religinį personalą, medicinos dalinius, sanitarinį transportą, civilinės gynybos organizacijas, jų personalą, pastatus, inventorių, slėptuves, skirtas civiliniams gyventojams, kultūros vertybes ir jų personalą, pavojingas įmones ir įrenginius, neapsaugotus rajonus, demilitarizuotas zonas ir kt.; 2. pratybų metu specialiai pratybų vadovo nustatyti ženklai, naudojami atskirti draugiškąsias pajėgas nuo priešišku; 3. šaudmenų atpažinimo ženklas, pvz., ↑ *šaudmenų skiriamieji ženklai*.

sprogimo Δ, sense, sensing, знак разрыва – *art.* ženklas, žymintis sprogo nuokrypį nuo taikinio į tolį. Yra du Δ: ↑ *perlėkis* ir ↑ *neprielėkis*.

2. prasmingas judesys, ↑ *signalas*.

3. abstrakčią sutartinę reikšmę turintis žymuo, pvz., ↑ *sutartiniai ženklai*.

ženklinimo juosta ↑ *juosta*.

židininė gynyba ↑ *gynyba*.

židinys, centre, focus, hotbed, очаг, центр – 1. *prk.* centras; vieta, kur kas nors prasidėjo ar įvyko (vyksta). Dar ↑ *naikinimo židinys*.

dūmijimo Δ, point of smoke origin, очаг дымопуска – vieta, kurioje išsidėsčiusios šiluminės ir rūkstamosios dūmijimo priemonės arba krintantys aviaciniai ir artileriniai dūminiai šaudmenys sudaro dūmų debesį.

ekstremāliojo įvykio Δ, accident area, очаг экстремального события – gamtinių, techninių, ekologinių ar socialinių įvykių paveikta teritorija, kurioje kilo gaisrai, įvyko pastatų ar kitų inžinerinių statinių griūtys, radioakt., chem. ar biol. medžiagomis, skysčiais, dujomis ar aerozoliu buvo užteršta aplinka ir žuvo žmonės ar susidarė pavojus žmonių gyvybei ar sveikatai.

priešo pasipriešinimo Δ, pocket of resistance, очаг сопротивления противника – likusių puolančių užnugaryje priešo pavienių vienetų ar grupuočių pasipriešinimo vieta.

tarptautinės įtampos Δ, international tension zone, очаг международной напряженности – pasaulio teritorijos rajonas, kuriam būdinga pavojinga ten esančių valstybių arba jų vidinių socialinių jėgų konfrontacija, kuri aštrina karinę politinę regiono arba viso pasaulio situaciją. Konflikto šalys, kurių priešiški santykiai virto karine politine krize, ppr. yra pasiruošę panaudoti ar jau tam tikru lygmeniu naudoja karinę jėgą. Eskaluojant konfliktą, Δ gali virsti geopolitiniu ginkluotojo konflikto židiniu arba peraugti į karą.

2. *fiz.* taškas, kuriame susikerta šviesos spinduliai: lęšio Δ.

žiedinė gynyba ↑ *gynyba*.

žiedinis užtaisas ↑ *užtaisas 1*.

žygdarbis, feat, подвиг – didvyriškumo aktas, pasiaukojantis poelgis, svarbus pagal savo reikšmingumą žmogaus, žmonių grupės, tautos veiksmas, atliktas sunkiomis sąlygomis siekiant didelių tikslų. Karių ir karinių vienetų žygdarbiai žymimi apdovanojimais (↑ *medalis*, ↑ *ordinas*).

žygio būdai, types of march, виды марша – pajėgų judėjimo įvairiomis sąlygomis būdai. Judėti galima fronto link, išilgai jo arba tolyn nuo jo; gresiant arba negresiant susidurti su priešu; priešui naudojant ar galint panaudoti MNG. Ppr. žygiuojama tamsiu paros laiku, o toli užnugaryje – ir dieną.

žygio drausmė, march discipline, дисциплина марша – vienetų judėjimo ir poilsio metu laikymasis nustatytos rikiuotės, judėjimo spartos, saugumo, maskuotės ir valdymui teikiamų reikalavimų.

žygio galimybės, march capabilities, маршевые возможности – kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai, rodantys karinių vienetų pajėgumus įveikti tam tikro ilgio maršrutus per tam tikrą laiką. Priklausomai nuo transporto priemonių rūšies paros žygio nuotolis gali būti: tankų voros – 250–300 km, automobilių voros – 300–400 km, mišriosios voros – 250–300 km; žygiuojant slidėmis – iki 70 km; žygiuojant pėsčiomis – iki 50 km per parą.

žygio greitis ↑ *greitis*.

žygio lentelė, march templet, таблица марша – žygio planavimo dokumentas, kuriame nustatoma: vorų sudėtis, tarpai tarp vorų, žygio saugos elementai ir jų padaliniai, transporto priemonių paskirstymas vorose ir kt. klausimai.

žygio išakymas ↑ *isakymas 2*.

žygio leidimas, movement credit, разрешение на марш – leidimas, duotas vienai ar kelioms transporto priemonėms, kad jos galėtų važiuoti kontroliuojamu keliu nustatytu laiku vadovaudamosi judėjimo instrukcijomis.

žygio organizavimas, march organization, организация марша – vado ir štabo veikla planuojant, rengiant žygį ir vadovaujant pajėgoms žygio metu. Daliniui (padaliniui) ppr. skiriamas 1 maršrutas, junginiui – 1–2 maršrutai arba judėjimo juosta, kartais nurodant ir pagr. maršrutus. Kovos sąlygomis žygis vykdomas didžiausiu įmanomu greičiu.

Karių poilsiui, maitinimui, kovos technikos priežiūrai kas 3–4 val. skiriamas žygio poilsis. Pagal vado sprendimą rengiamas žygio įsakymas, organizuojama žvalgyba, sauga, ANP, maskavimas, inžinerinė, techninė ir užnugario parama, komendantinė tarnyba. Vadavietės ppr. juda pagr. pajėgų vorų priešakyje arba paskui avangardus. Ryšys palaikomas per komendantinės tarnybos tinklą mobiliosiomis priemonėmis, o padaliniuose – regimaisiais ir garsiniais signalais. Radijo priemonės veikia priėmimo režimu, parengtos perduoti nurodymus (signalus). Pajėgų judėjimas žygio metu kontroliuojamas reguliavimo ribose (puntuose).

žygio padalinys ↑ *padalinys 1.*

žygio padėtis ↑ *padėtis 2.*

žygio patrulis ↑ *patrulis.*

žygio poilsis, halt, привал – žygio vorų sustojimas kariams pailsėti, pamaitinti, kovos technikai patikrinti, transporto priemonių techninei priežiūrai atlikti. Ppr. vienos valandos poilsis skiriamas kas 3–4 žygio valandas ir vienas 2 valandų poilsis – antroje žygio paros pusėje. Dienos (nakties) poilsis skiriamas žygio paros pabaigoje. Mašinos sustoja dešiniajame kelkraštyje vado nustatytais atstumais; padalinių vorų rikiuotė ppr. nekeičiama.

žygio pradžia, departure point, начало марша – momentas, kai priešakinė voro mašina ar karys kerta pradinį tašką ar liniją.

žygio rengimas ↑ *rengimas 2.*

žygio rikiuotė ↑ *rikiuotė 1.*

žygio rodikliai, march characteristics, показатели марша – kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai, apibūdinantys pajėgų judėjimo parametrus. Pagr. Δ: maršruto ilgis, sugaištas judėjimui laikas, maršrutų skaičius ir judėjimo juostos plotis, paros žygio nuotolis, vidutinė voros judėjimo sparta.

žygio sauga ↑ *sauga.*

žygio skaičiavimas, march estimates [planning], расчет марша – vienas iš taktinių operatyvinių skaičiavimų, kurių rengiant žygi, atlieka štabo karininkai ir vadas. Pagr. skaičiavimai yra: žygio vorų ilgio nustatymas; judėjimo žygio maršruto atkarpomis skaičiavimas; poilsio ir techninės priežiūros vietų apskaičiavimas; viso judėjimo ir kt. skaičiavimai.

žygio spartà ↑ *sparta.*

žygio vorà ↑ *vora 2.*

žygio žingsnis, march step, походный шаг – žingsnis, kuriuo kariniai vienetai žygiuoja ilgus nuotolius. Jį nustato Rikiuotės ir karinių ceremonijų statusas.

žygis, march, movement, марш – organizuotas padalinių, dalinių ar junginių, transporto priemonių judėjimas, planuojamas, organizuojamas ir tam tikra tvarka atitinkamu maršrutu atliekamas keičiant kovinio vieneto dislokacijos vietą ir turint tikslą įvykdyti koviniame įsakyme nurodytą užduotį. Žygis gali būti atliekamas pėsčiomis arba naudojant transporto priemones. Δ gali būti: paprastasis, mišrusis, forsuočiasis, spartusis, veržlusis, suplanuočiasis, neplanuočiasis, iš dalies suplanuočias, be išankstinio parengimo, dideliu nuotoliu, nesant sąlyčio su priešu, žygis manevras, ↑ *veržlusis perėjimas* ir kt. Dar vartojamas terminas „paros žygis“. Dar ↑ *žygio būdai.*

forsuočiasis Δ, forced march, форсированный марш – *ist.* žygis, kuris skirdavosi nuo paprastojo ilgesniu paros žygiu didinant pajėgų judėjimo laiką, bet nedidinant greičio. Motorizavus kariuomenę, terminas neteko prasmės.

iš daliės suplanuočias Δ, partially planned movement, частично спланированный марш – vieneto iš anksto planuočias žygis, kuriam skirtos atitinkamos transporto priemonės pagal turimus duomenis. Žygis galutinai suplanuojamas prieš žygi gavus visą papildomą informaciją.

mišrusis Δ, combined march, комбинированный марш – pajėgų judėjimas, kai dalis jų žygiuoja, o kita dalis vežama geležinkelių, skraidinama oro ar plukdoma jūrų transportu.

neplanuočiasis Δ, ad hoc movement, непланированный марш – žygis, kuris gali prasidėti bet kuriuo metu ir kuri atlikti iš anksto nebuvo planuota. Toks žygis bus iš dalies ar visiškai suplanuočias, kai tik bus gauti reikiami duomenys.

paprastasis Δ, ordinary march, обычный марш – žygis, atliekamas tuo atveju, kai svarbus judėjimo greitis, o susidūrimo su priešu nelaukiama. Kuopa ppr. žygiuoja vora, atstumas tarp būrių – 20–50 m. Atstumai priklauso nuo matomumo, oro ir vietovės sąlygų.

paròs Δ, day's march, суточный марш – atstumas, kurį gali nužygiuoti pajėgos ar karinis vienetas per parą. Jo dydis priklauso nuo judėjimo greičio, laiko, techninių ir vairuotojų fizinių pajėgumų, vietovės sąlygų. Judant ratine technika, Δ gali būti iki 400 km, o vikšrine technika – iki 300 km.

spartusis Δ, accelerated march, марш-бросок – 1. organizuotas karinių vienetų judėjimas pėsčiomis keliais arba nustatytu maršrutu į jiems nurodytus rajonus; 2. veržlus SP padalinių judėjimas nedideliu atstumu siekiant įvykdyti duotą arba netikėtai atsiradusią kovos užduotį. Ppr. rengiamas pėsčiomis greitinant judėjimą (derinant žingsniavimą ir

bėgimą). Δ greitis gali siekti 8–9 km/h, su lengva ekipuote – 10–12 km/h. Vienas iš karių fizinės treniruotės būdų ugdant jų ištvermę, jėgą ir greitumą.

suplanuotasis Δ, fully planned movement, спланированный марш – nuodugnai pagal tikslius duomenis parengtas žygis, kuriam visos reikalingos transporto priemonės pateikiamos pagal reikalavimus ar susitarimus. Tokios rūšies žygis gali būti atliktas paskelbus aliarmą ar atskiru nurodymu.

veržlūsis Δ, swift [prompt] march, стремительный марш – žygis, atliekamas tuo atveju, kai galimas susidūrimas su priešu, tačiau judėjimo greitis itin svarbus. Atstumai tarp priešakinio ir kito būrio – 100–150 m arba daugiau. Kitas būrys atsilieka tiek, kad netrukdytų priešakinio būrio manevrui ir galėtų jį paremti savo ugnimi.

Δ **be išankstinio parengimo**, ad hoc movement, марш без предварительной подготовки – žygis, kuris gali prasidėti bet kuriuo metu ir kuriį atlikti iš anksto nebuvo suplanuota. Toks žygis bus iš dalies ar visiškai suplanuotas, kai tik bus gauti reikiami duomenys.

Δ **dideliu nuotoliu**, long-range march, марш на большое расстояние – žygiavimas ilgesniu nei vienos paros žygio nuotoliu. Tankai ir kt. sunkioji technika kai kada vežami sunkiasvorėmis priekabomis. Voros gali būti sudarytos iš vienodų pagal greitį mašinų. Kiekvieno paros žygio pabaigoje, be įprasto poilsio, suteikiamas dienos (nakties) poilsis, o po 3–5 paros žygių – paros poilsis. Į poilsio rajonus iš anksto atgabenami degalai ir kt. materialinės priemonės.

Δ **manėvras**, march-manoeuvre, марш-маневр – *ist.* pajėgų judėjimas karo veiksmų teatre (mūšio lauke) žygio rikiuote siekiant priešo atžvilgiu užimti kovos veiksmų pradžia gerą padėtį, po to jį sutriuškinti (arba priversti palikti be kovos tam tikrą teritoriją) arba išvengti priešų smūgio. XX a. jau vartojami terminai „žygis“ ir „manevras“.

Δ **nėsant sąlyčio**, administrative movement, марш в отсутствии соприкосновения – žygis, kuriame padaliniais ir transporto priemonėmis sudaromos sąlygos kuo sparčiau judėti, tausoti laiką ir energiją, kai priešas nekluduoja (išimtis – iš oro) ir nenumatoma, kad kliudys.

žygis be išankstinio parengimo ↑ žygis.

žygis dideliu nuotoliu ↑ žygis.

žygis manėvras ↑ žygis.

žygis nėsant sąlyčio ↑ žygis.

žymėjimo komanda ↑ komanda 2.

žymėjimo orlaivis ↑ orlaivis.

žymėklis, marker, указатель – *s. m. kar.* 4x4x30 cm medinis ar metalinis kuoliukas, žymintis minų lauke minų juostų galus.

žymimoji ugnis ↑ ugnis.

žyminys, reference [registration] point, репер – išaudytas pagalbinis taškas (orientyras); gali būti antžeminis ir orinis.

antžeminis Δ, ground reference point, наземный репер – išaudytas orientyras (tikrasis žyminys) arba grupės sprogimų centras (netikrasis žyminys).

netikrasis Δ, fictitious reference point, фиктивный репер – grupės sprogimų centras, kurio koordinatės nustatytos artilerinės žvalgybos priemonėmis (tolimačiu, iš sekyklos bazės, radiolokacijos ar garsagaude stotimi ir pan.); išaudytas nepažymėtas vietovėje ir žemėlapyje taškas.

orinis Δ, air reference point, воздушный репер – grupės orinių sprogimų centras, kurio koordinatės nustatytos tolmačiu arba iš sekyklos bazės. Δ būna tikrai netikrasis.

tikrasis Δ, live reference point, действительный репер – gerai matomas vietovės objektas, kurio koordinatės žinomos; išaudytas orientyras.

žiniasklaidos informavimo centras ↑ centras 3.

žiôtinė energija (E_z), muzzle [gun] energy, дульная энергия – kinetinė judančio sviedinio (minos, kulkos) energija išlėkimo iš vamzdžio metu. E_z galima apskaičiuoti pagal formulę

$$E_z = \frac{q \cdot v_0^2}{2g} \text{ kgm,}$$

kur E_z – žiôtinė energija, kgm;

q – sviedinio masė, kg;

v_0 – pradinis greitis, m/s;

g – sunkio jėgos pagreitis (9,81 m/s²).

Δ lemia pagr. šaunamojo ginklo kovines savybes – didžiausią šaudymo nuotolį, šaudmens naikinamąją galią, metalo naudojimo koeficientą (pvz., Δ ir pabūklo kovinės masės santykį).

žiótinis greĩtis (v_z) \uparrow *greitis*.

žiótys, muzzle, дуло – priešakinė vamzdžio dalis, iš kurios šūvio metu išlekia sviedinys (kulka).

žiūrõnas, binoculars, field glasses, бинокль – optinis prietaisas, susidedantis iš dviejų lygiagrečių regimųjų vamzdžių, dideliu atstumu mūšio laukui, vietai ir įvairiems objektams stebėti ir žvalgyti, o jei yra tinkelis – įvairiems kampams ir nuotoliams iki stebimų objektų nustatyti. Kariniai Δ būna vidutinio stiprumo (didina 6–8 kartus, regėjimo kampas 8–5°) ir stiprūs (didina 10–20 kartų, regėjimo kampas 2–5°). Kartais, norint skirti vieno ir dviejų lygiagrečių regimųjų vamzdžių žiūronus, jie vad. – monokliais ir binokliais. Dar \uparrow *binoklis*.

zenĩtinis Δ , anti-aircraft binoculars, зенитный бинокль – binokuliarinis optinis prietaisas oro taikiniams aptikti, juos stebėti, nurodyti ir zenitinių priemonių ugniai koreguoti pagal trasas ir sviedinių sprogimų nuokrypį nuo taikinio.

žmogaũs teisės, human rights, права человека – taisyklių, apibūdinančių asmens teisinį statusą, visuma. Δ ir laisvės įrašytos įvairiuose tarptautiniuose ir valstybių vidaus teisės aktuose. Pagr. tarptautiniais dokumentais apie Δ ir laisves yra: JTO Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948), Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas (1966), Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1966), Europos žmogaus teisių ir pagr. laisvių apsaugos konvencija (1950). LR yra ratifikavusi visus šiuos dokumentus. Δ ir laisvės įtvirtintos ir LR Konstitucijos II skirsnyje „Žmogus ir valstybė“ ir kt. įstatymuose.

žmogaũs teisių gynėjas \uparrow *ombudsmenas*.

žmonių vežimas \uparrow *vežimas*.

žmonių žvalgybos informacija \uparrow *informacija 1, žvalgybos informacija*.

žõdinis žemėlapis mastėlis \uparrow *žemėlapis mastelis*.

žurnalistas, journalist, журналист – *tarpt. teis.* civilis, atliekantis pavojingas profesines pareigas ginkluotojo konflikto teritorijose su sąlyga, jeigu jis neatlieka veiksmų, nesuderinamų su savo statusu, ir nepažeidžia karo korespondentų, akredituotų GP, taisyklių. Patekęs į priešo rankas Δ yra saugomas kaip ir kiti civiliniai gyventojai. Δ statusą patvirtina asmens pažymėjimas, kurį išduoda valstybė, kurioje jie nuolat gyvena arba kurioje yra jų informacinė agentūra.

žuvęs, -usi mūšyje, killed in action (KIA), погибший в бою – kovinių nuostolių rūšis; žmogus žuvo iš karto ar mirė nuo žaizdų ar kitokio sužalojimo iki buvo nugabentas į medicinos punktą. Dar \uparrow *nuostoliai, miręs, -usi nuo mūšyje gautų žaizdų*.

žvalgas, reconnaissance man, scout, разведчик – 1. asmuo, renkantis, kaupiantis ir apibendrinantis informaciją apie veikiantį arba tikėtiną priešą. Pagal žvalgybos metodus ir vykdomų uždavinių pobūdį skiriami agentūriniai ir kariuomenės (pajėgų) žvalgai.

2. *THT* uniformuotas karys, prasiskverbęs į priešo kariuomenės veiksmų rajoną karinei informacijai rinkti. Sulaikytas renkant žinias, tampa karo belaisviu, kuriam taikomi karo įstatymai ir papročiai (kitaip nei šnipo atžvilgiu). Δ – agentas, veikęs slaptai, laikomas šnipu. Dar \uparrow *žvalgyba*.

žvalgyba, reconnaissance, intelligence, разведка – *kar.* informacijos apie galimo ar veikiančio priešo atskirose valstybėse ir koalicijose karinę politinę situaciją, jo GP ir karinį ekonominį potencialą, pajėgų grupuočių sudėtį, padėtį, būklę ir užmačias, t. p. apie karo veiksmų teatrą gavimas, rinkimas ir nagrinėjimas; operatyvinės (kovinės) paramos rūšis. Organizuoja visų lygių vadovybė ir štabai, vykdoma bet kurioje situacijoje. Pagal mastą, paskirtį ir uždavinius skiriama strateginė, operatyvinė ir taktinė (artimoji, kontrolinė ir kt.) Δ . Skiriamos šios žvalgybos rūšys: pagal veikimo sferą – antžeminė, oro (aerofotografinė ir kt.), jūrų ir kosminė; pagal vykdomų uždavinių pobūdį ir paskirtį – agentūrinė, specialioji, elektroninė, bendrųjų pajėgų, artilerinė, inžinerinė (minų, nesprogusių sprogmenų ir šaudmenų, vandens kliūties, maršruto ir kt.), RChB (rad., chem. ir biol.), topografinė, hidrografinė, hidrometeorologinė (meteorologinė), fotografinė, fotogrametrinė, užnugario (techninė, medicininė, sanitarinė epideminė ir kt.); pagal naudojamas technines priemones – elektroninė (akustinė, garsagaudė, hidroakustinė, lazerinė, radijo, radiolokacinė, radiotechninė, šiluminė, šiluminė radijo), optinė, optinė elektroninė, geofizinė (magnetometrinė, radiometrinė ir kt.). Dar yra oro erdvės, branduolinių minų užtvartų, ledų, taikinių, vandens kliūties, vietovės (inžinerinė ir topografinė), jūrų desanto Δ , Δ mūšiu ir ugnimi. Dar \uparrow *kontržvalgyba, rekognoskuotė, žvalgybos žurnalas*.

aerofotogrāfinė Δ , air photographic reconnaissance, аэрофоторазведка – informacijos apie priešą ir vietovę rinkimas fotografuojant iš orlaivių; oro žvalgybos būdas. Δ gali būti trejopa: strateginė; taktinė; vietovės (kartografinis) fotografavimas esamų matavimo (kartografijos) standartų tikslumui patikrinti. Dar \uparrow *aerofotogrametrija, nuotrauka*.

agentūrinė Δ , clandestine reconnaissance, агентурная разведка – informacijos apie valstybės GP, karines, ekonomines ir mobilizacines galimybes, karo veiksmų teatrą įrengimą ir kt. gavimas per slaptus agentus.

akūstinė Δ , acoustic intelligence, акустическая разведка – žvalgybos duomenys, gauti fiksuojant, renkant, kaupiant ir apdorojant informaciją apie akustinius reiškinius.

antžeminė Δ , ground reconnaissance, наземная разведка – žvalgyba, kurios tikslas gauti informaciją apie antžeminį,

oro ir jūrų priešą, vietovę ir orus; karinės žvalgybos rūšis. Vykdo antžeminiai visų GP rūšių kariniai vienetai naudodami radijo, radiotechninės, radiolokacinės, artilerinės, inžinerinės, RChB, meteorologinės žvalgybos priemonės.

artilèrinė Δ, artillery survey, артиллерийская разведка – sudedamoji taktinės ir operatyvinės žvalgybos dalis; informacijos apie priešą objektus (taikinius), vietovę ir meteorologines sąlygas, reikalingos artilerijos ugniai ir raketų smūgiams rengti, artilerijai šaudyti ir raketoms leisti, rinkimas; artilerijos kovinės paramos rūšis. Δ užduotys: aptikti priešą pajėgų (ypač tankų) telkinius, brand. puolimo priemonių, artilerijos ir kt. ginklų pozicijas, prieštankines priemones, vadavietes ir kt. objektus ir nustatyti jų koordinatas; papildomai žvalgyti numatytus naikinti objektus; kontroliuoti ir koreguoti artilerijos ugnį ir taktinių raketų smūgius. Δ vykdo visi artilerijos vienetų vadai, žvalgai stebėtojai stebėjimo vadavietėse ir sekyklose, judriuose žvalgybos punktuose; techninės žvalgybos priemonės. Skiriama garsagaudė, optinė, radiolokacinė ir radiotechninė Δ. Artilerijos uždaviniams vykdyti t. p. naudojamos oro žvalgybos priemonės. Kartais sudaromos artilerinės žvalgybos grupės.

artimóji Δ, close(-range) reconnaissance, ближняя разведка – JAV ir kai kurių kt. šalių kariuomenėse – taktinės žvalgybos rūšis; vykdoma taktinių junginių, dalinių ir padalinių tikslais jų etatinėmis pajėgomis ir priemonėmis.

bendrųjų pajėgų Δ, tactical [combat, battlefield] reconnaissance, войсковая разведка – informacijos apie antžeminio priešą grupuotės sudėtį, padėtį, būseną, veiksmų pobūdį ir ketinimus, silpnąsias ir stipriąsias puses, vietovės, pozicijų ir rajonų inžinerinio įrengimo pobūdį, užtvartų sistemą, naujas kovos priemones ir naujus kovos veiksmų būdus gavimas, rinkimas ir apibendrinimas; žvalgybos rūšis. Vykdo padaliniai, daliniai ir junginiai. Žvalgybos, pėstininkų, tankų ir oro desanto vienetuose gali būti skiriami stebėtojai, stebėjimo postai ir punktai; siunčiami atskirieji ir koviniai žvalgybos patuliai, žvalgybos rinktinės, skyriai (tankai), karininkų žvalgybos patuliai; paieškos, pasalų ir žvalgybos mūšių padaliniai. Δ t. p. vykdo radijo, radiotechninės, kartais ir oro, žvalgybos pajėgos ir priemonės. Δ būdai: stebėjimas, klausymasis, paieška, antpuolis, pasala, žvalgyba mūšiu ir ugnimi, fotografavimas, REP perėmimas ir pelengavimas, vietinių gyventojų apklausa, užgrobtų priešą dokumentų, ginkluotės, technikos nagrinėjimas ir kt.

biològinė Δ, biological reconnaissance, биологическая разведка – specialiųjų pajėgų ir priemonių veiksmai, kurie privalo nustatyti priešą biol. ginklo panaudojimo faktą, jo naudojimo būdus ir priemones, ligų sukėlėjų rūšis, taršos arba sukėlėjų plitimo ribas, galimą taršos rajonų užteršimo trukmę. Kariuomenės vienetai vykdo paprastąją biologinę žvalgybą.

paprastóji Δ, nonspecific biological reconnaissance, неспецифическая биологическая разведка – sudedamoji biol. žvalgybos dalis. Priešo biol. ginklo naudojimas nustatomas pagal išorinius požymius arba imant ir tyrinėjant mėginius. Mėginiai imami užteršimu BM įtariamose vietose. Mėginiams naudojama užteršta dirva, augalai, oras, užterštų objektų paviršiaus nuoplovos, šaudmenų skeveldrų pavyzdžiai, t. p. vabzdžiai, erkės, kritę paukščiai ir graužikai. Mėginiai siunčiami tirti į medicinos ir veterinarijos tarnybų laboratorijas. Δ vykdo visi RChB stebėjimo postai (RChB žvalgybos patuliai), medicinos tarnyba.

branduolinių minų užtvartų Δ, nuclear charge obstruction reconnaissance, разведка ядерно-минных заграждений – informacijos rinkimas apie brand. minų užtvartų, pavienių brand. fugasų (minų) buvimą ir jų įrengimo vietas, saugos ir valdymo sistemą siekiant nustatyti tinkamiausius jų užgrobumo ir sunaikinimo būdus. Δ atlieka visos žvalgybos pajėgos ir priemonės.

chėminė Δ, chemical survey, химическая разведка – veiksmai, kuriais nustatomas chem. pavojaus pobūdis ir laipsnis, žymimos išorinės pavojingo rajono ribos.

elektròninė Δ, electronic [signals] intelligence, электронная разведка – 1. informacija, gaunama iš kitų nei numatyta elektromagnetinių, bet ne ryšio perdavimo, gavėjų ar vartotojų; 2. bendrasis terminas, vartojamas ryšių ir elektronikos žvalgyboje, kai nereikia atskirti šių dviejų žvalgybos rūšių arba kai reikia jas sujungti; 3. duomenų apie priešą gavimas elektroninėmis priemonėmis; žvalgybos rūšis. Δ rūšys: akustinė, garsagaudė, hidroakustinė, lazerinė, radijo, radiolokacinė, radiotechninė, šiluminė ir kt. žvalgyba. NVS šalyse Δ vad. *radioelektronine žvalgyba*; 4. operatyvinės veiklos metodas, kai informacija gaunama elektroninėmis technikos priemonėmis. Dar ↑ *elektroninis atpažinimas*.

fotogrāfinė Δ, photographic reconnaissance, фоторазведка – informacijos apie priešą NP, sausumos, aviacijos ir laivyno pajėgų ir užnugario objektų išdėstymą, vietovės pobūdį, jos inžinerinį įrengimą ir kt. gavimas fotografuojant nuo žemės, iš orlaivių, erdvėlaivių (dirbtinių Žemės palydovų), laivų.

fotogrammètrinė Δ, photogrammetric reconnaissance, фотограмметрическая разведка – žvalgyba, kurios tikslas – aprūpinti raketų ir artilerijos štabus žvalgybos duomenimis apdorojant fotografinius (fototelevizinius), radiolokacinius, šiluminius ir kt. Žemės paviršiaus ir objektų vaizdus. Δ rezultatai naudojami sudarant specialiuosius žemėlapius, fotodokumentus, nustatant taikinių ir pajėgų kovos rikiuotės koordinatas pagal nuotraukas, nustatant karinių objektų padėtį, matmenis ir sprendžiant kt. uždavinius, susijusius su tiksliais matavimais pagal fotografines nuotraukas.

garsāgaudė Δ, sound survey, звуковая разведка – duomenų rinkimas apie nematomas šaudančias priešą baterijas (pabūklus, minosvaizdžius, reaktyvinės artilerijos leidimo įtaisus) pagal jų šūvių garsą; elektroninės žvalgybos rūšis. Δ atliekama garsagaudžiais prietaisais. Δ t. p. koreguoja savos artilerijos šaudymą (nustato sviedinių ir minų sprogmų

nuokrypius, garso žyminių koordinates, kontroliuoja kaunamąjį šaudymą). Δ nepriklauso nuo matomumo, patikimai veikia bet kuriuo metų laiku, ją sunkiai aptinka priešų žvalgyba.

geofizinė Δ, geophysical intelligence, геофизическая разведка – Žemės charakteristikų tyrimas geofizikos metodais: gravitacinių, magnetinių ir elektros laukų, virpesių, šiluminės ir brand. spinduliuotės matavimas ir tyrimas sprendžiant ūkio ir karinius uždavinius. Δ rūšys yra šios: gravimetrinė, magnetometrinė, elektrometrinė, seismometrinė, geoterminė, hidrometeorologinė, radiometrinė žvalgyba.

hidroakustinė Δ, hydroacoustic reconnaissance, гидроакустическая разведка – duomenų apie priešą rinkimas naudojant hidroakustines priemones; elektroninės žvalgybos rūšis. Δ priima, registruoja ir analizuoja akustinius (garso) virpesius, kuriuos spinduliuoja arba atspindi laivas, torpeda ar kt. panašus objektas. Informacijos šaltiniai yra: pirminiai akustiniai laivų laukai (sraigtų triukšmas, variklių ir mechanizmų veikimas), aktyviųjų hidroakustinių priemonių (hidrolokatorių, atpažinimo ir ginklų valdymo prietaisų ir kt.) signalai. Pagal šiuos duomenis nustatomi taktiniai aptiktų objektų parametrai, jų tipas, buvimo vieta ir veiksmų pobūdis.

hidrogrāfinė Δ, hydrographic reconnaissance, гидрографическая разведка – duomenų gavimas apie tam tikro jūros (vandenyno) karo veiksmų teatro rajono navigacinius hidrogrāfinius ir hidrologinius ypatumus; jūrų žvalgybos rūšis. Δ gali vykdyti antvandeniniai ir povandeniniai laivai, orlaiviai ir kt. priemonės.

hidrometeorolōginė Δ, hydrometeorological survey [reconnaissance], гидрометеорологическая разведка – informacijos apie tam tikrų rajonų hidrometeorologines sąlygas ir jūrų (ežerų, upių, kanalų ir kt. vandens telkinių) vandens režimą rinkimas sausumos, oro ir jūrų pajėgų hidrometeorologinės paramos tikslais.

inžinėrinė Δ, engineer reconnaissance, инженерная разведка – duomenų apie vietovę ir jos inžinėrinę įrangą kariuomenės veiksmų rajonuose, apie priešų inžinėrinę pajėgų sudėtį, galimybes ir veiklą gavimas; žvalgybos rūšis. Ppr. Δ išsiaiškina priešų užimamų rajonų ir pozicijų fortifikacinio įrengimo apimtį ir lygį, jo inžinėrinę uztvarų, ypač brand., sistemą, vietovės važumą, kelių tinklo ir kelių statinių būklę ir jų naudojimo galimybes, sugriovimų, gaisrų, užtvindymo rajonus, vandens kliūčių charakteristikas ir tų kliūčių įveikimo galimybes, maskuojamąsias ir apsaugines vietovės savybes, geriamojo vandens šaltinius. Δ atlieka inžinėriniai ir kt. stebėjimo (fotografavimo) postai, inžinėrinės ir bendrosios žvalgybos patuliai. Δ rūšys: vietovės, minų, brand. minų uztvarų, vandens kliūčių, kelių, nesprogusių šaudmenų ir sprogmenų ir kt. žvalgyba.

jūrų desanto Δ, amphibious reconnaissance, разведка морского десанта – mažų jūrų desanto padalinių išlaipinimas, dažn. slaptas, kurio tikslas – gauti informaciją. Įvykdžius uždavinį ppr. pagal išankstinį planą atsitraukiama.

jūrų Δ, naval reconnaissance, морская разведка – žvalgybos rūšis; ją vykdo specialiai skirti ir visi kovos užduotis vykdantys povandeniniai ir antvandeniniai laivai, orlaiviai, t. p. stacionariosios radiotechninės, hidroakustinės, optinės, fotografavimo ir kt. priemonės. Δ tikslas – surinkti duomenis apie priešą, karo veiksmų teatro ypatumus ir kt. sėkmingiems kovos veiksams vykdyti reikalingą informaciją. Δ skiriama pagal uždavinių mastą – strateginė ir taktinė; pagal veiksmų sferą – jūrų kosminė, jūrų oro, laivų, elektroninė (pvz., hidroakustinė), kranto ir agentūrinė. Dar būna hidrogrāfinė, jūrų desanto, minų, ledų ir kt. žvalgyba.

kontrōlinė Δ, control reconnaissance, контрольная разведка, доразведка – turimos informacijos apie priešą tikrinimas, detalesnės ir patikimesnės informacijos gavimas; sudedamoji taktinės žvalgybos dalis. Δ tikslas – įsitikinti, kad anksčiau išžvalgyti objektai yra tuose pačiuose rajonuose arba patikslinti jų koordinates prieš jų naikinimą. Vykdoma tokiomis žvalgybos pajėgomis ir priemonėmis, kurios sugeba atlikti papildomą žvalgybą per tokį laiką, kad objektas nespėtų pakeisti savo buvimo vietos, kol bus jam smogtas ugnies smūgis.

kōsminė Δ, space reconnaissance, космическая разведка – žvalgybos informacijos gavimas kosminėmis priemonėmis; strateginės žvalgybos rūšis. Kosminėje žvalgyboje naudojamos specialios kosminės sistemos, kurios pagal paskirtį skiriamos – apžvalginės ir detaliosios fotografinės žvalgybos, televizinės ir radiotechninės žvalgybos, kompleksinės žvalgybos, raketų leidimo ankstyvojo aptikimo, brand. sprogimų kontrolės ir kt. sistemos.

lazerinė Δ, laser reconnaissance, лазерная разведка – taikinių (objektų) aptikimas, atpažinimas ir koordinacių nustatymas naudojant prietaisus, veikiančius lazerinės energijos spinduliuavimo principu; sudedamoji elektroninės žvalgybos dalis. Δ naudojami lazeriniai tolimieji ir lazerinės apšvietimo sistemos. Dar ↑ *tolimatis, lazerinis šviestuvas*.

ledų Δ, ice reconnaissance, ледовая разведка – ledų situacijos stebėjimas naudojant prietaisus ir be prietaisų (tiesioginis stebėjimas). Atliekamas naudojant lėktuvus (sraigtasparnius), meteorologinius dirbtinius Žemės palydovus, laivus, antžemines ir dreifuojančias hidrometeorologines stotis, dreifuojančias automatines radijo meteorologijos stotis. Δ duomenys naudojami rengiant ir vykdam kovos veiksmus, laivyboje, keliant kariuomenę per ledą, tūpdant orlaivius ant ledo.

magnetometrinė Δ, magnetometric reconnaissance, магнитометрическая разведка – informacijos apie priešą gavimas naudojant magnetometrus; geofizinės žvalgybos rūšis. Δ pasinaudoja Žemės magnetinio lauko vietiniais pokyčiais, kuriuos sukelia objektai, turintys feromagnetinių medžiagų. Δ leidžia aptikti antžeminius objektus (karo techniką, ginkluotę ir kt.), jūrų minas ir povandeninius laivus, dažn. naudojant orlaivius su aeromagnetrais. Į priešų

užnugarį išmetami magnetometriniai davikliai, kurie perduoda signalus apie magnetinio lauko pokyčius judant kuriai nors technikai netoli nuo daviklio.

maršrūto Δ, route reconnaissance, разведка маршрута – žvalgyba išilgai nustatytos susisiekimo linijos – kelio, geležinkelių ar vandens kelio – renkant naują ar papildomą informaciją apie maršruto būklę ir judėjimą jame; sudedamoji vietovės žvalgybos dalis.

medicininė Δ, medical reconnaissance, медицинская разведка – veiksmių, veikiančių karių sveikatą, kariuomenės sanitarinę būseną ir jos medicininę paramą kovos veiksmų rajone, nustatymas; užnugario žvalgybos rūšis. Organizuoja ir vykdo medicinos tarnyba. Δ renka duomenis apie gyventojų buitines sąlygas, gyvenviečių sanitarinę būklę; išaiškina sergančius užkrečiamosiomis ligomis vietinius gyventojus ir naminius gyvulius, susirgimų šaltinius ir jų nešiotojus, t. p. užkrečiamųjų ligų židinius; ženklina užterštus vietovės rajonus, patalpas, maisto produktų sandėlius, vandens šaltinius ir kt.

meteorologinė Δ, meteorological survey [reconnaissance], метеорологическая разведка – meteorologinės situacijos stebėjimas naudojant prietaisus ir tiesiogiai stebint, kai siekiama gauti reikalingus kariuomenės meteorologinei paramai duomenis apie meteorologinius elementus tam tikrame rajone; sudedamoji hidrometeorologinės žvalgybos dalis. Priklausomai nuo naudojamų techninių priemonių skiriama radiolokacinė, oro, laivų, palydovinė ir specialioji (naudojant specialiąsias žvalgybos grupes) Δ.

minų Δ, mine-watching, минная разведка – 1. *jūr. min. kar.* veiksmai, kurių tikslas – aptikti, registruoti ir, jei įmanoma, sekti minininkus ir, kai minos yra tikrai dėliojamos, jas aptikti, surasti ir (arba) identifikuoti; 2. *s. m. kar.* veiksmai, kurių tikslas – aptikti, registruoti ir identifikuoti (jei įmanoma, pažymėti) minų laukus ir pavienes minas.

nesprūgusių sprogmenų Δ, unexploded explosive ordnance reconnaissance, разведка невзорвавшихся боеприпасов – žvalgyba, kuri apima nesprūgusių sprogmenų (šaudmenų) paiešką, jų vietos nustatymą, pirminį atpažinimą ir pranešimą, kad būtų nustatyti tolesni veiksmai; sudedamoji inžinerinės žvalgybos dalis.

operatyvinė Δ, operational reconnaissance, оперативная разведка – *NVS* žvalgyba, kurią organizuoja operatyvinių junginių vadai ir štabai. Vykdoma siekiant gauti reikiamą žvalgybos informaciją operacijai planuoti ir rengti. JAV ir kai kurių kt. šalių kariuomenėse Δ uždavinius vykdo strateginė ir taktinė žvalgyba.

optinė Δ, flash reconnaissance, оптическая разведка – duomenų apie priešą gavimas optiniais ir optiniais elektroniniais prietaisais; žvalgybos rūšis. Artilerijos padaliniuose taikiniams sekti ir ugniai koreguoti ppr. naudojamos Δ priemonės (tolimačiai, busolės, teodolitai, žiūronai ir kt.).

oro erdvės Δ, airspace reconnaissance, разведка воздушного пространства – oro erdvės stebėjimas visomis turimomis priemonėmis (dažn. radioelektroninėmis), situacijos oro erdvėje žymėjimas ir vyresniųjų vadų (štabų) informavimas apie šią situaciją.

oro Δ, aerial [air] reconnaissance, воздушная разведка – 1. žvalgybos informacijos rinkimas stebint iš orlaivio tiesiogiai arba naudojant prietaisus; 2. žvalgyba, kurią atlieka žvalgybos aviacijos vienetai, visų orlaivių įgulos, atliekančios kovos užduotis. Renkami duomenis apie vietovę, priešą ir kt. Savo poreikiams aviacija atlieka oro erdvės žvalgybą (pirminę – nustatydamą trūkstamus duomenis užduotims atlikti; papildomąją – gaudama papildomų duomenų apie OEG, rad. situaciją ir kt.; kontrolinę – nustatant aviacinės atakos, smūgio rezultatus). Pagr. Δ būdai: stebėjimas, fotografavimas iš oro (aerofotografinė žvalgyba), žvalgyba elektroninėmis priemonėmis (elektroninė žvalgyba).

radiacinė Δ, radiological survey [reconnaissance], радиационная разведка – pastangos ir veiksmai, kuriais nustatomas jonizuojančiosios spinduliuotės pasiskirstymas ir dozės galia vietovėje.

rādijo Δ, radio intelligence, радиоразведка – informacijos apie priešą gavimas gaudant ir analizuojant jo radijo pranešimus, pelenguojant veikiančias radijo stotis; elektroninės žvalgybos rūšis.

radiolokacinė Δ, radar reconnaissance, радиолокационная разведка – duomenų apie priešą gavimas radiolokacijos priemonėmis; elektroninės žvalgybos rūšis. Šiuo būdu duomenys apie objektus ore, vandenyje ir ant žemės gaunami bet koku oru dieną ir naktį; nustatomos objektų koordinatės ir judėjimo parametrai, radiolokacinių priešo trukdžių tipai ir intensyvumas, aptinkami brand. sprogimų epicentra (paviršinių sprogimų centrai).

radiometrinė Δ, radiometric reconnaissance, радиометрическая разведка – duomenų apie atmosferos, žemės ir vandens radioakt. elementų spinduliuavimo intensyvumą gavimas naudojant specialiąją aparatūrą – radiometrinius, dozimetrinius ir kt. prietaisus; sudedamoji geofizinės žvalgybos dalis. Leidžia nustatyti radioakt. rūdos telkinių vietą, brand. ginklo bandymų padarinius, t. p. radioakt. technologinius ir avarinius atominės pramonės įmonių išmetimus. Karo metu gali būti naudojama priešo brand. šaudmenims aptikti sandėliuose, transportuojant ir siuntimo į taikinių priemonių pozicijose.

radiotėchninė Δ, electronic engineering reconnaissance, радиотехническая разведка – duomenų apie priešą veikiančių REP tipus, paskirtį ir buvimo vietą rinkimas; elektroninės žvalgybos rūšis. Žvalgoma specialiomis radiotėchninėmis stotimis. Priešo REP aptinkamos ir vertinamos pagal jų spinduliuojamus signalus. Vieta nustatoma pagal 2–3 pelengavimo stočių duomenis.

RChB Δ, NBC survey [reconnaissance], РХБ разведка – duomenų rinkimas apie vietovės, oro erdvės, akvatorijos ir karinių objektų RChB taršos mastą ir lygį; žvalgybos rūšis. Δ rūšys: rad., chem. ir biol. žvalgyba. Δ organizuojama per visą kovos laiką. Žvalgo RChŽ padaliniai, lėktuvų (sraigasparnių) įgulos, t. p. visų pajėgų rūšių žvalgybos padaliniai, RChB stebėjimo postai (RChB stebėtojai). Biol. žvalgybą t. p. atlieka medicinos tarnybos padaliniai ir laboratorijos. Δ naudojami RChŽ prietaisai, paprastosios biol. žvalgybos būdai. Dar ↑ *patrulis*.

sanitārinė epideminė Δ, sanitation epidemic survey, санитарно-эпидемическая разведка – sudedamoji medicininės žvalgybos dalis. Δ vykdo visos medicinos tarnybos grandys. Δ tikslas: laiku nustatyti būsimų kariuomenės išdėstymo ir veiksmų rajonų sanitarinę epideminę būklę; išsiaiškinti epideminę situaciją gretimuose kariniuose vienetuose ir prieš kariauomenėje; remiantis šiais duomenimis planuoti ir atlikti antiepidemines priemones.

specialioji Δ, special reconnaissance, специальная разведка – žvalgybos rūšis; vykdoma siekiant susilpninti galimo arba veikiančio prieš politinį, ekonominį, karinį ir moralinį potencialą. Pagr. uždaviniai: informacijos apie ekonominius ir karinius objektus gavimas; šių objektų naikinimas arba slopinimas; sabotazo ir diversinių teroristinių aktų organizavimas; sukilėlių būrių rengimas ir kt. Δ organizuoja kariniai organai ir specialiosios tarnybos, o vykdo agentūrinės žvalgybos ir specialiosios paskirties pajėgos.

stratėginė Δ, strategic reconnaissance, стратегическая разведка – žvalgyba, kurią organizuoja aukščiausioji karinė vadovybė; ji nuolat vykdoma siekiant nustatyti prieš GP sudėtį, būklę ir dislokaciją įvairiuose karo veiksmų teatruose, prieš kariavimo būdus ir planus, karinį ekonominį potencialą, ginkluotės ir karo technikos, ypač MNG, būseną ir tobulinimo perspektyvą, tiesioginio pasirengimo karui priemones, karo veiksmų teatrų įrengimą ir kt. Pagr. pastangos kreipiamos laiku nustatyti prieš strateginę brand. ginklo grupuotę ir jos parengties brand. smūgiams lygį, tiesioginio pasirengimo brand. puolimui pradžią.

šiluminė rādijo Δ, *mikrobañginė* Δ, radioheat reconnaissance, microwave reconnaissance, радиотепловая разведка, микроволновая разведка – duomenų apie prieš objektus (taikinius) gavimas pagal jų radijo šiluminį spinduliavimą naudojant šiluminius radiolokatorius; sudedamoji elektroninės žvalgybos dalis. Leidžia nustatyti objektų (taikinių), kelis metrus nutolusių vienas nuo kito, padėtį ir koordinates kelių dešimčių kilometrų nuotoliu (priklausomai nuo objektų kontrastiškumo, jų gabaritų ir radiometro jautrumo). Δ, mažiau nei šiluminė žvalgyba, priklauso nuo meteorologinių sąlygų ir labiau apsaugota nuo trukdžių. Dar ↑ *šiluminis radiolokatorius*.

šiluminė Δ, thermal reconnaissance, тепловая разведка – informacijos apie prieš objektus (taikinius) gavimas pagal jų infraraudonąją (šiluminę) spinduliuotę specialiais infraraudonųjų spindulių lokatoriais; elektroninės žvalgybos rūšis. Δ gali aptikti objektus (taikinius), kurie turi infraraudonąją (šiluminį) kontrastiškumą, ir nustatyti jų buvimo vietą.

taikinių Δ, target intelligence, разведка цели – informacijos apie taikinio sudedamąsias dalis (taikinio kompleksą), jo pažeidžiamumą ir svarbą gavimas.

taktinė Δ, tactical reconnaissance, тактическая разведка – žvalgyba, kurią organizuoja visų GP rūšių taktinių junginių, dalinių ir padalinių vadai ir štabai. Vykdoma siekiant gauti ir tinkamai tvarkyti reikiamą operacijai (mūšiu) žvalgybos informaciją.

tėchninė Δ, technical reconnaissance, техническая разведка – duomenų, reikiamų pajėgų techninei paramai organizuoti ir užtikrinti, gavimas, rinkimas ir nagrinėjimas; užnugario žvalgybos rūšis. Δ nustato sugadintos technikos skaičių ir buvimo vietą, gedimo pabūdį, transportavimo į sugadintų mašinų surinkimo punktą galimybę. T. p. tikslinamos sugadintų mašinų surinkimo punktų įrengimo vietos, nustatomos vietinės remonto galimybės ir kt. duomenys.

ugniės pozicijų rajono Δ, firing position area reconnaissance, разведка района огневых позиций – artilerinės žvalgybos dalis. Δ atlieka priklausomai nuo aplinkybių artilerijos vienetų vadai arba artilerinės žvalgybos grupės. Δ atliekama žygyje tikintis susidūrimu su priešu, organizuojant puolimą ir gynybą, prieš artilerijos skleidimą ir keičiant pozicijas mūšyje; jos tikslas – išrinkti ugnies pozicijas, vadavietes, sekyklas, artilerinės žvalgybos padalinių pozicijas ir privažiavimo kelius.

užnugario Δ, rear reconnaissance, тыловая разведка – duomenų apie vietovę, kurioje numatoma išdėstyti užnugario pajėgas, ir apie užnugario paramos sąlygas rinkimas; žvalgybos rūšis. Δ rūšys: medicininė, techninė ir kt. žvalgyba. Pagr. Δ uždutys: nustatyti patogiausias užnugario pajėgoms išdėstyti vietas, vietovės apsaugines ir maskavimo savybes, išžvalgyti kelius, vandens šaltinius, vietinius išteklius ir jų naudojimo galimybes, išsiaiškinti vietovės sanitarinę ir epideminę situaciją ir kt. Δ vykdo užnugario pajėgos.

vandens kliūtis Δ, water obstacle reconnaissance, разведка водной преграды – informacijos apie vandens kliūtis pobūdį (plotį, gylį, srovės greitį, dugno reljefą ir gruntą, krantų pobūdį, brastas, hidrotechninių įrenginių būklę ir kt.) ir aplinkinę vietovę rinkimas, kaupimas ir apibendrinimas siekiant nustatyti patogias vietas nepastebimai priartėti prie vandens kliūtis ir ją įveikti, perkėloms įrengti ir užtvarams daryti; sudedamoji inžinerinės žvalgybos dalis.

vietovės Δ, terrain reconnaissance, разведка местности – informacijos apie vietovę ir galimus jos pakitimus (kai bus panaudotos NP) būsimų veiksmų rajone gavimas, rinkimas ir analizė. Δ gali būti inžinerinė, topografinė ir kt.

inžinèrinè Δ, engineering terrain reconnaissance, инженерная разведка местности – duomenų apie būsimų kovos veiksmų vietovę rinkimas, kaupimas ir apibendrinimas; sudedamoji inžinerinės žvalgybos dalis. Duomenys renkami apie reljefo, grunto ir augalijos pobūdį, vandens kliūtis, kelių tinklą, gyvenvietes, hidrotechninius įrenginius ir statinius ir kt. vietovės elementus, galinčius sąlygoti kovos veiksmus. Vertinant vietovės inžinerinės žvalgybos duomenis būtina atsižvelgti į galimus vietovės savybių pokyčius kovos veiksmų metu (pvz., susprogdinus užtvanką).

topogrāfinè Δ, topographical terrain reconnaissance, топографическая разведка местности – duomenų apie vietovę, kurioje vyksta (numatomi) kovos veiksmai, rinkimas, kaupimas, analizė ir apibendrinimas; sudedamoji topogeodezinės paramos dalis. Duomenys renkami apie visus topografinius vietovės elementus, galinčius daryti įtaką kovos veiksmų organizavimui ir eigai. Vertinant vietovės žvalgybos duomenis, būtina atsižvelgti į galimus vietovės pokyčius, kurie priklauso nuo kovos veiksmų ar nuo esamų (prognozuojamų) meteorologinių sąlygų. Δ rezultatai naudojami planuojant ir vykstant kovos veiksmus.

Δ **mūšiù**, reconnaissance in force, разведка боем – puolamoji operacija, kurios tikslas – nustatyti ar išbandyti priešą galia, jo išsidėstymą, ar gauti kitą informaciją.

Δ **ugnimì**, reconnaissance by fire, разведка огнем – žvalgybos būdas, kai apšaudomos įtariamoms priešą pozicijoms siekiant, kad jis išsiduotų judėjimu ar atsakomąja ugnimi.

žvalgyba mūšiù ↑ *žvalgyba*.

žvalgyba ugnimi ↑ *žvalgyba*.

žvalgybinis įvertinimas ↑ *įvertinimas*.

žvalgybinis mūšio laūko įvertinimas ↑ *įvertinimas*.

žvalgybos aviācija ↑ *aviacija*.

žvalgybos grupė ↑ *grupė 1*.

žvalgybos informācija ↑ *informacija 1*.

žvalgybos informācijos rinkimo plānas ↑ *planas 1*.

žvalgybos ir smūgio kompleksas ↑ *kompleksas*.

žvalgybos ir ugniès kompleksas ↑ *kompleksas*.

žvalgybos jūosta ↑ *juosta*.

žvalgybos laivas ↑ *laivas*.

žvalgybos patrūlis ↑ *patrulis*.

žvalgybos pranešimas ↑ *pranešimas 2*.

žvalgybos rinktinè ↑ *rinktinè*.

žvalgybos slaptāsìs bendradarbis, secret agent of intelligence, тайный сотрудник разведки – veiksnus fiz. asmuo, susitarimo pagrindu slaptai bendradarbiaujantis su ↑ *žvalgybos tarnyba*.

žvalgybos suvestinè ↑ *suvestinè*.

žvalgybos šarvūotis ↑ *šarvuotis 1*.

žvalgybos tarnýba ↑ *tarnýba 2*.

žvalgybos tarnýbos tarnāutojas, intelligence service employee, служащий разведывательной службы – žvalgybos tarnybos statutinis valstybės tarnautojas ar profesinės karo tarnybos karys.

žvalgybos veiklā, intelligence activities, деятельность разведки – žvalgybos informacijos rinkimas, apdorojimas, analizė ir kita žvalgybos tarnybos veikla, skirta nacionaliniam saugumui užtikrinti.

žvalgybos žemėlapis ↑ *žemėlapis*.

žvalgybos žurnālas, observation log, журнал разведки – žurnalas, kuriame žvalgybos skyriaus (grandies) vadas surašo aptiktus taikinius ir visus pastebėtus priešą veiksmus.

ANGLŲ-LIETUVIŲ KALBŲ ŽODYNĖLIS

A

abac scale	abako skalė	acoustic homing head	akustinė nusitaikančioji galvutė
abatis	medžių užtvara	acoustic intelligence	akustinė žvalgyba
abatis zone	užvartų zona	acoustic naval mine	akustinė jūrų mina
ABC forces	ABC pajėgos	acoustic naval minehunting	akustinė jūrų minų ieška
abelite	abelitas	acoustic night observation device	akustinis naktinio matymo prietaisas
abordage	abordažas	acoustic reflector	akustinis atšvaitas
abordage weapons	abordažo ginklai	acoustic torpedo	akustinė torpeda
abort	nutraukimas	acoustic warfare	akustinis karas
abscissa	abscisė	acoustic warfare counter-counteraction	akustinio karo kontratoveiksmis
absence without leave	savavališkas pasišalinimas	acoustic warfare counteraction	akustinio karo atoveiksmis
absolute altitude [height]	absoliutūs aukštis, absoliutūs skrydžio aukštis	acoustic warfare supporting actions	akustinio karo paramos veiksmai
absolute error	absoliučioji paklaida	acoustic waves	akustinės bangos
absolute filter	absoliutūs filtras	acoustics	akustika
absolute range	absoliutūs trajektorijos nuotolis	acoustics rangefinder	akustinis tolیمatis
absolute toxic dose	absoliučioji apsinuodijimo dozė	acquisition and guidance station	taikinių žvalgybos ir nutaikymo stotis
absolute weapon	absoliutūs ginklas	action course	kovinis kursas
absorbed radiation dose	sugertoji apšvitos dozė	activated charcoal	aktyvintosios anglų sudarymas
absorbent filter	sugeriamasis filtras	activation	aktyvumo indikatorius
accelerated march	spartūs žygis	activation detector	aktyvioji oro erdvės gynyba
accelerator	akceleratorius	active air defence	aktyvusis kariuomenės rezervas
accelerograph	akcelerografas	active army reserve	aktyvusis ryšių palydovas
accelerometer	akcelerometras	active communications satellite	aktyvieji radioelektroniniai trukdžiai
acceptable level of radioactive contamination	leidžiamasis radioaktyviosios taršos lygis	active electronic jamming	aktyviosios elektroninės saugos priemonės
access ramp	aparelė	active electronic protective measures	reguliariosios pajėgos
accessories	aksesuarai	active forces	aktyvusis granatsvaidis
accident	avarija, ekstremalus įvykis, nepaprastasis įvykis	active grenade launcher	aktyvusis nusitaikymas
accident area	ekstremaliojo įvykio židynis	active homing guidance	aktyvioji mina
accident criteria	ekstremaliojo įvykio kriterijai	active mine	aktyvusis naktinio matymo prietaisas
accident phase	branduolinės elektrinės avarijos fazė	active night observation device	aktyvioji kliūtis
accidental cover	gamtinė priedanga	active obstacle	aktyviosios apsaugos nuo elektroninio aptikimo priemonės
accidental discharge [shot]	atsitiktinis šūvis	active protection means against electronic detection	aktyviojo rezervo kario prievolė
accidental electronic jamming	netyčiniai radioelektroniniai trukdžiai	active reserve military conscription	karo tarnyba aktyviajame rezerve
accidental engagement	pasitiktinis mūšis	active reserve military service	naudojamosios atsargos
accommodation	karinių vienetų apgyvendinimas	active stocks	aktyvioji tanko apsauga
accompanying artillery	palydos artilerija	actual power	efektyvioji galia
accumulation of effort	pastangų didinimas	acute exposure	ūminė trumpalaikė apšvita
accumulator	akumulatorius	acute radiation dose	ūminė apšvitos dozė
accumulator battery	akumuliatorių baterija	acute radiation sickness	ūminė spindulinė liga
accuracy artillery fire	artilėrijos ugnies tikslumas	ad hoc movement	neplanuotasis žygis, žygis be išankstinio parengimo
accuracy of fire	šaudymo tikslumas	adamsite (DM)	adamsitas (DM)
acoustic base	akustinė bazė	adaptation	adaptacija
acoustic cover	akustinė danga		
acoustic direction finder	akustinis pelengatorius		
acoustic electronic jamming	akustiniai radioelektroniniai trukdžiai		

additional combat training	papildomieji kovinio rengimo pratimai	aerial mine sweeper	aviacinis minų tralas
additional propulsion projectile	aktyvusis reaktyvinis sviedinys	aerial photogrammetry	aerofotogrametrija
additional protection	papildomoji apsauga	aerial phototopography	aerofotografinė topografija, aerofotogrametrija
additional rations	papildomasis davinys	aerial picket zone	budėjimo ore zona
additional tank protection	papildomoji tanko apsauga	aerial reconnaissance	oro žvalgyba
additive	priemaiša	aerial training target	mokomasis oro taikins
adjacent unit	gretimasis vienetas	aerodrome	aerodromas
adjacent zone	gretutinė zona	aerodynamic performance	aerodinaminės charakteristikos
adjoining sheets	gretimieji žemėlapių lapai	aeromedical evacuation	medicininis evakavimas orlaiviais
adjunct	adjunktas	aeromedical evacuation system	medicininio evakavimo orlaiviais sistema
adjuncture	adjunktūra	aeromedical staging unit	tarpinis medicinos punktas
adjust fire	iššaudyti į taikinį	aeronautics	oreivystė, aeronautika
adjusted elevation	išaudytas pakilimo kampas	aeronavigation	aeronavigacija
adjusted fire	tiksloji ugnis	aerophotographic camera	aerofotografijos aparatas
adjusted range	išaudytas nuotolis	aerophotographic equipment	aerofotografijos įranga
adjustment	iššaudymas, išaudymas	aerophotographic survey	aerofotografinis topografinis kartografavimas
adjustment fire	pabūklo išaudymas	aeroplane	lėktuvas, aeroplanas
adjustment in direction	krypties korektūra (Δ_K)	aeroplane-type trajectory	lėktuvinė raketos trajektorija
adjustment in height	aukščio korektūra (Δ_H)	aerosleigh	aerorogės
adjustment in range	nuotolio korektūra (Δ_N)	aerosleigh-amphibian	aerorogės amfibija
adjustment of fire	iššaudymas į taikinį, ugnies koregavimas	aerosol	aerolis
adjustment of fire post	ugnies koregavimo postas	aerosol agent	aerolinė medžiaga
adjustment of protective clothing	apsauginės aprangos parinkimas ir apsirengimas	aerosol contamination method	aerolinis užteršimo būdas
adjutant	adjutantas	aerosol countermeasures	aerolinis atoveiksmis
administration of military conscription [service]	karo prievolės administravimas	aerosol devices	aerolinės priemonės
administrative chain of command	administracinio vadovavimo grandis	aerosol screen	aerolinė uždanga
administrative control of troops	administracinis pajėgų valdymas	aerospace	aerokosminė erdvė
administrative forces	administracinės pajėgos	aerospace direction	aerokosminė kryptis
administrative loading	tinkamiausias krovimas	aerostat	aerostatas
administrative map	administracinis žemėlapis	afterburning	traukos forsavimas
administrative movement	žygis nesant sąlyčio	after-effect	branduolinio sprogdimo padariniai
administrative order	administracinis įsakymas	after-effect period	poveiksmio laikotarpis
administrative plan	administracinis planas	after-flight inspection	patikrinimas po skrydžio
administrative responsibility [liability]	administracinė atsakomybė	ageing	senėjimas
admiral	admirolas	agency	agentūra
admiral of the fleet	laivyno admirolas	agent	agentas, medžiaga
admission to armament	priėmimas į ginkluotę	aggression	agresija, užpuolimas
advance forces	priešakinės pajėgos	aggressive defence	aktyvioji gynyba
advance guard	avangardas	aglet	akselbantas
advance to contact	suartėjimas su priešu	agonic line	agonistinė linija
advanced aerodrome	priešakinis aerodromas	agreed point	sutartinis taškas
advanced command post	priešakinė vadavietė	agreement	susitarimas
advanced fleet anchorage	priešakinė laivyno inkarvietė	aiguillette	akselbantas
advanced planning of operation	perspektyvinis operacijos planavimas	aimed fire	taikloji ugnis
advanced position	priešakinė pozicija	aiming	pabūklo taikymas
advantage	pranašumas	aiming circle	kampamatis
advantageous situation	palankioji situacija	aiming mechanism	kreipimo mechanizmai
adversary	priešas, priešininkas	aiming plane	taikymo plokštuma
adverse terrain	nelabai važi vietovė	aiming point	taikymo taškas
aerial	antena	air accompaniment	aviacinė palyda
aerial bomb	aviacinė bomba	air alert	oro pavojus
aerial burst	orinis sprogdimas	air ambush	oro pasala
		air and naval landing operation	oro ir jūrų desanto operacija
		air army	oro armija
		air assault division	oro šturmo divizija

air attack	aviacijos smūgis, oro antpuolis, oro ataka	air movement	skraidinimas
air battle	oro mūšis, oro kautynės	air movement officer	skraidinimo karininkas
air cartographic photograph	kartografinė aerofotografinė nuotrauka	air movement table	skraidinimo lentelė
air cleaning	oro valymas	air movement traffic section	skraidinimo skyrius
air combat operations control centre	aviacijos kovos veiksmų valdymo centras	air observation post	oro stebėjimo postas
air command post	oro vadavietė	air observer	oro stebėtojas
air controller	skrydžių vadovas	air offensive	aviacinis puolimas
air corridor	oro koridorius	air operation	oro operacija
air cushion	oro pagalvė	air patrolling	baražavimas
air defence	oro erdvės gynyba	air photograph	aerofotografinė nuotrauka
air defence actions area	oro erdvės gynybos veiksmų rajonas	air photograph interpretation	aerofotografinių nuotraukų dešifravimas
air defence area	oro erdvės gynybos rajonas	air photographic reconnaissance	aerofotografinė žvalgyba
air defence artillery	oro erdvės gynybos artilerija	air photography	aerofotografavimas
air defence aviation	oro erdvės gynybos aviacija	air picket	oro sargyba
air defence battle	oro erdvės gynybos mūšis, oro erdvės gynybos kautynės	air policing	patruliavimas ore
air defence command	oro erdvės gynybos vadovybė	air preparation	aviacinis rengimas
air defence commander	oro erdvės gynybos vadas	air raid	antskrydis
air defence control centre	oro erdvės gynybos valdymo centras	air reconnaissance	oro žvalgyba
air defence corps	oro erdvės gynybos korpusas, priešlėktuvinis korpusas	air reference point	orinis žyminy
air defence fire control	oro erdvės gynybos ugnies valdymas	air refuelling	degalų pripylimas skrendant
air defence forces	oro erdvės gynybos pajėgos	air situation	oro situacija
air defence ground environment	oro erdvės gynybos antžeminės priemonės	air squadron	eskadrilė
air defence identification zone	oro erdvės gynybos atpažinimo zona	air station	aviacijos bazė
air defence negotiation	oro erdvės gynybos įveikimas	air strip	lauko aerodromas
air defence operation	oro erdvės gynybos operacija	air superiority	pranašumas ore
air defence operations area	oro erdvės gynybos operacijų rajonas	air supply	tiekimas oru
air defence operations centre	oro erdvės gynybos operacijų centras	air support	aviacinė parama, aviacinis aprūpinimas
air defence region	oro erdvės gynybos regionas	air support operations centre	aviacinės paramos operacijų centras
air defence sector	oro erdvės gynybos sektorius	air supremacy	vyravimas ore
air defence ship	oro erdvės gynybos laivas	air surveillance	oro erdvės stebėjimas
air defence unit	oro erdvės gynybos vienetas	air surveillance officer	oro erdvės stebėjimo karininkas
air delivery equipment	parašiotinės desantinės priemonės	air surveillance plotting board	oro erdvės stebėjimo lenta
air division	aviacijos divizija	air target	oro taikiny
air filter [cleaner]	oro filtras	air target interception	oro taikinio gaudymas
air firing	šaudymas ore	air target manoeuvre	oro taikinio manevras
Air Force	karinės oro pajėgos (KOP)	air target tracking	oro taikinio palyda
air forces and air defence army	KOP ir OEG armija	air terminal	oro uostas
air group	aviacijos grupė	air traffic control centre	oro eismo valdymo centras
air gun	orinis šautuvas	air transport	oro transportas
air interception	gaudymas ore	air transport liaison officer	oro transporto sąveikos karininkas
air interdiction	oro užkarda	air transport operation	oro transporto operacija
air landed	atskraidintas orlaiviu	air transportable unit	skraidusis vienetas, aerotransportabilusis vienetas
air law	oro teisė	air transportable unit	skraidusis vienetas, aerotransportabilusis vienetas
air liaison officer	aviacijos sąveikos karininkas	air trooping	pajėgų skraidinimas
air lift	oro tiltas	air velocity pressure	oro greičio spūdis
air logistics support operation	logistinės paramos oro operacija	air warfare	oro karas
air map	aviacinis žemėlapis	airborne alert	budėjimas ore
air mission	aviacijos užduotis	airborne army	oro desanto armija
		airborne assault	oro desantas
		airborne assault actions	desantiniai šturmo veiksmai
		airborne assault rate	desantavimo sparta
		airborne command post	oro vadavietė
		airborne corps	oro desanto korpusas

airborne division	oro desanto divizija	air-ground operation	oro–antžeminė operacija
airborne early warning and control	išankstinis įspėjimas ir valdymas iš oro	air-ground operations system	operacijų „oras–žemė“ sistema
airborne forces	oro desanto pajėgos	airhead	oro desanto placdarmas
airborne forces assault phase	oro desanto ataka	airlift capability	skraidinimo pajėgumas
airborne forces liaison officer	oro desanto sąveikos karininkas	airlift requirement	skraidinimo poreikis
airborne landing	desantavimas	airmobile assault formations	oro šturmo dariniai
airborne landing depth	desantavimo gylis	airmobile division	aeromobilioji divizija
airborne mining system	aviacinė minavimo sistema	airmobile forces	aeromobiliosios pajėgos
airborne operation	oro desanto operacija	airmobile operation	aeromobilioji operacija
Airborne Warning and Control System (AWACS)	aviacinė įspėjimo ir valdymo sistema	airmobility	aeromobilumas
air-capable ship	lėktuvnešis	airphibious artillery	aeromobilioji artilerija
aircraft	orlaivis, lėktuvas	air-raid warning	įspėjimas apie oro pavojų
aircraft basing	aviacijos bazavimasis	air-route	oro trasa
aircraft battle order	orlaivių kovos rikiuotė	airship	dirižablis
aircraft bomb armament	bombinė aviacijos ginkluotė	airspace	oro erdvė
aircraft climb corridor	orlaivio kilimo koridorius	airspace control	oro erdvės kontrolė
aircraft commander [captain]	orlaivio vadas	airspace control area	oro erdvės kontrolės rajonas
aircraft control unit	orlaivių valdymo vienetas	airspace control authority	oro erdvės kontrolės vadovybė
aircraft course	orlaivio kursas	airspace control boundary	oro erdvės kontrolės riba
aircraft direction	orlaivių nukreipimas	airspace control system	oro erdvės kontrolės sistema
aircraft direction post	aviacijos nukreipimo postas	airspace control danger area	pavojingoji oro zona
aircraft dispersal area	orlaivių išsklaidymo rajonas	airspace photograph	aerokosminė fotonuotrauka
aircraft echelonment	orlaivių ešelonavimas	airspace reconnaissance	oro erdvės žvalgyba
aircraft engine	aviacinis variklis	airspace regime [routine]	oro erdvės režimas
aircraft flat pallet	orlaivio padėklas	airspace restrictions	oro erdvės ribojimai
aircraft flight through the air defence zone	lėktuvo perskridimas	airspace weapons	aviacijos ginkluotė
aircraft flying belt	aviacijos perskridimo juosta	air-surface zone	aviacijos ir laivyno sąveikos zona
aircraft gunnery armament	artilerinė aviacijos ginkluotė	air-to-air guided missile	valdomoji raketa „oras–oras“
aircraft identification	lėktuvų atpažinimas	air-to-ground range	aviacijos poligonas
aircraft loading table	orlaivių pakrovimo lentelė	air-to-surface guided missile	valdomoji raketa „oras–žemė“
aircraft machine-gun	aviacinis kulkosvaidis	airway	oro kelias, oro trasa
aircraft manoeuvre	orlaivio manevravimas	alarm	pavojus, aliarmas
aircraft marshalling area	orlaivių sutelkimo aikštelė	alarm instruction	aliarmo instrukcija
aircraft materiel	aviacinė technika	alert	kovinės parengties padėtis, pavojus
aircraft missile	aviacinė raketa	alignment	centravimas, vizavimas, vedlinė
aircraft missile armament	raketinė aviacijos ginkluotė	alignment sight	nivelyras
aircraft missile system	aviacinis raketų kompleksas	all arms staff	bendrasis štabas
aircraft modification	orlaivio modifikavimas	all clear	veiksmų pabaiga
aircraft munition	aviacijos šaudmuo	all-arms reserve	bendrasis rezervas
aircraft order	orlaivių rikiuotė	all-arms tactical exercise	bendrosios taktikos pratybos
aircraft special armament	specialioji aviacijos ginkluotė	allied forces	sąjungininkių pajėgos
aircraft spray tank	aviacinis laistytuvas	allocated technical life	skirtieji techniniai ištekliai
aircraft store	orlaivio pakaba	allocation	išskirstymas, paskirstymas
aircraft torpedo	aviacinė torpeda	allotment of troops and weapons	pajėgų paskirstymas
aircraft torpedo-mine armament	torpedinė-mininė aviacijos ginkluotė	allowable stay time	buvimo užterštame rajone leidžiamasis laikas
aircraft weight	orlaivio masė	all-purpose fuse	universalusis sprogdiklis
aircraft-droppable naval mine	aviacinė jūrų mina	all-round defence	žiedinė gynyba
aircraft-target	lėktuvas taikinys	all-round fire	aplinkinis šaudymas
air-cushion ship	laivas su oro pagalve	all-round front	vientisinis frontas
air-cushion vehicle	transporto priemonė (aparatas) su oro pagalve	all-terrain ferry	visureigis keltas
airdrop	desantavimas	all-terrain vehicle	visureigis
airdrop materiel	desantinė technika	all-weather fighter	visoris naikintuvas
airdrop platform	desantavimo platforma	alpha (-particle) decay	alfa skilimas
airfield	aerodromas	alpha particle	alfa dalelė
		alpha radiation	alfa spinduliuotė

alpha-emitter	alfa spinduolis	amphibious assault	jūrų desantas
Alpine shooters	Alpių šauliai	amphibious assault attack	jūrų desanto ataka
Alpine troops	Alpių šauliai	amphibious assault rate	jūrų desanto išlaipinimo sparta
alternate aerodrome	atsarginis aerodromas	amphibious boat	desantinis kateris
alternate firing position	atsarginė ugnies pozicija	amphibious chart	desantinis jūrlapis
alternate firing position area	atsarginis ugnies pozicijų rajonas	amphibious control group	jūrų desanto operacijos valdymo grupė
alternate observation post	atsarginė sekykla	amphibious debarkation	jūrų desanto išlaipinimas
alternate target	atsarginis taikinys	amphibious demonstration [deception] operation	jūrų desanto demonstratyvioji operacija
alternate water terminal	atsarginis vandens reidas	amphibious embarkation	jūrų desanto įlaipinimas
alternative command post	užnugario vadavietė	amphibious fire preparation	jūrų desanto išlaipinimo rengimas ugnimi
alternative national defence service	alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba	amphibious fire support	jūrų desanto parama ugnimi
altimeter	aukščiamatis, altimetras	amphibious forces	jūrų desanto pajėgos, amfibinės pajėgos,
altitude	aukštis, altitudė	amphibious group	jūrų desanto grupė
altitude acclimatization	prisitaikymas prie aukščio	amphibious lift	desantinių laivų talpa
altitude datum	aukščio atskaita	amphibious objective area	jūrų desanto veiksmų rajonas
altitude indicator	aviahorizontas	amphibious operation	jūrų desanto operacija, amfibinė operacija
A-maintenance	kasdieninė techninė priežiūra	amphibious raid	jūrų desanto reidas
amatol	amatolas	amphibious reconnaissance	jūrų desanto žvalgyba
ambush	pasala	amphibious ship	desantinis laivas
ammeter	ampermetras	amphibious squadron	desantinė eskadra
ammonal	amonalas	amphibious tank	plaukiamasis tankas
ammonia	amoniakas	amphibious transport group	desantinė transporto grupė
ammonite	amonitas	amphibious vehicle	plaukiamoji mašina
ammonium nitrate	amonio nitratas	amphibious vehicle launching area	desantinių mašinų išleidimo zona
ammonium nitrate explosive	amonio nitrato sprogstamoji medžiaga	amphibious withdrawal	jūrų desanto pajėgų atsisraukimas
ammunition and explosives storage	šaudmenų ir sprogmenų laikymas	amplification	stiprinimas
ammunition bag [case]	šovinių krepšelis	amplification factor	stiprinimo koeficientas
ammunition batch [lot]	šaudmenų partija	amplifier	stiprintuvas
ammunition bearer [handler]	šaudmenų padavėjas	amplitude	amplitudė
ammunition disposal	šaudmens darymas nekenksmingo	amplitude characteristic	amplitudinė charakteristika
ammunition dressing	šaudmenų komplektavimas	amplitude modulation	amplitudės moduliavimas
ammunition effect	šaudmens veikmė	ampoule	ampulė
ammunition expenditure [consumption]	šaudmenų sąnaudos	ampoule launcher	ampulsvaldis
ammunition identification	šaudmenų atpažinimas	ampoule missile	ampulinė raketa
ammunition in unit rolling reserves	vežiojamosios šaudmenų atsargos	ampule	ampulė
ammunition load	vežiojamasis kovinis kompleksas	analogue information	analoginė informacija
ammunition marking [identification] signs	šaudmenų skiriamieji ženklai	anchor	inkaras
ammunition neutralization	šaudmenų ištaisymas	anchor device	inkaravimo įrenginys
ammunition painting	šaudmens dažymas	anchorage	inkarvietė
ammunition shelter	šaudmenų priedanga	angle	kampas
ammunition sorting	šaudmenų rūšiavimas	angle of fall [grazing]	kritimo kampas (θ)
ammunition stamping [marking, branding]	šaudmens išpaudavimas	angle of depression	nuleidimo kampas, nuolydžio kampas
ammunition store [dump, park, depot]	šaudmenų sandėlis	angle of safety	saugumo kampas
ammunition supply	šaudmenų tiekimas	angle T	poslinkio kampas (P_k)
ammunition supply point	šaudmenų tiekimo punktas	angular burst height	kampinis sprogstimo aukštis
ammunition yield	šaudmens galia	angular distance	kampinis atstumas
ampere	amperas (A)	annexation	aneksija, prijungimas
ampermeter	ampermetras	annihilation	anihiliacija
amphibian	amfibija	annihilation rocket engine	anihiliacinis raketinis variklis
amphibian aircraft	lėktuvas amfibija	annual absorbed limit	metinė patekimo riba
		annual magnetic variation	metinis magnetinės deklinacijos pokytis
		annulment	anuliavimas, panaikinimas

antenna [aerial]	antena	antisubmarine actions	veiksmai prieš povandeninius laivus
antenna directivity	antenos kryptingumas	antisubmarine boat	priešlaivinis kateris
antenna field	antenų laukas	antisubmarine bomb	priešlaivinė bomba
antenna naval mine	anteninė jūrų mina	antisubmarine cruiser	priešlaivinis kreiseris
anthrax	juodligė	antisubmarine helicopter	priešlaivinis sraigtasparnis
antiaircraft ambush	priešlėktuvinė pasala	antisubmarine mine	priešlaivinė jūrų mina
anti-aircraft artillery	zenitinė artilerija	antisubmarine minefield	priešlaivinis minų laukas
antiaircraft artillery devices	zenitinės artilerijos prietaisai	antisubmarine missile system	priešlaivinis raketų kompleksas
anti-aircraft artillery shooting	zenitinės artilerijos šaudymas	antisubmarine net	priešlaivinis tinklas
antiaircraft artillery system	zenitinės artilerijos kompleksas	antisubmarine ship	priešlaivinis laivas
antiaircraft binoculars	zenitinis žiūronas	antisubmarine warfare	priešlaivinė kova, karas prieš povandeninius laivus
anti-aircraft guided missile	zenitinė valdomoji raketa	antisweeper naval mine	prieštralinė jūrų mina
antiaircraft gun	zenitinė patranka	anti-tank ambush	prieštankinė pasala
antiaircraft machine-gun	zenitinis kulkosvaidis	anti-tank area	prieštankinis rajonas
antiaircraft machine-gun mount	zenitinis kulkosvaidžių įrenginys	anti-tank armament	prieštankinė ginkluotė
antiaircraft means fire system	zenitinių priemonių ugnies sistema	anti-tank artillery	prieštankinis artilerija
antiaircraft missile system	zenitinis raketų kompleksas	anti-tank assembly	prieštankinis mazgas
antiaircraft obstacle	priešlėktuvinė užvara	anti-tank bomb	prieštankinė bomba
anti-aircraft self-propelled gun and rocket system	savaeigis zenitinės artilerijos ir raketų kompleksas	anti-tank cannon	prieštankinė patranka
anti-amphibious defence	priešdesantinė gynyba	anti-tank defence	prieštankinė gynyba
anti-amphibious mine	priešdesantinė sausumos mina	anti-tank ditch	prieštankinis griovys
anti-amphibious minefield	priešdesantinis minų laukas	anti-tank grenade	prieštankinė granata
anti-amphibious naval mine	priešdesantinė jūrų mina	anti-tank guided missile	prieštankinė valdomoji raketa (PTVR)
anti-amphibious obstacle	priešdesantinė užvara	anti-tank hand grenade	prieštankinė rankinė granata
anti-amphibious operation	priešdesantinė operacija	anti-tank heavy [mounted] grenade launcher	sunkusis prieštankinis granatsvaidis
anti-amphibious reserve	priešdesantinis rezervas	anti-tank helicopter	prieštankinis sraigtasparnis
anti-armour helicopter	prieštankinis sraigtasparnis	anti-tank mine	prieštankinė sausumos mina
antibacterial preparation	antibakterinis preparatas	anti-tank minefield	prieštankinis minų laukas
anti-boat mine	priešdesantinė sausumos mina	anti-tank missile system	prieštankinis raketų kompleksas (PTRK)
anticrop agent	derliaus naikinimo priemonė	anti-tank obstacle	prieštankinė užvara
anticrop operation	derliaus naikinimo operacija	anti-tank reserve	prieštankinis rezervas
anticumulation screen	antikumuliacinis ekranas	anti-tank rifle	prieštankinis šautuvas
anticyclone	anticiklonas	anti-tank rocket grenade	reaktyvinė prieštankinė granata
antidetinator	antidetonatorius	anti-tank self-propelled mount	prieštankinis savaeigis įrenginys
antidote	priešnuodis	antitorpedo net	prieštorpedinis tinklas
antiepideic means	antiepideinės priemonės	anti-transport mine	prieštransportinė sausumos mina
antifreeze	antifrizas	anti-vehicle mine	prieštransportinė sausumos mina
antihelicopter defence	gynyba nuo sraigtasparnių	antivehicle obstacle	prieštransportinė užvara
antimateriel agent	antitechninė medžiaga	antiwatching device	gramzdiklis
antimateriel operation	antitechninė operacija	apartheid	apartheidas
antimissile defence	priešraketinė gynyba	apatriid	asmuo be pilietybės
antimissile missile	priešraketinė raketa	apparatuses	prietaisai
antimissile system	priešraketinis kompleksas	apparent horizon	horizonto linija, regimasis horizontas
antinoise device	triukšmo slopinimo įtaisas	approach defence area	gynybos prieigos
antipersonnel grenade	priešpėstinė granata	approach formation	prieškovinė rikiuotė
antipersonnel hand grenade	priešpėstinė rankinė granata	approximate preparation of fire	apytikris galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas
antipersonnel mine	priešpėstinė sausumos mina	aqueduct	akvedukas
antipersonnel minefield	priešpėstinis minų laukas	arbalest	arbaletas, kilpinis lankas
antipersonnel obstacle	priešpėstinė užvara	arbitrary grid	laisvasis koordinatinis tinklas
antiradar projectile	antiradiolokacinis sviedinys	area	rajonas, baras
antiradiation means	antiradiolokacinė priemonė		
antiradiation preparation	antiradiacinis preparatas		
antiradiation shelter	radiacinė slėptuvė		
antiremoval mine	nenuimamoji sausumos mina		
antiship torpedo	priešlaivinė torpeda		
antisonar camouflage	hidroakustinis maskavimas		

area bombing	rajono bombardavimas	armour-piercing cap	šarvamušis sviedinio antgalis
area command	rajono vadovybė	armour-piercing core	sviedinio šarvamušė šerdis
area control centre	rajono valdymo centras	armour-piercing high-explosive projectile	šarvamušis ardomasis sviedinys
area damage control	padarinių likvidavimas nelaimės rajone	armour-piercing shell	šarvamušis sviedinys
area defence	rajono gynyba	armour-piercing shell after-effect	sviedinio veikmė po šarvais
area of influence	įtakos zona	Arms Funds	Ginklų fondas
area of interest	interesų zona	army	armija, sausumos pajėgos (SP)
area of militarily significant fallout	radioaktyviųjų kritulių rajonas	army artillery	armijos artilerija
area of operational interest	operacinių interesų rajonas	army aviation	armijos aviacija, sausumos pajėgų aviacija
area of operations	operacijų rajonas	army corps	armijos korpusas
area of possible attacks	galimų atakų sritis	army defence operation	armijos gynybinė operacija
area of responsibility	atsakomybės zona	Army Disciplinary Regulations	Kariuomenės drausmės statusas
area plan	vietovės planas	army exhaustion [harassment]	kariuomenės sekinimas
area security	išdėstymo sauga	army group	armijos grupė
area sketch	vietovės schema	army group rear	armijų grupės užnugaris
area target	plotinis taikynys	army inspection	kariuomenės tikrinimas
arm	pajėgų rūšis	army offensive operation	armijos puolamoji operacija
armament	ginklavimas, ginkluotė	army ordinary	kariuomenės ordinaras
armata	armota	army organizational structure	kariuomenės organizacinė struktūra
armed camp	stovykla	army rear	armijos užnugaris
armed conflict	ginkluotasis konfliktas	army reserve	kariuomenės rezervas
Armed Forces	ginkluotosios pajėgos, kariuomenė	arquebus	arkebuza
armed forces mobilization	ginkluotųjų pajėgų mobilizacija	arrival angle	trajektorijos liestinės svyrų kampas
armed forces rear	ginkluotųjų pajėgų užnugaris	arrival at a decision	sprendimo priėmimas
armed helicopter	kovos sraigtasparnis	arrival time	atvykimo laikas
armed neutrality	ginkluotasis neutralitetas	arrow	strėlė
armed struggle	ginkluotoji kova	arrow weapon	šaudmuo su naikinamaisiais elementais
armed sweeper	mechaninis minų tralas	arsenal	arsenas
arming	perjungimas į kovos padėtį	art of war [warfare]	karo menas
arming mine retarder [delay device]	užtaisytos minos delsiklis	article	gaminys
arming pin	saugos adatėlė	artificial horizon	aviahorizontas
armistice	paliaubos	artificial intellect	dirbtinis intelektas
armour	šarvas	artificial inundation	dirbtinis užtvindymas
armour equipment	šarvuotosios technikos turtas	artificial ionic radiation source	dirbtinis jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis
armour group	šarvuotosios technikos grupė	artificial radioactivity	dirbtinis radioaktyvumas
armour-bearer	ginklanešys	artillery	artilserija
armoured armament	šarvuotųjų ir tankų ginkluotė	artillery attack	artilserinis antpuolis
armoured breakdown and retrieval vehicle	šarvuotoji remonto ir evakavimo mašina	artillery accompaniment	artilserinė palyda
armoured car	šarvuotasis automobilis	artillery aiming circle	artilserinė busolė
armoured combat	tankų mūšis	artillery ammunition supply	aprupinimas artilserijos šaudmenimis
armoured cruiser	šarvuotasis kreiseris	artillery armament	artilserijos ginkluotė
armoured division	šarvuotųjų ir tankų divizija	artillery ballistic station	artilserijos balistinė stotis
armoured engineering	šarvuotoji technika	artillery ballistic support	balistinė artilserijos parama
armoured forces	šarvuotųjų ir tankų pajėgos	artillery battalion	artilserijos batalionas
armoured jacket	šarviniai marškiniai	artillery boat	artilserinis kateris
armoured personnel carrier	šarvuotis	artillery combat formation	artilserijos kovos rikiuotė
armoured reconnaissance vehicle	žvalgybos šarvuotis	artillery combat support	artilserijos kovinė parama
armoured ship	šarvuotis	artillery counterpreparation	artilserinis kontrparengimas
armoured train	šarvuotasis traukinys	artillery density	artilserijos tankis
armoured turret	šarvuotasis bokštas, šarvuotasis gaubtas	artillery deployment	artilserijos skleidimas
armoured units	šarvuotųjų ir tankų daliniai	artillery device	artilserijos prietaisas
armourer	patrankininkas	artillery displacement	ugnies pozicijos keitimas
armour-piercing bomb	šarvamušė bomba		

artillery fire	artilėrijos ugnis	assault landing craft	desantinė priemonė
artillery fire adjustment	artilėrijos ugnies koregavimas	assault missile weapon	smogiamasis raketinis ginklas
artillery fire area illumination	artilėrijos šaudymo zonos apšvietimas	assault phase	atakos etapas
artillery fire capabilities	artilėrijos ugnies galimybės	assault rate	atakos sparta
artillery fire control	artilėrijos ugnies valdymas	assault rifle	automatas
artillery fire control point	artilėrijos ugnies valdymo punktas	assault starting line	atakos pradžios riba
artillery fire missions	artilėrijos ugnies uždaviniai	assault troops crossing	desantinė perkėla
artillery fire plan	artilėrijos ugnies planas	assault wave [echelon]	desanto atakos ešelonas
artillery firing	artilėrijos šaudymas	assembly	surinkimas, rinkimasis, mazgas
artillery firing tables	artilėrijos šaudymo lentelės	assembly anchorage	susitelkimo inkarvietė
artillery grenade	artilėrinė granata	assembly area	surinkimo rajonas, laukimo rajonas
artillery group	artilėrijos grupė (rinktinė)	assembly point	surinkimo punktas
artillery locating radar	šaudančios artilėrijos žvalgybos radiolokacijos stotis	assessment	įvertinimas
artillery locator	artilėrinė radiolokacijos stotis	assessment] of the radiation situation	radiacinės situacijos įvertinimas
artillery manoeuvre area	artilėrijos manevravimo rajonas	assessment of probable battle damage	galimų kovos nuostolių įvertinimas
artillery meteorological support	meteorologinė artilėrijos parama	assets	turtas
artillery munition	artilėrijos šaudmuo	assignment	paskyrimas
artillery observer	artilėrijos stebėtojas	astronaut	astronautas, kosmonautas
artillery offensive	artilėrinis puolimas	astronautics	astronautika, kosmonautika
artillery officer	artilėrijos viršininkas	astronomic compass	astronominis kompasas
artillery placement	artilėrijos išdėstymas	astronomic coordinates	astronominės koordinatės
artillery preparation	artilėrinis rengimas	astronomic meridian	astronominis dienovidinis
artillery range	artilėrijos poligonas	astronomical azimuth	astronominis azimutas (A _a)
artillery reconnaissance group	artilėrinės žvalgybos grupė	astronomy	astronomija
artillery round	artilėrijos šovinyš	Atlantic theatre of war	Atlanto karo teatras
artillery ship	artilėrinis laivas	atlas	atlasas
artillery shooting order [procedure]	artilėrijos šaudymo tvarka	atmosphere	atmosfera
artillery shot [projectile]	artilėrijos šaudmuo	atmospheric front	atmosferos frontas
artillery support	artilėrinė parama	atmospheric pressure	atmosferos slėgis
artillery survey	artilėrinė žvalgyba	atmospheric radioactivity	atmosferos radioaktyvumas
artillery survey control point	artilėrijos geodezinis punktas	atmospheric stability chart	oro vertikaliojo stabilumo laipsnis
artillery tactics	artilėrijos taktika	atom	atomas
artillery topogeodetic support	topogeodezinė artilėrijos parama	atom-free zone	nebranduolinė zona
artillery tractor	artilėrijos vilkikas	atomic artillery	atominė artilėrija
artillery training	artilėrijos kovinis rengimas	atomic bomb	atominė bomba
artillery weapons	artilėrijos ginklai	atomic charge	atominis užtaisas
artilleryman	artilėristas	atomic demolition munition	branduolinis sprogmuo
ascending branch	kylantysis trajektorijos ruožas	atomic submarine	atominis povandeninis laivas
assagai	asagajus	atomizer	purkštuvas
assault	šturmas, smūgis	attaché	atašė
assault aircraft	desantavimo lėktuvas, šturmo lėktuvas	attached unit	priskirtas vienetas
assault aviation	šturmo aviacija	attachment	priskyrimas
assault bridge	šturmo tiltas	attack	ataka, puolimas, antpuolis, smūgis
assault concentration area	desanto susitelkimo rajonas	attack aviation	smūgio aviacija
assault departure area	desanto pradinis rajonas	attack departure area	puolimo pradinis rajonas
assault echelon	pirmasis ešelonas, smūgio ešelonas	attack fighter	atakos naikintuvas
assault force [troops]	desantas	attack group	atakos grupė
assault force landing area	desantavimo rajonas	attack grouping	smogiamoji grupuotė
assault formation line	kovos linija	attack helicopter	atakos sraigtasparnis
assault group	šturmo grupė	attack line	atakos pradžios riba
assault grouping	smogiamoji grupuotė	attack objective	atakos objektas, atakos tikslas
assault gun	šturmo pabūklas	attack rate	atakos sparta
		attenuation factor	slopinimo koeficientas
		attrition mine sweeping	sekinamasis minų tralavimas

attrition minefield	sekinamasis minų laukas	automatization of troops control	pajėgų valdymo automatizavimas
audibility	girdimumas	automobile	automobilis
audio communication	garso ryšys	automobile class	automobilio klasė
authentic document	autentiškas dokumentas, tikras dokumentas	automobile draft [thrust, traction]	automobilio trauka
authentication	autentiškumo patvirtinimas, tikrumo patvirtinimas	automobile engine	automobilio variklis
authenticator	autentiškumo ženklas, tikrumo ženklas	automobile frame	automobilio rėmas
authoritarian	autoritarinis	automobile mass	automobilio masė
authoritarianism	autoritarizmas	automobile shock absorber	automobilio amortizatorius
authority	įgaliojimai	automobile technical examination	automobilių techninė ekspertizė
autocar	automobilis	automobile track	autodromas
autocollimator	autokalimatorius	autonomous flight	autonominis skrydis
autocracy	vienvaldystė	autonomous operation	autonominė operacija
autodrome	autodromas	autonomous rations	autonominis daviny
automated communication system	automatizuotoji ryšių sistema (ARS)	autoroads	automobilių keliai
automated control system	automatizuotoji valdymo sistema (AVS)	autotechnical support [maintenance]	autotechninė parama
automated fire control	automatizuotasis ugnies valdymas	autotrain	automobilinis traukinys
automated fire control system	automatizuotoji ugnies valdymo sistema	auxiliary aviation	pagalbinė aviacija
Automated Tactical Target Graphic (ATTG)	automatizuotasis taktinio taikinio grafikas	auxiliary base	pagalbinė bazė
automated troops control system	automatizuotoji pajėgų valdymo sistema	auxiliary command post	pagalbinė vadavietė
automated weapon control system	automatizuotoji naikinimo priemonių valdymo sistema	auxiliary communications centre	pagalbinis ryšių mazgas
automatic breech mechanism	automatinė spyna	auxiliary contour	pagalbinė horizontalė
automatic cannon	automatinė patranka	auxiliary cruiser	pagalbinis kreiseris
automatic control	automatinis valdymas	auxiliary direction	pagalbinė kryptis
automatic control system	automatinio valdymo sistema	auxiliary firing position	pagalbinė ugnies pozicija
automatic exchange	automatinė telefono stotis	auxiliary observation post	pagalbinė sekykla
automatic fire control	automatinis ugnies valdymas	auxiliary projectile	pagalbinis sviedinys
automatic flight control system	autopilotas	auxiliary propelled artillery	savijudė artilerija
automatic gas alarm	automatinis dujų signalizatorius	auxiliary propelled gun	savijudis pabūklas
automatic gas analyser	automatinis dujų analizatorius	available supply rate	turima tiekimo norma
automatic gun device	pabūklo automatas	avenue of tank approach	tankų įveikiama kryptis
automatic gun fire	automatinis šaudymas	average heading	vidutinis kursas
automatic heavy [mounted] grenade launcher	automatinis sunkusis granatsvaidis	average speed	vidutinis greitis
automatic loading	automatinis užtaisymas	avertable radiation dose	išvengtoji apšvitos dozė
automatic maintenance	reguliarioji techninė priežiūra	aviation	aviacija
automatic mortar	automatinis minosvaidis	aviation astronomy	aviacinė astronomija
automatic pilot	autopilotas	aviation base	aviacijos bazė
automatic position tracer [plotter]	automatinis padėties žymeklis	aviation echeloned action	aviacijos ešelonuoti veiksmai
automatic regulation system	automatinio reguliavimo sistema	aviation equipment	aviacijos turtas
automatic resenser	automatinis atsakiklis	aviation fuel	aviaciniai degalai
automatic revolver	automatinis revolveris	aviation medicine	aviacinė medicina
automatic rifle	automatas, automatinis šautuvas	aviation petrol	aviacinis benzinas
automatic system	automatinė sistema	aviation sight	aviacinis taikiklis
automatic toss	automatinis bombų mėtymas	aviation variometer	aviacinis variometras
automatic trigger	automatinis paleidiklis	aviation-capable ship	lėktuvnešis
automatic weapons [arms]	automatiniai ginklai	avoidance of military service	vengimas atlikti krašto apsaugos tarnybą
automatics	automatika	award	apdovanojimas
automatics system	automatikos sistema	award weapon	vardinis ginklas
		axial road	ašinis kelias, ašinis maršrutas
		axis	ašis
		axis unit	priešakinis vienetas
		axle arrangement	ratų formulė
		azimuth	azimutas (A)
		azimuth angle	azimutinis kampas
		azimuth circle	busolė

B

„Big Berta“	„Didžioji Berta“	barracks housing resources	kareivinių gyvenamasis fondas
back bearing [azimuth]	atvirkštinis azimutas (A_{atv})	barrage	ugnies banga
back geodetic task	atvirkštinis geodezinis uždavinys	barrage electronic jamming	užtvartiniai radioelektroniniai trukdžiai
background count	jonizuojančiosios spinduliuotės fono nustatymas	barrage fire	ugnies banga, užtvertiamoji ugnis
background noise	fono triukšmas	barrage fire line	ugnies bangos ruožas, užtvertiamosios ugnies ruožas
background radiation	jonizuojančiosios spinduliuotės fonas	barrel	vamzdis
bacterium	bakterija	barrel burster	sprogimas vamzdyje
bacterium mallei	įnosės	barrel life	vamzdžio veiksnumas
bag loading	betūtis užtaisymas	barricade	barikada
bag separate loading artillery munition	trinaris artilerijos šaudmuo	barrier	kliūtis
bakery	kepykla	barrier restricted area	užtvartų ribojimo zona
ballast	balastas	base	bazė, atrama
ballist	balista	base aviation	bazinė aviacija
ballistic shell	balistinis sviedinys	base command	bazės vadovybė
ballistic armour vest	neperšaujami liemenė	base deflection	pabūklinis kampas
ballistic cap	balistinis sviedinio antgalis	base fuse	duginis sprogdiklis
ballistic coefficient	balistinis koeficientas (C)	base map	bazinis žemėlapis
ballistic computer	balistinis skaičiuoklis	base meridian	pradinis (nulinis) dienovidinis
ballistic conditions of firing	balistinės šaudymo sąlygos	base piece	pagrindinis pabūklas
ballistic correction	balistinės šaudymo pataisos	base surge	bazinė banga
ballistic fire preparation	balistinis šaudymo rengimas	baseline	bazinė linija
ballistic missile	balistinė raketa	basic combat training	bazinis kario rengimas
ballistic missile capture	balistinės raketos valdymo perėmimas	basic communications centre	atraminis ryšių mazgas
ballistic missile trajectory	balistinė raketos trajektorija	basic information	pradiniai duomenys
ballistic performance	balistinės charakteristikos	basic intelligence	pagrindinė žvalgybos informacija
ballistic photocamera	balistinis fotografijos aparatas	basic load	bazinis kompleksas
ballistic projection	balistinis projektavimas	basic meridian	pradinis dienovidinis
ballistic resemblance	balistinis tapatumas	basic military route network	bazinis karinių kelių tinklas
ballistic target	balistinis taikinytis, balistinis bandomasis taikinytis	basic stocks	bazinės atsargos
ballistic track	balistinė trasa	basic vehicle	bazinė mašina
ballistic trajectory	balistinė trajektorija	basin	akvatorija, dauba
ballistic wind	balistinis vėjas	basing	bazavimasis
ballistics	balistika	bastion	bastionas
ballistite	balistitas	bat	kuoka
ballistite powder	balistitinis parakas	bathometer	batometras
Baltic fleet	Baltijos laivynas	bathymetric chart	batimetrisinis jūrlapis
the Baltic Sea	Baltijos jūra	bathymetry	batimetrija
band	juosta	bathyplane	batiplanas
banked turn	posūkis	bathyscaph	batiskafas
banket	berma	bathysphere	batisfera
banking	posvyris	battalion	batalionas, divizionas
bar	juosta, baras	battalion aid station	bataliono medicinos punktas
barbette	pabūklo aikštelė	battalion artillery	bataliono artilerija
barge	barža	battalion defence area	bataliono gynybos rajonas
bark	barkas	battalion tactical group	bataliono taktinė grupė
barkas	barkasas	battering-ram	taranas
barkentine	barkentina	battery	baterija
barograph	barografas	battery battle formation	baterijos kovos rikiuotė
barometer	barometras	battery centre	baterijos centras
barometer aneroid	barometras aneroidas	battery commander's telescope	artilerinis stereoskopinis prietaisas
barometric altitude	barometrinių aukštis	battery control centre	baterijos valdymo centras
barracks	kareivinės	battery fire control	baterijos ugnies valdymas
		battery front	baterijos frontas

battery ground pattern	pabūklų išdėstymas ugnies pozicijoje	beta-particle	beta dalelė
battery manoeuvre	baterijų manevras	Bickford fuse	Bikfordo virvutė, padegamoji virvutė
battery position	pradinė pabūklo vamzdžio padėtis	billetting	karinių vienetų apgyvendinimas
battery right (left)	baterijos šaudymas iš dešinės (iš kairės)	binary chemical munition	dvinaris cheminis šaudmuo
battery salvo	baterijos papliūpa	binary digit	bitas
battle	mūšis, kautynės	binary system	dvejetainė sistema
battle casualties	koviniai nuostoliai	binocular telescope	artilėrinis stereoskopinis prietaisas
battle casualties recovery	kovinių nuostolių likvidavimas	binoculars	binoklis, žiūronas
battle damage repair	technikos remontas mūšio sąlygomis	biological agent	biologinė medžiaga (BM)
battle efficiency	kovos geba	biological aircraft munition	biologinis aviacijos šaudmuo
battle efficiency regeneration	kovos gebos atkūrimas	biological attack	biologinis antpuolis
battle flight	kovinis skrydis	biological combat device	biologinis kovinis prietaisas
battle formation	kovos rikiuotė, rikiuotė	biological contamination	biologinė tarša
battle in special conditions	mūšis ypatingomis sąlygomis	biological defence	biologinė gynyba
battle in wooded area	mūšis miške	biological destruction area	biologinio naikinimo židynys
battle independence	kovinis savarankiškumas	biological munition	biologinis šaudmuo
battle order	laivų kovos rikiuotė, kovos rikiuotė	biological operation	biologinė operacija
battle range	tiesiojo šūvio nuotolis	biological radiation effect	biologinis jonizuojančiosios spinduliuotės poveikis
battle shooting	kovinis šaudymas	biological reconnaissance	biologinė žvalgyba
battle sight	nuolatinis taikiklis	biological situation [environment]	biologinė situacija
battleaxe	alebarda	biological warhead	biologinė kovinė galvutė
battlefield	mūšio laukas	biological weapon	biologinis ginklas
battlefield reconnaissance	bendrujų pajėgų žvalgyba	bionavigation	bionavigacija
battlefield surveillance	mūšio lauko stebėjimas	bionics	bionika
battleship	linijinis laivas	biooptics	biooptika
baud	bodas	biplane	biplanas
Baudot apparatus	Bodo aparatas	bit	bitas
bay	niša	black powder	dūminis parakas
bayonet	durtuvus, bajonetas	black-fire powder	bedūmis parakas
bayonet battle	durtuvų mūšis	blackout	šviesos maskavimas
bazooka	bazuka	blade	geležinė
beach minefield	pakrantės minų laukas	blank charge	tuščiasis užtaisas
beachhead	išlaipinimo placdarmas	blank fire powder	bedūmis parakas
beacon	švyturys	blank map	kontūrinis žemėlapis
beam weapon	pluoštinis ginklas	blank shot	tuščiasis šaudmuo
beam-guided missile	spinduliu valdoma raketa	blanket	uždanga
bearing	pelengas, rumbas	blast	sprogimas
bearing capacity	keliamoji galia, krovumas	blast [shot] hole	įkasa
bebut	bebutas	blast bomb	ardomoji bomba
becquerel	bekerelis (Bq)	blast charge [cartridge]	sprogdinimo užtaisas
before-flight inspection	patikrinimas prieš skrydį	blast effect	smūgio bangos poveikis
beginning of war	karo pradžia	blast mine	ardomoji sausumos mina
belt	juosta	blast reducer	liepsnos gesiklis
belt of attack	puolimo juosta	blast resistance	atsparumas sprogimui
bench	berma	blast wave	sprogimo banga
benchmark	reperis	blaster fuse	padegamoji virvutė
benevolent services	geranoriškosios paslaugos	blasting	sprogdinimas
be-prepared mission	kovos užduotis nenumatytiems atvejams	blasting agent	sprogstamoji medžiaga (SM)
berdan	berdanas	blasting cap [primer]	detonuojamoji kapsulė
beret	beretė	blasting cartridge	sprogdinimo užtaisas, sprogdinimo trinkelė
berm	berma	blasting chamber	minų kamera
beta radiation	beta spinduliuotė	blasting charge	sprogdinimo užtaisas, ardomasis užtaisas
beta-decay	beta skilimas	blasting fuse	nuotolinis sprogdiklis
beta-emitter	beta spinduliuotė		

blasting machine	sprogdinimo mašinėlė	border cordon	pasienio užkarda
blastproof mine	atsparioji sausumos mina	border detachment	pasienio rinktinė
blast-wave front	sprogimo bangos frontas	border guard detail	pasienio tarnybos padalinys
blind bombing zone	aklojo bombardavimo zona	border protection	valstybės sienos apsauga
blind shell	nesproges	border regime by law	pasienio teisinis režimas
blinding	apakinimas	border security forces	pasienio pajėgos
blister agent	pūliuojamoji nuodingoji medžiaga	border security service	pasienio tarnyba
block stowage loading	krovimas pagal paskyrimo vietą	border signs	pasienio ženklai
block time	visas skrydžio laikas	border waters	pasienio vandenys
blockade	blokada	border zone	pasienio zona
blockage	blokavimas	borderland	pasienio juosta
blockage group	blokavimo grupė	bore	įkasa, šūrfas
blockhouse	blokhauzas	bore premature	sprogimas vamzdyje
blocking and choking	blokavimas ir pleištavimas	borehole	įkasa, šūrfas
blood agent	bendroji nuodingoji medžiaga	boresafe fuse	saugiklinis kontaktinis sprogdiklis
blood group	kraujo grupė	bottom carriage	apatinis pabūklo stovas
blue agent	mėlynoji medžiaga	bottom mine sweeping	duginis minų tralavimas
blue commander	mėlynųjų vadas	bottom naval mine	dugininė jūrų mina
blue forces	mėlynųjų pajėgos	botulism	botulizmas
boarding	klojinys	bounced landing	ožys
boat	kateris, valtis	bound	perbėgimas
boat bridge	plūdrusis pontoninis tiltas	bound barrel	sutvirtintasis vamzdis
boat lane	išlaipinimo trasa	boundary disclaimer	sienos nepripažinimas
boat wave [echelon]	desanto išlaipinimo ešelonas	boundary mark	riboženklis
boat-minesweeper	kateris traleris	boundary treaty	pasienio sutartis
boatswain	bocmanas	bounding mine	iššokančioji sausumos mina
body armour vest	neperšauamoji liemenė	bouquet mine	minų ryšulys
Boffort scale	Boforto skalė	bow	lankas
boiler fuel	katilinių kuras	bow-on target	siaurasis taikinys
bola	bola	bracket	sieksnis
bolt	spyna	bracketing adjustment	išišaudymas pagal sprogimų ženklus, išišaudymas sieksniuojant
bomb	bomba	bracketing salvo	gaubiamoji grupė
bomb air attack	aviacijos smūgis bombomis	brake rocket motor	raketinis stabdžių variklis
bomb attack density	bombų smūgio tankis	branch of the armed forces	ginkluotųjų pajėgų rūšis
bomb cluster	bombų kasetė	bravery	drąsa
bomb load	bombų krova	breach	perėja, spraga
bomb release line	bombų mėtymo riba	breach [violation] of military discipline	karių drausmės pažeidimas
bomb release point	bombų mėtymo taškas	breach of the international law	tarptautinės teisės pažeidimas
bomb salvo	bombų salvė	break-down	gedimas
bomb shelter	slėptuvė nuo bombų	breaking of contact with the enemy	atitrūkimas nuo priešo
bomb sighting systems	bombų taikymo sistemos	break-off position	atsiskyrimo vieta
bombard	bombarda	breakout of encirclement	išėjimas iš apsupties
bombardment	bombardavimas	breakthrough	pralaužimas
bombardment aviation	bombonešių aviacija	breakt-hrough expansion	pralaužimo fronto plėtimas, fronto plėtimas
bomber	bombonešis	breakthrough forces	pralaužimo pajėgos
bombing	bombardavimas, bombų mėtymas	breakthrough zone	pralaužimo juosta
bombing angle	bombų mėtymo kampas	breakwater	bangolaužis, molas
bombing errors	bombų mėtymo klaidos	breech block	spyna
bombing height	bombų mėtymo aukštis	breech chamber	užtaiso kamera
bombing run	bombų mėtymo takas	breech ring [piece]	drūtgalys
bomb-missile air attack	aviacijos smūgis bombomis ir raketomis	breech-loaded mortar	užtaisomas pro drūtgalį minosvaidis
booby-trap	apgaulingoji mina	brevity code	trumpumo kodas
boomerang	bumerangas	bricol	brikolis
booster	leidimo greitiklis, raketinis leidimo variklis stiprintuvas	bride	tiltas, tinklų tiltas
border control point	pasienio kontrolės punktas		

bridge crossing	tiltinė perkėla
bridge erection means	tiltų statybos priemonės
bridge layer	tiltatiesė
bridge units	tiltininkų daliniai
bridgehead	placdarmas
bridgehead cover forces	placdarimo priedangos pajėgos
brig	brigas
brigade	brigada
brigade artillery	brigados artilerija
brigade tactical group	brigados taktinė grupė
brigadier general	brigados generolas
brisance	brizantiškumas
brisancy	brizantiškumas
broadcast-controlled air interception	radiju valdomas gaudymas ore
broadsword	palašas
brotherly burial ground	broliškasis kapas
brow powder	dūminis parakas
Browning	brauningas
brucellosis	bruceliozė
buffer distance	garantuotas saugus nuotolis
bugler	trimitininkas
bulk petroleum product	naftos produktų didmenos
bulldozer equipment	buldozerinė įranga
bullet	kulka
bullet braking effect	stabdomoji kulkos veikmė
bullet effect	kulkos veikmė
bullet jacket	kulkos apvalkalas
bullet killing effect	kaunamoji kulkos veikmė
bullet piercing effect	pramušamoji kulkos veikmė
bulletproof jacket	neperšauamoji liemenė
bullet-resistant glass	neperšauamasis stiklas
Bundeswehr	bundesveras
bunker	lauko ugnies įrenginys, bunkeris
bunker fortification installations [emplacements]	ilgalaikiai fortifikacijos įrenginiai ir statiniai
buoy	plūduras
burn	nudegimas
burned gas	deginiai
burner	purkštuvas
burn-out	aktyviojo trajektorijos ruožo pabaiga
burn-out velocity	greitis aktyviojo trajektorijos ruožo pabaigoje
burnt earth tactics	išdegintos žemės taktika
burst	sprogimas, papliūpa
burst effect	sprogimo poveikis
burst interval	sprogimų tarpas
burst on impact	nesproges
burst range	sprogimo nuotolis
burst resistance	atsparumas sprogimui
burst short charge	nepilnasis šaunamasis užtaisas
burster chamber	minų kamera
bursting	sprogdinimas
bursting charge	sprogstamasis užtaisas
bursting cloud	sprogimo debesis
bursting radius	naikinimo spindulys
butt	buožė
butt plate	buožės padas

button-hole	kilpinė
bypassing	apėjimas
byte	baitas (B)
BZ	BZ

C

cable (cab)	kabelis, kabeltovas (cab)
cable line	kabelinė ryšių linija
cable packer	kabelio klotuvas
cable selector	kabelio ieškiklis
cablegram	kablograma
cabotage	kabotažas
cadet	kariūnas, kadetas, kursantas
caesium	cezis
calcium bleach	chlorkalkės
calcium hypochloride	chlorkalkės
calibrated altitude	kalibruotasis skrydžio aukštis
calibration error	pabūklo pradinio greičio nuokrypis
calibration fire	pabūklo išaudymas
calibrator	kalibratorius
calibre projectile	kalibrinis sviedinys
call for fire	ugnies iškvietimas
call mission	užduotis pagal iškvietimą
call-sign	šaukinys
call-sign table	šaukinių lentelė
camouflage	maskavimas, maskuotė
camouflage cover	maskuojamoji danga
camouflage detection photography	maskavimo aptikimas fotografuojant
camouflage discipline	maskavimo drausmė
camouflage means	maskavimo priemonė
camouflage suit	maskuojamasis kostiumas
camouflet	kamufletas
camp	stovykla
camp of prisoners of war	karo belaisvių stovykla
camp service	stovyklos tarnyba
campaign	kampanija
canal	kanalas
candle	cheminė dėžė
candle bomb	šviečiamoji bomba
canister	kartečė
canister combat element	kasetinis kovinis elementas
canister munition	kasetinis šaudmuo
canister penetrating dosage	skvarbioji nuodingųjų medžiagų dozė
canister-effect weapon	kasetinis ginklas
cannon	patranka, pabūklas
cannon artillery	vamzdinė artilerija
cannonade	kanonada
cannoneer	kanonierius
canyon	kanjonas
cap	kapsulė
cap weapon	kapsulinis ginklas
capitulation	kapituliacija
caponier	kaponierius
capsule	kapsulė

captain	kapitonas, jūrų kapitonas	casualty-producing effect of splinter [fragment]	kaunamoji skeveldros veikmė
captivity	nelaisvė	cat	ketas
carabineers	karabinieriai	catamaran	katamaranas
carapet	pylimas	catapult	katapulta
caravel	karavelė	catastrophe	katastrofa
carbazotic acid	pikro rūgštis, trinitrofenolis	catastrophic flooding	katastrofinis užtvindymas
carbine	karabinas	catastrophic flooding zone	katastrofinio užtvindymo zona
carbon monoxide	anglies monoksidas	catastrophic medicine	katastrofų medicina
carbon monoxide protection kit	papildomosios dėžutės komplektas	catastrophical natural phenomenon	katastrofinis gaivalinis reiškinys
carburettor internal combustion engine	karbiuratorinis vidaus degimo variklis	caterpillar drive	vikšrinė važiuoklė
care	karė	caterpillar towing vehicle	vikšrinis vilkikas
cargo	kroviny	cause of emergency	ekstremaliosios situacijos priežastys
cargo sling	krovinių diržas	cautchouc	kaučiukas
cargo weight	krovinio masė	caution	įspėjimas
carpet bombing	kiliminis bombardavimas, ploto bombardavimas	cavalry	kavalerija, raitija
carriage	vežimas, lafetas	cavalry army	raitoji armija
carriage sidepiece [side plate]	pabūklo atrama	cavalry attack	kavalerijos ataka
carrier air group	lėktuvnešių aviacijos grupė	cavalry corps	kavalerijos korpusas
carrier aircraft	lėktuvas lėktuvnešis, nešantysis lėktuvas	cavalryman	raitininkas
carrier aviation	lėktuvnešių aviacija	cavitation	kavitacija
carrier rocket	nešančioji raketa	ceasefire	ugnies nutraukimas
carrier striking force	lėktuvnešių smogiamoji grupė	celestial equator	dangaus pusiaujas
carrier vehicle	nešančioji raketa	celestial sphere	dangaus sfera
carronade	karonada	celestial spheric meridian	dangaus sferos dienovidinis
carrying	vežimas	ensorship	cenzūra
carrying capacity	keliamoji galia, krovumas	centigray	centigrėjus (cGy)
carrying capacity of crossing	perkėlos pralaidumas	Central European theatre of operations	Vidurio Europos karo veiksmų teatras
carrying number	šaudmenų padavėjas	Central Intelligence Agency (CIA)	Centrinė žvalgybos valdyba (CŽV)
carrying rations	vežiojamasis davinys	central meridian	ašinis dienovidinis
Cartesian coordinates	Dekarto koordinatės	central processing unit	centrinis procesorius
cartographic means	kartografinės priemonės	central search agency	centrinė paieškų agentūra
cartographic feature	kartografinis objektas	centralization	centralizavimas
cartographic generalisation	kartografinis apibendrinimas	centralized air defence fire control	centralizuotasis oro erdvės gynybos ugnies valdymas
cartographic projection	kartografinė projekcija	centralized fire control	centralizuotasis ugnies valdymas
cartography	kartografija	centre	centras, židinys
cartometric measurement	kartometrini	centre of burst	sprogimo centras
cartridge	šovinys	centre of dispersion	sklaidos centras
cartridge carrier	šovinių krepšelis	centre of gravity limits	centruotė
cartridge chamber	šovinio lizdas	centre of operations	operacijų centras
cartridge charge	tūtinis šaunamasis užtaisas	centres of gravity	lemiamieji veiksniai
cartridge clip [holder]	šovinių apkaba	centrifuge	centrifuga
cartridge loading	šovininis užtaisymas	centring	centravimas
cartridge separate loading artillery munition	dvinaris artilerijos šaudmuo	century	centurija
case	tūta, makštis, gaubtas	ceremony formation inspection line	ceremonijos rikuotės apžiūros linija
case charge	tūtinis šaunamasis užtaisas	certificate	atestatas
case shot	kartečė	certification	atestacija
case shot weapon	kartečinė	cessation of hostilities	karo veiksmų nutraukimas
caseless cartridge	betūtis šovinys	chaff	dipolinis atšvaitas
casemate	kazematas	chain mine block	judrioji minų užtvara
casemate artillery	kazematinė artilerija	chain of command	vadovavimo grandis
casing	gaubtas	chain reaction of fission	grandininė dalijimosi reakcija
casing charge	tūtinis šaunamasis užtaisas	chain track	vikšrinė važiuoklė
cassette	kasetė	challenge	atpažinimas
cassette recorder [player]	magnetofonas		
casualties	karių nuostoliai		

chamber	kamera	chemical protection missions	cheminės saugos užduotys
change of operational control	operatyvinio valdymo pasikeitimas	chemical rocket engine	cheminis raketinis variklis
channel	kanalas	chemical shelter	cheminė slėptuvė
channel capacity	kanalo pralaida	chemical situation [environment]	cheminė situacija
chaplain	kapelionas	chemical situation estimate	cheminės situacijos įvertinimas
characteristic detection probability	minų aptikimo tikimybė	chemical situation prediction	cheminės situacijos prognozavimas
characteristic actuation probability	minų sužadinimo tikimybė	chemical source of electrical energy	cheminis elektros energijos šaltinis
characteristic detection width	minų aptikimo plotis	chemical strategy	cheminio ginklo naudojimo principai
characteristics	charakteristika	chemical survey	cheminė žvalgyba
charge	užtaisas, auklėtinis	chemical survey device	cheminės žvalgybos prietaisas
charge chamber	užtaiso kamera	chemical warfare agent	kovinė nuodingoji medžiaga
charged demolition target	sprogdinimo objektas	chemical warfare symbol	karinis cheminis simbolis
charged-particle beam weapon	pluoštinis ginklas	chemical warhead	cheminė kovinė galvutė
chart	specialusis žemėlapis, žemėlapis	chemical weapon	cheminis ginklas
chassis	važiuoklė	chemical weapon employment means	cheminio ginklo naudojimo priemonė
check action fuse	mokomasis sprogdiklis	chemical weapon employment principles	cheminio ginklo naudojimo principai
check mine sweeping	kontrolinis minų tralavimas	chemical, biological and radiological operation	cheminė, biologinė ir radiologinė operacija
check profile	kontrolinis profilis	chemical-proof cover material	chemiškai nelaidi danga
checkpoint	praleidžiamasis punktas, kontrolės punktas	chevron	ševronas, antsiuvas
chemical alert	cheminis pavojus	chief	viršininkas
chemical accident	cheminė avarija	Chiefs of Staff Committee	Štabų viršininkų komitetas
chemical agent	nuodingoji medžiaga (NM)	chloracetophenon (CN)	chloracetofenonas (CN)
chemical agents combat condition	nuodingųjų medžiagų kovinė būseną	chlorine	chloras
chemical aircraft munition	cheminis aviacijos šaudmuo	chlorpicrin (PS)	chlorpikrinas (PS)
chemical ammunition identification	cheminių šaudmenų atpažinimas	choking agent	dusinamoji nuodingoji medžiaga
chemical attack	cheminis antpuolis	cholera	cholera
chemical barrage	cheminė užtvara	chronic exposure	lėtinė apšvita
chemical bomb	cheminė bomba	chronic radiation dose	lėtinė apšvitos dozė
chemical burst	cheminis sprogimas	chronic radiation sickness	lėtinė spindulinė liga
chemical charge	cheminis užtaisas	chronometer	chronometras
chemical cloud	nuodingųjų medžiagų debesis	cipher	šifras
chemical contamination	cheminė tarša	ciphering	šifravimas
chemical contamination area	cheminės taršos zona	circular charge	žiedinis užtaisas
chemical defence	cheminė gynyba	circular error probability	apskritimo paklaidos tikimybė
chemical degassing	cheminė degazacija	cistern	cisterna
chemical destruction area	cheminio naikinimo židynis	citadel	citadelė
chemical detection	nuodingųjų medžiagų aptikimas	civil and military command of state defence	valstybės gynybos civilinė ir karinė vadovybė
chemical disaster control	cheminio puolimo padarinių likvidavimas	civil aviation	civilinė aviacija
chemical dose	apsinuodijimo dozė	civil command of state defence	valstybės gynybos civilinė vadovybė
chemical grenade	cheminė granata	civil defence	civilinė gynyba
chemical identification and sampling kit	cheminis nuodingųjų medžiagų atpažinimo ir mėginių ėmimo kompleksas	Civil Defence Department	Civilinės saugos departamentas
chemical latent period	slaptasis apsinuodijimo laikotarpis	civil defence organizations	civilinės gynybos organizacijos
chemical monitoring	cheminė kontrolė	civil disobedience	pilietinis nepaklusnumas
chemical mortar	cheminis minosvaidis	civil disturbance	civiliniai neramumai
chemical munition	cheminis šaudmuo	civil national defence service	civilinė krašto apsaugos tarnyba
chemical operation	cheminė operacija	civil protection	civilinė sauga
chemical projector	dujosvaidis	civil protection public works	civilinės saugos statinys
chemical protection	cheminė sauga	civil resistance	pilietinis pasipriešinimas
chemical protection means	cheminės saugos priemonės	civil service	valstybės tarnyba
chemical protection methods	cheminės saugos būdai		

civil ship	civilinis laivas	closure minefield	užtveriamasis minų laukas
civil war	pilietinis karas	closure mining actions	minavimo užtveriamieji veiksmai
civilian object	civilinis objektas	clothing	apdranga
civilian preparedness for war	civilinis parengimas karui	clothing equipment	apdrangos tarnybos turtas
civilians	civiliniai asmenys	clothing impregnation	apdrangos impregnavimas
civil-military cooperation	civilinių asmenų ir kariškių bendradarbiavimas	clothing support	karių aprūpinimas apranga
civil-military relations	civilinių asmenų ir kariškių santykiai	cloud	debesis
clandestine reconnaissance	agentūrinė žvalgyba	cloud radiological accident	radiacinės avarijos debesis
classes of military aviation	karo aviacijos rūšys	club	vėzdas
classes of supply	tiekimo klasės	cluster	kekė
classification	klasifikacija	cluster bomb	kasetinė bomba
classified communication	įslaptintasis ryšys	cluster bomb unit	bombų kekės pakaba
classified matter	įslaptintoji informacija	cluster weapon	kasetinis ginklas
cleaning of the weapon	ginklo valymas	clutch	sankaba
cleaning rod	grūstuvai, pabūklo grūstuvai	COA variant	veiksmų eigos variantas
cleansing station	specialiojo švarinimo stotis	coalition forces	koalicinės ginkluotosios pajėgos
clear weather fighter	geroris naikintuvas	coalition war	koalicinis karas
clearance	prošvaisa, klirensas, gabaritas, teritorijos valymas	coarse mine	mažo jautrio nekontaktinė mina
clearance percentage	pašalintų minų santykis	coastal artillery	kranto artilerija
clearance regime	leidimo režimas	coastal artillery shooting	kranto artilerijos šaudymas
clearing diving	išminavimas nardant	coastal base	kranto bazė
clearing rate	išminavimo greitis	coastal convoy	pakrantės konvojus
clearly illegal order	aiškiai neteisėtas įsakymas	coastal defence	kranto gynyba, kranto apsauga
climate	klimatas	coastal fortifications	kranto įtvirtinimai
climate weapon	klimatinis ginklas	coastal observation of sea	jūros stebėjimas iš kranto
climb	aukštėjimas	coastal pilot	locija
clipper	kliperis	coastal refraction	kranto refrakcija
close air support	artimoji aviacinė parama	cock	gaidukas
close combat	artimasis mūšis	cockade	spitė
close combat means	artimojo mūšio priemonės	cocking	gaiduko atlaužimas
close contact	tiesioginis sąlytis su priešu	cocking piece	gaidukas
close control	artimasis valdymas	code	šifras, kodas
close formation	tankioji rikiuotė	Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security	Politinio karinio saugumo elgesio kodeksas
close operation	sąlyčio operacija	code word	kodinis žodis
close support	artimoji kovinė parama	codegram	kodograma
close support tank	tiesioginės paramos tankas	coder	koduotuvai
close supporting fire	artimoji paramos ugnis	coding	kodavimas
close(-range) reconnaissance	artimoji žvalgyba	coding of terrain features	vietovės objektų kodavimas
close-controlled air interception	nuolat valdomas gaudymas ore	coefficient	koeficientas
closed area	uždaroji zona	cohort	kohorta
closed control of troops	uždarasis pajėgų valdymas	cold brittleness	atsparumo šalčiui netekimas
closed country	uždaroji vietovė	cold war	šaltasis karas
closed ionic radiation source	uždarasis jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis	cold weapon	šaltasis ginklas
closed port	uždarasis uostas	collaboration	kolaboravimas
closed sea	uždaroji jūra	collaborators	kolaborantai
closed sea area	uždarasis jūros rajonas	collapse depth	sugriovimo gylis
closed sheaf	sutelktoji vėduoklė	collecting point of prisoners of war	karo belaisvių surinkimo punktas
closed territory	uždaroji teritorija	collection	rinkimasis
close-in attack	puolimas iš artumos	collective call-sign	bendrasis šaukinys
close-in fire	durklinė ugnis	collective nuclear, biological and chemical protection	kolektyvinė apsauga nuo branduolinio, biologinio ir cheminio ginklo
close-in fire battle	artimasis ugnies mūšis	collective protection equipment	kolektyvinės apsaugos priemonės
close-in security	tiesioginė sauga, tiesioginė sauga ir savigyna	collective protection system	kolektyvinės apsaugos sistema
closely-grouped fire	šaudymo glaustumas		
closing of the enemy defence	priešo gynybos likvidavimas		

collective punishment	kolektyvinė bausmė	combat group	kovinė grupė
collective safety	kolektyvinis saugumas	combat hammer	kovos kūjis
Collective Security Agreement	Kolektyvinio saugumo sutartis	combat information	kovinė informacija
collective self-defence	kolektyvinė savigyna	combat information centre	mūšio informacijos centras
college	koledžas	combat intelligence	mūšio lauko žvalgybos informacija
collimator	kolimatorius	combat jump	kovinis šuolis
colonel	pulkininkas	combat loading	kovinis krovimas
colonel general	generolas pulkininkas	combat manual	kovos statusas
colonial war	kolonijinis karas	combat materiel	kovos technika
colonization	kolonizacija	combat means control	kovos priemonių valdymas
colour bearer	vėliavininkas	combat message	kovinis pranešimas
colours	vėliava	combat mission	kovos užduotis
Colt	koltas	combat noneffectiveness	kovos gebos praradimas
column	vora	combat outpost line	kovinės saugos linija
column cover	voros dengimas, voros priedanga	combat patrol	kovos patrulis
column formation	kilvaterio rikiuotė, voros sudarymas	combat pick	kovos kaplys
column gap	atstumas tarp voros ešelonų	combat pitchfork	kovos šakės
combat action support	kovos veiksmų aprūpinimas	combat position	kovos pozicija, kovos padėtis
combat actions	kovos veiksmai	combat potential	kovinis potencialas
combat activity	kovinis aktyvumas	combat power	kovinė galia
combat air patrol	kovinis oro patrulis	combat railway missile system	kovinis geležinkelinis raketų kompleksas
combat airborne vehicle	desanto kovos mašina (DKM)	combat ratio	taktinis pajėgų tankis
combat aircraft	kovos lėktuvas	combat readiness	kovinė parengtis
combat alarm	kovinis aliarmas	combat readiness of military materiel	technikos kovinė parengtis
combat ammunition load	kovinis komplektas	combat reconnaissance	bendrųjų pajėgų žvalgyba
combat ammunition pack	kovinė šaudmenų dėtuė	combat reconnaissance patrol	kovinis žvalgybos patrulis
combat axe	kovos kirvis	combat robot	kovinis robotas
combat capabilities	kovos galimybės	combat scythe	kovos dalgis
combat capabilities of land forces	sausumos pajėgų kovos galimybės	combat security	kovinė sauga
combat capabilities of missile troops	raketinių dalinių kovos galimybės	combat service support	užnugario parama
combat cart	kovos vežimas	combat skills	kovinis pasirengimas
combat characteristics	taktinės techninės charakteristikos	combat support	kovinė parama, kovinis aprūpinimas
combat chart	kovos žemėlapis	combat support forces	kovinės paramos pajėgos
combat chemical survey device	karinis cheminės žvalgybos prietaisas	combat survival	išlikimas mūšio lauke
combat compatibility	kovinis suderinimas	combat theatre	karo veiksmų teatras
combat concentration	kovinė koncentracija	combat training	kovinis rengimas
combat contact	kovinis sąlytis	combat training methodic	kovinio rengimo metodika
combat control centre	kovinio valdymo centras	combat vehicle	kovos mašina
combat control team	kovinio valdymo grupė	combat vehicle suitability for the crew	kovos mašinos tinkamumas įgulai
combat day of supply	kovinės dienos tiekimo norma (KDTN)	combat weapon	kovos ginklas
combat deployment	išskleidimas į kovos rikiuotę	combat work	kovinis darbas
combat distribution	kovinis paskirstymas	combat zone	kovos rajonas, kovos veiksmų zona
combat document	kovinis dokumentas	combatant	komatantas
combat duty	kovinis budėjimas	combat-available aircraft	kovai tinkamas orlaivis
combat effectiveness	kovos geba	combat-ready aircraft	kovai parengtas orlaivis
combat effectiveness criterion	kovinio veiksmingumo kriterijus	combination fuse	mišrusis kontaktinis sprogdiklis
combat effectiveness regeneration	kovos gebos atkūrimas	combination influence mine	mišrioji mina
combat employment	kovinis naudojimas	combined	jungtinis, -ė
combat engineer	pionierius	combined air attack	vienalaikis aviacijos smūgis
combat engineer units	pionierių daliniai	combined arms army	bendrųjų pajėgų armija
combat experience	kovinė patirtis	combined arms battle	bendrasis mūšis
combat forces	kovinės pajėgos	combined arms territorial large unit	bendrasis teritorinis junginys
		combined battle	bendrosios kautynės

combined destruction	mišrusis naikinimas	commission of official investigation	tarnybinio tyrimo komisija
combined destruction area	mišriojo naikinimo židynis	committing to break	įtraukimas į pralaužtą gynybą
combined exposure	mišrioji apšvita	commodity loading	atskirasis krovimas
combined forces	sujungtosios pajėgos	common fuse	padegamoji virvutė
combined helicopter	lėktuvas sraigtasparnis	common shell [projectile]	skeveldrinis ardomasis sviedinys
combined influence mine	mišrioji mina	communication	ryšys
combined march	mišrusis žygis	communication line	ryšių linija
combined obstacle	mišrioji užtvara	multiplexing	
combined operation	bendroji operacija, mišrioji operacija, jungtinių pajėgų operacija	communication schedule	ryšio lentelė
combined order of battle	mišrioji kovos rikiuotė	communication seance	ryšio seansas
combined tactics	bendroji taktika	communication trench	susisiekimo eiga
combined wheeled and track-laying vehicle	vikšraratė mašina	communications axis	ryšių ašis
combustion chamber	degimo kamera	communications centre	ryšių mazgas
combustor	degiklis	communications channel	ryšių kanalas
command	vadovybė, vadovavimas, nurodymas, paliepimas, įgaliojimai, komanda	communications circuit	ryšių grandinė
command and control (C2)	vadovavimas ir valdymas	communications direction	ryšių kryptis
command and loading time	darbo laikas	communications discipline	ryšių drausmė
command axis	vadaviečių judėjimo kryptis	communications facilities	ryšių priemonės
command continuity	valdymo nenutrūkstamumas	communications intelligence	ryšių žvalgybos informacija
command destruct signal	valdomasis sunaikinimo signalas	communications lateral	ryšių rokada
command detonated [controllable] mine	valdomoji mina	communications layout	ryšių schema
command elements	valdymo organai	communications line capacity	ryšių linijos pralaidumas
command group	valdymo grupė	communications net	ryšių tinklas
command guidance	valdomasis nukreipimas	communications reality	ryšių tikrumas
command net	vadovavimo tinklas	communications satellite	ryšių palydovas
command operational efficiency	valdymo operatyvumas	communications security	ryšių saugumas
command post	vadavietė	communications security point	ryšių saugumo kontrolės punktas
command post communications centre	vadavietės ryšių mazgas	communications system penetrability	ryšių sistemos pralaidumas
command post exercise	štabo pratybos	communications terminal	galinis telekomunikacijų įrenginys
command reconnaissance	vadų žvalgyba	communications zone	komunikacijų zona
command security	valdymo uždarumas	commutation	komutacija
command signal	valdomasis signalas	compact disk	kompaktinis diskas
commandant	komendantas	compact fire zone	vientisos ugnies zona
commandant area	komendantinis rajonas	company	kuopa
commandant post	komendantinis postas	company anti-tank support point	prieštankinis kuopos atramos punktas
commandant zone	komendantinis baras	company flag	kuopos vėliavėlė
commandant's headquarters	karinė komendantūra	company medical post	kuopos medicinos postas
commander	vadas, viršininkas, komandoras	company position	kuopos pozicija
Commander of the Land Forces	lauko pajėgų vadas	company position scheme	kuopos pozicijos schema
Commander of the Naval Forces	laivyno vadas	company support point	kuopos atramos punktas
commander training	vadų rengimas	company tactical group	kuopos taktinė grupė
commander-in-chief	kariuomenės vadas	compartment marking	skyrių ženklinimas
Commander-in-Chief of the Armed Forces	vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas	compass	kompasas
Commander-in-Chief of the Army	vyriausiasis kariuomenės vadas	compass azimuth [bearing]	magnetinis azimutas (A_m)
Commander-in-Chief of the Lithuanian Army	Lietuvos kariuomenės vadas	compass direction	kompasso kryptis
commander-in-chief's sceptre	kariuomenės vado skeptras	compass north	kompasso šiaurė
commandos	komandosai	compass rose	kompasso rožė
		compatibility	suderinamumas
		compensation	kompensacija
		compensations for servicemen	karių kompensacijos
		complement	etatas
		complementary ration	papildomasis davinytis
		complete decontamination	visiškas specialusis švarinimas, visiškas sanitarinis švarinimas

complete degassing	visiškoji degazacija	cone of trajectories [dispersion]	trajektorijų pluoštas
complete disactivation	visiškoji dezaktyvacija	confidence means	pasitikėjimo priemonės
complete disinfection	visiškoji dezinfekcija	configured charge	figūrinis užtaisas
complete ground range of fire	absoliutusias horizontalusias šaudymo nuotolis	conflict prevention	konflikto prevencija
complete round	vientisinis artilerijos šaudmuo, vientisinis šoviny	confrontation	konfrontacija
complex	kompleksas	connecting route	jungiamasis kelias
complex of armament [weapons]	ginkluotės kompleksas	connection of fire	ugnies ryšys
complex target	sudėtinis taikiny	conscript	šauktinis
composite bridge	mišrusis tiltas	conscript	karo prievolinkas
compound arrow	sudėtinė strėlė	conservation	konservavimas
compound helicopter	lėktuvas sraigtasparnis	console	valdymo pultas
Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty	Visuotinė branduolinių bandymų uždraudimo sutartis	consolidation of success	sėkmės įtvirtinimas
compressor	kompresorius	consolidation of the ground	ruožo įtvirtinimas
compressor station	kompresorinė	Constitutional Forces Commander	vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas
compromised	atskleista	consumption reserves of ammunition	naudojamosios šaudmenų atsargos
compulsory basic military service	privalomoji pradinė karo tarnyba	contact charge	kontaktinis užtaisas
compulsory military service	privalomoji karo tarnyba	contact exposure	kontaktinė apšvita
computation centre	skaičiavimo centras	contact fuse	kontaktinis sprogdiklis
computed air release point	apskaičiuotoji išmetimo vieta	contact mine	kontaktinė mina
computed range of fire	galutinis šaudymo nuotolis	contact mine sweeping	kontaktinis minų tralavimas
computer	kompiuteris, elektroninė skaičiavimo mašina	contact with the enemy	sąlytis su priešu
computer engineering	kompiuterija	contact zone	sąlyčio zona
computer network	kompiuterių tinklas	contact-sensing device	kontaktinis sprogdiklis
computer system	skaičiavimo sistema	contagious disease	kontaginė liga
computer technology	kompiuterija	container	konteineris
computer virus	kompiuterinis virusas	container traffic	vežimas konteineriuose
computing technology	skaičiavimo technika	contaminants	teršalai
concave slope	įgaubtasis šlaitas	contaminated air dissemination zone	užteršto oro plitimo zona
concentrated air attack	sutelktasis aviacijos smūgis	contamination	tarša
concentrated charge	sutelktasis užtaisas	contamination zone	taršos zona
concentrated fire	sutelktoji ugnis, ugnies sutelkimas	contamination area	taršos rajonas
concentration	sutelkimas, koncentracija	contamination control	taršos kontrolė
concentration area	sutelkimo rajonas	contamination control line	taršos kontrolės riba
concentration camp	koncentracijos stovykla	contamination control point	taršos kontrolės punktas
concentration of basic effort	pagrindinių pastangų sutelkimas	contchar	končaras
concentration of forces	pajėgų sutelkimas	continent	žemynas
concentrator	koncentratorius	continental blockade	žemyninė blokada
concept	konceptija, sumanymas	continental shelf	šelfas
concept of national security	nacionalinio saugumo konceptija	contingency plan	operacijos planas susiklosčius nenumatytais aplinkybėmis
concept of operation	operacijos sumanymas	contingency planning	principinė veiksmų schema
conclusions	išvados	continuation of fire	ugnies tęsimas
concordat	konkordatas	continuous artillery fire control	nenutrūkstamasis artilerijos ugnies valdymas
concrete-bursting penetration bomb	betonmušė bomba	continuous fire	nenutrūkstamoji ugnis
concrete-piercing penetration bomb	betonmušė bomba	continuous flow	puolimo taša
concrete-piercing shell	betonmušis sviedinys	continuous illumination	nenutrūkstamasis apšvietimas
condensation trail	kondensacinis pėdsakas	contour interval	reljefo laiptas, horizontalių lajptas
condenser	kondensatorius	contour line	horizontalė, izohipsė
condition	padėtis	contour map	kontūrinis žemėlapis
conditions of firing	šaudymo sąlygos	contour value	horizontalės žyma
conductor	laidininkas	contract	sutartis, kontraktas
		contract of material liability	materialinės atsakomybės sutartis
		contract of volunteer service	kario šanorio tarnybos sutartis

contribution	kontribucija	conventional individual destruction weapon	individualiojo naikinimo įprastinis ginklas
control	valdymas, kontrolė	conventional munition	įprastinis šaudmuo
control and reporting centre	valdymo ir pranešimų centras	conventional signs	sutartiniai ženklai
control and reporting system	valdymo ir pranešimų sistema	conventional warhead	įprastinė kovinė galvutė
control breakdown	valdymo pažeidimas	conventional weapon	įprastinis ginklas
control communications net	atraminis ryšių tinklas	converged sheaf	sutelktoji vėduoklė
control equipment	valdymo įrenginys	convergence factor	dienovidinių artėjimas
control examination	kontrolinė apžiūra	converging axis attack	puolimas sueinančiomis kryptimis
control flight	kontrolinis skrydis	conversational device	pasikalbėjimo įtaisas
control machine [computer]	valdymo mašina	conversion of military production	karinės gamybos konversija
control of forces [troops]	pajėgų valdymas	converter	keitiklis
control panel [desk]	valdymo pultas	convertible vehicle	vikšratė mašina
control point	atramos taškas	convertiplane	konvertoplanas
control reconnaissance	kontrolinė žvalgyba	convex slope	išgaubtasis šlaitas
control re-establishment	valdymo atkūrimas	convoy	konvojus
control requirements	valdymo reikalavimai	convoy escort	konvojaus palyda
control rocket engine	raketinis vairo variklis	convoy loading	konvojaus krovimas
control system	valdymo sistema	cooperation	sąveika
control troops	valdymo pajėgos	cooperation plan	sąveikos planas
control vehicle	valdymo mašina	cooperation signal	sąveikos signalas
control zone	kontrolės zona, kontroliuojamoji zona	coordinated illumination fire	suderintoji šviečiamoji ugnis
controlled air interception	valdomasis gaudymas ore	coordinates	koordinatės
controlled air space	kontroliuojamoji oro erdvė	coordinates system	koordinacijų sistema
controlled flight	kontroliuojamasis skrydis	coordinating point	koordinavimo taškas
controlled minefield	valdomasis minų laukas	coordination	koordinacija, koordinavimas
controlled passing	kontroliuojamasis prasilenkimas	coordination of military actions	karo veiksmų koordinavimas
controlled port	kontroliuojamasis uostas	coordinatograph	koordinatografas
controlled projectile	valdomasis sviedinys	cordite powder	korditinis parakas
controlled radio net	valdomasis radijo tinklas	cordon	kordonas
controlled route	kontroliuojamasis maršrutas	cordon strategy	kordoninė strategija
contusion	kontuzija	corduroy road	raštų kelias, kelias per pelkes
convention	konvencija	corporal	kapralas
Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile use of Environmental Modification Techniques	Konvencija dėl karinio ar kitokio priešiško poveikio gamtinei aplinkai uždraudimo	corporal of the guard	išvedžiojas
Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological [Biological] and Toxin Weapons and on their Destruction	Konvencija dėl bakteriologinių ir toksinių ginklų kūrimo, gamybos ir saugojimo uždraudimo ir jų sunaikinimo	corps	korpusas
Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Employment Chemical Weapons and on their Destruction	Konvencija dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo ir jo sunaikinimo	corps artillery	korpuso artilerija
Convention on the Prohibition or Restrictions on the use of Certain Weapons which may be Deemed to be Excessively Injurious or to have Indiscriminate Effects	Konvencija dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo	correcting code	koregavimo kodas
conventional battle	mūšis naudojant įprastines naikinimo priemones	correction	koregavimas, pataisa
conventional explosive	įprastinė sprogstamoji medžiaga	correction device	korektūrų skaičiavimo prietaisas
conventional group-destruction weapon	grupinio naikinimo įprastinis ginklas	correction for firing conditions	šaudymo pataisos
conventional increased-power weapon	didesnės galios įprastinis ginklas	correction rocket engine	raketinis koregavimo variklis
		correctional arrest	pataisos areštas
		corrective maintenance	atkuriamoji techninė priežiūra
		correlation	sąsaja
		correspondent	korespondentas
		corridor	koridorius
		corrosion prevention	apsauga nuo korozijos
		corrosion-proofing	konservavimas
		corvette	korvetė
		cotton and gauze mask	vatos ir marlės raištis
		coulomb per kilogram (cpkg)	kulonas kilogramui (c/kg)
		Council of Euroatlantic Partnership	Euroatlantinės Partnerystės Taryba (EPT)
		countdown	atgalinis laiko skaičiavimas
		counter offensive	kontrpuolimas
		counter sabotage	kontrsabotažas

counter-air operation	priešlėktuvinė operacija	crest	ketera, ozas, priedangos ketera
counterattack	kontrataka	crest angle	priedangos kampas
counterattack grouping	kontrsmūgio grupuotė	crested	aukščiausioji priedangos ketera
counterbattery fire	priešbaterinė ugnis	crew	įgula, komanda
counterescarp	kontreskarpas	crew-served weapon	grupinis ginklas
counter-espionage	kontršnipinėjimas	crime against the state	valstybinis nusikaltimas
counterfire	priešinė ugnis	crimes against humanity	nusikaltimai žmonijai
counter-guerrilla warfare	veiksmai prieš partizanus	crimes against national defence service	nusikaltimai krašto apsaugos tarnybai
counter-insurgency actions	baudžiamosios akcijos prieš sukilėlius	crimes against peace	nusikaltimai taikai
counter-intelligence	kontržvalgyba	crimes against peace and humanity	nusikaltimai taikai ir žmonijai
countermine	priešmininė mina	criminal responsibility [liability]	baudžiamoji atsakomybė
countermine operation	kontrminavimo operacija	cris	krisas
countermining	kontrminavimas	crisis	krizė
countermove	kontrmanevras	crisis management	krizių valdymas
counterobstacle vehicle	inžinerinė užtvarų ir kliūčių ardymo mašina	crisis management centre	krizių valdymo centras
counterpreparation	kontrparengimas	crisis response operation (CRO)	krizių valdymo operacija
counterradar missile	antiradiolokacinė raketa	critical altitude	kritinis skrydžio aukštis
counterrecoil	pabūklo grąžinimas	critical avenue of tanks	pavojingoji tankų kryptis
counterrecoil buffer	grąžos amortizatorius	critical mass	kritinė masė
counterrecoil mechanism	grąžiklis	critical point	lemiamasis taškas
counterrecoil mechanisms	atošliaužos įtaisai	critical supplies	būtiniausiasios atsargos
countersign	slaptažodis	cross bearing	sankirta
counterstroke	kontrsmūgis	cross-country track	vorų kelias
counter-subversion	veikla prieš ardomąją veiklą	cross-country vehicle	visureigis
country road	lauko kelias	crossfire	kryžminė ugnis
courage	drąsa	crossing	perkėla
course	kursas	crossing and landing means	perkėlos ir desantavimo priemonė
course angle	kurso kampas	crossing angle	sankirtos kampas
course of action (COA)	veiksmų eiga	crossing by fording	perkėla brendant
course plotter [recorder]	kurso brėžiklis	crossing means	perkėlos priemonė
court	teismas	crossing on ice	perkėla ledu
court of official inquiry	tarnybinio tyrimo komisija	crossing the frontier	valstybės sienos kirtimas
court sword	špaga	cross-talk electronic jamming	abipusiai radioelektroniniai trukdžiai
court-martial	karo teismas	cruiser	kreiseris
cover	priedanga, dengimas, budėjimo režimas, gaubtas	cruising altitude	kreiserinis skrydžio aukštis
cover area	dengimo ruožas	cruising flight speed	kreiserinis skrydžio greitis
cover forces	priedangos pajėgos	cruising level	kreiserinis lygis
cover of the frontier	valstybės sienos dengimas	crusaders order	kryžiuočių ordinas
cover organization	priedangos organizacija	cryogenic electronics	krioelektronika
cover zone	dengimo zona	cryogenic technology	kriotechnika
coverage	aprėptis	crypanalysis	šifro analizė
covering army	dengimo armija	cryptomaterial	šifravimo priemonės
covering fire	dengiamoji ugnis	cryptopart	slaptųjų pranešimų skaidymas
covering forces	dengimo pajėgos	cryptotelegram	šifrotelegrama
covering weapon [fire] emplacement	slėpiamasis ugnies taškas	CS	CS
covering zone	aprūpinimo juosta	cuddly	kubrikas
CR	CR	cuirass	kirasa
cradle trunnions	guoliai	culevrin	kulevrina
crane transport vehicle	keliamoji transporto mašina	cultural values	kultūros vertybės
crane truck	automobilinis kranas	culture objects	dirbtiniai vietovės objektai
cranmobile	automobilinis kranas	cumulation	kumuliacija
crash locator beacon	avarinis radijo švyturys	cumulative effect of ammunition	kumuliacinė šaudmens veikmė
crater	sprogimo duobė	cumulative munition	kumuliacinis šaudmuo
crater effect of ammunition	ardomoji šaudmens veikmė		
cratering charge	giluminis užtaisas		
creeping naval mine	judančioji jūrų mina		

curic fulminate	sprogusis gyvsidabris	dead area [ground]	neaiškinamoji erdvė
curie	kiuris (Ci)	dead mine	neveikiančioji mina
curve	posūkis	dead weight	dedveitas
curve of pursuit	persekiojimo trajektorija	death penalty	mirties bausmė
curvfer	komendanto valanda	decay factor	dozės galios mažėjimo koeficientas
curvimeter	kreivėmatis	decentralization	decentralizavimas
cut-off velocity	greitis išjungimo metu	decentralized air defence fire control	decentralizuotasis oro erdvės gynybos ugnies valdymas
cutter	kutaras	deception	klaidinimas, apgaulė
cutter	pjoviklis, kateris	deception electronic jamming	klaidinamieji radioelektroniniai trukdžiai
cutting and thrusting weapon	kertamasis ginklas	deception means	klaidinimo priemonės
cutting charge	perkertantysis užtaisas	deception plan	klaidinimo planas
cutting edge	geležė	decision	sprendimas
cutwater	bangolaužis	decision of operation	operacijos sprendimas
cyanogen chloride (CK)	chlorocianas (CK)	decision points	sprendimų priėmimo taškai
cybernetic device	kibernetinis įtaisas	decisive battle	lemtingasis mūšis
cybernetics	kibernetika	deck	denis
cycle of nuclear energetics	branduolinės energetikos ciklas	deck artillery mount	denio artilerijos įrenginys
cyclic rate of fire	techninė greitašauda	deck floor	klojinys
cyclone	ciklonas	decking	klojinys

D

D day	D diena	declassification	išslaptinimas
dagger	durklas, kortikas, kinžalas, daga	declination	deklinacija
dagger weapon	duriamasis ginklas	decoder	dekoderis
daily casualties return report	paros nuostolių suvestinė	decompression sickness	kesoninė liga
daily detail	dienos tarnyba	deconservation	dekonservavimas
daily maintenance	kasdieninė techninė priežiūra	decontaminant	specialiojo švarinimo medžiaga, degazavimo medžiaga
daily rations	paros daviny	decontaminating device	degazavimo prietaisas
daily routine	dienotvarkė	decontamination	specialusis švarinimas, sanitarinis švarinimas, degazacija, dezaktyvacija
daily schedule	dienotvarkė	decontamination agent	degazavimo (dezaktyvavimo, dezinfekavimo) medžiaga
dam	užtvanka, damba	decontamination area	specialiojo švarinimo rajonas
Damask steel	Damasko plienas, bulatas	decontamination equipment	dezaktyvavimo (dezinfekavimo) priemonė, specialiojo švarinimo priemonė (technika)
damper	duslintuvas	decontamination kit	degazavimo paketas
danger area	naikinimo erdvė	decontamination or cleansing station	specialiojo švarinimo stotis
dangerous chemical agent	pavojingoji cheminė medžiaga (PChM)	decontamination powder kit	degazavimo miltelių paketas
dangerous closeness	pavojingas artumas	decontamination set	individualusis specialiojo švarinimo rinkinys
dangerous enterprises and equipment	pavojingos įmonės ir pavojingai įrenginiai	decontamination shower facility [station]	sanitarinio švarinimo punktas
dangerous object	pavojingasis objektas	decontamination squad	degazavimo komanda
dangerous radioactive contamination zone	pavojingos radioaktyviosios taršos zona	decontamination station	specialiojo švarinimo stotis, degazavimo punktas
data	duomenys	decontamination vehicle	degazavimo mašina
data handling [processing]	duomenų apdorojimas	decopperer	vario šalintuvas
data-time group	datos ir laiko grupė	decoration	apdovanojimas
datum level	nulinis lygis	decoy ship	laivas masalas
datum point	atramos taškas	decree	potvarkis
„Davy Crockett“	„Davy Crockett“	decremented stocks	naudojamosios atsargos
day	para	decury	dekurija
day air defence fighter	dienos naikintuvas	deep approach defence area	tolimosios gynybos priegios
day of supply	dienos norma	deep battle	gilusis mūšis
day's march	paros žygis		
day's mission	dienos užduotis		
dazzling	apakinimas		
de facto boundary	de facto riba		
de jure boundary	de jure riba		

deep minefield	giluminis minų laukas	delegation of authority	igaliojimų perdavimas
deep operation	gilioji operacija	deliberate electronic jamming	tyčiniai radioelektroniniai trukdžiai
deep supporting fire	tolimoji paramos ugnis	deliberate fire	tolyginė ugnis
defectation	defektacija	deliberate fire preparation	detalusis šaudymo rengimas
defector	persimetėlis, perbėgėlis	delimitation	delimitacija, sienos nustatymas
defectoscopy	defektoskopija	delta	delta
defence	gynyba	demarcation	demarkacija, sienos žymėjimas vietovėje
defence activity	gynybos aktyvumas	demarcation line	demarkacijos linija
defence area [zone]	gynybos rajonas, gynybos zona	demarche	demaršas
defence assembly	gynybos mazgas	demilitarization	demilitarizacija
defence attaché	gynybos atašė	demilitarized zone	demilitarizuotoji zona
defence battle	gynybinis mūšis	demobilization	demobilizacija
defence breach	gynybos pralaužimas	demodulation	detektavimas
defence capability	gynybinė geba	demolition	ardymas, sugriovimas
defence formation	gynybos išdėstymas	demolition bomb	ardomoji bomba
defence in depth	gynyba į gilumą	demolition devices	sprogdinimo priemonės
defence in special conditions	gynyba ypatingomis sąlygomis	demolition fire	ardomoji ugnis
defence line	gynybos ruožas	demolition firing party	griovimo komanda
defence of the fortified area	įtvirtintojo rajono gynyba	demolition guard	sprogdinamo objekto apsauga
defence operation	gynybinė operacija	demolition installation	sprogdinimo įrenginys
defence policy	gynybos politika	demolition kit	griovimo įranga
defence position	gynybos pozicija	demolition of objectives	objektų griovimas
defence readiness condition	gynybos parengties būklė	demolition set	sprogdinimo įtaisas
defence rear zone	gynybos užnugario juosta	demolition target [site]	griovimo objektas
defence section	gynybos baras	demolition techniques	sprogdinimo darbai
defence stability	gynybos stabilumas	demonstration actions	demonstratyvieji veiksmai
Defence Staff	Gynybos štabas	demonstration assault force	demonstratyvusis desantas
defence sufficiency	gynybos pakankumas	demonstration exercises	parodomosios pratybos
defence zone [belt]	gynybos juosta	demonstration of power	jėgos demonstravimas
defensive coastal area	pakrantės gynybos zona	demoralization	demoralizacija
defensive fire	gynybinė ugnis	demotion	kario laipsnio pažeminimas
defensive hand grenade	gynybinė rankinė granata	density	tankis
defensive installations [emplacements]	gynybiniai įrenginiai ir statiniai	density of contamination	taršos tankis
defensive minefield	gynybinis minų laukas	density of fire	ugnies tankis
defensive net	gynybos sistema	density of troops	operatyvinis pajėgų tankis
defensive power	gynybos pajėgumas	density of troops and weapons	pajėgų tankis
defensive tactics	gynybinė taktika	denunciation	denonsavimas, sutarties atšaukimas
defensive-offensive	į puolimą pereinanti gynyba	departure angle	sviedimo kampas (θ_0)
deferment of conscription	šaukimo atidėjimas	departure area	pradinis rajonas
deferred maintenance	atidėtoji techninė priežiūra	departure plane	sviedimo plokštuma
defile	perėja	departure point	išvykimo taškas, žygio pradžia
deflection	pabūklinis kampas, šoninis nuokrypis	departure position	pradinė padėtis
deflection bracket	kampinis sieksnis	deployment	išskleidimas, išdėstymas, dislokacija
deflection shift	posūkis	deployment area	išdėstymo rajonas
deflector	deflektorius	deployment disposition area	išdėstymo rajonų keitimas
defoliant operation	defoliantų naudojimo operacija	deployment operating base	išskleidimo bazė
defoliating agent	defoliantai	deportation	deportacija
deformation painting	deformuojamasis dažymas	depot	sandėlis
degassing	degazacija	deprivation of military rank	kario laipsnio atėmimas
degree of angle	kampinis laipsnis	deprivation of the right to wear military uniform	teisės dėvėti kario uniformą atėmimas
degree of contamination	taršos lygis	depth	gylis, giluma
degree of radioactive contamination	radioaktyviosios taršos lygis	depth bomb	giluminė bomba
degrees of readiness of reservists	atsargos karo prievolinkų parengtys	depth bombing	giluminis bombų mėtymas
degressive-burning powder	lėtėjančiai degantis parakas	depth of defence	gynybos gylis
delayed action mine	delsioji sausumos mina	depth of the battle order	kovos rikiuotės gylis

depth of the column	voros gylis	deterrence	atgrasinimas
depth of the combat mission	kovos užduoties gylis	deterrent	flegmatizatorius
depth of the formation	rikuiotės gylis	detonating [blasting] cap	detonuojamoji kapsulė
depth underwater apparatus	giluminis povandeninis aparatas	detonating [blasting] primer	detonuojamoji kapsulė
deratization	deratizacija	detonating cord	detonuojamoji virvutė
desalted nuclear weapon	švarusis branduolinis ginklas	detonation	sprogimas, detonacija
descending branch	krintantysis trajektorijos ruožas	detonator	detonatorius, detonuojamoji kapsulė
descent angle	trajektorijos liestinės svyrų kampas	detonator sensor	sprogdiklio daviklis
description	abrisas	detour	apylanka, aplinkkelis
description target	tikrasis taikinys	deuterium	deuteris
descriptive name	sutartinis vardas	deviation	deviacija, nuokrypis
desert	dykuma	devices	prietaisai
desert defence	gynyba dykumoje	dichlorethane	dichloretanas
desert offensive	puolimas dykumoje	dictaphone	diktofonas
deserter	perbėgėlis	died of wounds received in action	miręs, -usi nuo mūšyje gautų žaizdų
desertion	dezertyravimas	diesel fuel	dyzelinas, dyzeliniai degalai
designate zone of contact	padalinio žymėjimas	diesel internal combustion engine	dyzelis, dyzelinis vidaus degimo variklis
designation of days and hours	datos ir laiko žymėjimas	diesel-electric unit	dyzelinis elektrinis agregatas
designation of friendly forces	savo pajėgų žymėjimas	diesel submarine	dyzelinis povandeninis laivas
designing	projektavimas	difference in gun height	pabūklų aukščių skirtumas (Δh)
destroyer	eskadrinis minininkas	differential ballistic wind	diferencinis balistinis vėjas, skirtuminis balistinis vėjas
destruction	kovimas, naikinimas, sugriovimas	difficult terrain	nelabai važi vietovė
destruction area	naikinimo židinys	diffraction of waves	bangų difrakcija
destruction degree	naikinimo laipsnis	digging machine	žemkasė
destruction density	naikinimo tankis	digital communication system	skaitmeninė ryšių sistema
destruction factors	naikinamieji veiksniai	digital information	skaitmeninė informacija
destruction fire	naikinamoji ugnis	digital law of destruction	kiekinis naikinimo dėsnis
destruction means	naikinimo priemonės (NP)	digital map	skaitmeninis žemėlapis
destruction means delivery vehicle	naikinimo priemonių siuntimo į taikinį priemonė	digital mapping	skaitmeninis kartografavimas
destruction mine	objektinė sausumos mina	dike	užtvanka
destruction probability	naikinimo tikimybė	diode	diodas
destruction radius	sugriovimų spindulys, naikinimo spindulys	dioptr	dioptras, dioptrijs
destruction reliability	naikinimo patikimumas	dioptr scale	dioptrių skalė
destruction side effects	antriniai naikinamieji veiksniai	dioxine	dioksinas
destruction zone	naikinimo zona, sugriovimų zona	diphosgene (DP)	difosgenas (DP)
destructive effect of ammunition	ardomoji šaudmens veikmė	diplomacy	diplomatijs
detachable equipment	pakabinamoji įranga	diplomatic fight in war	diplomatinė kova karo metu
detachable	rinktinė	direct charge	kryptinis užtaisas
detachement subunit	išskirtasis padalinys	direct confrontation strategy	tiesioginės priešpriešos strategija
detailed decontamination	visiškas specialusis švarinimas	direct fire	tiesioginė ugnis
detailed fire preparation	detalusis šaudymo rengimas	direct fire control	tiesioginis ugnies valdymas
detailed photographic report	detalusis fotografinis pranešimas	direct fire preparation	tiesioginis šaudymo rengimas
detailed preparation of fire	detalusis galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas	direct firing position	atviroji ugnies pozicija
detection	aptikimas, detektavimas	direct hit	tiesioginis pataikymas
detection range	aptikimo nuotolis	direct illumination	tiesioginis apšvietimas
detector	detektorinis imtuvas, detektorius, ieškiklis	direct pointing [laying]	tiesioginis pabūklo taikymas
detector paper	popierinis indikatorius	direct pressure pursuit	frontalusis persekiojimas
detector tube	indikatorinis vamzdelis	direct support	tiesioginė kovinė parama
determination of object location on the map	objektų vietos žemėlapyje nustatymas	direct support artillery	tiesioginės paramos artilerija
		direct supporting fire	tiesioginės paramos ugnis
		directed explosion	kryptingasis sprogimas
		directing energy weapon	kryptingos energijos ginklas
		directing staff	pratybų štabas
		direction	kryptis, nurodymas

direction adjustment	krypties išaudymas	displaced person	perkeltasis asmuo
direction blockage	krypties blokavimas	displacement	vandalpalpa
direction correction	krypties pataisa	displacement of command posts	vadaviečių perdislokavimas
direction finder	pelengatorius	display	displėjus, vaizdavimas
direction finding	pelengavimas	disposition	išdėstymas
direction of the main effort	pagrindinio smūgio kryptis	disposition area	išdėstymo rajonas
direction of the main effort concentration	pagrindinių pastangų sutelkimo kryptis	disruptive pattern	maskuotės raštas
directional electronic jamming	kryptingieji radioelektroniniai trukdžiai	distance	atstumas, nuotolis
directive	direktyva	distance judging	apytikris nuotolio nustatymas
directivity factor	kryptingumo koeficientas	distant control	nuotolinis valdymas
directrix	direktrisė	distant mine-laying	nuotolinis minavimas
dirigible	dirizablis	distant mining mine	nuotolinio minavimo sausumos mina
dirt road	kelias be tvirtos dangos	distant support tank	tolimosios paramos tankas
disabled military personnel	karo invalidai	distinction badges of military units	karinių dalinių pasižymėjimo ženklai
disactivation	dezaktyvacija	distinctive insignia	skiriamasis ženklas
disarmament	nuginklavimas, nusiginklavimas	distinctive signal	skiriamasis signalas
disarmed mine	perjungta į saugos padėtį mina	distinctive signs of servicemen	karių skiriamieji ženklai
disassembly of the weapon	ginklo ardyimas	distributed charge	paigasis užtaisas
discharge	šūvis	distributed fire	išsklaidytoji ugnis
discharge report	šūvio garsas	distribution point	skirstymo punktas
disciplinary arrest	pataisos areštas	ditch	griovys
disciplinary practice	drausminė praktika	ditching machine	žemkasė, grioviakasė, duobkasė
disciplinary punishment	drausminė nuobauda	dive	smigimas, pikiravimas
disciplinary responsibility [liability]	drausminė atsakomybė	divers boat	narų kateris
disciplinary unit	bausmės dalinys, drausmės dalinys	diversion	diversija, nukreipimas
disclosure	demaskavimas	diversion aerodrome	atsarginis aerodromas
discontinuous defence	židininė gynyba	diversion and reconnaissance group	diversijų ir žvalgybos grupė
discredit	diskreditacija	diving	nardymas
disinfection	dezinfekcija	diving bell	nardymo varpas
disinfection and shower installation	dezinfekuojamasis dušo įrenginys	diving bomber	pikiruojamasis bombonešis
disinfection chamber	dezinfekavimo kamera	diving equipment	nardymo įranga
disinfection installation	dezinfekavimo įrenginys	diving materiel	nardymo technika
disinfection squad	dezinfekavimo komanda	division	divizija
disinformation	dezinformacija	division artillery	divizijos artilerija
disinsectization	dezinsekcija	division general	divizijos generolas
disk	diskas	dock	dokas
disk drive	diskasukis	doctrine	doktrina
dismantling of the weapon	ginklo ardyimas	document	dokumentas
dismissal	atleidimas iš pareigų	dog tag	asmens ženklas
dismountable gun tube [barrel]	išardomasis vamzdis	dominance	vyravimas
dismounting	išlaipinimas iš mašinų	donor	donoras
dismounting line	išlaipinimo iš mašinų riba	Doppler effect	Doplerio reiškinys
dispatch route	ypatingasis maršrutas	Doppler radar	Doplerio radiolokacijos stotis
dispensarisation	dispanserizacija	dose	dozė
dispenser	dalytuvas	dose limitation	dozės apribojimas
dispensing wearhead	išsklaidančioji raketos galvutė	dose rate contour line	apšvitos dozės galios riba
dispersed order of battle	išskleistoji kovos rikiuotė	dose rate level decrease	apšvitos dozės galios mažėjimas
dispersion	išsklaidymas, sklaida	dose rate monitoring system	radiacijos lygio stebėjimo sistema
dispersion area	sklaidos plotas	dose-rate meter	dozės galios matuoklis
dispersion error	sklaidos paklaida	dosimeter	dozimetas
dispersion law	sklaidos dėsnis	dosimeter charger	dozimetrų įkroviklis
dispersion of troops	pajėgų išsklaidymas	dosimeter reader	dozių skaitytuvas
dispersion pattern	sklaidos elipsė	dosimetry	dozimetrija
dispersion scale	sklaidos skalė		

double flow route	dvių juostų kelias	dust	dulkės
double mortar loading	dvigubas minosvaizdžio užtaisymas	dust filter	dulkių filtras
double-barreled rifle	dvivamzdis šautuvas	dust mask	medžiaginė dulkių kaukė
doubtful (burst)	nenustatytas sproginimas	duty	budėjimas
downgrade	slaptumo mažinimas	duty forces	budėjimo pajėgos
downward leg	krintantysis trajektorijos ruožas	duty unit	budėjimo padalinys
draft	trauka	dynamic activity	dinaminis aktyvumas
dragoons	dragūnai	dynamic tank protection	dinaminė tanko apsauga
drainage	drenažas	dynamical flight ceiling	dinaminės skrydžio lubos
dress coat	munduras	dynamics of operation	operacijos dinamika, operacijos eiga
drift	derivacija, dreifas	dynamism of automobile	automobilio dinamiskumas
drifting mine	plukdomoji sausumos mina	dynamite	dinamitas
drifting naval mine	dreifuojančioji jūrų mina	dynamone	dinamonas
drill	muštras		
Drill and Ceremonies Manual	Rikiuotės ir karinių ceremonijų statusas		
drill formation	rikiuotė		
drill gun	mokomasis pabūklas	E day	E diena
drill installation	gręžimo įrenginys	early accident phase	ankstyvoji branduolinės elektrinės avarijos fazė
drill mine	mokomoji mina	early resupply	išankstinis atsargų papildymas
drill rifles	rikiuotės šauliai	early warning	išankstinis įspėjimas
driver mechanic	mechanikas vairuotojas	Earth	Žemė
driving	vairavimas	Earth axis	Žemės ašis
driving band	sviedinio kreipiamasis žiedelis	earth road	kelias be tvirtos dangos
driving course	vairavimo kursas	Earth's magnetosphere	Žemės magnetosfera
driving-wheel	vilktuvas	Earth's pole	Žemės ašigalis
drop	krovinių išmetimas	earthquake	Žemės drebėjimas
drop altitude [height]	išmetimo aukštis	easting	rytų kryptimi
drop message	numestasis pranešimas	ebb and flow	potvynis ir atoslūgis
drop zone	nusileidimo zona	echelon	ešelonas
drummer	būgnininkas	echelonment	ešelonavimas
dry-gap bridge	sausumos tiltas	ecocide	ekocidas
dual capability unit	dvejų galimybių vienetas	ecological cause of emergency	ekologinės ekstremaliosios situacijos priežastys
dual firing circuit	dviguboji sprogdinimo grandinė	ecological safety	ekologinis saugumas
dual-purpose gun	universalusis pabūklas	ecological threat	ekologinė grėsmė
dubbing	dubliavimas	ecological warfare	ekologinis karas
dug-in personnel emplacement	šaulio apkasas	economic blockade	ekonominė blokada
dugout	blindažas, žeminė	economic mobilization	ekonomikos mobilizacija
dugout blanket	apsauginė uždanga	economic potential	ekonominis potencialas
dum dum	dumdumas	economic safety	ekonominis saugumas
dummy actions	klaidinamieji veiksmai	economic war	ekonominis karas
dummy aerodrome	klaidinamasis aerodromas	effective artillery fire control	operatyvus artilerijos ugnies valdymas
dummy area	klaidinamasis rajonas	effective depth	naikinimo gylis
dummy crossing	klaidinamoji perkėla	effective destruction [kill] radius	tikrojo naikinimo spindulys
dummy firing position	klaidinamoji ugnies pozicija	effective destruction [kill] zone	tikrojo naikinimo zona
dummy military materiel	karo technikos maketas	effective dispersion [reflection] surface	veiksmingas sklaidos paviršius
dummy minefield	klaidinamasis minų laukas	effective fire	veiksmingoji ugnis
dummy object	klaidinamasis objektas	effective half-life	efektinė pusėjimo trukmė
dummy position	klaidinamoji pozicija	effective power	efektyvioji galia
dummy projectile	mokomasis sviedinys	effective radiation dose	efektinė apšvitos dozė
dummy propelling charge	mokomasis užtaisas	efficiency factor	naudingumo koeficientas
dump	laikinis sandėlis	efficiency of artillery fire	artilijos ugnies veiksmingumas
dunes	kopos	ejection	katapultavimas
duplex	dupleksas		
duplex communication	duplexinis ryšys		
duplication	dubliavimas		
durability	ilgaamžiškumas		

E

ejection charge	išmetamasis užtaisas	electronic engineering reconnaissance station	radiotechninės žvalgybos stotis
ejection system	katapultavimo sistema	electronic engineering system	radiotechninė sistema
ejector	ežektorius, čiurkšlinis siurblys	electronic engineering variometer	radiotechninis variometras
electric accumulator	elektros akumuliatorius	electronic environment	elektroninė situacija
electric blasting network	elektrinis sprogdinimo tinklas	electronic intelligence	elektroninė žvalgyba
electric detonator	elektrinis detonatorius	electronic jammer	radioelektroninių trukdžių siųstuvas
electric filter	elektrinis filtras	electronic jamming	elektroninis trukdymas, radioelektroniniai trukdžiai (RET)
electric firing [blasting]	elektrinis sprogdinimas	electronic jamming station	radioelektroninių trukdžių stotis
electric fuse	elektrinis sprogdiklis, elektrinis degtuvas	electronic jamming zone	radioelektroninių trukdžių zona
electric igniter	elektrinis degiklis, elektrinis degtuvas	electronic mail	elektroninis paštas
electric motor	elektros variklis	electronic neutralization	elektroninis neutralizavimas
electric power	elektrinė galia	electronic optics	elektroninė optika
electric power plant [station]	elektrinė	electronic protection	elektroninė sauga
electric primer	elektrinis degtuvas	electronic protective measures	elektroninės saugos priemonės
electric rocket engine	elektrinis raketinis variklis	electronic recognition	elektroninis atpažinimas
electric torpedo	elektrinė torpeda	electronic suppression	elektroninis slopinimas
electric transducer [converter]	elektrinis keitiklis	electronic suppression efficiency	radioelektroninio slopinimo veiksmingumas
electric trigger	elektrinis paleidiklis	electronic transducer [tube]	elektroninis keitiklis
electrical burst	elektrinis sprogimas	electronic warfare	elektroninė kova
electrical communication	elektrinis ryšys	electronic warfare support measures	elektroninės kovinės paramos priemonės
electrical energy source	elektros energijos šaltinis	electronics	elektronika
electrical equipment	elektros įranga	electro-optics	elektrooptika
electrical rammer	elektrinis pabūklo stūmoklis	element	padalinys
electrochemical naval mine	galvaninė smūginė jūrų mina	elevated structure	estakada
electro-explosive device	elektrinis sprogdinimo įtaisas	elevation	aukštuma
electromagnetic compatibility	elektromagnetinis suderinamumas	elevation angle	pakilimo kampas (φ)
electromagnetic environment	elektromagnetinė situacija	elevation difference correction	krypties žingsnis (K_z)
electromagnetic gun	elektromagnetinė patranka	elevation guidance	aukščio nurodymas
electromagnetic impulse	elektromagnetinis impulsas (EMI)	elevation line	pakilimo linija
electromagnetic jamming	elektromagnetiniai radioelektroniniai trukdžiai	elevation plane	pakilimo plokštuma
electromagnetic radiation	elektromagnetinė spinduliuotė (EMS), elektromagnetinis spinduliavimas	elevation range	vertikalojo šaudymo kampas
electromagnetic radiation hazard	elektromagnetinės spinduliuotės pavojus	elevation stroke	kalnabrūkšnis
electromagnetic vulnerability	elektromagnetinis pažeidžiamumas	ellipsoid	elipsoidas
electromagnetic waves	elektromagnetinės bangos	ellipsoid of rotation	sukimosi elipsoidas
electromagnetic waves weapon	radijo dažnio ginklas	ellipsoid WGS 84	elipsoidas WGS 84
electromagnetic weapon	elektromagnetinis ginklas	eluding a blow	smūgio išvengimas
electron	elektronas	embargo	embargas
electronic anticountermeasures	apsauga nuo trukdžių	embarkation	įlaipinimas
electronic camouflage [masking]	elektroninis maskavimas	embarkation area	įlaipinimo rajonas
electronic countermeasures	elektroninis atoveiksmis	embarkation order	įlaipinimo įsakymas
electronic deception	elektroninis klaidinimas	emblem	emblema
electronic devices	elektroniniai įtaisai	emblem of the Red Cross	Raudonojo Kryžiaus emblema
electronic engineering	radiotechnika	embrasure	ambrazūra
electronic engineering camouflage	radiotechninis maskavimas	emergency	ekstremalioji situacija, nepaprastoji padėtis
electronic engineering facilities	radiotechninės priemonės	emergency anchorage	avarinė inkarvietė
electronic engineering reconnaissance	radiotechninė žvalgyba	emergency bombing	avarinis bombų mėtymas
electronic engineering reconnaissance post	radiotechninės žvalgybos postas	emergency damage control	ekstremaliųjų situacijų padarinių likvidavimas
		emergency destruction of nuclear weapons	tyčinis branduolinių ginklų naikinimas
		emergency disactivation	avarinė dezaktyvacija

emergency establishment [complement]	nepaprastosios padėties etatai	engineering terrain characteristics	inžinerinės vietovės savybės
emergency exposure	avarinė apšvita	engineering terrain reconnaissance	inžinerinė vietovės žvalgyba
emergency firing position	laikinoji ugnies pozicija	enteric fever	vidurių šiltinė
emergency firing position area	laikinasis ugnies pozicijų rajonas	entomological munition	entomologinis šaudmuo
emergency flight crew recovery facilities	avarinės orlaivio įgulos gelbėjimo priemonės	entrenching machine	grioviakasė
emergency in war	nepaprastoji padėtis karo metu	entrenching tools	apkasų įrankiai
emergency locator beacon	avarinis vietos nustatymo švyturys	entrenchment	apkasas
emergency nuclear risk	kritinė branduolinė rizika	entrenchment of the theatre of operations	karo veiksmų teatro įrengimas
emergency signals in sea	nelaimės signalai jūroje	envelopment	apglėbis
emergency situation	avarinė situacija	envelopment detachment	apglėbiančioji rinktinė
emergency state in war	nepaprastoji padėtis karo metu	epaulet	epoletas
emergency supplies of ammunition	neliečiamosios šaudmenų atsargos	epidemic	epidemija
emergency warrior burial	skubus karių laidojimas	epidemic situation [environment]	epideminė situacija
emission control	spinduliavimo kontrolė	epidemiological protection	epideminė sauga
emission control policy	spinduliavimo kontrolės doktrina	epiphytotic	epifitotija
emitter	spinduoelis	epizootic	epizootija
emotional potential	dvasinis potencialas	equator	pusiaujas
emplacement	apkasas	equatorial plane	pusiaujo plokštuma
empty case	iššautoji tūta	equilibrator	pusiausvyros mechanizmas
encirclement	apsuptis	equipment	ekipuotė, turtas
encirclement battle	mūšis apsuptyje	equivalent amount of dangerous chemical agents	ekvivalentinis pavojingosios cheminės medžiagos kiekis
encirclement front	apsupties frontas	equivalent radiation dose	lygiavertė apšvitos dozė
encirclement subunit	apsupimo padalinys	ergonomics	ergonomika
enclave	anklavas	error	paklaida
encoder	šifrotorius	error of shooting	šaudymo paklaida
end of action	veiksmų pabaiga	escalation of war	karo eskalacija
end of fire	trajektorijos pabaiga	escape and evasion graphic	suktinis slaptasis grafikas
end of war	karo pabaiga	escort	palyda
end wall	lauko sienelė	escort of honour	garbės palyda
endurance	ištvermė	escort ship	eskortinis laivas
enemy	priešas, priešininkas	espionage	šnipinėjimas
enemy assessment	priešo įvertinimas	essential supplies	būtinieji ištekliai
enemy canalization	nukreipimas	establishing of the theatre of operations	karo veiksmų teatro įrengimas
engagement	ugnies paleidimas	establishment	etatas
engagement for battle	įtraukimas į mūšį	establishment of radio contact	radijo ryšio užmezgimas
engagement line	įtraukimo į mūšį riba	estimate of friendly	draugiškųjų pajėgų įvertinimas
engine	variklis	estimate of the situation	situacijos įvertinimas
engine clutch	pagrindinis frikcionas	eternal flame	amžinoji ugnis
engineer armament	inžinerinė ginkluotė	ether supremacy	vyravimas eteryje
engineer equipment	inžinerinis turtas	ethylated petrol	etiliuotas benzinas
engineer explosive item	inžinerinis šaudmuo	European Reference Frame 1989, EuREF 89	Europos atramos sistema 1989, EuREF 89
engineer installations	inžineriniai įrenginiai ir statiniai	European Terrestrial Reference System 1989, ETRS 89	Europos Žemės atramos sistema 1989, ETRS 89
engineer materiel	inžinerinė technika	European theatre of war	Europos karo teatras
engineer reconnaissance	inžinerinė žvalgyba	evacuation	evakavimas
engineer reconnaissance patrol	inžinerinis žvalgybos patulius	evacuation block	evakuacinis blokas
engineer reconnaissance vehicle	inžinerinė žvalgybos mašina	evacuation convoy	evakuacijos konvojus
engineer situation	inžinerinė situacija	evacuation means	evakavimo priemonės
engineer support	inžinerinė parama	evacuation of casualty equipment	sugadintos įrangos evakavimas
engineer tank	inžinerinis tankas	evacuation of the population	gyventojų evakavimas
engineer training	inžinerinis rengimas	evacuation of vehicles	karo technikos evakavimas
engineer troop	inžineriniai daliniai	evacuation station	evakavimo punktas
engineer units	inžineriniai daliniai	evacuation transportation	evakuacinis transportavimas
engineering mine	inžinerinė mina		

evacuees	evakuojamieji	exterior map margin	išorinis žemėlapiro rėmelis
evading a strike	smūgio išvengimas	external combustion engine	išorės degimo variklis
evening inspection	vakarinis patikrinimas	external encirclement front	išorinis apsupties frontas
event	įvykis	external exposure	išorinė apšvita
eventual neutrality	eventualusis neutralitetas	external memory	išorinė atmintis
exact time radio signal	tikslaus laiko radijo signalas	external radiation	išorinis apšvitinimas
excavating machine	žemkasė	external rout anchorage	išorinio reido inkarvietė
excavator	ekskavatorius	exterritoriality	eksteritorialumas
exceptional economic zone	išskirtinė ekonominė zona	extinguishing material	gesinamoji medžiaga
exceptional railroad transport	ypatingasis geležinkelių transportas	extraction	ekstrahavimas
exchange of prisoners of war	pasikeitimas karo belaisviais	extraction drop	krovinių išmetimas
exchange point	perkrovimo punktas	extraction parachute	ištraukiamuoju parašiuotu
executing commander	vykdomasis vadas	extraction zone	ištraukiamasis parašiuotas
execution	vykdomieji veiksmai, ekzekucija	extradition	išmetimo zona
exercise	mokymai, pratybos	extremely radioactive contamination zone	ekstradicija, išduotis
exercise commander	pratybose dalyvaujančių pajėgų vadas	extremely severe [serious] nuclear injuries	ypač pavojingos radioaktyviosios taršos zona
exercise filled naval mine	pratyboms parengta jūrų mina	eye work	ypač sunkūs branduoliniai pažeidimai
exercise phase	pratybų etapas		atstumų vietovėje vertinimas
exercise-directing staff	pratybų štabas		
exfiltration	eksfiltracija		
exhaust gas	deginiai		
exhausting defence	sekinamoji gynyba	facsimile	faksimilė
exhaustion	išsekimas	facsimile apparatus	faksimilinė mašina
expansion	ekspansija	facsimile communication	faksimilinis ryšys
expectant treatment	ilgalaikis gydymas	factor	veiksnyis, koeficientas
expeditionary forces	ekspedicinės pajėgos	faggot	žabiny
expendable supplies and materiel	sunaudojamosios materialinės priemonės	failure	gedimas
expended case	iššautoji tūta	failure to fire	užsikirtimas
expenditure rate	sunaudojimo norma	failure to return to battery	negražinimas
explanatory note	aiškinamasis raštas	falconet	falkonetas
exploder	sprogdinimo mašinėlė	falling branch	krintantysis trajektorijos ruožas
exploitation of success	sėkmės plėtojimas	fallout	radioaktyviosios dulkės, radioaktyviųjų kritulių iškritimas
exploratory minehunting	bandomasis minų tralavimas		
explosion	sprogimas, sprogdinimas	fallout contour	radioaktyviosios taršos riba
explosion resistance	atsparumas sproгимui	fallout cover	radiacinė priedanga
explosion-resistant mine	atsparioji sausumos mina	fallout pattern	radioaktyviųjų dulkių pasiskirstymas
explosive	sprogstamoji medžiaga, sprogioji medžiaga	fallout track	radioaktyviojo debesies pėdsakas
explosive agent	sprogioji medžiaga	fallout warning	įspėjimas apie RChB taršos pavojų
explosive charge	inžinerinis užtaisas		
explosive mine	ardomoji sausumos mina	false origin	sutartinis atskaitos taškas
explosive obstacle	sprogstamoji užtvara	falsehood	apgaulė
explosive ordnance	sprogstamasis šaudmuo, sprogmuo	farmstead	sodyba, vienkiemis
explosive ordnance disposal	šaudmenų ištaisymas, sprogmėnų kenksmingumo šalinimas	far-ranging communication	tolimasis ryšys
explosive ordnance disposal procedure	sprogmėnų ir šaudmenų darymo nekenksmingų tvarka	fascine	fašina
explosive-filled naval mine	jūrų mina su sprogstamuoju užtaisu	fast acting chemical agent	greitoji nuodingoji medžiaga
exposure	apšvita	Fau	Fau
exposure radiation dose	ekspozicinė apšvitos dozė	fault	gedimas
extended charge	pailgasis užtaisas	faust patron	faustpatronas
extended position defence	gynyba plačiu frontu	fax	faksas
extended-range artillery	ultratoliašaudė artilerija	fear	baimė
exterior ballistics	išorinė balistika	feat	žygdarbis
		feedback	grįžtamasis ryšys
		feint transfer of fire	klaidinamasis ugnies perkėlimas

F

ferry	keltas	fighting underwater swimmers	koviniai plaukikai
ferry boat	keltas, vežiojamasis keltas	fighting unit	kovos dalinys
ferry bridge	keltinis tiltas	fighting vehicle cut	kovos mašinos apkasas
ferry crossing	keltinė perkėla	fighting with enemy reconnaissance and diversion groups	kova su priešo žvalgybos diversinėmis grupėmis
fibre optics communication	šviesolaidinis ryšys	figure charge	figūrinis užtaisas
fibrous optics	pluoštinė optika	file	rinkmena, failas, greta, eilė
fictitious reference point	netikrasis žyminys	filling	degalų pripylimas, pripylimas
field	laukas	filling point	degalinė
field army	lauko armija	filter	filtras
field artillery	lauko artilerija	filtering gas mask	filtruojamoji dujokaukė
field artillery group	lauko artilerijos grupė	filter-ventilator equipment	filtravimo ir ventiliacijos įranga
field court-martial	karo lauko teismas	filter-ventilator unit	filtravimo ir ventiliacijos agregatas
field emplacement	lauko ugnies taškas, lauko ugnies įrenginys	filtrating protective clothing	filtruojamoji apsauginė apranga
field exercises	lauko pratybos, manevrai	Final Act of the Conference of the Organization for Security and Cooperation in Europe	Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos pasitarimo Baigiamasis Aktas
field forces	lauko pajėgos	final ammunition preparation	galutinis šaudmenų ruošimas
field fortification	lauko fortifikacija	final combat mission	galutinė kovos užduotis
field fortification installations [emplacements]	lauko fortifikacijos įrenginiai ir statiniai	final drive	šoninė pavara
field glasses	binoklis, žiūronas	final fire preparation	galutinis šaudymo rengimas
field group	lauko grupė	final firing data	galutinės šaudymo nuostatos
field hospital	lauko ligoninė	final firing data calculation	galutinis šaudymo nuostatų skaičiavimas
field kitchen	lauko virtuvė	final march point	galinis žygio taškas
field manual	lauko statutas	final plan	galutinis operacijos planas
field of fire	šaudymo laukas	final withdrawal line	galinis atsitraukimo ruožas
field pillbox	lauko ugnies taškas, lauko ugnies įrenginys	finned projectile	stabilizuotasis sviedinys
field post	lauko paštas	finned rocket projectile	sparnuotasis reaktivinis sviedinys
field post number	lauko pašto numeris	fin-stabilized shell	stabilizuotasis sviedinys
field postal services	lauko paštas	fire	ugnis, gaisras
field protective clothing	karinis apsauginis komplektas	fire accompaniment	palyda ugnimi
field rations	lauko davinys	fire angle	pakilimo kampas (φ)
field sketching	apytikris topografinis kartografavimas	fire at a single target	ugnis į atskirą taikinį
field skills	lauko pasirengimas	fire attack	ugnies smūgis
field wall	lauko sienelė	fire bomb	padegamoji bomba
field water supply	vandens tiekimas kariuomenei	fire capabilities chart	ugnies galimybių planas
field water supply means	vandens tiekimo lauko priemonės	fire card	ugnies kortelė
field windmeter	lauko vėjamatis	fire clothing	ugniai atspari apranga
field-marshal	feldmaršalas	fire control	ugnies valdymas
fiery storm	ugnies audra	fire control centre	ugnies valdymo centras
fifth nuclear accident level	penktasis branduolinio įvykio lygmuo	fire control point	ugnies valdymo punktas
fighter	naikintuvas	fire cooperation	ugnies sąveika
fighter aviation	naikintuvų aviacija	fire coordination area	ugnies koordinavimo zona
fighter cover	naikintuvų dengimas	fire coverage	dengimas ugnimi
fighter interceptor	gaudantysis naikintuvas	fire destruction	naikinimas ugnimi
fighter sweep	erdvės išvalymas	fire direction	šaudymo kryptis
fighter-bomber	naikintuvas-bombonešis	fire distribution	ugnies išskirstymas
fighter-directing aircraft	naikintuvus nukreipiantis orlaivis	fire effectiveness	ugnies veiksmingumas
fighting	kova	fire emplacement	ugnies taškas
fighting efficiency of military materiel	karo technikos kovos geba	fire extinguisher	gesintuvas
fighting hole	šaulio skyrelis	fire fighting [suppressing]	gaisro gesinimas
fighting in built-up-areas	mūšis mieste	fire for effect	kaunamoji ugnis
fighting materiel	kovos technika	fire group	ugnies grupė
fighting pillbox	ilgalaikis ugnies įrenginys	fire in ruins zone	gaisrų griuvėsiuose zona
fighting spirit	kariuomenės kovinė dvasia		
fighting strength	kovinė sudėtis		

fire intermediary	ugnies tarpininkas	firing position area reconnaissance	ugnies pozicijų rajono žvalgyba
fire line	ugnies linija	firing range	šaudykla
fire manoeuvre	ugnies manevras	firing regulations [rules]	šaudymo taisyklės
fire mission	šaudymo užduotis, ugnies užduotis	firing spring	kovinė spyruoklė, skeliamoji spyruoklė
fire opportunities	ugnies galimybės	firing system	detonavimo sistema
fire plan	ugnies planas	firing tables	šaudymo lentelės
fire point	taikymo taškas	firing time	šaudymo trukmė
fire position	ugniavietė	firing trigger	gaiduko svirtelė
fire power	ugnies galia	first bracket	pirmasis sieksnis
fire preparation	rengimas ugnimi, šaudymo rengimas	first medical aid	pirmoji medicinos pagalba
fire prevention measures	priešgaisrinės profilaktinės priemonės	first nuclear accident level	pirmasis branduolinio įvykio lygmuo
fire prevention rules	priešgaisrinės saugos taisyklės	first operation	pirmoji operacija
fire productivity	ugnies našumas	first sergeant	viršila
fire protection	priešgaisrinė sauga	first space speed	pirmasis kosminis greitis
fire reliability	šaudymo patikimumas	fiscal support	finansinis aprūpinimas
fire resistance	atsparumas ugniai	fission	branduolio dalijimasis
fire score	šaudymo rezultatas	fission products	dalijimosi medžiagos
fire sector	šaudymo sektorius	fission reaction	dalijimosi reakcija
fire superiority	ugnies pranašumas	fission to yield ratio	dalijimosi santykis
fire support	parama ugnimi	fitted naval mine	parengtoji jūrų mina
fire support area	paramos ugnimi rajonas	fixed bridge	standžiujų atramų tiltas
fire support coordination	paramos ugnimi koordinavimas	fixed charge	nuolatinis šaunamasis užtaisas
fire support coordination centre	paramos ugnimi koordinavimo centras	fixed fortification installations [emplacements]	ilgalaikiai fortifikaciniai įrenginiai ir statiniai
fire support coordination line	paramos ugnimi koordinavimo riba	fixed gun	nejudrusis pabūklas
fire system	ugnies sistema	fixed medical treatment facility	nuolatinis medicinos punktas
fire training	šaudybos rengimas	fixed sight	nuolatinis taikiklis
fire transfer	ugnies perkėlimas	fixer network	koordinacinių nustatymo tinklas
fire zone	gaisrų zona	fixing	fiksavimas
firearm	šaunamasis ginklas	fixing direction	kaustomoji kryptis
fire-arms power [capacity, yield]	šaunamoji ginklo galia	fixing group	kaustomoji grupė
fire-control computer	ugnies valdymo prietaisas	flag	vėliava, flagmanas
fire-control means	ugnies valdymo priemonės	flag group	vėliavų grupė
fire-control team	ugnies valdymo grupė	flagman	flagmanas
fired case	iššautoji tūta	flagship	flagmanas
fire-extinguishing equipment	gaisrinė įranga	flame bomb	padegamoji bomba
fire-extinguishing means	gaisro gesinimo priemonė	flame warfare	liepsnosvaidžių naudojimas
fire-mission setting	kaunamosios nuostatos	flameproof clothing	ugniai atspari apranga
fireworks	fejerverkeris	flame-thrower	liepsnosvaidis
firing	sprogdinimas, šaudymas	flame-thrower tank	liepsnosvaidis tankas
firing accuracy	šaudymo taiklumas	flame-throwing position	liepsnosvaidžio pozicija
firing angle	pabūklinis kampas	flank	sparnas
firing assembly	padegamasis vamzdelis	flank and gap security	sparnų ir sandūrų dengimas
firing circuit	sprogdinimo grandinė	flank fire	ugnis į sparną
firing control	šaudymo tikrinimas	flank guard	šoninė sauga
firing data	šaudymo nuostatos	flank march security	šoninė žygio sauga
firing data calculation	šaudymo nuostatų skaičiavimas	flank observation post	šoninė sekykla
firing direction	šaudymo kryptis	flanking attack	ataka į sparną
firing ground	poligonas	flanking manoeuvre	manevras į sparną
firing line	ugnies ruožas	flanking strike	smūgis į sparną
firing lock	kovinė spyruoklė	flare bomb	šviečiamoji bomba
firing pin	skiltuvas	flash burn	spindulinis nudegimas
firing position	kovos padėtis, ugnies pozicija	flash hider	liepsnos slopintuvas
firing position area	ugnies pozicijų rajonas	flash igniter	padegamoji kapsulė
		flash reconnaissance	optinė žvalgyba
		flashless discharge	beliepsnis šūvis
		flashless powder	beliepsnis parakas

flash-to-bang time	branduolinio sprogimo blyksnio ir garso laikotarpis	focus	židinys
flat-cone charge	plokščiasis užtaisas	focus defence	židininė gynyba
fleet	laivynas, flotilė	fog	rūkas
fleet admiral	laivyno admiras	foil	rapyra
fleet aviation	laivyno aviacija	follow-on combat mission	paskesnioji kovos užduotis
fleshes	flešės	follow-on wave [echelon]	desanto sekimo ešelonas
flexible reaction [response] strategy	lankstaus reagavimo strategija	follow-up wave [echelon]	desanto pastiprinimo ešelonas
flier	lakūnas	food allowance	maistpinigiai
flier high-altitude equipment	aukštybiniai reikmenys	food point	maitinimo punktas
flight	skrydis	food support	karių aprūpinimas maistu
flight according to the programme	skrydis pagal programą	footbridge	pėsčiųjų tiltas
flight altitude [height]	skrydžio aukštis	forage cap	pilotė
flight ceiling	skrydžio lubos	forced landing	priverstinis tūpimas
flight characteristics	skrydžio taktinės charakteristikos	forced march	forsuotasis žygis
flight control	skrydžių valdymas	forced sailing	priverstinis įplaukimas
flight control area	skrydžių valdymo rajonas	forces	pajėgos
flight echelon	skrydžio ešelonas	forces and means	pajėgos ir priemonės
flight following	skrydžio sekimas	forces attack	pajėgų smūgis
flight information area	skrydžių informacijos rajonas	forces basing	pajėgų bazavimas
flight information centre	skrydžių informacijos centras	forces commander	bendrujų pajėgų vadas
flight life	skrydžių ištekliai	forces manoeuvre	pajėgų manevras
flight order	skrydžio rikiuotė	forces rendezvous	pajėgų susitikimo vieta
flight preparation	parengimas skrydžiui	forcing	greitinimas, forsavimas
flight range	skrydžio nuotolis	ford	brasta
flight route	skrydžio maršrutas	fore end	apsodo lovelis
flight space	lėkimo erdvė	forearm	apsodo lovelis
flight speed	skrydžio greitis	foreign legion	svetimšalių legionas
flight suit	skraidymo kostiumas	foresight	kryptukas
flight tests	skrydžio bandymai	forest	miškas
flight training	skrydžių rengimas	form document	formalizuotasis dokumentas
flight-readiness firing	raketos parengimas leisti	formation	darinys, junginys, rikiuotė
flinging liquid agent	skystoji svaidomoji medžiaga	formation building	rikiavimas
flinging machine	svaidomoji mašina	formation flight	grupinis skrydis
flinging weapon	svaidomasis ginklas	formation inspection	rikiuotės apžiūra, rikiuotės tikrinimas
flint weapon	tinaginis ginklas	formation line	išskleidimo riba
floatation	laivo plūdrumas	formation takeoff	grupinis kilimas
floating	plukdymas	formatted message text	nustatytos formos pranešimas
floating assault-bridge vehicle	keltinė-tiltinė mašina	forming-up place	kovos rikiuotės skleidimo vieta
floating battery	plaukiojamoji baterija	forms of military actions	karo veiksmų formos
floating bridge	plūdrusis pontoninis tiltas	forms of operational manoeuvre	operatyvinio manevro formos
floating naval mine	plūdrioji jūrų mina	forsing	greitinimas, forsavimas
floating reserve	plaukiojamasis rezervas	fort	fortas
floating support base	plaukiojamoji paramos bazė	fortification	fortifikacija
flood	potvynis	fortification constructions [structures]	fortifikacinės konstrukcijos
flood zone	užtvindymo zona	fortification installations [emplacement]	fortifikacijos įrenginiai ir statiniai
flooder	skandiklis	fortification internal equipment	fortifikacijos įrenginio vidaus įranga
flooding	užtvindymas	fortified area	įtvirtintasis rajonas
flooring	klojinys	fortified area breach	įtvirtintojo rajono pralaužimas
floppy disk	diskelis, lankstusis diskelis	fortified areas forces	įtvirtintųjų rajonų pajėgos
flotilla	flotilė, eskadra	fortified camp	įtvirtintoji stovykla
flotilla admiral	flotilės admiras	fortress	tvirtovė
flow amplitude	potvynio amplitudė	fortress turret	tvirtovės bokštas
fly-back apparatus	nuleidžiamasis aparatas	forward air controller	priešakinis skrydžių vadovas
flyer	lakūnas	forward artillery observer	priešakinis artilerijos stebėtojas
flying support	skrydžių aprūpinimas		
flying time	atskridimo laikas		

forward basing	priešakinis bazavimasis	front operation	fronto operacija
forward battalion	priešakinis batalionas	front sight	kryptukas
forward battle area	priešakinė kovos veiksmų zona	front slope	priešakinis šlaitas
forward bearing [azimuth]	tiesioginis azimutas (A_{nes})	frontal attack	frontalioji ataka
forward defence area	priešakinis gynybos rajonas	frontal fire	frontalioji ugnis
forward detachment	priešakinė rinktinė	frontal road	frontalusis kelias
forward edge of defence	priešakinis gynybos kraštas	frontal strike	smūgis į frontą
forward edge re-establishment	priešakinio gynybos krašto atkūrimas	frontier	valstybės siena
forward geodetic task	tiesioginis geodezinis uždavinys	frontier authorized person	valstybės sienos įgaliotinis
forward march security	priešakinė žygio sauga	frontier crossing point	valstybės sienos perėjimo punktas
forward observation post	priešakinė sekykla	frontier incident	pasienio incidentas
forward patrol	priešakinis žygio patrulis	frontier protection	valstybės sienos apsauga
forward position	priešakinė pozicija	frontier protection zone	valstybės sienos apsaugos zona
forward slope	priešakinis šlaitas	frontier trespasser	valstybės sienos pažeidėjas
fougasse	fugasas	frost resistance	atsparumas šalčiui
foundation	atrama	frostbite	nušalimas
fourth nuclear accident level	ketvirtasis branduolinio įvykio lygmuo	fuel	degalai
fowling-piece	medžioklinis šautuvas	fuel consumption	degalų sąnaudos
foxhole	šaulio skyrelis	fuel distance	eigos atsarga
fractional charge	mažasis šaunamasis užtaisas	fuel storage	degalų laikymas
fractioned warhead	išsisklaidančioji raketos galvutė	fuel tank	degalų bakas
fragmentation bomb	skeveldrinė bomba	fuel-air explosive explosion	aerozolinis sprogimas
fragmentation effect of ammunition	skeveldrinė šaudmens veikmė	fuel-air explosive munition	aerozolinio sprogimo šaudmuo
fragmentation fougasse	skeveldrinis fugasas	fuelling	prilypimas
fragmentation mine	skeveldrinė sausumos mina	fuelling equipment	prilypimo įranga
fragmentation shell	skeveldrinis sviedinys	full charge	pilnasis šaunamasis užtaisas
fragmentation-demolition bomb	skeveldrinė ardomoji bomba	full command	absoliutusias vadovavimas
fragmentation-high-explosive bomb	skeveldrinė ardomoji bomba	full destruction	visiškas sugriovimas
fraud	apgaulė	full destruction zone	visiškų sugriovimų zona
free drop	laisvasis krovinių išmetimas	full ground range of fire	absoliutusias horizontalusis šaudymo nuotolis
free fall	laisvasis kritimas	full march weight of gun	pabūklo žygio masė
free naval mine	laisvoji jūrų mina	full military service	tikroji karo tarnyba
free port	atvirasis uostas	full-revolving [360-degree traversing] turret	aplinkinio sūkio bokštas
free rocket	nevaldomoji raketa	fully planned movement	suplanuotasis žygis
free-arch bridge	kabamasis tiltas	functional command	funkcinė vadovybė
freedom of actions	veiksmų laisvė	fuse	sprogdiklis, dagtis, degtuvas
free-form message	laisvos formos pranešimas	fuse delay	sprogdiklio delsiklis
free-play exercise	pratybos be išankstinio plano	fuse firing	ugninis sprogdinimas
freezing rain	lijundra	fuse setting	sprogdiklio nuostata
French tirailleurs	frantirerai	fuse unit	padegamasis vamzdelis
frequency	dažnis	fuselage	orlaivio liemuo
frequency and procedure discipline	ryšių drausmė	fusil	fuzėja
frequency band	dažnių diapazonas		
frequency modulation	dažnio moduliavimas	G day	G diena
frequency response	dažninė charakteristika	galleon	galionas
friendly forces	draugiškosios pajėgos	galleot	galiotas
frigate	fregata	gallery defence	galerinė gynyba
frondeballo	frontibola	galley	galera
front	frontas	gamma radiation	gama spinduliuotė
front defence operation	fronto gynybinė operacija	gamma-activity	gama aktyvumas
front defence zone	fronto gynybos ruožas	gangsterism	banditizmas
front offensive operation	fronto puolamoji operacija	gap	tarpas, minų lauko perėja, perėja, plyšys

G

gap marker	perėjys ženklas	geodesy	geodezija
garrison	igula	geodetic airspace system	geodezinis kosminis kompleksas
garrison forces	igulos pajėgos	geodetic astronomy	geodezinė astronomija
garrison service	igulos tarnyba	geodetic base	geodezinė bazė
garrison town	karinis miestelis	geodetic bearing [azimuth]	geodezinis azimutas (A_g)
gas air attack	cheminis aviacijos smūgis	geodetic control	geodezinis pagrindas
gas alarm device	dujų signalizatorius	geodetic coordinates	geodezinės koordinatės
gas alert	cheminis pavojus	geodetic equator	geodezinis pusiaujas
gas analyser	dujų analizatorius	geodetic line	geodezinė linija
gas attack	dujų ataka	geodetic mark	geodezinis ženklas
gas chamber	dujokaukių tikrinimo kamera	geodetic means	geodezinės priemonės
gas danger	cheminė grėsmė	geodetic meridian	geodezinis dienovidinis
gas density	cheminės taršos tankis	geodetic network	geodezinis tinklas
gas detector	dujų ieškiklis	geodetic point	geodezinis punktas
gas discharge device	dujinio išlydžio įtaisas	geodetic points coordinates catalogue	geodezinių punktų koordinacių katalogas
gas fougasse [mine]	cheminis fugasas	geodetic range of fire	geodezinis šaudymo nuotolis (N_g)
gas generator	mechaninis nuodingųjų medžiagų aerozolio generatorius	Geodetic Reference System	geodezinė atmosferos sistema
gas mask	dujokaukė	GRS 80	GRS 80
gas warning	ispėjimas apie cheminį puolimą	geodetic task	geodezinis uždavinys
gas-balloon weapon	dujų balioninis ginklas	geographic coordinates	geografinės koordinatės
gasoline	benzinas	geographic equator	geografinis pusiaujas
gas-steam torpedo	garo-dujų torpeda	geographic factor	geografinis veiksnys
gas-turbine engine	dujų turbininis variklis	geographic latitude	geografinė platumas
gateway	tinklų sąsajos procesorius	geographic longitude	geografinė ilguma
gateway processor	tinklų sąsajos procesorius	geographic map	geografinis žemėlapis
Gauss coordinates	Gauso koordinatės	geographic meridian	geografinis dienovidinis
gendarmerie	žandarmerija	geographical mile	geografinė mylia
general	generolas	geography	geografija
general armistice	bendrosios paliaubos	geoid	geoidas
general battle	generalinės kautynės	geomagnetic equator	geomagnetinis pusiaujas
general of the army	armijos generolas	geophysical conditions of firing	geofizinės šaudymo sąlygos
general purpose machine-gun	universalusis kulkosvaidis	geophysical correction	geofizinės šaudymo pataisos
general recruit call-up commission	vyriausioji naujokų šaukimo komisija	geophysical intelligence	geofizinė žvalgyba
General Staff	generalinis štabas	geophysical missile	geofizinė raketa
general strategy	bendroji strategija	geophysical variometer	geofizinis variometras
general support	bendroji kovinė parama	geophysical weapon	geofizinis ginklas
general support artillery	bendrosios paramos artilerija	geophysics	geofizika
general supporting fire	bendrosios paramos ugnis	geopolitics	geopolitika
generalissimo	generalisimas	geostrategic space	geostrateginė erdvė
general-purpose [multimission] aircraft	daugiatikslis lėktuvas	germ	mikroorganizmas
general-purpose forces	bendrosios paskirties pajėgos	gin tackle	skryščiai
generator	generatorius	given destruction [kill] zone	patikimojo naikinimo zona
generic plan	bendrasis operacijos planas	glide path	leidimosi trajektorija, tūptinė
genetic weapon	genetinis ginklas	glider	sklandytuvas, gliseris
Geneva Conventions	Ženevos konvencijos	gliding	sklandymas
Geneva law	Ženevos teisė	gliding electronic jamming	šliaužiamieji radioelektroniniai trukdžiai
Geneva Protocol on the Prohibition of the Employment in War Choking, Toxic and Any Other Chemical Agents and Bacteriological Agents	Ženevos protokolas dėl dusinamųjų, nuodingųjų ir kitokių dujų, taip pat bakteriologinių kariavimo metodų uždraudimo	Global Positioning System (GPS)	globalinė padėties nustatymo sistema (GPS)
Geneva Sea Right's Conventions	Ženevos jūrų teisės konvencijos	global war	globalusis karas, visuotinis karas
genocide	genocidas	gondola	gondola
geocentric coordinates	geocentrinės koordinatės	goniometer	goniometras
		gooseberry	ežys
		gorge	tarpekliis
		grademeter	nuolydžio matuoklis

Grand Duke Algirdas Mechanized Infantry Battalion	Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotasis pėstininkų batalionas	ground feature	vietovės objektas
graphic document	grafinis dokumentas	ground firing conditions	šaudymo vietovėje sąlygos
graphic order	grafinis įsakymas	ground fortress	sausumos tvirtovė
graphical accuracy of the map	grafinis žemėlapio tikslumas	ground liaison officer	sausumos pajėgų sąveikos karininkas
graphite	grafitas	ground mine	sausumos mina, fugasas, objektinė sausumos mina
graphite bomb	grafitinė bomba	ground missile system	antžeminis raketų kompleksas
graphite moderator	grafitinis neutronų lėtklis	ground missile system equipment	antžeminė raketų komplekso įranga
grapnel	kablys	ground obstacle	antžeminė užtvara
graticule	geografinių koordinačių tinklas	ground range of fire	horizontalusis šaudymo nuotolis
gravimeter	gravimetras	ground reconnaissance	antžeminė žvalgyba
gravimetric point	gravimetrinis punktas	ground reference point	antžeminis žyminytis
gravimetry	gravimetrija	ground situation	antžeminė situacija
gravitation	gravitacija	ground target	antžeminis taikinytis
gravity bomb	laisvojo kritimo bomba	ground water	gruntiniai vandenys
gravity extraction	krovinių ištraukimas mase	ground zero	sprogimo epicentras
graze burst	nesproges	ground-controlled interception	iš žemės valdomas gaudymas
graze fuse	inertinis kontaktinis sprogdiklis	grounding	įžeminimas
grazing fire	žemasis šaudymas	ground-to-air trajectory	zenitinė raketos trajektorija
great circle	didysis apskritimas	group	grupė
Greek fire	graikų ugnis	group air attack	grupinis aviacijos smūgis
Greenwich Mean Time	Grinvičo laikas	group nuclear blow	grupinis branduolinis smūgis
grenade	granata	group of armies	armijų grupė
grenade launcher	granatsvaids, prieštankinis šautuvas	group of armies operation	armijų grupės operacija
grenade launcher grenade	granatsvaidsžio granata	group of forces	kariuomenės grupė
grey	grėjus (Gy)	group of fronts	frontų grupė
grid angle	direkcinis kampas	group of fronts operation	frontų grupės operacija
grid azimuth	ašinis azimutas	group of targets	taikinių grupė
grid convergence	dienovidinių artėjimas	group radiation monitoring	grupinė radioaktyviosios apšvitos kontrolė
grid coordinates	tinklo koordinatės	group tactics	grupinė taktika
grid coordinates system	tinklo koordinačių sistema	group training	grupinės pratybos
grid magnetic angle	magnetinės rodyklės nuokrypis nuo tinklo	grouping	grupuotė
grid ticks	koordinačių tinklo brūkšneliai	guaranteed technical life	garantiniai techniniai ištekliai
grid variation	magnetinės rodyklės nuokrypis nuo tinklo	guard	sargyba, sargybinis, gaubtas
grivation	magnetinės rodyklės nuokrypis nuo tinklo	guard detail	sargybos padalinys
gross decontamination	visiškas specialusis švarinimas	guard detail relief	sargybos keitimasis
gross violation of military discipline	šiurkštus karių drausmės pažeidimas	guard duty	sargybos tarnyba, sargybos padalinys
gross violations of international humanitarian law	šiurkštūs tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimai	Guard Duty Manual	Sargybų statutai
gross weight	bruto	guard post list	sargybos postų tabelis
ground	vietovė, baras	guard post table	sargybos postų tabelis
ground air echelon	antžeminis oro ešelonas	guard report	postų žiniaraštis
ground air observers	antžeminiai oro erdvės stebėtojai	guardhouse	areštinė
ground alert	budėjimas žemėje	guardianship	globa
ground artillery	antžeminė artilerija	guardroom	areštinė, sargybinė
ground artillery survey station	antžeminės artilerinės žvalgybos stotis	guardship	sargybinis laivas
ground bomb [mine]	fugasas	guerrilla	partizanas
ground burst	antžeminis sprogymas, nesproges	guerrilla warfare	partizaninis karas
ground control	geodeziniai matavimai	guidance station equipment	valdymo stoties įranga
ground decontamination	vietovės švarinimas	guided bomb	valdomoji bomba
		guided missile	valdomoji raketa
		guided weapon	valdomasis ginklas
		guidon bearer	tiesinis
		gulf	įlanka
		gull	dirbtinis plūdrusis taikinytis
		gun	pabūklas, patranka

gun artillery	patrankų artilerija	halt operation	stabdomoji operacija
gun book	pabūklo formuliaras	halt position	stabdomo pozicija
gun carriage	pabūklo stovas	halt strike	stabdomasis smūgis
gun collimator	pabūklo kolimatorius	hammer	gaidukas
gun cradle	pabūklo lopšys	hammer catch	griebtuvas
gun crew [team]	pabūklo skyrius	hammer firing mechanism	skeliamasis mechanizmas
gun emplacement	pabūklo apkasas	hand grenade	rankinė granata
gun energy	žiotinė energija (E_z)	hand loading	rankinis užtaisymas
gun grenade launcher	pabūklinis granatsvaidis	hang fire	delstinis šūvis, ginklo užsikirtimas
gun life	pabūklo veiksnumas	hangar	angaras
gun locator	pabūklo taikymo stotis	hanging bridge	kabamasis tiltas
gun orienting	pabūklo orientavimas	harassing fire	trikdomoji ugnis
gun platoon	pabūklų būrys	harassing of forces	pajėgų sekimas
gun rotating part [unit]	pabūklų sukamoji dalis	harassing operations	trikdomieji veiksmai
gun running gear	pabūklo važiuoklė	harassment of forces	pajėgų sekimas
gun sight	pabūklo taikiklis	harbour defence	uosto gynyba
gun target	artileries taikiny	hard disk	standusis diskas
gun tipping part [unit]	pabūklo sūpuoklinė dalis	hard missile base	apsaugotoji raketų bazė
gun tube wearing [erosion]	pabūklo vamzdžio išdilimas	hardened site	įtvirtintoji pozicija
gun turret	pabūklo bokštas	hardly noticeable wire entanglement	sunkiai pastebima vielų užtvara
gun weight in firing position	pabūklo kovinė masė	hardware	techninė įranga
gun-boat	kanonierė	harquebus	arkebuza
gun-howitzer	patranka-haubica	hartley	hartlis
gun-laying radar	pabūklo taikymo stotis	hastate	hastatai
gunner	artilieristas	hasty attack	staigioji ataka, puolimas iš gilumos
gunnery course	šaudybos kursas	headphones	ausinės
gunsmith	patrankininkas	headquarters	štabas
gunstock	buožė	Headquarters of the Riflemen Union	Šaulių sąjungos štabas
gun-target line	linija pabūklas-taikiny	headquarters service	štabų tarnyba
gun-type weapon	patrankinis atominis užtaisas	headset	ausinės
gyroazimuth	giroazimutas	heart	giluma
gyrocompass	giroskopinis kompasas, girokompasas	heat camouflage	šiluminis maskavimas
gyromagnetic compass	giromagnetinis kompasas	heat engine	šiluminis variklis
gyroplane	lėktuvas sraigtasparnis	heat exchanger	šilumokaitis
gyroscope	giroskopas	heat resistance	atsparumas kaitrai
gyroscopic instrument	giroskopinis prietaisas	heavy cardboard	stiprusis dangtelis
gyro-stabilized platform	giroskopinė stabilizuojamoji platforma	heavy charge	stiprusis šaunamasis užtaisas
gyrotheodolite	giroteodolitas	heavy cruiser	sunkusis kreiseris
		heavy destruction	didelis sugriovimas
		heavy destruction zone	didelių sugriovimų zona
		heavy flame-thrower	sunkusis liepsnosvaidis
		heavy machine-gun	sunkusis kulkosvaidis
		heavy ordnance	sunkioji artilerija
		heavy radioactive contamination zone	didelės radioaktyviosios taršos zona
		heavy shower	liūtis
		heavy tank	sunkusis tankas
		heavy terrain	nelabai važi vietovė
		heavy water	sunkusis vanduo
		height	aukštis
		height difference of the trajectory	trajektorijos pakilimo aukštis
		height of burst	sprogimo aukštis
		height of the trajectory	trajektorijos aukštis
		heimverns	heimvernai
		helicopter	sraigtasparnis, malūnsparnis

H

H hour	H valanda		
hachuring	reljefo vaizdavimas		
hacking weapon	kertamasis ginklas		
Hague Conferences of Piece	Hagos taikos konferencijos		
Hague law	Hagos teisė		
hail	kruša		
half-life	pusėjimo trukmė		
half-reduction layer	pusinio slopimo sluoksnis		
half-track truck	vikšraratis automobilis		
hals	halsas		
halt	žygio poilsis		
halt actions	stabdomieji veiksmai		
halt battle	stabdomasis mūšis		
halt of attack	puolimo sustabdymas		

helicopter assault forces	sraigtasparnių atakos pajėgos	holding attack	klaidinamasis puolimas
helicopter detachment	sraigtasparnių rinktinė	holding of fire	ugnies sulaikymas
helicopter hanging	sraigtasparnio pakibimas	hole	sprogimo duobė
helicopter lane	sraigtasparnių koridorius	holiday	neplanuotasis tarpas
helicopter spotting	artilėrijos ugnies koregavimas iš sraigtasparnio	hollow	dauba, įduba
helicopter support team	sraigtasparnių paramos grupė	hollow-charge projectile	kumuliacinis sviedinys
helicopterborne operation	skraidinimo sraigtasparniais operacija	hologram	holograma
helicopter-capable ship	sraigtasparnnešis	holographic radar	holografinė radiolokacijos stotis
heliocentric coordinates	heliocentrinės koordinatės	holography	holografija
heliograph	heliografas	holster	dėklas
helipad	sraigtasparnių tūpimo aikštelė	homestead	vienkiemis
heliport	sraigtasparnių aerodromas	homing artillery projectile	nusitaikantysis sviedinys
helmet	šalmas	homing guidance	nusitaikymas
herbicides	herbicidai	homing head	nusitaikančioji galvutė (NG)
hermetic helmet	sandarūs šalmas	homing missile	nusitaikančioji raketa
Hertz (Hz)	hercas (Hz)	homing naval mine	nusitaikančioji jūrų mina
heterogeneous propellant	nevienalytis kietasis raketinis kuras	homing pigeons post	balandžių paštas
hexil	heksilas	homogeneous propellant	vienalytis kietasis raketinis kuras
hexogen	heksogenas	honour and distinction badges and medals	garbės ir pasižymėjimo ženklai
hidden area	nematomasis plotas	honourable capitulation [surrender]	garbingoji kapituliacija
hiding	slėpimas	hook operation	prikabinto krovinio skraidinimas
high altitude burst	aukštybinis branduolinis sproginimas	hopcalite cartridge	hopkaltinė dėžutė
high altitude compensating suit	aukštybinis kompensacinis kostiumas	hoplites	hoplitai
high altitude sickness	aukštybinė liga	horizon	horizontas
high and low tide	potvynis ir atoslūgis	horizontal loading	horizontalusis krovimas
high explosive	sužadnamoji sprogstamoji medžiaga, brizantinė sprogstamoji medžiaga	horizontal mechanism [gear, equipment]	posūkio mechanizmas
high frequency communication	aukštojo dažnio ryšys	horizontal projection	horizontalioji projekcija
high tide amplitude	potvynio amplitudė	horizontal situation indicator	aviahorizontas
high velocity drop	krovinių išmetimas dideliu greičiu	horizontal target	horizontalusis taikinys
high-angle trajectory	iškilioji sviedinio trajektorija	horn	ragas
highest hill	didžiausioji kalva, išsiskiriančioji aukštuma	horn [electrochemical] naval mine	galvaninė smūginė jūrų mina
high-explosive bomb	ardomoji bomba	horse artillery	raitoji artilerija
high-explosive distance projectile	brizantinis sviedinys	horseman	raitininkas
high-explosive projectile	ardomasis sviedinys	hostage	įkaitas
high-level bridge	aukštasis tiltas	hot spot	karštoji dėmė
highly protected persons and objects	ypač saugomi asmenys ir objektai	hotbed	židinys
high-precision weapon	ypač taiklus ginklas	housing	niša
Highways	automobilių keliai	housing allowance	butpinigiai
hill	aukštuma, kalva	housing equipment	butų ūkio turtas
hipsometric	hipsometrija	howitzer	haubica
history of the art of war	karo meno istorija	howitzer artillery	haubicų artilerija
history of wars	karų istorija	howitzer gun	haubica-patranka
hit	pataikymas	hub	skirstytuvas
hitting centre	pataikymo centras	human intelligence	žmonių žvalgybos informacija
hitting range	toliašauda	human rights	žmogaus teisės
hoist	keltuvas	human target	gyvasis taikinys
hoisting and lowering of the flag	vėliavos pakėlimas ir nuleidimas	hurricane	uraganas
hoisting crane	kranas	hussars	husarai
hold	triumas	hybrid propellant	mišrusis raketinis kuras
holding anchorage	laikinoji inkarvietė	hybrid rocket engine	hibridinis raketinis variklis

hydroacoustic camouflage	hidroakustinis maskavimas	ice formation	apledėjimas
hydroacoustic communication	hidroakustinis ryšys	ice reconnaissance	ledų žvalgyba
hydroacoustic contact	hidroakustinis kontaktas	ice-breaker	ledlaužis
hydroacoustic means	hidroakustinės priemonės	icing	apledėjimas
hydroacoustic neutralization	hidroakustinis slopinimas	identification	atpažinimas
hydroacoustic reconnaissance	hidroakustinė žvalgyba	identification card	tarybinis pažymėjimas, leidimas
hydroacoustic search	hidroakustinė paieška	identification code	atpažinimo kodas
hydroacoustic station	hidroakustinė stotis	identification prisoner of war	kontrolinis karo belaisvis
hydroacoustic system	hidroakustinis kompleksas	identification system	atpažinimo sistema
hydroaviation	vandens aviacija, hidroaviacija	igniter	degtuvas, degiklis
hydrocyanic acid (AC)	cianido rūgštis (AC)	igniting charge	tarpinis šaunamasis užtaisas
hydrodrome	vandens aerodromas, hidroaerodromas	igniting fuse	degiklis
hydrodynamics	hidrodinamika	ignition means	uždegimo priemonės
hydrofoil ship	laivas su povandeniniais sparnais	ill	ligonis
hydrogen	vandenilis	illegal use of the emblems of the Red Cross, the Red Crescent, the UNO	neteisėtas Raudonojo Kryžiaus, Raudonojo Pusmėnulio, JTO emblemos naudojimas
hydrogen weapon	vandenilinis ginklas	illuminated reference point	šviečiamasis orientyras
hydrographic chart	jūrlapis	illuminating projectile [shell]	šviečiamasis sviedinys
hydrographic reconnaissance	hidrografinė žvalgyba	illumination	apšvietimas
hydrography	hidrografija	illumination bomb	šviečiamoji bomba
hydrojet propulsion device	vandensvaidinis varytuvas	illumination boundary	šviesinė skiriamoji riba
hydrolocation	hidrolokacija	illumination fire	šviečiamoji ugnis
hydrolocation station	hidrolokacijos stotis	illumination means	apšvietimo priemonės
hydrologic characteristics	hidrologinės charakteristikos	image converter [tube]	elektroninis optinis keitiklis
hydrologic forecast	hidrologinė prognozė	image decoding [interpretation]	vaizdo dešifravimas
hydrologic regimen	hidrologinis režimas	imagery	vaizdai
hydrological natural phenomenon	hidrologinis gaivalinis reiškiny	imaginary enemy	sąlyginis priešas
hydrology	hidrologija	imaginary time	operatyvinis laikas
hydromateriel	hidrotechnika	imitating electronic jamming	imituojamieji radioelektroniniai trukdžiai
hydromechanics	hidromechanika	imitation bomb	imitacinė bomba
hydrometeorological means	hidrometeorologinės priemonės	imitation mine	imitacinė mina
hydrometeorological situation	hidrometeorologinė situacija	immediate air support	skubioji aviacinė parama, neplaninė aviacinė parama
hydrometeorological support	hidrometeorologinė parama	immediate commander	tiesioginis viršininkas
hydrometeorological survey [reconnaissance]	hidrometeorologinė žvalgyba	immediate decontamination	dalinis specialusis švarinimas, dalinis sanitarinis švarinimas
hydrometeorology	hidrometeorologija	immediate degassing	dalinė degazacija
hydrooptics	hidrooptika	immediate disactivation	dalinė dezaktyvacija
hydrooveralls	hidrokostiumas	immediate disinfection	dalinė dezinfekcija
hydrophone	hidrofonas	immediate operational readiness	visiškoji operacinė parengtis
hydrophysical devices	hidrofiziniai įtaisai	immersion of the submarine	povandeninio laivo panirimas
hydroplane	vandens lėktuvas, hidroplanas	imitation	imitacija
hydrotechnical installation	hidrotechninis įrenginys	immunity	imunitetas, neliečiamybė
hygrometer	higrometras	immunity of military ships	karo laivų imunitetas
hyperbaric chamber	barokamera	immunization	imunizavimas
hypersonic aircraft	hipergarsinis lėktuvas	impact angle	susidūrimo kampas (η)
hypersonic flight speed	hipergarsinis skrydžio greitis	impact point	susidūrimo taškas
hypervelocity armour-piercing projectile	šarvamušis subkalibrinis sviedinys	impassable terrain	nevaži vietovė
hypothesis	hipotezė	impermeable unit	izoliuojamoji apsauginė apranga
		implosion weapon	implozinis atominis užtaisas
„Iron Wolf“ Standby Brigade	nuolatinės parengties brigada „Geležinis Vilkas“	important terrain	svarbioji vietovė
ice condition of roads	plikledis	impregnated clothing	impregnuotoji apranga
ice environment	ledų situacija	impregnates	impregnantai
		impregnators	impregnantai

impromptu mission	neplaninė kovos užduotis	individual nuclear, biological and chemical protection	individualioji apsauga nuo branduolinio, biologinio ir cheminio ginklo
improvised defence	improvizuotoji gynyba		
improvised explosive device	improvizuotasis sprogdinimo užtaisas	individual portable flight vehicle	individualusis nešiojamasis skraidymo aparatas
impulse	impulsas	individual protective equipment	individualiosios apsaugos priemonės
impulse engineering	impulsinė technika	individual radiation monitoring	individualioji radioaktyviosios apšvitos kontrolė
impulse guidance system	impulsinė valdymo sistema	individual reserve	individualusis kariuomenės rezervas
impulse modulation	impulsų moduliavimas	individual reserve military conscription	individualiojo rezervu kario prievolė
impulse radiation	impulsinis spinduliavimas	individual respiratory protective [protection] equipment	kvėpavimo organų individualiosios apsaugos priemonės
incapacitating agent	žalojamoji nuodingoji medžiaga	individual self-defence	individualioji savigyna
incapacitating toxic dose	žalojamoji apsinuodijimo dozė	individual skin protective equipment	odos individualiosios apsaugos priemonės
incendiary agent	padegamoji medžiaga	individual weapon	individualusis ginklas
incendiary bomb	padegamoji bomba	induced detonation	netiesioginė detonacija
incendiary bottle	padegamasis butelis	induced radioactivity	sukeltasis radioaktyvumas
incendiary defence	apsauga nuo padegamojo ginklo	induction naval mine	indukcinė jūrų mina
incendiary effect of ammunition	padegamoji šaudmens veikmė	inductor	induktorius
incendiary fougasse	padegamasis fugasas	inert filling	inertinis užtaisas
incendiary grenade	padegamoji granata	inert mine	inertinė mina
incendiary high-explosive bomb	ardomoji padegamoji bomba	inertia fuse	mokomasis sprogdiklis
incendiary munition	padegamasis šaudmuo	inertial guidance system	inertinė valdymo sistema
incendiary shell	padegamasis sviedinys	infantry	pėstininkai
incendiary weapon	padegamasis ginklas, padegamųjų medžiagų naudojimo priemonė	infantry attack	pėstininkų ataka
incident	incidentas	infantry combat vehicle	pėstininkų kovos mašina (PKM)
incubation period	inkubacinis laikotarpis	infantry corps	pėstininkų korpusas
indefinite call sign	bendrasis šaukinys	infantry division	pėstininkų divizija
independence	nepriklausomybė	infantry entrenchment	šaulio apkasas
independent fire	savarankiškoji ugnis	infection agent	užkrečiamosios ligos sukėlėjas
independent mine	nevaldomoji mina	infection carriers	užkrečiamųjų ligų nešiotojai
independent operation	savarankiškoji operacija	infectious disease	užkrečiamoji liga
index	indeksas	infill	žemėlapiu spalvinimas
index contour	pastorintoji horizontalė	infiltration	prasiskverbimas, infiltracija
indicator	indikatorius	infiltration gap	įsiskverbimo ruožas
indirect air support	netiesioginė aviacinė parama	inflatable boat	pripučiamaoji valtis
indirect fire	netiesioginė ugnis	influence fuse	nekontaktinis sprogdiklis
indirect hit	netiesioginis pataikymas	influence mine	nekontaktinė mina
indirect illumination	netiesioginis apšvietimas	influence naval mine	nekontaktinė jūrų mina
indirect laying	netiesioginis kreipimas	influence sweeper	nekontaktinis minų tralas
indirect pointing [laying]	netiesioginis pabūtko taikymas	informatics	informatika
indirect vision device	periskopinis stebėjimo prietaisas	informatikon-carrying medium	informacijos laikmena
indispensable defence	būtinoji gintis	information	informacija
individual air attack	pavienis aviacijos smūgis	information classification [restricting]	informacijos įslaptinimas
individual body protective [protection] equipment	liemens individualiosios apsaugos priemonės	information collection	informacijos rinkimas
individual decontamination kit	individualusis cheminis paketas	information collection plan	žvalgybos informacijos rinkimo planas
individual dosimeter	individualusis dozimetras	information declassification	informacijos išslaptinimas
individual electronic suppression means	individualiosios elektroninio slopinimo priemonės	information display unit	informacijos vaizdavimo įtaisas
individual eye protective [protection] equipment	akių individualiosios apsaugos priemonės	information massif	informacijos masyvas
individual first-aid kit	individualusis tvarstymo paketas	information patrol	žvalgybos patrulis
individual head protective [protection] equipment	galvos individualiosios apsaugos priemonės	information processing	informacijos apdorojimas
individual nuclear blow	pavienis branduolinis smūgis	information quantity	informacijos kiekis
		information reception and display post	informacijos priėmimo ir vaizdavimo punktas

information system	informacijos sistema	integrated combined arms forces	bendrosios pajėgos
information theory	informacijos teorija	integrated command	integruotasis vadovavimas
information unit	informacijos vienetas	integrated microcircuit	integrinė mikroschema
informational signals centre	informacinis ryšių centras	integrated services digital network (ISDN)	skaitmeninių kompleksinių paslaugų tinklas
infrasound	infragarsas	integrated staff	integruotasis štabas
infrasound mine detector	infragarsinis minų ieškiklis	integrator	integratorius
infrasound weapon	infragarsinis ginklas	intellect weapon	intelektinis ginklas
infrastructure	infrastruktūra	intelligence	žvalgyba
inhalation toxic dose	inhaliacinė apsinuodijimo dozė	intelligence activities	žvalgybos veikla
initial airhead	desanto pradinis rajonas	intelligence estimate	žvalgybinis įvertinimas
initial area	pradinis rajonas	intelligence estimate of the battlefield	žvalgybinis mūšio lauko įvertinimas
initial combat mission [immediate objective]	artimoji kovos užduotis	intelligence information	žvalgybos informacija
initial draft plan	pirminis plano projektas	intelligence service	žvalgybos tarnyba
initial fire order	ugnies leidimo komanda	intelligence service employee	žvalgybos tarnybos tarnautojas
initial firing data	pradinės šaudymo nuostatos	intense radioactive contamination zone	didelės radioaktyviosios taršos zona
initial meridian	pradinis (nulinis) dienovidinis	intensity of electronic jamming	radioelektroninių trukdžių intensyvumas
initial path mine sweeping	išankstinis tralavimas	interception	gaudymas, klausymasis
initial period of war	pradinis karo laikotarpis	interception post	klausymosi postas
initial position	pradinė pozicija	interception station	pasiklausymo stotis
initial radiation	pirminė radioaktyvioji spinduliuotė	interchangeability	pakeičiamumas, sukeičiamumas
initial success	pirminė sėkmė	interdiction fire	draudžiamoji ugnis
initial velocity	pradinis greitis	interference	trikdžiai
initiating explosive	sužadinamoji sprogstamoji medžiaga	interference of waves	bangų interferencija
initiating means	sužadinamoji priemonė	intermediary	tarpininkas
initiation	sužadinimas, reakcijos sužadinimas	intermediate area illumination	tarpinis ploto apšvietimas
initiative	iniciatyva	intermediate cartridge	tarpinis šovinys
injection	injekcija	intermediate contour	tarpinė horizontalė
injury	sužeidimas	intermediate line	tarpinis ruožas
inland sea	vidaus jūra	intermediate position	tarpinė pozicija
inland waters	vidaus vandenys	intermediate scale map	vidutinio mastelio žemėlapis
inlet valve	įkvėpimo vožtuvas	intermediate zone	tarpinė juosta
in-place attack	puolimas iš nuolatinės dislokavimo vietos	intermittent illumination	periodinis apšvietimas
inquiry	kvota	internal army	vidaus kariuomenė
inquiry office for prisoners of war	karo belaisvių informacijos biuras	internal ballistics	vidinė balistika
insecticides	insekticidai	internal combustion engine	vidaus degimo variklis
inset	žemėlapio intarpas	internal disturbances [riots]	vidaus neramumai
inshore patrol	pakrantės patrulis	internal encirclement front	vidinis apsupties frontas
inside equipment	vidaus įranga	internal exposure	vidinė apšvita
inside map margin	vidinis žemėlapio rėmelis	internal memory	vidinė atmintis
inspection	apžiūra	internal missile guidance system	vidinė raketos taikymo sistema
inspection of combat readiness	kovinės parengties tikrinimas	internal radiation	vidinis apšvitinimas
inspection of combat training	kovinio rengimo tikrinimas	internal sea	vidaus jūra
inspector general	generalinis inspektorius	internal waters	vidaus vandenys
instantaneous coordinates	momentinės koordinatės	international armed conflict	tarptautinis ginkluotasis konfliktas
instructing	instruktažas	International Atomic Energy Agency	Tarptautinė atominės energijos agentūra (TATENA)
instruction	nurodymas, instrukcija	international atomic law	tarptautinė atominė teisė
instructor	instruktorius	international call-sign	tarptautinis šaukinys
instrument flight	skrydis pagal prietaisus	international canals	tarptautiniai kanalai
instrument landing system	tūpimo pagal prietaisus sistema	International Court of Justice	tarptautinis teisingumo teismas
instruments	prietaisai	international crime	tarptautinis nusikaltimas
insulator	izoliatorius	International Criminal Court	tarptautinis baudžiamasis teismas
insurance of serviceman's	karių draudimas		
insurgency	sukilimas		

international date line	tarptautinė demarkacinė paros laiko linija	ionosphere	jonosfera
international delict	tarptautinis deliktas	ionosphere scattering	jonosferinė sklaida
international exercise	tarptautinės pratybos	ionosphere sounding	jonosferos zondavimas
international humanitarian law	tarptautinė humanitarinė teisė (THT)	ionospheric prognosis [forecast]	jonosferinė prognozė
international law	tarptautinė teisė	ionospheric radio communication	jonosferinis radijo ryšys
international legal responsibility [liability]	tarptautinė teisinė atsakomybė	irradiation	spinduliuotė, apšvitinimas
international military tribunals	tarptautiniai karo tribunolai	irregular forces	nereguliosios pajėgos
international network	internetas	irregular outer edge	netaisyklingoji priešakinė minų lauko riba
international peace support operation	tarptautinė taikos paramos operacija	irreplaceable losses	negrįžtamieji koviniai nuostoliai
international peace treaty	tarptautinė taikos sutartis	irritant	dirginamoji nuodingoji medžiaga
international peacekeeping [peace] forces	tarptautinės taikos palaikymo pajėgos	isobar	izobara
International Red Cross and Red Crescent Movement	Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio judėjimas	isobath	izobata
International Red Cross Committee	Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas	isoclin	izoklina
international security	tarptautinis saugumas	isogonal	izogona
international signals summary	tarptautinė signalų suvestinė (TSS)	isogriv	izolinija
international straits	tarptautiniai sąsiauriai	isolated subunit	izoliuotasis padalinys
International System of Units	Tarptautinė vienetų sistema	isolation and restriction measures	izoliavimo ir apribojimo priemonės
international tension zone	tarptautinės įtampos židiny	isolation of combat area	kovos veiksmų rajono izoliacija
international terrorism	tarptautinis terorizmas	isoline	izolinija
international treaty [agreement]	tarptautinė sutartis	isotope	izotopas
international trusteeship	tarptautinė globa	item	gaminys
the Internet	internetas		
Internet Protocol	interneto protokolas (IP)		
internment	internavimas	jaegers	jėgeriai
interoperability	sąveikumas, sukeičiamumas	jamming	trukdžiai
interphone headset	šalmofonas	jamming environment	trukdžių situacija
interpretation	paaiškinimas	jamming suppression	trukdžių slopinimas
interrepair technical life	tarpremontiniai techniniai išteklių	jet engine draft power	reaktyvinio variklio traukos galia
interrogation	apklausa	jet fuel	reaktyviniai degalai
intersection	sankirta	jet thrust [propulsion]	reaktyvinė trauka
interval	tarpas	jettisoned mines	išmėtytosios minos, skubusis minų išmetimas
intervention	intervencija, įsikišimas	joint	jungtinis, -ė
in-time artillery fire	savalaikė artilerijos ugnis	joint amphibious operation	jungtinė jūrų desanto operacija
intuition	intuicija, nuojauta	joint command	jungtinė vadovybė
inundation	užtvindymas	joint degassing	mišrioji degazacija
invasion	įsiveržimas, invazija	joint disactivation	mišrioji dezaktyvacija
invasion army	įsibrovimo armija	joint formation	jungtinis darinys
inventory control	materialinių priemonių kontrolė	joint medical commission	mišrioji medicinos komisija
inversion temperature gradient (Stable-S)	stabilusis (S) temperatūros gradientas	joint staff	jungtinis štabas
invisible targets firing techniques	nematomųjų taikinių šaudymo būdai	Joint Tactical Air Command	jungtinė taktinė aviacijos vadovybė
iodine prophylactic	jodo profilaktika	jol	jolis
ion	jonas	joule per kilogram (jpkg)	džaulis kilogramui
ionic irradiation	jonizuojančioji spinduliuotė	journalist	žurnalistas
ionic radiation	jonizuojantysis spinduliuavimas	jump angle	išlėkimo kampas (γ)
ionic radiation source	jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis	jump speed	iššokimo greitis
ionization	jonizacija	junction point	sandūra
ionization chamber	jonizacijos kamera	jungle	džiunglės
ionizing power	jonizacijos geba	junior leader	jaunesnysis vadas
		junior officer	jaunesnysis karininkas

J

K

„Katiusha“	„Katiuša“
K day	K diena
kamikaze	kamikadzė
keel	kilis
keep the enemy on the run	neleisti įsitvirtinti
keeping the enemy down	priešo sukaustymas
ketch	kečas
ketonic number	cetatinis skaičius
key terrain	lemiamoji vietovė
keyboard	klaviatūra
kill probability	naikinimo tikimybė
kill radius	naikinimo spindulys
kill ratio	naikinimo laipsnis
kill reliability	naikinimo patikimumas
kill zone	naikinimo zona
killed in action (KIA)	žuvęs, -usi mūšyje
killing	kovimas
killing zone	ugnies maišas
kiloton (kt)	kilotona (kt)
kiloton weapon	kilotoninis branduolinis ginklas
kind of military actions	karo veiksmų rūšys
kinescope	kineskopas
kinetic weapon	kinetinis ginklas
kingston	kingstonas
kit	komplektas, paketas
kite	plaustas
knight	riteris
knight army	riterių kariuomenė
knot	mazgas
Kronshtadt foot gauge	vandens lygio matuoklė

L

lacrimator	ašarinės dujos
lake	ežeras
lake flotilla	ežerų flotilė
lance	ietis
lance corporal	jefreitorius
land battery	kranto gynybos baterija
land forces	sausumos pajėgos (SP)
land forces tactics	sausumos pajėgų taktika
land mine	sausumos mina
land transport	antžeminis transportas
landing	desantas, tūpimas, išlaipinimas
landing area	išlaipinimo rajonas
landing beach	išlaipinimo krantas
landing distance	tūpimo nuotolis
landing echelon	desanto ešelonas
landing force [troops]	desantas
landing forces [troops]	desanto pajėgos
landing marks	tūpimo ženklai
landing of airborne assault	oro desanto nusileidimas
landing operation	desantinė operacija
landing platform	tūpimo aikštelė

landing run	riedėjimas nutūpus
landing ship	desantinis laivas
landing site	išlaipinimo vieta
landing system	nusileidimo sistema
landsknecht	landsknechtas
landsturm	landšturmas
landwehr	landveras
lane	perėja
lapse temperature gradient (Unstable-U)	labilusis (L) temperatūros gradientas
large calibre [heavy] machine-gun	didelio kalibro kulkosvaidis
large T	didelis poslinkis (> 5-00)
large target	didelis taikinyš
large unit	junginys
large-scale map	stambaus mastelio žemėlapis
laryngophone	laringofonas
laser	lazeris
laser guidance unit	lazerinis valdymo prietaisas
laser guided weapon	lazeriu valdomas ginklas
laser illuminator	lazerinis šviestuvas
laser pulse duration	lazerinio impulso trukmė
laser radar	optinis lokatorius
laser rangefinder	lazerinis tolimatis
laser reconnaissance	lazerinė žvalgyba
laser seeker	lazerinis ieškiklis
laser sight	lazerinis taikiklis
laser target designator	lazerinis taikinio rodiklis
laser tracker	lazerinis sekiklis
laser weapon	lazerinis ginklas
laser weapon control system	lazerinė ginklų valdymo sistema
lashing	pritvirtinimas, tvirtinimas
last bracket	paskutinis sieksnis
late accident phase	vėlyvoji branduolinės elektrinės avarijos fazė
lateral deviation	šoninis nuokrypis
lateral lead	šoninis pasitikimas
lateral route	rokada (lygiagretusis kelias)
launch	raketos leidimas
launch pad	leidimo platforma
launcher	leidimo įrenginys, leistuvas
launcher reloading	leidimo įrenginio pakartotinis užtaisymas
launcher-loader	leidimo–užtaisymo įrenginys
launching	raketos leidimas
launching aircraft	raketnešis
launching battery	leidimo baterija
launching complex	leidimo kompleksas
launching crew [section]	leidimo komanda
launching line	raketų leidimo riba
launching rack [rail]	leidimo įrenginio kreipiklis
launching rocket	leidimo raketa
launching site	leidimo pozicija
lava	lava
law	įstatymas, teisė
law of nations	tarptautinė teisė
law of the sea	jūrų teisė
Law on Civil Protection	Civilinės saugos įstatymas
laws and customs of war	karo įstatymai ir papročiai

laydown bombing	bombų mėtymas iš mažo aukščio	life jacket	gelbėjimo liemenė
laying	kreipimas, pabūklo taikymas	life of the respirator	dujokaukės veikimo laikas
laying devices	kreipimo mechanizmai	life vest	gelbėjimo liemenė
laying for elevation	vertikalusis kreipimas	lift	keliamoji jėga
laying for line	horizontalusis kreipimas	lift helicopter	transporto sraigtasparnis
layout	schema	lift truck	automobilinis krautuvas
layout of fire	ugnies schema	light artillery	lengvoji artilerija, mažakalibrė artilerija
layout of training targets	taikinių situacija	light cruiser	lengvasis kreiseris
lead	pasitikimas	light destruction	mažas sugriovimas
lead aircraft	vadovaujantysis orlaivis, vedantysis orlaivis	light destruction zone	mažų sugriovimų zona
lead azid	švino azidas	light diving training	lengvųjų narų rengimas
lead petrol	etiliuotas benzinas	light electronic jamming	šviesos radioelektroniniai trukdžiai
lead ship	vedantysis laivas	light filter	šviesos filtras
leader training	vadų rengimas	light flame-thrower	lengvasis liepsnosvaidis
leadership skills	vadovavimo įgūdžiai	light grenade launcher	lengvasis granatsvaidis
leaflet bomb	agitacinė bomba	light impulse	šviesos impulsas
leave certificate	atostogų liudijimas	light line	užtamsinimo riba
leaving allowance	išeitinė pašalpa	light machine-gun	lengvasis kulkosvaidis
leaving the ship	laivo palikimas	light nuclear damage	maži branduoliniai nuostoliai
leeward side	pavėjinė pusė	light radiation	šviesos spinduliuotė
legal adviser of the armed forces	ginkluotųjų pajėgų teisės patarėjas	light signalling	šviesos signalizacija
legal help	teisinė pagalba	light tank	lengvasis tankas
legal protection of the serviceman	teisinė kario apsauga	light technology	šviesos technika
legal regime of the frontier	valstybės sienos teisinis režimas	lightning protection	apsauga nuo žaibo
legal responsibility	teisinė atsakomybė	lightning war	žaibo karas
legality	teisėtumas	lights and signs of ships	laivų ugnys ir ženklai
legend	legenda	limb	limbas
legion	legionas	limit of fire	šaudymo krypties riba, ugnies riba
length of degree	laipsnio ilgis	limitation and reduction of strategic armament	strateginės ginkluotės ribojimas ir mažinimas
length of service	tarnybos stažas	limited access route	ribotasis maršrutas
lesson	pamoka	limited mobilization	dalinė mobilizacija
letdown	žemėjimas	limited-objective attack	puolimas ribotais tikslais
lethal chemical agent	mirtinoji nuodingoji medžiaga	limiting elevation	didžiausiasis pakilimo kampas
lethal effect	mirtinas poveikis	limiting point	sandūra
lethal toxic dose	mirtinoji apsinuodijimo dozė	line	linija, riba, eilė, ruožas
let-out from barracks	išleidimas iš kareivinių	line communication	laidinis ryšys
level	lygis, nivelyras gulsčiukas	line factor	nuotolio koeficientas (K_N)
level of combat readiness	kovinės parengties pakopa	line formation	skleistinė rikiuotė
level of war	karo lygmuo	line of aim [sight]	taikymo linija
level point	kritimo taškas	line of burst	sprogimo linija
level surface	apibendrintasis Žemės paviršius	line of communication multiplexing	ryšio linijos tankinimas
levelling	gulsčiavimas, niveliavimas	line of departure	pradinė linija [riba], sviedimo linija
levelling base	niveliavimo pagrindas	line of fall	kritimo linija
lewisite (L)	liuizitas (L)	line of fire transfer	ugnies perkėlimo riba
liability	atsakomybė	line of platoon order	būrių vorų eilė
liaison	sąveika	line of target	taikinio linija
liaison officer	sąveikos karininkas	linear	tiesinis
liberated territory	išlaisvintoji teritorija	linear burst height	linijinis sprogimo aukštis
liberty pass	leidžiamasis raštelis	linear charge	pailgasis užtaisas
lieutenant	leitenantas, poručikas	linear cruiser	linijinis kreiseris
lieutenant commander	kapitonas leitenantas, komandoras leitenantas	linear forces	linijinė kariuomenė
lieutenant general	generolas leitenantas	linear order of battle	linijinė kovos rikiuotė
lieutenant-colonel	pulkininkas leitenantas	linear tactics	linijinė taktika
		linear target	linijinis taikynis

line-of-duty investigation [inquiry]	tarnybinis patikrinimas	long-range fire battle	tolimasis ugnies mūšis
lines of communication	komunikacijos	long-range gun	toliašaudis pabūklas
link	radijo kryptis	long-range harassing fire	tolimasis ugnies puolimas
liquefied petroleum gas (LPG)	suskystintos naftos dujos (SND)	long-range march	žygis dideliu nuotoliu
liquid explosive	skystoji sprogstamoji medžiaga	long-range radio detection	tolimasis radiolokacinis aptikimas
liquid fuel rocket motor	skystojo kuro raketinis variklis	long-range rocket projectile	toliašaudis reaktyvinis sviedinys
liquid propellant	skystasis raketinis kuras	long-term weapon [fire] emplacement	ilgalaikis ugnies taškas
list of the staff	etatų sąrašas	long-wave radio communication	ilgabangis radijo ryšys
listening station	pasiklausymo stotis	loop	kilpa
Lithuanian Air Force	Lietuvos karinės oro pajėgos	loose formation	išretintoji rikiuotė
Lithuanian Armed Forces	Lietuvos ginkluotosios pajėgos	looting	marodieriavimas
Lithuanian Army	Lietuvos kariuomenė	lost (burst)	nepastebėtas sprogimas
Lithuanian coordinates system 1994 (LKS 94)	Lietuvos koordinacių sistema 1994 (LKS 94)	loudspeaker	garsiakalbis
Lithuanian Naval Forces	Lietuvos karinės jūrų pajėgos	loudspeaker communication	garsiakalbis ryšys
live reference point	tikrasis žyminy	low air burst	žemasis orinis branduolinis sprogimas
live shell	užtaisytais sviedinys	low angle loft bombing	bombų mėtymas žemu kampu kabruojant
live target	tikrasis taikiny	low readiness	nekovinė parengtis
live-wire entanglement	elektrinė vielų užtvara	low velocity drop	krovinių išmetimas mažu greičiu
living quarter support	karių aprūpinimas tarnybine gyvenamąja patalpa	low-angle trajectory	lėkštoji sviedinio trajektorija
Livonian Order	Livonijos ordinas	lowering of airborne assault	oro desanto nuleidimas
load	apkrova	low-impulse cartridge	mažo impulso šoviny
load capacity	keliamoji galia, krovumas	lowland	žemuma
loader	užtaisytojas	low-level bridge	žemasis tiltas
loading	krovimas, užtaisyimas	low-level flight	skutamasis skrydis
loading density	užtaisyimo tankis	low-order burst	nevisiškas sprogimas
loading mechanism	užtaisyimo mechanizmas	loxodrom	loksodroma
loading site	krovimo vieta	LSD	LSD
local armistice	vietinės paliaubos	lubricant	alyva
local mean time	vietinis vidutinis laikas	lubricants	tepalai
local natural phenomenon	vietinis gaivalinis reiškinys	Luftwaffe	liuftvafe
local nuclear warfare	ribotasis branduolinis karas	lull	operatyvinė pauzė
local security	tiesioginė sauga	luminifer	liuminiforas
local territorial military institution	vietinė teritorinė karinė įstaiga	luminous alignment	šviesos vedlinė
local war	lokalusis karas, vietinis karas	lunette	liunetas
localizer	kurso radijo švyturys		
location	padėtis, lokacija, aptikimas		
location diagram	žemėlapiu lapų išdėstymo schema		
lock	spyna, šliuzas		
logistic assessment	logistinis įvertinimas, logistinė parama	M day	M diena
logistic command post	užnugario vadavietė	Mach number	Macho skaičius
logistic situation	logistinė situacija	machine-gun	kulkosvaidis
logistic support	logistinė parama	magazine	dėtuvė
logistical transportation	tiekiamasis transportavimas	magazine loading	dėtuvinis užtaisyimas
logistics	logistika	magazine weapon	dėtuvinis ginklas
logistics support operation	logistinės paramos operacija	magnetic anomaly	magnetinė anomalija
long radio waves	ilgosios radijo bangos	magnetic anomaly area	magnetinės anomalijos rajonas
longeron	lonžeronas	magnetic bearing [azimuth]	magnetinis azimutas (A_m)
longevity	ilgaamžiškumas	magnetic compass	magnetinis kompasas
long-haul communication	tolimasis ryšys	magnetic declination	magnetinė deklinacija
long-range artillery	toliašaudė artilerija	magnetic equator	magnetinis pusiaujas
long-range charge	toliašaudis šaunamasis užtaisas	magnetic inclination	magnetinė inklinacija
long-range fire attack	tolimasis ugnies puolimas	magnetic mine	magnetinė mina
		magnetic minehunting	magnetinė minų ieška

M

magnetic north	magnetinė šiaurė	manning armed forces	kariuomenės komplektavimas
magnetic variation	magnetinė variacija	manoeuvrability	manevringumas
magnetometer	magnetometras	manoeuvrable warhead	manevruojančioji raketos galvutė
magnetometric camouflage	magnetometrinis maskavimas	manoeuvre	manevras
magnetometric reconnaissance	magnetometrinė žvalgyba	manoeuvre defence	manevrinė gynyba
magnetron	magnetronas	manoeuvre tactics	manevrinė taktika
magnitude adjustment	įsišaudymas pagal išmatuotus nuokrypius	manoeuvring area	manevravimo zona
magpie	šarka	manoeuvring target	judrusis taikiny
mail communication	pašto ryšys	manoeuvring, supply and evacuation routes	manevravimo, tiekimo ir evakavimo keliai
main aerodrome	pagrindinis aerodromas	man-torpedo	torpeda su žmogumi
main attack	pagrindinis smūgis	manual	statutas
main battle tank	pagrindinis kovinis tankas	map	žemėlapis
main calibre	pagrindinis kalibras	map border	žemėlapio tarprėmis
main clutch	pagrindinis frikcionas	map catalog	žemėlapių katalogas
main convoy	pagrindinis konvojus	map contour distance	horizontalioji projekcija
main defence action zone	pagrindinė gynybos juosta	map currency	žemėlapio senėjimas
main defence area	pagrindinis gynybos rajonas	map division	žemėlapio skaidymas
main direction	pagrindinė kryptis	map index	žemėlapio nomenklatūra
main direction of advance	pagrindinė puolimo kryptis	map margin	žemėlapio užrėmis, žemėlapio rėmelis
main effort	pagrindinis veiksnys	map orientation	žemėlapio orientavimas
main firing position area	pagrindinis ugnies pozicijų rajonas	map reference	žemėlapio nuoroda
main force grouping	pagrindinė grupuotė	map renewal [renovation]	žemėlapio atnaujinimas
main gear	pagrindinė pavara	map scale	žemėlapio mastelis
main route	pagrindinis maršrutas	map series	žemėlapių kompleksas
main spring	kovinė spyruoklė	map sheet	žemėlapio lapas
main supply route	pagrindinis tiekimo maršrutas	mapping	topografinis kartografavimas
mainland	žemynas	marauding	marodieravimas
mainspring	skeliamoji spyruoklė	march	žygis, maršas
maintainability	tinkamumas techninei priežiūrai, tinkamumas remontuoti	march capabilities	žygio galimybės
maintenance	techninė priežiūra	march characteristics	žygio rodikliai
maintenance point	techninės priežiūros ir remonto punktas	march column	žygio vora
maintenance support	techninė parama	march discipline	žygio drausmė
maintenance units	techniniai daliniai	march drill	rikiuotės rengimas
maintenance vehicle	techninės priežiūros mašina	march estimates [planning]	žygio skaičiavimas
major	majoras	march formation	žygio rikiuotė
major [complete] repair [overhaul] of military materiel	kapitalinis karo technikos remontas	march order	žygio įsakymas
major general	generolas majoras	march organization	žygio organizavimas
major nuclear power	pagrindinė branduolinė valstybė	march security	žygio sauga
major port	didelis uostas	march step	žygio žingsnis
major water terminal	didelis vandens reidas	march subunit	žygio padalinys
malignant pustule	juodligė	march template	žygio lentelė
mallaunching	nepavykęs raketos leidimas	march training	žygio rengimas
management information system (MIS)	informacinė valdymo sistema	marching speed	žygio greitis
man-carried ammunition	nešiojamosios šaudmenų atsargos	march-manoeuvre	žygis manevras
mandate	įgaliojimai	margin of safety	atsparumo atsarga
Manhattan project	Manhatano projektas	marines	jūrų pėstininkai
manipul	manipulas	maritime area	jūrų rajonas
man-made ionizing radiation	technogeninė jonizuojančioji spinduliuotė	maritime combat	jūrų mūšis
man-made objects	dirbtiniai vietovės objektai	maritime defence sector	jūrų gynybos sektorius
Mannerheim line	Manerheimo linija	maritime operation	jūrų operacija
		maritime situation	jūrų situacija
		mark	pažyma, vietos žymėjimas
		marker	žymeklis
		marker post	gairė
		marker projectile	iššaudomasis sviedinys
		marking bomb	signalinė bomba

marking fire	nurodomoji ugnis, žymimoji ugnis	maximum range	didžiausias šaudymo nuotolis
marking of friendly forces	savo pajėgų žymėjimas	maximum sustained speed	didžiausias greitis
marking panel	ženklavimo juosta	Mayday signal	nelaimės signalai jūroje
marking signs of contaminated and dangerous areas	taršos ir pavojaus zonos ribojimo ženklai	meaconing	trikdymas
marking team	žymėjimo komanda	mean burst centre	vidurinis sproginų taškas
married failure	nesuveikusi inkarinė jūrų mina	mean deviation	vidutinis nuokrypis
marshal	maršalas	mean impact point	vidurinis pataikymo taškas
marshal's sceptre	maršalo skeptras	mean lethal radiation dose	vidutinė mirtinoji apšvitos dozė
marshalling	sutelkimas	mean sea level	vidutinis jūros lygis
marshy ground	pelkėta vietovė	mean threshold concentration	vidutinė ribinė koncentracija
maser	mazeris	mean toxic dose	vidutinė apsinuodijimo dozė
mask	maskuotė, dujokaukės kaukė	mean trajectory	vidurinė trajektorija
mask painting	maskuojamasis dažymas	mean wind	vidutinis vėjas
masked battery	užmaskuoti baterija	means	priemonė
masking	maskavimas	means of combat readiness	kovinės parengties priemonės
masking electronic jamming	maskuojamieji radioelektroniniai trukdžiai	means of personnel training	karių mokymo priemonės
masking terrain characteristics	maskuojamosios vietovės savybės	measurement	matavimas
masking units	maskavimo daliniai	measurements	matai
mass	masė	measuring error	matavimo paklaida
mass air attack	masinis aviacijos smūgis	measuring instruments	matavimo prietaisai
mass and compact fire zone	masinių ir ištisinių gaisrų zona	measuring rope	matavimo virvė
mass army	masinė kariuomenė	mechanical degassing	mechaninė degazacija
mass casualties	masiniai nuostoliai	mechanical disactivation	mechaninė dezaktyvacija
mass destruction attack	masinio naikinimo ginklo naudojimas	mechanical draft	mechaninė trauka
mass destruction weapon	masinio naikinimo ginklas (MNG)	mechanical mine sweeping	mechaninis minų tralavimas
mass employment	masinis naudojimas	mechanical plough	plūginė grioviakasė
mass nuclear blow	masinis branduolinis smūgis	mechanization of troops control	pajėgų valdymo mechanizavimas
massed fire	masinė ugnis	mechanized army	mechanizuotoji armija
massive retaliation [reprisal] strategy	masinio atpildo strategija	mechanized bridge	mechanizuotasis tiltas
master chief petty officer	mičmanas	mechanized corps	mechanizuotasis korpusas
master clutch	pagrindinis frikcionas	mechanized division	mechanizuotoji divizija
match ignition	dagtinis uždegimas	mechanized loading	mechanizuotasis užtaisymas
match weapon	dagtinis ginklas	medal	medalis
material	medžiaga, technika	medical	medikas, -ė
material damage	materialiniai nuostoliai	medical aid	medicinos pagalba
material liability contract [responsibility]	materialinės atsakomybės sutartis	medical aid station	medicinos punktas
material responsibility [liability]	materialinė atsakomybė	medical aircraft	sanitarinis orlaivis
material support	materialinė parama	medical control	medicinos kontrolė
materiel storage	karo technikos laikymas	medical equipment	medicinos turtas
Mauser	mauzeris	medical examination board for conscripts	šauktinių medicinos ekspertizės komisija
Maxim	maksimas	medical losses	sanitariniai koviniai nuostoliai
maximum effective range	didžiausias veiksmingas šaudymo nuotolis	medical officer	karo gydytojas
maximum observed range	didžiausias matymo nuotolis	medical personnel	medicinos personalas
maximum ordinate	didžiausias trajektorijos aukštis	medical protection equipment	medicinos apsaugos priemonės
maximum permissible concentration	didžiausioji leidžiamoji koncentracija	medical reconnaissance	medicininė žvalgyba
maximum permissible dose rate	didžiausioji leidžiamoji dozės galia	medical self-help	pirmosios medicinos pagalbos susiteikimas
maximum permissible radiation dose	didžiausioji leidžiamoji apšvitos dozė	medical ships and water vessels	sanitariniai laivai ir plaukiojamosios priemonės
maximum permissible radiation level	didžiausias leidžiamasis apšvitos lygis	medical situation	medicininė situacija
		medical student	medikas, -ė
		medical supervision of servicemen	karių sveikatos priežiūra
		medical support	medicininė parama
		medical test	sveikatos tikrinimas
		medical transport	sanitarinis transportas
		medical units	medicinos daliniai

medium maintenance [repair] of military materiel	vidutinis karo technikos remontas	methods of personnel training	karių mokymo metodai
medium probable error	galimasis vidutinis nuokrypis	metre	metras
medium radio waves	vidutinės radijo bangos	metric system	metrinė sistema
medium tank	vidutinis tankas	metrological support	metrologinė parama
medium wind	vidutinis vėjas	mesosphere	mezosfera
medium-scale map	vidutinio mastelio žemėlapis	microelectronics	mikroelektronika
medium-wave radio communication	vidutinių bangų radijo ryšys	microform	mikroformatas
meeting engagement	pasitiktinis mūšys	micromodul	mikromodulis
megaphone	megafonas	microphone	mikrofonas
megaton (Mt)	megatona (Mt)	microrocket engine	mažasis raketinis variklis
megaton weapon	megatoninis branduolinis ginklas	microwave reconnaissance	mikrobanginė žvalgyba
melinite	pikro rūgštis, trinitrofenolis	midcourse guidance	raketos valdymas viduriniame trajektorijos ruože
memory	atmintis	mil	tūkstantoji
menace	grėsmė	mil formula [relation]	tūkstantųjų formulė
menacing period	grėšmingas laikotarpis	mile	mylia
mercenary	samdinys	militarism	militarizmas
merchant convoy	prekinių laivų konvojus	militarization	militarizacija
mercury fulminate	sprogusis gyvsidabris	military academy	karo akademija
meridian	dienovidinis	Military Academy of Lithuania	Lietuvos karo akademija
meridian direction diaphragm	dienovidinių krypčių diagrama	military actions	karo veiksmai
meridian plane	dienovidžio plokštuma	military activities	karinė veikla
message	pranešimas	military activities of the state	valstybės karinė veikla
messenger	pasiuntinys	military administration	karinė administracija, karinis administravimas
meteorograph	meteorografas	military administrative distribution	karinis administracinis suskirstymas
meteorological code	meteorologinis kodas	military adviser	karinis patarėjas
meteorological conditions	meteorologinės sąlygos	military and civilian medical posts	kariniai ir civiliniai medicinos postai
meteorological conditions of firing	meteorologinės šaudymo sąlygos	military assistance	karinė pagalba
meteorological conventional signs	meteorologijos sutartiniai ženklai	military attack	karo ataka
meteorological correction	meteorologinės šaudymo pataisos	military band [orchestra]	karinis orkestras
meteorological devices	meteorologijos prietaisai	military base	karinė bazė
meteorological elements	meteorologiniai elementai	military blockade	karinė blokada
meteorological fire preparation	meteorologinis šaudymo rengimas	military budget	karinis biudžetas
meteorological information	meteorologijos informacija	military captivity	karo nelaisvė
meteorological message [bulletin, report]	meteorologijos biuletėnis	military casualties	karo nuostoliai
meteorological natural phenomenon	meteorologinis gaivalinis reiškinys	military cemetery	karių kapinės
meteorological observation	meteorologinis stebėjimas	military ceremonies	karinės ceremonijos
meteorological radar	radiolokacinė meteorologijos stotis	military clothing	kario apranga
meteorological report	meteorologijos suvestinė, meteorologijos biuletėnis	military coalition	karinė koalicija
meteorological rocket	meteorologinė raketa	military collective	karinis kolektyvas
meteorological service	meteorologijos tarnyba	military conflict	karinis konfliktas
meteorological station	meteorologijos stotis	military conscription	karo prievolė
meteorological support	meteorologinė parama	military conspiracy	karinis sąmokslas
meteorological survey [reconnaissance]	meteorologinė žvalgyba	military contraband	karinė kontrabanda
meteorology	meteorologija	military convoy	karinis konvojus
method for applying fire	šaudymo būdai	military cooperation	karinis bendradarbiavimas
method of tactical evaluation	taktinio įvertinimo metodas	military council	karo taryba
methodical training	metodinis rengimas	military coup d'etat	karinis perversmas
methods of combat employment of biological agents	biologinių priemonių kovinio naudojimo būdai	military court	karo teismas, kariuomenės teismas
		military crest	kovinė ketera
		military currency	karinė valiuta
		military cybernetics	karinė kibernetika
		military dam	karinė užtvanka
		military defence	karinė gynyba
		military dictatorship	karinė diktatūra
		military dictionary	karybos žodynas

military didactics	karinė didaktika	military medical examination	karinės medicinos ekspertizė
military discipline	karių drausmė	military medical examination board	karinės medicinos ekspertizės komisija
military district [command]	karinė apygarda	military medical service	karo medicinos tarnyba
military echelon	karinis ešelonas	military medicine	karo medicina
military economy	karinė ekonomika	military memoirs	kariniai atsiminimai
military education	karinis išsilavinimas	military meteorology	karinė meteorologija
military educational institutions	karinės mokyimo įstaigos	military methodics	karinė metodika
military encyclopaedia	karybos enciklopedija	military metrology	karinė metrologija
military equipment	karinis turtas	military mission	karinė misija
military establishment	karinė bazė	military money	kariniai pinigai
military expenditure	karinės išlaidos	military music	karinė muzika
military experiment	karinis eksperimentas	military necessity	karo būtinybė
military firing range	karinė šaudykla	military object	karinis objektas
military geographic document	karinis geografinis dokumentas	military official	karinis pareigūnas
military geographic information	karinė geografinė informacija	military operation	karinė operacija
military geographical account	karinis geografinis aprašymas	military organization	karinė organizacija
military geographical area	karinis geografinis rajonas	military parade [review]	karinis paradas
military geography	karinė geografija	military parity	karinis paritetas
military geology	karinė geologija	military pedagogics	karinė pedagogika
military governor	karinis gubernatorius	military personnel	karinis personalas
military grid	karinis koordinatinis tinklas	military police	karo policija
military grid reference system (MGRS)	karinio koordinatinio tinklo atramos sistema	military policeman	karo policininkas
military help	karinė pagalba	military political alliance [union]	karinė politinė sąjunga
military history	karo istorija	military political crisis	karinė politinė krizė
military homing pigeons post	balandžių paštas	military politics	karinė politika
military honour	karinė garbė	military potential	karinis potencialas
military hospital	karo ligoninė	military power	karinė galia
military hygiene	karinė higiena	military prosecutor's office	karinė prokuratūra
military ideology	karo ideologija	military presence	karinis buvimas
military incident	karinis incidentas	military press	karinė spauda
military industrial complex	karo pramonės kompleksas	military professional	kariniai profesionalai
military informatics	karinė informatika	military proficiency	karinis meistriškumas
military information	karinė informacija	military propaganda	karo propaganda
military information communications system	karinė informacinė ryšių sistema (KIRS)	military protractor	karinis matlankis
military inspection	karinė inspekcija	military provocation	karinė provokacija
military justice	karinė teisėsauga	military psychology	karinė psichologija
military knowledge	karinės žinios	military rank	kario laipsnis
military law	karo teisė	military rank distinctive signs	karių laipsnio skiriamieji ženklai
military law and order	karinė teisėtvara	military rank insignia	karių laipsnio skiriamieji ženklai
military leader	karvedys	military readiness	karinė parengtis
military leave	karių atostogos	military reform	karinė reforma
military life	karinė buitis	military regime	karinis režimas
military load classification	karinė apkrovos klasifikacija	military registration	karinė įskaita
military man	karys	military relics	karo relikvijos
military materiel	karo technika	military requirement	karinis poreikis
military materiel operation	karo technikos eksploatavimas	military risk factors	kariniai rizikos veiksniai
military materiel parameters	karo technikos parametrai	military safety	karinis saugumas
military materiel reliability	karo technikos patikimumas	military school	karo mokykla
military materiel repair [maintenance]	karo technikos remontas	military school student	kariūnas
military materiel stability	karo technikos atsparumas	military secret	karinė paslaptis
military materiel testing	karo technikos bandymai	military service	karo tarnyba
military materiel transportation	karo technikos transportavimas	military service pay	karių tarnybinių atlyginimų
military materiel unit repair	agregatinis karo technikos remontas	military ship	karo laivas
military medical centre	karo medicinos centras	military ship-hospital	laivas ligoninė
		military sociology	karinė sociologija

military song	karinė daina	mine-clearing	išminavimas
military space and time elements	kariniai erdvės ir laiko elementai	mine-clearing equipment	išminavimo priemonės
military standard	karinis etalonas	mined area	užminuotoji zona
military strategy	karinė strategija	mined waters	užminuotieji vandenys
military symbol	karinis simbolis	minefield	minų laukas
military technical equipment	karinis technikos turtas	minefield breaching	minų lauko perėjos įrengimas
military terminology	karybos terminija	minefield density	minų lauko tankis
military territory	karinė teritorija	minefield equipment	minavimo priemonės
military threat	karinė grėsmė	minefield lane	minų lauko perėja
military topographic service	karo topografijos tarnyba	minefield marking	minų lauko ženklinimas
military topography	karo topografija	minefield record	minų lauko formuliaras
military traditions	karinės tradicijos	minefield recording	minų lauko žymėjimas
military train	karinis traukinys	mine-holder	minos laikiklis
military training	karinis rengimas	mine-hunter	minų ieškiklis-naikiklis
military training of the population	gyventojų karinis rengimas	minehunting ship	minų medžiotuvas
military transport	karinis transportas	minelayer	minininkas
military transport aircraft	karinis transporto lėktuvas	mineman	minuotojas
military tribunal	kariuomenės teismas	mine-missile	mina raketa
military uniform	kario uniforma	miner	minuotojas
military unit	kariuomenės vienetas, karinis vienetas	miner cord	minuotojo virvė
		minesweeper	minų traleris
military unit colours	karinio dalinio vėliava	mine-sweeping charge	išminavimo užtaisas
military unit history	karinio dalinio istorija	mine-torpedo	mina torpeda
military vocabulary	karybos leksika	mine-trap	apgaulingoji mina
military water supply	vandens tiekimas kariuomenei	mine-watching	minų žvalgyba
military-political situation	karinė politinė situacija	miniaturing	miniatiūrizavimas
militia	milicija	minimum nuclear safe distance	mažiausiasis branduolinio saugumo nuotolis
Million Instructions Per Second (MIPS)	milijonai operacijų per sekundę	minimum nuclear warning time	mažiausiasis įspėjimo apie branduolinį pavojų laikas
milrule	stygomatis	minimum operating strip	minimalusis kilimo ir tūpimo takas
mils error	nuokrypis tūkstantosiomis	minimum range	mažiausiasis šaudymo nuotolis
mine	mina	minimum residual radioactivity weapon	mažiausiojo liekamojo radioaktyvumo branduolinis ginklas
mine boat	mininis kateris		saugusis skrydžio aukštis
mine chain [road block]	minų užkardas	minimum safe altitude	meteorologinis minimumas
mine chamber	minų kamera	minimum weather	minavimas
mine cruiser	mininis kreiseris	mining	minavimo ruožas
mine defence	mininė gynyba	mining line	krašto apsaugos ministras
mine destroyer	minų naikintuvas	Minister of National Defence	Krašto apsaugos ministerija (KAM)
mine detector	minų ieškiklis	Ministry of National Defence	
mine disposal	minų neutralizavimas		minor nuclear injuries
mine gallery [tunnel]	minų galerija		minor port
mine hunter track	minų tralo trasa		miosis
mine laying [planting]	minų dėjimas		misfire
mine obstacle	minų užtvara		
mine probe	minų zondas		misinformation
mine row	minų eilė		missensing
mine situation	minų situacija		missile
mine spotting	minų stebėjimas		missile
mine strip	minų juosta		missile air attack
mine sweeper	minų tralas		missile base
mine sweeping	minų tralavimas		missile boat
mine sweeping zone	minų tralavimo juosta		missile capture
mine warfare	minų karas		missile carrier
mine warfare chart	minų lauko jūrlapis		missile carrier aircraft
mine warfare group	minų tralavimo grupė		missile carrier ship
mine weapons	mininė ginkluotė		
mine-adapter	minos laikiklis		

missile control system	raketos skriejimo valdymo sistema	mobile group	judrioji grupė
missile cruiser	raketinis kreiseris	mobile launcher	judrusis leidimo įrenginys
missile destruction system	raketos sunaikinimo sistema	mobile mortar	savaeigis minosvaidis
missile flight time	raketos skriejimo laikas	mobile naval mine	judrioji jūrų mina
missile guidance	raketos valdymas, raketos taikymas	mobile observation post	judrioji [mobilioji] sekykla
missile guidance station	raketų nutaikymo stotis	mobile obstacle detachment	judrioji užtvarų rinktinė
missile guidance system	raketų valdymo sistema	mobile radio communication systems	judriojo radijo ryšio sistemos
missile head	raketos galvutė	mobile support group	judrioji paramos grupė
missile range	raketos skriejimo nuotolis	mobility	judrumas, mobilumas
missile ship	raketinis laivas	mobilizable reinforcing forces	mobilizuojamosios pastiprinimo pajėgos
missile sighting system	raketos taikymo sistema	mobilization	mobilizacija
missile solid-propellant charge	raketinis kietojo kuro užtaisas	mobilization commission	mobilizacijos komisija
missile stage	raketos pakopa	mobilization plan	mobilizacijos planas
missile submarine	raketinis povandeninis laivas	mobilization readiness	mobilizacinė parengtis
missile system	raketų kompleksas	mobilization reserve	mobilizacinis rezervas, mobilizacinės atsargos
missile trajectory	raketos trajektorija	mobilization transportation	mobilizacinis transportavimas
missile trajectory active area	aktyvusis raketos trajektorijos ruožas	mock-up	maketas
missile troops	raketiniai daliniai	mode of entry of biological agents	biologinių ligų sukėlėjų patekimo į organizmą būdas
missile warfare	reaktyvinių sviedinių kovinis naudojimas	mode of flight	skrydžio režimas
missile warhead	raketos kovinė dalis	model	modelis
missile weapon	raketinis ginklas, reaktyvinis ginklas	modem	modemas
missile weight	raketos masė	moderate destruction	vidutinis sugriovimas
missile-carrying aviation	raketnešė aviacija	moderate destruction zone	vidutinių sugriovimų zona
missile-throwing arm	raketinės pajėgos	moderate nuclear damage	vidutiniai branduoliniai nuostoliai
missile-torpedo submarine	raketinis-torpedinis povandeninis laivas	moderate nuclear injuries	vidutiniai branduoliniai pažeidimai
missing	dingęs be žinios	moderate nuclear risk	vidutinė branduolinė rizika
mission	užduotis	moderate radioactive contamination zone	vidutinės radioaktyviosios taršos zona
mission analysis	užduoties išsiaiškinimas	modernization	modernizavimas
mission sortie	kovinis išskridimas	modfa	modfa
mitchman	mičmanas	modgaheds	modžahedai
mixed	orinių ir antžeminių sprogimų lygybė	modification	modifikavimas
mixed air	orinių sprogimų persvara	modulation	moduliuojimas
mixed column	mišrioji vora	modulator	moduliuojantis
mixed forces	bendrosios pajėgos	module	modulis
mixed graze	antžeminių sprogimų persvara	monitor	monitorius
mixed medical commission	mišrioji medicinos komisija	monitoring	kontrolė
mixed mine sweeping	mišrusis minų tralavimas	monitoring ship	žvalgybos laivas
mixed minefield	mišrusis minų laukas	monkey bridge	kabamasis tiltas
mixed rocket engine	mišrusis raketinis variklis	monoplane	monoplanas
mixed salvo	gaubiamoji grupė	moored naval mine	inkarinė jūrų mina
moat	tvirtovės griovys	moorland	pelkėta vietovė
mobile artillery	judrioji artilerija	moral ageing	moralinis senėjimas
mobile command post	judrioji (mobilioji) vadavietė	moral combat features	moralinės kovinės savybės
mobile communication	ryšys judriomis priemonėmis	morale	kariuomenės kovos dvasia
mobile communication facilities	judriosios ryšių priemonės	morning exercises	rytinė mankšta
mobile communications centre	judrusis ryšių mazgas	Morse apparatus	Morzės aparatas
mobile defence	mobilioji gynyba	Morse code	Morzės abėcėlė
mobile fire zone	judrioji ugnies zona	mortar	minosvaidis
mobile fire-extinguishing means	kilnojamoji gaisro gesinimo priemonė	mortar artillery	minosvaidžių artilerija
mobile forces	mobiliuosios pajėgos	mortar base cap	minosvaidžio uokšas
mobile ground missile system	judrusis gruntinis raketų kompleksas	mortar base plate	minosvaidžio atraminė plokštė
		mortar battery	minosvaidžių baterija
		mortar bipod mount	minosvaidžio dvikojis lafetas

mortar buffer	minosvaidžio amortizatorius	movement control	judėjimo valdymas
mortar capability to fire across the crest	galimybė šaudyti minosvaidžiu per priedangos keterą	movement control centre	judėjimo valdymo centras
mortar mine	minosvaidžio mina	movement control line	reguliavimo riba
mortar mine charge	minosvaidžio šaudmens užtaisas	movement control officer	judėjimo valdymo karininkas
mortar mine propelling charge	pagrindinis minosvaidžio šaudmens užtaisas	movement control post	eismo valdymo postas
mortar mine supplementary charge	papildomasis minosvaidžio šaudmens užtaisas	movement credit	žygio leidimas
mortar platoon	minosvaidžių būrys	movement of forces to the front	pajėgų judėjimas į frontą
mortar safety device from double loading	minosvaidžio saugiklis nuo dvigubo užtaisymo	movement priority	judėjimo pirmumas
mortar shot [round]	minosvaidžio šaudmuo	movement restriction	judėjimo apribojimas
mortar sight	minosvaidžio taikiklis	movement schedule	transportavimo grafikas
mortar squad	minosvaidžio skyrius	movement support detachment	judėjimo paramos rinktinė
mortar trajectory	mortyrinė sviedinio trajektorija	movement table	judėjimo grafikas
mortar tube [barrel]	minosvaidžio vamzdis	moving barrage fire	judrioji užtveriamoji ugnis
mortar wheeled cart	minosvaidžio važiuoklė	moving map display	judrusis žemėlapis displejus
mortaring	minosvaidžių šaudymas	moving mine	judančioji mina
motor	variklis	moving target	judrusis taikinyš
motor car	automobilis	muffler	duslintuvas
motor equipment	autotechnikos turtas	multi-agent munition	daugianaris šaudmuo
motor ferry	savaeigis keltas	multibarrelled rocket mortar	daugiamvamzdis reaktyvinis minosvaidis
motor highways	automobilių keliai	multichannel radio communication	daugiakanalis radijo ryšys
motor life	variklio ištekliai	multichannel telegraphy	daugiakanalis telegrafavimas
motor range	automobilių poligonas	multicharge rifle	daugiašūvis šautuvas
motor transport	automobilių transportas, automobilių technika	multifuel internal combustion engine	įvairių degalų vidaus degimo variklis
motor transport service	autotransporto tarnyba	multiple exposure	daugkartinė apšvita
motor units	automobilių daliniai	multiple fuse	mišrusis kontaktinis sprogdiklis
motor vehicles	automobilių technika	Multiple Launch Rocket System	reaktyvinė salvinės ugnies sistema (RSUS)
motorcycle	motociklas	multiple launching	reaktyvinių sviedinių salvė
motorization and mechanization	motorizavimas ir mechanizavimas	multiple missile	daugiapakopė raketa
motorized corps	motorizuotasis korpusas	multiple rocket launcher vehicle	reaktyvinės artilerijos kovos mašina
motorized forces	motorizuotosios pajėgos	multiple target	grupinis taikinyš
motorized infantry division	motorizuorųjų pėstininkų divizija	multiple tube mount	daugiašovis įrenginys
motorized rifle division	motorizuotųjų šaulių divizija	multiple warhead	išsisklaidančioji raketos galvutė
motorized rifle forces	motorizuotųjų pėstininkų pajėgos	multisection charge	kintamasis šaunamasis užtaisas
motorized unit	motorizuotasis vienetas	munition	šaudmuo
motorway	automobilių magistralė	munition with destruction elements	šaudmuo su naikinamaisiais elementais
motorways	automobilių keliai	musket	muškieta
mound	piliakalnis	musketeers	muškietininkai
mountain artillery	kalnų artilerija	mustard gas (HD)	ipritas (HD)
mountain defence	gynyba kalnuose	mutual support	savitarpio kovinė parama
mountain gun	kalnų pabūklas	muzzle	žiotys, laibgalys
mountain offensive	puolimas kalnuose	muzzle blast	laibgalio liepsna, laibgalio kūgis, užlaibgalinis kūgis
mountain pass	kalnų perėja	muzzle booster [attachment]	atatrakos stiprintuvas
mountain ridge	kalnagūbris	muzzle brake	laibgalio stabdys
mountain training	rensimas kalnuose	muzzle energy	žiotinė energija (E_z)
mountain troops	kalnų pajėgos	muzzle flash	laibgalio liepsna
mountains	kalnai	muzzle loading	užtaisymas pro laibgalį
mounted forces	raitija	muzzle sight	kryptukas
mounting	pasirengimas operacijai, montavimas	muzzle velocity	žiotinis greitis (v_z), pradinis greitis
mounting of the guard	sargybų skirstymas	muzzle-loaded mortar	užtaisomas pro laibgalį minosvaidis
mousqueton	muškietonas		
movement	žygis		

N

napalm	napalmas	naval [maritime] combat	jūrų mūšis
national command	nacionalinė vadovybė	naval area	karinis jūrų rajonas
national defence service	krašto apsaugos tarnyba	naval artillery	jūrų artilerija
national defence system	krašto apsaugos sistema (KAS)	naval attack	jūrų ataka
national frontier	valstybės siena	naval augmentation group	laivyno pastiprinimo grupė
national gendarmerie	nacionalinė žandarmerija	naval base	karinė jūrų bazė
National Guard	nacionalinė gvardija	naval basing area	laivyno bazavimosi rajonas
National Inquiry Office	nacionalinis informacijos biuras	naval battle	jūrų kautynės
national military authority	valstybės karinė vadovybė	naval beach group [unit]	laivyno pakrančių grupė
national resistance command	tautos pasipriešinimo vadovybė	naval bomb attack	bombinė jūrų ataka
national security	nacionalinis saugumas	naval campaign	jūrų kampanija
national security policy	saugumo politika	naval combat	jūrų mūšis
national security system	nacionalinio saugumo sistema	naval district	karinė jūrų apygarda
National Voluntary Defence Forces	Krašto apsaugos savanorių pajėgos	naval fire support	laivyno parama ugnimi
NATO	NATO	naval flag	karinė jūrų vėliava
NATO airspace	NATO oro erdvė	Naval Forces	karinės jūrų pajėgos (KJP)
NATO code number	NATO kodo numeris	naval forces basing	laivyno pajėgų bazavimasis
NATO command forces	NATO pavaldžios pajėgos	naval fortress	jūrų tvirtovė
NATO forces	NATO pajėgos	naval group	laivų grupė
NATO Joint Air Defence System	NATO jungtinė OEG sistema	naval gun-fire operations centre	laivyno ugnies operacijų centras
NATO joint service exercise	NATO pajėgų ir laivynų pratybos	naval mine	jūrų mina
NATO member nation	NATO narė	naval mine attack	mininė jūrų ataka
NATO military authority	NATO karinė vadovybė	naval minehunting	jūrų minų ieška
NATO Military Committee	NATO karinis komitetas	naval missile attack	raketinė jūrų ataka
NATO Nuclear Planning Group	NATO branduolinio planavimo grupė	naval munition	jūrų šaudmuo
NATO preparation time	NATO pasirengimo laikas	naval operation	jūrų operacija
NATO Standardization Agreement	NATO standartizacijos sutartis	naval power	jūrinė galia
NATO standards	NATO standartai	naval range	jūrų poligonas
NATO warning time	NATO įspėjimo laikas	naval reconnaissance	jūrų žvalgyba
NATO-assigned forces	NATO paskirtos pajėgos	naval ship	karo laivas
natural calamity	gaivalinė nelaimė, stichinė nelaimė	naval support area	laivyno paramos rajonas
natural cause of emergency	gamtinės ekstremaliosios situacijos priežastys	naval torpedo attack	torpedinė jūrų ataka
natural conditions of firing	realiosios šaudymo sąlygos	naval warfare	jūrų karas
natural cover	gamtinė priedanga	naval zone	karinė jūrų zona
natural exposure	gamtinė apšvita	navigation	laivyba, navigacija, plaukiojimas
natural ionic irradiation	gamtinė jonizuojančioji spinduliuotė	navigation astronomy	laivybos astronomija
natural ionic radiation source	gamtinis jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis	navigation course plotter [recorder]	navigacinis kurso brėžimas
natural map scale	skaitmeninis žemėlapių mastelis	navigation devices	navigaciniai prietaisai
natural obstacle	gamtinė kliūtis	navigation equipment	navigacinė įranga
natural phenomenon	gaivalinis reiškinys, stichinis reiškinys	navigation information	navigacinė informacija
natural radioactivity	natūralusis radioaktyvumas	navigation situation	navigacinė situacija
natural road	kelias be tvirtos dangos	navigation support	navigacinis aprūpinimas
natural screen	gamtinė maskuotė	navigation system	navigacijos sistema
nautical chart	jūrlapis	navigation under the foreign flag	plaukiojimas su svetimą vėliava
nautical mile	jūrų mylia, jūrmylė	navigator	navigatorius
nautical plotting chart	kontūrinis jūrlapis	navigator's instrument	navigatoriaus instrumentas
		Navy	karinis jūrų laivynas
		NBC corps support	RChB parama
		NBC defence	apsauga nuo masinio naikinimo ginklo
		NBC instructor	RChBS instruktorius
		NBC observation	RChB stebėjimas
		NBC observation post	RChB stebėjimo postas
		NBC observer	RChB stebėtojas
		NBC protection	RChB sauga (RChBS)
		NBC protection service	RChBS tarnyba

NBC protection units	RChBS vienetai	neutron-induced activity	neutronų sukeltas aktyvumas
NBC protective equipment	RChB ekipuotė	new nontraditional weapons	naujieji netradiciniai ginklai
NBC scout	RChB žvalgas	new types of mass destruction weapons	naujos masinio naikinimo ginklų rūšys
NBC survey [reconnaissance]	RChB žvalgyba	next combat mission	paskesnioji kovos užduotis
NBC survey [reconnaissance] patrol	RChB žvalgybos patulius	next higher commander	artimiausias viršininkas
NBC survey [reconnaissance] vehicle	RChB žvalgybos mašina	next operation	paskesnioji operacija
NBC warfare	branduolinis, biologinis ir cheminis karas (BBCh karas)	niche	niša
NBC warfare supply	aprūpinimas RChB ekipuote	nickname	sutartinis pavadinimas
NBC weapons	RChB ginklai	night attack	puolimas naktį
near (distant) line of bracket	artimoji (tolimoji) sieksnio riba	night battle	naktiniai kovos veiksmai
near the front zone	pafrontės juosta	night effect	nakties poveikis
nearest commander	artimiausias viršininkas	night flight	naktinis skrydis
near-real time	beveik tikras laikas	night observation device	naktinio matymo prietaisas
near-strategic missile	operatyvinė-taktinė raketa	night sight	naktinis taikiklis
necessary forces	būtiniosios pajėgos	nitrogen dioxide	azoto dioksidas
necessary military training	būtinieji kariniai mokymai	nitrogen-mustard gas (HN)	azoto ipritas (HN)
necessity	būtinasis reikalingumas	nitroglycerine	nitroglicerolis
needle-shaped rifle	adatinis šautuvas	no-fire line	saugumo riba
negligible nuclear risk	nereikšminga branduolinė rizika	noise	triukšmas
negotiation [passage] of anti-amphibious obstacles	priešdesantinių užtvarų įveikimas	noise electronic jamming	triukšminiai radioelektroniniai trukdžiai
negotiation [passage] of antimissile defence	priešraketinės gynybos įveikimas	noise immunity [stability]	atsparumas trukdžiams
negotiation [passage]	įveikimas	noise suppressor	duslintuvas
negotiation [passage]] of the cover zone	dengimo zonos įveikimas	nominal weapon	nominalusis branduolinis ginklas
negotiation [passage]] of the demolition area	griuvėsių rajono įveikimas	nomogram	nomograma
negotiation [passage]] of the mined area	minų lauko įveikimas	nonaggression	nepuolimas
negotiation [passage] of barriers and obstacles	užtvarų ir kliūčių įveikimas	nonaligned state	neprisijungusioji šalis
negotiation [passage] of contaminated zones	taršos zonų įveikimas	nonautomatic breech mechanism	neautomatinė spyňa
negotiation [passage] of the covering zone	aprūpinimo juostos įveikimas	non-battle casualty	nekoviniai nuostoliai
neighbouring forces assessment	gretimų pajėgų įvertinimas	nonbelligerent state	nekariaujančioji valstybė
nerve agent	paralyžiuojamoji nuodingoji medžiaga	non-boresafe fuse	nesaugiklinis kontaktinis sprogdiklis
nerve agent vapour detector	paralyžiuojamųjų nuodingųjų medžiagų garų indikatorius	non-bound barrel	nesutvirtintasis vamzdis
net	tinklas	non-cap blasting cartridge	bekapsulė sprogdinimo trinkelė
net call-sign	ryšių tinklo šaukinys	noncentre bullet	išcentruotoji kulka
net control station	tinklo kontrolės stotis	noncombatant	nekombatantas
net obstacle	tinklinė užtvara	noncommissioned officer	liktinis
net weight	neto	non-commissioned officer	puskarininkis
network of Earth's degrees	Žemės laipsnių tinklas	non-commissioned officer school	puskarininkių mokykla
neutral temperature gradient (Neutral-N)	neutralusis (N) temperatūros gradientas	noncommunicable disease	nekontaginė liga
neutral zone	neutralioji zona	non-contact charge	nekontaktinis užtaisas
neutrality	neutralitetas	non-contact mine sweeping	nekontaktinis minų tralavimas
neutralization	slopinimas, neutralizavimas	non-contact naval mine	nekontaktinė jūrų mina
neutralization fire	slopinamoji ugnis	noncontrolled radio net	laisvasis radijo tinklas
neutron	neutronas	nondeclared war	nepaskelbtasis karas
neutron charge	neutroninis užtaisas	non-execution of order	įsakymo nevykdymas
neutron munition	neutroninis šaudmuo	non-expendable stocks	neliečiamosios atsargos
neutron source	neutronų šaltinis	non-expendable supplies and materials	nesunaudojamosios materialinės priemonės
		non-explosive obstacle	nesprogstamoji užtvara
		non-failure operation time	išdirbis
		noninterference	nesikišimas
		noninternational armed conflict	netarptautinis ginkluotasis konfliktas
		nonintervention	nesikišimas
		nonlethal weapon	nemirtinasis ginklas

non-military objective	nekarinis objektas	nuclear damage assessment	branduolinių nuostolių įvertinimas
non-military resources	vietiniai ištekliai	nuclear damage control	branduolinio ginklo naudojimo padarinių likvidavimas
non-nuclear country	nebranduolinė valstybė	nuclear defence	branduolinė gynyba
non-nuclear warfare	nebranduolinis karas	nuclear delivery unit	branduolinio ginklo naudojimo vienetas
non-nuclear zone	nebranduolinė zona	nuclear delivery vehicle	branduolinio ginklo naudojimo priemonė
nonorganized defence	neparengtoji gynyba	nuclear destruction area	branduolinio naikinimo židinys
non-persistent agent	nepatvarioji nuodingoji medžiaga	nuclear detection	branduolinių sprogimų aptikimas
non-planned mission	neplaninė užduotis	nuclear detonation detection and reporting system	branduolinių sprogimų aptikimo ir išpėjimo apie juos sistema
non-primer blasting cartridge	bekapsulė sprogdinimo trinkelė	nuclear disarmament	branduolinis nusiginklavimas
nonprotected locality	neapsaugotoji vietovė	nuclear effect radius	branduolinio sprogimo naikinimo spindulys
nonricochet	nerikošetas	nuclear energy	branduolinė energija
nonrocket-assisted projectile	aktyvusis sviedinys	nuclear exposure	branduolinė apšvita
nonspecific biological reconnaissance	paprastoji biologinė žvalgyba	nuclear facility	branduolinė jėgainė
non-submarine contact chart	kliūčių antvandeniniams laivams jūrlapis	nuclear fuel	branduolinis kuras
nonsystem units	nesisteminiai vienetai	nuclear fuel reproduction	branduolinio kuro atgaminimas
norm	normatyvas	nuclear gun	branduolinė patranka
normal burst	normalusis sprogimas	nuclear incident	branduolinis incidentas
normal card-board	normalusis dangtelis	nuclear injuries	branduoliniai pažeidimai
normal charge	pilnasis šaunamasis užtaisas	nuclear land mine	branduolinė mina, branduolinis fugasas
normal lighting	įprastinis apšvietimas	nuclear means	branduolinė kovinė priemonė
North American Aerospace Defence Command (NORAD)	Šiaurės Amerikos oro kosminės erdvės gynybos vadovybė	nuclear missile	branduolinė raketa
North Atlantic Treaty Organization	Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija	nuclear missile strike warning system	ispėjimo apie raketinį branduolinį smūgį sistema
North Star	Šiaurinė žvaigždė	nuclear missile weapon	raketinis branduolinis ginklas
Northern lights	Šiaurės pašvaistė	nuclear munition	branduolinis šaudmuo
northern offensive	puolimas šiauriniuose rajonuose	nuclear munition delivery vehicle	branduolinių šaudmenų siuntimo į taikinį priemonė
Northwest European theatre of operations	Šiaurės Vakarų Europos karo veiksmų teatras	nuclear nation	branduolinė valstybė
nosing-up	kabravimas	nuclear offensive	branduolinis puolimas
nozzle	variklio tūta	nuclear parity	branduolinis paritetas
nuclear accident	branduolinė avarija, branduolinis įvykis	nuclear piece	branduolinis pabūklas
nuclear accident level	branduolinio įvykio lygmuo	nuclear power	branduolinė valstybė
nuclear accountant	dozimetrininkas	nuclear power plant (NPP)	branduolinė elektrinė
nuclear action	branduolinio ginklo naudojimas	nuclear power plant accident	branduolinės elektrinės avarija
nuclear air burst	orinis branduolinis sprogimas	nuclear propellant	branduolinis raketinis kuras
nuclear aircraft munition	branduolinis aviacijos šaudmuo	nuclear protection	branduolinė sauga
nuclear artillery	atominė artilerija, branduolinė artilerija	nuclear protection means	branduolinės saugos priemonės
nuclear barrier	branduolinė užtvara	nuclear radiation	branduolinė radioaktyvioji spinduliuotė
nuclear battle	mūšis naudojant branduolinį ginklą	nuclear reaction	branduolinė reakcija
nuclear blow	branduolinis smūgis	nuclear reactor	branduolinis reaktorius
nuclear burst	branduolinis sprogimas	nuclear risk	branduolinė rizika
nuclear charge	branduolinis užtaisas	nuclear rocket engine	branduolinis raketinis variklis
nuclear charge obstruction	branduolinių minų užtvara	nuclear safety line	branduolinės saugos riba
nuclear charge obstruction reconnaissance	branduolinių minų užtvartų žvalgyba	nuclear security	branduolinis saugumas
nuclear cloud	branduolinio sprogimo debesis	nuclear situation [environment]	branduolinė situacija
nuclear collateral damage	branduoliniai šalutiniai nuostoliai	nuclear strategy	branduolinė strategija, branduolinio ginklo naudojimo principai
nuclear column	branduolinio sprogimo stulpas	nuclear strike warning	ispėjimas apie branduolinį puolimą
nuclear commitment	branduolinis išpareigojimas		
nuclear damage	branduoliniai nuostoliai		

nuclear submarine	atominis povandeninis laivas	obliquity	taikinio sankirtos kampas
nuclear substance	branduolinė medžiaga	observation	stebėjimas, sekimas
nuclear surface burst	paviršinis branduolinis sprogimas	observation army	observacinė armija
nuclear target response	branduolinio sprogimo naikinamieji veiksniai	observation book	stebėjimo žurnalas
nuclear underground burst	požeminis branduolinis sprogimas	observation chart	stebėjimo schema
nuclear underwater burst	povandeninis branduolinis sprogimas	observation conditions	stebėjimo sąlygos
nuclear vulnerability assessment	branduolinio poveikio įvertinimas	observation effective fire	kaunamojo šaudymo sekimas
nuclear warfare	branduolinis karas	observation fire	stebėjimo ugnis
nuclear warhead	branduolinė kovinė galvutė	observation helicopter	stebėjimo sraigtasparnis
nuclear weapon	branduolinis ginklas	observation log	žvalgybos žurnalas
nuclear weapon accident	branduolinio ginklo avarija	observation post	stebėjimo postas, stebėjimo punktas, sekykla
nuclear weapon debris	branduolinio ginklo liekanos	observation post net	sekyklų tinklas
nuclear weapon employment time	branduolinio ginklo naudojimo laikas	observation range	sekimo nuotolis (Ns)
nuclear weapon exercise	branduolinės pratybos	observation sector	stebėjimo sektorius
nuclear weapon manoeuvre	branduolinio ginklo naudojimo pratybos	observation zone	stebėjimo juosta
nuclear weapon tests	branduolinio ginklo bandymai	observed burst	pastebėtasis sprogimas
nuclear weapon transportation	branduolinio ginklo transportavimas	observed fire procedure	matomųjų taikinių šaudymo būdai
nuclear weapons system	branduolinio ginklo kompleksas	observed target	matomasis taikiny
nuclear world conflict	pasaulinis branduolinis karas	observer	stebėtojas
nuclear yield	branduolinio užtaiso galia	observer identification	stebėtojo atpažinimas
nuclear, biological and chemical area of observation	branduolinio, biologinio ir cheminio stebėjimo rajonas	observing angle	taikinio sankirtos kampas
nuclear, biological and chemical data collection centre	branduolinės, biologinės ir cheminės informacijos rinkimo centras	observing interval	sekimo laikas
nuclear, biological and chemical zone of observation	branduolinio, biologinio ir cheminio stebėjimo zona	obstacle	užtvara, kliūtis
nuclear, biological and chemical control centre	branduolinės, biologinės ir cheminės kontrolės centras	obstacle belt	užtvarų ruožas
nuclear-pumped roentgen laser	branduolinio kaupinimo rentgeno lazeris	obstacle breach	užtvarų perėja
nucleus	atomo branduolys	obstacle course	kliūčių ruožas
nuisance minefield	trikdomasis minų laukas	obstacle density	užtvarų tankis
nullification	anuliavimas, panaikinimas	obstacle group	užtvarų grupė
numismatics	numizmatika	obstacle junction	užtvarų mazgas
Nuremberg process	Niurnbergo procesas	obstacle removal vehicle	užtvarų ardymo mašina, inžinerinė užtvarų ir kliūčių ardymo mašina
nutation	nutacija	obstacle system	užtvarų sistema

O

oared fleet	irklinis laivynas	octane number [value]	oktatinis skaičius
oared ship	irklinis laivas	octogene	oktogenas
oath of allegiance	kario priesaika	off the target	nepataikymas
object	objektas	offensive	puolimas
object contrast	objektų kontrastiškumas	offensive battle	puolamasis mūšis
objective	tikslas	offensive counter-air operation	puolamoji oro erdvės gynybos operacija
objective area	objekto rajonas	offensive hand grenade	puolamoji rankinė granata
objects and installations of frontier protection	valstybės sienos apsaugos objektai ir įrenginiai	offensive in special conditions	puolimas ypatingomis sąlygomis
oblique air photograph	įstrižoji aerofotografinė nuotrauka	offensive mine countermeasures	puolamieji veiksmai prieš minavimą
oblique fire	skersoji ugnis	offensive minefield	puolamasis minų laukas

offensive objective	puolimo tikslas	operation order	operacijos įsakymas
offensive operation	puolamoji operacija	operation phase	operacijos etapas
offensive power	puolimo galimybės	operation plan	operacijos planas
offensive rate	puolimo sparta	operation preparation calendar	kalendorinis operacijos rengimo planas
offensive riposte	kontrataka atsitraukiant	plan	
officer	karininkas	operation schedule	nuoseklusis operacijos planas
officers	karininkija	operation security	operacijos saugumas
officers reconnaissance patrol	karininkų žvalgybos patrulis	operational	operatyvinis (-ė)
officers' club	ramovė	operational activities	operatyvinė veikla
officers' training	karininkų treniruotė	operational and tactical calculation	operatyvinis taktinis skaičiavimas
official category	tarnybinė kategorija	operational art	operatyvinis menas
official document	tarnybinis dokumentas	operational assault	operatyvinis desantas
official flat	tarnybinis butas	operational assault force	operatyvinis desantas
off-line burst	nuo stebėjimo linijos nukrypęs sproginimas	operational chain of command	operatyvinio vadovavimo grandis
offset bombing	bombų mėtymas netiesioginiu taikymu	operational command	operatyvinis vadovavimas
offset distance	epicentro nuokrypis	operational control	valdumas
offshore patrol	jūrų patrulis	operational control communication	operatyvusis valdymo ryšys
offshore patrol ship	pasienio laivas	operational control of troops	operatyvinis pajėgų valdymas
off-the-march attack	ataka iš žygio	operational cooperation	operatyvinė sąveika
oil products	naftos produktai	operational cover	operatyvinis dengimas
oiler	tanklaivis	operational decontamination	operatyvusis specialusis švarinimas
ombudsman	ombudsmenas, žmonių teisių gynėjas	operational defence	operatyvinė gynyba
on-call fire	iškviečiamoji ugnis, ugnis pagal pareikalavimą	operational defence area [zone]	operatyvinė gynybos zona
on-call target	taikynys pagal pareikalavimą, ugnis pagal pareikalavimą	operational deployment area	operatyvinio išskleidimo rajonas
one day's of supply	dienos tiekimo norma (DTN)	operational deployment of forces	operatyvinis pajėgų išskleidimas
one look circuit	vienguboji sprogdinimo grandinė	operational direction	operacinė kryptis
one-way communication	vienpusis ryšys	operational directive	operatyvinė direktyva
on-order mission	nenustatytu laiku vykdoma kovos užduotis	operational formation	operatyvinė rikiuotė
on-the-deck flight	skrydis mažiausiame aukštyje	operational grouping	operatyvinė grupuotė
O-O line	O–O riba	operational information	operatyvinė informacija
open (cease) fire line	ugnies paleidimo (nutraukimo) riba	operational large unit	operatyvinis junginys
open firing position	atviroji ugnies pozicija	operational level of war	operatyvinis karo lygmuo
open ground	atviroji vietovė	operational manoeuvre	operatyvinis manevras
open ionic radiation source	atvirasis jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis	operational masking	operatyvinis maskavimas
open port	atvirasis uostas	operational mission	operatyvinė užduotis
open route	laisvasis maršrutas	operational obstacle	operatyvinė užtvara
open sea	atviroji jūra	operational person on duty	operatyvinis budėtojas
open sheaf	išskleistoji vėduoklė	operational radius of action	operatyvinis veikimo spindulys
open sky	atvirasis dangus	operational range	veikimo nuotolis
open town	atvirasis miestas	operational readiness	operacinė parengtis
operating planning of operation	operatyvinis operacijos planavimas	operational rear	operatyvinis užnugaris
operating range	veikimo nuotolis	operational reconnaissance	operatyvinė žvalgyba
operating system	operacinė sistema	operational report	operatyvinė suvestinė
operation	operacija	operational reserve	operatyvinis rezervas
operation [service] of military materiel allowance list	karo technikos eksploatavimo normos	operational road	operatyvinis kelias
operation [service] of military materiel time	karo technikos eksploatavimo trukmė	operational section	operatyvinis skyrius
operation analysis	operacijos apibendrinimas	operational situation	operatyvinė situacija
operation features	operacijos bruožai	operational stocks	operatyvinės atsargos
operation objective	operacijos tikslas	operational subordination	operatyvinis pavaldumas
operation officer	vadovas	operational success	operatyvinė sėkmė
		operational support	operatyvinis aprūpinimas
		operational time leap	operatyvinio laiko šuolis
		operational training	operatyvinis rengimas

operational transportation	operatyvinis transportavimas	organization of operation	operacijos organizavimas
operational-strategic large unit	operatyvinis-strateginis junginys	organization of the ground	inžinerinis vietovės įrengimas
operational-tactical large unit	operatyvinis-taktinis junginys	organization of the ground [entrenchment] sequence	inžinerinio vietovės įrengimo eiliškumas
operations group	operatyvinė grupė	organized defence	parengtoji gynyba
operations instruction	kovinis nurodymas	orientation	orientavimas
operations manoeuvre group	operatyvinė manevrinė grupė	orientation conditions	orientavimosi sąlygos
operations record book	kovos veiksmų žurnalas	orientation of surveillance instruments	stebėjimo prietaisų orientavimas
operator	operatorius	orientation point	orientyras
opportunity artillery tasks	neplaniniai artilerijos ugnies uždaviniai	origin of fire	trajektorijos pradžia, išlėkimo taškas
opposing forces	priešiškosios pajėgos	originating medical facility	pirminis medicinos punktas
opposing forces commander	priešiškujų pajėgų vadas	oscillating naval mine	svyruojančioji jūrų mina
optical communication	optinis ryšys	oscillations	virpesiai
optical electronic camouflage	optinis elektroninis maskavimas	other urgent operations	kiti neatidėliotini darbai
optical electronic device	optinis elektroninis prietaisas	otter	ūdra
optical electronic elements	optiniai elektroniniai elementai	outfit	komplektas
optical electronic suppression	optinis elektroninis slopinimas	outlet valve	išskvėpimo vožtuvas
optical fibre communication	šviesolaidinis ryšys	outline map	kontūrinis žemėlapis, eskizinis žemėlapis
optical homing head	optinė nusiaukančioji galvutė	outpost	avanpostas, užkarda
optical instrument	optinis prietaisas	over	perlėkis
optical laser communication	optinis lazerinis ryšys	overboots	apsauginės kojines
optical naval minehunting	optinė jūrų minų ieška	overbridge	viadukas
optical radar	optinis lokatorius	overcoat	milinė
optical radiation	optinis spinduliavimas	overhead clearance	prošvaisa
optical rangefinder	optinis tolimatis	overhead road [crossing]	estakada
optical reflector	optinis atšvaitas	overlapping fire	užklotinė ugnis
optical reticle	optinis tinklelis	overlay	kalkė
optical sight	optinis taikiklis	overload	perkrova
optics	optika	overpressure	viršslėgis
optimum burst height	tinkamiausiasis sprogimo aukštis	overprint	papildomai atspausdinta informacija
optoelectronics	optinė elektronika	over-short adjustment	artilijos ugnies koregavimas pagal sprogimų ženklus
optron	optronas	over-the-horizon [OTH] radar	užhorizontinę radiolokacijos stotis
orange agent	oranžinė medžiaga	oxygen breathing gas mask	izoliuojamoji dujųkaukė
orange commander	oranžinių vadas	oxygen respiratory apparatus	deguonies kvėpavimo aparatūra
orange forces	oranžinių pajėgos	ozone-destroying weapon	ozoninis ginklas
orbiting station	orbitinė stotis		
order	įsakymas, paliepimas, potvarkis, ordinas, laivų rikiuotė		
order of engagement for battle	įtraukimo į mūšį tvarka		
ordinary march	paprastasis žygis		
ordinary railroad transport	įprastinis geležinkelių transportas		
ordinate	ordinatė	pace setter	voros vedlys
ordnance piece carrier	pabūklo vilkikas	pacifism	pacifizmas
organ	vargonai	pack	nešulys
organic	etatinis, -ė	pack artillery	nešiojamoji artilerija
organic armament [weapons]	etatinė ginkluotė	pack meteorological set	nešiojamasis meteorologinis komplektas
organic artillery	karinio vieneto artilerija, etatinės artilerijos priemonės	packaged petroleum product	naftos produktų mažmenos
organic means [equipment]	etatinės priemonės	pact	paktas
organic weapon	etatinis ginklas	painting	dažymas
Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE)	Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO)	pallet	padėklas
organization form of personnel training	karių mokymo organizavimo forma	pandemic	pandemija
organization method of personnel training	karių mokymo organizavimo būdas	panel code	regimojo ryšio kodas
		panic	panika
		panorama picture	vietovės panorama
		panorama sight [telescope]	pabūklo kampamatis

P

parabellum	parabelis	patroller	patrulis
parachute	parašiuotas	patrolling	patruliavimas
parachute deployment height	parašiuotų išskleidimo aukštis	pattern	schema
parachute jump	šuoelis su parašiuotu	pattern mine-laying	šabloninis minavimas
parachutes system	parašiuotų sistema	pattern of fire	ugnies schema
parade step	rikiuotės žingsnis	pavement	kelio danga
paradrop	parašiuotinis desantavimas	peace	taika
paradrop of airborne assault	oro desanto išmetimas	peace activities	taikos palaikymo veikla
parallax	poslinkis, paralaksas	peace enforcement	taikos stiprinimas
parallax angle	paralaksinis kampas	peace restoration and peacekeeping operations	taikos atkūrimo ir palaikymo operacijos
parallel	lygiagretė	peace support operation	taikos paramos operacija
parallel operation	lygiagrečioji operacija	peaceful navigation across the territorial sea	taikus plaukimas per teritorinę jūrą
parallel planning of operation	lygiagretusis operacijos planavimas	peaceful solution [settlement] of international conflicts	taikus tarptautinių ginčų sprendimas
parallel pursuit	lygiagretusis persekiojimas	peacekeeping	taikos palaikymas, taikdarystė
parallel sheaf [lines of fire]	lygiagrečioji vėduoklė	peacekeeping forces	taikos palaikymo pajėgos, taikdarystės pajėgos
parallel staff	lygiagretusis štabas	peacetime establishment [complement]	taikos meto etatai
paramedic	paramedikas, -ė	peak	topografinė viršūnė
parameter	parametras	peakless cap	besnapė kepurė
paramilitary organization	sukarintoji organizacija	pecked line	brūkšninė linija
parapet	brustveras	pellet bomb	šratinė bomba
parity	paritetas	Pelnant	vimpelas
park	parkas	penetrating bomb	skvarbioji bomba
parliamentarian	parlamentaras	penetration	prasiskverbimas
partial capitulation [surrender]	dalinė kapituliacija	pensions of servicemen [military persons]	karių pensijos
partially planned movement	iš dalies suplanuotas žygis	the Pentagon	Pentagonas
partisan	partizanas	perchlorate explosive	perchloratinė sprogstamoji medžiaga
partnership for peace	partnerystė taikos labui	perchloron	kalcio hipochloritas
party	grupė, komanda	percussion cap	kapsulė
party at war	kariaujančioji šalis	percussion effect of ammunition	smūginė šaudmens veikmė
pass	perėja	percussion fuse	smūginis kontaktinis sprogdiklis
pass performance [condition]	leidimo režimas	percussion mechanism	skeliamasis mechanizmas
pass time	pravažiavimo laikas	percussion primer	kapsulinė įvorė, padegamoji kapsulė
passable terrain	važi vietovė	perforated card	perforacinė kortelė
passage	perėja	perforated tape	perforacinė juosta
passage of lines	linijų kirtimas	perforator	perforatorius
passive air defence	pasyvioji oro erdvės gynyba	pericentre	pericentras
passive communications satellite	pasyvusis ryšių palydovas	perigee	perigėjus
passive electronic jamming	pasyvieji radioelektroniniai trukdžiai	period	periodas, laikotarpis
passive electronic protective measures	pasyviosios elektroninės saugos priemonės	periscope	periskopas
passive homing guidance	pasyvusis nusitaikymas	permanent emplacement	ilgalaikis ugnies įrenginys
passive mine	pasyvioji mina	permanent fortification	ilgalaikė fortifikacija
passive missile trajectory area	pasyvusis raketos trajektorijos ruožas	permanent neutrality	nuolatinis neutralitetas
passive night observation device	pasyvusis naktinio matymo prieštaisas	permanent repair	einamasis karo technikos remontas
passive obstacle	pasyvioji kliūtis	permissible concentration	leidžiamoji koncentracija
passive protection means against electronic detection	pasyviosios apsaugos nuo elektroninio aptikimo priemonės	peroral toxic dose	peroralinė apsinuodijimo dozė
password	slaptažodis	persistency	patvarumas
pathfinder aircraft	žymėjimo orlaivis	persistent agent	patvarioji nuodingoji medžiaga
patient	ligonis	person in charge of order	tvarkdarys
patriotism	patriotizmas	person on duty	budėtojas
patrol	patrulis, žygio patrulis	personal computer	asmeninis kompiuteris
patrol boat	patrulinis kateris	personal first aid kit	individualioji vaistinėlė
patrol service	patrulio tarnyba		
patrol ship	patrulinis laivas		

personal records [file]	asmens byla	physical-geographical zone	fizinė geografinė zona
personal sanitation	asmens higiena	phytotoxic agents	fitotoksinai
personal weapon	asmeninis ginklas	picket	užkarda, piketas, žygio patrulis
personnel	personalas	pick-up	daviklis
personnel reaction time	karių reagavimo laikas	picrate	pikratas
personnel replenishment	personalo papildymas	picture decoding [interpretation]	vaizdo dešifravimas
personnel service	karių aprūpinimas	picturephone communication	vaizdinis telefono ryšys
personnel shell [projectile]	skeveldrinis sviedinys	piece	pabūklas
personnel target	gyvasis taikynys	piece of ammunition	šaudmuo
personnel training principles	karių mokymo principai	pier	buna, molas
personnel transportation	žmonių vežimas	piezoelectric device	piezoelektrinis prietaisas
perspective grid	perspektyvinis koordinatinis tinklas	piezometer	piezometras
pesticide	pesticidai	pike	ietis
petrol	benzinas	pile-driving equipment	poliakalė įranga
petrol internal combustion engine	benzininis vidaus degimo variklis	pilot	lakūnas, locmanas
petrol tank vehicle	benzinvežis	pilot balloon	orpūslė
petty officer	laivūnas, viršila	pilotage	pilotažas
phalanx	falanga	piloting	pilotavimas
phantom target	klaidinamasis taikynys	pineapple bomb	šratinė bomba
phase	etapas, fazė	pinpoint	tiksliai nustatytas taškas
phase forces	etapinės pajėgos	pinpoint target	mažasis taikynys
phase line	etapo linija	pioneer	pionierius
phase modulation	fazės moduliavimas	pipeline	naftotiekis
phase zone	etapo zona	pirating	piratavimas
phosgene (CG)	fosgenas (CG)	pistol	pistoletas
phosphorus	fosforas	piston internal combustion engine	stūmoklinis vidaus degimo variklis
photocamera	fotografijoa aparatas	pit	griovys
photodocument	fotografinis dokumentas	pitch	polinkis, tangažas
photoflash bomb	fotografinė bomba	pitch control gyro	girohorizontas
photogrammetric grid	fotogrammetrinis koordinatinis tinklas	pitch of rifling	graižtvos žingsnis
photogrammetric reconnaissance	fotogrammetrinė žvalgyba	pit-fall	vilkdubė
photogrammetry	fotogrametrija	pitting machine	duobkasė
photograph	nuotrauka, fonuotrauka	place	vieta
photographic control	fotografavimo kontrolė	place name	vietovardis
photographic filter	fotografinis filtras	placing	naikinimo priemonių siuntimas į taikinį
photographic map scale	fotografinis žemėlapiu mastelis	plague	maras
photographic reading	objektų atpažinimas pagal nuotrauką	plain	lyguma
photographic reconnaissance	fotografinė žvalgyba	plan	planas
photomap	fotografinis žemėlapis	plan for landing	išlaidinimo planas
photon	fotonas	plan of enemy actions simulation	priešo veiksmų imitavimo planas
photon radiation	fotoninis spinduliavimas	plan of operational deployment	operatyvinio išskleidimo planas
photon rocket engine	fotoninis raketinis variklis	plane	plokštuma
photonics	fotonika	plane local coordinates	plokštuminės vietinės koordinatės
photoplane	fotoplanas	plane rectangular coordinates	plokštuminės stačiakampės koordinatės
photoscheme	fotoschema	plane table	menzula
phototelegraph communication	fototelegrafo ryšys	plane-table survey	menzulinis topografinis kartografavimas
phototheodolite survey	fototeodolitinis topografinis kartografavimas	plank bridge	vėžių tiltas
phototopographic means	fototopografinės priemonės	planking	klojinys
physical ageing	fizinis senėjimas	planned artillery tasks	planiniai artilerijos ugnies uždaviniai
physical degassing	fizinė degazacija	planned resupply	planinis atsargų papildymas
physical source of electrical energy	fizinis elektros energijos šaltinis	planned target	planinis taikynys
physical training	fizinis rengimas	planning	projektavimas
physical unit	fizinis dydis		

planning of fire	ugnies planavimas	portable ammunition	nešiojamosios šaudmenų atsargos
planning of operation	operacijos planavimas	portable bridge	surenkamasis tiltas
plastic	plastikas	portable decontamination apparatus	nešiojamasis degazavimo prietaisas
plastic explosive	plastinė sprogstamoji medžiaga	porutchik	poručikas
plateau	plynaukštė, plokščiakalnis	position	pozicija, padėtis
platform drop	platformų nuleidimas	position angle	taikinio vietos kampas (ϵ)
platoon	būrys	position area	pozicinis rajonas
platoon position	būrio pozicija	position defence	pozicinė gynyba
platoon position scheme	būrio pozicijos schema	position finding [fixing]	buvimo vietos nustatymas
platoon support point	būrio atramos punktas	position of security	kovinės saugos pozicija
plough trencher	plūginė grioviakasė	position scheme	pozicijos schema
plumbing	vandentiekis	positional position of the submarine	povandeninio laivo pozicinė padėtis
plutonium	plutonis	possible attack direction	tikėtina puolimo kryptis
pneumatic weapon	pneumatinis ginklas	post	postas, paštas
pocket of resistance	priešo pasipriešinimo židinys	post sentry	posto sargybinis
point	punktas, taškas, postas, vieta	postal communication	pašto ryšys
point designation grid	taškų nuorodos koordinatinis tinklas	post-attack recovery operations	naikinimo priemonių naudojimo padarinių likvidavimas
point of burst	sprogimo taškas	post-flight inspection	patikrinimas po skrydžio
point of debarkation	išlaipinimo punktas	posture	laikysena
point of departure	pradinis punktas	pot shot	netaiklus šūvis
point of embarkation (POE)	įlaipinimo punktas	potential	potencialas
point of fall	kritimo taškas	potential military power	potencialioji karinė galia
point of fire	ugnies taškas	powder	parakas
point of impact	nusileidimo taškas, pataikymo taškas	powder charge	kovinis užtaisas
point of no return	grįžimo riba	powder pellet	petarda
point of origin	išlėkimo taškas	power	galia
point of smoke origin	dūmijimo židinys	power plant [station]	jėgainė
point of strike	pataikymo taškas	power rammer	mechaninis pabūklo stūmoklis
point of the main effort	pastangų telkimo ruožas	power take-off device	galingumo ėmimo dėžė
point-blank range	tiesiojo šūvio nuotolis	power-driven decontamination apparatus	variklinis specialiojo švarinimo prietaisas
point-blank shot	tiesusis šūvis	power-driven draft	mechaninė trauka
pointing	pabūklo taikymas	power-to-weight ratio	santykinė galia
pointing devices	kreipimo mechanizmai	practicable rate of fire	kovinė greitašauda
pointing equipment	pabūklo taikymo įtaisai	practical flight ceiling	praktinės skrydžio lubos
poised naval mine	užtaisyta jūrų mina	practical training	pratybos
polar coordinates	polinės koordinatės	practice shooting	mokomasis šaudymas
polar plot	polinis metodas	prearranged fire	planinė ugnis
pole	polius	preassault operation	operacija prieš ataką
pole naval mine	stiebinė jūrų mina	prebattle deployment	išskleidimas į prieškovinę rikiuotę
polemology	polemologija	prebattle formation	prieškovinė rikiuotė
police	policija	precedence category	skubotumo kategorija
policy	politika	precession	precesija
political potential	politinis potencialas	precision fire	tikslioji ugnis
polygonometrics	poligonometrija	pre-conscription military training	karinis rengimas iki šaukimo
polygraph	poligrafas, melo detektorius	precursor mine sweeping	išankstinis minų tralavimas
pond	tvenkinys	predicting point	pasitikimo taškas
pondiard	durklas	prediction	numatymas, prognozavimas
pontono-bridging vehicle	keltinė-tiltinė mašina	prediction interval [time]	poslinkio laikas
pontoon	pontonas	prediction of mass destruction weapons effects	masinio naikinimo ginklų naudojimo padarinių prognozavimas
pontoon bay	tiltinis keltas	prediction of radiation situation	radiacinės situacijos prognozavimas
pontoon bridge	pontoninis tiltas	predune	prieškopės
pontoon train	pontonų parkas		
pontoon train	pontonų parkas		
port	uostas		
port complex	uostų kompleksas		
port evacuation of cargoes	krovinių evakuavimas iš uosto		
port security	uosto apsauga		

pre-eruption of radiation accident phase	branduolinės elektrinės avarijos fazė iki radionuklidų išsiveržimo	primer	degtuvas, kapsulė, padegamoji priemonė
prefabricated bridge	surenkamasis tiltas	primer weapon	kapsulinis ginklas
prefabricated installation	surenkamasis statinys	primer-detonator	detonuojamoji kapsulė
prefield	priešlaukis	priming charge	detonuojamasis užtaisas
pre-flight inspection	patikrinimas prieš skrydį	principal contour	pagrindinė horizontalė
preheating system	šildymo sistema	principles of command	valdymo principai
pre-launch preparation	rengimas iki leidimo	principles of operation	operacijos principai
preliminary actions	preliminarūs veiksmai	principles of war	karo principai
preliminary defence	išankstinė gynyba	printer	spausdintuvas
preliminary demolition target	numatytas sunaikinti taikiny	printing size of the map	žemėlapių formatas
preliminary fire preparation	išankstinis šaudymo rengimas	priority call	prioritetinis reikalavimas
preliminary firing position	laikinoji ugnies pozicija	prisoner of war	karo belaisvis
preliminary firing position area	laikinas ugnies pozicijų rajonas	private	eilinis
preliminary readiness	išankstinė parengtis	privileges of servicemen	karių lengvatos
premature burst	priešlaikinis sprongimas	prize	prizas
premature shot	per ankstyvas šūvis	probability of hitting	pataikymo tikimybė
preparation	rengimas	probability theory	tikimybių teorija
preparation fire	parengiamoji ugnis, šaudymo rengimas	probable actions plan	galimų veiksmų planas
preparation for aviation combat actions signature	aviacijos pasirengimo kovos veiksams demaskuojamieji požymiai	probable destruction [kill] zone	galimojo naikinimo zona
preparation for defence signature	pasirengimo gynybai demaskuojamieji požymiai	probable error	galimasis nuokrypis
preparation for missile launch signature	pasirengimo leisti raketą demaskuojamieji požymiai	probable meeting line	galimo susitikimo riba
preparation for offensive (counter-offensive) signature	pasirengimo puolimui (kontrpuolimui) demaskuojamieji požymiai	probably destroyed	greičiausiai sunaikintas stažavimas
preparation of forces for the combat mission	pajėgų rengimas kovos užduočiai vykdyti	probation	procedūrinis žodis
preparation of operation	operacijos rengimas	procedural word	karių mokymo procesas
prepared defence	parengtoji gynyba	process of personnel training	gaminys
preparedness time	parengties laikas	product	sandomoji kariuomenė
preplanned air support	išankstinė aviacinė parama	professional army	profesinė karo tarnyba
prescribed nuclear load	nustatytasis branduolinių užtaisų skaičius	professional military service	profesinės karo tarnybos sutartis
preserve	draustinis	professional military service contract	tarnybos paslaptis
press information centre	žiniasklaidos informavimo centras	professional secret	branduolinio bendradarbiavimo programa
pressure	slėgis	programme of nuclear cooperation	programavimas
pressure altitude	skrydžio aukštis pagal standartinę atmosferos slėgį	programming	greitėjančiai degantis parakas
pressure mine	slėgiamoji sausumos mina	progressive-burning powder	draudžiamoji zona
pressure naval mine	hidrodinaminė jūrų mina	prohibited area	uždraustos kariavimo priemonės
prevention of mutual interference	tarpusavio trukdžių prevencija	prohibited warfare means	uždrausti kariavimo metodai
preventive maintenance	profilaktinė techninė priežiūra	prohibited warfare methods	projekcinis žemėlapis
preventive war	prevencinis karas	projected map display	sviedinys
primary communications net	pirminis ryšių tinklas	projectile	sviedinio antgalis
primary firing position	pagrindinė ugnies pozicija	projectile cap	sviedinio lėkimo laikas
primary firing position area	pagrindinis ugnies pozicijų rajonas	projectile flight time	skystoji svaidomoji medžiaga
primary observation post	pagrindinė sekykla	projectile liquid agent	svaidomoji mašina
primary position	pagrindinė pozicija	projectile machine	sviedinio trajektorija
primary target	pagrindinis taikiny	projectile trajectory	sviedinio greitis
primary toxic dose	ribinė apsinuodijimo dozė	projectile velocity	svaidomasis ginklas
prime mover	vilkikas	projectile weapon	sviedinys su naikinamaisiais elementais
primed charge	parengtas sprogtamasis užtaisas, parengtas užtaisas	projectile with fragmentation elements	projekcija, projektavimas
		projection	projekcijos zona
		projection zone	veržlusis žygis
		prompt march	veržlusis perėjimas
		prompt transition	bandomasis šūvis
		proof shot	propaganda
		propaganda	agitacinis sviedinys
		propaganda shell	reaktyvinė išnyrančioji jūrų mina
		propelled-rocket ascent naval mine	

propeller	varytuvas	pulley	skridinys
propeller-driven sledge	aerorogės	pulley block	skryščiai
propelling charge	šaunamasis užtaisas	pulse	impulsas
propelling device	varytuvas	pumpage	pompažas
prophylactic [preventive] disinfection	profilaktinė dezinfekcija	pumping point	siurblinė stotis
propulsion	trauka	punched card	perforacinė kortelė
propulsive device	varytuvas	punched tape	perforacinė juosta
protasan	protazanas	puncher	perforatorius
protected frequency	apsaugotasis dažnis	purpose of national security policy	nacionalinio saugumo politikos tikslas
protected person	globojamasis asmuo	pursuit	persekiojimas
protection	apsauga, globa	pyrohelium	pirogelis
protection against destruction means	apsauga nuo naikinimo priemonių	pyropowder	piroksilininis parakas
protection against high-precision weapon	apsauga nuo ypač taiklaus ginklo	pyrotechnic mixture	pirotechniniai mišiniai
protection against homing missile (torpedoes)	apsauga nuo nusitaikančiųjų raketų ir torpedų	pyrotechnics	pirotechnika
protection against mass destruction weapon	apsauga nuo masinio naikinimo ginklo	pyroxylin	piroksilinas
protection and defence of command post	vadavietės apsauga ir gynyba		
protection means against electronic detection	apsaugos nuo elektroninio aptikimo priemonės	Q fever	Ku karštligė
protective armament	apsauginė ginkluotė	Q-ship	laivas masalas
protective cape	apsauginis apsiaustas	quadrant	kvadrantas, gitara
protective clothing	apsauginė apranga	quadruple mount	keturšovis įrenginys
protective ensemble	apsauginės aprangos komplektas	qualification badges	kvalifikacijos ženklai
protective gloves	apsauginės pirštinės	quantum electronics	kvantinė elektronika
protective helmet	apsauginis šalmas	quantum generator	kvantinis generatorius
protective impregnators	apsauginiai impregnantai	quarantine	karantinas
protective installations and constructions	apsauginiai įrenginiai ir statiniai	quartermaster	intendantas
protective leggings	apsauginės kojinės	quartermaster's office	intendantūra
protective level	apsaugos lygis	quartermaster's service	komendantinė tarnyba
protective mask	dujokaukė	quick-firing loading	tūtinis užtaisymas
protective means	apsaugos priemonės		
protective measures zone	apsaugos priemonių zona		
protective ointment	apsauginis tepalas		
protective painting	apsauginis dažymas		
protective security assistance	karių saugumo užtikrinimas		
protective structures	apsauginės konstrukcijos		
protective suit	skafandras		
protective terrain features	apsauginės vietovės savybės		
protective underwear	impregnuotieji baltiniai		
protocol	protokolas		
proton	protonas		
protrusion	daužiklio iškyša		
proving ground	poligonas, mokslinis bandomasis poligonas		
provisional route	laikinis maršrutas		
provisional unit	laikinis vienetas		
proximity fuse	nekontaktinis sprogdiklis		
psychical attack	psichinė ataka		
psychochemical agent	psichotropinė nuodingoji medžiaga		
psychological operation	psichologinė operacija		
psychological situation	psichologinė situacija		
psychological training	psichologinis rengimas		
public relations	ryšiai su visuomene		
puck	ritulys		
		racер	posūkio mechanizmas
		rad	radas (rd)
		rad equivalent man (rem)	biologinis rado ekvivalentas (rem)
		radar	radiolokatorius, lokatorius, radaras
		radar absorbent material	radijo bangas sugerianti medžiaga
		radar camouflage	radiolokacinis maskavimas
		radar clarifying [nonabsorbent] material	radijo bangas praleidžianti medžiaga
		radar control	radiolokacinė kontrolė
		radar field	radiolokacinis laukas
		radar fire	radiolokacijos stoties valdoma ugnis
		radar homing head	radiolokacinė nusitaikančioji galvutė
		radar patrol	radiolokacinis patrulis
		radar post	radiolokacinis postas
		radar reconnaissance	radiolokacinė žvalgyba
		radar reflector	radiolokacinis atšvaitas
		radar sight	radiolokacinis taikiklis
		radar station	radiolokacijos stotis (RLS)
		radar support	radiolokacinis aprūpinimas

Q

R

radar system	radiolokacinis kompleksas	radio interception	radijo sekimas
radar target	radiolokacinis taikiny	radio interception post	radijo sekimas postas
radar target indication	radiolokacinis taikinių nurodymas	radio jamming	radijo dažnio trukdžiai
radiac	dozimetrinis prietaisas	radio monitoring	radijo kontrolė
radiac calculator	dozimetrinis skaičiuoklis	radio navigation	radionavigacija
radiac rule	dozimetrinė liniuotė	radio network	radijo tinklas
radiation	spinduliavimas, radiacija	radio paging	radijo ieška
radiation alert	radiacinis pavojus	radio rangefinder	radijo tolimatis
radiation burn	radiacinis nudegimas	radio receiver	radijo imtuvas
radiation camouflage	radiacinis maskavimas	radio relay communication	radiorelinis ryšys
radiation danger zone	radiacinio pavojaus zona	radio search	radijo ieška
radiation diagram	spinduliūtės diagrama	radio set	radijo imtuvas
radiation dose	apšvitos dozė	radio signal	radijo signalas
radiation dose range	apšvitos dozės riba	radio silence	radijo tyla
radiation dose rate	apšvitos dozės galia	radio silence space	radijo tylos zona
radiation dose status card	apšvitos dozių apskaitos kortelė	radio sound	radijo zondas
radiation exposure state	radioaktyviosios apšvitos lygis	radio sport	radijo sportas
radiation intensity	radioaktyviosios spinduliūtės intensyvumas	radio station	radijo stotis
radiation intervention measures	radiacinės apsaugos veiksmų priemonės	radio station output	radijo stoties galingumas
radiation monitoring	radioaktyviosios apšvitos kontrolė	radio suppression	radijo slopinimas
radiation protection	radiacinė sauga	radio transmitter	radijo siųstuvas
radiation protection means	radiacinės saugos priemonės	radio waves	radijo bangos
radiation protection method	radiacinės saugos būdai	radio waves propagation	radijo bangų sklidimas
radiation protection missions	radiacinės saugos užduotys	radioactive agent	radioaktyvioji medžiaga
radiation safety	radiacinis saugumas	radioactive agent activity	radioaktyviosios medžiagos aktyvumas
radiation safety standards	radiacinės saugos normos	radioactive cloud	radioaktyvūs debesis
radiation scattering	spinduliūtės sklaida	radioactive contamination	radioaktyvioji tarša
radiation sickness	spindulinė liga	radioactive contamination control	radioaktyviojo užterštumo kontrolė
radiation situation	radiacinė situacija	radioactive contamination zone	radioaktyviosios taršos zona
radiation situation map	radiacinės situacijos žemėlapis	radioactive decay	radioaktyvusis skilimas
radiation weighting factor	svorinis jonizuojančiosios spinduliūtės koeficientas (w_R)	radioactive decay constant	radioaktyviųjų medžiagų skilimo konstanta
radiator casing	kulkosvaidžio apvalkalas	radioactive decay curve	radioaktyviojo skilimo kreivė
radio	radijas	radioactive decay rate	radioaktyviojo skilimo greitis
radio amateurs communication	radijo mėgėjų ryšys	radioactive deposits	branduolinio sprogimo radioaktyvieji produktai
radio beacon	radijo švyturys	radioactive element	radioaktyvusis elementas
radio blockade	radijo blokada	radioactive exhaust	radioaktyvieji išmetalai
radio camouflage	radijo maskavimas	radioactive isotope	radioaktyvusis izotopas
radio centre	radijo centras	radioactive losses	radiaciniai nuostoliai
radio communication	radijo ryšys	radioactive particle	radioaktyvioji dalelė
radio communication protocol	radijo ryšio protokolas	radioactive radiation	radioaktyvioji spinduliuotė
radio communications range	radijo ryšio nuotolis	radioactive rain	radioaktyvusis lietus
radio compass	radiokompasas	radioactive waste	radioaktyviosios atliekos
radio control point	radijo kontrolės punktas	radioactivity	radioaktyvumas
radio data	radijo duomenys	radioactivity indicator	radioaktyvumo indikatorius
radio detection	radiolokacinis aptikimas	radioactivity monitoring	radioaktyvumo kontrolė
radio direction	radijo kryptis	radiobroadcasting	radiofonija
radio direction finder	radiopelengatorius	radioelectronic means	radioelektroninės priemonės (REP)
radio direction finding	radiolokacinis krypties nustatymas	radioelectronic means protection	radioelektroninių priemonių sauga
radio echo	radijo aidas	radioelectronics	radioelektronika
radio fix	vietos nustatymas	radiogram	radiograma
radio frequency	radijo dažniai	radioheat reconnaissance	šiluminė radijo žvalgyba
radio fuse	radijo sprogdiklis	radioisotope	radioaktyvusis izotopas
radio intelligence	radijo žvalgyba	radiolocation	radiolokacija

radiological accident	radiacinė avarija	range of action	veikimo nuotolis
radiological agent	kovinė radioaktyvioji medžiaga	range of fire	šaudymo nuotolis
radiological and chemical survey device	radiacinės ir cheminės žvalgybos prietaisas	rangefinder	tolimatis
radiological environment	radiacinė situacija	rangefinder system	tolimatė sistema
radiological latent period	slaptasis spindulinės ligos laikotarpis	rangers	reindžeriai
radiological monitoring	dozimetrinė kontrolė	rank	rangas
radiological operation	radiologinė operacija	rapid bridge	šturmo tiltas
radiological protection	radiologinė sauga	rapid deployment forces	greitojo išskleidimo pajėgos
radiological reconnaissance [survey]	radiacinė žvalgyba	rapid preparation of fire	dalinis galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas
radiological survey device	radiacinės žvalgybos prietaisas	rapid reaction forces	greitojo reagavimo pajėgos
radiological weapon	radiologinis ginklas	rapid-fire gun	greitašaudis pabūklas
radiology	radiologija	rapier	rapyra
radiometer	radiometras	rate	sparta, tempas, greitis
radiometric reconnaissance	radiometrinė žvalgyba	rate of climb	aukštėjimo sparta
radionuclide	radionuklidai	rate of fire	greitašauda, šaudymo sparta, šaudymo režimas
radiophysics	radiofizika	rate of march	žygio sparta
radioprotectors	radioprotektoriai	ratification	ratifikacija
radiorelay line	radiorelinė ryšių linija	rationing consumption	sunaudojimo limitas
radiosonde	radiozondas	rations	davinys, racionas
radiotelecontrol	nuotolinis radijo valdymas	ravelin	ravelinas
radiotelegraph	radiotelegrafas	ravine	griova
radiotelephone	radiotelefonas	ray weapon	spindulinis ginklas
radius	spindulys	reaction	reakcija
radius of action	veikimo spindulys	reaction flame-thrower	reaktyvinis liepsnosvaidis
radius of safety	saugos spindulys	Read Only Memory (ROM)	pastovioji atmintis
radon	radonas	readiness	parengtis
raft bridge	plūdrusis pontoninis tiltas	readiness factor [coefficient]	parengties koeficientas
raid	reidas, antpuolis	reading map scale	grafinis žemėlapių mastelis
raider	reideris	real time	realusis laikas, tikrasis laikas
raiding	reidiniai veiksmai	realistic containment strategy	realistinio sulaikymo strategija
railhead	geležinkelio terminalas	reallotment of forces [troops]	pajėgų valdymo perdavimas
railroad artillery	geležinkelinė artilerija	rear	užnugaris
railroad transport	geležinkelių transportas	rear admiral	kontradmirolas
railway line capacity	geležinkelių linijos pralaidumas	rear area	užnugario zona
railway loading ramp	geležinkelio krovimo rampa	rear area of defence	užnugario gynybos rajonas
raincoat-shelter	palapinsiaustė	rear area reconnaissance	užnugario rajono rekognoskuotė
rainout	radioaktyviosios nuosėdos	rear attack	ataka į užnugarį
raising the blockade	deblokavimas	rear command post	užnugario vadavietė
raking fire	durklinė ugnis	rear deployment	užnugario išskleidimas
ram	taranas	rear echelon	užnugario ešelonas
ramjet engine	reaktyvinis variklis	rear grouping	užnugario grupuotė
rammer	pabūklo stūmoklis	rear objective	užnugario objektas
ramming device	pabūklo stūmoklis	rear protection and defence	užnugario apsauga ir gynyba
ramrod	grūstuvai	rear reconnaissance	užnugario žvalgyba
Random Access Memory (RAM)	laisvosios kreipties atmintis	rear reserve	užnugario rezervas
random error of shooting	atsitiktinė šaudymo paklaida	rear zone	užnugario juosta
random mine laying	atsitiktinis minų išdėstymas	rear-guard	ariergardas
random shot	netaiklus šūvis	rearguard march security	užnugarinė žygio sauga
range	nuotolis, atstumas	rearmament	perginklavimas
range adjustment	nuotolio išaudymas	recall sign	pabaigos signalas
range clock	sekundmatas	receipt	gavimo patvirtinimas
range error	nuokrypis į tolį	receiver selectivity	imtuvo atrankumas
range finder adjustment [spotting]	artilėrijos ugnies koregavimas tolimačiu	recess	niša
		reclamation	reklamacija
		recognition	atpažinimas
		recognition signal	atpažinimo signalas

recoil	atatranka, atošliauža	reference point	žyminys
recoil absorbing gear	atošliaužos amortizatorius	reference point sketch	orientyrų schema
recoil brake	atošliaužos stabdys	reflectivity	atspindžio geba
recoil compensator	laibgalio stabdys	reflector	atšvaitas
recoil length	atošliaužos ilgis	refueller	degalų pilstytuvas
recoil mechanisms	atošliaužos įtaisai	refugee	pabėgėlis
recoil suppressor	atatrankos slopintuvas	regalia	regalija
recoilless gun	beatošliaužis pabūklas	regeneration	atkūrimas, atkuriamumas, regeneracija
recoilless gun artillery	beatošliaužė artilerija	regeneration capabilities	atkūrimo galimybės
reconnaissance	žvalgyba, rekognoskuotė, vadų žvalgyba	regenerative cartridge	regeneravimo dėžutė
reconnaissance aviation	žvalgybos aviacija	regiment	pulkas
reconnaissance by fire	žvalgyba ugnimi	region	regionas, baras
reconnaissance detachment	žvalgybos rinktinė	regional security	regioninis saugumas
reconnaissance detail	rekognoskuotės grupė	register	registas
reconnaissance for positions	kovos rikiuotės elementų išžvalgymas	registered matter	registruotoji medžiaga
reconnaissance group	žvalgybos grupė	registered publication	registruotasis leidinys
reconnaissance in force	žvalgyba mūšiu	registration	įsišaudymas
reconnaissance man	žvalgas	registration fire	įsišaudymo ugnis
reconnaissance map	žvalgybos žemėlapis	registration point	žyminys
reconnaissance patrol	žvalgybos patrulis	regular army and regular naval force	veikianti kariuomenė ir veikiantis laivynas
reconnaissance plan	rekognoskuotės planas	regular forces	reguliariosios pajėgos
reconnaissance report	žvalgybos pranešimas, žvalgybos suvestinė	regulated items	kontroliuojamosios materialinės priemonės
reconnaissance zone	žvalgybos juosta	regulation document	statutinis dokumentas
reconnaissance-fire system	žvalgybos ir ugnies kompleksas	regulations	statutas, nuostatai
reconnaissance-strike system	žvalgybos ir smūgio kompleksas	Regulations of the Riflemen Union	Šaulių sąjungos statutas
record adjustment	įsišaudymas į žyminį	regulatory sign	reguliavimo ženklas
recording	pasizymėjimas	regulatory work	reglamento darbai
recovery vehicle	techninės pagalbos mašina	rehabilitation	atkūrimas
recruit	naujokas	rehabilitation area of fighting efficiency	pajėgų kovos gebos atkūrimo rajonas
recruit call-up commission	naujokų šaukimo komisija	reinforcement	pastiprinimas
recruitment	verbavimas	reinforcing	pastiprinimas
recruitment age	šaukiamasis amžius	reinforcing artillery	pastiprinimo artilerija
rectangular reduced coordinates	sutrupintosios stačiakampės koordinatės	reinforcing forces	pastiprinimo pajėgos
rectification	rektifikacija	relation	reliacija
rectilinear [rectilinear]	tiesusis ruožas	relative biological effectiveness	santykinis biologinis efektyvumas
the Red Cross	Raudonasis Kryžius	relative error	santykinė paklaida
Red Cross Society of Lithuania	Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija	relative height	santykinis aukštis
redan	redanas	relay point	perkrovimo punktas
redemarcation	redemarkacija	release	paleidimas
redeployment	perdislokavimas	release point	paleidimo vieta
redeployment aerodrome	perdislokavimo aerodromas	the released	atleistieji
reduced charge	mažasis užtaisas	releasing commander	leidžiamasis vadas
reduced lighting	pritemdytasis apšvietimas	reliability	patikimumas
reduced unit	mažesnės sudėties dalinys	relief	reljefas
reduced-scale map	smulkaus mastelio žemėlapis	relief form	reljefo forma
reducible charge	kintamasis užtaisas	relief form lines	reljefo formų linijos
reduction in military rank	kario laipsnio pažeminimas	relieve-in-place	pakeitimas vietoje
redutte	redutas	relieving of military service	atleidimas nuo karo tarnybos
re-establishment	atkūrimas	relieving of post	atleidimas iš pareigų
re-evaluation of a decision	sprendimo tikslinimas	relieving of service	atleidimas iš tarnybos
reference book	vadovas	religious personnel	religinis personalas
reference direction	atraminė kryptis	reloading	pakartotinis užtaisyimas, perkrovimas
reference ellipsoid	atraminis elipsoidas	reloading mechanism	pertausymo mechanizmas
reference gun	įšaudomasis pabūklas	reloading time	pakartotinio užtausymo laikas

remilitarization	remilitarizacija	respirator	respiratorius
remilitarization of the territory	teritorijos remilitarizacija	respiratory apparatus	kvėpavimo aparatas
remote control	nuotolinis valdymas	response	atsakas
removable equipment	nuimamoji įranga	responser	atsakiklis
rendezvous	pasitikimo vieta	responsibility	atsakomybė
reorganization	pergrupavimas	rest area	poilsio rajonas
repair and retrieval group	remonto ir evakavimo grupė	rest of forces	pajėgų poilsis
repair facilities	remonto priemonės	restitution	restitucija, grąžinimas
repair unit	remonto vienetas	restoration	atkuriamumas, restauracija
repairability	tinkamumas remontuoti	restoration of fire	šaudymo atnaujinimas
reparation	reparacija	restricted area	ribojimų zona
repatriation	repatriacija	restricted military attack	draudžiamoji karo ataka
repeater	kartotuvas, retransliatorius, dėtuvinis ginklas	restrictive fire plan	ribojamasis ugnies planas
repeater electronic jamming	atsakomieji radioelektroniniai trukdžiai	result of action	veiksmų rezultatas
repeater-jammer	trukdžių retransliatorius	resupply	atsargų papildymas
repeating firearm	dėtuvinis ginklas	resurfacing of the submarine	povandeninio laivo išnėrimas
replaceable losses	grįžtamieji koviniai nuostoliai	retarded action fuse	delsusis kontaktinis sprogdiklis
replacement of troops	pajėgų keitimas	retortion	retorsija
replacement unit	papildymo vienetas	retracking mechanism	grąžiklis
report	raportas, suvestinė	retrain	perkvalifikavimas
report map	ataskaitinis žemėlapis	retransmission	retransliacija
reportcollecting post	pranešimų surinkimo punktas	retreat	atsitraukimas
representation decoding [interpretation]	vaizdo dešifravimas	return traffic	evakuacinis transportavimas
reprimand	papeikimas	reverse propulsion	reversinė trauka
reprisals	represalijos	reverse slope	atvirkštinis šlaitas
repulsing of attack	atakos atrėmimas	revolver	revolveris
repulsion of counterstroke	kontrsmūgio atrėmimas	ribbon pontoon bridge	juostinis pontoninis tiltas
requalify	perkvalifikavimas	rickettsia	riketsija
required supply rate	reikiama tiekimo norma	ricochet	rikošetas
requisition	paraiška, rekvizicija	rider	raitininkas, raitelis
recovery vehicle	techninės pagalbos mašina	rifle	šautuvas, šaulys
rescue operations	gelbėjimo darbai	rifle forces	šaulių pajėgos
rescue vehicle	techninės pagalbos mašina	rifle grenade	šautuvinė granata
reservation	draustinis, rezervatas	rifle grenade launcher	šautuvinis granatsvaidis
reserve	atsarga, rezervas	rifle pit	šaulio skyrelis
reserve acceptance and distribution point	rezervo priėmimo ir paskirstymo punktas	rifle simulantion range	šautuvinis imitacinis poligonas
reserve command post	atsarginė vadovybė	rifled artillery	graižtvinė artilerija
reserve of special forces	specialiųjų pajėgų rezervas	rifled gun	graižtvinis pabūklas
reserve route	atsarginis maršrutas	rifled mortar	graižtvinis minosvaidis
reserve training centre	rezervo rengimo centras	rifled-bore rifle	graižtvinis šautuvas
reserve troops	rezervinės pajėgos	rifled-bore weapon	graižtvinis ginklas
reserve unit	rezervinis dalinys	rifleman	šaulys
reservist	atsargos karys, rezervo prievolinkas	rifleman corps	šaulių korpusas
reservoir	tvenkinys, rezervuaras	riflemen	šauliai
resident	rezidentas	Riflemen Union	Šaulių sąjunga
residual contamination	liekamoji tarša	Riflemen's Court of Honour	Šaulių garbės teismas
residual radiation	liekamoji radioaktyvioji spinduliuotė	rifles	šauliai
residual radiation dose	liekamoji apšvitos dozė	rifling groove	graižtva
resignation	dimisija	rifling land	graižtvos laukas
resistance	atsparumas	right of pursuit	persekiojimo teisė
resolving power	skiriamoji geba	right to asylum	prieglobsčio teisė
resonance	rezonansas	riot control agent	masinių neramumų malšinimo cheminė medžiaga
resorption toxic dose	rezorbcinė apsinuodijimo dozė, įsiurbties apsinuodijimo dozė	rising naval mine	kylančioji jūrų mina
		risk	rizika
		risk factors and dangers to Lithuanian security	rizikos veiksniai ir pavojai Lietuvos saugumui
		river	upė

sceptre	skeptras	second space speed	antrasis kosminis greitis
schedule of fire	planinė ugnies lentelė	second strike capability	atsakomojo smūgio galimybė
schedule of targets	planinių taikinių šaudymo lentelė	secondary communications net	antrinis ryšių tinklas
scheduled fire	ugnis pagal šaudymo lentele	secondary company position	antrinė kuopos pozicija
scheduled target	numatytasis taikyns	secondary direction attack	puolimas nepagrindine kryptimi
scheme	schema	secondary fire sector	papildomasis šaudymo sektorius
schooner	škuna	secondary port	pagalbinis uostas
science of war	karo mokslas	secondary water terminal	pagalbinis vandens reidas
scientific potential	mokslinis potencialas	second-setting watch	sekundmatis
scope of operation	operacijos užmojis	secret	slapukas, paslaptis
scout	žvalgas	secret agent of intelligence	žvalgybos slaptasis bendradarbis
scout ship	žvalgybos laivas	secret artillery fire control	slaptas artilerijos ugnies valdymas
scouting patrol	žvalgybos patulius	secret mobilization	slaptoji mobilizacija
scramble	skubusis kilimas	section	grandis, skyrius, sekcija, baras
screen	uždanga	section leader	grandinis
screening	ekranavimas	sector	sektorius, baras
screening agent	dūminė medžiaga	sector of the fortified area	įtvirtintojo rajono sektorius
screenplane	ekranoplanas	sector without fire	neinaikinamoji erdvė
screw breech block	stūmoklinė spyna	secure	užimti
screw gun	išardomasis pabūklas	securing	pritvirtinimas
sea	jūra	security	sauga, saugumas
sea blockade	jūrų blokada	security certification	saugumo liudijimas
sea fleet	jūrų laivynas	security classification	saugumo klasifikacija
sea flotilla	jūrų flotilė	security communication	įslaptintasis ryšys
sea mile	jūrų milia, jūrmylė	security cordon	saugos užkarda
sea obstacle	jūrų užtvara	security detachment	saugos rinktinė
sea signal	jūrų signalas	security elements	saugos elementai
sea skimmer missile	žemai skriejanti valdomoji raketa	security measures	saugumo priemonės
sea supremacy	vyravimas jūroje	security post	saugos postas
sea surveillance	jūros stebėjimas	security unit	saugos vienetas
sea target	jūrų taikyns	seeker	ieškiklis
sea theatre of operations	jūrų karo veiksmų teatras	seismic communication	seisminis ryšys
sea training target	mokomasis jūrų taikyns	seismic explosion waves	seisminės sprogdimo bangos
sea waves	jūros bangos	selective electronic jamming	taiklieji radioelektroniniai trukdžiai
sea zone	jūrų zona	selective identification feature	atpažinimo prietaisas
seacoast artillery	kranto artilerija	selective loading	rūšiuojamasis krovimas
sealed cabin	sandarioji kabina	selective unloading	rūšiuojamasis iškrovimas
sealed door	apsauginės durys	selectivity	atrankumas
sealing	sandarinimas	selector	ieškiklis
sealing area	sandarinimo rajonas	self-contained respiratory apparatus	izoliuojamasis kvėpavimo aparatas
seaman	jūreivis	self-defence	savigyna
seaplane	vandens lėktuvas, hidroplanas	self-destroying device	raketos susinaikinimo įtaisas
seaquake	jūros drebėjimas	self-destroying fuse	susinaikinimo sprogdiklis
sear	griebtuvas	self-entrenching	apsikasimas
search	paieška	self-entrenching equipment of the combat vehicle	kovos mašinos apsikavimo įranga
search and rescue	paieška ir gelbėjimas	self-igniting mixture	savaime įsiliepsnojantis mišinys
search and rescue group	paieškos ir gelbėjimo grupė	self-loading rifle	pusiau automatinis šautuvas
search and rescue service	paieškos ir gelbėjimo tarnyba	self-propelled airborne assault gun	savaeigis aviadesantinis artilerijos įrenginys
search mine sweeping	ieškomasis minų tralavimas	self-propelled anti-aircraft gun	savaeigis zenitinis įrenginys
searchlight	prožektorius	self-propelled artillery	savaeigė artilerija
sear-notch lug	griebtuvas	self-propelled assault gun	savaeigis artilerijos įrenginys
seasickness	jūrligė	self-propelled ferry	savaeigis keltas
seaside direction offensive	puolimas pajūrio kryptimi		
seasonal maintenance	sezoninė techninė priežiūra		
seasons	metų laikai		
second echelon	antrasis ešelonas		
second nuclear accident level	antrasis branduolinio įvykio lygmuo		

self-propelled flame-thrower	savaeigis liepsnosvaidis	serviceman	karys
self-propelled gun	savaeigis pabūklas	serviceman rank	kario laipsnis
self-propelled mortar	savaeigis minosvaidis	serviceman's detention	kario sulaikymas
self-propelled naval mine	savaeigė jūrų mina	serviceman's status	kario statusas
semaphore code	semaforo abėcėlė	servicing	techninė priežiūra
semi-active homing guidance	pusiau aktyvus nusiaikymas	servicing test	išbandymas priimant į tarnybą
semiarmour piercing projectile	pusiau šarvamušis sviedinys	servodrive	servopavara, vykdomoji pavara
semiautomatic breech mechanism	pusiau automatinė spyna	servomechanism	stiprintuvas, servopavara, vykdomoji pavara
semiautomatic gun	pusiau automatinis pabūklas	set	komplektas
semiautomatic loading	pusiau automatinis užtaisymas	settlement	gyvenvietė
semiautomatic rifle	pusiau automatinis šautuvas	settlement fire	gyvenvietės gaisras
semiautomatic weapon	pusiau automatinis ginklas	settling shot	pirmasis įsodinamasis šūvis
semi-closed country	pusiau uždara vietovė	seventh nuclear accident level	septintasis branduolinio įvykio lygmuo
semiconductor	puslaidininkis	severe [serious] nuclear injuries	sunkūs branduoliniai pažeidimai
semiconductor device	puslaidininkinis prietaisas	severe nuclear damage	dideli branduoliniai nuostoliai
semi-covered firing position	pusiau uždara ugnies pozicija	sextant	sekstantas
semi-direct pointing [laying]	pusiau tiesioginis pabūklo taikymas	shallow target	negilusis taikiny
semiself propelled projectile	aktyvusis reaktyvinis sviedinys	shaped charge	kumuliacinis užtaisas, kryptinis užtaisas
semitrailer	pusprikabė	shaped-charge projectile	kumuliacinis sviedinys
senior officer	vyresnysis karininkas	sheaf	vėduoklė
sense	sprogimo ženklas	sheaf on target length	vėduoklė pagal taikinio plotį
sensibility	jautris	sheath	makštis
sensible horizon	tikrasis horizontas	sheet explosive	lakštinė sprogstamoji medžiaga
sensing	sprogimo ženklas	shelf life	laikymo terminas
sensitivity	jautris	shell	sviedinys
sensitivity of explosives	sprogstamųjų medžiagų jautrumas	shell attack	artilnerinis antpuolis
sensor	daviklis	shell cap	sviedinio antgalis
sentry	sargybinis	shell crater	sprogimo duobė
separable warhead	išsisklaidančioji raketos galvutė	shell drop	sviedinio žemėjimas
separate army	atskiroji armija	shell extraction	tūtų išmetimas
separate loading	atskirasis užtaisymas	shell extractor	išmetiklis
separate loading artillery munition	atskirojo užtaisymo artilerijos šaudmuo	shell fragment	sviedinio skeveldra
separate loading bag	užtaiso maišas, kartūzas	shell velocity	sviedinio greitis
separate negotiations	separatinės derybos	shell weight marking	sviedinio masės nuokrypio ženklų skaičius (Δ_q)
separate peace	separatinė taika	shelter	slėptuvė, palapinė
separatism	separatizmas	shelter-half	palapinsiaustė
sequence of supplies delivery	materialinių priemonių tiekimo eiliškumas	shield	skydas
sergeant	seržantas	shielding	apsauginis ekranas
sergeant major	feldfebelis	ship	laivas
serial number	eilės numeris	ship antisubmarine armament	priešlaivinė laivo ginkluotė
series of targets	taikinių serija	ship armament	laivo ginkluotė
series of volleys	tankiosios ugnies serija	ship artillery	laivų artilerija
seriously sick person	sunkus ligonis	ship artillery shooting	laivų artilerijos šaudymas
server	serveris	ship assault force	laivo desantas
service	tarnyba	ship bomb armament	bombinė laivo ginkluotė
service charge	pilnasis šaunamasis užtaisas	ship central command (SCC)	laivo vadavietė
service duration signs	tarnybos trukmės ženklai	ship central command post	centrinė laivo vadavietė
service life	ilgaamžiškumas	ship class	laivo klasė
service mine	veikiančioji mina	ship classification	laivų klasifikacija
service of the piece	lauko tarnyba	ship compartment	laivo patalpa
service pay cut	tarnybinio atlyginimo sumažinimas	ship counter	laivų skaitiklis
service processor	tarnybinė stotis	ship crew evacuation	laivo palikimas
service projectile	užtaisytais sviedinys	ship damage control	laivo veiksnio palaikymas
Service Regulations	Tarnybos statusas	ship division	laivų divizija

ship draught	laivo grimzlė	shuttered fuse	apsaugotasis sprogdklis
ship grade	laivo rangas	shuttle spaceship	daugkartinis erdvėlaivis
ship gunnery armament	artilėrinė laivo ginkluotė	sick person	ligonis
ship influence	laivo poveikis	siege	apgula
ship manual	laivo statutas	siege (battering) artillery	apgulos artilėrija
ship mine armament	mininė laivo ginkluotė	siege equipment	apgulos technika
ship mine sweeper	laivinis minų tralas	sight	taikiklis, vizyras, atskaita,
ship missile armament	raketinė laivo ginkluotė	sighting	pabūklo taikymas, vizavimas
ship missile system	laivinis raketų kompleksas	sighting device	pabūklo taikymo įtaisai
ship missile-torpedo armament	raketinė- torpedinė laivo ginkluotė	sighting line	taikinio linija, vizavimo linija
ship mooring	laivo švartavimas	sighting plane	taikymo plokštuma
ship navigable characteristics	laivybinės laivo savybės	sighting point	taikymo taškas
ship navigation	laivavedyba	sighting range	taikymo nuotolis
ship navigation characteristics	jūrinės laivo savybės	sign	ženklas
ship navigation usability	laivo navigacinis tinkamumas	signal	signalas
ship physical areas	laivo fizikiniai laukai	signal communication	signalinis ryšys
ship torpedo	laivinė torpeda	signal flare [rocket star]	signalinė raketa
ship torpedo armament	torpedinė laivo ginkluotė	signal pistol	signalinis pistoletas
ship unsinkability	laivo neskandumas	signaller	ryšinininkas, signalininkas
ship-based aviation	laivų aviacija	signalling means [equipment]	signalinės priemonės
ship-to-shore movement	judėjimas iš laivo į krantą	signalman	ryšinininkas, signalininkas
shipwreck personnel	sudužusio laivo jūreiviai ir keleiviai	signals centre	ryšių mazgas
shirt	jūrinikė	signals chart	signalų lentelė
shock absorber	amortizatorius	signals intelligence	elektroninė žvalgyba
shock absorption	amortizavimas	signals summary	signalų suvestinė
shock effect	smūgio bangos poveikis	signals support	ryšių parama
shock front	smūgio bangos frontas	signals units	ryšių daliniai
shock nucleus	smūginis branduolys	signs of services	tarnybų ženklai
shock resistance	atsparumas smūgiui	silencer	duslintuvas
shock velocity	smūgio bangos greitis	silent registration	šaudymo rengimas neįsišaudant
shock wave	smūgio banga	silent weapon	begarsis ginklas
shooter	šaunamasis ginklas	silica gel	silikagelis
shooting	šaudymas	silo launcher	šachtinis leidimo įrenginys
shooting critique	šaudymo nagrinėjimas	simple arrow	paprastoji strėlė
shooting preparation	šaudybos rengimas	simplex communication	simpleksinis ryšys
shooting range	šaudykla, tiras	simplicity principle	paprastumo principas
shooting ruler	šaudymo liniuotė	simulation range	imitacinis poligonas
shooting zone	šaudymo zona	simulants	imitacinės priemonės
shore party	kranto grupė	simulated military materiel	karo technikos maketas
short	neprielėkis	simulated munition	mokomasis šaudmuo
short gun	mortyra	simulation	imitacija
short radio waves	trumposios radijo bangos	simulator	treniruoklis
short take-off and landing	trumpasis kilimas ir tūpimas	single exposure	vienkartinė apšvita
short take-off and vertical landing aircraft (STOVL)	trumpojo kilimo ir vertikalojo tūpimo lėktuvas	single fire	pavieniai šūviai, pavienė ugnis
short-range target	artimasis taikiny	single fire zone	pavienių gaisrų zona
short-wave radio communication	trumpabangis radijo ryšys	single flight	pavienis skrydis
shot	šūvis, šaulys	single flow route	vienpusio eismo kelias
shot hole	įkasa	single launching	pavieniai reaktyvinės artilėrijos šūviai, pavienis raketos leidimas
shot report	šūvio garsas	single shots	pavieniai šūviai
shot-start pressure	greitinimo slėgis, forsavimo slėgis	single target	pavienis taikiny
shoulder-belt	perpetė	single-shot grenade launcher	vienkartinis reaktyvinis granatsvaidis
shoulder-strap	antpetis	site	vieta, baras
show exercises	parodomosios pratybos	site angle	taikinio vietos kampas (ε)
shrapnel shell	šrapnelis	situation	situacija, padėtis
shtucer	štucėris	situation map	situacijos žemėlapis
		situation marking	padėties žymėjimas

situation re-establishment	padėties atkūrimas	smoke screening	dūmijimas, dūmų maskuotė
situation report (SITREP)	mūšio rezultatų suvestinė	smoke shell	dūminis sviedinys
situation to occur	įvadas	smoke signal	dūminis signalas
sivert	sivertas (Sv)	smoke-generating equipment	dūmijimo įranga
six-degree zone	šešių laipsnių zona	smoke-making device	dūmijimo priemonė
sixth nuclear accident level	šeštasis branduolinio įvykio lygmuo	smoke-puff charge	sprogstamasis paketas
skeleton unit	ne visos sudėties vienetas	smooth-bore artillery	lygiavamzdė artilerija
sketch	abrisas, kroski	smooth-bore gun	lygiavamzdis pabūklas
sketch map	vietovės planas	smooth-bore weapon	lygiavamzdis ginklas
skirmish line	šaulių grandis	snagline naval mine	traukiamoji jūrų mina
slant fire	skersoji ugnis	snap target	pasirodantysis taikinytis
slant plane	taikinio vietos plokštuma	sniper	snaiperis
slant range of fire	nuožulnūs šaudymo nuotolis	sniper rifle	snaiperio šautuvas
slanting order of battle	skersoji kovos rikiuotė	snow cover	sniego danga
slew	posūkis	snowstorm	pūga
slide	spyna, skaidrė	social cause of emergency	socialinės ekstremaliosios situacijos priežastys
sliding-wedge breech-block	pleištinė spyna	social guarantees of servicemen	karių socialinės garantijos
sling	laidynė	social potential	socialinis potencialas
slingshot	laidynė	soft missile base	neapsaugotoji raketų bazė
slit	plyšys	software	programinė įranga
slit trench	plyšys	solar wind	Saulės vėjas
sloop	šliupas	soldier	kareivis, -ė
slope	šlaitas	solenoid sweeper	solenoidinis minų tralas
slope angle	šlaito statumas	solid propellant	kietasis raketinis kuras
slope diagram	šlaitų diagrama	solid rocket motor	kietojo kuro raketinis variklis
slot	plyšys	sortie	išskridimas
slow acting chemical agent	lėtoji nuodingoji medžiaga	sorting	medicininis rūšiavimas
slow flank march security	nejudrioji šoninė žygio sauga	sound	garsas
sluice	šliuzas	sound barrier	garso barjeras
slushing	konservavimas	sound camouflage	garsinis maskavimas
small arms	šaulių ginklai	sound point	garsagaudis postas
small arms cartridge	šaulių ginklų šovinytis	sound ranging	garsagauda
small arms sight	šaulių ginklų taikiklis	sound recording equipment	garso įrašymo aparatūra
small firearm	mažakalibris šaulių ginklas	sound signal	garsinis signalas
the small of the butt [stock]	buožės kaklelis	sound survey	garsagaudė žvalgyba
small ship division	mažųjų laivų divizionas	sound threshold	garso slenkstis
small shot	šratai	sound-producing target	garsinis taikinytis
small T	mažas poslinkis (< 5-00)	sound-ranging station	garsagaudė stotis
small war	mažasis karas	source	versmė
small-arms and grenade launcher shooting	šaudymas iš šaulių ginklų ir granatsvaizdžių	South European theatre of operations	Pietų Europos karo veiksmų teatras
small-arms fire	šaulių ginklų ugnis	sovereignty	suverenitetas
smallpox	raupai	space	erdvė, kosminė erdvė
small-scale map	smulkaus mastelio žemėlapis	space aircraft	orlaivis–erdvėlaivis
smoke	dūmai	space burst	kosminis sprogimas
smoke agent	dūminė medžiaga	space control	kosminės erdvės kontrolė
smoke area [zone]	dūmijimo ruožas	space explosion	erdvinis sprogimas
smoke bomb	dūminė bomba	space explosive munition	erdvinio sprogimo šaudmuo
smoke candle	dūmadėžė	space flight	kosminis skrydis
smoke cloud	dūmų debesis	space forces	kosminės pajėgos
smoke discharger	dūminis granatsvaizdis	space law	kosminė teisė
smoke filter	dūmų filtras	space materiel and equipment	kosminė technika
smoke grenade	dūminė granata	space missile system	kosminis raketų kompleksas
smoke line	dūmijimo riba	space navigation	kosminė navigacija
smoke machine	dūmijimo mašina	space navigation system	kosminė navigacijos sistema
smoke munition	dūminis šaudmuo	space object identification	kosminių objektų atpažinimas
smoke object	dūmijimo objektas	space photography	kosminis fotografavimas
smoke screen	dūmų uždanga		

space reconnaissance	kosminė žvalgyba	sper	lonžeronas
space situation	kosminė situacija	spheroid	sferoidas
space speed	kosminis greitis	spin	suktukas
space system	kosminė sistema	spinning projectile	sukamasis sviedinys
space target capture	kosminio taikinio valdymo perėmimas	spinning rocket projectile	sukamasis reaktyvinis sviedinys
space triangulation	kosminė trianguliacija	splash	krinta
space weapon	kosminis ginklas	splinter effect of ammunition	skeveldrinė šaudmens veikmė
space-based battle station	kovinė kosminė stotis	split	plyšys
spacecraft	erdvėlaivis	splitter	skirstomoji dėžė
space-missile defence	raketinė kosminė gynyba	splitting attack	kertamasis mūgis
spaceship	erdvėlaivis	spoils of war	karo trofėjus
spare forces	atsarginės pajėgos	sport firing range	sportinė šaudykla
spare part	atsarginė dalis	sport target	sportinis taikiny
spare parts, tools and accessories	atsarginė ir priežiūros įranga	sport weapon	sportinis ginklas
spear	ietis	spot	vieta
spear-thrower	ietisvaidis	spotter	šaudymo sekėjas
special air operation	specialioji oro operacija	spotting	stebėjimas
special assault force	specialusis desantas	spotting correction	korektūra
special aviation	specialioji aviacija	spotting line	stebėjimo linija
special charge	specialusis šaunamasis užtaisas	spout	versmė
special clothing	specialioji apranga	spray dome	vandens kupolas
special command	specialioji vadovybė	sprayer	purkštuvas
special decontamination point	specialiojo švarinimo punktas	spread formation	skleistinė rikiuotė
special fluids	specialieji skysčiai	spring	versmė
special forces	specialiosios pajėgos	spring rammer	pneumatinis pabūklo stūmoklis
special gas	specialiosios dujos	springing	lingiavimas
special maintenance	specialioji techninė priežiūra, specialusis techninis aprūpinimas	spy	šnipas, -ė
special materiel	specialioji technika	squad	skyrus
special means	specialiosios priemonės	squad position	skyrus pozicija
special means of military police	specialiosios karo policijos priemonės	squadron	eskadronas, eskadra
special mine	specialioji sausumos mina	squall	škvalas, umaras
special missile weapon	specialusis raketinis ginklas	squib	piropatronas, petarda
special munition	specialusis šaudmuo	stabilization	stabilizacija
special operating forces	specialiosios paskirties pajėgos	stabilizer	stabilizatorius
special operations forces	specialiųjų operacijų pajėgos	stacked charge	betūtis šaunamasis užtaisas
special reconnaissance	specialioji žvalgyba	staff	štabas
special shell	specialusis sviedinys	staff duties	štabo kovinis paskirstymas
special ship	specialusis laivas	staff planning exercise	štabo planavimo pratybos
special suit [overalls]	specialusis kostiumas	staff procedure	štabo darbo tvarka
special tactical exercise	taktinės specialiosios pratybos	staff regulations	štabų tarnybos nuostatai
special vehicle [machine]	specialioji mašina	staff supervision	štabo kontrolė
specialized medical examination	specializuotoji medicinos ekspertizė	staff visit	štabo karininkų lankymasis daliniuose
specific activity	savitasis aktyvumas	stage	sutelkimas
specific fuel consumption	santykinės degalų sąnaudos	staging area	tarpinis sutelkimo rajonas
specific mass of the engine	santykinė variklio masė	staging treatment	etapinis gydymas
specific pressure	santykinis slėgis	stake	gairė
specific thrust	santykinė trauka	stake mine	tempiamoji sausumos mina
specification	specifikacija	stamina	ištvermė
spectrozoneal photography	spektrinis fotografavimas	stand	stendas
spectrum	spektras	standard	standartas, normatyvas
speed	greitis	standard bearer	vėliavininkas
speed of sound	garso greitis	standard chemical agent	pagrindinė nuodingoji medžiaga
spent case	iššautoji tūta	standard chemical munition	pagrindinis cheminis šaudmuo
		standard conditions of firing	standartinės šaudymo sąlygos
		standard day of supply	standartinė dienos tiekimo norma

standard equipment	etatinės priemonės	sterilization	kenksmingumo šalinimas
standard NATO data message	standartinė NATO pranešimo forma	sterilizer	kensmingumo šalinimo įtaisas
standard parallel	standartinė lygiagretė	stick	vėzdas, parašiutininkų grupė
standardization	standartizacija, tipizacija	stiletto	stiletas
standing barrage fire	nejudrioji užtveriamoji ugnis	stimulation	skatinimas
standing forces	reguliariosios pajėgos	stock	apsodas
standing operating procedure	standartinė veiklos procedūra	stock control	materiųjų priemonių kontrolė, atsargų kontrolė
star projectile [shell]	šviečiamasis sviedinys	stock echelonment	atsargų ešelonavimas
start area	pradinis rajonas	stocks	atsargos
start point	pradinis taškas	stocks of supplies manoeuvre	manevras materialinių priemonių atsargomis
starter	starteris	stone fougasse	akmensvaidis fugasas
starting	raketos leidimas	stone sling [stonethrower]	akmensvaidis
starting heater	paleidimo šildytuvas	stop watch	chronometras
state	padėtis	storage battery	akumuliatorių baterija
state border	valstybės siena	storage life	sandėliavimo terminas
state border guard service	valstybės sienos apsaugos tarnyba	storm	audra, vėtra
State Defence Council	Valstybės gynimo taryba	storm warning	įspėjimas apie štormą
state mobilization possibilities	mobilizacinės valstybės galimybės	stowage diagram	pakrovimo planas
state of emergency	nepaprastoji padėtis	stowed position	žygio padėtis
state of siege	apgulos padėtis	straddle	gaubimas
state of war	karo padėtis, karo būvis, karas	strait	sašiauris
state secret	valstybės paslaptis	stratagem	karinės gudrybės
State Security Department	Valstybės saugumo departamentas	strategic air command (SAC)	strateginė aviacijos vadovybė
state standard	valstybinis standartas	strategic air transport operation	strateginė oro transporto operacija
state territory	valstybės teritorija	strategic air warfare	strateginis oro karas
state trustee	valstybė globėja	strategic airspace direction	strateginė oro kryptis
static [area] security	išdėstymo sauga	strategic area	strateginis rajonas
statical flight ceiling	statinės skrydžio lubos	strategic armament	strateginė ginkluotė
station	stotis	strategic assault force	strateginis desantas
station time	skrydžio parengties laikas	strategic aviation	strateginė aviacija
stationary artillery	nejudrioji artilerija	strategic bomber	strateginis bombonešis
stationary bridge	standžiujų atramų tiltas	strategic command	strateginis vadovavimas
stationary communications centre	nejudrusis ryšių mazgas	strategic concentration	strateginis sutelkimas
stationary fire-extinguishing means	nekilnojamoji gaisro gesinimo priemonė	strategic concept	strateginė koncepcija
stationary launcher	nejudrusis leidimo įrenginys	strategic continental area	strateginis žemyno rajonas
stationary point target	nejudrusis taškinis taikiny	strategic cooperation	strateginė sąveika
stationary target	nejudrusis taikiny	strategic defence	strateginė gynyba
status of the incoming unit	įtraukiamo į mūšį vieneto būklė	strategic deployment	strateginis išskleidimas
status quo	status quo	strategic direction	strateginė kryptis
stay time	buvimo užterštame rajone laikas	strategic echelon	strateginis ešelonas
steadying band	sviedinio centruojamoji juostelė	strategic forces	strateginės pajėgos
steamer fleet	garinis laivynas	strategic grouping	strateginė grupuotė
steering band	sviedinio kreipiamasis žiedelis	strategic initiative	strateginė iniciatyva
steering clutch	šoninis frikcionas	strategic large unit	strateginis junginys
steering command	valdymo komanda	strategic level of war	strateginis karo lygmuo
stepped slope	pakopinis šlaitas	strategic manoeuvre	strateginis manevras
stereophotographic pair	stereofotografinė pora	strategic map	strateginis žemėlapis
stereophotography	stereofotografija	strategic masking	strateginis maskavimas
stereoscope	stereoskopas	strategic mining	strateginis minavimas
stereoscopic model	stereoskopinis modelis	strategic missile	strateginė raketa
stereoscopic rangefinder	stereoskopinis tolimatis	strategic mission	strateginė užduotis
stereoscopic telescope	artilnerinis stereoskopinis prietaisas	strategic mobility	strateginis judrumas
		strategic ocean area	strateginis vandenyno rajonas
		strategic offensive	strateginis puolimas
		strategic operation	strateginė operacija
		strategic purpose	strateginis tikslas

strategic rear	strateginis užnugaris	successive air attack	nuoseklusis aviacijos smūgis
strategic reconnaissance	strateginė žvalgyba	successive barrage	nuoseklusis ugnies sutelkimas
strategic reserve	strateginis rezervas	suffocating agent	dusinamoji nuodingoji medžiaga
strategic road	strateginis kelias	suit	kostiumas
strategic situation	strateginė situacija	summary	suvestinė
strategic stocks	strateginės atsargos	super high frequency techniques	labai aukšto dažnio technika
strategic success	strateginė sėkmė	supercalibre projectile	superkalibrinis sviedinys
strategic warning	strateginis išpėjimas	supercharge	pripūtimas, stiprusis šaunamasis užtaisas
strategical retaliatory forces	atsakomojo smūgio strateginės pajėgos	supercharger	pūstuvai, pripūtimas
strategist	strategas	supercharging	pripūtimas
strategy	strategija	supercritical mass	virškritinė masė
strategy of national security	nacionalinio saugumo strategija	superheavy gun	ypatingos galios pabūklas
strength	kovinė ir skaitinė sudėtis	super-high frequency communication	labai aukšto dažnio ryšys
strength ratio	pajėgų ir priemonių santykis	super-high frequency weapon	labai aukšto dažnio ginklas
strike	smūgis	superior command	aukštesnioji vadovybė
strike command	smogiamoji vadovybė	superiority	pranašumas, persvara
strike group	smogiamoji grupė	superlong radio wave	superilgosios radijo bangos
striker	blakštas, skiltuvas, daužiklis, smogtuvas	superlong-wave radio communication	superilgabangis radijo ryšys
striker pin	daužiklis	supersonic flight speed	viršgarsinis skrydžio greitis
striking interval	pabūklo rengimo laikas	supervised route	kontroliuojamas maršrutas
striking power	smogiamoji jėga	supplementary contour	atstojamoji horizontalė
striking weapon	smogiamasis ginklas	supplementary position	atsarginė pozicija
strip	juosta	suppleness attack	lankščioji ataka
strip marker	minų juostos žymeklis, minų ruožo ženklas	supplies	ištekliai, materialinės priemonės
stripe	antsiuvas	supplies delivery	materialinių priemonių tiekimas
stripping of the weapon	ginklo ardymas	supplies demand	materialinių priemonių poreikis
strong-point defence	uždaroji gynyba	supplies expenditure	materialinių priemonių sunaudojimas
strontium	stroncis	supplies of ammunition	šaudmenų atsargos
structure of combat training	kovinio rengimo struktūra	supply	aprūpinimas
struggle	kova	supply base	tiekimo bazė
student	klausytojas, kursantas	supply haul	vežimo ruožas
subcalibre projectile	subkalibrinis sviedinys	supply organizations	tiekimo organai
subcritical mass	ikikritinė masė	supply point	tiekimo punktas
subkiloton weapon	subkilotoninis branduolinis ginklas	supply rate	tiekimo norma
submachine-gun	pistoletas kulkosvaidis	supply template [templet]	tinklinis grafikas
submarine	povandeninis laivas	support	parama
submarine warfare	povandeninis karas	support bridge	standžiujų atramų tiltas
submillimeter radio waves	submilimetrinės radijo bangos	support forces	paramos pajėgos
submunition	antrinis šaudmuo	support helicopter	ugnies paramos sraigtasparnis
subordination	subordinacija	support point	atramos punktas
subscriber	abonentas	supporting	remiantysis
subscriber's line	abonento linija	supporting arms coordination centre	paramos ugnimi koordinavimo centras
subsequent engagement for battle	nuoseklusis įtraukimas į mūšį	supporting artillery	paramos artilerija
subsequent planning of operation	nuoseklusis operacijos planavimas	supporting attack	paramos smūgis
subsidiary landing	papildomasis išlaipinimas	supporting effort	pagalbinis smūgis
substance	medžiaga	supporting fire	paramos ugnis
substitution	substitucija, pakeitimas	supporting forces	paramos pajėgos, remiančiosios pajėgos
subtense instrument	stygomatis	supporting operation	paramos operacija
subunit	padalinys	suppression of enemy air defences	priešo oro erdvės gynybos slopinimas
subunits of the Riflemen Union	Šaulių sąjungos padaliniai	supremacy	vyravimas
subversion	ardomoji veikla		
success	sėkmė		
succession firing	nuoseklusis sprogdinimas		

Supreme Command of CIS Joint Forces	vyriausioji NVS jungtinių ginkluotųjų pajėgų vadovybė
Supreme NATO Commander	vyriausiasis NATO vadas
surface code	regimojo ryšio kodas
surface naval forces	antvandeninės laivyno pajėgos
surface ship	antvandeninis laivas
surface-to-air guided missile	valdomoji raketa „žemė–oras“
surface-to-surface guided missile	valdomoji raketa „žemė–žemė“
surface-to-surface missile	raketa „paviršius–paviršius“
surprise	netikėtumas
surprise artillery fire	artilėrijos ugnies netikėtumas
surprise dosage attack	netikėtas cheminis užpuolimas
surprise fire	netikėtoji ugnis
surprise target	netikėtai pasirodęs taikiny
surrender	kapituliacija
surveillance and observation instruments	stebėjimo ir žvalgybos prietaisai
surveillance fire	stebėjimo ugnis
surveillance ship	žvalgybos laivas
survey grid	geodezinis tinklas
surveyed firing position	susietoji ugnies pozicija
surveying	matavimas
surveyor	topografinės sąsajos mašina
survivability	veiksnumas
survivability of control system	valdymo sistemos veiksnumas
survivability of crossing	perkėlos veiksnumas
survivability of forces	pajėgų veiksnumas
survival equipment	gelbėjimo priemonės
suspected target	tikėtinas taikiny
suspension	pakaba
suspension bridge	kabamasis tiltas
suspension from office	nušalinimas nuo pareigų
suspension of bomb	bombų pakabinimas
sustainability	išsilaikymas
sustained attrition minefield	nuolat papildomas minų laukas
sustainer	raketinis skriejimo variklis
sustaining action	aprūpinamieji veiksmai
sustaining stocks	palaikomosios atsargos
swampy ground	pelkėta vietovė
swept path	išvalytasis ruožas
swift march	veržlusis žygis
swift transition	veržlusis perėjimas
switch	perjungiklis, skirstiklis
switch angle	posūkių kampas
switch position	atkirtimo pozicija
switching	komutacija
sword	kalavijas, kardas
Swordbearers Order	kalavijuočių ordinas
sword-belt	perpetė
sympathetic detonation	netiesioginė detonacija, detonacinis sproginimas
	sinchronizatorius
synchronizer	sinchronizatorius
synthesis	sintezė
syringe tube	tūbelinis švirkštas
system	sistema
system „man-machine“	sistema „žmogus-mašina“
system of units	vienetų sistema
systematic analysis	sisteminė analizė

T

table of fire	ugnies lentelė
table of organization	etatų sąrašas
table of periodic reports	skubiųjų pranešimų lentelė
tableland	plokščiakalnis
taboo frequency	netrukdomasis dažnis
tabun (GA)	tabūnas
tachanka	tačanka
tacheometer	tacheometras
tacheometric survey	tacheometrinis topografinis kartografavimas
tacheometry	tacheometrija
tachometer	tachometras
tact	taktas
Tactical Air Command	taktinė aviacijos vadovybė
tactical air control centre	taktinis skrydžių valdymo centras
tactical air control party	taktinė skrydžių valdymo grupė
tactical air control system	taktinė skrydžių valdymo sistema
tactical air controller	taktinis skrydžių vadovas
tactical air doctrine	taktinė oro pajėgų doktrina
tactical air forces	taktinės oro pajėgos
tactical air operation	taktinė oro operacija
tactical air support	taktinė aviacinė parama
tactical air transport operation	taktinė oro transporto operacija
tactical area	taktinė zona
tactical artillery missions	taktinės artilėrijos užduotys
tactical assault force	taktinis desantas
tactical aviation	taktinė aviacija
tactical bomber	taktinis bombonešis
tactical call-sign	taktinis šaukinys
tactical command	taktinė vadovybė, taktinis vadovavimas
tactical command [observation command] post	stebėjimo vadavietė
tactical command and control	taktinis ryšys
tactical concept	taktinė koncepcija
tactical control of troops	taktinis pajėgų valdymas
tactical conventional signs	taktiniai sutartiniai ženklai
tactical cooperation	taktinė sąveika
tactical defence	taktinė gynyba
tactical defence area [zone]	taktinė gynybos zona
tactical dosimeter	taktinis dozimetras
tactical efficiency	kovos geba
tactical efficiency regeneration	kovos gebos atkūrimas
tactical exercise	taktikos pratybos
tactical fighter	taktinis naikintuvas
tactical fighter aviation	taktinių naikintuvų aviacija
tactical forces and means	taktinės pajėgos ir priemonės
tactical fortification	lauko fortifikacija
tactical group	taktinė grupė
tactical grouping	taktinė grupuotė
tactical judgement	taktinis sumanumas
tactical large unit	taktinis junginys
tactical level of war	taktinis karo lygmuo
tactical locality	taktinė vietovė
tactical manoeuvre	taktinis manevras

tactical map	taktinis žemėlapis	tank engine	tanko variklis
tactical masking	taktinis maskavimas	tank forces	tankų pajėgos
tactical methods [techniques]	taktiniai metodai	tank ford	tankų brasta
tactical minefield	taktinis minų laukas	tank gun	tanko patranka
tactical mining	taktinis minavimas	tank layout	tanko komponuotė
tactical missile	taktinė raketa	tank mine sweeper	tanko minų tralas
tactical mission	taktinė užduotis	tank reserve	tankų rezervas
tactical obstacle	taktinė užtvara	tank sealing area	tankų sandarinimo rajonas
tactical orientation	taktinis orientavimas	tank shooting	šaudymas iš tankų
tactical principles	taktikos principai	tank sight	tanko taikiklis
tactical procedures	taktinės procedūros	tank transportation	tankų transportavimas
tactical radius of action	taktinis veikimo spindulys	tank underwater driving	tanko vairavimas po vandeniu
tactical range	taktinis šaudymo laukas, taktinė šaudykla	tank units	tankų daliniai
tactical rear	taktinis užnugaris	tank-borne party	tankų desantas
tactical reconnaissance	bendrųjų pajėgų žvalgyba, taktinė žvalgyba	tankette	tanketė
tactical reserve	taktinis rezervas	tankodrome	tankodromas
tactical reverse	taktinis pralaimėjimas	tank-shooting training	šaudymo iš tankų treniruotė
tactical ridge	kovinė ketera	tape recorder	magnetofonas
tactical river crossing	kėlimasis per vandens kliūtį	target	taikiny
tactical road	taktinis kelias	target acquisition	taikinio nustatymas
tactical security	kovinė sauga	target analysis	taikinių analizė
tactical ship group	taktinė laivų grupė	target angle	sankirtos kampas
tactical simulator [trainer]	taktinis treniruoklis	target area	taikinio plotas, taikinio rajonas
tactical situation	taktinė situacija	target area survey base	sekyklų bazė
tactical stocks	taktinės atsargos	target aspect	taikinio rakursas
tactical success	taktinė sėkmė	target bombing	taikinio bombardavimas
tactical surprise	taktinis netikėtumas	target centre	taikinio centras
tactical target	taktinis taikiny	target complex	taikinių kompleksas
tactical task force	laikinoji taktinė grupė	target concentration	taikinių telkinys
tactical terrain characteristics	taktinės vietovės savybės	target coordinates	taikinio koordinatės
tactical theatre	karo veiksmų teatras	target course	taikinio kursas
tactical training	taktikos pratybos, taktikos rengimas, taktikos treniruotė	target damage law	taikinio naikinimo dėsnis
tactical training principles	taktikos rengimo principai	target date	vykdymo data
tactical training program	taktikos rengimo programa	target depth	taikinio gylis
tactical warning	taktinis įspėjimas	target description	taikinio apibūdinimas
tactical-technical characteristics	taktinės techninės charakteristikos	target designating [marking] laser system	taikinio žymėjimo lazeriu sistema
tactics	taktika	target designation	taikinio nurodymas
tactics of dispersed order	išskleistosios kovos rikiuotės taktika	target destruction	taikinio ardymas, taikinio naikinimas
tactics of scattered order	išsklaidytos kovos rikiuotės veiksmų taktika	target destruction coordinate law	koordinatinis naikinimo dėsnis
take-off	kilimas	target destruction efficiency	taikinio naikinimo veiksmingumas
take-off distance	kilimo nuotolis	target discrimination	taikinių atskyrimas
take-off run	įsiriudėjimas kylant	target dossier	taikinių informacijos rinkinys
taking of the gun position	ugnies pozicijos užėmimas	target exhaustion [harassment]	taikinio sekimas
talk back communication	dvipusis ryšys	target file card	taikinio kortelė
talk-back equipment	pasikalbėjimo įtaisas	target folder	taikinio aplankas
tangent angle	taikymo kampas (α)	target front	taikinio frontas
tank	tankas, rezervuaras, cisterna	target grid	artilnerinis koordinacių tinklas
tank ambush	tankų pasala	target identification	taikinio atpažinimas
tank army	tankų armija	target illustration print	taikinio nuotrauka
tank attack	tankų ataka	target indication signal	taikinių nurodymo signalas
tank corps	tankų korpusas	target information sheet	taikinio duomenų lapas
tank deep-wading equipment	tanko povandeninio vairavimo įranga	target intelligence	taikinių žvalgyba
tank density	tankų tankis	target lead	taikinio pasitikimas
tank division	tankų divizija	target length	taikinio plotis
		target list	taikinių sąrašas
		target location	taikinių padėtis

target marking	taikinio žymėjimas	telephone	telefono aparatas
target neutralization	taikinio slopinimas	telephone communication	telefono ryšys
target number	taikinio numeris	telephone station [exchange]	telefono stotis
target of opportunity	atsitiktinis taikiny, neplaninis taikiny	telephogram	telefonograma
target overlay	taikinių skaidrė	telesignalling	telesignalizacija
target prediction assessment	taikinio poslinkio įvertinimas	teletype	teletaipas
target radar characteristics	radiolokacinės taikinio charakteristikos	television	televizija
target range	nuotolis iki taikinio	television materiel	televizinė technika
target scheme [layout, pattern]	taikinių schema	television set	televizorius
target signature	taikinio ypatybės	telltale signature	demaskuojamieji požymiai
target size	taikinio matmenys	temporary absence without leave	laikinas pasišalinimas iš tarnybos
target speed	taikinio greitis	temporary cemetery	laikinosios kapinės
target system	taikinių sistema	temporary personnel reserve of professional service	laikinas profesinės karo tarnybos personalo rezervas
target vulnerability	taikinio pažeidžiamumas	ten	tenas
target zone	taikinių zona	tender	tenderis
targeted gun	parengtas kovai pabūklas	tent	palapinė
targeting	taikinių atranka	terminal cimbat mission	galutinė kovos užduotis
target-locating device [sources]	taikinių koordinačių nustatymo priemonės	terminal guidance	raketos valdymas galutiniame trajektorijos ruože
task forces	užduoties pajėgos	terminal velocity	galutinis greitis
task priority	uždavinių vykdymo prioritetas	terrace	terasa
tasking	užduočių skyrimas	terrain	vietovė
tasks of civil protection	civilinės saugos uždaviniai	terrain contour matching (TERCOM)	vietovės reljefo atpažinimas
team	komanda	terrain decontamination	vietovės švarinimas
tear gas	ašarinės dujos	terrain distance judging	atstumų vietovėje vertinimas
technical battery	techninė baterija	terrain distance measurement	atstumų vietovėje matavimas
technical cause of emergency	techninės ekstremaliosios situacijos priežastys	terrain flight	skrydis pagal vietovės reljefą
technical control post	technikos kontrolės punktas	terrain illumination	vietovės apšvietimas
technical cybernetics	techninė kibernetika	terrain model	vietovės modelis
technical data	techniniai duomenys	terrain profile	vietovės profilis
technical diagnostics	techninė diagnostika	terrain ranging	atstumų vietovėje matavimas
technical documentation	techninė dokumentacija	terrain reconnaissance	vietovės žvalgyba
technical examination	techninis tikrinimas	terrain trafficability	vietovės važumas
technical fire preparation	techninis šaudymo rengimas	terrestrial horizon	regimasis horizontas
technical life	techniniai ištekliai	terrestrial magnetism	Žemės magnetizmas
technical means of the rear	užnugario techninės priemonės	terrestrial spheroid	Žemės sferoidas
technical observation post	techninio stebėjimo punktas	territorial defence	teritorinė gynyba
technical position	techninė pozicija	territorial forces	teritorinės pajėgos
technical reconnaissance	techninė žvalgyba	territorial sea	teritorinė jūra
technical situation	techninė situacija	territorial unit	teritorinis dalinys
technical sources	techniniai šaltiniai	terror	teroras
technical specifications	techninės sąlygos	terrorism	terorizmas
technical support	techninė parama	test pilot	lakūnas bandytojas
technical training	techninis rengimas	testing route	bandomoji trasa
tectonic natural phenomenon	tektoninis gaivalinis reiškinys	tetraethyl lead	tetraetilšvinas
telecode communication	telekodinis ryšys	tetrazen	tetrazenas
telecommunication	telekomunikacija, tolimalis ryšys, elektrinis ryšys	tetryl	tetrilas
telecontrol	nuotolinis valdymas	Teutons Order	Teutonų ordinas
telefax	telefaksas	thalgweg	vandentaka
telegram	telegrama	theatre	karo teatras, karo veiksmų teatras
telegraph apparatus	telegrafo aparatas	theatre of operation	operacijos teatras
telegraph code	telegrafo kodas	theatre of operations	karo veiksmų teatras
telegraph communication	telegrafo ryšys	theatre of operations capacity	karo veiksmų teatro talpa
telegraph station	telegrafo stotis	theatre of war	karo teatras
telemechanics	telemechanika	theatre operational stocks	karo veiksmų teatro operatyvinės atsargos
telemetry	telemetrija		

thematic map	teminis žemėlapis	tomahawk	tomahaukas
theodolite	teodolitas	top carriage	viršutinis pabūklo stovas
theodolite survey	teodolitinis topografinis kartografavimas	top of land	graižtvos laukas
theory of games	lošimų teorija	topical map	teminis žemėlapis
theory of shooting	šaudymo teorija	topogeodetic conditions of firing	topogeodezinės šaudymo sąlygos
thermal decontamination device	šiluminė specialiojo švarinimo mašina	topogeodetic fire preparation	topogeodezinis šaudymo rengimas
thermal direction finder	šiluminis pelengatorius	topogeodetic support	topogeodezinė parama
thermal equipment	šiluminė technika	topogeodetic survey	topogeodezinė sąsaja
thermal exposure	šilumos impulsas	topographic base	topografinis pagrindas
thermal radar	šiluminis radiolokatorius, šiluminis lokatorius	topographic conventional signs	topografiniai sutartiniai ženklai
thermal radiation	šiluminė spinduliuotė	topographic crest	topografinė ketera
thermal radiolocation	šiluminė radiolokacija	topographic features	topografiniai vietovės elementai
thermal reconnaissance	šiluminė žvalgyba	topographic map	topografinis žemėlapis
thermal X-rays	šiluminiai rentgeno spinduliai	topographic orientation	topografinis orientavimas
thermite	termitas	topographic plan	topografinis planas
thermonuclear charge	termobranduolinis užtaisas	topographic survey	topografinis kartografavimas
thermonuclear munition	termobranduolinis šaudmuo	topographic training	topografinis rengimas
thermonuclear reaction	termobranduolinė reakcija	topographical terrain reconnaissance	topografinė vietovės žvalgyba
thermonuclear weapon	termobranduolinis ginklas	topography	topografija
thermoregulated suit	šilumą reguliuojantis kostiumas	toponym	vietovardis
thermvision	šiluminis vaizdų perdavimas	tornado	viesulas, uraganas, ugnies audra
thermovisor	šiluminis imtuvas	torpedo	torpedavimas
third nuclear accident level	trečiasis branduolinio įvykio lygmuo	torpedo	torpeda
third space speed	trečiasis kosminis greitis	torpedo and bomb attack	torpedų ir bombų smūgis
threat	grėsmė	torpedo apparatus	torpedinis aparatas
threat to economic security	grėsmė ekonominiam saugumui	torpedo boat	torpedinis kateris
threat to national security	grėsmė nacionaliniam saugumui	torpedo salvo	torpedų salvė
threat to social security	grėsmė visuomenės saugumui	torpedo submarine	torpedinis povandeninis laivas
three-phase nuclear charge	mišrusis branduolinis užtaisas	torsion	torsionas
three-rowed	trieilė	total capitulation [surrender]	visuotinė kapituliacija
threshold radiation dose	ribinė apšvitos dozė	total destruction [kill] radius	visiškojo naikinimo spindulys
threshold toxic dose	slenkstinė apsinuodijimo dozė	total dosage attack	neribota cheminė ataka
throwing mortar	bombosvaidis	total mobilization	visuotinė mobilizacija
thrust	trauka	total pressure	visuminis slėgis
tide	potvynis ir atoslūgis	total radiation dose	sukauptoji apšvitos dozė
tie-down	pritvirtinimas, tvirtinimas	total war	visuotinis karas
tight formation	tankioji rikiuotė	towboat	vilkikas
tightening of battle order	kovos rikiuotės sutankinimas	towed artillery	velkamoji artilerija
time	laikas	towed gun	velkamasis pabūklas
time aerial-burst fuse	nuotolinis sprogdiklis	towed naval mine	velkamoji jūrų mina
time fuse	nuotolinis sprogdiklis, laiko sprogdiklis, padegamoji virvutė	tower	bokštas
time of target	taikinio puolimo laikas	towing	vilkimas
time Tch	Č laikas	towing means	vilkimo priemonės
time to emplace	išskleidimo laikas	towing vehicle	vilkikas
timely artillery fire	savalaikė artilerijos ugnis	town	miestas
time of military actions	karo veiksmų rūšys	town plan	miesto planas
tissue weighting factor	svorinis audinių jautrio koeficientas (w_T)	toxic properties	nuodijamosios savybės
TNT equivalent	trinitrotolueno ekvivalentas	toxicity	nuodingumas, toksiškumas
Tokyo trials	Tokijo procesas	toxin weapon	toksinis ginklas
tolerable activity level	didžiausias leidžiamasis aktyvumo lygis	toxins	gamtiniai nuodai, toksinai
		tracer	traseris
		tracer composition [mixture]	trasuojamasis mišinys
		tracer projectile	trasuojamasis sviedinys
		track	vikšras

track assembly	vikšrinis varytuvas	transmission	transmisija
track bridge	vėžių tiltas	transmission contamination	transmisinis užteršimo būdas
track-destroyer	geležinkelio ardytuvas	transmission gear box	pavarų dėžė
tracked vehicle	vikšrinė mašina	transmitter	daviklis
tracking	sekimas	transonic flight speed	transgarsinis skrydžio greitis
tracklayer	keltiesė	transponder	atsakiklis
track-laying machine	kelio klotuvas	transport	transportas
trackway	vėžių kelias	transport aviation	transporto aviacija
traction	trauka	transport service	transporto aprūpinimas
traction drive	vilkimas	transport unit	transporto daliniai, transporto vienetas
traction power	traukos galia	transportable unit	važusis vienetas, transportabilusis vienetas
tractor	vilkikas	transportation	transportavimas, vežimas
trade-wind	pasatas	transportation rate	transportavimo sparta
traffic	eismas	transporter-loader	transportinė užtaisymo mašina
traffic control post	eismo valdymo postas	transshipment area	perkrovimo rajonas
traffic density	eismo intensyvumas, transporto tankis	traphole	vilkduobė
traffic flow	transporto srautas	travel pay	dienpinigiai
traffic signs	kelio ženklai	travelling position	žygio padėtis
trafficability	važumas	travelling wave	bėgančioji banga
trail	pabūklo atrama	travelling wave antenna	bėgančiosios bangos antena
trail aircraft	vedamasis orlaivis	traverse	traversas
trail bridge	vorų tiltas	traversing mechanism [gear, equipment]	posūkio mechanizmas
trail car	priekaba	treaty	sutartis
trail spade	pabūklo atramstis	Treaty on Conventional Armed Forces in Europe	Sutartis dėl įprastinių ginkluotųjų pajėgų Europoje
trailer	priekaba, sunkiasvorė priekaba	tree entanglement	medžių užtvara
trainer	treniruoklis	trench	tranšėja, griovys, apkasas
training	treniruotė, rengimas, užsiėmimas	trench artillery	tranšėjinė artilerija
training ammunition	mokomasis šaudmuo	trench excavator	tranšėjinė mašina
training bomb	mokomoji bomba	trench mortaring	minosvaizčių šaudymas
training centre	mokomasis centras	trench plough	plūginė grioviakasė
training combat vehicle	mokomoji kovos mašina	trencher	tranšėjinė mašina, grioviakasė
training field	mokomasis laukas	trenching machine	duobkasė
training flight	mokomasis treniravimosi skrydis	triage	medicininis rūšiavimas
training gear	posūkio mechanizmas	trial-shot correction	išaudyta pataisa
training ground	mokomasis poligonas, mokomasis miestas	trial-shot deflection correction	išaudyta krypties pataisa
training procedure of reservists	atsargos karo prievolinkų rengimo tvarka	trial-shot range correction	išaudyta nuotolio pataisa
training simulants	imitacinės treniravimosi priemonės	triangulation	trianguliacija
training sistem	mokomoji sistema	tribunal	teismas
training target	mokomasis taikiny	trigger device	paleidiklis
training targets field	mokomųjų taikinių laukas	trigger guard	gaiduko svirtelės skliautelis
training weapon	mokomasis ginklas	trigger mechanism	paleidžiamasis mechanizmas
trajectory	trajektorija	trinitrophenol	trinitrofenolis
trajectory booster projectile	aktyvusis reaktyvinis sviedinys	trinitrotoluene	trinitrotoluenas (TNT), tolas, trotilas
trajectory elements	trajektorijos elementai	triode	triodas
trajectory measurement	trajektorijos matavimas	triplane	triplanas
transducer	daviklis	triplex	tripleksas
transfer case [unit]	skirstomoji dėžė	trip-wire operated [pull-action] mine	tempioji sausumos mina
transfer of effort	pastangų perkėlimas	trireme	trirema
transient warfare	greitasis karas	tritium	tritis
transistor	tranzistorius	troops	pajėgos
transition	perėjimas	tropopause	tropopauzė
transitory target	greitai išnykstantis taikiny	troposphere	troposfera
translator	transliatorius	tropospheric radio communication	troposferinis radijo ryšys
transload point	perkrovimo punktas		

tropospheric radio waves propagation	troposferinis radijo bangų sklidimas	underground training target	mokomasis antžeminis taikiny
trousers braid [stripe]	kelnių antsiuvas	underground water	požeminiai vandenys
truck training	automobilinis rengimas	under-recruit age	ikišaukiamasis amžius
true north	tikroji šiaurė	undersonic flight speed	ikigarsinis skrydžio greitis
tsunami	cunamis	understrength unit	ne visos sudėties vienetas
tube	vamzdis	underwater apparatus	povandeninis aparatas
tube artillery	vamzdinė artilerija	underwater blasting	povandeninis sprogdinimas
tubular collimator	autokalimatorius	underwater bridge	povandeninis tiltas
tug	vilkikas	underwater diversion forces	povandeninės diversinės pajėgos
tugboat	vilkikas	underwater diversion means	povandeninės diversinės priemonės
tularemia	tuliaremija	underwater fougasse	povandeninis fugasas
tunnel	tunelis	underwater launch	povandeninis raketos leidimas
turbine	turbina	underwater sound channel	povandeninio garso kanalas
turma	turma	underwater sound communication	povandeninio garso ryšys
turnaround	buvimo punkte laikas	underwater tank crossing	tankų perkėla po vandeniu
turnaround cycle	apsisukimo ciklas	UNESCO Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict	UNESCO kultūros vertybių apsaugos ginkluotojo konflikto metu konvencija
turning movement	apėjimas	unexploded explosive ordnance	nesprogę sprogmenys
turret	bokštas, turelė	unexploded explosive ordnance reconnaissance	nesprogusių sprogmenų žvalgyba
turret artillery mount	bokštinis artilerijos įrenginys	unicorn	vienaragis
turretless tank	bebokštis tankas	unification	unifikacija
twilight	prieblanda	uniform slope	lygusis šlaitas
twin mount	dvišovis įrenginys	unit	dalinis, vienetas
two-rowed formation	dvieilė	unit capability	karinio vieneto pajėgumas
two-up	rikuiotė po du	unit disbanding [disbandment]	dalinio išformavimas
two-way communication	dvipusis ryšys	unit equipment	karinio vieneto ekipuotė
type of burst	sprogimo rūšys	unit holiday	dalinio šventė
type of fire	ugnies rūšys	unit loading	karinio vieneto krovimas
type of military actions	karo veiksmų rūšis	unit medical post	karinio dalinio medicinos punktas
types of artillery fire	artilrijos ugnies rūšys	unit of measure	matavimo vienetas
types of march	žygio būdai	unit's role in the operation	karinio vieneto vaidmuo operacijoje
typhoid fever	vidurių šiltinė	United Nations Charter	JTO Įstatai
typhus	dėmėtoji šiltinė	United Nations Disarmament Commission	JTO nusiginklavimo komisija
typification	tipizacija	United Nations forced measures	JTO prievartos priemonės
		United Nations General Assembly	JTO Generalinė Asamblėja
		United Nations military observers	JTO kariniai stebėtojai
		United Nations Organization (UNO)	Jungtinių Tautų Organizacija (JTO)
		United Nations Security Council	JTO Saugumo Taryba
		universal artillery	universalioji artilerija
		universal fuse	universalusis sprogdiklis
		universal jurisdiction	universalioji jurisdikcija
		universal serial bus (USB)	universalioji jungtis
		Universal Transverse Mercator (UTM) grid	universalusis skersinis Merkatoriaus tinklas
		Universal Transverse Mercator (UTM) grid reference system	universaliojo skersinio Merkatoriaus tinklo nuorodų sistema

U

ultimatum	ultimatumas		
ultrashort radio waves	ultratrumposios radijo bangos		
ultrashort-wave radio communication	ultratrupabangis radijo ryšys		
ultrasound	ultragarsas		
umaras	tornado		
UN forces	JTO ginkluotosios pajėgos		
UN International Court of Justice	JTO tarptautinis teismas		
unacceptable casualties	nepriimtini nuostoliai		
uncharged demolition target	numatytasis sprogdinimo objektas		
unclassified matter	neįslaptintoji informacija		
unconditional capitulation [surrender]	besąlyginė kapituliacija		
uncontrollable minefield	nevaldomasis minų laukas		
unconventional warfare	nekonvenciniai karo veiksmai		
undefusable mine	neištaisomoji sausumos mina		
undercarriage	važiuoklė, pabūklo važiuoklė		
underground burst	požeminis sprogimas		
underground fortifications	požeminiai įrenginiai ir statiniai		

walking patient	vaikščiojantis ligonis	waterline	vaterlinija, laivo vandens linija
wall destroying machine	sienų ardymo mašina	waters	vandenys
war	karas	watershed	vandenskyra
war casualties	karo aukos	water-soaked explosive	vandens prisotintoji sprogstamoji medžiaga
war crimes	karo nusikaltimai	water-supply	vandentiekis
war criminals	karo nusikaltėliai	waterway	laivakelis, farvateris
war factors	karo veiksniai	wave	desanto ešelonas
war game	karinis žaidimas	waveguide	bangolaidis
war gaming	veiksmų eigos modeliavimas	wavelength	bangos ilgis
war potential	karinis potencialas	wavemeter	bangomatis
war reserve mode	karo rezervo būseną	waves	bangos
war reserves	karo atsargos	wavy slope	banguotasis šlaitas
war ruses	karinės gudrybės	way	perėja
wardship	globa	weapon ballistic flexibility	balistinis ginklo lankstumas
warfare	karas, karyba, kova	weapon calibration fire	bandomasis ginklo išaudymas
warhead	kovinė galvutė	weapon calibre	ginklo kalibras
warhead section	kovinės galvutės dalis	weapon combat effectiveness	ginklo kovinis veiksmingumas
warned exposed	įspėti ir neapsaugoti, signalas „atomas“	weapon delivery	naikinimo priemonių siuntimas į taikinį
warned protected	įspėti ir apsaugoti	weapon emplacement	ugnies taškas, ugnies įrenginys
warning	įspėjimas	weapon horizon	ginklo horizontas
warning call signal	išankstinis įspėjamasis signalas	weapon sample	ginklo pavyzdys
warning effects	pirmieji pažeidimo nuodingosiomis medžiagomis požymiai	weapon using energy of nuclear explosion	branduolinio sproginimo energiją naudojantis ginklas
warning line	įspėjimo riba	weapon zeroing	ginklo išaudymas
warning order	įspėjamasis įsakymas	weaponry	ginkluotė
warning signal	įspėjamasis signalas	weapons	ginklai
warning system	įspėjimo sistema	weapons and combat materiel survivability	ginklų ir kovos technikos veiknumas
warrant officer	puskarininkis, viršila, praporščikas	weapons and materiel decontamination equipment	ginklų ir kovos technikos specialiojo švarinimo komplektas
warrant officer school	puskarininkių mokykla	weapons assignment	ginklų paskirstymas
warranty period of military materiel	karo technikos garantinis terminas	weapons employment	ginklų naudojimas
warring party	kariaujančioji šalis	weapons engagement zone	ginklų naudojimo zona
warrior	karys	weapons free	leidimas pulti
warrior burial	karių laidojimas	weapons hold	draudimas pulti
wartime laws	karo meto įstatymai	weapons system	ginkluotės sistema
washdown system	purškimo sistema	weapons tight	ginklų naudojimo apribojimas
watching naval mine	pasirodančioji jūrų mina	wear resistance	atsparumas dilimui
water aviation	vandens aviacija	wearing out of the enemy	priešo silpninimas
water conduit bridge	akvedukas	wearing-in	pravažinėjimas
water level	vaterlinija, laivo vandens linija	weather	orai
water level watch post	vandens lygio stebėjimo postas	weather forecast	orų prognozė
water obstacle	vandens kliūtis, vandens užtvara	weather observation	orų stebėjimas
water obstacle crossing	vandens kliūties įveikimas	weather observer	meteorologinis stebėtojas
water obstacle crossing area	vandens kliūties įveikimo ruožas	weather station	radiolokacinė meteorologijos stotis
water obstacle crossing departure area	vandens kliūties įveikimo pradinis rajonas	weathering	savaiminė degazacija
water obstacle reconnaissance	vandens kliūties žvalgyba	weight charged	surinkto sviedinio masė
water supply point	vandens tiekimo punktas	weight of artillery fire	artilėrijos salvės masė
water terminal	vandens reidas	weight of powder charge	kovinio užtaiso masė
water tower	vandentiekio bokštas	weightlessness	nesvarumas
water track	vandenkelis	well	šulinys
water transport	vandens transportas	Wermacht	vermachtas
water-filled explosive	vandens prisotinta sprogstamoji medžiaga	Western European Union	Vakarų Europos Sąjunga (VES)
water-freshening equipment	gėlintuvas	wheel arrangement	ratų formulė
		wheelbase	važiuklės bazė
		wheeled towing vehicle	ratinis vilkikas

wheeled vehicle	ratinė mašina
wheel-ski undercarriage	ratinė važiuoklė su uždedamosiomis slidėmis
whirlwind	viesulas
white agent	baltoji medžiaga
white flag	baltoji vėliava
white phosphorus	baltasis fosforas
wide sheaf	išskleistoji vėduoklė
widespread formation	išretintoji rikiuotė
width of attack front	puolimo fronto plotis
width of battle order	kovos rikiuotės plotis
wimpel	vimpelas
wind	vėjas
wind angle	vėjo kampas
wind gun	vėjinis šautuvas
wind speed scale	vėjo greičio skalė
wind-fire angle	vėjo kampas
windward side	priešvėjinė pusė
wing	sparnas
winged missile	sparnuotoji raketa
wingman	vedamasis orlaivis
winter battle	mūšis žiemą
wiping rod	grūstuvus
wire communication	laidinis ryšys
wire concertina	vielų spiralė, Bruno spiralė
wire obstacle	vielų užtvara
wire rope	lynas
wire rope projector	virvasvaidis
wire suspension bridge	kabamasis tiltas
wire-roll obstacle	vielų spiralė, Bruno spiralė
wiring	montavimas
withdrawal	atsitraukimas
withdrawal area	atsitraukimo zona
withdrawal line	atsitraukimo ruožas
withdrawal of combat	išėjimas iš mūšio
withdrawal of troops	pajėgų išvedimas
withdrawal operation	atsitraukimo operacija
withdrawal signature	atsitraukimo demaskuojamieji požymiai
wood fire	miško gaisras
wood offensive	puolimas miške
wooded country	miškinga vietovė
workbody	darbinis kūnas
working anchorage	darbinė inkarvietė
working visit of military ships	dalykinis karo laivų vizitas
World Geodetic System (WGS)	pasaulinė geodezijos sistema
World Geographic Reference System (GEOREF)	pasaulinė geografinės atramos sistema
world war	pasaulinis karas
the wounded and patients	sužeistieji, -osios ir ligoniai, -ės
wounded in action	sužeistas, -a mūšyje
wounding	sužeidimas

X

X-radiation	rentgeno spinduliuotė
-------------	-----------------------

Y

yataghan	jataganas
yaw	krypavimas, pokrypis
years of service	ištarnauti metai
yellow fever	geltonoji karštligė

Z

zarin (GB)	zarinas (GB)
zenith	zenitas
zenith telescope	zenitinis teleskopas
zero deflection	nulinė pabūklo kampamačio nuostata
zero fire line	pagrindinė šaudymo kryptis
zero gradation	nulinė padala
zero plane	taikinio plokštuma
zero point	pagrindinės krypties orientyras
zero setting	nulinė nuostata
zero sighting line	nulinė taikymo linija
zoman (GD)	zomanas (GD)
zone	zona, juosta, baras
zone commander	zonos vadas
zone control	zonos kontrolė
zone of action	veiksmų zona
zone of fire	ugnies zona
zulu time	z (zulu laikas)

RUSŲ–LIETUVIŲ KALBŲ ŽODYNĖLIS

A

абелит	abelitas	авиационная техника	aviacinė technika
абонент	abonentas	авиационная торпеда	aviacinė torpeda
абонентская линия	abonento linija	авиационное вооружение	aviacijos ginkluotė
абордаж	abordažas	авиационное наступление	aviacinis puolimas
абордажное оружие	abordažo ginklai	авиационное обеспечение	aviacinis aprūpinimas
абрис	abrisas	авиационное сопровождение	aviacinė palyda
абсолютная высота	absoliutusias aukštis	авиационное топливо	aviaciniai degalai
абсолютная высота полета	absoliutusias skrydžio aukštis	авиационный бензин	aviacinis benzinas
абсолютная погрешность	absoliučioji paklaida	авиационный боеприпас	aviacijos šaudmuo
абсолютная токсическая доза	absoliučioji apsinuodijimo dozė	авиационный вариометр	aviacinis variometras
абсолютное давление	visuminis slėgis	авиационный двигатель	aviacinis variklis
абсолютное оружие	absoliutusias ginklas	авиационный минный трал	aviacinis minų tralas
абсолютное руководство	absoliutusias vadovavimas	авиационный налет	antskrydis
абсолютный фильтр	absoliutusias filtras	авиационный полигон	aviacijos poligonas
абсцисса	abscisė	авиационный прицел	aviacinis taikiklis
авангард	avangardas	авиационный пулемет	aviacinis kulkosvaidis
аванпост	avanpostas	авиационный ракетный комплекс	aviacinis raketų kompleksas
аварийная дезактивация	avarinė dezaktyvacija	авиационный химический удар	cheminis aviacijos smūgis
аварийная облученность	avarinė apšvita	авиация	aviacija
аварийная ситуация	avarinė situacija	авиация ПВО	oro erdvės gynybos aviacija
аварийная якорная стоянка	avarinė inkarvietė	авиация сухопутных войск	sausumos pajėgų aviacija
аварийное сбрасывание бомб	avarinis bombų mėtymas	авиация флота	laivyno aviacija
аварийное химически опасное вещество (АХОВ)	pavojingoji cheminė medžiaga (PChM)	автоспуск	automatinis paleidiklis
аварийный радиомаяк	avarinis radijo švyturys	автодром	autodromas
авария	avarija	автожир	malūnšparnis
авария ядерного оружия	branduolinio ginklo avarija	автоколлиматор	autokolimatorius
авария ядерной электростанции	branduolinės elektrinės avarija	автомат	automatas
авианосец	lėktuvnešis	автоматизация управления войсками	pajėgų valdymo automatizavimas
авиационное имущество	aviacijos turtas	автоматизированная система связи (ACC)	automatizuotoji ryšių sistema (ARS)
авиагоризонт	aviahorizontas	автоматизированная система управления	automatizuotoji valdymo sistema (AVS)
авианосная авиационная группа	lėktuvnešių aviacijos grupė	автоматизированная система управления боевыми средствами	automatizuotoji naikinimo priemonių valdymo sistema
авианосная авиация	lėktuvnešių aviacija	автоматизированная система управления войсками	automatizuotoji pajėgų valdymo sistema
авианосная ударная группа	lėktuvnešių smogiamoji grupė	автоматизированная система управления огнем	automatizuotoji ugnies valdymo sistema
авиационная астрономия	aviacinė astronomija	автоматизированное управление огнем	automatizuotasis ugnies valdymas
авиационная база	aviacijos bazė	автоматизированный график тактической цели	automatizuotasis taktinio taikinio grafikas
авиационная бомба	aviacinė bomba	автоматика	automatika
авиационная группа	aviacijos grupė	автоматическая винтовка	automatinis šautuvas
авиационная дивизия	aviacijos divizija	автоматическая пушка	automatinė patranka
авиационная карта	aviacinis žemėlapis	автоматическая система	automatinė sistema
авиационная медицина	aviacinė medicina	автоматическая стрельба	automatinis šaudymas
авиационная морская мина	aviacinė jūrų mina	автоматическая телефонная станция	automatinė telefono stotis
авиационная подготовка	aviacinis rengimas	автоматический газоопределятель	automatinis dujų analizatorius
авиационная поддержка	aviacinė parama	автоматический газосигнализатор	automatinis dujų signalizatorius
авиационная ракета	aviacinė raketa		
авиационная система минирования	aviacinė minavimo sistema		
авиационная система предупреждения и управления	aviacinė įspėjimo ir valdymo sistema		

автоматический затвор	automatinė spyna	административный приказ	administracinis įsakymas
автоматический миномет	automatinis minosvaidis	администрирование воинской обязанности	karo prievolės administravimas
автоматический ответчик	automatinis atsakiklis	адмирал	admirolas
автоматический револьвер	automatinis revolveris	адмирал флота	laivyno admirolas
автоматический тяжелый [станковый] гранатомет	automatinis sunkusis granatsvaidis	адмирал флотилии	flotilės admirolas
автоматическое бомбометание	automatinis bombų mėtymas	адъюнк	adjunktas
автоматическое зарядание	automatinis užtaisymas	адъюнктура	adjunktūra
автоматическое оружие	automatiniai ginklai	адъютант	adjutantas
автоматическое управление	automatinis valdymas	азбука Морзе	Morzės abėcėlė
автоматическое управление огнем	automatinis ugnies valdymas	азид свинца	švino azidas
автомобиль	automobilis	азимут	azimutas (A)
автомобильная магистраль	automobilių magistralė	азимутный угол	azimutinis kampas
автомобильная подготовка	automobilinis rengimas	азотистый иприт	azoto ipritas (HN)
автомобильная рама	automobilio rėmas	акватория	akvatorija
автомобильная техника	automobilių technika	акведук	akvedukas
автомобильная тяга	automobilio trauka	аккумулятор	akumuliatorius
автомобильные дороги	automobilių keliai	аккумуляторная батарея	akumuliatorių baterija
автомобильные части	automobilių daliniai	акселератор	akceleratorius
автомобильный двигатель	automobilio variklis	акселерограф	akcelerografas
автомобильный кран	automobilinis kranas	акселерометр	akcelerometras
автомобильный полигон	automobilių poligonas	аксельбант	akselbantas
автомобильный транспорт	automobilių transportas	аксесуары	aksesuarai
автономная операция	autonominė operacija	активированный уголь	aktyvintosios anglys
автономный паек	autonominis davinys	активное вещество	aktyvioji medžiaga
автономный полет	autonominis skrydis	активная защита танка	aktyvioji tanko apsauga
автопилот	autopilotas	активная мина	aktyvioji mina
автопогрузчик	automobilinis krautuvas	активная оборона	aktyvioji gynyba
автоподъемник	automobilinis keltuvas	активная ПВО	aktyvioji oro erdvės gynyba
автопоезд	automobilinis traukinys	активное препятствие	aktyvioji kliūtis
автопрокладчик	automatinis padėties žymeklis	активное самонаведение	aktyvusis nusitaikymas
авторитаризм	autoritarizmas	активно-реактивный гранатомет	aktyvusis reaktyvinis granatsvaidis
авторитарный	autoritarinis	активно-реактивный снаряд	aktyvusis reaktyvinis sviedinys
автотехническое имущество	autotechninis turtas	активность обороны	gynybos aktyvumas
автотехническое обеспечение	autotechninė parama	активность радиоактивного вещества	radioaktyviosios medžiagos aktyvumas
автотопливозаправщик	benzinvežis	активные защитные средства от электронного обнаружения	aktyviosios apsaugos nuo elektroninio aptikimo priemonės
автотранспортная служба	autotransporto tarnyba	активные радиоэлектронные помехи	aktyvieji radioelektroniniai trukdžiai
агент	agentas	активные средства электронной защиты	aktyviosios elektroninės saugos priemonės
агентура	agentūra	активный гранатомет	aktyvusis granatsvaidis
агентурная разведка	agentūrinė žvalgyba	активный прибор ночного видения	aktyvusis naktinio matymo prietaisas
агитационная бомба	agitacinė bomba	активный резерв вооруженных сил	aktyvusis kariuomenės rezervas
агитационный снаряд	agitacinis sviedinys	активный снаряд	aktyvusis sviedinys
агонистическая линия	agonistinė linija	активный спутник связи	aktyvusis ryšių palydovas
агрегатный ремонт военной техники	agregatinis karo technikos remontas	активный участок траектории ракеты	aktyvusis raketos trajektorijos ruožas
агрессия	agresija, užpuolimas	акустика	akustika
адамсит	adamsitas (DM)	акустическая база	akustinė bazė
адаптация	adaptacija	акустическая война	akustinis karas
административная карта	administracinis žemėlapis	акустическая головка самонаведения	akustinė nusitaikančioji galvutė
административная ответственность	administracinė atsakomybė	акустическая морская мина	akustinė jūrų mina
административное звено управления	administracinio vadovavimo grandis	акустическая разведка	akustinė žvalgyba
административное управление войсками	administracinis pajėgų valdymas	акустическая торпеда	akustinė torpeda
административные войска	administracinės pajėgos		
административный план	administracinis planas		

акустические волны	akustinės bangos	антикоррозийная защита	apsauga nuo korozijos
акустические радиоэлектронные помехи	akustiniai radioelektroniniai trukdžiai	антифриз	antifrizas
акустический дальномер	akustinis tolimatis	антициклон	anticiklonas
акустический отражатель	akustinis atšvaitas	анулирование	anuliavimas, panaikinimas
акустический пеленгатор	akustinis pelengatorius	апартеид	apartheidas
акустический поиск морских мин	akustinė jūrų minų ieška	апатрид	asmuo be pilietybės
акустический прибор ночного видения	akustinis naktinio matymo prietaisas	аппарат Морзе	Morzės aparatas
акустическое покрытие	akustinė danga	аппарат на воздушной подушке	aparatas su oro pagalve
алебарда	alebarda	аппарель	aparelė
альпийские стрелки	Alpių šauliai	арбалет	arbaletas, kilpinis lankas
альтернативная служба национальной обороны	alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba	аркебуза	arkebuza
альтиметр	aukščiамatis	армата	armota
альтитуда	altitudė	армейская авиация	armijos aviacija
альфа-излучатель	alfa spinduolis	армейская артиллерия	armijos artilerija
альфа-излучение	alfa spinduliuotė	армейская группа	armijos grupė
альфа-распад	alfa skilimas	армейская наступательная операция	armijos puolamoji operacija
альфа-частица	alfa dalelė	армейская оборонительная операция	armijos gynybinė operacija
аматол	amatolas	армейский корпус	armijos korpusas
амбразура	ambrazūra	армейский тыл	armijos užnugaris
аммиак	amoniakas	армия	armija
аммиачноселитренное взрывчатое вещество	amonio nitrato sprogstamoji medžiaga	армия ВВС и ПВО	KOP ir OEG armija
аммиачный нитрат	amonio nitratas	армия вторжения	įsibrovimo armija
аммонал	amonalas	армия прикрытия	dengimo armija
аммонит	amonitas	арсенал	arsenalas
амортизатор	amortizatorius	артиллерийский прибор	artileriesijos prietaisas
амортизатор автомобиля	automobilio amortizatorius	артиллерийское вооружение	artileriesijos ginkluotė
амортизатор наката	grąžos amortizatorius	артиллерийская баллистическая станция	artileriesijos balistinė stotis
амортизатор отката	atošliaužos amortizatorius	артиллерийская буссоль	artilerinė busolė
амортизация	amortizavimas	артиллерийская граната	artilerinė granata
ампер	amperas (A)	артиллерийская группа	artileriesijos grupė, artileriesijos rinktinė
амперметр	ampermetras	артиллерийская разведка	artileriesijos grupė, artileriesijos rinktinė
амплитуда	amplitudė	артиллерийская разведывательная группа	artileriesijos grupė, artileriesijos rinktinė
амплитуда прилива	potvynio amplitudė	артиллерийская цель	artileriesijos taikiny
амплитудная модуляция	amplitudės moduliavimas	артиллерийский автомат	pabūklo automatas
амплитудная характеристика	amplitudinė charakteristika	артиллерийский батальон	artileriesijos batalionas
ампула	ampulė	артиллерийский боеприпас	artileriesijos šaudmuo
ампулизируемая ракета	ampulinė raketa	артиллерийский выстрел	artileriesijos šaudmuo
ампуломет	ampulsavaidis	артиллерийский геодезический пункт (репер)	artileriesijos geodezinis punktas
амфибийная операция	amfibinė operacija	артиллерийский катер	artileriesijos kateris
амфибийные силы	amfibinės pajėgos	артиллерийский корабль	artileriesijos laivas
амфибия	amfibija	артиллерийский наблюдатель	artileriesijos stebėtojas
анализ целей	taikinių analizė	артиллерийский налет	artileriesinis antpuolis
анализ шифра	šifro analizė	артиллерийский огонь	artileriesijos ugnis
аналоговая информация	analoginė informacija	артиллерийский патрон	artileriesijos šovinys
ангар	angaras		
анексия	aneksija, prijungimas		
анклав	anklavas		
аннигиляционный ракетный двигатель	anihiliacinis raketinis variklis		
аннигиляция	anihiliacija		
антенна	antena		
антенна бегущей волны	bėgančiosios bangos antena		
антенная морская мина	anteninė jūrų mina		
антенное поле	antenu laukas		
антидетонатор	antidetonatorius		

артиллерийский полигон	artilėrijos poligonas	аттестат	atestatas
артиллерийский тягач	artilėrijos vilkikas	аттестация	atestacija
артиллерийское авиационное вооружение	artilėrinė aviacijos ginkluotė	аэрогенный способ заражения	aerozolinis užteršimo būdas
артиллерийское корабельное вооружение	artilėrinė laivo ginkluotė	аэродинамические характеристики	aerodinaminės charakteristikos
артиллерийское наступление	artilėrinis puolimas	аэродром	aerodromas
артиллерийское оружие	artilėrijos ginklai	аэродром передислокации	perdislokavimo aerodromas
артиллерийское сопровождение	artilėrinė palyda	аэрозолеобразующий состав	aerozolinė medžiaga
артиллерист	artilėristas	аэрозоль	aerozolis
артиллерия	artilėrija	аэрозольная завеса	aerozolinė uždanga
артиллерия большой мощности	didelės galios artilėrija	аэрозольное противодействие	aerozolinis atoveiksmis
артиллерия малого калибра	mažakalibrė artilėrija	аэрозольные средства	aerozolinės priemonės
артиллерия на железнодорожных установках	geležinkelinė artilėrija	аэрозольный взрыв	aerozolinis sprogimas
артиллерия непосредственной поддержки	tiesioginės paramos artilėrija	аэрокосмический снимок	aerokosminė fotonuotrauka
артиллерия общей поддержки	bendrosios paramos artilėrija	аэромобильная артиллерия	aeromobilioji artilėrija
артиллерия ПВО	oro erdvės gynybos artilėrija	аэромобильная дивизия	aeromobilioji divizija
артиллерия подкрепления [усиления]	pastiprinimo artilėrija	аэромобильная операция	aeromobilioji operacija
артиллерия сопровождения	palydos artilėrija	аэромобильность	aeromobilumas
артиллерия части (соединения)	karinio vieneto artilėrija	аэромобильные силы	aeromobiliosios pajėgos
арьергард	ariergardas	аэронавигация	aeronavigacija
ассагай	asagajus	аэронавтика	aeronautika
астронавт	astronautas	аэроплан	aeroplanas
аэронавтика	astronautika	аэросани	aerorogės
астрономические координаты	astronominės koordinatės	аэросани-амфибия	aerorogės amfibija
астрономический азимут	astronominis azimutas (A_2)	аэростат	aerostatas
астрономический компас	astronominis kompasas	аэротранспортабельная единица	aerotransportabilusis vienetas, skraidusis vienetas
астрономический меридиан	astronominis dienovidinis	аэрофотоаппарат	aerofotografijos aparata
астрономия	astronomija	аэрофотограмметрия	aerofotogrametrija
атака	ataka	аэрофотографирование	aerofotografavimas
атака воздушного десанта	oro desanto ataka	аэрофотографическая съемка	aerofotografinis topografinis kartografavimas
атака пехоты	pėstininkų ataka	аэрофотокамера	aerofotografijos aparatas
атака с ходу	ataka iš žygio	аэрофотооборудование	aerofotografinė įranga
атакующая группа	atakos grupė	аэрофоторазведка	aerofotografinė žvalgyba
атакующий эшелон десанта	desanto atakos ešelonas	аэрофотоснимок	aerofotografinė nuotrauka
Атлантический театр войны	Atlanto karo teatras	аэрофотосъемка	aerofotografavimas
атлас	atlasas	аэрофототопография	aerofotografinė topografija
атмосфера	atmosfera		
атмосферное давление	atmosferos slėgis	„Большая Берта“	„Didžioji Berta“
атмосферные помехи	trikdžiai	база	bazė
атмосферный фронт	atmosferos frontas	база развертывания	išskleidimo bazė
атом	atomas	база снабжения	tiekimo bazė
атомная артиллерия	atominė artilėrija	база сопряженного наблюдения	sekyklų bazė
атомная бомба	atominė bomba	база ходовой части	važiuklės bazė
атомная подводная лодка	atominis povandeninis laivas	базирование	bazavimasis
атомное ядро	atomo branduolys	базирование авиации	aviacijos bazavimasis
атомный заряд	atominis užtaisas	базирование войск	pajėgų bazavimasis
атомный заряд имплозивного типа	implozinis atominis užtaisas	базирование сил флота	laivyno pajėgų bazavimasis
атомный заряд пушечного типа	patrankinis atominis užtaisas	базисная волна	bazinė banga
атташе	atašė	базовая авиация	bazinė aviacija
		базовая военная дорожная сеть	bazinis karinių kelių tinklas
		базовая карта	bazinis žemėlapis

Б

базовая линия	bazinė linija	батальонная тактическая группа	bataliono taktinė grupė
базовая машина	bazinė mašina	батальонный медицинский пункт	bataliono medicinos punktas
базовые запасы	bazinės atsargos	батальонный район обороны	bataliono gynybos rajonas
базовый комплект	bazinis komplektas	батареяная очередь	baterijos papliūpa
базука	bazuka	батарея	baterija
байонет	bajonetas	батарея береговой обороны	kranto gynybos baterija
байт	baitas (B)	батарея справа (слева)	baterijos šaudymas iš dešinės (iš kairės)
бактерия	bakterija	батиметрическая карта	batimetrinis jūrlapis
балласт	balastas	батиметрия	batimetrija
баллиста	balista	батиплан	batiplanas
баллистика	balistika	батискаф	batiskafas
баллистичный порох	balistinis parakas	батисфера	batisfera
баллистическая гибкость оружия	balistinis ginklo lankstumas	батометр	batometras
баллистическая мишень	balistinis bandomasis taikynys	башенная артиллерийская установка	bokštinis artilerijos įrenginys
баллистическая подготовка стрельбы	balistinis šaudymo rengimas	башня	bokštas
баллистическая ракета	balistinė raketa	башня с круговым вращением	aplinkinio sūkio bokštas
баллистическая траектория	balistinė trajektorija	беспламенный порох	beliepsnis parakas
баллистическая траектория ракеты	balistinė raketos trajektorija	бебут	bebutas
баллистическая трасса	balistinė trasa	беглый огонь	tankioji ugnis
баллистическая фотокамера	balistinis fotografijos aparatas	бегущая волна	bėgančioji banga
баллистическая цель	balistinis taikynys	беженц	pabėgėlis
баллистические условия стрельбы	balistinės šaudymo sąlygos	безбашенный танк	bebokštis tankas
баллистические характеристики	balistinės charakteristikos	безвозвратные потери	negrįžtamieji koviniai nuostoliai
баллистический ветер	balistinis vėjas	безгильзовый патрон	betūtis šoviny
баллистический вычислитель	balistinis skaičiuoklis	бездымный порох	bedūmis parakas
баллистический коэффициент	balistinis koeficientas (C)	безоговорочная капитуляция	besąlyginė kapituliacija
баллистический наконечник снаряда	balistinis sviedinio antgalis	безопасная высота взрыва	saugusis sprogyimo aukštis
баллистический снаряд	balistinis sviedinys	безопасная высота полета	saugusis skrydžio aukštis
баллистическое обеспечение артиллерии	balistinė artilerijos parama	безопасная скорость плавания	saugusis plaukimo greitis
баллистическое подобие	balistinis tapatumas	безопасное удаление	saugusis nuotolis
баллистическое проектирование	balistinis projektavimas	безопасность	saugumas
Балтийский флот	Baltijos laivynas	безопасность воинской службы	karo tarnybos saugumas
Балтийское море	Baltijos jūra	безопасность операции	operacijos saugumas
бандитизм	banditizmas	безопасность связи	ryšių saugumas
банник	pabūtklo grūstuvai	безоткатная артиллерия	beatošliaužė artilerija
бар	baras	безоткатное орудие	beatošliaužis pabūtklas
барabanщик	būgnininkas	безъядерная война	nebranduolinis karas
баржа	barža	безъядерная зона	nebranduolinė zona
барк	barkas	беккерель	bekerelis (Bq)
баркас	barkasas	белая рецептура	baltoji medžiaga
баркентина	barkentina	белый флаг	baltoji vėliava
барограф	barografas	белый фосфор	baltasis fosforas
барокамера	barokamera	бензин	benzinas
барометр	barometras	бензиновый двигатель внутреннего сгорания	benzininis vidaus degimo variklis
барометр-анероид	barometras aneroidas	бензовоз	benzinvežis
барометрическая высота полета	barometrinis skrydžio aukštis	берданка	berdanas
барражирование	baražavimas	берег высадки	išlaipinimo krantas
баррикада	barikada	береговая оборона	kranto gynyba
бастион	bastionas	береговая артиллерия	kranto artilerija
батальон	batalionas	береговая база	kranto bazė
батальонная артиллерия	bataliono artilerija	береговая группа	kranto grupė
		береговая зона обороны	pakrantės gynybos zona

береговая охрана	kranto apsauga	благоприятная обстановка	palankioji situacija
береговая рефракция	kranto refrakcija	бланковая карта	kontūrinis žemėlapis
береговое (противодесантное) минное поле	pakrantės minų laukas	ближайшая боевая задача	artimoji kovos užduotis
береговые укрепления	kranto įtvirtinimai	ближнее управление	artimasis valdymas
берет	beretė	ближний (дальний) рубеж вилки	artimoji (tolimoji) sieksnio riba
берма	berma	ближний бой	artimasis mūšis
бескапсюльная подрывная шашка	bekapsulė sprogdinimo trinkelė	ближний огневой бой	artimasis ugnies mūšis
бескозырка	besnapė kepurė	ближняя авиационная поддержка	artimoji aviacinė parama
беспарашютная выброска грузов	laisvasis krovinių išmetimas	ближняя поддержка	artimoji kovinė parama
беспилотная авиация	bepilotė aviacija	ближняя разведка	artimoji žvalgyba
беспилотный боевой летательный аппарат	bepilotis kovos orlaivis	ближняя цель	artimasis taikynis
беспилотный летательный аппарат	bepilotis orlaivis	блиндаж	blindažas
беспилотный разведывательный летательный аппарат	bepilotis žvalgybos orlaivis	блиндирование	papildomoji apsauga
беспламенный выстрел	beliepsnis šūvis	блокада	blokada
беспламенный порох	beliepsnis parakas	блокгауз	blokhauzas
беспокоящее минное поле	trikdomasis minų laukas	блокирование	blokavimas
беспокоящие действия	trikdomieji veiksmai	блокирование дороги	kelio blokavimas
беспокоящий огонь	trikdomoji ugnis	блокирование и клинование	blokavimas ir pleištavimas
беспомеховая частота	netrukdomasis dažnis	блокирование направления	krypties blokavimas
беспорядочный передний край минного поля	netaisyklingoji priešakinė minų lauko riba	блокирование направления	krypties blokavimas
бесшумное оружие	begarsis ginklas	бод	bodas
бета-излучатель	beta spinduliuolis	Бодо аппарат	Bodo aparatas
бета-излучение	beta spinduliuotė	боевая активность	kovinis aktyvumas
бета-распад	beta skilimas	боевая выучка	kovinis pasirengimas
бета-частица	beta dalelė	боевая готовность	kovinė parengtis
бетонобойная бомба	betonmušė bomba	боевая группа	kovinė grupė
бетонобойный снаряд	betonmušis sviedinys	боевая задача	kovos užduotis
Би-Зет	BZ	боевая информация	kovinė informacija
бикфордов шнур	Bikfordo virvutė	боевая карта	kovos žemėlapis
бинарный химический боеприпас	dvinaris cheminis šaudmuo	боевая колесница	kovos vežimas
бинокль	žiūronas, binoklis	боевая концентриция	kovinė koncentracija
биооптика	biooptika	боевая коса	kovos dalgis
биологическая боеголовка	biologinė kovinė galvutė	боевая космическая станция	kovinė kosminė stotis
биологическая защита	biologinė gynyba	боевая линия	kovos linija
биологическая обстановка	biologinė situacija	боевая машина	kovos mašina
биологическая операция	biologinė operacija	боевая машина десантная	desanto kovos mašina (DKM)
биологическая разведка	biologinė žvalgyba	боевая машина пехоты (БМП)	pėstininkų kovos mašina (PKM)
биологический авиационный боеприпас	biologinis aviacijos šaudmuo	боевая машина реактивной артиллерии	reaktyvinės artilerijos kovos mašina
биологический боеприпас	biologinis šaudmuo	боевая мотыга	kovos kaplys
биологический эквивалент рада (бэр)	biologinis rado ekvivalentas (rem)	боевая мощь	kovinė galia
биологическое воздействие радиации	biologinis jonizuojančiosios spinduliuotės poveikis	боевая погрузка	kovinis krovimas
биологическое заражение	biologinė tarša	боевая подготовка	kovinis rengimas
биологическое нападение	biologinis antpuolis	боевая подготовка артиллерии	artileries kovinis rengimas
биологическое оружие	biologinis ginklas	боевая поддержка	kovinė parama
биологическое средство	biologinė medžiaga (BM)	боевая поддержка артиллерии	artileries kovinė parama
бионавигация	bionavigacija	боевая позиция	kovos pozicija
бионика	bionika	боевая пружина	kovinė spyruoklė, skeliamoji spyruoklė
биплан	biplanas	боевая работа	kovinis darbas, lauko tarnyba
бит	bitas	боевая самостоятельность	kovinis savarankiškumas
		боевая скорострельность	kovinė greitašauda
		боевая стрельба	kovinis šaudymas
		боевая техника	kovos technika
		боевая тревога	kovinis aliarmas
		боевая укладка (боеукладка)	kovinė šaudmenų dėtuė

боевая часть	kovos dalinys	боевые возможности	kovos galimybės
боевая часть ракеты	raketos kovinė dalis	боевые возможности ракетных войск	rakietinių dalinių kovos galimybės
боевая эффективность оружия	ginklo kovinis veiksmingumas	боевые возможности сухопутных войск	sausumos pajėgų kovos galimybės
боевое дежурство	kovinis budėjimas	боевые войска	kovinės pajėgos
боевое донесение	kovinis pranešimas	боевые действия	kovos veiksmai
боевое обеспечение	kovinis aprūpinimas	боевые пловцы	koviniai plaukikai
боевое оружие	kovos ginklas	боевые потери	koviniai nuostoliai
боевое отравляющее вещество	kovinė nuodingoji medžiaga	боевые традиции	kovinės tradicijos
боевое охранение	kovinė sauga	боголовка	kovinė galvutė
боевое положение	kovos padėtis	боготовность военной техники	technikos kovinė parengtis
боевое применение	kovinis naudojimas	боготовый летательный аппарат	kovai parengtas orlaivis
боевое применение реактивных снарядов	reaktyvinių sviedinių kovinis naudojimas	боек	daužiklis
боевое радиоактивное вещество	kovinė radioaktyvioji medžiaga	боеприпас	šaudmuo
боевое распоряжение	kovinis nurodymas	боеприпас аэрозольного взрыва	aerozolinio sprogimo šaudmuo
боевое слаживание	kovinis suderinimas	боеприпас взрывного действия	sprogtamasis šaudmuo
боевое соприкосновение	kovinis sąlytis	боеприпас объемного взрыва	erdvinio sprogimo šaudmuo
боевое состояние ОБ	nuodingųjų medžiagų kovinė būseną	боеприпас с убийными элементами	šaudmuo su naikinamaisiais elementais
боевой (колесный) ход миномета	minosvaizdio važiuoklė	боеспособность	kovos geba
боевой биологический прибор	biologinis kovinis prietaisas	боеспособность военной техники	karo technikos kovos geba
боевой вертолет	kovos sraigtasparnis	боеспособный летательный аппарат	kovai tinkamas orlaivis
боевой воздушный патруль	kovinis oro patrulis	бой	mūšis
боевой вылет	kovinis išskridimas	бой в городе	mūšis mieste
боевой гребень	kovinė ketera	бой в лесу	mūšis miške
боевой дозор	kovos patrulis	бой в окружении	mūšis apsuptyje
боевой документ	kovinis dokumentas	бой в особых условиях	mūšis ypatingomis sąlygomis
боевой дух армии	kariuomenės kovinė dvasia	бой зимой	mūšis žiemą
боевой железнодорожный ракетный комплекс	kovinis geležinkelinis raketų kompleksas	бой с применением обычных средств поражения	mūšis naudojant įprastines naikinimo priemones
боевой заряд	kovinis užtaisas	бой с применением ядерного оружия	mūšis naudojant branduolinį ginklą
боевой и численный состав	kovinė ir skaitinė sudėtis	боковая застава	šoninė sauga
боевой информационный центр	mūšio informacijos centras	боковая походная застава	šoninė žygio sauga
боевой комплект	kovinis kompletas	боковое отклонение	šoninis nuokrypis
боевой курс	kovinis kursas	боковое упреждение	šoninis poslinkis
боевой молот	kovos kūjis	боковой наблюдательный пункт	šoninė sekykla
боевой опыт	kovinė patirtis	болотистая местность	pelkėta vietovė
боевой ордер	laivų kovos rikiuotė	больной	ligonis
боевой полет	kovinis skrydis	большая окружность	didysis apskritimas
боевой порядок	kovos rikiuotė	большая цель	didelis taikinys
боевой порядок артиллерии	artilėrijos kovos rikiuotė	большое смещение	didelis poslinkis (> 5-00)
боевой порядок батареи	baterijos kovos rikiuotė	большой водный терминал	didelis vandens reidas
боевой порядок летательных аппаратов	orlaivų kovos rikiuotė	большой порт	didelis uostas
боевой потенциал	kovinis potencialas	бомба	bomba
боевой прыжок	kovinis šuolis	бомба свободного падения	laisvojo kritimo bomba
боевой разведывательный дозор	kovinis žvalgybos patrulis	бомбарда	bombarda
боевой расчет	kovinis paskirstymas	бомбардировка района	rajono bombardavimas
боевой расчет штаба	štabo kovinis paskirstymas	бомбардировка	bombardavimas
боевой робот	kovinis robotas	бомбардировка площади	ploto bombardavimas
боевой самолет	kovos lėktuvas	бомбардировка цели	taikinio bombardavimas
боевой состав	kovinė sudėtis	бомбардировочная авиация	bombonešių aviacija
боевой топор	kovos kirvis	бомбардировщик	bombonešis
боевой устав	kovos statusas	бомбовая кассета	bombų kasetė
боевые вилы	kovos šakės		

бомбовая морская атака	bombinė jūrų ataka	бронегруппа	šarvuotosios technikos grupė
бомбовая нагрузка	bombų krova	бронезилет	neperšaujami liemenė, šarviniai marškiniai
бомбовое авиационное вооружение	bombinė aviacijos ginkluotė	бронеколпак	šarvuotasis gaubtas
бомбовое корабельное вооружение	bombinė laivo ginkluotė	броненосец	šarvuotis
бомбовый залп	bombų salvė	броненосный крейсер	šarvuotasis kreiseris
бомбовый удар авиации	aviacijos smūgis bombomis	бронепоезд	šarvuotasis traukinys
бомбомет	bombosvaidis	бронетанковая дивизия	šarvuočių ir tankų divizija
бомбометание	bombų mėtymas	бронетанковая техника	šarvuotoji technika
бомбометание непрямой наводкой	bombų mėtymas netiesioginiu taikymu	бронетанковое вооружение	šarvuočių ir tankų ginkluotė
бомбометание под малым углом с кабрирования	bombų mėtymas žemų kampų kabruojant	бронетанковое имущество	šarvuotosios technikos turtas
бомбометание с малой высоты	bombų mėtymas iš mažo aukščio	бронетанковые войска	šarvuočių ir tankų pajėgos
бомбо-ракетный удар авиации	aviacijos smūgis bombomis ir raketomis	бронетанковые части	šarvuočių ir tankų daliniai
бомбоубежище	slėptuvė nuo bombų	бронетранспортер	šarvuotis
бортовая аппаратура	vidaus įranga	бронированная разведывательная машина	žvalgybos šarvuotis
бортовая передача	šoninė pavara	бронированная ремонтно-эвакуационная машина	šarvuotoji remonto ir evakavimo mašina
бортовая система наведения ракеты	vidinė raketos taikymo sistema	броня	šarvas
бортовой паек	vežiojamasis davinys	бруствер	brustveras
бортовой фрикцион	šoninis frikcionas	брутто	bruto
борьба	kova	бруцелиоз	bruceliozė
борьба за живучесть корабля	laivo veiksnio palaikymas	брюшной тиф	vidurių šiltinė
борьба с разведывательно-диверсионными группами противника	kova su priešo žvalgybos diversinėmis grupėmis	буй	plūduras
ботулизм	botulizmas	буксир	vilkikas
Бофортова шкала	Boforto skalė	буксировка	vilkimas
боцман	bocmanas	буксируемая артиллерия	velkamoji artilerija
братская могила	broliškasis kapas	буксируемая морская мина	velkamoji jūrų mina
браунинг	brauningas	буксируемое орудие	velkamasis pabūklas
брешь	spraga	булава	kuoka
бреющий полет	skutamasis skrydis	булат	bulatas
бриг	brigas	бульдозерное оборудование	buldozerinė įranga
бригада	brigada	бумажный индикатор	popierinis indikatorius
бригада постоянной готовности „Железный Волк“	nuolatinės parengties brigada „Geležinis Vilkas“	бумеранг	bumerangas
бригадная артиллерия	brigados artilerija	бундесвер	bundesveras
бригадная тактическая группа	brigados taktinė grupė	бункер	bunkeris
бригадный генерал	brigados generolas	буровая установка	gręžimo įrenginys
бризантное взрывчатое вещество	brizantinė sprogstamoji medžiaga	буря	audra
бризантность	brizantiškumas	буссоль	busolė
бризантный снаряд	brizantinis sviedinys	бустер	stiprintuvas
бриколь	brikolis	бутылка с зажигательной смесью	padegamasis butelis
брод	brasta	бушлат	jūreiviška striukė
броневедомость	šarvuotasis automobilis	быстро исчезающая цель	greitai išnykstantis taikinis
бронейная бомба	šarvamušė bomba	быстродействующее ОБ	greitoji nuodingoji medžiaga
бронейно-фугасный снаряд	šarvamušis ardomas sviedinys		
бронейный конечник снаряда	šarvamušis sviedinio antgalis	важная местность	svarbioji vietovė
бронейный подкалиберный снаряд	šarvamušis subkalibrinis sviedinys	важная цель	svarbusis taikinis
бронейный сердечник	sviedinio šarvamušė šerdis	вал	pylimas
бронейный снаряд	šarvamušis sviedinys	вариант действий	veiksmų eigos variantas
броневая башня	šarvuotasis bokštas	вариометр	variometras
		ватерлиния	laivo vandens linija, vaterlinija
		ватно-марлевая повязка	vatos ir marlės raištis
		ввод в бой	įtraukimas į mūšį
		ввод в заблуждение	klaidinimas
		ввод в прорыв	įtraukimas į pralaužtą gynybą

B

вводная	įvadas	вечерняя проверка	vakarinis patikrinimas
вдыхательный клапан	įkvėpimo vožtuvas	вечный огонь	amžinoji ugnis
ведомый летательный аппарат	vedamasis orlaivis	вещевое имущество	aprangos tarnybos turtas
ведущий колонны	voros vedlys	вещество для специальной обработки	specialiojo švarinimo medžiaga
ведущий летательный аппарат	vedantysis orlaivis	вещество	medžiaga
ведущий пояснок снаряда	sviedinio kreipiamasis žiedelis	взаимная поддержка	savitarpio kovinė parama
веер	vėduoklė	взаимные радиоэлектронные помехи	abipusiai radioelektroniniai trukdžiai
веер по ширине цели	vėduoklė pagal taikinio plotį	взаимодейственность	sąveikumas
вездеход	visureigis	взаимодействие	sąveika
вездеходный паром	visureigis keltas	взаимозаменяемость	pakeičiamumas, sukeičiamumas
вербовка	verbavimas	взведение курка	gaiduko atlaužimas
вермахт	vermachtas	взведенная морская мина	užtaisyta jūrų mina
верньер	vernieras	взвод	būrys
вероятнее всего уничтожен	greičiausiai sunaikintas	взводная позиция	būrio pozicija
вероятное направление наступления	tikėtina puolimo kryptis	взводный опорный пункт	būrio atramos punktas
вероятное отклонение	galimasis nuokrypis	взлет	kilimas
вероятность инициирования мин	minų sužadinimo tikimybė	взлетная дистанция	kilimo nuotolis
вероятность обнаружения мин	minų aptikimo tikimybė	взлетно-посадочная полоса	kilimo ir tūpimo takas
вероятность попадания	pataikymo tikimybė	взрыв	sprogimas
вероятность поражения	naikinimo tikimybė	взрывание	sprogdinimas
вертикальная наводка	vertikalusis kreipimas	взрыватель	sprogdiklis
вертикальная погрузка	vertikalusis krovimas	взрыватель замедленного действия	delsusis kontaktinis sprogdiklis
вертикальная цель	vertikalusis taikyns	взрыватель инерционного действия	inertinis kontaktinis sprogdiklis
вертикальный аэрофотоснимок	vertikalioji aerofotografinė nuotrauka	взрыватель мгновенного действия	staigusis kontaktinis sprogdiklis
вертикальный взлет и посадка	vertikalusis kilimas ir tūpimas	взрыватель непереходного типа	nesaugiklinis kontaktinis sprogdiklis
вертолет	sraigtasparnis	взрыватель предохранительного типа	saugiklinis kontaktinis sprogdiklis
вертолет наблюдения	stebėjimo sraigtasparnis	взрыватель с самоликвидатором	susinaikinimo sprogdiklis
вертолет общего назначения	bendrosios paskirties sraigtasparnis	взрыватель ударного действия	smūginis kontaktinis sprogdiklis
вертолет огневой поддержки	ugnies paramos sraigtasparnis	взрывательное устройство	sprogdinimo įrenginys
вертолетная посадочная площадка	sraigtasparnių tūpimo aikštelė	взрывное заграждение	sprogstamoji užtvara
вертолетные ударные силы	sraigtasparnių atakos pajėgos	взрывная волна	sprogimo banga
вертолетный аэродром	sraigtasparnių aerodromas	взрывная цепь	sprogdinimo grandinė
вертолетный коридор	sraigtasparnių koridorius	взрывное действие	sprogimo poveikis
вертолетный отряд	sraigtasparnių rinktinė	взрывное дело	sprogdinimo darbai
вертолето-вылет	išskridimas	взрывное устройство	sprogdinimo įtaisai
вертолетоносец	sraigtasparnešis	взрывоопасное вещество	sprogioji medžiaga
верхний станок	viršutinis pabūklo stovas	взрывоустойчивая мина	atsparioji sausumos mina
верховный главнокомандующий стратегическим командованием НАТО	vyriausiasis NATO vadas	взрывоустойчивость	atsparumas sprogimui
вершина траектории	trajektorijos viršūnė	взрыв-пакет	sprogstamasis paketas
вес снаряженного снаряда	surinkto sviedinio masė	взрывчатое вещество	sprogstamoji medžiaga (SM)
весовой коэффициент ионизирующего излучения	svorinis jonizuojančiosios spinduliuotės koeficientas (w_R)	вибрация	vibracija
весовой коэффициент чувствительности тканей	svorinis audinių jautrio koeficientas (w_T)	виброустойчивость	atsparumas vibracijai
весовые знаки снаряда	sviedinio masės nuokrypio ženklų skaičius (Δ_q)	вид вооруженных сил	ginkluotųjų pajėgų rūšis
ветер	vėjas	видеография	videografija
ветеран	veteranas	видеомагнитофон	vaizdo magnetofonas
ветровое ружье	vėjinis šautuvas	видеотелефонная связь	vaizdinis telefono ryšys
веха	gairė	видимый горизонт	regimasis horizontas
		виды артиллерийского огня	artilėrijos ugnies rūšys
		виды взрыва	sprogimo rūšys
		виды военной авиации	karo aviacijos rūšys
		виды военных действий	karo veiksmų rūšys

виды марша	žygio būdai	водный транспорт	vandens transportas
виды огня	ugnies rūšys	вододром	vandenkelis
визир	vizyras	водоизмещение	vandentalpa
визирование	vizavimas	водолазная техника	nardymo technika
визит военных кораблей	karo laivų vizitas	водолазное дело	nardymas
визуальное наблюдение	vizualinis stebėjimas	водолазное снаряжение	nardymo įranga
визуальное управление огнем	vizualus ugnies valdymas	водолазный катер	narų kateris
визуальный индикатор взрыва мины	tiesioginis minos sprogoimo indikatorius	водолазный колокол	nardymo varpas
визуальный полет	vizualinis skrydis	водомерный пост	vandens lygio stebėjimo postas
визуальный сигнал	regimasis signalas	водомерный двигатель	vandensvaidinis varytuvas
Ви-Икс	VX	водонаполненное взрывчатое вещество	vandens prisotinta sprogstamoji medžiaga
вилка	sieksnis	водонапорная башня	vandentiekio bokštas
винья	vinėja	водопровод	vandentiekis
винтовка	šautuvas	водораздел	vandenskyra
винтовочная граната	šautuvinė granata	водород	vandenilis
винтовочный гранатомет	šautuvinis granatsvaidis	водородное оружие	vandenilinis ginklas
винтовочный имитационный полигон	šautuvinis imitacinis poligonas	водоснабжение войск	vandens tiekimas kariuomenei
винтокрыл	lėktuvas sraigtasparnis	воды	vandenys
вираж	posūkis	водяной столб	vandens kupolas
вирус	virusas	военное должностное лицо	karinis pareigūnas
висячий мост	kabamasis tiltas	военная администрация	karinė administracija
вице-адмирал	viceadmirolas	военная академия	karo akademija
вкладная карта	žemėlapių intarpas	военная атака	karo ataka
вместимость десантных кораблей	desantinių laivų talpa	военная база	karinė bazė
вместимость транспортного средства	transporto priemonės talpa	военная безопасность	karinis saugumas
внезапное химическое нападение	netikėtas cheminis užpuolimas	военная блокада	karinė blokada
внезапность	netikėtumas	военная валюта	karinė valiuta
внезапность огня артиллерии	artilėrijos ugnies netikėtumas	военная географическая информация	karinė geografinė informacija
внезапный огонь	netikėtoji ugnis	военная география	karinė geografija
внесистемные единицы	nesisteminiai vienetai	военная геология	karinė geologija
внешнее облучение	išorinis apšvitinimas	военная гигиена	karinė higiena
внешний фронт окружения	išorinis apsupties frontas	военная готовность	karinė parengtis
внешняя баллистика	išorinė balistika	военная деятельность	karinė veikla
внешняя облученность	išorinė apšvita	военная дидактика	karinė didaktika
внешняя память	išorinė atmintis	военная диктатура	karinė diktatūra
внутреннее оборудование фортификационного сооружения	fortifikacinio įrenginio vidaus įranga	военная игра	karinis žaidimas
внутреннее море	vidaus jūra	военная идеология	karo ideologija
внутреннее облучение	vidinis apšvitinimas	военная инспекция	karinė inspekcija
внутренние беспорядки	vidaus neramumai	военная информатика	karinė informatika
внутренние воды	vidaus vandens	военная информационная система связи	karinė informacinė ryšių sistema (KIRS)
внутренние войска	vidaus kariuomenė	военная информация	karinė informacija
внутренний фронт окружения	vidinis apsupties frontas	военная история	karo istorija
внутренняя баллистика	vidinė balistika	военная кибернетика	karinė kibernetika
внутренняя облученность	vidinė apšvita	военная классификация нагрузки	karinė apkrovos klasifikacija
внутренняя память	vidinė atmintis	военная коалиция	karinė koalicija
внутренняя рамка карты	vidinis žemėlapių rėmelis	военная комендатура	karinė komendantūra
восстановление боевых потерь	kovinių nuostolių likvidavimas	военная контрабанда	karinė kontrabanda
вогнутый скат	įgaubtasis šlaitas	военная координатная сетка	karinis koordinatinis tinklas
водное заграждение	vandens užtvara	военная лексика	karybos leksika
водная преграда	vandens kliūtis	военная медицина	karo medicina
		военная метеорология	karinė meteorologija
		военная методика	karinė metodika
		военная метрология	karinė metrologija
		военная миссия	karinė misija
		военная мощь	karinė galia

военная музыка	karinė muzika	военное училище	karo mokykla
военная наука	karo mokslas	военно-медицинская служба	karo medicinos tarnyba
военная необходимость	karo būtinybė	военно-медицинский центр	karo medicinos centras
военная оборона	karinė gynyba	военно-морская база	karinė jūrų bazė
военная операция	karinė operacija	военно-морская зона	karinė jūrų zona
военная организация	karinė organizacija	военно-морские силы	karinės jūrų pajėgos (KJP)
военная педагогика	karinė pedagogika	военно-морские силы Литвы	Lietuvos karinės jūrų pajėgos
военная песня	karinė daina	военно-морской округ	karinė jūrų apygarda
военная печать	karinė spauda	военно-морской район	karinis jūrų rajonas
военная плотина	karinė užtvanka	военно-морской флаг	karinė jūrų vėliava
военная подготовка гражданских лиц	civilinis parengimas karui	военно-морской флот	karinis jūrų laivynas
военная подготовка населения	gyventojų karinis rengimas	военнообязанный	karo prievolinkas
военная политика	karinė politika	военнообязанный запаса	atsargos karys
военная полиция	karo policija	военнообязанный резерва	rezervo prievolinkas
военная помощь	karinė pagalba	военнопленный	karo belaisvis
военная прокуратура	karinė prokuratūra	военно-полевой суд	karo lauko teismas
военная психология	karinė psichologija	военно-политическая ситуация	karinė politinė situacija
военная реформа	karinė reforma	военно-политический кризис	karinė politinė krizė
военная служба	karo tarnyba	военно-политический союз	karinė politinė sąjunga
военная служба в активном резерве	karo tarnyba aktyviajame rezerve	военно-промышленный комплекс	karo pramonės kompleksas
военная социология	karinė sociologija	военнослужащий	karys
военная стратегия	karinė strategija	военно-техническое имущество	karinis techninis turtas
военная тайна	karinė paslaptis	военно-транспортный самолет	karinis transporto lėktuvas
военная терминология	karybos terminija	военно-учебные заведения	karinės mokyimo įstaigos
военная территория	karinė teritorija	военно-химический символ	karinis cheminis simbolis
военная техника	karo technika	военные действия	karo veiksmi
военная топография	karo topografija	военные деньги	kariniai pinigai
военная угроза	karinė grėsmė	военные запасы	karo atsargos
военная форма одежды	kario uniforma	военные знания	karinės žinios
военная экономика	karinė ekonomika	военные и гражданские медицинские посты	kariniai ir civiliniai medicinos postai
военная энциклопедия	karybos enciklopedija	военные кадры	kariniai profesionalai
военная хитрость	karinės gudrybės	военные мемуары	kariniai atsiminimai
военно-административное деление	karinis administracinis suskirstymas	военные наблюдатели ООН	JTO kariniai stebėtojai
военно-воздушные силы	karinės oro pajėgos (KOP)	военные потери	karo nuostoliai
военно-воздушные силы Литвы	Lietuvos karinės oro pajėgos	военные потребности	karinis poreikis
военно-врачебная экспертиза	karinė medicinos ekspertizė	военные преступления	karo nusikaltimai
военно-географический район	karinis geografinis rajonas	военные преступники	karo nusikaltėliai
военно-географическое описание	karinis geografinis aprašymas	военные расходы	karinės išlaidos
военно-голубинная почта	balandžių paštas	военные реликвии	karo relikvijos
военное администрирование	karinis administravimas	военные трофеи	karo trofėjus
военное дело	karyba	военные факторы риска	kariniai rizikos veiksniai
военное имущество	karinis turtas	военные элементы пространства и времени	kariniai erdvės ir laiko elementai
военное искусство	karo menas	военный атташе	gynybos atašė
военное кладбище	karių kapinės	военный бюджет	karinis biudžetas
военное обмундирование	kario apranga	военный врач (военврач)	karo gydytojas
военное образование	karinis išsilavinimas	военный географический документ	karinis geografinis dokumentas
военное положение	karo padėtis	военный городок	karinis miestelis
военное право	karo teisė	военный госпиталь	karo ligoninė
военное присутствие	karinis buvimas	военный губернатор	karinis gubernatorius
военное руководство государства	valstybės karinė vadovybė	военный заговор	karinis sąmokslas
военное сотрудничество	karinis bendradarbiavimas	военный инцидент	karinis incidentas
военное строительство	valstybės karinė veikla	военный комитет НАТО	NATO karinis komitetas
		военный конвой	karinis konvojus

военный конфликт	karinis konfliktas	воздушное пространство НАТО	NATO oro erdvė
военный корабль	karo laivas	воздушное сражение	oro kautynės
военный корабль-госпиталь	laivas ligoninė	воздушно-космический корабль	daugkartinis erdvėlaivis
военный объект	karinis objektas	воздушно-космический самолет	orlaivis–erdvėlaivis
военный округ	karinė apygarda	воздушно-космическое направление	aerokosminė kryptis
военный ординар	kariuomenės ordinaras	воздушно-космическое пространство	aerokosminė erdvė
военный оркестр	karinis orkestras	воздушно-морская десантная операция	oro ir jūrų desanto operacija
военный парад	karinis paradas	воздушно-наземная операция	oro–antžeminė operacija
военный паритет	karinis paritetas	воздушно-транспортная операция	oro transporto operacija
военный переворот	karinis perversmas	воздушно-штурмовая дивизия	oro šturmo divizija
военный плен	karo nelaisvė	воздушно-штурмовые формирования	oro šturmo dariniai
военный полицейский	karo policininkas	воздушный бой	oro mūšis
военный потенциал	karinis potencialas	воздушный взрыв	orinis sprogimas
военный режим	karinis režimas	воздушный десант	oro desantas
военный символ	karinis simbolis	воздушный дозор	oro sargyba
военный словарь	karybos žodynas	воздушный командный пункт	oro vadavietė
военный совет	karo taryba	воздушный коридор	oro koridorius
военный советник	karinis patarėjas	воздушный коридор набора высоты	orlaivio kilimo koridorius
военный суд	karo teismas, kariuomenės teismas	воздушный мост	oro tiltas
военный транспорт	karinis transportas	воздушный наблюдатель	oro stebėtojas
военный угломерный транспортир	karinis matlankis	воздушный наблюдательный пост	oro stebėjimo postas
военный эксперимент	karinis eksperimentas	воздушный налет	oro antpuolis
военный эталон	karinis etalonas	воздушный порт	oro uostas
вождение	vairavimas	воздушный пункт управления	oro vadavietė
вождение танков под водой	tankų vairavimas po vandeniu	воздушный репер	orinis žyminys
возбудитель заразной болезни	užkrečiamosios ligos sukėlėjas	воздушный транспорт	oro transportas
возвратные потери	grįžtamieji koviniai nuostoliai	воздушный фильтр	oro filtras
возвратный механизм	grąžiklis, grąžinimo mechanizmas	воздушный ядерный взрыв	orinis branduolinis sprogimas
возвышенность	aukštuma	возимая артиллерия	vežiojami artilerija
воздействие корабля	laivo poveikis	возимый боевой комплект	vežiojamasis kovinis komplektas
воздух	oro pavojus	возимый запас боеприпасов	vežiojamasis šaudmenų atsargos
воздухоочиститель	oro filtras	возможности воинской единицы	karinio vieneto pajėgumas
воздухоплавание	oreivystė	возможности обороны	gynybos pajėgumas
воздушная армия	oro armija	возможность воздушных перевозок	skraidinimo pajėgumas
воздушная атака	oro ataka	возможность ответного удара	atsakomojo smūgio galimybė
воздушная война	oro karas	возможность стрельбы миномета через гребень укрытия	galimybė šaudyti minosvaidžiu per priedangos keterą
воздушная засада	oro pasala	возобновление стрельбы	šaudymo atnaujinimas
воздушная застава	oro užkarda	воин	karys
воздушная мишень	mokomasis oro taikynys	воин-доброволец	karys savanoris
воздушная обстановка	oro situacija	воинская дисциплина	karių drausmė
воздушная операция	oro operacija	воинская единица	karinis vienetas, kariuomenės vienetas
воздушная переброска войск	rajėgų skraidinimas	воинская обязанность	karo prievolė
воздушная подушка	oro pagalvė		
воздушная разведка	oro žvalgyba		
воздушная стрельба	šaudymas ore		
воздушная трасса	oro kelias, oro trasa		
воздушная цель	oro taikynys		
воздушно-десантная армия	oro desanto armija		
воздушно-десантная дивизия	oro desanto divizija		
воздушно-десантная операция	oro desanto operacija		
воздушно-десантная техника	desantinė technika		
воздушно-десантные войска	oro desanto pajėgos		
воздушно-десантный корпус	oro desanto korpusas		
воздушное право	oro teisė		
воздушное пространство	oro erdvė		

воинская обязанность активного резерва	aktyviojo rezervo kario prievolė	вооруженный нейтралитет	ginkluotasis neutralitetas
воинская обязанность индивидуального резерва	individualiojo rezervo kario prievolė	воронка	sprogimo duobė
воинская правозащита	karinė teisėsauga	воспитанник	auklėtinis
воинская присяга	kario priesaika	воспламенитель	degiklis
воинская часть	dalinys	воспроизводство ядерного топлива	branduolinio kuro atgaminimas
воинская честь	karinė garbė	восстанавливаемость	atkuriamumas, atkūrimo galimybės
воинские церемониалы	karinės ceremonijos	восстание	sukilimas
воинский быт	karinė buitis	восстановительное техническое обслуживание	atkuriamoji techninė priežiūra
воинский коллектив	karinis kolektyvas	восстановление	atkūrimas
воинский поезд	karinis traukinys	восстановление боеготовности	kovos gebos atkūrimas
воинский правопорядок	karinė teisėtvara	восстановление переднего края обороны	priešakinio gynybos krašto atkūrimas
воинский учет	karinė įskaita	восстановление положения	padėties atkūrimas
воинский эшелон	karinis ešelonas	восстановление управления	valdymo atkūrimas
воинское звание	kario laipsnis	восходящая ветвь траектории	kylantysis trajektorijos ruožas
воинское мастерство	karinis meistriškumas	воюющая сторона	kariaujančioji šalis
воинское обучение	karinis rengimas	впадина	įduba
воинское приветствие	karinis sveikinimasis	вращательный снаряд	sukamasis sviedinys
воинское стрельбище	karinė šaudykla	вращающаяся часть орудия	pabūklo sukamoji dalis
война	karas	вращающийся реактивный снаряд	sukamasis reaktyvinis sviedinys
войска	pajėgos	времена года	metų laikai
войска АВС	ABC pajėgos	временная огневая позиция	laikinoji ugnies pozicija
войска боевой поддержки	kovinės paramos pajėgos	временная тактическая группа	laikinoji taktinė grupė
войска ПВО	oro erdvės gynybos pajėgos	временная часть	laikinis vienetas
войска поддержки	paramos pajėgos	временная якорная стоянка	laikinoji inkarvietė
войска подкрепления [усиления]	pastiprinimo pajėgos	временное место захоронения (кладбище)	laikinosios kapinės
войска прикрытия	dengimo pajėgos, priedangos pajėgos	временное оставление службы	laikinas pasišalinimas iš tarnybos
войска прикрытия пладдарма	placдарmo priedangos pajėgos	временной взрыватель	laiko sprogdiklis
войска прорыва	pralaužimo pajėgos	временный маршрут	laikinis maršrutas
войска синих	mėlynujų pajėgos	временный район огневых позиций	laikinis ugnies pozicijų rajonas
войска союзников	sąjungininkių pajėgos	временный резерв персонала профессиональной военной службы	laikinis profesinės karo tarnybos personalo rezervas
войска специального назначения	specialiosios paskirties pajėgos	временный склад	laikinis sandėlis
войска укрепленных районов	įtvirtintųjų rajonų pajėgos	время	laikas
войска управления	valdymo pajėgos	время готовности	parengties laikas
войсковая разведка	bendrujų pajėgų žvalgyba	время на применения ядерного оружия	branduolinio ginklo naudojimo laikas
войсковой прибор химической разведки (ВПХР)	karinis cheminės žvalgybos prieštaisas	время на развертывание	išskleidimo laikas
войсковой тыл	taktinis užnugaris	время перезарядания	pakartotinio užtaisymo laikas
волнистый скат	banguotasis šlaitas	время по Гринвичу	Grinvičio laikas
волновод	bangolaidis	время подготовки летательного аппарата к вылету	skrydžio parengties laikas
волномер	bangomatis	время подготовки НАТО	NATO pasirengimo laikas
волнорез	bangolaužis, buna	время поражения цели	taikinio puolimo laikas
волны	bangos	время пребывания в зараженном районе	buvimo užterštame rajone laikas
волоконная оптика	pluoštinė optika	время пребывания в пункте	buvimo punkte laikas
волоконно-оптическая связь	šviesolaidinis ryšys	время предупреждения НАТО	NATO įspėjimo laikas
волокуша	vilktuvas	время прибытия	atvykimo laikas
волчья яма	vilkduobė	время проезда	pervažiavimo laikas, pravažiavimo laikas
вооружение	ginkluotė, ginklavimas		
вооруженная борьба	ginkluotoji kova		
вооруженная провокация	karinė provokacija		
вооруженные силы	ginkluotosios pajėgos, kariuomenė		
вооруженные силы Литвы	Lietuvos ginkluotosios pajėgos		
вооруженные силы ООН	JTO ginkluotosios pajėgos		
вооруженный конфликт	ginkluotasis konfliktas		

время реагирования личного состава	karių reagavimo laikas	выливной авиационный прибор	aviacinis laistytuvas
время Ч	Č laikas	вымпел	vimpelas
всадник	raitininkas	вынуждение противника двигаться в определенном направлении	nukreipimas
всеобщая мобилизация	visuotinė mobilizacija	вынужденная посадка	priverstinis tūpimas
всепогодный истребитель	visoris naikintuvas	вынужденный заход	priverstinis įplaukimas
всплывающая морская мина	kylančioji jūrų mina	выпадение радиоактивных осадков	radioaktyviųjų kritulių iškritimas
всплытие подводной лодки	povandeninio laivo išnėrimas	выполняемые действия	vykdomieji veiksmai
вспомогательная авиация	pagalbinė aviacija	выправка	laikysena
вспомогательная база	pagalbinė bazė	выпригибающая мина	iššokančioji sausumos mina
вспомогательная горизонталь	pagalbinė horizontalė	выпуклый скат	išgaubtasis šlaitas
вспомогательная огневая позиция	pagalbinė ugnies pozicija	высадка	išlaipinimas
вспомогательное направление	pagalbinė kryptis	высадка морского десанта	jūrų desanto išlaipinimas
вспомогательный водный терминал	pagalbinis vandens reidas	выслуга лет	tarnybos stažas
вспомогательный крейсер	pagalbinis kreiseris	высоководный мост	aukštasis tiltas
вспомогательный наблюдательный пункт	pagalbinė sekykla	высокоточное оружие	ypač taiklus ginklas
вспомогательный порт	pagalbinis uostas	высокочастотная связь	aukštojo dažnio ryšys
вспомогательный пункт управления	pagalbinė vadavietė	высота	aukštis
вспомогательный снаряд	pagalbinis sviedinys	высота бомбометания	bombų mėtymo aukštis
вспомогательный удар	pagalbinis smūgis	высота взрыва	sprogimo aukštis
вспомогательный узел связи	pagalbinis ryšių mazgas	высота выброски	išmetimo aukštis
встречный бой	pasitiktinis mūšys	высота полета	skrydžio aukštis
вторая космическая скорость	antrasis kosminis greitis	высота полета по стандартному атмосферному давлению	skrydžio aukštis pagal standartinį atmosferos slėgį
вторжение	įsiveržimas	высота раскрытия парашюта	parašiutų išskleidimo aukštis
вторичная рогная позиция	antrinė kuopos pozicija	высота траектории	trajektorijos aukštis
вторичная сеть связи	antrinis ryšių tinklas	высотная болезнь	aukštybinė liga
вторичные поражающие факторы	antriniai naikinamieji veiksniai	высотная черточка	kalnabrūkšnis
вторичный боеприпас	antrinis šaudmuo	высотное снаряжение	aukštybiniai reikmenys
второй уровень ядерного происшествия	antrasis branduolinio įvykio lygmuo	высотный компенсирующий костюм	aukštybinis kompensacinis kostiumas
второй эшелон	antrasis ešelonas	высотный ядерный взрыв	aukštybinis branduolinis sprogimas
входящий в состав	etatinis, -ė	высотомер	aukščiамatis
выбор целей	taikinių atranka	выстрел	šūvis
выбрасывание гильзы	tūtos išmetimas	выстрел раздельно-гильзового заряжания	dvinaris artilerijos šaudmuo
выбрасыватель	išmetiklis	выстрел раздельного заряжания	atskirojo užtaisymo artilerijos šaudmuo
выброска воздушного десанта	oro desanto išmetimas, oro desanto nuleidimas	выстрел раздельно-картузного заряжания	trinaris artilerijos šaudmuo
выброска грузов	krovinių išmetimas	вытягивание массой	krovinių ištraukimas mase
выброска грузов с вытяжным парашютом	krovinių išmetimas ištraukiamuoju parašiotu	вытяжной парашют	ištraukiamasis parašiotas
вывод войск	pajėgų išvedimas	выхлопной газ	deginiai
вывод войск из-под удара	smūgio išvengimas	выход бойка	daužiklio iškyša
выводы	išvados	выход войск из-под удара	smūgio išvengimas
выводящее из строя ОВ	žalojamoji nuodingoji medžiaga	выход из боя	išėjimas iš mūšio
выговор	papeikimas	выход из окружения	išėjimas iš apsupties
выгрузка	iškrovimas	выходное пособие	išeitinė pašalpa
выдвижение войск	pajėgų judėjimas į frontą	вычислительная система	skaičiavimo sistema
выделенное подразделение	išskirtasis padalinys	вычислительная техника	kompiuterija, skaičiavimo technika
выдра	ūdra	вычислительный центр	skaičiavimo centras
выдыхательный клапан	iškvėpimo vožtuvas	вышестоящее командование	aukštesnioji vadovybė
выживание на поле боя	išlikimas mūšio lauke	вышибной заряд	išmetamasis užtaisas
выжидательная позиция	laukimo pozicija	вьюга	pūga
вызов огня	ugnies iškvietimas	вьюк	nešulys
		вьючная артиллерия	nešiojamoji artilerija

Г

Гаагские мирные конференции	Hagos taikos konferencijos	географическая карта	geografinis žemėlapis
Гаагское право	Hagos teisė	географическая миля	geografinė mylia
габарит	gabaritas	географическая широта	geografinė platuma
газоанализатор	dujų analizatorius	географические координаты	geografinės koordinatės
газобалонное оружие	dujų balioninis ginklas	географический меридиан	geografinis dienovidinis
газовая атака	dujų ataka	географический фактор	geografinis veiksnys
газомет	dujosvaidis	географический экватор	geografinis pusiaujas
газоопределитель	dujų ieškiklis	география	geografija
газоразрядный прибор	dujinių išlydžio įtaisas	геодезическая астрономия	geodezinė astronomija
газосигнализатор	dujų signalizatorius	геодезическая база	geodezinė bazė
газотурбинный двигатель	dujų turbininis variklis	геодезическая дальность стрельбы	geodezinis šaudymo nuotolis (N _g)
газы специального назначения	specialiosios dujos	геодезическая задача	geodezinis uždavinys
галера	galera	геодезическая линия	geodezinė linija
галерейная оборона	galerinė gynyba	геодезическая основа	geodezinis pagrindas
галион	galionas	геодезическая сеть	geodezinis tinklas
галиот	galiotas	геодезическая система отсчёта GRS 80	geodezinė atamos sistema GRS 80
галс	halsas	геодезические измерения	geodeziniai matavimai
гальваноударная морская мина	galvaninė smūginė jūrų mina	геодезические координаты	geodezinės koordinatės
гамма-активность	gama aktyvumas	геодезические средства	geodezinės priemonės
гамма-излучение	gama spinduliuotė	геодезический азимут	geodezinis azimutas (A _g)
гарантийный срок военной техники	karo technikos garantinis terminas	геодезический знак	geodezinis ženklas
гарантийный технический ресурс	garantiniai techniniai ištekliai	геодезический космический комплекс	geodezinis kosminis kompleksas
гарантированное безопасное расстояние	garantuotas saugus nuotolis	геодезический меридиан	geodezinis dienovidinis
гарнизон	igula	геодезический пункт	geodezinis punktas
гарнизонная служба	igulos tarnyba	геодезический экватор	geodezinis pusiaujas
гаситель отдачи	atatrunkos slopintuvas	геодезия	geodezija
гастаты	hastatai	геоид	geoidas
гать	kelias per pelkes, rąstų kelias	геологический разрез	atodanga
гаубица	haubica	геомагнитный экватор	geomagnetinis pusiaujas
гаубица-пушка	haubica-patranka	геополитика	geopolitika
гаубичная артиллерия	haubicų artilerija	геостратегическое пространство	geostrateginė erdvė
гауптвахта	areštinė	геофизика	geofizika
гексил	heksilas	геофизическая разведка	geofizinė žvalgyba
гексоген	heksogenas	геофизическая ракета	geofizinė raketa
гелиограф	heliografas	геофизические условия стрельбы	geofizinės šaudymo sąlygos
гелиоцентрические координаты	heliocentrinės koordinatės	геофизический вариометр	geofizinis variometras
генерал	generolas	геофизическое оружие	geofizinis ginklas
генерал армии	armijos generolas	геоцентрические координаты	geocentrinės koordinatės
генералиссимус	generalisimas	гербициды	herbicidai
генерал-лейтенант	generolas leitenantas	герметическая кабина	sandarioji kabina
генерал-майор	generolas majoras	гермошлем	sandarasis šalmas
генерал-полковник	generolas pulkininkas	герц	hercas (Hz)
Генеральная Ассамблея ООН	JTO Generalinė Asamblėja	гетерогенное (смесевое) ракетное топливо	nevienalytis kietasis raketinis kuras
генеральное сражение	generalinės kautynės	гибкая атака	lanksčioji ataka
генеральный викар	generalinis vikaras	гибкая дискета	lankstusis diskelis
генеральный инспектор	generalinis inspektorius	гибридное ракетное топливо	mišrusis raketinis kuras
генеральный штаб	generalinis štabas	гибридный ракетный двигатель	hibridinis raketinis variklis
генератор	generatorius	гигрометр	higrometras
генетическое оружие	genetinis ginklas	гидравлика	hidraulika
геноцид	genocidas	гидроавиация	vandens aviacija, hidroaviacija
географическая долгота	geografinė ilguma	гидроакустика	hidroakustika
		гидроакустическая маскировка	hidroakustinis maskavimas

гидроакустическая разведка	hidroakustinė žvalgyba	гитара	gitarą
гидроакустическая связь	hidroakustinis ryšys	главная группировка	pagrindinė grupuotė
гидроакустическая станция	hidroakustinė stotis	главная передача	pagrindinė pavara
гидроакустические средства	hidroakustinės priemonės	главная полоса обороны	pagrindinė gynybos juosta
гидроакустический комплекс	hidroakustinis kompleksas	главная призывная комиссия	vyriausioji naujų šaukimo komisija
гидроакустический контакт	hidroakustinis kontaktas	главное командование ОВС СНГ	vyriausioji NVS jungtinių ginkluotųjų pajėgų vadovybė
гидроакустический поиск	hidroakustinė paieška	главное направление	pagrindinė kryptis
гидроакустическое давление	hidroakustinis slopinimas	главное направление наступления	pagrindinė puolimo kryptis
гидроаэродром	vandens aerodromas, hidroaerodromas	главнокомандующий	vyriausiasis kariuomenės vadas
гидрографическая разведка	hidrografinė žvalgyba	главнокомандующий вооруженными силами	vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų vadas
гидрография	hidrografija	главный калибр	pagrindinis kalibras
гидродинамика	hidrodinamika	главный удар	pagrindinis smūgis
гидродинамическая морская мина	hidrodinaminė jūrų mina	главный фактор	pagrindinis veiksnys
гидрокостюм	hidrokostiumas	главный фрикцион	pagrindinis frikcionas
гидрологические характеристики	hidrologinės charakteristikos	гладкоствольная артиллерия	lygiavamzdė artilerija
гидрологический прогноз	hidrologinė prognozė	гладкоствольное орудие	lygiavamzdis pabūklas
гидрологический режим	hidrologinis režimas	гладкоствольное оружие	lygiavamzdis ginklas
гидрология	hidrologija	глазомерная подготовка установок для стрельбы	apytikris galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas
гидролокационная станция	hidrolokacinė stotis	глазомерная съемка	apytikris topografinis kartografavimas
гидролокация	hidrolokacija	глазомерное определение расстояний на местности	atstumų vietovėje vertinimas
гидрометеорологическая разведка	hidrometeorologinė žvalgyba	глазомерное определение расстояний на местности	apytikris nuotolio nustatymas
гидрометеорологическая обстановка	hidrometeorologinė situacija	глиссада	leidimosi trajektorija, tūptinė
гидрометеорологические средства	hidrometeorologinės priemonės	глиссер	gliseris
гидрометеорологическое обеспечение	hidrometeorologinė parama	глобальная война	globalusis karas
гидрометеорология	hidrometeorologija	глобальная система определения места нахождения (GPS)	Globalinė padėties nustatymo sistema (GPS)
гидромеханика	hidromechanika	глубина	gylis, giluma
гидрооптика	hidrooptika	глубина боевого порядка	kovos rikiuotės gylis
гидросамолет	hidroplanas, vandens lėktuvas	глубина боевой задачи	kovos užduoties gylis
гидротехника	hidrotechnika	глубина десантирования	desantavimo gylis
гидротехническое сооружение	hidrotechninis įrenginys	глубина колонны	voros gylis
гидроусилитель	hidraulinis stiprintuvas	глубина обороны	gynybos gylis
гидрофизические устройства	hidrofiziniai įtaisai	глубина поражения	naikinimo gylis
гидрофон	hidrofonas	глубина разрушения	sugriovimo gylis
гильза	tūta	глубина строя	rikiuotės gylis
гильзовое зарядание	tūtinis užtaisymas	глубина цели	taikinio gylis
гильзовый заряд	tūtinis šaunamasis užtaisas	глубинная бомба	giluminė bomba
гиперзвуковая скорость полета	hipergarsinis skrydžio greitis	глубинное бомбометание	giluminis bombų mėtymas
гиперзвуковой самолет	hipergarsinis lėktuvas	глубинное минное поле	giluminis minų laukas
гипотеза	hipotezė	глубинный заряд	giluminis užtaisas
гипохлорит кальция	kalcio hipochloritas	глубокая операция	gilioji operacija
гипсометрия	hipsometrija	глубокий бой	gilusis mūšis
гиросзимут	girozimutas	глубоководный подводный аппарат	giluminis povandeninis aparatas
гировертиконт	girovertikalė	глухая оборона	uždaroji gynyba
гиригоризонт	girohorizontas	глушитель	duslintuvas
гироскоп	giroskopas	годовая норма поступления	metinė patekimo riba
гироскопический компас	giroskopinis kompasas	годовое изменение магнитной деклинации	metinis magnetinės deklinacijos pokytis
гироскопическое устройство	giroskopinis prietaisas	годы выслуги	ištarnauti metai
гиростабилизирующая платформа	giroskopinė stabilizuojamoji platforma	головка самонаведения	nusitaikančioji galvutė (NG)
гиротеодолит	giroteodolitas	головная походная застава	priešakinė žygio sauga

головная часть ракеты	raketos galvutė	гравитация	gravitacija
головной дозор	priešakinis žygio patrulis	град	kruša
головной корабль	vedantysis laivas	градусная сеть Земли	Žemės laipsnių tinklas
головной телефон	ausinės	гражданская авиация	civilinė aviacija
голограмма	holograma	гражданская война	pilietinis karas
голографическая радиолокационная станция	holografinė radiolokacijos stotis	гражданская защита	civilinė sauga
голография	holografija	гражданская оборона	civilinė gynyba
гололед	lijundra	гражданская служба национальной обороны	civilinė krašto apsaugos tarnyba
гололедица	plikledis	гражданские беспорядки	civiliniai neramumai
голосовой позывной	balsinis šaukinys	гражданские лица	civiliniai asmenys
гомогенное ракетное топливо	vienalytis kietasis raketinis kuras	гражданские оборонные организации	civilinės gynybos organizacijos
гондола	gondola	гражданский корабль (судно)	civilinis laivas
гониометр	goniometras	гражданский объект	civilinis objektas
гопкалитовый патрон	hopkalitinė dėžutė	гражданское и военное руководство обороны государства	valstybės gynybos civilinė ir karinė vadovybė
гоплиты	hoplitai	гражданское неповиновение	pilietinis nepaklusnumas
горизонт	horizontas	гражданское руководство обороны государства	valstybės gynybos civilinė vadovybė
горизонт оружия	ginklo horizontas	гражданское сопротивление	pilietinis pasipriešinimas
горизонт цели	taikinio plokštuma	граната	granata
горизонталь	horizontalė	гранатомет	granatsvaidis
горизонтальная дальность стрельбы	horizontalusis šaudymo nuotolis	гранатометная граната	granatsvaidžio granata
горизонтальная наводка	horizontalusis kreipimas	граница контроля воздушного пространства	oro erdvės kontrolės riba
горизонтальная погрузка	horizontalusis krovimas	граница контроля заражения	taršos kontrolės riba
горизонтальная проекция	horizontalioji projekcija	граница направления стрельбы	šaudymo krypties riba
горизонтальная цель	horizontalusis taikinas	граница обстрела	ugnies riba
горизонтирование	gulsčiaivimas	граница радиоактивного заражения	radioaktyviosios taršos riba
горная артиллерия	kalnų artilerija	график движения	judėjimo grafikas
горная подготовка	rengimas kalnuose	график перевозки	transportavimo grafikas
горнист	trimitininkas	график срочных донесений	pranešimų periodiškumo grafikas
горное орудие	kalnų pabūklas	графит	grafitas
горные войска	kalnų pajėgos	графитная бомба	grafitinė bomba
горный проход	kalnų perėja	графитный замедлитель нейтронов	grafitinis neutronų lėtiklis
горный хребет	kalnagūbris	графическая точность карт	grafinis žemėlapių tikslumas
город	miestas	графический документ	grafinis dokumentas
горы	kalnai	графический масштаб карты	grafinis žemėlapių mastelis
горючее	degalai	графический приказ	grafinis įsakymas
горячее пятно	karštoji dėmė	гребень	ketera
господство	vyravimas	гребень укрытия	priedangos ketera
господство в воздухе	vyravimas ore	гребной корабль	irklinis laivas
господство в эфире	vyravimas eterijoje	гребной флот	irklinis laivynas
господство на море	vyravimas jūroje	грей	grėjus (Gy)
государственная граница	valstybės siena	гремучая ртуть	sprogusis gyvsidabris
государственная служба	valstybės tarnyba	греческий огонь	graikų ugnis
государственная тайна	valstybės paslaptis	гринвичское среднее время	Grinvičo laikas
государственное преступление	valstybinis nusikaltimas	громкоговоритель	garsiakalbis
государственный совет обороны	valstybės gynimo taryba	громкоговорящая связь	garsiakalbis ryšys
государственный стандарт (ГОСТ)	valstybinis standartas	грубое нарушение воинской дисциплины	šiurkštus karių drausmės pažeidimas
государство-опекун	valstybė globėja	грубые (тяжкие) нарушения международного гуманитарного права	šiurkštūs tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimai
готовность	parengtis	груз	kroviny
готовый заряд	parengtas užtaisas	грузовой ремень	krovinių diržas
готовый подрывной заряд	parengtas sprogstamasis užtaisas		
гравиметр	gravimetras		
гравиметрический пункт	gravimetrinis punktas		
гравиметрия	gravimetrija		

грузоподъемность	keliamoji galia, krovumas	дальние подступы обороны	tolimosios gynybos priegios
грунтовая дорога	gruntkelis, kelias be tvirtos dangos, vieškelis	дальний огневой бой	tolimasis ugnies mūšis
грунтовые воды	gruntiniai vandenys	дальнобойная артиллерия	toliašaudė artilerija
группа крови	kraujo grupė	дальнобойное орудие	toliašaudis pabūklas
группа	grupė	дальнобойность	toliašauda
группа армий	armijų grupė	дальнобойный заряд	toliašaudis šaunamasis užtaisas
группа блокирования	blokavimo grupė	дальнобойный реактивный снаряд	toliašaudis reaktyvinis sviedinys
группа боевого управления	kovinio valdymo grupė	дальномер	tolimatis
группа войск	kariuomenės grupė	дальномерная система	tolimatė sistema
группа даты-времени	datos ir laiko grupė	дальность действия	veikimo nuotolis
группа заграждения	užtvartų grupė	дальность до цели	nuotolis iki taikinio
группа морского десанта	jūrų desanto grupė	дальность наблюдения	sekimo nuotolis (Ns)
группа парашютистов	parašiutininkų grupė	дальность обнаружения	aptikimo nuotolis
группа поддержки вертолетов	sraigasparnių paramos grupė	дальность полета	skrydžio nuotolis
группа поддержки флота	laivyno pastiprinimo grupė	дальность полета ракеты	raketos skriejimo nuotolis
группа полевой артиллерии	lauko artilerijos grupė	дальность прямого выстрела	tiesiojo šūvio nuotolis
группа разграждения	užtvartų ardymo grupė	дальность радиосвязи	radijo ryšio nuotolis
группа траления мин	minų tralavimo grupė	дальность разрыва	sprogimo nuotolis
группа управления	valdymo grupė	дальность стрельбы	šaudymo nuotolis
группа управления морской десантной операцией	jūrų desanto operacijos valdymo grupė	дальняя огневая поддержка	tolimoji paramos ugnis
группа управления огнем	ugnies valdymo grupė	дальняя связь	tolimasis ryšys
группа фронтов	frontų grupė	дамасская сталь	Damasko plienas
группа целей	taikinių grupė	дамба	damba
группа ядерного планирования НАТО	NATO branduolinio planavimo grupė	данные	duomenys
группировка	grupuotė	данные для стрельбы	šaudymo nuostatos
группировка тыла	užnugario grupuotė	датчик	daviklis
групповая тактика	grupinė taktika	датчик взрывателя	sprogdiklio daviklis
групповая цель	grupinis taikinis	двигатель	variklis
групповое оружие	grupinis ginklas	двигатель внешнего сторания	išorės degimo variklis
групповое упражнение	grupinės pratybos	двигатель внутреннего сторания	vidaus degimo variklis
групповой взлет	grupinis kilimas	двигательная установка	jėgainė
групповой контроль радиоактивного облучения	grupinė radioaktyviosios apšvitos kontrolė	двигательный прибор специальной обработки	variklinis specialiojo švarinimo prietaisas
групповой полет	grupinis skrydis	движение с корабля на берег	judėjimas iš laivo į krantą
групповой удар авиации	grupinis aviacijos smūgis	движение транспорта	eismas
групповой ядерный удар	grupinis branduolinis smūgis	движитель	varytuvas
грязное ядерное оружие	nešvarusis branduolinis ginklas	движущаяся мина	judančioji mina
гусары	husarai	движущаяся морская мина	judančioji jūrų mina
гусеница	vikšras	движущаяся цель	judrusis taikinis
гусеничная машина	vikšrinė mašina	двоичная система	dvejetainė sistema
гусеничный движитель	vikšrinis varytuvas	двойная взрывная цепь	dviguboji sprogdinimo grandinė
гусеничный тягач	vikšrinis vilkikas	двойное зарядание миномета	dvigubas minosvaidžio užtaisymas
гусеничный ход	vikšrinė važiuoklė	двунога-лафет	minosvaidžio dvikojis lafetas

Д

„Деви Крокет“	„Devil Crochet“	двуокись азота	azoto dioksidas
давление	slėgis	двусторонняя связь	dvipusis ryšys
давление форсирования	greitinimo slėgis, forsavimo slėgis	двухрядная дорога	dviejų juostų kelias
дага	daga	двухстволка	dvivamzdis šautuvas
дальнее огневое нападение	tolimasis ugnies puolimas	деблокирование	deblokavimas
дальнее радиолокационное обнаружение	tolimasis radiolokacinis aptikimas	девиация	deviacija, nuokrypis
		дегазационная команда	degazavimo komanda
		дегазационная машина	degazavimo mašina
		дегазационный пакет	degazavimo paketas
		дегазационный прибор	degazavimo prietaisas
		дегазационный пункт	degazavimo punktas
		дегазация	degazacija

дегазирующее вещество	degazavimo medžiaga	демаскирующие признаки	pasirengimo gynybai
дегазирующий	degazavimo miltelių paketas	подготовки к обороне	demaskuojamieji požymiai
силикагелевый пакет		демаскирующие признаки	pasirengimo puolimui
дедвейт	dedveitas	подготовки наступления	(kontrpuolimui)
дежурное подразделение	budėjimo padalinys	(контрнаступления)	demaskuojamieji požymiai
дежурные силы	budėjimo pajėgos	демаскирующие признаки	pasirengimo leisti raketas
дежурный	budėtojas	подготовки пуска ракет	demaskuojamieji požymiai
дежурный радиоприем	budėjimo režimas	демилитаризация	demilitarizacija
дежурный режим	budėjimo režimas	демилитаризованная зона	demilitarizuotoji zona
дежурство	budėjimas	демобилизация	demobilizacija, paleidimas į
дежурство в воздухе	budėjimas ore	демонстративная морская	jūrų desanto demonstratyvioji
дежурство на земле	budėjimas žemėje	десантная операция	operacija
дезактивация	dezaktyvacija	демонстративные действия	demonstratyvieji veiksmai
дезактивирующее вещество	dezaktyvavimo medžiaga	демонстративный десант	demonstratyvusis desantas
дезертничество	dezertyravimas	демонстрация силы	jėgos demonstravimas
дезинсекция	dezinsekcija	деморализация	demoralizacija
дезинфекционная камера	dezinfekavimo kamera	демонстрация	denonsavimas, sutarties
дезинфекционная команда	dezinfekavimo komanda	денонсирование	atsaukimas
дезинфекционная установка	dezinfekavimo įrenginys	день Г	G diena
дезинфекционно-душевая	dezinfekuojamasis dušo	день Д	D diena
установка	įrenginys	день Е	E diena
дезинфекция	dezinsekcija	день К	K diena
дезинфицирующее вещество	dezinfekavimo medžiaga	день М	M diena
дезинформация	dezinformacija	Департамент	Valstybės saugumo
действие боеприпаса	šaudmens veikmė	государственной	departamentas
действие пули	kulkos veikmė	безопасности	
действие ударной волны	smūgio bangos poveikis	Департамент гражданской	Civilinės saugos
действительная военная	tikroji karo tarnyba	защиты	departamentas
служба		депортация	deportacija
действительная цель	tikrasis taikynys	дератизация	deratizacija
действительность огня	artilėrijos ugnies	деривация	derivacija
артиллерии	veiksmingumas	десант	desantas, desanto pajėgos
действительный огонь	veiksmingoji ugnis	десант специального	specialusis desantas
действительный репер	tikrasis žyminys	назначения	
действительный север	tikroji šiaurė	десантирование с воздуха	desantavimas
действия против партизан	veiksmai prieš partizanus	десантная операция	desantinė operacija
действия против подрывной	veikla prieš ardomąją veiklą	десантная переправа	desantinė perkėla
деятельности		десантная эскадра	desantinė eskadra
действующая мина	veikiančioji mina	десантное средство	desantinė priemonė
действующие армия и флот	veikianti kariuomenė ir	десантно-штурмовые	desantiniai šturmo veiksmai
	laivynas	действия	
дейтерий	deuteris	десантный катер	desantinis kateris
декларация	deklaracija	десантный корабль	desantinis laivas
деклинация	deklinacija	десантный самолет	desantavimo lėktuvas
декодер	dekoderis	десантный эшелон	desanto ešelonas
декурия	dekurija	детальное фотографическое	detalusis fotografinis
деление карт	žemėlapio skaidymas	донесение	pranešimas
делимитация	delimitacija, sienos nustatymas	детектирование	detektavimas
деловой заход военных	dalykinis karo laivų vizitas	детектор	detektorius
кораблей		детектор лжи	melo detektorius
дельта	delta	детекторный приемник	detektorinis imtuvas
демаркационная линия	demarkacijos linija	детонатор	detonatorius
демаркация	demarkacija, sienos žymėjimas	детонационный взрыв	detonacinis sprogimas
	vietovėje	детонация	detonacija
демарш	demaršas	детонирующая система	detonavimo sistema
демаскирование	demaskavimas	детонирующий заряд	detonuojamasis užtaisas
демаскирующие признаки	demaskuojamieji požymiai	детонирующий шнур	detonuojamoji virvutė
демаскирующие признаки	atsitraukimo demaskuojamieji	дефектация	defektacija
отхода	požymiai	дефектоскопия	defektoskopija
демаскирующие признаки	aviacijos pasirengimo kovos	дефиле	perėja
подготовки авиации к	veiksmams demaskuojamieji	дефлектор	deflektorius
боевым действиям	požymiai		

дефолианты	defoliantai	дислокация	dislokacija
деформирующая окраска	deformuojamasis dažymas	диспансеризация	dispanserizacija
децентрализация	decentralizavimas	дисплей	displejus
децентрализованное управление огнем ПВО	decentralizuotasis oro erdvės gynybos ugnies valdymas	дистанционное минирование	nuotolinis minavimas
дешифрирование аэрофотоснимков	aerofotografinių nuotraukų dešifravimas	дистанционное управление	nuotolinis valdymas
дешифрирование изображений	vaizdo dešifravimas	дистанционный взрыватель	nuotolinis sprogdiklis
деятельность по поддержанию мира	taikos palaikymo veikla	дистанция	nuotolis
деятельность разведки	žvalgybos veikla	дистанция между машинами	atstumas tarp mašinų
джауль на килограмм	džaulis kilogramui	дистанция между эшелонами колонны	atstumas tarp voros ešelono
джунгли	džiunglės	дисциплина марша	žygio drausmė
диаграмма излучения	spinduliuotės diagrama	дисциплина связи	ryšių drausmė
диаграмма крутизны скатов	šlaitų diagrama	дисциплинарная ответственность	drausminė atsakomybė
диаграмма направлений меридианов	dienovidinių krypčių diagrama	дисциплинарная практика	drausminė praktika
диапазон частот	dažnių diapazonas	дисциплинарное наказание	drausminė nuobauda
диапозитив	skaidrė	дисциплинарный арест	pataisos areštas
диверсионный способ заражения	diversinis užteršimo būdas	Дисциплинарный устав	Kariuomenės drausmės statutus
диверсия	diversija	дифосген	difosgenas (DP)
дивизион	divizionas	дифракция волн	bangų difrakcija
дивизион малых кораблей	mažųjų laivų divizionas	дифференциальный баллистический ветер	diferencinis balistinis vėjas, skirtuminis balistinis vėjas
дивизионная артиллерия	divizijos artilerija	дихлорэтан	dichloretanas
дивизионный генерал	divizijos generolas	длина волны	bangos ilgis
дивизия	divizija	длина градуса угла	laipsnio ilgis
дизель	dyzelis	длина отката	atošliaužos ilgis
дизельная подводная лодка	dyzelinis povandeninis laivas	длинноволновая радиосвязь	ilgabangis radijo ryšys
дизельное топливо	dyzelinas, dyzeliniai degalai	длинные радиоволны	ilgosios radijo bangos
дизельный двигатель внутреннего сгорания	dyzelinis vidaus degimo variklis, dyzelis	длительное лечение	ilgalaikis gydymas
дизельэлектрический агрегат	dyzelinis elektrinis agregatas	дневальный	tvardarys
диктофон	diktofonas	дневная норма снабжения	dienos tiekimo norma (DTN)
димисия	dimisija	дневной истребитель противовоздушной обороны	dienos naikintuvas
динамика операции	operacijos dinamika	дневной наряд	dienos tarnyba
динамит	dinamitas	доброволец	savanoris
динамическая активность	dinaminis aktyvumas	добровольная военная служба	savanių karo tarnyba
динамическая защита танка	dinaminė tanko apsauga	Добровольные силы национальной обороны	Krašto apsaugos savanių pajėgos (KASP)
динамический потолок полета	dinaminės skrydžio lubos	доброжелательные услуги	geranoriškosios paslaugos
динамичность автомобиля	automobilio dinamiškumas	договор	posūkis
динамон	dinamonas	договор	sutartis
диод	diodas	Договор о всеобщем запрещении ядерных испытаний	Visuotinė branduolinių bandymų uždraudimo sutartis
диоксин	dioksinas	Договор о коллективной безопасности	Kolektyvinio saugumo sutartis
диоптр	dioptras	договор о материальной ответственности	materialinės atsakomybės sutartis
диоптрийная шкала	dioptrių skalė	Договор об обычных вооруженных силах в Европе	Sutartis dėl įprastinių ginkluotųjų pajėgų Europoje
диоптрия	dioptrija	доза	dozė
дипломатическая борьба на войне	diplomatinė kova karo metu	доза облучения	apšvitos dozė
дипломатия	diplomacija	доза ОВ, пробивающая коробку противогАЗа	skvarbioji nuodingųjų medžiagų dozė
дипольный отражатель	dipolinis atšvaitas	дозаправка самолетов в полете	degalų pripylimas skrendant
директива	direktyva	дозвучовая скорость полета	ikigarsinis skrydžio greitis
директриса	direktrisė	дозиметр	dozimetras
дирекционный угол	direkcinis kampas	дозиметрист	dozimetrininkas
дирижабль	dirizablis		
диск	diskas		
дискета	diskelis		
дисковод	diskasukis		
дискредитация	diskreditacija		

дозиметрическая линейка	dozimetrinė liniuotė	дорожно-комендантские части	kelių komendantiniai daliniai
дозиметрический калькулятор	dozimetrinis skaičiuoklis	дорожно-комендантский район	kelių komendantinis rajonas
дозиметрический контроль	dozimetrinė kontrolė	дорожно-комендантский участок	kelių komendantinis baras
дозиметрический прибор	dozimetrinis prietaisas	дорожно-мостовые конструкции	kelių ir tiltų konstrukcijos
дозиметрия	dozimetrija	дорожные знаки	kelio ženklai
дознание	kvota	дорожные сооружения	kelių įrenginiai
дозор РХБ разведки	RChB žvalgybos patrulis	дорожные части	kelininkų daliniai
дозорный корабль	patrulinis laivas	дорожный просвет	prošvaisa
док	dokas	доска наблюдения	oro erdvės stebėjimo lenta
доктрина	doktrina	воздушного пространства	
доктрина контроля излучения	spinduliavimo kontrolės doktrina	доставка средств поражения к цели	naikinimo priemonių siuntimas į taikinį
доктрина тактической авиации	taktinė oro pajėgų doktrina	доставленный по воздуху	atskraidintas orlaiviu
документ	dokumentas	достаточность обороны	gynybos pakankumas
долговечность	ilgaamžiškumas	достоверность связи	ryšių tikrumas
долговременная огневая точка	ilgalaikis ugnies taškas	досылатель	pabūklo stūmoklis
долговременная фортификация	ilgalaikė fortifikacija	драгуны	dragūnai
долговременное огневое сооружение	ilgalaikis ugnies įrenginys	дрейф	dreifas
долговременные фортификационные сооружения	ilgalaikiai fortifikaciniai įrenginiai ir statiniai	дрейфующая морская мина	dreifuojančioji jūrų mina
должностная категория	tarnybinė kategorija	дренаж	drenažas
долина	slėnis	дробь	šratai
донесение	pranešimas	другие неотложные работы	kiti neatidėliotini darbai
донная морская мина	duginė jūrų mina	дружеские войска	draugiškosios pajėgos
донный взрыватель	duginis sprogdiklis	дубинка	kuoka, vėzdas
донор	donoras	дублирование	dubliavimas
доплеровская радиолокационная станция	Doplerio radiolokacijos stotis	дуло	žiotys
дополнительная высадка	papildomasis išlaipinimas	дульная скорость	žiotinis greitis (v_2)
дополнительная защита танка	papildomoji tanko apsauga	дульная часть ствола	laibgalys
дополнительно отпечатанная информация	papildomai atspausdinta informacija	дульная энергия	žiotinė energija (E_2)
дополнительные занятия по боевой подготовке	papildomi kovinio rengimo pratimai	дульное пламя	laibgalio liepsna
дополнительный заряд минометной мины	papildomasis minosvaizdžio šaudmens užtaisas	дульный зарядный миномет	užtaisomas pro laibgalį minosvaizdis
дополнительный паек	papildomasis davinys	дульный тормоз	laibgalio stabdys
дополнительный сектор стрельбы	papildomasis šaudymo sektorius	дум-дум	dumdumas
допризывная подготовка	karinis rengimas iki šaukimo	дулекс	dupleksas
допризывной возраст	ikišaukiamasis amžius	дулексная связь	duplexinis ryšys
допуск к секретным материалам	saugumo liudijimas	духовный потенциал	dvasinis potencialas
допустимая концентрация	leidžiamoji koncentracija	духовое ружье	orinis šautuvas
допустимая степень радиоактивного заражения	leidžiamasis radioaktyviosios taršos lygis	дымный порох	dūminis parakas
допустимое время пребывания в зараженном районе	buvimo užterštame rajone leidžiamasis laikas	дымовая бомба	dūminė bomba
доразведка	kontrolinė žvalgyba	дымовая аппаратура	dūmijimo įranga
дорога	kelias	дымовая граната	dūminė granata
дорога с односторонним движением	vienpusio eismo kelias	дымовая завеса	dūmų uždanga
дорожная машина	kelių tiesybos mašina	дымовая маскировка	dūmų maskuotė
дорожная сеть	kelių tinklas	дымовая машина	dūmijimo mašina
дорожное покрытие	kelio dangą	дымовая шашка	dūmadėžė
		дымовое облако	dūmų debesis
		дымовой боеприпас	dūminis šaudmuo
		дымовой гранатомет	dūminis granatsvaizdis
		дымовой сигнал	dūminis signalas
		дымовой снаряд	dūminis sviedinys
		дымообразующее вещество	dūminė medžiaga
		дымообразующее средство	dūmijimo priemonė
		дымы	dūmai
		дыхательный аппарат	kvėpavimo aparatas
		дюны	kopos

E

Европейская земная опорная система 1989, ETRS 89	Europos Žemės atramos sistema 1989, ETRS 89
Европейская опорная система 1989, EuREF 89	Europos atramos sistema 1989, EuREF 89
европейский театр войны егеря	Europos karo teatras jėgeriai
единица	vienetas, karinis vienetas
единица измерения	matavimo vienetas
единица информации	informacijos vienetas
единица управления авиации	orlaivių valdymo vienetas
единоначалие	vienvaldystė
единорог	vienaragis
единица применения ядерного оружия	branduolinio ginklo naudojimo vienetas
еж	ežys
ежедневное техническое обслуживание	kasdieninė techninė priežiūra
емкость театра военных действий	karo veiksmų teatro talpa
естественная облученность	gamtinė apšvita
естественное укрытие	gamtinė priedanga
естественная маска	gamtinė maskuotė
естественная радиоактивность	natūralusis radioaktyvumas
естественное препятствие	gamtinė kliūtis
естественный источник ионизирующего излучения	gamtinis jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis
ефрейтор	grandinis, jefreitorius

Ж

жандармерия	žandarmerija
жаростойкость	atsparumas kaitrai
жезл	skeptras
жезл командующего вооруженными силами	kariuomenės vado skeptras
железнодорожная погрузочная рампа	geležinkelio krovimo rampa
железнодорожный терминал	geležinkelio terminalas
железнодорожный транспорт	geležinkelių transportas
желтая лихорадка	geltonoji karštligė
Женевские конвенции	Ženevos konvencijos
Женевские конвенции морского права	Ženevos jūrų teisės konvencijos
Женевский протокол о запрещении применения на войне удушливых, ядовитых или других подобных газов и бактериальных средств	Ženevos protokolas dėl dusinamųjų, nuodingųjų ir kitokių dujų, taip pat bakteriologinių kariavimo metodų uždraudimo
Женевское право	Ženevos teisė
жертвы войны	karo aukos
живая цель	gyvasis taikynis
живучесть	išsilaikymas, veiksnumas
живучесть войск	rajėgų veiksnumas
живучесть орудия	rabūklo veiksnumas
живучесть оружия и боевой техники	ginklų ir kovos technikos veiksnumas
живучесть переправы	perkėlos veiksnumas

живучесть системы управления	valdymo sistemos veiksnumas
живучесть ствола	vamzdžio veiksnumas
жидкое взрывчатое вещество	skystoji sprogstamoji medžiaga
жидкое метательное вещество	skystoji svaidomoji medžiaga
жидкое ракетное топливо	skystasis raketinis kuras
жидкостной ракетный двигатель	skystojo kuro raketinis variklis
жизненно важный участок местности	gyvybiškai svarbi vietovė
жизнеобеспечивающие средства	saugios veiklos užtikrinimo priemonės
журнал боевых действий	kovos veiksmų žurnalas
журнал наблюдений	stebėjimo žurnalas
журнал разведки	žvalgybos žurnalas
журналист	žurnalistas

З

заблаговременная оборона	išankstinė gynyba
заброневое действие снаряда	sviedinio veikmė po šarvais
завалы	užvartos
завеса	uždanga
зависание вертолета	sraigtašparnio pakibimas
загоризонтная радиолокационная станция	užhorizontinė radiolokacijos stotis
заградительное минное поле	užtveriamasis minų laukas
заградительные радиоэлектронные помехи	užtvariniai radioelektroniniai trukdžiai
заградительный огонь	užtveriamoji ugnis
заграждение	užtvara
загрязняющее вещество	teršalai
задание	užduotis
задания противохимической защиты	cheminės saugos užduotys
задания радиационной защиты	radiacinės saugos užduotys
задача	užduotis
задача „быть в готовности“	kovos užduotis nenumatytiems atvejams
задача авиации	aviacijos užduotis
задача дня	dienos užduotis
задача по вызову	užduotis pagal iškvietimą
задача, выполняемая в неуставленное время	nenustatytu laiku vykdoma kovos užduotis
задачи гражданской защиты	civilinės saugos uždaviniai
задержание военнослужащего	kario sulaikymas
задержки оружия	ginklo užsikirtimas
задульный конус	laibgalio kūgis
задымление	dūmijimas
зажигательное вещество	padegamoji medžiaga
зажигательная бомба	padegamoji bomba
зажигательная граната	padegamoji granata
зажигательная трубка	padegamasis vamzdelis
зажигательное действие боеприпаса	padegamoji šaudmens veikmė
зажигательное оружие	padegamasis ginklas
зажигательный боеприпас	padegamasis šaudmuo

зажигательный снаряд	padegamasis sviedinys	запасный аэродром	atsarginis aerodromas
зажигательный фугас	padegamasis fugasas	запасный командный пункт	atsarginė vadavietė
заземление	įžeminimas	запасный маршрут	atsarginis maršrutas
Заключительный Акт совещания Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе	Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos pasitarimo Baigiamasis Aktas	запасный морской терминал	atsarginis vandens reidas
закон	įstatymas	запасный наблюдательный пункт	atsarginė seklykla
Закон о гражданской защите	civilinės saugos įstatymas	запасный район огневых позиций	atsarginis ugnies pozicijų rajonas
закон поражения цели	taikinio naikinimo dėsnis	запасы	atsargos, ištekliai
закон рассеивания	sklaidos dėsnis	заповедник	draustinis
законы военного времени	karo metu įstatymai	заправка	degalų pripylimas, pripylimas
законы и обычаи войны	karo įstatymai ir papročiai	заправочное оборудование	pripylimo įranga
закрепление рубежа	ruožo įtvirtinimas	заправочный пункт	degalinė
закрепление успеха	sėkmės įtvirtinimas	заправщик горючего	degalų pilstytuvas
закрытая зона	uždaroji zona	запретная зона	draudžiamoji zona
закрытая местность	uždaroji vietovė	запрещение нападать	draudimas pulti
закрытая территория	uždaroji teritorija	запрещенная военная атака	draudžiamoji karo ataka
закрытое море	uždaroji jūra	запрещенные методы ведения войны	uždrausti kariavimo metodai
закрытый источник ионизирующего излучения	uždarasis jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis	запрещенные средства ведения войны	uždraustos kariavimo priemonės
закрытый порт	uždarasis uostas	заражение	tarša
закрытый район моря	uždarasis jūros rajonas	зараженный район	taršos rajonas
залив	įlanka	заразная болезнь	užkrečiamoji liga
заложение горизонталей	horizontalioji projekcija	зарамочное пространство карты	žemėlapio užrėmis
заложник	įkaitas	зарин	zarinas (GB)
залп	salvė	заряд	užtaisas
залповая стрельба реактивными снарядами	reaktyvinių sviedinių salvė	заряд минометного выстрела	minosvaiddžio šaudmens užtaisas
залповый огонь	salvė	заряд разминирования	išminavimo užtaisas
замаскированная батарея	užmaskuoti baterija	зарядная камера	užtaiso kamera
замедленная выброска грузов	krovinių išmetimas mažu greičiu	зарядный картуз	užtaiso maišas, kartūzas
замедлитель взрывателя	sprogudiklio delsiklis	заряжание	užtaisymas
замедлитель установленной мины	užtaisytos minos delsiklis	заряжание с дула	užtaisymas pro laibgalį
замена на месте	pakeitimas vietoje	заряжающий	užtaisytojas
замеченный разрыв	pastebėtasis sproginimas	засада	pasala
замещающая горизонталь	atstojamoji horizontalė	засека	medžių užtvara
заминированная зона	užminuotoji zona	засекреченная связь	įslaptintasis ryšys
заминированные воды	užminuotieji vandenys	засекречивание информации	informacijos įslaptinimas
замок	spyna	засечка	sankirta
замысел	sumanymas	засечка ядерных взрывов	branduolinių sprogimų aptikimas
замысел операции	operacijos sumanymas	застава	užkarda
занятие	užsiėmimas	затвор	spyna
занятие огневой позиции	ugnies pozicijos užėmimas	затемненное освещение	pritemdytasis apšvietimas
занять	užimti	затопление	užtvindymas
Западноевропейский союз	Vakarų Europos Sąjunga (VES)	затыльник приклада	buožės padas
запал	degtuvas	затяжной выстрел	delstinis šūvis
запас	atsarga	захват ракеты	raketos valdymo perėmimas
запас боеприпасов	šaudmenų atsargos	защита	apsauga
запас прочности	atsparumo atsarga	защита от высокоточного оружия	apsauga nuo ypač taiklaus ginklo
запас хода	eigos atsarga	защита от зажигательного оружия	apsauga nuo padegamojo ginklo
запасная огневая позиция	atsarginė ugnies pozicija	защита от оружия массового поражения	apsauga nuo masinio naikinimo ginklo
запасная позиция	atsarginė pozicija	защита от самонаводящихся ракет и торпед	apsauga nuo nusitaikančiųjų raketų ir torpedų
запасная цель	atsarginis taikynys	защита от средств поражения	apsauga nuo naikinimo priemonių
запасная часть	atsarginė dalis	защита радиоэлектронных средств	radioelektroninių priemonių sauga
запасные войска	atsarginės pajėgos		
запасные части и инструмент (ЗИП)	atsarginė ir priežiūros įranga		

защитная дверь	apsauginės durys	зенитный бинокль	zenitinis žiūronas
защитная мазь	apsauginis tepalas	зенитный пулемет	zenitinis kulkosvaidis
защитная накидка	apsauginis apsiaustas	зенитный ракетный комплекс	zenitinis raketų kompleksas
защитная одежда	apsauginė apranga	зенит-телескоп	zenitinis teleskopas
защитная окраска	apsauginis dažymas	зиверт	sivertas (Sv)
защитное вооружение	apsauginė ginkluotė	знак	ženklas
защитные сооружения	apsauginiai įrenginiai ir statiniai	знак подлинности	autentiškumo ženklas, tikrumo ženklas
защитные конструкции	apsauginės konstrukcijos	знак различия	skiriamasis ženklas
защитные очки	apsauginiai akiniai	знак разрыва	sprogimo ženklas
защитные перчатки	apsauginės pirštinės	знак регулирования движения	reguliavimo ženklas
защитные пропитывающие вещества	apsauginiai impregnantai	знаки ограждения зараженной и опасной зоны	taršos ir pavojaus zonos ribojimo ženklai
защитные свойства местности	apsauginės vietovės savybės	знаки отличия воинских частей	karinių dalinių pasižymėjimo ženklai
защитные средства от электронного обнаружения	apsaugos nuo elektroninio aptikimo priemonės	знаки продолжительности службы	tarnybos trukmės ženklai
защитные чулки	apsauginės kojinės	знаки различия военнослужащих	karių skiriamieji ženklai
защитный занавес	apsauginė uždanga	знаки различия воинских званий	karių laipsnio skiriamieji ženklai
защитный шлем	apsauginis šalmas	знаки служб	tarnybų ženklai
защитный экран	apsauginis ekranas	знаменная группа	vėliavų grupė
защищенная ракетная база	apsaugotoji raketų bazė	знаменщик	vėliavininkas
защищенная частота	apsaugotasis dažnis	знамя	vėliava
защищенный взрыватель	apsaugotasis sprogdiklis	знамя воинской части	karinio dalinio vėliava
заявка	paraiška	зоман	zomanas (GD)
звено	grandis	зона	zona
звено управления	valdymo grandis	зона боевых действий	kovos veiksmų zona
звук	garsas	зона вероятного поражения	galimojo naikinimo zona
звук выстрела	šūvio garsas	зона взаимодействия авиации и флота	aviacijos ir laivyno sąveikos zona
звуковая разведка	garsagaudė žvalgyba	зона влияния	įtakos zona
звуковая связь	garso ryšys	зона выброски	išmetimo zona
звуковой барьер	garso baržeras	зона выпуска десантных машин	desantinių mašinų išleidimo zona
звуковой порог	garso slenkstis	зона дежурства в воздухе	budėjimo ore zona
звуковой сигнал	garsinis signalas	зона действий	veiksmų zona
звукозаписывающая аппаратура	garso įrašymo aparatūra	зона действий сил ПВО	oro erdvės gynybos operacijų rajonas
звукомаскировка	garsinis maskavimas	зона действительного поражения	tikrojo naikinimo zona
звукометрическая станция	garsagaudė stotis	зона завалов	užvartų zona
звукометрический пост	garsagaudis postas	зона заграждений	užtvarų zona
звукометрия	garsagauda	зона заражения	taršos zona
звукоподводная связь	rovandeninio garso ryšys	зона загопления	užtvindymo zona
звучащая цель	garsinis taikinys	зона защитных мероприятий	apsaugos priemonių zona
землеройная машина	žemkasė	зона интересов	interesų zona
землетрясение	Žemės drebėjimas	зона катастрофического затопления	katastrofinio užtvindymo zona
Земля	Žemė	зона коммуникаций	komunikacijų zona
землянка	žeminė	зона контроля воздушного пространства	oro erdvės kontrolės rajonas
земной магнетизм	Žemės magnetizmas	зона координации огня	ugnies koordinavimo zona
земной полюс	Žemės ašigalis	зона массовых и сплошных пожаров	masinių ir išstisinių gaisrų zona
зенит	zenitas	зона неограниченного действия средств ПВО	oro erdvės gynybos veiksmų rajonas
зенитная артиллерия	zenitinė artilerija	зона обороны	gynybos zona
зенитная пулеметная установка	zenitinis kulkosvaidžių įrenginys	зона обстрела	šaudymo zona
зенитная пушка	zenitinė patranka	зона огня	ugnies zona
зенитная ракетная траектория	zenitinė raketos trajektorija		
зенитная управляемая ракета	zenitinė valdomoji raketa		
зенитно-артиллерийские приборы	zenitinės artilerijos prietaisai		
зенитный артиллерийский комплекс	zenitinės artilerijos kompleksas		

зона ограничений	ribojimų zona	избыточное давление	viršslėgis
зона ограничения заграждений	užtvarų ribojimo zona	изделие	gaminys
зона одиночных пожаров	pavienių gaisrų zona	излетное пространство	lėkimo erdvė
зона опасного радиоактивного заражения	pavojingos radioaktyviosios taršos zona	излучатель	spinduolis
зона опознавания ПВО	oro erdvės gynybos atpažinimo zona	излучение	spinduliuavimas
зона ответственности	atsakomybės zona	изматывание	išsekkinimas
зона отхода	atsitraukimo zona	измерение	matavimas
зона ПВО	oro erdvės gynybos rajonas	измерение расстояний на местности	atstumų vietovėje matavimas
зона пожаров	gaisrų zona	измеритель видимости	matomumo matuoklis
зона пожаров в развалинах	gaisrų griuvėsiuose zona	измеритель мощности дозы	dozės galios matuoklis
зона полных разрушений	visiškų sugriovimų zona	измерительные приборы	matavimo prietaisai
зона поражения	naikinimo zona	износостойкость	atsparumas dilimui
зона приземления	nusileidimo zona	изнурение войск	kariuomenės sekinimas, pajėgų sekinimas
зона прикрытия	dengimo zona	изнурение цели	taikinio sekinimas
зона применения оружия	ginklų naudojimo zona	изнуряющая оборона	sekinamoji gynyba
зона проекции	projekcijos zona	изнуряющее минное поле	sekinamasis minų laukas
зона радиационной опасности	radiacinio pavojaus zona	изнуряющее минное траление	sekinamasis minų tralavimas
зона радиоактивного заражения	radioaktyviosios taršos zona	изобара	izobara
зона радиомолчания	radijo tylos zona	изобата	izobata
зона разрушений	sugriovimų zona	изображение	vaizdavimas
зона распространения зараженного воздуха	užteršto oro plitimo zona	изображения	vaizdai
зона сильного радиоактивного заражения	didelės radioaktyviosios taršos zona	изогипса	izohipsė
зона сильных разрушений	didelių sugriovimų zona	изогона	izogona
зона слабых разрушений	mažų sugriovimų zona	изоклина	izoklina
зона слепого бомбометания	aklojo bombardavimo zona	изолиния	izolinija
зона создания радиоэлектронных помех	radioelektroninių trukdžių zona	изолированное подразделение	izoliuotasis padalinys
зона соприкосновения	sąlyčio zona	изолирующая защитная одежда	izoliuojamoji apsauginė apranga
зона сплошного огня	vientisos ugnies zona	изолирующий дыхательный аппарат	izoliuojamasis kvėpavimo aparatas
зона средних разрушений	vidutinių sugriovimų zona	изолирующий противогаз	izoliuojamoji dujų kaukė
зона умеренного радиоактивного заражения	vidutinės radioaktyviosios taršos zona	изолятор	izoliatorius
зона химического заражения	cheminės taršos zona	изоляционные и ограничительные мероприятия	izoliavimo ir apribojimo priemonės
зона чрезвычайно опасного радиоактивного заражения	ypač pavojingos radioaktyviosios taršos zona	изоляция района боевых действий	kovos veiksmų rajono izoliacija
зона этапа	etapo zona	изотоп	izotopas
зона ядерного, биологического и химического наблюдения	branduolinio, biologinio ir cheminio stebėjimo zona	именное оружие	vardinis ginklas
зондирование ионосферы	jonosferos zondavimas	имитационная бомба	imitacinė bomba
зрительная связь	regimasis ryšys	имитационная мина	imitacinė mina
		имитационно-тренировочные средства	imitacinės treniravimosi priemonės
		имитационные средства	imitacinės priemonės
		имитационный полигон	imitacinis poligonas
		имитация	imitacija
		имитирующие радиоэлектронные помехи	imituojamieji radioelektroniniai trukdžiai
		иммунизация	imunizavimas
		иммунитет	imunitetas
		иммунитет военных кораблей	karo laivų imunitetas
		импрегнирование обмундирования	aprangos impregnimas
		импрегнированная одежда	impregnuotoji apranga
		импрегнированное белье	impregnuotieji baltiniai
		импровизированное взрывчатое устройство	improvizuotas sprogdinimo užtaisas

И

игольчатое ружье	adatinis šautuvas		
идентификация	identifikacija		
идентификация боеприпасов	šaudmenų atpažinimas		
идентификация космических объектов	kosminių objektų atpažinimas		
идентификация наблюдателя	stebėtojo atpažinimas		
идентификация химических боеприпасов	cheminių šaudmenų atpažinimas		
избирательность	atrankumas		
избирательность приемника	imtuvo atrankumas		

импульс	impulsas	инженерная разведывательная машина	inžinerinė žvalgybos mašina
импульсная модуляция	impulsų moduliavimas	инженерная техника	inžinerinė technika
импульсная система управления	impulsinė valdymo sistema	инженерное вооружение	inžinerinė ginkluotė
импульсная техника	impulsinė technika	инженерное имущество	inžinerinis turtas
импульсное излучение	impulsinis spinduliavimas	инженерное оборудование местности	inžinerinis vietovės įrengimas
имущество	turtas	инженерные свойства местности	inžinerinės vietovės savybės
имущество РХБ защиты	RChB ekipuotė	инженерные сооружения	inžineriniai įrenginiai ir statiniai
инвазия	invazija	инженерный боеприпас	inžinerinis šaudmuo
инвалиды войны	karo invalidai	инженерный заряд	inžinerinis užtaisas
ингаляционная токсическая доза	inhaliacinė apsinuodijimo dozė	инженерный разведывательный дозор	inžinerinis žvalgybos patulvis
индекс	indeksas	инженерный танк	inžinerinis tankas
индивидуальная аптечка	individualioji vaistinėlė	инициатива	iniciatyva
индивидуальная защита от ядерного, биологического и химического оружия	individualioji apsauga nuo branduolinio, biologinio ir cheminio ginklo	инициирование	reakcijos sužadinimas, sužadinimas
индивидуальная самооборона [самозащита]	individualioji savigny	иницирующее средство	sužadinamoji priemonė
индивидуальные средства электронного подавления	individualiosios elektroninio slopinimo priemonės	иницирующее взывчатое вещество	sužadinamoji sprogstamoji medžiaga
индивидуальный дозиметр	individualusis dozimetras	инкубационный период	inkubacinis laikotarpis
индивидуальный контроль радиоактивного облучения	individualioji radioaktyviosios apšvitos kontrolė	иностранный легион	svetimšalių legionas
индивидуальный набор специальной обработки	individualusis specialiojo švarinimo rinkinys	инсектициды	insekticidai
индивидуальный пакет перевозочный пакет	individualusis tvarstymo paketas	инспектирование войск	kariuomenės tikrinimas
индивидуальный противохимический пакет	individualusis cheminis paketas	инструктаж	instruktažas
индивидуальный ранцевый летательный аппарат	individualusis nešiojamasis skraidymo aparatas	инструктор	instruktorius
индивидуальный резерв	individualusis kariuomenės rezervas	инструктор РХБ защиты	RChBS instruktorius
индивидуальное оружие	individualusis ginklas	инструкция	instrukcija
индикатор	indikatorius	инструкция по тревоге	aliarmo instrukcija
индикатор активности	aktyvumo indikatorius	интегральная доза облучения	sukauptoji apšvitos dozė
индикатор паров ОБ нервно- паралитического действия	paralyžiuojamųjų nuodingųjų medžiagų garų indikatorius	интегральная микросхема	integrinė mikroschema
индикатор радиоактивности	radioaktyvumo indikatorius	интегратор	integratorius
индикаторная трубка	indikatorinis vamzdelis	интегрированное руководство	integuotasis vadovavimas
индуктор	induktorius	интегрированный штаб	integuotasis štabas
индукционная морская мина	indukcinė jūrų mina	интеллектуальное оружие	intelektinis ginklas
индуцированная детонация	netiesioginė detonacija	интендант	intendantas
инертная мина	inertinė mina	интендантура	intendantūra
инертный взрыватель	mokomasis sprogdiklis	интенсивность движения	eismo intensyvumas
инертный заряд	inertinis užtaisas	интенсивность радиоактивного облучения	radioaktyviosios spinduliuotės intensyvumas
инерциальная система управления	inertinė valdymo sistema	интенсивность радиоэлектронных помех	radioelektroninių trukdžių intensyvumas
инженерное имущество	inžinerinis turtas	интервал засечки вспышки и звука ядерного взрыва	branduolinio sprogimo blyksnio ir garso laikotarpis
инженерные части	inžineriniai daliniai, pionierių daliniai	интервал разрывов	sprogimų tarpas
инженерная машина разграждения	inžinerinė užtvarų ir kliūčių ardymo mašina	интервенция	intervencija
инженерная мина	inžinerinė mina	интернет	internetas
инженерная обстановка	inžinerinė situacija	интернирование	internavimas
инженерная подготовка	inžinerinis rengimas	интерференция волн	bangų interferencija
инженерная поддержка	inžinerinė parama	интуиция	intuicija
инженерная разведка	inžinerinė žvalgyba	инfiltrация	infiltracija
инженерная разведка местности	inžinerinė vietovės žvalgyba	информатика	informatika
		информационная система	informacijos sistema
		информационная система управления	informacinė valdymo sistema
		информационное бюро военнопленных	karo belaisvių informacijos biuras

информационный набор целей	taikinių informacijos rinkinys	истребительная авиация	naikintuvų aviacija
информационный центр связи	informacinis ryšių centras	истребитель-перехватчик	gaudantysis naikintuvas, atakos naikintuvas
информация	informacija	исходная линия	pradinė linija
инфразвук	infragarsas	исходная позиция	pradinė pozicija
инфразвуковое оружие	infragarsinis ginklas	исходное положение	pradinė padėtis
инфразвуковой миноискатель	infragarsinis minų ieškiklis	исходное положение ствола орудия	pradinė pabūklo vamzdžio padėtis
инфраструктура	infrastruktūra	исходные данные	pradiniai duomenys
инцидент	incidentas	исходные данные для стрельбы	pradinės šaudymo nuostatos
инъекция	injekcija	исходный пункт	pradinis punktus
иодная профилактика	jodo profilaktika	исходный район	pradinis rajonas
иол	jolas	исходный район десантирования	desanto pradinis rajonas
ион	jonas	исходный район для наступления	puolimo pradinis rajonas
ионизационная камера	jonizacijos kamera	исходный район форсирования водной преграды	vandens kliūtis įveikimo pradinis rajonas
ионизация	jonizacija	исходный рубеж	pradinė riba
ионизирующая способность	jonizacijos geba	исчисленная дальность стрельбы	galutinis šaudymo nuotolis
ионизирующее излучение	jonizuojantysis spinduliavimas, jonizuojančioji spinduliuotė		
ионосфера	jonosfera		
ионосферная радиосвязь	jonosferinis radijo ryšys		
ионосферное рассеяние	jonosferinė sklaida		
ионосферный прогноз	jonosferinė prognozė		
иприт	ipritas (HD)		
искатель	ieškiklis		
искатель-уничтожитель мин	minų ieškiklis-naikiklis		
исключительная экономическая зона	išskirtinė ekonominė zona		
искусственное ионизирующее облучение	technogeninė jonizuojančioji spinduliuotė		
искусственная плавающая мишень	dirbtinis plūdrusis taikynys		
искусственная радиоактивность	dirbtinis radioaktyvumas		
искусственное затопление	dirbtinis užtvindymas		
искусственные предметы местности	dirbtiniai vietovės objektai		
искусственный интеллект	dirbtinis intelektas		
искусственный источник ионизирующего излучения	dirbtinis jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis		
исполняющий командир	vykdomasis vadas		
исправительный арест	pataisos areštas		
испытание при приеме на службу	išbandymas priimant į tarnybą		
испытания военной техники	karo technikos bandymai		
испытания ядерного оружия	branduolinio ginklo bandymai		
испытательная трасса	bandomoji trasa		
истинный горизонт	tikrasis horizontas		
история военного искусства	karo meno istorija		
история воинской части	karinio dalinio istorija		
история войн	karų istorija		
источник ионизирующего облучения	jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis		
источник нейтронов	neutronų šaltinis		
источник электроэнергии	elektros energijos šaltinis		
истребитель	naikintuvas		
истребитель, действующий в несложных погодных условиях	geroris naikintuvas		
истребитель-бомбардировщик	naikintuvas-bombonešis		
		кассетное оружие	kasetinis ginklas
		кабелеискатель	kabelio ieškiklis
		кабелеукладчик	kabelio klotuvas
		кабель	kabelis
		кабельная линия связи	kabelinė ryšių linija
		кабельтов	kabeltovas
		каблограма	kablograma
		каботажа	kabotažas
		кабрирование	kabravimas
		кавалерийский корпус	kavalerijos korpusas
		кавалерия	kavalerija
		кавитация	kavitacija
		кадет	kadetas
		казарма	kareivinės
		казарменно-жилищный фонд	kareivinių gyvenamasis fondas
		каземат	kazematas
		казематная артиллерия	kazematinė artilerija
		казенник	drūtgalys
		казенник миномета	minosvaiddžio uoksas
		казнозарядный миномет	užtaisomas pro drūtgalį minosvaiddis
		календарный план подготовки операции	kalendorinis operacijos rengimo planas
		калиберный снаряд	kalibrinis sviedinys
		калибр оружия	ginklo kalibras
		калибратор	kalibratorius
		калиброванная высота полета	kalibruotasis skrydžio aukštis
		калька	kalkė
		камера испытания противогаров	dujokaukių tikrinimo kamera
		камера сгорания	degimo kamera
		камикадзе	kamikadzė
		каменьет	akmensvaiddis

К

камнеметный фугас	akmensvaidis fugasas	картузное зарядание	betūtis užtaisymas
камора	kamera	картузный заряд	betūtis šaunamasis užtaisas
кампания	kampanija	каска	šalmas
камуфлет	kamufletas	касета	kasetė
канал	kanalas	кассетная бомба	kasetinė bomba
канал связи	ryšių kanalas	кассетный боевой элемент	kasetinis kovinis elementas
канатная дорога	lynų kelias	кассетный боеприпас	kasetinis šaudmuo
канонада	kanonada	каталог карт	žemėlapių katalogas
канонерская лодка	kanonierė	каталог координат геодезических пунктов	geodezinių punktų koordinacijų katalogas
канонир	kanonierius	катамаран	katamaranas
каньон	kanjonas	катапульта	katapulta
капеллан	kapelionas	катапультирование	katapultavimas
капитальный ремонт военной техники	kapitalinis karo technikos remontas	катастрофа	katastrofa
капитан	kapitonas	катастрофическое затопление	katastrofinis užtvindymas
капитан-лейтенант	kapitonas leitenantas	категория срочности	skubotumo kategorija
капитуляция	kapituliacija	катер	kateris
капонир	kaponierius	катер-тральщик	kateris traleris
капрал	kapralas	„Катюша“	„Katiuša“
капсула	kapsulė	каучук	kaučiukas
капсуль	kapsulė	качающаяся часть орудия	pabūklo sūpuoklinė dalis
капсуль-воспламенитель	padėgamoji kapsulė	квадрант	kvadrantas
капсуль-детонатор	detonuojamoji kapsulė	квалификационные знаки	kvalifikacijos ženklai
капсульная втулка	kapsulinė įvorė	квантовая электроника	kvantinė elektronika
капсульное оружие	kapsulinis ginklas	квантовый генератор	kvantinis generatorius
карабин	karabinas	квартирное имущество	butų ūkio turtas
карабинеры	karabinieriai	квартирные деньги	butpinigiai
каравелла	karavelė	кесонная болезнь	kesoninė liga
карантин	karantinas	кет	ketas
карательная акция против повстанцев	baudžiamosios akcijos prieš sukilėlius	кеч	kečas
караул	sargyba	кибернетика	kibernetika
караульная служба	sargybos tarnyba	кибернетическое устройство	kibernetinis įtaisas
караульное помещение	sargybinė	килотонна	kilotona (kt)
караульный	sargybinis	килотонное ядерное оружие	kilotoninis branduolinis ginklas
карбюраторный двигатель внутреннего сгорания	karbiuratorinis vidaus degimo variklis	киль	kilis
каре	karė	кильватер	kilvateris
карронада	karonada	кильватерная колонна	kilvaterio rikiuotė
карта	žemėlapis	кингстон	kingstonas
карта обстановки	situacijos žemėlapis	кинескоп	kineskopas
карта препятствий для надводных кораблей	kliūčių antvandeniniams laivams jūrlapis	кинетическое оружие	kinetinis ginklas
карта радиационной обстановки	radiacinės situacijos žemėlapis	кинжал	durklas, kinžalas
картеchnица	kartečinė	кинжальный огонь	durklinė ugnis
картечь	kartečė	кираса	kirasa
картографическая генерализация	kartografinis apibendrinimas	кислородно-дыхательная аппаратура	deguonies kvėpavimo aparatura
картографическая проекция	kartografinė projekcija	кистень	blakštas
картографические средства	kartografinės priemonės	клавиатура	klaviatūra
картографический аэрофотоснимок	kartografinė aerofotografinė nuotrauka	клапан	vožtuvas
картографический объект	kartografinis objektas	класс автомобиля	automobilio klasė
картография	kartografija	класс корабля	laivo klasė
картометрическое измерение	kartometrinis matavimas	классификация	klasifikacija
карточка огня	ugnies kortelė	классификация безопасности	saugumo klasifikacija
карточка учета доз облучения	apšvitos dozių apskaitos kortelė	классификация дорог	kelių klasifikacija
карточка цели	taikinio kortelė	классификация кораблей	laivų klasifikacija
		классы снабжения	tiekimo klasės
		клеймение боеприпаса	šaudmens įspaudavimas
		климат	klimatas

климатическое оружие	klimatinis ginklas	колошное оружие	duriamasis ginklas
клиновой затвор	pleištinė spyna	команда	komanda
клипер	kliperis	команда для открытия огня	ugnies leidimo komanda
клиренс	klirensas	команда разрушения	griovimo komanda
клуб офицеров	ramovė	команда управления	valdymo komanda
ключевая местность	lemiamoji vietovė	командир	vadas
коалиционная война	koalicinis karas	командир зоны	zonos vadas
коалиционные вооруженные силы	koalicinės ginkluotosios pajėgos	командир оранжевых	oranžinių vadas
кобура	dėklas	командир противостоящих сил	priešiškujų pajėgų vadas
ковровая бомбардировка	kiliminis bombardavimas	командир самолета	orlaivio vadas
когорта	kohorta	командир сил, участвующих на учениях	pratybose dalyvaujančių pajėgų vadas
код	kodas	командир синих	mėlynujų vadas
код зрительной связи	regimojo ryšio kodas	командирская подготовка	vadų rengimas
код краткости	trumpumo kodas	командирская разведка	vadų žvalgyba
код опознавания	atpažinimo kodas	командная высота	didžiausioji kalva
Кодекс поведения по политико-военным аспектам безопасности	Politinio karinio saugumo elgesio kodeksas	командная сеть	vadovavimo tinklas
кодирование	kodavimas	командное наведение	valdomasis nukreipimas
кодирование местных предметов	vietovės objektų kodavimas	командно-наблюдательный пункт	stebėjimo vadavietė
кодирующее устройство	koduotuvas	командный пункт	vadavietė
кодовое слово	kodinis žodis	командный пункт корабля	laivo vadavietė
кодовый номер НАТО	NATO kodo numeris	командование	vadovybė
кодограмма	kodograma	командование базы	bazės vadovybė
кожух	gaubtas	командование ПВО	oro erdvės gynybos vadovybė
кожух пулемета	kulkosvaidžio apvalkalas	командование района	rajono vadovybė
козел	ožys	командор	komandoras
кокарда	spitė	командор лейтенант	komandoras leitenantas
колебания	virpesiai	командующий	vadas
колеблющаяся морская мина	svyruojančioji jūrų mina	командующий войсками (вооруженными силами)	kariuomenės vadas
коледж	koledžas	командующий вооруженными силами Литвы	Lietuvos kariuomenės vadas
колейная дорога	vėžių kelias	командующий литовской армией	Lietuvos kariuomenės vadas
колейный мост	vėžių tiltas	командующий ПВО	oro erdvės gynybos vadas
колесная машина	ratinė mašina	командующий полевыми войсками (силами)	lauko pajėgų vadas
колесная формула	ratų formulė	комбатант	kombatantas
колесно-гусеничная машина	vikšraratė mašina	комбинированное ограждение	mišrioji užtvara
колесно-лыжное шасси	ratinė važiuoklė su uždedamosiomis slidėmis	комбинированная дегазация	mišrioji degazacija
колесный тягач	ratinis vilkikas	комбинированная дезактивация	mišrioji dezaktyvacija
количество информации	informacijos kiekis	комбинированная облученность	mišrioji apšvita
коллаборанство	kolaboravimas	комбинированная операция	mišrioji operacija
коллаборационисты	kolaborantai	комбинированное минное траление	mišrusis minų tralavimas
коллективная безопасность	kolektyvinis saugumas	комбинированное поражение	mišrusis naikinimas
коллективная защита от ядерного, биологического и химического оружия	kolektyvinė apsauga nuo branduolinio, biologinio ir cheminio ginklo	комбинированный (трехфазный) ядерный заряд	mišrusis branduolinis užtaisas
коллективная самооборона [самозащита]	kolektyvinė savigyna	комбинированный боевой порядок	mišrioji kovos rikiuotė
коллективное наказание	kolektyvinė bausmė	комбинированный взрыватель	mišrusis kontaktinis sprogdiklis
коллиматор	kolimatorius	комбинированный марш	mišrusis žygis
колодец	šulinys	комбинированный ракетный двигатель	mišrusis raketinis variklis
колониальная война	kolonijinis karas	комендант	komendantas
колонизация	kolonizacija		
колонна	vora		
колонный мост	vorų tiltas		
колонный путь	vorų kelias		
кольт	koltas		
кольцевой заряд	žiedinis užtaisas		

комендантская служба	komendantinė tarnyba	Конвенция о запрещении разработки, производства, накопления запасов и применения химического оружия и об его уничтожении	Konvencija dėl cheminio ginklo kūrimo, gamybos, kaupimo ir panaudojimo uždraudimo ir jo sunaikinimo
комендантский пост	komendantinis postas	Конвенция ЮНЕСКО по защите культурных ценностей во время вооруженного конфликта	UNESCO kultūros vertybių apsaugos ginkluotojo konflikto metu konvencija
комендантский район	komendantinis rajonas	конверсия военного производства	karinės gamybos konversija
комендантский участок	komendantinis baras	конвертоплан	konvertoplanas
комендантский час	komendanto valanda	конденсатор	kondensatorius
комиссия военно-медицинской экспертизы	karinės medicinos ekspertizės komisija	конденсационный след	kondensacinis pėdsakas
комиссия по разоружению ООН	JTO nusiginklavimo komisija	конец активного участка траектории	aktyviojo trajektorijos ruožo pabaiga
комиссия служебного расследования	tarnybinio tyrimo komisija	конец траектории	trajektorijos pabaiga
Комитет начальников штабов	Štabų viršininkų komitetas	конечная боевая задача	galutinė kovos užduotis
командос	komandosai	конечная скорость	galutinis greitis
коммуникации	komunikacijos	конечный план операции	galutinis operacijos planas
коммутатор	skirstiklis	конечный пункт марша	galinis žygio taškas
коммутация	komutacija	конечный рубеж отхода	galinis atsitraukimo ruožas
компактный диск	kompaktinis diskas	конкордат	konkordatas
компас	kompasas	конная армия	raitoji armija
компасное направление	kompaso kryptis	конная артиллерия	raitoji artilerija
компенсации военнослужащим	karių kompensacijos	конная атака	kavalerijos ataka
компенсация	kompensacija	конные войска	raitija
комплекс целей	taikinių kompleksas	консервация	konservavimas
комплекс	kompleksas	контагиозная болезнь	kontaginė liga
комплекс вооружения	ginkluotės kompleksas	контактная мина	kontaktinė mina
комплекс портов	uostų kompleksas	контактная облученность	kontaktinė apšvita
комплект	komplektas	контактное минное траление	kontaktinis minų tralavimas
комплект дополнительного патрона	papildomosios dėžutės komplektas	контактный взрыватель	kontaktinis sprogdiklis
комплект защитной одежды	apsauginės aprangos komplektas	контактный заряд	kontaktinis užtaisas
комплект специальной обработки техники и вооружения	ginklų ir kovos technikos specialiojo švarinimo komplektas	контейнер	konteineris
комплектация боеприпасов	šaudmenų komplektavimas	контейнерные перевозки	vežimas konteineriuose
комплектование вооруженных сил	kariuomenės komplektavimas	континент	žemynas
компоновка танка	tanko komponuotė	континентальная блокада	žemyninė blokada
компрессор	kompresorius	континентальный шельф	šelfas
компрессорная станция	kompresorinė	контрадмирал	kontradmirolas
компьютер	kompiuteris	контракт	sutartis
компьютерная сеть	kompiuterių tinklas	контракт профессиональной воинской службы	profesinės karo tarnybos sutartis
компьютерный вирус	kompiuterinis virusas	контрастность объектов	objektų kontrastiškumas
конвенция	konvencija	контратака	kontrataka
Конвенция о запрещении военного или любого иного враждебного использования средств воздействия на природную среду	Konvencija dėl karinio ar kitokio priešiško poveikio gamtinei aplinkai uždraudimo	контратака при отходе	kontrataka atsitraukiant
Конвенция о запрещении или ограничении применения некоторых видов обычного оружия, которые могут считаться слишком поражающими или действуют неизбирательно	Konvencija dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo	контрбатарейная борьба	priešbaterinė ugnis
Конвенция о запрещении разработки, производства и накопления запасов бактериологического (биологического) и токсинного оружия и об их уничтожении	Konvencija dėl bakteriologinių ir toksinių ginklų kūrimo, gamybos ir saugojimo uždraudimo ir jų sunaikinimo	контрибуция	kontribucija
		контрманевр	kontrmanevras
		контрмина	priešmininė mina
		контрминирование	kontrminavimas
		контрминная операция	kontrminavimo operacija
		контрнаступление	kontrpuolimas
		контрогонь	priešinė ugnis
		контролируемая зона	kontroliuojamoji zona
		контролируемое воздушное пространство	kontroliuojamoji oro erdvė
		контролируемые материальные средства	kontroliuojamosios materialinės priemonės
		контролируемый маршрут	kontroliuojamasis maršrutas

контролируемый перехват в воздухе	valdomasis gaudymas ore	координатограф	koordinatografas
контролируемый полет	kontroliuojamasis skrydis	координаты	koordinatės
контролируемый порт	kontroliuojamasis uostas	координаты Гаусса	Gauso koordinatės
контролируемый разъезд	kontroliuojamasis prasilenkimas	координаты Декарта	Dekarto koordinatės
контроль	kontrolė	координаты сетки	tinklo koordinatės
контроль воздушного пространства	oro erdvės kontrolė	координаты цели	taikinio koordinatės
контроль запасов	atsargų kontrolė	координация	koordinacija
контроль заражения	taršos kontrolė	координация военных действий	karo veiksmų koordinavimas
контроль зоны	zonos kontrolė	координация огневой поддержки	paramos ugnimi koordinavimas
контроль излучения	spinduliavimo kontrolė	координирование	koordinavimas
контроль космического пространства	kosminės erdvės kontrolė	координированный огонь на освещение	suderintoji šviečiamoji ugnis
контроль материальных средств	materialinių priemonių kontrolė	копье	ietis
контроль радиоактивного заражения	radioaktyviojo užterštumo kontrolė	копьеметалка	ietisvaidis
контроль радиоактивного облучения	radioaktyviosios apšvitos kontrolė	корабельная авиация	laivų aviacija
контроль радиоактивности	radioaktyvumo kontrolė	корабельная артиллерия	laivų artilerija
контроль стрельбы	šaudymo tikrinimas	корабельная дивизия	laivų divizija
контроль штабом	štabo kontrolė	корабельная огневая поддержка	laivyno parama ugnimi
контрольная зона	kontrolės zona	корабельная торпеда	laivinė torpeda
контрольная разведка	kontrolinė žvalgyba	корабельное вооружение	laivo ginkluotė
контрольное минное траление	kontrolinis minų tralavimas	корабельный десант	laivo desantas
контрольно-пропускной пункт зоны зара	taršos kontrolės punktas	корабельный минный трал	laivinis minų tralas
контрольно-технический пункт	technikos kontrolės punktas	корабельный ракетный комплекс	laivinis raketų kompleksas
контрольный военнопленный	kontrolinis karo belaisvis	корабельный устав	laivo statutas
контрольный осмотр	kontrolinė apžiūra	кораблевождение	laivavedyba
контрольный полет	kontrolinis skrydis	корабль	laivas
контрольный профиль	kontrolinis profilis	корабль на воздушной подушке	laivas su oro pagalve
контрольный пункт	kontrolinis punktas	корабль на воздушных крыльях	laivas su povandeniniais sparnais
контрподготовка	kontraparengimas	корабль ПВО	oro erdvės gynybos laivas
контрпротиводействие акустической войны	akustinio karo kontratoveiksmis	корабль специального назначения	specialusis laivas
контрразведка	kontržvalgyba	корабль-приманка	laivas masalas
контрсаботаж	kontrsabotažas	корабль-ракетоносец	laivas raketnešis
контрудар	kontrsmūgis	корвет	korvetė
контрударная группировка	kontrsmūgio grupuotė	кордитный порох	korditinis parakas
контршпионаж	kontršnipinėjimas	кордон	kordonas
контрэскарп	kontreskarpas	кордонная стратегия	kordoninė strategija
контузия	kontuzija	кореляция	šąsaja
контурная карта	kontūrinis žemėlapis	коридор	koridorius
контурная морская карта	kontūrinis jūrlapis	коробка отбора мощности	galingumo ėmimo dėžė
конфронтация	konfrontacija	коробка передач	pavarų dėžė
концентратор	koncentratorius	короткие радиоволны	trumposios radijo bangos
концентрационный лагерь	koncentracijos stovykla	коротковолновая радиосвязь	trumpabangis radijo ryšys
концентрация	koncentracija	корпус	korpusas
концентрация целей	taikinių telkinys	корпус ПВО	oro erdvės gynybos korpusas, priešlėktuvinis korpusas
концепция	konceptija	корпусная артиллерия	korpuso artilerija
концепция национальной безопасности	nacionalinio saugumo koncepcija	корректирование	koregavimas
кончар	končaras	корректирование артиллерийского огня	artileries ugnies koregavimas
координатная сетка	koordinatinis tinklas	корректирование артиллерийского огня по наблюдению знаков разрывов	artileries ugnies koregavimas pagal sprogimų ženklus
координатный закон поражения	koordinatinis naikinimo dėsnis		

корректирование артиллерийского огня с помощью вертолета	artilėrijos ugnies koregavimas iš sraigtasparnio	крейсерская высота полета	kreiserinis skrydžio aukštis
корректирование артиллерийского огня с помощью дальномера	artilėrijos ugnies koregavimas tolumačiu	крейсерская скорость полета	kreiserinis skrydžio greitis
корректирование огня	ugnies koregavimas	крейсерский уровень	kreiserinis lygis
корректирующий код	koregavimo kodas	кремневое оружие	titnaginis ginklas
корректирующий ракетный двигатель	raketinis koregavimo variklis	крен	posvyris
корректра	korektūra	крепление	pritvirtinimas, tvirtinimas
корректра высоты	aukščio korektūra (Δ_H)	крепостная башня	tvirtovės bokštas
корректра дальности	nuotolio korektūra (Δ_N)	крепостной ров	tvirtovės griovys
корректра направления	krypties korektūra (Δ_K)	крепость	tvirtovė
корреспондент	korespondentas	кривая радиоактивного распада	radioaktyviojo skilimo kreivė
кортик	kortikas	кризис	krizė
косвенная авиационная поддержка	netiesioginė aviacinė parama	криогенная техника	kriotechnika
косвенная детонация	netiesioginė detonacija	криогенная электроника	krioelektronika
косвенное освещение	netiesioginis apšvietimas	крис	krisas
космическая навигационная система	kosminė navigacijos sistema	критерии экстремального события	ekstremaliojo įvykio kriterijai
космическая навигация	kosminė navigacija	критерий боевой эффективности	kovinio veiksmingumo kriterijus
космическая обстановка	kosminė situacija	критическая высота полета	kritinis skrydžio aukštis
космическая разведка	kosminė žvalgyba	критическая масса	kritinė masė
космическая система	kosminė sistema	критическая точка	lemiamasis taškas
космическая скорость	kosminis greitis	критическая ядерная ризика	kritinė branduolinė rizika
космическая съемка	kosminis fotografavimas	кроки	kroki, vietovės planas
космическая техника	kosminė technika	круговая вероятность ошибки	apskritimo paklaidos tikimybė
космическая триангуляция	kosminė trianguliacija	круговая оборона	žiedinė gynyba
космические силы	kosminės pajėgos	круговой обстрел	aplinkinis šaudymas
космический аппарат	erdvėlaivis	крупнокалиберный пулемет	didelio kalibro kulkosvaidis
космический взрыв	kosminis sprongimas	крупномасштабная карта	stambaus mastelio žemėlapis
космический полет	kosminis skrydis	крутизна ската	šlaito statusas
космическое оружие	kosminis ginklas	крылатая ракета	sparnuotoji raketa
космическое право	kosminė teisė	крыло	sparnas
космическое пространство	kosminė erdvė	крюк	kablys
космонавт	kosmonautas	кубрик	kubrikas
космонавтика	kosmonautika	кулеврина	kulevrina
косой боевой порядок	skersoji kovos rikiuotė	кулон на килограмм	kulonas kilogramui
косопримельный огонь	skersoji ugnis	культурные ценности	kultūros vertybės
костюм	kostiumas	кумулятивное действие боеприпаса	kumuliacinė šaudmens veikmė
котельное топливо	katilinių kuras	кумулятивный боеприпас	kumuliacinis šaudmuo
котлованная машина	duobkasė	кумулятивный заряд	kumuliacinis užtaisas
котловина	dauba	кумулятивный снаряд	kumuliacinis sviedinys
кочующая артиллерия	klajojančioji artilėrija	кумуляция	kumuliacija
кочующая батарея	klajojančioji baterija	курвиметр	kreivėmatis
коэффициент	koeficientas	курган	piliakalnis
коэффициент безопасности	saugos koeficientas	курок	gaidukas
коэффициент готовности	parengties koeficientas	курс	kursas
коэффициент направленности	kryptingumo koeficientas	курс вождения	vairavimo kursas
коэффициент ослабления	slopinimo koeficientas	курс летательного аппарата	orlaivio kursas
коэффициент полезного действия	naudingumo koeficientas	курс стрельбы	šaudybos kursas
коэффициент удаления	nuotolio koeficientas (K_N)	курс цели	taikinio kursas
коэффициент уменьшения мощности дозы	dozės galios mažėjimo koeficientas	курсант	kariūnas, kursantas
коэффициент усиления	stiprinimo koeficientas	курсовой радиомаяк	kurso radijo švyturys
Красный Крест	Raudonasis Kryžius	курсовой угол	kurso kampas
крейсер	kreiseris	курсопрокладчик	kurso brėžiklis
		куттар	kutaras
		кучность стрельбы	šaudymo glaustumas
		кюри	kiuris (Ci)

Л

легкий гранатомет	lengvasis granatsvaidis
лава	lava
лагерная служба	stovyklos tarnyba
лагерь	stovykla
лагерь военнопленных	karo belaisvių stovykla
лазер	lazeris
лазер сопровождения	lazerinis sekiklis
лазерная подсветка	lazerinis švietuvas
лазерная разведка	lazerinė žvalgyba
лазерная система отсчета цели	taikinio žymėjimo lazerių sistema
лазерная система управления оружием	lazerinė ginklų valdymo sistema
лазерное оружие	lazerinis ginklas
лазерный дальномер	lazerinis tolimatis
лазерный определитель	lazerinis ieškiklis
лазерный прибор управления	lazerinis valdymo prietaisas
лазерный прицел	lazerinis taikiklis
лазерный целеуказатель	lazerinis taikinio rodiklis, lazerinis taikinio žymeklis
лакриматор	ašarinės dujos
лампас	kelnių antsiuvas
ландвер	landveras
ландскнехт	landsknechtas
ландштурм	landšturmas
ларингофон	laringofonas
лафет	lafetas
легенда	legenda
легион	legionas
легкая артиллерия	lengvoji artilerija
легкие ядерные поражения	lengvi branduoliniai pažeidimai
легкие ядерные потери	maži branduoliniai nuostoliai
легкий крейсер	lengvasis kreiseris
легкий огнемёт	lengvasis liepsnosvaidis
легкий пулемёт	lengvasis kulkosvaidis
легкий танк	lengvasis tankas
легководолазная подготовка	lengvųjų narų rengimas
ледовая обстановка	ledų situacija
ледовая разведка	ledų žvalgyba
ледокол	ledlaužis
ледяная переправа	perkėla ledu
лезвие	geležtė
лейтенант	leitenantas
лес	miškas
лесистая местность	miškinga vietovė
лесной пожар	miško gaisras
летательный аппарат	orlavis
летная подготовка	skrydžių rengimas
летно-тактические характеристики	skrydžio taktinės charakteristikos
летный костюм	skraidymo kostiumas
летный ресурс	skrydžių ištekliai
летный эшелон	skrydžio ešelonas
летчик	lakūnas
летчик-испытатель	lakūnas bandytojas
летающая на предельно малой высоте ракета	žemai skriejanti valdomoji raketa

ливень
Ливонский орден
ликвидация последствий в районе бедствий
ликвидация последствий применения средств поражения
ликвидация последствий применения ядерного оружия
ликвидация последствий химического нападения
ликвидация последствий экстремальных ситуаций
лимит
лимит расхода
линейная высота разрыва
линейная тактика
линейная цель
линейные войска
линейный
линейный боевой порядок
линейный корабль
линейный крейсер
линия
линия боевого охранения
линия бросания
линия взводных колон
линия видимости
линия визирования
линия водостока
линия возвышения
линия горизонта
линия контура мощности дозы излучения
линия Маннергейма
линия наблюдения
линия огня
линия орудие-цель
линия падения
линия прицеливания
линия разрыва
линия связи
линия цели
линия церемониального строевого смотра
линия этапа
линкор
лист данных о цели
лист карты
листовое взрывчатое вещество
Литовская армия
Литовская военная академия
лихорадка Ку
лица, потерпевшие кораблекрушение
лицевая часть противогАЗа
личная гигиена
личное дело
личное оружие

лиūtis
Livonijos ordinas
padarinių likvidavimas nelaimės rajone
naikinimo priemonių naudojimo padarinių likvidavimas
branduolinio ginklo naudojimo padarinių likvidavimas
cheminio puolimo padarinių likvidavimas
ekstremaliųjų situacijų padarinių likvidavimas
limbas
sunaudojimo limitas
linijinis sprogimo aukštis
linijinė taktika
linijinis taikiny
linijinė kariuomenė
tiesinis
linijinė kovos rikiuotė
linijinis laivas
linijinis kreiseris
linija
kovinės saugos linija
sviedimo linija
būrių vorų eilė
matomumo linija
vizavimo linija
vandentaka
pakilimo linija
horizonto linija
apšvitos dozės galios riba
Manerheimo linija
stebėjimo linija
ugnies linija
linija pabūklas-taikiny
kritimo linija
taikymo linija
sprogimo linija
gyšių linija
taikinio linija
ceremonijos rikiuotės apžiūros linija
etapo linija
linijinis laivas
taikinio duomenų lapas
žemėlapis lapas
lakštinė sprogstamoji medžiaga
Lietuvos kariuomenė
Lietuvos karo akademija (LKA)
Ku karštligė
sudužusio laivo jūreiviai ir keleiviai
dujokaukės kaukė
asmens higiena
asmens byla
asmeninis ginklas

личный знак	asmens ženklas	магнитометрическая разведка	magnetometrinė žvalgyba
личный состав	karinis personalas	магнитосфера Земли	Žemės magnetosfera
лишение воинского звания	kario laipsnio atėmimas	магнитофон	magnetofonas
лишение права ношения военной формы одежды	teisės dėvėti kario uniformą atėmimas	мазер	mazeris
лодка	valtis	майор	majoras
ложа	apsodas	макет	maketas
ложная огневая позиция	klaidinamoji ugnies pozicija	макет военной техники	karo technikos maketas
ложная переправа	klaidinamoji perkėla	максим	maksimas
ложная позиция	klaidinamoji pozicija	максимальная высота траектории	didžiausiasis trajektorijos aukštis
ложная цель	klaidinamasis taikynys	максимальная допустимая концентрация	didžiausioji leidžiamoji koncentracija
ложное минное поле	klaidinamasis minų laukas	максимальная допустимая мощность дозы	didžiausioji leidžiamoji dozės galia
ложное наступление	klaidinamasis puolimas	максимальная скорость	didžiausiasis greitis
ложный аэродром	klaidinamasis aerodromas	максимально допустимый уровень активности	didžiausiasis leidžiamasis aktyvumo lygis
ложный объект	klaidinamasis objektas	максимально допустимый уровень облучения	didžiausiasis leidžiamasis apšvitos lygis
ложный перенос огня	klaidinamasis ugnies perkėlimas	максимальный гребень укрытия	aukščiausioji priedangos ketera
ложный район	klaidinamasis rajonas	малая война	mažasis karas
локальная война	lokalusis karas, vietinis karas	маленькая цель	mažasis taikynys
локатор	lokatorius	маленький порт	mažasis uostas
локация	lokacija	малое смещение	mažas poslinkis (< 5-00)
локсодромия	loksodroma	малозаметное проволочное ограждение	sunkiai pastebima vielų užtvara
лонжерон	lonžeronas	малоимпульсный патрон	mažo impulso šovinys
лоция	locija	малокалиберное стрелковое оружие	mažakalibrisis šaulių ginklas
лоцман	locmanas	маневр	manevras
лук	lankas	маневр батарей	baterijų manevras
лучевая болезнь	spindulinė liga	маневр во фланг	manevras į sparną
лучевое оружие	spindulinis ginklas	маневр воздушной цели	oro taikinio manevras
лучевой ожог	spindulinis nudegimas	маневр войсками	pajėgų manevras
льготы военнослужащих	karių lengvatos	маневр запасами материальных средств	manevras materialinių priemonių atsargomis
людские перевозки	žmonių vežimas	маневр огнем	ugnies manevras
люизит	liuizitas (L)	маневренная зона	manevravimo zona
люлька	pabūklo lopšys	маневренная оборона	manevrinė gynyba
люминофор	liuminoformas	маневренная тактика	manevrinė taktika
люнет	liunetas	маневренность	manevringumas
люфтваффе	liuftvafe	маневрирование летательного аппарата	orlaivio manevravimas

M

место формирования боевого порядка	kovos rikiuotės skleidimo vieta	маневрирующая головная часть	manevruojančioji raketos galvutė
магазин	dėtuvė	маневры [учение]	manevrai
магазинное зарядание	dėtuvinis užtaisymas	манипула	manipulas
магазинное оружие	dėtuvinis ginklas	Манхэтгенский проект	Manhatano projektas
магнетрон	magnetronas	маркировка боеприпасов	šaudmenų skiriamieji ženklai
магнитная аномалия	magnetinė anomalija	марш	žygis, maršas
магнитная вариация	magnetinė variacija	марш без предварительной подготовки	žygis be išankstinio parengimo
магнитная деклинация	magnetinė deklinacija	марш в отсутствии соприкосновения	žygis nesant sąlyčio
магнитная инклинация	magnetinė inklinacija	марш на большое расстояние	žygis dideliu nuotoliu
магнитная мина	magnetinė mina	маршал	maršalas
магнитное наклонение	magnetinė inklinacija	маршальский жезл	maršalo skeptras
магнитный азимут	magnetinis azimutas (A_m)	марш-бросок	spartusis žygis
магнитный компас	magnetinis kompasas	маршевая подготовка	žygio rengimas
магнитный поиск мин	magnetinė minų ieška	маршевое подразделение	žygio padalinys
магнитный север	magnetinė šiaurė		
магнитный экватор	magnetinis pusiaujas		
магнитометр	magnetometras		
магнитометрическая маскировка	magnetometrinis maskavimas		

маршевые возможности	žygio galimybės	маяк	švyturys
маршевый ракетный двигатель	rakietinis skriejimo variklis	мегатонна	megatona (Mt)
марш-маневр	žygis manevras	мегатонное ядерное оружие	megatoninis branduolinis ginklas
маршрут	maršrutas	мегафон	megafonas
маршрут полета	skrydžio maršrutas	медаль	medalis
маршрутизатор	maršrutizatorius	медик	medikas, -ė
маска	maskuotė	медицина катастроф	katastrofų medicina
маскировочные свойства местности	maskuojamosios vietovės savybės	медицинская обстановка	medicininė situacija
маскировка	maskavimas	медицинская поддержка	medicininė parama
маскировочная дисциплина	maskavimo drausmė	медицинская помощь	medicinos pagalba
маскировочное покрытие	maskuojamoji danga	медицинская разведка	medicininė žvalgyba
маскировочное средство	maskavimo priemonė	медицинская сортировка	medicininis rūšiavimas
маскировочные части	maskavimo daliniai	медицинская эвакуация летательными аппаратами	medicininis evakavimas orlaiviais
маскировочный костюм	maskuojamasis kostiumas	медицинские части	medicinos daliniai
маскирующая окраска	maskuojamasis dažymas	медицинский контроль	medicinos kontrolė
маскирующие радиоэлектронные помехи	maskuojamieji radioelektroniniai trukdžiai	медицинский персонал	medicinos personalas
масла	alyva	медицинский пункт	medicinos punktas
масса	masė	медицинский пункт воинской части	karinio dalinio medicinos punktas
масса автомобиля	automobilio masė	медицинское имущество	medicininis turtas
масса артиллерийского залпа	artilėrijos salvės masė	медицинское обследование	sveikatos tikrinimas
масса боевого заряда	kovinio užtaiso masė	медленнодействующее ОВ	lėtoji nuodingoji medžiaga
масса груза	krovinio masė	международная безопасность	tarptautinis saugumas
масса орудия в боевом положении	pabūklo kovinė masė	международная демаркационная линия суточного времени	tarptautinė demarkacinė paros laiko linija
масса орудия в походном положении	pabūklo žygio masė	международная опека	tarptautinė globa
масса ракеты	raketos masė	международная операция по поддержанию мира	tarptautinė taikos paramos operacija
масса самолета	orlaivio masė	международная правовая ответственность	tarptautinė teisinė atsakomybė
массив информации	informacijos masyvas	международная система единиц	Tarptautinė vienetų sistema
массированный огонь	masinė ugnis	Международное агентство по атомной энергии (МАГАТЭ)	Tarptautinė atominės energijos agentūra (TATENA)
массированный удар авиации	masinis aviacijos smūgis	международное гуманитарное право	tarptautinė humanitarinė teisė (ТНТ)
массированный ядерный удар	masinis branduolinis smūgis	международное движение Красного Креста и Красного Полумесяца	Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pusmėnulio judėjimas
массовая армия	masinė kariuomenė	международное право	tarptautinė teisė
массовое применение	masinis naudojimas	международное преступление	tarptautinis nusikaltimas
массовые потери	masiniai nuostoliai	международные военные трибуналы	tarptautiniai karo tribunolai
масштаб карты	žemėlapiio mastelis	международные каналы	tarptautiniai kanalai
материалы деления	dalijimosi medžiagos	международные проливы	tarptautiniai sąsiauriai
материальная ответственность	materialinė atsakomybė	международные силы по поддержанию мира	tarptautinės taikos palaikymo pajėgos
материальная поддержка	materialinė parama	международные учения	tarptautinės pratybos
материально-техническая поддержка	logistinė parama	международный вооруженный конфликт	tarptautinis ginkluotasis konfliktas
материально-техническое обеспечение и обслуживание	logistika	международный деликт	tarptautinis deliktas
материальные средства	materialinės priemonės	международный договор	tarptautinė sutartis
материальный ущерб	materialiniai nuostoliai	Международный комитет Красного Креста	Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas
материк	žemynas	международный мирный договор	tarptautinė taikos sutartis
матрос	jūreivis	международный мирный договор	tarptautinė taikos sutartis
маузер	mauzeris		
машина	mašina		
машина разграбления	užvartų ardyimo mašina		
машина технического обслуживания	techninės priežiūros mašina		
машина технической помощи	techninės pagalbos mašina		
машина управления	valdymo mašina		

международный позывной	tarptautinis šaukinys	метеорологическая служба	meteorologinė tarnyba
международный свод сигналов (МСС)	tarptautinė signalų suvestinė (TSS)	метеорологическая станция	meteorologijos stotis
международный суд ООН	JTO tarptautinis teismas	метеорологические наблюдения	meteorologinis stebėjimas
международный суд правосудия	tarptautinis teisingumo teismas	метеорологические приборы	meteorologiniai prietaisai
международный терроризм	tarptautinis terorizmas	метеорологические условия	meteorologinės sąlygos
международный уголовный суд	tarptautinis baudžiamasis teismas	метеорологические условия стрельбы	meteorologinės šaudymo sąlygos
международное атомное право	tarptautinė atominė teisė	метеорологические условные знаки	meteorologiniai sutartiniai ženklai
межремонтный технический ресурс	tarpremontiniai techniniai ištekčiai	метеорологические элементы	meteorologiniai elementai
межсетевой процессор	tinklų sąsajos procesorius	метеорологический бюллетень	meteorologijos biuletenis
мезосфера	mezosfera	метеорологический код	meteorologinis kodas
мелкомасштабная карта	smulkaus mastelio žemėlapis	метеорология	meteorologija
мензула	menzula	метки координатной сетки	koordinacių tinklo brūkšneliai
мензуральная съемка	menzulinis topografinis kartografavimas	меткость стрельбы	šaudymo taiklumas
меридиан	dienovidinis	метод тактической оценки	taktinio įvertinimo metodas
меридиан небесной сферы	dangaus sferos dienovidinis	методика боевой подготовки	kovinio rengimo metodika
мероприятия боевой готовности	kovinės parengties priemonės	методическая подготовка	metodinis rengimas
мероприятия по предотвращению пожаров	priešgaisrinės profilaktinės priemonės	методический огонь	tolyginė ugnis
мероприятия радиационной безопасности	radiacinės apsaugos veikmens priemonės	методы обучения воинов	karių mokymo metodai
мертвое пространство	nenaikinamoji erdvė	метр	metras
меры	matai	метрическая система	metrinė sistema
меры безопасности	saugumo priemonės	метрологическое обеспечение	metrologinė parama
меры доверия	pasitikėjimo priemonės	механизация управления войсками	pajėgų valdymo mechanizavimas
местное перемирие	vietinės paliaubos	механизированная армия	mechanizuotoji armija
местное стихийное явление	vietinis gaivalinis reiškinys	механизированная дивизия	mechanizuotoji divizija
местное территориальное военное учреждение	vietinė teritorinė karinė įstaiga	механизированное зарядание	mechanizuotasis užtaisymas
местность	vietovė	механизированный корпус	mechanizuotasis korpusas
местные ресурсы	vietiniai ištekčiai	механизированный мост	mechanizuotasis tiltas
местный предмет	vietovės objektas	Механизированный пехотный батальон великого литовского князя Альгирдаса	Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotasis pėstininkų batalionas
место	vieta	механизм зарядания	užtaismo mechanizmas
место встречи	pasitikimo vieta	механизм перезарядания	pertaisymo mechanizmas
место встречи сил	pajėgų susitikimo vieta	механизм поворота	posūkio mechanizmas
место высадки	išlaipinimo vieta	механизмы наводки	kreipimo mechanizmai
место погрузки	krovimo vieta	механик-водитель	mechanikas vairuotojas
место разделения колонны	atsiskyrimo vieta	механическая дегазация	mechaninė degazacija
местонаименование	vietovardis	механическая дезактивация	mechaninė dezaktyvacija
металка	laidynė	механическая тяга	mechaninė trauka
метательная машина	svaidomoji mašina	механический генератор аэрозоля ОБ	mechaninis nuodingųjų medžiagų aerolio generatorius
метательное оружие	svaidomasis ginklas	механический досылатель	mechaninis pabūklo stūmoklis
метательный заряд	šaukiamasis užtaisas	механический минный трал	mechaninis minų tralas
метеонаблюдатель	meteorologinis stebėtojas	механическое минное траление	mechaninis minų tralavimas
метеорограф	meteorografas	меч	kalavijas
метеорологическая поддержка артиллерии	meteorologinė artilerijos parama	микроволновая разведка	mikrobanginė žvalgyba
метеорологическая разведка	meteorologinė žvalgyba	микромодуль	mikromodulis
метеорологическая информация	meteorologinė informacija	микроорганизм	mikroorganizmas
метеорологическая подготовка стрельбы	meteorologinis šaudymo rengimas	микроракетный двигатель	mažasis raketinis variklis
метеорологическая радиолокационная станция	radiolokacinė meteorologijos stotis	микрофон	mikrofonas
метеорологическая ракета	meteorologinė raketa	микроформат	mikroformatas
метеорологическая сводка	meteorologinė suvestinė	микроэлектроника	mikroelektronika

милитаризация	militarizacija	минный трал	minų tralas
милитаризм	militarizmas	минный тральщик	minų traleris
милиция	milicija	минный шлагбаум	minų užkardas
миллионы операций в секунду	milijonai operacijų per sekundę	минный шнур	minuotojo virvė
миля	mylia	минный шуп	minų zondas
мина	mina	миноискатель	minų ieškiklis
мина дистанционного минирования	nuotolinio minavimo sausumos mina	миномет	minosvaidis
мина замедленного действия	delstinė sausumos mina	минометная артиллерия	minosvaidžių artilerija
мина комбинированного действия	mišrioji mina	минометная батарея	minosvaidžių baterija
мина нажимного действия	slegiamoji sausumos mina	минометная мина	minosvaidžio mina
мина натяжного действия	tempiamoji sausumos mina	минометный амортизатор	minosvaidžio amortizatorius
мина, устанавливаемая внаброс	mėtomoji sausumos mina	минометный взвод	minosvaidžių būrys
мина, установленная в безопасное положение	perjungta į saugos padėtį mina	минометный выстрел	minosvaidžio šaudmuo
мина-ловушка	apgaulingoji mina	минометный прицел	minosvaidžio taikiklis
мина-ракета	mina raketa	минометный расчет	minosvaidžio skyrius
мина-торпеда	mina torpeda	минреп	minos laikiklis
минер	minuotojas	минятюризация	miniatiūrizavimas
минимальная взлетно-посадочная полоса	minimalusis kilimo ir tūpimo takas	миоз	vyzdžio susiaurėjimas, miozė
минимальное время оповещения о ядерной опасности	mažiausiasis įspėjimo apie branduolinių pavojų laikas	мир	taika
минимальное расстояние ядерной безопасности	mažiausiasis branduolinio saugumo nuotolis	мирное плавание по территориальному морю	taikus plaukimas per teritorinę jūrą
минимум погоды	meteorologinis minimumas	мирное решение международных споров	taikus tarptautinių ginčų sprendimas
минирование	minavimas	мировая война	pasaulinis karas
Министерство национальной обороны	Krašto apsaugos ministerija (KAM)	мировая геодезическая система (WGS)	pasaulinė geodezijos sistema
министр национальной обороны	krašto apsaugos ministras	мировая система географической основы	pasaulinė geografinės atramos sistema
минно-взрывное заграждение	minų užtvara	мировая ядерная война	pasaulinis branduolinis karas
минная война	minų karas	Мировой океан	pasaulinis vandenynas
минная галерея	minų galerija	миротворческие силы	taikdarystės pajėgos
минная камера	minų kamera	миротворчество	taikdarystė
минная морская атака	mininė jūrų ataka	мичман	mičmanas, laivūnas
минная оборона	mininė gynyba	мишенная обстановка	taikinių situacija
минная обстановка	minų situacija	мишенное поле	mokomųjų taikinių laukas
минная полоса	minų juosta	мишень	mokomasis taikinis
минная постановка	minų dėjimas	младший командир	jaunesnysis vadas
минная разведка	minų žvalgyba	младший офицер	jaunesnysis karininkas
минная тральная полоса	minų tralavimo juosta	многозарядная винтовка	daugiašūvis šautuvas
минная тральная трасса	minų tralo trasa	многоканальная радиосвязь	daugiakanalis radijo ryšys
минное вооружение	mininė ginkluotė	многоканальное телеграфирование	daugiakanalis telegrafavimas
минное донное траление	duginis minų tralavimas	многократная облученность	daugkartinė apšvita
минное корабельное вооружение	mininė laivo ginkluotė	многоствольный реактивный миномет	daugiamavždis reaktyvinis minosvaidis
минное поле	minų laukas	многоступенчатая ракета	daugiapakopė raketa
минное траление	minų tralavimas	многотопливный двигатель внутреннего сгорания	įvairių degalų vidaus degimo variklis
миннозаградительные действия	minavimo užtvėriamieji veiksmai	многоцелевой самолет	daugiatikslis lėktuvas
минный заградитель	minininkas	мобилизационная готовность	mobilizacinė parengtis
минный катер	mininis kateris	мобилизационная комиссия	mobilizacijos komisija
минный крейсер	mininis kreiseris	мобилизационные возможности государства	mobilizacinės valstybės galimybės
минный охотник	minų medžiotojas	мобилизационные запасы	mobilizacinės atsargos
минный прорыватель	minų naikintojas	мобилизационные перевозки	mobilizacinis transportavimas
минный проход	minų lauko perėja	мобилизационный план	mobilizacijos planas
минный ряд	minų eilė	мобилизационный резерв	mobilizacinis rezervas
		мобилизация	mobilizacija
		мобилизация вооруженных сил	ginkluotųjų pajėgų mobilizacija
		мобилизация экономики	ekonomikos mobilizacija

мобилизуемые силы усиления	mobilizuojamosios pastiprinimo pajėgos	морская мощь	jūrinė galia
мобильная группа поддержки	judrioji paramos grupė	морская обстановка	jūrų situacija
мобильная морская мина	judrioji jūrų mina	морская операция	jūrų operacija
мобильная оборона	mobilioji gynyba	морская пехота	jūrų pėstininkai
мобильность	mobilumas	морская разведка	jūrų žvalgyba
мобильные силы	mobiliosios pajėgos	морская флотилия	jūrų flotilė
мобильный командный пункт	judrioji vadavietė	морская цель	jūrų taikynys
моделирование хода событий	veiksmų eigos modeliavimas	морские волны	jūros bangos
модель	modelis	морское право	jūrų teisė
модель местности	vietovės modelis	морское сражение	jūrų kautynės
модем	modemas	морской боеприпас	jūrų šaudmuo
модернизация	modernizavimas	морской бой	jūrų mūšis
модификация	modifikavimas	морской десант	jūrų desantas
модификация летательного аппарата	orlaivio modifikavimas	морской дозор	jūrų patulis
модуль	modulis	морской капитан	jūrų kapitonas
модулятор	moduliatorius	морской полигон	jūrų poligonas
модуляция	moduliavimas	морской район	jūrų rajonas
модфа	modfa	морской сигнал	jūrų signalas
мол	molas	морской театр военных действий	jūrų karo veiksmų teatras
молниезащита	apsauga nuo žaibo	морской терминал	vandens reidas
молниеносная война	žaibo karas	морской флот	jūrų laivynas
монитор	monitorius	мортира	mortyra
моноплан	monoplanas	мортирная траектория снаряда	mortyrinė sviedinio trajektorija
монтаж	montavimas	мост	tiltas
морально- боевые качества	moralinės kovinės savybės	мост комбинированной конструкции	mišrusis tiltas
моральное старение	moralinis senėjimas	мост на жестких опорах	standžiųjų atramų tiltas
море	jūra	мост-лента	juostinis pontoninis tiltas
моретрясение	jūros drebėjimas	мостовая переправа	tiltinė perkėla
мореходная астрономия	laivybos astronomija	мостовой паром	tiltinis keltas
мореходность корабля	laivo navigacinis tinkamumas	мостостроительные средства	tiltų statybos priemonės
мореходные качества корабля	jūrinės laivo savybės	мостостроительные части	tiltininkų daliniai
мореходство	laivyba	мостокладчик	tiltatiesė
мородерство	marodieravimas	мотопехотная дивизия	motorizuotųjų pėstininkų divizija
морозостойкость	atsparumas šalčiui	мотопехотные войска	motorizuotųjų pėstininkų pajėgos
морское заграждение	jūrų užtvara	моторесурс	variklio ištekliai
морская артиллерия	jūrų artilerija	моторизация и механизация	motorizavimas ir mechanizavimas
морская атака	jūrų ataka	моторизованная часть	motorizuotasis vienetas
морская блокада	jūrų blokada	моторизованные войска	motorizuotosios pajėgos
морская болезнь	jūrligė	моторизованный корпус	motorizuotasis korpusas
морская война	jūrų karas	мотострелковая дивизия	motorizuotųjų šaulių divizija
морская десантная атака	jūrų desanto ataka	мотоцикл	motociklas
морская десантная карта	desantinis jūrlapis	мощность	galia
морская десантная операция	jūrų desanto operacija	мощность боеприпаса	šaudmens galia
морская зона	jūrų zona	мощность дозы облучения	apšvitos dozės galia
морская кампания	jūrų kampanija	мощность огнестрельного оружия	šaunamoji ginklo galia
морская карта	jūrlapis	мощность противогАЗа	dujokaukės veikimo laikas
морская карта минных полей	minų lauko jūrlapis	мощность радиостанции	radijo stoties galingumas
морская крепость	jūrų tvirtovė	мощность ядерного боеприпаса	branduolinio užtaiso galia
морская миля	jūrų mylia, jūrmylė	муджахеды	modžahedai
морская мина	jūrų mina	муджахидины	modžahedai
морская мина с разрывным зарядом	jūrų mina su sprogtamuoju užtaisu	муджахиды	modžahedai
морская мина тянущего действия	traukiamoji jūrų mina	мультинарный боеприпас	daugianaris šaudmuo
морская мишень	jūrų mokomasis taikynys		

мундир	munduras
мушка	kryptukas
мушкет	muškieta
мушкетеры	muškietininkai
мушкетон	muškietonas
муштра	muštras

H

на восток	rytų kryptimi
наблюдаемая цель	matomasis taikynis
наблюдатель	stebėtojas, tarpininkas
наблюдатель за результатами стрельбы	šaudymo sekėjas
наблюдательное время	sekimo laikas
наблюдательный пост	stebėjimo postas
наблюдательный пункт	stebėjimo punktas, sekykla
наблюдение	sekimas, stebėjimas
наблюдение воздушного пространства	oro erdvės stebėjimas
наблюдение за минами	minų stebėjimas
наблюдение за морем	jūros stebėjimas
наблюдение за морем с берега	jūros stebėjimas iš kranto
наблюдение за погодой	orų stebėjimas
наблюдение за полем боя	mūšio lauko stebėjimas
наблюдение стрельбы на поражение	kaunamojo šaudymo sekimas
набор высоты	aukštėjimas
наведение летательных аппаратов	orlaivių nukreipimas
наведение ракеты	raketos taikymas
наведенная нейтронами активность	neutronų sukeltas aktyvumas
наведенная радиоактивность	sukeltasis radioaktyvumas
навесная траектория снаряда	iškilioji sviedinio trajektorija
навесное оборудование	pakabinamoji įranga
наветренная сторона	priešvėjinė pusė
навигационная информация	navigacinė informacija
навигационная обстановка	navigacinė situacija
навигационная прокладка	navigacinis kurso brėžimas
навигационная система	navigacijos sistema
навигационное обеспечение	navigacinis aprūpinimas
навигационное оборудование	navigacinė įranga
навигационные приборы	navigaciniai prietaisai
навигация	navigacija
наводка	kreipimas
наводка орудия	pabūklo taikymas
наводнение	potvynis
навыки управления	vadovavimo įgūdžiai
нагнетатель	pūstuvai
награда	apdovanojimas
нагрузка	apkrova
надводные силы флота	antvandeninės laivyno pajėgos
надводный корабль	antvandeninis laivas
наддув	pripūtimas
надежность	patikimumas
надежность военной техники	karo technikos patikimumas
надежность поражения	naikinimo patikimumas

надежность стрельбы	šaudymo patikimumas
надкалиберный снаряд	superkalibrinis sviedinys
надкритическая масса	virškritinė masė
надувная лодка	pripučiamoji valtis
надульник	atatrunkos stiprintuvas, antvamzdis
наемная армия	sandomoji kariuomenė
наемник	samdinys
наземное заграждение	antžeminė užtvara
наземная артиллерия	antžeminė artilerija
наземная мишень	mokomasis antžeminis taikynis
наземная обстановка	antžeminė situacija
наземная разведка	antžeminė žvalgyba
наземная цель	antžeminis taikynis
наземно-воздушный эшелон	antžeminis oro ešelonas
наземное оборудование ракетного комплекса	antžeminė raketų komplekso įranga
наземные наблюдатели за воздухом	antžeminiai oro erdvės stebėtojai
наземные средства ПВО	oro erdvės gynybos antžeminės priemonės
наземный взрыв	antžeminis sproginimas
наземный ракетный комплекс	antžeminis raketų kompleksas
наземный репер	antžeminis žymynis
наземный транспорт	antžeminis transportas
назначение	paskyrimas
назначение задач	užduočių skyrimas
назначенный технический ресурс	skirtieji techniniai ištekliai
наибольшая дальность наблюдения	didžiausias matymo nuotolis
наибольшая дальность стрельбы	didžiausias šaudymo nuotolis
наименьшая дальность стрельбы	mažiausias šaudymo nuotolis
накат	pabūklo gražinimas
накат орудия	pabūklo atritimas
накатник	gražiklis, gražinimo mechanizmas
наклонная дальность стрельбы	nuožulnūs šaudymo nuotolis
наклонный аэрофотоснимок	įstrižoji aerofotografinė nuotrauka
наконечник снаряда	sviedinio antgalis
накрывающая группа	gaubiamoji grupė
накрытие	gaubimas
налет	antpuolis
наличная норма снабжения	turima tiekimo norma
намеченная цель	numatytasis taikynis
намеченный для разрушения объект	numatytasis sprogdinimo objektas
нанесение положения	padėties žymėjimas
напалм	napalmas
наплавной мост	plūdrušis pontoninis tiltas
напольная стенка	lauko sienelė
направление стрельбы	šaudymo kryptis
направление	kryptis
направление главного удара	pagrindinio smūgio kryptis
направление перемещения командных пунктов	vadaviečių judėjimo kryptis
направление связи	ryšių kryptis

направление сосредоточения основных усилий	pagrindinių pastangų sutelkimo kryptis	наступление на приморском направлении	puolimas pajūrio kryptimi
направленность антенны	antenos kryptingumas	наступление ночью	puolimas naktį
направленные радиоэлектронные помехи	kryptingieji radioelektroniniai trukdžiai	наступление с выдвиганием из глубины	puolimas iš gilumos
направленный взрыв	kryptingasis sprogimas	наступление с ограниченными целями	puolimas ribotais tikslais
направленный заряд	kryptinis užtaisas	наступление сходящимися направлениями	puolimas sueinančiomis kryptimis
направляющая пусковой установки	leidimo įrenginio kreipiklis	НАТО	НАТО
направляющее подразделение	priešakinis vienetas	НАТО военное руководство	НАТО karinė vadovybė
направляющий истребителей летательный аппарат	naikintuvus nukreipiantis orlaivis	НАТО договор о стандартизации	НАТО standartizacijos sutartis
наработка	išdirbis	НАТО стандартная форма донесения	standartinė NATO pranešimo forma
наращивание усилий	pastangų didinimas	натуральная оспа	raupai
нарез	graižtva	научно-исследовательский полигон	mokslinis bandomasis poligonas
нарезная артиллерия	graižtvinė artilerija	научный потенциал	mokslinis potencialas
нарезная винтовка	graižtvinis šautuvas	национальное командование	nacionalinė vadovybė
нарезное орудие	graižtvinis pabūklas	национальная безопасность	nacionalinis saugumas
нарезное оружие	graižtvinis ginklas	национальная гвардия	nacionalinė gvardija
нарезной миномет	graižtvinis minosvaidis	национальная жандармерия	nacionalinė žandarmerija
наружная рамка карты	išorinis žemėlapių rėmelis	национальное информационное бюро	nacionalinis informacijos biuras
нарушение воинской дисциплины	karių drausmės pažeidimas	начало войны	karo pradžia
нарушение международного права	tarptautinės teisės pažeidimas	начало марша	žygio pradžia
нарушение управления	valdymo pažeidimas	начало траектории	trajektorijos pradžia
нарушитель государственной границы	valstybės sienos pažeidėjas	начальная боевая подготовка	bazinis kario rengimas
наряд караулов	sargybos padalinys	начальная скорость	pradinis greitis
населённый пункт	gyvenvietė	начальная точка	pradinis taškas
насильственные меры ООН	JTO prievartos priemonės	начальник	viršininkas
наставление	nuostatai	начальник артиллерии	artilrijos viršininkas
наставление по службе штабов	štabų tarnybos nuostatai	начальный меридиан	pradinis dienovidinis
настил	klojinys	начальный период войны	pradinis karo laikotarpis
настильная траектория снаряда	lėkštoji sviedinio trajektorija	нашивка	antsiuvas
наступательная операция	puolamoji operacija	неавтоматический затвор	neautomatinė spyna
наступательная противовоздушная операция	puolamoji oro erdvės gynybos operacija	небесная сфера	dangaus sfera
наступательное минное поле	puolamasis minų laukas	небесный экватор	dangaus pusiaujas
наступательные возможности	puolimo galimybės	неблагоприятная позиция	nepalankioji pozicija
наступательные противоминные действия	puolamieji veiksmai prieš minavimą	небоевые потери	nekoviniai nuostoliai
наступательный бой	puolamasis mūšis	небоеготовен	nekovinė parengtis
наступление	puolimas	невесомость	nesvarumas
наступление в горах	puolimas kalnuose	невзорвавшиеся боеприпасы	nesprogę sprogmenys
наступление в лесу	puolimas miške	невзрывное заграждение	nesprogstamoji užtvara
наступление в особых условиях	puolimas ypatingomis sąlygomis	невмешательство	nesikišimas
наступление в пустыне	puolimas dykumoje	невоенный объект	nekarinis objektas
наступление в северных районах	puolimas šiauriniuose rajonuose	невоюющее государство	nekariaujančioji valstybė
наступление из непосредственного соприкосновения с противником	puolimas iš artumos	невыполнение приказа	įsakymo nevykdymas
наступление из пункта постоянной дислокации	puolimas iš nuolatinės dislokavimo vietos	неглубокая цель	negilusis taikinys
наступление на второстепенном направлении	puolimas nepagrindine kryptimi	недать закрепиться	neleisti įsitvirtinti
		недействующая мина	neveikiančioji mina
		недокат	negražinimas
		недолет	neprielėkis
		независимость	nepriklausomybė
		незаконное использование эмблем Красного Креста, Красного Полумесяца, Организации Объединенных Наций	neteisėtas Raudonojo Kryžiaus, Raudonojo Pasmėnulio, JTO emblemos naudojimas
		незаконный приказ	neteisėtas įsakymas

незасекреченная информация	neįslaptintoji informacija	неполный заряд	nepilnasis šaunamasis užtaisas
незащищенная местность	neapsaugotoji vietovė	неполный разрыв	nevisiškasis sprogimas
незащищенная ракетная база	neapsaugotoji raketų bazė	непоражаемое пространство	nenaikinamoji erdvė
незначительная ядерная ризика	nerėikšminga branduolinė rizika	непосредственная подготовка стрельбы	tiesioginis šaudymo rengimas
неизвлекаемая мина	nenuimamoji sausumos mina	непосредственная поддержка	tiesioginė kovinė parama
нейтрализация	neutralizavimas	непосредственное освещение	tiesioginis apšvietimas
нейтралитет	neutralitetas	непосредственное охранение	tiesioginė sauga
нейтральная зона	neutralioji zona	непосредственное охранение и самооборона	tiesioginė sauga ir savigyna
нейтральный температурный градиент	neutralusis (N) temperatūros gradientas	непосредственное соприкосновение с противником	tiesioginis sąlytis su priešu
нейтрон	neutronas	непосредственное управление огнем	tiesioginis ugnies valdymas
нейтронный боеприпас	neutroninis šaudmuo	непосредственный начальник	tiesioginis viršininkas
нейтронный заряд	neutroninis užtaisas	непотопляемость корабля	laivo neskandumas
некартографированная территория	nekartografuoti teritorija	неправильное определение знака разрыва	klaidingas sprogimo ženklų nustatymas
некомбатант	nekombatantas	непреднамеренные радиоэлектронные помехи	netyčiniai radioelektroniniai trukdžiai
неконвенционные военные действия	nekonvenciniai karo veiksmai	непредупреждены и незащищены	neįspėti ir neapsaugoti
неконтагиозная болезнь	nekontaginė liga	непрерывное освещение	nenutrūkstamasis apšvietimas
неконтактная мина малой чувствительности	mažo jautrio nekontaktinė mina	непрерывное управление огнем артиллерии	nenutrūkstamasis artilerijos ugnies valdymas
неконтактная морская мина	nekontaktinė jūrų mina	непрерывность управления	valdymo nenutrūkstamumas
неконтактное минное траление	nekontaktinis minų tralavimas	непрерывный огонь	nenutrūkstamoji ugnis
неконтактный взрыватель	nekontaktinis sprogdiklis	неприемлемый ущерб	nepriimtini nuostoliai
неконтактный заряд	nekontaktinis užtaisas	непризнание государственной границы	sienos nepripažinimas
неконтактный минный трал	nekontaktinis minų tralas	неприкосновенный запас	neliečiamosios atsargos
немедленный взлет	skubusis kilimas	неприкосновенный запас боеприпасов	neliečiamosios šaudmenų atsargos
немеждународный вооруженный конфликт	netarptautinis ginkluotasis konfliktas	неприсоединившаяся страна	neprisijungusioji šalis
ненаблюдаемая цель	nematomasis taikynys	неприцельный выстрел	netaiklus šūvis
ненападение	nepuolimas	непроходимая местность	nevaži vietovė
ненормальный разрыв	nenormalusis sprogimas	непрямая наводка	netiesioginis kreipimas, netiesioginis pabūklų taikymas
необезвреживаемая мина	neištaisomoji sausumos mina	непрямое освещение	netiesioginis apšvietimas
необходимая оборона	būtinoji gintis	непрямое попадание	netiesioginis pataikymas
необходимые запасы	būtinieji ištekliai, būtiniausiasios atsargos	непрямой огонь	netiesioginė ugnis
необходимые силы	būtiniosios pajėgos	неразрыв	nesproges
необъявленная война	nepaskelbtasis karas	нерасходуемые материальные средства	nesunaudojamasis materialinės priemonės
неограниченное занятие [учение]	pratybos be išankstinio plano	нерегулярные силы	neréguliariosios pajėgos
неожиданно появившаяся цель	netikėtai pasirodęs taikynys	нерикошет	nerikošetas
непланируемый марш	neplanuotasis žygis	несвязанная координатная сетка	laisvasis koordinatinis tinklas
непланируемый промежуток	neplanuotas tarpas	нескрепленный ствол	nesutvirtintasis vamzdis
неплановая боевая задача	neplaninė kovos užduotis	неспецифическая биологическая разведка	paprastoji biologinė žvalgyba
неплановая цель	neplaninis taikynys	несрабатывавшая якорная морская мина	nesuveikusi inkarinė jūrų mina
неплановые огневые задачи артиллерии	neplaniniai artilerijos ugnies uždaviniai	нестабильный температурный градиент	labilusis (L) temperatūros gradientas
неплановый огонь	neplaninė ugnis	нестойкое ОВ	nepatvarioji nuodingoji medžiaga
неподвижная боковая походная застава	nejudrioji šoninė žygio sauga	нетто	neto
неподвижная точечная цель	nejudrusis taškinis taikynys	неуправляемая мина	nevaldomoji mina
неподвижная цель	nejudrusis taikynys	неуправляемая радио сеть	laisvasis radijo tinklas
неподвижный заградительный огонь	nejudrioji užtveriamoji ugnis		
неподготовленная оборона	neparengtoji gynyba, improvizuoti gynyba		

неуправляемая ракета	nevaldomoji raketa		
неуправляемое минное поле	nevaldomasis minų laukas		
нефтепровод	naftotiekis		
нефтепродукты	naftos produktai		
неядерное государство	nebranduolinė valstybė		
нивелир	nivelyras		
нивелирование	niveliavimas		
нижний станок	apatinis pabūklo stovas		
низкая стрельба	žemasis šaudymas		
низкий воздушный ядерный взрыв	žemasis orinis branduolinis sprogimas		
низководный мост	žemasis tiltas		
низменность	žemuma		
нисходящая ветвь траектории	krintantysis trajektorijos ruožas		
нитроглицерин	nitroglicerolis		
ниша	niša		
новобранец	naujokas		
новые виды оружия массового поражения	naujos masinio naikinimo ginklų rūšys		
ножны	makštis		
номенклатура карты	žemėlapiu nomenklatūra		
номер полевой почты	lauko pašto numeris		
номер цели	taikinio numeris		
номинальное ядерное оружие	nominalusis branduolinis ginklas		
номограмма	nomograma		
норма расхода	sunaudojimo norma		
норма снабжения	tiekimo norma		
норма снабжения боевого дня	kovinės dienos tiekimo norma (KDTN)		
нормальная крышка	normalusis dangtelis		
нормальный разрыв	normalusis sprogimas		
норматив	normatyvas		
нормы радиационной безопасности	radiacinės saugos normos		
нормы эксплуатации военной техники	karo technikos eksploatavimo normos		
носимый дегазационный прибор	nešiojamasis degazavimo prietaisas		
носимый запас боеприпасов	nešiojamasis šaudmenų atsargos		
носимый метеорологический комплект	nešiojamasis meteorologinis komplektas		
носитель информации	informacijos laikmena		
ночной полет	naktinis skrydis		
ночной прицел	naktinis taikiklis		
ночной эффект	nakties poveikis		
ночные боевые действия	naktiniai kovos veiksmai		
нулевая линия прицеливания	nulinė taikymo linija		
нулевая установка	nulinė nuostata		
нулевая установка угломера	nulinė pabūklo kampamačio nuostata		
нулевое деление	nulinė padala		
нулевой меридиан	nulinis meridianas		
нулевой уровень	nulinis lygis		
нумизматика	numizmatika		
нутация	nutacija		
Нюрнбергский процесс	Niurnbergo procesas		
		O	
		обезвреживание	kenksmingumo šalinimas
		обезвреживание боеприпаса	šaudmens darymas nekenksmingo, šaudmenų ištaisymas
		обезвреживание взрывчатых устройств	sprogmenų kenksmingumo šalinimas
		обезвреживание мин	minų neutralizavimas
		обезвреживающее устройство	kenksmingumo šalinimo įtaisas
		обеззараживание местности	vietovės švarinimas
		обеспечение	aprūpinimas
		обеспечение артиллерийскими боеприпасами	aprūpinimas artilerijos šaudmenimis
		обеспечение безопасности воинов	karių saugumo užtikrinimas
		обеспечение боевых действий	kovos veiksmų aprūpinimas
		обеспечение военнослужащих	karių aprūpinimas
		обеспечение военнослужащих вещевым имуществом	karių aprūpinimas apranga
		обеспечение военнослужащих продовольствием	karių aprūpinimas maistu
		обеспечение военнослужащих служебным жильем	karių aprūpinimas tarnybine gyvenamąja patalpa
		обеспечение полетов	skrydžių aprūpinimas
		обеспечение РХБ имуществом	aprūpinimas RChB ekipuote
		обеспечивающие действия	aprūpinamieji veiksmai
		обзорная площадь	aprėptis
		обитаемость боевых машин	kovos mašinos tinkamumas įgulai
		обкатка	pravažinėjimas
		облако	debesis
		облако ОБ	nuodingųjų medžiagų debesys
		облако радиационной аварии	radiacinės avarijos debesys
		облако разрыва	sprogimo debesys
		облако ядерного взрыва	branduolinio sprogimo debesys
		область возможных атак	galimų atakų sritis
		обледенение	apledėjimas
		облучение	apšvitinimas, spinduliuotė
		облученность	apšvita
		обман	apgaulė
		обманные действия	klaidinamieji veiksmai
		обмен военнопленными	pasikeitimas karo belaisviais
		обморожение	nušalimas
		обязательная необходимость	būtinasis reikalingumas
		обнаружение	aptikimas
		обнаружение маскировки фотографированием	maskavimo aptikimas fotografuojant
		обновление карты	žemėlapiu atnaujinimas
		обобщенная поверхность Земли	apibendrintasis Žemės paviršius
		обозначающая команда	žymėjimo komanda
		обозначающий летательный аппарат	žymėjimo orlaivis
		обозначение даты и времени	datos ir laiko žymėjimas

обозначение линии универсальной поперечной сетки Меркатора	universaliajo skersinio Merkatoriaus tinklo linijos nuoroda	обходящий отряд	apglėbiančioji rinktinė
обозначение места расположения на карте	žemėlapio nuoroda	общая поддержка	bendroji kovinė parama
обозначение минного поля	minų lauko ženklinimas	общая стратегия	bendroji strategija
обозначение подразделения	padalinio žymėjimas	общая тактика	bendroji taktika
обозначение своих войск	savo pajėgų žymėjimas	общевойсковая армия	bendrujų pajėgų armija
обозначение цели	taikinio žymėjimas	общевойсковая операция	bendroji operacija
оболочка пули	kulkos apvalkalas	общевойсковое сражение	bendrosios kautynės
оборона	gynyba	общевойсковое тактическое учение	bendrosios taktikos pratybos
оборона в глубину	gynyba į gilumą	общевойсковой бой	bendrasis mūšis
оборона в горах	gynyba kalnuose	общевойсковой защитный комплект	karinis apsauginis kompleksas
оборона в особых условиях	gynyba ypatingomis sąlygomis	общевойсковой командир	bendrujų pajėgų vadas
оборона в пустынных районах	gynyba dykumoje	общевойсковой резерв	bendrasis rezervas
оборона на широком фронте	gynyba plačiu frontu	общевойсковой штаб	bendrasis štabas
оборона порта	uosto gynyba	общевойсковые силы	bendrosios pajėgos
оборона района	rajono gynyba	общее перемирие	bendrosios paliaubos
оборона укрепленного района	įtvirtintojo rajono gynyba	Общество Красного Креста Литвы	Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija
оборона, переходящая в наступление	į puolimą pereinanti gynyba	общий план операции	bendrasis operacijos planas
оборонительная операция	gynybinė operacija	объединенная морская десантная операция	jungtinė jūrų desanto operacija
оборонительная позиция	gynybos pozicija	объединенная система ПВО НАТО	NATO jungtinė OEG sistema
оборонительная политика	gynybos politika	объединенное американо-канадское командование воздушно-космической обороны Североамериканского континента	Šiaurės Amerikos oro kosminės erdvės gynybos vadovybė
оборонительная тактика	gynybinė taktika	объединенное командование	jungtinė vadovybė
оборонительное минное поле	gynybinis minų laukas	объединенное тактическое авиационное командование (ОТАК)	jungtinė taktinė aviacijos vadovybė
оборонительные сооружения	gynybiniai įrenginiai ir statiniai	объединенное формирование	jungtinis darinys
оборонительный бой	gynybinis mūšis	объединенные силы	sujungtosios pajėgos
оборонительный огонь	gynybinė ugnis	объединенный	jungtinis, -ė
обороноспособность	gynybinė geba	объединенный штаб	jungtinis štabas
оборудование для самокапывания боевой машины	kovos mašinos apsikavimo įranga	объект	objektas
оборудование минного прохода	minų lauko perėjos įrengimas	объект атаки	atakos objektas
оборудование подводного вождения танков	tanko povandeninio vairavimo įranga	объект задымления	dūmijimo objektas
оборудование разрушения	griovimo įranga	объект разрушения	griovimo objektas, sprogdinimo objektas
оборудование станции управления	valdymo stoties įranga	объектная мина	objektinė sausumos mina
оборудование театра военных действий	karo veiksmų teatro įrengimas	объекты и сооружения охраны государственной границы	valstybės sienos apsaugos objektai ir įrenginiai
обработка данных	duomenų apdorojimas	объемный взрыв	erdvinis sprogdymas
обработка информации	informacijos apdorojimas	объявление войны	karo paskelbimas
образец оружия	ginklo pavyzdys	обычная боеголовка	įprastinė kovinė galvutė
обратная геодезическая задача	atvirkštinis geodezinis uždavinys	обычное взрывчатое вещество	įprastinė sprogdinamoji medžiaga
обратная связь	grįžtamasis ryšys	обычное оружие	įprastinis ginklas
обратный азимут	atvirkštinis azimutas (A_{atv})	обычное оружие группового поражения	grupinio naikinimo įprastinis ginklas
обратный скат	atvirkštinis šlaitas	обычное оружие индивидуального поражения	individualiojo naikinimo įprastinis ginklas
обратный счет времени	atgalinis laiko skaičiavimas	обычное оружие повышенного могущества	didesnės galios įprastinis ginklas
обсервационная армия	observacinė armija	обычное освещение	įprastinis apšvietimas
обсервация	stebėjimas	обычный боеприпас	įprastinis šaudmuo
обстановка	situacija	обычный железнодорожный транспорт	įprastinis geležinkelių transportas
обтюрация	sandarinimas		
обучающая система	mokomoji sistema		
обход	apėjimas		
обходной путь	apylanka		

обычный марш	praprastasis žygis	огнетушитель	gesintuvas
обязательная воинская служба	privalomoji karo tarnyba	огни и знаки кораблей	laivų ugnys ir ženklai
обязательная начальная военная служба	privalomoji pradinė karo tarnyba	огонь	ugnis
обязательное воинское обучение	būtinieji kariniai mokymai	огонь ближней поддержки	artimoji paramos ugnis
ОВ кожно-нарывного действия	pūliuojamoji nuodingoji medžiaga	огонь внакладку	užklotinė ugnis
ОВ нервно-паралитического действия	paralyžiuojamoji nuodingoji medžiaga	огонь для целеуказания	nurodomoji ugnis, žymimoji ugnis
ОВ общеядовитого действия	bendroji nuodingoji medžiaga	огонь на воспрещение	draudžiamoji ugnis
ОВ раздражающего действия	dirginamoji nuodingoji medžiaga	огонь на освещение	šviečiamoji ugnis
ОВ смертельного действия	mirtinoji nuodingoji medžiaga	огонь на подавление	slopinamoji ugnis
ОВ удушающего действия	dusinamoji nuodingoji medžiaga	огонь на разрушение	ardomoji ugnis
овраг	griova	огонь на уничтожение	naikinamoji ugnis
огневая группа	ugnies grupė	огонь непосредственной поддержки	tiesioginės paramos ugnis
огневая задача	šaudymo užduotis, ugnies užduotis	огонь общей поддержки	bendrosios paramos ugnis
огневая мощь	ugnies galia	огонь по востребованию	ugnis pagal pareikalavimą
огневая подготовка	rengimas ugnimi, šaudybos rengimas	огонь по вызову	iškviečiamoji ugnis
огневая подготовка высадки морского десанта	jūrų desanto išlaipinimo rengimas ugnimi	огонь по отдельной цели	ugnis į atskirą taikinį, pavienė ugnis
огневая поддержка	parama ugnimi, paramos ugnis	огонь по таблице огня	ugnis pagal šaudymo lentelę
огневая поддержка морского десанта	jūrų desanto parama ugnimi	огонь прямой наводкой	tiesioginė ugnis
огневая позиция	ugnies pozicija, ugniavietė	огонь с искусственным рассеиванием	išsklaidytoji ugnis
огневая производительность	ugnies našumas	огонь стрелькового оружия	šaulių ginklų ugnis
огневая связь	ugnies ryšys	огонь, управляемый радиолокационной станцией	radiolokacijos stoties valdoma ugnis
огневая точка	ugnies taškas	ограничение движения	judėjimo apribojimas
огневое взаимодействие	ugnies sąveika	ограничение дозы	dozės apribojimas
огневое взрывание	ugnis sprogdinimas	ограничение и сокращение стратегических вооружений	strateginės ginkluotės ribojimas ir mažinimas
огневое наблюдение	stebėjimo ugnis	ограничение применения оружия	ginklų naudojimo apribojimas
огневое планирование	ugnies planavimas	ограничения воздушного пространства	oro erdvės ribojimai
огневое поражение	naikinimas ugnimi	ограниченная ядерная война	ribotasis branduolinis karas
огневое превосходство	ugnies pranašumas	ограниченный маршрут	ribotasis maršrutas
огневое прикрытие	dengimas ugnimi	одежда	apranga
огневое сооружение	ugnies įrenginys	одиночная стрельба реактивной артиллерии	pavieniai reaktyvinės artilerijos šūviai
огневое сопровождение	palyda ugnimi	одиночная цель	pavienis taikynys
огневой вал	ugnies banga	одиночный огонь	pavieniai šūviai, pavienė ugnis
огневой взвод	pabūklų būrys	одиночный полет	pavienis skrydis
огневой мешок	ugnies maišas	одиночный пуск ракеты	pavienis raketos leidimas
огневой посредник	ugnies tarpininkas	одиночный удар авиации	pavienis aviacijos smūgis
огневой рубеж	ugnies ruožas	одиночный ядерный удар	pavienis branduolinis smūgis
огневой удар [налет]	ugnies smūgis	одновременный удар авиации	vienalaikis aviacijos smūgis
огневые возможности артиллерии	artilerijos ugnies galimybės	однодейственная взрывная цепь	vienguboji sprogdinimo grandinė
огневые задачи артиллерии	artilerijos ugnies uždaviniai	однократная облученность	vienkartinė apšvita
огнезащитная одежда	ugniai atspari apranga	одноразовый реактивный гранатомет	vienkartinis reaktyvinis granatsvaidis
огнемет	liepsnosvaidis	односторонняя связь	vienpusis ryšys
огнеметная позиция	liepsnosvaidžio pozicija	ожог	nudegimas
огнеметный танк	liepsnosvaidis tankas	озерная флотилия	ežerų flotilė
огненная буря	ugnies audra	озеро	ežeras
огнепроводный шнур	padegamoji virvutė	озовая гряда	ozas
огнестойкость	atsparumas ugniai	озонное оружие	ozoninis ginklas
огнестрельное оружие	šaunamasis ginklas, ugninis šaunamasis ginklas	океан	vandenynas
огнетушащее вещество	gesinamoji medžiaga	океанский конвой	vandenyno konvojus

океанский стратегический район	strateginis vandenyno rajonas	оперативное время	operatyvinis laikas
океанский ТВД	vandenyno karo veiksmų teatras	оперативное звено управления	operatyvinio vadovavimo grandis
окись углерода	anglies monoksidas	оперативное искусство	operatyvinis menas
оккупационные войска	okupacinė kariuomenė	оперативное обеспечение	operatyvinis aprūpinimas
оккупация	okupacija	оперативное объединение	operatyvinis junginys
оконечная аппаратура связи	galinis telekomunikacijų įrenginys	оперативное планирование операции	operatyvinis operacijos planavimas
окончание войны	karo pabaiga	оперативное подчинение	operatyvinis pavaldumas
окончательная подготовка боеприпасов	galutinis šaudmenų ruošimas	оперативное построение	operatyvinė rikiuotė
окончательная подготовка стрельбы	galutinis šaudymo rengimas	оперативное прикрытие	operatyvinis dengimas
окоп	apkasas	оперативное развертывание войск	operatyvinis pajėgų išskleidimas
окоп для боевой машины	kovos mašinos apkasas	оперативное руководство	operatyvinis vadovavimas
окраска	dažymas	оперативное управление войсками	operatyvinis pajėgų valdymas
окраска боеприпаса	šaudmens dažymas	оперативное управление огнем артиллерии	operatyvus artilerijos ugnies valdymas
окружение	apsuptis	оперативно-стратегическое объединение	operatyvinis-strateginis junginys
окружная дорога	aplinkkelis	оперативность управления	valdymo operatyvumas
октановое число	oktaninis skaičius	оперативно-тактическая ракета	operatyvinė-taktinė raketa
октоген	oktogenas	оперативно-тактические расчеты	operatyvinis taktinis skaičiavimas
омбудсмен	ombudsmenas, žmonių teisių gynėjas	оперативно-тактическое объединение	operatyvinis-taktinis junginys
О-О линия	О–О riba	оперативные запасы	operatyvinės atsargos
опасная близость	pavojingas artumas	оперативные запасы театра военных действий	karo veiksmų teatro operatyvinės atsargos
опасная воздушная зона	pavojingoji oro zona	оперативные перевозки	operatyvinis transportavimas
опасная зона	pavojingoji zona	оперативный	operatyvinis, -ė
опасность электромагнитного облучения	elektromagnetinės spinduliuotės pavojus	оперативный дежурный	operatyvinis budėtojas
опасные предприятия и оборудование	pavojingos įmonės ir pavojingi įrenginiai	оперативный десант	operatyvinis desantas
опасный объект	pavojingasis objektas	оперативный маневр	operatyvinis manevras
опекаемое лицо	globojamasis asmuo	оперативный отдел	operatyvinis skyrius
опекунство	globa	оперативный приказ	operacijos įsakymas
оперативное заграждение	operatyvinė užtvara	оперативный радиус действия	operatyvinis veikimo spindulys
оперативная готовность	operacinė parengtis	оперативный резерв	operatyvinis rezervas
оперативная группа	operatyvinė grupė	оперативный тыл	operatyvinis užnugaris
оперативная группировка	operatyvinė grupuotė	оперативный уровень войны	operatyvinis karo lygmuo
оперативная деятельность	operatyvinė veikla	оперативный успех	operatyvinė sėkmė
оперативная директива	operatyvinė direktyva	оператор	operatorius
оперативная дорога	operatyvinis kelias	операции по восстановлению и поддержанию мира	taikos atkūrimo ir palaikymo operacijos
оперативная задача	operatyvinė užduotis	операционная система	operacinė sistema
оперативная зона обороны	operatyvinė gynybos zona	операционное направление	operacinė kryptis
оперативная информация	operatyvinė informacija	операционный центр авиационной поддержки	aviacinės paramos operacijų centras
оперативная маневренная группа	operatyvinė manevrinė grupė	операция	operacija
оперативная маскировка	operatyvinis maskavimas	операция группы армий	armijų grupės operacija
оперативная оборона	operatyvinė gynyba	операция группы фронтов	frontų grupės operacija
оперативная обстановка	operatyvinė situacija	операция объединенных сил	jungtinių pajėgų operacija
оперативная память	laisvosios kreipties atmintis	операция отхода	atsitraukimo operacija
оперативная пауза	operatyvinė pauzė	операция перед атакой	operacija prieš ataką
оперативная плотность войск	operatyvinis pajėgų tankis	операция по переброске на вертолетах	skraidinimo sraigtasparniais operacija
оперативная подготовка	operatyvinis rengimas	операция по поддержанию мира	taikos paramos operacija
оперативная разведка	operatyvinė žvalgyba	операция по применению дефолиантов	defoliantų naudojimo operacija
оперативная сводка	operatyvinė suvestinė		
оперативная связь управления	operatyvusis valdymo ryšys		
оперативная специальная обработка	operatyvusis specialusis švarinimas		
оперативное взаимодействие	operatyvinė sąveika		

операция по уничтожению полев	derliaus naikinimo operacija	оптический дальномер	optinis tolimatis
операция по управлению кризисов	krizių valdymo operacija	оптический локатор	optinis lokatorius
операция поддержки	paramos operacija	оптический отражатель	optinis atšvaitas
операция соприкосновения	sąlyčio operacija	оптический поиск морских мин	optinė jūrų minų ieška
оперенный реактивный снаряд	sparnuotasis reaktyvinis sviedinys	оптический прибор	optinis prietaisas
оперенный снаряд	stabilizuotasis sviedinys	оптический прицел	optinis taikiklis
описание цели	taikinio apibūdinimas	оптическое излучение	optinis spinduliavimas
оповещение	įspėjimas	оптовые нефтепродукты	naftos produktų didmenos
оповещение о воздушной тревоге	įspėjimas apie oro pavojų	оптоэлектроника	optinė elektronika
оповещение о химическом нападении	įspėjimas apie cheminį puolimą	оптрон	optronas
оповещение о ядерном нападении	įspėjimas apie branduolinį puolimą	оранжевая рецептура	oranžinė medžiaga
опознавание самолетов	lėktuvų atpažinimas	орбитальная станция	orbitinė stotis
опознавание цели	taikinio atpažinimas	орган	vargonai
опознание	atpažinimas	организационная структура вооруженных сил	kariuomenės organizacinė struktūra
опознание объектов по снимкам	objektų atpažinimas pagal nuotrauką	Организация Объединенных Наций	Jungtinių Tautų Organizacija (JTO)
опора	atrama	организация марша	žygio organizavimas
опорная плита миномета	minosvaidžio atraminė plokštė	организация операции	operacijos organizavimas
опорная сеть связи	atraminis ryšių tinklas	Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ)	Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO)
опорная система военной координатной сетки	karinio koordinacinio tinklo atramos sistema	организация прикрытия	priedangos organizacija
опорная точка	atramos taškas	Организация Североатлантического договора	Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija
опорное направление	atraminė kryptis	органы охранения	saugos elementai
опорный пункт	atramos punktas	органы снабжения	tiekimo organai
опорный узел связи	atraminis ryšių mazgas	органы управления	valdymo organai
опорный эллипсоид	atraminis elipsoidas	орден	ordinas
определение точки стояния	buvimo vietos nustatymas	орден крестоносцев	kryžiuočių ordinas
определение места положения объекта на карте	objektų vietos žemėlapyje nustatymas	орден меченосцев	kalavijuočių ordinas
определение местоположения	vietos nustatymas	ордер	laivų rikiuotė
определение фона ионизирующего облучения	jonizuojančiosios spinduliuotės fono nustatymas	ордината	ordinatė
определение цели	taikinio nustatymas	ориентир	orientyras
определитель	ieškiklis	ориентир основного направления	pagrindinės krypties orientyras
определяющие факторы	lemiamieji veiksniai	ориентирование	orientavimas
опреснительная установка	gėlintuvas	ориентирование карты	žemėlapiu orientavimas
опрос	apklausa	ориентирование орудия	pabūklo orientavimas
оптика	optika	ориентирование приборов наблюдения	stebėjimo prietaisų orientavimas
оптико-электронная маскировка	optinis elektroninis maskavimas	орудие	pabūklas
оптико-электронное подавление	optinis elektroninis slopinimas	орудие для салютов	saliutinis pabūklas
оптико-электронные элементы	optiniai elektroniniai elementai	орудие особой мощности	ypatingos galios pabūklas
оптико-электронный прибор	optinis elektroninis prietaisas	орудие, приведенное к нормальному бою	parengtas kovai pabūklas
оптимальная высота взрыва	tinkamiausiasis sprogo aukštis	орудийная башня	pabūklo bokštas
оптимальная погрузка	tinkamiausiasis krovimas	орудийная панорама	pabūklo kampamatis
оптическая головка самонаведения	optinė nusitaikantioji galvutė	орудийная площадка	pabūklo aikštelė
оптическая лазерная связь	optinis lazerinis ryšys	орудийное время	pabūklo rengimo laikas
оптическая разведка	optinė žvalgyba	орудийный гранатомет	pabūklinis granatsvaidis
оптическая связь	optinis ryšys	орудийный коллиматор	pabūklo kolimatorius
оптическая сетка	optinis tinklelis	орудийный окоп	pabūklo apkasas
		орудийный прицел	pabūklo taikiklis
		орудийный расчет	pabūklo skyrus
		орудийный станок	pabūklo stovas
		орудийный тягач	pabūklo vilkikas
		оружейник	patrankininkas

оруженосец	ginklanešys	основной заряд минометной мины	pagrindinis minosvaizžio šaudmens užtaisas
оружие	ginklai	основной конвой	pagrindinis konvojus
оружие массового поражения (ОМП)	masinio naikinimo ginklas (MNG)	основной маршрут	pagrindinis maršrutas
оружие на новых физических принципах	naujieji netradiciniai ginklai	основной маршрут подвоза	pagrindinis tiekimo maršrutas
оружие направленной энергии	kryptingos energijos ginklas	основной наблюдательный пункт	pagrindinė sekycla
оружие несмертельного действия	nemirtinasis ginklas	основной район обороны	pagrindinis gynybos rajonas
оружие с использованием энергии ядерного взрыва	branduolinio sproginimo energiją naudojantis ginklas	основной район огневых позиций	pagrindinis ugnies pozicijų rajonas
оружие с лазерной системой наведения	lazeriu valdomas ginklas	основной углемер	pagrindinis pabūklinis kampas
осада	apgula	особенности цели	ypač saugomi asmenys ir objektai
осадка корабля	laivo grimzlė	особо охраняемые лица и объекты	nepaprastoji padėtis karo metu
осадная артиллерия	apgulos artilerija	особое положение в военное время	ypatingasis geležinkelio transportas
осадная техника	apgulos technika	особый железнодорожный транспорт	ypatingasis maršrutas
осадное положение	apgulos padėtis	особый маршрут	laivo palikimas
осветительный снаряд	šviečiamasis sviedinys	оставление корабля	stabdomoji kulkos veikmė
освещение	apšvietimas	останавливающее действие пули	puolimo sustabdymas
освещение местности	vietovės apšvietimas	остановка наступления	branduolinio ginklo liekanos
освещение района стрельбы артиллерии	artileries šaudymo zonos apšvietimas	остатки ядерного боеприпаса	liekamoji apšvitos dozė
освобождение от военной службы	atleidimas nuo karo tarnybos	остаточная доза облучения	liekamoji radioaktyvioji spinduliuotė
освобожденная территория	išlaisvintoji teritorija	остаточная радиация	liekamoji tarša
освобожденные	atleistieji	остаточное заражение	ūminė apšvitos dozė
осевая дорога	ašinis kelias	острая доза облучения	ūminė spindulinė liga
осевой азимут	ašinis azimutas	острая лучевая болезнь	ašis
осевой маршрут	ašinis maršrutas	ось	Žemės ašis
осевой меридиан	ašinis dienovidinis	ось Земли	ryšių ašis
осечка	užsikirtimas, neiššovimas	ось связи	pabaigos signalas, veiksmų pabaiga
осколок снаряда	sviedinio skeveldra	отбой	atsakomieji radioelektroniniai trukdžiai
осколочная бомба	skeveldrinė bomba	ответные радиоэлектронные помехи	atsakomybė
осколочная мина	skeveldrinė sausumos mina	ответственность	atsakiklis
осколочное действие боеприпаса	skeveldrinė šaudmens veikmė	ответчик	atatranka
осколочно-фугасная бомба	skeveldrinė ardomoji bomba	отдача	skraidinimo skyrius
осколочно-фугасный снаряд	skeveldrinis ardomas sviedinys	отдел воздушных перевозок	skyrius
осколочный снаряд	skeveldrinis sviedinys	отделение	atskiroji armija
осколочный фугас	skeveldrinis fugasas	отдельная армия	pajėgų poilsis
ослабление противника	priešo silpninimas	отдых войск	atsakas
ослепление	apakinimas	отзыв	gedimas
основа нивелирования	niveliavimo pagrindas	отказ	atošliauža
основное направление	pagrindinė kryptis	откат	nuokrypis
основная горизонталь	pagrindinė horizontalė	отклонение	nuokrypis tūkstantosiomis
основная огневая позиция	pagrindinė ugnies pozicija	отклонение в тысячных	magnetinės rodyklės nuokrypis nuo tinklo
основная разведывательная информация	pagrindinė žvalgybos informacija	отклонение магнитной стрелки от координатной сетки	nuokrypis į tolį
основная ротная позиция	pagrindinė pozicija	отклонение по дальности	nenustatytas sprogimas
основная цель	pagrindinis taikinis	отклонение по дальности не определено	epicentro nuokrypis
основное направление стрельбы	pagrindinė šaudymo kryptis	отклонение эпицентра	atviroji vietovė
основное ОВ	pagrindinė nuodingoji medžiaga	открытая местность	atviroji ugnies pozicija
основное орудие	pagrindinis pabūklas	открытая огневая позиция	ugnies paleidimas
основное ядерное государство	pagrindinė branduolinė valstybė	открытие огня	atviroji jūra
основной аэродром	pagrindinis aerodromas	открытое море	atvirasis dangus
основной боевой танк	pagrindinis kovinis tankas	открытое небо	atvirasis miestas
		открытый город	

открытый источник ионизирующего излучения	atvirasis jonizuojančiosios spinduliuotės šaltinis	офицерская тренировка офицерский разведывательный дозор	karininkų treniruotė karininkų žvalgybos patulins
открытый порт	atvirasis uostas	офицерский состав	karininkija
отличительный сигнал	skiriamasis signalas	охват	apglėbis
отметка	pažyma	охотничье ружье	medžioklinis šautuvas
отметка (высота) горизонтали	horizontalės žyma	охрана государственной границы	valstybės sienos apsauga
отмечание	pašižymėjimas	охрана здоровья военнослужащих	karių sveikatos priežiūra
отмечание места	vietos žymėjimas	охрана и оборона командного пункта	vadavietės apsauga ir gynyba
отморожение	nušalimas	охрана и оборона тыла	užnugario apsauga ir gynyba
относительная биологическая эффективность	santykinis biologinis efektyvumas	охрана порта	uosto apsauga
относительная высота	santykinis aukštis	охрана разрушаемого объекта	sprogdinamo objekto apsauga
относительная погрешность	santykinė paklaida	охранение	sauga
отношения гражданских и военных	civilinių asmenų ir kariškių santykiai	охранная зона государственной границы	valstybės sienos apsaugos zona
отображение рельефа	reljefo vaizdavimas	оценка	įvertinimas
отпуска военнослужащих	karių atostogos	оценка вероятных боевых потерь	galimų kovos nuostolių įvertinimas
отпускное свидетельство (билет)	atostogų liudijimas	оценка дружеских войск	draugiškųjų pajėgų įvertinimas
отравляющее вещество (ОВ)	nuodingoji medžiaga (NM)	оценка обстановки	situacijos įvertinimas
отражатель	atšvaitas	оценка поражающего действия ядерного оружия	branduolinių nuostolių įvertinimas
отражательная способность	atspindžio geba	оценка противника	priešo įvertinimas
отражение атаки	atakos atrėmimas	оценка радиационной обстановки	radiacinės situacijos įvertinimas
отражение контрудара	kontrsmūgio atrėmimas	оценка соседних частей	gretimų pajėgų įvertinimas
отрезок дороги	kelio ruožas	оценка степени уязвимости от ядерного оружия	branduolinio poveikio įvertinimas
отрыв от противника	atitrūkimas nuo priešo	оценка упреждения цели	taikinio poslinkio įvertinimas
отряд	rinktinė	оценка химической обстановки	cheminės situacijos įvertinimas
отряд кораблей	laivų grupė	оцепление	apsupimo padalinys
отряд обеспечения движения	judėjimo paramos rinktinė	очаг	židinys
отсек корабля	laivo patalpa	очаг биологического поражения	biologinio naikinimo židinys
отсечная позиция	atkirtimo pozicija	очаг дымопуска	dūmijimo židinys
отслеживание рельефа местности	vietovės reljefo atpažinimas	очаг комбинированного поражения	mišriojo naikinimo židinys
отсроченное техническое обслуживание	atidėtoji techninė priežiūra	очаг международной напряженности	tarptautinės įtampos židinys
отсрочка от призыва	šaukimo atidėjimas	очаг поражения	naikinimo židinys
отстранение от должности	atleidimas iš pareigų, nušalinimas nuo pareigų	очаг сопротивления противника	priešo pasipriešinimo židinys
отстрел оружия	bandomasis ginklo išaudymas	очаг химического поражения	cheminio naikinimo židinys
отсчет	atskaita	очаг экстремального события	ekstremaliojo įvykio židinys
отсчет высоты	aukščio atskaita	очаг ядерного поражения	branduolinio naikinimo židinys
отход	atsitraukimas	очаговая оборона	židininė gynyba
отход десантных сил	jūrų desanto pajėgų atsitraukimas	очень тяжело больной	labai sunkus ligonis
отчетная карта	ataskaitinis žemėlapis	очередность инженерного оборудования местности	inžinerinio vietovės įrengimo eiliškumas
офицер	karininkas	очередность подвоза материальных средств	materialinių priemonių tiekimo eiliškumas
офицер взаимодействия	sąveikos karininkas	очередь	pagilūpa
офицер взаимодействия воздушного десанта	oro desanto sąveikos karininkas	очистка воздуха	oro valymas
офицер взаимодействия воздушного транспорта	oro transporto sąveikos karininkas	очистка воздушного пространства	erdvės išvalymas
офицер взаимодействия с авиацией	aviacijos sąveikos karininkas	очистка территории	teritorijos valymas
офицер наблюдения воздушного пространства	oro erdvės stebėjimo karininkas	ошибка	paklaida
офицер по воздушным перевозкам	skraidinimo karininkas		
офицер связи сухопутных войск	sausumos pajėgų sąveikos karininkas		
офицер управления движением	judėjimo valdymo karininkas		

ошибка бомбометания	bombų mėtymo klaidos	парусный флот	burinis laivynas
ошибка рассеивания	sklaidos paklaida	пассат	pasatas
ошибка стрельбы	šaudymo paklaida	пассивная мина	pasyvioji mina
		пассивная ПВО	pasyvioji oro erdvės gynyba
		пассивное препятствие	pasyvioji kliūtis
		пассивное самонаведение	pasyvusis nusitaikymas
		пассивные защитные средства от электронного обнаружения	pasyviosios apsaugos nuo elektroninio aptikimo priemonės
		пассивные радиоэлектронные помехи	pasyvieji radioelektroniniai trukdžiai
		пассивные средства электронной защиты	pasyviosios elektroninės saugos priemonės
		пассивный прибор ночного видения	pasyvusis naktinio matymo prietaisas
		пассивный спутник связи	pasyvusis ryšių palydovas
		пассивный участок траектории ракет	pasyvusis raketos trajektorijos ruožas
		патриотизм	patriotizmas
		патрон	šovinys
		патрон стрелкового оружия	šaulių ginklų šovinys
		патронная обойма	šovinių apkaba
		патронная сумка (подсумок)	šovinių krepšelis
		патронник	šovinio lizdas
		патронное заряжание	šovininis užtaisymas
		патрулирование	patruliavimas
		патрулирование в воздухе	patruliavimas ore
		патруль	patrulis
		патрульная служба	patrulio tarnyba
		патрульный	patruliotojas
		патрульный катер	patrulinis kateris
		патрульный корабль	patrulinis laivas
		пацифизм	pacifizmas
		пеленг	pelengas
		пеленгатор	pelengatorius
		пеленгование	pelengavimas
		пенсии военнослужащих	karių pensijos
		Пентагон	Pentagonas
		первая вилка	pirmasis sieksnis
		первая космическая скорость	pirmasis kosminis greitis
		первая медицинская помощь	pirmoji medicinos pagalba
		первая операция	pirmoji operacija
		первичная сеть связи	pirminis ryšių tinklas
		первичное излучение	pirminė radioaktyvioji spinduliuotė
		первичный медицинский пункт	pirminis medicinos punktas
		первичный проект плана	pirminis plano projektas
		первоначальный успех	pirminė sėkmė
		первоочередное требование	prioritetinis reikalavimas
		первые признаки поражения ОВ	pirmieji pažeidimo nuodingosiomis medžiagomis požymiai
		первый выстрел, производимый для оседания сошников	pirmasis įsodinamasis šūvis
		первый уровень ядерного происшествия	pirmasis branduolinio įvykio lygmuo
		первый эшелон	pirmasis ešelonas
		переадресовка	nukreipimas
		перебежка	perbėgimas
		перебежчик	perbėgėlis, persimetėlis

П

пограничный знак	riboženklis		
падает	krinta		
пак	davinys		
пакет	paketas		
пакт	paktas		
палатка	palapinė		
палаш	palašas		
палуба	denis		
палубная артиллерийская установка	denio artilerijos įrenginys		
память	atmintis		
память свободной направленности	laisvosios kreipties atmintis		
пандемия	pandemija		
паника	panika		
панорама местности	vietovės panorama		
папка цели	taikinio aplankas		
парабеллум	parabelis		
параллак	paralaksas		
параллактический угол	paralaksinis kampas		
параллель	lygiagretė		
параллельная операция	lygiagrečioji operacija		
параллельное планирование операции	lygiagretusis operacijos planavimas		
параллельное преследование	lygiagretusis persekiojimas		
параллельный веер	lygiagrečioji vėduoklė		
параллельный штаб	lygiagretusis štabas		
парамедик	paramedikas, -ė		
параметр	parametras		
параметры военной техники	karo technikos parametrai		
парамилитаристская организация	sukarintoji organizacija		
парашют	parašiutas		
парашютная система	parašiutų sistema		
парашютно-десантные средства	parašiutinės desantinės priemonės		
парашютное десантирование	parašiutinis desantavimas		
паритет	paritetas		
парк	parkas		
парламентер	parlamentaras		
паровой флот	garinis laivynas		
парогазовая торпеда	garo-dujų torpeda		
пароль	slaptažodis		
паром	keltas		
паромная переправа	keltinė perkėla		
паромно-мостовая машина	keltinė-tiltinė mašina		
паромный мост	keltinis tiltas		
партизан	partizanas		
партизанская война	partizaninis karas		
партия боеприпасов	šaudmenų partija		
партнерство во имя мира	partnerystė taikos labui		
парусник	burlaivis		

перебивной заряд	perkertantysis užtaisas	переправочно-десантное средство	perkėlos ir desantavimo priemonė
перевал	kalnų perėja	перехват	gaudymas
перевалочный пункт	perkrovimo punktas	перехват баллистической ракеты	balistinės raketos valdymo perėmimas
перевес	persvara	перехват в воздухе	gaudymas ore
переворужение	perginklavimas	перехват воздушной цели	oro taikinio gaudymas
перевод в боевое положение	perjungimas į kovos padėtį	перехват космической цели	kosminio taikinio valdymo perėmimas
перевозка	vežimas, transportavimas	переход	perėjimas
перевозной паром	vežiojamasis keltas	переход государственной границы	valstybės sienos kirtimas
переговорное устройство	pasikalbėjimo įtaisas	перигей	perigėjus
переговорная таблица	ryšio lentelė	период	periodas, laikotarpis
перегрузка	perkrova, perkrovimas	период полураспада	perėjimo trukmė
перегрузочный район	perkrovimo rajonas	период последействия	poveiksmio laikotarpis
перегруппировка	pergrupavimas	периодическое освещение	periodinis apšvietimas
передатчик радиозлектронных помех	radioelektroninių trukdžių siųstuvas	перископ	periskopas
передача полномочий	įgaliojimų perdavimas	перископический прибор наблюдения	periskopinis stebėjimo prietaisas
передвижное средство пожаротушения	kilnojamoji gaisro gesinimo priemonė	перисцентр	pericentras
передислокация	perdislokavimas	пероральная токсическая доза	peroralinė apsinuodijimo dozė
передний край обороны	priešakinis gynybos kraštas	персонал	personalas
передний скат	priešakinis šlaitas, nuokalnė	персональный компьютер	asmeninis kompiuteris
передовая зона боевых действий	priešakinė kovos veiksmų zona	перспективная координатная сетка	perspektyvinis koordinatinis tinklas
передовая позиция	priešakinė pozicija	перспективное планирование операции	operatyvinis operacijos planavimas
передовая якорная стоянка	priešakinė laivyno inkarvietė	перфокарта	perforacinė kortelė
передовое базирование	priešakinis bazavimasis	перфолента	perforacinė juosta
передовой артиллерийский наблюдатель	priešakinis artilerijos stebėtojas	перфоратор	perforatorius
передовой аэродром	priešakinis aerodromas	перхлоратное взрывчатое вещество	perchloratinė sprogstamoji medžiaga
передовой батальон	priešakinis batalionas	пестициды	pesticidai
передовой командный пункт	priešakinė vadavietė	петарда	petarda
передовой наблюдательный пункт	priešakinė sekykla	петлица	kilpinė
передовой отряд	priešakinė rinktinė	петля Нестерова	kilpa
передовой руководитель полетов	priešakinis skrydžių vadovas	петти-офицеры	viršila
передовые силы	priešakinės pajėgos	пехота	pėstininkai
перезарядание	pakartotinis užtaisymas	пехотная дивизия	pėstininkų divizija
перезарядание пусковой установки	leidimo įrenginio pakartotinis užtaisymas	пехотный корпус	pėstininkų korpusas
перекачивающая станция	siurblinė stotis	печатающее устройство	spausdintuvas
переключатель	perjungiklis	пешеходный мост	pėsčiųjų tiltas
перекрестный огонь	kryžminė ugnis	пикет	piketas
перелет	perlėkis	пикирование	smigimas, pikiravimas
переменный заряд	kintamasis šaunamasis užtaisas	пикирующий бомбардировщик	pikiruojamasis bombonešis
перемещение пунктов управления	vadaviečių perdislokavimas	пикраты	pikratai
перемещенное лицо	perkeltasis asmuo	пикриновая кислота	pikro rūgštis
перемирие	paliaubos	пилот	lakūnas
переносчики инфекционных заболеваний	užkrečiamųjų ligų nešiotojai	пилотаж	pilotažas
перенос огня	ugnies perkėlimas	пилотирование	pilotavimas
перенос усилий	pastangų perkėlimas	пилотка	pilotė
переподготовка	perkvalifikavimas	пионер	pionierius
переподчинение войск	pajėgų valdymo perdavimas	пиратство	piratavimas
переправа	perkėla	пирогель	pirogelis
переправа вброд	perkėla brendant	пироксилин	piroksilinas
переправа танков под водой	tankų perkėla po vandeniui	пироксилиновый порох	piroksilininis parakas
переправа через водную преграду	kėlimasis per vandens kliūtį	пиропатрон	piropatronas
переправочное средство	perkėlos priemonė	пиротехника	pirotechnika

пиротехнические составы	pirotechniniai mišiniai	плечо подвоза	vežimo ruožas
пистолет	pistoletas	плоские местные координаты	plokštuminės vietinės koordinatės
пистолет-пулемёт	pistoletas kulkosvaidis	плоские прямоугольные координаты	plokštuminės stačiakampės koordinatės
плавание	plaukiojimas	плоский заряд	plokščiasis užtaisas
плавание под чужим флагом	plaukiojimas po svetima vėliava	плоскогорье	plokščiakalnis
плавающая машина	plaukiamoji mašina	плоскость	plokštuma
плавающая морская мина	plūdrioji jūrų mina	плоскость бросания	sviedimo plokštuma
плавающий резерв	plaukiojamasis rezervas	плоскость возвышения	pakilimo plokštuma
плавающий танк	plaukiamasis tankas	плоскость меридиана	dienovidžio plokštuma
плавучая база поддержки	plaukiojamoji paramos bazė	плоскость места цели	taikinio vietos plokštuma
плавучая батарея	plaukiojamoji baterija	плоскость прицеливания	taikymo plokštuma
плавучесть корабля	laivo plūdrumas	плоскость экватора	pusiaujo plokštuma
плавучий военный госпиталь	laivas ligoninė	плот	plaustas
пламегаситель	liepsnos gesiklis	плотина	užtvanka
план	planas	плотность	tankis
план введения в заблуждение	klaidinimo planas	плотность артиллерии	artilnerijos tankis
план вероятных действий	galimų veiksmų planas	плотность бомбового удара	bombų smūgio tankis
план взаимодействия	sąveikos planas	плотность войск	pajėgų tankis
план высадки	išlaipinimo planas	плотность дорог	kelių tankis
план города	miesto planas	плотность заграждений	užtvartų tankis
план имитации действий противника	priešo veiksmų imitavimo planas	плотность заражения	taršos tankis
план местности	vietovės planas	плотность заряжания	užtaisymo tankis
план на непредвиденные обстоятельства	planas susiklosčius nenumatytoms aplinkybėms	плотность минного поля	minų lauko tankis
план огневых возможностей	ugnies galimybių planas	плотность огня	ugnies tankis
план огня	ugnies planas	плотность поражения	naikinimo tankis
план огня артиллерии	artilnerijos ugnies planas	плотность танков	tankų tankis
план ограничения огня	ribojamas ugnies planas	плотность транспорта	transporto tankis
план оперативного развертывания	operatyvinio išskleidimo planas	плотность химического заражения	cheminės taršos tankis
план операции	operacijos planas	площадка сосредоточения самолетов	orlaivių sutelkimo aikštelė
план погрузки	pakrovimo planas	площадная цель	plotinis taikiny
план рекогносцировки	rekognoskuotės planas	площадь рассеивания	sklaidos plotas
план сбора разведывательной информации	žvalgybos informacijos rinkimo planas	площадь цели	taikinio plotas
планер	sklandytuvai	плужный траншеекопатель	plūginis grioviakasė
планирование	sklandymas	плутоний	plutonis
планирование операции	operacijos planavimas	пневматическое оружие	pneumatinis ginklas
плановая таблица огня	planinė ugnies lentelė	пневматический досылатель	pneumatinis pabūklo stūmoklis
плановая цель	planinis taikiny	победа	pergalė
плановое пополнение запасов	planinis atsargų papildymas	поверхностный ядерный взрыв	paviršinis branduolinis sprogimas
плановые огневые задачи артиллерии	planiniai artilnerijos ugnies uždaviniai	поворот	posūkis
плановый огонь	planinė ugnis	поворотный механизм	posūkio mechanizmas
пластик	plastikas	повторитель	kartotuvai
пластическая масса	plastikas	погибший в бою	žuvęs, -usi mūšyje
пластичное взрывчатое вещество	plastinė sprogstamoji medžiaga	поглощенная доза облучения	sugertoji apšvitos dozė
плато	plato	погода	orai
платформа для сбрасывания грузов с самолета	desantavimo platforma	погон	antpetis
плацдарм	placdarmai	пограничная застава	pasienio užkarda
плацдарм высадки	išlaipinimo placdarmai	пограничная зона	pasienio zona
плацдарм десантирования	oro desanto placdarmai	пограничная полоса	pasienio juosta
плащ-накидка	palapinsiaustė	пограничные воды	pasienio vandenys
плен	nelaisvė	пограничные войска	pasienio pajėgos
		пограничные знаки	pasienio ženklai
		пограничный договор	pasienio sutartis
		пограничный контрольный пункт	pasienio kontrolės punktas
		пограничный конфликт	pasienio incidentas

пограничный корабль	pasienio laivas	подвоз материальных средств	materialinių priemonių tiekimas
пограничный наряд	pasienio tarnyba	подгонка и надевание защитной одежды	apsauginės aprangos parinkimas ir apsirengimas
пограничный отряд	pasienio rinktinė	подготовительный огонь	parengiamoji ugnis
пограничный правовой режим	pasienio teisinis režimas	подготовка	rengimas
погребение военнослужащих	karių laidojimas	подготовка войск к выполнению боевой задачи	pajėgų rengimas kovos užduočiai vykdyti
погрешность	paklaida	подготовка к операции	pasirengimas operacijai
погрешность измерения	matavimo paklaida	подготовка к полету	parengimas skrydžiui
погружатель	gramzdiklis	подготовка операции	operacijos rengimas
погружение подводной лодки	povandeninio laivo panirimas	подготовка ракеты к пуску	raketos parengimas leisti
погрузка	krovimas	подготовка стрельбы	šaudymo rengimas
погрузка воинской единицы	karinio vieneto krovimas	подготовка стрельбы без пристрелки	šaudymo rengimas neįsišaudant
погрузка конвоя	konvojaus krovimas	подготовка установок для стрельбы	galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas
погрузка по месту назначения	krovimas pagal paskyrimo vietą	подготовленная для занятий морская мина	pratyboms parengta jūrų mina
подавление	slopinimas	подготовленная морская мина	parengtoji jūrų mina
подавление ПВО противника	priešo oro erdvės gynybos slopinimas	подготовленная оборона	parengtoji gynyba
подавление помех	trukdžių slopinimas	поддержание мира	taikos palaikymas
подавление цели	taikinio slopinimas	поддерживающая артиллерия	paramos artilerija
подвеска связи бомб	bombų kekės pakaba	поддерживающие действия акустической войны	akustinio karo paramos veiksmai
подведение итогов операции	operacijos apibendrinimas	поддерживающие запасы	palaikomosios atsargos
подвеска	pakaba	поддерживающий	remiantysis
подвеска бомб	bombų pakabinimas	поддерживающий удар	paramos smūgis
подвеска летательного аппарата	orlaivio pakaba	поддержка	parama
подветренная сторона	pavėjinė pusė	поддержка связи	ryšių parama
подвиг	žygdarbis	поддон	padėklas
подвижное минное заграждение	judrioji minų užtvara	поддон летательного аппарата	orlaivio padėklas
подвижная артиллерия	judrioji artilerija	подземные воды	požeminiai vandenys
подвижная группа	judrioji grupė	подземные сооружения	požeminiai įrenginiai ir statiniai
подвижная огневая зона	judrioji ugnis zona	подземный взрыв	požeminis sprogimas
подвижная пусковая установка	judrusis leidimo įrenginys	подземный ядерный взрыв	požeminis branduolinis sprogimas
подвижность	judrumas	подкалиберный снаряд	subkalibrinis sviedinys
подвижные средства связи	judriosios ryšių priemonės	подкрепление	pastiprinimas
подвижный грунтовой ракетный комплекс	judrusis gruntinis raketų kompleksas	подкритическая масса	ikikritinė masė
подвижный дисплей карты	judrusis žemėlapių displėjus	подлетное время	atskridimo laikas
подвижный заградительный огонь	judrioji užtvieriamoji ugnis	подлинный документ	autentiškas dokumentas, tikras dokumentas
подвижный наблюдательный пункт	judrioji [mobilioji] sekykla	подносчик боеприпасов	šaudmenų padavėjas
подвижный отряд заграждений	judrioji užtvartų rinktinė	подофицер	puskarininkis
подвижный узел связи	judrusis ryšių mazgas	подполковник	pulkininkas leitenantas
подводная война	povandeninis karas	подразделение	padalinys
подводная лодка	povandeninis laivas	подразделение охраны (оцепление)	saugos vienetas
подводное взрывание	povandeninis sprogdinimas	подразделение пограничной службы	pasienio tarnybos padalinys
подводные диверсионные силы	povandeninės diversinės pajėgos	подразделения Союза стрелков	Šaulių sąjungos padaliniai
подводные диверсионные средства	povandeninės diversinės priemonės	дрессирование	lingiavimas
подводный аппарат	povandeninis aparatas	подрыв ракеты	raketos sunaikinimas
подводный звукопроводный канал	povandeninio garso kanalas	подрывная деятельность	ardomoji veikla
подводный мост	povandeninis tiltas	подрывная машинка	sprogdinimo mašinėlė
подводный пуск ракеты	povandeninis raketos leidimas	подрывная шашка	sprogdinimo trinkelė
подводный фугас	povandeninis fūgasas		
подводный ядерный взрыв	povandeninis branduolinis sprogimas		

подрывной заряд	sprogdinimo užtaisas	полевой паек	lauko davinys
подрывные средства	sprogdinimo priemonės	полевой устав	lauko statusas
подслушивание	klausymasis	полевые войска (силы)	lauko pajėgos
подступы к обороне	gynybos prieigos	полевые занятия	lauko pratybos
подтверждение подлинности	autentiškumo patvirtinimas, tikrumo patvirtinimas	полевые фортификационные сооружения	lauko fortifikaciniai įrenginiai ir statiniai
подтверждение получения	gavimo patvirtinimas	полемология	polemologija
подчинение	priskyrimas	полет	skrydis
подъем и спуск флага	vėliavos pakėlimas ir nuleidimas	полет на предельно малой высоте	skrydis mažiausiame aukštyje
подъемная сила	keliamoji jėga	полет по приборам	skrydis pagal prietaisus
подъемник	keltuvas	полет по программе	skrydis pagal programą
подъемно-транспортная машина	keliamoji transporto mašina	полет с огибанием рельефа местности	skrydis pagal vietovės reljefą
подъемный кран	kranas	полетное время ракеты	raketos skriejimo laikas
пожар	gaisras	полетное время снаряда	sviedinio lėkimo laikas
пожар в населенном пункте	gyvenvietės gaisras	полетные испытания	skrydžio bandymai
пожарное оборудование	gaisrinė įranga	полетный порядок	skrydžio rikiuotė
пожаротушение	gaisro gesinimas	полигон	poligonas
поздняя фаза аварии ядерной электростанции	vėlyvoji branduolinės elektrinės avarijos fazė	полигонометрия	poligonometrija
позиционная оборона	pozicinė gynyba	полиграф	poligrafas
позиционное положение подводной лодки	rovandeninio laivo pozicinė padėtis	полиспапст	skryščiai
позиционный район	pozicinis rajonas	политика	politika
позиция	pozicija	политика безопасности	saugumo politika
позиция боевого охранения	kovinės saugos pozicija	политический потенциал	politinis potencialas
позиция залпа	salvės pozicija	полиция	policija
позиция отделения	skyriaus pozicija	полк	pulkas
позывной	šaukinys	полковник	pulkininkas
позывной сети связи	ryšių tinklo šaukinys	полководец	karvedys
поиск	paieška	полная горизонтальная дальность	absolutusis trajektorijos nuotolis
поиск и спасение	paieška ir gelbėjimas	полная горизонтальная дальность стрельбы	absolutusis horizontalusis šaudymo nuotolis
поиск морских мин	jūrų minų ieška	полная дегазация	visiškoji degazacija
поисковая и спасательная группа	paieškos ir gelbėjimo grupė	полная дезактивация	visiškoji dezaktyvacija
поисковая и спасательная служба	paieškos ir gelbėjimo tarnyba	полная дезинфекция	visiškoji dezinfekcija
поисковое минное траление	ieškomasis minų tralavimas	полная капитуляция	visuotinė kapituliacija
показатели марша	žygio rodikliai	полная оперативная готовность	visiškoji operacinė parengtis
показное учение	parodomosios pratybos	полная подготовка стрельбы	detalusis šaudymo rengimas
показывающаяся морская мина	pasirodanti jūrų mina	полная подготовка установок для стрельбы	detalusis galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas
поле нарезки	graižtvos laukas	полная санитарная обработка	visiškasis sanitarinis švarinimas
поле	laukas	полная специальная обработка	visiškasis specialusis švarinimas
поле боя	mūšio laukas	полное время полета	visas skrydžio laikas
поле невидимости	nematomasis plotas	полное разрушение	visiškas sugriovimas
поле стрельбы	šaudymo laukas	полномочия	įgaliojimai
полевая армия	lauko armija	полный заряд	pilnasis šaunamasis užtaisas
полевая артиллерия	lauko artilerija	половинная горизонталь	tarpinė horizontalė
полевая выучка	lauko pasirengimas	положение	padėtis
полевая группа	lauko grupė	положение целей	taikinių padėtis
полевая дорога	lauko kelias	полоса	juosta
полевая кухня	lauko virtuvė	полоса бомбометания	bombų mėtymo takas
полевая огневая точка	lauko ugnies taškas	полоса заграждений	užtvarų ruožas
полевая почта	lauko paštas	полоса между рамками карты	žemėlapių tarpėmis
полевая фортификация	lauko fortifikacija	полоса наблюдения	stebėjimo juosta
полевое огневое сооружение	lauko ugnies įrenginys	полоса наступления	puolimo juosta
полевой аэродром	lauko aerodromas	полоса обеспечения	aprūpinimo juosta
полевой ветромер	lauko vėjamatis		
полевой госпиталь	lauko ligoninė		

полоса обороны	gynybos juosta	поражающие факторы ядерного взрыва	branduolinio sprogimo naikinamieji veiksniai
полоса отхода	atsitraukimo ruožas	поражение	kovimas
полоса препятствий	kliūčių ruožas	поражение цели	taikinio naikinimas
полоса приборя (перед дюнами)	prieškopės	пороговая доза облучения	slenkstinė apšvitos dozė
полоса пролета авиации	aviacijos perskridimo juosta	пороговая токсическая доза	ribinė apsinuodijimo dozė
полоса прорыва	pralaužimo juosta	порох	parakas
полоса разведки	žvalgybos juosta	порох дегрессивного горения	lėtėjančiai degantis parakas
полоса сосредоточения усилий	pastangų telkimo ruožas	порох прогрессивного горения	greitėjančiai degantis parakas
полуавтоматический затвор	pusiau automatinė spyna	порт	uostas
полуавтоматическое зарядание	pusiau automatinis užtaisymas	портупея	perpetė
полуавтоматическое орудие	pusiau automatinis pabūklas	поручик	poručikas
полуавтоматическое оружие	pusiau automatinis ginklas	поршневой двигатель внутреннего сгорания	stūmoklinis vidaus degimo variklis
полуактивное самонаведение	pusiau aktyvus nusitaikymas	поршневой затвор	stūmoklinė spyna
полубронебойный снаряд	pusiau šarvamušis sviedinys	порядковый номер	eilės numeris
полугусеничный автомобиль	vikšraratis automobilis	порядок ввода в бой	įtraukimo į mūšį tvarka
полузакрытая местность	pusiau uždara vietovė	порядок обезвреживания боеприпасов и взрывчатых устройств	sprogmenų ir šaudmenų darymo nekenksmingų tvarka
полузакрытая огневая позиция	pusiau uždara ugnies pozicija	порядок подготовки военнообязанных запаса	atsargos karo prievolinkų rengimo tvarka
полуприцеп	pusprikabė	порядок работы штаба	štabo darbo tvarka
полупроводник	puslaidininkis	порядок расположения орудий на огневой позиции	pabūklų išdėstymas ugnies pozicijoje
полупроводниковый прибор	puslaidininkinis prietaisas	порядок стрельбы артиллерии	artilėrijos šaudymo tvarka
полупрямая наводка	pusiau tiesioginis pabūklo taikymas	посадка морского десанта	jūrų desanto įlaipinimas
полюс	polius	посадка	įlaipinimas, tūpimas
полярные координаты	polinės koordinatės	посадка воздушного десанта	oro desanto nusileidimas
полярный метод	polinis metodas	посадочная дистанция	tūpimo nuotolis
помехозащищенность	apsauga nuo trukdžių	посадочная площадка	tūpimo aikštelė
помехи	trukdžiai	посадочные знаки	tūpimo ženklai
помеховая обстановка	trukdžių situacija	посещение частей офицерами штаба	štabo karininkų lankymasis daliniuose
помехоустойчивость	atsparumas trukdžiams	последняя вилка	paskutinis sieksnis
помпаж	pompažas	последовательное взрывание	nuoseklusis sprogdinimas
понижение снаряда	sviedinio žemėjimas	последовательное планирование операции	nuoseklusis operacijos planavimas
понтон	pontonas	последовательное сосредоточение огня	nuoseklusis ugnies sutelkimas
понтонный мост	pontoninis tiltas	последовательный ввод в бой	nuoseklusis įtraukimas į mūšį
понтонный парк	pontoninis parkas	последовательный удар авиации	nuoseklusis aviacijos smūgis
поощрение	skatinimas	последствия ядерного взрыва	branduolinio sprogimo padariniai
попадание	pataikymas	последующая боевая задача	paskesnioji kovos užduotis
пополнение запасов	atsargų papildymas	последующая операция	paskesnioji operacija
пополнение личного состава	personalo papildymas	поспешная выброска мин	skubusis minų išmetimas
пополняемое минное поле	nuolat papildomas minų laukas	поспешно подготовленная атака	staigioji ataka
пополняющее подразделение	papildymo vienetas	поспешное минирование	skubusis minavimas
поправка	pataisa	посредник	tarpininkas
поправка на смещение	poslinkio kampas (P_i)	пост	postas
поправка направления	krypties pataisa	пост корректирования огня	ugnies koregavimo postas
поправки на баллистические условия стрельбы	balistinės šaudymo pataisos	пост наведения авиации	aviacijos nukreipimo postas
поправки на геофизические условия стрельбы	geofizinės šaudymo pataisos	пост подслушивания	klausymosi postas
поправки на метеорологические условия стрельбы	meteorologinės šaudymo pataisos	пост радиоперехвата	radijo sekimo postas
поправки на условия стрельбы	šaudymo pataisos	пост радиотехнической разведки	radiotechninės žvalgybos postas
попуск	užtvindymas		
поражаемое пространство	naikinimo erdvė		
поражающая токсическая доза	žalojamoji apsinuodijimo dozė		
поражающие факторы	naikinamieji veiksniai		

пост РХБ наблюдения	RChB stebėjimo postas	практическое занятие	pratybos
пост управления движением	eismo valdymo postas	прапорщик	praporšėikas
постовая ведомость	postų žiniaraštis	праща	bola
постоянная память	pastovioji atmintis	превентивная война	prevencinis karas
постоянная радиоактивного распада	radioaktyviųjų medžiagų skilimo konstanta	превентивные меры по предотвращению конфликта	konflikto prevencija
постоянно управляемый перехват в воздухе	nuolat valdomas gaudymas ore	превосходство	pranašumas
постоянный заряд	nuolatinis šaunamasis užtaisas	превосходство в воздухе	pranašumas ore
постоянный нейтралитет	nuolatinis neutralitetas	превышение траектории	trajektorijos pakilimo aukštis
постоянный прицел	nuolatinis taikiklis	преграда	kliūtis
построение	rikiavimas	предбоевой порядок	prieškovinė rikiuotė
построение обороны	gynybos išdėstymas	предварительная авиационная поддержка	išankstinė aviacinė parama
посыльный	pasiuntinys	предварительная готовность	išankstinė parengtis
потенциал	potencialas	предварительная подготовка стрельбы	išankstinis šaudymo rengimas
потенциальная военная мощь	potencialioji karinė galia	предварительно уничтожаемая цель	numatytas sunaikinti taikiny
потери личного состава	karių nuostoliai	предварительное минное траление	išankstinis minų tralavimas
потеря боеспособности	kovos gebos praradimas	предварительное пополнение запасов	išankstinis atsargų papildymas
потолок полета	skrydžio lubos	предварительное предупреждение (оповещение)	išankstinis įspėjimas
потребность в воздушных перевозках	skraidinimo poreikis	предварительные действия	preliminarūs veiksmai
потребность в материальных средствах	materialinių priemonių poreikis	предварительный сигнал оповещения	išankstinis įspėjamasis signalas
походная застава	žygio sauga	предвидение	numatymas
походная колонна	žygio vora	предел дозы облучения	apšvitos dozės riba
походное охранение	žygio sauga	предельная дальность действительного огня	didžiausias veiksmingas šaudymo nuotolis
походное положение	žygio padėtis	предельно-допустимая доза облучения	didžiausioji leidžiamoji apšvitos dozė
походный дозор	žygio patrulis	предельный угол возвышения	didžiausias pakilimo kampas
походный ордер	laivų žygio rikiuotė	преднамеренные радиоэлектронные помехи	tyčiniai radioelektroniniai trukdžiai
походный строй	žygio rikiuotė	предотвращающая доза	išvengtoji apšvitos dozė
походный шаг	žygio žingsnis	предохранитель	saugiklis
почетная капитуляция	garbingoji kapituliacija	предохранитель от двойного заряжания миномета	minosvaidžio saugiklis nuo dvigubo užtaisymo
почетные знаки и знаки отличия	garbės ir pasižymėjimo ženklai	предохранительная иглолка	saugos adatėlė
почетный эскорт	garbės palyda	предполагаемая цель	tikėtinas taikiny
почта	paštas	предполетная проверка летательного аппарата	patikrinimas prieš skrydį
почти реальное время	beveik tikras laikas	предполье	priešlaukis
почтовая связь	pašto ryšys	предстартовая подготовка	rengimas iki leidimo
позатпный план операции	nuoseklusis operacijos planas	предупредительный приказ	įspėjamasis įsakymas
появляющаяся цель	pasirodantysis taikiny	предупреждение	įspėjimas
пояснение	paaiškinimas	предупреждение взаимных помех	tarpusavio trukdžių prevencija
пояснительная записка	aiškinamasis raštas	предупреждение об опасности РХБ заражения	įspėjimas apie RChB taršos pavojų
проекция	projekcija	предупреждены и защищены	įspėti ir apsaugoti
права человека	žmogaus teisės	предупреждены и незащищены	įspėti ir neapsaugoti
правила пожарной безопасности	priešgaisrinės saugos taisyklės	преждевременный выстрел	per ankstyvas šūvis
правила стрельбы	šaudymo taisyklės	преждевременный разрыв	priešlaikinis sprogimas
право	teisė	прекращение военных действий	karo veiksmų nutraukimas
право преследования	persekiojimo teisė	прекращение огня	ugnies nutraukimas
право убежища	prieglobsčio teisė	преобладание воздушных	orinių sprogimų persvara
правовая защита военнослужащего	teisinė kario apsauga		
правовая ответственность	teisinė atsakomybė		
правовая помощь	teisinė pagalba		
правовой режим государственной границы	valstybės sienos teisinis režimas		
правопорядок	teisėtumas		
праздник части	dalinio šventė		
практический потолок полета	praktinės skrydžio lubos		

преобладание наземных разрывов	antžeminių sprogimų persvara	призывная комиссия медицинской экспертизы	šauktinių medicinos ekspertizės komisija
преобразователь	keitiklis	призывник	šauktinis
преодоление	įveikimas	призывной возраст	šaukiamasis amžius
преодоление заграждений и препятствий	užtvary ir kliūčių įveikimas	приказ	įsakymas
преодоление зон заражения	taršos zonų įveikimas	приказ на марш	žygio įsakymas
преодоление зоны прикрытия	dengimo zonos įveikimas	приказ на посадку	įlaipinimo įsakymas
преодоление зоны разрушений	griuvėsių rajono įveikimas	приказание	paliepimas, potvarkis
преодоление минного поля	minų lauko įveikimas	приклад	buožė
преодоление ПВО	oro erdvės gynybos įveikimas	прикомандирование	priskyrimas
преодоление полосы обеспечения	oro erdvės gynybos įveikimas	прикрывающий огонь	dengiamoji ugnis
преодоление противодесантных заграждений	aprupinimo juostos įveikimas	прикрытие	dengimas, priedanga
преодоление противодесантных заграждений	priešdesantinių užtvary įveikimas	прикрытие государственной границы	valstybės sienos dengimas
преодоление противоракетной обороны	priešdesantinių užtvary įveikimas	прикрытие истребителей	naikintuvų dengimas
препятствие	priešdesantinių užtvary įveikimas	прикрытие колонны	voros dengimas, voros priedanga
прерывание	priešdesantinių užtvary įveikimas	прикрытие флангов и промежутков	sparnų ir sandūrų dengimas
преследование	priešdesantinių užtvary įveikimas	прилив и отлив	potvynis ir atoslūgis
преступления против воинской службы	nutraukimas	применение боевого оружия	kovos ginklo naudojimas
преступления против мира	persekiojimas	применение огнеметно-зажигательных средств	liepsnosvaidžių naudojimas
преступления против мира и человечества	nusikaltimai krašto apsaugos tarnybai	применение оружия	ginklų naudojimas
преступления против человечества	nusikaltimai taikai	применение оружия массового поражения	masinio naikinimo ginklo naudojimas
прецессия	nusikaltimai taikai ir žmonijai	применение ядерного оружия	branduolinio ginklo naudojimas
прибор выборочного опознавания	nusikaltimai žmonijai	принцип простоты	paprastumo principas
прибор для контроля паров	precesija	принципиальная схема действий	principinė veiksmų schema
прибор для расчета корректур	atpažinimo prietaisai	принципы ведения войны	karo principai
прибор ночного видения	garų kontrolės prietaisai	принципы обучения воинов	karių mokymo principai
прибор радиационной и химической разведки	garų kontrolės prietaisai	принципы операции	operacijos principai
прибор радиационной разведки	korektūrų skaičiavimo prietaisai	принципы применения химического оружия	cheminio ginklo naudojimo principai
прибор управления огнем	naktinio matymo prietaisai	принципы применения ядерного оружия	branduolinio ginklo naudojimo principai
прибор химической разведки	radiacinės ir cheminės žvalgybos prietaisai	принципы тактики	taktikos principai
приборы	radiacinės žvalgybos prietaisai	принципы тактической подготовки	taktikos rengimo principai
приборы наблюдения и разведки	ugnies valdymo prietaisai	принципы управления	valdymo principai
прибрежная группа флота	cheminės žvalgybos prietaisai	принятие на вооружение	priėmimas į ginkluotę
прибрежный конвой	prietaisai	принятие решения	sprendimo priėmimas
прибрежный патруль	stebėjimo ir žvalgybos prietaisai	приоритетное выполнение задач	uždavinių vykdymo prioritetas
привал	laivyno pakrančių grupė	приоритетное движение	judėjimo pirmumas
приведение оружия к нормальному бою	pakrantės konvojus	приостановка огня	ugnies sulaikymas
приведенная зона поражения	pakrantės patrulis	природное ионизирующее облучение	gamtinė jonizuojančioji spinduliuotė
прививка	žygio poilsis	природные причины экстремальной ситуации	gamtinės ekstremaliosios situacijos priežastys
привязанная огневая позиция	ginklo išaudymas	присадки	priemaiša
пригодность к техническому обслуживанию	patikimojo naikinimo zona	приспособление организма к высоте	prisitaikymas prie aukščio
приграничная полоса	skiepijimas	пристрелка	įsišaudymas, išaudymas
придание	skiepijimas	пристрелка дальности	nuotolio išaudymas
приданная единица	skiepijimas	пристрелка захватом цели в вилку	įsišaudymas sieksniuojant
приданные силы	susietoji ugnies pozicija	пристрелка направления	krypties išaudymas
приз	patikimojo naikinimo zona	пристрелка по измеренным отклонениям	įsišaudymas pagal išmatuotus nuokrypius
призывная комиссия	skiepijimas	пристрелка по наблюдению знаков разрывов	įsišaudymas pagal sprogimų ženklus
	prizas		
	naujųjų šaukimo komisija		

пристрелка репера	įsišaudymas į žyminį	продолжительность ведения огня	šaudymo trukmė
пристрелка цели	įsišaudymas į taikinį	продолжительность лазерного импульса	lazerinio impulso trukmė
пристрелочное орудие	įšaudomasis pabūklas	продолжительность эксплуатации военной техники	karo technikos eksploataavimo trukmė
пристрелочный огонь	įsišaudymo ugnis	проектирование	projektavimas
пристрелочный снаряд	įšaudomasis sviedinys	проекционная карта	projekcinis žemėlapis
пристрелянная дальность стрельбы	įšaudytas nuotolis	проекция	projekcija
пристрелянная поправка	įšaudyta pataisa	прожектор	prožektorius
пристрелянная поправка дальности	įšaudyta nuotolio pataisa	прозрачная пленка целей	taikinių skaidrė
пристрелянная поправка направления	įšaudyta krypties pataisa	происшествие	įvykis
пристрелянный угол возвышения	įšaudytas pakilimo kampas	прокладочный инструмент	navigatoriaus instrumentas
пристрелять цель	įsišaudyti į taikinį	пролив	šasiauris
прифронтовая полоса	pafrontės juosta	промах	nepataikymas
прицел	taikiklis	промежуток	tarpas
прицельная дальность	taikymo nuotolis	промежуточная горизонталь	tarpinė horizontalė
прицельно-бомбардировочные системы	bombų taikymo sistemos	промежуточная позиция	tarpinė pozicija
прицельные приспособления	pabūklo taikymo įtaisai taikymo įtaisai	промежуточная полоса	tarpinė juosta
прицельные радиоэлектронные помехи	taiklieji radioelektroniniai trukdžiai	промежуточное освещение района	tarpinis ploto apšvietimas
прицельный огонь	taikloji ugnis	промежуточный заряд	tarpinis šaunamasis užtaisas
прицеп	priekaba	промежуточный медицинский пункт	tarpinis medicinos punktas
причины экстремальной ситуации	ekstremaliosios situacijos priežastys	промежуточный патрон	tarpinis šovinys
пробег	riedėjimas nutūpus	промежуточный рубеж	tarpinis ruožas
пробивное действие пули	pramušamoji kulkos veikmė	проникающая бомба	skvarbioji bomba
пробное минное траление	bandomasis minų tralavimas	пропавший без вести	dingęs be žinios
пробный выстрел	bandomasis šūvis	пропаганда	propaganda
проверить	patikrinti	пропаганда войны	karo propaganda
проверка боевой готовности	kovinės parengties tikrinimas	пропитка	impregnantai
проверка боевой подготовки	kovinio rengimo tikrinimas	пропуск	leidimas
проверка после полета	patikrinimas po skrydžio	пропускная способность железнодорожной линии	geležinkelių linijos pralaidumas
проводка	sekimas	пропускная способность канала	kanalo pralaida
проводка воздушной цели	oro taikinio palyda	пропускная способность линии связи	ryšių linijos pralaidumas
проводная связь	laidinis ryšys	пропускная способность маршрута	maršruto pralaidumas
проводник	laidininkas	пропускная способность переправы	perkėlos pralaidumas
проволочное заграждение	vielų užtvara	пропускная способность системы связи	ryšių sistemos pralaidumas
проволочная спираль	vielų spiralė	пропускной пункт	praleidžiamasis punktas
прогноз погоды	orų prognozė	пропускной режим	leidimo režimas
прогнозирование	prognozavimas	прорыв	pralaužimas
прогнозирование последствий применения оружия массового поражения	masinio naikinimo ginklų naudojimo padarinių prognozavimas	прорыв обороны	gynybos pralaužimas
прогнозирование радиационной обстановки	radiacinės situacijos prognozavimas	прорыв укрепленного района	įtvirtintojo rajono pralaužimas
прогнозирование химической обстановки	cheminės situacijos prognozavimas	просачивание	prasiskverbimas
программа тактической подготовки	taktikos rengimo programa	простая капитуляция	paprastoji kapituliacija
программа ядерного сотрудничества	branduolinio bendradarbiavimo programa	простая стрела	paprastoji strėlė
программирование	programavimas	пространство	erdvė
програмное оборудование	programinė įranga	протазан	protazanas
продовольственные деньги	maistpinigiai	противостоящие силы	priešiškosios pajėgos
продовольственный пункт	maitinimo punktas	противник	priešas, priešininkas
продолжение наступления	puolimo tęsa	противобактериальный препарат	antibakterinis preparatas
продолжение огня	ugnies tęsimas	противовертолетная оборона	gynyba nuo sraigtasparnių
		противовоздушное заграждение	priešlėktuvinė užtvara

противовоздушная засада	priešlėktuvinė pasala	противоразминирующее устройство	trukdiklis
противовоздушная оборона (ПВО)	oro erdvės gynyba	противоракета	priešraketinė raketa
противовоздушная операция	oro erdvės gynybos operacija, priešlėktuvinė operacija	противоракетная оборона	priešraketinė gynyba
противовоздушное сражение	oro erdvės gynybos kautynės	противоракетный комплекс	priešrakinis kompleksas
противовоздушный бой	oro erdvės gynybos mūšis	противостоящие силы	priešiškosios pajėgos
противогаз	dujokaukė	противотанковое заграждение	prieštankinė užtvara
противодействие акустической войны	akustinio karo atoveiksmis	противотанковая артиллерия	prieštankinė artilerija
противодесантное заграждение	priešdesantinė užtvara	противотанковая бомба	prieštankinė bomba
противодесантная мина	priešdesantinė sausumos mina	противотанковая граната	prieštankinė granata
противодесантная морская мина	priešdesantinė jūrų mina	противотанковая засада	prieštankinė pasala
противодесантная оборона	priešdesantinė gynyba	противотанковая мина	prieštankinė sausumos mina
противодесантная операция	priešdesantinė operacija	противотанковая оборона	prieštankinė gynyba
противодесантное минное поле	priešdesantinis minų laukas	противотанковая пушка	prieštankinė patranka
противодесантный резерв	priešdesantinis rezervas	противотанковая самоходная установка	prieštankinis savaeigis įrenginys
противодымный фильтр	dūmų filtras	противотанковая управляемая ракета (ПТУР)	prieštankinė valdomoji raketa (PTVR)
противокорабельная торпеда	priešlaivinė torpeda	противотанковое вооружение	prieštankinė ginkluotė
противокумулятивный экран	antikumuliacinis ekranas	противотанковое минное поле	prieštankinis minų laukas
противолодочная бомба	priešlaivinė bomba	противотанковое ружье	prieštankinis šautuvas
противолодочная война	priešlaivinė kova, karas prieš povandeninius laivus	противотанковый вертолет	prieštankinis sraigtasparnis
противолодочная морская мина	priešlaivinė jūrų mina	противотанковый район	prieštankinis rajonas
противолодочная сеть	priešlaivinis tinklas	противотанковый ракетный комплекс (ПТРК)	prieštankinis raketų kompleksas (PTRK)
противолодочное корабельное вооружение	priešlaivinė laivo ginkluotė	противотанковый резерв	prieštankinis rezervas
противолодочное минное поле	priešlaivinis minų laukas	противотанковый ров	prieštankinis griovys
противолодочные действия	veiksmai prieš povandeninius laivus	противотанковый узел	prieštankinis mazgas
противолодочный вертолет	priešlaivinis sraigtasparnis	противотехническая операция	antitechninė operacija
противолодочный катер	priešlaivinis kateris	противотехнический материал	antitechninė medžiaga
противолодочный корабль	priešlaivinis laivas	противоторпедная сеть	prieštorpedinis tinklas
противолодочный крейсер	priešlaivinis kreiseris	противотральная морская мина	prieštralinė jūrų mina
противолодочный ракетный комплекс	priešlaivinis raketų kompleksas	противотранспортное заграждение	prieštransportinė užtvara
противооткатные устройства	atošliaužos įtaisai	противотранспортная мина	prieštransportinė sausumos mina
противопехотная граната	priešpėstinė granata	противохимическая защита	cheminė gynyba
противопехотная мина	priešpėstinė sausumos mina	противошумное устройство	triukšmo slopinimo įtaisas
противопехотная ручная граната	priešpėstinė rankinė granata	противоэпидемическая защита	epideminė sauga
противопехотное заграждение	priešpėstinė užtvara	противоэпидемические мероприятия	antiepideminės priemonės
противопехотное минное поле	priešpėstinis minų laukas	противоядерная защита	branduolinė sauga
противопожарная защита	priešgairinė sauga	противоядие	priešnuodis
противопыльная маска	medžiaginė dulkių kaukė	протокол	protokolas
противопыльный фильтр	dulkių filtras	протокол интернета	interneto protokolas (IP)
противорадиационное укрытие	radiacinė priedanga	протокол радиосвязи	radijo ryšio protokolas
противорадиационный препарат	antiradiacinis preparatas	протон	protonas
противорадиолокационная ракета	antiradiokacinė raketa	профессиональная воинская служба	profesinė karo tarnyba
противорадиолокационное средство	antiradiokacinė priemonė	профилактическая дезинфекция	profilaktinė dezinfekcija
противорадиолокационный снаряд	antiradiokacinis sviedinys	профилактическое техническое обслуживание	profilaktinė techninė priežiūra
противорадиационное убежище	radiacinė slėptuvė	профиль местности	vietovės profilis
		проход	perėja

проход в заграждениях	užtvarų perėja	пункт управления огнем	ugnies valdymo punktas
проходимая местность	važi vietovė	пункт управления огнем артиллерии	artilėrijos ugnies valdymo punktas
проходимость	važumas	пунктирная линия	brūkšninė linija
проходимость маршрута	maršruto važumas	пуск ракеты	raketos leidimas
проходимость местности	vietovės važumas	пусковая платформа	leidimo platforma
прохождение рубежей	linijų kirtimas	пусковая платформа	leidimo platforma
процедурное слово	procedūrinis žodis	пусковая установка	leidimo įrenginys, leistuvai
процесс обучения воинов	karių mokymo procesas	пусковой подогреватель	paleidimo šildytuvas
пруд	tvenkinys	пускозаряжающая установка	leidimo-užtaisymo įrenginys
прыжок с парашютом	šuoelis su parašiotu	пустыня	dykuma
прямая геодезическая задача	tiesioginis geodezinis uždavinys	путепровод	viadukas
прямая наводка	tiesioginis pabūklo taikymas	путепрокладчик	keltiesė
прямое освещение	tiesioginis apšvietimas	путеразрушитель	geležinkelio ardytuvas
прямое попадание	tiesioginis pataikymas	путеукладчик	kelio klotuvas
прямой азимут	tiesioginis azimutas (A_{ties})	пути маневра, снабжения и эвакуации	manevravimo, tiekimo ir evakavimo keliai
прямой выстрел	tiesusis šūvis	путь проникновения биологических возбудителей болезни в организм	biologinių ligų sukėlėjų patekimo į organizmą būdas
прямой начальник	artimiausias viršininkas	пучковое оружие	pluoštinis ginklas
прямой скат	lygusis šlaitas	пушечная артиллерия	patrankų artilėrija
прямоугольные сокращенные координаты	sutrumpintosios stačiakampės koordinatės	пушка	patranka
психическая атака	psichinė ataka	пушка-гаубица	patranka-haubica
психологическая операция	psichologinė operacija	пыль	dulkės
психологическая подготовка	psichologinis rengimas	пьезометр	pjezometras
психологическая ситуация	psichologinė situacija	пьезоэлектрический прибор	pjezoelektrinis prietaisas
психотропное ОВ	psichotropinė nuodingoji medžiaga	пятый уровень ядерного происшествия	penktasis branduolinio įvykio lygmuo
пулемёт	kulkosvaidis		
пуленепробиваемое стекло	neperšaunamasis stiklas		
пульта управления	valdymo pultas		
пуля	kulka		
пуля со смещенным центром тяжести	išcentruotoji kulka		
пункт	punktas		
пункт водоснабжения	vandens tiekimo punktas	рабочее время	darbo laikas
пункт вылета	išvykimo taškas	рабочая якорная стоянка	darbinė inkarvietė
пункт высадки	išlaipinimo punktas	рабочее тело	darbinis kūnas
пункт контроля безопасности связи	ryšių saugumo kontrolės punktas	равелин	ravelinas
пункт перегрузки	perkrovimo punktas	равенство воздушных и наземных	orinių ir antžeminių sprogimų lygybė
пункт перехода государственной границы	valstybės sienos perėjimo punktas	равнина	lyguma
пункт посадки	įlaipinimo punktas	рад	radas (rd)
пункт приема и отображения информации	informacijos priėmimo ir vaizdavimo punktas	радиационная авария	radiacinė avarija
пункт приема и распределения резерва	rezervo priėmimo ir paskirstymo punktas	радиационная безопасность	radiacinis saugumas
пункт радиоконтроля	radijo kontrolės punktas	радиационная защита	radiacinė sauga
пункт санитарной обработки	sanitarinio švarinimo punktas	радиационная линейка	dozimetrinė liniuotė
пункт сбора	surinkimo punktas	радиационная маскировка	radiacinis maskavimas
пункт сбора военнопленных	karo belaisvių surinkimo punktas	радиационная обстановка	radiacinė situacija
пункт сбора донесений	pranešimų surinkimo punktas	радиационная разведка	radiacinė žvalgyba
пункт снабжения	tiekimo punktas	радиационная тревога	radiacinis pavojus
пункт снабжения боеприпасами	šaudmenų tiekimo punktas	радиационные потери	radiaciniai nuostoliai
пункт специальной обработки	specialiojo švarinimo punktas	радиационный ожог	radiacinis nudegimas
пункт технического наблюдения	techninio stebėjimo punktas	радиация	radiacija
пункт технического обслуживания и ремонта	techninės priežiūros ir remonto punktas	радио	radijas
		радиоактивное вещество	radioaktyvioji medžiaga
		радиоактивная пыль	radioaktyviosios dulkės
		радиоактивная частица	radioaktyvioji dalelė
		радиоактивное заражение	radioaktyvioji tarša
		радиоактивное излучение	radioaktyvioji spinduliuotė
		радиоактивное облако	radioaktyvusis debesis

P

радиоактивность	radioaktyvumas	радиометрическая разведка	radiometrinė žvalgyba
радиоактивность атмосферы	atmosferos radioaktyvumas	радиомолчание	radijo tylą
радиоактивные отходы	radioaktyviosios atliekos	радионавигация	radionavigacija
радиоактивные выбросы	radioaktyvieji išmetalai	радионаправление	radijo kryptis
радиоактивные осадки	radioaktyviosios nuosėdos	радионуклид	radionuklidas
радиоактивные продукты ядерного взрыва	branduolinio sproginimo radioaktyvieji produktai	радиопейджинг	radijo ieška
радиоактивный дождь	radioaktyvūs lietus	радиопеленгатор	radiopelengatorius
радиоактивный распад	radioaktyvusis skilimas	радиопередатчик	radijo siųstuvas
радиоактивный элемент	radioaktyvusis elementas	радиоперехват	radijo perėmimas
радиоблокада	radijo blokada	радиопоглощающий материал	radijo bangas sugerianti medžiaga
радиовещание	radiofonija	радиоподавление	radijo slopinimas
радиовзрыватель	radijo sprogdiklis	радиопоиск	radijo ieška
радиоволны	radijo bangos	радиопомехи	radijo dažnio trukdžiai
радиограмма	radiograma	радиоприемник	radijo imtuvas
радиодальномер	radijo tolimatis	радиопрозрачный материал	radijo bangas praleidžianti medžiaga
радиоданные	radijo duomenys	радиопротекторы	radioprotektoriai
радиозонд	radiozondas	радиоразведка	radijo žvalgyba
радиоизотоп	radioaktyvusis izotopas	радиорелейная линия связи	radiorelinė ryšių linija
радиокомпас	radiokompasas	радиорелейная связь	radiorelinis ryšys
радиоконтроль	radijo kontrolė	радиосвязь	radijo ryšys
радиологическая защита	radiologinė sauga	радиосеть	radijo tinklas
радиологическая операция	radiologinė operacija	радиосигнал	radijo signalas
радиологическое оружие	radiologinis ginklas	радиосигнал точного времени	tikslaus laiko radijo signalas
радиология	radiologija	радиоспорт	radijo sportas
радиолокатор	radiolokatorius, radaras, radiolokacijos stotis	радиостанция	radijo stotis
радиолокационная головка самонаведения	radiolokacinė nusitaikančioji galvutė	радиотелеграф	radiotelegrafas
радиолокационная маскировка	radiolokacinis maskavimas	радиотелеуправление	nuotolinis radijo valdymas
радиолокационная разведка	radiolokacinė žvalgyba	радиотелефон	radiotelefonas
радиолокационная станция (РЛС)	radiolokacijos stotis (RLS), radaras	радиотепловая разведка	šiluminė radijo žvalgyba
радиолокационная станция разведки стреляющей артиллерии	šaudančios artilerijos žvalgybos radiolokacijos stotis	радиотеплолокатор	šiluminis radiolokatorius
радиолокационная цель	radiolokacinis taikynys	радиотеплокация	šiluminė radiolokacija
радиолокационное обеспечение	radiolokacinis aprūpinimas	радиотехника	radiotechnika
радиолокационное обнаружение	radiolokacinis aptikimas	радиотехническая маскировка	radiotechninis maskavimas
радиолокационное определение направления	radiolokacinis krypties nustatymas	радиотехническая разведка	radiotechninė žvalgyba
радиолокационное поле	radiolokacinis laukas	радиотехническая система	radiotechninė sistema
радиолокационное целеуказание	radiolokacinis taikinių nurodymas	радиотехнические средства	radiotechninės priemonės
радиолокационные характеристики цели	radiolokacinės taikinio charakteristikos	радиотехнический вариометр	radiotechninis variometras
радиолокационный комплекс	radiolokacinis kompleksas	радиоуправляемый воздушный перехват	radiju valdomas gaudymas ore
радиолокационный контроль	radiolokacinė kontrolė	радиофизика	radiofizika
радиолокационный отражатель	radiolokacinis atšvaitas	радиоцентр	radijo centras
радиолокационный патруль	radiolokacinis patulius	радиочастотное оружие	radijo dažnio ginklas
радиолокационный пост	radiolokacinis postas	радиочастоты	radijo dažniai
радиолокационный прицел	radiolokacinis taikiklis	радиоэлектроника	radioelektronika
радиолокация	radiolokacija	радиоэлектронная защита	elektroninė sauga
радиолобительская связь	radijo mėgėjų ryšys	радиоэлектронное подавление	elektroninis slopinimas
радиомаскировка	radijo maskavimas	радиоэлектронные помехи	radioelektroniniai trukdžiai (RET)
радиомаяк	radijo švyturys, avarinis vietos nustatymo švyturys	радиоэлектронные средства (РЭП)	radioelektroninės priemonės (REP)
радиометр	radiometras	радиоэхо	radijo aidas
		радиус	spindulys
		радиус безопасности	saugos spindulys
		радиус действительного поражения	tikrojo naikinimo spindulys

радиус действия	veikimo spindulys	развернутый строй	skleistinė rikiuotė
радиус полного поражения	visiškojo naikinimo spindulys	развертывание	išskleidimas
радиус поражающего действия ядерного взрыва	branduolinio sprogimo naikinimo spindulys	развертывание артиллерии	artilėrijos skleidimas
радиус поражения	naikinimo spindulys	развертывание в боевой порядок.	išskleidimas į kovos rikiuotę
радиус разрушений	sugriovimų spindulys	развертывание в предбоевой порядок	išskleidimas į prieškovinę rikiuotę
радон	radonas	развертывание тыла	užnugario išskleidimas
разбег при взлете	įsiriedėjimas kylant	развитие успеха	sėkmės plėtojimas
разбор операции	operacijos apibendrinimas	развод караулов	sargybų skirstymas
разбор стрельбы	šaudymo nagrinėjimas	разводящий	išvedžiotojas
разборка оружия	ginklo ardymas	разгар (износ) ствола	pabūklo vamzdžio išdilimas
разборное орудие	išrenkamasis pabūklas	разграничительная дэ факто линия	de facto riba
разборный мост	surenkamasis tiltas	разграничительная дэ юре линия	de jure riba
разборный ствол	išardomasis vamzdis	раздаточная коробка	skirstomoji dėžė
разбросанные мины	išmėtytosios minos	раздельная погрузка	atskirasis krovimas
разведка	žvalgyba	раздельное зарядание	atskirasis užtaisymas
разведка боем	žvalgyba mūšiu	разделяющаяся головная часть	išsisklaidančioji raketos galvutė
разведка водной преграды	vandens kliūties žvalgyba	различающая полоса	ženklinimo juosta
разведка воздушного пространства	oro erdvės žvalgyba	размах операции	operacijos užmojis
разведка маршрута	maršruto žvalgyba	размеднитель	vario šalintuvas
разведка местности	vietovės žvalgyba	размеры цели	taikinio matmenys
разведка морского десанта	jūrų desanto žvalgyba	разметка грузовых отсеков	skyrčių ženklavimas
разведка невзорвавшихся боеприпасов	nesprogusių sprogmenų žvalgyba	размещение артиллерии	artilėrijos išdėstymas
разведка огнем	žvalgyba ugnimi	разминирование	išminavimas
разведка района огневых позиций	ugnies pozicijų rajono žvalgyba	разминирование с погруженным	išminavimas nardant
разведка цели	taikinių žvalgyba	разминированный участок	išvalytasis ruožas
разведка элементов боевого порядка	kovos rikiuotės elementų išžvalgymas	разнобой орудий	pabūklo pradinio greičio nuokrypis
разведка ядерно-минных заграждений	branduolinių minų užtvarkų žvalgyba	разность высот орудий	pabūklų aukščių skirtumas (Δh)
разведчик	žvalgas	разомкнутый строй	išretintoji rikiuotė
разведывательная авиация	žvalgybos aviacija	разоружение	nuginklavimas, nusiginklavimas
разведывательная группа	žvalgybos grupė	разрешающая способность	skiriamoji geba
разведывательная информация	žvalgybos informacija	разрешающий командир	leidžiamasis vadas
разведывательная информация о поле боя	mūšio lauko žvalgybos informacija	разрешение на марш	žygio leidimas
разведывательная информация связи	ryšių žvalgybos informacija	разрешение нападать	leidimas puliti
разведывательная информация, собранная у населения	žmonių žvalgybos informacija	разрушение	ardymas, sugriovimas
разведывательная карта	žvalgybos žemėlapis	разрушение объектов	objektų griovimas
разведывательная оценка	žvalgybinis įvertinimas	разрушение цели	taikinio ardymas
разведывательная оценка поля боя	žvalgybinis mūšio lauko įvertinimas	разрыв	sprogimas
разведывательная РХБ машина	RChB žvalgybos mašina	разрыв в канале ствола	sprogimas vamzdyje
разведывательная сводка	žvalgybos suvestinė	разрыв незамечен	nepastebėtas sprogimas
разведывательная служба	žvalgybos tarnyba	разрыв, отклонившийся от линии наблюдения	nuo stebėjimo linijos nukrypęs sprogimas
разведывательно-диверсионная группа	diversijų ir žvalgybos grupė	разрывной заряд	sprogstamasis užtaisas
разведывательное донесение	žvalgybos pranešimas	разряжение оружия	šaudmens išėmimas
разведывательно-огневой комплекс	žvalgybos ir ugnies kompleksas	район	rajonas
разведывательно-ударный комплекс	žvalgybos smogiamasis kompleksas	район базирования флота	laivyno bazavimosi rajonas
разведывательный дозор	žvalgybos patulvis	район боевых действий	kovos rajonas
разведывательный корабль	žvalgybos laivas	район восстановления боеспособности войск	pajėgų kovos gebos atkūrimo rajonas
разведывательный отряд	žvalgybos rinktinė	район выпадения радиоактивных осадков	radioaktyviųjų kritulių rajonas
		район высадки	išlaipinimo rajonas
		район герметизации	sandarinimo rajonas
		район герметизации танков	tankų sandarinimo rajonas

район действий морского десанта	jūrų desanto veiksmų rajonas	ракетно-космический комплекс	kosminis raketų kompleksas
район действий сил ПВО	oro erdvės gynybos operacijų rajonas	ракетно-торпедная подводная лодка	rakinis-torpedinis povandeninis laivas
район десантирования	desantavimo rajonas	ракетно-ядерное оружие	rakinis branduolinis ginklas
район дымопуска	dūmijimo ruožas	ракетные войска	rakinės pajėgos
район контроля воздушного пространства	oro erdvės kontrolės rajonas	ракетные части	rakiniai daliniai
район корабельной поддержки	laivyno paramos rajonas	ракетный двигатель	rakinis variklis
район магнитной аномалии	magnetinės anomalijos rajonas	ракетный катер	rakinis kateris
район маневрирования артиллерии	artilėrijos manevravimo rajonas	ракетный комплекс	raketų kompleksas
район обороны	gynybos rajonas	ракетный корабль	rakinis laivas
район объекта	objekto rajonas	ракетный крейсер	rakinis kreiseris
район огневой поддержки	paramos ugnimi rajonas	ракетный полигон	raketų poligonas
район огневых позиций	ugnies pozicijų rajonas	ракетный твердотоплевый заряд	rakinis kietojo kuro užtaisas
район ожидания	laukimo rajonas	ракетный удар	raketų smūgis
район оперативного развертывания	operatyvinio išskleidimo rajonas	ракетный удар авиации	aviacijos smūgis raketomis
район оперативных интересов	operacinių interesų rajonas	ракетоносец	raketešis
район операций	operacijų rajonas	ракетоносная авиация	taikinio rakursas
район отдыха	poilsio rajonas	ракурсы цели	žemėlapių rėmelis
район полетной информации	skrydžių informacijos rajonas	рамка карты	rangas
район посадки	įlėpinimo rajonas	ранг	laivo rangas
район расположения	išdėstymo rajonas	ранг корабля	laivo rangas
район рассредоточения авиации	orlaivių išsklaidymo rajonas	ранен в бою	sužeistas, -a mūšyje
район сбора	surinkimo rajonas	ранение	sužeidimas
район сосредоточения	sutelkimo rajonas, tarpinis sutelkimo rajonas	раненные и больные	sužeistieji, -osios ir ligoniai, -ės
район сосредоточения десанта	desanto susitelkimo rajonas	раннее воздушное оповещение и управление	išankstinis įspėjimas ir valdymas iš oro
район специальной обработки	specialiojo švarinimo rajonas	ранняя фаза аварии ядерной электростанции	ankstyvoji branduolinės elektrinės avarijos fazė
район управления полетами	skrydžių valdymo rajonas	рапира	rapyra
район целей	taikinių zona	рапорт	raportas
район цели	taikinio rajonas	расквартирование войск	karinių vienetų apgyvendinimas
район ядерного, биологического и химического наблюдения	branduolinio, biologinio ir cheminio stebėjimo rajonas	расконсервация	dekonservavimas
районный центр управления	rajono valdymo centras	распознавание целей	taikinių atskyrimas
ракета	raketa	расположение	išdėstymas
ракета класса „поверхность-поверхность“	raketa „paviršius–paviršius“	распорядок дня	dienotvarkė
ракета-носитель	nešančioji raketa	распоряжение	nurodymas, potvarkis
ракетная артиллерия	rakinė artilėrija	распределение	išskirstymas, paskirstymas
ракетная база	raketų bazė	распределение войск	pajėgų paskirstymas
ракетная морская атака	rakinė jūrų ataka	распределение огня	ugnies išskirstymas
ракетная подводная лодка	rakinis povandeninis laivas	распределение оружия	ginklų paskirstymas
ракетница	signalinis pistoletas	распределение радиоактивной пыли	radioaktyviųjų dulkių pasiskirstymas
ракетное авиационное вооружение	rakinė aviacijos ginkluotė	распределение секретных сообщений	slaptųjų pranešimų skaidymas
ракетное и торпедное корабельное вооружение	rakinė- torpedinė laivo ginkluotė	распределитель	dalytuvas, skirstytuvas
ракетное корабельное вооружение	rakinė laivo ginkluotė	распределительный пункт	skirstymo punktas
ракетное оружие	rakinis ginklas	распространение радиоволн	radijo bangų sklaidymas
ракетное оружие специального назначения	specialusis rakinis ginklas	распыляющая система	purškimo sistema
ракетное топливо	rakinis kuras	рассеивание	sklaida
ракетно-космическая оборона	rakinė kosminė gynyba	рассекающий удар	kertamasis smūgis
		раскречивание	išslaptinimas
		раскречивание информации	informacijos išslaptinimas
		рассеяние радиации	spinduliuotės sklaida
		раскрыто	atskleista
		рассредоточение	išsklaidymas
		рассредоточение войск	pajėgų išsklaidymas

рассредоточенный боевой порядок	išsklaidytoji kovos rikiuotė	режим воздушного пространства	oro erdvės režimas
расстояние	atstumas	режим огня	šaudymo režimas
рассыпной строй	išskleistoji kovos rikiuotė	режим полета	skrydžio režimas
расформирование части	dalinio išformavimas	резак	pjoviklis
расход боеприпасов	šaudmenų sąnaudos	резерв	rezervas
расход горючего	degalų sąnaudos	резерв вооруженных сил	kariuomenės rezervas
расход материальных средств	materialinių priemonių sunaudojimas	резерв специальных войск	specialiųjų pajėgų rezervas
расходные запасы	naudojamosios atsargos	резерв тыла	užnugario rezervas
расходный запас боеприпасов	naudojamosios šaudmenų atsargos	резерват	rezervatas
расходуемые материальные средства	sunaudojamosios materialinės priemonės	резервная часть	rezervinis dalinys
расходящийся веер	išskleistoji vėduoklė	резервные войска	rezervinės pajėgos
расцветка карты	žemėlapių spalvinimas	резервуар	rezervuaras
расчет марша	žygio skaičiavimas	резидент	rezidentas
расчет установок для стрельбы	šaudymo nuostatų skaičiavimas	резонанс	rezonansas
расчетная точка выброски	apskaičiuotoji išmetimo vieta	резорбтивная токсическая доза	rezorbcinė apsinuodijimo dozė, įsiurbties apsinuodijimo dozė
расширение участка прорыва	fronto plėtimas, pralaužimo fronto plėtimas	результат действий	veiksmų rezultatas
ратификация	ratifikacija	результат стрельбы	šaudymo rezultatas
рацион	racionas	рейд	reidas
реактивная артиллерия	reaktyvinė artilerija	рейд морского десанта	jūrų desanto reidas
реактивная противотанковая граната	reaktyvinė prieštankinė granata	рейдер	reideris
реактивная торпеда	reaktyvinė torpeda	рейдовые действия	reidiniai veiksmai
реактивная тяга	reaktyvinė trauka	рейнджеры	reindžeriai
реактивно-всплывающая морская мина	reaktyvinė išnyrančioji jūrų mina	река	upė
реактивное оружие	reaktyvinis ginklas	реквизиция	rekvizicija
реактивное топливо	reaktyviniai degalai	рекламация	reklamacija
реактивный гранатомет	reaktyvinis granatsvaidis	рекогносцировочная группа	rekognoskuotės grupė
реактивный двигатель	reaktyvinis variklis	рекогносцировка	rekognoskuotė
реактивный огнемет	reaktyvinis liepsnosvaidis	рекогносцировка тылового района	užnugario rajono rekognoskuotė
реактивный снаряд	reaktyvinis sviedinys	ректификация	rektifikacija
реакция	reakcija	рельеф	reljefas
реакция деления	dalijimosi reakcija	реляция	reliacija
реальная цель	tikrasis taikyns	ремилитаризация	remilitarizacija
реальное время	realusis laikas, tikrasis laikas	ремилитаризация территории	teritorijos remilitarizacija
реальные условия стрельбы	realiosios šaudymo sąlygos	ремонт военной техники	karo technikos remontas
реверсивная тяга	reversinė trauka	ремонт техники в боевых условиях	technikos remontas mūšio sąlygomis
револьвер	revolveris	ремонтная организация	remonto vienetas
регалия	regalija	ремонтно-эвакуационная группа	remonto ir evakavimo grupė
регенеративный патрон	regeneravimo dėžutė	ремонтные средства	remonto priemonės
регенерация	regeneracija	ремонтпригодность	tinkamumas remontuoti
регион	regionas	рентген	rentgenas (R)
регион ПВО	oro erdvės gynybos regionas	рентгеновский лазер с ядерной накачкой	branduolinio kaupinimo rentgeno lazeris
региональная безопасность	regioninis saugumas	рентгеновское излучение	rentgeno spindulių
регистр	registas	репарация	reparacija
регистрированное издание	registruotasis leidinys	репатриация	repatriacija
регистрированный материал	registruotoji medžiaga	репер	žyminys, reperis
регламентные работы	reglamento darbai	репрессалии	represalijos
регулярное техническое обслуживание	reguliarioji techninė priežiūra	респиратор	respiratorius
регулярные войска	reguliariosios pajėgos	реставрация	restauracija
редан	redanas	реституция	restitucija, grąžinimas
редемаркация	redemarkacija	ресурсы	ištekliai
редут	redutas	реторсия	retorsija
		ретранслятор	retransliatorius

ретранслятор помех	trukdžių retransliatorius	руководитель	vadovas
ретрансляция	retransliacija	руководитель полетами	skrydžių vadovas
речная флотилия	upių flotilė	руководство	vadovybė, vadovavimas, vadovas
речной флот	upių laivynas	руководство и управление	vadovavimas ir valdymas
решающая зона	lemiamoji zona	руководство контроля воздушного пространства	oro erdvės kontrolės vadovybė
решающий бой	lemtingasis mūšis	руководство народного сопротивления	tautos pasipriešinimo vadovybė
решение	sprendimas	рулевой ракетный двигатель	raketinis vairo variklis
решение на операцию	operacijos sprendimas	румб	rumbas
рикетсия	riketsija	рунка	runka
рикошет	rikošetas	ручная граната	rankinė granata
риск	rizika	ручная наступательная граната	puolamoji rankinė granata
ров	griovys	ручная оборонительная граната	gynybinė rankinė granata
ровный скат	lygusis šlaitas	ручная противотанковая граната	prieštankinė rankinė granata
рог	ragas	ручное зарядание	rankinis užtaisymas
род войск	rajėgų rūšis	РХБ защита	RChB sauga (RChBS)
родник	versmė	РХБ наблюдатель	RChB stebėtojas
роза компаса	kompasso rožė	РХБ наблюдение	RChB stebėjimas
розничные (упакованные) нефтепродукты	naftos produktų mažmenos	РХБ поддержка	RChB parama
рокада связи	ryšių rokada	РХБ разведка	RChB žvalgyba
рокадная дорога	rokada, lygiagretusis kelias	РХБ разведчик	RChB žvalgas
роль воинской части в операции	karinio vieneto vaidmuo operacijoje	РХБ-оружие	RChB ginklai
рота	kuopa	рыскание	krypavimas
ротация	sukimasis	рыцарское войско	riterių kariuomenė
ротация военнослужащих	karių rotacija	рыцарь	riteris
ротная позиция	kuopos pozicija	ряд	greta
ротная тактическая группа	kuopos taktinė grupė	рядовой	eilinis
ротный медицинский пункт	kuopos medicinos postas		
ротный опорный пункт	kuopos atramos punktas		
ротный противотанковый опорный пункт	prieštankinis kuopos atramos punktas		
ротный флажок	kuopos vėliavėlė		
рубеж	riba, ruožas		
рубеж безопасного удаления	saugumo riba		
рубеж безопасности	saugumo riba		
рубеж бомбометания	bombų mėtymo riba	сабля	kardas
рубеж ввода бой	įtraukimo į mūšį riba	саботаж	sabotažas
рубеж вероятной встречи	galimo susitikimo riba	салют	saliutas
рубеж возвращения	grįžimo riba	самовольное оставление службы	savavališkas pasišalinimas
рубеж дымопуска	dūmijimo riba	самовоспламеняющаяся смесь	savaime įsiliepsnojantis mišinys
рубеж заградительного огня	užtveriamosios ugnies ruožas	самодвижущаяся артиллерия	savijudė artilerija
рубеж затемнения	užtamsinimo riba	самодвижущаяся морская мина	savaeigė jūrų mina
рубеж координации огневой поддержки	paramos ugnimi koordinavimo riba	самодвижущееся орудие	savijudis pabūklas
рубеж минирования	minavimo ruožas	самодегазация	savaiminė degazacija
рубеж обороны	gynybos ruožas	самозарядная винтовка	pusiau automatinis šautuvas
рубеж огневого вала	ugnies bangos ruožas	самозащита	savigyna
рубеж оповещения	įspėjimo riba	самолет	lėktuvas
рубеж открытия (прекращения) огня	ugnies paleidimo (nutraukimo) riba	самолет вертикального (укороченного) взлета и посадки	vertikaliajo ar trumpojo kilimo ir tūpimo lėktuvas
рубеж переноса огня	ugnies perkėlimo riba	самолет укороченного взлета и вертикальной посадки	trumpojo kilimo ir vertikaliajo tūpimo lėktuvas
рубеж перехода в атаку	atakos pradžios riba	самолет-авианосец	lėktuvas lėktuvnešis
рубеж прикрытия	dengimo ruožas	самолет-амфибия	lėktuvas amfibija
рубеж пуска ракет	raketų leidimo riba	самолет-мишень	lėktuvas taikinyš
рубеж развертывания	išskleidimo riba	самолетная ракетная траектория	lėktuvinė raketos trajektorija
рубеж регулирования	reguliavimo riba	самолет-носитель	nešantysis lėktuvas
рубеж спешивания из машин	išlaipinimo iš mašinų riba		
рубеж ядерной безопасности	branduolinės saugos riba		
рубящее оружие	kertamasis ginklas		

С

самолето-вылет	išskridimas	сверхвысокочастотная связь	labai aukšto dažnio ryšys
самолето-пролет	lėktuvo perskridimas	сверхдальнобойная артиллерия	ultratoliašaudė artilerija
самоликвидатор	raketos susinaikinimo įtaisas	сверхдлинноволновая радиосвязь	superilgabangis radijo ryšys
самонаведение	nusitaikymas	сверхдлинные радиоволны	superilgosios radijo bangos
самонаводящаяся морская мина	nusitaikančioji jūrų mina	сверхзвуковая скорость полета	viršgarsinis skrydžio greitis
самонаводящаяся ракета	nusitaikančioji raketa	сверхсрочнослужащий	liktinis
самонаводящийся снаряд	nusitaikantysis sviedinys	световой ориентир	šviečiamasis orientyras
самооборона	savigyna	световая разгранлиния	šviesinė skiriamoji riba
самоокапывание	apsikasimas	световое излучение	šviesos spinduliuotė
самопомощь	pirmosios medicinos pagalbos susiteikimas	световой импульс	šviesos impulsas
самостоятельная операция	savarankiškoji operacija	световой створ	šviesos vedlinė
самостоятельный огонь	savarankiškoji ugnis	световые радиоэлектронные помехи	šviesos radioelektroniniai trukdžiai
самоходная авиадесантная артиллерийская установка	savaeigis aviadesantinis artilerijos įrenginys	светомаскировка	šviesos maskavimas
самоходная артиллерийская установка	savaeigis artilerijos įrenginys	светосигнализация	šviesos signalizacija
самоходная артиллерия	savaeigė artilerija	светотехника	šviesos technika
самоходная зенитная установка	savaeigis zenitinis įrenginys	светофильтр	šviesos filtras
самоходное орудие	savaeigis pabūklas	светящая бомба	šviečiamoji bomba
самоходный зенитно-артиллерийский и ракетный комплекс	savaeigis zenitinės artilerijos ir raketų kompleksas	свобода действий	veiksmų laisvė
самоходный миномет	savaeigis minosvaidis	свободная морская мина	laisvoji jūrų mina
самоходный огнемёт	savaeigis liepsnosvaidis	свободная радио сеть	laisvasis radijo tinklas
самоходный паром	savaeigis keltas	свободное падение	laisvasis kritimas
санитарная обработка	sanitarinis švarinimas	свободный маршрут	laisvasis maršrutas
санитарно-гигиенические мероприятия	sanitarinės higienos priemonės	свод сигналов	signalų suvestinė
санитарно-профилактические мероприятия	sanitarinės profilaktikos priemonės	сводка	suvestinė
санитарно-эпидемическая разведка	sanitarinė epideminė žvalgyba	сводка боевых действий	mūšio rezultatų suvestinė
санитарные и безопасные зоны	sanitarinės ir saugumo zonos	своевременный огонь артиллерии	savalaikė artilerijos ugnis
санитарные корабли и плавающие средства	sanitariniai laivai ir plaukiojamosios priemonės	связка	kekė
санитарные потери	sanitariniai koviniai nuostoliai	связка мин	minų ryšulys
санитарный летательный аппарат	sanitarinis orlaivis	связной	ryšinininkas
санитарный транспорт	sanitarinis transportas	связь	ryšys
санкция	sankcija	связь взаимодействия	sąveika
сантигрэй	centigrėjus (cGy)	связь подвижными средствами	ryšys judriomis priemonėmis
сап	įnosės	связь с общественностью	ryšiai su visuomene
сапер	pionierius	священнослужители	religinis personalas
сатисфакция	satisfakcija	сдвоенный ряд	dvieilė
сближение меридианов	dienovidinių artėjimas	сдерживание	atgrasinimas
сближение с противником	suartėjimas su priešu	сдерживающая операция	stabdomoji operacija
сбор	rinkimasis, surinkimas	сдерживающая позиция	stabdymo pozicija
сбор информации	informacijos rinkimas	сдерживающие действия	stabdomieji veiksmai
сборное сооружение	surenkamasis statinys	сдерживающий бой	stabdomasis mūšis
сборный пункт поврежденных машин	sugadintų mašinų surinkimo punktas	сдерживающий удар	stabdomasis smūgis
сброс	paleidimas	сеанс связи	ryšio seansas
сброс платформы	platformų nuleidimas	север по компасу	kompasso šiaurė
сброшенное сообщение	numestasis pranešimas	Северная звезда	Šiaurinė žvaigždė
сваебойное оборудование	poliakalė įranga	Северное сияние	Šiaurės pašvaistė
свертывание обороны противника	priešo gynybos likvidavimas	Северо-Западный Европейский ТВД	Šiaurės Vakarų Europos karo veiksmų teatras
сверхвысокочастотное оружие	labai aukšto dažnio ginklas	седьмой уровень ядерного происшествия	septintasis branduolinio įvykio lygmuo
		сезонное техническое обслуживание	sezoninė techninė priežiūra
		сейсмическая связь	seisminis ryšys
		сейсмовзрывные волны	seisminės sprogimo bangos
		секрет	slapukas
		секретная информация	įslaptintoji informacija

секстант	sekstantas	силы гарнизона	igulos pajėgos
сектор	sektorius	силы для выполнения задачи	užduoties pajėgos
сектор морской обороны	jūrų gynybos sektorius	силы и средства	pajėgos ir priemonės
сектор наблюдения	stebėjimo sektorius	силы морского десанта	jūrų desanto pajėgos
сектор обстрела [стрельбы]	šaudymo sektorius	силы НАТО	NATO pajėgos
сектор огня	ugnies sektorius	силы общего назначения	bendrosios paskirties pajėgos
сектор ПВО	oro erdvės gynybos sektorius	силы оранжевых	oranžinių pajėgos
сектор укрепленного района	įtvirtintojo rajono sektorius	силы по поддержанию мира	taikos palaikymo pajėgos
секундомер	sekundmatis	силы специальных операций	specialiųjų operacijų pajėgos
секция	sekcija	силы, подчиненные НАТО	NATO pavaldžios pajėgos
секция боеголовки	kovinės galvutės dalis	силы, предназначенные НАТО	NATO paskirtos pajėgos
селективность	atrankumas	сильная кратковременная облученность	ūminis trumpalaikė apšvita
семафорная азбука	semaforo abėcėlė	сильное разрушение	didelis sugriovimas
сепаратизм	separatizmas	симплексная связь	simpleksinis ryšys
сепаратные переговоры	separatinės derybos	синильная кислота	cianido rūgštis (AC)
сепаратный мир	separatinė taika	синтез	sintezė
сервер	serveris	синхронизатор	sinchronizatorius
сервомеханизм	stiprintuvas	синяя рецептура	mėlynoji medžiaga
сервопривод	servopavara	система катапультирования	katapultavimo sistema
сержант	seržantas	система	sistema
серия беглого огня	tankiosios ugnies serija	система „человек-машина“	sistema „žmogus-mašina“
серия карт	žemėlapių serija	система автоматики	automatikos sistema
серия целей	taikinių serija	система автоматического регулирования	automatinio reguliavimo sistema
сетевое заграждение	tinklinė užtvara	система автоматического управления	automatinio valdymo sistema
сетевой график	tinklinis grafikas	система вентиляции	ventiliacijos sistema
сетевой мост	tinklų tiltas	система вооружения	ginkluotės sistema
сетка обозначения точек	taškų nuorodos koordinatinis tinklas	система единиц	vienetų sistema
сеть	tinklas	система заграждений	užtvarų sistema
сеть географических координат	geografinių koordinačių tinklas	система коллективной защиты	kolektyvinės apsaugos sistema
сеть наблюдательных пунктов	sekyklų tinklas	система контроля воздушного пространства	oro erdvės kontrolės sistema
сеть определения координат	koordinacių nustatymo tinklas	система координат	koordinacių sistema
сеть связи	ryšių tinklas	Система координат Литвы 1994	Lietuvos koordinačių sistema 1994 (LKS 94)
сеть цифровых комплексных услуг	skaitmeninių kompleksinių paslaugų tinklas	система координат сетки	tinklo koordinačių sistema
сжиженный нефтяной газ	suskystintos naftos dujos (SND)	система медицинской эвакуации летательными аппаратами	medicininio evakavimo orlaiviais sistema
Си-Ар	CR	система наблюдения уровня радиации	radiacijos lygio stebėjimo sistema (RLSS)
сибирская язва	juodligė	система наведения ракеты	raketos taikymo sistema
сигнал	signalas	система национальной безопасности	nacionalinio saugumo sistema
сигнал „атом“	signalas „atomas“	система национальной обороны	krašto apsaugos sistema (KAS)
сигнал взаимодействия	sąveikos signalas	система обнаружения ядерных взрывов и оповещения о них	branduolinių sprogimų aptikimo ir išspėjimo apie juos sistema
сигнал оповещения	įspėjamasis signalas	система обозначений универсальной поперечной сетки Меркатора	universaliojo skersinio Merkatoriaus tinklo nuorodų sistema
сигнал опознания	atpažinimo signalas	система обороны	gynybos sistema
сигнал управления	valdomasis signalas	система огня	ugnies sistema
сигнал целеуказания	taikinių nurodymo signalas	система огня зенитных средств	zenitinių priemonių ugnies sistema
сигналы бедствия на море	nelaimės signalai jūroje	система операций „воздух-земля“	operacijų „oras–žemė“ sistema
сигнальная бомба	signalinė bomba	система оповещения	įspėjimo sistema
сигнальная ракета	signalinė raketa		
сигнальная связь	signalinis ryšys		
сигнальные средства	signalinės priemonės		
сигнальщик	signalininkas		
силикагель	silikagelis		
силовая установка	jėgainė		
силы быстрого развертывания	greitojo išskleidimo pajėgos		
силы быстрого реагирования	greitojo reagavimo pajėgos		
силы воздушного десанта	oro desanto pajėgos		

система опознавания	atpažinimo sistema	скрытое управление войсками	uždarasis pajėgų valdymas
система подогрева	šildymo sistema	скрытое управление огнем артиллерии	slaptas artilerijos ugnies valdymas
система подрыва ракеты	raketos sunaikinimo sistema	скрытый график	suktinis slaptasis grafikas
система посадки по приборам	tūpimo pagal prietaisus sistema	скрытый период лучевой болезни	slaptasis spindulinės ligos laikotarpis
система предупреждения о ядерно-ракетном ударе	įspėjimo apie raketinį branduolinį smūgį sistema	скрытый период отравления	slaptasis apsinuodijimo laikotarpis
система приземления	nusileidimo sistema	слабое разрушение	mažas sugriovimas
система управления	valdymo sistema	след радиоактивного облака	radioaktyviojo debesies pėdsakas
система управления и оповещения	valdymo ir pranešimų sistema	следующий эшелон десанта	desanto sekimo ešelonas
система управления ракет	raketų valdymo sistema	слежение	sekimas
система управления ракетой на полете	raketos skriejimo valdymo sistema	словесный масштаб карты	žodinis žemėlapiio mastelis
система целей	taikinių sistema	сложная стрела	sudėtinė strėlė
система ядерного оружия	branduolinio ginklo kompleksas	сложная цель	sudėtinis taikinyis
системный анализ	sisteminė analizė	слой половинного ослабления	pusinio slopimo sluoksnis
системы подвижной радиосвязи	judriojo radijo ryšio sistemos	служащий разведывательной службы	žvalgybos tarnybos tarnautojas
Си-Эс	CS	служба	tarnyba
сканирование	nuskaitymas	служба военной топографии	karo topografijos tarnyba
сканирующее устройство	vaizdo skaitytuvas	служба национальной обороны	krašto apsaugos tarnyba
скат	šlaitas	служба охраны государственной границы	valstybės sienos apsaugos tarnyba
скафандр	skafandras	служба РХБ защиты	RChBS tarnyba
скачок оперативного времени	operatyvinio laiko šuolis	служба штабов	štabų tarnyba
склад	sandėlis	служебная квартира	tarnybinis butas
склад боеприпасов	šaudmenų sandėlis	служебная тайна	tarnybos paslaptis
склонение	polinkis	служебное расследование	tarnybinis patikrinimas
сковывание противника	priešo sukaustymas	служебное устройство	tarnybinė stotis
сковывающая группа	kaustomoji grupė	служебные оклады военнослужащих	karių tarnybiniai atlyginimai
сковывающее направление	kaustomoji kryptis	служебный документ	tarnybinis dokumentas
скользящие радиоэлектронные помехи	šliaužiamieji radioelektroniniai trukdžiai	служебный контракт воина-добровольца	kario savanorio tarnybos sutartis
скоростная выброска грузов	krovinių išmetimas dideliu greičiu	случайная ошибка стрельбы	atsitiktinė šaudymo paklaida
скоростной напор	oro greičio spūdis	случайная раскладка мин	atsitiktinis minų išdėstymas
скорострельное орудие	greitašaudis pabūklas	случайная цель	atsitiktinis taikinyis
скорострельность	greitašauda	случайный выстрел	atsitiktinis šūvis
скорость	greitis	слушатель	klausytojas
скорость в конце активного участка траектории	greitis aktyviojo trajektorijos ruožo pabaigoje	слышимость	girdimumas
скорость в момент выключения	greitis išjungimo metu	смазочные материалы	tepalai
скорость во время прыжка	iššokimo greitis	смелость	draša
скорость звука	garso greitis	смена войск	pajėgų keitimas
скорость марша	žygio greitis	смена караула	sargybos keitimas
скорость набора высоты	aukštėjimo sparta	смена огневой позиции	ugnies pozicijos keitimas
скорость полета	skrydžio greitis	смена оперативного руководства	operatyvinio valdymo pasikeitimas
скорость радиоактивного распада	radioaktyviojo skilimo greitis	смена районов расположения	išdėstymo rajonų keitimas
скорость распространения ударной волны	smūgio bangos greitis	смертельная токсическая доза	mirtinoji apsinuodijimo dozė
скорость снаряда	sviedinio greitis	смертельное действие	mirtinas poveikis
скорость цели	taikinio greitis	смертная казнь	mirties bausmė
скоротечная война	greitasis karas	смерч	viesulas
скрепленный ствол	sutvirtintasis vamzdis	смешанная колонна	mišrioji vora
скрывающаяся огневая точка	slepiamasis ugnies taškas	смешанная медицинская комиссия	mišrioji medicinos komisija
скрытие	slėpimas	смешанное минное поле	mišrusis minų laukas
скрытность управления	valdymo uždarumas	смещение	poslinkis
скрытое отоблизование	slaptoji mobilizacija		

смотреть	apžiūra	сосредоточение основных усилий	pagrindinių pastangų sutelkimas
снабжение боеприпасами	šaudmenų tiekimas	сосредоточенный верев	sutelktoji vėduoklė
снабжение по воздуху	tiekimas oru	сосредоточенный заряд	sutelktasis užtaisas
снабжение перевозками	tiekiamasis transportavimas	сосредоточенный огонь	sutelktoji ugnis
снабжение перевозками ядерного оружия	branduolinio ginklo transportavimas	сосредоточенный удар авиации	sutelktasis aviacijos smūgis
снайпер	snaiperis	состояние боевой готовности	kovinės parengties padėtis
снайперская винтовка	snaiperinis šautuvas	состояние вводимой в бой части	įtraukiamo į mūšį vieneto būklė
снаряд	sviedinys	состояние войны	karo būvis
снаряд с убийственными элементами	sviedinys su naikinamaisiais elementais	состояние готовности обороны	gynybos parengties būklė
снаряженный снаряд	užtaisytais sviedinys	состояние резерва войны	karo rezervo būseną
снежный покров	sniego danga	сострел орудий	pabūklo išaudymas
снижение	žemėjimas	сотрудничество	kolaboravimas
снижение воинского звания	kario laipsnio pažėminimas	сотрудничество гражданских и военных	civilinių asmenų ir kariškių bendradarbiavimas
снижение служебного оклада	tarnybinio atlyginimo sumažinimas	социальные гарантии военнослужащих	karių socialinės garantijos
сноп траекторий	trajektorių pluoštas	социальные причины экстремальной ситуации	socialinės ekstremaliosios situacijos priežastys
Совет безопасности ООН	JTO Saugumo Taryba	социальный потенциал	socialinis potencialas
Совет Еврoатлантического партнерства	Euroatlantinės Partnerystės Taryba (EPT)	сошник	pabūklo atramstis
советник права в вооруженных силах	ginkluotųjų pajėgų teisės patarėjas	Союз стрелков	Šaulių sąjunga
совместимость	suderinamumas	спад мощности дозы	apšvitos dozės galios mažėjimas
согласованная точка	sutartinis taškas	спаренная установка	dvišovis įrenginys
соглашение	susitarimas	спасательные работы	gelbėjimo darbai
соединение	junginys, taktinis junginys	спасательные средства	gelbėjimo priemonės
соединительная дорога	jungiamasis kelias	спасательный жилет	gelbėjimo liemenė
создание помех	trikdymas	спектр	spektras
создание электронных помех	elektroninis trukdymas	спектральное фотографирование	spektrinis fotografavimas
сокращенная подготовка установок для стрельбы	dalinis galutinių šaudymo nuostatų skaičiavimas	специализированная медицинская экспертиза	specializuotoji medicinos ekspertizė
солдат	kareivis, -ė	специальная авиация	specialioji aviacija
соленоидный минный трал	solenoidinis minų tralas	специальная воздушная операция	specialioji oro operacija
Солнечный ветер	Saulės vėjas	специальная карта	specialusis žemėlapis
сомкнутый строй	tankioji rikiuotė	специальная машина	specialioji mašina
сообщение установленной формы	nustatytos formos pranešimas	специальная мина	specialioji sausumos mina
сообщение свободной формы	laisvos formos pranešimas	специальная обработка	specialusis švarinimas
сооружение гражданской защиты	civilinės saugos statinys	специальная одежда	specialioji apranga
соотношение выхода продуктов деления	dalijimosi santykis	специальная разведка	specialioji žvalgyba
соотношение сил и средств	pajėgų ir priemonių santykis	специальная техника	specialioji technika
соотношение удаленных мин	pašalintų minų santykis	специальное авиационное вооружение	specialioji aviacijos ginkluotė
сопло	variklio tūta	специальное командование	specialioji vadovybė
сопредельная зона	gretutinė zona	специальное техническое обслуживание	specialioji techninė priežiūra
сопровождение полета самолета	skrydžio sekimas	специально-техническое обеспечение	specialusis techninis aprūpinimas
сопряженные листы карты	gretimieji žemėlapių lapai	специальные войска	specialiosios pajėgos
сопутствующий ущерб при применении ядерного оружия	branduoliniai šalutiniai nuostoliai	специальные жидкости	specialieji skysčiai
сорока	šarka	специальные средства	specialiosios priemonės
сортировка боеприпасов	šaudmenų rūšiavimas	специальные средства военной полиции	specialiosios karo policijos priemonės
сортировочная выгрузка	rūšiuojamasis iškrovimas	специальный боеприпас	specialusis šaudmuo
сортировочная погрузка	rūšiuojamasis krovimas	специальный заряд	specialusis šaunamasis užtaisas
соседняя часть	gretimasis vienetas	специальный костюм	specialusis kostiumas
сосредоточение	sutelkimas	специальный снаряд	specialusis sviedinys
сосредоточение войск	pajėgų sutelkimas		
сосредоточение огня	ugnies sutelkimas		

спецификация	specifikacija	средства засечки целей	taikinių koordinacijų nustatymo priemonės
спешивание из машин	išlaipinimas iš mašinų	средство	priemonė
список целей	taikinių sąrašas	средство дезактивации	dezaktyvavimo priemonė
сплавная мина	plukdomoji sausumos mina	средство дезинфекции	dezinfekavimo priemonė
спланированный марш	suplanuotasis žygis	средство доставки средств поражения к цели	naikinimo priemonių siuntimo į taikinį priemonė
сплошной фронт	vientisinis frontas	средство доставки ядерного оружия	branduolinio ginklo naudojimo priemonė
спортивная мишень	sportinis taikynys	средство пожаротушения	gaisro gesinimo priemonė
спортивное оружие	sportinis ginklas	средство применения зажигательных веществ	padegamųjų medžiagų naudojimo priemonė
спортивное стрельбище	sportinė šaudykla	средство специальной обработки	specialiojo švarinimo priemonė
способ организации обучения воинов	karių mokymo organizavimo būdas	средства аварийного спасения летного экипажа летательного аппарата	avarinės orlaivio įgulos gelbėjimo priemonės
способы боевого применения биологических средств	biologinių priemonių kovinio naudojimo būdai	средства ближнего боя	artimojo mūšio priemonės
способы ведения огня	šaudymo būdai	средства введения в заблуждение	klaidinimo priemonės
способы противохимической защиты	cheminės saugos būdai	средства воспламенения	uždegimo priemonės
способы радиационной защиты	radiacinės saugos būdai	средства защиты	apsaugos priemonės
способы стрельбы по наблюдаемой цели	matomųjų taikinių šaudymo būdai	средства индивидуальной защиты	individualiosios apsaugos priemonės
способы стрельбы по ненаблюдаемым целям	nematomųjų taikinių šaudymo būdai	средства индивидуальной защиты глаз	akių individualiosios apsaugos priemonės
спускаемый аппарат	nuleidžiamasis aparatas	средства индивидуальной защиты головы	galvos individualiosios apsaugos priemonės
спусковая скоба	gaiduko svirtelės skliautelis	средства индивидуальной защиты кожи	odos individualiosios apsaugos priemonės
спусковое устройство	paleidiklis	средства индивидуальной защиты органов дыхания	kvėpavimo organų individualiosios apsaugos priemonės
спусковой крючок	gaiduko svirtelė, nuleistukas, gaidukas	средства индивидуальной защиты туловища	liemens individualiosios apsaugos priemonės
спусковой механизм	paleidžiamasis mechanizmas	средства коллективной защиты	kolektyvinės apsaugos priemonės
спутник связи	ryšių palydovas	средства медицинской помощи	medicinos apsaugos priemonės
спутниковая связь	palydovinis ryšys	средства минирования	minavimo priemonės
сражение	kautynės	средства обучения воинов	karių mokymo priemonės
срединное вероятное отклонение	galimasis vidutinis nuokrypis	средства освещения	apšvietimo priemonės
срединное отклонение	vidutinis nuokrypis	средства полевого водоснабжения	vandens tiekimo lauko priemonės
средневолновая радиосвязь	vidutinių bangų radijo ryšys	средства поражения	naikinimo priemonės (NP)
среднее местное время	vietinis vidutinis laikas	средства противохимической защиты	cheminės saugos priemonės
среднее разрушение	vidutinis sugriovimas	средства противоядерной защиты	branduolinės saugos priemonės
среднемасштабная карта	vidutinio mastelio žemėlapis	средства радиационной защиты	radiacinės saugos priemonės
средние радиоволны	vidutinės radijo bangos	средства разминирования	išminavimo priemonės
средние ядерные поражения	vidutiniai branduoliniai pažeidimai	средства связи	ryšių priemonės
средние ядерные потери	vidutiniai branduoliniai nuostoliai	средства управления огнем	ugnies valdymo priemonės
средний ветер	vidutinis vėjas	средства шифрования	šifravimo priemonės
средний курс	vidutinis kursas	средства электронной защиты	elektroninės saugos priemonės
средний ремонт военной техники	vidutinis karo technikos remontas	средство воспламенения	padegamoji priemonė
средний танк	vidutinis tankas	средство доставки ядерных боеприпасов к цели	branduolinių šaudmenų siuntimo į taikinį priemonė
средний уровень моря	vidutinis jūros lygis	средство применения химического оружия	cheminio ginklo naudojimo priemonė
средняя летальная доза облучения	vidutinė mirtinoji apšvitos dozė	средство уничтожения посевов	derliaus naikinimo priemonė
средняя летальная токсическая доза	vidutinė apsinuodijimo dozė	срок складирования	sandėliavimo terminas
средняя пороговая концентрация	vidutinė ribinė koncentracija		
средняя скорость	vidutinis greitis		
средняя скорость марша	žygio sparta		
средняя точка попадания	vidurinis pataikymo taškas		
средняя точка разрывов	vidurinis sprogimų taškas		
средняя траектория	vidurinė trajektorija		
средняя ядерная ризика	vidutinė branduolinė rizika		

срок службы	ilgaamžiškumas	ствол миномета	minosvaiddžio vamzdis
срок хранения	laikymo terminas	ствольная артиллерия	vamzdinė artilerija
срочная авиационная поддержка	skubioji aviacinė parama	створ	vedlinė
срочное погребение военнослужащих	skubus karių laidojimas	стенд	stendas
стабилизатор	stabilizatorius	стенобитная машина	sienų ardymo mašina
стабилизация	stabilizacija	степень боевой готовности	kovinės parengties pakopa
стабильный температурный градиент	stabilusis (S) temperatūros gradientas	степень вертикальной устойчивости воздуха	oro vertikaliojo stabilumo laipsnis
стажировка	stažavimas	степень готовности военнообязанных запаса	atsargos karo prievolinkų parengtys
стандарт	standartas	степень заражения	taršos lygis
стандартизация	standartizacija	степень защиты	apsaugos lygis
стандартная дневная норма снабжения	standartinė dienos tiekimo norma	степень поражения	naikinimo laipsnis
стандартная параллель	standartinė lygiagretė	степень радиоактивного заражения	radioaktyviosios taršos lygis
стандартная процедура	standartinė veiklos procedūra	степень радиоактивного облучения	radioaktyviosios apšvitos lygis
стандарты НАТО	NATO standartai	стереодальномер	stereoskopinis tolimatis
станины	pabūklo atrama	стереопара	stereoskopinė pora
станковый противотанковый гранатомет	sunkusis prieštankinis granatsvaidis	стереоскоп	stereoskopas
станция	stotis	стереоскопическая модель	stereoskopinis modelis
станция контроля сети	tinklo kontrolės stotis	стереотруба	artilierinis stereoskopinis prietaisas
станция наведения ракет	raketų nutaikymo stotis	стереофотография	stereofotografija
станция наземной артиллерийской разведки	antžeminės artilerinės žvalgybos stotis	стилет	stiletas
станция орудийной наводки (СОН)	pabūklo taikymo stotis	стихийное бедствие	gaivalinė nelaimė, stichinė nelaimė
станция подслушивания	pasiklausymo stotis	стихийное гидрологическое явление	hidrologinis gaivalinis reiškinys
станция радиотехнической разведки	radiotechninės žvalgybos stotis	стихийное катастрофическое явление	katastrofinis gaivalinis reiškinys
станция радиоэлектронных помех	radioelektroninių trukdžių stotis	стихийное метеорологическое явление	meteorologinis gaivalinis reiškinys
станция разведки и целеуказания (СРЦ)	taikinių žvalgybos ir nutaikymo stotis	стихийное тектоническое явление	tektoninis gaivalinis reiškinys
станция специальной обработки	specialiojo švarinimo stotis	стихийное явление	gaivalinis reiškinys, stichinis reiškinys
старение	senėjimas	стойкое ОВ	patvarioji nuodingoji medžiaga
старение карты	žemėlapių senėjimas	стойкость	atsparumas, ištvėrmė, patvarumas
стартер	starteris	столб ядерного взрыва	branduolinio sprogdimo stulpas
стартовая батарея	leidimo baterija	сторожевая застава	saugos užkarda
стартовая позиция	leidimo pozicija	сторожевое охранение	išdėstymo sauga
стартовая ракета	leidimo raketa	сторожевой корабль	sargybinis laivas
стартовый комплекс	leidimo kompleksas	сторожевой отряд	saugos rinktinė
стартовый ракетный двигатель	raketinis leidimo variklis	сторожевой пост	saugos postas
стартовый расчет	leidimo komanda	стратег	strategas
стартовый ускоритель	leidimo greitiklis	стратегическая авиация	strateginė aviacija
старший офицер	vyresnysis karininkas	стратегическая воздушная война	strateginis oro karas
старшина	viršila	стратегическая воздушно-транспортная операция	strateginė oro transporto operacija
статический потолок полета	statinės skrydžio lubos	стратегическая группировка	strateginė grupuotė
статус военнослужащего	kario statusas	стратегическая дорога	strateginis kelias
статус-кво	status quo	стратегическая задача	strateginė užduotis
стационарная артиллерия	nejudrioji artilerija	стратегическая инициатива	strateginė iniciatyva
стационарная пусковая установка	nejudrusis leidimo įrenginys	стратегическая карта	strateginis žemėlapis
стационарное орудие	nejudrusis pabūklas	стратегическая концепция	strateginė koncepcija
стационарное средство пожаротушения	nekilnojamoji gaisro gesinimo priemonė	стратегическая маскировка	strateginis maskavimas
стационарный медицинский пункт	nuolatinis medicinos punktas	стратегическая мобильность	strateginis judrumas
стационарный узел связи	nejudrusis ryšių mazgas	стратегическая оборона	strateginė gynyba
ствол	vamzdis	стратегическая обстановка	strateginė situacija

стратегическая операция	strateginė operacija	стрелок	šaulys
стратегическая разведка	strateginė žvalgyba	стрельба	šaudymas
стратегическая ракета	strateginė raketa	стрельба артиллерии	artilėrijos šaudymas
стратегическая цель	strateginis tikslas	стрельба береговой артиллерии	kranto artilėrijos šaudymas
стратегические запасы	strateginės atsargos	стрельба закончена	šaudymas baigtas
стратегические силы	strateginės pajėgos	стрельба зенитной артиллерии	zenitinės artilėrijos šaudymas
стратегические силы ответного удара	atsakomojo smūgio strateginės pajėgos	стрельба из минометов	minosvaidžių šaudymas
стратегический бомбардировщик	strateginis bombonešis	стрельба из стрелкового оружия и гранатометов	šaudymas iš šaulių ginklų ir granatsvaidžių
стратегический десант	strateginis desantas	стрельба из танков	šaudymas iš tankų
стратегический континентальный район	strateginis žemyno rajonas	стрельба корабельной артиллерии	laivų artilėrijos šaudymas
стратегический маневр	strateginis manevras	стрельба на поражение	kaunamoji ugnis
стратегический район	strateginis rajonas	стрельбище	šaudykla
стратегический резерв	strateginis rezervas	стреляная гильза	iššautoji tūta
стратегический тыл	strateginis užnugaris	стремительный марш	veržlusis žygis
стратегический уровень войны	strateginis karo lygmuo	стремительный переход	veržlusis perėjimas
стратегический успех	strateginė sėkmė	строевая подготовка	rikiuotės rengimas
стратегический эшелон	strateginis ešelonas	строевой и церемониальный устав	Rikiuotės ir karinių ceremonijų statutas
стратегическое авиационное командование (САК)	strateginė aviacijos vadovybė	строевой смотр	rikiuotės apžiūra, rikiuotės tikrinimas
стратегическое взаимодействие	strateginė sąveika	строевой шаг	rikiuotės žingsnis
стратегическое воздушное направление	strateginė oro kryptis	строевые стрелки	rikiuotės šauliai
стратегическое вооружение	strateginė ginkluotė	строенный ряд	trielė
стратегическое минирование	strateginis minavimas	строй (порядок)	rikiuotė
стратегическое направление	strateginė kryptis	строй летательных аппаратов	orlaivių rikiuotė
стратегическое наступление	strateginis puolimas	строй по два	rikiuotė po du
стратегическое объединение	strateginis junginys	стронций	stroncis
стратегическое предупреждение	strateginis įspėjimas	структура боевой подготовки	kovinio rengimo struktūra
стратегическое развертывание	strateginis išskleidimas	ступенчатый скаг	pakopinis šlaitas
стратегическое руководство	strateginis vadovavimas	ступень горизонталей	horizontalių laiptas
стратегическое сосредоточение	strateginis sutelkimas	ступень ракеты	raketos pakopa
стратегия	strategija	стык	sandūra
стратегия гибкого реагирования	lankstaus reagavimo strategija	субкилотонное ядерное оружие	subkilotoninis branduolinis ginklas
стратегия массированного возмездия	masinio atpildo strategija	субмиллиметровые волны	submilimetrinės radijo bangos
стратегия национальной безопасности	nacionalinio saugumo strategija	субординация	subordinacija
стратегия прямого противоборства	tiesioginės priešpriešos strategija	субституция	substitucija, pakeitimas
стратегия реалистического сдерживания	realistinio sulaikymo strategija	суверенитет	suverenitetas
страх	baimė	суд	teismas
страхование военнослужащих	karių draudimas	суд чести стрелков	šaulių garbės teismas
стрела	strėlė	сумерки	prieblanda
стрелки	šauliai	сутки	para
стрелковое оружие	šaulių ginklai	суточная дача	paros davinys
стрелковая линейка	šaudymo liniuotė	суточная сводка потерь	paros nuostolių suvestinė
стрелковая цепь	šaulių grandis	суточные деньги	dienpinigiai
стрелковая ячейка	šaulio skyrelis	суточный марш	paros žygis
стрелковые войска	šaulių pajėgos	сухопутная крепость	sausumos tvirtovė
стрелковый корпус	šaulių korpusas	сухопутная мина	sausumos mina
стрелковый окоп	šaulio apkasas	сухопутные войска (СВ)	sausumos pajėgos (SP)
стрелковый прицел	šaulių ginklų taikiklis	сухопутный мост	sausumos tiltas
		сферойд	sferoidas, Žemės sferoidas
		схема	schema
		схема взводной позиции	būrio pozicijos schema
		схема местности	vietovės schema
		схема наблюдения	stebėjimo schema
		схема огня	ugnies schema

схема ориентиров	orientyrų schema	тактическая группа	taktinė grupė
схема позиции	pozicijos schema	тактическая группа кораблей	taktinė laivų grupė
схема полей невидимости	nematomųjų plotų schema	тактическая группа управления полетами	taktinė skrydžių valdymo grupė
схема раскладки листов карты	žemėlapių lapų išdėstymo schema	тактическая группировка	taktinė grupuotė
схема ротной позиции	kuopos pozicijos schema	тактическая дорога	taktinis kelias
схема связи	ryšių schema	тактическая задача	taktinė užduotis
схема целей	taikinių schema	тактическая зона	taktinė zona
сцепление	sankaba	тактическая зона обороны	taktinė gynybos zona
счетверенная установка	keturšovis įrenginys	тактическая истребительная авиация	taktinių naikintuvų aviacija
счетчик кораблей	laivų skaitiklis	тактическая карта	taktinis žemėlapis
съёмное оборудование	nuimamoji įranga	тактическая концепция	taktinė koncepcija
сыпной тиф	dėmėtoji šiltinė	тактическая маскировка	taktinis maskavimas

T

„Тошяя Берта“	„Plonoji Berta“	тактическая плотность войск	taktinis pajėgų tankis
табель постам	sargybos postų tabelis	тактическая подготовка	taktikos rengimas
табель срочных донесений	skubiųjų pranešimų lentelė	тактическая разведка	taktinė žvalgyba
табельный химический боеприпас	pagrindinis cheminis šaudmuo	тактическая ракета	taktinė raketa
таблица воздушных перевозок	skraidinimo lentelė	тактическая связь	taktinis ryšys
таблица загрузки самолетов	orlaivių pakrovimo lentelė	тактическая система управления полетами	taktinė skrydžių valdymo sistema
таблица марша	orlaivių pakrovimo lentelė	тактическая смекалка	taktinis sumanumas
таблица огня	žygio lentelė	тактическая тренировка	taktikos treniruotė
таблица огня плановых целей	ugnies lentelė	тактическая цель	taktinis taikiny
таблица позывных	planinių taikinių šaudymo lentelė	тактические задачи артиллерии	taktinės artilerijos užduotys
таблица сигналов	šaukinių lentelė	тактические запасы	taktinės atsargos
таблицы стрельбы	signalų lentelė	тактические методы	taktiniai metodai
таблицы стрельбы артиллерии	šaudymo lentelės	тактические процедуры	taktinės procedūros
табличные условия стрельбы	artilерijos šaudymo lentelės	тактические свойства местности	taktinės vietovės savybės
табун	standartinės šaudymo sąlygos	тактические силы и средства	taktinės pajėgos ir priemonės
тайна	tabūnas	тактические условные знаки	taktiniai sutartiniai ženklai
тайный сотрудник разведки	paslaptis	тактический бомбардировщик	taktinis bombonešis
такт	žvalgybos slaptasis bendradarbis	тактический десант	taktinis desantas
тактика	taktas	тактический дозиметр	taktinis dozimetras
тактика артиллерии	taktika	тактический истребитель	taktinis naikintuvas
тактика выжженной земли	artilерijos taktika	тактический маневр	taktinis manevras
тактика действий в рассредоточенном боевом порядке	išdegintos žemės taktika	тактический позывной	taktinis šaukinys
тактика колонн и рассыпного строя	išsklaidytos kovos rikiuotės veiksmų taktika	тактический проигрыш	taktinis pralaimėjimas
тактика сухопутных войск	išskleistosios kovos rikiuotės taktika	тактический радиус действия	taktinis veikimo spindulys
тактико-специальное учение	sausumos pajėgų taktika	тактический резерв	taktinis rezervas
тактико-технические характеристики	taktinės specialiosios pratybos	тактический руководитель полетами	taktinis skrydžių vadovas
тактическое заграждение	taktinės techninės charakteristikos	тактический тренажер	taktinis treniruoklis
тактическая авиационная поддержка	taktinė užtvara	тактический тыл	taktinis užnugaris
тактическая авиация	taktinė aviacinė parama	тактический уровень войны	taktinis karo lygmuo
тактическая внезапность	taktinė aviacija, taktinės oro pajėgos	тактический успех	taktinė sėkmė
тактическая воздушная операция	taktinis netikėtumas	тактический центр управления полетами	taktinis skrydžių valdymo centras
тактическая воздушно-транспортная операция	taktinė oro operacija	тактическое авиационное командование	taktinė aviacijos vadovybė
	taktinė oro transporto operacija	тактическое взаимодействие	taktinė sąveika
		тактическое занятие [учение]	taktikos pratybos
		тактическое минирование	taktinis minavimas
		тактическое минное поле	taktinis minų laukas

тактическое ориентирование	taktinis orientavimas	телекодовая связь	telekodinis ryšys
тактическое предупреждение	taktinis įspėjimas	телекоммуникация	telekomunikacija
тактическое руководство	taktinis vadovavimas, taktinė vadovybė	телеметрия	telemetrija
тактическое стрельбище	taktinė šaudykla, taktinis šaudymo laukas	телемеханика	telemechanika
тактическое управление войсками	taktinis pajėgų valdymas	телесигнализация	telesignalizacija
танк	tankas	телетайп	teletaipas
танк дальней поддержки	tolimosios paramos tankas	телеуправление	nuotolinis valdymas
танк непосредственной поддержки	tiesioginės paramos tankas	телефакс	telefaksas
танкер	tanklaivis	телефонная связь	telefono ryšys
танкетка	tanketė	телефонная станция	telefono stotis
танковая армия	tankų armija	телефонный аппарат	telefono aparatas
танковая атака	tankų ataka	телефонограмма	telefonograma
танковая дивизия	tankų divizija	тельняшка	jūrinikė
танковая засада	tankų pasala	тематическая карта	teminis žemėlapis
танковая пушка	tanko patranka	темп	sparta, tempas
танковые войска	tankų pajėgos	темп атаки	atakos sparta
танковые части	tankų daliniai	темп высадки морского десанта	jūrų desanto išlaipinimo sparta
танковый бой	tankų mūšis	темп десантирования	desantavimo sparta
танковый брод	tankų brasta	темп марша	žygio sparta
танковый двигатель	tanko variklis	темп наступления	puolimo sparta
танковый десант	tankų desantas	темп перевозок	transportavimo sparta
танковый корпус	tankų korpusas	темп разминирования	išminavimo greitis
танковый минный трал	tanko minų tralas	темп стрельбы	šaudymo sparta
танковый прицел	tanko taikiklis	тендер	tenderis
танковый резерв	tankų rezervas	теодолит	teodolitas
танкодром	tankodromas	теодолитная съемка	teodolitinė topografinis kartografavimas
танкоопасное направление	pavojingoji tankų kryptis	теория вероятностей	tikimybių teorija
танкопроходимое направление	tankų įveikiama kryptis	теория игр	lošimų teorija
танко-стрелковая тренировка	šaudymo iš tankų treniruotė	теория информации	informacijos teorija
таран	taranas	теория стрельбы	šaudymo teorija
тахеометр	tacheometras	тепловая маскировка	šiluminis maskavimas
тахеометрическая съемка	tacheometrinis topografinis kartografavimas	тепловая машина специальной обработки	šiluminė specialiojo švarinimo mašina
тахеометрия	tacheometrija	тепловая разведка	šiluminė žvalgyba
тахометр	tachometras	тепловая техника	šiluminė technika
тачанка	tačanka	тепловидение	šiluminis vaizdų perdavimas
твердое ракетное топливо	kietasis raketinis kuras	тепловизор	šiluminis imtuvas
твердотопливный ракетный заряд	raketinis kietojo kuro užtaisas	тепловое облучение	šiluminė spinduliuotė
твердый диск	standusis diskas	тепловой двигатель	šiluminis variklis
театр военных действий	karo veiksmų teatras	тепловой импульс	šilumos impulsas
театр войны	karo teatras	тепловой локатор	šiluminis lokatorius
театр операции	operacijos teatras	тепловые рентгеновские лучи	šiluminiai rentgeno spinduliai
Тевтонский орден	Teutonų ordinas	теплообменник	šilumokaitis
текущие координаты	momentinės koordinatės	теплотеплогенератор	šiluminis pelengatorius
текущий ремонт военной техники	einamasis karo technikos remontas	термит	termitas
телевидение	televizija	терморегулирующий костюм	šilumą reguliuojantis kostiumas
телевизионная связь	televizinis ryšys	термоядерная реакция	termobranduolinė reakcija
телевизионная техника	televizinė technika	термоядерное оружие	termobranduolinis ginklas
телевизор	televizorius	термоядерный боеприпас	termobranduolinis šaudmuo
телеграмма	telegrama	термоядерный заряд	termobranduolinis užtaisas
телеграфная связь	telegrafo ryšys	терраса	terasa
телеграфная станция	telegrafo stotis	территориальная оборона	teritorinė gynyba
телеграфный аппарат	telegrafo aparatas	территориальная часть	teritorinis dalinys
телеграфный код	telegrafo kodas	территориальное море	teritorinė jūra
		территориальное общевойсковое объединение	bendrasis teritorinis junginys

территориальные войска	teritorinės pajėgos	топографическая карта	topografinis žemėlapis
территория государства	valstybės teritorija	топографическая основа	topografinis pagrindas
террор	teroras	топографическая подготовка	topografinis rengimas
терроризм	terorizmas	топографическая разведка местности	topografinė vietovės žvalgyba
тетразен	tetrazenas	топографическая съёмка	topografinis kartografavimas
тетраэтилсвинец	tetraetilšvinas	топографические элементы местности	topografiniai vietovės elementai
тетрил	tetrilas	топографические условные знаки	topografiniai sutartiniai ženklai
техника	technika	топографический гребень	topografinė ketera
техника сверхвысотной частоты	labai aukšto dažnio technika	топографический план	topografinis planas
техника специальной обработки	specialiojo švarinimo technika	топографическое ориентирование	topografinis orientavimas
техническая батарея	techninė baterija	топография	topografija
техническая диагностика	techninė diagnostika	топоним	vietovardis
техническая документация	techninė dokumentacija	топопривязчик	topografinės sąsajos mašina
техническая кибернетика	techninė kibernetika	торговый конвой	prekinių laivų konvojus
техническая обстановка	techninė situacija	тормоз отката	atošliaužos stabdys
техническая подготовка	techninis rengimas	тормозной ракетный двигатель	raketinis stabdžių variklis
техническая подготовка стрельбы	techninis šaudymo rengimas	торнадо	ugnies audra
техническая поддержка	techninė parama	торпеда	torpeda
техническая позиция	techninė pozicija	торпедная морская атака	torpedinė jūrų ataka
техническая проверка	techninis tikrinimas	торпедная подводная лодка	torpedinis povandeninis laivas
техническая разведка	techninė žvalgyba	торпедно-бомбовый удар	torpedų ir bombų smūgis
техническая скорострельность	techninė greitašauda	торпедное корабельное вооружение	torpedinė laivo ginkluotė
техническая экспертиза автомобилей	automobilių techninė ekspertizė	торпедно-минное авиационное вооружение	torpedinė-mininė aviacijos ginkluotė
технические данные	techniniai duomenys, techniniai šaltiniai	торпедный аппарат	torpedinis aparatas
технические источники [данные]	techniniai šaltiniai	торпедный залп	torpedų salvė
технические причины экстремальной ситуации	techninės ekstremaliosios situacijos priežastys	торпедный катер	torpedinis kateris
технические средства тыла	užnugario techninės priemonės	торпедометание	torpedavimas
технические условия	techninės sąlygos	торсион	torsionas
технические части	techniniai daliniai	тотальная война	visuotinis karas
технический ресурс	techniniai ištekliai	тотальная химическая атака	neribota cheminė ataka
техническое оборудование	techninė įranga	точка	taškas
техническое обслуживание	techninė priežiūra	точка бомбометания	bombų mėtymo taškas
типизация	tipizacija	точка встречи	susidūrimo taškas, pasitikimo taškas
тир	tiras	точка вылета	išlėkimo taškas
Токийский процесс	Tokijo procesas	точка засечки	sankirtos taškas
токсинное оружие	toksinis ginklas	точка координирования	koordinavimo taškas
токсины	toksinai, gamtiniai nuodai	точка наводки [прицеливания]	taikymo taškas
токсическая доза	apsinuodijimo dozė	точка падения	kritimo taškas
токсические свойства	nuodijamosios savybės	точка попадания	pataikymo taškas
токсичность	nuodingumas	точка приземления	nusileidimo taškas
тол	tolas	точка разрыва	sprogimo taškas
томагавк	tomahaukas	точка роспуска (выбрасывания)	paleidimo vieta
топливный бак	degalų bakas	точки принятия решения	sprendimų priėmimo taškai
топливо	degalai	точно определенная точка	tiksliai nustatytas taškas
топогеодезическая подготовка стрельбы	topogeodezinis šaudymo rengimas	точность огня артиллерии	artilėrijos ugnies tikslumas
топогеодезическая поддержка	topogeodezinė parama	точность стрельбы	šaudymo tikslumas
топогеодезическая поддержка артиллерии	topogeodezinė artilėrijos parama	точный огонь	tiksloji ugnis
топогеодезическая привязка	topogeodezinė sąsaja	траверс	traversas
топогеодезические условия стрельбы	topogeodezinės šaudymo sąlygos	траектория	trajektorija
топографическая вершина	topografinė viršūnė	траектория преследования	persekiojimo trajektorija
		траектория ракеты	raketos trajektorija

траектория снаряда	sviedinio trajektorija	тропосферное распространение радиоволн	troposferinis radijo bangų sklidimas
траекторные измерения	trajektorijos matavimas	трос	lynas
транзистор	tranzistorius	тросомет	virvasvaidis
трансзвуковая скорость полета	transgarsinis skrydžio greitis	тротил	trotilas
транслятор	transliatorius	тротилловый эквивалент	trinitrotolueno ekvivalentas
трансмиссионный способ заражения	transmisinis užteršimo būdas	труднопроходимая местность	nelabai važi vietovė
трансмиссия	transmisija	трюм	triumas
транспорт	transportas	трягуляция	trianguliacija
транспортная единица	važusis vienetas, transportabilusis vienetas	туляремия	tuliaremija
транспортировка водным транспортом	plukdymas	туман	rūkas
транспортировка военной техники	karo technikos transportavimas	туннель	tunelis
транспортировка груза, подвешенного под вертолетом	prikabinto krovinio skraidinimas	турбина	turbina
транспортировка по воздуху	skraidinimas	турель	turelė
транспортировка танков	tankų transportavimas	турма	turma
транспортная авиация	transporto aviacija	тыл	užnugaris
транспортная группа десанта	desantinė transporto grupė	тыл вооруженных сил	ginkluotųjų pajėgų užnugaris
транспортная часть	transporto vienetas	тыл группы армий	armijų grupės užnugaris
транспортное обеспечение	transporto aprūpinimas	тыловая воздушная операция	logistinės paramos oro operacija
транспортное средство	transporto priemonė	тыловая зона	užnugario zona
транспортное средство на воздушной подушке	transporto priemonė su oro pagalve	тыловая обстановка	logistinė situacija, užnugario situacija
транспортно-заряжающая машина	transportinė užtaisymo mašina	тыловая операция	logistinės paramos operacija
транспортные части	transporto daliniai	тыловая оценка	logistinis įvertinimas
транспортный вертолет	transporto sraigtasparnis	тыловая полоса	užnugario juosta
транспортный поток	transporto srautas	тыловая полоса обороны	gynybos užnugario juosta
траншейная артиллерия	tranšėjinė artilerija	тыловая разведка	užnugario žvalgyba
траншейная машина	tranšėjinė mašina, grioviakasė	тыловое обеспечение	užnugario parama
траншея	tranšėja	тыловой командный пункт	užnugario vadavietė
трасса высадки	išlaidinimo trasa	тыловой объект	užnugario objektas
трассер	traseris	тыловой район	užnugario zona
трассировочный шнур	matavimo virvė	тыловой район обороны	užnugario gynybos rajonas
трассирующий снаряд	trasuojamasis sviedinys	тыловой эшелон	užnugario ešelonas
трассирующий состав	trasuojamasis mišinys	тыльная атака	ataka į užnagarį
требования, предъявляемые к управлению	valdymo reikalavimai	тыльная походная застава	užnugarinė žygio sauga
требуемая норма снабжения	reikiama tiekimo norma	тысячная	tūkstantoji
тревога	aliarmas, pavojus	тэн	tenas
трейлер	treileris	тяга	trauka
тренажер	treniruoklis	тягач	vilkikas
тренировка	treniruotė	тяговая мощность	traukos galia
третий уровень ядерного происшествия	trečiasis branduolinio įvykio lygmuo	тяговооруженность реактивного двигателя	reaktyvinio variklio traukos galia
третья космическая скорость	trečiasis kosminis greitis	тяговые средства	vilkimo priemonės
тринитротолуол	trinitrotoluenas (TNT)	тяжелый крейсер	sunkusis kreiseris
тринитрофенол	trinitrofenolis	тяжелая артиллерия	sunkioji artilerija
триод	triodas	тяжелая вода	sunkusis vanduo
триплан	triplanas	тяжело больной	sunkus ligonis
триплекс	tripleksas	тяжелые ядерные поражения	sunkūs branduoliniai pažeidimai
трирема	trirema	тяжелые ядерные потери	dideli branduoliniai nuostoliai
тритий	trititis	тяжелый [станковый] противотанковый гранатомет	sunkusis prieštankinis granatsvaidis
тропопауза	tropopauzė	тяжелый огнемёт	sunkusis liepsnosvaidis
тропосфера	troposfera	тяжелый противотанковый гранатомет	sunkusis prieštankinis granatsvaidis
тропосферная радиосвязь	troposferinis radijo ryšys	тяжелый пулемет	sunkusis kulkosvaidis
		тяжелый танк	sunkusis tankas

У

убежище	slėptuvė	ударное командование	smogiamoji vadovybė
убойное действие осколка	kaunamoji skeveldros veikmė	ударное оружие	smogiamasis ginklas
убойное действие пули	kaunamoji kulkos veikmė	ударное ракетное оружие	smogiamasis raketinis ginklas
увод	pokrypis	ударное ядро	smūginis branduolys
уводящие радиоэлектронные помехи	klaidinamieji radioelektroniniai trukdžiai	ударный вертолет	atakos sraigtasparnis
увольнение из расположения части	išleidimas iš kareivinių	ударный механизм	skeliamasis mechanizmas
увольнение со службы	atleidimas iš tarnybos	ударный эшелон	smūgio ešelonas
увольнительная записка	leidžiamasis raštelis	ударостойкость	atsparumas smūgiui
угловая высота разрыва	kampinis sprogimo aukštis	удельная активность	savitasis aktyvumas
угловое расстояние	kampinis atstumas	удельная масса двигателя	santykinė variklio masė
угловой градус	kampinis laipsnis	удельная мощность	santykinė galia
углоизмерительный прибор	kampamatis	удельная тяга	santykinė trauka
угломер	pabūklinis kampas	удельное давление	santykinis slėgis
угломер опасного направления	pavojingos krypties pabūklinis kampas	удельный расход топлива	santykinės degalų sąnaudos
угломерная вилка	kampinis sieksnis	удлинненный заряд	pailgasis užtaisas
угол	kampas	удовлетворение	satisfakcija
угол безопасности	saugumo kampas	удостоверение личности	tarnybinis pažymėjimas
угол бомбометания	bombų mėtymo kampas	узел	mazgas
угол бросания	sviedimo kampas (θ_0)	узел заграждений	užtvarų mazgas
угол вертикального обстрела	vertikaliajo šaudymo kampas	узел обороны	gynybos mazgas
угол ветра	vėjo kampas	узел связи	ryšių mazgas
угол возвышения	pakilimo kampas (φ)	узел связи командного пункта	vadavietės ryšių mazgas
угол встречи	susidūrimo kampas (η)	узкая цель	siaurasis taikynis
угол вылета	išlėkimo kampas (γ)	указание высоты	aukščio nurodymas
угол доворота	posūkio kampas	указатель	ženklas, žymeklis
угол засечки	sankirtos kampas	указатель минного участка	minų ruožo ženklas
угол засечки цели	taikinio sankirtos kampas	указатель минной полосы	minų juostos žymeklis
угол места цели	taikinio vietos kampas (ϵ)	указатель прохода	perėjos ženklas
угол наклона	nuolydžio kampas	уклонение от исполнения военной службы	vengimas atlikti krašto apsaugos tarnybą
угол наклона касательной к траектории	trajektorijos liestinės svyrų kampas	уклономер	nuolydžio matuoklis
угол падения	kritimo kampas (θ)	укороченный взлет и посадка	trumpasis kilimas ir tūpimas
угол прицеливания	taikymo kampas (α)	укрепление мира	taikos stiprinimas
угол склонения	nuleidimo kampas	укрепленная позиция	įtvirtintoji pozicija
угол укрытия	priedangos kampas	укрепленный лагерь	įtvirtintoji stovykla
уголовная ответственность	baudžiamoji atsakomybė	укрепленный район	įtvirtintasis rajonas
угрожаемый период	grėsmingas laikotarpis	укрытие	priedanga
угроза	grėsmė	укрытие для боеприпасов	šaudmenų priedanga
угроза национальной безопасности	grėsmė nacionaliniam saugumui	ультиматум	ultimatumas
угроза общественной безопасности	grėsmė visuomeniniam saugumui	ультразвук	ultragarsas
угроза экономической безопасности	grėsmė ekonominiam saugumui	ультракороткие радиоволны	ultratrumposios radijo bangos
удар	smūgis	ультракоротковолновая радиосвязь	ultratrumpabangis radijo ryšys
удар авиации	aviacijos smūgis	уменьшение секретности	slaptumo mažinimas
удар во фланг	smūgis į sparną	уменьшенный заряд	mažasis šaunamasis užtaisas
удар войсками	rajėgų smūgis	умер от полученных в бою ран	miręs, -usi nuo mūšyje gautų žaizdų
ударная авиация	smūgio aviacija	умышленное уничтожение ядерного оружия	tyčinis branduolinių ginklų naikinimas
ударная волна	smūgio banga	универсальная артиллерия	universalioji artilerija
ударная группа	smogiamoji grupė	универсальная магистраль	universalioji jungtis
ударная группировка	smogiamoji grupuotė	универсальная поперечная сетка Меркатора	universalusis skersinis Merkatoriaus tinklas
ударная сила	smogiamoji jėga	универсальная юрисдикция	universalioji jurisdikcija
ударник	skiltuvas	универсальное орудие	universalusis pabūklas
ударное действие боеприпаса	smūginė šaudmens veikmė	универсальный взрыватель	universalusis sprogdiklis
		универсальный пулемет	universalusis kulkosvaidis
		унитарный патрон	vientisinis artilerijos šaudmuo, vientisinis šovinys

унификация	unifikacija	уровень ядерного происшествия	branduolinio įvykio lygmuo
уничтожение	naikinimas	урок	pamoka
уничтожение цели	taikinio naikinimas	усиление	stiprinimas
унтер-офицер	puskarininkis	усиленная крышка	stiprusis dangtelis
уплотнение боевого порядка	kovos rikiuotės sutankinimas	усиленный заряд	stiprusis šaunamasis užtaisas
уплотнение линий связи	ryšių linijų tankinimas	усилитель	stiprintuvas
уполномоченный государственной границы	valstybės sienos įgaliotinis	усилитель отдачи	atatranks stiprintuvas
управление	valdymas	условия наблюдения на местности	stebėjimo sąlygos
управление боевыми средствами	kovos priemonių valdymas	условия ориентирования	orientavimosi sąlygos
управление войсками	pajėgų valdymas	условия стрельбы	šaudymo sąlygos
управление движением	judėjimo valdymas	условия стрельбы на местности	šaudymo vietovėje sąlygos
управление кризисами	krizių valdymas	условная точка отсчета	sutartinis atskaitos taškas
управление огнем	ugnies valdymas	условное наименование	sutartinis pavadinimas, sutartinis vardas
управление огнем артиллерии	artilėrijos ugnies valdymas	условные знаки	sutartiniai ženklai
управление огнем батареи	baterijos ugnies valdymas	условный противник	sąlyginis priešas
управление огнем ПВО	oro erdvės gynybos ugnies valdymas	успех	sėkmė
управление полетами	skrydžių valdymas	устав	statutas
управление ракетой	raketos valdymas	Устав караульной службы	Sargybų statutas
управление ракетой на конечном участке траектории	raketos valdymas galutiniame trajektorijos ruože	Устав ООН	JTO Įstatai
управление ракетой на среднем участке траектории	raketos valdymas viduriniame trajektorijos ruože	Устав службы	Tarnybos statutas
управляемая бомба	valdomoji bomba	Устав союза стрелков	Šaulių sąjungos statutas
управляемая лучом ракета	spinduliu valdoma raketa	уставной документ	statutinis dokumentas
управляемая мина	valdomoji mina	устанавливаемая мина	mėtomoji sausumos mina
управляемая ракета	valdomoji raketa	установка взрывателя	sprogdiklio nuostata
управляемая ракета класса „воздух-воздух“	valdomoji raketa „oras–oras“	установка с несколькими стволами	daugiašovis įrenginys
управляемая ракета класса „воздух-земля“	valdomoji raketa „oras–žemė“	установки для стрельбы	galutinės šaudymo nuostatos
управляемая ракета класса „земля-воздух“	valdomoji raketa „žemė–oras“	установки для стрельбы на поражение	kaunamosios nuostatos
управляемая ракета класса „земля-земля“	valdomoji raketa „žemė–žemė“	установление радиосвязи	radijo ryšio užmezgimas
управляемое минное поле	valdomasis minų laukas	установление соприкосновения с противником	sąlytis su priešu
управляемое оружие	valdomasis ginklas	установленная дата	vykdymo data
управляемость	valdumas	установленное количество ядерных зарядов	nustatytasis branduolinių užtaisų skaičius
управляемый радио канал	valdomasis radijo tinklas	устойчивость военной техники	karo technikos atsparumas
управляемый с земли перехват	iš žemės valdomas gaudymas	устойчивость обороны	gynybos stabilumas
управляемый сигнал самоликвидации	valdomasis sunaikinimo signalas	устрашение	atgrasinimas
управляемый снаряд	valdomasis sviedinys	устройство кодирования речи	kalbos koduotuvai
управляющая машина	valdymo mašina	устройство для зарядки дозиметров	dozimetrų įkroviklis
управляющее устройство	valdymo įrenginys	устройство отображения информации	informacijos vaizdavimo įtaisas
управляющий летательный аппарат	vadovaujantysis orlaivis	устройство, считывающее показания дозиметров	dozių skaitytuvas
упредительное время	poslinkio laikas	утолщенная горизонталь	pastorintoji horizontalė
упреждение	pasitikimas	утопитель	skandiklis
упреждение цели	taikinio pasitikimas	уточнение решения	sprendimo tikslinimas
упрежденная точка	pasitikimo taškas	утренняя зарядка	rytinė mankšta
уравновешивающий механизм	pusiausvyros mechanizmas	участок	baras
ураган	uraganas	участок дымопуска	dūmijimo ruožas
уран	uranas	участок обороны	gynybos baras
уровень	lygis, gulsčiukas	участок проникновения	įsiskverbimo ruožas
уровень войны	karo lygmuo	участок прорыва	pralaužimo juosta
		участок форсирования	vandens kliūtis įveikimo ruožas

учебное оружие	mokomasis ginklas
учебная бомба	mokomoji bomba
учебная мина	mokomoji mina
учебная стрельба	mokomasis šaudymas
учебно-боевая машина	mokomoji kovos mašina
учебное орудие	mokomasis pabūklas
учебное поле	mokomasis laukas
учебно-тренировочный полет	mokomasis treniravimosi skrydis
учебный боеприпас	mokomasis šaudmuo
учебный городок	mokomasis miestelis
учебный заряд	mokomasis užtaisas
учебный полигон	mokomasis poligonas
учебный снаряд	mokomasis sviedinys
учебный центр	mokomasis centras
учение	pratybos
учения	mokymai
учения и маневры войск и флотов НАТО	NATO pajėgų ir laivynų pratybos
учения по применению ядерного оружия	branduolinio ginklo naudojimo pratybos
ущелье	tarpekliis
уязвимость цели	taikinio pažeidžiamumas
уяснение задачи	užduoties išsiaiškinimas

Ф

фаза	fazė
фаза аварии ядерной электростанции	branduolinės elektrinės avarijos fazė
фаза аварии ядерной электростанции до извержения радиоизотопов	branduolinės elektrinės avarijos fazė iki radionuklidų išsiveržimo
фазовая модуляция	fazės moduliavimas
файл	byla
факс	faksas
факсимиле	faksimilė
факсимильная связь	faksimilinis ryšys
факсимильный аппарат	faksimilinė mašina
фактор	veiksnyis
факторы войны	karo veiksniai
факторы ризики и угрозы для безопасности Литвы	rizikos veiksniai ir pavojai Lietuvos saugumui
фаланга	falanga
фальконет	falkonetas
фарватер	laivakelis, farvateris
фас	tiesusis ruožas
Фау	Fau
фаустпатрон	faustpatronas
фашина	žabinys, fašina
фейерверкер	fejerverkeris
фельдмаршал	feldmaršalas
фельдфебель	feldfebelis
фигурный заряд	figūrinis užtaisas
физико-географическая зона	fizinė geografinė zona
физическая величина	fizikinis dydis
физическая дегазация	fizikinė degazacija
физическая подготовка	fizinis rengimas
физические поля корабля	laivo fizikiniai laukai

физический источник электрической энергии	fizinis elektros energijos šaltinis
физическое старение	fizinis senėjimas
фиксация	fiksavimas
фиксация минного поля	minų lauko žymėjimas
фиктивный репер	netikrasis žymynis
фильтр	filtras
фильтровентиляционное оборудование	filtravimo ir ventiliacijos įranga
фильтровентиляционный агрегат	filtravimo ir ventiliacijos agregatas
фильтр-поглотитель	sugeriamasis filtras
фильтрующая защитная одежда	filtruojamoji apsauginė apranga
фильтрующий противогаз	filtruojamoji dujų kaukė
финансовое обеспечение	finansinis aprūpinimas
фитиль	dagtis
фитильное воспламенение	dagtinis uždegimas
фитильное оружие	dagtinis ginklas
фитотоксины	fitotoksinai
флагман	flagmanas
фланг	sparnas
фланговая атака	ataka į sparną
фланговый огонь	ugnis į sparną
флегматизатор	flegmatizatorius
флешы	flešės
флот	laivynas
флотилия	flotilė
флотоводец	laivyno vadas
фон ионизирующего облучения	jonizuojančiosios spinduliuotės fonas
Фонд вооружения	Ginklų fondas
фононый шум	fono triukšmas
форма маскировки	maskuotės raštas
форма организации обучения воинов	karių mokymo organizavimo forma
форма рельефа	reljefo forma
формализованный документ	formalizuotasis dokumentas
формат карты	žemėlapių formatas
формирование	darinys, sudarymas
формирование колонны	voros sudarymas
формула тысячных	tūkstantųjų formulė
формуляр минного поля	minų lauko formuliaras
формуляр орудия	pabūklo formuliaras
формы военных действий	karo veiksmų formos
формы линий рельефа	reljefo formų linijos
формы оперативного маневра	operatyvinio manevro formos
форсаж	greitinimas, forsavimas
форсирование водной преграды	vandens kliūtis įveikimas
форсирование тяги	traukos forsavimas
форсированный марш	forsuotasis žygis
форсунка	purkštuvas
форт	fortas
фортификационные конструкции	fortifikacinės konstrukcijos
фортификационные сооружения	fortifikaciniai įrenginiai ir statiniai
фортификация	fortifikacija
фосген	fosgenas

фосфор	fosforas
фотограмметрическая координатная сетка	fotogrametrinis koordinatinis tinklas
фотограмметрическая разведка	fotogrammetrinė žvalgyba
фотограмметрия	fotogrametrija
фотографическая бомба	fotografinė bomba
фотографический масштаб карты	fotografinis žemėlapio mastelis
фотографический фильтр	fotografinis filtras
фотодокумент	fotografinis dokumentas
фотокамера	fotografijos aparatas
фотокарта	fotografinis žemėlapis
фотоконтроль	fotografavimo kontrolė
фотон	fotonas
фотоника	fotonika
фотонное излучение	fotoninis spinduliavimas
фотонный ракетный двигатель	fotoninis raketinis variklis
фотоплан	fotoplanas
фоторазведка	fotografinė žvalgyba
фотоснимок	nuotrauka, fotonuotrauka
фотоснимок цели	taikinio nuotrauka
фотосхема	fotoschema
фототеодолитная съемка	foteodolitinis topografinis kartografavimas
фототопографические средства	fototopografinės priemonės
франтиреры	frantirerai
фрегат	fregata
фрондибола	frontibola
фронт	frontas
фронт батареи	baterijos frontas
фронт взрывной волны	sprogimo bangos frontas
фронт окружения	apsupties frontas
фронт ударной волны	smūgio bangos frontas
фронт цели	taikinio frontas
фронтальная атака	frontalioji ataka
фронтальная дорога	frontalusis kelias
фронтальное преследование	frontalusis persekiojimas
фронтальный огонь	frontalioji ugnis
фронтальный удар	smūgis į frontą
фронтальная наступательная операция	fronto puolamoji operacija
фронтальная оборонительная операция	fronto gynybinė operacija
фронтальная операция	fronto operacija
фронтальной оборонительный рубеж	fronto gynybos ruožas
фугас	fugasas
фугасная бомба	ardomoji bomba
фугасная мина	ardomoji sausumos mina
фугасное действие боеприпаса	ardomoji šaudmens veikmė
фугасно-зажигательная бомба	ardomoji padegamoji bomba
фугасный снаряд	ardomasis sviedinys
фузеля	fuzėja
функциональное командование	funkcinė vadovybė
фюзеляж	vandens lygio matuoklė orlaivio liemu

X

характеристика	charakteristika
хартли	hartlis
хеймверны	heimvernai
химическая авария	cheminė avarija
химическая атака	cheminis antpuolis
химическая боеголовка	cheminė kovinė galvutė
химическая бомба	cheminė bomba
химическая граната	cheminė granata
химическая дегазация	cheminė degazacija
химическая защита	cheminė sauga
химическая обстановка	cheminė situacija
химическая опасность	cheminė grėsmė
химическая операция	cheminė operacija
химическая разведка	cheminė žvalgyba
химическая тревога	cheminis pavojus
химическая шашка	cheminė dėžė
химическая, биологическая и радиологическая операция	cheminė, biologinė ir radiologinė operacija
химически непроницаемый материал покрытия	chemiškai nelaidi danga
химический авиационный боеприпас	cheminis aviacijos šaudmuo
химический боеприпас	cheminis šaudmuo
химический взрыв	cheminis sprogimas
химический заряд	cheminis užtaisas
химический источник электрической энергии	cheminis elektros energijos šaltinis
химический комплект для идентификации ОБ и набора проб	cheminis nuodingųjų medžiagų atpažinimo ir mėginių ėmimo komplektas
химический контроль	cheminė kontrolė
химический миномет	cheminis minosvaidis
химический ракетный двигатель	cheminis raketinis variklis
химический фугас	cheminis fugasas
химическое обнаружение	nuodingųjų medžiagų aptikimas
химическое заграждение	cheminė užtvara
химическое заражение	cheminė tarša
химическое оружие	cheminis ginklas
химическое средство подавления массовых беспорядков	masinių neramumų malšinimo cheminė medžiaga
химическое убежище	cheminė slėptuvė
хладноломкость	atsparumo šalčiui netekimas
хлебозавод	kepykla
хлебопекарня	kepykla
хлор	chloras
хлорацетофенон	chloracetofenonas (CN)
хлорная известь	chlorkalkės
хлорпикрин	chlorpikrinas (PS)
хлорциан	chlorcianas (CK)
ход действий	veiksmų eiga
ход операции	operacijos eiga
ход сообщения	susisiekimo eiga
ходовая часть	važiuoklė
ходовая часть орудия	pabūklė važiuoklė
ходовые качества корабля	laivybinės laivo savybės

ходячий больной	vaikščiojantis ligonis	центр управления и оповещения	valdymo ir pranešimų centras
холера	cholera	центр управления кризисной обстановкой	krizių valdymo centras
холм	kalva	центр управления огнем	ugnies valdymo centras
холмистая местность	kalvota vietovė	центр управления ПВО	oro erdvės gynybos valdymo centras
холодная война	šaltasis karas	центр цели	taikinio centras
холодное оружие	šaltasis ginklas	центр ядерного, биологического и химического контроля	branduolinės, biologinės ir cheminės kontrolės centras
холостой выстрел	tuščiasis šaudmuo	централизация	centralizavimas
холостой заряд	tuščiasis užtaisas	централизованное управление огнем	centralizuotasis ugnies valdymas
хордоугломер	stygomatis	централизованное управление огнем ПВО	centralizuotasis oro erdvės gynybos ugnies valdymas
хранение боеприпасов и взрывчатых веществ	šaudmenų ir sprogmenų laikymas	центральная розыскная агентура	centrinė paieškų agentūra
хранение военной техники	karo technikos laikymas	Центральное разведывательное управление (ЦРУ)	Centrinė žvalgybos valdyba (CŽV)
хранение горючего	degalų laikymas	Центрально-Европейский ТВД	Vidurio Europos karo veiksmų teatras
хроническая доза облучения	lėtinė apšvitos dozė	центральный командный пост корабля	centrinė laivo vadavietė
хроническая лучевая болезнь	lėtinė spindulinė liga	центральный процессор	centrinis procesorius
хроническая облученность	lėtinė apšvita	центрифуга	centrifuga
хронометр	chronometras	центрование грузенного самолета	centruotė
хутор	sodyba, vienkiemis	центровка	centravimas

Ц

цапфы	guoliai	центрующийся поясok снаряда	sviedinio centruojamoji juostelė
цевье	apsodo lovelis	центурия	centurija
цезий	cezis	цепная реакция деления	grandininė dalijimosi reakcija
целеуказание	taikinio nurodymas	цель связи	ryšių grandinė
цель	taikynys, tikslas	цетановое число	cetanusis skaičius
цель атаки	atakos tikslas	цикл оборачиваемости	apsisukimo ciklas
цель наступления	puolimo tikslas	цикл ядерной энергетики	branduolinės energetikos ciklas
цель операции	operacijos tikslas	циклон	ciklonas
цель по востребованию	taikynys pagal pareikalavimą	циркулярный позывной	bendrasis šaukinys, ryšių tinklo šaukinys
цель политики национальной безопасности	nacionalinio saugumo politikos tikslas	цистерна	cisterna
цензура	cenzūra	цитадель	citadelė
центр	centras, židinys	цифровая информация	skaitmeninė informacija
центр батареи	baterijos centras	цифровая карта	skaitmeninis žemėlapis
центр боевого управления	kovinio valdymo centras	цифровая система связи	skaitmeninė ryšių sistema
центр взрыва	sprogimo centras	цифровое картографирование	skaitmeninis kartografovimas
центр информирования средств массовой информации	žiniasklaidos informavimo centras	цунами	cunamis
центр координации огневой поддержки	paramos ugnimi koordinavimo centras		
центр огневых операций флота	laivyno ugnies operacijų centras		
центр операций	operacijų centras		
центр подготовки резерва	rezervo rengimo centras		
центр полетной информации	skrydžių informacijos centras		
центр попадания	pataikymo centras		
центр противовоздушных операций	oro erdvės gynybos operacijų centras		
центр рассеивания	sklaidos centras		
центр сбора ядерной, биологической и химической информации	branduolinės, biologinės ir cheminės informacijos rinkimo centras	час Н	H valanda
центр управления батареей	baterijos valdymo centras	часовой	posto sargybinis
центр управления боевыми действиями авиации	aviacijos kovos veiksmų valdymo centras	части (подразделения) радиационной и химической защиты	RChBS vienetai
центр управления воздушного движения	oro eismo valdymo centras	части связи	ryšių daliniai
центр управления движением	judėjimo valdymo centras	частичная дегазация	dalinė degazacija
		частичная дезактивация	dalinė dezaktyvacija
		частичная дезинфекция	dalinė dezinfekcija
		частичная капитуляция	dalinė kapituliacija

Ч

частичная мобилизация	dalinė mobilizacija	шифратор	šifраторius
частичная санитарная обработка	dalinis sanitarinis švarinimas	шифрование	šifravimas
частичная специальная обработка	dalinis specialusis švarinimas	шифротелеграмма	šifrotelegrama
частично спланированный марш	iš dalies suplanuotas žygis	шкала абака	abako skalė
частота	dažnis	шкала рассеивания	sklaidos skalė
частотная модуляция	dažnio moduliavimas	шкала скорости ветра	vėjo greičio skalė
частотная характеристика	dažninė charakteristika	шквал	umaras, škvalas
часть	dalinys	шкив	skridinys
часть двойного назначения	dvejų galimybių vienetas	школа унтер-офицеров [прапорщиков]	puskarininkių mokykla
часть неполного состава	nevisos sudėties vienetas	шлем	šalmas
часть ПВО	oro erdvės gynybos vienetas	шлемофон	šalmofonas
часть сокращенного состава	mažesnės sudėties dalinys	шлюз	šliuzas
человеко-торпеда	torpeda su žmogumi	шлюп	šliupas
черты операции	operacijos bruožai	шлюпка	valtis
четвертый уровень ядерного происшествия	ketvirtasis branduolinio įvykio lygmuo	шомпол	grūstuvus
численный масштаб карты	skaitmeninis žemėlapis mastelis	шпага	špaga
число Маха	Macho skaičius	шпион	šnipas, -ė
числовой закон поражения	kiekinis naikinimo dėsnis	шпионаж	šnipinėjimas
чистка оружия	ginklo valymas	шприц-тюбик	tūbelinis švirktštas
чистое ядерное оружие	švarusis branduolinis ginklas	шпур	įkasa
член НАТО	NATO narė	шрапнель	šrapnelis
чрезвычайно тяжелые ядерные поражения	ypač sunkūs branduoliniai pažeidimai	штаб	štabas
чрезвычайное положение	nepaprastoji padėtis	Штаб обороны	Gynybos štabas
чрезвычайное происшествие	nepaprastasis įvykis	штаб Союза стрелков	Šaulių sąjungos štabas
чувствительность	jautris	штаб учений	pratybų štabas
чувствительность взрывчатых веществ	sprogstamųjų medžiagų jautrumas	штабные учения по планированию	štabo pratybos
чума	maras	штат	etatas
		штатное вооружение	etatinė ginkluotė
		штатное оружие	etatinis ginklas
		штатное расписание	etatu sąrašas
		штатные артиллерийские средства	etatinės artilerijos priemonės
		штатные средства	etatinės priemonės
		штатный	etatinis, -ė
		штаты мирного времени	taikos meto etatai
		штаты чрезвычайного положения	nepaprastosios padėties etatai
		штопор	suktukas
		шторм	vėtra
		штормовое предупреждение	įspėjimas apie stormą
		штрафная часть	bausmės dalinys, drausmės dalinys
		штурм	šturmas
		штурман	navigatorius
		штурмовая авиация	šturmo aviacija
		штурмовая группа	šturmo grupė
		штурмовое орудие	šturmo pabūklas
		штурмовой мост	šturmo tiltas
		штурмовой самолет	šturmo lėktuvas
		штуцер	štuceriai
		штык	durtuvas
		штыковой бой	durtuvų mūšis
		шум	triukšmas
		шумовые радиоэлектронные помехи	triukšminiai radioelektroniniai trukdžiai
		шурф	įkasa
		шхуна	škuna

III

шаблонное минирование	šabloninis minavimas		
шаг нарезки	graižtvos žingsnis		
шаг угломера	krypties žingsnis (K_2)		
шанцевый инструмент	apkasų įrankiai		
шариковая бомба	šratinė bomba		
шар-пилот	orpūslė		
шасси	važiuoklė		
шахтная пусковая установка	šachtinis leidimo įrenginys		
швартовка корабля	laivo švartavimas		
шеvron	ševronas		
шейка приклада	buožės kaklelis		
шепало	griebtuvas		
шеренга	eilė		
шестиградусная зона	šešių laipsnių zona		
шестовая морская мина	stiebinė jūrų mina		
шестой уровень ядерного происшествия	šeštasis branduolinio įvykio lygmuo		
шинель	milinė		
ширина боевого порядка	kovos rikiuotės plotis		
ширина обнаружения мин	minų aptikimo plotis		
ширина фронта наступления	puolimo fronto plotis		
ширина цели	taikinio plotis		
шифр	šifras		

Щ

щель	plyšys
щит	skydas

Э

эвакуационные перевозки	evakuacinis transportavimas
эвакуационные средства	evakavimo priemonės
эвакуационный блок	evakuacinis blokas
эвакуационный конвой	evakuacijos konvojus
эвакуационный пункт	evakavimo punktas
эвакуация	evakavimas
эвакуация военной техники	karo technikos evakavimas
эвакуация грузов из порта	kroviinių evakavimas iš uosto
эвакуация населения	gyventojų evakavimas
эвакуация поврежденного оборудования	sugadintos įrangos evakavimas
эвакуируемые	evakuojamieji
эвентуальный нейтралитет	eventualusis neutralitetas
эжектор	ežektorius, čiurkšlinis siurblys
экватор	pusiaujas
эквивалентная доза облучения	lygiavertė apšvitos dozė
эквивалентное количество аварийного химически опасного вещества	ekvivalentinis pavojingosios cheminės medžiagos kiekis
экзакуция	egzekucija
экипаж	įgula
экипировка	ekipuotė
экипировка воинской единицы	karinio vieneto ekipuotė
экологическая безопасность	ekologinis saugumas
экологическая война	ekologinis karas
экологическая угроза	ekologinė grėsmė
экологические причины экстремальной ситуации	ekologinės ekstremaliosios situacijos priežastys
экономическая безопасность	ekonominis saugumas
экономическая блокада	ekonominė blokada
экономическая война	ekonominis karas
экономический потенциал	ekonominis potencialas
экоцид	ekocidas
экранирование	ekranavimas
экраноплан	ekranoplanas
экскаватор	ekskavatorius
экспансия	ekspansija
экспедиционные войска	ekspedicinės pajėgos
эксплуатация военной техники	karo technikos eksploatavimas
экспозиционная доза облучения	ekspozicinė apšvitos dozė
экстерриториальность	eksteritorialumas
экстрадация	ekstradicija, išduotis
экстракция	ekstrahavimas
экстремальная ситуация	ekstremalioji situacija
экстремальное положение	ekstremalioji padėtis
экстремальное событие	ekstremalusis įvykis
эксфильтрация	eksfiltracija

электризуемое проволочное ограждение	elektrinė vielų užtvara
электрическая мощность	elektrinė galia
электрическая торпеда	elektrinė torpeda
электрический аккумулятор	elektros akumuliatorius
электрический взрыв	elektrinis sproginimas
электрический взрыватель	elektrinis sprogdiklis
электрический двигатель	elektros variklis
электрический досылатель	elektrinis pabūtklo stūmoklis
электрический преобразователь	elektrinis keitiklis
электрический ракетный двигатель	elektrinis raketinis variklis
электрический фильтр	elektrinis filtras
электрическое взрывание	elektrinis sprogdinimas
электроспуск	elektrinis paleidiklis
электровзрывная сеть	elektrinis sprogdinimo tinklas
электровоспламенитель	elektrinis degiklis
электродетонатор	elektrinis detonatorius
электрозапал	elektrinis degtuvas
электромагнитная обстановка	elektromagnetinė situacija
электромагнитная пушка	elektromagnetinė patranka
электромагнитная совместимость	elektromagnetinis suderinamumas
электромагнитная уязвимость	elektromagnetinis pažeidžiamumas
электромагнитное излучение	elektromagnetinis spinduliavimas
электромагнитное облучение	elektromagnetinė spinduliuotė (EMS)
электромагнитное оружие	elektromagnetinis ginklas
электромагнитные волны	elektromagnetinės bangos
электромагнитные радиоэлектронные помехи	elektromagnetiniai radioelektroniniai trukdžiai
электромагнитный импульс	elektromagnetinis impulsas (EMI)
электрон	elektronas
электроника	elektronika
электронная борьба	elektroninė kova
электронная вычислительная машина	elektroninė skaičiavimo mašina
электронная маскировка	elektroninis maskavimas
электронная нейтрализация	elektroninis neutralizavimas
электронная обстановка	elektroninė situacija
электронная оптика	elektrooptika
электронная почта	elektroninis paštas
электронная разведка	elektroninė žvalgyba
электронное опознавание	elektroninis atpažinimas
электронное противодействие	elektroninis atoveiksmis
электронно-оптический преобразователь	elektroninis optinis keitiklis
электронные обманные действия	elektroninis klaidinimas
электронные приборы	elektroniniai įtaisai
электронные средства боевой поддержки	elektroninės kovinės paramos priemonės
электронный преобразователь	elektroninis keitiklis
электрооборудование	elektros įranga
электропирозапал	elektrinis sprogdinimo įtaisas

электросвязь
 электростанция
 элементы траектории
 эллипс рассеивания
 эллипсоид
 эллипсоид WGS 84
 эллипсоид вращения
 Эл-Эс-Дэ
 эмбарго
 эмблема
 эмблема Красного Креста
 энтомологический боеприпас
 эпидемическая обстановка
 эпидемия
 эпизоотия
 эпифитотия
 эпицентр взрыва
 эполеты
 эргономика
 эскадра
 эскадренный миноносец
 эскадрилья
 эскадрон
 эскалация войны
 эскарп
 эскизная карта
 эскорт
 эскорт конвоя
 эскортный корабль
 эсминец
 эстакада
 этап
 этап атаки
 этап операции
 этап учения
 этапное лечение
 этапные войска
 этилированный бензин
 эффект Доплера
 эффективная доза облучения
 эффективная мощность
 эффективная поверхность рассеивания
 эффективность огня
 эффективность поражения цели
 эффективность радиоэлектронного подавления
 эффективный полураспад
 эшелон
 эшелон высадки десанта
 эшелон усиления десанта
 эшелонирование
 эшелонирование запасов
 эшелонирование летательных аппаратов
 эшелонированные действия авиации

elektrinis ryšys
 elektrinė
 trajektorijos elementai
 sklaidos elipsė
 elipsoidas
 elipsoidas WGS 84
 sukimosi elipsoidas
 LSD
 embargas
 emblema
 Raudonojo Kryžiaus emblema
 entomologinis šaudmuo
 epideminė situacija
 epidemija
 epizootija
 epifitotija
 sproginimo epicentras
 epoletas
 ergonomika
 eskadra
 eskadrinis minininkas
 eskadrilė
 eskadronas
 karo eskalacija
 eskarpas
 eskizinis žemėlapis
 konvojus, palyda
 konvojaus palyda
 eskortinis laivas
 eskadrinis minininkas
 estakada
 etapas
 atakos etapas
 operacijos etapas
 pratybų etapas
 etapinis gydymas
 etapinės pajėgos
 etiliuotas benzinas
 Doplerio reiškinys
 efektinė apšvitos dozė
 efektyvioji galia
 veiksmingasis sklaidos paviršius
 ugnies veiksmingumas
 taikinio naikinimo veiksmingumas
 elektroninio slopinimo veiksmingumas
 efektinė pusėjimo trukmė
 ešelonas
 desanto išlaipinimo ešelonas
 desanto pastiprinimo ešelonas
 ešelonavimas
 atsargų ešelonavimas
 orlaivių ešelonavimas
 aviacijos ešelonuoti veiksmai

Ю

Южно-Европейский ТВД

Pietų Europos karo veiksmų teatras

Я

явно незаконный приказ
 ядерная авария
 ядерная артиллерия
 ядерная безопасность
 ядерная боеголовка
 ядерная война
 ядерная мина
 ядерная облученность
 ядерная оборона
 ядерная обстановка
 ядерная пушка
 ядерная радиация
 ядерная ракета
 ядерная реакция
 ядерная ризика
 ядерная силовая установка
 ядерная стратегия
 ядерная электростанция
 ядерная энергия
 ядерная, биологическая и химическая война
 ядерное боевое средство
 ядерное вещество
 ядерное государство
 ядерное деление
 ядерное наступление
 ядерное обязательство
 ядерное оружие
 ядерное оружие с наименьшей остаточной радиоактивностью
 ядерное порожение
 ядерное происшествие
 ядерное разоружение
 ядерное ракетное топливо
 ядерное топливо
 ядерно-минное заграждение
 ядерные потери
 ядерные учения
 ядерный авиационный боеприпас
 ядерный барьер
 ядерный боезаряд
 ядерный взрыв
 ядерный взрывной боеприпас
 ядерный инцидент
 ядерный паритет

aiškiai neteisėtas įsakymas
 branduolinė avarija
 branduolinė artilerija
 branduolinis saugumas
 branduolinė kovinė galvutė
 branduolinis karas
 branduolinė mina
 branduolinė apšvita
 branduolinė gynyba
 branduolinė situacija
 branduolinė patranka
 branduolinė radioaktyvioji spinduliuotė
 branduolinė raketa
 branduolinė reakcija
 branduolinė rizika
 branduolinė jėgainė
 branduolinė strategija
 branduolinė elektrinė
 branduolinė energija
 branduolinis, biologinis ir cheminis karas (BBCh karas)
 branduolinė kovinė priemonė
 branduolinė medžiaga
 branduolinė valstybė
 branduolio dalijimasis
 branduolinis puolimas
 branduolinis įsipareigojimas
 branduolinis pabūklas
 branduolinis ginklas
 mažiausiojo liekamojo radioaktyvumo branduolinis ginklas
 branduoliniai pažeidimai
 branduolinis įvykis
 branduolinis nusiginklavimas
 branduolinis raketinis kuras
 branduolinis kuras
 branduolinių minų užtvara
 branduoliniai nuostoliai
 branduolinės pratybos
 branduolinis aviacijos šaudmuo
 branduolinė užtvara
 branduolinis užtaisas
 branduolinis sproginimas
 branduolinis sproginimo, branduolinis šaudmuo
 branduolinis incidentas
 branduolinis paritetas

ядерный ракетный двигатель	branduolinis raketinis variklis
ядерный реактор	branduolinis reaktorius
ядерный удар	branduolinis smūgis
ядро	ritulys
якорная морская мина	inkarinė jūrų mina
якорная стоянка	inkarvietė
якорная стоянка внешнего рейда	išorinio reido inkarvietė
якорная стоянка сосредоточения кораблей	susitelkimo inkarvietė
якорное устройство	inkaravimo įrenginys
якорь	inkaras
ятаган	jataganas

TARPTAUTINĖS VIENETŲ SISTEMOS (SI) VIENETAI

1 lent. Pagrindiniai SI vienetai

Dydis		Vienetas		
Pavadinimas	Dimensija	Pavadinimas	Simbolis	Apibrėžtis
Ilgis	L	metras	m	Atstumas, kurį vakuume nusklinda šviesa per 1/299792458 sekundės dalį
Masė	M	kilogramas	kg	Masė, lygi tarptautinio kilogramo etalono masei
Laikas	T	sekundė	s	Laikas, lygus spinduliavimo, atitinkančio šuolį tarp ¹³³ Cs atomo pagrindinės būsenos dviejų hipersmulkiosios sandaros lygmenų, 9 192 631 770 periodų trukmei
Elektros srovės stipris	I	amperas	A	Stipris nuolatinės elektros srovės, kuri tekėdama dviem tiesiais lygiagrečiais be galo ilgais nykstamojo apvalaus skerspjūvio laidais, esančiais vakuume 1 m atstumu vienas nuo kito, sukelia tarp jų 2·10 ⁻⁷ N sąveikos jėgą kiekvienam laidų ilgio metrui
Termodinaminė temperatūra	Θ	kelvinas	K	Vandens trigubojo taško termodinaminės temperatūros 1/273,16 dalis
Medžiagos kiekis	N	molis	mol	Medžiagos kiekis sistemos, turinčios tiek pat struktūrinių elementų (atomų, molekulių, jonų, elektronų ir kt. dalelių arba dalelių grupių), kiek atomų yra 0,012 kg anglies ¹² C
Šviesos stipris	J	kandela	cd	Šviesos stipris tokio šaltinio, kuris tam tikra kryptimi skleidžia 540·10 ¹² hercų dažnio ir 1/683 vato steradianui stiprio spinduliuotę

Pastaba. Temperatūra matuojama ne tik kelvinais (žymima T), bet ir (dažniau) Celsijaus laipsniais (t). Šiuos temperatūros vienetus sieja sąryšis $t = T - 273,15$, be to, Celsijaus laipsnis apytiksliai lygus kelvinui (atitinka maždaug 0,9997 K).

2 lent. Papildomieji SI vienetai

Dydis		Vienetas		
Pavadinimas	Dimensija	Pavadinimas	Simbolis	Apibrėžtis
Plokščiasis kampas	1	radianas	rad	Plokščiasis kampas tarp dviejų apskritimo spindulių, kai lanko ilgis tarp jų galų lygus šio apskritimo spinduliui
Erdvinis kampas	1	steradianas	sr	Erdvinis kampas, su viršūne sferos centre, išpjaunantis sferos paviršiuje figūrą, lygiaplotę kvadratui, kurio kraštinė lygi šios sferos spinduliui

3 lent. Svarbiausieji išvestiniai SI vienetai

Dydis		Vienetas	
Pavadinimas	Dimensija	Pavadinimas	Dimensija
Erdvė ir laikas			
Plotas	L ²	kvadratinis metras	m ²
Tūris, talpa	L ³	kubinis metras	m ³
Greitis (linijinis)	LT ⁻¹	metras per sekundę	m/s
Pagreitis	LT ⁻²	metras sekunde kvadratu	m/s ²
Kampinis greitis	T ⁻¹	radianas per sekundę	rad/s
Kampinis pagreitis	T ⁻²	radianas sekunde kvadratu	rad/s ²
Periodiniai reiškiniai, virpesiai ir bangos			
Periodas	T	sekundė	s
Periodinio vyksmo, proceso dažnis, virpesių dažnis	T ⁻¹	hercas	Hz
Sukimosi greitis (sūkių dažnis)	T ⁻¹	atvirkštinė sekundė, vienetas sekundei	s ⁻¹ , 1/s
Bangos ilgis	L	metras	m
Bangos skaičius	L ⁻¹	atvirkštinis metras, vienetas metrui	m ⁻¹ , 1/m

Dydis		Vienetas	
Pavadinimas	Dimensija	Pavadinimas	Dimensija
Mechanika			
Tankis	$L^{-3}M$	kilogramas kubiniam metrui	kg/m^3
Savitasis tūris	L^3M^{-1}	kubinis metras kilogramui	m^3/kg
Jėga, sunkis, svoris	LMT^{-2}	niutonas	N
Jėgos momentas	L^2MT^{-2}	niutonmetras	$N \cdot m$
Jėgos impulsas	LMT^{-1}	niutonsekundė	$N \cdot s$
Slėgis	$L^{-1}MT^{-2}$	paskalis	Pa
Darbas, energija	L^2MT^{-2}	džaulis	J
Galia	L^2MT^{-3}	vatas	W
Šiluma			
Celsijaus temperatūra	Θ	Celsijaus laipsnis	$^{\circ}C$
Šilumos kiekis	L^2MT^{-2}	džaulis	J
Šilumos (kiekio) srautas	L^2MT^{-3}	vatas	W
Šiluminė talpa	$L^2MT^{-2}\Theta^{-1}$	džaulis kelvinui	J/K
Savitoji šiluma	L^2T^{-2}	džaulis kilogramui	J/kg
Elektra ir magnetizmas			
Elektros krūvis, elektros kiekis	TI	kulonas	C
Elektrinio lauko stipris	$LMT^{-3}I^{-1}$	voltas metrui	V/m
Elektrinė įtampa; elektrinis potencialas	$L^2MT^{-3}I^{-1}$	voltas	V
Elektrinio srauto tankis (elektrinė indukcija)	$L^{-2}TI$	kulonas kvadratiniam metrui	C/m^2
Elektrinė talpa	$L^{-2}M^{-1}T^4I^2$	faradas	F
Magnetinio lauko stipris	$L^{-1}I$	amperas metrui	A/m
Magnetovara, magnetinių potencialų skirtumas	I	amperas	A
Magnetinio srauto tankis (magnetinė indukcija)	$MT^{-2}I^{-1}$	tesla	T
Magnetinis srautas	$L^2MT^{-2}I^{-1}$	vėberis	Wb
Induktyvumas	$L^2MT^{-2}I^{-2}$	henris	H
Elektrinė varža (aktyvioji, reaktyvioji, pilnutinė)	$L^2MT^{-3}I^{-2}$	omas	Ω
Elektrinis laidis (aktyvusis, reaktyvusis, pilnutinis)	$L^{-2}M^{-1}T^3I^{-2}$	simensas	S
Aktyvioji galia	L^2MT^{-3}	vatas	W
Elektromagnetinė energija	L^2MT^{-2}	džaulis	J
Šviesa			
Spinduliuotės energija	L^2MT^{-2}	džaulis	J
Energinė ekspozicija	MT^{-2}	džaulis kvadratiniam metrui	J/m^2
Spinduliuotės srautas, spinduliuotės galia	L^2MT^{-3}	vatas	W
Šviesos srautas	J	liumenas	lm
Šviesos energija	TJ	liumensekundė	$lm \cdot s$
Skaistis	$L^{-2}J$	kandela kvadratiniam metrui	cd/m^2
Šviesis	$L^{-2}J$	liumenas kvadratiniam metrui	lm/m^2
Apšvieta	$L^{-2}J$	liuksas	lx
Šviesos ekspozicija	$L^{-2}TJ$	liuksekundė	$lx \cdot s$
Akustika			
Periodas (akustinių virpesių periodas)	T	sekundė	s
Dažnis (akustinių virpesių dažnis)	T^{-1}	hercas	Hz
Garso slėgis, garsinis slėgis	$L^{-1}MT^{-2}$	paskalis	Pa
Garso greitis	LT^{-1}	metras per sekundę	m/s
Garso energija	L^2MT^{-2}	džaulis	J
Garso galia	L^2MT^{-3}	vatas	W
Jonizuojančioji spinduliuotė			
Jonizuojančiosios spinduliuotės energija	L^2MT^{-2}	džaulis	J
Sugertoji apšvitos dozė, kerma	L^2T^{-2}	grėjus	Gy
Ekspozicinė apšvitos dozė	$M^{-1}TI$	kulonas kilogramui	C/kg
Radionuklidų aktyvumas	T^{-1}	bekerelis	Bq
Lygiavertė apšvitos dozė	L^2T^{-2}	sivertas	Sv

4 lent. Vienetai, leidžiami vartoti kartu su SI vienetais

Dydis	Vienetas		
	Pavadinimas	Simbolis	Vertė SI vienetais
Ilgis	astronominis vienetas	AU (tarpt.), av (liet.)	$1,495978 \cdot 10^{11}$ m
	šviesmetis	l.y. (tarpt.), šm (liet.)	$9,460528 \cdot 10^{15}$ m
Masė	parsekas	pc	$3,0856787 \cdot 10^{16}$ m
	tona	t	10^3 kg
Laikas*	atominės masės vienetas	u	$1,6605402 \cdot 10^{-27}$ m
	minutė	min	60 s
Plokščiasis kampas	valanda	h	3600 s
	para	d	86 400 s
	laipsnis	...°	$\pi/180$ rad $\approx 1,745329 \cdot 10^{-2}$ rad
Plotas	minutė	...'	$\pi/10\,800$ rad $\approx 2,908882 \cdot 10^{-4}$ rad
	sekundė	...''	$\pi/648\,000$ rad $\approx 4,848137 \cdot 10^{-6}$ rad
	hektaras	ha	10^4 m ²
Tūris, talpa	litras	l, L	10^{-3} m ³ = 1 dm ³
Energija, darbas	elektronvoltas	eV	$\approx 1,60218 \cdot 10^{-19}$ J
Laužiamoji geba	dioptrija	dpt (tarpt.)	l/m, m ⁻¹

* Taip pat leidžiama vartoti savaitę (sav.), mėnesį (mėn.), metus [a (tarpt.), m (liet.)], amžių (100 m.), tūkstantmetį (1000 m.).

5 lent. Vienetai, leidžiami laikinai vartoti

Dydis	Vienetas		
	Pavadinimas	Simbolis	Vertė SI vienetais
Ilgis	jūrmylė	n mile	1852 m
Masė	karatas	ct	$2 \cdot 10^{-4}$ kg
Greitis	mazgas	kn	$(1852/3600)$ m/s $\approx 0,51444 \dots$ m/s
Pagreitis	galas	Gal	10^{-2} m/s ²
Slėgis	baras	bar	10^5 Pa

6 lent. Kai kurių anksčiau vartotų vienetų vertė SI vienetais

Dydis	Vienetas		
	Pavadinimas	Simbolis	Vertė SI vienetais, jų kartotiniai ir daliniai vienetais
Plotas	akras	a	$4046,86$ m ² (0,404686 ha)
	aras	a	100 m ²
Masė	centneris	q (tarpt.), cnt (liet.)	100 kg
Jėga, sunkis, svoris	jėgos kilogramas	kgf	$9,80665$ kN
Slėgis ir mechaninis įtempis	techninė atmosfera	at	$98,0665$ kPa
	fizikinė atmosfera	atm	$101,325$ kPa
	jėgos kilogramas kvadratiniam centimetru	kgf/cm ²	$98,0665$ kPa
	baras	bar	10^5 Pa
Darbas, energija	gyvsidabrio (stulpelio) milimetras	mm Hg	$133,322$ Pa
	vandens (stulpelio) milimetras	mm H ₂ O	$9,80665$ Pa
	jėgos kilogrammetras	kgf·m	$9,80665$ J
	vatvalandė, kilovatvalandė	W·h, kW·h	1 W·h = 3,6 kJ, 1 kW·h = 3,6 MJ
Galia	ergas	erg	10^{-7} J
	arklio galia	AG (liet.)	$735,499$ W
Šilumos kiekis	jėgos kilogrammetras sekunde	kgf·m/s	$9,80665$ W
	kalorija	cal	$4,1868$ J
Radionuklidų aktyvumas	kiuris	Ci	$3,7 \cdot 10^{10}$ Bq

Dydis	Vienetas		
	Pavadinimas	Simbolis	Vertė SI vienetais, jų kartotiniai ir daliniai vienetais
Fotoninės spinduliuotės dozė	rentgenas	R	$2,58 \cdot 10^{-4} \text{ C/kg}$
Fotoninės spinduliuotės dozės galia	rentgenas per valandą	R/h	$7,167 \cdot 10^{-8} \text{ A/kg}$
Sugertoji (spinduliuotės) dozė	radas	rad	$10^{-2} \text{ Gy} = 0,01 \text{ Gy}$
Lygiavertė (spinduliuotės) dozė	remas	rem	$10^{-2} \text{ Sv} = 0,01 \text{ Sv}$
Sugertosios (spinduliuotės) dozės galia	radas per valandą	rad/h	$10^{-2} \text{ Gy/h} = 2,77778 \cdot 10^{-6} \text{ Gy/s}$
Lygiavertės (spinduliuotės) dozės galia	remas per sekundę	rem/s	$10^{-2} \text{ Sv/s} = 0,01 \text{ Sv/s}$

7 lent. Kai kurie nemetriniai JAV ir D. Britanijos vienetai

Dydis	Vienetas		
	Pavadinimas	Simbolis	Vertė SI vienetais, jų kartotiniai ir daliniai vienetais
Ilgis	jūros mylia (D. Britanija)	n.mile (UK)	1,85318 km
	jūros mylia (tarpt.)	n.mile (Int)	1,852 km
	jūros mylia (JAV)	n.mile (US)	1,852 km
	mylia (tarpt.)	mile, mi (Int)	1,60934 km
	kabeltovas (tarpt.)	cab (Int)	185,2 m
	jardas	yd	914,4 mm
	pėda	ft	304,8 mm
	colis	in	25,4 mm
	linija (1/12 colio)	l	2,117 mm
	kalibras	cl	254 μm
Plotas	akras	ac	$4046,86 \text{ m}^2 = 0,404687 \text{ ha}$
Tūris, talpa	naftos barelis (JAV)	bbl (US)	$158,987 \text{ dm}^3$
	bušelis (D. Britanija)	bu (UK)	$36,3687 \text{ dm}^3$
	bušelis (JAV)	bu (US)	$35,2391 \text{ dm}^3$
	galonas (D. Britanija)	gal (UK)	$4,54609 \text{ dm}^3$
	skysčio galonas (JAV)	gal liq (US)	$3,78541 \text{ dm}^3$
	skysčio uncija (D. Britanija)	fl oz (UK)	$28,4131 \text{ cm}^3$
	skysčio uncija (JAV)	fl oz (US)	$29,5735 \text{ cm}^3$
	pinta (D. Britanija)	pt (UK)	$0,568261 \text{ dm}^3$
	skysčio pinta (JAV)	pt liq (US)	$0,473176 \text{ dm}^3$
	Masė	svaras (prekybos)	lb
uncija		oz	$28,3495 \text{ g}$
Greitis	pėda per valandą	ft/h	$0,3048 \text{ m/h}$
	mylia per valandą	mile/h, mi/h	$1,6094 \text{ km/h} = 0,47704 \text{ m/s}$

8 lent. SI priešdėliai ir daugikliai dešimtainiams kartotiniams ir daliniams vienetais sudaryti

Priešdėlis	Priešdėlio žymėjimas	Daugiklis	Priešdėlis	Priešdėlio žymėjimas	Daugiklis	Priešdėlis	Priešdėlio žymėjimas	Daugiklis
eksa...	E	10^{18}	kilo...	k	10^3	mili...	m	10^{-3}
peta...	P	10^{15}	hekto...	h	10^2	mikro...	μ	10^{-6}
tera...	T	10^{12}	deka...	da	10^1	nano...	n	10^{-9}
giga...	G	10^9	deci...	d	10^{-1}	piko...	p	10^{-12}
mega...	M	10^6	centi...	c	10^{-2}	femto...	f	10^{-15}
						ato...	a	10^{-18}

KARYBOS ENCIKLOPEDINIO ŽODYNO AUTORIAI

Doc. dr. Petras Algirdas ČIOČYS (karinė teisė),

ats. plk. ltn. Jurgis JANUKEVIČIUS (ryšiai ir informatika),

doc. dr. ats. kpt. Edvardas JASIULIONIS (karo topografija),

dim. plk. Eugenijus Simonas KISINAS (apsauga nuo naikinimo priemonių, aviacija, laivynas, karinis administravimas, logistika, raketos ir artilerija; paaiškinimai, lietuvių, anglų, rusų kalbų žodžių santrumpos, anglų–lietuvių, rusų–lietuvių kalbų žodynėliai, Tarptautinės vienetų sistemos vienetai; iš dalies taktika, karo inžinerija, ginkluotė, karo technika, karo topografija, ryšiai ir informatika),

kpt. Robertas KOPŪSTAS (karo technika),

kpt. Robertas LAPINSKAS (ginkluotė),

plk. Jurgis NORGĖLA (taktika),

dim. plk. Aleksandras VENCKUS (ginkluotė),

ats. plk. ltn. Pranas ŽARYS (karo inžinerija).

KARYBOS ENCIKLOPEDINIO ŽODYNO RECENZENTAI

Ats. plk. Vėtrūnas BALAŠAITIS (apsauga nuo naikinimo priemonių),

plk. ltn. Vygantas BUKAUSKAS (artilėrija ir raketos),

kmd. ltn. Vytautas CIRTAUTAS (laivynas),

kpt. Paulius GUDELIS (taktika),

Algminas GUTAUSKAS (karinė teisė),

mjr. Dangiras KACEVIČIUS (ginkluotė, karo technika),

plk. ltn. Aleksandras KUCHARĖVAS (karinis administravimas),

plk. ltn. Romas KUNIGONIS (karo inžinerija),

doc. dr. mjr. Vaclovas PALUBINSKAS (apsauga nuo naikinimo priemonių),

plk. Antanas PAULIKAS (apsauga nuo naikinimo priemonių),

Gintaras RUMŠAS (karo topografija),

plk. ltn. Vidmantas ŠILAS (aviacija),

kpt. Albinas ŠTARAITIS (ryšiai ir informatika),

Irena VALIULIENĖ (apsauga nuo naikinimo priemonių),

plk. ltn. Ričardas VALUNTA (logistika),

dim. plk. Aleksandras VENCKUS (artilėrija ir raketos).

Karybos enciklopedinis žodynas / Redakcinė kolegija: Zenonas Kulys (vyriausiasis redaktorius), Eugenijus Simonas Kisinas, Vytautas Tininis.

Vilnius: Valstybinė lietuvių kalbos komisija, 2008.

ISBN 978-9955-423-66-9

Žodyne pateikiama žinių iš visų karybos sričių (strategijos, taktikos, logistikos, karo inžinerijos, ryšių, informatikos, karo topografijos, sausumos, karinių oro pajėgų – aviacijos ir oro erdvės gynybos – ir karinių jūrų pajėgų ginkluotės, kovos technikos ir kovinio naudojimo, masinio naikinimo ginklų, raketų ir artilerijos ginkluotės ir kovinio naudojimo, apsaugos nuo naikinimo priemonių, karo teisės ir karinio administravimo, karių ir karinių vienetų kovinio rengimo). Žodynas skiriamas visiems, besidomintiems karyba ir jos įvairiomis sritimis.

UDK 355(03)

En-14

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA

Petras Algirdas Čiočys, Jurgis Janukevičius, Edvardas Jasiulionis, Eugenijus Simonas Kisinas, Robertas Kopūstas, Robertas Lapinskas, Jurgis Norgėla, Aleksandras Venckus, Pranas Žarys

ENCIKLOPEDINIS KARYBOS ŽODYNAS

Lietuvių kalbos redaktorė Jolanta Budreikienė
Anglų kalbos redaktorės Marina Vasilčenko, Genovaitė Laugalienė, Milda Mironaitė
Maketavo Dalia Žukaitienė

2008-02-05. Tiražas 195 egz. Užsakymas GL-64.

Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Šilo g. 5A, LT-10322 Vilnius
Spausdino Krašto apsaugos ministerijos Leidybos ir informacinio aprūpinimo tarnyba,
Totorių g. 25/3, LT-01121 Vilnius